£18

MEDIO FIRMA CRIA
MO NITI MELIORA
Hon.mo Francisc.us Bacon.us Baro de Verulam. Vice-Comes S.cti Albani. mortuus 9o Aprilis, Anno Dni. 1626. Annoq; Aetat 66.

Tho Smith

FRANCISCI BACONI, BARONIS DE VERVLAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, OPERVM MORALIVM ET CIVILIVM

Tomus.

Qui continet
- *Historiam Regni Henrici Septimi, Regis Angliæ.*
- *Sermones Fideles, sive Interiora Rerum.*
- *Tractatum de Sapientiâ Veterum.*
- *Dialogum de Bello Sacro.*
- *Et Novam Atlantidem.*

Ab ipso Honoratissimo Auctore, præterquam in paucis, Latinitate donatus.

Curâ & Fide *Guilielmi Rawley*, Sacræ Theologiæ Doctoris, olim Dominationi suæ, nunc Serenissimæ Majestati Regiæ, à Sacris.

In hoc volumine, iterum excusi, includuntur
- *Tractatus de Augmentis Scientiarum.*
- *Historia Ventorum.*
- *Historia Vitæ & Mortis.*

Adjecti sunt, in Calce Operis, Libri duo Instaurationis Magnæ.

Cum Privilegio.

LONDINI.

Excusum typis *Edwardi Griffini*; Prostant ad Insignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*, apud *Richardum Whitakerum*. 1638.

EXCELLENTISSIMO & FLORENTISSIMO PRINCIPI, CAROLO, PRINCIPI WALLIÆ,

Augustissimi Regis CAROLI, Magnæ Britanniæ, &c. Regis, Filio Inclyto.

Excel^{me}, & Nobil^{me}, Princeps Juventutis;

Onoratissimus Auctor, *Sancti Albani Vice-Comes*, Romani jam, (in plerisque,) Iuris factus, Celsissimi Nominis Tui Auspiciis, prodire gestit. Artium enim Perfectionem, pro virili, molitur; Quæ Temporibus tandem Tuis, nisi Conjectura fallit, debetur.

Certè, si Gloriosissimorum, & Pientissimorum Principum, *Avi*, & *Patris* modò Tui, (Duorum Benignissimorum Syderum,) vestigiis insistas; Mirum quantum Religio, & Artes Humaniores, crescent. Neque verò, Insignius quidquam, Iuventuti Tuæ, cætera Florentissimæ, accidere poterit; Quam ut, qui futurus sis olim, *Vtriusque Tabulæ Custos*; utriusque *Testamenti* Propugnator; Vtriusq; *Gentis*, & *Ecclesiasticæ*, & *Laicæ*, *Supremus Moderator*; Sis interim, utrarumq; Artium, tam *Mercurii*, quam *Martis*, & Fautor, & Mystes. Certârunt, in Nativitate Tuâ, *Cœlum*, & *Terra*; *Cœlum*, conspicuo sydere, interdiù, splendidum; *Terra*, fulgidissimâ omnium veste, utpote *Maio* Mense, amicta: *Anglia*, & *Gallia*; *Anglia*, novam Rosam, *Gallia*, Lilium novum, germinans: *Jacobus*, & *Henricus Quartus*, Incomparabile Par Principum; Et si qui anteà, inter *Reges*, & *Magni*, & *Magi*; *Jacobus*, adeptus Gloriæ suæ successorem, *Henricus*, Æmulum: *Amor*, & *Amor*; *Amor* Charissimi *Patris*, erga Imperii sui Hæredem; *Amor* Lectissimæ *Matris*, erga Dulcissimum uteri sui Pondus: Denique, *Lætitia*, & *votum*; *Lætitia* Populi, propter natum, inter se, post Annos ferè Centum, summæ spei *Principem*; *Votum*, pro Incolumitate Ejusdem. Hoc unum, non deerat, sed accessit; ut *Jedidiah*, sive *Amabilis*

Domino,

Domino, pronunciarere. Cujusquidem, non minimum Specimen erit; Si & diu, ſub Optimo *Patre*, maneas Princeps; Diu etiam, poſt Optimum *Patrem*, Beatitudinis demùm Conſortem, fias ſuperſtes.

Celſitudini veſtræ Excellentiſſimæ,

Cum omni Humilitate, Addictiſſimus,

Et Devotiſſimus

GUIL. RAWLEY.

Lectori S.

EA *quæ* Honoratissimus Dominus, *mihi olim in Mandatis dedit*, Lectori *ut exponerem, hæc sunt.* Tomus primus *Operum suorum antè editus est*; *Libri scilicet* De Augmentis Scientiarum: *In quibus etiam* Partitiones Scientiarum *tradidit, quas in primam* Instaurationis *partem constituit. Ordine deinceps sequi debuerat* Novum Organum; *Atque inde cætera. Verùm cùm nonnulla in* Politicis *&* Moralibus *habuisset, neutiquam sanè digna quæ perirent, visum fuit Dominationi suæ eadem interserere, & ex illis* Tomum aliquem *conficere. Tomus iste,* Historiam Regni Henrici Septimi, Regis Angliæ, *complectitur; Quam primò, Linguâ vernaculâ edidit, posteà autem ab Exteris audiit expeti. Accedunt, quas priùs* Delibationes Civiles & Morales *inscripserat; Quas etiam in Linguas plurimas Modernas translatas esse novit; sed eas posteà, & Numero, & Pondere, auxit; In tantum, ut veluti Opus Novum videri possint; Quas mutato Titulo,* Sermones Fideles,

ſive Interiora Rerum, *inſcribi placuit. Addi etiam voluit,* Tractatum De Sapientiâ Veterum *ante Annos complures Latinè editum, & intra præſidia hujus* Tomi *recipi. Poſtremò duo* Fragmenta *adjici mandavit;* Dialogum *de* Bello ſacro; *&* Novam Atlantidem: Fragmentorum *autem Genera tria eſſe dixit. Primum eorum, quæ Libris integris amiſſis, ſervata ſunt; ut* Somnium Scipionis. *Secundum eorum, quæ Auctor ipſe, vel Morte præreptus, vel aliis Negotiis diſtractus, perficere non potuit; ut* Platonis Atlantis. *Tertium eorum, quæ Auctor itidem, ex compoſito & volens deſeruit. Ex quo genere ſunt iſta duo quæ diximus. Neque tamen ea deſeruit Dominatio ſua, faſtidio Argumenti, ſed quod alia multa habuerat, quæ meritò antecedere deberent. Hæc habui, quæ de hoc præſenti* Tomo *monerem. De ſtilo* Operis *hoc unicum adjiciam; Eum non nimis terſum aut politum invenies; Siquidem* Honoratiſsimo Auctori *id ſolùm animo inſederat; Res ſectari, non verba. Si quis autem vitio mihi vertat,* Opus *hoc, diu ab Exteris expetitum, tam ſerò tandem prodire; Sciat, Votis meis, ante hoc tempus, in eodem evulgando, commodè ſatisfieri non potuiſſe. Vale.*

GUIL. RAVVLEY.

HISTORIA
REGNI
Henrici Septimi
REGIS ANGLIAE:

PER
FRANCISCVM BACONVM,
BARONEM DE VERVLAMIO, VICE-
COMITEM SANCTI ALBANI.

DICATA
Excellentissimo Principi
Carolo,
NVNC AVTEM SERENISSIMO ET
POTENTISSIMO REGI
Magnæ Britanniæ, &c.

LONDINI,
Excusum typis *Edwardi Griffin*; Prostant ad
Insignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*, apud
Richardum Whitakerum. 1638.

Hæc, quæ sermone patrio perplacuit Historia, Latinitate donata, publici juris fiat.

Iohannes Coceus.

ILLUSTRISSIMO ET EXCELLENTISSIMO PRINCIPI CAROLO, PRINCIPI WALLIÆ, Duci Cornubiæ, Comiti Cestriae, &c.

Excellentiſsime Princeps;

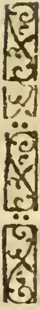
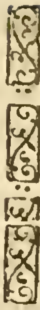
T in parte recognoſcerem Debitum infinitum, quo *Celſitudini* veſtræ obſtrictus ſum, operam dedi, ut Honorem exhiberem, Memoriæ *Regis* illius *Angliæ*, qui ex Progenitoribus *Regis Patris veſtri*, & veſtri ipſius, fuit poſtremus: Cui *Regi* utraque *Vnio* quodammodò

modò attribui poſsit: Quandoquidem illa *Roſarum* in ipſo conſummata fuit, illa verò *Regnorum* fundata & inchoata. Quinetiàm, Tempora ejus celebrari merentur. Vir enim Prudens fuit, & Rex Egregius: Tempora nihilominùs ſua turbida, & Mutationum & Eventuum rariorum plena. Etenim in *Temporibus* idem uſu-venit, quod in *Viis*: ut alia ſint magis Acclivia & Declivia, alia verò magis Plana & Æquabilia. Quorum alterum Genus *Temporum* Viventibus commodius, alterum Scribentibus gratius. Neutiquàm eum aſſentatione colui, ſed Imaginem ejus ad vivum excepi; quantum fieri potuit, ſtando tam procul, & luce paulò obſcuriore. Verum eſt *Celſitudinem* veſtram, ante oculos habere, Exemplar Incomparabile, *Regis Jacobi Patris veſtri*: Attamen, non abs re vobis fuerit, unum ex Antiquioribus etiàm Exemplaribus intueri. *Deus Opt. Max. Celſitudinem* veſtram conſervet incolumem.

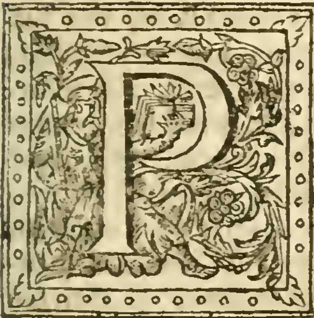
Celſitudinis veſtræ Servus

Humillimus & Devotiſsimus,

FR. S. ALBAN.

HISTORIA
REGNI
Henrici Septimi
Regis ANGLIAE.

Ostquàm *Richardus* ejus Nominis *Tertius*, de Facto *Rex*, sed Titulo & Regimine *Tyrannus*; atque ita hucusque appellatus & habitus, Ultione divinâ, Exulis Expeditionem fortunante, in prælio apud *Bosworth*, victus fuisset & interfectus; successit ei in Regno, *Comes Richmondiæ*, exinde *Rex* HENRICUS *Septimus* appellatus. *Rex*, statim à Victoriâ, ut qui sub Matre admodùm piâ, & devotâ, educatus fuisset; atque Naturæ suæ ductu, Sacris operandis deditus esset; Canticum *Te Deum* cantari solennitèr jussit, toto exercitu præsente, in Loco ipso, ubi pugnatum fuerat. Ipse autem, magno Applausu, & lætis Acclamationibus, Militari quadam Electione, aut Recognitione, *Rex* est salutatus. Interim, Corpus *Richardi*, post multas Injurias & Contumelias, (quæ pro Commemorationibus Funebribus, & Exequiis, plebi, versus Tyrannos, esse consueverunt) obscurè sepultum est. Etsi enim *Rex* ipse, quâ fuit Nobilitate, *Fratribus Monasterii* de *Leicestriâ* mandasset, ut honorificè humaretur, attamen Religiosi ipsi (à Vulgi affectibus haud immunes) hoc facere neglexerunt: Neque tamen propterea ullius Reprehensionem aut Censuram subierunt: Cùm nemo ullum Ignominiæ aut Contumeliæ Genus, in eum Virum injuriosum fuisse existimaret, qui propriis Manibus *Henrici Sexti* (Principis innocentissimi) Carnifex fuisset; Qui necem etiàm Fratris sui *Clarentiæ Ducis* procurasset; Qui *Nepotes* suos, primo Juventutis flore (quorum Alter eo tempore Rex ejus erat Legitimus; Alter quoque in futuro, si aliquid

Fratri humanitùs contigisset) occidisset; Qui denique gravi infamiâ laboràsset, quòd *Vxorem* suam veneno sustulisset; ut ad Incestuosas cum *Nepti* suâ Nuptias lectum sterneret. Quanquam autem Princeps fuisset in Militari Virtute probatus, atque Honoris Anglici Assertor strenuus, Legislator item bonus, in Levamen & Solatium Vulgi; tamen omnium Opinione, longè, Virtutibus & Meritis ejus, præponderabant Parricidia & Scelera; Quin & Opinione Prudentium, ipsæ illæ Virtutes habitæ sunt potiùs, pro Rebus Affectatis & Fictis, ut Ambitioni suæ velificaret, quàm pro Dotibus Naturæ suæ aut Judicio insitis. Itaque notatum est, à viris perspicacioribus (qui Priora Gesta ejus ad Posteriora trahebant) eum, etiàm tempore Regni Fratris sui *Edwardi Quarti*, in hoc calidè & secretò incubuisse, ut Fratris Regimini Invidiam & Odium conflaret; Cùm expectaret, & quasi divinaret, Regem, propter Luxum & Intemperantiam, diù non victurum, sed Filios suos, tenerâ adhûc ætate, relicturum: Tum verò satis noverat, quàm facilis esset Ascensus, à fastigio *Protectoris*, & primi Regii sanguinis Principis, ad ipsam Coronam. Atque ex hoc Ambitionis profundæ Fonte promanàsse, quòd, tam sub Tractatum illum Pacis & Fœderis, inter *Edwardum*, & *Ludovicum Vndecimum Galliæ Regem*, icti, & colloquio utriusque Regis apud *Piqueneam* firmati, quam aliàs, *Richardus*, tunc *Glocestriæ Dux* Pacem pro viribus impugnàsset, & à parte Honoris stetisset, Existimationem suam in Fratris contumeliam attollens, oculos omnium (præsertim Nobilium & militum) à Fratre in seipsum convertere cupiens; quasi Rex, vitâ suâ luxuriosâ, & minùs nobili conjugio, Effœminatus factus esset, minúsq; Honoris sensu, & Reipublicæ curâ, quàm Regem deceret, tangeretur. Quatenùs verò, ad Leges illas Salubres, & Politicas, quæ ejus tempore introductæ erant & sancitæ, interpretabantur Homines, eas nihil aliud fuisse, quàm Tyranni inescationes, & Lenocinia, quibus se Populo ostentaret, eorumque benevolentiam captaret; cùm sibi ipsi conscius esset, quòd planè deesset sibi verum Obedientiæ Subditorum Vinculum; Jus scilicet ad Regnum, Legitimum. At *Henrico*, in Introitu in Regnum suum, & in ipso Momento, quo Corona ad ipsum delata est, occurrit res perplexa prorsùs & nodosa, nec facilè solubilis; quæq; posset Regem vel prudentissimum, præsertim in Regni sui Novitate, perturbare, & in diversas partes trahere; Atque eò magis, quod erat hujusmodi Res, quæ moram & Deliberationem non pateretur, verùm necesse foret, de eâ, simul & deliberare, & statuere. Evenit, ut in ejus Personâ, tres Tituli diversi, quibus Regnum sibi vendicare posset, concurrerent. Primus erat Titulus *Reginæ* suæ *Elizabethæ*; Cui etiam accesserat Pactum illud, quo se Proceribus, quorum auxiliis Regnum adeptus est, obstrinxerat, de Nuptiis cum illâ contrahendis; Quod illum in jure ejus regnaturum, haud obscurè subinnuebat. Secundus, vetus ille, & tam Jure quàm Armis disceptatus Titulus, inter *Familias Lancastriæ* & *Eboraci*; Quarum alteri, *Lancastriæ* scilicet, ipse se pro Hærede gerebat. Postremus erat Titulus *Gladii* & *Armorum*, quod Victoriâ sibi aditum fecisset, & quod *Rex*, qui in possessione Regni fuit, in pugnâ fuisset occisus. Horum Titulorum Primus, maximè erat favorabilis, quique animos Subditorum sibi potissimùm

conciliare

conciliare posset; qui per spatium viginti duorum Annorum, quibus *Edwardus Quartus* regnârat, opinionem penitùs imbiberant, de Jure *Rosæ Albæ* sive *Familiæ Eboracensis*; atque in eam Stirpem, propter benignum & gratiosum ejusdem *Edwardi*, præcipuè posterioribus vitæ suæ Annis, Regimen, propendebant. Attamen obversabatur ei ante oculos cogitatio illa, quod si huic Titulo inniteretur, precariò ferè Rex futurus fuisset, atque Matrimoniali potiùs Jure, quàm verè Regio imperaturus; Jure Regni in Personâ *Reginæ* suæ permanente; quæ si decessisset, vel Prole relictâ, vel sine Liberis, necesse illi fuisset Regno cedere, & in Fortunam privatam redigi. Et licet magna Spes subesset, quod Comitiorum suffragiis, Regnum, in Personâ suâ, durante Vitâ suâ, continuare, & stabilire posset: Attamen reputabat secum Rex prudentissimus, haud parùm interesse, si quis Actorum Civilium Auctoritate, in Regnum ascitus esset, & si quis Regnum Jure naturali, & Jure Sanguinis, obtineret. Neque defuerunt, eo tempore, Rumores & Susurri secreti (qui posteà vires nacti sunt validas, & magnas Perturbationes pepererunt) quod scilicet, duo illi *Edwardi Quarti* Filii, (aut saltèm ex illis Alter) qui in Turri Londinensi dicebantur esse sublati, reverà Mortui non essent, sed clanculùm è Custodiâ emissi, & adhùc viverent. Quod si verum fuisset, actum esset de Titulo *Vxoris* suæ *Elizabethæ*. Ex alterâ parte, si Juri proprio, & in Personâ suâ inhærenti, tanquàm *Hærede Familiæ Lancastrensis*, insisteret, satis sciebat, Titulum illum, à Comitiis Parlamentariis, jampridèm damnatum fuisse, & totius Populi præjudicio exclusum; Quodque hæc Res ad Exhæredationem *Familiæ Eboracensis*, tunc pro indubitatis Regni Hæredibus habitæ, manifestò tendebat: Animoq; providebat fore, ut si nullos ex *Elizabetha* Liberos progigneret, in quibus Jura utriusque *Familiæ* coalescerent, tunc veteres illæ Discordiarum & Bellorum intestinorum Flammæ, & Incendia, iterùm redire, & redivivæ factæ, per omnia grassari possent. Quatenùs verò ad Jus *Victoriæ* & *Armorum*, quamvis *Guilielmus Stanleius*, post Militum à prælio Acclamationes, *Coronam* (non Imperialem illam, sed quam Ornamenti & Ominis caussâ, *Richardus* secum in Bellum attulerat,) tunc fortè inter Spolia repertam, Capiti HENRICI imposuisset, ac si Jure Belli Regno potitus esset; haud tamen oblitus erat, quibus Pactis & Legibus ad Imperium vocatus esset; Quodquè si Jure Armorum regnare se prædicâsset, non minùs suæ Factionis Homines, quàm alios omnes, in magnos metus conjecturus fuisset; Vtpote quod ei potestatem fecisset, Leges, pro libitu suo, abrogandi, & de Fortunis ac Opibus omnium statuendi, & cæterarum Rerum quæ absoluti sunt Imperii; Quæ Res tam asperæ & odiosæ visæ sunt, ipsi *Guilielmo Normanno*, *Angliæ Regi*, (quem vulgò vocant *Conquestorem*) ut licet Victoris Jura reipsâ exerceret, ad *Normannos* scilicet suos remunerandos, verbo tamen abstinuerit; Neque hoc jure se regnum tenere unquàm professus sit, sed illud titulari quodam Prætextu velaverit, in Testamento, & Designatione *Edwardi Confessoris* fundato.

Verùm *Rex*, pro Animi sui Magnitudine, Aleam statim jecit; Et incommodis se ex omni parte prodentibus, rectè appensis; & satis

tis gnarus, Interregnum aut Tituli suspensionem, Leges Regni non permittere; Sive Amori erga Familiam suam reliqua posthabens; Sive Titulum illum præoptans, qui sese sisteret maximè liberum, & independentem; Quin & Naturâ, atque Animi Constitutione, minimè in longum prospicere solitus, sed veluti Fortunam, ut apud se per Diem mereretur, conducere; Titulo *Lancastriæ* tanquàm Principali niti decrevit: Reliquis autem duobus, (videlicet *Nuptiarum*, & *Armorum*) pro Adminiculis tantummodò uti; Priore, ad secretam Invidiam leniendam; Posteriore, ad Murmura & Contradictiones apertas compescendas: Minimè oblitus, ipsum illum Titulum *Lancastriæ*, per tres continuas Regum Successiones valuisse, atque planè perpetuari potuisse, nisi per Judicii Debilitatem, in Principe postremò regnante, defecisset. Unde ipso Prælii Die, qui fuit *Augusti* vicesimus secundus, suo nomine, nullâ factâ Uxoris mentione, Regnum assumpsit. In quo consilio, ad extremum usq; perstitit, quod multarum ei Seditionum & Turbarum telam quandam texuit.

Rex harum Cogitationum plenus, ante suum à *Leicestriâ* Discessum, *Robertum Willoughbeium* Equitem Auratũ, ad Castrum de *Sherry Hutton*, in Comitatu *Eboracensi*, misit, ubi in salvâ custodiâ, jussu *Richardi*, detinebantur, tam Domina *Elizabetha Regis Edwardi* Filia, ad nuptias HENRICI destinata, quam *Edwardus Plantagenista*, Filius & Hæres *Georgii* nupèr *Clarentiæ Ducis*. *Edwardus* iste, traditus fuit à Castri Præfecto, per Mandatum *Regis* expressum, in Manus *Roberti Willoughbeii*; Et per eum, magnâ curâ & diligentiâ, Turri Londinensi inclusus, ubi in arctâ custodiâ servatus est. Quod Factum *Regis* (Imperio mero, & Politicis Rationibus tantummodò subnixum) non ex eo proveniebat, quod Rex alicujus momenti putârat esse Fabulam illam, quam *Doctor Shawus*, ad *Crucem D. Pauli*, in Concione publicavit, de Natalibus Illegitimis Liberorum *Regis Edwardi*; in quo casu *Edwardus* iste proximus fuisset Regni Hæres, (illa enim Fabula jampridem explosa fuit) sed quod in Animo fixum & constitutum apud se haberet, Personas quascunque eminentiores, ex Lineâ Eboracensi oriundas, deprimere. In quo instituto, Rex perpetuò, sive ex Affectûs sui pertinaciâ, sive ex Judicii imbecillitate, potiùs se Partibus addictum præbuit, quàm Regii Decori memorem.

Quatenùs autem ad Sponsam suam *Elizabetham*, Literas ad eam misit, ut quamprimùm *Londinum* se conferret, ibique cum Reginâ viduâ, Matre suâ, maneret. Quod paulò post illa præstitit, multis ex Proceribus & Fœminis Nobilioribus, comitata. Intereà *Rex* itineribus exiguis *Londinum* versus contendit, Populi Plausibus & Acclamationibus eum ubique deducentibus, quæ proculdubiò fuerunt sinceræ, & minimè simulatæ; Quod in eo cernere erat, quia tantâ Alacritate, & Impetu fundebantur. Recipiebant enim eum, veluti Principem cœlitùs demissum, qui inveteratis, inter duas illas *Familias*, Discordiis finem imponeret; Quæ, licet temporibus *Henrici Quarti*, *Henrici Quinti*, & aliquibus Annis *Henrici Sexti*, ex unâ parte, & *Edwardi Quarti* ex alterâ, Lucidis Intervallis, & Felicibus Cessationibus, gavisæ essent; nihilominùs perpetuò, veluti Nubes procellosæ, Regno imminebant, novos Motus & Calamitates minantes. Et sicut

ex

ex *Victoria* ejus, flexa sunt Hominum Genua, ita ex *Nuptiis Elizabethæ* destinatis, etiàm & Corda.

Ipse interim, pro summâ suâ prudentiâ, (Affectuum & metuum populi non ignarus) ut Opinionem & Terrorem de Regno debellato dissiparet, præceperat, ut Profectio sua nihil Profectionis Militaris simile haberet, sed potiùs Itineris pacifici, quali Reges, Animi causâ Provincias suas peragrantes, uti solent.

Civitatem *Londini* Die Saturni ingressus est, sicut & in Die Saturni Victoriam obtinuerat: Quem Diem Septimanæ, primùm ex Observatione Eventuum, dein ex Memoriâ & Opinione, præ cæteris, tanquàm sibi faustum & prosperum, subinde delegit.

Major Londinensis, Comitatus Fraternitatibus Civitatis, solenni pompâ, apud *Shore-ditch*, eum recepit; Ex quo loco, magnâ Procerum & Virorum primariorum catervâ stipatus, Urbem ingressus est: Ipse, non Equo, aut apertâ aliquâ Sellâ, aut Throno, sed Curru clauso vectus est; utpote qui Regni universi quondàm Hostis publicatus, & Proscriptus, satius sibi duxit, Majestatem suam tueri, & Reverentiam sui Populo incutere, quàm Favorem ejus ullatenùs aucupari.

Primum omnium Templum *D. Pauli* adiit; ubi minimè volens, populum citiùs, quàm oportebat, oblivisci, ipsum Prælio Regnum adeptum, Vexillum suum in Templo obtulit, & reposuit, precibusq; pro more solennibus interfuit, Hymnumq; *Te Deum*, iterùm cantari fecit: Deinde, ad Palatium Episcopi Londinensis, ubi Hospitium ei paratum erat, se contulit, atq; illic per aliquot dies mansit.

Dum ibi moraretur, Sanctius Concilium suum, adhibitis etiam aliis magnæ Dignitatis Viris, convocavit, in quorum præsentiâ Pactum suum, de ineundo cum *Elizabetha* Matrimonio, renovavit. Quod ut faceret, illud eum maximè impulit, quia sub discessum suum è *Britannia*, spem nonnullam summo cum artificio injecerat, (prout tunc Res suæ postulabant) se, si in Regno Angliæ obtinendo sibi Res feliciter cederent, *Annam Ducatus Britanniæ* Hæredem, (quæ paulò post *Carolo Octavo Franciæ* nupsit) in Uxorem ducturum. Itaque suspicio nonnulla oborta est, eum minùs sincerè aut minùs constantèr se gerere, in Tractatu Matrimonii cum *Elizabetha*, omnium votis vehementèr expetiti: Quæ etiàm Fama, licet Sermonibus tantùm Hominum jactata, miseram *Elizabetham* miris modis afflixerat. Verùm ille, optimâ fide agebat; Quin & hoc ab omnibus credi expetebat (ut hoc modo, Invidiam & Contradictiones, ad ea quæ animo volvebat, faciliùs restingueret) cùm tamen apud se secretò statuisset, ad Consummationẽ Matrimonii non procedere, donec solennis sua Inauguratio, & Comitia Parliamentaria, celebrata essent. Quorũ primum eò spectabat, ne Coronatio Sui ipsius, & Reginæ conjunctim (ut par erat) facta, speciem aliquam Participationis in Jure Regni, præ se ferret; Alterum, ne in Jure Coronæ stabiliendo, in personâ suâ, (id quod Comitiorum Auctoritate se consecuturum confidebat) vota Ordinum ullatenùs in *Elizabetham* reflecterent.

Circa hoc tempus, in *Autumno*, versus Finem *Septembris*, grassari cœpit, tum in ipsâ urbe Londini, tum in aliis Regni Partibus, Morbus quidam Epidemicus, tunc temporis novus; Cui, ex naturâ & Symptomatibus ejus, Febris Sudorificæ nomen indiderunt. Morbus iste,

 breves

breves sortitus est Periodos, tam in Morbi ipsius Crisi, quam in Tempore Durationis ipsius: Quippe, qui eodem correpti erant, si intra spacium viginti quatuor Horarum non morerentur, securi ferè & sine metu erant. At quoad spatium temporis, per quod Malitia Morbi duravit, incœpit quidem circa vicesimum primum *Septembris* diem, cessavit autem sub finem *Octobris* sequentis: Adeò ut Festum Regiæ Coronationis, quod celebratum est ultimo *Octobris*, neutiquàm procrastinaverit aut impediverit; Neque itidèm Comitia Parliamentaria, quæ intra septem à Coronatione dies successerunt. Fuit iste Morbus, Febris pestilentis genus quoddam; Neque tamen (ut videtur) in Venis aut Humoribus sedem occupans, cùm non Carbunculi, non Pustulæ, non purpureæ aut lividæ Maculæ sequerentur, (Massâ scilicet Corporis intactâ;) Tantùm Malignus quidam Vapor, & Aura, ad Cor advolavit, Spiritusque Vitales petebat & occupabat; unde Natura excitabatur ad eundem per Sudores emittendum & exhalandum. Patuit autem per Experientiam, quod Morbus iste, Naturæ potiùs insidiatrix erat, eamque imparatam opprimebat, quàm adversus Remedia obstinatus, si in tempore subventum foret. Etenim si Ægrotus, in æquabili temperamento, quoad Vestes, & Focum, detentus esset, tepidumque bibisset, & Cordialia etiàm temperata sumpsisset, unde Naturæ ipsius Opus, nec Calore irritaretur, nec Frigore repelleretur, plerunque Sanitas sequebatur. Verùm innumeri Homines ex eo subitò occubuerunt, antequàm Curationis Modus, & Regimen Ægroti, innotesceret. Opinio erat, Morbum istum, neutiquàm ex Epidemicis illis, qui simul contagiosi sunt, & de Corpore in Corpus fluunt, fuisse; Sed à Malignitate quadam, in ipso Aere, ex Prædispositione Tempestatum, & Mutationibus Cœli crebris, & insalubribus, impressâ, manasse: Atque brevis ejus Mora hoc ipsum indicabat.

In Vigiliâ Sanctorum *Simonis* & *Judæ*, pransus est *Rex*, apud Ædes *Thomæ Bourchieri*, *Archiepiscopi Cantuariæ*, & *Cardinalis*; Et à *Lambetha*, per Prata profectus est, (Pontem transiens,) ad *Turrim Londinensem*; Ubi die sequenti duodecim Equites Vexillarios (quos vocant *Banarettos*) creavit. At Creationes Nobilium parcâ manu dispensavit: Etenim, licet Prælium nuper commissum fuisset, & Coronationis Celebritas propè instaret, tres tantùm evexit. *Iaspar Comes Pembrochiæ*, *Regis* Avunculus, promotus est in *Ducem Bedfordiæ*, *Thomas Baro Stanleius*, *Regis* Socer, factus est *Comes Derbiæ*: *Edwardus* autem *Courtneius*, *Devoniæ*. Quamvis *Rex* etiàm tunc apud se statuisset, tempore Comitiorum, in plures Nobilitatis Gradum conferre; Ita rem distribuens, ut civilitèr admodùm & decorè, hujusmodi Magnificentiis, partìm Festum Coronationis suæ, partìm Conventum Comitiorum, ornaret.

Sequuta post biduum Coronatio ipsa, tricesimo die *Octobris*, *Anno Salutis* 1485. Quo tempore, sedit *Innocentius Octavus Papa Romanus*; *Fredericus Tertius Imperator Alemanniæ* fuit; *Maximilianus* autem Filius ejus nupèr electus in *Regem Romanorum*; *Carolus Octavus* in *Galliis* regnavit; *Ferdinandus* & *Isabella Hispaniis* imperârunt; *Iacobus Tertius Scotiæ* Regnum tenuit; Inter quos omnes Principes, & Regem, Pax & Amicitia, eo tempore, intercessit. Quo insupèr die (quasi Corona

Capiti imposita, etiam Formidines Animo instillasset) instituit, ad majorem Securitatem, *Cohortem quinquaginta Sagittariorum*, sub Præfecti Regimine, qui corpus ejus stiparent, per Nomen *Satellitii Inferioris*. Veruntamen, ut hoc se fecisse putaretur, potiùs Majestatis suæ augendæ gratiâ, atque imitatione Moris illius, quem in Partibus transmarinis observaverat, quam metu, quasi rebus suis diffideret, ordinavit hoc pro Instituto non temporaneo, sed quod etiam apud Successores suos retineretur.

Septimo *Novembris*, *Rex* Comitia Regni sui inchoavit, quæ immediatè post Adventum suum Londinum summoneri fecit. Consilia ejus & Fines, in Comitiis tam properè convocandis, fuerunt præcipuè tres. Primus, ut Regnum in Personâ suâ, Suffragiis Ordinum, stabiliretur. Secundus, ut Condemnationes & Proscriptiones eorum, qui à partibus suis steterant (quæ fuerunt plurimæ) rescinderentur; & facta quæcunque Hostilia, quæ ab illis, in caussâ ejus, fuerunt perpetrata, à pœnâ eximerentur, plenaq; iis venia fieret: Atq; ex alterâ parte, ut præcipui ex Hostibus suis, & potentissimi, judicio Ordinum damnarentur. Tertius, ut inferioris Conditionis Homines, qui *Richardo* adhæserant, (ne fortè novis Motibus materiam præberet) Remissionem generalem, qualis in fine Comitiorum à Rege emanare solet, consequerentur: Haud immemor, quantum *Regi* periculi immineat à Subditis suis, cùm maxima pars eorum sibi conscia sit, periculum sibi imminere à *Rege*. Accedebat & alia caussa Comitiorum non parua. Nimirùm quod ipse, tanquàm Princeps Prudens & Moderatus, secum reputabat, rebus suis convenire, ut morâ omissâ, manifestum Populo suo fieret, sibi in animo esse, ex normâ Legum suarum regnare, licet in ore Gladii ingressus esset. Nec minùs, ut assuefaceret Subditos, pro *Rege* eum venerari & recognoscere, quem modò pro Hoste & Exule ducebant. Quod ad stabilimentum Coronæ, præterquàm quod illud mordicùs tenebat, ne Sponsæ suæ ulla prorsùs fieret mentio (imò nec quod minimum erat permittens, *Vt Liberi ex eâ suscepti primi ante omnes succederent*) aliàs magnâ prudentiâ & moderatione, rem tractavit. Neq; enim illud urgebat, ut per viam Declarationis, aut Recognitionis Juris sui, Statutum perscriberetur: Sicut ex alterâ parte, ut tanquàm Lex nova sanciretur, minimè volebat; Sed potiùs mediâ viâ institit, simplicis scilicet stabilimenti, idque verbis tectis & utrinq; nutantibus; His scilicet, *ut Hæreditas Coronæ resideret, remaneret, & continuaretur in Rege, &c.* Quæ verba, in utrumq; sensum trahi poterant: Illud commune habentia, ut scilicet Corona in eo stabiliretur; Sed, utrùm hoc ex Jure præexistente, (quod in dubium vocabatur) an quod de Facto, in possessione Coronæ erat, (quod nemo negabat) in medio relinquebatur, ut utramlibet Interpretationem reciperet. Quinetiàm in Propaginis, quæ ad Successionem admittebatur, limitatione, eam non ultra personam suam, & Hæredes ex Corpore suo, extendi volebat; omissâ Heredum Generalium mentione, sed illud Legis Decisioni, qualis ex verbis antedictis elici poterat, subjiciebat. Ita ut Stabilimentum istud, potiùs gratiam personalem sibi, & Liberis suis factam, quam *Familiæ Eboracensis* Exhæredationem totalem, saperet. Atque tali temperamento

mento Lex condita & sancita est: Quam legem *Bullâ Papali*, proximo Anno, muniri procuravit; Mentione nihilominùs factâ per viam *Recitationis*, Reliquorum titulorum, tam *Sanguinis*, quam *Victoriæ*. Ita ut jam Tripex ille *Titulus* suus factus esset Quintuplex; Additâ scilicet tribus illis, quibus initio nitebatur, Auctoritate *Papali*, & *Parlamentaria*.

In iisdem quoque Comitiis, Rex, in rescindendis eorum, qui à partibus ejus steterant, Convictionibus, iisdemque ab omnibus Criminibus, & pœnis, propter ea quæ in suâ caussâ commiserant, eximendis, quod voluit, obtinuit: Sancitaque sunt Statuta in eam sententiam. Cùm verò Statutum illud esset sub Incude, intervenit Quæstio Juris satis subtilis. Dubitatum est enim, utrum Suffragia Complurium, in inferiori Consessu tunc existentium, valida essent & legitima, eò quod, Proditionis, tempore *Richardi*, damnati fuissent; Unde incapaces, & inhabiles redditi essent, in summo gradu. Incongruum enim quiddam videbatur, ut illi Leges conderent, qui ipsi Ex-leges essent. Sic autem se res habuit; Plurimi ex iis, qui temporibus *Richardi*, in *Regis* HENRICI partes, maximè inclinârant, pro Equitibus & Burgensibus Parlamenti, electi & delegati fuerunt: sive hoc Rex secretò procuraverit, sive ex mero Populi Affectu processerit; Quorum plerique, temporibus *Richardi*, damnati fuerant, & proscripti. *Rex* Quæstione istâ nonnihil commotus est. Etsi enim gravi & specioso prætextui inniteretur, *Regis* tamen partes haud obscurè perstringebat. Sed prudenti admodùm consilio se reprimens, Quæstioni illi satis æquum se præbuit, quasi nihil aliud esset, quam Controversia quædam de Apicibus Juris. Ideóq; Judices de eâ consulebant, qui in eum finem in *Scaccharii Camera* (ubi haberi solet Judicum Concilium) convenerunt. Illi autem, re maturiùs deliberatâ, gravem & sobriam Sententiam tulerunt, ex Legum Normâ, & Æquitate Naturali temperatam: Pronunciârunt enim, ut Equites & Burgenses illi damnati & proscripti, à Conventu Parlamentario abstinerent, donec perlata esset Lex, de Convictionibus eorum revocandis.

Eodem quoq; tempore, mota fortè erat Quæstio, inter Judices (dum de priore Quæstione consultarent) quid fieri deberet circa *Regem* ipsum, qui, ut cæteri, condemnationem subierat. Sed fuit unanimi Judicum consensu conclusum & firmatum; *Coronam ipsam, omnes Sanguinis Oppilationes, quæ Descensum Coronæ ullatenus impediunt, deobstruere.* Itaque à quo tempore *Rex* Coronam assumpserat, Fontem Sanguinis fuisse expurgatum; Omnesque Sanguinis Corruptiones & Impuritates sublatas, ut *Regi* operâ Parlamentariâ non fuisset opus. Veruntamen, Honoris caussâ, ab *Ordinibus* Regni tunc mandatum est, ut quæcunque Archiva, & Memoriæ, Condemnationis *Regis*, aliquam facerent mentionem, obliterarentur, cancellarentur, & penitùs abolerentur.

Ex parte autem Hostium *Regis*, Parlamento condemnati sunt, nuper *Dux Glocestriæ*, *Richardum Tertium* se appellans; *Dux Norfolciæ*; *Comes Surriæ*; *Vicecomes Lovellus*; *Baro Ferrerius*; *Baro Zouchus*; *Richardus Ratcliffus*; *Gulielmus Catesbeius*; Et alii complures eminentioris

tionis Conditionis Homines. In quibus Statutis Condemnatoriis, complures insertæ sunt Clausulæ, justæ admodùm & temperatæ Reservationis, & Limitationis, liquidò indicantes & præmonstrantes, qualis esset prudentia *Regis*, qualis temperantia & Moderatio ejus; quæ spem etiàm in futurum facere poterant, Imperii Æquabilis & Mansueti. Quatenùs verò ad Condonationem generalem, quâ cæteris, qui contra *Regem* Arma tulerant, indulgere in animo habebat, *Rex* secundis usus Cogitationibus, minùs convenire putabat, ut à Parlamentariâ Auctoritate promanaret: Sed potiùs, ut cùm esset Res gratiosa & honorifica, integram Beneficii gratiam in seipsum transferret: Usus tantùm opportunitate consessûs Parlamenti, quo meliùs in Venas universi Regni, Fama rei spargeretur. Itaque durante adhùc Parlamento, *Edictum Regium* promulgavit; Veniam præteritorùm, & Restitutionem Fortunarum, impertiendo iis, qui contra eum Arma tulerant, aut Hostilia machinati erant, modò, intra Diem præfixum, Misericordiæ suæ se submitterent, & Juramentum Fidelitatis susciperent. Unde multi ex *Asylis* emigrârunt; Plures autem ex Metu, non minùs nocentes, quam ii, qui intra septa *Asylorum* se receperant.

Quod verò ad *Pecunias* attinet, judicavit *Rex* tempestivum non esse, & minùs convenire, ut ab Ordinibus, his Comitiis, aliquas postularet; Tam quia in Rebus tanti momenti, Subditi ejus sibi gratificati erant; Quam etiàm, quod eos remunerare nequiverat Remissione generali, (qualis in Parlamentis concedi solet) quia hanc Munificentiam sibi præripuerat similis Remissio, quæ sub Coronationem ejus, paulò antè, de more exiit: Maximè autem, quia ante oculos omnium obversabatur, quantas Forisfacturas & Confiscationes tunc temporis obtinuerat, quæ thesauris suis replendis sufficerent: Unde Casualia illa Coronæ, meritò possent Contributionibus Subditorum parcere, tempore præsertim, quo pacem cum omnibus Principibus Vicinis coleret. Paucæ admodùm Leges, in iis Comitiis latæ sunt, quasi pro Formâ tantùm: Inter quas, una fuit, ut Exteri, licet Civitate donati, nihilominùs Vectigalia, qualia imponi solent meris Exteris, solverent: Altera, ut Mulctæ Mercatorum *Italorum*, propter Pecunias, quæ proveniebant ex Mercibus suis Venundatis, in Nativas Regni Merces non impensas, *Fisco Regio* applicarentur. Utraque Lex ad Pecunias corrogandas spectabat; Cujus rei, jam à principio Regni sui, Rex immemor non erat, atque ad finem Regni feliciùs ei cessisset, si Providentia ista matutina (quæ ab Indigentiâ omni, propter quam necesse haberet Subditos suos gravare, eum muniebat) potuisset unà Ingenium ejus, in hâc parte, frænare & temperare. Durante tempore Comitiorum, addidit & alias Creationes Nobilium, ut suprà innuimus. *Baro Chandos* de *Britanniâ* factus est *Comes Bathoniæ*. *Ægidius Daubeneius* Eques Auratus factus est *Baro Daubeneius*, & *Robertus Willoughbeius*, Eques itidem Auratus, *Baro Brookus*.

Prætereà *Rex*, summâ cum Magnanimitate & Munificentiâ, (quæ Virtutes adhùc per vices in eo valebant) *Edwardum Staffordum*, (Filium Primogenitum *Henrici Ducis Buckingamiæ*, tempore *Richardi* condemnati)

demnati) restituit, non solùm Honoribus & Dignitatibus Paternis, verùm etiam Fortunis & Possessionibus, quæ amplissimæ fuerunt. Ad quam Rem, summæ certè Liberalitatis & decoris, inter cætera eum movit, grati & generosi Animi sensus quidam, quod præfatus ***Dux*** is fuisset, qui primum Lapidem contra tyrannidem ***Richardi*** moverat; Et reverà, pontem ***Regi*** ad Regnum, super Ruinas proprias straverat. Atque his peractis Comitia Parlamentaria soluta sunt.

Solùtis Comitiis, ***Rex*** confestim pecunias misit, ad ***Marchionem Dorcestriæ***, & ***Iohannem Bourchierum*** Equitem Auratum, redimendos; quos pignorum loco ***Parisiis*** reliquerat, pro pecuniis quas mutuò sumpserat, cùm Expeditionem in ***Angliam*** susceperat. Atque hac occasione arreptâ, Literas misit ad ***Majorem***, & ***Cives Londinenses***, per manus ***Domini Thesaurarii***, & ***Magistri Braii*** (quem Consiliarii loco habuit) quibus petebat, ut ab iis mutuaretur Summam quatuor mille Librarum, Cujus Summæ, post varios sermones utrinque habitos, Dimidium tantùm impetrare potuit. Quod tamen eorum Responsum, ***Rex*** in bonam partem accepit; ut facere solent, qui Pecunias mutuantur, ante-quàm eos premat Necessitas. Sub hoc tempus, ***Rex*** in Concilium suum Sanctius ascivit, ***Iohannem Mortonum***, & ***Richardum Foxum***, alterum ***Eliensem***, alterum ***Exoniensem Episcopum***; Homines exsomnes, & multi silentii, quique unà cum eo, excubias quasdam agebant, in alios omnes. Uterque Negotiis suis admotus fuerat, antequàm ad Regnum ascendisset, & Fortunæ illius adversæ participes. ***Mortonum*** istum, paulò post diem suum obeunte ***Bourchiero***, ad ***Episcopatum Cantuariensem*** evexit. ***Foxum*** autem ***Custodem Privati sui Sigilli*** constituit; Et posteà, gradatim eum transtulit, à Sede ***Exoniensi*** ad ***Bathoniensem***, dein ad ***Dunelmensem***, & postremò ad ***Wintoniensem***. Etsi enim ***Rex***, ad Negotia sua tractanda, consueverat ***Episcoporum*** operâ uti; quia cùm magnis Reditibus gauderent, Præmia sua secum portabant; attamen per Gradus hoc facere amabat, ut ***Primitias Episcopatuum*** sibi accumularet, quæ per hanc Graduum Seriem multiplicabantur. Licet enim tunc temporis ***Reditus*** ille ex ***Primitiis***, ***Reditibus Regiis*** non fuisset annexus, sed ***Tributo Papali*** cesserat; Attamen, ipse ita cum ***Collectoribus Papæ*** se gerere solebat, ut haud parvum inde Commodum sibi redundaret.

Verùm tandem aliquandò, Decimo Octavo die ***Ianuarii***, secutæ sunt Nuptiæ, tàm diù expectatæ & expetitæ, inter ***Regem***, & ***Dominam Elizabetham*** ei anteà desponsatam. Qui quidem ***Dies Nuptiarum***, majori Populi favore, & Lætitiâ celebratus est, quàm fuerant, aut ***Regis*** in Civitatem Ingressus, aut ejusdem Coronatio: Quod ***Rex*** notavit potiùs quàm probavit. Verissimum enim est, quod per totam deinceps vitam suam, quamdiù ***Regina*** in vivis esset (nam illa prior diem suum obiit) haud-quaquàm se pro Marito nimis indulgente gessit; Licet illa formâ amabilis, obsequio facilis, & Puerperiis insignis fuisset. Verùm pertinax illa sua, à ***Familia Eboracensi***, Animi Abalienatio, tantum apud eum poterat, ut locum reperiret, non solùm in Bellis suis, & Consiliis, verùmetiam in Cubili & Thoro.

Jam

Jam autem *Rex* fiduciæ plenus, ut Princeps qui Prælio Victor fuisset; Neq; à Comitiis suis ullam omninò repulsam tulisset; Quemq; adhuc Acclamationes & Plausus Populi recentes circumstrepebant; Imperium suum in futurum, nihil aliud nisi Ludum fore, & Regni tantummodò Fruitionem sine molestiis, pro certo sibi persuaserat. Nihilominùs, ut Princeps Cautus & Vigilans, constitutum apud se habebat, nihil omittere eorum, quæ ad Præsidium & Securitatem suam pertinerent: Cum eâ tamen opinione, quod in posterum, Administrationem Regni sui potiùs cum Voluptate & Alacritate, quàm Labore & Anxietate, exercere posset. Itaque Indiciis certis edoctus, *Partes* Regni sui *Septentrionales*, non tantùm affectu in *Familiam Eboracensem* propensas esse, sed etiam Memoriæ ipsius *Richardi* Regis devotissimas, cogitabat Æstatem proximam meliùs insumi non posse, quàm si Provincias illas ipse perlustraret, Præsentiâque suâ, & Majestate simul ac Comitate, Populi illarum *Partium* Animos sanaret. Verùm *Rex* in Fortunæ suæ Supputatione & Calculis, judicio suo magnoperè falsus est, quæ per multos annos continuos, variis fluctibus & tempestatibus, agitata est & quassata. Quamprimùm enim *Lincolniam* venit (ubi *Festum Paschatis* celebravit) certior factus est, *Baronem Lovellum*, *Humphredum* & *Thomam Staffordos* (qui anteà, apud *Colcestriam*, Asyli privilegio se muniverant) ex Asylo erepsisse; sed quem locum petiissent, neminem scire. Quem Nuncium *Rex* aspernatus est, & *Eboracum* usq; iter perrexit. *Eboraci* cum esset, recentior & certior accurrit Nuncius, *Baronem Lovellum*, cùm Copiis magnis, propè abesse. *Staffordos* autem in *Comitatu Wigorniensi* Arma cepisse, & ad Urbem *Wigorniæ* propè accessisse, eamque oppugnare in animo habere. *Rex*, utpote Princeps magni & profundi Judicii, non multum his Nunciis commotus est: Putabat enim, illas Copias, Prælii apud *Bosworthum* reliquias quasdam esse, neque ad Caussam *Familiæ Eboracensis* quicquam pertinere. Magis autem sollicitum eum habuit Copiarum Delectus, quibus resisteret Rebellibus, quàm ipsorum Rebellium Debellatio; Cum in medio Populi sibi suspecti veluti obsessus esset. Sed cum Res moram non pateretur, magnâ celeritate Copias coegit (quæ contra *Lovellum* mitterentur) ad tria Millia, malè armatas, sed benè animatas (Paucis eorum ex ipsius Aulâ & Comitatu delectis, Reliquis verò ex Colonis & Famulis illorum, quos sibi fidos expertus est) sub ductu *Bedfordiæ Ducis*; Et pro more suo, quo veniam & gratiam, potius ante Pugnam quàm post, impertire solebat, eidem *Duci* potestatem dedit, Condonationem præteritorum promulgandi, iis qui statìm Arma deponerent, & se dederent: Quod *Dux*, quamprimum ad Castra *Lovelli* appropinquâsset, præstitit. Nec *Regem* fefellit expectatio sua; Heraldi enim pro Tormentis Bellicis erant. Siquidem *Baro Lovellus*, hac Re perculsus, & Militibus suis diffisus, in Comitatum *Lancastriæ* fugam cepit; & ad tempus apud *Thomam Broughtonum* Equitem Auratum, latitans, in *Flandriam*, ad *Ducissam Burgundiæ Margaretam*, post trajecit. Milites autem ejus, à *Duce* suo deserti, confestìm *Duci Bedfordiæ* se subimiserunt. *Staffordi* quoque, & eorum Copiæ, audito quo loco Res *Lovelli* essent, (in cujus successu spem

maximam

maximam collocârant) etiàm ipsi planè desperârunt, & fugam capessiverunt: Fratribus duobus ad *Colnhamiam*, Oppidulum propè *Abingtoniam*, in Asylum se recipientibus: Sed inspectâ ejus loci Chartâ Privilegii, per Judices de *Banco Regis*, atque ad Proditores minimè extendere judicatâ, *Humphredus*, apud *Patibulum* de *Tiburne*, supplicio affectus est: *Thomæ* autem, utpote à Fratre natu majore allecto, ignotum est. Sicque Rebellio hæc, ut Nubecula quædam, transiit: Atque Rex, Fæcibus & Fermento *Partium Septentrionalium* aliquantùm expurgatis, quæ priùs in eum non benè animatæ erant, *Londinum* rediit.

Septembri sequente, *Regina* Filium suum Primogenitum peperit; cui Rex (in Honorem Stirpis veterum *Britonum*, à quâ ipse erat oriundus) *Arthuri* Nomen indidit; Prænomen secutus illius prisci *Regis Brittonum*; In cujus Rebus gestis asserendis, satis invenitur in Historiâ verâ, & Monumentis antiquis, quod illum, demptis Fabulis, magnâ gloriâ regnâsse testetur. Infans robustus erat, & corpore validus, licet octavo Mense editus esset, de quo Medici & Astrologi malè ominantur.

SEcutum est hoc Anno, qui erat *Regis* Secundus, mirum quoddam Facinus, & audaciâ plenum; quodque Statum *Regis*, & *Regni* vehementèr perturbavit: De quo, Narrationes, quas in manibus habemus, adeò nudæ sunt & jejunæ, ut rem relinquant vix credibilem: Non tam, ob Eventûs naturam, (Ejusmodi enim Accidentia in Rerum Memoriâ non rarò reperiuntur) sed propter peculiares quasdam Rei Circumstantias, præsertìm sub initiis. Judicium igitur faciemus, de hoc Negotio, ex Rebus ipsis, quatenùs sibi invicum Lucem præbeant, Veritatem tanquàm ex Minerâ effodientes. *Rex* in Regno suo nouus erat, contráque opinionem suam, etiàm & meritum, magnâ apud populum Invidiâ, & Odio, flagrabat. Radix hujus Invidiæ planè erat, sedula ejus & continua *Familiæ Eboracensis* Depressio, quam Corpus totius Regni favore adhùc prosequebatur. Hoc Animos Populi indies à *Rege* magis magisquè avertebat; præsertìm cùm viderent, *Regem*, pòst Nuptias suas, & Filium ex illis Nuptiis natum, nihilominùs Coronationem *Reginæ* suæ (quæ conjunctìm cum Coronatione propriâ ab omnibus primò erat expectata) adhùc distulisse; ne Matrimonialis quidem Coronæ Honore eam dignatum. Neque enim secuta est Coronatio *Reginæ*, nisi post duos Annos; postquàm scilicet Pericula *Regi* pro Præceptis fuerunt, quid agendum sibi esset, edocentia. Invaluerat autem Invidia multò magis, postquàm Rumor increbuerat (sive casu volitans, sive Malitiâ Hominum malè animatorum sparsus) *Regem* constituisse, *Edwardum Plantagenistam*, clanculùm, in *Turri Londinensi*, necare: Cujus casus, tantam habebat, cum casu Liberorum *Regis Edwardi*, similitudinem; cùm Sanguinis ipsius Propinquitas, par Ætas, Locusque ipse Turris, illius Crudelitatis Memoriam refricarent; ut in *Regem*, odiosissimam quandam Opinionem, & Famam concitaret, ac si ipse alter *Rex Richardus* futurus fuisset. Etiàm illud Murmur, adhùc sopitum non erat, ex *Regis Edwardi* Filiis, saltèm alterum superstitem esse. Qui quidem Rumor, ab iis qui

rebus

rebus novis studebant, artificiosè & occultò fovebatur. Neque verò in *Regis* Ingenio & Moribus, inerat aliquid ad dissipandas istiusmodi Caligines commodum; verùm è contra, ita se gerere consueverat, ut Dubitationes potiùs injiceret, quam compesceret. Atque ex his, Fomes præparatus est Scintillæ: Quæ quidem tantum rerum omnium datura Incendium, ab initio despicabilis fuit.

In *Oxonia* vivebat, *Sacerdos* quidam astutus & vafer, *Richardus Simon* vocatus, cui erat Pupillus, Pistoris Filius, dictus *Lambertus Simnellus*, Ætatis circitèr quindecim annorum: Puer quasi venerabilis multum, in Ore & Aspectu, præ se ferens Majestatis & Decoris. *Sacerdos* iste in Cogitationem quandam male-sanam incidit (dùm sermones Hominum avidè imbiberet, & in Episcopatum aliquem amplum se promotum iri speraret) ut Adolescentulum illum, ad Filii Secundi *Regis Edwardi* (de quo opinio erat eum in Turri fuisse trucidatum) personam induendam & simulandam, subornaret: Et paulò post (nam inter Rem agendam, Consilium suum, quatenùs ad Personam, mutavit) ad *Edwardi Plantagenistæ*, tum in Turri detenti Personam repræsentandam: Et in omnibus, quæ ad fidem faciendam conducerent, eum egregiè instruxit. Hoc erat illud incredibile, de quo priùs diximus: Non quod fictarum Personarum Ludibria, ad Regnum adipiscendum subornarentur; (Etenim Temporibus antiquis, & recentioribus, hoc interdùm contigerat) Neq; quod in Mentem venire potuisset, Homini tam vili & abjecto, ut tantam Rem susciperet, & amplecteretur; (Etenim magnæ Cogitationes, & sublimes, quandoque in infimæ Conditionis Homines influunt, præsertim quandò inebriati fuerint Vulgi sermonibus:) Sed hoc (inquam) illud est, quod minimè videtur probabile; *Sacerdotem* istum, cui omninò ignota erat Persona vera, ad cujus Exemplar Persona falsa efformanda esset, ullo modo in Animum inducere potuisse, ut Actorem Fabulæ suæ edocere speraret, vel Gestu externo; vel in præteritis Vitæ suæ & Educations Actis & Accidentibus recensendis; vel in idoneis Responsis ad Quæstiones, quas verisimile erat ei propositas fore; vel similibus; ullâ ex parte, ad vivum, Imaginem ejus, quem personandum susceperat, commodè exprimere. Etenim Puero isti, personare non contigit eum, qui è Cunabulis diù antè subreptus fuerat, aut in primâ Infantiâ asportatus; verùm Adolescentulum talem, qui usque ad Ætatem decem ferè annorum, perpetuò in Aulâ Regiâ fuerat educatus, ubi Oculi innumeri eum conspexissent. Rex enim *Edwardus*, Cædis Fratris sui *Ducis Clarentiæ* conscientiâ morsus, Filium ejus (de quo nunc loquimur) in integrum restituere sanè noluit, ut *Dux Clarentiæ* esset, sed tamen eum Comitem *Warwici* creavit; Honore, qui ex parte *Matris* ad eum pertinebat, resuscitato: Eumque, dum vixit, honorificè admodùm tractavit; Licet *Richardus Tertius* eum posteà in Custodiâ habuerat. Adeò ut planè fieri nequiverit, quin aliqua Persona ex Eminentioribus, cui *Edwardus Plantagenista* specialitèr & familiaritèr notus fuisset, negotio præsideret, à quâ *Sacerdos* Mandata reciperet. Quod verò maximè probabile est, (si quis ex Actis præcedentibus & subsequentibus Rem rectè æstimet) hùc redit; ut Persona quæ

telam illam ordiretur & texeret, statuenda sit *Regina Vidua.* Fœmina Negotiatrix, & Pragmatica, quæque Civilibus Rebus tractandis insueta erat; Sanè in illius Conclavi, felix illa Conjuratio in *Richardum Tertium*, pro Rege HENRICO, inita, tractata, & agitata est; (Id quod Rex optimè noverat, & fortasse nimis altè recondiderat) Illa etiàm, hoc tempore, Regi erat infensissima, eo nomine, quod putaret Filiam suam (eâ quâ Rex insistebat viâ) non promotam, sed depressam. Nemo autem proculdubiò, tantâ cum rerum notitiâ, Scenam istam totam ornare, æquè ac illa, poterat. Neque tamen Consilium ejus erat, nec etiàm cæterorum ex prudentioribus, qui huic Machinationi favebant, & vires subministrabant, ut Idolum istud reverà Coronâ potiretur, sed illius periculo, viam ad ruinam *Regis* aperire: Quo peracto, singuli diversas intra se, spes & Consilia fovebant. Huic conjecturæ maximè illud suffragatur, quod quamprimùm Conjuratio ista maturuerat, & eruperat, Rex ita afficiebatur, ut *Reginam* illam repentè in Monasterio de *Bermondsey* concluserit; omnesque Fortunas ejus & Reditus Fisco applicârit: Hocque ordinavit, per Concilium & Conventum quendam, ostiis clausis habitum, absque Processu aliquo legali, exili admodùm & longè petito usus Prætextu; *Quod nempe Filias suas, ex Asylo, in potestatem* Regi RICHARDO, *contra promissum suum, tradidisset.* Ex quo genere procedendi, etiàm à principio, pro nimis severo, & planè irregulari habito, tam quoad materiam, quam quoad formam, valdè probabilitèr concludi possit, Accusationes graves contra illam *Reginam* prodiisse, quas Rex, propter Rationes Statûs, & ad vitandam Invidiam, publicare noluit. Non levi etiam Argumento fuit, Secreti aliquid latuisse, & Examinationes suppressas & cohibitas fuisse, quod *Sacerdos* ipse *Simon*, postquàm comprehensus esset, ad supplicium nunquàm palàm productus fuisset, imò nec in publicum Judicium tractus, (sicut compluribus ex Clero, ob proditiones minùs atroces, contigerat) sed tantùm in Gurgustio quodam incarceratus mansisset. Accedit, quod post mortem *Comitis Lincolniæ* (ex *Familia Eboracensi* Viri principalis) qui in prælio *Stokensi* occisus fuerat, Rex hoc Pectoris sui Arcanum, quibusdam ex Consiliariis suis, aperuit; Se mortem *Comitis* ægrè ferre, quòd ab illo, si vixisset, Intima Periculi sui, & Conjurationis contra se factæ, rescire potuisset.

Verùm ut ad Narrationem Rei ipsius revertamur, Primò *Simon*, ut diximus, Discipulum suum edocuit, Personam RICHARDI *Ducis Eboracensis*, imitari: Hoc verò factum est, sub idem tempus, quo Fama illa sparsa est; Quod Rex constituerat, *Edwardum Plantagenistam*, tum in Turri detentum, neci tradere; Quo divulgato, magnum secutum est Populi Murmur. Sed non multò post, diverso Rumore ingruente; quod nimirùm *Edwardus* ille *Plantagenista*, è Turri aufugisset; Atque simul Callidus iste *Sacerdos*, audiens, illum tam charum vulgo fuisse, tantamque ob ejus Periculi depulsionem, lætitiam conceptam, Personam Larvæ suæ mutavit, & in Personam *Plantagenistæ*, tanquàm magis idoneam, transformavit; Quippè qui in ore Populo magis erat, & Sermonibus tum præcipuè jactatus: Simul concinnius erat, ut post famam Fugæ *Edwardi*, hoc quod struebat subseque-

subsequeretur. Attamen, cùm secum reputaret, minùs sibi tutum futurum, & Hominum Curiositati & Inquisitioni magis obnoxium, si Fabulam istam hîc in *Anglia* egisset, consultius fore putavit, si more Scenarum, in Tragœdiis & similibus, magis è longinquo Rem ostentaret: Itaque cum Discipulo suo in *Hiberniam* transfretavit, ubi Favor erga *Familiam Eboracensem*, majorem in modum, fervebat. Rex sanè, in Rebus *Hiberniæ* constituendis, minùs impiger & providus fuerat; neque Magistratus & Consiliarios suos, in illo regno, mutaverat, aut alios sibi probatos & fidos cæteris immiscuerat, ut facere debuerat; Præsertim cùm Inclinationem ejus populi, erga *Familiam Eboracensem*, satis nôsset: Quámque etiàm lubricus esset ejus Regni status; & ad res novas amplectendas pronus, magis multò quàm ipsa *Anglia*: Sed Victoriis suis, & Successibus in *Anglia* confisus, per otium Res *Hiberniæ*, in ordinem se redacturum, minimè dubitabat.

Quamobrem hâc *Regis* socordiâ factum est, ut sub adventum *Simonis*, cum falso suo *Plantagenista*, in *Hiberniam*, omnia ad Defectionem & Seditionem parata invenirentur, ac si ex composito ferè Res transacta fuisset. Primò omnium, adiit *Simon Thomam Fitz-Gerardum Comitem Kildariæ*, & *Hiberniæ* tum *Præsidem*; Cujus oculos tantâ caligine perstrinxit (partim Sermonum suorum vi & insinuatione, partìm Habitu & Gestu Pupilli sui, cujus etiam ori Majestas quædam *Regia* insidebat) ut illecebræ illæ, Fumis fortasse quibusdam Ambitionis adjutæ, ita *Comitem* affecerint, ut persuasissimum ei esset, verum prorsùs illum *Plantagenistam* fuisse. *Comes* negotium statìm communicavit, cum Proceribus nonnullis, & aliis; Primò quidem, occultò. Eos autem, similitèr secum affectos, perspiciens, de industriâ, rem in publicum exire & spargi permisit; veritus, id quod destinaverat, patefacere, priusquàm Populi animos tentâsset. Sed si Potentiores alacritèr, certè Plebs furiosè agebat; Aerium istud Phantasma, incredibili Gaudio & Favore excipiens; partìm quod essent in *Familiam Eboracensem* propensissimi; partìm ex Gentis ipsius Superbiâ, ut Regem *Angliæ Regno* dedisse & imposuisse viderentur. Neque verò Scrupulus ille, de Damnatione *Georgij Ducis Clarentiæ*, istius *Edwardi* Patris, apud eos quicquam valebat; Cùm nuper *Regis* HENRICI exemplo didicissent, Damnationes illas legales, Titulo & Prætensioni ad Coronæ fastigium, nullo modo officere. Quatenus verò ad *Edwardi Quarti Filias*, facilè innitebantur Repulsæ, quam à *Rege Richardo*, Hæreditate Regni summotæ, tulissent; Easque etiàm, tanquàm HENRICI Factionis portionem quandam, æstimabant, cùm in ejus Manu omninò essent. Adeò ut mirabili consensu, & plausu, & magnâ omnium ordinum frequentiâ, *Plantagenista* iste Fictitius, ad *Castrum Dubliense* adductus esset, atque ibi tanquàm Rex salutatus, stipatus, & honoratus; Puero satis decorè se gerente, nihilque committente, quod Ignobilitatem Generis sui argueret. Quin & paucis diebus elapsis, Rex proclamatus est, per Nomen *Edwardi Sexti*, ne Gladio quidem uno, pro Causâ *Regis* HENRICI, evaginato.

Rex nunciis perlatis de Rebellione istâ, tam repentinâ & inex-

pectatâ, plurimùm commotus est, duas præcipuè ob caussas: Prima erat, quod Motus iste illud tentabat, à quo sibi maximè metuebat; Tituli scilicet *Eboracensis Familiæ* Resuscitationem: Secunda, quod Motus idem contigerat tali loco, quo tutò Personam suam transferre non poterat. Nam partim ex Fortitudine innatâ, partim ex Suspicione quâdam universali, (Nescius & hæsitans cui fidere securè posset:) Personam suam propriam, ad omnes Motus reprimendos, transferre amabat. *Rex* igitur Concilium suum convocavit, apud *Cœnobium Carthusianorum* ad *Shinam*: Quod quidem Concilium admodùm secretò habitum est; At decreta ejus, quæ in publicum statim prodierunt, tria fuerunt.

Primum erat, ut *Regina Vidua* (sicut anteà obitèr dictum est) eò quod contra Pactum, & Fidem suam iis præstitam, qui cum eâ, de Matrimonio Filiæ suæ *Elizabethæ* cum HENRICO ineundo, contraxerant, eam nihilominùs ex Asylo in manus *Regis Richardi* tradidisset, *Cœnobio Monialium* de *Bermondsey* includeretur, utque Fortunæ & Reditus ejus omnes Fisco cederent.

Secundum erat, ut *Edwardus Plantagenista*, tunc temporis in Custodiâ Turris arctâ habitus, modis omnibus, qui excogitari poterant, maximè publicis & notoriis, Populo monstraretur. Hoc eò spectabat, partìm ut Rex, illâ, quam apud Populum subierat, Invidiâ exoneraretur, de nece clandestinâ *Edwardi*: Sed præcipuè, ut omnibus liquidò detegerentur, eorum quæ in *Hibernia* acta sunt, Levitas & Impostura; quodque reverà *Plantagenista* quem colebant, Idolum & Res Fictitia, tantummodò esset.

Tertium erat, ut denuò publicaretur *Remissio Generalis Anteactorum*, iis, qui intra diem præfixum, delicta sua revelare vellent, & se *Regiæ Clementiæ* submitterent: Utque *Diploma Remissionis*, verbis tam largis & amplis perscriberetur, ut nullum prorsùs Genus Altæ Proditionis (vel in *Regis* ipsius Personam) exciperetur. Quod licèt mirum videri posset, attamen *Regi* prudenti & sagaci probabatur; Qui satis sciret, maxima sibi Pericula, non à Proditionibus levioribus, sed ab atrocioribus imminere. Ista verò *Regis*, & *Concilii* sui Decreta, statìm executioni mandata sunt. Ac primò *Regina Vidua*, in *Cœnobio Monialium* apud *Bermondsey*, conclusa erat, & Fortunis omnibus exuta. Quod res mirabilis Populo visa est: Fœminam infirmam & calamitosam, quod Tyranni Minis & Promissis succubuisset, idque post tantum temporis spacium elapsum, (quo Rex nullum Offensæ, aut Animi exulcerati Signum ostendisset) multò autem magis, post tam felix Matrimonium inter *Regem* & *Filiam* suam, cum Prole Masculâ susceptâ, à Rege tam subitò mutato, aut tam tardè Sensus suos aperiente, tantâ cum severitate tractari.

Regina ista, inter Exempla Fortunæ insignitèr inconstantis, & Adversa cum Prosperis sæpè alternantis, reponi possit. Primò à Supplice afflictâ, & Viduâ desolatâ, assumpta est in Thorum *Regis*, *Regis* inquam *Cœlibis*, quique inter viros Ætatis suæ fuerat pulcherrimus. Etiàm, in ipso *Regni Edwardi* Curriculo, miseram subierat Fortunæ

aleam,

aleam, & Felicitatis suæ Eclipsim, ex Fugâ Regis, & Coronæ suæ amissione temporariâ. Insupèr, eo nomine fortunata censeri posset, quod Prolem ei pulcherrimam egregiâ cum fœcunditate peperit, atque Amorem ejus Maritalem (Patientiâ, & Obsequio, & Amorum *Regis* Dissimulatione, aliquantulùm adjuta) usque ad finem retinuit. In Cognatos suos, & Sanguinis propinquitate conjunctos, etiàm ad Factionem usque propensa fuit: Quæ res apud Proceres ex parte *Regis*, qui *Regium Sanguinem* mixturâ illâ quasi pollui existimabant, magnam ei Invidiam conflaverat: Quibus Proceribus *Regii Sanguinis*, se adjunxerat *Dominus Hastingus*, magnâ apud *Regem* Gratiâ florens, qui licet *Regi* tam charus esset, putabatur per vices, Malitiâ & Artibus hujus *Reginæ*, non absque periculo Ruinæ vixisse. Post Mortem *Regis* Mariti sui, veluti Subjectum aliquod Tragœdiæ facta est; Cùm vitam eousque produxisset, ut videret Fratri suo caput amputatum; Utrosque Filios suos Regno privatos, Spurios declaratos, & crudelitèr interfectos. Attamen inter has tam acerbas Calamitates, Libertate suâ, Dignitate, & Fortunis fruebatur. Verùm posteà demum, Rotâ aliquantulùm in prosperum versâ, cum *Regem* in *Generum* nacta esset, & facta *Avia Nepotis Masculi*, Nihilominùs (ob Caussas obscuras & incognitas, & sub Prætextibus non minùs admirandis) præcipitata est, & mundo exulavit, in Monasterio clausa, ubi periculosum penè erat eam invisere. In quo paulò post vitam finivit. *Regis* tamen jussu, juxta *Regem* Maritum suum, *Windesoriæ* honorificè sepulta fuit. *Collegium Reginale* apud *Cantabrigiam* fundavit. Hoc rigore, *Rex* magna apud populum suum incurrit obloquia; Quæ tamen, tam ob Rationes statûs, quam ob Confiscationem tam amplam, ei reddita sunt dulciora.

Sub idem tempus, *Edwardus Plantagenista* verus, in die Dominico, per universas *Londini* Plateas principales, ductus est, ut à Populo spectaretur. Et post Spectaculum Populi in Plateis, solenni Processione Templum *D. Pauli* ingressus est, ubi & frequens Populi Multitudo convenerat. Atque simul appositè & decorè provisum est, ut complures ex Nobilitate, & alii Gradûs Eminentioris (maximè ex iis qui *Regi* suspecti essent, quique Speciem & Personam *Plantagenistæ* optimè nossent) Sermones cum Adolescente, inter eundum, familiaritèr conferrent. Atque hoc *Regis* prudentissimum Remedium, Malum illud *Hiberniæ* planè discussit, apud Populum *Angliæ*; Præsertim eam Populi partem, quæ Errore non Malitiâ, Toxicum illud hauserat, In *Hiberniâ* tamen, ubi non dabatur à Facinore in tantum aucto Receptus, parùm aut nihil valuit: Sed contrà, ultrò Imposturam totam in *Regem* retorserunt; Et sermones serebant, *Regem*, ut verum *Regni* Hæredem depelleret, & Mundo Fucum faceret, & Hominum imperitorum Oculos fascinaret, Adolescentulum suppositium, in similitudinem *Edwardi Plantagenistæ*, ornâsse, eumque Populo monstrâsse, ne abstinendo quidem à sacris Processionis Ritibus, quò majorem Fabulæ fidem conciliaret. Circa idem quoque tempus, Edictum de *Remissione Generali* promulgatum est; Simul etiam *Rex* multam adhibuit diligentiam, ut Portus Regni clauderentur, ne Fugitivi, Rebus

præsentibus infensi, aut suspecti, Mare trajicerent, in *Hiberniam*, aut *Flandriam*.

Interim Rebelles *Hiberniæ*, nuncios, tam in *Angliam* quam *Flandriam* clàm miserant qui utrobique loci, res haud parvi Momenti transegerant. In *Angliâ* enim, in partes suas pertraxerant, *Ioannem Comitem Lincolniæ*, *Ioannis Poli Ducis Suffolciæ* Filium, ex *Elizabethâ Edwardi Quarti* Sorore. *Comes* iste Spiritus altos & elatos gerebat, simulque strenuus erat, & ingenio pollens, & sublimibus jampridem Cogitationibus insueverat. *Richardo* enim *Tertio* constitutum erat, odio Fratris ejus utriusque, (*Regis Edwardi*, & *Clarentiæ Ducis*,) atque eorum Stirpis (cùm scilicet Sanguine amborum Manus suas imbuisset) Posteros eorum, sub variis & falsis Prætextibus (de quibus anteà diximus) Successione in *Regnum* privare, atque *Comitem* istum (si ipse sine Liberis discederet) in *Regem* destinare. Neque hoc *Regem* latuerat, qui proptereà Actiones ejus secretò observabat. Verùm cùm Populi Invidiam, ob Incarcerationem *Edwardi Plantagenistæ*, jam degustaverat, consultum non putabat; hujusmodi Invidiam accumulare, per Incarcerationem *Comitis Lincolniæ*; Quin & rebus suis conducere putabat, illum tanquàm alterius Rivalem conservare. *Comes* autem *Lincolniæ*, Rebellionis *Hiberniæ* ut particeps fieret, movebatur, non quod leviter inniteretur iis, quæ ibi gesta erant, instar Bullæ fragilis evanida, sed Literis à *Margaretâ* de *Burgundiâ* receptis; In cujus Suppetiis Auxiliaribus, atque ipsâ Declaratione quod in partes descendisset, plus longè Ponderis erat, tum quoad Famam, tum quoad vires ipsas. Neque *Comes* Negotium repulit, quod sciret prætensum *Plantagenistam* Idolum merum, & nihil ampliùs esse: Sed contrà lætabatur, eum falsum potiùs quàm verum *Plantagenistam* fuisse: Quod cùm satis sciret falsum *Plantagenistam* sponte in Fumos abiturum, verum autem *Regis* Consiliis pessum iri, secum reputaret, aditum sibi ad regnum Proprio Titulo & Jure patefieri posse. Hæc animo agitans, secretò in *Flandriam* transfretavit, quò paulò antè appulerat *Dominus Lovellus*, qui Consiliorum suorum veluti Procuratorem, in *Angliâ* reliquerat *Thomam Broughtonum*, Equitem Auratum, qui in *Comitatu Lancastriæ*, magnas Clientelas, & multos Sequaces habebat. Nam paulò antè (ut suprà diximus) cùm prætensus *Plantagenista* primò in *Hiberniam* receptus fuisset, Nuncii clãdestini ad *Margaretam* missi fuerant, eam de Rebus jam in *Hiberniâ* gestis certiorem facientes; ejus Auxilium in Causâ (ut ipsi dicebant) tam piâ & justâ, & cujus initiis Deus tam manifestò affuisset, implorantes; Cum Promissis & Protestatione, omnia deinceps Arbitrio ejus permissa fore, tanquàm supremæ ejus Actionis Patronæ & Protectricis. *Margareta*, *Edwardo Quarto* Soror fuit secunda; Etiàm *Carolo Burgundiæ* Duci, *Strenuo* Cognominato, secunda Uxor; Ex quo cùm nullos Liberos suscepisset, magnam curam, cum insigni Benevolentiæ Affectu, *Philippi* & *Margaretæ* (prioris Mariti Nepotum) Educationi impendit. Id quod magnum ei Amorem & Auctoritatem apud Belgas conciliavit. Princeps hæc Animo virili, Malitiâ autem Muliebri, prædita; Thesauris quoque non exiguis affluens, propter Dotis suæ Amplitudinem, providamque ejus Dispensationem: Et ipsa Liberorum exors, curisque aliis ferè soluta; pro fine Consiliorum

suorum

suorum sibi proposuerat, ut videret in Solio *Regni Angliæ, Familiam* suam iterùm collocatam; HENRICUM autem, tanquàm Metam sibi posuerat, ad cujus Ruinam, omnes Actiones suæ tenderent, & collimarent: Adeò ut ex ejus Consiliis, (tanquam ex pharetrâ,) Turbæ per multos Annos excitatæ in *Regem*, emissæ fuerint. Tanto autem flagrabat, adversus *Familiam Lancastriæ*, & præcipuè in *Regis* Personam, odio, ut neutiquàm per *Familiarum*, in Nepti suâ, tam Honorificam Conjunctionem, mitigaretur; Sed contrà, ipsam Neptem suam odio haberet, quod suis Nuptiis, *Regi* ad Regnum adipiscendum, & in se stabiliendum, aditum patefecisset. Magno igitur & vehementi Animi Impetu, oblatam à Rebellibus Occasionem arripuit, eorumque Postulatis annuit: Et Consilio habito cum *Comite Lincolniæ*, & *Domino Lovello*, & aliis, decretum est, ut Proceres illi duo, cum Cohorte bis Mille *Germanorum*, (qui omnes erant Veterani,) sub ductu *Martini Swarti* (Duce forti & in Militiâ experto) in *Hiberniam* se conferrent, ad novum *Regem*: Magnâ siquidem in spe erant, quandò Actio illa Regalitatis planè constitutæ & fixæ speciem habuisset, & *Comitis Lincolniæ*, veluti Secundæ Personæ, necnon Copiarum exterarum in auxilium submissarum, reputatione aucta esset, fore ut harum rerum fama animos adderet illis, qui in *Angliâ* partibus suis favebant, ut præstò essent cum Auxiliis, quo tempore Exercitus in *Angliam* transvectus esset. Insupèr, & hoc decretum est, ut si res successisset, Suppositititius ille *Plantagenista* deponeretur, & verus reciperetur. In quâ tamen Actionis Periodo, *Comes Lincolniæ* privatas suas spes fovebat. Postquàm Copiæ istæ, ex *Flandria* in *Hiberniam* venissent; & Partium Confidentia, ex conspectu mutuo, & Exercitûs justi jam in unum Corpus coacti facie, mirum in modum crevisset; de Successu minimè dubii, sibi magna pollicebantur, ac secum Sermonibus & Colloquiis jactabant, se copiis multò majoribus instructos, ad Regnum HENRICI subvertendum proficisci, quam idem HENRICUS, ad *Regis Richardi* Regnum subvertendum, fecisset: Quodque si nullus adversus se Gladius strictus esset in *Hiberniâ*, Conjectura ex eo rectè capi posset, Gladios etiam in *Angliâ* citò aut vaginis conditos, aut repulsos fore. Primò autem, jactantiâ quâdam, ob tantas copiarum Accessiones, *Regem* suum novum, in *Ecclesiâ Cathedrali Dublinensi*, coronaverunt; qui anteà Proclamatione tantùm Rex declaratus erat; Tum verò Concilium habuerunt de iis quæ ulteriùs agenda erant. In quo Concilio, etsi opinabantur nonnulli, quod consultissimum foret, res in *Hiberniâ* primùm constituere, illamque Regionem pro belli Sede deligere, eóque *Regem* ipsum HENRICUM, necessitate Belli compulsum, pertrahere; (Ex cujus absentiâ sperabant, haud parvos Motus & Mutationes in *Angliâ* secuturos:) nihilominùs quia Regnum *Hiberniæ* inopiâ laborabat, unde Exercitum alere, & *Militibus Germanis* Stipendia solvere, nullo modo possent; Quia etiàm Studia & Vota *Hibernicorum* atque generalitèr Militum (Qui in statu rerum tumultuario, potiùs Duces suos regere, quàm ab illis regi consueverunt) magno impetu & cupiditate multâ ferebantur, Spoliis *Regni Angliæ* se ditandi; in eam sententiam itum est, ut Copias suas, quantâ fieri

fieri posset celeritate in *Angliam* transferrent. *Rex* interim, qui cùm primùm audierat, quid in *Hiberniâ* gestum esset, haud multùm commotus est, sed sperabat se nullo negotio Copias *Hibernicas* (tanquàm Avium gregem) Lapidis jactu dispersurum, atque Examen istud Apum, cum *Rege* suo, veluti Tinnitu & Cymbalis abacturum; Cùm posteà certior factus esset, *Comitem Lincolniæ* se partibus adjunxisse, atque *Ducissam Margaretam* Factioni præsidere, periculum verè æstimare cœpit; atque tanquam ea, quæ oculis cernuntur, prospiciebat, Regnum suum iterùm in Discrimen venturum, Sibique necesse fore rursùs de eo dimicare. Ac primò, antequàm audisset *Comitem Lincolniæ*, è *Flandriâ* in *Hiberniam* profectum, conjiciebat fore, ut à duabus simul Regni partibus oppugnaretur: videlicet ad Orientalem *Angliæ* Plagam, factâ Invasione à copiis è *Flandria*; atque ad Occidentalem Plagam versus Septentrionem, à Copiis ex *Hibernia*. Itaque postquàm mandâsset, ut Delectus Militum in utrisq; Partibus haberentur, & duos constituisset Strategos, *Iasparum Ducem Bedfordiæ*, & *Ioannem Comitem Oxoniæ*, (in Animo habens, etiam in propriâ Personâ adesse; ubi Occasiones ejus præsentiam maximè requirerent) nullam tamen eo ipso tempore Invasionem expectans (cùm Hyems jam adulta esset) Iter suum instituit versus *Suffolciam* & *Norfolciam*; ut eas Provincias confirmaret. Postquàm autem, ad *Sancti Edmundi Burgum* venisset, accepit, *Thomam Marchionem Dorcestriæ* (qui unus ex Pignoribus fuerat in *Galliis*) ad ipsum properare, ut se à quibusdam Accusationibus, contra se exhibitis, purgaret. At licèt *Rex* Aurem ei benignam reservaret, erat tamen Conditio Tẽporis tam periculosa, ut statim miserit *Comitem Oxoniæ*, qui obviam ei factus, ad *Turrim Londinensem* illum perduceret: Verbis tamen gratiosis eum permulceret, & postularet, ut Ignominiam illam non ægrè ferret, quia nihil à *Rege* periculi ei imminebat; Quin & hanc rem ei præsidio fore, ut nec Rebus *Regis*, nec Fortunis propriis quicquam nocere posset; Et quod in *Regis* Manu semper futurum esset (postquàm ab iis, de quibus insimulabatur, se purgâsset) Honorem ejus resarcire.

A *Burgo Sancti Edmundi*, ad Civitatem *Norwici* perrexit. Inde tanquam in Peregrinatione quâdam sacrâ *Walsinghamiæ* Templum, *Virgini Mariæ* dicatum, & multis miraculis celebre, visitavit; & vota pro Salute suâ nuncupavit: Atque inde, per *Cantabrigiam*, *Londinum* reversus est. Post paucos dies, Rebelles *Hibernici* cum *Rege* suo (sub ductu *Comitis Lincolniæ*, *Comitis Kildariæ*, *Domini Lovelli*, & *Swarti* Præfecti Cohortis) ad *Fouldriam*, in Comitatu *Lancastriæ*, appulerunt; Ad quos statìm se contulit, *Thomas Broughtonus* Eques Auratus, cum exiguâ admodùm Manu *Anglorum*. *Rex* per hoc jam certus, Procellam istam non diruptam iri, sed in unum Locum casuram, Copias satis amplas coegerat: Atque ipse, assumptis etiam duobus, quos delegerat, Strategis, (nempè *Duce Bedfordiæ*, & *Comite Oxoniæ*) *Coventriam* usque, manum cum iis conserturus, advenerat; Unde turmam Equitum, ad Hostium res explorandas, emisit; utque simul aliquos ex Exercitu eorum palantes interciperet, ex quibus meliùs scire posset, eorum & Progressus, & Consilia; Quod & factum

ctum est: Etsi *Regi*, in ipso Rebellium Exercitu, Exploratores non deessent.

Rebelles versus *Eboracum* iter ceperunt, vastatione Agrorum, & aliâ violentiâ Hostili, abstinentes, ut meliùs in gratiam Populi se insinuarent, & *Regis* sui decus tuerentur; Qui scilicet, ex vero sensu Animi Regii, Calamitatibus Subditorum indoleret. Verùm Globulus iste Nivalis, inter volvendum, augmenta nulla suscipiebat. Neq; enim Populus ad illos ex ullâ parte confluxerat: Neque etiam, in aliis Regni partibus, Motus ullus in eorum favorem factus est; Cui rei in caussâ erat, partim Experimentum, quod jam exhibuerat *Rex*, moderati Regiminis sui, cum opinione Felicitatis conjunctum; Partim, quod odiosa admodùm res esset Populo *Angliæ*, *Regem* accipere, Humeris *Hibernorum* & *Germanorum* gestatum, & introductum; Ex quibus Nationibus, maxima pars Copiarum Rebellium erat conflata. Neque ab ipsis Rebellibus satis prudentèr factum est, ut primò in Partes Boreales Exercitum suum ducerent; Nam licet, præteritis temporibus, fuissent illæ Regiones Amicorum suorum Altrices; Tamen iisdem locis Exercitus *Domini Lovelli* dispersus fuit; Atque ibidem, *Rex* ipse præsentiâ suâ, Populi Animos paulò antè leniverat. At *Comes Lincolniæ*, spe suâ frustratus, (Populum enim ad se certatim confluxurum sibi promiserat, in quo casu in Animo ei erat Bellum protrahere) remque jam sine receptu esse satis sciens, decreverat cum *Regis* Copiis, quâ poterat celeritate, confligere; Itaque versus Oppidum *Newarci* Exercitum duxit; Oppidum sperans se, subito suo adventu, in potestatem suam redacturum. Sed *Rex* paulò antè *Notinghamiam* venerat, ubi Concilium Castrense convocavit; In quo deliberatum est, an tempus protelare, aut Hostes statìm adoriri oporteret? In quo Concilio, *Rex* ipse (qui multas Animo Suspiciones agitabat, quarum Nemo conscius esset) manifestò in eam sententiam propendebat, ut prælio quamprimùm decertarent. Verùm, hanc Dubitationem repentè eximerunt magna Auxilia, quæ in ipso Articulo hujus Consultationis se adjunxerant, partim Literis missis excitata, partim sponte à multis *Regni* Partibus venientia.

Principales autem Personæ, quæ tum in *Regis* Auxilium advolârunt, fuerunt, ex Nobilitate quidem, *Comes Salopiæ*; & *Dominus Strange*; Ex Equitibus autem & Nobilibus minoribus, ad Septuaginta Homines, cum Cohortibus suis numerum sex mille Armatorum implentibus, præter Copias, quæ *Regi*, ante eorum adventum, præstò fuerant. Quocircà *Rex*, cùm cerneret Copias suas in tantum auctas, magnamque in omnibus, ad pugnam, alacritatem, in eo, quod priùs decreverat, confirmatior erat; atque properè Exercitum duxit, ita ut inter Castra Hostium, & Oppidum *Newarci*, se medium sisteret; Nolens eorum Exercitum illius Oppidi Commoditate gaudere. *Comes* neutiquàm territus, eo ipso die, ad pagum quendam, *Stoke* dictum, perrexit, ibique illâ nocte castrametatus est, super Clivum cujusdam Colliculi. *Rex* autem, die sequente, Aciem instruxit in Campestribus. Nec minùs animosè *Comes* de Colle descendit, & Prælium cum eo conseruit. De quo quidem Prælio,

Narra-

Narrationes, quæ nunc extant, tam exiles sunt & nudæ, (etsi fuerit Res tam recentis memoriæ) ut potiùs Successum Prælii, quàm Modum Pugnæ declarent. Aiunt *Regem*, Copias suas in tres Acies divisisse; Quarum prima Acies tantùm, Alis utrinque benè roborata, reapse pugnaverat, totumque Exercitûs Hostilis impetum sustinuerat: Pugnam fuisse atrocem & obstinatam, & per tres horas durâsse, antequàm Victoria in aliquam partem inclinârit; nisi quod, quandoquidem prima tantùm *Regis* Acies pugnaverat (duabus reliquis Aciebus veluti ociosè stantibus) judicium fieri possit, qualis in fine Successus Pugnæ expectandus esset: *Martinum Swartum*, cum suis Germanis, egregiè perfunctos esse: Itemque *Anglos*; Neque etiàm *Hibernos* officio defuisse, Animis aut Ferociâ; Sed cùm essent ferè inermes, Spiculis tantùm & Ensibus instructi, in eos potiùs Occisionem, quàm Pugnam fuisse: ita ut furiosa eorum trucidatio, reliquo Exercitui, magno terrori fuisset: Universos autem Duces in Acie cecidisse: Nempe, *Comitem Lincolniæ*, *Comitem Kildariæ*, *Franciscum* Dominum *Lovellum*, *Martinum Swartum*, & *Thomam Broughtonum*, omnes fortiter prælìantes, nec terga vertentes, aut retrò cedentes. Tantùm de *Lovello* exiit Sermo, quòd è prælio fugerit, & *Flumen Trenti* equo transnataverit, sed adversum Littus propter ripæ præcipitium cõscendere non potuit, unde in Fluvio submersus est. At alius Sermo eum in Fluvio non relinquit; Sed refert, quod diù post, in Cavernâ quâdam subterraneâ, vitam produxerit. Numerus Occisorum, ex parte *Hostium*, fuit ad minimum quatuor Millium: Ex parte autem *Regis*, primæ Aciei circiter Dimidium cecidit, præter multos saucios, sed minoris Conditionis Homines. Inter alios Captivos, fuerunt Suppositititius ille *Plantagenista* (iterùm *Lambertus Simnellus* factus) unáque versutus ille *Sacerdos*, ejus Pædagogus. *Lambertum* quod attinet, *Rex* vitâ eum privare noluit; Sive ex Animi Magnitudine, reputans illum instar Imaginis tantùm Cereæ fuisse, quàm alii temperârant, & finxerant; Sive ex altâ quâdam prudentiâ, putans eum, si capite plecteretur, nimis properè in Oblivionem iturum; Sin in vivis maneret, futurum eum assiduum spectaculum, & instar Remedii aut Exorcismi adversus ejusmodi Spectra, & Incantationes, temporibus venturis. Itaque receptus est in Famulitium *Regis*, in Aulâ suâ, sed vili admodum Loco, in Culinâ; Adeò ut, insigni humanæ Fortunæ Ludibrio, Veru circumageret ille, qui Coronam gestârat; (Cùm tamen Fortuna, post Tragœdiam minimè soleat Comœdiam, aut Exodium introducere;) Posteà autem promotus est, ut esset ex Falconariis *Regis*. Quod vero ad *Sacerdotem*, in Gurgustium quoddam obscurum inclusus est, neque, quid de eo posteà factum esset, innotuit: Cùm in Naturâ *Regis* penitùs insitum esset, Pericula sua veluti sub Sigillo obsignare.

Post Prælium, profectus est *Rex Lincolniam*, ubi Preces solennes, & Gratiarum Actiones, celebrari fecit, pro Salute suâ & Victoriâ. Utque Devotiones ejus plenum suum Circulum complerent, misit Vexillum suum ad Templum *Beatæ Virginis Walsinghamiæ*, in Oblationem; ibi vota solvens, ubi nuncupâsset. Atque hoc modo, ab istâ tam insigni Fortunæ Machinâ (quæ in eum intentata fuerat) liberatus,

tus, ad pristinam Animi Confidentiam rediit; Secum cogitans, universa sua infortunia simul in eum irruisse. Verùm id contigit, quod Sermo Vulgi, in principio Regni sui, ei ominatus est; Futurum scilicet, *Ut laboriosè regnaret, quod Regnum suum, à Morbo Sudorifico initium cepisset.* Sed quamvis *Rex* se jam in portu navigare putaret, tamen tantâ fuit prudentiâ, ut Fiducia sua Providentiam neutiquàm obfuscaret, præsertìm in rebus non remotis. Itaque tam recenti & inexpectato periculo expergefactus, animo volvebat, quibus modis, tam Rebellionis præteritæ Participes & Fautores eradicaret, quàm similium Periculorum Semina in futurum extingueret: Simulque Hominum, malè erga res suas Animatorum, Receptacula omnia & Refugia, ubi Rebellionibus suis paulò post vivificandis incubabant, amoveret. Primò igitur, Profectionem novam à *Lincolniâ*, in Partes Septentrionales, instituit; quamvis reverà hoc Iter potiùs Curiam quandam Judicialem Itinerariam saperet, quàm aliàs. Nam ubicunque se contulit, magnâ cum Severitate, & strictâ Inquisitione, partim Jure Militari, partim viâ Justitiæ ordinariâ, animadvertebat in eos, qui Rebellioni præteritæ adhæserant, eique vires præbuerant. Neque Morte plerosque afficiebat, (cùm ipsum Prælium haud parum cruoris profudisset) sed Mulctis pecuniariis; Vitæ parcens, Thesauros autem corrogans. Inter alia ejus generis Crimina, sedulò inquisitum est, de iis, qui rumorem quendam excitârunt & sparserunt, paulò ante Prælium commissum; *Rebelles Prælio vicisse, Regisque Exercitum debellatum fuisse, Regemque ipsum fugisse.* Unde opinio erat, complures, qui alitèr in *Regis* suppetias venturi fuissent, isto Artificio detentos fuisse, & perterritos. Quæ quidem Accusatio, licèt Fundamento non penitùs caruerit, attamen callidè & avidè à nonnullis arrepta erat, qui cùm ipsi, ad *Regis* partes tuendas, socordes fuissent, & negligentes, hoc prætextu utebantur, ad Teporem eorum & Inertiam tegendam. Quam nihilominùs Calliditatem, *Rex* deprehendere noluit, etsi eam animo reconderet, quatenus ad Personas quasdam particulares, ut sui moris erat.

Verùm quoad Extirpationem Radicum, & Caussarum Motuum similium, temporibus futuris, cœpit *Rex* sentire, ubi eum Calceus suus ureret; Quodque Depressio *Familiæ Eboracensis*, in omnibus tanquàm Unguis in Ulcere esset. Factus igitur jam cautior, neque Pericula ampliùs contemnere, aut Remedia eorum dedignatione quadam rejicere volens; atque aliquid, quod in hac re Animos Hominum sanare posset, præstare cupiens, (præsertìm in cæremoniâ quâpiam externâ) decrevit tandem Coronationem *Reginæ* maturare. Postquàm igitur *Londinum* reversus esset, quò magnâ cum pompâ, & tanquàm Triumphali, ingressus est, victoriamque suam, per biduum, sacris obeundis celebrasset; (priore enim die Templum *D. Pauli* adiit, & Hymnum *Te Deum* cantari fecit; Crastino autem, solennem Processionem habuit, & Concioni apud *Crucem Divi Pauli* interfuit) Regina, summâ cum magnificentiâ, & splendidissimo apparatu, apud *Westmonasterium* coronata est, *Novembris* vicesimo quinto, Anno autem Regis tertio; Quæ Coronatio, duos circiter Annos, Nuptias suas insecuta est; *Tanquam Baptismus serotinum, quod Com-*

patres

patres diù expectasset. Quæ mira & inexpectata Temporis Protractio, sic notata est ab omnibus, ac si Res Stomacho *Regis* minimè grata erat, sed necessitate quâdam, & propter Rationes Statûs, ei fuisset imposita. Paulò post, ut omnibus palàm fieret, Serenitatem quandam jam factam, quodque Incarceratio *Thomæ Marchionis Dorcestriæ*, Temporis potiùs Res quàm Hominis esset, idem *Marchio* Libertati restitutus est, absque Examinatione aliquâ, aut aliâ quâvis Formulâ. Sub idem tempus, *Rex* Legationem ad *Innocentium Pontificem* misit, quæ de Nuptiis suis eum certiorem redderet: atque insupèr referret, *Regem* jam (sicut alterum *Æneam*) ex Fluctibus & diutinis Erroribus Fortunæ suæ emersisse, atque in portum securum appulisse: Ac simul Gratias *Sanctitati* suæ ageret, quod Celebrationem Nuptiarum suarum, præsentiâ Nuncii sui, honorâsset: Atque tam Personam suam, quàm Vires Regni, ad Mandata sua exequenda prolixè offerret.

Legatus autem *Regis*, Orationem habens coram *Papa*, in præsentiâ Cardinalium, *Regem*, *Reginamque* tantâ Verborum grandiloquentiâ extulit, ut Fastidio eos qui aderant propè enecaret. At postquàm ad *Papæ* laudes pervenisset, ita eum ad cœlos usque elevavit, & deificavit, ut omnia quæ de *Rege* & *Regina* jam modò dixerat, moderata viderentur & tolerabilia. A *Papa* sanè honorificè admodùm exceptus est, & multâ cum gratiâ dimissus. Cùm enim *Papa* sibi conscius esset socordiæ suæ, quodque Orbi Christiano prorsùs inutilis haberetur, magnâ affectus est lætitiâ, quod Nomen suum & Laudes, apud Regna remotiora tam feliciter resonare cerneret. Obtinuit etiàm à *Papa*, justam admodùm & honorificam *Bullam*, ad Privilegia *Asylorum* (quæ *Regi* tantas molestias pepererunt) in tribus Articulis moderanda.

Primò, ut si quis ex Asylo noctù, aut aliàs clanculùm, exiisset, & Maleficii aliquid vel Transgressionis commisisset, ac deinde se in Asylum recepisset, Asyli jure in perpetuum decideret. Secundò, ut licet Corpus ejus, qui in Asylo degebat, à Creditoribus immune esset, tamen Bona, quæ extra Asylum inventa essent, Legi subjicerentur. Tertiò, ut si quis ad Asylum, propter Crimen læsæ Majestatis, confugisset, benè liceret *Regi* Custodes ei intra Asylum ipsum apponere, qui ejus Dicta & Facta observarent.

Rex quoque, in majorem Regni sui Securitatem, contra seditiosos & malevolos Subditos, (quibus Regnum abundare sciebat) qui in *Scotiam* ad libitum aufugere possent; Quippe quæ non sub clavibus erat, quemadmodùm erant Regni Portus; Hujus rei Caussâ, magis quàm quod Hostilia ab eo Regno metueret, ante adventum suum *Londinum* (dum apud Oppidum *Novi Castri* maneret) Legatos solenniter miserat ad *Iacobum* Tertium *Scotiæ Regem*, qui de Pace cum eo tractarent & concluderent. Fuerunt autem Legati, *Richardus Foxus Episcopus Exoniensis*, & *Richardus Edgcombus Eques Auratus*, *Regii Hospitii Contra-rotulator*, qui honorificè apud eum *Regem* excepti fuerunt. Verùm *Rex Scotiæ*, eodem, quo *Rex Angliæ*, Morbo laborans, (licèt, ut posteà apparebat, magis Atroci & Lethali) hoc est, Subditis malignis, ad tumultus ciendos idoneis, etsi affectu

pro-

proprio, in pacem cum *Rege* componendam, multùm inclinaret; tamen Proceres suos in hac re cognoscens aversissimos, (quos irritare timebat) Inducias tantùm in Septennium concessit: In secreto tamen pollicitus, eas Inducias de tempore in tempus renovatas iri, quamdiù uterque *Rex* in vivis esset.

HUcusque *Rex* occupatus fuit, in rebus domi constituendis; Verùm, circa hoc tempus oblata est occasio, ut foràs prospiceret, atque ad res exteras Animum applicaret. *Carolus Octavus Galliarum Rex*, Virtute & Fortunâ Patris & Avi sui, (*Caroli* Septimi, & *Ludovici* Undecimi,) Regnum *Franciæ* acceperat, & opibus florentius, & ipso Territorio amplius, quam multis retrò Annis fuerat: Cùm redintegratio facta esset, in illis Membris principalibus, (quæ olìm, Portiones Coronæ *Franciæ*, posteà autem ab eâ avulsæ fuissent; Ita ut jam diù, sub Homagio tantùm Coronæ, non in Dominio tenerentur, cùm à Principibus propriis, Jure tanquàm Regio, administrarentur) *Andegavia* scilicet, *Normannia*, *Provenza*, & *Burgundia*. Restabat tantùm *Britannia*, quæ cum Coronâ *Franciæ* uniretur; ut sic Monarchia *Franciæ*, ad veteres Terminos & Limites proferretur.

Rex Carolus, haud parvâ flagrabat Ambitione & Cupiditate, illum *Ducatum* recuperandi & reannectendi. Quæ quidem ejus Ambitio, prudens admodùm fuit, & pondus insigne habebat, minimè certè similis Ambitioni Expeditionum suarum sequentium in *Italiam*. Sub initiis enim Regni sui, Paternis Consiliis regebatur (Consiliis inquam, non Consiliariis) Cùm Pater ejus Consiliariis ferè non usus sit, sed ipse sibi pro Concilio esset; nec Virum quenquam prudentiorem juxta se haberet. Atque illum *Regem* Patrem suum, satis sciebat *Carolus*, Bellis *Italicis* aversum fuisse, & in *Britanniam* oculos suos conjecisse. Multæ erant Res, quæ Animum *Caroli*, spe prosperi Successûs, in hâc re pascerent. *Dux Britanniæ* ævo confectus, & Lethargicus; & Mercenariis Consiliariis innitens, duarum tantùm Filiarum Parens, ex quibus altera valetudinaria erat, nec diù superstes futura. At *Carolus* in ipso ætatis flore & Robore jam erat; Et Populus *Regni Franciæ* pro ratione ejus temporis, Bellicis Copiis, tam quoad Duces, quam quoad Milites, satis instructus; Viris Militaribus, qui in *Bellis Burgundicis* meruerant, nondùm absumptis: Pacem etiàm cum omnibus vicinis Principibus se colere non ignorabat. Quatenùs vero ad illos, qui Consiliis suis perficiendis se opponere possent; *Maximilianum Romanorum Regem*, qui sibi Rivalis futurus esset, (tam pro *Ducatu*, quàm pro *Nuptiis Filiæ*) Pecuniarum indigum sciebat; *Regem* autem HENRICUM, tam sibi nonnihil devinctum ob Favores & officia ejus præterita, quàm domesticis Turbis implicatum. Erat ei insupèr præbita Occasio pulchra & speciosa; quæ Ambitionem suam tegeret, & Belli ansam adversus *Britanniam* porrigeret; Eo scilicet nomine, quod *Dux Britanniæ*, *Ducem Aurelianensem*, & alios ex Nobilitate *Franciæ*, (qui contra *Regem Carolum* Arma sumpsissent) ad se recepisset. Quocircà *Rex Carolus*, de Bello *Britanniæ* inferendo certus, satis cognoverat, à nullo tam potenter sibi opponi posse, quam ab

HENRICO: (Sive Ratione Statûs permoto, ne Regnum *Franciæ* in nimiam potentiam excresceret; Sive gratitudine quâdam adducto, quod ipse *Duci* etiàm *Britanniæ*, non minùs quàm sibi, ob ejus in rebus suis adversis merita, obstrictus fuisset) si modò ille Partibus se adjungere vellet. Itaque quam-primùm *Carolus* audîsset, *Regem* victoriâ suâ in tuto collocatum, statim Legatos ad eum misit, qui Auxilium ab eo peterent, aut saltem ut ne alterutri Parti se addiceret. Legati illi *Regem* apud *Lancastriam* offenderunt, & Legationem in hanc sententiam declarârunt. Primò *Regi* impertiti sunt Successum *Caroli*, quem paulò antè contra *Maximilianum* habuerat, in Oppidis quibusdam, quæ invaserat *Maximilianus*, recipiendis. Istud autem genus Sermonis, familiariter præmissum fuerat, acsi *Carolus* HENRICUM, non pro Amico aut Fœderato exteriore haberet, sed intimo, suorumque tum Affectuum tum Fortunarum Participe. Post istam Insinuationem, ac deinde Gratulationem *Regi* ob Victoriam suam in Rebelles factam, ad rem de quâ missi erant pervenerunt; Significantes HENRICO, *Regem* suum compulsum esse ad justum contra *Britanniam* Bellum, quod *Dux* Rebelles suos & Hostes declaratos recepisset, & Auxiliis juvasset. Non esse eos, humiles aut Calamitosos Supplices, qui in *Britanniam* ad Auxilia imploranda aufugerint, sed tam eminentes Viros, ut liquidò pateret, Consilia eorum, non ad Fortunarum propriarum Præsidium, sed ad *Regis* Fortunas infestandas & invadendas, spectare: Cùm Caput eorum esset, *Dux Aurelianensis*, primus *Regii Sanguinis* Princeps, & Persona ab ipso *Rege* secunda. Ideóq; si res rectè perpenderetur, Bellum meritò judicari posse, ex parte Domini sui, potiùs Defensivum, quàm Offensivum; utpote quod omitti non poterat, si status proprii conservatio sibi curæ esset: Neque profectò primum Ictum, Bellum constituere Invasivum (quem princeps prudens nullus expectare vellet) sed primam Provocationem, aut saltèm primam Præparationem. Imo Bellum hoc, magis Rebellium Suppressionem sapere, quàm Bellum cum Hoste legitimo; Cùm Res hùc redierit, quod Subditi *Regis* (Proditores) à *Duce Britanniæ*, *Regis* Feudatario, protegerentur. Satis scire *Regem* HENRICUM, quam perniciosi Exempli res sit, si Principes vicini Rebellium patrocinia suscíperent, contra Jus Gentium & Fœderum. Neque tamen ignorare *Regem* suum, quod *Rex* HENRICUS, in Rebus suis Adversis, multis & opportunis Ducis *Britanniæ* Officiis, nonnihil obligatus fuisset; Neque ex alterâ parte dubitare, quin *Rex* HENRICUS, non oblitus esset, quàm promptus *Rex* suus fuisset, in Auxiliis ei submittendis, Cùm *Dux Britanniæ*, & Consiliarii ejus Mercenarii eum destituissent, & tantùm non prodidissent: Quodque haud parvum subesset discrimen, inter Officia quæ *Rex* suus, & ea quæ *Dux Britanniæ* præstiterat; Cùm *Ducis Britanniæ* Consilia, ex rationibus utilitatis, & Emolumenti, manare possent; contrà verò ea, quæ Dominus suus contulerat, nulli alii caussæ, quàm Amori, & sincero Affectui tribui possint; Eò quod, si res hæc, ad amussim politicam examinata esset, longè fuisset rebus suis consultius, ut Tyrannus in *Angliâ* regnaret, odio populi & turbis expositus, quam talis *Princeps*, cujus virtutes non poterant non magnum & potentem eum reddere, quandocunque eum

Rerum

Rerum suarum compotem fieri contigisset. Sed quomodocunque se res haberent, quoad Obligationis respectum, quem *Rex Duci Britanniæ* debere videretur: tamen *Regem* suum adduci non posse, ut crederet, *Regem* HENRICVM, ab eo quod justum est declinaturum, aut in caussam tam iniquam descensurum. Itaque cùm Bellum istud, quod *Regi* suo gerendum erat, nihil aliud esset, quam ut se à periculis imminentibus liberaret, sperare *Regem* suum, HENRICVM, non minore studio & Affectu, ad Conservationem Statûs ejus concursurum, quam ipse HENRICO, ad Adeptionem Regni sui, concurrisset. Saltem non dubitare, quin Rex HENRICVS, pro suâ in pacem propensione, quam sempèr præ se tulerat, Spectator tantùm Belli futurus esset, & inter Partes Neutralis: Neque enim posse Dominum suum, nisi iniquus foret, à *Rege* postulare, ut partem Belli capesseret, qui tam nupèr à Seditionibus & Motibus intestinis cœperat respirare. Verùm de Mysterio illo, reunionis *Britanniæ* ad Coronam *Franciæ*, sive per Bellum, sive Nuptias cum Hærede *Britanniæ*, ne verbum quidem; Legati enim hoc, veluti Scopulum quendam, exhorruerunt; Satis scientes illud postulatis suis maximè obfuturum. Sed econtra Sermonibus suis, quasi obitèr inseruerunt; *Regem* suum, apud se omninò constituisse, Filiam *Maximiliani* in uxorem ducere: Simul & HENRICVM credere voluerunt, *Regem* suum totum in eo esse, ut Expeditionem in personâ propriâ, in *Italiam*, ad Jus suum ad Regnum Neapolitanum armis vindicandum, susciperet: Quæ omnia eò spectabant, ut HENRICVM, ab omni Suspicione abducerent, *de Bello Britannico*, nisi quatenùs ad restinguendam Flammam, quam in Regnum proprium aliàs grassaturam meritò formidaret, conduceret.

Rex negotio, cum Concilio suo sanctiore, communicato, Legatis in hunc modum Responsum dedit. Primò autem, (quod Legati fecerant,) comitatem quandam verborum præmisit; inquiens, Se magnâ lætitiâ affectum, quod *Regem*, Oppida illa è manu *Maximiliani* recepisse, ab illis didicisset. Deinde familiaritèr eis commemorabat particularia nonnulla, de rebus suis, quamdiù in periculo suisset, & de victoriâ posteà secutâ. Quod verò ad negotium *Britanniæ*, Rex paucis respondit. *Regem Galliæ*, & *ducem Britanniæ*, duos esse viros, quibus ante omnes plurimùm deberet: Quodque pro magno sibi ipsi infortunio duceret, si res ita inter eos procederent, ut ei non liceret Gratitudinem Animi sui, erga utrumque demonstrare. Quodque nulla alia sibi pateret via, tanquàm Principi Christiano, & utriusque Amico communi, quâ Fidem suam erga Deum & Homines exsolveret, quàm ut se Pacis & Cóncordiæ inter eos Intercessorem offerret; Eáque initâ viâ, minimè se dubitare, quin *Regi* eorum, Status & Honor, minore cum Periculo, minore etiàm cum Invidiâ, conservari possint, quam Bello: Neque ulli se impensæ, aut labori, parsurum esse (imò se veluti in Peregrinationem aliquam sacram paratum esse proficisci) ut tam pium assequeretur Effectũ. Ita autem sermonẽ clausit; Se in re tanti ponderis, quæ sibi hærebat in medullis, Animũ suum, per Legatos proprios fusiùs declaraturũ; Quos, omni morâ sepositâ ad *Regem Galliæ*. in eum finẽ missurus esset. Ita Legati *Galliæ* domũ remissi sunt. Noluit autem Rex, de Reunione *Britanniæ* ad Coronã *Franciæ*, quicquã intel-

intelligere videri; quemadmodùm & Legati nullam de eâ mentionem fecissent; Nisi quod Rex, verbo illo *Invidia*, aliquid de hâc re subinnuisse visus est. Res autem ita se habuit; Rex neque Judicio tam imbecilli fuit, neque negligentèr informatus, ut *Regis Galliæ* Consilium, de *Britanniâ* in Ditionem suam redigendâ, eum fugeret. Sed primum, (utcunque simulabat) à Bello contra *Regem* illum ineundo, aversissimus fuit. Fama de ejusmodi Bello ei grata erat, sed Res ipsa minimè: Ex alterâ enim cernebat se locupletiorem fore, ex alterâ pauperiorem; Etiàm adhùc metuebat sibi à Populo suo, quem idcircò armare nolebat. Veruntamen, ut Princeps prudens & animosus, non in tantum à Belli Consiliis abhorrebat, quin decretum ei esset Bellum eligere, potiùs quam ut *Gallum* sibi *Britanniam* subjicere permitteret: Quod tam amplus & opulentus fuisset *Ducatus*, & tam opportunè situs, ad *Angliam* infestandam, sive Bello, sive impediendo Commercium. Sed spes has fovebat Rex, quod partìm negligentiâ, (quæ *Gallis* vulgò imputari solet) partìm viribus *Ducatus Britanniæ* propriis, quæ parvæ non erant, præcipuè autem, ob potentem Factionem, *Ducis Aurelianensis* in Regno *Galliæ*, (qui plurimis modis Motus in *Galliâ* intestinos suscitare possit, ad *Regis Galliæ* Consilia circa *Britanniam* discutienda;) Postremò autem, ob potentiam *Maximiliani*, qui ei erat Rivalis; Res aut ex sese solvi, aut ad pacem flecti posset. In quibus omnibus, Rex trutinâ non justâ res perpendebat, ut posteà patuit. Misit igitur confestìm Rex Legatum ad *Regem Galliæ*: Is erat *Christophorus Vrswicus*, Capellanus suus; Vir, cujus Fidem & Prudentiam in multis obeundis Negotiis perspexerat: Eum potissimum eligens, quod cùm Ecclesiastica Persona esset, eò magis ad Legationem Pacificatoriam idoneus videretur; Eique etiàm in mandatis dedit, ut si *Rex Galliæ*, Tractatum Pacis inire non abnueret, in *Britanniam* quoque ad *Ducem* proficisceretur, Tractatumque Pacis utrinque ad maturitatem perduceret. *Vrswicus*, ad *Regem Galliæ*, verba fecit, quæ, cum *Regis* HENRICI ad Legatos Responso, ut plurimùm convenirent; Instillando, sed mollitèr, nonnulla, quæ spectarent ad Reconciliationem *Ducis Aurelianensis* cum *Rege*, & quædam de concordiâ inter omnes Partes sarciendâ. At Rex *Galliæ*, ex alterâ parte, non sincerè in hoc Negotio versatus est; Sed summo cum Artificio, & simulatione insigni; Ad eam Metam collimans, ut tempus lucraretur, Auxiliaque *Anglorum*, sub spe Pacis retardaret, donec *Britanniam* Armis suis occupasset. Respondit igitur Legato, se prorsùs in manu & potestate *Regis* HENRICI fore, eumque Pacis Arbitrum constituturum; Et facilè, ut Legatus in *Britanniam* proficisceretur, consensit, qui in hac re consensum suum declararet, Animumque *Ducis* super hac re cognosceret: satis gnarus, *Ducem Aurelianensem*, (cujus Consilio Res *Britanniæ* omninò regebantur) secum reputantem, nullis se Conditionibus *Regi* reconciliari posse, Pacem prorsùs disturbaturum. Itaquè hoc modo sperabat se, simul ambitionem suam apud omnes velaturum, & existimationem justi & moderati Animi assecuturum; atque etiàm, Gratiam apud *Regem Angliæ* summam initurum, utpote qui omnia ejus Arbitrio permisisset: Imò (callidissimo consilio usus) fore providebat, ut licet Bellum

lum actu prosequeretur, tamen *Regem Angliæ* in opinione perstiturum, eum illud solùm agere, ut Gladium in manu ostentaret, quò contrariæ partis pertinaciam, ad pacem recipiendam inflecteret; Atque hoc modo Rex HENRICVS, nihil prosecutione Belli commoveretur, sed fore ut tractatus Pacis ad ultimum usque continuaretur, donec ipse rem Armis confecisset.

Quæ cùm *Rex Galliæ* rectè [illegible] & prudentèr æstimasset, omnia ex voto ejus successerunt. Nam cùm Legatus *Anglus*, ad Aulam *Ducis Britanniæ* venisset, *Dux* ipse vix sanæ memoriæ fuit, omniaque *Ducis Aurelianensis* nutui parebant; qui Legatum *Vrswicum* mandata perferentem audivit, & quasi commotus, & elato Animo respondit: *Ducem Britanniæ*, qui *Regi* HENRICO Hospes olim fuisset, imò Parentis loco, in tenerâ ejus Ætate, & afflicto rerum Statu, expectasse illo tempore, ab HENRICO (Glorioso illo *Anglorum Rege*) potiùs Copias Equitum & Peditum validas, quam inanem de Pace Legationem. Quod si Rex præterita *Ducis* Merita oblivioni mandasset; sciebat tamen *Regem*, quâ erat prudentiâ, providè consulturum, & solidè reputaturum, quantum ejus & Securitatis, & Famæ, tam apud Exteros, quam apud Populum suum interesset; non pati, ut *Britanni* (veteres *Angliæ* Fœderati) à *Galliâ* absorberentur; utque tot Portus commodi, & Oppida maritima munita, Imperio tam potentis *Regis* vicini, & Inimici tot per Sæcula inveterati, adjicerentur. Itaque humilitèr se *Regem* obsecrare, ut de hac re, tanquam de re suâ, cogitaret. Atque hoc modo sermonem abrupit, & negavit se de eâ re ampliùs tractaturum.

Vrswicus primum ad *Regem Galliæ* rediit, atque ei, quid in *Britanniâ* factum esset, retulit. Qui cùm res, secundùm Expectationem suam, cedere, videret, occasionem arripuit dicendi; Legatum jam cernere potuisse, id quod, pro suâ parte, ipse partim præviderat. Quandò scilicet *Dux Britanniæ*, in potestate *Ducis Aurelianensis*, & suæ Factionis esset, nullam Pacem sequi posse, nisi ex Tractatu mixto ex Armis & Argumentis. Itaque se alteram partem suscepturum, *Regem* autem rogare, ne alteram desereret. Se utcunque sibi constare, *Regique* fidelitèr promittere, se sempèr in *Regis* potestate futurum, ut eas Leges subiret in negotio Pacis, quas *Rex Angliæ* præscriberet. Hæc quemadmodùm acta essent, *Vrswicus Regi* retulit; eâ tamen adhibitâ moderatione, ac si Tractatus Pacis pro re desperatâ minimè haberi deberet, sed tantùm Horam magis propitiam præstolaretur, donec Malleus incudem sæpiùs percussisset, atque *Britannos* & eorum Sequaces emollivisset. Ex quo factum est, ut perpetuò inter *Reges Anglum* & *Gallum*. Literæ & Nuncii volitarent, ab altero *Rege* cupidè sed candidè, ab altero per Simulationem, super Negotium Pacis. Intereà *Rex Gallus Britanniam* cum magnis Copiis invasit, et Urbem *Nantiæ* arctâ obsidione cinxit; Atque ut Princeps, non magni certè Iudicii, sed tamen qui simulationum Artes in Sinu Patris optimè perdidicerat, quo magis Bello instabat, eò magis Tractatum Pacis urgebat. Adeò ut, durante *Nantiæ* Obsidione, post multas retrò citróque commeantes Literas, & Nuncios, *Gallus* ad HENRICVM miserit *Bernardum Daubenium* (virum spectatum & eminentem) qui ab eò enixè

 peteret;

peteret, ut Negotio Pacis, sub quacunque Conditione, finem imponeret.

Neque *Rex* minùs alacris & promptus fuit, ad Tractatum Pacis instaurandum, & accelerandum. Itaque tres Legatos in *Galliam* misit, *Abbatem Abingdoniæ*, *Richardum Tunstallum* Equitem Auratum, & Capellanum suum *Urswicum*, quem priùs miserat; Mandans, ut totis viribus, in Tractatum Pacis strenuè incumberent.

Circa hoc tempus, *Baro* de *Woodvillâ* (*Reginæ* Avunculus) Vir animosus, & Gloriæ appetens, à *Rege* petiit, ut Copias aliquas Evocatorum secretò cogeret, atque absque Commeatu, aut Fide publicâ, in Auxilium *Britannorum* duceret. *Rex* Petitioni ejus minimè annuit, (aut saltèm ita credi voluit) eique pro Imperio suo injunxit, ut nihil moveret, eò quod Rex, in Jacturam Honoris sui fieri putaret, durante Tractatu Pacis, Auxilia summittere. Attamen *Baro* iste, (aut Impetu effræni, aut Opinione temerariâ, *Regem* clàm ei rei favere, quam tamen palàm agnoscere refugiebat) secretò in *Vectam Insulam* trajecit, cujus erat Præfectus; & Copias electas, ad numerum Quadringentorum Virorum, coegit, & cum illis in *Britanniam* perrexit, easque Copiis *Ducis* adjunxit. Cujus rei Nuncii postquàm in Aulam *Franciæ* allati sunt, ita nonnullos Juvenili sanguine ferventes, veluti Furiis conciverunt, ut *Legati Angli* non sine periculo essent, ne Motu aliquo repentino violarentur. Verùm *Rex Carolus*, tùm quod Jus Legatorum inviolatum servare volebat; tùm conscius sibi, quod in hoc Negotio Pacis, ad *Regem Angliæ* collatus, ipse Simulationis Palmam mereretur; severè edixit, ne ulla fieret, aut verbo, aut facto, in *Anglos Legatos*, aut eorum Comitatum & Famulitium, Contumelia. Statímque à *Rege* HENRICO Nuncius advolavit, qui eum de Baronis *Woodvillæ* facto purgaret; Eo principali usus Argumento, *Regem* minimè illius Facti notitiam habuisse, quòd Copiæ tam exiguæ fuissent, ut neque Auctoritate publicâ aliquâ, emanasse eas verisimile esset, neque Res *Britannicas* quicquam promovere possent. Cui Nuncio, etsi *Rex Galliæ* non prorsùs Fidem adhiberet, tamen cum Serenitate quâdam *Regi* respondit, sibique satisfactum esse de eâ re significavit. Paulò post, Legati illi tres domum redierunt; Quorum duo etiàm in *Britanniam*, ad res inspiciendas, profecti fuerant, neque negotium ullo modo in melius provectum invenerunt. Post Reditum suum, *Regem* de statu Rerum plenè informarunt, quámque longè *Rex Galliæ* à Consiliis Pacis abesset edocebant: Itaque videndum *Regi*, ut aliâ quâpiam viâ insisteret, & Negotium Pacis desereret. Neque tamen Rex, in universo hoc Pacis Negotio tractando, credulitate merâ peccârat, (ut vulgò ei imputabatur) verùm Error ejus ortum habuit, non tam ex Facilitate credendi, quam ex Copiis alterius Partis (quod anteà innuimus) malè mensuratis.

Ita enim Rex cogitaverat: Primùm de rebus *Britannicis* indicabat eas, propter Urbium & Oppidorum munitorum, & Copiarum etiàm vires, haud celeritèr accisas fore. Etenìm Consilia, quæ à *Rege Galliæ*, eo tempore cælibe & sine Liberis, contra Regni Hæredem agitata essent, lenta admodùm & enervia futura existimabat: Neque etiàm

etiàm fieri posse, quin Status *Galliæ*, Motibus & Turbis in *Ducis Aurelianensis* favorem Conquassaretur. *Maximilianum* etiàm *Regem Romanorum*, ut Principem bellicosum & magnæ potentiæ æstimabat; Quem ad *Britannorum* Auxilium properè accursurum minime dubitabat. Itaque, cùm rem haud parvæ moræ futuram putaret, ejus moræ Usuram & Fructum, ad se & res suas, trahere destinabat. Primò autem, hoc apud *Ordines Parlamenti*, sibi emolumento futurum non dubitabat; quia satis sciebat, eos in Favorem Rerum *Britannicarum* propensissimos, largâ manu Pecunias collaturos. Quos quidem Thesauros, ut Fama Belli elicere potuit, ita Pax secuta eos in Impensas Belli erogari, non permissura erat. Quoniàm autem nôrat Populum suum erga Res *Britanniæ* optimè affectum, prorsùs videri volebat quoad præterita se potiùs *Gallorum* Artibus deceptum, & veluti in soporem conjectum, quam ex motu proprio ad Bellum minùs alácrem fuisse: Cùm sciret Subditos suos, Rationum Statûs, quæ ipsum meritò retardare potuerunt, minùs capaces esse. Itaque ad hæc, quæ animo disposuerat, nihil magis conducibile judicabat, quàm ut Tractatum Pacis perpetuò continuaret: eum intermittendo, aut renovando, prout Rerum Progressus postularet. Neque oblitus erat, lucrefacturum se sibi haud levem Honorem, Personam *Beati Pacificatoris* assumendo. Etiàm illud non infimo loco ponebat, quod prospiciebat, se posse nonnullum, ex Invidiâ, quæ in *Regem Galliæ*, propter *Britanniam* occupatam redundatura esset, fructum capere, in novis Amicis & Fœderatis sibi adjungendis; veluti *Ferdinando Hispaniarum Rege*, quocum semper etiàm Naturâ & Moribus Sympathiam quandam habebat; *Maximiliano* item, cujus res manifestò agebatur. Itaque in summâ, sibi Pecunias, Honorem & Decus, Fœderatos, & in fine Pacem qualem optabat, satis indulgenter promiserat. Verùm istæ Cogitationes nimis subtiles erant, quam ut fortunatæ esse possent, & Successum in omnibus sortiri. Etenim res magnæ, ferè magis rigidæ & contumaces esse solent, quàm ut callidioribus consiliis, fingi & affabrè efformari possint. Rex etiàm, in duobus illis Fundamentis jaciendis, quæ ei pro principalibus erant, magnoperè deceptus est. Etsi enim probabilitèr judicabat, Concilium *Franciæ* magnâ cautione usurum, ne *Regem* in Bellum, contra Hæredem Regni proximum conjicerent; tamen oblitus fuerat *Carolum*, à Viris è Concilio primariis, minimè regi, sed à quorundam Virorum Ignobiliorum Consiliis pendere; Qui illud maximè spectarent, sibique & Honori & gratiæ futurum putabant, si Senatores fortes viderentur, & ad Animosa, licèt Perniciosa Consilia, *Regem* impellerent; Qualia Nemo è Potentioribus aut Prudentioribus, dare aut auderet, aut vellet. Quod verò ad *Maximilianum* attinet, majore tum is existimatione agebat, quàm posteà; Neque enim Mores ejus instabiles, & Conatus ob Indigentiam suam semper ferè inutiles, adhùc noti erant.

Postquàm cum *Legatis* deliberâsset, qui reverâ nihil Novi ei retulerunt, sed quæ ipse priùs secretò expectaverat (licèt ab iis rem totam perdidicisse præ se ferret) Parlamentum statìm convocavit; Et primo Parlamenti die, Ordinibus simul ex more congregatis, *Britanniæ* caussam,

caussam, per *Cancellarium* suum *Mortonum, Cantuariæ Archiepiscopum*, proposuit ; Qui in hunc modum locutus est.

DOmini *mei, & Magistri* ; Rex *Supremus Dominus noster, mihi mandavit, ut vobis Caussas declararem, quibus adductus fuit, ut Ordinum hunc Conventum convocaret : Quas paucis perstringam, veniam à* Celsitudine *suâ, & à vobis omnibus, humiliter petens, si hoc pro tenuitate meâ, & non pro rei dignitate, præstiterim.*

Celsitudo *sua, primò omnium vobis notum facit, quam altâ mente reposuerit, Amorem, & Fidelitatem, quam in ultimo Conventu, ei egregiè exhibuistis, in* Regali *suâ* Auctoritate *stabiliendâ, Hominibus Partium suarum periculo eximendis, & Hostibus ac Proditoribus suis ulciscendis: Quibus plura à Subditis, erga* Regem *suum in unicâ Actione, cumulari non potuerunt. Hoc in tam bonam partem à vobis accepit, ut apud se decreverit, communicare & deliberare cum Subditis, à quibus tanta ei tributa sunt Amoris & Fidei Pignora, de omnibus Negotiis, (quæ quidem ejus generis sint, ut publicari debeant) tam domi, quàm foràs.*

Duæ igitur sunt Caussæ præsentis Conventûs: Vna, circa Negotium magni momenti, in Partibus Exteris: Altera, circa Reipub. Administrationem Domesticam.

Rex Galliæ (*ut proculdubiò audîstis*) *Bello* Ducem Britanniæ, *hoc tempore, acriter invadit. Exercitus ejus jam* Nantesiam *oppugnat, & arctâ Obsidione premit ; Principalem scilicet (si minùs Cæremoniâ & Præ-eminentiâ, at certè Robore & Opulentiâ) ejus* Ducatû*s Vrbem. De Spe ejus conjectura rectè capi potest, quod difficillimam Belli partem, primo loco aggressus est. Hujus Belli Caussam ipse* Rex Gallus *optimè novit. Prætexit receptos, apud* Britannos, *Ducem* Aurelianensem, *aliosque* Galliæ *Proceres, (quos* Rex *Hostium suorum loco numerat) eisque Auxilia subministrata. Alii aliter divinant. Vtraque Pars, à* Rege *nostro, non semel, per* Legatos *suos, Auxilia petierunt.* Rex Gallus *sanè, Auxilia aut Neutralitatem* : Dux Britannus *Auxilia simpliciter ; Hæc enim Res suæ postulant.* Rex *tanquàm Princeps Christianus, & Filius Ecclesiæ pius, se medium interposuit, ut Pax componeretur.* Rex Gallus *de Tractatu annuit, at Belli prosecutionem intermittere recusat.* Britanni *autem, qui Pacem maximè optant, consiliis de Pace minùs auscultant ; Non Confidentiâ aliquâ,*

quâ, aut etiam Contumaciâ, sed Suspicione & diffidentiâ, de Regis Galli *sincerâ Intentione, cùm videant Bellum non refrigescere. Ita ut* Rex, *post tantam Curam & Diligentiam, quantam unquam in aliâ re quavis insumpserat, adhibitam; cùm neque ex unâ parte Bellum, neque ex alterâ parte Suspiciones propter Belli prosecutionem magis magisque impressas, compescere posset, Tractatui finem dedit; Non pœnitentiâ motus, sed planè desperatione. Itaque ex hac Narratione, Statum Quæstionis percipere potestis, super quâ* Rex *à vobis Consilium poscit: Quæ hùc redit; Vtrùm* Rex *suscipere debeat Bellum Defensivum & Auxiliare, à parte* Britannorum, *contra* Regem Gallum?

Atque ut Iudicium vestrum meliùs de hoc Negotio informetur, jussit ut nonnulla apud vos proponerem, de Personis, *quæ in hoc Negotio intercedunt; Nonnulla autem de Negotii* Consequentiis, *quatenùs in hoc Regnum reflectere possint; Nonnulla denique, de* Exemplo *ejus in genere: Neque tamen, in alteram partem concludendo, aut judicium faciendo, donec* Celsitudo *sua, fidele & politicum Consilium vestrum, de hac re intellexerit.*

Primò, quantum ad Regem *Dominum nostrum, (qui Persona principalis est, quam in hoc negotio intueri debetis) planè profitetur* Celsitudo *sua; Se ex Animo & constanter cupere, ut in Pace regnet. Sed simul ait, se neque jactura Honoris sui Pacem empturum, neq; Conditiones Pacis sub fœnore periculorum accepturum; Sed pro felici Rerum suarum conversione habiturum, si Deo visum fuerit, intestinas Seditiones, quibus hactenùs exercitus fuit, cum Bello Externo Honorabili commutare.*

Quod verò attinet ad reliquas duas Personas, quas hæc Actio complectitur (Regem *nimirùm* Gallum, & Ducem Britanniæ) Celsitudo *sua notum vobis facit, eos esse Principes, quibus, ex omnibus amicis suis & Fœderatis, plurimum debet; Cùm alter, Manu suâ Protectrice, à malitia Tyranni eum conservasset; Alter ei Manum Salutarem, ad Regnum suum obtinendum, porrexisset. Ita ut Affectus suus, quatenùs ad naturalem Personam suam, neutrò inclinet. Atque si fortè audieritis* Celsitudinem *suam compulsam fuisse, è* Britanniâ *in* Galliam *fugere, Metu Proditionis, hanc Rem, nolle* Celsitudinem *suam, ullo modo* Duci Britanniæ *imputari, in Beneficiorum antè collatorum Obliterationem; quod* Rex *planè se informaverit, eam rem, ad Mercenarios quosdam* Ducis *Consiliarios tantùm pertinere; qui, cum*

Dux

Dux *ipse graviter ægrotaret, ejusmodi consilia,* Duce *prorsùs inscio, agitârunt.*

Sed utcunque istæ res, Celsitudinem *suam, si privatam Personam tantùm gereret, devincire possent, satis tamen novit, superiorem illam Obligationem, quæ se ad illa procuranda; quæ Subditis suis præsidio & commodo esse poßint, obstringit, se itidem inferiore hoc Obligationis genere exsolvere; Nisi forte hoc sibi relinquat, ut si ad Bellum* Celsitudo *sua compulsa sit, illud sine Acerbitate, aut Ambitione, prosequatur.*

Quantum ad Negotii hujus Consequentias, *quoad* Regni Angliæ *statum, ea tales esse poßint, quales fuerint* Regis Galli *Fines & Intentiones. Quæ si ulteriùs non tendant, quam ut Subditos suos in ordinem redigat, nihil ad nos. Quod si* Regi Gallo *in animo sit, (vel licet non fuerit, tamen si sponte secuturum sit) ut* Britanniam *in Provinciæ Formam constituat, &* Coronæ Franciæ *eam reuniat, tum digna est res, quæ magnâ cum sollicitudine, & anxio Iudicio perpendatur; Quantum scilicet hæc Innovatio* Angliæ *intersit, tam propter insigne* Regni Franciæ *Augmentum, (amplißimâ adjectâ Regione, quæ in oras Maris nostri, per Tractum non parvum, porrigitur;) Quam quod inde privetur hæc Natio, & nudetur, tam firmis & fidelibus* Fœderatis, *quales* Britones *se sempèr præstiterunt. Tum enim fore, ut Regnum hoc nostrum, cùm olìm etiàm in Continente potens esset, primum Territorio, posteà Affinitatibus,* Burgundiâ *scilicet &* Britanniâ, *(quarum Principes Fœderati nostri tantùm erant, sed tamen fœderati ex hujus Regni Consiliis pendentes;) Altera* jam *nupèr disjecta, partìm in Augmentum potentiæ* Gallorum, *partìm* Austriacorum *cedat; Altera jam propè sit, ut in* Galliæ *potentiam coalescat; Atq, exinde Regnum hoc, intra Aquas salsas cohibeatur, cinctum maritimis Provinciis potentissimorum Monarcharum.*

Quantum ad Exemplum, *quod inde promanare poßit, illud (ut de* Consequentiis *dictum est) ita se habet, prout se habent* Regis Galli *intentiones. Nam si* Britanniam Gallia *devoraverit, quemadmodùm Vulgi Sermones (parati semper Actionibus* Regum *Ambitionis notam inurere) divinant, tum verò, Res profectò esset* Exempli *perniciosi, ut Minor Status à Maiore opprimeretur. Ex hoc enim periculum imminere possit* Scotiæ *ab* Angliâ, Lusitaniæ *ab* Hispaniâ, *minoribus* Italiæ & Germaniæ *Statibus à majoribus; imò etiàm (Si parva magnis componere liceat) perinde esset ac si*

Aliquibus

Aliquibus ex vobis Minoris Ordinis, tuto vivere non liceret, in vicinitate aliquorum ex his Proceribus potentioribus. Hujus autem Exempli *Introductionem,* Regi *potissimùm imputatam fore verisimile est, ut Principi, qui illud etiam cum Bono Reip. suæ, impedire maximè potuisset. Verum contrà, tam speciosus se offert, ex parte* Regis Galli, *Prætextus, (at Prætextus Potentiæ nunquàm defuit) propter periculum Regno suo imminens, quod Bellum hoc ex necessitate gerat, non Ambitione, ut* Periculum *ab Exemplo nonnihil corrigat & mitiget. Siquidem,* Periculum *ejus Belli, quod solùm in defensionem propriam suscipitur, nullum esse potest, quia penes quemlibet est illud pro libito devitare. Verùm in hoc Negotio universo,* Rex *se vestris gravibus & maturis Consiliis permittit, in quibus acquiescere decrevit.*

Atque in hanc sententiam, *Cancellarius* locutus est, quantum ad Res *Britanniæ.* Rex enim ei mandarat, ut tali orationis moderatione uteretur, quæ Ordines ad *Britanniæ* Auxilium accenderet, *Regem* autem apertâ aliquâ Declaratione non obstringeret.

Cancellarius ad *Domestica* orationem transtulit.

Q*Vantum ad* Administrationem Domesticam, Rex *mihi in mandatis dedit, ut hæc dicerem: Credere se, nulli unquam* Regi *(tam brevi Regni spatio emenso) majores & justiores causas fuisse, duarum contrariarum passionum, Gaudii & Doloris, quam sibi. Gaudii, ob immensos & manifestos* Dei Omnipotentis *favores; qui eum gladio* Regio *cinxerat, eidemque Gladio contra Hostes suos universos sempèr adfuit, Seque tot probis & fidelibus Servis & Subditis beavit, qui nunquàm destiterunt fidelibus Consiliis, promptâ Obedientiâ, & animosâ Defensione, eum prosequi: Doloris, quod nondùm* Deo *placuerit permittere ei, ut Gladium conderet, (quod maximè expetebat, præterquàm in Administratione Iustitiæ) Sed quod toties compulsus sit Ensem stringere, ad proditorios & seditiosos Subditos resecandos; Quos (ut videtur)* Deus *reliquit (inter multos bonos, aliquos malos) tanquàm inter* Israelitas, Cananæos, *veluti* Spinas in Lateribus suis, *ad eos tentandos, & probandos: Etsi is sempèr fuerit rerum Exitus (sit Nomen* Domini *ob hoc benedictum) ut malitia eorum in Caput proprium reciderit.*

Quamobrem Rex *ait, se jam admonitum esse; quod Sanguis in*

Acie

Acie effusus, neutiquàm Sanguini in Civitate parcere possit; Neque gladius Martialis sit satis validus ad Regnum hoc in plenâ Pace constituendum: Sed quod vera via huc tendat, ut Rebellionum Semina & Origines sub initiis eorum comprimantur: Et ad hoc obtinendum, Leges bonæ & salubres excogitentur, confirmentur, & acuantur, contra vim omnem, & illicitos Hominum Cœtus, eorumque Confœderationes & Combinationes omnes, per vestium scilicet distinctiones, tesseras, & alia hujusmodi Factionis Symbola; ut pax Regni, talibus Statutis, veluti Cancellis ferreis, solidè muniatur & stabiliatur; omnisque violentia, & in Aulâ, & in Agris, & in Domibus privatis, reprimatur. Cujus rei Curam, quæ ad vosmetipsos tam propè pertinet, quamq; Temporis Ratio summoperè flagitat, Celsitudo *sua Prudentiis vestris commendat.*

Quoniàm verò Regi *Cordi & Curæ est, ut Pax hæc, in quâ regnare, & Subditos suos tueri cupit, non tantùm vobis Folia producat, sub quarum umbrâ secure recumbere possitis, verùm etiàm Fructus vobis edat, Divitiarum & Opulentiæ, Rogat vos* Celsitudo *sua, ut Cogitationem suscipiatis, de* Mercaturâ & Commercio *regulando; nec minùs de* Manufacturis Regni *promovendis, unáque spurium illum & sterilem* Pecuniarum usum, *in* Fœnus & illicita Excambia *jam erogari solitarum, coerceatis; unde ad naturalem suum usum, Mercaturæ, & Commercii Legitimi, & Nobilis, applicentur. Similitèr, ut Populo nostro copia fiat, se in* Artibus Mechanicis *exercendi, quo modo Regnum ex se, & Nativis suis Mercibus subsistere possit, ut in otio non degant, atque Thesaurus noster, propter Manufacturas forinsecas, non exhauriatur. Quin & ulteriùs providere debetis, ut quæcunque* Merces *à Partibus exteris, in Regnum introductæ fuerint, prorsùs ad* Merces Nativas *nostras coemendas convertantur; unde Sors Regni non minuatur, ex Super-Importatione Mercium Exterarum.*

Postremò, quoniàm Regi *certò persuasum est, vos eum Pauperem nolle, qui vos Divites esse cupit, minimè dubitat, quin curæ vobis futurum sit, ut Reditus sui, tam ex Vectigalibus, quàm aliàs, conserventur, & augeantur; Atque insupèr, ut Subsidia Pecuniaria, si postulet occasio, alacritèr conferatis. Eò magis, quod satis nostis* Regem *frugi esse, atque pro Dispensatore tantùm se gerere in Commodum Regni; Quodque eæ Pecuniæ, quæ à vobis conferuntur, sint tantùm instar Vaporum, qui è Terrâ in sublime attrahuntur, & in Nubes coeunt, quæ rursùs in Terram imbres refundunt.*

dunt. Quin & probè scitis, vicina vobis Regna magis magisque amplificata, atque Tempora ista variis Motibus obnoxia: Itaque minimè convenire, ut Regem *à pecuniis imparatum offendant. Plura non habeo quæ dicam: Optarem autem, ut quæ dicta sunt, meliùs fuissent declarata: Illud verò Prudentia, & Benevolentia vestra supplebit.* Deus *Consiliis vestris aspiret.*

Hanc Orationem *Cancellarius* habuit, non comptam certè, sed solidam & perspicuam.

Res difficilis non erat, *Parlamentum* ad istud *Britanniæ* Negotium disponere, & afficere; tam propter Æmulationem inter Nationes *Angliæ* & *Galliæ*, atque Invidiam recentem, quod Regnum *Galliæ* nupèr Incrementa acceperat; quam propter periculum, quod *Angliæ* imminere poterat, si *Galli* tam amplam Provinciam maritimam acquirerent, ut suprà diximus. Commovebatur etiàm *Parlamentum* Oppressionis Intuitu; Etsi enim, quæ afferebat Rex *Gallus*, essent satis probabilia, tamen apud Multitudinem impares sempèr sunt Congressus Argumentorum & Suspicionum; Itaque Consilium *Regi* dederunt, ut Caussam *Britanniæ* strenuè amplecteretur, & Auxilia celeritèr mitteret; Magnáque Alacritate *Regi* amplum Pecuniæ Subsidiariæ Modum concesserunt, horum Auxiliorum contemplatione. Verùm Rex, tum ut decorum servaret erga *Regem Gallum*, cui se devinctum profitebatur; tum quod reverà Belli potiùs ostentandi quam gerendi erat cupidus; iterùm solennes Legatos ad *Regem Gallum* misit, qui ei intimarent Decretum *Ordinum*; & verbis dulcissimis Intercessionem suam, priùs factam, renouarent; Ut scilicet Rex *Gallus* à Bello *Britannico* desisteret; aut si necessariò Bellum habendum esset, in bonam partem acciperet, si Populi sui precibus motus, (qui Caussæ *Britannorum*, tanquam veterum Amicorum & Fœderatorum suorum, impensè favebant) Suppetias eis mitteret; protestando nihilominùs, se, quò Leges Amicitiæ & Fœderum cum *Galliâ* religiosè servaret, Copiis suis imperare in animo habere, ut *Britannis* quidem succurrerent, ad *Gallos* autem Bellum minimè extenderent, nisi quatenùs ad Possessionem *Britanniæ* tuendam. Verùm antequàm ista speciosa Legatio advenisset, *Ducis Britanniæ* Res haud levitèr perculsæ sunt, & manifestò declinare cœperunt. Nam propè Oppidum *Sancti Albani* in *Britannia*, Prælium commissum fuerat, in quo *Britanni* profligati sunt, *Duxque Aurelianensis* & *Princeps Aurasionensis* capti, cæsis ex Copiis *Britannorum* sex Millibus, atque inter eos, Domino de *Woodvillâ*, & Cohorte ejus propè universâ, dum fortissimè dimicarent. Ex parte autem *Regis Galli*, Mille & ducenti ceciderunt, cum Duce suo *Iacobo Galleotto*, viro in rebus Bellicis spectato.

Postquàm Nova de hoc Prælio in *Angliâ* audita essent, expergefactus est Rex, qui nullum jam Subterfugium habebat, sub quo Tractatum Pacis honestè continuare posset. Jam enim planè tanquam oculis cernebat, *Britanniam* rapidè perditam iri, prorsùs contra

ſpes ſuas. Cùm autem conſcius ſibi eſſet, ſe tam apud Populum ſuum, quam apud Exteros magnam ſuſtinere Invidiam, imò & Infamiam, propter priores moras; ſtatìm Auxilia, quantâ potuit cum celeritate, in *Britanniam* miſit. Quod fecit ſub Ductu *Roberti* Domini *Brooki*, ad numerum octo Millium, Virorum lectorum, & benè armatorum; qui propitio uſi vento, intra paucas horas, *Britanniam* tenuerunt, & ſe Copiarum *Ducis* Reliquiis adjunxerunt; ſtatímque perrexerunt ad Hoſtes, atque propè eos caſtrametati ſunt. *Galli* poſſeſſione Victoriæ ſobriè utentes, atque Animos & Alacritatem *Anglorum* probè cognoſcentes, præſertim ſub Initiis militandi, ſe intra vallum continuerunt, Caſtris optimè munitis, certi manum non conſerere. Sed interim, ut Copias *Anglas* ſursùm deorsùm jactarent & defatigarent, eas, levis Armaturæ Equitibus, adoriebantur & vexabant; In quibus Certaminibus tamen, plerunque detrimenta acceperunt, potiſſimum per Sagittarios *Anglorum*.

Verùm, hoc rerum Statu, *Franciſcus dux Britanniæ* obiit: Quod quidem Accidens Rex facilè prævidere potuerat, & debuerat certè hoc ipſum ſupponere; & huic Eventui Conſilia ſua aptare; niſi quod Honoris Contemplatio, propter Nova de prælio facto allata, quæ *Regem* ad aliquid properè exequendum extimulavit, Belli Rationes pervertiſſet.

Poſt *Ducis* Obitum, primarii *Britanniæ* Viri, partìm empti, partìm factionibus imbuti, omnia permiſcuerunt: Adeò ut *Angli*, nec Caput nec Corpus reperientes, quibus ſe adjungerent; Atque non minùs à Sociis quam ab Hoſtibus ſibi metuentes; Hyeme jam ingruente; domum, poſt quinque Menſes ab eorum Trajectu, redierint. Atque hoc modo, Prælium *Sancti Albani*, Mors *Ducis Franciſci*, & Auxiliorum *Anglorum* Receſſus *Britanniam* tandem perdiderunt. Quam rem, alii ut Judicii *Regis* Maculam, alii ut Temporum ejus Infortunium, acceperunt.

☞ Sed utcunque Fructus *Parlamenti* horarii, circa res *Britannicas*, malè ceſſerant, nihilominùs Fructus illi durabiles, & *Parlamentorum* proprii, (bonæ ſcilicet & ſalubres Leges) proſperè ſe habuerunt, atque in hunc diem permanent. Nam ex Monitis *Cancellarii*, eo *Parlamento*, Leges nonnullæ egregiæ, circa ea quæ Rex propoſuerat, latæ fuerunt.

Primò, Auctoritas *Cameræ Stellatæ*, quæ anteà Legi *Regni* communi tantùm nitebatur, in aliquibus Caſibus, robore Statuti ſuffulta eſt. Curia autem iſta, ex maximè prudentibus & generoſis hujus *Regni* Inſtitutis, cenſeri poſſit. Nam in Diſtributione Tribunalium *Regni*, (exceptâ Curiâ ſupremâ *Parlamenti*;) in quâ Curia *Banci Regis*, Criminibus quæ contra *Coronam* committuntur; Curia *Banci Communis* Litibus civilibus; Curia *Scaccarii*, Cauſſis quæ ad Reditus & Proventus *Regis* ſpectant; & *Curiæ Cancellariæ*, Cauſſis, quæ Mitigationem Rigoris Juris, ex Arbitrio boni Viri, ad Exemplum Juris Prætorii, merentur, politicè admodum aſſignatæ ſunt; ſemper tamen reſervata eſt, magna & præeminens Juriſdictio, Conſilio ſanctiori Regis, in Cauſſis, quæ vel Exemplo, vel Conſequentiâ, Regni ſtatum publicum oppugnare & convellere poſſent: Quæ ſi Criminales fuerint,

fuerint, consueuerunt Consiliarii in *Camerâ* (quæ vocatur) *Stellatâ*; Sin Civiles, in *Camerâ* vel *Aulâ* (quam vocant) *Alba*, convenire. At quemadmodùm *Cancellaria* Jus Prætorium, ita *Camera Stellata* Jus Censorium, (demptis tamen Rebus Capitalibus) imitatur. Ista autem Curia *Cameræ Stellatæ* ex bonis composita est Elementis. Ex quatuor enim Generibus Personarum commista est; *Consiliariis Regis*, *Proceribus*, *Prælatis*, & *Iudicibus* aliarum Curiarum *principalibus*. Etiàm quatuor Caussarum Genera præcipuè tractat: *Vim illatam*; *Fraudes*; *Crimina* varia *Stellionatus*; & *Inchoamenta* sive *Actus medios* qui vergunt ad *Crimina Capitalia*, aut aliàs Atrocia, licet nunquàm actualitèr commissa & perpetrata fuerint. Sed quod præcipuè in hoc statuto Rex volebat, erat Suppressio Turbarum illicitarum, unà cum caussis earum præcipuis, hoc est, Multitudinis Combinationibus, & Potentium Patrociniis.

Ab universali *Regni* Pace, descendit *Regis* Cura, ad Pacem Aulæ & Famulitii ipsius *Regis*, & Securitatem Consiliariorum suorum, ac Magistratuum eminentium. Verùm hoc Statutum miri cujusdam erat temperamenti. Nam in hanc sententiam perscriptum est: Ut si quis ex *Regio Famulitio* (qui tamen infra gradum *Baronis* sit) in vitam alicujus Consiliarii *Regis*, aut *Baronis* Regni, conjurasset, factum est Crimen, licet res peracta non fuerit, Capitale. Ista Lex, à *Cancellarii* suspicionibus fluxisse existimata est; Qui cùm Vir austerus & imperiosus esset, atque in Aulâ *Regiâ* Inimicos nonnullos sibi infensissimos degere cognosceret, suæ Securitati prospexit; Invidiam suam generali Legis Ordinatione obruens, præsidium nempè hoc cum omnibus Consiliariis & Nobilibus communicando: Neque tamen ausus est, Legem ulteriùs extendere, quam ad Famulitium conscriptum ipsius *Regis*, ne minori Nobilitati & Plebi *Regni*, nimis dura res videretur: Quæ meritò credere possent, libertatem suam antiquam, & Clementiam Legum *Anglicarum*, sensim invadi; *Si Voluntas mera*, *aliàs quàm in* Criminibus Læsæ Majestatis, *pro Facto reputaretur.* Attamen Caussa, quæ in Statuto ipso inserta est (nimirùm quod, *Qui in vitam* Consiliariorum *conspirat*, *merito censeri possit*, *oblique & mediate*, *ipsius* Regis *mortem moliri*) æquè omnibus Subditis ac Aulicis communis est. Verùm hæc Legis Angustia, ad id quò *Cancellarius* tenderat, satis erat: Sed tamèn vitam eò usque produxit, ut ei etiàm Lege generali opus fuisset, cùm non minùs Populo, quam *Aulæ Regiæ*, posteà odio fuerit.

A Pace Aulæ, & Familiæ *Regiæ*, rursùs Cura *Regis* descendit, ad Pacem Familiarum privatarum. Lata est enim, Lex justa & moralis, per quam Asportatio Fœminarum per vim, contra voluntatem suam, (exceptis Pupillis Femellis, & Ancillis,) Capitalis facta est: Parlamento prudentèr & meritò censente, Crimen abripiendi Fœminas per vim, in possessionem Extraneorum, (licet posteà per Illecebras aut Astutias concilietur earum Assensus) nihil aliud esse, quam Raptum in longum productum, quia prima Vis reliqua traxisse præsumitur.

Sancita est alia quoque *Lex*, ad Pacem Subditorum in genere, & Cædium & Homicidiorum repressionem, atque in emendationem

Legum Antiquarum. Ea fuit; Ut cùm per *Legem Communem*, Prosecutio Homicidiorum in nomine *Regis*, Annum & Diem expectaret, quod spatium Uxori aut Hæredi Occisi datum est, ut nomine proprio Accusationem peragerent: Cúmque Experientia monstraret, quod Pars aggravata sæpiùs pretio aut variis modis inducta, aut Lite ipsâ defatigata, Accusationem desereret; atque eo temporis tractu Res quasi in Oblivionem transiret; & hoc modo Prosecutio in nomine *Regis*, (quæ semper, *Flagrante Crimine*, vivacior est) neglecta esset; ordinatum fuit prudentissimè; Ut Prosecutio in Nomine *Regis*, etiàm intra Annum & Diem, admitti possit, absque præjudicio tamen Prosecutionis in Nomine Partis læsæ.

Tum quoque Rex cœpit, non minùs prudentèr quam justè, Cleri Privilegia nonnihil amputare, factâ ordinatione; *Ut Clerici Capitalis Criminis convicti, candente ferro, in manu signarentur*; tam ut aliquo corporali Supplicio afficerentur, quam ut Ignominiæ notam secum ferrent. Verùm hujus Salubris *Legis* gratiâ, Rex posteà *Perkini Edicto* laceratus est, tanquàm Privilegiorum sanctæ Ecclesiæ immanis & execrabilis Violator.

Etiàm alia *Lex* lata fuit, *Paci Regni* consulens: quâ puniebantur *Officiarii* & *Firmarii Regis*, Amissione Officiorum & Firmarum suarum, si Famulitiis Nobilium, aut aliorum, nisi Domestici essent, se aggregarent, aut illicitis Cœtibus participarent.

Atque hæ *Leges*, ad Vim, & Turbas reprimendas ordinatæ sunt, quibus Tempora illa maximè indigebant; Et adeò prudentèr constitutæ sunt, ut in hunc usque diem, Temporis ipsius Suffragiis confirmatæ, durent.

Latæ sunt etiàm *Leges* bonæ & politicæ, contra Fœnus, quod est Usus Pecuniæ spurius: Et contra illicita Excambia & Contractus fictos, qui sunt item instar Fœnoris spurii. Aliæ etiam pro securitate Vectigalium *Regis*; Atque Conversione Pecuniarum, ex Mercibus externis provenientium, in Merces Regni nativas; Unà cum aliis minoris Momenti *Legibus*.

Verùm, quamvis *Leges* in iis Comitiis latæ, bonum & salubrem ediderint Fructum; *Subsidium* tamen *Pecuniarium*, iisdem Comitiis concessum, Fructum exhibuit acerbum. Sanè, universa Messis in fine in Horrea *Regis* coacta est, sed post Procellam grandem. Cùm enim Deputati cœperunt taxare *Subsidium*, in *Comitatu Eboracensi*, & *Episcopatu Dunelmensi*, Populus ex improviso in Seditionem erupit, apertè loquens, se hisce annis proximis, innumeras miserias perpessos esse; Quare nec posse se nec velle *Subsidium* conferre. Neque tamen proculdubiò, hæc Contumacia ex Indigentiâ merâ illius Populi manavit, sed etiàm ex inveterato studio Partium, quod illis Regionibus penitùs insederat, ubi Memoria *Richardi Tertii* adhùc in tanto vigore erat, ut tanquàm Fæces quædam acres in Animis Hominum, veluti in Fundo Vasis, subsiderent; quæ, si Vas paululùm agitaretur, in sursum ascendebant. Accedebat etiàm (ut credere par est) Instigatio alicujus Malevoli, & Rebus præsentibus infensi, ex iis qui apud eum populum maximè erant gratiosi. Hoc Accidente tam inopinato, Deputati ferè attoniti, rē ad *Comitem Northumbriæ* detulerunt

lerunt, qui Vir erat Auctoritate primarius in iis Partibus. Ille statim ad *Regem* Literas misit, apertè significans, quale incendium obortum esset in Populo; simulque petens, ut Rex quid fieri vellet mandaret. Rex Responsum dedit peremptorium, se ne Obolum quidem remittere velle, ex Summâ, quæ in Comitiis concessa fuerat; Tum quia exemplum ejus alias Provincias animare possit, ad similem mitigationem poscendam; Tum præcipuè, quia nunquàm esset passurus, ut vulgus ignobile, Ordinum munificentiam frustraretur, in quorum consensu etiàm Plebis ipsius vota concluderentur. His Literis à *Rege* acceptis, *Comes* Principales illius Comitatûs Justiciarios, & Liberos Tenentes, convocavit; & eos allocutus, verbis æquè imperiosis ac Rex scripserat, (quibus nihil opus fuit, nisi quod Negotium asperum infelicitèr in Virum etiàm asperum inciderat) non solùm animos eorum irritavit, sed suspicionem injecit, ex acerbitate verborum ejus, quæ tanquàm *Regis* ipsius verba retulerat, ipsum *Comitem*, aut Auctorem fuisse, aut Suasorem principalem ejus Consilii. Quo factum est, ut Turba vilis cœtus miscuerit; & insultum in *Comitem* ipsum faciens, eum, cum compluribus ex Servis suis, trucidaverit. Neque hìc destiterunt Seditiosi illi, sed *Ioannem Egremondum* Equitem Auratum, Virum turbidum & factiosum, (quique diù antè *Regi* infensus erat) in Ducem suum cooptârunt; Atque animati & extimulati, à quodam ex infimâ Plebe, vocato *Ioanne Chamberio*, tanquàm Face Seditionis, qui apud Vulgus multùm poterat, in apertam Rebellionem eruperunt; Quin & frementes disertis verbis dixerunt, se contra *Regem* HENRICVM ituros, & cum eo pro Libertate suâ pugnaturos.

Postquàm Rex certior factus est, de novâ hac Insurrectione, (similibus enim Motibus, tanquàm Febre anniversariâ, quotannis corripi solebat) suo more, parùm aut nihil commotus, *Thomam Comitem Surriæ*, (quem paulò antè, non solùm è Turri liberaverat, eique præterita omnia condonaverat; verùm etiàm in gratiam suam specialem receperat) cum Exercitu satis valido, contra Rebelles misit; Qui cum Copiis eorum conflixit, eosque Acie vicit, & *Ioannem Camberium* Antesignanum eorum vivum cepit. *Ioannes* verò *Egremondus*, fugâ se eripuit, & in *Flandriam* transfretavit, ad *Margaretam Burgundiæ*: Cujus Palatium, Asylum & Receptaculum fuit Proditorum omnium, qui *Regem* infestabant. *Ioannes Camberius Eboraci* supplicio affectus est, magnâ pompâ; Suspensus est enim in Patibulo prælato, extructo in medio Furcarum quadratarum, tanquàm Proditor transcendens; Atque magnus Numerus ex Complicibus suis, super Trabem Patibuli inferiorem, circa eum itidèm suspensus; Cæteris autem generalitèr venia facta est. Neque Rex Consuetudinem suam interrupit, ut vel primus, vel inter primos esset, in omnibus Bellicis suis Expeditionibus; Juxta id quod familiaritèr dicere solebat, cùm de Rebellibus quid nunciatum esset; *Se nihil amplius cupere, quam ut eos aspiceret.* Nam statim, postquàm *Comitem Surriæ* in eos misisset, ipse subsecutus est; & licet Nuncium de Victoriâ accepisset in viâ, tamen usque ad *Eboracum* perrexit, ut eas Regiones componeret & pacaret: Posteà verò, *Londinum* reversus est, *Comitem Surriæ*, Locum-tenentem suum, in *Partibus Borealibus*, relinquens; & *Richardum*

Tunstallum, Militem Auratum, principalem suum Commissarium constituens, ad *Subsidium* levandum, cujus ne Dodrantem quidem remisit.

Eodem autem tempore, quo Rex Servum tam bonum, quam fuit *Comes Northumbriæ*, amiserat; etiàm Amicum & Affinem fidelem, *Iacobum* Tertium *Scotiæ Regem*, similitèr amisit, qui miserabili Fato functus est. Iste enim Princeps infelix, post diuturna, tam Procerum suorum, quam magnæ partis Populi, odia, quæ subinde in Seditiones, & crebras Aulæ Mutationes eruperant, tandèm ab iis oppressus est. Siquidem Arma contra eum sumpserunt, & *Iacobi Principis* Filii sui personam, ex improviso, intra potestatem suam redegerunt, partim Vi, partim Minis; Interminantes se alitèr, Regnum in manus *Regis Angliæ* traditurus. Eo autem Consilio hoc moliebantur, ut Rebellionem suam òbvelarent, sicque *Princeps* Titulare & pictum quoddam Caput Rebellionis fieret. Unde Rex *Scotiæ* (se viribus minimè parem cogitans) à *Rege* HENRICO, etiàm à *Papâ*, & *Rege Gallo*, poposcit, ut res inter se & subditos suos componerent. *Reges*, prout petiit, mediationem suam, modo honorifico, & qui *Reges* magnos deceret, interposuerunt: Non tantùm postulando, & suadendo, verum etiàm protestando, & minando; Rebellibus denunciantes, se, communem *Regum* Caussam agi, censere; *Si Subditi permittantur Leges Regibus suis imponere*; Seque in Ultionem ejusmodi Sceleris prorsùs ituros. At Rebelles, qui jam antè Obedientiæ Jugum majus excusserant, facilè Modestiæ Vinculum minus abjecerunt; & Furore Metum superante responderunt; Inanem esse de Pace mentionem, nisi Rex se Imperio abdicaret. Quocircà (Tractatu Pacis abrupto) ad Arma ventum est, Præliumque ad *Bannochiæ* Rivulum, juxta *Sterliniam*, commissum est. Quo Prælio Rex, Iracundiâ & Indignatione licet justâ, exæstuans, Pugnam temerè iniens, & manum præcipitantèr conferens, antequàm universæ ejus Copiæ convenissent, interfectus est, (nihil obstante expresso & præciso Mandato *Principis* Filii sui, qui hoc interdixerat) dum ad Molendinum quoddam fugisset, in Campo, ubi pugnatum est, situm.

Quatenùs verò ad *Legationem Papæ*, quæ per *Adrianum* de *Castello*, *Italum*, missa est, (quæque, illis temporibus, magis forsitàn futura fuisset efficax) serò illa advenit, si *Legatio* ipsa spectetur, sed satis in tempore, pro commodo *Legati*. Nam cùm, per *Angliam*, *Scotiam* peteret, & honorifice admodùm à *Rege* HENRICO exceptus esset, (qui perpetuò se erga *Sedem Romanam* officiosum præbuit) *Regis* favorem majorem in modum assecutus est, simulque magnam cum *Mortono Cancellario* familiaritatem contraxit. Adeò ut Rex moribus ejus delectatus, & eum rebus suis utilem fore credens, eundem ad Episcopatum *Herefordiensem* promoverit, & posteà ad *Episcopatum Bathoniensem*; Ejusque operâ usus sit, in compluribus negotiis, quæ ad *Curiam Romanam* pertinebant. Certè Vir magnus fuit *Adrianus*, & multâ Eruditione, Prudentiâ, & in rebus Civilibus Dexteritate, præditus; Et non diù post in Honorem *Cardinalis* evectus, largum *Regi* tributum ob Beneficia sua rependit; *Regem*, magno cum Judicio, & Diligentiâ, de rebus *Italiæ*, subinde per Literas informans. Nihilominùs, sub

finem

finem Vitæ suæ, Particeps fuit Conjurationis, quam *Cardinalis Alphonsus Petruccius*, & alii quidam *Cardinales*, in Vitam *Leonis Pontificis* inierunt. Atque hoc ejus Crimen, per se atrox valdè, aggravatum est, propter Caussam, quæ eum impulerat; Quæ Malitiâ sanè aut Odio minimè nitebatur, sed Ambitione fœdâ adipiscendi *Papatum*. Atque in hoc Impietatis excessu, non defuit tamen Levitatis & Vanitatis mixtura quædam: Nam (ut apud omnes increbuerat) ad *Papatum* expectandum, fatali quodam Ludibrio inductus est, scilicet Prædictione Harioli cujusdam, quæ talis fuit; *Successurum* Leoni, *cujus nomen esset* Hadrianus, *Senem, humili loco natum, sed doctrinâ & Prudentiâ eminentem.* Quo Charactere & Schemate se describi putavit; Etsi hoc Vaticinium impletum posteà fuerit, in *Adriano Belgâ*, (Filio Cervisiarii ex eadem *Belgiâ*, *Cardinale* de *Tortosâ*, & *Caroli Quinti* Præceptore,) qui posteà, mortuo *Leone*, Nomine proprio non mutato, *Adrianus Sextus* vocatus est.

Verùm ista anno sequente, quinto scilicet *Regis*, contigerunt. Sed in fine Anni quarti, Rex iterùm *Ordinum Conventus* egit; Non (ut videtur) ob aliquam Occasionem tum emergentem, sed præcipitatis & abruptis *Comitiis* præcedentibus, propter Apparatus Belli *Britannici*, Rex cogitavit, se non satis amplitèr Subditos suos Legibus bonis hactenùs remunerasse; Quæ sempèr ei fuerunt pro retributione erga Subditos, propter Pecunias ab ipsis collatas; Cúmque Alienationis Subditorum, ex iis quæ in Borealibus Partibus gesta erant, memor esset, visum est ei, eò magis Subditos suos solatiis reficere. Sanè Tempora ejus, in bonis Legibus condendis, excelluerunt. Ita ut meritò censeri possit, inter *Reges Angliæ*, post *Edwardum Primum*, Legislator optimus. Leges enim ejus, (si quis attentiùs eas introspiciat) ex Prudentiâ profundâ ortas inveniet, neque vulgaris esse naturæ; non occasione aliquâ præsente stimulante latas, sed verè ex Providentiâ futuri, ut status ejus *Regni* indies fieret magis florens & beatus; Ex more *Legislatorum* Temporibus Antiquis & Heroicis.

Primò igitur Legem tulit, quæ cum Temporibus & Actis suis optimè conveniebat. Quemadmodùm enim ipse, in Personâ suâ & Nuptiis, finalem introduxerat Concordiam, in Lite illâ magnâ, quæ de Titulo Coronæ tam diù pependerat: ita & hac Lege (de quâ loquimur) similem Pacem & Tranquillitatem, circa privatas Subditorum terras, & Possessiones, stabilivit. Ordinatum est enim, ut *Fines*, quos vocant (quod Genus est Transactionis cujusdam solennis) reverà finales essent, ad Jura non Partium tantùm, sed aliorum omnium, extinguenda: Ita tamen, ut post *Fines* hujusmodi levatos, & solennitèr proclamatos, haberet Subditus spatium quinque Annorum, post Titulum suum devolutum, ad Jus suum recuperandum, aut saltèm vindicandum; Quod si prætermisisset, Jure suo in perpetuum excluderetur; Cum Exceptionibus tamen nonnullis, Ætate minorum, Nuptarum, & similium Personarum, Juris sui persequendi incapacium. Hoc Statutum aliud *Regni* Statutum antiquum tantùm restituit; quod & ipsum latum fuerat, juxta tenorem Legis Communis. Mutatio Legis intervenit, per Statutum quoddam vulgaritèr dictum de *non Clameo*, factum tempore *Edwardi Tertii*. Atque ista Lex, de *Finibus*

nibus levandis, instar Prognostici cujusdam erat boni, de Pace illâ, quæ in hunc usque diem, à temporibus ejus, ut plurimùm secuta est. Statuta enim de *non Clameis*, Belli temporibus conveniunt, cum animi Hominum inquietantur, ita ut rebus suis domesticis prospicere nequeant: Statuta verò quæ Possessionibus favent, temporibus Pacis maximè sunt accommodata, ut Lites & querelæ extinguantur, quæ Pacis sunt Fructus perniciosi.

Aliud Statutum latum est, Prudentiæ, & in Rebus politicis Peritiæ singularis; Incrementum Populi *Regni* manifestò, & (si quis acutiùs inspexerit) Militiam etiàm, & vires *Regni* Bellicas, promovens.

Cœperunt eo tempore, magis quam retrò solitum, fieri Septa & Clausuræ in Agris; Ex quo Terra arabilis (quæ sine Populo & Familiis coli non poterat) versa est in Pascua, quæ Armentariorum paucorum operâ tantùm indigebant; Etiàm *Firmæ* & *Tenementa* ad Terminum vitæ, Annorum, & ad voluntatem Domini, (in quibus Coloni complures habitabant) versa sunt in *Dominicum*. Hoc Infrequentiam & Diminutionem peperit Populi, & (per consequentiam) Oppidorum, Ecclesiarum, Decimarum, & similium: Probè etiàm noverat Rex, neque ullo modo oblitus erat, sequi etiàm ex hoc Diminutionem *Subsidiorum* & Censûs: Quantò enim major numerus fuerit Generosorum, tantò semper *Subsidiorum* Summæ decrescunt magis. In quâ remedendâ, prudentia *Regis* & *Parlamenti* enituit. Clausuras Agrorúm prohibere noluerunt; Hoc enim fuisset, Soli Culturam fructuosiorem, atque inde secuturam patrimonii *Regni* Meliorationem, prohibere: Neque etiàm Arationes Hominibus jussu Legis imponere consultum putârunt; Hoc enim fuisset, cum Naturâ ipsâ, & Rebus, pugnare. Sed tale temperamentum adhibuerunt, ut Clausuras tantùm & Pascua, quæ Depopulationem liquidò invehebant, tollerent; neque tamen expresse, aut Interdicto aliquo Imperioso, sed solummodò per Consequentiam. Ordinatio fuit talis; Ut omnes Domus Agricolationis, quibus fuerint annexa viginti Jugera Terræ, aut ampliùs, in perpetuum sustentarentur & conservarentur, absque Decasu; unà cum Portione Terræ competente, quæ à Domibus illis nullo modo separari posset; ut & per Statutum aliud quoddam, Successoris sui tempore factum, fusiùs declaratum fuit. Neque tamen, si quis deliquisset, sancitum erat, ut populari Actioni subjiceretur, sed ut Terra ipsa in Manus *Regis*, aut *Domini*, caperetur, quoad dimidium Proficuorum, donec Domus, ac Terræ reparatæ forent, & restitutæ. Hoc modo Ædificia sustentata necessariò Habitatorem traxerunt: & Portio Terræ iisdem annexa necessariò etiàm poscebat, ut Incola is non esset Mendicus, aut Tuguriaster, sed ex paulò Opulentioribus, qui familiam alere, & Aratrum in opere ponere posset. Hoc Populi numerum miris modis augebat, quin & potentiæ Regni militaris intererat; ut scilicet Firmæ & Tenementa, Certum Terræ Dimensum sortirentur, quod Virum non infimæ conditionis, citra penuriam, sustentaret; Eademque res quodammodò, magnam partem Fundi *Regni*, Agricolis & mediæ sortis Hominibus, mancipabat, & perpetuabat: Mediæ (intelligimus) Conditionis, inter Generosos & Operarios Rusticos.

Jam

Jam quantùm hæc Res militarem Regni Potentiam, (ut occæpimus dicere) promoveat, liquet,tum ex Militaris Disciplinæ principiis,tum ex aliarum Nationum Exemplis. Etenim opinione ferè generali, Virorum maximi circa Res Bellicas Judicii, (etsi pauci quidam aliter senserint, quàm reverà Casuum distinctionem hæc Quæstio subire possit) Robur præcipuum Exercitûs alicujus in *Peditatu* maximè consistit. *Pedites* autem ut fortes & bellicosi evadant, opus est, ut in Conditione aliquâ non servili, aut inopi, sed liberâ & copiosâ degant. Itaque, si quod Regnum, aut Status, in Nobiles & Generosos potissimùm excrescat; Agricolæ autem & Aratores loco tantùm, & Conditione Operariorum illis inserviant, aut fortè Tuguriastri meri existant, (qui pro Mendicis tecto coopertis tantùm haberi possint) *Equitatu* certè pollere possit, sed *Peditatu* minimè; Tanquàm Sylvæ cæduæ, quæ si Arboribus grandioribus abundent, Dumos & vepres progignent, Ligna autem puriora non educent. Atque hoc cernere est in *Gallia*, *Italia*, & aliis nonnullis *Europæ* Partibus, ubi Populus universus, vel ex Nobilibus, vel ex Rusticis vilioribus, componitur (De populo in Agris degente loquor, non in Urbibus) Mediocris autem sortis Populus ferè deficit: Quo fit, ut *Copiis pedestribus* parùm polleant: Adeò ut, ad *Peditatum* suum constituendum, & roborandum, mercenarias Cohortes *Helvetiorum*, aut *Germanorum*, adhibere ferè consueverint. Unde etiàm fit, ut Nationes illæ, Populum quidem numerosum, Milites autem paucos edant. *Rex* autem videbat, ex contrariâ parte, *Anglos* suos, quamvis Territorio multò angustiores, tamen Militibus, & Copiis nativis, præ illis (quas diximus) Nationibus, longè magis abundare. Hoc Consilio atque Instituto, *Rex Hydræ Dentes* occultò serebat; ex quibus (juxta *Fabulas Poetarum*) Milites armati exurgerent, in Regni sui Præsidium, & Amplificationem.

Iisdem etiàm Comitiis, *Rex* (curam adhibens, ut Regni potentia, non minùs Mari quàm Terrâ,augeretur) in Classis sui Adornationem, & Incrementum, ordinavit, ut Vina & Glastum,ex partibus *Gasconiæ*, & *Languedociæ*, allata, non nisi Navibus *Anglicis* importarentur: Inflectens paulatim politiam *Regni Angliæ*, ab Intuitu Ubertatis & Vilitatis rerum venalium, ad Intuitum potentiæ Militaris. Antiqua enim statuta, ferè omnia, Mercatores exteros invitant, ut Merces omnigenas in *Regnum Angliæ* importent; pro fine habentia Vilitatem & Copiam earundem Mercium, neutiquàm respicientia ad Rationes politicas, circa *Regni* potentiam Navalem.

Tulit etiàm Legem illis *Comitiis Rex*, & Monitoriam, & Minatoriam, erga Justiciarios Pacis, ut munus suum diligentèr exequerentur, Delationes contra eos Auctoritate suâ Regiâ invitans, & Neglectus eorum primò Sociis suis Justiciariis committens, posteà Justiciariis Assisarum, postremò *Cancellario:* Mandando simul, ut Edictum, (quod in eam Sententiam promulgârat,) quotannis quatèr *publicis Sessionibus* legeretur, ne fortè Justiciarii obdormiscerent.: Hoc modo fore putabat, ut Leges suæ pœnales, executioni demanderentur; atque inde, vel Obedientiæ, vel Mulctarum, Fructum perciperet; In quâ re, versus finem Vitæ suæ, declinavit nimis in partem sinistram. Hunc

ad finem etiàm cohibuit *Pragmaticam* quandam, nuper ortam, qua Informationes veræ, ſuper Legibus pœnalibus exhibitæ, Informationibus aliis Illuſoriis ſuffocabantur, exhibitis ſcilicet, per quoſdam, quos Delinquentes ipſi ſubornârant, ut ad libitum eorum fieret, Litis vel Proſecutio, vel Deſertio; atque hoc modo, veras proſecutiones (ſcilicet ne duplex foret vexatio) regerebant.

Legem etiàm tulit de re Monetariâ reformandâ, & Nummorum externorum (Eorum ſcilicet qui Edicto Regio eſſent in uſum Regni recepti) Adulteratione puniendâ: Utque in Pecuniis perſolvendis, nulla fieret Solutio in Auro, quibuſcunque Mercatoribus alienigenis; ut hoc modo Theſaurus *Regni* intra *Angliam* meliùs aſſervaretur; Quandoquidèm Aurum ejus generis Metallum ſit, quod facillimè, & in occulto tranſportari poſſit.

Statutum etiàm fecit, de Re Pannariâ, & Lanis intra *Regnum* conſervandis; Neque hoc tantùm, ſed de preciis etiàm Pannorum limitandis, & moderandis; Pretiò uno, Pannis tenuioris filio, alio craſſioris, impoſito. Quod eò libentiùs refero, tum quia rarum ſit, Pretia per Statutum aliquod imponere, præſertìm Mercibus Regni Nativis; Tum propter hujus *Legis* prudens Temperamentum, quod Pretia præcisè Pannorum diverſi generis non præſcriberet; Sed ſanciret tantùm, ne Pretium à Statuto limitatum Pannarii excederent; ut liberum eſſet Pannario pannos ſuos ita conficere & accommodare, ut jacturam nullam in eis faceret.

Fuerunt & alia Statuta his Comitiis ordinata, ſed hæc præcipuè Hîc verò petendum videtur, ab iis, in quorum manus hoc Opus noſtrum inciderit, ut in bonam partem accipiant, quod tam diù in Legibus, quæ hujus *Regis* tempore latæ ſunt, commemorandis immoremur. Cujus rei has Cauſſas habemus; Primò quoniàm virtus illa præcellens, & Meritum proprium in hoc *Rege* fuit (cujus Memoriæ honorem deferimus) ut optimus Legiſlator eſſet; Dein quod cum Vitæ noſtræ Genere, & Inſtituto conjunctum ſit; Præcipuè verò quod (noſtro quidem Judicio) hoc ipſum, optimis Hiſtoriæ Scriptoribus deſit, quod ſcilicet non ſatis crebrò, ſummariè referant Leges maxime memorabiles, quæ temporibus, de quibus ſcripſerint, perlatæ ſunt; cùm ſint Leges reverà Acta Pacis principalia. Etſi enim, in Voluminibus Legum ipſarum, maximâ ex parte, reperiri ſoleant; neutiquàm tamen hoc tam benè informat Judicium, *Regum*, & Conſiliariorum, & Virorum Civilium, quàm ſi videant eas deſcriptas, & veluti depictas in Tabulis Temporum.

Circa idem tempus, *Rex* quatèr mille Libras à Civitate *Londini*, mutuò ſumpſit; Quæ Summa, priori quam crediderunt, dupla erat, & fuit debitè & præcisè ad diem præfixum, repenſa, quemadmodùm etiàm prior Summa fuerat: *Rege* præoptante ſemper, potiùs mutuari citiùs quàm egebat, quàm ſolvere tardiùs quàm debebat; Id quod ei Fidem admodùm conciliavit.

Neque abjecerat adhùc *Rex* Curam, aut Spem de Rebus *Britannicis*, verùm Occaſiones Conſilio & Arte vincere anniſus eſt, (quamvis Arma ſua infeliciter ceſſerant) atque Regem *Gallum*, licet victoriâ ipsâ non potuiſſet, tamen Victoriæ Fructu privare. Summa *Regis* Conſilii

Consilii fuit, *Maximilianum Regem*, ut in Nuptiis *Annæ Britanniæ* Hæredis, ambiendis persisteret; extimulare, atque ad earum Consummationem adjuvare. Verùm Res *Maximiliani*, eo tempore, in magnâ Perturbatione, & Combustione fuerunt, propter Rebellionem Subditorum suorum in *Flandriâ*. Nam populi *Gandavi* præsertim, & *Brugarum*, (præsente ipso *Maximiliano*) arma subitò ceperant, & nonnullos, ex Officiariis ejus principalibus, interfecerant, eique ipsi custodiam circumdederant; usque quò, & ipsum, & aliquos ex Consiliariis suis, jurejurando obstrinxissent, ut veniam omnium Ante-actorum concederet; Neque ea in posterum quæstioni subjicere, aut vindicare vellet. Attamen *Fredericus* Imperator, *Maximiliani* pater, permittere noluit, ut Contumelia hæc, & Indignitas, Filio suo illata, maneret impunita, sed acritèr Bellum *Flandris* intulit. Sed *Dominus Ravenstonnus*, vir magnæ apud *Maximilianum* Auctoritatis, (qui & ipse Juramentum Abolitionis simul cum *Domino* suo sumpserat, Religionem in eâ re prætexens, sed reverà privatâ motus Ambitione, (atque (uti credebatur) incitatus & corruptus à *Gallis*,) *Imperatorem* & *Maximilianum* Dominum suum deseruit; Seque Partibus Populi Ducem & Caput præbuit; Oppidaque *Hyprarum*, & *Slusiæ*, cum Castellis, occupavit; Statímque ad Dominum *Cordesium*, *Picardiæ* sub *Rege Gallo* Præsidem, misit, ad Auxilia ab eo petenda; Atque insupèr postulans, ut ipse *Cordesius Regis* sui nomine, Unitorum Oppidorum Protector esse, & Armis reliqua subigere, vellet. *Dominus Cordesius* ad Occasionem arripiendam paratus erat, (quam partìm ipsemet instruxerat,) & continuò Auxilia summisit ampliora, quam, si res ex improviso gesta fuisset, tantâ festinatione cogere potuisset; Præfectis Copiarum mandans, ut Oppida inter *Galliam* & *Bruges* caperent. Copiæ *Gallorum*, oppidum parvum, vocatum *Diximeum*, obsiderunt, ubi *Belgicarum Copiarum* pars se cum eo conjunxerat. Dum illa Obsidio duraret, *Rex Angliæ*, sub prætextu Præsidii Finium suorum juxta *Caletum*, sed reverà minimè volens ut Maximilianus Contemptui exponeretur, & proptereà Matrimonio *Britanniæ* decideret; *Baronem Morleium*, cum mille Militibus, ad *Dominum Daubeneium*, *Caleti* Præfectum, misit, cum mandatis secretis, ut *Maximiliano* auxiliarentur, & Obsidione *Diximeum* eximerent. *Daubeneius*, (sparsis vocibus hæc omnia ad securitatem Finium Anglicorum fieri) ex Militibus Præsidiariis *Caleti*, *Hammesiæ* & *Guinesiæ*, alios Mille eduxit: Ita ut cum recentibus Auxiliis conjuncti, duorum ad minimum Millium, numerum explerent. Quæ Copiæ, unà cum aliis nonnullis *Alemannorum*, *Diximeum* clanculùm ingressæ sunt, insciis Hostibus; atque Oppidum pertranseuntes (additis nonnullis ex ipsius Oppidi Copiis) Castra Hostium, negligentèr custodita, (utpote qui nihil tale metuebant) adortæ sunt, ubi magna cædes facta fuit; *Angli* autem, & eorum Socii, victoriâ potiti sunt, interfectis octo Hostium Millibus, *Anglorum* verò centum tantùm, aut circitèr, desideratis; Inter quos fuit *Dominus Morleius*. Ceperunt etiam Tormenta Hostium majora, cum Spoliis haud exiguis, quæ omnia ad Oppidum *Novi Portus* asportârunt. His peractis, *Dominus Daubeneius Caletum* reversus est, saucios suos, & alios nonnullos sponte manentes, apud *Novum Portum*;

Portum, relinquens. At *Dominus Cordesius*, ad *Hypras* cum magnis Copiis sedens, Jacturam & Ignominiam Pugnæ ad *Diximeum* sarcire sperans, statim advolavit, & *Novum Portum* Obsidione cinxit; Et post aliquorum dierum Obsidionem, Oppugnationis Fortunam tentare statuit; Quod etiàm die quodam fecit, eo successu, ut *Turrim* Oppidi principalem ceperit, & Vexillum *Gallorum* super eam erexerit. De quâ tamen, paulò post ab *Anglis Galli* dejecti sunt, ope recentium quorundam Auxiliorum, ex Sagittariis, qui felicitèr, in ipso Pugnæ Articulo, in Portum Oppidi appulerunt. Unde perterrefactus *Cordesius*, atque Auxilia *Anglorum*, (quæ parva erant) ex successu Rei (qui erat magnus) metiens, Obsidionem solvit. Hoc modo, res inter *Henricum*, & *Regem Gallum*, nonnihil exacerbatæ sunt, quia in hoc *Flandriæ* Bello, Auxiliares Copiæ utriusque *Regni*, sanguine mutuo haud exiguo, se consperserunt. Quæ Acerbitas aucta est ex inani Jactatione *Cordesii*, qui se pro aperto *Anglorum* Hoste gerebat, magis certè, quam *Regis* sui rebus conducebat. Solitus enim erat dicere, Se libenter in Inferno, per Septennium jacere velle, eâ conditione, ut *Caletum* è manibus *Anglorum* recuperaret.

Rex, postquàm res & existimationem *Maximiliani* hoc modo sustentasset, consilium ei dedit, ut jam Nuptias cum *Britanniâ* acceleraret. Quod & *Maximilianus* fecit, & eò usque, tum apud Principissam ipsam, tum apud Consiliarios ejus principales, prævaluit, ut Matrimonium per Procuratorem consummatum fuerit, cum Cæremoniâ, tunc temporis, in his partibus, novâ. Neque enim solùm, publicè desponsata est, sed etiàm tanquàm Nupta per omnia tractata, atque in Thalamo collocata: Postquàm autem decubuisset, ingressus est Legatus *Maximiliani* cum Literis Procurationis, & astantibus multis, tam Viris, quàm Fœminis, primariis, Tibiam suam ad Genu usque nudatam, inter Lintea nuptialia inseruit; ut Cæremonia illa, Consummationi, & Cognitioni actuali, æquipollere putaretur. Hoc facto, *Maximilianus* (cujus moribus penitùs insitum erat, ut Negotia semper semiperfecta relinqueret, & reliqua Imaginatione tantùm forti consummaret; tanquàm Sagittarius malus, qui sagittas ad cuspidem usq; attrahere non solet; Cui etiàm tam facile fuisset Sponsam suam præsens amplexari, quàm hujusmodi Ludibria instituere) omnia jam pro certis ducens, neglexit ad tempus cogitationem de Nuptiis, & Bello totus incubuit. *Carolus* interim, (postquàm Theologos suos consuluisset, atque ab iis edoctus fuisset, istiusmodi fictitiam Consummationem, potiùs Inventum quoddam Aulicum esse, quàm apud Ecclesiam receptam) magis solidè rem aggressus est; & secretis & callidis Instrumentis, (tam Matronis scilicet, quàm Consiliariis, (primò Conscientiæ & Honoris scrupulum amovere conatus est; Quâ in re duplex erat labor. Neque enim solùm *Maximilianus* cum *Britannâ*, sed etiàm *Carolus* ipse, cum *Filia Maximiliani* contraxerat: Ita ut Nuptiæ, ex utroque pede claudicarent, & ex neutrâ parte dubitatione carerent. Verum quatenùs ad Contractum, cum *Rege Carolo*, exceptio erat justa & liquida, eò quod *Filia Maximiliani* infra Annos consensûs esset, ideoq; Lege non teneretur. Sed quoad Contractum *Maximiliani* ipsius, duriores sustinebat partes *Carolus*, cùm nihil adducere posset

set, nisi quod Contractus ille, sine consensu *Domini Capitalis*, *Caroli* scilicet, (cujus Pupilla & Vasalla erat, atque ipse ergà eam Parentis loco) initus esset; Ideóque ob Defectum hujusce Consensûs prorsùs irritus. Qui Defectus (dixerunt) licet Matrimonium ipsum, post Cohabitationem & actualem Consummationem, dirimere non posset, tamen ad Contractum invalidandum sufficiebat. Nam quoad Consummationem illam Ludicram, risu eam excipiebant, inquientes; argumento esse quod *Maximilianus* Viduus esset, & Procus admodùm tepidus, qui Sponsi partes per Deputatum præstare contentus fuerat; neque laborem Itineris parvi adire sustineret; ut omnia extra controversiam statuerentur. *Britanna* igitur, hisce rationibus permota, artificiosè instillatis, ab iis, quos *Rex Gallus* (qui Præmiis & Promissis non pepercerat) in suas partes traxerat; & illecta proculdubiò præsente gloriâ, & potentiâ *Regis Caroli*, (præsertim cùm in Flore ætatis esset, & cœlebs;) atq; Patriam suam, Sedem diuturni & Calamitosi Belli, constituere verita; secretò in Matrimonium *Caroli* consensit. Sed durante hoc Tractatu secreto, *Carolus*, ut rem, ab adversis Oppositionis & Dissuasionis Auris, illæsam servaret, ad solitas Artes confugiens; Et sperans se Nuptias, sicut anteà Bellum, posse tectè conficere, si *Regem Angliæ* inani spe lactasset; solennem Legationem in *Angliam* misit, per *Franciscum Dominum de Luxemburgo*; *Carolum Marignianum*; & *Robertum Gaguienum* Generalem Ordinis *Bonorum Hominum* (qui appellantur) de *Trinitate*; qui Pacem & Fœdus cum *Rege* componerent, intermiscendo veluti preces, ut *Carolo* liceret cum HENRICI *Regis* bonâ voluntate (pro jure suo, tanquàm Domino Feudi, atque insuper Tutori) de Nuptiis *Britannæ* ad Arbitrium suum disponere. Suscipiebat autem in se, Nuptias *Maximiliani* per viam Juris se dirempturum. Atque hoc ipso tempore, ut Hominum oculos averteret & perstringeret, Filiam *Maximiliani* in Aulâ suâ habere non destitit; quæ diù antè ei commissa fuerat, ut in *Galliâ* educaretur; Eam minimè dimittendo aut remandando, sed contrà, constantèr asserendo & declarando, sibi in animo esse, Nuptias illas tempore idoneo perficere: Atque quoad *Britannam*, se nihil aliud cupere, quam ut Jus Dominii sui retineret, eamque alicui Affini, sibi fideli & observanti, nuptam traderet.

Postquàm tres *Legati*, in Aulam HENRICI venissent, Legationem *Regi* retulerunt, qui eos ad Concilium suum remisit, ubi post aliquot dies auditi sunt; Orationem autem habuit *Prior Trinitatis*, qui, licet loco ultimus esset, eloquio tamen cæteris præstare putabatur. Is locutus esse perhibetur in hunc modum.

DOmini *mei;* Rex *noster, maximus & potentißimus inter* Reges Galliæ *universos, qui à tempore* Caroli Magni *regnarunt, (cujus etiam Nomen gerit;) Attamen à Magnitudine suâ nihil alienum se facturum putavit, si hoc tempore pacem iniret cum* Rege Angliæ, *imò etiam peteret. In quem finem, nos Legatos suos misit, cum plenâ Potestate, pacem & tractandi, & con-*

cludendi: Nobis simul in mandatis dans, ut secreta Consiliorum suorum, in aliquibus, vobis impertiremur. Hæc sunt demùm illa, quæ inter Reges *magnos, pro certissimis Amoris Pignoribus & Tesseris, meritò censeri possunt; Communicatio scilicet & Participatio mutua Negotiorum status, prætermissis Honoris Cæremoniis curiosis, quæ affectui alicui insigni postponi debent. Hoc pro certo apud* Dominationes *vestras testari possum; Fieri vix posse ut animo plenè concipiatis, cordialem illum & verum Amorem, quo* Rex Dominus *noster,* Regem *vestrum prosequitur, nisi præsentes cum eo essetis, ut nos solemus Nominis ejus, cum magno Honore, mentionem semper facit; Familiaritatis ipsorum & Convictûs* Parisiis, *sæpè cum delectatione quâdam & voluptate, meminit; Imò nunquàm de illo loquitur, quin statìm excurrat in sermones de* Regum *magnorum miseriis, quod non cum Æqualibus suis, sed tantùm cum Servis, conversari eis concedatur. Hunc Affectum insignem erga* Regem *vestrum, proculdubiò* Numen Divinum *Cordi* Regis *nostri indidit, ad Bonum Reip. Christianæ, & ad Fines nobis omnibus hactenùs incognitos. Neque enim alia ejus possit esse* Radix, *quandoquidem eodem animo fuerit olim erga* Comitem Richmondiæ, *quo nunc est erga* Regem Angliæ. *Primus igitur Motor, ad Pacem, à* Rege *vestro petendam, iste, (quem diximus,) est affectus, & Cordis sui sensus genuinus. Atque Affectus idem, Rationibus Statûs armatus est. Audite enim jam (si placet) Occulta Consiliorum* Regis *nostri, quæ summo Candore & libertate vobis intimat. Constitutum ei est, Expeditionem Honorificam & Sanctam, in Partes à* Regno *suo remotas, suscipere: Itaque ipse secum reputat, non exigui momenti fore, ad existimationem Sui, & expeditionis suæ augendam, si ubique innotescat, eùm pace cum omnibus* Principibus *vicinis suis perfrui, & præcipuè cum* Rege Angliæ, *quem meritò plurimi facit.*

Iam verò (Domini *mei) veniam à vobis peto, si paucis verbis nonnulla complectar; quæ Scrupulos omnes & Interpretationes sinistras, inter* Reges *nostros, circa Actiones quasdam nuperas delere possint; Quæ si minimè amoveantur, Pacem hanc fortassè sint disturbatura; sperans fore, ut his rectè intellectis, quatenùs ad præterita, neuter* Rex, *quæ ab alterutro gesta sunt, aut in malam partem accipiat, aut in malam partem accipi suspicetur. Actiones illæ duæ sunt: Altera* Britanniæ, *altera* Flandriæ. *In quibus duabus Actionibus, negari non potest, Subditorum utriusque* Regis *Enses strictos fuisse, & Sanguinem utrinque hausisse; Atque simul Intentiones & Affe-*

ctus

ctu utriusque Regis, *quatenùs ad Confœderatos & Affines suos, longè diversos extitisse.*

Quatenùs ad Actionem Britanniæ; Rex *vester optime novit, quæ in illâ intervenerint. Bellum erat illud, ex* Domini *nostri parte, necessitate merâ conflatum. Attamen quamvis Stimuli & Provocationes ejus Belli, acritèr* Regem *nostrum pupugerint: nihilominùs potiùs Olivæ; quam Laureæ* Ramum *in manu gestans, illud transegit. Præterea, indies ferè ad* Regem *vestrum mittebat, veluti Chartas abrasas & puras, in quibus* Rex *vester, pro Arbitrio suo, pacis & Belli Leges conscriberet. Licet enim, & Honor* Regis *nostri, & Securitas, in eâ Actione sita essent; tamen neutrum eorum tam charum aut pretiosum duxit, quod in manus* Regis *vestri non committeret. Neque* Rex *noster ex suâ parte, ad iniquam aliquam Interpretationem trahit, quod* Rex *vester auxilia* Duci Britanniæ *præstiterit. Satis enim novit* Rex, *multa à Regibus, ad Populo suo complacendum, fieri necesse esse: neque difficile est distinguere in rebus hujusmodi, quid à* Regis *mero motu emanaverit. Verùm hæc Actio* Britannica, *jam (Decreto divino) transacta est, & finita; Et (sicut* Rex *noster sperat) est tanquàm* Via Navis in Mari, *nullo relicto Vestigio & Impressione in Animis Alterutrius* Regis: *Ipse certè sibi conscius est, nihil hujusmodi in Animo suo residere.*

Quod verò ad Actionem Flandriæ *attinet; Quemadmodùm Bellum* Britannicum Regi *nostro Necessitas imperabat; ita & Bellum* Flandriæ *Munus & Debitum Iustitiæ: Quod* Regi *bono, perinde est, ac ipsa Necessitas, aut Periculum statûs sui; Alitèr enim* Rex *esse desineret. Subditi* Burgundiæ, *Coronæ* Franciæ, *quatenùs ad Ius* Domini Capitalis, *etiàm Subditi sunt:* Duxque *eorum,* Franciæ *Feudatarius & Vasallus est. Soliti certe erant* Burgundi, *Subditos se bonos & fideles,* Duci *suo præstare, utcunque eos* Maximilianus *nupèr in Intemperiem quandam conjecerit. Ad* Regem *confugerunt, ut Iustitiam, & ab Oppressione Vindicationem impetrarent. Iustitiam eis denegare non poterat; Emolumentum aliquod sibi ipsi minimè expetebat. Hoc etiam ipsi* Maximiliano *utile erat, si rem rectè perpendisset; nempe, ut in Populo commoto, Furori obviam iretur, & Desperatio ultima probiberetur. His quæ dixi, (* Domini *mei) fortassè opus non erat; nisi quod* Rex *noster, tenero quodam Affectu & anxio, quicquid in* Angliæ *Amicitiam reflectere possit, amplectatur. Amicitia proculdubiò inter duos*

 Reges

Reges, *stat sarta, tecta, & inviolata. Quod verò enses Subditorum collisi sint, nihil ad Pacem publicam: Cùm usitatissimum sit Copias auxiliares Fœderatorum, inter se committi, sanguine utrinque effuso. Quinetiàm quandoque fit, ut Auxiliares Copiæ ejusdem Nationis, ex utrâque parte, in acie stent, & dimicent; Neque tamen propterea,* Regnum in se divisum, *dici potest.*

Superest (Domini mei) *ut vobis Negotium impertiam, quod satis scio vos magnâ cum lætitiâ & gaudio audituros. Quippe quod* Reipublicæ Christianæ *magis intersit, quam Actio ulla post nostram memoriam.* Rex, Dominus *noster, in animo habet, Bello* Regnum Neapolitanum *recuperare, hoc tempore usurpatum quidem à Spurio Vitulamine* Arragonum, *sed Iure evidente & indubitato ad* Regem *nostrum devolutum: Quod nisi Armis vindicare anniteretur, neque Honorem suum illæsum conservare; neq; caussam hujusmodi desidiæ populo suo probare posset. Sed Cogitationes ejus generosæ, & verè Christianæ, in hoc non acquiescunt. Spe enim haud levi, non inflatur quidem, sed fulcitur, Expeditionem pro* Regno Neapolitano *recuperando, instar Pontis fore, ad Copias suas in* Græciam *transportandas. Quinetiam constitutum ei est, neque Sanguini, neque Sumptui parcere (non si* Coronam *suam oppignorare, &* Franciam *ipsam desolare compelleretur) antequàm aut* Tyrannidem Ottomannorum *debellaverit, aut hac viâ in* Paradisum *Aditum sibi patefecerit. Neque tamen nescit* Rex *boc inceptum nulli* Regi *in mentem venire potuisse, nisi qui ad* Deum *præcipuè Oculos attolleret; Cujus caussa agitur, & à quo, &* Velle, & Posse *datur. Certè congruit illud cum Persona quam* Rex *sustinet, (licèt indignus,)* Regis Christianissimi, & Filii Ecclesiæ Primogeniti. *Quinetiàm invitatus est* Exemplo *prænobilis illius* Regis Angliæ, Henrici Quarti, *(qui primus Sceptrum tenuit ex* Familiâ Lancastrensi; *Prædecessor quidem, licèt non Progenitor* Regis *vestri;) Qui sub finem Vitæ (ut vos meliùs nostis) similem expeditionem in* Terram Sanctam *destinabat. Necnon Exemplo præsenti inductus est, Belli illius pii & honorifici, quod nunc gerit, & ferè ad exitum perduxit* Rex Hispaniæ, *pro* Regno Granadæ *à* Sarracenis *recuperando: Etsi autem* (Domini *mei) hoc Incœptum, primo intuitu, vastum videri possit, & immodicum, ut* Rex *propriis Copiis illud aggrediatur, quod conjunctæ Copiæ tot* Principum Christianorum, *non sine magnis Laboribus, & diuturno Bello olìm confecerunt; Attamen* Celsitudo

sua

sua prudentèr secum reputat, interdum Copias minores, sub uno Imperio unitas, Successu feliciores evadere, etsi Famâ & Opinione minùs jactentur) quam Copias multò ampliores, variè commistas, & vinculo Fœderum & Societatum tantùm colligatas; quæ plerunque, paulò post principia, vertuntur in dissidia & Dissociationes. Verùm (Domini mei) *id quod, tanquàm vox de Cœlo,* Regem *ad hoc Inceptum vocat, est Scissura hoc tempore insignis, in* Familiâ Imperatori Ottomânorum. *Non dico quin* Frater contra Fratrem, *antehàc in illâ familiâ, Arma sumpserit, & pro Imperio decertârit; Verùm nunquàm priùs factum est, ut Aliquis Fratrum ad Arma* Christianorum *confugeret, quemadmodùm nunc facit* Gemes (Bajazethi, *qui jam regnat, Frater) Virtute Germanum suum longè superans.* Bajazethus *siquidem Ingenio & Moribus, veluti medius est inter Monachum & Philosophum; Ac potiùs in* Alchorano, *aut Philosophiâ* Averrois Arabis *instructus, quam habilis ad Gubernacula tractanda Imperii tam* Bellicosi. *Tale igitur est* Regis *Domini nostri, memorabile & Heroicum Institutum, circa Bellum sacrum: Et quia in hâc re Personam gerit, non minùs* Militis Christiani, *quam* Regis Potentis, *ab Humilitate auspicatur; Et in Caussâ tam religiosâ, pacem ab aliis* Principibus Christianis, *emendicare non detrectat. Superest tantùm civile quoddam potiùs Postulatam, quam Legationis nostræ Pars essentialis, quod* Dominus *noster* Regi *vestro commendat.* Rex (*ut omnes nôrunt*) *Dominus est Capitalis* Ducatûs Britanniæ. *Nuptiæ Hæredis, ad eum, tanquàm Tutorem & Gardianum, jure spectant. Estque hoc genus Iuris, Privatum Ius, & Patrimoniale, non* Regium. *Attamen, (ut amanter & ingenuè cum* Rege *vestro agat, quem tanquàm alterum se efficere cupit, & una eademque res cum eo fieri) hoc petit, ut bonâ* Regis *Gratiâ, & consensu, de Nuptiis ejus disponere possit, prout sibi commodum videbitur; Et Matrimonium* Maximiliani *prætensum & intrusum, per viam Iuris, irritum facere. Hæc habui* (Domini *mei*) *quæ apud vos dicerem, veniam petens si minùs ornatè & pro rerum dignitate dixerim.*

IN hunc modum, *Legati Regis Galli*, verbis suavissimis, & planè mellitis, *Regis* sui propensionem, in HENRICVM *Regem* repræsentare, & aspera quæque inter *Reges* duos lenire, & dulcorare conati sunt; duas res ex hoc sperantes. Quarum altera erat, ut *Regem* conso-

conſopirent, donec *Nuptiæ Britannicæ* eſſent conſummatæ; Hoc verò exiſtimabant, Rem eſſe unius tantùm Æſtatis, & tanquàm Fructum jam propè maturum, & citò decerpendum: Altera verò inſtar Fructûs plurium Annorum erat; ut ſcilicet *Regis* HENRICI Animum, ita temperarent, ut Expeditioni *Italicæ* neutiquàm eſſet impedimento. Conſiliarii *Angli* ſilebant; Illud tantummodò dicentes, ſe ſcire, *Legatos* Reſponſum minimè expectaturos, antequàm rem *Regi* ſuo retuliſſent. Atque ita Concilium dimiſſum fuit. Rex interìm animi dubius erat, quid de Nuptiis *Britanniæ* judicaret. Liquidò cernebat, *Regis Galli* Ambitionem eò ferri, ut *Ducatu* eo potiretur; Sed res prorsùs mirabilis ei viſa eſt, *Gallum* in Familiam ſuam introducere velle, Nuptias controverſas & litigioſas, præſertìm cùm talem haberet Succeſſorem. Sed omnia ſimul perpendendo, *Britanniam* quidem ut rem perditam æſtimabat; Verùm Negotium hoc *Britanniæ*, ut Anſam Belli cum *Galliâ*, arripere conſtituit; Et *Expeditionem Neapolitanam*, in promptu habere, pro Anſâ Pacis, quando opus foret: Probè ſiquidem informatus erat, quantò Rex *Gallus* Expeditionis illius flagraret deſiderio. Poſtquàm igitur ſæpiùs cum Concilio ſuo de re deliberaſſet; Animi autem ſui ſenſum parcè aperuiſſet; *Cancellario* in Mandatis dedit Reſponſum quoddam formale, quod *Legatis* redderet; idque præſentibus reliquis Conſiliariis fecit. Sed poſteà, *Cancellarium* ſolum ad ſe vocans, juſſit eum tali Stilo verba facere, quæ convenirent Tractatui, qui in Fœderis rupturam deſiturus foret; Utque ante omnia caveret, ne ullo modo, Expeditionem in *Italiam* averteret. Paulò poſt, *Legati* ad *Concilium* accerſiti ſunt, ubi *Cancellarius* in hunc modum, locutus fertur.

DOmini *mei* Legati, *ex mandato* Regis, *reſpondebo Orationi* Domini Prioris, *eloquenti admodùm & ornato, paucis & perſpicuis verbis.* Rex *minimè oblitus eſt veteris ſui Amoris & Familiaritatis cum* Rege *veſtro. Commemoratione autem ejus non eſt opus. Nam ſi res inter eos, eodem maneant loco, benè habet; Sin aliqua intervenerit Mutatio, ea verbis in integrum reſtitui non poteſt.*

Quatenùs ad Actionem Britanniæ; *miratur* Rex, Regem *veſtrum, ejus rei Mentionem facere, ac ſi illam, Meriti loco, apud* Regem *noſtrum duceret. Illud enim Meritum hùc tantùm redit, quod* Regis *noſtri operâ uſus ſit, ad decipiendum unum ex optimis ſuis Fœderatis. Quoad* Nuptias *vero,* Rex *ei rei ſe immiſcere minimè vellet, ſi* Rex *Dominus veſter, Liturgiâ non Gladio, Matrimonium contraheret.*

Quatenùs verò ad Actionem Flandriæ, *ſi* Burgundiæ *Subditi, à principio, per viam Supplicationis, veſtrum* Regem *appellaſſent, ut* Dominum *ſupremum, illud demùm Speciem quandam Iuſtitiæ præ*

ſe

se ferre visum esset Sed nova prorsùs erat Processûs Forma, ut Subditi Regem *suum primò in custodiam darent, & Officiarios ejus interficerent, & posteà Querimoniam instituerent.* Rex *ait, sibi è memoria non excidisse, quando ipse cum* Rege Gallo, *ad* Scotos (*qui contra* Regem *suum Arma sumpserant*) *Legatos suos misisset, se alio stilo locutos, atque prout* Reges *decebat, populares istos Motus, contra Principes suos, detestatos esse. Verùm* (Domini *mei* Legati) *has duas Actiones, in hoc statu,* Rex *noster relinquit. Profitetur quidem, sibi, ex iis quæ à vobis dicta sunt, nullo modo satisfactum; Sed tamen se ea non tam graviter ferre, ut eorum respectu, de Pace tractare recuset, modò alia conjunctim tractentur. Quantùm verò ad* Bellum Neapolitanum; *& Inceptum contra* Turcas, Rex *expressè mihi mandavit, ut dicerem; Se ex animo optare, suo bono Fratri* Regi Galliæ, *ut Fortuna, ejus spes, & Consilia Honorifica, exequet: Et quandocunque* Regi *audire contigerit,* Regem *vestrum in* Græciam *trajicere paratum esse sicut hoc tempore placuit* Domino *vestro dicere, se pacem à* Rege *emendicare, ita tunc* Regem *nostrum, à vestro partem Belli emendicaturum.*

Iam verò, (Domini *mei Legati,*) *habeo insupèr, quæ vobis ex parte* Regis *nostri proponam.* Rex *vester,* Regem *nostrum, quid ei proponendum aut petendum esset, docuit. Dicis* (Domine Prior) Regi *vestro decretum esse, Ius suum in* Regnum Neapolitanum, *injustè detentum, persequi. Quod si non faceret, neque Honorem suum illæsum conservare, neque Caussam talis desidiæ Populo suo probare possit. Hæc fuerunt ipsissima verba vestra, quæ non aliis verbis meliùs exprimere possum. Putate,* (Domini *mei,*) Regem *nostrum eadem verba vobis regerere, circa* Normanniam, Gasconiam, Andiam, *imò circa* Regnum Galliæ *ipsum. Si igitur* Rex *vester consenserit, ut in hoc Tractatu, Ius* Regis *nostri ad* Franciam (*aut saltem Tributum eo nomine rependendum*) *simul in deliberationem veniat,* Rex *de cæteris quoque deliberare non abnuit; aliàs Tractatum longiùs producere recusat.*

LEgati hac re novâ ferè attoniti, non sine Indignatione quadam responderunt; Se minimè dubitare, quin Gladius *Domini* sui, Sceptrum suum facilè possit defendere: Ac pro certo scire, *Regem* suum, nec posse, nec velle, aliquid de Juribus *Coronæ Franciæ* imminuere, sive in Territorio, sive in Regalibus. Sed utcunque, res illas nimiò majoris Momenti esse, quam ut ipsi de illis disserererent, cùm nihil ejusmodi haberent in Mandatis. Ad quæ Consiliarii dixerunt tantùm, *Regem* ab ipsis nullum aliud Responsum expectasse,

sed

ſed Legatos proprios ad *Regem Gallum* propediè m miſſurum. Injecta autem, tanquàm obitèr, eſt Quæſtio, à quibuſdam ex Conſiliariis; Nùm fortè *Rex Gallus* conſentire vellet, ut Nuptias *Britannæ* pro arbitrio diſponeret; cum Exceptione tamen ſive Excluſione, ne ipſe eam in Uxorem duceret. Cui Interrogationi *Legati* prudentèr & cautè reſponderunt: Rem illam à *Regis* ſui Cogitationibus tam procul abeſſe, ut de eâ nihil dederit in Mandatis. In hunc modum *Legati* dimiſſi ſunt, præter unum *Priorem*. Secuti autem ſunt confeſtim *Regis Angliæ Legati* in *Galliam*; videlicet, *Thomas Ormondiæ Comes*, & *Thomas Goldenſtonus Prior Eccleſiæ Chriſti Cantuarienſis*. Intereà *Lionellus*, *Epiſcopus Concordiæ*, ad utrunque *Regem* à *Papa Alexandro ſexto* miſſus eſt Nuncius de pace. *Alexander* enim ſe in arctum compulſum eſſe, & quaſi obſeſſum ſentiens, à Fœdere quodam, & Societate inter præcipuos *Italiæ Status* initâ, ut nullus ei Aditus ad Familiam ſuam evehendam, (cujus rei Cupiditate immani flagrabat) pateret, Aquas in *Italiâ* turbare expetebat, ut in turbido feliciùs piſcaretur: Rete ſcilicet jaciens, non ex *Petri*, ſed ex *Borgiæ* Navi. Atque dubitans ne Metus ab *Anglis*, Expeditionem *Galli* in *Italiam* remorari poſſet, *Epiſcopum* hunc miſit, ut res inter duos *Reges*, ſi poſſet, componeret. Qui primùm ad *Regem Gallum* ſe contulit, eumque benè animatum (ut ipſe arbitrabatur) offendens, verſus *Regem Angliæ* perrexit, & *Legatos Anglos* apud *Caletum* reperit. Poſtquàm cum iis collocutus eſſet, honorificè in *Angliam* tranſuectus eſt, ubi apud *Regem* Mandata expoſuit. Attamen licet boni Ominis Nomen, ad pacem componendam, ſortitus eſſet, nihil inde ſecutum eſt. Etenìm jam, Conſilium *Regis Galli* de deſponſandâ Hærede *Britanniæ*, diutiùs diſſimulari non poterat. Itaque *Legati Angliæ*, quo in ſtatu res eſſent, ſatis perſpicientes, domum redierunt. *Prior* etiàm *Trinitatis*, monitus eſt hìc in *Angliâ*, ut diſcederet; Qui poſtquàm tergum vertit, more *Pedantii* potiùs quam *Legati*, Petulantiſſimum Libellum, verſibus Latinis, contra *Regem* ſparſit; Cui Rex (licet nihil haberet è Pedantio) Reſponſum tamen Verſibus ſimilitèr Latinis, ſcribi juſſit; in Perſonâ quidem *Regis* ipſius, magno tamen cum vilipendio Prioris; Cujus Genio & Petulantiâ, tanquàm facetiis Scurræ, ſe oblectabat. Circa hoc tempus etiàm, natus eſt *Regi* Filius ſecundo-genitus HENRICUS, qui poſteà regnavit. Secuta eſt paulò poſt Nuptiarum Solennizatio, inter *Carolum* & *Annam Britanniæ Duciſſam*, cum quâ *Carolus Ducatum Britanniæ*, nomine Dotis, accepit; *Maximiliani* Filiâ paulò antè domum remiſsâ. Quod poſtquàm ad aures *Maximiliani* perveniſſet, qui illud nunquàm crediderat, antequàm peractum eſſet; Quique in ſeipſo decipiendo principales ſemper partes obtinebat; (etſi hoc quidem in negotio *Rex Gallus* partes ſecundas elegantèr ſuſtineret) atque Cogitationibus ſuis ſurſùm deorſùm agitans & revolvens: quale hoc eſſet, ut ipſe uno Ictu, duplici autem Ludibrio, tam Nuptiis propriis, quam Nuptiis Filiæ ſuæ, dejiceretur, (ex quarum utriſque magna ſibi & ſublimia auguratus erat) patientiam omnem amiſit; atq; abjiciens Reverentiam illam atq; decus, quod magni *Reges* (etiàm cum Sanguis eorum maximè efferveſcat) mutuò ſervare debent, *Regis Galli* Perſonâ & Facta, acerbiſſimis Convitiis proſcidit. Et

quantò

quantò Factis minùs poterat, tantò Verbis intemperantiùs, quascunque poterat excogitare contumelias, in *Regem Carolum* effudit; aiens, Eum, inter omnes sub Sole Homines, esse maximè perfidum; Illumque Monstrum quoddam Nuptiarum, peperisse, ex Raptu Adulterio commistum; Quod justissimo *Dei* Judicio (ut aiebat) decretum erat, ut (Nullitate hujus Matrimonii toti mundo conspicuâ) posteri Personæ tam indignæ in *Gallia* non regnarent. Et statìm *Legatos*, tam ad *Regem Angliæ*, quàm ad *Regem Hispaniæ*, expedivit, qui eos ad Bellum & Fœdus offensivum ineundum contra *Gallum* excitarent; Se cum magnis Copiis in Bellum adfuturum pollicitus. Hinc *Rex Angliæ* (etsi propriâ insistens viâ) Parlamentum suum convocavit, *Regni* scilicet Anno septimo, & in primo Solennitatis Die, (in Solio suo sedens) ipse ad hunc modum, in Conventu Ordinum, locutus est.

PROceres *mei, & vos Populi* Deputati; *Cùm Bellum* Britannicum *instituissem, per* Locum tenentem *meum gerendum, allocutus sum vos per* Cancellarium *meum*; *Nunc verò, cùm decreverim Bellum* Franciæ *inferre, in Personâ propriâ, rem vobis ipse exponam. Bellum illud, ad Fœderati nostri Ius defendendum spectabat; Hoc verò ad Ius proprium nostrum vindicandum & recuperandum. Illud casu fortuito terminatum est; Hoc in victoriam desiturum speramus.*

Rex Gallus *Orbem Christianum perturbat. Quæ possidet, sua non sunt, & tamen ulteriora appetit.* Britanniam *in* Ditionem *suam redegit. Rebelles* Flandriæ *contra* Regem *suum fovet*; Italiæ *minatur. Quatenùs ad nos ipsos, à Dissimulatione exorsus ad Neglectum processit, à Neglectu, ad Contumeliam, Fœderatos nostros invasit: Tributum nostrum solvere renuit: Vt verbo dicam, Bellum quærit. Non sic* Pater *ejus, sed Pacem à nobis petiit: Quod etiam* Rex *iste fortassè faciet, postquàm Consilium sanum, aut Tempus ipsum, eum prospicere rebus suis docuerit, quemadmodùm Pater fecit.*

Interìm Ambitionem ejus, in Commodum nostrum convertamus: Neque Nummulis paucis, Tributi *aut* Recognitionis *nomine, contenti simus; sed (divino favore innisi) de Iure nostro, ad* Regnum *ipsum* Galliæ, *Armis experiamur; Memores planè,* Regem Franciæ *in* Angliâ *quondam Captivum*; *Rursùs,* Regem Angliæ *in* Galliâ *coronatum, Majores nostros vidisse.* Fœderati *nostri nullatenùs sunt diminuti.* Burgundia *hodiè potentiore manu regitur, quàm unquàm antehàc, neque magis unquàm irritata fuit.* Britannia *quidem nobis auxilio esse non possit; Eis tamen nocu-*

nocumento futura est. *Novæ* Provinciæ *Imperio additæ, Oneri magis sunt, quàm Robori. Qui res novas moliti sunt, in* Regno *ipsius non ignobiles, plebeii, aut titularii Impostores extiterunt, sed Gradûs sublimioris.* Rex Hispaniæ *(ne dubitetis) nobiscum conjunctus erit, incertus quò* Regis Galli *Ambitio progressura sit.* Sanctus Pater *noster* Papa *Transmontanos in* Italia *non libentèr videt. Verùm hic de Fœderatis Sermo, in Considerationem rectè venire debet, in Computationem autem minimè. Absit enim, ut* Angli *Ius suum in* Galliam *asserere non valeant, nisi aliundè adjuti.*

In Præliis Cressei, Pictavii, Agincurti, *ipsi absque Auxiliis stetimus.* Gallia *Populo maximè abundat, Militibus haud itèm. Stabiles Peditum Phalanges, & Cohortes, nullas habent. Equitatu certè utuntur bono, verùm Copiæ Equitum in Bello defensivo, minoris sunt usûs; ubi Actiones Belli ab Invadentis electione pendent. Discordiæ nostræ solæ in Caussâ fuerunt, quod* Regnum Galliæ, *perdiderimus: Atque* (Deo *annuente*) *Pax, quâ nunc domi fruimur, idem restituet.* Deus *hucusque Gladio meo affuit. Hoc tempore, quo* Regnum *tenui, malos Subditos extirpare, & bonos probare, mihi contigit. Populus jam meus, & Ego, satis nos invicem novimus, quod Confidentiam parit. Quod si Sanguis aliquis pravus aut infensus in Regno reliquus sit, Honorificum Bellum externum, remedium fuerit optimum, ad eum expurgandum aut rectificandum. In Negotio hoc magno & arduo, Consilio & Auxilio vestro me juvate. Cui cui vestrum, Filium suum in Equitem Auratum cooptari, contigerit, Auxilium illi, à Tenentibus suis, Lege debetur. Hæc verò quæ agitur Res, ad Honorem & Calcaria* Regni *spectat, cujus ego Parens sum, atque ad illud non solùm tuendum, verùm etiàm amplificandum* Regio *munere obligatus. Quantùm verò ad Pecunias, illæ Hominibus tenuioris Fortunæ non imponantur, sed iis ad quos Belli ipsius Commoda aliquatenùs pervenire possint.* Gallia *Eremus non est: Ego verò, qui me* Regem *frugi profiteor, spero me effecturum, ut Bellum post initia se ipsum alat. Ite in Consilium, in* Dei *nomine, neque temporis jacturam facite; Etenim hujus Negotii gratiâ solius, hoc* Parlamentum *convocavi.*

IN hunc modum *Rex* locutus est. Veruntamen, etsi magnam Alacritatem, ad Bellum inferendum, non solùm *Parlamento*, & *Aulæ* suæ, verùm etiam *Concilio* suo *sanctiori*, (exceptis duobus *Episcopis*, & paucis

cis aliis) oſtendiſſet, nihilominùs, in ſecreto ſuo, ad *Bellum Gallicum*, Animum non adjecit. Veritas autem rei ſic ſe habuit. Mercaturam quandam inſtituebat *Rex*, Belli Famas cùm pecuniis permutandi: Satis ſciebat, *Galliam*, hoc tempore, in omnibus ſuis Partibus fuiſſe redintegratam, neque à multis retrò Annis, tantâ potentiâ floruiſſe. Vidit etiàm, experientiâ edoctus, atque exemplo Copiarum in *Britanniam* paulò antè miſſarum, *Gallos* non ignorare, qualis optima ret Belligerandi cum *Anglis* ratio; nimirùm, ut Prælii Aleæ rem non committerent; ſed eos Obſidione Oppidorum, & Caſtris metandis, in locis opportunis & munitis, fatigarent. *Jacobum Tertium Scotiæ Regem* ſibi fidiſſimum periiſſe meminerat. *Jacobum* autem *Quartum*, qui ſucceſſerat, *Gallis* addictiſſimum, adverſus ſe malevolum noverat. Conjunctionibus autem *Ferdinandi Hiſpaniæ*, & *Maximiliani* parùm fidebat. Alteri enim Copiæ aderant, voluntas deerat; Alteri contrà voluntas aderat, deerant Copiæ. Præterea *Ferdinandus*, tunc novitèr reſpirare cœperat à Bello *Granadæ*; Et cum *Galliâ*, hoc ipſo tempore, negotiabatur, circa Reſtitutionem *Provinciarum*, *Ruſſigniani* & *Perpigniani*, paulò ante oppignoratarum. Neq; etiàm penitùs ſine Metu erat, à Motibus inteſtinis; quos cùm ſemper præſens compeſcere ſolitus eſſet, minimè volebat, ut ſe in Partibus tranſmarinis, Bello implicatu deprehenderent. Quare, cùm Belli difficultates, & Incommoda rectè perpendiſſet, ſecum animo volvebat, quâ tandem ratione, duo, quæ expetebat, obtinere poſſet. Primum erat, quo modo, ex Bello denunciato & inchoato, utilitati ſuæ inſerviret; Alterum, quomodo ſe à Bello, cùm opportunum foret, ſalvo Honore, ſubduceret. Utilitatem & Emolumentum, duobus modis aucupabatur. A *Subditis* ſuis propter Bellum, ab *Hoſtibus* propter Pacem, tanquàm Mercator prudens, qui lucrum facit, tam ex Mercibus Exportatis, quàm ex Importatis. Quantùm verò ad Honoris Conſiderationem, ne Fama ſua paulò ad metas hæreret, ſi à Bello deſiſteret, rectè ſecum cogitabat; Quod ſicut Auxiliis *Ferdinandi*, & *Maximiliani*, fidere ſecure non poſſet ad Belligerandum; ita alterius impotentiam, alterius verò Duplicitatem, & minùs ſincera Conſilia ſemper præſtò habiturus eſſet, ad Pacem excuſandam. Hæc omnia prudentiſſimè prævidit, nec minus artificiosè executus eſt; Unde omnia ex voto, veluti in gremium ſuum, placidè delapſa ſunt.

Intereà *Ordines Parlamenti*, ſine morâ, flammam conceperunt, inde ab antiquo Belli *Gallici* cupidi, atque etiàm præſente occaſione excitati, ut honorem *Regis* & *Regni*, ex Amiſſione *Britanniæ* (ut putabant) imminutum, repararent. Itaque magnâ cum alacritate conſilium *Regi* dederunt, ut Bellum cum *Gallis* ſuſciperet. Quamvis autem *Parlamentum*, ex primâ & ſecundâ Nobilitate, unà cum Civibus & Burgenſibus principalibus, conſiſteret; attamen juſtè admodùm, & cum dignitate, potiùs ad Populum (cujus Deputati erant) quam ad privatas ſuas Fortunas reſpicientes; quin & *Regis* moniti memores, in hoc conſenſerunt, ut Contributio, (quam *Benevolentiam* appellabant,) ab Opulentioribus tantùm exigeretur. Hoc Contribuendi Genus, (dictum *Benevolentia*,) ab *Edwardo Quarto* excogitatum fuerat; Ob quod invidiam magnam ſuſtinuit; Poſteà

verò

verò à *Rege Richardo Tertio*, per suffragia Ordinum, damnatum fuit & abolitum, quò gratiam apud Populum iniret; Jamque à *Rege* denuò introductum est; sed tamen accedente Auctoritate *Comitiorum*: Hoc enim tempore *Edwardi Quarti* defuit. Hac autem ratione, Summas Pecuniarum ingentes corrogavit: Ita ut *Civitas Londini* (etiàm illâ ætate) novies mille Libras, & ampliùs, contribuerint; Præcipuè à Locupletioribus collatas. Traditur *Mortonum Cancellarium* Dilemma quoddam excogitasse, quo *Benevolentiam* istam in majus augeret; Quod alii *Furcam* ejus, alii *Hamum* nominabant: Etenim mandatis *Commissariorum*, ad *Benevolentiam* exigendam assignatorum, inseri voluit; ut si incidissent in Homines frugi & parsimoniæ deditos, illos monerent, Fieri non posse, quin illi Pecuniis abundarent; quod magnos sumptus non facerent: Si verò in eos, qui liberaliùs viverent, itidem dicerent; Illis Pecunias proculdubiò suppetere, ex impensis quas faciebant, conspicuum esse: Ita utrosque captabat.

Hæc *Comitia* merè erant Militaria: Neque enim aliud tractabant, quam declarationem Belli contra *Galliam* & *Scotiam*, cum aliquibus Statutis eò tendentibus. Veluti circa severam Animadversionem in Capitaneos, qui aut stipendia Militum Mortuorum, vel Absentium, in rationes suas referrent, aut etiam Stipendia Militum detinerent. Severè etiàm sancitum est contra Milites, qui post Delectum habitum, sine Licentiâ se subtraherent. Etiàm Protectiones, quæ prius Lege Communi in usu erant, pro iis qui militabant, Statuto roboratæ sunt. Atque alio Statuto, Porta patefacta est omnibus, qui terras suas vendere vel oppignorare vellent, ne aliquid inde pro earum Alienationibus *Regi* solverent, ut sumptui in Militiam & usus Belli sufficerent. Postremò edictum est, ut omnes *Scoti* ex *Angliâ* abscederent. Lata etiàm est Lex, ut Exemplar Ponderum & Mensurarum, quod in *Scaccario Regis*, ut authenticum, repositum est, in universum Regnum dispergeretur; & Pondera atque Mensuræ ubique ad eam Normam examinarentur, & reducerentur. Aliæ etiàm nonnullæ minoris momenti similitèr latæ.

Postquàm *Parlamentum* finitum esset (quod ad breve tempus duraverat) *Rex* se accinxit ad Apparatum in omnibus instruendum, pro Bello *Gallico*. Neque tamen intereà Res *Maximiliani* neglexit, pro motu *Flandriæ* sedando, & Auctoritate *Maximiliani*, inter Subditos suos, restituendâ. Eo enim tempore, *Dominus Ravenstonus*, non tantùm Subditus rebellis, sed & Servus Proditor, (eóque maliciosior & violentior) adjutus Copiis *Brugarum*, & *Gandavi*, Oppidum atque Castella ambo *Slusiæ* ceperat, ut superiùs diximus. Et postquàm, (Opportunitate usus Portûs illius,) Naves quasdam & Lembos coegisset; cœpit Piraticam quandam exercere, prædando & spoliando, & in Captivitatem abducendo, Naves & Rates omnium Nationum, quæ per illas Oras navigabant, versus Nundinas *Antuerpiæ*, vel aliquam partem *Brabantiæ*, *Zelandiæ*, & *Frizlandiæ*; Commeatu semper adjutus ex *Picardiâ*, præter eum, quem percipiebat ex *Slusiâ*, & Regionibus circumjacentibus, & ex prædâ propriâ. *Galli*, eum perpetuò, sed in occulto, adjuvabant; Ipse quoque (ut omnes solent,

qui

qui partes subinde alternârunt) se securum minimè putabat, nisi in tertiæ alicujus Personæ Protectionem se reciperet.

Fuit autem Oppidum quoddam parvum, duobus miliaribus distans à *Brugis*, versus Mare, dictum *Dammum*; Quod Propugnaculum fuit *Brugarum*, & ad eum aditum præbebat, & ad *Slusiæ* quoque res utile esse poterat. Hoc Oppidum *Rex Romanorum* sæpius tentârat (non quòd Oppidum ipsum tanti erat, sed ut *Brugas* suffocaret, & Maris commoditate privaret) atqui irrito semper conatu. At sub idem tempus, *Dux Saxoniæ* in *Flandriam* advenerat, pro Arbitro se gerens, ad res inter *Maximilianum* & Subditos suos componendas, reverà tamen *Maximiliano* impensè favens; Sub hoc Neutralitatis, & Tractatûs prætextu, ad *Brugas* profectus est; à Magistratibus *Brugarum* petens, ut in urbem ei pacificè ingredi liceret, cum Comitatu tali Armatorum, qualis Dignitati suæ conveniret; Quos eò plures secum adducere par erat, ob Securitatem suam, in Loco ubi omnia Armis strepebant: Simul etiam eis intimans, se multa habere, magni prorsùs Momenti, quæ cum illis communicaret in commodum ipsorum. Quod postquàm impetrâsset, Impedimenta sua & Epistathmos ante se misit, qui Hospitium ei appararent; Ita ut Milites sui, ordine instructi, urbem intraverint, ipse autem sequeretur. Qui agmen ducebant, de Diversoriis & Hospitiis percontabantur, ac-si in animo haberent, in eâ urbe pernoctare; Atque hoc modo perrexerunt, ad portam urbis, quæ versùs *Dammum* rectà ducebat; Cives autem *Brugarum*, mirabundi tantùm eos spectabant, neque transitu arcebant. Præfecti etiàm & Inhabitantes apud *Dammum*, nihil mali suspicabantur, ab aliquibus qui à *Brugis* venerant, atque Copias à longè aspicientes, eas in auxilium suum à *Gallis* submissas credebant, qui pericula aliqua nova illis intenta nossent. Itaque nil hostile, nisi serò nimis, metuentes, eos in Oppidum suum admiserunt. Quâ certè Fraude potiùs quàm Stratagemate, Oppidum *Dammum* captum est; & urbs *Brugarum* damno affecta, magnâ cum Civium contristatione.

Dux Saxoniæ, capto *Dammo*, statim ad HENRICUM *Regem* misit; certiorem eum faciens; *Slusiæ* maximè, & *Domino Ravenstono* imputari debere, quod Rebellio *Flandriæ* adhuc arderet: Quodque si *Rex Slusiam* ex parte Maris obsidere vellet; se certè Terrâ illam obsidere paratum esse, atque hoc modo Medullam ipsam Belli se extracturos.

Rex Auctoritatem *Maximiliani*, apud Subditos suos munire cupiens, (ut frœno *Galliæ* esset;) atque etiam Mercatorum suorum querelis commotus; eò quod Mare Navibus *Ravenstoni* multùm infestaretur; *Edwardum Poyningum*, Equitem Auratum, virum strenuum, & qui anteà bene res gesserat, confestim misit, cum duodecim Navibus, Militibus, & Tormentis, benè instructis, ut Mare liberarent, & *Slusiam* ab eâ parte obsiderent. *Angli* his Copiis non tantùm *Ravenstonium* veluti in Ergastulum compulerunt, ita ut se nullam in partem commovere poterat; & similitèr maritimam *Slusiæ* partem obsidione cinxerunt; verùm etiam, unum ex *Castellis Slusiæ* adorti sunt, atque insultum per dies viginti subinde renovârunt, (sub refluxum

Maris ſemper è Navibus exeuntes) ita ut magnam cædem eorum, qui Caſtellum defendebant, facerent, qui aſſiduè, ut eos repellerent, pugnabant; licèt ex parte etiàm *Anglorum*, quinquaginta viri cecidiſſent, inter quos fuit Frater *Comitis Oxoniæ*.

Sed Obſidione *Sluſianos* arctiùs quotidiè premente; & utroque Caſtello (quæ præcipua Oppidi Robora fuerunt) afflicto, altero per *Saxoniæ Ducem*, altero per *Anglos*; & Ponte quodam Scapharum, quem *Ravenſtonus* inter utrunque Caſtellum extruxerat, ut alterum alteri ſuppetias ferre poſſit, noctu ab *Anglis* incenſo; *Ravenſtonus* ampliùs Oppidum ſe tenere poſſe planè deſperabat: Itaque tandem Caſtella *Anglis*, Oppidum autem *Duci Saxoniæ*, per Compoſitionem, dedidit. Quo facto, *Dux Saxoniæ*, & *Poyningus*, cum *Brugenſibus*, ut ſe *Maximiliano* Domino ſuo ſubmitterent, egerunt; Quod paulò poſt *Brugenſes* fecerunt, ſolventes magnâ ex parte Belli impenſas; unde *Germani* & *Angli* dimiſſi ſunt. Exemplum *Brugarum*, reliqua Oppida quæ defecerant, ſecuta ſunt; ita ut *Maximilianus* à Periculo jam liber eſſet, ab Indigentiâ autem (prout ipſe res ſuas adminiſtrabat) nunquàm: *Poyningus* verò (poſtquàm aliquot dies apud *Sluſiam* moratus eſſet, donec res in tuto eſſent) ad *Regem*, tunc *Bononiam* obſidentem, reverſus eſt.

Circa hoc tempus, venerunt Literæ à *Ferdinando* & *Iſabellâ Regibus Hiſpaniæ*, quæ ſignificârant debellatum jam eſſe cum *Mauris* apud *Granadam*: Quod Facinus per ſe tam memorabile, *Ferdinandus* (cui in more erat, nullam ex virtutibus ſuis, malè repræſentando obſcurare) Literis ſuis, fusè admodum & magno verborum ornatu depinxerat, cum omnibus circumſtantiis, & religioſis Ceremoniis, & Magnificentiis, quæ in receptione ejus *Regni* fuerant adhibitæ. Inter alia commemorabat, quod ab Ingreſſu ſuo in Urbem abſtinebat, donec Crucem ſuper altiſſimam *Granadæ* Turrim erectam, à longè vidiſſet, unde Solum ipſum redditum fuiſſet *Chriſtianum*: Quodque etiam, antequàm ingreſſus eſſet, Homagium feciſſet *Deo* è faſtigio Turris, per Patrem patratum proclamando, ſe recognoſcere & confiteri, *Regnum* illud ſe recuperaſſe, Auxilio *Omnipotentis Dei*, & *Glorioſæ Virginis*, & *Beati Apoſtoli Jacobi*, & *Sancti Patris Innocentii Octavi*; Egregiam ſibi inſuper operam præſtantibus, *Prælatis*, *Nobilibus*, & *Populis* ſuis: Quodque è Caſtris pedem non moviſſet, donec Exercitum exiguum *Martyrum*, ad numerum Septingentorum, & ampliùs, *Chriſtianorum* (qui in vinculis, & crudeliſſimâ ſervitute *Maurorum*, permultos annos vixerant) ante oculos ſuos tranſire vidiſſet, pro Redemptione ſuâ gratias agentes, & Hymnum canentes; Atque unà Tributum Deo ſolviſſet per Eleemoſynas, quas ſingulis largitus eſſet, propter ſuam in *Urbem* Receptionem. Hæc in Literis inſerta erant, cum aliis multis Cæremoniis, plenis ſacræ cujuſdam Oſtentationis.

Rex (qui ſemper, in omnibus Actionibus religioſis, Conſortio & Choro eorum, qui illas celebrabant, ſe libenter adjungere conſueverat, & ex Genii ſui inclinatione, *Regi Hiſpaniæ* addictus erat, (pro modulo Amoris quo *Reges*, alter alterum, proſequi poſſint) partìm ob *Virtutes* ejus, partim ad Potentiæ *Gallorum* Libramentum,)

his

his Literis receptis, statim *Magnates* & *Prælatos* suos, qui circa *Urbem* & *Aulam* manebant, unà cum *Majore* & *Senatu Londinensi*, magnâ cum solennitate, Ædem *D. Pauli* adire jussit, ut ibidem Declarationem, à *Cancellario*, jam *Cardinale* facto, audirent. Postquàm convenissent; *Cardinalis* in supremo gradu Ascensûs ad Chorum stans; *Nobiles* omnes, *Prælatos*, & *Magistratus Civitatis*, juxta gradus in imo manentes, allocutus est; declarans eos, illo consecrato Loco, ex *Regis* mandato, convenisse, ut *Deo* cantarent Canticum Novum. Nam per plures jam Annos, *Christianos* aiebat nullas Provincias novas, aut Territoria, à *Saracenis*, & *Mahumetanis* eripuisse; Neque *Christiani Orbis* Terminos protulisse: Hoc verò jam factum esse Virtute & auspiciis *Ferdinandi* & *Isabellæ Regum Hispaniæ*; Qui (in Nominis sui Decus immortale, & gloriam) *Regnum* magnum & Opulentum *Granadæ*, unà cum *Urbe* populosissimâ & potentissimâ ejusdem nominis, recuperassent à *Saracenis*, qui possessionem ejus, per Septingentos Annos, & ampliùs, usurpaverant. Itaque ab hoc Cœtu, & *Christiano Orbe* universo, gratias maximas *Deo* agendas esse; Ac celebrandum etiam nobile hoc & insigne Facinus *Regis Hispaniæ*; Qui certè hoc nomine, non tantùm illustrem victoriam obtinuisse; sed etiàm Apostolico munere perfunctum esse, meritò censeri posset; quod scilicet Provincias novas *Christianæ Fidei* aggregasset: Tantò magis, quod victoria hæc, absque multâ sanguinis effusione, parta esset. Unde benè sperare liceret, lucrum demeti posse, non tantùm Territorii, sed innumerarum Animarum in *Ecclesiæ Christi* augmentum; quandoquidem tam multos *Deus* pro suâ Bonitate vivere voluisset, ut demùm converterentur. Tùm verò *Cardinalis* retulit res maximè memorabiles, quæ in victoriâ potiundâ intervenerunt. At Oratione ejus finitâ, Cœtus universus, solenni Processione, *Hymnum Te Deum* cecinerunt.

Non multis diebus ab hâc Solennitate, *Rex Festum Sanctorum Philippi & Jacobi*, apud Palatium suum de *Shine*, nunc *Richmondiam* dictam, celebravit; ubi, ut Sanguis Aulicorum & Juventutis nonnihil incalesceret, spectacula edidit magnifica *Hastiludiorum*, & *Turneamentorum*, & hujusmodi Pugnarum umbratilium, per totum illum Mensem. In quibus Ludis contigit, ut *Jacobus Parkerus* Eques Auratus, & *Hugo Vaughanus* (unus ex *Regis* Ostiariis) inter se altercantes de Insignibus quibusdam, quæ *Rex Cæremoniarum* dederat *Vaughano* gestanda, Hastis decertare consenserunt. Et infortunio quodam Galeæ pravæ, quam *Parkerus* portabat, primo cursu, in ore percussus est, ita ut Lingua ejus Gutturi ferè affigeretur, unde subitò, in ipso loco animam efflavit. Quod Factum, propter Controversiam præcedentem, & Mortem secutam, habitum est vulgò, ut Monomachia pro Decisione Juris. *Rex* sub finem Æstatis, postquàm Copias suas, quibus *Galliam* esset invasurus, præparasset (sed minimè congregasset) misit *Urswicum* (jam factum ejus *Eleemosynarium*) & *Joannem Risleium* Equitem Auratum, ad *Maximilianum*; Qui significarent ei, *Regem* jam arma cepisse, & ad trajiciendum in *Galliam* paratum esse, solumque expectare ut ab eo certior fieret, quo loco & tempore Copias suas cum Copiis *Regis* conjuncturus foret, prout promiserat per Legatum suum *Countebaltum*.

Legati Angliæ, cùm ad *Maximilianum* adventassent, Facultates ejus & Pollicitationes, longo intervallo inter se disjunctas repererunt; Cùm omninò ei deessent Pecuniæ, Milites, Arma, quæ tantæ Expeditioni sufficerent. *Maximilianus* enim, cùm neutram Alarum suarum integram haberet, (quoniam *Patrimonium* suum *Austriæ* ad eum nondùm devenerat, Patre siquidem adhùc vivo; Atque ex alterâ parte, *Territoria* sua *Matrimonialia*, partim *Ducissæ Viduæ* in Dotem cesserant, partim recentibus Rebellionibus exhausta erant) Copiis ad Bellum necessariis, planè destitutus erat. Neque hoc non viderunt *Legati*, sed prudente consilio satius esse duxerunt, *Regi* hoc per Literas significare, quàm ab Aulâ *Maximiliani* discedere, antequàm *Regis* mentem circa hanc rem cognovissent; eò magis, quod *Maximilianus* ipse, nihil de Magniloquiis suis detrahebat, sed eos Responsis, quæ rem indies differebant, detinebat.; Adeò ut moræ justam caussam habere viderentur. *Rex* (qui hoc fore præsenserat, & Eventum Negotii sui usque à principio præceperat) ad *Legatos* rescripsit, Discretionem eorum in Reditu differendo laudans; Simulque jubens, ut quo in loco *Maximiliani* res essent, sedulò occultarent, donec ab ipso ulteriora Mandata recepissent. Ipse interìm, ad Expeditionem suam *Regalem* in *Galliam* accingebatur; Nuncium hunc de Inopiâ, & pusillis Viribus *Maximiliani*, ad tempus supprimens.

Jam Exercitus magnus & potens *Londini* convenerat: In quo erant, *Thomas Marchio Dorcestriæ*, *Thomas Comes Arundeliæ*, *Thomas Comes Derbiæ*, *Georgius Comes Salopiæ*, *Edmundus Comes Suffolciæ*, *Edwardus Comes Devoniæ*, *Georgius Comes Cantii*, *Comes Essexiæ*, *Thomas Comes Ormondiæ*, cum magno numero *Baronum*, *Equitum Auratorum*, & aliorum Virorum Eminentiorum; Inter cæteros autem memoratur *Richardus Thomas* meritò celebratus, ob Cohortes pulcherrimas, quas adduxit è *Walliâ*. Universus Exercitus numerum viginti quinq; Millium Peditum, & Mille Sexcentorum Equitum complevit. Quibus Copiis *Rex* (constantèr se gerens in Delectu *Ducum* suorum) præfecit *Jasparum Ducem Bedfordiæ*, & *Joannem Comitem Oxoniæ*, sub Personâ suâ propriâ. Nono *Septembris*, octavo *Regni* sui Anno, à *Grenovico* movit, versus Mare: Mirantibus omnibus, quod Tempestatem illam Anni elegisset (cùm jam Hyems adesset) ad Bellum inchoandum: Quidam autem, hoc in signum trahebant, Bellum minimè diuturnum futurum. Attamen *Rex* contrarium credi voluit, inquiens; Se, cùm Bellum ejus generis instituisset, quod non Opus unius Æstatis futurum esset, sed absque termino præfixo, *Regni Galliæ* subjugationem, pro periodo haberet, non curare, quo Anni tempore inciperet; Præsertìm, cùm *Caletum* à tergo haberet, ubi, si ratio Belli postularet, hyemare possit. Sexto *Octobris*, apud *Sandovicum* Naves conscendit, eodemq; die *Caletum* appulit, qui locus designatus erat, ubi Copiæ universæ convenirent: Verùm in Itinere versus Mare (in quo ob caussam quam nunc memorabimus, hærebat diutiùs) literas à Domino *Cordesio* recepit: Qui, quò violentior fuisset in Negotio Belli contra *Anglos*, eò in tractandâ pace sincerior habebatur; Qui etiàm aliàs Homo verax, & pectoris aperti, existimabatur. His

His Literis, Pacis Conditiones à parte *Regis Galli* proponebantur, quæ *Regis* HENRICI Gustui non prorsùs erant ingratæ: Verùm negotium istud Pacis, à principio, mirabili artificio occultatum est. Quamprimùm *Rex Caletum* venisset, Pacis Auræ lenes flare cœperunt. Primùm enim *Legati Angli*, ad *Maximilianum* missi, è *Flandriâ* redierunt; *Regemque* certiorem fecerunt, eum à *Maximiliano* Auxilia neutiquàm sperare posse, quod ad Bellum prorsùs imparatus erat. Voluntatem sanè ei adesse, Pecunias deesse. Hæc autem, quæ ferebant *Legati*, nota facta sunt Exercitui, & undique sparsa. Quamvis autem *Angli*, eo Nuncio allato, Animos nihil demiserunt; Necnon moris sit apud Milites, ex malis Nunciis, magis fieri alacres & erectos, & magnificentiùs loqui; nihilominùs loco Præparativæ erat ad pacem. Hunc Nuncium è *Flandriâ* excepit Nuncius ex *Hispaniâ*, (ita enim *Rex* rem disposuerat) *Ferdinandum* & *Isabellam Hispaniæ Reges*, pacem cum *Rege Carolo* fecisse; *Carolumque* iis Provincias *Russigniani* & *Perpigniani* restituisse, priùs à *Joanne Rege Arragoniæ*, Patre *Ferdinandi Hispaniæ*, pro tercentum mille Coronatis oppignoratas; Quæ Summa, per hanc pacem, gratis ei remissa esset. Hoc etiàm, ad pacem HENRICI cum *Gallo* promovendam, eleganter viam stravit; tum quia Fœderatus tam potens (qualis fuerit *Ferdinandus*) se subtraxerat, tum quia Pacis emptæ præclarum exemplum exhiberet, ita ut *Rex* Pacis non futurus esset Mercator solus. Inter has auras Pacis, *Rex* se non difficilem præbuit, ad pacem tractandam; Consensitque, ut *Episcopus Exoniæ*, & Dominus *Daubeneius* Præfectus *Caleti* colloquerentur, cum *Domino Cordesio* super Tractatum Pacis. Ipse tamen, cum Exercitu suo, decimo quinto *Octobris*, à *Caleto* movebat, & post quatuor dies *Bononiam* obsidere cœpit.

Durante Obsidione *Bononiæ*, (quæ ad mensem ferè producta est) nil memorabile intervenit: Solummodò, *Joannes Savagius* Eques Auratus, vir fortis dum Muros urbis, inspiciendi gratiâ circum-equitaret, interfectus est. Oppidum & benè munitum erat, & Militibus abundabat: Attamen satis in arcto res ejus erant, & omnia ad Insultum aggressoribus erant parata. Qui si factus fuisset, opinio erat, multo sanguine constiturum; sed tamen, in fine Oppidum captum fore. Intereà, Pax per *Legatos* utriusque *Regis* firmata est, ad Terminum vitarum amborum *Regum*. In quâ videre minimè erat Articulum alicujus momenti; Nec mirum, cum Mercatura quædam potiùs esset, quàm Tractatus: Omnia enim in Statu relinquebantur, in quo tunc fuerunt, nisi quod *Regi* HENRICO persolvi deberent, à *Rege Gallo* Septingenta quadraginta quinque millia Ducatorum, præ manibus, pro Impensis in eâ Expeditione factis; Et viginti quinque millia Coronatorum annuatim pro Impensis, circa res *Britannicas*, erogatis: Pro quâ Summâ posteriore, licèt *Maximilianum* antè ei obligatum haberet, tamen Debitoris Mutationem, non minùs, quàm si Debitum ipsum esset persolutum, æstimabat; Etiàm hujus Summæ annua Solutio nullo Termino præfixo definita est: Id quod *Angli* in eam partem accipiebant, ac si pro Tributo penderetur, sed specioso tamen obtentu. Atque verissimum est Pensionem illam, & *Regi* HENRICO, & Filio ejus HENRICO *Octavo*, diutiùs persolutam

 esse,

esse, quàm ex ullâ Impensarum supputatione continuari possit. Insupèr, præcipui *Regis* Consiliarii, magnis Pensionibus annuis à *Rege Gallo* donati erant, præter munera larga in præsenti. Quod, utrùm *Rex* ideò permisisset, ut propriæ munificentiæ parceret; an ut Invidiam Negotii apud Populum ingrati communicaret; diversam Interpretationem subiit. Pro certo enim *Rex* hujus pacis Auctor videri detrectavit. Itaque paulò antè, multos è Ducibus suis & Viris Militaribus primariis, secretò subornârat, ut in Scriptis ad pacem eum hortarentur, idque obnixè contenderent per viam Supplicationis. Veritas autem rei ita se habet; Pacem hanc utrique *Regi* pergratam fuisse; *Carolo* quidem, quod ei possessionem *Britanniæ* confirmaret, Expeditionem *Neapolitanam* ab omni Impedimento liberaret; HENRICO, quod Arcas suas pecuniis implevit; quodque hoc ipso tempore prævidit, Procellam quandam Motuum intestinorum ingruentem; Quæ non ita multò post erupit. At contrà, Nobilitatem & viros in Exercitu primarios (utcunque nonnulli ex illis ad ejus nutum se accommodassent) malè admodùm habebat; quorum plurimi Fortunas suas aut vendiderant, aut oppignorârant, in Bello spes collocantes. Neque veriti sunt dicere: *Regi nihil Pensi esse, Nobilitati & Populo suo plumas detrahere, modò seipsum benè plumatum redderet.* Alii autem ridebant ea verba, quæ *Rex* apud *Comitia* protulerat; Nempè, *Se minimè dubitare, quin Bellum post Principia, se ipsum compensare posset*; Eum promisso suo stetisse dicentes.

Cùm movisset *Bononiâ*, *Caletum* rediit, ubi per aliquod tempus mansit. Unde etiam literas scripsit (quo genere comitatis interdum utebatur) ad *Majorem* & *Senatum Londinensem*, gloriando ferè de Pecuniis, quas propter Pacem receperat; Satis gnarus, Arcas *Regis* plenas *Londinensibus* rem suavissimam auditu esse. Magis tamen lætati fuissent illi, si Contributio ipsorum, (Benevolentia dicta,) Mutuatio sola fuisset. Verùm decimo septimo *Decembris* sequentis *Westmonasterium* rediit, ubi *Festum Nativitatis Domini* celebravit.

Haud multò post *Regis* in *Angliam* reditum, misit ad *Alphonsum* Filium primogenitum *Ferdinandi Regis Neapolitani Ducem Calabriæ*, Insigne Ordinis Periscelidis; Honorem quidem à *Duce* ipso petitum, qui eum in Oculis *Italorum* eveheret: Siquidem Arma *Caroli* expectans, plurimi æstimabat Amicitiam *Angliæ*, utpote quâ frænos Ambitioni *Caroli* injicere possit. Illud insigne ab *Alphonso* maximâ cum celebritate, & pompâ, receptum est; ut solet fieri in iis, quæ existimationis gratiâ procurantur. Missum autem fuerat per *Vrswicum*, in quem *Rex* hanc Legationem contulit, ut ei post multas Legationes, unde nihil lucri percipi poterat, propter Liberalitatem *Ducis Alphonsi*, præmii loco esset.

SUb hoc tempus, *Rex* rursùs Spiritibus malignis, obsideri & infestari cœpit; Per Magicam scilicet, & Artes curiosas *Ducissæ Margaretæ*; Quæ ab Inferis evocavit umbram *Richardi*, *Ducis Eboraci*, Filii secundo-geniti *Edwardi Quarti*, ut obambularet, & *Regem* vexaret. Gemma ista, (licet adulterina,) splendidior tamen erat, oculosque fulgore magis perstringebat, & in Digitis Principum majorum gestata

est,

est, quam *Lambertus Simnellus*: Quippe quam non solùm *Ducissâ Burgundiæ*, sed & *Rex Gallus*, etiàm & *Rex Scotiæ* in pretio habuerunt. In *Simnello* certè parum erat, nisi quod Puer erat venustus, quemque vestimenta sua Regalia non dedecerent: verùm Adolescens iste (de quo nunc loqui occœpimus) tam versutus erat, & veluti Mercurialis, ut similem vix ferè reperias; Isque, qui, si fortè in Scenâ partibus suis excidisset, eas acumine proprio promptè supplere possit. Itaque cùm inter Exempla Pseudoprincipum, quæ vel recentibus, vel antiquis temporibus extiterunt, hoc ipsum emineat, Narrationem certè pleniorem & accuratiorem mereretur; Etsi *Regis* inveterata Consuetudo, res per obscuram lucem, & partes divulsas & disjectas monstrandi, hanc rem tantâ Caligine involverit, ut ad hodiernum usque diem, ferè instar Mysterii se habeat.

Ducissa Margareta (quam *Regis* Amici *Junonem* appellabant, quia talis erat versus eum, qualis fuit *Juno* versus *Æneam*, *Superos & Acheronta movendo*, in perniciem ejus) loco Basis Machinarum suarum, quas contra *Regem* extruebat, perpetuò, omnibus viis & modis alebat, confirmabat, & spargebat, famam illam volitantem, nimirùm *Richardum Ducem Eboraci*, Filium Secundo-genitum *Edwardi Quarti*, minimè fuisse in *Turre Londinensi* (prout ferebatur) necatum, sed vivum emissum: Quoniàm Carnifices illi, qui operam suam præstiterunt ad barbarum illud facinus, postquàm Primogenitum trucidatum vidissent, horrore, & misericordiâ perculsi, *Richardum istum* clàm emiserunt, sortem suam experturum. Hanc Escam & Illecebram, undique projecit, credens hujus rei famam & fidem (unà cum recente Exemplo *Lamberti Simnelli*) aliquas Volucres fortè aliquando tracturam, quæ eam captarent. Aliâ quoque diligentiâ usa est, non omnia Casui permittendo. Adhibuit enim occultos quosdam Emissarios (similes *Turcæ* ministris, qui puerorum Tributum exigunt) qui Adolescentulos venustos, & formosos conquirerent, unde *Plantagenistas* & *Duces Eboraci* effingeret. Tandem vero incidit in quendam, in quo omnia, quæ requiri videbantur, concurrebant, ad *Ducem Eboraci* repræsentandum.

Iste fuit *Perkinus* ille *Warbeckus*, cujus Facinora & Labores, jam narrabimus. Primò enim Ætas in utroque benè conveniebat: Secundò, Adolescentulus erat, oris elegantiâ, & Corporis Lineamentis, cum dignitate quâdam amabilis: Atque insupèr, Mores & Gestus ejus tam erant vafri, & quasi veneficiis quibusdam obliti, tam ad misericordiam commovendam, quàm ad Fidem imprimendam, ut Fascini cujusdam & Incantationis loco essent, iis, qui eum aut videbant, aut audiebant: Tertiò, tam egregius, usque à pueritiâ, Erro fuerat, aut (ut *Rex* eum appellare solebat) Terrarum Calcator, ut difficile admodum esset, Nidum ejus, aut Parentes reperire. Neque etiàm potuisset aliquis, per diuturnum cum eo conversationem, aut familiaritatem, plenè conjicere, aut detegere quis esset; Solum siquidem tam crebrò mutabat. Postremò contigerat etiàm Res quædam levis (à Scriptore ejusdem temporis memoriæ tradita) quam tamen probabile est, ad ea, quæ posteà gesta sunt, nonnihil attulisse, eisque tanquàm Ansam præbuisse; Ea fuit, quod *Rex Edwardus Quartus* Compater

pater hujus *Perkini* fuisset. Quod sicut suspiciosum valdè erat, in *Rege* lascivo, quod in Familiâ tam Ignobili Compater esse non dedignaretur, atque Opinionem cuivis facilè injicere poterat, *Perkinum* Sanguinis illegitimi *Familiæ Eboraci* aliquid in se habuisse; Ita (licèt illud minimè fuisset) occasionem saltem Puero ministrare poterat (quod scilicet subinde *Regis Edwardi* Filius lustricus, aut joco fortasse Filius vocaretur) Cogitationes tales arripiendi & fovendi. Tutorem enim nullum nactus est, (ut *Lambertus Simnellus*) donec ad *Ducissam Margaretam* venisset, quæ eum in omnibus egregiè instruxit.

Ad hunc igitur modum hæc Fabula peracta est. Fuit Oppidanus quidam in *Civitate Turnacensi*, qui Magistratu in eo Oppido perfunctus erat, cui nomen erat *Joannes Osbeckus*; Judæus ad Fidem conversus, qui in *Uxorem* duxit *Catharinam* de *Faro*; cujus Negotiorum procuratio eos traxit, ut ad tempus *Londini* habitarent, temporibus *Edwardi Quarti*. Hoc spatio Filium ex eâ genuit; Cúmque in Aulâ *Regis* notus esset, *Rex* aut pietate quâdam notus, quod *Judæus conversus* esset; aut privatâ quâdam notitiâ adductus, eo honore eum dignatus est, ut Filium ejus è Fonte susciperet, eumque *Petrum* nominaret; Posteà autem, cùm Puer delicatus & effœminatus fuisset, vulgo vocatus est, Diminutivo Nominis sui, *Peterkinus*, aut *Perkinus*. Etenim nomen *Warbecki* ei ex conjecturâ tantùm impositum erat, antequàm Examinationes de eo negotio habitæ fuissent. Attamen, ita invaluerat nomen *Warbecki*, ut etiàm post verum Nomen ejus cognitum retineretur. Dum adhùc Infans erat, Parentes cum eo *Tornacum* reversi sunt. Paulò post commissus est cuidam ex Cognatis suis, *Joanni Stenbecko* dicto, qui *Antwerpiæ* habitabat, unde sæpiùs, *Antwerpiam* & *Turnacum* inter, & circa alia *Flandriæ* Oppida, cursitabat; ut plurimum cum *Anglis* versatus, quo pacto etiam Linguam *Anglicam* ad unguem callebat. Tandem, paucis Annis elapsis, postquam in Adolescentem formosum crevisset, à quodam ex *Ducissæ Margaretæ* Exploratoribus, ad eam deductus est. Quæ cum accuratè intuita, & cernens eum Vultu & Corpore, fortunam sublimem posse sustinere; ac simul perspiciens eum Ingenii acumine, & Morum elegantiâ, eminere; putabat se jam reperisse Marmor quoddam pretiosum, ex quo Imago *Ducis Eboraci* exsculpi posset; Eumque apud se diù detinuit, sed prorsùs in occulto. Quo temporis spatio, multis secretis Colloquiis eum instruxit. Primò quidem edocens, quomodo personam Principis, aspectu & gestu imitaretur; atque qualitèr majestatem suam, cum sensu tamen Infortunii sui, tueretur. Tùm verò diligentissimè eum informavit, de omnibus Circumstantiis & Notis particularibus, quæ ad *Ducem Eboraci* (cujus persona ei agenda esset,) pertinerent. Descripsit enim Effigiem, Faciem, & Lineamenta Corporis, *Regis* & *Reginæ* Parentum suorum; Etiàm Fratrum, & Sororis ipsius, & Famulorum, & aliorum, qui Pueritiæ ejus præcipuè affuerunt; unà cum rebus multis, aliis vulgò notis, aliis secretioribus, quæ *Duci* obtigerunt, (& tales videbantur, quas puerili captui & memoriæ inhærere verisimile erat,) usque ad mortem *Edwardi Quarti*. Addidit & particularia omnia, quæ à tempore Mortis *Re-*

gis

gis insecuta sunt, donec ipse & Frater ejus, in Turrim conclusi essent; tam cùm Libertate frueretur, quam posteà cùm in Asylo degeret. Quod verò ad tempus Detentionis suæ in Turre, & modum Fratris sui Necis, atque Emissionis suæ; satis sciebat illa omnia, tam clandestina fuisse, ut pauci admodùm, quæcunque tandem ei confingere liberet, arguere possent: Itaque libero prorsùs mendacio se uti posse. Quamobrem tersam *Perkino* & probabilem earum rerum Narrationem contexuit; jubens, ut ne hylum quidem ab eâ abscederet. Convenit etiàm inter eos, qualis Adolescenti Ratio reddenda esset, Peregrinationum suarum; miscendo multa vera, & quæ alii abunde testari possint, cum falsis, ad fidem faciendam; verùm cavendo sempèr, ut personæ, quam jam acturus esset, omnia congruerent. Instituit eum insupèr quomodò quæstiones quasdam captiosas, & tentantes, de quibus verisimile esset alios eum interrogaturos, evitaret. Verùm in hoc, eum indole propriâ, ita instar Anguillæ lubricum, & ad elabendum promptum repperit, ut Ingenio ejus & Dexteritati facilè confideret; Ideoque minùs in eo laboravit. Postremò, Animos ei, nonnullis in præsens præmiis, & ingentibus in posterum promissis addidit: Ante oculos illi proponens, opes & gloriam Regni, si res successissent; sin secùs evenissent, certissimum in suâ Aulâ refugium. Postquàm eum Documentis suis satis instructum perspexisset, cœpit secum cogitare, à quâ Cœli plagâ Cometa iste se primo ostendere deberet, & quo tempore. Constituit autem hoc fieri oportere, ab Horizonte *Hiberniæ*. Illic enim hujusmodi Meteorum potentem anteà emiserat Influxum. Tempus autem Apparitionis maximè opportunum fore, cùm *Rex Bello Gallico* implicaretur. Hoc autem satis noverat, quicquid à se profectum esset, suspicionibus obnoxium futurum. Ideoque si *Perkinus* continuò è *Flandria* in *Hiberniam* pergeret, ipsa se ei rei immiscere putaretur. Prætereà, tempus nondum maturum erat, quod *Reges* duo tunc de pace tractarent. Itaque circumrotabat *Ducissa*, atque ut omnes suspiciones tolleret, & metuens eum diutiùs apud se retinere, (satis gnara, Arcana brevis ævi plerunque esse) clam eum misit in *Lusitaniam* cum *Dominâ Bramptonâ*, *Anglâ*, quæ illo tempore in *Lusitaniam* navigavit: unà cum Homine fido ex Famulitio proprio, qui facta ejus sedulò observaret; ubi morari eum voluit, donec nova Mandata ab eâ acciperet. Interim non omisit ea parare & instruere, quæ adventum ejus acceptiorem, & magis prosperum redderent, non solùm in *Regno Hiberniæ*, verum etiàm in Aulâ *Galliæ*. In *Lusitaniâ* circiter annum unum mansit: quo tempore *Rex* HENRICUS (ut jam dictum est) Comitia sua convocaverat, & Bellum *Gallis* apertè indixerat. Jam itaque Signum benevolum regnare, & Constellatio advenisse visa est, sub quâ *Perkinus* oriri deberet. Itaque mandata à *Ducissâ* accepit, ut in *Hiberniam*, sine morâ, proficisceretur, secundum quod primo destinaverat. In *Hiberniâ* ad urbem de *Corke* appulit. Postquam illùc venisset (si quis propriæ Relationi & Confessioni, quam posteà exhibuit, credere velit) *Hiberni* eum satis splendidè vestitum reperientes, ad eum undique frequentes convolarunt, ei imponentes; quod *Dux Clarentiæ* esset, Idem qui anteà apud illos manserat;

rat; & posteà mutatâ opinione, quod Filius esset Nothus *Ricardi Tertii*; postremò, hanc etiam opinionem aspernati, eum pro certo, *Richardum Ducem Eboraci*, Filium secundo-genitum *Edwardi Quarti*, esse volebant, & affirmabant: Se verò (aiebat) ista omnia (pro virili) abnegasse, & Jusjurandum, tactis *Euangeliis* obtulisse, quod ipse nihil tale esset: donec in fine, vi quadam ad quicquid illi vellent agnoscendum eum adegissent, unde jusserunt eum bono animo esse, & sine metu. Sed reverà compertum est, quod ipse statim ab Adventu suo in *Hiberniam*, personam *Ducis Eboracensis*, in se suscepisset, sibíque, quibus potuit modis, Socios & Conjuratos adjunxisset: Adeò ut Literas expressas, ad *Comites Desmondiæ* & *Kildariæ* miserit, petens ut in auxilium suum properarent; Quarum Literarum Chartæ Orginales adhùc extant.

Circa idem tempus, *Ducissa* ad se pellexerat, unum ex servis *Regis* interioribus (cui nomen erat *Stephanus Frionus*) Secretarium *Regis* pro Linguâ *Gallicâ*; Hominem industrium, sed turbulentum, & *Regi* infensum. *Frionus* iste confugerat ad *Carolum Regem Gallum*, séque in ejus Famulitium insinuaverat, sub ipsum tempus, quo Bellum iner *Reges* apertè pullulare cœpisset. At *Carolus*, postquàm de Personâ, & Incœptis *Perkini* audiisset (satis ex sese promptus ad occasiones quascunque arripiendas, in Detrimentum *Regis Angliæ*; atque à *Friono* instigatus, & antè à *Ducissæ Margaretæ* Artibus allectus) statìm misit quendam *Lucam*, unà cum *Friono* isto, (de quo diximus) tanquam Legatos ad *Perkinum*, qui eum, de *Regis Caroli* bono in eum animo, certiorem facerent; Quodque auxilia ei abundè mittere decrevisset, ad recuperandum *Regnum* suum è manibus HENRICI, Coronæ *Angliæ* Usurpatoris, & *Galliæ* Hostis: Invitans eum, ut ad se, in Regnum *Galliæ*, veniret. *Perkinus* se in cœlo jam collocatum existimabat, cùm à tanto *Rege*, tam honorificâ *Legatione*, accersitus esset: Atque amicis suis in *Hiberniâ* narrans, quomodo à Fortunâ ipsâ vocatus esset, quantáque spe ageret, continuò in *Franciam* navigavit. Cùm ad Aulam *Regis Galli* pervenisset, *Rex* magno cum Honore eum excepit, eúmque salutavit & appellavit per nomen *Ducis Eboracensis*, Hospitium & alia ei assignans, quæ magnum Principem decerent. Etiàm, quò magis ad Principis magni Imitationem accederet, Satellitium ei circundedit, cujus *Dominus Congressallus* erat Præfectus. Aulici etiàm (licet, apud *Gallos*, Ludos facere in proclivi non sit) ad *Regis* nutum se componebant; Satis gnari Rationes status ab eâ parte stare. Eodem quoque tempore nonnulli ex *Angliâ* viri primarij, ad *Perkinum* profecti sunt; *Georgius Nevillus*, *Johannes Taylerus* Equites Aurati; Et circiter centum alii: Et inter cæteros *Frionus* iste; Qui Fortunis *Perkini* se totum tradidit, & tunc, & diù post: Et reuerà ei fuit præcipuus Consiliarius, & ad omnia Instrumentum benè efficax. Verùm hæc omnia ex parte *Regis Galli* artificiosè tantum facta sunt, quò faciliùs HENRICUM ad pacem flecteret. Itaque à primo usque Thuris Grano, super Altare Pacis, apud *Bononiam* incenso, *Perkinus* veluti fumo abactus est: Attamen eum *Regi* HENRICO in manus tradere *Carolus* renuebat, (licet ab eo de hoc interpellatus) Honoris sui Gratiâ, sed eum liberum dimisit. Etiam, ex sua parte, *Perkinus*, Discessum suum

celeravit; veritus ne subitò & occultò interciperetur. Itaque in *Flandriam* ad *Ducissam Burgundiæ* properavit, narrans se variis Fortunæ Fluctibus jactatum, ad ejus Aulam, veluti Portum securum, confugisse; Dissimulans prorsùs, se unquàm anteà illic mansisse, sed tanquàm jam primum se eò recepisset. Nec minùs ex alterâ parte, *Ducissa* ipsa, tanquàm rem novam, & miram, ejus adventum videri voluit; A Principio, egregiâ cum simulatione, verba injiciens, quod edocta fuisset, & prudentior facta, ab Exemplo *Lamberti Simnelli*, ne Merces adulterinas reciperet; Licèt (ut aiebat) etiàm de illo ipso *Lamberto Simnello*, ei non planè adhùc constiterit. Prætendebat autem, (verùm hoc semper fuit astantibus aliis) se contendere, ut *Perkinum Interrogationibus* satis captiosis tentaret, & implicaret, ut experiretur, num verus *Dux Eboraci* fuisset; Verùm quando Responsis suis, sibi magnoperè satisfactum fuisse affirmaret, tùm verò se quasi attonitam, & in Ecstasim raptam fingebat, propter mirabilem Adolescentis è periculis emersionem; eum amplexa, acsi è Morte in vitam rediisset: Atque argumentata, *Deum* qui modis tam miris, eum ab Interitu eripuisset, simul reservare eum constituisse ad prospera Fortunæ, & magnum aliquod Facinus. Quod verò ad ejus è *Franciâ* Dimissionem; nolebat eam interpretari, acsi Fraudes *Perkini Gallis* suboluissent, aut propter Neglectum aliquem; sed contrà, hoc pro signo certo astruebat, eum pro Viro aliquo magno habitum fuisse; Quoniam Caussæ ejus Destitutio, & Desertio, reverà tanti erat, ut si quis rectè animadvertat, pacem confecisset: Immolando scilicet Principis innocentis & calamitosi Fortunas, Utilitati & Ambitioni duorum potentium *Monarcharum*. Neque sibi *Perkinus* ipse defuit, aut Majestate & Comitate quâdam *Regiâ*; Aut promptis & appositis Responsis; Aut se benignum & gratiosum præbendo, Favorem ejus ambientibus; Aut Indignatione & vilipendio quodam modesto versus eos, qui de veritate Rerum suarum subdubitare videbantur; sed in omnibus mirabilitèr se gessit. Ita ut, non solùm apud Eminentiores constantèr creditum sit, eum verum fuisse *Ducem Richardum*: Quin & ipse, ex diuturnâ & assiduâ Simulatione, & mendacium sæpiùs narrando, versus ferè est, in habitum ejus rei, quam simulabat; quasi quæ fingeret simul & crederet. *Ducissa* igitur, tanquàm in re exploratâ, Honoribus plurimis *Perkinum* cumulavit, eum perpetuò Nepotem suum compellans, eique tribuens Titulum illum delicatum *Albæ Rosæ Angliæ*, & ad Corporis ejus custodiam, Satellites ei assignavit, ad numerum triginta Hominum, cum Bipennibus, tunicis variegatis, ex purpureo & cæruleo, indutos. Aulici quoque universi, & generaliter tam *Flandri*, quàm Peregrini, eum magno honore prosequebantur.

Hæc Nova veluti Fulgura & Tonitrua, in *Angliam* pervenerunt, *Ducem* scilicet *Eboraci*, pro certo vivere. Nomen autem *Perkini*, eo tempore, incognitum fuit; sed Rumores de *Duce Eboraci* tantùm volitârunt; Eum in *Hiberniâ* agnitum, in *Galliâ* venundatum, jamque in *Flandriâ* receptum & in magno Honore esse. Rumores isti plurimum prævalebant: Apud nonnullos quidem propter

ter Malevolentiam; apud alios propter Ambitionem; Apud aliquos propter Levitatem, & rerum novarum studium; Apud paucos fortasse propter Conscientiam, & Credulitatem: Apud plurimos autem propter Imbecillitatem Judicii; Et apud haud paucos propter obsequium, erga viros quosdam primarios, qui his Rumoribus in secreto favebant, eosque alebant. Neque magno post Intervallo, secuta sunt, hos Rumores Rerum novarum, Murmura & Scandala, contra Regem, & Regimen suum; quæ Infamiam ei inurebant, quod magnus esset Exactor, & Nobiles *Regni* deprimeret. Amissio *Britanniæ*, & Pax cum *Gallis* facta, neutiquàm Silentio prætermissa. Sed ante omnia injuriam urgebant, quâ *Rex Reginam* suam afficiebat, quod in ejus Jure non regnaret. Dicebant igitur, *Deum* jam tandem, Ramum Masculum *Familiæ Eboracensis* in Lucem produxisse, qui precariò regnaturus non esset, utcunque *Rex* Uxorem suam miseram Regno spoliaret. Nihilominùs, (ut fieri solet in iis, quæ apud vulgus fidem obtinent, quæque illi libenter audiunt) Famæ istæ ita invalescebant, ut Auctores, inter multitudinem Loquentium, caput conderent; Similes Herbis quibusdam serpentibus, quæ Radicem certam non habent; Aut vestigiis ultrò citróque impressis, quæ sequi non licet. Sed paulò post maligni isti Humores, in vlcus confluxerunt, atque occultò, in Viris aliquibus magnæ Dignitatis, veluti in partibus Nobilibus sedes repererunt. Quorum præcipui erant *Guilielmus Stanleius, Hospitii Regii Camerarius*; *Dominus Fitzwalterus*; *Simon Mountfortus*, *Thomas Thwaitus*, Equites Aurati; cum aliis. Hi in occulto conjurârunt, promittentes se *Ducis Richardi* Titulum promoturos. Nihilominùs Nemo Conjuratorum apertè Fortunas suas periculo objecit, præter duos; nempè *Robertum Cliffordum* Equitem Auratum, & *Guilielmum Barleium*, qui duo in *Flandriam* trajecerunt, missi à Conjuratis in *Angliâ*, ut veritatem earum rerum, quæ in *Flandriâ* agitatæ sunt, diligenter inquirerent & explorarent; unà cum bonæ Pecuniæ Summâ, sed sub Conditione, ne eam distraherent, nisi illa, quæ ferebantur, vera esse, & sine fuco, perspicerent. Adventus *Roberti Cliffordi*, quod ex magnâ familiâ oriundus, & famâ celebratus esset, gratus supra modum *Ducissæ* erat. Quæ postquàm cum eo collocuta esset, eum in conspectum *Perkini* adduxit, cum quo Sermones crebrò conseruit: Adeò ut in fine, (sive à *Ducissâ* adductus, ut Conatibus suis faveret; sive à *Perkino*, ut fabulæ crederet,) rescripsit in *Angliam*, se Personam *Ducis Eboraci*, æquè nosse, ac suam propriam; atque proculdubiò Adolescentem istum verum esse *Ducem*. Hoc modo factum est, ut omnia hic in *Angliâ*, ad Defectionem & Seditionem spectarent; & Conjuratio foveri cœpit mutuo tractatu inter *Flandriam* & *Angliam*.

Rex, ex suâ parte, non dormiebat: verùm Arma sumere, aut copias cogere, adhuc intempestivum putabat; ne metum proderet, aut Idolo isti cultum nimium exhiberet. Attamen Portus *Regni* clausit, vel saltem Ministros præfecit, qui commeantes ultrò citróque observarent, & suspectos examini subjicerent. Quoad reliqua verò, fraudem fraude propellere elegit. Duo autem erant, quæ Animo destinaverat.

naverat. Unum, ut Imposturam *Perkini* omnium oculis subjiceret: Alterum, ut conjuratos inter se committeret. Ad Imposturam convincendam, duæ tantummodò patebant viæ; Prima, ut liquidò appareret, *Ducem Eboraci* reverà trucidatum fuisse: Altera, ut sive mortuus esset, sive vivus, *Perkinum* utcunque Impostorem esse omnibus constaret. Quantum ad primam, ita se res habebat. Quatuor tantum erant Testes, qui ex notitiâ propriâ de nece *Ducis Eboraci*, affirmare aliquid poterant; Ii erant *Jacobus Tirrellus*, qui à *Rege Richardo* Mandata de eâ re acceperat; *Joannes Dightonus*, & *Milo Forrestus*, Servi *Tirrelli*, Carnifices ipsi; & Capellanus *Turris Londinensis*, qui eos sepelivit. Ex quibus quatuor, *Milo*, & *Sacerdos* jam mortui erant. In vivis autem supererant solùm *Tirrellus* & *Dightonus*. Hos duos in Turre incarcerari jussit *Rex*, & strictè examinari, de nece Principum illorum Innocentium. Qui duo Confessionem exhibebant (ut *Rex* ipse publicabat) per omnia consentientem, in hanc sententiam: Nimirùm, *Regem Richardum*, primò mandata dedisse *Brackenburio*, *Locum-tenenti Turris Londinensis*, ut Principes interficeret, eum autem munus illud recusasse: Itaque *Richardum* similia mandata *Jacobo Tirrello* renovasse; Nempe ut Claves *Turris* à *Locum-tenente* reciperet, in unam noctem, ad obeunda *Regis* jussa specialia: *Tirrellum* igitur, noctù, se ad *Turrim* contulisse, unà cum duobus Servis prænominatis, quos ad Facinus delegerat: *Tirrellum* ipsum, in imo Graduum mansisse & servis suis Negotium commisisse, ut illi homicidium patrarent: Illos autem, in lecto decumbentes Principes, suffocasse; Quo facto, *Dominum* suum vocasse, ut Corpora mortuorum nuda, quæ idcircò exposuerant, videret: Posteà verò, Principes in Terram defossos sub Gradibus fuisse, & Acervum Lapidum in Fossam injectum: Quando verò ad *Richardum Regem Tirrellus* retulisset Mandatum suum jam peractum esse, eum magnas eidem gratias egisse, locum solummodò sepulturæ eorum improbasse, quod vilis nimiùm esset, cùm è *Rege* nati essent: Unde nocte aliâ, ex mandato *Regis*, per *Capellanum Turris*, corpora eorum translata fuisse, & alio loco sepulta; qui (per mortem *Sacerdotis* paulò post defuncti) penitùs incognitus esset. Hanc examinationum earum fuisse Summam in vulgus publicatum est. *Rex* tamen HENRICUS, ipsarum Examinationum, & Confessionum luce, in nullis suis Declarationibus, quas edidit, usus est: unde (probabile est) eas negotium reliquisse obscurum, & perplexum. Quantum verò ad *Jacobum Tirrellum*, ei caput paulò post abscissum est, in Turre ipsâ, propter alia læsæ Majestatis crimina. *Joannes* autem *Dightonus* (qui, ut videbatur, ad Regis votum optimè locutus est) statim liber dimissus est; atque hujus Traditionis evulgandæ principale erat Organum. Itaque quantò hoc prius Testimonium, & probationis Genus, magis nudum & jejunum apparebat, tantò majorem adhibuit *Rex* diligentiam, in posteriore enucleando; De Vitâ scilicet, & Vestigiis *Perkini*. Ad hunc finem, in diversas partes, præcipuè autem in *Flandriam*, nonnullos secretos & industrios Exploratores misit; Alios, quasi ad *Perkinum* confugissent, eique adhærere constituissent: Alios autem, sub variis aliis prætextibus; Qui omnes speciales quasque Circumstantias & Eventus rimarentur, circa

Perkini Parentes, Natalia, Perſonam, Peregrinationes; ut verbo dicamus, qui Diarium conficerent, ejus Vitæ, & Factorum. Hos Exploratores ſuos liberalitèr Pecuniis inſtruxit, ut Homines, qui notitiam hujuſmodi rerum haberent, ad ſe traherent, eoſque remunerarentur; dans etiam eis in Mandatis, ut quæ repererant ſibi ſubindè ſignificarent, & nihilominus in Inquiſitione pergerent. Et perpetuò evocante alium alio Nuncio, novos Homines adjunxit, ubi Negotii Ratio hoc poſtulabat. Alios autem emiſit cum interioribus Mandatis, & clariore Conſiliorum ſuorum participatione, qui in rebus, quas Interruptionem, & Diſſipationem Incœptorum *Perkini*, ſtruebat, operam navarent. His commiſſum eſt, ut ſe, in familiaritatem eorum, qui à partibus *Perkini* ſtabant in *Flandriâ*, penitùs inſinuarent; eoque modo expiſcarentur, quos jam Socios, & Conſiliorum Participes, illi ſibi aſciviſſent, tam hîc in *Angliâ*, quam foràs, & quouſque ſinguli eorum, de ſe, fidem aut pignus dediſſent; Quoſque inſupèr tentare, & allicere, in animo haberent. Neque de Perſonis tantummodò, ut inquirerent, ſed etiàm de Actionibus, Spe, & Machinamentis *Perkini*, & *Conjuratorum*, quantum fieri poſſet, ſe informarent. Hi Exploratores, pro fidelioribus habiti, (aut ſaltem ex his aliqui) ſecretiora Mandata receperunt, ut principales *Perkini* Amicos, & Servos, occultè ab eo abalienarent, & averterent; proponendo & intimando eis, quam futili & debili Res ejus niterentur fundamento, & quàm prudente, & potente cum *Rege* illis res eſſent, eoſque *Regi* reconciliarent, veniâ promiſsâ necnon præmiis, prout mererentur. Ante alios autem omnes ut conſtantiam *Roberti Cliffordi* invaderent & ſubruerent, eumque ad *Regis* partes, ſi poſſent, traherent; Cùm ille Vir intima Arcanorum adverſæ Partis optimè noſſet; Quique, ſi eas Partes deſeruiſſet reliquos, maximè deterrere, & mutuis ſuſpicionibus implere poſſet.

Mirum etiam quiddam traditur, *Regem* nimirùm Sylvâ immani ſuſpicionum circundatum, & involutum, neque cui fidem haberet, ſatis certum, cum *Confeſſoribus* & *Capellanis* complurium Virorum primariorum, ſecretò egiſſe, ut ex iis de Conſiliis Adverſariorum ſuorum edoceretur: Quinetiam, quò Exploratoribus ſuis tranſmarinis, plus fidei apud Exteros conciliaret, *Regem* ſæpiùs juſſiſſe, illos ipſos Exploratores, inter cæteros ſuos Hoſtes, pro more illis temporibus, uſitato, in *Templo Divi Pauli*, nominatim diris devoveri. Iſti autem utriuſque generis Exploratores, officio ſuo tam diligentèr perfuncti ſunt, ut *Rex Perkini* licet vivi Anatomiam jam reciperet, & ſimul de plurimis in *Angliâ* Conjuratis benè informatus eſſet, atque alia inſupèr Myſteria ei eſſent revelata. *Robertus* autem *Cliffordus*, imprimis in *Regis* partes attractus fuit; atque ad res *Regis* promovendas jam factus eſt Miniſter induſtrius, & officiouſus. *Rex* igitur (diligentiæ ſuæ proventum largum metens, & de plurimis rebus, quas eum ſcire intererat

erat, ampliter informatus) primò per universum *Regnum*, Relationes de Imposturâ & præstigiis *Perkini*, cùm omnibus, quæ eò spectabant, fusè satis & plenè, divulgavit, & sparsit. Hoc autem fecit, non per Edictum (quandoquidem Examinationes nondùm essent perfectæ, ideoque magis & minùs recipere possent) sed per Famas Aulicas, quæ ut plurimum altiùs penetrant, quam Edicta Typis excusa. Tempestivum quoque jam putavit, *Legationem* in *Flandriam* mittere, ad *Archi-Ducem Philippum*; cum eo acturam, ut *Perkini* causam desereret, ipsumque è Territoriis suis dimittere vellet. In hac *Legatione* usus est *Rex* operâ *Edwardi Poyningi, Equitis Aurati*; & *Guilielmi Warhami, Equitis* itidem *Aurati*, & *Juris Canonici Doctoris*. *Archi-Dux* tum in minore Ætate erat, & à Consiliariis suis regebatur; In quorum præsentiâ *Legati* Mandata sua declarârunt, & *Warhamus* in hunc modum locutus fertur.

DOmini mei; Rex *noster ægrè admodùm fert, quòd cùm* Anglia *&* Ducatus *vester* Burgundiæ, *habiti sunt tamdiù, instar Mariti & uxoris, jam Regio ista vestra, veluti Scena facta sit, super quam vilis Præstigiator Partes* Regis Angliæ *ageret*; *Non solùm ad* Celsitudinis *suæ Molestiam & Dedecus, verùm etiàm in Contumeliam & Opprobium, quotquot sunt,* Regum *&* Principum. *Adulteratio Imaginis* Regis *alicujus, in Monetâ suâ, capitale, omnium Legum consensu, judicatur: Verùm,* Regis *vivi Imaginem, in personâ suâ adulterare, super omnia Imposturarum crimina meritò Palmam fert*; *Nisi fortè excipi debeat, Impostura* Mahometi *alicujus aut* Antichristi, *qui Majestatem divinam simulârunt.* Rex *Dominus noster, meliora de Concilio hoc gravissimo ominatur, quam ut credere possit, aliquem ex vobis, hac fabulâ captum esse*; *(etsi fortassè Passio alicujus Personæ particularis vos aliquatenùs inflectere possit;) Res ipsa per se tam est incredibilis. Vt testimonia omittam, de morte* Ducis Richardi, *quæ* Rex *Instrumentis Authenticis descripta habet (quoniàm ea in potestate Regis propriâ esse quispiam putare possit) res ipsa pro se loquatur: Rationi enim & Argumentis Nemo imperat. An fieri posse creditis, ut* Richardus Tertius, *Animam suam damnare, & Nomen suum maculare, tam nefando Homicidio vellet, absque tamen ullo rerum suarum in melius profectu? Aut etiam existimare potestis, Homines Sanguiniarios (qui Carnifices ei erant) in medio Facinoris, ad misericordiam conversos? Cùm contrà in Feris ipsis, nec minùs in Hominibus Ferinæ Naturæ, primus Sanguinis Gustus, eos magis in furorem agere & rabiosos reddere soleat?*

An nescitis, Tyrannorum Ministros cruentos, ad hujusmodi scelera perpetranda, veluti cum Laqueis in collo semper missos? Adeo ut, si mandata non perfecerint, certæ morti addicti sint: Et putatis hosce Sceleratos, vitæ propriæ periculo, alienam salutem redimere voluisse? verùm esto, ut Duci *pepercerint, ubi gentium eum exponerent? Numnam in Plateas* Londini *immitterent, ut Vigiles scilicet eum prehenderent, & coram aliquo ex* Iusticiariis Pacis *sisterent, unde omnia, quæ egerant, per Examinationem proderentur? An autem secretò eum servarent? Atqui hoc certè, multæ curæ, sumptûs, & assidui periculi, res fuisset. Verum* (Domini *mei) in Re non dubiâ, Argumentis utor non necessariis.* Rex *prudentiâ adeò abundat, necnon Amicis fidelibus in partibus exteris, ut jam* Ducem Perkinum, *etiàm à Cunabulis, pernoverit. Et quoniam, magnus profecto est Princeps, si apud vos inveniatur aliquis Poeta idoneus, Memorias ei suppeditare possit, ad Vitam ejus conscribendam; Introducendo eum, veluti parallelum* Lamberto Simnello, *nunc uni ex* Regis *Accipitrariis. Quamobrem (ut nihil apud* Dominationes *vestras dissimulem) omnem Admirationem certè superat,* Ducissam Margaretam *(ignoscite obsecro, si eam nominem, cujus in* Regem *odii, nulla est Caussa, nullus finis) jam seniorem, ætate quâ Mulieres aliæ à puerperiis cessare solent, duo ejusmodi Monstra peperisse; non novem aut decem Mensium, sed Annorum complurium Partus. Cumque aliæ Matres Naturales, Infantes pariant infirmos, quique seipsos attollere & juvare nequeant; Illa contrà Adolescentes proceros pariat, qui non multò postquàm in lucem prodierint, cum* Regibus *potentibus præliari possint.* Domini mei, *non libenter huic parti immoror. Vtinam tandem* Ducissa *illa, gustare sibi in animum induceret,* Gaudia, *quæ* Deus *Omnipotens, manu benignâ ei porrigit, intuendo Neptem suam tanto in Honore regnantem, & tam numerosâ sobole* Regiâ *beatam, quam (si ei placeret,) possit illa pro propria ducere.* Regis *certè postulatum,* Archi-Duci & Dominationibus *vestris, jam à nobis exhibendum, possit tale esse; Vt secuti* Regis Caroli *Exemplum, qui jampridem eum abegit, Nebulonem istum è Territoriis vestris eliminare velitis: Verùm quoniam* Rex *Majus quiddam expectare meritò possit, à Fœderato antiquo, quàm ab Hoste nuper reconciliato, petit à vobis; ut eum in Manus suas tradatis: præsertìm cùm Piratæ, & Impostores hujus generis, pro communibus Generis Humani Hostibus haberi debeant, nec juris Gentium præsidio inniti possint.*

Post

Post nonnihil Temporis, ad deliberandum, interpositum, *Legati* hoc breve Responsum tulerunt.

ARchi-Ducem *in* HENRICI *gratiam, nullatenùs* Duci Eboraci *prætenso, auxilia aut favorem præstiturum, sed in omnibus, Amicitiam, quæ ei cum* Rege *erat, conservaturum. Quatenùs verò ad* Ducissam Dotariam, *illam in Terris Dotis suæ, plenam habere potestatem: Ideoque in manu* Archi-Ducis *non esse, quo minùs re suâ pro Arbitrio suo utatur, eam impedire.*

REx, post reditum *Legatorum*, neutiquàm sibi hoc Responso satisfactum esse judicavit. Satis enim sciebat, Dotem Matrimonialem, nihil quod absoluti Imperii esset, (quale est Copiarum Administratio,) secum transferre. Quin & *Legati* disertis verbis ei retulerunt, *Ducissam* in Concilio *Archi-Ducis* magnâ Auctoritate pollere: Et quod utcunque *Archi-Dux* ad res *Perkini* connivere tantùm simularet, secretò tamen ejusdem Incœpta promoveret. Itaque (partim Animum explere cupiens, partìm Rationibus politicis inductus) statim *Burgundos* omnes è Regnis suis exulare jussit, tam Homines, quam Merces ipsorum; Mandans Subditis suis, (& nominatìm Mercatoribus vulgò vocatis Adventurariis) qui *Antuerpiæ* residebant, ut statìm domum redirent: Emporium (quod plerunque pannos *Anglicos* sequebatur) *Caletum* transferens; Omne etiam commercium in futurum cum *Burgundis* interdicens. Hoc *Rex* faciebat, partim ut nihil Honore suo indignum fieri permitteret; qui haud parùm perstringi posset, si quis ad Coronam *Angliæ* Prætensor, eum ex tam propinquo lacesseret; atque interìm ipse cum Natione, in quâ Prætensor ille se ostentaret, amicitiam non interrumperet. Sed simul prudentissimo Consilio secum reputabat, subditos *Flandriæ* tanta lucra ex Commercio *Anglorum* percipere, ut, eo Interdicto publicato, citò tædio Rerum *Perkini* affici possint: Quodque Tumultus *Flandriæ*, tam recentes & graves fuissent, ut Principi Populum irritare intempestivum esset. Nihilominus, *Archi-dux*, quasi per Talionem quandam, *Anglos* etiàm è *Flandriâ* exulare jussit: In quo, si quis rem rectè introspiciat, solummodò actum agebat.

Rex benè jam & certò informatus, quod spes *Perkini*, magis à Conjuratis intra *Angliam*, quam ab Armis transmarinis, penderent, judicabat Remedium Mali eò optimè applicari, ubi Fomes Morbi erat; Itaque consultissimum existimavit in Judicium adducere, præcipuos aliquos ex conjuratis in *Angliâ*; unde & malignos Humores in *Angliâ* expurgaret, & spes in *Flandriâ* ebullientes redderet tepidiores. Jussit itaque apprehendi (eodem quasi temporis momento) *Joannem Ratcliffum* Dominum *Fitz-waterum*, *Simonem Mountfortum*, *Thomam Thwaitum*, Equites Auratos; *Guilielmum Daubeneium*, *Robertum Ratcliffum*, *Thomam Cressenorum*, & *Thomam Astwodum*. Hi omnes, læsæ Majestatis impetiti, convicti, & damnati; quod *Perkino* adhæsissent, eique Auxilia polliciti essent. Ex his, *Dominus Fitz-waterus*, *Caletum* transvectus est, ibique arctè custoditus, spe etiam vitæ ei factâ, donec paulò post, (aut

impatiens custodiæ, aut astu proditus) cum custode suo de fugâ egisset, unde statim decollatus est. At *Simoni Mountforto*, *Roberto Ratcliffo*, & *Guilielmo Daubeneio*, immediatè post Sententiam in eos prolatam, capita abscissa sunt. Cæteris gratia facta est, tam *Clericis*, quàm *Laicis*; inter quos fuerunt duo *Fratres Dominicani*; Nec-non *Guilielmus Worsleius*, *Ecclesiæ D. Pauli Decanus*: *Clerici* autem, Examinationem quidem subierunt, sed in Judicium publicum adducti non fuerunt.

Camerarius Hospitii Regii, illo sanè tempore, intactus permansit: Sive quod *Rex* Humores varios simul movere metuerit, more *Medicorum* prudentium, qui caput ultimo loco expurgant; Sive quod *Cliffordus* (ex cujus Literis plurima de Conjuratis *Rex* didicerat) hanc partem in adventum suum, ut rem maximi meriti, reservârat; *Regi* tamen interim significans, suspicari se aliquos ex Potentioribus, huic Conjurationi nomina dedisse; de quâ re *Regi* coràm satisfacere in animo haberet.

In *vigiliâ omnium Sanctorum*, decimo autem *Regis* Anno, Filius *Regis* secundo-genitus HENRICUS, *Dux Eboraci* creatus est; Et simul, tam *Dux* ipse, quàm alii complures Nobiles, Equites Aurati, & Generosi Eminentiores, in ordinem *Equitum de Balneo*, pro ritu usitato, cooptati sunt. Crastino *Epiphaniæ*, *Rex* à *Palatio* suo *Westmonasterii* (ubi *Festum Nativitatis Domini* celebraverat) ad *Turrim Londinensem* se contulit; Hoc fecit, simul ac audisset *Cliffordum* (in cujus sinu aut capsulâ plurima *Perkini* Arcana reposita erant) in *Angliam* appulisse. Mansio autem *Regis* apud *Turrim* eo consilio delecta est, ut si *Cliffordus* ullos ex Potentioribus accusaret, possint illi sine suspicione, aut strepitu, aut Mandatis hùc illùc mittendis, statìm comprehendi; Cùm tam Palatium, quàm Carcer, unicâ muri cincturâ clauderentur. Post diem unum aut alterum elapsum, convocavit Concilium secretum, & electum, atque *Cliffordum* ad conspectum suum admisit: Qui primò pedibus *Regis* advolutus, humillimè ejus veniam & gratiam imploravit; quam *Rex* ei tunc non gravatè concessit, etsi occultò anteà securitatem de vitâ suâ accepisset. Tum jussus, ut quæ sciret referret, inter complures alios (ex motu proprio, neutiquàm interrogatus) *Guilielmum Stanleium Camerarium* impetivit.

Rex ad nomen hujus Viri prænobilis visus est obstupescere, ac si de Prodigio aliquo miro ac formidabili nuncium accepisset. Fieri ne posse, ut vir, qui eum tanto officio obligasset, quale fuit, Vitam ejus servasse, & Coronam capiti imposuisse; Vir qui tam splendidâ & copiosâ fortunâ, frueretur, favore ejus, tam Opibus, quàm Honoribus auctus; Vir, qui etiàm tam propinquo Affinitatis gradu devinctus esset, cùm *Frater* ejus germanus *Matri Regis* matrimonio junctus esset; Denique vir, cujus fidei *Rex* personam suam commiserat, eum constituendo *Camerarium* suum; ut Vir iste, adhùc apud *Regem* gratiâ florens, nec ullo modo gravatus, nec etiàm metu aliquo perculsus, sibi infidus esset? *Cliffordus* jussus est, ut iterùm atque iterùm, Capita Accusationis suæ adversus *Stanleium* recenseret: Admonitus subindè, ut in re tam incredibili, & quæ tantum Virum impeteret,

veri-

veritatis limites nullo modo excederet. At *Rex* videns moderationem & constantiam ejus, in iis quæ affirmabat asserendis absque Hæsitatione aliquâ aut vacillatione, & cum iis protestationibus quæ decebant; Cùm etiàm Testimonium suum, Vitæ & Animæ suæ periculo, se defensurum recipiebat, eum semoveri jussit; Et multùm priùs questus, de Fortunâ suâ apud Consilium, mandavit, ut *Stanleius* in Cubiculo ejus proprio, intra *Turrim Quadratam*, ubi priùs manserat, custodiretur. Die autem sequente examinatus est *Stanleius* à Consiliariis. In Examinatione suâ, nihil ferè eorum, quæ objiciebantur, negavit, neque Delictum suum magnoperè excusare aut extenuare conatus est. Ita ut (haud satis prudentèr) dum culpam suam elevare speraret ingenuè confitendo, ita rem in liquido ponebat, ut ad condemnationem suam sufficeret. Opinio erat, eum multùm superioribus Meritis suis confisum, atque Intercessioni *Fratris* ejus. Verùm iis adjumentis præponderabant complura, quæ contra eum faciebant, & in *Regis* Ingenio & Animo prædominabantur. Primò Meritorum ejus Exuperantia: Etenìm *Regibus* grata est Meritorum mediocritas, quibus Præmia paria esse possint. Deinde, Apprehensio Potentiæ ejus; Subiit enim *Regem* ea Cogitatio, ab eodem qui ipsum extulisset, periculum sibi imminere, nè rursùs dejiceretur. Tertiò, Confiscationis magnæ Expectatio; Etenim, omnium *Regis* Subditorum *Stanleius* erat ditissimus; quod posteà patuit, inventis, in *Castello* suo de *Holt*, quadraginta Millibus Mercarum in Pecuniis Signatis, & vasis Aureis & Argenteis, præter Jocalia, Supellectilem lautam, Pecorum Greges & Armenta, & alia Bona mobilia, ingenti copiâ. Quod verò ad Reditus ejus attinet in Terris & Feudis, illi ad tria Millia Librarum, antiqui census, annuatìm ascendebant; pro ratione temporum illorum, res mira, & fere inaudita. Postremò Temporis ipsius Conditio; Si enim *Rex* à metu, quoad statum proprium, planè immunis fuisset, verisimile est *Regem Stanleio* vitæ gratiam fuisse facturum: Verùm impendente tam atrocis Rebellionis tempestate, securitati suæ consulere necesse habuit. Itaque post sex Hebdomadarum spatium elapsum, (quam moram *Rex* honorificè interposuit, tam ut Fratris Intercessioni spatium daret, quàm ut palàm fieret, se non sine conflictu quodam Animi ad hoc compulsum,) altæ Proditionis condemnatus est, & statim post decapitatus.

Attamen usque ad hodiernum diem, incertæ memoriæ est, tam crimen ipsum hujus prænobilis Personæ, propter quod morte mulctatus est; quam caussa Defectionis suæ à *Rege*, & infensi sui erga *Regem* animi. Casus ejus talis fuisse perhibetur; Quod scilicet, in Colloquiis suis cùm *Roberto Cliffordo* dixisset; *Se, si exploratum sibi esset, Adolescentem illum, verum fuisse Edwardi Quarti Filium, nunquàm contra eum arma gesturum.* Casus iste videtur, primo intuitu, paulò durior; tam propter Particulam conditionalem, quàm propter verba reliqua. Sed quantum ad Clausulam illam conditionalem videntur *Judices* illius temporis (qui viri fuerunt in Legibus apprimè eruditi, quorumque tres primarii à Concilio sanctiori *Regi* erant) censuisse, periculosam admodùm rem futuram, si Conditionalia admitterentur ad verba Proditoria qualificanda: Fore enim, ut cuivis

vis liceret Malitiam suam proferre, Periculum verò vitare. Fuit autem Casus ille, non absimilis Casui, qui posterioribus temporibus emerserat *Elisabethæ Bartonæ*, dictæ *sanctæ virginis Cantii:* Quæ dixerat; *Si Rex Henricus Octavus, Catharinam repudiatam, rursùs ad se non recepisset, futurum ut à Regno suo dejiceretur, & mortem Canis obiret.* Possunt autem Casus innumeri hujus generis adduci. Quos (ut videtur) Judices illi gravissimi, in memoriam revocantes, noluerunt prorsùs Proditionibus cum Clausulâ Conditionali patrocinari. Quantum verò, ad Verba positiva illa, *Stanleium* nunquàm contra *Regis Edwardi Filium arma gesturum*, etsi verba illa lene quidem sonarent, nihilominùs hoc dixisse, diserta & directa fuit Oppugnatio, & Abnegatio Tituli *Regis*, sive per *Lineam Lancastrensem*, sive per *Auctoritatem Parlamenti.* Quod proculdubiò *Regem* altiùs pupugit, quàm si *Stanleius*, in Acie, hastam suam contra eum vibrâsset. Si enim *Stanleius* eam Opinionem defenderet, Filium *Edwardi* aliquem, Titulo ad Regnum, *Regis* Titulo potiore inniti; cùm ipse tantâ auctoritate, & gratiâ, apud *Regem* floreret; nihil aliud hoc fuit, quàm universæ *Angliæ*, verbis præire, ut idem affirmarent. Itaque si quis temporum illorum conditionem rectè introspiciat, verba illa ad vivum usque persecârunt. Verum Scriptores nonnulli extra dubium rem ponunt. Aiunt enim, *Stanleium*, & Promisso expresso, & Pecuniarum missarum pignore, se *Perkino* obstrinxisse.

Jam verò, quantum ad Caussam Defectionis suæ à *Rege*; Verum est, *Regem* in Prælio de *Bosworth*, Turmis Hostium undique circumseptum, in extremo vitæ suæ periculo fuisse; cùm *Stanleius* iste, à Fratre missus fuit, cum tribus millibus Armatorum, ad *Regem* eripiendum; Quod tam fortiter & fœliciter præstitit, ut *Rex Richardus*, in eo ipso loco, occisus esset. Adeò ut vita Mortalium majus Beneficium accipere nequeat, quàm *Rex* à manu *Stanleii* acceperat; Cùm quodammodò *Christi* Beneficio simile quiddam esset, simul & *Servare* & *Coronare*. Pro quo tam insigni Merito *Rex* ei maximam gratiam habuit; Eumque *Consiliarium* & *Camerarium* suum constituit; Atque etiàm, (nonnihil contra Ingenium suum) ad Spolia illa ingentia Prælii de *Bosworth* conniuerat, quæ universa ferè in hujus Viri commodum cesserunt, adeò ut inde supra modum ditaretur. Attamen tanto merito inflatior, sibi gratiam à *Rege* relatam minimè existimavit; Saltèm non ex mensurâ presâ, & redundante, ut expectabat. Itaque Ambitio ejus in tantum exorbitavit & modum omnem excessit, ut à *Rege* se *Comitem Cestriæ* creari peteret. Qui Honor, cùm semper ut Appennagium *Principatûs Walliæ* reputaretur, & *Filio Regis primogenito* ex more cedere soleret; Petitio illa, non solùm à *Rege* repulsam tulit, sed etiam Animum ejus secretò offendit: Cùm ex hoc, *Rex* satis perspiceret, Cupiditates *Stanleii* immoderatas esse, & Cogitationes ejus vastas, & irregulares; atque Beneficia priora *Regis* ei sordescere, nec prout decuit, æstimari. Cœpit itaque *Rex* ei intra animum suum minùs favere. Et quemadmodùm Modicum Fermenti, totam Massam corrumpere solet *Regis* Sagacitas jam Passioni suæ ex novâ offensâ irritatæ suggerere cœpit, *Stanleium*, in Prælio de *Bosworth*, licèt satis celeriter advenisset, ad vitam *Regis* servandam

vandam; contrà tamen, satis diu moratum esse, ut de vitâ *Rex* periclitaretur. Nihilominùs, cùm nihil haberet, Accusatione in eum dignum, eum Honoribus suis frui, usque ad præcipitium istud extremum permisit.

Post eum factus est *Camerarius Hospitii Regis Ægidius Dominus Daubeneius*, Vir magnæ prudentiæ & fortitudinis; Quæ Virtutes magis in eo emituerunt, quòd simul humanus fuerit, & moderatus.

Invaluerat Opinio, quod *Robertus Cliffordus* (qui jam factus erat veluti Delator *Regius*) etiàm ab initio fuisset Emissarius & Explorator *Regis*; & quod in *Flandriam* confugisset non sine *Regis* notitiâ & consensu. Verùm hoc minùs est probabile; tum quia nunquam Mensuram illam gratiæ apud *Regem* recuperavit, quâ ante discessum suum fruebatur; tum præcipuè, quia Delatio ejus circa *Stanleium* (quod ei pro maximo Merito erat) minimè processit ex iis quæ in *Flandriâ* didicerat, sed ei res illa ante Discessum suum ex *Angliâ* innotuerat.

Supplicium *Stanleii* & cæterorum (præcipuè verò *Stanleii*, qui Robur fuerat Partium) & Defectio *Cliffordi*, qui omnium erat apud Rebelles intimus, *Perkini* & Conjuratorum incœpta, miris modis turbavit, tam metum injiciendo, quàm Suspiciones, & Diffidentiam; Adeò ut jam, instar Arenæ essent sine calce, malè inter se cohærentes; præcipuè qui ex *Anglis* essent: Qui jam attoniti, se mutuò obliquè intuebantur; incerti, quis Partibus suis fidus esset, quis secùs: sed existimabant planè *Regem*, partìm præmiis inescando, partìm Arte irretiendo, omnes, qui alicujus essent pretii, in suas partes tracturum. Et reverà factum est, ut plurimi sigillatìm recederent, alii post alios. *Barleius* (qui unà cum *Cliffordo* missus fuerat) ex iis fuit, qui diutissimè in fide ergà Rebelles permansit, donec *Perkinus* ferè attritus esset; attamen etiàm *Regi* ad extremum reconciliatus est. Sed ruina hujus Viri magni, (*Stanleii* scilicet,) qui tantâ gratiâ & auctoritate (ut credebatur) apud *Regem* floruerat; Atque Modus ipse quo *Rex* Negotium illud tractavit, unde liquidò patebat, Inquisitionem occultam ei diù antequàm in judicium adductus fuisset incubuisse; simul & Caussa, propter quam supplicio affectus est, quæ vix alia fuit, quàm quod affirmâsset, *Titulum familiæ Eboracensis Titulo familiæ Lancastrensis fuisse potiorem*; In quo Casu omnes ferè includebantur, saltem quoad opinionem internam. Hæc omnia (inquam) res fuerunt incredibilis Terroris universis Regis servis & Subditis; Adeò ut nemo ferè tutum se reputaret: Quinetiàm eò res processerat, ut vix sermones inter se conferere Homines auderent, sed universalis cunctos invaderet Diffidentia; Ex quo factum est, ut *Rex* magis absoluto certè, sed minùs tuto Imperio frueretur: *Nam, Sanguis in Interiora fluens, & vapores intus conclusi, oppri munt & suffocant magis.*

Hinc orti sunt innumeri famosi Libelli (qui Libertatis sermonis cohibitæ Eruptiones sunt, & Seditionum quasi Femellæ) infinita in *Regem*, & aliquos ex Consiliariis suis intimis, Scandala & Invectivas ejaculantes. Pro quibus componendis & spargendis, post multam & diligentem Inquisitionem, quinque tantum tenuis conditionis Homines apprehensi sunt, & morte mulctati.

Rex intereà res *Hiberniæ* non neglexit: Is enim Ager erat, in quo Fungi

Fungi illi (qui nocte unâ se attollunt) maximè vigere solebant. Misit igitur ex *Angliâ* (quò res suas in eo Regno melius componeret & stabiliret) utriusque Togæ Delegatos: *Priorem* nempè de *Lanthony*, ut *Cancellarii* munere ibi fungeretur; & *Edwardum Poyningum* Equitem Auratum, cum Copiis Militaribus, & Potestate Imperatoriâ; Atque unà Diploma dedit, Auctoritatem in eum conferens *Locum-tenentis* sui, in Regimine Civili; In quâ Clausula erat, *Ut etiam Kildariæ Comes, tunc Hiberniæ Deputatus ei pareret.* Verùm *Hiberni* agrestes (qui maximè deliquerant) more suo, in Sylvas & Paludes fugerunt: Quique in pacato *Hiberniæ* similis Criminis conscii sibi erant, ad eos se receperunt: Adeò ut *Poyningus*, erga Erraticos *Hibernos*, Erraticam quandam Expeditionem suscipere compulsus fuerit: In quâ, propter Montes & Saltus, parum profecit: Quod (sive ex Melancholiâ quâdam suspiciosâ quod res ei malè successerunt; sive ut Conatus suos ab infamiâ vindicaret) imputari prorsùs voluit favori, quo *Comes Kildariæ* secretò Rebelles prosequebatur: Levissimâ quaque suspicione, locum habente in eum, propter *Kildariæ Comitem* illum qui *Lamberto Simnello* adhæserat, & in *Prælio Stokensi* occubuerat. Itaque *Comitem* comprehendi jussit & in custodiam dari, eumque in *Angliam* misit; qui examine debito facto, ita se purgavit, ut in Munus pristinum *Deputati Hiberniæ* restitutus fuerit. Sed *Poyningus* (quò Meriti sui, in Rebus Bellicis, exilitatem, Actis pacis, compensaret) *Parlamentum* convocavit: In quo Lex lata est illa memorabilis, quæ etiam hodiè *Lex Poyningi* vocatur: per quam, *Statuta Angliæ* universa, etiam in *Hiberniâ*, recipi & obtinere sancitum est. Anteà siquidem *Hibernos* minimè obligabant; neque similitèr ullum Statutum in *Angliâ* ordinatum, post tempora illa, scilicet Annum decimum *Regis*, *Hibernos* obligat.

Circa hoc tempus cœpit in *Rege* notari, Inclinatio illa, quæ posteà à consiliariis & Ministris pravis excitata & aucta, Macula planè facta est Regiminis sui. Illa erat Industria & Artes, pecunias à subditis suis emungendi, per Mulctâs & Forisfacturas ex Legibus Pœnalibus: Id quod Hominum Animos magis hoc tempore perculsit, quoniàm facile erat cernere, hoc in Ingenio *Regis* penitùs insitum fuisse, cùm nullæ eum premerent Rei pecuniariæ angustiæ; sed contrà, Thesauro ubertìm abundaret. Etenìm, Pecunias à *Gallo* propter Pacem nupèr receperat; à Subditis item eæ, quæ nomine *Benevolentiæ* collatæ fuerant, solutæ jam erant. His Casualia amplissima, ex confiscatione *Stanleianâ*, accesserant; præter alia Lucra diversa. Primus Casus in hoc genere memorabilis, fuit ille *Guilielmi Capelli*, *Equitis Aurati*, *Aldermani Civitatis Londinensis*: Qui vigore diversarum Legum Pœnalium mulctatus est, ad Summam bis mille & Septingentarum Librarum; Et pro mille Sexingentis libris, cum *Rege* transegit: A quo tamen *Capello*, diù post, *Empsonus* novas pecunias extorquere annisus est; idque fecisset, nisi *Rex*, sub ipsum tempus, mortuus fuisset.

Æstate sequente *Rex*, ut Matrem suam consolaretur, quam semper unicè dilexit & reveritus est; atque ut fidem apud omnes faceret, Severitatem contra *Stanleium* (quam imposuit ei Necessitas, & Ratio status) nihil prorsùs Amori suo, erga *Thomam* Fratrem ejus, detraxisse; profectus est, ad *Lathamam*, ut cum *Matre* &

Comite,

Comite, hilares aliquos ageret dies; ibique moram nonnullam fecit.

Durante adhuc hâc *Regis* profectione, *Perkinus* videns tempus & moram, quæ (dum Incœpta sua occulta fuissent, nec in lucem prodiissent, & in *Angliâ* satis prosperè successissent) rebus suis conducebant; nunc vicissim, cùm Consilia sua patefacta essent, contra eum potiùs facere (propterea quod cùm Res in declivi positæ sint, non facilè sustinentur, aut sistuntur, absque novo impetu) constituit fortunam suam, per novam aliquam, in Angliam ipsam, Impressionem, experiri; spem adhùc ponens in populi Inclinatione, & Favore, erga *Familiam Eboracensem*, At Corpus illud Vulgi, neutiquàm similibus Artibus tractari oportere, ac Personas eminentes, judicabat. Sed nullum aliud Affectuum vulgi Experimentum capi rectè posse, quam Vexillo in Campis expanso. Delegit autem, ex locis, in quibus Invasio fieri deberet, Oras *Cantii*.

Intereà verò *Regis* Prudentia & Providentia, ad tale Opinionis & Famæ Culmen ascenderunt, ut quicquid prosperè evenerat, de industriâ, & ex composito, ab eo factum esse, existimaretur. Itaque creditum est, etiàm hunc particularem *Perkini* de *Cantio* invadendo conatum, *Regi* prævisum & præcognitum fuisse. Ideóque, quò faciliùs *Perkinum* in *Cantium* alliceret, eum in partes *Septentrionales* procul Profectionem suscepisse: Luctatorum more, latus apertum *Perkino* ostendendo, ut irrueret, & incautè dejiceretur; cùm *Rex* eam *Cantii* Provinciam, jam anteà sibi fidam, & erga se benè animatam, effecisset.

Perkinus autem, eo tempore, Colluviem quandam, ex omnibus Nationibus, collegerat: Nec numero certè, nec Animis aut Fortitudine contemnendam: Sed qui tali essent Ingenio & Fortunâ, ut non minùs Amicis quam Hostibus essent, formidabiles: Cùm plurimi eroum, ex-leges essent, & facinorosi, quique ex rapto vivere solerent. Hos in naves imposuit, iisque comitatus *Sandwicum* & *Dealam* Oppida Provinciæ *Cantii*, circa *Mensem Julii* appulit.

Illîc Anchoras jecit, atque ut animos Plebis tentaret, aliquos ex suis in littus exposuit, multa jactando de Copiis, quæ præstò essent, statim subsecuturis. At Populus *Cantii* (cùm satis perspexissent, in Copiis *Perkini*, neminem comparere ex *Anglis* melioris notæ, sed Exteros tantùm, eosque infimæ Conditionis Homines, ac ferè Latrones, longè magis idoneos, ad oras maritimas depopulandas, quam ad Regnum Domino suo recuperandum) ad primarios *Cantii* viros se contulerunt; studium suum & fidem versus *Regem* professi, & operam suam ultrò offerentes, & præcipi sibi petentes, quibus modis *Regi* maximè utiles esse possint. Primarii illi Viri, consilio inter se habito, jusserunt, ut Copiæ nonnullæ, numero haud exiguo, se circa Littora ostenderent: aliquæque ex ipsis Copias *Perkinianas* signis allicerent, tanquàm se cum illis conjuncturæ: Aliique nonnulli, à Littore se in Interiora recipere & aufugere simularent, quo *Perkinum* ad Homines suos in terram exponendos animarent; At *Perkinus* (qui in partibus *Regis* agendis jam peritus, aut fortasse à *Friono* Secretario instructus, didicerat Milites imperio parentes, primò stare, posteà ordine incedere, Rebelles contrà confusè omnia agere & miscere) omnia sedatè & sine tumultu agi, observans, rem in duriorem

duriorem partem interpretabatur. Itaque quo erat Ingenio subdolo, pedem è Navi movere noluit, priusquàm omnia in tuto videret. Quamobrem, Copiæ *Regis* animadvertentes, se plures allicere non posse, quam eos qui primò in terram expositi fuerant, Rebelles statìm adortæ sunt, & consciderunt, priusquàm in naves se recipere potuissent. Quâ pugnâ, (præter occisos, & eos qui fugâ se eripuerunt) capti sunt circiter centum quinquaginta Homines: Quos omnes (quoniàm *Rex* judicabat, Morem illum paucos ad Terrorem reliquorum supplicio afficiendi, melioris notæ Hominibus competere; verum fæcem Populi protinùs internecioni dandam, præsertìm in principio Rebellionis; Simúlque animo prospiciens, Copias *Perkini*, posthàc, ex Colluvie & Sentinâ Hominum projectorum, compositas iri) in patibulo suspendi jussit, ad majorem terrorem ejusmodi Nebulonibus incutiendum. Omes *Londinum* perducti sunt funibus utrinque alligati, ut Equi in Plaustro, & morte affecti, alii *Londini* & *Wappingi*, alii circa Oras Maritimas *Cantii*, *Sussexiæ*, & *Norfolciæ*, ut loco Signorum Nauticorum & Laternarum essent, quæ *Perkini* Asseclas à Littoribus *Angliæ* absterrere possent. *Rex* cùm primùm de Rebellium in *Cantium* impressione, certior factus fuerat, profectionem suam abrumpere cogitavit; Sed proximo die, nuncio accepto, quod partìm devicti, partìm fugati fuissent, Iter suum continuavit; & *Richardum Guilfordum* Equitem Auratum in *Cantium* misit; Qui populum convocans, eos, (ex parte *Regis*) Laudibus cumulavit, quod non solùm in fide permansissent, sed operam suam tam promptè & prudentèr præstitissent; atque universis gratias egit, præmia etiam aliquibus privatìm pollicitus.

Decimo sexto *Novembris*, Anno autem *Regis* undecimo, Electio *Servientium ad Legem*, in Ædibus *Episcopi Eliensis* celebrata est; quâ novem in eum ordinem cooptati fuerint. *Rex* Solennitatem illam præsentiâ propriâ, & Reginæ suæ, honoravit; utpote Princeps qui sempèr Jureconsultos ornare & decorare consueverat: Id agens; Ut *Subditos Legibus suis, Leges autem Jure-consultis regeret & flecteret.*

Hoc etiàm Anno, Fœdus iniit *Rex*, cum principibus *Italis*, pro Defensione *Italiæ* contra *Gallos*. *Carolus* enim *Regnum Neapolitanum* subjugaverat, & paulò post amiserat; quasi per Somnium fœlix. Universam Longitudinem *Italiæ* pervaserat, nusquàm Arma expertus: Adeò ut verum esset, quod *Alexander Papa* dicere solitus est; *Gallos in Italiam venisse, cum Creta in manibus, quâ diversoria sua notarent, potiùs quam cum Armis, quibus pugnarent.* Etiam ipso Regno Neapolitano universo potitus est, gladium vix stringendo. Verùm statìm post, tot & tantos Errores cumulavit, ut iis nulla fortuna, licet optima, par esse posset, *Barones Neapolitanos* Partium *Angeovinarum* minimè demeruit; sed præmia sua, pro Arbitrio quorundam Famulorum suorum, qui lucra captabant, dispersit. *Italiam* universam contra se excitavit, eò quod *Ostiam* cepisset, & tenuisset, & libertatem *Pisanorum* protexisset: Quæ suspicionem omnibus injecerunt, Ambitionem ejus ultra *Regnum Neapolitanum* extendere. Nimis properè Amicitiam cum *Ludovico Sforzâ* dirupit; qui reverà Claviger fuit, *Gallumque* introduxit, & exclusit. Nonnullas etiam Belli Reliquias, in *Regno*

Neapoli-

Neapolitano adhùc fumantes, extinguere neglexit. Poſtremò, quia *Italiam* ſine oppoſitione pervaſerat, Arma *Italorum* nimis deſpicere cœpit; Unde *Regnum Neapolitanum Italorum* Copiis minùs inſtructum reliquit. Ita ut, paulò poſt reditum ejus, univerſum *Regnum* ad *Ferdinandum Juniorem* defecerit, & *Gallos* expulerit. Nihilominùs *Carolus*, cum ingentibus Minis, & magno Copiarum Apparatu, novam Expeditionem in *Italiam* deſtinabat. Itaque ad inſtantiam *Statuum Italiæ* complurium (& maximè *Papæ Alexandri*) Fœdus ictum eſt, inter eundem *Alexandrum Papam*, *Maximilianum Romanorum Regem*, HENRICUM, *Regem Angliæ*, *Ferdinandum* & *Iſabellam Reges Hiſpaniarum*, (ita enim in Tractatu Originali Nomina *Principum* illorum conſtanter collocantur) *Auguſtinum Barbadicum Ducem Venetiarum*, & *Ludovicum Sforzam Ducem Mediolani*; pro Communi defenſione *Statuum* ſuorum ſingulorum. In quo Tractatu, licèt Nomen *Ferdinandi Junioris*, ut Partis principalis, non fuiſſet inſertum, nihilominùs *Regnum Neapolitanum*, proculdubiò erat incluſum, tanquam Feodum *Eccleſiæ Romanæ*.

Mortua etiàm eſt hoc Anno *Cecilia Duciſſa Eboraci*, *Edwardi Quarti* Mater, apud *Caſtrum* ſuum de *Barkhamſted*, Ætate extremâ; Quæque eò vitam produxerat, donec vidiſſet, tres *Principes* ex Sobole ſuâ, coronatos; quatuor autem trucidatos. Sepulta eſt apud *Foderinghamiam*, juxta *Ducem* Maritum ſuum.

Hoc etiam Anno, *Rex* Comitia Ordinum convocavit: In quibus complures Leges latæ fuerunt, naturæ magis privatæ & vulgaris, quàm ut Hiſtoriæ Lectorem detinere mereantur. Atque meritò quis ſuſpicari poſſit, ex iis quæ poſteà ſecuta ſunt, *Regem*, ſicut in ſalubribus Legibus ordinandis præcelleret; ita, in ſecreto, apud ſe conſtituiſſe, ex Legibus ſuis fructum percipere, non minùs ad colligendas Pecunias, quàm ad corrigendos Mores: Atque in hunc Finem eas in majus accumulaſſe.

Lex Principalis, quæ his Comitiis perlata eſt, fuit miræ cujuſdam Naturæ; Juſta potiùs ſecundùm æquitatem naturalem, quàm ex normâ Juris; & Magnanima magis, quàm Cauta. Statuit hæc *Lex*, ut nemo, qui *Regis* partes tunc de facto regnantis ſecutus fuerat, propter ejuſmodi crimen, unquam impeteretur aut condemnaretur, vel proceſſu Legis, vel per Actum Parlamenti: Atque inſuper, ſi tale aliquod Actum Parlamenti condemnatorium, fieri poſt contigiſſet, irritum & invalidum prorsùs foret. Iſta Conſtitutio in hoc fundabatur, quod rationibus Statûs magnoperè conveniret, ut Subditi de Jure *Regni* minimè inquirerent; Atque rursùs, Conſcientiæ Leges hoc poſtularent, ut (quicunque Belli exitus foret) Subditi obedientiæ ſuæ pœnas non darent. Genius hujus Legis pius & nobilis certè fuit; cùm id in Bello ſtatueret, quod *David* in peſte à Deo petiit, qui dixit; *Si peccavi, percute me; iſtæ autem oves quid fecerunt?* Simul occultò ſapiebat iſta *Lex* Providentiam & prudentiam quandam profundam; Nam omnem occaſionem ſuſtulit, cur Subditi in *Regis* Titulum curioſè inquirerent; cùm ipſorum Securitati, quæcunque eſſet Belli fortuna, cautum jam eſſet. Prætereà, non potuit non Corda & Amorem Subditorum ſibi conciliare, quoniàm

niàm magis videbatur profpicere illis, quàm *Regi* ipfi. Attamen intereàMilites hæc Lex exuebat & exolvebat, magno illo vinculo, & calcari Neceffitatis (quæ illis aliàs incumbebat) pugnandi, & non, nifi partâ victoriâ, abfcedendi: Quandoquidem, vitæ Militum & fortunæ in tuto effent, five fortitèr pugnarent, five terga verterent. Verùm quoad partem *Legis* fecundam, vis ipfius planè vana fuit, & illuforia; cùm fcilicet per Statutum præcedens, Statutum aliquod futurum fruftrari poffe quis cogitet. Abfoluta enim, & fuprema poteftas, feipfam conftringere non poteft: Neque, quod Naturâ revocabile eft, figi poteft: Non magis, quam fi quis Teftamento fuo declaraverit, quod fi Teftamentum novum conderet, illud irritum effe. Et quantum ad Cafum Acti Parlamenti, memorabile prorsùs acceffit Exemplum temporibus *Henrici Octavi:* Qui fe, durante minore Ætate Filii fui, mortem obire poffe prævidens, Statutum condi fecit: *Ut nullum Statutum, durante minore Ætate Regis, latum, Regem aut Succeffores ejus teneret, nifi à Rege, poftquàm ad plenam Ætatem perveniffet, fub Sigillo magno Angliæ confirmatum foret.* Verùm primum Statutum, quod tempore *Regis Edwardi Sexti*, tunc minoris inactitatum fuit, illud prius Actum prorsùs refcidit. Verùm, res quæ non funt peremptoriæ ad obligandum, poffint tamen effe commodæ, pro tempore, ad fatisfaciendum populo.

Lata eft etiam *Lex*, in Adminiculum & Firmamentum *Contributionis* ejus, quæ dicta eft *Benevolentia.* Quæ fancivit, ut Pecuniæ fumma, in quam aliquis confenferat, neque tamen foluta effet, Legis proceffu exigeretur. Quod Statutum, ficut Pecuniarum detentarum Solutionem acceleravit, ita Rei ipfi Auctoritatem addidit: Lata autem *Lex* eft (ut prætendebatur) ad Inftantiam ipforum, qui jam anteâ folviffent.

His etiàm Comitiis lata eft, *Lex* illa bona, quæ Breve *de Attinctâ* vocatum introduxit, per quod Judicia Juratorum (quæ Veredicta vocantur,) falfa, refcindi poffint; quæ ante illud tempus *Euangelii* cujufdam inftar erant, atq; planè irrevocabilia. Ad cauffas Capitales hæc *Lex* fe non extendit, tam quia plerumq; *Regis* nomine eæ Cauffæ aguntur, quàm quia illæ (fi per viam *Indictamenti*, quod *Regis* nomine femper procedit, tractentur) duplici *Veredicto* tranfiguntur; Nimirum eorum qui inquirunt, & eorum qui Quæftionem terminant; unde fit, ut non duodecim Viri tantùm, fed viginti quatuor Viri de re pronuncient. Verùm (ut videtur) non fuit id folum in cauffa, quod ad Capitalia *Lex* non extenderetur. Ifta enim ratio, ubi Cauffa Capitalis à Parte gravatâ peragitur, non tenet: Sed illud in primis, in Confiderationem venerat, ne fortè Juratores in Cauffis Capitalibus timidiùs fe gererent, fi obnoxii effent novis Litibus & periculis, ubi favor vitæ contra eos faceret. Neque etiam extenditur ifta *Lex* ad Litem aliquam, infra valorem quadraginta Librarum, quia in Litibus, tam exigui valoris, fuperaturæ effent impenfæ Summam principalem, fi retractarentur.

Lex alia fancita eft, contra ingratitudinem Fœminarum, quæ à Maritis fuis, aut Maritorum fuorum Parentibus, aut Cognatis, ad Terras promotæ eas alienarent, in Præjudicium, & Exhæredationem Hære-

dum,

dum, aut eorum ad quos, post mortem ipsarum, Terræ illæ redire deberent. Huic mâlo Remedium porrigebat Lex, ut scilicet liceret Hæredibus, & cæteris, in Terrarum possessionem, nomine Foris-factura, non expectatâ morte Mulieris, continuò venire.

Lata est etiam illa *Lex*, Charitatis plena; ut scilicet Homines egeni, Lege agentes, admitterentur *in Forma Pauperis*; Hoc est, ut nihil solvant Advocatis, Procuratoribus, aut Scribis: Unde tamen factum est, ut Homines egeni, sicut *Lege* experiri meliùs possent, ita ad alios Litibus vexandos promptiores essent. Fuerunt & aliæ, iisdem comitiis, *Leges* introductæ, bonæ & sanæ, ut priùs dictum est: Sed more nostro, eas excerpimus, quæ naturæ sunt minimè vulgaris.

Rex interim, licet Comitiorum Negotiis incumberet, tanquàm in plenâ pace; videriq; vellet Consilia *Perkini* (qui jam in *Flandriam* redierat) veluti Floralia quædam, despectui habere; tamen *Regis* prudentissimi Constitutionem nactus (foris Animosi, intrà providi) mandavit, ut Phari ad Oras maritimas vigiliis custodirentur; Et plures etiàm Phari erigerentur, ubi nimiùm inter se distarent. Et diligenter observabat, ubi tandèm Nimbus iste erraticus erupturus foret. Sed *Perkinus*, à suis monitus, ut Ignem suum (qui hactenùs tantum in viridi ligno depasceret) vivum servaret, follibus veluti assiduis, iterùm in *Hiberniam* navigavit, unde priùs, propter spes præbitas à Gallis, potiùs quàm propter aliquod Impedimentum, aut Tepiditatem, quam in illo Populo expertus esset, discesserat. Verùm tempus ipsum, cum *Regis* ipsius Diligentiâ, & *Poyningi* prudente Administratione, ita res *Hiberniæ* composuerat, ut nihil reliquum fieret *Perkino*, præter turbulentos impetus sylvestrium & nudorum Hominum. Itaque qui res ejus curabant, consilium ei dederunt, ut à *Rege Scotorum* Auxilia peteret; Principe Juvene, & Animoso, & Populo suo ac Proceribus acceptissimo, & erga *Regem* HENRICUM malè affecto. Hoc etiàm ipso tempore, tàm *Maximilianus Rex*, quàm *Carolus*, cœperunt à *Rege* HENRICO, averso animo esse. Alter in malam partem accipiens prohibitionem Commercii cum *Flandriâ*: Alter *Regi* jam diffidens propter Fœdus nuper ictum cum *Italis*. Itaque præter Auxilia aperta *Ducissæ Burgundiæ*, quæ tanquam velis & remis contendeat, ut *Perkini* Conatus promoverentur; non deerant secreti quidam Favores à *Maximiliano* & *Carolo*. Adeò ut, occultis Literis, & Nunciis, res ejus *Regi Scotiæ* commendasse putentur.

Perkinus igitur, hujusmodi Fiduciâ fultus, in *Scotiam* adveniens, cum Comitatu decente, à *Rege Scotiæ* (ad hoc anteà benè præparato) honorifice exceptus est; & paulò post adventum suum, ad *Regis* conspectum admissus, ritu solenni. Etenim *Rex* eum excepit, in Camerâ Præsentiali, astantibus multis ex Proceribus *Scotiæ*. *Perkinus* autem, cum satis splendido Comitatu, tam eorum quos ipse adduxerat, quàm eorum quos *Rex* ei advorsùm miserat, ingressus est Cubiculum, ubi *Rex* allederat; Et ad *Regem* accedens, seque aliquantùm incurvans, eum amplexurus, retrò se aliquot passus recepit; Atque voce clarâ (ut à præsentibus omnibus exaudiretur) tali Declaratione usus est.

REX *Excelse, & potens*; Celsitudo *vestra, &* Proceres *hi vestri, qui adsunt, benignè (si placet) aures præbeatis Tragicæ Narrationi Adolescentis, qui Iure debuerat Pilam Regni in Manu suâ gestare, sed Fortunæ Iniquitate factus est ipse Pila, de Calamitate in Calamitatem, & de Regione in Regionem* jactatus. *Conspicitis ante Oculos vestros positam* Plantagenistæ *Effigiem; qui à Gynecæo abreptus fuit in Asylum; ab Asylo in dirum Carcerem, à Carcere in Manum cruenti Carnificis, atque ab ejus Manu expositus in Desertum: Sic enim Orbem Terrarum nobis vocare par est. Ita ut ille, qui in Spem, & Ius* Règni *potentis, natus est, ne Palmam quidem Terræ, in quâ pedem sistat, possideat; præter eam, in quâ nunc stat, Regio vestro favore admissus.* Edwardus Quartus, *nuper* Angliæ Rex (*Quod* Celsitudinem *vestram fugere non potest*) *duos reliquit Filios*; Edwardum Principem, & Richardum Ducem Eboraci, *utrunque Ætate tenerâ. Primogenitus, in* Regnum *Patris successit*, Edwardus Quintus *dictus. Verùm* Richardus, Dux Glocestriæ, *Patruus eorum crudelis, primò per Ambitionem, Regnum, deinde Nepotum Sanguinem, ad Statûs sui securitatem sitiens, cuidam scelerato, & sibi (ut putabat) fido, mandavit, ut utrunque jugularet. Verùm Carnifex ille, qui ad hoc facinus missus est, postquam* Edwardum *Primo-genitum crudeliter trucidàsset, motus est, partìm Compunctione quadam, partìm aliis modis (de quibus silemus) ut* Richardum, *Iuniorem Filium, servaverit. Tyranno tamen referens, se Iussa ejus, in utroque interficiendo, executum. Isti Relationi à Tyranno fides adhibita est, eademque publicis Declarationibus est confirmata: Ita ut generalis invaluerit Opinio, utrunque sublatum fuisse, etsi Veritas ferè semper quosdam Igniculos habeat, qui passìm volant, donec tempore suo manifestetur & emicet; quod etiam in hoc negotio contigit. Verùm* Deus Omnipotens, *omniaque disponens, qui* Leonum ora obturavit, parvumque Ioam conservavit à Tyrannide Athaliæ, *cùm* Regis *Liberos neci mandasset; Atque etiam* Isaacum *liberavit, in ipso temporis Articulo, in quo manus ad eum jugulandum extensa est: Fratrem Iuniorem conservavit. Ille enim ego, qui coràm adsum, verus sum* Richardus, Dux Eboraci, *Infelicis Principis* Edwardi Quinti *Frater, Legitimusque Hæres Masculus Inclyti illius* Regis Edwardi Quarti, *nupèr* Angliæ Regis. *Quod ad modum Emissionis meæ è Turre attinet, consentaneum est, ut Silentio prætermittatur*

mittatur, aut ſaltem Relatione ſecretiore tradatur; Quoniam, nonnullorum adhùc ſuperſtitum intereſſe poſsit, atque etiam memoriæ aliquorum, qui jam fato functi ſunt. Satis ſit memoraſſe, me Matrem eo tempore in vivis habuiſſe, Reginam *illam quidem, quæque indies Mandatum à Tyranno, de nece Filiorum expectaverat. Hoc modo, Ætate meâ adhùc tenerâ, ſumma* Dei *Miſericordia, è* Londino *migrans, in partes tranſmarinas occultò tranſvectus fui: Vbi, qui mei curam habebat (utrùm novis Timoribus, aut animi Inconſtantia, aut aliorum Artibus & Sollicitatione adductus, novit* Deus) *ſubitò me deſeruit. Vnde hùc illùc errare, & tenues conditiones ſubire, compulſus ſum, ad vitam ſuſtentandam. Quare diverſis paſſionibus diſtractus, ex altera parte, Metu, ne res palàm fieret, Tyrannique inſidiis rursùs exponerer. Ex alterâ parte, Dolore & Indignatione, quod ignotus in tam vili & abjectâ vitæ conditione degerem, decrevi mecum mortem Tyranni opperiri, & tunc me in manus Sororis meæ, quæ proxima* Regni *Hæres eſſet, committere. Verùm intereà evenit, ut quidam* Henricus Tidderus, *Filius* Edmundi Tidderi, Comitis Richmondiæ, *è* Galliâ *appelleret in* Angliam, *atque modis ſubtilibus & turpibus, Coronam* Angliæ *acquireret, quæ jure mihi debebatur. Adeò ut res meæ non proveherentur in melius, ſed tantùm Tyrannum mutarent.* Henricus *iſte, Hoſtis meus infenſiſsimus & Capitalis, quamprimùm me vivere intellexerat, omnibus viis & modis, perniciem meam machinari cœpit. Nam Capitalis ille Hoſtis meus, non ſolùm me falsò & impudenter criminatus eſt, quod Perſona ficta & ſuppoſititia eſſem, mihi nomina imponens contumelioſa, ut Mundo illuderet; verùmetiàm, ut Reditus meus in* Angliam *prohiberetur, amplas obtulit Pecuniarum Summas, quibus Principes, apud quos receptus fueram, aut ſaltem eorum Miniſtros, corrumperet; Quinetiam importunè, cum quibuſdam ex Famulis meis interioribus egit, ut veneno, vel alio modo, me è medio tollerent; Cum aliis autem, ut à Cauſſâ meâ juſtâ deſciſcerent, atque ex Servitio meo abſcederent; quemadmodum* Robertus Cliffordus *& alii, à* Tiddero *ſeducti, fecerunt. Ita ut quivis animi compos, facilè perſpicere poſſet,* Henrico *iſti, ſe dicenti* Regem Angliæ, *non opus fuiſſe tantas pecuniarum Largitiones & Impenſas profundere, neque tam indefeſſo labore & ſollicitudine, necem meam & ruinam moliri, ſi ejuſmodi ficta Perſona fuiſſem. Verùm Cauſſæ meæ Iuſtitia, tam liquidò apparens,* Chriſtianiſſimum Regem Carolum, *nec-non Nobiliſſimam Heroinam,* Duciſſam

Dotariam Burgundiæ, *Amitam meam charissimam, permovit, ut non solùm Caussam meam probarent, sed etiam Auxiliis benignè juvarent. Verùm (ut videtur)* Numini *Cœlesti complacet (ad Bonum commune* Insulæ *hujus universæ, quò hæc* Regna *potentissima* Angliæ *&* Scotiæ, *meliùs & arctiùs, Amicitiæ fœdere, ex tanto merito conglutinarentur) Collocationem mei in Solio Avorum meorum* Regum Angliæ, *Armis & Auxiliis* Celsitudinis vestræ *reservare. Neque hæ primæ visæ sunt, quibus* Rex Scotiæ, Reges Angliæ, Regno *exutos, restituit; sicut recente Memoriâ, factum est in Personâ* Henrici Sexti. *Itaque, cùm* Celsitudo *vestra jam pridem Specimen egregium ediderit, se, nullâ virtute* Regiâ, *Progenitoribus suis esse inferiorem, ego afflictus & calamitosus* Princeps, *veluti divino nutu monitus, ad vos accessi; Meque Fortunasque meas in Manus vestras* Regias *trado; Opem vestram implorans, quâ in* Regnum *meum* Angliæ *restituar; Fideliter vobis pollicitus, me erga* Celsitudinem *vestram, non aliter affectum iri, quàm si Frater vester essem Germanus; Atque post* Regni *mei Adeptionem, gratè omnia pro viribus meis præstiturum, quæ tantâ Me obligatione exsolvere possint.*

Postquàm *Perkinus* hanc Declarationem suam finiverat, *Rex Jacobus* generosè & prudenter respondit; *Quisquis tandem ille fuerit, fore, ut eum nunquàm pœniteret, quod se in manus ejus tradidisset.* Atque ab illo tempore, etsi non deessent qui persuadere ei conarentur, hæc omnia meras esse præstigias, tamen sive *Perkini* blandis Obsequiis captus; sive in gratiam magnorum illorum *Principum* Exterorum; sive promptus ad arripiendam Belli contra *Henricum* occasionem, eum excepit in omnibus, acsi verus fuisset *Dux Eboracensis*; Caussamque ejus suscepit; Atque (quò magis fidem faceret, se pro magno Principe eum habere, minimè autem pro Personâ fictâ) consensit, ut *Dux* iste *Perkinus*, in Matrimonium duceret, Dominam *Catharinam Gordonam*, prænobilem Fœminam, *Comitis Huntleii* Filiam, *Regique* ipsi Sanguine conjunctam; Virginemque in flore Ætatis, eximiæ formæ, & virtutis.

Non diù post, *Rex Scotiæ* in personâ propriâ, *Perkinum* secum ducens, *Northumbriam* Exercitu magno invasit; Licèt ex Limitaneis, quos subitò coegerat, maximâ ex parte conflato. *Perkinus* autem, pro Suffitu quodam, in locis ad quæ venerat, promulgari fecit Edictum, in tenorem sequentium, sub Nomine *Richardi Quarti, Angliæ Regis.*

P*Lacuit* Deo Omnipotenti (*qui Potentes de Solio eorum dejicit, & Humiles attollit, neq; spes Iustorum, in exitu perire sinit*)

Nobis

Nobis tandem benigne indulsisse, ut Armatos nos, Subditis nostris Angliæ, *ostenderemus. Verùm absit, ut eorum Damnum aut Nocumentum cogitemus, aut Bello illos impetere in animo habeamus, aliter, quam ut illos nobiscum unà, à Tyrannide & Oppressione vindicemus. Etenim, Capitalis Hostis noster,* Henricus Tidderus, *falsus Coronæ* Angliæ *usurpator, (quæ Iure Naturali & Hæreditario ad nos devoluta est) satis sibi conscius de Iure nostro indubitato, (cùm fratrus verus* Richardus Quartus, Angliæ Rex; *utpote Hæres Masculus, Inclyti & gloriosi* Edwardi Quarti, *nuper* Regis Angliæ,) *non solùm Regno nostro nos dejecit, Sed omnibus modis pravis, & sceleratis, nos prodere, & vitâ privare, conatus est. Attamen, si Tyrannis ejus ad Personam tantummodò nostram se extenderet (etsi sanguis noster* Regius *Injuriarum sensum adaugeat) minùs dolore afficeremur. Verùm* Tidderus *iste, qui se de Tyranni Excidio jactat, nihil aliud ferè, ab Introitu in* Regnum *suum, maleficio usurpatum, exercet, & executus est, præter Tyrannidem, & Tyrannidis Artes, & Facinora.*

Hujus Edicti Originale Scriptum, reponitur in Bibliothecâ Roberti Cottoni, Equitis Aurati, Eximii sanè Conservatoris & Thesaurarii Antiquitatum rariorum: Cujus Manuscripta magnam nobis præbuerunt Informationis Lucem, ad hoc Opus conficiendum.

Richardus *enim, Patruus noster impius, etsi Regnandi Cupiditas eum occæcaverit, tamen, in aliis rebus & Actis suis (ut verus* Plantagenista) *generosi Animi fuit, & honorem* Gentis Anglicæ *adamavit, atq; Procerum & populi sui Solatia & Commoda procuravit. Verùm Capitalis iste Hostis noster (pro Generis sui Ignobilitate) Honorem* Gentis Anglicæ *conculcavit, Fœderatos nostros charissimos vendendo, & Mercaturam quandam Sanguinis & Fortunarum, Nobilium, & aliorum Subditorum nostrorum, exercendo, per Bella ficta, & Paces ignominiosas; Non alium in finem, quam ut Arcas suas thesauris impleret. Neq; dissimile extitit odiosum suum Regimen, & malæ versationes domi. Primò enim (ut Caussam suam injustissimam crudelitate muniret) plures ex* Nobilibus Regni *(quos suspectos habebat, sibiq; infensos, atrocissimè necari jussit; veluti charissimum Consanguineum nostrum* Guilielmum Stanleium *Camerarium,* Simonem Mountfortum, Robertum Ratcliffum, Guilielmum Dawbeneium, Humphredum Staffordum; *& complures alios, præter eos, qui vitas suas immani pretio redemerunt: Ex quibus, haud pauci jam in Asylis degunt. Etiam diù in Carcere detinuit, & adhùc detinet, excellentissimum & præcharissimum Consanguineum nostrum,* Edwardum, *Filium & Hæredem, patrui nostri,* Ducis Clarentiæ, *& alios; Eos Possessionibus eorum spolians, in eum finem, ut opibus destituti, nobis,*

in caussâ nostrâ justissimâ, pro Ligeantiâ & Fidelitate ipsorum, auxiliari non possint. Etiàm, per vim & minas, aliquas ex Sororibus *nostris, necnon* Sororem *prædicti* Consanguinei *nostri,* Comitis Warwici, *atq; complures alias prænobiles Fœminas, sanguinis* Regii, *nuptas dedit nonnullis ex Cognatis & Amicis suis, humilis conditionis Hominibus; atq; sepositis* Nobilibus, *quibus Patria sua Cordi est, nullos circa se habet, quibus fidit, præter* Foxum Episcopum, Smithum, Braium, Lovellum, Oliverum Kingum, Davidem Audoenum, Risleium, Turbervillum, Tilerum, Cholmleium, Empsonum, Iacobum Hobartum, Ioannem Cuttum, Garthum, Henricum Wiatum, *& hujusmodi alios Villanos, & Terræ Filios, qui callidis Inventis, & expilatione Populi, præcipua extiterunt Instrumenta Consiliarii, & Caussæ Malorum, & Calamitatum, quæ nunc ubiq; regnant in* Angliâ.

Nos in memoriam revocantes præmissa, necnon immania & execrabilia Maleficia, assiduè perpetrata, per Hostem istum nostrum Capitalem, ejusq; Complices, violando libertates & immunitates Sanctæ nostræ Matris Ecclesiæ, *sub Prætextibus mundanis, & quæ* Hominem merè Animalem *sapiunt, non sine summâ* Omnipotentis Dei *Indignatione, Cui accedunt multiplices* Proditiones, *infanda* Murdra, Homicidia, Latrocinia, Concussiones, Extortiones, *Perpetuæ Populi* Expilationes, *per* Decimas, Tributa, Tallagia, Benevolentias, *& alias à Lege prohibitas* Impositiones, *& graves* Exactiones; *cum multis aliis Factis odiosis, quæ Ruinam & Desolationem* Regno, *in propinquo, minantur; Gratiâ divinâ fulti, atq; ope & auxilio illustrium Procerum,* Regii *nostri* Sanguinis, *adhibitis etiàm aliorum Hominum prudentium Consiliis, providebimus in posterum, atq; ita Rem-publicã ordinabimus, ut Merces* Regni *nostri nativæ maximo cum lucro impendantur; Commercia* Regni *cum Partibus Exteris ita administrentur, ut in majus Emolumentum cedant subditis nostris; & omnes illæ (quas recensuimus)* Decimæ, Tributa, Tallagia, benevolentiæ, Impositiones *& graves* Exactiones, *penitùs aboleantur, & in desuetudinem veniant, neq; unquàm posthàc resuscitentur, nisi in illis casibus in quibus Inclyti* Progenitores *nostri* Reges Angliæ, *ab antiquo, Subsidia & Collationes Subditorum, & fidorum Ligeorum, recipere consueverunt.*

Atq; ulterius, ex gratiâ & Clementiâ nostrâ, per præsentes simul promulgamus & promittimus, omnibus subditis nostris, plenam & gratuitam Remissionem & Condonationem, omnium præteritorum

Delictorum,

Delictorum & Offensarum, cujuscunq; Generis, contra Personam, *aut* Coronam *nostram in adhærendo* Hosti *illi nostri Capitali à quo satis scimus eos fuisse seductos, si infra tempus conveniens se nobis submittant. Quantum verò ad eos, qui cum primis nobis se aggregaverint, in Defensionem & auxilium Iuris nostri, eos tam amplitèr sentire faciemus* Regiam *nostram Gratiam, & Munificentiam, ut in magnum solatium cessurum sit, tam illis ipsis, quam suis, & durante ipsorum vitâ, & post mortem suam. Atq; insupèr, omnibus viis & mediis, quæ* Deus *in manus nostras dederit, ita Sceptra tractabimus ut omnibus Hominum Gradibus & Ordinibus, Solatia & Beneficia præstemus, Immunitates sanctæ* Ecclesiæ *illæsas conservando, Honores, Privilegia, & præeminentias Nobilitatis nostræ pro dignitate Natalium eorum, à Contemptu & vilipendio vindicando; Item Iuga solvemus Subditis nostris universis, Onerum & Gravaminum omnigenûm; Civitatibus quoq; nostris, Burgis & Oppidis, Chartas suas & libertates confirmabimus, & amplificabimus etiam, si merebuntur. Deniq; in omnibus rebus, Subditis nostris occasionem præbebimus, existimandi, fœlix illud & clementissimum* Edwardi *Inclyti Patris nostri, posterioribus vitæ suæ Annis,* Regimen, *in nobis revixisse.*

Quoniam verò, Mors, aut Captivitas, prædicti Hostis nostri Capitalis, multæ Sanguinis Effusioni parcere possit, alitèr proculdubiò secuturæ, si Terrore, aut Promissis, complures ex subditis nostris in Partes suas contra nos pertraxerit, quod protinùs evitare cupimus (etsi pro certo informemur, prædictum Hostem nostrum decrevisse, jamq; in procinctu esse, quo è Regno aufugiat; magnis Thesauris Coronæ *nostræ, in exteras Partes, jamdudùm transmissis, ut copiosiùs vitam in exilio sustentare possit) per præsentes edicimus, si quis Hostem illum nostrum ceperit, aut afflixerit, (qualiscunq; demùm fuerit Conditionis qui hoc fecerit) eum remuneratum iri, mille Libris Pecuniæ, in manus suas statìm numerandis; atq; insuper centum Mercis Redituum per Annum, sibi & Hæredibus suis concedendis in perpetuum; præterquàm, quod* Deo, *& omnibus Subditis bonis, rem gratam faciet, ejusmodi Tyrannum tollendo.*

Postremò omnibus notum facimus, Deumque *omnipotentem testamur; Cùm* Deus *Cor charissimi* Consanguinei *nostri,* Regis Scotiæ, *excitaverit, quò huic caussæ nostræ justissimæ, in propriâ Personâ suâ, adesset; Hoc ab eo factum esse absq; aliquo pacto, & promisso, aut etiam postulato,*

in

in præjudicium Coronæ, *aut Subditorum nostrorum ; sed contra, Fide datâ, ex parte dicti* Consanguinei *nostri, se, quandocunque nos invenerit, satis virium habere, ad Hostem nostrum debellandum, (quod speramus brevi futurum) confestim, pacificè in* Regnum *suum reversurum : Gloriâ tantum tam egregii Incœpti contentum, unâ cum verò & fido nostro Amore & Amicitia. Quam, (Gratiâ divinâ aspirante) ita semper dispensabimus, & fovebimus, ut magno solatio futura sit, utriusq;* Regni Subditis.

Verùm *Edictum Perkini* Populum *Angliæ* parùm permovit; Neque gratior erat ejus Adventus, propter Consortium illius, cum quo venerat. Itaque *Rex Scotiæ* animadvertens, neminem ad *Perkinum* venire, neque alicubi in favorem caussæ ejus se armare, Bellum in Incursionem vertit, & Provinciam *Northumbriæ*, Gladio & Incendiis vastavit, & diripuit; Verùm, postquam audisset, Copias contra se venire; neque volens Homines suos spoliis onustos, & graves deprehendi, in *Scotiam* cum prædâ amplâ rediit; Incœpti prosecutionem in aliud tempus differens. Traditum est, *Perkinum*, personam Principis probè imitantem, cùm videret *Scotos* Regionem illam depopulantes, queribundum, ad *Regem* accessisse, eumque obsecrasse; *Ne Bellum in eum modum, gereretur : Sibi enim nullam Coronam tam charam esse, ut eam Patriæ suæ sanguine, & Ruinâ, redimere vellet.* Cui *Rex Scotiæ* ferè per *Ironiam* respondit : *Se multum vereri, quod de re non suâ sollicitudinem susciperet; Quodque ipse nimis providus villicus Hosti futurus esset, si Regionem in usus ejus servasset.*

Per hoc tempus Annum, scilicet *Regis* undecimum, Interruptio Commercii inter *Anglos* & *Flandros*, cœpit Mercatores utriusque *Nationis* graviter pungere. Majorem igitur in modum commoti, omnem Lapidem moverunt, ut *Principes* suos respectivè flecterent, ad Commercium illud denuò aperiendum, Quâ in re Tempus iis favit. Cœperunt enim jam *Archi-dux* & Consiliarii sui, cernere, *Perkinum* Erronem, & Cosmopolitam inventum iri : Quodque puerorum esset, circa pupas, rixari. Quin & *Rex* ipse HENRICUS, post Impressiones illas *Perkini*, in *Cantium*, & *Northumbriam*, factas, & frustratas, *Perkini* Negotium minùs æstimare cœpit; Adeò ut, aliquo Consilio status, ejus rationem habere, consentaneum non putaverit. Verùm, quod eum maximè movit, illud fuit, Quod cùm *Rex* esset, Thesauri & Opum appetentissimus, pati non potuerit, Commercium tanquàm Atrophiâ languescere; Aut ullam manere Obstructionem in *Venâ portâ*, per quam Sanguis ille flueret. Attamen Majestatem suam eò usque tuebatur, ut se rogari primùm vellet. Quinetiàm *Mercatores*, qui *Adventurarii* dicebantur (Quorum Societas tunc opulentiâ floruit, & magno Locupletum numero, & bonis Contributionibus corroborata erat) nihil humile fecerunt, sed Nativas Regni Merces coemerunt, etsi in manibus suis, veluti mortuæ, jacerent, Exportatione cessante. Tandem *Londini* convenere Delegati ex utrâque parte, qui de negotio tractarent. Ex parte *Regis Foxus Episcopus Privati Sigilli Custos*;

Vice-

Vice-Comes Wellensis; *Kendallus Prior Sancti Johannis*; *Warrhamus Custos Rotulorum*, qui in *Regis* Gratiâ, & bonâ Opinione, indies magnopere proficiebat; *Vrswicus*, qui in omnibus ferè negotiis adhibitus est; & *Riseleius*. Ex parte *Archi-Ducis*, *Dominus Beverus Admirallius* ejus; *Dominus Verunsellus Præses Flandriæ*: & alii. Hi Tractatum ad Exitum perduxerunt, tam de Amicitiâ, quàm de Commercio, inter *Regem* & *Archiducem*; Articulos complectentem, tum Statûs, tum Commercii, & liberæ Piscationis. Hic est ille Tractatus, quem *Belgæ*, in hodiernum diem, vocant *Intercursum magnum*; Tam quia, omnibus numeris suis, magis esset absolutus, quàm Tractatus præcedentes, tertii & quarti Annorum *Regis*; Præcipuè verò, ad discrimen alterius Tractatûs, qui secutus est, Anno vicesimo primo *Regis*, quem *Intercursum malum* vocant. In hoc Tractatu, continebatur Articulus expressus (Ne alteruter *Princeps* alterius Rebelles reciperet) in hunc tenorem; *Vt si alter ex Principibus, à Fœderato suo, Rebellem aliquem suum, sibi tradi petiisset, Statim Fœderatus ille, eum è Territoriis suis excedere, Edicto juberet. Cui nisi Rebellis intra quindecim dies paruisset, statim pro Proscripto esset.* Verùm in isto *Articulo*, *Perkinus* nominatus non est, nec fortasse inclusus, quia Rebellis non erat; Sed tamen per hoc, Alæ ejus succisæ erant, quatenùs ad Sequaces suos ex *Angliâ*. Quin insupèr, in *Tractatu*, disertis verbis, insertum erat, ut hæc Prohibitio, ad Territoria *Ducissæ Viduæ*, extenderet. Post Commercium redintegratum, *Mercatores Angli*, in Sedem suam *Antuerpiæ*, redierunt; ubi *Solenni Processione*, & insigni lætitiâ excepti sunt.

Hyeme sequente, nimirùm Anno duodecimo *Regis*, *Rex* Comitia sua iterùm convocavit; In quibus, majorem in modum questus est, de Malitiâ *Regis Scotiæ*, & de crudeli ac prædatorio Bello, quo *Angliam* invaserat. *Regem* illum, qui Fœdere sibi junctus esset, & nullâ re à se provocatus, tanto erga se odio arsisse, ut Fæces *Perkini* Intoxicationis epotaret; quos jam cæteri omnes ubique abjecerant, & despexerant; Cúmque vidisset, supra vires suas esse, ut *Regi* noceret, Arma sua in Inermes & Imparatos vertisse, spoliando & depopulando Agros, contra Jura, & Pacis, & Belli; Orationem autem suam claudebat, se non posse, absque Honoris sui jacturâ, & Subditorum suorum periculo (quibus Protectionem debebat) Injurias illas inultas pati. *Comitia*, quid *Rex* sibi vellet, satis intellexerunt, eique *Subsidium* concesserunt, limitatum certè, sed tamen amplissimum, ad Summam videlicet centum & viginti Mille Librarum, unà cum Quindecimis duabus. Bella enim *Regis* HENRICI, ei semper fuerunt instar Mineræ cujusdam admirabilis, quæ Ferrum habebat in Summo, Aurum verò & Argentum in Fundo. His *Comitiis*, (quia Anno superiore tantùm Temporis in ferendis Legibus impensum fuit; atq; etiam, quia hæc *Comitia* ob *Scotiæ* Bellum solummodò convocata erant) nullæ *Leges* memoriâ dignæ sancitæ sunt: Præter unam, quæ perlata est, ad Instantiam *Mercatorum Adventurariorum* per *Angliã* sparsorum, contra *Mercatores Adventurarios Londinenses*, propter Monopolium quoddam, & Exactiones novas, Mercibus impositas. Quod, ut videtur, à *Londinensibus* factum est, ut sibi paulùm subvenirent, post du-

ra

ra tempora, quæ ſuſtinuerunt, ob Defectum Exportationis. Verùm Novitates illæ à *Parlamento* ſublatæ ſunt.

Sed *Regi* fatale erat, pro Pecuniis ſuis dimicare. Etſi enim pugnam cum Hoſtibus exteris devitaret, tamen ſemper pugnare compulſus eſt cum Rebellibus domi. Quamprimùm enim cœpit *Subſidium* exigi in *Provinciâ Cornubiæ*, Populus confeſtim Murmura, & Verba odioſa jactare cœpit: Cùm *Cornubienſes*, Genus Hominum eſſent, Animis obſtinatum, Corporis Compage & viribus robuſtiſſimum, quique duriter in terrâ ſterili degerent; Quinetiam, complures ex iis (ſi neceſſitas poſtularet) ſub terrâ vivere poterant, cùm Stannarii eſſent. Illi immaniter frendebant, Rem eſſe prorsùs non tolerabilem, ut propter puſillos motus *Scotiæ*, citò diſſipatos, ipſi ad pulverem uſque Exactionibus permolerentur: Quin & vociferabantur, Solutiones ejuſmodi iis competere, qui haberent quod ſolvere poſſent, quique vivebant ocioſè; Se verò, panem, quem in ſudore vultûs paraſſent, planè comeſturos; neque quenquam eum ipſis erepturum. Quemadmodùm autem accidit, ut cum Æſtus Populorum ſævire incipiant, non deſint plerunque venti Turbidi, qui eos majorem in modum exagitent, Ita Populus iſte, in duos incidit Anteſignanos, & Rebellionis Faces: Alter erat, nomine *Michael Joſephus*, *Faber Ferrarius*, ex uilla *Bodmini*: Nebulo audax & loquax, & qui Infimorum Sermonibus celebrari geſtiebat. Alter erat *Thomas Flammockus*, Jure-conſultus, qui multùm apud vicinos ſuos poterat, quia ſcilicet, cùm de Jure conſuleretur, Legem ab eorum parte ſtare, ferè ſemper reſponderet. Iſte Sciolus eruditè loqui volebat; quaſi modum teneret, quo Rebellio poſſit iniri, abſque Violatione Pacis. Populum autem magno cum ſupercilio edocuit, Subſidia in hoc præſenti caſu, Jure concedi non potuiſſe; hoc eſt, propter Bella *Scotiæ*, (quia *Lex* aliud excogitaverat Remedium, nimirùm *Servitium Scutagii*, pro hujuſmodi Expeditionibus) multò minùs, cum rebus ſatis pacatis, Bellum tantùm prætexebatur, ad expilandum Populum. Itaque conſentaneum eſſe, ut neutiquam ſtarent tanquàm Oves coram Tonſore, ſed ſe armarent, & Tela arriperent; Ita tamen, ut nulli creaturæ nocumentum infligerent, ſed tantùm *Regi* petitionem, validâ manu, porrigerent; ut ejuſmodi graves Exactiones revocaret; Atque eos, qui Conſilii ejus Auctores fuerant aut Suaſores, ſupplicio afficeret; quo cæteris metus incuteretur, ne ſimilia in tempus futurum auderent. Atque pro ſuâ parte, non videre ſe, quomodò officio *Anglorum* fidelium, & bonorum Ligiorum, ſatisfacere poſſent, niſi *Regem* à tam pernicioſis Conſiliariis liberarent, qui tam ipſum, quàm Populum ſuum protinus everſuri eſſent. Innuebant *Cardinalem Mortonum*, & *Reginaldum Braium*, qui *Regi* Umbellæ in hujuſmodi rebus erant.

Poſtquam iſti duo *Flammockus*, & *Faber Ferrarius*, garrulitate ſuâ, partìm publicè, partìm ſecretò, aures Populi impleſſent, & Animos vulgi inclinatos, & promptos ad Conſilia ſua, inveniſſent, ſe pro Ductoribus populo offerebant, donec alii viri Eminentioris gradûs, à partibus ſuis ſe declararent, quod brevi fore dixerunt: Se verò nihil aliud quam ſervos ipſorum futuros, in periculis tantùm primos: Minimè verò dubitare, quin Fines extremi, Occidentales

& Orien-

& Orientales *Angliæ*, in tam justâ caussâ concursuri sint: quodque universa ista (si quis rectè rem intelligeret,) pro *Regis* servitio, & bono, facerent. Populus hujusmodi seditiosis sermonibus instigatus, Arma sumpsit (plurimis eorum, Arcus, & Sagittas, & Falces, atque hujusmodi Agrestium Tela gestantibus) & continuò sub Imperio *Ductorum* suorum (quod Imperium in hujusmodi casibus semper tenetur ad Bene-placitum populi) è *Cornubiâ*, per *Devoniam*, usque ad Oppidum *Tauntoni*, in *Provinciâ Sommersettensi* perrexerunt, sine ullâ cæde, violentiâ, aut prædâ. Apud *Tauntonam* autem oestro perciti, unum ex Exactoribus Subsidii rigidioribus, qui appellatus est *Præpositus Perini*, trucidârunt. Inde profecti sunt *Wellesiam* ubi, *Baro Audleius*, (cum quo Ductores Rebellium Consilia anteà secretò miscuerant) Vir nobilis, ex antiquâ prosapiâ, sed Ingenio turbido, & in ruinam propriam aspirante, se cum illis conjunxit; atque ab illis lætis clamoribus, pro *Imperatore* ipsorum, agnitus fuit; Animos jam novos sumentibus ipsis, cùm senserint se ab uno ex Proceribus duci. *Dominus Audleius*, *Wellesiâ Salisburiam*, *Salisburiâ Wintoniam*, eos duxit. Inde Stultus Populus, (qui scilicet *Ductores* suos ducebat) omninò in *Cantium* duci volebat; secum fingentes Populum *Cantii* sibi hæsurum, insulsissimo prorsùs Consilio: Cùm *Cantiani* nupèr magnam Fidelitatem & Animi promptitudinem erga *Regem* ostendissent. Verùm fatuus ille Populus, audierat *Flammockum* dicere, *Cantium* nunquàm fuisse subjugatum; Atque *Cantianos* fuisse Homines, inter *Anglos*, in Libertate asserendâ acerrimos. Atque his frivolis sermonibus, magna de iis sibi promiserant, in Caussâ, quam pro libertate Subditorum susceptam credi volebant. Sed cùm in *Cantium* venissent, *Provincia* illa adeò benè composita erat, & sedata, tam recenti *Regis* erga eos Comitate, quàm Auctoritate & Existimatione *Comitis Cantii*, *Baronis Abergavennii* & *Baronis Cobhami*, ut ne unus quidem, sive ex Eminentioribus, sive ex Inferioribus, ad eos accederet. Quod haud parùm terruit, & fregit multos ex iis, qui minùs erant contumaces: Adeò ut ab exercitu aufugerint, & domum redierint. Verùm Pertinaciores, quique se promptissimos in caussâ declaraverint, persistebant; & superbiebant potiùs quam Animos submittebant. Quemadmodùm enim illud nonnihil eos terrebat, quod nemo se iis adjungeret; ita & spiritus addebat, quod Copiæ *Regis* minimè eos invaserant; cùm ab Occidentali ad Orientalem Extremitatem *Angliæ* pertransissent. Itaque Profectionem suam continuârunt, & castrametati sunt super *Blackheath* inter *Grenovicum* & *Elthamam*; minantes se, aut cum *Rege* prælium conferturos (jam enim Fluctus se altiùs quam ad *Mortonum* aut *Braium* extulerunt) aut *Londinum*, in Conspectu ejus, capturos; Sperantes se in *Urbe* inventuros, non minùs Formidinis, quàm Opulentiæ.

Sed ut ad *Regem* revertamur. Cùm primùm certior factus esset, de Insurrectione *Cornubiensium*, propter Levationem *Subsidii*, majorem in modum commotus est: Non rei ipsius ergô, sed propter aliorum periculorum, quæ eodem tempore ei impendebant, concursum. Metuebat enim, ne bellum è *Scotiâ*, Rebellio illa ex *Cornubiâ*, & conjuratio *Perkini*, ejusque sequacium, simul in eum ingruerent: Satis gna-

rus, periculosam esse eam Monarchiæ Triplicitatem, cùm Bellum Externum, Rebellio Intestina, & Competitor Titularis, simul impendeant. Attamen, Occasio eum ex parte invenit paratum. Simul-ac enim *Comitia* soluta fuissent, *Rex* potentem Exercitum coegerat, quo *Scotiæ* Bellum inferret. Quin & *Rex Scotiæ Jacobus* similitèr magnas Copias instruxerat; vel quò Regnum suum defenderet, vel quò Regnum *Angliæ* iterùm invaderet. Verùm *Regis* HENRICI Copiæ, non solum præparatæ erant, sed planè in procinctu, sub Ductu *Daubeneii*, *Camerarii* sui. Sed auditâ rebellione *Cornubiæ*, *Rex* eas Copias apud se tenuit, ad Præsidium suum proprium. Attamen intereà *Comitem Surriæ* in partes *Boreales* celeritèr misit, ad Defensionem, & Robur earum Regionum, si fortè *Scoti* aliquid molirentur. Verùm quoad modum suum cum Rebellibus procedendi, is longè diversus erat, à præcedente suâ consuetudine, & Practicâ, quæ sempèr fuit, cum magnâ alacritate, & celeritate conjuncta, solebat enim eis sine morâ resistere, aut etiàm eos adoriri. Hoc ei prius in more fuerat. Verùm nunc, præterquàm quod erat ætate provectior, minúsque periculorum appetens, propter diutinam fruitionem *Regni*, tempus ejus generis fuit, ut varia periculorum facies, diversæ Naturæ, & à Partibus diversis, eum in hoc consilium adduceret, ad vires suas unitas conservandas, in Sede & Centro *Regni*: Secundum vetus illud *Indorum* Emblema, in rebus tam tumidis; *Manum in medium vesicæ imponere, ut neutrum latus insurgeret*. Prætereà, nulla ei incumbebat necessitas, propter quam ab hujusmodi Consilio decederet. Neque enim Rebelles Regiones depopulabantur, quo casu parùm ei honorificum fuisset Populo non succurrere: Neque, ex alterâ parte, eorum Copiæ ullâ accessione augebantur; Quæ eum moveret, ut properaret, & rem præcipitaret, antequàm in vires nimias excrescerent. Postremò, & status, & Belli Rationes, ab hoc constare videbantur; quia Motus populares plerunque magis furiosi sunt in principio. Atque insupèr, hoc modo, eos plus in arcto habebat, & magis sibi obnoxios, cùm longè à Patriâ suâ remoti essent; ideoque fieri non poterat, ut domum se reciperent, & Motus fortaßè renovarent.

Cùm igitur Rebelles (ut dictum est) super Collem de *Blackeheath*, castrametati essent, unde conspicere possent urbem *Londini*, & pulcherrimam Vallem circumjacentem: *Rex* secum reputans, plurimùm Honoris sui interesse, ut quò magis in iis adoriendis rem hactenùs distulisset, eò citiùs Prælium consereret, ne Cunctatio illa ex aliqua tepiditate, sed ex prudentiâ, & opportunâ temporis electione, provenisse videatur; decrevit, omni morâ sepositâ, cum iis congredi; hocque nihilominùs, eâ cum providentiâ, & circumspectione, ut parùm Fortunæ relinqueret. Cúmque amplissimas Copias coegisset, quò magis omnia Accidentia in ordinem redigeret, eaque veluti superior regeret, illas trifariam divisit. Atque exercitus primus, à *Comite Oxoniæ*, ut Generali, cui subessent *Comites Essexiæ* & *Suffolciæ*, ducebatur. His datum est in Mandatis, ut cum Turmis aliquot Equitum, & Peditum Cohortibus, & Tormentorum firmo apparatu, collem circumirent, ubi Rebelles castrametati fuerunt, seque ultra eos sisterent; Omnesque Collis Fimbrias, & Declivia obsiderent; præter ea, quæ versus

Londinum

Londinum patebant; ut Feræ istæ, tanquam Indagine, clauderentur. Secundum Exercitum (qui maximè in pugnam venturus esset; & in cujus Manu Fortuna prælii, ejus diei; maximè sita foret) *Domino Camerario* attribuit: Cui præceperat, ut à fronte Rebelles invaderet, ex eâ parte, quæ *Londinum* prospiciebat. Tertium Exercitum, maximum certè & instructissimum, circa se retinuit; ut in omnes Eventus paratus esset, vel ad pugnam instaurandam, vel ad victoriam consummandam, atque interim, ut *Urbs* in securo esset. Atque in eum finem, castrametatus est ipse, in *Campis* S. *Georgii*, ut se medium poneret, inter Rebelles, & *Urbem*. *Civitas* autem *Londini*, præcipuè sub initiis, cùm Rebelles tam propè castrametatos cerneret, magno tumultu egit: Ut fieri solet in opulentis & populosis *Civitatibus* (præsertìm iis, quæ Regionum suarum tanquàm Reginæ sint) quæ raro admodùm ex fenestris aut turribus ipsarum, Hostilem Exercitum vident. Verùm, quod maximè eos pupugit, illud erat, quod cum inconditâ turbâ rem habituri essent, cum quâ nulla erat Compositionis, aut Conditionum, aut legitimi alicujus Tractatûs spes, si opus esset; sed quæ in rapinas, & prædam, ruitura videbatur. Etsi enim audiissent, Rebelles in Itinere suo, se pacatè & modestè gessisse; tamen malè metuebant, hoc ipsorum temperamentum, non diù duraturum: sed potius hoc ipsum eos acuere posse, ad spolia in fine captanda. Itaque Populus *Londinensis*, perpetuò hùc illùc cursitabat, alii ad Portas, alii ad Muros, alii ad littora Fluvii; sibi ubique metus, & *Pannicos Terrores* injiciendo. Nihilominùs, *Prætor Civitatis Tatus*, necnon *Shanus* & *Haddonus Vice-Comites*, officio suo strenuè, & fortitèr functi sunt, in populo armando & instruendo. Quibus *Rex* adjunxit nonnullos ex viris Militaribus, qui Cives consilio & operâ juvarent. Verùm haud multò post, cùm intellexissent Cives, *Regem* ita rem administrasse, ut necesse foret Rebelles ter Victores evadere, antequam ad Civitatem appropinquarent; Quodque Personam suam propriam, inter eos & Rebelles, mediam stitisset; Quodque cura major esset Rebelles circumcludendi, ne aliquis eorum effugeret, quam quod de victoriâ in ipsos omninò dubitatio subesset; tumultuari destiterunt, & se in tuto esse credebant. Eò magis, quod magnam fiduciam habuerunt, in tribus Ductoribus, *Comitibus Oxoniæ*, & *Essexiæ*, & *Daubeneio*, qui omnes celebrati & gratiosi fuerunt apud populùm. Quantum verò ad *Jasparum Ducem Bedfordiæ* (quem *Rex* Bellis suis præficere solebat) tunc temporis ægrotabat, neque diù superstes fuit.

Dies Prælii insecuti, fuit vicesimus secundus *Junii*, & *Dies Saturni*, (quem Diem Hebdomadæ *Rex* pro fausto ducebat) etsi *Rex* quâ poterat Arte, falsum Diem in vulgus jecerat; Ac si, in animo haberet, Rebelles proximo *Die Lunæ* invadere, quo magis eos imparatos, & Ordinibus solutos, deprehenderet. Nobiles illi, quibus ea pars Belli assignata erat ut Collem circumsepirent, aliquot antè dies in locis opportunis se stiterunt, Rebelles intercepturi. Tempore autem pomeridiano, Die paulùm declinante, (quod factum est, ut Rebelles certiùs crederent se eò die non conflicturos) *Daubeneius* contra eos Copias duxit: Ac primo Cohortes aliquot à Ponte *Detfordiensi*, retrò se recipere compulit, licet fortissimè & acerrimè pugnassent. Sed cùm Nu-

merus eorum haud magnus esset, se ad Aciem ipsam, quæ in colle morabatur, receperunt. At Exercitus Rebellium, audito quòd Copiæ *Regis* jam adessent, Ordines suos instruebat, sed non sine magnâ confusione. *Verùm* neque Copias, ut ratio Belli postulabat, in primo Collis ascensu, versus Pontem collocaverunt, quæ iis Subsidio essent, quæ Pontem custodirent: neque Exercitum suum promoverunt, ad acclivia Collis, ubi iniquo loco, à *Regis* Copiis, pugnam conferi, necessum fuisset; sed in planitie Collis procul instruxerunt. Ita ut *Daubeneius* Collem ascenderet, & æquo loco se sisteret, antequàm ei resisteretur. *Daubeneius* eos securiter admodùm adortus est; ita ut Fortuna ejus Diei periclitaretur. Etenim cùm Fronte Copiarum suarum oblitus salutis suæ, temerè dimicaret, à Rebellibus captus est, sed statim ereptus. Rebelles pugnam, in breve tempus, sustinebant, neque ignavè rem gesserunt: Sed cùm malè armati essent, & sub *Ducibus* imperitis, neque ab Equitatu aut Tormentis instructi, absque difficultate magnâ devicti, & in fugam conjecti sunt. Quantùm verò ad tres illos *Ductores* suos, *Audleium* scilicet, *Fabrum Ferrarium*, & *Flammockum* (ut ferè Popularium Motuum Auctores ignavi sunt, & semi-fortes) illi se vivos capi sustinuerunt. Numerus Occisorum, ex parte Rebellium, fuit circa bis mille Hominum, cùm totus eorum Exercitus Numerum sedecim Millium (ut dictum est) complêsset. Reliqui plerique omnes capti sunt, cùm Collis, undiquaque, *Regis* Copiis obsessus esset. Ex *Regis* parte trecenti circiter occubuerunt: Plurimi eorum Sagittis confixi, quæ Sagittæ, ut fama ferebat, longitudinis erant virgæ scissoriæ: Tam potentibus scilicet Arcubus *Cornubienses* usi sunt.

Victoriâ in hunc modum partâ, *Rex* complures *Equites Banarettos* creavit; Tam in Colli de *Blackheath*, ubi *Locumtenens* ejus prælio vicerat, (quò ipse Equo vectus est, ut Ceremoniam illam præsens præstaret;) Quàm in *Campis Georgianis*, ubi ipse castrametatus fuerat. Quantùm verò ad Munificentiam, aut Donativa, edixit, ut omnia Prælio-Captorum Bona, iis, qui illos ceperant, cederent; sive in specie, sive per viam Redemptionis. Honores & Munificentiam, Severitas & Supplicia, secuta sunt. *Baro Audleius* à Carcere de Portâ novâ, ad Collem *Turris* ductus est; In Tunicâ papyraceâ, Insignibus suis depictâ; Insignibus autem reversis, & Tunicâ laceratâ; ibique decapitatus est. *Flammockus*, & *Faber Ferrarius*, ad Furcas de *Tiburne*, super Crates tracti, suspensi, & deartuati sunt: *Fabro* etiam super Cratem, ut ex verbis ejus nonnullis, perspicere licebat, gestiente, se temporibus futuris memorabilem fore. *Rex* paulò antè constituerat, *Flammockum* & *Fabrum* in *Cornubiam* remittere, ut ibi in majorem terrorem supplicio afficerentur; Sed certior factus, Provinciam illam adhùc intumescere, secundâ usus cogitatione, populum neutiquàm irritare, consultius putabat. Reliquis omnibus Edicto *Rex* veniam largitus est: cujus Diplomata sub magno Sigillo procurare poterat, qui vellet. Ita ut, excepto Sanguine, quem Prælium hauserat, *Rex* sibi satisfieri passus sit, trium tantummodò Hominum supplicio, ad tantæ Rebellionis Expiationem.

Erat profectò res mira, *Regis* illa inæqualitas & Alternatio, in infligendis

fligendis Suppliciis, & spargendis Gratiis. Ac primò quidem Intuitu, rem quis forte aut casu gubernari putaret? Verùm si magis à prope introspiciat, reperiet magnâ ratione factum fuisse; Majore fortassè, quam post tantum temporis Intervallum, notari jam queat: Motu *Cantiano*, (cùm Manipulus tantùm Rebellium esset,) ad numerum centum & quinquaginta morte mulctati sunt: At in hac Rebellione tam numerosâ, Homines tres tantùm; Sive illud in caussâ fuerat, quod *Rex* satisfactum in parte putaret, Sanguine in Acie effuso; Sive quod in Caussâ populari severiùs agere inconsultum arbitraretur; Sive quod Populi istius Innocentia quædam, (cùm Longitudinem *Angliæ* emensi essent, ferè absque maleficio, vel prædâ,) Cor *Regis* aliquantùm emollisset, & ad Misericordiam flexisset; Sive denique, quòd res magni discriminis putaret, Rebellionem ex Lasciviâ, & Rebellionem ex Inopiâ.

Post *Cornubienses* devictos, venit *Caleto* ad *Regem* honorifica Legatio, à *Rege Galliæ*; Quæ *Caletum* accesserat ante mensem; Ibíque propter perturbationes Regni remanserat; Sed honorífice admodùm, & impensis *Regis* HENRICI, excepta.

Rex, sub primum eorum ad *Caletum* Adventum, ad eos misit; Rogans ut ibi paulisper manerent, donec Fumus pusillus, qui in Regno suo excitatus erat, dissiparetur: Quod propediem fore non dubitaret: More suo illud palàm contemnens, cui nihilominùs seriò incumbebat.

Legatio ista negotium alicujus magni Momenti non ferebat; sed tantùm procrastinationem petebat Diei, ad solutionem Pecuniarum, præfixi; Unà cum aliis quibusdam particularibus, quæ ad *Limitaneos* spectabant. Et reverà, nihil aliud fuit ista Legatio, quàm Blanditiæ, ad *Regem* Comitate deliniendum, ut amicè erga *Gallum* affectus esset: Sed nihil in eâ tractatum est, ad præjudicium Fœderis cum *Italis* icti.

Verùm, durante tempore Profectionis *Cornubiensium*, versus *Londinum*, *Rex Scotiæ* (benè de Rebus *Anglicis* informatus, certusque sibi Bellum instare ab *Anglis*, quamprimùm illæ turbæ consedissent,) opportunitatem non amisit: Sed *Regem*, satis implicatum credens, Fines *Angliæ*, iterùm cum Exercitu, ingressus est; Atque ipse præsens Castellum *Norhami* obsedit, cùm parte tantùm Copiarum, reliquis ad Agros depopulandos immissis. Verùm, *Foxus Episcopus Dunelmensis*, (vir prudens, quique per præsentia ad futura, acri Judicio, penetrare poterat,) hoc ipsum prævidens, Castrum illud suum *Norhami*, Tormentis atque Apparatu Bellico omnigeno, instruxerat & muniverat: Quinetiàm Præsidium Militum fortissimorum, magno numero in eo collocaverat, magis quàm pro Castri magnitudine; Expectans potiùs Insultum acrem, quàm obsidionem longam. Populum præterea Regionis, cum Pecoribus & Bonis suis, in loca tuta, & prærupta, se recipere, antè jusserat: Et equis citatis, ad *Comitem Surriæ*, (qui, in Provinciâ Eboracensi, non procul aberat,) literas misit, ut celeriter subveniret; Ita ut, *Rex Scotiæ*, & Incœpto suo contra *Castellum*, intercideret, & Militibus prædam satis jejunam compararet. Ac, postquam intellexerat *Comitem Surriæ*, cum magnis Copiis adventare,

in *Scotiam* rediit. *Comes*, cùm Castrum liberatum, & Hostem retrocessisse comperisset, in *Scotiam* celeritèr perrexit: sperans se *Regem Scotiæ* assecuturum, ut prælio cum eo decertaret. Verùm cùm tardè venisset, *Castrum Atoni*, (quod inter *Barwicum* & *Edingburgum* pro munitissimo habebatur) obsedit, illudque intra paucos dies cepit. Sed paulò post, *Rege Scotiæ*, in Interiora *Regni* sui se recipiente, cúmque tempestas Anni esset præter modum procellosa, & aspera, *Comes* in *Angliam* reversus est. Adeò ut, Summa Expeditionum utrinque, nihil aliud esset, quam Castrum captum, & Castrum oppugnatum: Sicque Res gestæ, nec Copiarum Viribus, nec Odiorum Fervori, nec Expectationis Magnitudini, respondebant.

Inter hos Tumultus, & intestinos, & exteros, ex *Hispania* in *Angliam* venit, *Petrus Hialas*, (nonnulli eum *Eliam* dixerunt;) Sanè Præcursor fuit Fælicitatis quâ hodiè *Anglia* fruitur. Legatio enim ejus Inducias inter *Angliam* & *Scotiam* induxit; Induciæ Pacem; Pax Matrimonium; Matrimonium verò Regnorum Unionem. *Hialas* iste vir prudens fuit, atque (pro ratione temporum illorum) non ineruditus, Fuit autem à *Ferdinando* & *Isabellâ*, *Regibus Hispaniæ*, missus, ad *Regem* HENRICUM; ut tractaret de Nuptiis, inter *Catharinam* Filiam eorum secundo-genitam, & *Arthurum Principem*. Tractatus iste, dexteritate Legati, non segnitèr promotus, quin & ferè ad Maturitatem perductus fuit. Verùm contigit interim, ut Colloquio quodam, quod ei cum *Rege* circa Negotium *Hispaniense* intercessit, *Rex* (cui proprium erat in Sinus Legatorum, Principum exterorum, illabi, si viri ipsi ei placuissent: Ita ut, haud rarò, de Negotiis propriis, cum illis deliberare soleret; Quin & eorum nonnunquàm operâ uti;) Obitèr inciderit in sermones, de Rebus componendis cum *Scotiâ*. Etenim *Rex*, naturalitèr, sterilia illa cum *Scotis* Bella, non amabat; etsi commodum interdùm, è famâ eorum, eliceret. Neque defuerunt ei in Concilio *Scotiæ*, qui parati erant *Regi* suo vicissim persuadere, ut eandem viam iniret, & Bellum cum *Angliâ* finiret; Amorem Patriæ prætexentes, sed secretò Rebus HENRICI faventes. Solummodò, spiritus nimis altos gerebat HENRICUS, quam ut primus pacis Mentionem facere sustineret. Ex alterâ parte, Affinem talem comparaverat, *Ferdinandum* scilicet *Arragoniæ*, qualem optare poterat. Postquàm enim ille *Rex*, certus jam Matrimonii conficiendi, Personam Fraterni Affinis in se suscepisset, non dubitabat (*Hispanicâ cum gravitate*) *Regi*, in rebus suis propriis, consilia præbere. *Rex* quoque, ex alterâ parte, sui non immemor, sed aliorum Mores in rem suam vertere consuetus, usus est hoc, quo diximus, *Arragoniensis* Ingenio, ad negotia, quæ HENRICUS ipse, aut se minùs decere, aut apud alios minùs grata fore, cognoverat. Itaque libentèr assensit, ut *Hialas* (tanquàm in re ex motu proprio natâ,) de Concordiâ cum *Scoto* tractaret, eamque ob caussam in *Scotiam* proficisceretur. *Hialas* negotium suscepit, atque ad *Regem* profectus, postquàm multâ Arte id effecisset, ut *Rex Jacobus* ad consilia saniora propenderet, scripsit ad *Regem* HENRICUM, se minimè dubitare, quin pax facilè coalescere & coagmentari possit; si *Rex* aliquem ex Consiliariis suis, prudentem & moderatum, ad *Regem Scotiæ*, de Conditionibus Pacis tractandis, mitteret.

mitteret. Itaque *Rex Episcopum Foxum*, (tunc apud Castrum suum *Norhami* manentem,) misit,ut cum *Hiala* colloqueretur; Atque post, uterque cum Delegatis *Regis Scotiæ* tractarent. Delegati utrinque convenerunt. Sed post multas Disceptationes de Conditionibus Pacis, modò ab uno ex *Regibus*, modò ab altero, propositis, de Pace quidem concludere nequiverunt. Præcipua caussa, propter quam transigi non potuit de pace, fuit *Regis* HENRICI Postulatum, ut *Perkinus* in manus suas traderetur, tanquàm *Regum* omnium Contumelia, & Persona *Jure Gentium* non privilegiata. *Rex Scotiæ*, ex alterâ parte, hoc facere constantèr recusavit, dicens,se pro suâ parte,de Titulo *Perkini*, Judicem non esse competentem; Verum se eum recepisse ut Supplicem; Protexisse ut profugum; Cum Consanguineâ suâ desponsasse; Atque Armis suis juvasse, cùm crederet eum verum principem fuisse. Itaque nunc prorsùs non posse, salvo suo Honore, Ita dissuere, & quodammodò mendacii arguere, omnia quæ antè à se dicta & acta essent,ut eum in manus Hostium traderet. *Episcopus* similitèr,(qui Mandata quædam à *Rege* superba acceperat, saltèm in fronte eorum,etsi in pede inserta fuisset clausula mollior,quæ omnia ad *Episcopi* Arbitrium rejiceret, etiàm disertis verbis præcipiens, ut nullo modo pacis spem abrumperet,) postquàm Traditio *Perkini* ei denegata fuisset, alterum Articulum, quem in mandatis habebat,proposuit: Ille fuit, ut *Rex Scotiæ*, cum *Rege* HENRICO, apud *Novum Castrum*, congredi, & in Colloquium venire vellet. Hoc ubi *Regi Scotiæ* relatum est, respondit; *Se pacem tractare velle,non emendicare. Episcopus* etiam, (ut ei insupèr erat in Mandatis) Restitutionem urgebat spoliorum per *Scotos* captorum, vel saltèm Compensationem eorum. Verùm Delegati *Scotiæ* responderunt: *Ea esse instar Aquæ in Terram effusæ, quæ recolligi non posset; quodque Subditi* HENRICI, *faciliùs possent Damna illa tolerare, quam* Rex Scotiæ *ea persolvere.* Attamen in fine, (ut Homines moderati & Rationi non recalcitrantes,) Recessum potiùs quendam ad tempus fecerunt, quam Tractatum interruperunt, & in Inducias, pro certis Mensibus, consenserunt. Sed *Rex Scotiæ*, etsi Judicium suum formalitèr de *Perkino* retractare recusasset,quod tantis pignoribus obstrinxerat: Tamen, intra secreta animi sui,frequentibus *Anglorum*, quos circa se habebat, Sermonibus, & aliis diversis Relationibus motus,cœpit eum pro *Impostore* ducere. Quamobrem honorificè certè, & more Regio, eum ad se vocavit; Et Beneficia sua & Favores in eum collatos recensuit; Quod Consanguineam ei in Matrimonium dedisset, quodque potentem & opulentum *Regem* Bello offensivo, in caussâ ejus, per spatium duorum Annorum lacessisset. Imò etiam,quod Pacem honorificam, ultrò oblatam, si eum dedere voluisset, omninò rejecisset: Quodque etiam *Nobiles*, & *Populum* suum, non mediocritèr, dum promissis suis erga eum stare vellet, offendisset, quos diutiùs sibi infensos persistere, tutum sibi non esset. Itaque monuit, ut Fortunis suis consuleret, & locum exilio suo magis opportunum deligeret: Simul inquiens, illum negare non posse, quin *Angli*, priùs quam *Scoti* eum deseruissent; Cùm facto bis Experimento, nemo *Anglus* ad eum accessisset. Nihilominùs,se,quod sub primum Adventum ejus dixerat,confirmaturum;

firmaturum; Nimirùm, *Eum pœnitentiam minimè acturum, quod in manus suas se commisisset:* Quandoquidèm eum minimè ablegare protinùs constituisset; sed Navibus & Pecuniis adjuvare, ut quo vellet, tutò transportaretur. *Perkinus*, nihil omninò de Theatrali suo fastigio descendens, paucis respondit; *Se satis videre tempus suum adhùc non venisse; Sed quacunque tandem Fortunâ usus foret, se honorificè, & sentire de Rege, & loqui non destiturum.* Itaque à *Rege* dimissus, de *Flandriâ* ampliùs non cogitavit, utpotè Loco minùs tuto, post Tractatum cum *Archi-Duce*, superiore Anno conclusum; sed Uxore & Amicis, & Servis, qui eum deserere nolebant, comitatus, in *Hiberniam* trajecit.

Hoc Anno duodecimo scilicet *Regis*, *Alexander Papa*, (qui maximè solitus est amare eos Principes, qui remotiores erant; & cum quibus minimùm ei intercederet Negotii;) grato animo recolens, *Regis*, ad Fœdus *Italorum* Accessionem, propter Defensionem *Italiæ*, eum, Gladio Consecrato, & *Pileo*, quem vocant, *Manutentionis*, per Nuncium suum remuneratus est. Idem ante eum, fecerat *Papa Innocentius*, sed minore cum solennitate & gloriâ, recepta sunt. Etenim *Rex* nunc mandavit *Majori*, & *Aldermannis Civitatis*, ut *Oratori Papæ*, ad pedem *Pontis Londinensis*, obviam fierent; Atque plateæ universæ, inter *Pontem*, & *Palatium Episcopi Londinensis* (ubi *Rex* tunc hospitabatur,) Civium Fraternitatibus, in Sagulis suis vestitis, utrinque clauderentur. Quin & ipse *Rex*, die crastino, (in quem inciderat *Festum omnium Sanctorum*,) magnâ stipante Catervâ, Prælatorum, Procerum, & Aulicorum, solenni cum Processione, ad *Ædem D. Pauli* perrexit, Insignibus illis, *Gladii* & *Pilei*, ante se gestatis. Et Processione illâ finitâ, *Rege* in *Choro* sedente, *Archiepiscopus Cantuariensis*, super Gradus ante *Chorum* stans, longam habuit Orationem; Amplitudinem & Sublimitatem Honoris illius extollens, quo *Papa*, per hæc Ornamenta, & Insignia Benedictionis, *Regem* decoravit: Etiam quam rarò, quamque eminentium Meritorum Contemplatione, illa concedi consuessent. Denique præcipua *Regis* Acta & Merita recensuit, quibus *Papa* motus, eum tali Honore, dignatus esset.

Usque ad hoc tempus, Rebellio *Cornubiensis* (de quâ jam diximus,) nihil affine habere visa est, cum rebus gestis *Perkini*; Nisi fortè quod *Edictum Perkini* promisso innuisset, se Exactiones & Tributa deinceps aboliturum; Eóque effecisset, ut interdùm erga illum non pessimè animati essent. Jam verò Bullæ hæ frequenti agitatione concurrere cœperunt, ut in superficie Aquarum facere solent. *Regis* Clementia Rebelles *Cornubienses*, postquàm domum rediissent, sine pœnâ dimissi, verùm (ut diximus) solidi unius aut duorum pretio redempti,) magis animaverat, quam sanaverat. Adeò ut apud Vicinos & populares suos, jactare non dubitarent; *Regem in iis ignoscendis prudentèr sibi consuluisse, quoniam satis sciebat, sibi paucos Subditos in Angliâ reliquos fore, si omnes suspendisset, qui cum iis sensissent.* Atque alii alios acuentes Motum renovare cœperunt. Quidam autem ex iis astutiores, clam ad *Perkinum* in *Hiberniam* miserunt, qui ei intimarent, se, si ad illos venisset, ei præstò futuros.

Cum *Perkinus* hunc Nuncium accepisset, cœpit iterùm se erigere,

& cùm

& cum Consiliariis suis rem communicavit; Ex quibus tres plurimum apud eum poterant; *Hernus* Sericorum Propola, qui obæratus profugerat, *Skeltonus* Scissor; & *Astleius* Notarius; Etenim *Frionus* Secretarius discesserat. Hi apud eum disserebant, illum magnoperè errasse; cùm in *Cantium*, & iterùm cùm in *Scotiam* profectus esset: Quandoquidem Locus alter tam propè *Londinum* esset, & quasi sub oculis *Regis*; Alter autem locus, Nationis esset, populo *Angliæ* tam invisæ, ut quamvis eum summâ Benevolentiâ complexi fuissent *Angli*, nunquàm tamen ei ita comitato adhærere vellent: Verùm si Fortuna in tantum arrisisset, ut in Principio motûs *Cornubiensis* adesse ei contigisset, ante hoc tempus, eum *Westmonasterii* Coronatum iri. *Reges* enim istos, (ut ipse jam satis expertus esset) *Principes* Calamitosos, pro Calceamentis vendere, nihil pensi habere; Ejus verò Rationes postulare, ut se totum Populo committeret; Itaque ei Consilium dederunt, ut, cum quâ poterat festinatione, in *Cornubiam* trajiceret. Quod & fecit, secum ducens quatuor Naviculas, quæ circitèr centum & viginti Milites vehebant. *Mense Septembris* appulit ad Oram *Whitsandi*; & continuò *Bodminum*, oppidum *Fabri Ferrarii*, de quo antè diximus, profectus est: quò ad eum confluxerunt circiter tria Millia Agrestium. Illic novum *Edictum* promulgavit, Populum bellis promissis demulcens, & Favorem eorum, Invectivis in *Regem*, & Regimen suum, prensans. Et ut fit in Fumo, qui cùm in altissimum pervenit, se perdit, magnificè admodùm de Seipso loquebatur. Consiliarii ejus, antè omnia, eum moverunt, ut in potestatem suam redigeret, Oppidum aliquod opulentum & munitum; Quò & Milites suos Dulcedine prædæ devinciret, & Homines perditos, & sine Lare, undiquaque, simili spe lucri, alliceret; Et rursus, ut Copiis suis, Oppidum illud, præsidio & receptui esset, si fortè in Acie aliquid adversi contigisset. Itaque animos sumentes processerunt, & *Exoniam* obsidione cinxerunt; Urbem, in illis partibus, tam Munitionibus, quam Opulentiâ, florentissimam.

Circa *Exoniam* Castrametati, vi primò abstinuerunt; sed assiduis Clamoribus & vociferationibus instabant, ut Oppidanos terrerent. Prætereà Populum, sub Muris stantes sæpè interpellabant, ut se illis adjungerent; Dicentes, *Regem* RICHARDUM illud Oppidum, *Londini* Æmulum effecturum, si primùm in suas partes descendissent. Sed pro suâ Insulsitate, viros nullos delectos, ad eos miserunt, qui animos eorum tentarent, & cum iis tractarent. Cives *Exonienses*, ex suâ parte, Subditos se fidos & fortes præstiterunt. Neque inter eos erat Tumultus aut Dissensio ulla; sed unanimi Consensu, se ad Defensionem Oppidi, compararunt. Nam viderunt, Rebelles adhùc non tantis viribus pollere, ut ab iis metuere deberent; Ac rursus sperabant, antequàm numerus Rebellium augeri possit, sibi à *Rege* Auxilia submissa fore. Atque utcunque eventus foret, Extremum Malorum putabant, se illi famelicæ & inconditæ turbæ permittere. Quare cùm res Oppidi benè ordinassent, nihilominùs, Nuncios diversos de Muris, per Funiculos, clam demiserunt, (ut si unus interciperetur, alius Evaderet,) qui *Regem*, de statu Urbis, certiorem facerent, ejusque Auxilia implorarent. Similitèr & *Perkinus* metuebat

bat sibi ab auxiliis à *Rege* celeritèr mittendis; Ideoque constituit ultimas suas vires experiri, ad Oppidum expugnandum. Quamobrem admotis Scalis ad Muros, in diversis locis, simul Insultum fecit in unam ex Portis. Cùm autem nec Tormenta, nec Machinæ ei suppeterent; Et comperiens se Arietatione Truncorum Ligneorum parùm proficere; Cúmque etiàm per Clavas aut Rostra ferrea, ac per alia similia Instrumenta, quæ præstò erant, nihil ei reliquum fuisset, nisi ut ex portis unam incenderet; Illam rem adortus est, ut Portam incenderet. At Cives periculum prævidentes, priusquàm Porta integra flammâ corripi & consumi posset, Portam ipsam ex interiore parte, & spacii nonnihil adjacentis, fascibus ligneis obstruxerunt: Quos similitèr incenderunt, eo pacto, Ignem Igne propulsantes. Atque intereà, properè Aggeres Terræ congesserunt, cum fossis profundis, ut loco Muri & Portæ essent. Quantum verò ad Aggressiones per Scalas, eæ tam perperàm Rebellibus cesserunt, ut non sine Jacturâ Hominum Ducentorum, à Mæniis pulsi essent.

Rex, cùm de Obsidione *Exoniæ*, per *Perkinum*, nuncium accepisset, lusu rem excepit, aiens ad eos qui circa eum erant; *Regem Nebulonum in Angliam Occidentalem appulisse*; *Seque jam tandem in spe esse, Honore Conspectûs ejus fruendi, quod hactenùs facere nequiverat.* Atq; reverà præsentibus Aulicis facilè constabat, *Regem* magnoperè lætari, ob nuncium, de *Perkini* in *Anglicum* Solum adventu, ubi nulla ei spes erat per terram elabendi: Sperans jam, se liberatum in posterum iri, secretis illis Convulsionibus, quæ diù Cor ejus obsederant, & interdum Somnos suos, in medio Fælicitatis, abruperant. Itaque, quo omnium Animos & Studia accenderet, cunctis quibus poterat modis, palam fecit, eos, qui nunc alacriter ei adessent, ut Finem his perturbationibus imponerent, non minùs ei gratos & acceptos futuros, quàm ii, qui Horâ Diei undecimâ accesserant, qui tamen integræ Diei Mercedem acceperunt. Itaque nunc, veluti sub finem Ludi, complures simul in Scenâ astantes, spectare erat. *Camerarium* suum, & *Baronem Brookum*, & *Ricium Thomasium* Equitem Auratum, cum expeditis Militibus, *Exoniam* misit, ad Oppidum Obsidione liberandum; Et unà ad Famam spargendam, de celeri suo Adventu, cum *Copiis Regiis*. *Comes Devoniæ*, & Filius suus, cum *Carois*, & *Fulfordiis*, & aliis ejusdem Provinciæ Viris eminentibus, (non accersiti, sed audientes *Regem* huic Expeditioni tanto Animi impetu incumbere,) cum Turmis & Cohortibus, quas conscripserant, festinabant, ut primi Urbi *Exoniæ* auxiliarentur, & *Regis* ipsius Copias præverterent. *Dux* etiam *Buckinghamiæ*, cum multis Viris fortibus, & primariis, Arma sumpserant; Neque ipse adventum *Regis*, aut *Camerarii* profectionem opperiens, sed Corpus quoddam Copiarum, ex sese conficiens, quo meritum suum extolleret; *Regi* significans, se paratum atque in Armis esse, & ejus Mandata expectare. Ita ut, juxta Adagium; *In Descensu omnes Sancti manum admoverent.*

Perkinus hos Armorum Sonitus & Tonitrua audiens, & tantas undiquaque Copias illi minari, obsidionem suam solvit, & *Tauntoniam* profectus est; Jam tum incipiens alterum oculum, instar strabonum, in Coronam, alterum in Asylum flectere: Etsi *Cornubienses*, instar Metallorum

tallorum sæpè Ignotorum & vicissim extinctorum, facti essent obstinati; Et potiùs frangi quàm flecti sustinerent; Jurantes & voventes, se nunquàm eum, usque ad ultimam Sanguinis guttam, deserturos. Copias habebat circa se, cùm ab *Exoniâ* discederet, ferè septem millium Hominum: Multi enim ad eum, postquàm ad *Exoniæ* oppugnationem se comparasset, confluxerant; tum propter tanti incœpti famam, tum etiàm ut ex spoliis participarent, Etsi sub Obsidionis solutione, nonnulli dilapsi essent. Cùm autem ad *Tauntoniam* appropinquasset, Metum egregiè dissimulavit, atq; diem integrum absumpsit, in præparandis iis quæ ad prælium necessaria futura essent. Verùm circa mediam noctem, cum sexaginta Equitibus aufugit, ad *Bewleium*, in *Novâ Forrestâ*, ubi ipse cum nonnullis ex Comitibus suis, nomina dederunt in Asylum; *Cornubienses* autem suos, in quamcunque Fortunæ Aleam, exposuit. Hoc tamen modo, eos à votis suis solutos reddidit, & solitâ suâ scilicet Misericordiâ *Regali* usus est; *Ut neutiquam præsens esse vellet, cum Sanguis Subditorum suorum effunderetur.*

Rex, auditâ *Perkini* fugâ, confestim Equites quingentos expeditos misit, qui eum comprehenderent, antequàm vel mare repeteret, vel ad Insulam illam exiguam, (*Asylum* scilicet) appelleret. Sed quatenus, ad posterius ex his, tardè venerunt. Itaque, quod potuerunt, fecerunt: Hoc est; *Asylum* magno præsidio, & vigiliâ diligentissimâ, cinxerunt, donec *Regis* de eâ re mandata accepissent. Quantum verò ad Rebelles cæteros, illi (jam à Duce suo destituti) se *Regis* Clementiæ universos submiserunt. *Rex* autem, qui (Medicorum more) Phlebotomiâ uti solebat, potiùs ad vitam conservandam, quàm eripiendam; Neque unquam sanguinarius erat, cum esset securus; postquam jam periculum transiisse cerneret, omnibus tandem ignovit; præter paucos ex profligatissimis, quos supplicio destinavit, ut Clementia ejus erga reliquos magis elucesceret. Missi sunt etiam, quantâ fieri poterat celeritate, nonnulli Equites ad *Montem Sancti Michaelis* in *Cornubiâ*, ubi *Perkini* Uxor, Domina *Catharina Gordona* à Marito suo relicta erat, quem in utrâque Fortunâ unicè semper dilexit: virtute Nuptiali alias suas virtutes cumulans. *Rex* autem tanto diligentius ad eam mittere festinavit, nesciens utrùm gravida ex *Perkinio* fortè esset, unde Turbæ istæ, in Personâ *Perkini*, desituræ non videbantur. Cùm illa ad *Regem* perducta esset, traditum est, eum illam, non tantùm misericorditer, sed etiàm cum nonnullo Amoris affectu, excepisse: Misericordiâ Formæ ejus, quâ erat, singulari, decus addente. Itaque solatus eam, (ut simul & Aspectui suo, & Famæ inserviret,) ad *Reginam*, illam misit, ut cum eâ maneret; Honorificos ei Reditus assignans, quibus Dignitatem suam sustentaret: Quos etiàm retinuit, tam durante vitâ Regis, quàm multos annos post. Nomen certè *Rosæ Albæ*, (quod falsò Mariti sui Titulo applicatum erat) veræ suæ Pulchritudini remansit.

Rex profectionem suam nihilominùs continuavit, & magno cum Jubilo & Lætitiâ *Exoniam* ingressus est: Ibi Civibus ingentes gratiàs egit, eosque miris Laudibus cumulavit. Quinetiam, Gladium ipsum, quo accinctus erat, à latere suo solvit, & *Majori* Civitatis dedit; statuens, ut semper posteà, coram *Majore* gestaretur. Ibi quoque è

Cornu-

Cornubiensibus præcipuos aliquot, supplicio affici jussit, uti Piacula quædam, quæ Cives pro Formidinibus & molestiis ipsorum placarent. Apud *Exoniam*, *Rex* cum Consilio suo deliberavit, utrùm *Perkino*, si sponte ex *Asylo* exiret, seque *Regiæ* clementiæ submitteret, de vitâ suâ securum reddere oporteret. Consiliarii autem inter se opinionibus discrepabant. Alii *Regi* consilium dederunt, ut vi eum ex *Asylo* extraheret, & morte mulctaret, utpote in causâ Necessitatis; Quæ ipso facto cum Locis & Rebus Sacratis, dispensat. Quâ in re, minimè dubitabant, quin *Rex Papam* facilem reperturus esset, in facti sui Ratihibitione; Aut per viam Declarationis, aut saltem per viam Indulgentiæ. Alii autem opinabantur, postquam jam *Rex* in portu navigaret, & pericula omnia, prætervolassent, non opus esse *Regi*, novo Scandalo, aut Invidiâ. Tertium Genus erat eorum, qui *Regem* disertè præmonebant, eum neque de Imposturæ Certitudine mundo satisfacere posse, neque Conjurationis Latebras & Anfractus penitùs excutere, nisi *Perkinum*, promissis vitæ & veniæ, & aliis modis suavibus, in manus suas pertraxisset. At nemo ex Conciliariis erat, qui non in præfatione sua, *Regis* Fortunæ magnoperè indolere visus est, unà cum Indignatione quâdam: Quod *Rex* tantus, & tam insigni prudentiâ & virtute præditus, tam diù, & tam crebrò, Idolis ejusmodi vexatus fuisset. Verùm *Rex* intulit, *Dei Omnipotentis* proprium esse, ut *Idolis* vexaretur; Ideoque illud, nullum ex Amicis suis malè habere debere. Quodque ipse pro suâ parte, ea semper despexisset; Se tamen multo dolore affectum fuisse, quod populo suo tantas Calamitates inflixissent. Verùm, in fine Deliberationis, tertiæ opinioni *Rex* se adjecit; Ideoque quosdam misit, qui cum *Perkino* tractarent. Qui se Captivum videns, & ab omni spe destitutum, jam Principes & Populos, summos & Infimos, expertus, quos Infidos, Meticulosos, aut Infelices, deprehenderat, lætantèr Conditionem accepit. *Rex* etiam, dum *Exoniæ* moratus est, Commissarios deputavit, *Baronem Darcinm*, & alios, qui omnes, qui *Perkino*, aut *Cornubiensibus*, sive in prælio, sive in fugâ adhæserant, pecuniis mulctarent.

Cōmissarii autem isti, tanto cum Rigore & Severitate processerunt, ut Clementiam *Regis* in parcendo sanguini multum obscurarent, quod Thesauri Sanguinem tam duritèr emunxissent. *Perkinus* ad Aulam *Regis* adductus est, ad Conspectum ejus minimè; Etsi *Rex* (quo curiositati suæ satisfaceret,) spectaverit eum interdùm in Transitu. Specie tenus jam liber *Perkinus* erat, sed secreto magnâ diligentiâ & curâ custoditus; Et in Comitatu *Regis Londinum* proficisci jussus est. Verùm sub primum hunc *Perkini* in Scenam conscensum, in personâ suâ novâ, Sycophantæ scilicet & præstigiatoris, depositâ personâ suâ priore, quæ erat principis, facilè quivis existimare poterit, quantæ Irrisioni & Ludibrio expositus fuerit, non solùm Aulicorum, verum etiàm vulgi, qui circa eum ubique convolabant; Adeò ut quis conjicere posset, ulula ubi esset, ex Congregatione Avium: Aliis irridentibus, mirantibus aliis, aliis execrantibus, aliis Os ejus & Gestus curiosè intuentibus, ut materiam Sermonum captarent: In tantum, ut falsus ille Honor, quo tamdiu gavisus esset, abundè repensus fuerit, Contemptu & Contumeliâ. Quamprimùm *Rex Londinum* venit, etiam

etiam horum Ludorum Floralium, Civibus ſpectaculum, & ſolatium exhibuit. Etenim *Perkinus* Equo inſidens, lentis paſſibus, (ſed abſque habitu aliquo Ignominioſo,) perductus eſt, per plateas de *Cheapſide*, & *Cornhill*, ad *Turrim Londinenſem*; Atque exinde revectus eſt ad *Weſtmonaſterium*, cum Choro mille Maledictionum & Contumeliarum. Verùm, ad ſpectaculi ornatum majorem ſecutus eſt, parvo à *Perkino* Intervallo, unus ex intimis ejus Conſiliariis; Qui *Faber Ferrarius Regi* fuerat. Iſte Erro, cùm *Perkinus* profugiſſet ad Aſylum, optavit potius Habitum Sacratum ſumere, quam loco Sacrato ſe munire; Atque veſtitum *Eremitæ* induit, & illo Habitu per Regiones obambulabat, donec detectus & comprehenſus eſſet. At præſtigiator iſte, manibus pedibúſque ſuper Equum vinctus fuit, neque cum *Perkino* rediit, ſed paucis poſt diebus morte mulctatus eſt. Paulò poſt, cùm *Perkinus* ſe, quis eſſet, meliùs cognoviſſet, ſtrictè examinatus eſt, & captâ ejus Confeſſione, factum eſt Breve vel Extractum earum rerum, quas divulgari conſentaneum foret; Quod typis commiſſum, & publicatum eſt. Quâ in re, *Rex* Famæ ſuæ minùs conſuluit. Quemadmodùm enim, Narrationem continebat laborioſam, Particularium de *Perkini* Patre & matre, & Avo, & Aviâ, & Avunculis, & Cognatis, per Nomina, & Cognomina ſua, & in quibus Locis ſursùm deorsùm erraverat; Ita parum, aut nihil proferebat, de Conſiliis ejus, aut de iis, cum quibus Conſilia communicaſſet; Neque ipſa *Duciſſa Burgundiæ*, (quam omnes noverint inſtar Animæ fuiſſe univerſi Negotii,) vel nominata eſt, aut deſcripta, ſed prorsùs ſilentio prætermiſſa. Ita ut Homines, quod expectabant, non reperientes, multa deſiderarent, & majore in dubio eſſent, quam priùs. Verùm *Regi* magis placebat, vulgo non ſatisfacere, quam Grandium Animos irritare. Neque etiàm eo tempore, conjicere erat, ex novis aliquibus Examinationibus, aut Incarcerationibus, aliquem alium præter eos, qui jampridem innotuerant, detectum aut accuſatum fuiſſe; Etſi *Regis* Animus abditus hoc ipſum in dubio diù reliquiſſet.

Circa hoc tempus, noctù, magnum coortum eſt Incendium, apud *Regis Palatium* de *Shine*, propè Cameras *Regis* ipſius: Quo incendio magna pars Ædium conflagravit, necnon multa lauta ſupellex abſumpta eſt: Id quod *Regi* occaſionem dedit, uſque à ſolo ædificandi nobilem illam ſtructuram *Richmondiæ*, quæ hodiè cernitur.

Etiàm paulò antè hoc tempus, evenit Accidens quoddam memorabile: Fuit quidam *Sebaſtianus Gabatus*, patriâ *Venetus*, qui *Briſtoiæ* habitabat: Vir Coſmographiæ, & Navigationis peritus. Iſte vir, Succeſſum videns, & fortaſsè Fortunæ *Chriſtophori Columbi* æmulatus, in illâ Fortunatâ Expeditione verſus *Zephyro-Auſtrum*, ante ſex Annos, factâ cogitavit ſecum, etiam novas terras detegi poſſe, verſus *Zephyro-Boream*. Atque ſanè probabile eſt, ejus opinionem magis firmis & prægnantibus Conjecturis fultam fuiſſe, quam fuerat ea *Columbi*. Cum enim duæ illæ magnæ Inſulæ, veteris & novi Orbis, ſint verſus Septentriones, ipsâ Fabricâ, latæ & exporrectæ, verſus *Auſtrum* autem, acuminatæ; veriſimile eſt, illic primùm innotuiſſe Terras novas, ubi minore Intervallo à veteribus disjunctæ eſſent. Quin & memoria extabat aliquarum Terrarum ad *Zephyro-Boream* antè diſcooper-

tarum, & pro Insulis habitarum, quæ tamen reverà essent pars Continentis *Americæ Borealis*. Fieri autem possit, ut aliqua Notitia de hâc re ad *Columbum* posteà perveniens, & ab eo suppressa, (cupido fortassè, ut in hujusmodi Incœpto primus videretur) ei pro firmiore Argumento fuerit, ad credendum, universum illud spatium ad Occidentem *Europæ* & *Asiæ*, pelagus perpetuum non fuisse, quam aut *Senecæ* Prophetia, aut *Platonis* Antiquitatis, aut Currentium Maris, & Ventorum à Terrâ spirantium Natura, & similia; quæ, ut fama spargebatur, eum maximè moverunt. Etsi non sim nescius, imputatum fuisse illud *Columbi* Incœptum fortuitæ, & tempestate actæ Navigationi, (paulò antè) gubernatoris cujusdam *Hispani*, qui in Ædibus *Columbi* mortuus dicebatur. *Gabatus* autem iste, *Regi* fidem faciens, se *Insulam* quandam Mercibus pretiosis abundantem, reperturum, adduxit *Regem* ut Navem apud *Bristoiam*, Commeatu & Nautis, instrueret, pro eâ *Insulâ* detegendâ. Quam Navem Regiam Comitatæ sunt tres Naviculæ, à Mercatoribus *Londinensibus* missæ, mercibus quibusdam vilibus & levibus oneratæ, quæ essent Cõmercio cum *Barbaris* exercendo idoneæ. Navigavit autem *Gabatus*, (ut ipse post Reditum suum referebat, adducens etiàm Navigationis suæ universæ chartam,) longè admodum versus Occidentem, cum quartâ parte Septentrionalis plagæ, juxta Boreale latus, *Terræ* de *Labrador*, usque dum ad latitudinem pervenisset Sexaginta septem Graduum cum dimidio, Mare continuò reperiens apertum & pervium. Certum est etiam *Regis* Fortunæ, oblationem porrectam, Imperii illius amplissimi *Indiæ Occidentalis*. Neque renuit ipse *Rex*, sed morâ fortuitâ, res disturbata est. Etenim *Christophorus Columbus*, à *Rege Portugalliæ* repulsam ferens, (qui & *Occidentales* & *Orientales Indias* simul complecti consultum non putabat,) *Bartholomæum Columbum*, Fratrem suum, ad HENRICUM *Regem*, Nuncium misit, ut cum eo de suo Incœpto negotiaretur. Contigit autem, ut *Bartholomæus* à Piratis, in mari, captus fuisset; quo fortuito Impedimento detentus, non nisi diù post ad *Regem* pervenit: Tam diù, ut priusquàm cum *Rege* HENRICO transegisset, Expeditio illa à Fratre suo *Christophoro* suscepta esset; Quo pacto, providentiâ divinâ, *Indiæ Occidentales*, Coronæ *Castiliæ*, ut tunc, reservatæ fuerunt. Attamen hæc *Regem* acuerunt, ut non solùm *Gabati* Expeditionem promoveret, verùm etiàm posteà decimo sexto Anno Regni sui, atque iterùm decimo octavo, nova Diplomata concederet, ad Terras adhuc incognitas detegendas, & occupandas.

Hoc etiàm Anno, decimo quarto scilicet *Regis*, (admirabili *Dei* providentiâ, qui *Res* ad Beneplacitum suum flectit, & in minimis maxima suspendit,) occurrit Accidens quoddam leve, ac etiàm perversum, quod magnos & fœlices effectus post se traxit. Durantibus cum *Scotiâ* Induciis, quidam Juvenes Nobiles ex *Scotiâ*, ad Oppidum *Norhami* venerunt; ibique, cum quibusdam ex Familiaribus suis *Anglis*, se exhilarârunt. Cumque in Otio essent, interdum ex Oppido deambulârunt, & *Castellum* curiosè spectârunt. Quidam autem ex Præsidiariis *Castelli*, cùm hoc bis aut ter animadvertissent, cúmque animos adhùc exulceratos gererent, ex Hostilitate, quæ paulò antè intercesserat, eos pro Exploratoribus, aut habebant, aut calumniabantur.

bantur. Unde Jurgia inter eos orta sunt; Et à Jurgiis manus conserebant: Adeò ut complures ex utrâque parte vulnerati essent: *Scotis*, uti verisimile erat, cùm in Oppido essent peregrini, duriores partes sustinentibus. Quinetiàm nonnulli ex iis interfecti sunt, reliquis, citato gradu, in *Scotiam* redeuntibus. Hæc Res, postquàm inter Custodes Limitaneos, ex utrâque parte tractata est, nec finis Controversiæ impositus, *Rex Scotiæ* in suam Contumeliam factam esse interpretatus est, Et Fecialem ad *Regem* HENRICUM misit, qui hujus Injuriæ reparationem postularet, cum protestatione, eum aliàs Bellum denunciaturum. *Rex* autem (qui Fortunæ Aleam sæpiùs expertus erat, & ad pacem inclinabat) respondit; Quod hactenùs factum esset, prorsùs contra voluntatem suam, & sine consensu aut notitiâ, contigisse: Verùm si Præsidiarii in culpâ fuissent, se in eos severè animadversurum, atque Inducias in omnibus conservaturum. Verùm hoc Responsum *Regi Scotiæ*, Dilatio quædam visa est, ut Querela, interposito spacio, elanguesceret: Itaque eum magis irritavit, quàm placavit. At *Episcopus Foxus*, à *Rege* audiens, quòd *Rex Scotiæ* adhùc exæstuaret, & impatiens esset, turbatus, Occasionem Rupturæ Induciarum, à suis Hominibus ortam esse, quam-plures humiles & deprecatorias Literas ad *Regem Scotiæ* misit, quibus eum placaret. Unde *Rex Jacobus*, *Episcopi* mollibus & blandis Literis delinitus, ad eum rescripsit, se licèt haud parùm Literis suis tribuerit, tamen plenam Satisfactionem non recipere posse, nisi cum eo colloqueretur; Tam circa præsentis Controversiæ Compositionem, quàm circa Res alias, quæ ad Bonum utriusque *Regni* spectarent. *Episcopus* Mandata à *Rege* accipiens, in *Scotiam* profectus est. Convenerunt apud *Melrosse*, *Abbatiam Cistercicorum*, ubi *Rex* tum morabatur. *Rex* primò, disertis verbis *Episcopo* significavit, quàm iniquè tulerat insolentem illam Rupturam Induciarum, ab Hominibus ejus, apud Castrum de *Norhamo* factam. Quibus *Foxus* respondit tam humiliter, & tam blandè, ùt instar olei esset vulneri infusi, unde sanari cœpit. Atque hoc factum est, *Rege* & *Concilio* suo præsentibus. Posteà, *Rex* cum *Episcopo* collocutus est solus; Atque Intima animi sui exprompsit, dicendo; Temporarias istas Inducias & Paces, citò conclusas, citò etiàm ruptas esse solere; Se autem arctiorem cum *Rege Angliæ* Amicitiam cupere; Ideoque si *Rex* HENRICUS, Primogenitam suam Filiam, Dominam *Margaretam*, in Matrimonium ei dare vellet, ita demùm Nodum fore indissolubilem. Se satis nosse, quantum *Episcopus* Auctoritate & gratiâ, apud *Regem* suùm meritò posset. Itaque si ipse huic rei studiosè incumbere vellet, se minimè dubitare, quin pro voto suo successura esset. *Episcopus* sobriè respondit; Quòd se potiùs fælicem, quàm dignum reputaret, qui in tali Negotio Minister esset: Operam verò suam libentissimè collaturum. *Episcopus* igitur ad *Regem* HENRICUM reversus, quæque acta essent, referens, *Regemque* propensum, & ferè cupidum inveniens, *Regi* Consilium dedit; Ut primùm pacem stabiliret; deinde Tractatum Matrimonii gradatim consummaret. Pax itaque facilè conclusa, quæ paulò ante *Natalem Domini* promulgata est, decimo quarto *Regis* Anno, duratura in vitam amborum *Regum* simul, aut eorum Superstitis, & Annum unum deinceps. In hâc Pace, continebatur

tur

tur Articulus; Ut nullus *Anglus Scotiam*, aut *Scotus Angliam* ingrederetur, nisi cum Literis Commendatoriis sui *Regis*. Hoc, primo intuitu, videri posset, eò spectare, ut Familiaritas inter Nationes abrumperetur; sed factum est ad Limitaneos coercendos, qui Dissidiorum caussa esse consueverant.

Hoc etiam Anno, natus est *Regi*, Filius Tertius, *Edmundus* nominatus, qui paulò post obiit. Circa idem ferè tempus, allatus quoque est Nuncius, de Morte *Caroli*, *Regis Galli*; Cujus Nomine celebratæ sunt Exequiæ solennes, & Regiæ.

Nec multum Temporis intercessit, quin *Perkinus* (qui ex Argento vivo compositus erat, quod non facilè contineri aut Incarcerari potest,) turbare cœperit. Etenim Custodibus delusis, se in Fugam dedit,& versus Mare properavit. Verùm statìm omnes Anguli excussi, tamque sedula facta est Inquisitio,ut redire compulsus esset,& ad *Domum* de *Bethleem*,dictam *Prioratum* de *Shine*,(quæ *Asyli* privilegio gaudebat) confugere, Seque *Priori* illius *Monasterii* in manus tradere. *Prior* iste, pro sancto admodùm viro, habitus est, quem omnes, eo tempore, multùm reverebantur. Ille ad *Regem* accessit, & pro vitâ tantùm *Perkini* deprecatus est, eum aliàs *Regis* Arbitrio relinquens. Multi apud *Regem*, ardentiùs etiam quàm anteà instíterunt, ut *Rex* eum sine morâ ex *Asylo* abriperet, & suspenderet. Verùm *Rex* (qui elati erat Animi; neque odisse quenquam poterat,quem despiceret;) jussit: *Ut Nebulo ex Asylo extraheretur, & in Cippis poneretur*: Atque ita vitam ejus, *Prioris* precibus largitus, *Perkinum* educi fecit. Et intra duos aut tres dies, super pegma, in Areâ *Palatii Westmonasteriensis* erectum, compedibus vinctus & Cippo clausus,per integrum diem sedit. Diéque sequente similiter,cum eo,ad Crucem de *Cheapside* actum est. Atque in utroque loco Confessionem suam, (de quâ suprà mentionem fecimus) perlegit: Exinde autem in *Turrim Londinensem* perductus est. Verùm (ut paulò antè notavimus) *Rex*,talem Societatem cum Fortunâ inierat, ut nemo distinguere possit, quæ Actiones Fortunæ, quæ autem *Regis* Industriæ, deberentur. Creditum enim est ubique, *Perkinum* proditum fuisse; eúmque non sine *Regis* notitiâ elapsum; Qui eum, toto tempore Fugæ suæ, veluti injectâ chordâ, tenuisset: *Regemque* hoc fecisse, ut caussam haberet eum Morte mulctandi, & Finem illis rebus imponendi. Verùm hoc minùs probabile est; Quandoquidem iidem Ministri, qui eum in Fugâ suâ observabant, etiam ab *Asylo* intercludere potuissent.

Verùm fatale erat,ut Hedera ista Serpens *Plantagenistæ*,veram *Plantagenistæ* Arborem, necaret. *Perkinus* enim,haud diù post, se in Gratiam & Favorem Custodum suorum, Servorum *Joannis Digbeii Equitis Aurati*, præfecti Turris, numero quatuor,(*Strangwaii*, *Blewetti*, *Astwoodi*, & *Rogeri Longi*,) insinuaverat. Atque Nebulones istos, promissorum Montibus corrumpere annisus est, ut Carcere se eximeret. Sed satis gnarus, Fortunam suam tam contemptibilem redditam, ut nullius spes pascere possit;(Spe autem perficienda res erat; Nam præmia deerant;) apud se vastum & tragicum Facinus machinatus est: Illud fuit, ut in societatem Consiliorum suorum, *Edwardum Plantagenistam*, *Comitem Warwici*, tum in Turre detentum, pertraheret;

Quem,

Quem, tædium diuturnæ Incarcerationis, & recurrentes subinde Metus Mortis, ita emolliverant, ut ad quamlibet Impressionem, de libertate suâ recuperandâ recipiendam, aptus esset. Hunc Principem Juvenem, arbitrabatur *Perkinus*, servos illos, quos suprà memoravimus, officiosè reverituros, licèt ipse iis despicatui esset. Itaque postquàm per nuncium unum aut alterum, per aliquos ex illis servis missum, *Comitis* consensum degustasset; constitutum inter eos fuit, ut quatuor hi, Dominum suum, *Præfectum Turris*, Noctù, secretò obtruncarent; & Pecunias & Bona ejusdem Præfecti, quæ cōmodè exportari possent, eriperent; Clavesque *Turris* caperent, & *Perkinum* cum *Comite* statim emitterent. Verùm, hæc Conjuratio detecta est, priusquàm perpetrari possit. Atque in hâc quoque re, *Regis* præalta prudentia eum gravi Invidiâ onerabat; *Perkinum* ei tantùm instar escæ fuisse, ad *Comitem* captandum. Atque eodem Temporis momento, dum Conjuratio ista iniretur, (quasi etiàm illud ipsum *Regis* Industriâ effectum esset,) in Fatis erat, ut adulterinus quidam *Comes Warwici* prodiret, *Calcearii Filius*, cui nomen erat *Radulphus Wilfordus*; Adolescens autem edoctus & instructus erat à *Fratre* quodam *Augustiniano*, *Patricio* dicto. Uterque horum à partibus *Suffolciæ* in *Cantium* pervenerunt; ubi non solùm clam, & per Susurros, Rumores spargebant, *Wilfordum* istum verum *Comitem Warwici* esse; Verumetiàm *Frater* ille Populum ad credendum propensiorem expertus impudentissimè Conciones de eâ re ad Populum habuit, eosque, ut in Auxilium suum properarent, hortatus est; unde uterque comprehensus est, & suppositititius *Comes* morte affectus, *Frater* autem perpetuo Carceri damnatus. Hoc verò opportunè admodùm accidit, ad repræsentandum periculum, quod *Regi* à *Comite Warwici* imminebat, & ad velandam *Regis* Severitatem, quæ secuta est: Eaq; ipsa Opportunitas, accedente vesaniâ *Fratris*, qui tantam proditionem, antequàm ullas nacta esset vires, publicare esset ausus; Quin & ejusdem *Fratris* vitæ Condonatio, (cujus tamen reverà, nihil aliud in causâ fuit, quàm Ordinis sui Privilegium:) Denique Misericordia vulgi, (quæ si Gurgite rapido fluat, semper cœnum Invidiæ & Scandali excitat,) effecerunt, ut ubique potiùs Sermone Hominum jactatum, quàm planè creditum esset, omnia Artificio *Regis* instructa fuisse. Sed utcunque hoc fuerit, *Perkinus* (qui jam tertio contra Gratiam peccârat) tandem in Judicium adductus est, apud *Westmonasterium*, & coram *Commissariis* de *Audiendo & Terminando*, impetitus, de diversis Proditionibus Commissis & Perpetratis, post ejus in *Angliam* Adventum, (ita enim Judices consuluerunt, quoniam extraneus esset,) denique Condemnatus est, & intra paucos dies, apud *Tiburne*, capitali Supplicio affectus. Ubi rursùs Confessionem illam suam perlegit, & veram esse, jam sub ipsam Mortem, agnovit. Atque is exitus fuit Basilisci hujus, qui potis erat eos necare, qui eum primi non aspexissent. Fabula erat certè, ex hujus generis Fabulis, quæ memorantur, longissima; Et alium fortasse finem sortita esset, nisi res incidisset, in *Regem* prudentem, animosum, & fortunatum.

Quantum verò ad tres *Perkini* Consiliarios, ii se *Asylarios* registrari fecerunt, cùm *Perkinus* id ipsum fecisset. Verùm, sive quod iis igno-

tum esset, sive quod intra privilegium se continuissent, in Judicium minimè adducti sunt. Unà cum *Perkino* suspensi sunt, *Major Civitatis* de *Corke*, in *Hiberniâ*, & Filius ejus; Qui proditionum *Perkini*, inter præcipuos, Fautores fuerant. Paulò post, similitèr Morti adjudicati sunt octo alii, propter Conjurationem factam in *Turre*; Quorum quatuor *Præfecti Turris* Servi erant. Et statìm post, in Judicium adductus, coram *Comite Oxoniæ* (*Seneschallo Magno Angliæ* eâ vice facto,) infelix ille Princeps *Comes Warwici*, non propter Conatum è *Turre* evadendi, (hoc enim peractum non est; Atque etiàm, cùm Incarceratio propter proditionem minimè fuisset, Evasio pro Proditionis crimine, lege haberi non debuit;) Sed propter Conjurationem cum *Perkino* initam, Seditiones in *Regno* excitandi, & *Regem* destruendi. *Comes* autem *Warwici* Accusationem Confessione suâ firmavit, & Paulò post, apud *Collem Turris*, decapitatus est.

Sic etiam finivit, non solùm Nobilis istius, & verè commiserabilis Personæ, *Comitis Warwici*, Primogeniti *Ducis Clarentiæ*, Tragœdia; verùm etiam Stirps & Linea mascula *Plantagenistarum*, quæ tanto cum splendore & gloriâ floruerat, usque à temporibus Celeberrimæ memoriæ *Regis* HENRICI *secundi Regis Angliæ*. Fuerat autem hæc Stirps, sæpè sanguine proprio intincta. Manet autem adhùc Progenies illa, sed in alias Familias, tam Imperiales, quam Nobiles, transplantata. Verùm nec Criminis Reatus, nec Rationes Statûs, Invidiam extinguere poterant, quæ *Regi*, ob hanc Executionem incumbebant. Itaque Consultum putabat *Rex*, Invidiam istam, ex *Angliâ* exportare; eamque, in novum suum Affinem, *Ferdinandum Regem Hispaniarum*, exonerare. *Regibus* enim istis duobus, vel solo nutu se mutuò intelligentibus, res ita se habuit, ut literæ ex *Hispaniâ* reperirentur atq; ostenderentur, quibus inter alios Sermones, circa Tractatum Matrimonii, *Ferdinandus* ad *Regem* HENRICUM, disertis verbis scripserat, se securitatem nullam de Liberorum *Regis* in Regnum Successione videre, quamdiù *Comes Warwici* in vivis esset; Seque Filiam suam, in manifesta pericula & turbas mittere, haud libenter sustenturum. Verùm hoc facto, etsi *Rex* aliquatenùs Invidiam à se ipso amoliretur; tamen non animadvertit, se simul Maledictionem quandam, & omen infaustum, Nuptiis ipsis impingere. Quod quidem eventu ita completum est; ut & *Princeps Arthurus* uxore suâ ad breve tempus potiretur; Atque ipsa *Principissa Catharina* (Fœmina tristis & Religiosa,) diù post cum *Regis* HENRICI *octavi*, de eâ repudiandâ, consilium ei primum nunciatum est, diceret; *Se quidem culpâ vacare; sed hoc justo Judicio Dei factum esse, quod nuptiæ suæ in sanguine fundatæ fuissent*; Intelligendo Sanguinem *Comitis Warwici*.

Hoc Anno, *Regis* decimo quinto, magna grassata est pestis, tam *Londini*, quam in aliis *Regni* partibus. Itaque *Rex*, post loca crebrò mutata, (sive ut à Contagione tutior esset; sive ut Occasionem Colloquii cum *Archi-Duce* præberet; sive ob utrunque;) *Caletum* cum *Reginâ* suâ transfretavit. Postquàm *Rex Caletum* venisset, *Archi-Dux* statìm ad eum Honorificam Legationem misit; Tam ut de Adventu *Regis* in eas partes gratularetur, quam ut significaret se præstò esse, (si *Regi* placeret,) præsentiâ suâ obsequium ei deferre. Sed simul Legati *Regi*

intimârunt, ut Locum Congressûs designaret, extra aliquod munitum Oppidum, aut Castellum, quoniàm, hoc *Regi Galliæ*, simili occasione, denegasset. Quamvis autem (ut aiebat) non exiguum discrimen inter illos duos *Reges* agnosceret; tamen ab exemplo se metuere, ne fortè illud ipsum, à *Rege* quopiam in posterum, cui minùs quam *Regi* HENRICO fideret, postularetur. *Rex* Comitatem *Archi-Ducis* sibi gratam esse, excusationem autem probatam esse ostendit; Et locum ad *Ædem Sancti Petri* extra *Caletum*, colloquio designavit. Simul etiàm *Archi-Ducem* Legatis à se missis honoravit: Hi fuerunt, *Baro* de *Sancto Joanne*; & unus ex *Secretariis Regis:* Quos *Archi-Dux* eo honore excepit, ut (ad *Missam* celebrandam *Sancti Andomari* profectus,) medius inter *Baronem* de *Sancto Joanne* à Dextrâ, & *Secretarium* à Sinistrâ, equitaret. Die ad colloquium assignato, *Rex* Equo vectus, ad nonnullum ab *Æde Sancti Petri* Intervallum, in occursum *Archi-Ducis*, perrexit. Cùm appropinquassent, *Archi-Dux* properè de Equo descendit, & ad Stapedem *Regis* tenendum, se obtulit: Id *Rex* nullo modo permittere voluit, sed cum & ipse ab *Equo* descendisset, magnis cum Amoris Indiciis se mutuò complexi sunt; Atque in locum, in Templo ad hoc ornatum, ad longum Tempus collocuti sunt; Non solum tractantes de Fœderum præteritorum Confirmatione, & Commerciorum libertate; Sed etiàm de Nuptiis reciprocis, inter HENRICUM *Ducem Eboraci*, Filium *Regis* secundo-genitum, & *Archi-Ducis* Filiam; Et rursùs inter *Carolum Archi-Ducis* Filium primogenitum, & *Mariam* Filiam secundo-genitam *Regis*. Verùm Gemmulæ istæ immaturarum Nuptiarum, nihil aliud erant, quam vota quædam *Principum* Amicorum, & Auræ Benevolentiæ: etsi alterum Matrimonium posteà Tractatu conclusum, sed minimè consummatum fuerit. Verùm toto illo tempore, quo *Principes* isti, inter se conversabantur, in *Suburbiis Caleti*, mira fuit inter eos Cordialis & intimi Amoris Demonstratio; præcipuè ex parte *Archi-Ducis*. Qui (præterquàm quod esset *Princeps* humanissimus, & moribus suavissimis,) conscius sibi, quam morosè & parum amantèr *Rex* à Concilio suo tractatus fuisset, in negotio *Perkini*, omnibus modis contendit, ut pristinum in *Regis* Benevolentiâ, locum recuperaret. Atque insuper Patris & Soceri sui Monitis, perpetuò obsessus erat, qui (propter odium suum & suspiciones adversùs *Regem Gallum*,) semper *Archi-Ducis* Aures obtuderunt, ut super amicitiam *Regis Angliæ*, veluti Anchoram jaceret; hâc datâ occasione, eorum monita & præcepta exequi gauderet: *Regem* appellans Patronum suum, & Patrem, & Protectorem: (Nam hæc ipsa verba *Rex* Literis suis posteà inseruit, ad Civitatem *Londini* missis: Quibus Humanitatem *Archi-Ducis* prolixè commendavit;) cum aliis verbis Honorificentissimis, quæ Amorem suum, & observantiam erga *Regem*, testarentur. Venerunt etiàm *Caletum* ad *Regem Præses Picardiæ*, & *Balivus Amieni*, à *Ludovico Rege Gallo* missi; Tam ut honorem ei exhiberent; quam ut certiorem eum facerent, de victoriâ suâ, & subjugatione *Ducatûs Mediolanensis*. *Rex* visus est sibi complacere in honoribus, qui illi, durante morâ suâ *Caleti*, ab Exteris exhibiti erant. Etenim *Caleto* fusè de iis scripsit ad Majorem & Senatum *Londinensem:* quod haud (dubie) caussam multis sermonibus in urbe præbuit.

Rex

Rex enim, etsi Cives sibi conciliare non poterat, modis ab *Edwardo Quarto* usitatis; tamen Affabilitate,& aliis Favoribus Regiis,eos semper devinciebat, seque illis multum dabat.

Hoc etiàm Anno mortuus est *Joannes Mortonus*, *Archiepiscopus Cantuariensis*, & *Cardinalis*, summusque etiàm *Angliæ Cancellarius*. Vir prudens erat, & eloquens, sed Ingenio aspero, & imperioso; *Regi* acceptissimus,sed Nobilitati invisus,Populo itidèm odiosus. Neq; ex Benevolentiâ aliquâ,Nomen ejus omissum est, in Catalogo Adulatorum *Regis*, quos Edictum *Perkini* perstrinxit; Sed eum noluerunt reliquis admiscere, quoniam *Imaginem* & *Superscriptionem Papæ* in se habuit; *Cardinalatûs* scilicet Honore impressam. *Regem* sibi obstrinxerat, Consiliorum Occultatione, & Diligentiâ; sed præcipuè, quod *Regi*, in Fortunâ suâ minore, fidum se præbuit: Et simul, quod (affectu suo secreto) Inveteratâ malitiâ non vacabat, adversus *Familiam Eboracensem*, sub quâ Calamitates nonnullas subierat. Quinetiàm, libentèr Invidiam a *Rege* in se derivabat, etiàm plùs quàm *Rex* vellet. *Rex* enim, subterfugia non quærebat, sed Invidiæ in os se objicere solebat, & Cupiditates suas apertè præferre: Id quod Invidiam contra eum auxit sanè, sed minùs audere effecit. Verùm, quatenùs ad duras illas *Regis* Exactiones, Tempus posteà prodidit, *Episcopum* istum *Regis* Ingenio obsequendo, illi potiùs temperavisse. Sub *Richardo Tertio*, Custodiæ commissus fuerat, in domo *Ducis Buckinghamiæ*. Quem ad Defectionem à *Richardo* secretò impulit. Sed postquàm *Dux* Negotio se implicârat,*Episcopumque* præcipuum sibi in Tempestate Gubernatorem Navis fore sperasset, *Episcopus* in Scapham transiliverat, & trans mare profugerat. Verùm, utcunque iste Vir laudandus, aut reprehendendus occurrat, certè felicissimam Memoriam meritus est; Eò quod principale fuerat Instrumentum in Conjunctione duarum *Rosarum*. Grandævus admodùm mortuus est; Sed Corpore validus, & Animi Facultatibus integris.

Anno sequente, qui fuit Sextus Decimus *Regis*,Annusque Domini millesimus quingentesimus, Jubilæum *Romæ* celebratum est. Verum *Papa Alexander*, quo Impensis & Periculo longi Itineris, ad *Romam* usque parceret, consultum putavit, Gratias eas Spirituales, per viam permutationis transferre, ad eos, qui certas Pecuniæ Summas solvissent; cùm minùs grave esset, eas in Patriâ quemque suâ recipere. Quo nomine, in *Angliam* missus est, *Jasper Pons*, *Hispanus*, *Papæ* Commissarius; Meliore Judicio electus, quàm fuerant illi, qui nonnullis Annis post in *Germaniam*, à *Leone Papâ* missi sunt. Etenim negotium, magnâ cum Prudentiâ, & specie Sanctitatis, *Pons* iste gessit. Ita ut amplissimas Pecuniarum Summas, intra hoc *Regnum Angliæ*, in usum *Papæ* corrogaverit, exiguo aut nullo Scandalo. Opinio prava increbuerat, *Regem* Pecuniæ participasse. Verùm apparet ex Literis *Cardinalis Adriani Regis* Pensionarii, ad *Regem* post aliquot Annos missis, hoc minùs verum fuisse. Etenim, *Cardinalis* iste, à *Rege* adhibitus, ut *Papæ Julio* persuaderet,Bullam Dispensationis pro Matrimonio inter HENRICUM *Principem* & Dominam *Catharinam* ineundo, expedire, *Papamque* in eâ concedendâ difficiliorem expertus,pro principali Argumento merito *Regis* erga eam Sedem, usus est; Quod Pecuniæ illæ,

illæ, quam *Pons* intra *Angliam* collegit, ne Denarium quidem tetigerat. Verùm, quo clariùs elucesceret, (ad Populo satisfaciendum,) Pecuniam istam sacram fuisse; Idem Nuncius *Breve Regi* à *Papâ* detulit; Per quod *Rex* excitatus, & summonitus fuit, ut in Personâ propriâ *Bello sacro* contra *Turcam* interesset. Quoniam *Papa* (ex Sollicitudine *Patris Vniversalis*,) quasi sub oculis cernens Successus & Progressus magni illius Fidei Hostis, multas Consultationes in *Conclavi*, præsentibus *Legatis Principum* Exterorum, circa *Bellum Sacrum*, & generalem *Principum Christianorum* in *Turcam* Expeditionem suscipiendam, habuisset. In quibus Consultationibus decretum fuisset; ut *Hungari*, *Poloni*, & *Boëmi*, *Thraciam* Bello invaderent; *Galli* & *Hispani*, *Græciam*; *Papa* verò (promptus ad se immolandum pro Caussâ *Christianâ*,) in Personâ suâ, & Comitatu *Regis Angliæ*, *Venetorum*, & aliorum Statuum qui Mari pollerent, navigaret cum Classe potentissimâ, per *Mare Mediterraneum*, usque ad *Constantinopolim*. Quodque, in hunc finem, *Sanctitas Sua*, Nuncios ad omnes *Principes Christianos* misisset; Tam ut, Cessatio fieret omnium Dissidiorum & Querelarum inter se, quam ut Apparatus Bellici, & Contributiones Pecuniarum, sine morâ fierent, ad sacrum hoc Incœptum, ad exitum perducendum.

Huic *Papali Legationi Rex*, (de Animo & Consiliis *Papæ* benè informatus) Responsum dedit, magis solennè, quàm serium significans.

Nullum in Terrâ *Principem* seipso promptiorem, aut obsequentiorem futurum, tam Personâ propriâ, quàm universis suis Copiis, & Fortunis, ad *Bellum* hoc *Sacrum* ineundum. Verùm, tantam esse Locorum distantiam, ut nullæ maritimæ Copiæ à se apparandæ & cogendæ, nisi duplici sumptu instrui possint, & duplici etiàm (ad minimum) morâ, quàm posset fieri à *Regibus*, quorum Territoria magis essent in propinquo. Prætereà, neque structuram navium suarum, (cùm nullas haberet Triremes,) neque Experientiam *Nauarchorum* & *Nautarum* suorum, illis Maribus tam aptè convenire posse, quàm Nationum illarum. Itaque consultiùs facturam suam *Sanctitatem*, si ab uno ex *Regibus* illis, qui commodiùs posset, impetraret, ut se Mari comitaretur. Quo pacto, omnia, & minore Impendio, & majore celeritate, confici possint. Quinetiàm, Emulatio & Divisio, circa Imperium Exercitûs, quæ inter illos duos *Reges*, *Gallum* & *Hispanum*, intervenire fortassè possint, si uterque in Bello terrestri super *Græciam* procederet, prudenter evitaretur. Se verò, pro suâ parte, Auxiliis & Pecuniis non defuturum. Nihilominùs, si uterque *Rex* hoc facere recusaret, se potiùs quàm *Sanctitas* sua sola navigaret, quam primum posset, eidem inserviturum. Sub Conditione tamen, ut primò Discordias omnes inter *Principes Christianos* depositas, & sedatas videret; Quemadmodum, ipse, ex suâ parte, nullis omninò implicatus esset: Atque simul, Oppida aliqua munita ad Littora *Italiæ*, in manus suas traderentur, quæ Hominibus suis, & Præsidio & Receptui esse possint.

Cùm hoc Responso reversus est *Jaspar Pons* neutiquam tristis. Attamen hæc *Regis* Declaratio (utcunque superficialis) ei talem, apud Exteros, Existimationem peperit, ut non diù post, ab *Equitibus Rhodi* electus

electus esset Ordinis illius Protector: Omnibus rebus in multiplicationem Honoris cedentibus, *Regi* qui tantam obtinuerat Famam, Prudentiæ, & in rebus Civilibus peritiæ.

His duobus posterioribus Annis, in Judicium vocati sunt, quidam Hæretici; Quod tempore hujus *Regis*, rarum admodùm erat; & si aliquandò contigerat, Pœnitentiis potiùs, quam Igne luebant. *Rex* (licet Scholasticus non esset,) tamen Honorem sortitus est, ut *Cantuariæ*, unum ex iis convinceret, & ad Sanitatem perduceret.

Hoc etiàm Anno, licet *Rex* à Spiritibus & Illusionibus non esset vexatus; Quos aspersione partim Sanguinis, partim Aquæ, abegerat: Attamen, Apparitionibus quibusdam inquietabatur; semper ab eâdem Regione se ostendentibus, *Familiâ* scilicet *Eboracensi*. Evenit, ut *Comes Suffolciæ*, Filius *Elizabethæ*, (Sororis natu majoris, *Edwardi Quarti*, ex *Joanne Duce Suffolciæ*, secundo ejus Marito) & Frater *Joannis Comitis Lincolniæ*, qui apud prælium de *Stoke* occubuerat, vir iracundus & cholericus, Hominem in Iræ fervore occideret, Cujus criminis, *Rex* ei gratiam fecit. Verum, aut ut ei Nubem quandam Infamiæ impingeret; Aut ut sensum Gratiæ suæ majorem incuteret; Eum palàm in Judicium produxit, & *Diploma Condonationis* suæ apertè allegare voluit. *Hoc* in *Comite*, illum effectum peperit, quem similibus caussis, in animis elatis, parere consuevit. Nimirùm, ut Ignominia altiùs insideret, quam Gratia. Itaque infensus animi, clam in *Flandriam* aufugit ad Materteram suam *Ducissam Burgundiæ*. *Rex*, hâc re turbatus nonnihil est. Sed prioribus periculis edoctus, ut lenibus & tempestivis uteretur remediis, Nunciis benignis ita eum emollivit, (*Ducissâ* etiam *Margaretâ*, tot in Alchymiâ suâ frustrationibus, fatigatâ; ideoque à novis Experimentis factâ alienâ; partim etiam non nihil dulcoratâ, quod ejus Nominis, in Confessione *Perkini*, nulla facta fuerat mentio;) ut *Comes* placatus rediret, *Regique* reconciliaretur.

Principio Anni sequentis, qui erat *Regis* Decimus Septimus, Domina *Catharina*, *Ferdinandi* & *Isabellæ*, *Regis* & *Reginæ Hispaniæ*, Filia quarta, *Angliam* appulit, apud *Portum Plimmouthi*, Secundo die *Octobris*; Et decimo quarto *Novembris* insequentis, *Principi Arthuro* nupsit, Matrimonio in *Templo D. Pauli* solenniter celebrato. *Princeps*, tunc Annorum erat circiter quindecim, Sponsa autem ejus circiter octodecim. Modus eam in *Angliam* recipiendi; Modus Ingressûs ejus in *Londinum*; Atque Nuptiarum ipsarum Celebritas, magnâ & verâ cum Magnificentiâ peracta sunt; Sive Sumptus spectetur, sive Splendor, Sive Ordo. Præcipuus vir, qui universum Apparatum curavit, erat *Foxus Episcopus*; Qui non solùm prudens erat Consiliarius, in Negotiis tam Belli quam Pacis, verùm etiàm bonus Præfectus operum, bonus itidem *Magister Cæremoniarum*: Denique omnia erat, quæ competerent parti Activæ, & pertinerent ad Servitium Aulæ, aut status, *Magni Regis*. Nuptiarum harum Tractatus septem Annorum Opus erat; cujus partim caussa erat Ætas tenera *Principum*, præsertim ipsius *Arthuri*. Sed vera caussa suberat, quod hi duo *Reges*, prudentissimi scilicet, & profundi Judicii, stabant diù alter in fortunam

alterius

alterius intuentes; satis gnari, Tractatum ipsum interea, Opinionem ubique creare arctæ inter illos Conjunctionis, & Amicitiæ; Quod ipsum utrinque utile erat rebus amborum *Regum*, licet liberi adhuc manerent. Verùm in fine, cùm utriusque *Regis* Fortuna, indies magis prospera & secura evaderet; atque cùm circumspectantes, nullam invenirent Conditionem meliorem, Tractatum Matrimonii concluserunt.

Summa Dotis (quæ in *Regem* translata erat per viam Renunciationis,) fuit Ducenta Millia Ducatorum. Quorum centum Millia solvi debebant, post decem dies à Solennizatione Matrimonii: Altera verò centum Millia, æquis portionibus, proximis duobus Annis. Pars tamen poterat per Jocalia, aut per Vasa aurea & argentea, repræsentari; Et Ratio inita est, quo pacto justè & indifferentèr æstimarentur. Reditus autem Principissæ assignatus, fuit tertia pars *Principatûs Walliæ* & *Ducatûs Cornubiæ*, & *Comitatûs Cestriæ*, posteà per Metas separanda. Verùm, si contigerit eam *Reginam Angliæ* fore, indefinitus relinquebatur; Ita tamen, ne minor foret, quàm ulla *Regina Angliæ* antehàc frueretur.

In Spectaculis & triumphis Nuptialibus, multa ex *Aristonomiâ* desumpta sunt. Sponsa enim per *Hesperum* adumbrata est, Princeps autem per Arcturum: Sed & vetus *Rex Alphonsus*, (qui inter *Reges* maximus fuerat *Astrologus*, atque simul ex Progenitoribus *Principissæ*,) introductus est, ut Fortunam Nuptiarum prædiceret. Certè, quisquis is fuerit; qui istas nugas concinnaret, ultra Pedantium sapuit. Sed pro certo ducas, *Arthurum* illum *Regem Britannum*, ad Fabulas usque celebrem, atque Prosapiam *Principissæ Catharinæ*, à *Familia Lancastrensi*, extractam, nullo modo oblivione præterita fuisse. Verùm, (ut videtur) non fausta res est, Fortunam ex *Astris* petere. Nam *Princeps* iste Iuvenis, (Qui, eo tempore, in se trahebat, non solùm Spes & Affectus Patriæ suæ, verùm etiam Oculos & Expectationem Exterorum) post paucos Menses, ineunte *Aprile*, apud *Castrum* de *Ludlow* obiit, quo missus erat, ut cum Aulâ suâ resideret, tanquàm *Princeps Walliæ*. Hujus *Principis*, eò quod citò mortuus est; Et quia in more Patri erat, Liberos suos modicè illustrare, exigua manet Memoria. Illud tantùm traditur, eum bonarum Literarum studiosissimum fuisse, & magnos in iis profectus fecisse, supra Annos suos, & supra Consuetudinem *Principum* magnorum.

Dubitatio quædam temporibus sequentibus oborta est, cùm Divortium HENRICI *Octavi*, & Dominæ *Catharinæ*, tantas turbas in orbe concitaverat, utrùm *Arthurus* carnaliter cognovisset *Catharinam* uxorem suam; Quo ista pars, de Cognitione carnali, casui insereretur. Verum autem est, *Catharinam* ipsam rem negasse; vel saltem Advocatos illius & rei institisse, & ut firmamentum causæ non contemnendum omitti noluisse; Etsi plenitudo Potestatis *Papalis* in dispensando, Quæstio fuisset primaria. Ista autem Dubitatio per longum tempus duravit, respectu duarum *Reginarum* quæ successerunt, *Mariæ* & *Elizabethæ*; Quarum Legitimationes erant inter se incompatibiles, etsi Successio ipsarum, vigore *Actûs Parlamenti*, stabilita fuisset. Tempora autem quæ *Mariæ Reginæ* Legitimationi favebant,

credi

credi volebant, nullam fuisse carnalem cognitionem. Non quod videri vellent absolutæ *Papæ* Potestati quicquam derogare, vel eo casu dispensandi; Sed Honoris tantùm caussâ, atque ut Casus magis esset favorabilis, & molliùs laberetur. E contrà, Tempora, quæ Legitimationi *Reginæ Elizabethæ* favebant, (quæ & longiora, & recentiora fuerunt,) contrarium defendebant. Illud certæ Memoriæ est, intercessisse Tempus semestre, inter Mortem *Principis Arthuri*, & Creationem *Henrici*, in *Principē Walliæ*; Quod eò pertinere Homines interpretabantur, quò spatium illud temporis, in certo poneret, utrùm *Catharina* ex *Arthuro* gravida facta fuisset. Quin & *Catharina* ipsa, novam à *Papâ Bullam* procurari fecit, ad Matrimonium meliùs corroborandum, cum clausulâ illâ, (*Vel forsan Cognitam*) quæ in priore *Bullâ* comprehensa non erat. Datum etiàm in Evidentiis fuit, dum Caussa Divortii tractaretur, Scomma quoddam facetum; Nimirùm quòd *Arthurus* manè cùm è lecto *Principissæ* surrexisset, potum postulasset, præter Consuetudinem suam; Cumque Generosus quidam è Cubiculo suo, qui potum ei porrigeret, subrideret, remque notasset; *Princeps* jocans, ad eum dixisset, *Se in medio Hispaniæ, quæ calida esset Regio fuisse*; Iter autem suum sitibundum eum reddidisse; Quodque si Adolescens ille, è tam calido Climate venisset, potum avidiùs hausisset. Quinetiàm *Princeps* fuerat Annorum circiter sexdecim, cùm mortuus est, & Corpore sanus & robustus.

Februario sequente, *Henricus Dux Eboraci* factus est *Princeps Walliæ*, & *Comes Cestriæ* & *Flintæ*; Etenim *Ducatus Cornubiæ*, statuto ad eum devolutus est. At *Rex* Ingenio tenax, & non libentèr Reditus novos, si alibi nupsisset *Henricus*, assignaturus; sed præcipuè propter affectum suum, quo & Naturâ, & propter Rationes politicas, *Ferdinandum* prosecutus est, Affinitatis prioris continuandæ cupidus, à *Principe* obtinuit, (etsi non absque aliquâ Reluctatione, qualis eâ Ætate, quæ Duodecimum Annum nondùm complevit, esse poterat,) ut cum *Principissa Catharina* contraheretur: Secretâ Dei Providentiâ ordinante, ut Nuptiæ illæ, magnorum Eventuum & Mutationum Caussa existerent.

Eodem Anno, celebratæ sunt Nuptiæ, *Jacobi Regis Scotiæ*, cum *Margaretâ*, Filiâ HENRICI Primogenitâ: Quæ per Procuratorem contractæ sunt, & apud *Crucem Divi Pauli* publicatæ, Vicesimo quinto *Jannarii*, & *Hymnus Te Deum* solenniter ibi cantatus est. Verùm hoc certum est, Lætitiam Civium *Londinensium*, per sonitum Campanarum, Ignes Exultationis, & hujusmodi Plebis suffimenta, monstratam, majorem fuisse, quàm quis expectare in animum induxisset, cùm tam gravia & recentia, inter Nationes odia extitissent; præsertim *Londini*, quod tam longè fuerat à sensu Periculorum & Molestiarum ex Bellis præcedentibus. Ideoque verè attribui poterat, secreto Augurio & Inspirationi, (quæ sæpenumerò influit, non tantùm in Corda *Regum*, verumetiàm in pulsas & venas Populorum,) de Fælicitate, ex eo Conjugio, temporibus futuris secuturâ. Matrimonium hoc, Mense *Augusti* sequentis, consummatum fuit apud *Edenburgum*. *Rex* Filiam suam, usque ad Oppidum de *Colliweston* comitatus est; Ibique eam Curæ & Famulitio *Comitis Northumbriæ* commisit. Qui magno cum

Comitatu

Comitatu Virorum,& Fœminarum Nobilium,eam in *Scotiam*,ad Maritum suum perduxit.

Hoc Matrimonium, per tres ferè Annos, tractatum erat; à tempore scilicet, quo *Rex Scotiæ*, cum *Episcopo Foxo*, Arcanum Animi sui communicasset. Summa Dotis, à *Rege* HENRICO data,fuit Decem Mille Librarum. Reditus autem annui, à *Rege Scotiæ*, in Sustentationem Uxoris suæ, assignati, fuerunt bis Mille Librarum, post Mortem *Jacobi*; & Mille Librarum in præsenti. Qui Reditus separandi erant, ex præcipuis & certissimis Reditibus. Traditur,cùm de hoc Matrimonio deliberaretur, *Regem Concilio* suo *sanctiori* Negotium remisisse; Quosdam verò ex Concilio, usos Consiliariorum libertate, (Rege tum præsente) supposuisse; Si duo *Regis* Filii, sine Hæredibus Masculis defuncti essent, *Regnum Angliæ* ad Lineam *Scotiæ* devolutum iri, quod *Monarchiæ Anglorum* præjudicio esse possit. Cui Objectioni *Rex* ipse, nihil moratus respondit; Id si contigerit, *Scotiam* Accessionis loco *Angliæ* futuram, non *Angliam Scotiæ*: Majus enim Regnum minus ad se tracturum. Ideoque Unionem istam tutiorem futuram, quàm fuerat illa *Franciæ*. Hoc Responsum *Regis*, instar Oraculi habitum est; & Silentium de eâ re secutum.

Annus idem fatalis erat, tam Funeribus, quàm Nuptiis: Idque æquali temperamento. Gaudia enim & Festa Nuptiarum duarum, compensata erant, Luctibus & Funeribus *Principis Arthuri*, (de quo jam diximus,) & *Reginæ Elizabethæ*, quæ ex Puerperio mortua est, apud *Turrim*, *Infante* non diù superstite. Mortuus est etiàm eodem Anno *Reginaldus Braius*, *Eques Auratus*, qui notatus est, majorem habuisse, apud *Regem* consulendi libertatem, quàm aliquis alius Consiliarius: Verùm id genus Libertatis erat, quod Adulationem redderet magis sapidam. Attamen plus justo ex Invidiâ participavit, circa *Regis* Exactiones.

Hoc tempore Status *Regis* fuit florentissimus; Amicitiis *Scotiæ* munitus, *Hispaniæ* roboratus, *Burgundiæ* ditatus, universæ Turbæ intestinæ siluerunt; Atque omnis Belli strepitus, (tanquàm Tonitru ex longinquo,) in *Italiam* delatus. Itaque Natura, quæ sæpenumerò vinculis Fortunæ feliciter constringitur, & frænatur, cœpit prævalere, & prædominari effrœnis, in Animo *Regis*; Affectus suos & Cogitationes (tanquàm Gurgite forti) impellendo, ad corrogandos & accumulandos Thesauros. Sicut autem *Reges*, multò faciliùs, Ministros & Instrumenta inveniunt, qui Cupiditatibus eorum inserviant, quam qui Rebus suis & Honori; Nactus est duos Ministros, ex voto suo, aut etiam ultra votum suum, *Empsonum* & *Dudleium*; (quos Populus æstimabat pro Sanguisugis suis & Expilatoribus) ambos Audaces & Famæ Contemptores; Quique ex Domini sui mulctura, haud parum ad se ipsi trahebant. *Dudleius* bonâ Familiâ ortus fuit. Vir eloquens, & qui Negotia aspera bonis Verbis condire poterat. Sed *Empsonus*, qui filius fuit Rudiarii, factum semper urgebat, deque eo triumphabat, missis aliis quibuscunque respectibus, tanquàm inanibus. Hi duo, scientiâ Juris periti, authoritate Consiliarii,(quemadmodum Corruptio rerum optimarum est pessima,) *Legem* & *Justitiam* in *Absynthium* & *Rapinam* verterunt. Primo enim, Mos illis erat, ef-

ficere, ut plurimi ex Subditis diversorum criminum rei peragerentur; atque eousque juxta Formam Legis procedere; Cùm verò *Billæ Impetitionis*, quæ vim tantùm Accusationis, non Decisionis habebant, veræ repertæ fuerint, statim eos Custodiæ tradere. Neque tamen caussam Juridicâ viâ prosequebantur, aut eos tempore convenienti ad se defendendum producebant, sed in Carcere languere permittebant, & diversis Artificiis & Terroribus, plurimas ab illis mulctas & redemptiones, extorquebant, quas Compositiones & Mitigationes vocabant.

Quinetiam, usu audaciores facti, tandem tam contemptim & incuriosè processerunt, ut ne dimidiam illam partem, (de quâ diximus,) Faciei Justiciæ retinerent, ut per viam *Indictamenti* procederent; Sed Præcepta sua & Missivæ passim volitabant, ad homines comprehendendos, & coram seipsis, & aliis, in ædibus suis privatis, colore scilicet Commissionis suæ, sistendos; Ibique viâ quadam Justiciæ summariâ, & irregulari, per Examinationem solam, absque duodecim virorum Judicio, caussas terminabant, potestatem sibi assumentes, in his Justitiæ latebris, tam Caussas Coronæ, quàm Controversias civiles dirimendi.

Præterea, mos illis erat, Terras & Reditus Subditorum, *Tenuris Feodalibus*, (quæ in *Capite* vocantur,) onerare, & captivare, falsas *Inquisitiones* procurando, atque inde Custodias & Matrimonia *Minorum* captando; Atque etiam *Liberaturas*, *primas seisinas*, & mulctas pro *Alienationibus*, (hujusmodi Tenurarum fructus scilicet,) exigendo; Recusantes, sub variis prætextibus & procrastinationibus, Subditos admittere ad tales falsas Inquisitiones, juxta Normam Legis, evincendas. Quinetiam *Pupillis Regis*, cùm ad majorem Ætatem pervenissent, non licebat, Restitutionem Terrarum suarum obtinere, nisi immanes Pecuniarum Summas persolverent. Rursùs mos illis erat, Subditos, Informationibus, de Intrusione in Terras *Regias*, vexare, ex meris calumniis, & prætextibus vix probabilibus.

Cùm verò Subditos, ob caussas aliquas civiles, ex-leges fieri contigisset, eos chartam Condonationis suæ, de more, procurare non passi sunt, nisi magnas & intollerabiles Pecuniarum Summas dedissent; Rigori Legis innisi, quæ *Vt-legatorum* Bona Fisco applicat. Quinetiàm, de proprio addebāt, absq; aliquo omninò Juris adminiculo, *Regi*, nomine Mulctæ, in casu *Vt-legationis*, dimidiam partem Terrarū & Redituum Subditorum, deberi, durante spacio duorum Annorum integrorum. Etiàm cum *Duodecem-Viris*, & Juratoribus *Grandioribus*, minaciter agere solebant, eosque compellere, ut quod sibi libitum esset, renunciarent: Quod si minus fecissent, in Quæstionem eos adducere, incarcerare, & mulctare consueverunt.

Has, cum multis aliis, oppressiones, & concussiones exercebant, Oblivione potiùs sepeliendas, quàm Memoriæ tradendas; Tam sicut Accipitres Domestici, pro *Domino* suo, quàm sicut Accipitres Sylvestres, pro seipsis, prædantes; In tantum, ut Opes amplissimas sibi comparaverint. Præcipuum autem eorum Flagellum erant *Forisfacturæ*, ex-actæ super Leges pœnales; In quibus processibus nulli pepercerunt, neque eminentioris Ordinis, neque Inferioris: Neque

distinguendo

diſtinguendo, num Lex poſſibilis fuerit, aut impoſſibilis; In uſu, aut obſoleta: Sed ſtatuta omnia, tam Antiqua, quam nova, tanquàm Raſtris percurrendo: Etſi complura ex illis, magis in Terrorem condita eſſent, quam ut ſummo jure ageretur. Habebant autem ſempèr circa ſe Catervam Delatorum, Calumniatorum, & Juratorum pragmaticorum; Ita ut quidvis pro Arbitrio ſuo *Vere-dicto* exhiberi & confirmari efficerent, ſive de Facto, ſive de valore.

Manet etiàm in hodiernum diem Narratio; *Regem*, quodam tempore, fuiſſe à *Comite Oxoniæ*, (qui præcipuus ei erat Servus, tam Bello, quam Pace,) magnificè & ſumptuosè exceptum, apud *Caſtrum* ſuum de *Heveningham*. Sub diſceſſu autem *Regis*, ſtabant Servi *Comitis*, ordine decente, Tunicis ſuis, Famulitiis, cum Inſignibus *Comitis*, utrunque latus *Regis* prætereuntis, claudentes. *Rex Comitem* ad ſe vocavit, & dixit; *Domine mi, multa audiveram de Hoſpitalitate tuâ, eam autem video Famâ eſſe majorem. Iſti generoſi, & probi homines, quos ab utraque manu aſpicio, ſunt certè Servi tui Domeſtici; Nonne?* Comes autem ſubridens reſpondit. *Si placet Celſitudini veſtræ, hoc opes meæ non ferrent. Sunt certè illi plerique Famuli Extraordinarii, ſuis viventes Impenſis, qui hoc tempore venerunt, ut Familiam meam decorarent, præcipuè autem, ut Celſitudinem veſtram ſpectarent. Rex* ad hæc paulùm ſubſiliit, & dixit; *Mediusfidius (Domine mi) de lauto & ſplendido apparatu, quo me excepiſti, Gratias ago, ſed pati minimè poſſum, Leges meas, ſub Conſpectu meo, violari. Procurator meus tecum aget.* Atque ſimul traditur *Comitem* eo Nomine, cum *Procuratore Regis*, non minoris quam triginta mille Ducatorum, & ampliùs tranſegiſſe. Atque ut *Regis* incredibilis Diligentia, in ejuſmodi rebus, manifeſtiùs appareat, memini me, multis abhinc Annis, vidiſſe Librum Rationum *Empſoni*, cujus ſingulas ferè Paginas *Rex* propriâ manu ſubſignavit, & in aliquibus locis, poſtillæ erant etiam ex manu *Regis*. In quo libro fuit Memoriola iſta *Empſoni*.

> *Item receptæ (à tali) quinque mercæ, propter Condonationem* A. B. *impetrandam; & ſi Condonatio non concedatur, Pecunia eſt rependenda, niſi eidem aliàs ſatisfactum fuerit.*

In margine autem hujus Memoriolæ per manum *Regis* propriam, appoſita ſunt hæc verba:

Aliàs ſatisfactum.

Cujus ideò potiùs mentionem facio, quod in *Rege* magnam parſimoniam oſtendit, ſed tamen cum Juſtitiâ conjunctam. Itaque, puſillæ iſtæ Arenulæ, & Granula, Auri & Argenti (ut videtur) haud parùm fecerunt ad mirabilem illam Struem Theſauri conſtituendam.

Verùm intereà (ne *Rex* obdormiſceret) *Comes Suffolciæ*, in Nuptiis *Arthuri Principis*, propter ſplendidas veſtes, & alios Sumptus obæratus, animum iterùm adjicit, ut fieret Eques Erraticus, & in Regionibus exteris nova Facinora experiretur; unde cùm Fratre ſuo in *Flandriam* rursùs aufugit. Quod animos ei addidit, fuit poculdubio univerſalis Murmur populi, contra Regimen HENRICI. Cúmque eſſet vir levis, & temerarius, cogitavit ille, Vapores quoſque in Tempeſtates verſos iri. Neque defuit ei Factio nonnulla intra *Regnum*;

 Etenim

Etenim Murmur Populi etiam in Nobilibus novarum Rerum ſtudium excitat; Idque rursùs, caput aliquod Seditionis evocat. *Rex* ad ſolitas Artes confugiens, *Robertum Curſonum*, *Equitem Auratum*, *Caſtelli* de *Hammes Præfectum*, (tum trans Mare degentem; Ideoque minus ſuſpectum, qui cum *Rege* Conſilia miſceret,) Præfecturam ſuam deſerere juſſit, Seque Servum *Comitis* profiteri. Eques iſte poſtquàm in Arcana *Comitis* ſe ſedulò inſinuaſſet, atque ab eo exploraſſet, in quibus fiduciam præcipuè reponeret, *Regem* de omnibus, quam fieri potuit occultiſſimè, certiorem fecit: Et nihilominùs, eundem locum in Confidentiâ *Comitis*, retinuit. Literis & Nunciis à *Curſono* acceptis *Rex* motus, comprehendi juſſit *Gulielmum Courtneium*, *Comitem Devoniæ*, arctiſſimâ Affinitate cum *Rege* conjunctum, (quippe qui in Matrimonium duxerat, Dominam *Catharinam Edwardi Quarti* Filiam;) *Guilielmum Polum Comitis Suffolciæ* Fratrem; *Jacobum Tirrellum*, & *Johannem Windhamum*, Equites Auratos; Et nonnullos alios gradûs inferioris Homines, & in cuſtodiâ habuit. Eodem quoque tempore comprehenſi ſunt, *Georgius Baro Abergavennius*, & *Thomas Greenus* Eques Auratus; Sed ſicut ob leviorem ſuſpitionem comprehenſi erant, ita ſolutiore cuſtodiâ habiti, & paulò poſt Libertati reſtituti. Ex his, *Comes Devoniæ*, qui cum ſanguine *Familiæ Eboracenſis*, tam alto gradu, commixtus erat; ideoque à *Rege* metuebatur ſanè, licet omninò inſons fuerit; Nihilominùs tanquam illa Perſona, quæ pravorum Conſiliorum, in aliis Objectum eſſe poſſet, in cuſtodiâ *Turris* detentus eſt, durante vitâ *Regis*. *Guilielmus Polus* ſimilitèr, diu incarceratus fuit, etſi minùs arctâ Cuſtodiâ. Sed quantum ad *Jacobum Tirrellum*, (contra quem Sanguis *Principum Innocentium Edwardi Quarti*, & *Fratris* ejus *ſub Altari clamabat*) & *Joannem Windhamum*, & alios Inferiores, illi in Judicium adducti, & ſupplicio affecti ſunt; Equites autem duo decollati. Nihilominùs, ut *Curſono* Fides confirmaretur, (qui ut veriſimile eſt, nondùm omnes Artes ſuas deprompſerat, neque quæ ab eo agenda erant, perfecerat;) publicata eſt, apud *Crucem D. Pauli*, tempore Executionum prædictarum, *Bulla Papalis Excommunicationis* & *Anathematis* in *Comitem Suffolciæ*, & *Thomam Curſonum*, & alios quoſdam nominatim; Ac generalitèr in omnes Fautores ejuſdem *Comitis*: In quâ re, fatendum certè eſt, Cœlum ad Terram nimis incurvatum fuiſſe, & Religionem Rationibus politicis. Verùm, haud diù poſt, *Curſonus* (Opportunitatem nactus) in *Angliam* venit, & ſimul in priſtinam apud *Regem*, gratiam, ſed majore cum Infamiâ apud Populum. Cujus reditu *Comes* haud parùm territus eſt; Séque videns ſpe omni deſtitutum, (*Duciſſâ* quoque *Margaretâ*, Tractu temporis, & infœlicibus ſucceſſibus, factâ tepidiore,) poſt vagas quaſdam Peregrinationes, in *Galliâ*, & *Germaniâ*; Et puſilla quædam Incœpta, nihilò meliora, quam Ignes Exulis miſſiles, defeſſus tandem in *Flandriam*, in Protectionem *Archi-Ducis* ſe demùm recepit; Qui per mortem *Iſabellæ*, eo tempore *Rex Caſtiliæ* eſſet, in Jure *Joannæ* uxoris ſuæ.

Hoc Anno (decimo nono ſcilicet *Regni* ſui) *Rex Comitia Ordinum* convocavit. Facile autem conjicere erat, quam abſolutam poteſtatem ſe crederet *Rex* habere apud *Ordines* ſuos, ex hoc, quod *Dudleius*,

odioſus

odiosus ille Minister *Regis*, factus esset *Prolocutor inferioris Consessus*. In hoc *Parliamento*, paucæ admodùm latæ sunt Leges memorabiles, circa Administrationem *Regni* publicam. Quæ vero latæ fuerunt, *Regis*, ut sempèr, prudentiæ, & Artis imperandi, Imaginem impressam habuerunt.

Lata est *Lex*, quâ irritæ factæ sunt, omnes Dimissiones aut Concessiones *Regis* adversus eos, qui ritè citati, ad serviendum *Regi* in Bellis suis, sive contra Hostes, sive contra Rebelles, non venirent, aut, sine *Regis* licentiâ discederent; Cum Exceptione tamen quorundam virorum Togatorum: Ita tamen, ut quisque stipendia *Regis*, à primo die Profectionis suæ, usque ad Reditum in domum suam reciperet. Simile *Statutum*, quatenùs ad Concessiones Officiorum Civilium, antè ordinatum erat; Hoc verò Sanctionem illam *Legis*, etiàm ad Terras extendebat. Certè, per plurimas *Leges*, hujus *Regis* tempore conditas, liquidò apparet, *Regem* tutissimum judicasse, Leges Militares, Legibus Parliamentariis, roborare.

Alia *Lex* condita est, quæ prohiberet Importationem alicujus Manufacturæ, ex Bysso, vel simplicitèr, vel cum mixturâ alterius Fili, textæ. Verùm ad Pannos integros sericos non extendebat, (quoniam, eo tempore, Ars hujusmodi Manufacturas conficiendi in usu apud *Anglos* non erat,) verum ad Byssum textilem tantùm; veluti Teniolarum, Astrigmentorum, Reticulorum, Ligularum, & Cingulorum, &c. quas Manufacturas Artifices *Angliæ* satis callebant. *Lex* hæc veræ Regulæ nixa est; videlicet; Ubi *Materialia Extera superflua sint, ibi Manufacturas earum apud exteros prohibendas*. Hoc etenim aut superfluitates illas arcebit, aut Manufacturam lucrabitur.

Lata est etiam *Lex* alia, quâ Chartæ Regiæ de peculiaribus Carceribus revocarentur, illíque Muneri *Vice-Comitis* reannecterentur. Peculiaribus scilicet, & Privilegiatis Officiariis, non minùs ad Interruptionem Justitiæ facientibus, quam Locis Privilegiatis.

Lata est insupèr *Lex*, quæ *Leges* Municipiorum restringeret; quæ sæpenumerò impugnare solebant *Prærogativam* Regis, Legem communem Regni, & Libertatem Subditorum; Hujusmodi Municipiis & Collegiis, nil aliud existentibus, quam *Fraternitatibus in Malo*. Ordinatum igitur est, ne hujusmodi *Leges* peculiares, Executioni demandarentur, nisi recognitæ fuissent, & approbatæ à *Cancellario* & *Thesaurario Angliæ*, ac duobus *Capitalibus Justiciariis*, sive eorum tribus; Aut etiàm à duobus *Justiciariis Itinerantibus*, in Locis ubi Municipium situm esset.

Lata est etiàm Lex alia, quæ hoc reverà agebat, ut Argentum Regni, in Monetariam *Regis*, adduceretur. Ordinabat autem, ut omnes Nummi Argentei tonsi, aut diminuti; in Solutionibus Pecuniarum, minimè reciperentur; Ne grani quidem factâ gratiâ, quam Remedium vocant, sed tantum cum Exceptione Attritionis Competentis, quæ ob Incertitudinem Exceptio erat quasi Illusoria: Adeò ut per Consequentiam, omnes Nummos Argenteos in Monetariam *Regis*, iterum recudendos, adduci necesse fuerit; unde *Rex* propter novam Cusionem, fructum perciperet.

Ordinatum est etiàm *Statutum* prolixum, contra Mendicos, & Errones;

rones; In quo duæ Res occurrunt, notatu dignæ. Prima, Comitiis diſplicuiſſe hujuſmodi Erronum Incarcerationem; utpote quæ Populo ſumptui eſſet, Carceres ſuperoneraret, neque publicum Exemplum, quod in Oculos Hominum incurreret, exhiberet. Altera, quod in Statutis hujus *Regis*, (Neque enim hoc *Statutum* Anni Decimi noni ſolum eſt in eo genere,) ſemper copulantur. Erronum Supplicia, cum Interdictis de Aleâ, aut Chartis pictis, & hujuſmodi Ludis illicitis, à Servis & Plebeiis, utendis; Atque unà de Cauponulis ſive Cerviſiariis ſupprimendis: Cùm hæc Fibræ ſint unius Radicis, Atque ac ſi alterum abſque cæteris extingui poſſe, vana opinio eſſet.

Quod verò ad turbulentas Hominum Coitiones, & illicita Famulitia, vix fuit *Parliamentum*; tempore hujus *Regis*, abſque Statuto aliquo contra eas lato; *Rege* ſemper excubias quaſdam agente, contra Magnatum Potentiam, & populares Cœtus.

Conceſſum etiàm *Regi* fuit, eo *Parliamento* Subſidium Pecuniarium tam à Laicis, quàm à Clero. Nihilominùs, ante finem Anni, exivit Commiſſio, ad Benevolentiam generalem colligendam: Etſi nullum eſſet Bellum, nulli metus. Eodem quoque Anno, Civitas *Londini*, quinque Millia Mercarum *Regi* dedit, pro Confirmatione Immunitatum ſuarum; Res certè, quæ magis Initiis *Regis* conveniret, quàm Temporibus ultimis. Neque paulum Lucri *Regi* acceſſit, Occaſione *Statuti* recentis, de recudendis Drachmis, & Semi-drachmis, Hodiè Solidos, & Monetam ſex Denariorum, æquantibus. Quantum verò ad Molendina *Empſoni* & *Dudleii*, illa etiam nunc magis, quàm unquam anteà, molebant. Ita ut res eſſet planè ſtupenda, videre quot Imbres Aurei, in *Regis* Theſauros, ſimul deſcenderint. Nam primo, *Solutiones poſteriores Dotis Nuptialis ex Hiſpaniâ*, in illud tempus incidebant; *Subſidium Parliamentarium* exigebatur; *Benevolentia* Colligebatur; Adde Commodum ex *Monetis Recuſis*; *Immunitatum Londini Redemptiones*. *Caſualia* undique emergentia. Hæc autem Pecuniarum Congeries, eò magis fuit mirabilis, quod *Rex* eo tempore, nullis omninò Bellis aut Motibus implicabatur: Quin & unicum tantùm Filium habuit; Filiam etiàm unam innuptam: Prætereà *Rex is* fuit, qui prudentiâ excelleret; Altoſque itidem Spiritus gereret; Adeò ut Gloriam ei ex Divitiis petere opus non eſſet; Cùm aliis Rebus plurimis, (Niſi quod certum eſt, Avaritiam ſibi Materiam Ambitionis ſemper proponere,) eniteret. Ita ut, unde tanta Pecuniarum Cupiditas Regem obſederit, non facilè quis habeat, quod conjiciat. Forſitan Amor Filii, hanc Cogitationem animo ſuo ſuggeſſit, ſe tam potens *Regnum*, & tantos Theſauri cumulos, relicturum, ut Filius Arbiter Fortunæ propriæ futurus eſſet.

Hoc etiam Anno, Feſtum *Servientium ad Legem* celebratum fuit; Quod fuit, tempore *Regis* hujus Secundum.

Circa hoc tempus, *Iſabella*, *Regina Caſtiliæ*, deceſſit: Fœmina Heroica, ac Ornamentum, & Sexûs ſui, & Temporum; Quæque Magnitudinis *Regni Hiſpanici*, quæ ſecuta eſt, *Lapis Angularis* fuit. Hoc Accidens, *Rex*, non ut nova peregrina accepit, ſed tanquàm illud, quod magnum haberet, cum rebus ſuis, Conſenſum; Idque duplici reſpectu præcipuè. Nimirùm, tam propter Exemplum, quàm propter

Conſe-

Consequentiam. Primò secum reputabat, Casum *Ferdinandi Arragoniæ*, post Mortem *Isabellæ*, eundem prorsùs esse, cum Casu suo, post Mortem *Elizabethæ*. Casumque *Joannæ*, *Hæredis Castiliæ*, convenire cum Casu Filii sui, *Principis Henrici*. Etenim si uterque *Rex*, *Regnumque* teneret, in Jure Uxoris suæ, descendebat utique ad Hæredem, neque Marito accrescebat. Et licèt Casus suus proprius, magis quàm ille *Ferdinandi*, & Ferro, & Membranâ, firmatus, (hoc est Victoriâ in Acie, & Actu Parliamentario,) nihilominùs, naturale illud Jus Sanguinis ita (etiam in animo Viri prudentis) præponderabat, ut Dubitationem injiceret, num reliquis duobus, tutò & solidè quis niti posset. Itaque diligentissimè obseruabat, quomodo cum *Rege Arragoniæ*, actum foret, in Retentione *Regni Castiliæ*; Atque insuper, si fortè retinuisset; Utrùm in Jure proprio, vel ut Administrator Bonorum Filiæ suæ, se illud tenere profiteretur. Secundò, animo volvebat Statum *Europæ*, per hanc Mortem, Conversionem quandam pati posse. Cùm enim, temporibus anteactis, Conjunctio sui ipsius cum *Arragoniâ* & *Castiliâ* (quæ Res una fuerant,) Amicitiaque *Maximiliani*, & *Philippi* Filii sui, *Archi-Ducis*, Potentiam *Gallorum* longè superarent; Metuere jam cœpit, ne fortè *Rex Gallus*, (qui in Affectibus *Philippi Regis* Juvenis *Castiliæ*, Locum insignem obtinebat,) & *Philippus* ipse, jam *Castiliæ Rex*, (Cui Inimicitiæ intercedebant cum Socero suo circa præsens Regimen *Castiliæ*,) Nec-non & ipse *Maximilianus Philippi* Pater, (qui mobili esset Ingenio, & de quo Conjectura illa ferè sola meritò capi poterat, eum non diù eundem futurum, qui paulò ante fuisset,) Hi tres potentissimi *Principes*, in arctam aliquam Amicitiam, & Fœdus, inter se coirent. Quo facto, licèt Periculum minimè sibi ab illis immineret, tamen Amicitiæ *Arragoniæ* nudæ, relinqueretur. Unde fieret, ut cùm ipse priùs velut Arbiter Rerum *Europæ* extitisset, jam Potestate minutus foret, & tantâ Conjunctione in Ordinem redactus. Quin & *Rex* HENRICUS (ut videtur) de Nuptiis secundis cœpit cogitare, & circumspicere, quales Cōditiones Matrimoniorum, in *Europâ*, tunc se ostenderent. Inter alias audiverat, de Pulchritudine & Moribus suavissimis, *Reginæ* Juvenis *Neapolitanæ*, Viduæ *Ferdinandi* Junioris, tunc temporis Matronali Ætate, Annorum circiter viginti septem. Per quas Nuptias existimabat *Regnum Neapolitanum* (de quo tam diù, inter *Regem Arragoniæ*, & *Regem Gallum*, certatum fuerat, quodque novitèr tandem tranquillitatem sortitum est,) posse saltèm in parte, deponi intra suas manus, qui pignus tam tutò tueri possit. Misit igitur tanquàm Legatos aut Nuncios, tres Viros, quibus multùm fidebat; *Franciscum Marsinum*, *Jacobum Braybrokum*, & *Joannem Stilum*; reverà ad Inquirendum, potiùs quàm Negotiandum; idque super duas Materias. Prima erat, de Personâ, & Fortunis, *Reginæ* Juvenis *Neapolitanæ*: Altera, de omnibus Rebus, quæ Relationem quampiam habebant ad Fortunam & Consilia *Ferdinandi*. Cum autem ii, commodissimè observare possint, qui ipsi minimè observantur, eos misit, sub prætextibus speciosis, tradens iis in manus Literas Amoris & Comitatis à *Catharinâ Principissâ*, ad Amitam suam, & Neptim, Seniorem, & juniorem, *Reginas Neapolis*: Etiam commisit iis Librum Articulorum Novorum circa Pacem; Qui Liber, licèt anteà datus fuisset

set *Doctori* de Puebla Legato *Hispano* in *Angliâ* Residenti, ab illo in *Hispaniam* mittendus: Tamen visum est *Regi*, quia plusculum temporis intercesserat, ex quo nihil ab *Hispaniâ* accepisset, ut illi Nuncii, postquàm duas illas *Reginas* visitassent, rectà ad Aulam *Ferdinandi* pergerent, atque secum Exemplar Libri perferrent. Mandata circa *Reginam Neapolis* juniorem, tam accurata erant, & exquisita, cùm Articulos continerent, adeò præcisos, ut veluti Tabulam quandam conficerent Personæ ejus, quoad Complexionem, Aspectum, Lineamenta Corporis, Staturam, Valetudinem, Annos, Mores, Gestum, Fortunas; ut si *Rex* Juvenis fuisset, eum quis facilè Amoribus deditum judicaret; cùm verò Ætate provectior esset, interpretari potiùs quis debeat, eum proculdubiò castum insignitèr fuisse, utpote qui omnia in unâ Fœminâ conjuncta desideraret, quo Affectus suos ab Amoribus vagis contineret. Verùm in his Nuptiis, *Rex* citò refrixit; postquàm à Legatis suis accepisset, *Reginam* istam Juvenem, pulchris quidem & amplis Reditibus, in Regno *Neapolitano*, dotatam primò fuisse, quos integros recepit, durante vitâ *Frederici* Patrui sui: Etiàm durante tempore *Ludovici*, *Regis Galli*; Intra cujus Limites Proventus illi jacebant: Verùm postquàm *Regnum* ad *Regem Ferdinandum* pervenisset, omnes Reditus illius *Regni*, Exercitui & Præsidiis assignatos fuisse: Illam autem pensionem tantùm, aut Exhibitionem ex Arcis ejus, recipere.

Alteri Inquisitionis parti Relatione gravi & diligenti satisfactum est, quæ *Regem* plenè informabat de præsenti statu *Regis Ferdinandi*. Ex hac Relatione, *Regi* constitit, *Ferdinandum* Regimen *Castiliæ* retinere, in Jure *Administratoris* Filiæ suæ *Joannæ*; Adminiculo etiàm Testamenti *Isabellæ Reginæ* defunctæ, & partim ex Consuetudine *Regni*, ut *Ferdinandus* prætexuit. Quodque omnia Mandata, & Chartæ *Regiæ* expediebantur, nomine *Joannæ* Filiæ suæ, suique ipsius tanquam Administratoris, nullâ factâ Mentione *Philippi Mariti* ejus. Quodque *Rex Ferdinandus*, licet nomine *Regis Castiliæ* abstineret, constitueret tamen apud se *Regnum* tenere, absolutâ potestate, absque reddendis rationibus.

Referebant etiàm, *Regem Ferdinandum* se spe nonnullâ pascere, *Philippum* ei permissurum Regimen *Castiliæ*, durante vitâ suâ; Quod *Ferdinandus* certè ei persuadere vehementèr conatus est, tam operâ Consiliariorum quorundam ipsius *Philippi*, quos *Ferdinandus* sibi devotos habuit, quam præcipuè Protestatione, quod si *Philippus*, in hoc non acquiesceret, se Juvenem aliquam uxorem ducturum; unde eum Successione in *Regna Arragoniæ* & *Granadæ* privaret, si fortè ipsi Filius natus foret: Postremò intimando ei *Imperium Burgundorum* ab *Hispanis*, nullo modo toleratum iri, antequàm *Philippus*, morâ & Tractu Temporis, factus esset tanquam *Hispanus* Naturalis. Sed in iis omnibus rebus, (etsi prudentèr positis & captatis) *Ferdinandus* spe suâ frustratus esset; Nisi quod Pluto erga eum magis fuit propitius, quam Pallas.

Eâdem autem Relatione, Legati, Qui Homines erant mediocris Conditionis, ideoq majore apud *Regem* Libertate gaudebant, rem tetigerunt, de quâ tutum vix videbatur, apud *Regem* disserere. Etenim non

non dubitârunt *Regi* apertis verbis narrare, Subditos *Hispaniæ*, tam Proceres, quàm Populum, meliùs affectos esse erga Partes *Philippi*, (si modò Uxorem secum in *Hispaniam* adduxisset,) quàm *Ferdinandi*; & caussam simul adjunxerunt, quoniam *Ferdinandus* magnis Exactionibus eos gravaret: Quæ certè simul repræsentata, ipsissimum Casum exprimebant, inter *Regem*, & Filium suum.

Complectebatur etiam ista Relatio Declarationem, de propositione quâdam Matrimonii; quam *Amason*, *Ferdinandi Secretarius* Legatis intimavit, (sed tanquàm magnum Secretum,) inter *Carolum Principem Castiliæ*, & *Mariam Filiam Regis* Secundo-genitam; *Regi* pro certo referentes, Tractatum de Matrimonio tunc agitatum, inter *Principem* præfatum, & Filiam *Regis Galli*, ruptum iri; Filiamque *Galli* proculdubiò nuptam iri Angolesmio, qui Hæres erat apparens *Regni Galliæ*.

Etiam dispersum erat quidpiam, de Matrimonio *Ferdinandi*, cum Dominâ de *Fois*, Fœminâ Nobili, ex Sanguine *Regio Galliæ*, quod posteà certè completum est. Verùm hoc referebant, tanquàm Rem, quam in *Galliâ* perdidicerant, in *Hispaniâ* autem Silentio cohibitam.

Rex hac Relatione, quæ magnam suis Rebus Lucem præbebat, benè informatus, & edoctus fuit, quomodò se gereret, inter *Ferdinandum Regem Arragoniæ*, & *Philippum* Generum ejus, *Regem Castiliæ*. Decrevit autem apud se, omnem navare operam, ut illi inter se benè congruerent; Sed utcunque hoc successisset, moderatis Consiliis, & & personam Amici communis præ se ferendo, neutrius Amicitiâ se privare: Ita tamen, ut interiori Affectu *Ferdinandi* Rebus faveret; Externis verò Demonstrationibus & Officiis *Philippum* magis demereretur. Sed ante omnia maximè delectatus est, Propositione Matrimonii Filiæ suæ *Mariæ*, cum *Principe Carolo*; Tum quod Matrimonium esset, inter omnia *Europæ Christianæ*, celsissimum; Tum quod ex utraque Affinitate participaret.

Verùm ad corroborandam Affinitatem suam cum *Philippo*, Venti colloquium ei detulerunt. Etenim *Philippus*, Hyemem potiùs eligens, ut *Regem Arragoniæ* imparatum offenderet, cum magnâ Classe è *Flandriâ* in *Hispaniam* solvit, Mense *Januarii*, Anno *Regis* HENRICI Vicesimo primo. Coorta autem est, dum navigaret, atrox Tempestas, quæ Naves ejus, in diversas *Angliæ* Oras, disjecit. Navis verò, in quâ *Rex* & *Regina* vehebantur, (cum duabus aliis Naviculis solis,) lacerata, & vix à Furore Tempestatis elapsa, *Waimoutham* appulit. *Philippus* ipse, (utpote Mari & Navigationibus insuetus,) defessus, & Æger, in Terram prorsùs ascendere voluit, ut vires suas reficeret, licèt Consiliarii ejus contrarium suaderent; Moram metuentes, cùm Res ejus Celeritatem potiùs requirerent.

Fama Classis potentis, ad *Angliæ* Littora visæ, Populum Arma sumere adegit. *Thomas* autem *Trenchardus*, *Eques Auratus*, cum Copiis quas subitò coegerat, nesciens quid rei esset, *Waimoutham* venit. Ubi re intellectâ, summâ cum humilitate & humanitate, *Regem* & *Reginam*, ad Ædes suas, invitavit; Statimque Equites expeditos ad Aulam misit. Paulo post, supervenit *Joannes Carœus*, *Eques Auratus*, cum

magno

magno comitatu Armatorum, qui simile obsequium *Regi Philippo* præstitit. *Philippus* autem, meritò dubitans hos Equites, utpote Subditos, non ausuros eum, absque Notitiâ & Licentiâ *Regis* sui, dimittere, eorum postulatis annuit, donec ex Aulâ mandata acciperent. *Rex* quamprimùm nova de hoc Eventu, accepisset, jussit statim, ut *Comes Arundeliæ*, suo nomine, *Regem Castiliæ* visitaret; Atque ei significaret, se sicut dolebat de Infortunio ejus, ita lætari, quod periculum Maris evasisset; Quodque sibi Occasio daretur eum Honore debito prosequendi; Et ab eo petere, ut ipse se, quasi in suo esse Regno existimaret; Ipsumque *Regem* HENRICUM, quâ poterat celeritate, in ejus amplexus festinare. *Comes*, insigni cum magnificentiâ, ad *Regem Philippum* accessit, cum Turmâ splendidâ Equitum trecentorum; Et ad majorem pompam, Noctù, Tædis accensis, *Regem* adiit. *Philippus*, postquàm *Comes* mandata retulisset, *Regis* animum satis perspiciens, quo citiùs abiret, Equis citatis ad HENRICUM *Windesoriæ* perrexit, *Reginâ suâ*, parvis Itineribns, subsequente. *Reges* duo, in occursu suo, summis Amoris & Charitatis Indiciis, se mutuò exceperunt. *Rexque Castiliæ* urbanè HENRICO dixit; *Se pœnas jam solvere, quod intra munitum Oppidum Caleti, ingredi refugisset, cùm priùs collocuti essent.* Cui *Rex* respondit; *Muros & Maria pro nihilo esse, ubi Corda aperta essent; Quodque hic ad nihil aliud adesset, quàm ut honore afficeretur.* Post unius aut alterius diei Intermissionem, otio, & Levamento datæ, *Reges*, sermones de renovando Tractatu, contulerunt: Allegante HENRICO, quod licèt Persona *Philippi* eadem esset, tamen Fortuna ejus & status altiùs evecta essent. In quo casu Tractatuum Renovationes in more apud *Principes* erant. Verùm dum ista tractarentur, HENRICUS, Opportunum Tempus deligens, *Regemque Castiliæ* in interius Cubiculum adducens, ubi nemo præter ipsos *Reges* aderat, Manuque leniter super Brachium *Philippi* positâ, vultuque nonnihil ad serium composito, ei dixit; *Rex optime; Tu ad oras meas salutem reperisti; spero te minimè permissurum, ut ad Oras tuas ego Naufragium faciam.* Quæsivit ab eo *Rex Castiliæ*; *Quid sibi vellet is Sermo?* *Loquor* (inquit *Rex* HENRICUS) *de temerario illo & cerebroso Subdito meo, Comite Suffolciæ, qui in ditione tuâ protectus est; & partes Fatui jam arripit, cum alii omnes eas fastidierint.* *Rex Castiliæ* respondit; *Putâram (Domine mi) Felicitatem tuam supra tales Cogitationes sitam; Verùm si hoc molestum tibi sit, Finibus meis eum ejiciam.* Replicavit *Rex*, *Hujusmodi Crabrones, in Nido proprio, minus damni facere; atqui pessimos esse, cùm circumvolitent. Se autem postulare, ut in manus suas traderetur.* *Rex Castiliæ* hoc postulatò nonnihil confusus, & tanquàm in se descendens, dixit; *Hoc, salvo honore meo, facere non possum; Minùs etiam salvo Honore tuo; Videberis enim me tanquàm Captivum habuisse.* Cui *Rex* HENRICUS subitò respondit; *Tum verò res peracta est. Ego enim illam Honoris mei Jacturam perferam, quo Honor tuus illibatus servetur.* *Rex Castiliæ*, qui *Regem* plurimi faciebat; Non immemor etiam in quo loco esset; Neque sciebat quanto usui Amicitia *Regis* ei esse posset, quandoquidem ipse in *Regno Hispaniæ* novus esset; Atque nec Socero suo, nec Populo ipsi adhuc gratus, vultu sedato, dixit; *Legem tu quidem mihi imponis; Ego itidem vicissim tibi; Habebis eum;*

Sed

Sed Honorem tuum obligabis, te vitam ei minimè ademturum. *Rex, Philippum amplexus,* dixit; *Assentior.* Addidit *Rex Castiliæ*; *Neque tibi displicebit, si ad eum mittam, tali modo, ut partim sponte redire possit.* *Rex* HENRICUS respondit; *Regem Philippum rem benè disposuisse*; *Seque si ei placeret, in hoc cooperaturum, & Nuncium ad Comitem, in eum finem missurum.* Ambo *Reges* separatim miserunt, atque intereà, Conviviis & Triumphis, tempus protrahebant. *Rege* hoc agente, ut *Comes* in ejus potestate esset, antequàm *Philippus* discederet; *Rege* etiam *Castiliæ*, in hoc conveniente, ut Res manifestiùs à se extorta, putaretur. *Rex* itidem HENRICUS, multis prudentibus & egregiis Monitis & Argumentis, *Philippo* suadebat, ut Soceri sui Consiliis se regeret, *Principis* scilicet tantâ prudentiâ, tantâ experientiâ, tantâ felicitate. *Rex Castiliæ*, (qui à *Ferdinando*, animo alieno erat,) respondit; *Quod si Socer ejus, ei permitteret, ut Regna sua, sicut par erat, regeret, ipse etiam ab illo libenter regi vellet.*

Confestim Nuncii, ab utroque *Rege*, missi sunt ad accersendum *Comitem Suffolciæ:* Qui blandis verbis facilè incantatus fuit, & in Reditum suum libentèr consentit; De vitâ suâ securus, & de Libertate spem bonam habens. A *Flandriâ*, *Caletum* adductus est, & inde *Doroberniam* appulit, & stipatus custodiâ conveniente, traditus, & receptus in *Turrim Londinensem.* *Rex* per hoc tempus, *Regem Castiliæ*, in *Fraternitatem Periscelidis*, cooptavit; Et reciprocè, Filius ejus, *Henricus Princeps*, in Ordinem *Aurei velleris* admissus est; Et paulò post, *Philippus* cum *Reginâ* suâ, *Rege* Comitante, ad urbem *Londini* venit; ubi excepti sunt omni Magnificentiâ, & Apparatu, quantam quidem temporis Angustiæ paterentur. Postquàm autem *Comes Suffolciæ*, ad *Turrim* perductus esset, (Quod maximè HENRICUS expetebat,) cessârunt Triumphi; *Regésque* mutuò sibi valedixerunt. Nihilominùs, durante morâ *Philippi* in *Angliâ*, etiàm conclusus est Tractatus ille, quem *Belgæ Intercursum malum* nominârunt; gerens Datum apud *Windesoriam:* Quoniam in eo continentur Articuli nonnulli, in favorem *Anglorum*, potiùs quam *Belgarum*; Præcipuè quod Articulus ille, de liberâ *Belgarum* Piscatione, qui in Tractatu priore, Anno *Regis* undecimo, insertus erat, in hoc altero omissus est, & minimè confirmatus. Omnibus quoque Articulis, qui ad priores Tractatus confirmandos pertinerent, præcisè & cautè limitatis, ut ad Negotium Commercii tantùm, nec ad alia extenderent.

Observatum est, eandem Tempestatem, quæ *Philippum*, in Oras *Angliæ* compulerat, etiàm *Aquilam Auratam*, de spirâ *Templi D. Pauli*, dejecisse; inter cadendum autem impegit in signum *Aquilæ nigræ*, quod in *Cœmiterio* erat, illudque confregit, & in terram conjecit. Quod erat profectò, mira quædam & præceps Accipitris in Alitem Advolatio. Hoc interpretabatur Populus, mali ominis loco, in *Familiam Imperialem:* Quod etiàm impletum est in *Philippo Imperatoris* Filio, non solùm in Infortunio illo Tempestatis; Sed & in iis quæ secuta sunt. *Philippus* enim, *Hispaniam* ingressus, & *Regni Castiliæ* possessionem sine vi adeptus; (Adeo ut *Ferdinandus*, qui tam magnificè anteà loquebatur; non sine difficultate, ad Colloquium Generi sui admissus esset;) paulò post, Morbo correptus est, & diem suum

obiit.

obiit. Eo tamen ipso Intervallo, notatum est à prudentioribus, quod si diutiùs vixisset, *Philippus*, socer ejus, ita apud eum se insinuaturus fuisset, ut si minùs in Affectibus ejus, at certè in Consiliis, & Regimine, magnâ apud eum Auctoritate valiturus esset. Morte *Philippi*, universum *Regnum Hispaniæ*, ad *Ferdinandum* rediit, statu pristino, præcipuè per Infirmitatem *Ioannæ* Filiæ suæ; Quæ Maritum suum unicè diligens, (ex quo multos susceperat liberos,) nec minùs ab eo adamata, (utcunque Pater ejus, quo *Philippo* Invidiam faceret, apud Populum *Hispaniæ*, morosè eum erga uxorem suam se gessisse divulgaverat;) Mariti sui obitum impatientèr ferebat, & inde in Maniam planè decidit. Cujus Morbi Curationi, Pater ejus, incuriosè incumbere existimabatur, quo *Imperium* in *Castiliâ* retineret. Ita ut, quemadmodùm Felicitas *Caroli octavi*, solita erat dici Felicitas Somnii: Ita etiàm Res Adversæ *Ferdinandi*, somni res Adversæ dicerentur: utræque tam subitò transierunt.

Circa hoc tempus, *Regem* Cupiditas incessit, introducendi, in *Familiam Lancastriæ*, Honores Cœlestes, unde *Papæ Julio* supplicavit, ut *Regem* HENRICUM *Sextum*, pro *Sancto* canonizaret: Inter alia, Argumento usus, quod de *Rege* ipso in *Regnum* successuro, tam clarè vaticinatus esset. *Julius*, (pro more) rem *Cardinalibus* quibusdam commisit, qui verificationem, de sanctis ejus Operibus, & Miraculis, examinarent. Verùm Res sub hâc Commissione extincta est. Generalis fuit Opinio, *Julium Papam* rem nimio pretio æstimasse, *Regèmque* noluisse eam tanti emere. Sed verisimilius est, *Papam* illum *Julium*, (qui Honoris *Sedis Romanæ*, & Actorum ejus, fuit studiosissimus,) satis gnarum, eundem HENRICUM ubique pro Homine simplici & minùs capaci, habitum, metuisse, ne Honor is, tali admissione, vilesceret; nimirùm, si Discrimen ritè servatum non esset, inter *Innocentes*, & *Sanctos*.

Eodem etiàm Anno, tractari cœpit Matrimonium inter *Regem* ipsum, & Dominam *Margaretam*, *Ducissam Dotariam Sabaudiæ*, unicam *Maximiliani Imperatoris* Filiam, & *Philippi Regis Castiliæ* sororem; Fœminam prudentem, & Famæ integerrimæ. Hujus rei Mentio aliqua facta erat, iner duos *Reges*, quandò convenerant, sed pauld post in deliberationem denuò venit: In quo negotio pro Tyrocinio *Rex* operâ utebatur, *Capellani* sui, *Thomæ Wolsæi*, illius qui posteà, ad tanti Prælati culmen ascendit. Matrimonium hoc tandem conclusum est, sub Conditionibus, in *Regis* Favorem amplissimis; sed firmatum tantum per verba de futuro. Fieri potest, ut *Rex* in hoc Matrimonium, eò magis inclinaret, quod indies audisset procedere Matrimonium, inter veterem Affinem, & Amicum suum, *Ferdinandum Arragoniæ*, & Dominam de *Fois*; unde *Rex* ille *Regi Gallo* adhærere cœpit: A quo sempèr anteà fuisset alienus. Adeò fatale est, *Regum* Amicitias intimas & arctissimas, citiùs aut tardius, Conversionem Rotæ experiri. Imò, Traditio quædam invaluit, (non certè apud nos, verùm in *Hispaniâ*,) metuisse *Ferdinandum*; postquàm accepisset Matrimonium, inter *Carolum Principem Castiliæ*, & Mariam *Regis* HENRICI Filiam secundo-genitam, absque Impedimento procedere; (Quod matrimonium licet à *Rege Ferdinando* primò propositum;

posteà

postea tamen operâ *Maximiliani*, & Amicorum ejus præcipuè, promotum & ad exitum perductum fuisset;) nè fortè *Rex* HENRICUS ad Regimen *Castiliæ* aspiraret, ut Administrator; durante minori Ætate *Generi* sui. Videbantur enim futuri, tres ejus Regiminis Competitores; *Ferdinandus* Avus ex parte Matris; *Maximilianus* Avus ex parte Patris; Et *Rex* HENRICUS, Principis Adolescentis Socer. Certè non absimile vero est, Regimen HENRICI, (secum *Principem* Adolescentem adducentis,) magis gratum futurum fuisse *Hispanis*, quàm reliquorum duorum. Etenim *Proceres Castiliæ*, qui *Regem Arragoniæ* tam recenter expulerant, in favorem *Regis Philippi*, & sensa animi sui tam apertè protulerant, non poterant non habere, pro suspecto & inviso, *Regem Ferdinandum*. *Maximiliani* autem Ambitus, propter caussas plurimas, vanus proculdubiò fuisset. Verùm hoc *Regis* Inceptum, quod jactatur, nobis quidem videtur (*Regis* mores reputantibus, & Consilia tuta & solida, nec cum vastis aut periculosis Cogitationibus commista,) minùs probabile; Nisi fortè cupiisset spirare calidum, quod Pulmones affectos haberet. Hoc Matrimonium cum *Margaretâ*, de die in diem, procrastinatum fuit, propter infirmam *Regis* valetudinem, qui jam Vicesimo secundo Anno *Regni* sui, cœpit laborare *Morbo Arthritico*. Verùm Catarrhus, simul in Pulmones delatus, eos tabe infecit; Adeò ut, ter in Anno, (quasi periodis certis,) præcipuè autem vere, magnas experiretur Accessiones, & Labores *Phthisis*. Attamen negotiis se, quantum unquàm aliàs, impertitus est. Ita tamen, ut his Infirmitatibus monitus, magis seriò de Vitâ Futurâ, meditaretur; Et seipsum consecraret, potiùs quàm *Henricum Sextum*, Thesauris meliùs erogatis, quàm si dati essent *Papæ Julio*. Etenim hoc Anno, majores consuetis Eleemosynas distribuit; Etiàm Incarceratos omnes circa Civitatem *Londini*, redemit, qui detenti erant pro Debitis aut Feodis ad Summam Quadraginta Solidorum, aut infra. Acceleravit etiàm Fundationes religiosas: Et Anno sequente, (qui fuit *Regni* sui Vicesimus tertius,) illam *Savoiæ* perfecit. Quinetiàm, acerbas Populi sui Querimonias, contra Exactiones & Oppressiones *Dudleii* & *Empsoni*, & eorum sequacium, audiens; partìm per Homines probos & devotos, qui circa eum erant; partìm per Conciones publicas, (Concionatoribus in hac parte, munere suo liberè fungentibus) magnâ circa eas res pœnitentiâ, & Conscientiæ Morsibus, ut pius Princeps, tactus est. Nihilominùs, *Empsonus* & *Dudleius*, etsi non potuissent non audire, de *Regis* in hac parte Conscientiæ Scrupulis, tamen acsi *Regis* Anima & Pecunia distinctis officiis attributæ & assignatæ essent, ut nihil rei haberet una earum cum alterâ, nihilo lentiùs Populum gravabant, quàm anteà. Eodem enim Anno Vicesimo tertio, crudelissimè actum est, cum *Guilielmo Capello*, *Equite Aurato*, jam secundâ vice, prætextu, quod se malè gessisset, in Præturâ suâ *Londinensi*. Crimen autem non aliud erat, quàm quod, in Solutionibus quibusdam, Nummos aliquot adulterinos sciens accepisset; Neque tamen, de illis, qui Nummos adulterassent, Inquisitionem diligentem, & exactam fecisset. Propter hoc crimen, & alia quædam ei imputata, condemnatus est in Summâ bis Mille Librarum; Cúmque Vir esset

set

ſet animoſus,& prioribus vexationibus induratus,ne Dodrantem quidem ſolvere voluit: Et ſimul (ut videtur) verbis quibuſdam contumacibus, in ejuſmodi proſecutiones, invectus eſt: Unde *Turri* commiſſus eſt, ibique remanſit uſque ad Mortem *Regis*. *Kneſworthus* quoque, nuper *Major Londinenſis*, & uterque *Vice-Comes* ejuſdem Anni, pro delictis quibuſdam, in Adminiſtratione Munerum ſuorum, in Judicium adducti, Incarcerati, & poſteà Solutione Mille & Quadringintarum Librarum, redempti. Item *Hawiſius*, unus ex *Aldermannis Londini*, impetitus fuit, & Dolore & Anxietate Animi, antequàm lis ad finem perducta eſſet, mortuus. *Laurentius* etiàm *Ailmerus*, Eques Auratus, qui ſimiliter *Major Londinenſis* fuerat, & ambo ejus *Vice-comites*, Mulctam Mille Librarum ſubierunt. *Laurentius* autem, quòd ſolvere Mulctam recuſaſſet, cuſtodiæ commiſſus eſt; Ubi remanſit, uſquedum *Empſonus* ipſe, loco ejus, incarceratus eſſet.

Minimè mirum erat, (cùm Delicta tam levia, Mulctæ tam graves eſſent) ſi Theſauri *Regis* reconditi, quos moriens reliquit; Quorumque pars maxima, in locis occultis, ſub Clave & Cuſtodiâ ſuâ propriâ, *Richmondiæ*, repoſita erat; aſcendiſſent ad Summam Quinque Millionum, & Dimidiæ, Aureorum; Magnam certè grandem Pecuniæ, etiam pro ratione Temporum præſentium.

Ultimum Negotium Statûs, quod *Regis* hujus Felicitatem temporalem clauſit, fuit Concluſio glorioſi illius Matrimonii, inter Filiam ſuam *Mariam*, & *Carolum Principem Caſtiliæ*, poſteà *Imperatorem* celeberrimum; utrâque parte teneræ Ætatis tunc exiſtente. Qui Tractatus conſummatus erat, per *Epiſcopum Foxum*, & alios *Regis* Delegatos, *Caleti*, Anno proximo ante *Regis* Obitum. Quâ Affinitate, (ut videtur,) ita delectatus eſt, & quaſi raptus, ut in Literis, quas illâ de re ad *Civitatem Londini* ſcripſit, (mandans ut omnia lætitiæ & Exultationis Indicia exhiberent,) gloriaretur, ac ſi muro Aheneo *Regnum* iſtud circumdediſſet. Cùm Generos ſibi jam aſciviſſet, *Regem Scotiæ*, & *Principem Caſtiliæ* ac *Burgundiæ*, Ita ut jam, nihil videretur addi poſſe, ad hujus magni *Regis* mundanam Felicitatem, uſque ad ſummum faſtigium evectam, (ſive quis intueatur excelſas illas Liberorum ſuorum Nuptias; ſive Famam ejus, longè latéque, per Orbem ſparſam; ſive Divitias fidem ferè ſuperantes; ſive Succeſſuum ſuorum perpetuam Conſtantiam;) præter Mortem opportunam, quæ eum ab aliquo Fortunæ impetu futuro, ſubduceret: Qui certè (propter Odia Populi ſui, & Titulum Filii ſui, tunc Ætatem octodecim Annorum implentis, Principis certè Audacis & Liberalis, quiq; ipſo Aſpectu, & Oris Majeſtate, Oculos Populi in ſe trahebat,) fortaſsè in eum irruere potuiſſet.

Ad Coronandum etiam *Vitæ* ſuæ Exitum, æque ac *Regni* ſui Initium, Opus Pietatis & Miſericordiæ edidit, eximium, & Imitatione dignum. Nam Condonationem generalem promulgavit, qualis in Coronatione *Regum* concedi ſolet; Ut certus novæ Coronationis, in *Regno* meliore. Quin & Teſtamento ſuo declaravit, ſe velle, ut Re-

ſtitutio fieret earum Summarum Pecuniæ, quæ ab Officiariis ſuis, injuſtè extortæ fuiſſent.

Hoc modo, *Salomon* iſte *Anglorum*, (Nam & *Salomon* ipſe exactionibus Populo ſuo gravis fuit,) cùm quinquaginta duos Annos vixiſſet, atque Viginti tres Annos, & octo Menſes, regnaſſet; Memoriâ integrâ, & ſtatu Animæ beatiſſimo, in magnâ Malaciâ Morbi lenti, ad Cœlum migravit, Viceſimo ſecundo *Aprilis*, Anno Salutis 1508, apud *Palatium* ſuum *Richmondiæ*, quod ipſe exædificaverat.

REX *iste (ut verbis utamur quæ Merita ejus exæquent,) fuit instar* Miraculi *cujusdam: Ejus scilicet generis, quod prudentes attonitos reddit, imperitos leviter percellit. Plurima siquidem habuit, & in Virtutibus suis, & in Fortunâ; Quæ non tam in Locos Communes cadunt, quam in Observationes prudentes & graves. Vir certè fuit* Pius, *ac* Religiosus, *& Affectu, & Cultu: Sed ut erga Superstitionem, pro modo Temporum suorum, satis perspicax, Ita interdùm Politicis Rationibus, & Consiliis, nonnihil occæcatus.* Personarum Ecclesiasticarum *Promotor, erga* Asylorum *Privilegia (quæ tanta ei Mala pepererant,) non durus. Haud pauca* Religiosorum Cœnobia *fundavit, dotavit; Quibus accedit memorabile illud* Hospitale Savoya *dictum. Magnus nihilominùs Eleemosynarius in secreto; Quod luculentèr indicat, etiàm publica illa opera, Dei Gloriæ, non suæ, data. Pacem se summoperè, & amare, & pro viribus procurare, perpetuò præ se tulit. Atq; illud in Fœderum Præfationibus illi frequens fuit;* Pacem, cùm Christus in mundum veniret, Angelos præcinuisse; cùm è mundo excederet, ipsum Dominum legasse. *Neq; hoc ei, Timori aut Animi Mollitiei, imputari poterat, (quippe qui animosus fuerit & Bellator,) sed Virtuti verè Christianæ, & Morali. Neq; tamen illud eum fugit, à viâ Pacis aberrare illum, qui eam nimiò plus videatur appetere. Itaq; Famas, & Rumores, & Apparatus Belli, sæpè excitabat, donec Pacis Conditiones, in melius flecteret. Etiàm illud notatu non indignum, quod tam sedulus Pacis Amator in Bellis tam fœlix extiterit. Siquidem Arma, & expeditiones ejus, neq; in Bellis externis, neq; in Civilibus, unquam ei improsperè cesserunt; Neq; noverat ille, quid clades bellica esset. Bellum in Adeptione* Regni, *necnon* Comitis Lincolniæ, *&* Baronis Audlæi *Rebelliones, terminavit Victoria. Bella* Gallica *&* Scotica *Pax, sed Pax ab Hostibus ultrò petita. Bellum illud* Britanniæ, *Casus; Mors nimirùm* Britanniæ Ducis. *Tumultus* Baronis Lovelli, *item* Perkini, *tam ad* Exoniam, *quam in* Cantio, *Fuga Rebellium, antequàm Prælium tentarent: Adeò ut propria ei fuerit Armorum Felicitas, atq; inviolata. Cujus rei caussa haud parva, quatenùs ad Seditiones intestinas compescendas, proculdubiò fuit, quod in iis restinguendis, personam suam nunquàm subtraxerit. Prima quandoq; pugnæ, per Duces suos transegit, cùm ipse ad suppetias ferendas præstò esset: sed aliquam Belli partem semper ipse attigit.*

attigit. Neq; tamen hoc ipsum omninò propter Alacritatem & Fortitudinem, sed partìm ob suspiciones, quod aliis parcè fideret.

Leges Regni *in magno honore semper habuit, easq; Auctoritate suà munire videri voluit. Licet hoc ipsum, non minimo quidem ei esset impedimento, ad ea quæ voluit, pro arbitrio suo, exequenda. Ita enim commodè earum habenas tractavit, ut nequid de Proventibus suis, aut etiàm* Prærogativâ Regiâ, *intercideret. Attamen, tali usus est temperamento, ut sicut interdùm* Leges *suas, ad Prærogativæ suæ Iura traheret, & propè torqueret; Ita rursùs per vices, Prærogativam suam, ad* Legum *æquabilitatem & moderationem, consultò demitteret. Etenim, & Monetarum Regimen, & Belli ac Pacis Tractatus & consilia, & Rei Militaris Administrationem, (quæ omninò absoluti juris sunt,) sæpenumerò ad* Comitiorum Regni *Deliberationes, & Vota, referebat. Iustitia, temporibus suis, rectè & æquabilitèr administrata fuit; præterquàm cùm* Rex *in lite Pars esset: Præterquàm etiàm, quod Consilium privatum* Regis, *communibus caussis, circa* Meum & Tuum, *se nimis immisceret. Etenim Consessus ille, mera erat, tum, Curia & Tribunal Iustitiæ, præsertìm sub* Regni *sui Initiis: Enimverò in illà Iustitiæ parte, quæ fixa est, & tanquàm in ære incisa, (hoc est, prudentià Legislatorià,) prorsùs excelluit. Iustitiam etiàm suam, Misericordià & Clementià temperavit. Vtpotè, sub cujus* Regno, *tres tantum ex Nobilitate, pœnâ capitali affecti sunt.* Comes *nempe* Warwicensis, Aulæ Regiæ Camerarius, & Baro Audleus. *Quamvis priores duo, instar multorum essent, quatenùs ad Invidiam, & Obloquia, apud Populum. At ne auditu quidem cognitum erat, tantas Rebelliones, tam parcà sanguinis, per gladium Iustitiæ, missione expiatas fuisse, quam fuerunt duæ illæ insignes Rebelliones,* Exoniæ, & *propè* Grenovicum. *Severitas autem illa, satis cruenta, quà in primos illos, infimæ Conditionis Homines, qui* Cantium *appulerunt, animadversum est, ad Fæcem quandam populi tantùm pertinebat. Diplomata autem illa generalia, quæ gratiam præteritorum* Rebellibus *faciebant, perpetuò Arma sua & præibant, & sequebantur. Videre autem erat, apud eum, miram quandam & inusitatam, Gratiæ, largà manu præbitæ, & planè inexpectatæ, cum suppliciorum severitate, Alternationem. Quod quidem, si tanti* Principis *prudentiam cogitemus, minimè Inconstantiæ, aut Consiliorum vacillationi, imputari*

poterit; sed aut Caussæ alicui Secretæ, quæ jam nos latet; aut Regulæ cuidam, quam sibi præscripserat; ut Rigoris & Mansuetudinis vias per vices experiretur. Sed quò minus Sanguinis, eò plus Pecuniæ haurire solebat. Atque ut nonnulli satis malevolè interpretabantur, in altero fuit continentior, ut in altero premeret magis: utrunq; enim intolerabile planè fuisset. Naturâ proculdubiò erat ad accumulandos Thesauros pronior, & Divitias plus quam pro fastigio suo, admirabatur. Populus *certè, quibus hoc naturâ inditum est, ad conservandas* Monarchias, *ut* Principes *suos excusent, licèt sæpenumerò minùs justè, in Consiliarios eorum, & Ministros, culpam rejiciant, hoc ipsum* Mortono Cardinali, *&* Reginaldo Braio *Consiliario, imputabat: Qui tamen viri, (ut posteà luculenter patebat,) utpote qui pro veteri ipsorũ apud eum Auctoritate & gratiâ, plurimùm pollebant, ita Ingenio ejus obsecundabant, ut id tamen nonnihil moderarentur: ubi contra, qui sequebantur,* Empsonus *&* Dudleius *viri nullius apud eum Auctoritatis, nisi quatenùs Cupiditatibus illius servilem in modum, ministrabant, viam ei, non tantùm præberent, verumetiam sternerent, ad eas Oppressiones & Concussiones, pro Pecuniis undique excutiendis, quarum & ipsum sub finem vitæ suæ pœnituit, quibusque* Successor *ejus renunciavit; Quin & easdem diluere & expiare connixus est. Iste autem Excessus, tunc temporis, complures nactus est Interpretationes, & Glossas. Nonnulli in eâ opinione erant, perpetuas* Rebelliones, *quibus toties vexatus fuit, eum ad hoc redegisse, ut odio Populum suum haberet. Alii* judicium *faciebant, hoc eò tendisse, ut Ferocitatem Populi reprimeret, eumque, propter inopiam, humiliorem redderet. Alii eum Filio suo vellus aureum relinquere cupiisse. Alii denique, eum cogitationes secretas, de Bello aliquo externo, animo agitasse. Verùm illi forsitan, ad veritatem propiùs accedent, qui caussas hujus rei minùs longè petunt, easque attribuunt Naturæ suæ, Ætati ingravescenti, Paci, quæ opes alit, Animoque nullâ aliâ ambitione, aut opere, occupato. Quibus illud addere placet, eum, quod quotidiè per Occasiones varias, Inopiæ Mala, & difficiles Pecuniarum Conquisitiones, in aliis* Principibus *observaret, ex comparatione quadam, plenarum Arcarum Felicitatem, meliùs agnovisse. Quatenus ad modum, quem servabat, in* Thesauris *impendendis, hoc habuit; ut nunquàm Sumptui parceret, quem negotia sua postulabant: In Ædificando magnificus, in Remunerando tenacior: Ita ut, Liberalitas sua, potiùs se applicaret, ad ea, quæ ad statum suum proprium, aut Memoriam*

riam Nominis sui pertinerent, quàm ad Præmia Benemeritorum.

Fuit ille alti & Excelsi Animi; *Propriæ sententiæ, proprii Consilii, Amator; utpote qui seipsum revereretur, & ex se reverà* regnare *vellet. Si privatæ Conditionis fuisset, Superbus procul dubiò habitus esset: sed in* Principe *prudente, nihil aliud hoc fuit, quàm ut intervallum & spatium justum & debitum, inter se & Subditos suos tueretur; Quod certè erga omnes constantèr tenuit; Nemini propinquum permittendo aditum, neque ad Auctoritatem suam, neque ad Secreta. A nullo enim ex suis regebatur.* Regina, Consors *ejus, licèt eum compluribus pulcherrimis Liberis, quinetiam* Corona *ipsa, (utcunque illud fateri non sustineret,) beasset, parum apud eum potuit.* Matrem *magnâ sanè Reverentiâ prosecutus est, sed ad participationem Consiliorum suorum raro admovit. Qui verò grati ob conversationem ipsi forent, (qualis fuit* Hastingus *apud* Regem Edwardum Quartum, *aut* Carolus Brandonus *posteà apud* Henricum Octavum,*) nulli fuerant; Nisi fortè inter tales numeraremus,* Foxum Episcopum, *&* Braium, *&* Empsonum; *Quod eos tam frequenter secum habuit. Sed non alio modo, quàm sicut Instrumentum plerunque secum habet Artifex Gloriæ inanis, si in aliquo alio Principe, Minimum in illo fuit; Ita tamen, ut de Majestate, quam ad summum fastigium usque semper attollebat, nihil remitteret; Haud ignarus,* Majestatis *Reverentiam* Populum *in obsequio continere,* Inanem *autem* Gloriam, *(si quis rectè rem æstimet,)* Reges Populari Auræ *prostituere.*

Erga Fœderatos *suos justum se & constantem præbuit, tectum tamen, & cautum; Sed contrà, tam diligenter in eos inquirebat, se interim ita velans & reservans, ut illi aspicerentur, tanquam in lumine positi, ipse, veluti in tenebris collocatus, lateret. Absque Specie tamen Hominis se occultantis, sed potiùs liberè & familiariter communicantis Negotia sua, atque de illorum rebus vicissìm percontantis. Quantum autem ad pusillas illas Invidias & Æmulationes, (quæ inter* Principes, *haud parvo rerum suarum detrimento, intercedere solent,) nihil tale in eo cernere erat; sed suas res sedulò & solidè agebat. Atque certissimum est, Existimationem ejus domi magnam, in* Externis *partibus adhùc majorem & illustriorem fuisse. Exteri enim, qui Negotiorum ejus Ductus, & vias particulares, cernere non poterant, sed Summas tantùm, & Exitus eorum, intuebantur; eum perpetuò conflictari, & perpetuò superiorem esse, animadvertebant.*

madvertebant. Partìm etiam in cauſſâ erant, Literæ & Relationes Legatorum *exterorum, qui in Comitatu Aulæ ſuæ, magno numero, erant. Quibus, non tantùm Comitate, Muneribus, & Colloquiis familiaribus, ſatisfaciebat, verum in Colloquiis illis ſuis, haud parvâ admiratione illos perſtrinxit, cùm viderent univerſalem ejus* Rerum Europæarum *notitiam. Quam licet ex ipſis Legatis, eorumq; Informationibus, maximâ ex parte, hauſerat, nihilominùs, quod ab univerſis collegerat, admirationi erat ſingulis. Ita ut magna ſemper conſcriberent ad Superiores ſuos, de Prudentiâ ejus, & Artibus Imperandi. Imò poſt Reditum eorum, in Patrias ſuas, per Literas, de rebus omnimodis ſcitu dignis, eum frequentèr certiorem faciebant. Tantæ fuit dexteritatis, in conciliandis ſibi,* Principum *externorum, Miniſtris.*

Omnibus profectò modis ſollicitus erat, de procurandâ ſibi & obtinendâ, rerum ubiq; occurrentium, notitiâ. Quam ut aſſequeretur, non tantùm exterorum Miniſtrorum, qui apud ſe reſidebant, induſtriâ uſus eſt, atq; Penſionariorum ſuorum, quos tam in Curiâ Romanâ, *quam alibi, in Aulis* Principum, *fovebat; verùm etiàm ſuiipſius* Legatorum, *qui apud Exteros perfungebantur. Quem in finem, Mandata ejus, uſq; ad curioſitatem diligentiſſima erant, & per Articulos ordine digeſtos; Inter quos, plures erant, plerunq;, quæ ad Inquiſitionem, quam quæ ad Negotiationem, pertinerent. Exigendo Reſponſa particularia, & Articulata, ad Queſtiones ſuas reſpectiva.*

Quantum verò ad Emiſſarios ſuos, quos tam domi, quam foràs, ad explorandas Machinationes, & Conjurationes, contra ſe initas, ſubornabat; Sanè hoc, quo loco res ſuæ erant, apprimè neceſſarium fuit. Tot in eum, veluti Talpæ ſubterraneæ, perpetuò operam dabant, quò ſtatum ejus labefactarent, & ſubfoderent. Neq; hoc illicitum habendum eſt. Etenim, ſi in Bello Exploratores probantur adverſus Hoſtes legitimos, multò magis adverſus Conjuratos & proditores. Verùm ut Fides hujuſmodi Exploratoribus concilietur, per Iuramenta; Et per Execrationes; Atq; Anathemata, *contra illos, tanquam Hoſtes, fulminata; defenſionem* juſtam *non capit.* Sacra *enim iſta veſtimenta Larvis non conveniunt. Veruntamèn, habebat illud in ſe boni, Induſtria iſta emiſſarios adbibendi; ut quemadmodùm, operâ eorum, multæ Conjurationes detectæ, ita etiam Famâ eorum, & diffidentiâ inde natâ, plurimæ ne tentarentur, proculdubio cohibitæ fuerint.*

Maritus

Maritus *erat minimè uxorius, ne indulgens quidem; Sed comis, & consortio blandus, & sine zelotypiâ. Erga* Liberos *suos itidem paterno plenus Affectu, magnam suscipiens curam de iis optimè educandis; Ad hoc etiam Animi quadam altitudine, aspirans, ut Coäitiones eis dignas & sublimes procuraret; Honores quoque quales Amplitudinem eorum condecerent, ab omnibus deferri curavit; Sed non admodùm cupidus, ut in Oculis Populi sui, extollerentur.*

Ad Sanctius Consilium *suum plurima Negotia referebat, ubi frequenter & ipse præsidebat; Satis gnarus, hoc pacto, se viâ rectâ & solidâ insistere, tam ad Auctoritatem suam roborandam, quàm ad Iudicium suum informandum. Ad quem etiam Finem, patiens fuit Libertatis eorum; Tam in suadendo, quàm in suffragia ferendo, donec Animi sui sensum, quem ad Finem Deliberationum reservare solebat, declarasset.* Nobilitati *suæ aliquantùm gravis fuit, & ad Negotia sua, potiùs* Ecclesiasticos, & Iurisconsultos, *evehebat; Qui magis ad obsequium parati, & apud Populum minùs gratiosi erant, Quod quidem ut imperiosè regnaret, profuit, ut tutò, non item. Adeò ut mihi persuasissimũ sit, hunc ejus morem, fuisse caussam non exiguã, crebrarum perturbationum quæ sub Regimine suo contigerunt; proptereà quòd* Proceres Regni, *licèt fidi, & obedientes, non tamen alacriter cum eo cooperabantur; Sed vota ejus magis Eventui permittebant, quàm ad Effectum urgebant. Nunquam sibi metuit, à* Servis & Ministris, *elatioribus Ingeniis & Virtutibus, præditis. Id quod in moribus erat* Ludovico Undecimo Galliæ Regi; *Sed e contrà, ad sua Negotia admovit, viros, qui suis Temporibus maximè eminebant; Quod ni fecisset, fieri non potuit, ut Res suæ tam prosperè cedere potuissent. Hi erant, nimirùm in Rebus Bellicis,* Dux Bedfordiæ, Comites Oxoniæ, & Surriæ, Barones Daubeney, & Brookus; & Poyningus, *Eques Auratus. In Rebus autem Civilibus,* Mortonus, Foxus, Braius, Prior *de* Lanthony, Warhamus, Ursvicus, Frowicus, & *alii; Neque ei curæ erat, quam vafri & callidi essent, quibus* Negotia *committebat. Putabat enim, sui ipsius Artes, eorum Artibus posse prædominari. Sicut autem in* Ministris *delegendis, summo judicio, agebat; Ita & in iis, quos delegerat, protegendis, haud minore utebatur Constantiâ. Mirabile enim quiddam est, quòd licèt* Princeps *esset occulti & reconditi sensûs, & majorem in modum suspicax, Tempora quoque sua turbulenta, & Conjurationum plena, Spatio tamen viginti quatuor Annorum, quibus regnavit, nunquàm Consiliarium aliquem suum, aut interiorem*

interiorem Ministrum, dejecit aut discomposuit, excepto solo Stanleio Aulæ *suæ* Camerario. *Quatenùs verò ad* Subditorum *suorum erga eum affectus, ita res erat: ut ex tribus illis Affectibus, qui Corda Subditorum erga* Principes *suos devinciunt,* Amore *scilicet,* Metu, *&* Reverentiâ; *ultimo horum eximiè gauderet, secundo mediocritèr, tertio autem tam parcè, ut reliquis duobus securitatem suam deberet.*

Princeps erat subtristis, serius, & cogitabundus; quiq; secretas, in Animo suo observationes, & curas, foveret; Cui etiàm Commentarioli *&* Memoriæ *manu propriâ scriptæ, præstò semper erant, præcipuè circa* Personas: *Quos nimirùm ex Subditis suis ad Munia destinaret; Quibus Præmiorum Debitor esset; De quibus inquirendum; A quibus cavendum; Qui itidem essent inter se maximè, aut Factione, aut meritis colligati, & veluti in partes descendissent; Et similia; veluti Diaria quædam Cogitationum suarum, componens, & servans. Traditur etiàm hodie Narratio quædam faceta,* Cercopithecum suum *(ab aliquo ex suis Cubiculariis, ut creditum est, impulsum,) die quædam, præcipuum ex Diariis suis, tunc fortè incuriosè positum, in frusta innumera discerpsisse. Ad quod, Aulici, quibus anxia illa diligentia minimè complacebat, Risu propè disrumpebantur.*

Quamvis autem esset Apprehensionum *&* Suspicionum *plenus, attamen sicut facilè eas admittebat, ita rursùs dimittebat, easq; Iudicio suo subjiciebat. Vnde, potiùs sibi ipsi molestæ quam in alios periculosæ, existebant. Fatendum est tamen, Cogitationes suas, tam fuisse numerosas, & complicatas, ut simul stare sæpiùs non possent, sed quod in aliquibus prodesset, ad alia obesset; Neq; fieri potuit ut adeò ultra Mortale prudens esset, aut fœlix, ut rerum pondera justa perpetuò exciperet. Certe Rumor ille, qui tot & tantas ei turbas concitavit, nempè quod* Dux Eboraci *dimissus & adhùc superstes fuit; sub principiis, vires & fidem ab ipso nactus est; quia scilicet hoc credi volebat, ut molliùs ei imputaretur, quod in* Iure proprio, *& non in* uxoris Iure, *regnaret.*

Affabilis *fuit, &* blandâ *quadam* Eloquentiâ *pollens, magnaq; prorsùs uti consueverat verborum dulcedine, & illecebris, cùm aliquid suadere, aut perficere vellet, quod enixè cupiebat.* Studiosus *magis erat, quam* Eruditus; *Libros, plerunq;, qui* Gallicâ *linguâ conscripti erant, legens. Licet* Latinæ Linguæ *rudis non esset; Quod ex eo patet, quod* Hadrianus Cardinalis, *& alii, quibus* Lingua Gallica *satis familiaris erat, nihilominùs* Latinè *ad eum semper scriberent.*

Quatenùs

Quatenùs ad Delicias *&* Voluptates *hujus Regis, muta prorsùs est earum Memoria. Nihilominùs apparet, ex mandatis illis, quæ* Marsino *&* Stilo, *circa* Reginam Neapolitanam *dedit, eum de Formâ, & Pulchritudine, ejusque partibus, peritè admodùm interrogare potuisse. Cum* Voluptatibus *sic agere solebat, ut* Reges *magni cum Mensis Bellariorum; Paulisper eas inspicientes, & statim terga vertentes. Neque enim unquam regnavit* Princeps, *qui magis Negotiis suis deditus esset; Totus in illis, & totus ex sese. Ita ut, in* Hastiludiis, *&* Turneamentis, *& aliis Pugnarum Simulachris, nec-non Saltationibus personatis, & hujusmodi celebritatibus, potiùs cum dignitate quâdam, & comitate, Spectator esse videretur, quam iis magnoperè capi aut delectari.*

In eo proculdubio, ut in cæteris Mortalibus universis, (ac præcipuè in Regibus,) Fortuna *influxum quendam habebat in* Mores, *&* Mores *vicißim in* Fortunam. *Ad Culmen* Regium *ascendit, non tantùm à* Fortunâ privatâ, *quæ Moderatione eum imbuere posset, verumetiam à* Fortunâ Exulis, *quæ stimulos ei Industriæ & Sagacitatis addiderat.* Tempora *autem* Regiminis *sui, cùm essent potiùs prospera, quàm tranquilla, Confidentiam ex Succeßibus addiderant;* Naturam *interim suam, aßiduis vexationibus, ferè perverterant.* Prudentia *autem ejus, per frequentes è periculis Emersiones, (quæ subitis eum Remediis fidere docuerant,) versa est, potiùs in Dexteritatem quandam, seipsum è malis, quando ingruerent, extricandi, quam in providentiam, illa ex longinquo arcendi, & summovendi; Sed & Indole propriâ,* Oculi Mentis *ejus, non absimiles erant,* Oculis *quorundam* Corporalibus; *Qui ad Objecta propè sita validi sunt, ad remotiora infirmi.* Prudentia *enim ejus occasione ipsâ subitò suscitabatur: Atque eò magis, si Occasioni accesserit Periculum. Atque hæc* Fortuna *in* Naturam *suam potuit. Nec deerant rursùs quæ* Natura *sua* Fortunæ *suæ imposuit. Nam sive hoc tribuendum sit Providentiæ ejus Defectui; Aut in rebus, quas decreverat, Pertinaciæ; Aut Suspicionibus, quæ aciem Mentis ejus perstringebant; vel quicquid aliud in caußâ fuit; certum est,* Fortunæ *suæ perturbationes continuas, (præsertìm nullâ violentâ occasione subnixas,) exoriri non potuisse, absque magnis aliquibus in Naturâ suâ Impedimentis, & Erroribus in Constitutione Animi sui radicali; Quæ necesse habuit, salvare & emendare, per mille pusillas Industrias, & Artes. Verùm illa omnia apertiùs se produnt in* Historiâ *ipsâ. Veruntamen, intueamur licet eum, cum Defectibus suis omnibus,*

omnibus. si quis eum cum Regibus, *in* Galliâ, *&* Hispaniâ, *contemporaneis suis, conferat;* *Reperiet eum,* Ludovico Duodecimo Galliarum Regi, *Prudentiâ civili, &* Ferdinando Hispaniarum, *Fide & Candore, anteponi debere. At si* Ludovicum Duodecimum *demas, &* Ludovicum Vndecimum, *qui paulò antè regnavit, substituas; magis convenient Exempla, fierentque veriùs Parallela. Illi enim tres,* Ludovicus, Henricus, *&* Ferdinandus, *pro* Tribus Magis *censeri possunt, inter illius Ætatis* Principes. *Vt verbo concludamus, Si* Rex *iste, res majores non gessit, in caussâ ipse fuit sibi; Quicquid enim suscepit, perfecit.*

Corpore *erat* Henricus decoro, *Staturâ justâ paulò procerior, erectus, & Membrorum compage bonâ, sed gracilis.* Vultus *erat talis, quæ Reverentiam incuteret, & aspectum Viri* Ecclesiastici *aliquantùm referret. Et sicut minimè erat obscurus aut superciliosus, ita neq; blandus aut Conciliator: Sed tanquàm* Facies *Hominis Animo compositi & quieti: Sed non commoda* Pictori; *Gratiosior scilicet facta cùm loqueretur.*

Hujus Regis Dignitas *præcellens pati possit, ut memorentur Narrationes quæpiam, quæ ei Divinum aliquid imponant. Cum* Matris *ejus* Margaretæ, *Fœminæ raris virtutibus ornatæ Nuptias, multi Proci ambirent; visa est videre in Somniis,* Virum quendam Episcopo similem, habitu Pontificali, tradere ei in manum, Edmundum Comitem Richmondiæ, Henrici Patrem, pro Marito. *Neque illa, Liberos unquàm alios concepit, præter* Regem, *licèt tribus Maritis nupta: Quodam etiàm die Festo, cùm* Henricus Sextus (*cui Innocentia Sanctitatem astruebat,*) *à prandio lavaret, oculosque in* Henricum, *tunc Adolescentulum, conjiceret, dixit:* Adolescens iste, Coronam, pro quâ nos confligimus, pacificè tandem possidebit. *Sed quod verè in eo divinum censeri possit, hoc fuit; Quod non minùs Fortunam* boni Christiani, *quam* Magni Regis *sortitus sit; Vitâ exercitatâ, Morte pœnitenti. Ita ut non magis in* Mundanis, *quam* Spiritualibus, *Victor triumphaverit; & Militia ei in Conflictibus, tam Peccati, quam Crucis, prosperè cesserit.*

Natus *est, apud* Castrum Pembrochiæ, Sepultus *apud* Westmonasterium, *in* Monumento, *inter opera* Europæ, *pulcherrimo, & elegantissimo, sive* Capellam *spectes, sive* Sepulchrum. *Adeò ut magnificentius jam, in* Sepulchri *sui* Monumento *habitet mortuus, quam vivus, aut* Richmōdiæ, *aut in alio quopiam* Palatio *suo, habitaverat. Optaverim ut idem ei cōtigisset, in hoc* Famæ *suæ* Monumento.

FINIS.

INDEX VOCABVLORVM

Hac Historia Contentorum, quæ *Anglis* sunt Peculiaria.

Benevolentia:

FINIS.

SERMONES FIDELES

Sive,

INTERIORA RERUM.

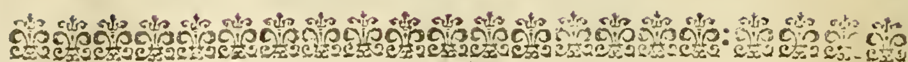
Per

Franciſcum Baconum

BARONEM DE VERULAMIO,
Vice-Comitem Sancti Albani.

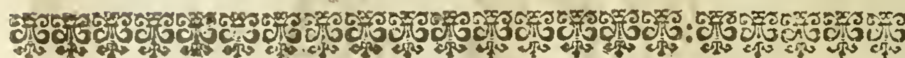

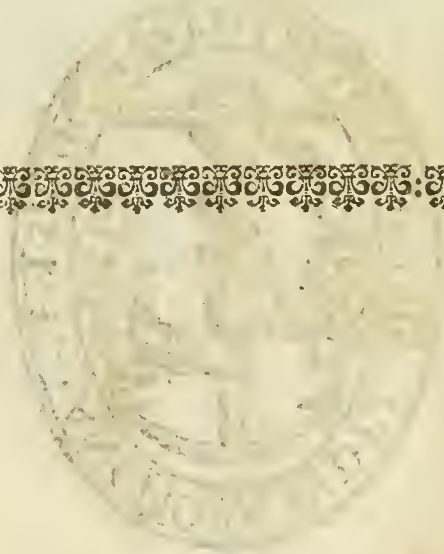
LONDINI
Excuſum, typis *Edwardi Griffin.* Proſtant ad
Inſignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*,
apud *Richardum Whitakerum*, 1638.

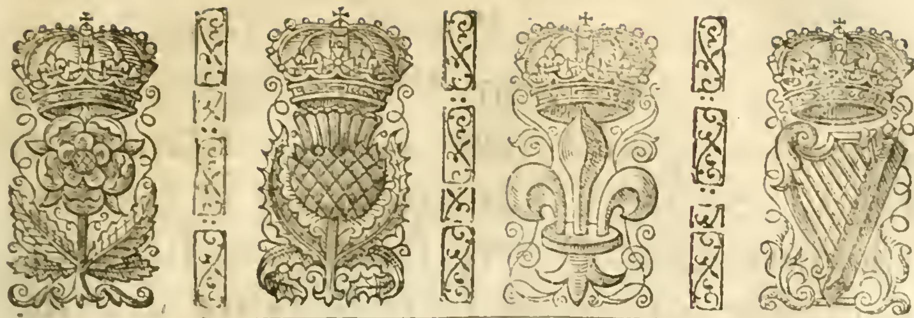

Hæc, ut Varietate delectent, & consiliis juvent, prælo mandata censeo.

IOHANNES COCEUS.

ILLVSTRI
&
EXCELLENTI DOMINO
GEORGIO

Duci Buckinghamiæ, Summo *Angliæ* Admirallio.

Honoratißime Domine,

Alomon inquit, *Nomen bonum est instar Vnguenti fragrantis & pretiosi*; Neque dubito, quin tale futurum sit *Nomen* tuum apud Posteros. Etenim & Fortuna, & Merita tua, præcelluerunt. Et videris ea plantasse, quæ sint duratura. In lucem jam edere mihi visum est *Delibationes meas*, quæ ex omnibus meis Operibus fuerunt acceptissimæ: Quia forsitan videntur, præ cæteris, *Hominum* Negotia stringere, & in sinus fluere. Eas autem auxi, & Numero, & Pondere; In tantum, ut planè Opus Novum sint.
Consen-

Consentaneum igitur duxi, Affectui, & Obligationi meæ, erga *Illustrissimam Dominationem* tuam, ut *Nomen* tuum illis præfigam, tam in *Editione Anglicâ*, quam *Latinâ*. Etenim, in bonâ spe sum, Volumen earum in *Latinam*, (*Linguam* scilicet universalem,) versum, posse durare, quamdiù *Libri* & *Literæ* durent. *Instaurationem* meam *Regi* dicavi: *Historiam Regni Henrici Septimi*, (quam etiam in *Latinum* verti,) & Portiones meas *Naturalis Historiæ*, *Principi*: Has autem *Delibationes Illustrissimæ Dominationi* tuæ dico; Cùm sint, ex Fructibus optimis, quos Gratiâ divinâ Calami mei laboribus indulgente, exhibere potui. *Deus Illustrissimam Dominationem* tuam manu ducat.

Illustrissimæ Dominationis tuæ

Servus Devinctissimus

& Fidelis

FR. S. ALBAN.

SERMONES FIDELES.

I. DE VERITATE.

Quid est Veritas, inquit *Pilatus* Derisor? Nec præstolari voluit Responsum. Certè sunt, qui cogitationum vertigine delectantur; Ac pro servitute habent, Fide fixâ aut Axiomatis Constantibus, constringi; *Liberi Arbitrii* usum in Cogitando, non minùs quam in Agendo, affectantes. Cujusmodi quidem *sectæ Philosophorum* licet defecerint; supersunt tamen Ingenia quædam ventosa & Discursantia, quibus Eædem omninò Venæ, licet non pari, cum Antiquis, copiâ sanguinis, repletæ. Verùm, nec Difficultas sola, Labórque quem Homines subeunt, in *Veritate* inveniendâ; Nec quæ ex eâ inventâ Cogitationibus imponitur Captivitas; *Mendaciis* Favorem conciliat; Sed ipsius *Mendacii* Naturalis, (utcunque corruptus,) Amor. E recentiore *Græcorum Scholâ* quidam, rem ad Examen vocans, hæret attonitus; dum excogitare nequit, quorsum Mortales amarent *Mendacium*; *ipsius Mendacii* causâ; Cum nec Voluptati sit, ut *Mendacia Poetarum*; Nec utilitati, ut illa *Mercatorum*. Sed nescio quomodò, *Veritas* ista, (utpote nuda & manifesta Lux Diurna,) personatas hujus *Mundi Fabulas*, Ineptiásque, non tam magnificè & elegantèr ostendit, quam Tædæ, Lucernæque Nocturnæ. Ad *Unionis*, forsàn, Valorem, pervenire poterit *Veritas*, quæ per Diem speciosissima apparet: Sed ad pretium *Adamantis*, aut *Carbunculi*, qui Lumine vario pulcherrimè splendent, nunquàm ascendet.

Mixtura

Mixtura *Mendacii* Voluptatem sempèr auget. Ecquis dubitat, si è Mentibus Hominum tollerentur Opiniones vanæ, Spes blandæ, Æstimationes Rerum falsæ, Imaginationes ad libitum, & id genus alia, quin multorum Animi relinquerentur Dejecti, & Marcidi, Atræ Bilis & Languoris pleni, ac sibimetipsis ingrati ac displicentes? *Patrum* unus, magnâ cum Severitate, *Poesin* appellat, *Vinum Dæmonum*; Eò quod Phantasiam vanis impleat; licet *Poesis Mendacii* tantùm *Umbra* sit. Veruntamen, non est *Mendacium*, Mentem pertransiens, quod officit; Sed *Mendacium* quod à Mente imbibitur, nempe ejus Generis, de quo antè diximus. Verùm utcunque in depravatis Hominum Judiciis, & Affectibus, hæc ita se habeant; *Veritas* tamen, (quæ sola se judicat,) docet; *Veritatis Inquisitionem*, quæ eam, proci instar, demeretur; *Veritatis Cognitionem*, quæ præsentem eam sistit; Et *Veritatis Receptionem* cum *Assensu*, quæ est ipsius Fruitio & Amplexus; Summum esse Humanæ Naturæ Bonum.

Prima, in Operibus sex Dierum, Creatura *Dei*, fuit *Lux Sensûs*; Postrema, *Lux Rationis*; Quin & Opus ejus, *Sabbatho*, quod deinceps perpetuò exercet, est Spiritus sui Illuminatio. Primo inspiravit Lumen in *Faciem Materiæ*, vel *Molis indigestæ*; posteà in *Faciem Hominis*; Quin & usque semper Lucem inspirat in *Faciem Electorum*. *Poeta*, qui *Sectam*, alioqui, cæteris inferiorem, ornavit, elegantissimè dixit; *Suave est in Litore stanti videre Naves Fluctibus exagitatas*; *Suave ad Arcis Fenestram stanti, Prælium commissum, ejusque varios Eventus, inferiùs spectare*; *Sed nulla voluptas æquiparari potest huic ipsi, Nempe ut quis stet super Clivum Excelsum veritatis*; (Collem certè inaccessibilem, ubi Aer sempèr liquidus est, & serenus,) *Atque inde Errores, Homines palantes, Caligines, & Tempestates, in Convalle subjacente, despiciat*: Modò prospectus iste, cum misericordiâ conjunctus sit, non cum Tumore, aut Superbiâ. Et hoc ipsum est *Cælo* in *Terris* Frui, quandò *Mens Humana* in *Charitate* movetur, in *Providentiâ* quiescit, & supra Polos *Veritatis* circumfertur.

Jam verò, ut à *Theologicâ* & *Philosophica Veritate*, ad *Veritatem*, aut potiùs *Veracitatem* in Civilibus Negotiis, transeamus; Agnoscent vel ipsi qui eam non Exercent, apertam, & minimè fucatam, in Negotiis gerendis, Rationem, præcipuum esse Humanæ Naturæ Decus: Mixturam autem *Falsi*, similem esse plumbeæ Materiæ, quæ efficit sanè, ut faciliùs cudi possit Metallum, sed ita ut interim vilius fiat. Nam flexuosi isti, & obliqui Motus, *Serpentum* sunt; Qui super *ventrem suum gradiuntur*, non Pedibus incedunt. Non est Vitium, quod tanto Hominem pudore obruit, quam si *Falsus* vel *Perfidus* inveniatur. Itaque acutissimè *Montaneus*, rationem scrutatus, cur *Mendacii* Vocabulum, pro tanto haberetur Opprobrio, & Contumeliâ; *Si Res rectè perpendatur*, (inquit,) *Qui dicit Hominem mentiri, eadem operâ dicit, eum Adversus Deum audacem esse, adversus Homines timidum. Mendax* enim, *Deo* insultat, *Homini* se incurvat. Certè, quam flagitiosa Res sit, *Falsitas*, & *Perfidia*, nullo modo exprimi potest meliùs, quam quod istis, (quasi ultimis Clamoribus,) devocabuntur Judicia *Dei* in Genus Humanum. Prædictum enim est, *Christum*, in Adventu suo secundo, *Non reperturum Fidem super Terram*.

II. De

II.

De Morte.

Metuunt Homines *Mortem*, ut Pueri Tenebras. Quemadmodùm autem, Metus iste Naturalis, in Pueris augetur, Fabulosis quibusdam Terriculamentis, ita & ille alter. Sanè, *Mortis* Meditatio, prout *Mors Stipendium est Peccati*, & ad aliam vitam Transitus, pia est & salubris; Metus verò ejus, ut est *Naturæ Debitum*, Res est infirma, & inanis. Inest tamen nonnunquàm piis Meditationibus, Fermentum aliquod Vanitatis, nec-non *Superstitionis*. Præcipitur in *Libris* nonnullis *Religiosorum*, qui tractant de *Mortificatione*, ut recogitet secum Homo, quantus sit Dolor, cùm vel minimus Digiti Articulus torqueatur; Atque inde æstimet, quantus sit in *Morte* Cruciatus, ubi totum Corpus corrumpitur, & dissolvitur? Cùm tamen *Mors* sæpenumerò transeat, minore cum Dolore, quàm sentitur in Torturâ Membri. Partes enim maximè vitales, non sunt maximè sensitivæ. Nec abs re dictum fuit, ab illo, qui locutus est ut *Philosophus* tantummodò, & *Homo Animalis*; *Pompa Mortis magis terret, quàm Mors ipsa*: Gemitus & Singultus, Membrorum Convulsiones, Oris Pallor, Amici flentes, & atrata Funera, cum similibus, hæc sunt quæ *Mortem* ostentant terribilem. Observatione planè dignum est, nullam esse *Animi Passionem* tam debilem, quin superet, & in ordinem redigat *Timorem Mortis*. Ideoque *Mors*, non est Hostis adeò formidabilis, cùm tam multos habeat Homo circa se Athletas, qui in certamine illam vincant. *Vltio* de *Morte* triumphat; *Amor* eam parvi facit; *Honor* ambit; *Metus Ignominiæ* eligit; *Mœror* ad eam confugit; *Metus* anticipat. Imò legimus, quòd postquàm *Otho Imperator* seipsum interfecisset, ipsa *Misericordia*, (quæ Affectus est omnium tenerrimus,) multos provocârit ad *Commoriendum*, ex merâ *Animi Compassione* erga *Dominum* suum, ut Fidissimos Asseclas. Quin & addit *Seneca Fastidium*, & *Satietatem*: *Cogita quàm diù eadem feceris; Mori velle non tantùm Fortis, aut Miser, sed etiam Fastidiosus potest*. Nec minùs observatu dignum est, quantillam Mutationem in Animo generoso & forti, appropinquans *Mors* efficere valeat; Eosdem enim gerunt Homines illi Spiritus, usque ad extremum Momentum. Mortuus est *Augustus Cæsar*, voce certè urbanâ; *Livia, Conjugii nostri memor, vive, & vale*. *Tiberius* inter dissimulandum; Ita enim de illo *Tacitus*; *Jam Tiberium vires, & Corpus, non Dissimulatio deserebant*. *Vespasianus* cum Scommate; Exonerans enim se super Sellâ; *Vt puto Deus fio*. *Galba* cum Gnomâ; *Feri, si ex re sit Populi Romani*: protendens simul Collum. *Septimius Severus*, inter expedienda Negotia; *Adeste, si quid mihi restat agendum*. Pariter & alii. Certè *Stoici*, nimium insumpserunt Operæ in Solatia *Mortis*: Etenim grandi suo, contra eam, Apparatu, effecerunt, ut terribilior videretur. Rectiùs ille; *Qui Finem vitæ extremum inter munera ponit Naturæ*. Æque enim est Naturale Hominibus *Mori*, ac *Nasci*; atque Infans forsan, non minorem

sentit

ſentit dolorem, ex hoc, quam ex illo. Qui *moritur* inter proſequendum magnum aliquod Deſiderium, ita ſe habet, ut vulneratus, ſanguine adhuc fervente, qui plagam vix ſentit. Itaque Mens, in aliquod Bonum fixa & intenta, à Doloribus *Mortis* ſe ſubducit. Verùm enimverò, ſuper omnia, ſuaviſſimum *Canticorum* eſt illud, *Nunc dimittis*; Cùm quis Fines ſuos, & Expectationes honeſtas, aſſecutus fuerit. Hoc item in ſe habet *Mors*, ut *bonæ Famæ* Januam aperiat, & *Livorem* extinguat; *Extinctus amabitur idem.*

III.

De Vnitate Ecclesiæ.

Cum *Religio* ſit præcipuum humanæ Societatis vinculum, par eſt, ut & ipſa, debitis veræ *Unitatis* & *Charitatis* vinculis, aſtringatur. Diſſidia circa *Religionem*, Mala erant, *Ethnicis* incognita. Nec mirum, cùm *Religio Ethnicorum* poſita eſſet potiùs in Ritibus, & Cultu *Deorum* externo, quam in conſtanti aliquâ Confeſſione, & Fide. Facile enim eſt conjicere, cujuſmodi fuerit illorum *Fides*, cùm præcipui *Eccleſiæ* ipſorum *Doctores* & *Patres*, fuerint *Poetæ*. Inter Attributa autem veri *Dei* ponitur, quod ſit *Deus Zelotypus*: Itaque Cultus ejus non fert Mixturam, nec Conſortium. Quamobrem pauca quædam de *Unitate* in *Eccleſiâ* dicemus: Scilicet, qui ſint ejus *Fructus*, qui *Limites*, quibus denique *Modis* concilietur. *Unitatis Fructus* præcipui, (præterquàm quod *Deo* ſummè placeat, id quod ante omnia poni debet,) ſunt duo. Alter reſpicit eos, qui *extra Eccleſiam* ſunt; Alter eos, qui *intra*. Quod ad priorem attinet, certum eſt, longè maxima in *Eccleſiâ* Scandala, eſſe Hæreſes, & Schiſmata; Ut quæ etiam Corruptelas Morum ſuperent. Quemadmodùm enim in Corpore Naturali, Vulnera, & Solutio Continuitatis, genere pejora ſunt, quam Humores putridi; Similis eſt Corporis Spiritualis ratio. Adeò ut nihil reperiatur, quod æque Homines, ab ingreſſu in *Eccleſiam* abſterreat, aut jam receptos expellat, ac *Unitatis Violatio*. Itaque temporibus quibus illud increbreſcit, ut alii dicant, *Ecce in Deſerto*; Alii, *Ecce in Penetralibus*; Hoc eſt, dum quidam *Chriſtum* quærunt in *Hæreticorum Conciliabulis*, quidam in *Facie Eccleſiæ externâ*, opus eſt prorsùs, ut illa Vox aures Hominum quaſi perpetuò feriat; *Nolite exire*. *Doctor* ille *Gentium*, cujus Vocatio & Miſſio, propria & demandata, ei impoſuit, ut eorum, qui *extra Eccleſiam* fuerant, curam gereret, inquit, *Si ingrediatur cœtus veſtros Infidelis quiſpiam, aut Idiota, & vos variis loquentes linguis audiat, annon vos inſanire prædicabit?* Neque ſanè, multò meliùs ſe habet, cùm *Athei*, & Homines profani, tantas, in *Religione*, lites, & Opinionum Dimicationes, intueantur. Siquidem hæc Res ab *Eccleſiâ* illos avertit, & in *Cathedrâ Deriſorum ſedere facit*. Levius quiddam videatur, quam ut in Tractatu tam ſerio citetur, Deformitatem tamen rei egregiè depingit: Inſignis quidam Jocandi Artifex, in *Catalogo Librorum*, *Bibliothecæ*, cujuſdam *Fabuloſæ*, inter cæteros, cum hâc Inſcriptione *Librum*, ponit; *Saltationes*

tiones Florales, & Gesticulationes Hæreticorum. Nemo enim est ex iis, qui non peculiarem quendam motum Corporis ridiculum, & Gestûs Deformitatem, exhibeat: unde fieri non potest, quin Homines Carnales, & Politici degeneres, subsannent, qui facilè in contemptum Rerum Sacrarum feruntur. Quantum ad *Fructus Unitatis*, qui ad eos, qui *intra* sunt, redundat, is, uno verbo, *Pax* est, quæ innumeras Benedictiones complectitur. Etenim Fidem stabilit, Charitatem accendit; Quin & externa *Ecclesiæ pax* in Pacem internam Conscientiæ sensim distillat; Laborésque Scribentium, & legentium Controversias, vertit in Tractatus Pietatis, & Mortificationis.

Quantum ad *Terminos* & *Limites unitatis*, vera proculdubio & justa eorum Collocatio; magni prorsûs est, ad omnia in Religione, momenti. Duo autem in iis statuendis videntur fieri Excessus. Hominibus enim zelo fevidis, omnis *Pacificationis* Mentio est odiosa; *Numnam pax Jehu? Quid tibi cum pace? vade post me*; Quasi *Pax* nihil esset ad rem, sed *Sectæ* & *Partes*. Contra, quidam tanquam *Laodicenses*, in caussis *Religionis* tepidi, putant *Capita Religionis*, nexu se commodo, colligare posse, per Vias medias, & Opiniones utrinque participantes, & Reconciliationes ingeniosas, acsi pro Arbitris se gerere vellent, inter *Deum* & *Homines*. Uterque Excessus vitandus; Quod fiet, si Fœdus inter *Christianos*, ab ipso *Servatore* nostro, descriptum, in clausulis illis, quæ primo intuitu, inter se opponi videntur, perspicuam & planam Interpretationem sortiatur. *Qui non nobiscum est, contra nos est*; & rursùs, *Qui contra nos non est, nobiscum est.* Hoc est, si *Capita Religionis*, planè Essentialia & Fundamentalia, ritè discernantur & distinguantur, à *Capitibus*, quæ non sunt ex *Fide*, sed ex *Opinione* probabili, & Intentione sanctâ, propter ordinem, & *Ecclesiæ* politiam, sancitæ. Hoc verò plurimis videri possit, triviale quiddam, in quo quis actum agat: Verùm si hoc ipsum, minore partium studio, fieret, majore etiam consensu reciperetur. In hac re Consilii nonnihil impertiri visum est, pro captûs nostri tenuitate. Videndum est, ne Homines *Ecclesiam Dei* lacerent, per duo *Controversiarum* genera. Primum est, cùm *Controversiæ* Materia levior est, nec tantâ contentione, quanta circa eam excitatur, digna; Contradictione solâ inflammata. Quemadmodùm enim acutè, & elegantèr notatum est. ab uno ex *Patribus*; *Tunica Christi inconsutilis fuit, at vestis Ecclesiæ versicolor.* Unde præcipit; *In veste varietas sit, Scissura non sit.* Differunt enim haud parùm inter se Unitas, & Uniformitas. Secundum est, cùm *Materia* quidem *Controversiæ* pondus habet, sed ad nimiam Subtilitatem ac Obscuritatem redacta est: Adeò ut Ingeniosa quædam res esse videatur, potiùs quàm Solida. Videmus quandoque fieri, ut quis Doctus, & Intelligens, Homines imperitos, de aliquâ Quæstione, inter se litigantes, audiat; Atque perspicuè advertat, eos idem re ipsâ sentire, & in unum convenire, quibus tamen ipsis nunquam fuisset aliquis dissidendi Finis. Quod si hoc nonnunquàm eveniat, in exiguâ illa Judicii disparitate, quæ inter Homines esse potest; Annon credere par est, *Deum* in Cœlis, qui *Corda scrutatur* & novit, satis perspicere, nos Homines fragiles, in aliquibus, de quibus *Controversiam* movemus, idem reverâ sentire, & in ambobus benignè complacere. Hujusmodi *Controversiarum* Natura, & Character,

optimè à *D. Paulo* exprimitur, in Monito illo ac Præcepto, quod circa illud adhibet; *Devita prophanas vocum Novitates, & oppositiones falsi nominis Scientiæ.* Creant sibi Homines Oppositiones, quæ reverà nullæ sunt, easque in nova Vocabula effingunt, & cudunt; Quæ tam fixa sunt & invariabilia, ut ubi Sensus Vocabulum regere debeat, Vocabulum imperet Sensui. Sunt etiam, ut *Controversiarum*, ita *Vnitatis*, Species duæ; quæ Adulterinæ censeri possunt. Altera, cùm *Pax* Ignorantiæ tantùm implicitæ innititur. Coloribus enim omnibus in Tenebris benè convenit. Altera, quæ consuta est & sarcita, ex positionibus ex diametro inter se contrariis, in Capitibus nimirùm Fundamentalibus. *Veritas* enim & *Falsitas*, similes sunt *Ferro* & *Luto* in Digitis pedum, Imaginis, quam in Somnis vidit *Nebuchadnezzar*; Adhærere sanè possunt, incorporari non possunt.

Jam quatenùs ad *Modos*, per quos conciliatur *Vnitas*, cavendum est Hominibus, ne dum *Vnitatem Religionis* procurent & muniant, *Leges Charitatis*, & *Societatis* solvant, & demoliantur. Inter *Christianos* duo tantùm recipiuntur *Gladii*, *Spiritualis* nempe, & *Temporalis*. Uterque autem suum habet locum, & suo perfungitur Munere, in *Religione Christianâ* propugnandâ, & protegendâ. Sed neutiquàm arripiendus est *Gladius* tertius, qui est *Mahumetis*, aut illi similis; Hoc est, ut *Religionem Bello* propagemus, aut cruentis persecutionibus, vim Conscientiis inferamus; Exceptis Casibus Scandali aperti, & insolentis; Blasphemiæ, aut Machinationis adversus Statum Civilem: Ne dum ut foveantur Seditiones, animentur Conjurationes, & Rebelliones, Gladius in manus Populi transferatur, & similia; Quæ omnia manifestò tendunt, ad *Majestatem Imperii* minuendam, & Auctoritatem Magistratuum labefactandam; Cùm tamen omnis *Legitima potestas sit à Deo ordinata.* Hoc enim nihil aliud est, quàm alteram ex *Tabulis Legis*, in alteram allidere; Et in tantùm Homines ut *Christianos* intueri, ut interim obliti videamur, quòd sint *Homines*. *Lucretius Poeta*, cùm sibi ante oculos poneret, *Agamemnonem*, Filiam propriam immolantem, exclamat; *Tantum Relligio potuit suadere malorum.* Quid tandem dixisset, si ei *Laniena Parisiensis*, aut *Conjuratio Pulveraria* in *Angliâ*, innotuisset? Certè septies factus esset magis *Epicureus*, & *Atheus*, quàm fuit. Nam quemadmodùm *Gladius Temporalis*, non temerè, sed magno cum Judicio, in Casu *Religionis*, stringendus est; Ita monstri simile est, eum in Manus Populi tradi. Sibi habeant hoc *Anabaptistæ*, & hujusmodi Furiæ. Certè, insignis fuit illa *Blasphemia*, cum diceret *Diabolus*, *Ascendam, & ero similis Altissimo*; Sed adhùc major *Blasphemia* fuerit, si quis *Deum* introducat dicentem; *Descendam, & ero similis principi Tenebrarum.* Quid autem hoc ab illo differt, si Caussa *Religionis* descendat, & præcipitetur, ad Crudelia & Execrabilia Scelera, *Principes* trucidandi, in *Populorum* vitas grassandi, & *Imperia* funditùs evertendi? Videtur quidem hoc perinde esse, ac siquis descendentem faciat *Spiritum Sanctum*, in specie, non *Columbæ*, sed *Vulturis*, aut *Corvi*; Aut ex *Navi Ecclesiæ* erigeret Vexillum Piratarum, & Assassinorum: Quocircà, justum est, & id ipsum necessitas Temporum flagitat, ut *Ecclesia* doctrinâ suâ, & Decretis suis; *Principes* Gladio; omnesque *Literæ* ceu Religiosæ sint, ceu Morales, Caduceo suo; in

Barathrum Inferni damnent, & detrudant in secula, hujusmodi Facta, & doctrinas iis Auctoritatem aliquam tribuentes; Ut magnâ ex parte jam pridem factum est. Certè optandum esset, ut in omnibus circa *Religionem* Consiliis, ante oculos Hominum præfigeretur Monitum illud *Apostoli*; *Ira Hominis non implet Justiciam Dei.* Atque ut verum dicamus, optimè, & prudentissimè observatum est, ab uno ex *Patribus*, profundæ sapientiæ viro; Nec minùs ingenuè, & sincere, ab eodem prolatum, & evulgatum; *Eos, qui Conscientias premi, iisque vim inferri suadent, sub illo Dogmate, Cupiditates suas subtexere, illámque rem sua interesse, putare.*

IIII.

De Vindicta.

Vindicta agrestis quædam Justicia est; quæ quò magis Humanâ Naturâ serpit, eò fortiùs Legibus severis est evellenda. Etenim *Injuria illata*, Legem tantummodò violat; At reposita, Legem Auctoritate suâ planè spoliat. Certè, in *vindicandâ Injuriâ*, æqualem se quis Inimico suo sistit; In remittendâ vero, superiorem: *Regium* enim est *Ignoscere.* Equidem memini dixisse *Salomonem*, *Honori est Homini Offensas præterire.* Quod jam præteriit, In integrum restitui non potest; At Prudentes sat habent præsentia & futura curare. Nugantur igitur, & se frustrà conturbant, qui præteritarum rerum satagunt. *Injuriam* nemo, *Injuriæ* ipsius caussâ, infert; verum, ut ex eâ, Lucri aliquid, aut Voluptatis, aut Honoris, sibi concilıet: Cur igitur cuipiam succenseam, quod se potiùs quàm Me diligat? Quod si quis ex Malignitate merâ sit injuriosus; quid tum? Etiam Spina & Rubus pungunt & lacerant, quia naturâ suâ utuntur. *Vindictæ præcipuè* Excusationem merentur, in iis *Injuriis*, de quibus Lege cautum non est. At simul prospiciat quis, ut Genus *vindictæ*, ejusmodi sit, quod non sit Legi obnoxium. Aliàs ipse sibi Pœnam conduplicat, Inimicus vero Lucrum facit. Sunt, qui inter sumendam *Vindictam*, cupiunt, ut læsi intelligant, unde Malum illud sibi ingruerit. Nempe Generosior est iste *Affectus:* Siquidem videntur illi, non tam ipsâ ultione delectari, quam ut læsum Facti sui pœniteat. At vili Ingenio præditi, & Maliciosi, instar sagittarum sunt, quæ, per tenebras volant. Magnus *Dux Florentiæ Cosmus*, acutissimum telum vibravit, in Amicos Perfidos, aut incuriosos. *Legimus* (inquit) *& mandatum habemus, ut Inimicis nostris ignoscamus; at nusquam legitur, astringi nos, ad ignoscendum Amicis:* Verum Spiritus *Job* loquitur meliora; *Numnam* (inquit) *de manu dei Bona accipiemus, neque mala itidem quandóque sustinebimus?* Quod etiam, aliquo modo, de Amicis dici par est. Hoc certissimum est, Hominem qui *Vindictæ* studet, sua vulnera refricare, quæ aliàs, sibi relicta, sanari & consolidari potuissent. *Ultiones publicæ*, maximâ ex parte; prosperè cedunt: Quales erant, propter cædem *Cæsaris*, cædem *Pertinacis*, cædem *Henrici Quarti* Magni illius *Galliæ Regis*, & aliorum complurium. At in *vindictis privatis* hoc minimè tenet.

 Quin

Quin potiùs, *Homines Vindicativi* vitam ferè agunt *Veneficarum*, quæ ut aliis sunt exitiabiles, ita ipsæ plerunque Exitum infaustum sortiuntur.

V.

De Rebus Adversis.

GRande prorsùs sonabat *Seneca*, more *Stoicorum*, cùm diceret; *Bona rerum Secundarum optabilia, Adversarum mirabilia.* Certè, si Miraculum rectè ponatur illud, quod Naturam superat, cernuntur Miracula, maximè in *Calamitatibus.* At priorem illam Sententiam, magniloquentiâ superat, alterum ex ejus Dictis; Et excelsius quiddam est, quàm *Ethnico* conveniat. *Verè magnum habere Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei.* Sanè hoc Dictum in *Poesi* fuisset tolerabilius, ubi transcendentia ista magis probantur. Ac ut verum dicamus, *Poetæ* hoc intactum non reliquerunt. Eadem enim ferè Res est, quæ adumbratur, in portentoso illo *Poetarum* Antiquorum Commento, quod Mysterio videtur non carere; Imò & Statum *Christianum* non obscurè referre; Nimirùm de *Hercule*; Qui cùm ad solvenda *Promethei* vincula proficisceretur, (In *Prometheo* autem figura Naturæ humanæ repræsentatur;) Oceani Longitudinem in *Poculo Figulino* emensus est; Ubi ad vivum *Christiana Constantia* depingitur, quæ in Fragili Carnis Testâ, per Mundi Fluctus, undique circumfusos, navigat. Verùm ut à Granditate verborum, ad *Mediocritatem* descendamus. *Rerum Secundarum* præcipua virtus est *Temperantia*, *Adversarum, Fortitudo*; Quæ in Moralibus reputatur pro Virtute maximè Heroicâ. Quin & *Res prosperæ*, ad *Veteris Testamenti* Benedictiones, *Adversæ*, ad *Novi* Beatitudines, pertinent: Quæ, & reipsâ majores sunt, & clariorem *Divini Favoris* Revelationem exibent. Attamen etiam in *Veteri Testamento*, si *Lyræ Davidis* aures præbeas, plures invenias *Threnos*, quàm *Exultationes*: *Spiritus* autem *Sancti* Calamus, diffusiùs tractavit, *Jobi* Afflictiones, quàm Fælicitatem *Salomonis*. *Res prosperæ*, non sine plurimis Timoribus & Molestiis transeunt; *Adversæ* itidem suis Solatiis, & Spe non vacant. Videmus certè in Acupictis, meliùs placere, cùm Imagines coloris lucidioris sunt, Stamen autem telæ, coloris magis opaci, quàm cùm Stamen ipsum splendidius est, Imagines autem tenebrosiores. Judicium igitur capi potest, quid Cordi magis volupe sit, ex eo, quod Oculos magis delectat. Habet certè *Virtus* simile quiddam Odoramentis quibusdam pretiosis; quæ fragrantissima sunt, aut incensa, aut tusa. Nam *Fortuna prospera* potissimùm *vitia* Hominum indicat, *Adversa Virtutes*.

VI:

VI.

De Dissimvlatione & Simvlatione.

Dissimulatio est Artium Civilium Compendium quoddam, & Pars infirmior: Etenim, & Ingenium acre, & Robur Animi constans ad hoc requiritur, ut quis sciat, quandò verum proferendum sit, atque id facere audeat. Itaque inter inferiores Politicos reponuntur, qui magni sunt *Simulatores*.

Quod Discrimen, benè apud *Tacitum*, *Cæsarem Augustum* inter, & *Tiberium*, adnotatum est. Etenim de *Liviâ* sic ait; Quod esset, *Cum Artibus Mariti, & Simulatione Filii, benè composita*. *Artes Imperii Augusto*, *Simulationem Tiberio* attribuens. Idem alibi hisce verbis, *Mucianum* inducit, *Vespasianum* Ad Arma contra *Vitellium* sumenda hortantem: *Non adversus Augusti acerrimam Mentem, nec adversus Tiberii cautissimam senectutem, insurgimus.* Quare hæ Facultates, *Artium Civilium*, & *Simulationum*, sunt prorsùs distinguendæ. Esto igitur, ut sit fælicis ita quisquam Acuminis, tantæque Perspicaciæ, ut distinguere queat, quæ palàm facienda, quæ occultanda, quæ tanquàm in Crepusculo producenda, Temporum etiam & Personarum ratione pensitata (Quæ reverâ *Artes* sunt *Politicæ*, & *Civiles*, ut *Tacitus* eas rectè appellat; huic *Dissimulatio* Impedimento erit. Quod siquis, ad hunc Iudicii & Discretionis Gradum, ascendere non valeat, ei relinquitur tanquàm tutissimum, ut sit *Tectus*, & *Dissimulator*. Ubi enim in singulis non datur eligere, ibi in omnibus cautè insistere tutissimum est; Cæcutientibus enim lentè movendum. Sanè ubique reperias Homines rerum tractandarum peritissimos, omnes ferè Candorem, Ingenuitatem, & Veracitatem, in Negotiis præ se tulisse: Verùm simul erant, tanquàm Equi, benè docti & domiti, qui subitò se sistere, & se vertere, norant. Quod si Necessitas quædam ingruat, *Dissimulationem* Profundam postulans, tunc quidem Opinio & Fama de bonâ Fide & veracitate eorum, præconcepta, eos reddit prorsùs invisibiles.

Consilia & *Mentem tegendi*, aut *velandi*, gradus sunt tres. Primus est, *Taciturnitas*, cùm quis sensus Animi sui premit, adeòque relinquit in æquilibrio, ut in quam partem propendeat, nemo facilè conjecerit. Secundus *Dissimulatio* in Negativâ, cùm quis ex composito signa quædam & Indicia jacit, se non eum esse, qui reverà est. Tertius *Simulatio* in Affirmativâ, cùm quis apertè fingit & prætexit, se eum esse, qui reverà non est.

Quantum ad primum horum, *Taciturnitatem* scilicet; Ea est certè *Virtus Confessoris*. Atque profectò, *vir taciturnus* multas audit *Confessiones*; Quis enim Garrulo, & Loquaci, Pectus suum recludet? Quod si quis Famam habeat *Viri Taciturni*, facilè aliorum Animos reserabit; sicut Aer clausus apertum fugit: Atque veluti *Delicta confiteri*, non ad aliquem Finem collimat, qui ad res Civiles tendit, sed ad Conscientiam sublevandam; Ita certè *Homines Taciturni*, ad multarum rerum Notitiam, simili de Caussâ, perveniunt; Dum

Homines, non tam impertire, quàm exonerare Animum suum cupiant. Ut paucis dicamus, mysteria *Silentibus* debentur. Prætereà, si verum loquamur, etiam in Animo, æque ac in Corpore, deformis & invenusta est Nuditas: Neque parvam addit Reverentiam, Consiliis & Factis Hominum, si *minùs pateant*. At *Loquaces* & *Futiles*, etiam plerunque leves sunt, & Creduli. Qui enim eloquitur quæ scit, effutiet etiam quæ nescit. Ponatur igitur pro certo, *Habitum Taciturnitatis virtutem esse Politicam, & Moralem.* Sed & illud addendum est, bonum esse Homini, ut *vultus* suus *Linguæ* Officium non præripiat. Nam, *Revelatio Animi* ex *Vultu*, aut *Gestu*, magnus est Defectus, & quædam quasi *Proditio:* Eo magis, quod sæpenumerò, plus notatur, & fidem facit, quam verba.

Quantum ad Secundum, *Dissimulationem* scilicet: Ex necessitate quâdam illa *Taciturnitatem* sequitur. Adeò ut qui *Tectus* esse vult, *Dissimulator* aliquatenùs vel nolens evadat. Etenim astutiores sunt Homines, quam ut patiantur aliquem in æquilibrio se continere absque aliquâ in alteram Partem inclinationis suæ declaratione. Ita Quæstionibus subtilibus eum obsidebunt, & allicient, & excutient, ut, nisi obfirmato & absurdo *Silentio* se quis muniat, necesse ei fuerit, se *nonnihil prodere:* Quinetiam si hoc non fecerit, ex *Silentio* ipso, aliquid conjecturæ capient, non minùs, quàm ex *Verbis*. Quod verò ad *Æquivocationes*, & *Oracula verborum* attinet, non poterunt illa diù valere. Ita ut Nemo *Tectus* esse queat, nisi aliquem *Dissimulationis* Gradum sibi indulgeat: Quæ nihil aliud est, quam Silentii quædam Appendix, aut Limbus.

Quantum vero ad tertium Gradum; nimirùm *Simulationem*, & *Professionem falsam*; Illam magis Vitiosam, & minùs Politicam, duco; Nisi fortè dignus vindice Nodus inciderit. Itaque perpetua Consuetudo *Simulandi*, Vitium est, aut ex Ingenii Lubricitate quâdam, vel Timiditate, ortum; Aut etiàm, ex Animi Constitutione, quæ Vitio aliquo magno imbuta est: Quod, quia *Occultare* oportet, *Simulationem* etiàm in aliis adhibere & exercere efficit, ne fortè Habitus ipse intercidat.

Commoda Simulationis, & *Dissimulationis*, tria. Primum est, quod Oppositionem amoliatur, & Homines imparatos aggrediatur, ubi enim Consilia cujuspiam evulgata fuerint, Adversarii, veluti Tubâ excitantur. Secundum est, quod in Hominis potestate relinquit, ut pedem referat, & se absque Existimationis suæ jacturâ de Negotio subducat. Si quis enim, se manifestâ declaratione obstringit, is cuneis quasi impactis includitur; Aut pergendum est ei, aut turpitèr desistendum. Tertium est, quod ad aliena Consilia detegenda, viam aperiat. Etenim ei, qui sua Consilia profert, non facilè quis se adversarium profiteatur, verùm assentabitur potiùs; Et libertatem Loquendi, in libertatem Cogitandi, vertet. Itaque habetur apud *Hispanos* satis malignum Adagium; *Dic Mendacium*, & *Veritatem erues*. Perinde ac si *Simulatio* Clavis esset ad Secreta reseranda. Tria etiàm sunt *Simulationis*, & *Dissimulationis*, *Incommoda*, ut ex æquo Res compensetur. Primum, quod illa Timiditatē arguant: Id quod omnibus Negotiis, plumas vellit, ne pernicitèr ad Metam advolent. Secundum, quod in ancipites

cipites Cogitationes Animos complurium conjiciant, qui fortasse aliàs cooperaturi fuissent, & studio suo rem promoturi; unde sine sociâ & amicâ operâ ad Fines suos solus quis ambulet. Tertium est, (idque maximum,) quod præcipuo ad Actiones Organo, Hominem privet; nimirùm *Fide*. Optimum fuerit Temperamentum, si quis *Veracitatis* Famam obtineat, *Taciturnitatis* Habitum, *Dissimulationis* usum tempestivum, & Facultatem *Simulationis*, ubi opus fuerit.

VII.

De Parentibus & Liberis.

Gaudia *Parentum* occulta sunt; Nec minùs Dolores eorum, & Metus. Illa certè verbis assequi nequeunt, hos autem proferre nolunt. Certè *Liberi* Labores humanos suaviores, verùm Infortunia amariora, reddunt. Curas vitæ multiplicant, sed Memoriam Mortis mitigant. *Æternitas Sobolis* etiàm Brutis communis est; Sed illa *Memoriæ*, *Meritorum*, & *Operum*, propria est Hominibus. Atque videre sanè est, Opera Nobilissima, & Fundationes, ab *Orbis* profecta; Quibus Effigies Animorum exhibere curæ erat, cum *Corporis Imaginibus* destituerentur. Adeò ut *Posteritati* maximè studeant, qui *Posteritate carent*. Qui Honores in *Familiam* suam primi introducunt, erga *Liberos* indulgentissimi sunt: Intuentur siquidem eos, non tantùm ut *Continuationem Speciei* suæ, sed ut *Rerum* à se *gestarum Hæredes*: Ideoque ut *Liberos*, & *Creaturas*. Gradus Affectuum in *Parentibus* erga *Liberos* diversos, sæpè dispares sunt, aliquando iniqui: Ac potissimùm in *Matre*. Unde *Salomon* dicit; *Filius sapiens lætificat Patrem: Filius verò stultus mœstitiæ est Matri suæ*. In Domo fœcundâ, & *Liberorum* plenâ, cernere quandoque est, unum aut alterum ex *Senioribus* pluris æstimari; Atque ex *Junioribus* in Deliciis esse: Sed in medio fortasse aliquos quasi Oblivione transiri: Qui nihilominùs, haud rarò, optimæ Indolis evadunt. Illiberalitas *Parentum* erga *Liberos* suos, Error est planè noxius: Nam eos reddit Animo Degeneres; Fallaciis deditos; Ignobilium Consortio se delectantes: Magisque ad Luxum propensos, quandò rerum Copiam adepti sint. Itaque optimè succedit, quando *Parentes* suam, apud *Liberos*, Auctoritatem tuentur, Crumenam laxant. Invaluit, tam apud *Parentes*, quàm *Pædogogos*, & *Famulos*, Mos quidem ineptus; Æmulationes inter *Fratres* serendi, & alendi, durante eorum Pueritiâ: Quæ sæpenumerò in Discordias evadunt, post Ætatem virilem, & *Familias* turbant. *Itali* non magnum ponunt Discrimen, inter *Liberos*, & *Nepotes*, aut *Cognatos*; Sed, modò sint è *Massâ Sanguinis*, non multum pensi habent, utrùm sint è *Corpore proprio* editi, necne? Atque si verum dicendum sit, in Naturâ non multum interest; Adeò ut sæpè videamus, *Nepotem Avunculo* magis similem, aut *Cognato*, quàm *Parenti* proprio, prout Sanguis casu quodam derivatur. Curent *Parentes*, in tenerâ Ætate *Filiorum* suorum, cui vitæ Generi illos destinent: Tum enim maximè sunt flexibiles, & cerei. Neque in hâc Electione respi-

ciant,

ciant nimis Inclinationem *Filiorum* ipſorum; Quaſi illud meliùs arrepturi ſint, ad quod maximè videntur propenſi. Verum eſt, ſi Affectus, aut Aptitudo *Puerorum*, ſit erga aliquod Studium inſignis, non expedire, ut quis Naturæ, aut Indoli repugnet: Sed, ut plurimùm Præceptum illud ſanum eſt; *Optimum elige, ſuave & facile illud faciet Conſuetudo*. *Fratres Juniores* plerunque ſunt *Fortunæ Filii*: Sed rarò, aut nunquàm, proſperum ſortiuntur Exitum, quando exhæredantur *Seniores*.

VIII.

De Nuptiis & Cœlibatu.

QUi *Uxorem* duxit, & *Liberos* ſuſcepit, Obſides Fortunæ dedit; Sunt enim magnorum Conatuum Impedimenta; Sive ad Virtutem tendat quis, ſive ad Improbitatem: Certè præſtantiſſima (ut alibi diximus) in uſum Reipublicæ Opera, & Merita, à *Viris* profecta ſunt, *Prole carentibus*; Qui tam Affectu, quàm Fortunis, Rempublicam connubio ſibi junxerunt, & dotârunt. Attamen Rationi videatur magis conſentaneum, ut qui *Liberos* relinquunt, majorem Futurorum Temporum Curam gererent; Ad quæ ſatis nôrunt, *Chariſſima illa* ſua *Pignora* oportere tranſmitti. Sunt tamen, qui licèt *Liberis* careant, tamen Memoriæ ſuæ incurioſi ſunt, & Cogitationes vitæ tantùm Curriculo terminant, & Tempora Futura ut ad ſe nihil pertinentia, ducunt. Imò & alii nonnulli, *Uxorem* & *Liberos*, tantùm in Rationibus Expenſarum habent. Quinetiam reperiuntur aliqui Fatui Avari, qui gloriantur ferè ſe *Liberis* carere, ut habeantur tantò ditiores. Audiverunt ſcilicet aliquos dicentes, *Talis quiſpiam eſt ditiſſimus*; Alios autem ſubinferentes; *At Liberis compluribus oneratur*: Quaſi Divitiarum hoc eſſet Decrementum. Verùm *Cœlibatûs* cauſſa maximè frequens, eſt Libertas; Præſertìm, in quibuſdam Animis ſibi complacentibus & Phantaſticis; Qui omnis Reſtrictionis Senſum nacti ſunt tam acutum, ut Cingula & Periſcelidas ferè habeant pro Vinculis & Compedibus. *Viri Cœlibes* optimi ſunt Amici, optimi erga Servos Domini, Servi etiam erga Dominos optimi; At non ſemper Subditi optimi; Sunt enim ad Fugam expediti; Atque reverà Transfugæ ferè omnes ſunt ejus Conditionis. *Vita Cœlebs Eccleſiaſticis* benè convenit: Non enim facilè quis eriget Solum, ſi prius Stagni alicujus Receptaculum interveniat. *Judicibus* & *Magiſtratibus* Res eſt ferè indifferens: Si enim faciles ſint, & corruptelis diditi, Servum aliquem videas *Uxore*, multis modis, ad hujuſmodi Lucra captanda, deteriorem. Quod ad *Milites* attinet, Reperio certè *Duces*, apud *Exercitus* ſuos concionantes, illis in memoriam redigere ſolere, *Charitates Uxorum* & *Liberorum*. Reperio etiàm *Nuptiarum* Contemptum apud *Turcas*, *Milites* vulgares reddere viliores. Sunt certè porrò, *Uxor* & *Liberi*, Diſciplina quædam Humanitatis; atque *Cœlibes*, etſi ſæpenumerò magis ſint munifici & charitativi, quia Fortunæ eorum minùs exhauriantur; Sunt tamen, ex alterâ parte, ma-

gis

gis crudeles, & fine visceribus, (idonei qui sint severi Inquisitores) quia Indulgentia & Teneritudo Affectuum suorum non tam sæpe evocatur, & excitatur. Naturæ graves, & consuetudine ductæ, ideoq; constantes sunt plerunque uxoriæ : ut de *Vlysse* perhibetur; *Vetulam suam prætulit Immortalitati. Mulieres castæ*, sunt plerunque superbæ, & protervæ, Merito *Pudicitiæ* suæ elatæ. Inter vincula præstantissima Castitatis, & Obsequii, *Vxoris* erga *Maritum*, illud censeri debet, si virum suum *Vxor* prudentem putet; Quod nunquàm faciet, si eum inveniat *Zelotypum*. *Vxores*, Juvenum Dominæ sunt; Mediæ ætatis, Sociæ; Senum, Nutrices. Adeò ut adsit Ansa ad *Vxorem* ducendam ; Ætatibus singulis. Inter *Sapientes* tamen numeratus est ille, qui interrogatus; *Quod esset Tempus opportunum Nuptiarum?* respondit; *Juvenibus non adhùc, senibus non omninò.* Sæpè fit, ut *Mariti* deteriores, bonas habeant *Vxores :* Sive hoc fiat, quod hoc modo pretium addatur *Mariti* Benevolentiæ, per vices; sive quod *Vxores* in patientiâ suâ glorientur. Hoc autem nunquàm fallit, si hujusmodi *Mariti*, ab *uxoribus* ipsis expetiti & electi fuerint, contra Consensum Amicorum : Tunc enim, Animus iis sempèr adest, ut stultitiæ suæ pœnitere non videantur.

IX.

De Invidia.

Ex *Affectibus*, nulli sunt, qui existimantur *fascinare*, præter *Amorem*, & *Invidiam*. Uterque acria progignit Desideria; Uterque se perniciter efformat in phantasias, & Suggestiones; Atque uterque facilè inscendit in Oculos; (Præcipuè quando Objectum adest;) Quæ omnia ad *Fascinationem* faciunt; Si modò *Fascinatio* aliqua sit. Videmus etiam, *Scripturam*, *Invidiam*, *Oculi mali* nomine, insignire; Atque Astrologos, malos Astrorum Influxus, *Malignos Aspectus*, vocare. Ita ut, agnosci ab omnibus videatur, in *Invidiâ*, ejusque Operatione, Ejaculatio quædam, & Irradiatio ex *Oculis*. Quin & nonnulli, tam extiterunt Curiosi, ut notaverint Tempora, quibus Ictus & Percussio *Oculi Invidi*, plurimùm obest, tum præcipuè esse, cùm Persona, in quam *Invidia* torquetur, spectatur in Gloriâ, & Triumpho : Etenim hoc Mucronem *Invidiæ* acuit; Atque insupèr illis temporibus, Spiritus Personæ invisæ prodeunt maximè in Exteriora, unde Ictui occurrunt.

Verùm, missis istis Rebus Curiosis, (licet non indignis, quæ in considerationem veniant, sed loco idoneo,) tractabimus hæc tria : *Qui sint ad Invidendum maximè proclives; Qui sint Invidiæ maximè obnoxii: Et quæ sit Differentia inter Invidiam Publicam, & Privatam.* Qui virtutis ipse expers est, *invidet* virtuti alterius. Etenim Animi Hominum, se pascunt, & delectantur, aut Bono proprio, aut Malo alieno; Quique primo Alimento caret, satiabit se secundo; Et qui nullo modo sperat se ad virtutem alterius pervenire posse, ipse Fortunam ejus libentèr deprimit, ut minor intercedat Disparitas.

Vir

Vir Curiosus, & se alienis Rebus immiscens, ut plurimùm, *invidus* est. Etenim, de Rebus alienis multum inquirere, neutiquàm eò spectare possit, quod operosa illa Sedulitas suis Rebus conducat: Itaque fieri non potest, quin hujusmodi *Vir*, Scenicam quandam voluptatem capiat, aliorum Fortunas spectandi: Neque, qui rebus propriis tantum intentus est, Segetem *Invidiæ* multam reperiet. *Invidia* enim Passio est Cursitans, & Plateas terit, nec Domi se continet, *Non est Curiosus, quin idem sit Malevolus.*

Viri Natalibus Nobiles, *Invidiæ*, erga Novos Homines, Notam subeunt. Etenim mutatur Intervallum. Et simile est hoc Deceptioni visûs; Cùm res retrocedere videantur, aliis se promoventibus.

Deformes, & *Eunuchi*, & *Senes*, & *Spurii*, *Invidi* sunt. Etenim, qui Conditionem suam, emendare nullo modo potest; Conditionem alterius, pro Viribus suis labefactabit. Nisi fortè hi Defectus, in Generosa, & Heroica Ingenia, inciderint, quæ Defectus proprios Naturales, in Honoris sui Incrementum, vertere nitantur; Scilicet, ut Fama hoc arripiat, *Eunuchum*, aut *Claudum*, tam Magna perpetrasse; Miraculi nimirùm Honore affectato. Id quod evenit, *Narseti Eunucho*, & *Agesilao*, atque *Tamberlani*, qui *Claudi fuerunt.*

Eadem ferè Ratio est Hominum, *qui è Calamitatibus resurgunt.* Sunt enim plerunque Temporibus infensi; Atque alienas Calamitates, tanquam suarum Molestiarum Redemptiones, gustant.

Qui in plurimis excellere contendunt, levitate, & Gloriâ vanâ moti, necesse est ut sint *Invidi.* Ubique enim occurrunt Objecta *Invidiæ:* Cùm fieri nequeat, quin aliqui, in tot Rebus Illos superent. Qui fuit Character, *Imperatoris Adriani*, qui Poetas & Pictores, & Opifices alios, in iis scilicet Operibus, quibus ipse præcellere gestiebat, Capitali quadam Invidiâ prosequebatur.

Postremò *Propinqui*, & *Collegæ*, & *unà Educati*, ad *Invidendum Æqualibus*, cùm evehuntur, proni sunt. Etenim, exprobrat hoc illis Fortunam Propriam, eósque quasi Digito monstrat, & frequenter eorum Memoriam vellicat; Quinetiam in aliorum notam hæc Fortunæ Collatio magis incurrit: *Invidia* autem, à Famâ & Sermonibus, semper reflectitur, & conduplicatur. Unde *Invidia Cainis* erga *Fratrem Abelem* malignior fuit, quia cùm Sacrificium *Abelis* magis acceptum *Deo* fuit, Nemo inspexit. Atque hæc de iis, *qui ad Invidendum proclives sunt.*

Quantum ad illos, *qui Invidiæ, magis aut minùs obnoxii sunt*; Primò, iis, qui *eminente Virtute* præditi sunt, minùs invidetur, cùm promoventur: Promotio enim eorum, videtur ex Debito; Debiti autem Solutioni Nemo *invidet*, sed Largitioni supra Meritum. Atque etiàm, *Invidia*, non sine Comparatione est; Ubi autem, nullus Comparationis Gradus, nulla *Invidia*; Itaque *Regibus* non *invidetur*, nisi à *Regibus*. Illud tamen observatione dignum est, Personis indignis, sub primum Honoris sui Ascensum, maximè invideri; posteà verò minùs; ubi contrà, Personæ dignæ, & Meritis insignes, *Invidiam* tum demùm experiuntur, postquàm Fortunæ eorum diutiùs duraverint. Etenim, licèt Virtus eorum eadem maneat, tamen minùs fit illustris: Recentes enim oboriantur Homines, qui eam obscurant.

Nobiles

Nobiles Genere, minùs *Invidiæ* expositi sunt, cùm Honoribus cumulantur: Etenim nihil aliud videtur, quàm Debitum Majoribus suis repensum: Præterea, parùm Fortunæ eorum additum videtur; *Invidia* autem, more Radiorum Solis, in Clivo ardentior est, quàm in plano. Itaque eandem ob causam, qui *per Gradus* evehuntur, minorem subeunt *Invidiam*, quàm qui *per Saltum*.

Qui cum *Honoribus* suis conjunctos habent *Labores magnos*, *Curas*, & *Pericula*, *Invidiâ* minùs laborant. Etenim, existimant Homines, eos, Honores suos, caro pretio emere, & misereri potiùs ipsorum nonnunquam incipiunt: Misericordia autem semper ferè sanat *Invidiam*. Itaque notabis plerunque, ex Viris Politicis, & Honore fulgentibus, magis sanos & sobrios, semper Querimonias fundere, qualem vitam traducunt; Canentes illud, *Quanta patimur*; Non quod ita sentiant, sed quò *Invidiæ* Aciem retundant. Verùm hoc intelligi debet, de Negotiis, quæ hujusmodi viris imponuntur, non de iis quæ ipsi ad se attrahunt. Nihil enim *Invidiam* magis suscitat, quàm Ambitiosum & Immodicum Negotiorum Monopolium: Nihilque è converso, *Invidiam* extinguit magis, quàm si quis in summis Honoribus constitutus, aliis Officiariis inferioribus, nihil detrahat. Hoc enim modo, quot illi Ministri sunt, tot se tegit Umbraculis ab *Invidiâ*.

Super omnia, illi *Invidiam* in se concitant maximè, qui Fortunarum suarum Amplitudinem, insolenter & tumidè ostentant; Nunquàm sibi placentes, nisi dum Potentiam suam jactent, vel per Pompam exteriorem, vel triumphando de Adversariis, aut Competitoribus suis dejectis: ubi contrà, Viri prudentes, sacrificare quandoque *Invidiæ* ament, de Industriâ interdùm permittentes se vinci, in Rebus, quæ minùs eis cordi sunt. Nihilominùs, illud verum est, Potentiæ Ostentationem apertam, & indissimulatam, (modò absit Arrogantia & Gloria inanis,) minore *Invidiâ* laborare, quàm si callidè & quasi furtim se notæ subtrahat. Etenim, hoc cum fit, nihil aliud facit quis, quàm ut Fortunam insimulet, quasi ipse sibi esset conscius Indignitatis suæ; unde alios, ad sibi *Invidendum* stimulat.

Postremo, ut huic Parti finem imponamus; Quemadmodum in principio diximus, *Invidiæ* Actum aliquid habere in se ex *Veneficio*; Ita non alia est *Invidiæ* Curatio, quam quæ solet esse *Veneficii*, & *Incantationis*: Hoc est, *Sortis Translatio*, (ut vocant,) & in alium *Remotio*. Ad quem finem, prudentiores ex Honoratis, semper in Scenam introducunt aliquem, in quem *Invidiam*, in se aliàs incursuram, derivent: Quandoque in Ministros & Servos, quandoque in Collegas & Socios; Aut in alios quosdam eam rejicientes. Neque, ad hunc usum, unquam desunt Personæ aliquæ violentæ, & temerariæ; quæ, modò potentiam & Negotia agitent, ea quovis periculo mercari non dubitent.

Jam verò, ut de *Publicâ Invidiâ* loquamur. Ea saltèm aliquid in se habet Boni; Ubi in *Privatâ Invidiâ*, nihil prorsùs inest Boni. *Publica* enim *Invidia*, instar salubris *Ostracismi* est, qui viros magnos, supra Modum excrescentes, coercet; unde etiam Fræno est viris præpotentibus, ne se nimiùm efferant.

Hæc *Invidia*, quæ *Mala Contentatio*, Modernis Linguis appellatur, (et

(& in Titulo de Seditionibus pleniùs tractabitur,) Est in *Regnis* & *Rebuspub. Contagioni* non absimilis. Etenìm sicut *Contagio* in sanas partes serpit, eásque corrumpit; Ita etiàm, quandò *Invidia* statum occupaverit, vel optima Reip. Mandata & Instituta, in Odium vertit, & Graveolentiam quandam. Itaque, parùm proficitur intermiscendo Actiones gratas & populares, odiosis; Etenim, hoc ipsum, Imbecillitatem, & *Invidiæ* Metum arguit; Quæ tantò magis nocet; Ut fit etiàm in *Contagionibus*, quæ, si tibi ab iis metuas, faciliùs irruunt.

Ac *publica* ista *Invidia*, magis in *Regum* Officiarios, & Ministros involat, quam in *Reges* ipsos. Attamen ecce Regulam quæ vix fallit; Si *Invidia*, quæ Ministro incumbit, sit magna, caussa autem parva; Aut si *Invidia* quasi generalis sit,& omnes Statûs Ministros complectatur, tunc *Invidia*, (etsi occultò,) *Regem*, aut *Statum* ipsum, petit. Atque hæc dicta sint,de *Publicâ Invidiâ*,aut *Contentatione malâ*; atque de ejus Differentiâ ab *Invidiâ privatâ*, quam priore loco tractavimus.

Addemus etiàm,in genere,de Affectu *Invidiæ*, hoc insupèr; eum, inter omnes *Affectus* esse maximè importunum,& assiduum. Etenim, aliis *Affectibus* excitandis subinde præbetur occasio; Rectè autem dictum est; *Invidiam Festos Dies non agere*; Quia sempèr Materiam se exercendi reperit. Unde etiam observatum est, *Amorem* & *Invidiam*,Maciem Hominibus inducere; Id quod alii *Affectus* non faciunt, quoniàm non continui sunt. Est etiam *Invidia Affectuum* vilissimus & pravissimus: Quam ob Caussam proprium est Attributum *Diaboli*; Qui dicitur; *Invidus Homo: Qui Zizanias inter Triticum,noctù seminavit:* Quemadmodùm etiàm sempèr evenit, ut *Invidia* callidè, & in Tenebris operetur, ad præjudicium cujusvis rei optimæ, veluti *Tritici*.

X.

De Amore.

AMori plus debet Scena, quam Vita. Etenìm in Scenâ, *Amor* sempèr Comœdiæ præbet Argumentum; Quandóque etiàm & Tragœdiæ; At in Vitâ Humanâ, multum plerunque affert Nocumenti; Nunc ut *Syrenum* aliqua, aliquandò ut *Furiarum*. Observare licet, Neminem ex Viris Magnis & Illustribus fuisse (quorum extat Memoria, vel Antiqua, vel Recens,) qui adactus fuerit, ad insanum illum Gradum *Amoris*. Unde constat, Animos magnos, & Negotia magna, infirmam hanc *Passionem*, non admittere. Excipere tamen oportet, *Marcum Antonium*, *Imperii Romani* Duumvirum; & *Appium Claudium*, Decemvirum, Legislatorum inter *Romanos* Principem. Quorum prior fuit reverà Homo Luxuriosus, & Voluptatibus deditus; Alter autem Vir fuit Prudens & Austerus. Unde quivis perspiciat, *Amorem*, (quanquàm rariùs,) Aditum reperire posse,non solùm in Cor apertum, sed & benè munitum, si diligenti Custodiâ

non

non asservetur. Abjectum quidem, & pusillanimum, est illud *Epicuri* Dictum; *Satis magnum Alter Alteri Theatrum sumus:* Quasi Homo natus ad Contemplationem Cœli, & Cœlestium, Idolum adorans minutum satageret, se submittendo, si non Ori, ut Bruta, Oculo tamen; certè ad Altiora contemplanda dato. Mira res videbitur, si Passionis hujus Excessum perpendamus, ac quomodò ipsi Rerum Naturæ, & valori vero insultet, vel hoc ipso, quod Hyperbole Perpetua, nulli Rei conveniat, præterquàm *Amori*. Neque hæc Hyperbole solummodò, in Locutionis Phrasi cernitur: Cùm enim verissimè dictum sit, Adulatorum Principem, quocum cæteri Adulatores Minores conspirant, esse unumquemque sibi ipsi; Profectò *Amator* aliquid amplius est. Nunquàm enim fuit quisquis adeò superbus, qui seipsum tam absurdè magnifecerit, quam *Amator* Personam amatam. Rectè itaque receptum est illud Diverbium; *Amare & Sapere, vix Deo conceditur.* Neque aliis tantummodò manifesta est hæc Phrenesis, *Personæ* autem *Amatæ* minimè; sed & *Amatæ* potissimùm, nisi *Amor* sit reciprocus. Certissimum enim est, *Amorem* semper rependi, aut *Amore* mutuo, aut *Contemptu* intrinseco, & secreto. Quò magis cavendum est Hominibus, ab hac *Passione*; quæ non solum alias res perdit, sed & seipsam. Quæ alia infert Damna, bellè illa Exprimit *Poetarum* Fabula: *Eum scilicet, qui Helenam prætulit, Junonis Dona, & Palladis, amisisse.* Quisquis enim *Amatoriis Affectibus* nimis indulget, & Divitiis, & Sapientiæ, Nuncium remittit. Habet hæc *Passio* Aestus suos, in ipsis Temporibus, quibus Animus maximè mollis est, & infirmus; Nimirùm in Rebus Prosperis, aut Adversis: Quanquàm hoc posterius minùs forsàn observatum fuerit. Utraque enim Tempestas *Amorem* accendit, redditque flagrantiorem; unde evincitur esse Stultitiæ Proles. Optimè illi, qui si *Amores* omninò nequeant extrudere, eos tamen in Ordinem redigunt; Et à Rebus seriis, vitæque Negotiis, segregant. Si enim illis *Amor* se immisceat, turbat Omnia, Hominésque eò compellit, ut Fines suos rectà petere non possint. Quicquid in re sit, viri Militares *Amoribus* dediti sunt: Opinor, non alitèr, quam Vino. Pòscunt enim plerùnque Pericula compensationem voluptariam. Inest Ingenio humano, Motus quidam arcanus, & tacita Inclinatio, in *Amorem* aliorum: Qui si non insumatur, in unum, vel paucos, naturalitèr se diffundit in plures; Atque Homines reddit Humanos, & Charitativos: Quemadmodùm videre licet nonnunquàm in *Monachis*. *Amor Conjugalis* Genus Humanum creat; *Amor Socialis* perficit; *Amor* vero *Lascivus* inficit, & dehonestat.

Q De

XI.

De Magistratibus & Dignitatibus.

Viri in *Magistratu* collocati, ter Servi: Servi Principis vel Politiæ; Servi Famæ; & Servi Negotiorum. Adeò ut Libertate neutiquam fruantur; nec in Personis; nec in Actionibus; nec in Temporibus suis. Mirum Cupiditatis Genus, Potestatem appetere, Libertatem amittere: vel Potestatem in alios ambire, Potestatem in seipsum exuere: Ascensus ad *Dignitates* arduus est; Et per Labores pervenitur ad Labores majores: Sæpè quoque *Indignitatibus* non vacat; Atque per *Indignitates* pervenitur ad *Dignitates.* Statio in *Dignitatibus* res lubrica est; Atque regressus, aut præcipitium est; aut saltem Eclipsis; Quæ & ipsa triste quiddam, & Melancholicum. *Cùm non sis qui fueris, non esse cur velis vivere.* Imò nec regredi datur, etiamsi quis cupiat; Neque regredi volunt Homines, cùm ratio postulat ut id facerent; Verùm Impatientes manent vitæ privatæ; etiam cùm Senectus, aut Infirmitas ingruit; Quæ umbram & Otium postulant, Sicut Oppidani Senes, qui ante Ostium sedere volunt, licèt se eo pacto derisui exponant. Sanè, Viris in *Magistratibus* positis, opus est, ut aliorum Opiniones mutuentur, quò seipsos beatos putent; Nam si judicent ex sensu proprio, nihil hujusmodi reperient: Verùm, quando secum cogitent quid alii de ipsis sentiant, & quàm libenter alii Conditiones cum illis permutare vellent, tum demùm beati sunt, tanquàm rumore tenus: Cùm intus fortassè cõtrarium experiantur. Siquidem Dolores suos primi omnium sentiunt, licèt Culpas suas omnium novissimi. Certè *Viri Potestatibus sublimes,* ipsi sibi ignoti sunt; Et dum Negotiis distrahuntur, tempore carent, quo Sanitati, aut Corporis, aut Animæ suæ, consulant;

Illi Mors gravis incubat,
Qui notus nimis omnibus,
Ignotus moritur sibi.

In *Potestatibus,* Licentia magna datur, & Boni, & Mali: Quorum posterius pro Maledictione habendum; In Malis enim, optima Conditio est, nolle, proxima, non posse. Certè Potentia Bene-merendi, verus est & legitimus Ambitionis Finis. Etenìm bene cogitare, licèt Deo acceptum sit, tamen versus Homines non multò melius est, quàm benè somniare, nisi in actum producatur. Id autem fieri non potest, sine *Munere* aliquo publico & *Potestate*; veluti Solo superiore & elevato. Merita & Opera bona, sunt veri Fines Laborum Hominis; Atque eorundem Conscientia Perfectio humanæ Quietis. *Et conversus Deus, ut aspiceret Opera, quæ fecerunt manus suæ, vidit quòd omnia essent bona nimis:* Tum sequitur *Sabbatum.* In *Munere* tuo perfungendo, propone tibi Exempla optima; Imitatio enim Globus est præceptorum: Et post tempus aliquod propone tibi Exemplum proprium; Atque in teipsum strictè inquiras, num non meliùs inceperis,

quàm

quàm persiteris. Neque rursùs Exempla eorum negligas, qui eodem *Munere* praviter functi sunt; Non ut teipsum, eorum Memoriam carpendo, vendites; Sed ut monearis, quid evitare debeas. Institue igitur Reformationem, sed absque Elatione Tui-ipsius, aut Scandalo priorum Temporum, & Personarum; Hoc tamen tibi constitutum sit, Exempla præclara non minùs introducere, quàm imitari. Retrahe Res ad primam earum Institutionem; Et circumspicias, in quibus, & quibus modis, degeneraverint. Attamen utrunque tempus consulas; Tum antiquius, ut cognoscas quid optimum fuerit; Tum recentius, ut notes, quid fuerit aptissimum. Contende, ut quæ *agis pro Potestate*, tanquam Regulis quibusdam cohibeantur; ut Hominibus tanquam digito monstres, quid illis sit expectandum: Neque tamen nimium sis pertinax, aut peremptorius: Atque semper cùm à Regulâ recesseris, quid sit quod agas, diligenter expone. *Muneris* tui Jura constanter tueare; Neque propterea Lites de Jurisdictione facilè move: Atque ita te geras, ut potiùs Jura tua assumas & exerceas tacitè, & de facto, quàm ut Quæstiones de iis cum strepitu suscites, & agites. Jura etiam inferiorum *Munerum*, tibi subordinatorum, defende, ac ne destitue: Tibique majori Honori ducas Rerum summas præscribere, quàm in omnibus satagere. Amplectere, imò invita, qui tibi Adjumento sint & Informationi, ad *Muneris* tui Executionem; Neque abige eos, qui operam suam ad hoc tibi deferunt, tanquàm se ingerentes; sed potiùs cùm favore eos allicias, & recipias.

Vitia in Auctoritate utendâ, & exercendâ, sunt præcipuè quatuor. *Mora nimia*, *Corruptela*; *Asperitas*; & *Facilitas*. Quantum ad *Moras*, Faciles Aditus præbe; Tempora præstituta serva; Inchoata quæ sunt perfice; Neque Negotia nova intermisce, nisi urgeat Necessitas. Quantum ad *Corruptelas*: Non solùm Manus tui-ipsius, & tuorum liga, ne Munera accipiantur; Sed etiàm Manus Supplicantium, ne ea offerantur. Prius horum præstat certè Integritas adhibita; verùm ea ipsa prædicata, & ex professo, idque cum detestatione *Corruptelarum*, etiam posterius assequitur. Neque tantùm Culpam, verùm etiam Suspicionem devita. Quicunque mutabiles sunt, & manifestò alterantur absque causâ manifestâ, injiciunt suspicionem de *Corruptelis*. Itaque, perpetuò, cùm ab Opinione tuâ quam declarasti, aut processu quem incepisti, deflectas, ingenuè hoc ipsum profitere; Simul & Caussas quæ te ad hoc commoverunt sedulò declares & inculces; neque rem suffurari te posse credas. Servus gratiosus, & apud Dominum potens, si non extet aliqua Favoris Caussa manifesta, reputatur plerunque nihil aliud quam Via obliqua ad *Corruptelas*. Quantum ad *Asperitatem*; Invidiam, & Malevolentiam parit illa, nihil inde metens: *Severitas* siquidem metum incutit, *Asperitas* Odium parit. Etiam Reprehensiones de loco superiore, graves esse debent, non contumeliosæ. Quantum ad *Facilitatem*: Ea *Corruptelis* etiam deterior est: *Corruptelæ* enim interdum & subinde tentantur; Quod si quis Importunitati pateat, aut Respectibus levioribus ducatur, hæc ei ubique aderint. Sicut ait *Salomon*; *Personas respicere non est bonum*; *Talis enim offendet pro Buccellâ Panis*.

 Verissi-

Veriſſimum ſanè, quod à veteribus dictum eſt; *Magiſtratus virum indicat.* Alios autem indicat in melius, alios in pejus: *Omnium conſenſu capax Imperii, niſi imperaſſet*; inquit *Tacitus* de *Galba*: Contrà de *Veſpaſiano* idem; *Solus Imperantium Veſpaſianus mutatus in melius.* Licet alterùm intelligat *Tacitus* de Arte Imperatoriâ, alterum de Moribus & Affectibus. Signum eſt luculentiſſimum Indolis generoſæ, ſi quis *Honoribus* emendetur. Eſt enim *Honor*, aut ſaltem eſſe debet, *Locus Virtutis*: Atque quemadmodùm in Natura, Corpora moventur rapidè ad Locum placidè in loco: Ita virtus in Ambitu violentior eſt, in *Honore* adepto ſedatior. *Aſcenſus* omnis ad *Dignitatum Faſtigium*, incedit tanquam per Scalam Graduum flexuoſam; Atque, ſi *Factiones* valeant, bonum fuerit, alteri parti adhærere, dum quis *Honorem* ſcandat: At ſe ad Aequilibrium reducere, poſtquàm eundem fuerit conſecutus. Memoriam *Prædeceſſoris* tui illæſam conſerva. Hoc ſi non feceris, Debitum tibi hoc à *Succeſſore* tuo rependetur. *Collegas* etiàm amicæ tracta, & potiùs advoca cùm illud minimè expectent, quàm exclude, cùm conſentaneum fuerit eos advocari. Ne ſis Loci tui nimis memor, aut crebram de eò mentionem facias, in quotidianis ſermonibus, aut converſatione privatâ; ſed potiùs prædicetur de te; *Alius prorsùs vir eſt, cum ſedet, & munus ſuum exercet.*

XII.

De Audacia.

IN Scholis tritum eſt Dicterium, nec tamen Sapientis Obſervatione indignum. Interrogatus olim *Demoſthenes*, quænam prima *Oratoris* virtus? Reſpondit, *Actio.* Quæ Secunda? *Actio.* Quæ Tertia? Itidèm reſpondit, *Actio.* Ipſe dixit, qui Rem optimè noverat; nec tamen in eò, quod laudabat, multum Naturæ debebat. Mira certè Res, illam *Oratoris* Partem, quæ non ultra Corticem penetrat; Et *Hiſtrionis* potiùs Virtus cenſenda eſt, quam *Oratoris*; In locum tam ſublimem, ſupra Nobiliores illas partes, *Inventionis*, *Elocutionis*, & cæterarum, extolli; Imò quaſi *omne tuliſſet punctum*, penè ſolam prædicari? Sed in promptu Ratio eſt: Ineſt enim Naturæ Humanæ, plerunque, plus ſtulti, quàm Sapientis. Unde & facultates eæ, quibus capitur Pars illa in Animis Mortalium Stulta, ſunt omnium potentiſſimæ. Huic mirè convenit, & quaſi parallela eſt, *Audacia* in Negotiis Civilibus. Quid in iſtis Primum? *Audacia.* Quid Secundum? Quid Tertium? *Audacia.* Atamen utcunque Ignorantiæ, & Sordidi Ingenii, Proles eſt *Audacia*; cæteriſque Civilis Scientiæ Partibus longè impar. Sed nihilominùs faſcinat, & Captivos ducit eos, qui vel Judicio infirmi ſunt, vel Animo timidiores: Tales autem ſunt Hominum Pars maxima. Quin & Sapientibus ipſis, cùm Animis vacillent, vim injicit. Idcircò videmus *Audaciam*, in Democratiis, plurimùm valuiſſe; Apud Senatores verò, & Principes, certè minùs. Imò quandò primò Rebus gerendis admoventur *Audaces*; plus poſſunt, quam poſteà: Nam malè Pollicita præſtat *Audacia*. Sanè quemadmodùm interveniunt Agyrtæ,

qui

qui Corpori Naturali mederi profitentur; sic & Corpori Politico non desunt Homines, qui Curationes vel difficillimas suscipient; Quibus forsàn in paucis aliquibus Experimentis fœlicitèr successit, sed cùm Scientiæ principia non gustarint, sæpiùs excidunt. Imò videre est nonnunquàm Hominem *Audacem*, Miraculum illud *Mahometis* edentem. Populo persuasit *Mahometes*, Se Collem àd semet evocaturum: Atque à summo Ejus Jugo, Preces pro Legis suæ Cultoribus, oblaturum. Populus magnâ frequentiâ convenit: Collem, ut ad se veniret, iterumque iterumq; vocavit *Mahometes*; Sed cùm Collis immotus maneret, ille (nihil omninò pudefactus,) inquit; *Si Collis ad Mahometem accedere nolit, ad Collem ibit Mahometes.* Sic & istiusmodi Homines, quando Ingentia quædam in se susceperunt, turpissiméque in iis defecerunt, tamen (si ad ipsum *Audaciæ* Culmen pervenerunt,) Lusu rem excipient, & se vertent, & nihil aliud. Hominibus profectò magno Judicio præditis, ludibrio sunt *Audaces*; Imò & apud ipsum Vulgus *Audacia* aliquid habet Ridiculi. Nam si Risûs Objectum sit Absurditas, ne dubites, quin magna *Audacia* sempèr secum habeat aliquid Ridiculi. Neque ferè jucundius est Spectaculum, quam videre in *Audace* Oris Confusionem: Vultum enim tunc nanciscitur in se reductum, sed deformitèr. Nec alitèr fieri potest. Nam in verecundantibus fluunt paulatìm, refluuntque Spiritus; Sed *Audaces*, quandò tale quidpiam illis contingit, attoniti hærent; ut fit in *Schacciæ* Ludo, quando non vincitur Collusor, sed torpet tantùm Motus. Atqui hoc postremum, Satyræ aptius, quam Seriæ Observationi. Illud verò animadvertendum, *Audaciam* sempèr cæcam esse. Discrimina enim & Obstacula nulla videt: Quare in Deliberando nocet, in Exequendo juvat. Adeò ut, si *Audaces* tutò adhibere velis, Summum illis Imperium non deferas; Secundæ Classi annumerentur, & ab aliis regantur. Nam in Consiliis capiendis, pericula ante oculos habere bonum est; In Executione autem, oculos claudere oportet, nisi Pericula valdè magna fuerint.

XIII.

De Bonitate, & Bonitate Nativa.

Bonitatem eo sensu accipio, ut sit affectus, qui Hominum Commoda studeat, & benè velit: Quam eandem Græci *Philanthropiam* vocant. *Humanitatis* autem Vocabulum, (prout Vulgus eâ utitur) levius aliquantò est, atque angustius, quam ut vim ejus exprimat. *Bonitatem* scilicet appello Affectum, & Habitum; *Bonitatem* autem *Nativam*, Inclinationem. *Bonitas* verò inter omnes Virtutes, atque Animi Dignitates, facilè primas obtinet; cùm sit ipsius *Divinæ Naturæ*, adumbrata quædam Effigies, & Character: Quâ è Rebus sublatâ, *Homo Animalis* nihil aliud fuerit, quam Res Inquieta, Scelesta, Misera; imò Species quædam noxiorum Vermium. *Bonitas Moralis*, Virtuti illi Theologicæ, *Charitati*, respondet; Neque Excessum quidem capit, Aberrationem autem patitur. Immodica po-

tentiæ Cupiditas Angelos Cœlo deturbavit; Immodica Scientiæ Cupiditas Hominem Paradiso expulit: At in Charitate non datur excessus, neque per eam aut Angelus, aut Homo, unquam periculum subire possit. Inclinatio autem ad *Bonitatem*, altis defixa Radicibus, Naturæ Humanæ insidet; Quæ si Benefaciendi Materiâ, aut Occasione, destituta, non inveniat, quo se exerceat in Homines, deflectet certè in Brutas Animantes. Quod in *Turcis*, Gente utique sævâ & ferâ, videre est; Qui nihilominùs erga Bruta Animalia misericordes sunt, & Eleemosynas Canibus & Avibus distribuunt. Adeò ut, (referente *Busbequio*,) *Aurifex* quidam *Venetus*, *Byzantii* agens, vix furorem Populi effugerit, quod Avis cujusdam, Rostri oblongi, Fauces, inserto Baculo, diduxisset. Neque tamen Erroribus suis vacat, *Bonitatis* hæc, & *Charitatis*, Virtus. Nequam apud *Italos* jactatur Proverbium; *Tanto Buon, Cheval niente. Adeò Bonus, ut ad nihil Bonus.* Neque subveritus est *Nicholaus Macciavellius*, literis concredere, idque disertis ferè verbis; *Fidem Christianam, Homines Probos & innocentes, in prædam Tyrannorum Iniquitati dedisse.* Quod ideò pronunciavit, quia nulla usquam Lex, nulla secta aut Opinio, tam in immensum extulit *Bonitatem*, quam *Religio Christiana*. Quo melius itaque, extra Scandali, adeóque periculi Ictum & Minas, tuti consistamus, operæ precium erit nosse *Errores*, qui nos à recto tam insignis Habitûs tramite, transversos agant. Ita aliorum *Bono* studeas, ne te illorum intereà, aut Vultibus, aut Voluntatibus, mancipio dedas. Illud enim Facilitatis, atque Mollitiei indicium est, quæ honestam Mentem in vincula Captivam abducit. Neque projicias *Aesopi* Gallo Gemmam, cui gratius & felicius cederet Granum Hordei. *Dei* Exemplum, in hac re, pro Præcepto tibi sit. *Ille Pluviâ suâ rigat, Sole suo irradiat, Justos juxta ac Injustos:* Non tamen omnes ex æquo, aut Opum Imbre compluit, aut Honorum Virtutumve Splendore, illustrat. Communia quidem Beneficia cuivis sunt communicanda: Peculiaria verò paucis, & cum delectu. Cave autem, ne dum effigiem sculpas, Archetypum destruas. Theologia quippe, *Amorem Nostri ipsius* pro Archetypo statuit, *Amorem Proximi* pro Imitamento. *Vende omne quod habes, atque elargire pauperibus, & sequere me.* At noli omne, quod habes, vendere, nisi venias, & sequaris me: Hoc est, nisi ejusmodi vitæ Institutum ingrediaris, in quo, æquè ex parvis opibus, ac ex magnis, poteris aliis benefacere. Secus, dum Rivos alis, Fontem exhauris. Neque intereà Habitus tantum *Bonitatis* reperitur ad rectæ Rationis Normam applicatus, sed etiàm in quibusdam Hominibus reperitur *Indoles Naturalis*, ad eam propensa: Uti econtra in aliis *Naturalis* quædam *Malignitas*. Sunt enim, qui ex Ingenii proprii Instinctu aversentur aliorum Bonum. Et levius quidem *Malignitatis* Genus, in Morositatem cedit, aut perversitatem, aut præcipitem opponendi, & se in singulis difficilem præbendi, Libidinem, & similia: Gravius tamen illud, atque altius, ad Invidiam producitur, merámque *Malitiam*. Hujusmodi Homines in alienis Calamitatibus ferè florent, eásque sempèr aggravant: Non digni certè, qui conferantur *Canibus* illis, qui *Lazari* delingebant Ulcera; sed *Muscis*, quæ cruda quæque & excoriata infestant. Non paucos reperias *Misanthropos*, quibus Volupe est deducere Homines ad suspendii Ramum,

neque

neque tamen Arborem habent in Hortis suis, qualem *Timon* habuit. Ingenia ita disposita, non injuriâ vocare licet, Humanæ Naturæ Vomicas, & Carcinomata. Sunt tamen hæc Ligna accommodatissima, è quibus fiant *Mercurii Politici*; Similia Lignis incurvis, quæ benè Navigiis extruendis conveniunt, Jactationi destinatis, non autem Ædibus, quæ immotæ manent. Partes autem, & Indicia *Bonitatis* sunt plurima. Si quis se erga Hospites & Peregrinos benignum humanumque præbeat, arguit se *Mundi Civem*, sibique Cor esse, non instar Insulæ, cæteris Terris avulsæ, sed Continentis, quæ illis conjungitur: Si compatiatur Afflictis, nobilitat sua Præcordia, quæ non secus atque celebrata illa Arbor, per sua Vulnera, *Balsamum* exudat. Si facilis offensas remiserit, & Delictorum gratiam fecerit, Mentem indicat in alto positam esse, supra Injuriarum Jactum & Tela. Si pro modicis Beneficiis gratum se exhibeat, argumento est, pluris se æstimare Hominum Animos, quàm Sarcinas. Supra omnia, si supremum illum, *Sancti Pauli Apostoli*, Perfectionis Fastigium sit consecutus, ut devoveat se; atque anathematizet à *Christo*, propter Salutem Fratrum, indicio est, proximè illum accedere ad *Naturam divinam*, & quodammodò *Christo ipsi conformari*.

XIV.

De Nobilitate.

De *Nobilitate* primùm agamus, ut est Portio Reipublicæ; Deinde ut est Conditio Hominum Particularium. *Monarchia*, in quâ nulli prorsùs *Nobiles*, semper pura est & absoluta *Tyrannis*: Cujusmodi est *Imperium Turcicum*. *Dignitatem* enim *Regalem* diluit *Nobilitas*, & Vulgi Oculos à *Prosapiâ Regiâ* aliquantulum avocat. In *Democratiâ* verò, Proceres interdum non desiderantur: Imò Status ille Popularis multò pacatior est, atque minùs Factionibus & Turbis obnoxius, ubi non sunt *Stirpes Nobilium*: Illic enim in Res ipsas Oculi Hominum conjiciuntur, non in Personas; vel si omninò in Personas, id fit, tanquàm in maximè idoneas Rebus gerendis, minimè verò ut ratio habeatur Insignium, aut Imaginum. *Helvetiorum* Rempublicam satis florentem videmus, licèt Religionis Pagorumque Diversitas obstare videatur. Utilitas enim apud illos valet, non Dignitas. Illa Gubernandi Forma, quâ Confederatæ *Belgarum* Provinciæ utuntur, certè eminet: Ubi enim Paritas admittitur, ibi & Consilia ineuntur æquabiliùs, & Tributa penduntur alacriùs. *Nobilium* Potentia & Auctoritas in *Monarchiâ*, *Principi* ipsi impertit splendorem, sed Potestatem imminuit; Populi verò Animos auget, Fortunas illorum deprimit. Benè se res habet, cùm *Nobiles* non sint Potentiores, quàm aut Imperii aut Justitiæ Ratio postulat: In eo tamen Dignitatis Gradu sustineantur, ut Insolentia Popularis illorum Reverentiâ, tanquam Obice, retundatur, antequàm in *Regalem Majestatem* se effundat. Rursùs, numerosa *Nobilitas*, quæ plerunque minùs potens est, Statum prorsùs

sùs depauperat: Hinc enim profusæ Expensæ: Atque insuper, cùm necesse sit, tractu Temporis, Complures ex *Nobilibus* indigos fieri, sequitur Divortium quoddam, sive malum Temperamentum, inter Honores & Pecunias.

Quòd verò ad *Nobilitatem* spectat in Personis particularibus: Venerationem certè habet, videre Castellum, aut Ædificium antiquum, quod nulla ruina invasit; Aut etiam annosam & proceram Arborem solidam & integram: Quantò magis intueri antiquam *Nobilem Prosapiam*, à Fluctibus, & Procellis Temporis, Illæsam. *Nobilitas* enim Nova *Regiæ* Potentiæ Opus est, Antiqua verò Temporis solius. Qui ad *Nobilitatis* Fastigium primi evehuntur, Virtutum Claritudine plerunque Posteris eminent, sed Innocentiâ minimè. Ad *Honores* enim rarò ascenditur, nisi per Mixturam bonarum & malarum Artium. Æquum verò est, ut Virtutum suarum Memoria, usque ad Posteros permanet; Vitiorum verò unà cum ipsis moriatur: *Natalium* Splendor Industriam plerunque minuit; Atque qui minùs est Industrius, alienæ invidet Diligentiæ. Ad quod accedit, quod non datur, quò possint ulteriùs *Nobiles* promoveri. Qui verò in eodem loco hæret, dum alii ascendunt, Invidiæ Stimulis vix carebit. Contrà, *Nobilitas* passivam Invidiam omninò lenit; Eo quòd *Nobiles* in Honorum Possessione nati videntur. Sanè *Reges*, quibus *Nobiles* adsunt prudentes & capaces, Negotia sua molliùs fluere sentient, si eos potissimùm adhibeant: Etenim, erga hujusmodi *Proceres* Populus magis propendet, utpote natos quodammodò ad *Imperandum*.

XV.

De Seditionibus & Turbis.

MAgni refert, ut *Pastores Populi* Prognostica Tempestatum Politicarum sciant; Quæ tunc maximæ sunt, cùm Res vergunt ad Æqualitatem; Non secus ac Naturales Tempestates circa *Æquinoctia* invalescunt. Quemadmodùm autem, sæpè videre est, Flatus Ventorum cavos, & veluti è longinquo; Quin & similiter Maris Tumores occultos, ante Procellam; Idem evenit ingruentibus Procellis politicis.

——Ille etiam cæcos instare Tumultus
Sæpè monet, Fraudesque, & operta tumescere Bella.

Famosi Libelli; & Licentiosi & mordaces Sermones in Statûs Scandalum, cùm passìm volitant, & increbrescunt; Similiter novarum Rerum Rumores Mendaces, in Regiminis Dedecus, undique jactati, & avidè à Populo excepti; Sunt certè inter Prognostica *Seditionum*. Quo stemmate deducta sit *Fama*, cùm *Virgilius* depingeret, *Gigantum* Sororem eam esse ponit.

Illam Terra parens, irâ irritata Deorum,
Extremam (ut perhibent) Cæo Enceladoque Sororem
Progenuit.——

Quasi

Quasi *Famæ* fuissent *Seditionum* præteritarum Reliquiæ; verùm sunt illæ, non minùs, *Seditionum* Futurarum præcursatrices. Rectè tamen utcunque notatum est, inter *Seditiosos Tumultus*, & *Seditiosos Rumores*, nil aliud ferè interesse, nisi qualis est Discrepantia, inter Fratrem & Sororem, Masculum & Fœminam. Præsertim, si eò usque ingravescat Malum, ut Actiones status laudatissimæ, quæ meritò plausum Vulgi mererentur, & Populi studia conciliare deberent, in deteriorem partem traducantur, & sugillentur: Hoc enim Invidiæ Molem grandem demonstrat; ut rectè ait *Tacitus*; *Conflatâ magnâ Invidiâ, seu benè seu malè gesta premunt*. Neque propterea sequitur, quod quia *Famæ* istæ inter Turbarum Signa numerentur, ideò earum Suppressio severior, Remedium contra Turbas præstare intelligeretur; Nam ut plurimùm, contemptæ faciliùs evanescunt, & Conatus sedulus eas coercendi, nihil aliud ferè efficit, quàm ut durent magis.

Item illud Genus Obsequii, in exequendis Jussis, de quo loquitur *Tacitus*, pro suspecto habendum: *Erant in officio, sed tamen qui mallent Imperantium Mandata interpretari, quàm exequi*. Mandata discutere, detractare, Cavillationibus eluere, quid aliud sunt quàm Jugum jactare, & Inobedientiam tentare? Præsertim, ubi in istis Disputationibus circa Mandata, qui à parte Mandatorum stant, loquuntur timidè & molliusculè, qui autem adversantur, audaciùs & contumaciùs.

Etiam (ut benè notat *Macciavellus*) cùm *Principes*, qui se pro Parentibus communibus gerere deberent, Factioni alicui se adjungunt, idem fit, ac cùm Lembus, Inclinatione nimiâ in alterum Latus, evertitur. Hoc temporibus *Henrici Tertii Gallorum Regis*, confirmatum est. Ipse enim, à principio, in Ligam pro extirpandis Protestantibus, se recipi voluit: At paulò pòst, eadem Liga contra ipsum *Regem* vertit. Cùm enim Auctoritas *Principis* fit Caussæ cujuspiam tanquàm Accessoria, & fortior insurgit aliqua Obligatio, quàm vinculum *Imperii*, *Reges* incipiunt de Possessione Auctoritatis suæ dejici.

Porrò cùm Discordiæ, & Duella, & Factiones, palàm & audacter se ostentant, indicio est Reverentiam ergà *Principem* exui. Motus enim *Procerum*, debent esse sicut Motus *Planetarum*, sub *primo Mobili*, (juxta opinionem receptam,) qui rapidè quidem circumferuntur secundum Motum *primi Mobilis*, leniter autem renituntur in Motu proprio. Quare si *Viri Primores* & *Nobiles*, propriis Motibus violenter rapiantur: & (ut scitè *Tacitus*) *Liberiùs quàm ut Imperantium meminissent*; Orbes perturbari manifestum est. Reverentia enim id ipsum est, quo *Reges* à *Deo* accinguntur, qui eam aliquando disrumpere minitatur; *Solvam Cingula Regum*.

Rursùs, cùm aliqua ex quatuor *Imperii Columnis*, concutiatur aut labefactetur, (quæ sunt, *Religio*, *Justitia*, *Consilium*, *Opes*,) tum Serenitas precibus imploranda est. Sed mittamus hæc *Prognostica Seditionum*, (circa quæ nihilominùs intervenient nonnulla, quæ iis tractandis majorem Lucem præbere possint, in sequentibus,) & primò de *Materiâ Seditionum*; posteà de earum *Caussis*, & *Flabellis*; ultimò de *Remediis* nonnihil dicamus.

Materiam

Materiam Seditionum expendere res est consideratione dignissima. Tutissima enim via *Seditiones* evitandi, (si Tempora patiantur,) est, ut ipsam *Materiam* è medio tollamus. Si enim Fomes Flammæ paratus sit, Scintillæ, quæ incendium facient, ex quâ parte emicare possint, nemo facilè dixerit. *Seditionum Materia* duplex est; *Magna Inopia*, & *Præsentium Rerum Tædium*. Certissimum est, tot esse pro Turbis Vota quot sunt Hominum Res attritæ, & decoctæ Fortunæ. Unde illa *Lucani* Observatio, de statu *Imperii Romani*, paulò ante *Bellum Civile*.

Hinc usura vorax, rapidúmque in tempore Fœnus.
Hinc concussa Fides, & multis utile Bellum.

Hoc ipsum, *Multis utile Bellum*, certum est Indicium, Statûs ad Commotiones & Turbas dispositi. Tum si Primorum Hominum Indigentia, ac Res accisæ, cum summâ plebis Inopiâ & Paupertate conjungantur, periculum imminet grave. *Rebelliones* enim, quæ à *Ventre* ortum habent, pessimæ. Quantum verò ad Alienationes Animorum, & Tædium Rerum præsentium; Sunt certè illa, in Corpore Civili, instar Humorum Maligniorum in Corpore Naturali, Qui ad Calorem præternaturalem colligendum, & Inflammationes, apti sunt. Nemo autem *Principum*, sui periculi Magnitudinem metiatur, ex eo, quod Justa sint aut Injusta, illa quæ Animos Populi alienant: Hoc enim esset vulgus Rationis nimiùm capax putare, Qui suo sæpè recalcitrant Commodo. Neque etiàm ex hoc quod Gravamina, ex quibus Invidia oritur, grandia sint aut exigua. Malevolentiæ enim ex omnibus istæ periculosissimæ sunt, ubi plus timetur, quam sentitur. *Dolendi Modus, Timendi non item.* Præterea, in maximis Oppressionibus, ea quæ Patientiam irritant, etiàm Animos frangunt: At in Timoribus dispar est Ratio. Neque rursùs *Princeps*, aut Status, Alienationem Animorum, & Invidiam grassantem minùs pendat, quod aut sæpius aut diutiùs, illa fastidia Animorum æstuarunt, neque quicquam inde detrimenti Resp. cepit. Verum enim licet sit, quod non omnis Vapor in procellam desinat; Ita verè dici potest, ex alterâ parte, quod procellæ, licet sæpiùs pertranseant, tandem glomerantur & ruunt. Atque secundum Adagium illud *Hispanicum*; *Funiculus in fine, levissimâ tensione rumpitur.*

Caussæ Seditionum hæ sunt; In *Rebus Religionis Innovatio*; *Tributa & Census*; *Legum & Consuetudinum Mutatio*; *Immunitatum & Privilegiorum Violatio*; *Oppressio universalis*; *Indignorum ad Honores & Magistratus promotio*; *Alienigenæ*; *Caritas Annonæ*; *Milites incuriosè dimissi*; *Factiones factæ desperatæ*; Quicquid denique Populum offendit, simulque eos in caussâ communi unit, & conspirare facit.

Quantum ad *Remedia. Præservativa* quædam confusè, & in genere, possunt assignari, de quibus differemus; Curatio autem legitima Morbo particulari aptari debet. Itaque Consiliis potiùs, quam Præcepto, relinquenda.

Primùm contra *Seditiones Remedium*, & Præventio, hæc est; Omni cum operâ & diligentiâ Caussam illam *Seditionum* Materialem, de quâ

quâ diximus, amovere; Paupertatem intelligo Civium, & Inopiam. Cui inservit Commercii Rationes benè liberare, & benè librare; Artifices & Manufacturas introducere, & fovere; Desidiam & Otium profligare; Luxum & Profusionem *Sumptuariis Legibus* coercere; Solum & Agros culturâ lucrosissimâ subigere; Rebus Venalibus pretia justa imponere; Census & Tributa moderari; & similia. In genere præcavendum, ut Incolarum Multitudo (Temporibus scilicet Pacis, quandò Gladius nihil demetit,) *Regni* Proventus, quibus ali possit, non excedat. Neque incolarum Multitudo, utrùm superflua sit, necne, Capitum numero solùm censenda est. Sunto enim pauciores, qui multum profundunt, & parum lucrantur, plus illi atterent Statum, quam multò plures, qui majore Parsimoniâ degunt, pecunias autem congerunt. *Nobilium* igitur, & eminentioris Dignitatis Hominum, Numerus auctus, magis quam pro Analogiâ Plebeiorum, celeritèr Statum depauperat. Quod etiam facit *Clerus* numerosus: Illi enim Sorti Reipub. nihil addunt. Idem quoque fit, cùm plures in Literis educantur, quam quibus Victum suppeditare possint Vocationes Civiles.

Neque prætereundum est, quod cùm omne publicæ Opulentiæ Augmentum, ab Exteris Nationibus lucrifieri necesse sit; (Quicquid enim alicubi adjicitur, alibi detrahitur;) Tria tantùm esse, quæ Gens Genti vendit: *Materiam Mercium*; *Manufacturam*; *& Vecturam*. Quæ quidem tres Rotæ, si rectè progrediantur, Æstus Divitiarum erunt uberiores. Sæpiùs autem contingit illud, de quo loquitur *Poeta, Materiam superabit Opus*; Nempe ut *Manufactura*, & *Vectura*, *Materiæ* pretium excedat, & Statum magis locupletet. Manifesti sunt hujus Rei testes inferioris *Germaniæ Populus*; Qui quidem Fodinas, non subterraneas illas, sed supra Terram præ omnibus Gentibus habent ditissimas.

Nihil autem prius debet esse aut consultius quam ut videat Magistratuum Prudentia, ne Pecuniarum Thesauri apud paucos recondantur. Alitèr enim facile fuerit, *Rempub.* inter magnas Opes fame perire. Nummus autem instar Fimi, non fructificat, nisi per Terram dispergatur. Hoc præcipuè efficitur, supprimendo, aut saltem coercendo, Voragines illas, *Fœnoris*, *Monopoliorum*, & *Latifundiorum* in *Pascua* conversorum, & similium.

Quantum ad Sedandas Animorum offensiones, aut saltem ad amolienda ea, quæ ab iis proveniunt, pericula; Duo sunt, in omni Statu, (ut notum est,) *Subditorum* Genera; *Proceres* & *Plebs*. Quævis harum Partium sola, si infensa sit, non magnum subest periculum. Tardi enim sunt *Populi* Motus, nisi à *Nobilibus* incitentur: *Nobiles* autem invalidi, nisi vulgus, suâ sponte, ad Motus aptum & prædispositum sit: Tum periculum reverà ingruit, cùm *Potentiores* expectent, dum *Aquæ* moveantur apud *Vulgus*, ut ita demùm Animos exulceratos prodere possint. Fingunt *Poetæ*, Cœlicolas *Jovem* ut vincirent conjurasse; Quod ubi *Jupiter* accepisset, *Minervæ* consilio, *Briareum* Centimanum accersivit, ut in suppetias ei veniret. Proculdubiò hoc Emblema *Monarchas* monet, quam tutum & salutare sit eis, *Plebis* studia conciliare & retinere.

Licentiam

Licentiam nonnullam, ſed moderatam, Animis gravatè affectis & malevolis indulgere, ut ebulliant eorum Dolores, & in fumos abeant, (modò Inſolentia abſit, & Audacia,) utile ſanè eſt. Qui enim Humores, ad Interiores partes retrovertit, & Vulnus in viſcera ſanguinem refundere compellit, ulcera Mortifera, & exitialia Apoſtemata; inducit.

Ad molliendos exacerbatos & malevolos Animos, Partes *Epimethei* etiam ad *Prometheum* ritè transferri poſſint. Neque enim reperitur Remedium utilius. *Epimetheus*, ubi Mala & Ærumnas evolare ſenſiſſet, Operculum vaſi feſtinus impoſuit, & in imo Dolii ſpem reſervavit. Certè, politicè & artificioſe ſpem nutrire, & injicere, ac Homines à ſpe aliâ in aliam circumducere, ex fortiſſimis eſt, contra venenum Malevolentiæ, Antidotis. Neq; certius eſt Indicium prudentis Regiminis, & Rerum Adminiſtrationis, quàm ubi Homines ſpe continere poſſit, cùm ſatisfaciendi Copia non datur; Atq; ubi res tam providè tractantur, ut nullum malum ita peremptoriè imminere videatur, quin aliqua ſe oſtendat Spei Rima ad evadendum: Quod eò minùs difficile factu eſt, quia tam privatis Hominibus, quàm Factionibus, ſibi ipſis adulari inſitum eſt; Aut ſaltem oſtentare, in gloriam ſuam, quod non omninò credunt.

Trita ſanè eſt, ſed præcellens *Periculorum*, quæ Malevolentiæ minantur, *Cautio*, ut prævideatur, ne ſit *Caput* aliquod, ad quod Populus infenſus & exacerbatus confluere, & ſub cujus præſidio in Corpus aliquod coire, poſſit. *Caput* ego illum dico, & Ducem idoneum, qui *Nobilitate* & Exiſtimatione celebratur; quique apud Malevolos acceptus eſt & gratioſus, atque ad quem Ora & Oculos convertunt; Quique etiam ipſe in Rebus ſuis privatis cenſetur offenſus. Quod genus Virorum, aut Statui conciliandum eſt, idque non perfunctoriè, ſed ſolidè; Aut per alium aliquem, ex iiſdem partibus retundendum; qui illi alteri ſe opponat, Atq; Gratiam popularem, in diverſa trahat & ſecet.

Ubique hoc obtinet, quod factioſas Potentias & Coitiones, quæ contra Gubernationem *Imperii* Frontem contrahunt, inter ſe committere, aut ſaltem Diffidentiam inter eas ſeminare, *Remedium* haud contemnendum ſit. Etenim malè admodùm agitur cum Rep. ſi illi, qui erga Imperium benè affecti ſunt, diſcordiarum pleni exiſtant; Qui verò infenſi, & maligni, arctè conjungantur.

Adnotavi ſæpiùs ingenioſa & arguta Dicteria, quæ *Principibus* improviſò exciderunt, nonnunquàm ſcintillas ad *Seditiones* injeciſſe. Exitiale ſibi vulnus inflixit *Cæſar*, eo dicto; *Sylla neſcivit Literas, dictare non potuit.* Spem enim omnem illud verbulum præſcidit, quam Homines imbiberant, aliquandò eum *Dictaturam* depoſiturum. Perdidit ſeipſum *Galba* eo dicto; *Legi à ſe Militem, non emi.* Inde enim Milites de Donativis deſperârunt. *Probus* item propter eam vocem interiit; *Si vixero, non opus erit amplius, Romano Imperio Militibus.* Etenim ob hæc verba Milites Animum deſponderunt Sunt & alia haud pauca ejuſdem generis. Intereſt ſanè *Principibus*, in Rebus ambiguis, & Temporibus anxiis, ut caveant quid dicant; præſertim in conciſis his Sententiis, quæ veluti ſpicula volitant, & ex Secreto Pectoris eorum

emiſſa,

emissa putantur. Longiores enim & productiores Sermones obtusi sunt, & minùs notantur.

Postremò, in omnes Eventus, habeant circa se *Principes*, Personas nonnullas Militiâ & Fortitudine spectatas, ad reprimendas *Seditiones*, in primis Motibus. Hoc enim si desit, magis trepidari solet, in Aulis Principum, cùm Turbæ primò erumpunt, quàm par esset. Et Status eo genere periculi laborat, quod *Tacitus* illis verbis innuit; *Atque is Habitus Animorum fuit, ut pessimum facinus auderent pauci, plures vellent, omnes paterentur.* Isti autem Militares Viri, fidi omninò esse debent, & bonæ Existimationis, potiùs quàm factiosi, aut populares; Et cum cæteris *Proceribus* benè comparati. Alitèr *Remedium* Morbo gravius.

XVI.

De Atheismo.

Minùs durum est, credere Portentosissimis Fabulis *Alcorani*, *Talmudi*, aut *Legendæ*, quàm credere, huic Universitatis Rerum Fabricæ, *Mentem* non adesse. Itaque *Deus* nunquàm edidit Miraculum, ad *Atheismum* convincendum, quoniam Opera ejus ordinaria, huic rei sufficiunt. Verum est tamen, parùm Philosophiæ Naturalis, Homines inclinare in *Atheismum*; At altiorem Scientiam, eos ad *Religionem* circumagere. Etenim Intellectus Humanus, dum Caussas secundas intuetur sparsas, interdùm iis acquiescere possit, nec ulteriùs Penetrare; Verùm cùm tandem Catenam earum, connexarum inter se, & confœderatarum, contemplari pergat, necesse habet confugere ad *Providentiam*, & *Deitatem*. Imò, & illa *Schola*, quæ præcipuè accusatur *Atheismi*, si quis verè rem introspiciat, *Religionem* demonstrat clarissimè: Nempè *Schola Leucippi*, *Democriti*, & *Epicuri*. Etenim longè verisimilius est, Quatuor Elementa Mutabilia, & unam Quintam Essentiam Immutabilem, rectè ab æterno locata, opus *Deo* non habere; Quam Exercitum Atomorum & Seminum infinitorum, sine Ordine fortuitò vagantium, hunc Rerum Ordinem, & Pulchritudinem, progignere potuisse, absque *Ædili* quodam *Divino*. Dicit *Scriptura*, *Dixit Insipiens in Corde suo, non est Deus*: Non dicit, *Cogitavit Insipiens in Corde suo:* Adeò ut, magis intra se hoc asserat, tanquàm rem, quam lubens optaret, quam quod penitus hoc credat, & sentiat. Nemo enim *Deos* non esse credit, nisi cui *Deos* non esse expedit. Nullâ aliâ re sanè magis convincitur *Atheismum* labiis tantùm insidere, Cordi autem minimè, quàm hâc, quòd *Athei* Opinionem suam sæpè prædicent & defendant, ac si ipsi sibi diffiderent, aliorumq; Consensu refocillari cuperent. Quinetiam, videas interdùm *Atheos* sibi Discipulos comparare, ut aliæ Sectæ faciunt; Imò, quod Monstri simile est, quidam ex illis Mortem & Cruciatus subierunt, potiùs quàm Opinionem suam retractare sustinerent: Cùm tamen, si ex animo sentirent, nihil tale esse quale *Deus*, quid tandem de eâ re satagerent?

rent? *Epicuro* imponitur; eum Existimationis suæ conservandæ gratiâ, tenuisse, quod existerent quidem *Beatæ* quædam *Naturæ*, sed quæ seipsis fruerentur; Neque Mundi Administrationi se immiscerent. In quâ Opinione, aiunt eum, Tempori obsecutum, cùm reverà *Deos* esse non putaret. Verùm, ut videtur, minùs justè arguitur: Verba enim ejus egregia sunt & divina; *Non Deos Vulgi negare profanum, sed vulgi Opiniones Diis applicare profanum. Plato* ipse meliùs dicere non potuit. Unde videtur, licet Audaciâ polleret ad divinam rerum Administrationem pernegandam, eam tamen ad Naturam eorum tollendam illi non suffecisse. *Indi Occidentales*, particularium *Deorum* suorum Nomina prædicant; Etsi Nomen nullum generale habeant, quod *Deum* significet: Exempli gratiâ, perinde ac Ethnici Nomina *Jovis*, *Apollinis*, *Martis*, &c. in usu habuissent, voce autem, quâ *Deum* exprimerent, caruissent. Quod satis indicio est, Populos maximè Barbaros Notionem Rei habere, licet Latitudinem ejus non comprehendant. Adeò ut contra *Atheistas*, Homines maximè Ferini, cum Philosophorum subtilissimis, militent. *Atheista* contemplativus, raró reperitur; *Diagoras*, quis, *Bion*, & fortasse *Lucianus*, atque alii pauci; Qui tamen plures esse videntur quam sunt; quoniam omnibus, qui *Religionem* aliquam, aut *Superstitionem* impugnant, à Sectâ adversâ, solet inuri Nomen & Nota *Atheistarum*. Sed magni reverâ *Atheistæ* sunt *Hypocritæ*; Qui Sacra perpetuò tractant, sed sine sensu. Adeò ut eos in fine cauterizatos evadere, necesse sit. Caussæ *Atheismi* sunt: *Divisiones* circa *Religionem*, si plures fuerint; Nam unica Divisio, Zelum utriusque partis adauget, verùm numerosæ *Atheismum* introducunt. Alia Caussa sunt, *Scandala Sacerdotum*; Cùm eò res redeat, quò innuit S. *Bernardus*: *Non est jam dicere, ut Populus, sic Sacerdos; quia nec sic Populus, ut Sacerdos.* Tertia est, *Consuetudo profana ludendi* & *Jocandi* in *Rebus Sanctis*, quæ sensim Reverentiam *Religionis* atterit. Postremò ponuntur *Secula erudita*, præsertim cum *Pace*, & Rebus prosperis conjuncta. Etenim, Calamitates, & Adversa, Animos Hominum, ad *Religionem* fortiùs flectunt. Qui *Deos* negant, *Nobilitatem* Generis Humani destruunt. Nam certissimum est, Hominem *Brutis* cognatum esse, quatenùs ad Corpus: Quod si, quatenùs ad Animam, non intercedat ei Cognatio cum *Deo*, vilis est planè, & ignobilis Creatura. Destruunt quoque Magnanimitatem, & Humanæ Naturæ Exaltationem. Cape enim Exemplum à Cane, & observa, quantos sibi assumat Animal illud Spiritus, & quantam Generositatem induat, cum se ab *Homine*, (qui ei vice est *Dei*, aut *Melioris Naturæ*) impulsum perspiciat. Quam Fortitudinem liquidò cernas tantam esse, quantam Creatura illa, absque Fiduciâ *Melioris Naturæ*, quam propriæ, æquare nullo modo possit. Similitèr & Homo, ubi innititur, & spem collocat, in *Divinâ Providentiâ* & *Gratiâ*, Fiduciam & vires colligit, quales Humana Natura, sibi relicta, nequiisset attingere. Quare, ut *Atheismus*, in omnibus odium meretur, ita & in hoc, quod privet Naturam Humanam Facultate, se ultra Fragilitatem Humanam attollendi. Quemadmodùm fit, in Personis Individuis, similitèr fit & in nationibus. Magnanimitatem *Romanam*, nunquam Gens aliqua æquavit. Audi

igitur

igitur, quid dicat *Cicero.* *Quam volumus, licèt, Patres Conscripti, nos amemus, tamen nec Numero Hispanos, nec Robore Gallos, nec Calliditate Pœnos, nec Artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus Gentis & Terræ domestico nativóque sensu Italos ipsos, & Latinos: sed pietate, ac Religione, atque hac unâ Sapientiâ, quod Deorum Immortalium Numine omnia regi, gubernarique perspeximus, omnes Gentes, Nationésque superavimus.*

XVII.

De Superstitione.

PRæstat, nullam aut incertam, de *Deo* habere Opinionem, quam contumeliosam, & *Deo* indignam: Alterum enim Infidelitatis est, alterum Impietatis & Opprobrii. Ac *Superstitio* certè *Divinitatis* est Dedecus. *Plutarchus*, non abs re, inquit; *Mallem sanè multò, ut Homines dicerent, nunquàm fuisse talem in Rerum Natura virum, qualis ferebatur Plutarchus; quam ut dicerent, fuisse quendam Plutarchum, qui Liberos suos, recens natos, comedere & devorare solitus erat; quod Poetæ de Saturno memorant.* Quemadmodùm autem Contumelia *Superstitionis* ingravescit adversus *Deum*; Ita & periculum majus ab illâ incumbit Hominibus. *Atheismus* non prorsùs convellit Dictamina Sensûs, non Philosophiam, Affectus Naturales, Leges, Bonæ Famæ Desiderium; Quæ omnia, licet Religio abesset, Morali cuidam Virtuti externæ conducere possunt: At *Superstitio* hæc omnia dejicit, & Tyrannidem absolutam, in Animis Hominum exercet. Itaque *Atheismus*, turbas in Rebus-publicis raro ciet: Homines enim cautos reddit, & securitati suæ consulentes. Quin & videmus Tempora ipsa, in *Atheismum* Procliviora, (qualia fuerunt *Augusti Cæsaris*,) tranquilla fuisse. At *Superstitio*, compluribus Regnis & Rebus-publicis, ruinæ fuit: Introducit enim novum *Primum Mobile*, quod omnes *Imperii* Sphæras rapit. Magister *Superstitionis* Populus; Atque in omni *Superstitione*, Sapientes Stultis obsequuntur; Atque Argumenta Practicæ succumbunt, ordine perverso. Gravis fuit ille sermo, quorundam Prælatorum in *Concilio Tridentino*, in quo Doctrina *Theologorum Scholasticorum*, plurimùm potuit; Nimirùm; *Scholasticos Astronomis similes fuisse, qui Eccentricos Circulos, & Epicyclos, & hujusmodi Orbium Machinas finxerunt, quo Phænomena servarent, etsi satis scirent, nihil tale reverà existere:* Eodem modo, etiam *Scholasticos* complura subtilia & perplexa Axiomata & Theoremata invenisse, quo practicæ Ecclesiæ caverent. *Superstitionis* caussæ sunt; Grati & sensuales *Ritus* ac Ceremoniæ; Externæ & *Pharisaicæ Sanctitatis* Excessus; *Traditionum* major quam par fuerit Reverentia, quæ Ecclesiam non potest non onerare; *Stratagemata Prælatorum*, quibus utuntur ad Ambitionem propriam, & Lucrum; Nimius *Intentionum bonarum Favor*, qui Novitatibus & *Ethelothreskiis*, Januam aperit; *Exemplorum* importuna & inepta *petitio* ab humanis, quæ in Divina transferantur, quæ necessario parit Fantasiarum malè cohærentium mixturam; postremò *Tempora Barbara*, cum Calamitatibus & Perturbationibus conjuncta. *Superstitio*,

perstitio, sine velo, deformis Res est; Etenim sicut Simiæ, similitudo cum Homine, Deformitatem addit; ita & *Superstitioni*, similitudo cum Religione. Et quemadmodùm, Cibi salubres corrumpuntur in Vermiculos; ita Ritus & Formulæ bonæ & sanæ, corrumpuntur in Observantias pusillas & superfluas. Quin &, non caret Superstitione, quandoq; *Superstitionis* Fuga; cùm se tantò saniorem & puriorem viam inire putent Homines, quanto à *Superstitionibus*, priùs receptis, longiùs deflexerint. Itaq; Curæ esse debet, in Religione reformandâ, (ut fit in Corpore purgando) ne Sana cum Corruptis simul evacuentur; Quod ferè fit, ubi *Reformatio* regitur à Populo.

XVIII.

De Peregrinatione In Partes Exteras.

P*Eregrinatio in Partes Exteras*, in Junioribus, Pars Institutionis est; In Senioribus, Pars Experientiæ. Qui proficiscitur in *Partes Exteras*, antequàm in Linguâ Gentis, quam adit, aliquos fecerit progressus, ad *Ludum Grammaticum* vadit, non ad *Peregrinandum*. Ut Adolescentes peregrinentur sub Tutore, aut Servo aliquo experto, probo; Modò talis sit, qui Linguam calleat, quique Regionem illam antè adiverit; unde possit eos instruere; Quæ in illâ *Regione*, ubi *Peregrinantur*, digna spectatu & cognitu sint; Quæ Amicitiæ & Familiaritates contrahendæ; Quæ denique Studia & Disciplinæ ibi vigeant. Aliter enim Adolesentes *peregrinabuntur* cucullati, & foràs prospicient parùm. Mirabile certè est, in *Navigationibus*, ubi nihil aspici datur præter Cœlum & Pontum, conficere consuêsse Homines *Diaria*; Verùm in *Peregrinationibus* per Terram, in quibus tot res occurrunt observandæ, plerunque hoc omitti; Ac si Fortuita magis in codicillos mererentur referri, quàm quæ de industriâ observântur. *Diaria* igitur in usu sint. *Res* spectandæ & observandæ sunt istæ. Aulæ Principum; Præsertim cùm Legatos Exteros admittunt: Judicia & Curiæ, cùm Caussæ perorantur; & similitèr Consistoria Ecclesiastica: Templa & Monasteria, cum Monumentis in illis extantibus: Mœnia & Munitiones Urbium & Oppidorum: Portus & Sinus: Antiquitates & Ruinæ: Bibliothecæ, Collegia, Disputationes, & Prælectiones ubi habentur: Naves & Carinæ: Palatia, & Horti magnifici & amœni propè Urbes magnas: Armaria: Navalia: Cellæ & Horrea publica: Loci Excambii; Bursæ: Cellæ Mercium; Exercitia Equitationum, Muneris Gladiatorii, Militum Delectus & Instructio, cum similibus: Comœdiæ, illæ scilicet ad quas Homines melioris notæ spectatum veniunt: Thesauri Monilium & Vestium: Curiositates & Raritates: Deniq; quicquid in Locis quæ transeunt sit celebre aut memorabile. De his omnibus, à Tutoribus, aut Servis prædictis, diligenter inquirendum. Quantum ad Triumphos, Saltationes sub larvâ, Convivia, Nuptias, Funera, Supplicia Capitalia, & hujusmodi Spectacula,

Spectacula, non opus est ut reducantur Hominibus in memoriam; Attamen non sunt certè illa prorsus negligenda. Si tibi Cordi sit, fructum *Peregrinationis* Adolescentis in Compendium redigere, utque brevi spatio multum colligat, hoc faciendum præcipio. Primò (ut dictum est) in Linguâ aliquis profectus faciendus antequàm proficiscatur. Tum adjungendus est, Servus aliquis aut Tutor, qui *Regionem* pernôrit, ut & jam dictum est. Habeat etiam præstò Librum aliquem, aut Chartam Chorographicam, Regionis illius, ubi *peregrinatur*; Quæ instar Clavis erit ad inquirendum. Conficiat etiam *Diarium*. Ne moretur longiùs, in unâ Urbe, aut Oppido: Plus certè aut minùs, prout Locus meretur, sed minimè diu. Imò, dum moratur in aliquâ *Civitate*, aut *Oppido*, mutet sæpiùs Hospitium, ex unâ parte *Oppidi* in alteram; Nam & hoc certè Magnes est attrahendi Familiaritates, & Consuetudines Hominum complurium. Secludat se ut plurimùm à Consortio Populariùm suorum, atque in iis locis victitet, ubi simul convivantur Homines melioris notæ, ex Natione ubi *peregrinatur*. Etiam cùm de loco in locum *itineratur*, paret sibi Literas Commendatorias, ad personam aliquam eminentiorem, degentem in loco quo se transfert; Ut ejus favore & operâ utatur, in iis, quæ spectare aut cognoscere desiderat. Hoc modo *Peregrinationis* utilitatem accelerare poterit. Quatenus ad Familiaritates & Amicitias, quæ inter *Peregrinandum* adjungendæ sunt; Utilissima omnium est illa *Secretariorum*, & Ministrorum interiorum quibus Legati utuntur: Hoc enim pacto, in unâ Regione *peregrinando*, etiam plurium Regionum Notitiam & Experientiam, ad se attrahet, & suget. Visitet etiam & adeat Personas in unoquoque genere egregias, quæ magni apud Exteros nominis sunt; ut possit notare quomodo Os, Vultus, & Corporis Lineamenta & Motus, respondeant Famæ. Quantum ad Rixas & Simultates, cum curâ & diligentiâ sunt illæ vitandæ. Oboriuntur sæpissimè circa Amores, Compotationes, Præsidentiam, & verba contumeliosa. Et caveat imprimis quivis à consortio Hominum iracundorum, & qui facilè Inimicitias suscipiunt; Illi enim eum suis immiscebunt Contentionibus: Quando *Peregrinator* domum revertitur, nihilominùs Regiones, in quibus *peregrinatus* est, non relinquat prorsùs pone se: Verùm conservet, & colat Amicitiam eorum, cum quibus Familiaritatem contraxit, (iis dico qui sunt ex Dignioribus,) per Literas. Et *Peregrinatio* sua potiùs manifestetur & appareat in Sermonibus suis, quàm in Vestitu, aut Gestu: Etiam in Sermonibus suis, potiùs meditetur quid sobriè respondeat, quàm ad Narrationes facilis & pronus sit. Illud etiam in eo sit conspicuum, quod Mores Patrios cum Moribus Exteris, non commutaverit: Sed potiùs quod Consuetudines Patrias, iis quæ peregrè didicit, tanquam floribus, asperserit.

XIX.

De Imperio.

Miser proculdubio est Animi status, pauca habere quæ appetas, multa quæ metuas: Attamen hoc ipsum *Regibus* ferè proprium est: Qui in supremo gradu collocati, non habent ad quod aspirent; Id quod Animos eorum reddit languidiores: Atque econtrà habent Phantasmata plurima periculorum & umbrarum volitantium; Id quod Animos eorum reddit minus serenos. Hinc etiam emanat & alter ille Effectus, quem *Scriptura Regibus* tribuit; *Ut Cor Regis sit inscrutabile:* Etenim suspicionum Multitudo, & Absentia Affectûs alicujus prædominantis qui reliquis imperet, cujusvis Animum reddit exploratu difficilem. Hinc quoque emanat & illud; Quod *Reges* sæpenumerò Desideria sibi ipsis creent, atque ad nugas animum adjiciant: Interdum ad Aedificia extruenda; Interdum ad *Ordinem* aliquem aut *Collegium* instituendum; Interdum ad *Personam* aliquam evehendam; Interdum ad Artem aliquam Mechanicam aut Manus excellentiam exercendam; ut *Nero* studuit pulsandæ Cytharæ, *Domitianus* sagittis collimandis, *Commodus* Gladiatoriæ, *Caracalla* Aurigationi. Hoc illis incredibile videtur, qui Axiôma illud non nôrunt; *Animum Humanum, magis exhilarari & refici, progrediendo in Rebus parvis, quam consistendo in Rebus grandibus.* Videre etiam est *Reges*, qui sub *Imperii* sui Initiis, in Victoriis & provinciis subjugandis, maximè fœlices fuerunt; Cùm vix possibile sit ut perpetuos progressus faciant, verùm ut Fortunam suam aliquando adversam & Retrogradam experiantur; sub fine Superstitiosos & Melancholicos evasisse: Uti contigit *Alexandro Magno*, *Dioclesiano*, ac nostra ætate *Carolo Quinto*; & aliis. Qui enim progredi semper consuevit, & in obicem tandem impingitur, sui ipsius favore excidit, neque ampliùs Res est quæ fuit.

Dicamus nunc de verâ *Imperii Temperaturâ*; Quam servare, Res ardua est, & rara. Etenim tam *Temperies*, quam *Intemperies*, ex contrariis consistunt. Verùm alia Res est, contraria miscere, Alia alternare. Responsum *Apollonii*, egregiâ prudentiâ plenum est. Interrogabat eum *Vespasianus*; *Quid Neroni ruinæ fuisset?* Respondit; *Nero Cytharam peritè pulsare, & accomodare noverat; At in imperando, Chordas interdùm nimiùm distendebat, interdùm eas nimiùm relaxabat.* Atque certissimum est; Nihil Auctoritatem æque destruere, ac inæqualem, & quasi subsultoriam, atque intempestivam *Potentiæ* alternationem, nunc rigidius intensæ, nunc laxiùs remissæ.

Veruntamen & hoc verum est, Moderni Temporis prudentiam, circa *Principum* Negotia tractanda, in hoc potissimum versari, ut conquirantur magis & aptentur Remedia & subterfugia Malorum & Periculorum, cùm ingruerint; quam ut Prudentiâ solidâ & constanti, depellantur & summoveantur, antequam impendeant. Verùm hoc nihil aliud est, quam in Agone, cùm Fortunâ, experiri. Caveant autem Homines,

Homines, ne obdormiscant circa Turbarum Materias primas, & Inchoamenta. Nemo siquidem scintillam, Incendium parituram, prohibere potest; Nec Regiones Metiri, unde eruptura sit. In *Principum* Negotiis, interveniunt proculdubiò, multæ Difficultates & Impedimenta; At sæpenumerò maxima Impedimenta sunt, *Principum* ipsorum Affectus & Mores. Etenim *Principibus* frequenter accidit, ut contradictoria planè appetant; sicut rectè *Tacitus*; *sunt plerunque Regum voluntates vehementes, & inter se contrariæ*. At *Potentiæ* nimiæ soloecismus est, credere se posse Finem Rei pro arbitrio assequi, neque tamen Media procurare.

Regibus intercedit Negotium cùm *Nationibus* vicinis, cum *Uxoribus* propriis, cum *Liberis* suis, cum *Prælatis* & *Clero*, cum *Proceribus Regni*, cum *Nobilibus secundæ Classis* sive *Generosis*, cum *Mercatoribus* suis, cum *Plebe Regni*, cum *Militibus* suis. Atque à singulis horum impendent pericula, nisi adhibeatur Cura.

Quod ad *Vicinos* attinet, præscribi non potest Regula aliqua certa Cautionis, propter Occasionum varietatem; unicâ exceptâ; Quæ semper tenet. Ea est, ut *Principes* huic rei perpetuò invigilent, ne quis ex *Vicinis* in tantum excrescat; (vel novis Territorii augmentis, vel Commercium ad se trahendo, vel propiùs accedendo, & similibus;) Quo majorem nanciscatur lædendi potestatem, quam anteà habuerat. Sanè, durante Triumviratu illo *Regum*; (*Henrico Octavo Anglo*, *Francisco Primo Gallo*, & *Carolo Quinto Hispano*;) ea viguit inter ipsos diligentia, ut Nemo Trium vel Palmam Terræ acquirere potuisset, quin reliqui duo statim rem ad æquilibrium deducerent; Neque Pacem Fœnore redimere sustinerent. Idemque præstabat Fœdus illud, (Cui *Guicciardinus* securitatem *Italiæ* attribuit,) ictum inter *Ferdinandum Regem Neapolitanum*; *Lorenzium de Medices*, & *Ludovicum Sforzam*, *Principes*; Alterum *Florentiæ*, Alterum *Mediolani*. Neque recipienda est Opinio, quorundam ex *Scholasticis*; *Bellum justè suscipi non posse, nisi ob Injuriam, aut Provocationem præcedentem*. Siquidem justus Metus imminentis periculi, etsi violentia aliqua non præcesserit, proculdubiò Belli caussa est competens & legitima.

Quantum ad *Uxores*; Extant Exempla ejus generis crudelia & atrocia. *Livia* infamis ob veneficium *Augusti*. *Roxolana*, Uxor *Solymanni*, perniciem intulit *Mustaphæ* celeberrimo illi *Principi*; Atque aliàs successionem, & Domum, *Mariti* sui, perturbavit. *Edwardi Secundi Regis Angliæ Uxor*, operam præbuit præcipuam, in *Mariti* sui de *Regno* Deturbatione, & Nece. Hoc Genus periculi maximè timendum, cum *Reginæ* Liberos ex priore Marito susceperunt, aut in Adulterio degunt.

Quantum ad *Liberos*; Ab iis etiam ortæ Tragœdiæ plurimæ. Atque generaliter, suspiciones arreptæ à *Patribus*, in *Filios* suos, infaustæ extiterunt. *Mustaphæ* (quem anteà nominavimus) Cædes, *stirpi Solymanni* adeò fatalis fuit, ut successio *Sultanorum*, usque in hodiernum diem, pro suspecto habeatur, velut sanguinis ementiti, quia *Selymus* secundus putabatur suppositius. Cædes etiam *Crispi*, *Principis* summæ spei, inflicta per Patrem suum *Constantinum Magnum*,

similiter

similiter ejus Familiæ fatalis fuit; Siquidem, Tam *Constantinus*, quàm *Constans*, Filii ejus, violentâ Morte perierunt; Et *Constantius*, qui ex Filiis ejus superstes fuit, decessit sanè ex Morbo, sed non nisi cùm *Julianus* contra eum Arma cepisset. Cædes similiter *Demetrii*, *Philippi* Secundi *Macedonis* Filii, vertit se in *Patrem*, qui mortuus est ex mœrore & pœnitentiâ. Complura sunt ejusmodi Exempla: Verùm pauca, aut nulla, ubi *Patres* aliquid Boni, ex hujusmodi diffidentiis, perceperunt; præterquam cùm *Filii* Bellum apertè *Patribus* intulerunt; ut fecit *Selymus* Primus adversùs *Bajazetem Patrem* suum; Et tres *Filii Henrici Secundi*, *Regis Angliæ*.

Quantum ad *Prælatos*; Ab illis etiam, si potentes fuerint & superbi, periculum ingruit. Ut contigit temporibus *Anselmi*, & *Thomæ Becketti*, *Archi-Episcoporum Cantuariæ*; Quorum Baculi Pastorales cum *Regis* Gladio concertârunt; Licèt res illis fuerit, cum *Regibus* animosis & fastuosis; *Guilielmo Rufo*, *Henrico Primo*, & *Henrico Secundo*. At periculum hujusmodi, à *Prælatis*, non est magnopere pertimescendum, nisi ubi *Clerus* ab Auctoritate & Jurisdictione Principatûs externi pendet; Aut etiam ubi *Ecclesiastici* eliguntur à Populo; Non autem à *Rege*, vel Patronis Ecclesiarum.

Quantum ad *Proceres*; Sunt illi certè cohibendi, & tanquam in justâ distantiâ à *Solio Regali* continendi; Verùm Depressio ipsorum, poterit *Regem* fortasse ipsum magis absolutum reddere, sed interim minùs tutum; Et minùs efficacem ad ea quæ cupit perficienda. Hoc notavi, in *Historiâ* meâ *Regni Henrici Septimi*, qui *Nobiles* suos perpetuò deprimebat: Unde factum, ut Tempora ejus Difficultatibus & Turbis plena essent. *Nobiles* enim, etsi in Fide & Officio, versus eum manserint, attamen minimè cum eo cooperabantur in Negotiis suis; Ita ut ipse ferè omnia solus sustineret.

Quatenus ad *Nobiles secundæ Classis*; Parum periculi ab illis manare potest, cum sint Corpus dispersum. Poterint illi quidem nonnunquàm grandia loqui, sed non multum nocere. Quinimò fovendi sunt, tanquam qui Potentiam *Nobilitatis superioris* optimè temperent, ne immodicè excrescat: Atque rursùs cùm Populi Gubernacula immediatè tractent, Motus populares optimè compescunt.

Quòd ad *Mercatores*; Sunt illi instar *Venæ Portæ*: Qui nisi floruerint, potest quidem Regnum aliquod, Artus habere robustos, sed venas vacuas, & Habitum Corporis macrum. Vectigalia & Portoria immodica, rarò *Regis* Reditus adaugent. Etenim quod in Partibus lucretur, in summâ deperdit; Commercii Quanto diminuto.

Quantum ad *Plebem*; Ab iis rarò creatur periculum, nisi habeant Ductores potentes & populares; Aut si introducas mutationem in Religione; Vel in Consuetudinibus antiquis; Vel in Gravaminibus Tributorum; Vel in aliis quæ victum eorum decurtant.

Quantum denique ad *Milites*; Periculosissima res est, si in Corpus unum cogantur, vel Exercitûs, vel præsidiorum; & Donativis insuescant. Cujus clarissima cernimus Exempla, in *Janizariis* & *Prætorianis*. Verùm *Militum* Conscriptio, & ad Arma tractanda Instructio, & in locis diversis, & sub diversis Ducibus, & sine Donativis; Res sunt utiles, & salubres, & sine periculo.

Principes

Principes Corporibus Cœlestibus similes: Quæ Tempora felicia, aut infelicia, in fluxu suo producunt; Quæque Veneratione multâ gaudent, requie nullâ. Omnia circa *Reges* Præcepta, duobus illis Monitis clauduntur; *Memento quòd es Homo*; Et; *Memento quòd es Deus, seu Vice-Dei*: Quorum alterum pertinet ad Potestatem eorum coercendam, alterum ad Voluntatem regendam.

XX.

De Consilio.

SUmma quæ intercedit inter Homines Fides, est illa *Consilium* impertiendi. Etenim in alio quovis Fidei genere, Partes tantùm vitæ aliis commendamus; Terras, Bona, Liberos, Existimationem, & alia Negotia particularia; Verùm iis quos Nobis *Consiliarios* adhibemus, omnia mandamus. Quanto magis, qui partes *Consiliariorum* præstant, ad omnem Integritatem & Sinceritatem astringuntur? *Principes* vel prudentissimi, nullo modo in diminutionem Auctoritatis accipiant, si *Consilio* Virorum selectorum utantur. Quin & *Deus* ipse *Consilio* non vacat; Sed inter Nomina magna *Filii* sui Benedicti ponit; ut *Consiliarius* vocetur. *Salomonis* certè Pronunciatum tale: *In Consilio Stabilitas*. Res humanæ proculdubiò, aut primam, aut secundam Agitationem subibunt: Si minùs *Consultationum* Argumentis jactentur, certè Fluctibus Fortunæ jactabuntur; Plenæque evadent, Inconstantiæ, & Mutationum, modò texendæ, modò retexendæ, instar vacillationum Hominis ebrii. Sanè *Filius Salomonis* vim *Consilii* expertus est, quemadmodùm *Pater* ejus Necessitatem & usum vidit. Etenim Regnum *Deo* dilectum, primò laceratum & fractum est, *Consilio* pravo. Cui quidem *Consilio* inustæ sunt, ut nobis sint documento, Notæ illæ duæ, per quas *Consilia* prava, in perpetuùm, dignoscantur; Una, quod fuerit *Consilium* Juvenile quoad Personas; Altera, quod fuerit violentum quoad subjectum.

Sapientia Veterum in *Parabolâ* adumbravit, tam Unionem & insolubilem Conjunctionem *Consilii* cum *Regibus*; Quàm prudentem & politicum Usum ejusdem per *Reges* adhibendum. Alterum in eo, quod *Jovem* narrant *Metim*, (quæ Vox *Consilium* significat,) in Uxorem duxisse; In quo innuunt *Consilium* Imperio Sponsæ loco esse. Alterum in eo quod sequitur: Quod hujusmodi Commentum est. Tradunt, postquàm *Metis* nupta fuisset *Jovi*, eam gravidam ex illo factam: *Jovem* autem non sustinuisse donec pareret, sed eam devorasse; Unde ipsum quoque gravidum factum, & *Palladem* Armatam ex Capite suo edidisse. Quæ Fabula portentosa Arcanum Imperii involvit: Hoc nimirùm; Ad quem modum *Reges*, erga *Consilium suum sanctius*, se gerere debeant: Primùm, ut Res deliberandas illis committant; Quod est veluti prima Conceptio: Secundò, cùm elaboratæ & efformatæ fuerint, veluti in Utero *Consilii* sui; Atque maturuerint, & partui vicinæ sint; Tum demùm non permittant amplius

plùs *Consilio* suo ut Decretum perficiant, acsi Res ex eorum Auctoritate penderet; sed Negotium ad se retrahant, & palam omnibus faciant; Decreta & ordinationes ultimas, (quæ, quoniam cum prudentiâ & potestate exeunt, assimilantur *Palladi Armatæ*,) a seipsis emanare: Neque solùm ab Auctoritate suâ, verùm etiam, (quo magis Existimationem suam evehant,) ab Ingenio & Auctoritate propriâ provenire.

Dicamus jam de *Incommodis Consilii*; & de ipsorum *Remediis*. *Incommoda*, quæ se produnt, in *Consilio* utendo, & adhibendo, sunt tria. Primò, quod hæc res, Negotio minùs reddat secreta. Secundò, quod derogare videatur de Auctoritate *Principum*, acsi minùs ex se penderent. Tertio, quod subsit periculum à *Consiliis* infidelibus, quæ tendant potiùs in Commodum *Consulentis*, quam *Principis* ipsius. Ad quæ mala evitanda, Doctrina quorundam ex *Italis*; Et practica apud *Gallos*, temporibus quorundam *Regum*, introduxit *Consilia interiora*, quæ vulgo vocantur *Cabinetti*: Remedium sanè Morbo deterius.

Quantum ad Occultationem *Consiliorum*; Non tenentur *Principes*, omnia cum omnibus *Consiliariis* communicare; sed tam Personas, quam Negotia, cum delectu, excerpere possunt. Neque necesse est *Principi*, qui deliberat quid sit agendum, simul detegere quid in animo habeat statuere. Verùm caveant *Principes*, ne Propalationis Negotiorum suorum, ipsi in causâ sint. Quatenus verò ad *Consilia*, quos diximus *Cabinettos*, in illos Diverbium illud competit; *Plenus rimarum sum*. Futilis quispiam, qui gloriæ sibi duxerit, Arcana nosse & retegere; plus nocebit, quam complures, qui benè nôrunt, Officii sui esse, eadem reticere. Verum est, intervenire Negotia quædam, ejus generis, quæ Occultationem summam requirunt, Qualis non facile ultra notitiam unius aut duorum præter ipsum *Regem*, excedet: Neque improsperè cedere solent istiusmodi *Consilia*: Nam præterquam quod secreta sint, procedunt plerunque constanter, & uno quasi spiritu reguntur, absque Contentione. Sed tum demùm, hoc rectè cedet, si *Rex* prudens sit, & proprio Marte validus; Et simul *Consiliarii* illi sint sagaces; Et ante omnia, Finibus, quos sibi proponit *Rex*, fidi. Id quod contigit *Henrico Septimo Angliæ Regi*; Qui Arcana sua majoris momenti, duobus tantummodò *Consiliariis* impertiebatur, *Mortono*, & *Foxo*.

Quantum ad *Auctoritatem minuendam*; *Fabula* Remedium monstrat. Imò Majestas *Regum*, exaltatur potiùs quam deprimitur, cum in Cathedrâ *Consilii* sedeant. Neque unquam invenire est *Principem*, Auctoritate suâ imminutum, per *Consilium* suum; Nisi fortè ubi obtigerit, Potentia nimia in uno aliquo *Consiliario*; Aut nimis arcta Combinatio inter diversos: Quæ duo Mala citò deprehenduntur, & sanantur.

Quantum ad postremum *Incommodum*; *Consiliarios* nimirum, in *Consilio* dando, suæ rei prospecturos, non Domini; Minimè dubium est; *Scripturam* illam; *Non inveniet fidem super terram*, Intelligi debere de Naturâ Temporum, minimè de Personis singulis. Reperiuntur siquidem viri, fideles, sinceri, candidi, & veraces; Minimè vafri aut involuti. Asciscant sibi *Principes*, ante omnia, Ingenia talia.

Prætereà

Præterea *Consiliarii* rarò ita inter se uniuntur, quin alius super alium excubias agat; Adeò ut, si quis *Consilia* det factiosa, aut ad privatos Fines collimantia, celeriter hoc ad Aures *Principis* deveniet. Remedium autem præstantissimum fuerit, si *Reges* dent operam ut *Consiliarios* suos pernoscant; quemadmodum illi, ut *Principem*;

Principis est Virtus maxima nosse suos.

Contrà verò, *Consiliarios* non decet, nimios esse Rimatores, in Personam *Principis* sui. Vera enim *Consiliarii* Constitutio hæc; Ut peritior sit in Negotiis *Principis*, quàm in Moribus ejus. Sic enim verisimile fiet, eum *Consilium* potiùs rectà directurum, quàm se *Principi* accommodaturum quò complaceat. *Principibus* etiam hoc magno usui esse possit; Si Opiniones & Vota *Consiliariorum* suorum, & Divisim, & conjunctim, recipiant. Etenim Opinio, in secreto prolata, liberior multò est; Sed illa, quæ coram aliis, gravior. Nam in privato quisque propriis Affectibus plus inservit; In consortio aliorum Affectibus magis obnoxius est: Itaque neutrum omittendum; Atque ab Inferioribus, in privato potiùs, ut Libertati consulatur; A Grandioribus, in Consortio potiùs, ut modestiùs Sententiam ferant. Nil prodest, si *Principes* de Rebus deliberent, nisi diligenter quoq; deliberent de Personis: Etenim Res omnes, tanquam Imagines mortuæ; Vita autem Actionis in Delectu Personarum potissimùm consistit. Neque sufficit de Personis deliberare, secundum Genera, veluti in Ideâ quadam, aut Descriptione Mathematicâ; Qualis videlicet Character & Conditio Personæ esse debeat: Etenim Errores maximi interveniunt, & Judicii Libra maximè versatur, in Delectu Individuorum. Illud quoque memoriâ tenendum; *Optimi Consiliarii Mortui: Libri* Veritati non parcunt, cùm *Consiliarii* fortè in Adulationem lapsuri sint. Utile itaque fuerit, *Libros* multum revolvere; Præsertim eorum Auctorum, qui & ipsi Gubernacula Rerum tractârunt.

Consilia, hac ætate, in locis plurimis, nihil aliud ferè sunt, quàm Congressus, & Colloquia familiaria: Ubi Res potiùs Sermonibus jactentur, quàm debitis Argumentis trutinentur. Atque plerunque præcipitantèr nimis, ad Decretum vel Actum *Consilii*, properatur. Satius esset, si in majoris Momenti Negotiis, Res uno die deliberanda proponeretur, altero tractaretur; *In Nocte Consilium.* Id certè præstitum est, in *Tractatu Unionis*, inter *Delegatos Angliæ* & *Scotiæ*; Qui Conventus, regulariter, & optimo ordine, processit. Ad Petitiones autem privatas, Dies aliquos præfigi probo: Nam & Supplicantibus Tempora certa indicant, quibus commodiùs se applicent; Et solenniores Conventus exonerant, ut possint *Hoc agere.* In Delectu Deputatorum, qui Negotia ad *Consilium* informandum præparent, præstat eos eligere, qui æqui sint, & in neutram partem propendeant; Quam Æquitatem quandam creare, introducendo aliquos qui utrique parti sedulò faveant. Probo etiam *Delegationes*, non tantùm temporaneas, aut è re natâ; sed etiam continuatas, & perpetuas. Exempli gratiâ; Quæ curent separatim, Commercia; Ærarium; Bellum; Gratias; Gravamina; Provincias particulares. Sanè, ubi in usu sunt *Consilia* subor-

subordinata diversa, atque unicum tantum superius *Consilium*, (ut fit in *Hispaniâ*,) nihil aliud fere sunt ejusmodi *Consilia*, quam *Deputationes* (quales diximus) perpetuæ, nisi quod majore Auctoritate polleant. Si Casus postulet, ut informetur *Consilium*, ab Hominibus alicujus Muneris aut professionis particularis, (veluti Jurisperitis, Nauticis, Excusoribus Nummorum, Mercatoribus, Artificibus, & similibus,) audiantur illi primò coram *Delegatis*; Et posteà, prout Occasio postulat, coram *Consilio*. Neque permittantur venire catervatim, aut more Tribunitio se gerere; Hoc enim foret, clamoribus *Consilium* fatigare, non Informationem, ut decet, exhibere. *Mensa oblonga*, & rursus *Quadrata*, sive *sedes ad parietes* Cameræ *Consilii*, videri possunt, Formalia tantùm, sed sunt profectò Realia: Nam ad *Mensam oblongam*, pauci qui prioribus locis sedent, Res quasi soli transigunt; verùm in aliis, quas diximus, Figuris, major usus *Consiliariorum* qui inferiùs sedent. *Rex*, cùm præsidet ipse in *Consilio*, caveat, ne sententiam suam, citiùs quam par est, declaret: Hoc si fecerit, *Consiliarii* se ad nutum ejus applicabunt; & loco *Consilii* liberi, Canticum ei occinent; *placebo*.

XXI.

De Mora.

Fortuna Foro rerum vœnalium similis est; ubi sæpè (si paululùm expectare poteris,) minuetur Pretium. Rursùs, aliquandò *Sibyllæ Licitationibus* assimilatur; Quæ primò plenas offert Merces, mox partes aliquas consumens, integrum tamen pretium postulat. Nam *Occasio* (ut in trito habetur Carmine,) *Occipitium nobis obvertit calvum, postquàm Capillorum in Fronte copiam fecit non Arripientibus*: vel saltem utris Ansam præbet primò accipiendam; dein Ventrem, qui difficiliùs comprehenditur. Nusquàm certè major apparet Sapientia, quam in tempestivis Negotiorum Auspiciis, Principiisque eligendis: Non jam levia sunt Pericula, si levia videantur; & plura Pericula fefellerunt, quam vim intulerunt. Quinimò, satius est, quibusdam periculis, quasi mediâ viâ occurrere, quam eorum Motus, & Appropinquationem, perpetuò inquirere, & observare. *Qui enim nimiùm invigilat, interdum dormitat*. E-contrariò, umbrarum Longitudine decipi, (ut quidam olìm, quando *Luna* Horizonti proxima, Hostium Terga irradiabat,) atque ita ante tempus Tela emittere; aut Pericula, præmaturè obviando, accersere, alterum est Extremum. Nam *Opportunitatis Maturitas, vel Immaturitas*, est (ut anteà diximus) ad amussim Examinanda. Ac, ut plurimum, expedit, omnium Magnorum Negotiorum Principia, *Argo* cum Centum Oculis suis, Exitus verò, *Briareo* cum centum Manibus suis, committere: primùm scilicet invigilare, posteà accelerare. Etenim Orci *Galea*, quæ Politicum verè reddit Invisibilem, est, *Consiliorum Occultatio*, & *Expeditionum Celeritas*. Cùm enim ad Executionem ventum sit, nulla *Occultatio Celeritati* est æquiparanda; More Globuli è Tormento emissi, qui tam velocitèr pertransit, ut ipsam Oculorum Aciem antevertat.

XXII. De

XXII.

De Astutia.

PEr *Astutiam* intelligimus, finistram quandam & obliquam Prudentiam. Et pro certo est, multum interesse, inter *Astutum*, & *Prudentem*; Non solùm, quatenùs ad Probitatem, sed etiam quatenùs ad Mentis vires. Sunt qui Chartas pictas artificio quodam miscere sciunt, qui tamen Periti Lusores non sunt; Sunt itidem nonnulli, qui in Competitionibus, & Factionibus regendis, multum valent, aliàs verò infirmi Judicii sunt. Rursùs, alia res est Personarum Naturas & Mores callere, alia verò Negotia pernosse: Sunt enim haud pauci, qui in Personarum Aditibus, & Temporibus, versuti sunt, Neque tamen Partis Realis, Negotiorum, sunt capaces: Quæ est Constitutio ipsissima Hominum; qui in Personis dignoscendis, non in Libris evolvendis, operam collocârunt. Tales magis in Pragmaticis adhiberi debent, quam in Consiliis; Et non aliter ferè usum sui præbent, quam in viis, quas sæpè contriverunt. Converte eos ad Homines novos, & Artibus suis excidunt: Adeò ut, vetus illa Regula, stultum à Sapiente dignoscendi, (*Mitte ambos ad ignotos & Videbis*,) de hujusmodi Hominibus non teneat. Quoniam autem *Astuti* isti Homines, similes sunt Pusillarum Mercium Propolis, non abs re fuerit, Officinas ipsorum excutere.

Inter *Astutias* numerari potest, ut quis *Vultum* ejus cum quo colloquitur, limatiùs observet: Quod etiam *Jesuitæ* præcipiunt. Sunt enim complures, iique ex prudentioribus, qui Corda habent obscura, vultus autem pellucidos. Verùm, decet hoc fieri, cum modestâ Oculorum, per vices demissione, quemadmodum & faciunt *Jesuitæ*.

Altera existit *Astutia*, ut cùm aliquid properè, & facilè obtinere & expedire cupias, Personam cum quâ agis, de alio quopiam negotio Sermonem inferendo, deteneas & præoccupes; Ne nimiùm ad Objectiones & Scrupulos evigilet. Equidèm noveram *Consiliarium* quendam, & *Secretarium*, qui nunquàm ad *Elizabetham Reginam Angliæ*, ad Diplomata manu *Reginæ* Signanda, accessit, quin à principio illam, in aliquos de rebus Statûs gravioribus sermones perduceret, ut hisce intenta ad Diplomata minùs Animum adjiceret.

Idem valet *subitæ Prehensionis* Ratio, si quis rem proponat, quandò Persona, cum quâ agitur, ad alia festinat, neque moram pati potest rem accuratiùs considerandi.

Si cui in Animo est, Negotium aliquod destruere, quod alius fortassè quispiam dextrè & cum effectu propositurus fuisset, ipse se erga Negotium *benè affectum simulet*, atque ipse rem proponat, sed eo modo, ut successum ejus disturbet.

Abruptio Sermonis in medio, quasi quis seipsum deprehenderet, & contineret, majorem generat Appetitum, in eo quocum colloqueris, ad ulterius inquirendum.

Quoniam autem imprimit fortiùs quod Quæstione erutum est,

quam quod sponte oblatum, possis ad inescandam Quæstionem insolitum induere vultum: ex quo Occasio detur Alteri interrogandi, Quid sibi velit ista Oris Mutatio? Ut *Nehemias* fecit; *Neque ante illud tempus tristis fueram in Conspectu Regis*.

In Rebus ambiguis, & ingratis bonum est initia, de iis Sermonem inferendi, alicui alteri deputare, cujus verba minoris sint ponderis, & majoris Auctoritatis vocem, in Subsidiis reservare, veluti casu fortuito intervenientem, ut interrogetur ille superveniens, de eo sermone, qui ab altero injectus est. Quod fecit *Narcissus*, cùm indicaret *Claudio*, Matrimonium *Messalinæ* & *Silii*.

In Rebus, quas à se amoliri quis cupiat, non inutile est, vulgi Nomen mutuari: Ac si quis tali Formulâ utatur; *Hoc vulgò dicitur*, aut *Increbuit Sermo*.

Noveram quendam, qui cùm Literas scriberet, id, quod maximi erat Momenti, Post-Scripto semper includebat, ut rem ferè prætermissam.

Noveram & alium, qui cùm ad Colloquium cum alio veniret, id quod maximè ei in Sermone curæ erat, præterire solitus erat, & discedere, & rursùs redire, & tum demùm ejus Rei mentionem facere, ac si illa ferè è Memoriâ excidisset.

Alii se subitò deprehendi procurant, tali tempore, quo verisimile est, partem cui insidiantur, superventuram; Ac simul se chartam aliquam, in Manu habentes, aut aliquid præter Consuetudinem agentes, inveniri volunt; ut interrogentur de iis rebus, quas reverâ ipsi eloqui cupiunt.

Astutiæ Species satis vafra est, ea verba proprio nomine prolata, sibi excidere pati, quæ alium arripere, & iis uti, quis expetit, ut inde alterum irretiat, & subruat. Noveram duos, pro Officio *Secretarii*, tempore *Reginæ Elizabethæ*, competitores; Qui tamen se invicem amicè tractabant, Quíque de Negotio ipso Competitionis suæ sæpiùs conferebant: Atque alter ipsorum dicebat; *Fieri Secretarium in Declinatione Monarchiæ*, rem esse haud parvi periculi; séque illud Genus Honoris minimè ambire. Alter statìm verba illa, callidè prolata, bonâ fide arripuit; & cum Amicis suis nonnullis liberè sermones conseruit, dicens, se in *Declinatione Monarchiæ Muneris Secretarii* ambitiosum esse non debere. Prior ille occasione usus est, eáque verba ut ad *Reginæ* Aures pervenirent, tanquam scilicet ab altero prolata, curavit: Quæ indignata circa illa verba, in *Declinatione Monarchiæ*, cùm ipsa se vigentem reputaret, posterioris illius Competitionem, nunquàm posteà admisit.

Est *Astutiæ* quoddam Genus, quod *Anglico* proverbio, *Felem in Aheno vertere*, satis absurdè dicitur; cùm ea verba, quæ quis apud alium profert, imputat Colloquenti, tanquàm ab ipso prolata. Et, ut verum dicamus, cùm talia aliqua verba inter duos agitata fuerint, difficile est probare & verificare, ab utro primùm incœperint.

Est *Artificium* in usu, ut quis in alios spicula quædam obliquè torqueat, justificando seipsum, per Negativas, utpote dicendo; *Hoc ego non facio*; ut *Tigillinus* fecit *Burrhum* sugillando; *Se non diversas spes, sed Incolumitatem Imperatoris, simpliciter spectare*.

Non

Nonnulli in promptu habent tot *Narrationes* & *Historiolas*, ut nihil sit quod insinuare cupiunt, quin id *Historiolâ* aliquâ involvere possint: Unde, & se magis in tuto continent, quasi nihil disertè affirmantes, & rem ipsam majore cum voluptate spargi efficiunt.

Bonum est *Astutiæ* Genus, ut quis Responsum, quod obtinere cupit, conceptis verbis proponat. Etenim alteram partem minùs hærere facit.

Mirum est cernere, quamdiù nonnulli occasionem captent, dicendi illud, quod proferre cupiunt, & quanto circuitu uti sustineant; Et quot alia attingere, ut quò volunt perveniant. Res certè hæc, magnæ patientiæ, sed multi usûs.

Improvisa, & *Audax Quæstio*, aliquando Hominem deprehendit, & detegit. Simile quiddam evenit cuidam, qui Nomen mutaverat, & in *Templo Divi Pauli* obambulans, fuit ab alio, per Nomen suum verum, à tergo compellatus, ad quod statim retrospexit. Verùm Merces hæ pusillæ, & *Astutiæ* minores, sunt infinitæ. Neque malè factum esset, si quis earum conficeret uberiorem Catalogum; Quoniam nihil Rebus obest magis, quàm quod *Astuti* recipiantur pro *Prudentibus*.

Illud pro certo habendum, nonnullos, Negotiorum Periodos & Pausas, nosse, qui in ipsorum viscera, & interiora, penetrare nequeunt: ut reperiuntur Ædes nonnullæ, quæ Gradus nactæ sunt commodos, & Anticameras, sed absque Cubiculo aliquo pulchriore. Itaque tales videbis in Conclusionibus *Deliberationum* commodos quosdam Exitus reperire. Ad rem verò examinandam, & disceptandam, nullo modo sufficere. Attamen, sæpenumerò ex hac re Existimationem quandam aucupantur; veluti Ingenia quæ ad decernendum, potiùs quàm Disputandum, sint aptiora. Sunt qui magis innituntur *Dolis*, quos aliis struunt; quàm *Consiliis* solidis & sanis; Sed *Salomon* ait; *Prudens advertit ad Gressus suos; Stultus divertit ad Dolos.*

XXIII.

De Prudentia Quæ Sibi Sapit.

Formica Animalculum *Sibi sapiens*, sed in Horto nocivum. Et sanè fit, ut qui sui nimium amantes sint, Reipublicæ lædant. Partire itaque moderatè, inter Amorem Tui ipsius, & Amorem Reipublicæ: Atque ita tibi sis proximus, ut in alios non sis injurius: præsertim, in *Regem* tuum, aut *Patriam*. Centrum planè ignobile est, Actionum Hominis cujuspiam; *Commodum proprium*. Rectè Terrestrem naturam sapit. Terra enim suo stat fixa Centro; Ubi quæ affinia Cœlestibus sunt omnia, moventur super Centrum Alterius, cui benefaciunt. *Ad se omnia referre*, tolerabilius est in *Viris Principibus*; Quia ipsi intra Personam suam non consistunt; Sed publico periculo, & Fortunâ, degunt. Verum in Servo *Principis*, aut Cive Reipub. Res

eſt pernicioſiſſima. Etenim Negotia publica univerſa, quæ ab id genus Homine expediuntur, ad Fines proprios flectuntur; Quos neceſſe eſt, Eccentricos ſæpè eſſe, ad Fines Domini, ſive Statûs ſui. Eligant itaque *Principes*, & Status, Miniſtros & Servos, qui hac Notâ non maculantur; Niſi velint Res ſuas Acceſſorii tantùm loco eſſe. Imò quòd hunc Effectum reddit magis exitioſum, illud eſt; Quod amittitur planè Rerum Analogia. Satis enim iniquum eſſet, ſi *Bonum* Servi præferatur *Bono* Domini; Sed adhuc longè iniquius eſt, cùm *exiguum Bonum* Servi, antefertur *magno Bono Domini*. Veruntamen id ſæpiùs factum eſt, per *Officiarios* pravos; Veluti *Theſaurarios*, *Legatos*, *Duces*, & alios Servos aut Miniſtros infideles & improbos: Qui Globulo ſuo pondus addunt Finium ſuorum minutorum, quod eum in tranſverſum inclinet utilitatis Domini ſui, in Rebus gravioribus & magni momenti. Et plerunque Commodum, quod ejuſmodi Servi ad ſe attrahunt, eſt pro Modulo Fortunæ propriæ; At Detrimentum, quocum permutent Commodum illud, eſt pro Modulo Fortunæ Domini ſui. Siquidem *Philautorum* iſtiuſmodi Ingenium patitur; Ut non morentur Domum Proximi incendere, pro Re nihilo majore, quàm ad *aſſanda Ova ſua*. Veruntamen hujuſmodi Miniſtri, haud rarò, apud Viros potentes, gratiâ pollent; Quia Illis jucunda procurant, Sibi utilia: Atque utriuſvis Rei Cauſsâ, Fortunam Domini ſui prodent.

Prudentia quæ *ſibi uni ſapit*, in plurimis ejus Ramis, Res ſanè depravata. Aſſimilanda *Sapientiæ Soricum*, qui Domum aliquam pro certo deſerent, paulò ante Ruinam: *Sapientiæ Vulpis*, quæ *Taxonem* è Domo expellit, quam ſibi defodit, non illi: *Sapientiæ Crocodili*, qui Lachrymas emittit, cùm devorare cupit. Verùm illud imprimis obſervationem meretur; Quod hujuſmodi Homines, qui (ut *Cicero* loquitur de *Pompeio*,) *Sui ſunt amantes ſine Rivali*; Sæpenumerò infortunati ſint: Cúmque ſibi, per totam vitam, ſacrificaverint, in exitu ſacrificant Inconſtantiæ Fortunæ; Cujus Alas ſperabant ſe pulchrâ illâ *Sapientiâ* ſuâ præſcidiſſe.

XXIV.

De Innovationibus.

SIcut Partus recèns editi informes ſunt, Sic videre eſt in *novis Inſtitutis*, quæ ſunt Partus Temporis. Veruntamen, ut qui in Familiam ſuam Honores primi introducunt, Poſteris ſuis plerunq; Dignitate prælucent; Ita rerum Exemplaria, & Primordia, (quando feliciter jacta ſunt,) Imitationem Ætatis ſequentis, ut plurimùm, ſuperant. Malum enim, in Naturâ Humanâ, Naturali Motu fertur, qui proceſſu invaleſcit; At Bonum, ut fieri amat in violentis Motibus, in primo Impetu fortiſſimum. Certè, omnis Medicina *Innovatio* eſt; Et qui *nova Remedia* accipere nolit, *nova Mala* expectet. *Novator* enim maximus omnium *Tempus*. Quod ſi *Tempus*, decurſu ſolo, Res in Pe-

jus

jus ferat; *Prudentia* verò & *Industria*, eas in Melius restituere non contendat, quis tandem erit Finis Mali? Hoc concedi prorsus debet; Quod consuetudine firmatum est, etsi minus sit bonum, aptum esse tamen Temporibus; Quæque uno quasi Alveo fluxerunt, Fœdere quodam conjuncta esse; ubi contrà *Nova veteribus* non usquequáque tam concinnè cohæreant: Etsi enim utilitate juvent; *Novitate* tamen & Inconformitate turbant. Sunt certè *Novitates*, tanquàm advenæ aut peregrini, quos Admiratione plus, minùs Benevolentiâ prosequimur. Rectè quidem hæc omnia, si *Tempus* quiesceret; Hoc tamen indefessè in Orbem agitatur. Inde fit, ut *Importuna* & *Morosa Moris Retentio*, Res turbulenta sit, æque ac *Novitas*; Et qui vetera superstitiosè nimis reverentur, cedant in præsentis Seculi Ludibrium. Prudentèr igitur facient Homines, si, in *Innovationibus* suis, à *Tempore* Exemplum petant: *Tempus* enim *Innovat* vel maximè, sed tacitè, pedetentìm, ac sine Sensu. Illud enim pro certo habeas; Quod *Novum* est præter Spem & Expectationem accedere; Et huic adjicere aliquid, illi Eripere; At cui Incremento est *Novitas*, ille Fortunæ gratias habet, & Tempori; Cui verò Nocumento, is *Novitatis* Auctorem Injuriarum postulat. Expedit præterea, *Experimentis Novis*, in Corporibus Politicis medendis, non uti; Nisi urgens incumbat Necessitas, aut Evidens se ostendat utilitas: Et sedulò cavere, ut *Reformationis studium Mutationem* inducat, non autem *Studium Mutationis Reformationem* prætexat. Quinetiàm omnis *Novitas*, quam rejicere fortassè non datur, pro suspectâ tamen haberi debet. Denique, Ex *Scripturæ* Monito; *Stemus super vias Antiquas, atque circumspiciamus; quæ sit via bona, & recta, & ambulemus in eâ.*

XXV.

De Expediendis Negotiis.

Celeritas nimia & affectata, Negotia, ut plurimùm, perdit. Similis est illi Rei, quam *Medici Præ-digestionem*, sive præproperam *Digestionem*, vocant: Quæ Corpus implere solet Humoribus crudis, & secretis seminibus Morborum. Itaque *Negotiorum Expeditionem* ne metiaris, per Tempora Consulendi, sed per *Negotii* ipsius *progressum*. Et quemadmodùm in Cursu, minimè in Passus Granditate, aut Pedum Elevatione altiore, *Celeritas* consistit, sed in Motu eorundem humiliore, & æquabili; Ita in *Negotiis*, mordicus rei inhærere, neque partem *Negotii* nimiam pro unâ vice avidè amplecti, *Celeritatem* in conficiendo procurat. Curæ est nonnullis illud tantùm, ut brevi tempore multum confecisse videantur; Aut ut Periodos aliquas *Negotiorum* falsas confingant, quò acres in *Negotiis* existimentur: Verùm aliud est, tempori parcere, *Negotium* contrahendo, aliud intercidendo: *Negotia* autem in eum modum tractata; Crebris nimirum Congressibus; plerunque

ſursùm deorsùm feruntur, magnâ Inconſtantiâ. Novimus *Virum* prudentem, cui ſempèr in ore erat, cum *Feſtinationem* nimiam videret; *Manete pauliſper, ut expediamus celeriùs.*

Ex alterâ parte, vera *Celeritas*, in *expediendis Negotiis*, Res eſt pretioſa. Tempus ſiquidem *Negotiorum*, ſicuti Pecunia Mercium, eſt Menſura: Emitur igitur *Negotium* Magno, ubi nimia eſt *protractio*. *Spartani*, & *Hiſpani*, Tarditatis notati ſunt: *Mi venga la Muerte de Spagna: Veniet Mors mea ab Hiſpaniâ:* Tum, ſcio, cunctanter veniet.

Aurem illis præbe facilem, quibus primæ in Informatione *Negotii*, partes demandatæ ſunt: Et potiùs viam illis monſtres ab initio, quam poſteà in Orationis filo crebriùs interrumpas. Qui enim in Ordine, quem ſibi præſtituit, perturbatur, ſubſultabit, & prolixior fiet, dum Memoriam ſuam recolliget; Quam aliàs futurus fuiſſet, ſi ſuâ Methodo perrexiſſet. Sed interdùm videre eſt, *Moderatorem* moleſtum eſſe magis, quam *Oratorem.*

Repetitiones plerunque cum *Temporis* jacturâ fiunt: Attamen *Statum Quæſtionis* ſæpè repetere, Lucrum eſt *Temporis* vel maximum. Etenim complures Sermones, prorsùs abs re, in ipſo partu, abigit. Orationes prolixæ & curioſæ, æque *Expeditioni Negotiorum* conveniunt, ac Toga prælonga, Terram verrens, curſui. Præfatiunculæ, Tranſitiones bellæ, & Excuſationes, atque alia verba, quæ ad Perſonam loquentis referuntur, *Tempus* haud parùm devaſtant; Et licet à modeſtiâ emanare videantur, ſunt tamen revera Gloriolæ captatrices. Sed cave, ne in rem ipſam, ab initio, deſcendas, cùm in Hominum voluntatibus, Impedimentum aliquod reperiatur, aut obſtructio: Etenim Animorum præ-occupatio ſermonum ſempèr poſtulat præfationes: Inſtar Fomentationis ante unguentum, quò unguentum molliùs ſubintret.

Ante omnia, *Ordo*, & *Diſtributio*, & *Partium* apta *Extractio*, *Celeritatis* tanquam vita eſt: Ita tamen ut *Diſtributio* non ſit nimium ſubtilis. Nam qui *partitione* non utetur, in *Negotia* nunquam commodè ingredietur; qui autem nimiâ utetur, vix emerget. *Tempora* prudenter deligere, *Tempus* plurimùm lucratur; Atque intempeſtiva propoſitio, nil aliud, quam Aerem verberare, & tempore abuti. Tres ſunt *Negotiorum Partes*: *Præparatio*; *Conſultatio* ſive *Examinatio*; Et *Perfectio*: Harum, (ſi *Expeditioni* conſulere in animo eſt,) Media, ſit Opus Multorum; Prima autem, & ultima, Paucorum Procedendi in *Negotiis*, initium ſumere, ab iis quæ ſcripto comprehenſa ſunt, plerunque *Expeditionem* promovet: Licet enim contigerit, ea in totum rejici, nihilominùs *Negativa* illa, plus valebit ad Conſilia educenda, quàm *Indefinita*; Quemadmodùm Cinis magis generativus, quam Pulvis.

XXVI. De

XXVI.

De Prudentia Apparente.

Recepta est Opinio; *Gallos* prudentiores esse quàm videntur; *Hispanos* autem prudentiores videri quàm sunt. Sed utcunque se Res habeat inter *Gentes*, certum est hoc usu venire inter *Personas* singulares. Sicut enim loquitur *Apostolus* de *Pietate*; *Speciem Pietatis habentes, sed Virtutem ejus negantes*; Ita certè inveniuntur nonnulli, qui nugantur solenniter, cùm Prudentes minimè sint; *Magno Conatu nugas*. Res est profectò Prudentibus ridicula, & Satyrâ digna, Affectatores istos videre; In quot Formas se vertant, & quali utantur Arte quasi prospectivâ, quâ superficies appareat Corpus, quod profunditatem, aut Dimensionem Solidi habeat. Alii tam Secreti sunt, & in se declarando parci, ut Merces suas, nisi sub obscurâ Luce, ostendere nolint; Et videri volunt, plus significare, quàm loqui: Cúmque sibi ipsis conscii sint, se de iis rebus loqui, quas non benè nôrunt; Cupiunt nihilominùs videri, se illa nosse, quæ non possunt tutò loqui. Alii Vultu & Gestu verbis suffragantur, & veluti per signa sapiunt: Ut *Cicero* ait de *Pisone*; *Respondes, altero ad frontem sublato, altero ad Mentum depresso supercilio; Crudelitatem tibi non placere.* Alii se valere putant, si grande quiddam loquantur, idque stilo peremptorio: Itaque nihil morantur, & pro admissis accipiunt, quæ probare non possunt. Sunt, qui, quicquid sub captum eorum non cadit, spernere, aut parvi pendere præ se ferunt, tanquam impertinens & curiosum; Sicque inscitiam suam pro Judicio limato obtendunt. Alii Distinctionem aliquam semper in promptu habent; Et plerunque Hominum Ingenia subtilitate perstringendo, rem prætervehuntur. De quo genere loquitur *Aulus Gellius*; *Hominem delirum, qui verborum Minutiis, rerum frangit pondera.* Ad quod Exemplum, *Plato* in *Protagora*, per Ironiam, introducit *Prodicum*; Sermonem integrum contexentem ex Distinctionibus, à principio usque ad finem. Generaliter, istiusmodi Homines, in Consultationibus, *Negativæ* libenter se applicant; Et Existimationem quandam aucupantur, ex Scrupulis & Difficultatibus proponendis & prædicendis; Etenim cùm id quod proponitur, penitùs rejicitur, nil ultrà restat agendum; Sin probatur, novâ indiget operâ: Quod Prudentiæ Genus spurium Negotia prorsùs perdit. Ut verbo dicamus; Nec Mercator aliquis obæratus, Nec Decoctor Rei familiaris occultus, tot Artificiis se muniet, ad Divitias simulandas; Quot Homines isti, *verâ Prudentiâ* destituti, utuntur, ad *Prudentiæ* suæ Opinionem tuendam. Certè, Homines hac *Prudentiâ* præditi, Opinionem Vulgi facilè aucupari possunt; Sed ad Negotia gravia tractanda, Nemo talium delectum faciat: Etenim, ad Negotia promovenda, satius proculdubio fuerit, Virum eligere paulò absurdiorem, quàm hujusmodi Formalistam fastidiosum.

De

XXVII.

De Amicitia.

Res sanè difficilis esset, etiam illi qui dixerit, plus veri ac falsi, idque compendio miscuisse, quam in illo Scito: *Quicunque Solitudine delectatur, aut Fera, aut Deus est*. Negari enim non potest, quòd insitum & latens odium, seu fastidium Societatis, si in aliquo deprehendatur, sapiat nescio quid belluinum: Illud tamen è converso, quod aliquam *Divinæ Naturæ* Speciem præ se ferat, falsissimum est; Nisi hujusmodi Vita solitaria minimè ab Amore ipsius Solitudinis proveniat, sed à studio secedendi, ut altioribus Contemplationibus quis vacet: Id quod in nonnullis Ethnicorum reperitur, sed affectatum & fictum; Ut in *Epimenide Cretense*, *Numa Romano*, *Empedocle Siculo*, & *Apollonio Tyanæo*; Sincerum tamen & verum in plurimis *Eremitarum* antiquorum, & in sanctis *Patribus Ecclesiæ*. Intereà verò parùm perspiciunt Homines, quid hoc sit quod *Solitudo* nominatur, & quibus finibus circumscribitur: Turba enim non est Societas dicenda; Et Facies Hominum nihilò plus sunt quàm in Porticibus Picturæ; Colloquia verò absque Dilectione *Cymbalo* non præstant *tinnienti*. Hoc innuit id, quod Latino jactatum Proverbio; *Magna Civitas, magna Solitudo*. In magnis enim Urbibus *Amici* & Necessarii remotiùs disperguntur, adeò ut minùs plerunque familiariter, & in consortio, vivatur, quàm in Viciniis angustioribus. Quin & ulteriùs progredi licet, atque verissimè asserere, meram & miseram esse *Solitudinem*, ubi desunt *Amici* veri: Sine quibus Mundus nihil aliud quàm Eremus est. Quo etiàm sensu si Solitudinem accipias; Quicunq; Naturà & Genio suo ab *Amicitiis* abhorret, hujusmodi Affectum, à Bruto potiùs, quàm ab Homine mutuatur.

Maximus *Amicitiæ* Fructus, est *Levamen* & *Evaporatio Anxietatis* & *Tumorum Cordis*, quos Animæ Perturbationes, cujuscunque generis, imprimere solent. Novimus Morbos illos in Corpore esse maximè periculosos, qui ex Obstructionibus & Suffocationibus nascuntur: Neque multò secùs se res habet in Ægritudinibus Animæ. Sarsam adhibere possis ad Jecoris, *Chalybem præparatum* ad Lienis, *Flores Sulphuris* ad Pulmonum, *Castoreum* ad Cerebri Oppilationes deobstruendas: Nulla autem invenitur Medicina Apertiva ad Obstructiones Cordis, præter *Amicum* fidelem; Cui impertire possis, Dolores, Gaudia, Metus, Spes, Suspiciones, Curas, Consilia, & quicquid denique Cor opprimat, tanquam sub Sigillo *Confessionis Civilis*.

Res est profectò mirabilis, si quis secum reputet, quàm magni *Principes* summi & *Monarchæ*, istum *Amicitiæ Fructum*, (de quo loquimur,) æstiment: Tanti sanè, ut eundem, & Incolumitatis suæ, & Amplitudinis, periculo, interdùm co-emant. *Principes* enim, propter distantiam & sublimitatem Fortunarum suarum, à Fortunis Servorum & Subditorum suorum, *Fructum* hunc decerpere nequeunt: Nisi fortè, (quò

(quò eum meliùs colligant,) aliquos evehant & promoveant, qui sint sibi tanquam Socii & Æquales: Id quod sæpenumerò non sine præjudicio fit. Linguæ Modernæ, istiusmodi Personas, nomine *Gratiosorum*, vel *Amicorum Regis*, insigniunt; Ac si Res esset Favoris & Conversationis: At Vocabulum Romanum, ejus Rei, rectiùs exprimit, verum usum, atque Caussam; Illos nominans, *Participes Curarum*; Hoc enim illud est, quod verum Ligamen præstat. Atque hoc fecisse manifestò videmus, non tantùm *Principes* delicatos, & imbecillis animi; sed etiam prudentissimos, & maximè Politicos, ex iis qui regnârunt: Qui sæpè sibi adjunxerunt aliquos ex Servis suis; Quos & ipsi *Amicos* suos vocârunt; Et aliis eodem illos nomine insignire permiserunt: Non alio utentes vocabulo, quàm quod inter Homines privatæ Fortunæ receptum est.

L. Sylla, postquam Romanum Imperium occupasset, *Pompeium*, (posteà cognominatum *Magnum*,) ad eam Potentiam evexit, ut *Pompeius* Superiorem jam *Sylla* factum se venditaret. Cùm enim Amicum quendam suum *Consulem* fecisset, contra Ambitum *Syllæ*; Atque *Sylla* in malam partem hoc accepisset, & verba Indignationis nonnulla protulisset, *Pompeius* id minimè tulit, sed ferè disertis verbis, eum quiescere jussit; Addendo; *Plures adorare Solem Orientem, quàm Occidentem.* Apud *Julium Cæsarem*, *Decimus Brutus*, tantâ gratiâ valuit, ut eum *Cæsar Octavio*, suo Nepoti, Hæredem substituerit. Atque hic ille fuit, qui *Cæsarem* ad Mortem suam pertraxit. Cùm enim *Cæsar* Senatum dimittere in animo habuisset, propter mala quædam Præsagia, (præcipuè, Somnium quoddam *Uxoris* suæ *Calpurniæ*,) *Brutus* eum molliter è Cathedrâ, arrepto Brachio ejus, levans, dixit; *Sperare se, eum Senatum non tam parvi habiturum, ut dimittere illum vellet, donec Uxor Somnium meliùs somniasset.* Et videtur sanè tanto favore apud *Cæsarem* polluisse, ut *Antonius* in Epistolâ quadam, quæ à *Cicerone*, in unâ ex *Philippicis*, verbatim recitatur, eum *Veneficum* appellaret; Ac si *Cæsarem* incantasset. *Augustus Agrippam*, ignobilem licèt Natalibus, ad tantam Celsitudinem promovit, ut quando cum *Mecænate* deliberaret de Nuptiis Filiæ suæ *Juliæ*; *Mecænas* eum liberè monuisset; *Agrippam, aut in Generum assumendum, aut interficiendum; Nihil esse tertium; Quandoquidem eum ad tantum fastigium perduxisset.* *Tiberius Cæsar Seianum* tantis honoribus auxit, ut ii duo haberentur tanquam *Par Amicorum*: Certè *Tiberius*, in Epistolâ quadam ad eum, ita scribit; *Hæc pro amicitiâ nostrâ non occultavi.* Atque universus Senatus, Aram *Amicitiæ* tanquam *Deæ* dedicavit: propter arctam inter eos *Amicitiam*. Similis, aut etiam illâ majoris, *Amicitiæ Exemplum* cernitur, inter *Septimium Severum*, & *Plantianum*: Etenim, *Filium* suum natu majorem, *Filiam Plantiani*, in Uxorem ducere, coegit: Ac *Plantianum* sæpè, etiam cum Contumeliâ *Filii* sui, honoravit. Quin & scripsit ad Senatum hisce Verbis; *Ita Diligo Virum, ut cupiam eum mihi superstitem fore.* Quod si hi *Principes*, *Trajano* alicui, aut *Marco Aurelio*, similes fuissent, immensæ Naturæ eorum Bonitati hoc attribui posset: Cùm verò Viri tam prudentes extiterint, tantoque robore & severitate Animi præditi, tamque impensi Amatores sui; Liquidò probatur, eos Felicitatem suam, (licèt vix major Mortalibus ullis obtigisset,)

giſſet) veluti mutilam duxiſſe, niſi per haſce *Amicitias*, facta fuiſſet integra, & perfecta. Atque, quod majus eſt, affuerunt his *Principibus* Uxores. Filii Nepotes; Neque tamen hæc omnia, *Amicitiæ* Solatia, ſupplere valuerunt.

Minimè Oblivioni mandandum, quod *Commineus* notatum reliquit, de Domino ſuo priore, *Duce Carolo*, cognominato *Strenuo*; Eum Secreta ſua cum Nemine communicare voluiſſe: Minimè omnium ea, quæ eum præ cæteris angebant. Et ulteriùs ait; Eam Animi obtectionem, poſterioribus vitæ annis, Intellectum ipſius nonnihil debilitaſſe, & vitiaſſe. Potuiſſet certè *Commineus*, ſi voluiſſet, ſimile judicium facere, de Domino ſuo poſteriore, *Ludovico Undecimo*; Cui Occultatio Conſiliorum pro tormento fuit. Teſſera *Pythagoræ*, obſcura, ſed optima; *Cor ne edito.* Certè, ſi quis durum huic rei nomen imponeret, qui *Amicis* deſtituuntur, quibus Cogitationes ſuas, & Anxietates liberè impertiant; ſunt Cordium ſuorum *Anthropophagi.* At illud planè ad Miraculum proximè accedit, (quocum claudam hunc, de primo *Amicitiæ Fructu*, Sermonem;) Nimirùm; Iſtam cum *Amicis* Communicationem, contrarios duos Effectus producere; Gaudia enim conduplicat, Mœrores dimidiat. Nemo ſiquidem Læta ſua *Amico* impertit, quin lætetur ampliùs: Nemo autem Triſtibus *Amicum* communicat, quin contriſtetur minùs. Adeò ut reverà, eâdem virtute polleat, ſuper Animum Hominis; Quam Alchymiſtæ *Lapidi* ſuo tribuere ſolent, ſuper Corpus Humanum; Hoc eſt; Quod contraria operetur, ſed ſemper in Beneficium Naturæ. Attamen abſque auxilio Notionum Chymicarum, extat hujus Rei Exemplum inſigne, in Curſu Naturæ ordinario. Nam in Rebus Naturalibus, Unio alit & confortat Actiones quaſque Naturales; Impreſſiones omnes violentas hebetat & retundit: Idemque prorsùs fit in Animis.

Secundus *Amicitiæ Fructus*, ſalubris eſt *Intellectui*, ſicuti primus *Affectibus*. *Amicitia* enim Serenitatem inducit in *Affectibus*, à Tempeſtatibus & Procellis; Verùm in *Intellectu* etiam Noctem abigit, & Lumen infundit, confuſione Cogitationum diſſipatâ. Neque hoc intelligendum eſt tantùm, de Conſilio Fideli, quod ab *Amicis* dari ſolet; Sed antequam de illo dicamus; certum eſt; Quicunque Animum Cogitationibus multis gravatum habet, Ingenium ejus & Intellectum clareſcere veluti in Diem, communicatione Conſiliorum, & Diſcurſu cum alio. Etenim Cogitationes ſuas faciliùs agitat, & in omnes partes verſat; Eaſdem ordinatiùs diſponit; Illas tanquam in faciem intuetur, poſtquam converſæ fuerint in verba; Denique ſeipſo prudentior evadit: Idque aſſequitur Horulæ magis unius Sermone, quàm Diei integræ Meditationibus. Rectè dictum eſt à *Themiſtocle*, ad *Regem Perſarum*; *Sermones Tapetibus ſimiles eſſe, cùm explicentur, per quod Imagines diſtinctè conſpiciuntur; Ubi Cogitationes, inſtar Sarcinarum quarundam, complicantur & involvuntur.* Neque etiam reſtringitur ſecundus iſte *Fructus Amicitiæ*, (qui conſiſtit in Obſtructionibus *Intellectûs* aperiendis,) ad eos ſolùm *Amicos*, qui Conſilio pollent; (Hi proculdubiò optimi ſunt;) ſed & hoc ſepoſito, diſcit profectò quiſpiam à ſeipſo; Et proprias Cogitationes in Luminis Oras educit; Ingeniumque

geniúmque suum tanquam Cotem versus acuit, quæ Ipsa non secat. Ut verbo dicamus; præstat *Statuæ* cuidam, vel *Imagini*, se impertire, quam Cogitationes suas silentio suffocare.

Adde jam, (ut fiat sermo, de hoc secundo *Amicitiæ Fructu*, magis perfectus,) illud modò dictum; Quod promptiùs occurrit,& in vulgarem observationem cadit; *Fidele* intelligo ab *Amico Consilium*. Benè asserit *Heraclitus*, in uno Aenigmatum suorum; *Lumen siccum optimum:* Atqui certissimum est; Lumen quod ab alio proficiscitur, per modum Consilii, illo siccius esse & purius, quod à proprio emanat judicio, & intellectu; siquidem quod Affectibus semper maceratur & tingitur. Adeò ut, non minùs intersit, inter *Consilium Amici*, & *Consilium* cujuslibet *Proprium*, quam inter *Consilia Amici*, & *Adulatoris*. Neque enim *Adulator* magis infestus, quam *Quilibet sibi:* Neque rursùs Remedium præstantius, contra *Adulationem sui ipsius*, reperitur, quam *Libertas Amici*. *Consilium* duorum generum est. Alterum de *Moribus*; Alterum de *Negotiis*. Quantum ad prius. Optimum, ad Animi sanitatem tuendam, Medicamentum, est *Admonitio Amici* fidelis Seipsum ad rationes strictè reddendas compellere, Medicina est interdum, nimis penetrans, & corrosiva. Lectio Librorum Moralium, Res est paulò hebetior. Observatio propriorum Defectuum in aliis,tanquam in speculo, aliquandò,ut fit etiam in speculis, minùs respondet. Verùm (ut diximus) optima Medicina, (optima ad recipiendum,optima ad operandum;) est *Admonitio Amici*. Mirum profectò est videre, quot Errores enormes, & planè absurdos, committant aliqui (præsertìm ex Grandioribus,) quia non adsit iis *Amicus*, qui monere possit: In damnum haud parvum, & Existimationis, & Fortunæ suæ. Sunt enim, (ut ait *Apostolus Jacobus*,) *tanquam Homines, qui intuentur in speculum, & statim obliviscuntur Imaginis suæ*. Quantum ad Negotia. Vetus est; *Melius videre Oculos, quam Oculum*; Licet nonnulli hoc cavillentur: Etiam rectè dicitur; *Spectatorem sæpè plus videre, quam Lusorem:* Quin & certiùs disploditur Sclopetum majus,palo innixum,quam super Brachium; Etsi quidam tam altum sapiant,ut putent in sese esse omnia.Verùm, quicquid dici possit in contrarium, certum est, Consilium Negotia dirigere, & stabilire. Quod si quis secum cogitet, Consilium se quidem capturum, sed per partes; In aliis hunc, in aliis illum, consulendo; Benè habet; (Hoc est; Melius illi fuerit, quam Consilio omninò non uti;) verùm, in duo pericula impingit: Unum, quod vix fidele Consilium reperturus sit; Raro enim, nisi à Fideli, & intimo *Amico* Consilium datur, quod non ad Dantis Fines inflexum & detortum sit. Alterum, quod Consilia illa, à diversis manantia, (licet cum Fide, & bonâ Intentione præstita,) damnosa sæpenumerò erunt & nociva; Ac partim ex Incommodis,partim ex Remediis,commixta; veluti, si Medicum advoces, qui in Curatione Morbi illius peritus habetur, sed Corporis tui Constitutionis penitùs ignarus: Quare poterit, fortassè, valetudinem, ad tempus, promovere; Sed cum periculo, ne, in summâ,sanitati præjudicet: Atque hoc pacto Morbum extinguet, & non ita multò post, Hominem. Verùm *Amicus*, cui status *Amici* sui perfectè cognitus est, cavebit, ne in præsens juvando, in Malum

lum futurum impingat. Itaque Consiliis istis dispersis, (ut jam dictum,) nolim acquiescas: Distrahent enim potiùs, & seducent, quam dirigent & stabilient.

Post nobiles hosce duos *Amicitiæ Fructus*; (*Pacem* dico in *Affectibus*, & *Fulcimentum Judicii*;) sequitur ultimus; Qui similis est *Malo Granato*; Plenus Granis compluribus: Intelligo autem Auxilium & Participationem, in Actionibus & Occasionibus vitæ. Hic autem, expeditissima via repræsentandi ad vivum, usum multiplicem *Amicitiæ*, fuerit, circumspiciendo & videndo, quam multa sint, quæ per se quispiam exequi commodè non poterit: Atque inde apparebit, non per Hyperbolen, sed sobriè dictum esse ab Antiquis; *Amicum esse alterum se*: Quandoquidem, si quis verè rem reputet, *Amici* officia, proprias cujusque vires superent. Homines mortales sunt; Quin & in Medio Operum aliquorum, quæ maximè affectant, sæpè moriuntur: Veluti in Collocatione Filii in Matrimonium; Consummatione Conatuum & Desideriorum suorum; Et similibus. Jam si quis *Amicum* habeat fidelem, securitatem præstat, de iisdem rebus, *Amici* curâ & operâ, post Mortem perficiendis: Adeò ut Fatum immaturum vix obsit; Atque habeat quis, (ut loquamur more Tribulum aut Firmariorum,) in Desideriis suis, Terminum, non unius, sed duarum vitarum. Homo Corpore circumscribitur, & Corpus Loco; Verùm ubi *Amicitia* præstò est, vitæ Munia omnia concessa sunt, & Sibi, & Deputato suo. Quot numero Res sunt, quas per se quispiam, cum Dignitate aut Decoro, peragere non possit? Merita sua non potest cum verecundiâ recensere; Multò minùs extollere: Non sustinet quis, ut se submittat, at supplicandum, aut etiam emendicandum: Infinita sunt talia. Verùm hæc, & hujusmodi, in *Amici* ore, sat decora sunt; Ad quæ erubescimus in Personâ propriâ. Rursùs, Persona cujusque, multa habet conjuncta, quæ exuere non potest: Filium alloqui quis non poterit, nisi ut Pater; Uxorem, nisi ut Maritus; Inimicum, nisi salvâ dignitate; ubi *Amico* conceditur loqui, prout Res postulat; Neque ad Respectus Personæ alligatur. Verùm hæc enumerare infinitum fuerit. Ipse Regulam dedi, ubi quis propriam Personam, in Fabulâ, sustinere non poterit: *Amicus* si desit, satius est ei Scenam derelinquere.

XXVIII.

De Sumptibus.

Opes destinantur *Sumptibus*: *Sumptus* autem Honori, & Actionibus honestis. *Sumptus* itaque largiores, Occasionis & Rei dignitate commensurandi sunt: Etenim *Spontanea Paupertas* debetur quandoque *Patriæ*, non solùm *Regno Cælorum*. *Sumptus* autem consueti cujusque censu definiendi sunt; eóque tenore temperandi, ut intra Reditus sint; Nec servorum Fraudi, aut Incuriæ obnoxii; Atque insuper in eum modum dispositi & ordinati, ut Rationes Impensarum exhibitæ, æstimatione sint minores. Certè, qui Diminu-

tionem

tionem Fortunarum suarum pati nolit, necesse habet Impensas suas ordinarias ita instituere, ut dimidia tantum pars Redituum insumatur, altera reponatur: qui vero rem augere cupit, tertiam partem solam *Impensis* assignet. Haud sordidum est summis etiam Viris, si rationes suas diligentèr inspiciant. Hoc omittunt complures, non tam Socordiâ, quam Aversatione quadam, ne se contristent, si res nimio plus accisas deprehenderint. Vulnera autem, nisi explorentur, sanari nequeunt. Qui *Oeconomica* sua commodè tractare non possunt, iis relinquitur, ut quos adhibent Ministros, & cautè eligant, & subinde mutent: Novi enim minùs audent, minúsque astuti sunt. Cui rarò Rationes suas inspicere datur, eum, quæ Computationi subjacent, in certos Reditus atque etiàm *Sumptus*, vertere convenit. Qui impendiosior est in uno *Sumptûs* genere, eum sobriè parcum, & frugi oportet esse in alio: Exempli gratiâ; Si victu abundantior, vestium elegantiâ sit moderatior; Si in Aulâ suâ copiosior, in Equili contractior sit; Et sic de similibus. Qui enim in singulis Impensarum generibus est profusior, Decoctionem Fortunarum ægrè vitabit. In perplexâ & obæratâ Re Familiari liberandâ, perinde sibi quis obesse poterit nimiâ Festinatione, ac dilatione nimiâ: Præproperæ enim venditiones, Jacturam ex usuris, sæpè exæquant. Porrò autem, qui simul & semel sortem asserit, de Relapsu periclitatur: cùm enim prætervectum tantas angustias se sentiat, ad Ingenium redibit: Qui autem se per gradus extricaverit, Habitum Frugalitatis inducit; eâdemque operâ tam Animo, quam Fortunis, medetur. Sanè qui res collapsas restituere in votis habet, vel minima quæque non spernat: Atque plerunque minùs sordidum est, *Sumptus* quamvis minutos præcidere, quam minutis *Lucris* se submittere. Cautè admodùm inchoandi sunt *Sumptus*, qui semel inchoati permansuri sint. Sed in *Sumptibus*, qui non facilè redeunt, splendidiorem & magnificentiorem esse licebit.

XXIX.

De Proferendis Finibus Imperii.

Dictum *Themistoclis*, sibi ipsi applicatum, incivile certè fuit, & inflatum; sin de aliis, atque in genere, prolatum fuisset, prudentem sanè Observationem, & pergravem Censuram complecti videtur. Rogatus in Convivio, ut Cytharam pulsaret, respondit; *Fidibus se nescire; cæterùm posse oppidum parvum in magnam Civitatem evehere.* Ista certè verba, ad Sensum Politicum translata, Facultates duas, multum inter se discrepantes, in iis qui Rerum Gubernacula tractant, optimè describunt, & distinguunt. Etenim, si *Regum* Consiliarios, Senatores, aliosque ad Negotia publica admotos, qui usquam fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rarissimè) nonnulli, qui *Regnum* aut *Civitatem*, è parvis ampla efficere possint, *Fidicines* tamen sint valde imperiti: Econtrà autem, Alii quamplurimi, in Cytharâ, aut Lyrâ, (hoc est Aulicis Tricis) miri Artifices, qui, tantum abest, ut Rempub. amplificare possint, ut potiùs

Sermo hic, Exempli vice, libro 8. De Augmentis Scientiarum, capite 3. invenitur.

tiùs à Naturâ comparati videantur, ad Statum Reip. Beatum & Florentem, labefactandum, & evertendum. Sanè, Artes illæ degeneres, & præstigiæ, quibus sæpenumerò *Consiliarii*, atque Rerum potentes, & Gratiam apud *Principes* suos, & Famam in vulgus, reportant, haud aliud Nomen merentur, quam *Peritiæ* cujusdam *Fidicularię*; utpote, cùm sint Res, magis gratæ in præsens, & Artificibus ipsis Ornamento, quam ad Rerumpub. quarum sunt Ministri, Opes & Amplitudinem, utiles, aut Accommodæ. Occurrent proculdubiò & alii Consiliarii, atque Reipub. Gubernatores, minimè spernendi, qui sint Negotiis pares, possintque Res commodè administrare, eásque à manifestis præcipitiis, & Incõmodis conservare; A virtute tamen illâ *Rerumpub. Erectrice* & *Amplificatrice*, longo Intervallo absunt.

Verùm qualescunque demum fuerint Operarii, conjiciamus Oculos in Opus ipsum; Qualis nimirùm censeri debeat vera *Regnorum* & *Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus* obtineri possit: Dignum profectò Argumentum, quod *Principes* perpetuò in manibus habeant, & diligentèr meditentur; Quo nec Vires suas in majus æstimantes, Incœptis se vanis & nimis Arduis implicent; Nec rursùs easdem plus æquo despicientes, ad Consilia pusillanima & meticulosa, se demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad *Molem* & *Territorium*, Mensuræ subjicitur; Quoad *Reditus*, Calculis. *Numerus Civium*, & *Capita*, Censu; *Urbium* & *Oppidorum* Amplitudo, Tabulis excipi possint. Attamen non reperitur inter Civilia, Res Errori magis obnoxia, quam verum & intrinsecum excipere valorem, circa vires & Copias *Imperii* alicujus. Assimilatur *Regnum Cœlorum* non Glandi, aut Nuci alicui grandiori, sed *Grano Sinapis*, quod inter grana est minimum; Quod tamen habeat interim, intra se, proprietatem quandam, & Spiritum innatum, quo se & citiùs attollat, & latiùs diffundat: eodem modo, invenire est *Regna* & *Status*, Ambitu quidem & Regionum Tractu, valdè ampla; Quæ tamen ad *Fines* ulteriùs *proferendos*, aut latiùs imperandum, sunt minùs apta; Alia contrà, Dimensione satis exigua, quæ tamen Bases, in quibus maximæ *Monarchię* inædificentur esse possint.

Urbes munitæ, plena Armamentaria, Equorum Propagines generosæ, Currus armati, Elephanti, Machinæ atque Tormenta Bellica omnigena, & similia; sunt certè ista universa nihil aliud, quam *Ovis induta pelle Leoninâ*; Nisi *Gens* ipsa, stirpe suâ, & Ingenio, sit fortis, & Militaris. Imò, nec Numerus ipse Copiarum multùm juvat, ubi Milites imbelles sunt, & ignavi. Rectè enim *Virgilius*; *Lupus numerum Pecorum non curat.* Exercitus *Persarum*, in Campis *Arbelæ*, Oculis *Macedonum*, tanquàm vastum Hominum Pelagus, subjiciebatur; Adeò ut Duces *Alexandri*, nonnihil Ipso spectaculo perculsi, *Regem* interpellarent, atque ut noctù prælium committeret, ei Auctores erant: Quibus ille; *Nolo*, (inquit,) *suffurari victoriam.* Ea autem etiam opinione fuit facilior. *Tigranes Armenius*, castrametatus in quodam Colle, cum exercitu Quadringentorum Millium, cùm spectaret Aciem *Romanorum*, quæ quatuordecim Millia non excessit, contra se tendentem, in Scommate illo suo sibi complacuit; *Ecce*, (inquit,)

Hominum,

Hominum, pro Legatione, nimiò plus quam oportet, pro Pugna, longè minus. Eosdem tamen, priusquam occubuisset Sol, satis multos, ad illum infinitâ strage profligandum, expertus est. Innumera sunt exempla, quam sit Multitudinis cum Fortitudine, congressus impar. Primò igitur, pro re certissimâ & exploratissimâ decernatur, & statuatur; Quod Caput omnium, quæ ad *Magnitudinem Regni* aut status spectent, sit, ut populus ipse sit stirpe & Ingenio bellicosus. Atque illud magis tritum, quam verum, quod *Nervi Belli sint Pecuniæ*; Si desint Nervi Lacertorum in Gente molli & Effœminatâ. Rectè enim *Cræso* ostentanti Aurum respondit *Solon*; *At si quis, (O Rex) venerit, qui melius quam tu Ferrum gestet, illi profectò totum hoc cedet Aurum.* Quare, quicunque is tandem sit *Princeps* aut Status, cujus subditi Nativi & Indigenæ, non sint Animosi & Militares, Potentiam suam admodùm sobriè æstimet: Atque econtrà, *Principes*, qui dominantur in Gentes Animosas & Martias, nôrint illi satis vires suas, si sibi aliàs non desint. Quod attinet ad Copias Mercenarias, (quod solet adhiberi Remedium, cùm Copiæ Nativæ desint,) plena sunt omnia Exemplis; Quibus liquidò patet, quod quicunque status illis innitetur, poterit fortasse Pennas, ad tempus breve, Nido majores extendere, sed defluent illæ paulò post.

Benedictio Judæ, & *Issacharis*, in unum nunquam convenient; Nimirùm, ut eadem Tribus aut Gens, sit simul, & *Leonis Catulus*, & *Asinus procumbens inter Sarcinas*. Neque unquam fiet, ut Populus *Tributis* oppressus, Fortis existat, & Bellicosus. Verum est, Collationes publico consensu factas, minùs Animos Subditorum dejicere, & deprimere, quam quæ ex Imperio mero indicuntur. Id quod liquidò videre est, in *Tributis Germaniæ inferioris*, quas *Excisas* vocant; Atque, aliquâ ex parte, in iis, quæ *Subsidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum est, sermonem jam institui, de Animis Hominum, non de Opibus. *Tributa* autem, quæ ex consensu conferuntur, & quæ ex Imperio imponuntur, etsi eadem res sint, quoad Opes exhauriendas, variè tamen omninò Animos Subditorum afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum Tributis gravatum*, idoneum ad imperandum, non esse.

Aspirantibus ad Magnitudinem *Regnis* & *Statibus*, prorsùs cavendum, ne *Nobiles* & *Patricii*, atque (quos vocamus) *Generosi*, majorem in modum multiplicentur. Hoc enim eò rem deducit, ut *Plebs Regni* sit humilis & abjecta; Et nihil aliud ferè quam *Nobilium* Mancipia & Operarii. Simile quiddam fieri videmus in Silvis cæduis; In quibus, si major, quam par est, Caudicum, sive Arborum majorum relinquatur Numerus, non renascetur Silva sincera & pura; Sed major pars in Vepres & Dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, ubi numerosior justo est *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignava; Atque eò demùm Res redibit, ut nec Centesimum quodque Caput, sit, ad Galeam portandam, idoneum: Præsertim si peditatum spectes; Qui Exercitûs plerunque est Robur præcipuum; Unde succedet magna Populatio, vires exiguæ. Nusquam Gentium, hoc quod dico, luculentiùs comprobatum est, quam Exemplis *Angliæ* & *Galliæ*; Quarum *Anglia*, quamvis Territorio, & Numero Incolarum, longè inferior,

potiores tamen Partes ferè semper in Bellis obtinuit; Hanc ipsam ob Caussam, quod apud *Anglos*, Coloni, & inferioris Ordinis Homines, Militiæ habiles sint, Rustici *Galliæ* non item. Quâ in re, mirabili quadam & profundâ prudentiâ excogitatum est, ab *Henrico Septimo Angliæ Rege*, (Id quod in *Vitæ* ejus *Historiâ* fusiùs tractavimus, (ut prædia minora, atq; Domus Agricolationis instituerentur, quæ habeant certum, eumque Mediocrem Agri Modum annexum, qui distrahi non possit; Eo fine, ut ad Victum liberaliorem sufficiat; Utq; Agricultura ab iis exerceretur, qui Domini fuerint Fundi, aut saltem Usu-fructuarii, non Conductitii, aut Mercenarii. Nam ita demùm Characterem illum, quo Antiquam *Italiam* insignivit *Virgilius*, merebitur Regio aliqua;

— *Terra potens Armis, atque Vbere Glebæ.*

Neque prætereunda est illa Pars *Populi*, (quæ *Angliæ* ferè est peculiaris, nec alibi (quod scio) in usu, nisi fortè apud *Polonos*,) *Famuli* scilicet *Nobilium*: Hujus enim Generis etiam Inferiores, quoad Peditatum, Agricolis ipsis minimè cedunt. Quare certissimum est, quod Magnificentia, & Splendor ille Hospitalis, atque Famulitia, & veluti Satellitia ampla, quæ in more sunt apud *Nobiles*, & *Generosos*, in *Angliâ*, ad Potentiam Militarem apprimè conducant; Ubi contrà, *Nobilium* obscura, & magis privata, & in se reducta Vitæ ratio, Copias Militares minuit.

Danda est omnino opera, ut *Arbor* ista *Monarchiæ*, qualis fuit *Nebuchadnezzaris*, *Truncum* habeat satis amplum, & robustum, ad Ramos suos & Frondes sustentandos: Hoc est, ut Numerus *Indigenarum*, ad Subditos extraneos cohibendos, satis superque sufficiat. Illi igitur Status, ad *Imperii Magnitudinem* benè comparati sunt, qui *Jus Civitatis* facilè & libenter largiuntur. Vana siquidem fuerit Opinio, posse Manipulum Hominum, utcunque Animis & Consilio excellant, Regiones nimiò plus amplas & spatiosas, *Imperii* Jugo cohibere & frœnare. Id ad tempus fortasse facere possint, sed Diuturnitatem hæc res non assequitur. *Spartani* parci fuerunt & difficiles in cooptandis novis Civibus. Unde donec intra parvos Limites dominati sunt, Res eorum firmæ fuerunt, & stabiles; At postquam Limites suos cœpissent proferre, & latiùs dominari, quàm ut Stirps *Spartanorum*, Turbam Exterorum, Imperio commodè coercere posset, Potentia eorum corruit. Nulla unquam Respublica sinus suos, ad novos Cives recipiendos, tam profusè laxavit, quàm *Respublica Romana*. Itaque par erat, Instituto tam prudenti, Fortuna; Cùm in Imperium toto Orbe amplissimum succreverint. Moris apud eos erat, *Jus Civitatis* promptè elargiri; Idque in supremo Gradu: Hoc est, non solùm *Jus Commercii*, *Jus Connubii*, *Jus Hæreditatis*; Verumetiam *Jus Suffragii*, & *Jus Petitionis* sive *Honorum*: Hocque rursùs, non singulis tantùm Personis, sed totis Familiis, imò Civitatibus, & nonnunquam integris Nationibus communicârunt. Huc adde Consuetudinem deducendi Colonias, quibus *Romanæ Stirpes* in Solum exterum transplantabantur. Quæ duo Instituta, si simul componas, dices profectò, non *Romanos* se diffudisse super *Vniversum Orbem*; sed contrà, *Orbem*

Vniver-

Universum se diffudisse super *Romanos*: Quæ securissima *proferendi Imperii* est Ratio. Subit mirari sæpiùs *Imperium Hispanorum*, quod tam paucis Indigenis, tot Regna & Provincias amplexari & frœnare possit. At certè, *Hispaniæ* ipsæ, pro Arboris Stemmate satis grandi haberi debent; cùm longè ampliorem contineant Regionum Tractum, quàm *Romæ*, aut *Spartæ*, sub Initiis suis, contigerat. Porrò, quanquàm *Jus Civitatis*, satis parcè soleant *Hispani* impertire, quod proximum tamen est, faciunt; Quippe, qui cujuscunque Nationis Homines, ad Militiam suam ordinariam, promiscuè admittant: Quinetiam, summum Belli Imperium, haud rarò, ad Duces, Natione non *Hispanos*, deferunt. Attamen, & illam ipsam, videntur, non ita pridem, Indigenarum paucitatem sensisse, eique succurrere cupiisse; Ut ex *Pragmaticâ Sanctione*, hoc Anno promulgatâ, cernere est.

Certissimum est, *Artes Mechanicas Sedentarias*, quæ non sub Diô, sed sub Tecto exercentur; Atque *Manufacturas delicatas*, quæ Digitum potiùs quàm Brachium requirunt: Suâ Naturâ, Militaribus Animis esse contrarias. In universum, Populi Bellicosi feriari gaudent, Et Pericula quàm Labores minùs exhorrent. Atque in hoc Ingenio suo, non sunt admodùm reprimendi, si Animos ipsorum in vigore conservare, cordi nobis sit. Magno itaque Adjumento, *Spartæ*, *Athenis*, *Romæ*, aliisque antiquis Rebuspublicis fuit, quod habuerint non Ingenuos, sed Servos plerunque, quorum Laboribus istiusmodi Opificia expediebantur. Verùm Mancipiorum usus, post *Legem Christianam* receptam, maximâ ex parte, abiit in desuetudinem. Huic vero Rei proximum est, ut Artes istæ Alienigenis tantùm permittantur; Qui propterea alliciendi, aut saltem facilè recipiendi sunt. *Nativorum* autem *Plebs*, ex tribus Generibus Hominum constare debet; Nempe ex *Agricolis*; *Famulis Ingenuis*; & *Artificibus*, quorum Opera Robur & Lacertos viriles postulant: Cujusmodi sunt *Fabri Ferrarii*, *Lapidarii*, *Lignarii*, & similes; Non annumerando *Militiam Descriptam*.

Ante omnia, ad *Imperii Magnitudinem confert*, ut Gens aliqua *Armorum studium profiteatur*, tanquam Decus suum, & Institutum Vitæ primarium, & in præcipuo Honore habitum. Quæ enim à Nobis adhuc dicta sunt, ad Habilitates tantùm erga Arma spectant; Quorsum autem Habilitas, si non Rei ipsi incumbitur, ut producatur in Actum? *Romulus* (ut narrant, aut fingunt,) postquàm è vivis excesserat, illud *Civibus* suis legavit, Ut ante omnia *Rem Militarem* colerent, unde in Caput Orbis Terrarum Urbs eorum insurgeret: *Imperii Spartani* Fabrica universa, (non nimis prudenter quidem, sed diligenter tamen,) ad illum Finem & Scopum, composita est & constructa, ut Cives sui Belligeratores essent. *Persarum*, & *Macedonum*, idem erat Institutum, sed non tam constans aut diuturnum. *Britanni*, *Galli*, *Germani*, *Gothi*, *Saxones*, *Normanni*, & nonnulli alii, etiàm ad tempus Armis se præcipuè dediderunt. *Turcæ* idem Institutum, Lege suâ paululùm extimulati, hodiè retinent, sed magnâ cum Militiæ suæ, (ut nunc est,) Declinatione. In *Europâ Christianâ*, Gens quæ illud adhuc retinet & profitetur, soli sunt *Hispani*. Verùm Res est, tam liquida, & mani-

festa, unumquemque in eo proficere maximè, in quo plurimùm impendit Studii, ut Verbis non indigeat. Satis sit innuisse, desperandum omnino alicui Nationi esse, quæ non ex professo Arma & Militiam colat, iisque præcipuè studeat & incumbat, sibi veluti ultrò obventuram, insignem aliquam *Imperii Magnitudinem:* Contrà autem, certissimum esse Temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in Armorum professione & studiis diutiùs permanserint; (Id quod *Romani*, *Turcæque*, potissimùm fecere;) Miros in *Imperio amplificando* facere Progressus. Quin & illæ, quæ Bellicâ Gloriâ, per unius tantummodò Seculi spatium floruere; Inde tamen, unico illo Seculo, eam *Imperii Amplitudinem* assecutæ sunt, quam longo post tempore, etiam remissâ illâ Armorum Disciplinâ, retinuerunt.

Præcepto præcedenti affine est; Ut Status quis utatur ejusmodi Legibus, & Consuetudinibus, quæ justas illi Caussas, aut saltem prætextus, Arma capescendi, tanquam in promptu ministrent. Etenim, ea est insita Animis Hominum Justitiæ Apprehensio, ut Bellum, (quod tot sequuntur Calamitates,) nisi gravem ob Caussam, saltem speciosam, inferre abstineant. *Turcis* præstò est semper, & ad Nutum, Belli Caussa; Propagatio scilicet Legis & Sectæ suæ. *Romani*, quanquam pro magno decore *Imperatoribus* apud eos fuerit, si *Fines Imperii* ipsorum *protulissent*, tamen ob hanc Caussam, ut *Fines proferentur*, nunquam Bella susceperunt. Aspiranti igitur ad *Imperium* Nationi, illud in more sit; Ut Sensum habeat vividum & acrem, Injuriæ alicujus; vel Subditis suis Limitaneis, vel Mercatoribus, vel publicis Ministris, illatæ; Neque à primâ provocatione diutiùs Torpeat, aut tardet. Item, prompta sit, & alacris, ad Auxilia mittenda *Sociis suis*, & *Fœderatis:* Id quod perpetuum erat apud *Romanos:* Adeò ut, si fortè in *Populum Fœderatum*, cui etiam cum aliis Fœdus Defensivum intercederet, Hostilis Impressio facta esset; Atque ille à plurimis suppetias peteret; *Romani* omnium primi semper adessent, Beneficii Decus, nemini præripiendum relinquentes. Quod verò attinet ad Bella, antiquis temporibus, propter *Statuum Conformitatem* quandam, aut *Correspondentiam tacitam*, gesta, non video in quo Jure illa fundata sint. Talia fuerunt Bella, quæ à *Romanis*, suscepta erant, ad *Græciam* in Libertatem vindicandam; Talia à *Lacedæmoniis* & *Atheniensibus*, ad constituendas, aut evertendas *Democratias*, & *Oligarchias:* Talia quandoque illata sunt, à Rebuspublicis aut Principibus, sub prætextu, Subditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præsentem sufficiat, ut illud decernatur; Non esse expectandam, Statui alicui, *Imperii Amplitudinem*, nisi ad quamvis Occasionem justam se Armandi, protinùs expergiscatur.

Nullùm omninò Corpus, sive sit illud Naturale, sive Politicum, absque *Exercitatione*, Sanitatem suam tueri queat. *Regno* autem, aut Reipublicæ *justum*, atque *honorificum Bellum* loco *salubris Exercitationis* est. Bellum Civile profectò instar Caloris Febrilis est; At Bellum Externum instar Caloris ex Motu, qui Valetudini imprimis conducit. Ex Pace enim deside atque torpente, & emolliuntur Animi, & corrumpuntur Mores. Sed utcunque Res se habeat, quatenùs ad alicujus Statûs *Felicitatem*, *Magnitudinis* proculdubiò interest, ut quasi sem-

per

per in Armis sit. Atque Exercitus Veteranus, perpetuò tanquam sub vexillis habitus, etsi Res sit, magni proculdubiò Sumptûs & Impensæ; Attamen ejusmodi est, ut statui alicui, quasi Arbitrium Rerum inter Vicinos, aut saltem plurimum Existimationis ad omnia, conferat. Id quod insigniter cernere est in *Hispanis*, qui jam per Annos Centum & viginti, Exercitum Veteranum, ad aliquas Partes, licet non semper ad easdem, aluerunt.

Maris Dominium, Monarchiæ quædam Epitome est. *Cicero*, de *Pompeii* contra *Cæsarem* Apparatu, scribens ad *Atticum*; *Consilium* (inquit) *Pompeii, planè Themistocleum est*; *Putat enim, qui Mari potitur, eum Rerum potiri.* Atque *Cæsarem Pompeius*, proculdubiò delassasset, & attrivisset, nisi inani Fiducia inflatus, ab illo Incepto destitisset. *Prælia Navalia*, quanti fuerint momenti, ex multis Exemplis patet. Pugna ad *Actium*, Orbis Imperium determinavit. Pugna ad *Insulas Cursolares*, *Circulum in Naribus Turcæ posuit.* Multoties certè evenit, ut *victoriæ Navales*, Finem summæ Belli attulerint; Sed hoc factum est, cùm Aleæ hujusmodi Præliorum, totius Belli Fortuna commissa est. Illud minimè dubium, quod qui *Maris* potitur Dominio, in magnâ libertate agit, & tantum, quantum velit, de Bello sumere potest: Ubi contrà, qui Terrestribus Copiis est superior, nihilominùs plurimis Angustiis conflictatur. At hodiè, atque apud Nos *Europæos*, si unquam, aut uspiam, potentia *Navalis*, (quæ quidem huic Regno *Britanniæ* in Dotem cessit;) summi, ad Rerum Fastigia, momenti est; Tum quia pleraque *Europæ Regna* Mediterranea simpliciter non sunt, sed maximâ ex parte Mari cincta; Tum etiam, quia utriusque *Indiæ* Thesauri & Opes, Imperio *Maris*, veluti Accessorium quiddam, existunt.

Bella Moderna, veluti in Tenebris gesta, censeri possunt, præ Gloriâ & Decore vario, quæ in Homines Militares, priscis temporibus, à Rebus Bellicis, resilire solebant. Habemus hodiè, fortassè ad Animos faciendos, *Ordines* quosdam *Honorificos Militiæ*; Qui tamen jam facti sunt Armis & Togæ communes: Etiàm in *Scutis Gentilitiis*, *Stemmata* nonnulla habemus: Insuper, *Hospitia* quædam *Publica*, Militibus Emeritis & Mutilatis destinata; & hujusmodi. Verùm, apud Veteres, in Locis, ubi victoriæ Partæ sunt, extructa Trophæa; Laudationes Funebres; Monumenta magnifica Occumbentium in Bello; Coronæ Civicæ; Militares, singulis concessæ; Nomen ipsum *Imperatoris*, quod posteà *Reges* maximi à Belli Ducibus mutuati sunt; Redeuntium Ducum, Bellis prosperè confectis, celebres Triumphi; Donativa atque Largitiones ingentes in Milites, sub Exercituum Dimissionem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam insigni splendore coruscantia, ut Pectoribus Mortalium, etiàm maximè conglaciatis, Igniculos subdere, eáque ad Bellum inflamare potuerint. Ante omnia verò, *Mos* ille *Triumphandi*, apud *Romanos*, non Res erat ex Pompâ, aut Spectaculum quoddam inane, sed inter Prudentissima planè Nobilissimáque Instituta, numerandus: Utpote, qui in se hæc tria haberet; Ducum Decus & Gloriam; Aerarii ex spoliis Locupletationem; & Donativa Militum. Verùm Honor *Triumphi*, fortassè *Monarchiis* non competit, præterquàm in Personis *Regum* ipsorum, aut

aut *Filiorum Regum*; Quod etiam, temporibus *Imperatorum*, *Romæ* obtinuit: Qui Honorem ipsum *Triumphi*, *Sibi* & *Filiis* suis, de Bellis, quæ præsentes ipsi confecerant, tanquam peculiarem reservârunt: *Vestimenta* autem solummodò, & *Insignia Triumphalia*, aliis *Ducibus* indulserunt.

Verùm, ut Sermones hos claudamus; Nemo est, (ut testatur Sacra *Scriptura*, *qui sollicitè cogitando, potest apponere ad staturam suam; Cubitum unum*; In pusillo scilicet Corporis Humani Modulo: Cæterùm in magnâ *Regnorum* & *Rerumpub.* Fabricâ, *Imperium amplificare*, & *Fines proferre*, *Reges* penes & Dominantes est. Nam prudenter introducendo Leges, Instituta, & Consuetudines, quales jam proposuimus, & alias his similes, Posteris, & Seculis futuris, *Magnitudinis* Sementem fecerunt. Verùm ista Consilia apud *Principes* raro tractantur, sed Res Fortunæ plerunque committitur.

XXX.

De Regimine Valetudinis.

IN *Regimine Valetudinis*, invenire est quandam Prudentiam, ultra Regulas *Medicinæ*: Observatio cujusque propria, eorum quæ nocent, eorum quæ juvant, optima est *Medicina* ad Sanitatem tuendam. Verùm tutius est concludere; *Hoc sensi mihi nocuisse, ergo eo non utar*; Quam isto modo; *Hoc quod sensi, minimè offendit, ergo eo uti licet.* Etenim Vigor Juventutis, excessus plurimos tegit, qui tamen in Senectute tandem velut Debita exigentur. Considera Aetatem ingruentem, neque confide eadem perpetuò continuare: Non enim Bellum indicendum *Senectuti.* Cave à subitâ aliquâ Mutatione, in *Regiminis* parte quapiam Principali; Quod si Necessitas urgeat, cætera ad eam Mutationem accomoda. Secretum enim est, & Naturale, & Politicum; *Tutius est, multa mutare, quam unum Magnum.* Examini tamen subjicias Consuetudines tuas; Diætæ, Somni, Exercitationis, Vestium, Mansionis, & similium: Et, si quid nocumento esse judices, experire illlud paulatim exuere; Ita tamen, ut si ex Mutatione Nocumenti aliquid perceperis, ad Consueta redeas: Difficile enim distinguere inter ea, quæ toto genere sunt salubria, & ea quæ Corporis tui unici Constitutioni conveniunt. Vacuo Animo esse, & hilari, ad Horas Cibi, Somni, & Exercitationis, est ex optimis præceptis, ad prolongandam vitam. Quatenus ad *Animi Passiones*, & *Studia*; Devita Invidiam; Metus anxios; Iram intùs cohibitam; Subtiles & nodosas Disquisitiones; Gaudia, & exhilarationes immodicas; Tristitiam altè pressam; & non communicatam. Amplectere Spes; Lætitiam potiùs quam Gaudium; Delectationum Varietatem magis quam Satietatem; Admirationem, & propterea Novitates; Studia quæ Animum replent splendidis & illustribus Objectis; Veluti, Historias, Fabulas, Peragrationes Naturæ: *Medicationem* si omninò fugias, valetudine utens bonâ; Corpori ingratior accedet, cùm Necessitas ingruerit. Eidem si nimiùm assuescas, detrahet de viribus & efficaciâ

ejus,

ejus, quando Morbus Advenerit. Probo potiùs *Diætas* quasdam, ad certa Tempora, quam usum Medicamentorum frequentem; Nisi jampridem transierit in Consuetudinem. *Diætæ* enim hujusmodi, alterant Corpus magis, perturbant minùs. Ne contemnas Accidens aliquod in Corpore tuo novum & insuetum, sed Consilium *Medicorum* circa illud adhibe. Dum ægrotas, valetudinem tuam cura maximè; Dum vales, Copore tuo utere, nec sis nimis delicatus: Qui enim, dum valet, Corpori tolerantiam imperat; In Morbis compluribus, qui scilicet non sunt Acuti; *Diætâ* solâ, & Corporis *Regimine* paulò exquisitiore, curari possit absque multâ *Medicatione*. *Celsus* Monitum illud suum, nunquam parturiisset ut *Medicus*, nisi unà fuisset vir prudens. In præceptis dat, tanquam Arcanum tuendæ valetudinis, & prolongandæ vitæ; ut quis Contraria alternet, & subinde mutet, sed cum Inclinatione in Extremum benignius. Nempe; Victu utere parciore, & pleniore, sed pleniore sæpiùs: Vigiliis, & Somno largiori insuescas, Sed Somno magis: Quietem, & Motum sive Exercitium repetas, sed frequentiùs Motum; & similia. Ita enim Natura simul & fovebitur, & Robur acquiret. Ex *Medicis* aliqui, erga Aegrum, & ejus Desideria, tam sunt indulgentes, ut Morbi Curam legitimam non urgeant; Alii contrà, tam regulares & rigidi, in procedendo secundum Artem, circa Curam Morbi, ut Aegri Conditionem & Naturam, non satis respiciant: *Medicum* elige temperaturæ mediæ: Vel si hoc ad votum, in uno aliquo *Medico*, non cesserit, adhibe ex utroque genere unum: Atque memor sis advocare *Medicum*, Corporis tui gnarum, non minùs quam in Arte suà spectatum.

XXXI.

De Suspicione.

Suspiciones inter Cogitationes, sunt ut inter Aves Vespertiliones: Nunquàm volitant, nisi Luce creperâ. Reprimendæ certè sunt, aut saltèm cautè custodiendæ: Mentem enim obnubilant; Amicos alienant; & Negotia interpellant; Ita ut nec alacritèr, nec constantèr, peragi possint. *Reges* inclinant ad Tyrannidem; Maritos ad Zelotypiam; Etiam Prudentes ad Animi Vacillationem, & Melancholiam. Sunt autem *Suspiciones*, Defectus, non tam Cordis, quam Cerebri: Locum enim reperiunt, etiàm in fortissimis Animis: Exemplo esse poterit *Henricus Septimus*, *Rex Angliæ:* Quo non fuit alter Suspicacior, nec tamen Animosior. In ejusmodi verò temperaturâ, minùs nocent: plerunque enim non admittuntur, nisi priùs discutiantur, utrùm probabiles sint, annon? Utrùm in meticulosis Ingeniis, nimiò plus prævalent. Nihil certè æque facit Hominem multa *suspicari*, ac parùm scire. Itaque rectissimè adhibetur remedium, ad *Suspiciones*, ut quis Inquisitionem urgeat. Fumo enim & Tenebris aluntur *Suspiciones*. *Quid sibi tandem volunt Homines? Existimantne cunctos, quorum Operâ utuntur, & quibuscum versantur, Angelos esse, aut Sanctos?*

Sanctos? Nesciuntne illos, ad suos proprios Fines, Aspirare; & unumquemque proximiorem esse sibi, quam alteri? Nullus itaque est Modus, moderandis *Suspicionibus* aptior, quàm Remedia parare, ac si *Suspiciones* essent veræ; iis verò Frœna injicere, ac si essent falsæ. Eatenùs enim *Suspiciones* usui esse poterint, ut ita nos comparemus, quod quamvis verum foret, quod *suspicamur*, nocere tamē non possit. *Suspiciones*, quas ex se Mens colligit, sunt nisi inanes Bombi: Quæ verò externo Artificio aluntur, Animisq; Hominum instillantur, Susurronum & Famigeratorum Sermonibus, aculeos habent. Optima certè ratio, expediendi nos, ex impeditâ hac *Suspicionum* Sylvâ, est libera quadam & aperta illarum Declaratio, apud eos, quos Suspectos habemus: Hinc enim fieri non potest, quin plus cognoscamus, utrùm veræ sint, necne, quam anteà. Hoc simul reddet eum, quem *Suspectum* habemus, cautum magis & circumspectum, ne novam præbeat *Suspicionis* Ansam. Sed Hoc fieri non oportet, cum Hominibus pravæ Indolis, & Degeneris: Hi enim, ubi semel se *suspectos* sentiant, Fideles postmodùm nunquàm evadent. Diverbium habetur apud *Italos, Sospetto licentia fede.* Quasi *Suspicio* Fidei missionem daret: Cùm potiùs Fidem accendere deberet, ut seipsam liberaret.

XXXII.

De Discursu Sermonum.

SUnt qui in *Sermonibus*, affectant potiùs Ingenii Laudem, quâ in quamcunque partem disputare possint, quàm Judicii, in Veritate enucleandâ: Ac si laudabile esset, invenire quid dici possit, non quid teneri debeat. Sunt qui in promptu habent, *Locos* aliquos *Communes*, & Themata, in quibus luxuriantur, cætera steriles & jejuni; Quod Penuriæ genus plerunque tædio afficit, & quamprimum notam subierit, in ridiculum evadit. Pars *Sermonis* Honoratior, hæc est; Ansam *Sermonis* præbere; Et rursùs eidem moderari, ac ad alia transire; Tunc enim quis *Choream ducit.* Bonum sanè, in Conversatione & Colloquiis Familiaribus, subinde variare; Et *Sermones* circa res præsentes cum Disputationibus; Narrationes cum Argumentis; Quæstiones cum Positivis; Jocosa cum Seriis, immiscere: Satietatem siquidem & Fastidium parit, in aliquo Subjecto diutiùs hærere. Quantum ad *Jocos*; Sunt quædam, quæ à *Joco*, veluti privilegio, eximi debent; Religio, Negotia Reipublicæ, Personæ sublimes, Privatorum Negotia majoris momenti; denique Casus omnis miserabilis. Nonnullos tamen reperies, quibus Ingenia sua obdormiscere videbuntur, nisi acutum aliquem & mordacem Sarcasmum in quempiam contorserint. Ille Habitus omninò coercendus;

Parce Puer stimulis, & fortiùs utere loris.

In summâ, Discrimen servandum, inter *Salsa, & amara.* Certè, qui *Satyricam* amplectitur *venam*, sicut aliis metum injicit ab Ingenio suo, ita

ita ab aliorum memoriâ metuere debet. Qui interrogat multum, & addiscet multa, & placebit in multis; præsertim si quæstiones suas, ad captum & peritiam Respondentis, adaptet; Siquidem Occasionem ei præbebit Scientiam suam ostentandi; Ipse autem novis continuò Scientiæ augmentis dotabitur. Molestæ autem ne sint Quæstiones; Id Examinatori convenit. Etiam qui *Sermonis* Familiaris Dignitatem tueri cupit, aliis vices loquendi relinquat. Quin &, si qui adsint, qui dominari in *Sermonibus*, & tempus universum occupare studeant, illos Arte quadam abrumpere sciat, & alios ad loquendum inducere; Sicut Tibicines moderari solent Saltantibus. Scientiam si quandoq; dissimules, eorum quæ scire existimaris, putaberis aliàs ea scire, quæ nescis. *Sermo* alicujus de Seipso, rarus esse debet, & cum Judicio. Novi quendam, cui sæpè in ore erat, per Ironiam; *Oportet hunc egregiè sapientem esse, ita multa de seipso loquitur.* Vix occurrit Casus aliquis, in quo se laudare quis decorè possit, præter unum: Is est, si Virtutem alterius laudet; Sed eam intelligo Virtutem, ad quam ipse aspirat. *Sermo* alios pungens & vellicans, parcè utendus: Etenim *Sermones Familiares* debent esse instar Campi aperti, in quo spatiari licet; Non viæ Regiæ, quæ deducit Domum. Noveram *Nobiles* duos, ad partem *Angliæ* Occidentalem; Quorum alter Scommatibus nimio plus indulgebat, sed hospitalis admodum erat. Alter autem quærere solebat, à Convivis illius prioris; *Dic sodes; annon Scomma aliquod intercesserat, in quempiam jactum?* Cui Conviva fortè; *Tale aliquid contigit:* At ille, utpote alterius Æmulus; *Satis sciebam, eum prandium bonum malis Condimentis corrupturum.* *Sermo* cum Discretione præstat Eloquentiæ; Et aptè loqui, & accommodatè, ad Personam cum quâ colloquimur, efficacius est, quàm Ornamenta Verborum, aut Methodi, captare. *Continuata Oratio* bona, absque Interlocutione bonâ, Tarditatem monstrat: At Replicatio, & Interlocutio bona, absque Facultate *Orationem* continuandi, Penuriam, & Scientiam minimè fundatam, prodit: Quemadmodum in Animalibus videmus, quæ cursu minùs valent, flexu maximè agilia esse: Ut sit inter Leporarium, & Leporem. Circumstantiis nimiò pluribus, *Orationem* vestire, antequam rem ipsam attingas, tædium parit; Iisdem penitùs carere, abruptum quiddam est, & ingratum.

XXXIII.

De Plantationibus Populorum, & Coloniis.

Coloniæ eminent inter Antiqua & Heroica Opera. Mundus, cùm adhuc juvenis esset, Plures progenuit Liberos; Nunc Senex factus, pauciores. Etenim, non immeritò *Colonias* novas, tanquam Liberos Nationum antiquiorum, duxerim. *Plantationem Populorum* probo in Solo puro: Intelligo, ubi Populus non destruitur, ut Populus inferatur: Hoc enim cùm fit, *Extirpatio* prorsùs est, non *Plantatio*. *Plantatio* Regionum non absimilis est *Plantationi* Sylvarum: In quibus

quibus de Utilitate capiendâ nihil cogitandum ante Annum vicesimum: Verùm Fructus uber & locuples, in fine Operis, expectandus. Illud certè, quod præcipuè *Colonias*, aliàs benè successuras, evertit, fuit, sordida illa & avida Lucri Captatio, sub initiis *Coloniarum*. Verum est, Lucri Segetem acceleratam, non negligendam, modò cum Bono *Coloniæ* conjuncta sit, sed non ultrà. Indignum quiddam & infaustum est, cum Fæx Populi, Exules, & Damnati, in *Coloniæ* Seminarium sumuntur. Quin & *Coloniam* ipsam corrumpit & perdit. Hujusmodi enim Homines profligati instar Erronum degent; Nec Operi accingent, sed Otio se dedent; Quin & scelera perpetrabunt, Fruges consument, & *Coloniæ* Fastidio afficientur: Ac tum demùm, Nuncios & Literas in Patriam mittent, in *Plantationis* præjudicium & dedecus. Populus, qui in *Coloniam* sumatur, præcipuè sint Artifices generum sequentium: Hortulani, Aratores, Fossores, Fabri Ferrarii, Fabri Lignarii, Piscatores, Aucupes, Chirurgi, Pharmacopolæ, Coci, Pistores, Cervisiarii, & hujusmodi. In *Regione*, ubi *Plantare* instituis, circumspice primò, quod genus Esculentorum & Poculentorum, Terra ex sese, sine culturâ, edat: Veluti Castaneas, Juglandes, Nuces Pinûs, Olivas, Dactylos, Pruna, Cerasa, Mel silvestre, & similia; Atque illis, ut par est, utere. Dein disquire, quod genus Victualiorum, Solum proferre possit celeriter, intra Annum: Veluti Pastinacas, Caricas, Brassicas, Cepas, Raphanos, Melones, Pepones, Cucumeres, Artiplices de *Hierusalem*, Maiz, & alia. Quantum ad Triticum, Siliquam, Hordeum, & Avenam, nimiam Grana hæc poscunt culturam: Attamen à Fabis & Pisis etiam inchoare licet: Tum quia minore operâ indigent; Tum quia non minùs Cibi loco, quàm Panis, inserviunt. Etiam ab Oriza multiplex provenit Seges; Quæ & Cibi quoque copiam facit. Ante omnia, magna copia transportanda, Panis Biscocti, Farinæ ex Avenâ, Pollinis, Farinæ omnigenæ, & similium, ut sub initiis præstò sint, donec Panis confici possit. Pecudes, & Aves, delige eas, quæ à Morbis præcipuè immunes sunt, & præ cæteris prolificæ: Quales sunt Porci, Capræ, Galinæ, Galinæ Indicæ, Anseres, Columbæ domesticæ, Cuniculi, & similes. Præcipio autem Piscationibus incumbendum, tum ad sustentationem *Coloniæ*, tum ad Lucrum Exportationis. Commeatus in *Coloniis* adeò parcâ manu ferè distribuendus, ac si in Oppidis obsessis esset; Hoc est, pro ratâ. Maxima autem Pars Soli, quod in Hortos aut Segetes convertitur, Horreis publicis assignetur; In quibus Fruges reponantur, & Mensurâ certâ distribuantur: Ita tamen ut supersint nonnullæ Fundi Portiones, in quibus Industria singulorum se exerceat. Circumspice insuper, quas Merces nativas *Regio* illa producat, ut Exportatio earum, in loca ubi maximè in pretio sunt, sumptus levet; Ut usuvenit in *Nicotiano* apud *Virginiam*; Modò non sit, (ut jam dictum,) in præjudicium intempestivum *Coloniæ* ipsius. Sylvæ in *Regionibus* desertis, ut plurimùm, abundant; Itaque Ligna, ad Ædificia, Naves, aut ejusmodi usus apta, inter præcipuas Merces numeranda. Si inveniatur Vena Ferri, & Rivuli ad Molendina Ferraria idonei, Ferrum è Mercibus quæstuosis est, in *Regionibus* sylvosis. Salis nigri Confectio per Calorem Solis, si Clima ferat, digna res est quæ tentetur. Etiam Sericum vegetabile,

getabile, si adsit, Merx est lucrosa. Pix cujuscunsque generis, ubi proveniunt Pinus & Abietes, semper præstò est. Quin & Pharmaca, & Ligna Odorata, si reperiantur, haud parvum Commodum præbent. Etiam Cineres, quibus ad Sapam utuntur, non modicum Utilitatis afferent; Similiter & alia quæ perquiri possunt. Verùm Fodinis ne confidas nimiùm, præsertim à principio. Fodinæ enim fallaces sunt, & sumptuosæ; Et spe pulchrâ lactantes, *Colonos* reddunt circa alia socordes. Regimen *Coloniæ* committatur uni, cui tamen assideant Consiliarii aliquot; Atque muniantur Auctoritate, ad Exemplum Juris Militaris, sed aliquantulum restrictâ. Ante omnia, hunc sibi decerpant Homines fructum, vivendò in Eremo; Ut Deum semper, ejusque Cultum, præ Oculis habeant. Rursùs, *Colonia*, à numerosiore Concilio, (Intelligo in Regione, Matre *Coloniæ*, residente,) non pendeat; Nec ob Contributiones exiguas Multitudini nimiæ subjiciatur; Sed sit Numerus eorum, qui Negotia *Coloniæ* procurant & ordinant, moderatus: Sintque potiùs ex *Nobilibus*, & *Generosis*, quàm *Mercatoribus*; Hi enim Lucro præsenti plus satis inhiant. Sit planè Immunitas à Vectigalibus & Portoriis, donec *Colonia* adoleverit: Neque tantùm Immunitas à Solutionibus Pecuniarum concedatur, sed etiam Libertas Merces in quascunque velint Partes exportandi; Nisi gravis aliqua Caussa obfuerit. *Coloniam* Populo ne farcias aut superoneres, alios post alios mittendo: Sed potiùs Informationi diligenti intende, quot Capita de tempore in tempus minuantur; Eáq; numero conveniente, pro ratâ, suppleas; Ita tamen, ut *Coloni* benè victitent, nec penuriâ affligantur. Magnum jampridem Salubritati complurium *Coloniarum* detrimentum intulit, Ædificatio juxta Mare & Fluvios, in Locis paludinosis & aquosis. Itaque, etsi ab hujusmodi Locis incipiendum, propter Vecturæ & aliarum rerum Commoditatem, paulatim tamen in superiores *Regionis* partes, & ab Aquis remotiores, ascendendum. Interest etiam Sanitatis *Coloniæ*, ut Salis sat bona Copia convehatur; Quo Cibi, quos verisimile est putridos aliter sæpè futuros, condiantur. Si *Coloniam* plantes, ubi Barbari sedes suas habeant, neutiquàm eos Nugis tantùm, & Tricis, concilies; Sed Justitiâ, & Modis gratiosis, demerere; Nihil tamen de præsidiis minuendo; Quæ ad Securitatem pertinent: Neq; etiam Benevolentiam eorum aucupare, Auxiliis contra Hostes suos; Sed Auxiliis Defensivis non incommodum erit subvenire. Interest etiam, aliquos ex Indigenis, sæpè in *Regionem*, unde *Colonia* migravit, mittere; ubi videant Conditiones Hominum suis multò præstantiores; Idque sub reditu, inter suos divulgent. Postquàm *Colonia* adoleverit, & robur acceperit, tempestivum erit Mulieres summittere; Ut *Colonia* ex sese propagetur, nec semper ab Externis pendeat. Super omnia flagitiosissimum est, *Coloniam* semel deductam, deserere & destituere; Præterquam enim quod dedecori est, nil aliud est, quàm Proditio mera, Profusioque Sanguinis, complurium Hominum miserorum.

XXXIV.
De Divitiis.

D*Ivitias* Cognomine magis proprio vocare nequeam, (quàm ut eas appellem *Impedimenta Virtutis*. Sicut enim se habent *Impedimenta* ad *Exercitum*, ita *Divitiæ* ad *Virtutem*: Necessariæ siquidem sunt, sed graves: Quinetiam Cura illarum Victoriam sæpè disturbat. *Divitiarum* magnarum nullus est Usus, præterquàm in iis expendendis: Cætera in Opinione versantur. Idem dictat *Salomon*; *Ubi multæ sunt Opes, multi qui comedunt eas*; *Et quid prodest Possessori, nisi quod cernat Divitias Oculis suis? Possessio Divitiarum*, nullâ voluptate Dominum perfundit, quantum ad Sensum: Est sanè Custodia ipsarum; Est etiam Potestas Donativi aut Distributionis; Est & Fama, & Inflatio ab ipsis; Sed non datur solidus ipsarum Usus, qui ad Dominum pertingat. Annon vides ficta illa pretia, quibus Gemmæ, & hujusmodi rariora, æstimantur; Et quam inania Opera suscipiantur, ad ostentationem meram, ut Usus aliquis *Divitiarum* magnarum videri possit? Sed dicet quispiam, Usum earum vel in hoc maximè cerni posse; Quod Dominos ex Periculis & Calamitatibus redimant: Ut ait *Salomon*; *Substantia Divitis Urbs roboris ejus, & quasi Murus elevatus in Imaginatione suâ:* Sed cautè *Salomon*, quod *Imaginatione*, non *reipsâ*, tales sunt. Plures enim, sine Controversiâ, *Divitiis* suis magnis vœnerunt, quam redempti sunt. *Divitias* magnas ne secteris; Sed quas parare possis justè, impendere sobriè, erogare hilariter, & libenter dimittere. Neque tamen Contemptum ipsarum, instar *Monachi* alicujus, aut à Seculo abstracti, foveas; Sed de Usu distingue; Sicut *Cicero* optimè de *Rabirio Posthumo*; *In studio rei amplificandæ, apparebat, non Avaritiæ prædam, sed Instrumentum Bonitati quæri.* Ausculta etiam *Salomoni*, nec præproperæ Opum Accumulationi inhia; *Qui festinat ad Divitias, non erit insons.* Fingunt *Poetæ*, *Plutum*, (qui *Divitias* sonat,) à *Jove* missum, claudicare, & tardigradum esse: A *Plutone* autem, currere, & pedibus celerem. Innuentes, *Divitias*, bonis Artibus, & justo Labore, partas, tardè accedere; Sed per Mortem aliorum advenientes (veluti ex Hæreditatibus, Testamentis, aut similibus,) præcipitanter ruere. Nec minùs poterit Fabula ea de *Plutone* intelligi, si *Plutonem* pro *Diabolo* accipias. Cùm enim Opes à *Diabolo* fluunt, (veluti, per Fraudes, Oppressiones, Injusticiam, & Scelera,) rapido cursu feruntur.

Viæ ad *ditescendum* variæ, & pleræque earum fœdæ. *Parsimonia* inter optimas censeri possit, neque tamen ipsa omnino innocens est: Opera enim Liberalitatis & Charitatis coarctat. *Soli Cultura*, quasi ad *Divitias* maximè genuina; Utpote quæ Benedictio *Magnæ Matris Telluris* sit; Verùm lenta est hæc Via. Attamen ubi Homines insigniter opulenti, se ad *Agriculturam*, & Lucra Rustica, submittunt, *Divitias* in immensum coacervant. Noveram ex *Proceribus Angliæ* quendam,

quendam, cui maximi Reditus proveniebant, è Re Rusticâ, suprà Subditos cæteros quoscunque Ætatis meæ. Dives erat Armentis; Ovibus; Sylvis, tam cæduis, quàm grandioribus; Lithanthracibus; Frumento; Plumbi & Ferri-Fodinis; Et compluribus aliis proventibus Rusticis. Adeò ut Terra ei instar Maris erat, Merces perpetuò importans. Rectè à quodam observatum; Se magno cum Labore ad exiguas, & nullo ferè ad magnas *Divitias*, pervenisse. Postquam enim Res alicujus Nummaria, sic increverit, ut Nundinarum & Mercatuum Opportunitates præstolari possit; Atque éos Contractus superare, quibus ob Summæ Magnitudinem, perpauci admodùm Homines apti sunt; Atque etiam in Laboribus aliorum participare, qui minùs Pecuniâ abundant; Fieri non potest, quin supra modum ditescat. *Lucra* ex *Professionibus*, honesta certè sunt; Et duabus rebus promoventur maximè; Diligentiâ, & Famâ bonâ propter probitatem in Negotiando. At Lucra ex Contractibus majoribus plerunque Naturæ magis ancipitis; Cùm quis scilicet aliorum Necessitates & Angustias obsideat; Servos & Ministros alienos in Damnum Dominorum corrumpat; Emptores alios, qui in majora fortè pretia consensissent, artificiosè & vafrè summoveat; Et hujusmodi Fraudes exerceat; Quæ omnes meritò damnandæ sunt. Quantum verò ad *Emptiones*, animo, non retinendi, sed rursùs divendendi, illæ ex utrâque ferè parte molunt; Tam Venditorem, quàm Emptorem prementes. *Societates* locupletant affatim; Si cautus adhibeatur Delectus eorum, quibuscum *Societas* initur. *Fœnus* ex certissimis Lucri Generibus est, licèt ex pravissimis: Utpote quod Hominem Panem suum comedere faciat; *In sudore Vultus alieni*: Atque in *Sabbatho* operari non cessat. Attamen certum licèt sit, non caret rimis suis secretis: Siquidem Notarii, & Institores, ad Commodum proprium, Homines Fortunarum dubiarum, quandoque extollent. *Primum* esse in *Inventione* aliquâ *novâ*, aut Privilegio, Inundationem quandam Opum interdùm largitur: Sicut contigit primo *Sacchari Excoctori* in *Canariis*: Itaque si quis se peritum Dialecticum præstare possit, ut addat Inventioni Judicium, magna haud dubiè efficiet; Præsertim si Tempora sint propitia. Qui Lucra tantummodò certa captat, ægrè ad magnas *Divitias* assurget: Contrà, qui totus in incertis est, vix Fortunarum Dispendia vitabit: Bonum igitur fuerit incerta Lucra certis munire, ut Damnis subveniatur. *Monopolia*, & *Mercium Coemptiones* ad *Revenditionem*, ubi Lege nullâ prohibentur, ad *Divitias* viam sternunt facilem; præsertim si quis prospicere possit, quæ Merces in æstimationem venturæ sint, atque eo modo se illis abundè instruat. Opum Acquisitio, per *Servitium Regum*, aut *Magnatum*, Dignitatem quandam habet; Tamen si Assentationibus, & servilibus Artificiis, sese ad omnes Nutus flectendo, parentur, inter vias vilissimas poterit numerari. Quantum ad *Venationem Testamentorum*, & *Legatorum*, (quemadmodum *Tacitus Senecam* insimulat; *Testamenta & Orbos tanquam indagine capi*;) adhuc pejor est hæc Res: Quanto cum Hominibus Conditionis humilioris, rem habemus, quam in Servitio.

Fidem illis nimiam ne adhibeas, qui præ se ferunt Contemptum *Divitiarum*: Etenim *Opes* despiciunt, qui desperant; Neque invenies

usquam Tenaciores, ubi incipient ditescere. Ne sis in Minutis tenax; *Divitiæ* alas habent, & aliquando ex sese avolant, aliquando emittendæ sunt, ut ampliores congregent. Opes suas Moribundi relinquunt, aut usui publico; Aut Liberis, Cognatis, & Amicis; In utroque genere, *Legationes* paulò moderatiores meliùs cedunt. *Divitiæ magnæ* Hæredi relictæ, Aves rapaces undique ad eas convolare invitant; Nisi Hæres fuerit Ætate & Judicio confirmatior. Similiter *Fundationes* gloriosæ & splendidæ, in usus publicos; sunt instar *Sacrificiorum sine sale*; Et nihil aliud quàm, *Dealbata Eleemosynarum Sepulchra*; Quæ ab intùs citò corrumpentur & putrescent. Itaque Dona tua, Magnitudine ne metiaris, sed Commoditate; Et ad debitam Mensuram redigas: Neque Opera Charitatis in Mortem usque differas: Etenim, si quis rectè rem æstimet, qui id facit, ex alieno potiùs donat, quàm è proprio.

XXXV.

De AMBITIONE.

AMbitio Choleram refert: Quod genus Humoris, Activos, Vehementes, Alacres, & Promptos reddit; Nisi Obstructionem patiatur. Quod si Obstructione concludatur, adeò ut liberè permeare non possit, fit adusta, & inde maligna & venenosa: Similiter *Ambitiosi*, si in Ambitu & Petitione suâ, Repulsas non patiantur, sed semper sint in progressu, Polypragmones potiùs sunt quàm Periculosi: Sin in Cupiditatibus frænentur, & subinde frustrentur, Malevolentiam & Invidiam in Corde fovent; Et iniquo prorsùs Oculo, tum Res, tum Homines intuentur; Ac tum demùm in sinu lætantur cùm Res malè cedant: Qui quidem Animi Affectus, cum Servis *Regum*, aut Rerumpublicarum pessimè congruit. Bonum itaque *Principibus* fuerit, (si *Ambitiosis* utantur,) ita Rem disponere, ut perpetuò Directi, nunquam Retrogradi sint. Quod quia sine præjudicio fieri non potest, melius esset, ab hujusmodi Ingenii Hominibus omninò abstinere. Etenim, si ipsi cum Servitio suo non assurgant, operam dabunt ut Servitium suum cum ipsis corruat. Verùm, quia modò diximus *Ambitiosos* non adhibendos, nisi urgente necessitate, operæ pretium fuerit jam dicere, quibus in Casibus, necessarius sit eorum usus.

Imperatores & *Duces* in Bello boni, utcunque *Ambitiosi* sint, omninò recipiendi: Etenim Utilitas ipsorum, ut præficiantur, cætera compensat: Militem autem deligere, qui *Ambitione* vacet, perinde est, acsi Calcaribus eum spolies. Quin & alter usus *Ambitiosorum est*, ut Umbellæ loco *Principibus* sint, contra Invidiam & Periculum: Nemo enim eas partes subibit, nisi sit instar Columbæ occæcatæ, quæ ideò in sursum volat, quia circumspicere non potest. Est etiam alius usus *Ambitiosorum* non parvus, ut prægrandibus alas amputent, & eorum potentiam labefactent; Quemadmodum *Macronem Tiberius* adhibuit, ad dejiciendum *Seianum*.

Quandoquidem igitur, in Casibus memoratis, necessarii sint, superest ut ostendamus, quâ ratione sint frœnandi & coercendi, ut minus ab illis impendeat Periculi. Perniciosi minùs sunt, si Natalibus ignobiles, quàm si Nobiles: Si Ingenio paulò truciores & asperiores, quàm si Gratiosi & Populares: Denique si nuper Honoribus admoti, quàm si Veteratores facti sint, & in Honoribus suis muniti. Signum infirmi Animi in *Principibus*, à plerisque ducitur, si *Gratiosos* & Intimos sibi adjungant: Attamen, si verum dicendum est, non aliud reperitur Remedium præstantius, contra Potentiam nimiam *Procerum*, aut *Magistratuum*. Siquidem, quando Juvandi & Nocendi Potestas, penes *Gratiosum* residet, vix fiet, ut alius aliquis ex *Proceribus*, magnopere potentiâ turgeat. Alia ratio *Ambitiosos* coercendi non mala est, si per alios æquè *Ambitiosos*, & protervos, librentur: Sed tum opus est Consiliariis aliquibus moderatioribus, qui Partes medias teneant, ne Factiones omnia pessundent: Etenim absque illâ Saburrâ Navis vacillabit nimis. Saltem allicere poterint *Principes*, & animare aliquos humilioris Conditionis, qui *Ambitiosorum* veluti Flagella sint. Quantum ad ingenerandam illam in *Ambitiosis* opinionem, ut se ruinæ proximos putent, atque eo modo contineantur; Si meticulosi fuerint, benè forsitan cedet; Sin animosi & audaces, præcipitabit Conatus & Machinationes eorum; Neque est sine periculo. Quod si necessitas flagitet, ut reverà rejiciantur, Neque id simul, & subitò, facere, tutum foret; Optimum erit, Favoribus & Repulsis eos, alternis, excipere; Unde attoniti & confusi hæreant, nescientes quid expectent, & veluti intra Sylvam ambulent.

Ex *Ambitionibus*, minùs est nociva, Cupiditas prævalendi in Rebus majoribus, quàm se immiscendi Rebus omnibus: Istud enim Confusionem Consiliorum parit, & Negotia destruit. Etiàm minus Periculi incumbit, ab *Ambitioso* in Negotiis acri, quàm ab eo qui Gratiâ & Clientelis pollet. Qui inter strenuos, & Negotiis pares, eminere studet, magnam profectò suscipit Provinciam; Verùm hoc Publico utile est: Qui verò illud machinatur, ut Viros cordatos deprimat, & ipse solus inter Ciphras Numerus sit, Seculi alicujus Lues est & Calamitas. *Honor* tribus insignitur Commodis; *Potestate Bene-merendi*; *Aditu facili* ad *Viros Principes*; Et *Fortunarum propriarum in Melius* Evectione: Qui optimam, ex his tribus, fovet Intentionem, cùm aspirat, Vir probus est: *Princeps* quoque, qui hujusmodi in Servis suis Intentiones, dignoscere valeat & distinguere, *Princeps* est prudens. Verùm in genere, præoptandi sunt *Principibus* hujusmodi Servi, qui Officio magis ducantur, quàm *Ambitione*: Quique Negotia amplectantur & ament, potiùs ex Conscientiâ bonâ, quàm ex Ostentatione: Denique distinguant *Principes* cum judicio, inter Ingenia, quæ sese omnibus Negotiis ingerunt, & Animum promptum seu alacrem.

XXXVI.

De Natura, & Indole Naturali In Hominibus.

NAtura occultatur ſæpenumerò, interdùm vincitur, rarò extinguitur. Vis *Naturam* efficit magis impetuoſam cùm recurrit; Doctrina & Præcepta Affectus Naturales reddunt minùs quidem importunos, ſed non tollunt; Verùm *Conſuetudo* ſola ea eſt, quæ *Naturam* planè immutat & ſubigit. Qui Victoriam de Naturâ ſuâ reportare cupit, ſibi nec nimis magna, nec parva nimis Penſa, conſtituat: Priora enim Animum dejicient, propter Fruſtrationes crebras; Poſteriora non multum attollent, etiamſi ſæpiùs prævaleat. Atque ſub initiis exerceat ſe Adminiculis quibuſdam; Ut Natatores recentes, Veſicis aut Juncis; Deinde cum Impedimentis, ut Saltatores ſolent, Calceis gravioribus. Etenim, Perfectionem in re qualibet inducit, ſi Exercitatio difficilior ſit, quàm Uſus. Ubi *Natura* admodùm potens eſt, & proinde Victoria difficilis, opus erit per Gradus quoſdam procedere, Qui tales ſint; Primò, *Naturam* ſiſtere ad tempus aliquod; More illius, qui cùm iraſceretur, Literas Alphabeti, priuſquam quicquam faceret, recitare ſolebat: Secundò, *Naturam* moderari, & ad minores portiones deducere; Ut ſi quis, Abſtinentiam à Vino exercens, à majoribus Hauſtibus ad minores deveniat: Poſtremò autem, *Naturam* penitùs ſub jugum mittere, & domare. Verùm ſi quis eo Animi robore & conſtantiâ polleat, ut ſe ſubitò eximere & vindicare poterit, hoc optimum fuerit:

Optimus ille Animi Vindex, lædentia pectus
Vincula qui rupit, dedoluitque ſemel.

Neque antiqua Regula rejicienda; Ut *Naturam*, adinſtar Bacilli, in contrariam partem flectas; quò recta tandem deveniat. Verùm intellige hoc, ubi Extremum illud alterum, in Vitium non ducat. Inſuper & hoc advertas, ne Habitum ſuperinducere contendas, nixu continuo, ſed intermiſſo; Nam Intermiſſio Impetum redintegrat, & adauget; Et ſi quis, dum Tyronem agit, perpetuò ſe exerceat, eveniet, ut Errores, non minùs quam Facultatem imbibat. Neque huic Malo ſuccurritur, niſi per tempeſtivas Intermiſſiones. Prætereà, Victoriæ in *Naturam*, non nimiùm citò, triumphum Accinas; *Natura* enim, ad longum tempus, ſepulta jacebit, & tamen occaſione datâ reviviſcet: Id quod contigit *Puellæ* apud *Æſopum*, ex *Fele* in *Mulierem* converſæ; Quæ civiliter admodum in Menſâ ſedebat, donec Mus in conſpectu ejus fortè curreret. Itaque Occaſiones tales, aut omninò evites, aut iiſdem frequentiùs inſueſcas, quò minùs moveant. *Indoles* cujuſque *Naturalis* optimè deprehenditur, in Conſuetudine Familiari; In hac enim nulla intervenit Affectatio: In perturbationibus; Siquidem illæ Præcepta & Regulas penitùs excutiunt: Denique, in Caſu aliquo

aliquo novo & insolito; Quia tum à Consuetudine deseritur. Felices dixerim, quorum *Indoles Naturalis*, cum Vitæ suæ Genere congruit: Aliàs verè dicere possint; *Multum Incola fuit Anima mea.* In Studiis, quicquid à *Naturâ* tuâ alienum repereris, stata tempora tibi præfigas ad ejusdem Exercitationes & Meditationes; Sin autem cum Genio tuo convenerit, de statis Horis ne sis sollicitus; Cogitationes enim tuæ sponte illùc convolabunt, prout Negotia & Studia cætera permittent. *Natura* cujusque, ex vi innatâ, aut bonas, aut malas Herbas, producit: Itaq; sedulò & tempestivè illas irriget, has evellat.

XXXVII.

De Consuetudine & Educatione.

Cogitationes Hominum sequuntur plerunque *Inclinationes* suas; *Sermones* autem, *Doctrinas*, & *Opiniones* quas imbiberunt; At *Facta* eorum fermè *antiquum obtinent*. Itaque, ut benè notat *Macciavellus*, (licèt in Exemplo scelerato,) minimè fidendum est, aut Naturæ Violentiæ, aut Verborum Grandiloquentiæ, nisi corroborentur *Consuetudine*. Instantia ejus hæc est: In Facinore aliquo audaci & crudeli patrando, non acquiescendum esse, aut in Naturæ alicujus Ferociâ, aut in Promissis constantibus, nedum Juramentis; Sed committendum Scelus esse Viris Sanguinolentis, & jamdudum cædibus assuetis. Sed *Macciavello*, de *Fratre* quopiam *Clemente*, aut *Ravillaco*, aut *Jaureguæ*, aut *Baltazare Gerardo*, aut *Guidone Faulxio*, nihil innotuit. Verùm tenet Regula ejus; Naturam, aut Promissorum Fidem & Ferociam, viribus *Consuetudinis* haud æquipollere. Solummodò, Superstitio, nostris temporibus, eò provecta est; ut primæ classis Sicarii, Laniis obfirmatis minimè cedant; Atque Decreta Votiva, etiam in re sanguinariâ, *Consuetudinis* vires exæquent. In aliis quibuscunque, *Consuetudinis* potentia clarè elucescit: Adeò ut miraculi instar sit, audire, quot Professiones, Protestationes, Promissa, Verba grandia, jactitent plurimi; Et tamen, istis omnibus posthabitis, pro more consueto agere: Acsi Imagines essent, & Machinæ planè inanimes, solis *Consuetudinis* Rotis impulsæ & actæ. Videre etiam licet *Consuetudinis* Tyrannidem, in aliis multis. *Indi*, (loquor de *Gymnosophistis*, & Veteribus, & Modernis,) se leniter super Pyram componunt, atque hoc modo seipsos Igne sacrificant. Quin & Fœminæ cum Maritis in Rogum immitti properant. *Pueri Spartani*, antiquis temporibus, flagris cædi sustinebant, super Aram *Dianæ*, vix ejulatu, aut gemitu ullo emisso. Memini sub Initiis *Reginæ Elizabethæ*, *Rebellem* quendam *Hibernum*, Supplicationem *Deputato* obtulisse, ut Torque ligneâ, non Fune, suspenderetur; Quia illud magis in more Rebellibus erat. Inveniuntur Monachi in *Russiâ*, qui ad Pœnitentiam complendam, totâ nocte hyemali, in Vase Aquâ repleto, non recusabunt sedere, donec glacie constringantur. Plurima denique Exempla adduci poterint, planè stupendas *Consuetudinis* vires, tam super Animum, quàm super

ſuper Corpus, prodentia. Quandoquidem igitur *Mos*, veluti ſummus ſit Humanæ Vitæ Moderator & Magiſtratus, curæ ſit imprimis, ut *Mores* bonos aſciſcamus. Certè *Conſuetudo* validiſſima, cùm à pueritiâ incipit: Hanc *Educationem* appellamus; Quæ nihil aliud eſt, quam à teneris annis imbibita *Conſuetudo*. Ita videre eſt, in Linguis ediſcendis, Linguam ipſam magis commodè ſe applicare omnibus Expreſſionibus & Sonis; Artus quoque magis agiles & flexiles, ad omnes Poſituras & Motus eſſe; In Pueritiâ, aut Adoleſcentiâ, quàm poſteà. Veriſſimum enim eſt, Opſimathes iſtos novam plicam non benè admittere: Niſi fuerit in nonnullis Hominibus, quibus Animi nondum fixi, ſed eoſdem apertos ad omnia Præcepta conſervârunt, quò continuò Emendationem reciperent; Id quod rariſſimum eſt.

Verùm ſi *Conſuetudinis* vires, cùm ſimplex ſolummodò ſit, & ſejuncta, tantæ ſint; multò magis *Conſuetudo* copulata, & conjuncta, & in Collegium coacta, excellit. Iſthic enim Exemplum docet, relevat Societas, Emulatio ſtimulat, Gloria Animos extollit: Ita ut in hujuſmodi Locis, Vires & Influxus *Conſuetudinis* tanquam in Exaltatione ſint. Certè, Multiplicatio, & (ut *Chymicorum* Vocabulo utar,) *Projectio*, ſuper Naturam Humanam, conſiſtit in Societatibus benè inſtitutis, & Diſciplinâ ſalubri informatis. Etenim Reſpublicæ rectè adminiſtratæ, quin & Leges bonæ, alunt Virtutem in Herbâ, ſed Semina ipſius non multùm promovent. Verùm Infelicitatis Orbis hoc habet, ut Media maximarum virium, applicentur quandoque Finibus, minimè expetendis.

XXXVIII.

De Fortuna.

NEgari non poteſt, quin Accidentia & Caſus externi, ad Hominum *Fortunas*, vel promovendas, vel deprimendas, plurimùm poſſint. Gratia alicujus ex Magnatibus, Opportunitas, Aliorum Obitus, Occaſio Virtuti cujuſque congrua. Veruntamen, *Fortunam* ſuam fingere cuique præcipuè, in Manu propriâ eſt. *Faber quiſque Fortunæ ſuæ*; Inquit *Comicus*. Atque inter externas Cauſſas illa frequentiſſima; *Stultitiam unius, alterius Fortunam promovere*. Nemo enim ita ſubitò evehitur, ac Occaſione Errorum alterius. Ut inquit Adagium; *Serpens, niſi Serpentem comederit, non fit Draco*.

Virtutes apertæ & conſpicuæ *Laudes* pariunt; At inſunt Virtutes quædam occultæ & latentes, quæ pariunt *Fortunam*. Nimirum, Facultates nonnullæ ſe expediendi, quæ Nomen non habent. *Hiſpanum* Vocabulum, (*Deſemboltura*,) eas quadam ex parte innuit. Scilicet; Cùm non inveniuntur in Naturâ alicujus Obices aut Impedimenta: Sed Rotæ Animi ad Motum Rotarum *Fortunæ* verſatiles ſunt. Ita enim *Livius*, (poſtquàm *Catonem Majorem* his verbis deſcripſiſſet; *In illo Viro, tantum Robur Corporis & Animi fuit, ut quocunque loco natus eſſet*,

esset, Fortunam sibi facturus videretur,) Illud disertè notat, quòd ei fuisset *Ingenium Versatile*. Quare si quis limis & adductis Oculis aspiciat, videbit *Fortunam*: *Cæca* enim licèt sit, haud tamen prorsùs *Invisibilis*. Etenim Via *Fortunæ* similis est *Galaxiæ* in Æthere; Quæ Concursus est, sive Coacervatio complurium Stellarum minutarum, seorsim Invisibilium, sed conjunctim luminosarum. Eodem modo, complures Virtutes sunt exiguæ, & vix in Notam incurrentes; Sive potiùs Facultates & Consuetudines appositæ; Quæ *Fortunatos* reddunt. *Itali* ex ipsis nonnullas notant; Quales quis minimè putaret. Cum Hominem innuunt, cui prosperam *Fortunam* spondent, inter cæteras ejus Qualitates adjiciunt, quod habeat *Poco di Matto*. Neque sanè inveniuntur aliæ duæ Qualitates, magis ad hanc propitiæ; Quàm si quis habeat Modicum ex *Stulto*, & non nimium ex *Honesto*. Itaque, quibus Patria, aut Principes sui, nimiò plus chari extiterunt; Iidem nunquam *Fortunati* fuerunt; Neque profectò esse possunt. Quando enim Cogitationes suas, extra seipsum quis collocaverit, viam suam benè Inire nequit.

Fortuna præpropera, magna molientes, & nonnihil turbulentos, reddit; At *Fortuna* exercita ea est, quæ efficit Prudentes & Cordatos. *Fortuna* proculdubio, saltem propter Filias suas, Honorem meretur; *Confidentiam* scilicet, & *Existimationem*; Etenim has duas parit *Fortuna* prospera; Alteram intra Nosipsos; Alteram in aliis erga Nos; Eæque vicissim pariunt Animos & Auctoritatem. Viri cuncti prudentes, quo Invidiam suarum Virtutum amolian-tur, omnia *Providentiæ* & *Fortunæ* imputare solent: Ita enim decentiùs & liberiùs, eas sibi assumere possint: Quinetiam Majestatem Homini quandam addit, si videretur *Numini* Curæ esse. Sic *Cæsar* dum animaret Gubernatorem Navis in Tempestate, dixit; *Cæsarem portas, & Fortunam ejus*. Sic *Sylla* Nomen *Felicis* elegit, non *Magni*. Atque illud Observationem non præteriit; Eos, qui ex professo, Sapientiæ & Artibus propriis, nimium tribuerunt, in fine, *Infortunatos* evasisse.

Narratur de *Timotheo Atheniensi*, postquam in reddendis rationibus Præfecturæ suæ, hanc Clausulam, ad ravim usque, inseruisset; *Atque in hoc nullæ erant Fortunæ Partes*; Deinceps illi nihil cessisse prosperè. Sunt certè, quorum *Fortuna* similis Carminibus *Homeri*, quæ majore cum facilitate fluunt, quàm aliorum *Poetarum* Versus: Id quod *Plutarchus* de *Fortunâ Timoleontis*, ad *Fortunas Agesilai*, aut *Epaminondæ*, comparatâ, prædicat. Hoc verò ut fiat, sine dubio, in nobis ipsis, maximè situm est.

De

XXXIX.
De Usura Sive Foenore.

PLurimi Invectivas quasdam ingeniosas, in *Fœneratores*, commenti sunt. Dicunt; Miserum esse, Diabolum in *Dei* partem involasse, *Decimas* scilicet. *Fœneratorem* maximum esse *Sabbathi violatorem*; Aratrum siquidem suum non cessare *Sabbathis*. *Fœneratorem Fucum* esse, de quo *Virgilius*;

Ignavum Fucos Pecus à præsepibus arcent.

Fœneratorem, Legem primitivam, post Lapsum Hominis, latam, pessundare; Quæ fuit; *In sudore Vultus tui comedes Panem tuum*; Minimè verò; *In sudore Vultus alieni*. *Fœneratores* Pileis luteis indui oportere, quia *Judaizant*. Rem esse contra Naturam, ut *Pecunia* generaret *Pecuniam*; Et hujusmodi alia. Ego verò hoc dico tantùm; *Fœnus esse, inter Concessa, propter Duritiem Cordis*. Cum enim necesse sit Hominibus, ut *Pecunias* mutuò dent, & accipiant; Sintque tam duro Corde, ut eas gratis commodare nolint, reliquum est ut permittantur *Usuræ*. Alii nonnulli in medium adduxerunt, callidas quasdam & suspectas Propositiones, de Argentariis, & Excambiis publicis, Detectione Fortunarum Hominum singulorum, & aliis hujusmodi Artificiis. Verùm pauci de *Fœnore* disseruerunt solidè & utiliter. Optimum fuerit proponere nobis ante oculos, *Fœnoris Commoda*, & *Incommoda*; Ut Bonum vel ponderetur, vel separetur; Quinetiam cavere imprimis, ne dum *Fœnore* feramur in melius, intercipiamur & incidamus in pejus.

Incommoda Fœnoris hæc sunt. Primùm, quod Mercatorum numerum minuit. Nam si ignava hæc, *Pecuniæ* in *Fœnus* Erogatio, è medio tolleretur, *Nummi* non delitescerent præ Socordiâ, sed, magnâ ex parte, in Mercaturam impenderentur; Quæ instar *Venæ Portæ*, cuivis *Regno* est, ad Opes introducendas. Secundum, quod Mercatores inopes reddit: Sicut enim Colonus, Terram colere ita fructuosè nequit, si Reditum solvat nimis gravem; Ita Mercator, tam commodè & lucrosè, Mercaturam suam exercere vix potest, si *Pecuniis Fœnore* sumptis, negotietur. Tertium *Incommodum* duorum priorum Appendix quædam est, Portoriorum & Vectigalium publicorum Imminutio, quæ fluunt & refluunt, pro modo Commercii. Quartum, quod Thesaurum, & *Pecunias* Regni; sive Reipublicæ in paucorum Manus reducit: Cùm enim *Fœneratoris* Lucrum certum sit, cæterorum incertum, eveniet in fine Ludi, prout fit sæpè in Aleâ, ut maxima pars Pecuniæ Promo cedat. Illud autem pro inconcusso tenendum, florere Rempublicam imprimis, cùm *Pecuniæ* dispergantur, non coacerventur. Quintum, quod Terræ & Prædiorum pretium deprimit: Etenim *Pecuniæ* insumuntur, vel in Mercaturam, vel in Prædiorum Coemptiones; *Fœnus* autem utrique obviare videtur. Sextum, quod

Quod omnes Labores, Molimina, & Inventa nova quæcunque, enervat & hebetat; In quibus *Pecunia* minimè sibi deesset, nisi à Torpedine istâ impediretur. Postremum, quod Tinea est & Teredo Facultatum quam plurimorum Hominum; Id quod, tractu Temporis, Egestatem publicam parit.

Econtrariò, *Commoda Fœnoris* hæc sunt. Primò, quod utcunque *Usuræ* in aliquibus Mercaturæ noceant, in aliis nihilominùs prosunt: Certissimum enim est, maximam Mercaturæ partem, à junioribus Mercatoribus exerceri, *Fœnore* sumptis *Pecuniis*; Unde si *Fœnerator*, Pecunias suas, vel exigat, vel non emittat, secutura necessariò est magna Mercaturæ Clades. Secundum est, quod nisi prompta hæc à *Fœneratoribus Pecuniarum* Mutuatio, Hominum necessitatibus subveniret, in extremas angustias citò redigerentur; Quandoquidem cogerentur Res suas, (sive Bona Mobilia fuerint, sive Prædia,) nimis vili pretio vendere: Itaque, ubi *Fœnus* rodit tantùm, Distractiones præproperæ penitùs absorberent. Nam quantum ad *Oppignerationes*, aut ea quæ à *Jureconsultis* appellantur *Mortua vadia*, huic certè Malo remedium vix exhibebunt: Siquidem aut ea prorsùs non accipient Homines sine *Fœnore*; Aut si accipiant, solutione ad diem minimè præstitâ, summo jure agent. Memini *Pecuniosum* quendam, virum durum, rure agentem, qui solebat dicere; *In malam Crucem abeat ista Fœneratio; Impedimento est, quo minùs Pignorum & Obligationum pœnas exigere possimus.* Tertium & ultimum hoc est: Nugas meras dico, si quis existimet, Mutuationem pecuniarum facilem, non admisso *Fœnore*, fieri posse: Neq; rursùs quis animo cõprehenderit, innumera quæ sequentur mala, si Contractus illi, Mutui dati & accepti, convellantur. Itaq; de abolendis prorsùs *Usuris* Sermones facere ineptum foret. Respub. omnes, pro diversâ tamen ad *Sortem* ratione, eas tolerârunt; Adeò ut Opinio illa in *Utopiam* protinus releganda.

Dicamus jam de *Reformatione* & *Normâ Usurarum*, Quibus nimirum Modis, *Incommoda* earum optimè evitentur, *Commoda* retineantur. Patet jam, conferendo inter se *Commoda* & *Incommoda Usurarum*, (quod modò fecimus,) duo esse, quæ reconciliare oportet. Priùs, ut retundantur Dentes *Fœnoris*, ne nimium mordeat: Secundum, ut Viris pecuniosis aperiatur via, quâ ad Pecunias Mercatoribus præstandum invitentur, ne Commercium intercidat aut languescat. Hoc autem fieri non potest, nisi in *Fœnore*, duas Proportiones introducas; *Minorem*, & *Majorem*. Si enim *Fœnus*, ad unicam tantùm Proportionem, eamque minorem redigas, mutuò accipientem aliquantulùm levabis, sed Mercator *Pecunias* non facilè reperiet. Atque insuper notandum est, Mercaturam, cum sit omnium maximè lucrosa, *Fœnus* ad Proportionem benè magnam ferre posse; Alios Contractus minimè.

Ut his duabus Intentionibus satisfiat, hac viâ insistere licet. Duæ sunto *Fœnoris* Proportiones: Prior omnibus permittatur; Posterior cum licentiâ, aliquibus tantùm Hominibus, & in aliquibus Reipublicæ Locis, ubi Mercatura fervet, concedatur. Primò igitur, (si nos audias) reducatur *Fœnus* ad partem vicesimam *Sortis* pro Mutuatione in Annum: Ea Proportio Edicto promulgetur, ut libera sit omnibus.

Pro

Pro eâ accipiendâ, *Princeps* ſive Reſpublica, Mulctæ omni renunciet. Hoc ab Obſtructione aliquâ generali, aut Difficultate majore, Mutuationem conſervabit. Hoc innumeris Mutuatoribus, ruri & alibi degentibus, Solamini erit. Hoc magnâ ex parte Prædiorum pretia adaugebit. Quandoquidem annuus Valor prædiorum, hic apud Nos in *Angliâ*, excedet illam *Fœnoris*, ad hanc Proportionem redacti; Quantum annuus Valor ſex Librarum, excedit illum quinque tantùm. Hoc denique, Induſtrias Hominum, ad utilia & lucroſa Inventa, acuet & excitabit: Eò quod plurimi hujuſmodi Inventis potiùs ſe dedent, quàm Lucro tam exili, quale diximus, ex *Uſuris*, acquieſcere; Præſertim cùm Lucro jampridèm majori ex iiſdem aſſueviſſent. Secundò, certis quibuſdam Hominibus, commodandi Mercatoribus notis, & non aliis quibuſcunque Hominibus, *Licentia* concedatur: Hoc autem fiat, additis Cautionibus quæ ſequuntur. Sit Proportio, (etiam hæc de quâ loquimur,) illâ paulò remiſſior, quàm anteà ſolvere ſolebant: Hoc pacto, univerſi, tam Mercatores, quam alii, Reformatione hac recreabuntur. *Princeps* autem, ſive Reſp. exiguam aliquam Summam percipiat, pro *Licentiis* ſingulis; Reliquum Lucri, *Fœneratori* cedat: Si enim Lucrum *Fœneratoris* leviter tantùm minuatur, eum nullo modo à *Fœnore* exercendo deterrebit: Exempli gratiâ; Si quis anteà decem, aut novem Libras, pro *Sorte* centum Librarum, quotannis accipere ſolebat; Is etiam octo potiùs Libris, contentus erit, quàm *Fœneratorem* exuet; Aut certa cum Incertis commutabit. Sint iſti, quibus *Licentia* ſcilicet conceditur, numero minimè definiti; Sed tamen ad Urbes aliquas, & Oppida quæ Mercaturâ florent, reſtringantur: Ita enim, prætextu *Licentiarum*, Opportunitatem non habebunt, *Pecunias* aliorum pro ſuis commodandi: Nec novem aut octo Librarum Proportio, Licentiâ munita, generalem illam quinque Librarum abſorbebit: Nemo ſiquidem, *Pecunias* ſuas, procul à ſe mittere, aut in Manus ignotas concredere, præoptabit.

XL.

De Iuventute & Senectute.

IVvenis Annis poterit eſſe Senex *Horis*, ſi *Temporis* jacturam non fecerit. Sed hoc rarò contingit. Generaliter, *Juventus* ſimilis eſt primis Cogitationibus, quæ Secundis Sapientiâ cedunt. Etenim ineſt Cogitationibus *Juventus* quædam, non minùs quàm Ætatibus. Attamen Inventio *Juvenum* vivacior eſt quàm *Senum*; Atque Imaginationes in Mentes eorum illabuntur meliùs, & veluti diviniùs. Ingenia præfervida & quæ Cupiditatibus violentis, ac perturbationibus, hûc illûc impelluntur, non matura fiunt ad res gerendas, donec *Meridiem* Ætatis ſuæ attigerint: Ut videre eſt in *Julio Cæſare*, & *Septimio Severo*. De quorum poſteriore dictum eſt; *Juventutem egit Erroribus, imò Furoribus, plenam:* Qui tamen, in Serie *Imperatorum* univerſâ, fuit propemodùm celeberrimus. Sed Ingenia ſedata & compoſita, etiam in *Juventute* florere poſſint. Cujus rei Exempla cernuntur, in *Auguſto Cæſare, Coſmo Duce Florentiæ, Gaſtono de Fois*, & aliis nonnullis.

nonnullis. Ex alterâ parte, Calor & Vivacitas, si in *Senectute* inveniantur, Temperamentum optimum constituunt ad Negotia. *Juvenes* ad Inveniendum magis idonei sunt, quàm ad Judicandum; Et Executione potiùs quàm Consiliis validi; Et ad Negotia nova meliùs adhibentur, quàm ad Consueta. Etenim, Experientia *Senum*, in iis quæ sub Experientiâ eorum cadunt, eos dirigit; sed in Rebus novis, eos seducit. Errores *Juvenum* Negotia sæpenumerò pessundant; Verùm Errores *Senum* non ultrà ferè procedunt; Nisi ut plus fieri potuisset, aut citiùs. *Juvenes*, in rebus gerendis & tractandis, majora amplectuntur, quam comprehendere valeant; Plura movent, quàm componere rursùs sciunt; Ad Fines advolant Gradibus & Mediis non benè pensitatis; Præcepta quædam absurdè persequuntur, in quæ casu inciderunt; Extrema Remedia à principio usque tentant; Denique quod Errores conduplicat, Errores agnoscere, aut revocare, detrectant: Similes Equis malè domitis, quæ nec se sistere, nec vertere, volunt. *Senes* plus satis objiciunt; In Consultationibus nimiùm Morantur; Pericula plusquàm expedit reformidant; Pœnitentiâ præproperâ vacillant; Atque Negotia rarò admodum ad periodum justam deducunt; Sat putantes Mediocritate quadam Successûs frui. Bonum certè fuerit, in Negotiis, mixturam adhibere, & *Senum*, & *Juvenum*: Illud enim in præsens utile erit, ut Virtutes utriusque Ætatis, Defectus earum corrigent; Utile etiam Futuro, ut *Juvenes* perdiscant, dum *Senes* moderentur; Postremò Accidentia Externa meliùs compescit, quia *Senes* Auctoritate, *Juvenes* Gratiâ & Popularitate, pollent. At in Moralibus, *Juventus* fortassè primas tenebit, ut *Senectus* in Politicis. Ex *Rabbinis* quispiam, super Textum illum; (*Juvenes vestri videbunt Visiones, & Senes vestri somniabunt Somnia*;) sic infert; Quod *Juvenes*, propiore ad se aditu, *Deus* dignatur, quàm *Senes*: Quia *Visio* Revelatio clarior & manifestior est, quàm *Somnium*. Et sanè, quantò quis magis, de Mundo bibit, tantò plus Toxico ejus inficitur: Tum *Senectus*, potiùs in Facultatibus Intellectûs, quàm in Virtutibus Voluntatis & Affectuum, proficit. Sunt, qui in *Juventute* admodum præcoces sunt, sed currentibus annis citò marcescunt, & deveniunt evanidi. Tales sunt; Primò qui Ingenia nacti sunt fragilia, quorum Acies facilè retunditur: Qualis fuit *Hermogenes Rhetor*; Cujus Libri subtilissimi sunt; Verùm ipse paulò post stupidus evasit. Secundum Genus eorum, quibus Naturales quædam Facultates insunt, quæ magis *Juventutem* decent, quàm *Senectutem*; Qualis est Oratio fluens, & luxuriosa; Quæ in *Juvene* laudatur; In *Sene* non item. Ita *Cicero* loquitur de *Hortensio*; *Idem manebat, neque idem decebat.* Tertium eorum, qui sub initiis, nimiùm efferuntur; Et Magnanimitate præditi sunt, supra quam Ætas provectior ferre valeat: Qualis fuit *Scipio Africanus*, de quo *Livius* ita prædicat; *Ultima Primis cedebant.*

XLI.

De Pulchritudine.

V*Irtus*, instar Gemmæ pretiosæ, optima est, sine Ornamentis inserta. Atq; profectò eadem præstat, in Corpore decoro, licèt non delicato; Quodque Aspectus Dignitatem potiùs præ se ferat, quàm *Pulchritudinem*. Neque ferè reperies, eximiè *formosos*, Virtutibus pollere: Ac si Natura, in hoc magis incubuisset, ut non turpiter erraret, quàm ut aliquid excellens produceret. Itaque Conversationibus apti sunt, at excelsos Spiritus non gerunt: Et Urbanitati potiùs student, quàm Virtuti. Sed hoc in omnibus non tenet. Siquidem *Augustus Cæsar*, *Titus Vespasianus*, *Philippus Pulcher Rex Gallus*, *Edovardus Quartus Rex Angliæ*, *Alcibiades Atheniensis*, *Ismael Persa*, Viri prorsùs magni fuerunt, & nihilominùs *Perpulchri*.

In *Pulchritudine* præfertur Venustas Colori; Et decorus ac gratiosus Oris & Corporis Motus, ipsi Venustati. Ea præcipua *Pulchritudinis* portio quam Pictura repræsentare non potest; Imò nec Effigies ipsa viva; primo aspectu. Non reperitur *Pulchritudo* aliqua excellens, cui non insit aliquid minùs conforme, in Compagine. Haud facilè quis dixerit, utrùm *Apelles*, aut *Albertus Durerus*, Nugator major fuerit; Quorum alter Hominem secundum Proportiones Geometricas effingere voluit; Alter, ex compluribus Faciebus, optimas quasque Partes desumendo, unam satagebat depingere excellentem. Tales, (credo,) Effigies, vix ulli placebunt, præterquam Pictori ipsi. Non quin existimem, elegantiorem Faciem depingi à Pictore posse, quàm unquam in vivis fuit; Sed hoc ei contingere oportet, ex felicitate quadam, & casu, (veluti Musicis sui Cantus, non autem ex Regulis Artis. Videre est Facies nonnullas, quarum Partes singulæ, Examini si subjiciantur, vix unam reperies quam separatim probes; Quæ tamen in consortio satis placent. Quod si verum sit, *Pulchritudinem* præcipuam sitam esse, in Motu decoro, mirum sanè non est, si provectiores ætate, aliquando videantur Junioribus *amabiliores*: Secundum illud *Euripidis*; *Pulchrorum Autumnus Pulcher*: Etenim fieri non potest, ut Juvenis per omnia decus tueatur, nisi fortè Juventutem ipsam, ad Supplementum Decoris assumas. *Pulchritudo* est instar Fructûs Horarii, qui facilè corrumpitur, nec diù durat: Atque sæpè Juventutem inducit dissolutam, Senectutem autem serò pœnitentem: Attamen si benè collocetur, Virtutes splendere facit, Vitia erubescere.

XLII.
De Deformitate.

Deformes Naturam ferè ulciſcuntur: Sicut enim Natura minùs illis propitia fuit, ita & illi Naturæ viciſſim adverſi; Cum ſint plerique ipſorum, (ut loquitur *Scriptura*,) *Sine Affectione Naturali.* Eſt proculdubiò Conſenſus, inter Animam & Corpus; Atque Natura, *Ubi peccat in uno, periclitatur in altero.* Sed quia in Fabricâ Animæ conceditur Homini Electio, in Fabricâ Corporis imponitur Neceſſitas; Aſtra Inclinationis Naturalis, obſcurantur nonnunquam, à Sole Virtutis & Diſciplinæ. Conſentaneum itaque fuerit, de *Deformitate* dicere, non ut Signo, quod quandoque fallit; Sed ut Cauſsâ, quæ per-rarò effectu deſtituitur. Quicunque in Perſonâ ſuâ, aliquid habet, quod Contemptum inducit, perpetuum habet in ſe ſtimulum, quò à Contemptu ſe vindicet: Itaq; *Deformes* ſemper audaciſſimi; In principio, veluti in Defenſione ſuâ, utpote qui Contemptui exponuntur,; Sed proceſſu Temporis, ex Habitu acquiſito. Iterùm *Deformitas* Induſtriam acuit; Ejus generis Induſtriam, ut aliorum Defectus & Infirmitates ſedulò rimentur; Unde habeant quod rependant. Prætereà, in potentioribus, Suſpiciones & Zelotypiam, verſus eos, extinguit; Veluti Homines quos tutò deſpicere liceat: Competitores autem & Æmulos conſopit; Utpote nihil ſuſpicantes, de promotione eorum ad Honores, donec ipſos in poſſeſſione Honorum videant. Adeò ut ſi rem diligenter introſpicias, in magnis Ingeniis, *Deformitas* Aſcenſum ad Honores patefacit. *Reges*, antiquis temporibus, (atque hodiè etiam in *Imperiis* nonnullis,) *Eunuchorum* Fidei magnoperè inniti ſolebant: Qui enim erga omnes invidi ſunt, uni magis fidi ſunt, & obnoxii. Attamen fidem illis adhibebant, potiùs ut Rimatoribus bonis & Suſurronibus, quàm aut Magiſtratibus aut Miniſtris publicis. Similis etiam eſt Ratio *Deformium.* Manet illa Regula, quam anteà poſuimus: *Deformes*, ſi animoſi ſint, à Deriſu & Ignominiâ liberare ſe gnaviter contendent: Quod fieri non poteſt, niſi aut per Virtutem, aut per Malitiam. Itaque nil mirum cuiquam videatur, ſi quandoque in Viros egregios evadant; Qualis fuit *Ageſilaus*, *Zangerus Solymanni Filius*, *Æſopus*, *Gaſca Peruviæ Præfectus*; Quin & *Socrates* illis annumerari poſſit; Cum aliis.

XLIII.

De Ædificiis.

Ædes extruuntur, ut in iis habitemus, non ut eas ſpectemus: Pulchritudini igitur præponatur Uſus, niſi fortè utrunque obtineri poſſit. Relinquamus Fabricas *Ædium* ſpecioſas, quæ Admirationem incutiunt, *Palatiis Poetarum incantatis*; Qui eas extruunt ſumptu parvo. Qui *Domum* elegantem ædificat, ſed in ſitu malo, Carceri ſeipſum mandat. Situm autem malum intelligo, non tantùm ubi Aer inſalubris, ſed etiam ubi Aer inæqualis eſt: Quales ſunt *Ædes*, quæ extruuntur quidem, in Colliculo paululùm elevato; Sed cincto undique, more Theatri, Collibus altioribus; Ubi Ardor Solis conſtringitur, Venti autem, veluti in Canalibus, variis æſtibus reciprocantur: Adeò ut in hujuſmodi ſitu, ſubitò ſentias, diverſitatem non minorem, Caloris & Frigoris, quàm ſi in Locis diverſis habitares. Neque malum Situm facit Aeris ſolummodò Conditio prava; Verùm etiam Viarum & Adituum Incommoditas; Fora Rerum Venalium indiga; Et (ſi *Momum* conſulas) Vicini mali. De compluribus aliis non loquor; Qualia ſunt, Aquarum abſentia; Sylvarum Defectus, quæ & Focum, & Umbram, præbeant; Sterilitas Soli, aut quod ex variis Glebarum Generibus minimè commiſtum ſit; Proſpectus coarctatus; Defectus Terræ planæ & æquabilis; Locorum Defectus in propinquo, qui Venationibus, Aucupiis, Curſibus Equorum, idonei ſint; Mare nimis in vicino, aut nimis in remoto; Commoditas nulla Fluviorum Navigabilium, aut etiam Incommoditas ipſorum ob Inundationes; Situs remotior ab Urbibus magnis, quod Negotiis obeſt, aut etiam propinquior, quod Victui neceſſaria abſorbet, & omnia cara reddit; Locus ubi quis Latifundia ampla poſſideat, aut acquirere poſſit, & Locus contrà ubi pennas extendere nequeat: Quæ ſingula minimè eo animo enumeramus, acſi *Domus* aliqua his Incommodis omnibus vacare poſſit, verùm ut tot ex illis evitemus, quot evitari concedatur; Atque rursùs, ſi quis *Domos* plures ædificet, ita rem diſponat, ut quæ in unâ deſint Commoditates, adſint in alterâ. Reſponſum *Luculli Pompeio*, bellulum erat: Qui, cùm in Palatio *Luculli*, immenſas & luminoſas Porticus & Cameras conſpexiſſet, ſic infit; *Optimè proculdubiò hìc habitatur Æſtate, ſed quomodo Hyemem toleras?* Cui *Lucullus*; *Quid, numnam me putas, Avium prudentiam non aſſequi; Quarum nonnullæ, Hyeme ingruente, ſedes mutant?*

Tranſeundum jam à Situ *Domus*, ad *Domum* ipſam. Imitabimur *Ciceronem*; Qui Libros conſcripſit *De Oratore*, & Librum unicum qui inſcribitur *Orator*: Quorum priores *Præcepta Artis* tradunt, poſterior *Perfectionem*. Deſcribemus igitur *Palatium Regium*, atque ejuſdem *Modulum* quendam conficiemus. Prorsùs enim mirablis res eſt, tam vaſtas hodiè exiſtere Moles in *Europâ*, quales ſunt *Vaticanum*, & *Eſcuriale*, & nonnullæ aliæ; In quibus tamen, *Cameram* aliquam verè magnificam, vix reperies.

Primùm

Primum igitur ſtatuo, *Palatium* perfectum neutiquam eſſe, niſi duas habeat Portiones diverſas; *Portionem Convivii*, ut loquitur Liber *Heſter*; Et *Portionem Manſionis* ſive Familiæ: Alterum ad Pompas, Magnificentias, & Celebritates; Alteram, ad Habitationis uſum. Intelligo, *Portiones* iſtas duas, extrui debere, non ut Latera *Domûs*, ſed ut *Frontis* ipſius Partes: Eaſque exteriùs uniformes eſſe, licèt interiùs longè diverſas. Conjungi autem volumus *Portiones* iſtas, per Turrim ſublimem & ſplendidam, in medio Frontis. Atque, quoad *Portionem Convivii*, unicam tantùm illic *Cameram* poni velim; Eamque ſupra Gradus, quinquaginta pedes ad minus altam: Et ſubter eam, *Cameram* item alteram, ſimilis longitudinis & latitudinis; Quæ Apparatum & Inſtructionem, ad Feſta Ludos, & ejuſmodi Magnificentias; Actores etiam, dum ſe ornent & parent, commodè recipiat. Alteram *Portionem*, *Manſionis*, ſcilicet, dividi velim præcipuè, in *Aulam*, & *Sacellum*. utramque amplam & pulchram: Eas verò per univerſam *Portionis* Longitudinem, extendi nolim; Sed relinqui in exitu Cœnacula duo; Hyemale & Æſtivale: Atque ſubter hæc omnia, (excepto *Sacello*,) Cellas amplas ſubterraneas, collocari volo; Quæ Culinis privatis, Promptuariis, Panariis, & ſimilibus, inſerviant. Quantum ad Turrim; Eam elevari volo, uſque ad duo Tabulata; Utrunque quindecim pedes altum, ſupra duas Alas Frontis; Coopertam Plumbo, æquabili, atque ſtatuis per fulcra Laterum, in ſummitate, decoratam: Eandem Turrim in Cubicula diverſa diſtingui volo. Gradus autem Turris apertos eſſe, & in ſe revertentes, & per Senos ſubinde diviſos; Utrinque ſtatuis ligneis, inauratis, vel ſaltem ænei coloris, cinctos, cum Statione ſpatioſâ & latâ in vertice. Verùm cavendum, ne Locus ubi Famuli comedant, ſit ad imum Graduum, vel propè: Si enim ſit, Ciborum Nidor aſcendet, tanquam in Tubo quodam. Et de *Fronte Ædificii* hactenùs. Tantùm intelligo Gradus primos Aſcensûs, ad viginti pedes ſuſtolli debere; Altitudinem ſcilicet Tabulati inferioris.

Ultra *Frontem Ædificii*, Aream ſpatioſam deſigno, Cujus Latera tria ſint ipſa *Ædium Fronte* haud paulùm humiliora; Atque in quatuor Angulis ejuſdem Areæ, Turres extruantur, Altitudinem Laterum Prædictorum nonnihil ſuperantes, ad Gradus, quibus in ſuperiora aſcendatur, capiendos: Quæ Turres, non recipiantur in Planum *Ædificii*; Sed extra promineant. Area autem integra Lapidibus latis quadrangulis minimè ſubſternatur; Nam hujuſmodi pavimenta Calorem moleſtum æſtate, & ſimiliter Frigus aſperum hyeme, immittunt; Sed habeat Ambulacra, ex ejuſmodi Lapidibus, per latera tantùm *Ædificii*; Et Formam Crucis, ex iiſdem, in medio; Cum Quadris interpoſitis, quæ gramine veſtiantur, detonſo quidem, ſed non nimis propè Terram. Latus univerſum Areæ, ex *parte Convivii*, occupent ſpatioſæ & ſpecioſæ *Porticus*. In quibus ſingulis *Porticibus*, ſint in Laquearibus, tres aut quinque Sphæræ concavæ, (Cupulas vocant,) pulchræ, in Longitudine poſitæ, ad æqualem diſtantiam: Sint quoque Feneſtræ, ex vitro colorato, ubi pingantur Columnæ, Imagines omnigenæ, Flores, & ſimilia. At Latus ex *parte Familiæ*, ſimul cum Latere tertio è regione *Frontis*, complectatur *Cameras præſentiales*, & alias uſûs

ac Decoris ordinarii; Atque rursùs Cubicula: Sintque etiam tria ista, Latera ita extructa, ut exhibeant *Ædificium* duplex; Non translucida, sed ex alterâ tantùm parte fenestrata; Ut tam matutinis, quàm vespertinis temporibus, præstò sint *Cameræ*, in quas Sol non intret. Accommodentur etiam eo modo, ut habeantur ibi *Cubicula* & *Cameræ* tam Æstivales ad Refrigerium, quàm Hyemales ad Frigus arcendum. Invenies non rarò *Ædes* pulchras, sed tamen ita Vitro & Fenestris repletas, ut vix locum suppeditent, ubi te recipias aut ad Solem, aut ad Frigus, evitandum. Quantum ad Fenestras prominentes sive arcuatas, eas probo tanquam Res commodas, (Urbibus sanè Fenestræ ad Planum *Ædificii*, & minimè protuberantes, magis conveniunt, propter Uniformitatem Structuræ Plateas versus;) Sunt enim Receptus Colloquiis opportuni: Atque insuper, tam Ventum, quàm Solem, summovent; Quod enim aliàs, per totam ferè *Cameram*, pertransisset, vix ultra Fenestram penetrabit. Raræ tamen sint hujusmodi Fenestræ arcuatæ, non ultra quatuor; Duæ scilicet, ex utroque Latere Areæ.

Ultra hanc, quam diximus, *Aream*, sit alia interior, paris, & Amplitudinis, & Altitudinis; *Horto* per exterius circumcincta; Interius autem, Ambulacris pulchris, Arcuatis, usque ad primum Tabulatum, circundata. Pars autem exterior Solarii inferioris versus *Hortum*, quatenus ad duo Latera, convertatur in *Specum* sive *Cavernam*, (*Grottam* Moderni vocant,) ad Umbram & Æstivationem; Apertam, aut Fenestratam, tantùm ex parte *Horti:* Sit autem *Caverna* illa Solo æqua, non omninò depressa; Et eleganti Pavimento strata, ad Terræ Vapores excludendos. Erigatur autem in Medio istius Areæ *Fons* splendidus; aut Opus aliquod ex Statuis magnificum; Pavimentum autem simile sit Areæ illi antedictæ. Hujus Areæ *Ædificia*, ex utroque Latere, destinentur *Cameris*, & *Conclavibus*, secretioribus: Latus autem transversum, Porticibus etiam secretioribus. Curandum verò, ut aliquæ, tam ex Cameris & Conclavibus, quàm ex Porticibus, designentur ad Usum Infirmorum; Si fortè *Princeps*, aut quivis è Grandioribus, ægrotaverit. Habeant autem Portiones singulæ ægris destinatæ, (ut Moderni loquuntur,) *Ante-Cameram*, *Cameram* ad Cubile, & *Re-Cameram*. Hæc autem, quæ diximus, supra secundum Solarium collocentur. At Latus transversum Solarii inferioris, versus *Hortum* convertatur in Porticum, speciosam, patentem, & Columnis fultam. Rursùs, supra Solarium tertium, ex omnibus tribus Lateribus, statuantur Porticus elegantes, columnares, & apertæ, ad Prospectum & Refrigerium *Horti* excipiendum. Verùm ad Angulos duos Lateris transversi, in Solario secundo, accommodentur & ornentur, duo splendida & delicata *Conclavia*, (*Cabinettos* Moderni vocant;) Pavimento nitente, Aulæis sumptuosis instructa, Vitro Crystallino fenestrata, cum Cupolâ elegante in medio. Sint autem *Conclavia* illa, Rebus curiosis omnigenis, & spectatu dignis, referta. In supremis quoque Porticibus, (si fieri posset,) optarem collocari, juxta parietes, in locis diversis, *Fonticulos* quosdam Aquam emittentes; Qui per secretos Tubos iterum transeant. Interior autem pars, in Solario superiore, versus Aream, formetur in Porticus & Ambulacra, benè munita

nita & obducta, ad usum Convalescentium. Atque hactenus de *Modulo Palatii* ipsius: Nam de Balneis, & Piscinis, non loquor. Supereſt tamen, ut antequam ad Frontem Ædium pervenias, collocentur Areæ tres; Area viridis, gramine veſtita, cum Pariete in Circuitu, & juxta Parietem Arboribus, ordine positis, ſata Area altera, ejuſdem amplitudinis, ſed in Pariete cujus, ſint Turriculæ extructæ, aut ſimile quid ejuſmodi elegantiæ: Area item tertia, quæ cum Fronte ipsâ *Ædium*, Quadrangulum conſtituat; Quam *Ædificio* certè aliquo circundatam nolo; Neque rursùs nudis Parietibus cinctam; Sed Ambulacris ſupra Columnas, non Arcus, erectis; In ſummitate verò plumbo, vel Lapide Quadrato, coopertis, & ad latera elegantibus Statuis parvis, æneî Coloris, munitis, clauſam. Quatenus verò ad *Ædificia* omnia, quæ uſibus familiaribus inſerviunt, ſummoveantur illa, ad aliquam diſtantiam, à *Palatio* ipſo; Ita tamen, ut interponantur *Porticus* humiliores, & obtectæ; Intra quas ad *Palatium* tranſire poſſis.

XLIV.

De Hortis.

Deus ipſe primus plantavit *Hortum.* Atque revera, inter Solatia humana, illud *Horti* eſt puriſſimum. Etenim Spiritus Hominum maximè reficit & oblectat; Quo ſine, *Ædificia* & *Palatia*, Manûs tantùm ſunt Opera, nec ſapiunt Naturam. Quinetiam notabis, Secula cùm proficiunt in Culturâ & Magnificentiâ, citiùs pervenire ad *Ædificiorum* pulchritudinem, quàm ad *Hortorum* Elegantiam & Amænitatem: Quaſi Elegantia illa *Hortorum* eſſet Res perfectior.

Statuo in *Hortis Regalibus*, aſſignari oportere *Hortos*, pro ſingulis Anni *Menſibus*: In quibus, ſeparatim, Plantæ, quæ illo *Menſe* florent & vigent, producantur. Pro *Decembri*, *Januario*, & fine *Novembris*, eligendæ ſunt Plantæ, quæ per totam Hyemem vireſcunt; Quales ſunt, Aquifolia; Hedera; Laurus; Juniperus; Cupreſſus; Taxus; Buxus; Pinus; Abies: Roſmarinus; Lavendula; Pervinea, Flore albo, purpureo, & cæruleo, Chamedris; Irides quoad Folia; Arantia, Limones, & Myrtus, ſi Calidariis conſerventur; Et Amaracus juxta Parietem & verſus Solem ſatus. Sequuntur pro fine *Januarii*, & *Februario*; Arbuſtum Chamæleæ Germanicæ ſive Mezereonis, quæ eo tempore floret; Crocus vernus, Flore luteo, & glauco; Primulæ Veris; Anemones; Tulipa præcox: Hyacynthus Orientalis; Chamairis; Fritellaria. Pro *Martio*; Omne genus Violarum, præcipuè Purpureæ ſimplici flore, quæ ſunt præcociſſimæ; Pſeudo-Narciſſus luteus; Bellis; Amygdalus, quæ tunc floret; Malus Perſica, & Cornus, quæ etiam tunc florent; Rubus odoratus. Pro *Aprili*; Viola flore albo multiplice; Parietaria lutea: Leucoium; Herba paralyſis; Irides, & Lilia omnigena; Flores Roris marini; Tulipa; Pæonia, flore multiplici; Narciſſus verus; Periclemenum *Sabaudicum*; Ceraſus, & Pyrus,

Pyrus, & Prunus diversi generis in flore; Acanthus, quæ tum Folia emittit; Arbor Lelac. Pro *Maio*, & *Junio*; Cama-cariophyllus omnium generum, præcipuè virgineus; Omne Genus Rosarum, Moschatâ solâ exceptâ, quæ seriùs floret; Periclemenum commune; Fraga; Buglossum; Columbina; Flos Africanus, simplex, & multiplex; Cerasus, quæ tum fructum profert; Ribes; Ficus in Fructu; Baccæ Rubi Idæi, Vitis Flores; Lavendula florens; Satyrium Hortense flore albo; Herba Muscaria; Lilium Convallium; Malus florens; Flos Cyaneus. Pro *Julio*; Cariophyllata omnium generum; Rosa Moschata; Tilia florens; Pyra, & Poma, & Pruna præcocia. Pro *Augusto*; Pruna omnium generum; Pyra; Mala Armeniaca; Baccæ Oxyacanthæ; Nuces Avellanæ; Melones Moschatellini; & omnigeni Coloris Delphinum, sive Consolida Regalis. Pro *Septembri*; Uvæ; Poma; Papaver variorum colorum; Mala Persica; Melo-cotonea; Nectarinæ; Corna; Pyra Hyemalia; Cydonea. Pro *Octobri*, & principio *Novembris*; Sorba; Mespila; Pruna Sylvestria; Rosæ seræ; Malvæ arborescentes flore Roseo; & similia. Hæ verò, quas enumeravimus, Plantæ, *Climati Londinensi* conveniunt. Sed hoc volo, ut sit alicubi, quasi Ver perpetuum, prout fert Loci Conditio.

Quoniam autem *Odor Florum*, spirans in Aere, (ubi undulat more Modulationis *Musicæ*,) gratior multo est, quàm si eos decerpas manu, ideò nihil magis confert, ad delectationem illam, quæ ex *Odore Florum* percipitur, quàm nosse eos *Flores*, & *Plantas*, quæ adhuc crescentes, nec avulsæ, maximè emittunt Auras suaves, & Aerem *Odore* perfundunt. Rosæ tam pallidæ, quàm Rubeæ, dum crescunt, *Odoris* sui sunt tenaces, nec Aerem tingunt; Adeò ut juxta Sepem earum ambulans, nihil *Odoris* percipies, etiamsi hoc experiaris tempore Roris matutini. Laurus itidem, dum crescit, *Odoris* parum emittit: Neque etiam Ros-marinus, aut Amaracus. Id, quod ante omnia, suavissimo *Odore* Aerem (crescens) imbuit, est Viola; præcipuè alba, Flore multiplici; Quæ bis quotannis floret; Medio *Aprilis*, & sub finem *Augusti*. Ei proximè accedit Rosa Moschata: Tum Folia Fragariæ marcescentis, quæ *Halitum* emittunt planè *Cardiacum*. Tum Flores Vitis, qui apparent in Racemis noviter protrusis, ad instar pulveris, qualis est in Caule Plantaginis. Tum Rubus odoratus. Tum Parietaria lutea, quæ gratissimum edit *Odorem*, sata juxta Fenestras Conclavis, aut Cubiculi in imo Solario siti: Tum Cariophyllatæ, tam minores, quàm majores; Tum Flores Tiliæ: Tum Periclymeni Flores, eminùs locati: Tum Flores Lavendulæ. De Floribus Fabæ non loquor, quoniam campestres sunt. At ea, quæ Aerem, jucundissimò *Odore* perfundunt, sed non nisi calcata, aut contusa, sunt tria; Pimpinella, Serpillum, & Mentha Aquatica. Itaque Ambulacra integra his sunt conserenda, ut *Odorem* eorum calcando exprimas.

Horti Contentum, (loquor autem de *Hortis Regiis*, sicut feci de *Ædificiis*,) haud minus triginta Jugerum esse debet: Atque illud in tres Partes dividi convenit: *Graminetum* in Introitu; *Fruticetum* sive *Eremum* in Exitu; Et *Hortum præcipuum* in Medio: Præter *Ambulacra* utrinque ad Latera. Mihi quidem placet, quatuor Jugera *Gramineto* assignari;

assignari; Sex *Fruticeto*; Bis quatuor ad *Ambulacra* ad Latera; Et *Horto præcipuo* Duodecim. Oblectamentum ex *Graminceto* duplex est: Primum quidem Oculis, quibus nihil jucundius est, quàm Gramen subinde tonsum, & virescens: Alterum, quoniam in medio Orbita purganda est, quâ iri possit versus Frontispicium *Sepis magnificæ*, quæ *Hortum præcipuum* includat. At quoniam Orbita ista longa erit, neque in magnis Ardoribus, Anni, aut Diei, Umbra *Horti* emenda est, Ambulatione per *Gramimetum*, exposito Sole; Ideo *Ambulacra* obtecta, duodecim pedes alta, ex opere lignario, utrinque ad Latera *Gramineti* extruenda sunt, per quæ *Hortum* introire possis, in Umbrâ continuâ. Quantum autem ad *Schemata*, & *Figuras*, ex varii Coloris terrâ distinctas, quæ subjaceant Fenestris *Ædificii*, Nugæ planè sunt. Sæpiùs videas in Placentis talia. Figura quadrata *Horto* optimè convenit; Quam undique Sepi pulcherrimâ & arcuatâ claudi oportet. Arcus extollantur supra Columnas, ex opere Lignario, pedes decem alti, lati sex: Spatia autem inter Columnas, ejusdem dimensionis sint cum Latitudine Arcûs. Supra Arcus sit Sepes continuata, pedes quatuor alta, ex opere itidem Lignario; Et hanc supra, sit Turricula in Summitate Arcûs cujusque extructa, cujus interior Capacitas sufficiat Avicularum Caveæ excipiendæ. Et supra Interstitia Arcuum collocentur aliæ aliquæ Figuræ inauratæ, continentes lamellas Vitri colorati, quibus variè ludant Radii Solares. Hanc autem Sepem intelligo, supra Aggerem, haud præcipitem quidem, sed mediocriter declivem, sex pedes altum, totum Floribus consitum, erigendam esse. Intelligo etiam, ut hæc Quadra *Horti*, non totam Soli Latitudinem occupet, sed satis Spatii, variis Ambulacris conficiendis, utrinque ad Latera relinquat; In quæ, obtecta illa *Gramineti Ambulacra*, de quibus diximus, deducant. Verùm ad Introitum & Exitum *Horti*, hujusmodi *Ambulacra* cum Sepibus, omninò omittenda sunt: In Introitu quidem, ne conspectum *amœnæ* illius *Sepis*, à *Gramineto* impediat; In Exitu autem, ne Prospectum *Fruticeti* per Arcus intercipiat.

Dispositionem Soli, intra Claustrum *Sepis*, variandam ad placitum relinquo: Hoc interim monens, ut quæcunque ea tandem sit; nimis curiosa & operosa ne sit. *Imagines* excisas ex Junipero, vel aliâ materiâ Hortensi, non probo: Puerilia sunt ista. Humiles Sepiculæ rotundæ, instar Fimbriarum, cum Pyramidibus parvulis, placent. Columnas etiam, & Pyramides altas, ex opere Lignario, in aliquibus locis sparsas, Sepibus vestitas, recipio. *Ambulacra* ampla & spatiosa esse volo. *Ambulacra* angustiora & obtectiora ad Latera summovenda sunt, neutiquam verò in Pomærio *Horti* præcipui collocanda. Consulerem etiam, ut in medio *Horti* sit *Monticellus* pulcher, cum tribus Ascensûs Ordinibus, & tribus *Ambulacris*, ejus latitudinis, ut quatuor unà ambulare possint. Et hæc insuper *Ambulacra* perfectè Circularia esse suadeo, absque Figuris Propugnaculorum. Altitudo autem *Monticelli* triginta pedum esto: Atque in vertice, *Domicellus* elegans extruatur, cum Caminis venustè ordinatis, & absque multo Vitro.

Fontes quod attinet, magno sunt illi Ornamento, & Refrigerio; Sed Stagna, & Piscinæ, exulent: *Hortum* enim insalubrem reddunt, & scatentem Muscis, Ranis, & similibus. *Fontes* duorum generum

intelligo

intelligo; Unum qui Aquam salientem verset, & dispergat, cum Crateribus suis; Alterum nitidum Aquæ puræ Receptaculum, quadratum, pedum triginta vel quadraginta, illime, sine Cœno, aut Piscibus. Quoad primum, *Imagines* inauratæ, aut marmoreæ, quæ in usu sunt, ornamento esse rectè possunt. Sed in eo genere, Cardo rei est, ita Aquam regere, ut perpetuò fluat; Nec consistat, aut in Cratere, aut in Cisternâ; Ita ut quiete non sit decolor; versa aut in viridem, aut rubrum, aut hujusmodi; Neque Muscum colligat, aut putredinem. Etiam, manu purganda est quotidiè, ut maneat limpida. Itidem, Gradus aliqui Ascensûs ad *Fontem*, & *Pavimentum* circa eum elegans, decori sunt. Illud alterum *Fontis* Genus, quod Balneum sive Lavacrum dici potest, multum Ornatûs, & Curiositatis, recipere potest, quibus non immoramur. Veluti: Ut Fundum sit *Imaginibus* decoratum, Latera quoque; Simul hinc inde Vitro variorum Colorum, & hujusmodi Corporibus politis, & radiantibus, splendens; Circundatum etiam clausura humilium Statuarum. Sed maximum est illud; Cujus, in priore Genere *Fontium*, Mentionem fecimus; Nimirùm, ut Aqua sit in perpetuo motu; Aquâ scilicet, quæ Balneo superior sit, nutrita; per Canales venustos inducta; Et rursùs, per tubas subter terram æqualis dimensionis, ne Aqua diutius consistat, educta. Verùm quoad curiosas Inventiones; Arcuandi Aquas sine earum effusione; Et eas effingendi in varias Formas, (Plumarum, Poculorum Vitreorum, Canopæorum, Campanarum, & similium;) Etiam Rupes artificiosas, & hujusmodi, Sunt illa quidem spectatu jucunda, sed nihil ad Salubritatem, aut Suavitatem.

Fruticetum autem, quod tertiam totius *Horti* partem posuimus, velim ut ad Similitudinem naturalis *Deserti* propè accedat. Arbores in illo plantari nolo; Nisi quod in aliquibus locis, erigi præcipio Arborum series, quæ in Vertice *Ambulacra* contineant, Ramis Arborum cooperta, cum Fenestris. Subjaceat autem Pars Soli Floribus Odoris suavis abundè consita, qui Auras in superius exhalent; Aliàs *Fruticetum* apertum esse sine Arboribus velim. Dumeta tamen spargi placet, ex Rubo odorato, Peryclymeno, & Vite sylvestri: Terram autem ubique consitam volo, Violis, Fragis præcipuè, & Primulis Veris. Hæ enim Plantæ jucundum spirant *Odorem*, & in Umbrâ feliciter crescunt. *Dumeta* autem, & *Ambulacra* super Arbores, spargi volumus ad placitum, non ordine aliquo collocari. Probo etiam Cumulos parvos, instar eorum quos Talpæ erigunt, (quales in Ericetis Campestribus esse solent,) alios Serpillo, Cariophyllatis minoribus alios, alios Chamædri quæ florem præbet pulchrum, alios Pervinca, alios Violis, Fragis alios, Floribus Paralysis alios, Bellidibus alios, alios Rosis Rubris, alios Liliis Convallium, alios Armeriis rubris, alios Helleboro flore purpureo, & Floribus similiis, suavibus, & bellis, consitos. Pars etiam Cumulorum habeat in Vertice Frutices; Eæ sint, Rosa; Juniperus; Aquifolia; Oxyocantha; (Sed hæc rarior propter Odoris gravitatem dum floret;) Ribesium baccis rubris; Uva crispa; Rosmarinus; Laurus; Rubus Odoratus; Et id genus aliæ. Frutices autem Ferro resecandæ sunt, ne deformiter excrescant.

Jam

Jam Solum utrinque ad Latera, in *Ambulacra privata*, pro quavis Diei parte umbrosa, distribuendum est. Ex iis etiam quædam, à Ventis asperioribus ita munienda sunt, ut in iis spatiare possit quis, tanquam in Porticu. Quinetiam, ob eandem Caussam, videlicet ut Venti arceantur, ad exitus claudenda sunt. Et hæc clausa *Ambulacra*, præcipuè Sabulo substernenda sunt, absque Gramine, ne in Udo Ambulatio sit. In plerisque horum *Ambulacrorum*, Arbores fructiferæ omnigenæ collocandæ sunt, tam ad Parietes exteros, quàm in Ordinibus interiùs. Et hoc in genere observari debet, ut Terra elevata, in quâ Arbores fructiferæ plantantur, sit lata, humilis, & molliter ascendens: Et Floribus suavibus consita, sed raris, ne succo defraudent Arbores. Ad exitus Soli lateralis utrinque, Monticellos fieri probo, ad talem altitudinem Parietis exterioris, ut in Monticello stanti, in Agros pateat Prospectus.

Rursùs, quoad *Hortum* præcipuum, non negarem, in eo confici debere *Ambulacra* quædam, eáque minimè angusta, Arboribus fructiferis utrinque consita. Quin & Arboreta aliqua, Arborum fructiferarum propè consitarum; Et Umbracula Artificiosa & bella cum Sedibus ordine elegante locata: Verùm hæc, nullo modo, nimis confertim; Relinquendus est enim *Hortus* præcipuus apertior, & Aere perflabilis, & liber. Umbram enim quæras velim, in Ambulacris Lateralibus, ubi in Ardoribus Anni, vel Diei, ambules. *Hortus* siquidem præcipuus, comparatus est in temperatiores Anni Partes, Vernas, & Autumnales; Æstate autem, ad matutina & vespertina Tempora, aut etiam ad dies nubilosos.

Aviaria non probo, nisi tantæ sint amplitudinis, ut Cespites Graminei substerni queant; Fruticibus etiam & Arbusculis vivis conserantur; Ut *Aves* liberiùs volitent, & se per diversa oblectare, & componere possint; Utque nulla in Areâ Avearii conspiciatur spurcities.

Quantum verò ad *Ambulacra* in *Clivis*, & variis Ascensibus amœnis conficienda, illa Naturæ Dona sunt, nec ubique extrui possunt: Nos autem ea posuimus, quæ omni loco conveniunt.

Horti itaque *Regii* Figuram jam delineavimus, partim præceptis, partim modulo generali, sed minimè accurato. Et hac in re Sumptibus minimè pepercimus. Sed ad *Principes* id nihil est, qui, ut nunc fit, plerunq; *Hortulanos* consulunt; Atq; haud minore sumptu, varia, parùm cum Judicio, componunt: Addentes etiam quandoque statuas, & alia ad Magnificentiam, & Pompam; Sed ad genuinam *Hortorum* Voluptatem, & Amœnitatem, nihil conducentia.

XLV.

De Negotiatione.

Generaliter, melius est, per Verba *negotiari*, quàm per Literas; Et per Intercessionem Personæ tertiæ, quàm per Seipsum. Literæ utiles sunt, cùm quis, per Literas itidem, Responsum elicere desiderat; Vel ubi sua intersit, Exemplaria Literarum, quas scripsit, producere, & monstrare: Denique, ubi metuere quis meritò possit, ne Sermo interrumpatur, aut per Portiones audiatur. Contrà, vivâ voce tractare præstat, cùm Facies Hominis Reverentiam incussura sit; Ut fit plerunque in Colloquio cum Inferiore: Aut in Rebus, quas extremis tantùm digitis tangere convenit; In quibus Oculus Loquentis, in Vultum & Gestum alterius intentus, monere possit, quousque procedere liceat; Et generaliter, quando libertatem quis sibi retinere cupit, vel dedicendi, vel interpretandi ea quæ dixerit. In tractando per alios, cautius & melius fuerit, eos eligere, qui simplicioris sunt Ingenii; Quos probabile est, illa, quæ in mandatis habent, executuros; Et Successum Rei fideliter narraturos: Quam eos, qui ex aliorum Negotiis, aliquid in se Honoris aut Vtilitatis transferre, callidi sunt: Atque ea, quæ referent, verbis emollient, ut impensè placeant. Tales etiam adhibe, qui *Negotio*, cui præficiuntur, faveant; Id enim Industriam acuit: Atque insuper tales, qui cum re quam tractant congruitatem quandam habent; Veluti, Audaces ad expostulandum; Blandos ad persuadendum; Astutos ad observandum & rimandum; Protervos, & paulò absurdiores, ad res, quæ aliquid iniqui habent, transigendas. Tales etiam adhibe, qui in *Negotiis* tuis antea tractandis, felices fuerunt, & obtinuerunt; Hoc enim Confidentiam parit; Et omnem Lapidem movebunt, quo veluti præscriptionem tueantur. Melius fuerit, Hominem cum quo *negotiaris*, primò leviter degustare, & quasi ex longinquo, quam ab initio Summam Rei proponere; Nisi fortè in animo sit; brevi illum aliquâ quæstiunculâ, irretire, & opprimere. Præstat cum illis *negotiari*, qui in Ambitu sunt, quàm cum illis, qui Desideria sua sunt adepti. Si cum alio sub conditione *negotieris*, prima veluti Occupatio, aut Possessio Votorum, in præcipuis numeranda: Id autem cum ratione postulare nequis, nisi aut Natura Rei talis sit quæ præcedere debeat; Aut alteri commodè insinuare possis illum operâ tuâ in aliis usurum; Aut denique habearis ipse pro Homine imprimis integro & verace. Omnis *Negotiatio* eò spectat; Aut ut *detegat* aliquid; Aut ut *efficiat*. *Detegunt* se Homines, vel Animum suum communicando; Vel cùm Irâ commoti sunt, nec se benè cohibere sciunt; Vel cùm ex improviso opprimuntur; Vel cùm necessitate quadam adiguntur, non habentes quod prætexant. Si quem ad *Nutum* fingere cupias, ut inde *efficias* aliquid; Aut Inclinationes & Mores ejus benè cognoscendi, ut eum manu ducas; Aut Fines ejus perspiciendi, ut suadeas; Aut Infirmitates ejus, & ea

ea quibus obnoxius est, exploranda, ut terreas; Aut denique Amici ejus, qui plurimum apud eum valent, conciliandi, ut eo modo regere possis. In *tractando* cum Callidis & Dolosis, verbis eorum minimè credendum, nisi Fines & Intentiones eorum habeas Verborum Interpretes: Quin & optimum fuerit, pauca apud illos loqui, & quæ minimè expectant. In Rebus quibuscunque difficilioribus, non expectandum, ut quis simul, & serat, & metat; Sed præparatione opus est, ut per gradus maturescant.

XLVI.

De Clientibus, Famulis, & Amicis.

CLientes Sumptuosi minimè admittendi; Ne dum quis Caudæ pennas adauget, Alarum pennas præscindat. Eos autem Sumptuosos intelligo, non solùm qui Impensis gravant, sed etiam qui Petitionibus molesti & importuni sunt. *Clientes* communes, conditiones alias, expectare non debent, extra Favorem, Commendationem si opus sit, & ab injuriâ protectionem. *Clientes* autem & *Amici factiosi*, adhùc magis vitandi, qui alicui se applicant, non tam ex Amore ipsius cui famulantur; Quàm ex odio versus alium concepto. Unde sæpenumerò sequitur Animorum illa Abalienatio, quam videre est inter Potentiores. Similiter, *Clientes* illi gloriosi, qui in hoc incumbunt, ut loco Buccinarum sint, ad Laudes eorum resonandas, quibus famulantur, haud parùm nocent: Etenim Negotia Futilitate suâ corrumpunt: Tum verò Honorem Domini sui, (si quis verè rem reputet,) exportant, & Mercem Invidiæ invehunt. Est & aliud Genus *Clientum* prorsùs periculosum; Qui nil aliud quàm Speculatores sunt, & Secreta Familiæ rimantur, ac rursùs aliorum Auribus insusurrant: Attamen hujusmodi Homines, apud Dominos suos, sæpenumerò in summo pretio habentur; Siquidem Officiosi sunt, & Susurros ferè commutant. *Clientelæ* Hominum Ordinis cujuspiam, si ejusdem cum *Patrono* Ordinis sint, (veluti Militum versus illum qui præfecturam in Bellis gessit, & hujusmodi,) semper pro re decorâ habitum est, & in bonam partem acceptum, etiam in *Monarchiis*; Modò absit Pompa nimia, & Popularitas. Verùm *Clientela*, omnium maximè honorifica, ea est; Ut quis *Patronum* se profiteatur, eorum qui Virtute & Meritis clarent, cujuscunque Ordinis sint, vel Conditionis. Attamen ubi nulla insignis cernitur in Meritis Dissimilitudo, præstat mediocribus patrocinari, quàm Eminentioribus. Atque insuper, si verum omninò dicendum sit, in Seculis aliquanto corruptioribus, Homines industrii & satagentes, usui magis sunt, quàm verâ Virtute præditi. Certè, in imperando, optimum est, ejusdem Gradus Subditos, pari comitate tractare: Paucos enim immensâ gratiâ prosequi, ipsos magis insolentes, reliquos malevolos efficiet; Quandoquidem Ordinis

Paritas æquas Gratiæ Conditiones, tanquam ex debito, poscit. Verùm econtrà, in iis, quæ favoris meri sunt, prodest cum delectu afficere; Nam eos, qui benigniùs tractantur, impensè gratos reddet, cæteros imprimis officiosos: Neque de hoc meritò conqueratur quispiam, cùm omnia ex gratiâ, non ex debito prodeant. Rectè cavetur, ne sub initiis immoderatiùs aliquem favore prosequaris; Nam quæ tractu temporis sequentur, vix istis initiis respondere possunt. Fingi, (quod aiunt,) & regi, ab *Amico* aliquo, tutum non est: Etenim mollitiem quandam Animi prodit; Tum verò Convitiis & Scandalo Occasionem præbet: Plurimi enim, qui nos ipsos immediatè non perstrinxissent, *Amicum* illum nostrum Contumeliis afficere non verebuntur; Atque eo modo Honorem nostrum vulnerabunt. Attamen, plurium potestati subjici, & veluti in partes distrahi, adhuc pejus; Hoc enim nos reddet, postremæ (ut nunc loquuntur,) Editionis, & plenos Inconstantiæ. Deliberare cum *Amicis* aliquot paucis, honorabile sanè & utile: *Spectatores enim sæpenumerò plus vident, quàm Lusores:* Atque, (ut Adagio dicitur,) *Vallis optimè collem monstrat.* *Amicitia* vera, in Orbe, rara admodùm; Et minimè omnium ea quæ inter Æquales; Quod Genus apud Veteres celebrari solebat. Si qua est, ea reperietur inter Superiorem & Inferiorem; Fortunæ quorum, altera alteram, comprehendere possint.

XLVII.

De Supplicantibus.

Suscipiuntur complura *Negotia* & *Inventa* mala; Et *Petitiones privatæ* Bonum corrumpunt publicum. Suscipiuntur etiam complura *Negotia* in se bona, sed animo non bono: Intelligo, non solùm corrupto, sed etiam callido; Absque ullâ perficiendi *Negotii* Intentione. Non desunt, qui *Petitiones* in manus suas recipiunt, & operam avidè pollicentur, quibus tamen ut cum effectu procedant, curæ non est: Verùm si animadvertant, rem aliorum conatu successuram, ipsi quoque gratiam aucupabuntur; Aut certè Mercedem aliquam secundariam captabunt; Aut denique *Supplicantis* spes dum Negotium vertitur, in usum proprium convertent. Alii *Petitiones* amplectuntur, eo solùm animo, ut Negotiis aliorum, quæ simul tractantur, impedimenta injiciant: Vel ut aliquid obiter deferant & informent, cujus aliàs prætextum idoneum parare non potuerint; De *Petitione* ipsâ, cum sibi hoc modo consuluerint, nihil solliciti: vel generaliter, ut per aliorum Negotia, Negotiis suis pontem sternant. Imò & alii tam malâ fide agunt, ut *Petitiones* suscipiant consilio deliberato eas destituendi, quò Competitori, aut Adversario gratificentur.

Certè si quis rem ritè perpendat, comitatur omnem *Petitionem*, Jus quoddam; Vel Æquitatis, si sit *Petitio* Justitiæ; Vel Meriti, si sit *Petitio* Gratiæ. Si quem moveat Inclinatio propria, ut Parti iniquiori faveat,

veat, in Caussâ Judiciali, utatur potiùs Auctoritate suâ, ut rem componat, quàm ut obtineat. Si quem moveat Inclinatio propria, ut favore suo minùs merentem impertiat, in Caussâ Gratiæ, abstineat saltem ab omni Calumniâ, & Maledicentiâ, in meliùs merentem. *Petitiones*, quas ipse non satis intelligis, Amico alicui fido & sagaci demanda; Qui referat, an ejusmodi sint, quas salvo honore promovere possis; Verùm prudenti & anxio judicio Amicus ille deligendus; aliàs quidlibet tibi imponet. *Supplicantes*, his temporibus, adeò morâ, & Procrastinationibus, cruciantur, ut Veracitas & Candor; Vel in Negotium primitùs recusando; Vel in Successum ejus qualem-qualem animo simplici referendo; Vel in Gratiam non ultra quàm par est captando; Res facta sit, non solùm laudabilis, verumetiam gratiosa. In *Petitionibus* Gratiæ, prima *Petitionis* Oblatio, nullius debet esse momenti; Eò usque *Supplicantis* Fides, in re illâ patefaciendâ, valere possit, ut si Notitia ejus, aliunde quàm per eum haberi non potuisset; Hoc ei fraudi non sit; sed potiùs remuneretur. Valorem ejus, quod petitur, ignorare, Imperitia quædam est; Non secus ac Æquitatem ejusdem oscitanter prætervehi, malam arguit conscientiam. *Petitiones* sedulò occultare, non modicum prodest ad obtinendum; Spes enim jactare, Competitorum licèt alios deterrere possit, alios tamen acuet, & excitabit. Verùm Temporum Opportunitates, ante omnia, in *Petitionibus* valent. Temporum inquam, non tantùm respectu eorum in quorum potestate positum est, *Petitiones* vel rejicere, vel concedere; Verumetiam respectu eorum, à quibus justè metuendum, ne se illis opponant. In delectu ejus, cui *Petitionis* tuæ curam demandes, respicias magis Aptitudinem, quàm Amplitudinem; Atque eum potiùs adhibe, qui paucioribus Negotiis se immiscet, quàm qui omnia amplectitur. Denegatæ *Petitionis* Iteratio Concessioni ipsi quandoque æquipollet; Modò quis se, nec animo dejectum, nec malè affectum, ostendat; *Iniquum petas, ut æquum feras*; Regula non mala, ubi quis gratiâ floreat; Aliàs enim, consultius foret, gradibus quibusdam, ad id quod petis, ascendere, & aliquid saltem impetrare: Qui enim, in principio, *Supplicantis* erga se studium, amittere non dubitasset; Is, in fine, & *Studium Supplicantis*, & *Beneficium* priùs *collatum*, simul amittere non sustinebit. Nihil tam levè videtur, quàm Viros præpotentes, de *Literis* suis interpellare; Cum tamen, si *Literæ* illæ, in Caussis minùs honestis, & justis volitent, tantum de Existimatione Scribentis depereat. Non invenitur in Rebuspublicis perniciosius Hominum Genus, quàm Generales isti *Petitionum Concinnatores*; Etenim Pestes planè sunt, & Lues, Negotiorum publicorum.

XLVIII.

De Studiis, & Lectione Librorum.

STudia, & *Lectiones Librorum*, aut Meditationum Voluptati, aut Orationis Ornamento, aut Negotiorum Subsidio, inserviunt. Usus eorum, quatenus ad Voluptatem, in Secessu & otio imprimis percipitur: Quatenus ad Orationis Ornamenta, in Sermone tam Familiari, quàm Solenni, locum habet; Quatenus verò ad Negotiorum subsidium, hùc spectat; ut accuratiore Judicio, Res & suscipiantur & disponantur. Etenim, Homines, rerum gerendarum gnari, ad Negotia exequenda, idonei fortassè sunt; Et in specialibus, judicio non malo utuntur: Verùm Consilia de Summis Rerum, eorumque Inventio & Administratio recta, feliciùs à *Literatis* promanant. Temporis nimium in *Lectione* & *Studiis* terere, speciosa quædam Socordia est; Iisdem ad Ornatum molliùs abuti, Affectatio mera est, quæ seipsam prodit; De Rebus autem, ex Regulis Artis judicare, *Scholam* omninò sapit, nec benè succedit. Naturam *Literæ* perficiunt, ab Experientiâ autem ipsæ perficiuntur. Dotes enim Naturales, instar Plantarum sunt, sponte provenientium, quæ Culturam & Falcem Artis desiderant: *Literæ*, econtrà, Generalia nimis præcipiunt, nisi ab Experientiâ determinentur. Callidi *Literas* contemnunt; Simplices admirantur; Prudentes, operâ earum, quantum par est, utuntur: Neque enim *Literæ* verum sui usum satis edocent; Sed hæc Res, Prudentia quædam est, extra eas, & supra eas sita, observatione tantùm comparata. *Libros* non legas animo contradicendi, & Disputationum Præliis concertandi; Neque rursùs omnia pro Concessis accipiendi; aut in verba Auctoris jurandi; Neque denique in Sermonibus te venditandi; Sed ut addiscas, ponderes, & judicio tuo aliquatenùs utaris. Sunt *Libri*, quos leviter tantùm degustare convenit; Sunt quos deglutire, cursimque legere oportet; Sunt denique, sed pauci admodùm, quos ruminare & digerere par est: Hoc est; *Libri* quidam, per Partes tantùm inspiciendi; Alii perlegendi quidem, Sed non multum temporis, in iisdem evolvendis, insumendum; Alii autem pauci diligenter evolvendi, & adhibitâ Attentione singulari. Invenies etiam *Libros* haud paucos, quos per alios, & vicariâ operâ, legere sufficiat, eorumque Compendia tantùm desumere; Verùm hoc fieri nolim, præterquam in Argumentis humilioribus, & Auctoribus minoris pretii: Aliàs enim, *Libri* (ut sic dicam) Distillati, instar Aquarum distillatarum, quas vulgò mercantur, erunt penitùs insipidi. *Lectio* copiosum reddit, & benè instructum; *Disputationes* & *Colloquia* promptum & facilem; *Scriptio* autem, & *Notarum Collectio*, perlecta in animo imprimit, & altiùs figit. Itaque si quis in *notando*, segnis sit, aut fastidiosus, memoriâ illi opus est bonâ; Si *Colloquiis* se non exerceat, requiritur ei Ingenium promptum; Sin in legendo parcus sit, hoc solùm relinquitur, ut Artificio quopiam utatur, quò videatur ea

geniosos;

ſcire, quæ neſcit. *Hiſtoriarum Lectio* Prudentes efficit; *Poetarum*, Ingenioſos; *Artes Mathematicæ* Subtilitatem donant; *Naturalis Philoſophia* Judicium profundum parit; *Moralis* Gravitatem quandam Morum conciliat; *Dialectica* & *Rhetorica* Pugnacem reddunt, & ad Contentiones alacrem; *Abeunt* (ut ait ille,) *Studia in Mores*. Quin & vix occurrit, in Intellectu, Impedimentum aliquod inſitum, aut naturale, quod non *Studio* quopiam idoneo, emendari & edolari poſſit: Quemadmodùm Morbi Corporis, Exercitiis quibuſdam propriis, levari poſſint. Globulorum Luſus Calculo & Renibus ſalubris; Sagittatio Pulmonibus & Thoraci; Lenis Deambulatio Ventriculo; Equitatio Capiti, et ſimilia. Eodem modo, ſi cui ſit Ingenium vagum & volucre, *Mathematicis* incumbat; In Demonſtrationibus enim *Mathematicis*, ſi Mens vel minimùm aberret, de novo incipiendum eſt: Si cuipiam Ingenium ſit minùs aptum, ad Rerum Differentias & Diſtinctiones eruendas, ad *Scholaſticos* ſe conferat: Illi enim *Cymini Sectores* ſunt; Si quis ad Tranſcurſus Ingenii ſegnis ſit, nec alia in aliorum Probationem, & Illuſtrationem, accerſere, & arripere dextrè, noverit, Jure-Conſultorum Caſus evolvat: Adeò ut ſinguli Intellectus Morbi, ex *Literis*, Medicinas proprias comparare ſibi poſſint.

XLIX.

De Factionibus.

PLurimi Opinionem minimè ſanam foverunt; Hanc nimirum; Principi, in Statûs ſui Adminiſtratione, & Viro magno, in Actionum ſuarum Directione, ad *Factiones*, quæ invaluerunt, præcipuè reſpiciendum; Atque hanc principalem Prudentiæ Partem eſſe: Cùm econtrà, Facultas hæc Prudentiæ, quàm maximè vigeat, vel in diſponendis rebus, quæ ad omnes ſine diſcrimine pertinent, & in quibus Homines diverſarum *Factionum* coeunt; Vel in palpandis, conciliandis, & tractandis ſingulis. Neque tamen aſſero, *Factionum* debitam conſiderationem, eſſe negligendam. Humilioris Fortunæ Viri, cùm in Ambitu ſint, alicui Parti adhærere debent; Verùm potentioribus, & jampridem Honorem adeptis, conſultius eſt, æquos ſe præſtare, in neutram partem propendendo. Quin, & in Ambientibus, ita cautè adhærere, ut videatur quis alteri ex Partibus addictus, & tamen Parti adverſæ minimè odioſus, viam quandam ſternit ad Honores, per Medium *Factionum*. *Factio* inferior, & debilior, in Conjunctione, plerunque firmior, & conſtantior: Et non rarò obſervari poterit, paucos qui obſtinati & pertinaces ſint, *Factionem* numeroſiorem, ſed tamen moderatam, in fine defatigare, & depellere. *Factionum* altera poſtquàm extincta fuerit, illa quæ manet, in *Factiones* novas diſrumpitur; Veluti, *Factio Luculli*, & *Optimatum*, ad tempus aliquod, ſe in ſatis magno Vigore, contra Factionem *Pompeii* & *Cæſaris*, ſuſtinuit; Verùm poſtquam Auctoritas *Senatûs*, & *Optimatum*, deprimebatur; *Factio* ipſius *Cæſaris* & *Pompeii*, in Partes

Propediem scissa est. Similiter, *Factio Antonii*, & *Octaviani Cæsaris*, contra *Brutum* & *Cassium*, ad tempus aliquod duravit; Sed deletis Copiis *Bruti* & *Cassii*, *Antonius* & *Octavianus*, cum Partibus suis, paulò post dissilierunt. Exempla hæc (dices) ad *Factiones Bellicosas* spectant, Sed idem in *Factionibus privatis* tenet. Itaque, in *Factionibus* qui Secundas anteà tenebant, *Factione scissâ*, sæpiùs Primas tenent: Contrà tamen, haud rarò, potestate omni excidunt: Complures enim in oppositione tantùm valent; Quâ cessante, actutùm deveniunt inutiles. Observatu dignum, quod sæpè evenit; plurimos nimirùm, postquàm Voti compotes sint, & in Dignitate quam ambierunt collocati; continuò se applicare contrariæ *Factioni*; Existimantes forsitan, se de alterius *Factionis* Affectu & Studiis, jamdudum certos esse; Itaque ad Amicos novos conciliandos se comparare. Proditor in *Factionibus* plerunque rem obtinet; Postquam enim, Res diutiùs, tanquam in Æquilibrio, suspensæ hæsissent, tum demùm unius alicujus in Partes contrarias Transitio, Victoriam refert; In eumque Gratiæ omnes cumulatæ. Indifferens illa inter Partes Processio, neutri inclinando, non semper ab Animo moderato procedit; Sed à Consilio callido, quandoquidem proximus sibi quisque sit; atque ex utrâque *Factione* utilitatem demetere speret. Certè in *Italiâ*, in suspicionem incurrit Papa, de quo Vox illa, in Vulgus volitat; *Padre Commune*. Tum etiam in Signum trahitur, *Papam* illum, omnia ad Familiæ suæ amplitudinem referre, in animo habere. *Regibus* imprimis cavendum est, ne *Factioni* alicui Subditorum suorum, se ex professo adjungant: *Ligæ* enim *Confœderationis*, intra Statum quempiam, *Monarchiis* semper exitiales: Siquidem Obligationem introducunt Obligatione ipsâ *Imperii* validiorem; Atque *Regem* constituunt; *Tanquam unum ex nobis*: Id quod cernere erat in *Ligâ Franciæ*. Cùm *Factiones*, manu forti, & palam, concertant, Signum est Imperii in *Regibus* labascentis; Multumque præjudicat, ipsorum & Auctoritati, & Negotiis. Motus *Factionum*, sub *Regibus*, similes esse debent, Motibus, (ut *Astronomi* loquuntur,) *Orbium inferiorum*; Qui suos habent Motus proprios, sed interim, Conversione *Primi Mobilis*, cum obsequio, circumferuntur.

L.

De Cæremoniis Civilibus, & Decoro.

Qui *Realis* solummodò est, ei multâ Virtute opus duco; Sicut Gemma, quæ sine Ornamento omni inseritur, è purissimis & nitidissimis esse debet. Verùm, si quis diligenter animadvertat, fit in Laude, quod fit in Lucro: Obtinet enim Proverbium illud; *Lucra levia Crumenam efficere gravem*. Siquidem, Lucra levia frequenter redeunt, cùm majora rariùs se offerant. Similiter, verissimum est, Virtutes exiguas magnas conciliare laudes, quia perpetuus earum usus est; Tum in observationem Hominum incurrunt: Cùm econtrà,

Virtutis

Virtutis alicujus magnæ exercendæ Occasio, rarò admodùm obtingit. Itaque ad Famam & Existimationem alicujus multùm juvat, &, (quemadmodum *Isabella, Regina Castiliana* dicere solebat,) *instar Epistolarum Commendatitiarum, quæ nunquam non præsto sint*, haberi possit; Si quis *Formulis* utetur *discretis* & *decoris*. Ad has addiscendas, nihil fermè aliud requiritur, quàm ut eas quis non contemnat: Ita enim in aliorum Moribus easdem observabit; De reliquo autem Nemo sibi diffidat. Si enim majorem illis operam navabit, de pretio decident: Quod in illo potissimùm situm est, ut tanquam Nativæ videantur, & minimè affectatæ. Nonnullorum Vultus, & Gestus, & Externa alia, instar versûs sunt, in quibus Syllabæ singulæ mensurantur; Quî poterit magna comprehendere, qui se tam pusillis Rebus submittit? *Cæremoniis decentibus*, erga alios, omninò abstinere, perinde est ac si doceas, easdem illos erga te negligere; Quo pacto teipsum facies viliorem. Præcipuè, nequaquam omittendæ erga illos, quibuscum Familiaritate minimè conjunctus es: Neque erga Homines Ingenio Fastidioso. Verùm, Excessus in illis, & Locutio planè Hyperbolica, (quali nonnulli utuntur,) non solùm Res molesta, sed etiam Fidem & Pondus, eorum quæ dicuntur, omnino minuit. Est proculdubiò Modus, artificiosæ cujusdam Insinuationis, in Verbis ipsis, inter *Formulas* communes, qui Homines reverà inescat, & mirificè afficit; Qui eximiè alicui prodest, si quis ejus viam calleat. Inter Æquales, de Familiaritate sollicitum esse, nihil opus est; quare reprime te paululùm, & dignitatem tuam tuere: At inter Inferiores non deerit Reverentia; Itaque inter illos, benignè te gerere, & cum Familiaritate quadam, non incongruum est. Qui in Sermone aliquo, aut Re, nimius est, adeò ut Satietatem inducat, Valorem suiipsius minuit. Aliis se applicare, bonum est; Modo cum Significatione quadam fiat, hoc non ex Facilitate prodire, sed ex Comitate & Urbanitate. Præceptum non contemnendum est; Cùm in alterius Sententiam iveris, aliquid semper de proprio addere: Exempli gratiâ; Opinioni ejus suffragaris? Cum Distinctione, & non aliàs, fiat: Propositioni ejus annuere libet? Fiat sub modo aliquo vel Conditione: Consilium ejus sequi & amplecti visum est? Novi alicujus Argumenti pondus addas, propter quod in Partes ejus transire videaris. Cavendum imprimis, ne *Magister* in *Cæremoniis* & *Formulis*, habearis: Id enim si fiet, utcunque Virtute verâ emineas, audies tamen ab Invidis, in Nominis tui Detrimentum, *Urbanus* tantùm & *Affectator*. Etiam Negotiis damnosum est, si quis *Formulas* nimiùm affectet; Vel in Opportunitatibus & Temporibus deligendis, impensè curiosus sit. *Salomon* inquit; *Qui observat Ventum, non seminat; Et qui considerat nubes, nunquam metet*; Prudens Opportunitates plures faciet, quàm inveniet. *Mores* Hominum externi, *Vestibus* eorum similes esse debent; Non sint nimis concinni, nec Corpus coarctantes; Sed qui Libertatem præbeant, ad Exercitia, & Motum quemlibet.

De

LI.

De Laude.

Laus Virtutis Reflexio eſt. Atque, ut fit in Speculis, trahit aliquid è Naturâ Corporis, quod Reflexionem præbet. Si à Vulgo proficiſcitur, ut plurimùm, Reflexio illa prava eſt, & falſa; Et vanos potiùs ac tumidos, quàm verâ Virtute præditos, comitatur. Sub captum ſiquidem Vulgi, Virtutes complures, quæ excellunt, non cadunt. Virtutes minores, ab iis, *Laudes* extorquent; Mediæ, Admirationem quandam vel ſtuporem, illis incutiunt; Sublimes autem, in Senſum aut Perceptionem eorum, prorsùs non veniunt. Sed Apparitiones Virtutum, & *Species Virtutibus Similes*; Illos afficiunt quàm maximè. Sanè, *Fama* Fluvio ſimilis eſt, quæ levia & inflata attollit, gravia & ſolida mergit. Quod ſi Viri etiam Judicii profundioris, & Dignitatis, cum vulgo concurrunt, tum id, quod Scriptura dicit, contingit; *Nomen bonum inſtar Vnguenti fragrantis*. Omnia undique replet, neque facilè evaneſcit. Etenim Odores Unguentorum, durabiles magis ſunt, quàm Florum. *Laudum* tot Conditiones fallaces ſunt, ut *Laus* meritò in ſuſpicionem venire poſſit. *Laudes* quædam ab *Adulatione* ſolâ prodeunt; Quod ſi *Adulator* ſit vulgaris, Attributis quibuſdam utetur communibus, & quæ omnibus competere poſſint; Non quæſitis aut appoſitis; *Adulator* callidior ſi ſit, veſtigia premet *Adulatoris* principalis; Intelligo, Tuiipſius; Et in quibus tibi places, aut teipſum excellere putas, iis *Adulator* inhærebit maximè: Sin *Adulator* ſit impudens, & perfrictæ Frontis, tum demùm, in quibus conſcius tibi ſis Defectûs tui, & ad quæ maximè erubeſcis, ea *Adulator* tibi vel præcipuè imputabit, & affiget, per vim, ſpretâ conſcientiâ. *Laudes* nonnullæ, à voluntate bonâ cum Reverentiâ conjunctâ, proficiſcuntur; Quæ ſanè *Laudum* Formnla, *Principibus*, & Viris quibuſcunque dignioribus, debetur; *Laudando præcipere:* Cùm ſcilicet apud illos prædicando, quales ſint, humiliter moneas, quales eſſe debeant. Sunt qui *Laudibus* quandoque onerantur, animo malitioſo; Ad conflandam Invidiam, & Odia concitanda, *Peſſimum Genus Inimicorum laudantium*; Ut ait ille: Adeò ut apud *Græcos*, in Proverbium exierit; *Ei, qui in malum ſuum laudaretur, puſtulam nari continuò adnaturam*: Sicut apud nos vulgo dicitur; *Cum quis mentiatur, metuendum ne ejus Linguæ, Scabies propediem oboriatur*. Illud aſſerere licet, *Laudes* moderatas, tempeſtivè irrogatas, & minimè vulgares, Honori vel maximè eſſe. Dictum eſt *Salomonis*; *Qui benedicit proximo ſuo voce grandi, de nocte cõſurgens, maledicenti ſimilis erit*; Etenim, vel Hominem, vel rem aliquã, ad Cœlũ uſq; evehere, cõtradictionẽ irritat, & deriſui exponit. Veruntamẽ, ut ſeipſum *laudare*, ſervato decoro, vix cõceditur, niſi in caſibus admodùm raris; Ita Vocationẽ ſuã, & Munus quod gerit, aut ſtudia quibus ſe addixit, *laudare* quis cum veniâ poſſit, imò cum ſpecie quadã Magnanimitatis. *Cardinales Romani*, (qui Theologi ſunt,

ſunt; Et Fratres & Scholaſtici,) Verbum uſurpant, extremi Contemptûs & Convitii, erga Negotia Civilia: Vocant enim Negotia Civilia, (veluti, Belli, Legationum, Judiciorum, & hujuſmodi,) *Hiſpanico Vocabulo, Sbirrarias*; Quod ſonat, Munera Lictorum & Scribarum. Ac ſi Artes illæ memoratæ, magis ejuſmodi Homines, quàm in Faſtigio *Cardinalatûs* poſitos, decerent: Et tamen, (ſi Res ritè ponderetur,) Speculativa cum Civilibus non malè miſcentur. *Sanctus Paulus*, cùm de ſeipſo gloriatur, illud nonnunquam interponit; *Ut Stultus loquor*; At cùm de Vocatione ſuâ Verba facit, nihil veretur dicere; *Magnificabo Apoſtolatum meum.*

LII.

De Vana Gloria.

ELeganter quidem *Æſopus*; *Muſca ſedens ſuper Radium Rotæ Currûs, ita ſecum*; *Quantum pulverem moveo?* Similiter, exiſtunt quidam Futiles & Vani, qui, cùm aliquid vel ſponte procedit, vel manu potentiore cietur, ſi modò ipſi vel minimam rei partem attigerint, continuò putant ſe Machinam totam vertere. *Glorioſi* ſemper Factioſi; Etenim nulla Oſtentatio ſine Comparatione ſui eſt. Quin & violenti ut ſint, neceſſe eſt, ut quæ verbis jactitârunt, reverà præſtent. Neque taciturni omninò eſſe poſſunt; Ideóque opere, ut plurimùm, deſtituuntur; Sicut *Gallis* in Proverbium abiit; *Beaucoup de Bruit, peu de Fruit: Strepitûs multum, Fructûs parum.* Attamen, ſine Controverſia, hujuſmodi Ingeniis, in Civilibus, aliquando uti prodeſt. Si Fama excitanda ſit, vel Opinio latè ſpargenda, ſive Virtutis, ſive Potentiæ, iſtiuſmodi Homines Buccinatores egregii ſunt. Rursùs, ſicut prudenter notat *Livius*, circa Tractatus *Antiochi* & *Ætolorum*; *Mendacia reciproca, & ex utraque parte, quandoque magno uſui eſſe poſſunt*; Veluti, cùm quis inter *Principes* duos negotietur, ut eos ad Bellum indicendum, *Principi* tertio concitet; Atque hoc ut efficiat, unius Copias apud alterum, ſupra Modum, & Veritatem, viciſſim attollat. Quin & hoc fit quandoque, ut qui inter privatos tractet, apud utrunque Exiſtimationem ſuam augeat, artificioſè inſinuando, ſe apud alterutrum plus poſſe, quàm reverà poteſt. Atque in his, & hujuſmodi haud rarò accidit, ut aliquid ex Nihilo producatur: Mendacia enim Opinionem ingenerare ſufficiunt; Opinio autem Rem & Subſtantiam progignit. In Ducibus, & Viris Militaribus, *Glorioſum* eſſe, non inutile eſt; Sicut enim Ferrum acuit Ferrum, ita per *Gloriam* hanc Animi invicem acuuntur, & excitantur. Inſuper, in Actionibus magnis, quæ Sumptibus, & Periculo privatorum, ſuſcipiuntur, Ingenia jactabunda vivaciùs Negotia impellunt: Qui enim Ingenio ſobrio ſunt, & ſolido, plus habent Saburræ, quàm Veli. Rursùs, in Exiſtimatione Doctrinæ & Literarum cujuſpiam, non volitabit *Fama* illius per Ora Virûm, neque benè Alata erit, ſine Plumis aliquibus *Oſtentationis*. *Qui de contemnendâ Gloriâ Libros ſcribunt, Nomen ſuum inſcribunt*;

bunt; Inquit ille *Socrates*, *Aristoteles*, *Galenus*, (magna Nomina,) Ingenio jactabundo erant. Certè *Gloria vana*, ad propagandam & perpetuandam Memoriam magnoperè juvat: Neq; *Virtus* ipsa, tantum Humanæ Naturæ debet, propter Nominis sui Celebrationem, quantum *sibiipsi*. *Fama* siquidem *Ciceronis*, *Senecæ*, *Plinii Secundi*, ad hunc usque diem vix durasset, aut saltem non tam vegeta, nisi conjuncta fuisset, cum aliquâ *Vanitate* & *Jactantiâ*, in seipsis. *Jactantia* enim, instar Vernicis videtur esse, quæ Ligna non solùm splendere facit, verùm etiam durare. Atqui, dum hæc de *vanâ Gloriâ* dissero, minimè eam Qualitatem intelligo, quam attribuit *Tacitus Muciano*; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, Arte quadam ostentator*: Hæc enim ex Vanitate neutiquam procedit, sed ex Arte, & Prudentiâ, cum Magnanimitate quadam conjunctâ: Et in aliquibus Hominibus, qui naturâ veluti comparati ad eam sunt, Res est, non solùm decora, sed & gratiosa. Excusationes enim decoræ, Concessiones tempestivæ, quin & Modestia ipsa benè temperata, nihil aliud sunt, quàm *Ostentationis* Artes. Neque inter Artes hasce, reperitur aliqua felicior, quàm illa, de quâ loquitur *Plinius Secundus*, Hoc est; Liberaliter & copiosè id in aliis *laudare*, in quo ipse emineas. Nam ad hunc modum ille, ingeniosè satis: *In alio laudando, tibiipsi ministras: Is enim, quem laudas, aut superior tibi est, aut inferior; Si inferior, & tamen laudandus, tu multò magis; Si superior, neque jure laudandus, tu multò minùs.* *Gloriosi* Prudentibus Derisui sunt; Stultis Admirationi; Parasitis Prædæ & Escæ; Sibi-ipsis, & *Gloriæ vanæ*, Mancipia.

LIII.

De Honore & Existimatione.

Honoris & Existimationis, vera, & jure optimo, Acquisitio, ea est; Ut quis Virtutes, & Facultates suas, dextrè, & absque detrimento, revelet. Nonnulli enim, in Actionibus suis, *Proci Famæ* sunt, & veluti Venatores: Quod Genus Hominum, Sermonibus plerunque celebratur, sed interiorem Animi Reverentiam vix assequitur. Alii, contrà, Virtutem suam, inter monstrandum, obscurant; Ex quo fit, ut Opinione minores sint, quàm Merita ipsorum postulant. Si quis Rem suscipiat, simulque perficiat, quæ prius intentata fuerat; Aut tentata quidem, sed deserta; Aut ad exitum forsan perducta, sed minùs commodè, & feliciter; Is *Honorem* adipiscetur majorem, quàm si quid perfecisset gravioris sanè difficultatis, & Momenti; Sed in quo, alterius tantùm Vestigia, & non ultra, premeret. Si quis Actiones suas, ita inter se committat, & contemperet, ut in aliquibus earum, singulis Factionibus, vel Populi Combinationibus, satisfaciat, Harmonia erit tantò perfectior. *Honoris* sui minimè frugalis Dispensator est, qui Rem quamvis suscipit, in quâ Dedecoris plus fuerit, votis excidere, quàm obtinuisse, *Honoris*. *Honor*, qui Comparativus est, & Alium prægravat, Reflexionem habet maximè

vividam;

vividam; Instar Adamantis, aut Carbunculi, cum Angulis multiplicibus secti. Itaque, enixè hoc agas, ut Competitores tuos, si modò possis, etiam in iis, in quibus ipsi summè gloriantur, superes. Servi, & Amici Familiares, prudentes modò sint & cauti, *Existimationi* cujuspiam, non modicum prosunt: Ita *Q. Cicero*; *Omnis Fama à Domesticis emanat.* Invidia, quæ *Honoris* veluti Tinea & Teredo est, optimè extinguitur, si quis id sibi præstituere videatur, ut Meritum potiùs ambiat, quàm Famam: Et Successus suos prosperos, magis Providentiæ Divinæ, & Felicitati cuidam tribuat, quàm Artibus aut Virtutibus propriis.

Gradus, Honoris Imperialis, sic verè & optimè ordinantur. Primo loco statuendi, *Conditores Imperiorum*; Quales fuerunt *Romulus*, *Cyrus*, *Julius Cæsar*, *Ottomannus*, *Ismael*. Secundo loco, *Legum-latores*; Qui etiam vocabantur *Conditores Secundi*, aut *Perpetui Principes*; Quoniam Legibus suis, etiam post Mortem, Imperia administrant; Quales fuerunt *Lycurgus*, *Solon*, *Justinianus*, *Eadgarus*, *Alphonsus Castilianus*, Cognomine *Sapiens*, qui *Septem Partitiones* edidit. Tertio loco, *Liberatores*, vel *Servatores Patriarum suarum*; Qui Bellis intestinis diutinis finem imposuerunt, aut Patrias, à Servitute Alienigenarum, vel Tyrannorum liberarunt; Veluti, *Augustus Cæsar*, *Vespasianus*, *Aurelianus*, *Theodoricus*, *Henricus Septimus Rex Angliæ*, *Henricus Quartus Rex Galliæ*. Quarto loco, *Propagatores*, sive *Propugnatores Imperii*; Qui Bellis honorificis Fines Imperii protulerunt; Vel Defensione strenuá & Nobili, Invasoribus restiterunt. Ultimo loco, *Patres Patriæ*; Qui justè imperant, & Temporibus felicibus, quamdiù vivunt, Cives suos beant. In his ultimis duobus, Exempla non adduco, quandoquidem tanto numero sint. *Honorum*, qui *Subditis* competere possunt, *Gradus* hi sunt. Primò statuendi *Participes* Curarum; Ii nimirùm, quorum Humeris, præcipuum pondus, Rerum suarum, *Principes* imponunt: Vulgò appellamus *Manus Regum Dexteras*. Secundò, *Duces Belli*; *Regum* suorum intelligo *Locum-tenentes*; Qui operam eis egregiam in Bellis præstant. Tertiò, *Gratiosi*; Eos volo, qui non ultra hoc potes sunt, quàm ut *Principibus* Solatio sint, & Populo innoxii. Quartò, *Negotiis Pares*; Qui magnos sub *Principibus* gerunt Magistratus; In quibus justè & prudenter versantur. Est & Genus quoddam *Honoris*, quod raro contingit; Et tamen inter maximos reponi meretur: Hic est, eorum, qui se Morti, & Periculis, devovent, & sacrificant, propter Bonum Patriæ: Quod fecerunt *Marcus Regulus*, & Duo *Decii*.

De

LIV.

De Officio Iudicis.

MEminisse debent *Judices*, esse Muneris sui, *Jus dicere*, non autem *Jus dare:* Leges inquam interpretari, non condere. Alitèr, deveniet eorum Auctoritas, simile quiddam, Auctoritati illi, quam sibi vendicat *Ecclesia Romana* : Quæ prætextu *Interpretationis Scripturarum*, etiàm addit aliquid quandoque, & immutat : Et pronunciat, quod non invenit ; Atque Specie Antiquitatis, introducit Novitatem. *Judicem* oportet esse, potiùs Eruditum, quàm Ingeniosum ; Venerabilem, quàm Gratiosum ; Magisque Deliberativum, quàm Confidentem. Ante omnia, Integritas *Judicum* quasi Portio est, Virtusque propria. *Maledictus sit* (inquit *Lex*) *qui terminum Terræ movet antiquum* ; Sanè, Qui Lapidem, Fines distinguentem, transponit, culpâ non caret. Verùm *Judex* injustus ille est, qui præcipuè *Terminos* immutat, cùm de Terris & Rerum Proprietate, iniquam fert Sententiam. Una certè iniqua Sententia plus nocet, quàm Exempla plurima. Hæc enim, Rivulos tantùm inficiunt, illa autem Fontes. Ita ait *Salomon*; *Fons turbatus*, & *Vena Corrupta*, *est justus cadens*, *in Caussâ suâ*, *coram Adversario.* Officium *Judicis* Relationem habere possit, partim ad *Litigantes* ; partim ad *Advocatos* ; partim ad *Scribas* & *Ministros Justiciæ* subtùs ; partim ad *Principem* vel *Statum* suprà.

Primo quantum ad *Caussas* & *Litigantes*. *Sunt* (inquit *Scriptura*) *qui Judicium vertunt in Absynthium :* Sunt etiam certè, qui illud vertunt in *Acetum*. Injusticia enim illud reddit *Amarum* ; Mora *Acidum*. *Judex* strenuus, hoc præcipuè agit, ut Vim & Dolum, compescat : Quorum vis magis perniciosa est, quanto apertior ; Dolus quantò tectior & occultior. Adde etiàm *Lites* contentiosas ; Quæ evomi debent, ut Crapula *Curiarum*. *Judicem* decet, viam parare ad justam Sententiam, qualem *Deus* parat ; *Valles exaltando* ; *Colles deprimendo :* Eodem modo, quando ex alterutrâ parte, videt *Judex*, Manum Elatam, veluti in Prosecutione importunâ, Captionibus Malitiosis, Combinationibus, patrocinio potentum, Advocatorum Disparitate, & Similibus, tum elucescit Virtus *Judicis* in æquandis iis, quæ sunt inæqualia ; Ut *Judicium* suum, veluti in Areâ planâ, fundare possit. *Qui fortiter emungit*, *elicit Sanguinem* ; Cumque Torcular Vini premitur fortiùs, Vinum prodit acerbum, Acinum sapiens. Itaque caveant sibi *Judices*, ab Interpretationibus Legum duris, & Illationibus altè petitis : Neque enim pejor est Tortura, quàm Tortura *Legum*. Præcipuè in *Legibus Pœnalibus*, Curæ iis esse debet, ne quæ in Terrorem latæ sunt, vertantur in Rigorem : Neve in Populum superinducant, Imbrem illum, de quo *Scriptura* ; *Pluet super eos Laqueos*. Etenim *Leges Pœnales*, si severè Executioni demandentur, sunt similes *Imbri Laqueorum*, Cadenti super Populum. Itaque hujusmodi *Leges*, si vel dormiverint

rint diù, vel Temporibus præsentibus minùs quadrent, à *Judicibus* Prudentibus, in Executione earum, reprimantur:

Judicis Officium est, ut Res, ita Tempora Rerum, &c.

In Caussis Capitalibus, decet *Judices* (quantum Lex permittit,) in *Judicio* meminisse Misericordiæ; Et cum Severitate *Exemplum*, cum Pietate *Personam*, intueri.

Quantum ad *Advocatos* qui Caussas agunt; Patientia, & Gravitas, in Caussis audiendis, *Justitiæ* est pars Essentialis; & *Judex* nimiùm interloquens minimè est *Cymbalum Bene-sonans*. Non Laudi est *Judici*, si primus aliquid in Causâ inveniat, & arripiat, quod ab *Advocatis*, suo Tempore, meliùs audire potuisset: Aut Acumen ostentet, in probationibus, vel *Advocatorum* Perorationibus nimis citò interrumpendis; Aut anticipet Informationes Quæstionibus, licèt ad rem pertinentibus. *Judicis* Partes in audiendo sunt quatuor: Probationum Seriem ordinare; Advocatorum, & Testium, Prolixitatem, repetitionem, aut Sermones extra rem, moderari; Eorum, quæ allegata sunt, Medullam, & quæ majoris momenti sunt, recapitulare, seligere, & inter se componere; Et demùm Sententiam ferre. Quicquid ultra hæc est, nimium est; & oritur aut à Gloriolâ & loquendi Aviditate; Aut ab Audiendi Impatientiâ; Aut à Memoriæ Debilitate; Aut à Defectu Attentionis sedatæ, & Æquabilis. Sæpenumerò mirum est visu, quantum *Advocatorum* Audacia apud *Judices* valeat; ubi contra *Judices* ad imitationem *Dei*, (in cujus Tribunali sedent,) *Superbos comprimere, & humiles erigere*, deberent. Sed etiamnùm magis mirum est, *Judices Advocatis* quibusdam præ cæteris immoderatè & apertè favere. Quod necesse est, ut Merces Advocatorum augeat & multiplicet, atque simul suspicionem Corruptionis, & obliqui ad *Judices* Aditûs, inducat. Debetur *Advocato* à *Judice*, Laus aliqua, & Commendatio, cùm Caussæ benè aguntur, & tractantur; Præsertim, si Causâ suâ cadat; Hoc enim apud Clientem, Existimationem *Advocati* sui tuetur, Et simul Opinionem ejus, de Causâ suâ, prosternit. Debetur etiam Reipublicæ Reprehensio *Advocatorum* moderata, ubi callida nimis præstant Consilia; aut supina apparet Negligentia, aut levis Informatio, aut Indecora Importunitas, aut impudens Defensio. *Advocatus* autem illud tribuat *Judici*, ne illi obstrepat, aut se rursùs in Caussam agendam callidè insinuet, postquàm *Judex* de re pronunciaverit. Econtrariò autem, *Judex* se Caussæ mediæ, & nullatenùs peroratæ, non ingerat; Nec *Clienti* Occasionem præbeat, ut *Advocatos suos*, vel probationes, ad plenum non auditas, conqueratur.

Quantum ad *Scribas* & *Ministros*. *Sedes Justitiæ*, veluti Locus sacratus est; ubi non tantùm Sedes ipsa, sed & subsellia, & præcinctus Sedis, Scandalo & Corruptelis vacare debent. Etenim (ut ait *Scriptura*) *non colliguntur Uvæ ex Spinis*; Neque *Justitia* suaves suos Fructus edere potest, inter Vepres & Dumeta, *Scribarum* & *Ministrorum* rapacium, & Lucris inhiantium. *Curiarum Assèclæ* pravi, sunt Quatuor: Primò *Seminatores Litium*; qui Curias tumescere faciunt, Populum tabescere. Secundò, qui Curias, *Contentionibus* circa *Jurisdictionem* implicant; Neque verè sunt, (ut habentur) *Amici Curiæ*; sed

Parasiti Curiæ; Curias inflando ultra terminos, propter Micas & Compendia propria. Tertiò, ii, qui possunt censeri tanquàm *Curiarum Manus Sinistræ*: Homines, qui Curiarum processus legitimos, Diverticulis, & Versutiis, distorquent; Justitiamque in Lineas obliquas, & Labyrinthos, trahunt. Quartò, *Expilatores & Exactores Feodorum*, qui tritam Similitudinem confirmant *Curiarum* ad *Rubum*; Quò dum Ovis, tempestatem fugiens, se recipit, velleris partem amittit. Contra, *Scriba* antiquus, in Anteactis *Curiarum* peritus, in Actis ipsis concipiendis cautus, & in Negotiis *Curiæ* solers, Digitus est *Curiæ* egregius; Et sæpè *Judici* ipsi viam monstrat.

Quantum verò ad *Principem*, aut *Statum*. *Judices*, ante omnia, in memoriâ fixum tenere debent, versiculum ultimum *Duodecim Tabularum Romanarum*; *Salus Populi suprema Lex*; Et pro certo ponere, Leges, nisi sint in Ordine ad eum Finem, Res esse Captiosas, & Oracula malè inspirata. Itaque, benè succedit, cùm *Rex* aut *Status* sæpiùs cum *Judicibus* deliberat; Et rursùs, cùm *Judices Principem* & *Statum* sæpiùs Consulant. Ille, cùm inter Deliberationes Politicas interveniat *Quæstio Iuris*: Hi, cùm in Subjecto legali, interveniant Considerationes *Statûs*. Contingit enim, haud raro, ut Res in *Judicium* adducta, versetur circa *Meum* & *Tuum*, & nihilominùs consequentia ejus ad *Rationes Statûs* penetret. Intelligo autem, ad *Rationes Statûs* pertinere, non solùm, si quid ad Jura *Regalia* impetenda spectet, verumetiàm si quid Innovationem aliquam minùs tutam, aut Exemplum periculosum, introducat; Aut si manifestò portionem aliquam Populi majorem gravet. Neque quisquam infirmi Judicii existimet, Justas Leges, adversus Politica vera, aliquid Antipathiæ habere. Sunt enim hæc duo veluti Spiritus & Nervi, quorum alteri in alteris moventur. Recordentur etiam *Iudices*, *Salomonis Thronum*, Leonibus utrinque suffultum fuisse: Sint sanè *Leones*, sed *Leones* sub *Throno*; Caventes, ne aliquid ex *Iuribus Regalibus*, impetant aut convellant. Postremò, ne sint *Iudices* tam ignari, Juris & Prærogativæ suæ, ut cogitent, non sibi relinqui, tanquam Muneris sui partem principalem; sanum & Prudentem Legum usum, & Applicationem. Etenim in Animum revocare poterint, Dictum illud *Apostoli*, de Lege, Humanis Legibus, majore; *Nos scimus quia Lex bona est, modò quis eâ utatur legitimè.*

LV.

De Ira.

IRam penitùs extinguere velle, Ostentatio quædam *Stoicorum* est. Meliora nos nacti sumus Oracula; *Irascimini, & nolite peccare*; *Sol non occidat super Iracundiam vestram*. Limites *Iræ* apponendi sunt, & quousque, & quamdiu. Dicemus primò, quibus modis, *Inclinatio Naturalis*, aut etiam *Habitus Iræ*, temperari possit, & leniri. Secundò, qualiter particulares *Motus Iræ* reprimi possint, aut saltem citra nocumentum

nocumentum cohiberi. Tertiò, quibus modis, *Ira excitari* possit, aut *sedari*, in aliis.

Quantum ad primum; Non alia se ostendit via, quàm ut seriò in animo revolvas, Mala & Calamitates *Iræ*; Et quàm vehementer vitam humanam perturbat, & infestat. Hoc autem tempestivum fuerit maximè, si pone nos respiciamus, quamprimùm *Impetus Iræ* resederit. Eleganter *Seneca*; *Iram Ruinæ similem esse, quæ in aliud cadendo, seipsam comminuit & frangit.* Hortatur *Scriptura*; *Ut Animas nostras in Patientiâ possideamus.* Certè, quicunque *Patientiâ* excidit; de *Animæ* suæ *Possessione* dejicitur. Hominis non est, *Apes* imitari;

— *Animasque in Vulnere ponunt.*

Ira sanè, si quis rectè attendat, Res humilis est, & infra Dignitatem Hominis. Hoc liquebit, si illos intueamur, in quibus *Ira* regnat: Qui plerunque ex Infirmioribus sunt; *Pueri, Mulieres, Senes, Ægroti.* Itaque, cùm *irasci* contigerit, caveant Homines, (si modò Dignitatis suæ velint esse memores,) ne *Iram* suam, cum Metu eorum quibus *irascuntur* sed cum Contemptu, conjungant; Ita ut Injuriâ Superiores potiùs videantur, quàm Inferiores: Quod non difficile factu foret, si quis *Iram* suam, paululum regat, & inflectat.

Quantum ad Secundum; *Caussæ* & *Motiva Iræ*, præcipuè tres sunt. Primò, si quis *pronus* sit ad *Sensum Injuriæ*; Nemo enim *irascitur*, nisi qui se læsum sentiat. Itaque teneri qui sunt, & Delicati, ut subindè *irascantur*, necesse est: Tot se offerent, quæ illis molestiam exhibebunt; Quæ à Naturis robustioribus vix sentientur. Secundò, si quis *Curiosus* & *perspicax* sit, in *Interpretatione Injuriæ* illatæ, quatenus ad *Circumstantias* ejus, ac si *Contemptum* spiraret. Opinio enim *Contemptus*, *Iram* excitat & acuit, plusquam Læsio ipsa. Itaque, si Homines ad ista ingeniosi sint, *Iram* miris modis incendent. Ultimò, *Opinio Contumeliæ*, sive quod Existimatio Hominis per consequentiam lædatur & perstringatur, *Iram* intendit & multiplicat. Cui Rei accedit *Remedium præsentaneum*, Ut quis utatur, (quod *Consalvus* dicere solebat,) *Telâ Honoris crassiore:* Sed in omnibus *Iræ* Frænationibus, optimum est, Tempus lucrari; Et sibiipsi persuadere, Horam vindictæ nondum adesse; Sed instare, quasi ad manum, Opportunitatem aliquam majorem; Atque hoc pacto, Motum Animi interim compescere, & se in Tempus aliud servare. *Ira* autem, ut citra noxam erumpat, utcunque Hominem obsederit, duo sunt, quæ maximè cavenda. Prius est, *Acerbitas Verborum*, præcipuè *aculeatorum*, & ei, quem ferimus, propriorum, *Communia* enim *Maledicta mordent minùs.* Atque rursus, *Secretorum Revelatio*; Hoc enim Societati quemvis ineptum reddit. Posterius est, ne quis, dum *Ira* fervet, *Negotium*, quod in *Manibus est*, *abrumpat*; Sed utcunque *Iræ* frænum laxet, nihil tamen agat, quod revocari non possit.

Quantum ad *excitandam*, aut *sedandam Iram in Aliis*; Fit hoc maximè per Temporum Electionem prudentem. Cùm subtristes Homines sunt, aut aliquantulùm morosi, Tempus est *Iram* incendendi. Deinde, ut antea diximus, decerpendo, & inculcando, quicquid *Contemptum* arguere, aut aggravare possit. Rursùs, *Ira* sedatur per Con-

traria hisce. Primò, deligendo Tempora serena, & ad Hilaritatem prona, in quibus Negotium aliquod ingratum, & ad Iracundiam provocans, aperias: Prima enim Impressio plurimùm valet. Deinde, ut, quantum fieri potest, *Injuriam* à *Contemptu* segreges; Eam Imperitiæ, Timori, Animi Concussioni repentinæ, aut simili cuipiam imputando.

LVI.

De Vicissitudine Rerum.

Salomon inquit; *Nihil novum super Terram.* Itaque, quemadmodum *Plato* opinatus est; *Omnem Scientiam nihil aliud esse, quàm Reminiscentiam*; Sic *Salomon* pronunciat; *Omnem Novitatem nihil aliud esse, quàm Oblivionem.* Ex quo cernere possi, Fluvium Lethes, non minùs super Terram, quàm subter Teram, decurrere. *Astrologus* quidam abstrusus, & parùm notus, asserit: *Nisi in Caussâ fuissent Res duæ cōstantes; (una, quod Stellæ fixæ, æqualem inter se distantiam, perpetuò servent; Nec unquam propiùs sibi invicem accedant, aut longiùs à se abscedant: Altera, quod Motus diurnus non variet:) ne Momentum quidem Temporis Individuum aliquod durare potuisset.* Illud certùm est, *Materiam* in perpetuo fluxu esse, neque unquam consistere. Atqui, magna illa *Lintea Sepulchralia*, quæ omnia oblivione involvunt, duo sunt; *Diluvia*, & *Terræ-motus.* Quatenus ad *Conflagrationes*, & *Siccitates* magnas, illæ Populum penitùs non absorbent, aut destruunt. Fabula *Phaetontis*, Brevitatem Conflagrationis, ad unius tantùm Diei spatium, repræsentavit. Atque triennalis illa, à *Pluviâ Cessatio*, tempore *Eliæ*, particularis tantùm fuit, & multos superstites reliquit. *Incensiones* illas loqueris, quæ per Fulmina & Fulgura, apud *Indias Orientales* fiunt! Angustæ quidem sunt, nec magna spatia occupant. *Pestilentias* etiam prætereo, quia nec illæ totaliter absorbent. Verùm, in memoratis illis duabus Calamitatibus, (*Diluviorum*, & *Terræ-Motuum*,) insuper notandum est; Reliquias Populorum, quas emergere contigerit, plerunque Homines Rudes & Montanos esse; Quique Temporum præteritorum Memoriam Posteris tradere non possint; Adeò ut Oblivio non minùs omnia involvat, quàm si nulli prorsùs superstites remanerent. Si quis attentè introspiciat, *Indorum Occidentalium* Conditionem, probabile reperiet, eos Populum Juniorem esse & Recentiorem, quàm Populos Orbis veteris. At longè verisimilius est, Desolationem illam, quæ illos olim invaserat, minimè per *Terræ-Motus* factam: (Contrà quam narrabat *Sacerdos Ægyptius*, in Colloquio cum *Solone*, de *Insula Atlantide*; Eam, scilicet, à *Terræ-Motu absorptam esse*;) Sed potiùs per *Diluvium particulare*. *Terræ-Motus* enim in illis Regionibus rarò eveniunt. Verùm, è contrariâ parte, tam immania planè & vasta habent Flumina, ut Fluvii *Asiæ*, *Africæ*, & *Europæ*, præ illis, instar Rivulorum sint. Quin & *Andes* ipsorum, sive *Montes*, nostris longè sunt altiores: Unde credibile est, Reliquias Stirpis Hominum, apud eos, post tale *Diluvium Particulare*, conservatas fuisse.

Quantum

Quantum verò, ad Observationem *Macchiavelli*; Nimirùm, Zelotypiam & Æmulationem Sectarum, ad extinguendam Rerum Memoriam, multa molitam: Qui *Gregorio Magno* notam inurit, ac si pro viribus suis Antiquitates omnes *Ethnicorum* supprimere annixus fuerit: Non video certè hujusmodi Zelos, aut notabile quidpiam efficere, aut diù durare: Id quod liquet in Successione *Sabiniani*, qui Antiquitates easdem statim resuscitavit: Tum verò prohibita, licèt Tenebris cooperta, obrepunt tamen, & suas nanciscuntur Periodos.

Vicissitudines sive *Mutationes* in *Globo superiori*, fusiùs, in hoc Sermone, tractandæ non sunt. Forsitan, *Annus Magnus Platonis*, nisi Mundus antè Dissolutioni esset destinatus, aliquem sortiri possit Effectum: Non in renovandis Corporibus Individuorum; (Id enim Fumus & Vanitas eorum est, qui opinantur Corpora Cœlestia, accuratiores in hæc Inferiora habere Influentias, quàm reverà habent;) Sed tantùm in Summis & Massis Rerum. *Cometæ* proculdubiò aliquid operantur super easdem Summas & Massas Rerum; Verùm, Homines, ut nunc est, indiligentes, aut curiosi, circa eos sunt; Eósq; potiùs mirabundi spectant; Atque Itineraria eorundem conficiunt, quàm Effectus eorum prudenter & sobriè notant; Præcipuè Effectus eorum Comparativos; Id est, *Cometa* talis Magnitudinis; talis Coloris & Lucis; Conversionis Radiorum; Sitûs, quatenus ad Regionem Cœli; Tempestatis Anni; Semitæ aut Cursûs; Durationis; Quales producat *Effectus*.

Leviculum quiddam est, quod olim inaudiveram; Neque tamen prorsùs contemni volo, sed in observationem aliquam venire. Ferunt, à *Belgis* notatum esse, singulis septenis Lustris, similem Annorum Temperaturam & Tẽpestatum Cœli, velut in Orbem redire: Exempli gratiâ; Magnas Glacies, Inundationes magnas, magnas Siccitates, Hyemes tepidas, Æstates frigidiores; Et similia. Vocant autem hujusmodi Circulum Annorum, *Primam*. Hoc autem ideò recenseo, quod Oculos in præterita conjiciens, hujusce Rei inveni congruentiam; Haud exactam sanè, sed non multùm discrepantem.

Verùm transeamus à *Naturalibus* ad *Humana*. Maxima apud Homines *Vicissitudo*, est illa *Sectarum* & *Religionum*. Hi enim Orbes, Animis Hominum, maximè dominantur. *Religio* vera super *Petram ædificata est*; Reliquæ Fluctibus Temporum agitantur. Dicamus igitur de *Novarum Sectarum Caussis*; Atque *Consilii* aliquid circa eas inspergamus; Quatenus Humani Ingenii Infirmitas, tantis Revolutionibus, Moras injicere, aut Remedia exhibere, poterit.

Quando *Religio recepta* Discordiis laceratur; Sanctitas item Professorum labefactata est, & Scandalo exposita; Simulque Tempora stupida, indocta, & barbara sunt; à *Novæ* alicujus *Sectæ* Ortu meritò metuendum; Præcipuè, si eo tempore, *Ingenium* aliquod *Intemperans*, & *Paradoxa spirans*, suboriatur. Quæ omnia tenuerunt, *Mahometes* cùm *Legem* suam promulgavit. *Secta Nova* licet pullulet, duobus si destituatur Adminiculis, ab eâ non metuas; Non enim latè se diffundet. Primum est, *Imperii*, sive *Auctoritatis stabilitæ*, *Oppugnatio*; Nihil enim magis populare est, quàm Principatus, & Politias, convellere. Alterum est, *Porta Luxuriæ* & *Voluptatibus aperta*: *Hæreses* enim Speculativæ, (Qualis fuit olim *Arrianorum*, & hodiè *Arminianorum*,) etsi in Hominum

minum Ingenia miris modis operentur, Statum tamen Rerumpublicarum non magnoperè concutient, nisi ex Occasione Motuum Civilium. Modi tres sunt, quibus *Novæ Sectæ* plantantur; *Miraculis*, *Eloquentiâ*, & *Gladio*. Equidem *Martyria* inter *Miracula* numero; Quoniam vires Naturæ Humanæ excedere videntur: Idem etiam facere licet, de excelsâ illâ & admirabili *Vitæ Sanctimoniâ*. Certè, non alia melior via est, ad *Sectarum* & *Schismatum* Ortus repellendos, quàm Abusuum Reformatio; Dissidiorum minorum Pacificatio; Leniter à principio procedere, & à Sanguinariis Persecutionibus abstinere; Schismatum denique Coryphæos, Favoribus potiùs & Dignitatibus mollire atque allicere, quàm violentiâ & sævitiâ exacerbare.

Mutationes & *Vicissitudines* in *Rebus Bellicis*, haud paucæ sunt; Sed præcipuè in tribus versantur: In *Sede Belli*; In *Genere Armorum*; Et in *Disciplinâ Militari*: *Bella*, antiquis temporibus, *movere* videbantur, ex *Oriente* potissimùm in *Occidentem*: Etenim *Persæ*, *Assyriæ*, *Arabes*, *Scythi*, (qui Invasores erant,) omnes Orientales fuerunt. Verum est *Gallos* fuisse Occidentales: Sed de duabus tantum ipsorum Incursionibus legimus; Unâ in *Gallo-Græciam*, alterâ contra *Romanos*. Attamen Oriens & Occidens Cœli Climata non determinant; Neque etiam *Belli Motus*, ab Oriente, aut ab Occidente, aliquid certæ observationis recipiunt. Sed Meridies, & Septentrio, naturâ fixi sunt: Atque raro, in omni memoriâ invenitur, Meridionales interiores invasisse Septentrionales; Sed econtrà. Unde manifestum est, Tractum Mundi Septentrionalem, naturâ ipsâ, magis esse *Bellicosum*; Sive hoc ascribi possit hujus Hemisphærii Stellis; Sive Amplitudini Continentium ad Partes Septentrionales, cùm Partes Australes, (quantum adhuc innotuit,) Maria ferè occupant; Sive, (Id quod manifestissimum est,) Frigoribus Climatis Borealis; Nam hoc ipsum, absque aliâ Causâ quacunque, Corpora indurat, Spiritus inflammat: Ut liquet in Populo *Araucensi*; Qui ad ulteriora *Austri* positi, omnibus *Peruviensibus*, Fortitudine longè præcellunt.

Imperio aliquo magno *labascente*, & viribus fracto, pro certo *Bella* expectes. Etenim *Imperia* magna, dum in vigore sunt, Copias Nativas Provinciarum enervant & destruunt, propriis Cohortibus domi fidentia; Cùm autem & illæ deficiunt, omnia ruunt, atque aliis Gentibus in prædam cedunt. Hoc evenit in Declinatione *Imperii Romani*; Atque etiam in Imperio Occidentali, post *Carolum Magnum*, cùm Aves singulæ Plumas suas repeterent; Atque simile quidpiam, etiam *Imperio Hispano*, contingere possit, siquando Viribus decideret. Ex alterâ parte, *Accessiones* magnæ *Ditionum*, & *Uniones Regnorum*, similiter *Bella* suscitant: Etenim, cùm Status aliquis in potentiam majorem insurgit, similis est Fluvio intumescenti, qui Inundationem statim minatur: Ut videre est in Imperiis *Romanorum*, *Turcarum*, *Hispanorum*, & aliorum. Attende, cùm Mundus *Nationibus Barbaris* minùs abundet, sed Civiliores ferè sunt; Qui Uxores temerè non ducent, nec Liberos progignent, nisi modum Familiam alendi, aut saltem Victum parandi, præviderint; (ut fit in omnibus propè Nationibus, hodierno die, exceptis *Tartaris*,) non ingruit periculum ab *Inundationibus* aut *Migrationibus Populorum*: At cùm Populorum Greges Magni sunt, qui perpetuò

Sobolem suscipiunt, de Fortunis & sustentatione suâ in futurum minimè solliciti; Necessarium est, ut in Seculo uno aut altero, Portionē aliquam Multitudinis suæ exonerent, & novas Sedes quærant; Et sic alias *Nationes* invadant; Quod Populi Septentrionales veteres sorte facere solebant: Sortes dantes, quæ Pars Domi maneret, quæ autem aliò migraret. Cùm *Gens* aliqua, priùs *Bellicosa*, ad Mollitiem & Luxuriam degenerat, de *Bello* certa esse possit: Status enim tales, plerunque, dum degenerant, Opes accumulant; Adeò ut Præda invitet, & Declinatio Virium animet, Gentes alias, ad eosdem invadendos.

Quantum ad *Armorum* & *Telorum* Genus; Illorum Mutationes sub observationem vix cadunt: Attamen & hæc ipsa Periodos & *Vicissitudines* suas sortiuntur. Pro certo enim est, *Tormenta Ænea*, apud Urbem *Oxydracarum* in *Indiâ*, tempore *Alexandri Magni*, cognita fuisse; Eáque à *Macedonibus*, *Tonitrua*, & *Fulgura*, & *Operationes Magicas*, habita & appellata. Similiter, indubitatum est, usum *Pulveris Pyrii*, & *Tormentorum igneorum*, *Chinensibus*, ante Annos bis mille, innotuisse. Conditiones *Telorum*, & Mutationes in melius, hæ sunt: Primò, ut ad Distantiam majorem feriant: Id enim periculum, ab Hostili parte, anticipat; Quod certè *Tormenta*, & *Sclopeta* majora præstant. Secundò, ut Impetus eorum fortior & validior sit; In quo genere, *Tormenta ignea*, *Arietationes* omnes & Antiquas Machinas, item superant. Tertio, ut Usus eorum commodior & facilior sit; Id quod etiam *Tormentis Igneis Majoribus* competit: Quæ omnibus Tempestatibus idonea; Vecturâ levia & mobilia sunt; Et his similia.

Quod ad *Militiam* attinet: Antiquis temporibus Numerum præcipuè curabant; Virtuti & Animis Militum, in Bellis gerendis, fidebant; Dies sæpius & Loca præliandi constituebant, & æquo Marte experiebantur; Denique in Acie instruendâ & ordinandâ imperitiores ferè erant. Posteà, *Numerum* præoptabant commodum potiùs quàm vastum; Locorum Opportunitates, Diversionum Artificia, & similia, captabant; Postremò, in Acie ipsâ instruendâ peritiores evadebant.

In Reipublicæ alicujus *Adolescentiâ* Arma florent; Ætate Mediâ, *Literæ*; Ac deinceps, ad moram aliquam, duo illa simul, florere solent: Devexâ autem ætate, *Artes Mechanicæ* & *Mercatura*. *Literæ* verò suam habent Infantiam, quando leviusculæ sunt, & pueriles: Sequitur earum Adolescentia, quando luxuriantur, & Juvenile quiddam sapiunt: Succedit Ætas Virilis, qnando Solidiores & exactiores deveniunt; Postremò Senectus earum obrepit, cùm siccæ & exhaustæ fiunt; manente tamen Garrulitate. Verùm consultum non fuerit, in Rotas hasce *Vicissitudinum*, nimis longùm Oculos figere; Ne vertigine corripiamur. Quatenus verò ad *Philologiam*, quæ in hoc Argumento, ut plurimùm, versatur, nihil aliud est, quàm Narratiuncularum & Observationum futilium Congeries quædam; Ideoque Scripto huic minimè congruit.

INDEX

INDEX SERMONVM.

FINIS.

FRANCISCI BACONI,

EQVITIS AVRATI PROCVRATORIS SECVNDI,

IACOBI REGIS Magnæ Britanniæ,

De Sapientia Veterum Liber, ad Inclytam Academiam *Cantabrigienſem.*

LONDINI,
Excuſum, typis *Edwardi Griffini*; Annuente *Franciſco Conſtabulario.* Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli,* apud *Richardum Whitakerum,* 1638.

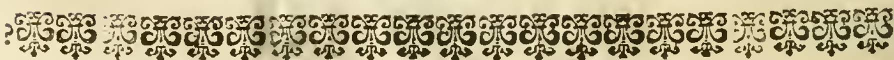

Imprimatur.

Reverendissimo in Christo Patri, & Domino, D. Arch. Cant. *Sacellanus Domesticus,*

GUIL. BRAY.

Decemb. 7. 1637.

ILLVSTRISSIMO VIRO, COMITI SARISBVRIENSI,

Summo Theſaurario *Angliæ*, & Cancellario *Academiæ Cantabrigienſis.*

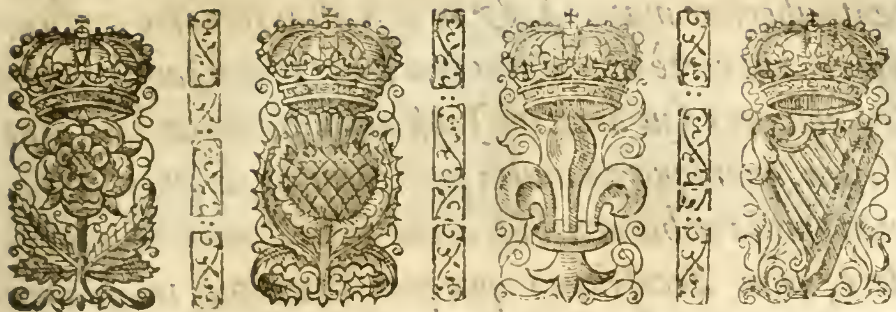

Væ *Academiæ Cantabrigienſi* dicantur, tibi jure *Cancellarii* accreſcunt; quæ autem à me proficiſci poſſunt omnia, tibi nomine proprio debentur. Illud magis videndum, num iſta, ut tibi debita, ita etiam te digna ſint: Atque quod in illis minimum eſt (Ingenium authoris) id propter tuum propenſum in me animum, nihil officiet; Cætera dedecori non erunt. Nam ſi Tempus ſpectetur; Antiquitas primæva ſummam venerationem habet: ſi docendi Forma; Parabola veluti Arca quædam eſt, in quâ precioſiſsima quæq; Scientiarum reponi conſueverunt: Si operis Materia; ea Philoſophia eſt, vitæ ſcilicet, atque animæ humanæ, Decus ſecundum. Fas ſit enim dixiſſe, quamvis, Philoſophia, ſeculo noſtro veluti per Senium repueraſcens, adoleſcentibus, & ferè pueris relinquatur: eam tamen

omnium rerum, post religionē, gravissimam, atque naturâ humanâ maximè dignam esse planè censeo. Etiam Politica, in quâ te mirabilem præbes, & facultate, & meritis, & sapientissimi Regis judicio, ab eodem fonte emanat, ejúsque pars magna est. Quod si cui ista, quæ affero, vulgata esse videantur: certè quid effecerim, judicium meum non est; id tamen secutus sum, ut manifesta, & obsoleta, & Locos communes prætervectus, aliquid etiam, ad Vitæ ardua, & Scientiarum Arcana conferam. Erunt itaque captui vulgari, vulgaria: altiorem autem intellectum fortassè non deserent, sed potiùs (ut spero) deducent: Verùm dum huic operi, dignitatem nonnullam astruere conor, quòd ad te dicatum sit; periculum est, ne modestiæ fines transeam, cùm à me sit susceptum. Tu verò illud tanquam pignus affectus erga te mei, & observantiæ, & animi maximè devoti accipies, eique præsidium nominis tui imperties. Quare cùm tot & tanta sustineas, tempora tua diutiùs non morabor, sed finem faciam, tibi fœlicia omnia comprecatus, & perpetuò futurus

Tibi & studio suo, & beneficiis tuis devinctissimus,

Fra. Baconus.

ALMÆ MATRI INCLYTÆ ACADEMIAE Cantabrigiensi.

Vm sine Philosophiâ me certè nec vivere juvet; meritò vos in magno honore habeo, à quibus mihi ista vitæ præsidia, & solatia fluxerint. Itaque hoc nomine, & me, & mea vobis debere profiteor, quo minùs mirum sit, si vos vestris remunerem; ut motu naturali redeant à quo traxerint originem. Et tamen nescio quomodo, rara videntur, Vestigia vos retrorsùm spectantia: *Cùm infinita à vobis profecta sint. Nec nimium mihi sumam (ut opinor) si sperem, propter rerum usum mediocrem, quod nostrum vitæ genus, & institutum necessariò traxit; nonnullam ad hominum doctorum inventa, per hæc nostra, factam esse accessionem. Equidem in eâ opinione sum, Contemplationes in Vitam Activam translatas,*

nonnihil novi decoris, & vigoris acquirere; & ſuppetente uberiore materiâ, & magis altas fortaſsè radices agere, aut certè magis proceras, & frondoſas evadere. Neque vos (ut arbitror) ipſi noſtis, quàm latè pateant Veſtra, quámque ad multa pertineant. Æquum eſt tamen omnia vobis attribui, atque in veſtrum honorem cedere, cùm Acceſsiones quæque Principiis magnâ ex parte debeantur. Neque verò ab homine occupato, aliquid exquiſitum, aut otii miracula, & prærogativas requiretis; ſed & hoc Amori meo ſummo erga vos, & veſtra, tribuetis; quòd inter rerum civilium ſpinas, hæc non prorsùs perierint, ſed vobis veſtra ſervata ſint. Valete.

Alumnus Veſter
amantiſsimus,

FRA. BACONUS.

Index Fabularum Priscæ Sophiæ, hoc Libro Contentarum.

Præfatio.

Ntiquitatem primævam, (exceptis quæ in Sacris literis habemus) oblivio & Silentium involvit; Silentia Antiquitatis, Fabulæ poëtarum exceperunt: Fabulis tandem succesſêre Scripta quæ habemus, Adeo ut Antiquitatis Penetralia, & recessus à sequentium Sæculorum Memoria, & evidentia tanquam Velo Fabularum discreta & separata sint, quod se interposuit, & objecit medium, inter ea quæ perierunt, & ea quæ extant. Equidem existimo pleróſque in ea opinione fore, me delicias ac ludos facere; atque similem ferè licentiam in transferendis fabulis usurpare, ac ipsi Poëtæ sibi sumpserint in fingendis; quod pro meo jure ſanè facere possem, ut contemplationibus magis arduis, hæc ad voluptatem, sive meditationis propriæ, sive lectionis alienæ aspergerem. Neque me latet quàm versatilis materia sit Fabula, ut huc illuc trahi, imò & duci possit; quantúmque ingenii commoditas & discursus valeat, ut quæ nunquam cogitata sint, bellè tamen attribuantur. Etiam illa cogitatio animum subit, usum hujusce rei iampridem contaminatum esse. Multi enim, ut inventis & placitis suis antiquitatis venerationem acquirerent, poëtarum Fabulas ad ea traducere conati sunt. Atque

que vetus illa vanitas & frequens, nec nuper nata, aut rarò usurpata est. Nam & olim Chrysippus, *Stoicorum opiniones vetustissimis Poëtis, veluti Somniorum aliquis Interpres ascribere solebat, Et magis insulsè,* Chymici, *ludos, & delicias Poëtarum in corporum transformationibus, ad fornacis experimenta transtulerunt. Hæc (inquam) cuncta nobis satis & explorata, & expensa sunt; omnémque ingeniorum circa Allegorias levitatem & indulgentiam perspeximus, & notavimus, neque propterea omninò de sententiâ decedimus.* Primò *enim absit, ut paucorum ineptiæ & licentia, Parabolarum honori in genere detrahant. Hoc enim prophanum quiddam sonat, & audax, cùm huiusmodi velis & umbris Religio gaudeat, ut qui eas tollat, Commercia divinorum, & humanorum ferè interdicat. Verùm de humanâ Sapientiâ videamus. Fateor certè ingenuè & libenter, me in hanc sententiam propendere, ut non paucis Antiquorum Poëtarum fabulis Mysterium, & Allegoriam jam ab origine subesse putem; sive captus veneratione Prisci seculi, sive quòd in nonnullis Fabulis reperio tantam, & tam evidentem cum significato similitudinem & conjunctionem, tum in texturâ ipsâ Fabulæ, tum in proprietate Nominum, quibus personæ, sive Actores Fabulæ, insigniti & veluti inscripti prodeunt, ut sensum illum ab initio præceptum & cogitatum fuisse, & de industriâ adumbratum, nemo constantèr negaverit. Quis enim ita durus est, & ad aperta cæcutiens, ut cùm audiat* Famam, Gygantibus *extinctis, tanquam sororem Posthumam progenitam esse, non illud ad Murmura partium & famas seditiosas, quæ sopitis Rebellionibus ad tempus vagari solent, referat? Aut cùm audiat* Typhonem Gygantem, *nervos* Iovis *secuisse, & abstulisse, ac* Mercurium *eos suffuratum esse, &* Iovi *reddidisse; non statim advertat hoc ad Rebelliones prævalidas pertinere, quæ Regibus nervos & pecuniarum, & authoritatis incidunt, ita tamen, ut per Sermonum comitatem, & prudentia Edicta, animi subditorum, non ita multò pòst quasi furtim reconcilientur, & vires Regibus restituantur? Aut cùm audiat in illâ memorabili Deorum contra Gygantes Expeditione, Asinum* Sileni *cùm ruderet, maximi momenti ad profligandos Gygantes fuisse; non liquidò cogitet hoc de vastis Rebellium conatibus, qui plerunque per inanes rumores et terrores vanos dissipantur, confictum fuisse? Etiam Nominum conformitas et Indicium, Cui tandem hominum obscurum esse potest? Cùm* Metis *uxor* Iovis *planè consilium sonet;*

Typhon

Typhon *tumorem*, Pan *universum*, Nemesis, *vindictam*, & *similia. Neque illud quenquam moveat, si aliquid interdum Historiæ subsit, aut si nonnulla Ornamenti gratiâ addita sint; aut si Tempora confundantur, aut si ex unâ Fabulâ quippiam transferatur in aliam, & nova Allegoria inducatur. Necesse enim fuit hæc fieri, cùm Inventa virorum fuerint, qui & ætate disjuncti, & instituto diversi erant; cùm alij antiquiores, alij recentiores fuerint, alij rursus naturam rerum, alij res civiles sibi proponerent. Habemus etiam & aliud sensus occulti, & involuti signum non parvum, quòd nonnullæ ex fabulis tam absurdæ narratione ipsâ, & insulsæ inveniantur, ut Parabolam etiam ex longinquo ostentent, & veluti clament. Quæ enim probabilis est Fabula, etiam ad voluptatem, & Historiæ similitudinem conficta existimari potest: Quod autem nulli in mentem venisset cogitare, aut narrare, id in alios usus quæsitum videtur. Quale enim figmentum illud?* Iovem, Metin *in uxorem accepisse, eámque statim ut gravidam sensisset comedisse, unde ipse gravidus fieri cœpit, & Palladem armatam ex capite peperit? Equidem existimo nulli mortalium obvenire, vel somnium tam extra cogitationis vias situm, & monstrosum. Ante omnia illud apud nos maximè valuit, & plurimum ponderis habuit, quòd ex fabulis complures nullo modo nobis videntur ab eis inventæ, à quibus recitantur & celebrantur,* Homero, Hesiodo, *reliquis; si enim liquidò nobis constitisset eas ab illâ ætate, atque illis authoribus manâsse, à quibus commemorantur, & ad nos devenerunt; nil magni certè, aut excelsi ab hujusmodi origine nobis (ut nostra fert conjectura) expectare, aut suspicari in mentem venisset. Verùm si quis attentiùs rem consideret, apparebit, illas tradi, & referri tanquam priùs creditas, & receptas, non tanquam tum primò excogitatas, & oblatas. Quinetiam cùm diversis modis à Scriptoribus ferè Coævis referantur: facilè cernas quod commune habent ex veteri memoriâ desumptum; In quo variant, ex singulorum ornatu additum: Atque hæc res existimationem earum apud nos auxit, ac si nec Ætatis, nec Inventionis Poëtarum ipsorum essent; sed veluti Reliquiæ sacræ & Auræ tenues,* Temporum *meliorum; quæ ex traditionibus Nationum magis Antiquarum in Græcorum Tubas, & Fistulas incidissent. Quod si quis obstinato animo contendat, Allegoriam in fabulâ*

bulâ semper subdititiam, & impositam, nec omninò nativam, & genuinam fuisse; ei molesti non erimus, sed gravitatem illam Iudicij, quam affectat, licèt hebetiorem & ferè plumbeam, remittemus; atque illum (si modò dignus sit) alio modo, tanquam de integro adoriemur. Duplex apud homines repertus est, atque increbuit Parabolarum usus, atque quod magis mirum sit, ad contraria valet. Faciunt enim Parabolæ ad Involucrum & Velum; faciunt etiam ad Lumen, & Illustrationem. Atque misso illo usu priore (potiùs quàm lites suscipiamus) & receptis Fabulis antiquis, tanquam rebus vagis, & ad delectationem compositis; Manet tamen procul dubio posterior iste usus, neque ullâ ingenij violentiâ nobis extorqueri possit, neque impediet quisquam, (qui sit mediocritèr doctus) quin protinus recipiatur Modus iste docendi, tanquam res gravis & sobria, atque omnis vanitatis expers, & Scientijs apprimè utilis, imo & quandoque necessaria, Nimirum, ut in inventis novis, & ab opinionibus vulgaribus remotis & penitùs abstrusis, aditus ad intellectum humanum magis facilis & benignus per parabolas quæratur. Itaque Antiquis Sæculis, cùm rationis humanæ inventa, & conclusiones etiam eæ quæ nunc tritæ & vulgatæ sunt, tunc temporis novæ & insuetæ essent, omnia Fabularum omnigenum, & Ænigmatum & Parabolarum, & Similitudinum plena erant: atque per hæc docendi ratio, non occultandi artificium quæsitum est; rudibus scilicet tunc temporis hominum ingenijs, & subtilitatis, nisi quæ sub sensum cadebat, impatientibus, & ferè incapacibus. Nam ut Hieroglyphica *Literis, ita* Parabolæ *Argumentis erant antiquiores. Atque etiam nunc, si quis novam in aliquibus lucem humanis mentibus affundere velit, idque non incommodè & asperè, prorsus eâdem viâ insistendum est, & ad similitudinum auxilia confugiendum. Quare quæ dicta sunt, ita claudemus.* Sapientia *Prisci Sæculi, aut magna, aut fœlix fuit: Magna, si de industriâ excogitata est Figura sive Tropus: Fœlix, si homines aliud agentes, materiam & occasionem tantæ contemplationum dignitati præbuere. Operam autem nostram (si quid in eâ sit, quod juvet) in neutrâ re malè collocatam censebimus. Aut enim Antiquitatem illustrabimus, aut res ipsas. Neque nescius esse possum, hanc rem ab alijs tentatam esse: sed tamen ut quod sentiam,*

eloquar,

eloquar, idque non fastidiosè, sed liberè, ejus decus & virtus ex hujusmodi laboribus, licèt magnis & operosis, ferè perijt: dum homines rerum imperiti & non ultra Locos *certos Communes docti, Parabolarum sensus ad vulgaria quædam, & generalia applicaverunt, atque earundem vim veram & proprietatem genuinam, ac indagationem altiorem non attigerunt.* Nos *autem erimus (ni fallimur) in rebus vulgatis novi, & aperta & plana à tergo relinquentes, ad ulteriora, & nobiliora tendemus.*

DE

DE SAPIENTIA VETERVM.

I.

CASSANDRA, Sive Parresia.

Arrant CASSANDRAM ab *Apolline* adamatam fuisse, atque variis artificiis ejus desideria elusisse, spes nihilominus fovisse, quousque donum Divinationis ab eo extorsisset; tum verò nactam quod ab initio dissimulatione suâ quæsivisset, preces ejus apertè rejecisse: Illum cum quod temerè largitus erat nullo modo revocare posset, & tamen vindictâ arderet, nec fœminæ callidæ ludibrio esse vellet, muneri suo pœnam addidisse; ut illa quidem vera semper prædiceret, sed nemo ei crederet; itaque vaticiniis ejus veritas affuit; fides defuit: quod illa perpetuò experta est etiam in excidio Patriæ suæ, de quâ sæpiùs monuerat, nemine auscultante, aut credente. Fabula de intempestivâ, & inutili libertate consiliorum, & monitorum conficta videtur: Qui enim ingenio sunt pervicaci & aspero, nec se *Apollini*, id est, Deo Harmoniæ submittere volunt, ut rerum modos, & mensuras, sermonumque veluti tonos, acutos & graves, aurium etiam magis perita-

rum & magis vulgarium differentias, tempora denique tum loquendi tum silendi ediscant & observent: licèt sint prudentes & liberi, & consilia afferant sana & bona; nunquam tamen ferè suasu & impetu suo proficiunt, neque ad res tractandas efficaces sunt; sed potiùs exitium eis apud quos se ingerunt, maturant, & tum demùm post calamitatem & eventum, ut vates & in longum prospicientes celebrantur. Atque hujus rei exemplum eminet in *M. Catone Uticensi.* Ille enim interitum Patriæ, & Tyrannidem primò ex conspiratione, deinde ex contentione *Cæsaris* cùm *Pompeio* secutam, diu antè, tanquam è speculâ prævidit, & tanquam ex Oraculo prædixit, sed nil profecit interim, verùm obfuit potiùs, & mala patriæ acceleravit. Id quod prudenter advertit, & eleganter describit *M. Cicero*, cùm ad amicum ita scribat: *Cato optimè sentit, sed nocet interdum Reipublicæ: loquitur enim tanquam in* Republicâ *Platonis, non tanquam in fæce Romuli.*

II.

Typhon, sive Rebellis.

NArrant Poetæ Junonem indignatam, quòd *Jupiter* Palladem ex sese, sine eâ peperisset, omnes Deos, atque Deas precibus fatigâsse, ut ipsa etiam sine *Jove* partum ederet. Et postquam violentiæ, & importunitati ejus annuissent, terram illa concussit, ex quo motu Typhon natus est, Monstrum ingens, & horrendum. Ille Serpenti veluti Nutritio datus est, ut ab eo aleretur. Nec mora, postquam adolevisset, quin bellum *Jovi* moveret. In eo conflictu *Jupiter* in potestatem Gygantis venit, qui illum in humeros sublatum in regionem remotam, & obscuram transportavit, & concisis nervis & manuum & pedum, & secum abreptis, mancum, & mutilatum reliquit. Mercurius autem nervos *Jovis Typhoni* suffuratus est, atque eos *Jovi* restituit: *Jupiter* confirmatus, Belluam rursùs impetiit; ac primùm fulmine vulneravit, ex cujus sanguine serpentes nati sunt. Tum demùm ruentem, & fugientem (*Ætnam* super eum jaculatus) mole montis oppressit. Fabula de fortunâ Regum variâ & Rebellionibus, quæ in Monarchiis quandóq; evenire consueverunt, conficta est. Reges enim regnis suis, ut *Jupiter Junoni*, veluti Matrimonii vinculo juncti rectè censentur; sed accidit nonnunquam ut imperandi consuetudine depravati, & in Tyrannidem vergentes, omnia ad se trahant, & contempto Ordinum, & Senatus sui consensu, ex sese pariant: Id est, ex arbitrio proprio, & imperio mero cuncta administrent. Id populi ægrè ferentes, & ipsi moliuntur Caput aliquod rerum ex sese creare, & extollere. Ea res ex occultâ sollicitatione nobilium, & procerum ferè initia sumit, quibus conniventibus, tum populi suscitatio tentatur; ex quâ Tumor quidam rerum (per *Typhonis* infantiam significatus) sequitur. Atq; iste rerum status ab insitâ Plebis pravitate, & naturâ malignâ (Serpente Regibus infestissimo) nutricatur. Defectione autem viribus coalitâ, postremò res in apertam rebellio-

rebellionem erumpit; quæ quia infinita mala & regibus & populis infligit, sub dirâ illâ *Typhonis* effigie repræsentatur, in quâ Centum Capita ob divisas potestates, Ora flammantia ob incendia, Anguium cingula ob pestilentias, (præsertim in obsidionibus) Manus ferreæ ob cædes, ungues Aquilini ob rapinas, Corpus plumis contectum ob perpetuos rumores, & nuncios & trepidationes, & hujusmodi. Atque interdum Rebelliones istæ, tam prævalidæ sunt, ut Reges cogantur, tanquam à Rebellibus transportati, relictis Regni sedibus & urbibus primariis, vires contrahere, & in remotam aliquam, & obscuram Provinciam ditionis suæ se recipere, Nervis & Pecuniarum, & Majestatis accisis: Sed tamen non ita multò post Fortunam prudenter tolerantes, virtute & industriâ *Mercurii* nervos recipiunt, hoc est, affabiles facti, & per edicta prudentia & sermones benignos, reconciliatis subditorum animis & voluntatibus, tandem alacritatem ad impensas conferendas, & novum Auctoritatis vigorem excitant. Nihilominùs prudentes, & cauti aleam fortunæ tentare plerunque nolunt, & à pugnâ abstinent, sed tamen operam dant, ut aliquo facinore memorabili existimationem Rebellium frangant. Quod si ex voto succedat, Illi vulneris accepti conscii, & rerum suarum trepidi, primò ad fractas & inanes minas veluti Serpentum sibilos se vertunt. Deinde rebus desperatis fugam capessunt. Atque tum demùm postquàm ruere incipiant, tutum est, & tempestivum Regibus, copiis & universâ mole regni tanquam *Ætnæ* Monte, eos persequi, & opprimere.

III.

CYCLOPES, sive Ministri Terroris.

NArrant CYCLOPES, ob feritatem & immanitatem primò à *Jove* in *Tartarum* detrusos, & perpetuò carceri adjudicatos fuisse: verùm posteà *Tellus Jovi* persuasit, ei non abs re fore, si eos vinclis liberaret, & eorum operâ ad fulmina fabricanda uteretur. Quod & factum est, atque illi officiosi, & industrii fulmina atque alia terroris instrumenta assiduo opere & minaci strepitu fecerunt. Tempore autem labente evenit, ut *Jupiter Æsculapio Apollinis* filio succenseret, ob hominem medicinâ à morte excitatum; Iram autem tegens, (quia parùm justa indignandi caussa suberat ob facinus pium, & celebre) CYCLOPES in eum secretò instigavit, qui nihil cunctati fulmine eum interemere: In cujus rei vindictam *Apollo Jove* non prohibente, sagittis eos confecit. Fabula ad Regum facta pertinere videtur. Illi enim Ministros sævos, & sanguinarios, & exactores primò suppliciis afficiunt, & à rebus summovent. Posteà ex Concilio *Telluris*, id est, ignobili & parùm honorifico, prævalente utilitate eos rursùs adhibent; sicubi aut executionum severitate, aut exactionum acerbitate opus est. Illi natura truces, & ex priore fortunâ exasperati, & satis sentientes, quid ab illis expectetur, miram diligentiam in hujusmodi rebus præstant; sed parùm cauti, & ad gratiam ineundam & aucupandam præcipites,

aliquando ex ſecretis Principum nutibus & incertis mandatis invidioſam aliquam executionem peragunt. Principes autem invidiam declinantes, & ſatis gnari hujuſmodi inſtrumenta nunquam ſibi defutura, eos deſtituunt; & propinquis & amicis eorum qui pœnas ſubierunt, atque horum delationibus & vindictæ & odio populari eos relinquunt, unde magno plauſu, & proſperis in reges votis & acclamationibus, ſerò magis quàm immeritò pereunt.

IV.

Narcissus, ſive Philautia.

Narcissus fuiſſe traditur formâ, & venuſtate mirabilis, ſed ſuberat ſuperbia ingens, & faſtidium intolerandum. Itaque cùm ſibi placeret, alios deſpiceret, vitam egit ſolitariam in ſylvis, & venationibus, cum paucis comitibus quibus ipſe omnia erat. Aſſectabatur etiam eum ubique Nympha Eccho. In hoc vitæ inſtituto fatale ei erat ad fontem quendam lympidum venire, & iuxta eum ſub æſtum mediæ diei decumbere. Cum autem in aquâ Imaginem propriam aſpexiſſet, in contemplationem ſui, ac deinde in admirationem effuſus, & raptus, nullo modo ab hujuſmodi ſpectro, & ſimulacro diſtrahi poterat; ſed perpetuò defixus, obtorpuit; ac tandem in florem nominis ſui converſus eſt; qui Flos ineunte Vere ſe oſtendit, & Dijs inferis, Plutoni, Proſerpinæ & Eumenidibus ſacer eſt. Fabula illorum & ingenia & fortunas repræſentare videtur, qui ſive ob formam, ſive ob aliquas alias dotes, quibus ab ipsâ naturâ, nullâ accedente induſtriâ propriâ ornati & inſigniti ſunt, effusè ſeipſos amant, & quaſi depereunt. Cum hoc enim animi ſtatu conjunctum fere eſt; ut non multùm in publico, aut in rebus civilibus verſentur; cùm in eo vitæ genere neceſſe ſit occurrere multos neglectus & vilipendia, quæ animos eorum deijcere & turbare poſſint. Itaque vitam plerunque degunt ſolitariam, & privatam, & umbratilem, cum perpauco comitum delectu, eóque ex ijs, qui illos magnopere colere, & admirari videntur, quíque illis veluti Eccho in omnibus dictis ſuis aſſentantur, & verborum obſequia præſtant. Ex hâc conſuetudine depravatos, & inflatos, & tandem admiratione ſuiipſius attonitos, mira occupat deſidia & inertia, ut prorſus torpeant, & omni vigore, & alacritate deſtituantur. Eleganter autem ſumitur Flos vernus ad hujuſmodi ingeniorum ſimilitudinem, cùm illa ingenia ſub initia ſua floreant, & celebrentur, ſed ætate confirmatâ expectationem de ijs conceptam deſtituant, & fruſtrentur. Eôdem pertinet, quòd Flos ille Dijs inferis ſacer ſit; quia homines talis indolis ad omnia inutiles prorſus evadunt. Quicquid autem nullum ex ſe fructum edit, ſed (veluti via navis in mari) tranſit, & labitur; id apud antiquos umbris, & Dijs inferis conſecrari ſolebat.

V.

Styx, sive Fœdera.

PErvulgata est narratio, & in compluribus fabulis, interponitur, de unico illo Iuramento, quo Dij superi se obstringere solebant, cùm pœnitentiæ locum sibi nullo modo relinqui volebant. Illud Iuramentum nullam Majestatem cœlestem, nullum Attributum divinum advocabat, & testabatur; sed STYGEM, Fluvium quendam apud inferos, qui atria Ditis, multis spiris interfusus cingebat. Hæc enim formula Sacramenti sola, neque præter eam alia quæpiam, firma habita est, & inviolabilis; Scilicet incumbebat pœna perjurij, Dijs inprimis metuenda, ut qui fefellisset, ad Deorum convivia per certa annorum spacia non accederet. Fabula de Fœderibus, & pactis Principum conficta videtur; in quibus illud nimiò plus quàm oporteret verum est; Fœdera quâcunque solennitate, & religione juramenti munita, parùm firma esse, adeò ut ferè ad existmationem quandam & famam, & Ceremoniam, magis quàm ad fidem, & securitatem, & effectum adhibeantur. Quin si accesserint etiam affinitatis vincla veluti Sacramenta Naturæ, si merita mutua, tamen omnia infra ambitionem, & utilitatem, & Dominationis licentiam esse, apud plerósque reperiuntur. Tantò magis, quòd Principibus facile sit per prætextus varios, & speciosos, cupiditates suas, & fidem minùs sinceram (nemine rerum arbitro, cui ratio sit reddenda) tueri, & velare. Itaque unum assumitur verum, & proprium fidei firmamentum, neque illud Divinitas aliqua cœlestis. Ea est Necessitas, (Magnum potentibus Numen;) & Periculum Status, & Communicatio Utilitatis. Necessitas autem per STYGEM elegantèr repræsentatur, Flumen fatale, & irremeabile. Atque hoc numen advocavit ad Fœdera *Iphicrates Atheniensis*, qui quoniam inventus est, qui ea apertè loqueretur, quæ plerique tacitè animo voluunt, non abs re sit, ipsius verba referre. Is cùm Lacedæmonios, varias Cautiones & Sanctiones, & Fœderum firmamenta, & vincula excogitare & proponere animadverteret, interfatus; *Vnum* (inquit) *Lacedæmonij, nobis vobiscum vinculum, & securitatis ratio esse possit, si planè demonstretis, vos ea, nobis concessisse, & inter manus posuisse, ut vobis facultas lædendi nos, si maximè velletis, minimè suppetere possit.* Itaque si facultas lædendi sublata sit, aut si ex fœdere rupto periculum ingruat, perditionis, aut diminutionis statûs, aut vectigalium, tum demum fœdera rata & sancta, & tanquam Iuramento STYGIS confirmata censeri possint: cùm metus subsit interdicti illius & Suspensionis à Convivijs Deorum; sub quo nomine Imperij jura, & prærogativæ, & Affluentia & fœlicitas antiquis significantur.

VI.

Pan, five Natura.

Fabula hæc invenitur, in Libro fecundo, De Augmentis Scientiarum, aucta & locupletata.

ANtiqui univerfam Naturam fub perfonâ PANIS diligentiffimè defcripferunt; *Hujus* generationem in dubio relinquunt. Alij enim afferunt eum à *Mercurio* genitum; alij longè aliam generationis formam ei tribuunt; Aiunt enim Procos univerfos cum *Penelope* rem habuiffe, ex quo promifcuo concubitu, PANA communem filium ortum effe. Atque in hac pofteriore narratione, procul dubio, aliqui ex recentioribus, veteri fabulæ, nomen *Penelopes* impofuere, quod & frequenter faciunt, cùm narrationes antiquiores, ad perfonas & nomina juniora traducunt, ídque quandóque abfurdè & infulsè; ut hîc cernere eft; Cùm PAN ex antiquiffimus Dijs, & longè ante tempora *Vlyffis* fuerit, atque infuper *Penelope* ob matronalem caftitatem Antiquitati venerabilis haberetur. Neque prætermittenda eft tertia illa generationis explicatio : quidam enim prodiderunt eum Iovis, & Hybreos, id eft, Contumeliæ filium fuiffe. Vtcunque orto, *Parcæ* illi forores fuiffe perhibentur. Effigies autem PANIS talis ab Antiquitate defcribitur : Cornutus, cornibus ufque ad Cœlum faftigiatis, corpore toto hifpidus, & villofus, barbâ imprimis promifsâ. Figura biformis, humana quo ad fuperiora, fed ferimifera, & in Capræ pedes definens. Geftabat autem Infignia Poteftatis, finiftrâ, Fiftulam, ex feptem calamis compactam ; dextrâ Pedum, five lignum, fuperiùs curvum, & inflexum; Induebatur autem *Chlamide* ex pelle *Pardalis*. Poteftates ei & Munera hujufmodi attribuuntur, ut fit Deus venatorum, etiam paftorum, & in univerfum Ruricolarum; Præfes item Montium : erat etiam proximus *Mercurio* Nuncius Deorum. Habebatur infuper Dux, & Imperator Nympharum, quæ circa eum perpetuò Choreas ducere, & tripudiare folebant : comitabantur & Satyri, & his feniores Sileni. Habebat etiam poteftatem terrores immitendi præfertim inanes, & fuperftitiofos, qui & Panici vocati funt. Res geftæ autem eius non multæ memorantur:Illud præcipuum; quòd Cupidinem provocavit ad luctam, à quo etiam in certamine victus eft. Etiam *Typhonem* Gygantem retibus implicavit, & cohibuit : atque narrant infuper, cùm *Ceres* mœfta, & ob raptam Proferpinam indignata, fe abfcondiffet, atque Dij omnes ad eam inveftigandam magnopere incubuiffent, & fe per varias vias difpertiti effent, PANI folummodò ex fœlicitate quâdam contigiffe, ut inter venandum eam inveniret, & indicaret. Aufus eft quoque cum Apolline de victoriâ Mufices decertare, atque etiam *Myda* judice prælatus eft: ob quod Iudicium *Mydas* afininas aures tulit, fed clam, & fecretò. Amores *Panis* nulli referuntur, aut faltem admodum rari, quod mirum inter turbam Deorum prorsùs tam profusè amatoriam videri poffit. Illud folummodo ei datur, quòd Eccho adamaret, quæ etiam uxor ejus habita eft, atque unam etiam Nympham

pham *Syringam* nomine, in quam propter iram, & vindictam *Cupidinis* (quem ad luctam provocare non reveritus esset) incensus est. Neque etiam prolem ullam suscepit (quod similiter mirum est, cùm Dii præsertim Masculi prolifici admodum essent) nisi quòd ei tribuatur tanquam filia, muliercula quædam Ancilla IAMBE nomine, quæ ridiculis narratiunculis oblectare hospites solebat, ejusque proles ex conjuge *Eccho* esse, à nonnullis existimabatur. Fabula nobilis, si quæ alia, atque naturæ arcanis & mysteriis gravida, & quasi distenta.

PAN (ut & nomen ipsum etiam sonat) Universitatem Rerum, sive Naturam repræsentat & proponit. De hujus origine, duplex omninò sententia est; atque adeò esse potest: aut enim à MERCURIO est, verbo scilicet divino, (quod & Sacræ literæ extra controversiam ponunt, & Philosophis iis, qui magis divini habiti sunt visum est;) aut ex confusis rerum seminibus. Qui enim unum rerum principium posuerunt, aut ad Deum illud retulerunt; aut si materiatum principium volunt, illud tamen potentiâ varium asseruerunt: adeò ut omnis hujusmodi controversia, ad illam distributionem reducatur, ut Mundus sit, vel à *Mercurio*, vel à Procis omnibus.

Namque canebat uti magnum per inane coacta
Semina, terrarumque animæque Marisque fuissent
Et liquidi simul ignis, & hiis exordia primis,
Omnia & ipse tener Mundi concreverit orbis.

Tertia autem generatio *Panis* ejusmodi est, ut videantur Græci aliquid de Hebræorum Mysteriis, vel per Ægyptios internuncios, vel utcunque inaudivisse; pertinet enim ad statum *Mundi* non in meris natalibus suis, sed post lapsum ADAMI, morti, & corruptioni expositum, & obnoxium factum. Ille enim status, Dei, & Peccati proles fuit, ac manet. Itaque triplex ista narratio de generatione PANIS, etiam vera videri possit, si ritè & rebus, & temporibus distinguatur: Nam iste PAN, quem intuemur, & contemplamur, ac nimio plus quàm oportet colimus, ex verbo Divino, mediante Confusâ Materiâ (quæ & ipsa à Deo creata erat,) & subintrante Prævaricatione, & Corruptione ortum habet. Naturæ rerum, Fata rerum, sorores verè perhibentur & ponuntur; naturalium siquidem Caussarum Catenæ Ortus rerum, & Durationes, & Interitus, & Depressiones, & Eminentias, & Labores, & Felicitates, & Fata deniq; omnia, quæ rebus accidere possunt, trahunt. Cornua autem Mundo attribuuntur. Quod verò Cornua hujusmodi ab imo latiora, ad verticem acuta sint. Id eò spectat; Quod omnis rerum natura instar Pyramidis acuta sit: Individua enim infinita sunt: ea colliguntur in species, & ipsas multiplices: *Species* rursùs insurgunt in genera, atque hæc quoque ascendendo in magis generalia contrahuntur, ut tandem natura tanquam in unum coire videatur. Neque mirum est PANIS cornua etiam Cœlum ferire; cùm summitates naturæ sive Ideæ universales etiam ad divina quodam modo pertingant. Paratus enim, & propinquus est, transitus à *Metaphysicâ* ad Theologiam naturalem. *Corpus* autem *Naturæ* ele-

gantissimè

gantiſſimè, & veriſſimè depingitur Hirſutum, propter rerum Radios: Radii enim ſunt tanquam Naturæ crines, ſive villi, atque omnia ferè vel magis vel minùs radioſa ſunt, quod in facultate viſus manifeſtiſſimum eſt, nec minùs in omni virtute & operatione ad diſtans: Quicquid enim operatur ad Diſtans, id etiam Radios emittere rectè dici poteſt, ſed maximè omnium prominet *Barba* PANIS, quia Radii Corporum Cœleſtium maximè ex longinquo operantur & penetrant. Quin & Sol, quando parte ſuperiore ejus nube obvolutâ, Radii inferiùs erumpunt, ad aſpectum Barbatus cernitur. Etiam Corpus Naturæ rectiſſimè deſcribitur Biforme, ob differentiam Corporum Superiorum, & Inferiorum. Illa enim ob pulchritudinem & motus æquabilitatem & conſtantiam, necnon Imperium in terram, & terreſtria, meritò ſub Humanâ figurâ repræſentantur: Hæc autem ob perturbationem, & motus incompoſitos, & quòd à Cœleſtibus regantur, Bruti animalis figurâ contenta eſſe poſſunt. Eadem Corporis deſcriptio pertinet ad participationem ſpecierum. Nulla enim Natura ſimplex videri poteſt; ſed tanquam ex duobus participans & concreta. Habet enim Homo nonnihil ex *Bruto*, Brutum nonnihil ex Plantâ, Planta nonnihil ex Corpore inanimato, omniaque reverà Biformia ſunt, & ex Specie ſuperiore, & inferiore compacta. Acutiſſima autem eſt Allegoria de Pedibus Capræ, propter motum aſcenſionis Corporum terreſtrium verſus Regiones Aeris & Cœli: Capra enim Animal ſcanſorium eſt, eaque è rupibus pendere, atque in præcipitiis hærere amat; quod etiam res licèt inferiori Globo deſtinatæ, miris modis faciunt, ut in Nubibus & Meteôris manifeſtiſſimum eſt. Inſignia autem in manibus PANIS duplicia. Alterum Harmoniæ, alterum Imperii. Fiſtula enim ex ſeptem Calamis, Concentum rerum, & Harmoniam, ſive concordiam cum diſcordiâ miſtam, quæ ex ſeptem ſtellarum Errantium motu conficitur, evidenter oſtendit. Pedum autem illud etiam nobilis tranſlatio eſt; propter vias Naturæ partim Rectas, Partim obliquas. Præcipuè autem Lignum, ſive Virga, verſus ſuperiorem partem, curva eſt; quia omnia providentiæ divinæ opera in Mundo ferè per Ambages, & Circuitus fiunt; ut aliud agi videri poſſit, aliud interim reverà agatur; ut *Joſephi* venditio in *Ægyptum*, & ſimilia. Quinetiam in Regimine Humano omni prudentiore, qui ad gubernacula ſedent, populo convenientia per prætextus & vias obliquas fœliciùs quæ volunt, quàm ex directo ſuperinducunt, & inſinuant; adeò ut omnis Imperii Virga ſive Bacillum verè ſuperiùs inflexum ſit. Veſtis PANIS & amiculum ingenioſè admodum ex pelle PARDALIS fuiſſe fingitur; propter maculas ubique ſparſas; Cœlum enim ſtellis, *Maria* Inſulis, Tellus floribus conſperguntur, atque etiam res particulares ferè variegatæ eſſe ſolent circa ſuperficiem, quæ veluti rei Chlamis eſt. Officium autem PANIS nullâ aliâ re tam ad vivum proponi, atque explicari potuerit, quàm ut Deus venatorum ſit: Omnis enim naturalis actio, atq; adeò motus & proceſſus, nihil aliud quàm venatio eſt. Nam & Scientiæ & Artes opera ſua venantur, & Concilia humana fines ſuos, atq; res naturales omnes vel alimenta ſua tanquam prædam, vel Voluptates ſuas tanquam ſolatium venantur, idque modis peritis & ſagacibus.

Torva

Torva Leæna Lupum sequitur, Lupus ipse Capellam;
Florentem Cythisum sequitur lasciva Capella.

Etiam Ruricolarum in genere PAN Deus est, quia hujusmodi homines magis secundùm naturam vivant, cùm in urbibus & Aulis natura à cultu nimio corrumpatur; ut illud Poetæ amatorium verum sit.

—— *Pars minima est ipsa Puella sui.*

Montium autem imprimis Præses dicitur PAN; quia in Montibus & locis editis Natura rerum panditur, atque oculis & contemplationi magis subjicitur. Quod alter à *Mercurio* Deorum nuncius sit PAN, ea Allegoria planè divina est, cùm proximè post verbum Dei, ipsa Mundi Imago, divinæ potentiæ & sapientiæ præconium sit. Quod & Poeta divinus cecinit. *Cæli enarrant Gloriam Dei, atque opera manuum ejus indicat Firmamentum.* PANA autem oblectant Nymphæ; Animæ scilicet: Deliciæ enim Mundi, Animæ viventium sunt: Ille autem meritò earum Imperator, cùm illæ naturam quæque suam veluti Ducem sequantur, & circa eam cum infinitâ varietate, veluti singulæ more patrio saltent, & choreas ducant, motu neutiquàm cessante: Unà perpetuò comitantur Satyri & Sileni; Senectus scilicet & Juventus; Omnium enim rerum est ætas quædam hilaris & saltatrix: atque rursùs ætas tarda & bibula: Utriusque autem ætatis studia verè contemplanti (tanquam *Democrito*) fortassè ridicula, & deformia videntur, instar Satyri alicujus aut Sileni. De *Panicis* autem terroribus prudentissima doctrina proponitur: Natura enim rerum omnibus viventibus indidit metum, ac formidinem vitæ atque essentiæ suæ conservatricem, ac mala ingruentia vitantem & depellentem: veruntamen eadem Natura modum tenere nescia est; sed timoribus salutaribus semper vanos, & inanes admiscet, adeò ut omnia (si intus conspici darentur) *Panicis* terroribus plenissima sint; præsertim humana; quæ superstitione (quæ verè nihil aliud, quàm *Panicus* terror est) in immensum laborant; maximè Temporibus duris, & trepidis & adversis. Quod verò attinet ad audaciam PANIS, & Pugnam per Provocationem cum *Cupidine*; id eò spectat, quia Materia non caret inclinatione & appetitu ad dissolutionem Mundi & recidivationem in illud Chaos antiquum, nisi prævalidâ rerum concordiâ (per Amorem, sive *Cupidinem* significatâ) malitia & impetus ejus cohiberetur & in ordinem compelleretur: Itaque bono admodum hominum & rerum fato fit, ut illud certamen PAN adversum experiatur, & victus abscedat. Eòdem prorsùs pertinet, & illud de *Typhone* in retibus implicato; quia utcunque aliquando vasti, & insoliti rerum tumores sint (id quod *Typhon* sonat) sive intumescant maria, sive intumescant nubes, sive intumescat Terra, sive alia, tamen Rerum Natura hujusmodi corporum Exuperantias, atque Insolentias, Reti inextricabili implicat, & coercet, & veluti catenâ adamantinâ devincit. Quod autem Inventio *Cereris* huic Deo attribuitur, idque inter venationem; reliquis Diis negatur, licèt sedulò quærentibus, & illud ipsum agentibus; monitum habet verum admodum & prudens; hoc est, ne rerum utilium, ad vitam, & cultum

cultum Inventio qualis fuit segetum, a Philosophijs Abstractis, tanquam Dijs Majoribus, expectetur; licèt totis viribus in illud ipsum incumbant, sed tantummodò à *Pane*, id est, Experientiâ sagaci & rerum Mundi notitiâ universali, quæ etiam casu quodam ac veluti inter venandum in hujusmodi inventa incidere solet. Illud autem Musices certamen, ejusque eventus, salutarem exhibet doctrinam, atque eam quæ rationi & Judicio humano gestienti, & se efferenti sobrietatis vincula injicere possit. Duplex enim videtur esse *Harmonia*, & Quasi Musica: altera Providentiæ Divinæ, altera Rationis Humanæ. Judicio enim humano, ac veluti auribus Mortalium, Administratio Mundi & Rerum, & Judicia divina secretiora sonant aliquid durum, & quasi absonum: quæ inscitia licèt Asininis auribus meritò insigniatur, tamen & ipsæ illæ aures secretò, nec palàm gestantur: Neque enim hujusce rei deformitas à vulgo conspicitur, aut notatur. Postremò, minimè mirum est, si nulli Amores *Pani* attribuantur, præter conjugium Ecchus; Mundus enim seipso, atque in se rebus omnibus fruitur: qui amat autem, frui vult, neque in Copiâ, desiderio locus est. Itaque mundi Amores esse nulli possunt, nec potiendi Cupido, cum seipso contentus sit, nisi fortasse sermones: ij sunt Nympha, Eccho, aut si accuratiores sint, Syringa. Inter Sermones autem, sive voces, excellenter ad conjugium mundi sumitur sola Eccho; Ea enim demùm vera est Philosophia, quæ mundi ipsius voces fidelissimè reddit, & veluti dictante mundo, conscripta est; & nihil aliud est quàm ejusdem simulacrum & reflexio, neque addit quicquam de proprio, sed tantùm iterat, & resonat. Ad mundi etiam Sufficientiam & Perfectionem pertinet, quòd prolem non edat. Ille enim per Partes generat, per Totum autem quomodo generare possit? cum Corpus extra ipsum non sit. Nam de Filiâ ejus Putativâ, mulierculâ illâ, est sanè ea adjectio quædam ad Fabulam sapientissima; per illam enim repræsentantur eæ, quæ perpetuis temporibus passim vagantur, atque omnia implent, vaniloquæ de rerum Naturâ Doctrinæ, re ipsâ infructuosæ, genere quasi subdititiæ, garrulitate verò interdum jucundæ, interdum molestæ & importunæ.

VII.

Perseus, sive Bellum.

Fabula hæc invenitur, in Libro secundo, De Augmentis Scientiarum, aucta & locupletata.

PERSEUS traditus fuisse à Pallade missus ad obtruncandam Medusam, quæ populis plurimis ad Occidentem in extremis Hiberiæ partibus maximæ Calamitati fuit. Monstrum enim hoc tam dirum atque horrendum fuit, ut aspectu solo homines in saxa verteret. Erat autem è Gorgonibus una ac sola Mortalis Medusa; cum Passivæ reliquæ non essent. Itaque PERSEUS ad tam nobile facinus se comparans, arma, ac dona à tribus Dijs accepit: Talares alas à Mercurio,

Mercurio, à Plutone galeam, Scutum à Pallade, & speculum. Neque tamen, licet tanto apparatu instructus, ad Medusam rectà perrexit, sed primum ad Græas divertit, Eæ sorores ex alterâ parente Gorgonibus erant. Atque Grææ istæ Canæ jam à Nativitate erant, & tanquam vetulæ. Oculus autem ijs tantummodo & dens erat omnibus unicus, quos prout exire foras quamque contigerat, vicissim gestare, reversæ autem iterum deponere solebant: Hunc itaque oculum atque hunc dentem illæ PERSEO commodarunt. Tum demum cum se abundè ad destinata perficienda instructum judicaret, ad Medusam properavit impiger & volans: Illam autem dormientem offendit; Neque tamen aspectui ejus (si evigilaret) se committere audebat, sed Cervice reflexâ, in speculum Palladis inspiciens atque hoc modo ictus dirigens, caput ei abscidit. Ex sanguine autem Medusæ fuso, statim Pegasus alatus emicuit. Caput autem abscissum PERSEUS in Scutum Palladis inseruit, cui etiamnum sua mansit vis, ut ad ejus intuitum omnes seu attoniti aut syderati obrigerent. Fabula de Belligerandi ratione & prudentiâ conficta videtur. Atque in ipsâ de bello suscipiendo, & de genere belli eligendo deliberatione, tria proponit præcepta sana, & gravia, tanquam ex consilio Palladis. Primò ut de subjugatione Nationum Finitimarum quis non admodùm laboret. Neque enim eadem est patrimonij, & imperij amplificandi ratio. Nam in possessionibus privatis, vicinitas prædiorum spectatur: sed in propagando imperio, Occasio & belli conficiendi facilitas, & fructus, loco vicinitatis esse debent. Certè Romani, quo tempore Occidentem versus, vix ultra Liguriam penetraverant, Orientis provincias usque ad Montem Taurum armis & imperio complexi sunt. Itaque PERSEVS licet Orientalis, tamen longinquam expeditionem, usque ad extrema Occidentis minimè detrectavit. Secundò Curæ esse debet, ut justa & honorifica subsit belli causa: Id enim & alacritatem tum militibus, tum populis impensas conferentibus addit: & Societates aperit, & conciliat, & plurimas denique commoditates habet. Nulla autem belli causa magis pia sit, quàm debellatio Tyrannidis, sub quâ populus succumbit, & prosternitur sine animis & vigore, tanquam sub aspectu Medusæ. Tertiò prudenter additur; quod cùm tres Gorgones fuerint (per quas Bella repræsentantur) PERSEVS illam delegerit, quæ fuerit Mortalis; hoc est, bellum ejus conditionis, quod confici, & ad exitum perduci posset, nec vastas, aut infinitas spes persecutus est. Instructio autem PERSEI ea est, quæ ad Bellum unicè confert, & fortunam ferè trahit. Accepit enim Celeritatem à MERCVRIO, Occultationem Consiliorum ab ORCO, & Providentiam à PALLADE. Neque caret Allegoriâ, eâque prudentissimâ, quòd Alæ illæ Celeritatis Talares, non Axillares fuerint, atque pedibus non humeris additæ; quia non tam in primis belli aggressibus, quàm in eis quæ sequuntur, & primis subsidio sunt, Celeritas requiritur: Nullus enim error in bellis magis frequens est, quàm quod Prosecutiones, & subsidiarij Impetus, Initiorum alacritati non respondent. Etiam illa Providentiæ Divisio (Nam de galeâ PLVTO-

NIS,

NIS, quæ homines invisibiles reddere solebat, Parabola manifesta est) ingeniosa videtur de Scuto, & speculo : neque enim ea Providentia solùm adhibenda est, quæ cavet instar Scuti, sed illa altera per quam hostium vires, & motus, & consilia cernuntur, instar speculi PALLADIS. Verùm PERSEO utcunque copijs aut animis instructo, restat aliud quiddam maximi per omnia momenti antequàm incipiatur bellum, nimirum ut divertat ad Græas. Grææ autem Proditiones sunt, Bellorum scilicet Sorores, non Germanæ illæ quidem, sed generis nobilitate quasi impares. Bella enim generosa, Proditiones degeneres & turpes. Earum descriptio elegans est, ut canæ à nativitate sint, & tanquam Vetulæ, propter perpetuas Proditorum Curas & Trepidationes : Earum autem vis (antequam in manifestam defectionem erumpant) aut in Oculo, aut in Dente est : Omnis enim Factio à statu quopiam alienata, & speculatur, & mordet : Atque hujusmodi Oculus & Dens tanquam Communis est. Nam quæ didicerunt, & noverunt, ferè per manus factionis ab uno ad alterum transeunt, & percurrunt. Et quod ad Dentem attinet, uno ferè ore mordent, & similem Cantilenam canunt, ut si unum audias, omnes audias. Itaque PERSEO conciliandæ sunt istæ Grææ, ut oculum, & dentem ei commodent: Oculum ad Indicia, dentem ad rumores ferendos, & invidiam conflandam, & animos hominum solicitandos. His itaque dispositis, & præparatis, sequitur ipsa Belli actio. In eâ Medusam dormientem invênit: Prudens enim belli susceptor, semper ferè hostem assequitur imparatum & securitati propiorem : Atque nunc tandem speculo Palladis opus est. Plurimi enim ante ipsa pericula res hostium acutè & attentè introspicere possunt; sed in ipso periculi articulo præcipuus est usus speculi, ut modus periculi cernatur, terror non offundatur : (quod per illum intuitum capite averso significatur) A bello perfecto sequuntur effecta duo : Primùm PEGASI illa generatio & exuscitatio, quæ satis evidentèr Formam denotat, quæ per omnia volat & victoriam celebrat : Secundum, Gestatio capitis Medusæ in scuto ; siquidem nullum præsidij genus huic ob præstantiam comparari possit. Vnicum enim facinus insigne, & memorabile fœlicitèr gestum, & perpetratum, omnes inimicorum motus cohibet, atque malevolentiam ipsam stupidam reddit.

Endymion,

VIII.

ENDYMION, sive Gratiosus.

PAstor ENDYMION traditur à *Lunâ* fuisse adamatus: novum autem, & singulare erat consuetudinis genus, siquidem ille decumbebat in nativâ quadam specu, sub saxis *Latmiis*; *Luna* autem haud rarò de Cœlo perhibetur descendisse, & sopiti Oscula petiisse, ac rursùs in Cœlum se recepisse. Neque tamen otium istud, & somnus in detrimentum fortunarum ejus cedebat. Sed *Luna* interim effecit, ut pecus ejus pinguesceret admodum, ac numero etiam felicissimè auctum esset, ut nulli pastorum greges essent lætiores, aut numerosiores. Fabula ad ingenia & mores Principum pertinere videtur. Illi enim cogitationum pleni, & in suspiciones propensi, non facilè ad consuetudinem vitæ interiorem recipiunt homines qui sunt perspicaces, & curiosi, & quasi animo vigilantes, sive exsomnes: sed potiùs eos, qui ingenio sunt quieto, & morigero, & quod placitum est illis patiuntur, & nil ultrà inquirunt, sed se veluti ignaros & nil sentientes & quasi sopitos præbent; denique magis obsequium simplex, quàm observantiam callidam præstant. Etenim cùm hujusmodi hominibus Principes de Majestate suâ veluti *Luna* de Orbe superiore, descendere, et personam (quam perpetuò gerere instar Oneris cujusdam sit) deponere, et familiariter versari libenter consueverunt, idque se tuto facere posse putant. Id quod in *Tiberio Cæsare* Principe omnium maximè difficili, præcipuè annotatum fuit: apud quem illi solummodò gratiosi erant, qui notitiam morum ejus revera habebant, sed pertinaciter, et quasi stupidè dissimulabant. Quod etiam *Ludovico* undecimo *Francorum* Regi Principi cautissimo, et callidissimo in moribus erat. Neque ineleganter in Fabulâ ponitur Antrum illud *Endymionis*: quia ferè usitatum est illis qui hujusmodi gratiâ apud Principes florent, habere secessus aliquos amœnos, quò illos invitent, ad otium et animi remissionem, absque Fortunæ suæ mole. Qui autem in hoc genere gratiosi sunt, plerunque rem suam benè agunt. Nam Principes licèt fortasse ad honores eos non evehant, tamen cùm verò affectu, nec propter utilitatem tantùm illos diligant, munificentiâ suâ eos ditare consueverunt.

IX.

Soror Gygantum, sive Fama.

Memorant Poetæ, Gygantes è terrâ procreatos, bellum *Jovi*, & superis intulisse, & fulmine disjectos & devictos fuisse. Terram autem Deorum irâ irritatam in vindictam natorum suorum, *Famam* progenuisse; extremam *Gygantibus* sororem.

Illam Terra parens irâ irritata Deorum
Extremam (ut perhibent) Cœo Enceladóque sororem,
Progenuit. ——

Hujus Fabulæ ea sententia videtur esse: per *Terram*, Naturam vulgi significârunt, perpetuò tumidam & malignam versus Imperantes, & res novas parturientem: Hæc ipsa occasionem adepta, Rebelles parit & Seditiosos, qui Principes ausu nefario exturbare, & dejicere machinantur, quibus oppressis, eadem Plebis natura deterioribus favens, & tranquillitatis impatiens rumores gignit, & susurros malignos, & Famas querulas, & famosos libellos, & cætera id genus, ad invidiam eorum qui rebus præsunt; ut Actiones Rebellium, & Famæ seditiosæ, genere, & stirpe non differant; sed veluti sexu tantùm; cùm istæ muliebres videantur, illæ viriles.

X.

Actæon Et Pentheus, sive Curiosus.

Curiositas humana in secretis rimandis, & eorum notitiâ appetitu malè sano concupiscendâ, & prensandâ, duplici exemplo apud antiquos coercetur: Altero *Actæonis*, altero *Penthei*. *Actæon* cùm *Dianam* imprudens, & casu sine veste vidisset, in Cervum versus, à canibus quos alebat, dilaceratus est. *Pentheus* cùm sacrificiorum *Bacchi* occultorum, conscensâ arbore, spectator esse voluisset, furore percitus est. Fuit autem *Penthei* dementia ejus generis, ut res congeminasse existimaret, & duo Soles & rursùs duæ *Thebæ* ei ob oculos versarentur; Adeò ut, cùm *Thebas* properaret, statim alteris *Thebis* conspectis retraheretur: Atque hoc modo perpetuò & irrequietè sursùm & deorsùm ferretur.

Eumenidum demens qualis videt agmina Pentheus,
Et Solem geminum, & duplices se ostendere Thebas.

Fabularum prima, ad secreta Principum; secunda, ad secreta divina pertinere videtur. Qui enim Principibus non admissi, & præter eorum voluntatem secretorum conscii sunt, odium certissimum apud

eos consequuntur. Itaque gnari se peti, & occasiones captari, vitam degunt Cervorum more timidam & suspicionibus plenam. Quin & illud sæpiùs accidit, ut à servis & domesticis in gratiam Principum, accusentur & subvertantur. Ubi enim Principis offensio manifesta est; quot servi, tot ferè Proditores esse consueverunt; ut *Actæonis* fatum illos maneat. Alia est *Penthei* calamitas. Qui enim ausu temerario, mortalitatis parùm memores, per excelsa Naturæ & Philosophiæ fastigia (tanquam arbore conscensâ) ad Mysteria divina aspirant, hiis pœna proposita est, perpetuæ inconstantiæ, & Judicii vacillantis & perplexi. Cùm enim aliud sit Lumen Naturæ, aliud divinum, ita cum illis fit, ac si duos Soles viderent. Cúmque actiones vitæ, & decreta voluntatis ab intellectu pendeant: sequitur etiam ut non minùs voluntate, quàm opinione hæsitent, nec sibi omninò constent: Itaque & duas *Thebas* similiter vident. Per *Thebas* enim actionum fines describuntur (cum *Thebis Pentheo* esset domus & perfugium.) Hinc fit, ut nesciant, quò se vertant, sed de summâ rerum incerti & fluctuantes, tantùm subitis mentis impulsibus in singulis circumagantur.

XI.

Orpheus, sive Philosophia.

FAbula de Orpheo vulgata, nec tamen interpretem fidum per omnia sortita, *Philosophiæ* universæ imaginem referre videtur. Persona enim Orphei viri admirandi, & planè divini, & omnis harmoniæ periti, & modis suavibus cuncta vincentis, & trahentis, ad *Philosophiæ* descriptionem facili transitu traducitur. Labores enim Orphei, Labores *Herculis*, quemadmodum opera Sapientiæ, opera Fortitudinis, dignitate & potentiâ superant. Orpheus ob amorem uxoris morte immaturâ præreptæ, fretus Lyrâ, ad Inferos descendere sibi in animum induxit, ut Manes deprecaretur; neque spe suâ decidit. Nam placatis manibus & delinitis, suavitate Cantus & Modulalationibus, tantum apud eos potuit, ut ei uxorem secum abducere indultum sit: Eâ tamen lege, ut illa eum à tergo sequeretur, ipse autem antequam ad luminis oras perventum esset, ne respiceret. Quod cùm ille nihilominus, amoris & curæ impatientiâ (postquam ferè in tuto esset) fecisset, rupta sunt fœdera: atque illa ad inferos gradu præcipiti relapsa est. Ab illo tempore *Orpheus* mœstus, & mulierum osor, in solitudines profectus est, ubi eâdem cantus, & Lyræ dulcedine, primò feras omnigenas ad se traxit, adeò ut naturâ suam exuentes, nec irarum aut ferocitatis memores, nec libidinis stimulis, & furoribus præcipites actæ, nec ingluviem satiare, aut prædæ inhiare ampliùs curantes, in morem Theatri, illum circumstarent, benignæ & mansuetæ inter se factæ, & tantùm Lyræ concentui aures præbentes. Neque is finis, sed tanta musicæ vis, & potentia fuit, ut etiam sylvas moveret, & lapides ipsos, ut illa quoq; se transferrent, & sedes suas circa eum, ordine & modo decenti ponerent. Hæc ei cum ad tempus fœliciter & magna cum admiratione cessissent; tandem *Thraciæ* mulieres stimulis *Bacchi* percitæ,

primò cornu raucum,& immane ſonans inflarunt:Ex eo,propter ſtrepitum, muſicæ ſonus amplius audiri non potuit : Tum demùm ſolutâ virtute, quæ ordinis, & ſocietatis iſtius erat vinculum, turbari cœptum eſt, & feræ ſingulæ ad naturam ſuam redierunt, & ſe invicem ut priùs perſecutæ ſunt ; neque lapides, aut ſylvæ ſuis manſere locis : ORPHEUS autem ipſe tandem à mulieribus furentibus diſcerptus eſt,& ſparſus per agros ; ob cujus mortis mœrorem, *Helicon* (fluvius Muſis ſacer) aquas ſub terram indignatus condidit, & per alia loca caput rursùs extulit. Sententia fabulæ ea videtur eſſe. Duplex eſt *Orphei Cantio:* Altera ad placandos Manes ; Altera ad trahendas feras & ſylvas.. Prior ad naturalem Philoſophiam, Poſterior ad Moralem, & Civilem aptiſſimè refertur. Opus enim naturalis Philoſophiæ longè nobiliſſimum, eſt ipſa reſtitutio, & inſtauratio rerum corruptibilium, & (hujuſce rei tanquàm gradus minores) corporum in ſtatu ſuo conſervatio, & diſſolutionis & putredinis retardatio. Hoc ſi omninò fieri detur, certè non alitèr effici poteſt, quàm per debita & exquiſita Naturæ temperamenta, tanquam per Harmoniam lyræ, & modos accuratos. Et tamen cùm ſit res omnium maximè ardua, effectu plerunque fruſtratur ; Idque (ut veriſimile eſt) non magis aliam ob cauſſam,quàm per curioſam,& intempeſtivam ſedulitatem & impatientiam. Itaque *Philoſophia*, tantæ rei ferè impar ; atque idcircò meritò mœſta, vertit ſe ad res humanas,& in animos hominum, ſuaſu & eloquentiâ,virtutis, & æquitatis, & pacis amorem inſinuans populorum cœtus in unum coire facit ; & juga legum accipere, & imperijs ſe ſubmittere,& affectuum indomitorum obliviſci, dum præceptis, & diſciplinæ auſcultant, & obtemperant : unde paulò poſt Ædificia extruuntur, Oppida conduntur, Agri & Horti Arboribus conſeruntur ; ut lapides, & ſylvas non abs re convocari & transferri dictum ſit. Atque iſta rerum Civilium cura, ritè atque ordine ponitur poſt experimentum corporis mortalis reſtituendi ſedulò tentatum, & ad extremum fruſtratum : Quia mortis neceſſitas inevitabilis evidentiùs propoſita, hominibus ad æternitatem, meritis, & nominis famâ quærendam, animos addit. Etiam prudentèr in Fabulâ additur, ORPHEUM à mulieribus, & nuptijs alieno animo fuiſſe, quia nuptiarum delinimenta, & liberorum charitates, homines plerunque à magnis, & excelſis erga reſpublicas meritis avertunt, dum immortalitatem propagine, non factis, aſſequi ſatis habent. Verùm & ipſa ſapientiæ opera, licèt inter humana excellant, tamen & ſuis periodis clauduntur. Evenit enim,ut poſtquam regna, & reſpublicæ ad tempus floruerint, ſubinde perturbationes, & ſeditiones & bella oriantur ; inter quorum ſtrepitus, primò leges conticeſcunt, & homines ad naturæ ſuæ depravationes redeunt ; atque etiam in agris, atque oppidis vaſtitas conſpicitur. Neque ita multò pòſt (ſi hujuſmodi furores continuentur)literæ etiam, & *Philoſophia* certiſſimè diſcerpitur : adeo ut fragmenta tantùm ejus,in paucis locis,tanquam Naufragij Tabulæ, inveniantur, & barbara tempora ingruant ; *Heliconis* aquis ſub terra merſis ; donec debitâ rebus viciſſitudine, non ijſdem fortaſſe locis, ſed apud alias Nationes erumpant, et emanent.

Ceolum

XII.

Coelvm, ſive Origines:

TRadunt Poëtæ Coelum antiquiſſimum Deorum extitiſſe; Huius partes generationis à filio *Saturno* falce demeſſas fuiſſe. *Saturnum* autem ſobolem numeroſam generâſſe: ſed filios continuò devorâſſe: tandem verò *Jovem* exitium effugiſſe, et adultum, patrem *Saturnum* in Tartarum detruſiſſe, et regnum accepiſſe; quinetiam patris genitalia eâdem falce, quâ ille Cœlum execuerat, abſcidiſſe, atque in mare projeciſſe, inde Venerem natam eſſe. Poſtea verò Jovis regnum vix confirmatum, duo memorabilia bella excepiſſe. Primùm *Titanum*, in quibus debellandis Solis operam (qui ſolus ex *Titanibus Iovis* rebus favebat) egregiam fuiſſe: ſecundum *Gygantum*, qui et ipſi fulmine et *Iovis* armis disjecti ſunt; quibus domitis, *Iovem* ſecurum regnâſſe. Fabula videtur Ænigma de Origine rerum non multùm diſcrepans ab ea Philoſophia, quam poſteà *Democritus* amplexus eſt. Qui apertiſſimè omnium æternitatem Materiæ aſſeruit, æternitatem mundi negavit; in quo aliquantò propiùs ad veritatem verbi divini acceſſit, cuius narratio Materiam informem ante opera Dierum ſtatuit. Sententia Fabulæ hujuſmodi eſt. *Cœlum* eſſe concavum illud, ſive ambitum, quod Materiam complectitur. Saturnum autem Materiam ipſam, quæ omnem generandi vim parenti præſcidit. Summam enim Materiæ perpetuò eandem eſſe; neque ipſum Quantum Naturæ creſcere, aut minui. Agitationes autem, et motus Materiæ, primò imperfectas, et malè cohærentes rerum compages produxiſſe, et veluti tentamenta mundorum: Dein ævi proceſſu Fabricam ortam eſſe, quæ formam ſuam tueri et conſervare poſſet. Itaque priorem ævi diſtributionem per regnum Saturni ſignificari, qui ob frequentes rerum diſſolutiones, et breves durationes, Filiorum ſuorum Devorator habitus eſt: Secundam autem per regnum *Iovis*, qui continuas iſtas, et tranſitorias mutationes in Tartarum detruſit; qui locus perturbationem ſignificat. Is locus videtur eſſe ſpatium inter ima Cœli et interiora Terræ medium; quo intervallo perturbatio et fragilitas et mortalitas ſive corruptio maximè verſatur. Atque durante priore illâ generatione rerum, quæ ſub regno Saturni tenuit, Venerem natam non fuiſſe. Donec enim in univerſitate Materiæ, diſcordia eſſet concordiâ potior et valentior, mutatio per Totum neceſſariò facta eſt, atque in ipsâ Fabricâ integrali. Tales verò Generationes Rerum extiterunt, antequam *Saturnus* exectus eſſet. Hunc verò generationis modum ceſſantem, alter ille modus continuò excepit, qui per Venerem fit: adultâ et prævalidâ rerum concordiâ; ut mutatio tantùm per partes procedat, integrâ et inconcuſsâ Fabricâ univerſali: *Saturnum* tamen detruſum, et deturbatum, non peremptum et extinctum narrant, quia mundum in antiquam confuſionem, et inter-

regna relabi posse, opinio Democriti erat: quod *Lucretius* ne suis temporibus eveniret deprecatus est.

Quod procul à nobis, flectat Fortuna gubernans,
Et ratio potius, quàm res persuadeat ipsa.

Postquam autem mundus mole, & vi suâ consisteret, tamen otium ab initio non fuisse. Nam secutos primùm in cœlestibus Regionibus motus notabiles, qui virtute Solis in Cœlestibus prædominante, ita sopiti sunt, ut mundi status conservaretur: Posteà similiter in inferioribus; per inundationes, tempestates, ventos, terræ motus magis universales, quibus etiam oppressis, & dissipatis, magis pacata, ac durabilis rerum conspiratio, & tranquillitas accrevit. Verùm de istâ Fabulâ utrunque pronunciari potest, & Fabulam *Philosophiam* continere, & Philosophiam rursus *Fabulam*. Novimus enim (ex fide) hæc omnia nil aliud esse, quàm sensus jampridem cessantia & deficientia Oracula: Cum mundi, & Materia, & Fabrica ad Creatorem verissimè referatur.

XIII.

PROTEVS, sive Materia.

NArrant Poëtæ PROTEVM *Neptuno* pastorem fuisse; eundémque Senem, & Vatem; Vatem scilicet præstantissimum & veluti Ter-maximum. Noverat enim non futura solummodò, sed & Præterita & Præsentia, adeò ut præter Divinationem, etiam omnis Antiquitatis, & omnium Secretorum Nuncius ac Interpres esset. Morabatur autem sub ingenti specu. Ibi ei mos erat sub meridiem gregem suum Phocarum numerare, atque deinde somno se dare. Qui autem operâ ejus aliquâ in re, uti volebat, is non alio modo apud eum valere poterat, nisi eum manicis comprehensum vinclis constringeret. Ille contrà, ut se liberaret, in omnes formas, atque rerum miracula, ignem, lympham, feras se vertere solebat; donec tandem in pristinam formam restitueretur. Sensus Fabulæ ad abdita Naturæ, & Conditiones Materiæ pertinere videtur. Sub PROTEI enim personâ Materia significatur omnium rerum post Deum antiquissima. Materia autem sub Cœli Concavo tanquàm sub Specu habitat. *Neptuni* autem mancipium est, quia omnis Materiæ operatio & dispentio in liquidis præcipuè exercetur. Pecus autem sive Grex PROTEI, non aliud videtur esse, quàm Species ordinariæ Animalium, Plantarum, Metallorum, in quibus Materia videtur se diffundere, & quasi consumere; adeo ut postquàm istas species effinxerit, & absolverit (tanquàm penso completo) dormire & quiescere videatur, nec alias ampliùs Species moliri, tentare, aut parare. Atque hæc est PROTEI Pecoris numeratio, & subinde Somnus. Hoc autem sub Meridiem, non auroram, & vesperum fieri dicitur, id est, cùm Tempus jam venerit,

nerit, quod speciebus ex Materiâ debitè præparatâ, & prædispositâ perficiendis, & excludendis maturum sit, & quasi legitimum, & inter Rudimenta earum, & Declinationes medium; quod nos satis scimus ex Historiâ sacrâ sub tempus ipsum Creationis fuisse. Tum enim per virtutem illam divini verbi (*Producat*) Materia ad imperium Creatoris, non per Ambages suas, sed subito confluxit, & Opus suum in Actum affatim perduxit, ac Species constituit. Atque hucusque Fabula narrationem suam de PROTEO libero, & soluto cum Pecore suo complet. Nam universitas rerum cum Structuris, & Fabricis Specierum ordinariis, est Materiæ non constrictæ, aut devinctæ, & gregis materiatorum facies. Nihilominùs si quis peritus Naturæ Minister, vim adhibeat Materiæ, & Materiam vexet, atque urgeat, tanquam hoc ipso destinato, & proposito; ut illam in nihilum redigat: illa contrà (cum Annihilatio, aut interitus verus, nisi per Dei omnipotentiam fieri non possit) in tali necessitate posita in miras rerum transformationes & effigies se vertit: adeò ut tandem veluti in orbem se mutet, & periodum impleat, & quasi se restituat, si vis continuetur. Ejus autem constrictionis, seu alligationis ratio magis facilis erit, & expedita, si Materia per Manicas comprehendatur, id est, per Extremitates. Quod autem additur in Fabula *Proteum* Vatem fuisse, & trium temporum gnarum, id cum Materiæ naturâ optimè consentit. Necesse est enim, ut qui Materiæ passiones, & processus noverit, rerum Summam & earum quæ factæ sunt, & quæ fiunt, & quæ insuper futuræ sunt, comprehendat, licèt ad partes et singularia cognitio non extendatur.

XIV.

MEMNON, sive Præmaturus.

MEmorant Poetæ MEMNONEM *Auroræ* filium fuisse. Ille armorum pulchritudine insignis, & aurâ populari celebris ad Bellum *Troianum* venit, & ad summa ausu præcipiti festinans, & anhelans, cum *Achille* Græcorum fortissimo, certamen singulare iniit, atque ejus dextrâ occubuit. Hunc *Jupiter* miseratus aves lugubre quiddam & miserabile perpetuò quiritantes ad Exequias ejus & funeris decus excitavit; Ejusdem statua quoque *Solis* orientis radiis percussa, sonum flebilem edere solita fuisse perhibetur. Fabula ad Adolescentûm summæ spei Calamitosos exitus pertinere videtur. Illi enim tanquàm *Auroræ* filii sunt; atque inanium & externorum specie tumidi, majora ferè viribus audent, atque *Heroes* fortissimos lacessunt, & in certamen deposcunt, & impari congressu, succumbentes, extinguuntur; Horum autem mortem infinita commiseratio sequi solet: Nil enim inter Fata mortalium tam flebile est, támque potens ad misericordiam commovendam, quàm virtutis flos immaturo exitu præcisus. Neque enim prima ætas ad Satietatem scilicet, aut ad invidiam usque duravit, quæ mœstitiam in obitu lenire, aut misericor-

diam

diam temperare possit; Quinetiam Lamentationes & planctus non solùm tanquam Aves illæ funebres circa rogos eorum volitant, sed & durat hujusmodi miseratio, & producitur: Maximè autem per Occasiones & Novos motus & Initia magnarum rerum, veluti per *Solis* radios Matutinos, Desideria eorum renovantur.

XV.

TYTHONUS, sive Satias.

ELegans Fabula narratur de TYTHONO, eum ab *Aurorâ* adamatum fuisse, quæ perpetuam ejus consuetudinem exoptans, à *Jove* petiit, ut TYTHONUS nunquam mori posset: verùm incuriâ muliebri oblita est petitioni suæ & illud inserere, ut nec senectute gravaretur. Itaque moriendi conditio ei erepta est, senium autem secutum est mirum & miserandum, quale consentaneum est evenire ei, cui mors negatur, ætas perpetuò ingravescit. Adeò ut *Jupiter* hujusmodi sortem miseratus, tandem eum in Cicadam converterit. Hæc Fabula ingeniosa adumbratio & descriptio voluptatis esse videtur; quæ à principio velut sub tempus *Auroræ*, adeò grata est, ut homines vota faciant, ut gaudia hujusmodi sibi perpetua, & propria sint, obliti Satietatem & tædium eorum instar Senii, ipsis non cogitantibus, obventura. Adeò ut ad extremum, cùm actiones voluptariæ homines deserant, cupido verò & affectus non moriantur, fieri soleat, ut homines sermonibus tantùm, & commemorationibus earum rerum, quæ eis integrâ ætate voluptati fuerunt, se oblectent. Quod in Libidinosis, & viris Militaribus fieri videmus, cùm illi impudicos sermones, hii facinora sua retractent, Cicadarum more, quarum vigor tantùm in voce est.

XVI.

PROCUS IUNONIS, sive Dedecus.

NArrant Poetæ JOVEM, ut amoribus suis potiretur, multas & varias formas sumpsisse, Tauri, Aquilæ, Cygni, Imbris aurei; cùm autem JUNONEM sollicitaret, vertisse se in formam maximè ignobilem, atque contemptui & ludibrio expositam. Ea fuit miseri Cuculi, imbre & tempestate madefacti, & attoniti, tremebundi & semimortui. Prudens Fabula est, & ex intimis moribus desumpta. Sensus verò talis, Ne homines nimiùm sibi placeant, existimantes virtutis suæ specimen, eos apud omnes in pretio, & gratiâ ponere posse. Id enim succedere pro naturâ, & moribus eorum, quos ambiunt, & colunt, qui si homines sunt, nullis ipsi dotibus, & ornamentis insigniti; sed tantùm ingenio sunt superbo et maligno (id quod sub

sub figurâ JUNONIS repræsentatur) tum verò nôrint sibi exuendam prorsùs esse omnem personam, quæ vel minimum præ se ferat decoris, et dignitatis: atque desipere se planè, si aliâ viâ insistant; neq; satis esse si obsequii deformitatem præstant, nisi omninò se in personam abjectam et degenerem mutent.

XVII.

CUPIDO, sive Atomus.

QUæ de CUPIDINE sive Amore dicta sunt à Poetis; in eandem personam propriè convenire non possunt: Ita tamen discrepant, ut confusio personarum rejiciatur, similitudo recipiatur. Narrant itaque Amorem omnium Deorum fuisse antiquissimum, atque adeò omnium Rerum, Excepto *Chao*, quod ei coævum perhibetur; *Chaos* autem à priscis viris nunquam divino honore, aut nomine Dei insignitur. Atque Amor ille prorsùs sine Parente introducitur; nisi quod à nonnullis Ovum noctis fuisse traditur. Ipse autem ex *Chao*, & Deos, & Res universas progenuit: Ejus autem Attributa ponuntur Numero quatuor, ut sit infans perpetuus, Cœcus, Nudus, Sagittarius; fuit & Amor quidam alter, Deorum natu Minimus; *Veneris* filius; in quem etiam Antiquioris Attributa transferuntur; & quodam modo competunt. Fabula ad Cunabula Naturæ pertinet, & penetrat. Amor iste videtur esse Appetitus, sive stimulus Materiæ primæ, sive (ut explicatiùs loquamur) *Motus naturalis Atomi.* Hæc enim est illa vis antiquissima, & unica, quæ ex Materiâ omnia cõstituit & effingit. Ea omninò sine Parente est; id est, sine caussâ. Caussa enim effectus veluti Parens est: Hujus autem virtutis caussa nulla potest esse in Naturâ (Deum enim semper excipimus.) Nihil enim hâc ipsâ prius; itaque Efficiens nulla: neque aliquid Naturæ Notius; ergò nec Genus, nec Forma; Quamobrem quæcunque ea tandem sit, positiva est & surda. Atque etiam si Modus ejus, & Processus sciri daretur; tamen per caussam sciri non potest; cùm sit post Deum caussa caussarum, ipsa incaussabilis. Neque fortasse Modum ejus intra inquisitionem humanam sisti, aut comprehendi posse sperandum est; Itaque meritò fingitur Ovum à Nocte exclusum; Certè Sanctus Philosophus ita pronunciat. *Cuncta fecit pulchra tempestatibus suis, & Mundum tradidit disputationibus eorum, ita tamen ut non inveniat Homo, Opus quod operatus est Deus à principio, usque ad finem.* Lex enim summaria *Naturæ*, sive virtus istius *Cupidinis*, indita primis rerum particulis à Deo ad Coitionem, ex cujus repetitione, & multiplicatione omnis rerum varietas emergit & conflatur; cogitationem mortalium perstringere potest, subire vix potest. Philosophia autem *Græcorum* invenitur in Rerum Materiatis principiis investigandis magis acuta, & sollicita; in Principiis autem Motus, (in quibus omnis operationis vigor consistit) negligens & languida. In hoc autem, de quo agimus prorsùs cæcutire & balbutire videtur: Etenim *Peripateticorum*

corum opinio; de *Stimulo Materiæ*, per *Privationem*; ferè non ultrà verba tendit, & rem potiùs sonat, quam signat; Qui autem hoc ad Deum referunt; optimè illi quidem, sed saltu, non gradu ascendunt: Est enim procul dubio unica, & summaria Lex in quam natura coit, Deo substituta: Ea ipsa, quæ in superiore textu, illo verborum complexu demonstratur. *Opus, quod operatus est Deus, à Principio, usque ad Finem. Democritus* autem, qui altiùs rem perpendit, postquam *Atomum* dimensione nonnullâ, & figurâ instruxerat, unicum Cupidinem sive Motum primum ei attribuit simplicitèr, & ex comparatione alterum. Omnia enim ad Centrum Mundi ferri putavit propriè, quod autem plus materiæ habet, cum celeriùs ad Centrum feratur, illud quod minus habet percussione summovere, & in contrarium pellere. Verùm ista meditatio angusta fuit; & ad pauciora, quàm par erat respiciens. Neque enim, aut corporum cœlestium in orbem Conversio, aut rerum Contractiones, & Expansiones ad hoc Principium reduci, aut accommodari posse videntur. *Epicuri* autem opinio de Declinatione Atomi, & Agitatione fortuitâ, ad nugas rursus, & ignorationem rei lapsa est. Itaque nimiò plus, quàm optaremus illud appâret: istum *Cupidinem* Nocte involvi. Itaque de Attributis videamus; Elegantissimè describitur *Cupido* Infans, Pusillus, & Perpetuus; composita enim grandiora sunt, & ætatem patiuntur; prima autem rerum semina, sive Atomi, Minuti sunt, & in perpetuâ Infantiâ permanent: Etiam illud verissimè, quod Nudus: cum composita universa rectè cogitanti Personata, & induta sint; Nihílque propriè Nudum sit præter primas rerum particulas. Illa autem de Cæcitate *Cupidinis* sapientissima Allegoria est. Iste enim *Cupido* (qualiscunque is sit) minimum videtur habere providentiæ; sed secundùm illud, quod proximum sentit, gressum & motum suum dirigere; ut Cæci palpando solent; quo magis admirabilis est Providentia illa summa divina, quia ex rebus providentiâ maximè vacuis, & expertibus, & quasi Cæcis, certâ tamen, & fatali lege istum ordinem & pulchritudinem rerum educit. Ultimum Attributum ponitur, quod Sagittarius sit, hoc est, quod ista virtus talis sit, ut operetur ad distans. Quod enim ad Distans operatur, tanquam Sagittam emittere, videtur: quisquis autem Atomum asserit, atque vacuum, (licet istud vacuum intermistum ponat, non segregatum;) necessariò virtutem Atomi ad Distans introducit: Neque enim hâc demtâ, aliquis motus, (propter vacuum interpositum) excitari posset, sed omnia torperent, & Immobilia manerent; Quod autem ad Iuniorem illum *Cupidinem* attinet, meritò ut minimus Deorum natu traditur, Cùm non ante Species constitutas vigere potuisset. In illius autem descriptione Allegoria ad mores deflectit, & traducitur. Subest tamen quædam ejus cum illo Antiquo conformitas. VENVS enim generalitèr affectum conjunctionis, & procreationis excitat; CVPIDO ejus Filius, Affectum ad individuum applicat. Itaque à *Venere* est generalis dispositio, à *Cupidine* magis exacta Sympathia: Atque illa à causis magis propinquis pendet; hæc autem à principiis magis altis & fatalibus, & tanquam ab antiquo illo *Cupidine*, à quo omnis exquisita Sympathia pendet.

DIO-

XVIII.

DIOMEDES, sive Zelus.

DIOMEDES cum magnâ & eximiâ gloriâ floreret, & Palladi percharus esset, exstimulatus ab eâ est,(& ipse promptior quàm oportebat) ut si fortè *Veneri* in pugnâ occurreret, illi neutiquàm parceret; quod & ille audactèr executus est, & *Veneris* dextram vulneravit. Hoc facinus ille ad tempus impunè tulit,& rebus gestis clarus & inclytus in patriam rediit; ubi domestica mala expertus, ad exteros in Italiam profugit. Ibi quoque initia satis prospera habuit, & Regis *Dauni* hospitio, & donis cultus, & ornatus est, & multæ illi statuæ per eam Regionem extructæ. Sed sub primam Calamitatem, quæ populum ad quem diverterat afflixit, statim subijt *Daunum* cogitatio, se intra penates suos duxisse hominem impium, & Diis invisum, & Theomachum, qui Deam, quam vel tangere religio erat, ferro invaserat,& violaverat. Itaque ut patriam suam piaculo obstrictam liberaret, nihil hospitii jura reveritus, cùm ei jus religionis videretur antiquius DIOMEDEM subitò obtruncat; statuas & honores ejus prosterni & aboleri jubet. Neque hujusmodi gravem casum vel miserari tutum erat; sed & ipsi Comites ejus, cùm mortem Ducis sui lugerent, & questibus omnia implerent, in Aves quasdam ex genere Olorum mutati sunt, qui & ipsi sub mortem suam quiddam dulce & lugubre sonant. Habet hæc Fabula subjectum rarum, & ferè singulare. Neque enim memoriæ proditum est, in aliquâ aliâ Fabulâ, *Heroem* ullum præter unum DIOMEDEM ferro violâsse aliquem ex Diis. Atque certè videtur fabula imaginem in illo depinxisse Hominis, & Fortunæ ejus, qui ex professo hunc finem actionum suarum sibi proponit, & destinat, ut cultum aliquem divinum, sive Sectam Religionis licèt vanam & levem, vi & ferro insectetur & debellet. Quamquam enim cruenta religionis dissidia veteribus incognita essent; (cum Dii Ethnici Zelotypiâ, quod est Dei veri Attributum, non tangerentur,) tamen tanta, & tam lata videtur fuisse prisci sæculi sapientia, ut quæ experiundo non nossent, tamen meditatione, & simulachris comprehenderent. Qui itaque Sectam aliquam Religionis licèt vanam, & corruptam, & infamem (id quod sub persona Veneris significatur) non vi rationis, & doctrinæ, & sanctitate vitæ, atq; exemplorum & authoritatum pondere, corrigere & convincere; sed ferro & flammâ, & pœnarum acerbitate exscindere, & exterminare nituntur: incenduntur fortasse ad hoc ipsum à *Pallade*; id est, Prudentiâ quâdam acri, & judicii severitate, quarum vigore & efficaciâ, hujusmodi errorum fallacias,& commenta penitus introspiciunt: & ab odio pravitatis,& zelo bono; & ad tempus ferè magnam gloriam adipiscuntur, atq; à vulgo (cui nihil moderatum, gratum esse potest) ut unici veritatis, & religionis vindices, (cùm cæteri tepidi videantur & meticulosi,) celebrantur,& ferè adorantur. Attamen hæc gloria, &

& fœlicitas raro ad exitum durat: sed omnis ferè violentia, nisi morte celeri vicissitudines rerum effugiat, sub finem improspera est. Quod si eveniat, ut rerum commutatio fiat,& Secta illa proscripta, & depressa vires acquirat, & insurgat, Tum vero hujusmodi hominum zeli,& contentiones damnantur, & nomen ipsum odio est, & omnes honores eorum in opprobrium desinunt: Quod autem ab hospite interfectus est DIOMEDES; id eò spectat, quod religionis dissidium, etiam inter conjunctissimos,insidias & proditiones excitet; Illud verò de Luctu ipso, & querimoniis minimè toleratis, sed supplicio affectis, hujusmodi est,ut moneat,in omni ferè scelere, miserationi hominum locum esse, ut etiam qui crimina oderunt, personas tamen & calamitates reorum, humanitatis causâ commiserentur; extremum autem malorum esse, si misericordiæ commercia interdicantur. Atque tamen in causâ religionis, & impietatis, etiam miserationes hominum notari, & suspectas esse. Contra verò Comitum DIOMEDIS , id est, hominum, qui ejusdem sunt Sectæ, & opinionis, querimoniæ, et deplorationes argutæ admodum et Canoræ esse solent, instar Olorum, aut Avium DIOMEDIS; In quo etiam illa pars Allegoriæ nobilis est, et insignis; Eorum qui propter causam religionis supplicia subeunt,voces sub tempus mortis, tanquam Cygneas cantiones animos hominum mirum in modum flectere, et in memoriis et sensibus eorum diutissimè inhærere, et permanere.

XIX.

DAEDALUS, sive Mechanicus.

SApientiam atque industriam *Mechanicam*, atque in illâ Artificia illicita, et ad pravos usus detorta; Antiqui adumbraverunt sub persona DÆDALI, viri ingeniosissimi, sed execrabilis: Hic ob condiscipulum,et æmulum occisum exulaverat, gratus tamen in exilio Regibus,& civitatibus erat. Atque multa quidem egregia opera tam in honorem Deorum, quàm ad exornationem, et magnificentiam urbium, et Locorum publicorum extruxerat, et effinxerat; sed tamen Nomen ejus maximè celebratur ob illicita. Fabricam enim Libidini Pasiphaes subministravit, ut cum Tauro misceretur; adeò ut ab hujus viri sceleratâ industriâ, et ingenio pernicioso Monstrum illud Minotaurus pubem ingenuam devorans ortum traxerit infœlicem ac infamem. Atque ille malum malo tegens et cumulans, ad securitatem hujus pestis,Labyrinthum excogitavit, et extruxit: Opus fine et detestatione nefarium,artificio insigne et præclarum; Ac posteà rursus, ne malis artibus tantùm innotesceret, atque ut scelerum remedia (non solùm instrumenta) ab eodem peterentur; etiam Consilii ingeniosi author erat de filo,per quod errores Labyrinthi retexerentur. Hunc DÆDALUM Minos magnâ cum severitate atque diligentiâ, et inquisitione persecutus est; Ille tamen semper et perfugia et effugia reperiebat. Postremò cum volandi peritiam filium *Icarum* edocuisset,

edocuisset, ille Novitius, & artem ostentans, à Cœlo in aquam decidit. Parabola videtur esse ejusmodi. In ipso introitu ejus, ea quæ apud excellentes Artifices excubat, & miris modis dominatur, Invidia notatur: Nullum enim genus hominum ex Invidiâ eâque acerbâ, & tanquam internecivâ magis laborat. Accedit Nota de genere pœnæ inflicto minùs politicè & providè: ut *Dædalus* exulet. Etenim Opifices præclari id habent, ut apud omnes ferè populos sint acceptissimi; adeò ut Exilium præstanti Artifici vix supplicii loco sit. Nam aliæ vitæ conditiones, & genera, extra patriam non facilè florere possunt. Artificum autem admiratio, propagatur, & augetur apud exteros, & peregrinos, cùm insitum animis hominum sit illud, ut populares suos, quoad opificia *Mechanica* in minori pretio habeant. De usu autem Artium *Mechanicarum*, quæ sequuntur manifesta sunt; multùm enim illis debet vita humana, cùm plurima & ad Religionis apparatum, & ad Civilium decus, & ad universæ vitæ culturam, ex illarum thesauris collata sint. Veruntamen ex eodem fonte emanant instrumenta Libidinis, atque etiam instrumenta Mortis. Missâ enim Arte Lenonum, venena quæsitissima, atque tormenta bellica, atque hujusmodi pestes, (quæ *Mechanicis* inventis debentur) probè novimus, quantum *Minotaurum* ipsum sævitiâ, & pernicie superârint. Pulcherrima autem Allegoria est, de Labyrintho, quâ Natura generalis *Mechanicæ* adumbratur. Omnia enim *Mechanica*, quæ magis sunt ingeniosa, & accurata, instar Labyrinthi censeri possint; propter subtilitatem & variam implicationem, & obviam similitudinem, quæ vix ullo judicio, sed tantùm experientiæ filo regi & discriminari possunt. Nec minùs aptè adjicitur, quòd idem ille, qui Labyrinthi Errores invenit, etiam fili commoditatem monstravit; Sunt enim Artes *Mechanicæ*, veluti usus ambigui, atque faciunt & ad nocumentum, & ad remedium, & ferè virtus earum seipsam solvit & retexit. Artificia autem illicita, atque adeò Artes ipsas sæpiùs persequitur *Minos*; hoc est, Leges, quæ illas damnant, & earum usum populis interdicunt. Nihilominùs illæ occultantur, & retinentur, & ubique, & latebras & receptum habent, quod & benè notatum est in re non multùm dissimili à *Tacito* suis temporibus de Mathematicis, & Genethliacis, *Genus* (inquit) *hominum, quod in Civitate nostrâ semper, & retinebitur, & vetabitur.* Et tamen Artes illicitæ, & Curiosæ cujuscunque generis tractu temporis, cùm ferè quæ polliceantur non præstant (tanquam *Icari* de Cœlo) de existimatione suâ decidunt, & in contemptum veniunt, & nimiâ ipsâ ostentatione pereunt. Et certè si verum omninò dicendum est, non tam fœliciter Legum frœnis coercentur, quàm coarguuntur ex vanitate propriâ.

XX.

ERICTHONIUS, ſive Impoſtura.

FAbulantur Poetæ VULCANUM pudicitiam *Minervæ* ſollicitaſſe, atque ſubinde cupidine incenſum, vim adhibuiſſe, atque in ipsâ Luctâ ſemen in terram effudiſſe, ex quo ERYCTHONIUM natum eſſe, qui (partes ſuperiores) decorâ & gratâ erat corporis compage, Femora autem & Tibiæ ſuberant in anguillæ ſimilitudinem, exilia & deformia: Cujus deformitatis cùm ipſe ſibi conſcius eſſet, eum primum curruum uſum inveniſſe, ut quod in corpore magnificum erat, oſtentaret, probrum autem tegeret. Hujus Fabulæ miræ, & prodigioſæ ea ſententia eſſe videtur. Artem (quæ ſub perſonâ *Vulcani* ob multiplicem ignis uſum repræſentatur) quoties per corporum omnimodas vexationes, Naturæ vim facere, eamque vincere ac ſubigere contendat, (Natura autem ſub perſonâ *Minervæ*, ob operum ſolertiam adumbratur) ad votum & finem deſtinatum rarò pertingere; ſed tamen multâ machinatione & molitione (tanquàm Luctâ) intercidere atque emitti generationes imperfectas, & opera quædam manca, aſpectu ſpecioſa, uſu infirma, & claudicantia; quæ tamen impoſtores multo & fallaci apparatu oſtentant, & veluti triumphantes circumducunt. Qualia ferè, & inter Productiones Chymicas, & inter ſubtilitates & novitates Mechanicas ſæpiùs notare licet; præſertim cùm homines potiùs propoſitum urgentes, quàm ab erroribus ſuis ſe recipientes, cum Naturâ colluctentur magis, quàm debito obſequio & cultu ejus amplexus petant.

XXI.

DEUCALION, ſive Reſtitutio.

NArrant Poetæ, extinctis prorsùs priſci orbis incolis per diluvium univerſale, Cùm ſoli reſtarent DEUCALION & PYRRHA, qui ardebant deſiderio pio, & inclyto inſtaurandi generis humani, eos hujuſmodi Oraculum excepiſſe: voti compotes futuros, ſi oſſa Matris acciperent, & poſt ſe jacerent: quod illis primò magnam triſtitiam, & deſperationem incuſſit: Cum æquatâ rerum facie per diluvium, Sepulchri perſcrutatio omninò res ſine exitu eſſet; ſed tandem intellexerunt Lapides Terræ (cum *Tellus* omnium mater habeatur) ab Oraculo ſignificari. Fabula Arcanum Naturæ, recludere videtur, & Errorem animo humano familiarem corrigere; Hominis enim imperitia judicat rerum renovationes, ſive inſtaurationes, ex earundem putredine & reliquiis (ut Phœnicen ex cinere propriâ) ſuſcitari

ſuſcitari poſſe, quod nullo modo convenit, Cum hujuſmodi materiæ ſpatia ſua confecerint & ad initia ipſarum rerum prorsùs ineptæ ſint: Itaque retrocedendum ad principia magis communia.

XXII.

NEMESIS, ſive Vices rerum.

NEMESIS traditur fuiſſe Dea, omnibus veneranda, potentibus & fortunatis etiam metuenda: Ea Noctis & Oceani filia fuiſſe perhibetur. Effigies autem ejus deſcribitur talis. Alata erat, etiam coronata; in manibus autem geſtabat Dextrâ Haſtam è fraxino, ſiniſtrâ Phialam, in quâ incluſi erant Æthiopes: Inſidebat autem Cervo. Parabola ejuſmodi eſſe videtur; Nomen ipſum NEMESIS Vindictam, ſive Retributionem ſatis apertè ſignificat; Hujus enim Deæ Officium, & Adminiſtratio in hoc ſita erat, ut beatorum conſtanti, & perpetuæ fœlicitati inſtar Tribuni plebis intercederet, ac illud ſuum *Veto* interponeret; neq; ſolùm inſolentiam caſtigaret, verumetiam rebus proſperis licet innocentibus & moderatis, rerum adverſarum vices rependeret;ac ſi neminem humanæ ſortis ad Convivia Deorum admitti mos eſſet,niſi ad Ludibrium:Equidem cùm illud Capitulum apud *C. Plinium* perlego, in quo ille infortunia,& miſerias *Auguſti Cæſaris* collegit, quem omnium hominum fortunatiſſimum exiſtimabam, quique artem etiam quandam utendi fruendi fortunâ habebat, ac cujus in animo nil tumidum, nil leve, nil molle, nil confuſum,nil melancholicum,annotare licet (ut ille etiam ſponte mori aliquando deſtinaſſet) hanc Deam magnam & præpotentem eſſe judicavi, ad cujus aram talis victima tracta eſſet. Parentes hujus Deæ fuere *Oceanus* & *Nox*;Hoc eſt,Rerum viciſſitudo,& Judicium divinum Obſcurum, & Secretum; Etenim Vices rerum per *Oceanum* aptè repræſentantur, ob perpetuum fluxum, & refluxum: Occulta autem Providentia,per *Noctem* ritè proponitur. Nam etiam apud Ethnicos nocturna illa *Nemeſis*, cùm ſcilicet judicium humanum à divino diſcors eſſet, in obſervatione erat.

——Cadit & Ripheus juſtiſſimus unus,
Qui fuit ex Teucris & ſervantiſſimus æqui.
Diis aliter viſum.——

Alata autem deſcribitur *Nemeſis*,ob ſubitas rerum converſiones,nec antè præviſas; Nam in omni rerum memoriâ illud ferè uſuvenit, ut homines magni, & prudentes per ea diſcrimina perierint, quæ maximè contempſerint, Certè cùm *M. Cicero*, à *Dec. Bruto* de *Octavii Cæſaris* minùs ſincerâ fide, & animo exulcerato monitus eſſet; Illud tantùm reſcripſit, *Te autem mi Brute ſicut debeo amo, quod iſtud quicquid eſt nugarum me ſcire voluiſti.* Etiam Coronâ *Nemeſis* inſignitur, ob naturam vulgi invidam & malignam: Quando enim fortu-

nati & potentes ruunt, tum ferè vulgus exultat, & *Nemesin* coronat. Hasta autem in Dextrâ ad eos pertinet, quos *Nemesis* actu percutit, & transfigit. Quos autem Calamitate & infortunio non mactat, illis tamen Spectrum illud atrum & infaustum in sinistrâ ostentat: obversantur enim proculdubio mortalibus etiam in summo fastigio fœlicitatis positis, Mors & Morbi, & infortunia, & amicorum perfidiæ, & inimicorum insidiæ, & rerum mutationes, & hujusmodi; veluti Æthiopes illi in phialâ; Certè *Virgilius*, Cum prælium Actiacum describit, de *Cleopatrâ* illud elegantèr subjungit.

Regina in mediis, patrio vocat agmina sistro,
Nec dum etiam geminos à tergo respicit angues.

Verùm non multò post quocunque se illa verteret, tota agmina Æthiopum obversabantur. Ad extremum prudentèr additur, *Nemesin* Cervo insidere, quia vivax admodùm Animal est Cervus; Atque fieri fortasse potest, ut qui Juvenis fato ereptus sit, *Nemesin* prævertat & effugiat; Cui autem diuturna obvenit fœlicitas, & potentia, is proculdubio *Nemesi* subjicitur, ac veluti substernitur.

XXIII.

ACHELOUS, sive Prælium.

NArrant antiqui, Cum HERCULES & ACHELOUS de nuptiis *Deianiræ* contenderent, rem ad certamen deductam esse. *Achelous* autem, cùm varias & multiplices formas tentâsset (nam hoc ei facere licebat) tandem *Herculi* sub formâ Tauri torvi, & frementis occurrit, & ad pugnam se paravit; *Hercules* verò, solitam retinens figuram humanam, in eum impetum fecit; Res cominus gesta est: Eventus autem talis fuit, ut *Hercules* alterum ex cornibus Tauro fregerit: Ille majorem in modum dolens et perterritus, ut Cornu illud suum redimeret, permutatione factâ Cornu *Amaltheæ*, sive Copiæ, *Herculi* largitus est. Fabula ad Belli expeditiones pertinet; Apparatus enim belli ex parte defensivâ (qui per *Acheloum* proponitur) varius admodùm & multiformis est. Nam invadentis species unica est, et simplex, cum ex exercitu solo, aut classe fortasse constet, Regio autem quæ in solo proprio hostem expectat, infinita molitur, oppida munit, diruit, Plebem ex agris et villis, in urbes & castella cogit, pontes extruit, prosternit, copias et commeatus comparat, distribuit, in fluviis, portibus, Collium faucibus, sylvis et aliis rebus innumeris occupata est, ut novas rerum facies quotidiè induat, & experiatur, ac tandem cum abundè munita & instructa fuerit, Tauri pugnacis formam & minas ad vivum repræsentet. Ille autem qui invadit, prælium captat, & in hoc maximè incumbit, inopiam in Terrâ hostili metuens: Quod si fiat, ut prælio commisso acie victor sit, & tanquàm cornu hosti frangat; tum proculdubio illud assequitur, ut hostis trepidus & existimatione diminutus, ut se explicet, & vires suas reparet, in munitiora se recipiat;

piat; atque urbes et regiones victori ad populandum, et diripiendum relinquat; quòd verè instar Cornu illius *Amalthea* censeri posit.

XXIIII.

Dionysus, sive Cupiditas.

Narrant *Semelen Jovis* pellicem, postquàm Juramento eum inviolabili ad votum indefinitum obstrinxisset, petiisse ut ad amplexus suos accederet talis, qualis cum *Junone* consuesset: Itaq; illa ex conflagratione periit. Infans autem, quem in utero gestabat à patre exceptus, in femur ejus insutus est, donec Menses fœtui destinatos compleret; ex quo tamen onere *Iupiter* nonnihil claudicabat: Itaque puer, quòd *Jovem* dum in femore ejus portaretur, gravaret, et pungeret, *Dionysi* nomen accepit. Postquam autem editus esset, apud *Proserpinam* per aliquot annos nutritus est; Cum verò adultus esset, ore ferè muliebri conspiciebatur, ut sexus videretur tanquam ambigui: Etiam extinctus et sepultus erat ad tempus, et non ita multò pòst revixit. Atque primâ Juventâ vitis culturam, atque adeò Vini confectionem, et usum primus invenit, et edocuit; ex quo celebris factus, et inclytus, orbem terrarum subjugavit, et ad ultimos Indorum terminos perrexit: Curru autem vehebatur à Tigribus tracto: Circa eum subsultabant Dæmones deformes *Cobali* vocati, *Acratus* & alii: Quin & Musæ comitatui ejus se addebant. Uxorem autem sibi sumsit *Ariadnen* à *Theseo* desertam, et relictam; Arbor ei sacra erat *Hædera*. Etiam sacrorum et ceremoniarum Inventor et Institutor habebatur, ejus tamen generis, quæ et fanaticæ erant, et plenæ corruptelarum, atque insuper crudeles. Furores quoque immittendi potestatem habebat. Certè in Orgiis ejus à Mulieribus furore percitis, duo viri insignes discerpti narrantur, *Pentheus* & *Orpheus*, ille dum arbore conscensâ spectator eorum, quæ agerentur esse voluisset, hic cum lyram pulsaret. Atq; hujus Dei res gestæ cum *Jovis* rebus ferè confunduntur. Fabula videtur ad mores pertinere, ut nihil in Philosophiâ morali melius inveniatur. Describitur autem sub personâ *Bacchi* natura Cupiditatis sive affectus & perturbationis. Mater enim Cupiditatis omnis licèt nocentissimæ, non alia est, quàm Appetitus & Desiderium Boni Apparentis: Concipitur verò semper Cupiditas in voto illicito priùs temerè concesso, quàm intellecto & judicato. Postquam autem affectus effervescere cœperit, Mater ejus (natura scilicet Boni) ex nimio incendio destruitur, & perit: Cupiditas autem dum immatura est, in animâ humanâ, (quæ ejus genitor est, & per *Jovem* repræsentatur) et nutricatur, & occultatur, præcipuè in animæ parte inferiore tanquam femore; atque animum pungit, et convellit, et deprimit; adeo ut decreta, et Actiones ex eâ impediantur, et claudicent. Atque etiam postquam consensu & habitu cõfirmata est, & in actus erumpit, tamen apud *Proserpinam* ad tempus educatur: id est, latebras quærit, atque clandestina est, et quasi subterranea, donec remotis pudoris, et

Fabula hæc invenitur in libro secundo, de Augmentis Scientiarum, aucta & locupletata.

metus frænis,et coalitâ audacia,aut virtutis alicujus prætextum sumit, aut infamiam ipsam contemnit. Atque illud verissimum est, omnem affectum vehementiorem tanquam ambigui sexus esse. Habet enim impetum virilem, impotentiam autem muliebrem. Etiam illud præclarè, *Bacchum* mortuum reviviscere. Videntur enim Affectus quandoque sopiti, atque extincti, sed nulla fides habenda est eis, ne sepultis quidem; siquidem præbitâ materiâ,et occasione resurgunt. Atque de inventione vitis parabola prudens est: Omnis enim affectus ingeniosus est et sagax ad investigandum fomites suos; Ante omnia autem,quæ hominibus innotuêre, vinum ad perturbationes cujuscunque generis excitandas, et inflammandas potentissimum est, et maximè efficax; atque est eis, instar fomitis communis. Elegantissimè autem ponitur affectus provinciarum subjugator, et expeditionis infinitæ susceptor. Nunquam enim partis acquiescit,sed appetitu infinito neque satiabili ad ulteriora tendit, et novis inhiat; Etiam Tigres apud affectus stabulant et ad Currum Iugantur; Postquàm enim affectus aliquis Curulis esse cœpit non pedestris, et victor rationis et Triumphator; in omnia quæ adversantur, aut se opponunt crudelis est et indomitus et immitis. Facetum autem est, quod circa Currum subsultant illi Dæmones ridiculi. Omnis enim affectus progignit Motus in oculis et ore ipso et gestu indecoros, et inconditos, subsultorios et deformes, adeò ut qui sibi in aliquo affectu, veluti Irâ, Insultatione, Amore, videatur magnificus et tumidus, aliis tamen sit turpis et ridiculus. Conspiciuntur etiam in affectus Comitatu Musæ. Neque enim reperitur ullus ferè affectus, cui non blandiatur aliqua Doctrina. Hac enim in re ingeniorum indulgentia, Musarum Majestatem minuit, ut cum duces vitæ esse debeant, sint Affectuum pedissequæ. Atque imprimis nobilis est illa Allegoria. *Bacchum* amores suos in eam effudisse, quæ ab alio relicta erat. Certissimum enim est Affectum id petere, et ambire, quod experientia repudiavit. Atque norint omnes qui affectibus suis servientes, et indulgentes pretium potiundi in immensum augent,sive honores appetant, sive fortunas, sive Amores, sive gloriam, sive scientiam, sive alia quæcunque,se res relictas petere, & à compluribus, per omnia ferè sæcula post experimentum dimissas, & fastiditas. Neque Mysterio caret,quod hædera *Baccho* sacra fuerit. Hoc enim duplici modo convenit. Primùm, quod hædera hieme virescat, Deinde quod circà tot res,arbores, parietes,ædificia serpat, ac circumfundatur, ac se attollat. Quod ad primum enim attinet, omnis affectus per renitentiam & vetitum, & tanquàm Antiperistasin (veluti per frigus brumæ hædera) virescit, & vigorem acquirit. Secundò affectus prædominans, omnes humanas actiones & omnia humana decreta tanquàm hædera circumfunditur,atque iis se addit,& adjungit & immiscet. Neque mirum est, si superstitiosi ritus *Baccho* attribuantur, cùm omnis ferè malè sanus affectus in pravis religionibus, luxurietur: aut si furores ab eo immitti putentur, Cùm omnis affectus, & ipse furor brevis sit,& si vehementiùs obsideat, & incumbat, in insania terminetur. Illud autem de *Pentheo*,& *Orpheo* Laceratis evidentem habet parabolam; Cùm Affectus prævalidus & inquisitioni curiosæ, et admonitioni

salutari

ſalutari, & liberæ, aſperrimus, atq; infenſiſſimus ſit. Poſtremò illa confuſio perſonarum *Jovis* & *Bacchi*, ad parabolam rectè traduci poteſt; quandoquidem res geſtæ nobiles & claræ, & merita inſignia, & glorioſa, interdum à virtute, & rectâ ratione, & Magnanimitate, interdum à latente affectu, & occultâ cupiditate (utcunq; famæ, & Laudis celebritate efferantur) proveniant; ut non facilè ſit diſtinguere facta *Bacchi*, à factis *Jovis*.

XXV.

Atalanta, ſive Lucrum.

ATALANTA cùm velocitate excelleret, de victoriâ Curſus cum *Hippomene* certamen iniit. Conditiones certaminis erant; victori *Hippomeni* Conjugium ATALANTAE, Mors victo. Neq; dubia victoria videbatur, cum ATALANTAE inſuperabilis in curſu præſtantia multorum exitio inſignita fuiſſet. Itaque *Hippomenes* ad dolos animum adjecit. Paravit autem tria Mala Aurea, eaque ſecum portavit. Res geri cœpit; Præcurrit ATALANTA; Ille cùm ſe à tergo relictum cerneret, artis non immemor, ex malis Aureis unum ante conſpectum ATALANTAE projecit; non rectâ quidem ſed ex tranſverſo, ut illam & moraretur, atque inſuper de viâ deduceret; Illa cupiditate muliebri, & Mali pulchritudine illecta, omiſſo ſtadio poſt malum cucurrit, & ad illud tollendum ſe ſubmiſit. *Hippomenes* interim, ſpatium ſtadii non parvum confecit, eamque poſt ſe reliquit. Illa tamen rursùs naturali pernicitate jacturam temporis reſarcivit, atque iterum emicuit; ſed cùm *Hippomenes* ſecundò & tertiò hujuſmodi moras ei injeciſſet, tandem victor aſtutiâ non virtute evaſit. Fabula videtur Allegoriam inſignem proponere de Certamine Artis cum Naturâ. Ars enim per ATALANTAM ſignificata, virtute propriâ, ſi nihil obſtet, & impediat, longè naturâ velocior eſt, & veluti Curſus citatioris; & celeriùs ad Metam pervenit. Hoc enim in omnibus ferè effectis patet; Cernas fructus ex nucleis tardè, ex inſitione celeritèr provenire, Cernas Lutum in generatione Lapidum tardè, in torrefactione Laterum citò dureſcere; Etiam in Moralibus, dolorum oblivionem, & ſolatia diuturnitas temporis quaſi ex beneficio naturæ inducit, Philoſophia autem (quæ veluti Ars vivendi eſt) diem non expectat, ſed præſtat & repræſentat. Verùm iſtam Artis prærogativam & vigorem infinito rerum humanarum detrimento, Mala Aurea retardant: Neque reperitur ex ſcientiis, aut Artibus aliqua, quæ curſum ſuum verum & legitimum ad finem ſuum, tanquam ad Metam conſtanter produxerit; Sed perpetuò Artes incœpta præcidunt, & ſtadium deſerunt, & ad lucrum & commodum declinant, inſtar ATALANTAE,

Declinat Curſus, Aurumque volubile tollit.

Itaque

Itaque mirum minimè eſt, ſi Arti non datum ſit, Naturam vincere, & victam ex pacto illo & lege Certaminis perimere, aut deſtruere; Sed Contrarium eveniat, ut Ars in Naturæ poteſtate ſit, atque veluti nupta mulier conjugi pareat.

XXVI.

PROMETHEUS, ſive Status Hominis.

TRadunt Antiqui Hominem fuiſſe opus PROMETHEI, atque ex Luto factum, niſi quod PROMETHEUS particulas ex diverſis Animalibus Maſſæ admiſcuerit. Ille autem cùm opus ſuum beneficio ſuo tueri vellet, neque Conditor ſolùm generis humani videri, verùm etiam Amplificator, ad Cœlum aſcendit furtim, faſces ſecum portans ex Ferulâ, quibus ad currum Solis admotis, & accenſis, Ignem ad terram detulit, atq; cum hominibus communicavit. Ob tantum PROMETHEI meritum memorant homines parùm gratòs fuiſſe. Quinetiam conſpiratione factâ, & *Prometheum* & inventum ejus apud *Jovem* accusârunt. Ea res non perinde accepta, atque æquum videri poſſit. Nam ipſa accuſatio *Jovi*, & Superis admodum cordi fuit. Itaq; delectati non ſolùm ignis uſum Hominibus indulſerunt, verùm & novum Munus omnium maximè amabile & optabile (perpetuam nimirum Iuventam) homines donarunt. Illi geſtientes & inepti, donum Deorum Aſello impoſuerunt. Inter redeundum autem laborabat Aſellus ſiti gravi, & vehementi; cúmque ad fontem quendam perveniſſet, ſerpens fonti cuſtos additus, eum à potu prohibuit, niſi illud quodcũq; eſſet, quod in dorſo portaret paciſci vellet: Aſellus miſer conditionem accepit, atque hoc modo inſtauratio Juventutis, in pretium hauſtus puſillæ aquæ, ab hominibus ad Serpentes tranſmiſſa eſt. Verùm *Prometheus* à Malitiâ ſuâ non abſcedens atq; hominibus poſt præmium illud eorum fruſtratum, reconciliatus, animo verò erga *Jovem* exulcerato, dolos etiam ad Sacrificium adhibere veritus non eſt. Atq; duos aliquando tauros *Jovi* dicitur immolaſſe, ita tamen ut in alterius pelle carnes & adipem amborum incluſerit, alteram pellem oſſibus tantummodo ſuffarcinârit; atque deinde religioſus ſcilicet, & benignus *Jovi* optionem conceſſit. *Jupiter* vafriciem, & malam fidem ejus deteſtatus, ſed nactus occaſionem ultionis, Ludibrium illud tauri elegit; atque ad vindictam converſus, cùm ſe inſolentiam *Promethei* reprimere non poſſe animadverteret, niſi hominum genus (quo opere ille immenſum turgebat, & efferebatur) afflixiſſet, *Vulcano* imperavit, ut fœminam componeret pulchram & venuſtam, cui etiam Dii ſinguli dotes ſuas impertierunt, quæ idcirco *Pandora* vocata eſt. Huic fœminæ inter manus vaſculum elegans poſuerunt, in quo omnia mala, & ærumnas incluſerant; ſubſidebat autem in imo vaſe Spes. Illa cum vaſculo ſuo ad *Prometheum*, primò ſe contulit, eum captans, ſi

fortè ille vas accipere vellet,& aperire; quod ille cautus & astutus rejecit. Itaque ad *Epimetheum Promethei* fratrem, (sed diversæ admodum indolis) spreta deflexit. Ille nihil cunctatus, vas temerè aperuit; cúmq; mala illa omnigena evolare cerneret, serò sapiens, magnâ contentione, & festinatione vasi operculum suum rursùs indere conatus est, vix tamen ultimam, & in fundo residentem Spem servare potuit. Postremò *Prometheo Jupiter* plurima & gravia imputans, quòd ignis olim furtum fecisset, quòd *Jovis* majestatē in sacrificio illo doloso ludibrio habuisset, quòd donum ejus aspernatus esset, novo etiam addito crimine, quòd *Palladem* vitiare tentasset, eum in vincula conjecit, & ad perpetuos cruciatus damnavit. Erat enim jussu *Jovis* adductus ad montem *Caucasum*, atque ibi Columnæ alligatus, ut nullo pacto se movere posset; aderat autem Aquila,quæ jecur ejus interdiu rostro tundebat atque consumebat, noctu autem quantum comesum erat, renascebatur; ut nunquam doloris materia deficeret. Memorant tamen hoc supplicium aliquando finem habuisse: *Hercules* enim in Poculo quod à Sole acceperat, navigato Oceano, ad *Caucasum* pervenit, atque *Prometheum* liberavit, Aquilâ Sagittis confixâ. Instituta autem sunt, in honorem *Promethei* apud nonnullos populos Lampadiferorum certamina, in quibus decurrentes accensas faces ferebant, quas si extingui contigisset, victoriam sequentibus cedebant, & se subducebant, atque is demùm palmam accepit, qui primus facem accensam ad metam usque detulisset.

Fabula contemplationes plurimas veras atque graves & præ se fert & premit. Nonnulla enim in eâ jampridem rectè notata, alia planè intacta sunt. *Prometheus* Providentiam liquidò & disertè significat: Atque in rerum universitate sola desumpta & delecta est ab Antiquis Hominis fabrica & constitutio, quæ providentiæ attribuatur tanquam opus proprium. Hujus rei non solùm illud in caussâ esse videtur, quòd Hominis natura Mentem suscipit, atque Intellectum Providentiæ sedem,atque durum quodammodò videtur,& incredibile ex Principiis brutis, & surdis excitare, & educere Rationem & Mentem, ut ferè necessariò concludatur providentia Animæ humanæ indita esse, non sine exemplari & intentione, & Authoramento Providentiæ majoris:Verùm & hoc præcipuè proponitur,quòd homo veluti Centrum Mundi sit,quatenus ad caussas finales; adeò ut sublato è rebus Homine,reliqua vagari sine proposito videantur, & fluctuari, atq; quod aiunt, scopæ dissolutæ esse,nec finem petere. Omnia enim subserviunt Homini, isque usum & fructum ex singulis elicit & capit. Etenim Astrorum conversiones, & Periodi, & ad distinctiones temporum, & ad Plagarum Mundi distributionem faciunt. Et Meteora ad præsagia tempestatum, & venti tum ad navigandum, tum ad Molas, & Machinas,& Plantæ,atq; Animalia cujuscunq; generis, aut ad domicilia hominis & latebras, aut ad vestes,aut ad victum, aut ad Medicinam, aut ad levandos labores, aut denique ad delectationem & solatium referuntur: adeò ut omnia prorsùs non suam rem agere videantur,sed hominis. Neq; temerè additum est, in Massâ illâ & Plasmate, particulas ex diversis animantibus desumptas, atq; cum luto illo temperatas &

confusas

confusas fuisse; quia verissimum est, omnium rerum quas universum complectitur, hominē rem maximè compositam esse, & decompositā, ut non immeritò ab antiquis mūdus minor vocatus sit. Quamuis enim verbi Microcosmi Elegantiam, Chymici nimis putidè, & ad literam acceperint, & detorserint, dum in Homine Omnem *Mineram*, Omne vegetabile & reliqua, aut aliquid eis proportionatum subesse volunt; Manet tamen illud solidum & sanum quod diximus; Corpus Hominis omnium Entium & maximè mistum, & maximè organicum reperiri, quo magis admirandas virtutes, & facultates suscipit, & nanciscitur: Simplicium enim Corporum vires paucæ sunt, licèt certæ & rapidæ, quia minimè per Mixturam refractæ, & comminutæ, & libratæ existunt; virtutis autem Copia & excellentia in Misturâ & compositione habitat. Atque nihilominùs Homo in originibus suis videtur esse res inermis & nuda, & tarda in Juvamentum sui, denique quæ plurimis rebus indigeat. Itaque festinavit *Prometheus* ad inventionem ignis, qui omnibus ferè humanis necessitatibus & usibus suppeditat & ministrat levamenta et auxilia: ut si forma formarum Anima, si instrumentum instrumentorum Manus, Etiam auxilium auxiliorum, sive Opis Opium Ignis dici mereatur. Hinc enim Operationes quamplurimæ; Hinc Artes Mechanicæ, Hinc scientiæ ipsæ infinitis modis adjuvantur. Modus autem furti Ignis aptè describitur, atque ex naturâ rei. Is fuisse perhibetur per virgam ex ferulâ ad Currum Solis admotam. Ferula enim ad percussionem & plagas adhibetur, ut luculenter significetur Ignis generationem per corporum violentas percussiones & collisiones fieri, ex quibus attenuantur Materiæ, & in motu ponuntur, & ad calorem Cœlestium suscipiendum præparantur, ignémque veluti ex curru Solis modis clandestinis, ac quasi furtim decerpunt & rapiunt. Sequitur Parabolæ pars insignis. Homines loco gratulationis & gratiarum actionis, ad indignationem, & expostulationem versos esse, atque accusationem & *Promethei* et Ignis apud *Iovem* instituisse; eamque rem *Iovi* acceptissimam fuisse, adeo ut hominum commoda ob hoc novâ munificentiâ cumulaverit. Quorsum enim ista criminis ingrati erga Authorem suum animi (quod vitium omnia ferè complectitur) approbatio et remuneratio? Res aliò spectare videtur. Hoc enim vult Allegoria; Incusationem et Naturæ suæ, & Artis per homines factam, ex optimo Mentis statu proficisci, atque in bonum cedere; contrarium Diis invisum, & infaustum esse. Qui enim Naturam humanam vel Artes receptas in immensum extollunt, & effusi sunt in admirationem earum rerum, quas habent, & possident, & Scientias quas profitentur, aut colunt, perfectas prorsus censeri volunt; illi primò adversùs divinam naturam minùs reverentes sunt, cujus perfectioni sua ferè æquiparant; Deinde iidem erga homines magis sunt infructuosi, cùm se ad fastigium rerum jam pervenisse putent, & tanquam perfuncti, ulteriora non quærant. Contrà qui Naturam et Artes deferunt, et accusant, & querimoniarum

moniarum pleni sunt, illi verè & magis modestum animi sensum retinent, et perpetuò ad novam industriam, et nova Inventa extimulantur. Quo mihi magis mirari libet Hominum inscitiam, et malum Genium, qui paucorum arrogantiæ servuli, istam Peripateticorum Philosophiam, portionem Græcæ sapientiæ, nec eam magnam, in tantâ veneratione habent, ut omnem ejus incusationem non solùm inutilem, sed suspectam & fere periculosam reddiderint. Atque magis probandus est, et *Empedocles*, qui tanquam furens, et *Democritus*, qui magnâ cum verecundiâ, queruntur, Omnia abstrusa esse, nihil nos scire, nil cernere, veritatem in profundis puteis immersam, veris falsa miris modis adjuncta, atque intorta esse; (nam Academia nova modum prorsus excessit) quàm *Aristotelis* schola fidens & Pronunciatrix. Itaque monendi sunt Homines, delationem Naturæ & Artis Diis cordi esse, et novas Eleemosynas, et donaria à divinâ benignitate impetrare, et incusationem *Promethei* licet Authoris et Magistri, eamque acrem et vehementem, magis sanam & utilem, quàm gratulationem effusam esse; denique opinionem Copiæ inter maximas causas Inopiæ reponi. Quod verò attinet ad Doni genus, quod homines in præmium accusationis dicuntur accepisse (florem Iuventutis videlicet non deciduum) ejusmodi est, ut videantur antiqui de Modis et Medicinis ad senectutis retardationem, & vitæ prolongationem facientibus, non desperâsse; sed illa utique numerâsse potiùs inter ea, quæ per Hominum inertiam, & incuriam licèt semel accepta perire, aut frustrata sunt; quàm inter ea quæ planè negata & nunquam concessa fuerint. Significant enim, et innunt, ex ignis vero usu, atque ex artis erroribus bene & strenuè accusatis, & convictis, munificentiam divinam ad hujusmodi dona hominibus non defuisse; ipsos sibi deesse, cùm hoc Deorum munus Asello imposuerint lento & tardigrado; Ea videtur esse Experientia res stupida & plena moræ, ex cujus gradu tardo & testudineo antiqua illa querimonia de *Vitâ brevi*, & *Arte longâ* nata est. Atque certè nos in eâ sumus opinione, facultates illas duas, *Dogmaticam* & *Empiricam*, adhuc non benè conjunctas et copulatas fuisse, sed nova Deorum munera, aut Philosophiis abstractis tanquam levi Volucri; aut lentæ, & tardæ experientiæ tanquam Asello imposita esse. In quo tamen de Asello illo non malè ominandum est, nisi interveniat illud accidens viæ & sitis. Existimamus enim, si quis experientiæ, veluti certâ lege & Methodo constantèr militet, neque inter viam experimenta, quæ vel ad Lucrum faciunt, vel ad ostentationem hauriendi siti corripiatur, adeò ut ad ea comparanda onus suum deponat & distrahat; eum munificentiæ, divinæ auctæ & novæ Baiulum non inutilem fore. Quòd verò donum illud ad Serpentes transierit, ea videtur adjectio ad Fabulam ornatus ferè gratiâ, nisi fortè illud inseruerint, ut Homines pudeat, se cum igne illo suo, & tot artibus ea in se transferre non posse, quæ Natura ipsa compluribus aliis animalibus largita est. Etiam illa subita Hominum cum *Promètheo* reconciliatio postquam

spe

ſpe ſuâ decidiſſent, monitum habet utile & prudens. Notat enim Hominum levitatem & temeritatem in experimentis novis. Ea enim ſi ſtatim non ſuccedant, et ad vota reſpondeant, præpoperâ feſtinatione, homines incepta deſerunt, et præcipites ad vetera recurrunt, iiſque reconciliantur. Deſcripto ſtatu hominis, quoad Artes & intellectualia, Parabola tranſit ad Religionem; culturam enim Artium, cultus Divinorum comitatus eſt; quem ſtatim Hypocriſis occupavit & polluit. Itaque ſub duplici illo ſacrificio, eleganter repræſentatur perſona verè Religioſi & Hypocritæ. Alteri enim ineſt adeps, Dei nimirum portio, ob inflamationem, & ſuffitum, per quod affectus & zelus ad gloriam Dei incenſus, atque alta petens ſignificatur; Inſunt viſcera charitatis, inſunt carnes bonæ, & utiles. In altero nihil præter oſſa arida, & nuda reperiuntur, quæ nihilominùs pellem farciunt, & hoſtiam pulcherrimam & magnificam imitantur; per quæ rectè notantur externi, & inanes ritus & Ceremoniæ jejunæ, quibus homines cultum divinum onerant & inflant, res ad oſtentationem potiùs compoſitæ, quàm ad pietatem facientes. Neque ſatis eſt hominibus hujuſmodi ludibria Deo offerre, niſi ea etiam illi imponant & imputent, acſi ipſe illa elegerit, & præſcripſerit. Certè Propheta ſub Dei perſonâ de hac optione expoſtulat: *Num tandem hoc eſt illud jejunium, quod* ELEGI, *ut homo animam ſuam in diem unum affligat, & caput inſtar junceæ demittat?* Poſt ſtatum Religionis, Parabola ſe vertit ad mores, & humanæ vitæ conditiones. Atque pervulgatum eſt illud, & tamen rectè poſitum, per *Pandoram* ſignificari Voluptatem, & Libidinem, quæ poſt vitæ civilis artes & cultum, & luxum, veluti ex dono ignis, & ipſa incenſa eſt. Itaque *Vulcano* qui ſimiliter ignem repræſentat, opificium voluptatis deputatur. Ab illâ autem infinita mala, & in animos & in corpora, & fortunas hominum unà cum ſerâ pœnitentiâ fluxerunt; neque tantùm in ſtatus ſingulorum, verùm etiam in regna & reſpub. Ab eodem enim fonte bella & tumultus, & Tyrannides ortum traxere. Verùm operæpretium eſt animadvertere, quam bellè & eleganter fabula duas humanæ vitæ conditiones, & veluti Tabulas ſive Exempla ſub perſonis *Promethei* & *Epimethei* depinxerit. Qui enim ſectam *Epimethei* ſequuntur, illi improvidi, neque in longum conſulentes, quæ in præſentiâ ſuavia ſunt, prima habent, atque multis ſanè propter hoc anguſtiis & difficultatibus, & calamitatibus premuntur, & perpetuò ferè cum illis conflictantur; interim tamen genium ſuum placant, atque inſuper ob rerum imperitiam multas inanes ſpes intra animum volvunt, quibus tamen veluti ſuavibus inſomniis ſe delectant, atque miſerias vitæ ſuæ condiunt. *Promethei* autem ſchola, homines nimirùm prudentes, & in futurum proſpicientes, multa ſcilicet mala, & infortunia cautè ſubmovent & rejiciunt; verùm cum hoc bono illud conjunctum eſt, ut multis voluptatibus, & varia rerum jucunditate ſe privent, & Genium ſuum fraudent, atque quod multò

pejus

pejus eſt, curis & ſollicitudine & timoribus inteſtinis ſe crucient, & conficiant. Alligati enim Neceſſitatis columnæ, innumeris cogitationibus (quæ, quia volucres admodum ſunt, per Aquilam ſignificantur,) iiſque pungentibus, & jecur mordentibus, & corrodentibus vexantur; niſi fortè aliquando veluti noctu exiguam quampiam animi remiſſionem, & quietem nanciſcantur; ita tamen ut ſtatim ſubinde redeant novæ anxietates, & formidines. Itaque paucis admodùm utriuſque ſortis beneficium contigit, ut providentiæ commoda retinuerint, ſollicitudinis, & perturbationis malis ſe liberarint: neque id quiſquam aſſequi poteſt, niſi per *Herculem*, id eſt, Fortitudinem, & animi conſtantiam, quæ in omnem eventum parata, & cuicunque ſorti æqua, proſpicit ſine metu, fruitur ſine faſtidio, & tolerat ſine impatientiâ. Atque illud notatu dignum eſt, virtutem hanc PROMETHEO non innatam, ſed adventitiam fuiſſe, atque ex ope alienâ. Nulla enim ingenita, & naturalis Fortitudo, tantæ rei par eſſe poſſit. Sed hæc virtus ab ultimo Oceano, atque à Sole accepta & advecta eſt; Præſtatur enim à Sapientiâ, tanquam à Sole, & à meditatione inconſtantiæ, ac veluti undarum humanæ vitæ, tanquam à navigatione Oceani; quæ duo *Virgilius* benè conjunxit.

Fœlix qui potuit rerum cognoſcere cauſſas,
Quique metus omnes, & inexorabile fatum
Subjecit pedibus, ſtrepitumque Acherontis avari.

Elegantiſſimè autem additur ad Hominum animos conſolandos & confirmandos, *Heroem* iſtum ingentem in poculo ſive urceo navigâſſe: ne fortè naturæ ſuæ anguſtias, & fragilitatem nimiùm pertimeſcant, aut cauſentur; ac ſi hujuſmodi fortitudinis & conſtantiæ capax omninò non eſſet; de quo ipſo *Seneca* bene ominatus eſt cùm dicat, *Magnum eſt habere ſimul fragilitatem hominis, & Securitatem Dei.* Sed jam retrocedendum eſt ad illud, quod conſultò præterivimus, ne ea quæ inter ſe connexa ſunt abrumperemus: Hoc eſt, de noviſſimo illo *Promethei* crimine, quod pudicitiam *Minervæ* ſollicitâſſet. Nam & ob hoc Delictum graviſſimum certè, & maximum, illam pœnam laniationis viſcerum ſubiit. Illud non aliud eſſe videtur, quàm quod homines artibus, & Scientiâ multâ inflati, etiam Sapientiam divinam ſenſibus & rationi ſubjicere ſæpiùs tentent; ex quo certiſſimè ſequitur mentis laceratio & ſtimulatio perpetua & irrequieta. Itaque mente ſobriâ & ſubmiſsâ diſtinguenda ſunt humana & divina; atque oracula ſenſus, & fidei; niſi fortè & religio hæretica, & philoſophia commentitia hominibus cordi ſit. Reſtat ultimum illud de ludis *Promethei* cum tædis ardentibus. Hoc rurſus ad Artes & Scientias pertinet, ſicut Ignis ille, ad cujus memoriam & celebrationem hujuſmodi Ludi inſtituti ſunt; atque continet in ſe monitum, idque prudentiſſimum; ut perfectio Scientiarum à ſucceſſione, non ab unius alicujus pernicitate, aut facultate expectetur. Etenim qui ad curſum & contentionem velociſſimi & validiſſimi ſunt, ii ad facem

suam accensam servandam fortassè minùs sunt habiles, cùm à cursu rapido, æquè ac nimis tardo, periculum extinctionis immineat. Isti autem Luminum cursus & certamina jampridem intermissa videntur, cùm Scientiæ in primis quibúsque authoribus, *Aristotele*, *Galeno*, *Euclide*, *Ptolomæo*, maximè florere cernantur; atque successio nil magni effecerit, aut ferre tentaverit. Atque optandum esset, ut isti Ludi in honorem *Promethei* sive Humanæ Naturæ instaurarentur, atque Res certamen & æmulationem & bonam fortunam reciperet, neque ex unius cujuspiam face tremulâ atque agitatâ penderet. Itaque homines monendi sunt, ut se ipsi exuscitent, & vires atque etiam vices suas experiantur, neque in paucorum hominum animulis & cerebellis omnia ponant. Hæc sunt illa, quæ in Fabulâ istâ vulgari, & decantatâ nobis adumbrari videntur: neque tamen inficiamur, illi subesse haud pauca, quæ ad Christianæ fidei mysteria miro consensu innuant; ante omnia Navigatio illa *Herculis* in Urceo ad liberandum *Prometheum*, Imaginem Dei Verbi in carne tanquam fragili vasculo ad redemptionem humani properantis præ se ferre videtur. Verùm nos omnem in hoc genere licentiam nobis ipsi interdicimus, ne fortè Igne Extraneo ad Altare Domini utamur.

ICARUS

XXVII.

ICARUS volans: item SCYLLA, & CHARYBDIS, sive, Via media.

MEdiocritas, sive Via Media, in Moralibus laudatissima est; in Intellectualibus minùs celebrata, sed non minùs utilis, & bona: In Politicis tantùm suspecta, & cum judicio adhibenda. Morum autem Mediocritates, per viam ICARO præscriptam; Intellectualium autem, per viam inter *Scyllam* & *Charybdim* ob difficultatem & periculum decantatam, ab Antiquis notantur. ICARO præcêpit Pater, cùm Mare esset prætervolandum, ut viam aut nimis sublimem, aut nimis humilem caveret. Cùm enim Alæ cerâ essent conglutinatæ, periculum erat si altiùs efferretur, ne cera ex Solis ardore liquefieret; sin ad vaporem Maris propiùs se submitteret, ne ab humore cera minùs tenax efficeretur. Ille verò ausu Iuvenili in celsiora contendit, atque in præceps lapsus est. Parabola facilis & vulgata est; Virtutis enim via inter Excessum, & Defectum recto tramite aperitur. Neque mirum erat, si ICARUM, Iuvenili Alacritate gestientem, Excessus perdiderit. Excessus enim ferè Iuvenum; Defectus Senum vitia esse solent. Ex semitis tamen malis, & nocivis, elegit ICARUS, (si planè pereundum erat) meliorem. Defectus enim rectè æstimantur Excessibus praviores. Quandoquidem Excessui, nonnihil Magnanimitatis subsit, & cognationis cum Cœlo, ad instar volucris: Defectus verò humi serpat, instar Reptilis. Præclare Heraclitus; *Lumen siccum, optima Anima.* Nam si ex humo humorem contrahat Anima; prorsùs deprimitur & degenerat; Interim tamen Modus adhibendus est, ut ab illâ siccitate laudatâ, Lumen reddatur subtilius, non corripiatur incendium. Atque hæc cuivis ferè nota sunt. At via illa in Intellectualibus inter *Scyllam* & *Charybdim*, certè & peritiam navigandi, & fœlicitatem desiderat. Si enim in *Scyllam* incidant Naves, illiduntur cautibus: sin in *Charybdim*, absorbentur. Cujus Parabolæ ea videtur esse vis (quam nos brevitér perstringemus, tametsi infinitam trahat contemplationem) ut in omni Doctrinâ & Scientiâ, earúmque Regulis & Axiomatibus, Modus teneatur inter Distinctionum Scopulos, & universalium Voragines. Hæc enim duo naufragijs ingeniorum, & Artium famosa sunt.

XXVIII.

SPHINX, sive Scientia.

TRaditur SPHINX fuisse Monstrum specie multiforme; facie, & voce virginis; pennis volucris; unguibus *Gryphi*; Iugum autem Montis in agro *Thebano* tenebat, & vias obsidebat: Mos autem ei erat, viatores, ex insidijs invadere, ac comprehendere; quibus in potestatem redactis, Ænigmata quædam obscura & perplexa proponebat, quæ à Musis præbita, & accepta putabantur. Ea si solvere, & interpretari, miseri captivi non possent; hæsitantes & confusos in illis, magnâ sævitiâ dilaniabat. Hæc calamitas cùm diu grassaretur; præmium propositum est à *Thebanis*, (ipsum *Thebarum* Imperium) viro qui *Sphingis* Ænigmata explicare possit, (neque enim alia superandæ illius ratio erat.) Tanto pretio excitatus *Oedipus* vir acer, & prudens, sed pedibus læsis, & perforatis conditionem accepit, & experiri statuit. Postquam autem fidens animi & alacer se coram *Sphinge* stitisset; Illa ab eo quæsivit, quale tandem illud Animal esset, quod primò quadrupes natum, postea bipes factum esset, deinde tripes, ad extremum rursus quadrupes. Ille præsenti animo respondit, Illud in Hominem competere, qui sub ipsum partum & infantiam quadrupes provolvitur, & vix repere tentat, nec ita multò pòst erectus & bipes incedit; in Senectute autem baculo innititur, & se sustentat, ut tanquam tripes videatur; extremâ autem ætate decrepitus Senex labantibus nervis, quadrupes decumbit, & lecto affigitur. Itáque vero responso victoriam adeptus, *Sphingem* interemit; Cujus corpus Asello impositum, veluti in Triumpho ducebatur; ipse autem ex pactis Rex *Thebanorum* creatus est. Fabula elegans, nec minùs prudens est; atque videtur conficta, de Scientiâ, præsertim conjunctâ practicæ. Siquidem Scientia non absurdè Monstrum dici possit, cùm ignorantibus & imperitis prorsus admirationi sit. Figurâ autem, & specie multiformis est, ob immensam varietatem subjecti, in quâ Scientia versatur; vultus & vox affingitur Muliebris ob gratiam & loquacitatem: Adduntur alæ, quia Scientiæ & earum Inventa momento discurrunt, & volant, cùm Communicatio Scientiæ sit instar Luminis de Lumine, quod affatim incenditur. Elegantissimè autem attribuuntur ungues acuti, & adunci; quia scientiæ Axiomata, & Argumenta penetrant mentem, eámque præhendunt & tenent, ut movere & elabi non possit; quod & sanctus Philosophus notavit; *verba Sapientum* (inquit) *sunt tanquam Aculei, & veluti Clavi in altum defixi.* Omnis autem Scientia collocata videtur in arduis & editis Montium. Nam res sublimis meritò putatur, & excelsa, & ignorantiam tanquam ex superiore loco despiciens, atque etiam latè & undequaque speculatur & prospicit, ut in verticibus Montium fieri solet. Vias autem obsidere fingitur Scientia, quia ubique in Itinere isto, sive peregrinatione

tione vitæ humanæ, Materia & occaſio Contemplationis ſe ingerit & occurrit. Proponit autem *Sphinx* Quæſtiones & Ænigmata mortalibus varia & difficilia, quæ accepit à Muſis. Ea tamen quamdiu apud Muſas manent, ſævitiâ fortaſſè carent. Donec enim nullus alius finis Meditationis, & diſquiſitionis ſit, præter ipſum Scire, Intellectus non premitur, nec in Arcto ponitur, ſed vagatur,& expatiatur; atque in ipsa dubitatione, & varietate nonnullam jucunditatem & delectationem ſentit; ſed poſtquàm à Muſis hujuſmodi Ænigmata ad *Sphingem* tranſmiſſa ſunt, id eſt, ad Practicam, ut inſtet, & urgeat Actio & Electio, & Decretum: tum demùm Ænigmata moleſta & ſæva eſſe incipiunt, & niſi ſolvantur & expediantur, animos hominum miris modis torquent, & vexant; & in omnes partes diſtrahunt, & planè lacerant. Proinde in Ænigmatibus *Sphingis* duplex ſemper proponitur conditio; non ſolventi mentis laceratio; ſolventi Imperium. Qui enim rem callet, is fine ſuo potitur, atque omnis artifex Operi ſuo imperat. Ænigmatum autem *Sphingis* duo in univerſum ſunt genera: Ænigmata de Naturâ rerum, atque Ænigmata de Naturâ hominis; Atque ſimiliter in præmium ſolutionis ſequuntur duo Imperia; Imperium in Naturam, & Imperium in Homines; Veræ enim Philoſophiæ Naturalis finis proprius & ultimus eſt, Imperium in res Naturales, Corpora, Medicinas, Mechanica, alia infinita; licèt Schola, oblatis contenta, & ſermonibus tumefacta, Res & opera negligat, & ferè projiciat. Verùm Ænigma illud *Oedipodi* propoſitum, ex quo ille Imperium *Thebanum* adeptus eſt, pertinebat ad naturam Hominis: Quiſquis enim naturam Hominis prorsùs introſpexit, ille faber ferè fortunæ ſuæ eſſe poteſt, & ad imperandum natus eſt. Id quod de Romanis artibus benè pronunciatum eſt,

Tu regere Imperio populos, Romane memento.
Hæ tibi erunt artes. ——

Itaque appoſitè illud; quod *Auguſtus Cæſar* ſigno *Sphingis*, ſive de induſtriâ, ſive fortuitò uſus eſt. Ille enim (ſi quis unquam) in Politicâ excelluit, & in vitæ ſuæ curriculo, plurima nova Ænigmata de Naturâ hominis fœliciſſimè ſolvit, quæ niſi dexter & paratus ſolviſſet, multoties non procul ab imminente pernicie & exitio abfuiſſet. Atque additur in Fabulâ, *Sphingis* devictæ Corpus in Aſellum impoſitum fuiſſe. Elegantiſſimè certè, cùm nihil ſit tam acutum, & abſtruſum, quin poſtquàm planè intellectum, & deinceps pervulgatum ſit, etiam tardo imponi poſſit. Neque illud prætermittendum; debellatam eſſe *Sphingem* à viro pedibus clavato; Etenim nimis cito pede, & celeri gradu ad Ænigmata *Sphingis* homines properare ſolent; unde fit, ut (prævalente *Sphinge*) potiùs per diſputationes ingenia & animos lacerent, quàm per opera & effectus imperent.

XXIX.

PROSERPINA, sive Spiritus.

NArrant PLUTONEM, postquàm regnum Inferorum ex partitione illâ memorabili accepisset, de nuptiis alicujus è superis desperâsse, si eas per colloquia, aut modos suaves tentaret; ut ad Raptum consilia sua dirigere ei fuerit necesse. Itaque captatâ opportunitate PROSERPINAM *Cereris* filiam, virginem pulcherrimam, dum flores *Narcissi* in *Siciliæ* pratis colligeret, subito incursu rapuit, atque quadrigis secum ad subterranea asportavit; Ei magna reverentia præbita est, ut & Domina Ditis vocata sit. *Ceres* autem ejus mater, cùm filia sibi unicè dilecta nusquam comparuisset, supra modum mœsta & anxia, tædam accensam ipsa manu præ se ferens, universum orbis terrarum ambitum peragravit, ut filiam investigaret & recuperaret. Id cùm frustra fuisset, accepto fortè indicio, quod ad Inferos devecta esset, multis lachrymis & lamentationibus *Jovem* fatigavit, ut illa ei restitueretur. Atque tandem pervicit, ut si illa nihil ex iis quæ apud Inferos essent, degustâsset, tum eam abducere liceret. Ea conditio Matris desiderio adversa fuit; PROSERPINA enim grana tria ex malo granato gustâsse comperta est. Neque idcirco *Ceres* destitit, quin preces & ploratus de integro resumeret. Postremò itaque ei indultum est, ut PROSERPINA dispertitis temporibus, & alternis vicibus, sex menses cum Marito, alteris sex cum Matre esset. Hanc PROSERPINAM posteà *Theseus* & *Perithous* eximiâ audaciâ thalamo Ditis deducere tentarunt. Cùm autem in itinere super saxo apud inferos defessi consedissent, eis resurgere minimè licuit, sed æternùm sedebant. PROSERPINA itaque Inferorum Regina mansit; in cujus honorem etiam additum est privilegium magnum; Cum enim ab inferis revocare gradum, illis qui eò descendissent, fas non esset; ascripta est huic legi Exceptio singularis; ut si quis Ramum Aureum in donum PROSERPINÆ attulisset, ei ob hoc ire & redire liceret. Is ramus unicus erat in ingenti, & opaco luco, neque stirps erat, sed visci instar in alienâ arbore frondebat, atque avulso illo alter non deficiebat.

Fabula ad Naturam pertinere videtur, atque vim, & copiam illam in subterraneis, divitem & frugiferam, ex quâ hæc nostra pullulant, & in quam rursùs solvuntur, & redeunt, perscrutari. Per PROSERPINAM antiqui significarunt Spiritum illum æthereum qui sub terrâ (per *Plutonem* repræsentatâ) clauditur & detinetur à superiore globo divulsus, quod non malè expressit ille:

Sive

Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
Æthere, cognati retinebat semina cœli.

Ille spiritus raptus à Terrâ fingitur, quia minimè cohibetur, ubi tempus, & moram habet ad evolandum, sed subitâ confractione & comminutione tantùm, compingitur & figitur, perinde, ac si quis aerem aquæ commiscere tentet; Quod nullo modo efficere possit, nisi per agitationem celerem & rapidam; hâc enim ratione videmus illa corpora conjungi in Spumâ, Aere tanquam rapto ab Aquâ. Neque ineleganter additur, PROSERPINAM flores *Narcissi* in vallibus colligentem raptam fuisse; Quia *Narcissus* à torpore sive stupore nomen sumit; atque tum demùm spiritus ad raptum Materiæ Terrestris magis præparatus est & opportunus, cùm coagulari incipit, ac veluti torporem colligere. Rectè autem tribuitur honor ille PROSERPINÆ, qualis nulli uxori Deorum; ut Ditis Domina sit, quia ille spiritus planè omnia in illis regionibus administrat, stupido & quasi ignaro *Plutone*. Hunc autem spiritum Æther, ac vis Cœlestium (per *Cererem* adumbrata) infinitâ sedulitate elicere, atque sibi restituere contendit; Fax autem illa Ætheris sive Tæda ardens in manu *Cereris* proculdubio Solem denotat, qui circa terræ ambitum luminis officio fungitur, atque maximi omnium esset ad PROSERPINAM recuperandam momenti, si omninò hoc fieri posset. Illa tamen hæret, & manet: Cujus ratio sequitur accuratè & excellenter proposita in Pactis illis *Jovis* & *Cereris*. Primùm enim certissimum est, duos esse modos spiritus in Materiâ solidâ & terrestri cohibendi. Alterum per Constipationem sive obstructionem, qui est mera incarceratio & violentia. Alterum per Ministrationem proportionati alimenti, atque id fit sponte & libenter. Postquàm enim Spiritus inclusus depascere incepit, atque se alere, evolare protinùs non festinat; sed veluti in Terrâ suâ figitur: Atque hæc est illa degustatio PROSERPINÆ ex malo granato: quæ si non fuisset, jampridem à *Cerere* cum face illâ suâ orbem terrarum peragrante, abducta fuisset. Spiritus enim qui subest metallis & mineralibus compingitur fortasse præcipuè per Massæ soliditatem; qui autem in Plantis est & Animantibus, in corpore poroso habitat, & aperta effugia habet, nisi per illum modum Degustationis libenter detineretur. Secundum autem pactum de Semestri consuetudine, non aliud est quàm Elegans descriptio dispertitionis Anni; cùm spiritus ille per terram perfusus, quoad res vegetabiles mensibus æstatis apud superiora degat, atque mensibus hyemis ad subterranea redeat. Quod verò attinet ad conatum illum *Thesei* & *Perithoi* abducendæ PROSERPINÆ, id eò spectat, quòd sæpiùs fiat, ut spiritus subtiliores qui ad terram in multis corporibus descendunt, neutiquàm illud efficiant, ut Spiritum subterraneum exsugant & secum uniant & evehant; Sed contrà ipsi coagulentur, neque ampliùs resurgant; ut PROSERPINA per eos aucta incolis & imperio

fit.

ſit. De virgâ autem illâ aureâ, vix videmur ſuſtinere poſſe impetum Chymiſtarum, ſi in nos hac ex parte irruant; cùm illi, ab eodem lapide ſuo,& Auri montes, & Reſtitutionem corporum naturalium veluti à Portis Inferorum promittant. Verùm de Chymica, atque Lapidis illius Procis perpetuis; certò ſcimus Theoricam eorum eſſe ſine fundamento, ſuſpicamur etiam practicam eſſe ſine certo pignore. Itaque miſſis illis, de iſtâ poſtremâ Parabolæ parte hæc noſtra ſententia eſt. Nobis certè compertum eſt ex compluribus Antiquorum figuris, eos Conſervationem, atq; Inſtaurationem quadamtenus corporum naturalium, pro re deſperatâ non habuiſſe, ſed potiùs pro re abſtruſâ, & quaſi aviâ. Atque idem ſentire hoc etiam loco videntur, cùm virgulam iſtam inter infinita virgulta ingentis & denſiſſimæ Sylvæ collocârunt; Auream autem finxere, quia Aurum Durationis *Teſſera* eſt: Inſitivam, quia ab Arte hujuſmodi effectus ſperandus eſt, non ab aliquâ Medicinâ, aut modo ſimplici, aut naturali.

XXX.

Metis, ſive Conſilium.

NArrant Poëtæ antiqui JOVEM cepiſſe in uxorem METIN, cujus nomen non obſcurè *Conſilium* ſignificat; eam autem ex illo gravidam factam fuiſſe: Quod cum ille ſenſiſſet, partum ejus nullo modo expectâſſe, ſed utique eam devoraſſe, unde & ipſe prægnans factus ſit: Puerperium autem mirum fuiſſe: Nam ex capite, ſive cerebro *Palladem* armatam peperiſſe. Hujus Fabulæ monſtroſæ, & primo auditu inſulſiſſimæ ſenſus, arcanum Imperij continere videtur; quâ arte ſcilicet, Reges ſe verſus Conſilia ſua gerere ſoleant, ut authoritas, & majeſtas eorum non ſolùm illibata conſervetur, verùm apud populum augeatur, & extollatur. Nam Reges ſe cum Conſilijs ſuis, vinclo veluti nuptiali copulare & conjungere, & de rebus maximis cum eis deliberare, recto & prudente Inſtituto conſueverunt; Idque Majeſtatem eorum neutiquam imminuere, haud abs re judicant: verùm cùm Res jam ad Decretum ſpectat, quod inſtar partus eſt; Conſilij partes non ultrà tendere ſinunt, ne acta ex Conſilij arbitrio pendere videantur. Verùm, tum demùm Reges (niſi hujuſmodi res ſit, ut invidiam à ſe derivare cupiant) quicquid à Conſilio elaboratum ut veluti in utero efformatum eſt, in ſe transferre conſueverunt, ut decretum & Executio (quæ quia cum poteſtate procedit, & neceſſitatem infert, elegantèr ſub figurâ *Palladis* armatæ involvitur) ab ipſis emanare videatur. Neque ſatis eſt, ut hoc ab Auctoritate Regum & eorum Voluntate, ſolutâ, & liberâ, et non obnoxiâ, profectum videatur; niſi etiam hoc ſibi Reges ſumant, ut ex Capite eorum, id eſt, ex Judicio, et prudentiâ propriâ, decreta nata exiſtimentur.

Syren-

XXXI.

Sirenes, sive Voluptas.

FAbula de Sirenibus ad perniciosas illecebras voluptatis rectè, sed sensu vulgatissimo transfertur. Nobis autem videtur, Sapientia Veterum, tanquam Vuæ malè Calcatæ; ex quibus licèt nonnihil exprimitur, tamen potissima quæque resident, & prætermittuntur. Sirenes *Acheloi*, & *Terpsichores* unius ex Musis, filiæ fuisse narrantur; Eæ primis temporibus alatæ erant; sed inito temerè cum Musis certamine victæ, alis mulctatæ sunt. Ex pennis autem evulsis, Musæ Coronas sibi fecerunt; adeo ut ab eo tempore Musæ cum Capitibus alatis procederent, præter unam Sirenum Matrem; Mora autem Sirenum erat in Insulis quibusdam amœnis; Illæ verò è speculâ naves adventantes cùm conspicerent, Cantu navigantes primò detinebant, deinde alliciebant, exceptos autem necabant. Neque simplex erat Cantilena, sed singulos modis maximè naturæ eorum convenientibus captabant. Tanta autem pestis erat, ut Insulæ Sirenum etiam longè intuentibus alberent ex ossibus cadaverum inhumatorum. Huic malo remedium repertum est genere, & modo duplex; Alterum ab *Vlysse*, Alterum ab *Orpheo*; *Vlysses* socijs omninò aures cerâ obturari jussit; Ipse, cùm experimentum rei facere vellet, periculum autem depellere, se ad malum navis alligari voluit, interminatus, nequis eum, licèt rogatus, solveret; *Orpheus* verò, missis hujusmodi vinclis, clarâ voce Deorum laudes cantans ad lyram, voces Sirenum retudit, & extra omne periculum fuit.

Fabula ad mores pertinet, atque minimè obscura sanè, nec tamen inelegans Parabola videtur. Voluptates ex Copiâ rerum, ac affluentiâ; atque ex Hilaritate, sive exultatione animi proveniunt. Illæ olim primis ipsis illecebris subitò, & tanquam alatæ, mortales rapere solebant. Doctrina autem & Eruditio, hoc saltem effecit, ut animus humanus se nonnihil cohibeat, & exitum rei secum perpendat; itaque alas voluptatibus detraxit. Hoc autem in Musarum decus & honorem egregium cessit; Postquam enim Philosophiam contemptum voluptatum inducere posse nonnullorum exemplo patuit; statim res sublimis visa est, quæ animam veluti humo affixam attollat & evehat, & hominum cogitationes (quæ in capite vigent) pennatas & veluti æthereas faciat. Sola *Sirenum* Mater pedestris, & sine alis mansit; Ea proculdubio nil aliud est, quàm Doctrinæ leves, & ad jucunditatem inventæ, & adhibitæ; quales videntur *Petronio* illi in pretio fuisse, qui postquam sententiam Mortis accepisset, in ipsis atrijs Mortis delicias quæsivit, cumque etiam literas in solatium adhibere vellet, nil (inquit *Tacitus*) legit eorum, quæ ad constantiam faciunt; sed leves versus. Ex hoc genere est illud.

Vivamus

Vivamus mea Lesbia, atque amemus,
Rumorésque senum severiorum
Omnes unius æstimemus Assis.

Et illud.

Iura senes norint, & quid sit fásque, nefásque,
Inquirant tristes legúmque examina servent.

Hujusmodi enim doctrinæ, alas Musarum Coronis rursus detrahere, & Sirenibus restituere velle videntur. Habitare autem perhibentur Sirenes in Insulis, quia voluptates ferè secessus quærunt, atque hominum cœtus sæpe vitant: Sirenum autem cantus omnibus decantatus est, ejusque pernicies, & artificium varium: Itaque interprete hæc non egent. Illud magis acutum de ossibus veluti Clivis albentibus è longinquo visis: Ex quo illud significatur, exempla Calamitatum licèt clara & conspicua, contra voluptatum corruptelas non multum proficere. Restat de remediis Parabola non abstrusa ea quidem, sed tamen prudens & nobilis. Proponuntur enim Mali tam callidi & tam violenti remedia tria. Duo à Philosophiâ: Tertium à Religione. Atque primus effugij modus est, ut quis principiis obstet, atque omnes occasiones, quæ animum tentare, & sollicitare possint, sedulò devitet: Id quod obturatio illa aurium denotat; atque hoc remedium ad animos mediocres, & plebeios necessariò adhibetur, tanquam ad Comites *Vlyssis*. Animi autem celsiores etiam versari inter medias voluptates possunt, si Decreti cōstantiâ se muniant: quin & per hoc, virtutis suæ experimentum magis exquisitum capere gaudent; etiam voluptatum ineptias & insanias perdiscunt, potiùs contemplantes, quàm obsequentes; quod & *Salomon* de se professus est, cùm enumerationem voluptatum, quibus diffluebat, eâ sententiâ claudat: *Sapientia quoque perseveravit mecum*. Itaque hujusmodi Heroes inter maximas Voluptatum illecebras se immobiles præstare, atque in ipsis earum præcipitiis se sustinere queant; tantùm ad *Vlyssis* exemplum, interdictis perniciosis suorum consiliis & obsequiis, quæ animum maximè omnium labefactare & solvere possint. Præstantissimum autem in omni genere est remedium *Orphei*; qui laudes Deorum cantans & reboans, SIRENVM voces confudit, & summovit. Meditationes enim Rerum Divinarum, Voluptates Sensus non tantùm potestate, sed etiam suavitate superant.

FINIS.

DIALOGUS
DE
Bello Sacro:

Fragmentorum prius.

PER

Francifcum Baconum
Baronem de Verulamio,
Vice-Comitem *S. Albani.*

LONDINI,
Typis IOH. HAVILAND.

Proftant ad Infignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,
apud *Iocofam Norton* & *Richardum Whitakerum*,
1638.

Imprimantur hæ paginæ, *Ut ex ungue Leonem.*

IOHANNES COCEUS.

AD
Reverendissimum
in CHRISTO Patrem,
LANCELOTUM ANDREWES
Episcopum Wintoniensem,
REGIÆ MAIESTATI
à Sanctioribus Consiliis.

Reverende Præsul;

Nter Consolationes, haudquaquam minima est, si quis sibi aliorum Calamitates repræsentet, quæ cum suis conformitatem habeant. *Exempla* enim penetrant magis, quàm *Argumenta*; Quinetiàm illud Nobis innuunt, quod *Scriptura* in Solatium adducit; *Nil novi nobis accidisse.* Afficiunt autem *Exempla* eò magis, quò propiùs ad Similitudinem Rerum nostrarum accedunt: Multòque adhuc magis, si Fortuna illos non leviùs mulctârit, qui nobis ipsis, dignitate & virtute, præcelluerunt. Etenìm, ut inanem præsumptionem sapit, si nos ipsos cum Melioribus componamus; Ita, ex alterâ parte, rectè & salubriter infertur Conclusio; Si alii nobis Superiores, similia perpessi sint, non esse cur nos supra modum conqueramur.

In hoc Consolationis genere, equidem mihi ipsi minimè

defui; Quamvis ut *Christianus*, (per infinitam *Dei* Misericordiam,) altiores etiam Consolationes degustaverim. Quamobrem, ex variâ Rerum Memoriâ, & Librorum Lectione, cùm *Exempla* haud pauca, tam vetera, quàm recentia, mihi ante oculos, proposuissem; Cogitationes meæ moram (fateor) fecerunt, imò etiam acquieverunt, in tribus præcipuè *Viris*; Tanquam maximè eminentibus, & cum illâ Fortunâ, quæ mea aliquando fuit, conjunctissimis. Hi tres, in Rebuspub. suis, singuli, Magistratibus amplissimis perfuncti sunt: Iidem, non præliis, aut alio Infortunii genere, dejecti, sed Judiciis, & Legum Auctoritate, tanquam Rei, & Delinquentes, abdicati; Iidem insuper celebres fuerunt Scriptores, ita ut Memoria Calamitatis ipsorum, apud Posteritatem Jam maneat, & se exhibeat, tanquam Pictura quæ noctù gesta repræsentet, inter pulcherrimas & illustres Operum & Actorum suorum Tabulas: Quin & omnes tres, (si hoc ad rem conduceret) *Exempla* fuerunt valida, ad extinguendam cujuspiam Ambitionem, Fortunam de novo tentandi: Quandoquidem unusquisque eorum, magnâ cum gloriâ, revocatus & restitutus fuerit; sed ad graviorem suam ruinam, quæ in Morte violentâ exitum reperit. Fuerunt hi tres *Viri*, *Demosthenes*, *Cicero*, & *Seneca*. Quando igitur, cum *Viris* hisce eximiis, Me, tum Fortuna, tum Studia, conjunxerint, inquirere & observare cœpi, quomodo Calamitates illi suas toleraverint, & præcipuè quomodo tempus impenderint, cùm à Civilibus Negotiis prorsùs abdicati, & inhabiles pronunciati sint: Ut ab illis aliquid addiscerem; Utque mihi non solùm *Consolatorum*, verùm etiam *Consiliariorum* loco essent. Observavi autem, quam diversis modis, Infortunia illorum illos affecerunt; Eâ præcipuè in re, de quâ inquirere cœperam; Temporis scilicet, & Calamorum suorum, applicatione *Ciceronem* vidi, durante exilio suo, (quod biennium fermè complevit,) ita animo emollitum & dejectum, ut nihil præter Epistolas quasdam muliebres exaraverit, omnia Questibus implentes. Attamen, ex tribus illis, (meo quidem judicio,) minima ei Caussa affuit, cur magnoperè perturbaretur. Etsi enim judicatum fuisset; eóque Judicii genere, quod summam Auctoritatem obtinuit; Lege scilicet latâ; ut exularet, & universæ ejus Fortunæ

Fisco

Fisco addicerentur, Domus ejus diruerentur; Utque Capitale cuivis esset, qui de ejus Restitutione ageret; Nihilominùs, Calamitas ejus, etiam eo tempore, Ignominiæ notâ caruit; Atque nil aliud quàm Temporis Procella reputabatur, quæ eum tanquam turbine subverterat. *Demosthenes* contrà, licet Judicium quo proscriberetur, Ignominiæ plenum esset; utpote Repetundarum damnatus; Neque Repetundarum simpliciter, sed quæ cum proditione, & læsâ Majestate, conjunctæ essent; Nihilominùs Calamitatis suæ, sensum tam exiguum præ se tulit, ut Exilii tempore, Negotiis Civilibus non abstineret, sed iisdem se immisceret; Atque per Literas sæpiùs, Consilio suo Impertire *Populum Athenienſem* ausus esset, non minùs quam si adhuc ad clavum sederet; ut patet in quibusdam ejus *Epistolis*, quæ hodiè extant. *Seneca* certè, qui ob Corruptelas varias, & Crimina, damnatus fuit, & in exilium actus in *Insulam* quandam solitariam, mediocritatem servavit: Quamvis enim Calamus ejus non refrixit, tamen in Negotia Civilia se ingerere abstinuit: Sed otium quod nactus erat, in scribendis *Libris* quibusdam, excellentis Argumenti & Usus, in omne ævum, insumpsit; Licet aliquos eorum dedicaverit, minùs pro dignitate.

Exempla hæc, in Instituto quodam, ad quod etiam aliàs sponte inclinabam, me multùm confirmârunt; ut concessum mihi Tempus, omnino, in scribendo, impenderem; Utque *Talentum* à *Deo* concreditum, non ut priùs Trapezitis particularibus, sed Excambiis publicis, quæ nunquam exhaurientur, & usuram pro certo reddent, committerem. Itaque, cùm ante Annos aliquot, *Instaurationis* meæ Partem edidissem; (Quod quidem Opus, inter Opera mea, illud est; (*Si nunquam fallit Imago*;) Cui plurimùm tribuo;) Decrevi certè, in cæteris ejus Partibus, minimè defatisci. Quod etiam nunc ago. Etsi autem de illo Opere, Testimonia plurima, ex Partibus Transmarinis receperim; (Talia certè, quibus non potuerim majora, cum tam insigni Approbatione & Honore, sub initiis, in Argumento tam abstruso expectare;) Illud tamen Animo meo penitùs insedit; Opus memoratum, Hominum, præsertìm vulgaris judicii, Capita supervolare. Itaque constitui, (licèt inversâ paulisper Ordinis serie,) Rem ad Sensûs judicium deorsùm trahere, per Exempla quædam, &

Portiones *Naturalis Historiæ*, & *Inquisitiones* super eam: Quod etiam ex parte feci. Rursus, quia Opus meum, *De Augmentis Scientiarum*, Parasceve quædam,& tanquam Clavis esse possit, ad *Instaurationis* sensum meliùs referandum; (Quippe quod Notionum & veterum & novarum mixturam recipiat; ubi *Instauratio* novas tantùm Notiones proponat meras;nisi quod hinc & inde,inspergantur veteres ad gustum tantùm;) consentaneum putavi, illud Opus in Linguam Generalem ex Vernaculâ vertere; Non sine multis & magnis Additionibus, præsertim in Libro secundo; Qui *Partitiones Scientiarum* complectitur: Idque ita cumulatè præstiti, ut judicem *Librum* illum, jam in plures divisum,pro primâ *Instaurationis* Parte, haberi posse; Quam, *Partitionum Scientiarum* nomine, anteà insignivi: Et sic fidem meam, in hac parte, liberari confido. Atque hoc etiam jam peractum est. Præterea, quoniam Civilem, quam tam diu sustinui, Personam, prorsùs exuere non potui; (Cujus si ipse oblivíscerer, satis multi meminissent,) Opus etiam de *Legibus* ingressus sum; Hoc Instituto, ut Characterem quendam Justitiæ proponerem, mediæ cujusdam naturæ, inter Speculativas & speciosas Legum Descriptiones à Philosophis factas, atque Scripta Jureconsultorum, qui particularibus Placitis, & Scitis, Patriarum & Rerumpub. suarum, sunt, ut plurimùm, obnoxii & astricti. Hoc autem Opus, quoniam tantum absorpturum fuisset temporis, atque alia jure præcedere deberent, infectum reliqui; Solummodò Portiunculam ejus quandam, ad exemplar, in uno ex Libris *De Augmentis Scientiarum*, (octavo scilicet,) exhibui. Verum est etiam, (fateor,) me in animo habuisse, *Digestum* quoddam, *Legum* Patriæ meæ, ut componerem; sed quia plurimorum Manibus indigebat, neque ex Me solo pendebat, illud quoque deposui. Jam, cùm in *Instauratione* meâ, universi Generis Humani Bonum, mihi ante oculos proposuerim; ut vita humana excoleretur, bearetur, & ampliori à Naturâ dote donaretur; In Opere autem illo de *Legibus*, cujus initia perstrinxi, (ut dictum est,) Humani Generis similiter Bonum mihi proposuerim, sed in Societate Civili, & Scientiæ Politicæ Dotibus: Putavi etiàm aliquid me *Patriæ* Bono aut Honori debere, quam semper dilexi; Adeò ut licet Magistratus quos gessi,supra Meritum

meum

meum essent; Amor tamen meus Boni publici, & Curæ circa illud impensæ, etiam supra, & ultra Gradus, in quibus collocabar, transcenderent. Quocirca, (præsertim cùm *Opus* illud de *Legibus Patriis* deposuissem,) Honorem aliquem *Patriæ* dilectæ exhibere volui: Quod operam dedi ut facerem, in *Historiâ* meâ, *Regni Henrici Septimi*. Quantum verò ad *Librum* illum jampridem editum; Cui antea Titulus; *Delibationes Morales & Civiles*; Nunc autem; *Sermones Fideles, sive Interiora Rerum*; inscribitur; Eum etiam multipliciter auxi, & ditavi; Et in Linguam quoque Latinam è Vernaculâ, verti curavi. Illud autem Scriptorum genus, Animi reficiendi & levandi caussâ, subinde tracto: Quamvis non sum nescius, ejusmodi Scripta, minore labore & molimine, Nomen meum fortassè magis illustrare & attollere posse, quàm reliqua quæ tractavi, & tracto. Quinetiàm *Libellum* meum, *De Sapientiâ Veterum*, ut ab interitu tutior esset, in *Tomo Operum meorum Moralium & Politicorum*, rursus edendum curavi.

Verùm hæc omnia Scripta mea animo revolvens, subiit Cogitatio, universa in *Civitatem*, nulla in *Templum*, procedere; Exceptis paucis alicubi inspersis, quæ ad *Religionem* spectant. Atqui cùm in *Templo* ipso, tanta Solatia degustaverim & hauserim, cupio etiam Oblationis quidpiam illùc deferre. Argumentum itaque delegi, mixtum ex Rebus ad *Religionem* spectantibus, & *Civilibus*; Atque etiam medium inter *Contemplationes*, & *Activa*; *Tractatum* scilicet *De Bello Sacro*: Quis enim noverit, numnon illud contingere possit; *Exoriere aliquis?* Res magnæ, (præsertim quæ ad *Religionem* referuntur,) ab exiguis sæpenumerò oriuntur initiis; Et Modulus priùs factus quandoque Ædificium ipsum invitat. Hoc *Opus*, (quia semper *Dedicationes* Adulatorias minùs probavi,) *Paternitati* tuæ dedicare visum; In pignus veteris nostræ Familiaritatis & Amicitiæ: Nec minùs, quia inter *Viros* Ætatis hujus, Tibi, Reverentiam haud vulgarem, deberi existimem.

Reverendæ Paternitatis tuæ
Amicus Fidelis,

FR. S. ALBAN.

DIALOGVS DE Bello Sacro.

Interlocutores.

Eusebius. Zebedæus. Gamaliel. Martius. Eupolis. Pollio.

Characteres harum Personarum.

Zebedæus *Romano-Catholicus, fervidus, & Zelotes.* Gamaliel, *in Religione Reformatâ, fervidus item, & Zelotes.* Eusebius, *Theologus Orthodoxus, & Moderatus.* Martius, *vir Militaris.* Eupolis, *Politicus.* Pollio, *Aulicus. Omnes præter* Gamalielem *Romano-Catholici.*

Convenerunt Parisiis, *in Domo* Eupolidis, Eusebius, Zebedæus, Gamaliel, *&* Martius : *Singuli eorum, Viri egregii, sed multùm inter se differentes. Aderat etiam* Eupolis *ipse: Atque dum sederunt colloquentes, intervenit ab Aulâ* Pollio : *Ac quamprimùm eos vidit, more suo ingenioso, & faceto, dixit.*

POLLIO.

Ideo quatuor hîc præsentes, qui Mundum egregium, (arbitror,) constituere possint : Tantum enim ab invicem discrepatis, quantum quatuor *Elementa*, & nihilo seciùs concordes estis. Quantum verò ad *Eupolidem*, quia moderatus est, & placidus, illum loco *Quintæ Essentiæ* ponere libet. EVPOLIS. Si nos quinque (*Pollio*) Mundum constituimus majorem, unicus tu Mundum minorem constituere possis : Siquidem omnia, & profitearis, & connitaris, ad Teipsum solum referre,

referre. POLLIO. At quid illi, qui hoc agunt, sed minimè profitentur? EVPOLIS. Sunt illi quidem minùs animosi, sed magis metuendi. Verùm age, & nobiscum Sermones conferas: Etenim inter Nos, de præsenti *Orbis Christiani* statu, loquebamur; In quo libenter etiam Opinionem tuam audiremus. POLLIO. Domini mei; Iter hoc Mane confeci; Iamque Æstus Diei ingruit: Itaque Sermones Vestri, opus est, Aures meas admodùm delectent, quo ab Oculis impetrent, ut Somno abstineant. Attamen si permittetis, ut vos excitem, si quando Sermones vestri mihi videantur obdormiscere, quantùm potero, Somnum abigam. EVPOLIS. Imò gratum nobis feceris, si hoc præstiteris. Illud tantum metuo, ne universum, quod tractamus, Argumentum, instar Insomnii cujusdam, haud penitùs insulsi & vani, sed Insomnii tamen, tibi videbitur. Etenim Optata bona, absque spe Effectûs, nedum tentandi copiâ, non multum illis præstant: Verùm ne te diutiùs detineamus, cùm ingrediebaris, *Martius* hic, & Attentiones nostras excitavit, & Animos affecit, Oratione suâ, quam inchoavit tantùm: Neque malè cedit hæc res, ad somnolentiam tuam discutiendam: Videbatur enim Sermo ejus, quasi ad Bellum Classicum canorum. Si placet igitur, (*Marti*,) de integro sermonem renoves: Nam & Sermo ipse dignus erat qui repetatur; Atque mehercle, Corona Auditorum ista, non mediocriter dignitate aucta est, per præsentiam *Pollionis*. MARTIVS. Cùm modò ingressus es, (*Pollio*) liberè Animi mei Sensum, hisce *Dominis* meis aperui: Me observasse, quod per dena jam Annorum Lustra, proximè elapsa, minùs nobile quiddam spirârunt, (si mihi fas sit dicere,) *Orbis Christiani* Bella, & Expeditiones Militares. Ecce Bella cum subditis; similia Litibus quidem protervis in Foro; in quo pertinaciter Lege agitur, pro Jure suo recuperando; Quod meliùs forsan, placido & quieto more, obtineri potuit. Ecce pusillas, Oppidi cujuspiam, aut Portiunculæ Territorii, Debellationes; Quales esse solent Rusticorum Acquisitiones, Agelli, aut Anguli Terræ, commodè adjacentis. Quod si etiam Bella, pro *Regno Neopolitano*, aut *Ducato Mediolanensi*, aut *Regnis Lusitaniæ*, aut *Bohemiæ*, suscepta fuerint; Tamen & hæc ipsa, tanquam Bella *Ethnicorum*, (*Atheniensium*, *Lacedæmoniorum*, *Romanorum*,) pro secularibus quidem Commodis, & Ambitione Dominationis, gesta sunt; Nec *Militiâ Christianâ* censeri debent digna. At *Ecclesia* Missiones suas, in extremos Fines Gentium & Insularum, facit; Nobili Operâ & Instituto; Verum hoc sonat tantùm; *Ecce unus Gladius hîc. Reges & Principes Christiani*, meritò accusandi, quod *Fidei Christianæ* propagationi, Armis & Opibus suis, non invigilent. Attamen *Dominus* noster, qui in Terrâ manens, dixit *Apostolis*; *Ite & prædicate*; Dixit etiam, de Cælo, *Constantino*; *In hoc Signo vince*. Quis *Miles Christianus*, piâ Æmulatione non commoveatur, cùm viderit *Ordinem* quendam, *Societatis Iesu*, aut *Sancti Francisci*, aut *Sancti Augustini*, tot & tanta, pro *Religionis Christianæ* propagatione, sustinere & perficere; *Ordinem* vero *Sancti Iacobi*, aut *Sancti Michaelis*, aut *Sancti Georgii*, nil aliud ferè perpetrare, neque majora meditari, quàm ut vestes solennes induant, Festa *Patronorum* suorum anniversaria celebrent, & cæteros Ritus ac Cæremonias Ordinis sui, observent? Quin & *Mercatores* ipsi, in *judicio surgent*, contra *Principes* & *Proceres Europæ*: Illi enim,

enim, viam in Mari latam, straverunt & triverunt, usque ad ultimos Orbis Fines; Classes & Copias Navales, *Hispanorum*, *Anglorum*, *Belgarum*, instruendo & mittendo, quantæ *Indias* quidem, & *Chinam*, terrefacere & concutere possint: Hæc autem omnia, propter Margaritas scilicet, aut Gemmas, aut Aromata, suscepta sunt: At propter *Margaritam* illam *Regni Cœlorum*, aut *Gemmas Cœlestis Hierusalem*, aut *Aromata Horti Sponsi*, Malum quidem Navis ne unum erectum vidimus. Illud interim, pro nihilo ducunt, Sanguinem *Christianum*, in partibus tam remotis, inter se præliantes, effundere; Sed ne Guttam quidem, in Caussâ *Christi*. Verùm, ne immemor videar, Rerum præclararum, in hoc genere, gestarum, fateor intra spatium illud quinquaginta Annorum, (de quo loquor,) aut paulò plus, tres susceptas esse Actiones memorabiles, à *Christianis*, contra *Infideles*; In quibus *Christiani* Invasores fuere. Cùm enim Bellum Defensivum sit, Necessitatis potiùs Bellum judico, quam Pietatis. Prima fuit, celebris illa & felix, Expeditio Navalis, quæ Victoriâ apud *Insulas Cursolares* terminata est; Quæ hamum inseruit, naribus *Ottomanni*, usque ad diem hodiernum. Quod Opus præcipuè instructum & animatum fuit, ab eximio illo *Principe*, *Papâ Pio Quinto*; Quem miror, Successores ejus, inter *Sanctos* non retulisse. Secunda fuit, Nobilis illa, (licet calamitosa,) Expeditio *Sebastiani*, *Lusitaniæ Regis*, in *Africam*; Quæ ab illo solo, absque aliorum ope, suscepta fuit; Ita solo, ut aliis, se postea excusandi, necessitatem imponeret. Pro ultimâ numero, memorabiles illas Incursiones, a *Sigismundo Principe Transylvaniæ* factas: Cujus Felicitatis Filum à *Christianis* ipsis abscissum fuit; Contra Monita egregia & Paterna, *Papæ Clementis Octavi*. Plures mihi non occurrunt. POLLIO. Pace tuâ, quid dicis de Extirpatione *Maurorum Valentiæ*? Ad quam subitam Quæstionem *Martius* paululùm obticuit: *Gamaliel* autem, sermonem arripiens, dixit. GAMALIEL. Planè censeo, *Martium* rectè Actionem illam præteriisse: Etenim, meâ sententiâ, damnanda prorsùs est. Imò videtur Factum illud *Deo* displicuisse. Cernitis enim *Regem*, sub cujus Imperio, hoc factum est, (Quem vos *Catholici* pro sancto & immaculato *Principe* habetis,) in ipso Ætatis suæ flore, sublatum; Auctorem autem, & Suasorem; Rigoris ejus, (Cujus Fortuna super *Rupem ædificata* putabatur,) corruisse; Quin & opinantur plurimi, Rationes ejus Facti nondùm esse transactas, sed iis reddendis *Hispaniam* adhuc esse obnoxiam: Eò magis, quod ingens *Maurorum* illorum Numerus, (Exilio jam probati,) constanter in Fide perseverant, & veros se *Christianos* in omnibus præstant, præterquam quod appetitu Vindictæ, in *Hispanos* flagrent. ZEBEDEVS. Noli, obsecro, (*Gamaliel*,) de Actione illâ magnâ temerè judicare; Quæ instar *Ventilabri Christi* fuit in Regionibus illis; Nisi fortè monstrare poteris, Pactum aliquod *Hispanorum* cum illis Populis, quale *Iosuah* fecit cum *Gibeonitis*: Quo cautum esset, ut execrabilis illa Generatio, Sedes antiquas retineret. Quinetiàm vides, *Edicto Regio*, hoc Executioni mandatum fuisse, non tumultuariè: Gladius enim Manibus *Plebis* neutiquam commissus est. EVPOLIS. Arbitror equidem, *Martium* illud omisisse, non quod judicio in alterutram Partem inclinaret; Sed quia cum Actionibus Belli haud benè congruebat; Siquidem cum Subditis tantùm Res fuit; Neque Armis

mis contrà itum eſt. Verùm permittamus (ſi placet) *Martium* in Oratione procedere; Loquebatur enim, (ut mihi videtur,) tanquam Theologus Armis indutus. MARTIUS. Fateor, (*Eupoli*,) me in iis quæ loquor, Pietatem & Religionem, præcipuè mihi ante oculos proponere: Nihilominùs, ſi loquendum mihi eſſet, ut Homini Animali tantùm, eadem conſulerem. Neque enim reperiri hodiè poteſt, Expeditio aliqua, aut Actio, etiam reſpectu ſecularis Amplitudinis, & Honoris terreni, quæ cum *Bello* contra *Infideles* comparetur. Neque in hoc, quod aſſero, Novitatem aliquam, aut ventoſum quidpiam propono; ſed quod in Exemplis recentibus, ejuſdem generis, ſe oſtendit; Licet fortaſſè minùs arduis. *Caſtiliani*, Seculo ſuperiore, Orbem novum aperuerunt; Atque *Regnum Mexicanum*, *Peruviam*, *Chilen*, & alias *Indiæ Occidentalis* Regiones, ſubegerunt, & plantârunt. Videmus, quam ingentes opum Fluctus, in *Europam*, ex eâ re, inundârunt; Adeò ut *Orbis Chriſtiani* Cenſus, in Decuplum, imò in Vicecuplum, jam aucti ſint. Verum eſt, *Aurum*, tempore Invaſionis primæ, in iis Regionibus, congeſtum fuiſſe, & accumulatum; Sed *Argenti* Venæ adhuc perpetuò ſcatent. Ex eodem etiam Auſo, infinita, Territorii & Imperii, facta eſt Acceſſio. Neque enim unquam antehac, *Orbis Chriſtianus* in Duplum crevit; Quod verè aſſeri poſſit, jam eſſe factum, ſi computes id quod jamdudùm acquiſitum eſt, cum eo quod in poſterum acquiri poſſit, per Occupationem & Culturam earum Partium Ulteriorem. Neque tamen affirmari verè poſſit, (ſi ingenuè loquamur,) *Fidei Chriſtianæ* Propagationem, Navigationum illarum & Plantationum, Cauſſam præcipuam extitiſſe; Sed Aurum, Argentum, Opes, & Gloriam. Ita ut, quod in *Dei* Providentiâ primum fuerit, in Hominum Appetitu & Intentione, ſecundas tantùm Partes obtinuit. Similia prædicari poſſint, de Navigationibus & Expeditionibus præclaris, *Immanuelis Luſitaniæ Regis*; Cujus Arma *Africam* & *Aſiam* cingere cœperunt; Atque ad ſe trahere, non ſolùm Commercium Aromatum, Lapidum pretioſorum, Moſchi, & Pharmacorum, ſed Sedes & Imperia in Partibus illis *Orientis* extremis. Neque enim in his ipſis, *Religio Chriſtiana*, præcipuè ante Oculos obverſabatur, ſed Amplificatio, & Prolatio Imperii, & Divitiarum. Accidit autem jam, ex duobus iſtis præclaris Facinoribus, cùm *Orientales* & *Occidentales Indiæ* modò ſub *Hiſpaniæ* Ditione unitæ ſint, id quod Magniloquus quidam dixit; *Solem in Imperio Hiſpanorum nunquam Occumbere, ſed aliquam ejus Partem ſemper irradiare.* Quod, (ſi verum dicendum eſt,) Radius quidam eſt Gloriæ, non dico Corpus ſolidum Gloriæ, in quo *Monarchia Hiſpaniæ*, reliquis omnibus *Monarchiis*, ſuperior ſit. Quamobrem, ut concludam, videre eſt in hiſce Expeditionibus, contra *Ethnicos* & *Infideles*, Honorem & Utilitatem, tam Spiritualem, quam Temporalem, in unâ, tam Intentione, quam Proſecutione, coiviſſe. POLLIO. At, ut mihi videtur, pace tuâ, (*Marti*,) meminiſſe debueras, Homines Silveſtres, & merè Barbaros, ſimiles eſſe Beſtiis & Avibus, quæ *Feræ ſunt Naturæ*; Quarum Proprietas, (qualis eſſe poteſt,) Poſſeſſionem ſequitur, & Occupanti conceditur: Sed in *Populis Civilibus* hoc non tenet. MARTIUS. Ego certè nil tale Diſcriminis agnoſco, inter Animas Rationales; Sed contrà ſentio, quicquid in ordine ſit, ad Bonum *Populi* alicujus majus, & latius,

latius, Actionem posse Injustitiâ absolvere, concesso quod populus sit, sive magis, sive minùs, cultus & civilis. Verùm, non facilè tibi concedam, (*Pollio*,) *Populos*, *Peruvianum*, aut *Mexicanum*, ita penitus fuisse Barbaros, vel Feros, ut Oratio tua innuit: Aut quod talis poni debeat differentia, inter illos, & alios, *Infideles*, qui hodiè in Locis plurimis degunt. In *Peruviâ*, licet nudi fuissent, tēperaturâ fortasse Climatis hoc postulante; Et Consuetudines nonnullæ admodùm Barbaræ apud eos invaluissent; Attamen Administrationi certè *Incarum*, in aliquibus, Humanitas, & Civilitas, non defuerunt. Reduxerant Nationes illas, ab *Idolorum* omnigenûm Adoratione, ad Adorationem *Solis*. Atque, (quantum memini,) *Liber Sapientiæ* Gradus *Idololatriæ* distinguit: Constituens *Idolorum* vilium & despicabilium Cultum, magis cæcum & detestandum esse, quam simplicem *Cultum Creaturæ*. Et similiter, (nisi fallor,) faciunt quidam ex *Prophetis*; Ponentes *Cultum Idolorum*, per *Metaphoram*, tanquam *turpissimam & Maximè bestialem Fornicationem*. Insuper *Peruviani*, sub Imperio *Incarum*, magnifica habuerunt Templa superstitionis suæ: Justitiæ Administratio apud eos viguit: Obedientiam & Fidelitatem constantissimam *Regibus* suis exhibebant: Etiam, contra Hostes, cum Justitiâ quadam Militari procedebant, acsi jus Fæcialium novissent; Legem suam, tanquam meliorem, iis offerentes, antequam Gladium stringerent. Neque absimilis erat Politia *Regni Mexicani*, quod Monarchia Electiva, non Hæreditaria, erat. Quatenus verò ad Populos *Indiæ Orientalis*, (*Goæ*, *Calecuti*, *Malacæ*,) erant illi populi delicati & lauti; Frugi certè, cum quadam Elegantiâ, etsi parùm bellicosi. Ita ut si æquâ lance res ponderetur, Imperium *Turcarum* censeri possit magis barbarum, quam horum quoduis. Tyrannis crudelissima; Polluta Sanguine *Imperatorum* suorum in Successionibus singulis; Mancipiorum & Vassallorum Massa; Sine Nobilibus; Sine Generosis; Sine Ingenuis; Hæreditates nullæ; Nullæ Stirpes antiquæ; Gens sine *Affectibus Naturalibus*; Quæque (ut ait *Scriptura*,) *non movetur Desideriis Mulierum*; Immisericors, & incuriosa erga Liberos proprios; Gens sine Institutionibus Moralibus; Sine Literis, Artibus, & Scientiis; Quæ vix Jugerum Agri, aut Horam Diei mensurare nôrit; Sordida, & immunda, in Ædificiis, Victu, & Similibus: Atque, (ut verbo dicam,) Opprobrium merum Generis Humani. Ista tamen Natio, Hortum Mundi, in Eremum vertit. Nam, (ut rectè habetur in Proverbio,) *Vbi Equus Ottomanni pedem ponit, Populus vix crescet*. POLLIO, Veruntamen, in medio Invectivæ tuæ, (*Marti*,) *Turcas* jure suo non prives, Eos neutiquam pro *Idololatris* habendos esse. Etenim, si, (ut ipse modò dixisti,) discrimen haud parvum sit, inter Cultores *Idolorum vilium*, & *Solis*; Majus se offert Discrimen, inter Cultum *Creaturæ* & *Creatoris*. Agnoscunt enim *Turcæ Deum Patrem*, Creatorem Cæli & Terræ, primam in Trinitate Personam, etsi reliquas duas negant. *Ad quem Sermonem*, cùm Martius *conticuisset*, *occurrit* Zebedæus, *vultu commotiore*, *& reprehensionem spirante*, *& dixit*. ZEBEDÆVS. Cavendum sedulò, (*Pollio*,) ne in Hæresin *Immanuelis Comneni*, *Imperatoris Græciæ*, imprudentes labamur; Qui asseruit, *Mahometis Deum*, verum esse *Deum*: Quæ Hæresis à *Synodo* non solum rejecta & damnata est, sed *Imperatori* imputata, veluti Insaniæ Species quædam: Quam etiam ei

exprobravit *Episcopus Thessalonicensis*, verborum Acerbitate minimè repetendâ. MARTIUS. Ingenuè fateor, me in illâ opinione esse, *Bellum* contra *Turcas*, plus Justitiæ & Meriti habere, quam contra alios quoscunque *Gentiles*, aut *Barbaros*, qui aut fuerunt, aut nunc sunt, tam *Religionis* Intuitu, quam *Honoris* : Licet Facilitas forsan, & Spes perficiendi, ad aliam magis Electionem invitare possit. Verùm antequam ulteriùs progredior, tum & ipse libenter respirarem ; Tum etiam *Dominationes* vestras obnixè rogarem, ut Sermonis vices excipiatis, qui meliùs eas sustinere potestis : Sed & præcipue hoc mihi occurrit, quoniam in Conventu nostro hîc aliquos video, qui egregii *Legis Divinæ* Interpretes sunt, etsi Dogmatibus nonnullis dissentientes. Ipse autem, non sine ratione, judicio meo diffido, tum quod in seipso infirmum sit, tum quod Zelo & Ardore, in hac Caussâ abripi possit : Itaque vitio mihi verti possit, si plura de hac re dissererem, priusquam Fundamenta solidè jacta videam, quæ Justitiam Actioni huic afferant ; Ab iis, qui in Justitiâ Caussæ discutiendâ, meipso magis versantur, & peritiores sunt. EUPOLIS. Magnâ certè lætitiâ afficior, (*Marti*,) cùm intueor in Viro Militari tantam Animi Moderationem ; Quandoquidem in re, quæ sanguinem excalefaciat, atque insuper speciem habeat Sanctitatis, non abripiaris, ad prætermittendam, aut pro concesso admittendam, Considerationem *Iustitiæ*. Atque quoniam, (ut mihi videtur,) *Colloquium* hoc nostrum feliciter procedit, si *Dominationes* vestræ annuant, nonnulla de Distributione Argumenti in Partes proponam. *Cui Rei cùm omnes assensissent*, Eupolis *dixit*. EUPOLIS. Mihi certè non incongruum videtur, si *Zebedæum* exoraremus, ut Quæstionem hanc discutiat ; Utrum *Bellum* propter *Fidei Christianæ* Propagationem, absque aliâ aliquâ Hostilitatis Caussâ, jure suscipi possit : Et in quibus Casibus. Fateor insuper, libenter me audire velle, Dissertationem de *Iure* ; Non solùm Permissivo, sed etiam utrùm non obligentur *Principes Christiani*, & *Respub.* ad hujusmodi *Bellum* inferendum ? Quam Partem si *Gamalieli* placuerit in se recipere, Quæstio de *Iure*, simpliciter accepta, plenè discussa fuerit. Superest Quæstio *Comparativa* ; Nempe, dato, quod hæc Res, aut Legitima, aut Obligatoria sit, utrum tamen aliæ Res eam prævertere non debeant : Veluti, Extirpationes Hæresium ; Schismatum Reconciliationes ; Morum Reformationes ; Prosecutiones Titulorum, & Jurium, pro Temporalibus Dominiis, & Vindictis ; Et hujusmodi : Atque insuper, in quantum *Bellum* istud *Sacrum*, cæteras illas Res, vel præstolari debeat ; vel cum iis pari passu incedere ; vel illas compescere, & in ordinem redigere, tanquam se inferiores ? Quoniam autem hæc Pars latè patet, atque *Eusebius* adhuc silentium tenuit, (si *Dominationes* vestræ jubeant,) illam, per viam Mulctæ, ei imponemus. Interim vereor, ne *Pollio*, qui perspicaciâ & acumine pollet, ad distinguendum, quid sit in Rebus solidum & grave, quidque rursus speciosum & phantasticum, hæc omnia nihil aliud esse existimaturus sit, quam Impossibilia, & *Aquilas* (ut dicitur,) *in nubibus* : Itaque cùm rogabimus, ut Argumentum hoc totis viribus stringat & premat ; ut ab eo moniti & edocti, rem aut rejiciamus, si inveniatur tumida & inflata, aut saltèm ab eâ separemus, quicquid insit inane, & minimè

minimè ſperabile. Atque quia ingenuè fateor, me in aliâ opinione eſſe, (etſi cum *Pollione* dimicare durá ſit Provincia,) tamen quantum in me eſt probare connitar, rem hanc perfici, & ad Exitum perduci poſſe: Atque oſtendam, quibus Modis Impedimenta omnia & Obſtacula, vel tolli, vel ſuperari, queant. Tum verò tempeſtivum erit *Martio*, (ſi rem priùs non depoſuerimus,) Sermonis Partes reſumere; tam quoad *Suaſoriam*, quam quoad *Conſultatoriam*; Quibus ſcilicet *Mediis*, *Apparatibus*, cæteriſque denique quæ ad *Activam Partem* conducant, adminiſtrari poſſit: Verùm hæc quæ dixi, pro tenuitate Judicii mei, in medium adduxi; *Dominationes* veſtræ rem meliùs diſponent. *Vniverſi, non ſolùm* Diſtributionem *probârunt, ſed etiam ſuis partibus acquieverunt. Verùm, quia inclinabat Dies*, Colloquium *in Mane Craſtinum differre conſenſerunt. Solummodò* Pollio *dixit*. POLLIO. Sanè, (*Eupolis*) de me rectè conjicis. Planè enim ſentio, niſi *Orbem Chriſtianum* veluti Piſtillo contundatis, & novam inde Maſſam conficiatis, de *Bello Sacro*, ſpem nullam reliquam eſſe. Atque ſemper hoc apud me ſtatui, *Lapidem Philoſophicum*, & *Bellum Sacrum*, Diverticula tantùm eſſe Cerebrorum nonnihil læſorum; Et eorum, qui Plumas in Capite geſtant, non in Pileo. Veruntamen, pro Humanitate veſtrâ, mihi credite; Si vos quinque contraria ſenſeritis; Præſertim, poſtquàm ea, quæ in animo mihi ſunt, recenſuerim, paratus ero cum *Hippocrate* renunciare; *Athenienſes inſanire, ſolum autem Democritum ſanum eſſe*. Atque, ne me à Negotio penitùs abhorrere judicetis, ab initio jam aliquid contribuam. Vos proculdubiò varia & egregia comminiſcemini; Sed facite quod jubeo. *Papa*, qui nunc ſedet, decrepitus eſt, & Mors ejus quotidiè expectatur, non ſecus quam ſi Campana jam pulſaret. Date operam, ut poſt eum eligatur *Papa*, minimè Senex, Annorum quaſi inter quinquageſimum & ſexageſimum: Aſſumat autem ſibi Nomen *Vrbani*; Quia ejus Nominis *Papa*, primò *Cruciatam* inſtituit; Et tanquam Tubâ Sacrâ Expeditionem in *Terram Sanctam* excitavit. EUPOLIS. Benè ais. Sed eſto, ſi placet, paulò plus ſerius, in hoc *Colloquio*.

Die ſequente iidem convenerunt, prout conſtituerant; Cùmque conſediſſent, & aliquid à Pollione *facetiarum inſperſum eſſet; Qui ſic ludebat*; Bellum *jamdudum inchoatum eſſe; Se enim, per totam noctem, nihil aliud, quam de* Janiſariis, *&* Sultanis, *&* Tartaris, *ſomniaſſe*; Martius *dixit*. MARTIVS. *Diſtributio Colloquii*, quæ ab *Eupolide* heri facta eſt, & à Nobis approbata, mihi ſanè videtur omninò perfecta & abſoluta, præterquam unâ in Parte: Loquor autem, non de Numero Partium, ſed de earundem Ordine & Collocatione. Ita enim diſpoſitum eſt *Colloquium*, ut *Pollio* & *Eupolis*, *Poſſibilitatem* aut *Impoſſibilitatem* Actionis ventilarent, antequam ego *Mediorum* & *Apparatuum* Declarationem explicaverim. Ipſe autem ſæpiùs animadverti in Deliberationibus, Ingreſſum propinquiorem, in Conſiderationem *Modi* rei gerendæ ſive exequendæ, Opinionem priùs conceptam, de *Poſſibilitate* aut *Impoſſibilitate*, penitùs ſubvertiſſe: Adeò ut, quæ primo intuitu *Poſſibilia* videbantur, inquirendo in Modos perficiendi, *Impoſſibilitatis* convicta fuerint: Et econtrariò, quæ *Impoſſibilia* quis primò putaſſet, *Mediorum* rurſus Explicatione, (tanquam Lumine à Dorſo Rerum poſito, & affulgente,) ſe oſtenderint *Poſſibilia*; Quæ

anteà impervia putabantur, perviis factis. Hoc autem non eò dico, quo Ordinem Interloquendi immutarem, sed solummodò ut à *Pollione* & *Eupolide* impetrarem, ne quid peremptoriè & conclusivè pronuncient, donec me de Executionis *Modis* differentem audierint: Atque deinde ad replicandum sine præjudicio se reservent, postquam ante Oculos, veluti Modulum quendam Rei gerendæ contemplati sunt. *Pergrave istud, & sobrium* Martii *Monitum, & Cautio, plurimùm à reliquis collaudata: Vnde* Eupolis *dixit.* EUPOLIS. Cùm *Martius* aliquid corrigere inceperit, in eo quod heri decretum est, licebit & mihi, (præsertim in propositione quadam, quam ipse intuli,) Omissionis alicujus meminisse: Quæ plus est quam Collocatio Partium præpostera. Quantum enim conjicio, addenda, & inserenda erat *Quæstioni* de *Iure*, hæc Appendix; Quousque *Bellum sacrum* sit prosequendum? Nempe; Utrùm usque ad Eradicationem & Exterminium Populorum? Atque insuper, utrùm Res ad hoc deducenda sit, ut Fides Nova Armis compellatur; Religio falsa vi & suppliciis vindicetur; An potiùs, ut Regiones & populi solummodò subjugentur; unde per Gladium secularem, via aperiatur, ad Gladium spiritualem, qui Persuasione, Instructione, & hujusmodi Remediis, quæ ad Salutem Animarum, & Informationem Conscientiarum, propria sunt, penetret? Sed fieri potest, ut hoc, quod tanquàm omissum noto, seorsìm in Partem constitui opus non sit; Quia *Zebedæus*, pro eâ quâ pollet prudentiâ, in eam sponte incidet; Tanquam Annexum quoddam *Quæstionis* de *Iure*; Quæ discuti & determinari non potest, absque Distinctionibus, & Limitationibus. ZEBEDÆVS. Confirmatior certè reddor, (*Eupolis*,) cùm videam judicio tuo, (quod tanti æstimo,) id probari, quod ipse apud me facere instituerам. Quemadmodum enim *Martius* benè notavit, rem esse laxiorem de *Possibilitate* differere, priusquàm *Modi* ipsi conficiendi in medium adducantur; Similiter se habet, de *Iustitiâ* diffinire, absque Recensione & Consideratione *Casuum* Particularium. A principio itaque *Casus* distinguam: Etsi veniam mihi dabitis, si eos seorsìm singulos nimis præcisè non discutiam: Nam & prolixum hoc foret; Ac rursùs, non in *Artibus* aut *Methodis* occupati jam sumus, sed in *Colloquio Deliberativo*. Primùm igitur in genere quæritur, (sicut *Eupolis* anteà memoravit,) utrùm *Principibus Christianis*, *Bellum Invasivum* inferre liceat, solummodò & simpliciter, propter Propagationem *Fidei*, sine aliâ quapiam Hostilitatis causâ? Secundò, quæritur, posito in partem Casûs, quod *Regiones* illæ olim *Christianæ*, & *Ecclesiæ* Membra erant, ubi *Candelabrum aureum steterat*; Etsi jam planè defecerint, neque Reliquiæ ullæ sint *Christianorum*; Utrùm licitum non sit, *Bellum* inferre, ut illæ *Ecclesiæ* denuò reuniantur, tanquam vetus *Christi* Patrimonium? Tertiò quæritur, addito in partem Casûs ulteriorem, Multitudinem adhuc *Christianorum* magnam, in illis locis degere; utrùm licitum non sit, *Bellum* inferre, ad illos à *Iugo Infidelium* liberandos? Quartò, utrùm *Bellum* inferri justè non possit, ad recuperandum & expurgandum, *Loca Sacra* & *solennia*, modò polluta & prophanata; Qualia sunt *Civitas*, & *Sepulchrum*, sancta; Et hujusmodi *Loca*, ubi Adoratio, & Devotio, se inprimis exercuerunt? Quintò, utrùm *Bellum* licitè geri non possit, ad ultionem capiendam, de

Blasphemiis,

Blasphemiis, & *Contumeliis*, vero *Deo*, & *Servatori* nostro, illatis; Aut de *Effusione Sanguinis Christiani* quamvis multis retrò seculis factâ; Quandoquidèm Judicia Divina; Cancellis temporum minimè concludi, & multoties Peccatorum tantùm Maturitatem expectare, constet? Sextò, in Considerationem venit; (Id quod modò proposuit *Eupolis*;) utrùm *Bellum sacrum*, (quod, sicut Caussæ dignitate, ita & Prosecutionis Justitiâ, aliis omnibus præcellere debet;) Urgeri licitè possit, usque ad Expulsionem & Internecionem Populorum, Vim Conscientiis inferendam, atque hujùsmodi Acerbitates exercendas: vel qualis adhibenda sit Moderatio, & Limitatio; Ne dum *Christianos* nos esse meminerimus, alios *Homines* esse oblivisci videamur. Intervenit tamen Articulus quidam, qui hos universos præcedere debeat; Et ferè missos faciat, quantum ad hoc Particulare *Bellum* contrà *Turcas*: Qui in mentem mihi fortsitan non venisset, nisi *Martium* heri, Tyrannidem *Turcarum*, tam ad vivum, Oratione suâ depingentem, audissem; Quam tu *Pollio* Invectivam appellasti, licet revera justa esset & debita Contestatio; Et quantò in animo magis revolvo; tantò plus in Opinione illâ confirmor; Arma scilicet pro Imperio illo debellando, etsi Religionis Caussam seponamus, licitè sumi posse. *Postquam* Zebedæus *ista dixisset, aliquantisper respiravit, si quid fortè cæteri, in eam rem iniecissent: Sed postquam nil aliud, quam Silentium, & Attentionis signa observaverat, ad ea quæ dicturus erat, hoc modo perrexit.*

ZEBEDÆVS. *Dominationes* vestræ, in hac Quæstione, de *Iure Belli Sacri* contra *Turcas*, non expectabunt à Me *Tractatum* justum: Sed *Sermonem* tantùm, qualis Deliberationi conveniat: Atque ad hujusmodi Brevitatem, & Modum Dicendi, me componam. Primùm hoc concedam; Sicut *Belli* Caussa justa esse debet; Ita, ejus Caussæ Justitia, oportet ut sit liquida; Non obscura, aut scrupulis implicata. Etenim, omnium Legum consensu, in Caussis Capitalibus, Probationes, requiritur, plenas esse & evidentes. Quod si hoc postulandum sit, ubi Unius Vita periclitatur; Quid de *Bello* dicemus, ubi semper in innumeros, Mortis Sententia fertur? Cavendum itaque inprimis, ne immolando Cruorem Hominum, per *Bellum* injustum, Beatissimum *Servatorem* nostrum, ad Similitudinem *Moloch*, aut *Idoli Ethnici*, adoremus. *Iustitia Actionis* cujuscunque consistit; In *Meritis Caussæ*; In *legitimâ Iurisdictionis Auctoritate*; Atque in *prosequendi Modo debito*: Quantùm enim ad *Intentionem interiorem*, eam *Curiæ Cæli* relinquo. De his separatim, prout referri possint, ad Subjectum præsens, *Belli Sacri* contra *Infideles*; Et nominatim, contra potentissimum illum, & maximè Formidabilem *Fidei* Hostem, *Turcam*. Equidem teneo, & confido me liquidò probaturum, (quantum per Summam quandam, & Capita tantùm Rerum, Probatio haberi possit,) *Bellum* contra *Turcam* justum esse, & legitimum; Tam *Iure Naturali*, quam *Iure Gentium*; Nec-non *Iure Divino*, quod illorum duorum est Perfectio. Quatenus verò ad *Legem Positivam, & Civilem*, vel *Romanorum*, vel aliorum quorumcunque; Machinæ sunt illæ certè nimis exiles, quæ tantæ Quæstionis pondus regant. Itaque, meo judicio, Multi ex Recentioribus *Scholasticis*, (etsi Homines aliâs egregii,) non rectâ quidem insistunt viâ, ad Quæstionem illam discutiendam;

cutiendam; Nisi fortè Donum *Navii* nacti sint; Ut *Cotem novaculâ scindere queant*. Primò, quantum ad *Legem Naturæ*: *Aristoteles* Philosophus non malus ejus *Legis* Interpres, Multorum Ingenia exercuit, Scito illo ingenioso; De *Naturâ Domino*, & *Naturâ Servo*. Affirmando, disertis verbis, & peremptoriè, usque à Natalitiis, res aliquas natas esse ad regendum, aliquas ad parendum: Quod Oraculum, secundum varios sensus acceptum fuit. Acceperunt illud nonnulli, pro sermone Jactantiæ; ut *Græcorum* in *Barbaros* Imperandi Jus assereret; Quod Thema defensum meliùs fuit à Discipulo ejus *Alexandro*. Alii acceperunt veluti Modulum quendam speculativum; Quod Natura & Ratio, hoc volunt & poscunt, ut meliores imperent: sed neutiquam ut jure hoc vindicare possint: Verùm ego, nec pro Verborum Jactantiâ, nec pro voto quodam aut Optato, illud accipio; Sed pro Assertione verâ, quemadmodùm ab illo diffinitur, & limitatur. Sic enim asserit. Si inveniri possit Disparitas talis & Inæqualitas, inter Hominem & Hominem, qualis inter Hominem & Brutum cernitur, aut inter Animam & Corpus, Jus planè Imperandi inducit: Quod videtur potiùs suppositio impossibilis, quàm Sententia ueritatis expers. Verùm, meâ quidem opinione, & Sententia recta est, & Suppositio possibilis; Atque ejus Naturæ, quæ locum habuit & habet, tum in *viris* aliquibus, tum in *Nationibus*. Sed antequàm ad reliqua pergamus, Ambigua quædam, & à Sensu vero Sermonis nostri multùm aberrantia, ne interpellant, abigamus & relegemus. Si quis afferat, eos, qui magis Ingenio pollent, & Meritis præcellunt, Jus tale ad Imperandum obtinere, ut minùs dignos per vim subjicere, & sibi in Servitutem redigere, licitum sit, Nugæ meræ sunt: Suffragia Hominum nunquàm in eo coibunt, ut declaretur, quis sit dignior. Etenim, si ordinem Naturæ spectes, non solùm ei Dominium debetur, qui Intellectu eminet, ut *Aristoteles* asserit; Sed non minùs ad Imperium requiruntur, Fortitudo ad protegendum; & ante omnia, Probitas & Rectitudo, ad abstinendum ab Injuriâ. Ita ut perplexa planè res sit, diffinire, quis ad Imperandum habilis magis sit. Alii siquidem Viri, aliæ Gentes, in his præponi debent; Alii in illis. Itaque, Thesis, quam adduco, non tenet in *Comparativo*; Nempe, ut prudentior, aut fortior, aut justior, Natio regere debeat; sed in *Privativo*: Hoc scilicet volumus: Sicubi reperiatur ejusmodi Cumulus aut Congeries Populi (etsi forsan *Regnum* vel *Imperium* vocetur,) omninò indigni qui imperent, justa *Belli* Caussa oritur, ut ii subjugentur, à Natione aliâ Civili, & ad Imperandum habili: Imò licet hoc à *Cyro* quopiam, aut *Cæsare*, qui *Christiani* non fuerunt, fieri supponatur. Secundus Error, quem exulare volo, hic est; Ne quis hoc à me dici putet, de *Tyrannide* aliquâ *personali*; Sicut *Imperium Romanum* fuit, sub *Caligulâ*, aut *Nerone*, aut *Commodo*: Numnam Populus quæso, plecti debeat, ob id, in quo jamdudum plectitur? Sed ubi ipsa Statûs Constitutio, & Consuetudines, & Leges ejus Fundamentales, (si modo Leges appellari mereantur;) *Ius Naturæ*, & *Gentium*, planè convellunt: Tum (inquam) *Bellum* contra eos, justum censeri debet. Quæstionem autem istam in tres Partes dividam. Primò, utrùm existere possit, Natio aliqua, vel Hominum Cætus, quibus justum sit, *Bellum* inferre, absque Injuriâ aliquâ præcedente quæ vindicanda

da sit, aut provocatione? Secundò; quæ tandem sint illæ *Juris Naturæ*, & *Gentium*, Violationes, & Impugnationes, quæ omni Jure ad regendum spoliant, & privant? Tertiò, utrùm hujusmodi, *Legis Naturæ* & *Gentium* Violationes, inveniuntur hodiè in aliquâ Gente; & nominatim in Imperio *Ottomannorum*? Quantum ad primam; Nullo modo affirmare hæsitaverim, Gentes tales, aut Cœtus Hominum, existere posse. Hujus rei Fundamenta poni non possunt magis solida, quam si in Donationem Imperii Originalem, & Primitivam, inspiciamus. Observa igitur Verba Donationis illius; Præcipuè Præfationem. Dixit *Deus*; *Faciamus Hominem ad Imaginem & Similitudinem nostram, & dominetur piscibus Maris, & Volatilibus Cœli, & Bestiis Terræ*. Hinc *Franciscus* de *Victoriâ*, & alii nonnulli, egregiè inferunt, atque extrahunt verissimum & planè divinum *Aphorismum*; *Non fundatur Dominium nisi in Imagine Dei*. Hic habemus Chartam Donationis omnis Dominii. Facilius itaque erit, de Caussis Revocationis, aut Amissionis ejusdem, judicare. *Imaginem* si deleas, Jus unà cessat. At *Imago* hæc quid est, aut quomodo deletur? *Pauperes Lugdunenses*, & hujusmodi Spiritus Fanatici, respondebunt, *Imaginem Dei* esse Puritatem; Id autem, quod delet, esse *Peccatum*. Verùm hoc ad Eversionem Imperii omnis spectat. Neque Peccatum *Adami*, aut Maledictio illud secuta, eum Jure Dominii sui privavit, sed in Creaturis, Rebellionem *tantùm*, & Reluctationem, excitavit. Itaque, (si diligenter attendas,) cùm Charta ista, *Noacho* & *Filiis*, post *Diluvium*, renovaretur, non fit per Verba Restitutionis Dominii, qualia erant prima; *Dominamini*; &c. Sed; *Terror vester, ac Tremor vester, erit super cuncta Animalia Terræ, & super omnes Volucres Cœli, cum universis quæ moventur super Terram*; Imperium minimè de novo concedendo, quod ratum manebat, sed contra Reluctationem illud protegendo. Interpretes igitur saniores, hanc *Imaginem* interpretantur, esse *Rationem Naturalem*; Quæ si in toto, aut maximâ ex parte, deformetur, *Jus Imperii* extinguitur: Atque si Interpretum omnium Sententias diligentèr perpendas, de *Casu* dubitant, non de *Lege*. Sed hoc propriè tractandum veniet, cùm de secundâ parte disseremus; Quæ ipsas *Imaginis* Deformationes explicabit. Verùm pergamus. Hoseas Propheta, in Personâ *Dei*, de *Iudæis* dicit; *Ipsi regnaverunt, & non ex me; Principes constituerunt, & non cognovi*. Qui Locus apertè indicat, Dominia quædam esse, quorum *Deus* se Auctorem negat. Et si enim occultâ ejus providentiâ ordinentur, Voluntate tamen ejus Revelatâ minimè agnoscuntur. Neque hoc de *Gubernatoribus malis*, aut *Tyrannis*, intelligi potest; (Illi enim, in *Scripturis*, sæpenumerò Auctoritate muniuntur, & stabiliuntur, tanquam *Potestates Legitimæ*;) Sed de Perversitate aliquâ, & totali Defectione, in Gente, aut Populo ipso: Quod ex eo liquidò colligitur, quandoquidèm *Propheta* loquitur, de Dominio in Abstracto, non de Personâ Domini. Licet autem nonnulli, ex iis quos diximus, Hæretici, Textu hoc abusi sint, cùmque malè distorserint; Sol tamen, in transitu per Cloacas, non inquinatur. Atque insuper, si quis inferat, ex Verbis *Prophetæ* sequentibus, (quæ hanc Rejectionem, ob *Idololatriam* eorum, factam, declarant,) Interpretatione istâ, omnium *Nationum Idololatricarum* destrui Dominia, (quod perspicuè falsum est;) Hoc meo judicio

dicio non ſequitur, *Idololatria* enim *Iudæorum*, eo tempore, atque *Idololatria Ethnicorum*, quæ tum fuit, & hodiè invenitur, Peccata ſunt Naturæ inter ſe multùm diſcrepantis, reſpectu Fœderis ſpecialis, & Manifeſtationis clarioris, quibus *Deus* ſeipſum Nationi illi devinxit, & exhibuit. Hæc Imperii Nullitas, & Dominii Privatio, quam in Nationibus aliquibus *reperiri* dicimus, ſignificantiùs adhuc, à *Moſe*, exprimitur, in *Cantico* ſuo, ſub Perſonâ *Dei*, *Iudæos* alloquentis; *Ipſi me provocaſtis in eo, qui non eſt Deus*; *Et ego vos provocabo, in eo, qui non eſt populus*. Tales, (proculdubiò,) erant Populi *Canaanæorum*, & reliqui, poſt Donationem, *Terræ Promiſſionis*, *Iſraelitis* factam. Ab eo enim tempore, Jus eorum in Terram illam corruit, etſi in Locis compluribus, Armis ſubjugati non fuerint, ſed in Poſſeſſione manſerint. Ex hoc videre licet, Nationes quaſdam Nomine-tenus exiſtere, quæ Nationes jure non ſunt; ſed Multitudines tantùm & Examina Populorum. Quemadmodum enim *Homines* quidam ſunt, quos Ex-leges appellamus; Proſcripti ſcilicet, per Leges Civiles diverſarùm Regionum: Ita etiam, *Nationes* quædam ſunt, Ex-leges factæ, & proſcriptæ, per Jura Naturæ, & Gentium; Aut per Mandatum *Dei* immediatum. Sicut etiam *Reges* quidam ſunt, de Facto, & non de Jure, reſpectu Nullitatis Tituli eorum; Ita *Nationes* quædam reperiuntur, Terras & Poſſeſſiones ſuas, de Facto, & non de Jure, occupantes, reſpectu Nullitatis *Politiæ*, aut Regiminis ſui. Sed recipiamus *Exempla* aliqua in Medium Probationum noſtrarum; Etenim ſic diſpoſita, non minùs probabunt, quam ſi in finem rejiciantur; Tùm verò illuſtrabunt magis. Indubitatum ſemper fuit, Bellum contra *Piratas*, juſtè geri poſſe, per Nationem quamcunque, licet ab iis minimè infeſtatam, aut læſam. An quia certas Sedes, aut Lares, non habent? At in *Piratico Bello*, à *Pompeio Magno* geſto, (Quodque reverà, inter *Bella* quæ geſſit, ei maximè honorificum, & glorioſum fuit,) *Piratæ* nonnullas Urbes tenuerunt, Portus quamplurimos, etiam magnam Provinciæ *Ciliciæ* partem: Atque *Piratæ*, qui hodiè ſunt, *Iulio Cæſario*, Receptum habent. Beſtiæ non ideò minùs feræ, quia ſpeluncas habent. An quia periculum ab iis, tanquam Nubes, volitat & volvitur, ut neſciamus in quam partem erupturum ſit; Adeò ut omnium, ſine diſcrimine, Res agatur? Ratio certè hæc poſterior, bona; Illi tamen non inſunt omnia; Neque profectò ea eſt, quæ ut plurimum allegatur. Vera enim Cauſſa hujus Rei hæc eſt; Quod *Piratæ Communes Humani Generis Hoſtes ſint*; Quos idcircò omnibus Nationibus perſequi incumbit, non tam propter Metus proprios, quam reſpectu Fœderis inrer Homines Socialis. Sicut enim quædam ſnnt Fœdera in Scriptis, & in Tractatus redacta, contra Hoſtes particulares inita; Ita Naturalis & tacita Confœderatio inter omnes Homines intercedit, contra communes Societatis Humanæ Hoſtes. Adeò ut, ad hujuſmodi *Bella* indicenda, non opus ſit Denunciatione aliquâ ſolenni; Non expectanda Supplicatio à Natione læsâ ut ſummittantur Auxilia; ſed iſtjuſmodi Formulas omnes ſupplet *Ius Naturæ* in *Bello Piratico*. Idem cenſendum eſt, de *Latronibus* per Terram, & Inſidiatoribus Viarum; Quales adhuc dicuntur *Pagi* nonnulli *Arabum*; & *Reguli* quidam *Montani*, qui ſecus anguſtas vias, & à Viatoribus frequentatas, habitant. Neque (ut prius de *Piratis* dictum eſt,) *Principibus*

tantùm

tantùm vicinis, hos debellare conceditur; verùm etiam, si quæ Natio sit, quantumvis longè dissita, quæ Merito & Gloriæ sibi duceret, *Bellum* istud suscipere; (veluti *Romani* olim *Bellum* gesserunt pro liberandâ *Græciâ*,) proculdubiò hoc facere cum Justitiâ possint. Nec absimile pronuntio, de *Regno Assassinorum* jam extincto, quod situm erat super Fines *Saracæ*, atque olim, magno, *Principibus Orientis*, pro tempore, terrori fuit. Ibi consuetudine receptum erat, ut *Regis* Mandato, & ex cæcâ obedientiâ eidem præstandâ, quivis illorum obligatus esset, & veluti voto obstrictus, ad Cædem cujusvis *Principis*, aut Personæ, perpetrandam, quam *Rex* suus designavit. Consuetudo ista, sine controversiâ, totum illud Regimen invalidum reddidit, & nullo jure subnixum; Tanquam Machinam quandam, contra Societatem Humanam extructam, quæ ab omnibus incendi, & destrui meruit. Idem pronuntio de *Anabaptistis Civitatis Monasteriensis*, etiamsi *Imperatori* Rebelles non fuissent; Atque etiamsi nil sceleris reverà commisissent. Quin & si adhuc fuerit, aut in futurum exoriturus sit, Hominum Cœtus aliquis, qui teneret & poneret, omnia licita esse, non ex præscripto Legum, aut Regularum aliquarum, sed ex Motu & Instinctu secreto & vario Spiritûs; Hic proculdubiò Natio nulla censenda, Populus nullus, nulla Politia, quam *Deus* agnoscit: Cuivis sanè Nationi, Populum hunc, (si ad Sanitatem redire recuset,) exterminare penitùs ex cœtu Hominum, & à facie Terræ delere licebit. Proponam jam *Exemplum* Rei fictæ: Et tamen Veteres in dubio reliquerunt, utrùm Res ficta fuerit, án Historia vera. Illud intelligo de *Gente Amazonum*; ubi Regimen, tam publicum, quam privatum, etiàm Militia ipsa, penes *Fœminas* residebat. Num quis sanæ Mentis affirmaverit, hujusmodi Imperium, contra Ordinem Naturæ, in principiis suis, institutum, non esse in se vacuum, & nullum, & prorsùs abolendum? De summo *Fœminarum* Imperio non loquor; Id enim Consiliariis, & Magistratibus subordinatis, Masculis, suffulcitur; Verùm, ubi Regimen Statûs, Justitiæ, Familiarum, à *Fœminis*, & non aliis, administrabatur. Attamen, *Exemplum* hoc postremum, à prioribus differt, eò quod in illis Periculi Metus supponatur, in hoc autem Aberratio tantùm à *Lege Naturæ*. Neque hæsitârim idem affirmare de *Sultaniâ Mamalucorum*, ubi *servi*, & nulli alii, pecuniâ empti, & stirpis incognitæ, Liberis imperabant. Huic affine esset, si *Gentem* aliquàm supponas, apud quam Consuetudo talis reciperetur, ut *Filii*, quamprimùm ad plenam Ætatem pervenerint, *Parentes* è possessionibus suis expellerent, & eis stipendium tantùm solverent: *Exempla* enim ista, Imperii *Fœminarum* in *Viros*, *Filiorum* in *Patres*, *Servorum* in *Liberos*, similia & cognata inter se sunt; Cùm in his omnibus, *Ius Naturæ* & *Gentium*, manifestò violetur & pervertatur. Quantum ad *Indos Occidentales*, video (*Marti*,) te *Garcilazzum de Viega* legisse; Qui & ipse è stirpe *Incarum* fuit; & proles mista extitit; Atque Virtutes, & Mores honestiores Patriæ suæ libenter memorat; etsi certè sobriè hoc, & perquàm modestè faciat. Attamen mihi haud facilè persuadebis, Nationes illas, à quavis Natione, quæ Virtutibus Moralibus culta & imbuta esset, subjugari non potuisse; Licet Propagatio *Fidei* seponeretur, nec in partem Casûs admitteretur. Certè, Nuditas illorum, quâ plerunque usi sunt, ábsque ullo omninò ve-

lo

lo aut Tegumento, magnæ deformitati fuit : ſiquidem in *Nuditatis Conſcientiâ, ſenſus primus Peccati* conſtitit; Atque Hæreſis *Adamitarum*, ſemper habita eſt, tanquam Opprobrium Naturæ. Sed hoc Fervoribus Regionis detur, quandoquidem ſit illis cum aliis nonnullis *Gentibus* commune. Neque rursùs ſimplicitatem eorum commemorare placet, licet inſignis fuerit; utpote qui Equos Fræna ipſorum manducare; Literas autem loqui, & commiſſa ſibi nunciare, putarent; Et ſimilia. Neque etiam Sortilegia, Divinationes, & Magicas Superſtitiones narro; In quibus, cum pleriſque *Gentibus Idololatris*, communicabant. Verùm affirmo, Conſuetudinem apud illos, Homines ſacrificandi, & multò magis Carnes Humanas manducandi, tantam Abominationem fuiſſe, ut erubeſcere cogatur, quicunque certè negaverit, Morem hunc execrabilem, cum aliis improbiſſimis, conjunctum, *Hiſpanis* juſtam Cauſſam tribuiſſe, Territoria eorum invadendi, ut per *Legem Naturæ* proſcripta; & *Populum* vel reducendi, vel expellendi. Abſit tamen à me, Crudelitatibus & Cædibus, quæ ſub initiis adverſus illos graſſabantur, patrocinari; Quæ certè Mercedem ſuam paulò poſt receperunt; Cùm ne unus quidem ex primis earum Regionum Occupatoribus extiterit, qui non ipſe violentâ Morte periret; Quemque etiam, Mors & Calamitas, complurium è ſuis, non aut comitabatur, aut à tergo inſequebatur. Sed *Exemplorum* ſatis; Niſi forte hùc adjicias *Labores Herculis* : *Exemplum* ſanè, quod licet *Fabulis* multis turgeat, hoc tamen in primis habet; Quod inſigniter demonſtret, omnium Nationum & Ætatum Conſenſum, in Extirpationibus & Debellationibus, Gigantum, Monſtrorum, & Tyrannorum Enormium approbandis; Non ſolùm tanquam juſtis, ſed tanquam Facinoribus egregiis; Quæque Divinos, aut ſaltem Heroicos, Honores mererentur: Atque hoc, licet Liberator ille, quiſquis tandem ſit, ex unâ Orbis Extremitate ad alteram penetraret. Jam autem, *Exemplis* his prælibatis ad *Argumenta* redeamus, Pondus potiùs, quam Numerum, ſpectantes, ut in hujuſmodi *Colloquio* par eſt. Primum *Argumentum* hoc erit. Damnandus certè error ille, tanquam puſillanimitatis nimiæ, ſi quis exiſtimet, Nationibus aut Gentibus, nullum inter ſe Vinculum intercedere; niſi aut ſub *Rege* eodem uniantur, aut per Pacta & Fœdera ſocientur. Aliæ ſiquidem Societatis Obligationes ſunt, & Confœderationes tacitæ & implicitæ. Exempli gratiâ. Illa *Coloniarum*, aut aliò Tranſmigrantium, erga Nationem Progenetricem ſuam. Neque pro nihilo habendum, ſi *Gentes unius Labii ſint* : Sicut enim Confuſio Linguarum Nota erat Separationis; Ita Linguæ Communio Nota Unionis. *Iiſdem Legibus Fundamentalibus*, & Conſuetudinibus Generalibus uti, adhuc majus quiddam eſt; Quod Genus Conjunctionis, in *Græcis*, reſpectu *Barbarorum*, vigebat. Super omnia autem eminet, magna illa & indiſſolubilis, inter Homines univerſos, *Conſanguinitas* & *Societas*, de quâ *Poeta Ethnicus*, (*Paulo Apoſtolo* citante,) *Ipſius enim & Genus ſumus.* Multò magis *Conſanguinitatis* illius Jura, inter Nos *Chriſtianos* colenda ſunt; Quibus ſpecialiter revelatum, omnes Homines ex unâ Maſſâ Terræ prodiiſſe; Cunctaſque Orbis Generationes, è duobus *Protoplaſtis*, propagatas eſſe. Nos (inquam) ſine Hæſitatione ullâ agnoſcere debemus, nullas *Gentes* inter ſe peregrinas, aut Sanguinis alieni eſſe; Neque Cha-

ritatis

ritatis sensu minùs affici, quam *Senex* ille *Comicus* præ se tulit, qui dixit; *Homo sum, Humani nihil à me alienum puto.* Quod si ea intercedit, qualem diximus, inter Homines universos, Confœderatio, certè alicui Fini inservit, nec prorsus otiosa est. Aliquas ergo Actiones, aliquas Res respicit. Quæ tandem illæ sunt? Num fortè hoc *Fœdus* contra *Feras*, aut *Elementa Ignis* & *Aquæ*, initur? Nequaquam: Sed contra Hominum Cœtus & Greges quospiam, qui à *Lege Naturæ* penitùs desciverunt & degeneraverunt; Quique in Corpore ipso suo, & Fabricâ Status, Monstrosum quiddam habent; Qui denique, juxta *Exempla* dudùm prolata, communes Humani Generis, Hostes & Gravamina; Atque insuper Opprobria Naturæ, & Dignitatis Humanæ, meritò censeri possint. Tales Hominum Greges, omnium Nationum interest, tam vividi sensûs esse, ut, si fieri possit, supprimant; Quandoquidem Populus ipse, qui talia patitur, Remedium sibi ipsis præstare nequeunt. Atque hoc, quod dico, metiendum est, non tam ex *principiis Iureconsultorum*; Quam ex *Lege Charitatis*; *Lege Proximi*, quæ non minùs *Samaritanum* quam *Levitam*; includit; *Lege Filiorum Adæ de Massâ unâ*; Super quas *Leges Primitivas* Opinio ista fundatur; Quas impugnare, (si liberè loqui liceat,) fuerit propemodùm, in Naturâ *Schismaticum* esse.

Reliqua perficere non vacabat.

NOVA ATLANTIS

Fragmentorum alterum.

PER

Franciſcum Baconum,
Baronem de Verulamio,
Vice-Comitem *S. Albani.*

LONDINI,
Typis IOH. HAVILAND.

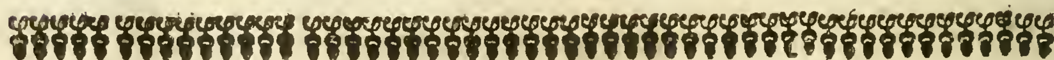
Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,
apud *Iocoſam Norton* & *Richardum Whitakerum.*
1638.

Imprimatur.

Reverendissimo in CHRISTO *Patri, & Dom. D. Arch. Cant. Sacellanus Domesticus,*

Decemb. 7. 1637. GVIL. BRAY.

Lectori S.

Fabulam hanc *Novæ Atlantidis* eo animo confinxit *Honoratissimus Auctor*, ut in eâ Modulum quendam & Descriptionem *Collegii*, ad Interpretationem Naturæ, & Operum Magnitudinem ac Potentiam, instituti, exhiberet: Idque nomine *Domûs Salomonis*, sive *Collegii Operum sex Dierum*, insigniret. Atque eò usque Sermonis Filum produxit, donec hoc conficeret. Modulus, (fateor,) pro more Poetices, grandior & celsior est, quàm qui, in omnibus, Imitationi pateat; Veruntamen, in plerisque, Industria Hominum sibi non diffidat. In animo etiam habuit, hac ipsâ in *Fabulâ*, *Librum de Legibus*, sive de *optimo Civitatis statu*, exarasse; Sed cùm Opus hoc prolixum futurum prævideret; Nec-non *Historiæ Naturalis* colligendæ, aliarumque *Instaurationis* Partium contexendarum, (quas longè potiores duxit,) desiderio abriperetur; Hìc pedem fixit. Hæc habui in Mandatis; Lege, & Vale.

Guil. Rawley.

Nova Atlantis.

Avigavimus è PERUVIA, ubi per Annum integrum commorati sumus: Petebamus autem *Chinam*, & *Japoniam*; Commeatum in duodecim Menses nobiscum portantes; Atque per spatium quinque Mensium, & ampliùs, Ventis secundis ab Ortu flantibus, licet lenioribus & remissioribus, usi sumus. Tum verò vertit se ventus, & ab Occidente, per multos dies, constanter spiravit; Adeò ut progredi lentè admodùm possemus, atque de Reditu quandoque cogitaremus. Sed tunc rursùs, orti sunt Austri, fortes & vehementes, cum Inclinatione nonnullâ in Orientem; Qui nos (quantum fieri potuit) contrà nitentes, versus Septentrionem compulerunt: Quo tempore Commeatus noster, (etsi parcè admodùm eum distribuissemus,) penitùs absumptus. Itaque, cùm Nos ipsos, in Medio Vastissimi, per universum Orbem, Aquarum Eremi, positos videremus, absque Commeatu, perditos nos planè putabamus, & Mortem propinquam expectabamus. Attamen Corda nostra, & Voces, ad *Deum* in *Cœlis* levavimus; *Qui Mirabilia sua in profundis monstrat*; Eum precantes, pro Misericordia suâ, ut quemadmodùm, in principio, *Congregationes Aquarum* mandavit, & *Aridam* apparere fecerat; Ita nunc quoque Terram Nobis ostenderet, ne periremus. Contigit autem, ut die sequente, sub vesperi, intra modicam distantiam, cerneremus, Septentrionem versus, tanquam Nubes spissas; Quæ Nobis de Terrâ spem injecerunt; satis gnaris, Tractum illum *Maris Australis*, penitùs incognitum fuisse: Atque Insulas, & Continentes, adhuc non detectas, complecti potuisse. Itaque Cursum, totâ illâ nocte, eò direximus, ubi Terra se, ut conjiciebamus, ostenderat: Atque illucescente die posterò, manifestum fuit, id quod videramus, Terram reverà fuisse; Depressam quidem & silvosam; Quod eam magis obscuram monstraverat. Atque post Sesqui-Horæ Navigationem, Portum Tutum appulimus: Portum Urbis cujusdam, non magnæ quidem, sed pulchrè extructæ, & quæ, ex quâ parte Mare spectabat, Elegantiam magnam præ se tulit. Nos verò singula Momenta tarda æstimantes, quibus a Terrâ abessemus, ad Littus properavimus; Et ad Descensum in Terram nos comparavimus. Confestim autem vidimus,

mus, nonnullos ex Populo urbis, cum Bacillis in Manibus, qui nutu & signis, nos in Terram descendere prohibuerunt; Absque tamen Clamoribus, aut Ferociâ. Unde, haud parùm contristati, quid faciendum esset, apud Nos deliberabamus. Interim perrexit versus Nos Scapha haud magna, octo circiter Viros vehens; Quorum unus in manu gestabat Baculum ex Arundine luteâ, ad utrunque finem cæruleo colore imbutum; Qui Navem nostram fidentèr conscendit. Cumque vidisset unum è nostris obviam illi prodeuntem, è sinu extraxit Rotulum quendam Pergamenæ, (sed Pergamenâ nostrâ paulò flavioris, atque ad instar Foliorum Codicillorum splendentis, aliàs autem mollis satis & flexibilis,) Eique in manum dedit, qui primus è nostris se obtulerat. In quo Rotulo, *Linguâ Hebraicâ* priscâ, *Græcâ* quoque priscâ, *Latinâ* satis purâ, & *Hispanicâ*, scripta erant hæc Verba; *In terram ne descendatis; Nedum quispiam è vestris. Quin & Discessum ab his Oris maturate, intra sexdecim dies; Nisi licentia Vobis diutiùs morandi concedatur. Intereà, si Aquâ Vobis opus sit dulci, aut Commeatu, aut Medicinâ & Curatione pro Ægrotis, aut si Navis vestra reparatione indigeat, singula, quibus caretis, in scriptis exhibete; Nos autem Officiis ullis Misericordiæ Vobis non deerimus.* Rotulus iste, sigillo firmatus erat, ex *Alis Cherubim*; Minimè expansis, sed deorsùm pendentibus; Et juxta eas *Cruce*. Hoc tradito, *Minister* ille discessit, & unum ex Famulitio suo nobiscum reliquit, qui Responsum nostrum reportaret. Cùm jam apud Nos, de hac re deliberaremus, timidi & anxii hærebamus. Arceri à Descensu in Terram, & moneri de præpropero nostro Discessu, malè nos afflixerunt: Contrà, cùm videremus, Populum illum *Linguas* externas callere, tantàque Humanitate præditum esse, consolationi nobis erat non exiguæ: Ante omnia, signum *Crucis* Instrumento appositum, singulari gaudio nos affecit, tanquam Salutis Augurium manifestum. Responsum à Nobis est *Linguâ Hispanicâ*; *Navem nostram satis commodè se habere; Quandoquidèm Malacias, & Ventos contrarios, potiùs experti essemus, quam Tempestates: Quantum ad Ægrotos nostros, eos plurimos esse, quin & graviter laborantes; Ita ut nisi Descensus in Terram illis permitteretur, de vitâ periclitarentur.* Alia, quibus carebamus, speciatim exhibuimus; Addentes; *Adesse nobis Merces pauculas, quas si eis emere placeret, necessitatibus nostris subveniri posse, ne illis oneri essemus.* Obtulimus Servo præmium exiguum in Ducatis; & Holoserici Carmosini parcellam, quæ *Ministro superiori* offerretur: Sed ille non accepit, imò vix aspicere sustinuit: Atque ita, in aliâ parvâ Scaphâ, quæ ad eum missa fuit, discessit.

Tribus plùs minùs Horis elapsis, postquam Servus Responsum nostrum accepit, Lembo versus nos devectus est, *Vir* (ut videbatur) ex *Magistratibus*. Indutus erat Togâ cum Manicis amplis, ex Cameloto, Coloris cærulei pulcherrimi, splendidioris multò quàm Nos in *Europâ* habemus: Tunica interior viridis erat; Et similiter Galerus ejus, qui factus erat in Figuram Turbani, eleganter compositi, neque prægrandis, qualia solent esse Turcica; Atque Capillorum suorum Cincinni, infra oram Turbani dependebant. Vir sanè aspectu venerabilis. Vectus est in Lembo, aliquâ ex parte inaurato, quatuor solummodò Viris, in eodem Lembo, comitatus. Alius autem à tergo sequebatur, in quo erant Viri circiter viginti. Quamprimùm intra spiculi jactum venisset, signis quibusdam

busdam è Lembo moniti sumus, ut aliquos è nostris ad illum mitteremus. Id quod statim fecimus, in Navis nostræ scapha; virum ex nostris, (uno excepto,) primarium mittentes, & Quatuor cum illo. Cúmque circiter sex Virgatas à Lembo abessemus, jubebant ut nos sisteremus, nec propiùs accederemus. Quod & fecimus. Tum verò vir, quem modò descripsi, in pedes se erexit, & altâ voce *Hispanicè* interrogavit; *Num Christiani estis?* Respondimus; *Christianos nos esse*: Minùs metuentes, quia Signum *Crucis* in Instrumento illo videramus. Ad quod Responsum, Dexteram ille versùs Cælum sustulit, & deinde leniter ad os suum adduxit; Qui Gestus, in usu illis est, cùm *Deo* Gratias agunt. Tunc autem perrexit; *Si jurabitis; (Vnusquisque Vestrum;) per Merita Salvatoris, Piratas vos non esse; Nec sanguinem Humanum effudisse, sive jure, sive vi, intra spatium quadraginta dierum, ultimo elapsorum; licentiam obtinebitis in Terram descendendi.* Respondimus; *Paratos nos omnes esse ad illud Iuramentum præstandum.* Unde unus è Comitatu ejus, qui videbatur *Notarius* esse, illud in Scriptum redegit. Quo facto, alter è Comitatu *viri* illius primarii, qui in eodem Lembo vehebatur, postquàm *Dominus* in aurem ei quidpiam locutus esset, altâ voce dixit; *Dominus meus, hoc vobis notum esse velit, non ex superbiâ, aut fastu esse, quo minùs Navem vestram conscendat; Sed quia ex Responso vestro innotescit, plurimos inter vos se malè habere, a Conservatore Sanitatis in urbe monitus erat, ut ad aliquam distantiam colloqueretur.* Submisso capite Nos inclinavimus, & respondimus; *Servos ejus humillimos nos omnes esse; magnóque Honori ducere, & singulari suæ Humanitati tribuere, id quod jamdudùm factum esset: sed sperare nos, Morbum illum, quo Ægroti nostri laborant, contagiosum minimè esse.* Ita *Vir* ille primarius reversus est. Paulò post adfuit *Notarius*, & Navem nostram conscendit; In Manu suâ, Fructum quendam ejus Regionis tenens, Arantio non absimilem, verùm Colore magis in coccineum vergente; Qui Odorem spirabat suavissimum. Illum, (ut videtur,) gestabat, ut ei, contra Contagionem, Antidoti vice esset. Exhibuit autem Nobis Juramentum; *Per Iesum Dei Filium, & Merita ejus*; Ac deinde nobis dixit; postero die, ante Solis exortum, affuturum, qui nos accerseret, ac ad *Domum Peregrinorum* perduceret; ubi præstò nobis essent, quæcunque necessaria, sive pro Ægrotis, sive pro Sanis. Sic à Nobis discessit: Cúmque ei Aureos aliquos obtulissemus, subridens dixit; *Se binum Salarium, pro unâ operâ, accipere non debere.* Quorum verborum (ut arbitror) is Sensus erat, quod Salarium è publico, ob operam suam, reciperet. Nam, (ut posteà intellexi,) Officiarium, qui præmia accipit, *Hominem bini Salarii*, vocant.

Postero mane, diluculò, accessit ad Nos *Minister* ille, qui primus, cum Arundine suâ, nos adierat; Et retulit; Se venisse, ut ad Domum Peregrinorum nos deduceret: *Se autem Horam anticipasse, ut commoditatem integri Diei, ad Negotia nostra haberemus. Si autem, (inquit,) mihi auscultabitis, primo mecum aliquos vestrûm mittetis, qui locum circumspiciant; & quomodò optimè ad Vos recipiendos accommodari possit; Posteà autem Ægrotos vestros accersetis, & reliquos, quos in Terram descendere vultis.* Gratias ei egimus, & diximus; *Curam hanc, quam pro Peregrinis miseris suscepit, Deum pro certo remuneraturum.* Itaque sex è Nostris eum comitati sunt. Præiit ille, & respiciens ad Nos, dixit perhumanè certè; *Se servum nostrum tantummodò*

tummodò esse, & viæ Ducem. Duxit autem Nos, per tres Plateas, pulchras admodùm; Atque per totam, quam pertransivimus, viam, haud pauci è populo, ad utrunque Latus, congregati sunt, ordine stantes; Verùm more adeò Civili, ut viderentur non tam ad otiosum Spectaculum convenisse, quam ut Adventum nostrum gratularentur. Multi autem ex iis, cùm incederemus, Brachia sua paululùm aperuerunt; Quo Gestu utuntur, cùm Adventum alicujus, sibi gratum esse, significare volunt. *Domus Peregrinorum*, Ædificium est speciosum & spatiosum, extructum ex Lateribus, nostris, colore paulò magis purpureis; Cum Fenestris decoris, aliquibus ex vitro, aliquibus autem ex panno linteo delicato, oleo intincto. Deduxit nos primò in Cœnaculum satis elegans, super Gradus locatum: Tunc autem à Nobis quæsivit; *Quot numero essemus?* Et, *Quot è nostris Ægroti?* Respondimus; *Universum numerum, tam Sanorum, quam Ægrotorum, esse ad unum & quinquaginta Homines: Ex quibus, Ægroti, erant septendecim.* Rogavit nos, ut aliquantisper præstolaremur, dum ad nos rediret. Quod post Horam circiter fecit. Tum verò adduxit ad Cubicula visenda, quæ Nobis parata erant, numero novendecim: Computatione scilicet initâ, (quemadmodùm videtur,) ut quatuor ex illis Cubiculis, quæ reliquis nonnihil præstabant, quatuor ex Primariis nostris, exciperent, in quibus seorsim cubarent; Reliquorum quindecim singula binis assignarentur. Cubicula elegantia erant, & lucida, nec-non Supellectili satis lautâ ornata. Tum demùm in Porticum longam divertimus; Qualia solent esse *Dormitoria Monachorum*; ubi ostendit nobis, per Latus unum integrum, (Nam Latus adversum nihil aliud erat, quam Paries, & Fenestræ,) Cellas septendecim, nitidas, Partitiones habentes ex Cedro. Quæ Porticus, cum Cellis, numero quadraginta, (multò scilicet pluribus, quam nobis opus erat,) instituta erat ad usum Infirmorum. Simulque monuit, quod quamprimùm aliquis ex Ægrotis convalesceret, transferri posset è Cellâ in Cubiculum. Ad quem usum parata erant, decem alia Cubicula, præter illa, de quibus antè diximus. Hoc facto, in Cænaculum nos reduxit, & attollens paululùm Arundinem suam, (quod in more illis erat, quoties *Ministri* Mandata Superiorum referunt,) ita ad Nos locutus.

Notum Vobis facio, consuetudinem Regni hujus postulare, ut post diem instantem, & crastinum, (quos Vobis ad transferendos è Navi Homines, & Res vestras, permittimus,) contineatis vos ipsos, intra Fores hasce, in triduum. Veruntamen, hoc vos non perturbet, neque propterea intra Carcerem vos compingi existimate; Sed potiùs indultum hoc esse, quò ab Itinere vestro, spiritus recreetis & reficiatis. Nullius rei egebitis: Quin & sex Famuli assignati sunt, qui vobis ministrent, & Negotia vestra expediant. Gratias ei egimus, cum omni affectu, & humilitate; Et diximus; *Deus proculdubiò in hac Terrâ manifestatur.* Obtulimus ei etiam viginti Aureos, sed ille quoque subridens, hoc solùm dixit; *Quid, vultis me esse Hominem bini Salarii?* sic abiit. Paulò post, prandium nostrum allatum est; Quod certè satis lautum, & salubrem victum, tam respectu Ciborum, quàm Potûs, exhibuit: Meliorem certè & uberiorem, quam pro modulo Collegii ullius, quantum novi, in *Europâ*. Potus erat trium Generum; Unumquodque eorum bonum & salubre: Vinum ex Uvis: Potus ex Granis, qualis est apud Nos

Cervisia,

Cervisia, sed clarus & limpidus : Et Siceræ, Genus ex Fructu quodam ejus *Regionis* confectum ; Potus sane gratissimus, & miri refrigerii. Allata etiam est Nobis magna Copia Arantiorum illorum coccineorum, in usum Ægrotorum : Aiebant enim, ea præsens & efficax esse Remedium contra Ægritudinem in Navigatione contractam. Præterea, Pyxidem nobis tradidit, pillulis albescentibus sive cineritiis, plenam : Monuitque, ut Ægroti nostri, unam earum, singulis noctibus, in Introitu Lecti, sumerent ; Quas dixerat Sanitatem eorum acceleraturas. Proximo die, cùm à Labore & opere, circa vecturam Hominum, & Rerum nostrarum, è Navi, requievimus, visum est mihi, Socios nostros in unum convocare : Cùm autem convenissent, ita eos allocutus sum : *Amici mei charissimi ; Noscamus nos ipsos ; Et quo loco res nostræ sint. Viri sumus, in Terram projecti è Mari, sicut Ionas è ventre Balenæ, cùm in Alto veluti sepulti essemus. Iam verò, licet Terram rursus calcamus, inter Vitam tamen, & Mortem, medii consistimus. Etenim Fines, & Veteris, & novi Orbis, prætervecti sumus. Atque utrùm Nobis Europam rursùs conspicere dabitur, soli Deo notum. Miraculo quodam huc advecti sumus ; Atque à miraculo propè aberit, si hinc abvehamur. Quocirca, Salutem præteritam, ac pericula præsentia, & futura, animo recolentes, ad Deum nos convertamus, Corda levemus, & vias nostras singuli corrigamus. Præterea, ad populum Christianum, Pietatis & Humanitatis plenum, venimus : Curemus (quæso,) ne illam Faciei confusionem, super nos inducamus, ut coram illis vitia nostra, aut malos Mores, palam faciemus. Adhùc restat ampliùs. Illi enim, (etsi sub Humanitatis Formâ,) nos hujusce Domûs claustris, ad triduum, concluserunt ; Quis novit, num-nam hoc faciant, quo Morum nostrorum experimentum sumant : Quos si repererint pravos, confestim exulare nos jubebunt ; Sin probos, Moram hîc longiorem indulgebunt ? Quos enim assignârunt, Famuli isti, quidni etiam speculatorum vices agant ? Itaque, propter Amorem Dei, atque si charum nobis sit Bonum Animarum & Corporum nostrorum, ita nos geramus, ut & pacem cum Deo habeamus, & Gratiam in Oculis populi hujus inveniamus.* Socii nostri, unâ voce, mihi, de iis quæ admonueram, gratias egerunt ; Promiseruntque, sobriè se & modestè victuros, absque scandalo vel minimo. Itaque tres illos dies læti, & curis vacui, peregimus ; Nihil solliciti de eo, quod Nobis, post triduum illud, contingere posset ; Quo etiam Dierum curriculo, assiduè, propter Convalescentiam Ægrorum nostrorum, exhilarati sumus ; Qui se, veluti in *Probaticam* aliquam, divinâ Sanandi virtute præditam, missos existimabant : Tam celeriter siquidem, & constanter, convalescebant.

Crastino post illud triduum elapsum, venit ad Nos Homo novus, quem anteà non videramus, veste cæruleâ amictus, quemadmodum & prior ; Nisi quod Turbanum ejus album esset, cum *Cruce* parvâ, rubeâ, in vertice. Habuit etiam Liripipium, circa Collum, ex linteo purissimo. Sub Introitum suum, paululùm se inclinavit, & Brachia sua nonnihil explicavit. Nos verò eum resalutavimus, modo admodùm humili & submisso ; Ab ore ejus, sententiam, vel Vitæ, vel Mortis, expectantes. Postulavit, ut cum paucis aliquibus Hominum nostrorum, colloqueretur. Itaque sex tantùm manserunt, cæteri se subduxerunt. Tum ille. *Ego quidem* Domûs *hujus* Peregrinorum, *officio Præpositus sum ; Vocatione autem*

Presbyter

Presbyter Christianus. *Itaque jam accessi, ut operam meam, vobis, in omnibus, præstarem, tanquam Peregrinis, sed præcipuè tanquam* Christianis. *Nonnulla habeo quæ vobis referam, quæ (ut arbitror) non illibenter audietis. Status iste licentiam vobis dedit per sex Septimanas ulteriùs commorandi. Neque vos conturbet, siquidem Negotia vestra spatium amplius postulent: Nam, neque Lex ipsa Regni, in hac parte, rigida est; Tùm verò minimè dubito, quin & ipse vobis Comperendinationem Temporis istius, prout res vestræ flagitabunt, procurare possem. Quin & insuper narro vobis,* Domum *hanc* Peregrinorum, *isto tempore, sat ditescere, & pecuniâ numeratâ benè instrui: Reditus enim suos accumulavit, jam per Septem & triginta Annos: Tot enim effluxerunt, ex quo Peregrinus aliquis ad has partes appulerat: Itaque de Impensis vestris solliciti ne sitis; Sumptus, quamdiu hîc manseritis, è publico ærario ministrabitur: Neque vel punctum Temporis, hujus rei caussâ, de Morâ vestrâ decidet. Quantum verò ad Merces, quas adduxisse dicitis, nullæ vobis imponentur Conditiones duræ, sed justis pretiis eas vendetis; Valorem earum accipientes, vel in Mercibus aliis, vel in Auro & Argento: Nostri enim nihil interest. Sin verò quicquam sit, quod à Statu isto petere velitis, illud nos ne celetis. Reperietis enim, nos Responsum tale relaturos, quo vultus vester minimè decidat, aut contristetur. Hoc tantùm vobis edico; Nequis vestrûm, Karanna longiùs,* (Illa apud eos sesqui-milliari æquivalet,) *à Mœniis Urbis abscedat, sine licentiâ speciali.* Respondimus, postquam nos vicissim intuiti essemus, gratiosam hanc & quasi paternam Benignitatem admirantes; Non habere nos, quod diceremus; Cùm & Gratiis agendis verba non suppeterent; & præ-nobilis ejus & inopinata Munificentia, omnia, quæ à Nobis petenda essent, præoccupasset. Nos certè Cogitationem illam subire, quasi effigiem Salutis æternæ, in Cœlis, antè oculos haberemus: Siquidem, qui paulò antè, in Faucibus Mortis constituti eramus, adductos jam esse in Locum, ubi Consolationes perpetuæ, & nil aliud, spirant. Quantum ad Mandatum Nobis impositum, Obedientiam summam præstituros; Etsi fieri non posset, quin Corda nostra, ardentissimo, sanctam illam & felicem Terram, ulterius visendi, desiderio, inflammarentur. Adjecimus; *Linguas priùs Faucibus nostris adhæsuras,* quàm Nos mentionem, vel Personæ ejus Venerandæ, vel Gentis hujus universæ, in precibus nostris, omitteremus. Supplicavimus etiam ei, ut nos in Numero Servorum suorum, verorum meritò, & fidorum, reputaret; Jure non minore, quam quo unquam Mortales Mortalibus devincti fuerint: Itaque Nos ipsos, & omnia nostra, ad pedes ejus, humiliter projicere. Dixit; *Sacerdotem* se esse, & *Sacerdotis Mercedem* expectare: Id est; Fraternum Amorem nostrum, & Bonum Animarum & Corporum nostrorum. Ita à Nobis discessit, non sine Lachrymis, præ teneritudine Animi, obortis; Nos quoque reliquit, Gaudio, & Affectu Gratitudinis, confusos, & perculsos; Atque invicem dicebamus; Nos venisse in Terram quandam Angelorum; Qui Nobis quotidiè apparebant, & Consolationibus præveniebant, quas ne cogitare quidem potuissemus, nedum expectare.

Die proximo, Horam circiter decimam, matutinam, denuò nos invisit *Præpositus*. Et post Salutationes utrinque factas, dixit familiariter: *Se venisse, ut nos visitaret, & Tempus Nobiscum tereret.* Tum Cathedram poposcit, & consedit. Nos autem, numero decem; (nam cæteri aut inferiores

feriores erant, aut foràs abierant,) circa eum sedimus: Ac deinde ita exorsus est. *Nos de Insula hac* Bensalem, (*ita enim eam vocant* Linguâ *suâ*,) *hoc habemus*; *Quod ob situm* Insulæ *nostræ solitarium*; *Et Leges peregrinantibus è Nobis impositas, de Terrâ hac celandâ*; *Et raram Exterorum Admissionem in Regionem nostram*; *Nobis quidem maxima Pars Orbis Habitabilis nota sit, ipsi verò aliis penitùs simus incogniti. Itaque cùm Quæstiones illis aptiores sunt, qui minùs nôrunt*; *consentaneum est magis*; *ut Vos me interrogetis, quam ut Ego vos.* Respondimus; *Nos illi Gratias maximas referre, quandoquidem hanc Nobis licentiam indulgeret: Tùm ex iis, quæ jam observavimus, facilè nos conjicere, non esse Rem in Mundanis cognitu digniorem, quam Statum & Conditionem Terræ hujus fœlicissimæ. Sed ante omnia*; (*diximus*;) *cùm ab extremis Terræ Oris jam convenerimus, nec-non in Regno Cælesti nos olim conventuros speremus*, (*eò quod utrinque* Christiani *simus*;) *scire avemus*; (*Quandoquidèm Terra ista in tantum dissita sit, & vastis & incognitis Maris Tractibus, divisa, à Terrâ illâ, in quâ Servator noster, dum in Carne fuit, versabatur*;) *Quis tandem hujus Gentis* Apostolus; *& quibus modis ad* Fidem *conversa fuerit?* Facile erat, ex vultu ejus perspicere, gratam illi inprimis fuisse hanc Quæstionem nostram: *Cor meum*, (inquit) *vobis mirificè attraxistis*; *quod Quæstionem hanc primo in loco proponitis: Indicat enim vos, quærere primùm Regnum Dei: Atque libenter*; *& breviter, Postulato huic vestro satisfaciam.*

Annos circa Viginti, ab Ascensione Domini, *factum est, ut conspiceretur à Populo* Renfusæ, (*Urbis maritimæ, ad Orientalem plagam* Regionis *nostræ, sitæ*,) *noctù*, (*Nox autem erat Nubila, sed placida*,) *juxta mille passus à littore, Columna Lucis præalta*; *Non figurâ Pyramidali*; *sed veluti Cylindri, è pelago versus cœlum erecta*; *& in vertice ejus* Crux *Lucis ampla, Corpore Columnæ aliquantò splendidior. Ad spectaculum hoc tam mirabile, congregatus est* (*ut fit*) *Populus Urbis, super Arenas Maris, & stabat paulisper attonitus: Verùm paulò post Scaphis parvis plurimi se commiserunt, ut Rem tanti stuporis propiùs inspicerent. Verùm, postquàm Scaphæ*; *intra sexaginta circiter à Columnâ Virgatas, advenissent, ecce omnes subitò se sistebant, nec ulteriùs procedere poterant*; *Ita tamen, ut in Circuitu movere, sed non accedere propiùs liceret: Adeò ut Scaphæ veluti in Theatro starent, Lucem hanc tanquam Scenam cœlestem spectaturæ. Evenit autem fortè fortunâ, ut in Scapharum unâ, adesset quispiam ex Sapientibus nostris*; Societatis *nimirùm* Domûs Salomonis: *Quæ* Domus *sive* Collegium, (*Fratres mei charissimi*,) *Oculus planè est hujusce* Regni. *Qui postquam aliquandiù, Columnam hanc, una cum Cruce, attentè & devotè contemplatus esset, in faciem se prostravit*; *Et dein se ingenua erigens, manusque ad Cælum attollens, hujusmodi Preces fudit*:

Domine Deus Cœli & Terræ; *ex gratiâ tuâ speciali, Ordinis nostri Hominibus, dignatus es, Opera tua Creationis, & eorum Secreta, nosse*; *Atque dijudicare*, (*quantum Generationibus Hominum datur*,) *inter Miracula Divina, Opera Naturæ, effectus Artis, & Illusiones Dæmonum, cum Imposturis omnimodis. Agnosco & testor coram hoc populo, Rem hanc quam ante oculos intuemur,*

mur, esse Digitum tuum, & Miraculum Verum. Quoniam autem è Libris nostris didicimus, Miracula nunquam à Te edita, nisi ob Finem aliquem Divinum, & excellentem; (Etenim Leges Naturæ Leges tuæ sunt, à quibus nisi magnam ob Caussam minimè recedis;) humillimè obsecramus, ut signum hoc magnum nobis fortunes, atque ejus Interpretationem & usum in Misericordiâ concedas; Id quod, dum idem ad nos mittas, tacitè & secretò polliceris.

Postquam ita precatus est, continuò Scapham, in quâ vehebatur, solutam sensit & mobilem, cæteris adhuc veluti ligatis manentibus. Illud in signum certum Licentiæ appropinquandi interpretatus, Scapham fecit, placidè, & cum Silentio, versus Columnam, Remigio impelli. Verùm antequam ad illam pervenisset, Columna cum Cruce Lucis dissipata est, & se undique tanquam in Firmamentum quoddam Stellarum multarum vertit; Quæ etiam & ipsæ brevi evanuerunt: Neque aliud restabat spectandum, præter Arcam *quandam parvam ex Cedro; Siccam quidem, neque Aquâ ullatenùs madefactam, etsi nataret. In parte autem ejus priore, versus Sapientem, Ramus palmæ, exiguus quidem & viridis, crescebat. Is, postquâ plurimâ cum Veneratione,* Arcam *in Scapham suam recepisset, ecce* Arca *sponte se aperuit; In quâ reperti sunt,* Liber, & Epistola: *Vterque in membranâ purâ scriptus, & sindonibus linteis involutus.* Liber *continebat* Canonicos Libros *universos* veteris & novi Testamenti, *prout vos illos habetis; (etenim satis scimus quos* Libros Ecclesiæ *apud vos recipiunt;) Atque* Apocalypsis *ipsa, & nonnulla alia ex* Novi Testamenti *Scriptis, quæ eo tempore edita non erant, nihilominùs eo* Libro *continebantur. Quod verò ad* Epistolam, *illa in hæc verba scripta erat.*

Ego Bartholomæus, *Servus Altissimi, & Apostolus* Jesu Christi, *monitus sum ab Angelo, qui in visione Gloriæ mihi apparuit, ut* Arcam *hanc Maris Fluctibus committerem. Itaque testor, & annuntio, ei populo, ad quem* Deus *ordinaverit hanc* Arcam *appellere; Eo ipso die ad eos venire, Salutem, & Pacem, & bonam Voluntatem, à* Patre, & Domino Jesu.

Præterea in duobus his Scriptis, tam Libro, *quam* Epistolâ, *operatus est* Deus *Miraculum insigne, illi, quod* Apostolis *ostendit,* (Dono *originali* Linguarum,) *non dissimile. Etenim, cùm eo tempore, in hac Terrâ viverent,* Hebræi, Persæ, & Indi, *præter ipsos Indigenas, singuli in* Libro *illo, ac* Epistolâ, *legerunt, acsi in* Linguâ *cujusque propriâ, scripta fuissent. Hoc pacto, (Fratres mei,) servata est hæc Terra, ab Infidelitate, (quemadmodum & Reliquiæ Mundi veteris servatæ fuerunt ab Aquis,) per* Arcam, *ope Apostolicæ & miraculosæ* Evangelizationis Sancti Bartholomæi. Atque hîc loqui desiit. Quando Nuncius quidam venit, qui eum accersivit. Sicque, eo Colloquio, nihil aliud intervenit.

Die postero, statim à prandio, rursùs ad Nos venit *Præpositus*; seque *excu-*

excusavit, dicens; *Se pridie à Nobis subitò & inopinatò avocatum; Nunc verò rediisse, ut illud compensaret, tempusque nobiscum unà insumeret, si modò gratum nobis, Consortium ejus, aut Colloquium, fuerit. Respondimus; Imò illud tam gratum nobis accedit, ut nec miseriarum præteritarum, nec periculorum futurorum, memores simus, quamdiu Colloquio ejus fruamur.* Addidimus; *Existimare nos, Horam unam, Sermones cum illo conferendo, insumptam, Annis integris vitæ nostræ prioris præstare.* Inclinavit se paululum, & postquam consedissemus, dixit; *Bene habet, Quæstiones vestræ sunt.* Tum unus è nostris, parvâ interpositâ morâ, ita dixit. *Esse rem quandam, cujus cognoscendi quidem avidi, interrogandi autem timidi essemus, ne fortè nimiò plus præsumpsisse videremur. Veruntamen singulari ejus erga nos Humanitate confirmatos, (cùm nos vix pro Exteris ducamus, qui servi ejus addictissimi & devotissimi sumus,) ejus proponendi libertate usuros; Humillimè obtestantes, ut si Responsione vix dignaretur, Quæstioni tamen ignosceret, licet eam rejiceret.* Dixit; *Nos observasse satis, & memoriâ adhuc tenere, Verba illa ab ipso prolata; Terram hanc fœlicem, in quâ jam pedem figimus, paucis admodum cognitam esse; Atque nihilo secius plerasque Orbis Nationes satis nosse: Id quod verum esse planè perspiciebamus, quandoquidem* Linguas Europæ *callerent, & Res nostras, in plurimis, intelligerent; Cum nos econtrà in* Europâ, *post tot, & tam remotas Navigationes, hâc ætate postremâ susceptas, nihil prorsùs de hâc* Insulâ *inaudiverimus. Hoc mirari satis non posse, cum Nationes omnes, aut per Peregrinationes in partes exteras, aut per Adventus Exterorum ad eas, sibi invicem innotescant. Licet autem, qui in Natione exterâ peregrinatur, plus Notitiæ & Informationis visu nanciscatur, quam domi manens à peregrinante, auditu solo, addiscere possit; Attamen, utroque modo, Notitiam mutuam, aliquâ ex parte, haberi posse. Verùm, quantum ad hanc* Insulam, *nunquam Nova ad nos allata, de alicujus Navis, ab eâ, ad Oras nostras, appulsu; Nedum ad Littora* Europæ; *Neque ad Littora* Indiarum, Occidentalis *aut* Orientalis: *Neque aliquid accepisse, de Navi ullâ, cujuscunque ea Populi sit, quæ a Terrâ hac redierit. In hoc autem, illud quod Admirationem movet, non consistere; Situm enim ejus, (ut* Dominatio *sua dixerat,) in tam vasti pelagi Conclavi secreto, huic rei in caussâ esse posse; Verùm, ut illi contrà Notitiam Linguarum, Librorum, Rerum haberent, Gentium ab iis tam immensis spatiis dissitarum; Id omnem admirationem superare; Neque nobis quomodo fieri hoc possit, ullo modo in Mentem venire: Nobis siquidem Divinarum Mentium & Potestatum, non autem Hominum quorumvis, Conditionem videri, ut ipsæ Occultæ & Invisibiles lateant, cæteris interim illarum visui patentibus, & velut in aprico positis.* Ad hæc verba, *Præpositus* placidè subrisit, & dixit; *Non sine caussâ, veniam nos hujus Quæstionis petere; Siquidem innuere, ac si Terram hanc, non aliam, quam Terram* Magorum *duceremus; Quæ Spiritus Aërios, in omnes Partes, emitteret; Quorum ope & famulitio, quæcunque in aliis Regionibus gererentur, pernosceret.* Omnes uno ore humiliter respondimus; vultu tamen ita composito, ut eum non aliàs quam joco hoc dixisse, præ Nobis ferremus: *Nos sanè facilè in eam Cogitationem venire, esse aliquid, in hâc Natione, planè supernaturale; Illud tamen, potiùs* Angelicum, *quam* Magicum, *ducere: Verùm ut perspicuè apud* Dominationem *suam eloqueremur, quid tandem illud fuerit, quod Scrupulum hunc, ne quæreremus, injecisset, nihil ex hâc re sapuisse; Sed quoniam in Sermone præterito eum innuisse memineramus, Gentem istam,*

de Silentio erga peregrinos, per Leges cavisse. Ad hoc respondit; *Rectè quidem meministis: Itaque in iis, quæ proferre apud vos instituo, nonnulla reservanda sunt, quæ omninò revelare licitum non est; Haud pauca tamen supererunt, quæ satisfactionem vobis abundè præstabunt.*

Intelligetis igitur, (id quod vobis fortassè vix credibile videbitur,) ter mille circiter abhinc annis, aut paulò plus, Navigationes Orbis Terrarum, (præsertim in Regiones remotas,) majores fuisse, & magis strenuè susceptas, quam hodierno die. Ne existimetis, nescire me, quantum apud vos creverint Navigationes, intra Annos centum & viginti proximè elapsos: Satis mihi hoc cognitum: Et tamen, majores (inquam) fuerunt, eo tempore, quam nunc. Sive Conservatio illa, Reliquiarum Humani Generis, per Arcam, *à* Diluvio universali, *hanc Navigandi confidentiam Hominibus indiderit; Sive aliud quid in caussâ fuerit. Sed utcunque, hoc quod dico, verum est.* Phœnices, *ac præcipuè* Tyrii, *magnas habebant Classes. Similiter habebant &* Carthaginienses; *Colonia ipsorum, quamvis ad Occidentem magis sita sit. Ab Oriente verò, Classes* Ægyptiorum, *&* Palæstinæ, *potentes erant, & numerosæ.* China *autem, &* Atlantis magna, *(quam vos* Americam *vocatis,) quæ nunc Tuncas tantum, & Canoas, habent, vi magnâ abundabant, illis diebus, Navium grandiorum.* Insula *hæc nostra, (ut ex fidelibus ejus Ætatis Historiis planè liquet,) instructa tum fuit Navibus mille quingentis, iisque fortibus, & magnæ capacitatis. De hoc, quod loquor, apud vos, exigua admodùm, aut nulla est Memoria; At nobis pro certo cognitum est.*

Eo etiam tempore, ad Insulam hanc, Naves & Carinæ, earum omnium, quas modò nominabam, Nationum, appulerunt. Atque, ut fieri solet, Naves illæ præter Populares suos, vehebant multos, ex aliis Regionibus, *quæ ipsæ maritimæ non erant; veluti* Persas, Chaldæos, Arabes; *Ita ut omnes ferè Nationes potentes & celebres, locum hunc adierint: Ex quibus nonnullas habemus, Stirpes, & Tribus tenues, usque in hodiernum diem. Quod verò ad Naves nostras attinet, in omnes propemodùm Oras navigârunt; Tam ad Fretum vestrum, quod* Columnas Herculis *appellatis; Quàm ad alias, tum* Mediterranei, *tum* Atlantici *Maris, Regiones: Veluti ad* Paguinum, *(Civitatem in* Chinâ *antiquissimam,) Quæ eadem est cum* Cambalu, *&* Quinze, *ad Orientale Pelagus sita, non procùl à Finibus* Tartariæ Orientalis.

Eodem præterea tempore, & seculo intergo insequente, aut ampliùs, Populi magnæ Atlantidis potentes *admodum erant. Etsi enim Narratio & Descriptio, à Viro magno vestri Orbis facta; (Scilicet, progeniem* Neptuni *Sedes suas ibi fixisse; Tum de magnificis, Templo, Palatio, Vrbe, & Colle; Quin & de multiplicibus pulchrorum & magnorum Fluviorum Spiris; quæ (tanquam totidem Torques,) Templum illud & Vrbem cingebant; Ac denique de Gradibus illis insignibus Ascensûs per quos ad eadem perveniebatur, veluti per Scalam quandam Cœli;) Sit Fabulosa & Poetica: Hoc tamen veritatis immiscetur, Regionem illam* Atlantidis; *Tam illam* Peruviæ *tunc* Coyam *vocatam, quam illam alteram* Regni Mexicani, *tunc dictam* Tirambel; *Regna fuisse, Armis, Classe, & Opibus, potentia & superba. Tam (inquam) potentia, ut eadem tempore, (vel saltem intra spatium decem Annorum,) duas magnas Expeditiones Navales susceperint: Hi nimirùm de* Tirambel, *per* Atlanticum Mare, *usque ad* Mare Mediterraneum; *Illi autem de* Coyâ, *per* Mare Australe, *usque ad hanc* Insulam *nostram. De priore autem Expeditione, videtur*

detur Auctor *ille vester, aliquid à* Sacerdote Ægyptio, *quem citat, hausisse. Pro certo enim, Expeditio talis fuit. Virùm verò* Athenienses *antiqui illi fuerint, qui Copias illas repulerunt & profligarunt; Atque hæc eis Gloria tribuenda, non habeo quid dicam; Illud extra omnem Dubitationem, nec Navem, nec Virum, unquam ab eâ Expeditione rediisse. Neque meliore Fortunâ usa esset Classis illa* Coyæ, *quæ nos invasit, nisi in Hostes clementiores incidisset. Etenim* Rex Insulæ *hujus, (nomine* Altabin,) *Vir prudens, & Imperator in Bello optimus; Cui tum Hostium, tum propriæ Vires, satis exploratæ erant; Ita rem gessit, ut Copias eorum terrestres, postquam in Terram descendissent, à Classe eorum intercluderet; Atque veluti Indagine utrasque Copias cingeret, majori Exercitu quam illorum fuit, & Terrestri & Navali; Sicque eos ad Deditionem, absque prælio, compelleret: Cùmque in potestate suâ essent, haud duriores Conditiones imposuit, quam Jusjurandum ab iis exigendo, se in posterum, contra illum, nunquam Arma laturos: Quo facto eos incolumes omnes dimisit. Veruntamen* Vindicta Divina, *non multò post, superbos illos Ausus, ulta est; Siquidem, intra Curriculum centum Annorum, aut minùs,* Atlantis *illa magna omninò perdita & destructa fuit; Non Terræ-Motu absorpta, ut* Vir *ille vester affirmat; (Etenim Tractus ille totus, Terræ-Motibus parùm est obnoxius,) Sed per particulare Diluvium, sive Inundationem: Quandoquidem etiam hodierno die, Regiones illæ, majores habeant Amnes, atque etiam Montes altiores, qui Aquas in Planities effundant, quàm alia pars quæcunque Orbis veteris. Sed illud verum est, Inundationem illam non fuisse profundam; Non amplius forsan, in pluribus locis, quam ad quadraginta pedes, Unde factum, ut licet Homines, & Bestias, undique demerserit, Silvestres nihilominùs Habitatores quidam Mortium evaserint. Aves quoque in tuto ferè fuerunt, ad Montes, aut Arbores præaltas, convolando. Homines verò, licet in aliquibus locis, Ædificia haberent, altiora quam quò Aquæ pervenire possent; Inundatio tamen illa, licet minimè profunda, diuturna certè fuit. Unde, qui in Valle degebant, propter penuriam Cibi, & Rerum aliarum necessariarum, Fame & Inopiâ perirent. Itaque, nemini mirum, si* America *Habitatorum tam rara sit, Neque si Populus ejusdem, adeò simplex & barbarus existat. Etenim rationem sic instituere debetis;* Populum Americanum *novum esse, & recentem; Recentem (inquam) præ cæteris Orbis Habitatoribus, annis non minùs mille. Tantum enim Temporis intercesserat, inter Diluvium universale, & illud* Americæ *particulare. Siquidem tenues illæ, & raræ, Humani Generis, Reliquiæ, quæ in Montibus manserant, in inferiores Regionis partes, tardè Sobolem dederunt; Cùmque essent Homines feri, & omnium Rerum rudes, (Neutiquam* Noacho, *& Filiis ejus similes, qui familia erant, ex universo Orbe, Electa,) ad Literas, Artes, & vitæ Cultum, Posteris transmittendum, non sufficiebant. Atque insuper, cùm in Habitationibus suis Montanis, (propter asperrimum Frigus Regionum illarum,) pellibus Ursorum, Tigridum, & Caprorum magnorum & hirsutorum, qui in illis Partibus abundant, vestire se consuevissent; Posteà autem in vallem descendentes, intolerabiles ibi Fervores ferre non possent, neque Vestium magis levium ulla copia eis præstò esset; Coacti sunt Morem nudè incedendi introducere, qui apud illos, usque in hodiernum diem, in usu est: Solummodò magnâ voluptate, & desiderio afficiuntur, Avium plumas gestandi; Atque hoc procul dubiò, à Traditione, & Exemplo Majorum, qui in Montibus habitabant, hauserunt; Qui ad hunc fortè usum allecti fuerunt, ex innumerâ Avium Multitudine, Alta petenti-*

um,

um, cùm Ima Aquis stagnarent. Videtis, (fratres,) per Casum hunc majorem, & Temporis quasi Miraculum, Commercium nostrum cum Americanis *cessasse, cùm ipsi ampliùs non essent: Cum quibus, supra omnes Mortales, Commercium anteà habuimus, utpote Regioni nostræ proximis. Quantum verò ad alias Orbis partes, manifestissimum est, seculis succedentibus, sive propter Bella mota, sive ex periodo & vicissitudine Temporum, Navigationes ubique majorem in modum elanguisse: præcipuè autem Navigationes longinquas; propterea quod Triremes, & ejusmodi Carinæ, quæ Oceanum vix tolerare possent, in usum venire cœperunt. Hinc igitur, quam ob Caussam, Notitia illa Regionis nostræ, quæ à Navigantibus ad Nos acquiri potuit, multis abhinc seculis defecerit, clarè cernitis; Nisi forsan raro eventu talis Appulsus obtigerit, quemadmodum ante dies paucos vester. Iam verò, de Navigationis nostræ, in alias partes, Cessatione, aliam vobis Caussam, assignare oportet. Neque enim denegare possum, (si verum fateri cupiam,) quin Apparatus & Instructio nostra Navalis, numero & robore Navium, abundantiâ Nautarum, peritiâ Gubernatorum, & aliis rebus quibuscunque, æque hodiè valet, ac olim valebat. Itaque, quid in re sit, quod domi jam sedeamus, separatim vobis declarabo: Atque hoc propiùs accedet, ad Quæstionem vestram, quam initio proposuistis, elucidandam.*

Regnavit in hac Insulâ, ante Annos mille nongentos, Rex, *cujus Memoriam, supra alios omnes, maximè colimus & veneramur: Non superstitiosè, sed tanquam Divini cujusdam Instrumenti, licet Hominis Mortalis. Nomen ei fuit* Solamona. *Eum autem pro* Legislatore *hujus* Gentis *ducimus. Regi isti Cor* Deus *indidit latum, & in Bonis Inscrutabile: Qui in illud totus incumbebat, ut Regnum, & Populum suum, bearet. Itaque, cùm secum reputaret, quam sufficiens, & (ut dicam) Substantiva, Terra hæc ex sese fuerit, ad Seipsam sustentandam, absque Opibus aut Copiis Exterorum; Quippe quæ in Circuitu, quinquies mille & sexcenta Milliaria, plus minùs, contineret; Et maximâ ex parte ferax inprimis esset, & bonitate Soli præstaret; Atque rursùs perpendens Classem & Naves Regni, non segniter applicari & exerceri posse, tam per piscationem, quam per Transportationem & Vecturam, de portu in portum; Necnon per Navigationes ad Insulas quasdam adjacentes, & Imperio huic & Legibus subditas; Tum verò in memoriam revocans, quam felix & florens, eo tempore, Regni hujus Status fuerit; (Ita ut mille modis in deterius, sed vix ullo modo in melius, mutari posset;) Nihil omninò deesse putabat, quò Fines suos Nobiles planè & Heroicos assequeretur, nisi ut, (quantum Humana providentia efficere posset,) Res illas, quæ suo tempore tam fœliciter essent fundatæ & stabilitæ, perpetuitate donaret. Quocirca, inter Leges alias suas Fundamentales, Leges plurimas sanxit, de Introitu Exterorum interdicendo; Qui eo tempore, (licet post Calamitatem* Americanam,) *satis frequens erat: Isthoc Instituto, quia à Novitatibus, & mixturis Morum, metuebat. Verum est, Interdictum Simile, de Introitu Exterorum, Scito veteri, apud* Chinenses *valuisse, atque etiamnum valere. Sed ibi res est despicabilis; Eosque reddidit, Gentem, Curiosam, Imperitam, Timidam, & Ineptam. At* Legislator *noster, in Lege suâ condendâ, diversum longè adhibuit temperamentum. Primùm enim, Iura Humanitatis omnia sarta tecta servavit, in Institutis & Fundationibus suis, pro Levamine & Solatio peregrinorum afflictorum; Quod & vos experti estis.* Ad quod dictum, ut par erat, consurreximus omnes, nosque inclinavimus. Ille perrexit. Rex *idem, cupiens Factis Humanitatis Consilia Politica adjungere: Atque*

quæ Humanitati minimè convenire putans, ut Exteri inviti detinerentur; Nec minùs Rationibus Status non convenire, ut redirent, & Insulæ hujusce Arcana evulgarent; Hanc viam iniit. Constituit, ut ex Exteris, quibus permissum foret in Terram hanc descendere, qui abire vellent, non prohiberentur; Qui autem manere præoptarent, Conditiones & vivendi Facultates à Statu reciperent. In quâ re, visu tam acri polluit, ut post tot seculorum spatia, à Lege hac conditâ, Memoriam nullam habeamus, ne vel Unicæ duntaxat Navis, quæ Reditum prætulit; Atque tredecim tantùm Virorum, temporibus diversis, qui in nostris Navibus reverti elegerunt. Quid autem pauci illi, qui sic redierunt, de Regione hac propalarint, nos fugit. Facilè autem existimare potestis, quicquid retulerint, non aliter quam pro Insomnio quodam, habitum esse. Navigationes autem nostras, ad Partes exteras, visum est, Legislatori nostro, penitùs coercere. In Chinâ hoc non fit. Etenim Chinenses, quò volunt, & possunt, navigant. Quod satis ostendit, Legem illorum, de Exteris arcendis, à pusillanimitate solà, & Metu, provenire. Interdictio autem hæc nostra, unam tantùm recipit Restrictionem; Eámque certè admirabilem: Bonum enim, quod à Communicatione cum Exteris trahi possit, conservat; Malum autem evitat. Id Vobis nunc aperiam. Atque hîc videbor aliquantisper, ab eo quod agitur, digredi; Sed mox, hoc ipsum, ad rem pertinere perspicietis. Intelligetis itaque (Amici mei præchari,) inter Acta illius Regis, unum maximè eminere. Illud est, Fundatio sive Institutio Ordinis cujusdam & Societatis, quam Nos Domum Salomonis vocamus. Nobilissimam dico, (quantum nos arbitramur,) omnium, per Terrarum Orbem, Fundationem; Atque Regni hujusce Luminare magnum. Domus hæc studiis & Contemplationibus, Operum & Creaturarum Dei, dicata est. Putant nonnulli, Nomen traxisse à Fundatore, paululùm corruptum; Ac si deberet dici Solamonæ Domus: Verùm Archiva ipsa Authentica, sic scriptum habent, prout in Sermone quotidiano nunc profertur. Itaque Nomen fluxisse arbitror, à Rege illo Hebræorum, qui apud vos celebris est, nobis autem non ignotus. Habemus enim Portiones aliquas Operum suorum, quæ apud vos desiderantur: Historiam illam Naturalem dico, quam conscripsit de Plantis omnibus; A Cedro Libani, usque ad Hyssopum, quæ de Pariete egreditur; Atque de omnibus Rebus, quibus Vita & Motus inest. Hinc animum meum Cogitatio illa subiit, Regem nostrum, quandoquidem se in multis cum Rege illo Hebræorum, consentire sensit, (qui multis ante eum Annis vixerat,) ejus Titulo Fundationem hanc honorasse. Atque in hanc opinionem præcipuè adducor, quod in Historiis admodum antiquis invenio, Societatem hanc, interdum Domum Salomonis vocari, interdum autem Collegium Operum Sex Dierum. Unde persuasum habeo, Regem illum nostrum præcellentem, ab Hebræis didicisse; Deum, Mundum hunc, & omnia quæ ei insunt, sex Dierum spatio creasse; Ideóque, cùm Domum illam institueret, ad Inquisitionem & Inventionem, Naturæ veræ, & interioris, Rerum omnium; Quo Deus Conditor majorem reciperet Gloriam, ob Fabricam earum; Homines autem uberiorem perciperent Fructum, in usu earum; Indidisse etiam ei illud alterum Nomen; Nimirùm; Collegii Operum sex Dierum. Verùm, ut redeamus tandem, ad id quod nunc agitur. Postquam Rex omnem Subditis Navigationem interdixisset, præterquam in Partes huic Imperio subditas, hanc nihilominùs Ordinationem sancivit: Nimirùm; Singulis duodenis annis, mittendas ex hoc Regno, Naves binas, in Partes Orbis diversas: In utraque Navium harum, tres ex

Fraternitate

Fraternitate Domûs Salomonis, *seorsim vehendos : His in Mandatis dandum, ut Nos, de Rebus, & Statu Locorum illorum, ad quos appellerent, certiores facerent; Præcipuè autem de Scientiis, Artibus, Manufacturis, & Inventionibus Mundi universi; utque, in Reditu, Libros, Instrumenta, Exemplaria in unoquoque genere, ad nos perferrent: Navibus, postquam in Terram* Fratres *exposuissent, redeundum;* Fratribus *autem, usque ad novam Missionem, peregrè manendum : Naves hasce non aliis Mercibus instruendas, quam Commeatûs copiâ bonâ; Nec-non Thesauri satis largâ quantitate, in usum* Fratrum, *ad res eis coemendas, & Homines tales remunerandos, quibus opus esset. Iam verò, ut vobis proferam modos, quibus Vulgus Nautarum coercentur, ne in Terris, ad quas appellunt, dignoscantur; Aut quibus modis, in Terram expositi, sub nomine Nationum aliarum, lateant; Aut ad quæ Loca Navigationes nostræ designatæ sint; Aut quæ Loca novis rursùs Missionibus præfigantur; Atque alias hujus generis Circumstantias, quæ ipsam Practicam partem spectant, mihi proloqui fas non est; Neque multum certè ad Quæstionem vestram conducet. Sic itaque videtis, Commercium nos instituisse; Non pro Auro, Argento, & Gemmis; Non pro Sericis, aut Aromatibus; neque pro aliis quibusvis Rebus Crassis; Sed tantùm pro* Creaturâ Dei *primâ*, Luce *scilicet :* Luce, *inquam, in quacunque tandem Terræ Regione, prorumpente, & germinante.*

Cúmque hæc dixisset, conticuit: Nos etiam aliquandiù silebamus. Reverà enim omnes attoniti eramus, cùm audiremus, Res tam mirabiles, oratione tam probabili recenseri. Ille autem Animos nostros, Cogitationibus aliquibus gravidos sentiens, partui autem non maturos, civiliter admodùm Nos explicuit; Et ad Quæstiones de Itinere, & Fortunis nostris, deflexit: Sub finem autem dixit; *Rectè nos facturos, si Consultationem inter Nos iniremus, de Tempore, pro Morâ nostrâ, à Statu petendo. In quo jussit minimè verecundari Nos; Tempus enim quodcunque nobis postulare visum fuerit, ipse non dubitabat se impetraturum :* Ad quod Dictum surreximus omnes, & humiliter Fimbriam Liripipii sui exosculari cœperimus. Ille autem renuit; & continuò à Nobis discessit. Postquam verò, inter Homines nostros evulgatum fuit, Statum illum, Conditiones Exteris, qui manere vellent, largiri solere; vix ulli eorum persuadere potuimus, ut Navem nostram curarent; Aut quò minùs, *Præpositum* mox adirent, ad Conditiones petendas. Sed, non sine magnâ difficultate, eos tandem cohibuimus, donec ex consensu, quid faciendum esset, statueremus.

Jam autem, tanquam liberos nos rebamur, cùm Metum omnem extremæ ruinæ, depulsum vidimus. Jucundissimè item viximus; Civitatem ipsam, nec-non Pomærium illud, quod Nobis concessum erat, perambulantes : In quo, quæcunque visu digna, aut grata erant, perquirebamus, & spectabamus. Intereà Familiaritatem cum plurimis ex Civitate, iisque non ex inferiore ordine, contraximus : Inter quos, Humanitatem tantam perspeximus, adeóque Consuetudinem tam jucundam & liberam, Peregrinos veluti in sinu amplectendi, & fovendi; ut vix abesset, quin oblivionem, Nobis, omnium eorum, quæ in Patriis nostris chara anteà erant, induceret. Quin & quotidiè incidimus, in res observatu, & relatu, dignissimas. Certè, si ullibi Terrarum Speculum sit, quod Oculos Hominum allicere debeat, & detinere, illud exhibet hæc *Regio.* Evenit, die quodam, ut duo ex nostris invitarentur, ad *Festum* quoddam

(quod

(quod vocant) *Familiæ*. Mos autem celebrandi *Festum* illud, censeri meritò possit, maximè pius, ex ipsa Naturæ Lege depromptus, & Veneratione dignus: Monstrans proculdubiò Nationem illam omni Bonitate refertam esse. Qui talis est. Concessum est, per Leges *Regni*, cuivis, cui vivere contigerit, dum triginta è corpore suo prognatos, simul superstites, viderit; Eosque omnes tertium ætatis annum egressos; *Festum* hoc celebrare. Quod & publico sumptu fit. *Pater Familiæ* (quem *Tirsanum* vocant,) biduò ante *Festum*, tres ex Amicis suis, quos eligere placuerit, sibi advocat; Ac insuper, Magistratûs, Civitatis, aut Oppidi, ubi *Festum* celebratur, præsentiâ honoratur: Omnes autem ex Familiâ, utriusque Sexûs, adesse jubentur. Per Dies hosce duos, *Tirsanus*, cum Amicis illis suis, & Magistratu, circa Bonum Familiæ, consultationem init. Tunc si quæ Discordiæ, aut Lites, in Familiâ, obortæ sint, terminantur, & sedantur. Tunc si qui ex Familiâ, in Paupertatem redacti fuerint, aut quovis modo afflicti; iisdem subveniendi, & necessarium victum suppeditandi, ratio initur. Tunc si qui eorum vitiis addicti, aut genus vitæ iners, & pravum, agant, reprehenduntur, & censuram subeunt. Quinetiam circa Nuptias, & vitæ Conditionem alicui eorum maximè convenientem, Consilium tunc capitur; Et alia similia tractantur, & decernuntur. Magistratus ideò assidet, ut Decreta & Mandata *Tirsani*, si quis fortè ex Familiâ non pareat, Auctoritate suâ muniat, & Executioni demandet: Licet hoc raro admodùm requiratur; Tantam nimirùm, Ordini Naturæ, Obedientiam præstant. Tunc etiam, *Tirsanus*, ex Filiis suis, unum eligit, qui cum eo, in Domo suâ, perpetuò vivat; Qui exinde vocatur, *Filius Vitis*. Ratio Nominis posteà patebit. Die *Festo*, post *Liturgiam* divinam celebratam, progreditur *Tirsanus*, in Aulam quandam amplam, ubi Solennia *Festi* peraguntur: Quæ Aula, à parte superiori, gradum habet unicum Ascensûs: Illic ad Parietem, in Medio, collocatur Cathedra, cum Mensâ, & Peristromate super eam: Supra Cathedram extenditur Conopæum, rotundum, vel Ovatum, ex Hederâ; Hederâ certè, præ nostrâ, plurimùm albescente; Colore, non absimili Folio Populi, quam vocamus Argenteam: Sed aliquanto magis splendido: Viret enim per Hyemem. Conopæum autem, Filis Argenteis, & Byssinis, diversorum colorum, quæ Hederam colligant, eleganter contexitur; Atque Opificium plerunque est alicujus ex Filiabus Familiæ: In vertice, Reticulo tenui, ex Bysso & Argento, velatur: Verùm Materia Conopæi Hedera vera est; Ex quâ, post Solennitatem finitam, Amici Familiæ, Folium aliquod, aut Ramusculum, decerpere amant. Progreditur *Tirsanus*, prole suâ universâ stipatus, Masculis præeuntibus, Fœminis à tergo insequentibus. Sin Mater Familiæ fuerit, quæ Prolem universam pepererit, collocatur ad dextrum Latus Cathedræ, Orchestra quædam, cooperta, cum Ostio secreto, & Fenestris; ubi illa clam sedet. *Tirsanus* postquam ingressus fuerit, in Cathedrâ illâ considet; universâ Familiâ, juxta parietem, tam à tergo, quam à Lateribus Aulæ, super Gradum Ascensûs, secundum Ordinem Ætatis, non habito sexûs discrimine, se sistente, & super pedes erectâ. Cùm consederit, (Aulâ interim frequentiâ haud parvâ refertâ, sed sine turbâ aut strepitu,) post moram nonnullam, ingreditur, ab inferiori parte Aulæ, *Taratannus*; (Quod verbum apud

apud eos significat *Haraldum*;) Cujus Latera tegunt Adolescentuli duo; Quorum unus Rotulum gerit ex splendente illa luteâ Membranâ; Alter Botrum uvarum aureum cum pedicillo sive Caule longâ. *Haraldus*, & uterque Adolescentulus, Palliis sericis, Coloris Thalassini, vestiuntur; Verùm Pallium *Haraldi*, Radios habet aureos, & dimittitur adeò ut Terram nonnihil verrat. *Haraldus*, ter se aliquantulum inclinans, accedit usque ad Gradum Ascensûs, ibique primò in Manum sumit Rotulum. Rotulus iste, Charta Regia est; Et Redituum, Privilegiorum complurium, Exemptionum, & Insignium Honorificorum, *Patri Familiæ*, concessorum, dona continet: Inscribitur autem semper; *Tali, Amico nostro dilecto, & Creditori*: Qui Titulus, à *Rege*, in hoc solummodò casu, tribuitur. Aiunt enim *Regem*, nulli Debitorem esse, nisi ob Propagationem Subditorum. Sigillum huic Chartæ affixum, est *Regis* Effigies, Auro insculpta: Atque quamvis hujusmodi Chartæ, ex officiò, & tanquam jure, expediantur; pro arbitrio tamen, secundum Numerum & Dignitatem Familiæ, variantur. Hanc Chartam perlegit *Haraldus*, uoce altâ; Dumque legitur, *Tirsanus* se in Pedes erigit, à duobus Filiorum suorum, quos delegerit, supportatus. Tum *Haraldus* super Gradum ascendit, & *Tirsano* Chartam in manus tradit: Quo facto, ab omnibus qui adsunt, Acclamatio magna fit, Linguâ suâ, quæ hoc significat; *Fœlices sunt Populi Bensalem.* Deinde *Haraldus*, ab Adolescentulo altero Botrum uvarum recipit, qui (ut diximus) Aureus est, tam Caule, quam Uvis ipsis; sed uvæ eleganter colorantur; Atque, si Masculi ex Familiâ, numero excedant Fœminas, uvæ purpureæ sunt, cum Sole parvo in vertice posito; sin Fœminæ Mares, uvæ virides sunt, cum Lunâ crescente in vertice. Uvæ autem Numerum Liberorum Familiæ exæquant. Iste etiam Racemus aureus, ab *Haraldo* traditur *Tirsano*; Qui eundem statim Filiò illi, quem anteà elegerat, ut secum in Domo maneret, tradit: Is autem perpetuò eum ante Patrem gestat, quoties in publicum progreditur, tanquam Insigne Honoris; Atque inde Nomen (ut dictum est,) *Filii vitis*, accipit. Peractâ hac solennitate, *Tirsanus* se recipit; Atque post Moram aliquam interjectam, rursùs ad prandium egreditur, ubi sedet sub Conopæo solus; Neque cuivis ex Liberis, cujuscunque Gradus aut Dignitatis, unà sedere conceditur; Nisi fortè fuerit ex *Domo Salomonis*; Servitium Mensæ præstant Masculi ex Familiâ, qui hoc faciunt, quoties ei aliquid subministrant, in Genua procumbentes: Fœminæ autem, tantùm iuxta parietem, circunstant. Pars Aulæ, quæ infra Gradum est, Mensas habet utrinque sitas, pro Convivis; Quibus decorè admodùm, & ordine bono, ministratur: Sub finem autem Prandii, (Quod apud illos, in maximis suis solennitatibus, non ultra sesqui-horam durat,) cantatur Hymnus, pro Ingenio Componentis variatus; (Habent enim Poetas optimos;) Subjectum verò ejus, perpetuò sunt Laudes, *Adami, Noachi*, & *Abrahami*; Quorum primi duo, universi Generis Humani Parentes extiterunt; Tertius, *Pater Fidelium*. Concluditur tamen semper, cum Gratiarum Actione, propter Nativitatem *Servatoris* nostri; *In quo Universæ Terræ Generationes Benedictionem consequuntur.* Finito prandio, *Tirsanus* iterùm se recipit; Atque solus subducitur in Locum interiorem, ubi preces secretas fundit: Dein progreditur tertiò, ut Benedictionem suam impertiat,

impertiat, universis Liberis suis, qui eum circumstant, ut prius. Tum eos nominatim, ad se, singulos vocat, prout ei placuerit; Licet raro Ætatis Ordo immutetur. Persona quæ vocatur, (Mensâ prius semotâ,) continuò in Genua, ante Cathedram procumbit. *Pater* autem Manus Capiti ejus imponit, atque ei benedicit in hæc Verba: *Fili Bensalem, (aut Filia Bensalem,) Pater tuus dicit; Ille, per quem Auram vitalem hausisti, Verbum loquitur; Benedictiones Patris Æterni, Principis Pacis, & Columbæ sanctæ, descendant super te, & dies peregrinationis tuæ, reddant multos & bonos.* Hanc Benedictionem singillatim impertit. Quod si aliqui ex Liberis Masculis, Virtute & Meritis præcelluerint, (modò numerum duorum non excedant,) post Benedictionem generalem, seorsim eos vocat: Manus autem super Humeros eorum extendens, illis stantibus, sic infit; *Fili, benè habet quod natus es, da Deo gloriam, & in finem persevera.* Atque unà ei Monile tradit, in figuram spicæ Frumenti, formatum; Quod is semper postea, in Fronte Turbani, aut Galeri sui, portat. Hoc peracto, ad Musicam & Saltationem, & Hilaritates id genus alias, apud eos usitatas, pro residuo Diei, se accingunt. Atque iste est Modus, *Festum* illud celebrandi.

Intra paucos dies sequentes, Amicitiam & Familiaritatem cum Mercatore quodam Civitatis illius, cui nomen *Ioabin*, contraxi. Erat autem *Iudæus* & *Circumcisus*. Paucas enim quasdam *Iudæorum* Stirpes, inter eos nunc degentes, habent, quibus Religionem suam permittunt: Quam veniam faciliùs indulgere possunt, quandoquidem *Iudæi* illi, à *Iudæis* in reliquis Orbis partibus, Moribus longè diversi sunt. Nam cùm *Iudæi* alii, Nomen *Christi* odio habeant, atque adversus Populum, inter quem degunt, secretam & inveteratam Malitiam foveant; Hi contrà, *Servatori* nostro, Attributa plurima sublimia reddunt; Nationem autem *Bensalem* amant impensissimè. Sanè vir iste, de quo loquor, confiteri semper solebat, *Christum* natum fuisse ex Virgine; Atque Homine mero majorem extitisse: Tum narrare solebat, quod *Deus* eum Seraphim, qui Thronum suum stipant, præfecit; vocabat eum etiam quandoque *Viam Lacteam*, quandoqne *Eliam Messiæ*, & aliis compluribus Nominibus magnis eum insigniebat. Quæ omnia, licet Divinâ *Christi* Majestate, longè inferiora sint, à stilo tamen *Iudæorum* cæterorum multum differunt. Regionis autem *Bensalem* laudandæ, Idem nullum faciebat finem: Quin & credi voluit, ex Traditione quorundam *Iudæorum*, illic degentiũ Populum *Bensalem*, ex stirpe *Abrahami*, per alium Filium, quem *Nachoram* vocat, fuisse; Quin & *Mosem*, per secretam quandam *Cabalam*, Leges illas, quibus populus de *Bensalem* hodiè utitur, condidisse: Atque in Adventu *Messiæ*, cum confessurus sit *Hierosolymis*, in Throno suo, *Regem Bensalem* ad pedes ejus sessurum; Cæteris *Regibus* ad distantiam longam amotis. Veruntamen, somnia ista *Iudaica* si seponas, vir fuit admodùm prudens, & doctus, & Consilii profundi; Quique Legum & Consuetudinum Gentis illius *Bensalem* perquam gnarus extitit. Inter Sermones alios die quodam, fortè dixeram, me Relatione illâ, quam è quibusdam ex nostris acceperam, circa Consuetudinem illorum, in celebrando *Festo* quod vocant, *Familiæ*, magnoperè delectatum esse; Neque enim videbar mihi, unquam de solennitate aliquâ inaudivisse, in quâ Natura tam insigniter præsideret. Quoniam verò Familiarum

 Propagatio,

Propagatio ex Nuptiali copulâ procedit, cupiebam aliquid ex eo rescire; Tum circa Leges & Consuetudines ipsorum circa Nuptias; Tum utrùm Matrimonia intemerata conservarent; Tum denique utrùm Polygamiæ inter illos interdiceretur? Quandoquidem Nationes, quæ Subditorum Propagationi tantoperè studerent, Polygamiam plerunque tolerarent. *Ad hæc respondit; Non sine caussâ certè, Institutionem illam excellentem,* Festi Familiæ, *laudas. Quin & experientiâ apud nos comprobatum est,* Familias *illas, quæ ex* Festi *illius Benedictione participârunt, mirificè postea semper floruisse. Verùm arrige aures modò, & narrabo tibi quod scio. Intelliges, sub sole vix reperiri, Gentem ullam tam castam, quam hæc de* Bensalem; *Nec ab omni labe, & pollutione adeò puram. Virginem Mundi planè dixerim. Memini me legisse, in uno ex Libris vestris* Europæis, *de sancto inter vos* Eremitâ, *qui spiritum Fornicationis videre cupiit; Atque parvum, deformem, & turpem* Æthiopem, *illicò ei apparuisse: Quod si Spiritum Castitatis* Bensalem, *videre expetisset, proculdubio in Formâ* Cherub *alicujus, pulchri & gloriosi, ei apparuisset. Nihil enim inter Mortales pulchrum, aut Admiratione dignum, præ Gentis istius Animis castissimis. Quamobrem, notum tibi velim, nulla inter eos esse Lupanaria, prostibula nulla, nullas Meretrices conductitias, neque aliquid hujusmodi. Imò, non sine detestatione quadam mirantur, vos in* Europâ *talia tolerare: Aiunt, vos Nuptias de officio suo deturbasse: Nuptiæ enim in remedium Concupiscentiæ illicitæ institutæ sunt; Concupiscentia autem Naturalis, ad Nuptias instar stimuli est. Verùm, cùm Hominibus Remedium, corruptis suis Cupiditatibus, magis gratum adsit, Nuptiæ ferè expelluntur. Itaque, innumeros apud vos videre est, qui uxores non ducunt; sed Cælibatum potiùs impurum, & libidinosum præoptant, quam Iugum Matrimonii honorabile. Multi insuper, qui Vxores ducunt, serò hoc faciunt, cum Iuventutis Flos & Robur evanuerint. Sin fortè Matrimonium contrahant, quid aliud est Matrimonium illis, quam Mercatura mera? In quo Affinitas, aut Dos, aut Existimatio quæritur; Cum desiderio nonnullo, (sed tamen tanquam Rei indifferentis,) sobolis: Minimè autem, fidelis illa, inter Virum & Fœminam, Nuptialis unio, quæ in principio instituta est, in Mentem venit. Neque etiam fieri potest, ut illis, qui tam magnam partem Ætatis & Roboris sui, adeò viliter consumpserunt, Liberi, (pars nostri altera,) omninò in pretio sint. Quin & durante vinculo Matrimonii, num-nam Res hæc in melius vertitur; ut fieri debuit, si excessus isti, Necessitatis solummodò caussâ, tolerarentur? Nequaquàm: Manent autem Desideria eadem, etiam post Matrimonium, in Matrimonii ipsius Dedecus & Opprobrium. Neque enim Lupanarium Frequentatio, aut Consuetudines Meretriciæ, in Maritis magis, quam in cælibem vitam agentibus, puniuntur. Ad novos autem Amores Proclivitas, & Meretricium Amplexuum Delectatio, (ubi peccatum in Artem conversum est,) Nuptias reddit Rem insipidam, & veluti Onus, aut Tributum quoddam. Audiunt, hæc à vobis defendi, utpote, ad majora Mala evitanda, tolerata; veluti, Adulteria, Virginum Constuprationem, Libidinem contra Naturam, & similia. Verùm Prudentiam hanc censent esse præposteram; Eamque vocant, Conditiones* Lothi; *Qui ut Hospites à Contumeliâ eximeret, Filias obtulit. Imò ulteriùs dicunt; Ex hoc parum aut nihil lucrifieri; Cùm Vitia eadem, & Appetitus pravi, usque maneant, & abundent: Quandoquidem Libido illicita, instar Fornacis sit; ubi si Flammam omninò contineas, ilico extinguitur;*

extinguitur; *Sin Exitus aliquis detur*, *furti*. *Quantum verò ad Amores Masculorum*, *istos ne fando quidem nôrunt*. *Neque tamen Amicitias*, *per universum Orbem*, *magis fideles*, *& inviolatas*, *reperies*. *Atque*, *ut verbo dicam*, (*Sicut antea quoque dixi*,) *non ullibi legi*, *tantam vigere Castitatem*, *quantam in hac Terrâ*. *Quin & Sermo apud eos usitatus est*; Qui impudicus est, sui Reverentiam perdit: *Reverentia autem sui*, *secundum* Deum & *Religionem*, *Vitiorum omnium Frænum potentissimum*.

Hæc cùm dixisset; *Judæus* ille, vir egregius, paulisper tacuit. Atque Ego, licet Audiendi, magis quam Loquendi, cupidus; Decorum tamen existimans, ut dum ille aliquantisper respiraret, ipse protinus non silerem, hoc tantùm dixi; *Me ad eum*, *Verbis illis usurum*, *quibus usa est ad Eliam*, *Vidua Sareptana*; *Venisse eum*, *ad revocanda in memoriam nobis peccata nostra*; *Quodque ingenuè confiteri oportet*; *Abundare Iustitiam Bensalem plus quam Europæorum*. Ad quæ Verba paululùm se inclinavit, & Sermonem hoc modo continuavit.

Leges etiam habent circa Nuptias, *complures prudentissimas sanè*, *& honestissimas*. *Polygamiam non tolerant*. *Sanxerunt*, *ut nec Nuptiæ celebrentur*, *nec Contractus de Nuptiis futuris fiant*, *nisi post Mensem*, *à tempore*, *quo uterque mutuò se primùm conspexerunt*. *Nuptias absque consensu Parentum factas*, *irritas quidem non habent*, *sed Hæreditate mulctant*: *Etenim talium Nuptiarum Liberos duabus Tertiis Hæreditatis privant*. *Equidem*, *in* Libro *cujusdam è vestris*, *de Rep. quadam Imaginariâ*, *legi*; *ubi Matrimonium contracturis*, *se invicem nudos conspicere*, *permittitur*. *Hoc illi non probant*. *Etenim Contumeliæ loco ducunt*, *ut quis*, *post Notitiam tam familiarem*, *rejiciatur*: *Veruntamen*, *propter Defectus in Viris*, *& Mulieribus complures secretos*, *qui Matrimonium posteà infœlix reddere possint*, *more utuntur magis Civili*: *Prope oppida singula*, stagna *duo habent*; *Quæ vocant* stagna Adami & Evæ; *ubi permissum est*, *uni ex Amicis Viri*, *atque itidem alteri ex Amicis Fœminæ*, *spectare eos separatim in Balneo lavantes*.

Dúmque hoc modo colloquerémur, venit quidam, qui *Nuncius* videbatur, indutus Tunicâ pictâ & inauratâ; qui *Iudæum* allocutus est. Unde ad me vertit, & dixit; *Ignoscas mihi*, *obsecro*; *sine mora hinc accersor*. Postridiè manè, rursùs ad me venit *Iudæus*; Lætabundus, ut videbatur, & dixit: *Perlatus heri est Nuncius*, *ad Præfectum Urbis*, *intra dies septem*, *accessurum huc unum ex Patribus Domûs Salomonis*. *Duodecim jam Anni elapsi sunt*, *ex quo ullum eorum hîc vidimus*. *Adventus ejus solennis futurus*, *Caussa in occulto*. *Curabo*, *ut tibi & sociis tuis*, *locus commodus appareatur*, *unde Celebritatem Ingressûs ejus spectare possitis*. Gratias ei egi, & dixi; Nuncium hunc, de Accessu ejus, mihi pergratissimum esse.

Die constituto, ingressus est *Pater*. Vir fuit Staturæ, & Ætatis, mediocris, Aspectu decorus, Vultum præ se ferens quasi Miserantis. Vestitus erat Togâ, ex Panno nigro, sincero, cum Manicis largis, & Capâ. Vestis interior ex Lino erat, elegantissimo certè & albissimo, usque ad pedes demissa, cum Balteo itidem candido, ex Lino. Liripipium etiam gestabat circa Collum, ex Lino purissimo. Chirothecas habebat sumptuosas, & Gemmis ornatas. Calceos Hyacinthinos ex Holoserico. Collum usque ad Humeros nudum. Galerus, figurâ Galeæ erat, aut *Monteræ*, ut vocant *Hispani*: sub quâ propendebant Cincinni ejus, sub-

 crispi,

crispi, & modo decenti compositi. Color eorum subniger; Quemadmodùm & Barbæ; Quæ in figuram rotundam tonsa erat. Vehebatur autem in Cathedrâ splendidâ, sine Rotis, Lecticæ more; Binis Equis, magnificè phaleratis, ex Holoserico Cæruleo, Auro intexto, Cathedram ad utrunque finem supportantibus; Unà cum duobus Cursoribus, ad utrunque latus Cathedræ, pari ornatu. Cathedra ex Cedro erat, Inaurata, atque Crystallo ornata: Nisi quod pars anterior Quadras haberet ex Sapphiris, Auro interstinctis; Posterior autem similes ex smaragdis Coloris Peruviani. Etiam in Medio Verticis Cathedræ, Sol erat, ex Auro radians; Et in fronte ejus *Cherub parvus*, Alis expansis, ex Auro itidem. Operimentum Cathedræ erat Pannus, ex Filis Aureis, cum Serico Cœruleo. Cathedram præibant quinquaginta Juvenes, in Tunicis laxis, ex Serico albo, ad Tibiam mediam; Et Tibialibus ex Serico itidem albo; Calceis autem ex Holoserico cæruleo, & Galeris ex eodem, cum plumis elegantibus diversorum Colorum, Galerum ambientibus, in Formam Chordæ. Proximè ante Cathedram incedebant duo viri, Capitibus nudis, vestiti Linteo albo, usque ad Talos demisso, & succincti, Calceis itidem ex Holoserico cæruleo: Qui gestabant, alter Crucem, alter Pedum Pastorale: Neutrum ex Metallo, sed Crucem ex Xylo-balsamo, Pedum ex Cedro. Equites comitabantur nulli, nec ante, nec pone Cathedram; Eâ (credo) ratione, ut Tumultus omnis, et Strepitus, evitarentur. Post Cathedram sequebantur Magistratus & Fraternitates Urbis. Sedebat solus, super Pulvinar, ex Holoserico quodam hirsutiore, Coloris Cærulei: Sub pedibus autem Vestem stragulam habebat, ex Serico item, Colorum diversorum, similem Persicæ quidem, sed elegantiorem. Dextram, quâ ibat, sustulit nudam, Populo benedicens, sed cum silentio. Plateæ ita erant ordinatæ, ut via ampla pateret, nullibi interclusa; Neque (credo) Acies unquam in Exercitu, ordinata meliùs fuit, quam Populus, eo tempore, in Plateis. Quin & intra Fenestras ipsas, non indecenter stabant Spectatores; Sed quisque velut ordine suo locatus. Celebritate finitâ, *Iudæus* mihi dixit; *Per aliquot jam dies, detinebor, quò minus Vobiscum, pro solito, & ut cupio, versari possim; Eò quod à Præfecto Vrbis, Munus mihi demandatum est, ut Viro huic summo inservirem.* Triduò post, *Iudæus* ad me reversus est, & dixit; *Bonis Avibus hùc advenistis; Pater enim Domûs Salomonis, de vestrâ in hac Vrbe morâ, certior factus est: Mihique mandavit, ut renunciem vobis, se universam societatem vestram ad Conspectum suum admissurum; Seorsim etiam, cum uno aliquo vestrûm, quem ad hoc deligetis, collocuturum. Cui rei diem perendinum designavit. Quoniam autem vos, benedictione suâ impertire, in animo habet; Tempus antemeridianum præstituit.* Die & Horâ præfixis venimus: Ego autem, à Sociis meis, ad privatum illud Colloquium, deputatus sum. Invenimus eum, Cubiculo specioso, Aulæis splendentibus instructo, & Tapetibus strato, absque ullo Gradu Ascensûs ad Cathedram ubi sedebat. Sedebat super solium humile, magnificè ornatum; supra Caput autem habebat Conopæum, ex Serico cæruleo, Auro eleganter intertexto. Conclave Hominibus vacuum erat; nisi quod ab utroque Latere Solii, Honoris ergô, stabat servus, albis vestibus indutus. Vestis ejus

ejus interior, similis fuit illi, quâ amictum eum vidimus in plateâ. Sed loco Togæ, indutus erat pallio, cum Capâ, ex panno nigro, admodùm sincero, circa Humeros revincto. Sub ingressum nostrum, prout edocti fueramus, inclinavimus nos submissè; Cumque propè Solium accessissemus, erexit se in pedes; Dextram ejus exutâ Chirothecâ attollens, in modum Benedicentis: Nos autem singuli, Fimbriam Liripipii sui, proni, exosculati sumus. Hoc facto, reliqui ex sociis meis recesserunt; Ego autem solus mansi. Tunc innuit Adolescentulis, ut illi quoque se subducerent; Meque juxtà assidere voluit, atque *Linguâ Hispanicâ*, ad hunc modum, exorsus est.

Benedicat tibi Deus, *Fili mi; Gemmâ præcipuâ, ex iis quas habeo, te impertiar: Etenim haud gravabor, propter* Dei *&* *Hominum Amorem, Statum verum* Domûs Salomonis *tibi revelare. Fili, ut perspicuè cognoscas Statum verum* Domûs Salomonis, *hoc ordine procedam. Primò declarabo* Finem Fundationis *nostræ: Secundò* Apparatum *&* Instrumenta, *quibus ad* Opera *instruimur: Tertiò* Officia distincta, *&* Functiones, *quæ* Sociis *nostris assignantur: Postremò*, Ordinationes, *&* Ritus, *quibus utimur.*

Finis Fundationis *nostræ, est Cognitio Caussarum, & Motuum, ac Virtutum interiorum in Naturâ; Atque Terminorum* Imperii *Humani prolatio, ad omne possibile.*

Apparatus *autem, &* Instrumenta *nostra, hæc sunt. Habemus* Cavernas *amplas, & profundas, diversarum Altitudinum. Profundissimæ earum deprimuntur usque ad sexcentas Orgyas. Atque nonnullæ ex iis effossæ sunt subter magnos Montes; Adeò ut si Altitudinem Montis, atque Altitudinem Cavernæ, simul conferas, profunditatem habent, aliquæ earum, trium Milliarium. Reperimus enim Altitudinem Montis, usque ad planum, & Altitudinem* Cavernæ *à plano, idem reverà esse; Utrunque, æquè à Sole, & Radiis Cœlestibus, & Aere aperto, remotum. Has* Cavernas Regionem infimam *vocamus. Iisdem autem utimur, ad omnes Coagulationes, Indurationes, Refrigerationes, & Conservationes Corporum. Utimur etiam iis, ad Mineras Naturales imitandas; Atque ad productionem novorum Metallorum Artificialium, ex Materiis & Cæmentis, quæ ibi præparamus, & in multos Annos sepelimus. Utimur illis quandoque, (quod mirum*

videri

videri posit,) ad Curationem quorundam Morborum, & prolongationem vitæ, in aliquibus Eremitis, *qui illic vivere præoptant, benè instructi omnibus rebus necessariis; Qui certè vivacissimi sunt; A quibus etiam multa addiscimus.*

Habemus etiam alias Sepulturas *Corporum naturalium, & Materiarum; Non in Concavo aliquo, sed in ipsâ Terrâ contiguâ, ubi complura Cæmenta condimus, ut* Chinenses *condunt* Porcellanum *suam. Sed nos ea habemus majori varietate, & nonnulla ex iis elegantiora, quam* Porcellana Chinensis. *Quin et habemus* Stercorationum, *et* Fimorum, *varietatem magnam, Item* Congestionum *et Massarum aliarum, quæ Terram impinguant, et fertilem reddunt.*

Habemus Turres *præaltas; Quarum altissimæ, usque ad altitudinem Semi-miliaris, lineâ perpendiculari, insurgunt. Nonnullæ verò earum supra Montes excelsos sitæ; Ita ut, si Altitudinem Montis, et Altitudinem* Turris, *simul componas, extenditur Altitudo in aliquibus earum, usque ad tria Miliaria ad minimum. Hæc autem Loca* Regionem supremam *appellamus; Æstimantes Aeris Tractum universum, inter supremam et infimam, pro* Regione Aeris *Mediâ. Utimur his* Turribus, *prout Altitudinibus et sitibus earum diversis convenit, ad Insolationes, Refrigerationes, Conservationes, et ad Meteôra diversa spectanda; Veluti Ventos, Pluvias, Nives, Grandines, et aliqua ex Meteôris Ignitis. Atque etiam, supra eas, in aliquibus Locis, sita sunt, Habitacula* Eremitarum, *quos quandoque visitamus; Atque insuper, quid observare debeant, edocemus.*

Habemus Lacus *magnos, tam salsos, quam dulces; Utimur autem iis, ad suppetendos nobis Pisces; Aves item palustres et Aquaticas, omnis generis. Utimur etiam iis ad Sepulturas Corporum nonnullorum Naturalium. Differentiam enim Operationis invenimus, in Rebus, quæ in Terrâ sepeliuntur, aut in Aere subterraneo, & iis quæ in Aquâ submerguntur. Habemus* Stagna, *in quorum nonnullis, Aqua dulcis precolatur ex salsâ; In aliis autem, per Artem, Aqua dulcis in salsam mutatur. Habemus insuper* Rupes, *in medio Maris, & Loca quædam Aprica ad Littora ipsa, pro quibusdam Operibus efficiendis, in quibus Aura Maris requiritur. Habemusquoque* Gurgites *rapidos, et* Cataractas, *ad usum complurium Motuum violentorum: Ad simi-*

similem usum, habemus Machinas *complures, quæ ventos excipiant, multiplicent, & roborent.*

Habemus etiam Puteos *multos, &* Fontes *Artificiales, ad Imitationem Naturalium Scaturiginum, & Balneorum, factos; Vitriolo, Sulphure, Calybe, Ære, Plumbo, Nitro, & Aliis Mineralibus tinctos: Habemus insuper* Puteos, *& Receptacula parva, ad Rerum multarum Infusionem; Ubi Aqua, (Currens scilicet,) Virtutem Corporum, melius & vivacius, quam in Vasis, & Catinis, excipit. Inter quos habemus aliquos, in quibus conficitur* Aqua, *quam vocamus,* Paradisi, *per præparationes quasdam nostras, valde salubris & efficax facta, ad sanitatem, & Longævitatem.*

Habemus etiam Ædificia *ampla & spatiosa, in quibus* Imitamenta & Repræsentationes Meteororum *exhibemus: veluti, Nivis, Grandinis, Pluviæ, Pluviarum Artificialium ex Corporibus mistis non Aquis, Tonitruum, Fulgurum, Coruscationum, & Generationum Insectorum et Animalculorum in Aere; veluti Ranarum, Muscarum, Locustarum, et aliorum.*

Habemus etiam Cubicula *nonnulla, quæ* Cubicula Sanitatis *vocamus, ubi Aerem ad libitum tingimus, & temperamus, prout ad Curationes Complurium Morborum, et Conservationem Valetudinis, conducere, et proprium esse, judicamus.*

Habemus etiam Balnea *pulchra, et ampla, ex diversis Mixturis, ad Curationem complurium Morborum, & Corporis Humani Restaurationem ab Arefactione: Alia item ad Roborationem, et Confortationem Nervorum, Partium Vitalium, atque ipsius Corporis succi & substantiæ.*

Habemus etiam Pomaria, *et* Hortos, *amplos, et varios; In quibus, non tam Nobis cordi est, Pulchritudo Ambulacrorum et similium, quam varietas Terræ, et Soli, diversis* Arboribus *et* Herbis *proprii. Aliqui autem eorum,* Arboribus *et* Baccis *consiti sunt, ad Potuum complura Genera conficienda, præter Vineas. In his etiam Experimenta facimus, Insitionum, et Inoculationum,* Arborum, *tam Silvestrium, quam Fructiferarum, quæ multos et magnos Effectus producunt. Atque efficimus per Artem, in iisdem* Pomariis

mariis & Hortis, *ut Fructus & Flores proveniant citius aut serius, quam pro tempestate suâ : Item, ut minoribus intervallis, pullulent, germinent, & fructum ferant, quam Naturâ suâ consueverunt.* Arbores *etiam et* Plantas *grandiores efficimus, quam pro Naturâ suâ ; Et Fructus earum majores et suaviores ; Atque Sapore, Odore, Colore, et Figurâ, differentes à specie suâ : Et multos ex iis ita præparamus, ut ad* Usus Medicinales *valeant. Habemus etiam Modos ; per quos* Plantæ *complures, per solas Terræ mixturas, absque semine, exurgere, et crescere faciamus : Atque etiam novas, et incognitas* Plantas, *educimus, à vulgaribus differentes ; Atque* Plantas, *ex unâ specie, in aliam transmutamus.*

Habemus etiam Septa, *et* Vivaria, *pro* Bestiis, *et* Avibus, *omnigenis : Quibus, non tam propter Novitatem et Raritatem, quam ad Dissectiones, et Experimenta Anatomica, utimur ; ut ab iis, quid fieri possit, circa Corpus Humanum, lucem accipiamus. In quibus, mirabiles multos Effectus reperimus ; Veluti vitæ in iis Continuationem, licet nonnullæ Partes, quas vos pro vitalibus habetis, perierint, aut extractæ fuerint ; Resuscitationem nonnullarum, quæ specie tenus, mortuæ erant ; et similia. Experimentum etiam sumimus super illas, Venenorum omnium, et Antidotorum, et aliorum Medicamentorum, tam Chirurgicorum, quam Medicinalium ; ut Corpori Humano meliùs caveamus. Arte etiam reddimus alias majores, & proceriores, quam pro Naturâ suâ ; Econtrà, alias Nanas facimus, & Staturâ justâ privamus : Præterea alias feraciores, & partu numerosiores, reddimus, quam Natura earum fert ; Econtrà, alias steriles, & Generationi ineptas. Etiam Colore, Figurâ, & Animositate, eas multis modis variamus. Procuramus etiam Mixturas & Copulationes Animalium diversarum specierum, quæ novas species produxerunt ; Neque tamen eas steriles, prout communis fert Opinio. Insuper, complura Genera Serpentium, Vermium, Muscarum, Piscium, ex putrefactione producimus ; Quorum nonnulla in perfectas species maturantur, sicut Aves, aut Bestiæ, aut alii Pisces ; Et sexu discriminantur, & generant. Neq; tamen casu hoc facimus, sed satis novimus, ex quali Materiâ, quale Animal sit producibile.*

Habemus etiam Piscinas *particulares, ubi similia experimur* in

in Piscibus, quæ priùs de Bestiis, & Avibus, diximus.

Habemus etiam Loca *propria, ad Generationem ejusmodi* Vermium, & Muscarum, *quæ vobis incognitæ, & inprimis utiles sunt: Quales sunt apud vos* Bombyces, & Apes.

Non te remorabor, commemorando quales habemus Domus, *pro conficiendis,* Vino, Sicerâ, Cervisiâ, & *aliis* Potibus; *Aut pro* Panibus *omnimodis conficiendis: Aut* Culinas, *in quibus conficiuntur & præparantur Iura, Cibi rari & inusitati, ad Effectus speciales.* Vina *habemus ex Uvis:* Potus *item ex aliis Succis Fructuum; Decoctionibus Granorum & Radicum; Et Mixturis Mellis, Sacchari, Mannæ, Fructuum multorum (sicut in Uvis faciunt) passorum; Etiam ex Lachrymis Arborum, & Medullis Arundinum.* Potus *autem isti sunt Ætatum diversarum; Nonnulli usq; ad Annum quadragessimum servati. Habemus etiam* Potus Medicatos *ex Infusionibus & Mixturis diversarum Radicum, Herbarum, Aromatum; Quin & additis quandoque Carnibus, Ovis, Lacticiniis, & aliis Esculentis; Ex quibus Potibus nonnulli sunt instar Cibi & Potûs conjunctim; Adeò ut Complures, præsertim ætate decrepitâ, ex illis solis vivant, cum exiguo, aut nullo usu, Cibi, aut Panis. Atque ante omnia contendimus, ut* Potus *tenuissimarum Partium conficiamus; quo faciliùs in Corpus se insinuent, sed absque omni Mordacitate, Acrimoniâ, aut Corrosione: Adeò ut nonnulli eorum, super Dorsum Manus impositi, post exiguam moram, insensibiliter fermè ad palmam penetrabunt; Qui tamen, Linguam, aut Palatum, non mordebunt. Habemus etiam* Aquas *quas ita maturamus, ut Nutritivæ planè fiant, & in* Potus *excellentes evadant; unde Complures alio* Potu *uti nolint.* Panes *habemus ex diversis Granis, Radicibus, Nucibus, & Glandibus; Aliquos etiam ex Carnibus, & Piscibus arefactis; Cum Fermentorū, & Salitionum, Generibus variis; Quorū alii, mirum in modum, Appetitum excitant; Alii ita Nutritivi sunt, ut ex iis solis, absq; alio Cibo, complures vivant; Qui tamen longævi plerunque sunt.* Cibos *habemus, quos ita tundimus, inteneramus, & mortificamus, sed tamen absque aliquo Gradu Putredinis, ut Calor Stomachi debilis eos facilè in Chylum bonum vertat; Non minùs quam Calor Stomachi fortis, operari possit in Cibos communes.* Genera *quædam* Cibi, Panis, & Potûs, *habemus, quæ sumpta, diutiùs quam pro consueto, Iejunium tolerare, facient: Alia item, quibus qui insuescunt, Carne fiunt*

duriore, & solidiore, quam anteà: Tum & Robur ipsorum, ad Motum quemlibet, augetur & intenditur.

Habemus etiam Dispensatoria, *vel* Officinas Pharmacorum: *In quibus facile est existimare, cùm nos tantâ copiâ & varietate Plantarum, & Animalium, præ vobis in* Europâ *abundamus; (Etenim satis novimus quid apud vos inveniatur;)* Simplicia *item,* Pharmaca, & Ingredientia *ad* Medicinas, *tantò debere esse magis varia, & multiplicia. Ibi quoque* Pharmaca *habemus, Ætatum diversarum, & Fermentationis diuturnæ. Quantum verò ad* Medicinarum Præparationes, *non solum* Distillationes *omnigenas exquisitas, & Separationes, habemus; Præcipuè autem per Calores lenes; Et Percolationes, per diversa Lintea, Lanea, Ligna, imò & Substantias solidiores; sed multò magis Componendi Modos Excellentes, per quos Compositorum Incorporationem talem assequimur, ut videantur fermè simplicia Naturalia.*

Habemus etiam Artes *complures* Mechanicas, *vobis incognitas; Et Materias per eas confectas; Veluti* Papyros, Lintea, Serica, Textilia, Consuta ex Plumis *elegantissimè splendoris mirabilis;* Tincturas & Infectiones Colorum *pulcherrimas; Et alia complura. Quin &* Officinas *etiam aliquarum Artium prædictarum; Tam earum, quæ in usum communem receptæ non sunt, quam earum quæ sunt. Etenim scire debes, ex iis quæ jam recensui, Complura per universum Regnum in usu esse; Quamvis, si ab Inventione nostrâ fluxerint, eorum quandoque Exemplaria, tanquam primigenia, & optimè elaborata, in Domo nostrâ retinemus.*

Habemus etiam Fornaces *valdè diversas, quæque Gradus* Calorum *diversos, exhibent & servant;* Caloris *scilicet Acris & Celeris; Robusti & Pertinacis; Lenis & Moderati; Sufflati, Tranquilli; Humidi, Sicci; & similium. Sed ante omnia* Calores *ministramus, ad Imitationem* Caloris Solis, *& Cœlestium, qui pertranseunt Inæqualitates multiplices, & veluti Orbes, Progressus, & Periodos, per quas Opera Mirabilia educimus. Necnon habemus Imitationes* Caloris *Fimorum; Et Ventrium Animalium; Atque Sanguinis & Corporum ipsorum; Fœnôrum, & Herbarum dum Humidæ sunt congestarum & conclusarum; Calcium vivarum; & Rerum aliarum. Item habemus* Instrumenta, *quæ* Calorem *excitant, per Motum tantùm: Atque insuper* Loca *ad* Insolationes *fortes; Et rursus* Loca subterranea, *quæ vel*

Naturâ

Naturâ, vel Arte, Calores excitant. Hos Calores diversos exhibemus, prout Natura Operationis, quam designamus, postulat.

Habemus etiam Domus Perspectivæ, ubi Experimenta exhibemus omnium Luminum, & Radiationum; Omnium quoq; Colorum: Atq; ex Corporibus Diaphanis & Incoloratis, repræsentamus Colores singulos; Non in Formâ Iridum gliscentes, (ut fit in Gemmis, & Prismatibus,) sed per se, simplices, & constantes. Prætereà exhibemus omnem Radiorum Multiplicationem; Adeò ut Lumen ejaculemur, ad distantias magnas; illiq; eam Virtutem, & Fortitudinem, indimus, ut per hujusmodi Lumen, cerni possint Lineæ & Puncta tenuissima. Exhibemus omne Genus Luminum tinctorum, & Coloratorum; Atque omnes Elusiones & Deceptiones Visus, in Figuris, Magnitudinibus, Motibus, Coloribus; Omnes Demonstrationes Umbrarum, & Imaginum in Aere volitantium. Invenimus quoque Media complura, apud vos ignota Luminis Originalis producendi, ex diversis Corporibus. Rursùs, Artificia invenimus, per quæ Objecta valdè remota, in Oculos incurrant; Veluti, in Cœlo, & aliis Locis remotis. Imò etiam quæ propè sunt, tanquam ex longinquo ostendimus, & quæ ex longinquo tanquam propè, fictas ad libitum exhibentes distantias. Prætereà habemus Oculorum Adminicula, quæ Bisoculis vestris, & Speculis, usu, longè præstant. Habemus etiam Artificia, & Perspicilla, quibus Corpora minuta & pusilla, distinctè & perfectè cernimus; veluti membra, & Colores, Muscarum exiguarum, & Vermium; Grana & Glacies in Gemmis aliàs non visibiles; plurima in urinis, & sanguine, aliàs item non visibilia. Porrò exhibemus Artificiales Irides, Halones, Circulos, Vibrationes & Trepidationes Luminis. Deniq; exhibemus omnes Modos Reflectionis, Refractionis, & Conduplicationis Objectorum.

Habemus etiam Gemmas omnium Generum, multásq; earum pulcherrimas, & vobis incognitas: Item Crystalla, & Vitra diversorum Generum; Inter ea autem quædam ex Metallis vitrificatis, & nonnullis Materiis aliis, præter eas, ex quibus apud vos Vitra conficiuntur. Tum complura etiam Fossilia, quæ vos non habetis. Magnetes item Virtutis prodigiosæ; Et Lapides alios raros, tam Naturales, quam Artificiales.

Habemus etiam Domos Sonorũ, ubi experimur & demonstramus Sonos omnes, eorumq; Generationes. Habemus Harmonias, quæ

apud vos in usu non sunt; Miscentes non tantum Beta *illud acutum & molle, ut Vos, sed* Quadrantes Sonorum; *Et* Sonos *tremulos aliquos dulcissimos. Habemus* Instrumenta *complura* Musica, *quæ vobis nondum innotuerunt; Aliqua eorum Melodiam exhibentia suaviorem, quam vestra.* Campanas *quoque &* Tintinnabula *Soni jucundissimi. Exhibemus* Sonos *exiles tanquam magnos & graves; Graves similiter tanquam extenuatos, & acutos. Dein fingimus* Trepidationes *plurimas* ex Sonis, *qui in Ortu suo primo integri sunt. Exhibemus atque Imitamur,* Sonos *omnes Articulatos, & Literas; Item* Voces, *& Cantus, Quadrupedum, & Avium. Habemus quoque* Adminicula Auditûs, *quæ* Auribus *apposita, majorem in modum, Sensum ipsum,* & Sonorum *Delationem, promovent. Habemus Vocum Reflexiones, (quas* Ecchô *dicitis,) complures mirabiles, & Artificiales; Vocem non tantum multipliciter repercutientes & jactantes; sed earum alias Vocem augentes, alias extenuantes: Nonnullas autem earum vocem Articulatam reddentes differentem ab Originali. Habemus ultimò,* Modos deferendi Sonos, *in* Tubis, *&* Concavis *aliis, ad magnam distantiam, atque in Lineis tortuosis.*

Habemus etiam Domos Suffituum & Odorum; *ubi & Experimenta* Saporum *adjungimus.* Odores *ibi, (quod mirum videri possit,) multiplicamus & fortificamus. Imitamur* Odores *Naturales, efficientes ut* Odores *omnigeni ex aliis mixturis expirent, quam ex genuinis. Similiter etiam* Sapores *imitamur, ita ut Gustum, quamvis accuratum, planè fallant. In* Domo *hac continetur insuper* Confectionarium, *ubi conficimus* Bellaria, Placentas, *& hujusmodi alia, tam Humida, quam Sicca: Imò & condimus ea, cum Rebus aliis dulcibus, gratissimis, præter Saccharum, & Mel.* Vina *ibi conficimus jucundissima,* Lacticinia, Jura, Salsamenta, & Acetaria, *grata certè ad Gustum, & Vobis minimè in usu.*

Habemus etiam Domus Machinarum, *ubi præsto sunt* Machinæ, & Organa, *ad omnia Genera Motuum. Ibi tentamus celeriores educere* Motus, *quam apud vos ullos habetis, sive ex Sclopetis vestris minoribus, sive aliâ quacunque* Machinâ. *Tentamus item* Motus *reddere faciliores, & intentiores, eos multiplicando per Rotas, & Modos alios. Tum* Motus *educimus fortiores & potentiores, quam vos habetis, in majoribus vestris*

Bom-

Bombardis, & Basiliscis quibuscunque. Exhibemus Tormenta Bellica, & Machinas, *omnis generis*; *Novas* Mixturas Pulveris Pyrii; Ignes Græcos *in Aquâ ardentes, & inextinguibiles:* Ignes missiles *in omni varietate, tam ad Voluptatem, quam ad Usum. Imitamur ibi* Avium volatus; *Gradus quosdam habemus, & Commoditates* Vecturæ per Aerē, *instar Animalium Alatorum.* Naves *habemus,* & Scaphas, *quæ subter Aquas navigare possint, & Pelagi Furores meliùs perferre:* Cingula *etiam ad natandum, & suffulcimenta. Habemus* Horologia *complura exquisita; & alios* Motus *Aeris & Aquarum, in Orbem, & per vices, revertentes; Item* Motus *nonnullos perpetuos. Imitamur* Motus *Animalium, in* Simulachris *eorum; Veluti, in* Simulachris *Hominum, Quadrupedum, Avium, Piscium, & Serpentum. Alios deniq; habemus* Motus, *Æqualitate insignes, & subtilitate.*

Habemus etiam Domum Mathematicam, *ubi* instrumenta *omnia, tam* Geometrica, *quam* Astronomica, *exquisitissima, repræsentantur.*

Habemus etiam Domum Præstigiarum, *ubi omnimodas* Præstigias, Imposturas, & Illusiones, *& earum* Fallacias, *exhibemus. Facilè autem credetis, Nos, qui tot habèmus verè Naturalia, quæ Admirationem moveant; posse etiam infinita Hominum Sensibus imponere, si ea in Miraculum ornare, exaltare, & vellemus. Verùm Nos omnem* Imposturam, & Mendacium; *odio habemus. Quinetiam Sociis omnibus Domûs nostræ, sub pœnâ Ignominiæ & Mulctæ, severè interdiximus, ne quid ex Naturalibus Artificioso Appartu ementitum, ostentent; Sed purum solum, & ab omni Fuco, & Affectatione Miraculi, immune. Atque hæ sunt, (Fili,)* Domûs Salomonis *Divitiæ.*

Quantum ad Functiones & Munera Sociorum *nostrorum; Duodecim habemus, qui in Regiones exteras navigant, sub aliarum* Nationum *nomine; (Nostram enim Terram non revelamus;) Qui Libros, Materias & Exemplaria Experimentorum, ad Nos perferunt. Hos* Mercatores Lucis *vocamus.*

Tres habemus, qui Experimenta, quæcunque in Libris inveniuntur, colligunt. Hos Deprædatores *vocamus.*

Tres habemus, qui Experimenta Artium omnium Mechaniarum; Atque etiam Scientiarum Liberalium; Insuper & Practicarum

Ecticarum omnium, quæ in Artem non coaluerunt, colligunt. Hos Venatores *appellamus.*

Tres habemus, qui ad nova Experimenta se accingunt, prout ipsis expedire visum fuerit. Hos Fossores, *sive* Operatores in Mineris, *vocamus.*

Tres habemus, qui Experimenta Reliquorum supradictorum, in Titulos, & Tabulas, digerunt; ut Intellectus in ea melius agere possit, ad eliciendas ex iis Observationes, & Axiomata. Hos Divisores *vocamus.*

Tres habemus, qui ad hoc ordinantur, ut in Experimenta Sociorum *suorum introspiciant; & ex iis extrahant, & comminiscantur Inventa, quæ ad usum vitæ, & Practicam spectent; Nec-non quæ inserviant Scientiis, non solùm quoad Opera, sed etiam ad liquidas Caussarum Demonstrationes; Modos eliciendi Naturales Divinationes; Atque facilem & manifestam Informationem, quæ sint in Corporibus singulis Partes latentes, quæ Virtutes?* Hos Euergetas *appellamus.*

Tum verò post multos Sociorum *universorum Conventus & Consultationes, qui Labores & Collectiones priores, penitùs introspiciunt, & quasi ruminantur; Tres habemus, quibus Curæ est, ex iis quæ jam sub oculis sunt, nova Experimenta, Lucis sublimioris, atque in Naturam altiùs penetrantia, excitare, & dirigere.* Hos Lampadas *vocamus.*

Tres habemus, qui Experimenta ita injuncta & mandata re exequuntur, eorumq; successus referunt. Hos Insitores *vocamus.*

Postremò, tres habemus, qui Inventiones & Revelationes priores in Naturâ, per Experimenta, in Observationes Majores, Axiomata, & Aphorismos, *erigunt, & promovent; Quod faciunt, non-nisi Consultatione, & Colloquio, priùs habitis, cum* Sociis *universis.* Hos Interpretes Naturæ *appellamus.*

Habemus etiam, (ut Res ipsa postulat,) Novitios quosdam, & Tyrones; ut successio Hominum ad Experimenta & Axiomata designatorum, non intercidat; Præter Famulos multos & Ministros, tam Viros, quam Mulieres: Hoc etiam apud Nos in more est, ut accuratè deliberemus, quæ ex Inventis & Experimentis nostris, in lucem eductis, evulgari conveniat, quæ autem minimè. Quin-etiam Iure-jurando nos omnes astringimus, ad ea celanda, quæ celari decrevimus: Etsi nonnulla ex iis, cum consensu, interdùm Regi, *aut*

Senatui,

Senatui, *revelemus: Alia autem omnino intra* Notitiam *nostram, cohibemus.*

Quantum ad Ordinationes, *&* Ritus *nostros; Habemus* Porticus *duas, spatiosas, & pulchras. In quarum una, ordine collocamus,* Exemplaria *rariorum omnium & præstantiorum* Inventionum; *In alterâ autem,* Statuas Inventorum *insigniorum. Ibi* Statuam *videre est* Columbi *vestri, qui primus* Indias Occidentales *aperuit. Itidem* Fabricatoris primi Navium. *Item* Monachi *vestri, qui primus* Tormenta *invenit* Ignea, *&* Pulverem Pyrium. *Item* Inventoris Musicæ. *Item* Inventoris Literarum. *Item* Inventoris imprimendi typis. *Item* Inventoris Phænomenorum Astronomiæ. Item Inventoris operandi *in* Metallis. *Item* Inventoris Vitri. *Item* Inventoris Fili Bombycini. *Item* Inventoris Vini. *Item* Inventoris Segetum & Panis. *Item* Inventoris Sacchari. *Atque* Inventores *hosce omnes, apud Nos servamus, ex Traditione magis certâ & fideli, quam apud vos habetur. Deinde habemus* Statuas, Inventorum *complurium insigniorum ex nostris, qui Res, & Opera Nobilia invenerunt: Quæ cum ipsi non videritis, Descriptiones eorum facere, nimis longum esset; Tam in iisdem rectè intelligendis, proclive erit errare. Etenim* Inventori *Rei cujusq; dignioris,* Statuã *mox erigimus; Eique* Honorarium *satis liberale elargimur.* Statuarum *istarum, Aliæ ex ære sunt; Aliæ ex* Marmore, *& Lapide Lydio; Aliæ ex Cedro, & aliis Lignis quibusdam pretiosis, inauratis, & adornatis; Ex Ferro Aliæ; Aliæ ex Argento; Quædã ex Auro.*

Habemus etiam Hymnos *quosdam, &* Liturgiarum *Formas, quas quotidiè cantamus, & recitamus; Quibus Laudes, ac Iubilæa, & Gratiarum Actiones resonamus* Deo, *propter mirabilia Opera sua:* Precum *item Formulas quasdam, quibus Auxilium & Benedictionem ejus imploramus; ut labores nostros dirigere & illuminare dignetur; Atque in bonos usus, & sanctos, convertere.*

Postremò, apud nos in usu est, præcipuas in Regno Urbes, *subinde adire, & visitare; In quibus, (prout occasio se offert) talia* Inventa *utilia revelamus, qualia Nobis visum fuerit. Prædicimus etiam, antequam adveniant, (Id quod ad* Naturales Divinationes *pertinet,)* Morbos Epidemicos, Pestes, Animalium noxiorum Examina, Famem, Tempestates & Procellas, Terræ-Motus, Inundationes Aquarum, Cometas, Anni Temperaturam, & *alia:*

alia: Quinetiam Consilia super Rebus hisce damus, & quid Populo facere conveniat, ad Præventiones, & Remedia, hujusmodi Malorũ.

Cúmque hæc dixisset, se in pedes erexit: Ego autem, ut edoctus fueram, in genua procubui; unde Dextram Capiti meo imponens, dixit: *Benedicat tibi Deus, Fili mi; Huic itidem Relationi, quam feci, Deus benedicat. Licentiam tibi concedo, in Bonum Gentium aliarum eandem evulgandi. Siquidem Nos hîc in sinu Dei vivimus; Natio aliis penitùs incognita.* Hæc locutus discessit: Assignaverat autem bis mille circiter Aureos, Muneris loco, Mihi et Sociis meis numerandos. Largitores enim magni sunt, ubicunque venerint, &c.

Reliqua perficere non vacabat.

Errata.

Pag. 13. lin. 10. *post, Venerabilis, deest* Comma. pag. 38. lin. 44. *Curiæ,* lege, *Curia.* p. 57. 4. *Raptu Adulterio,* l. *Raptu & Adulterio.* 58. 25. *Ci cui,* l. *Si cui.* 59. 21. *Implicatu,* l. *Implicatum.* 61. 46. *Ergastullum,* l. *Ergastulum.* 67. 44. *Diuturnum,* l. *Diuturnam.* 72. 31. *bonæ,* l. *bonâ.* 74. 11. *Interruptionem,* l. *in Interruptionem.* Ibid. 31. *post, reliquos, dele* Comma. 83. 27. *croum,* l. *eorum.* 84. 14. *Omes,* l. *Omnes.* 98. 15. *post Celeritate conjunctâ, pone* Periodum. 107. 1. *Ignotorum,* l. *Ignitorum.* 110. 7. *Antiquitatis,* l. *Antiquitates.* 119. 19. *Aristonomiâ,* l. *Astronomiâ.* Ibid. 43. *Et rei,* l. *Ei rei.* 134. 11. *Ailinerus.* l. *Ailmerus.* 136. 29. *Victiora.* l. *Victoria,* 142. 17. *quædam,* l. *quadam.* 146. 6. *aditâ,* l. *additâ.* 164. 35. *Eriget,* l. *irriget.* 168. 8. *sit,* l. *fit.* 172. 16. *amicæ,* l. *amicè.* 174. 14. *Cheval.* l. *Che Val.* 200. 1. *Inconstanitâ* l. *Inconstantiâ.* Ibid. 38. *post, Paucorum, pone* Periodum. 203. 28. *meliùs,* l. *melius.* 204. 3. l. *Uxores, Filii, Nepotes.* 206. 26. *at,* l. *ad.* 215. 40. *Vtrùm in meticulosis,* l. *Verùm in meticulosis.* 223. 22. *rejiciantur,* l. *dejiciantur.* 227. 8. *Fortunatas,* l. *Fortunatos.* 231. 15. *quæ,* l. *qui.* 235. 3. *Alterum,* l. *Alteram.* 252. 1. *post, inquit ille, pone* Periodum. 284. 12. *antiquissimus,* l. *antiquissimis.* 290. 32. *Formam,* l. *Famam.* 316. 6. *ferre,* l. *ferè.* Ibid. 17. *humani,* l. *Generis humani.* 322. 36. *ut veluti.* l. *et veluti.* 355. 14. *vastissimi,* l. *vastissimæ.* 363. 37. *aprcio,* l. *aprico.* 376. 33. *procolatur,* l. *percolatur.* 383. 22. *Exaltare, & vellemus,* l. *& exaltare vellemus.* Ibid. 26. *Appartu,* l. *Apparatu.*

FINIS.

Francisci Baconi

BARONIS

DE

VERVLAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

TRACTATVS

De Dignitate & Augmentis Scientiarum.

Qui est

Instaurationis Magnæ Pars prima.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,

Typis IOH. HAVILAND.

Prostant ad Insignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*, apud *Iocosam Norton* & *Richardum Whitakerum*.

1638.

Aa2

Imprimatur.

Reverendissimo in CHRISTO *Patri, & Dom. D. Arch. Cant. Sacellanus Domesticus,*

Decemb. 17. 1637. GVIL. BRAY.

Guilielmus Rawley

Sacræ Theologiæ Doctor,

Illustrissimi Domini,

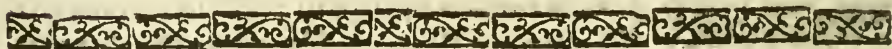
D. FRANCISCI BACONI,

Baronis de Verulamio, Vice-Comitis SANCTI ALBANI, Sacellanus, *Lectori S.*

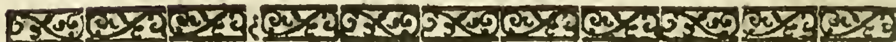

Um *Domino* meo placuerit, eo me dignari Honore, ut in edendis *Operibus* suis, operâ meâ usus sit; non abs re fore existimavi, si *Lectorem* de aliquibus, quæ ad hunc *Præsentem Tomum* pertinent, brevitèr moneam. Tractatum istum, de *Dignitate & Augmentis Scientiarum*, ante Annos Octodecim, edidit Dominatio sua, Linguâ Patriâ, in duos tantummodò Libros distributum; & *Regiæ suæ Majestati* dicavit, quod & nunc facit. Non ita pridèm Animum adjecit, ut in Latinam Linguam verteretur. Inaudierat siquidèm illud apud Exteros expeti: Quinetiàm solebat subinde dicere, *Libros Modernis Linguis conscriptos, non ita multò post Decocturos.* Ejus igitur *Translationem*, ab insignioribus quibusdam Eloquentiâ Viris elaboratam, propriâ quoque Recensione castigatam, jam emittit. Ac *Liber Primus* certè, quasi mera *Translatio* est, in Paucis admodùm mutatus: At reliqui *Octo*, qui *Partitiones Scientiarum* tradunt, atq; unico antè Libro continebantur, ut *Novum Opus*, & nunc primùm editum, prodit. Caussa autem

tem præcipua, quæ Dominationem suam movit, ut Opus hoc retractaret, & in plurimis amplificaret, ea fuit; Quod in *Instauratione Magnâ* (quam diù posteà edidit) *Partitiones Scientiarum*, pro primâ *Instaurationis* Parte constituit; quam sequeretur *Novum Organum*; dein *Historia Naturalis*; & sic deinceps. Cùm igitur reperiret Partem eam de *Partitionibus Scientiarum* jam pridèm elaboratam, (licet minùs solidè quam Argumenti Dignitas postularet) optimum fore putavit, si retractaretur, & redigeretur in opus justum & completum. Atque hoc pacto, Fidem suam liberari intelligit, de Primâ Parte *Instaurationis* præstitam. Quantum ad *Opus* ipsum, non est Tenuitatis meæ, de eo aliquid præfari. Præconium ei, quod optimè conveniat, existimo futurum illud, quod Demosthenes interdùm dicere solebat de rebus gestis Atheniensium veterum; *Laudatorem iis dignum esse solummodò Tempus*. *Deum Opt: Max:* obnixè precor, ut pro *Dignitate Operis*, Fructus Uberes, diuturnique, & *Auctori*, & *Lectori*, contingant.

Francisci

Francisci Baconi
BARONIS
DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBRI IX.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,
Typis IOH. HAVILAND.

Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,
apud RICHARDVM WHITAKERVM.
1638.

PARTITIONES SCIENTIARVM, & Argumenta Singulorum CAPITVM.

LIB. II.

CAPVT I.

P*Artitio Vniversalis* Doctrinæ Humanæ, *in* Historiam; Poesim; Philosophiam : *Secundum tres Facultates Intellectûs*; Memoriam; Phantasiam; Rationem : *Quodque eadem Partitio competat etiam* Theologicis.

CAP. 2.

P*Artitio* Historiæ *in* Naturalem; *&* Civilem : Ecclesiasticâ, *&* Literariâ, *sub* Civili *comprehensis* : *Partitio* Historiæ Naturalis, *ex* Subjecto *suo*, *in* Historiam Generationum; Præter-Generationum; *&* Artium.

CAP. 3.

P*Artitio* Historiæ Naturalis *Secunda*, *ex* Usu *&* Fine *suo*, *in* Narrativam; *&* Inductivam : *Quódque* Finis *nobilissimus* Historiæ Naturalis *sit*, *ut ministret*, *& in ordine sit*, *ad* condendam Philosophiam; *quem* Finem *intuetur* Inductiva. *Partitio* Historiæ Generationum, *in* Historiam Cœlestium; Historiam Meteororum; Historiam Globi Terræ & Maris; Historiam Massarum, *sive* Collegiorum Majorum; *&* Historiam Specierum, *sive* Collegiorum Minorum.

CAP. 4.

P*Artitio* Hiſtoriæ Civilis, *in* Eccleſiaſticam; Literariam; *&* (*quæ Generis Nomen retinet*) Civilem: *Quódque* Hiſtoria Literaria *deſideretur: Ejus conficiendæ Præcepta.*

CAP. 5.

D*E* Dignitate, & Difficultate Hiſtoriæ Civilis.

CAP. 6.

P*Artitio prima* Hiſtoriæ Civilis (Specialis) *in* Memorias; Antiquitates; & Hiſtoriam Juſtam.

CAP. 7.

P*Artitio* Hiſtoriæ Juſtæ, *in* Chronica Temporum; Vitas Perſonarum; & Relationes Actionum: *Earum Partium Explicatio.*

CAP. 8.

P*Artitio* Hiſtoriæ Temporum, *in* Hiſtoriam Univerſalem; & Particularem. *Vtriuſque Commoda, & Incommoda.*

CAP. 9.

P*Artitio ſecunda* Hiſtoriæ Temporum, *in* Annales; & Acta Diurna.

CAP. 10.

P*Artitio ſecunda* Hiſtoriæ Civilis (Specialis,) *in* Meram; & Mixtam.

CAP. 11.

P*Artitio* Historiæ Ecclesiasticæ, *in* Ecclesiasticam Specialem; Historiam ad Prophetias; & Historiam Nemeseos.

CAP. 12.

DE Appendicibus Historiæ, *quæ circa* Verba *Hominum* (*quemadmodùm* Historia *ipsa circa* Facta) *versantur*: *Partitio earum in* Orationes; Epistolas; & Apophthegmata.

CAP. 13.

DE *secundo Membro Principali* Doctrinæ Humanæ, *nempe* Poesi. *Partitio* Poeseos *in* Narrativam; Dramaticam; & Parabolicam. *Exempla* Parabolicæ *tria proponuntur*.

LIB. III.

CAP. 1.

P*Artitio* Scientiæ *in* Theologiam; & Philosophiam. *Partitio* Philosophiæ *in* Doctrinas tres: *De* Numine; *De* Naturâ; *De* Homine. *Constitutio* Philosophiæ Primæ, *ut Matris communis omnium.*

CAP. 2.

DE Theologiâ Naturali: & Doctrinâ *de* Angelis & Spiritibus, *quæ ejusdem est* Appendix.

CAP. 3.

P*Artitio* Naturalis Philosophiæ, *in* Speculativam; & Operativam: *quódque illæ duæ*, & *in Intentione* Tractantis, & *in Corpore* Tractatûs, *segregari debeant*.

CAP.

Cap. 4.

P*Artitio* Doctrinæ Speculativæ *de* Naturâ, *in* Physicam (Specialem;) & Metaphysicam : *Quarum* Physica Caussam Efficientem, & Materiam; Metaphysica Caussam Finalem, & Formam, inquirit. *Partitio* Physicæ (*Spec*:) *in* Doctrinas *De* Principiis Rerum; *De* Fabricâ Rerum, *sive de* Mundo; & *de* Varietate Rerum. *Partitio* Doctrinæ *de* Varietate Rerum, *in* Doctrinam *de* Concretis; & Doctrinam *de* Abstractis: *Partitio* Doctrinæ *de* Concretis, *rejicitur ad easdem Partitiones, quas suscipit* Historia Naturalis. *Partitio* Doctrinæ *de* Abstractis, *in* Doctrinam *de* Schematismis Materiæ; & Doctrinam *de* Motibus. *Appendices duæ* Physicæ Speculativæ: Problemata Naturalia; Placita Antiquorum Philosophorum. *Partitio* Metaphysicæ, *in* Doctrinam *de* Formis; & Doctrinam *de* Caussis Finalibus.

Cap. 5.

P*Artitio* Operativæ Doctrinæ *de* Naturâ, *in* Mechanicam; & Magiam : *Quæ respondent Partibus* Speculativæ : Physicæ Mechanica; Metaphysicæ Magia : *Expurgatio Vocabuli* Magiæ. *Appendices duæ* Operativæ : Inventarium Opum Humanarum; & Catalogus Polychrestorum.

Cap. 6.

D*E Magnâ* Philosophiæ Naturalis, *tam* Speculativæ, *quam* Operativæ, *Appendice* Mathematicâ; *Quódque inter Appendices potiùs poni debet, quam inter* Scientias Substantivas. *Partitio* Mathematicæ, *in* Puram; & Mixtam.

LIB. IIII.

Cap. I.

P*Artitio* Doctrinæ *de* Homine, *in* Philosophiam Humanitatis; *&* Civilem. *Partitio* Philosophiæ Humanitatis, *in* Doctrinam *circa* Corpus Hominis; *&* Doctrinam *circa* Animam Hominis. *Constitutio unius* Doctrinæ generalis *de* Naturâ, *sive de* Statu *Hominis. Partitio* Doctrinæ *de* Statu Hominis, *in* Doctrinam *de* Personâ Hominis; *&* *de* Fœdere Animi *&* Corporis. *Partitio* Doctrinæ *de* Personâ Hominis, *in* Doctrinam *de* Miseriis Hominis; *&* *de* Prærogativis. *Partitio* Doctrinæ *de* Fœdere, *in* Doctrinam *de* Indicationibus; *&* *de* Impressionibus. *Assignatio* Physiognomiæ, *&* Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ *de* Indicationibus.

Cap. 2.

P*Artitio* Doctrinæ *circa* Corpus Hominis, *in* Medicinam; Cosmeticam; Athleticam; *&* Voluptariam. *Partitio* Medicinæ *in Officia tria: viz. in* Conservationem Sanitatis; Curationem Morborum; *&* Prolongationem Vitæ. *Quódque Pars postrema de* Prolongatione Vitæ *disjungi debeat à duabus reliquis.*

Cap. 3.

P*Artitio* Philosophiæ Humanæ *circa* Animam, *in* Doctrinam *de* Spiraculo; & Doctrinam *de* Animâ Sensibili, *sive* Productâ. *Partitio secunda ejusdem* Philosophiæ, *in* Doctrinam *de* Substantiâ; *&* Facultatibus Animæ; & Doctrinam *de* Usu, *&* Objectis Facultatum. *Appendices duæ* Doctrinæ *de* Facultatibus Animæ; Doctrina *de* Divinatione Naturali; *&* Doctrina *de* Fascinatione. *Distributio* Facultatum Animæ Sensibilis, *in* Motum; & Sensum.

LIB. V.

Cap. I.

P*Artitio* Doctrinæ *circa* Usum & Objecta Facultatum Animæ Humanæ, *in* Logicam; & Ethicam. *Partitio* Logicæ, *in* Artes Inveniendi; Judicandi; Retinendi; & Tradendi.

Cap. 2.

P*Artitio* Inventivæ, *in* Inventivam Artium; & Argumentorum: *Quódque prior harum (quæ eminet)* desideretur. *Partitio* Inventivæ Artium, *in* Experientiam Literatam; & Organum Novum. *Delineatio* Experientiæ Literatæ.

Cap. 3.

P*Artitio* Inventivæ Argumentorum, *in* Promptuariam; & Topicam. *Partitio* Topicæ, *in* Generalem; & Particularem. *Exemplum* Topicæ Particularis, *in Inquisitione*, *De* Gravi & Levi.

Cap. 4.

P*Artitio* Artis Judicandi, *in* Judicium *per* Inductionem; & *per* Syllogismum. *Quorum prius aggregatur* Organo Novo. *Partitio prima* Judicii per Syllogismum, *in* Reductionem Rectam; & Inversam. *Partitio secunda ejus, in* Analyticam; & Doctrinam *de* Elenchis. *Partitio* Doctrinæ de Elenchis, *in* Elenchos Sophismatum; Elenchos Hermeniæ; & Elenchos Imaginum, *sive* Idolorum. *Partitio* Idolorum, *in* Idôla Tribûs; Idôla Specûs; & Idôla Fori. *Appendix* Artis Judicandi, *viz.* *De* Analogiâ Demonstrationum pro Naturâ Subjecti.

Cap.

CAP. 5.

P*Artitio Artis* Retinendi *sive* Retentivæ, *in* Doctrinam de Adminiculis Memoriæ; *&* Doctrinam de Memoriâ ipsâ. *Partitio* Doctrinæ de Memoriâ ipsâ, in Prænotionem; *&* Emblema.

LIB. VI.

CAP. I.

P*Artitio* Traditivæ, *in* Doctrinam de Organo Sermonis; Doctrinam de Methodo Sermonis; *&* Doctrinam de Illustratione Sermonis. *Partitio* Doctrinæ de Organo Sermonis, *in* Doctrinam de Notis Rerum; De Locutione; *&* De Scriptione. *Quarum duæ Posteriores* Grammaticam *constituunt*, *ejúsq;* Partitiones *sunt*. *Partitio* Doctrinæ *de* Notis Rerum, *in* Hieroglyphica; *&* Characteres Reales. *Partitio secunda* Grammaticæ, *in* Literariam; *&* Philosophantem. *Aggregatio* Poeseos quoad Metrum, *ad* Doctrinam *de* Locutione. *Aggregatio* Doctrinæ de Ciphris, *ad* Doctrinam de Scriptione.

CAP. 2.

DOctrina de Methodo Sermonis *constituitur ut Pars* Traditivæ *Substantiva & Principalis*. *Nomen ei inditur* Prudentia Traditivæ. *Enumerantur* Methodi *Genera diversa*; *&* *subjunguntur eorum Commoda, & Incommoda.*

CAP. 3.

D*E* Fundamentis & Officio Doctrinæ de Illustratione Sermonis, *sive* Rhetoricæ. *Appendices tres* Rhetoricæ, *quæ ad* Promptuariam *tantummodò pertinent*; Colores Boni

&

& Mali, tam Simplicis quam Comparati; Antitheta Rerum; Formulæ Minores Orationum.

CAP. 4.

A*Ppendices generales duæ* Traditivæ: Critica; & Pædagogica.

LIB. VII.

CAP. I.

P*Artitio* Ethicæ, *in* Doctrinam *de* Exemplari; *&* Georgica Animi. *Partitio* Exemplaris (*scilicet* Boni) *in* Bonum Simplex; *&* Bonum Comparatum. *Partitio* Boni Simplicis, *in* Bonum Individuale; *&* Bonum Communionis.

CAP. 2.

P*Artitio Boni* Individualis, *vel* Suitatis, *in* Bonum Activum; & Bonum Passivum. *Partitio* Boni Passivi, *in* Bonum Conservativum; *&* Bonum Perfectivum. *Partitio* Boni Communionis, *in* Officia Generalia; *&* Respectiva.

CAP. 3.

P*Artitio* Doctrinæ *de* Culturâ Animi, *in* Doctrinam *de* Characteribus Animorum; De Affectibus; *&* De Remediis, *sive* Curationibus. *Appendix* Doctrinæ *ejusdem*, *de* Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

LIB. VIII.

CAP. I.

P*Artitio* Doctrinæ Civilis, *in* Doctrinam de Conversatione; Doctrinam de Negotiis; *&* Doctrinam de Imperio, *sive* Repub.

CAP.

CAP. 2.

P*Artitio* Doctrinæ de Negotiis, *in* Doctrinam de Occasionibus Sparsis; *&* Doctrinam de Ambitu Vitæ. *Exemplum* Doctrinæ *de* Occasionibus Sparsis, *ex* Parabolis *aliquibus* Salomonis. *Præcepta de* Ambitu Vitæ.

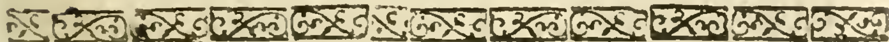
CAP. 3.

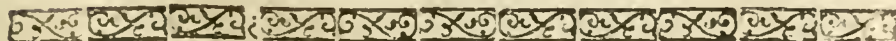
P*Artitiones* Doctrinæ de Imperio, *sive* Repub. *omittuntur: Tantùm Aditus fit ad* Desiderata *duo:* Doctrinam *de* Proferendis Finibus Imperii; *&* Doctrinam *de* Justitia Universali, *sive de* Fontibus Juris. Exempla *utriusque.*

LIB. IX.

CAP. I.

P*Artitiones* Theologiæ Inspiratæ *omittuntur: Tantùm Aditus fit ad* Desiderata *tria :* Doctrinam *de* Legitimo Usu Rationis Humanæ in Divinis ; Doctrinam de Gradibus Unitatis in Civitate Dei ; *&* Emanationes Scripturarum.

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER PRIMUS.

SUB Veteri Lege, Rex Optime, erant & ſpontaneæ Oblationes, & quotidiana Sacrificia; hæc ex rituali cultu, illæ ex piâ Alacritate profectæ. Arbitror equidem deberi tale quidpiam Regibus à Servis ſuis; ut ſcilicet quiſque non ſolùm Muneris ſui Tributa, ſed & Amoris Pignora deferat. Atque in prioribus illis, ſpero me minimè defuturum; In poſteriori autem genere, dubitavi quid potiſſimùm ſumerem: Satius autem viſum eſt, hujuſmodi aliquid deligere, quod potiùs ad Perſonæ tuæ Excellentiam, quàm ad Negotia Coronæ ſpectaret.

Ego ſæpiſſimè de Majeſtate tuâ, ut debeo, cogitans (miſſis aliis ſive Virtutis, ſive Fortunæ tuæ Dotibus) magnâ prorsùs afficior admiratione, cùm intueor Excellentiam earum in te Virtutum, Facultatumque, quas

quas Philosophi Intellectuales vocant: Capacitatem Ingenii tot & tanta complexam, Firmitudinem Memoriæ, Prehensionis Velocitatem, Judicii Penetrationem, Elocutionísque Ordinem simul & Facilitatem: Subit profectò Animum quandóque Dogma illud Platonicum, quo asseritur, *Scientiam nihil aliud esse quàm Reminiscentiam; Animúmque naturalitèr omnia cognoscere, nativæ luci, quam specus corporis obumbraverat, subinde redditum.* Certè hujus rei, (si in quo alio) relucet in Majestate tuâ Exemplum insigne; cui adeò prompta est Mens ad concipiendam Flammam, ubi vel levissima eam excitaverit objecta Occasio, vel minima alienæ Cognitionis scintilla affulserit. Quemadmodùm igitur, de Regum sapientissimo, Sacra perhibet Scriptura, *Cor illi fuisse tanquam Arenam Maris*; cujus quanquam Massa prægrandis, Partes tamen minutissimæ; sic Mentis indidit Deus Majestati tuæ crasim planè mirabilem, quæ cùm maxima quæque complectatur, minima tamen prehendat, nec patiatur effluere: Cùm perdifficile videatur, vel potiùs impossibile in Naturâ, ut idem Instrumentum, & grandia Opera, & pusilla aptè disponat. Quantum ad Elocutionem tuam, occurrit illud Cornelii Taciti de Augusto Cæsare; *Augusto*, inquit, *profluens, & quæ principem virum deceret, eloquentia fuit.* Sanè si rectè rem perpendamus, omnis Oratio aut laboriosa, aut affectata, aut Imitatrix, quamvis alioquin excellens, nescio quid servile olet, nec sui juris est. Tuum autem dicendi genus verè Regium est, profluens tanquàm à Fonte, & nihilominùs, sicut Naturæ Ordo postulat, Rivis diductum suis, plenum facilitatis fœlicitatísque, imitans neminem, nemini imitabile. Atque sicut in Rebus tuis, quæ tam ad Regnum, quàm ad Domum tuam spectant, Virtus videtur cum Fortunâ certare; Mores scilicet optimi cum fœlici Regimine; Spes tuæ olim patientèr & piè cohibitæ, cum faustâ & opportunâ speratorum adeptione, Thori Conjugalis sancta fides, cum fructu Conjugii beato, in Sobole pulcherrimâ; Pia, & Principe Christiano dignissima ad pacem propensio, cum simili vicinorum Principum inclinatione, in idem votum fœlicitèr conspirantium; sic & in Intellectûs tui Dotibus, non levior exoritur lis & æmulatio, si eas, quæ à Naturâ ipsâ præbitæ sunt & infusæ, cum instructissimâ gazâ multiplicis Eruditionis, & plurimarum Artium Scientiâ committamus. Neque verò facile fuerit Regem aliquem post Christum natum reperire, qui fuerit Majestati tuæ, Literarum Divinarum, & Humanarum varietate, & culturâ comparandus. Percurrat, qui voluerit, Imperatorum & Regum seriem, & juxta mecum sentiet. Magnum certè quiddam præstare Reges videntur, si delibantes aliorum Ingenia ex compendio sapiant, aut in Cortice Doctrinæ aliquatenùs hæreant, aut denique literatos ament, evehantque. At Regem, & Regem natum, veros Eruditionis Fontes hausisse, imò ipsummet Fontem Eruditionis esse, propè abest à Miraculo. Tuæ verò Majestati, etiam illud accedit, quod in eodem Pectoris tui Scrinio, Sacræ Literæ cum profanis recondantur; adeò ut cum Hermete illo Trismegisto, triplici gloriâ insigniaris, Potestate Regis, Illuminatione Sacerdotis, Eruditione Philosophi. Cum igitur alios Reges, longè hâc laude (propriè quæ tua est) superes, æquum est, ut non solùm præsen-

tis

tis Seculi famâ, & admiratione celebretur, aut etiam Historiarum lumine posteritate transmittatur, verum ut solido aliquo in Opere incidatur, quod & Regis Magni potentiam denotet, & Regis tam insignitèr Docti Imaginem referat.

Quare (ut ad Incœptum revertar) nulla potior mihi visa est Oblatio, quam Tractatus aliquis eò spectans. Hujus Argumentum duabus constabit Partibus. In priori (quæ levior est, neque tamen ullo modo prætermittenda) de Scientiæ, & Literarum per omnia excellentiâ agendum est; & simul de Merito eorum, qui in iisdem provehendis operam strenuè, & cum judicio impendunt. Posterior verò Pars (quod Caput rei est) proponet, quid in hoc genere, hucusque actum sit, & perfectum; insupèr & ea perstringet, quæ videntur desiderari; ut quamvis non ausim seponere, aut deligere, tuæ quod præcipuè Majestati commendem, tamen multa & varia repræsentando, Regias tuas Cogitationes excitare possim; ut proprios Pectoris tui Thesauros excutias, atque inde pro magnanimitate tuâ, atque sapientiâ, optima quæque, ad Artium & Scientiarum Terminos proferendos, depromas.

In ipso Vestibulo prioris Partis, ad purgandum, viam & quasi indicendum silentium. quo meliùs audiantur Testimonia de Dignitate Literarum absque Oblatratione tacitarum Objectionum, statui primo loco liberare literas opprobriis, & vilipendiis, quibus impetit eas Ignorantia, sed Ignorantia sub non uno schemate: modo in Theologorum Zelotypiâ, modo in Politicorum supercilio, modo in ipsorum Literatorum erroribus sese ostentans. & prodens. Audio primos dicentes, Scientiam inter ea esse, quæ parcè cautéque admittenda sunt; Scientiæ nimium Appetitum fuisse primum Peccatum, unde Hominis lapsus; hodiéque hærere Serpentinum quid in eâ, siquidem Ingrediens tumorem inducit; *Scientia inflat:* Salomonem censere: *Faciendi libros nullum esse finem, multamque lectionem carnis esse afflictionem*; & alibi, *In multâ Sapientiâ multam esse indignationem*; &, *Qui auget scientiam, augere & dolorem*: D. Pauli monitum esse, *Ne decipiamur per inanem philosophiam:* Quin & experientiâ notum esse, doctissimos Viros Hæreticorum Coryphæos, doctissima Secula in Atheismum proclivia fuisse; Contemplationem denique Secundarum Causarum, authoritati Primæ Causæ derogare.

Vt Igitur Falsitatem hujus Dogmatis, Fundamentaque ejus malè jacta aperiamus, cuivis obviam est, istos non percipere, Scientiam quæ Lapsum peperit, non fuisse puram illam, primigeniamque Scientiam Naturalem, cujus lumine Homo Animalibus in Paradiso adductis, Nomina ex Naturâ imposuit, sed superbam illam, *Boni & Mali*, per quam excutere Deum, sibique ipse legem figere ambivit: Neque certè vis ulla Scientiæ, quanta quanta sit, inflat mentem, cùm nihil implere Animum, nedum distendere possit, præter Deum, Deique contemplationem: Quare Salomon de duobus palmariis Inventionis sensibus, (Visu, atque Auditu) loquens, ait, *Oculum videndo, aurem audiendo non satiari:* quod si non sit Impletio, sequitur Continens majus esse Contento. Haud alitèr de Scientiâ ipsâ, Animoque humano (cui Sensus sunt tanquàm Emissarii) definet Iis verbis, quæ Calendario suo, Ephemeri-

dique omnium rerum tempora describenti subnectit, ita concludens; *Omnia Deus condidit, ut unumquodque pulchrum sit in tempore suo: Mundum quoque ipsum indidit cordi eorum: invenire tamen Homo non potest opus, quod operatus est Deus, ob initio usque ad finem.* Quibus verbis haud obscurè innuit, Deum fabricatum esse Animum humanum instar speculi, totius Mundi capacem, Ejusque non minùs sitientem, quam oculum Luminis: neque gestientem solum conspicere varietates, vicissitudinesque Temporum, verùm etiàm perscrutandi, explorandique immotas, atque inviolabiles Naturæ Leges, & Decreta, ambitiosam. Et quamvis innuere videatur, summam illam Naturæ œconomiam (quam appellat *Opus, quod operatur Deus, ab initio usque ad finem*) non posse inveniri ab Homine; hoc non detrahit captui humano, sed in impedimenta Doctrinæ rejiciendum; qualia sunt Vitæ brevitas, Studiorum divortia Scientiarum traditio prava & infida, plurimaque alia incommoda, quibus humana conditio irretitur. Siquidem nullam Vniversi partem, ab humanâ disquisitione alienam esse, satis clarè alibi docet, inquiens, *Spiritus hominis est tanquam lucerna Dei*, quâ intima arcana explorat. Quare si tanta sit amplitudo captûs humani, manifestum est nullum esse periculum à quantitate Scientiæ, ut ut diffusâ, ne aut tumorem inducat, aut excessum: sed à qualitate tantùm, quæ quantulacunque sit, si absque Antidoto suâ sumatur, malignum quid habet, atque venenosum, flatuosis symptomatis plenissimum. Hæc Antidotus, sive Arôma, (cujus mixtio temperat Scientiam, eamque saluberrimam efficit,) est *Charitas*, quod etiam priori clausulæ subjungit Apostolus dicens, *Scientia inflat, charitas autem ædificat.* Cui consonum est, quod alibi docet, *Si*, inquit, *linguis loquar Angelorum, vel hominum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs resonans, aut cymbalum tinniens.* Non quin eximium quid sit loqui Linguis Angelorum & Hominum, sed quia si segregetur à Charitate, neque ad commune Humani Generis bonum dirigatur, potiùs inanem gloriam exhibebit, quàm solidum fructum. Censuram quod attinet Salomonis, de Excessu legendi scribendique Libros, & cruciatu spiritûs è Scientiâ oriundo; Monitumque etiam Paulinum, *Ne decipiamur per inanem philosophiam*; si rectè explicentur ea loca, optimè ostendent veros cancellos, & limites, quibus humana scientia circumsepitur, ita tamen ut liberum sit ei, absque omni coarctatione universam rerum naturam amplecti. Sunt enim limites tres. Primus, ne ita fœlicitatem collocemus in Scientiâ, ut interim Mortalitatis nostræ Oblivio subrepat. Secundus, ne sic utamur scientiâ, ut anxietatem pariat, non Animi tranquillitatem. Tertius, ne putemus posse nos, per Naturæ contemplationem, Mysteria Divina assequi. Nam quantum ad primum, optimè in eodem Libro alibi se Salomon explicat, *Satis*, inquit, *perspexi Sapientiam tantum recedere à stultitiâ, quantum Lucem à Tenebris. Sapientis oculi in capite ejus, stultus in tenebris oberrat, sed simul didici moriendi necessitatem utrique esse communem.* De secundo certum est, nullam Animi anxietatem, aut perturbationem oriri è Scientiâ, nisi tantum per accidens. Omnis enim Scientia, & Admiratio (quæ est semen Scientiæ) per se jucunda est; cùm autem

Conclu-

Conclusiones inde deducuntur, quæ obliquè rebus nostris applicatæ, vel infirmos metus gignunt, vel immodicas cupiditates, tum demum nascitur Cruciatus, ille & Perturbatio mentis, quâ de loquimur: tunc enim Scientia, non est amplius *Lumen siccum*, (ut voluit Heraclitus ille obscurus, *Lumen siccum optima anima*) sed fit Lumen madidum, atque humoribus Affectuum maceratum. Tertia regula accuratiorem paulò disquitionem postulat, neque sicco pede prætereunda est. Si quis enim ex rerum Sensibilium, & Materiatarum intuitu, tantum Luminis assequi speret, quantum ad patefaciendam Divinam Naturam, aut Voluntatem sufficiet, *næ iste decipitur per inanem philosophiam.* Etenim Contemplatio Creaturarum, quantum ad creaturas ipsas, producit Scientiam; quantum ad Deum, Admirationem tantùm, quæ est quasi abrupta Scientia. Ideóque scitissimè dixit quidam Platonicus: *Sensus humanos solem referre, qui quidem revelat terrestrem globum, cœlestem verò & stellas obsignat:* sic sensus referant Naturalia, Divina occludunt. Atque hinc evênit, non nullos è doctiorum manipulo in hæresim lapsos esse, quum ceratis sensuum alis innixi, ad Divina evolare contenderent. Namque eos, qui autumant nimiam Scientiam inclinare mentem in Atheismum, ignorantiamque Secundarum Causarum, Pietati erga Primam obstetricari, libentèr compellarem Jobi quæstione, *An oporteat mentiri pro Deo, & ejus gratiâ dolum loqui conveniat, ut ipsi gratificemur?* liquet enim Deum nihil operari ordinariò in naturâ, nisi per secundas Causas, cujus diversum credi si vellent, impostura mera esset, quasi in gratiam Dei, & nihil aliud, quàm Authori veritatis immundam mendacii hostiam immolare. Quin potiùs certissimum est, atque experientiâ comprobatum, leves gustus in Philosophiâ, movere fortasse ad Atheismum, sed pleniores haustus ad Religionem reducere. Namque in limine Philosophiæ cùm secundæ causæ tanquam sensibus proximæ, ingerant se menti Humanæ, Mensque ipsa in illis hæreat, atque commoretur, Oblivio Primæ causæ obrepere possit: sin quis ulterius pergat, Causarumque Dependentiam, Seriem, & Concatenationem, atque opera Providentiæ intueatur, tunc secundùm Poetarum Mythologiam facilè credet Summum Naturalis Catenæ Annulum Pedi Solii Iovis affigi. Vt semel dicam, nemo malè applicatæ sobrietatis, moderationisque famam captans, posse nos nimiùm progredi, in libris sive Scripturarum, sive Creaturarum, Theologiâ aut Philosophiâ, existimet; quinimò excitent se Homines, & infinitos profectus audactèr urgeant utrobique, & persequantur; caventes tantum ne Scientia utantur, ad tumorem, non ad charitatem, ad ostentationem, non ad usum; & rursus, ne distinctas illas Theologiæ, Philosophiæque doctrinas, earumque Latices imperitè misceant, ac confundant.

Accedamus nunc ad Opprobria, quibus literas aspergunt Politici. Illa ejusmodi sunt: Artes emollire animos, Militarique Gloriæ ineptos reddere: tum in Politicis quoq; corrumpere Ingenia, quæ vel nimis curiosa efficiunt ex Varietate Lectionis; vel nimis pertinacia ex Rigore Regularum, vel nimis tumida ex Magnitudine Exemplorum, vel nimis extravagantia ex Dissimilitudine Exemplorum; quin saltem utcunque avertere, & alienare Animos à Negotiis & Actione,

Otii ac Secessûs amorem instillantes: dein Rebuspub. inducere Disciplinæ Relaxationem, dum unusquisque promptior est ad Disputandum, quàm ad Obtemperandum. Vnde Cato Censorius, cum primis Mortalium sapiens, ubi Juventus Romana ad Carneadem Philosophum, qui venerat Romam Legatus, dulcedine atque majestate Eloquentiæ ejus capta, undique conflueret, frequenti Senatu Auctor fuit, ut expeditis Negotiis, primo quoque tempore dimitterent Hominem; ne Civium Animos inficeret, & fascinaret, & nec-opinantibus Morum Consuetudinumque patriarum mutationem induceret. Hoc etiam permovit Virgilium, (dum Studia sua Patriæ existimationi post-haberet,) ut Artes Politicas à Literariis segregaret, illas Romanis vendicans, has Græcis relinquens, in versibus illis decantatis.

Tu regere imperio populos Romane memento
Hæ tibi erunt artes.———

Videmus etiam Anytum Socratis Accusatorem, pro crimine ei objecisse, quod vi & varietate Sermonum, ac Disputationum suarum, Auctoritatem & Reverentiam Legum, Consuetudinumque patriarum, apud Adolescentes imminueret; quódque Artem profiteretur perniciosam, & periculo plenam, quâ quis instructus, deteriorem caussam meliorem faceret, veritatemq; ipsam Eloquentiæ apparatu obrueret.

Verum hæ Criminationes, cæteræque ejusdem farinæ, potiùs Personatam Gravitatem præ se ferunt, quàm Veritatis Candorem. Testatur enim Experientiâ, sicut unos atque eosdem Homines, sic una eademque Tempora, & Rerum Bellicarum & Optimarum Artium gloriâ floruisse. Viros quod attinet, exemplo sit Nobile par Imperatorum, Alexander Magnus, & Julius Cæsar Dictator, alter Aristotelis in Philosophiâ Discipulus, alter Ciceronis in dicendo Rivalis. Aut si quis requirat potiùs Literatos, qui in claros Imperatores evaserunt, quàm Imperatores, qui insigniter docti fuerunt, præstò est Epaminondas Thebanus, aut Xenophon Atheniensis, quorum ille primus fuit, qui fregit potentiam Spartanorum, Hic autem primus, qui stravit viam ad eversionem Monarchiæ Persarum. Istud verò Armorum, Literarumque quasi Conjugium, clariùs adhuc in Temporibus, quàm in Personis elucescit, quantò nimirum Seculum Homine Objectum grandius est. Ipsa quippe eademque Tempora, apud Ægyptios, Assyrios, Persas, Græcos, Romanosque, quæ propter Bellicam Virtutem maximè celebrantur, etiam & Literis plurimùm fuerunt nobilitata; adeò ut gravissimi Auctores Philosophique, & clarissimi Duces atque Imperatores, eodem seculo vixerint. Nec sanè aliter fieri potest, quandoquidem ut in Homine, Vigor Corporis Animique, simul ferè maturescunt, nisi quod ille hunc paulò antevertat: sic in rebuspub. Militaris gloria Literàtaque (quarum illa corpori respondet, hæc animo) aut coæva sunt, aut se proximè consequuntur.

Iam verò Eruditionem politicis impedimento esse potiùs quàm adjumento, nil minùs probabile. Fatemur omnes temerarium quiddam esse, Empyricis Medicis Corpus, & Valetudinis curam tradere, qui solent pauca quædam Medicamenta, quæ illis videntur Pancresta, Venditare, quorum fiduciâ nihil non audent tentare, cùm tamen neque Caussas Morborum,

Morborum, neque Ægrotorũ Habitus, neque Symptomatum Pericula, neque veram Sanandi Methodũ calleant. Videmus pariter errare eos, qui ad Causas & Lites suas expediendas, adhibent Leguleios, in Practicâ potiùs, quàm in libris Juris Versatos, quibus os facilè oblinitur, si quid novũ, aut extra Experientiæ suæ calles tritos occurrat: consimilitèr non potest non esse periculosissimum, quoties Summa Rerum Empyricis Consiliariis præcipuè mandatur. E contrà, vix Exemplum adduci possit Reip. infœlicitèr administratæ, ad clavum sedentibus Viris Eruditis. Quamvis enim in more sit Politicis, Literatos Pedantiorum nomine elevare; Historia tamen *Veritatis Magistra*, in plurimis fidem facit, Pupillares Principes Adultis longè præstitisse, (non obstante ætatis incommodo) eà ipsâ de causâ, quam Politici sugillant, quod scilicet, tunc temporis à Pædagogis administratum sit Imperium. Quis ignorat per decantatum illud Quinquennium Neronis, onus rerum incubuisse Senecæ Pædagogo? Quin & Gordianus Junior Decennium laudis, Misitheo Pædagogo debuit. Neque infœliciùs Imperium gessit Alexander Severus, dum minor fuit, quo tempore omnia procurabant Mulieres, sed ex consilio Præceptorum. Imò convertamus oculos ad Regimen Pontificium, ac nominatim Pii Quinti, vel Sixti Quinti, nostro seculo, qui sub initiis suis habiti sunt, pro Fraterculis rerum imperitis; reperiemusque Acta Paparum ejus generis, magis esse solere memorabilia, quam eorum, qui in negotiis civilibus, & Principum Aulis enutriti, ad Papatum ascenderint. Quamvis enim, qui in Literis vitam maximè traduxerunt, minùs sollertes sint atque versatiles in Occasionibus prensandis, atque accomodandis Rebus, quò spectant ea quæ ab Italis *Ragioni di Stato* dicuntur, (quorum nomen ipsum aversatus est Pius Quintus, solitus dicere, *Esse mera malorum Hominum Commenta, quæ opponerentur Religioni, & virtutibus Moralibus*) in eo tamen abundè fit compensatio, quod per tutum, planumque iter Religionis, Justitiæ, Honestatis, Virtutumque Moralium, promptè atque expeditè incedant; quam viam qui constantèr tenuerint, illis alteris remediis non magis indigebunt, quàm Corpus sanum Medicinâ. Porrò autem Curriculum vitæ in uno Homine, supeditare non potest Exemplorum Copiam, ad regendos eventus vitæ, etiam in uno Homine. Sicut enim interdum fit, ut Nepos, vel Pronepos, Avum, vel Proavum magis referat, quàm Patrem: eodem modo haud rarò evenit, ut Negotia præsentia magis quadrent cum Exemplis vetustioribus, quàm cum Recentioribus. Postremò unius Ingenium tantum cedit Amplitudini Literarum, quantum privati Reditus Ærario.

Quod si detur, depravationes illas & impedimenta, quæ à Politicis imputantur literis, aliquid virium habere & veritatis, attamen simul monendum, Eruditionem in singulis plus Remedii, quàm Mali afferre. Esto enim, Literæ Tacitâ quadam vi Animum reddunt incertum, atque perplexum; at certè liquidò præcipiunt, quomodo cogitationes sint expediendæ, & quoúsque sit deliberandum, quando demùm statuendum, imo ostendunt, quomodo res interim absque periculo trahi possint, & suspendi. Esto etiam, Animos efficiunt magis pertinaces, & difficiles; at simul docent, quæ Res Demonstrationibus, quæ Conjecturis

ris

ris innituntur; neque minùs Distinctionum, & Exceptionum usum, quàm Canonum, & Principiorum constantiam proponunt. Esto rursùs, seducunt, & detorquent Animos Exemplorum vel imparitate, vel dissimilitudine; nescio; sed satis novi, eas, tam circumstantiarum efficacias, quàm comparationum Errores, & applicationum Cautiones, explicare; adeò ut in universum magis corrigant Animos, quàm corrumpant, Hec autem Remedia insinuant undequaque Literæ, magnâ vi, & varietate Exemplorum. Perpendat quis Errores Clementis Septimi, à Guicciardino, qui ei fuit quasi Domesticus, tam luculentèr depictos; aut vacillationes Ciceronis, in epistolis ad Atticum, manu propriâ ad vivum resectas; omninò Inconstantiam, & crebras Conciliorum Mutationes vitabit: Inspiciat Errores Phocionis, Pervicaciam exhorrebit: Fabulam Ixionis legat, & nimias Spes, & hujusmodi Fumos, ac Nebulas dispellet. Intueatur Catonem Secundum, neque unquàm migrabit ad Antipodas, & contraria præsenti Seculo vestigia figet.

Jam qui putant Literas Desidiæ Amicas esse, Otiique, & Secessûs dulcedine perfundere Animum, mirum præstabunt, si quæ assuefaciunt Mentem perpetuæ Agitationi, Socordiæ Patronas ostendant: cùm contrà verè affirmari possit, inter omnia Hominum genera, nullam Negatia amare propter ipsa Negotia, præter Literatum. Alii enim Res, & Negotia diligunt Quæstus gratiâ, ut Conductitii opus propter mercedem: Alii Honoris ergô; etenim dum res gerunt, vivunt in oculis Hominum, existimationique suæ inserviunt, alioqui evanituræ: Alii propter Potentiam, & Fortunæ prærogativam, ut Amicos remunerare, Inimicos ulcisci possint: Alii ut Facultatem aliquam suam, quam adamant, exerceant, ac sibi ipsis hoc nomine sæpiùs gratulenter, & arrideant: Alii denique ut alios suos Fines consequantur. Adeò ut, quod de Gloriosis dici solet, eorum Fortitudinem sitam esse in spectantium Oculis, sic hujusmodi Hominum Diligentia & Strenuitas, hoc videtur agere, aut ut alii plaudant, aut ut ipsi intra se gestiant: Soli Literati Negotiis, & Occupationibus delectantur, tanquàm Actionibus Naturæ consentaneis, & non minùs salubribus Animo, quam Exercitatio est Corpori, ipsam Rem, non Emolumentum intuentes: ita ut omnium minimè sint defatigabiles, si modò res sit hujusmodi, ut Animum pro dignitate ejus impleat, & detineat. Quod si reperiantur interdum nonnulli, in legendo strenui, in agendo cessatores; non hoc à Literis ortum habet, sed ab imbecillitate, & molicie quadam Corporis, Animive; quales notat Seneca, *Quidam*, inquit, *tam sunt umbratiles, ut putent in turbido esse. quicquid in luce est.* Vsuvenire poterit fortassè, ut hujusmodi ingenii sibi conscii, se dent Literis; Eruditio autem ipsa, hujusmodi Ingenia minimè indit, aut progignit. Quod si quis illud nihilominùs mordicùs teneat, Literas nimium absumere temporis, quod aliàs rectiùs impendi possit; aio, neminem adeò distringi negotiis, quin habeat sua Otii intervalla, donec Agendi Vices, atque Æstus refluant, nisi aut admodùm hebes sit in expediendis Negotiis, aut parùm cum dignitate ambitiosus in Negotiis cujuscunque generis captandis. Restat igitur quærendum, quâ in re, & quomodo, has subsecivas horas collocare oporteat;

teat; Studiis an Voluptatibus, Genio an Ingenio indulgendum? Sicut rectè respondit Demosthenes Æschini, homini voluptatibus dedito, qui cum per contumeliam objecisset, *Orationes ejus lucernam olere*; *Vol*, inquit, *multum interest inter ea, quæ ego ac tu ad lucernam facimus*. Quare neutiquàm metuendum, ne Literæ eliminent Negotia; quin potiùs vindicant animum ab Otio, & Voluptate, quæ aliàs sensim, ad utriusque damnum, & Negotiorum, & Literarum, subintrare solent.

Dein, quod oggerunt, Literas Reverentiam Legum, atque Imperii convellere; calumnia mera est, nec probabilitèr ad criminandum inducta. Nam qui *cæcam obedientiam* fortiùs obligare contenderit, quam *Officium oculatum*, unâ operâ afferat cœcum manu dictum certius incedere, quam qui Luce, & Oculis utitur. Imò citra omnem controversiam, Artes emolliunt mores, teneros reddunt, sequaces, cereos, & ad Mandata Imperii ductiles: Ignorantia contrà, contumaces, refractarios, seditiosos: Quod ex historiâ clarissimè patet, quandoquidèm tempora maximè indocta, inculta, barbara, tumultibus, seditionibus, mutationibusque maximè obnoxia fuerint.

De Catonis Censoris judicio, hoc dictum esto, meritissimas eum, blasphemiæ in Literas luisse pœnas, cùm septuagenario major, quasi repuerascens, Græcam Linguam cupidissimè addisceret: ex quo liquet, priorem illam censuram Græcæ Literaturæ, ex Affectatâ potiùs gravitate, quam quod ita penitùs sentiret, fluxisse. Ad Virgilii verò Carmina quod attinet, utcunque illi libitum fuerit, universo Mundo insultare, Romanis asserendo Artes Imperandi, cæteras tanquam Populares aliis relinquendo; in hoc tamen manifestò tenetur Romanos nunquam Imperii Fastigium conscendisse, donec ad Artium Culmen simul pervenissent. Namque duobus primis Cæsaribus, viris imperandi peritissimis, contemporanei erant, Optimus Poeta ille ipse Virgilius Maro, Optimus Historicus Titus Livius, Optimus Antiquarius Marcus Varro, Optimus aut Optimo proximus Orator Marcus Cicero; Principes certè, ex omni memoriâ, in suâ quíque Facultate. Postremò, quantum ad Socratis Accusationem, id dico tantùm; recordemur temporum, quibus intentata est; nimirùm sub Triginta Tyrannis, Mortalium omnium crudelissimis, sceleratissimis, Imperioque indignissimis: qui Rerum, & Temporum Orbis, postquàm circumactus esset, Socrates ille, (flagitiosus scilicet) Heroibus annumeratus est, & Memoria ejus omnibus tam Divinis, quàm Humanis Honoribus cumulata: quin disputationes ejus tanquam Corruptrices Morum prius habitæ, pro præsentissimis Mentis Morumque Antidotis, ab omni Posteritate celebrantur. Atque hæc sufficiant ad respondendum Politicis, qui superciliosâ severitate, aut fucatâ gravitate, ausi sunt literas incessere contumeliis; quæ tamen confutatio impræsentiarum, nisi quod nesciamus an ad posteros permanaturi sint labores nostri, minùs necessaria videatur; cùm Aspectus. & Favor duorum literatissimorum Principum, Elizabethæ Reginæ, & Majestatis tuæ, tanquam Castoris & Pollucis, *Lucidorum Syderum*, tantum apud nos in Britanniâ Literis amorem, reverentiamque conciliaverint.

Nunc ad tertium Vituperationum genus pervenimus, quod à Literatis

tis ipsis in Literas redundat, altiúsque cæteris solet hærere. Eæ vel à Fortunâ, vel à Moribus, vel à Studiis ipsorum Originem ducunt. Quatum prima extra potestatem ipsorum est, secunda extra rem, ut tertia sola propriè in disquisitionem venire videatur. Quia tamen, non tam de vero Rerum Pondere, quàm de Vulgi æstimatione, sermo instituendus est, haud abs re fuerit, etiam de alteris duabus, pauca quædam innuere.

Quapropter dignitatis Imminutiones, & quasi Dehonestamenta, quæ à Literatorum Fortunâ Literis imponuntur, sumuntur aut à paupertate & inopiâ ipsorum, aut a Vitæ genere obscuro & umbratili, aut ab occupationum, in quibus versantur, subjecto non admodùm nobili.

Quantum ad Paupertatem pertinet, quódque frequentèr usuveniat, ut Literati inopes sint, & tenui plerunque origine, neque tam properè ditescant, ac alii, qui quæstui solum inhiant; consultum foret hunc Locum, de laude Paupertatis, Fratribus Mendicantibus (pace eorum dixerim) exornandum tradere; quibus Machiavellus non parùm tribuebat, cùm diceret, *Iam dudum actum esset de Regno Sacerdotum, nisi reverentia erga Fratres ac Monachos. Episcoporum luxum & excessum compensasset.* Paritèr dicat quis, Fœlicitatem, & Magnificentiam Principum, & Nobilium, jam olim recidere potuisse, in Barbariem, & Sordes, nisi deberent literatis istis Pauperibus, civilis vitæ culturam, & decus. Sed missis his laudum aucupiis, notatu dignum est, quam sacra atque veneranda Res, per aliquot apud Romanos secula, Paupertas ipsa habita fuerit; quæ tamen Resp. nihil trahebat ex Paradoxis: Sic enim præfatur T. Livius: *Aut me amor negotii suscepti fallit, aut nulla unquam Resp. nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam, tam seræ avaritia Luxuriaque immigraverint, nec ubi tantus, ac tam diù, paupertati ac parcimoniæ honos fuerit.* Quinetiam, postquam Roma jam degenerasset, legimus cùm Cæsar Dictator, collapsam Resp. instauraturum se profiteretur, quendam ex amicis ejus prompsisse sententiam, nihil tam expeditum esse, ad id quod ageret, quàm si Divitiarum honos quoquo modo tolleretur. *Verùm* (inquit) *hæc, & omnia mala, paritèr cum honore pecuniæ desinent, si neque magistratus, neque alia vulgò cupienda, vænalia erunt.* Denique, quemadmodum verè dictum est, *Ruborem esse colorem virtutis*, licet quandóque oriatur ex culpâ; ita rectè statuas, Paupertatem esse Virtutis fortunam, quamvis interdum à luxu & incuriâ accersatur Salomonis certè hæc est sententia, *Qui festinat ad divitias, non erit insons*; & Preceptum, *Veritatem eme, & noli vendere, similitèr scientiam, & prudentiam:* quasi æquum judicet, opes impendendas, ut doctrina paretur, non doctrinam eò vertendam, ut Opes congerantur.

Quid attinet dicere, de Vitâ illâ privatâ, & obscurâ, quam Literatis objiciunt? Adeò tritum Thema est, atque ab omnibus jactatum, Otium, & Secessum (modò absint desidia, & luxus) præponere vitæ forensi, & occupatæ, propter Securitatem, Libertatem, dulcedinem, dignitatem, aut saltèm ab indignitatibus immunitatem, ut nemo tractet hunc Locum, quin benè tractet: ita Humanis Conceptibus in experimendo, & Consensibus in approbando consonat. Hoc tantum adjiciam,

am, eruditos latentes in Rebusp. & sub oculis Hominum minimè degentes, similes esse Imaginibus Cassii, & Bruti, de quibus, in elatione Juniæ non gestatis, cùm aliæ plurimæ ducerentur, Tacitus, *Eo ipso*, (inquit) *præfulgebant, quod non Visebantur.*

De Occupationum, quæ Literatis committuntur, vilitate, illud occurrit, quod demandetur iisdem, Puerorum ac Juniorum Institutio, cujus Ætatis contemptus, in Magistros ipsos redundat. Cæterùm, quam injusta sit hæc obtrectatio, si non ex vulgi opinione, sed ex sano judicio res perpendatur, inde licet æstimare, quod diligentiores sint omnes, in imbuendâ Testâ recenti, quam veteri; magisque solliciti sint, qualem admoveant terram teneræ Plantæ, quàm adultæ: unde liquet præcipuam curam, circa Rerum, & Corporum initia versari. Rabbinis, si placet, porrige aurem, *Iuvenes vestri visiones videbunt, & senes somniabunt somnia:* Ex hoc textu colligunt, Inventutem esse ætatem digniorem; quantò nimirum Revelatio accedat clarior, per visiones, quam per somnia. Illud verò notatu omninò dignum, quod licet pædagogi, velut Simiæ Tyrannidis, Scenæ sint Lubria, & temporum incuria in delectu ipsorum veluti obdormierit; vetus tamen querela sit, inde usque ab optimis & prudentissimis seculis deducta, Resp. circa Leges quidem nimiùm satagere, circa Educationem indiligentes esse. Quæ Nobilissima Pars priscæ Disciplinæ, revocata est aliquantenùs quasi postliminio in Jesuitarum Collegiis; quorum cùm intueor Industriam, solertiamque, tam in doctrinâ excolendâ, quàm in moribus informandis, illud occurrit Agesilai de Pharnabazo, *Talis cùm sis utinam noster esses.* Atque hactenus de Opprobriis è Literatorum Fortunâ, & Conditione desumptis.

Quod ad Literatorum Mores; Res est ista, potiùs ad Personas, quam ad Studia spectans. Reperiuntur proculdubiò inter eos, quemadmodum in omnibus vitæ ordinibus & generibus, tam mali, quàm boni; neque propterea non verum est, (quod asseritur,) *Abire studia in mores*, atque Literas nisi incidant in Ingenia admodùm depravata, corrigere prorsus Naturam, & mutare in melius.

Veruntamen diligentèr mihi, atque ingenuè rem æstimanti, nullum occurrit dedecus, Literis, ex Literatorum moribus, quatenus sunt literati, adhærens, nisi fortè hoc vitio vertatur (cujus Demosthenes, Cicero, Cato secundus, Seneca, pluresque alii insimulantur) quod cùm plerunque Tempora, de quibus legunt, illis in quibus vivunt, & quæ præcipiuntur, illis quæ aguntur, meliora sint; ultra quam par est contendant, Morum corruptelas, ad Præceptorum & Dogmatum honestatem retrahere, & priscæ severitatis mores, temporibus dissolutis imponere: De quo tamen abundè è propriis Fontibus admoneri possunt. Solon enim interrogatus, an optimas Civibus suis dedisset Leges? *Optimas*, inquit, *ex illis, quas ipsi voluissent accipere.* Ita Plato, videns corruptiores suorum Civium mores, quam ut ipse ferre posset, ab omni publico munere abstinuit, dicens. *Sic cum patriâ agendum esse, ut cum parentibus, hoc est, suasu, non violentiâ; obtestando, non contestando.* Atque hoc ipsum cavet ille, qui à Consiliis Cæsari. *Non*, inquit, *ad vetera instituta revocans, quæ jampridem corruptis moribus ludibrio sunt.* Cicero etiam

etiam hujus erroris arguit Catonem secundum, Attico suo scribens. *Cato optimè sentit, sed nocet interdum Reip. loquitur enim, tanquam in Rep. Platonis, non tanquam in fœce Romuli.* Idem Cicero molli Interpretatione excusat Philosophorum Dicta, & Decreta duriora: *Isti,* inquit, *ipsi præceptores, & magistri videntur fines officiorum, paulò longiùs, quàm natura vellet, protulisse, ut cùm ad ultimum animo contendissemus, ibi tamen, ubi oportet, consisteremus.* Ipsemet tamen potuit dicere, *Monitis sum minor ipse meis:* quippe qui in eundem lapidem ipse, licet non tam gravitèr impegerit.

Aliud, quod Eruditis non immeritò fortè objicitur vitium, hujusmodi est, quod honori aut emolumento Patriarum suarum, aut Dominorum, proprias fortunas, aut præsidia post-posuerint. Sic enim Demosthenes Atheniensibus suis, *Mea,* inquit, *consilia, si rectè attendatis, non sunt ejus generis, per quæ ego inter vos magnus, vos inter Græcos despectui sitis; sed talia, ut mihi sæpenumerò, ea haud tutum sit dare, vobis autem semper utile amplecti.* Haud aliter Seneca, postquam Quinquennium illud Neronis, æternæ eruditorum Magistrorum consecrasset gloriæ, Dominum suum, omnibus jam flagitiis inquinatissimum, liberè atque fidentèr monere non destitit, magno suo periculo, ac postremò præcipitio. Neque aliter potest se habere res; siquidem Humanam Mentem Doctrina imbuit vero sensu fragilitatis suæ, instabilitatis Fortunæ, dignitatis Animæ, & muneris sui; quarum rerum memores, nullo modo sibi persuadere possunt, Fortunæ propriæ Amplitudinem, tanquam præcipuum sibi Bonorum Finem statui posse. Quare sic vivunt tanquam rationem reddituri Deo, & Dominis post Deum, sive Regibus, sive Rebusp. hâc formulâ, *Ecce tibi lucrefeci,* non autem illâ, *Ecce mihi lucrefeci.* At Politicorum Turba, quorum mentes in Doctrinâ Officiorum, & in Contemplatione Boni universalis, non sunt institutæ, & confirmatæ, omnia ad se referunt; gerentes se pro Centro Mundi, ac-si omnes Lineæ in se, suisque Fortunis, debeant concurrere; de Reip. Navi, licet tempestatibus jactatâ, neutiquàm soliciti, modò ipsis in Scaphâ rerum suarum, receptus detur & effugium. At contrà, Qui officiorum pondera, & Philautiæ limites didicerunt, munia sua, stationesque, licet cum periculo tuentur. Quod si fortè incolumes permaneant, in seditionibus, & Rerum mutationibus, non id artibus, aut versatili ingenio sed reverentiæ, quam probitas etiam ab Hostibus extorquet, tribuendum. Cæterum, quod attinet ad fidei constantiam, & Officiorum Religionem, quas certè animis Hominum inserit Eruditio, utcunque eæ quandóque à fortunâ mulctentur, aut ex malè-sanis Politicorum Principiis condemnentur, tamen palam scilicet apud omnes laudem referent, ut in hâc re, longâ defensione non sit opus.

Aliud vitium Literatis familiare (quod faciliùs excusari potest, quàm negari) illud nimirùm, quod non facilè se applicent, & accommodent, erga Personas, quibuscum negotiantur, aut vivunt: qui defectus è duabus oritur causis: Prima est Animi ipsius Magnitudo, propter quam ægrè se demittere possunt, ad observantiam unius alicujus Hominis. Amantis verba sunt, non Sapientis, *Satis magnum alter alteri theatrum sumus.*

sumus. Neque tamen inficias ibo, illum qui Aciem Animi, instar Oculi, non possit æquè contrahere, ac dilatare, insigni facultate ad res gerendas esse orbatum. Secunda verò Causa est probitas morum, & Simplicitas; quæ tamen delectum judicii, non defectum in illis arguit. Veri enim, & legitimi Observantiæ erga aliquam Personam limites, non ultrà porrigunt se, quàm ita nôsse illius mores, ut absque offensione cum eo versari, eúmque consilio, si opus sit, juvare, nobisque interim ipsis, in omnibus cavere possimus; verùm alienos affectus rimari, eo fine, ut illum inflectas, verses, & ad libitum circumagas, Hominis est parùm candidi, sed potiùs astuti, & bifidi; id quod in Amicitiâ vitiosum fuerit, erga Principes etiam inofficiosum. Mos enim Orientis, (quo nefas habetur oculos in Reges defigere,) ritu quidem barbarus est, sed significatione bonus: neque enim subditos decet, corda Regum suorum, quæ sacræ Scripturæ inscrutabilia docent, curiosiùs rimari.

Superest etiamnùm aliud vitium, (quocum hanc partem concludam) Literatis sæpiùs imputatum, videlicet quòd in rebus exiguis, & externis, (vultu, Gestu, Incessu, Sermonibus quotidianis, & hujusmodi) deficiant in observando Decoro; unde Homines imperiti, ex istis minutis, leviculisque erroribus, quanti sint in rebus majoribus tractandis, conjecturam capiunt. Verùm fallit eos plerunque hujusmodi judicium; imò sciant responsum sibi esse à Themistocle, qui cùm Rogatus esset, ut fidibus caneret, arroganter satis ipse de se, sed ad præsens institutum perquàm appositè respondit; *Se quidem fidium rudem esse, sed quo pacto oppidum parvum, in civitatem magnam evadere posset, satis nôsse.* Et sunt proculdubiò multi politicarum Artium apprimè gnari, quibus tamen in communi vitâ, & quotidianis reculis nihil imperitius. Quinetiàm hujusmodi Sugillatores amandandi sunt ad Platonis Elogium, de Præceptore suo Socrate, quem haud absimilem dixit Pharmacopolarum Pixidibus, quæ exteriùs inducebantur simiis, ululis, satyrisque; intùs verò pretiosos Liquores, & Nobilia Medicamenta recondita habebant: Fatendo scilicet, quòd ad vulgi captum, & famam popularem, præ se ferret nonnulla levia, atque etiam deformia, cùm tamen Animi Interiora, summis tam facultatibus, quàm virtutibus essent repleta. Atque de Moribus Literatorum hæc hactenùs.

Interim monere placet, nos nihil minùs agere, quàm ut patrocinemur, quibusdam Professorum institutis abjectis, & sordidis, quibus & seipsos, & literas dehonestârunt: quales erant apud Romanos, seculis posterioribus, Philosophi quidam in familiis divitum, Mensarúmque eorum asseclæ, quos haud absurdè dicas *Barbatos Parasitos.* Cujus generis quendam lepidè describit Lucianus, quem Matrona nobilis, catulum suum Melitæum in Rhedâ gestare voluit: quod cùm ille officiosè, sed indecenter faceret, Pusio subsannans, *Vereor*, inquit, *ne philosophus noster è Stoico fiat Cynicus.* Ante omnia verò, nihil tam offecit literarum dignitati, quàm crassa & turpis adulatio: ad quam multi, neque hi indocti, & calamos, & ingenia submisêre, *Hecubam in Helenam, Faustinam in Lucretiam*, (ut ait Du-Bartas) transformantes. Neque verò nimis laudo morem illum receptum, Libros,

Ccc Patronis

Patronis nuncupandi, cùm libri, præsertim qui hoc nomine dignandi, in Veritatis tantum, & Rationis clientelam, se dare debeant. Meliùs veteres, qui non aliis, quàm Amicis, atque Æqualibus Scripta sua dicare solebant, aut etiam Nomina ejusmodi amicorum Tractatibus suis imponere: quòd si fortè Regibus, aut Magnatibus opus nuncuparent, tum demùm hoc factum est, cùm Argumentum Libri Personæ tali conveniret. Hæc autem, & similia reprehensionem potiùs merentur quàm defensionem.

Neque hoc dico, quasi Literatos culpem, si ad beatos, & potentes viros quandoque se applicent: rectè enim Diogenes cuidam cum irrisione roganti, *Quî fieret, quòd Philosophi Divites sectarentur, Non Divites Philosophos?* respondit, non sine morsu; *Hoc ideò fieri, quòd Philosophi quibus rebus indigeant, probè intelligant, Divites non item.* Huic affine est illud Aristippi, cui nescio quid petenti cùm non attenderet Dionysius, ille adorantis more abjecit se ad pedes ejus, qui tum demùm auscultans petitioni annuit: Sed paulò pòst, quidam dignitatis philosophiæ Assertor, increpuit Aristippum, quòd demittendo se, ad Pedes Tyranni, pro tantillâ re Philosophiam ipsam contumeliâ affecisset; cui ille, *Suam id culpam non fuisse respondit, sed Dionysij, qui Aures gestaret in Pedibus.* Quin prudens ille, non pusillanimis habitus est, qui in Disputatione quâdam cum Hadriano Cæsare, vinci se passus est, excusans factum, *Quòd æquum esset ei cedere, qui triginta imperaret Legionibus.* Atque proptereà non sunt damnandi Viri docti, ubi, cùm res postulat, aliquid de gravitate suâ remittant, sive imperante necessitate, sive impetrante occasione; quod quamvis humile videatur, atque servile primo intuitu, tamen veriùs rem æstimanti, censebuntur non Personæ, sed Tempori ipsi servire.

Pergamus nunc ad Errores, atque Inania, quæ in Studiis ipsis Virorum doctorum interveniunt, ijsque se immiscent, id quod præcipuè & propriè spectat ad præsens Argumentum. Quâ in re, non est instituti nostri erroribus ipsis patrocinari, sed per eorum censuram & secretionem, excutere quod sanum, & solidum est, atque à calumniâ vindicare. Videmus enim in more, præsertim apud invidos, esse, propter ea quæ depravata sunt, etiam ea quæ impolluta, & in statu suo manserunt, sugillare; quemadmodùm Ethnici, in Primitivâ Ecclesiâ, Christianos Hæreticorum vitiis aspergere solebant. Neque tamen consilium est mihi examen aliquod accuratius instituere, de Erroribus, & Impedimentis Literarum, quæ interiora, & à captu Vulgi remotiora; sed de illis tantum verba facere, quæ cadunt sub communi, & populari observatione, & notâ, aut saltèm ab eâ non longè recedunt.

Quarè tria præcipuè deprehendo Vana & Inania in Literis, quæ ansas præcipuè præbuerunt ad obtrectandum. Eas enim res pro Vanis ducimus, quæ aut Falsæ sunt, aut Frivolæ; in quibus scilicet, aut Veritas deficit, aut Usus: Illos etiam Homines vanos & leves existimamus, qui aut ad Falsa Creduli, aut in rebus exigui usûs Curiosi. Curiositas autem, aut in rebus ipsis versatur, aut in verbis; quando nimirùm, aut in rebus inanibus opera insumitur, aut circa verborum delicias nimiùm insudatur. Quocircà, non certæ

magis

magis Experientiæ, quàm rectæ etiam Rationi consonum videtur, ut tres ponantur Doctrinarum Intemperies. Prima est Doctrina Fantastica, secunda Doctrina Litigiosa, tertia Doctrina Fucata & mollis: vel sic, vanæ Imaginationes, vanæ Altercationes, Vanæ affectationes. Ac quidem ordiar ab ultimâ.

Intemperies ista, in Luxurie quâdam Orationis sita, (licet olim per vices in pretio habita fuerit) circa Lutheri tempora, miris modis invaluit. In causâ præcipuè fuit, quòd Fervor & Efficacia Concionum, tunc Temporis, ad populum demulcendum & alliciendum, maximè vigebat: Illa autem populare genus Orationis poscebant. Accedebat Odium & contemptus, iilis ipsis Temporibus, ortus erga Scholasticos, qui stylo, & scribendi genere utebantur valdè diverso, verba licenter admodùm cudentes nova & horrida, de Orationis ornatu & Elegantiâ parum sollicitì, dummodò circuitionem evitârunt, & Sensus ac Conceptus suos acutè exprimerent; atque hinc factum est, ut paulò posteà major apud plurimos cœperit haberi Verborum Cura quàm Rerum; plerisque magis comptam phrasim, teretem periodum, Clausularum rythmos, Troporum Stellulas; quàm Pondus rerum, Rationum Nervos, Inventionis Acumen, aut Judicii Limam affectantibus. Tum demùm floruit Osorii Lusitani Episcopi luxurians & diluta Oratio. Tunc Stermius in Cicerone Oratore & Hermogene Rhetore, infinitam & anxiam operam consumpsit. Tunc Carrus & Ascanus apud nos, Prælectionibus & Scriptis suis, Ciceronem & Demosthenem usque ad Cœlum evehentes. Juvenes ad politum hoc, & florens Doctrinæ Genus, invitârunt. Tunc Erasmus arripuit ansam introducendi ridiculam illam Ecchô, *Decem annos consumpsi in legendo Cicerone*; cui Ecchô respondit, *One*, Asine. Scholasticorum verò Doctrina despectui prorsus haberi cœpit, tanquam aspera & barbara: Denique, ut semel dicam; præcipuè illorum Temporum Inclinatio, & Studium, potiùs ad Copiam, quàm ad Pondus deflexit.

Hìc Itaque cernere est primam Literarum Intemperiem, cùm (ut diximus) Verbis studetur, non Rebus: cujus etsi è citimis tantùm temporibus protulerim Exempla, tamen secundum Majus & Minus, & olim placuerunt ejus generis ineptiæ, & deinceps placebunt. Iam verò fieri non potest, quin hoc ipsum, multùm faciat ad Doctrinæ Existimationem minuendam & elevandam, etiam apud Vulgus imperitum, cùm videant doctorum scripta, tanquàm primam Literam Diplomatis, quæ quamvis variis Calami ductibus, & Flosculis variegata sit, Litera tamen est unica: Ac mihi sanè videtur perapposita hujusce Vanitatis Adumbratio, & quasi Emblema, Pygmaleonis illa Insania; quid enim aliud sunt Verba, quàm Imagines Rerum, ut nisi Rationum vigore animata sint, adamare illa idem sit, ac Statuam deperire?

Neque tamen temerè damnandum est, si quis Philosophiæ Obscura & Aspera, Verborum splendore illustret, & expoliat: Hujus enim rei magna adsunt Exempla in Xenophonte, Cicerone, Senecâ, Plutarcho, ipsóque etiam Platone: nec minor est utilitas. Quamvis enim diligentem Veri cognitionem, atque acre studium Philosophiæ,

res hæc nonnihil impediat, quoniam præproperè Mentem consopit, atque ulterioris Disquisitionis sitim & Ardorem restinguit; si quis tamen Doctrinam ad usus civiles adhibeat, (Sermocinandi videlicet, Consulendi, Suadendi, Argumentandi, & similium) omnia, quæ cupiat præparata & adornata, in hujusmodi Authoribus reperiet. Veruntamen hujusce rei Excessus adeò justè contemnitur, ut quemadmodùm Hercules, cùm videret in Templo Statuam Adonidis (Veneris Deliciarum) indignabundus dixit, *Nil Sacri es*; ita omnes Herculei Literarum Pugiles, id est, laboriosi atque constantes Indagatores Veritatis, hujusmodi Delicias & Lauticias, tanquam nil Divini spirantes, facilè spreverint.

Paulò saniusest aliud styli genus (neque tamen ipsum omninò Vanitatis expers) quod Copiæ illi, & Luxuriæ Orationis, tempore ferè succedit. Illud totum in eo est, ut Verba sint aculeata, Sententiæ concisæ, Oratio denique potiùs versa quàm fusa; quò fit, ut omnia per hujusmodi Artificium, magis ingeniosa videantur, quàm reverà sint. Tale invenitur in Senecâ effusiùs, in Tacito & Plinio secundo moderatiùs; atque nostri Temporis Auribus cœpit esse non ita pridem accommodatum. Verum hoc ipsum mediocribus Ingeniis gratum esse solet (adeo ut dignitatem quandam literis concilet;) attamen à Judiciis magis limatis meritò fastiditur, & poni possit pro Intemperie quâdam Doctrinæ, cùm sit verborum etiam, & eorum Concinnitatis Aucupium quoddam. Atque hæc de primâ Literarum Intemperie dicta sunto.

Sequitur ea Intemperies in Rebus ipsis, quam posuimus mediam, & *litigiosæ subtilitatis* nomine designavimus. Estque illâ, de quâ modò diximus, aliquantò deterior. Vt enim Rerum dignitas, Verborum cultui præcellit; sic è contrario, odiosior est Vanitas in Rebus, quàm in Verbis. Quâ in re, Increpatio illa Paulina, non magis ad suam ætatem referri; quàm ad sequentia tempora deduci potest: neque Theologiam tantùm, sed etiam omnes Scientias respicere videtur. *Devita prophanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ.* His enim verbis, duo signa, indiciáque Scientiæ suspectæ, atque ementitæ proponit. Primum est, Vocum Novitas, & Insolentia; Alterum, Rigor Dogmatum, qui necessariò Oppositionem, & dein Altercationes, Quæstionesque inducit. Certè, quemadmodùm complura Corpora Naturalia, dum valent integra, corrumpuntur sæpiùs, & abeunt in vermes; eodem modo, sana & solida rerum cognitio, sæpenumerò putrescit, & solvitur in subtiles, vanas, insalubres, & (si ita loqui licet) vermiculatas Quæstiones; quæ motu quodam, & vivacitate nonnullâ præditæ videntur, sed putidæ sunt, & nullius usûs. Hoc genus Doctrinæ minùs sanæ. & seipsam corrumpentis, invaluit præcipuè apud multos ex Scholasticis, qui summo otio abundantes, atque ingenio acres, lectione autem impares (quippe quorum Mentes conclusæ essent in paucorum Authorum, præcipuè Aristotelis Dictatoris sui scriptis, non minùs quàm Corpora ipsorum in Cœnobiorum cellis) Historiam verò & Naturæ, & Temporis, maximâ ex parte ignorantes; ex non magno Materiæ stamine, sed maximâ

Spiritus,

Spiritûs, quasi Radii, agitatione, operosissimas illas telas, quæ in Libris eorum extant, confecerunt. Etenim, Mens Humana, si agat in Materiam (Naturam rerum, & Opera Dei contemplando) pro modo Materiæ operatur, atque ab eâdem determinatur; sin ipsa in se vertatur, (tanquam Aranea texens Telam,) tum demùm interminata est, & parit certè Telas quasdam Doctrinæ, tenuitate fili, operisque admirabiles, sed quoad usum frivolas, & inanes.

Hæc inutilis Subtilitas, sive Curiositas, duplex est: & spectatur aut in Materiâ ipsâ, qualis est inanis speculatio, sive Controversia; cujus generis reperiuntur, & in Theologiâ, & in Philosophiâ, haud paucæ: aut in Modo, & Methodo tractandi; hæc apud Scholasticos ferè talis erat. Super unaquaque re propositâ formabant Objectiones, deinde Objectionum illarum Solutiones; quæ Solutiones, ut plurimùm, Distinctiones tantùm erant; cùm tamen Scientiarum omnium robur, instar Fascis illius Senis, non in singulis bacillis, sed in omnibus vinculo conjunctis consistat. Etenim Symmetria Scientiæ, singulis scilicet partibus se invicèm sustinentibus, est, & esse debet, vera atque expedita ratio refellendi Objectiones Minorum Gentium: Contrà, si singula Axiomata, tanquam baculos Fascis seorsim extrahas, facile erit ea infirmare, & pro libito, aut flectere, aut frangere: Vt quod de Senecâ dictum erat, *Verborum minutiis rerum frangit pondera*; verè de Scholasticis usurpari possit, *Quæstionum minutiis Scientiarum frangunt robur*. Num-non in Aulâ spatiosâ consultius foret, unum accendere Cereum, aut Lychnuchum suspendere, variis Luminibus instructum, quo omnia simul perlustrentur, quam in singulos Angulos quaquaversus exiguam circumferre Lucernam? Atqui non absimilis est eorum Ratio, qui non tam veritatem perspicuis Argumentis, Authoritatibus, Comparationibus. Exemplis illustrare nituntur; quam in hoc solùm incumbunt, ut minutos quosque Scrupulos eximant, & Captiunculas expediant, & Dubitationes solvant; hoc pacto quæstionem ex quæstione gignentes, quemadmodùm fit in superiori similitudine, ut Lucerna in unum aliquem locum delata, alios circumquaque destituat, & obscuret. Adeò ut Scyllæ fabula, ad vivum exprimat, hoc genus Philosophiæ; cujus Os & Pectus Virginem formosam præferebant, infra vero fuisse aiunt,

Candida succinctam latrantibus inguina monstris.

Sic generalia quædam apud Scholasticos invenias, quæ pulchra sunt dictu, & non perperàm inventa; ubi autem ventum fuerit ad Distinctiones, Decisionesque, pro fœcundo Utero, ad Vitæ Humanæ commoda, in portentosas, & latrantes Quæstiones desinunt. Itaque minimè mirum, si hoc genus Doctrinæ, etiàm apud vulgus Hominum contemptui obnoxium fuerit, qui ferè solent, Veritatem propter Controversias circa eam motas aspernari, atque existimari eos errare omnes, qui nunquam inter se conveniunt; cúmque videant doctos Homines inter se digladiari, de rebus nullius momenti, facilè illud Dionysii Syracusani arripiunt, *Verba ista sunt senum otiosorum*. Nihilominus certissimum est, si modò Scholastici, ad inexplebilem Sitim Veritatis, & continuam Agitationem Ingenii, Varietatem, & Multiplicitatem

 Lectionis,

Lectionis, & Contemplationum adjunxissent, insignia profectò illi extitissent Lumina, omnesque Artes, & Scientias mirificè provexissent. Hactenùs de secundâ Literarum Intemperie.

Ad tertiam quod attinet, quæ ad Falsitatem, & Mendacium spectat; una hæc omniũ turpissima est, quippe quæ ipsam Naturam, Animamque destruit Scientiæ, quæ nihil aliud est quàm Veritatis Imago. Nam Veritas Essendi, & Veritas Cognoscendi, idem sunt; nec plus à se invicem differunt, quam Radius directus, & reflexus. Hoc vitium itaque duplex, vel potiùs duplicatum est, Impostura & Credulitas; hæc decipitur, illa decipit; quæ licet videantur discrepantis naturæ, alteráque à Calliditate quâdam, altera à Simplicitate profecta, plerúnque tamen coëunt. Vt enim in carmine habetur,

Percontatorem fugito, nam garrulus idem est.

Innuendo, qui curiosus est, eundem esse & futilem; paritèr fit, ut qui facilè credat, idem libentèr decipiat. Quemadmodum quoque fieri videmus in Famâ, & Rumoribus, ut qui citò iisdem fidem habeat, pari facilitate eos auxerit. Quod Tacitus prudentèr innuit his verbis, *Fingunt simul creduntque*, adeò finitimæ sunt, voluntas fallendi, & Facilitas credendi.

Hæc credendi, recipiendique omnia (licet levi Authoritate munita) facilitas, duorum generum est, pro ratione subjectæ materiæ: aut enim creditur Narrationi, sive Facto (ut loquuntur Jurisconsulti) aut Dogmati. In priori genere videmus, quanto Dignitatis detrimento, hic Error affecerit ex Ecclesiasticis Historiis nonnullas; quæ nimis faciles se præbuerunt, in prodendis transcribendisque Miraculis, à Martyribus, Eremitis, Anachoretis, & aliis Sanctis Viris; atque ab eorum Reliquiis, Sepulchris, Sacellis, Imaginibus, editis. Eodem modo in Naturali Historiâ, videmus multa temerè, ac parùm cum delectu, aut judicio recepta, & descripta; ut liquet ex scriptis Plinii, Cardani, Alberti, & plurimorum ex Arabibus, quæ commentitiis, & fabulosis Narrationibus passìm scatent; iisque non solùm incertis, & neutiquàm probatis, sed perspicuè falsis, & manifestò convictis; ingenti Philosophiæ Naturalis dedecore, apud Homines graves, & sobrios. In quo sanè elucescit Aristotelis Sapientia, & Integritas, qui cùm diligentem scripserit, atque accuratam Historiam Animalium, tam parcè Ficta, aut Fabulosa admiscuerit: quin potiùs *Auditiones admirandas*, quas memoratu dignas judicavit, in unum Commentariolum conjecit: prudentèr perpendens, perspicuè vera, (quæ tanquam Basis Experientiæ solida, Philosophiæ & Scientiis substerni possint) haud temerè esse cum Rebus suspectæ fidei miscenda: Et rursùs etiàm Rara, atque Insolita, quæ plerisque incredibilia videntur, non omninò esse supprimenda, neque Memoriæ Posterorum deneganda.

At illa altera Credulitas, quæ non Historiæ, aut Narrationibus, sed Artibus & Opinionibus tribuitur, duplex est: Aut cùm Artibus ipsis, aut cùm Authoribus in Arte nimiùm credimus. Artes ipsæ, quæ plus habent ex Phantasiâ, & Fide, quàm ex Ratione, & Demonstrationibus, sunt præcipuè tres, *Astrologia, Naturalis Magia, & Alchymia*; quarum tamen Fines non sunt ignobiles. Profitetur enim Astrologia, Superio-

rum in Inferiora Influxum & Dominatum recludere. Magia sibi proponit Naturalem Philosophiam, à varietate Speculationum ad Magnitudinem Operum revocare. Chymica in se suscipit, Partes Rerum Heterogeneas, quæ in Corporibus Naturalibus latent & implicantur, separare & extrahere; Corporaque ipsa, inquinata depurare, impedita liberare, inmatura perficere. Sed Viæ, atque Rationes, quæ ducere putantur ad hos fines, tam in Theoria illarum Artium, quàm in Praxi, Erroris, & Nugarum plenæ sunt. Neque adeò traditio ipsarum, ut plurimum, candida est, sed Artificiis, & Latebris munita. Chymicæ tamen hoc certè debetur, quod verè comparari possit Agricolæ apud Æsopum, qui è vitâ exiturus, dixit filiis, *Se illis vim magnam Auri, in Vineâ, nec satis meminisse quo loco, defossam reliquisse:* Qui cùm Vineam diligenter Ligonibus ubique invertissent, Aurum quidem reppererunt nullum, sed tamen Vindemiam insequentis Anni, propter fossionem circa radices vitium, tulerunt longè uberrimam: sic strenui illi Chymistarum Labores, & Molimina, circa Aurum conficiendū, haud paucis nobilibus Inventis, & Experimentis, tum ad reserandam Naturam, tum ad usus Vitæ apprimè idoneis, quasi Facem accenderunt.

Illa autem Credulitas, quæ certos Scientiarum Authores, Dictatoriâ quadam Potestate munivit ut edicant, non Senatoriâ ut consulant, ingens damnum Scientiis intulit; tanquam præcipua causa, quæ tantopere illas afflixit & depressit, ut absque insigni aliquo Augmento, exangues jacerent. Hinc nempe factum est, ut in Artibus Mechanicis, primi Inventores pauca excogitaverint, Tempus reliqua suppleverit, & perfecerit; at in Scientiis, primi Authores longissimè penetraverint, Tempus plurima detriverit, & corruperit. Sic videmus Tormentariam, Nauticam, Typographicam, sub initiis imperfectas, & propemodum informes fuisse, & exercentibus onerosas, temporis vero progressu, expolitas, & accommodas. At contrà Philosophiæ, & Scientiæ Aristotelis, Platonis, Democriti, Hippocratis, Euclidis, Archimedis, in ipsis illis Authoribus viguerunt, tractu temporis degenerârunt, potius & non minimum splendoris amiserunt: Cujus rei non est alia ratio, quàm quod in Artibus Mechanicis, ingenia multorum in unum coierunt; in Artibus, & Scientiis Liberalibus, ingenia multorum sub uno succubuerunt; quem tamen ipsum sæpenumerò Sequaces sui, potiùs depravarunt, quàm illustrârunt. Vt enim Aqua non ascendet altiùs, quam Caput Fontis, à quo promanat; ita Doctrina ab Aristotele deducta, supra Doctrinam Aristotelis nunquam assurget. Ideóque etsi non displiceat Regula, *Oportet discentem credere*; huic tamen conjungendum est, *Oportet jam edoctum judicio suo uti.* Discipuli enim debent Magistris temporariam solum Fidem, judiciique suspensionem, donec penitus imbiberint Artes; non autem plenam Libertatis ejurationem, perpetuamque Ingenii servitutem. Quare, ut absolvam hanc partem, hoc tantum adjiciam; Magnis Authoribus suis sic constet Honos, ut Authori Authorum, & Veritatis Parenti Tempori, non derogetur.

Explicavimus tandem tres Doctrinæ Intemperies, sive Morbos; præter quos nonnulli sunt, non tam Morbi confirmati, quàm vitiosi Humores; qui tamen non adeò occulti sunt, aut latentes, quin in multorum sensum,

ſenſum, & reprehenſionem incurrant, ideóque neutiquàm prætermittendi.

Horum primus eſt immodicum Studium duorum Extremorum, Antiquitatis & Novitatis: Quâ in re Temporis Filiæ malè patriſſant: Ut enim Tempus prolem devorat, ſic hæc ſe invicem, dum Antiquitas novis invideat Augmentis, & Novitas non ſit contenta Recentia adjicere, niſi Vetera prorsùs eliminet, & rejiciat. Certè Conſilium Prophetæ vera in hâc re Norma eſt: *State ſuper vias antiquas, & videte quænam ſit via recta, & bona, & ambulate in eâ.* Antiquitas eam meretur Reverentiam, ut Homines aliquandiù gradum ſiſtere, & ſupra eam ſtare debeant, atque undequaque circumſpicere, quæ ſit via optima: quùm autem de viâ benè conſtiterit, tunc demùm non reſtitandum, ſed alacritèr progrediendum. Sanè, ut verum dicamus, *Antiquitas ſeculi, Iuventus mundi:* Noſtra profectò ſunt Antiqua Tempora, cùm Mundus jam ſenuerit, non ea, quæ computantur ordine retrogrado, initium ſumendo à Seculo noſtro.

Alius Error è priori oriundus, eſt Suſpicio quædam & Diffidentia, quæ nihil nunc poſſe inveniri autumat, quo Mundus tam diù carere potuit: ac ſi illa Objectio conveniret erga Tempus, quâ Lucianus impetit Jovem, cæteroſque Ethnicorum Deos: *Miratur enim, cur tot olim genuerint Liberos, nullos autem ſuo Seculo? interrogatque jocans, ecquid Septuagenarii jam eſſent, aut lege Pappiâ contra Senum Nuptias latâ conſtricti?* ſic videntur Homines ſubvereri, ne Tempus effœtum jam factum ſit, & ad Generationem ineptū. Quin potiùs Levitas Hominum, atque Inconſtantia, hinc optimè perſpici poteſt, qui donec res aliqua perfecta ſit, eam mirantur fieri poſſe; poſtquam facta ſemel eſt, iterùm mirantur eam jam pridèm factam non fuiſſe. Ita Alexandri Expeditio in Aſiam, habita eſt initio pro vaſto, & arduo admodùm Negotio; quam tamen poſteà placuit Livio in tantum elevare ut diceret de Alexandro, *Nil aliud quàm benè auſus eſt vana contemnere.* Idem Columbo evênit, circa Occidentalem Navigationem. Sed in Rebus Intellectualibus, hoc fit multò frequentiùs, uti videre eſt in pleriſque Propoſitionibus apud Euclidem, quæ antequàm demonſtrentur, miræ videntur, & quibus quis non facilè aſſenſerit; poſt Demonſtrationem autem factam, arripit eas Mens per Retractionem quandam (ut loquuntur Jureconſulti) tanquam antè perſpectas & cognitas.

Alius Error ſuperiori affinis, eſt eorum, qui omium Sectarum, atque Hæreſium veterum, poſtquàm excuſſæ fuiſſent, & ventilatæ, optimam ſemper obtinuiſſe, poſthabitis aliis, exiſtimant. Itaque putant, ſi quis de integro inſtitueret inquiſitionem, & examen, non poſſet non incidere in aliquas ex rejectis Opinionibus, & poſt rejectionem amiſſis, & obliteratis: quaſi vero Multitudo, aut etiam Sapientes Multitudinis deliniendæ gratiâ, non illud ſæpè probârint, quod populare magis, atque leve ſit, quàm quod ſolidum, atque altè radices agens. Tempus ſiquidem ſimile eſt Fluvio, qui levia, atque inflata ad nos devehit, ſolida autem, & pondus habentia ſubmergit.

Alius Error à reliquis diverſus, eſt præmatura atque proterva Reductio Doctrinarum in Artes, & Methodos; quod cùm fit, plerunque Sci-

entia

entia aut parùm, aut nihil proficit. Nimirum ut Ephebi, poſtquàm Membra & Lineamenta corporis ipſorum perfectè efformata ſunt, vix amplius creſcunt: ſic Scientia, quamdiù in Aphoriſmos, & obſervationes ſpargitur, creſcere poteſt & exurgere; ſed methodis ſemel circumſcripta, & concluſa, expoliri forſan & illuſtrari, aut ad Vſus Humanos edolari poteſt, non autem porrò mole augeri.

Alius Error ſuccedens ipſi, quem poſtremò notavimus, eſt, quòd poſt ſingulas Scientias, & Artes, ſuas in Claſſes diſtributas, mox à pleriſque, Vniverſali rerum cognitioni, & Philoſophiæ Primæ renunciatur; quod quidem profectui Doctrinarum inimiciſſimū eſt. Proſpectationes fiunt è Turribus, aut Locis præaltis, & impoſſibile eſt, ut quis exploret, remotiores, interioréſque Scientiæ alicujus partes, ſi ſtet ſuper Plano ejuſdem Scientiæ, neque Altioris Scientiæ veluti Speculam conſcendat.

Alius Error fluit ex nimiâ Reverentiâ, & quaſi Adoratione Intellectûs Humani; unde Homines abduxêre ſe è Contemplatione Naturæ, atque ab Experientiâ, in propriis Meditationibus, & Ingenii Commentis, ſúſque déque volutantes. Cæterùm præclaros hos Opinatores, & (ſi ita loqui licet) Intellectualiſtas, qui tamen pro maximè Sublimibus, & Divinis Philoſophis haberi ſolent, rectè Heraclitus perſtrinxit, *Homines*, inquit, *quærunt Veritatem in Microcoſmis ſuis, non in Mundo majori.* Reſpuunt enim quaſi Abecedariū Naturæ, Primúmque in Operibus divinis tyrocinium; quod ſi non facerent, potuiſſent fortaſsè gradatìm & ſenſim, poſt Literas ſimplices, & deinceps Syllabas, ad Textum & Volumen ipſum Creaturarum expeditè legendum aſcendere. At illi contra, jugi mentis agitatione, urgent, & tanquam invocant ſuos Genios, ut vaticinentur eis, edántque Oracula, quibus meritò & ſuaviter decipiuntur.

Alius Error huic poſteriori finitimus eſt, quòd homines ſæpiùs imbuant, & inficiant Meditationes, & Doctrinas ſuas, Opinionibus quibuſdam, & conceptibus propriis, quos potiſſimum in Admiratione habent; aut Artibus, quibus maximè addicti, & conſecrati ſunt; cætera omnia illis deliciis inficientes, & quaſi intingentes, licèt Fuco admodùm fallaci. Sic ſuæ Philoſophiæ immiſcuit Plato Theologiam, Ariſtoteles Logicam, ſecunda Schola Platonis, (Proclus ſcilicet & reliqui) Mathematicas. Iſtas enim Artes ſolebant illi, tanquam Filiolos ſuos Primogenitos ſuaviari. At Chymici è paucis Experimentis, ad Foculum & Fornacem, novam Philoſophiam excuderunt. Et Gilbertus Popularis noſter, Philoſophiam aliam ex Magnete elicuit. Sic Cicero, cùm varias opiniones de naturâ Animæ recenſens, tandem in Muſicum incidiſſet, qui Animam eſſe Harmoniam ſtatuebat, facetè dixit, *Hic ab arte ſuâ non receſſit.* Sed de hoc genus Erroribus, appoſitè, & prudenter, ait Ariſtoteles, *Qui reſpiciunt ad pauca, de facili pronunciant.*

Alius Error eſt Impatientia Dubitandi, & cœca Feſtinatio Decernendi abſque debitâ, & adultâ Suſpenſione Iudicii. Nam Bivium Contemplationis, non eſt diſſimile Bivio Actionis, à Veteribus ſæpiùs memorato: cujus altera via, initio plana & facilis erat, fine autem impervia; altera ingredienti aſpera erat, & confragoſa; ubi paulò proceſſeris, expedita, & æquabilis: Haud ſecus in Contemplationibus, ſi quis

à certis

à certis ordiatur, in dubia desinet; sin à dubiis incipiat, eáque aliquandiù patienter toleret, in certis exitum reperiet.

Similis Error se ostendit in modo tradendi Doctrinam, qui, ut plurimùm, est Imperiosus & Magistralis, Non Ingenuus, & liberalis; ita demùm compositus, ut potiùs Fidem imperet, quàm Examini subiiciatur. Non negaverim in summariis Libellis, ad Praxim destinatis, hanc formulam scribendi retineri posse, verùm in justis Tractatibus de Scientiis utrumque Extremum vitandum censeo, tam Vellei Epicurei, nil tam metuentis, quàm Ne dubitare de re aliquâ videretur; quàm Socratis, & Academiæ, Omnia in dubio relinquentium. Candori potiùs studendum, Résque majore aut minore contentione tradendæ, prout Rationum momentis parciùs aut plenius sint probatæ.

Alii Errores sunt in Scopis, quos Homines præfigunt sibi, & in quos Conatus suos, & Labores dirigunt. Cùm enim diligentiores Literarum Coryphæi, ad id collimare debeant præcipuè, ut Arti, quam profitentur, aliquid præclarum adiiciant; hi contrà, in secundis tantummodò consistere sat habent; vel subtilis Interpretis, vel Antagonistæ vehementis & nervosi, vel methodici Abbreviatoris nomen ambientes: unde Reditus & Vectigalia Scientiarum augeri possunt, Patrimonium & Fundus minimè.

Omnium autem gravissimus Error in Deviatione ab vltimo Doctrinarum Fine consistit. Appetunt enim Homines Scientiam, alii ex insitâ Curiositate, & irrequietâ; alii Animi causâ, & delectationis; alii Existimationis gratiâ; alii Contentionis ergô; atque ut in Differendo superiores sint; plerique propter Lucrum & Victum; Paucissimi, ut Donum Rationis divinitùs datum, in usus humani generis impendat. Planè, quasi in Doctrinâ quæreretur Lectulus, in quo tumultuans Ingenium, & æstuans requiesceret; aut Xystus sive Porticus, in quo Animus deambularet liber, & vagus: aut Turris alta, & edita, de quâ Mens ambitiosa, & superba despectaret; aut Arx, & Propugnaculum ad Contentiones, & Prælia; aut Officina ad quæstum, & mercatum; Et non potiùs locuples Armarium, & Gazophylacium, ad Opificis rerum omnium Gloriam, & Vitæ Humanæ Subsidium. Hoc enim illud est, quod reverà Doctrinam, atque Artes condecoraret, & attolleret, si Contemplatio, & Actio, arctione quam adhuc vinculo copulantur. Quæ certè Conjunctio talis foret, qualis est supremorum duorum Panetarum Sysygia, cùm Saturnus Quietis, & Contemplationis Dux, cum Jove Duce Societatis, Agendique conspiret. Quanquam cùm de Praxi, atque Actiore loquor, nullo modo ad Doctrinam Professoriam, & Lucrosam innuo: Neque enim me fugit, quantoperè hoc ipsum, Progressionem Doctrinæ, & Amplificationem moretur; perindè quidem ut Aureum Malum, ante Oculos Atalantæ projectum, quod ut tollat, dum flectit se, Cursus intereà impeditur;

Declinat cursus, Aurúmque volubile tollit.

Neque rursùs mihi in animo est, quod de Socrate dictum erat, *Philosophiam devocare de Cœlo, ut tantummodò versaretur in Terris*; hoc est, Physicam seponi, ut Moralis Philosophia, & Politica celebraretur sola: sed quemadmodum Cœlum & Terra simul conspirant, & consentiunt

ad

ad Hominum tuendam vitam, atque juvandam; ita fanè hic Finis esse debet utriusque Philosophiæ, ut rejectis vanis speculationibus, & quicquid inane, ac sterile est, conservetur quicquid solidum est, ac fructuosum; ut hoc pacto, Scientia non sit tanquàm Scortum, ad Voluptatem, aut tanquàm Ancilla, ad quæstum; sed tanquàm Sponsa, ad Generationem, Fructum, atque Solatium honestum.

Jam explicasse videor, & quasi Dissectione quâdam aperuisse, vitiosos illos Humores, aut saltem eorum præcipuos, qui non solùm obstitêre profectui Literarum, verùm etiam culpandis iisdem ansam dedere. Quod quidem, si nimis ad vivum fecerim, meminisse oportet, *Fidelia vulnera amantis, sed dolosa Oscula malignantis.* Utcunque, hoc certè mihi videor assecutus, ut merear fidem in sequenti præconio, cum superiori Censurâ tam liberè egerim. Neque tamen in animo est mihi, Panegyricum Literarum scribere, aut Hymnum Musis præcinere, licèt forsitàn diù jam sit, ex quo Sacra earum ritè celebrata sint: sed consilium est absque Pigmentis, & Hyperbolis, verum doctrinæ contra alias res Pondus, excipere & perpendere, verúmque ejus Valorem & Pretium, ex Testimoniis Divinis atque Humanis exquirere.

Primò igitur quæramus Dignitatem Scientiæ in Archetypo, sive Exemplari; id est, in Attributis, atque Actis Dei, quatenùs revelantur Homini, & sobriè indagari possunt. Quâ in re, non competit appellatio Doctrinæ, cùm omnis doctrina sit Scientia acquisita; nulla autem Cognitio in Deo acquisita est, sed Originalis. Itaque aliud quærendum est nomen, *Sapientia* scilicet, ut sacræ Scripturæ eam indigitant.

Sic autem se res habet: In operibus Creationis, duplicem Virtutis Divinæ Emanationem videmus; quarum una ad Potentiam refertur, altera ad Sapientiam. Illa præcipuè cernitur in creandâ Mole Materiæ, hæc in Pulchritudine Formæ disponendâ. Hoc posito notandum est, nihil in Creationis Historiâ obstare, quin fuerit confusa illa Cœli Terræque Massa, & Materia, unico temporis momento creata; cui tamen disponendæ, digerendæque sex dies fuerunt attributi: adeò signanter Deus Opera Potentiæ, ac Sapientiæ discriminavit. Cui accedit, quod de Materiæ Creatione, memoriæ proditum non sit, dixisse Deum, *Fiat Cœlum & Terra*, sicut de sequentibus operibus dictum est; sed nudè atque actualiter, *Deus creavit Cœlum, & Terram:* ita ut Materia videatur, tanquam Manu facta, Formæ verò Introductio stylum habeat Legis, aut Decreti.

Pergamus à Deo ad Angelos, quorum Natura dignatione est Deo proxima. Videmus in Ordinibus Angelorum (quatenùs fides adhibenda Cœlesti illi Hierarchiæ, quæ Dionysii Areopagitæ nomine evulgatur) primum locum obtinere *Seraphim*, Angelos scilicet Amoris; secundũ *Cherubim*, Angelos Illuminationis; tertiũ autem Locum, & sequentes, *Thronis*, *Principabus*, cæterisque Angelis Potentiæ, & Ministerii, concedi: ut ex hoc ipso ordine, ac distributione clarum sit, Angelos Scientiæ, & Illuminationis, Angelis Imperii & Potentiæ præponi.

A Spiritibus, & Intelligentiis, ad Formas Sensibiles & Materiatas descendentes, legimus primam Formarum creaturam fuisse Lucem; quæ

quæ in Naturalibus & Corporeis, Scientiæ in Spiritualibus atque Incorporeis respondet.

Sic in Distributione Dierum, videmus Diem, quâ requievit Deus, & contemplatus est Opera sua, benedictam fuisse supra omnes Dies, quibus creata est, & dispositâ Fabrica Vniversi.

Post Creationem absolutam, legimus Hominem collocari in Paradiso, ut illic operaretur: quod quidē Opus, aliud esse non poterat, quàm quale pertinet ad Contemplandum; hoc est, cujus Finis, non ad Necessitatem aliquam, sed ad Delectationem, & Activitatem sine Molestiâ, referri possit: cùm enim tunc temporis nulla potuerit esse Creaturæ Reluctatio, nullus *sudor vultûs*, necessariò sequitur Actiones Humanas, ad Voluptatem, & Contemplationem, non ad Laborem, aut Opus comparatas fuisse. Rursùs, primæ Hominis Actiones, quas in Paradiso exercuit, duas summarias Scientiæ partes complexæ sunt: Hæ erant, Inspectio Creaturarum, & Impositio Nominum. Nam Scientia illa, quæ Lapsum introduxit (quod & antè monuimus) non erat Naturalis Scientia circa Creaturas, sed Moralis Scientia de Bono & Malo; ex hâc suppositione, quòd Dei Mandata, aut Vetita, non essent Principia Boni & Mali, sed quòd alias haberent illa Origines; quorū cognitionem affectavit Homo, scilicet ut totaliter à Deo deficeret, & sibi ipsi, suóque arbitrio prorsùs inniteretur.

Veniamus ad ea, quæ statim post Lapsum contigêre. Videmus (ùt innumera sunt Sacrarum Scripturarum Mysteria, salvâ semper veritate Historicâ & Literali) imaginem duarum Vitarum, contemplativæ nimirùm & Activæ, in Personis Abelis & Caini, inque eorum institutis, & primitivis vivendi Rationibus delineatam: Quorum alter Pastor erat, (qui propter Otium & Quietem, liberúmque Cœli Aspectum, Typus est vitæ Theoricæ) alter Agricola (laboribus scilicet fatigatus, & aspectu in Terram defixus.) Vbi cernere est, Favorem, Electionémque Divinam, ad Pastorem accessisse, non ad Agricolam.

Sic ante Diluvium, Sacri Fasti, inter paucissima, quæ de eo seculo memorantur, dignati sunt memoriæ prodere, Inventores Musicæ, atque Operum metallicorum. Sequenti Seculo post Diluvium, gravissima pœna, quâ Deus Humanam Superbiam ultus est, fuit, Confusio Linguarum, quâ Doctrinæ liberum Commercium, & literarum ad invicem Communicatio maximè interclusa est.

Descendamus ad Mosem Legis-latorem, & primum Dei Notarium, quem Scripturæ ornant hoc elogio, quòd *gnarus & peritus esset Omnis doctrinæ Ægyptiorum.* Quæ quidem Gens inter vetustissimas Mundi Scholas numeratur. Sic enim Plato inducit Ægyptium Sacerdotem dicentem Soloni; *Vos Græci semper Pueri estis, nullam vel Scientiam Antiquitatis, vel Antiquitatem Scientiæ habentes.* Perlustremus Cæremonialem Legem Mosis, reperiemúsque, præter Christi Præfigurationem, Distinctionem populi Dei à Gentibus, exercitium Obedientiæ, aliósque ejusdem Legis Vsus sacros, nonnullos doctissimorum Rabbinorum, haud inutilem circa eam navâsse operam, ut sedulò eruerent, quandoque Naturalem; quandoque Moralem Sensum Cæremoniarum, & Rituum. Exempli gratiâ, ubi de Leprâ dicitur, *Si effloruerit discurrens Lepra, Homo mundus erit, & non recludetur; sin caro viva in eo erit,*

immun-

immunditiæ condemnabitur, & ad Sacerdotis arbitrium separabitur. Ex hâc Lege colligit unus eorum Axioma in Naturâ; *Putredinem pestilentiorem esse, ante, quàm post Maturitatem.* Alius Morale Documentum elicit, *Homines flagitiis undique coopertos, minùs corrumpere publicos mores, quàm mediocriter, & ex parte tantùm malos*: adeò ut ex hoc, & similibus locis ejus Legis, præter Sensum Theologicum, haud pauca ad Philosophiam Spectantia Spargi videantur.

Si quis etiam eximium illum Iobi Librum diligenter evolverit, plenum eum, & tanquam gravidum, Naturalis Philosophiæ Mysteriis deprehendet. Exempli gratiâ; circa Cosmographiam, & Rotunditatem Terræ, illo loco, *Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.* Ubi pensilis Terra, Polus Arcticus, & Cœli convexitas in extimis, haud obscurè insinuantur. Rursùs circa Astronomiam, & Asterismos, illis verbis, *Spiritus ejus ornavit Cœlos, & obstetricante manu ejus eductus est Coluber tortuosus.* Et alio loco, *Nunquid conjungere valebis micantes stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?* ubi immota configuratio stellarum Fixarum, paribus intervallis semper inter se distantium, elegantissimè describitur. Item alio loco, *Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & Interiora Austri.* Ubi iterum innuit depressionem Antarctici Poli, eámque designat nomine, *Interiorum Austri*, quia Australes stellæ nostro Hemisphærio non cernuntur. Circa generationem Animalium: *Annon sicut lac mulsisti me, & sicut caseum coagulasti me?* &c. Circa rem Metallicam, *Habet Argentum Venarum suarum principia, & Auro locus est in quo conflatur, Ferrum de terrâ tollitur, & Lapis solutus calore in æs vertitur.* Et sequentia in eodem Capite.

Pariter & in Personâ Regis Salomonis, videmus Donum Sapientiæ, tum in Petitione ipsius, tum in Concessione Divinâ, omnibus terrenæ, & temporalis Fœlicitatis Bonis prælatum. Virtute cujus Doni, & Concessionis, Salomon egregiè instructus, non solùm scripsit insignes illas Parabolas, sive Aphorismos de Divinâ, atque Morali Philosophiâ; verùm etiam composuit Naturalem Historiam omnium Vegetabilium, *A cedro super montem, usque ad muscum super murum*, (qui nihil est aliud, quàm Rudimentum plantæ, Putredinis & Herbæ Medium) Omniúmque etiam, quæ respirant, & moventur. Imò idem Rex Salomon, quamvis excelluerit Opibus, Magnificentiâ Ædificiorum, Classe, Famulitio, Nominis celebritate, & reliquis quæ ad gloriam pertinent, nihil tamen, ex ista Gloriæ segete, sibi ipsi decerpit, aut assumit, præter Decus Inquirendi, & Inveniendi veritatem. Sic enim disertè ait; *Gloria Dei est celare verbum, & gloria Regis Investigare sermonem.* Ac si Divina Majestas innoxio illo, & benevolo puerorum Ludo delectaretur, qui ideò se abscondunt, ut inveniantur: quasíque etiam nihil esset honorificentius Regibus, quàm Dei Collusores esse in eodem Ludo; præsertim cùm tot Ingeniis imperent, tantásque opes præstò habeant, quibus omnis Secreti investigatio absolvi possit.

Nec verò aliter hæc dispensavit Deus, postquàm Salvator noster in mundum venisset. Ille enim priùs, potentiam ostendit suam, in profli-

gandâ ignorantiâ, ubi cum Doctoribus, & Sacerdotibus dissereret in Templo, quā in subjugandâ Natura, tot & tantis editis Miraculis. Adventus quòq; Spiritûs Sancti præcipuè adumbratus, atq; expressus fuit in similitudine, ac Dono Linguarum, quæ sunt duntaxat *Vehicula Scientiæ*.

Ita in seligendis illis Instrumentis quæ adhibuit Deus ad fidem disseminandam, initio Homines evocavit planè indoctos, & illiteratos, præterquàm quòd Spiritûs Sancti afflatu instructi fuissent; quo evidentius Virtutem suam Immediatam, & Divinam declararet, omnémque Humanam Sapientiam deprimeret. Quamprimum autem Consilium suum in hâc parte perimpletum esset, mox in proximâ Successione Temporum, Divinam Veritatem suam, aliis Doctrinis veluti pedissequis comitatam, in Mundum immisit. Itaque D. Pauli Calamus, (qui inter Apostolos solus literatus fuit) in Scripturis Novi Testamenti, præcipuè à Deo adhibitus est.

Sic & novimus complures ex antiquis Episcopis & Patribus, egregiè fuisse in omni Ethnicorum Eruditione versatos. Adeo ut Edictum Juliani, quo cautum est, ne Christiani ad Scholas, & Gymnasia mitterentur, perniciosior machina, ad expugnandam fidem Christianam, quàm cruentæ Superiorum Imperatorum Persecutiones, habitum fuerit. Neque Gregorii primi, Episcopi Romani (cæteri viri egregii) Æmulatio, & Invidentia, qui Ethnicorum Authorum, & Antiquitatum memoriam obliterare studebat, in bonam partem, etiam apud viros pios, accepta est. Quinimò sola Christiana Ecclesia, inter Inundationes Scytharum à Plagis Septentrionalibus, & Saracenorum ab Orientalibus, pretiosas gentilis Eruditionis Reliquias, jam-jam funditùs perituras, sinu & gremio suo conservavit. Nuper etiam intueri licet Jesuitas, qui (partim studio proprio, partim ex æmulatione Adversariorum, Literis strenuè incubuerunt) quantum subsidii, viriúmq;, Romanæ Sedi reparandæ, & stabiliendæ attulerint.

Quarè, ut absolvam hanc Partem, duo sunt præcipua Officia, & Ministeria, præter Ornatum, & Illustrationem, quæ Fidei Religionique humaniores, Literæ persolvunt. Unum, quòd efficacia sint Incitamenta, ad Divinam Gloriam exaltandam, & celebrandam: sicut enim Psalmi, & aliæ Scripturæ, crebrò nos invitant ad Contemplationem, Prædicationemque magnificorum, & admirabilium Operum Dei; ita, si tantùm in eorum specie externâ, sicut sensibus nostris se exhibent, hæreremus; eandem faceremus injuriam Majestati divinæ, ac si de Opulentiâ, & Copiâ nobilissimi Gemmarii, ex iis quæ palam exponuntur in pergulâ, judicaremus. Alterum, quòd singulare Remedium, Antidotúmque exhibeat Philosophia, contra Infidelitatem & Errores. Nam Salvator noster inquit, *Erratis nescientes Scripturas & Potentiam Dei.* Ubi duos Libros, ne in Errores incidamus, proponit nobis evolvendos: primò Volumen Scripturarum, quæ Voluntatem Dei; dein Volumen Creaturarum, quæ Potentiam revelant: Quorum posterior, veluti Clavis est prioris, non solùm Intellectum nostrum aperiens, ad genuinam Scripturarum Mentem, ex generalibus Regulis Rationis, & Legibus Sermonibus expromendam: Sed porrò etiam præcipuè Fidem nostrā reserans, ut in seriam ingrediamur

Omnipotentiæ

Omnipotentiæ Divinæ Meditationem, cujus Characteres maximè insculpti ejus Operibus, & incisi sunt. Tantum de Divinis Testimoniis, ac Judiciis, pro vera Dignitate, & Pretio Doctrinæ, dictum sit.

Quantum ad Humana Testimonia, & Argumenta, tam latus aperitur Campus, ut in Tractatu hoc brevi, & presso, delectum potius adhibere deceat, quàm copiam. Primò itaque Summus apud Ethnicos Honoris Gradus fuit, Divinam Venerationem, Cultúmque consequi: (Quod quidem Christianis est tanquàm Fructus vetitus:) Nunc verò loquimur separatim de Judiciis Humanis. Itaque (ut cœpimus dicere) apud Ethnicos, ille, quem Græci *Apotheosin*, Latini *Relationem inter Divos* vocârunt, Supremus Honor fuit, qui Homini ab Homine tribui posset: præsertim ubi non ex Decreto, aut Edicto aliquo Imperii (ut Cæsaribus apud Romanos) sed ex Opinione Hominum, & Fide internâ, ultrò deferretur. Cujus Honoris tam excelsi, Gradus quidam erat, & Terminus medius. Quippe supra Humanos Honores, Heroici numerabantur, & Divini; in quorum distributione hunc ordinem tenuêre Veteres. Rerumpub. conditores, Legislatores, Tyrannicidæ, Patres patriæ, quíque in rebus civilibus optimè meruerunt, insigniti sunt titulo Herôum tantùm, aut Semideorum, quales fuere *Theseus*, *Minos*, *Romulus*, cæteríque: Ex alterâ Parte, Inventores & Authores novarum Artium, quíque Vitam Humanam novis Commodis, & Accessionibus dotârunt, semper consecrati sunt inter Deos ipsos Majores, quod *Cereri*, *Baccho*, *Mercurio*, *Apollini*, & aliis contigit. Quod certè jure, & sano judicio factum est. Nam priorum Benemerita intra unius Ætatis, aut Nationis limites, ferè coërcentur, nec absimilia sunt Imbribus tempestivis, & benignis, qui quamvis frugiferi sint, atque optabiles, tamen pro illâ Tempestate tantùm quâ decidunt, atque pro Amplitudine Tractûs Terræ, quam irrigant, utiles sunt; Posteriorum verò Beneficia, ut ipsius Solis, & Cœlestium Munera, Temporibus perpetua, Locis infinita sunt: Illa rursus, cum contentione, & perturbatione ut plurimùm conjuncta sunt; hæc habent verum Characterem Divinæ Præsentiæ, veniúntque in *aurâ leni*, absque tumultu, aut strepitu.

Neque sanè Doctrinæ Meritum in Civilibus, & in reprimendis Incommodis, quæ Homo Homini infert, multum cedit illi alteri, in sublevandis Humanis Necessitatibus, quæ ab ipsâ Naturâ imponuntur. Atque hoc genus Meriti, optimè adumbratum fuit sub illa ficta Narratione, de Theatro Orphei; ubi singulæ Bestiæ, Avésque congregatæ sunt, quæ Appetituum suorum innatorum immemores, Prædæ, Ludi, Pugnæ, amicè placidéque unà stetere, Cytharæ concentu, & suavitate captæ. Cujus Sonus ubi aut cessaret, aut majori sonitu obrueretur, omnes illicò Animantes ad ingenium redibant. Quâ in Fabula eleganter describuntur Ingenia, & Mores Hominum, qui variis & indomitis cupiditatibus agitantur, Lucri, Libidinis, Vindictæ: qui tamen quamdiù Aures præbent, Præceptis & Suasionibus Religionis, Legum, Magistrorum, in Libris, Sermonibus, & Concionibus, eloquenter, & suaviter modulantibus, tamdiù Pacem colunt, & societatem; Sin ista sileant, aut Seditiones, &

Tumultus obstrepant, omnia dissiliunt, & in Anarchiam, atque Confusionem relabuntur.

Sed enim hoc clariùs cernitur, cùm Reges ipsi, aut Magnates, aut Præfecti eruditione præditi sint. Ut ut enim suis addictus nimium Partibus videatur, qui dixit, *Tum demùm Resp. fore fœlices, cùm aut Philosophi regnant, aut Reges philosophantur*; Hoc tamen experientiâ notum est, sub eruditis Principibus, & Custodibus Reip. secula maximè fœlicia fuisse. Quamvis enim Reges ipsi,) suos habeant Errores & Vitia, Affectibus scilicet & pravis consuetudinibus pro more cæterorum Hominum obnoxii; tamen Doctrinarum si accedat Lumen, anticipatæ quædam Notiones, Religionis, Prudentiæ, Honestatis, retinent eos, & ab omni præcipiti, & immedicabili Excessu, & Errore refrænant; Aurem semper vellentes, etiam cùm Consiliarii, & Domestici silent. Quin Senatores ipsi, & Consiliarii, qui Literis exculti sunt, Solidioribus innituntur Principiis, quàm qui ab Experientiâ tantùm edocti sunt; illis ex longinquo prospicientibus Pericula, & maturè propulsantibus, cùm isti tantùm ex propinquo, & cominus sapiant, nihil videntes nisi quod imminet; & tunc demùm Agilitate Ingenii sui, se in ipso Periculorum articulo, expedire, & eripere posse confidentes.

Quæ Felicitas Temporum sub eruditis Principibus (ut semper brevitati Studeam, adhibens non nisi lectissima quæque Exempla, & maximè illustria) præcipuè cernitur eo in Seculo, quod à Morte Domitiani Imperatoris, usque ad Imperium Commodi defluxit; Successionem sex Principum eruditorum, aut certè eruditioni impensè faventium, complectente; omniumque (si temporalia Bona spectemus) quæ unquam vidit Roma, totius Orbis tunc Epitome, longè florentissimo. Id quod Domitiano, pridie ejus diei, quo interfectus est, in Somnis præmonstratum erat. Quippe qui videre visus est, *Caput aureum sibi pone cervicem enatum esse*: Quod sanè vaticinium, Aureis illi, subsequentibus Seculis, adimpletum est; De quibus sigillatìm sed brevissimè verba faciam.

Nerva Vir doctus fuit, Apollonii illius Pythagorei Familiaris, & quasi Discipulus, qui etiam fere expiravit, in Versu illo Homeri,

Telis Phœbe tuis lachrymas ulciscere nostras.

Trajanus non ipse quidem doctus, sed Doctrinæ Admirator, & erga Literatos munificus, Bibliothecarum institutor, & in cujus Aulâ (licèt Imperatoris Bellicosi) Professores & Pædagogos gratiosissimos fuisse, Memoriæ proditum est. *Adrianus* curiosissimus Mortalium, & inexplebilis omnis Varietatis, & Secreti Investigator. *Antoninus* subtilis & quasi Scholasticus, unde etiam *Cymini sector* vocatus est. *Ex Divis Fratribus* autem, *Lucius Commodus* molliori Literarum genere eruditus: *Marcus* etiam Cognomine ipso Philosophus. Hi Principes, ut doctissimi, ita & Optimi fuerunt. *Nerva* clementissimus Imperator, quiq; si nihil aliud, Orbi *Trojanum* dedit. *Trajanus*, omniū qui imperârunt, & Belli & Pacis Artibus maximè florens: Idem Imperii fines longissimè protulit; Idem vim Dominationis modestissimè cohibuit: Maximorū etiam Extructor Operū, unde à *Constantino Parietaria* per invidiam vocatus est propter Nomen

Nomen ejus tot parietibus incîsum. *Adrianus* Temporis ipsius Æmulus: Injurias enim & Ruinas Temporis, in quoquo genere, curâ & munificentiâ suâ, reparavit. *Antoninus*, (ut etiam appellatus est) Vir maximè *Pius*, nativâ quâdam & insitâ bonitate, omnibus Ordinibus gratus, cujusque Regnum (licèt haud breve) omnis calamitatis expers. *Lucius Commodus* Fratri quidem Bonitate cedens, reliquos Imperatores plurimos superans. *Marcus*, Vir ad Exemplar Virtutis compositus, cuique Scurræ ille, in Convivio Deorum, nihil habuit quod objiceret, præter patientiam erga mores Uxoris. In hâc itaque continuâ sex Principum serie, videre cuivis liceat, fœlicissimos fructus Doctrinæ, in Imperio collocatæ, in maximâ Orbis Terrarum Tabulâ depictos.

Iam verò Doctrina, non in Civilia tantùm, atque Artes Pacis, influxum habet, sed & in militari Virtute exercet vim suam, ac Potentiam; ut clarè perspicitur in Exemplis Alexandri Magni, & Cæsaris Dictatoris; Quorum anteà obiter meminimus, nunc verò ea paulò fusiùs retractabimus: Horum Virtutes Militares, & Res in bello Gestas, supervacaneum esset notare, aut recensere, cùm in eo genere Mundi Miracula extiterint: sed de Amore ipsorum, & studio erga Literas, nec-non iisdem Excellentiâ propriâ, non alienum erit, si pauca subjungamus.

Educatus fuit Alexander, edoctúsque ab Aristotele, (Philosopho certè magno) qui nonnullos è libris suis philosophicis ei nuncupavit: A latere illius nunquàm discedebat Callisthenes, aliique pereruditi viri, qui Castra sequebantur, & perpetui erant, omnium ejus Itinerum & Expeditionum Comites: Quo autem pretio literas habuerit, haud pauca liquidò demonstrant: veluti Invidia, quâ dignam censuit Achillis Fortunam, quòd Gestarum Rerum, Laudúmque suarum, Homerum Præconem invenerat. Judicium de pretiosâ Darii Arculâ, inter reliqua spolia repertâ, de quâ cùm quæstio moveretur, quidnam potissimùm dignum esset, quod in eâ asservaretur, ipse, cùm alii alia dicerent, pro Homeri Operibus sententiam tulit. Epistola Objurgatoria ad Aristotelem missa, postquàm Libros Physicorum edidisset, in quâ expostulat, quòd Philosophiæ Mysteria evulgâsset; simúlque rescribit, malle se omnibus doctrinâ, & cognitione, quam potentiâ ac Imperio præcellere. Sunt & alia quæ huc spectant. Ipse verò, quam egregiè Animum excoluisset doctrinâ, in omnibus ejus Dictis, & Responsis apparet, vel potius refulget, Eruditione plenissimis; in quibus, licèt numero pauca sint, quæ adhuc supersint, singularum Scientiarum Vestigia altè impressa reperias.

In Moralibus, observetur primò Alexandri Apophthegma circa Diogenem, & adverte (si placet) si fortè non unam ex gravissimis quæstionibus Moralis Philosophiæ, constituat: *Vtrùm qui fruitur externis bonis, fœlicior sit, an qui contemnit?* cùm enim Diogenem cerneret, tam parvo contentum, conversus ad circumstantes, qui ejus conditionem subsannabant, *Nisi essem*, inquit, *Alexander optarem, esse Diogenes.* At Seneca in hâc comparatione Diogenem prætulit, cùm diceret, *Plus erat, quod Diogenes nollet accipere, quàm quod Alexander posset dare.*

In Naturalibus, observetur illud quod crebrò usurpabat, *In duabus se rebus, mortalitatem suam maximè percipere, Somno & Libidine:* Quod sanè dictum ex intimâ Naturali Philosophiâ depromptum est, non tam Alexandrum, quàm Aristotelem, aut Democritum sapiens; cùm tam Indigentia, quàm Redundantia Naturæ, per illa duo designata, Mortis sint tanquam Arrhabones.

In Poëticis, observetur dictum illud, quùm sanguine è vulneribus ejus effluente, accerseret unum ex Adulatoribus, qui ei Divinitatem tribuere solebat, *Specta,* inquit, *hominis iste sanguis est, non talis liquor, qualem dixit Homerus, Veneris è manu manâsse, vulneratâ à Diomede;* hoc dicto & Poetas, & Assentatores suos, & seipsum ridens.

In Dialecticis, accipe reprehensionem illam Argutiarum Dialecticarum, circa rejicienda, & retorquenda argumenta, in dicto suo, quo perstrinxit Cassandrum, Delatores Patris sui Antipatri repellentem. Cùm enim Alexander fortè dixisset, *Nunquid putas hos Homines, tam longum iter suscepturos fuisse, nisi justam doloris causam habuissent?* Respondit Cassander, *Imò hoc ipsum Animos eis dedit, quòd sperabant longinquitatem viæ obstituram, quò minùs calumnia proderetur. Euge,* inquit Rex, *Strophas Aristotelis, rem pro & contra detorquentes.* Attamen hâc ipsâ, quam in alio carpebat, arte, cùm res postularet, in commodum suum uti, probè noverat: Ita enim accidit, ut Callisthenes, (quem odio clàm habebat, quòd novæ ejus inter Divos Relationi refragaretur,) in quodam Convivio rogatus esset, ab unâ discumbentibus, ut oblectationis gratiâ, (cùm esset vir eloquentissimus) Thema aliquod pro arbitrio sibi sumeret, de quo subitò diceret; ille autem annuens, & laudes Gentis Macedonicæ eligens, mirifico cum omnium applausu disseruit: At neutiquàm hoc delectatus Alexander, subjecit, *in bonâ causâ, facilè est cuilibet esse eloquenti, quin verte,* inquit, *stylum, & quid contra nos possis, audiamus.* Callisthenes negotium in se recepit, idque tam acerbè, támque aculeatè præstitit, ut Alexander interpellans diceret, *Etiam malus animus, æquè ac bona causa indit eloquentiam.*

In Rhetoricis, ad quæ Tropi & ornamenta pertinent, ecce tibi elegantissimum Metaphoræ usum, quâ Antipatrum imperiosum, & tyrannicum Præsidem perstrinxit. Cùm enim Amicus quidam Antipatri laudaret eum coram Alexandro, quòd tam moderatus esset, neque in Persicum, prout alii Præfecti, luxum, usúmque purpuræ, veteri Macedoniæ amictu exuto, degeneraret, *At intùs,* inquit Alexander, *Antipater est totus purpureus.* Etiam & illa Metaphora insignis: Cùm Parmenio ad eum accederet, in Campis Arbellæ, eique ingentem hostium exercitum monstraret, qui oculis subjacens noctu, propter infinitum numerum Ignium, veluti alterum Firmamentum Stellatum repræsentabat, ideoque consuleret, ut Nocturno Prælio illos invaderet, *Nolo,* inquit Alexander, *suffurari victoriam.*

In Politicis attende gravissimam illam, & prudentissimam distinctionem (quam omnis Posterias amplexa est) quâ duos ex præcipuis ejus Amicis, Ephæstionem & Craterum discrevit, quum diceret, *Alterum Alexandrum amare, alterum amare Regem:* Dissimilitudinem maximi

ponderis

ponderis, etiam inter fidelissimos Regum Servos constituens, quòd alii magis Dominorum suorum Personas vero Affectu prosequantur, alii potiùs moveantur Officio erga Principatum ipsum. Spectetur etiam, quàm eximiè redargueret Errorem, Principum Consiliariis familiarem, qui plerunque consilia, pro modulo sui Animi, & Fortunæ, non Dominorum, suggerunt. Cùm enim Darius magnas Alexandro offerret conditiones, Parmenio; *Ego*, inquit, *si essem Alexander, acciperem.* Subiecit Alexander, *Et ego quidem si essem Parmenio.* Postremò, excutiuntur acre illud atque acutum Responsum, ad Amicos interrogantes, Quid sibi reservaret, cùm tot & tanta donaret? *Spem*, inquit: quippe qui probè sciret, subductis rationibus, Spem veram esse Sortem, & tanquam Hæreditatem, ad magna aspirantium. Hæc Julii Cæsaris Sors, cùm proficiscens in Galliam, universas opes profusis largitionibus exhausisset. Hæc etiam Sors Henrici Ducis Guisii, Nobilissimi Principis, licèt nimiùm Ambitiosi, de quo illud increbuit, *Fœneratorem eum fuisse unum omnium Gallorum maximum, eò quòd omnes opes in nominibus haberet, atque Patrimonium universum, in obligationes convertisset.* Cæterùm Admiratio hujus Principis, dum eum mihi, non ut Alexandrum Magnum, sed ut Aristotelis Discipulum propono, longiùs fortassè me provexit.

Quantum ad Julium Cæsarem, non est opus, ut de præstantiâ Eruditionis ejus, aut ex Educatione, aut ex Familiaribus, aut ex Responsis suis, conjecturam faciamus. Hæc siquidem eminet in ejus scriptis, & Libris, quorum alii extant, alii infœliciter desiderantur. Primò enim hodiè in manibus habetur, insignis illa Bellorum suorum Historia, cui Nomen & Titulum Commentariorum duntaxat præfixit; In quo omnes posteri, solidum Rerum pondus, & viva tam Actionum quàm Personarum simulachra, cum castissimâ puritate sermonis, Narrationisque perspicuitate eximiâ, conjuncta admirantur: Quas quidem Dotes, non à Naturâ infusas fuisse, sed à Præceptis Institutisque Doctrinæ acquisitas, testatur liber ejus de *Analogiâ*; qui nihil aliud erat, quàm Grammaticalis quædam Philosophia; in quo sedulò dedit operam, ut Vox ad Placitum, redderetur Vox ad Licitum; & Consuetudo quoquo modo loquendi, ad congruitatem revocaretur emendatè loquendi; & verba, quæ sunt Rerum Imagines, Rebus ipsis convenirent, non vulgi prorsus arbitrium sequerentur.

Ita etiam veluti Monumentum Doctrinæ, non minùs quàm Potentiæ, emendatam ejus Edicto habemus computationem Anni; quæ disertè testatur, æquè eum gloriæ sibi duxisse, Syderum in cœlis Leges pernôsse, ac Hominibus in Terris Leges dedisse.

Ex Libro quòque, cui Titulum præposuit Anti-Cato, facilè constat, eum tanto studio accensum, ad Victoriam Ingenii, quanto Belli & Armorum obtinendam; certamen Calami tum suscipientem, contra maximum eo tempore Pugilem, Ciceronem Oratorem.

Rursùs, in Libro Apophthegmatum quæ collegit, videmus honorificentiùs sibi putâsse, si seipsum tanquàm in Tabellas, aut Codicillos mutaret, in quos prudentiæ aliorum Dicta, graviáque referrentur; quàm si Dicta sua propria, velut Oracula sacrarentur, sicut inepti Principes

non-

nonnulli, adulatione corrupti, sibi fieri gestiunt. Attamen si recensere vellem, pleraque ejus Dicta, (ut feci in Alexandro) sunt ea certè hujusmodi, qualia notat Salomon, *Verba sapientum sunt tanquam Aculei, & tanquam Clavi in altum defixi.* Itaque tria hìc tantùm proponam, non tam elegantiâ, quàm vi & efficaciâ mirabilia.

Primò igitur, Magister sit, oportet, loquendi, qui unico verbo, seditionem in exercitu comprimere potuit. Sic autem se res habuit. Romanis mos fuit, cùm Exercitum Duces alloquerentur, Milites utì eos appellarent, cùm Magistratus Populum, Quirites. Tumultuabantur Milites Cæsaris, ac Missionem seditiosè flagitabant; non quòd hoc ipsi cuperent, sed ut hoc postulato, Cæsarem ad alias Conditiones adigerent: Ille immotus, atque inconcussus silentio facto sic exorsus est: *Ego Quirites:* Quo verbo, eos jam dimissos significabat. Eo perculsi Milites, & planè obstupefacti, concionantem deinceps perpetuò obturbabant, & postulato illo Missionis posthabito, contrà obnixè petebant, ut Militum Appellatio eis restitueretur.

Secundum fuit hujusmodi. Regis Nomen Cæsar summè affectabat: Itaque subornati sunt nonnulli, qui prætereuntem populari Acclamatione Regem salutarent. Ille sentiens Acclamationem tenuem fuisse, ac raram; Negotium joco transmisit, ac si erratum esset in Cognomine, *Non Rex sum*, inquit, *sed Cæsar.* Dictum sanè hujusmodi, ut si diligenter excutiatur, vigor ejus & pondus, vix exprimi possit: Primùm enim recusationem Nominis præ se ferebat, sed neutiquàm seriam: Deinde ingentem quandam Confidentiam, & Magnanimitatem monstrabat; ac si Cæsaris appellatio, illustrior Titulus esset, quàm Regis; quod haud secus evênit, & usque in hodiernum diem obtinuit. Sed quod illius maximè intererat, hoc dictum, summo artificio, finem suum urgebat; Hoc enim innuebat S. P. Q. R. de re levi, hoc est Nomine tantùm (nam potestatem Regiam jampridem habebat) secum contendere; ac tali Nomine, quale complures etiam ex Familiis obscuris gerebant: Nam Cognomen Regis multis Romanorum Gentilitium erat, quemadmodùm & nos simile quiddam nostro idiomate habemus.

Vltimum, quod hoc loco repetere placet, tale fuit. Cùm Cæsar post bellum initum, Romam occupâsset, atque sanctius Ærarium reclusisset, ut Pecunias ibi congestas, in usus Belli tolleret, restitit Metellus, utpote tunc temporis Tribunus; Cui Cæsar, *Si perstes*, inquit, *mortuus es.* Dein reprimens se paulum, subiecit, *Adolescens, durius est mihi hoc dicere, quàm facere.* Dictum tam mirificè, ex terrore & clementiâ conflatum, ut nihil supra.

Verùm ut Cæsarem mittamus; Perspicuum est eum probè sibi conscium suæ eximiæ Eruditionis fuisse; ut liquet ex eo, quòd demirantibus nonnullis Lucii Syllæ consilium, in deponendâ Dictaturâ, cavillans dixit, *Sylla nescivit literas, dictare non potuit.*

Nunc autem tempus videtur imponendi finem huic dissertationi de arctâ conjunctione Militaris Virtutis, & Literariæ (quid enim in hoc genere, post Alexandrum & Cæsarem afferri potest?) nisi quòd moveor unius alterius Exempli dignitate, & insolentiâ, eò quòd tam subitò transierit, à Ludibrio ad Miraculum. Est autem Xenophontis Philosophi,

qui

qui è Socratis Ludo profectus est in Asiam, cum Cyro Iuniore, in Expeditione contra Regem Artaxerxem: Hic Xenophon eo tempore peradolescens fuit, & nunquam Aciem, aut Castra viderat, neque tunc præfecturam aliquam in Exercitu gerebat, sed tantùm sponte, ob Amicitiam Proxeni proficiscebatur. Aderat fortè fortunâ, cum Falinus à Magno Rege Legatus ad Græcos veniret, postquàm Cyrus in Acie occubuisset, Græci autem (Manipulus tantummodo Hominum) Duce orbati, in medio Provinciarum Persiæ, à Patria suâ, plurimorum Milliariû intervallis, & Fluminibus maximis atque altissimis interclusi essent. Legatio huc spectabat, ut positis Armis atq; deditis, se Regiæ Clementiæ submitterent: Cui legationi antequàm publicè responsum esset, complures ex Exercitu, familiaritèr cum Falino colloquebantur, inter quos Xenophon ita fortè locutus est. *Imò*, inquit, *Faline, hæc duo tantùm nobis jam supersunt, Arma & Virtus, si igitur Arma dedamus, cui usui (obsecro) nobis erit Virtus?* At Falinus subridens, *Ni fallor* (inquit) *Atheniensis es (Adolescens) & Philosophiæ incumbis, atque bellula sunt, quæ dicis, sed valdè erras, si virtutem vestram Regiis Copiis parem esse arbitreris.* Ecce Ludibrium, sequitur Miraculum. Novitius iste ex Scholâ, & Philosophus, postquam omnes Duces, & Præfecti proditione interempti essent, decem millia Peditum, Babylone in Græciam reduxit, per medias Regis Provincias, omnibus ejus Copiis frustrà obnitentibus: Quo facto stuporem injecit omnibus, Græcis autem ab eo tempore, ingentes addidit Animos. & Spiritus, ad Persarum Regnum invadendum, & subvertendum. Quod & mox cogitavit sanè, & designavit Jason Thessalus; tentavit, & inchoavit Agesilaus Spartanus; perfecit demum Alexander Macedo, omnes Literati istius prævii egregio Facinore incitati.

Pergamus ab imperatoria, Militarique Virtute, ad Moralem, & eam quæ est Hominum privatorum: Primò, certissimum est illud Poetæ,

Scilicet ingenuas didicisse fidelitèr Artes
Emollit mores, nec sinit esse feros.

Eruditio siquidèm Humanas Mentes, feritate atque barbarie exuit. Veruntamèn opus est. ut Accentus sit in Voce illa *Fidelitèr*. Nam tumultuaria Cognitio flectit potius in contrarium. Eruditio, inquam, Levitatem, Temeritatem, atque Insolentiam tollit, dum omnia Pericula & Ambigua simul cum re ipsa suggerit, Rationum & Argumentorum pondera in utramque partem librat, prima quæque quæ se offerunt animo eique arrident pro suspectis habet, iterque omne tanquam explorato inire docet. Eadem Admirationem Rerum vanam & nimiam evellit, Radicem ipsam omnis infirmi Consilii: quippe admiramur Res, vel quia Novæ sunt, vel quia Magnæ. Quantum ad Novitatem, nemo est qui Literas, & Rerum Contemplationem penitùs imbiberit, quin illud Cordi impressum habeat, *Nil novi super terram.* Neque enim Puparum Ludum, quisquam magnoperè mirabitur, qui pone Aulæa caput inserens, Organa quibus moventur, & Filamenta cernit. Quantum ad Magnitudinem, quemadmodum Alexander Magnus, ingentibus præliis, & Victoriis in Asiâ assuetus, cùm interdum acciperet è Græciâ Literas, de Expeditionibus, & Dimicationibus quibusdam illic factis, quæ plerunque

rumque propter Pontem aliquem aut Castellum, aut ad summum pro expugnatione Oppidi alicujus suscipiebantur, dicere solebat, *Videre sibi Nucium allatum, de Ranarum, & Murium Pugnâ, de quâ Homerus:* Sic certè, qui universitatem Rerum, ejúsque Fabricam intueatur, illi Terræ Globus, cum Hominibus superstantibus (si Divinitatem Animarum seponas) haud majus quidpiam videbitur, quàm Colliculus Formicarum, quarum aliæ cum Granis, aliæ cum Ovis suis, aliæ vacuæ, omnes hinc inde circa exiguum Pulvisculi Acervum, repitant & cursitant. Porrò Eruditio aufert, aut saltem minuit Timorem Mortis, atque adversæ Fortunæ, quo nihil magis Virtutibus Moribúsque officere solet. Si enim Animus cujuspiam, contemplatione Mortalitatis, & Rerum Naturæ corruptibilis imbutus fuerit, & intinctus, juxta cum Epicteto sentiet; qui, cùm pridiè exiens, Mulierculam ob fractam ollam plorantem cerneret, postridiè etiam exiens, alium mortuum Filium deflentem conspiceret, dixit; *Heri vidi fragilem frangi, hodiè vidi mortalem mori.* Quare optimè, & valdè sapienter Virgilius, Cognitionem Causarum cum Metûs omnis profligatione copulavit, tanquam Concomitantia;

Fœlix qui potuit Rerum cognoscere Causas,
Quique metus omnes, & inexorabile Fatum
Subjecit pedibus, strepitúmque Acherontis avari.

Nimis longum esset singula percurrere Remedia, quæ singulis Animi Morbis Doctrina suppeditat; aliquando vitiosos Humores expurgans, nonnunquam Obstructiones aperiens, aliàs Concoctionem juvans, aliàs Appetitum excitans, non raro Vulnera ejus, & Ulcera sanans, & similia. Quare concludam, cum hoc, quod videtur rationem habere totius, ita nimirùm Animum Doctrinam disponere, & flectere, ut nunquam protinùs acquiescat, & tanquam congeletur in defectibus suis, quin incitet se semper, Progressúmque spiret. Nescit illiteratus, quid sit in se descendere, aut secum inire rationes, aut quam suavis vita sit, quæ indies sentit se fieri meliorem: si quâ fortè Virtute præditus sit, eam venditabit scilicet, & ubique spectandam exponet, eâque utetur forsitan commodè, quam tamen excolere, & augere negligit. Rursùs, si quo vitio laborat, Artem, atque Industriam illud celandi atque occultandi, minimè autem corrigendi adhibebit; tanquàm malus Messor, qui perpetuò demetit, falcem autem nunquam exacuit. Literatus contrà, non tantùm utitur Animo, Virtutésque exercet, sed continuò emendat se, & in Virtutem proficit. Imò, ut in summâ dicam, pro certo est, Veritatem & Bonitatem distingui tantùm, sicut Sigillum, & Impressionem, nam Veritas Bonitatem signat: & contrà, Vitiorum ac Perturbationum procellæ, ex Erroris, & Falsitatis Nubibus erumpunt.

A Virtute transeamus ad Potentiam & Imperium, & dispiciamus, si uspiam inveniatur tanta Potentia, & Regnum, quanto Eruditio Hominis Naturam investit, & coronat. Videmus dignitatem Imperandi, sequi dignitatem ejus, cui imperatur. Imperium in Belluas, & Pecora, quale Bubulcorum aut Opilionum, res vilis: Imperium in pueros, quale Ludimagistrorum, minùs honorificum: Imperium in Mancipia, potiùs dedecori est, quam honori: Neque multò præstantius est Imperium

Tyran-

Tyrannorum, in populum servilem, atque Animis, & generosâ indole exutum: Vnde hoc semper manavit judicium, Honores in liberis Monarchiis, aut Rebusp. suaviores esse, quàm sub Tyrannis: quia Imperium honorificum magis supra volentes est, quàm supra invitos & coactos. Ideóque Virgilius, cum ex intimo artificio, inter Humanos Honores, longè vellet optimos expromere, quos Augusto Cæsari assignaret, in hæc ipsa verba loquitur,

——Victorque volentes
Per populos dat jura, Viámque affectat Olympo.

Ast Imperium Scientiæ, longè celsius est, quàm Imperium in Voluntatem, licèt liberam, & non astrictam. Illa enim Rationi, Fidei, & Intellectui ipsi dominatur, qui est altissima Pars Animi & Voluntatem ipsam regit. Etenim nulla proculdubiò terrena est potestas, quæ in Spiritibus Hominum, & Animabus, eorúmque cogitationibus, & phantasiis, assensu quòque & fide, Thronum, & quasi Cathedram suam erigit, & collocat, præter Doctrinam, & Scientiam. Ac idcircò videmus, detestabilem illam, & immensam delectationem, quâ Hæresiarchæ, falsi Prophetæ, & Impostores magni perfunduntur, & rapiuntur, postquàm senserint in Fide, & conscientiis Hominum cœpisse se regnare: Tantam certè, ut qui eam semel degustaverit, nullis ferè persecutionibus, aut tormentis adigi possit, ut hoc regno se abdicet. Sicut autem, hoc illud est, quod in Apocalypsi dicitur, *Abyssus sive profunda Sathanæ*; ita è contrario, justus & legitimus, in animos Hominum Dominatus, Veritatis ipsâ evidentiâ, ac commendatione dulcissimâ stabilitus, sanè quàm proximè, ad Potestatis Divinæ similitudinem accedit.

Quod ad Fortunas, & Honores spectat, Munificentia Doctrinæ, non sic Regna integra, & Resp. locupletat, & ditat, ut non Hominum etiam privatorum Fortunas, & Opes amplificet, & evehat. Vetus enim Observatio est, Homerum pluribus suppeditâsse victum, quàm *Syllam*, *Cæsarem*, aut *Augustum*, licet tot Congiaria, tot Donativa, tot Agrorum Assignationes largiti sint. Certè difficile dictu est, Arma an Literæ plurium fortunas constituerint. Quin si de summâ potestate loquamur, videmus; si Arma aut Jus hæreditatis Regnum contulerunt, at Literarum sorti sæpiùs cessit Sacerdotium, quod Regni semper fuit Rivale.

Rursus, si Delectationem, Jucunditatémque scientiæ intuearis, multùm sanè illa voluptates alias omnes exuperat. Quid enim? num fortè Affectuum Voluptates tanto intervallo oblectamenta sensuum excedent, quanto Voti Assecutio fœlix, Cantiunculam, aut Cœnam: & non pari gradatione, Intellectûs Voluptates, eas quæ sunt Affectuum transcendent? In cæteris oblectationibus satietas est finitima, & postquàm paulò inveteraverint, Flos ipsarum & venustas marcescit: quo docemur, non illas liquidas revera voluptates, ac sinceras fuisse, sed umbras tantùm, & Fallacias voluptatum, non tam qualitate sua, quàm novitate jucundas: Vnde & Voluptarii sæpiùs fiunt Monachi, & ambitiosorum Principum Senectus, tristior ferè est & Melancholiâ obsessa. Scientiæ autem non est satietas, verum & fruendi, & appetendi perpetuò & subindè recurrens Vicissitudo; ut necesse sit hujus Delectationis Bonum, simplex esse, non ex Accidente, aut cum Fraude. Neque illa voluptas,

quam depingit Lucretius, ultimum in Animo locum sortitur,

Suave mari magno turbantibus æquora Ventis, &c.

Suave est spectaculum (inquit) *stantem aut ambulantem in littore, navem intueri tempestate in mari jactatam: suave itidem ex editâ turri duas cernere Acies concursantes in planicie; at nil dulcius est Homini, quàm mens per doctrinam, in arce veritatis collocata, unde aliorum errores, & labores dispicere possit.*

Denique, ut mittamus vulgaria illa Argumenta, quòd per Doctrinam scilicet, *Homo homini in eo præstet, in quo ipse Brutis*; Quòd ope Doctrinæ ascendat homo intellectu usque ad Cœlos, quo corpore non potest, & alia similia; cum eo concludamus Bono, hanc Dissertationem de Literarum excellentiâ, ad quod Humana Natura ante omnia aspirat, hoc est, Immortalitate, & Æternitate. Hùc enim spectant Procreatio sobolis, Nobilitatio Familiæ, Ædificia, Fundationes, Monumenta, Fama, ac denique Humanorum Votorum Summa. Atqui videmus Monumenta Ingenii, & Eruditionis, quantò diutiùs durent, quàm ea quæ opere, & manu facta sunt. Annon Homeri Carmina, Viginti quinque Annorum Centurias, & supra, absque unius Syllabæ, aut Literæ jacturâ, duraverunt? Quo spatio innumera Palatia, Templa, Castella, Vrbes collapsa sunt, aut diruta: Picturæ, ac Statuæ Cyri, Alexandri, Cæsaris, imò Regum & Principum multò recentiorum, nullo jam sunt modo parabiles: Archetypa enim ipsa, jamdudùm confecta vetustate perierunt, Exempla autem indies primigeniâ Similitudine mulctantur. At Ingeniorum Imagines perpetuò integræ manent in Libris, nullis temporum injuriis obnoxiæ, utpote quæ jugem renovationem recipere possunt: Quanquam nec Imagines dici propriè possint, quia perpetuò generant quodammodò, seminàque sua in Animos Hominum spargunt, atque ætatibus subsequentibus infinitas Actiones, Opinionésque suscitant, & progignunt. Quòd si Navis Inventum, res existimata tam nobilis, & admirabilis fuerit, quæ opes mercésque hinc inde transportat, Regiones locis disiunctissimas, participatione fructuum & commodorum consociat; quantò rectiùs Literæ celebrari debent, quæ tanquam Naves sulcantes Oceanum Temporis, remotissima secula Ingeniorum & Juventorum commercio, & societate copulant? Porrò videmus nonnullos Philosophorum qui maximè immersi erant sensibus, miniméque Divini, atque Immortalitatem Animæ præfractè negabant; hoc tamen vi Veritatis adactos concessisse, quoscunque Motus & Actus Anima humana absque Corporis Organo præstare possit, eos etiam post Mortem permanere probabile esse: quales nimirùm erant Intellectûs, minimè autem, quibus divina Revelatio illuxit, conculcantes hæc Rudimenta, atque Offucias Sensuum, novimus non solùm Mentem, sed & Affectus propurgatos; neque Animam tantùm, sed etiam Corpus ad Immortalitatem assumptum iri suo tempore. Sed enim meminerint Homines, & nunc & aliàs ubi opus fuit, me in Probationibus de Dignitate Scientiæ, inde ab initio sejunxisse Testimonia divina ab humanis; quam Methodum constanter retinui, separatìm utrunque explicans.

Quamvis verò hæc ita sint, nequaquàm tamen hoc mihi sumo, neque me consequi posse confido, ut vllâ Causæ hujus pro Doctirnâ Peroratione,

tione, aut Actione, judicia refcindam, vel *Æfopici Galli*, qui Granum Hordei Gemmæ prætulit; vel *Midæ* qui cùm Arbiter factus effet, inter Apollinem, Mufarum, & Panem, Ovium Præfidem, Opulentiæ palmam detulit; vel *Paridis*, qui fpretâ Sapientiâ, ac Potentiâ, primas Voluptati & Amori dedit; vel *Agrippinæ* eligentis, *Occidat matrem, modò imperet*, Imperium licet cum conditione deteftandâ præoptantis; vel *Vlyffis, qui Vetulam prætulit Immortalitati*, typi certè eorum, qui confueta Optimis præponunt; plurimaque ejufmodi Judicia Popularia: Hæc enim antiquam obtinebunt: Verùm & illud etiam manebit, cui innixa eft femper Doctrina tanquam firmiffimo fundamento, quodque nunquàm labefactari poterit, *Iuftificata eft Sapientia à Filiis fuis.*

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE Dignitate & Augmentis Scientiarum LIBER SECUNDUS.

AD REGEM SUUM.

Onsentaneum videri possit, tametsi non rarò secùs eveniat, (Rex optime) ut qui Sobole numerosâ aucti sunt, quíque Immortalitatem suam in Posteris ipsorum quasi prospectant, præ cæteris Mortalibus sint solliciti, de Statu futurorum Temporum; utpote quibus, satìs intelligunt, charissima illa sua tandem debere pignora transmitti. *Elizabetha Regina*, propter Vitam cœlibem, Hospes potiùs in Mundo quàm Incola fuit; sua quidem Tempora ornavit, & in multis beavit. Enimuerò tuæ Majestati, (cui Deus pro Benignitate suâ dedit tot suscipere Liberos, dignos certè qui te perpetuent, cujúsque Ætas

vigens, & Thorus fœcundus adhùc plures pollicetur) ufquequaque convenit, non modò tuum (quod facis) Seculum irradiare; verùm etiam ad illa Curas tuas extendere, quæ Memoria omnis alat, quæque ipfa intueatur Æternitas. Inter ea autem (nifi ftudium meum erga Literas me fallit) nil dignius eft aut nobilius, quàm fi dotetur Orbis Terrarum, *Augmentis Scientiarum* folidis & fructuofis. Quoufque enim tandem, pauculos aliquos Scriptores, ftatuemus nobis tanquàm *Columnas Herculis*, ne *plus ultra* in Doctrinis progrediamur; cum habeamus Majeftatem tuam, inftar Lucidi & Benigni Syderis, quod nos inter Navigandum conducat & fortunet?

Ut igitur ad rem redeamus: Recolamus jam, & nobifcum perpendamus, quid Principes Viri, aliique, hucufque ad Literarum Amplificationem attulerint, quid prætermiferint? Hoc autem prefsè & diftinctè excutiamus, fermone quodam Activo & Mafculo, nufquam digrediendo, nil amplificando. Ponatur igitur illud (quod quivis concedat) Opera quæque maxima & difficillima, vel Præmiorum Amplitudine, vel Confiliorum Prudentiâ & Sanitate, vel Laborum Conjunctione fuperari: Quorum primum Conatum extimulat, fecundùm Ambages & Errores tollit, tertium Mortalium Fragilitati fuccurrit. At inter hæc tria; Meritò Primas tenet, *Confilii prudentia & fanitas*; hoc eft, Monftratio, & Delineatio viæ rectæ & proclivis, ad rem, quæ proponit, peragendam: *Claudus enim*, (quod dici folet) *in viâ, antevertit Curforem extra viam.* Et Salomon perappofitè ad hanc rem; *Ferrum fi retufum fuerit viribus utendum majoribus*; *quod verò fuper omnia prævalet, eft fapientia.* Quibus verbis innuit, Medii prudentem electionem, efficaciùs conducere ad Rem, quàm virium aut Intentionem, aut Accumulationem. Hæc ut dicam, illud impellit, quod (falvo femper eorum honore, qui de Literis quomodocunque meruerunt) perfpicio atque animadverto, Opera eorum atque Acta pleraque, ad Magnificentiam potiùs, & Nominis fui Memoriam, quàm ad Scientiarum ipfarum Profectum & Augmenta fpectâffe; & Literatorum potiùs Numerum auxiffe, quàm Artibus ipfis multum Incrementi attuliffe.

Actiones autem & Opera, quæ ad Literas amplificandas pertinent, circa tria verfantur Objecta: Circa Literarum Sedes; circa Libros; & circa Perfonas Eruditorum. Quemadmodùm enim Aqua, five ex Cœlefti Rore defcendens, five ex Fontibus fcaturiens, facilè difpergitur & difperditur, nifi colligatur in aliqua Receptacula, ubi per unionem, & congregationem, fe fuftentare & fovere poffit, (quem in finem excogitavit Solertia humana Aquæductus, Cifternas, Stagna; eáque etiam variis ornamentis condecoravit, quæ Magnificentiæ & Dignati, non minùs quàm Ufui & Neceffitati deferviant) fimiliter Liquor ifte Scientiæ pretiofiffimus, five à Divinâ Infpiratione deftillet, five è Senfibus exiliat, mox periret omnis, atque evanefceret, nifi confervaretur in Libris, Traditionibus, Colloquiis; ac præcipuè in Locis certis, his rebus deftinatis, quales funt Academiæ, Collegia, Scholæ; ubi & permanentes habeat Sedes, & crefcendi infupèr, & fe congregandi Copiam, & Facultatem.

Ac primò, Opera, quæ ad *Musarum Sedes* spectant, quatuor numerantur: Ædificiorum Structura; Proventuum Dotatio; Privilegiorum Concessio; Disciplinæ Lex & Institutio; Quæ omnia ad Secessum, & Otium (ut plurimùm) conferunt, & ad Vacationem à Curis & Molestiis: qualia sunt quæ ad Alvearia constituenda, in usum Mellis, requirit Virgilius;

Principio sedes apibus, statióque petenda,
Quo neque sit ventis aditus. &c.

At Opera circa *Libros* duo sunt præcipua: primum Bibliothecæ, in quibus tanquam Mausolæis, priscorum Sanctorum Reliquiæ, Virtutis plenæ, conditæ sunt. Secundò, novæ Editiones Auctorum, emendatioribus Impressionibus, fidelioribus Versionibus, utilioribus Commentariis, Annotationibus magis diligentibus, & hujusmodi famulitio, instructæ & ornatæ.

Porrò Opera, quæ *Literarorum Hominum Personas* respiciunt (præterquàm quod ipsi ornandi sint & promovendi) sunt etiam duo: Remuneratio & Designatio Lectorum, in Artibus jamdudùm inventis, & cognitis; & Remuneratio ac Designatio Scriptorum, circa eas Doctrinæ partes, quæ non satis hactenùs excultæ, aut elaboratæ sunt.

Hæc summatìm Opera sunt & Acta, in quibus inclytorum Principum, aliorumque illustrium virorum promerita, erga rem literariam claruerunt. De particulari alicujus commemoratione, qui de Literis bene meruit, cogitanti, occurrit illud Ciceronis, quod eum, post reditum suum, ad gratias promiscuè agendas impulit; *Difficile non aliquem, ingratum quenquam præterire.* Potiùs (ex Scripturarum consilio) spatium intueamur, quod adhùc restat in Stadio decurrendum; quàm oculos reflectamus ad ea, quæ à tergo jampridem reliquimus.

Primùm igitur, inter tot totius Europæ Collegia, præclarissimè fundata, Omnia illa certis Professionibus destinata esse demiror, nulla, liberis atque Universalibus Artium, & Scientiarum studiis, dedicata. Nam si quis judicet Doctrinam omnem referendam esse ad Usum & Actionem, rectè sapit; Veruntamèn facile est isto modo pro labi in errorem illum, quem Fabula perantiqua perstringit; in quâ cætera Corporis Membra litem Ventriculo intendêrunt, quod neque Motum præberet, ut Artus, neque Sensum, ut Caput; quamvis intereà Alimentum coctum atque confectum ventriculus ille in reliquum corpus divideret: Planè eodem modo, qui in Philosophiâ ac Contemplationibus universalibus, positum omne studium inane atque ignavum arbitratur, non animadvertit singulis Professionibus, & Artibus, exinde succum & Robur suppeditari. Atque certè persuasum habeo, hanc ipsam haud minimam causam fuisse, cur fœlicior Doctrinæ progressus hucusque retardatus sit; quod opera hisce fundamentalibus Scientiis, navata sit tantùm in transitu, neq; haustus pleniores indè epoti. Nam si Arborē solito fructuosiorē fieri cupias, de Ramis medicandis frustrà cogitaveris; Terra ipsa circa Radicē subigenda, & Gleba lætior admovēda, aut nihil egeris. Neque rursùs silentio prætermittendū est, hanc Collegiorū, & Societatū, in usum tantūmodò Doctrinæ Professoriæ Dedicationem, non solū Scientiarū incrementis inimicā fuisse; sed etiam in Regnorū, &

Rerump. detrimentum cessisse. Hinc enim fieri solet, ut Principes delectum habituri Ministrorum, qui Rebus civilibus tractandis sint idonei; ejusmodi hominum miram solitudinem circa se reperiant; propterea quod non habeatur Educatio aliqua Collegiata, in hos usus destinata, ubi scilicet Homines à Naturâ ad hoc facti & comparati, (præter artes alias) Historiæ, Linguis modernis, Libris & Tractatibus Politicis, præcipuè incumbant; ut inde ad civilia Munera, magis habiles, & instructi accedant.

Quoniam verò Fundatores Collegiorum *plantant*, Prælectionem verò *rigant*; sequitur jam ordine, ut dicam quid in publicis Lectionibus desideretur. Nimirùm Improbo vel maximè Tenuitatem Stipendiorum, Prælectoribus sive Artium, sive Professionem, (præsertim apud nos) assignatam. Interest enim inprimis progres ûs in Scientiis, ut Lectores in unoquoque genere, ex optimis instructissimisque eligantur; utpote quorum opera, non in usum transitorium, sed ad sufficiendam Sobolem Scientiæ in secula adhibeatur. Id fieri nequit, nisi Præmia, & conditiones tales constituantur, quibus eminentissimus quisque in eâ Arte, planè contentus esse possit; ut illi demùm grave non sit, in eodem munere immori, neque Practicam cogitet. Quocirca Scientiæ ut floreant, Militaris Lex servanda Davidis; *Vt æqua esset pars descendentis ad prælium, & manentis ad Sarcinas*; Sarcinis malè aliter prospectum erit. Sic Lectores in Scientiis sunt tanquam Conservatores, & Custodes totius Literarii Apparatûs; unde Praxis & Militia deinceps Scientiarum instruatur: Proinde æquum est, ut Merces ipsorum Lucra Practicorum exæquare possit. Aliter si Patribus Scientiarum Præmia non constituantur satis ampla, & luculenta, eveniet illud,

Et Patrum invalidi referent jejunia Nati.

Defectum nunc notabo alium, inquo Alchymista quispiam in auxilium advocandus fôret; cùm id genus Hominum Studiosis Authores sint, ut Libros vendant, Fornaces extruant, Minervam ac Musas, (tanquam Virgines Steriles) deserant, ac Vulcano se applicent. Fatendum est enimverò, tam ad Penetralia Contemplationis, quàm ad Operativæ Fructum, in nonnullis Scientiis, (præsertim Naturali Philosophiâ, & Medicinâ) haud unica subsidia è Libris petenda esse. Quâ in re neutiquàm cessavit Munificentia Hominum; quippe videmus non Libros magis, quam Sphæras, Globos, Astrolabia, Mappas, & alia similia, ut adminicula quædam Astronomiæ, & Cosmographiæ comparari, & studio præberi. Videmus etiam loca nonnulla, Medecinæ studio dicata, Hortos habere pro Simplicium cujusque generis inspectione, & notitiâ; nec usu Mortuorum Corporum ad Observationes Anatomicas destitui. Cæterum hæc ad paucâ spectant. In genere, pro certo habeatur, magnos, in rebus Naturæ abditis eruendis & reserandis, progressus vix fieri posse, nisi ad Experimenta, sive Vulcani, sive Dædali, (fornacis scilicet, aut Machinæ,) vel cujuscunque alterius generis, sumptus abundè suppeditentur. Ideoq; sicut Principum Secretariis, & Emissariis, conceditur exhibere rationes Expensarum, pro diligentiis suis, in explorando, & eruendo Res novas & Arcana civilia; similitèr

similitèr & Exploratoribus, ac Speculatoribus Naturæ, satisfaciendum de expensis suis; alias de quamplurimis scitu dignissimis nunquam fiemus certiores. Si enim Alexander magnam vim pecuniæ suppeditavit Aristoteli, quâ conduceret Venatores, Aucupes, Piscatores, & alios, quo instructior accederet ad conscribendam Historiam Animalium; certè majus quiddam debetur iis, qui non in Saltibus Naturæ pererrant, sed in Labyrinthis Artium viam sibi aperiunt.

Defectus etiamnùm alius nobis observandus, (magni certè momenti) Neglectus quidam est; in Academiarum Rectoribus, consultationis, in Regibus sive Superioribus, Visitationis; in hunc finem, ut diligentèr consideretur, & perpendatur, utrùm Prælectiones, Disputationes, aliæque Exercitia Scholastica, antiquitùs instituta, & ad nostra usque tempora usitata, continuare fuerit ex usu, vel potius antiquare aliaq; meliora substituere. Etenim inter Majestatis tuæ Canones prudentissimos, illum reperio. *In Omni vel consuetudine, vel exemplo, tempora spectanda sunt quandò primùm Res cœpta; in quibus, si vel confusio regnaverit, vel inscitia; derogat illud inprimis Authoritati rerum atque omnia reddit suspecta.* Quamobrē, quandoquidem Academiarū Instituta, plerunque originem traxerint à temporibus, hisce nostris haud paulò obscurioribus, & indoctioribus; eò magis convenit, ut examini denuò subjiciantur. Exemplum in hoc genere, unum aut alterum proponam, in rebus quæ maximè obviæ videntur, & familiares. Pro more receptum est (licet uti mihi videtur perperàm) ut Literarum studiosi, Logicam, & Rhetoricā præproperè nimis addiscant; Artes sanè Provectioribus magis convenientes, quàm Pueris, & Tyronibus. Etenim hæ duæ, si verè res perpendatur, sunt ex Artibus gravissimis; cùm sint *Artes Artium*, altera ad judiciū, altera ad Ornatū. Quinetiàm Regulam, & Normā continent, Res & Materiam subjectam, vel disponendi, vel illustrandi. Ideóque id agere, ut Mentes Rerū ignaræ, & rudes, (quæque nondum id collegerunt, quod à Cicerone *Sylva*, vel *Supellex* appellatur, id est, Materiem, & Copiam rerum,) initiū ab istis Scientiis sumant; (ac si quis discere vellet, ponderare, vel metiri, vel ornare Ventū:) haud aliud profectò parit, quam ut harum Artium virtus & facultas, (quæ permagnæ sunt, & latissimè diffusæ,) ferè contempta jaceant; atque vel in puerilia Sophismata, Affectationesque ridiculas degeneraverint, vel saltem existimatione suâ haud parùm mulctatæ sint. Quinetiā præmatura, & intempestiva ad has Artes Accessio, dilutam earum, atque jejunam Traditionem, ac Tractationē necessario secum traxit; qualis nimirùm Captui Puerorum adaptetur. Alterum Exemplum (quod adducam) Erroris, qui in Academiis jam diu inveteravit, ejusmodi est; quod scilicet Inventionis, atque Memoriæ, in exercitiis scholasticis, fieri solet nimio plus noxium Divortium: Illic siquidem Orationes plæræque, aut omninò præmeditatæ sunt, adeò ut Conceptis Verbis proferantur, & Inventioni nihil relinquatur; aut planè extemporariæ, ut perparùm relinquatur Memoriæ: (cùm in vitâ communi, & praxi, rarus sit alterutrius istorum usus seorsim, sed potius mixtura ipsorum; id est Notarum sive Commentariorum, atque Dictionis subitæ) ita ut hoc pacto, Exercitia ad Praxim haud sint accommodata, nec Imago respondeat Vitæ. Illud autem in Exercitiis

ercitiis perpetuò tenendum est; ut omnia (quam fieri potest) maximè repræsentent ea,quæ in vitâ agi solent; Alioqui Motus & Facultates Mentis pervertent, non præparabunt. Hujus autem rei Veritas non obscurè cernitur, cum Academici ad Praxim suarum Professionum,vel alia Civilis Vitæ Munia se accingant; quod cùm faciunt, hunc, de quo loquimur, defectum, ipsi in se citò deprehendunt; sed citiùs etiamnùm alii. Cæterùm hanc partem, de Institutorum Academicorum emendatione, clausulâ illâ (ex Cæsaris quâdam ad Oppium, & Balbum Epistolâ desumptâ) concludam; *Hoc quemadmodùm fieri possit, nonnulla mihi in mentem veniunt, & multa reperiri possunt; de iis rebus rogo vos, ut cogitationem suscipiatis.*

Alter Defectus quem observo, altiùs paulò quam præcedens ascendit. Quemadmodùm enim Doctrinarum Progressio, haud parùm in prudenti Regimine, & Institutione Academiarum singularum consistit; ita magnus ad hoc cumulus accedere possit, si Academiæ universæ, per totam Europam sparsæ, arctiorē conjunctionem, & necessitudinem contraherent. Sunt enim, uti videmus, multi Ordines, & Sodalitia, quæ licet Regnis, & Spatiis longinquis disjuncta sint, tamen Societatem & tanquam Fraternitatem inter se ineunt, & colunt; adeò ut habeant Præfectos (alios Provinciales, alios Generales,) quibus omnes parent. Et certè,quemadmodùm Natura creat Fraternitatem in Familiis; Artes Mechanicæ contrahunt Fraternitatem in Sodalitiis; Unctio divina superinducit Fraternitatem in Regibus, & Episcopis; Vota & Regulæ conciliant Fraternitatem in Ordinibus: eodem modo fieri non potest, quin intercedat Fraternitas illustris & generosa, inter Homines, per Doctrinas & Illuminationes, quandoquidem Deus ipse *Pater Luminum* nuncupetur.

Postremò illud queror (de quo superiùs nonnihil præmisi) quod vel nunquã,vel raro admodùm, publica aliqua extiterit Designatio Virorū idoneorum,qui vel scriberent, vel Inquisitionem instituerent, de illis Scientiarū Partibus, in quibus satis adhùc non fuerit elaboratum. Cui rei, illud inserviet quam maximè, si tanquam Lustrū condatur Doctrinarum; & Census excipiatur; quæ ex illis locupletes sint, & majorem in modum auctæ; quæ autem inopes, & destitutæ. Opinio enim Copiæ, inter caussas Inopiæ est: Atque multitudo Librorum Luxuriæ potiùs quàm Penuriæ indiciū quoddam præ se fert. Quæ tamen Redundantia, (si quis rectè judicet) neutiquàm delendis antehàc scriptis Libris, sed novis melioribus edendis tolli debet; qui ejus generis sint, ut tanquam *Serpens Mosis, Serpentes Magorum* devorent.

Horum, quos enumeravimus, omnium Defectuum Remedia, præter illius postremi; quinetiàm ejusdem postremi, quoad Partem ejus Activam, quæ spectat ad Designationem scribentium, Opera sunt verè Basilica; Erga quæ, privati alicujus conatus, & industria, ferè sic se habeat, ut Mercurius in Bivio; qui Digitum potest in viam intendere, Pedem inferre non potest. At Speculativa illa Pars, quæ ad Examen Doctrinarum (quid nimirùm in singulis desideretur) pertinet; etiàm industriæ Hominis Privati patet. Mihi igitur in animo est, Perambulationem Doctrinarum, & Lustrationem generalem, & fidelem aggredi,præcipuè cum

cum inquisitione sedulâ & accuratâ, quænam earum Partes neglectæ incultæque jaceant, hominum industriâ nondum subactæ, & ad usum conversæ; ut hujusmodi Delineatio, & Registratio, & publicis Designationibus, & Privatorum spontaneis laboribus facem accendat. In quo nihilominùs Consilium est hoc tempore, Omissiones duntaxat, & *Desiderata* notare; non autem Errores, & Infœlicitates redarguere. Aliud enim est inculta loca indicare, aliud culturæ modum corrigere.

Quam quidem ad rem, cùm me comparo, & accingor, non sum nescius quantum opus moveam, quámque difficilē provinciam sustineam; etiam quàm sint vires minimè Voluntati pares: Attamen magnam in spem venio, si ardentior meus erga Literas Amor, me longiùs provexerit, usurum me excusatione Affectûs; quia non simul cuiquam conceditur, *Amare & Sapere*. Nescius equidem non sum, eandem judicii libertatem aliis relinquendam, quam ipse usurpaverim. Equidem libenter æquè acceperim ab aliis, ac impertiverim, Humanitatis illud officium; *Nam qui Erranti comiter monstrat viam*, &c. Prospicio etiam animo, complura ex illis, quæ tanquam omissa, & desiderata, in Registrum hoc nostrum referre visum fuerit, in diversas censuras incursura; Alia scilicet quòd sint dudùm peracta, & jam extent; Alia quòd curiositatem sapiant, & fructum promittant perexilem; Alia quòd nimis ardua existant, & ferè impossibilia, quæ ab hominibus absolvantur. Ad priora duo quod attinet, Res ipsæ pro se caussam agent: Circa postremum de Impossibilitate ita statuo; Ea omnia possibilia, & præstabilia censenda, quæ ab aliquibus perfici possint, licèt non à quibusvis; Et quæ à multis conjunctìm, licèt non ab uno; Et quæ in Successione Seculorum, licèt non eodem ævo; Et denique quæ Publicâ Curâ & Sumptu, licèt non Opibus & Industriâ singulorum. Si quis tamen sit, qui malit Salomonis illud usurpare, *Dicit piger, Leo est in viâ*; quam illud Virgilii, *Possunt, quia posse videntur*; satis mihi erit, si labores mei, inter Voto tantùm sive Optata melioris notæ habeantur. Sicut enim haud omninò Rei imperitum esse oportet, qui Quæstionem appositè instituat; ita nec Sensûs inops videatur, qui haudquaquàm absurda Optaverit.

CAPVT. I.

Partitio Universalis Doctrinæ Humanæ *in* Historiam, Poësim, Philosophiam; *Secundùm tres Intellectûs Facultates*, Memoriam, Phantasiam, Rationem: *quódque eadem Partitio competat etiam* Theologicis.

PARTITIO *Doctrinæ Humanæ* ea est verissima, quæ sumitur ex triplici Facultate Animæ Rationalis, quæ Doctrinæ Sedes est. *Historia* ad *Memoriam* refertur; *Poësis* ad *Phantasiam*; *Philosophia* ad *Rationem*. Per *Poësim* autem, hoc loco intelligimus non aliud, quàm Historiam confictam, sive Fabulas. Carmen enim Styli quidam Character est, atque ad Artificia Orationis pertinet, de quo suo loco.

Historiæ

Historia propriè Individuorum est, quæ circumscribuntur Loco & Tempore. Etsi enim Historia Naturalis circa Species versari videatur; tamen hoc fit ob promiscam Rerum Naturalium,(in plurimis) sub unâ Specie, Similitudinem; ut si unam nôris, omnes nôris. Sicubi autem Individua reperiantur, quæ aut vnica sunt in suâ Specie, veluti Sol & Luna; aut à Specie insigniter deflectunt, ut Monstra; non minùs rectè constituitur Narratio de illis in Historiâ Naturali, quàm de Hominibus singularibus in Historiâ Civili. Hæc autem omnia ad *Memoriam* spectant.

Poësis, eo sensu, quo dictum est, etiam Individuorum est; confictorum ad similitudinem illorum, quæ in Historiâ verâ memorantur; ita tamen ut modum sæpiùs excedat, & quæ in Rerum naturâ nunquam conventura, aut eventura fuissent, ad libitum componat, & introducat; quemadmodùm facit & Pictoria. Quod quidem *Phantasiæ* Opus est.

Philosophia Individua dimittit; neque Impressiones primas Individuorum, sed Notiones ab illis Abstractas complectitur; atque in iis componendis,& dividendis, ex Lege Naturæ, & Rerum ipsarum evidentiâ, versatur. Atque hoc prorsùs Officium est, atque Opificium *Rationis*.

Hæc antem ita se habere, si quis intellectualium Origines petat, facilè cernet. Individua sola Sensum percellunt, qui Intellectûs Ianua est. Individuorum eorum Imagines, siue Impressiones à sensu exceptæ, figuntur in Memoriâ, atque abeunt in eam, à principio tanquam integræ, eodem quo ocurrunt modo: Eas posteà recolit, & ruminat Anima humana; Quas deinceps aut *simpliciter recenset*; aut *lusu quodam imitatur*; aut *Componendo & Dividendo digerit*. Itaque liquidò constat, ex tribus his Fontibus, *Memoriæ*, *Phantasiæ*, & *Rationis*, esse tres illas Emanationes, *Historiæ*, *Poëseos*, & *Philosophiæ*; nec alias, aut plures esse posse. Etenim Historiam, & Experientiam pro eâdem re habemus; quemadmodùm etiam Philosophiam, & Scientias.

Neque aliâ censemus ad *Theologica* Partitione opus esse. Differunt certè Informationes Oraculi & Sensûs, & Re, & Modo insinuandi; sed Spiritus Humanus unus est, ejúsque Arculæ, & Cellæ eædem. Fit itaque, ac si diversi Liquores, atque per diversa Infundibula, in unum atque idem Vas recipiantur. Quare & *Theologia*, aut ex *Historiâ Sacrâ* constat; aut ex *Parabolis*, quæ instar divinæ *Poëseos* sunt; aut ex *Præceptis* & *Dogmatibus*, tanquam perenni quâdam *Philosophiâ*. Quod enim ad eam partem pertinet, quæ redundare videtur, *Prophetiam* videlicet, ea *Historiæ* genus est: quandoquidem Historia Divina, eâ polleat supra Humanam Prærogativâ, ut Narratio Factum præcedere, non minùs quàm sequi possit.

CAPVT II.

Partitio Historiæ *in* Naturalem *&* Civilem, Ecclesiasticâ *&* Literariâ *sub* Civili *comprehensâ. Partitio* Historiæ Naturalis *in* Historiam Generationum, Præter-Generationum, *&* Artium.

ISTORIA aut *Naturalis* est, aut *Civilis*: In *Naturali*, Naturæ res gestæ, & Facinora memorantur; in *Civili*, Hominum. Elucent proculdubiò *Divina* in utrisque, sed magis in *Civilibus*, ut etiam propriam *Historiæ* speciem constituant, quam *Sacram* aut *Ecclesiasticam* appellare consuevimus. Nobis verò etiam ea videtur *Literarum*, & *Artium* Dignitas, ut iis *Historia* propria seorsim attribui debeat; quam sub *Historiâ Civili*, (quemadmodùm & *Ecclesiasticam*,) comprehendi intelligimus.

Partitionem *Historiæ Naturalis* moliemur ex *statu*, & conditione ipsius Naturæ, quæ in triplici statu posita invenitur, & tanquam Regimen trinum subit. Aut enim libera est Natura, & cursu consueto se explicans, ut in Cœlis, Animalibus, Plantis, & universo Naturæ Apparatu; Aut à Pravitatibus, & insolentiis Materiæ contumacis & ab Impedimentorum violentiâ, de statu suo detruditur, ut in Monstris; Aut denique ab Arte, & Operâ humanâ constringitur, & fingitur, & tanquam novatur, ut in Artificialibus. Sit itaque Partitio *Historiæ Naturalis*, in *Historiam Generationum*; *Præter-Generationum*; *&* *Artium*: Quam postremam, etiam *Mechanicam*, & *Experimentalem* appellare consuevimus. Harum prima *Libertatem Naturæ* tractat; secunda *Errores*; tertia *Vincula*. Libenter autem *Historiam Artium*, ut Historiæ Naturalis speciem constituimus; quia inveteravit prorsùs opinio, ac-si aliud quippiam esset Ars a Naturâ; Artificialia a Naturalibus: unde illud Malum, quòd plerique Historiæ Naturalis Scriptores, perfunctos se putent, si Historiam Animalium, aut Plantarum, aut Mineralium confecerint, omissis Artium Mechanicarum Experimentis. Sed & illabitur etiam Animis Hominum aliud subtilius Malum; nempe, ut Ars censeatur solummodò, tanquam Additamentum quoddam Naturæ, cujus scilicet ea sit vis, ut Naturam (sanè) vel inchoatam perficere, vel in deterius vergentem emandare, vel impeditam liberare; minimè verò penitùs vertere, transmutare, aut in imis concutere possit. Quod ipsum Rebus Humanis præproperam desperationem intulit. At contrà, illud Animis Hominum penitùs insidere debuerat; Artificialia à Naturalibus, non Formâ, aut Essentiâ, sed Efficiente solummodò differe; Homini quippe in Naturam, nullius rei potestatem esse, præterquàm Motûs, ut scilicet Corpora Naturalia aut admoveat, aut amoveat: ubi igitur datur Admotio Corporum Naturalium,

Naturalium, aut Remotio, conjungendo (ut vocant) Activa Passivis, omnia potest homo; ubi non datur, nihil: Neque interest, si Res ponantur in ordine ad aliquem Effectum, utrùm hoc fiat per Hominem, vel absque Homine: Aurum aliquando excoquitur igne, aliquando in Arenulis purum invenitur, ministrante sibi ipsi Naturâ: Iris similiter fit ex Nube roscidâ in sublimi; fit etiam per Aspersionem Aquæ, hic apud nos. Itaque Natura omnia regit, subordinantur autem illa tria, *Cursus Naturæ*; *Expatiatio Naturæ*; & *Ars*, sive Additus Rebus *Homo*: Ideoque in Historiâ Naturali, tria illa comprehendi par est; quod etiam C. Plinius magnâ ex parte fecit; qui Historiam Naturalem solus pro dignitate complexus est; sed complexam, minimè ut decuit, imò potiùs indignis modis tractavit.

Harum prima habetur mediocriter exculta; Sequentes duæ ita tenuiter, & inutiliter tractantur, ut in *Desideratorum* classe reponendæ sint. Neque enim reperias satis instructam, & locupletem collectionem Operum Naturæ eorum, quæ à Cursu ordinario Generationum, Productionum, & Motuum aberrârunt, & deflexerunt; sive sint illa Fœtus certarum Regionum aut Locorum singulares; sive Temporum Eventus insoliti; sive *Casuum* (ut ait ille) *Ingenia*; sive Proprietatum Abditarum Effectus; sive Monodica Naturæ in suâ Specie. Non negaverim inveniri Libros nimiò plures, fabulosis Experimentis, Commentitiis Secretis, & frivolis Imposturis, ad Voluptatem, & Novitatem, refertos; Cæterùm Narrationem gravem, & severam de Heteroclitis, & Mirabilibus Naturæ, diligenter examinatam, ac fideliter descriptam, non, inquam, invenio; præsertim cum debitâ rejectione, & publicâ tanquam proscriptione Mendaciorum, & Fabularum, quæ invaluerunt. Nam ut res se nunc habet, si fortè Mendacia aliqua circa Res Naturales obtinuerint, & celebrata sint (sive quod tantum possit Reverentia Antiquitatis, sive quod illa denuò examini subjicere sit molestum, sive quod mirifica scilicet Ornamenta) putantur Orationis, propter Similitudines & Comparationes nunquàm posteà exterminantur, aut retractantur.

Finis hujusmodi Operis, quod Exemplo suo decoravit Aristoteles, nil minus est, quam ut curiosis, & inanibus Ingeniis gratificetur, sicut faciunt Mirabilarii, & Prodigiastri; verùm duas ob causas, utramque seriam & gravem: Unam, ut Axiomatum corrigatur Iniquitas; quæ plerunque in Exemplis tritis, & vulgatis fundamentum habent: Alteram, quòd à Miraculis Naturæ, ad Miracula Artis, expeditus sit transitus, & perviùs. Neque enim huic rei plus inest Negotii, præterquàm ut Naturæ vestigia persequaris sagaciter, cùm ipsa sponte aberret; ut hoc pacto posteà cum tibi libuerit, eam eôdem loci deducere, & compellere possis. Neque verò præceperim, ut ex Historiâ istâ Mirabilium, superstitiosæ Narrationes, de Malificiis, Fascinationibus, Incantationibus, Somniis, Divinationibus, & similibus, prorsus excludantur, ubi de Facto, & re gestâ liquidò constet. Nondùm enim innotuit, quibus in rebus, & quousque, Effectus Superstitioni attributi, ex causis Naturalibus participent. Ideoque licet hujusmodi Artium Usum & Praxim, meritò damnandum cen-

seamus,

seamus, tamen à speculatione, & consideratione ipsarum, (si strenuè excutiantur) notitiam haud inutilem consequemur, non solùm ad Delicta, in hoc genere Reorum, ritè dijudicanda; sed etiam ad Naturæ Secreta ulteriùs rimanda. Neque certè hæsitandum de ingressu, & penetratione intrà hujusmodi Antra, & Recessus, si quis sibi unicam Veritatis inquisitionem proponat; quod & Majestas tua Exemplo proprio confirmavit. Tu enim, duobus illis clarissimis & acutissimis, Religionis, ac Naturalis Philosophiæ oculis, tales umbras prudenter ac perspicacitèr perlustrasti; ut te Soli simillimum probaveris, qui polluta Loca ingreditur, nec tamen inquinatur: Cæterùm illud monuerim, Narrationes istas cum Rebus superstitiosis conjunctas, seorsùm componi, neque cum puris, & sinceris Naturalibus commisceri oportere. Quod verò ad Narrationes attinet, circa Prodigia & Miracula Religionum; illa certè aut non utique vera sunt; aut nullâ ex parte naturalia; ideóque ad *Historiam Naturalem* non pertinent.

Quantum ad *Historiam Naturæ subactæ*, & *Factitiæ*, quam *Mechanicam* appellare solemus; invenio sanè Collectiones quasdam de Agriculturâ, etiam de Artibus compluribus Mechanicis; sed, quod pessimum est in hoc genere, semper negliguntur & rejiciuntur Experimenta, in Artibus singulis familiaria & vulgata; quæ tamen ad Interpretationem Naturæ, æquè aut plus faciunt, quam minùs trita. Nam Labes quædam Literis aspergi videatur, si fortè viri docti se submittant Inquisitioni, aut observationi rerum mechanicarum; nisi fuerit earum, quæ pro Arcanis Artis, aut pro Rebus admodùm raris, aut subtilibus reputentur. Quod tam inanis, ac superciliosæ Arrogantiæ Vitium, meritò irrisit Plato, quandò Hippiam Sophistam jactabundum inducit cum Socrate disputantem, sincero & solido Veritatis Investigatore: Qui, cùm Pulchritudine sermo institutus esset, pro vago suo, & soluto Disputandi more, primùm intulit Exemplum Virginis pulchræ, dein Equæ pulchræ, postremò Ollæ Fictilis pulchræ, & affabrè factæ: Hoc ultimo exemplo Hippias commotus, dixit, *Stomacharer certè, (nisi humanitatis ratio me eò adigeret,) cum quoquam disputare, qui exempla tam vilia, & sordida allegaret.* Cui Socrates, *Te quidem ita decet, cùm tam nitidis sis amictus vestibus & pulchris calceis*; & alia per Ironiam. Enimverò, illud pro certo asseri possit, grandia Exempla haud optimam, aut tutissimam afferre informationem. Id quod exprimitur non insulsè, in pervulgatâ illâ Fabulâ de Philosopho; qui cùm Stellas, sublatis oculis intueretur, incidit in Aquam: Nam si oculos demisisset, stellas illicò in Aquâ videre potuisset; verùm suspiciens in cœlum, Aquam in Stellis videre non potuit. Eodem modo sæpe accidit, ut Res minutæ & humiles, plus conferant, ad Notitiam Grandium, quàm Grandes ad Notitiam Minutarum. Bene siquidem notavit Aristoteles, *Cujusque rei naturam in Portionibus ejus minimis optimè cerni.* Quam ab causam, Reip. Naturam perscrutatur primò in Familiâ & in simplicissimis Combinationibus Societatis, (Mariti scilicet & Uxoris, Parentum & Liberorum, Domini & Servi,) quæ in quolibet tuguriolo occurrunt. Simili

Fff planè

planè ratione, Natura hujusce magnæ Civitatis, (Universitatis nimirùm rerum,) ejúsque Dispensatio, in primâ quâque Symbolizatione, & minimis Rerum Portionibus investiganda est: utì fieri videmus, quòd Secretum illud Naturæ, (habitum pro maximo,) de Verticitate Ferri, tactu Magnetis exciti, ad Polos se conspiciendum præbuit, non in Vectibus ferreis, sed in Acubus.

Ego verò, si quod sit mei pondus Judicii, sic planè Statuo; *Historiæ Mechanicæ* usum erga Philosophiam Naturalem, esse maximè Radicalem, & Fundamentalem. Talem intelligo Philosophiam Naturalem, quæ non abeat in Fumos Speculationum subtilium, aut sublimium; sed quæ efficaciter operetur, ad sublevanda Vitæ humanæ Incommoda. Neque enim ad præsens tantùm juvabit, nectendo & transferendo Observationes unius Artis, in usum aliarum; & inde novas commoditates eliciendo, quod necesse est fieri, cùm Experimenta diversarum Artium, in unius Hominis Observationem, & considerationem Venient; sed porrò ad causas rerum indagandas, & Artium Axiomata deducenda, lucidiorem Facem accendet, quàm hactenus unquam affulsit. Quemadmodùm enim Ingenium alicujus, haud benè nôris aut probâris, nisi eum irritaveris; neque Proteus se, in varias rerum facies, vertere solitus est, nisi Manicis arctè comprehensus; similiter etiam Natura Arte irritata, & vexata, se clariùs, prodit, quàm cùm sibi Libera permittitur.

Antequàm verò hoc Membrum Historiæ Naturalis, (quod Mechanicum atque Experimentale vocamus,) dimittamus, Illud adjiciendum; Corpus talis Historiæ, non solùm ex Artibus ipsis Mechanicis, verùm & ex Operativâ parte Scientiarum Liberalium, ac simul ex Practicis compluribus, (quæ in Artem non coaluerunt) confici debere, ut nihil utile prætermittatur, quod ad informandum Intellectum juvat. Atque hæc est *Historiæ Naturalis* Partitio prima.

CAPVT

CAPVT III.

Partitio Historiæ Naturalis *Secunda, ex* Vsu & Fine *suo*, *in* Narrativam; *&* Inductivam. *Quodque* Finis *nobilissimus* Historiæ Naturalis *sit, ut ministret & in Ordine sit ad condendam Philosophiam, quem* Finem *intuetur* Inductiva. *Partitio* Historiæ Generationum *in* Historiam Cœlestium: Historiam Meteororum: Historiam Globi Terræ & Maris: Historiam Massarum *sive* Collegiorum Majorum: *&* Historiam Specierum *sive* Collegiorum Minorum.

ISTORIA Naturalis, ut *Subjecto* triplex (quemadmodùm diximus) ita *Vsu* duplex est: Adhibetur enim, aut propter *Cognitionem Rerum* ipsarum, quæ Historiæ mandantur; aut tanquam *Materia Prima* Philosophiæ. Atque prior illa, quæ aut *Narrationum* jucunditate delectat, aut *Experimentorum* usu juvat, atque hujusmodi Voluptatis, aut Fructûs gratiâ quæsita est, longè inferioris notæ censenda, præ eâ, quæ *Inductionis* veræ, & legitimæ Sylva sit, atque Supellex, & primam Philosophiæ Mammam præbeat. Rursùs itaque partiemur *Historiam Naturalem*, in *Narrativam*, & *Inductivam*: Hanc autem posteriorem inter *Desiderata* ponimus. Neque verò aciem Mentis alicujus perstringant, aut magna Antiquorum Nomina, aut magna Recentium Volumina. Satis enim scimus, haberi Historiam Naturalem mole amplam, varietate gratam, diligentiâ sæpius curiosam. Attamen si quis ex eâ Fabulas, & antiquitatem, & Auctorum Citationes, & inanes Controversias, Philologiam denique, & Ornamenta eximat (quæ ad *Convivales Sermones*, Hominumque doctorum *Noctes*, potiùs quàm ad Instituendam Philosophiam sint accomodata,) ad nil magni res recidet. Longè autem profectò abest ab eâ Historiâ, quam Animo metimur. Primò enim desiderantur duæ illæ *Historiæ Naturalis* Partes, (de quibus modò diximus) *Præter-Generationum*, & *Artium*, in quibus nos plurimum ponimus: Deinde, in tertiâ illâ (quæ reliqua est) Parte Generali, nimirum de *Generationibus*, uni tantùm, ex quinque Partibus ejus, satisfacit. Siquidem *Historiæ Generationum* constituuntur Partes subordinatæ quinque: Primæ *Cœlestium*, quæ Phœnomena ipsa sincera complectitur, atque separata à Dogmatibus; Secunda *Meteororum* (annumerando etiam Cometas) & *Regionum*, quas vocant, *Aëris*: Neque enim de Cometis, Meteôris ignitis, Ventis, Pluviis, Tempestatibus, & Reliquis, invenitur aliqua Historia, quæ ullius sit pretii. Tertia *Terræ & Maris*, quatenùs sunt Universi Partes Integrales) Montium,

Fluminum, Æstuum, Arenarum, Sylvarum, Insularum, denique Figuræ ipsius Continentium prout exporriguntur; in his omnibus, potiùs Naturalia inquirendo & observando, quàm Cosmographica. Quartò, de *Massis Materiæ communibus*, quas *Collegia Majora* vocamus, (vulgò *Elementa* dicuntur;) Neque enim de Igne, Aëre, Aquâ, Terrâ; eorumque Naturis, Motibus, Operibus, Impressionibus, Narrationes reperiuntur, quæ Corpus aliquod Historiæ justum constituant. Quinta, & ultima, de *Collectionibus Materiæ exquisitis*, quæ à nobis *Collegia Minora*, vulgò *Species* appellantur. In hâc autem postremâ solâ, industria Scriptorum enituit; ita tamen, ut potiùs luxuriata sit in superfluis, (Iconibus Animalium, aut Plantarum, & similibus intumescens) quam solidis & diligentibus observationibus ditata, quæ ubique in *Histor â Naturali* subnecti debeant. Atque, ut verbo dicam, omnis quam habemus Naturalis Historia, tam inquisitione suâ, quàm congerie, nullo modo in ordine ad eum quem diximus finem, (condendæ scilicet Philosophiæ,) aptata est. Quare *Historiam Inductivam* desiderari pronunciamus. Atque de *Naturali Historiâ* hactenùs.

CAPUT IV.

Partitio Historiæ Civilis, *in* Ecclesiasticam, Literariam, & (*quæ Generis Nomen retinet*) Civilem: *quodque* Historia Literaria *desideretur: Ejus conficiendæ Præcepta.*

ISTORIAM Civilem in tres species rectè dividi putamus: Primò *Sacram*, sive *Ecclesiasticam:* deinde eam, quæ Generis nomen retinet, *Civilem:* Postremò *Literarum* & *Artium*. Ordiemur autem ab eâ Specie, quam postremò posuimus; quia reliquæ duæ habentur, illam autem inter *Desiderata* referre visum est. Ea est *Historia Literarum*. Atque certè Historia Mundi, si hâc parte fuerit destituta, non absimilis censeri possit *Statuæ Poliphemi*, eruto Oculo; cùm ea pars Imaginis desit, quæ Ingenium & Indolem Personæ maximè referat. Hanc licet desiderari statuamus, nos nihilominùs minimè fugit, in Scientiis Particularibus Jureconsultorum, Mathematicorum, Rhetorum, Philosophorum, haberi levem aliquam Mentionem, aut Narrationes quasdam jejunas, de Sectis, Scholis, Libris, Auctoribus, & Successionionibus hujusmodi Scientiarum: Inveniri etiam de Rerum & Artium Inventoribus, tractatus aliquos exiles, & infructuosos; Attamen justam atque universalem *Literarum Historiam* nullam adhùc editam asserimus. Ejus Itaque & Argumentum, & conficiendi Modum, & Usum proponemus.

Argumentum non aliud est, quàm ut ex omni Memoriâ repetatur, quæ Doctrinæ & Artes, quibus Mundi Ætatibus, & Regionibus floruerint. Earum Antiquitates, Progressus, etiam Peragrationes per diversas Orbis

Partes

Partes (migrant enim Scientiæ, non secùs ac Populi) rursus Declinationes, Obliviones, Instaurationes commemorentur. Observetur simul per singulas Artes, Inventionis Occasio & Origo; Tradendi Mos & Disciplina; Colendi & Exercendi Ratio & instituta. Adjiciantur etiam Sectæ, & Controversiæ maximè celebres, quæ Homines doctos tenuerunt; Calumniæ, quibus patuerunt; Laudes & Honores quibus decoratæ sunt. Notentur Auctores præcipui, Libri præstantiores, Scholæ, Successiones, Academiæ, Societates, Collegia, Ordines, denique omnia quæ ad Statum Literarum spectant. Ante omnia etiam id agi volumus, (quod Civilis Historiæ decus est, & quasi Anima) ut cum eventis causæ copulentur: videlicet, ut memorentur Naturæ Regionum ac Populorum; Indolésque apta & habilis, aut inepta & inhabilis ad Disciplinas diversas; Accidentia temporum, quæ Scientiis adversa fuerint aut propitia; Zeli & mixturæ Religionum; Malitiæ & Favores Legum; Virtutes denique insignes, & efficacia quorundam virorum, erga literas promovendas, & similia. At hæc omnia ita tractari præcipimus, ut non Criticorum more, in laude & censurâ tempus teratur; sed planè historicè res ipsæ narrentur, judicium parciùs interponatur.

De *Modo* autem hujusmodi Historiæ conficiendæ, illud inprimis monemus; ut Materia & Copia ejus, non tantùm ab Historiis, & Criticis petatur, verùm etiam ut per singulas Annorum Centurias, aut etiam minora intervalla, seriatim, (ab ultimâ Antiquitate facto principio) Libri præcipui, qui per ea Temporis Spatia conscripti sunt, in consilium adhibeantur; ut ex eorum non perlectione (id enim infinitum quiddam esset) sed degustatione, & observatione Argumenti, Styli, Methodi, Genius illius Temporis Literarius, veluti Incantatione quâdam, à Mortuis evocetur.

Quod ad *Usum* attinet, hæc eò spectant; non ut Honor Literarum, & Pompa, per tot circumfusas Imagines celebretur; nec quia, pro flagrantissimo, quo literas prosequimur, amore, omnia quæ ad earum statum quoquo modo pertinent, usque ad Curiositatem inquirere, & scire, & conservare avemus; sed præcipuè ob causam magis seriam, & gravem: Ea est (ut Verbo dicamus) quoniam per talem, qualem descripsimus, Narrationem, ad Virorum Doctorum, in Doctrinæ usu & administratione, prudentiam & solertiam, maximam accessionem fieri posse existimamus; & Rerum Intellectualium, non minùs quam Civilium motus, & perturbationes, vitiáque & Virtutes, notari posse; & Regimen inde optimum educi, & institui. Neque enim B. Augustini, aut B. Ambrosii Opera, ad Prudentiam Episcopi, aut Theologi, tantùm facere posse putamus, quantùm si Ecclesiastica Historia diligenter inspiciatur, & revolvatur. Quod & Viris doctis, ex *Historiâ Literarum* obventurum non dubitamus. Casum enim omninò recipit, & temeritati exponitur, quod Exemplis & Memoriâ Rerum non fulcitur. Atque de *Historiâ Literariâ*, hæc dicta sint.

Caput V.

De Dignitate, & Difficultate Historiæ Civilis.

Equitur *Historia Civilis* specialis, cujus Dignitas atque Auctoritas, inter Scripta Humana eminet. Hujus enim fidei, Exempla Majorum, Vicissitudines Rerum, Fundamenta Prudentiæ Civilis, Hominum denique Nomen & Fama, commissa sunt. Ad Dignitatem rei accedit, Difficultas non minor. Etenim Animum in scribendo ad præterita retrahere, & veluti antiquum facere, Temporum motus, Personarum Characteres, Consiliorum trepidationes, Actionum (tanquam Aquarum) ductus, Prætextuum Interiora, Imperii Arcana, cum diligentiâ scrutari, cum fide & libertate referre, denique verborum lumine sub Oculos ponere, magni utique laboris est, & judicii; præsertim cùm antiquiora quæque incerta, recentiora periculo obnoxia reperiantur. Quamobrem & plurima Historiam istam Civilem circùnstant Vitia; dum Plerique Narrationes quasdam inopes, & plebejas, & planè Dedecora Historiarum conscribant; Alii particulares Relationes, & Commentariolos operâ festinatâ, & textu inæquali consarciant; Alii Capita tantùm Rerum gestarum percurrant; Alii contrà, minima quæque, & ad summas Actionum nihil facientia, persequantur; Nonnulli, nimiâ erga Ingenia propria Indulgentiâ, plurima audacter confingant; Ast alii, non tam Ingeniorum suorum, quàm Affectuum Imaginem Rebus imprimant, & addant, Partium suarum memores, Rerum parùm fideles testes; Quidam Politica, in quibus sibi complacent, ubique inculcent, & Diverticula ad Ostentationem quærendo, Narrationem Rerũ nimis leviter interrumpant: Alii in Orationũ, & Concionum aut etiam Actorũ ipsorum prolixitate, parùm cum judicio, nimii sint; Adeò ut satis constet, non inveniri inter Scripta Hominũ, rarius quicquam, quàm Historiam Legitimam, & omnibus Numeris suis absolutam. Verùm nos in præsenti, Partitionem Doctrinarum instituimus, ut Omissa, non Censuram, ut Vitiosa notentur. Nunc Partitiones *Historiæ Civilis* persequemur, eásque diversorum Generum: Minùs enim implicabuntur Species, si Partitiones diversæ proponantur, quàm si una Partitio curiosè per Membra deducatur.

CAPVT VI.

Partitio prima Historiæ Civilis, *in* Memorias, Antiquitates, *&* Historiam Iustam.

Istoria Civilis tripartita est, tribus Picturarum, aut Imaginum Generibus non absimilis. Videmus enim ex Picturis, & Imaginibus, alias Imperfectas, ut quibus ultima Manus non accesserit; Alias Perfectas; Alias verò Vetustate Mutilatas & Deformatas. *Historiam* similiter *Civilem*, (quæ Imago Rerum, & Temporum quædam est) in tres species, illis Picturarum congruas, partiemur; *Memorias* scilicet; *Historiam Iustam*; & *Antiquitates*. *Memoriæ* sunt *Historia inchoata*, aut prima & rudia Historiæ Lineamenta; *Antiquitates* verò *Historia deformata* sunt, sive Reliquiæ Historiæ, quæ casu è Naufragio temporum ereptæ sunt.

Memoriæ, sive Præparationes ad Historiam, duplicis generis sunt; quorum alterum *Commentarios*, alterum *Registra* vocare placet. *Commentarii* nudam Actionum & Eventuum Seriem, ac Connexionem proponunt, prætermissis causis Rerum & prætextibus, initiis quòque earundem & occasionibus; consiliis itidem & orationibus, & reliquo Actionum Apparatu. Talis enim est propria *Commentariorum* natura, licèt Cæsari, per Modestiam quandam cum Magnanimitate conjunctam, præstantissimæ, inter eas quæ extant, Historiæ, Cõmentariorum nomen indere placuerit. At *Registra* duplicis naturæ sunt: Complectuntur enim aut *Titulos Rerum* & *Personarum*, in *Serie temporum*; quales dicuntur *Fasti*, & *Chronologiæ*: Aut *Actorum Solennitates*, cujus generis sunt, Principum Edicta, Senatuum Decreta, Iudiciorum Processus, Orationes publicè habitæ, Epistolæ publicè missæ, & similia, absque Narrationis Contextu, sive Filo continuo.

Antiquitates, seu *Historiarum Reliquiæ*, sunt (utì jam diximus) tanquam Tabulæ Naufragii; cùm deficiente, & ferè submersâ rerum Memoriâ, nihilominùs Homines industrii, & sagaces, pertinaci quâdam, & scrupulosâ diligentiâ, ex Genealogiis, Fastis, Titulis, Monumentis, Numismatibus, Nominibus Propriis, & Stylis, Verborum Etymologiis, Proverbiis, Traditionibus, Archivis & Instrumentis tam publicis quam privatis, Historiarum Fragmentis, Librorum neutiquàm Historicorum Locis dispersis; ex his inquam omnibus, vel aliquibus, nonnulla à Temporis Diluvio eripiunt, & conservant. Res sanè operosa, sed Mortalibus grata, & cum Reverentiâ quâdam conjuncta; ac digna certè, quæ deletis Fabulosis Nationum Originibus, in locum hujusmodi commentitiorum substituatur; sed tamen eò minus habens Anctoritatis, quia paucorum Licentiæ subiicitur, quod paucis curæ est.

In his *Imperfectæ Historiæ* Generibus, Defectum aliquem non puto designandum, cùm sint tanquam *Imperfectè Mista*; ut Defectus hujusmodi sit ex ipsâ earum Naturâ. Ad *Epitomas* quod attinet; (Histori-

arum

arum certè Teredines, & Tineas,) eas exulare volumus; quod etiam cum plurimis, qui maximè sani fuerunt judicii, facimus; utpote quæ complura Nobilissimarum Historiarum Corpora exederint, & corrodeꝛint, atque in fæces inutiles demùm redegerint.

Capvt. VII.

Partitio Historiæ Iustæ *in* Chronica, Vitas, *&* Relationes; *Earumque Partium Explicatio.*

T *Historia Iusta* trium est generum, pro ratione *Objecti*, quod sibi proponit repræsentandum. Aut enim *Portionem aliquam Temporis* repræsentat; aut *Personam singularem* Memoriâ dignam; aut *Actionem aliquam* sive *Rem gestam* ex illustrioribus. Primum *Chronica* sive *Annales* appellamus; secundum *Vitas*; tertium *Relationes*. Inter quæ, *Chronica* Celebritate & Nomine, excellere videntur; *Vitæ* autem Fructu & Exemplis; *Relationes* rursùs Sinceritate & Veritate. *Chronica* namque Amplitudinem Actionũ Publicarũ, & Personarũ Facies externas, & in publicum versas proponunt; Minora autem, quæ tum ad Res, tum ad Personas pertinent, omittunt, & silentio involvunt. Cum verò id Artificii divini sit proprium, ut *Maxima è minimis suspendat*, fit sæpenumerò ut hujusmodi *Historia*, majora tantùm persecuta, Negotiorum Pompam potiùs, & Solennia, quàm eorum veros Fomites, & Texturas subtiliores ostendat: Quinetiam etsi Consilia ipsa addat, atque immisceat, tamen granditate gaudens, plus gravitatis atque prudentiæ, quàm reverà habent, Humanis Actionibus aspergat; ut Satyra aliqua possit esse verior Humanæ vitæ Tabula, quàm nonnulla ex ejusmodi Historiis. Contrà *Vitæ*, si diligenter & cum judico perscribantur (neque enim de Elogiis, & hujusmodi Commemorationibus jejunis loquimur) quandoquidem Personam singularem pro Subjecto sibi proponant, in quâ necesse est Actiones, non minùs leves quàm graves, parvas quàm grandes, privatas quàm publicas, componi & commisceri, sanè magis vivas, & fidas Rerum Narrationes, & quas ad Exemplum tutiùs & fœliciùs transferre possis, exhibent. At *Relationes* Actionum speciales, (qualia sunt *Bellum Peloponnesi*, *Expeditio Cyri*, *Conjuratio Catilinæ*, & similia) omninò puriore & magis sincero Veritatis Candore vestiri par est, quàm *Historias Iustas* Temporum; quia Argumentum in iis deligi, & sumi potest habile, & definitum; atque ejusmodi, ut de eo Notitia, & certitudo bona, & plena informatio haberi possit; cùm contrà *Historia Temporis* (præsertìm quæ ætate Scriptoris multò antiquior sit) necessariò in Memoriâ rerum sæpiùs fatiscat, & veluti spatia vacua contineat; quæ ingenio & conjecturâ occupari, & suppleri satis licenter consueverunt. Hoc tamen ipsum, quod de Relationum sinceritate dicimus, cum exceptione intelligendum est; nam fatendum certè est (cùm humana omnia ex parte laborent, & commoda cum incommodis ferè perpetuò conjuncta sint) hujusmodi Relationes, præsertìm si sub

si sub ipsa Rerum gestarum tempora edantur, (cùm sæpiùs vel ad Gratiam, vel ad Invidiam scribantur,) omnium Narrationum meritò maximè suspectas esse. Sed rursùs huic Incommodo etiàm illud connascitur Remedium; quod illæ ipsæ *Relationes*, cùm non ex unâ parte solummodò, sed pro Factionibus, & Partium studiis, ex utraque parte semper ferè edantur, viam hoc pacto quandam Veritati, tanquàm inter Extrema, aperiunt & muniunt: atque postquàm Contentiones Animorum deferbuerint, Historico bono & prudenti, non pessima Historiæ perfectioris Materia, & Sementis sunt.

Quod verò ad ea, quæ in his tribus Historiæ generibus desiderari videantur; dubium certè non est, quin plurimæ Historiæ particulares (de talibus loquimur quæ esse possint) alicujus dignitatis, aut etiã mediocritatis, cum maximo Regnorũ, & Rerũp. quibus debentur, Honoris & Nominis detrimento, hucusque prætermissæ sint, quas notare perlongũ esset. Cæterùm Exterarum Nationum Historias, Exterorum curæ relinquens (*ne fortè sim in alienâ rep. curiosus*) non possum non apud Majestatem tuã conqueri, de Historiæ Angliæ, quæ nunc habetur, Vilitate & Indignitate, quatenùs ad Corpus ejus integrum; nec-non Historiæ Scotiæ Iniquitate & Obliquitate, quantenùs ad Auctorem ejus recentissimum & uberrimũ: Reputans mecum, honorificum admodùm Majestati tuæ futurum, atque Opus Posteritati gratissimum; si quemadmodùm Insula hæc Magnæ Britanniæ, se nunc in unam Monarchiam coalitam, ad sequentes Ætates transmittit; ita in unâ Historiâ descripta, à præteritis Seculis repeteretur; eodem modo, quo Historiam decem Tribuum Regni Israelis, & duarum Tribuum Regni Iudæ, tanquam gemellam, Sacra Pagina deducit. Quod si moles hujusmodi Historiæ, (magna certè & ardua,) quo minùs exactè & pro dignitate perscribatur, videatur obfutura, ecce tibi memorabilem multò angustioris Temporis Periodum, quatenùs ad Historiam Angliæ; nimirùm ab Unione Rosarum, ad Unionem Regnorum; Spatium temporis, quod meo quidem judicio, majorem recipit Eventuum (quæ rarò se ostendunt) varietatem, quam in pari Successionum numero, uspiam in regno Hæreditario, deprehendere licet. Incipit enim ab Adeptione Coronæ mixtâ, partìm Armis, partìm Jure: Ingressum siquidem Ferrum aperuit, Stabilimentum attulerunt Nuptiæ; Secuta igitur sunt tempora illis initiis consentanea; simillima fluctibus, post magnam tempestatem, tumores & agitationes suas, sed absque aliquâ immani procellâ, retinentibus; atque Gubernatoris prudentiâ, qui unus inter Antecessores Reges consilio enituit, superatis. Ordine proximus succedit Rex, cujus Actiones, licèt magis impetu quàm consilio administratæ, non leve tamen in rebus Europæ momentum attulerunt, eas subinde librando, & inclinando, prout ipsæ propendebant. Quo etiàm regnante, cœpit fieri ingens illa Statûs Ecclesiastici Mutatio, qualis rarò admodùm prodit in Theatrum. Secutus est Rex Minor. Dein tentamentum Tyrannidis, licèt illud brevissimum fuerit, instar Febris Ephemeræ. Dein Regnum Fæminæ, extero Regi nuptæ. Rursùs Regnum Fæminæ solitariæ, & cælibis. Hæc omnia demùm excepit Eventus iste faustus & gloriosus; nimirùm hujusce Insulæ Britanniæ, à toto Orbe divisæ, in se Unio;

per

per quam Vetus illud Oraculum Æneæ redditum, quod requiem ei præmonſtrabat,

——(*Antiquam exquirite Matrem*;)

Supra nobiliſſimas Gentes Angliæ & Scotiæ, in Nomine illo *Britanniæ*, *Antiquæ ſuæ Matris*, jam convenientes, adimpletum ſit; in pignus, & teſſeram Metæ & Exitûs Errorum, & peregrinationis, jam reperti. Ita ut, quemadmodùm Corpora ponderoſa jactata, antequam ponant & conſiſtant, trepidationes quaſdam experiantur; eodem modo probabile videtur, Divinâ Providentiâ factum eſſe, ut Monarchia iſta, priuſquàm in tuâ Majeſtate, regiâque tuâ ſobole (in quâ ſpero eam in perpetuum fore ſtabilitam) conſiſteret, & confirmata eſſet, has tam varias Mutationes, & Viciſſitudines, tanquam præludia Stabilitatis ſuæ, ſubiret.

De *Vitis* cogitantem, ſubit quædam Admiratio, Tempora iſta noſtra, haud noſſe Bona ſua; cùm tam rara ſit Commemoratio, & conſcriptio vitarum, eorum, qui noſtro ſæculo claruerunt. Etſi enim Reges, & qui abſolutum Principatum obtineant, pauci eſſe poſſint; Principes etiam in Rep. liberâ (tot Rebuſp. in Monarchiam converſis) haud multi; utcunquè tamen non defuerunt Viri egregii, (licet ſub Regibus) qui meliora merentur, quam incertam & vagam Memoriæ ſuæ Famam, aut Elogia arida & jejuna. Etenim hâc ex parte, Inventum cujuſdam ex Poëtis Recentioribus, quo antiquam Fabulam locupletavit, non inelegans eſt. Fingit ille in extremitate Fili Parcarum, Numiſma quoddam, ſeu Monile pendere, in quo Defuncti Nomen impreſſum ſit: Tempus autem Cultrum Atropi præſtolari, & ſtatim abſciſſo Filo, Numiſmata eripere, eáque aſportata, paulò poſt in Fluvium Lethes, ex gremio ſuo projicere: Circa Fluvium autem, magnam Avium vim volitare, quæ Numiſmata arripiunt, ac poſtquam in roſtris ipſarum pauliſpèr eadem circumtulerint, paulò poſt per incuriam in Fluvium decidere permittunt: Inter eas verò, Cygnos reperiri nonnullos, qui ſi Numiſma aliquod cum Nomine prehenderint, illicò ad Templum quoddam illud deferre ſolebant, Immortalitati conſecratum. Hujuſmodi itaque Cygni noſtris Temporibus ferè defecerunt. Quamvis autem plurimi Hominum, Curis & ſtudiis ſuis nimiò plusquam Corporibus mortales, Nominis ſui memoriam, veluti Fumum aut Auram deſpiciant,

——*Animi nil magnæ Laudis egentes*;

Quorum ſcilicet Philoſophia & Severitas ab eâ Radice pullulat, *Non priùs laudes contempſimus, quam laudanda facere deſivimus*; Id tamen apud nos Salomonis judicio non præjudicabit, *Memoria juſti cum laudibus, at impiorum nomen putreſcit*: Altera perpetuò floret, alterum aut in Oblivionem protinus abit, aut in Odorem tetrum computreſcit. Ac propterea in eo ipſo Stylo, vel loquendi Formulâ, quæ recte admodum recepta eſt, ut defunctis tribuatur (*Fœlicis Memoriæ*, *piæ memoriæ*, *bonæ memoriæ*) agnoſcere videmur illud, quod Cicero (mutuatus id ipſum à Demoſthene) protulit, *Bonam famam propriam eſſe poſſeſſionem Defunctorum*. Quam quidem Poſſeſſionem non poſſum non notare noſtro ævo incultam ut plurimùm, & neglectam jacere.

Quantùm

Quantum ad *Relationes*, optandum esset prorsùs, ut multò major circa eas adhiberetur diligentia. Quippe vix incidit aliqua Actio paulò illustrior, cui non intersit Calamus aliquis ex melioribus, qui eam excipere & describere possit. Quoniam autem is perpaucorum Hominum esse debet qui Historiam Justam pro dignitate conscribat. (ut ex paucitate Historicorum vel mediocrium satìs liquet) idcircò si Actiones particulares, sub tempus ipsum quo geruntur, tolerabili aliquo Scripto Memoriæ mandarentur; sperandum esset exorituros quandoque, qui Historiam Justam, ope & auxilio illarum *Relationum*, conscribere posset. Illæ enim instar Seminarii esse possint, unde, cùm usus foret, Hortus amplus & magnificus consereretur.

CAPUT VIII.

Partitio Historiæ Temporum *in* Historiam Vniversalem, *&* Particularem; *& utriusque Commoda, & Incommoda.*

HISTORIA *Temporum* aut *Vniversalis* est, aut *Particularis*; Hæc alicujus *Regni*, vel *Reip.* vel *Nationis* res gestas complectitur; illa *Vniversi Orbis*. Neque enim defuerunt, qui *Historiam Mundi*, etiam ab Origine scripsisse videri volunt; Farraginem rerum, & Compendia Narrationum pro Historiâ exhibentes: Alii sui Temporis Res, per Orbem Terrarum memorabiles, tanquam Justâ Historiâ complecti posse confisi sunt, Conatu profectò magnanimo, atque Fructu haud exiguo. Neque enim Res humanæ ita Imperiis, aut Regionibus divisæ sunt, ut non habeant multa connexa; Quare juvat certè Fata, alicui Seculo, aut Ætati destinata, veluti unâ Fabulâ contenta, & descripta intueri. Fit etiam, ut plurima scripta non contemnenda (qualia sunt eæ, de quibus anteà locuti sumus, *Relationes*) aliàs fortè peritura, neque Prelum sæpiùs passura, aut saltem Capita ipsorum, in hujusmodi *Historiam Generalem* recipiantur, atque hoc pacto figantur, & conserventur. Veruntamen, si quis rem rectius perpendat, animadvertet tam severas esse *Historiæ Justæ* Leges, ut eas in tantâ Argumenti vastitate exercere vix liceat; adeò ut minuatur potiùs Historiæ Majestas Molis granditate, quàm Amplificetur. Fiet enim, ut qui tam varia undequaque persequitur, is Informationis Religione paulatim remissâ, & diligentiâ suâ, quæ ad tot res extenditur, in singulis elanguescente, Auras populares, & Rumores captet; & ex Relationibus non admodum Authenticis, aut Hujusmodi aliquâ levidensi Materiâ, Historiam conficiet. Quinetiam necesse ei erit, (ne Opus in immensum excrescat,) plurima relatu digna consultò prætermittere, atque ad Epitomarum rationes sæpiùs delabi. Incumbit etiam aliud periculum non parvum, atque Utilitati illi Historiæ Universalis, ex diametro oppositum; Quemadmodùm enim Universalis Historia, Narrationes

rationes aliquas, quæ aliàs fortè fuissent perituræ, conservat; ita contrà sæpenumerò Narrationes alias satis fructuosas, quæ aliter victuræ fuissent, propter grata Mortalibus rerum Compendia, perimit.

Capvt IX.

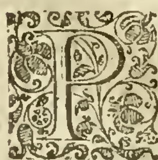
Partitio alia Historiæ Temporum, *in* Annales, *&* Acta Diurna.

ETIAM *Historia Temporum* rectè dividitur in *Annales*, & *Diaria:* Quæ Divisio, licet ex Periodis Temporum Nomina sumat, tamen ad Delectum Rerum etiam pertinet. Rectè enim Cornelius Tacitus, cùm in mentionem Magnificentiæ quarundam Structurarum incidit, statìm subdit, *Ex dignitate populi Ro. repertum esse; res illustres Annalibus, talia diurnis urbis Actis mandare:* Applicando Annalibus Res, quæ ad Statum Reip. pertinent, Acta verò & Accidentia leviora, Diariis. Meo utique judicio, valere conveniret Disciplinam quandam Haraldicam, in disponendis non minùs Librorum, quàm Personarum Dignitatibus. Sicut enim nihil Rebus Civilibus magis detrahit, quàm Ordinum & Graduum confusio; ita etiam Auctoritati Historiæ gravis, haud parùm derogat, si admisceantur Politicis Res levioris momenti; quales sunt Pompæ, & Solennitates, & Spectacula, & hujusmodi. Atque sanè optandum esset, ut illa ipsa Distinctio in consuetudinem veniret. Nostris verò temporibus, *Diaria* in Navigationibus tantùm, & Expeditionibus bellicis in usu sunt. Apud Antiquos certè Regum honori dabatur, ut Acta Palatii sui in *Diaria* referrentur; quod videmus factum fuisse sub Ahasuero Persarum Rege; qui cùm Noctem ageret insomnem, *Diaria* poposcit, ubi Conjurationem Eunuchorum recognovit. At in Alexandri Magni *Diariis*, tam pusilla continebantur, ut etiam, si fortè ad Mensam dormiret, in Acta reponeretur: Neque enim sicut *Annales* tantùm gravia, ita *Diaria* tantùm levia complexa sunt; sed omnia promiscuè, & cursìm *Diariis* excipiebantur, seu majoris, seu minoris Momenti.

Capvt X.

Partitio secunda Historiæ Civilis, *in* Meram, *&* Mixtam.

POSTREMA verò Partitio *Historiæ Civilis* ea sit; ut dividatur in *Meram*, aut *Mixtam*. *Mixturæ* celebres duæ, Altera ex *Scientiâ Civili*, Altera præcipuè ex *Naturali*. Introductum est enim ab aliquibus genus scribendi, ut quis Narrationes aliquas, non in serie Historiæ continuatas, sed ex Delectu Auctoris excerptas conscribat: Deindè easdem recolat,

recolat,& tanquam ruminet; & sumptâ ab ipsis occasione, de rebus Politicis disserat. Quod genus *Historiæ Ruminatæ* nos sanè magnoperè probamus, modò hujusmodi Scriptor hoc agat, & hoc se agere confiteatur. *Historiam* autem *Iustam* ex professo scribenti, Politica ubique ingerere, atque per illa Filum Historiæ interrumpere, intempestivum quiddam, & molestum est. Licet enim Historia quæque prudentior, Politicis præceptis, & monitis, veluti impregnata sit; tamen Scriptor ipse sibi obstetricari non debet.

Mixta etiàm est *Historia Cosmographica*, idque multiplicitèr: Habet enim ex *Historiâ Naturali*, *Regiones* ipsas, atque earum *Situs*, & *Fructus*: Ex *Historiâ Civili*, *Vrbes*, *Imperia*, *Mores*: Ex *Mathematicis*, *Climata*, & *Configurationes Cœli*, quibus Tractus mundi subjacent. In quo genere *Historiæ*, sive Scientiæ, est quod seculo nostro gratulemur: Orbis enim Terrarum factus est, hâc nostrâ ætate, mirum in modum fenestratus, atque patens: Antiqui certè Zonas, & Antipodas noverant,

(Nosq; ubi primus equis oriens afflavit anhelis,
Illic sera rubens accendit lumina vesper.)

Idque ipsum magis per Demonstrationes, quàm per Peregrinationes: Verùm ut *Carina* aliqua parva, Cœlum ipsum æmularetur; atque universum Globum Terrestrem, magis etiàm obliquo & flexuoso, quàm Cœlestia solent, itinere circumiverit, ea est nostri Seculi Prærogativa: ita ut præsens Ætas jure in Symbolo suo usurpare possit; non tantùm illud *Plus ultrà*, ubi Antiqui usurpabant *Non ultrà*, atque insupèr illud *Imitabile fulmen* ubi Antiqui, *Non imitabile fulmen*,

Demens qui nimbos, & non imitabile fulmen;

Verùm & illud, quod omnem Admirationem superat, *Imitabile Cœlum*; propter Navigationes nostras, quibus circa universum Terræ Ambitum, Cœlestium Corporum more, volvi, & circumagi sæpiùs concessum fuit.

Atque hæc præclara, in re Nauticâ, atque Orbe perlustrando, Felicitas, de ulterioribus etiàm progressibus, & Augmentis Scientiarum, spem magnam facere possit; præsertìm cum divino videatur Consilio esse decretum, ut hæc duo coæva sint: Sic enim Daniel Propheta, de novissimis Temporibus verba faciens, prædicit: *Plurimi pertransibunt & augebitur Scientia*; quasi Pertransitus, sive Perlustratio Mundi, atque multiplex Augmentum Scientiarum, eidem Seculo destinarentur: Sicut magnâ ex parte jam completum videmus; quandoquidem Tempora nostra, duabus illis prioribus Doctrinarum Periodis, aut Revolutionibus, (alteri apud Græcos, alteri apud Romanos) eruditione non multùm cedant, eas verò in aliquibus longè superent.

CAPUT XI.

Partitio Historiæ Ecclesiasticæ, *in* Ecclesiasticam specialem, Historiam ad Prophetias, & Historiam Nemeseos.

ISTORIA Ecclesiastica in genere, easdem ferè cum *Historiâ Civili* Partitiones subit. Sunt enim *Chronica Ecclesiastica*, sunt *Vitæ Patrum*, sunt *Relationes de Synodis*, & reliquis ad Ecclesiam spectantibus. Proprio verò nomine, rectè dividitur in *Historiam Ecclesiasticam* (Generis nomine servato,) & *Historiam ad Prophetias*, & *Historiam Nemeseos* sive *Providentiæ*. Prima *Ecclesiæ Militantis Tempora*, & *Statum diversum* memorat; sive illa fluctuet,ut *Arca* in *Diluvio*; sive itineretur, ut *Arca* in *Eremo*; sive consistat,ut *Arca* in *Templo*; hoc est,*Statum Ecclesiæ inPersecutione,in Motu*,& *in Pace*.In hâc Parte,Defectum aliquem non invenio, quin supersunt in illâ complura potiùs quàm desunt : Illud sanè optarem, ut Massæ tam prægrandi, Virtus quoque & Sinceritas Narrationum responderent.

Secunda Pars, quæ est *Historia ad Prophetias*, ex duobus Relativis constat, *Prophetiâ ipsâ*, & ejus *Adimpletione*. Quapropter tale esse debet hujus Operis Institutum,ut cum singulis ex Scripturis Prophetiis, Eventuum Veritas conjungatur; idque per omnes Mundi Ætates,tum ad confirmationem Fidei,tum ad instituendam Disciplinam quandam, & Peritiam, in interpretatione Prophetiarum, quæ adhùc restant complendæ. Attamen in hâc re, admittenda est illa Latitudo, quæ Divinis vaticiniis propria est & familiaris; ut ad impletiones eorum fiant, & continentèr, & punctualitèr : Referunt enim Auctoris sui naturam, *Cui unus Dies tanquam mille Anni, & mille Anni tanquam unus Dies*; atque licet plenitudo, & Fastigium Complementi eorum, plerunque alicui certæ Ætati, vel etiàm certo momento destinetur; attamen habent interìm Gradus nonnullos, & Scalas complementi, per diversas Mundi Ætates. Hoc opus desiderari statuo, verùm tale est, ut magnâ cum sapientiâ, sobrietate, & reverentiâ tractandum sit, aut omninò dimittendum.

Tertia Pars,quæ *Historia Nemeseos* est, sanè in calamos nonnullorum Piorum Virorum incidit, sed non sine partium Studio : Occupata est autem, in observandâ Divinâ illâ Convenientiâ, quæ nonnunquàm intercedit, inter Dei Voluntatem Revelatam, & Secretam. Quamvis enim tam obscura sint Consilia & Judicia Dei, ut *Homini Animali* sint penitùs inscrutabilia; quinetiam sæpiùs eorum oculis, qui prospiciunt è Tabernaculo, se subducant; Divinæ tamen Sapientiæ visum aliquandò per vices, ad suorum Confirmationem, & Confusionem eorum, qui tanquam sine Deo sunt in Mundo, ea quasi Majoribus Characteribus descripta, sic proponere conspicienda, uti (sicut loquitur Propheta) *Quivis etiam in cursu ea perlegere possit*; hoc est, ut Homines merè Sensuales & voluptarii, qui Judicia illa Divina

Divina prætervehi festinant, neque cogitationes suas in ea unquam defigunt; tamen quamvis properè currant, & aliud agant, ipsa agnoscere cogantur. Talia sunt Vindictæ seræ & inopinæ; Salutes subitò affulgentes, & insperatæ; Consilia divina per Ambages rerum tortuosas, & stupendas spiras, tandem se manifestò expedientia; & similia: Quæ valent, non solùm ad consolandos Animos Fidelium, sed ad Percellendas & convincendas Conscientias Improborum.

CAPUT XII.

De Appendicibus Historiæ; *quæ circa* Verba *Hominum* (*quemadmodùm* Historia *ipsa circa* Facta) *versantur*: *Partitio earum in* Orationes, Epistolas, *&* Apophthegmata.

AT non *Factorum* solummodò Humani Generis, verùm etiàm *Dictorum* Memoria servari debet. Neque tamen dubium, quin *Dicta* illa quandoque *Historiæ* ipsi inserantur, quatenùs ad Res gestas perspicuè & graviter narrandas faciant, & deserviant. Sed *Dicta* sive *Verba Humana* propriè custodiunt *Libri Orationum*, *Epistolarum*, & *Apophthegmatum*. Atque *Orationes* sanè virorum prudentium, de Negotiis, & Causis gravibus, & arduis habitæ, tum ad Rerum ipsarum notitiam, tum ad Eloquentiam multùm valent. Sed majora adhùc præstantur Auxilia ad instruendam Prudentiam Civilem ab *Epistolis*, quæ à Viris Magnis de Negotiis Seriis missæ sunt. Etenim ex *Verbis Hominum*, nil sanius aut præstantius, quàm hujusmodi *Epistolæ*. Habent enim plus nativi sensûs, quam Orationes; plus etiàm maturitatis, quàm Colloquia subita. Eædem quandò continuantur secundum Seriem Temporum, (ut fit in illis, quæ à Legatis, Præfectis Provinciarum, & aliis Imperii Ministris, ad Reges, vel Senatus, vel alios Superiores suos mittuntur; aut vicissim ab Imperantibus ad Ministros,) sunt certè ad *Historiam*, præ omnibus, Prætiosissima Supellex. Neque *Apophthegmata* ipsa ad Delectationem & Ornatum tantùm prosunt, sed ad res gerendas etiàm, & usus Civiles: Sunt enim (ut aiebat ille) veluti *Secures* aut *Mucrones Verborum*, qui Rerum & Negotiorum Nodos, acumine quodam secant, & penetrant: Occasiones autem redeunt in Orbem, & quod olìm erat commodum, rursùs adhiberi, & prodesse potest; sive quis ea tanquam sua proferat, sive tanquam Vetera. Neque certe de Utilitate ejus rei ad Civilia dubitari potest, quam Cæsar Dictator operâ suâ honestavit; cujus Liber utinàm extaret, cùm ea, quæ usquàm habentur in hoc genere, nobis parùm cum delectu congesta videantur.

Atque hæc dicta sint de *Historiâ*, eâ scilicet Parte Doctrinæ, quæ respondet uni ex *Cellis*, sive *Domiciliis Intellectûs*, quæ est *Memoria*.

Caput XIII.

De secundo Membro principali Doctrinæ, *nempe* Poesi. *Partitio* Poeseos *in* Narrativam, Dramaticam, *&* Parabolicam. Exempla Parabolicæ *tria proponuntur.*

Jam ad *Poesim* veniamus. *Poesis* est genus Doctrinæ, Verbis plerunque astrictum, Rebus solutum & licentiosum; Itaque, ut initio diximus, ad *Phantasiam* refertur, quæ iniqua, & illicita prorsùs rerum Conjugia & Divortia comminisci, et machinari solet. *Poesis* autem (ut supra innuimus) duplici accipitur sensu, quatenùs ad *Verba*, vel quatenùs ad *Res* respiciat. Priore sensu, *Sermonis* quidam *Character* est: *Carmen* enim Stili genus, & Elocutionis Formula quædam, nec ad Res pertinet: Nam & vera Narratio Carmine, & ficta Oratione solutâ conscribi potest. Posteriore verò sensu, constituimus eam, ab initio, *Doctrinæ Membrum Principale*, eamque juxta *Historiam* collocavimus, cùm nihil aliud sit, quàm *Historiæ Imitatio ad Placitum.* Nos igitur in Partitionibus nostris, veras Doctrinarum venas indagantes, & persequentes; neque Consuetudini, & Divisionibus receptis (in multis) cedentes; *Satyras*, & *Elegias*, & *Epigrammata*, & *Odas*, & hujusmodi, ab instituto Sermone removemus; atque ad Philosophiam, & Artes Orationis rejicimus. Sub nomine autem *Poeseos*, de *Historiâ ad Placitum confictâ*, tantummodo tractamus.

Partitio *Poeseos* verissima, atque maximè ex proprietate, præter illas Divisiones, quæ sunt ei cum *Historiâ* communes, (sunt enim *ficta Chronica*, *Vitæ fictæ*, *fictæ* etiàm *Relationes*) ea est, ut sit aut *Narrativa*; aut *Dramatica*; aut *Parabolica*. *Narrativa* prorsùs Historiam imitatur, ut ferè fallat, nisi quod res extollat sæpiùs supra fidem. *Dramatica* est veluti Historia Spectabilis; nam constituit imaginem Rerum tanquam præsentium, Historia autem tanquam præteritarum. *Parabolica* verò est Historia cum Typo, quæ intellectualia deducit ad Sensum.

Atque de *Poesi Narrativâ*, sive eam *Heroicam* appellare placet (modò hoc intelligas de *Materiâ*, non de *Versu*) ea à Fundamento prorsùs nobili excitata videtur, quod ad dignitatem humanæ Naturæ imprimis spectat. Cùm enim Mundus Sensibilis, sit Animâ Rationali dignitate inferior, videtur *Poesis* hæc humanæ Naturæ largiri, quæ Historia denegat; atque Animo Umbris rerum utcunque satisfacere, cùm Solida haberi non possint. Si quis enim rem acutiùs introspiciat, firmum ex *Poesi* sumitur Argumentum, Magnitudinem Rerum magis illustrem, Ordinem magis perfectum, & Varietatem magis pulchram, Animæ humanæ complacere, quàm in Naturâ ipsâ, post Lapsum, reperire ullo modo possit. Quapropter, cùm Res gestæ, & Eventus, qui veræ Historiæ subjiciuntur, non sint ejus amplitudinis, in quâ Anima humana sibi satisfaciat, præstò est *Poesis*, quæ Facta magis Heroica confingat; Cùm Historia vera successus rerum, minimè pro meritis Virtutum & Scelerum, narret; corrigit

rigit eam *Poesis*, & exitus, & fortunas secundùm Merita, & ex lege Nemeseos exhibet: Cùm Historia vera, obviâ rerum satietate & similitudine, Animæ humanæ fastidio sit; reficit eam *Poesis*, inexpectata, & varia, & vicissitudinum plena canens. Adeò ut *Poesis* ista, non solùm ad Delectationem, sed etiàm ad Animi Magnitudinem, & ad Mores conferat. Quare & meritò etiàm Divinitatis cujuspiam particeps videri possit; quia Animum erigit, & in sublime rapit; Rerum simulachra ad Animi desideria accommodando, non Animum Rebus (quod Ratio facit, & historia,) submittendo. Atque his quidem illecebris, & congruitate, quâ Animum humanum demulcet, addito etiàm consortio Musices, unde suaviùs insinuari possit, aditum sibi patefecit, ut honori fuerit etiàm seculis planè rudibus, & apud Nationes Barbaras, cùm aliæ Doctrinæ prorsùs exclusæ essent.

Dramatica autem *Poesis*, quæ Theatrum habet pro Mundo, usu eximia est, si sana foret. Non parva enim esse posset Theatri, & Disciplina, & Corruptela: Atque Corruptelarum, in hoc genere, abundè est; Disciplina planè nostris temporibus est neglecta. Attamen licet in Rebusp. modernis, habeatur pro re ludicrâ Actio theatralis, nisi fortè nimiùm trahat è Satyrâ, & mordeat; tamen apud Antiquos curæ fuit, ut Animos Hominum ad Virtutem institueret. Quinetiàm Viris prudentibus, & magnis Philosophis, veluti Animorum Plectrum quoddam censebatur. Atque sanè verissimū est, & tanquam Secretum quoddam Naturæ, Hominum animos, cùm congregati sint, magis quam cùm soli sint, Affectibus & Impressionibus patere.

At *Poesis Parabolica*, inter reliquas eminet, & tanquàm Res sacra videtur, & Augusta; cùm præsertim Religio ipsa, ejus operâ plerumque utatur, & per eam commercia Divinorum cum Humanis exerceat. Attamen & hæc quoque, Ingeniorum circa Allegorias levitate & indulgentiâ, contaminata invenitur. Est autem usûs ambigui, atque ad contraria adhibetur. Facit enim ad *Involucrum*; facit etiàm ad *Illustrationem*. In hoc *Docendi* quædam *Ratio*; in illo *Occultandi Artificium* quæri videtur. Hæc autem *Docendi Ratio*, quæ facit ad *Illustrationem*, antiquis seculis plurimùm adhibebatur: Cum enim Rationis humanæ Inventa, & Conclusiones, (etiàm eæ quæ nunc tritæ, & vulgatæ sunt) tunc temporis novæ & insuetæ essent, vix illam subtilitatem capiebant Ingenia Humana, nisi propiùs eæ ad Sensum per hujusmodi Simulachra, & Exempla deducerentur. Quare omnia apud illos, Fabularum omnigenarum, & Parabolarum, & Ænigmatum, & similitudinum plena fuerunt. Hinc Tesseræ Pythagoræ, Ænigmata Sphingis, Æsopi Fabulæ, & similia. Quinetiàm Apothegmata veterum Sapientum ferè per similitudines rem demonstrabant. Hinc Menenius Agrippa apud Romanos (Gentem eo seculo minimè literatam) seditionem Fabulâ repressit. Denique ut Hieroglyphica Literis, ita Parabolæ Argumentis erant antiquiores. Atque hodiè etiàm & semper, eximius est, & fuit Parabolarum vigor, cùm nec Argumenta tam perspicua, nec vera exempla tam apta, esse possint.

Alter est usus *Poeseos Parabolicæ*, priori quasi contrarius, qui facit (ut diximus) ad *Involucrum*; earum nempè Rerum, quarum dignitas

tanquam velo quodam discreta esse mereatur: Hoc est, cùm Occulta & Mysteria Religionis, Politicæ, et Philosophia, Fabulis & Parabolis vestiuntur. Vtrùm verò Fabulis veteribus Poetarum, subsit aliquis Sensus mysticus, dubitationem nonnullam habet: Atque ipsi certè fatemur, nos in eam sententiam propendere, ut non paucis Antiquorum Poetarum Fabulis, Mysterium infusum fuisse putemus. Neque nos movet, quod ista Pueris ferè, & Grammaticis relinquantur, & vilescant, ut de illis contemptìm sententiam feramus: Quin contrà cùm planè constet scripta illa, quæ Fabulas istas recitant, ex Scriptis Hominum, post Literas Sacras, esse antiquissima, & longè his antiquiores Fabulas ipsas; (etenim tanquam priùs creditæ & receptæ, non tanquam excogitatæ ab illis Scriptoribus referuntur) videntur esse instar tenuis cujusdam auræ, quæ ex traditionibus Nationum magis Antiquarum, in Græcorum Fistulas inciderunt. Cùm verò, quæ circa harum Parabolarum Interpretationem, adhùc tentata sint, per homines scilicet imperitos, nec ultra Locos communes doctos, nobis nullo modo satisfaciant; Philosophiam secundùm Parabolas antiquas, inter *Desiderata* referre visum est. Ejus autem Operis *Exemplum* unum aut alterum subjungemus. Non quod res sit fortasse tanti, sed ut Institutum nostrum servemus. Id hujusmodi est, ut de Operibus illis, quæ inter *Desiderata* ponimus (si quid sit paulò obscurius) perpetuò aut *præcepta* ad opus illud instruendum, aut *Exempla* proponamus: ne quis fortè existimet, levem aliquam tantùm Notionem, de illis Mentem nostram perstrinxisse; nosque Regiones sicut Augures, Animo tantùm metiri, neque eas ingrediendi vias nosse. Aliam aliquam partem in *Poesi* desiderari non invenimus; quin potiùs cum Planta sit *poesis*, quæ veluti à Terrâ luxuriante, absque certo semine, germinaverit, supra cæteras Doctrinas excrevit, & diffusa est. Verùm jam *Exempla* proponemus, tria tantùm numero, Vnum è *Naturalibus*, è *Politicis* unum, atque unum denique è *Moralibus*.

Exemplum Primum Philosophiæ secundùm Parabolas Antiquas, in Naturalibus. De *Vniverso*, *secundùm Fabulam* Panis.

ANTIQUI Generationem *Panis* in dubio relinquunt. Alii enim eum à *Mercurio* genitum; Alii longè alium Generationis modum ei tribuunt. Aiunt enim Procos universos cum *Penelope* rem habuisse, ex quo promiscuo concubitu, *Pana* communem Filium ortum esse. Neque prætermittenda est tertia illa Generationis explicatio: Quidam enim prodiderunt eum *Iovis*, & *Hybreos* (id est, *Cunotmeliæ*,) Filium fuisse. Vtcunq; orto, *Parcæ* illi Sorores fuisse perhibentur, quæ in Specu subterraneo habitabant: *Pan* autem morabatur sub Dio. Effigies *Panis* talis ab Antiquitate describitur; Cornutus, Cornibus in acutum surgentibus, & usque ad Cœlum fastigiatis; Corpore toto hispidus & villosus; Barbâ inprimis promissâ; Figurâ biformis, Humanâ quoad superiora, sed Semiferâ & in Capræ Pedes desinente. Gestabat autem Insignia Potestatis; Sinistrâ Fistulam ex

septem

ſeptem Calamis compactam, Dextrâ Pedum ſive Baculum, ſuperiùs curvum & inflexum. Induebatur Chlamyde ex *pelle Pardalis*. Poteſtates ei & Munera hujuſmodi attribuuntur, ut ſit Deus Venatorum, etiàm Paſtorum, & in Univerſum Ruricolarum; Præſes item Montium. Erat etiàm, proximus à *Mercurio*, Nuncius Deorum. Habebatur etiam Dux & Imperator *Nympharum*, quæ circa eum perpetuò Choreas ducere, & tripudiare ſolebant: Comitabantur & *Satyri*, & his ſeniores *Sileni*. Habebat inſuper poteſtatem *Terrores* immittendi, præſertim inanes & ſuperſtitioſos, qui & *Panici* vocati ſunt. Res geſtæ autem ejus non multæ memorantur: Illud præcipuum, quod *Cupidinem* provocavit ad Luctam, à quo etiàm in Certamine victus eſt. Etiam *Typhonem Gigantem* Retibus implicavit & cohibuit. Atque narrant inſupèr, cùm *Ceres* mæſta, & ob raptam *Proſerpinam* indignata, ſe abſcondiſſet; atque Dii omnes ad eam inveſtigandam magnoperè incubuiſſent, & ſe per varias Vias diſpertiti eſſent; *Pani* ſolummodò ex felicitate quâdam contigiſſe, ut inter Venandum eam inveniret, & indicaret. Auſus eſt quoque cum *Apolline* de Victoriâ Muſices decertare, atque etiàm *Mydâ* Judice prælatus eſt; ob quod judicium *Mydas* Aſininas Aures tulit, ſed clàm & ſecretò. Amores *Panis* nulli referuntur, aut ſaltem admodùm rari; quod mirum, inter Turbam Deorum, prorsùs tam profusè amatoriam, videri poſſit. Illud ſolummodò ei datur, quod *Ecchô* adamaret, quæ etiàm Uxor ejus eſt habita; atque unam prætereà Nympham *Syringam* nomine; in quam propter Iram & Vindictam *Cupidinis* (quem ad Luctam provocare non reveritus eſſet) incenſus eſt. Etiam *Lunam* qnondam in altas Sylvas ſevocaſſe dicitur. Neque etiàm Prolem ullam ſuſcepit (quod ſimilitèr mirum eſt, cùm Dii, præſertìm Maſculi, prolifici admodùm eſſent) niſi quod ei attribuatur tanquam Filia, Muliercula quædam Ancilla, *Iambe* nomine; quæ ridiculis Narratiunculis oblectare Hoſpites ſolebat, ejuſq; Proles ex Conjuge *Ecchô* eſſe à nonnullis exiſtimabatur. *Parabola* talis eſſe videtur.

Pan (ut & nomen ipſum etiàm ſonat) *Univerſum* ſive *Univerſitatem Rerum* repræſentat & proponit. De hujus *Origine* duplex omninò ſententia eſt, atque adeò eſſe poteſt. Aut enim à *Mercurio* eſt, Verbo ſcilicet divino, (quod & Sacræ Literæ extra controverſiam ponunt; & Philoſophi ipſi, qui magis Divini habiti ſunt, viderunt) aut ex *confuſis Rerum Seminibus*. Etenim quidam è Philoſophis Semina Rerum etiàm Subſtantiâ infinita ſtatuerunt; unde Opinio de Homoiomeris fluxit, quam *Anaxagoras* aut invenit, aut celebravit. Nonnulli verò magis acutè & ſobriè cenſebant, ad Varietatem Rerum expediendam ſufficere, ſi Semina, Subſtantiâ eadem, Figuris varia ſed certis & definitis, eſſent; & reliqua in poſiturâ & complexu Seminum ad invicem ponebant; ex quo Fonte Opinio de *Atomis* emanavit, ad quam *Democritus* ſe applicavit, cùm *Leucippus* ejus Actor fuiſſet. Aut alii, licet unum rerum Principium aſſererent (Aquam *Thales*, Aerem *Anaximenes*, Ignem *Heraclitus*) tamen illud ipſum Principium actu unicum, potentiâ varium & diſpenſabile poſuerunt, ut in quo Rerum omnium Semina laterent. Qui verò Materiam omninò Spoliatam, & In-

formem,

formem, & ad Formas Indifferentem introduxerunt (ut *Plato* & *Aristoteles*) multò etiàm propiùs & propensiùs, ad Parabolæ figuram accesserunt. Posuerunt enim *Materiam* tanquam *publicam Meretricem*, *Formas* verò tanquam *Procos*: Adeò ut omnes de Rerum Principiis Opiniones hùc redeant, & ad illam distributionem reducantur, ut Mundus sit, vel à *Mercurio*; vel à *Penelope* & *Procis* omnibus. Tertia autem *Generatio Panis*, ejusmodi est, ut videantur Græci àliquid de Hebræis Mysteriis, vel per Ægyptios Internuncios, vel utcunque, inaudivisse. Pertinet enim ad Statum Mundi, non in meris Natalibus suis, sed post Lapsum Adami, Morti & Corruptioni expositum, & obnoxium factum. Ille enim Status, Dei, & Peccati (sive Contumeliæ) Proles fuit, ac manet. Fuit enim Peccatum Adami ex genere *Contumeliæ*, cùm *Deo similis fieri vellet*. Itaque triplex ista Narratio de *Generatione Panis*, etiàm vera videri possit, si ritè & Rebus & Temporibus distinguatur. Nam iste *Pan* (qualem eum nunc intuemur & complectimur) ex *Verbo Divino*, mediante confusâ *Materiâ* (quæ tamen ipsa Dei Opus erat) & subintrante *Prævaricatione*, & per eam Corruptione, Ortum habet.

Naturæ rerum, *Fata rerum* sorores verè perhibentur, & ponuntur. *Fata* enim vocantur, Ortus rerum, & Durationes, & Interitus; atque Depressiones etiàm, & Eminentiæ, & Labores, & Felicitates, denique Conditiones quæcunque Individui: quæ tamen nisi in Individuo nobili (utpote Homine, aut Urbe, aut Gente) ferè non agnoscuntur. Atqui ad istas Conditiones tam varias, deducit Individua illa singula *Pan*, Rerum scilicet Natura; ut tanquam eadem sit res (quatenùs ad Individua) Catena Naturæ, & Filum Parcarum. Ad hæc insupèr finxerunt Antiqui, *Panem* semper sub Dîo morari, sed *Parcas* sub Specu ingenti subterraneo habitare, atque inde maximâ pernicitate ad Homines subitò advolare: quia *Natura*, atque Universi facies, spectabilis est & aperta; at *Fata* individuorum occulta, & rapida. Quod si *Fatum* accipiatur largiùs, ut omnem prorsùs eventum, non illustriores tantùm denotet, tamen utique & eo sensu optimè convenit cum universitate Rerum; cùm ex ordine Naturæ, nil tam exiguum sit, quod sine causâ fiat; & rursùs nil tam magnum, ut non aliunde pendeat; adeò ut Fabrica ipsa Naturæ, suo sinu & gremio, omnem eventum & minimum & maximum complectatur; & suo tempore certâ Lege prodat. Itaque nil mirum, si *Parcæ* ut *Panis* Sorores introductæ sint, & certè legitimæ. Nam *Fortuna* Vulgi Filia est, & levioribus tantùm Philosophis placuit. Sanè *Epicurus*, non solùm profanum instituere sermonem, sed etiàm desipere videtur, cùm dixit, *Præstare credere fabulam Deorum, quam Fatum asserere*, acsi quicquam in universo esse possit instar insulæ, quod à Rerum nexu separetur. Verùm *Epicurus* Philosophiam suam Naturalem (ut ex ipsius verbis patet) Morali suæ accommodans & subjiciens, nullam opinionem admittere voluit, quæ Animum premeret & morderet, atque *Euthymiam* illam (quam à *Democrito* acceperat) lacesseret aut turbaret. Itaque suavitati Cogitationum indulgens, potiùs quàm Veritatis patiens, planè jugum jactavit, & tam Fati Necessitatem, quàm Deorum Metum repudiavit.

Verùm

Verùm de *Parcarum* Germanitate cum *Pane* satis dictum est.

Cornua autem Mundo attribuuntur, ab imo latiora, ad Verticem acuta. Omnis enim Rerum Natura instar Pyramidis acuta est. Quippe Individua, in quibus Basis Naturæ exporrigitur, infinita sunt; Ea colliguntur in Species, & ipsas multiplices; Species rursùs insurgunt in Genera, atque hæc quoque ascendendo in magis Generalia contrahuntur; ut tandem Natura, tanquam in unum coire videatur; Quod *Figurâ* illâ *Pyramidalia Cornuum Panis* significatur. Mirum verò minimè est, *Panis* Cornua etiàm Cœlum ferire; cùm Excelsa Naturæ, sive Ideæ Universales, ad Divina quodam modo pertingant. Itaque & Catena illa *Homeri* decantata, (caussarum scilicet Naturalium) ad Pedem Solii Jovis fixa memorabatur; neque quisquam (ut videre est) Metaphysicam, & quæ in Naturâ æterna, & immobilia sunt, tractavit, atque Animum à fluxu Rerum paulispèr abduxit; qui non simul in Theologiam Naturalem inciderit; adeò paratus & propinquus est transitus, à Vertice illâ Pyramidis, ad Divina.

Corpus autem *Naturæ* elegantissimè & verissimè depingitur *Hirsutum*, propter Rerum Radios. Radii enim sunt tanquam Naturæ Crines, sive Villi: Atque omnia ferè vel magis vel minùs Radiosa sunt: Quod in facultate Visûs manifestissimum est; Nec minùs in omni Virtute Magneticâ, & Operatione ad distans. Quicquid enim operatur ad Distans, id etiàm Radios emittere rectè dici potest. Sed maximè omnium prominet *Barba Panis*, quia Radii Corporum Cœlestium, & præcipuè Solis, maximè ex longinquo operantur & penetrant; Adeò ut Superiora Terræ, atque etiam interiora, ad distantiam nonnullam planè verterint & subegerint, & Spiritu impleverint. Elegantior autem est Figura de *Barbâ Panis*, quòd & Sol ipse, quando Parte superiore ejus Nube obvolutâ, Radii inferiùs erumpunt, ad aspectum *Barbatus* cernitur.

Etiàm Corpus Naturæ rectissimè describitur *Biforme*, ob differentiam Corporum Superiorum, & Inferiorum. Illa enim ob Pulchritudinem, & Motûs Æqualitatem & Constantiam, nec-non Imperium in Terram & Terrestria, meritò sub Humanâ Figurâ repræsentantur; cùm Natura Humana Ordinis & Dominationis particeps sit: Hæc autem ob Perturbationem, & Motus incompositos, & quod à Cœlestibus in plurimis regantur, Bruti Animalis Figurâ contenta esse possunt. Porrò eadem Corporis Biformis Descriptio, pertinet ad Participationem Specierum: Nulla enim Naturæ Species, simplex videri potest, sed tanquam ex duobus participans & concreta. Habet enim Homo nonnihil ex Bruto, Brutum nonnihil ex Plantâ, Planta nonnihil ex Corpore Inanimato, omniaque reverà biformia sunt, & ex Specie Superiore & Inferiore compacta. Acutissima autem est Allegoria de *Pedibus Capræ*, propter Ascensionem Corporum Terrestrium, versus Regiones Aeris & Cœli, ubi etiàm Pensilia fiunt, & inde dejiciuntur, magis quàm descendunt. Capra enim Animal scansorium est, eàque è rupibus pendere, atque in præcipitiis hærere amat; Similiter etiàm Res, licet inferiori Globo destinatæ, faciunt, idque miris modis, ut in Nubibus & Meteôris manifestissimum est. Imò non sine causâ

caussâ *Gilbertus*, qui de Magnete laboriosissimè, & secundùm viam experimentalem conscripsit, dubitationem injecit; Num-non fortè Corpora gravia, post longam à Terrâ distantiam, Motum versus Inferiora paulatim exuant?

Insignia autem in Manibus *Panis* ponuntur duplicia; Alterum *Harmoniæ*, alterum *Imperii*. *Fistula* enim ex *septem Calamis*, Concentum Rerum & Harmoniam, sive Concordiam cum Discordiâ mistam, (quæ ex septem Stellarum Errantium Motu conficitur,) evidentèr ostendit. Neque enim alii, præterquam septem Planetarum, inveniuntur in Cœlo errores, sive expatiationes manifestæ; quæ cum æqualitate Stellarum fixarum, earúmque perpetuâ & invariablli ad se invicem distantiâ compositæ & temperatæ, tum Constantiam Spicierum, tum fluxum Individuorum tueri, & cieri possint. Si qui verò sint Planetæ minores, qui non conspiciuntur; si qua etiàm Mutatio in Cœlo major (ut in Cometis nonnullis Superlunaribus) videntur illa profectò tanquàm Fistulæ, aut omninò mutæ, aut ad tempus tantùm streperæ; utpote quarum Operationes vel ad nos non perlabantur, vel Harmoniam illam septem Fistularum *Panis* non diù interturbent. *Pedum* autem illud *Imperii*, nobilis translatio est, propter vias Naturæ partìm rectas, partìm obliquas. Atque *Baculum* illud, sive *Virga*, versus superiorem partem præcipuè curva est, quia omnia Providentiæ Divinæ Opera in Mundo ferè per Ambages & circuitus fiunt; ut aliud agi videri possit, aliud reverà agatur; sicut *Iosephi venditio in Egyptum*, & similia. Quinetiàm in Regimine humano omni prudentiore, qui ad Gubernacula sedent, Populo convenientia, per prætextus & vias obliquas, feliciùs quæ volunt, quàm ex directò superinducunt & insinuant. Etiàm (quod mirum fortasse videri possit) in Rebus merè Naturalibus, citiùs Naturam fallas quàm premas: Adeò, quæ ex directo fiunt, inepta sunt & seipsa impediunt; cùm contrà, via obliqua & insinuans mollitèr fluat, & effectum sortiatur. *Vestis Panis* & Amiculum, ingeniosè admodùm ex *Pelle Pardalis* fuisse fingitur, propter Maculas ubique sparsas. Cœlum enim Stellis, Maria Insulis, Tellus Floribus consperguntur; Atque etiàm res particulares ferè variegatæ esse solent circa Superficiem, quæ veluti *Rei Chlamys* est.

Officium autem *Panis*, nullâ aliâ re, tam ad vivum proponi atque explicari potuerit, quam quod *Deus Venatorum* sit. Omnis enim naturalis Actio, atque adeò Motus & Progressio, nihil aliud quàm *Venatio* est. Nam & Scientiæ & Artes Opera sua venantur; & Consilia humana Fines suos; atque Res naturales omnes vel Alimenta suâ ut conserventur, vel Voluptates & Delicias suas ut perficiantur, venantur; (Omnis siquidem Venatio est aut Prædæ, aut Animi causâ;) idque modis peritis & sagacibus,

Torva Leæna Lupum sequitur, Lupus ipse Capellam,
Florentem Cythisum sequitur lasciva Capella.

Etiam *Ruricolarum* in genere *Pan Deus* est, quia hujusmodi Homines magis secundùm Naturam vivant, cùm in urbibus & Aulis, Natura à cultu nimio corrumpatur, ut illud Poetæ amatorium, verum,

verum, propter hujusmodi Delicias, etiàm de Naturâ sit

——— *Pars minima est ipsa puella sui.*

Montium autem inprimis *Præses* dicitur *Pan*, quia in Montibus & Locis editis Natura Rerum panditur, atque Oculis & Contemplationi magis subjicitur. Quod alter à *Mercurio Deorum Nuncius* sit *Pan*, ea Allegoria planè divina est; cùm proximè post Verbum Dei, ipsa Mundi Imago, divinæ Potentiæ & Sapientiæ Præconium sit. Quod & Poeta Divinus cecinit, *Cœli enarrant gloriam Dei, atque opera manuum ejus indicat Firmamentum.*

At *Pana* oblectant *Nymphæ*, Animæ scilicet: Deliciæ enim Mundi Animæ Viventium sunt. Hic autem meritò illarum Imperator, cùm illæ Naturam quæque suam tanquàm Ducem sequantur, & circa eum infinitâ cum Varietate, veluti singulæ more Patrio, saltent, & Choreas ducant, motu neutiquàm cessante. Itaque acutè quidam ex recentioribus, facultates Animæ omnes ad Motum reduxit, & nonnullorum ex antiquis fastidium & Præcipitationem notavit, qui Memoriam, & Phantasiam, & rationem, defixis præproperè oculis intuentes & contemplantes, Vim Cogitativam, quæ primas tenet, prætermiserunt. Nam & qui meminit, aut etiàm reminiscitur, cogitat; & qui imaginatur, similitèr cogitat; & qui ratiocinatur, utique cogitat: Denique Anima, sive à Sensu monita, sive sibi permissa, sive in Functionibus intellectûs, sive Affectuum & Voluntatis, ad modulationem Cogitationum saltat; quæ est illa Nympharum tripudiatio. Unà verò perpetuò comitantur *Satyri* & *Sileni*, Senectus scilicet & Juventus. Omnium enim rerum est Ætas quædam hilaris & motu gaudens, atque rursùs Ætas tarda & bibula: Utriusque autem Ætatis studia, verè contemplanti fortasse ridicula, & deformia videantur, instar *Satyri* alicujus aut *Sileni*. De *Panicis* autem *Terroribus* prudentissima Doctrina proponitur. Natura enim Rerum omnibus Viventibus indidit Metum & Formidinem, Vitæ atque Essentiæ suæ conservatricem, ac Mala ingruentia vitantem & depellentem. Veruntamen eadem Natura modum tenere nescia est, sed *Timoribus* Salutaribus semper Vanos & Inanes admiscet; adeò ut omnia (si intus conspici darentur) *Panicis Terroribus* plenissima sint; præsertim humana; & maximè omnium apud Vulgum, qui superstitione (quæ verè nihil aliud quàm *Panicus Terror* est) in immensum laborat & agitatur, præcipuè temporibus duris, & trepidis, & adversis. Neque superstitio ista tantummodò in vulgo regnat, sed ab Opinionibus Vulgi etiàm in Sapientiores aliquandò insilit, ut divinè *Epicurus* (si cætera quæ de Diis disseruit ad hanc normam fuissent) locutus sit: *Non Deos vulgi negare profanum, sed vulgi opiniones Diis applicare profanum.*

Quod verò attinet ad *Audaciam Panis*, & *Pugnam per provocationem* cum *Cupidine*; id eò spectat, quia Materia non caret Inclinatione & Appetitu ad Dissolutionem Mundi, & Recidivationem in illud Châos antiquum, nisi prævalidâ rerum concordiâ (per *Amorem* sive *Cupidinem* significatâ) malitia & impetus ejus cohiberetur, & in ordinem compelletur. Itaque bono admodùm Hominum & Rerum Fato fit

(vel

vel potiùs immensâ Bonitate Divinâ) ut *Pan* illud certamen adversum experiatur, & victus abscedat. Eôdem prorsùs pertinet, & illud de *Typhone* in *Retibus* implicato, quia utcunque aliquandò vasti, & insoliti rerum Tumores sint, (id quod *Typhon* sonat) sive intumescant Maria, sive intumescant Nubes, sive intumescat Terra, sive alia, tamen Rerum Natura hujusmodi Corporum exuberantias atque insolentias, Reti inextricabili implicat & coercet, & veluti Catenâ Adamantinâ devincit.

Quod autem *Inventio Cereris* huic Deo attribuatur, idque inter Venationem; reliquis autem Diis negetur, licet sedulò quærentibus, & illud ipsum agentibus; Monitum habet rerum admodùm & prudens: hoc scilicet, ne Rerum utilium ad vitam & Cultum Inventio, à Philosophiis Abstractis, tanquam Diis Majoribus expectetur, licet totis viribus in illud ipsum incumbant; sed tantummodò à *Pane*, id est Experientiâ sagaci, & Rerum Mundi notitiâ universali; quæ etiàm casu quodam, ac veluti inter venandum in hujusmodi inventa incidere solet. Utilissima enim quæque Inventa Experientiæ debentur, & veluti Donaria quædam fuere casu in Homines sparsa.

Illud autem *Musices certamen*, ejusque Eventus, salutarem exhibet Doctrinam, atque eam quæ Rationi & Judicio humano gestienti, & se efferenti, Sobrietatis Vincula injicere possit. Duplex enim videtur esse Harmonia, & quasi *Musica*, altera Sapientiæ Divinæ, altera Rationis Humanæ. Judicio enim Humano, ac veluti Auribus Mortalium, Administratio Mundi & Rerum, & Judicia Divina secretiora, sonant aliquid durum, & quasi absonum: Quæ Inscitia, licet *Asininis Auribus*, meritò insigniatur, tamen & illæ ipsæ Aures, secretò non palàm gestantur. Neque enim hujusce Rei Deformitas à vulgo conspicitur aut notatur.

Postremò minimè mirum est, si nulli *Amores Pani* attribuantur, præter *Conjugium Ecchûs*; Mundus enim se ipso, atque in se rebus omnibus fruitur: Qui amat autem frui vult, neque in Copiâ Desiderio locus est. Itaque Mundi *Amores* esse nulli possunt, nec potiundi Cupido, (cùm se ipse contentus sit,) nisi fortassè Amores *Sermonis*. Ii sunt *Nympha Eccho*, Res non Solida, sed Vocalis; aut si accuratiores sint, *Syringa*, quandò scilicet Verba, & Voces, numeris quibusdam, sive Poeticis, sive Oratoriis, & tanquàm Modulamine, reguntur. Inter Sermones autem sive Voces, excellentèr ad Conjugium Mundi sumitur sola *Eccho*: Ea enim demùm vera est Philosophia, quæ Mundi ipsius voces fidelissimè reddit, & veluti dictante Mundo conscripta est; & nihil aliud est quam ejusdem Simulachrum & Reflectio; neque addit quicquam de proprio, sed tantùm iterat & resonat. Nam quod *Lunam Pan* in altas Sylvas aliquando sevocasset, videtur pertinere ad Congressum Sensûs, cum rebus Cœlestibus, sive Divinis. Nam alia est *Endymionis* ratio, alia *Panis*: Ad *Endymionem* dormientem sponte se demittit *Luna*; siquidem ad Intellectum sopitum, & à sensibus abductum, quandoq; sponte influunt Divina: Quod si accersantur & vocentur à Sensu, tanquam à *Pane*, tum verò non aliud lumen præbent, quam illud,

Quale

Quale sub incertam Lunam sub luce malignâ
Est iter in Sylvis ———

Ad Mundi etiàm sufficientiam & perfectionem pertinet, quod *Prolem non edat*. Ille enim per partes generat; per Totum quomodò generare possit, cùm Corpus extra ipsum non sit? Nam de *Mulierculâ* illâ *Iambe*, *Filiâ Panis* putativâ, est sanè ea Adjectio quædam ad Fabulam sapientissima. Per illam enim repræsentantur eæ, quæ perpetuis temporibus passim vagantur, atque omnia implent, vaniloquæ de Rerum Naturâ Doctrinæ, re ipsâ infructuosæ, Genere quasi subdititiæ, garrulitate verò interdùm jucundæ, interdùm molestæ & importunæ.

Exemplum alterum Philosophiæ, secundum Parabolas Antiquas, in Politicis *De Bello, secundum Fabulam* Persei.

PERSEUS, *Orientalis* cùm fuisset, missus traditur à *Pallade*, ad obtruncandam *Medusam*, quæ Populis plurimis ad *Occidentem*, in extremis *Iberiæ* partibus, maximæ calamitati fuit. Mônstrum enim hoc, aliàs crudele & immane, etiàm Aspectu tam dirum atque horrendum fuit, ut eo solo homines in Saxa verteret. Erat autem, è *Gorgonibus* una, *Medusa*, ac sola inter eas Mortalis, cùm reliquæ passivæ non essent. *Persem* igitur ad tam nobile Facinus se comparans, Arma ad Dona à tribus Diis mutuò accepit; *Alas* à *Mercurio*, talares scilicet non axillares; à *Plutone* autem *Galeam*; *Scutum* denique à *Pallade* & *Speculum*. Neque tamen (licet tanto apparatu instructus,) ad *Medusam* rectà perrexit, sed primùm ad *Græas* divertit; Eæ Sorores, ex alterâ Parente, *Gorgonibus* erant; Atque *Græa* istæ canæ etiàm à Nativitate erant, & tanquàm Vetulæ. Oculus autem iis tantummodò & Dens erat omnibus unicus; quos prout exire foràs quamque contigerat, vicissìm gestabant, reversæ autem deponere solebant. Hunc itaque Oculum, atque hunc Dentem illæ *Perseo* commodârunt. Tum demùm, cùm se abundè ad destinata perficienda instructum judicaret, ad *Medusam* properavit, impiger & volans. Illam autem offendit dormientem, neque tamen aspectui ejus (si forsan evigilaret) se committere audebat, sed Cervice reflexâ, & in *Speculum* illud *Palladis* inspiciens, atque hoc modo ictus dirigens, Caput *Medusæ* abscîdit: Ex Sanguine autem ejusdem, in terram fuso, statìm *Pegasus* Alatus emicuit: Caput autem abscissum *Perseus* in Scutum *Palladis* transtulit & inseruit, cui etiamnùm sua mansit vis, ut ad ejus intuitum omnes ceu attoniti aut syderati obrigerent.

Fabula conficta videtur de *Belligerandi Ratione* & prudentiâ: Atque primò omnis *Belli Susceptio* debet esse tanquam *Missio* à *Pallade*; non à *Venere* certè, (ut Bellum Trojanum fuit) aut aliâ levi ex causâ; quippe cùm in Consiliis solidis, Decreta de Bellis fundari oporteat. Deinde de *Genere Belli* eligendo, tria proponit Fabula Præcepta, sana admodùm & gravia: Primum est, ut de *Subjugatione Nationum Finitimarum* quis non magnoperè laboret: Neque enim eadem

est Patrimonii, & Imperii amplificandi ratio: Nam in Possessionibus privatis, Vicinitas Prædiorum spectatur, sed in propagando Imperio, Occasio, & Belli conficiendi Facilitas, & Fructus, loco Vicinitatis esse debent. Itaque *Perseus*, licet *Orientalis*, tamen tam longinquam Expeditionem, usque ad extremum *Occidentem*, minimè detrectavit. Hujus rei Exemplum insigne est in Belligerandi diversâ ratione Patris & Filii Regum *Philippi* & *Alexandri*. Ille enim in Finitimis Bellis occupatus, Urbes paucas Imperio adjecit, idque non sine maximâ Contentione & Periculo; quippe qui & aliàs, & præcipuè in *Prælio Chæroneo*, in ultimum discrimen adductus fuit: At *Alexander* longinquam Expeditionem benè ausus in *Persas*, Nationes infinitas subjugavit, magis Itineribus quàm Præliis fatigatus. Hoc ipsum adhùc clariùs cernitur, in Propagatione *Imperii Romanorum*, qui, quo tempore ex parte *Occidentis*, vix ultra *Liguriam* Armis penetraverant, eodem tempore *Orientis* Provincias usque ad *Montem Taurum* Armis & Imperio complexi sunt. Etiàm *Carolus Octavus* Rex *Galliæ*, *Bellum Britannicum* (quod Matrimonio tandem compositum est) non admodùm facile expertus, expeditionem illam *Neapolitanâm* longinquam, admirandâ quâdam facilitate & felicitate transegit. Habent certè hoc Bella longinqua, ut cum iis manus conferatur, qui Militiæ & Armis Invasoris minimè sint assueti, quod in finitimis secùs se habet. Etiàm & Apparatus in hujusmodi Expeditionibus solet esse diligentior & instructior; & Terror apud Hostes ex ipso ausu & fiduciâ major. Neque etiàm ferè possit fieri in illis Expeditionibus remotis, per Hostes, ad quos tam longo itinere pervenitur, Diversio aliqua aut Invasio reciproca, quæ in Belligerandi ratione cum Finitimis, sæpiùs adhibetur. Caput autem rei est, quod in subjugandis Finitimis, Occasionum Delectus in angusto versatur; at si quis longinquiora non detrectet, poterit pro arbitrio suo eò transferre Bellum ubi aut Disciplina Militaris maximè est enervata, aut vires Nationis plurimùm attritæ & consumptæ, aut Dissidia Civilia opportunè oborta, aut aliæ hujusmodi Commoditates se ostendant. Secundum est, ut semper subsit *Caussa Belli* justa, & pia, & honorifica, & favorabilis: Id enim alacritatem, tum Militibus, tum populis impensas conferentibus, addit, & Societates apperit & conciliat, & plurimas denique commoditates habet. Inter Caussas autem Belli, admodùm favorabilis est ea, quæ ducit ad debellandas Tyrannides, sub quibus Populus succumbit, & prosternitur sine Animis & Vigore, tanquam sub *Aspectum Medusæ*; quod etiàm *Herculi* Divinitatem conciliavit. Romanis certè magna Religio fuit, strenuè & impigrè accurrere ad Socios tuendos, si quoquo modo oppressi fuissent. Etiàm Bella ob Vindictam justam ferè semper felicia fuerunt, sicut Bellum adversus *Brutum* & *Cassium*, ad vindicandam Mortem *Cæsaris*; *Severi* ad vindicandam Mortem *Pertinacis*; *Iunii Bruti* ad vindicandam Mortem *Lucretiæ*: Denique quicunque Bellò Calamitates Hominum & Injurias, aut levant aut vindicant, sub *Perseo* militant. Tertium ut in omni Bello suscipiendo vera sit *Æstimatio virium*; atque rectè perpendatur, utrùm Bellum sit tale quod confici & ad exitum perduci possit, ne quis

vastas

vastas & infinitas Spes persequatur. Prudentèr enim *Perseus* inter *Gorgonas* (per quas Bella repræsentantur) eam delegit, quæ in suâ Naturâ Mortalis erat, neque ad Impossibilia Animum adjecit. Atque de iis, quæ in suscipiendo Bello Deliberationem subeunt, hæc præcipit Fabula, reliqua ad Belligerationem ipsam pertinent.

In Bello maximè omnium prosunt illa tria *Dona Deorum*, adeò ut Fortunam ipsam ferè regant & trahant. Accepit enim *Perseus Celeritatem*, à *Mercurio*, *Occultationem Consiliorum* ab *Orco*, & *Providentiam* à *Pallade*: Neque caret Allegoriâ, eâque prudentissimâ, quod *Alæ* illæ *Celeritatis* in rebus conficiendis (cùm Celeritas in Bello plurimum possit) *Talares*, non *Axillares* fuerint, atque Pedibus non Humeris additæ; quia non tam in primis Belli agressibus, quàm in iis quæ sequuntur, & primis subsidio sunt, Celeritas requiritur. Nullus enim Error in Bello magis frequens fuit, quam quod Prosecutiones, & subsidiarii Impetus, Initiorum Alacritati non respondeant. At *Galea Plutonis* (quæ Homines invisibiles reddere solebat) manifesta Parabola est. Nam *Consiliorum Occultatio* post *Celeritatem*, maximi ad Bellum est momenti. Cujus etiam Celeritas ipsa Pars magna est. Celeritas enim Consiliorum evulgationem prævertit. Ad *Galeam Plutonis* spectant, ut unus Bello præsit, cum Mandatis liberis; Consultationes enim cum multis, habent aliquid potiùs ex *Cristis Martis*, quam ex *Galeâ Plutonis*. Eòdem spectant Prætextus Varii, & Designationes Ancipites, & Famæ Emissariæ, quæ Oculos Hominum aut perstringunt aut avertunt, atque vera Consiliorum in obscuro ponunt. Etiàm Cautiones diligentes & suspicaces, de Literis, de Legatis, de Perfugis, & complura alia *Galeam Plutonis* ornant, & revinciunt. At non minùs interest, *Consilia Hostium* explorare, quam sua occultare. Itaque *Galeæ Plutonis* adjungendum est *Speculum Palladis*, per quod Hostium vires, Inopia, Occulti Fautores, Dissidia & Factiones, Progressus, Consilia cernantur. Quoniàm verò tantum fortuitorum suscipit Bellum, ut nec in Consiliis propriis occultandis, nec in Hostium explorandis, nec in Celeritate ipsâ, multum fiduciæ ponendum sit, ideò ante omnia sumendum *Palladis Scutum*, *Providentiæ* scilicet, ut quam minimum *Fortunæ* relinquatur. Huc pertinent, Exploratò vias inire, Castra diligenter munire (quod in Militiâ modernâ in desuetudinem ferè abiit; Castra verò instar Urbis Munitæ, Romanis ad adversos Prælii eventus erant) Acies stabilis & ordinata, non nimiùm fidendo Cohortibus levis Armaturæ, aut etiàm Equitum Turmis; denique omnia quæ ad solidam & sollicitam Defensivam spectant; cùm plus valeat utique in Bellis *Scutum Palladis*, quam *Gladius* ipse *Martis*. Verùm *Perseo* utcunque Copiis aut Animis instructo, restat aliud quidpiam, maximi per omnia momenti, antequam Bellum incipiatur: Nimirùm, ut *divertat ad Græas*. *Grææ* autem *Proditiones* sunt, Bellorum scilicet Sorores, non Germanæ illæ quidem, sed Generis Nobilitate quasi impares. Bella enim generosa, Proditiones degeneres & turpes. Earum Descriptio elegans est, ut *Canæ* à Nativitate sint, & tanquam *Vetulæ*, propter perpetuas Proditorum Curas, & Trepidationes. Earum autem vis (antequam in manifestam defectionem erumpant) aut in *Oculo*, aut in *Dente* est.

Omnis enim Factio, à Statu quopiam alienata, & in Proditionem propensa, & *speculatur*, & *mordet.* Atque hujusmodi *Oculus* & *Dens* tanquam *communis* est; nam quicquid didicerunt & noverunt, ferè per Manus ab unâ ad alteram transit & percurrit. Et quod ad *Dentem* attinet, uno quasi ore mordent, & eadem Scandala jactant; ut si unam audias, omnes audias. Itaque *Perseo* sunt istæ *Grææ* conciliandæ, atque in auxilium adducendæ, præsertìm ut *Oculum* & *Dentem* suum ei commodent; *Oculum* ad Indicia; *Dentem* ad Rumores serendos, & Invidiam conflandam, & Animos Hominum sollicitandos. Postquam verò omnia benè sint ad Bellum præparatè disposita, illud inprimis curandum, quod *Perseus* fecit, ut *Medusa dormiens* inveniatur. Prudens enim Belli Susceptor semper ferè Hostem assequitur imparatum, & securitati propiorem. Denique in ipsis Belli Actionibus atque insultibus, ille *Intuitus* in *Speculum Palladis*, adoperandus est. Plurimi enim ante ipsa Pericula Res Hostium acutè & attentè introspicere possunt; at in ipso Periculi Articulo, aut terrore offunduntur, aut pericula nimium præcipites & à fronte spectant; unde in illa temerè ruunt, Vincendi memores, vitandi obliti. At neutrum horum fieri debet; sed in *Speculum Palladis*, *cervice reflexâ* inspiciendum, ut impetus rectè dirigatur, absque vel terrore, vel furore.

A Bello perfecto & Victoriâ, sequuntur Effecta duo; *Pegasi* illa *Generatio* & *Exsuscitatio*, quæ satis evidentèr *Famam* denotat, quæ per omnia volat, & Victoriam celebrat, & Reliquias Belli faciles, & in votum cedentes efficit. Secundum, *Gestatio Capitis Medusæ* in *Scuto*; siquidem nullum præsidii genus huic ob præstantiam comparari possit. *Unicum* enim *Facinus insigne* & memorabile, felicitèr gestum & perpetratum, omnes Hostium Motus obrigescere facit, atque Malevolentiam ipsam stupidam reddit.

Exemplum tertium Philosophiæ secundum Parabolas Antiquas, in Moralibus. *De Cupiditate, secundum Fabulam* Dionysi.

NARRANT *Semelem Iovis* Pellicem, postquam Juramento eum inviolabili, ad votum indefinitum obstrinxisset, petiisse, ut ad Amplexus suos accederet talis, qualis cum *Iunone* consuesset. Itaque illa ex conflagratione periit. Infans autem, quem in Utero gestabat, à Patre exceptus, in Femur ejus insutus est, donec Menses Fœtui destinatos compleret. Ex quo tamen onere *Iupiter* interìm nonnihil claudicabat. Itáque Puer, quod Jovem, dum in Femore ejus portaretur, gravaret & pungeret, Dionysi nomen accepit. Postquàm autem editus esset; apud *Proserpinam* per aliquot Annos nutritus est; cùm verò adultus esset, ore ferè Muliebri conspiciebatur, ut Sexûs videretur tanquam ambigui. Etiàm extinctus & sepultus quondam erat ad tempus, & non ita multò post revixit. Atque primâ Juventâ Vitis culturam, atque adeò Vini confectionem & usum primus invenit, & edocuit; ex quo celebris factus, & inclytus, orbem Terrarum subjugavit, & ad ultimos Indorum Terminos perrexit. Curru autem vehebatur à Tigribus tracto;

circa

circa eum subsultabant *Dæmones* deformes, *Cobali* vocati, *Acratus* & alii. Quin & *Musæ* Comitatui ejus se adjungebant. Uxorem autem sibi sumpsit *Ariadnem* à *Theseo* desertam & relictam. *Arbor* ei sacra erat *Hedera*. Etiàm Sacrorum & Ceremoniarum Inventor & Institutor habebatur; ejus tamen generis, quæ & Fanaticæ erant, & plenæ corruptelarum, atque insupèr crudeles. Furores quoque immittendi potestatem habebat. Certè in *Orgyis* ejus, à Mulieribus furore percitis, duo viri insignes discerpti narrantur, *Pentheus* & *Orpheus*: Ille dum arbore conscensâ Spectator eorum, quæ agerentur, curiosus esse voluisset; Hic cùm Lyram suavitèr & peritè pulsaret. Atque hujus Dei Res gestæ, cùm *Iovis* rebus ferè confunduntur,

Fabula videtur ad *Mores* pertinere, ut vix quicquam in Philosophiâ Morali, melius inveniatur. Describitur autem sub *Personâ Bacchi*, *Natura Cupiditatis*, sive Affectuum & Perturbationum Animi. Primùm igitur, quod ad *Natalia Cupiditatis* attinet, *Origo Cupiditatis* omnis, licet nocentissimæ, non alia est, quam *Bonum Apparens*. Sicut enim Virtutis Mater est Bonum Existens, similiter Cupiditatis Mater est Bonum Apparens. Altera *Iovis* (sub cujus Personâ Anima Humana repræsentatur) Uxor legitima, altera Pellex: quæ tamen *Iunonis* Honoris æmuletur, tanquam *Semele*. Concipitur verò *Cupiditas* in *Voto illicito*, priùs temerè concesso, quam ritè intellecto & judicato. Atque postquàm effervescere cœperit *Mater* ejus (Natura scilicet & Species Boni) ex *nimio incendio* destruitur & perit. Processus autem Cupiditatis à conceptu suo talis est: Illa ab *Animo Humano* (qui ejus est Genitor) & nutricatur, & occultatur, præcipuè in *Inferiori parte* ejus, tanquam *Femore*; atque Animum pungit, & convellit, & deprimit, adeò ut Actiones & Decreta ab eâ impediantur, & claudicent. Quinetiàm postquàm consensu & tempore confirmata est, & in Actus erumpit, ut jam quasi *Menses compleverit*, & edita planè sit atque nata, primò tamen ad tempus nonnullum apud *Proserpinam* educatur, id est, *Latebras quærit*, atque clandestina est, & quasi subterranea; donec remotis *Pudoris* & *Metûs Frœnis*, & coalitâ audaciâ, aut Virtutis alicujus Prætextum sumit, aut Infamiam ipsam contemnit. Atque illud verissimum est, omnem Affectum vehementiorem tanquàm *ambigui Sexûs* esse. Habet enim *Impetum Virilem*, *Impotentiam* autem *Muliebrem*. Etiàm illud præclarè, *Bacchum mortuum reviviscere*: Videntur enim Affectus quandoque sopiti, atque extincti, sed nulla fides habenda est eis, ne sepultis quidem: siquidem præbitâ Materiâ, & Occasione, resurgunt.

De *Inventione Vitis* Parabola prudens est: Omnis enim Affectus ingeniosus est admodùm & sagax, ad investigandum ea, quæ ipsum alant & foveant. Atqui ante omnia, quæ Hominibus innotuere, *Vinum* ad perturbationes cujuscunque generis, excitandas & inflammandas, potentissimum est, & maximè efficax; atq; est Cupiditatibus in genere, instar *Fomitis communis*. Elegantissimè autem ponitur *Affectus* sive *Cupiditas*, *Provinciarum Subjugator*, & Expeditionis infinitæ Susceptor: Nunquàm enim partis acquiescit, sed Appetitu infinito, neque satiabili, ad Ulteriora tendit, & Novis sempèr inhiat. Etiam

Tigres apud *Affectus stabulant*, & ad *Currum* eorum subinde *juguntur*. Postquàm enim *Affectus Curulis* esse cœperit, non *Pedestris*, sed Victor Rationis, & quasi Triumphator factus sit, in omnes qui adversantur aut se opponunt, crudelis est, & indomitus, ac immitis. Facetum autem est, quod circa *Currum Bacchi* subsultant illi *Dæmones* deformes & ridiculi. Omnis enim Affectus vehementior progignit motus, in Oculis, & Ore ipso, & gestu, indecoros & inconditos, subsultorios & deformes; adeò ut qui sibi ipsi fortasè in aliquo Affectu (veluti Irâ, Arrogantiâ, Amore) videatur magnificus & tumidus, aliis tamen appareat turpis & ridiculus. Conspiciuntur autem in *Cupiditatis Comitatu Musæ.* Neque enim reperitur ullus ferè Affectus, tam pravus & vilis, cui non blandiatur aliqua Doctrina. Hâc enim in re, Ingeniorum Indulgentia & Procacitas, Musarum Majestatem in immensum minuit; ut cùm Duces Vitæ, & Signiferi esse debeant, sint non rarò Cupiditatum Pedissequæ, & Oblectatrices.

Inprimis verò nobilis est illa Allegoria, *Bacchum Amores* suos in eam effudisse, quæ ab alio *Relicta* erat & fastidita. Certissimum enim est, Affectus id petere atque ambire, quod *Experientia* jam pridèm repudiavit. Atque nôrint omnes, qui Affectibus suis servientes & indulgentes, Pretium potiundi in immensum augent (sive Honores appetant, sive Amores, sive Gloriam, sive Scientiam, sive alia quæcunque) se *Res Relictas* petere, & à compluribus, per omnia ferè Secula, post Experimentum, dimissas & repudiatas. Neque Mysterio caret, quod *Hedera Baccho* sacra fuerit, hoc enim duplici modo convenit; primùm, quod *Hedera hyeme virescat*; deinde, quod circa tot *Res* (Arbores, Parietes, Ædificia) *serpat*, ac circumfundatur, & se attollat. Quod ad primum enim attinet, omnis *Cupiditas* per *Renitentiam*, & vetitum, & tanquàm Antiperistasin (veluti per frigora Brumæ *Hedera*) virescit, ac vigorem acquirit: Secundò, *Affectus* aliquis in Humanâ Animâ prædominans, omnes ejus Actiones & Decreta, tanquàm *Hedera circumsepit*; neque ferè quicquam purum invenias, quo illa Claviculas suas non imprimat. Neque mirum est, si *Superstitiosi Ritus Baccho* attribuantur, cùm omnis ferè *male-sanus Affectus* in *pravis Religionibus* luxurietur, adeò, ut Hæreticorum Colluvies Bacchanalia Ethnicorum superârit; quorum etiàm Superstitiones, non minùs cruentæ quam turpes extiterunt. Neque itidem mirum est, si *Furores à Baccho* immitti putentur, cùm & omnis *Affectus in excessu suo*, veluti *Furor brevis* sit, & si vehementiùs obsideat & incumbat, in Insaniâ sæpiùs terminetur. Illud autem de *Pentheo* & *Orpheo* inter *Orgya Bacchi* laceratis, evidentem Parabolam habet; cùm Affectus quisque prævalidus erga duas res sit asperrimus atque infensissimus; quarum altera est *Inquisitio in eum curiosa*, altera *Admonitio salutaris* & libera. Neque auxilio fuerit, si illa Inquisitio fiat tantùm Contemplationis aut Spectandi gratiâ, tanquàm Arbore conscensâ, absque omni Animi Malignitate: Neque rursùs si admonitio illa, multâ cum suavitate & dexteritate adhibeatur; Verùm utcunque non tolerant *Orgya* aut *Pentheum* aut *Orpheum*. Postremò, illa *Confusio Personarum Iovis* & *Bacchi*, ad Parabolam rectè traduci potest; quandoquidem *Res gestæ nobiles*, & claræ,

claræ, atque Merita insignia & gloriosa, interdùm à *Virtute* & Rectâ Ratione & Magnanimitate, interdùm autem à *latente Affectu* & occultâ Cupiditate (utcunque Famæ & Laudis celebritate utraque res paritèr gaudeat) proveniant; ut non facile sit distinguere Facta *Dionysi* à Factis *Iovis*.

Verùm in Theatro nimis diù moramur; transeamus ad Palatium Animi; cujus Limina majori cum Veneratione & curâ, ingredi convenit.

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER TERTIUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Scientiæ in Theologiam *&* Philosophiam. *Partitio* Philosophiæ *in* Doctrinas *tres*; *De* Numine, *de* Naturâ, *de* Homine. *Constitutio* Philosophiæ Primæ, *ut Matris Communis omnium.*

HISTORIA omnis (Rex optime) humi incedit, & Ducis potiùs officio, quam Lucis perfungitur: *Poesis* autem Doctrinæ tanquàm Somnium: Res dulcis, & varia, & volens videri aliquid in se habere Divini; quod etiàm Somnia vendicant. Verùm jam tempus est mihi, ut evigilem, & me humo attollam, *Philosophiæ* & *Scientiarum* liquidum Æthera secans.

Scientia Aquarum similis est: Aquarum aliæ descendunt cœlitùs,

cœlitùs, aliæ emanant è Terrâ. Etiàm *Scientiarum* primaria Partitio sumenda est ex Fontibus suis: Horum alii in alto siti sunt, alii hic infrà. Omnis enim *Scientia* duplicem sortitur Informationem. Una inspiratur divinitùs, altera oritur à Sensu. Nam quantum ad illam, quæ *Docendo* infunditur Scientiam; Cumulativa ea est, non Originalis; sicut etiàm fit in Aquis, quæ præter Fontes primarios, ex aliis Rivulis in se receptis, augescunt. Partiemur igitur Scientiam, in *Theologiam*, & *Philosophiam*. *Theologiam* hîc intelligimus *Inspiratam* sive Sacram, non *Naturalem*, de quâ paulò post dicturi sumus. At illam (*Inspiratam* nimirùm) ad ultimum locum reservabimus, ut cum eâ Sermones nostros claudamus; cùm sit Portus, & Sabbathum Humanarum Contemplationum omnium.

Philosophiæ autem Objectum triplex, *Deus*, *Natura*, *Homo*: Et triplex itidem *Radius* Rerum: *Natura* enim percutit Intellectum *Radio directo*; *Deus* autem, propter Medium inæquale (Creaturas scilicet) *Radio Refracto*; *Homo* verò, sibi ipsi monstratus & exhibitus, *Radio reflexo*. Convenit igitur partiri *Philosphiam* in *Doctrinas* tres; *Doctrinam* de *Numine*, *Doctrinam* de *Naturâ*, *Doctrinam* de *Homine*. Quoniam autem Partitiones *Scientiarum*, non sunt Lineis diversis similes, quæ coeunt ad unum Angulum; sed potiùs Ramis Arborum, qui conjunguntur in uno Trunco, (qui etiàm Truncus ad spatium nonnullum integer est & continuus, antequàm se partiatur in Ramos;) idcircò postulat res, ut priusquàm prioris Partitionis Membra persequamur, constituatur una *Scientia Vniversalis*, quæ sit Mater reliquarum, & habeatur in progressu Doctrinarum, tanquam Portio viæ communis, antequàm viæ se separent, & disjungant. Hanc *Scientiam*, *Philosophiæ primæ*, sive etiàm *Sapientiæ* (quæ olim *Rerum Divinarum atque Humanarum Scientia* diffiniebatur) nomine insignimus. Huic autem *Scientiæ* nulla alia opponitur; cùm ab aliis Scientiis, potiùs Limitibus intra quos continetur, quàm Rebus & subjecto differat, Fastigia scilicet Rerum tantummodò tractans. Hanc ipsam vtrùm inter *Desiderata* reponere oporteat, hæsito; sed arbitror tamen poni debere. Equidem invenio Farraginem quandam, & Massam inconditam Doctrinæ, ex *Theologia Naturali*; ex *Logicâ*; ex partibus quibusdam *Physicæ* (veluti de *Principiis*, & de *Animâ*) compositam, & congestam; & sublimitate quâdam sermonis, Hominum qui seipsos admirari amant, tanquam in Vertice Scientiarum collocatam. Nos verò, misso fastu, id tantùm volumus, ut designetur aliqua *Scientia*, quæ sit Receptaculum *Axiomatum*, quæ particularium Scientiarum non sint propria, sed pluribus earum in commune competant.

Plurima autem id genus *Axiomata* esse nemo ambigat. Exempli gratiâ, *Si inæqualibus æqualia addas, omnia erunt inæqualia*: Regula est ex *Mathematicis*; Eadem & in *Ethicis* obtinet, quatenus ad Justitiam Distributivam; Siquidem in Justitiâ Commutativâ, ut Paria Imparibus tribuantur, Ratio Æquitatis postulat; at in Distributivâ, nisi Imparia Imparibus præstentur, Iniquitas fuerit maxima. *Quæ in eodem tertio conveniunt, & inter se conveniunt*: Regula est itidem ex *Mathematicis*; Verùm simul tam potens in *Logicâ*, ut Syllogismi sit Fundamentum.

Natura

Natura se potissimùm prodit in minimis: Regula est in *Physicis*, tam valida ut etiàm *Democriti Atomos* produxerit; Veruntamèn eam rectè adhibuit Aristoteles in *Politicis*, qui Contemplationem Reip. orditur à Familiâ. *Omnia mutantur, nil interit*: Regula itidem in *Physicis*; hoc modo prolata; *Quantum Naturæ, nec minuitur, nec augetur*; Eadem competit *Theologiæ Naturali*, sic variata; *Omnipotentiæ sunt Opera; Aliquid ex nihilo facere, & Aliquid in nihilum redigere*: Quod etiàm Scriptura testatur, *Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum, non possumus eis quicquam addere, nec auferre*. *Interitus rei arcetur per Reductionem ejus ad principia*: Regula est in *Physicis*; Eadem valet in *Politicis*, (ut rectè notavit Machiavellus) cùm illa quæ Interitum Rerump. maximè prohibent, nihil aliud ferè sint, quàm Reformatio earum, & Reductio ad antiquos mores. *Putredo serpens, magis contagiosa est, quàm matura*: Regula est in *Physicis*; eadem insignis etiàm in *Moralibus*; cùm Homines profligatissimi, & maximè facinorosi, minus corruptelæ inferant publicis Moribus, quam qui aliquid videntur habere Sanitatis & Virtutis, & ex parte tantùm mali sunt. *Quod conservativum est Formæ majoris, id activitate potentius*: Regula est in *Physicis*: Etenim, ut non abscindatur ipse Rerum Nexus, nec detur (ut loquuntur) vacuum, facit ad conservandam Fabricam Universi: Ut verò Gravia congregentur ad Massam Terræ, facit ad conservandam tantùm Regionem Densorum. Itaque prior Motus posteriorem domat. Eadem tenet in *Politicis*: Nam quæ faciunt ad conservandam ipsam Politiam in suâ Naturâ, validiora sunt, quam quæ ad Bene esse Particularium in Rep. Membrorum conducunt. Similiter eadem locum habet in *Theologiâ*. Etenim in Theologicis Virtutibus, Charitas, quæ est Virtus maximè communicativa, præ reliquis omnibus eminet. *Augetur vis Agentis per Antiperistasin Contrarii*: Regula est in *Physicis*; Eadem mira præstat in *Politicis*; cùm omnis Factio, ex contrariâ ingruente, vehementèr irritetur. *Tonus discors in concordem actutùm desinens, Concentum commendat*: Regula est *Musicæ*; Eadem in *Ethicis*, & *Affectibus* obtinet. Tropus ille Musicus, *à clausulâ* aut *Cadentiâ* (quam vocant) cùm jam-jam *adesse videatur, placidè elabendi*; convenit cum Tropo Rhetorico *Expectationem eludendi*. *Fidium sonus tremulus*, eandem affert auribus voluptatem, quam Lumen, Aquæ aut Gemmæ insiliens, Oculis;

——— *Splendet tremulo sub lumine Pontus*.

Organa Sensuum cum Organis reflexionum conveniunt: Hoc in *Perspectivâ* locum habet; Oculus enim similis Speculo, sive Aquis; Et in *Acousticâ*; Instrumentum enim Auditûs obici intra Cavernam simile. Hæc pauca enumerasse sufficiet ad Exempla. Quin imò *Magia Persarum* (quæ intantum est celebrata) in eo potissimùm versabatur, ut Architecturas & Fabricas, Rerum Naturalium, & Civilium, symbolizantes notaret. Neque hæc omnia quæ diximus, & alia hujus generis, Similitudines meræ sunt (quales Hominibus fortassè parùm perspicacibus videri possint) sed planè una, eademque Naturæ Vestigia aut Signacula, diversis Materiis, & Subjectis impressa. Atque hæc Res adhùc sedulò tractata non est. Invenias fortassè

in

in Scriptis, quæ ab Ingeniis celſioribus, promanârunt, hujuſmodi *Axiomata* rarò & ſparſim inſerta, ex uſu argumenti quod tractant: Corpus verò aliquod talium *Axiomatum*, quæ vim habeant quandam Primitivam, & ſummariam ad *Scientias*, nemo compoſuit; cùm tamen ſit Res ejuſmodi, quæ inſigniter Naturam unam faciat; quod *Philoſophiæ Primæ* Munus eſſe autumant.

Eſt & alia hujus *Philoſophiæ Primæ* pars, quæ, ſi ad vocabula reſpicias, vetus eſt; ſi ad rem quam deſignamus, nova. Eſt autem Inquiſitio de *Conditionibus adventitiis Entium*, (quas *Tranſcendentes* dicere poſſumus) *Pauco*, *Multo*; *Simili*, *diverſo*; *Poſſibili*, *Impoſſibili*; etiàm *Ente*, & non *Ente*; atque ejuſmodi. Quandoquidem enim iſta ſub *Phyſicâ* propriè non cadant; Diſſertatio autem Dialectica circa ea, magis ad Argumentandi Rationes, quam ad Rerum Exiſtentiam ſit accommodata; conſentaneum omninò eſt, ut hæc Contemplatio (in quâ non parum eſt Dignitatis & Utilitatis) haud deſeratur prorsùs, ſed in Scientiarum Partitionibus, nonnullum ſaltèm inveniat locum: Veruntamen hoc intelligimus fieri debere, longè alio, quam quo tractari ſolet, modo. Exempli gratiâ; Nemo, qui de *Multo* & *Pauco* verba fecit, hoc egit, ut cauſſa reddatur, cur alia in Naturâ, tam numeroſa & ampla ſint, & eſſe poſſint, alia tam rara & modica: Nam certè fieri non poteſt, ut in Rerum Naturâ, tanta ſit copia Auri, quanta Ferri; tanta Roſæ, quanta Graminis; tanta Specificati, quanta non Specificati. Similitèr, Nemo, qui de *Simili* & *Diverſo* diſſeruit, ſatis explicavit, cur quaſi perpetuò inter *Species diverſas*, interponantur *Participia* quædam, quæ ſunt Speciei ambiguæ; veluti Muſcus inter Putredinem & Plantam, Piſces qui hærent & loco non moventur, inter Plantam & Animal; Sorices & Mures, & alia nonnulla, inter Animalia ex Putredine & ex Semine prognata; Veſpertiliones inter Aves & Quadrupedes; Piſces volantes, (qui jam notiſſimi ſunt) inter Aves & Piſces; Phocæ inter Piſces & Quadrupedes; & alia hujuſmodi. Neque rursùs cauſſam indagavit quiſpiam, cur cùm *Similia Similibus gaudeant*, Ferrum Ferrum non trahat, quod Magnes facit; neque Aurum ipſum Aurum, licet Argentum vivum alliciat: Circa hæc, & ſimilia, in Diſceptatione de *Tranſcendentibus* illis, altum eſt Silentium: Orationis enim Apices, non Rerum Subtilitates ſecuti ſunt Homines. Quamobrem horum *Tranſcendentium*, ſive *Conditionum Entium adventitiarum* Inquiſitionem veram, & ſolidam, ſecundum Naturæ non Sermonis leges, *Philoſophiam Primam* recipere volumus. Atque de *Philoſophia primâ* (ſive de *Sophiâ*) quam inter *Deſiderata* haud immeritò retulimus, hæc dicta ſint.

CAPUT

CAPUT II.

De Theologiâ Naturali: *&* Doctrina *de* Angelis *&* Spiritibus, *quæ ejusdem est* Appendix.

Ollocatâ igitur suâ in sede, *Communi Scientiarum Parente*, instar Berecynthiæ tantâ gaudentis cœlesti sobole;

Omnes Cœlicolas, omnes Supera alta tenentes;

Revertamur ad Partitionem illam trium *Philosophiarum, Divinæ, Naturalis*, & *Humanæ.* Nam *Theologia Naturalis, Philosophia* etiam *Divina* rectè appellatur. Diffinitur autem hæc, ut si talis *Scientia*, seu potiùs *Scientiæ* Scintilla, qualis de Deo haberi potest, per lumen Naturæ, & Contemplationem Rerum creatarum; & ratione Objecti, sanè Divina, ratione Informationis, Naturalis censeri potest. Hujus *Scientiæ* limites ita verè signantur, ut ad Atheismum confutandum, & convincendum, & ad Legem Naturæ informandam, se extendant; ad Religionem autem astruendam non proferantur. Quamobrèm nec Deus unquam edidit Miraculum, quo converteretur Atheus; quia poterat ipso Naturæ Lumine ad notitiam Dei perduci; verùm Miracula ad convertendos Idolatras & Superstitiosos designata sunt, qui numen agnoverunt, sed in Cultu ejus aberrarunt; quoniam non sufficit Lumen Naturæ, Dei voluntati declarandæ, aut Cultui ejus legitimo prodendo. Sicut enim Opificis potentiam & peritiam ostendunt Opera ejus, Imaginem autem minimè; sic Opera Dei, Conditoris omni-potentiam & Sapientiam ostendunt, Imaginem ejus haudquaquàm depingunt. Atque hâc in re, Ethnicorum Opinio à sacrâ Veritate recedit. Illi siquidem Mundum Imaginem Dei statuebant, Hominem Mundi. At Sacræ Literæ haud tali honore Mundum dignantur, ut Dei uspiam Imago dicatur, sed solummodò Opus Manuum ejus; Hominem vero Imaginem Dei immeditate substituunt. Quocircà, quod sit Deus, quod Rerum Habenas tractet, quod summè Potens quod Sapiens & Præscius, quod Bonus, quod Remunerator, quod Vindex, quod adorandus, etiam ex Operibus ejus demonstrari, & evinci potest: & Admirabila complura Secreta circa Attributa ejus, & multò magis circa Regimen, & Dispensationem super universum, etiàm sobrè ex iisdem elici & manifestari queunt; estque istud Argumentum à nonnullis utiliter pertractatum. Verùm ex intuitu Rerum Naturalium, atque humanæ Rationis Principiis, de Fidei Mysteriis vel ratiocinari, vel etiàm suadere vehementiùs; aut rursùs ea curiosiùs introspicere, & ventilare, & de modo Mysterij inquirere; haud tutum meo judicio fuerit. *Da Fidei quæ Fidei sunt.* Nam vel Ethnici, in illustri illâ & divinâ, de Aureâ Catenâ, Fabulâ, hoc ipsum concedunt, *quod Iovem de Cœlo ad Terras deducere nec Homines potuerunt, nec Dii; è contrario, quod Iupiter pertrahere eos potuerit è Terrâ ad Cœlum.*

 Quare

Quare frustrà sudaverit, qui cœlestia Religionis Arcana, nostræ Rationi adaptare conabitur: Decebit potiùs Mentes nostras ad cœlestis Veritatis Thronum adorandum attollere. In hâc igitur parte *Theologiæ Naturalis*, tantùm abest ut Defectum aliquem observem, ut Excessum potiùs reperiam; ad quem subnotandum paulùm sum digressus, propter maxima Incommoda & Pericula, quæ ex eo tum Religioni, tum Philosophiæ impendent; utpote qui & Religionem Hæreticam procudet, & Philosophiam Phantasticam & Superstitiosam.

Secùs est, quod ad *Angelorum* & *Spirituum* Naturam attinet, quæ nec inscrutabilis est, nec interdicta; Ad quam etiàm, ex Affinitate, quam habet cum Animâ humanâ, Aditus magnâ ex parte est patefactus. Præcipit certè Sacra Scriptura, *Nemo vos decipiat in sublimitate sermonum, & religione Angelorum, ingerens se in ea quæ non novit.* Attamen si hoc Monitum diligentèr perpendas, duo duntaxat in eo vetita reperies; Adorationem scilicet, qualis Deo debetur, Angelorum; & fanaticas de iis Opiniones, vel ultra Creaturæ sortem eos efferentes, vel ampliorem de iis cognitionem, quam quis reverà adeptus sit, venditantes. Cæterùm sobria circa illos Inquisitio, quæ vel per Rerum Corporearùm Scalam, ad eorum Naturam pernoscendam ascendat; vel in Animâ Humanâ, veluti in Speculo, eam intueatur, neutiquàm prohibetur. Idem de *Spiritibus* statuendum *Immundis*, qui à Statu suo deciderunt. Consortium cum iis, atque usus operæ eorum, illicitus est, multò magis qualiscunque Cultus vel Veneratio. At Contemplatio & Cognitio illorum Naturæ, Potestatis, Illusionum, non solùm ex locis Scripturæ Sacræ, sed ex Ratione, aut Experientiâ, haud postrema pars est Sapientiæ Spiritualis. Sic certè Apostolus, *Stratagematum ejus non ignari sumus.* Ac non minùs *Dæmonum* Naturam investigare in *Theologiâ Naturali* conceditur, quam *Venenorum* in *Physicâ*, aut *Vitiorum* in *Ethicâ*. Hanc autem *Scientiæ* partem de *Angelis* & *Dæmonibus*, inter *Desiderata* numerare non licet, quippe quæ ab haud paucis sit tentata: Æquius esset, ut Scriptorum in hoc genere Pars haud parva, aut Vanitatis, aut Superstitionis, aut Subtilitatis inutilis, arguantur.

CAPUT III.

Partitio Naturalis Philosophiæ *in* Speculativam *&* Operativam: *quodque illæ duæ, & in intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, segregari debeant.*

Missâ igitur *Theologiâ Naturali* (cui Inquisitionem de *Spiritibus*, ut *Appendicem* attribuimus) accedamus ad secundam Partem; videlicet illam de *Naturâ*, sive *Philosophiam Naturalem.* Optimè Democritus; *Scientiam de Naturâ, in profundis Mineris, sive Puteis latere demersam.* Non malè Chymici; *Vulcanum alteram Naturam esse; quinetiàm id celeritèr perficere, quod Natura per ambages, & temporis moras solet.* Quidni igitur *Philosophiam* in duas Partes secemus, *Fodinam* & *Fornacem*; & duo constituamus *Philosophorum Munera*, *Operarios in Mineris*, & *Fabros*? Sanè utcunque

que videamur hæc per lusum loqui; tamen hujus generis Partitionem utilissimam esse censemus, cùm proponetur Vocabulis Familiaribus & Scholasticis; hoc est, ut dividatur *Doctrina de Naturâ*, in *Inquisitionem Causarum*, & *Productionem Effectuum*; *Speculativam* & *Operativam*. Altera Naturæ Viscera perscrutatur; altera Naturam veluti super Incudem efformat. Neque me fugit quam arcto copulentur vinculo, *Causæ* & *Effectus*, ut Explicationem eorum aliquatenùs conjungi sit necesse. Attamen quandoquidèm omnis solida & fructuosa *Naturalis Philosophia*, duplicem adhibeat Scalam, eamque diversam; *Ascensoriam* & *Descensoriam*; Ab *Experientiâ* ad *Axiomata*, & ab *Axiomatibus* ad *nova Inventa*; consultissimū judico, ut hæ duæ Partes, *Speculativa* & *Operativa*, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, separentur.

CAPUT IV.

Partitio Doctrinæ Speculativæ *de* Naturâ, *in* Physicam Specialem, *&* Metaphysicam: *quarum* Physica Causam Efficientem & Materiam; Metaphysica Caussam Finalem *&* Formam *inquirit. Partitio* Physicæ *in* Doctrinas de Principiis Rerum, De Fabricâ Rerum *sive de Mundo*, *&* De Varitate Rerum. *Partitio* Physicæ de Varietate Rerum *in* Doctrinam de Concretis, & Doctrinam de Abstractis. *Partitio* Doctrinæ de Concretis, *rejicitur ad easdem Partitiones, quas suscipit* Historia Naturalis. *Partitio* Doctrinæ de Abstractis *in* Doctrinam de Schematismis Materiæ, *&* Doctrinam de Motibus. *Appendices duæ* Physicæ Speculativæ, Problemata Naturalia, Placita Antiquorum Philosophorum. *Partitio* Metaphysicæ, *in* Doctrinam de Formis, *&* Doctrinam *de* Caussis Finalibus.

NAturalis *Philosophiæ* Partem, quæ *Speculativa* est, & Theorica, in *Physicam Specialem*, & *Metaphysicam* dividere placet. Atque in hâc Partitione attendant Homines, nos Vocabulum *Metaphysicæ* usurpare, Sensu, à recepto & vulgato, discrepanti. Hic autem Locus admonendi videtur, de nostro, in genere, circa usum Vocabulorum, instituto. Id hujusmodi est, ut tam in præmisso Vocabulo *Metaphysicæ*, quam in alijs, ubi Conceptus & Notiones nostræ novæ sunt, & à receptis recedunt, maximâ certè cum Religione Antiqua Vocabula retineamus. Cùm enim futurum speremus, ut Ordo ipse, & dilucida rerum Explicatio, quam subjungere conamur, nos à pravâ vocabulorum (quibus utimur) intelligentia liberent; in cæteris omnino avemus (quatenùs sine Veritatis ac Scientiarum dispendio fieri possit) vel minimùm, ab Antiquorum aut Opinionibus, aut Loquendi More deflectere. Quâ in

re Aristotelis confidentiam proinde subit mirari, qui impetu quodam percitus Contradictionis, & Bellum universæ Antiquitati indicens, non solùm nova Artium Vocabula pro libitu cudendi licentiam usurpavit; sed etiàm priscam omnem Sapientiam extinguere & delere annisus est. Adeò ut neque nominet uspiam Authores Antiquos, neque Dogmatum eorum mentionem ullam faciat, nisi quò aut Homines perstringeret, aut Placita redargueret. Sanè si famam Nomini suo, ac Sequacium Turbam affectaverit, hoc rationibus suis inprimis accommodatum. Siquidem in Veritate Philosophicâ asserendâ, & recipiendâ, idem contingit, quod in Veritate divinâ; *Veni in nomine Patris, nec recipitis me; si quis venerit in nomine suo, eum recipietis.* Sed ex hoc cœlesti Aphorismo, si quem præcipuè designaverit spectemus; (nempe Antichristum omnium seculorum Impostorem maximum) colligere licet, istud ipsum, *Venire in nomine suo*, nullâ Antiquitatis, aut (si ita loqui licet) Paternitatis habitâ ratione, Rem mali Ominis esse ad Veritatem; utcunque eam sæpenumerò comitetur illa Fortuna, *Eum recipietis*. Cæterùm de Viro tam eximio certè, & ob Acumen Ingenii mirabili, Aristotele, crediderim facilè hanc Ambitionem eum à Discipulo suo accepisse, quem fortassè æmulatus est; ut si ille omnes Nationes, hic omnes Opiniones subigeret, & Monarchiam quandam in Contemplationibus sibi conderet. Quanquàm fieri possit, ut apud aliquos tetricos, & linguæ acerbæ, simili cum Discipulo suo titulo insigniretur.

Fœlix terrarum prædo, non utile mundo
Editus exemplum: ———

Eodem modo,

Fœlix Doctrinæ prædo &c.

Nobis verò ex alterâ parte, (quibus, quantum calamo valemus, inter vetera & nova in Literis, fœdus & commercium contrahere, cordi est) decretum manet, Antiquitatem comitari *Usque ad aras*; atque Vocabula Antiqua retinere, quanquam Sensum eorum & Diffinitiones sæpiùs immutemus; Secundùm moderatum illum & laudatum, in Civilibus, novandi modum, quo Rerum Statu novato, Verborum tamen Solennia durent; quod notat Tacitus; *Eadem magistratuum Vocabula.*

Redeamus igitur ad Acceptionem Vocabuli *Metaphysicæ*, nostro sensu. Patet ex iis, quæ suprà disseruimus, disjungere nos *Philosophiam primam* à *Metaphysicâ*, quæ hactenùs pro Re eâdem habitæ sunt. Illam *Communem Scientiarum parentem*, hanc *Naturalis Philosophiæ portionem* posuimus. Atqui *Philosophiæ primæ* communia & promiscua *Scientiarum Axiomata* assignavimus. Etiàm *Relativas*, & *Adventitias Entium Conditiones* (quas *Transcendentes* nominavimus) *Multum*, *Paucum*; *Idem*, *Diversum*; *Possibile*, *Impossibile*; & hoc genus reliqua, eidem attribuimus; id solummodò cavendo, ut Physicè, non Logicè tractentur. At Inquisitionem de *Deo*, *Uno*, *Bono*, *Angelis*, *Spiritibus*, ad *Theologiam Naturalem* retulimus. Meritò igitur quæri possit, quid tandem sit, quod *Metaphysicæ* relinquatur? Certè

ultra

ultra Naturam nihil; sed ipsius Naturæ Pars multò præstantissima. Atque profectò, citra Veritatis dispendium, huc usque de Veterum Sententiâ respondere liceat, *Physicam* ea tractare, quæ penitùs in Materiâ mersa sunt, & Mobilia; *Metaphysicam* Abstracta magis, & Constantia. Rursùs *Physicam* in Naturâ supponere Existentiam tantùm & Motum & Naturalem Necessitatem: At *Metaphysicam* etiàm Mentem & Idæam. Nam hùc fortè redit ea, quam dicemus, Res. Verùm nos eam, missâ Sermonis Sublimitate, perspicuè & familiariter proponemus. Partiti sumus *Naturalem Philosophiam*, in *Caussarum Inquisitionem*, & *Productionem Effectuum*. *Inquisitionem Caussarum* in *Theoricam* conjecimus. Eam in *Physicam* & *Metaphysicam* partiti sumus. Ergo necesse est, ut vera Differentia harum sumatur ex naturâ Caussarum, quas inquirunt. Itaque absque aliquâ obscuritate, aut circuitione, *Physica* est quæ inquirit de *Efficiente* & *Materiâ*; *Metaphysica* quæ de *Formâ* & *Fine*.

Physica igitur, *Caussarum* Vaga, & Incerta, & pro modo Subjecti; Mobilia complectitur; *Caussarum* Constantiam non assequitur.

Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit;
Vno eodemq; igne.———

Ignis duritiei Caussa, sed in Limo; Ignis Colliquationis Caussa, sed in Cerâ. Partiemur autem *Physicam* in *Doctrinas* tres. *Natura* enim aut *collecta in unum*; aut *fusa & sparsa* est: Colligitur verò in unum *Natura*, aut propter *Communia Rerum omnium Principia*; aut propter *unicam integralem universi Fabricam*. Itaque hæc *Vnio Naturæ* duas peperit *Physicæ* Partes: unam de *Principijs Rerum*; alteram de *Fabrica Vniversi* sive de *Mundo*, quas etiàm *Doctrinas de Summis* appellare consuevimus. Tertia Doctrina (quæ de *Naturâ sparsâ* sive *fusâ* tractat) *omnimodam Rerū Varietatem*, & *Summas minores* exhibet. Ex his igitur patet tres omninò reperiri *Doctrinas physicas*. De *Principiis Rerum*; De *Mundo* sive de *Fabricâ Rerum*; & de *Naturâ multiplici* sive *sparsâ*; Quæ postrema (ut diximus) omnimodam Rerum varietatem continet; estque veluti Glossa prima; aut Paraphrasis circa Naturæ Interpretationem. Harum trium Partium *desideratur* totalitèr nulla; Cæterùm quam verè & solidè tractentur, non est hic diffiniendi Locus.

At *Physicam Sparsam* sive de *Varietate Rerum*, rursùs in duas Partes dividemus; *Physicam de Concretis*, & *Physicam de Abstractis*; sive *Physicam* de *Creaturis*, & *Physicam* de *Naturis*. Altera (ut Logicis Vocabulis utamur) inquirit de Substantiis, cum omni varietate suorum Accidentium: Altera de Accidentibus, per omnem varietatem Substantiarum. Veluti, si inquiratur de Leone, aut Quercu, illa complura diversa Accidentia suffulciunt: Contrà, si inquiratur de Calore aut Gravitate, illa plurimis distinctis Substantiis insunt. Cùm verò omnis *Physica*, sita sit in medio, inter *Historiam Naturalem* & *Metaphysicam*; Prior Pars (si rectè advertas) *Historiæ Naturali propior* est, *posterior Metaphysicæ*. *Physica* autem *Concreta* eandem subit Divisionem, quam *Historia Naturalis*; ut sit vel circa *Cœlestia*; vel circa *Meteôra*; vel circa *Globum*

Terræ & *Maris*; vel circa *Collegia Majora*, quæ *Elementa* vocant; vel circa *Collegia Minora*, sive *Species*; etiàm circa *Præter generationes*; & circa *Mechanica*. Etenìm in hisce omnibus, *Historia Naturalis* Factum ipsum perscrutatur & refert; at *Physica* itidem Caussas: sed intellige hoc de *Caussis Fluxis*, *Materiâ* scilicet & *Efficiente*. Inter hasce *Physicæ* Portiones, manca prorsùs & imperfecta est ea, quæ inquirit de *Cœlestibus*, cùm tamen propter Nobilitatem Subjecti præcipnæ Hominibus curæ esse deberet. Etenìm *Astronomia* fundata est in Phœnomenis non malè; sed humilis est, & minimè etiàm solida: At *Astrologia* in plurimis etiàm Fundamento caret. Certè *Astronomia* talem offert Humano Intellectui Victimam, qualem Prometheus olìm, cùm fraudem Jovi fecit: Adduxit ille, loco Bovis veri, Pellem Bovis, grandis & pulchri, Stramine, & Folijs, & Viminibus suffarcinatam. Exhibet similitèr & *Astronomia*, Exteriora Cœlestium (Astrorum dicimus Numerum, Situm, Motus, Periodos) tanquam Pellem Cœli, pulchram, & in Systemata fabrè concinnatam: At viscera desunt (*Rationes* nempe *Physicæ*) ex quibus (*Hypothesibus Astronomicis* adjunctis) eruatur Theoria; non quæ Phœnomenis tantùm satisfaciat, (cujus generis complures ingeniosè confingi possent;) sed quæ Substantiam, & Motum, & Influxum Cœlestium, prout reverà sunt, proponat. Explosa enim ferè jam pridem sunt illa; *Raptus Primi Mobilis*; & *Soliditas Cœli* (stellis in Orbibus suis tanquam Clavis in Laquearibus infixis.) Nec multò meliùs asseritur; Quod sint *diversi Poli* Zodiaci & Mundi; Quod sit *Secundum Mobile* Renitentiæ in adversum Primi Mobilis Raptûs; Quod omnia in Cœlo ferantur per *Circulos perfectos*; Quod sint *Eccentrici*, & *Epicycli*, quibus Motuum in Circulis perfectis Constantia servetur; Quod à Lunâ in superius nulla sit *Mutatio* aut *Violentia*; & hujusmodi. Atque harum Suppositionum Absurditas, in Motum Terræ Diurnum (quod nobis constat falsissimum esse) Homines impegit. At vix quisquam est, qui inquisivit Caussas Physicas, tum de *Substantiâ Cœlestium* tam Stellari quam interstellari; tum de *Celeritate* & *Tarditate* Corporum Cœlestium ad invicem; tum de *Incitatione Motûs diversâ* in eodē Planetâ; tum de *Motuum Consecutione* ab Oriente in Occidentem, aut è contrà; deque *Progressionibus*, *Stationibus*, & *Retrogradationibus*; tum de *Motuum Sublatione*, & *Casu*, per Apogæa & Perigæa; tum de *Motuum Obliquatione*, vel per Spiras se versùs Tropicos texendo & retexendo, vel per Sinuationes, quas Dracones vocant; tum de *Polis Rotationum*, cur magis in tali Parte Cœli siti sint, quam in aliâ; tum de *Alligatione quorundam Planetarum* ad Distantiam certam à Sole: Hujus (inquam) generis Inquisitio vix tentata est, sed in *Mathematicis* tantùm *Observationibus* & *Demonstrationibus* insudatur. Eæ autem ostendunt, quomodò hæc omnia ingeniosè concinnari & extricari possint, non quomodò verè in Naturâ subsistere; Et Motus tantùm Apparentes, & Machinam ipsorum Fictitiam, & ad placitum dispositam, non Caussas ipsas, & Veritatem Rerum indicant. Quocircà non malè *Astronomia* (qualis nunc habetur) inter *Artes Mathematicas*, non sine Dignitatis suæ dispendio numeratur; cùm debeat potiùs (si proprias Partes tueri velit) constitui *Physicæ*

pars

pars quasi nobilissima. Quicunque enim *Superlunarium* & *Sublunarium* conficta Divortia contempserit; & *Materiæ Appetitus* & *Passiones* maximè *Catholicas*, (quæ in utroque Globo validæ sunt, & Universitatem Rerum transverberant) benè perspexerit; is ex illis, quæ apud nos cernuntur, luculentam capiet de *Rebus Cœlestibus* Informationem; & ab ijs è contrà, quæ in Cœlo fiunt, haud pauca de *Motibus Inferioribus* (qui nunc latent) perdiscet; non tantùm quatenùs hi ab illis regantur, sed quatenùs habeant Passiones communes. Quamobrèm hanc Partem *Astronomiæ*, quæ *Physica* est, *desiderari* statuimus. Eam *Astronomiam Vivam* nominabimus, ad Differentiam Bovis illius Promethei, Suffarcinati, & solummodò Figurâ tenus Bovis.

At *Astrologia* multâ Superstitione referta est, ut vix aliquid sanum in eâ reperiatur. Attamen eam potiùs expurgandam, quam prorsùs abijciendam esse censemus. Quod si quis hanc Scientiam, non in Ratione, aut *Contemplationibus Physicis*; sed in *cœcâ Experientiâ*, & complurium Seculorum Observatione, fundatam esse contendat; ideóque *Rationum Physicarum* Examen rejiciat (quod jactabant Chaldæi) is eâdem operâ & Auguria revocet, & Aruspicinam, & Exta, & omnigenas Fabulas deglutiat; Nam & hæc omnia, ut diutinæ Experientiæ, & per Manus traditæ Disciplinæ, Dictamina fuisse afferebantur. Nos verò, & ut *Physicæ* Portionem *Astrologiam* recipimus, & non plus ei, quam Ratio & Rerum Evidentia concedit, tribuimus; demptis Superstitionibus & Commentis. Ut verò Rem paulò attentiùs introspiciamus; Primò, quam inane illud Commentum; Quod singuli *Planetæ vicissim per Horas* regnent, ut Spatio viginti quatuor Horarum, Regna sua ter repetant, præter Horas tres supernumerarias? Attamen hoc Commentum nobis Divisionem Hebdomadæ (Rem tam Antiquam, & tam latè Receptam) peperit; ut ex Alternatione Dierum manifestissimè patet; cùm in Principio Diei sequentis, regnet semper Planeta, à Planetâ prioris Diei, Quartus; propter tres illas Horas, quas diximus supernumerarias. Secundò, pro Commento vano rejicere non dubitamus, *Doctrinam* de *Thematibus Cœli*, ad *Puncta Temporis certa*, cum *Distributione Domorum*; ipsas scilicet *Astrologiæ* Delicias, quæ Bacchanalia quædam in Cœlestibus exercuerunt: Nec satis mirari possumus, Viros quosdam egregios, & in *Astrologiâ* Principes, tam levi ad ista astruenda Argumento innixos esse: Aiunt enim, quandò illud prodat Experientia ipsa, *Solstitia*, *Æquinoctia*, *Novilunia*, *Plenilunia*, & hujusmodi stellarum *Revolutiones majores*, manifestò & insigniter operari super Corpora Naturalia; necesse esse ut *Positura Stellarum magis exactæ* & *subtiliores*, Effectus quoque magis exquisitos & occultiores producant. Illi verò seponere primò debuerant, *Operationes Solis* per *Calorem manifestum*; & similitèr *Lunæ vim quandam Magneticam*, super Incrementa Æstuum semimenstrua: (Nam Fluxus & Refluxus Maris quotidianus alia Res est:) His verò sepositis, *reliquas Planetarum vires* super Naturalia (quatenùs Experientiâ comprobantur) tenues admodùm, & infirmas, & quasi latitantes reperient, etiàm in *Revolutionibus Majoribus*. Quare contrario prorsùs modo concludere debuerant; nimirùm cùm *Revolutiones illæ Majores* tam parùm

possint;

possint; *Exactas* illas & *Minutas Positurarum Differentias* nihil omninò virium obtinere. Tertiò *Fatalia* illa, quod Hora Nativitatis aut Conceptionis Fortunam Fœtûs regat, Hora Incæptionis Fortunam Incæpti, Hora Quæstionis Fortunam Rei Inquisitæ, atque (ut verbo dicamus) *Doctrinas* de *Nativitatibus*, *Electionibus*, & *Quæstionibus*, & istiusmodi Levitates, maximâ ex Parte, nihil certi aut solidi habere, & Rationibus Physicis planè redargui & evinci, judicamus. Illud igitur magis attinet dicere, quid tandem in *Astrologicis* retineamus, aut probemus? Atque in ijs quæ probamus, quid *desideremus*? Nam hujus postremæ Rei gratiâ (nempe ejus quod *desideratur*) sermonem hunc instituimus, cùm aliàs Censuris (ut sæpè diximus) non vacemus. Atque inter recepta certè, *Doctrinam de Revolutionibus*, plus Sanitatis quam reliqua habere censemus. Verùm id optimum factu foret, si *Regulas* quasdam præscribamus, ad quarum Trutinam & Normam, *Astrologica* examinentur; ut utilia retineantur, rejiciantur inania. Prima ea sit, de quâ jam antè monuimus *Revolutiones Majores retineantur, valeant Minores Horoscoporum & domorum.* Illæ instar Tormentorum grandium ictus suo à longinquo jacere queant, hæ tanquam Arcus Minores Spatia evadere & vires deferre non possunt. Secunda est; *Operatio Cœlestium in Corpora omnigena non valet, sed tantùm in teneriora,* qualia sunt Humores, Aer, & Spiritus: Atque hic tamen excipimus Operationes Caloris, Solis & Cœlestium, qui & ad Metalla, & ad plurima Subterranea proculdubiò penetrat. Tertia est; *Omnis Operatio Cœlestium, potiùs ad Massas Rerum extenditur, quam ad Individua:* Obliquè tamen pervenit etiàm ad Individua nonnulla: Illa scilicet, quæ ex Individuis ejusdem Speciei sunt maximè Passibilia, & tanquam Cera mollior; veluti cùm Constitutio Aeris pestilens, Corpora minùs resistentia occupat; magis resistentia præterit. Quarta est præcedenti non dissimilis; *Omnis Operatio Cœlestium, non in Puncta Temporum, aut Angustias minutas; sed in Spatia Majora defluit & dominantur:* Itaque Prædictiones de Temperaturis Anni, veræ esse possint; de Diebus singulis, pro vanis meritò habentur. Postrema est; (quæ etiàm prudentioribus Astrologis semper placuit) quod *Nulla insit Astris Fatalis Necessitas*; sed quod inclinent ea potiùs quam cogant. Addimus & illud, (in quo in Partes *Astrologiæ*, si fuerit emendata, non obscurè venire videbimur) nimirùm quod nobis pro certo constet, Cœlestia in se habere alios quosdam Influxus, præter *Calorem* & *Lumen.* Qui tamen ipsi, secundùm Regulas illas, quas jam posuimus, & non alitèr, valent. Verùm illi in intimâ *Physicâ* latent, & longiorem Dissertationem postulant. Visum est igitur nobis (his quæ diximus ritè perpensis) inter *Desiderata* reponere *Astrologiam* his Principiis nostris consentaneam; Atque sicut *Astronomiam*, quæ Physicis Rationibus nitatur, *Astronomiam Vivam* nominavimus; ita & *Astrologiam*, quæ per easdem regitur, *Astrologiam Sanam* appellare placet. Circa quam rectè conficiendam, licet ea quæ diximus non parùm profutura sint; pauca tamen addemus, more nostro, quæ liquidò proponent, & ex quibus sit *coagmentanda*; & ad quæ *adhibenda.* Primò in *Astrologiam Sanam* recipiatur *Doctrina* de *Commixionibus Radiorum,* Con-

Conjunctionibus scilicet & Oppositionibus, & reliquis *Syzygiis*, sive Aspectibus Planetarum inter se: *Planetarum* autem, per *Signa Zodiaci Pertransitum*, & *Locationem* sub *iisdem Signis*, etiàm huic Parti, de Commixtionibus Radiorum, assignamus: Locatio enim Planetæ sub Signo, est Conjunctio quædam ejusdem cum Stellis Signi: Quinetiàm sicut Conjunctiones, ita & *Oppositiones*, & reliquæ *Syzygiæ Planetarum* erga *stellas Signorum* notandæ sunt, quod adhùc plenè factum non est. At Commixtiones Radiorum Stellarum Fixarum ad invicem, utiles quidem sunt ad Contemplationem de Fabricâ Mundi, & Regionum subjacentium Naturâ; ad Prædictiones minimè, quia semper eodem modo se habent. Secundò recipiantur *Accessiones* singulorum Planetarum propiùs *ad Perpendiculum*, aut *Recessiones* ab ipso, secundùm Regionum Climata: Habent enim Planetæ singuli, non minùs quam Sol, suas Æstates, suas Hyemes; in quibus fortiùs aut infirmiùs Radios jaciant, propter rationem Perpendiculi. Etenìm nobis dubium non est, quin Luna posita in Leone, fortiùs operetur super Corpora Naturalia, apud nos, quam posita in Piscibus: Non quod Luna sub Leone ad Cor respiciat, sub Piscibus ad Pedes (sicut fabulantur;) sed propter Elevationem versus Perpendiculum, & Approximationem ad Stellas majores, eâdem prorsùs ratione quâ & Sol. Tertiò recipiantur *Apogæa* & *Perigæa Planetarum*, cum debitâ disquisitione, ad quæ pertineat *Planetæ Vigor* in seipso, ad quæ *Vicinitas* ad nos. Planeta enim in Apogæo, sive Exaltatione suâ, magis alacer est; in Perigæo autem, sive Casu suo, magis communicat. Quartò recipiantur (ut summatìm dicamus) omnia reliqua *Accidentia Motùs Planetarum*; quales singulorum in Itinere suo *Accelerationes*, *Retardationes*, *Progressus*, *Stationes*, *Retrogradationes*; quales *Distantiæ à Sole*, *Combustiones*, *Augmenta* & *Diminutiones Luminis*, *Ecclipses*, & si quæ sint alia? Etenìm faciunt hæc omnia, ut Planetarum Radii, vel fortiùs, vel debiliùs, diversis denique modis & virtutibus, operentur. Atque quatuor ista ad *Radiationes Stellarum* spectant. Quinto recipiantur, quæ Naturas Stellarum, sive Erraticarum, sive Fixarum, in propriâ suâ Essentiâ, & Activitate, reserare & detegere ullo modo queant; Qualis *Magnitudo*; Qualis *Color* & *Aspectus*; Qualis *Scintillatio* & Vibratio Luminis; Qualis *Situs versus Polos* aut *Æquinoctium*; Quales *Asterismi*; Quæ aliis *Stellis magis immixtæ*, quæ magis *solitariæ*; Quæ *superiores*, quæ *inferiores*; Quæ ex Fixis intra *vias Solis* & *Planetarum* (*Zodiacum* scilicet,) quæ *extra*; Quis ex Planetis *velocior*, quis *tardior*; Quis *moveatur in Eccliptica*, quis *pervagetur in Latitudine*; Quis possit esse *retrogradus*, quis *minimè*; Quis *patiatur omnimodam distantiam à Sole*, quis *alligetur*; Quis moveatur *celeriùs in Apogæo*, quis in *Perigæo*; Denique *Anomalia Martis*, *Expatiatio Veneris*, & *Labores* sive *Passiones* admirandæ, quæ non semel & in *Sole*, & in *Venere* deprehensæ sunt, & si quæ sint alia? Postremò recipiantur etiàm ex traditione, *Naturæ* & *Inclinationes Planetarum* particulares; atque etiàm *Stellarum Fixarum*; quæ, quandoquidèm magno consensu tradantur, non leviter (præterquàm ubi cum *Physicis Rationibus* planè discordant) rejiciendæ sunt. Atque ex talibus Observationibus coagmentatur *Astrologia sana*; & secundum eas tantùm, Sche-

Schemata Cœli & componere & interpretari, oportet.

Adhibetur autem *Astrologia sana*; Ad *Prædictiones* fidentiùs, ad *Electiones* cautiùs, ad utraque autē intra Terminos debitos. *Prædictiones* fieri possint, de *Cometis* futuris, qui (ut nostra fert Conjectura) prænunciari possunt; & de omni genere *Meteororum*, de *Diluviis*, *Siccitatibus*, *Ardoribus*, *Conglaciationibus*, *Terræ Motibus*, *Irruptionibus Aquarum*, *Eruptionibus Ignium*, *Ventis* & *Pluviis majoribus*, *Anni variis tempestatibus*, *Pestilentiis*, *Morbis grassantibus*, *Vbertate* & *Caritate Frugum*, *Bellis*, *Seditionibus*, *Sectis*, *Transmigrationibus Populorum*, denique de omnibus Rerum vel Naturalium vel Civilium *Motibus*, aut *Innovationibus majoribus*: Ad magis autem *Specialia*, & fortè *Singularia*, *Prædictiones* istæ (licet minore certitudine) deduci possint, si repertis primò hujusmodi Temporum Inclinationibus generalibus, acri judicio vel Physico vel Politico applicentur illis Speciebus aut Individuis, quæ hujusmodi Accidentibus maximè sint obnoxia; veluti si quis ex præcognitione Tempestatum Anni, eas reperiet (exempli gratiâ) magis Oleis quam Vitibus, magis Phthisicis quam Hepaticis, magis Incolis Collium quam Vallium, magis Monachis quam Aulicis (propter Victûs rationem diversam) propitias aut perniciosas. Aut si quis ex Cognitione Influxûs, quem Cœlestia habent super Spiritus humanos, reperiat eum talem esse, ut magis Populis quàm Regibus, magis Viris Doctis & Curiosis, quam Animosis & Militaribus, magis Voluptariis, quam Negotiosis aut Politicis, faveat aut adversetur. Hujusmodi autem innumera sunt, sed (quemadmodùm diximus) non tantùm Cognitionem illam generalem, quæ sumitur ex Astris (quæ sunt Agentia) verùm etiàm particularem Subjectorum (quæ sunt Passiva) requirunt. Neque *Electiones* prorsùs reijciendæ sunt; sed parciùs illis quam *Prædictionibus* fidendum. Videmus enim in Plantationibus, & Seminationibus, & Insitionibus, Ætatum Lunæ Observationes, non esse res omninò frivolas. Sunt & multa ejus generis. Verùm & *Electiones* istæ, etiàm magis quam *Prædictiones*, per nostras Regulas cohibendæ sunt. Atque illud semper attendendum; valere *Electiones*, in illis tantùm casibus, ubi & Virtus Cœlestium talis sit, quæ non subitò transeat; & Actio Inferiorum similitèr talis, quæ non statìm absolvatur; quemadmodùm fit in illis Exemplis quæ memoravimus: Nam nec Incrementa Lunæ subitò transiguntur, nec Incrementa Plantarum. Punctualitas verò temporis omninò repudianda. Inveniuntur autem & talia complura (quod quis minùs putet) in *Electionibus circa Civilia*. Quod si quis nos compellat eo nomine, quod ex quibus ista *Astrologia* emendata *elici* possit; & rursùs ad quæ utilitèr *adhiberi*, aliquid monstravimus; quis verò sit eliciendi Modus, neutiquàm docuimus; ille minùs æquus fuerit, cùm Artem ipsam (cujus Debitores non sumus) à nobis exigat. Hoc tamen circa illud ipsum, quod petit, monebimus; Quatuor tantùm esse Modus, quibus ad hanc Scientiam Via sternatur. Primò per *Experimenta Futura*; Dein per *Experimenta præterita*; Rursùs per *Traditiones*; ultimò per *Rationes Physicas*. Atque quod ad *Experimenta Futura*, quid attinet dicere? cùm illa Seculis compluribus ad eorum Copiam comparandam indigeant, ut de iisdem Cogitationem suscipere frustrà fuerit? Quod verò ad *Experi-*

menta Præterita; Ea certè in Manu Hominum sunt; licet Res sit laboriosa, & multi otii. Possint enim *Astrologi* (si sibi non desint) omnes *Casus Majores*, (veluti Inundationes, Pestilentias, Prælia, Seditiones, Mortes Regum (si placet,) & similia) ex Historiæ fide depromere; & Situm Cœlestium, non secundum Thematum subtilitatem, sed juxta Regulas eas Revolutionū, quæ à nobis adumbratæ sunt, qualis fuerit sub iisdem temporibus, intueri; ut ubi manifestus fuerit Eventuum Consensus & Conspiratio, ibi *Prædictionis* Norma probabilis constituatur. Quatenùs ad *Traditiones*; Eas ita ventilare oportet, ut quæ cum *Rationibus Physicis* manifestò pugnent, è medio tollantur; quæ verò cum iis benè consentiant, etiàm Auctoritate suâ valeant. Quantum denique ad *Physicas Rationes*, Illæ maximè huic Inquisitioni accommodatæ sunt, quæ de Catholicis Materiæ Appetitibus, & Passionibus; & de Motibus Corporū simplicibus & genuinis inquirunt. His enim Alis ad Cœlestia ista Materiata ascenditur tutissimè. Atque de *Astrologiâ sanâ* hactenùs.

Insaniæ autem *Astrologicæ*, (præter ea quæ à principio notavimus Commenta) alia quædam Portio superest non prætermittenda; quæ tamen ab *Astrologia* secludi solet, & in *Magiam*, quam vocant, *Cœlestem* transferri. Ea nacta est mirum Cōmentum Ingenii humani, nimirùm, ut *Benevolus aliquis Situs Astrorum*, in *Sigillis* aut *Signaculis* (puta Metalli, aut Gemmæ alicujus ad Intentionem propriæ) excipiatur, quæ Horæ ejus Fœlicitatem aliàs prætervolaturam detineant, & quasi volatilem figant. Quemadmodùm graviter ille conqueritur, de tam Nobili apud Antiquos Arte, jampridèm amissâ.

Annulus infuso non vivit mirus Olympo,
Non magis ingentes humili sub lumine Phœbos
Fert Gemma, aut celso divulsas cardine Lunas.

Certè Reliquias Sanctorum, earumque Virtutes, recepit Ecclesia Romana (neque enim in Divinis & Immateriatis Fluxus temporis obest) verùm ut condantur Reliquiæ Cœli, quò Hora, quæ recessit, & tanquam mortua est, reviviscat & continuetur, mera est Superstitio. Missa igitur hæc faciamus, nisi fortè Musæ Aniculæ jam factæ sint.

Physicam Abstractam in duas Partes rectissimè dividi posse statuimus; *Doctrinam* de *Schematismis Materiæ*, & *Doctrinam de Appetitibus & Motibus*. Utrosque cursim enumerabimus, unde veræ *Physicæ de Abstractis* Adumbratio quædam deduci possit. *Schematismi Materiæ* sunt, *Densum*, *Rarum*; *Grave*, *Leve*; *Calidum*, *Frigidum*; *Tangibile*, *Pneumaticum*; *Volatile*, *Fixum*; *Determinatum*, *Fluidum*; *Humidum*, *Siccum*; *Pingue*, *Crudum*; *Durum*, *Molle*; *Fragile*, *Tensile*; *Porosum*, *Unitum*; *Spirituosum*, *Iejunum*; *Simplex*, *Compositum*; *Absolutum*, *imperfectè Mistum*; *Fibrosum atque venosum*, *simplicis positura sive æquum*; *Similare*, *Dissimilare*; *Specificatum*, *non Specificatum*; *Organicum*, *Inorganicum*; *Animatum*, *Inanimatum*; neque ultrà rem extendimus. *Sensibile* enim & *Insensibile*, *Rationale* & *Irrationale*, ad *Doctrinam de Homine* rejicimus. *Appetituum* verò & *Motuum* duo genera sunt: Sunt enim vel *Motus Simplices*, in quibus Radix omnium Naturalium Actionum continetur, pro ratione tamen *Schematismorum Materiæ*; vel *Motus Compositi* sive Producti; à quibus ultimis recepta *Philosophia*, (quæ parùm de Corpore Naturæ stringit)

ſtringit) auſpicatur. Debent autem haberi hujuſmodi *Motus Compoſiti*, (quales ſunt *Generatio*, Corruptio, & reliqui) pro Penſis quibuſdam, aut *Summis Motuum Simplicium*, potiùs quam pro Motibus Pr mitivis. *Motus ſimplices* ſunt, *Motus Antitypiæ*, quem vulgò Motum, ne fiat Penetratio Dimenſionum, vocant; *Motus Nexûs*, quem Motum ex Fugâ Vacui appellant; *Motus Libertatis*, ne detur Compreſſio aut Extenſio Præternaturalis; *Motus in Sphæram novam*, ſive ad Rarefactionem & Condenſationem; *Motus Nexûs ſecundi*, ſivè ne detur ſolutio Continuatis; *Motus Congregationis Majoris*, ſive ad Maſſas Connaturalium ſuorum, qui vulgò dicitur Motus Naturalis; *Motus Congregationis Minoris*, qui vulgò dicitur Sympathiæ & Antipathiæ; *Motus Diſponens*, ſive ut Partes benè collocentur in Toto; *Motus Aſſimilationis* ſive Multiplicationis Naturæ ſuæ ſuper aliud; *Motus Excitationis*, ubi Agens nobilius Motum in alio latentem & ſopitum excitat; *Motus Sigilli* ſive *Impreſſionis*, Operatio ſcilicet abſque communicatione Subſtantiæ; *Motus Regius*, ſive Cohibitio reliquorum Motuum à Motu prædominante; *Motus abſque termino*, ſive Rotatio ſpontanea; *Motus Trepidationis*, ſive Syſtoles & Diaſtoles, Corporum ſcilicet, quæ locantur inter Cõmoda & Incommoda; Poſtremò *Decubitus*, ſive *Exhorentia Motûs*, quæ etiam plurimarum Rerũ eſt Cauſſativa. Hujuſmodi ſunt *Motus Simplices*, qui ex penetralibus Naturæ verè prodeunt; quique Complicati, Continuati, Alternati, Frænati, Repetiti, & multis modis aggregati, *Motus* illos *Compoſitos*, ſive *Summas Motuum*, que receptæ ſunt, aut illis ſimiles conſtituunt. *Summæ Motuum*, ſunt decantati illi Motus, *Generatio*, *Corruptio*; *Augmentatio*, *Diminutio*; *Alteratio*, & *Latio*; Etiàm *Mixtio*, *Separatio*; *verſo*. Superſunt tantùm tanquàm *Appendices Phyſicæ*, *Menſuræ Motuum*; Quid poſſit *Quantum*, ſive *Doſis Naturæ?* Quid poſſit *Diſtantia*, id quod Orbis Virtutis ſive Activitatis non malè vocatur? Quid poſſint *Incitatio* & *Tarditas?* Quid brevis aut longa *Mora?* Quid *Vis* aut *Hebitudo rei?* Quid *Stimulus Periſtaſeos?* Atquæ hæ ſunt *Phyſicæ veræ de Abſtractis* Partes genuinæ. Etenim, in *Schematiſmis Materiæ*, in *Motibus Simplicibus*, in *Summis* ſive *Aggregationibus Motuum*, & in *Menſuris Motuum*, *Phyſica* de *Abſtractis* abſolvitur. Nam *Motum voluntarium in Animalibus*; *Motum qui fit in Actionibus Senſuum*; *Motũ phantaſiæ*, *Appetitûs* & *Voluntatis*; *Motum Mentis*, *Decreti*, & *Intellectualium*; ad proprias *Doctrinas* amandamus. Illud tamen iteratò monemus, Vniverſa hæc quæ diximus, in *Phyſicâ* non vlteriùs tractari, quam ut inquirantur *Materia* & *Efficiens* ipſorum: Retractantur enim in *Metaphyſicâ*, quoad *Formas* & *Fines*.

Phyſicæ ſubjungemus *Appendices* inſignes duas, quæ non tam ad Materiam, quam ad Modum Inquiſitionis ſpectãt; *Problemata Naturalia*, & *Placita Antiquorum Philoſophorũ*. Prior *Naturæ multiplicis* ſive *Sparſæ Appendix* eſt; Secunda *Naturæ vnitæ* ſive *Summarum*: Utraque ad ſolertem *Dubitationem* pertinet, quæ *Scientiæ* Pars eſt non contemnenda: Nam *Problemata Particulares Dubitationes* complectuntur; *Placita generales*; circa *Principia* & *Fabricam*. *Problematum* Exemplum nobile eſt in Libris Ariſtotelis: Quod genus Operis meruit certè, non ſolùm ut Poſterorum laudibus celebraretur, verùm etiam ut eorum Laboribus continuaretur; cùm *Dubitationes* indies oriantur nouæ. Attamen in hâc

re

re adhibenda est Cautio, magni utique momenti. *Dubiorum Commemoratio* & Propositio duplicem in se habet fructum; Unum quod *Philosophiam* muniat contra Errores; quando id quod non planè liquet, non judicatur, aut asseritur, (ne Error Errorem gigneret) sed suspenditur de eo judicium, & non fit positivum: Alterum, quod *Dubitationes*, in codicillos relatæ, totidem Spongiæ sunt, quæ Incrementa Scientiæ perpetuò ad se sugant, & alliciant; unde fit ut illa, quæ, nisi præcessissent, *Dubitationes*, levitèr, & sicco pede transmissa fuissent, *Dubitationum* admonitu attentè & studiosè observentur. Verùm hæ duæ Utilitates vix unum compensant Incommodum, quod nisi sedulò prohibeatur, se ingeret; Nimirùm quod *Dubitatio*, si semel admittatur tanquam justa, & fiat quasi Authentica, statìm Defensores in utramque partem suscitabit, qui etiam posteris eandem Licentiam *Dubitandi* transmittant; adeò ut Homines Ingenia sua intendant & applicent ad hoc, ut alatur potiùs *Dubitatio*, quam terminetur aut solvatur. Cujus quidem Rei Exempla, & in Jurisperitis, & in Academicis, ubique occurrunt; quibus moris est, ut *Dubitationem* semel admissam, perpetuam esse velint, nec minùs *Dubitandi*, quam *Asserendi* Aucthoramenta amplectantur: Cùm tamen ille demùm sit Ingenii Usus legitimus, qui ex Dubiis Certa faciat, non qui Certa in Dubium vocet. Quare *Kalendarium Dubitationum*, sive *Problematum* in Naturâ, & *desiderari* assero, & suscipi probo; Modò curæ sit, ut auctâ *Scientiâ* indies (quod fiet proculdubiò si nos audiant Homines) quæ clarè discussæ sint *Dubitationes*, ex Albo deleantur. Huic *Kalendario* aliud addi cuperem, non minùs utile; Cùm enim in omni Inquisitione inveniantur hæc tria, *perspicuè Vera*, *Dubia*, *perspicuè Falsa*; utilissimum foret *Kalendario Dubiorum*, *Kalendarium Falsitatum*, & Errorum popularium, vel in Historiâ Naturali, vel in Dogmatibus grassantium, adjungere; ne illæ ampliùs Scientiis molestæ sint.

Quod ad *Placita Antiquorum Philosophorum*, qualia fuerunt *Pythagoræ*, *Philolai*, *Xenophanis*, *Anaxagoræ*, *Parmenidis*, *Leucippi*, *Democriti*, aliorum; (quæ Homines contemptim percurrere solent;) non ab re fuerit paulò modestiùs in ea Oculos conjicere. Etsi enim Aristoteles, more Ottomanorum, regnare se haud tutò posse putaret, nisi Fratres suos omnes contrucidasset; tamen iis, qui non Regnum aut Magisterium, sed Veritatis inquisitionem atque illustrationem sibi proponunt, non potest non videri Res utilis, diversas Diversorum, circa Rerum naturas, Opiniones, sub uno aspectu intueri. Neque tamen subest spes quòd Veritas aliqua purior, ex illis, aut similibus Theoriis, speranda ullo modo sit. Quemadmodùm enim eadem Phœnomena, iidem Calculi, & Ptolomæi principiis Astronomicis, & Copernici competunt: ita Eperientia ista vulgaris, quâ utimur, atque obvia Rerum Facies, pluribus diversis Theoriis se applicare potest, Ubi ad rectam Veritatis Indagationem longè aliâ Severitate opus fuerit. Elegantèr enim Aristoteles; *Infantes primo balbutientes, quasuis Mulieres appellare Matres; post autem propriam Matrem discernere*: sic certè puerilis Experientia, omnem *Philosophiam* appellabit Matrem; Adulta verò Matrem veram internoscet. Intereà

juvabit *Philosophias* discrepantes, veluti diversas *Naturæ Glossas*, quarum una fortasse uno loco, alia alio est emendatior;) perlegere. Optarim igitur ex Vitis Antiquorum Philosophorum, ex Fasciculo Plutarchi de Placitis eorum, ex Citationibus Platonis, ex Confutationibus Aristotelis, ex sparsâ Mentione, quæ habetur in aliis libris, tam Ecclesiasticis quam Ethnicis, (Lactantio, Philone, Philostrato, & reliquis) Opus confici, cum diligentiâ & judicio, de *Antiquis Philosophiis*. Tale enim Opus nondùm extare video. Attamen hic moneo, ut hoc fiat distinctè; ita ut singulæ *Philosophiæ* seorsùm componantur, & continuentur; non per Titulos & Fasciculos (quod Plutarchus fecit) excipiantur. Quævis enim *Philosophia* integra seipsam sustentat; atque Dogmata ejus, sibi mutuò, & Lumen & Robur, adjiciunt: quod si distrahantur, peregrinum quiddam & durum sonant. Certè quando apud Tacitum lego, Facta Neronis aut Claudii, Circumstantiis Temporum, Personarum, & Occasionum vestita; nil video quod à probabilitate prorsùs abhorreat: cùm verò eadem lego in Suetonio Tranquillo, per Capita, & Communes locos, minimèque in Serie Temporis repræsentata, Portenta quædam videntur, & planè incredibilia. Neque absimilis est ratio *Philosophiæ*, quando proponitur integra, & quando in Frusta concisa & dissecta. Neque verò, ex hoc *Placitorum Philosophiæ Kalendario*, nuperas Theorias & Dogmata excludo; Sicut illam *Theophrasti Paracelsi*, eloquentèr, in Corpus quoddam, & Harmoniam Philosophiæ, redactam, à Severino Dano; Aut *Telesii Consentini*, qui Parmenidis Philosophiam instaurans, Arma Peripateticorum in illos ipsos vertit; Aut *Patricii Veneti*, qui Platonicorum Fumos sublimavit; Aut *Gilberti* Popularis nostri, qui Philolai Dogmata reposuit; Aut alterius cujuscunque, si modò dignus sit. Horum verò (quoniam Volumina integra extant) Summæ tantùm inde conficiendæ, & cum cæteris conjungendæ. Atque de *Physicâ* cum *Appendicibus* hæc dicta sint.

Quantùm ad *Metaphysicam*, assignavims jam ei Inquisitionem *Caussarum Formalium* & *Finalium*; Quæ assignatio, quatenus ad *Formas*, in cassum facta videatur. Invaluit siquidem Opinio atque inveteravit, *Rerum formas essentiales*, seu *Veras differentias*, nullâ humanâ inveniri diligentiâ posse. Quæ Opinio interìm nobis elargitur, atque concedit, *Inventionem Formarum* ex omnibus Scientiæ Partibus dignissimam esse, quæ investigetur, si modò fieri possit ut reperiantur. Ad Inventionis Possibilitatem verò quod attinet, sunt certè ignavi Regionum Exploratores, qui ubi nil nisi cœlum & Pontum vident, Terras ultrà esse prorsùs negant. At manifestum est, Platonem Virum sublimis Ingenii, (quique veluti ex rupe excelsâ omnia circumspiciebat) in suâ de Idæis Doctrinâ; *Formas esse verum Scientiæ objectum*, vidisse; utcunq; Sententiæ hujus verissimæ, fructum amiserit, *Formas* penitùs à Materiâ Abstractas, non in Materiâ determinatas contemplando & prensando: Unde factum est, ut ad Speculationes Theologicas diverteret, quod omnem Naturalem suam Philosophiam infecit & polluit. Quod si diligentèr, seriò, & sincerè, ad Actionem & usum oculos convertamus; non difficile erit disquirere, & notitiam assequi, quæ sint illæ

Formæ

Formæ, quarum Cognitio res humanas miris modis locupletare, & beare possit. Substantiarum enim *Formas* (uno *Homine* excepto, de quo Scriptura, *Formavit hominem de limo terræ, & spiravit in faciem ejus spiraculum vitæ*; non ut de cæteris Speciebus, *Producant Aquæ, producat Terra*) Species inquam creaturarum (prout nunc per compositionem & transplantationem inveniuntur multiplicatæ) ita perplexæ sunt & complicatæ, ut aut omninò de iis inquirere frustrà sit; aut Inquisitio earum, qualis esse potest, seponi ad tempus; & postquàm *Formæ* simplicioris Naturæ ritè exploratæ sint, & inventæ, tum demùm institui debeat. Quemadmodùm enim nec facile esset, nec ullo modo utile; *Formam* Soni investigare ejus, qui verbum aliquod constituat; cùm Verba, compositione & transpositione Literarum, sint infinita: at Soni, qui Literam aliquam simplicem exprimat, *Formam* inquirere (quali scilicet collisione, quali Instrumentorum vocis applicatione, constituatur) comprehensibile est, imò facile: (Quæ tamen Formæ Literarum cognitæ ad *Formas* Verborum illicò nos deducent:) Eâdem prorsùs ratione *Formam* inquirendo, *Leonis, Quercûs, Auri*; imò etiàm *Aquæ*, aut *Aeris*, Operam quis luserit: *Formam* verò inquirere *Densi, Rari*; *Calidi, Frigidi*; *Gravis, Levis*; *Tangibilis, Pneumatici*; *Volatilis, Fixi*; & similium, tam *Schematismorum*, quam *Motuum*, quos in *Physicâ* tractandâ, magnâ ex parte, enumeravimus (& *Formas primæ Classis* appellare consuevimus) quique (veluti Literæ Alphabeti) numero hand ita multi sunt, & tamen *Essentias* & *Formas* omnium substantiarum conficiunt & sustinent; hoc est, inquam, illud ipsum, quod conamur; quódque eam partem *Metaphysicæ*, dè quâ nunc inquirimus, constituit & diffinit. Neque hæc officiunt, quò minùs *Physica* easdem Naturas consideret quoque (ut dictum est) sed tantùm quoad *Caussas Fluxas*. Exempli gratiâ, si de *Causâ* inquiratur *Albedinis* in Nive, vel Spumâ; rectè redditur, quod sit subtilis Intermixtio Aëris cum Aquâ. Hæc autem, longè abest, ut sit *Forma Albedinis*, cùm Aër etiam Pulveri Vitri aut Crystalli intermixtus, *Albedinem* similitèr procreet, non minùs quam si admisceatur Aquæ; verùm *Caussa Efficiens* illa tantùm est, quæ nihil aliud quàm Vehiculum est *Formæ*. At in *Metaphysicâ*, si fiat Inquisitio, hujusmodi quidpiam reperies; Corpora duo Diaphana intermixta, Portionibus eorum Opticis, simplici ordine sive æqualitèr collocatis, constituere Albedinem. Hanc *Metaphysicæ* partem *desiderari* reperio. Nec mirum; quia illo inquirendi modo, qui huc usque in usum venit, nunquàm in Seculum comparebunt *Rerum Formæ*. Radix autem mali hujus, ut & omnium, ea est; Quod Homines & properè nimis, & nimis longè, ab Experientiâ & Rebus Particularibus, Cogitationes suas divellere & abstrahere consueverunt, & suis Meditationibus & Argumentationibus se totos dedere.

Usus autem hujus *Partis Metaphysicæ*, quam *Desideratis* annumero, duas ob Caussas vel maximè excellit. Prima est, quod Scientiarum omnium Officium sit, & propria virtus, ut Experientiæ Ambages, & Itinera longa (quantum Veritatis ratio permittit) abbrevient; ac proinde remedium veteri querimoniæ afferant, de *Vitâ brevi*, & *Arte longâ*. Illud verò optimè præstatur, *Axiomata* Scientiarum in magis generalia,

ralia, & quæ omni Materiæ Rerum individuarum competant, colligendo & uniendo. Sunt enim *Scientiæ* instar Pyramidum, quibus *Historia* & *Experientia*, tanquam Basis unica substernuntur; Ac proinde Basis *Naturalis Philosophiæ* est *Historia Naturalis*: Tabulatum primum à Basi est *Physica*; Vertici proximum *Metaphysica*: Ad Conum quod attinet & punctum Verticale (*Opus quod operatur Deus à principio usque ad finem*; *Summariam* nempe *Naturæ legem*) hæsitamus meritò, an Humana possit ad illud Inquisitio pertingere. Cæterùm hæc tria, veræ sunt Scientiarum contabulationes, suntque apud Homines propriâ Scientiâ inflatos, & Theomachos, tanquam tres Moles Giganteæ.

Ter sunt conati impônere Pelio Ossam,
Scilicet atque Ossæ frondosum involvere Olympum.

Apud eos verò, qui seipsos exinanientes, omnia ad Dei gloriam referunt, tanquam trina illa Acclamatio, *Sancte, Sancte, Sancte.* Sanctus enim Deus in Multitudine Operum suorum, Sanctus in Ordine eorum, Sanctus in Unione. Quare, Speculatio illa Parmenidis & Platonis, (quamvis in illis nuda fuerit Speculatio) excelluit tamen; *Omnia per Scalam quandam ad unitatem ascendere.* Atque illa demùm Scientia cæteris est præstantior, quæ Humanum Intellectum minimùm multiplicitate onerat; quam liquet esse *Metaphysicam*, quippe quæ contemplatur præcipuè, *simplices illas rerum Formas*; (quas superiùs *Formas primæ Classis* nominavimus) quandoquidem licet nnmero paucæ, tamen commensurationibus & coordinationibus suis omnem varietatem constituunt. Secunda Res, quæ hanc *Metaphysicæ* partem de *Formis* nobilitat, hæc nimirum est; Quod Potestatem humanam emancipet maximè, & liberet; eámque in amplissimum & apertissimum Operandi Campum educat. Nam Physica per angustos, & impeditos calles, humanam operam dirigit, Naturæ ordinariæ flexuosos tramites imitata; sed *latæ undiq; sunt sapientibus viæ*; *Sapientiæ* nimirùm (quæ à veteribus *Rerum divinarum & humanarum scientia* diffiniebatur) Mediorum Copia & Varietas sempèr suppetit. *Caussæ* enim *Physicæ*, novis Inventis, *in simili materiâ*, lucem & ansam præbent; At qui Formam aliquam novit, novit etiam *Ultimam possibilitatem superinducendi Naturam illam in omnigenam Materiam*; eóque minùs inter operandum restringitur, & alligatur, vel ad *Materiæ Basim*, vel ad *Conditionem Efficientis*. Quod genus Scientiæ eleganter describit etiàm Solomon, etsi sensu magis divino, *Non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum*: Intelligit scilicet *Sapientiæ* vias, nec Angustiis, nec Obicibus obnoxias esse.

Metaphysicæ pars secunda est *Finalium Caussarum* Inquisitio, quam non ut *prætermissam*, sed ut *malè collocatam* notamus. Solent enim inquiri inter *Physica*, non inter *Metaphysica*. Quanquam si Ordinis hoc solùm vitium esset, non mihi fuerit tanti. Ordo enim ad Illustrationem pertinet, neque est ex substantiâ Scientiarum. At hæc Ordinis Inversio, defectum insignem peperit, & maximam Philosophiæ induxit calamitatem. Tractatio enim *Caussarum Finalium* in *Physicis*, Inquisitionem *Caussarum physicarum* expulit & dejecit; effecitque ut Homines in istiusmodi speciosis & umbratilibus *Caussis* acquiescerent, nec In-

quisitionem *Caussarum* Realium, & verè *Physicarum* strenuè urgerent; ingenti Scientiarum detrimento. Etenim reperio hoc factum esse, non solùm à Platone, qui in hoc Littore semper Anchoram figit, verùm etiam ab Aristotele, Galeno, & aliis, qui sæpissimè etiam ad illa vada impingunt. Etenim qui Caussas adduxerit hujusmodi, *Palpebras cum pilis, pro sepi & vallo esse, ad munimentum oculorum*; Aut *Corii in Animalibus firmitudinem esse ad propellendos calores & frigora*; Aut *ossa pro columnis & trabibus a Naturâ induci, quibus fabrica corporis innitatur*; Aut *Folia arborum emitti, quo fructus minùs patiantur à Sole & Vento*; Aut *Nubes in sublimi fieri*, ut *terram imbribus irrigent*; Aut *Terram densari & solidari, ut statio & mansio sit Animalium*; & alia similia; is in *Metaphysicis* non malè ista allegârit; in *Physicis* autem nequaquàm. Imò, quod cœpimus dicere, hujusmodi Sermonum discursus (instar Remorarum (uti fingunt) navibus adhærentium) *Scientiarum* quasi velificationem & progressum retardârunt, ne Cursum suum tenerent, & ulteriùs progrederentur; & jampridèm effecerunt, ut *Physicarum Caussarum* Inquisitio, neglecta deficeret, ac silentio præteriretur. Quapropter *Philosophia Naturalis* Democriti, & aliorum, qui Deum & Mentem à fabricâ Rerum amoverunt; & Structuram Universi infinitis Naturæ Prælusionibus & Tentamentis, (quas uno nomine *Fatum* aut *Fortunam* vocabant) attribuerant; & Rerum particularium *Caussas* Materiæ necessitati, sine intermixtione *Caussarum Finalium*, assignârunt; nobis videtur, (quantum ex Fragmentis & Reliquiis Philosophiæ eorum, conjicere licet) quatenùs ad *Caussas Physicas*, multò solidior fuisse, & altiùs in Naturam penetrasse, quam illa Aristotelis, & Platonis: Hanc unicam ob Caussam, quod illi in *Causis Finalibus* nunquàm operam triverunt; hi autem eas perpetuò inculcârunt. Atque magis in hâc parte accusandus Aristoteles quàm Plato, quandoquidem Fontem *Caussarum Finalium*, *Deum* scilicet, omiserit, & *Naturam* pro *Deo* substituerit; *Caussasque* ipsas *Finales* potiùs ut Logicæ Amator, quam Theologiæ, amplexus sit. Neque hæc eò dicimus, quod *Caussæ* illæ *Finales* veræ non sint, & Inquisitione admodùm dignæ, in Speculationibus *Metaphysicæ*; sed quia dum in *Physicarum Caussarum* possessiones excurrunt, & irruunt, miserè eam Provinciam depopulantur, & vastant. Alioquìn, si modò intra terminos suos cōerceantur; magnoperè hallucinantur, quicunque eas *Physicis Causis* adversari aut repugnare putent. Nam Caussa reddita, quod *Palpebrarum pili oculos muniant*, nequicquàm sanè repugnat alteri illi, *quod pilositas soleat contingere humiditatum orificiis*.

Muscosi fontes, &c.

Neque Caussa reddita, quod *Coriorum in Animalibus firmitudo pertinet ad cœli injurias propulsandas*, adversatur illi alteri, *quod illa firmitudo sit ob contractionem pororum, in extimis corporum, per frigus, & deprædationem Aeris*: & sic de reliquis: Conspirantibus optimè utrisque Caussis; nisi quod altera Intentionem, altera simplicem Consecutionem denotet. Neque verò ista res in dubium vocat providentiam Divinam, aut ei quicquam derogat; sed potiùs eandem miris modis confirmat, &

 evehit,

evehit. Nam ficut in Rebus Civilibus, Prudentia Politica fuerit multò altior, & mirabilior, fi quis operâ aliorum, ad fuos fines & defideria, abuti poffit, quibus tamen nihil confilii fui impertit; (ut interìm ea agant, quæ ipfe velit, neutiquàm verò fe hoc facere intelligant;) quam fi Confilia fua cum Adminiftris Voluntatis fuæ communicaret: Sic Dei Sapientia effulget mirabiliùs, cùm Natura aliud agit, Providentia aliud elicit; quàm fi fingulis Schematibus, & Motibus naturalibus, Providentiæ Characteres effent impreffi. Scilicet Ariftoteli, poftquàm Naturam *Finalibus Caufsis* impregnaffet; *Naturamque nihil fruftra facere*; *fuique voti femper effe compotem*, (*fi impedimenta abeffent*;) & hujufmodi multa eò fpectantia pofuiffet; ampliùs Deo non fuit opus: At Democritus & Epicurus, cùm Atomos fuos prædicabant, eòufque à fubtilioribus nonnullis tolerabantur; verùm cùm ex eorum fortuito concurfu, Fabricam ipfam Rerum, abfque Mente coaluiffe afferent; ab omnibus rifu excepti funt. Adeò ut tantum abfit, vt *Cauffæ Phyficæ* Homines à Deo & Providentiâ abducant, ut contrà potiùs Philofophi illi, qui in iifdem eruendis occupati fuerunt, nullum exitum Rei reperiant, nifi poftremò ad Deum & Providentiam confugiant. Atque hæc de *Metaphyficâ* dicta fint, cujus partem de *Caufsis Finalibus*, in Libris & *Phyficis*, & *Metaphyficis* tractatam non negaverim; in his rectè, in illis perperàm propter Incommodum inde fecutum.

CAPUT V.

Partitio Operativæ Doctrinæ *de* Natura, *in* Mechanicam, *&* Magiam: *Quæ refpondent Partibus* Speculativæ; Phyficæ Mechanica, Metaphyficæ Magia: *& Expurgatio Vocabuli* Magiæ. Appendices *duæ* Operativæ; Inventarium Opum Humanarum, *&* Catalogus Polychreftorum.

Perativam de *Naturâ* fimilitèr in duas Partes dividemus, idque ex neceffitate quâdam. Subjicitur enim hæc divifio, Divifioni priori *Doctrinæ Speculativæ*. *Phyfica* fiquidem, & Inquifitio *Cauffarum Efficientium*, & *Materialium*, producit *Mechanicam*; At *Metaphyfica*, & Inquifitio *Formarum*, producit *Magiam*: Nam *Cauffarum Finalium* Inquifitio fterilis eft, & tanquam Virgo Deo confecrata, nihil parit. Neque nos fugit, effe & *Mechanicam* fæpiùs merè Empyricam, & Operariam, quæ à *Phyficâ* non pendeat; Verùm hanc in *Hiftoriam Naturalem* conjecimus; à *Philofophiâ Naturali* fegregamus. Loquimur tantùm de eâ *Mechanicâ*, quæ cum *Caufsis Phyficis* conjuncta eft. Veruntamèn intervenit quædam *Mechanica*, quæ nec prorsùs Operaria eft, neque tamen Philofophiam propriè attingit. Operum enim inventa omnia, quæ in Hominum notitiam venerunt; Aut Cafu occurrerunt, & deinceps

deinceps per Manus tradita sunt; Aut de industriâ quæsita: Quæ autem intentionalitèr inventa sunt; Illa aut per Caussarum, & Axiomatum lucem eruta sunt; Aut per Extensionem quandam, vel translationem, vel compositionem Inventorum priorum deprehensa; quæ magis Ingeniosa quædam res est, & sagax, quam Philosophica. Hanc verò Partem, quam neutiquàm contemnimus, non multò post, cùm de *Experientiâ Literatâ* inter *Logica* tractabimus, cursim perstringemus. Enimverò *Mechanicam*, de quâ nunc agimus, tractavit Aristoteles promiscuè; Hero in Spiritualibus; etiàm Georgius Agricola, Scriptor recens, diligentèr admodùm in Mineralibus; Aliique quamplurimi in subjectis particularibus; adeò ut non habeam quod dicam de *Omissis* in hâc parte; nisi quod *Mechanica* promiscua, secundum Exemplum Aristotelis, diligentiùs debuissent continuari, per labores Recentiorum; præsertìm cum delectu eorum Mechanicorum, quorum aut Caussæ magis obscuræ, aut Effectus magis nobiles. Verùm qui in hisce insistunt, quasi Oras tantùm maritimas perreptant,

—— *Premendo littus iniquum.*

Meo siquidem judicio, vix possit aliquid in Naturâ radicitùs verti, aut innovari, vel per Casus aliquos fortuitos, vel per Tentamenta Experimentorum, vel ex luce Caussarum Physicarum; sed solummodò per *Inventionem Formarum*. Si igitur desiderari eam partem *Metaphysicæ*, quæ de *Formis* agit, posuimus, sequitur ut *Naturalis* etiàm *Magia*, quæ ad eam est Relativa, similitèr desideretur. Verùm hoc loco postulandum videtur, ut Vocabulum istud *Magiæ* in deteriorem partem jam pridem acceptum, Antiquo & Honorifico Sensui restituatur. Etenìm *Magia* apud Persas, pro Sapientiâ Sublimi, & Scientiâ consensuum rerum Universalium, accipiebatur; atque etiam tres illi Reges, qui ab Oriente ad *Christum* adorandum venerunt, *Magorum* nomine vocabantur. Nos verò eam, illo in sensu intelligimus, ut sit Scientia, quæ cognitionem *Formarum Abditarum* ad Opera admiranda deducat; atque, quod dici solet, *Activa cum Passivis conjungendo*, Magnalia Naturæ manifestet. Nam quantum ad *Naturalem Magiam* (quæ in Libris plurimorum volitat) credulas quasdam & superstitiosas Traditiones, & observationes, de *Sympathiis & Antipathiis rerum*, atque de *Occultis & specificis proprietatibus* complectentem, cùm frivolis ut plurimùm Experimentis, potiùs occultandi artificio, & larvâ, quam reipsâ admirandis: non erraverit sanè, qui eam dixerit, à Scientiâ quam quærimus, tantùm distare, quoad Veritatem Naturæ, quantum Libri Rerum gestarum Arthuri ex Britanniâ, aut Hugonis Burdegalensis, & hujusmodi Heroûm umbratilium, differunt à Cæsaris Commentariis, quoad Veritatem Historicam. Manifestum enim est, Cæsarem majora reverâ perpetrasse, quam illi de Heroibus suis confingere ausi sunt; sed Modis faciendi minimè fabulosis. Hujusmodi Doctrinas benè adumbravit *Fabula de Ixione*; Qui cùm Junonis, Potentiæ Deæ, Concubitum animo sibi designaret, cum evanidâ nube rem habuit; ex quâ Centauros & Chimæras progenuit. Sic qui insanâ & impotenti cupiditate feruntur, ad ea, quæ per imaginationis tantùm Fumos, & Nebulas cernere se putant, loco Operum, nil aliud quam Spes inanes,

inanes, & deformia quædam ac Monstrosa Spectra, suscipient. Hujus autem *Magiæ Naturalis*, levis & degeneris, Operatio super Homines, similis est soporiferis quibusdam Medicamentis; quæ Somnum conciliant, atque insupèr inter dormiendum, læta & placentia Somnia immittunt. Primò enim Intellectum humanum in Soporem conjicit; canendo Proprietates Specificas, & Virtutes occultas, & tanquam cœlitùs demissas, & per Traditionum susurros solummodò perdiscendas; unde Homines ad veras Caussas eruendas, & indagandas, non ampliùs excitantur, & evigilant; sed in hujusmodi otiosis, & credulis opinionibus acquiescunt: Deinde verò innumera Commenta grata, & qualia quis optaret maximè, instar somniorum, insinuat. Atque Operæ-pretium est notare, in illis Scientiis, quæ nimium trahunt ex Phantasiâ & Fide, (quales sunt, *Magia* ista levis, de quâ nunc loquimur, *Alchymia*, *Astrologia*, & aliæ consimiles) Media sua, & Theoriam, solere esse magis monstrosa, quam Finis ipse est, & Actio quò tendunt. Versio Argenti, aut Argenti vivi, aut alicujus alterius metalli in Aurum, Res creditu dura: Attamen longè verisimilius est, ab Homine, qui *Ponderis*, *Coloris flavi*, *Malleabilis* & *Extensibilis*, *Fixi* etiàm & *Volatilis*, Naturas cognitas & perspectas habuerit; quique similitèr prima Mineralium Semina & Menstrua diligentèr introspexerit; posse Aurum multâ & sagaci molitione tandèm produci; quam quod pauca *Elixiris* Grana, paucis momentis, alia Metalla in Aurum vertere valeant, per Activitatem ejusdem *Elixiris*, quæ Naturam scilicet perficere, & omni impedimento liberari possit. Similitèr, Senectutis retardatio, aut Gradûs alicujus Juventutis instauratio, non facilè fidem reperiat: Attamen longè verisimilius est, ab Homine, qui Naturam *Arefactionis*, & *Spirituum super solida corporis deprædationes*, benè nôrit; quique Naturam *Assimilationis*, atque *Alimentationis*, vel perfectioris, vel pravioris, perspexerit; *Naturam* etiàm *Spirituum*, & quasi *Flammæ Corporis*, aliàs ad consumendum appositæ, aliàs ad reparandum, notârit; posse per Diætas, Balnea, Unctiones, Medicinas proprias, accommodata etiàm Exercitia, & similia, Vitam prolongari, aut Vigorem Juventutis, aliquâ ex parte, renovari: quam quod hoc fieri possit, per Guttas pauculas, aut Scrupulos alicujus *Pretiosi Liquoris*, aut *Quintessentiæ*. Rursùs, ex Astris Fata elici posse, non statim aut facilè Homines consenserint; Illa verò; Quod Hora Nativitatis, (quæ sæpissimè ex pluribus Accidentibus Naturalibus, vel acceleratur, vel differtur,) Vitæ totius Fortunam regat; Aut quod Hora Quæstionis, sit cum Re ipsâ, quæ quæritur, consatalis; meras nugas dixeris. Attamen tanta exercet Humanum Genus Impotentia & Intemperies, ut non solùm, quæ fieri non possunt, sibi spondeant, sed etiàm maximè ardua, sine molestiâ aut sudore, tanquam feriantes, se adipisci posse confidunt. Verùm de *Magiâ* hactenùs; cujus & Vocabulum ipsum, ab infamiâ vindicavimus; & Speciem veram à falsâ, & ignobili, segregavimus.

Hujus verò Partis, *Operativæ* scilicet de *Naturâ*, duæ sunt *Appendices*, magni utraque Pretii. Prima est, ut fiat *Inventarium Opum Humanarum*, quo excipiantur & brevitèr enumerentur omnia Hominum Bona,

&

& Fortunæ (sive sint ex fructibus & Proventibus Naturæ, sive Artis) quæ jam habentur, & quibus Homines fruuntur; adjectis iis, quæ olìm innotuisse constat, nunc autem perierunt; ad hunc finem, ut qui ad nova Inventa accingitur, de jam Inventis, & extantibus, negotium sibi non facessat. Hoc verò *Inventarium* magis erit artificiosum, magisque etiàm utile; si quæ communi Hominum opinione *Impossibilia* reputantur, in unoquoque genere adjunxeris; atque unà *Proxima Impossibilibus*, quæ tamen habentur, copules; ut alterum Humanam Inventionem acuat; alterum quadantenùs dirigat; utque ex his *Optativis* & *Potentialibus*, *Activa* promptiùs deducantur. Secunda est, ut fiat *Kalendarium eorum Experimentorum*, quæ maximè *Polychresta* sunt, & ad aliorum Inventionem faciunt, & ducunt. Exempli gratiâ, *Experimentum Artificialis Conglaciationis Aquæ*, per Glaciem cum Sale nigro, ad infinita pertinet: Hoc enim modum Condensationis secretum revelat, quo Homini nihil est fructuosius. Præstò enim est Ignis ad Rarefactiones; verùm in Condensationibus laboratur. Plurimùm autem facit, ad inveniendi Compendium, si hujusmodi *Polychresta* proprio Catalogo excipiantur.

CAPUT VI.

De Magnâ Philosophiæ Naturalis, *tam* Speculativæ *quàm* Operativæ, *Appendice* Mathematicâ: *quódque inter* Appendices *potiùs poni debet, quàm inter* Scientias Substantivas. *Partitio* Mathematicæ, *in* Puram; & Mixtam.

Optimè Aristoteles, *Physicam* & *Mathematicam generare Practicam sive Mechanicam.* Quare, cùm jam, tam *Speculativam*, quam *Operativam* Partem *Doctrinæ* de *Naturâ*, tractaverimus, locus est, ut de *Mathematicâ* dicamus; quæ ad utramque est Scientia Auxiliaris. Hæc siquidem in Philosophiâ receptâ, *Physicæ* & *Metaphysicæ* pars tertia adjungitur; At nobis ista retractantibus & recolentibus, si eam ut *Scientiam Substantivam*, & principalem, designare in Animo esset, magis consentaneum videretur, & Rei ipsius Naturæ, & Ordinis perspicuitati, ut constitueretur tanquam Portio *Metaphysicæ*. *Quantitas* enim (quæ subjectum est *Mathematicæ*) Materiæ applicata, veluti Dosis Naturæ est; & plurimorum Effectuum in Rebus Naturalibus caussativa: ideoque inter *Formas Essentiales* numeranda est. *Figuræ* autem & *Numerorum* Potentia, in tantum apud Antiquos valere visa est, ut Democritus *principia Varietatis Rerum*, in *Figuris Atomorum* præcipuè collocaverit: At Pythagoras *Naturam rerum ex numeris* constitui asseruerit. Illud interim verum est, Quantitatem inter *Formas Naturales*, (quales nos eas intelligimus) omnium maximè esse Abstractam, & à Materiâ Separabilem: Quod ipsum in Caussâ fuit, cur & diligentiùs

diligentiùs exculta, & acriùs inquisita ab Hominibus fuerit, quam Aliæ quæcunque *Formæ*, quæ omnes in Materiâ magis sunt immersæ. Cùm enim id Hominum Animis planè insitum sit (plurimo certè cum Scientiarum detrimento) ut *Generalium* quasi *Campis liberis*, magis quam *Particularium Sylvis* & *Septis* delectentur, nil repertum est *Mathematicis* gratius, & jucundius, quo Appetitus iste expatiandi & Meditandi expleretur. Etsi autem hæc vera sint, nobis tamen, qui non tantùm Veritati & Ordini, verum etiam Usui & Commodis Hominum consulimus, satius demùm visum est, *Mathematicas*, cùm & in *Physicis*, & in *Metaphysicis*, & in *Mechanicis*, & in *Magicis*, plurimùm polleant, ut omnium *Appendices*, & Copias auxiliares designare. Quod etiàm quodammodo facere compellimur, propter delicias & Fastum Mathematicorum, qui hanc Scientiam *Physicæ* ferè imperare discupiant. Nescio enim quo Fato fiat, ut *Mathematica* & *Logica*, quæ Ancillarum loco erga Physicam se gerere debeant, nihilominùs Certitudinem suam præ eâ jactantes, Dominatum contrà exercere præsumant. Verùm de Loco, & Dignitate hujus Scientiæ minùs curandum, de Re ipsâ videamus.

Mathematica aut *Pura* est, aut *Mixta*. Ad *Puram* referuntur Scientiæ, quæ circa *Quantitatem* occupatæ sunt, à *Materiâ & Axiomatibus Physicis* penitùs *Abstractam*. Eæ duæ sunt, *Geometria* & *Arithmetica*: *Quantitatem* altera *Continuam*, altera *Discretam* tractans. Quæ duæ Artes, magno, certè cum acumine & industriâ, inquisitæ & tractatæ sunt: veruntamen & *Euclidis Laboribus*, in *Geometricis*, nihil additum est à sequentibus, quod intervallo tot Seculorum dignum sit; & *Doctrina* de *Solidis*, nec à Veteribus, nec à Modernis, pro Rei Usu & Excellentiâ, instructa & aucta est. In *Arithmeticis* autem, nec satis varia & commoda inventa sunt *Supputationum* Compendia, præsertìm circa *Progressiones*, quarum in *Physicis* Usus est non Mediocris: nec *Algebra* benè consummata est; atque *Arithmetica* illa *Pythagorica* & *Mystica*, quæ ex Proclo, & reliquiis quibusdam Euclidis cœpit instaurari, expatiatio quædam Speculationis est. Hoc enim habet ingenium humanum, ut cùm ad Solida non sufficiat, in Supervacaneis se atterat. *Mixta* habet pro Subjecto *Axiomata* & *Portiones Physicas*: *Quantitatem* autem considerat, quatenùs est ad ea elucidanda, & demonstranda, & actuanda, Auxiliaris. Multæ siquidèm Naturæ Partes, nec satis subtilitèr comprehendi, nec satis perspicuè demonstrari, nec satis dextrè & certò ad Usum accommodari possint, sine ope & interventu *Mathematicæ*. Cujus generis sunt *Perspectiva*, *Musica*, *Astronomia* *Cosmographia*, *Architectura*, *Machinaria*, & nonnullæ Aliæ. Cæterùm in *Mathematicis Mixtis* integras aliquas Portiones *Desideratas* jam non reperio, sed multas in posterum prædico, si Homines non ferientur. Prout enim *Physica*, majora indies Incrementa capiet, & nova *Axiomata* educet; eò *Mathematicæ* operâ novâ, in multis indigebit, & plures demùm fient *Mathematicæ Mixtæ*.

Jam autem *Doctrinam* de *Naturâ* pertransivimus, & *Desiderata* in ipsâ notavimus. Quâ in re, si à priscis, & receptis Opinionibus discesserimus, eoque nomine contradicendi ansam cuiquam præbuerimus;

quod

quod ad nos attinet, ut Dissentiendi Studium longè à nobis abest, ita etiàm & Contendendi Consilium. Si hæc vera sunt;

Non Canimus surdis, respondent omnia sylvæ;

Vox Naturæ ingeminabit, etsi Vox Hominum reclamet. Quemadmodùm autem Alexander Borgia dicere solebat, de Expeditione Gallorum Neapolitanâ, *Eos venisse cum Cretâ in Manibus, quò Diversoria sua notarent, non cum Armis, ut perrumperent*; Sic nobis magis Cordi est, Pacificus Veritatis ingressus; ubi quasi Cretâ consignentur Animi, qui tantum Hospitem excipere possint; quam qui pugnax est, viamque sibi per Contentiones, & Lites Sternat. Absolutis igitur duabus Partibus *Philosophiæ*, de *Numine*, & de *Naturâ*, restat tertia de *Homine*.

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER QUARTUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ *de* Homine, *in* Philoſophiam Humanitatis, *&* Civilem. *Partitio* Philoſophiæ Humanitatis, *in* Doctrinam *circa* Corpus Hominis, *&* Doctrinam *circa* Animam Hominis. *Conſtitutio unius* Doctrinæ generalis *de* Naturâ, *ſive de* Statu Hominis. *Partitio* Doctrinæ *de* Statu Hominis, *in* Doctrinam *de* Perſonâ Hominis, *&* *de* Fœdere Animi *&* Corporis. *Partitio* Doctrinæ *de* Perſonâ Hominis, *in* Doctrinam *de* Miſeriis Hominis, *&* *de* Prærogativis. *Partitio* Doctrinæ *de* Fœdere, *in* Doctrinam *de* Indicationibus, *&* *de* Impreſſionibus. *Aſſignatio* Phyſiognomiæ, *&* Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ *de* Indicationibus.

I quis me (Rex optime) ob aliquid eorum, quæ proposui, aut deinceps proponam, impetat aut vulneret, (præterquàm quod intra Præsidia Majestatis tuæ tutus esse debeam,) sciat is, se contra Morem & Disciplinam Militiæ facere. Ego enim Buccinator tantùm, pugnam non ineo; Unus fortassè ex iis, de quibus Homerus;

Χαίρετε κήρυκες, Διὸς ἄγγελοι ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν:

Hi enim inter Hostes, etiàm infensissimos & acerbissimos, ultrò citróque inviolati ubique commeabant. Neque verò nostra Buccina Homines advocat & excitat, ut se mutuò Contradictionibus proscindant, aut secum ipsi prælientur & digladientur; sed potiùs ut pace inter ipsos factâ, conjunctis viribus, se adversus *Naturam Rerum* comparent, ejusque Edita & Munita capiant & expugnent; atq; Fines Imperii Humani (quantū Deus Opr. Max. pro Bonitate suâ indulserit) proferant.

Veniamus nunc ad eam *Scientiam*, ad quam nos ducit Oraculum Antiquum; Nempe ad *Scientiam nostri*. Cui, quò magis nostrâ intersit, eò incumbendū est diligentiùs. Hæc Scientia *Homini* pro *fine* est *Scientiarum*; at *Naturæ ipsius Portio* tantùm. Atque hoc pro Regulâ ponatur Generali; Quod omnes Scientiarum Partitiones ita intelligantur, & adhibeantur, ut Scientias potiùs signēt, aut distinguant, quam secent & divellant; ut perpetuò evitetur *Solutio Continuitatis* in *Scientiis*. Hujus etenim Contrarium Particulares Scientias steriles reddidit, inanes, & erroneas, dum à Fonte, & Fomite communi non aluntur, sustentantur, & rectificantur. Sic videmus Ciceronem Oratorem, de Socrate, & ejus Scholâ conquerentem, quod hic primus *Philosophiam* à *Rhetoricâ* disjunxerit; unde facta sit *Rhetorica*, Ars loquax & inanis. Cōstat similitèr Sententiā Copernici de *Rotatione Terræ* (quæ nunc quoque invaluit) quia Phænomenis non repugnat, ab *Astronomicis Principiis* non possè revinci; à *Naturalis* tamen *Philosophiæ Principiis*, rectè positis, posse. *Artem* denique *Medicam* videmus, si à *Naturali Philosophiâ* destituatur, Empyricorum Praxi haud multum præstare. Hoc igitur posito, accedamus ad *Doctrinam de Homine*. Ea duplex est. Aut enim contemplatur *Hominem segregatum*; aut *Congregatum*, atque in *Societate*. Alteram harum *Philosophiam Humanitatis*; Alteram *Civilem* vocamus. *Philosophia Humanitatis* sive *Humana*, ex partibus similibus illis, ex quibus homo ipse, consistit; Nempe ex *Scientiis* quæ *circa Corpus*; & ex *Scientiis* quæ circa *Animam* versantur. Verùm priusquàm Distributiones Particulares persequamur; constituamus Scientiam unam Generalem, de *Naturâ* & *Statu Hominis*: Digna enim certè Res est, ut emancipetur hæc *Scientia*, & in *Scientiam* seorsùm redigatur. Conficitur autem illa ex iis rebus, quæ sunt tam *Corpori* quàm *Animæ* communes. Rursùs, hæc Scientia de *Naturâ*, & *Statu Hominis*, distribui potest in duas Partes; Attribuendo alteri *Naturā Hominis indivisam*; alteri *Vinculū ipsum Animæ & Corporis*: Quarū primam. *Doctrinam* de *Personâ Hominis*; Secundam, *Doctrinam de Fœdere* vocabimus. Liquet autem hæc omnia, cùm sint Cōmunia & Mixta, primæ illi Divisioni *Scientiarum* circa *Corpus*, & *Scientiarū* circa *Animam* versantium, assignari non potuisse.

Doctrina

Doctrina de *Personâ Hominis* duas res præcipuè complectitur; Contemplationes scilicet de *Miseriis Humani Generis*; & de ejusdem *Prærogativis*, sive *Excellentiis*. Atque Deploratio *Humanarum Ærumnarum*, elegantèr & copiosè, à compluribus adornata est, tam in Scriptis Philosophicis, quam Theologicis. Estque Res, & dulcis simul, & salubris.

At illa altera de *Prærogativis*, digna visa res nobis, quæ inter *Desiderata* proponatur. Elegantissimè certè Pindarus (ut plerunque solet) inter laudandum Hieronē ait, *Eum decerpere summitates ex omnibus virtutibus.* Equidem plurimùm ad Magnanimitatem, & Humanū Decus conferre posse putarem; si *Vltimitates* (ut loquuntur Scholastici) sive *Summitates* (ut Pindarus) Humanæ Naturæ, colligerentur; præcipuè ex Historiæ fide; Illud est, quid *Vltimum*, & *Supremum* fuerit, quò unquam Humana Natura per se ascenderit, in singulis & Corporis & Animi Dotibus. Quanta Res, quæ de Cæsare narratur, quod Amanuensibus quinque simul *dictare* suffecerit? Quin & Exercitationes illæ antiquorum Rhetorum, Protagoræ, Gorgiæ; Etiàm Philosophorū, Callisthenis, Possidonii, Carneadis; ut de quovis Themate, in utramque partem ex tempore disserere elegantèr & copiosè potuerint, *Ingenii Humani Vires* haud parùm nobilitant. Res autem Usu minor, at Ostentatione & Facultate fortasse major; quam de Archiâ Magistro suo memorat Cicero; *Eum magnum numerum optimorum Versuum, de iis rebus quæ tum agerentur, potuisse dicere ex tempore.* Tot Millibus Hominum, Nomina reddere potuisse Cyrum aut Scipionem, magnū *Memoriæ* Decus. At *Virtutum Moralium* Palmæ non minùs celebres, quàm *Intellectualium*. Quantam rem, in Exercitio *Patientiæ*, exhibet Historia illa vulgata de Anaxarcho, qui Quæstioni & Tormentis subjectus, Linguam (indicii spem,) dentibus præscidit, & in os Tyranni expuit? Neque Tolerantiâ cedit, (licet dignitate plurimū,) quod seculo nostro accidit in Burgundo quodam, Principis Aurasionensis Interfectore; Is Virgis Ferreis flagellatus, & Forcipibus Ignitis laceratus, nullum prorsùs gemitū edidit: Quinetiàm cùm fortè fractum aliquid desupèr in Caput Astantis cujuspiam incideret, ustulatus jam Nebulo, & in mediis tormentis, risit; Qui tamen paulò antè, cum Cincinni Capillitii, quos gestabat, tonderentur fleverat. *Animi* quoque mira *Serenitas*, & *Securitas*, sub ipsum *Tempus Mortis*, in pluribus enituit; qualis fuit illa Centurionis apud Tacitum; Is, cùm à Milite, qui eum ex Imperato occisurus esset, juberetur, ut Cervices porrigeret fortitèr *Vtinam* (inquit ille) *tu tam fortitèr ferias.* At Joannes Dux Saxoniæ, cùm inter Ludum Scacchorū, Diplôma, quo Nex ejus in posterum diem mandabatur, allatum esset, Astantem quendam ad se vocavit, & subridens; *Specta*, inquit, *num non potiores partes Ludi hujus teneam. Iste enim* (ad Collusorem innuens) *me mortuo, jactabit suas potiores partes fuisse.* Noster verò Morus, Angliæ Cancellarius, cùm pridiè quo moriturus esset, Tōsor ad eum veniret (missus scilicet ad hoc, ne fortè Capillitio promisso esset apud Populum in spectaculo miserabilior,) eumque interrogaret, nùm tonderi placeret; renuit; atq; ad Tonsorē versus, *Mihi*, inquit, *cum Rege de capite meo cōtroversia est; Antequàm verò illa terminata fuerit, sūptum in illud non faciam.* Quin & idē, sub ipsum Mortis Articulū, postquàm jam caput in Truncū fatalē reclinasset, rursùs se paululùm erexit, & Barbâ, quæ ei

erat promissior, leniter amotâ; *At certè hæc* (inquit) *non offendit Regem*. Verùm, ne hoc loco longiores simus, satis patet quid velimus; nempe ut *Miracula Naturæ Humanæ*, Viresque ejus & Virtutes ultimæ, tam animi quam Corporis, in Volumen aliquod colligantur; quod fuerit instar Fastorū de Humanis Triumphis. Quâ in re, institutū Valerii Maximi, & C. Plinii probamus, diligentiam & judicium eorum requirimus.

Quantum ad *Doctrinam de Fœdere*, sive de *Communi Vinculo Animæ & Corporis*; Ea in duas partes tribui possit. Quemadmodùm enim, inter Fœderatos intercedunt, & mutua Rerum suarum Communicatio, & mutua Officia; sic Fœdus istud Animæ & Corporis, duabus similitèr rebus continetur; Nimirum ut describatur, *quomodò hæc duo* (*Anima* scilicet & *Corpus*) *se invicem detegant*; *& quomodo invicem in se agant*; *Notitiâ* sive *Indicatione*; & *Impressione*. Harum prior, (Descriptio scilicet, qualis possit haberi Notitia de Animâ, ex Habitu Corporis; Aut de Corpore, ex Accidentibus Animi) duas nobis peperit *Artes*; utramque *Prædictionis*; Inquisitionibus alteram Aristotelis, alteram Hippocratis decoratam. Quanquam autem Tempora recentiora, has Artes, superstitiosis & phantasticis mixturis, polluerint; repurgatæ tamen, ac in integrum restitutæ, & Fundamentum habent in Naturâ solidum, & Fructum edunt, ad Vitam communem, utilem. Prima est *Physiognomia*; quæ per Corporis Lineamenta, Animi indicat Propensiones: Altera *Somniorum Naturalium Interpretatio*; quæ Corporis Statum, & Dispositionem, ex Animi Agitationibus detegit. In harum priore, Partem nonnullam desiderari perspicio. Siquidem Aristoteles ingeniosè & solertèr, Corporis Fabricam, dum quiescit, tractavit; eandem in Motu, (nimirùm Gestus Corporis,) omisit; qui tamen non minùs Artis observationibus subjiciuntur, & majoris sunt usûs. Etenim Lineamenta Corporis, Animi Inclinationes & Propensiones generales, ostendunt; Oris autem, & Partium Motus & Gestus, insupèr Aditus, & Tempora, & præsentis Dispositionis & Voluntatis Signa declarant. Ut enim aptissimis atque elegantissimis Majestatis tuæ Verbis utar, *Lingua Aures ferit, Gestus verò oculos alloquitur*. Hoc verò benè nôrunt Veteratores complures, & astuti Homines, quorum Oculi in aliorum Vultu & Gestibus habitant; idque in commodum suum trahunt; utpote in quo Facultatis, & Prudentiæ suæ Pars maxima vertatur. Nec sanè negari potest, hoc ipsum, Simulationis in altero, Indicem esse mirificum, & monere Homines optimè, de Electionibus Temporum & opportunitatum, adeundi Personas; quæ Civilis Prudentiæ pars est non parva. Nemo autem putet, hujusmodi Solertiam, aliquid quidem valere, circa Homines Individuos; Sub Regulâ autem non cadere: Nam ad unum ferè modum omnes ridemus, & ploramus, & erubescimus, & Frontem contrahimus; & sic (ut plurimùm) de Motibus subtilioribus. Si quis autem hîc *Chiromantiæ* meminit; sciat Rem esse prorsùs vanam; & in hujusmodi Sermonibus, quos tractamus, nec dignam quidem quæ nominetur. Quod verò ad *Somniorum Naturalium Interpretationem* attinet; Res est quorundam Laboribus pertractata, sed plurimis

Ineptiis

Ineptiis scatens. Illud tantùm in præsentiâ innuo, Basim illam huic Rei, quæ maximè est solida, non substerni. Ea hujusmodi est; ubi idem fit ab internâ Causâ, quod fieri quoque solet ab externâ, Actus ille externus transit in somnium. Similis est Stomachi oppressio, ex crasso Vapore, atque incubitu ponderis externi: Itaque qui Incubo laborant, pondus sibi superimponi, magno cum Apparatu Circumstantiarum, somniant. Similis viscerum Pensilitas, ex Fluctuum agitatione in Mari, & ex Flatu circa Præcordia collecto: Itaque Hypocondriaci sæpiùs Navigationes, & Agitationes super Aquas somniant: Sunt & innumera id genus.

Posterior Pars *Doctrinæ Fœderis*, (quam *Impressionem* nominavimus) in Artem nondùm redacta est; sed obitèr tantùm, & carptìm, inter alios Tractatus, aliquandò intervenit. Illa eandem Antistrophen cum priori habet. Quippe duo considerat: *Aut quomodo, & quousq; Humores & Temperamentum Corporis immutent Animam, in eamque agant*; *Aut rursùs, quomodò & quousque, Animæ Passiones, vel Apprehensiones, immutent Corpus, & in illud agant?* Horum prius, in re Medicâ, interdùm tractari videmus; at id ipsum se miris modis Religionibus inseruit. Pharmaca enim præscribũt Medici, quæ *Morbis Animæ* persanandis inserviãt, ut in Curationibus Maniæ, & Melancholiæ; quinetiàm Medicinas porrigũt, ad Animum exhilarandum, ad Cor muniendum, atque inde Fortitudinem augendam, ad Ingenium acuendum, ad Memoriam roborandam, & similia. At Diætæ, & delectus Ciborum & Potuum, & Ablutiones, & aliæ circa Corpus Observantiæ, in Sectâ Pythagoræorum, & in Hæresi Manichæorũ, & in Lege Mahometi, omnem modum superant. Ordinationes quoque Legis Cæremonialis, *Sanguinis* & *Adipis* esum prohibentes, ac *Animalia Munda* ab *Immundis* distinguentes, (quatenus ad Cibi usum) & plurimæ sunt, & præcisæ. Imò Christiana Fides ipsa, (quãvis à Cæremoniarum Nube libera & serena) usum tamen retinet Iejuniorum, Abstinentiarũ, & aliarum rerum, quæ ad Corporis Macerationem & Humiliationem spectant, tanquam Rerum non merè Ritualium, sed etiàm Fructuosarum. Atqui Radix omniũ hujusmodi Præceptionum (præter ipsam Cæremoniam, & exercitium Obedientiæ) in hâc re consistit, de quâ loquimur; Nimirùm quod Anima compatiatur Corpori. Si quis autem judicio infirmior existimet, istas Corporis in Animam Impressiones, aut Immortalitatem Animæ in dubiũ revocare, aut Imperio Animæ in Corpus derogare; levi dubitationi leve Responsum suffecerit. Exempla petat, vel ab Infante in Utero Matris; qui simul cum Matris Affectibus compatitur, & tamen è corpore Matris suo tempore excluditur: vel à Monarchis, qui licet potentes, à servorum impetu quandoque flectuntur, salvâ interim Majestate suâ Regiâ.

Jam quod ad Partem reciprocam, (de *Animâ*, & *Affectibus* ejus in *Corpus* agentibus) illa quoque in Medicinâ locum invenit. Nemo enim Medicus est paulò prudentior, quin *Accidentia Animi*, ut rem maximi ad Sanationes suas momenti, quæque omnia alia Remedia plurimùm vel adjuvet, vel impediat, consideret & tractet. At aliud quippiam, quod huc pertinet, parcè admodùm, nec pro Rei vel subtilitate, vel utilitate, inquisitum est; quatenùs scilicet (missis Affecti-

bus) *ipsa Imaginatio Animæ, vel cogitatio perquàm fixa, & veluti in Fidem quandam exaltata, valeat ad immutandum corpus Imaginantis?* Quamvis enim vim habeat ad Nocendum manifestam; haud tamen inde sequitur pari potentiâ prædictum esse ad Subveniendum. Non magis herclè, quam si quis concluserit, quoniam reperitur aliquis Aer ita pestilens, ut subitò interimat; debere quoque esse aliquem Aerem ita salubrem, ut Decumbentem subitò restituat. Atque hæc Inquisitio nobilis profectò esset usûs; verùm (ut ait Socrates) *Natatore Delio* indiget, quia mergitur in Profundo. Rursùs inter has *Doctrinas* de *Fœdere*, sive Consensibus Animæ & Corporis, non alia fuerit magis necessaria, quam illa Disquisitio de *Sedibus propriis* & *Domiciliis*, quæ singulæ *Animæ Facultates* habent in *Corpore*, ejusque *Organis*. Quod genus *Scientiæ*, qui sectati fuerint, non desunt; sed quæ habentur in plerisque, aut controversa sunt, aut levitèr inquisita; ut majori Diligentiâ & Acumine opus sit. Nam Sententia introducta à Platone; quâ *Intellectus in Cerebro*, tanquam in Arce collocatus est; *Animositas* (quam ille satis imperitè *Iracundiam* vocavit, cùm *Tumori* & *Superbiæ* sit propior) *in Corde*; *Concupiscentia autem & Sensualitas in jecinore*; neque prorsùs contemnenda est, neque cupidè recipienda. Rursùs nec Collocatio *Facultatum illarum intellectualium* (*Phantasiæ, Rationis, Memoriæ*) secundum *Ventriculos Cerebri*, Erroris expers est. Atque *Doctrinam* de *Naturâ Hominis indivisâ*, ac etiam de *Fœdere Animi & Corporis*, explicavimus.

CAPUT II.

Partitio Doctrinæ *circa* Corpus Hominis, *in* Medicinam; Cosmeticam; Athleticam; *&* Voluptariam. *Partitio* Medicinæ *in Officia tria, viz. in* Conservationem Sanitatis; Curationem Morborum; *&* Prolongationem Vitæ: *Quodque Pars postrema de* Prolongatione Vitæ *disjungi debeat à duabus reliquis.*

DOctrina circa *Corpus Hominis* eandem recipit Divisionem, quam *Bona Corporis* ipsius, quibus inservit. *Bona Corporis Humani* quatuor sunt: *Sanitas*; *Forma* sive *Pulchritudo*; *Vires*; *Voluptas.* Totidem igitur *Scientiæ*: *Medicina*; *Cosmetica*; *Athletica*; & *Voluptaria*, quam Tacitus appellat *Eruditum luxum.*

Medicina Ars inprimis nobilis, & ex generosissimâ Prosapiâ secundum Poetas. Illi enim introduxerunt Apollinem primarium Medicinæ Deum; cui Filium dederunt Æsculapium, Deum itidem, & Medicinæ Professorem: Quippe cùm Sol in Naturalibus sit Vitæ Author, & Fons; Medicus ejusdem Conservator, & tanquam Scaturigo altera. At Decus longè illustrius accedit Medicinæ, ex Operibus Servatoris,

vatoris, qui & Animæ & Corporis Medicus fuit; Et ficut Animam Doctrinæ suæ Cœlestis, ita Corpus Miraculorum suorum, Objectum veluti proprium constituit. Nusquam enim legimus Miraculum aliquod ab eo patratum, circa Honores, aut Pecunias (præter unicum, quò Tributum redderetur Cæsari) sed tantùm circa Corpus Humanum, aut conservandum, aut sustentandum, aut persanandum.

Subjectum istud *Medicinæ* (*Corpus* nimirùm *Humanum*) ex omnibus, quæ Natura procreavit, maximè est capax Remedii; sed vicissim illud Remedium, maximè est obnoxium Errori. Eadem namque subjecti subtilitas & Varietas, ut magnam Medendi Facultatem præbet, sic magnam etiàm Aberrandi Facilitatem. Quocircà quemadmodùm Ars ista (præsertim quo nunc habetur modo) inter præcipuè Conjecturales; ita Inquisitio ejus reponenda est inter summè arduas, & accuratas. Neque propterea, cum Paracelso & Alchymistis ita desipimus, ut putemus inveniri in Corpore humano, quæ singulis Universitatis Rerum Speciebus (*Stellis*, *Mineralibus*, & aliis) respondeant, sicut illi fabulantur, leviter & crassâ Minervâ traducentes, Emblema illud Veterum (quod Homo esset *Microcosmus*, sive Epitome totius Mundi) ad hoc Commentum suum. Verùm nihilominùs hùc res redit, ut (quod occœpimus dicere) non inveniatur inter Corpora Naturalia, aliquod tam multipliciter compositum, quam *Corpus Humanum*. Videmus enim Herbas & Plantas ex Terrâ & Aquâ nutriri; Animalia ex Herbis & Fructibus: Hominem verò ex Carnibus ipsorum Animalium, (Quadrupedum, Avium, Piscium;) Etiàm ex Herbis, Granis, Fructibus, Succis & Liquoribus variis; non sine multiplici commixtione, conditurâ, & præparatione horum Corporum, priusquàm Homini sint in Cibum. Adde quod Animalibus vivendi Modus sit simplicior, Affectusque, qui in Corpus agant, pauciores, & ad unum ferè modum operantes; ubi Homo, locis Habitationum, Exercitationibus, Affectibus, Somno & Vigiliis, vices propè infinitas variarum Mutationum subit. Usque adeò verum est, unam, inter res cæteras, *Corporis Humani* Massam, maximè fermentatam, & ex plurimis coagmentatam esse. At *Anima* contrà Substantiarum est simplicissima, ut non malè cecinerit ille;

——— *Purumq; reliquit*
Æthereum sensum, atque Aurai simplicis ignem.

Unde minimè est mirandum, *Animam* sic collocatam, Requiem non invenire, juxta Axiôma illud, *Motum rerum extra Locum esse rapidum, placidum in Loco.* Verùm ut ad rem redeamus. Varia ista & subtilis *Corporis Humani* Compositio & Fabrica effecit, ut sit instar Organi Musici operosi & exquisiti, quod Harmoniâ suâ facilè excidit. Quare apud Poetas, summâ ratione, Musica cum Medicinâ in Apolline conjungitur; quia similis ferè sit utriusque Artis Genius; Atque in eo consistat planè Medici officium, ut sciat Humani Corporis Lyram ita tendere & pulsare, ut reddatur Concentus minimè discors, & insuavis. Ergò demùm ista Subjecti Inconstantia & varietas, Artem reddidit magis Conjecturalem: Ars autem tam Conjecturalis cùm sit, locum

cum ampliorem dedit non solùm Errori, verùm etiàm Imposturæ. Siquidem omnes aliæ propemodùm Artes, & Scientiæ, Virtute suâ & Functione, non Successu aut Opere, judicantur. Advocatum ipsa Agendi & Dicendi Facultas, non Exitus Caussæ commendat; Gubernator Navis, Clavi tenendi peritiâ, non Expeditionis Fortunâ, se probat. At *Medicus*, & fortassè Politicus, vix habent Actiones aliquas proprias, quibus Specimen Artis, & Virtutis suæ, liquidò exhibeant; sed ab Eventu præcipuè Honorem aut Dedecus reportant, iniquissimo prorsùs Iudicio. Quotus enim quisque novit, Ægroto mortuo aut restituto, item Rep. stante vel labante, utrùm sit Res Casûs, an Consilii? Fit itaque sæpissimè, ut Impostor Palmam, Virtus Censuram referat. Quin ea est Hominum infirmitas, & credulitas, ut sæpenumerò Agyrtam, aut Sagam, docto Medico præponant: Quare Poetæ oculati planè & perspicaces fuisse videntur; cùm Æsculapio Circem Sororem dederunt, utrumque è Sole prognatum; sicut habetur in Versibus; De Æsculapio Phœbigenâ,

Ille repertorem Medicinæ talis, & Artis,
Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad undas.

Et similitèr de Circe Solis Filiâ,

Dives inaccessis ubi Solis Filia lucis
Urit odoratam nocturna in Lumina cedrum.

Omnibus enim Temporibus, Famâ & Opinione vulgi, Sagæ, & Aniculæ, & Impostores, Medicorum quodammodò Rivales fuere; & de Curationum celebritate cum iisdem ferè certârunt. Ex hoc dic sodes quid sequitur? Nempe ut Medici ita secum, quemadmodùm Salomon in re graviori; *Si unus & stulti & meus eventus erit, quid mihi prodest quod majorem Sapientiæ dedi operam?* Equidem Medicis minùs succenseo, si sæpenumerò vacent alicui alteri studio, quod adamant, magis quam Arti suæ propriæ. Invenies etenim inter eos, Poetas, Antiquarios, Criticos, Rhetores, Politicos, Theologos, atque in iis Artibus magis quàm in professione propriâ eruditos. Neque hoc fit, ut arbitror, quia (ut quidam Declamator contra Scientias Medicis objicit) habeant quæ sibi obversentur Objecta tam fœda & tristia, ut Animum ad alia abducere iis omninò sit opus; (Nam qui Homines sint, *Nihil humani à se alienum putent*;) Sed ob hoc ipsum, de quo nunc agimus; Nempe quod arbitrentur parùm ipsis interesse, vel ad Existimationem, vel ad Lucrum, utrùm Artis suæ Mediocritatem, an Perfectionem in eâ majorem assequantur. Morbi enim tædia, Vitæ dulcedo, Spei fallacia, & Amicorum commendatio, efficiunt, ut Homines facilè in Medicis qualibuscunque fiduciam collocent: Verùm si quis hæc attentiùs perpendat, ea potiùs ad culpam Medicorum, quàm ad culpæ excusationem spectant. Neque enim spem abjicere, sed vires potiùs intendere debuerant. Nam si cui placet observationem expergefacere suam, & paulatìm circumspicere, etiàm ex Exemplis obviis, & familiaribus, facilè deprehendet; quantum obtineat imperii, *Intellectûs Subtilitas & Acumen*, in Varietatem sive *Materiæ*, sive *Formæ rerum*. Nil magis varium, quam Hominum Facies & Vultus; Eorum tamen Discrimina infinita retinet

Memoria:

Memoria: Imò Pictor ex pauculis Colorum testis, acie Oculi usus, & vi Phantasiæ, & Manûs constantiâ, omnium Facies, qui sunt, fuerunt, atque etiàm (si coram repræsentarentur) qui futuri sunt, penicillo imitari ac describere posset. Humanâ Voce nil magis varium; Hujus tamẽ discrimina in singulis Personis facilè internoscimus: Quinetiàm non desunt Moriones & Pantomimi quidam, qui, quotquot libuerit, reddere sciunt, & ad vivum exprimere. Nil magis varium quàm Soni Articulati, Verba scilicet; Via tamen inita est, ea reducendi ad paucas Literas Alphabeti. Atque illud verissimum est, non ex eo, quod Mens humana sit minùs subtilis aut capax, Perplexitates & Acatalepsias in Scientiis plerunque provenire; sed ex eo potiùs, quod objectum nimis in remoto collocatum sit. Sicut enim Sensus, procul ab Objecto dissitus, plurimùm fallitur; debitè appropinquatus non multùm errat; ita fit in Intellectu. Solent autẽ Homines Naturam, tanquam ex prælatâ Turri, & à longè despicere, & circa Generalia nimiùm occupari; quãdo si descendere placuerit, & ad Particularia accedere, Resque ipsas attentiùs & diligentiùs inspicere, magis vera & utilis fieret Comprehensio. Itaque hujus Incommodi Remedium, non in eo solùm est, ut Organum ipsum vel acuant, vel roborent, sed simul ut ad Objectum propiùs accedant. Ideóque dubitandum non est, quin si Medici, missis paulispèr istis Generalibus, Naturæ obviam ire vellent; compotes ejus fierent, de quo ait Poeta,

Et quoniam variant Morbi, variabimus Artes;
Mille Mali Species, mille Salutis erunt.

Quod eò magis facere debent, quia Philosophiæ ipsæ, quibus innituntur Medici, sive Methodici, sive Chymici, (Medicina autem in Philosophiâ non fundata, Res infirma est;) parvi reverà sunt. Quare si nimis Generalia (licet vera fôrent) hoc vitium habeant, quod non benè Homines ad Actionem deducant; certè majus est periculum ab illis Generalibus, quæ in se falsa sunt; atque, loco deducendi, seducunt.

Medicina igitur (uti perspeximus) adhùc talitèr comparata est, ut fuerit magis Ostentata, quam Elaborata; etiàm magis Elaborata, quam Amplificata; cùm labores in eam insumpti, potiùs in Circulo, quam in Progressu se exercuerint. Plurima enim in eâ video à Scriptoribus iterata, addita pauca. Eam in tres Partes dividemus, quæ tria ejus Officia nominabimus. Primum est *Conservatio Sanitatis*; secundum *Curatio Morborum*; tertium *Prolongatio vitæ*. At istud postremum, non videntur Medici, tanquàm Partem Principalẽ Artis suæ agnovisse, verùm idem reliquis duobus satis imperitè immiscuisse. Putant enim, si propulsentur Morbi antequàm ingruant, & curẽtur postquàm invaserint; Prolongationem Vitæ ultrò sequi. Quod licet minimè dubium sit, tamen parùm acutè prospiciunt, horum utrunque ad Morbos tantùm pertinere, & ad eam solummodò *Vitæ Prolongationem*, quæ à Morbis abbreviatur & intercipitur: Atqui Filum ipsum Vitæ producere, ac Mortem, per Resolutionem Simplicem, & Atrophiam Senilem, sensìm obrepẽtem, ad tempus summovere; Argumentum est, quod nemo ex Medicis pro dignitate tractavit. Neque verò subeat animos Hominum ille Scrupulus, ac si hæc Res Fato & Divinæ Providentiæ commissa, in Artis Officium

&

& Munus jam primùm à nobis revocaretur: Providentia enim proculdubiò Mortes quascunque, sive ex violentiâ, sive ex Morbis, sive ex Decursu ætatis, pariter regit; Neque tamen ideò Præventiones & Remedia excludit. Ars autem & industria Humana, Naturæ & Fato, non imperant, sed subministrant. Verùm de hâc Parte, paulò post dicemus; hæc tantùm intereà præfati; ne quis tertium istud Officium Medicinæ, cum duobus prioribus, (quod ferè adhùc factum est,) imperitè confundat.

Quod ad Officium *tuendæ Sanitatis* attinet, (ex Officiis prædictis Medicinæ primum) multi de eo scripserunt, cùm in aliis rebus satis imperitè, tùm nimiùm (ut arbitramur) Delectui Ciborum, minùs quàm par est, Quantitati eorum tribuentes. Quin & in Quantitate ipsâ, tanquam Philosophi Morales, Mediocritatem nimis laudârunt; Cùm & Jejunia in consuetudinem versa, & Victus liberalis, cui quis assueverit, meliùs Sanitatem tueantur, quam istæ Mediocritates, quæ Naturam ignavā ferè reddūt, neque Excessûs neque Indigentiæ, cùm opus fuerit, patientem. Exercitationū autem Species, quæ in Sanitate tuendâ plurimùm pollent, nemo ex Medicis benè distinxit, aut annotavit; cùm vix inveniatur aliqua Inclinatio in Morbū, quæ non Exercitatione quâdam propriâ corrigi possit. Morbis Renum Globorum Lusus convenit, Pulmonum Sagittatio, Stomachi Deambulatio & Gestatio, atque aliis aliæ. Verùm cùm hæc Pars, de *Valetudinis Conservatione*, secundum totum tractata sit, Defectus minores persequi non est nostri Instituti.

Quod verò ad *Curationem Morborum* attinet, Illa demùm pars est *Medicinæ*, in quâ plurimum Laboris insumptum est, licet Fructu satis tenui. Continet autem *Doctrinam* de *Morbis*, quibus Corpus humanum subjicitur; unà cum eorundem *Caussis*, *Symptomatibus*, & *Medelis*. In hoc secundo Officio *Medicinæ*, multa sunt quæ desiderantur; Ex his pauca, sed maximè insignia, proponemus, quæ enumerasse satis duxerimus, absque aliquâ Ordinis, aut Methodi lege.

Primum est, *Intermissio Diligentiæ* illius *Hippocratis*, utilis admodùm & accuratæ; cui moris erat Narrativam componere, Casuum circa Ægrotos specialium, referēdo qualis fuisset Morbi Natura, qualis Medicatio, qualis Eventus. Atque hujus rei nactis nobis jam Exemplum, tam proprium atque insigne, in eo scilicet viro, qui tanquàm Parens Artis habitus est; minimè opus erit Exemplum aliquod forinsecum, ab alienis Artibus petere; Veluti à Prudentiâ Iurisconsultorum, quibus nihil antiquius, quàm illustriores Casus, & novas Decisiones, scriptis mandare; quò meliùs se ad futuros Casus muniant, & instruant. Istam proindè *Continuationem Medicinalium Narrationum desiderari* video; præsertìm in unum Corpus cum diligentiâ & iudicio digestam; Quam tamen non intelligo ita fieri debere amplā, ut planè Vulgata, & quæ quotidiè obveniant, excipiat, (Id enim infinitum quiddam esset, neque ad rem;) Nec rursùs tam angustam, ut solummodò Mirabilia & Stupenda (Id quod à nonnullis factum est) complectatur. Multa enim in Modo rei, & Circumstantiis ejus, nova sunt, quæ in *Genere* ipso, nova non sunt: Qui autem ad observandum adjiciet Animū, etiàm, in rebus quæ vulgares videntur, multa observatu digna occurrent.

Item in *Disquisitionibus Anatomicis* fieri solet, ut quæ *Corpori Humano* in *universum* competant, ea diligentissimè, usque ad curiositatem, & in minimis quibusque, notentur: At circa *varietatem*, quæ in *diversis Corporibus* reperitur, Medicorū diligentia satiscit. Ideóque *Anatomiam Simplicem* luculentissimè tractari assero; *Anatomiam Comparatam desiderari* statuo. *Partes* enim singulas rectè perscrutantur Homines, earumq; *Consistentias*, *Figuras*, *Situs*; sed *illarum Partium diversam in diversis Hominibus Figuram* & *Conditionem*, minùs observant. Atque hujus Omissionis caussam, non aliam esse arbitramur, quàm quod ad primam Inquisitionem, inspectio unius aut alterius *Anatomiæ* sufficere possit; ad posteriorem verò, (quæ Comparativa est, & casum recipit,) necesse est, ut plurimarum Dissectionum attenta & perspicax Observatio adhibeatur; Prior etiàm res est, in quâ Homines docti, in prælectionibus suis, & in cœtu Astantium, se jactare possunt: at secunda ea est, quæ tacitâ & diutinâ Experientiâ tantùm, acquiri potest. Illud intereà minimè dubium est, quod internarum Partium Figura & Structura, parùm admodùm Externorum Membrorum Varietati & Lineamentis cedat; Quodque Corda, aut Iecinora, aut Ventriculi, tam dissimilia sint in Hominibus, quàm aut Frontes, aut Nasi, aut Aures. Atque in his ipsis differentiis Partium Internarum, reperiuntur sæpiùs *Caussæ continentes* multorum Morborum; quod non attendentes Medici, Humores interdùm minimè delinquentes criminantur; cùm ipsa Mechanica Partis alicujus Fabrica in culpâ sit. In quorum Morborum Curâ, opera luditur, si adhibeantur Medicinæ alterantes, (quia Res Alterationem non recipit) sed emendanda Res est, & accommodanda, seu pallianda, per Victûs Regimen, & Medicinas familiares. Similitèr, ad *Anatomiam comparatam* pertinent, accuratæ Observationes, tam *Humorum omnigenûm*, quam *Vestigiorum & Impressionum Morborum*, in Corporibus variis dissectis; Etenim *Humores* in *Anatomiis*, tanquàm Purgamenta & Fastidia ferè prætermitti solent, cùm tamen inprimis necessarium sit notare, *quales* & *quàm multiplices* sint *Humorum* differentium *Species* (non nimiùm in hâc re tribuendo Divisionibus eorum receptis) qui in Corpore Humano aliquando inveniantur; Et in quibus *Cavitatibus*, & *Receptaculis*, quilibet ipsorū, Sedes & Nidulos suos figere potissimùm soleat; quoque juvamento aut damno; atque his similia. Itidèm *Vestigia*, & *Impressiones morborum*, & *Interiorum Partium* ab iis *Læsiones* & *Devastationes*, in *diversis Anatomiis* cum diligentiâ notanda; Nempe, Apostemata, Ulcera, Solutiones Continuitatis, Putrefactiones, Exesiones, Consumptiones; Rursùs Contractiones, Extensiones, Convulsiones, Luxationes, Dislocationes, Obstructiones, Repletiones, Tumores; unà cum omnibus Materiis Præter-Naturalibus, quæ in Corpore Humano inveniuntur, (veluti Calculis, Carnositatibus, Tuberibus, vermibus, & hujusmodi:) Hæc (inquam) omnia, & his similia, per eam, quam diximus, *Anatomiam comparatam*, & multorum Medicorum Experimenta in unum collata, magnâ cum curâ perquiri & componi debent. At *Varietas* ista *Accidentium* in *Anatomicis* aut perfunctoriè tractatur, aut silentio præteritur.

De

De illo verò altero Defectu circa *Anatomiam*, (nempe quod non fieri consueverit in *Corporibus Vivis*) quid attinet dicere? Res enim hæc Odiosa, & Barbara, & à Celso rectè Damnata. Neque tamen illud minùs verum est, (quod annotatum fuit à Priscis) Poros complures, & Meatus, & Pertusiones, quæ sunt ex Subtilioribus, in Anatomicis Dissectionibus non comparere; quippe quæ in Cadaveribus occluduntur & latent; cùm in Viventibus dilatentur, & possent esse conspicui. Itaque, ut & Usui consulatur simul & Humanitati, non est omninò rejicienda *Anatomia Vivorum*, neque ad fortuitas Chirurgicorum Inspectiones (quod Celsus fecit) remittenda; cùm hoc ipsum benè expediri possit, per Dissectionem Brutorum Vivorum, quæ, non obstante suarum Partium dissimilitudine ab Humanis, huic Inquisitioni, adhibito judicio, satisfacere possint.

Item in Inquisitione illorum de *Morbis*, inveniunt *Morbos* complures, quos *insanabiles* decernunt, alios jam inde à Principio Morborum, alios post talem quampiam Periodum. Ita ut L. Syllæ & Triumvirorum Proscriptiones, Res nihili fuerint, præ Medicorum Proscriptionibus, per quas tot Homines iniquissimis Edictis Morti dedunt; Quorum tamen plurimi minore cum difficultate evadunt, quàm illi olim inter Proscriptiones Romanas. Neque igitur dubitabo inter *Desiderata* reponere Opus aliquod de *Curationibus Morborum*, qui habentur pro *Insanabilibus*, ut evocentur & excitentur Medici aliqui egregii, & magnanimi, qui huic Operi (quantum largitur Natura rerum) incumbant; quando hoc ipsum, *Istos morbos pronunciare insanabiles*, Neglectum & Incuriam veluti Lege sanciat; & Ignorantiam ab Infamiâ eximat.

Item ut paulò ulteriùs insistam: Etiàm planè censeo ad officium Medici pertinere, non tantùm ut *Sanitatem restituat*; verùm etiam ut *Dolores* & *Cruciatus Morborum* mitiget: Neque id ipsum solummodo, cùm illa Mitigatio Doloris, veluti Symptomatis periculosi, *ad convalescentiam* faciat & conducat; imò verò cùm abjectâ prorsùs omni Sanitatis spe, *Excessum* tantùm præbeat *è Vitâ* magis *lenem* & *placidum*. Siquidem non parva est Fœlicitatis pars, (quam sibi tantoperè precari solebat Augustus Cæsar) illa *Euthanasia*; Quæ etiàm observata est in Excessu Antonini Pii, quandò non tam Mori videretur, quàm dulci & alto Sopore excipi. Scribitur etiàm de Epicuro quod hoc ipsum sibi procuraverit; cùm enim Morbus ejus haberetur pro desperato, Ventriculum & Sensus, Meri largiore haustu, & ingurgitatione obruit; unde illud in Epigrammate,

———*Hinc stygias ebrius hausit aquas.*

Vino scilicet Stygii Laticis Amaritudinem sustulit. At nostris Temporibus, Medicis quasi Religio est, Ægrotis, postquàm deplorati sint, assidere; ubi meo judicio, si Officio suo, atque adeò Humanitati ipsi deesse nolint, & Artem ediscere, & diligentiam præstare deberent, quâ Animam agentes, faciliùs & mitiùs è Vitâ demigrent. Hanc autem Partem, Inquisitionem de *Euthanasiâ exteriori* (ad differentiam ejus *Euthanasiæ* quæ Animæ præparationem respicit) appellamus, eamque inter *Desiderata* reponimus.

Item

Item in *Curationibus Morborum* illud generalitèr *desiderari* reperio; Quod Medici hujusce Ætatis, licet *generales Intentiones Curationum* non malè persequantur, *particulares* tamen *Medicinas*, quæ ad Curationes Morborum singulorum, proprietate quâdam spectant, aut non benè nôrunt, aut non religiosè observant. Nam Medici Traditionum & Experientiæ probatæ Fructum, Magistralitatibus suis destruxerunt, & sustulerunt; Addendo, & demendo, & mutando circa Medicinas, prout iis libitum fuerit; & ferè Pharmacopœorum more, *Quid pro Quo* substituendo; ita superbè imperantes Medicinæ, ut Medicina non ampliùs imperet Morbo. Demptis enim Theriacâ, & Mithridatio, & fortassè Diascordio, & Confectione Alkermes, & paucis aliis Medicinis, ad nulla ferè certa Pharmaca se religiosè & severè astringunt. Nam Medicamenta illa quæ in Officinis prostant venalia, potiùs in promptu sunt ad Intentiones Generales, quàm accommodata, & propria ad Curationes Particulares; siquidem speciatìm nullum Morbum magnoperè respiciunt, verùm generatìm ad Obstructiones aperiendas, Concoctiones confortandas, Intemperies alterandas pertinent. Atque hinc præcipuè fit, ut Empyrici & Vetulæ sæpenumerò in curandis Morbis fœliciùs operentur, quàm Medici eruditi; quia Medicinarum Probatarum Confectionem & Compositionem fidelitèr & scrupulosè retinent. Equidem memini Medicum quendam apud nos in Angliâ, Practicâ celebrem, Religione propè Judæum, Librorum lectione tanquam Arabem, solitum dicere; *Medici vestri Europæi sunt quidem viri docti; sed non nôrunt particulares curationes morborum.* Quinetiam idem ludere solebat, parùm decorè, dicendo, *Medicos nostros similes esse Episcopis; ligandi & solvendi claves habere, & nihil ampliùs.* Sed ut seriò quod res est dicamus; Plurimùm referre censemus, si Medici aliqui, & eruditione & practicâ insigniores, Opus aliquod conficiant, de Medicinis probatis & experimentalibus, ad Morbos Particulares. Nam quod speciosâ quis ratione nixus, existimet decere Medicum doctum, (habitâ ratione Complexionis Ægrorum, Ætatis, Tempestatis anni, Consuetudinum, & hujusmodi) potiùs Medicinas ex tempore aptare, quàm certis aliquibus præscriptis insistere; id fallax Res est, & Experientiæ non satis attribuit, Judicio plus nimis. Sanè quemadmodùm in Rep. Romanâ, Cives erant utilissimi, & optimè compositi, qui aut Consules Populo favebant, aut Tribuni in Partes Senatûs inclinabant: ita in hâc Materiâ, de quâ agimus, Medicos eos probamus, qui aut in magnâ Eruditione, traditiones Experientiæ plurimùm faciunt; aut in Practicâ insigni, Methodos & Generalia Artis non aspernantur. Modificationes verò Medicinarum (si quando sit opus eas adhibere) potiùs in Vehiculis earum exercendæ sunt, quàm in ipso Corpore Medicinarum; in quo nil novandum, absque evidenti necessitate. Hanc igitur Partem, quæ de *Medicinis Authenticis, & Positivis* tractet, *desiderari* statuimus. Res autem est, quæ tentari non debet, absque acri & severo Judicio, & tanquàm in Synodo Medicorum selectorum.

Item, inter Præparationes Medicinarum, mirari subit (præsertìm cùm *Medicinæ ex Mineralibus* à Chymicis in tantum evectæ &

celebratæ ſint; cùmque tales Medicinæ tutiùs adhibeantur ad Exteriora, quam intrò ſumantur) neminem adhùc inventum, qui per Artem, *Thermas Naturales*, & *Fontes Medicinales* imitari annixus fuerit; cùm tamen in confeſſo ſit, Thermas illas & Fontes, Virtutes ſuas, ex Venis Mineralium, per quas permeant, nanciſci: Quinetiàm in manifeſtum hujus rei documentum, benè nôrit Humana Induſtria, diſcernere & diſtinguere per Separationes quaſdam, ex quo genere Mineralium, hujuſmodi Aquæ inficiantur; veluti an ex Sulphure, Vitriolo, Chalybe, aut aliquo ſimili? Quæ naturalis Aquarum tinctura, ſi ad Artificioſas compoſitiones reduci poſſet; fuerit in poteſtate Hominis, & plura genera earum (prout uſus poſtulat) efficere; & temperamentum ipſarum pro arbitrio regere. Hanc igitur Partem, de *Imitatione Naturæ in Balneis Artificialibus* (re proculdubiò & utili, & in promptu) *deſiderari* cenſemus.

Ne verò ſingula ſcrupuloſiùs exequamur, quam vel Inſtituto noſtro, vel hujuſce Tractatûs Naturæ convenit, claudemus hanc Partem, Defectûs alterius cujuſdam enumeratione, qui maximi nobis videtur momenti; Nimirùm, quod *Medendi ratio*, quæ obtinuit, ſit *nimio plus compendioſa*, quam ut Inſigne aliquid aut Arduum præſtare poſſit. Etenìm judicio noſtro, opinio fuerit magis blanda, quàm vera, ſi quis exiſtimet Medicamentum aliquod tam potens aut felix fieri poſſe, ut Uſus eius ſimplex, Curationi alicui grandiori ſufficiat. Mirabilis profectò fôret Oratio, quæ pronunciata, aut etiàm ſæpiùs repetita, Vitium aliquod Animo penitùs inſitum aut inveteratum, corrigere aut tollere poſſit. Longè certè abeſt. Verùm quæ in Naturâ eximiè poſſunt & pollent, ſunt Ordo, Proſecutio, Series, Viciſſitudo Artificioſa. Quæ, licet majus quoddam in præcipiendo judicium, majorémque in parendo conſtantiam, requirant; tamen Effectuum magnitudine abundè rem compenſant. Etſi autem ex Opera Medicorum quotidianâ, quam, inviſendo, aſſidendo, præſcribendo, Ægrotis præſtant, putaret quiſpiam haud ſegnitèr ipſos Curationem perſequi; atque in eâdem, certâ quâdem viâ, inſiſtere: Tamèn ſi quis ea, quæ præſcribere & miniſtrare ſoleant Medici, acutiùs introſpiciat, inveniet pleraque vacillationis & Inconſtantiæ plena, & quæ ex tempore excogitentur, & in Mentem illis veniant, abſque certo aliquo, aut præviſo Curationis tramite. Debuerant autem etiàm ab initio, poſt Morbum bene perſpectùm & cognitum, Seriem curandi ordinatam meditari, neque ab eâ, abſque gravi Cauſsâ, diſcedere. Atque ſciant pro certo Medici, poſſe (exempli gratia) tria fortaſsè, aut quatuor Medicamenta, ad Morbum aliquem gravem curandum rectè præſcribi, quæ debito ordine, & debito intervallo ſumpta, Curationem præſtent: quorum ſingula, ſi per ſe tantùm ſumerentur, aut ſi ordo inverteretur, aut intervallum non ſervaretur, fuerint prorſus nocitura. Neq; tamen id volumus, ut omnis ſcrupuloſa & ſuperſtitioſa curandi Ratio in pretio ſit tanquam optima, (non magis quam omnis *Via arcta, via* ſit ad *Cœlum:*) verùm ut æquè recta ſit Via, ac arcta & difficilis. Hanc autem Partem, quam *Filum medicinale vocabimus*, *deſiderari* ponimus. Atque hæc illa ſunt, quæ in *Doctrinâ Medicinæ*, de

Curatione

Curatione Morborum, *desideramus*; nisi quod restet Unicum, quod pluris est quàm illa omnia. *Desideratur* nimirùm *Philosophia Naturalis Vera* & *Activa*, cui *Medicinæ Scientia* inædificetur. Cæterùm illa non est hujusce Tractatûs.

Tertiam Partem *Medicinæ*, posuimus illam de *Prolongatione Vitæ*; quæ nova est, & *desideratur*; Estque omnium Nobilissima. Si enim tale aliquid inveniri possit, non versabitur tantùm Medicina in *Curationum sordibus*, nec Medici ipsi propter *Necessitatem* solummodò *honorabuntur*; sed utique propter Donum Mortalibus, ex terrenis, quasi maximum; cujus poterint esse, secundùm Deum, Dispensatores & Administri. Licet enim *Mundus* Homini Christiano, ad *Terram promissionis* contendenti, tanquàm *Eremus* sit; tamen in *Eremo* ipso proficiscentibus, Calceos & Vestes (Corpus scilicet nostrum, quod Animæ loco Tegminis est) minùs atteri, Gratiæ Divinæ Munus quoddam æstimandum. Hâc de re, quia est ex optimis, eámque inter *Desiderata* posuimus, ex more nostro, & Monita dabimus, & Indicia, & Præcepta.

Primò *monemus*, ex Scriptoribus, circa hoc Argumentum, neminem esse, qui aliquid Magni, ne dicamus aliquid Sani, repererit. Aristoteles certè Commentarium de hoc edidit perpusillum, in quò nonnihil inest Acuti; quòd Ipse Omnia esse vult, ut solet. At Recentiores tam oscitantèr, & superstitiosè, de hoc scripserunt, ut Argumentum ipsum ob eorum vanitatem, tanquam vanum & vecors haberi cœperit.

Secundò *monemus*, ipsas Intentiones, quæ hùc spectant, Medicorum, Res nihili esse; & Cogitationes Hominum à re potiùs abducere, quàm versus eam dirigere. Sermocinantur enim, Mortem in Destitutione Calidi & Humidi consistere: Deberi itaque Calorem Naturalem confortari, Humorem autem Radicalem foveri; Perinde ac si hæc res Jusculis, aut Lactucis & Malvis, aut Amydo, aut Jujubis, aut rursùs Aromatibus, aut Vino generoso, aut etiàm Spiritu Vini, & Oleis Chymicis, confici possit; Quæ omnia obsunt potiùs quàm prosunt.

Tertiò *monemus*, ut Homines nugari desinant, nec tam faciles sint, ut credant, grande illud opus, quale est Naturæ Cursum remorari & retrovertere, posse Haustu aliquo Matutino, aut Usu alicujus Pretiosæ Medicinæ, ad exitum perduci; Non Auro potabili, non Margaritarum Essentiis, & similibus Nugis; sed ut pro certo habeant, *Prolongationem Vitæ* esse rem operosam, & quæ ex compluribus Remediis, atque eorum inter se Connexione idoneâ, constet: Neque enim quisquam ita stupidus esse debet, ut credat, quod nunquàm factum est adhùc, id fieri jam posse, nisi per modos etiàm nunquàm tentatos.

Quartò *monemus*, ut Homines ritè animadvertant & distinguant, circa ea, quæ ad *Vitam sanam*, & ea, quæ ad *Vitam longam*, conferre possunt. Sunt enim nonnulla, quæ ad Spirituum Alacritatem, & Functionum Robur, & Morbos arcendos, prosunt; quæ tamen de summâ Vitæ detrahunt, & Atrophiam senilem absque Morbis accelerant: Sunt & alia, quæ ad Prolongationem Vitæ, & Atrophiam senilem longiùs summovendam juvant; sed tamen non usurpantur absque periculo Valetudinis; Adeò ut qui iis utentur ad Prolongationem Vitæ, debeant simul Incommodis occurrere, quæ alioquìn ex

ex eorum usu supervenire possint. Atque *Monita* hactenùs dedimus.

Quod ad *Indicia* attinet; Tale hujus rei (quam Animo metimur) Plasma est. Conservantur res & durant duobus Modis: Aut in *Identitate suâ*; Aut per *Reparationem*. In *Identitate suâ*; ut *Musca*, aut *Formica in Succino*; *Flos*, aut *Pomum*, aut *Lignum* in *Conservatoriis Nivalibus*; *Cadaver* inter *Balsama*. Per *Reparationem*; ut in *Flammâ*; & in *Mechanicis*. Operanti ad *Prolongationem Vitæ*, utroque genere utendum est, (disjuncta minus possunt) Corpusque Humanum conservandum, quemadmodùm *Inanimata* conservantur: Ac rursùs quemadmodùm *Flamma* conservatur; Ac denique quadamtenùs ut *Mechanica* conservantur. Tres igitur sunt ad *prolongandam Vitam* Intentiones: *Retardatio Consumptionis*; *Probitas Reparationis*; & *Renovatio* ejus quod *cœpit veterascere*. *Consumptio* fit à duabus *Deprædationibus*; *Deprædatione Spiritûs Innati*; & *Deprædatione Aeris Ambientis*. *Prohibitio* utriusque duplex; Aut si *Agentia* illa fiant minùs *Prædatoria*; aut si *Patientia* (*Succi* scilicet Corporis) reddantur minùs *Deprædabilia*. *Spiritus* fit minùs *Prædatorius*, si aut *substantiâ densetur*, ut in usu *Opiatorum* & *Nitratorum*, & in *Contristationibus*; Aut *Quantitate minuatur*, ut in *Diætis Pythagoricis* & *Monasticis*; Aut *Motu leniatur*, ut in *Otio* & *Tranquillitate*. *Aer* ambiens fit minùs *Prædatorius*, si aut minùs *incalescat* à *Radiis Solis*, ut in *Regionibus frigidioribus*; in *Speluncis*; in *Montibus*; & in *Columnis Anacoretarum*: Aut *summoveatur à Corpore*, ut in *Cute densâ*, & in *plumis Avium*, & in *usu Olei* & *Vnguentorum* absque *Aromatibus*. *Succi Corporis* redduntur minùs *deprædabiles*, si aut *Duri* facti sint; aut *Roscidi* sive *oleosi*. *Duri*, ut in *Victu aspero*; *vitâ* in *Frigido*; *Exercitationibus robustis*; *Balneis* quibusdam *Mineralibus*. *Roscidi*, ut in *usu Dulcium*, & *abstinentiâ* à *Salsis* & *Acidis*, & maximè omnium, in tali *Mistione Potûs*, quæ sit partium valdè *tenuium* & subtilium, absque tamen omni *Acrimoniâ* aut *Acedine*. *Reparatio* fit per *Alimenta*; *Alimentatio* autem promovetur quatuor Modis: Per *Concoctionem Viscerum* ad *Extrusionem Alimenti*; ut in *confortantibus Viscera principalia*; Per *Excitationem Partium Exteriorum* ad *Attractionem Alimenti*, ut in *Exercitationibus* & *Fricationibus* debitis, atque *Vnctionibus* quibusdam & *Balneis appropriatis*; Per *Præparationem Alimenti* ipsius, ut faciliùs se insinuet, & Digestiones ipsas quadamtenùs anticipet, ut in variis & artificiosis Modis *Cibi condiendi*, *Potûs miscendi*, *Panis fermentandi*, & horum trium *Virtutes* in *unum redigendi*; Per *Confortationem* ipsius *ultimi Actûs Assimilationis*, ut in *Somno tempestivo*, & *Applicationibus* quibusdam *exterioribus*. *Renovatio* ejus quod cœpit *veterascere*, fit duobus Modis; vel per *Inteneratiorem Habitûs Corporis* ipsius, ut in usu *Malacissationum* ex *Balneis*, *Emplastris*, & *Vnctionibus*; quæ talia sint ut *imprimant*, non *extrahant*: Vel per *Expurgationem Succi veteris*, & *Substitutionem Succi novi*, ut in tempestivis & *repetitis Purgationibus*, *Sanguinis Missionibus*, & *Diætis attenuantibus*, quæ Florem Corporis restituunt. Atque de *Indiciis* hactenùs.

Præcepta quanquam ex ipsis *Indiciis* plurima possint deduci; tria tamen veluti præcipua subjungere visum est. *Præcipimus* primò, ut

Prolongatio

Prolongatio Vitæ expectetur potiùs à Diætis Statis, quàm à Regimine aliquo Victûs familiari; aut etiàm à Medicamentorum Particularium Excellentiâ. Etenìm, quæ tántâ Virtute pollent, ut Naturam retrovertere valeant; fortiora plerunq; sunt, & potentiora ad alterandum, quàm ut simul in aliquâ Medicinâ componi, multò minùs in Victu familiari interspergi possint. Superest itaque ut seriatìm, & regulaitèr, & ad Tempora certa, & vicibus certis recurrentia, adhibeantur.

Secundò *præcipimus*, ut *Prolongatio Vitæ*, expectetur potiùs ab Operatione in Spiritus, & à Malacissatione Partium, quàm à Modis Alimentandi. Etenìm cùm Corpus humanum, ejusque Fabrica (missis externis) à tribus patiatur; Spiritibus scilicet; Partibus; & Alimentis; Via Prolongationis Vitæ per Alimentandi Modos longa est; atq; per multas ambages & circuitus; At viæ per Operationes super Spiritus, & super Partes, multò breviores sunt, & quibus citiùs ad Finem desideratum pervenitur; Eò quod Spiritus subitò patiantur, & à Vaporibus, & ab Affectibus, quæ miris modis in eos possunt, Partes item, per Balnea, aut Unguenta, aut Emplastra, quæ subitas etiàm Impressiones faciunt.

Tertiò *præcipimus*, quod Malacissatio Partium per Exterius, fieri debet, per *Consubstantialia, Imprimentia, & Occludentia. Consubstantialia* enim benevolo Partium amplexu libentèr excipiuntur, & propriè malacissant. *Imprimentia* autem, & Virtutem Malacissantium, tanquàm Vehicula, faciliùs & altiùs deducunt, atque ipsa Partes nonnihil expandunt. *Occludentia* autem, Virtutem utrorumque retinent, & paulispèr figunt; & Perspirationem, quæ est res Malacissationi opposita, (quia Humidum emittit,) cohibent. Itaque per hæc tria; (sed potiùs ordine disposita, & succedentia, quàm commixta;) Res absolvitur. Interim in hâc Parte monemus, non eam esse Intentionem Malacissationis, ut nutriat, Partes per Exterius; sed tantùm ut eas reddat magis idoneas ad Nutriendum. Quicquid enim magis Aridum est, minùs est Activum ad Assimilandum. Atque de *Prolongatione Vitæ*, quæ est Pars tertia *Medicinæ* novitèr ascripta, hæc dicta sint.

Veniamus ad *Cosmeticam*, quæ certè Partes habet Civiles, Partes rursùs Effœminatas. Corporis enim Munditia, & Decor honestus, rectè existimatur promanare à Modestiâ quâdam Morum, & à Reverentiâ; inprimis erga Deum, cujus Creaturæ sumus; tum erga Societatem, in quâ degimus; tum etiam erga nosmetipsos, quos non minùs, imò magis quàm alios revereri debemus. Verùm Adulterina illa Decoratio, quæ Fucos & Pigmenta adhibet, digna certè est illis Defectibus, qui eam semper comitantur; cùm non sit, aut ad fallendum satis ingeniosa, aut ad utendum satis commoda, aut ad Salubritatem satis tuta & innocua. Miramur autem pravam hanc consuetudinem Fucandi, Leges Censorias, tam Ecclesiasticas quàm Civiles (quæ alias in Luxuriam circa Vestes, aut Cultus Capillorum effœminatos, admodùm fuerint severæ) ita diù fugisse. Legimus certè de *Iezabele*, quod Pigmentis faciem obliverit; verùm de *Estherâ*, & *Iudithâ*, nil tale perhibetur.

Pergamus ad *Athleticam*; Eam sensu intelligimus paulò largiori, quàm accipi consuevit. Huc enim referimus, quicquid versatur circa conciliandam qualemcunq; (quam Corpus humanum suscipit) *Habilitatem*;

litatem; sive sit *Agilitatis*, sive *Tolerantiæ*. Quarum *Agilitas* duas habet Partes, *Robur* & *Velocitatem*: Ac *Tolerantia* itidem duas, vel *Indigentiarum Naturalium patientiam*; vel in *Cruciatibus Fortitudinem*. Quorum omnium, videmus sæpenumerò Exempla insignia, in Practicâ Funambulorum; in duro victu Hominum quorundam Barbarorum; in Stupendis viribus Maniacorum; & in constantiâ nonnullorum inter exquisita Tormenta. Imò si aliqua alia reperiatur Facultas, quæ in priorem Partitionem non cadit (qualis in *Urinatoribus* sæpè conspicitur, qui mirificè Anhelitum cohibere possunt) ad hanc ipsam Artem aggregari volumus. Atque quod talia fieri quandòque possint, manifestissimum est; At Philosophia & inquisitio Caussarum circa eadem ferè neglecta jacet; Hanc arbitramur ob Caussam, quòd Hominibus persuasum sit hujusmodi Magisteria Naturæ, solummodò vel ex peculiari certorum Hominum indole, (quæ sub Disciplinam non cadit,) vel à diutinâ, ab Annis usque Puerilibus, consuetudine, (quæ potiùs imperari quam doceri solet) obtinere. Quod etsi verum prorsùs non sit; tamen *Defectus* hujusmodi Rerum quid attinet notare? Certamina enim Olympica jam diù cessarunt; Tum etiàm in ejusmodi rebus Mediocritas sufficit ad usum; Excellentia autem Mercenariæ cuidam Ostentationi ferè inseruit.

Postremò accedimus ad *Artes Voluptarias*. Eæ secundum sensus ipsos dispertitæ sunt: Oculos oblectat præcipuè *Pictoria*, cùm aliis Artibus innumeris, (quæ ad Magnificentiam spectant) circa Ædificia, Hortos, Vestes, Vasa, Calices, Gemmas, & similia. Aures demulcet *Musica*, quæ tantâ Vocum, Spiritûs, Chordarum, Varietate, & apparatu, instructa est. Olìm etiam *Hydraulica*, pro Coryphæis quibusdam Artis ejus habita sunt, quæ nunc propè obsoleverunt. Atque Artes, quæ ad Visum, aut Auditum spectant, præ aliis præcipuè Liberales habitæ sunt: Sensus hi duo magis casti; Scientiæ magis eruditæ; quippe qui etiam *Mathematicam*, veluti Ancillam, in Familiis suis habeant: Etiam Altera ad Memoriam & Demonstrationes; Altera ad Mores & Affectus Animi nonnihil respicit. Reliquorum Sensuum Oblectationes, atque Artes circa ipsos, minùs in honore sunt; veluti Luxuriæ quam Magnificentiæ propiores. Unguenta, Odoramenta, Deliciæ & Cupediæ Mensarum, maximè autem Incitamenta Libidinis, rectiùs Censore quàm Doctore indigent. Optimè sanè à quibusdam annotatum est, nascentibus & crescentibus Rebuspub. Artes Militares florere; in statu & culmine positis Liberales; at ad declinationem & decasum vergentibus Voluptarias. Hæc verò Ætas nostra, vereor ne tanquàm in decasu felicitatis, in Artes voluptarias inclinet. Quare ista missa faciamus. Cum *Artibus Voluptariis Ioculares* copulo. Deceptiones siquidem Sensuum, inter Delectationes Sensuum reponendæ sunt.

Jam verò transcursis *Doctrinis* illis, circa *Corpus Humanum*, (*Medicinâ*, *Cosmeticâ*, *Athleticâ*, *Voluptariâ*) illud obitèr monemus; Cùm in *Corpore Humano* tot Res in considerationem veniant, *Partes*, *Humores*, *Functiones*, *Facultates*, *Accidentia*; Cúmque, (si nobis integrum esset) constitui oportuisset Corpus unicum *Doctrinæ de Corpore Humano*, quæ ista

ista omnia complectetur (simile illi *Doctrinæ de Animâ*, de quâ mox dicemus) tamen ne Artes nimis multiplicentur, neve Veteres Artium Limites (plusquàm necesse fuerit) transponantur; *Doctrinam* de *Partibus Corporis Humani*, de *Functionibus*, de *Humoribus*, de *Respiratione*, de *Somno*, de *Generatione*, de *Fœtu* & *Gestatione* in *Utero*, de *Augmentis*, de *Pubertate*, de *Canicie*, de *Impinguatione*, & similibus, in *Corpus Medicinæ* recipimus; licet ad Officia illa tria non propriè pertineant; Sed quia *Corpus* ipsum *Hominis*, sit per omnia *Medicinæ* Subjectum. *Motum* autem *Voluntarium*, & *Sensum*, ad *Doctrinam* de *Animâ* rejicimus; siquidem *Animæ* Partes in his duobus sunt potiores. Atque sic *Doctrinam*, quæ circa *Corpus Hominis* versatur (quod *Animæ* pro Tabernaculo duntaxat est) claudimus.

CAPUT III.

Partitio Philosophiæ Humanæ *circa* Animam, *in* Doctrinam *de* Spiraculo; *&* Doctrinam *de* Animâ Sensibili *sive* Productâ. *Partitio secunda ejusdem* Philosophiæ, *in* Doctrinam *de* Substantiâ *&* Facultatibus Animæ; *&* Doctrinam *de* Usu, *&* Objectis Facultatum. *Appendices duæ* Doctrinæ *de* Facultatibus Animæ; Doctrina *de* Divinatione Naturali; *&* Doctrina *de* Fascinatione. *Distributio* Facultatum Animæ Sensibilis, *in* Motum; *&* Sensum.

Eniamus ad *Doctrinam* de *Animâ Humanâ*; è cujus Thesauris, omnes cæteræ *Doctrinæ* depromptæ sunt. Ejus duæ sunt Partes; Altera tractat de *Animâ Rationali*, quæ Divina est; Altera de *Irrationali*, quæ communis est cum Brutis. Notavimus autem paulò superiùs (ubi de *Formis* loquebamur) differentes illas duas *Animarum* Emanationes, quæ in primâ utriusque Creatione, se dant conspiciendas; Nimirùm, quod altera Ortum habuerit à *Spiraculo Dei*; Altera è *Matricibus Elementorum*. Nam de *Animæ Rationalis* Generatione Primitivâ, ita ait Scriptura, *Formavit Hominem de limo Terræ, & spiravit in Faciem ejus Spiraculum Vitæ*. At Generatio *Animæ Irrationalis*, sive *Brutorum*, facta est per Verba illa, *Producat Aqua*; *Producat Terra*; Hæc autem *Anima* (qualis est in Homine) *Animæ Rationali* Organum tantùm est, atque Originem habet, & ipsa quoque, quemadmodùm in Brutis, è Limo Terræ: Neque enim dictum est, *Formavit Corpus Hominis de Limo Terræ*; sed *Formavit Hominem*; integrum scilicet Hominem, excepto illo Spiraculo. Quamobrem Partem primam *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, *Doctrinam de Spiraculo* appellabimus; Secundam verò, *Doctrinam* de *Animâ Sensibili* sive *Productâ*. Neque tamen, cùm hactenùs *Philosophiam* solam tractemus (quippe *Sacram Theologiam* in

Fine

Fine Operis collocavimus) Partitionem istam à *Theologiâ* mutuaremus, nisi etiàm cum principiis *Philosophiæ* conveniret. Plurimæ enim & maximæ sunt *Animæ Humanæ* præcellentiæ supra *Animas Brutorum*, etiàm Philosophantibus secundum Sensum manifestæ. Ubicunque autem tot & tantarum invenitur Excellentiarum Symbolum, ibi meritò sempèr constitui debet Differentia specifica. Itaque nobis non nimium placet, Confusa illa & promiscua Philosophorum de *Animæ Functionibus* Tractatio; ac si *Anima Humana*, Gradu potiùs quàm Speciei, discriminata esset ab *Animâ Brutorum*; Non alitèr quàm Sol inter Astra, aut Aurum inter Metalla.

Subjungenda est etiàm Partitio alia *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, antequàm de Speciebus fusiùs loquamur. Etenìm, quæ de Speciebus posteà dicemus, utramque Partitionem,tum illam quam jàm modò posuimus, tum istam quam nunc proponemus, simul tractabunt. Secunda igitur Partitio sit, in *Doctrinam* de *Substantiâ* & *Facultatibus Animæ*; & *Doctrinam* de *Usu* & *Objectis Facultatum*.

Præmissis itaquè his Partitionibus geminis, ad Species accedamus. *Doctrina* de *Spiraculo*, eademque de *Substantiâ Animæ Rationalis*, complectitur Inquisitiones illas de Naturâ ejus; Utrum *Nativa sit illa*, an *Adventitia*; *Separabilis* an *Inseparabilis*; *Mortalis*, an *Immortalis*; *quatenùs Legibus Materiæ alligata*, *quatenùs minimè*; & similia? Quæ verò hujus sunt Generis, licet etiàm in Philosophiâ, & diligentiorem & altiorem Inquisitionem subire possint, quàm adhuc habetur; utcunque tamen in fine, Religioni determinanda & diffinienda rectiùs transmitti censemus: Alitèr enim, Erroribus haud paucis, & Sensûs Illusionibus omninò exponentur. Etenìm, cùm *Substantia Animæ*, in Creatione suâ, non fuerit extracta aut deducta, ex Massâ Cœli & Terræ, sed immediatè inspirata à Deo; Cúmque Leges Cœli & Terræ, sint propria Subjecta Philosophiæ; quomodò possit Cogde *Substantiâ Animæ Rationalis* ex Philosophiâ peti & haberi? Quinimò ab eâdem Inspiratione Divinâ hauriatur, à quâ *Substantia Animæ* primò emanavit.

Doctrina verò de *Animâ Sensibili* sive *Productâ*, etiàm quatenùs ad *Substantiam* ejus, verè inquiritur: At ea Inquisitio nobis quasi *desiderari* videtur.Quid enim ad *Doctrinam* de *Substantiâ Animæ* faciunt, *Actus ultimus*, & *Forma Corporis*, & hujusmodi Nugæ Logicæ? *Anima* siquidem *Sensibilis* sive *Brutorum*, planè Substantia Corporea censenda est, à Calore attenuata, & facta Invisibilis; Aura (inquam) ex Naturâ Flammeâ & Aëreâ conflata, Aëris mollicie ad Impressionem recipiendam, Ignis vigore ad Actionem vibrandam dotata; partìm ex Oleosis, partìm ex Aqueis nutrita; Corpore obducta, atque in Animalibus perfectis in Capite præcipuè locata, in Nervis percurrens, & Sanguine spirituoso Arteriarum refecta & reparata; quemadmodùm Bernardinus Telesius, & Discipulus ejus Augustinus Donius, aliquâ ex parte, non omninò inutilitèr, asseruerunt. Itaque de hâc *Doctrinâ*, diligentior fiat Inquisitio: Eò magis, quod hæc Res non benè intellecta, Opiniones superstitiosas, & planè contaminatas, & Dignitatem *Animæ Humanæ* pessimè conculcantes, de *Metempsuchôsi* & *Lustrationibus*

Animarum

Animarum per Periodos Annorum, denique de nimis propinquâ *Animæ Humanæ* erga *Animas Brutorum* per omnia *Cognatione*, peperit. Est autem hæc *Anima* in Brutis *Anima principalis*, cujus Corpus Brutorum Organum; In Homine autem, Organum tantùm & ipsa *Animæ Rationalis*; & *Spiritûs* potiùs Appellatione, quàm *Animæ* indigitari possit. Atque de *Substantiâ Animæ* hactenùs.

Facultates autem *Animæ* notissimæ sunt; *Intellectus*, *Ratio*, *Phantasia*, *Memoria*, *Appetitus*, *Voluntas*, denique universæ illæ, circa quas versantur Scientiæ Logicæ, & Ethicæ: Sed in *Doctrinâ de Animâ*, *Origines* ipsarum tractari debent, idque physicè, prout Animæ innatæ sint, & adhæreant: *Usus* tantùm ipsarum, & *Objecta*, illis alteris *Artibus*, deputantur. Atque in hac parte, nihil egregii (ut nobis videtur) adhùc repertum est; quanquàm *desiderari* eam haud sanè dixerimus. Habet etiàm Pars ista, *De Facultatibus Animæ*, Appendices duas; quæ & ipsæ, quemadmodùm tractantur, potiùs Fumos nobis exhibuerunt, quàm Flammam aliquam lucidam Veritatis: Altera harum est *Doctrina* de *Divinatione* Naturali; Altera de *Fascinatione*.

Divinationem ab Antiquis, nec malè, in duas Partes divisam habemus; *Artificialem*, & *Naturalem*: *Artificialis* Ratiocinando, ex Indicatione Signorum, Prædictionem colligit; *Naturalis*, ex ipsâ Animi præsensione internâ, absque Signorum Adminiculis, præsagit. *Artificialis* duplex; Altera argumentatur ex *Caussis*; Altera ex *Experimentis* tantùm, cœcâ quâdam Auctoritate: Quæ posterior, ut plurimum, superstitiosa est; quales erant Ethnicorum Disciplinæ, circa *Inspectionem Extorum*, *Volatum Avium*, & similia. Etiàm Chaldæorum *Astrologia* solennior, non multò melior. At *Artificialis Divinatio* utraque, inter diversas Scientias spargitur. Habet *Astrologus* Prædictiones suas, ex situ Astrorum. Habet etiàm *Medicus* suas, De Morte ingruente; De Convalescentiâ; De Symptomatibus Morborum superventuris, ex Urinis, Pulsibus, Aspectu Ægrorum, & similibus. Habet & *Politicus* suas; *O Urbem Venalem, & citò perituram, si Emptorem invenerit*: Cujus Vaticinii fides non diù morata est; impleta primùm in Syllâ, posteà in Cæsare. Hujusmodi igitur Prædictiones, præsentis non sunt Instituti; verùm ad Artes proprias remitti debent. *Naturalis* autem *Divinatio*, ex vi scilicet internâ Animi Ortum habens, ea demùm est, de quâ nunc agitur. Hæc duplex est; Altera *Nativa*; Altera per *Influxum*. *Nativa* hoc nititur Suppositionis Fundamento; Quod Anima in se reducta, atque collecta, nec in Corporis Organa diffusa, habeat ex vi propriâ Essentiæ suæ, aliquam Prænotionem Rerum futurarum: Illa verò optimè cernitur, in Somnis, Ecstasibus, Confiniis Mortis; rariùs inter Vigilandum, aut cùm Corpus sanum sit ac validum. Hujusmodi verò status Animi, procuratur ferè, aut adjuvatur, ex Abstinentiis, atque illis Rebus, quæ Animam à Muneribus Corporis exercendis maximè sevocant, ut suâ Naturâ absque Impeditionibus Exteriorum gaudere possit. *Divinatio* verò per *Influxum*, hoc altero suppositionis Fundamento nititur; Quod Anima, veluti Speculum, Illuminationem quandam secundariam, à Præscientia Dei, & Spirituum excipiat; Cui etiàm idem, qui priori,

Status

Status & Regimen Corporis confert. Eadem enim Animæ sevocatio efficit, ut & suâ Naturâ impensiùs utatur; & Divinorum Influxuum sit magis susceptiva: Nisi quod in *Divinationibus* per *Influxum*, Anima Fervore quodam, atque tanquàm Numinis præsentis Impatientiâ (quæ apud Priscos *Sacri Furoris* nomine vocabatur) corripiatur; In *Divinatione* autem *Nativâ*, Quieti potiùs & Vacationi propior sit.

Fascinatio autem, est Vis & Actus Imaginationis intensivus, in Corpus alterius: (Vim enim Imaginationis super Corpus proprium ipsius Imaginantis superiùs perstrinximus.) In hoc genere Schola Paracelsi, & ementitæ *Naturalis Magiæ* Cultores, tam fuerunt immodici, ut Imaginationis Impetum & Apprehensionem, *Miracula-patranti Fidei* tantùm non exæquarint. Alii ad Similitudinem Veri propiùs accedentes; cùm occultas Rerum Energias & Impressiones, Sensuum Irradiationes, Contagionum de Corpore in Corpus Transmissiones, Virtutum Magneticarum Delationes, acutiùs intuerentur; in eam opinionem devenerunt, ut multò magis à Spiritu in Spiritum (cùm Spiritus præ Rebus omnibus sit, & ad Agendum strenuus, & ad Patiendum tener & mollis) Impressiones, & Delationes, & Communicationes, fieri poterint. Unde increbuerunt Opiniones factæ quasi Populares, De Genio superiori, De Hominibus quibusdam infaustis & ominosis, De Ictibus Amoris & Invidiæ; & aliæ his similes. Atque huic conjuncta est Disquisitio, quomodo *Imaginatio intendi* & *fortificari* possit? Quippe si Imaginatio fortis tantarum sit virium, operæ-pretium fuerit nosse, quibus modis eam exaltari, & seipsâ majorem fieri detur? Atque hic obliquè, nec minùs periculosè, se insinuat, Palliatio quædam, & Defensio maximæ Partis *Magiæ Cæremonialis*. Speciosus enim fuerit Prætextus, Ceremonias, Characteres, Incantationes, Gesticulationes, Amuleta, & similia, non ex aliquo tacito, aut Sacramentali cum malis Spiritibus contractu, vires nancisci; sed eò pertinere tantùm, ut Imaginatio illius, qui his utitur, roboretur & exaltetur: Quēadmodùm etiàm in Religione, usus Imaginū, ad Mentes Hominum in Rerum Contemplatione defigendas, & Devotionem Precantium excitandam, invaluit. Attamen mea talis est Sententia; Etiamsi detur vim imaginationis esse utique potentem; atque insupèr Cæremonias vim illam intendere & roborare; posito denique, quod adhibeantur Cæremoniæ ad hanc Intentionem sincerè, atque tanquàm Remedium Physicum, absque aliquâ vel minimâ cogitatione, de invitandis per ipsas auxiliis Spirituum; haberi nihilominùs debent pro illicitis, propterea quod Sententiæ illi Divinæ, adversus Hominem propter Peccatum latæ, repugnent & recalcitrent, *In sudore vultûs comedes panem tuum.* Siquidem Magia ejus generis, egregios illos Fructus, quibus Deus Pretium Laborem constituit, adipiscendos proponit, per paucas, easque faciles, & minimè operosas Observantias.

Supersunt *Doctrinæ* duæ, quæ ad *Facultates Animæ Inferioris* sive *Sensibilis*, præcipuè spectant; utpote quæ cum Organis Corporeis maximè communicant. Altera de *Motu Voluntario*; Altera de *Sensu* & *Sensibili*. In priori harum, etiàm aliàs satis jejunè inquisitâ, Unica Pars ferè integra deest. Etenim de Officio, & Fabricâ commodâ Ner-

vorum

vorum & Musculorum, & aliorum quæ ad hunc Motum requiruntur; Quæque Pars Corporis quiescat dum alia movеatur; Tum quod hujusce Motus Rector & quasi Auriga sit Imaginatio, adeò ut dimissâ Imagine ad quam Motus fertur, statim intercipiatur & sistatur Motus ipse, (ut cùm deambulamus, si alia subeat Cogitatio acris & defixa, continuò consistimus;) et aliæ nonnullæ Subtilitates non malæ, in Observationem & Inquisitionem jam pridèm venerunt. Quomodò verò Compressiones, et Dilatationes, & Agitationes Spiritûs, (qui proculdubiò Motus Fons est) corpoream & crassam Partium Molem, flectat, excitet, aut pellat, adhùc diligenter inquisitum & tractatum non est. Neque mirum, cùm *Anima ipsa Sensibilis*, hactenùs potiùs pro Entelechiâ & Functione quâdam habita sit, quam pro substantiâ. At quandò jam innotuerit, ipsam esse Substantiam Corpoream & Materiatam, necesse est etiàm, ut quibus nixibus, Aura tam pusilla & tenera, Corpora tam crassa & dura, in *Motu* ponere possit, inquiratur. De hâc Parte igitur, cùm *desideretur*, fiat Inquisitio.

At de *Sensu* & *Sensibili*, longè uberior & diligentior adhibita est Inquisitio, tam in Tractatibus circa ea generalibus, quam in Artibus specialibus, utpotè *Perspectivâ*, *Musicâ*: quam vere, nihil ad Institutum: quandoquidem illa tanquàm *Desiderata* ponere non liceat. Sunt tamen duæ Partes Nobiles & insignes, quas in hâc Doctrinâ *desiderari* statuimus: Altera de *Differentiâ Perceptionis* & *Sensûs*; Altera de *Formâ Lucis*.

Atque Differentiam inter *Perceptionem* et *Sensum*, benè enucleatam, debuerant Philosophi Tractatibus suis de *Sensu* & *Sensibili* præmittere, ut rem maximè fundamentalem. Videmus enim, quasi omnibus Corporibus Naturalibus, inesse vim manifestam *Percipiendi*; Etiam Electionem quandam Amica amplectendi, Inimica & Aliena fugiendi. Neque nos de subtilioribus *Perceptionibus* tantùm loquimur; veluti cùm Magnes Ferrum allicit; Flamma ad Naphtham assilit; Bulla Bullæ approximata coit; Radiatio ab Objecto albo dissilit; Corpus Animalis utilia assimilat, inutilia excernit; Spongiæ Pars (etiam super Aquam elevata) Aquam attrahit, Aerem expellit; & hujusmodi; Etenim quid attinet talia enumerare? Nullum siquidem Corpus ad aliud admotum, illud immutat, aut ab illo immutatur, nisi Operationem præcedat *Perceptio* Reciproca. *Percipit* Corpus Meatus quibus se insinuat; *Percipit* Impetum alterius Corporis, cui cedit; *Percipit* Amotionem alterius Corporis, à quo detinebatur, cùm se recipit; *Percipit* Divulsionem sui Continui, cui ad Tempus resistit; ubique denique est *Perceptio*. Aer verò Calidum & Frigidum tam acutè *percipit*, ut Ejus *Perceptio* sit longè subtilior quàm Tactûs Humani; qui tamen pro Calidi & Frigidi Normâ habetur. Duplex igitur deprehenditur circa hanc *Doctrinam* Hominum Culpa; Alia, quod eam intactâ, & intractatâ (cùm tamē sit Res nobilissima) plerunq; reliquerūt: Alia, quod qui huic Contemplationi fortè Animum adjecerunt, longiùs, quàm par est, provecti sunt, et *Sensum* Corporibus omnibus tribuerunt: ut piaculum ferè sit Ramum Arboris avellere, ne fortè instar Polydori ingemiscat. At debuerant illi *Differentiam Perceptionis* &

Sen-

Sensûs, non tantùm in Comparatione Sensibilium ad Insensibilia, secundum Corpus integrum, explorare, (veluti Plantarum & Animalium ;) verùm etiàm in Corpore ipso Sensibili animadvertere, quid in Caussâ sit, cur tot Actiones expediantur, absque omni tamen *Sensu*? Cur Alimenta digerantur, egerantur ; Humores & Succi, sursùm, deorsùm, ferantur ; Cor & Pulsus vibrent ; Viscera, sua quæque Opificia, sicut Officinæ, producant ; & tamen hæc omnia, & complura alia, absq; *Sensu* fiant? Verùm Homines non satis acutè, qualis sit Actio *Sensûs*, viderunt ; atque quod Genus Corporis, quæ Mora, quæ Conduplicatio Impressionis ad hoc requirantur, ut Dolor vel Voluptas sequatur? Denique *Differentiam* inter *Perceptionem* simplicem, & *Sensum*, nullo modo nosse videntur ; nec quatenùs fieri possit *Perceptio* absq; *Sensu*. Neque enim hæc Verborum tantùm Controversia est, sed de Re magni prorsùs Momenti. De hâc igitur *Doctrinâ* (ut inprimis utili, & ad plurima spectante) meliùs inquiratur. Quandoquidem etiàm circa hanc Rem Inscitia, tantum apud nonnullos ex Antiquis Philosophis potuerit, ut omnibus sine discrimine Corporibus Animam infundi putaverint: Neque enim videbant, quomodò *Motus* cum discretione fieri potuerit absq; *Sensu*; aut *Sensus* adesse absq; *Animâ*.

De *Formâ Lucis*, quod debita non facta fuerit Inquisitio (præsertìm cùm in *Perspectivâ* strenuè elaborârunt Homines) stupenda quædam negligentia censeri possit. Etenìm, nec in *Perspectivâ*, nec aliàs, aliquid de Luce, quod valeat, inquisitum est. Radiationes ejus tractantur, Origines minimè. Sed Collocatio demùm *Perspectivæ* inter *Mathematica*, hunc ipsum Defectum, & alios similes peperit ; quia à Physicis præmaturè discessum est. Tractatio autem de *Luce*, & Caussis ejus, in Physicis rursùs superstitiosa ferè est, tanquàm de Re inter Divina & Naturalia mediâ ; adeò ut quidam ex Platonicis, eam Materiâ ipsâ antiquiorem introduxerint : Cùm enim Spatium esset difflatum, id primum Lumine, posteà verò Corpore impletum fuisse, vanissimo commento asseruerunt : Quando tamen Scripturæ Sacræ, Massam Cœli & Terræ, tenebrosam, ante Lucem creatam, disertè posuerint. Quæ verò physicè, & secundum Sensum de eâ tractantur, ea statìm ad Radiationes descendunt, ut parùm Physicæ Inquisitionis circa hanc rem extet. Debuerant autem Homines Contemplationes suas submittere paulispèr, & quid sit *Corporibus* omnibus *Lucidis* commune inquirere, tanquàm de *Formâ Lucis*. Etenìm quam immensa est corporis Differentia, (si ex dignitate considerentur) inter Solem & Lignum putridum, aut Squammas etiàm Piscium putridas? Inquirere etiàm debuerant, quid tandem in caussâ sit, cur aliqua ignescant, & *Lucem* ex se jaciant calefacta, alia minimè? Ferrum, Metalla, Lapides, Vitrum, Ligna, Oleum, Sevum, ab Igne, vel Flammam vibrant, vel saltèm rubescunt: At Aqua, Aer, acerrimo & tanquàm furenti Calore fervefacta, nihil tamen *Lucis* adipiscuntur, nec splendent. Quod si quis hoc eò fieri putet, quod proprium sit Ignis *lucere*, Aqua autem et Aer Igni omninò inimica sint ; Is sanè nunquàm per Obscura Noctis, in Aquâ salsâ, tempestate calidâ, remigavit ; cùm guttulas Aquæ ex Remorum Concussione subsilientes, micare & lucescere videre

videre potuisset. Quod etiam fit in Spumâ Maris ferventiore, quam *Pulmonem Marinum* vocant. Quid denique habent commune cum Flammâ & Ignitis, Cicendulæ & Luciolæ; & Musca Indica, quæ Cameram totam illustrat; Et Oculi quorundam Animalium in Tenebris; & Saccharum inter radendum aut frangendum; & Sudor Equi noctè æstuosâ festinantis; & Alia nonnulla? Quin & Homines tam parùm in hâc re viderunt, ut plerique Scintillas è Silice, Aerem attritum putent. Attamen quando Aer Calore non ignescat, & *Lucem* manifestò concipiat, quomodò tandem fit, ut Noctuæ, & Feles, & alia nonnulla Animalia, noctù cernant? Adeò ut ipsi Aeri, (quandò Visio absque *Luce* non transigatur) necesse est inesse *Lucem* aliquam Nativam & genuinam, quamvis tenuem admodùm & infirmam, quæ tamen sit Radiis Visivis hujusmodi Animalium proportionata, iisque ad videndum sufficiat. Verùm hujusce Mali (ut plurimorum) Caussa est, quod Homines ex Instantiis particularibus, *Formas* Naturarum *Communes* non elicuerunt; Id quod nos tanquàm Subjectum proprium *Metaphysicæ* posuimus; Quæ & ipsa *Physicæ*, sive *Doctrinæ* de *Naturâ* Pars est. Itaque de *Formâ* & *Originibus Lucis* fiat Inquisitio, eàque interìm inter *Desiderata* ponatur. Atque de *Doctrinâ* circa *substantiam Animæ*, tam *Rationalis* quàm *Sensibilis*, cum *Facultatibus suis*; atq; de ejusdem *Doctrinæ Appendicibus*, hæc dicta sint.

Nnn FRAN-

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER QUINTUS.

AD REGEM SVVM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ *circa* Usum & Objecta Facultatum Animæ Humanæ, *in* Logicam; & Ethicam. *Partitio* Logicæ, *in* Artes Inveniendi; Judicandi; Retinendi; & Tradendi.

D*Octrina circa Intellectum,* (Rex optime) atque illa altera *circa Voluntatem Hominis*, in Natalibus suis tanquam Gemellæ sunt. Etenim *Illuminationis Puritas* & *Arbitrii Libertas*, simul incœperunt, simul corruerunt. Neque datur in Universitate Rerum, tam intima Sympathia, quàm illa Veri & Boni. Quo magis rubori fuerit Viris doctis, si Scientiâ sint tanquàm Angeli Alati, Cupiditatibus verò, tanquàm Serpẽtes, qui humi reptant; circũgerentes Animas, instar Speculi sanè, sed Menstruati.

Venimus jam ad *Doctrinam* circa *Usum* & *Objecta Facultatum Animæ Humanæ.* Illa duas habet Partes, easque notissimas, & consensu receptas; *Logicam*, & *Ethicam:* Nisi quod *Doctrinam Civilem*, quæ vulgò ut Pars *Ethicæ* collocatur, jam antè emancipaverimus; & in integram *Doctrinam de Homine Congregato*, sive in *Societate*, constituerimus; hîc tantùm de *Homine segregato* tractantes. *Logica* de *Intellectu* & *Ratione*; *Ethica* de *Voluntate*, *Appetitu*, & *Affectibus* disserit: Altera *Decreta*, Altera *Actiones* progignit. Verum quidem est, quod Phantasia in utrâque Provinciâ, tam Judiciali quàm Ministeriali, Legati cujusdam, aut Internuncii, aut Procuratoris reciproci, vices gerit. Nam Sensus Idôla omnigena Phantasiæ tradit, de quibus posteà Ratio judicat: At Ratio vicissìm Idôla electa, & probata Phantasiæ transmittit, priusquàm fiat Executio Decreti. Siquidem Motum voluntarium perpetuò præcedit, eúmque incitat Phantasia: adeò ut Phantasia sit utrique tam Rationi quàm Voluntati Instrumentum commune: nisi quod Janus iste Bifrons sit, & duas obvertat Facies: Facies enim Rationem aspiciens, Veritatis habet Effigiem; Facies autem Actionem aspiciens, Effigiem Bonitatis: Quæ tamen sint Facies,

——*Quales decet esse sororum.*

Neque verò merus & nudus Internuncius est Phantasia; sed Auctoritatem non exiguam, vel accipit, vel usurpat, præter Delationem simplicem Mandati. Rectè enim Aristoteles; *Id Imperii habet Anima in Corpus, quod Dominus in Mancipium: Ratio verò in phantasiam, quod in liberâ Civitate Magistratus in Civem*; Ad quem possit suâ vice redire Dominatio. Videmus enim quod in iis, quæ sunt Fidei & Religionis, Phantasia supra ipsam Rationem scandat & evehatur: Non quod Illuminatio Divina locum habeat in Phantasiâ; (quin potiùs in ipsâ Arce Mentis & Intellectûs:) verùm quemadmodùm Gratia Divina in Virtutibus, utitur Motibus Voluntatis; ita similitèr Gratia Divina in Illuminationibus utitur Motibus Phantasiæ; unde fit ut Religio sempèr Aditum sibi ac Viam ad Animum quæsierit, per *Similitudines*, *Typos*, *Parabolas*, *Visiones*, *Insomnia.* Rursùs haud humile est Regnum Phantasiæ in persuasionibus, à vi Eloquentiæ insinuatis. Nam ubi per Orationis Artificia Hominum Animi demulcentur, inflammantur, & in quamcunque Partem pertrahuntur; totum illud fit per Exuscitationem Phantasiæ, quæ impotens jam facta, non solùm Rationi insultat, verùm eidem vim quodammodò facit, partìm occœcando, partìm extimulando. Neque tamen Caussa videtur, cur à Partitione priore discedamus. Nam Phantasia Scientias ferè non parit: Siquidem Poesis (quæ à principio Phantasiæ attributa est) pro Lusu potiùs Ingenii, quam pro Scientiâ, habenda: Potestatem autem Phantasiæ in Naturalibus, Doctrinæ de Animâ paulò antè assignavimus. Eam verò quam habet cum Rhetoricâ cognationem, illi ipsi Arti, (de quâ infrà tractabimus) remitti par est.

Pars ista *Humanæ Philosophiæ*, quæ ad *Logicam* spectat, Ingeniorum plurimorum gustui ac palato minùs grata est; & nihil aliud videtur quàm spinosæ Subtilitatis Laqueus ac Tendicula. Nam sicut verè dicitur, *Scientiam esse Animi pabulum*; ita in hoc Pabulo appetendo, &

deligendo,

deligendo, plerique Palatum nacti sunt Israelitarum simile in Deserto; quos Cupido incessit redeundi ad *Ollas Carnium*, *Mannæ* autem fastidium cepit: Quæ licet Cibus fuerit cœlestis, minùs tamen sentiebatur alinus & sapidus. Eodem modo (ut plurimùm) illæ *Scientiæ* placent, quæ habent Infusionem nonnullam Carnium magis esculentam; Quales sunt *Historia Civilis*, *Mores*, *Prudentia Politica*, circa quas Hominum Cupiditates, Laudes, Fortunæ vertuntur & occupatæ sunt. At istud *Lumen siccum*, plurimorum mollia & madida Ingenia offendit, & torret. Cæterùm unamquamque rem, propriâ si placet dignitate metiri, *Rationales Scientiæ* reliquarum omninò Claves sunt. Atque quemadmodùm *Manus Instrumentum Instrumentorum*, *Anima Forma Formarum*, ita & illæ, *Artes Artium* ponendæ sunt. Neque solùm dirigunt, sed & roborant; sicut Sagittandi Usus & Habitus, non tantùm facit ut melius quis collimet; sed ut Arcum tendat fortiorem.

Artes Logicæ quatuor numero sunt; divisæ ex Finibus suis, in quos tendunt. Id enim agit Homo in *Rationalibus*; Aut ut *inveniat quod quæsiverit*; Aut *judicet quod invenerit*; Aut *retineat quod judicaverit*; Aut *tradat quod retinuerit*. Necesse igitur est, ut totidem sint *Artes Rationales*. *Ars Inquisitionis* seu *Inventionis*; Ars *Examinis* seu *Iudicii*; Ars *Custodiæ* seu *Memoriæ*, & Ars *Elocutionis* seu *Traditionis*. De quibus jam sigillatìm dicemus.

CAPUT II.

Partitio Inventivæ, *in* Inventivam Artium; *&* Argumentorum: *Quodque prior harum (quæ eminet) desideretur.* *Partitio* Inventivæ Artium, *in* Experientiam Literatam; *&* Organum Novum. *Delineatio* Experientiæ Literatæ.

INventionis duæ sunt Species, valdè profectò inter se discrepantes; Una *Artium* & *Scientiarum*; altera *Argumentorum* & *Sermonum*. Priorem harum *desiderari* prorsùs pronuncio. Qui quidem talis mihi videtur esse Defectus; ac si quis in Inventario conficiendo Bonorum alicujus Defuncti ita referat; *Numeratæ pecuniæ nihil.* Ut enim cætera omnia Pecuniâ parantur; ita & per hanc *Artem* reliquæ acquiruntur. Atque sicut India Occidentalis nunquàm nobis inventa fuisset, nisi præcessisset Acûs Nauticæ Inventio; licet Regiones illæ immensæ, Versoriæ Motus pusillus sit: Ita non est cur miretur quispiam, in *Artibus* perlustrandis & promovendis, ampliores Progressus factos non esse; quandoquidem *Ars* ipsa *Inveniendi & Perlustrandi Scientias* hactenùs ignoretur.

Hanc Scientiæ *desiderari* Partem planè in confesso est. Primò enim *Dialectica* nihil profitetur, imò ne cogitat quidem, de *inveniendis Artibus*, sive *Mechanicis*, sive (quas vocant) *Liberalibus*; Aut etiàm de

Illarum *Operibus*, Harum verò *Axiomatibus* eliciendis; sed quasi præteriens Homines alloquitur, & dimittit, edicens, ut *Cuique in suâ Arte credant.* Celsus vir prudens, non solùm Medicus (licet moris sit omnibus in laudes Artis propriæ effundi) graviter & ingenuè, de Empyricis & Dogmaticis Medicorum Sectis loquens, fatetur; *Medicamenta & remedia priùs fuisse inventa, de caussis verò & rationibus posteriùs disceptatum; non ordine converso, caussas ex naturâ rerum primò erutas fuisse, easque Inventioni Remediorum præluxisse.* At Plato non semel innuit, *Particularia infinita esse; maximè rursùs generalia minùs certa documenta exhibere; Medullam igitur Scientiarum, quâ Artifex ab Imperito distinguitur, in mediis propositionibus consistere, quas per singulas Scientias tradidit & docuit experientia.* Quin & illi, qui de Primis Rerum Inventoribus, aut Scientiarum Originibus verba fecerunt, Casum potiùs quam Artem celebrârunt; Atque Animalia Bruta, Quadrupedes, Aves, Pisces, Serpentes, magis quam Homines, tanquam Scientiarum Doctores, introduxerunt.

Dictamnum Genitrix Dictæâ carpit ab Idâ,
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo, non illa feris incognita Capris
Gramina, cùm tergo volucres hæsere sagittæ.

Adeò ut minimè mirum sit (cùm in more apud Antiquos fuerit Rerum utilium Inventores consecrare) apud Ægyptios Gentem priscam, (cui plurimæ *Artes* initia sua debent,) Templa plena fuisse Simulachris Brutorum, Hominum verò Simulachris propè vacua;

Omnigenûmque Deûm monstra, & latrator Anubis,
Contra Neptunum, & Venerem, contràque Minervam, &c.

Quod si malis, ex traditione Græcorum, Artes potiùs Hominibus ut Inventoribus tribuere; haudquaquàm tamen dixeris Prometheum ad Ignis Inventionem Contemplationes adhibuisse; Aut cùm Silicem primò percuteret, Scintillas expectasse; sed casu in illud incidisse, atq; (ut aiunt) *Furtum Iovi fecisse.* Ita ut ad Artium Inventionẽ quod attinet, Capræ Sylvestri pro Emplastris, Philomelæ pro Modulationibus Musicis, Ibidi pro Lavationibus Intestinorũ, Operculo Ollæ quod dissiliit pro Re Tormentariâ, denique (ut verbo dicamus) Casui, aut cuivis alteri rei plus debeamus, quam Dialecticæ. Nec verò multò aliter se habet Modus ille Inveniendi, quem rectè describit Virgilius,

Vt varias usus meditando extunderet Artes
Paulatim———

Non enim alia hîc proponitur Inveniendi Methodus, quam cujus Bruta ipsa sunt capacia, & quam crebrò usurpant; nimirùm attentissima circa unam rem Sollicitudo, ejusque perpetua Exercitatio, quas sui conservandi necessitas hujusmodi Animantibus imponit. Cicero enim verè admodùm; *Vsus uni rei deditus, & Naturam, & Artem sæpè vincit.* Quare si prædicetur de Hominibus,

———*Labor omnia vincit*
Improbus, & duris urgens in rebus Egestas:

Etiàm de Brutis similitèr quæritur,

Quis expedivit psittaco suum Χαῖρε?

Corvo

Corvo quis Auctor fuit, ut magnâ ficcitate lapillos immitteret Arbori cavæ, ubi Aquam fortè conspexerit, ut surgentem Laticem rostro posset attingere? Quis viam monstravit Apibus, qui per Aerem, tanquàm Vastum mare, Agros floridos, licet multùm ab Alvearibus dissitos, solent petere, & Favos suos denuò repetere? Quis Formicam docuit, ut Grana in colliculo suo reponenda circumroderet priùs, ne reposita germinarent, & Spem suam illuderent? Quod si in Versu illo Virgiliano quis notet Verbum illud *Extundere*, quod Difficultatem Rei; & Verbum illud *Paulatìm*, quod Tarditatem innuit; redibimus unde profecti sumus, ad Ægyptiorum illos Deos; cùm hactenùs Homines modicè Rationis facultate, neutiquàm verò Officio Artis usi sint, ad Inventa detegenda.

Secundò hoc ipsum quod asserimus, (si advertatur paulò diligentiùs) demonstrat *Inductionis* Forma, quam proponit *Dialectica*; quâ scilicet Scientiarum Principia inveniantur, & probentur; quæ vitiosa planè est, & incompetens, & Naturam, tantùm abest, ut perficiat, ut etiàm eam pervertat & detorqueat. Qui enìm Modum acutè introspexerit, quo Ros iste Æthereus Scientiarum, similis illi de quo loquitur Poeta,

——— *Aerei mellis cœlestia Dona*,

Colligatur; (Cùm & Scientiæ ipsæ ex Exemplis singulis, partìm Naturalibus, partìm Artificialibus, tanquàm Prati floribus & Horti, extrahantur) reperiet profectò Animum suapte sponte, & nativâ Indole, *Inductionem*, solertiùs conficere, quam quæ describitur à Dialecticis: Siquidem ex nudâ Enumeratione Particularium (ut Dialectici solent) ubi non invenitur Instantia Contradictoria, vitiosè concluditur; neque aliquid aliud, hujusmodi *Inductio* producit, quam Conjecturam probabilem. Quis enim in se recipiet, cùm Particularia quæ quis novit, aut quorum meminit, ex unâ tántùm parte compareant; non delitescere aliquod, quod omninò repugnet? Perinde ac-si Samuel acquievisset in illis Isai Filiis, quos coràm adductos videbat in Domo; & minimè quæsivisset Davidem, qui in Agro aberat. Atque hæc *Inductionis* Forma, (si verum omninò dicendum sit) tam pinguis est & crassa, ut incredibile videatur, tam acuta & subtilia Ingenia (qualia in his Rebus Meditationes suas exercuerunt) potuisse eam Mundo obtrudere; Nisi illud in caussa fuisset, quod Operâ festinatâ ad Theorias & Dogmata contendissent; Particularia autem, (præsertìm moram in iis longiorem) ex fastu quodam & elatione Animi, despexissent. Illi enim Exempla, sive Instantias Particulares, vice Lictorum aut Viatorum adhibuerunt ad summovendam Turbam, ut Dogmatibus suis viam aperirent; neutiquàm autem ea inde ab initio in consilium advocârunt, ut legitima fieret & matura de Rerum Veritate Deliberatio. Certè perculserit Animos pia & religiosa quædam Admiratio, cùm videamus eadem calcata vestigia, ad Errorem ducentia, in Divinis & Humanis. Quemadmodum enim in Divinâ Veritate percipiendâ, ægrè quis in animum inducat, ut fiat tanquàm Parvulus; ita in Humanâ perdiscendâ, Provectos utique, Puerorum more, prima Inductionum Elementa adhuc legere & retractare, res humilis existimatur, & quasi contemnenda.

Tertiò,

Tertiò, si concedatur Principia Scientiarum, ex *Inductione* quâ utuntur, vel Sensu & Experientiâ, rectè posse constitui; certissimum est tamen, Axiomata inferiora ab iis per Syllogismum non posse (in rebus Naturalibus, quæ participant ex Materiâ) rectè & tutò deduci. In *Syllogismo* enim fit Reductio Propositionum ad Principia per Propositiones medias. Hæc autem sive *Inveniendi* sive *Probandi* Forma, in *Scientiis Popularibus* (veluti *Ethicis*, *Politicis*, *Legibus*, & hujusmodi) locum habet: Imò & in *Theologicis*; quandoquidèm Deo pro Bonitate suâ placuerit captui Humano se accommodare: At in *Physicis*, ubi Natura Opere, non Adversarius Argumento constringendus est; elabitur planè Veritas ex Manibus; propter longè majorem Naturalium Operationum, quàm Verborum subtilitatem: Adeò ut succumbente *Syllogismo*, *Inductionis* (veræ scilicet & Emendatæ) officio ubique opus sit, tam ad Principia magis generalia, quam ad Propositiones inferiores. Nam Syllogismi ex Propositionibus consistunt; Propositiones ex Verbis; Verba Notionum Tesseræ sunt; Quare si Notiones ipsæ (quæ Verborum Animæ sunt) malè & variè, à rebus abstrahantur, tota Fabrica corruit. Neque laboriosa vel consequentiarum Argumentorum, vel Veritatis Propositionum Examinatio, rem in integrum unquam restituet; cùm Error sit (ut loquuntur Medici) in *Digestione primâ*; quæ à functionibus sequentibus non rectificatur. Non igitur absque magnâ & evidenti caussâ evenit, ut complures ex Philosophis (Aliqui autem eorum maximè insignes) Academici fuerint & Sceptici, qui Scientiæ Humanæ, & Syllepsium certitudinem sustulerunt; ultra Verisimilitudinem aut Probabilitatem negantes eam pertingere. Inficias non iverim, visum esse nonnullis, Socratem, cùm Scientiæ certitudinem à se amoveret, per Ironiam tantùm hoc fecisse; & *Scientiam dissimulando, simulasse*; Renunciando scilicet iis quæ manifestò sciebat, ut eò modo, etiam quæ nesciebat, scire putaretur. Neque etiàm in Recentiore Academiâ, (quam amplexus est Cicero) illa Opinio *Acatalepsiæ* admodùm sincerè culta fuit. Etenìm qui Eloquentiâ floruerunt, hanc ferè Sectam sibi desumpserunt, ut in utramque Partem copiosè disserendi Gloriam assequerentur: unde à viâ illâ rectâ, per quam ad Veritatem pergere debuissent, tanquam ad Deambulationes quasdam amœnas, Animi caussâ institutas, deflexum est. Constat tamen, nonnullos sparsìm in utrâque Academiâ, (veteri & Novâ) multò magis inter Scepticos, *Acatalepsiam* istam simplicitèr & integrè tenuisse. Verùm in hoc maximè ab illis peccatum est; quod Sensuum perceptiones calumniabantur; unde *Scientias* radicitùs evellebant. Sensus verò, licet sæpenumerò Homines aut fallant, aut destituant, possint tamen multâ adjuti industriâ ad *Scientias* sufficere; Idque non tam ope Instrumentorum (licet & hæc quoque aliquâ ex parte prosint) quam Experimentorum ejus generis, quæ Objecta subtiliora, quam pro Sensûs Facultate, ad Objecta sensu comprehensibilia, producere queant. Debuerant autem potiùs, Defectum hâc in parte, imputasse Mentis tum Erroribus tum Contumaciæ, (quæ Rebus ipsis morigera esse recusat) & pravis Demonstrationibus, & modis ratiocinandi, & concludendi, ex perceptione sensuum,

ſuum, perperàm inſtitutis. Hæc autem loquimur, non quo Intellectui detrahatur, aut Negotium totum deſeratur; ſed quo Intellectui Auxilia commoda comparentur & ſubminiſtrentur; quibus Rerum Ardua, & Naturæ Obſcuritatem vincere poſſint. Nemo enim tantâ pollet Manûs Conſtantiâ, aut etiàm Habitu; ut rectam lineam ducere, aut perfectum Circulum circumſcribere, manu liberâ poſſit; quod tamen ope Regulæ, aut Circini, facere in promptu eſt. Hæc igitur Res ipſa eſt quam paramus, & ingenti conatu molimur; ut ſcilicet Mens per Artem fiat Rebus par: Utque inveniatur *Ars* quædam *Indicii* & *Directionis*, quæ cæteras Artes, earúmque Axiomata, atque Opera detegat, & in conſpectum det. Hanc enim meritò *deſiderari* poſuimus.

Ars iſta *Indicii* (ita enim eam appellabimus) duas habet Partes: Aut enim defertur *Indicium ab Experimentis ad Experimenta*; Aut *ab Experimentis ad Axiomata*, quæ & ipſa *nova Experimenta* deſignent. Priorem harum *Experientiam Literatam* nominabimus, poſteriorem verò *Interpretationem naturæ*, ſive *Novum Organum*: Prior quidem (ut alibi attigimus) vix pro *Arte* habenda eſt, aut *Parte Philoſophiæ*, ſed pro *Sagacitate* quâdam; unde etiàm eam *Venationem Panis* (hoc nomen ex Fabulâ mutuati) quandóque appellamus: Attamen quemadmodum poſſit quis, in viâ ſuâ, triplici modo progredi; Aut cùm *palpat ipſe in tenebris*; Aut *cùm alterius manu ducatur, ipſe parùm videns*; Aut denique cùm *Veſtigia Lumine adhibito regat*: Similitèr cùm quis *Experimenta omnigena, abſque ullâ ſerie aut Methodo tentet*, ea demùm mera eſt Palpatio: Cùm verò *nonnullâ utatur in experimentando directione, & Ordine*, perinde eſt ac ſi manu ducatur: Atque hoc illud eſt quod per *Experientiam Literatam* intelligimus. Nam *Lumen ipſum*, quod tertium fuit, ab *Interpretatione Naturæ*, ſive Novo Organo, petendum eſt.

Literata Experientia, ſive *Venatio Panis* modos Experimentandi tractat: Eam (cùm *deſiderari* poſuerimus, neque Res ſit planè perſpicua) pro more & Inſtituto noſtro aliquatenùs adumbrabimus. *Modus Experimentandi* præcipuè procedit, Aut per *Variationem Experimenti*; Aut per *Productionem Experimenti*; Aut per *Tranſlationem Experimenti*; Aut per *Inverſionem Experimenti*; Aut per *Compulſionem Experimenti*; Aut per *Applicationem Experimenti*; Aut per *Copulationem Experimenti*; Aut denique per *Sortes Experimenti*. Univerſa verò iſta cohibita ſunt, citra *Terminos Axiomatis* alicujus inveniendi. Illa enim altera Pars de *Novo Organo*, omnem *Tranſitionem Experimentorum in Axiomata*; aut *Axiomatum in Experimenta*, ſibi vindicat.

Variatio Experimenti fit primò in *Materiâ*; ſcilicet, quando *Experimentum* in jam cognitis, certæ Materiæ ferè adhæſit; nunc vero in illis, quæ ſimilis ſunt Speciei, tentetur: Veluti *Confectio Papyri*, in Pannis Linteis tantùm probata eſt, in ſericis minimè, (niſi fortè apud Chinenſes;) Neque rursùs in Filaceis, compoſitis ex Setis & Pilis; ex quibus conficitur (quod vocamus) Camelotum; Neque denique in Laneis, Goſſipio, & Pellibus; quanquam hæc tria poſtrema magis eſſe videntur Heterogenea: Itaque admiſceri poſſint potiùs,

quam

quam per se utilia esse. Item *Insitio in Arboribus Fructiferis*, in usu est; In Arboribus Sylvestribus, rarò tentata; licet perhibetur Ulmum in Ulmum insitam miras producere Foliorum Umbras. Insitio etiàm in Floribus, rara admodùm est; licet hoc jam cœperit fieri in Rosis Muscatellis, quæ Rosis Communibus felicitèr inoculantur. Etiam *Variationem in Parte Rei*, inter *Variationes in Materia* ponimus. Videmus enìm *Surculum in Trunco Arboribus insitum* felicius pullulare, quam si Terræ indatur. Cur non & Semen Cepæ, Capiti alterius Cepæ viridis inditum, feliciùs germinet, quam si nudæ Terræ commissum fuerit? Atque hìc *Radix pro Trunco* variatur; ut hæc res Insitio quædam in Radice videri possit. *Variatio Experimenti* fit secundò in *Efficiente: Radii Solis* per Specula comburentia, calore ita intenduntur, ut Materiam, quæ Ignem facilè concipiat, accendere possint: Num & Radii Lunæ, per eadem, ad lenissimum aliquem Gradum Teporis actuari possunt; ut videamus, utrum Corpora omnia Cœlestia sint potestate calida? Item *Calores Radiosi*, per Specula scilicet, intenduntur: Num etiàm Calores Opaci (quales sunt Lapidum & Metallorum antequàm candeant) idem patiuntur, an potiùs sunt Luminis in hâc re Partes nonnullæ? Item *Succinum & Gagates fricato* paleas trahunt: Num etiàm & ad Ignem tepefacta? *Variatio Experimenti* fit tertiò in *Quanto*: circa quod diligens admodùm est adhibenda Cura, cùm hoc multi circumstent Errores. Credunt enìm Homines, auctâ aut multiplicatâ *Quantitate* pro ratâ augeri aut multiplicari Virtutem. Et hoc ferè postulant & supponunt, tanquàm Res sit Mathematicæ cujusdam certitudinis: Quod omninò falsissimum est. *Globus plumbeus* unius Libræ à Turri demissus (puta) decem pulsuum spatio, ad Terram descendit; Num Globus duarum Librarum (in quo Impetus iste, Motûs (quem vocant) Naturalis, duplicari debet) spatio quinque Pulsuum Terram feriet? At ille æquali ferè tempore descendet, neque accelerabitur juxta Rationem *Quanti*. Itèm *Sulphuris* (puta) *Drachma una*, Semilibræ Chalybis admista, eam fluere faciet & colliquari: Num igitur Uncia sulphuris, quatuor Libris Chalybis, ad Colliquationem sufficiet? At illud non sequitur. Certum enim est, *Obstinationem Materiæ* in *Patiente*, per Quantitatem, augeri ampliùs; quam *Activitatem Virtutis* in *Agente*. Porrò Nimium æquè fallit, ac Parum. Etenìm in *Excoctionibus*, & *Depurationibus Metallorum*, Error est familiaris; ut ad Excoctionem promovendam, aut Calorem Fornacis, aut additamenti, quod injiciunt, molem augeant. At illa supra Modum aucta Operationem impediunt; propterea quod vi & acrimoniâ suâ, multum ex Metallo puro in fumos vertant & asportent; ut & jactura fiat; & Massa, quæ remanet, magis fit obstinata & dura. Debent igitur Homines Ludibrium illud Mulieris Æsopi cogitare; quæ sperârat, ex duplicata Mensurâ Hordei Gallinam suam duo Ova quotidiè parituram. At illa impinguata nullum peperit. Prorsùs non tutum fuerit alicui *Experimento Naturali* confidere, nisi facta fuerit Probatio, & in minore, & in majore *Quanto*. Atque de *Variatione Experimenti* hactenùs.

Productio Experimenti duplex; *Repetitio*, & *Extensio*; Nimirùm, cùm

aut

aut *Experimentum iteratur*, aut ad *subtilius quiddam urgetur*. *Repetitionis* Exemplum tale sit. *Spiritus Vini* fit ex Vino per Distillationem unicam; estque Vino ipso multò acrior & fortior: Num etiàm Spiritus Vini ipse destillatus, sive sublimatus, seipsum Fortitudine æquè superabit? At *Repetitio* quoque non absque Fallaciâ est: Etenìm, tum secunda Exaltatio, prioris excessum non æquat; tum etiàm sæpenumerò per *Iterationem Experimenti*, post Statum sive Acmen quandam Operationis, tantùm abest ut progrediatur Natura, ut potiùs relabatur. Judicium igitur in hâc re adhibendum. Item *Argentum Vivum*, in Linteo, aut alias, in medio plumbi liquefacti, cùm refrigescere cœperit, insertum, stupefit; nec ampliùs fluit. Nùm & idem Argentum Vivum, si sæpiùs immissum fuerit, ita figetur, ut fiat Malleabile? *Extensionis* exemplum tale sit: *Aqua in summo posita*, & pensilis facta, & per rostrum vitri oblongum, in Vinum dilutum immersa, separabit Aquam a Vino; Vino in summum se paulatìm recipiente, Aquâ in imo subsidente: Nùm etiàm, quemadmodùm Vinum & Aqua, (Corpora scilicet diversa) hoc ingenio separantur; possint quoque Partes Vini, (Corporis nimirum integri,) subtiliores à crassioribus separari; ut fiat tanquàm Destillatio per pondus; & in summo reperiatur aliquid Spiritui Vini proximum, sed fortè delicatius? Itèm *Magnes Ferrum integrum* trahit: Nùm etiàm Frustum Magnetis, in Dissolutione Ferri immersum, Ferrum ad se alliciet, & se Ferro obducet? Itèm, *Versorium Acûs Nauticæ* se ad Polos Mundi applicat: Nùm etiam eâdem viâ & consecutione quâ Cœlestia? Videlicet, ut si quis Acum in contrario situ, hoc est, in puncto Australi, ponat & paulisper teneat, ac deinde vim omittat: Nùm fortè Acus, ad Septentriones se conferet, eligendo potiùs rotare per Occidentem in Situm desideratum, quàm per Orientem? Itèm, *Aurum Argentum Vivum, juxtà positum, imbibit*. Nùm verò Aurum recipit illud Argentum Vivum intra se, sine Extensione Molis suæ, ut fiat Massa quædam ipso Auro ponderosior? Itèm, *Homines Memoriæ serviunt collocando Imagines Personarum in Locis*. Nùm etiàm idem assequentur (missis Locis) & affingendo Actiones aut Habitus Personis? Atque de *Productione Experimenti* hactenùs.

Translatio Experimenti triplex; Aut *à Naturâ vel Casu in Artem*; Aut *ab Arte vel Practicâ aliâ in aliam*; Aut *à Parte alicujus Artis in Partem diversam ejusdem*. *Translationis à Naturâ aut Casu in Artem*, innumera sunt Exempla: adeò ut omnes ferè Artes Mechanicæ, à tenuibus Initiis, Naturâ aut Casu præbitis, Ortum habuerint. Adagio receptum erat, *Botrum contra Botrum citiùs maturescere*: Id quod, de mutuis Amicitiæ Operis & Officiis, increbuit. At Nostri Cydræ (Vini scilicet ex Pomis) Confectores, hoc optimè imitantur. Cavent enìm, ne Poma tundantur, aut exprimantur, antequàm nonnullo tempore in Acervos conjecta mutuo contactu maturuerint; unde nimia Pomûs aceditas emendetur. Itèm, *Iridum Artificiosarum Imitatio* ex aspersione spissâ Guttularum, ab Iridibus Naturalibus ex Nube roscidâ, facili ductu translata est. Itèm *Modus destillandi*, vel ex alto peti, ex Imbribus scilicet aut Rore; vel ex humili illo Experimento Guttarum, in Patinis, Ollis

Ollis Aquæ bullientis, superimpositis, adhærentium, desumi potuit. *Tonitrua* autem & *Fulgura* imitari veritus quis esset, nisi Operculum Monachi illius Chymici, magno impetu & fragore, subitò in sublime jactum, submonuisset. Verùm quo hæc Res magis Exemplis abundet, eò pauciora adducere Opus fuerit. Debuerant autem Homines, si illis utilia inquirere vacaret, Naturalia Opificia & Operationes singulas, attentè, & minutìm, & ex composito intueri; & secum perpetuò & acritèr cogitare, quænam, ex ipsis ad Artes transferri possint. Speculum enìm Artis Natura. Nec pauciora sunt *Experimenta*, quæ *ab Arte in Artem*, seu *à Practicâ in Practicam* transferri possunt; licet hoc rariùs in usu sit. Natura enim ubique omnibus occurrit; at Artes singulæ Artificibus tantùm propriis cognitæ sunt. *Specilla Ocularia* ad Visum debilem juvandum inventa sunt. Num & comminisci quis queat aliquod Instrumentum, quod Auribus appensum, Surdastris ad Audiendum juvet? Itèm *Imbalsamationes & Mel Cadavera conservant*; Annon possit aliquid ex his, in Medicinam transferri, quod etiàm vivis Corporibus prosit? Itèm *Sigillorum Practica in Cerâ*, Cæmentis, & Plumbo antiqua fuit: At hæc etiam, Impressioni in Chartis, sive Arti Typographicæ, viam monstravit. Item *Sal in Coquinariâ carnes condit*, idque meliùs Hyeme quàm Æstate. Annon hoc ad Balnea utilitèr transferri possit, eorumque temperamentum, quandò opus fuerit, vel imprimendum, vel extrahendum? Item *Sal*, in nupero *Experimento*, de *Conglaciationibus Artificialibus*, magnas vires ad condensandum obtinere reperitur. Annon possit hoc transferri ad Condensationes Metallorum; cùm jampridèm notum sit, Aquas Fortes, ex nonnullis Salibus, compositas, dejicere & præcipitare Arenulas Auri, ex Metallis aliquibus, Auro ipso minus densis? Item *Pictoria Imagine Memoriam* rei renovat. Annon hoc traductum est in *Artem* eam, quam vocant, *Memoriæ?* De his in genere monitum sit; Quod nihil ad Imbrem quendam Inventorum utilium, eorundemque novorum, veluti cœlitùs deducendum, tantùm valere possit; quantùm, si Experimenta complurium Artium Mechanicarum, uni Homini, aut paucis, qui se invicem Colloquiis acuere possint, in notitiam venerint; ut per hanc, quam dicimus, *Experimentorum Translationem*, Artes se mutuò fovere, & veluti commixtione Radiorum, accendere possint. Quamvis enìm *Via Rationalis* per Organum longè majora spondeat; attamen hæc *Sagacitas*, per *Experientiam literatam*, plurima interim ex iis, quæ in proximo sunt, in Genus Humanum, (tanquàm Missilia apud Antiquos Donativa,) projiciet & sparget. Superest illa *Translatio de Parte Artis in Partem diversam*; quæ parùm differt à Translatione de Arte in Artem: Verùm quia *Artes* nonnullæ Spatia magna occupant, ut etiàm *Translationem Experimentorum* ferre intra seipsas possint, hanc etiàm Speciem *Translationis* subjungere visum est. Præcipuè, quia magni prorsùs est in nonnullâ Arte Momenti. Plurimum enim ad *Artem Medicinæ* amplificandam profuerit, si *Experimenta Partis* illius *Medicinæ* de *Curationibus Morborum*, ad Partes illas de *Tuendâ Sanitate*, & *Prolongatione Vitæ* transferantur. Si enim *Opiatum aliquod insigne*, ad Spirituum, in Morbo Pestilenti, furibundam Incensionem

repri-

reprimendam, suffecerit; non dubitet quispiam, quin simile aliquod, debitâ Dosi familiare redditum, etiàm Incensionem eam glissentem, & obrepentem, quæ per *Ætatem* fit, aliquâ ex parte frænare, & retardare possit. Atque de *Translatione Experimenti* hactenùs.

Inversio Experimenti fit, cùm contrarium ejus, quod *Experimentò* constat, probatur. Exempli gratiâ: *Calidum* per *Specula* intenditur: Nùm etiàm Frigidum? Item *Calidum se diffundendo, fertur* tamen potiùs in *Sursum:* Num etiam Frigidum se diffundendo, fertur magis in Deorsùm? Exempli gratiâ, Accipias *Bacillum Ferreum*, illúdque in uno fine calefacias; & deinde erigas Ferrum, parte calefactâ subtùs locatâ, in superiore parte manu appositâ, actutùm manum aduret; parte autem calefactâ suprà locata, & manu subtùs, multò tardiùs aduret. Nùm etiàm, si totum Bacillum calefiat, & Finis alter Nive, vel Spongiâ, in Aquâ frigidâ, tinctâ, madefiat; Si Nix aut spongia superiùs locetur; nùm (inquam) Frigus deorsùm mittet citiùs, quam inferiùs locata, sursùm? Itèm, *Radii solis supra Album* dissiliunt, supra Nigrum congregantur: Nùm etiàm Umbræ super Nigrum dispercluntur, super Album congregantur? Id quod in loco tenebroso, Luce per Foramen exiguum tantùm immissâ, fieri videmus, ubi Imagines Rerum, quæ foras sunt, super Papyrum quæ Alba est excipiuntur, super Nigram minimè. Item, *Vena Frontis* ad *Dolorem Hemicranicum* inciditur: Nùm etiam Hemicranium scarificatur ad Sodam? Atque de *Inversione Experimenti* hactenùs.

Compulsio Experimenti fit, ubi urgetur & producitur *Experimentum*, ad Annihilationem, vel Privationem Virtutis: In reliquis enim Venationibus, Fera capitur tantùm; At in istâ, occiditur. Exemplum *Compulsionis* tale est. *Magnes Ferrum trahit*: Urge ergò Ferrum, aut urge Magnetem, ut ampliùs non fiat Attractio: Veluti, nùm fortè si Magnes ustus fuerit, aut in Aquis Fortibus maceratus, virtutem suam deponet, aut saltèm remittet? Contrà, si Chalybs, aut Ferrum in Crocum Martis redigantur, vel in Chalybem quem vocant Præparatum, vel etiam in Aquâ Forti solvantur, nùm adhùc ea alliciat Magnes? Rursùs, *Magnes Ferrum trahit per Universa*, quæ novimus, *Media*; Nempe si interponatur Aurum, Argentum, Vitrum: Urge igitur aliquod Medium, si fieri possit, quod Virtutem intercipiat; Probetur Argentum Vivum; Probentur Oleum, Gummi, Carbo ignitus, & alia, quæ adhùc probata non sunt. Itèm, *Introducta sunt nuper Perspicilla*, quæ Visibilia Minuta, miris modis multiplicent. Urge usum eorum, vel ad Species tam pusillas, ut ampliùs non valeant; vel ita grandiusculas, ut confundantur. Scilicet, Nùm poterint illa in Urinâ, clarè detegere ea, quæ aliàs non perspicerentur? Nùm poterint in Gemmis, ex omni parte puris, & nitidis, grana aut nubeculas conspicienda dare? Nùm & Pulviscula in Sole (quæ Democrito pro Atomis suis, & Principiis Rerum, falsissimè objiciebantur) tanquam Corpora grandiuscula monstrare? Nùm Pulverem crassiusculum, ex Cinnabari, & Cerusâ, ita ostendere distributum, ut appareant hic

Granula Rubra, illic Alba? Nùm rursùs, Imagines majores (puta Faciem, Oculum, &c.) in tantum multiplicatas ostendere, in quantum, Pulicem, aut Vermiculum? Nùm Byssum, aut hujusmodi Textile Linteum delicatius, & paulò apertius, ita foraminatum ostendere, ac si esset Rete? Verùm in *Compulsionibus Experimentorùm* minùs moramur, quia ferè extra limites *Experientiæ Literatæ* cadunt, & ad *Caussas*, & *Axiomata*, & *Novum Organum* potiùs spectant. Ubicunque enim fit Negativa, aut Privativa, aut Exclusiva; cœpit jam præberi Lux nonnulla ad *Inventionem Formarum*. Atque de *Compulsione Experimenti* hactenùs.

Applicatio Experimenti nihil aliud est, quàm ingeniosa Traductio ejus, ad *Experimentum* aliud aliquod utile. Exemplum tale sit. *Corpora quæque suas habent Dimensiones, sua pondera:* Aurum plus Ponderis, minus Dimensionis quam Argentum; Aqua quam Vinum. Ab hoc traducitur *Experimentum* utile; Ut ex Mensurâ impletâ, & pondere excepto, possis dignoscere quantum Argenti fuerit admixtum Auro, vel Aquæ Vino; quod fuit εὕρηκα illud Archimedis. Item, *Carnes in nonnullis Cellis citiùs putrefiunt, quàm in aliis:* Utile fuerit *Experimentum* hoc traducere, ad dignoscendos Aeres, magis aut minùs salubres, ad Habitationem; ubi scilicet Carnes diutiùs vindicentur à Putredine: Possit idem applicari, ad revelandas Salubriores aut pestilentiores Tempestates Anni. Verùm innumera sunt ejusmodi. Evigilent modò Homines, & Oculos perpetuò, aliàs ad Naturam Rerum, aliàs ad Usus Humanos vertant. Atque de *Applicatione Experimenti* hactenùs.

Copulatio Experimenti est Applicationum Nexus & Catena; cùm quæ singula profutura non fuissent ad usum aliquem, connexa valeant: Exempli gratiâ; *Rosas* aut *Fructus serotinos habere cupis*; Hoc fiet, si Gemmas præcociores avellas; Idem fiet, si Radices, usque ad Ver adultum, denudes, & Aeri exponas; At multò magis si copuletur utrunque. Itèm, *Ad refrigerandum maximè faciunt Glacies, & Nitrum; Utrunque commixtum* multò magis. Verùm & hæc res per se perspicua est. Attamen fallacia ei sæpè subesse possit, (ut & omnibus, ubi desunt *Axiomata*) Si Copula fiat ex Rebus, quæ diversis, & quasi pugnantibus modis, operantur. Atq; de *Copulatione Experimenti* hactenùs.

Restant *Sortes Experimenti*. Hic verò Experimentandi Modus, planè Irrationalis est, & quasi Furiosus; cùm aliquid experiri velle Animum subeat, non quia aut Ratio, aut aliquod aliud *Experimentum* te ad illud deducat, sed prorsùs, quia similis res adhùc nunquàm tentata fuit. Haud tamen scio, an in hâc ipsâ re (de quâ nunc agimus) non aliquid magni lateat: si inquam omnem Lapidem in Naturâ moveas. Magnalia enim Naturæ ferè extra vias tritas, & Orbitas notas jacent, ut etiàm Absurditas rei aliquandò juvet. At si Ratio simul comitetur; id est, ut & manifestum sit, simile Experimentum nunquàm tentatum fuisse, & tamen Caussa subsit magna cur tenetur; tum verò hæc res ex optimis est, & planè Sinus Naturæ excutit. Exempli gratiâ: In *Operatione Ignis super aliquod Corpus Naturale*, alterum horum hactenùs semper evênit, ut aut aliquid evolet, (veluti Flamma,

Flamma, & Fumus, in Combustione vulgari) aut saltèm fiat Separatio Partium localis, & ad nonnullam distantiam, ut in Destillatione, ubi feces subsident, vapores in Receptacula, postquàm luserint, congregantur. At *Destillationem Clausam*, (ita enim eam vocare possumus) nemo mortalium adhùc tentavit:- Verisimile autem videtur vim Caloris, si intra Claustra Corporis, sua in alterando edat facinora; cùm nec jactura fiat Corporis, nec etiàm liberatio; tùm demùm hunc Materiæ Proteum, veluti Manicis detentum, ad complures transformationes adacturam; si modò Calor ita temperetur & alternetur, ut non fiat Vasorum Confractio. Est enim hæc res Matrici similis Naturali, ubi Calor operatur, nihil Corporis aut emittitur, aut separatur: Nisi quod in Matrice conjungatur Alimentatio: Verùm quatenùs ad Versionem eadem res videtur. Tales igitur sunt *Sortes Experimenti*.

Illud interìm, circa hujusmodi Experimenta, monemus; ut nemo Animo concidat, aut quasi confundatur, si Experimenta, quibus incumbit, Expectationi suæ non respondeant. Etenìm quod succedit, magis complacet; at quod non succedit, sæpenumerò non minùs informat. Atque illud sempèr in Animo tenendum (quod perpetuò inculcamus) *Experimenta Lucifera*, etiàm adhùc, magis quam Fructifera ambienda esse. Atque de *Literatâ Experientiâ* hæc dicta sint, quæ (ut jam ante diximus) *Sagacitas* potiùs est, & Odoratio quædam Venatica, quam *Scientia*. De *Novo* Organo autem silemus, neque de eo quicquam prælibamus; Quoniam de eo (cùm sit res omnium maxima) Opus integrum (annuente favore Divino) conficere nobis in Animo est.

CAPUT III.

Partitio Inventivæ Argumentorum, *in* Promptuariam; *&* Topicam. *Partitio* Topicæ, *in* Generalem; *&* Particularem. *Exemplum* Topicæ Particularis, *in Inquisitione, De* Gravi *&* Levi.

Nventio Argumentorum, *Inventio* propriè non est. *Invenire* enim est ignota Detegere, non antè cognita recipere, aut revocare. Hujusce autem *Inventionis* usus atque Officium non aliud videtur, quam ex Massâ Scientiæ, quæ in Animo congesta & recondita est, ea quæ ad rem, aut Quæstionem institutam faciunt, dextrè depromere. Nam cui parùm aut nihil, de Subjecto quod proponitur, innotuit, ei Loci *Inventionis* non prosunt; Contrà, cui Domi paratum est, quod ad Rem adduci possit; is etiam absque Arte, & *Locis Inventionis*, Argumenta tandem (licèt non ita expeditè & commodè) reperiet & producet. Adeò ut hoc genus *Inventionis* (sicut diximus) *Inventio* propriè non sit; sed Reductio tantùm in Memoriâ, sive Suggestio cum Applicatione. Attamen, quoniàm Vocabulũ invaluit, & receptum est; vocetur sanè *Inventio*; Siquidẽ etiam Feræ alicujus Venatio, & *Inventio*,

non minus cum illa intra Vivariorum Septa indagetur, quàm cùm in Saltibus apertis, dici possit. Missis verò Verborum scrupulis, illud constet, Scopum & Finem hujusce rei, esse promptitudinem quandam, & expeditum Usum Cognitionis nostræ, potiùs quàm ejusdem Amplificationem, aut incrementum.

Atque ut parata sit ad disserendum Copia, duplex Ratio iniri potest: Aut ut designetur, & quasi indice monstretur, ad quas partes Rem indagare oporteat; atque hæc est ea, quam vocamus *Topicam*. Aut ut jam anteà composita sint, & in usum reposita Argumenta, circa eas res, quæ frequentiùs incidunt, & in Disceptationem veniunt; atque hanc *Promptuariam* nominabimus. Hæc autem posterior tanquàm *Scientiæ Pars*, vix dici meretur; cùm in Diligentiâ potiùs consistat, quàm in Eruditione aliquâ artificiosâ. Veruntamèn hâc in Parte Aristoteles, ingeniosè quidem, sed tamen damnosè, Sophistas sui temporis deridet, inquiens; *Perinde illos facere, ac si quis calcearium professus, rationem calcei conficiendi non doceret; sed exhiberet tantùm calceos complurimos, diversæ tam Formæ, quàm Magnitudinis.* Attamen hic regerere liceat; Calcearium, si in officinâ nil Calceorum haberet, neque eos consueret nisi rogatus; egenum prorsùs mansurum, & perpaucos inventurum Emptores. Sed longè alitèr *Salvator* noster, de *Divinâ Scientiâ* verba faciens, inquit, *Omnis Scriba doctus in Regno Cœlorum, similis est Homini Patrifamiliâs, qui profert, de Thesauro suo, nova & Vetera.* Videmus etiam priscos Rhetores Oratoribus præcipisse ut præstò haberent *Locos Communes* varios, jam pridèm adornatos, & in utramque partem tractatos & illustratos: Exempli gratiâ: *Pro Sententia Legis, adversus verba Legis; & è contrà: Pro Fide Argumentorum, adversus Testimonia; & è contrà.* Cicero autem ipse, longâ doctus Experientiâ, planè asserit, posse Oratorem diligentem & sedulum, jam præmeditata & elaborata habere, quæcunque in Disceptationem venient; Adeò ut in Caussæ ipsius Actione, nihil novum aut subitum inseri necesse fuerit, præter Nomina nova, & Circumstantias aliquas speciales. At Demosthenis Diligentia & Sollicitudo eò usque processit, ut quoniàm primus ad Caussam Aditus, & Ingressus, ad Animos Auditorum præparandos, plurimùm virium haberet; operæ-pretium putaret, complura Concionum & Orationum Exordia, componere, & in promptu habere. Atque hæc Exempla & Auctoritates, meritò Aristotelis Opinioni præponderare possint, qui nobis Auctor foret, ut *Vestiarium* cum *Forfice* commutaremus. Itaque non fuit omittenda hæc Pars *Doctrinæ* circa *Promptuariam*, de quâ hoc loco satis. Cùm enim sit utrique, tam Logicæ, quam Rhetoricæ communis; visum est eam hic inter Logica cursìm tantùm perstringere; pleniorem ejus Tractationem, ad Rhetoricam rejicientes.

Partem alteram *Inventivæ*, (nimirum *Topicam*) partiemur in *Generalem*; & *Particularem*: *Generalis* illa est, quæ in *Dialecticâ* diligenter, & abundè tractata est; ut in ejus Explicatione morari non sit opus. Illud tamen obitèr monendum videtur, Topicam istam non tantùm in Argumentationibus, ubi cum aliis Manum conserimus; verùm & in Meditationibus, cùm quid nobiscum ipsi commentamur,

aut

aut revolvimus valere. Imò, neque solummodò in hoc sitam esse, ut inde fiat Suggestio aut Admonitio, quid *Affirmare* aut *Asserere*; verùm etiàm quid *Inquirere*, aut *Interrogare* debeamus. At prudens *Interrogatio*, quasi Dimidium Scientiæ. Rectè siquidem Plato, *Qui aliquid quærit, id ipsum quod quærit, generali quadam notione comprehendit; aliter qui fieri potest, ut illud cum fuerit inventum, agnoscat?* Idcircò quò amplior & certior fuerit Anticipatio nostra; eo magis directa & compendiosa erit Investigatio. Iidem igitur illi Loci; qui ad Intellectûs nostri Sinus intra nos excutiendos, & congestam illic Scientiam depromendam, conducent; etiam ad Scientiam extrinsecùs hauriendam juvabunt: Ita ut si præstò fuerit quis Rei gnarus & peritus, commodè & prudentèr de eâ interrogari à nobis possit; & similitèr Auctores, & Libri, & Partes Librorum, qui nos de iis quæ quærimus, edoceant & informent, utilitèr deligi & evolvi.

At *Topica Particularis*, ad ea quæ dicimus, longè confert magis, & pro Re fructuosissimâ habenda est. Illius certè Mentio levis à nonnullis Scriptoribus facta est; sed integrè, & pro rei dignitate, minimè tractata. Verùm missum facientes Vitium illud & Fastum, quæ nimiùm diù regnarunt in Scholis; Videlicet, ut quæ præstò sint, infinitâ Subtilitate persequantur; quæ paulò remotiora, ne attingant quidèm; Nos sanè *Topicam Particularem*, tanquam Rem apprimè utilem amplectimur; hoc est, *Locos Inquisitionis & Inventionis, Particularibus Subjectis & Scientiis* appropriatos. Illi autem, Mixturæ quædam sunt, ex *Logicâ*, & *Materiâ ipsâ propriâ* singularum *Scientiarum*. Futilem enim esse constat, & angusti cujusdam Animi, qui existimet *Artem*, de *Scientiis* inveniendis, perfectam jam à Principio, excogitari & proponi posse; eandemque posteà in Opere poni, & exerceri debere. At certò sciant Homines, *Artes inveniendi solidas & veras, adolescere, & Incrementa sumere, cum ipsis Inventis*: Adeò ut cùm quis primùm ad perscrutationem *Scientiæ* alicujus accesserit, possit habere *Præcepta Inventivæ* nonnulla utilia; postquàm autem, ampliores in ipsâ *Scientiâ* progressus fecerit, possit etiàm, & debeat, nova *Inventionis Præcepta* excogitare; quæ ad ulteriora eum feliciùs deducant. Similis est sanè hæc Res Viæ initæ in Planitie: postquàm enim Viæ partem aliquam fuerimus emensi; non tantùm hoc lucrati sumus, ut ad exitum Itineris propiùs accesserimus; verum etiàm ut, quod restat viæ, clariùs prospiciamus: Eodem modo, in *Scientiis*, gradus Itineris quisque, ea quæ à tergo reliquit, prætervectus, etiàm illa quæ supersunt, propiùs dat in conspectum. Hujus autem *Topicæ* Exemplum, quoniàm eam inter *Desiderata* reponimus, subjungere visum est.

Topica Particularis, sive Articuli Inquisitionis de Gravi & Levi.

1. Inquiratur, *qualia sint Corpora, quæ* Motûs Gravitatis *sunt susceptibilia; qualia, quæ* Levitatis; *& si quæ sint Mediæ, sive* Adiaphoræ Naturæ?

2. *Post* Inquisitionem *de* Gravitate *&* Levitate Simplicem, *proceda-*

tur ad Inquisitionem Comparatam; *Quæ nimirùm ex* Gravibus plus, *quæ* minùs ponderent, *in eodem Dimenso? Etiàm, quæ ex Levibus* celeriùs ferantur *in altum, quæ* tardiùs?

3. *Inquiratur de eo quod possit & operetur* Quantum Corporis *ad* Motum Gravitatis. *Atqui videatur hoc primo aspectu quasi supervacuum; quia Rationes* Motûs *debeant sequi Rationes* Quanti: *sed res aliter se habet; Nam licet in Lancibus,* Quantitas Gravitatem Corporis *ipsius compenset (viribus Corporis undique coeuntibus per Repercussionem, sive Resistentiam Lancium vel Trabis) tamen ubi parvâ datur Resistentia (veluti in* Decasu Corporum *per Aerem)* Quantum Corporis *parùm valet, ad* Incitationem Descensûs: *Cùm viginti pondo Plumbi, & Libra una, eodem ferè spatio cadant.*

4. *Inquiratur utrùm* Quantum Corporis *ita augeri possit, ut* Motus Gravitatis prorsùs deponatur; *ut fit in Globo Terræ, qui pensilis est, non cadit? Utrùm igitur possint esse aliæ Massæ tam grandes, ut se ipsæ sustentent? Nam Latio ad Centrum Terræ Res fictitia est; Atque omnis Massa grandis, Motum Lationis quemcunq; exhorret, nisi ab alio Appetitu fortiori vincatur.*

5. *Inquiratur de eo, quod possit & operetur* Resistentia Corporis Medii, *vel occurrentis, ad* Regimen Motûs Gravitatis: *Corpus verò descendens, aut* penetrat *& secat Corpus occurrens; Aut ab eo* Sistitur: *Si* penetret, *fit Penetratio; Aut cum levi Resistentiâ, ut in Aere; Aut cum fortiori, ut in Aquâ: Si* Sistatur, *sistitur aut Resistentiâ dispari, ubi fit Prægravatio; ut si Lignum superponatur Ceræ; Aut æquâ, veluti si Aqua superponatur Aquæ, aut Lignum, ejusdem generis Ligno; Id quod appellat Schola (Apprehensione quâdam inani)* Non ponderare corpus nisi extra locum suum. *Atque hæc omnia Motum Gravitatis variant: Alitèr enim moventur Gravia in Lancibus, alitèr in Decasu; Etiàm alitèr (quod mirum videri possit) in Lancibus pendentibus in Aere, alitèr in Lancibus immersis in Aquâ; Alitèr in Decasu per Aquam, alitèr in Natantibus sive Vectis super Aquam.*

6. *Inquiratur de eo, quod possit & operetur* Figura Corporis descendentis, *ad regendum Motum Gravitatis; veluti Figura Lata cum tenuitate, Cubica, Oblonga, Rotunda, Pyramidalis; & quandò se vertant Corpora, quandò eâdem, quâ dimittuntur, positurâ permaneant.*

7. *Inquiratur de eo, quod possit & operetur* Continuatio & Progressio ipsius Casûs, sive Descensûs, *ad hoc, ut majori incitatione & impetu feratur: Et quâ proportione, & quousque invalescat illa Incitatio? siquidem veteres levi Contemplatione opinati sunt, (cùm Motus Naturalis sit iste,) eum perpetuò augeri & intendi.*

8. *Inquiratur de eo, quod possit & operetur* Distantia, aut proximitas Corporis descendentis à Terrâ, *ad hoc, ut celeriùs cadat, aut tardiùs, aut etiàm non omninò, (si modò fuerit extra Orbem Activitatis Globi Terræ, quæ Gilberti opinio fuit:) Atque simul de eo quod operetur* Immersio Corporis Descendentis *magis in* profundo Terræ, *aut* Collocatio *ejusdem propiùs ad* Superficiem Terræ: *Etenim hæc res etiàm Motum variat, ut Operantibus in Mineris perspectum est.*

9. *Inquiratur de eo, quod possit & operetur* Differentia Corporum, per quæ Motus Gravitatis diffunditur & communicatur: *Atque utrùm æquè communicetur per Corpora Mollia & Porosa, ac per Dura & Solida: veluti si Trabs Lancis, sit, ex alterâ parte Lingulæ, lignea, ex altera, argentea,*

tea, (licet fuerint reductæ ad idem pondus,) utrùm non progignat variationem in Lancibus? Similitèr, utrùm Metallum, Lanæ, *aut* Vesicæ *inflatæ, superimpositum, idem* ponderet, *quod in* Fundo Lancis?

10. *Inquiratur de eo, quod possit & operetur, in communicatione Motûs Gravitatis,* Distantia Corporis à Libramine; *Hoc est, cita & sera Perceptio Incubitûs, sive Depressionis: Veluti in Lancibus, ubi altera Pars Trabis est longior (licet reducta ad idem Pondus,) an inclinet hoc ipsum Lancem? Aut in Tubis arcuatis, ubi longior pars certè trahet Aquam, licet brevior pars (facta scilicet capacior) majus contineat pondus Aquæ?*

11. *Inquiratur de eo, quod possit* Intermixtio sive Copulatio Corporis Levis, cum Corpore Gravi, *ad elevandam Corporis Gravitatem; ut in Pondere Animalium Vivorum, & Mortuorum?*

12. *Inquiratur de* secretis Ascensibus, & Descensibus Partium Leviorum & Graviorum in uno Corpore integro: *unde fiant sæpè accuratæ Separationes; ut in Separatione Vini & Aquæ; in Ascensione Floris Lactis; & similibus?*

13. *Inquiratur,* quæ sit Linea, & Directio Motûs Gravitatis; & *quatenus sequatur vel Centrum Terræ, id est Massam Terræ; vel Centrum Corporis ipsius, id est Nixum Partium ejus.* Centra *enim illa ad Demonstrationes apta sunt; in Naturâ nihil valent.*

14. *Inquiratur, de* Comparatione Motûs Gravitatis, cum Motibus aliis; *quos scilicet vincat, quibus cedat? veluti in* Motu (*quem appellant*) violento, *Motus Gravitatis compescitur ad Tempus: Etiàm cùm Pondus longè majus Ferri, ab exiguo Magnete attollitur, cedit Motus Gravitatis, Motui Sympathiæ.*

15. *Inquiratur* de Motu Aeris, *utrùm feratur sursùm, an sit tanquam Adiaphorus? Quod difficile est inventu, nisi per Experimenta aliqua exquisita: Nam Emicatio Aeris in fundo Aquæ fit potiùs per Plagam Aquæ, quàm per Motum Aeris; cùm idem etiàm fiat in Ligno. Aer autem Aeri commistus nihil prodit, cùm non minùs Levitatem exhibeat Aer in Aere, quam Gravitatem Aqua in Aquâ: In Bullâ autem, exili obductâ pelliculâ, ad tempus stat.*

16. *Inquiratur,* quis sit Terminus Levitatis? *Neque enim quemadmodùm Centrum Terræ posuerunt Centrum Gravitatis, volunt (credo) ut ultima Convexitas Cœli sit Terminus Levitatis: An potiùs, veluti Gravia videntur eoúsque ferri, ut decumbant, & tanquàm ad Immobile; ita Levia eoúsque ferantur, ut rotari incipiant, & tanquàm ad Motum sine Termino?*

17. *Inquiratur, quid in Caussâ sit, cur* Vapores & Halitus *eoúsque in altum, ac sita est Regio (quam vocant) Media Aeris, ferantur; cùm & crassiusculæ sint Materiæ, & Radii solis per Vices (noctu scilicet) cessent?*

18. *Inquiratur de* Regimine Motûs Flammæ in sursum; *quod eo abstrusius est, quia singulis momentis flamma perit; nisi fortè in medio Flammarum Majorum: Etenim Flammæ abruptæ à Continuitate suâ, parùm durant.*

19. *Inquiratur de* Motu in sursum ipsius Activitatis Calidi; *veluti cùm Calor in Ferro candente, citiùs gliscit in Sursùm, quam in Deorsùm?*

Exemplum igitur *Topicæ Particularis* tale sit: Illud interim, quod monere occœpimus, iterùm monemus, Nempe ut Homines debeant *Topicas Particulares* suas alternare, ita ut post majores progressus aliquos, in Inquisitione factos, aliam & subindè aliam instituant Topicam, si

ſi modò Scientiarum Faſtigia conſcendere cupiant. Nos autem *Topicis Particularibus* tantùm tribuimus, ut proprium Opus de ipſis, in ſubjectis Naturalibus dignioribus, & obſcurioribus, conficere in Animo habeamus. Domini enim Quæſtionum ſumus, Rerum non itèm. Atque de *Inventivâ* hactenùs.

Caput. IIII.

Partitio Artis Judicandi, *in* Judicium per Inductionem; *&* per Syllogiſmum. *Quorum prius aggregatur* Organo Novo. *Partitio prima* Judicii per Syllogiſmum, *in* Reductionem Rectam; *&* Inverſam. *Partitio ſecunda ejus in* Analyticam, *&* Doctrinam de Elenchis. *Partitio* Doctrinæ de Elenchis, *in* Elenchos Sophiſmatum; Elenchos Hermeniæ; *&* Elenchos Imaginum ſive Idolorum. *Partitio* Idolorum, *in* Idôla Tribûs; Idôla Specûs; *&* Idôla Fori. *Appendix* Artis Judicandi, *videlicet de* Analogiâ Demonſtrationum pro Natura Subjecti.

TRanſeamus nunc ad *Judicium*, ſive *Artem Judicandi*; in quâ agitur de *Naturâ Probationum* ſive *Demonſtrationum*. In *Arte* autem iſtâ *Judicandi* (ut etiàm vulgò receptum eſt) aut *per Inductionem*, aut *per Syllogiſmum* concluditur. Nam *Enthymemata*, & *Exempla*, illorum duorum Compendia tantùm ſunt. At quatenus ad *Iudicium*, quod fit per *Inductionem*, nihil eſt quod nos detinere debeat: Uno ſiquidem eodemque Mentis opere, illud quod quæritur, & invenitur, & judicatur. Neque enim per Medium aliquod res tranſigitur, ſed immediatè, eodem ferè modo, quo fit in Senſu. Quippe ſenſus in Objectis ſuis primariis, ſimul & Objecti Speciem arripit, & ejus Veritati conſentit. Aliter autem fit in *Syllogiſmo*; cujus Probatio immediata non eſt, ſed per Medium perficitur. Itaque alia res eſt *Inventio Medii*, alia *Iudicium* de *Conſequentiâ Argumenti*. Nam primò diſcurrit Mens, poſteà acquieſcit. At *Inductionis* Formam vitioſam prorsùs valere jubemus; legitimam ad *Novum Organum* remittimus. Itaque de *Judicio per Inductionem* hoc loco ſatis.

De illo altero per *Syllogiſmum* quid attinet dicere; cùm ſubtiliſſimis Ingeniorum Limis, hæc res ferè attrita ſit, & in multas minutias redacta? Nec mirum, cùm ſit res, quæ cum Intellectu humano magnam habeat Sympathiam. Nam Animus humanus, miris modis ad hoc contendit, & anhelat, ut non penſilis ſit, ſed nanciſcatur aliquid fixum & immobile, cui tanquàm Firmamento, in Tranſcurſibus & Diſquiſitionibus ſuis, innitatur. Sanè queadmodùm Ariſtoteles probare conatur inveniri in omni Motu Corporum, aliquid quod quieſcit;

&

& Fabulam Antiquam de Atlante, qui ipse erectus Cœlum humeris sustinuit, pereleganter ad Polos Mundi traducit, circa quos Conversiones expediuntur: Similiter magno studio appetunt Homines, aliquem habere intra se Cogitationum Atlantem, aut Polos, qui Intellectus Fluctuationes & Vertigines aliquatenus regant; Timentes scilicet, ne Cœlum ipsorum ruat. Itaque ad Principia Scientiarum constituenda præpropere festinarunt; circa quæ omnis Disputationum varietas verteretur, sine periculo Ruinæ & Casûs: Nescientes profectò eum, qui certa nimis propere captaverit, in dubiis finiturum; qui autem Judicium tempestive cohibuerit, ad certa perventurum.

Manifestum est igitur, *Artem* hanc *Iudicandi per Syllogismum*, nihil aliud esse, quam Reductionem Propositionum ad Principia, per Medios *Terminos*. Principia autem consensu recepta intelliguntur, atque à Quæstione eximuntur. At Terminorum Mediorum Inventio, libero Ingeniorum Acumini & Investigationi permittitur. Est autem *Reductio* illa duplex, *Directa* scilicet; & *Inversa*. *Directa* est, cùm ipsa Propositio ad ipsum Principium reducitur: Id quod *Probatio Ostensiva* vocatur. *Inversa* est, cùm Contradictoria Propositionis reducitur ad Contradictorium Principii; quod vocant *Probationem per Incommodum*. Numerus verò Terminorum Mediorum, sive Scala eorum minuitur, aut augetur, pro remotione Propositionis à Principio.

His positis, partiemur *Artem Iudicii* (sicut vulgò ferè solet) in *Analyticam*; & *Doctrinam de Elenchis*: Altera indicat, altera cavet: *Analytica* enim veras Formas instituit, de Consequentiis Argumentorum; à quibus si varietur, sive deflectatur, vitiosa deprehenditur esse Conclusio: Atque hoc ipsum in se Elenchum quendam, sive Redargutionem continet. *Rectum enim* (ut dicitur) *Et sui Index est, & Obliqui.* Tutissimum nihilominus est *Elenchos*, veluti Monitores adhibere, quò faciliùs detegantur Fallaciæ, Judicium alioquìn illaqueaturæ. In *Analyticâ* verò, nihil desiderari reperimus; quin potiùs oneratur Superfluis, quàm indiget Accessionibus.

Doctrinam de *Elenchis*, in tres Partes dividere placet: *Elenchos Sophismatum*; *Elenchos Hermeniæ*; & *Elenchos Imaginum* sive *Idolorum*. *Doctrina* de *Elenchis Sophismatum* apprimè utilis est: Quamvis enim pinguius Fallaciarum Genus, à Senecâ, non inscitè comparetur cum Præstigiatorum technis; in quibus quo pacto res geratur nescimus, aliter autem se habere rem quam videtur, satis novimus: Subtiliora tamen *Sophismata*, non solùm id præstant, ut non habeat quis, quod respondeat; sed & Judicium ipsum seriò confundunt.

Hæc Pars de *Elenchis Sophismatum* præclarè tractata est ab Aristotele, quoad Præcepta: Etiàm à Platone adhùc meliùs, quoad Exempla: Neque illud tantùm in Personâ Sophistarum Antiquorum (*Gorgiæ*, *Hippiæ*, *Protagoræ*, *Euthydemi*, & reliquorum) verùm etiam in Personâ ipsius Socratis, qui cum illud semper agat, ut nihil affirmet, sed à Cæteris in medium adducta infirmet, ingeniosissimè Objectionum, Fallaciarum, & Redargutionum Modos expressit. Itaque in hâc Parte, nihil habemus quod *desideremus*. Illud interim notandum; quamvis Usum hujus Doctrinæ probum, & præcipuum, in hoc posuerimus,

fuerimus, ut redarguantur ſophiſmata ; liquidò nihilominùs patere, Uſum ejus degenerem & corruptum, ad Captiones, & Contradictiones per illa ipſa Sophiſmata ſtruendas & concinnandas ſpectare. Quod genus Facultatis, etiàm pro Eximio habetur, & haud parvas affert Utilitates. Licet elegantèr introducta ſit à quopiam illa Differentia inter Oratorem, & Sophiſtam ; quod alter tanquàm Leporarius Curſu præſtet ; Alter tanquàm Lepus ipſe Flexu.

Sequuntur *Elenchi Hermeniæ* ; ita enim (vocabulum potiùs quam Senſum ab Ariſtotele mutuantes) eos appellabimus. Redigamus igitur Hominibus in Memoriam, ea quæ à Nobis de *Tranſcendentibus*, & de *Aventitiis Entium Conditionibus*, ſive *Adjunctis* (cùm de *Philoſophiâ primâ* ageremus) ſuperiùs dicta ſunt. Ea ſunt, *Majus*, *Minus* ; *Multum*, *Paucum* ; *Prius*, *Poſterius* ; *Idem*, *Diverſum* ; *Potentia*, *Actus* ; *Habitus*, *Privatio* ; *Totum*, *Partes* ; *Agens*, *Patiens* ; *Motus*, *Quies* ; *Ens*, *Non Ens* ; & ſimilia. Inprimis autem meminerint & notent, differentes eas, quas diximus, harum Rerum Contemplationes ; videlicet quod poſſint inquiri vel *Phyſicè* ; vel *Logicè* : *Phyſicam* autem circa eas Tractationem, *Philoſophiæ primæ* aſſignavimus : ſupereſt *Logica* ; Ea verò ipſa eſt Res, quam in præſenti, *Doctrinam de Elenchis Hermeniæ* nominamus. Portio certè eſt hæc Doctrinæ ſana & bona. Hoc enim habent Notiones illæ Generales & Communes, ut in omnibus Diſputationibus ubique intercurrant ; adeò ut niſi accuratè, & anxio cum judicio, benè jam ab initio diſtinguantur ; univerſo Diſputationum Lumini, caliginem miris modis offuſuræ ſint ; & eò rem ferè deducturæ, ut deſinant Diſputationes in Pugnas Verborum. Etenim Æquivocationes, & malæ Acceptiones Verborum, (præſertìm hujus generis,) ſunt *Sophiſmata Sophiſmatum*. Quare etiàm melius viſum eſt, iſtarum Tractationem ſeorsùm conſtituere, quam eam, vel in *Philoſophiam primam* ſive *Metaphyſicam*, recipere ; vel ex parte *Analyticæ* ſubjicere, ut Ariſtoteles ſatis confusè fecit. Dedimus autem ei nomen ex uſu, quia verus ejus Uſus eſt planè Redargutio, & Cautio circa uſum Verborum. Quinimò Partem illam de *Prædicamentis*, ſi rectè inſtituatur, circa Cautiones de non confundendis aut tranſponendis Definitionum & Diviſionum Terminis, præcipuum uſum ſortiri exiſtimamus, & hùc etiàm referri malumus. Atque de *Elenchis Hermeniæ* hactenùs.

Ad *Elenchos verò Imaginum*, ſive *Idolorum* quod attinet ; ſunt quidem *Idôla*, profundiſſimæ Mentis Humanæ Fallaciæ. Neque enim fallunt in Particularibus, ut cæteræ ; Judicio caliginem offundendo, & tendiculas ſtruendo : Sed planè ex prædiſpoſitione Mentis pravâ, & perperàm conſtitutâ ; quæ tanquàm omnes Intellectûs Anticipationes detorquet & inficit. Nam *Mens Humana* (Corpore obducta & obfuſcata) tantùm abeſt ut Speculo plano, æquali, & claro ſimilis ſit, (quòd Rerum Radios ſincerè excipiat & reflectat,) ut potiùs ſit inſtar Speculi alicujus Incantati, pleni Superſtitionibus & Spectris. Imponuntur autem Intellectui *Idôla*, Aut per *Naturam ipſam Generis Humani Generalem* ; Aut per *Naturam cujuſque Individualem* ; Aut per *Verba*, ſive *Naturam communicativam*: Primum Genus *Idôla*, *Tribûs*,

Secundum

Secundum *Idôla Specûs*, Tertium *Idôla Fori* vocare consuevimus. Est & Quartum genus, quod *Idôla Theatri* appellamus, atque super-inductum est à *pravis Theoriis* sive *Philosophiis*, & *perversis Legibus Demonstrationum*: Verùm hoc Genus abnegari potest & deponi; Itaque illud in præsentiâ omittemus. At reliqua planè obsidant mentem, neque prorsùs evelli possunt. Igitur non est, quod quis in istis, *Analyticam* aliquam expectet; sed *Doctrina de Elenchis* est, circa ipsa *Idôla*, Doctrina primaria. Neque (si verum omninò dicendum sit) *Doctrina de Idôlis*, in Artem redigi possit; sed tantùm adhibenda est, ad ea cavenda, Prudentia quædam Contemplativa. Horum autem Tractationem plenam & subtilem, ad *Novum Organum* amandamus; pauca generaliter tantùm de iis hoc loco dicturi.

Idolorum Tribûs Exemplum tale sit. *Natura Intellectûs Humani magis afficitur Affirmativis & Activis, quam Negativis & Privativis*; cùm ritè & ordine æquum se utrique præbere debeat. At ille, si res quæpiam aliquandò existat & teneat; fortiorem recipit de eâ Impressionem, quàm si eadem longè pluriès fallat, aut in contrarium eveniat. Id quod omnis Superstitionis, & vanæ Credulitatis, quasi Radix est. Itaque rectè respondit ille, qui, cùm suspensa Tabula in Templo monstraretur, eorum qui vota solverant, quod Naufragii Periculum effugissent, atque interrogando premeretur, annon tum demùm Neptuni Numen agnosceret? quæsivit vicissìm, *At ubi sunt illi depicti, qui post vota nuncupata perierunt?* Atque eadem est ratio Superstitionum similium, sicut in Astrologicis, Insomniis, Omnibus, & reliquis: Alterum Exemplum est hujusmodi; *Animus Humanus* (cùm sit ipse Substantiâ æqualis & uniformis) *majorem præsupponit, & affingit in Naturâ Rerum Æqualitatem, & Uniformitatem, quam reverâ est.* Hinc Commentum Mathematicorum, *In cœlestibus omnia moveri per Circulos perfectos*, rejiciendo Lineas Spirales: Hinc etiàm fit, quod cùm multa sint in Naturâ *Monodica*, & plena Imparitatis, affingat tamen sempèr Cogitatio Humana, *Relativa, Parallela*, & *Conjugata*; Ab hoc enim Fonte, Elementum Ignis, cum Orbe suo, introductum est, ad constituendam quaternionem cum reliquis tribus, Terrâ, Aquâ, Aëre. Chymici autem fanaticum instruxerunt Rerum universarum Phalangem, inanissimo commento inveniri fingentes, in quatuor illis suis Elementis, (Cœlo, Aëre, Aquâ, & Terrâ,) Species singulas parallelas invicèm, & conformes. Tertium Exemplum est superiori finitimum; quod *Homo fiat, quasi Norma & Speculum Naturæ*: Neque enìm credibile est, (si singula percurrantur & notentur) quantum Agmen *Idolorum* Philosophiæ immiserit, Naturalium Operationum, ad Similitudinem Actionum Humanarum, Reductio: Hoc ipsum inquam, quod putetur talia Naturam facere, qualia Homo facit. Neque multò meliora sunt ista, quam Hæresis *Anthropomorphitarum*, in Cellis ac Solitudine stupidorum Monachorum orta: Aut Sententia Epicuri huic ipsi in Paganismo respondens; qui Diis Humanam Figuram tribuebat. At non opus fuit Velleio Epicureo interrogare, *Cùr Deus Cœlum Stellis & Luminibus, tanquàm Ædilis, ornasset?* Nam si summus ille Opifex, ad modum Ædilis se gessisset, in pulchrum aliquem & elegantem ordinem

dinem

dinem stellas digerere debuisset, operosis Palatiorum Laquearibus consimilem; cùm è contrà ægrè quis ostendat, in tam infinito Stellarum numero, Figuram aliquam vel quadratam, vel Triangularem, vel Rectilinearem. Tanta est Harmoniæ discrepantia, inter Spiritum Hominis, & Spiritum Mundi.

Quod ad *Idôla Specûs* attinet, illa ortum habent ex *propriâ cujusque Naturâ & Animi & Corporis*; atque etiàm *ex Educatione & Consuetudine*, & *fortuitis rebus*, quæ singulis Hominibus accidunt. Pulcherrimum enim Emblema, est illud de *Specu Platonis*. Siquidèm si quis (missâ illâ exquisitâ Parabolæ subtilitate) à prima Infantiâ, in Antro, aut Cavernâ obscurâ & subterraneâ, ad maturam usque Ætatem degeret, & tunc derepentè in Aperta prodiret, & hunc Cœli & Rerum Apparatum contueretur; dubium non est, quin animum ejus subirent, & perstringerent, quamplurimæ miræ & absurdissimæ Phantasiæ. Nos verò scilicet, sub Aspectu Cœli degimus; intereà tamen Animi in Cavernis Corporum nostrorum conduntur; ut infinitas Errorum & Falsitatum Imagines haurire necesse sit, si è Specu suâ rarò tantùm, & ad breve aliquod tempus prodeant; & non in Contemplatione Naturæ perpetuò, tanquàm sub Dio morentur. Emblemati siquidèm illi *de Specu Platonis*, optimè convenit Parabola illa Heracliti; Quod *Homines Scientias in Mundis propriis, & non in Mundo majore quærant*.

At *Idôla Fori* molestissima sunt, quæ ex *Fœdere tacito inter Homines, de Verbis & Nominibus impositis*, se in Intellectum insinuârunt. Verba autem plerunque ex captu Vulgi induntur; atque per Differentias, quarum Vulgus capax est, res secant; Cùm autem Intellectus acutior, aut Observatio diligentior res meliùs distinguere velit, Verba obstrepunt. Quod verò hujus Remedium est, (Definitiones scilicet,) in plurimis huic malo mederi nequit; quoniàm & ipsæ Definitiones ex verbis constent, & Verba gignant Verba. Etsi autem puremus Verbis nostris nos imperare; & illud facile dictu sit, *Loquendum esse ut vulgus, sentiendum ut Sapientes*; Quinetiàm Vocabula Artium (quæ apud peritos solùm valent) huic rei satisfacere videri possint; & Diffinitiones (de quibus diximus) Artibus præmissæ, (secundum Prudentiam Mathematicorum) Vocabulorum pravas Acceptiones corrigere valeant; attamen hæc omnia non sufficiunt, quo minus Verborum præstigiæ & Incantationes, plurimis modis seducant, & vim quandam Intellectui faciant, & impetum suum, (more Tartarorum sagittationis) retrò in Intellectum (unde profecta sint) retorqueant. Quare altiore, & novo quodam remedio, ad hoc Malum opus est: Verùm hæc jam cursìm perstringimus, interìm *desiderari* pronunciantes hanc Doctrinam, quam *Elenchos magnos*, sive de *Idolis Animi humani nativis & Adventitiis* appellabimus. Ejus autem Tractationem legitimam, ad *Organum Novum* referimus.

Superest *Artis Iudicandi Appendix* quædam insignis; quam etiàm *desiderari* statuimus. Siquidem Aristoteles Rem notavit, Modum Rei nullibi persecutus est. Ea tractat, *quales Demonstrationes ad quales Materias, sive Subjecta, applicari debeant*; ut hæc Doctrina tanquam *Iudicationes Iudicationum* contineat. Optimè enim Aristoteles, *Neque Demonstra-*

tiones

tiones ab Oratoribus, neque Suasiones à Mathematicis requiri debere monet. Ut si in Probationis genere aberretur, Judicatio ipsa non absolvatur. Quandò verò sint quatuor Demonstrationum genera, vel per *Consensum immediatum & Notiones communes*; vel per *Inductionem*; vel per *Syllogismum*; vel per eam (quam rectè vocat Aristoteles) *Demonstrationem in Orbem*; (non à Notioribus scilicet, sed tanquàm de Plano;) habent hæ Demonstrationes singulæ certa subjecta, & Materias Scientiarum in quibus pollent; alia, à quibus excluduntur. Etenim Rigor & Curiositas, in poscendo Probationes nimiùm severas, in aliquibus; multò magis Facilitas & Remissio, in acquiescendo Probationibus levioribus in aliis; inter ea sunt numeranda, quæ Detrimenti plurimum, & impedimenti Scientiis attulerunt. Atque de *Arte Iudicandi* hæc dicta sint.

CAPUT V.

Partitio Artis Retinendi *sive* Retentivæ, *in* Doctrinam de Adminiculis Memoriæ, *&* Doctrinam de Memoriâ ipsâ. *Partitio* Doctrinæ de Memoriâ ipsâ, *in* Prænotionem; *&* Emblema.

Rtem Retinendi sive *Custodiendi*, in duas Doctrinas partiemur. *Doctrinam* scilicet de *Adminiculis Memoriæ*; & *Doctrinam de Memoriâ ipsâ*. *Adminiculum Memoriæ* planè *Scriptio* est: Atque omninò monendum, quod *Memoria* sine hoc Adminiculo, Rebus Prolixioribus & accuratioribus, impar sit; neque ullo modo, nisi de Scripto, recipi debeat. Quod etiàm in *Philosophiâ Inductivâ*, & *Interpretatione Naturæ*, præcipuè obtinet: Tam enim possit quis Calculationes Ephemeridis, Memoriâ nudâ, absque Scripto absolvere, quam interpretationi Naturæ per Meditationes, & vires Memoriæ nativas & nudas, sufficere; nisi eidem Memoriæ, per *Tabulas ordinatas* ministretur. Verum missâ *Interpretatione Naturæ*, quæ Doctrina nova est, etiàm ad Veteres & Populares Scientias, haud quicquam ferè utilius esse possit; quam Memoriæ Adminiculum solidum & bonum; hoc est; *Digestum* probum, & eruditum, *Locorum Communium*. Neque tamen me fugit; quod Relatio eorum, quæ legimus aut discimus, in *Locos communes*, damno Eruditionis ab aliquibus, imputetur, ut quæ Lectionis Cursum remoretur, & *Memoriam* ad feriandum invitet. Attamen quoniam Adulterina res est, in Scientiis præcocem esse & promptum; nisi etiàm solidus sis & multipliciter instructus, Diligentiam & Laborem in *Locis communibus* congerendis, magni prorsùs rem esse Usûs, & Firmitudinis, in studiis judicamus; veluti quæ *Inventioni* copiam subministret; & Aciem *Iudicii* in Unum contrahat. Verum est tamen, inter Methodos & Syntaxes *Locorum communium*, quas nobis adhuc videre contigit, nullam

reperiri quæ alicujus sit pretii; quandoquidem in Titulis suis, Faciem prorsùs exhibeant, magis Scholæ, quam Mundi; Vulgares & pædagogicas adhibentes Divisiones, non autem eas, quæ ad Rerum Medullas, & Interiora quovis modo penetrent.

Circa *Memoriam* autem *ipsam*, satis segnitèr & languidè videtur adhùc inquisitum. Extat certè de eâ *Ars* quæpiam; Verùm nobis constat, tum meliora Præcepta de *Memoriâ* confirmandâ & amplianda haberi posse, quam illa Ars complectitur; tum Practicam illius ipsius Artis meliorem institui posse, quam quæ recepta est. Neque tamen ambigimus (si cui placet hâc Arte ad Ostentationem abuti) quin possint præstari per eam nonnulla Mirabilia, & Portentosa: Sed nihilominus Res quasi sterilis est, (eo quo adhibetur modo) ad usus humanos. At illud interim ei non imputamus, quod *Naturalem Memoriam* destruat, & super-oneret, (ut vulgò objicitur;) sed quod non dextrè instituta sit, ad Auxilia memoriæ commodanda, in Negotiis & Rebus seriis. Nos verò hoc habemus (fortasse ex genere vitæ nostro Politicæ) ut, quæ Artem jactant, usum non præbent, parvi faciamus. Nam ingentem Numerum Nominum, aut Verborum semel recitatorum, eodem ordine statìm repetere; aut Versus complures de quovis Argumento extemporè conficere, aut quicquid occurrit Satyricâ aliquâ similitudine perstringere; aut seria quæque in Jocum vertere; aut Contradictione & Cavillatione quidvis eludere; & similia; (quorum in Facultatibus Animi haud exigua est Copia; quæque Ingenio & Exercitatione ad Miraculum usque extolli possunt;) hæc certe omnia & his similia nos non majoris facimus, qùam Funambulorum & Mimorum Agilitates & Ludicra: Etenim eadem fermè Res sunt; cùm hæc Corporis, illa Animi viribus abutantur; & Admirationis forsitàn aliquid habeant, Dignitatis parùm.

Ars autem *Memoriæ*, duplici nititur Intentione; *Prænotione*; & *Emblemate*: *Prænotionem* vocamus Abscissionem quandam Investigationis infinitæ. Cùm enim quis aliquid revocare in memoriam conatur; si nullam Prænotionem habeat, aut Perceptionem ejus quod quærit; quærit certè, & molitur, & hâc illâc discurrit, tanquam in Infinito. Quod si certam aliquam prænotionem habeat; statìm abscinditur Infinitum, & fit Discursus Memoriæ magis in vicino; Ut Venatio Damæ, intra Septa. Itaq; & Ordo manifestò juvat *Memoriam*. Subest enim *Prænotio*, id quod quæritur tale esse debere, ut conveniat cum Ordine. *Similitèr* Carmina faciliùs discuntur memoritèr, quam *Prosa*. Si enim hæretur in aliquo verbo; subest *Prænotio*, tale debere esse Verbum, quod conveniat cum Versu. Atque ista *Prænotio* est *Artificialis Memoriæ* Pars prima. Nam in *Artificiali Memoriâ Locos* habemus jam antè digestos & paratos: *Imagines* extempore, prout res postulat, conficimus: At subest *Prænotio*, talem esse debere *Imaginem*, qualis aliquatenus conveniat cum *Loco*. Id quod vellicat Memoriam, & aliquo modo munit ad rem quam quærimus. *Emblema* verò deducit Intellectuale ad Sensibile: Sensibile autem semper fortiùs percutit Memoriam, atque in eâ faciliùs imprimitur, quam Intellectuale. Adeò ut etiàm Brutorum Memoria, per Sensibile excitetur; per Intellectuale, minimè. Itaque faciliùs

retineas

retineas Imaginem Venatoris Leporem persequentis, aut Pharmacopæi Pyxides ordinantis, aut Pedantii Orationem habentis, aut Pueri Versus memoritèr recitantis, aut Mimi in Scenâ agentis; quam ipsas Notiones Inventionis, Dispositionis, Elocutionis, Memoriæ, Actionis. Sunt & alia, quæ pertinent ad *Memoriam* juvandam (ut modò diximus) sed *Ars* quæ jam habetur ex his duobus jam præmissis consistit. Particulares autem Artium Defectus persequi, fuerit ab Instituto nostro recedere. Igitur de *Arte Retinendi* sive *Custodiæ*, hæc dicta sint. Jam verò, ad quartum Membrum *Logicæ*, quod *Traditionem* & *Elocutionem* tractat, ordine pervenimus.

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, *DE* *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER SEXTUS.

AD REGEM SVVM.

CAPUT I.

Partitio Traditivæ, *in* Doctrinam de Organo Sermonis; Doctrinam de Methodo Sermonis; & Doctrinam de Illustratione Sermonis. *Partitio* Doctrinæ de Organo Sermonis, *in* Doctrinam de Notis Rerum; De Locutione; & De Scriptione: *Quarum duæ posteriores* Grammaticam *constituunt, ejusque* Partitiones *sunt. Partitio* Doctrinæ de Notis Rerum, *in* Hieroglyphica; & Characteres Reales. *Partitio Secunda* Grammaticæ, *in* Literariam; & Philosophantem. *Aggregatio* Poeseos quoad Metrum, *ad* Doctrinam de Locutione. *Aggregatio* Doctrinæ de Ciphris, *ad* Doctrinam de Scriptione.

Onceditur certè cuivis (Rex Optime) Seipsum & Sua ridere & ludere. Quis igitur novit, num forte Opus istud nostrum, non descriptum fuerit, ex Libro quodam Veteri, reperto inter Libros, famosissimæ illius Bibliothecæ *Sancti Victoris*; quorum Catalogum excepit Magister *Franciscus Rabelesius*? Illic enim invenitur Liber, cui Titulus est, *Formicarium Artium*. Nos sane pusillum Acervum Pulvisculi congessimus, & sub eo complura Scientiarum & Artium Grana condidimus; quò Formicæ reptare possint, & paulatim conquiescere, & subinde ad novos se labores accingere. At Regum Sapientissimus Pigros quoscunque remittit ad Formicas: Nos autem Pigros eos Homines pronunciamus, quibus acquisitis uti tantùm, cordi sit; neque subinde novas Scientiarum Sementes & Messes facere.

Accedamus nunc ad *Artem Tradendi*, sive *Proferendi*, & *Enunciandi* ea, quæ Inventa, Judicata, ac in Memoriâ reposita sunt; quam Nomine Generali *Traditivam* appellabimus. Ea omnes *Artes* circa *Verba* & *Sermones* complectitur. Quamvis enim Ratio, Sermonis veluti Anima sit, tamen in tractando disjungi debent, Ratio, & Sermo; non minùs quam Anima, & Corpus. *Traditivam* in tres partes dividemus; *Doctrinam circà Organum Sermonis*; *Doctrinam circa Methodum Sermonis*; & *Doctrinam circa Sermonis Illustrationem*, sive *Ornatum*.

Doctrina de Organo Sermonis vulgò recepta, quæ & *Grammatica* dicitur, duplex est: Altera de *Locutione*; Altera de *Scriptione*: Rectè enim Aristoteles; *Cogitationum Tesseræ verba*, *Verborum literæ*; Utrunque *Grammaticæ* assignabimus. Verùm ut rem altiùs repetamus, antequàm ad *Grammaticam* & Partes ejus jam dictas veniamus, in genere de *Organo Traditivæ* dicendum est. Videntur enim esse Proles quædam *Traditivæ* aliæ, præter *Verba* & *Literas*. Hoc igitur planè statuendum est; Quicquid scindi possit in Differentias satis numerosas, ad Notionum Varietatem explicandam (modò Differentiæ illæ Sensui perceptibiles sint) fieri posse Vehiculum Cogitationum de Homine in Hominem. Nam videmus Nationes *Linguis* discrepantes, Commercia non malè per *Gestus* exercere. At in Practicâ nonnullorum, qui surdi & muti usque à Nativitate fuerant, & aliàs erant ingeniosi, miros vidimus haberi inter eos & Amicos suos, qui eorum *Gestus* perdidicerant, Dialogos. Quinetiàm notissimum fieri jam cœpit, quod in Chinâ, & Provinciis ultimi Orientis, in usu hodie sint, *Characteres* quidam *Reales*, non *Nominales*; qui scilicèt nec Literas, nec Verba, sed Res & Notiones exprimunt. Adeò ut Gentes complures, Linguis prorsus discrepantes, sed hujusmodi Characteribus, (qui apud illos latiùs recepti sunt) consentientes, Scriptis communicent: Eoúsque ut Librum aliquem hujusmodi Characteribus conscriptum, quæque Gens, Patriâ Linguâ legere, & reddere possit.

Notæ igitur *Rerum*, quæ absque Ope, aut Medio *Verborum*, Res significant, duplicis generis sunt: Quarum prius Genus ex *Congruo*; Alterum ad *Placitum* significat. Prioris Generis sunt, *Hieroglyphica*;

&

& *Gestus*: Posterioris verò, ii, quos diximus, *Characteres Reales*. *Hieroglyphicorum* Usus vetustus admodùm & in Veneratione quadam habitus; Præcipuè apud Ægyptios Gentem valdè antiquam: Adeò ut videantur *Hieroglyphica* fuisse *Scriptio* quædam Ante-nata, & senior ipsis *Elementis literarum*, nisi fortè apud Hebræos. *Gestus* autèm, tanquàm *Hieroglyphica* Transitoria sunt. Quemadmodùm enim Verba prolata volant, scripta manent; ita & *Hieroglyphica Gestibus* expressa transeunt, depicta durant. Cum enim Periander, consultus de conservandâ Tyrannide, Legatum astare juberet; atque ipse in Horto deambulans, Summitates Florum eminentiorum carperet, ad Sedem Procerum innuens; non minùs usus est *Hieroglyphico*, quam si id in Chartâ depinxisset. Illud interìm patet, *Hieroglyphica* & *Gestus*, sempèr cum Re significatâ aliquid Similitudinis habere; & Emblemata quædam esse; unde eas *Notas rerum ex congruo* nominavimus. At *Characteres Reales*, nihil habent ex Emblemate, sed planè surdi sunt; non minùs quam ipsa Elementa Literarum; & ad *Placitum* tantùm efficti, consuetudine autem tanquàm Pacto tacito recepti. Illud interim liquet, vastâ ipsorum multitudine ad Scribendum opus esse: Tot enim esse debent, quot sunt Vocabula Radicalia. Hæc igitur Portio *Doctrinæ de Organo Sermonis* quæ est de *Notis Rerum*, nobis ponitur pro *Desiderato*. Etsi autem tenuis possit videri esse ejus Usus, cùm Verba & Scriptio per Literas sint Organa *Traditivæ* longè commodissima; visum est tamen nobis, veluti Rei non ignobilis, aliquam hoc loco Mentionem ejus facere. Tractamus enim hìc, veluti Numismata Rerum Intellectualium; nec abs re fuerit nosse, quod sicut Nummi possint confici ex aliâ Materiâ præter Aurum & Argentum, ita & *Notæ Rerum* aliæ possint cudi, præter *Verba* & *Literas*.

Pergamus igitur ad *Grammaticam*. Ea verò, veluti Viatoris locum, erga cæteras Scientias obtinet; non nobilem illum quidem, sed inprimis tamen necessarium; præsertìm cùm Scientiæ, nostris Seculis, ex Linguis Eruditis, non vernaculis, potissimùm hauriantur. Neque tamen Dignitas ejus parva censenda est; quandoquidèm Antidoti cujusdam vicibus fungatur contra Maledictionem illam Confusionis Linguarum. Sanè hoc agit Industria humana, ut se restituat & redintegret in Benedictionibus illis, quibus Culpâ suâ excidit. Atque contra Maledictionem primam Generalem de Sterilitate Terræ, & *Comedendo panem suam in sudore vultûs sui*, reliquis Artibus omnibus se munit & instruit. At contra secundam illam de Confusione Linguarum, advocat in auxilium *Grammaticam*. Ejus, in Linguis quibusque vernaculis, exiguus certè usus est; In Externis perdiscendis, latior; Amplissimus verò in illis Linguis, quæ vulgares esse desierunt, & in Libris tantùm perpetuantur.

Grammaticam etiàm bipartitam ponemus; ut alia sit *literaria*; alia *Philosophica*: Altera adhibetur simplicitèr ad Linguas, nempe ut eas quis, aut celeriùs perdiscat, aut emendatiùs & puriùs loquatur: Altera verò aliquatenùs Philosophiæ ministrat: Quâ in parte occurrit nobis Cæsarem Libros *De Analogiâ* conscripsisse, Atque Dubitatio subiit, utrum illi hanc, quam dicimus, *Grammaticam Philosophicam* tractarint?

Suspi-

Suspicamur tamen nil admodùm in illis fuisse subtilius, aut sublimius; sed tantum Præceptiones tradidisse de Oratione castâ & integrâ, neque à Consuetudine loquendi pravâ, neque ab Affectatione aliquorum, vitiatâ & pollutâ; in quo genere ipse excelluit. Veruntamen hâc ipsâ re moniti, cogitatione complexi sumus *Grammaticam* quandam, quæ non Analogiam Verborum ad invicem, sed Analogiam inter Verba, & Res, sive Rationem, sedulò inquirat; citra tamen eam, quæ Logicæ subservit, Hermeniam. Vestigia certè Rationis Verba sunt: Itaque Vestigia etiàm aliquid de Corpore indicant: Hujus igitur rei Adumbrationem quandam tenuem dabimus: Primò autem minimè probamus curiosam illam Inquisitionem, quam tamen Plato Vir eximius non contempsit; nimirùm de Impositione & Originali Etymologiâ Nominum; supponendo ac si illa jam à Principio ad Placitum indita minimè fuissent, sed ratione quâdam & significantèr derivata & deducta: Materiam certè elegantem, & quasi ceream, quæ aptè fingi & flecti possit; quoniàm verò Antiquitatum Penetralia perscrutari videtur, etiàm quodammodò Venerabilem; sed nihilominùs parcè veram, & fructu cassam. Illa demùm, ut arbitramur, foret nobilissima *Grammaticæ* species, si quis in *Linguis* plurimis, tam Eruditis quam Vulgaribus eximiè doctus, de variis *Linguarum* Proprietatibus tractaret; in quibus quæque excellat, in quibus deficiat, ostendens. Ita enim & *Linguæ* mutuo commercio locupletari possint; & fiet ex iis quæ in singulis *Linguis* pulchra sunt, (tanquam Venus Apellis) Orationis ipsius quædam formosissima Imago, & Exemplar quoddam insigne, ad sensus Animi ritè exprimendos. Atque unà etiam hoc pacto capientur signa haud levia, sed observatu digna (quod fortassè quispiam non putaret) de Ingeniis & Moribus Populorum & Nationum, ex *Linguis* ipsorum. Equidem libentèr audio Ciceronem notantem, quod apud Græcos desit Verbum, quod Latinum illud (*Ineptum*) reddat; *Propterea* (inquit) *quod Græcis hoc vitium tam familiare fuit, ut illud in se ne agnoscerent quidem:* Digna certè gravitate Romanâ Censura. Quid illud quod Græci in Compositionibus Verborum tanta licentiâ usi sunt, Romani contrà magnam in hâc re Severitatem adhibuerunt? Planè colligat quis, Græcos fuisse Artibus, Romanos Rebus gerendis magis idoneos. Artium enim Distinctiones, Verborum Compositionem ferè exigunt; At Res & Negotia, simpliciora Verba postulant. Quin Hebræi tantùm Compositiones illas refugiunt, ut malint Metaphorâ abuti, quam Compositionem introducere. Quinetiàm Verbis tam paucis, & minimè commixtis utuntur, ut planè ex *Linguâ* ipsâ quis perspiciat, Gentem fuisse illam Nazaræam, & à reliquis Gentibus separatam. Annon & illud Observatione dignum (licet nobis Modernis Spiritus nonnihil retundat) antiquas *Linguas* plenas Declinationum, Casuum, Conjugationum, Temporum, & similium fuisse; Modernas his ferè destitutas, plurima per Præpositiones, & verba Auxiliaria segnitèr expedire. Sanè facilè quis conjiciat (utcunque nobis ipsi placeamus) Ingenia priorum Seculorum nostris fuisse multò acutiora & subtiliora. Innumera sunt ejusmodi, quæ justum Volumen complere possint. Non abs re igitur

fuerit,

fuerit, *Grammaticam Philosophantem*, à *Simplici* & *Literaria* distinguere, & *Desideratam* ponere.

Ad *Grammaticam* etiam pertinere judicamus omnia illa, quæ Verbis quoquo modo accidunt, qualia sunt *Sonus*, *Mensura*, *Accentus*. At prima illa Literarum Simplicium Cunabula (nempe quà percussione Linguæ, quâ Apertura Oris, quâ Adductione Labiorum, quo Nisu Gutturis, singularum Literarum Sonus generetur) ad *Grammaticam* non pertinent, sed Portio sunt *Doctrinæ de sonis*, *sub Sensu* & *Sensibili*, tractanda. *Sonus*, de quo loquimur, *Grammaticus*, ad *Euphonias* tantùm pertinet, & *Dysphonias*. Illarum quædam communes sunt: Nulla enim est *Lingua*, quin Vocalium Concurrentium Hiatus, aut Consonantium Concurrentium Asperitates aliquatenùs refugiat. Sunt & aliæ Respectivæ, quæ scilicet diversorum Populorum Auribus gratæ aut ingratæ accedunt. *Græca Lingua* Dipthongis scatet; *Latina* longè parciùs. *Lingua Hispanica* Literas Tenues odit, easque statim vertit in Medias. *Linguæ* quæ ex *Gothis* fluxere, Aspiratis gaudent: Multa sunt ejusmodi: Verùm hæc ipsa fortassè plus satis.

At *Mensura Verborum* ingens nobis Corpus Artis peperit, *Poesim* scilicet, non quatenùs ad Materiam (de quâ suprà) sed quatenùs ad Stilum & Figuram Verborum; Versus nimirùm sive Carmina. Circa quæ Ars habetur quasi pusilla, Exempla accedunt grandia, & infinita. Neque tamen Ars illa (quam *Prosodiam Grammatici* appellant) ad Carminum Genera, & Mensuras edocendas tantùm restringi debeat: Adjicienda enim sunt præcepta, quod Carminum Genus, cuique Materiæ, sive Subjecto, optimè conveniat? Antiqui Heroica Carmina Historiis & Encomiis applicaverunt; Elegos Querimoniis; Iambos Invectivis; Lyricos Odis & Hymnis. Neque hæc Prudentia recentioribus Poetis in *Linguis Propriis* defuit: Illud reprehendendum, quod quidam Antiquitatis nimiùm studiosi, *Linguas Modernas*, ad Mensuras Antiquas (Heroicas, Elegiacas, Sapphicas, &c.) traducere conati sunt; quas ipsarum *Linguarum* Fabrica respuit, nec minus Aures exhorrent. In hujusmodi rebus, Sensûs judicium, Artis præceptis præponendum; ut ait ille,

——— *Cœnæ fercula nostræ*
Mallem convivis quàm placuisse Cocis.

Neque verò Ars est, sed Artis abusus, cùm illa Naturam non perficiat, sed pervertat. Verùm quod ad *Poesim* attinet (sive de *Fabulis*, sive de *Metro* loquamur) est illa (ut superiùs diximus) tanquàm Herba luxurians, sine Semine nata, ex Vigore ipsius Terræ germinans. Quare ubique serpit, & latissimè diffusa est; ut supervacuum foret de Defectibus ejus sollicitum esse. De illâ igitur Cura est abjicienda. Quod verò ad *Accentus Verborum*, nil opus est de re tam pusillâ dicere; nisi fortè illud quis notatu dignum putet; quod *Accentus Verborum* exquisitè, *Accentus* autem *Sententiarum* neutiquàm in Observationem venit: Attamen illud ferè universo Generi humano commune est, ut Vocem in fine Periodi submittant, in Interrogatione elevent, & alia hujusmodi non pauca. Atque de *Grammaticæ* Parte, quæ ad *Locutionem* spectat, hactenùs.

Quod

Quod ad *Scriptionem* attinet, ea aut *Alphabeto Vulgari* perficitur, (quod ubique recipitur,) aut *Occulto* & *Privato*, de quo inter singulos convenit, quod *Ciphras* vocant. At *Orthographia vulgaris* etiàm Controversiam & Quæstionem nobis peperit; Utrùm scilicet eodem, Verba scribere oporteat, quo pronunciantur, modo; an potiùs ex more consueto? At illa *Scriptio* quæ reformata videri possit, (ut scilicet *Scriptio pronunciationi* consona sit) est ex Genere inutilium Subtilitatum. Nam & ipsa *Pronunciatio* quotidiè gliscit, nec constans est; & Derivationes Verborum, præsertìm ex Linguis extraneis, prorsùs obscurantur; Denique cùm ex more recepto Scripta, morem pronunciandi nullo modo impediant, sed liberam relinquant, quorsùm attinet ista Novatio?

Ad *Ciphras* igitur veniendum. Earum Genera haud pauca sunt. *Ciphræ simplices*; *Ciphræ Non significantibus Characteribus intermixtæ*; *Ciphræ duplices Literas uno Charactere complexæ*; *Cyphræ Rotæ*; *Ciphræ Clavis*; *Ciphræ verborum*; aliæ. Virtutes autem in *Ciphris* requirendæ tres sunt: Ut sint Expeditæ, non nimis operosæ ad scribendum: Ut sint fidæ, & nullo modo pateant ad Deciphrandum; Addo denique, ut, si fieri possit, suspicione vacent. Si enim Epistolæ in Manus Eorum devenient, qui in eos qui scribunt, aut ad quos scribuntur, potestatem habeant, tametsi Ciphra ipsa fida sit, & deciphratu impossibilis, tamen subjicitur hæc Res Examini & Quæstioni; nisi Ciphra sit ejusmodi, quæ aut suspicione, vacet, aut Examinationem eludat. Quod verò ad Elusionem Examinis attinet, suppetit Inventum ad hoc novum atque utile, quod cùm in promptu habeamus, quorsùm attinet illud inter *Desiderata* referre, sed potiùs id ipsum proponere? Hoc hujusmodi est; Ut habeat quis duo Alphabeta, Unum Literarum verarum, alterum non significantium; Et simul duas Epistolas involvat, unam quæ Secretum deferat, alteram qualem verisimile fuerit Scribentem missurum fuisse, absque periculo tamen. Quòd si quis de Ciphrâ severè interrogetur, porrigat ille Alphabetum Non-significantium, pro veris Literis, Alphabetum autem Verarum Literarum pro Non-significantibus; hoc modo incidet Examinator in Epistolam illam Exteriorem; quam cùm probabilem inveniet, de Interiori Epistolâ nihil suspicabitur. Ut verò suspicio omnis absit, aliud Inventum subjiciemus, quod certè, cùm Adolescentuli essemus Parisiis, excogitavimus; nec etiàm adhùc, visa nobis res digna est, quæ pereat. Habet enim gradum Ciphræ altissimum; nimirùm ut *Omnia per Omnia* significari possint: ita tamen, ut Scriptio quæ involvitur, quintuplò minor sit, quam ea cui involvatur: Alia nulla omninò requiritur Conditio, aut Restrictio. Id hoc modo fiet. Primò, universæ literæ *Alphabeti* in duas tantummodò Literas solvantur, per Transpositionem earum, Nam Transpositio duarum Literarum, per Locos quinque, Differentiis triginta duabus, multò magis viginti quatuor (qui est Numerus *Alphabeti* apud nos) sufficiet. Hujus *Alphabeti* Exemplum tale est.

Exemplum

Exemplum *Alphabeti Biliterarii.*

A	B	C	D	E	F
Aaaaa.	*aaaab.*	*aaaba.*	*aaabb.*	*aabaa.*	*aabab.*
G	H	I	K	L	M
aabba.	*aabbb.*	*abaaa.*	*abaab.*	*ababa.*	*ababb.*
N	O	P	Q	R	S
abbaa.	*abbab.*	*abbba.*	*abbbb.*	*baaaa.*	*baaab.*
T	V	W	X	Y	Z.
baaba.	*baabb.*	*babaa.*	*babab.*	*babba.*	*babbb.*

Neque leve quiddam obitèr hoc modo perfectum est. Etenìm ex hoc ipso patet Modus, quo ad omnem Loci Distantiam, per Objecta, quæ vel Visui, vel Auditui subjici possint, Sensa Animi proferre, & significare liceat; si modò Objecta illa, duplicis tantum Differentiæ capacia sunt; veluti per Campanas, per Buccinas, per Flammeos, per Sonitus Tormentorum, & alia quæcunque. Verùm ut Incœptum persequamur, cùm ad Scribendum accingeris, Epistolam Interiorē in *Alphabetum* hoc *Biliterarium* solves. Sit Epistola interior;

Fuge.

Exemplum *Solutionis.*

F.	V.	G.	E.
Aabab.	*baabb.*	*aabba.*	*aabaa.*

Præstò

Præstò simul sit aliud *Alphabetum Biforme*; nimirùm, quod singulas *Alphabeti Communis* Literas, tam Capitales, quam minores, duplici Formâ, prout cuique commodum sit, exhibeàt.

Exemplum *Alphabeti Biformis.*

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
A. A. a. a. B. B. b. b. C. C. c. c. D. D. d. d.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
E. E. e. e. F. F. f. f. G. G. g. g. H. H. h. h.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
I. I. i. i. K. K. k. k. L. L. l. l. M. M. m. m.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a.
N. N. n. n. O. O. o. o. P. P. p. p. Q. Q. q. q. R.

b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
R. r. r. S. S. s. s. T. T. t. t. V. V. v. v. u. u.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
W. W. w. w. X. X. x. x. Y. Y. y. y. Z. Z. z. z.

Tum

Tum demùm Epiſtolæ Interiori, jam factæ *Biliteratæ*, Epiſtolam Exteriorem *Biformem*, literatim accommodabis, & poſteà deſcribes. Sit Epiſtola Exterior;

Manere te volo donec venero.

Exemplum *Accommodationis.*

F V G E

a abab.b aa b b.aa b b a.aa b aa.

Manere te volo donec venero

Appoſuimus etiàm Exemplum aliud largius ejuſdem Ciphræ; *Scribendi Omnia per Omnia.*

Epiſtola Interior, ad quam delegimus *Epiſtolam Spartanam*, miſſam olim in Scytale.

Perditae Res. Mindarus cecidit. Milites esuriunt. Neque hinc nos extricare, neque hic diutiùs manere possumus.

Epiſtola Exterior, ſumpta ex *Epiſtolâ Primâ Ciceronis*, in quâ *Epiſtola Spartana* involvitur.

Ego omni officio, ac potiùs pietate erga te caeteris satisfacio omnibus: Mihi ipse nunquàm satisfacio. Tanta est enim magnitudo tuorum erga me meritorum, vt quoniam tu, nisi perfectâ re, de me non conquiêsti; ego, quia non idem in tuâ causâ efficio, vitam mihi esse acerbam putem. In causâ haec sunt: Ammonius Regis Legatus apertè pecuniâ nos oppugnat. Res agitur per eosdem creditores, per quos, cùm tu aderas, agebatur. Regis causâ, si qui sunt, qui velint, qui pauci sunt, omnes ad Pompeium rem deferri volunt. Senatus Religionis calumniam, non religione, sed maleuolentia, et illius Regiae Largitionis inuidiâ comprobat. &c.

Doctrina autem de *Ciphris*, aliam secum traxit *Doctrinam* erga ipsam Relativam: Illa est de *Deciphratione*, sive Reseratione Ciphrarum; licet quis Alphabetum Ciphræ, aut pactum de Latebrâ penitùs ignoret. Res sanè est illa, laboriosa simul & ingeniosa, & Arcanis Principum, veluti & illa prior, dicata. Attamen præcautione solerti fieri possit inutilis; etsi quomodò Res nunc se habent, magni prorsus sit usûs. Etenim si Ciphræ introductæ essent bonæ & fideles, plurimæ fuerint, quæ operam Deciphratoris prorsùs eluderent, & excluderent; quæ tamen sint satis commodæ, & expeditæ, ad legendum, aut Scribendum. Verùm Imperitia & Inscitia Secretariorum, & Amanuensium, in Aulis Principum tanta est, ut maxima plerunque Negotia Ciphris infirmis & futilibus, committantur.

Intereà fieri potest, ut suspicetur quispiàm, Nos in Enumeratione, & quasi Censu Artium, id agere, ut Scientiarum Copiæ (quas veluti in aciem adducimus) Auctæ & multiplicatæ, magis sint Admirationi; cùm tamen Numerus earum fortè ostentari, vires tam brevi Tractatu vix explicari possint. Verùm Nos Institutum nostrum fidelitèr urgemus, atque in hoc globo Scientiarum conficiendo, etiam Insulas minores, aut remotiores omitti nolumus. Neque verò (ut arbitramur) perfunctoriè, licet cursìm eas Artes attingimus; sed potiùs Nucleos & Medullas ipsarum, ex multâ Materiæ massâ, stilo acuto excerpimus. Cujus rei judicium ipsis illis, qui in hujusmodi Artibus peritissimi sunt, permittimus: Cùm enim plerique, qui multiscii videri volunt, hoc ferè habeant; ut Vocabula & Exteriora Artium passìm jactantes, illarum ignaris Admirationi, Magistris ludibrio sint; speramus nostra contrarium prorsùs eventum habitura, ut peritissimi cujusque in Artibus singulis judicium maximè detineant, cæteris minoris sint. Quod verò ad Artes illas, quæ Minorum quasi Gentium videri possunt; siquis existimet nos, nimium quid ipsis tribuere; circumspiciat ille & videbit, Homines in Provinciis suis, magnos sanè & celebres, cùm ad Metropolim aut Sedem Imperii fortè migraverint, turbæ ferè immisceri, & inferioris notæ esse: similitèr mirum non est, Artes istas leviores, juxta Artes Principales & supremas collocatas, dignitate minui; cùm tamen iis, qui Operam illis præcipuè impenderint, Res videantur utiquè magnæ & præclaræ. Atque de *Organo* Sermonis hæc dicta sint.

CAPUT II.

Doctrina *de* Methodo Sermonis *constituitur ut pars* Traditivæ *Substantiva & Principalis: Nomen ei inditur* Prudentia Traditivæ. *Enumerantur* Methodi *Genera diversa*; *& subjunguntur eorum Commoda & Incommoda.*

Eniamus ad *Doctrinam de Methodo Sermonis.* Ea ut Pars Dialecticæ tractari consuevit. Etiàm Locum in *Rhetoricâ* per Nomen *Dispositionis* reperit. Verùm Collocatio ejus in Famulitio aliarum Artium, in Causâ fuit, ut plurima quæ ad ipsum spectant, cognitu utilia, prætermissa sint. Visum igitur est nobis, *Doctrinam Substantivam* & *Principalem de Methodo*, constituere, quam nomine generali *Prudentiam Traditivæ* appellamus. Itaque *Methodi* Genera (cùm varia sint,) enumerabimus potiùs, quàm partiemur. Atque de unicâ *Methodo*, & Dichotomiis perpetuis, nil attinet dicere: Fuit enim Nubecula quædam Doctrinæ, quæ citò transiit: Res certè simul & levis, & Scientiis damnosissima. Etenim hujusmodi Homines, cùm *Methodi* suæ Legibus res torqueāt; &, quæcunq; in Dichotomias illas non aptè cadunt, aut omittant, aut præter Naturam inflectant; hoc efficiunt, ut quasi Nuclei & Grana Scientiarū exiliāt, ipsi aridas tantùm & desertas Siliquas stringant. Itaq; inania Compendia parit hoc genus *Methodi*, Solida Scientiarum destruit.

Constituatur igitur prima Differentia *Methodi*, ut sit aut *Magistralis*, aut *Initiativa.* Neque verò verbum *Initiativæ* ita intelligimus, quasi hæc Initia Scientiarum tantùm traderet, illa Doctrinam integram; Verùm contrà (Vocabulum à Sacris mutuantes) eam dicimus *Methodum Initiativam*, quæ ipsa Scientiarum Mysteria recludat, & denudet: *Magistralis* siquidèm docet; *Initiativa* intimat: *Magistralis* poscit, ut fides habeatur iis quæ dicuntur; *Initiativa* verò potiùs ut Examen subeant: Altera Scientias Discentium vulgo; Altera tanquàm Filiis Scientiarum tradit: Denique, Altera pro fine habet, Scientiarum (quales jam sunt) usum; Altera earundem Continuationem, & ulteriorem Progressum. Harum posterior, Via videtur *Deserta & Interclusa.* Ita enim adhùc Scientiæ tradi consueverunt, quasi ex pacto, tam docens quam Discens, Errores asciscere cupiant. Etenìm qui docet, eo docet modo, quo maximè dictis suis Fides astruatur, non quo illa commodissimè Examini subjiciantur: & qui discit, sibi extemplò satisfieri, non legitimam Disquisitionem præstolari expetit; ut magis sit ei cordi, *Non Dubitare*, quam *Non Errare.* Ita ut & Magister, amore gloriæ infirmitatem Scientiæ suæ prodere caveat, & Discipulus, Laboris odio, Vires proprias experiri nolit. Scientia verò, quæ aliis tanquàm Tela pertexenda traditur, *Eâdem Methodo* (si fieri possit) *animo alterius est insinuanda, quâ primitùs inventa est.* Atque hoc ipsum fieri sanè potest in Scientiâ, per *Inductionem* acquisitâ: Sed in Anticipatâ istâ & Præmaturâ Scientiâ (quâ utimur) non

non facilè dicat quis, quo itinere, ad eam quam nactus est Scientiam, pervenerit. Attamen sanè secundum Majus & Minus, possit quis Scientiam propriam revisere, & Vestigia suæ Cognitionis simul & Consensus remetiri; atque hoc pacto, Scientiam sic transplantare in Animum alienum, sicut crevit in suo. Artibus enim idem usuvenit quod Plantis: Si Plantâ aliquâ uti in animo habeas, de Radice quid fiat nil refert; si verò transferre cupias in aliud Solum, tutius est Radicibus uti quam Surculis. Sic traditio, (quæ nunc in usu est) exhibet planè tanquàm Truncos (pulchros illos quidèm) Scientiarum; sed tamen absque Radicibus, Fabro Lignario certè commodos, at Plantatori inutiles. Quod si, disciplinæ ut crescant, tibi Cordi sit, de Truncis minùs sis sollicitus; ad id curam adhibe, ut Radices illæsæ, etiam cum aliquantulo Terræ adhærentis, extrahantur. Cujus quidem Generis Traditionis, *Methodus* Mathematicorum, in eo Subjecto, Similitudinem quandam habet; generatim autem non video quod aut in usu sit; aut quod quis Inquisitioni ejus dederit operam; proinde eam inter *Desiderata* numerabimus, eámque *Traditionem Lampadis*, sive *Methodum ad Filios* appellabimus.

Sequitur aliud *Methodi* discrimen, priori Intentione affine, Reipsâ ferè contrarium. Hoc enim habet utraque *Methodus* commune, ut Vulgus Auditorum à Selectis separet; Illud oppositum, quod prior introducit modum Tradendi solito apertiorem, altera, de quâ jam dicemus, occultiorem. Sit igitur discrimen tale, ut altera *Methodus* sit *Exoterica*, altera *Acroamatica*. Etenìm quam Antiqui adhibuerunt præcipuè in edendis Libris Differentiam; eam nos transferemus ad ipsum Modum Tradendi. Quinetiam *Acroamatica* ipsa apud veteres in usu fuit; atque prudentèr, & cum judicio, adhibita. At *Acroamaticum* sive *Ænigmaticum* istud dicendi genus, posterioribus temporibus dehonestatum est, à plurimis, qui eo tanquàm Lumine ambiguo, & fallaci abusi sunt, ad Merces suas Adulterinas extrudendas. Intentio autem ejus ea esse videtur, ut Traditionis Involucris, Vulgus (profanum scilicet) à Secretis Scientiarum summoveatur; atque illi tantùm admittantur, qui aut per Manus Magistrorum, Parabolarum Interpretationem nacti sunt; aut proprio Ingenii acumine & subtilitate, intra velum penetrare possint.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, magni prorsùs ad Scientias Momenti; cùm scilicet Scientiæ traduntur, aut per *Aphorismos*, aut *Methodicè*. Notatu enim inprimis dignum est, in consuetudinem plerunque venisse, ut Homines ex pauculis Axiomatibus & Observationibus, in quovismodo Subjecto, Artem constituant quasi completam & solennem, eam Ingenii quibusdam Commentationibus suffarcinando, Exemplis illustrando, & *Methodo* revinciendo. At illa altera *Traditio* per *Aphorismos*, plurima secum fert Commoda, ad quæ *Traditio Methodica* non attingit. Primùm enim de Scriptore Specimen dat, utrùm ille levitèr & perfunctoriè Scientiam hauserit, an penitùs imbiberit. *Aphorismi* enim, nisi prorsùs fôrent ridiculi, necesse est, ut ex Medullis & Interioribus Scientiarum, conficiantur. Abscinditur enim Illustratio & Excursio; Abscinditur Varietas Exemplorum;

Abſcinditur Deductio & Connexio; Abſcinditur Deſcriptio Practicæ: ut ad Materiem *Aphoriſmorum* nihil relinquatur, præter copiam Obſervationum benè amplam. Igitur ad *Aphoriſmos* non ſufficiet quiſpiam, imò de eis nec cogitabit ſanè, qui ſe neutiquàm copiosè & ſolidè inſtructum ad ſcribendum perſpexerit. At in *Methodis*;

——— Tantum ſeries juncturaque pollet,
Tantum de medio ſumptis accedit Honoris;

Ut Speciem Artis, neſcio cujus, præclaræ, ſæpenumerò reportent ea, quæ ſi ſolvantur, ſegregentur, & denudentur, ad nihilum ferè recaſura fôrent. Secundò, *Traditio Methodica*, ad Fidem & Conſenſum valet; Ad Indicationes de Praxi minùs innuit; Siquidèm Demonſtrationem quandam in Orbe præ ſe fert, partibus ſe invicèm illuminantibus, ideóque Intellectui ſatisfacit magis; quia verò Actiones in Vitâ communi ſparguntur, non ordine componuntur, ideò magis iiſdem conducunt etiàm ſparſa Documenta. Poſtremò, *Aphoriſmi*, cùm Scientiarum Portiones quaſdam & quaſi Fruſta tantùm exhibeant, invitant, ut alii etiàm aliquid adjiciant & erogent; Traditio verò *Methodica*, dum Scientiam integram oſtentat, ſecuros illicò Homines reddit, quaſi jam Summa adeptos.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, magni & illud quoque momenti; cùm ſcilicet Scientiæ traduntur, aut per *Aſſertiones adjectis probationibus*, aut per *Quæſtiones unà cum Determinationibus*. Hanc autem poſteriorem *Methodum* ſi immoderatiùs quis perſequatur; Scientiarum Profectui non minùs illa officit, quam Fortunis & Progreſſibus Exercitùs cujuſpiam impedimento & damno fôret, ſi in minutis quibuſque Caſtellis aut Oppidis expugnandis ſubindè hæreat. Etenìm ſi quis in Acie ſit ſuperior, & ſummæ Belli ſedulò incumbat, minora illa loca ultrò ſe ſubmittent: Illud tamen inficias non ierim, Urbem aliquam magnam & munitam, à tergo relinquere, haudquaquàm ſempèr tutum eſſe: Eodem modo, Confutationibus in Scientiarum Traditione temperandum, iiſque parcè utendum; & ad hoc tantùm, ut majores Præoccupationes Animorum & Præjudicia frangantur; minimè autem ut leviores Dubitationes excitentur & provocentur.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, ut ſcilicet *Methodus* ſit *ſubjectæ materiæ quæ tractatur accommoda*. Alio enim modo traduntur Mathematica, (quæ ſunt inter Scientias maximè Abſtracta & ſimplicia;) alio Politica (quæ maximè ſunt Immerſa & Compoſita.) Neque (ut jam diximus) *Methodus* uniformis in Materiâ multiformi commodè ſe habere poteſt. Equidèm quemadmodùm *Topicas particulares* ad Inveniendum probavimus, ita & *Methodos particulares* ad Tradendum ſimilitèr aliquatenus adhiberi volumus.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, in tradendis Scientiis cum judicio adhibendum. Illud autem regitur per Informationes, & Anticipationes de Scientiâ (quæ tradenda eſt) in Animis Diſcentium prius infuſas & impreſſas. Alitèr enìm tradi debet Scientia, quæ ad Animos Hominum nova & peregrina prorsùs accedit; alitèr ea, quæ Opinionibus jam pridèm imbibitis & receptis, eſt affinis & familiaris. Ideóque Ariſtoteles Democritum ſugillare cupiens, reverà eum laudat;

Si

si (inquit) *seriò disputare velimus, non sectari Similitudines, &c.* Id vitio vertens Democrito, quod in Comparationibus esset nimius. At illi, quorum Documenta in opinionibus Popularibus jam Sedes suas collocârunt, non aliud habent quod agant, nisi ut disputent & probent. Illis contrà, quorum Dogmata Opiniones populares transcendunt, gemino labore opus est : primò ut intelligantur quæ afferunt ; deinde ut probentur : Ita ut necessum habeant confugere ad Auxilia Similitudinum & Translationum, quo se captui Hominum insinuent. Videmus igitur sub Infantiâ Doctrinarum, seculis rudioribus, cùm Syllepses illæ, quæ jam factæ sunt vulgares & tritæ, novæ fuerant & inauditæ, omnia Parabolis & Similitudinibus plena fuisse. Aliàs evenisset, ut quæ proponebantur, aut absq; notâ seu attentione debitâ transmissa, aut pro Paradoxis rejecta fuissent. Etenim Regula quædam est Traditivæ, *quod Scientia omnis quæ Anticipationibus sive præsuppositionibus non est consona, à Similitudinibus & comparationibus suppetias petere debeat.*

Atque de *Methodorum* diversis Generibus, hæc dicta sint ; iis videlicet, quæ antehac ab aliis notata non fuerunt : Nam quantum ad cæteras illas *Methodos*, *Analyticam*, *Systaticam*, *Diæreticam*, etiàm *Crypticam*, *Homericam*, & similes, rectè sunt eæ inventæ & distributæ ; Neque caussa videtur, cur illis immoremur.

At *Methodi Genera* hujusmodi sunt, *Partes* autem duæ ; Altera de *Dispositione totius Operis vel Argumenti* Libri alicujus ; Altera de *Limitatione Propositionum.* Etenim ad Architecturam spectat, non solum Fabrica totius Ædificii, sed etiàm Efformatio & Figura Columnarum, Trabium, & similium. *Methodus* verò, veluti Scientiarum Architectura est. Atque hâc in Parte meliùs meruit Ramus, in optimis illis Regulis (Καθόλυ πρῶτον, κατὰ παντὸς, καθ᾽ αὑτὸ, &c.) renovandis, quam in Unicâ suâ *Methodo* & *Dicotomiis* obtrudendis. Veruntamen nescio quo Fato fit, ut in Humanis (sicut sæpiùs fingunt Poetæ) *Rebus pretiosissimis semper adhibeantur perniciosissimi quique custodes.* Certè Conatus Rami, circa illam Propositionum Limam, conjecit eum in Epitomas illas, & Scientiarum Vada. Auspicatò enim & felicis cujusdam Genii ductu processerit oportet, qui *Axiomata* Scientiarum *convertibilia* facere attentaverit, & non simul ea reddiderit *Circularia*, aut in semet recurrentia. Conatum nihilo seciùs Rami in hâc parte utilem fuisse non inficiamur.

Supersunt duæ adhùc *Propositionum Limitationes*, præter eam ut fiant *Convertibiles* ; Altera de *Extensione* ; altera de *Productione* ipsarum. Sanè habent *Scientiæ*, si quis rectè advertat, præter Profunditatem, alias duas Dimensiones ; Latitudinem scilicet, ac Longitudinem suam. Ac profunditas quidem ad ipsarum Veritatem & Realitatem refertur : Hæ enim sunt, quæ Soliditatem conferunt. Quantum ad reliquas duas, Latitudo accipi & computari potest de Scientiâ in Scientiam ; Longitudo verò sumitur à summâ Propositione ad imam in eâdem Scientiâ. Altera fines, & veros Scientiarum Terminos complectitur, ut Propositiones propriè, non promiscuè tractentur ; & evitetur Repetitio, Excursio, denique Confusio omnis : Altera Normam præscribit, quousque & ad quem Particularitatis gradum, Propositiones

Scientiarum

Scientiarum sint deducendæ. Sanè dubium non est, quin aliquid Exercitationi & Practicæ sit relinquendum; Oportet siquidèm *Antonini Pii* vitium evitari, ne simus *Cymini Sectores in Scientiis*, neve Divisiones ad infima quæque multiplicemus. Itaque qualitèr in hâc Parte, nobis ipsi temperemus, Inquisitione planè dignum est. Videmus enim nimiùm Generalia (nisi deducantur) parùm informare, quin potiùs Hominum Practicorum ludibrio Scientias exponere, cùm nihilo magis ad Practicam faciant, quam Chorographia Ortelii universalis, ad viam monstrandam, quæ Londino ducit Eboracum. Certè Regulæ optimæ, Speculis ex Metallo, non inscitè assimulantur, in quibus cernuntur utique Imagines, sed non antequàm expolita fuerint; Sic juvant demùm Regulæ & Præcepta, postquàm Exercitationis Limam subierint. Quod si tamen, usque à principio, Regulæ illæ fieri possint nitidæ, & quasi Crystallinæ, id optimum factu fôret, quandoquidèm Exercitatione assiduâ minùs indigebunt. Atque de *Scientiâ Methodi* (quam *Prudentiam Traditivæ* nominavimus) hæc dicta sint.

Neque tamen illud prætermittendum, quod nonnulli, viri magis tumidi quam docti, insudârunt circa *Methodum* quandam, legitimæ *Methodi* nomine haud dignam, cùm potiùs sit *Methodus* Imposturæ; quæ tamen quibusdam Ardelionibus acceptissima proculdubiò fuerit. Hæc *Methodus* ita Scientiæ alicujus guttulas aspergit, ut quis sciolus, specie nonnullâ Eruditionis ad Ostentationem possit abuti. Talis fuit *Ars Lullii*; Talis *Typocosmia* à nonnullis exarata; quæ nihil aliud fuerunt, quam Vocabulorum Artis cujusque Massa & Acervus; ad hoc, ut qui Voces Artis habeant in promptu, etiàm Artes ipsas perdidicisse existimentur. Hujus generis Collectanea Officinam referunt Veteramentariam, ubi Præsegmina multa reperiuntur, sed nihil quod alicujus sit pretii.

Caput III.

De Fundamentis & Officio Rhetoricæ. *Appendices tres* Rhetoricæ, *quæ ad* Promptuariam *tantummodò pertinent*; Colores Boni & Mali, tam simplicis, quam Comparati: Antitheta Rerum: Formulæ minores Orationis.

Enimus jam ad *Doctrinam de Illustratione Sermonis*: Ea est, quæ *Rhetorica* dicitur, sive *Oratoria*. *Scientia* certè & in se egregia, & egregiè à Scriptoribus exculta. Eloquentia autem, si quis verè rem æstimet, Sapientiâ proculdubiò est inferior. Videmus enim quanto intervallo hæc illam post se relinquat, in Verbis quibus allocutus est Mosem Deus, cùm ille munus sibi delatum, propter Defectum Elocutionis recusasset; *Habes Aaronem, ille erit tibi Vice Oratoris, tu verò ei Vice Dei.* At fructu, & populari existimatione, Sapientia Eloquentiæ cedit. Ita enim Salomon, *Sapiens corde appellabitur prudens, sed dulcis eloquio majora reperiet.* Haud obscurè innuens, Sapientiam Famam quandam,

dam, & Admirationem cuipiam conciliare; at in rebus gerendis, & Vitâ communi, Eloquentiam præcipuè esse efficacem. Ad *Artis* verò hujus Culturam quod attinet; Aristotelis erga Rhetores sui temporis Æmulatio; atque Ciceronis studium acre & vehemens, illi nobilitandæ totis viribus incumbens, cum longo usu conjunctum; in caussâ fuerunt, ut in Libris suis de hâc *Arte* conscriptis, seipsos vicerint. Dein *Exempla* illa luculentissima hujusce *Artis*, quæ in *Orationibus Demosthenis* & *Ciceronis* habentur, Præceptorum acumini & diligentiæ addita, profectus ipsius geminârunt. Quare, quæ in hâc *Arte desiderari* invenimus, versabuntur potiùs in *Collectionibus* quibusdam, quæ tanquàm Pedissequæ huic Arti præstò sint, quàm in Disciplinâ & usu Artis ipsius. Nam etiàm tum, cùm *Promptuariæ* cujusdam inter *Logica*, mentionem faceremus, uberiora ejus rei Exempla in *Rhetoricis* polliciti sumus.

Veruntamen ut more nostro, circa Radices hujus *Artis*, Glebam paululùm aperiamus & subigamus; *Rhetorica* certè *Phantasiæ*, quemadmodùm *Dialectica Intellectui* subservit. Estque, si quis altiùs rem penetret, *Officium* & *Munus Rhetoricæ* non aliud, quam ut *Rationis dictamina phantasiæ applicet & commendet, ad excitandùm Appetitum & voluntatem.* Regimen enim Rationis, impeti & perturbari videmus tribus modis; Vel per *Illaqueationem Sophismatum*, quod ad *Dialecticam* pertinet; vel per *Præstigias Verborum*, quod ad *Rhetoricam*; vel per *Affectuum Violentiam*, quod ad *Ethicam.* Quemadmodùm enim in Negotiis, quæ cum aliis contrahimus, vinci quis & perduci solet, vel *Astu*, vel *Importunitate*, vel *Vehementiâ*; ita etiàm in illâ Negotiatione internâ, quam nobiscum exercemus, aut *Argumentorum Fallaciis* subruimur, aut *Impressionum* & *Obversationum Assiduitate* sollicitamur & inquietamur, aut *Affectuum Impetu* concutimur & rapimur. Neque verò, tam infeliciter agitur cum Naturâ Humanâ, ut illæ Artes & Facultates ad Rationem deturbandam valeant, neutiquàm verò ad eandem roborandam & stabiliendam: Verùm ad hanc rem longè magis. Finis enim *Dialecticæ* est, docere Formam Argumentorum, ad Præsidia Intellectûs, non ad Insidias. Finis itidem *Ethicæ*, Affectus ita componere, ut Rationi militent, non autem eam invadant. Finis denique *Rhetoricæ*, Phantasiam implere Obversationibus & Simulachris, quæ Rationi suppetias ferant, non autem eam opprimant. Abusus enim Artis ex obliquo tantùm interveniunt, ad Cavendum, non ad Utendum.

Quapropter in Platone summa fuit Iniquitas (licet ex non immerito erga *Rhetores* sui temporis odio orta) cùm *Rhetoricam* inter Artes Voluptarias collocavit: Eam similem esse dicens *Coquinariæ*, quæ non minus Cibos salubres corrumperet, quàm insalubres gratiores redderet, Condimentorum Varietate & Deliciis abutens. Absit autem, ut Oratio non frequentiùs versetur, in Rebus honestis ornandis, quàm in turpibus oblinendis: Hoc enim ubique præstò est: Siquidèm nemo est, quin honestiùs loquatur, quam aut sentiat, aut faciat. Sanè à Thucydide optimè notatum est, tale quidpiam solitum fuisse objici Cleoni; quòd cùm semper deteriorem partem tueretur, in hoc multus esset, ut Eloquentiam & Sermonis gratiam carperet: Probè quippe

quippe cùm sciret, de rebus sordidis & indignis, non posse quempiam pulchrè loqui; At de Rebus honestis, facillimè. Elegantèr enim Plato (licet jam in Trivio decantetur) *Virtus si conspici daretur, ingentes sui Amores conciliaret*: At *Rhetorica* Virtutem & Bonum depingit planè; & reddit quasi conspicuum. Cùm enim in Corporeâ Effigie, illa Sensui monstrari nequeant, superest ut per Ornatum Verborum, Phantasiæ, repræsentatione, quantum fieri potest, vivâ, coràm sistantur. Siquidèm Mos Stoicorum, meritò derisus est à Cicerone; qui concisis & argutis Sententiis & conclusionibus, virtutem Animis Hominum imponere satagebant; quæ res parvum habet cum Phantasiâ & Voluntate Consensum.

Porrò, si Affectus ipsi in ordinem compulsi, & Rationi prorsùs morigeri essent; verum est, nullum magnoperè futurum, persuasionum & Insinuationum, quæ Aditum ad Mentem præbere possint, usum; sed satis fore, si Res ipsæ nudè & simplicitèr proponantur, & probentur. Verùm Affectus contrà, tantas Secessiones faciunt; quinetiàm tantas turbas & Seditiones movent, (secundum illud,

——— *Video meliora, proboque,*
Deteriora sequor)

Ut Ratio prorsùs in servitutem & Captivitatem abrepta foret, nisi Eloquentiæ Suada efficeret, quo minùs Phantasia à Partibus Affectuum staret; sed potiùs operâ ejus, fœdus ineatur inter Rationem, & Phantasiam, contra Affectus. Notandum est enim, Affectus ipsos ad Bonum Apparens sempèr ferri, atque hâc ex parte aliquid habere cum Ratione commune: verùm illud interest; quod *Affectus intuentur præcipuè Bonum in præsentiâ; Ratio prospiciens in longum, etiàm futurum, & in summâ*. Ideóque cùm quæ in præsentiâ obversentur, impleant Phantasiam fortiùs, succumbit plerunque Ratio, & subjugatur. Sed postquàm Eloquentiâ, & Suasionum vi effectum sit, ut Futura & Remota, constituantur & conspiciantur tanquàm Præsentia, tum demùm abeunte in partes Rationis Phantasiâ, Ratio fit superior.

Concludamus igitur, non deberi magis vitio verti *Rhetoricæ*, quod deteriorem Partem cohonestare sciat; quam *Dialecticæ*, quod Sophismata concinnare doceat. Quis enim nescit, Contrariorum eandem Rationem esse, licet usu opponantur? Porrò non eò tantùm differt *Dialectica* à *Rhetoricâ*, quod (ut vulgò dicitur) Altera instar Pugni, Altera instar Palmæ sit; (Altera scilicet pressè, Altera fusè tractet;) verùm multò magis, quod *Dialectica* Rationem in suis Naturalibus; *Rhetorica*, qualis in Opinionibus Vulgi sita est, consideret. Prudentèr igitur Aristoteles, *Rhetoricam* inter *Dialecticam*, & *Ethicam cum Politicâ*, collocat, cùm ex utrisque participet. Siquidèm Probationes & Demonstrationes *Dialecticæ*, universis Hominibus sunt communes; at Probationes & suasiones *Rhetoricæ*, pro ratione Auditorum variari debent; ut quis tanquàm Musicus, Auribus diversis se accommodans, fit demùm

Orpheus in Sylvis, inter Delphinas Arion.

Quæ quidem Applicatio, & Variatio Orationis (si quis ejus Perfectionem & Culmen desideret) eò úsque extendi debet; ut si eadem

ipsa apud diversos Homines sint dicenda, apud singulos tamen aliis atque aliis verbis sit utendum. Quanquam hâc parte Eloquentiæ (Politica scilicet & negotiosâ, in privatis Sermonibus) maximos Oratores plerunque destitui certum sit; dum Ornatum & Formulas elegantes Orationis captantes, volubili illâ applicatione, & Characteribus Sermonum, quibus versus singulos uti consultius foret, excidunt. Certè, non abs re fuerit, circa hoc ipsum, de quo nunc dicimus, novam instituere Inquisitionem, eámque nomine *Prudentiæ Sermonis privati* indigetare, atque inter *Desiderata* reponere: Rem certè, quam quò attentiùs quis recogitet, eò pluris faciet. Utrùm verò hæc inter *Rhetorica*, an *Politica* collocetur, haud magni refert.

Descendamus modò ad *Desiderata* in hâc *Arte*, quæ (ut antè diximus) ejus sunt generis, ut pro *Appendicibus* potiùs censeri debeant, quam pro *Portionibus Artis* ipsius; & pertinent omnia ad *Promptuariam*. Primò igitur non invenimus, qui Prudentiam illam, simul & Diligentiam Aristotelis, benè persecutus sit, aut suppleverit. Hic nimirùm cœpit colligere, *Signa popularia*, sive *Colores Boni ac Mali Apparentis*, *tam simplicis quam comparati*, qui sunt verè *Sophismata Rhetorica*. Sunt autem eximii Usûs, præsertìm ad Negotia, & Prudentiam Sermonis privati. Labores verò Aristotelis circa Colores istos in tribus claudicant; Primò, quod cùm multi sint, paucos admodùm recenseat: Secundò, quod *Elenchos* suos non habent adjunctos: Tertiò, quod videtur ille usum eorum ex parte ignorasse: Usus enim eorum, non magis ad Probandum, quam ad Afficiendum & Commovendum subservit. Complures siquidem loquendi Formulæ, quæ idem significant, variè tamen afficiunt: Nam longè fortiùs penetrat, quod acuminatū est, quàm quod obtusum; licet in ipsâ percussione vires æqualitèr intendantur. Nemo est certè, qui non magis afficiatur, audiens, *Inimici tui de hoc miros triumphos agent.*

Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ;

Quam si simplicitèr dicatur, *Hoc rebus tuis incommodabit.* Itaque Mucrones isti, & Aculei Sermonum, minimè sunt negligendi. Cùm verò hanc rem, ut *Desideratam* proponamus, ex consuetudine nostrâ, illam *Exemplis* fulciemus; *Præcepta* enim minùs rem illustraverint.

Exempla *Colorum Boni & Mali tam Simplicis quam Comparati.*

Sophisma.

1 *Quod laudant Homines & celebrant, Bonum; quod vituperant & reprehendunt, Malum.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* quatuor modis; scilicet, Aut propter *Ignorantiam*; Aut propter *Malam Fidem*; Aut propter *Studia* & *Factiones*; Aut propter *Ingenia Laudatorum* & *Vituperatorum*. Propter *Ignorantiam*; quid Vulgi Judicium ad Examen Boni & Mali? Meliùs Phocion, qui, cùm populus ei præter solitum applauderet, quæsivit, *Num fortè deliquisset?* Propter *Malam Fidem*; Laudantes enim & Vituperantes suam rem sæpiùs agunt, neque loquuntur ut sentiunt.

Laudat Venales qui vult extrudere Merces.

Itèm,

Itèm, *Malum est, malum est, (inquit Emptor) sed cùm recesserit, tum gloriabitur.* Propter *Factiones*; Cuivis enim patet, consuescere Homines, eos qui suarum Partium sunt, immodicis efferre Laudibus; qui autem contrariarum sunt, infra Meritum deprimere. Propter *Ingenia*; Alii enim Naturâ facti sunt, & compositi, ad Adulationem Servilem; Alii contrà Momi & tetrici; Ut laudando & vituperando, suis *Ingeniis* tantùm obsecundent, parum de Veritate solliciti.

Sophisma.

2 *Quod etiam ab Inimicis laudatur, magnum Bonum; quod verò etiàm ab Amicis reprehenditur, magnum Malum.*

Sophisma Fundamento hoc niti videtur; quod quæ ingratiis, & contra Animi nostri Affectum, & propensionem loquimur, ea ipsa, vim veritatis à nobis extorquere, facilè creditur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Astutiam*, tam *Inimicorum*, quam *Amicorum*. *Inimici* enim Laudes quandóque tribuunt, non invitè, nec à vi veritatis coacti; sed eas tamen deligentes, quæ Inimicis suis invidiam & pericula conflare possint. Itaque apud Græcos, superstitio quædam invaluit, ut crederent, si quis ab altero laudaretur, Animo malevolo, & proposito nocendi, *Naribus ejus Pustulam annasci solere.* Fallit iterùm, quia Laudes interdum impertiunt *Inimici*, tanquàm Præfatiunculas quasdàm, ut posteà liberiùs, & maliciosiùs calumniarentur. Ex alterâ parte, fallit etiàm hoc Sophisma propter Astutiam *Amicorum*. Solent enim & illi vitia Amicorum interdùm agnoscere, & prædicare; non quod aliqua vis Veritatis eos cogat, sed ea eligentes, quæ minimùm Amicos suos lædere possint: ac si cætera quidem, viri optimi essent. Fallit iterùm, quia *Amici* quoque Reprehensionibus suis (sicut de *Inimici* laudibus diximus) tanquàm præfatiunculis quibusdam utuntur, quò paulò post in laudes effusiùs excurrant.

Sophisma.

3 *Cujus Privatio bona, id ipsum Malum; cujus Privatio mala, id ipsum Bonum.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* duobus modis; Aut propter *Comparationem Boni & Mali*; Aut propter *Successionem Boni ad Bonum, aut Mali ad Malum.* Proptèr *Comparationem*; Si bonum fuerit Generi Humano, privari Esu Glandium, non sequitur, quod malus ille erat, sed *Dodona* bona, *Ceres* melior. Neque si malum fuit Populo Syracusano, Dionysio Seniore privari, sequitur quod Dionysius ille bonus fuerit, sed minùs malus quam Junior. Per *Successionem*; Etenim Privatio Boni alicujus non sempèr dat locum Malo, sed quandoque majori Bono; ut cùm Flos decidit, Fructus succedit. Nec Privatio alicujus Mali dat sempèr locum Bono, sed interdùm majori Malo. Nam sublato Inimico Clodio, Milo simul & Segetem Gloriæ perdidit.

Sophisma.

4 *Quod Bono, aut Malo vicinum est, id ipsum itidem Bonum aut Malum: quod verò remotum est à Bono, Malum; quod à Malo, Bonum.*

Habet hoc ferè Rerum Natura, ut quæ Naturâ suâ conveniant, etiàm Locis

Locis conveniant; quæ verò contrariæ Naturæ sunt, etiam Intervallis distent: Cùm singula Amica sibi associare, Inimica summovere gaudeant.

Elenchus.

Sed fallit *Sophisma* tribus modis: Primò propter *Destitutionem*; secundò propter *Obscurationem*; tertiò propter *Protectionem*. Propter *Destitutionem*; Fit, ut quæ in suo genere amplissima sunt, & maximè excellunt, omnia, quantum fieri potest, ad se trahant, & in vicino quæque posita destituant, ac quasi inediâ conficiant. Itaque in propinquo Arborum grandium Virgulta nunquàm læta reperies. Rectè etiàm ille, *Divitis Servi maximè Servi*. Nec malè cavillatus est qui inferius Famulitium in Aulis Principum, *Festorum vigiliis* comparavit; quæ Festa sua in proximo attingunt, ipsæ autem Jejuniis addicuntur. Propter *Obscurationem*; Etenim & hoc habent, quæque, in suo genere, præstantissima; ut licet proxima non extenuent, aut destituant, tamen obscurent, & obumbrent. Quod etiàm de *Sole* notant Astronomi; quod sit scilicet Aspectu bonus, Conjunctione & Approximatu malus. Propter *Protectionem*; Nam non solùm res coeunt & congregantur propter Consortium, & Naturæ similitudinem; sed etiàm Malum (præsertìm in Civilibus) confugit ad Bonum, ut lateat, & protegatur. Itaque Scelerati Homines petunt Asyla Divorum; & Vitium ipsum se in Virtutis Umbram recipit;

Sæpè latet vitium proximitate Boni.

Contrà & Bonum se aggregat ad Malum, non propter Consortium, sed ut illud convertat, & reformet in Bonum. Itaque & Medici, magis accedunt ad Ægrotos, quam ad Sanos; & Servatori nostro objectum est, quod *Conversaretur cum publicanis & peccatoribus*.

Sophisma.

5 *Cui cæteræ Partes, vel Sectæ, Secundas unanimitèr deferunt, (cùm singulæ Principatum sibi vendicent) melior reliquis videtur: Nam primas quæque ex Zelo videtur sumere, secundas autem ex vero & Merito tribuere.*

Ita Cicero argumentatur Sectam Academicorum, quæ Acatalepsiam tenuit, Philosophiarum fuisse præstantissimam. *Interroga enim* (inquit) *Stoicum, quæ Secta sit potior; ille suam cæteris anteponet: Deinde quæ secundas teneat, Academicam fatebitur. Age similitèr cum Epicureo (qui Stoici vix aspectum toleraverit) postquàm suam Sectam collocârit in summo, collocabit Academicam in proximo.* Similitèr, vacante Dignitate aliquâ, Princeps si Competitores singulos interrogaret, quem post se potissimum cōmendare vellent, Verisimile est, Secunda illorum vota, in eum qui præcipuè dignus, & optimè meritus fuerit, concursura.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Invidiam*. Solent enim Homines, proximè post se, & Factionem suam, in eos inclinare & propendere, qui reliquorum maximè sint enerves & imbelles, quique eis minimum molestiæ exhibuerunt; in Odium illorum, qui illis plurimùm insultârunt, aut incommodârunt.

Sophisma.

6 *Cujus Excellentia vel Exuperantia melior, id toto genere melius.*

 Hùc

Hùc pertinent *Formulæ* illæ usitatæ; *Ne pervagemur in Generalibus: Conferamus particularem aliquem cum particulari, &c.*

Elenchus.

Videtur hoc *Sophisma* satis nervosum; & magis *Dialecticum* quiddam, quam *Rhetoricum*. Attamen interdùm fallit. Primò, quia sunt Res haud paucæ, periculo plurimùm obnoxiæ, quæ tamen, si evadant, cæteris antecellant. Ita ut Genere sint deteriores, quia sæpiùs periclitantur & excidunt; Individuo autem Nobiliores. In hoc numero est *Gemma Martia*, de quâ Gallicum Adagium; *Filius Parisiorum, & Gemma Mensis Martii, si ex illis evadat unus, erit instar decem aliorum.* Adeò ut in Genere, Gemma Maii Gemmæ Martii præstet; sed tamen in Individuo, Optima Gemma Martii optimæ Gemmæ Maii præferatur. Fallit secundò, propter *Naturam Rerum*, in aliquibus *Generibus aut Speciebus magis æqualem, in aliquibus magis inæqualem:* Quemadmodùm in observationem venit, Climata Calidiora generalitèr Ingenia producere acutiora; at in Frigidioribus, Ingenia illa quæ eminent, etiàm acutissimis Calidarum Regionum præstare. Similitèr, in Exercitibus compluribus, si Res Duello inter singulos transfigeretur, fortassè ad unam Partem accederet Victoria; si Copiis universis, in alteram. Etenìm Excellentiæ & Exuperantiæ casum recipiunt; at Genera Naturâ aut Disciplinâ reguntur. Quinetiàm in Genere, Metallum Lapide pretiosius; Attamen Adamas præcellit Auro.

Sophisma.

7 *Quod rem integram servat, Bonum; Quod sine receptu est, Malum: Nam se recipere non posse, Impotentiæ genus est; Potentia autem Bonum.*

Hinc confinxit Æsopus Fabulam de duabus Ranis; quæ in magnâ siccitate, cum Aquæ ubique deficerent, deliberârunt, quid sibi demùm agendum esset: Prior autem; *Descendamus* (inquit) *in puteum profundum, neque enim verisimile est ibi Aquam defuturam:* Cui altera ita regerit; *Quin si fortè ibi quoquè Aqua deficiet, quomodò exinde rursùs ascendere poterimus?* Firmamentum autem hujus Sophismatis est; Quod Actiones Humanæ adeò sint incertæ, & Periculis expositæ, ut illud optimum videatur, quod plurima habeat Effugia. Hùc spectant Formulæ illæ, quæ in usu sunt; *Obligatum planè & Obstrictum te reddes: Non tantum quantum voles, sumes ex Fortunâ*, &c.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, quia in *Actionibus* humanis, fortuna urget, ut aliquid demùm decernatur. Etenìm ut elegantèr à quopiam dictum est; *Etiàm non Statuere, est aliquid Statuere:* Adeò ut sæpenumerò Consilii Suspensio, pluribus nos implicet Necessitatibus; quam si aliquid statuissemus. Videtur autem iste Morbus quidam Animi, similis ei, qui reperitur in Avaris: Sed translatus à Cupiditate retinendi Opes, ad Cupiditatem retinendi Arbitrium & Potestatem. Siquidem Avarus frui non vult, ne quid detrahat de Summâ; Ita & hujusmodi Scepticus nil exequi vult, ut omnia ei sint integra. Fallit secundò, quia Necessitas, & illud (quod aiunt) *Iacta est alea*, stimulos addit Animis; sicut inquit ille, *Cæteris pares, necessitate certè superiores estis.*

Sophisma.

Sophiſma.

8 *Quod quis culpâ ſuâ contraxit, majus Malum; quod ab externis imponitur, minus Malum.*

Hujus Rei Cauſſa eſt, quod Morſus Conſcientiæ Adverſa conduplicet: Contrà, Conſcium ſibi eſſe, quod culpâ quis vacet, magnum præbet in Calamitate Solatium. Itaque Poetæ ea Pathemata maximè exaggerant, tanquam Deſperationi propiora, ubi quis ſeipſum accuſet, & diſcrutiet;

Seque unum clamat Cauſſamque Caputque Malorum.

Contrà Calamitates Virorum inſignium, elevat & diluit Innocentiæ & Meriti Conſcientia. Porrò cùm Malum ab aliis intentetur, habet quivis, quod liberè conqueri poſſit; unde Dolores ſui exhalent, neq; Cor ſuffocent: Etenim iis, quæ ab injuriâ Hominum profecta ſunt, indignari ſolemus, aut ultionem meditari, aut denique Nemeſim Divinam vel implorare, vel expectare: Quinetiàm, ſi à Fortunâ ipsâ inflictum quid ſit, tamen datur quædam cum Fatis ipſis Expoſtulatio;

Atque Deos, atque Aſtra vocat crudelia Mater.

Contrà, ubi quis Malum aliquod ſuâ Culpâ contraxerit, ſtimuli Doloris intrò vertuntur, Animumque magis vulnerant, & confodiunt.

Elenchus.

Fallit iſtud *Sophiſma*, primò propter *Spem*; quæ Malorum magnum eſt Antidotum. Etenim Culpæ Emendatio, ſæpè in noſtrâ Poteſtate ſita eſt; Fortunæ verò minimè. Itaque Demoſthenes, non ſemel Cives ſuos hujuſmodi Verbis affatus eſt; *Quod ad præterita peſſimum, id ad futura optimum eſt. Quid hoc tandem ſit? Hoc ipſum ſcilicet, quod veſtrâ incuriâ & culpâ, res veſtræ malè ſe habeant: Nam ſi vos officio veſtro per omnia perfuncti eſſetis, & nihilominùs Status veſter, ut nunc, laboraſſet; ne ſpes quidem reliqua eſſet, eum futurum aliquandò meliorem. Cùm verò Errores veſtri in cauſſâ potiſſimùm fuerint; confidendum planè, Vos illis emendatis, priſtinum ſtatum veſtrum recuperaturos.* Similitèr Epictetus de Gradibus Tranquillitatis Animi verba faciens; Infimum locum illis attribuit, *qui alios accuſant*; Superiorem iis, *qui ſeipſos*; Supremum verò illis, *qui nec alios, nec ſeipſos*. Fallit ſecundò, propter inſitam Animis humanis *Superbiam*; quâ ægrè adducuntur Homines, ut Errores proprios agnoſcant. Hoc verò ut evitent; Patientiam adhibent longè majorem, in iis malis, quæ culpâ ſuâ contraxerunt. Etenim, quemadmodùm fieri videmus, ut cùm culpa admiſſa ſit, neque de Auctore conſtiterit, ſupra modum excandeſcunt Homines & tumultuantur: Quod ſi poſteà in notitiam pervenerit, culpam illam ad Filium, aut Uxorem, aut Gratioſum aliquem pertinere, ſtatim ſedantur turbæ & conſileſcunt: Eodem modo fit, cùm Res aliqua accidit, propter quam neceſſitas incumbit, culpam in nos ipſos recipiendi. Id quod in mulieribus ſæpiſſimè conſpicitur, quæ ſi quid infelicitèr egerunt, contra conſenſum Parentum, aut Amicorum, qualecunque Infortunium ſequatur, illud ſedulò diſſimulabunt.

Sophiſma.

9 *Gradus Privationis major videtur, quàm Gradus Diminutionis; &*

rursùs, Gradus Inceptionis major videtur, quàm Gradus Incrementi.

Canon est in Mathematicis; *Nullas esse Rationes Nihili ad Aliquid.* Itaque Gradus Nullitatis, & Quidditatis, majores videntur Gradibus Incrementi, & Decrementi. Sicut Monoculo durius est, unum perdere Oculum; quam utrunque Oculum habenti. Similitèr, complures Liberos habenti, gravius est, ultimum, qui superstes fuerit, Filium amittere, quàm reliquos priores. Itaque & Sibylla, cùm duos priores Libros combussisset, pretium tertii duplicavit · Siquidem illius Amissio *Gradus* fuisset *Privationis*, non *Diminutionis.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, propter eas res, quarum Usus in Sufficientiâ quadam, sive Competentiâ; hoc est, Quantitate Determinatâ, consistit. Si quis enim obligetur pœnalitèr, ad Solutionem certæ Pecuniæ Summæ, ad Diem certum; gravius ei fuerit, Nummo unico Aureo carere, quàm si, posito quod ille unicus parari non potuerit, deessent etiàm decem alii. Similitèr in Decoctionibus Fortunarum, damnosior videtur Gradus Obærationis, qui primus Sortem minuit; quàm extremus, qui ad egestatem redigit. Hùc spectant Formulæ illæ usitatæ; *Sera in fundo Parsimonia: Parum interest, utrùm nihil habeas, an quod nihil juvet, &c.* Fallit secundò, propter illud Principium in Naturâ, Quod *Corruptio unius sit generatio alterius.* Adeò ut *Gradus* ipse *Privationis* ultimæ, minùs interdùm incommodet, quoniàm Ansam & Stimulum præbet, novæ alicui Rationi ineundæ. Unde etiam Demosthenes sæpiùs conqueritur apud Cives suos; *Conditiones minùs utiles, & honorificas, quas à Philippo impositas subibant, nihil aliud esse, quàm Alimenta quædam ipsorum Ignaviæ & Socordiæ; ut multò iis fuisset satius illis omninò carere; propterea quod hoc pacto, Industria illorum meliùs acui possit ad alia paranda Remedia.* Novimus certè Medicum quendam; qui, Mulieribus delicatis, querentibus se malè habere, sed tamen à Medicamentis omnibus abhorrere, solebat dicere, non minus facetè, quam morosè; *Vobis omninò opus est, ut deteriùs valeatis, quo Medicamenta, etiàm quælibet, libentèr toleretis.* Quinetiàm ipse *Gradus Privationis*, sive indigentiæ ultimæ, salutaris esse possit, non tantum ad excitandam Industriam, verùm etiàm ad imperandam Patientiam.

Quod ad secundum Membrum hujus *Sophismatis*, illud eodem, quo prius, Fundamento, (de Gradibus Quidditatis & Nullitatis,) nititur. Hinc tanta usurpantur, de Initiis Negotiorum, Præconia.

Dimidium facti, qui bene cœpit, habet, &c.

Hinc Astrologorum Superstitio, qui judicium faciunt, de Dispositione aut Fortunâ Hominis, ex Momento sive Articulo Nativitatis aut Conceptûs.

Elenchus.

Fallit Sophisma primò, quoniàm in nonnullis, primæ Rerum Inceptiones, nihil aliud sunt, quàm quæ Epicurus, in Philosophiâ suâ, appellat *Tentamenta*; id est Rudimenta quædam; quæ nihili sunt, nisi iterentur, aut provehantur. Itaque in hoc casu, Gradus secundus dignior videtur & potentior, quàm primus: Quemadmodùm in Plaustris, Equus qui penultimus est, plus confert ad Motum Plaustri quàm

Primus.

Primus. Etiàm non ineptè dici solet; *Convitium regestum, illud esse, quod pugnæ sit reum.* Prius enim fortasse prætervolaturum fuisset. Itaque *prius Malo Principium dedit, sed posterius modum abstulit.* Fallit Sophisma secundò, propter Dignitatem Perseverantiæ; quæ in progressu, non in Aggressu sita est. Etenim Casus, aut Natura, primum impetum progignere possunt; at Affectus tantummodò maturus, & Judicium, Constantiam. Fallit tertiò in iis rebus, quarum Natura & Cursus ordinarius in contrarium Rei incœptæ fertur. Ita ut prima Incœptio perpetuò evacuetur, nisi vires continuentur. Quemadmodum in formulis illis usitatis dicitur; *Non progredi, est regredi:* Et, *Qui non proficit, deficit:* Ut in Cursu in adversum Montis; Remigatione in adversum Gurgitis: At contrà, si in declivi Montis Motus incipiat; aut secundo Flumine Remigatio fiat; tum *Gradus Incœptus* longè potiores Partes tenet. Porrò iste *Color*, non tantùm extenditur ad *Gradum Incœptionis, qui sit à potentiâ ad Actum, comparatum cum Gradu, qui sit ab Actu ad Incrementum: Verùm etiàm ad Gradum, qui sit ab Impotentiâ ad potentiam, comparatum cum gradu, qui sit à potentiâ ad Actum. Etenim Gradus, ab Impotentiâ ad Potentiam, major videtur, quam à Potentiâ ad Actum.*

Sophisma.

10 *Quod ad Veritatem refertur, majus est, quam quod ad Opinionem. Modus autem, & Probatio ejus, quod ad Opinionem pertinet, hæc est; quod quis, si clam putaret fore, facturus non esset.*

Ita pronunciant Epicurei, de *Felicitate Stoicorum, in Virtute collocatâ*; quod similis sit *Felicitati* Histrionis in Scenâ; qui si à Spectatoribus, & plausu eorum destitueretur, Animis statìm concideret. Itaque Virtutem per ignominiam, *Bonum Theatrale* vocant. Aliter fit in Divitiis; de quibus ille;

Populus me sibilat; at mihi plaudo.

Itidèm in Voluptate,

——— *Grata sub imo*
Gaudia Corde premens, Vultu simulante Pudorem.

Elenchus.

Fallacia hujus *Sophismatis* subtilior paulò est; licet Responsio ad Exemplum, quod adducitur, facilis. Neque enim Virtus eligitur, *Propter Auram Popularem.* Cùm etiàm illud præceptum sit, *Ut quis maximè omnium seipsum revereatur.* Ita ut Vir bonus, idem fuerit in Solitudine, idem in Theatro. Licet fortè intendatur Virtus nonnihil per laudes, quemadmodùm Calor augetur per Reflexionem. Sed hoc Suppositionem negat, non Fallaciam redarguit. *Elenchus* verò talis est. Dato, quod Virtus, (præsertìm ea, quæ Labores & Conflictus subit) non eligeretur, nisi quod Laudes & Fama eam comitari soleant; haud inde sequitur, quod Appetitus & Motus ad Virtutem, non sit præcipuè propter se. Siquidem Fama possit esse, Caussa tantùm *Impulsiva*, aut *Sine quâ non*; neutiquàm *Efficiens*, aut *Constituens*. Exempli gratiâ; Si duo fuerint Equi, quorum unus, Calcaribus non admotis, quævis haud segnitèr præstaret: At alter, Calcaribus admotis, priorem longè superaret: Posterior iste (arbitror) Palmam referet, & pro Equo meliore judicabitur. Neque quenquam judicii sani commoverit Formula

illa; *Apage istum Equum, cujus Spiritus siti sunt in Calcaribus.* Quandoquidèm enim Instrumentum Ordinarium Equitanti sit Calcar, neque ullo modo oneri aut impedimento ei sit; non minoris propterea æstimandus est Equus, qui Calcare incitatur: Neque etiàm ille alter, qui absque Calcaribus mira præstet, eo ipso melior, sed delicatior tantùm habendus est. Simili ratione, Gloria & Honor, Virtuti, pro Stimulis & Calcaribus, subserviunt: Ac licet Virtus, sine illis, paulò futura esset languidior; tamen cùm semper illa præstò sint ei, etiàm non invitata; nil officit, quò minùs Virtus propter se quoque expetatur: Itaque rectè redarguitur illa Positio; *Nota ejus rei, quod propter Opinionem, & non propter Veritatem eligitur, hæc est, quod quis si clam putaret fore, facturus non fuisset.*

Sophisma.

11 *Quod operâ & virtute nostrâ partum est, majus Bonum; Quod ab alieno Beneficio, vel ab indulgentiâ Fortunæ delatum est, minùs Bonum.*

Caussæ hujus Rei hæ sunt: Primò, propter *Spem de Futuro.* Siquidem in aliorum Gratiâ, aut Fortunæ ipsius Ventis secundis, non multum inest certitudinis; Propria verò Industria, aut Virtus, semper Domi adsunt. Adeò ut, postquàm Boni quid nobis hoc modo paratum fuerit, maneant etiàm eadem Instrumenta, in novos usus parata; quin & consuetudine, & successu reddita validiora. Secundò, quia quod *alieno Beneficio adipiscimur*, ejus etiàm *aliis Debitores sumus*; cùm, quæ per nos ipsi comparaverimus, nihil oneris secum trahant. Etiam si quid Indulgentia Divina in nos cumulaverit, retributionem quandam erga Dei Bonitatem efflagitat, quod Homines pravos & improbos mordet; ubi in priore genere illud Prophetæ usu-veniat, *Lætantur, & exultant, immolant plagis suis, & sacrificant reti suo.* Tertiò, quia *ea, quæ à Virtute nostrâ minimè profecta sunt, nulla sequitur Laus & Existimatio.* Quæ enim Felicitatis sunt, Admirationem quandam pariunt, Laudem minimè. Sicut ait Cicero ad Cæsarem; *Quæ miremur habemus, quæ laudemus expectamus.* Quartò, quia quæ *Industriâ propriâ* acquiruntur, cum *Laboribus* & *Contentione* ferè conjuncta sunt, quod nonnullam habet in se *Suavitatem*; uti Salomon, *Suavis Cibus à Venatu.*

Elenchus.

At quatuor inveniuntur *Colores oppositi*, qui rem in contrariam partem inclinant, possintque esse prioribus instar *Elenchorum.* Primò, quia *Felicitas* videtur esse *Signum quoddam, & Character Favoris Divini*; & propterea, tum in nobismetipsis Confidentiam & Alacritatem generat, tum apud alios Auctoritatem & Reverentiam. Felicitas autem ista etiàm Fortuita complectitur, ad quæ Virtus ægrè aspirat; Veluti cùm Cæsar ad Navis Gubernatorem, Animos addendo, dixit; *Cæsarem portas & Fortunam ejus.* Quod si dixisset, *Cæsarem portas, & virtutem ejus*, frigidum prorsùs fuisset Solatium periclitanti in procellâ. Secundò, quia *ea quæ à Virtute*, aut *Industriâ procedunt, sunt imitabilia*, & aliis patent; cùm Felicitas sit Res inimitabilis, & Prærogativa quædam Hominis Individui. Itaque, in Genere videmus, Res naturales Artificialibus præponi, quia Imitationem non recipiunt. Quod enim imitabile est, potentiâ vulgatum est. Tertiò, quæ ex Felicitate proveniunt,

veniunt, *Bona videntur gratuita, nec laboribus empta*; At quæ virtute propriâ, Pretio veluti acquisita. Itaque elegantèr Plutarchus, de Rebus Timoleontis, Hominis longè Fortunatissimi, cum Rebus Agesilai & Epaminondæ, qui uno ævo vixerunt, comparatis, dixit: *Illas Homeri Carminibus fuisse similes, quæ cum alias excellant, sponte etiàm fluere videantur, & quasi Genium sapere.* Quartò, quia quod *præter Spem*, aut *præter Expectatum contingit*; *gratiùs*, & *majore cum Voluptate in Hominum Animos influit.* Illud verò neutiquam competit iis, quæ propriâ curâ, & ambitu comparantur.

Sophisma.

12. *Quod ex pluribus constat & Divisibilibus, est majus, quam quod ex paucioribus, & magis unum; Nam omnia per Partes considerata majora videntur: Quare & pluralitas Partium, Magnitudinem præ se fert: Fortiùs autem operatur pluralitas partium, si Ordo absit: Nam inducit Similitudinem Infiniti, & impedit Comprehensionem.*

Sophisma istud videtur etiàm primo intuitu fallax, & quasi palpabile: Siquidem, non pluralitas Partium tantùm, sed Majoritas earundem poterit constituere Totum auctius. Attamen abripit hoc ipsum *Sophisma* sæpiùs Phantasiam; quinetiàm insidiatur Sensui. Etenim Aspectui ipsi brevior videtur via, in planitie, ubi nihil intercurrat quod Visum frangat; quam in tali Tractu Terræ, ubi simul conspiciuntur Arbores, aut Ædificia, aut aliud aliquod Signum, quod Spatium metiri & dividere possit. Sic homini benè nummato, postquàm Arcas suas, & Marsupia, diviserit, & digesserit, major etiàm quàm anteà subit Divitiarum Phantasia. Habet etiàm vim in Amplificationibus, si Res in plures Portiones dividatur, atque singulæ seorsùm tractentur. Hoc verò adhùc magis Phantasiam implet, si fiat promiscuè, & sine Ordine. Confusio enim Multitudinis opinionem generat. Siquidem quæ ordine ostenduntur, aut proponuntur, tum ipsa magis finita apparent, tum certum præbent Argumentum, nihil esse prætermissum. At contrà, quæ confusè repræsentantur, non solùm in se numerosa putantur, sed & Suspicioni locum relinquunt, restare adhùc plura, quæ omittuntur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, ubi quis ampliorem præceperit de Re aliquâ Opinionem, quàm pro verâ Rei ipsius magnitudine. Etenìm cùm hoc fit, Distributio falsam illam Opinionem destruet, & rem in Veritate suâ, non autem cum Amplificatione, monstrabit. Itaque si quis Morbo, aut Dolore corripiatur, Horæ longiores ei videbuntur, absque Horologio, aut Clepsidrâ, quàm si iisdem mensurentur. Nam si Tædium & Vexatio Morbi, tempus videri longius faciunt, quam reverà est; at Computatio temporis errorem illum corrigit, & brevius facit, quam Opinio illa falsa conceperat. Etiàm in Planitie, contrà quam superiùs dictum est, aliquandò evenit. Licet enim visus in Principio viam ostentet breviorem sensui, quia indivisa est; tamen si ex eo obrepat opinio, de longè minori Intervallo, quam reperitur; Opinionis ejus vanæ Frustratio efficiet, ut videatur demùm, etiàm quam reverà est, productior. Itaque si quis Opinioni alicujus falsæ, de Magnitudine Rei

Rei cujuspiam, velificari cupiat, caveat à Distributionibus, sed rem integram utique extollat. Fallit *Sophisma* secundò, si Distributio ea distrahatur, non autem simul obversetur, aut uno aspectu visum feriat. Itaque si Flores in Horto aliquo in plures Torulos distinguantur, majoris Quantitatis Speciem præbebunt, quam si omnes in uno Toro simul crescerent; Modò Toruli illi, oculis simul subjiciantur; Alitèr enim Unio Distributioni distractæ prævalebit. Sic Reditus eorum majores videntur, quibus Prædia & Latifundia sua vicina aut conjuncta sunt. Nam si sparsìm sita sint, non veniunt tam facilè sub Aspectum. Fallit *Sophisma* tertiò, propter Dignitatem Unitatis, supra Multitudinem. Omnis enim Compositio, Indigentiæ in singulis, Signum est certissimum; ubi illud usu venit,

Et quæ non prosunt Singula, Multa juvant.

Itaque Mariæ Partes potiores; *Martha, Martha, attendis ad plurima, unum sufficit.* Hinc illa Fabula Æsopi de Vulpe & Feli. Jactabat enim Vulpes, quantas Artes haberet, & Effugia, quibus se à Canibus eriperet; Felis autem se unico tantùm confidere Auxilio dixit, utpote quæ tenuem Scandendi Facultatem haberet: Quod tamen reliquis illis vulpinis longè præstantius præsidium fuit: unde Adagium; *Multa novit vulpes, sed Felis unum magnum.* Quin etiàm in hujus Fabulæ significatione Morali idem cernitur: Nam potenti & fido Amico niti, plus præsidii habet, quam Artes & Astutiæ complurimæ.

Atque hæc Exempli loco sufficient. Superest autem nobis ejusmodi *Colorum* Numerus etiàm magnus, quos olìm Adolescentes congessimus: attamen sine illustrationibus suis, atque *Elenchis*; Quos hoc tempore concinnare non vacat: Ideoque *Colores* illos nudos, absque illustrationibus suis, (cum superiores isti vestiti prodeant,) proponere, minimè nobis consentaneum videtur. Illud interìm monemus, Rem istam, qualiscunque ea videri possit, haud parvi, judicio nostro, esse pretii: utpote quæ ex *Philosophiâ primâ*, & ex *Politicâ*, & ex *Rhetoricâ*, participet. Atque de *Signis Popularibus*, sive *Coloribus Boni* ac *Mali apparentis*, tam *Simplicis*, quàm *Comparati*, hactenùs.

Secunda *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, & *desideratur*, ea est, quam Cicero (ut superius in *Logicâ* diximus) innuit; cùm præcipit, ut in promptu habeantur *Loci communes*, in utramque partem, disputati & tractati. Quales sunt, *Pro verbis Legis*, & *Pro Sententiâ Legis*, &c. Nos verò hoc præceptum, etiàm ad alia extendimus; ut non solùm ad Genus Judiciale, sed etiàm ad Deliberativum, & Demonstrativum adhibeatur. Omninò hoc volumus, *Locos* omnes, quorum frequens est usus, (sive ad Probationes & Refutationes; sive ad Suasiones & Dissuasiones; sive ad Laudes & Vituperia spectent;) meditatos jam haberi; eosque ultimis ingenii viribus, & tanquàm improbè, & prorsùs præter Veritatem attolli, & deprimi. Modum autem hujus *Collectionis*, tam ad usum, quam ad Brevitatem, optimum fore censemus, si hujusmodi Loci contrahantur, in Sententias quasdam acutas, & concisas; tanquàm Glomos quosdam, quorum Fila in fusiorem

Discur-

Discursum, cùm res postulat, explicari possint. Atque similem quandam Diligentiam, in Senecâ reperimus, sed in Hypothesibus sive Casibus. Ejus generis, cùm plurima parata habeamus, aliqua ad Exemplum proponere visum est. Ea autem *Antitheta Rerum* nominamus.

Exempla *Antithetorum.*

NOBILITAS. I.

Pro.

Quibus virtus à Genere penitùs insita est; ii jam non mali esse nolunt, sed nequeunt.

Nobilitas Laurea, quâ Tempus Homines coronat.

Antiquitatem etiàm in Monumentis Mortuis Veneramur; quantò magis in Vivis?

Si Nobilitatem Familiarum contemnas, quæ tandem erit Differentia, inter Sobolem Hominum, & Brutorum?

Nobilitas Virtutem Invidiæ subducit, Gratiæ tradit.

Contra.

Rarò ex Virtute Nobilitas; rariùs ex Nobilitate Virtus.

Nobiles Majorum deprecatione ad Veniam sæpiùs utuntur quam suffragatione ad Honores.

Tanta solet esse Industria Hominum novorum, ut Nobiles præ illis tanquàm Statuæ videantur.

Nobiles in Stadio respectant nimis sæpè; quod mali Cursoris est.

FORMA. II.

Pro.

Deformes Naturam ulcisci solent.

Et Virtus nil aliud, quam Interna Forma; & Forma nil aliud, quam Externa Virtus.

Deformes se à Contemptu, per Malitiam utique suam vindicare cupiunt.

Forma Virtutes splendere facit, Vitia rubere.

Con.

Virtus, ut Gemma Nobilis, meliùs inseritur sine multo Auro, & Ornatu.

Quod Vestis lauta Deformi, hoc Forma improbo.

Similitèr plerunque leves sunt, quos Forma ornat, & quos movet.

JUVENTUS. III.

Pro.

Primæ Cogitationes, & Juvenum Consilia, plus habent è Numine.

Senes sibi sapiunt magis, aliis & Reip. minùs.

Si conspici daretur, magis deformat Animos quam Corpora Senectus.

Senes omnia metuunt, præter Deos.

Con.

Juventus pœnitentiæ Campus.

Ingenitus est Juvenibus Senilis Authoritatis Contemptus; ut quisque suo periculo sapiat.

Tempus, ad quæ Consilia non advocatur, nec rata habet.

Senibus Veneres mutantur in Gratias.

VALE-

Valetudo. IIII.

Pro.

Cura Valetudinis Animum humilem facit, & Corpori supplicem.

Corpus sanum, Hospes Animæ est; Ægrum, Ergastularius.

Nil tam Summas Actionum promovet, quam prospera valetudo; at contrà infirma, feriatur nimis.

Con.

Sæpè Convalescere est sæpè Iuvenescere.

Excusatio Valetudinis Polychresta; ad quam etiàm Sani confugimus.

Nimis arcto fœdere Corpus Animæ jungit Sanitas.

Et Lectus magna Imperia administravit; & Lectica magnos Exercitus.

Uxor & Liberi. V.

Pro.

Charitas Reip. incipit à Familiâ.

Vxor & Liberi Disciplina quædam Humanitatis; at Cœlibes tetrici & severi.

Cœlibatus & Orbitas ad nil aliud conferunt, quam ad Fugam.

Morti sacrificat, qui Liberos non procreat.

Cætera felices, in Liberis ferè infortunati sunt: ne Divinæ Sorti nimiùm appropinquent Homines.

Con.

Qui uxorem duxit & Liberos suscepit, Obsides Fortunæ dedit.

Generare, & Liberi, Humana sunt; Creare, & Opera, Divina.

Brutorum Æternitas Soboles; Virorum Fama, Merita, & Instituta.

Oeconomicæ Rationes publicas plerunque evertunt.

Aliquibus Fortuna Priami placuit, qui suis omnibus superstes fuit.

Divitiæ. VI.

Pro.

Divitias contemnunt, qui desperant.

Invidia Divitiarum Virtutem effecit Deam.

Dum Philosophi dubitant, utrùm ad Virtutem an Voluptatem omnia sint referenda, collige Instrumenta utriusque.

Virtus per Divitias vertitur in Commune Bonum.

Cætera Bona Provincialem habent Administrationem, Divitiæ solæ Generalem.

Con.

Divitiarum magnarum, vel Custodia est, vel Dispensatio quædam, vel Fama; at nullus Vsus.

Annon vides Lapillis, & id genus Deliciis, fingi pretia, ut possit esse aliquis magnarum Divitiarum Vsus?

Multi dum Divitiis suis omnia venalia fore crediderunt, ipsi in primis venerunt.

Non aliud Divitias dixerim, quam Impedimenta Virtutis: Nam Virtuti, & necessariæ sunt, & graves.

Divitiæ bona Ancilla, pessima Domina.

Hono-

HONORES. VII.

Pro.

Honores non Tyrannorum, (ut loquantur) sed Providentiæ Divinæ Calculi sunt.

Honores faciunt & Virtutes, & Vitia conspicua: Itaque illas provocant, hæc refrænant.

Non novit quispiam, quantum in Virtutis Cursu profecerit; nisi Honores ei Campum præbeant apertum.

Virtutis, ut Rerum aliarum, rapidus Motus est ad Locum, placidus in Loco: Est autem Virtutis Locus Honos.

Con.

Dum Honores appetimus, Libertatem exuimus.

Honores dant ferè Potestatem earum Rerum; quas optima Conditio est Nolle, proxima non posse.

Honorum Ascensus arduus, Statio lubrica, Regressus præceps.

Qui in Honore sunt, vulgi Opinionem mutuentur oportet, ut seipsos Beatos putent.

IMPERIA. VIII.

Pro.

Felicitate frui, magnum Bonum est; sed eam & aliis impertiri posse, adhuc majus.

Reges non Hominum instar, sed Astrorum sunt: Nam & in Singulos, & in Tempora ipsa, magnum habent influxum.

Qui Dei Vices gerunt, iis resistere, non tantùm læsæ Majestatis Crimen est, sed Theomachia quædam.

Con.

Quàm miserum habere, nil ferè quod appetas, infinita quæ metuas.

Qui in Imperiis sunt, similes sunt Corporibus Cœlestibus, quæ magnam Venerationem habent, Requiem nullam.

Nemo Humanæ Sortis ad Deorum Convivia admittitur, nisi ad Ludibrium.

LAUS, EXISTIMATIO. IX.

Pro.

Virtutis Radii reflexi Laudes.

Laus Honor is est, ad quem liberis Suffragiis pervenitur.

Honores à diversis Politiis conferuntur; sed Laudes ubique sunt Libertatis.

Vox Populi habet aliquid Divinum. Nam quomodò alitèr tot Capita in unum conspirare possint?

Ne mireris, si Vulgus veriùs loquatur, quam Honoratiores; quia etiàm tutiùs loquitur.

Con.

Fama deterior Iudex, quam Nuncia.

Quid Viro bono cum Salivâ vulgi?

Fama veluti Fluvius, levia attollit, Solida mergit.

Infimarum Virtutum apud Vulgus Laus est; Mediarum Admiratio; Supremarum Sensus nullus.

Laus magis ex Ostentatione, quàm ex Merito: & Ventosis magis accedit, quâm Realibus.

NATURA.

NATURA. X.

Pro.

Consuetudinis Progressus est Arithmeticus; Naturæ Geometricus.

Vt in Rebuspublicis, se habent Leges Communes erga Consuetudines; eodem modo in singulis se habet Natura ad Consuetudinem.

Consuetudo contra Naturam, quasi Tyrannis quædam est: & citò, ac levi occasione corruit.

Con.

Cogitamus secundum Naturam; Loquimur secundum Præcepta; sed Agimus secundum Consuetudinem.

Natura Pedantius quidam est; Consuetudo Magistratus.

FORTUNA. XI.

Pro.

Virtutes apertæ Laudes pariunt, occultæ Fortunas.

Virtutes Officiorum Laudes pariunt, Facultatum Fortunas.

Fortuna veluti Galaxia; hoc est, Nodus quarundam obscurarum Virtutum, sine Nomine.

Fortuna saltem ob Filias suas honoranda est; Confidentiam scilicet, & Auctoritatem.

Con.

Stultitia unius, Fortuna alterius.

In Fortunâ illud præcipuè laudaverim, quod cum non eligat, non tueatur.

Viri Magni, dum Invidiam Virtutum suarum declinârunt; inter Fortunæ Cultores reperti sunt.

VITA. XII.

Pro.

Absurdum est Accidentia Vitæ magis amare, quam Vitam ipsam.

Præstat ad omnia, etiam ad Virtutem, Curriculum longum, quam breve.

Absque Spatiis Vitæ majoribus, nec perficere datur; nec perdiscere, nec pœnitere.

Con.

Philosophi, dum tantum Apparatum, adversus Mortem colligunt, ipsam magis timendam effecerunt.

Mortem Homines timent, quia nesciunt, ut Pueri Tenebras.

Non invenias inter Humanos, Affectum tam pusillum, qui si intendatur paulò vehementiùs, non Mortis Metum superet.

Mori velle, non tantùm Fortis, aut Miser, aut Prudens, sed etiam Fastidiosus potest.

SUPERSTITIO. XIII.

Pro.

Qui zelo peccant, non probandi, sed

Con.

Vt Simiæ, Similitudo cum Homine,

sed tamen amandi sunt.

Mediocritates Moralibus debentur; Extremitates Divinis.

Superstitiosus Religiosus Designatus.

Fabulosissima quæque Portenta cujusvis Religionis, citiùs crediderim, quàm hæc omnia sine Numine fieri.

ne, Deformitatem addit; ita Superstitioni, Similitudo cum Religione.

Quale Odium est Affectationis in Civilibus, tale Superstitionis in Divinis.

Præstat nullam habere de Diis Opinionem, quàm contumeliosam.

Non Epicuri Schola, sed Stoa, veteres Respublicas perturbavit.

Non cadit in Mentem Humanam, ut sit merus Atheista Dogmate; sed magni Hypocritæ, sunt veri Atheistæ; qui Sacra perpetuò contrectant, sed nunquàm verentur.

SUPERBIA. XIIII.

Pro.

Superbia etiam Vitiis insociabilis; atque ut Venenum Veneno; ita haud pauca Vitia Superbiâ expelluntur.

Facilis, etiam alienis vitiis obnoxius est; Superbus tantùm suis.

Superbia, si ab aliorum contemptu, ad sui contemptum ascendet, fiet demùm Philosophia.

Con.

Hedera Virtutum ac Bonorum omnium Superbia.

Cætera Vitia Virtutibus tantùm contraria; Superbia Sola contagiosa.

Superbia optimâ Vitiorum conditione caret, id est, Latebris.

Superbus, cùm cæteros contemnit, se interim negligit.

INGRATITUDO. XV.

Pro.

Crimen Ingrati Animi, nil aliud est, quam perspicacia quædam, in Caussam Beneficii collati.

Dum grati erga quosdam esse volumus; nec cæteris Iustitiam præstamus, nec nobis ipsis Libertatem.

Beneficii gratia eò minùs reddenda est, quod de pretio non constat.

Con.

Crimen Ingrati Animi, non Suppliciis coercetur, sed Furiis permittitur.

Arctiora sunt Vincula Beneficiorum quam Officiorum: quare, qui ingratus, injustus, & omnia.

Ea est Conditio Humana. Nemo tam publicâ Fortunâ natus est, quin privatæ & Gratiæ, & Vindictæ, se omninò debeat.

INVIDIA. XVI.

Pro.

Naturale est Exprobrationem Fortunæ suæ odisse.

Invidia in Rebuspub. tanquàm salubris Ostracismus.

Con.

Invidia Festos Dies non agit.

Nemo Virtuti Invidiam reconciliaverit præter Mortem.

Invidia Virtutes Laboribus exercet, ut Iuno Herculem.

IMPUDICITIA. XVII.

Pro.

Zelotypiæ debetur, quod Castitas sit facta Virtus.

Multâ Tristitiâ opus est, ut quis Venerem rem seriam putet.

Quid vel Diætæ Partem, vel Munditiæ Speciem, vel Superbiæ Filiam, inter Virtutes collocas?

Amorum; ut Avium Sylvestrium; nulla Proprietas est, sed Ius possessione transfertur.

Con.

Pessima Circes Transformatio Impudicitia.

Impudicus prorsùs Reverentiam sui perdidit; quod Frænum est omnium Vitiorum.

Omnes ut Paris, qui Formæ Optionem faciunt, Prudentiæ & Potentiæ jacturam faciunt.

In Veritatem non vulgarem incidit Alexander; cùm Somnum & Venerem, Mortis Arrhabones esse dixit.

CRUDELTAS. XVIII.

Pro.

Nulla Virtutum tam sæpe rea est, quam Clementia.

Crudelitas, si à Vindictâ est, Iustitia est, si à periculo, prudentia.

Qui Misericordiam Inimico impertit, sibi denegat.

Non sæpiùs Phlebotomiæ necessariæ sunt in Curationibus, quam Cædes in Civilibus.

Con.

Cædibus grassari; aut Feræ, aut Furiæ est.

Crudelitas Viro bono sempèr fabulosa esse videtur, & Fictio Tragica.

GLORIA VANA. XIX.

Pro.

Qui suas Laudes appetit, aliorum simul appetit Vtilitates.

Qui tam Sobrius est, ut nihil alienum curet, vereor ne & publica aliena putet.

Ingenia in quibus aliquid inane est, faciliùs Curam Reipub. recipiunt.

Con.

Gloriosi sempèr Factiosi, Mendaces; Mobiles, Nimii.

Thraso Gnathonis Præda.

Turpe est Proco sollicitare Ancillam: est autem Virtutis Ancilla Laus.

JUSTITIA. XX.

Pro.

Imperia & Politiæ, Iusticiæ tantùm Additamenta sunt: Si enim Iusticia aliièr possit exerceri, illis minimè fuerit Opus.

Iusticia

Con.

Si hoc est justum esse; Quæ tibi fieri nolis, ea alteri non facere, Clementia demùm Iusticia est.

Si suum cuique tribuendum est,

certè

Iusticiæ debetur; quod Homo Homini sit Deus, non Lupus.

Iusticia etsi Vitia tollere non possit, tamen hoc efficit, ut non lædant.

certè & Venia Humanitati.

Quid mihi Æquitatem narras, cùm sapienti omnia inæqualia sint?

Considera qualis Reorum Conditio fuerit apud Romanos, & pronuncia Iusticiam è Repub. non esse.

Vulgaris ista Iusticia Politiarum, Philosophus in Aulâ: hoc est, facit tantùm ad Reverentiam Imperantium.

FORTITUDO. XXI.

Pro.

Nil terribile nisi ipse Timor.

Nil aut in Voluptate solidum, aut in Virtute munitum, ubi Timor infestat.

Qui Pericula apertis oculis intuetur, ut excipiat, advertit & ut evitet.

Cæteræ Virtutes nos à Dominatu liberant Vitiorum; Fortitudo sola à Dominatu Fortunæ.

Con.

Præclara virtus velle perire ut perdas.

Præclara Virtus quam etiàm Ebrietas inducit.

Vitæ suæ prodigus, alienæ periculosus.

Virtus Ferreæ Ætatis Fortitudo.

TEMPERANTIA. XXII.

Pro.

Eadem ferè vis Abstinendi & Sustinendi.

Vniformitates, Concordiæ, & Mensuræ Motuum, cœlestia sunt, & Characteres Æternitatis.

Temperantia, velut Frigora salubria, Animi vires colligit & firmat.

Exquisiti & vagi Sensus, Narcoticis indigent; similitèr & Affectus.

Con.

Negativæ istæ Virtutes non placent: nam Innocentiam præstant, non Merita.

Languet Mens quæ Excessibus caret.

Amo Virtutes, quæ Excellentiam Actionis inducunt, non Hebetudinem Passionis.

Cùm Consonantes Animi Motus ponis, paucos ponis: Nam Pauperis est numerare Pecus.

Ista (Non uti ut non appetas; Non appetere ut non timeas) pusillanimi sunt & diffidentis.

CONSTANTIA. XXIII.

Pro.

Basis Virtutum Constantia.

Miser est, qui qualis ipse futurus sit, non novit.

Imbe-

Con.

Constantia, ut Ianitrix morosa, multa utilia Indicia abigit.

Æquum est, ut Constantia Res adversas

Imbecillitas Humani Iudicii, rebus ipsis constare non potest; quare saltèm sibi constet.

Etiàm Vitiis decus aspirat Constantia.

Si ad Fortunæ Inconstantiam, accedat etiàm Inconstantia Mentis, in quantis Tenebris vivitur?

Fortuna, tanquàm Proteus, si perseveres, ad Formam redit.

adversus bene toleret, nam ferè inducit.

Stultitia brevissima optima.

MAGNANIMITAS. XXIIII.

Pro.

Si Animus semel generosos Fines optaverit, statim non modò Virtutes circunstant, sed & Numina.

Virtutes ex Habitu, aut Præceptis, gregales sunt; ex Fine, Heroicæ.

Con.

Magnanimitas est Virtus poetica.

SCIENTIA, CONTEMPLATIO. XXV.

Pro.

Ea demùm Voluptas est secundum Naturam, cujus non est Satietas.

Dulcissimus Prospectus in Errores aliorum subjacentes.

Quam bonum est Orbes Mentis habere Concentricos Vniverso?

Omnes Affectus pravi, falsæ æstimationes sunt; atque eadem sunt Bonitas & Veritas.

Con.

Contemplatio, speciosa Inertia.

Benè Cogitare, non multò melius est, quam benè Somniare.

Orbem Numen curat, tu patriam.

Vir Politicus etiàm Contemplationes serit.

LITERÆ. XXVI.

Pro.

Si de Rebus minutis, Libri scripti fòrent, vix ullus esset Experientiæ Vsus.

Lectio est Conversatio cum Prudentibus; Actio ferè cum Stultis.

Non inutiles Scientiæ existimandæ sunt, quarum in se nullus est usus, si Ingenia acuant, & ordinent.

Con.

In Academiis discunt Credere.

Quæ unquàm Ars docuit, tempestivum Artis Vsum?

Sapere ex Regulâ, & ex Experientiâ, planè contrariæ rationes sunt; ut qui alteri assuefactus sit, ad alterum sit ineptus.

Artis sæpissimè ineptus usus est, ne sit nullus.

Hoc ferè omnes Academici habẽt, ut ex qualibet re, soleant agnoscere, quod sciant, & non addiscere, quod nesciant.

PROMP-

PROMPTITUDO. XXVII.

Pro.

Opportuna Prudentia non est, quæ celeris non est.

Qui citò errat, citò Errorem emendat.

Qui ex composito; & non obitèr prudens est, nil magni facit.

Con.

Prudentia non aliè petitur, quæ præstò est.

Prudentia, ut vestis, levis, quæ expedita.

Cujus Consilia non maturat Deliberatio, nec Prudentiam Ætas.

Quæ ad breve Tempus excogitantur, ad breve Tempus placent.

TACITURNITAS IN SECRETIS. XXVIII.

Pro.

Taciturno nil reticetur; quia Omnia tutò communicantur.

Qui facilè loquitur quæ scit, loquitur & quæ nescit.

Secretis etiàm Mysteria debentur.

Con.

Varietas Morum optimè Animum collocat in Secreto.

Taciturnitas Confessoris Virtus.

Taciturno omnia reticentur; quia Silentium rependitur.

Tectus, ignoto proximus.

FACILITAS. XXIX.

Pro.

Amo Virum alieno Affectui obnoxium, sed tamen Iudicium ab obsequio revocantem.

Flexibilem esse, ad Naturam Auri proximè accedit.

Con.

Facilitas, Iudicii quædam inepta Privatio.

Facilium Beneficia, Debita videntur; Negationes, Injuriæ.

Sibi gratiam habet, qui à Facili aliquid impetrat.

Facilem omnes Difficultates premunt, nam omnibus se implicat.

Facilis ferè se recipit cum pudore.

POPULARITAS. XXX.

Pro.

Prudentibus eadem ferè placent, at Stultorum varietati occurrere, prudentiæ est.

Colere populum, est Coli.

Qui ipsi magni Viri sunt, neminem unum ferè habent, quem vereantur, sed Populum.

Con.

Qui valdè cum stultis congruit, ipse suspectus esse potest.

Qui Turbæ placet, ferè & Turbas miscet.

Nil moderatum Vulgo gratum est.

Infima Assentatio est Assentatio vulgi.

Loquacitas. XXXI.

Pro.

Qui silet, aut alios habet pro suspectis, aut suspectus est ipse sibi.

Custodiæ omnes infelices; miserrima Silentii.

Silentium stultorum Virtus: Itaque rectè ille Silenti: Si Prudens es, stultus es; si stultus, Prudens.

Silentium, veluti Nox, Insidiis opportunum.

Cogitationes in Profluente sanissimæ.

Silentium Solitudinis Genus.

Opinioni se venditat, qui silet.

Silentium, nec pravas Cogitationes egerit, nec bonas distribuit.

Con.

Silentium Verbis, & Gratiam addit, & Authoritatem.

Silentium, veluti Somnus quidam, alit Prudentiam.

Silentium Fermentatio Cogitationum.

Stilus Prudentiæ Silentium.

Silentium ambit Veritatem.

Dissimulatio. XXXII.

Pro.

Dissimulatio compendiaria Sapientia.

Non idem dicere, sed idem spectare debemus.

Etiam in Animo deformis Nuditas.

Dissimulatio & Decori est, & Præsidio.

Sepes Consiliorum Dissimulatio.

Aliqui Bono suo falluntur.

Qui indissimulantèr omnia agit, æquè decipit: nam plurimi, aut non capiunt, aut non credunt.

Indissimulatio nihil aliud, quam Animi Impotentia.

Con.

Cùm cogitare secundum Rerum Veritatem non possimus; at loquamur secundum cogitationem.

Quibus Artes Civiles supra Captum ingenii sunt, iis Dissimulatio pro Prudentiâ erit.

Qui dissimulat, præcipuo ad Agendum Instrumento se privat; i. Fide.

Dissimulatio Dissimulationem invitat.

Qui dissimulat, liber non est.

Audacia. XXXIII.

Pro.

Docet improbare qui verecundatur.

Quod Actio Oratori, id Audacia Viro Civili; Primum, Secundum, Tertium.

Confitentem Verecundiam amo, accusantem odi.

Cer-

Con.

Audacia Stultitiæ Viator.

Inverecundia inutilis nisi ad Imposturam.

Confidentia Stultorum Imperatrix, Prudentium Scurra.

Audacia est Stupor quidam Sensûs, cum Malitiâ voluntatis.

Cere-

Confidentia Morum Animos promptiùs sociat.

Placet obscurus Vultus, & perspicuâ Oratio.

Ceremoniæ. Puntos. Affectatio. XXXIIII.

Pro.

Vultûs & Gestûs decora Moderatio, verum Condimentum Virtutis.

Si & in Verbis vulgo paremus, quid ni in Habitu, & Gestu?

Qui in Levibus, & quotidianâ Consuetudine, decus non retinet, sit licet Vir magnus, nôris tamen hunc tantùm certis Horis sapere.

Virtus, & Prudentia, sine Punctis, velut peregrinæ Linguæ sunt; nam vulgò non intelliguntur.

Qui vulgi Sensum, per Congruitatem non novit, is si nec per Observationem noverit, omnium Stultissimus est.

Puncti, Translatio sunt Virtutis in Linguam Vernaculam.

Con.

Quid deformius, quam Scenam in Vitam transferre?

Ex ingenuitate Decorum, ex Arte Odium.

Magis placent Cerussatæ Buccæ, & Calamistrata Coma, quam Cerussati & Calamistrati Mores.

Qui Animum ad tam exiles Observationes applicat, magnæ Cogitationis Capax non est.

Affectatio, Ingenuitatis Putredo lucens.

JOCI. XXXV.

Pro.

Oratorum Ara Iocus.

Qui in omnibus modestum Leporem miscet, Libertatem Animi retinet.

Res est supra Opinionem Politica; facilè transire à Ioco ad Serium, à Serio ad Iocum.

Veritatis aliàs non perventuræ sæpè vehiculum Iocus.

Con.

Istos Deformitatum ac Concinnitatum Aucupes, quis non contemnat?

Rerum Magnitudinem eluere joco, improbum Artificium est.

Iocos tum considera, cùm Risu destituti sunt.

Faceti isti ferè non penetrant ultra superficiem Rerum; ubi Ioci Sedes est.

Ubi Iocus ad Seria Momenti aliquid habet, ibi Levitas puerilis est.

AMOR. XXXVI.

Pro.

Annon vides omnes se quærere? at Amans solus se invenit.

Non est melior Ordinatio Animi, quam ex Imperio Affectûs alicujus insignis.

Quid

Con.

Amori multum debet Scena, nihil Vita.

Nil tam varii Nominis est quam Amor: Nam Res, aut tam Stulta est, ut se nesciat, aut tam turpis, ut se

Qui sapit, Desiderium quærat: nam qui non aliquid insigniter appetit, ei omnia ingrata sunt, & tædio plena.

Quidni in Unitate acquiescat Unus?

se fuco condat.

Odi istos Mono-Phronistas.

Angusta admodùm Contemplatio Amor.

Amicitia. XXXVII.

Pro.

Eadem facit Amicitia, quæ Fortitudo, sed suaviùs.

Suave Condimentum omnium Bonorum Amicitia.

Pessima Solitudo, non veras habere Amicitias.

Digna malæ Fidei Ultio, Amicitiis privari.

Con.

Qui amicitias arctas copulat, novas Necessitates sibi imponit.

Animi imbecilli est, Partiri Fortunam.

Adulatio. XXXVIII.

Pro.

Adulatio magis ex More, quam ex Malitiâ.

Laudando instituere, sempèr Formula fuit, debita Potentioribus.

Con.

Adulatio Stilus Servorum.

Adulatio Calx Vitiorum.

Adulatio Aucupii illud genus, quod similitudine vocis, Aves fallit.

Adulationis Deformitas Comica, Nocumentum Tragicum.

Auribus mederi difficillimum.

Vindicta. XXXIX.

Pro.

Vindicta Privata Iustitia agrestis.

Qui vim rependit, Legem tantùm violat, non Hominem.

Utilis Metus ultionis privatæ; Nam Leges nimiùm sæpè dormiunt.

Con.

Qui Injuriam fecit, Principium Malo dedit; qui reddidit, Modum abstulit.

Vindicta, quò magis Naturalis, eò magis coercenda.

Qui facilè Injuriam reddit, is fortassè tempore, non voluntate posterior erat.

Innovatio. XL.

Pro.

Omnis Medicina Innovatio.

Qui nova Remedia fugit, nova Mala opperitur.

Novator maximus Tempus: quidni

Con.

Novi Partus deformes sunt.

Nullus Auctor placet, præter Tempus.

Nulla Novitas absque Injuriâ; nam

quidni igitur Tempus imitemur?

Exempla remota inepta sunt; Recentia corrupta & ambitiosa.

Imperitis & Contentiosis permitte, ut ad Exempla Res agant.

Sicut qui nobilitatem, in Familiam introducunt, digniores ferè sunt Posteris: ita Novationes Rerum plerunque præstant iis, quæ ad Exempla fiunt.

Morosa Morum retentio, res turbulenta est, æque ac Novitas.

Cùm per se Res mutentur in deterius, si Consilio in melius non mutentur, quis finis erit Mali?

Moris Servi, Temporis Ludibria.

nam præsentia convellit.

Quæ usu obtinuere, si non bona, at saltèm apta inter se sunt.

Quis Novator Tempus imitatur; quod Novationes ita insinuat, ut sensus fallant?

Quod præter Spem evenit, cui prodest, minus acceptum, cui obest, magis molestum.

MORA. XLI.

Pro.

Fortuna multa festinanti vendit, quibus morantem donat.

Dum Initia Rerum amplecti properamus, umbras prensamus.

Fluctuantibus rebus advertendum, inclinantibus agendum.

Prima Actionum Argo committenda sunt, extrema Briareo.

Con.

Occasio primùm Ansam Vasis porrigit, deinde Ventrem.

Occasio instar Sibyllæ minuit Oblatum; pretium auget.

Celeritas Orci Galea.

Quæ maturè fiunt, judicio fiunt; quæ serò, per ambitum.

PRÆPARATIO. XLII.

Pro.

Qui parvis Copiis rem magnam aggreditur, fingit Opportunitatem, ut speret.

Parvis Apparatibus non Fortuna, sed Prudentia emitur.

Con.

Optimus Terminus parandi, prima Occasio agendi.

Nemo speret se Fortunam Apparatu ligare posse.

Alteratio Apparatûs & Actionis, Politica sunt: Distinctio tumida & infelix.

Magnus Apparatus prodigus & Temporis, & Rerum.

PRINCIPIIS OBSTARE. XLIII.

Pro.

Plura Pericula fallunt, quàm vincunt.

Minùs Operis est Periculo Remediû adhibere,

Con.

Docet Periculum progredi, qui accingitur, & periculum figit remedio.

Etiam

adhibere, quam Progressum ejus observare & custodire.

Non jam leve est Periculum, si leve videatur.

Etiàm in remediis Periculorum, levia Pericula subsistunt.

Præstat cum paucis Remediis, quæ invaluerunt, rem habere; quàm cum Minis singulorum.

CONSILIA VIOLENTA. XLIIII.

Pro.

Qui lenem istam Prudentiam amplectuntur, iis Augmenta Mali salubria sunt.

Necessitas, quæ violenta consulit, eadem exequitur.

Con.

Omne Remedium Violentum, prægnans novi Mali.

Violenta Consilia Nemo dat, præter Iram & Metum.

SUSPICIO. XLV.

Pro.

Diffidentia Nervi Prudentiæ; at Suspicio Medicamentum arthriticum.

Meritò ejus fides suspecta est, quam Suspicio labefacit.

Suspitio fragilem fidem solvit, fortem intendit.

Con.

Suspicio fidem absolvit:

Suspicionum Intemperies est Mania quædam Civilis.

VERBA LEGIS. XLVI.

Pro.

Non est Interpretatio, sed Divinatio, quæ recedit à literâ.

Cum receditur à literâ, Iudex transit in Legislatorem.

Con.

Ex omnibus Verbis eliciendus est Sensus, qui interpretetur singula.

Pessima Tyrannis Lex in Equuleo.

Pro Testibus contra Argumenta. XLVII.

Pro.

Secundum Oratorem, non secundum Caussam pronunciat, qui Argumentis nititur.

Qui Argumentis potiùs credit, quam Testibus; etiàm Ingenio, magis debet fidere, quam Sensui.

Tutum foret Argumentis credere, si Homines nihil absurdi facerent.

Argumenta, cùm sint contra Testimonia, hoc præstant; ut res mira videatur, non autem ut vera.

Con.

Si Testibus credendum sit contra Argumenta, sufficit tantùm Iudicem esse, non surdum.

Argumenta Antidotum contra Venena Testimoniorum.

Iis probationibus tutissimò creditur, quæ rarissimè mentiuntur.

Atque

Atque hæc *Antitheta*, (quæ nunc proposuimus) fortasse tanti non fuerint: sed cùm jam olim parata & collecta à nobis essent, noluimus Diligentiæ nostræ Juvenilis Fructum perire: Præsertim cùm, (si quis acutius introspiciat) *Semina* sint, non *Flores*. In illo autem Adolescentiam planè spirant, quod sint in *Morali*, sive *Demonstrativo Genere*, uberiora; in *Deliberativo*, & *Iudiciali*, perpauca.

Tertia *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, atque etiam *desideratur*, est ea, quam vocare placet, *Formularum Minorum*. Illæ autem sunt, veluti Vestibula, Posticæ, Ante-Cameræ, Re-Cameræ, Transitus, &c. Orationis, quæ indiscriminatim omnibus Subjectis competere possint. Quales sunt *Præfationes*, *Conclusiones*, *Digressiones*, *Transitiones*, *Promissiones*, *Declinationes*, & plurima ejusmodi. Quemadmodùm enim in Ædificiis, plurimùm facit, & ad Voluptatem, & ad Usum, ut Frontispicia, Gradus, Ostia, Fenestræ, Aditus, Transitus, & hujusmodi, commodè distribuantur; eodem modo, etiam in Oratione fit, ut Additamenta & Interpositiones istæ, (si decorè, & peritè formentur & collocentur) plurimum tum gratiæ, tum commoditatis, universæ Orationis Structuræ adjiciant. Harum *Formularum* Exemplum unum aut alterum proponemus, neque diutiùs iisdem immorabimur. Etsi enim sint Res haud exigui usûs, tamen cum nihil in his addamus de nostro, sed tantùm *Formulas* nudas, ex Demosthene, aut Cicerone, aut alio quopiam selecto Auctore, describamus, inferius quiddam videntur, quam ut in eo Tempus teramus.

Exempla *Formularum Minorum.*

Conclusio Deliberativæ.

Sic & culpam præteritam, fas erit redimere, & futuris incommodis eâdem operâ prospicere.

Partitionis Accuratæ Corollarium.

Vt omnes intelligant, nihil me & subterfugere voluisse reticendo, aut obscurare dicendo.

Transitio cùm Monito.

Verùm hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes, & respectantes, relinquamus.

Præoccupatio contra Opinionem inveteratam.

Faciam, ut intelligatis in totâ caussâ, quid res ipsa tulerit, quid Error affinxerit, quid invidia conflaverit.

Hæc pauca enumerasse, ad Exempla, satis fuerit; cum quibus, *Appendices Rhetoricæ*, quæ ad *Promptuariam* spectant, concludimus.

CAPUT

Caput IIII.

Appendices generales duæ Traditivæ; Critica; *&* Pædagogica.

SUperſunt duæ Appendices *Traditivæ* in genere; Altera *Critica*, Altera *Pædagogica.* Sicut enim Pars *Traditivæ* præcipua in *Scriptione Librorum* conſiſtit, ita Pars ejus Relativa in *Librorum* verſatur *Lectione: Lectio* autem, vel Magiſtrorum ope regitur, vel induſtriâ cujuſque propriâ perficitur; Atque huic rei inſerviunt *Doctrinæ* illæ, quas diximus, duæ.

Ad *Criticam* ſpectant, primò *Authorum probatorum limata Correctio, & emendata Editio*; quibus & ipſorum Authorum Honor vindicatur, & Studioſis Lumen præfertur. Quâ tamen in re, ſtudiis haud parùm Detrimenti intulit, quorundam Hominum Diligentia temeraria. *Criticis* enim haud paucis mos eſt, ubi incidunt in quidpiam, quod non intelligunt, Vitium ſtatìm in Exemplari ſupponere; Veluti in illo loco Taciti: Cùm quædam Colonia jus Aſyli apud Senatum aſſereret, narrat Tacitus, non æquis admodùm Auribus, quæ ab iis proferebantur, fuiſſe ab Imperatore & Senatu audita: Itaque Legati cauſsâ diffiſi, bonam Pecuniæ ſummam Tito Vinio dederunt, ut eis patrocinaretur; hoc itaque pacto res obtinuit: *Tum* (inquit Tacitus) *Dignitas & Antiquitas Coloniæ valuit:* quaſi Argumenta, quæ anteà levia videbantur, accedente pretio novùm tum pondus accepiſſent. At *Criticus* quidam, non ex infimis, Verbum *Tum* expunxit, & *Tantùm* repoſuit. Atque hac pravâ *Criticorum* conſuetudine factum eſt, ut (Quod non-nemo prudentèr notavit) *Exemplaria maximè caſtigata ſint ſæpenumerò minimè omnium caſta.* Quinimò, ut verum dicamus, niſi *Critici* fuerint eruditi in Scientiis illis, de quibus Libri ab ipſis editi tractant, periculo Diligentia eorum non vacat.

Secundò ad *Criticam* ſpectant, *Authorum Interpretatio & Explicatio*; *Commentarii*, *Scholia*, *Notæ*, *Spicilegia*, & ſimilia. In iſtiuſmodi autem Laboribus, peſſimus ille *Criticorum* nonnullos quaſi Morbus invaſit, ut multa ex obſcurioribus tranſiliant, in ſatis verò perſpicuis ad faſtidium uſque immorentur, & expatientur. Scilicet, non tam illud agitur, ut Author ipſe illuſtretur, quam ut *Criticus* ille, multiplicem ſuam Eruditionem, & variam Lectionem, ubique arreptâ occaſione, oſtentet. Optandum inprimis fôret (licet hæc res ad Traditivam principalem, non ad Appendices pertineat) ut qui Argumenta Obſcuriora, & Nobiliora pertractet Scriptor, ſuas ipſe Explicationes ſubjungat; ut & Textus ipſe Digreſſionibus aut Explicationibus non abrumpatur; & Notæ à Scriptoris Mente non recedant. Cujuſmodi quidpiam ſuſpicamur de *Theone Euclidis.*

Tertiò, ad *Criticam* ſpectat (quod etiàm Nomen eidem indidit) *de Authoribus quos edunt, breve aliquod judicium interponere*; Et illos cum cæteris Scriptoribus, qui eadem tractant, comparare; ut per hujuſmodi cenſuram,

censuram, Studiosi, & de Librorum delectu, moneantur, & ad ipsam Lectionem eorum instructiores accedant. Atque hoc ultimum, est *Criticorum* tanquàm Cathedra, quam certè nostrâ ætate nobilitarunt Viri nonnulli magni, majores certè, nostro judicio, quàm pro Modulo *Criticorum*.

Ad *Pædagogicam* quod attinet, brevissimum foret dictu; *Consule Scholas Iesuitarum*: Nihil enim, quod in usum venit, his melius. Nos tamen pauca more nostro monebimus, tanquam spicas legentes. Omninò *Institutionem Pueritiæ & Iuventutis Collegiatam probamus*; Non in Ædibus privatis; Non sub Ludi-magistris tantùm. Adest Adolescentulis in *Collegiis* Æmulatio major erga Æquales; Adest quoque ipse vultus & Aspectus virorum gravium, quod facit ad Verecundiam, & teneros Animos etiàm à Principio conformat ad Exemplar: Denique sunt quidem plurima *Educationis Collegiatæ* Commoda. In *Ordine* autem & *Modo* Disciplinæ, illud inprimis consuluerim; ut *caveatur à Compendiis*; & à *Præcocitate quâdam Doctrinæ*, quæ Ingenia reddat audacula; & magnos Profectus potiùs ostentet, quàm faciat. Quin & *favendum nonnihil Ingeniorum Libertati*; ut si quis, quæ ex more Disciplinæ sunt, faciat, & simul tempus ad alia, in quæ propensus est, suffuretur, ne utique cohibeatur. Porrò Operæ-pretium fuerit diligentèr animadvertere (quod fortassè adhùc non fuerit notatum) esse duos *Assuefaciendi*, & *Exercendi*, & *Præparandi Ingenia* Modos, eosque tanquàm Antistrophos. Alter *incipit à Facilioribus*, & ad *magis Ardua paulatim deducit*; Alter *ab initio duriora imperat & urget*; ut iis obtentis, facilioribus quis etiàm suavitèr perfungi possit. Alia enim est *Methodus*, Incipere Natare cum utribus, qui sublevent; Alia, Incipere Saltare cum Calceis ponderosis, qui aggravent. Neque facile est dictu, quantum harum *Methodorum* prudens Intermixtio, conferat ad promovendas, tam Animi, quam Corporis, Facultates. Itèm *Applicatio & Delectus Studiorum*, pro naturâ Ingeniorum, quæ erudiuntur, res est singularis & usûs & judicii; quam etiàm benè & verè notatàm & perspectam Magistri Parentibus Adolescentium debent; ut de genere Vitæ, cui Filios suos destinent, consulere possent. Verùm & illud attentiùs paulò observandum, non tantùm in iis, ad quæ Naturâ quisque suâ fertur, longè maximos fieri Profectus; sed etiàm, ad ea, ad quæ vitio Naturæ quis maximè fuerit inhabilis, reperiri in Studiis ad hoc propriè delectis, Remedia & Curationes. Exempli gratiâ; Si cuipiam Ingenium tale sit, quale est Avium, ut facilè abripiatur, nec per moram (qualem oportet) intentum esse sustineat; Remedium huic rei præbebunt *Mathematica*, in quibus si evagetur paulò Mens, de integro renovanda est Demonstratio. Etiàm *Exercitiorum*, in erudiendo, Partes liquet esse vel maximas: At illud à paucis notatum est, quod *Exercitiorum* debeat esse, non solùm prudens Institutio, sed etiàm prudens Intermissio. Optimè siquidem Cicero notavit; *Quòd in Exercitiis, plerunque exerceri contingat, non minùs Vitia, quam Facultates*; adeò ut malus Habitus, quandoque simul acquiratur, & se insinuet cum bono. Itaque tutius est, intermittere *Exercitia*, & subinde repetere, quàm assiduè continuare & urgere. Verùm de his satis.

Sunt certè hæ res, primo aſpectu, minùs grandes & ſolennes, ſed fructuoſæ tamen & efficaces. Quemadmodum enim in Plantis, ad felicitatem vel infelicitatem ipſarum, plurimum faciunt Injuriæ aut Auxilia, quæ iiſdem cùm teneræ fuiſſent intervenerint; quemadmodùm etiàm Incrementa illa immenſa Imperii Romani, meritò à quibuſdam attribuuntur, Virtuti & Prudentiæ Sex illorum Regum, qui eidem in Pueritiâ ſuâ, veluti Tutores fuerunt aut Nutritii: Sic certè, Cultura & Inſtitutio Annorum Puerilium aut teneriorum, eas habet vires, licet latentes, & minimè in cujuſvis obſervationem incurrentes, quas neque Temporis Diuturnitas, neque Laborum Aſſiduitas & Contentio, poſteà, Ætate maturiore, poſſint ullo modo æquiparare. Non abs re fuerit etiàm notare, Facultates vel mediocres, ſi in magnos Viros, aut Res magnas inciderint, graves & inſignes interdùm producere effectus. Ejus rei ponemus Exemplum Memorabile; Quod eò magis adducimus, quia Jeſuitæ eandem Diſciplinam non videntur aſpernari; Sano (ut nobis videtur) judicio. Atque eſt res, quæ ſi ſit Profeſſoria, infamis eſt: Verùm Diſciplinaria facta, ex optimis eſt. Intelligimus autem *Actionem Theatralem*. Quippe quæ Memoriam roborat; Vocis & Pronunciationis Tonum atque Efficaciam temperat; Vultum & Geſtum ad Decorum componit; Fiduciam non parvam conciliat; denique Oculis Hominum Juvenes aſſuefacit. Erit autem Exemplum, è Tacito deſumptum, *Vibuleni* cujuſdam, olim Hiſtrionis, tunc temporis autem Militantis, in Legionibus Pannonicis. Ille, ſub exceſſu Auguſti, Seditionem moverat, ita ut Blæſus præfectus, aliquos ex ſeditioſis in Carcerem conjiceret. Milites verò, Impreſſione factâ, illos effractis Carceribus liberârunt: At Vibulenus, apud Milites concionabundus, ſic orſus eſt: *Vos* (inquit) *his innocentibus & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis: Sed quis Fratri meo vitam, quis Fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico Exercitu, de communibus commodis, nocte proximâ jugulavit per Gladiatores ſuos, quos in Exitium Militum habet atque armat. Reſponde Blæſe, ubi cadaver abjeceris? Ne hoſtes quidem Sepulturam invident. Cum oſculis, cùm lachrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos, nullum ob ſcelus, ſed quia utilitati Legionum conſulebamus, hi ſepeliant.* Quibus verbis Invidiæ ac Conſternationis nimium quantum concivit; Adeò ut niſi brevi poſteà innotuiſſet, nihil horum fuiſſe, quinetiàm Fratrem eum nunquàm habuiſſe, vix à Præfecto Milites manus abſtinuiſſent: Ille verò rem totam, tanquàm Fabulam, in Scenâ peregit.

Nunc verò, ad Colophonem pervenimus, Tractatûs noſtri, de *Doctrinis Rationalibus*. In quibus, licet à *Partitionibus* receptis interdùm receſſerimus, nemo tamen exiſtimet, nos illas omnes improbare *Partitiones*, quibus uſi non ſumus. Duplex enim nobis imponitur Neceſſitas partitiones mutandi: Una, quia hæc duo, nimirùm, Res Naturâ proximas, in unam Claſſem redigere; & Res ad uſum promendas, conjicere in unum Cumulum, Fine ipſo & intentione, ſunt omninò diverſa. Exempli gratiâ; Secretarius aliquis Regis, aut Reip. in Muſæo, Chartas ſuas ita proculdubiò diſtribuit, ut quæ ſimilis ſint Naturæ, ſimul componat; Veluti Fœdera ſeorsùm, ſeorsùm Mandata, Literas ab

Exteris,

Exteris, Literas Domesticas; & similia, seorsùm omnia: Contrà, in Scrinio aliquo particulari, illas simul componit, quas, licet diversi generis sunt, simul tamen usui fore existimet: Sic nimirùm, in hoc universali Scientiæ Repositorio, nobis pro Naturâ Rerum ipsarum, *Partitiones* erant instituendæ; cùm tamen, si particularis aliqua Scientia fuisset pertractanda, *Partitiones* fuissemus secuti, usui & Praxi potiùs accommodatas. Altera Necessitas Partitiones mutandi est, quia *Desideratorum* ad Scientias Adjectio, & eorum cum reliquis in integrum Corpus Redactio, etiàm, per consequentiam, *Scientiarum* ipsarum Partitiones transtulit. Nam (Demonstrationis gratia) esto quod Artes quæ habentur rationem habeant Numeri 15. adjectis autem *Desideratis* Numeri 20. Dico quod Partes Numeri 15. non sunt eædem partes quæ Numeri 20. Nam Partes Numeri 15. sunt 3. & 5. Partes verò Numeri 20. sunt 2. 4. 5. & 10. Itaque patet quod hæc alitèr fieri non potuerint.

Atque de *Scientiis Logicis* hæc dicta sint.

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER SEPTIMUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Ethicæ, *in* Doctrinam de Exemplari; *&* Georgica Animi. *Partitio* Exemplaris, (*scilicet* Boni) *in* Bonum Simplex; *&* Bonum Comparatum. *Partitio* Boni Simplicis, *in* Bonum Individuale; *&* Bonum Communionis.

ERventum est (Rex optime) ad *Ethicam*, quæ *Voluntatem Humanam* intuetur & tractat. Voluntatem gubernat Recta Ratio, seducit Bonum Apparens; Voluntatis Stimuli Affectus, Ministri Organa & Motus voluntarii. De hac Salomon, *Ante omnia* (inquit) *custodi Fili cor tuum; nam inde procedunt Actiones Vitæ*. In hujus *Scientiæ* pertractatione, qui de ea scripserunt, perinde mihi fecisse videntur, ac si quis *Scribendi Artem* tradere pollicitus; pulchra tantum exhibeat *Exemplaria*, Literarum

tam Simplicium, quam Copulatarum; de *Calamo* verò *ducendo*, aut modis Characteres efformandi, nihil præcipiat: Ita & isti proposuerunt nobis Exemplaria bella, & luculenta, atque Descriptiones sive Imagines accuratas, *Boni, virtutis, officiorum, Felicitatis*, tanquàm vera Objecta, & Scopos Voluntatis & Appetitûs Humani: Verùm quomodò quis possit optimè, ad hos Scopos, (excellentes sanè, & benè ab illis positos) collimare; hoc est, quibus Rationibus & Institutis, Animus ad illa assequenda subigi & componi possit; aut nihil præcipiunt, aut perfunctoriè, & minùs utilitèr. Differamus, quantùm libuerit, Virtutes Morales in Animo Humano esse habitualitèr, non naturalitèr: Distinguamus solennitèr, inter Spiritus generosos, & Vulgus ignobile; quod illi Rationum Momentis, hi Præmio aut Pœnâ, ducantur: Præcipiamus ingeniosè, Animum Humanum, ut rectificetur, instar Bacilli, in contrariam Partem Inclinationis suæ flecti oportere: Aliaque insupèr hujusmodi hinc inde spargamus: Longè tamen abest, ut hæc & alia id genus, Absentiam Rei excusent, quam modò requirimus.

Hujusce Neglectûs Caussam, haud aliam esse reor, quam latentem illum Scopulum, ad quem tot *Scientiæ* Naviculæ impingentes, Naufragia passæ sunt: Nimirùm, quod fastidiant Scriptores versari in Rebus vulgaris & Plebeiis; quæ nec satis subtiles sint ad Disputandum, nec satis illustres ad Ornandum. Sanè haud facilè quis Verbis assequatur, quantam Calamitatem attulerit hoc ipsum, quod dicimus; quod Homines ingenitâ superbiâ, & gloriâ vanâ, eas Materias Tractationum, eosque Modos Tractandi sibi delegerint, quæ Ingenia ipsorum potiùs commendent, quàm Lectorum Utilitatibus inserviant. Optimè Seneca, *Nocet illis Eloquentia, quibus non Rerum facit cupiditatem, sed sui:* Siquidem Scripta talia esse debent, ut Amores Documentorum ipsorum, non Doctorum excitent. Ii igitur rectâ incedunt viâ, qui de Consiliis suis id prædicare possint, quod fecit Demosthenes, atque hâc clausulâ ea concludere; *Quæ si feceritis, non Oratorem dumtaxat in præsentiâ laudabitis, sed Vosmetipsos etiàm non ita multò post, statu rerum vestrarum meliore.* Ego certè, (Rex optime) ut de meipso, quod res est, loquar; & in iis quæ nunc edo, & in iis quæ in posterum meditor, Dignitatem Ingenii & Nominis mei, (si qua sit) sæpiùs sciens & volens projiciò, dum Commodis Humanis inserviam: Quique Architectus fortasse in Philosophiâ & Scientiis esse debeam, etiàm Operarius & Bajulus, & quidvis demùm fio; cùm haud pauca, quæ omninò fieri necesse sit, alii autem ob innatam Superbiam subterfugiant, ipse sustineam & exequar. Verùm (ut ad rem redeamus) quod cœpimus dicere, delegerunt sibi Philosophi in *Ethicâ*, Massam quandam Materiæ splendidam & nitentem, in quâ potissimùm, vel Ingenii Acumen, vel Eloquentiæ Vigorem venditare possint. Quæ verò Practicam maximè instruunt, quàndoquidèm tam bellè ornari non possint, maximâ ex parte omiserunt.

Neque tamen debuerant, Viri tam eximii, desperasse de Fortunâ, simili ei, quam Poeta Virgilius, & sibi spondere ausus, & reverà consequutus est; qui non minorem, Eloquentiæ, Ingenii, & Eruditionis, gloriam adeptus est, in explicando Observationes Agriculturæ, quam Æneæ Res gestas Heroicas enarrando.

Nec

Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum,
Quam sit & angustis his addere rebus Honorem.

Certè, si seriò Hominibus cordi sit, non in otio scribere, quæ per otium legantur, sed reverà vitam Activam instruere & subornare; *Georgica* ista *Animi Humani*, non minore in pretio apud Homines haberi debeant, quam Heroïcæ illæ Effigies *Virtutis*, *Boni*, & *Felicitatis*, in quibus tam operosè est insudatum.

Partiemur igitur *Ethicam*, in Doctrinas Principales duas: Alteram de *Exemplari* sive *Imagine Boni*; Alteram de *Regimine* & *Culturâ Animi*, quam etiam Partem *Georgica Animi* appellare consuevimus: Illa *Naturam Boni* describit, hæc *Regulas de Animo ad illam conformando* præscribit.

Doctrina de *Exemplari* (quæ *Boni Naturam* intuetur & describit) *Bonum* considerat, aut *Simplex*; aut *Comparatum*; aut *Genera* (inquam) *Boni*; aut *Gradus*. In posteriore horum, Disputationes illas infinitas, & Speculationes circa *Boni supremum Gradum*, quem *Felicitatem*, *Beatitudinem*, *summum Bonum* vocitarunt (quæ Ethnicis instar Theologiæ erant) Christiana tandem Fides sustulit, & missas fecit. Quemadmodùm enim Aristoteles ait, *Adolescentes posse etiàm beatos esse, sed non aliter quam spe*; eodem modo, à Christianâ Fide edocti, debemus nos omnes Minorum & Adolescentum loco statuere, ut non aliam Felicitatem cogitemus, quam quæ in Spe sita est.

Liberati igitur (bonis Avibus) ab hâc *Doctrinâ*, tanquàm de Cœlo Ethnicorum; (Quâ in Parte procùldubiò Elevationem Naturæ Humanæ, attribuerunt majorem, quam cujus illa esset capax: Videmus enim quali Cothurno Seneca, *Verè magnum, habere Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei*) Reliqua certè ab illis, circa *Doctrinam Exemplaris*, tradita, minore aut Veritatis aut Sobrietatis jacturâ, magnâ ex Parte recipere possumus. Etenìm, quod ad *Naturam Boni Positivi* & *Simplicis* spectat, illam certè pulcherrimè, & ad vivum, veluti in Tabulis eximiis depinxerunt; *Virtutum* & *Officiorum Figuras*, *Posituras*, *Genera*, *Affinitates*, *Partes*, *Subjecta*, *Provincias*, *Actiones*, *Dispensationes*, diligentissimè sub Oculos repræsentantes. Neque hic Finis: Nam hæc omnia Animo Humano, magno quoque Argumentorum Acumine & Vivacitate, & Suasionum Dulcedine, commendârunt atque insinuârunt: Quinetiàm (quantum Verbis præstari possit) eadem contra pravos & populares Errores, & Insultus, fidelissimè muniverunt. Quatenùs verò ad *Naturam Boni comparati*, huic rei etiàm nullo modo defuerunt; *In constituendis trinis illis Ordinibus Bonorum*; *In Collatione Vitæ Contemplativæ cum Activâ*; *In Discriminatione Virtutis cum Reluctatione, & Virtutis jam Securitatem nactæ, & confirmatæ*; *In Conflictu & Pugnâ Honesti & Utilis*; *In virtutum inter se libramine, nimirùm cui quæque præponderet*; & similibus. Adeò ut hanc partem de *Exemplari*, insignitèr excultam jam esse, & Antiquos, in eâ re, mirabiles se viros præstitisse, reperiam: Ita tamen, ut Philosophos longo post se intervallo reliquerit, pia & strenua Theologorum Diligentia; in *Officiis*, & *Virtutibus Moralibus*, & *Casibus Conscientiæ*, & *Peccati Circumscriptionibus* pensitandis & determinandis, exercitata.

Nihilò

Nihilò feciùs (ut ad Philosophos redeamus) si illi (antequàm ad Populares & receptas Notiones, *Virtutis*, *Vitii*, *Doloris*, *Voluptatis*, & cæterorum, se applicassent) supersedissent paulispèr, & Radices ipsas Boni & Mali, & Radicum illarum Fibras indagassent; ingentem, meo judicio, Lucem illis omnibus, quæ posteà in Inquisitionem ventura fuissent, affudissent: Ante omnia, si *Naturam Rerum*, non minùs quam *Axiomata Moralia*, consuluissent, *Doctrinas* suas minùs prolixas, magis autem profundas reddidissent. Quod cùm ab illis, aut omninò omissum, aut confusè admodùm tractatum fuerit, nos brevitèr retractabimus; & *Fontes* ipsos *Rerum Moralium* aperire, & purgare conabimur; antequàm ad *Doctrinam* de *Culturâ Animi*, quam ponimus ut *Desideratam*, perveniamus. Hoc enim (ut arbitramur) *Doctrinam de Exemplari*, novis quodammodò viribus donabit.

Inditus est atque impressus, unicuique Rei Appetitus, ad duplicem *Naturam Boni*: Alteram, qua *Res Totum quiddam est in seipsâ*; Alteram, quâ est *Pars Totius alicujus Majoris*. Atque posterior hæc illâ alterâ dignior est,& potentior; cùm tendat ad Conservationem *Formæ Amplioris*. Nominetur prima, *Bonum Individuale, sive Suitatis*; posterior, *Bonum Communionis*. Ferrum Sympathiâ particulari fertur ad Magnetem: at si paulò ponderosius fuerit, Amores illos deserit, & tanquàm Bonus Civis, & Amator Patriæ, Terram petit, Regionem scilicet Connaturalium suorum. Ulteriùs paulò pergamus; Corpora Densa & Gravia terram petunt, Congregationem magnam Corporum Densorum: Attamen, potiùs quam Natura Rerum Divulsionem patiatur, & detur (ut loquuntur) *Vacuum*, Corpora hujusmodi in sursùm ferentur; & cessabunt ab Officio suo erga *Terram*, ut præstent Officium suum *Mundo* ipsi debitum: Ita quasi perpetuò obtinet, ut Conservatio *Formæ* magis *Communis*, minores Appetitus in ordinem redigat. At Prærogativa ista *Boni Communionis* signatur præcipuè in Homine, si non degeneraverit; juxta memorabile illud Pompeii Magni dictum; Qui, quo tempore Romam Fames premeret, Annonæ importandæ Præpositus, vehementissimè autem ab Amicis interpellatus; ne Mari, atroce Tempestate ingruente, se committeret, illud tantùm respondit, *Necesse est ut eam, non ut vivam*: Adeò ut Vitæ Desiderium, (quod in Individuo maximum est) Amore & Fide in Rempub. apud eum non præponderaret. Sed quid moramur? Nulla, omnibus Seculis, reperta est vel Philosophia, vel Secta, vel Religio, vel Lex aut Disciplina, quæ in tantum Communionis Bonum exaltavit, *Bonum* verò *Individuale* depressit, quantum *Sancta Fides Christiana*: Unde liquidò pateat, unum eundémque *Deum* fuisse, qui Creaturis Leges illas Naturæ, Hominibus verò Legem Christianam dedisset. Propterea legimus nonnullos ex Electis, & Sanctis Viris, optasse se potiùs erasos ex *Libro Vitæ*, quàm ut Salus ad Fratres suos non perveniret; Ecstasi quâdam Charitatis, & impotenti Desiderio *Boni Communionis*, incitati.

Hoc positum, ita ut immotum maneat & inconcussum, nonnullis ex gravissimis in *Morali Philosophiâ* Controversiis, finem imponit. Primò enim *Quæstionem* illam determinat, de *Vitâ Contemplativâ Activæ præferendâ*; idque contra Sententiam Aristotelis. Omnes siquidem

Rationes,

Rationes, quæ ab illo pro *Contemplativâ* afferuntur, *Bonum privatum* respiciunt, atque *Individui* tantùm ipsius Voluptatem, aut Dignitatem; quibus in rebus *Contemplativa* Palmam haud dubiè reportat. Etenim *Contemplativa* non absimilis est Comparationi; quâ usus est Pythagoras, ut Philosophiæ & Contemplationi Honorem ac Decus assereret. Qui ab Hierone, quisnam esset, interrogatus, respondit; *Hieronem non latere (si fortè unquàm Olympicis Certaminibus interfuisset) id ibi loci contingere, ut veniant eò Alii Fortunæ suæ in agonibus periculum facturi; Alii verò ut Mercatores, ad Merces distrahendas; Alii ut Amicos undique confluentes convenirent, & Epulis ac Hilaritati indulgerent; Alii denique ut cæterorum essent Spectatores: Se autem unum esse ex illis, qui Spectandi gratiâ venerit.* Verùm Homines nosse debent, in hoc humanæ Vitæ Theatro, Deo & Angelis solùm convenire, ut *Spectatores* sint. Neque sanè fieri potuit, ut hâc de re Dubitatio in Ecclesiâ unquàm suscitaretur; (utcunque plurimis in ore fuerit Dictum illud, *Pretiosa in Oculis Domini Mors Sanctorum ejus*; Ex quo loco, Mortem illam Civilem, & Instituta Vitæ Monasticæ & Regularis attollere soleant;) nisi illud etiàm unà subesset, quod Vita illa Monastica merè Contemplativa non sit; verùm planè in Officiis Ecclesiasticis versetur; Qualia sunt jugis Oratio, & Votorum Sacrificia Deo oblata; Librorum itèm Theologicorum, multo in otio, conscriptio, ad Legis Divinæ Doctrinam propagandam; quemadmodùm & Moses fecit, cùm per tot Dies, in Montis secessu moratus esset. Quinetiàm Henoch, *ab Adamo Septimus*, qui videtur fuisse princeps *Vitæ contemplativæ* (etenim *cum Deo ambulasse* perhibetur) nihilominùs Ecclesiam, *Prophetiæ Libro* (qui etiàm à Sancto Judâ citatur) dotavit. *Contemplativam* verò quod attinet meram, & in seipsâ Terminatam; quæque Radios nullos sive Caloris sive Luminis, in Societatem Humanam diffundat; nescit eam certè Theologia.

Determinat etiam Quæstionem, tantâ contentione agitatam, inter *Scholas Zenonis* & *Socratis* ex unâ parte; qui Felicitatem in Virtute, aut solâ, aut adornatâ (cujus semper in Officiis Vitæ Partes potissimæ) collocârunt: & reliquas complures Sectas & Scholas, ex alterâ parte; veluti *Scholas Cirenaicorum & Epicuræorum*, qui eam in Voluptate constituerunt; Virtutem autem (sicut fit in Comœdiis aliquibus, ubi Hera cum Famulâ Vestem mutet) planè Ancillam statuerunt; utpote sine quâ Voluptati commodè ministrari non posset: Nec minùs illam alteram *Epicuri Scholam*, quasi *Reformatam*; quæ Felicitatem nihil aliud esse prædicabat, quàm Animi Tranquillitatem & Serenitatem, à Perturbationibus liberi & vacui; Ac si Jovem de Solio deturbare vellent, & Saturnum cum Aureo Seculo, reducere; quandò neque Æstas, nec Bruma fuissent; Non Ver, nec Autumnus; sed una & æquabilis Aëris temperies; Denique & illam explosam *Pyrrhonis* & *Herilli Scholam*, qui sitam autumaverunt Felicitatem, in Scrupulis quibusque Animi protsùs eliminandis; nullam statuentes fixam & constantem Boni aut Mali Naturam, sed Actiones pro Bonis aut Malis habentes, prout ex Animo, motu puro, & irrefracto, aut contrà, cum Aversatione & Reluctatione, prodirent: Quæ tamen Opinio in

Hæresi

Hæresi Anabaptistarum revixit; qui cuncta metiebantur juxta Motus & Instinctus Spiritûs, & Constantiam vel Vacillationem Fidei. Liquet autem ista, quæ recensuimus, omnia, ad privatam Animorum Tranquillitatem, & Complacentiam, nullo modo autem ad *Bonum Communionis*, spectare.

Porrò redarguit etiàm *Philosophiam Epicteti*; qui hoc utitur Præsupposito; Felicitatem, in iis poni debere, quæ in Potestate nostrâ sunt; ne scilicet Fortunæ & Casibus simus obnoxii; quasi verò, non multò fuerit felicius, in rectis & generosis Intentionibus & Finibus, qui publicum Bonum amplectantur, successu destitui, & frustrari, quam in omnibus, quæ ad privatam tantùm Fortunam nostram referuntur, Voti perpetuò compotes fieri. Sicut Consalvus, Neapolim digito Militibus indicans, generosâ voce testatus est, *Multò sibi optatius fore, unum Pedem promovendo, ad Interitum certum ruere; quam unius Pedis recessu, Vitam in multos Annos producere.* Cui etiàm concinit Cœlestis Dux & Imperator, qui pronunciavit *Conscientiam bonam juge esse Convivium*; Quibus verbis apertè significat, Mentem bonarum Intentionum sibi consciam, utcunque successu careat, verius & purius, & Naturæ magis consentaneum præbere gaudium; quàm universum illum Apparatum, quo instrui possit Homo, vel ut Desideriis suis fruatur, vel ut Animo conquiescat.

Redarguit itidèm *Philosophiæ Abusum illum*, circa Epicteti tempora grassari cœptum: Nempe quod Philosophia versa fuerit in genus quoddam Vitæ professorium, & tanquàm in Artem; Quasi scilicet Institutum Philosophiæ esset, non ut Perturbationes compescerentur & extinguerentur; sed ut Caussæ & Occasiones ipsarum evitarentur & summoverentur: Ideoque particularis quædam Vitæ Ratio, ad hoc obtinendum ineunda esset: Introducendo sanè, tale genus Sanitatis in Animum, quale fuit Herodici in Corpore, cujus meminit Aristoteles; Illum scilicet nihil aliud per totam vitam egisse, quam ut Valetudinem curaret, & proinde ab infinitis rebus abstineret, Corporis interim usu quasi multatus: Ubi si Hominibus Officia Societatis consectari Cordi fit, illa demùm Valetudo maximè est expetenda, quæ quaslibet Mutationes, & Impetus quoscunque ferre & vincere queat: Eodem modo & Animus ille demùm verè & propriè sanus & validus censendus est, qui per plurimas, & maximas Tentationes & Perturbationes perrumpere potest. Ita ut optimè Diogenes dixisse visus sit; qui eas vires Animi laudârit, *quæ non ad cautè Abstinendum, sed ad fortiter Sustinendum valerent*: Quæque Animi Impetum, etiàm in maximis præcipitiis cohibere possint; Quæque (id quod in Equis benè subactis laudatur) præstent, ut brevissimo spatio, & sistere se, & vertere possint.

Postremò, redarguit idem *Teneritudinem quandam, & Ineptitudinem ad Morigerandum*, in nonnullis ex Antiquissimis Philosophis, & maximè in Veneratione habitis, notatam; Qui nimis facilè se à rebus Civilibus subduxerint, ut Indignitatibus & perturbationibus se exuerent; atque magis, suâ Opinione, illibati, & tanquàm Sacrosancti viverent: Ubi consentaneum esset, Constantiam Hominis verè Moralis, talem fore, qualem idem Consalvus in Homine Militari requirebat; Nimi-

rùm

rùm ut Honor ejus contexeretur tanquàm è *Telâ crassiore*; minimèque tam tenui, ut quidvis illud vellicare & lacerare possit.

CAPUT II.

Partitio Boni Individualis, *vel* Suitatis, *in* Bonum Activum; *&* Bonum Passivum. *Partitio* Boni Passivi, *in* Bonum Conservativum; *&* Bonum perfectivum. *Partitio* Boni Communionis, *in* Officia Generalia; *&* Respectiva.

REpetamus igitur jam, & persequamur primùm, *Bonum Individuale, & Suitatis*. Illud partiemur, in *Bonum Activum*; & *Bonum Passivum*. Etenim hæc quoque Differentia *Boni* (non absimilis certè illis Appellationibus, quæ Romanis in Oeconomicis erant familiares, *Promi* scilicet, & *Condi*) in universâ Rerum Naturâ impressa reperitur: Præcipue autem se prodit, in duplici Rerum Creatarum Appetitu; Altero se *Conservandi* & *Muniendi*; Altero se *Multiplicandi* & *Propagandi*: Atque hic posterior, qui *Activus* est, & veluti *Promus*, potentior videtur & dignior; Ille autem prior, qui *Passivus* est, & veluti *Condus*, inferior censeri potest. Etenim in Universitate Rerum, Natura Coelestis præcipuè *Agens* est; At Natura Terrestris, *Patiens*. Etiàm in Delectationibus Animantium, major Voluptas est Generandi, quam Pascendi. In Oraculis quoque Divinis pronunciatur, *Beatius esse Dare, quam Accipere*. Quin & in Vitâ Communi, nemo invenitur Ingenio tam molli & effoeminato, quin pluris faciat, aliquid, quod ei in Votis erat, perficere, & ad Exitum perducere, quam Sensualitatem aliquam aut Delectamentum. Atque ista quidem *Boni Activi* Præeminentia, in immensum exaltatur ex Intuitu Conditionis Humanæ, quod sit & Mortalis, & Fortunæ Ictibus exposita. Nam si in Voluptatibus Hominum, posset obtineri Perpetuitas atque Certitudo, magnum Pretium eis accederet, propter Securitatem & Moram. Quandoquidèm autem videmus huc rem recidere; *Magni æstimamus mori tardiùs*; & *Ne glorieris de Crastino*; *Nescis partum Diei*; mirum minimè est, si omni contentione feramur ad ea, quæ Temporis Injurias non reformident. Ea verò nulla esse possunt, præter opera nostra; sicut dicitur, *Opera eorum sequuntur eos*. Est & altera Præeminentia *Boni Activi* haud exigua, indita & sustentata ex eo affectu, qui Humanæ Naturæ, ut Comes Individuus, lateri adhæret; Amor scilicet Novitatis, aut Varietatis. Ille verò in Sensuum Voluptatibus (quæ *Boni Passivi* Pars sunt vel maxima) angustus admodùm est, nec Latitudinem habet aliquam insignem: *Cogita quamdiù eadem feceris*; *Cibus, Somnus, Ludus*; *per hunc Circulum curritur*; *Mori velle, non tantùm Fortis, aut Miser, aut Prudens, sed etiàm Fastidiosus potest*. At in Actis vitæ nostræ, & Institutis, & Ambitionibus, insignis est Varietas; Eaque multâ

cum Voluptate percipitur, dùm Inchoamus, Progredimur, Interquiescimus, regredimur ut Vires augeamus, Appropinquamus, denique Obtinemus, & hujusmodi; Ut verè admodùm dictum sit, *Vita sine proposito, Languida & Vaga est.* Quod simul & Prudentibus & Stultissimis competit, ut ait Salomon; *Pro Desiderio quærit Cerebrosus, omnibus immiscet se.* Quinetiàm videmus Reges potentissimos, ad quorum nutum, quæcunque sensibus grata sunt, parari possent, nihilominùs procurasse sibi interdùm Desideria Humilia & inania (quemadmodùm Cythara fuit Neroni, *Gladiatoria Commodo, Antonino Aurigatio*, & alia aliis) Quæ tamen ipsis fuerint, omni affluentiâ Voluptatum Sensualium potiora. Tantò Voluptatem majorem affert, ut Aliquid Agamus, quam ut Fruamur.

Illud interim paulò attentiùs notandum est, *Bonum Activum, Individuale*, à *Bono Communionis*; prorsùs differre, quanquàm nonnunquàm Ambo coincidant. Quamvis enim *Bonum istud Individuale, Activum*; sæpè Opera Beneficentiæ, (quæ ex *Virtutibus Communionis* est) pariat & producat; illud tamen interest, quod illa Opera ab Hominibus plurimis fiant, non Animo alios Juvandi, aut Beandi, sed planè propter se, atque potentiam & Amplitudinem propriam. Id quod optimè cernitur, quandò *Bonum Activum* in aliquid impingit, quod sit *Bono Communionis* contrarium. Siquidèm Gigantea illa Animi Conditio, quâ abripiuntur magni isti Orbis Terrarum Perturbatores (qualis fuit L. Sylla, & plurimi alii, (licet in Modulo longè minore) qui videntur ad hoc anhelare, ut omnes felices & ærumnosi sint, prout sibi fuerint Amici, vel Inimici; atque ut Mundus tanquàm ipsorum præferat Imaginem; quæ vera est *Theomachia*) hæc inquàm ipsa aspirat ad *Bonum Activum*, Individuale, saltèm *Apparens*; etsi à *Bono Communionis*, omnium maximè recedat.

At *Bonum Passivum* partiemur, in *Bonum Conservativum*; & *Bonum Perfectivum*. Etenim inditus est unicuique Rei triplex Appetitus, quatenùs ad *Bonum Suitatis, sive Individui*. Primus, ut se *Conservet*; Secundus, ut se *Perficiat*; Tertius, ut se *Multiplicet* sive *Diffundat*. Atque hic postremus Appetitus, ad *Bonum Activum* refertur, de quo jam modò diximus. Supersunt igitur reliqua tantùm duo, quæ diximus, *Bona*; Ex quibus præcellit *Perfectivum*. Minus enim quiddam est, Conservare Rem in suo Statu; Majus verò, eandem ad Naturam Sublimiorem evehere. Reperiuntur siquidem per Res universas, Naturæ aliquæ Nobiliores, ad quarum Dignitatem & Excellentiam, Naturæ Inferiores aspirant; veluti ad Origines & Fontes suos. Sic de Hominibus, non malè cecinit ille;

Igneus est ollis Vigor, & cælestis Origo.

Homini enim, Assumptio, aut Approximatio ad Divinam, aut Angelicam Naturam, est Formæ suæ Perfectio. Cujus quidem *Boni Perfectivi*, prava & præpostera Imitatio, Pestis est ipsa Vitæ Humanæ, & Turbo quidam rapidus, qui omnia abripit, & subvertit. Nimirùm, dum Homines, Exultationis vice Formalis atque Essentialis, cæcâ Ambitione advolent, ad Exaltationem tantummodò Localem. Quemadmodùm enim Ægri, Remedium Mali sui non invenientes, de Loco

in

in Locum, Corpus agitant & volvunt; quasi ex Mutatione Loci, à seipsis abscedere, & Internum Malum effugere possint: Eodem modo evenit in Ambitione, ut Homines, Simulachro quodam falso Naturæ suæ Exaltandæ, abrepti, nihil aliud adipiscantur, quam Loci quandam Celsitudinem & Fastigium.

Bonum verò *Conservativum*, nihil aliud est, quàm *Receptio & Fruitio Rerum Naturæ nostræ congruentium:* Hoc verò *Bonum*, licet maximè sit Simplex, & Nativum, tamen ex *Bonis* videtur Mollissimum atque Infimum. Quin & hoc ipsum *Bonum* recipit Differentiam nonnullam; circa quam partìm vacillavit Judicium Hominum, partìm omissa est Inquisitio *Boni* siquidem *Fruitionis*; sive, quod vulgò dicitur, *Iucundi* Dignitas, & Commendatio, aut in *Sinceritate Fruitionis* sita est; aut in ejusdem *Vigore:* Quorum alterum inducit & præstat *Æqualitas*; alterum autem *Varietas* & *Vicissitudo:* Alterum minorem habet Mixturam Mali; Alterum Impressionem magis fortem; & Vividam *Boni*. Cæterùm, Horum Utrum Melius, *Ambigitur*; Dein, Num Natura Humana utrunque simul apud se retinere possit, *Non Inquiritur*.

Atque quantum ad id, de quo *Ambigitur*, Ventilari cœpit illa Controversia, inter Socratem & Sophistam quendam. Ac Socrates quidem asserebat, *Felicitatem sitam esse, in Animi Pace constante, & Tranquillitate*; Sophista verò in hoc, *Ut quis multùm Appetat, & multùm Fruatur.* Quin & ab Argumentis delapsi sunt ad Convitia; Dicente Sophistâ, *Felicitatem Socratis, Stipitis, vel Lapidis esse Felicitatem*; è contrà Socrate, *Sophistæ Felicitatem; Felicitatem esse Scabiosi, qui perpetuò pruriret & Scalperet.* Neque tamen desunt utrique Sententiæ sua Firmamenta. Nam *Socrati* assentitur vel *Epicuri Schola* ipsa, quæ Virtutis, ad Felicitatem, Partes esse maximas, non diffiteatur. Quod si ita sit, certo certius est, Virtutis majorem esse Usum, in Perturbationibus sedandis, quàm in Rebus cupitis adipiscendis. *Sophistæ* autem nonnihil suffragari videtur *Assertio* illa, cujus à nobis Mentio modò facta est, quod videlicet, *Bonum perfectivum, Bono Conservativo sit superius*; Quippe quia Cupitarum Rerum Adeptiones Naturam videantur sensìm perficere: Quod licet verè non faciant, tamen & Motus ipse in Circulo, Speciem nonnullam præ se fert *Motus Progressivi*.

At Secunda *Quæstio* (*Num*, scilicet, *Natura Humana, non possit & Animi Tranquillitatem, & Fruendi vigorem, simul retinere*) ritè diffinita, priorem illam reddit otiosam & supervacaneam. Annon enim videmus haud rarò, Animos nonnullorum, ita factos & compositos, ut Voluptatibus afficiantur vel maximè cùm adsint, & tamen earum jacturam non gravatè ferant? Ita ut Series illa Philosophica; *Non uti, ut non appetas; Non appetere, ut non metuas*; videatur esse Pusilli cujusdam Animi, & Diffidentis. Sanè, *Doctrinæ* pleræque Philosophorum, videntur esse paulò timidiores, & cavere Hominibus, plusquàm Natura Rerum postulat. Veluti, cùm Mortis Formidinem Medendò augent. Etenìm, cùm nihil aliud ferè, Vitam Humanam faciant, quam Mortis quandam Præparationem & Disciplinam, quomodò fieri possit, ut ille Hostis mirum in modum non videatur terribilis, contra quem Muniendi nullus sit Finis? Meliùs Poeta, (ut inter Ethnicos;)

Qui finem Vitæ extremum, inter munera ponat
Naturæ. ———

Similitèr & in omnibus annisi sunt Philosophi, Animum Humanum reddere nimis Uniformem & Harmonicum: Eum Motibus contrariis & Extremis minimè assuefaciendo. Cujus Caussam arbitror fuisse, quod ipsi Vitæ se privatæ dedicârunt, à Negotiis, & aliorum Obsequiis, immuni & liberæ. Quin potiùs imitentur Homines Prudentiam Gemmariorum; qui, si fortè in Gemmâ inveniatur Nubecula aliqua, aut Glaciecula, quæ ita posset eximi, ut Magnitudini Lapidis non nimium detrahatur, eam tollunt; Alitèr verò intactam eam relinquunt: Pari ratione, Serenitati Animorum ita consulendum est, ut non destruatur Magnanimitas. Atq; de *Bono Individuali*, hactenùs.

Postquàm igitur de *Bono Suitatis* (quod etiàm *Particulare, Privatum, Individuale*, appellare solemus) jam diximus; repetamus *Bonum Communionis*, quod *Societatem* intuetur. Istud nomine *Officii* vocari consuevit: Siquidem Vocabulum *Officii* magis propriè attribuitur Animo benè disposito erga alios: Vocabulum *Virtutis* Animo intra se rectè formato & cōposito. Verùm ista Pars, primo intuitu, *Scientiæ Civili* deberi videtur: Attamen, si diligentiùs attendas, non ita: Siquidem tractat Regimen & Imperium Uniuscujusque in Seipsum, neutiquàm verò in Alios. Atque sicut in Architecturâ, alia res est, Postes, Trabes, & cæteras Ædificii Partes efformare, & ad Ædificandi usum præparare; alia autem easdem ad invicem aptare & compaginare: Sicut etiàm in Mechanicis, Instrumentum aut Machinam fabricare & conficere, non idem est, quod Fabricatum erigere, movere, & in opere ponere: Sic *Doctrina* de *Conjugatione ipsâ Hominum in Civitate*, sive *Societate*, differt ab eâ, quæ eos reddit ad hujusmodi *Societatis* Commoda, conformes, & benè affectos.

Ista *Pars de Officiis*, etiàm in duas Portiones tribuitur; quarum Altera tractat de *Officio Hominis in Communi*; Altera de *Officiis Specialibus & Respectivis*, pro singulorum Professione, Vocatione, Statu, Personâ, & Gradu. Harum primam satis excultam, diligentèrque à veteribus & aliis explicatam, jam anteà retulimus: Alteram quoque, sparsìm quidem tractatam, licet non in Corpus aliquod integrum Scientiæ digestam reperimus. Neque tamen hoc ipsum, quod sparsìm tractetur, reprehendimus; quinimò de hoc Argumento, per Partes scribi longè consultius existimamus. Quis enim tantâ fuerit, vel perspicaciâ, vel confidentiâ, ut de *Officiis Peculiaribus & Relativis*, singulorum Ordinum & Conditionum, peritè, & ad vivum disceptare, & diffinire possit, aut sustineat? Tractatus autem, qui Experientiam non sapiunt, sed ex Notitiâ Rerum generali, & Scholasticâ, tantummodò deprompti sunt, de Rebus hujusmodi, inanes plerunque evadunt & inutiles. Quamvis enim aliquandò contingat, Spectatorem ea animadvertere, quæ Lusorem fugiant; Atque jactetur Proverbium quoddam magis audaculum, quàm sanum, de Censurâ Vulgi circa Actiones Principum, *Stantem in Valle optimè perlustrare Montem*; Optandum tamen inprimis esset, ut non nisi expertissimus & versatissimus quisque, se hujusmodi Argumentis immisceret. Hominum enim Speculativorum, in Materiis

Activis,

Activis, Lucubrationes, iis, qui in agendo fuerint exercitati, nihilò meliores videntur, quam Dissertationes Phormionis de Bellis æstimatæ sunt ab Hannibale, qui eas habuit pro Somniis & Deliriis. Unum duntaxat Vitium illos occupat, qui de Rebus, ad suum Munus, aut Artem, pertinentibus, Libros conscribunt; quod scilicet in illis ipsis *Spartis* suis ornandis, atque attollendis, modum tenere nesciant.

In hoc genere Librorum, piaculum fôret, non meminisse (Honoris caussâ) excellentissimi illius Operis, à Majestate tuâ elucubrati, *De Officio Regis*. Scriptum enim hoc plurimos intra se cumulavit ac recondidit Thesauros, tam conspicuos, quàm occultos, *Theologiæ*, *Ethicæ*, & *Politicæ*; insigni cum aspersione aliarum Artium: Estque, meo judicio, inter Scripta, quæ mihi perlegere contigerit, præcipuè sanum, & solidum. Non illud ullo loco, aut Inventionis Fervore æstuat, aut Indiligentiæ Frigore torpet aut dormitat: Non vertigine aliquandò corripitur, unde in Ordine suo servando confundatur aut excidat: Non Digressionibus distrahitur, ut illa, quæ nihil ad Rhombum sunt, expatiatione aliquâ flexuosâ complectatur: Non Odoramentorum aut Pigmentorum fucis adulteratur, qualibus illi ututur, qui Lectorum potiùs Delectationi, quam Argumenti Naturæ inserviunt: Ante omnia verò, Spiritu valet istud Opus, non minùs quam Corpore; utpote, quod & cum Veritate optimè consentiat, & ad Usum sit accommodatissimum. Quinetiàm Vitio illo, de quo paulò antè diximus (quod si in alio quopiam, in Rege certè, & Scripto de Majestate Regiâ, tolerandum fuerit) omninò caret; Nempe, quod Culmen & Fastigium Regiam, non immodicè, aut invidiosè extollat. Siquidem Majestas tua, Regem non depinxit aliquem, *Assyriæ* aut *Persiæ*, gloriâ, & externo fastu nitentem, & coruscantem; sed verè *Mosem*, aut *Davidem*, Pastores scilicet Populi sui. Neque verò mihi unquàm Memoriâ excidet, Dictum quoddam verè Regium, quod in Lite gravissimâ terminandâ, Majestas tua, pro sacro illo, quo præditus es, Spiritu, ad Populos regendos pronunciavit; Nimirùm, *Reges juxta Leges Regnorum suorum gubernacula tractare, quemadmodùm & Deus juxta Leges Naturæ: & æque rarò prærogativam illam suam, quæ Leges transcendit, ab illis Usurpandam, ac à Deo videmus usurpari potestatem Miracula patrandi.* Nihilò tamen secius, ex Libro illo altero, à Majestate tuâ conscripto, de *Liberâ Monarchiâ*, satis omnibus innotescit, non minùs Majestati tuæ cognitam esse, & perspectam Plenitudinem Potestatis Regiæ, atque *Ultimitates* (ut Scholastici loquuntur) Jurium Regalium, quàm Officii, & Muneris Regii Limites & Cancellos. Non dubitavi igitur in medium adducere, Librum illum, à Majestatis tuæ Calamo exaratum, tanquàm Exemplum primarium & maximè illustre, *Tractatuum de peculiaribus & respectivis officiis*. Quo de Libro, quæ à me jam dicta sunt, dixissem profectò, si ante Annos mille à Rege quopiã conscriptus fuisset. Neque verò me movet, Decorum illud, quod vulgò præscribitur, ne quis coràm laudetur: modò Laudes illæ, nec modum excedant, nec intempestivè, aut nullâ datâ occasione, tribuantur. Cicero certè, in luculentissimâ illâ Oratione suâ, pro M. Marcello, nihil aliud agit, quàm ut exhibeat Tabulam quandam, singulari Artificio depictam, de Laudibus

 Cæsaris,

Cæsaris, licet coram ipso Oratio illa haberetur. Quod & Plinius Secundus fecit erga Trajanum. Itaque jam ad Propositum revertamur.

Pertinet porrò ad hanc *Partem de Officiis Respectivis Vocationum, & Professionum singularum, Doctrina* alia, tanquam priori Relativa; sive Opposita; nimirùm de *Fraudibus, Cautelis, Imposturis,* & *Vitiis* ipsarum: Siquidem Depravationes & Vitia, Officiis & Virtutibus, opponuntur. Neque omninò de his, in plurimis Scriptis & Tractatibus, siletur; sed sæpè ad illa notanda, saltèm obitèr excurritur. At quo tandem modo? Per Satyram scilicet, & Cynicè, (more Luciani) potiùs quam seriò, & gravitèr. Etenìm, plus operæ impenditur, ut pleraque in Artibus, etiàm utilia & sana, maligno dente vellicentur, & ad Ludibrium Hominibus exponantur; quam ut quæ, in iisdem corrupta sunt & vitiosa, secernantur à Salubribus & incorruptis. At optimè Salomon; *Quærenti Derisori Scientiam, ipsa se abscondit, sed studioso fit obviàm.* Quicunque enim ad Scientiam accedat, animo Irridendi & Aspernandi, inveniet proculdubiò quæ cavilletur plurima, ex quibus verò doctior fiat, perpauca. Verùm, Tractatio hujus, de quo loquimur, Argumenti, gravis & prudens, atque cum integritate quâdam, & sinceritate conjuncta, inter munitissima Virtutis ac Probitatis Propugnacula, videtur numeranda. Nam sicut fabulosè perhibetur de *Basilisco*, si primus quempiam conspexerit, illicò Hominem perimit; si quis illum prior, Basiliscus perit: pari ratione, Fraudes, Imposturæ, & malæ Artes, si quis eas prior detexerit, nocendi Facultate privantur; quod si illæ prævenerint, tum verò, non aliàs, periculum creant. Est itaque quod gratias agamus *Macciavello*, & hujusmodi Scriptoribus, qui apertè & indissimulantèr proferunt, quid Homines facere soleant, non quid debeant. Fieri enim nullo modo potest, ut conjungatur *Serpentina* illa *Prudentia* cum *Innocentiâ Columbinâ*, nisi quis Mali ipsius Naturam penitùs pernoscat. Absque hoc enim, deerunt Virtuti sua Præsidia & Munimenta. Imò, neque ullo modo possit Vir bonus & probus, malos & improbos corrigere & emendare, nisi ipse priùs omnia Malitiæ Latibula & Profunda exploraverit. Etenim, qui judicio planè corrupto sunt, & depravato, hoc habent, ut præsupponant, Honestatem in Hominibus, ab Inscitiâ, & Simplicitate quâdam Morum oriri: atque ab eo tantùm, quod fides habeatur Concionatoribus, & Pædagogis; item Libris, Præceptis Moralibus, & iis, qui vulgò prædicantur & decantantur, Sermonibus. Adeò ut, nisi planè perspiciant, Opiniones suas pravas, ac corrupta & detorta Principia, non minùs illis, qui hortantur & admonent, quam sibi ipsis, esse explorata, & cognita; Probitatem omnem Morum & Consiliorum aspernentur: Juxta Oraculum illud Salomonis mirabile; *Non recipit Stultus Verba Prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in Corde ejus.* Hanc autem Partem, de *Cautelis*, & *Vitiis Respectivis*, inter *Desiderata* numeramus; eamque nomine *Satyræ Seriæ*, sive *Tractatûs de Interioribus Rerum*, appellabimus.

Etiàm ad *Doctrinam De Officiis respectivis*, pertinent *Officia Mutua*, inter Maritum & Uxorem, Parentes & Liberos, Dominum & Servum: Similitèr Leges Amicitiæ, & Gratitudinis: Nec-non Civiles Obligationes Fraternitatum, Collegiorum; etiàm Vicinitatis; ac Similium: Verùm

Verùm intelligatur hoc semper, illa istic tractari, non quatenùs sunt Partes *Societatis Civilis*, (Id enim ad *Politicam* refertur,) sed quatenùs Animi singulorum, ad illa *Societatis Vincula* tuenda, instrui & prædisponi debeant.

At *Doctrina de Bono Communionis* (quemadmodùm & illa de *Individuali*) *Bonum* tractat, non tantùm simpliciter, sed & comparatè: Quò spectat Officia perpendere, inter Hominem & Hominem; inter Casum & Casum; inter Privata & Publica; inter Tempus præsens & futurum. Sicut videre est, in Animadversione illâ severâ, & atroci L. Bruti, contra Filios suos, illam à plerisque in Cœlum laudibus efferri; At alius quispiam dixit;

Infelix, utcunque ferent ea Fata Minores.

Idipsum licet intueri, in Cœnâ illa, ad quam invitati sunt M. Brutus, C. Cassius, & alii. Illic enim, cùm ad Animos explorandos, circa Conspirationem in Caput Cæsaris intentatam, Quæstio astutè mota esset, (*Num licitum foret Tyrannum occidere?*) Ibant Convivæ in Opiniones diversas; Dum Alii dicerent, planè licere, *Quod Servitus ultimum esset Malorum:* Alii minimè, *Quod Tyrannis minùs exitialis esset, quam Bellum Civile.* Tertium autem Genus, veluti ex Scholâ Epicuri asserebat, *Indignum esse Prudentes periclitari pro Stultis.* Verùm plurimi sunt Casus de *Officiis Comparatis*; inter quos frequentèr ille intervenit; *Virùm, à Justitiâ deflectendum sit, propter salutem Patriæ, aut hujusmodi aliquod insigne Bonum in Futuro?* Circa quem Jason Thessalus dicere solebat; *Aliqua sunt injustè facienda, ut Multa justè fieri possint:* Verùm Replicatio in promptu est; *Authorem præsentis Justitiæ habes; Sponsorem futuræ non habes.* Sequantur Homines, quæ in præsentiâ bona & justa sunt; futura Divinæ Providentiæ remittentes. Atque circa *Doctrinam de Exemplari*, sive de *Bono*, hæc dicta sint.

CAPUT III.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi; *in* Doctrinam de Characteribus Animorum; De Affectibus; *&* De Remediis *sive* Curationibus. *Appendix* Doctrinæ *ejusdem, de* Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

NUnc igitur, postquàm de *Fructu Vitæ*, (Sensu intelligimus Philosophico) verba fecerimus; superest, ut de *Culturâ Animi*, quæ ei debetur, dicamus: Sine quâ, Pars prior, nihil aliud videtur, quàm Imago quædam, aut Statua, pulchra quidèm Aspectu, sed Motu & Vitâ destituta. Cui Sententiæ Aristoteles ipse disertis Verbis suffragatur; *Necesse est igitur de Virtute dicere, & quid sit, & ex quibus gignatur. Inutile enim ferè fuerit, Virtutem quidem nosse, acquirendæ autem ejus modos & vias ignorare. Non enim de virtute tantùm, quâ specie sit, quærendum est; sed & quomodò sui copiam faciat; utrunque enim volumus, & rem ipsam*

ipsam nosse, & ejus compotes fieri: Hoc autem ex voto non succedet, nisi sciamus, & ex quibus, & quo modo. Verbis adeò expressis, atque etiàm iteratò, hanc Partem inculcat; quam tamen ipse non persequitur. Hoc similitèr illud est, quod Cicero Catoni Juniori, veluti Laudem non vulgarem, attribuit; quod scilicet, Philosophiam amplexus esset, *Non disputandi caussâ, ut magna pars, sed ita vivendi:* Quamvis autem, pro temporum, in quibus vivimus, socordiâ, paucis curæ sit, ut Animum sedulò colant, & componant; & Vitæ Rationem, ad Normam aliquam instituant (secundum illud Senecæ, *De partibus Vitæ quisque deliberat; de Summâ nemo;* Adeò ut hæc Pars censeri possit supervacua) illud tamen minimè nos movet, ut eam intactam relinquamus, quin potiùs cum illo Hippocratis Aphorismo concludimus; *Qui gravi Morbo correpti, dolores non sentiunt, iis Mens ægrotat.* Medicinâ illis Hominibus opus est, non solùm ad curandum Morbum, sed ad Sensum expergefaciendum. Quod si quis objiciat, Animorum Curationem, Theologiæ Sacræ Munus esse, verissimum est quod asserit; Attamen *Philosophiam Moralem* in Famulitium Theologiæ recipi, instar Ancillæ Prudentis, & Pedissequæ fidelis, quæ ad omnes ejus nutus præstò sit, & ministret, quid prohibeat? Etenim quemadmodùm in Psalmo habetur, quod *Oculi Ancillæ perpetuò ad manus Dominæ respiciunt;* cùm tamen minimè dubium sit, quin haud pauca Ancillæ Judicio & Curæ relinquantur; Eodem modo & *Ethica* obsequium *Theologiæ* omninò præstare debet, ejusque Præceptis morigera esse; ita tamen ut & ipsa, intra suos limites, haud pauca sana & utilia Documenta, continere possit.

Hanc igitur Partem, (quandò Præstantiam ejus in Animo recolo) in *Corpus Doctrinæ* nondùm redactam, non possum non vehementer mirari. Eam igitur, ex more nostro, cùm inter *Desiderata* collocemus; aliquâ ex parte adumbrabimus.

Ante omnia igitur in hâc re (sicut & in universis, quæ spectant ad Practicam) ratio nobis est subducenda, quid in nostrâ sit Potestate, quid non. In altero enim datur Alteratio, in altero verò Applicatio tantùm. Agricolæ nullum est Imperium, aut in Naturam Soli, aut in Aëris Temperies; Itidèm nec Medico, aut in Crasin & Constitutionem Naturalem Ægri, aut in Accidentium Varietatem. At in *Culturâ Animi*, & Morbis ejus persanandis, tria in Considerationem veniunt; *Characteres diversi Dispositionum; Affectus; & Remedia:* Quemadmodùm & in Corporibus medicandis proponuntur illa tria; *Complexio*, sive *Constitutio Ægri; Morbus;* & *Curatio.* Ex illis autem tribus, postremum tantùm in nostrâ potestate situm est; priora duo non item. Verùm & in illis ipsis, quæ in Potestate nostrâ non sunt, non minùs diligens facienda est Inquisitio, quam in illis, quæ potestati nostræ subjiciuntur. Etenim illorum perspicax, & accurata Cognitio, substernenda est *Doctrinæ de Remediis*, ut eadem commodiùs & feliciùs applicentur. Neque enim Vestis Corpori aptari possit, nisi Mensura Corporis antè excipiatur.

Primus igitur Articulus, *Doctrinæ de Culturâ Animi*, versabitur circa *diversos Characteres Ingeniorum* sive *Dispositionum.* Neque tamen loquimur de vulgatis illis Propensionibus in Virtutes & Vitia; aut etiàm in Perturbationes, & Affectus: sed de magis Intrinsecis, & Radicalibus.

Sanè

Sanè subiit Animum, etiàm in hâc Parte, nonnunquam Admiratio, quod à *Scriptoribus*, tam *Ethicis*, quam *Politicis*, ut plurimùm neglecta, aut prætermissa sit; cùm utrique Scientiæ, clarissimum Luminis Jubar affundere possit. In *Traditionibus Astrologiæ*, non inscitè omninò distincta sunt Ingenia, & Dispositiones Hominum, ex Prædominantiis Planetarum; quod Alii à Naturâ facti sint *ad Contemplationes*; Alii ad *Res Civiles*; Alii *ad Militiam*; Alii *ad Ambitum*; Alii *ad Amores*; Alii *ad Artes*; Alii *ad Genus Vitæ varium*. Itèm apud *Poetas* (Heroicos, Satyricos, Tragicos, Comicos) sparguntur ubique Simulachra Ingeniorum, licet ferè cum excessu, & prætor modum Veritatis. Quin & hoc ipsum Argumentum, de *Diversis Characteribus Ingeniorum*, est ex iis rebus, in quibus Sermones Hominum Communes (quod valdè rarò, interdùm tamen contingit) Libris ipsis sunt prudentiores. At longè optima hujus Tractatûs Supellex & Sylva, peti debet ab *Historicis* prudentioribus; Neque tamen ab Elogiis tantùm, quæ sub Obitum Personæ alicujus illustris, subnectere solent; sed multò magis ex Corpore integro *Historiæ*, quoties hujusmodi Persona, veluti Scenam conscendat. Illa enim intertexta Imago, potior videtur Descriptio, quam Elogii Censura: Qualis habetur apud T. Livium, *Africani*, & *Catonis Majoris*; Apud Tacitum, *Tiberii*, *Claudii*, & *Neronis*; Apud Herodianum, *Septimii Severi*; Apud Philippum Comineum, *Lodovici undecimi* Gallorum Regis; Apud Franciscum Guicciardinum, *Ferdinandi Hispani*, *Maximiliani Cæsaris*, & *Leonis*, & *Clementis*, Pontificum. Isti enim Scriptores, harum Personarum, quas sibi depingendas deligerunt, Effigies, quasi perpetuò intuentes, nunquam ferè Rerum Gestarum ab ipsis Mentionem faciunt, quin & aliquid insupèr de Naturâ ipsorum inspergant. Etiàm nonnullæ, in quas incidimus, *Relationes de Conclavibus Pontificum*, Characteres de Moribus Cardinalium bonos exhibuerunt: sicut & Literæ Legatorum, de Consiliariis Principum. Fiat itaque ex eâ, quam diximus, Materiâ, (quæ certè fertilis est & copiosa) Tractatus diligens, & plenus. Neque verò volumus, ut *Characteres* isti in Ethicis (ut fit apud Historicos, & Poetas, & in Sermonibus Communibus,) excipiantur, tanquàm Imagines Civiles integræ; sed potiùs ut Imaginum ipsarum Lineæ, & Ductus magis simplices; quæ inter se compositæ & commixtæ quascunque Effigies constituunt; Quot & quales eæ sint; & quomodò inter se connexæ, & subordinatæ; ut fiat tanquam artificiosa & accurata Ingeniorum & Animorum Dissectio; atque ut Dispositionum, in Hominibus Individuis, Secreta prodantur, atque ex eorum Notitiâ, Curationum Animi Præcepta rectiùs instituantur.

Neque verò *Characteres Ingeniorum*, ex Naturâ impressi, recipi tantùm in hunc Tractatum debent; sed & illi, qui aliàs Animo imponuntur, ex *Sexu*, *Ætate*, *Patriâ*, *Valetudine*, *Formâ*, & similibus: Atque insupèr illi, qui ex *Fortunâ*; veluti *Principum*, *Nobilium*, *Ignobilium*, *Divitum*, *Pauperum*, *Magistratuum*, *Idiotarum*, *Felicium*, *Ærumnosorum*, & hujusmodi. Videmus enim Plautum, Miraculi loco habere, quod Senex quis sit Beneficus; *Benignitas hujus, ut Adolescentuli est*.

D. autem

D. autem Paulus, Severitatem Disciplinæ erga Cretenses præcipiens (*Increpa eos durè*) Ingenium Gentis ex Poeta accusat, *Cretenses semper Mendaces, malæ Bestiæ, Ventres pigri.* Salustius, id in Regum Ingeniis notat, quod apud eos frequens sit, Contradictoria appetere; *plerunque Regiæ voluntates, ut vehementes sunt, sic mobiles, sæpeque ipsæ sibi adversæ.* Tacitus observat Honores & Dignitates Ingenia Hominum in deterius sæpiùs flectere, quam in melius; *Solus Vespasianus mutatus est in melius.* Pindarus illud animadvertit; Fortunam subitam & indulgentem, Animos plerunque enervare, & solvere; *Sunt, qui magnam felicitatem concoquere non possunt.* Psalmus innuit, facilius esse Modum adhibere & Temperamentum, in Fortunæ Statu, quam in Incremento; *Divitiæ si affluant, nolite Cor apponere.* De similibus quibusdam Observationibus, ab Aristotele in *Rhetoricis*, Mentionem obitèr factam, non inficior; Necnon in aliorum Scriptis nonnullis sparsìm; Verùm nunquàm adhùc incorporatæ fuerunt in *Moralem Philosophiam*; Ad quam principalitèr pertinent; Non minùs certè quam ad *Agriculturam*, Tractatus de Diversitate Soli & Glebæ; Aut ad *Medicinam*, Tractatus de Complexionibus aut Habitibus Corporum diversis. Id autem nunc tandem fieri oportet, nisi fortè imitari velimus Temeritatem Empiricorum, qui iisdem utuntur Medicamentis, ad Ægrotos omnes, cujuscunque sint Constitutionis.

Sequitur *Doctrinam de Characteribus*, *Doctrina de Affectibus*, *& perturbationibus*; qui loco Morborum Animi sunt, ut jam dictum est. Quemadmodùm enim Politici prisci, de Democratiis dicere solebant; Quod *Populus esset Mari ipsi similis*, *Oratores autem Ventis*; Quia sicut *Mare* per se placidum fôret & tranquillum, nisi à *Ventis* agitaretur & turbaretur; sic & *Populus* esset Naturâ suâ pacatus & tractabilis, nisi à *seditiosis Oratoribus* impelleretur, & incitaretur: Similitèr verè affirmari possit, *Naturam Mentis Humanæ*, sedatam fôre, & sibi constantem; si *Affectus* tanquàm *Venti*, non tumultuarentur, ac omnia miscerent. Et hìc rursùs subiit nova Admiratio, Aristotelem, qui tot Libros de *Ethicis* conscripsit, *Affectus*, ut membrum *Ethicæ* Principale, in illis non tractasse; In *Rhetoricis* autem, ubi tractandi interveniunt secundariò (quatenùs scilicet Oratione cieri aut commoveri possint) locum illis reperisse: (In quo tamen loco, de iis, quantum tam paucis fieri potuit, acutè & benè disseruit:) Nam Disceptationes ejus de *Voluptate* & *Dolore*, huic Tractatui nullo modo satisfaciunt: Non magis, quam qui de Luce & *Lumine tantùm* scriberet, de *Particularium Colorum Naturâ* scripsisse diceretur: Siquidem *Voluptas* & *Dolor* erga *Affectus particulares* ita se habent, ut *Lux erga Colores*. Meliorem certè in hoc Argumento (quatenùs ex his quæ nunc extant conjicere liceat) diligentiam adhibuerunt Stoici; attamen talem, quæ potiùs in Diffinitionum Subtilitate, quam in Tractatu aliquo pleno, & fuso, consisteret. Equidem reperio etiàm Libellos quosdam elegantes, de nonnullis ex *Affectibus*; veluti de *Irâ*, *de inutili verecundiâ*, & aliis perpaucis. Sed si verum omninò dicendum sit, Doctores hujus *Scientiæ* præcipui sunt *Poetæ*, & *Historici*; In quibus ad vivum depingi & dissecari solet, Quomodò *Affectus* excitandi sunt & accendendi? Quomodò leniendi

& sopiendi? Quomodò rursùs continendi ac refrænandi, ne in Actus erumpant? Quomodò itidem se, licet compressi & occultati, prodant? Quas Operationes edant? Quas Vices subeant? Qualitèr sibi mutuò implicentur? Qualitèr inter se digladientur, & opponantur? & innumera hujus generis. Inter quæ hoc ultimum plurimi est usûs, in *Moralibus* & *Civilibus*; *Qualitèr* (inquam) *Affectus Affectum in ordinem cogat; & alterius auxilio, ad alterum subjugandum, uti liceat?* Venatorum & Aucupum more, qui Bestiæ operâ ad Bestias, Volucris alicujus ad Volucres capiendas, utuntur: Quod fortasse alitèr ex sese, absque Brutorum Auxilio, Homo tam facilè præstare non possit. Quin & hoc Fundamento nititur, excellens ille, & per omnia patens, usus in Civilibus, *Præmii* & *Pœnæ*; quæ Rerumpub. Columen sunt, cùm *Affectus* illi prædominantes, *Formidinis* & *Spei*, alios omnes *Affectus* noxios coerceant & supprimant. Etiàm, sicut in Regimine Statûs, non rarò fit, ut Factio Factione in Officio contineatur; similitèr fit & in Regimine Mentis interno.

Pervenimus nunc ad illa, quæ in nostrâ sunt potestate; quæque operantur in Animum; Voluntatemque & Appetitum afficiunt, & circumagunt; ideoque ad immutandos Mores plurimùm valent. Quâ in Parte debuerant Philosophi strenuè & gnavitèr inquirere, *De Viribus & Energiâ Consuetudinis, Exercitationis, Habitûs; Educationis, Imitationis, Æmulationis, Convictûs, Amicitiæ, Laudis, Reprehensionis, Exhortationis, Famæ, Legum, Librorum, Studiorum*, & si quæ sunt alia. Hæc enim sunt illa, quæ regnant in *Moralibus*; Ab istis Agentibus Animus patitur & disponitur; Ab istis, veluti Ingredientibus, conficiuntur Pharmaca, quæ ad conservandam, & recuperandam Animi Sanitatem conducant; quatenùs Remediis Humanis, id præstari possit. Ex quorum Numero unum aut alterum seligemus, in quibus paululùm immoremur, ut reliquis sint Exemplo. *De Consuetudine* igitur, & *Habitu*, pauca delibabimus.

Opinio illa Aristotelis, planè mihi videtur, Angustias quasdam Contemplationis, & Negligentiam sapere: cùm asserit, in illas Actiones, quæ Naturales sunt, *Consuetudinem* nihil posse: Exemplo usus; *Quod si Lapis millies projiciatur in altum, ne Inclinationem quidem sponte ascendendi acquirit*: Quinetiàm, quod *Sæpiùs Videndo, aut Audiendo, nihilò meliùs aut videmus, aut audimus.* Quamvis enim hoc teneat in aliquibus, ubi Natura est peremptoria (cujus Rei Caussas reddere in præsentiâ non vacat) alitèr tamen in illis fit, in quibus Natura, secundum Latitudinem quandam, patitur Intentionem & Remissionem. Sanè videre potuit, *Chirothecam* paulò arctiorem, manui sæpiùs inducendo, laxiorem reddi; *Baculum* usu & morâ in Contrarium Flexûs sui Naturalis incurvari, & in eodem Statu paulò post durare; *Vocem* exercitando, magis fieri robustam & sonoram; *Frigora, Æstûmque consuetudine* tolerari; & ejusdem generis complura. Quæ quidem posteriora duo Exempla propiùs accedunt ad rem, quam quæ ab ipso adducta sunt. Attamen, utcunque hoc se habeat, quò magis verum fuerit, *Tam Virtutes, quam vitia, in Habitu consistere*; eò magis ei contendendum fuerat, ut Normas præscriberet, quomodò hujusmodi Habitus fuerint acqui-

rendi, aut amovendi. Plurima siquidem confici possint Præcepta, de prudenti Institutione Exercitationum Animi, non minùs quam Corporis. Illorum paucula recensebimus.

Primum erit, ut jam à Principio caveamus, à *Pensis, vel magis arduis, vel magis pusillis*, quam res postulat: Nam si Oneris nimium imponatur, apud Ingenium mediocre, benè Sperandi Alacritatem obtundes; apud Ingenium fiduciæ plenum, Opinionem concitabis, quâ plus sibi polliceatur, quam præstare possit; Quod secum trahit Socordiam. In utroque autem Ingenii Temperamento, fiet ut Experimentum Expectationi non satisfaciat: Id quod animum sempèr dejicit, & confundit. Quod si pensa leviora fuerint, magna inducitur, in progressionis Summâ, Iactura.

Secundum erit, ut ad *exercendam Facultatem aliquam, quò Habitus comparetur, duo* inprimis *Tempora observentur:* Alterum, quandò Animus optimè fuerit ad Rem dispositus; Alterum, quandò pessimè: Ut ex priore, plurimùm in viâ promoveamus; ex posteriore, Nodos Obicesque Animi contentione strenuâ deteramus: unde Tempora Media facilè & placidè labentur.

Tertium erit illud Præceptum, cujus Aristoteles obitèr meminit; *Vt totis viribus* (citra tamen Vitium) *nitamur in contrarium illius, ad quod Naturâ maximè impellimur*; Sicut cùm in adversum Gurgitis remigamus; Aut Baculum incurvum, ut rectum fiat, in contrarium flectimus.

Quartum Præceptum ex illo Axiomate pendet, quod verissimum est; *Animum ad quæcunque feliciùs trahi & suaviùs, si illud, quò tendimus, in Intentione operantis, non sit principale, sed tanquàm Aliud Agendo superetur*; quoniàm ita fert Natura, ut Necessitatem & Imperium durum fermè oderit. Sunt & alia multa, quæ utilitèr præcipi possint, de Regimine *Consuetudinis: Consuetudo* enim, si prudentèr & peritè inducatur, fit reverà (ut vulgò dicitur) *Altera Natura:* Quod si imperitè, & fortuitò administretur, erit tantùm *Simia* Naturæ; quæ nihil ad vivum imitetur, sed inscitè tantùm, & deformitèr.

Similitèr, si de *Libris* & *Studiis*, eorumque ad *Mores* Virtute & Influentiâ, verba facere vellemus; num-nam desunt plurima Præcepta, & Consilia fructuosa, eò spectantia? Annon unus ex Patribus, magnâ cum Indignatione, *Poesim* appellavit *Vinum Dæmonum*; cùm reverà progignat, plurimas Tentationes, Cupiditates, & Opiniones vanas? Annon prudens admodùm, & digna, quæ benè perpendatur, est Sententia Aristotelis, *Iuvenes non esse idoneos Moralis philosophiæ Auditores*; quia in illis Perturbationum Æstuatio nondùm sedata est, nec Tempore & Rerum Experientiâ consopita? Atque ut verum dicamus, Annon ideò fit, ut Scriptorum priscorum præstantissimi Libri, & Sermones (quibus ad Virtutem Homines efficacissimè invitati sunt; tam *Augustam* ejus *Majestatem* omnium Oculis repræsentando; quam Opiniones populares, in Virtutis Ignominiam, tanquàm *Habitu Parasitorum* indutas, derisui propinando) tam parum prosint, ad Vitæ Honestatem, & Mores pravos corrigendos, quia perlegi & revolvi non consueverunt, à Viris Ætate & Judicio maturis, sed pueris tantùm & Tyronibus

Tyronibus relinquuntur? Annon & hoc verum est, Juvenes multò minùs *Politicæ*, quam *Ethicæ*, Auditores idoneos esse, antequàm *Religione*, & *Doctrinâ de Moribus* & *Officiis*, planè imbuantur; ne fortè Judicio depravati & corrupti, in eam Opinionem veniant, non esse Rerum Differentias Morales veras & solidas; sed Omnia ex Utilitate, aut Successu metienda? Sicut Poeta canit;

Prosperum & felix Scelus Virtus vocatur.

Et rursùs,

Ille Crucem pretium Sceleris tulit, hic Diadema.

Ac Poetæ quidem hæc Satyricè, & per Indignationem loqui videntur: At *Libri* nonnulli *Politici*, idem seriò & positivè supponunt. Sic enim Macciavello dicere placet, *Quod si contigisset Cæsarem Bello superatum fuisse, Catilinâ ipso fuisset odiosior*: Quasi verò nihil interfuisset, præter fortunam solam, inter Furiam quandam, ex Libidine & Sanguine conflatam; atque Animum excelsum, & inter Homines Naturales, maximè omnium (si Ambitio abfuisset) suspiciendum. Videmus etiàm, ex hoc ipso, quam necessarium sit, Homines, *Doctrinas pias* & *Ethicas*, antequàm *Politicam* degustent, plenis faucibus haurire: Nimirùm, quod qui in Aulis Principum, & Negotiis Civilibus, à teneris (ut aiunt) Unguiculis innutriti sunt, nunquàm ferè sinceram & internam Morum Probitatem assequantur; quantò minùs si accesserit etiàm Librorum Disciplina? Porrò, & in Documentis ipsis Moralibus, vel saltem aliquibus eorum, annon Cautio paritèr est adhibenda, ne inde fiant Homines pertinaces, arrogantes, & insociabiles, juxta illud Ciceronis de M. Catone; *Hæc Bona, quæ videmus, divina & egregia, ipsius scitote esse Propria; quæ nonnunquàm requirimus, Ea sunt omnia, non à Naturâ, sed à Magistris.* Sunt & Axiomata alia complura, de iis, quæ à *Studiis* & *Libris*, Hominum Animis ingenerantur. Verum est enim quod dicit ille, *Abeunt Studia in Mores*: Quod paritèr affirmandum, de cæteris illis Rebus, *Convictu*, *Famâ*, *Legibus patriis*, & reliquis, quas paulò antè recensuimus.

Cæterùm *Animi* quædam est *Cultura*, quæ adhùc magis accurata, & elaborata videtur, quam reliquæ. Nititur autem hoc Fundamento; *Quod omnium Mortalium Animi, certis temporibus, reperiantur in statu perfectiore; aliis, in statu magis depravato.* Hujus igitur Culturæ Intentio fuerit & Institutum, ut *Bona* illa *tempora* foveantur; *Prava* verò, tanquàm ex Kalendario deleantur, & expungantur. Ac *bonorum* quidem *Temporum Fixatio* duobus modis procuratur; *Votis*, aut saltèm *Constantissimis Animi Decretis*; & *Observantiis*, atque *Exercitationibus*: quæ non tantum in se valent, quantum in hoc, quod Animum in Officio, & Obedientiâ jugitèr contineant. *Malorum Temporum Obliteratio*, duplici itidèm ratione perfici potest; *Redemptione aliquâ*, vel *Expiatione præteritorum*; & *Novo Vitæ Instituto*, veluti *de Integro*. Verùm hæc Pars, ad Religionem planè spectare videtur; Nec mirum, cùm *Moralis Philosophia* vera & genuina (sicut antè dictum est) Ancillæ tantùm vices erga Theologiam suppleat.

Quamobrem, concludemus hanc Partem de *Culturâ Animi*, cum eo *Remedio*, quod omnium est maximè Compendiosum, & Summarium;

&

& rursùs maximè Nobile & Efficax, quo Animus ad Virtutem efformetur, & in Statu collocetur Perfectioni proximo. Hoc autem est, *Vt Fines Vitæ Actionumque deligamus, & nobis ipsis proponamus, rectos, & Virtuti congruos; qui tamen tales sint, ut eos assequendi nobis aliqua ex parte suppetat Facultas.* Si enim hæc duo supponantur; ut & *Fines Actionum sint honesti, & boni*; & *Decretum Animi de iis assequendis, & obtinendis, fixum* sit & *Constans*; sequetur, ut continuò vertat & efformet se Animus, unâ operâ, in Virtutes omnes. Atque hæc certè, illa est Operatio, quæ *Naturæ ipsius Opus* referat; cùm reliquæ, quæ diximus, videantur esse solummodò sicut *Opera Manûs*. Quemadmodùm enim *Statuarius*, quandò Simulachrum aliquod sculpit aut incîdit, illius solummodò Partis Figuram effingit, circa quam Manus occupata est, non autem cæterarum: (veluti si Faciem efformet, Corpus reliquum rude permanet & informe Saxum, donec ad illud quoque pervenerit;) Econtrà verò *Natura*, quandò Florem molitur, aut Animal, Rudimenta Partium omnium simul parit, & producit: Eodem modò, quandò Virtutes Habitu acquiruntur, dum Temperantiæ incumbimus, ad Fortitudinem, aut reliquas parùm proficimus: quandò autem *Rectis & honestis Finibus*, nos dedicaverimus penitùs, & devoverimus, quæcunque fuerit virtus, quam Animo nostro commendaverint, & imperaverint Fines illi, reperiemus nos jamdudùm imbutos, & prædispositos Habilitate & propensione nonnullâ, ad eam assequendam & exprimendam. Atque hic possit esse Status ille Animi, qui egregiè ab Aristotele describitur; & ab eo, non *Virtutis*, sed *Divinitatis* cujusdam Charactere insignitur. Ipsa ejus Verba hæc sunt; *Immanitati autem consentaneum est, opponere eam, quæ supra Humanitatem est, Heroicam* sive *Divinam Virtutem.* Et paulò post, *Nam ut Feræ, neque Vitium, neque Virtus est, sic neque Dei. Sed hic quidem Status, altius quiddam Virtute est; ille aliud quiddam à vitio.* Plinius certè Secundus, ex Licentiâ Magniloquentiæ Ethnicæ, Trajani Virtutem, Divinæ, non tanquàm Imitamentum, sed tanquàm Exemplar, proponit, cùm ait; *Opus non esse Hominibus, alias ad Deos preces fundere, quam ut benignos æque & propitios se Dominos Mortalibus præstarent, ac Trajanus præstitisset.* Verùm hæc profanam Ethnicorum Jactantiam sapiunt, qui Umbras quasdam Corpore majores prensabant. At Religio vera, & Sancta Fides Christiana, rem ipsam petit; Imprimendo Animis Hominum Charitatem, quæ appositissimè *Vinculum perfectionis* appellatur, quia Virtutes omnes simul colligat, & revincit. Sanè elegantissimè dictum est à Menandro, de *Amore Sensuali*, qui *Divinum* illum perperàm imitatur; *Amor, melior Sophistâ lævo, ad Humanam Vitam.* Quibus innuit, Morum Decus meliùs ab Amore efformari, quam à Sophistâ & præceptore inepto, quem *Lævum* appellat. Siquidem universis suis operosis Regulis & Præceptionibus, Hominem tam dextrè & expeditè effingere nequeat, ut seipsum & in pretio habeat, & se bellè in omnibus componat, quam Amor facit. Sic proculdubiò, si Animus cujuspiam, fervore *Charitatis* veræ, incendatur, ad majorem Perfectionem evehetur, quam per Universam *Ethicam Doctrinam*; Quæ *Sophistæ* profectò habet Rationem, si cum alterâ illâ conferatur. Quinetiàm, sicut Xenophon rectè obser-

observavit; *Cæteros Affectus, licet Animum attollant, eum tamen distorquere & discomponere, per Ecstases, & Excessus suos; Amorem vero solum, eum simul & dilatare, & componere:* Sic omnes aliæ Humanæ, quas admiramur, Dotes, dum Naturam in majus exaltant, Excessui interim sunt obnoxiæ; Sola autem *Charitas* non admittit Excessum. Angeli, dum ad Potentiam, Divinæ parem, aspirarent, prævaricati sunt & ceciderunt: *Ascendam & ero similis Altissimo.* Homo dum ad Scientiam, Divinæ parem, aspiraret, prævaricatus est, & lapsus: *Eritis sicut Dii, scientes Bonum & Malum.* Verùm ad Similitudinem, Divinæ *Bonitatis*, aut *Charitatis*, aspirando, nec Angelus, nec Homo, unquàm in Periculum venit, aut veniet. Imò ad hanc ipsam *Imitationem* etiàm invitamur; *Diligite Inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, ut sitis Filii patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super Bonos & Malos, & pluit super Iustos & Injustos.* Quin & in ipso Archetypo Naturæ Divinæ, verba sic collocat Religio Ethnica (*Optimus, Maximus;*) Scriptura autem Sacra pronunciat; *Misericordia ejus super omnia Opera ejus.*

Hanc itaque *Moralis Doctrinæ* Partem, de *Georgicis Animi*, jam absolvimus. In quâ, si ex intuitu Portionum ejus, quas perstrinximus, quis existimet, Operam nostram in hoc tantummodò sitam esse, ut ea in *Artem* seu *Doctrinam* redigeremus, quæ ab aliis Scriptoribus prætermissa sint, tanquam vulgata & obvia, & per se satis clara & perspicua; suo Judicio liberè utatur. Interìm illud meminerit, quod ab initio monuimus, propositum à nobis esse, non Rerum Pulchritudinem, sed Usum & Veritatem sectari. Recordetur etiàm paulisper Commentum illud Parabolæ antiquæ, de *Geminis Somni Portis.*

Sunt geminæ Somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, quâ veris facilis datur Exitus umbris;
Altera candenti perfecta nitens Elephanto;
Sed falsa ad Cœlum mittunt Insomnia Manes.

Insignis sanè Magnificentia *Portæ Eburneæ*; tamen *Somnia vera* per *Corneam* commeant.

Additamenti vice poni possit circa *Doctrinam Ethicam* Observatio illa; Inveniri nimirùm Relationem & Congruitatem quandam, inter *Bonum Animi*, & *Bonum Corporis*. Nam sicut *Bonum Corporis*, constare diximus, ex *Sanitate, Pulchritudine, Robore*, ac *Voluptate*; Sic *Animi Bonum*, si juxta *Moralis Doctrinæ* scita illud contemplemur, huc tendere perspiciemus; ut Animum reddat *Sanum*, & à Perturbationibus immunem; *Pulchrum*, verique decoris Ornamentis excultum; *Fortem*, ac Agilem ad omnia Vitæ Munia obeunda; Denique non *Stupidum*, sed *Voluptatis* & Solatii Honesti Sensum vividè retinentem. Hæc autem, sicut in *Corpore*, ita & in *Animo*, raro simul omnia conjunguntur. Facile enim videre est, Multos, Ingenii Viribus, & Fortitudine Animi, pollentes, quos infestant tamen Perturbationes; quorumque etiàm Moribus vix aliquid Elegantiæ aut Venustatis aspergitur: Alios, quibus abundè est in Moribus Elegantiæ & Venustatis, illis tamen non suppetit, aut Probitas Animi ut velint, aut Vires ut possint rectè agere. Alios, Animo præditos honesto,

atque à Vitiorum labe repurgato, qui tamen nec sibi ipsis Ornamento sunt, nec Reipub. utiles: Alios, qui istorum fortassè trium compotes sunt, sed tamen Stoicâ quâdam tristitiâ, & stupiditate præditi, Virtutis quidem Actiones exercent, Gaudiis non perfruuntur. Quod si contingat, ex quatuor istis, duo aut tria aliquandò concurrere, rarissimè tamen fit, quemadmodùm diximus, ut omnia. Jam verò Principale istud Membrum *Philosophiæ Humanæ*, quæ *Hominem* contemplatur, quatenùs ex *Corpore* consistit atque *Animâ*, sed tamen *Segregatum*, & citra *Societatem*, à nobis pertractatum est.

FRAN-

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER OCTAVUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ Civilis, *in* Doctrinam de Conversatione; Doctrinam de Negotiis; & Doctrinam de Imperio, *sive* Repub.

VEtus est Narratio (Rex Optime) convenisse complures Philosophos solennitèr, coram Legato Regis Exteri; atque singulos pro virili parte, Sapientiam suam ostentasse; ut haberet Legatus, quæ referret, de mirabili Sapientiâ Græcorum. Unus tamen ex eorum Numero *silebat*, & nihil adducebat in medium; adeò ut Legatus ad eum conversus diceret; *Tu verò quid habes, quod referam?* Cui ille; *Refer* (inquit) *Regi tuo, te invenisse apud Græcos aliquem, qui Tacere sciret.* Equidem oblitus

litus eram, in hâc Artium Synopsi, Artem *Tacendi* interserere: Quam tamen (quoniàm plerunq; *Desideretur*) Exemplo jam proprio docebo. Etenìm, cùm me tandem Ordo Rerum ad illud deduxerit, ut paulò post de *Arte Imperii* tractandum sit; cúmque ad tantùm Regem scribam, qui perfectus adeò in eâ Arte sit Magister, ipsamque ab Incunabulis suis hauserit; Nec omninò immemor esse possim, qualem apud Majestatem tuam Locum sustinuerim; consentaneum magis existimavi, meipsum *Tacendo* de hâc re, apud Majestatem tuam, quam Scribendo, probare. Cicero verò, non solùm Artis, verùm etiàm Eloquentiæ cujusdam, quæ in *Tacendo* reperiatur, meminit. Cùm enim, Sermones nonnullos suos, cum alio quodam, ultrò citróque habitos, in Epistolâ quâdam ad Atticum commemorasset, sic scribit: *Hoc loco, sumpsi aliquid de tuâ Eloquentiâ, nam Tacui.* Pindarus verò, (cui illud peculiare est, Animos Hominum, inopinatò, Sententiolâ aliquâ mirabili, veluti Virgulâ Divinâ, percutere) hujusmodi quidpiam ejaculatur; *Interdùm magis afficiunt non Dicta, quam Dicta.* In hac Parte igitur, *Tacere*, aut quod Silentio proximum est, *Brevis* admodùm esse decrevi. Verùm, antequàm ad *Artes Imperii* perveniam, haud pauca, de aliis *Doctrinæ Civilis Portionibus* sunt præmittenda.

Scientia Civilis, versatur circa Subjectum, quod cæterorum omnium, maximè est Materiæ immersum; ideóque difficillime ad Axiomata reducitur. Sunt tamen nonnulla, quæ hanc Difficultatem levant. Primò enìm, quemadmodùm *Cato* ille *Censorius*, de Romanis suis, dicere solitus est; *Ovibus eos similes esse, quarum Gregem integrum, minore quis molestiâ ageret, quam unam aliquam: quoniàm si paucas ex grege, ut rectam ineant viam, propellere possis, cæteræ ultrò sequentur:* Similitèr, hoc quidem respectu, Ethicæ Munus, est quodammodò illo Politicæ, difficilius. Secundò, proponit sibi *Ethica*, ut Animus *Bonitate Internâ* imbuatur, & cumuletur; At *Civilis Scientia*, nihil ampliùs postulat, præter Bonitatem Externam; Hæc enim ad *Societatem* sufficit. Itaque non rarò accidit, ut Regimen sit bonum, Tempora mala: Siquidèm in Sacrâ Historiâ illud non semel occurrit (Cùm de Regibus bonis & piis narretur) *Sed adhùc Populus, non direxerat Cor suum, ad Dominum Deum Patrum suorum.* Itaque, & hoc quoque Respectu, duriores Partes sunt *Ethicæ*. Tertiò, hoc habent Respub. ut tanquàm Machinæ grandiores, tardiùs moveantur, nec sine magno molimine; unde haud tam citò labefactantur: Sicut enìm in Ægypto, septem Anni Fertiles, Steriles septem sustentârunt; ita in Rebuspub. priorum Temporum bona Institutio, efficit, ut sequentium Errores non statìm perniciem inferant: At singulorum Hominum Decreta, & Mores, magis subitò subverti solent. Hoc denique *Ethicam* gravat, *Politicæ* succurrit.

Scientia Civilis, tres habet Partes, juxta tres Societatis Actiones Summarias: *Doctrinam de Conversatione*; *Doctrinam de Negotiis*; & *Doctrinam de Imperio* sive *Repub.* Tria siquidèm sunt *Bona*, quæ ex *Societate Civili*, Homines sibi parare expetunt: *Solamen contra Solitudinem*, *Adjumentum in Negotiis*; & *protectio contra Injurias*. Suntque istæ tres Prudentiæ, planè inter se diversæ, & sæpenumerò disjunctæ; *Prudentia*

in

in Conversando; *Prudentia in Negotiando*; *& Prudentia in Gubernando.*

Enimverò, quod ad *Conversationem* attinet, Illa certè affectata esse non debet, at multò minùs neglecta: Cùm Prudentia in ejus Moderamine, & Decus quoddam Morum in se ipsâ præ se ferat; & ad Negotia, tam publica, quàm privata, commodè administranda, plurimùm juvet. Etenìm sicut Actio Oratori, tanti habetur, (licet sit Externum quiddam) ut etiàm illis alteris Partibus, quæ graviores, & interiores videntur, anteponatur; eodem ferè modo, in Viro Civili, *Conversatio*, ejusque Regimen (utcunque in Exterioribus occupetur) si non summum, at certè Eximium locum invenit. Qualé enim pondus habet, *Vultus* ipse, ejusque Compositio? Rectè Poeta;

———*Nec Vultu destrue Verba tuo.*

Poterit enim quis *Vim Orationis*, *Vultu* labefactare, & planè prodere. Quin & *Facta*, non minùs quàm *Verba*, *Vultu* paritèr destrui possint, si Ciceroni credamus; Qui, cùm Fratri Affabilitatem commendaret erga Provinciales; non in hoc eam potissimùm sitam dixit, ut Aditus præberet ad se faciles, nisi etiàm *Vultu* ipso comitèr accedentes exciperet; *Nil interest habere Ostium apertum, vultum clausum.* Videmus quoque Atticum, sub primum Ciceronis cùm Cæsare Congressum, Bello adhùc fervente, diligentèr & seriò Ciceronem per Epistolam monuisse, de *Vultu* & *Gestu*, ad Dignitatem & Gravitatem componendis. Quod si tantum possit, *Oris* & *Vultûs* solius Moderatio, quantò magis *Sermo Familiaris*, & alia, quæ ad *Conversationem* pertinent? Atque sanè Summa, & Compendium Decori, & Elegantiæ Morum, in hoc ferè sita sunt; ut quasi æquâ Lance, & propriam Dignitatem, & aliorùm, metiamur & tueamur: Quod etiàm, non malè expressit T. Livius, (licet alii Rei intentus) eo Personæ Charactere; *Ne* (inquit) *aut arrogans videar, aut obnoxius; quorum alterum est, alienæ libertatis Obliti, alterum, suæ:* Ex contrariâ verò parte, si *Urbanitati*, & Elegantiæ Morum externæ, impensiùs studeamus, transeunt illæ in Affectationem quandam Deformem, & Adulterinam; *Quid enim deformius, quam Scenam in Vitam transferre?* Quinetiàm, licet in Excessum illum vitiosum minimè prolabantur, Temporis tamen Nimium in hujusmodi Leviculis absumitur; Animusque ad curam ipsarum, magis quàm oportet, deprimitur. Ideóque, sicut in Academiis, Adolescentes Literarum Studiosi, at Sodalium Congressibus plus satis indulgentes, moneri soleant à Præceptoribus: *Amicos esse Fures Temporis*: Sic certè assidua ista, in *Conversationis* Decorum, Animi Intentio, magnum gravioribus Meditationibus Furtum facit. Deinde, qui Primas adeò in *Urbanitate* obtinent, & ad hanc rem unam quasi nati videntur, hoc ferè habent, ut sibi ipsis in illâ solâ complaceant, & ad Virtutes solidores, & celsiores, vix unquàm aspirent: Quandò econtrà, qui sibi in hâc parte Defectûs sunt conscii, Decus ex bonâ Existimatione quærunt: Ubi enim adest bona Existimatio, omnia ferè decent; ubi verò illa deficit, tum demùm à Commoditate Morum, atque *Urbanitate*, subsidium petendum est. Porrò, ad res gerendas, vix gravius, aut frequentius reperias Impedimentum, quam hujusce Decori externi Curiosam nimis Observationem; atque illud alterum,

quod huic ipsi inservit: nimirùm, anxiam Temporis atque Opportunitatum Electionem. Egregiè enim Salomon; *Qui respicit ad Ventos, non seminat; qui respicit ad Nubes, non metit:* Creanda siquidèm nobis est Opportunitas, sæpiùs quam opperienda. Ut Verbo dicamus; *Urbana* ista Morum *Compositio*, veluti Vestis Animi est; & proinde Vestis Commoditates referre debet. Primùm enim, talis esse debet, ut sit in usu communi: Rursùs, ut non sit nimis delicata aut sumptuosa: Deinde, ita conficienda, ut si qua sit in Animo Virtus, eam exhibeat maximè conspicuam; si qua Deformitas, eandem suppleat, & occultet: Postremò, & super omnia, ne sit nimis arcta, atque ita Animum angustiet, ut ejusdem Motus in rebus gerendis, cohibeat & impediat. Verum hæc Pars *Scientiæ Civilis de Conversatione*, elegantèr profectò à nonnullis tractata est, neque ullo modo tanquàm *Desiderata* reponi debet.

Caput II.

Partitio Doctrinæ de Negotiis; *in* Doctrinam de Occasionibus Sparsis; *&* Doctrinam de Ambitu Vitæ. *Exemplum* Doctrinæ, de Occasionibus Sparsis, *ex* Parabolis *aliquibus* Salomonis. *Præcepta*, de Ambitu Vitæ.

DOctrinam de Negotiis, partiemur in *Doctrinam de Occasionibus Sparsis*, & *Doctrinam de Ambitu Vitæ*; Quarum Altera, universam *Negotiorum* Varietatem complectitur, & Vitæ Communis tanquàm *Amanuensis* est; Altera, ea tantùm, quæ ad *propriam cujusque Fortunam* amplificandam spectant, excerpit, & suggerit; quæ singulis, pro intimis quibusdam Rerum suarum *Tabellis*, aut *Codicillis* esse possint. Verùm antequàm ad Species descendamus, aliquid, circa *Doctrinam de Negotiis* in genere, præfabimur. *Doctrinam de Negotiis*, pro rei Momento, tractavit adhùc nemo; cum magnâ, tam Literarum, quam Literatorum, Existimationis jacturâ. Ab hâc enim Radice pullulat illud Malum, quod notam Eruditis inussit; Nimirùm, *Eruditionem & Prudentiam civilem rarò admodùm conjungi*. Etenim si quis rectè advertat, ex Prudentiis illis tribus, quas modò diximus ad Vitam Civilem spectare; Illa *Conversationis* ab Eruditis ferè contemnitur, tanquàm Servile quiddam, atque insupèr Meditationibus inimicum. Quod verò ad illam de *Repub. Administrandâ*; sanè si quandò Rerum Gubernaculis admoveantur Eruditi, Munus suum non incommodè sustinent; Verùm ea promotio contingit paucis. De *Prudentiâ* autem *Negotiandi* (quâ de nunc loquimur) in quâ Vita Humana plurimùm versatur, nulli omninò Libri conscripti habentur; præter pauca quædam *Monita Civilia*, in Fasciculum unum aut alterum collecta, quæ Amplitudini hujus Subjecti, nullo modo respondent: Etenim si Libri aliqui extarent, de hoc Argumento, sicut de cæteris, minimè dubitaverim, quin Viri Eruditi, aliquo Experientiæ

Manipulo instructi, Ineruditos, licet diutinâ Experientiâ edoctos, longè superarent; & *proprio illorum* (quod dicitur) *Arcu usi*, magis è longinquo ferirent.

Neque verò est cur vereamur, ne *Scientiæ* hujus, tam varia sit Materia, ut sub Præceptionibus non cadat: Multò siquidèm angustior est, quam illa *Reip. Administrandæ Scientia*; quam tamen apprimè videmus excultam. Hujus generis *Prudentiæ*, apud Romanos, optimis temporibus, extitisse videntur nonnulli Professores. Testatur enim Cicero, moris fuisse, paulò ante sua Secula, ut Senatores, Prudentia, & Rerum usu maximè celebres (*Coruncanii, Curii, Lælii, &* alii,) statis Horis, in Foro deambularent; ubi Civibus copiam sui facerent, & consulerentur; non de Jure, sed de Negotiis omnigenis; Veluti *de Filiâ elocandâ, sive de Filio educando, sive de prædio coemendo, de Contractus Accusatione, Defensione*, aut aliâ quacunque re, quæ in Vitâ Communi interveniat. Ex quo liquet, Prudentiam quandam esse, *Consilium dandi*, etiam in Negotiis Privatis; ex Universali Rerum Civilium Cognitione & Experientiâ promanantem; quæ exerceatur quidem in Casibus Particularibus, extrahatur autem ex generali Casuum Consimilium Observatione. Sic enim videmus, in eo Libro, quem ad Fratrem conscripsit, Q. Cicero, *de Petitione Consulatûs* (quem Unicum à Veteribus habemus, quantum memini, Tractatum, de *Negotio aliquo Particulari*) quanquàm ad Consilium dandum, de re tum præsenti, potissimùm spectaret, plurima tamen contineri Axiomata Politica, quæ non usum solùm temporarium, sed Normam quandam perpetuam, circa Electiones populares præscribant. In hoc genere autem, nihil invenitur, quod ullo modo comparandum sit, cùm *Aphorismis* illis, quos edidit Rex Salomon: De quo testatur Scriptura, *Cor illi fuisse instar Arenæ Maris*; Sicut enim Arenæ Maris universas Orbis oras circundant; ita & Sapientia ejus omnia Humana, non minùs quam Divina, complexa est. In *Aphorismis* verò illis, præter alia magis Theologica, reperies liquidò, haud pauca Præcepta, & Monita Civilia præstantissima; ex profundis quidem Sapientiæ Penetralibus scaturientia, atque in amplissimum Varietatis Campum excurrentia. Quoniàm verò, *Doctrinam de Occasionibus Sparsis* (quæ, *Doctrinæ de Negotiis*, Portio est prior) inter *Desiderata* reponemus, ex more nostro, paulispèr in illâ immorabimur: Atque Exemplum ejusdem, ex *Aphorismis* sive *Parabolis* illis Salomonis, desumptum proponemus. Neque verò quis, ut arbitramur, nos meritò sugillare possit, quod ex Scriptoribus Sacræ Scripturæ aliquem, ad Sensum Politicum trahamus: Equidem existimo, si extarent Commentarii illi, Salomonis ejusdem, de *Naturâ Rerum*, (in quibus de *Omni vegetabili, à Musco super Murum, ad Cedrum Libani*, itemque de *Animalibus* conscripsit) non illicitum esse, eos secundum Sensum Naturalem, interpretari: Quod idem nobis liceat in *Politicis*.

Exemplum

Exemplum Portionis Doctrinæ de Occasionibus ſparſis, *ex* Parabolis aliquibus Salomonis.

PARABOLA.

1. *Mollis Reſponſio frangit iram.*

EXPLICATIO.

Si incendatur *Ira* Principis, vel Superioris adverſus te; & tuæ jam ſint loquendi partes, duo præcipit Salomon: Alterum, ut *fiat Reſponſio*; Alterum, ut *eadem ſit mollis*. Prius continet tria præcepta. Primò, ut *caveas à Silentio triſti & contumaci*: Illud enim, Aut culpam totam in te recipit, ac ſi nihil habeas, quod reſpondere poſſis; Aut Dominum occultè Iniquitatis inſimulat, ac ſi Aures ejus, Defenſioni, licet juſtæ, non parerent. Secundò, ut *caveas à re comperendinandâ*, neque tempus aliud ad Defenſionem poſtules: Hoc enim, Aut eandem Notam inurit, quam prius, (nimirùm Dominum tuum nimiâ Mentis Perturbatione efferri,) Aut planè ſignificat, te Artificioſam quandam Defenſionem meditari, cùm in promptu nihil habeas: Adeò ut optimum ſempèr fuerit, aliquid in præſentiâ, & è re natâ, in Excuſationem tui adducere. Tertiò, ut *fiat prorsùs Reſponſio*: *Reſponſio* (inquam) non mera *Confeſſio*, aut mera *Submiſſio*, ſed aliquid Apologiæ, & Excuſationis inſpergatur: Neque enim alitèr tutum eſt facere, niſi apud Ingenia valdè Generoſa & Magnanima; quæ rara admodùm ſunt. Sequitùr poſteriore loco, ut *Reſponſio ſit mollis*, minimè præfracta, aut aſpera.

PARABOLA.

2. *Servus prudens dominabitur in Filium ſtultum; Et partietur hæreditatem inter Fratres.*

EXPLICATIO.

In omni Familiâ, turbatâ & diſcordi, ſemper exurgit aliquis *Servus*, aut *humilis Amicus*, præpotens, qui pro Arbitro ſegerat, ad Lites Familiæ componendas; cuique, eo nomine, & Familia tota, & Dominus ipſe, ſunt obnoxii. Ille, ſi ſuam rem agat, Familiæ Mala fovet, & aggravat; ſin fidelis revera fuerit & integer, plurimùm certè meretur: Adeò ut etiàm tanquàm inter *Fratres* haberi debeat, aut ſaltem *procurationem Hæreditatis* accipere *Fiduciariam*.

PARABOLA.

3. *Vir Sapiens, ſi cum ſtulto contenderit, ſive iraſcatur, ſive rideat, non inveniet requiem.*

EXPLICATIO.

Monemur ſæpiùs, ut *Congreſſum imparem fugiamus*; eo ſenſu, *Ne cum potioribus decertemus*. At haud minùs utile eſt Monitum, quod hic exhibet Salomon, *Ne cum Indigno contendamus*. Iniquâ enim prorsùs ſorte, hæc res tranſigitur. Siquidem, ſi ſuperiores ſimus, nulla ſequitur victoria; ſi ſuperemur, magna Indignitas. Neque juvat etiam, in hujuſmodi Contentione exercendâ, ſi interdùm veluti *per Iocum* agamus, interdùm

cum

cum *Fastu & Contemptu*. Nam quocunque nos vertamus, leviores inde efficiemur, neque commodè nos explicabimus. Pessimè autem fit, si hujusmodi persona, quâcum contendimus, (ut Salomon loquitur,) aliquid affine habeat cum *Stulto*; hoc est, si sit Audaculus, & Temerarius.

PARABOLA.

4. *Sed & cunctis Sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes Aurem tuam; nè fortè audias servum tuum maledicentem tibi.*

EXPLICATIO.

Vix credi possit, vitam quantum perturbet, *inutilis Curiositas*, circa illas res, quæ nostrâ intersunt: Nimirùm, quandò secreta illa rimari satagimus, quæ detecta & inventa, Ægritudinem quidem Animo inferant, ad Consilia autem expedienda nihil juvent. Primò enim sequitur *Animi Vexatio & Inquietudo*, cùm Humana omnia, perfidiæ & Ingratitudinis plena sint. Adeò ut, si comparari possit speculum aliquod Magicum, in quo Odia, & quæcunque contra nos ullibi commoventur, intueri possemus, melius nobis fôret, si protinùs projiceretur & collideretur. Hujusmodi enim Res, veluti Foliorum Murmura sunt, & brevi evanescunt. Secundò *Curiositas illa Animum Suspicionibus nimiis onerat*, quod consiliis inimicissimum est, eaque reddit inconstantia, & complicata. Tertiò eadem, *Mala ipsa sæpissimè figit, aliàs prætervolatura*: Grave enim est Conscientias Hominum irritare; qui, si latere se putent, facilè mutantur in melius; sin deprehensos se sentiant, Malum Malo pellunt. Meritò igitur Summæ Prudentiæ tribuebatur Pompeio Magno, quod Sertorii Chartas Universas, nec à se perlectas, nec aliis permissas, Igni protinùs dedisset.

PARABOLA.

5. *Advenit veluti Viator Pauperies; & Egestas quasi Vir Armatus.*

EXPLICATIO.

Elegantèr describitur in Parabolâ, quomodò *Prodigis*, & circa Rem Familiarem Incuriosis, superveniant *Naufragia Fortunarum*. A Principio enim pedetentìm, & Passibus lentis, instar *Viatoris*, advenit *Obæratio*, & *Sortis Diminutio*, neque ferè sentitur: At non multò post invadit *Egestas*, tanquàm *Vir Armatus*, Manu scilicet tam forti, & potente, ut ei ampliùs, resisti non possit; cùm apud Antiquos rectè dictum sit, *Necessitatem ex omnibus rebus esse fortissimam*. Itaque *Viatori* occurrendum, contra *Armatum* muniendum.

PARABOLA.

6. *Qui erudit Derisorem, ipse sibi Injuriam facit; & qui arguit impium, sibi Maculam generat.*

EXPLICATIO.

Congruit cum Præcepto Salvatoris, *Vt non mittamus Margaritas nostras ante Porcos*: Distinguuntur autem in hac *Parabolâ*, Actiones *Præceptionis*, & *Reprehensionis*; Distinguuntur itidèm Personæ *Derisoris*, & *Impii*; Distinguitur postremò, *id quod rependitur*: In priore enim *rependitur Opera lusa*; in posteriore, etiàm & *Macula*. Cùm enìm quis erudit, & instituit *Derisorem*; *Iactura* primùm *fit Temporis*; Deinde & Alii *Conatum irrident*, tanquàm rem vanam, & Operam malè collocatam; Postremò, *Derisor* ipse, *Scientiam, quam didicit, Fastidio habet*. At majore

majore cum periculo, transigitur Res in *Reprehensione Impii*; quia non solùm *Impius* non auscultat, sed & Cornua obvertit, & Reprehensorem, odiosum sibi jam factum, aut confestim convitiis proscindit, aut saltèm posteà apud alios criminatur.

PARABOLA.

7 *Filius Sapiens lætificat patrem: Filius verò Stultus Mœsticiæ est Matri suæ.*

EXPLICATIO.

Distinguuntur Solatia atque Ægritudines Oeconomicæ, *Patris* videlicet & *Matris*, circa *Liberos* suos. Etenìm *Filius prudens* & *frugi*, præcipuo *Solatio* est *Patri*, qui *Virtutis* Pretium meliùs novit quam *Mater*; ac propterea *Filii* sui Indoli, ad virtutem propensæ, magis gratulatur: Quinetiàm Gaudium illi fortasse affert Institutum suum, quod *Filium* tam probè educârit, illique Honestatem Morum, præceptis & Exemplo, impresserit. Econtrà, *Mater Calamitati Filii plus compatitur*, & indolet; tùm ob Affectum Maternum magis mollem, & tenerum; tùm fortasse Indulgentiæ suæ conscia, quâ eum corruperit, & depravaverit.

PARABOLA.

8. *Memoria Iusti cum Laudibus; at Nomen Impiorum putrescet.*

EXPLICATIO.

Distinguitur inter *Famam Virorum Bonorum*, & *Malorum*, qualis esse soleat post *Obitum*. *Viris* enim *bonis*, extinctâ Invidiâ, (quæ Famam eorum, dum vixerant, carpebat) *Nomen* continuò efflorescit, & *Laudes* magis indies invalescunt: At *Viris malis*, (licet Fama eorum, per Gratiam Amicorum, & Factionis suæ Hominum, ad breve Tempus manserit,) paulò post Fastidium *Nominis* oboritur; & postremò *Laudes* illæ *Evanidæ*, in *Infamiam*, & veluti in *Odorem gravem* & *tetrum*, desinunt.

PARABOLA.

9. *Qui conturbat Domum suam, possidebit Ventos.*

EXPLICATIO.

Utile admodùm Monitum, de *Discordiis* & *Turbis Domesticis*. Plurimi enim, ex *Dissidiis Vxorum*, aut *Exhæredationibus Filiorum*, aut *Mutationibus frequentibus Familiæ*, magna sibi spondent; ac si inde, vel Animi Tranquillitas, vel Rerum suarum Administratio felicior, sibi obventura foret. Sed plerunque abeunt Spes suæ in *Ventos*. Etenim, tum Mutationes illæ, ut plurimùm, non cedunt in melius; tum etiàm, Perturbatores isti Familiæ suæ, Molestias varias, & Ingratitudinem eorum, quos, aliis præteritis, adoptant & deligunt, sæpenumerò experiuntur; Quin & hoc pacto, Rumores sibi progignunt non optimos, & Famas ambiguas: Neque enim malè à Cicerone notatum est; *Omnem famam à Domesticis manare.* Utrunque autem Malum, per *Ventorum Possessionem* elegantèr à Salomone exprimitur: Nam *Expectationis Frustratio*, & *Rumorum Suscitatio*, *Ventis* rectè comparantur.

PARABOLA.

10. *Melior est Finis orationis, quàm principium.*

EXPLICATIO.

Corrigit *Parabola* Errorem frequentissimum, non solùm apud eos, qui

qui verbis præcipuè student, verùm etiàm apud Prudentiores. Is est, quod Homines de *Sermonum* suorum *Aditu*, atque *Ingressu*, magis sint solliciti, quam de *Exitu*; & accuratiùs Exordia & præfatiunculas meditentur, quam Extrema Orationum. Debuerant autem, nec illa negligere, & ista, ut longè potiora, præparata & digesta apud se habere; revolventes secum, &, quantum fieri potest, Animo prospicientes, quis tandem *Exitus Sermonis* sit futurus, & quomodò Negotia inde promoveri, & maturari possint. Neque hic Finis. Quinimò non *Epilogos* tantùm, & *Sermonum, qui ad ipsa Negotia spectant, Egressus*, meditari oportet; verùm etiàm & illorum *Sermonum* Cura suscipienda, *quos sub ipsum Discessum, commodè & urbanè injicere possint*; licet à *Negotio prorsùs alienos*. Equidem cognovi Consiliarios duos, Viros certè magnos, & prudentes, & quibus Onus Rerum tunc præcipuè incumbebat; quibus illud fuit perpetuum, & proprium, ut, quoties cum Principibus suis, de Negotiis ipsorum communicarent, Colloquia, in rebus ad ipsa Negotia spectantibus, nunquàm terminarent; verùm semper, aut ad Jocum, aut aliud aliquid, quod Audi erat volupe, Diverticula quærerent: Atq; ut Adagio dicitur, *Sermones marinos Aquâ Fluviatili sub extremum abluerent*. Neque hoc illis inter Artes postremum erat.

PARABOLA.

11. *Sicut Muscæ Mortuæ fœtere faciunt unguentum optimum, sic Hominem pretiosum Sapientiâ, & gloriâ, parva Stultitia.*

EXPLICATIO.

Iniqua admodùm, & misera est Conditio, *Hominum Virtute Præcellentium* (ut optimè notat *Parabola*,) quia *Erroribus* eorum, quantumvis levissimis, nullo modo ignoscitur: Verùm, quemadmodum in Gemmâ, valdè nitidâ, minimum quodcunque Granulum, aut Nubecula, Oculos ferit, & molestiâ quâdam afficit; quod tamen si in Gemmâ vitiosiore repertum fôret, vix notam subiret: Similitèr; in *Viris singulari Virtute præditis*, minima quæque Vitia, statìm in Oculos, & Sermones Hominum incurrunt, & Censurâ perstringuntur graviore: quæ in *Hominibus mediocribus*, aut omninò laterent, aut Veniam facilè reperirent. Itaque Viro valdè prudenti, parva Stultitia; valdè probo, parvum peccatum; urbano, & Moribus eleganti, paululùm Indecori; de Famâ & Existimatione multùm detrahit. Adeò ut, non pessimum fôret *Viris Egregiis*, si nonnulla *Absurda*, (quod citra vitium fieri possit) Actionibus suis immiscerent; ut Libertatem quandam sibi retineant, & parvorum Defectuum notas confundant.

PARABOLA.

12. *Homines Derisores Civitatem perdunt, Sapientes verò avertunt Calamitatem.*

EXPLICATIO.

Mirum videri possit, quod in descriptione Hominum, qui ad Respub. labefactandas & perdendas, veluti Naturâ comparati & facti sunt, delegerit Salomon Characterem; Non Hominis Superbi & Insolentis; Non Tyrannici & Crudelis; Non Temerarii & Violenti; Non Impii & Scelerati; Non Injusti & Oppressoris; Non Seditiosi & Turbulenti; Non Libidinosi & Voluptarii; Non denique Insipientis &

Inhabilis;

Inhabilis; Sed *Derisoris*. Verùm hoc Sapientiâ ejus Regis, qui Rerumpub. Conservationes & Eversiones optimè nôrat, dignissimum est. Neque enim similis ferè est Pestis Regnis & Rebuspub.; quam si Consiliarii Regum, aut Senatores, quique Gubernaculis Rerum admoventur, sint ingenio *Derisores*. Hujusmodi enim Homines, Periculorum Magnitudinem, ut fortes videantur Senatores, semper extenuant; iisque qui pericula prout par est, ponderant, veluti Timidis insultant: Consultandi & Deliberandi maturas Moras, & meditatas Disceptationes, veluti Rem Oratoriam, & tædii plenam, & ad Summas Rerum nihil facientem, subsannant: Famam, ad quam Principum Consilia præcipuè sunt componenda, ut *Salivam Vulgi*, & Rem citò prætervolaturam, contemnunt: Legum vim & Auctoritatem, ut Reticula quædam, quibus Res majores minimè cohiberi debeant, nil morantur: Consilia & præcautiones, in longum prospicientes, ut Somnia quædam, & Apprehensiones Melancholicas, rejiciunt: Viris reverà prudentibus, & Rerum peritis, atque magni Animi & Consilii, Dicteriis & Facetiis illudunt: Denique Fundamenta omnia Regiminis Politici simul labefactant. Quod magis attendendum est, quia Cuniculis, & non Impetu apertô, hæc Res agitur: Neque cœpit esse inter Homines (prout meretur) suspecta.

PARABOLA.

13. *Princeps, qui libentèr præbet Aures verbis Mendacii, omnes Servos habet improbos.*

EXPLICATIO.

Cùm *Princeps* talis fuerit, ut Susurronibus, & Sycophantis, absque judicio, faciles & credulas Aures præbeat, spirat omninò, tanquàm à parte *Regis*, Aura pestilens, quæ omnes *Servos* ejus corrumpit, & inficit. Alii Metus *Principis* rimantur, eosque Narrationibus Fictitiis exaggerant: Alii Invidiæ Furias concitant, præsertim in Optimos quosque: Alii Criminationibus Aliorum, proprias Sordes, & Conscientias malas, eluunt: Alii Amicorum suorum Honoribus & Desideriis velificant, Competitores eorum calumniando, & mordendo: Alii Fabularum Argumenta, contra Inimicos suos, tanquàm in Scenâ, componunt: & innumera hujusmodi. Atque hæc illi, qui ex *servis Principis* Ingenio sunt magis improbo. At illi etiàm, qui Naturâ Probiores sunt, & meliùs Morati, postquam, in Innocentiâ suâ, parùm Præsidii esse senserint, (quoniam *Princeps* vera à falsis distinguere non novit,) Morum suorum Probitatem exuunt, & Ventos Aulicos captant, iisque servilem in modum circumferuntur. *Nihil enim*, (ut ait Tacitus de Claudio) *tutum est apud Principem, cujus animo omnia sunt tanquàm indita & jussa*. Atq; bene Comineus; *Præstat Servum esse Principis, cujus suspicionum non est Finis, quam ejus, cujus credulitatis non est Modus.*

PARABOLA.

14. *Iustus miseretur Animæ Iumenti sui; sed Misericordiæ Impiorum, crudeles.*

EXPLICATIO.

Inditus est, ab ipsâ Naturâ, Homini *Misericordiæ* Affectus nobilis, & excellens; qui etiàm ad *Animalia Bruta* extenditur; quæ ex

ex Ordinatione Divinâ, ejus Imperio subjiciuntur. Itaque habet ista *Misericordia*, Analogiam quandam, cum illâ Principis ergà Subditos. Quinetiàm illud certissimum est, quod quò dignior est Anima, eò pluribus compatiatur. Etenim Animæ angustæ & degeneres, hujusmodi Res, ad se nihil pertinere putant: At illa, quæ nobilior est Portio Universi, ex communione afficitur. Quare videmus, sub Veteri Lege, haud pauca fuisse præcepta, non tam merè *Cæremonialia*, quàm *Misericordiæ Instituta*: Quale fuit illud, de *non Comedendo Carnem cum sanguine ejus*; & similia. Etiàm in Sectis Essæorum, & Pythagoræorum, ab Esu Animalium, omninò abstinebant. Quod etiàm hodiè obtinet (superstitione inviolatâ) apud Incolas nonnullos Imperii Mogollensis. Quin & Turcæ, (Gens licet, & Stirpe & Disciplinâ, crudelis, & Sanguinaria,) Brutis tamen Eleemosynas largiri solent; neque Animalium Vexationes & Torturas fieri sustinent. Verùm, ne fortè hæc quæ diximus, omnis generis *Misericordiæ*, patrocinari videantur, salubritèr subjungit Salomon, *Impiorum Misericordias esse crudeles*: Eæ sunt, quandò Hominibus Sceleratis & Facinorosis parcitur, Justitiæ Gladio feriendis: Crudelior enim hujusmodi *Misericordia*, quam Crudelitas ipsa. Nam Crudelitas exercetur in singulos, at Misericordia illa, universum Facinorosorum Exercitum, concessâ Impunitate, in Homines Innocentes, armat & immittit.

PARABOLA.

16. *Totum spiritum suum profert Stultus; at Sapiens reservat aliquid in posterum.*

EXPLICATIO.

Corrigit Parabola præcipuè (ut videtur) Non Hominum Vanorum Futilitatem, qui, Dicenda, Tacenda, facilè proferunt; Non Parrhesiam illam, quâ absque discrimine & Judicio, in omnes & omnia involant; Non Garrulitatem, quâ ad Nauseam usque, aliis obstrepunt; sed Vitium aliud magis occultum; Nempe Sermonis Regimen, minimè omnium prudens, & Politicum: Hoc est, cùm quis ita Sermonem, (in Colloquiis privatis) instituit, ut quæcunque in Animo habeat, quæ ad rem pertinere putet, simul, & tanquam uno Spiritu, & Oratione continuatâ, proferat: Hoc enim plurimùm Negotiis officit. Siquidèm primò, *Oratio intercisa*, & per Partes infusa, longè magis penetrat, quam Continuata; quoniàm in Continuatâ, pondus Rerum, non distinctè & sigillatìm excipitur, nec per moram nonnullam insidet; sed Ratio Rationem, antequam penitùs insederit, expellit. Secundò, Nemo tam potenti, & felici eloquentiâ valet, ut primo Sermonis Impetu, eum quem alloquitur, *mutum & elinguem planè reddat*; quin & alter aliquid vicissim respondebit, & fortassè objiciet: Tum verò accidit, ut quæ in Refutationem, aut Replicationem reservanda fuissent, præmissa jam, & anteà delibata, Vires suas & Gratiam, amiserint. Tertiò, si quis ea, quæ dicenda sunt, non simul effundat, sed per partes eloquatur, aliud primò, aliud subinde injiciens; sentiet ex ejus, quem alloquitur, Vultu, & Responso, quomodò singula illum affecerint, quam in partem accepta fuerint; ut quæ adhùc restant dicenda, cautiùs aut supprimat, aut excerpat.

PARABOLA.

16. *Si Spiritus potestatem habentis, ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris; quia Curatio faciet cessare magna peccata.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, quomodò se quis gerere debeat, cùm Iram, atque Indignationem *Principis* incurrerit. Præceptum duplex: Primò, *ut non dimittat Locum suum*; Secundò, ut *Curationi*, tanquàm in Morbo aliquo gravi, diligentèr & cautè, *attendat*. Consueverunt enim Homines, postquàm commotos contra se *Principes* suos senserint, partim ex Dedecoris Impatientiâ, partìm ne vulnus observando refricent, partìm ut tristitiam & Humilitatem eorum Principes sui perspiciant, se, à Muneribus & Functionibus suis, subducere: Quinetiàm interdùm, ipsos Magistratus, & Dignitates quas gerunt, in *Principum* Manus restituere. At Salomon, hanc medendi Viam, veluti noxiam, improbat; idque summâ profectò ratione. Primò enim, *Dedecus ipsum nimis illa publicat*; unde tum Inimici, atque Invidi, audaciores fiunt ad lædendum, tum Amici timidiores ad subveniendum. Secundò, hoc pacto fit, ut *Principis Ira*, quæ fortasſè, si non evulgaretur, sponte concideret, *magis figatur*; & veluti principio jam facto Hominis deturbandi, in præcipitium illius, feratur. Postremò, *Secessus* iste *aliquid sapit ex malevolo*, & Temporibus infenso; Id quod Malum Indignationis, Malo Suspicionis cumulat. Ad *Curationem* autem pertinent ista. Primò, caveat ante omnia, ne *stupiditate* quâdam, aut etiàm *Animi Elatione*, *Indignationem Principis minimè sentire*, aut inde, prout debeat, affici, videatur: Hoc est, ut & Vultum, non ad Tristitiam contumacem, sed ad Moestitiam gravem atque modestam componat: & in rebus quibuscunque agendis, se minùs solito hilarem & lætum, ostendat: Quin & in rem suam erit, Amici alicujus operâ, & Sermone, apud *Principem*, uti, qui, quanto Doloris sensu, in intimis excrucietur, tempestivè insinuet. Secundò, *Occasiones omnes*, vel *minimas*, sedulò *evitet*, per quas aut *Res* ipsa, quæ Indignationi Caussam præbuit, *refricetur*; aut *Princeps* denuò excandescendi, & ipsum, quacunque de caussâ, coram aliis, objurgandi, Ansam arripiat. Tertiò, perquirat etiàm diligentèr Occasiones omnes, in quibus *Opera ejus Principi grata esse possit*; ut & Voluntatem promptam redimendi Culpam præteritam ostendat; & *Princeps* suus sentiat, quali tandem servo, si eum dimittat, privari se contigerit. Quartò, *Culpam ipsam*, Aut *sagacitèr in alios transferat*; Aut *Animo* illam non *malo commissam* esse insinuet; Aut etiàm *Malitiam illorum*, qui ipsum Regi detulerunt, vel rem supra Modum aggravârunt, *indicet*. Denique in omnibus evigilet, & *Curationi* sit intentus.

PARABOLA.

17. *Primus in Caussâ suâ Iustus: tum venit altera pars, & inquirit in eum.*

EXPLICATIO.

Prima in unaquâque *Caussâ Informatio*, si paulispèr Animo Judicis insederit, altas Radices agit, eumque imbuit, & occupat; Adeò ut ægrè elui possit, nisi aut manifesta aliqua Falsitas, in Materiâ Informationis; aut Artificium aliquod, in eâdem exhibendâ, deprehendatur. Etenìm

nuda

nuda & simplex Defensio, licet justa sit & præponderans, vix Præjudicium Informationis Primæ, compensare, aut Libram Justitiæ semel propendentem, ad Æquilibrium reducere, per se valet. Itaque & Judici tutissimum, ut nihil, quod ad Merita caussæ spectat, prælibetur, priusquàm utraque Pars simul audiantur; & Defensori optimum, si Judicem senserit præoccupatum, in hoc potissimùm (quantum dat Caussa,) incumbere, ut Versutiam aliquam, & Dolum malum, ab adversâ parte, in Judicis abusum, adhibitum, detegat.

PARABOLA.

18. *Qui delicatè à pueritiâ nutrit Servum suum, posteà sentiet eum contumacem.*

EXPLICATIO.

Servandus est, *Principibus* & *Dominis*, ex Consilio Salomonis, in Gratiâ & Favore suo, erga *Servos*, *Modus*. Is triplex est; Primò, ut *Promoveantur per Gradus, non per Saltus*: Secundò, ut *interdùm assuefiant Repulsæ*: Tertiò, (quod benè præcipit Macciavellus,) ut *habeant præ oculis suis sempèr aliquid, quò ulteriùs aspirare possint.* Nisi enim hæc fiant, reportabunt proculdubiò *Principes*, in Fine, à *Servis* suis, Loco Animi grati, & officiosi, Fastidium & Contumaciam. Etenim, ex Promotione subitâ, oritur *Insolentia*; ex perpetuâ Desideratorum Adeptione, *Impatientia Repulsæ*; Denique si Vota desint, deerit itidèm Alacritas & *Industria.*

PARABOLA.

19. *Vidisti Virum velocem in Opere suo; coram Regibus stabit; nec erit inter Ignobiles.*

EXPLICATIO.

Inter Virtutes, quas *Reges*, in Delectu *Servorum*, potissimùm spectant & requirunt, gratissima est præ cunctis *Celeritas*, & in *Negotiis expediendis strenuitas*. Viri profundâ prudentiâ, *Regibus* suspecti; utpote qui nimiùm sint Inspectores; & Dominos suos, insciós & invitos, Ingenii sui viribus, (tanquàm Machinâ) circumagere possint. Populares, invisi; utpote qui Regum Luminibus officiunt, & Oculos Populi in se convertunt. Animosi, pro turbulentis sæpè habentur, & ultra, quam par est, ausuris. Probi, & Vitæ integræ, tanquàm difficiles existimantur, nec ad omnes Nutus Heriles apti. Denique non est Virtus alia, quæ non habeat aliquam quasi umbram, quâ *Regum* Animi offendantur; Sola *Velocitas ad Mandata*, nihil habet, quod non placeat. Insuper, Motus Animorum Regiorum celeres sunt, & Moræ minùs patientes. Putant enim se quidvis efficere posse; Illud tantùm deesse, ut citò fiat. Itaque ante omnia iis grata est *Celeritas.*

PARABOLA.

20. *Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub Sole, cum Adolescente Secundo, qui consurgit pro eo.*

EXPLICATIO.

Notat *Parabola* Vanitatem Hominum, qui se agglomerare solent ad *Successores Designatos Principum.* Radix autem hujus rei est, Insania illa, Hominum Animis penitùs à Naturâ insita; Nimirùm ut spes suas nimium adament. Vix enim reperitur, qui non delectatur magis,

 iis

iis quæ *Sperat*, quam iis quæ *Fruitur*. Quinetiàm *Novitas* Humanæ Naturæ grata est, & avidè expetitur. In *Successore* autem *Principis* ista duo concurrunt; *Spes* & *Novitas*. Innuit autem *Parabola* idem, quod olìm dictum erat; primò à Pompeio ad Syllam; posteà à Tiberio de Macrone; *Plures adorare Solem Orientem, quam Occidentem*. Neque tamen *Imperantes*, multùm hâc re commoventur, aut eam magni faciunt, sicut nec Sylla, nec Tiberius fecit; sed ridént potiùs Hominum Levitatem, nec pugnant cum Somniis: *Est autem* (ut aiebat ille) *Spes vigilantis Insomnium*.

PARABOLA.

21. *Erat Civitas parva, & pauci in eâ Viri; Venit contra eam Rex magnus, & vadavit eam, instruxitque Munitiones per Gyrum, & perfecta est Obsidio; inventusque est in eâ Vir pauper & sapiens, & liberavit eam per Sapientiam suam; & nullus deinceps recordatus est, Hominis illius pauperis.*

EXPLICATIO.

Describit *Parabola Ingenium Hominum pravum* & *malevolum*. Ii in Rebus duris, & angustis, coufugiunt ferè ad Viros Prudentes, & Strenuos, licet anteà contemptui habitos. Quamprimùm autem Tempestas transierit, ingrati demùm erga Conservatores suos reperiuntur. Macciavellus verò, non sine Causâ, instituit Quæstionem, *Vter ingratior esset erga Bene meritos, Princeps, aut Populus?* Sed interìm utrunque Ingratitudinis arguis. Attamen hoc, non solùm ex *Ingratitudine Principis*, aut *Populi* oritur, sed accedit plerunque his, *Invidia Procerum*, qui secretò indolent Eventui, licet felici & prospero, quia ab ipsis profectus non sit: Itaque & Meritum Hominis extenuant, & ipsum deprimunt.

PARABOLA.

22. *Iter pigrorum, quasi Sepes Spinarum.*

EXPLICATIO.

Elegantissimè ostendit *Parabola*, *Pigritiam* in fine *laboriosam* esse. Diligentia enìm, & sedula præparatio, id præstant, ut Pes in aliquod Offendiculum non impingat; sed ut complanetur via, antequàm ineatur. At qui piger est, & omnia in extremum Momentum Executionis differt, necesse est ut perpetuò, & singulis passibus, quasi per Rubos & Sentes incedat, qui eum subindè detineant, & impediant. Idem observari possit etiàm in Familiâ regendâ; in quâ, si adhibeatur Cura & Providentia, omnia placidè, & veluti sponte procedunt, absque Strepitu & Tumultu: Sin hæc desint, ubi major aliquis Motus intervenerit, omnia simul agenda turmatim occurrunt; tumultuantur Servi; Ædes personant.

PARABOLA.

23. *Qui cognoscit in judicio faciem, non benè facit; Iste, & pro buccellâ panis, deseret Veritatem.*

EXPLICATIO.

Prudentissimè notat *Parabola*, in *Iudice* magis perniciosam esse, *Facilitatem Morum*, quam *Corruptelam Munerum*. *Munera* enìm, haudquaquàm ab omnibus deferuntur; at vix ulla est Caussa, in quâ non inveniatur aliquid, quod flectat Judicis Animum, si *Personas respiciat*.

Alius

Alius enim respicietur, ut Popularis; Alius, ut Maledicus; Alius, ut Dives; Alius, ut Gratus; Alius, ut ab Amico commendatus; Denique omnia plena sunt Iniquitatis, ubi dominatur *Respectus Personarum*; & levi omninò de Causâ, veluti pro *Buccellâ Panis, Iudicium* pervertetur.

PARABOLA.

24. *Vir Pauper calumnians Pauperes, similis est Imbri vehementi, in quo paratur Fames.*

EXPLICATIO.

Parabola ista antiquitùs expressa & depicta fuit, sub Fabulâ *Hirudinis utriusque*; nimirùm, Plenæ, & Vacuæ. *Pauperis* enim & *Famelici Oppressio*, longè gravior est, quàm *Oppressio*, per *Divitem* & *Repletum*; quippe quæ omnes Exactionum Technas, & omnes Nummorum Angulos, perquirit. Solebat hoc ipsum etiam Spongiis assimilari; quæ aridæ fortitèr sugunt; madidæ, non item. Monitum autem utile continet, tum erga Principes, Ne Præfecturas Provinciarum, aut Magistratus, Viris Indigentibus, & Obæratis, committant; tum erga Populos, ne Reges suos, cum nimiâ Egestate conflictari, permittant.

PARABOLA.

25. *Fons turbatus pede, & vena corrupta, est Iustus cadens coràm Impio.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, Rebuspub. ante omnia cavendum esse, de *iniquo* & *infami Iudicio*, in *Caussâ aliquâ celebri* & *gravi*; præsertim ubi non absolvitur Noxius, sed condemnatur Insons. Etenim Injuriæ inter Privatos grassantes, turbant quidem & polluunt *Latices Iustitiæ*; sed tanquàm in *Rivulis*: Verùm Judicia iniqua, qualia diximus, à quibus Exempla petuntur, *Fontes* ipsos *Iustitiæ* inficiunt, & inquinant. Postquàm enim Tribunal cesserit in partes Injustitiæ, Status Rerum vertitur, tanquàm in Latrocinium publicum: Fitque planè, ut *Homo Homini sit Lupus*.

PARABOLA.

26. *Noli esse Amicus Homini Iracundo, nec ambulato cum Homine Furioso.*

EXPLICATIO.

Quantò religiosiùs Amicitiæ Jura inter Bonos servanda, & colenda sunt; tantò magis cavendum est, jam usque à principio, de *Prudente Amicorum Delectu*. Atque Amicorum Natura & Mores, quantum ad nos ipsos spectant, omninò ferendi sunt: Cùm verò necessitatem nobis imponunt, qualem erga alios personam induamus, & geramus, dura admodum, & iniqua, Amicitiæ Conditio est. Itaque interest inprimis, ut præcipit Salomon, ad Vitæ Pacem, & præsidia, ne Res nostras, cum *Hominibus Iracundis*, & qui facilè Lites & Jurgia provocant, aut suscipiunt, commisceamus. Istud enim Genus Amicorum, perpetuò nos Contentionibus, & Factionibus implicabit: ut aut Amicitiam abrumpere, aut Incolumitati propriæ deesse, cogamur.

PARABOLA.

27. *Qui celat Delictum, quærit Amicitiam; sed qui altero sermone repetit, separat Fœderatos.*

EXPLICATIO.

Duplex, Concordiam Tractandi, & Animos Reconciliandi, via. Altera, quæ incipit ab *Amnestiâ*; Altera, quæ à *Repetitione Injuriarum*, subjungendo Apologias, & Excusationes. Equidem memini sententiam viri admodùm prudentis & politici; *Qui pacem tractat, non repetitis Conditionibus Dissidii, is magis Animos, Dulcedine Concordiæ fallit, quam Æquitate componit.* Verùm Salomon, illo scilicet prudentior, in contrariâ Opinione est; & *Amnestiam* probat, *Repetitionem* prohibet. Etenim in *Repetitione* hæc insunt Mala; tum quod ea, sit veluti *Vnguis in ulcere*; tum quod *Periculum impendeat à novâ Altercatione*, (siquidem de Injuriarum Rationibus, inter partes nunquàm conveniet;) tum denique quod *deducat Rem ad Apologias*; At utraque pars, malit videri, potiùs offensam remisisse, quam admisisse Excusationem.

PARABOLA.

28. *In omni opere bono erit Abundantia; ubi autem verba sunt plurima, ibi frequentèr Egestas.*

EXPLICATIO.

Separat Salomon, hâc *Parabolâ*, Fructum *Laboris Linguæ*, & *Laboris Manuum*; quasi ex altero proveniat *Egestas*, ex altero *Abundantia*. Etenim fit ferè perpetuò, ut qui multa effutiant, jactent multa, multa promittant, Egeni sint; nec emolumentum capiant, ex illis Rebus, de quibus loquuntur. Quinetiàm, ut plurimùm, Industrii minimè sunt, aut Impigri ad Opera; sed tantummodò, Sermonibus se, tanquàm Vento, pascunt & satiant. Sanè, ut poeta loquitur; *Qui silet est firmus.* Is qui conscius est, se in opere proficere, sibi plaudit, & tacet: Qui verò econtrà conscius est, Auras se inanes captare, multa & mira apud alios prædicat.

PARABOLA.

29. *Melior est Correptio manifesta, quam Amor occultus.*

EXPLICATIO.

Reprehendit *Parabola*, *Mollitiem Amicorum*, qui Amicitiæ privilegio non utuntur, in admonendo liberè & audacter Amicos, tã de Erroribus, quam de Periculis suis. *Quid enim faciam* (solet hujusmodi *Mollis Amicus* dicere) *aut quo me vertam? Amo illum, quantum quis, maximè; meque, si quid illi Adversi contigerit, ipsius loco libentèr substituerim; Sed novi Ingenium ejus; si liberè cum eo egero, Animum illius offendam, saltèm contristabo; Neque tamen proficiam; Atque citius eum ab Amicitiâ meâ alienabo, quam ab iis, quæ in Animo fixa habet, abducam.* Hujusmodi *Amicum*, tanquàm, enervem, & inutilẽ, redarguit Salomon; atq; plus utilitatis, ab Inimico *manifesto*, quam ab ejus generis *Amico*, sumi posse pronũciat. Siquidẽ ea fortassè audire ei contigerit ab *Inimico* per Contumeliam, quæ *Amicus* mussat præ nimiâ Indulgentiâ.

PARABOLA.

30. *Prudens advertit ad Gressus suos; Stultus divertit ad Dolos.*

EXPLICATIO.

Duæ sunt *Prudentiæ* Species; Altera vera & sana; Altera degener & falsa, quam Salomon *Stultitiæ* nomine appellare non dubitat. Qui priori se dederit, viis & Vestigiis propriis cavet; periculis prospiciens, meditans Remedia; Proborum Operâ utens, contra Improbos seipsum muniens;

muniens; cautus Incœptu, Receptu non imparatus; In Occasiones attentus, contra Impedimenta strenuus; cum innumeris aliis, quæ ad Sui ipsius *Actiones & Gressus regendos* spectant. At altera Species, tota est consuta, ex *Fallaciis & Astutiis*, Spemque ponit omninò, in aliis circumveniendis, iisdemque ad libitum effingendis. Hanc meritò rejicit *Parabolâ*, non tantùm ut Improbam, sed etiam, ut *Stultam*. Primò enim, minimè est ex iis Rebus, quæ *in nostrâ sunt potestate*; nec etiam aliquâ *constanti Regulâ nititur*; Sed nova quotidiè comminiscenda sunt Strategemata, prioribus Fatiscentibus, & Obsoletis. Secundò, qui Vafri & Subdoli Hominis Famam & Opinionem semel incurrerit, præcipuo se, ad res gerendas *Instrumento*, prorsùs privavit; hoc est, *Fide*: Itaque omnia, parum Votis suis consentientia, experietur. Postremò, *Artes istæ, utcunque Pulchræ videantur, & complaceant*; attamen sæpiùs frustrantur; quod benè notavit Tacitus; *Consilia callida & audacia, expectatione læta, tractatu dura, eventu tristia.*

PARABOLA.

31. *Noli esse Iustus nimiùm; nec Sapientior quam oportet; cur abripiare subitò?*

EXPLICATIO.

Sunt Tempora (ut inquit Tacitus) *in quibus magnis virtutibus, certissimum est exitium.* Atque hoc, Viris Virtute & Justitiâ egregiis, aliquandò subitò, aliquandò diù antè prævisum, contingit. Quod si adjungatur etiam Prudentia, hoc est, ut cauti sint, & ad Propriam Incolumitatem evigilent, tum hoc lucrantur, ut Ruina eorum subitò obveniat, ex occultis omninò & obscuris Consiliis; quibus & evitetur Invidia, & pernicies ipsos imparatos adoriatur. Quod verò ad illud *Nimiùm*, quod in *Parabolâ* ponitur (quandoquidèm non Periandri alicujus, sed Salomonis Verba sunt ista; Qui Mala in Hominum Vitâ sæpiùs notat, nunquàm præcipit) intelligendum est, non de Virtute ipsâ, (in quâ *Nimium* non est,) sed de vanâ ejus atque invidiosâ Affectatione, & Ostentatione. Simile quiddam innuit Tacitus de Lepido; Miraculi loco ponens, quod nunquàm Servilis alicujus Sententiæ Auctor fuisset, & tamen tam sævis temporibus incolumis mansisset; *Subit*, (inquit) *Cogitatio, utrùm hæc Fato regantur; an etiàm sit in nostrâ potestate, cursum quendam tenere, inter deforme Obsequium, & abruptam contumaciam; medium, Periculo simul, & Indignitate Vacuum?*

PARABOLA.

32. *Da Sapienti Occasionem, & addetur ei Sapientia.*

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola*, inter *Sapientiam* illam, quæ in Verum Habitum increverit, & maturuerit; & illam, quæ natat tantùm in Cerebro & Conceptu, aut Sermone jactatur, sed Radices altas non egerit. Siquidèm prior, oblatâ occasione, in quâ exerceatur, illicò excitatur, accingitur, dilatatur; adeò ut seipsâ major videatur: Posterior verò, quæ ante Occasionem alacris erat, occasione datâ, fit attonita & confusa; ut etiàm ipsi, qui eâ se præditum arbitrabatur, in dubium vocetur; Annon Præceptiones de eâ fuerint Insomnia mera, & Speculationes inanes?

PARABOLA.

PARABOLA.

33. *Qui laudat Amicum voce altâ, surgendo manè; erit illi loco Maledictionis.*

EXPLICATIO.

Laudes moderatæ, & tempestivæ, & per Occasionem prolatæ, Famæ Hominum atque etiàm Fortunæ, plurimùm conferunt; At immoderatæ, & Streperæ, & importunè effusæ, nihil prosunt; imò potiùs, ex Sententiâ *Parabolæ*, impensè nocent. Primò enim, manifestò se produnt, aut ex *nimiâ Benevolentiâ Oriundas*; Aut *ex composito affectatas*; quò *Collaudatum* potiùs falsis Præconiis demereantur, quàm veris Attributis ornent. Secundò, *Laudes parcæ* & *Modestæ*, *invitant* ferè *Præsentes*, ut *ipsis etiàm aliquid adjiciant*; Profusæ contrà & immodicæ, ut aliquid demant & detrahant. Tertiò, (quod Caput rei est) Conflatur illi Invidia, qui *nimiùm laudatur*; cùm *Laudes* omnes *nimiæ*, videantur spectare ad Contumeliam aliorum, qui non minùs merentur.

PARABOLA.

34. *Quomodò in Aquis resplendent Facies; sic Corda Hominum manifesta sunt Prudentibus.*

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola* inter *Mentes Prudentium*, & *cæterorum Hominum*; Illas *Aquis*, aut *Speculis* comparans, quæ Species & Imagines Rerum recipiunt; cùm alteræ similes sint *Terræ*, aut *Lapidi impolito*, in quibus nihil reflectitur. Atque eò magis aptè comparatur *Animus Hominis Prudentis* ad *Speculum*; quia in *Speculo*, *Imago* propria spectari possit, unà cum *Imaginibus aliorum*; Id quod *Oculis* ipsis, sine *Speculo* non conceditur. Quod si *Animus Prudentis*, adeò capax sit, ut innumera Ingenia, & Mores observare & internoscere possit; superest, ut detur opera, quò reddatur non minùs *varius Applicatione*, quam *Repræsentatione*;

Qui sapit, innumeris Moribus aptus erit.

ATque his *Salomonis Parabolis*, diutiùs fortassè immorati sumus, quàm pro modo Exempli; Dignitate, & Rei ipsius, & Auctoris, longiùs provecti.

Neque tantùm in usu erat apud Hebræos, sed alibi etiàm, Priscorum Sapientibus frequentissimum; ut si cujuspiam Observatio, in aliquid incidisset, quod Vitæ Communi conducibile fuisset; id redigeret & contraheret, in brevem aliquam *Sententiam*, vel *Parabolam*, vel etiàm *Fabulam*. Verùm, quod ad *Fabulas* (sicut aliàs dictum est) illæ Exemplorum Vicarii, & Supplementa, olìm extiterunt: Nunc quando Tempora *Historiarum* copiâ abundent, ad Animatum Scopum rectiùs & alacriùs collimatur. At Modus Scribendi, qui optimè convenit Argumento tam vario & multiplici (quale est *Tractatus* de *Negotiis* & *Occasionibus sparsis*) aptissimus ille esset, quem delegit Macciavellus, ad tractandas Res Politicas; nimirùm per Observationes, sive *Discursus* (ut loquuntur) super *Historiam* & *Exempla*. Nam Scientia, quæ recentèr, & quasi in conspectu nostro, ex Particularibus elicitur, viam optimè novit, Particularia denuò repetendi: Atque

certè

certè ad Practicam longè conducit magis, cùm Discursus sive Disceptatio, sub Exemplo militat, quam cùm Exemplum Disceptationi subjungitur. Neque enim hîc Ordo tantùm spectatur; sed Res ipsa. Cùm enim Exemplum statuitur tanquàm Disceptationis Basis, universo cum Circumstantiarum Apparatu proponi solet; quæ Discursum interdùm corrigant, interdùm suppleant; unde fit loco Exemplaris ad Imitationem, & Practicam. Ubi econtrà, Exempla in gratiam Disceptationis adducta, succinctè & nudè citantur; & tanquàm mancipia Nutus tantùm Disceptationis observant.

Hoc verò Discriminis, Operæ pretium fuerit observasse; quod sicut *Historiæ Temporum*, optimam præbent Materiam, ad *Discursus* super *Politica*, quales sunt illi Macciavelli; ita *Historiæ Vitarum* optimè adhibentur ad *Documenta* de *Negotiis*; Quoniàm omnem Occasionum & Negotiorum, tam grandium quam leviorum, Varietatem complectuntur. Imò reperire est Basin, ad *Præceptiones* de *Negotiis*, utrâque illâ *Historiâ* adhùc commodiorem: Ea est, ut Discursus fiant super *Epistolas*; sed Prudentiores, & magis serias; quales sunt illæ Ciceronis ad Atticum, & aliæ. Siquidèm *Epistolæ* magis in Proximo, & ad Vivum, Negotia solent repræsentare, quam vel *Annales*, vel *Vitæ*. Quare jam, & de Materiâ, & de Formâ, Portionis primæ, *Doctrinæ* de *Negotiis*, quæ tractat *Occasiones sparsas*, diximus; eamque inter *Desiderata* numeramus.

Est & alia Portio ejusdem *Doctrinæ*, quæ tantùm differt ab illâ alterâ, de quâ diximus, quantum *Sapere*, & *Sibi Sapere*. Altera enim movere videtur, tanquàm à Centro ad Circumferentiam: Altera, tanquàm à Circumferentiâ ad Centrum. Est enim *Prudentia* quædam *Consilii aliis Impertiendi*; est verò & alia *suis Rebus prospiciendi*: Atque hæ nonnunquàm conjunguntur, sæpiùs separantur. Multi siquidem, in suis ipsorum Rationibus instituendis Prudentissimi sunt; qui tamen in Rebuspub. administrandis, aut etiàm Consiliis dandis, nihil valent: Formicæ similes, quæ Creatura sapiens est ad sese tuendum, sed Horto planè noxia. Hæc Virtus *sibi Sapiendi*, Romanis ipsis, licet Patriæ optimis Curatoribus, non ignota fuit: unde Comicus, *Nam pol Sapiens fingit Fortunam sibi*. Quin & in Adagium apud ipsos versum est, *Faber quisque Fortunæ propriæ*. Et Livius hanc ipsam Catoni Maiori tribuit; *In hoc viro, tanta vis Animi, & Ingenii inerat, ut quocunque loco natus esset, sibi ipse Fortunam facturus videretur*.

Hoc Genus *Prudentiæ*, si quis ipsum profiteatur, & palàm venditet, semper habitum est, non modò non Politicum, verùm etiàm infaustum quiddam, & inauspicatum: Sicut in Timotheo Atheniensi observatum est: Qui, postquam præclara multa Facinora, in Decus & Commodum Civitatis suæ, edidisset; atque Administrationis suæ (sicut tùm moris erat) populo rationem redderet; singula conclusit hâc Clausulâ; *Atque in hâc re Fortunæ partes fuerunt nullæ*. Contigit verò, ut post id Temporis, nunquàm ei quicquam feliciter cesserit. Sanè nimis elatum hoc, & altùm sapiens; Eòdem spectans, quo Ezechielis illud de Pharaone; *Dicis, Fluvius est meus, & ego feci memetipsum*. Aut illud Habacuc Prophetæ; *Exultant, & sacrificant Reti suo*. Aut illud etiàm Poetæ, de Contemptore Deûm Mezentio;

Dextra

Dextra mihi Deus, & telum quod missile libro,
Nunc adsint.———

Denique, Julius Cæsar, nunquàm (quod memini) Impotentiam Cogitationum suarum arcanarum prodidit, nisi simili Dicto: Cùm enìm Aruspex ei referret, Extra reperta fuisse non bona, admurmuravit submissè; *Erunt lætiora cùm volo.* Quod etiàm Dictum, Mortis suæ Infortunium, non diù præcessit. Verùm Excessus iste Fiduciæ (ut diximus) res, ut profana, ita semper infelix. Quaproptèr, Viris magnis, & verè Sapientibus, visum, successus quoslibet, Felicitati suæ, non Virtuti aut Industriæ, tribuere: Nam & Sylla, *Felicem* se, non *Magnum* cognominavit; & Cæsar, (meliùs quam suprà,) ad Navis Gubernatorem; *Cæsarem vehis, & Fortunam ejus.*

Attamen istæ Sententiæ; *Faber quisque Fortunæ suæ*; *Sapiens dominabitur Astris*; *Invia virtuti nulla est Via*; ac similes; si intelligantur & adhibeantur, potiùs pro Calcaribus ad Industriam, quam pro Stapedibus ad Insolentiam; magisque ut progignant in Hominibus Decretorum Constantiam, & Robur, quam Arrogantiam & Jactantiam; tanquàm sanæ & salutares meritò habitæ sunt; ac proculdubiò in pectoribus Hominum Magnanimorum Sedem nonnullam occupârunt: eousque ut Cogitationes tales quandóque ægrè dissimulent. Videmus enìm Augustum Cæsarem (qui cum Avunculo suo comparatus, potiùs ab illo Diversus quam Inferior fuit; sed Vir certè paulò moderatior,) sub finem Vitæ, petiisse ab Amicis, qui Lectum ejus circumstabant, ut postquàm expirasset, sibi *Plauderent*; quasi Conscius sibi fuisset, *Mimum vitæ à se commodè transactum.* Hæc quoque *Doctrinæ* Portio inter *Desiderata* numeranda est: Non quin in Praxi, etiàm nimiò plus quam oportet, usurpata sit & frequentata; Verùm quod Libri de illâ silent. Quamobrem ex more nostro, sicut in priore, nonnulla ejus Capita recensebimus; Eamque *Fabrum Fortunæ*, sive (ut diximus) *Doctrinam de Ambitu vitæ* nominabimus.

Ac primo quidem intuitu, novum quoddam, & insolitum Argumentum tractare videbor; Docendo Homines, quomodò *Fortunæ suæ Fabri* fieri possint: Doctrinam certè, cui quivis libentèr se Discipulum addixerit, donec Difficultatem ejusdem habuerit perspectam. Non enìm leviora sunt, aut pauciora, aut minùs ardua, quæ ad *Fortunam* comparandam requiruntur, quam quæ ad *Virtutem*: Resque est, æque difficilis ac severa, fieri verè *Politicum*, ac verè *Moralem*. At hujus *Doctrinæ* Pertractatio, plurimùm ad Literarum, tum *Decus*, tum *Pondus*, pertinet. Interest enìm inprimis *Honoris* Literarum, ut Homines isti Pragmatici sciant, Eruditionem haudquaquàm Aviculæ, qualis est Alauda, similem esse, quæ in sublime ferri, & cantillando se oblectare soleat; at nihil aliud: Quinimò ex Accipitris potiùs genere esse, qui & in alto volare, ac subinde, cùm visum fuerit, descendere, & prædam rapere novit. Deinde, & ad *Perfectionem* Literarum hoc ipsum spectat, quia Legitimæ Inquisitionis vera Norma est, ut *nihil inveniatur in Globo Materiæ, quod non habeat parallelum, in Globo Crystallino, sive Intellectu.* Hoc est, ut nihil veniat in *Practicam*, cujus non sit etiàm *Doctrina* aliqua & *Theoria*. Neque tamen Literæ, hanc ipsam *Fortunæ Architecturam*,

Architecturam, alitèr admirantur, aut æstimant, quàm ut Opus quoddam inferioris Generis. Nemini enìm, *Fortuna propria*, pro Dono *Esse sui*, à Deo concesso, ullo modo digna Retributio esse possit. Quin & non rarò fit, ut viri Virtutibus egregii, Fortunæ suæ sponte renuncient, ut Rebus sublimioribus vacent. Digna tamen est *Fortuna*, quatenus Virtutis ac Bene merendi Organum est; suâ quoque *Speculatione*, & *Doctrinâ*.

Ad hanc *Doctrinam* pertinent Præcepta, nonnulla *Summaria*; nonnulla *Sparsa* & *Varia*. Præcepta *Summaria* versantur, circa veram *Notitiam*, & *Aliorum*, & *Sui*. Primum igitur Præceptum (in quo Cardo *Notitiæ Aliorum*, vertitur,) illud constituatur, ut procuremus nobis (quantum fieri possit,) *Fenestram* illam, quam olìm requisivit Momus. Ille, cùm in Humani Cordis Fabricâ, tot Angulos & Recessus conspicatus esset, id reprehendit, quod defuisset *Fenestra*, per quam in obscuros illos & tortuosos Anfractus inspicere quis possit. Hanc autem *Fenestram* obtinebimus, si omni sedulitate nobis Informationem comparemus, & procuremus, de personis, quibuscum intercedunt Negotia, Particularibus; Earumque Ingeniis, Cupiditatibus, Finibus, Moribus; Auxiliis & Adminiculis quibus præcipuè suffulciuntur & valent; Et rursùs, Defectibus & Imbecillitatibus, quâque ex parte maximè pateant & obnoxii sint; Amicis, Factionibus, Patronis, Clientelis; Rursúsque Inimicis, Invidis, Competitoribus; Etiàm Temporibus & Aditibus:

(*Sola viri molles Aditus, & Tempora nôris*;)

Denique Institutis, & Normis quas sibi præscripserunt; & similibus. Quinetiàm, non solùm Informatio capienda est, de *Personis*, sed insupèr de *Actionibus* Particularibus, quæ de Tempore in Tempus in Motu sunt, & tanquàm sub Incude; Quomodò regantur & succedant, quorum studiis foveantur, à quibus oppugnentur, cujusque sint ponderis & momenti, & quid secum trahant, & hujusmodi. Etenìm *Actiones* præsentes nosse, & in se plurimùm prodest; & illud insupèr habet, quod absque hoc, etiàm personarum Notitia valdè futura sit fallax & erronea. Mutantur enìm Homines simul cum Actionibus: & Alii sunt, dum Actionibus ipsis implicentur & obsideantur; Alii, postquàm redierint ad Ingenium. Atque hæ de Rebus Particularibus Informationes, quæ tam ad *Personas*, quàm ad *Actiones* spèctant, sunt tanquàm Propositiones Minores in omni Activo Syllogismo. Nulla enìm Observationum, aut Axiomatum (undè conficiuntur Majores Propositiones Politicæ,) Veritas, aut Excellentia, ad Conclusionis Firmamentum sufficere possit, si in Minore Propositione fuerit erratum. Quod verò hujusmodi *Notitia* comparari possit, Fidejussor nobis est Salomon, qui ait; *Consilium in corde Viri, tanquàm Aqua Profunda; sed vir Prudens exhauriet illud*. Quamvis autem ipsa *Notitia* non cadat sub Præceptum, quoniàm Individuorum est, attamen Mandata de eâdem eliciendâ utilitèr dari possunt.

Notitia Hominum sex Modis elici, & hauriri potest: per *Vultus* & *Ora* ipsorum; per *Verba*; per *Facta*; per *Ingenia* sua; Pèr *Fines* suos; Denique per *Relationes Aliorum*. Quantum ad *Vultus* attinet, minimè

minimè nos moveat Vetus Adagium, *Fronti nulla Fides*; Licet enim hoc ipsum non perperàm dictum sit, de *Vultûs*, & *Gestûs* compositione externâ & generali; Attamen subsunt subtiliores quidam Motus, & Labores *Oculorum*, *Oris*, *Vultûs*, & *Gestûs*; Ex quibus reseratur, & patet (ut elegantèr ait Q. Cicero) veluti *Janua quædam Animi*. Quis Tiberio Cæsare occultior? At Tacitus; notans Characterem & Modum Loquendi diversum, quo usus est Tiberius, in laudando, apud Senatum, Res à Germanico, & à Druso, gestas; De Laudibus Germanici sic; *Magis in speciem adornatis verbis, quam ut penitùs sentire videretur*: De Laudibus Drusi sic; *Paucioribus, sed intentior, & fidâ Oratione*. Iterùm Tacitus, eundem Tiberium, aliàs etiàm ut nonnihil Pellucidum, notans; *In aliis* (inquit) *erat veluti eluctantium Verborum; solutiùs verò loquebatur, quandò subveniret*. Sanè difficilè reperiatur Simulationis Artifex aliquis, tam peritus & egregius; aut Vultus aliquis ita coactus, &, ut ille loquitur, *Iussus*; qui à Sermone artificioso & simulatorio possit istas Notas sejungere, quin Aut Sermo sit solito *Solutior*; Aut *Comptior*; Aut magis *Vagus* & *Oberrans*; Aut magis *Aridus* & quasi *Eluctans*.

Ad *Verba Hominum* quod attinet; sunt quidem illa (ut de Urinis loquuntur Medici) *Meretricia*. Sed isti *Meretricii Fuci* optimè deprehenduntur duobus Modis; Cùm scilicet *proferuntur Verba*, aut *ex improviso*; Aut in *Perturbatione*. Sic Tiberius, cùm ex Agrippinæ Verbis aculeatis, subitò commotus esset, & nonnihil abreptus, extra innatæ Simulationis Terminos pedem protulit; *Audita* hæc (inquit Tacitus) *raram occulti pectoris vocem elicuere; correptamque, Græco Versu, admonuit; Ideò lædi quia non regnaret*. Quare Poeta Perturbationes hujusmodi, non inscitè appellat *Torturas*, quod ab iis Secreta sua prodere Homines compellantur.

——*Vino tortus & Irâ*.

Ipsa sanè testatur Experientia, paucos admodùm reperiri, qui erga Arcana sua tam fidi sint, Animúmque gerant adeò obfirmatum; quin interdùm ex Iracundiâ; interdùm ex Jactantiâ; interdùm ex intimâ erga Amicum Benevolentiâ; interdùm ex Animi Imbecillitate, qui se Mole Cogitationum onerari ampliùs non sustineat; interdùm denique ex alio quopiam Affectu; intimas Animi Cogitationes, revelent & communicent. Ac ante omnia Sinus Animi excutit, si Simulatio Simulationem impulerit; juxta Adagium illud Hispanorum; *Dic Mendacium, & erues Veritatem*.

Quin & *Factis* ipsis, licet Humani Animi Pignora sint certissima, non prorsùs tamen fidendum; nisi diligentèr ac attentè pensitatis priùs, illorum & *Magnitudine*, & *Proprietate*. Illud enìm verissimum; *Fraus sibi in parvis fidem præstruit, ut majore emolumento fallat*. Italus verò seipsum, *In ipso stare lapide* putat, *ubi Præco prædicat*, si meliùs solito tractetur, absque Caussâ manifestâ. Etenìm, Officia ista Minora, Homines reddunt oscitantes, & quasi consolitos, tam ad Cautionem, quam ad Industriam: Atque rectè à Demosthene appellantur, *Alimenta Socordiæ*. Porro *Proprietatem* & Naturâ, nonnullorum *Factorum*, etiàm quæ *Beneficiorum* loco habentur, subdolam & ambiguam, luculentèr cernere licet ex eo, quod Antonio Primo imposuit Mutianus: Qui post reditum cum

eo in gratiam, sed fide pessimâ, plurimos ex Antonii Amicis, ad Dignitates evexit; *Simul Amicis ejus Præfecturas & Tribunatus largitur.* Hoc autem Astu, Antonium non munivit, sed exarmavit penitus & desolavit, Amicitias ejus ad se transferendo.

Certissima autem Clavis, ad Animos Hominum reserandos, vertitur, in rimandis & pernoscendis, vel *Ingeniis* & *Naturis* ipsorum; vel *Finibus* & *Intentionibus.* Atque Imbecilliores certè & Simpliciores, ex *Ingeniis*; Prudentiores autem, & Tectiores, ex *Finibus* suis optimè judicantur. Certè prudentèr & facetè, (licet meo judicio minùs verè,) dictum fuit à Nuntio quopiam Pontificis, sub Reditu ejus à Legatione apud Nationem quandam, ubi tanquàm Ordinarius resederat: Interrogatus, de Delectu Successoris sui, consilium dedit, *Vt nullo modò mitteretur aliquis, qui eximiè Prudens esset, sed potiùs mediocritèr tantùm; quoniam* (inquit) *ex Prudentioribus nemo facilè conjiciet, quid Verisimile fòret illius, Gentis Homines facturos.* Sanè, non rarò intervenit ille Error, & maximè familiaris est Viris Prudentibus, ut ex Modulo Ingenii proprii, alios metiantur; ac proinde ultra Scopum sæpiùs jaculentur, supponendo quod Homines majora quædam meditentur, & sibi destinent, & subtilioribus Technis utantur, quam quæ illorum Animos unquàm subierint. Quod etiàm elegantèr innuit Adagium Italicum, quo notatur; *Nummorum, Prudentiæ, Fidei, semper minores inveniri rationes, quam quis putaret.* Quare in Levioris Ingenii Hominibus, quia multa Absurda faciunt, capienda est Conjectura, potiùs ex Propensionibus *Ingeniorum*, quam ex Destinationibus *Finium.* Porrò, *Principes* quoque (sed longè aliam ob Caussam,) ab *Ingeniis* optimè judicantur; *Privati* autem ex *Finibus*. *Principes* enim Fastigium adepti Humanorum Desideriorum, nullos ferè sibi propositos *Fines* habent, ad quos, præsertim vehementèr & constantèr, aspirant: ex quorum *Finium* Situ & Distantiâ, reliquarum suarum *Actionum*, possit excipi & confici, Directio & Scala: Id quod inter alia, Caussa est vel præcipua, ut *Corda eorum* (quod Scriptura pronunciat,) *sint inscrutabilia.* At *Privatorum* nullus est, qui non sit planè veluti Viator, & proficiscatur intentè ad aliquam Itineris Metam, ubi consistat; undè non malè divinare quis poterit, quid facturus sit, aut non facturus. Si enim in ordine sit quidpiam ad Finem suum, probabile est facturum: Sin sit in contrarium finis, minimè. Neque de *Finium*, aut *Ingeniorum*, in Hominibus Diversitate, Informatio capienda est simplicitèr tantùm, sed & comparatè: Quid scilicet prædominetur, & reliqua in ordinem cogat? Sic, ut videmus, Tigellinus, cùm se Petronio Turpiliano inferiorem sentiret, in Voluptatibus Neroni ministrandis & prægustandis *Metus* (ut ait Tacitus) *Neronis rimatus est*; & hoc pacto Æmulum evertit.

Ad *Notitiam* quod attinet, de Hominum Animis, Secundariam; nimirum, quæ ab aliorum *Relatione* desumitur; brevitèr dicere sufficiet. Defectus & Vitia didiceris optimè ab Inimicis; Virtutes & Facultates ab Amicis; Mores & Tempora à Famulis; Opiniones & Meditationes ab intimis Familiaribus, cum quibus frequentiùs Colloquia miscent. Fama Popularis levis est; & Superiorum Judicia minùs certa:

Etenim coram illis tectiores incedunt Homines. *Verior Fama è Domesticis emanat.*

Verùm ad *Inquisitionem* istam Universam, via maximè compendiaria, in tribus consistit. Primùm, ut *Amicitias multas* comparemus, cum ejusmodi *Hominibus*, qui *multiplicem & variam* habent, tam *Rerum*, quam *Personarum*, *Notitiam* : Inprimis verò enitendum, ut saltem singulos habeamus præstò, qui pro Negotiorum atque Hominum Diversitate, nos de unaquaque re certiores facere, & solidè informare possint. Secundò, ut *Prudens Temperamentum*, & *Mediocritatem* quandam persequamur, & in *Libertate Sermonis*, & in *Taciturnitate*: Frequentiùs *Libertatem* usurpantes; at, cùm Res postulat, *Silentium*. *Libertas* siquidem in *Sermone*, etiàm alios invitat & provocat, ut pari *Libertate* erga nos utantur; Et sic multa deducit ad Notitiam nostram : At *Taciturnitas* Fidem conciliat, efficitque, ut ament Homines Secreta sua apud Nos, tanquam in Sinu, deponere. Tertiò, Is nobis paulatìm acquirendus est *Habitus*, ut vigilante & præsente animo, in Omnibus Colloquiis & Actionibus, simul, & rem, *quæ instat, geramus*; & alia, *quæ incidunt, observemus*. Nam sicut Epictetus præcipit, ut *Philosophus*, in singulis suis Actionibus, ita secum loquatur; *Et hoc volo, & etiàm Institutum servare*; Sic *Politicus* in singulis Negotiis, ita secum statuat; *Et hoc volo, atque etiàm aliquid, quod in futurum usui esse possit, addiscere.* Itaque, qui eo sunt Ingenio, ut nimiùm *Hoc agant*, & toti sint in præsente Negotio, quod in Manibus habent, de iis autem, quæ interveniunt, nec cogitant quidem (Id quod in se agnoscit Montaneus,) Illi certè Ministri Regum, aut Rerumpub. sunt vel optimi, sed ad proprias Fortunas claudicant. Interìm, Cautio ante omnia adhibenda, ut *Impetum Animi*, & *Alacritatem* nimiam cohibeamus; ne multa sciendo, ad nos multis immiscendum, feramur. Infelix enim quiddam est, & temerarium, *Polypragmosyne*. Itaque ista, quam comparandam præcipimus, *Notitiæ Rerum & Personarum* Varietas, hùc tandem redit, ut & *Rerum*, quas suscipimus, & *Hominum*, quorum operâ utimur, magis cum judicio Delectum faciamus, unde cuncta & magis dextrè, & magis tutò, disponere & administrare sciamus.

Notitiam aliorum sequitur *Notitia sui*. Etenìm non minor Diligentia adhibenda est, sed major potiùs, ut nos de Nobis ipsis, quam de Aliis verè & accuratè informemus. Quippe cùm Oraculum illud, *Nosce teipsum*, non tantùm sit Canon Prudentiæ Universalis, sed & in *Politicis* præcipuum locum habeat. Optimè enim Homines monet S. Jacobus; *Eum, qui vultum in Speculo consideravit, oblivisci tamen illicò, qualis fuerit*; Ut omninò frequenti inspectione sit opus. Idque tenet etiàm in *Politicis* : Sed *Specula* scilicet sunt diversa: Nam *Speculum Divinum*, in quo nos contueri debemus, est Verbum Dei; *Speculum* autem *Politicum*, non aliud est quam Status Rerum, & Temporum, in quibus vivimus.

Examen igitur accuratum, nec quale esse solet, Sui nimiùm Amantis, instituendum est *Homini*, de propriis *Facultatibus*, *Virtutibus* & *Adminiculis*; necnon de *Defectibus*, *Inhabilitatibus*, & *Obstaculis*; Ita rationem subducendo, ut hæc perpetuò in majus; Illa autem, minoris potiùs, quam

quam reverà sunt, æstimentur. Ex hujusmodi autem Examine, in *Considerationem* veniant, quæ sequuntur.

Prima *Consideratio* sit, quomodò alicui Homini, Moribusque & Naturæ suæ, cum *Temporibus* conveniat; quæ si inventa fuerint congrua, omnibus in Rebus, magis liberè & solutè agere, & suo Ingenio uti liceat; sin sit aliqua Antipathia, tum demùm in Universo Vitæ Cursu, magis cautè & tectè est incedendum; minúsque in Publico versandum. Sic Tiberius fecit, qui Morum suorum sibi conscius, cum Seculo suo, non optimè convenientium, Ludos publicos nunquàm spectavit; Quinetiàm per duodecim continuos Annos postremos, nunquàm in Senatum venit; ubi contrà, Augustus perpetuò in Oculis Hominum vixit; quod & Tacitus observat; *Alia Tiberio Morum Vis.* Eadem & Periclis ratio fuit.

Secunda sit *Consideratio*, quomodò alicui conveniat, cum *Professionibus & Generibus Vitæ*, quæ in usu & prètio sunt, quorumque sibi delectus sit faciendus; ut si jam decretum non sit de *Genere Vitæ*, maximè aptum, & Ingenio suo congruum sumat; sin jam pridèm id *Genus* Vitæ, ad quod minùs à Natura factus est, fuerit ingressus, sub primâ Occasione se subducat, & novam Conditionem arripiat. Id quod à Valentino Borgiâ videmus factum, ad Vitam Sacerdotalem à Patre innutrito, quam tamen posteà ejuravit, suo obsecutus Ingenio, & Vitæ Militari se applicuit: Quanquàm Principatu æque ac Sacerdotio indignus, cùm utrunque Homo Pestilens dehonestaverit.

Tertia sit *Consideratio*, quomodò se habeat quis, *comparatus ad Æquales & Æmulos suos*; quos verisimile sit eum habiturum in Fortunâ suâ Competitores; cùmque Vitæ Cursum teneat, in quo maxima inveniatur Virorum Egregiorum Solitudo; atque in quo probabile sit, seipsum, inter cæteros, maximè posse enitere. Id quod à C. Cæsare factum est; qui ab initio Orator fuit, & Caussas egit; & in Togâ potissimùm versabatur: Cùm verò vidisset, *Ciceronem*, *Hortensium*, *Catulum*, eloquentiæ gloriâ excellere; Rebus verò Bellicis clarum admodùm neminem, præter Pompeium; destitit ab Incœpto, & Potentiæ illi Civili, multùm Valedicere jubens, transtulit se ad Artes Militares, & Imperatorias; Ex quibus summum Rerum Fastigium conscendit.

Quarta sit *Consideratio*, ut Naturæ suæ, & Ingenii Rationem, habeat quis, in *deligendis Amicis*, ac *Necessariis*: Siquidèm diversis, diversum Genus *Amicorum* convenit; Aliis Solenne, & Taciturnum; Aliis Audax, & Jactabundū; & complura id genus. Certè notatu dignum est, quales fuerint *Amici* Julii Cæsaris (Antonius, Hirtius, Pansa, Oppius, Balbus, Dolabella, Pollio, reliqui:) Illi scilicet jurare solebant; *Ita vivente Cæsare moriar*; Infinitum studium erga Cæsarem præ se ferentes; Erga omnes alios Arrogantes & Contemptores: Fueruntque Homines, in Negotiis gerendis, impigri; Famâ, & Existimatione, Mediocres.

Quinta sit *Consideratio*, ut caveat quis sibi *ab Exemplis*; neque ad *Imitationem Aliorum* se ineptè componat; quasi quod aliis fuerit pervium, etiàm sibi patere necesse sit; neutiquàm secum reputans, quantùm fortasse interfuerit, inter suum, & Illorum, quos ad Exemplum

ſibi delegit, Ingenium & Mores. In quem Errorem manifeſtò incidit Pompeius, qui, ut Cicero ſcriptum reliquit, toties ſolitus erat dicere; *Sylla potuit, ego non potero?* Quà in re, vehementèr ſibi impoſuit, cùm Ingenium, & Rationes Agendi Syllæ, à Suis, *Toto Cœlo* (ut aiunt) *distarent:* Cùm Alter Ferox eſſet, Violentus, quique Factum in omnibus urgeret; Alter Gravis, Legum Memor, omniáque ad Majeſtatem & Famam componens; unde longè minùs erat, ad perficienda quæ cogitârat, efficax & validus. Sunt & aliæ hujus generis *Præceptiones*; verùm hæ ad Exemplum reliquarum ſufficient.

Neque verò, *Noſſe ſeipſum*, Homini ſufficit; ſed ineunda etiàm eſt Ratio ſecum, quomodò ſe *Oſtentare*, *Declarare*, denique *Flectere ſe & Effingere*, commodè & prudentèr, poſſit. Ad *Oſtentandum ſe* quod attinet, nihil videmus uſu venire frequentiùs, quam ut qui Virtutis Habitu ſit Inferior, Specie Virtutis externâ ſit potior. Non parva igitur eſt Prudentiæ Prærogativa, ſi quis Arte quâdam, & decorè, Specimen ſui apud alios exhibere poſſit; *Virtutes* ſuas, *Merita*, atque *Fortunam* etiàm, (quod ſine Arrogantiâ, aut Faſtidio fieri poſſit,) commodè *oſtentando*; Contrà, *Vitia*, *Defectus*, *Infortunia* & *Dedecora*, artificiosè occultando; Illis immorans, eaſque veluti ad Lumen obvertens; His ſubterfugia quærens, aut aptè ea interpretando eluens; & Similia. Itaque, de Mutiano, Viro ſui Temporis prudentiſſimo, & ad Res gerendas impigerrimo, Tacitus; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, Arte quâdam Oſtentator.* Indiget certè Res hæc Arte nonnullâ, ne Tædium, & Contemptum pariat: Ita tamen, ut *Oſtentatio* quæpiam, licet uſque ad Vanitatis *primum gradum*, vitium ſit potiùs in *Ethicis*, quam in *Politicis*. Sicut enim dici ſolet de Calumniâ; *Audactèr calumniare, ſempèr aliquid hæret:* Sic dici poſſit de Jactantiâ, (niſi planè deformis fuerit & ridicula;) *Audactèr te vendita, ſempèr aliquid hæret.* Hærebit certè apud Populum, licet Prudentiores ſubrideant. Itaque Exiſtimatio parta apud Plurimos, Paucorum Faſtidium abundè compenſabit. Quod ſi iſta, de quâ loquimur, *Sui Oſtentatio*, decentèr, & cum Judicio, regatur; Exempli gratiâ; Si nativum quendam Pectoris Candorem, & Ingenuitatem præ ſe ferat; Aut ſi illis temporibus adhibeatur, vel cùm Pericula circunſtent (ut apud Viros Militares in Bellis;) vel cùm alii Invidiâ flagrent; Aut ſi Verba, quæ ad laudes proprias pertinent, tanquàm Aliud Agenti, excidiſſe videantur, minimèque vel ſeriò, vel prolixè nimis, iis inſiſtatur; Aut ſi ita quis ſe laudibus honeſtet, ut ſimul etiàm Cenſuris & Jocis erga ſe non abſtineat; Aut ſi denique hoc facit, non ſponte, ſed tanquàm laceſſitus, & aliorum Inſolentiis & Contumeliis provocatus: non parvum certè hæc Res Exiſtimationi Hominis Cumulum adjicit. Neque ſanè exiguus eſt eorum Numerus, qui, cùm Naturâ ſint magis ſolidi, & minimè ventoſi; atque propterea hâc Arte, Honori ſuo velificandi, careant; Moderationis ſuæ, nonnullâ cum Dignitatis jacturâ, dant pœnas.

Verùm hujuſmodi *Oſtentationem virtutis*, utcunque aliquis infirmiore judicio, & nimiùm fortaſsè *Ethicus*, improbaverit; illud nemo negârit, dandam ſaltem eſſe Operam, ut Virtus per Incuriam, juſto ſuo pretio non fraudetur, & minoris, quam reverà eſt, æſtimetur. Hæc verò, in Virtute

Virtute æstimandâ, pretii Diminutio, tribus modis solet contingere: Primò, quandò quis, in Rebus gerendis, se, & operam suam, offert & obtrudit, non vocatus, aut accersitus: Hujusmodi enim officiis, Remunerationis loco esse solet, si non repudientur. Secundò, quandò quis in principio Rei gerendæ, viribus suis nimiùm abutitur; & quod sensim erat præstandum, uno Impetu effundit; Id quod Rebus benè administratis, præproperam conciliat Gratiam, in fine autem Satietatem inducit. Tertiò, quandò quis Virtutis suæ fructum, in Laudibus, Plausu, Honore, Gratiâ, sibi præbitis, nimis citò, & levitèr sentit, atque in iis sibi complacet; de quo prudens habetur Monitum; *Cave ne insuetus rebus majoribus videaris, si hæc te res parva, sicuti magna, delectat.*

Defectuum enimverò sedula *Occultatio*, minoris haudquàquàm momenti est, quam *Virtutum* Prudens, & Artificiosa *Ostentatio*. Defectus autem occultantur, & latent maximè, triplici quâdam Industriâ, & quasi tribus Latebris; *Cautione*; *Prætextu*; & *Confidentiâ*. *Cautionem* dicimus, quandò iis Rebus prudentèr abstinemus, quibus Pares non sumus: Ubi contra, Ingenia Audacula, & Inquieta, se facilè ingerunt, sine Judicio, Rebus, quibus non insuéverunt; & proinde Defectus suos proprios publicant, & quasi proclamant. *Prætextum* dicimus, cùm sagacitèr, & prudentèr, viam nobis sternimus & munimus, quâ benigna & commoda, de *Vitiis*, & *Defectibus* nostris, fiat Interpretatio; quasi aliunde provenientibus, aut aliò tendentibus, quam vulgò existimatur. Etenim, de Latebris Vitiorum non malè Poeta;

Sæpe latet Vitium proximitate Boni.

Quarè, si quem *Defectum*, in nobis ipsis perceperimus, opera danda, ut Personam & Prætextum *Virtutis finitimæ* mutuemur, sub cujus umbrâ lateat: Verbi gratià, *Tardo Gravitas* prætexenda; *Ignavo Lenitas*, & sic de cæteris. Illud etiàm utile, probabilem aliquam Caussam obtendere, & in Vulgus spargere, quâ adducti, ultimas vires nostras promere refugiamus; ut quod *Non possimus*, *Nolle* videamur. Quod ad *Confidentiam* attinet, Impudens certè est Remedium, sed tamen certissimum atque efficacissimum; Nempe, ut quis ea omninò contemnere, & vilipendere se profiteatur, quæ reverà assequi non possit: Mercatorum Prudentium More, quibus solenne est, & proprium, ut Pretium Mercium suarum attollant, Aliorum deprimant. Est tamen & aliud *Confidentiæ* Genus, hoc ipso impudentius; Nimirum, perfrictâ fronte, *Defectus* suos etiàm Opinioni obtrudere, & venditare; quasi in iis, quibus maximè destituitur, se eminere credat; Atque ut hoc facilius cæteris imponat, se in iis Rebus, quibus reverà plurimùm pollet, fingat diffidentem; Quemadmodùm fieri vidèmus in Poetis; Poetâ enim Carmina sua recitante, si unum aliquem Versiculum, non admodùm dixeris probandum, audias illicò; *Atque hic Versus, pluris mihi constitit, quam reliquorum Plurimi.* Tum verò alium quempiam Versum adducet, quasi sibi suspectum, & de eo, quid putes, sciscitabitur, quem satis norit, inter plurimos esse optimum, & censuræ minimè obnoxium. Ante omnia verò, ad hoc, quod nunc agitur; ut scilicet, Specimen sui quis edat coram aliis illustre, & Jus suum in

in omnibus retineat, nil magis interesse, judico, quam ne quis per nimiam suam Naturæ Bonitatem, & Suavitatem, se exarmet, & Injuriis & Contumeliis exponat: Quin potiùs in omnibus, aliquos Animi Liberi & Generosi, & non Aculei minus, quam Mellis, intra se gestantis, Igniculos, subinde emittat. Quæ quidem munita Vitæ Ratio, unà cum prompto & parato, ad se à Contumeliis vindicandum, Animo, Aliquibus ex Accidente imponitur, & Necessitate quâdam inevitabili, propter aliquid infixum, in Personâ, aut Fortunâ suâ: veluti fit, in *Deformibus* & *Spuriis*, & *Ignominiâ aliquâ mulctatis*; unde hujusmodi Homines, si Virtus non desit, felices plerunque evadunt.

Quod verò, ad se *Declarandum* attinet; Id alia Res omninò est, ab *Ostentatione* sui, de quâ diximus. Neque enim ad *Virtutes*, aut *Defectus* Hominum, refertur; sed ad *Actiones Vitæ Particulares*. Quâ in Parte, nihil invenitur magis Politicum, quam ut Mediocritas quædam servetur, prudens & sana, in Sensa Animi, circa Actiones Particulares, Aperiendo, aut Recondendo. Licet enim, profunda Taciturnitas, & Consiliorum Occultatio, & is Rerum gerendarum Modus, qui Omnia Cœcis, & (ut Modernæ Linguæ potiùs loquuntur) Surdis Artibus, & Mediis, operatur, Res sit & utilis, & mirabilis; tamen non rarò evenit, ut (quod dicitur) *Dissimulatio Errores pariat, qui Dissimulatorem ipsum illaqueant*. Nam videmus Viros Politicos, maximè omnium insignes, liberè & indissimulantèr, Fines quos peterent, palàm proferre non dubitasse. Sic L. Sylla manifestò præ se tulit, *Se, Omnes Mortales, vel felices, vel infelices fieri cupere, prout sibi essent, vel Amici, vel Inimici*. Sic Cæsar, cùm primùm profectus est in Gallias, nil veritus est profiteri; *Se malle Primum esse in villâ obscurâ, quam Secundum Romæ*. Idem Cæsar, cœpto jam Bello, Dissimulatorem minimè egit, si audiamus quid Cicero de illo prædicet. Alter (Cæsarem innuens) *non recusat, sed quodammodò postulat, ut (ut est,) sic appelletur Tyrannus*. Similitèr videmus, in Epistolâ quâdam Ciceronis ad Atticum, quam minimè fuerit Augustus Cæsar Dissimulator; qui in ipso ingressu ad Res gerendas, cùm adhuc Senatui esset in Deliciis, solitus tamen erat, in Concionibus apud Populum, jurare, illâ Formulâ; *Ita Parentis Honores consequi liceat*. Illud autem, non minus quiddam erat, quam ipsa Tyrannis. Verum est, ad Invidiam paululùm leniendam, solitum eum simul, ad Statuam Julii Cæsaris, quæ in Rostris posita erat, manum protendere. Homines autem ridebant, & plaudebant, & admirabantur, & inter se ita loquebantur; *Quid hoc est? Qualis Adolescens?* Sed tamen nihil Malitiæ in eo suspicabantur, qui tam candidè & ingenuè, quod sentiret, loqueretur. Et isti quidem, quos nominavimus, prospera omnia consecuti sunt; Pompeius contrà, qui ad eosdem tendebat Fines, sed Viis magis umbrosis & obscuris (sicut Tacitus de eo loquitur; *Occultior, non melior*: Atque Salustius similitèr idem insimulat; *Ore probo, Animo inverecundo*:) id prorsùs agebat, & innumeris Technis moliebatur, ut Cupiditates suas, & Ambitionem altè recondendo, interim Rempub. in Anarchiam & Confusionem redigeret, quo illa se necessariò in Sinus ejus conjiceret; Atque hoc pacto, summa Rerum ad eum deferretur, quasi invitum & renitentem.

Cùm

Cùm verò hoc se putaret consequutum, factus Consul solus (quod nunquàm cuiquam contigisset,) nihilò plus ad Fines suos proficiebat; eò quod, etiàm illi, qui proculdubiò eum fuissent adjuturi, quid vellet non perciperent. Adeò ut tandèm coactus sit, tritam & vulgarem inire viam; ut scilicet, prætextu se Cæsari opponendi, Arma & Exercitum compararet. Adeò lenta, Casibus obnoxia, & plerunque infelicia solent esse ea Consilia, quæ profundâ *Dissimulatione* obteguntur! Quâ de re, idem sensisse videtur Tacitus, cùm *Simulationis* Artificia, tanquàm Inferioris Subsellii Prudentiam, constituit, præ *Artibus Politicis*: Illam Tiberio, has verò Augusto Cæsari attribuens. Etenim, de Liviâ verba faciens, sic loquitur; Quod fuisset illa, *cum Artibus Mariti & Simulatione Filii, benè composita.*

Quod ad Animum *Flectendum*, & *Effingendum* attinet; Totis viribus certè incumbendum, ut Animus reddatur, Occasionibus & Opportunitatibus obsequens, neque ullo modo, ergà eas, durus aut renitens. Neque enim majus fuerit Impedimentum, ad Res gerendas, aut Fortunas Hominum constituendas; quam illud; *Idem manebat, neque idem decebat*; videlicet, Cùm Homines iidem sint, & Naturâ suâ utantur, postquàm Occasiones se mutaverint. Benè itaque Livius, cùm Catonem Majorem introducit, tanquàm Fortunæ suæ Architectum peritissimum, illud subjungit; quod ei fuerit *Ingenium Versatile.* Atque hinc fit, quod Ingenia Gravia & Solennia, & Mutare Nescia, plus plerunque habeant Dignitatis, quam Felicitatis. Hoc verò Vitium, in aliquibus à *Naturâ* penitùs insitum est, qui suopte Ingenio sunt, *Viscosi* & *Nodosi*, & ad Versandum inepti. At in Aliis *Consuetudine* obtinuit (quæ est altera *Natura*,) atque Opinione quâdam (quæ in Animos Hominum facilè obrepit;) ut minimè mutandam sibi putent Rerum gerendarum Rationem, quam priùs bonam & prosperam sint experti. Prudentèr enim observat Macciavellus in Fabio Maximo, quod *Pristinum suum & inveteratum, Cunctandi, & Belli trahendi, morem, retinere mordicùs voluerit, cùm Natura Belli esset alia, & acriora postularet Consilia.* In Aliis porrò, idem Vitium ex Inopiâ Judicii progignitur; cùm Homines Periodos Rerum & Actionum, non tempestivè discernant; sed tum demùm se vertant, postquàm Opportunitas jam elapsa sit: Tale quidpiàm in Atheniensibus suis, redarguit Demosthenes, Eos, aiens esse, *Rusticis similes, qui in Ludo Gladiatorio se probantes, sempèr post plagam acceptam, in eam Partem muniendam Scutum transferunt, quâ percussi sunt; non priùs.* In aliis rursùs, hoc ipsum contingit, quia operam, in viâ eâ, quam semel ingressi sunt, collocatam, perdere gravantur, nec receptui canere sciunt; Sed potiùs se Occasionibus superiores fore, Constantiâ suâ, confidunt. Verùm ista Animi *Viscositas*, & *Renitentia*, à quacunque illa tandem Radice pullulârit, Rebus gerendis, & Fortunæ Hominum, est damnosissima: Nihilque magis Politicum, quam Animi Rotas reddere, cum Rotis Fortunæ, Concentricas, & simul Volubiles. Atque de *Præceptis duobus Summariis*, circa *Fortunæ Architecturam*, hactenus. *Præcepta* autem *Sparsa* haud pauca sunt; Nos tamen perpauca deligemus, pro modo Exempli.

Primum

Primum *Præceptum* est; *Faber Fortunæ*, Amusse suâ peritè utatur, eámque ritè applicet; Hoc est, Animum assuefaciat, ut Rerum omnium Pretium & valorem æstimet, prout ad Fortunam & Fines suos, magis aut minùs, conducant; Hocque curet sedulò, non perfunctoriè. Mira enim Res, sed verissima; Inveniuntur plurimi, quorum Mentis *Pars Logica* (si ita loqui licet,) est bona, *Mathematica*, pessima; videlicet, Qui de Rerum Consequentiis satis firmitèr judicant; de Pretiis verò, imperitissimè. Hinc fit, ut Alii, privata & secreta cum Principibus Colloquia; Alii, Auras Populares, tanquàm Magna adepti, admirentur; cùm sit utrunque sæpenumerò Res, & Invidiâ & Periculo plena: Alii autem Res metiuntur ex Difficultate, atque operâ suâ in eis impensâ: Fieri oportere existimantes, ut quantùm moverint, tantùm etiàm promoverint: Sicut Cæsar de Catone Uticensi, veluti per Ironiam, dixit; Narrando quàm laboriosus fuerit & assiduus, & quasi indefatigabilis, neque tamen multùm ad Rem; *Omnia* (inquit) *magno studio agebat*: Hinc etiam illud accidit, ut Homines sæpiùs seipsos fallant; qui, si Magni alicujus, aut Honorati viri operâ utantur, sibi omnia prospera promittant; cùm illud verum sit, non grandissima quæque Instrumenta, sed aptissima, citiùs & feliciùs Opus quodque perficere. Atque ad *Mathematicam* veram *Animi* informandam, operæ pretium est, illud inprimis nosse, & descriptum habere; quid ad cujusque Fortunam constituendam & promovendam Primum statui debeat, quid Secundum, & sic deinceps? Primo loco, *Emendationem Animi* pono; *Animi* enim *Impedimenta*, & *Nodos* tollendo & complanando, citiùs viam Fortunæ aperueris, quàm Fortunæ Auxiliis, *Animi Impedimenta* sustuleris. Secundo loco, *Opes* pono, & *Pecuniam*; Quam summo loco plurimi fortassè collocaverint, cùm tanti sit ad omnia usûs. Verùm, eam Opinionem, similem ob Caussam abjudico, atque Macciavellus fecit, in aliâ re, non multùm ab eâ discrepante. Cùm enim vetus fuerit Sententia; *Pecuniam esse Nervos Belli*; Ille contrà, non alios esse *Nervos Belli* asseruit, quàm *Nervos Virorum Fortium* & *Militarium*; Eodem prorsùs modo, verè asseri possit; *Nervos Fortunæ*, non esse *Pecuniam*, sed potiùs *Animi Vires*; Ingenium, Fortitudinem, Audaciam, Constantiam, Moderationem, Industriam, & similia. Tertio loco, colloco *Famam* & *Existimationem*; Eò magis, quod illa, Æstus quosdam habeant, & Tempora, quibus si non opportunè utaris, difficile erit rem, in integrum restituere. Ardua enim Res, Famam præcipitantem retrovertere. Postremo loco, pono *Honores*, ad quos certè facilior Aditus, per unumquodque ex illis tribus, multò magis per Omnia conjuncta datur; quam si ab *Honoribus* auspiceris, & deinde ad reliqua perrexeris. Verùm, ut in Ordine Rerum servando, haud parùm est momenti; ita non multò minùs, in servando Ordine Temporis; Cujus perturbatione frequentissimè peccatur, dum ad Fines tum properatur, quando Initia essent curanda; Atque, dum ad maxima quæque subitò advolamus, quæ in medio posita sunt, temerè transilientes. At illud rectè præcipitur; *Quod nunc instat, agamus*.

Secundum *Præceptum* est, ut caveamus, ne Animi quâdam Magnitudine, & Præfidentiâ, ad magis Ardua, quam par est, feramur;

neve in adversum Fluvii remigemus. Optimum enim Consilium circa Fortunas Hominum,

——— *Fatis accede, Deisque.*

Circumspiciamus in omnes Partes, & observemus quà Res pateant, quà clausæ & obstructæ sint, quà proclives, quà arduæ, neque viribus nostris,ubi non patet Aditus commodus,abutamur. Hoc si fecerimus, & à Repulsâ nos immunes præstabimus; & in Negotiis singulis nimis diù non hærebimus; & Moderationis Laudem reportabimus; & pauciores offendemus; & denique Felicitatis Opinionem acquiremus; dum quæ sponte fortasse eventura fuisset, nostræ Industriæ accepta ferentur.

Tertium *Præceptum*, cum proximè præcedente nonnihil pugnare videri possit; Licet probè intellectum, minimè. Illud hujusmodi est; Ut Occasiones non semper expectemus, sed eas quandoque provocemus, & ducamus. Quod etiàm innuit Demosthenes, Magniloquentiâ quâdam. *Et quemadmodùm receptum est, Ut Exercitum ducat Imperator; sic à cordatis Viris, res ipsæ ducendæ, ut quæ ipsis videntur, ea gerantur; & non ipsi persequi Eventus tantùm cogantur.* Etenim, si diligenter attendamus, duas observabimus, easque discrepantes Species, eorum, qui Rebus gerendis, & Negotiis tractandis, pares habeantur. Alii siquidèm Occasionibus commodè sciunt uti, sed nihil ex se moliuntur, aut excogitant; Alii toti sunt in machinando, qui Occasiones, quæ opportunè incidunt, non arripiunt. Harum Facultatum altera, alteri non conjuncta, manca omninò & imperfecta censenda est.

Quartum est *Præceptum*; Ut nihil suscipiamus, in quo necesse sit, Temporis plurimum insumere: verùm ut Versiculus ille Aurem sempèr vellicet;

Sed fugit intereà, fugit irreparabile Tempus:

Neque alia subest Caussa, cur ii, qui Professionibus laboriosis, aut Rebus similibus, se addixerunt; veluti Jureconsulti, Oratores, Theologi doctiores, Librorum Scriptores, & hujusmodi; in Fortunâ suâ constituendâ, & promovendâ, minùs sint solertes; quàm quòd Tempore, (aliàs scilicet insumpto,) indigent ad particularia pernoscenda; Opportunitates captandas; & Machinas, quæ ad Fortunam suam spectent, comminiscendas & meditandas. Quinetiàm, in Aulis Principum, & Rebuspub. eos reperias,& ad Fortunam suam promovendam, & ad aliorum invadendam, maximè efficaces, qui nullo publico Munere funguntur; sed in hoc, de quo loquimur, *Ambitu Vitæ*, perpetuò occupantur.

Quintum est *Præceptum*; Ut Naturam quodammodò imitemur,quæ *nihil facit frustrà.* Id quod factu non erit admodùm difficile, si Negotia nostra omnium generum,peritè commisceamus & contexamus. In singulis enim Actionibus, ita Animus est instituendus & præparandus, atque Intentiones nostræ aliæ aliis substernendæ,& subordinandæ; Ut si, in aliquâ re, Voti compotes, in *Summo Gradu*, fieri non possimus, in *Secundo* tamen liceat consistere; imò vel in *Tertio*: Quod si, nec in *aliquâ* omninò *Parte Rei* hærere aut consistere possimus,tum verò ad alium quempiam (præter destinatum) Finem, Operam impensam flectamus:

Sic

Sin nec in *Præsenti*, aliquem Fructum demetere queamus, saltèm aliquid ex eâ extrahamus, quod in *Futurum* prosit: Si verò nihil *Solidi*, nec in *Præsenti*, nec in *Futuro* inde elicere detur, satagamus saltèm, ut aliquid *Existimationi* nostræ inde accrescat: & alia id genus: Rationes sempèr à nobis ipsis exigendo, quibus constet, nos Fructûs aliquid, plus minus, ex singulis Actionibus, & Consiliis nostris percepisse; Neque ullo modo permittendo, ut tanquàm confusi ac consternati Animum illicò despondeamus, si fortè Scopum Principalem non licuerit attingere. Nihil enim minùs convenit Viro Politico, quam uni Rei, unicè esse intentum. Qui enim hoc facit, Occasionum innumerarum jacturâ mulctabitur, quæ Rebus agendis ex obliquo intervenire solent: Quæque fortassè magis fuerint propitiæ & commodæ ad alia, quæ posteà usui futura sint, quam ad ea, quæ in manibus habeamus. Ideoque benè calleamus illam Regulam; *Hæc oportet facere, & illa non omittere.*

Sextum est *Præceptum*; Ut nos Rei alicui nimis peremptoriè non astringamus; quanquàm Casui videatur, primo intuitu, minùs obnoxia; Sed sempèr habeamus, vel Fenestram apertam ad Evolandum; vel Posticum aliquod secretum, ad Redeundum.

Septimum *Præceptum*, est Antiquum illud Biantis; modò non ad Perfidiam, sed ad Cautionem, & Moderationem, adhibeatur: *Et ames tanquam Inimicus futurus, & Oderis tanquam Amaturus.* Nam Utilitates quasque mirum in Modum, prodit & corrumpit, si quis nimiùm se immerserit, Amicitiis infelicibus; molestis & turbidis Odiis; aut Puerilibus & futilibus Æmulationibus.

Hæc Exempli loco, circa *Doctrinam* de *Ambitu Vitæ* sufficient: Illud enim Hominibus in Memoriam subinde reducendum est, longè abesse, ut Adumbrationes istæ, quibus utimur in Desideratis, loco justorum Tractatuum ponantur; Sed sint solummodò tanquàm Schedæ aut Fimbriæ, ex quibus, de Telâ integrâ, judicium fieri possit. Neque rursùs ita desipimus, ut Fortunam, absque tanto, quantum diximus molimine, minimè parari asseramus. Probè enim novimus, eam tanquàm sponte in gremium aliquorum defluere: Alii autem eam, Diligentiâ solâ & Assiduitate (cautione nonnullâ aspersâ,) absque Arte multâ aut operosâ, adipiscuntur: Verùm sicut Cicero, Oratorem Perfectum depingens, non id vult, ut Causidici singuli tales esse debeant, aut possint: Ac rursùs, sicut in Principe aut Aulico describendo (quod nonnulli tractandum susceperunt,) Modulus effingitur, prorsùs secundum Artis Perfectionem, non autem secundum Practicam vulgatam: Idem & nos in *Politico* instruendo præstitimus: *Politico* (inquam) quoad *Fortunam propriam.*

Enimverò, illud utique monendum, *Præcepta*, quæ circa hanc rem, delegimus & proposuimus, omnia, ex genere eorum esse, quæ *Bonæ Artes* vocantur. Quod enim ad *Malas Artes* attinet; Si quis Macciavello se dederit in Disciplinam, qui præcipit; *Virtutem ipsam non magnoperè curandam, sed tantùm Speciem ejus, in publicum versam: quia Virtutis Fama & Opinio Homini adjumento sit, Virtus ipsa Impedimento*; Quique alio loco præcipit; *Ut Homo Politicus, illud tanquàm Fundamentum Prudentiæ*

suæ

suæ substernat; *quod præsupponat, Homines non rectè, nec tutò, ad ea, quæ volumus, flecti aut adduci posse, præterquàm solo metu, ideoque det operam, ut omnes, quantum in se est, Obnoxii sint, atque in Periculis, & Angustiis constituti*; Ita ut Politicus suus, videatur esse, quod Itali dicunt, *Seminator Spinarum*: Aut si quis Axióma illud, quod à Cicerone citatur, amplecti velit; *Cadant Amici, dummodo Inimici intercidant*; Sicut Triumviri fecerunt, qui Inimicorum Interitum, Amicissimorum exitio redimebant: Aut si quis L. Catilinæ Imitator esse velit, ut Rerumpub. Incendiarius fiat & Pertubator, quò meliùs in Aquis turbidis piscari, & Fortunam suam expedire possit; *Ego* (inquit) *si in Fortunis meis Incendium sit excitatum, id non Aquâ, sed Ruinâ restinguam*: Aut si quis illud Lysandri ad se transferat, qui dicere solebat; *Pueros Placentis, Viros Perjuriis alliciendos*; Cum aliis ejusdem Farinæ pravis, ac perniciosis Dogmatibus; Quorum (ut fit in cæteris rebus omnibus) major est Numerus, quam rectorum & sanorum; Si quis (inquam) hujusmodi inquinatâ Prudentiâ delectetur; non ierim inficias, eum (quandoquidem Legibus Charitatis & Virtutis omnibus seipsum solutum, Fortunæ solummodò mancipàrit) posse, majore compendio, & celeriùs, Fortunam suam promovere. Fit verò in *Vitâ*, quemadmodum & in *Viâ*, ut Iter brevius, sit fœdius & cœnosius; neque sanè, ut per Viam meliorem quis incedat, multâ circuitione opus est.

Tantum verò abest, ut Homines ad hujusmodi *Artes Pravas* se applicare oporteat, ut potius sanè, (si modò sint apud se, seque sustinere valeant, neque Ambitionis Turbine & Procellâ in adversum rapiantur) ante Oculos proponere debeant; non solùm Mundi Chorographiam generalem illam, quod *Omnia sint Vanitas, & vexatio Spiritûs*; verùm etiàm & illam magis specialem; videlicet, Quod ipsum *Esse*, sejunctum à *Benè Esse*, Maledictionis loco sit, & quò grandius sit *Esse*, eò major sit Maledictio: Quodque amplissimum Virtutis Præmium, sit ipsa Virtus; Quemadmodùm & ultimum Vitii Supplicium est Vitium ipsum, sicut egregiè Poeta;

Quæ vobis, quæ digna Viri, pro Laudibus istis
Præmia posse rear solvi? Pulcherrima primùm
Dii Moresque dabunt vestri. ———

Et econtrà, non minùs verè ille de Sceleratis, *Atque eum ulciscentur Mores sui.* Quinetiàm, Mortales, dum in omnes partes, Cogitationes suas agitant, & diffundunt, ut Fortunis suis rectè prospectum atque consultum sit, interìm in mediis illis Animi Transcursibus, ad Divina Judicia, & Providentiam æternam, oculos attollere debent; quæ sæpissimè Impiorum Machinationes, & Consilia Prava, licet profunda, subvertit, & ad nihilum redigit; secundum illud Scripturæ; *Concepit Iniquitatem, & pariet Vanitatem.* Imò, etsi Injuriis, & *Malis Artibus*, abstineant; Attamen hæc jugis, & irrequieta Anhelatio ad Ardua Fortunæ, absq; Cessatione, & quasi fine Sabbato, Tributum Temporis nostri Deo debitum minimè solvit: Qui, ut videre est, Facultatum nostrarum Decimas, Temporis autem Septimas exigit, & sibi seponit. Quorsùm enim fuerit, Os gerere in Cœli sublimia erectum; Mentem verò humi prostratam, & Pulverem instar Serpentis comedentem? Quod etiàm Ethnicos non fugit;

Atque

Atque affigit humi Divinæ Particulam Auræ.

Quod si in hoc sibi quisquam adblandiatur, quod Fortunâ suâ, uteunque eam Malis Artibus obtinuerit, rectè uti decreverit; sicut de Augusto Cæsare, & Septimio Severo, solitum erat dici; *Debuisse illos aut nunquàm Nasci, aut nunquàm Mori*: Tanta in Ambitu Fortunæ suæ patrârunt Mala; tanta rursùs, Summa adepti, contulerunt Bona: intelligat nihilominùs, hanc Malorum per Bona Compensationem, post Factum probari; Consilium autem hujusmodi meritò damnari. Abs re postremò nobis non fuerit, in Cursu isto incitato, & fervido, versus Fortunam nostram, Frigidam paulisper aspergere, haustam è Dicterio illo non inelegante, Caroli Quinti Imperatoris, in Institutionibus suis ad Filium; *Imitari Fortunam Mores Mulierum, quæ procos plus nimiò ambientes, plerunque superbè aversantur.* Verùm hoc ultimum Remedium, pertinet ad eos, quibus Gustus, ex Morbo Animi, corruptus est. Innitantur potiùs Homines *Lapidi* illi, qui *Theologiæ* & *Philosophiæ* est tanquàm *Angularis*; quæ idem ferè asserunt de eo, quod *primum quæri* debeat; Etenìm *Theologia* edicit; *Primum quærite Regnum Dei, & ista omnia adjicientur vobis*; Philosophia autem simile quiddam jubet; *Primùm quærite Bona Animi, cætera aut aderunt, aut non oberunt.* Quamvis autem hoc *Fundamentum*, humanitùs jactum, interdùm locetur super *Arenas*; quemadmodùm videre est in M. Bruto, qui in eam vocem, sub Exitum suum, proruppit;

Te colui Virtus ut Rem, ast tu Nomen inane es.

At idem *fundamentum*, divinitùs locatum, firmatur sempèr in *Petrâ*. Hîc autem *Doctrinam* de *Ambitu Vitæ*, & simul *Doctrinam Generalem* de *Negotiis*, concludimus.

Caput III.

Partitiones Doctrinæ *de* Imperio, *sive* Repub. *omittuntur*; *Tantùm Aditus fit, ad* Desiderata *duo*; Doctrinam *de* Proferendis Finibus Imperii; *&* Doctrinam *de* Justitiâ Universali, *sive de* Fontibus Juris.

Enio jam ad *Artem Imperii*, sive *Doctrinam de Repub. Administrandâ*; Sub quâ etiàm *Oeconomica* continetur, ut *Familia* sub *Civitate*. In hâc Parte, sicut jam anteà dixi, Silentium mihi imperavi. Neque tamen prorsùs diffidere debui, quin possim de illâ fortassè non imperitè aut inutilitèr disserere; utpote, qui longâ Experientiâ edoctus, & per tot Munerum & Honorum Gradus, ad amplissimum Regni Magistratum, Favore Majestatis tuæ indulgentissimo, nullo Merito meo, evectus fuerim; eundemque Magistratum, per Annos Quatuor integros gesserim; & quod pluris est, Majestatis tuæ Mandatis, & Colloquiis, per Annos Octodecim continuos assueverim; (Quod etiàm è Stipite aliquo Politicum exculpere potuisset;) Quíque etiàm, inter omnes

Artes

Artes, plurimum Temporis in Historiis, & Legibus contriverim. Quæ omnia, non Jactantiâ ad Posteros, refero, sed quia ad Literarum Dignitatem nonnihil pertinere putem, quod Homo quispiam, ad Literas, potiùs quam ad aliud quicquam, natus; & ad Res gerendas, nescio quo Fato, contra Genium suum abreptus, ad Civilia tamen Munera, tam honorifica & ardua, sub Rege prudentissimo, assumptus fuerit. Verùm, si quid circa *Politicam* posthàc parturiet Otium meum, erit fortassè *Proles*, aut *Abortiva*, aut *Posthuma*. Interim, ne Scientiis omnibus, jam veluti in Subselliis suis collocatis, Sedes hæc tam excelsa omninò vacet, decrevi duas tantùm *Civilis Scientiæ* portiones, quæ ad *Arcana Imperii* non pertinent, sed sunt Naturæ magis communis, ut *Desiderata*, notare; Earumque, more nostro, *Exempla* proponere.

Cùm *Artes Imperii*, tria *Officia Politica*, complectantur; Primò, ut *Imperium conservetur*; Secundò ut *Beatum efficiatur & Florens*; Tertiò, ut *Amplificetur, Finesque ejus longiùs proferantur*; de duobus primis *Officiis*, maximâ ex parte, egregiè à nonnullis tractatum est; de Tertio siletur. Illud itaque inter *Desiderata* reponemus; & More nostro, *Exemplum* ejus proponemus. Eam *Doctrinæ* Partem, *Consulem Paludatum*, sive *Doctrinam de Proferendis Imperii Finibus*, nominantes.

Exemplum Tractatûs Summarii de proferendis Finibus Imperii.

DIctum Themistoclis, sibi ipsi applicatum, incivile certè fuit, & inflatum; sin de aliis, atque in genere, prolatum fuisset, prudentem sanè Observationem, & pergravem Censuram, complecti videatur. Rogatus in Convivio, ut Cytharam pulsaret, respondit, *Fidibus se nescire; cæterùm posse Oppidum parvum in magnam Civitatem evehere*. Ista certè Verba, ad Sensum Politicum translata, Facultates duas, multùm inter se discrepantes, in iis, qui Rerum Gubernacula tractant, optimè describunt, & distinguunt. Etenim, si Regum Consiliarios, Senatores, aliósque ad Negotia publica admotos, qui usquàm fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rarissimè) nonnulli, qui *Regnum* aut *Civitatem* è parvis ampla efficere possint, Fidicines tamen sint valde imperiti: Econtrà autem, Alii quamplurimi, in *Cytharâ*, aut *Lyrâ*, (hoc est Aulicis Tricis,) miri Artifices, qui tantùm abest, ut *Rempub. amplificare* possint, ut potius à Naturâ comparati videantur, ad Statum Reipub. Beatum & Florentem, labefactandum, & evertendum. Sanè Artes illæ degeneres, & præstigiæ, quibus sæpenumerò Consiliarii, atque Rerum Potentes, & Gratiam apud Principes suos, & Famam in Vulgus, reportant, haud aliud Nomen merentur, quam *Peritiæ* cujusdam Fidiculariæ; utpote cùm sint Res magis gratæ in Præsens, & Artificibus ipsis Ornamento, quam ad Rempub. quarum sunt Ministri, Opes & Amplitudinem, utiles aut accommodæ. Occurrent proculdubiò & alii Consiliarii, atque Reipub. Gubernatores, minimè spernendi, qui sint Negotiis pares, possintque Res commodè administrare, easq; à manifestis præcipitiis & Incommodis conservare; à Virtute tamen illâ Rerumpub. Erectrice & Amplificatrice, longo intervallo absunt.

Verùm, qualescunque demùm fuerint Operarii, conjiciamus Oculos in Opus ipsum; Qualis nimirùm censeri debeat vera *Regnorum* & *Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus obtineri* possit: Dignum profectò Argumentum, quod Principes perpetuò in Manibus habeant, & diligentèr meditentur; Quò nec Vires suas in majus æstimantes, Inceptis se vanis & nimis arduis implicent; Nec rursùs easdem plus æquo despicientes, ad Consilia pusillanima & meticulosa, se demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad Molem & Territorium, Mensuræ subjicitur; quoad Redditus, Calculis. Numerus Civium, & Capita, Censu; Urbium & Oppidorum Multitudo & Amplitudo, Tabulis excipi possint. Attamen non reperitur inter Civilia, Res errori magis obnoxia, quam verum & intrinsecum, excipere Valorem, circa *Vires* & *Copias Imperii* alicujus. Assimilatur *Regnum Cœlorum*, non Glandi, aut Nuci alicui grandiori, sed *Grano Sinapis*, quod inter Grana est minimum; quod tamen habeat interim, intra se, Proprietatem quandam, & Spiritum innatum, quò se & citiùs attollat, & latiùs diffundat: Eodem modo, invenire est Regna & Status, Ambitu quidem & Regionum Tractu, valdè ampla; quæ tamen ad *Fines ulteriùs proferendos*, aut latiùs imperandum, sunt minùs apta; Alia contrà, Dimensione satis exigua, quæ tamen Bases, in quibus maximæ Monarchiæ inædificentur, esse possint.

1. Urbes munitæ, plena Armamentaria, Equorum Propagines generosæ, Currus armati, Elephanti, Machinæ atque Tormenta Bellica omnigena, & similia; sunt certè ista universa nihil aliud, quam Ovis induta Pelle Leoninâ; Nisi Gens ipsa, Stirpe suâ, & Ingenio sit fortis, & Militaris. Imò, nec Numerus ipse Copiarum multùm juvat, ubi Milites imbelles sunt & ignavi. Rectè enim Virgilius; *Lupus numerum Pecorum non curat*. Exercitus Persarum in Campis Arbelæ, Oculis Macedonum, tanquàm vastum Hominum Pelagus, subjiciebatur; adeò ut Duces Alexandri, nonnihil ipso Spectaculo perculsi, Regem interpellarent, atque ut Noctù prælium committeret, ei Auctores erant: Quibus ille, *Nolo* (inquit) *suffurari Victoriam*. Ea autem etiàm Opinione fuit facilior. Tigranes Armenius, castrametatus in quodam Colle, cum Exercitu Quadringentorum Millium, cùm spectaret Aciem Romanorum, quæ quatuordecim Millia non excessit, contra se tendentem, in Dicterio illo suo sibi complacuit; *Ecce* (inquit) *Hominum, pro Legatione, nimiò plus quam oportet, pro pugnâ, longè minùs*. Eosdem tamen, priusquàm occubuisset Sol, satis multos, ad illum infinitâ strage profligandum, expertus est. Innumera sunt Exempla, quam sit Multitudinis cum Fortitudine congressus impar. Primò igitur pro re certissimâ & exploratissimâ decernatur, & statuatur, quod Caput omnium, quæ ad Magnitudinem Regni aut Status spectent, sit, ut *Populus* ipse sit *Stirpe* & *Ingenio bellicosus*. Atque illud magis tritum quam verum, quod *Nervi Belli sint Pecuniæ*; si desint Nervi Lacertorum in Gente molli & effœminatâ. Rectè enim Crœso ostentâti Aurum respondit Solon; *At si quis (ô Rex) venerit, qui meliùs quã tu Ferrũ gestet, illi profectò, totum hoc cedet Aurum*. Quare, quicunq; is tandẽ sit Princeps aut Status, cujus Subditi

Nativi

Nativi & Indigenæ, non sint Animosi & Militares, Potentiam suam admodùm sobriè æstimet: Atque econtrà, Principes, qui dominantur in Gentes Animosas & Martias, nôrint illi satis Vires suas, si sibi aliàs non desint. Quod attinet ad *Copias Mercenarias* (quod solet adhiberi Remedium cùm *Copiæ Nativæ* desint) plena sunt omnia Exemplis; quibus liquidò patet, quod quicunque *Status* illis innitetur, poterit fortassè Pennas, ad tempus breve, Nido majores extendere, sed defluent illæ paulò post.

2. *Benedictio Iudæ*, & *Issacharis*, in unum nunquàm convenient: Nimirùm, ut eadem Tribus aut Gens, sit simul, & *Leonis Catulus*, & *Asinus procumbens inter Sarcinas*. Neque unquam fiet, ut *Populus* Tributis oppressus, fortis existat & Bellicosus. Verum est, Collationes publico consensu factas, minùs Animos Subditorum dejicere, & deprimere, quam quæ ex Imperio mero indicuntur. Id quod liquidò videre est, in *Tributis Germaniæ Inferioris*, quas *Excisas* vocant; Atque aliquâ ex parte, in iis, quæ *Subsidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum est, Sermonem jam institui, de Animis Hominum, non de Opibus. *Tributa* autem, quæ ex consensu conferuntur, & quæ ex Imperio imponuntur, etsi eadem Res sint, quoad Opes exhauriendas, variè tamen omninò Animos Subditorum afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum* Tributis gravatum, idoneum ad Imperandum, non esse.

3. Aspirantibus ad *Magnitudinem* Regnis & Statibus, prorsùs cavendum, ne *Nobiles* & *Patricii*, atque (quos vocamus) *Generosi*, majorem in modum multiplicentur. Hoc enim eò Rem deducit, ut *Plebs* Regni sit humilis & abjecta; & nihil aliud ferè quam Nobilium Mancipia & Operarii. Simile quiddam fieri videmus in Sylvis cæduis; in quibus, si major, quam pars est, Caudicum, sive Arborum majorum relinquatur Numerus, non renascetur Sylva sincera, & pura; sed major Pars in Vepres & Dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, ubi numerosior justo est *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignava; atque eò demùm res redibit, ut nec Centesimum quodque Caput, sit, ad Galeam portandam, idoneum: Præsertim si Peditatum spectes; qui Exercitûs plerunque est Robur præcipuum; Unde succedet magna Populatio, Vires exiguæ. Nusquàm Gentium, hoc quod dico, luculentiùs comprobatum est, quam Exemplis Angliæ & Galliæ; Quarum Anglia, quamvis Territorio, & Numero Incolarum, longè inferior, potiores tamen Partes ferè semper in Bellis obtinuit; Hanc ipsam ob Caussam, quod apud Anglos, Coloni, & inferioris Ordinis Homines, Militiæ habiles sint, Rustici Galliæ non itèm. Quâ in re, mirabili quâdam & profundâ Prudentiâ excogitatum est, ab Henrico Septimo Angliæ Rege (Id quod in *Vitæ ejus Historiâ* fusiùs tractavimus,) ut Prædia minora, atque Domus Agricolationis instituerentur, quæ habeant certum, eumque mediocrem Agri Modum annexum, qui distrahi non possit; eo fine, ut ad Victum liberaliorem sufficiat; Utque Agricultura ab iis exerceretur, qui Domini fuerint Fundi, aut saltèm Usufructuarii, non Conductitii aut Mercenarii. Nam ita demùm Characterem illum,

quo Antiquam Italiam insignivit Virgilius, merebitur Regio aliqua;
—— *Terra potens Armis; atque ubere Glebæ.*
Neque prætereunda est illa Pars Populi (quæ Angliæ ferè est peculiaris; nec alibi (quod scio) in usu, nisi fortè apud Polonos,) *Famuli* scilicet *Nobilium*: Hujus enim Generis, etiàm Inferiores, quoad Peditatum, Agricolis ipsis minimè cedunt. Quare certissimum est, quod Magnificentia, & Splendor ille Hospitalis, atque Famulitia, & veluti Satellitia ampla, quæ in more sunt apud Nobiles & Generosos in Angliâ, ad Potentiam Militarem apprimè conducant; ubi contrà, Nobilium obscura, & magis privata, & in se reducta Vitæ ratio, Copias Militares minuit.

4. Danda est omninò opera, ut *Arbor* ista *Monarchiæ*, qualis fuit Nebuchadnezzaris, *Truncum* habeat satis *amplum* & *robustum*, ad *Ramos* suos & *Frondes sustentandos*: Hoc est, ut Numerus *Indigenarum*, ad *Subditos extraneos* cohibendos, satis superque sufficiat. Illi igitur *Status*, ad *Imperii Magnitudinem* benè comparati sunt, qui *Ius Civitatis*, facilè & libentèr largiuntur. Vana siquidem fuerit Opinio, posse Manipulum Hominum, utcunque Animis & Consilio excellant, Regiones nimiò plus amplas & Spatiosas, Imperii Jugo cohibere & frænare. Id ad tempus fortassè facere possint, sed Diuturnitatem hæc Res non assequitur. *Spartani* parci fuerunt, & difficiles in cooptandis novis Civibus. Unde, donec intra parvos Limites dominati sunt, Res eorum firmæ fuerunt, & stabiles: At postquàm Limites suos cœpissent proferre, & latiùs dominari, quam ut Stirps Spartanorum, Turbam Exterorum, Imperio commodè coercere posset, Potentia eorum subitò corruit. Nulla unquàm Respub. Sinus suos, ad novos Cives recipiendos, tam profusè laxavit, quam *Respub. Romana*. Itaque par erat, Instituto tam prudenti, Fortuna; cùm in Imperium toto Orbe amplissimum succreverint. Moris apud eos erat, *Ius Civitatis* promptè elargiri; Idque in supremo gradu: Hoc est, non solùm *Ius Commercii*, *Ius Connubii*, *Ius Hæreditatis*; verùm etiàm *Ius Suffragii*, & *Ius Petitionis*, sive *Honorum*: Hocque rursùs, non singulis tantùm Personis, sed totis Familiis, imò Civitatibus, & nonnunquàm integris Nationibus communicârunt. Hùc adde Consuetudinem *deducendi Colonias*, quibus Romanæ Stirpes in Solum exterum transplantabantur. Quæ duo Instituta, si simul componas, dices profectò, non Romanos se diffudisse super Universum Orbem; sed contrà, Orbem universum se diffudisse super Romanos: Quæ securissima *proferendi Imperii* est Ratio. Subit mirari sæpiùs *Imperium Hispanorum*; quod tam paucis Indigenis, tot Regna & Provincias amplexari & frænare possit. At certè, Hispaniæ ipsæ, pro Arboris stemmate satis grandi haberi debent; cùm longè ampliorem contineant Regionum Tractum, quam Romæ, aut Spartæ, sub initiis suis, contigerat. Porrò, quanquàm *Ius Civitatis*, satis parcè soleleant Hispani impertire, quod proximum tamen est, faciunt; Quippe, qui cujuscunque Nationis Homines, ad Militiam suam ordinariam, promiscuè admittant. Quinetiàm, summum Belli Imperium, haud raro, ad Duces Natione non Hispanos deferunt. Attamen & illam ipsã, videntur, non ita pridèm, *Indigenarũ* Paucitatẽ sensisse, eiq; succurrere

cu-

cupiisse; ut ex *Pragmaticâ Sanctione*, hoc Anno Promulgatâ, cernere est.

5. Certissimum est, *Artes Mechanicas Sedentarias*, quæ non sub Dio, sed sub Tecto exercentur; Atque *Manufacturas delicatas* (quæ Digitum potiùs quam Brachium requirunt) suâ naturâ Militaribus Animis esse contrarias. In universum, Populi Bellicosi feriari gaudent; & Pericula quam Labores minùs exhorrent: Atque in hoc Ingenio suo, non sunt admodùm reprimendi; si Animos ipsorum in Vigore conservare, cordi nobis sit. Magno itaque Adjumento, Spartæ, Athenis, Romæ, aliisque Antiquis Rebuspub. fuit, quod habuerint non *Ingenuos*, sed *Servos* plerunque, quorum Laboribus istiusmodi Opificia expediebantur. Verùm Mancipiorum usus, post Legem Christianam receptam, maximâ ex parte, abiit in Desuetudinem. Huic verò Rei proximum est, ut Artes istæ, Alienigenis tantùm permittantur, qui propterea alliciendi, aut saltèm facilè recipiendi sunt. *Nativorum* autem *Plebs*, ex tribus Generibus Hominum constare debet; Nempe, ex *Agricolis*; *Famulis ingenuis*; & *Artificibus*; quorum *Opera Robur* & *Lacertos viriles* postulant; Cujusmodi sunt *Fabri Ferrarii*, *Lapidarii*, *Lignarii*, & similes; Non annumerando *Militiam Descriptam*.

6. Ante omnia, ad *Imperii Magnitudinem* confert, ut Gens aliqua, *Armorum studium* profiteatur, tanquàm Decus suum, & Institutum vitæ primarium, & in præcipuo Honore habitum. Quæ enim à nobis adhuc dicta sunt, ad Habilitates tantùm erga Arma spectant; Quorsùm autem Habilitas, si non Rei ipsi incumbitur, ut producatur in Actum? *Romulus* (ut narrant, aut fingunt,) postquàm è vivis excesserat, illud Civibus suis legavit, ut ante omnia rem Militarem colerent, unde in Caput Orbis Terrarum Urbs eorum insurgeret. *Imperii Spartani* Fabrica universa, (non nimis prudentèr quidem, sed diligentèr tamen) ad illum Finem & Scopum, composita est & constructa, ut Cives sui Belligeratores essent. *Persarum* & *Macedonum*, idem erat Institutum, sed non tam constans aut diuturnum. *Britanni*, *Galli*, *Germani*, *Gothi*, *Saxones*, *Normanni*, & nonnulli alii etiàm ad Tempus Armis se præcipuè dediderunt. *Turcæ* idem Institutum, Lege suâ haud paululùm extimulati, hodiè retinent, sed Magnâ cum Militiæ suæ (ut nunc est) declinatione. In Europâ Christianâ, Gens quæ illud adhuc retinet & profitetur, soli sunt *Hispani*: Verùm Res est, tam liquida, & manifesta, unumquemque in eo proficere maximè, in quo plurimùm impendit studii, ut Verbis non indigeat. Satis sit innuisse, desperandum omninò alicui Nationi esse, quæ non ex Professo Arma & Militiam colat, iisque præcipuè studeat & incumbat, sibi veluti vltrò obventuram, insignem aliquam *Imperii Magnitudinem*: Contrà autem, certissimum esse Temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in Armorum Professione & Studiis diutiùs permanserint (Id quod Romani, Turcæque, potissimùm fecere,) miros in Imperio amplificando facere Progressus. Quin & illæ, quæ Bellicâ Gloriâ, per unius tantummodò Seculi Spatium floruere; inde tamen, unico illo Seculo, eam Imperii Amplitudinem assecutæ sunt, quam longo post Tempore, etiàm remissâ illâ Armorum Disciplinâ, retinuerunt.

7. Præcepto præcedenti affine est; Ut *Status* quis utatur ejusmodi *Legibus* & *Consuetudinibus*, quæ justas illi Caussas, aut saltèm Prætextus, Arma capessendi, tanquàm in promptu ministrent. Etenim, ea est insita Animis Hominum Justitiæ Apprehensio, ut Bellum (quod tot sequuntur Calamitates,) nisi gravem ob Caussam, saltèm speciosam, inferre abstineant. Turcis præstò est sempèr, & ad nutum, Belli Caussa; Propagatio scilicet Legis & Sectæ suæ. Romani, quanquàm pro magno decore Imperatoribus apud eos fuerit, si *Fines Imperii ipsorum protulissent*, tamen ob hanc solam Caussam, ut *Fines proferrentur*, nunquàm Bella susceperunt. Aspiranti igitur ad Imperium Nationi, illud in more sit; Ut *Sensum* habeat *vividum* & *acrem*, *Injuriæ* alicujus vel Subditis suis Limitaneis, vel Mercatoribus, vel publicis Ministris, illatæ; neque à primâ provocatione diutiùs torpeat, aut tardet. Itèm, *Prompta* sit & *alacris*, ad *Auxilia mittenda Sociis suis*, & *Fœderatis*: Id quod perpetuum erat apud Romanos: Adeò ut, si fortè in populum Fœderatũ, cui etiàm cum aliis Fœdus Defensivum intercederet, Hostilis Impressio facta esset, atque ille à plurimis suppetias peteret, Romani omnium primi sempèr adessent, Beneficii Decus, nemini præripiendum relinquentes. Quod verò attinet ad *Bella*, antiquis Temporibus, propter *Statuum Conformitatem* quandam, aut *Correspondentiam tacitam*, gesta, non video in quo Jure illa fundata sint. Talia fuerunt Bella, quæ à Romanis suscepta erant, ad Græciam in Libertatem vindicandam: Talia à Lacedæmoniis & Atheniensibus, ad constituendas, aut evertendas Democratias, & Oligarchias: Talia quandóque illata sunt a Rebuspub. aut Principibus, sub prætextu, Subditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præsentem sufficiat, ut illud decernatur; Non esse expectandam, *Statui* alicui, *Imperii Amplitudinem*, nisi ad quāvis Occasionem justam se Armandi, protinùs expergiscatur.

8. Nullum omninò *Corpus*, sive sit illud *Naturale*, sive *Politicum*, absque *Exercitatione*, *Sanitatem* suam tueri queat. Regno autem, aut Reipub. justum atque honorificum *Bellum* loco salubris *Exercitationis* est. Bellum Civile profectò instar Caloris Febrilis est; At Bellum Externum instar Caloris ex Motu, qui Valetudini inprimis conducit. Ex Pace enim deside atque torpente, & emolliuntur Animi, & corrumpuntur Mores. Sed utcunque Res se habeat quatenùs ad alicujus Statûs Felicitatem, *Magnitudinis* proculdubiò interest, ut quasi sempèr in Armis sit. Atque Exercitus Veteranus, perpetuò tanquàm sub Vexillis habitus, etsi Res sit, magni proculdubiò Sumptûs & Impensæ; Attamem ejusmodi est, ut Statui alicui, quasi Arbitrium Rerum inter Vicinos, aut saltèm plurimùm Existimationis ad omnia conferat. Id quod insigniter cernere est in Hispanis, qui jam per Annos Centum & Viginti, Exercitum Veteranum, ad aliquas Partes, licet non sempèr ad easdem, aluerunt.

9. *Maris Dominium*, Monarchiæ quædam Epitome est. Cicero, de Pompeii contra Cæsarem Apparatu, scribens ad Atticum; *Consilium* (inquit) *Pompeii, planè Themistocleum est; putat enim, qui Mari potitur, eum Rerum potiri.* Atque Cæsarem Pompeius, proculdubiò delassasset, & attrivisset, nisi inani fiduciâ inflatus, ab illo Incœpto destitisset.

Prælia

Prælia Navalia, quanti fuerint Momenti, ex multis Exemplis patet. *Pugna* ad *Actium* Orbis Imperium determinavit. *Pugna* ad *Insulas Curso-lares*, *Circulum in Naribus* Turcæ *posuit*. Multoties certè evenit, ut Victoriæ Navales, Finem Summæ Belli attulerint; Sed hoc factum est, cùm Aleæ hujusmodi Præliorum, totius Belli Fortuna commissa est. Illud minimè dubium, quod qui *Maris* potitur Dominio, in magnâ Libertate agit, & tantum, quantum velit, de Bello sumere potest: Ubi contrà, qui Terrestribus Copiis est superior, nihilominùs plurimis Angustiis conflictatur. At hodiè, atque apud nos Europæos, si unquàm, aut uspiam, *Potentia Navalis* (quæ quidem huic *Regno Britanniæ* in Dotem cessit,) summi, ad Rerum Fastigia, Momenti est; tum quia pleraque Europæ Regna Mediterranea simpliciter non sunt, sed maximâ ex Parte *Mari* cincta; tum etiàm, quia Utriusque Indiæ Thesauri & Opes, *Imperio Maris*, veluti Accessorium quiddam, existunt.

10. *Bella Moderna*, veluti in *Tenebris gesta*, censeri possunt, præ Gloriâ & Decore vario, quæ in Homines Militares, priscis temporibus, à Rebus Bellicis, resilire solebant. Habemus hodiè, fortassè ad Animos faciendos, *Ordines* quosdam Honorificos Militiæ; qui tamen jam facti sunt & Armis & Togæ communes: Etiàm in *Scutis Gentilitiis*, *Stemmata* nonnulla habemus: Insupèr, *Hospitia* quædam *Publica* Militibus Emeritis & Mutilatis destinata, & hujusmodi. Verùm, apud Veteres, in Locis, ubi Victoriæ partæ sunt, extructa *Trophea*; *Laudationes Funebres*; & *Monumenta Magnifica Occumbentium in Bello*; *Coronæ Civicæ*, *Militares*, singulis concessæ; Nomen ipsum *Imperatoris*, quod posteà Reges maximi à Belli Ducibus mutuati sunt; Redeuntium Ducum, Bellis prosperè confectis; *celebres triumphi*; *Donativa*, atque *Largitiones ingentes* in Milites, sub Exercituum dimissionem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam insigni Splendore coruscantia, ut Pectoribus Mortalium, etiàm maximè conglaciatis, Igniculos subdere, eáque ad Bellum inflammare potuerint. Ante omnia verò, *Mos* ille *Triumphandi*, apud *Romanos*, non Res erat ex Pompâ, aut Spectaculum quoddam inane, sed inter prudentissima planè Nobilissimáque Instituta numerandus: Utpote, qui in se hæc tria haberet; *Ducum Decus* & *Gloriam*; *Ærarii* ex *Spoliis Locupletationem*; & *Donativa Militum*. Verùm *Honor Triumphi*, fortassè *Monarchiis* non competit, præterquàm in Personis *Regis* ipsius, aut *Filiorum Regis*; Quod etiàm, temporibus Imperatorum, Romæ obtinuit; Qui Honorem ipsum Triumphi, sibi & Filiis suis, de Bellis, quæ præsentes ipsi confecerant, tanquàm peculiarem reservârunt: *Vestimenta* autem solummodò, & *Insignia Triumphalia*, aliis Ducibus indulserunt.

Verùm, ut Sermones hos claudamus; Nemo est (ut testatur Sacra Scriptura,) *qui sollicitè cogitando, potest apponere ad Staturam suam, Cubitum unum*; In pusillo scilicet *Corporis Humani* Modulo: Cæterùm, in magnâ *Regnorum* & *Rerumpub.* Fabricâ, Imperium amplificare & *Fines proferre*, Reges penes & Dominantes est. Nam prudentèr introducendo Leges, Instituta, & Consuetudines, quales jam proposuimus, & alias his similes, Posteris, & Seculis futuris, *Magnitudinis*

Sementem

Sementem fecerint. Verùm ista Consilia apud Principes rarò tractantur, sed Res Fortunæ plerunque committitur.

Atque hæc habuimus, quæ de *Proferendis Imperii Finibus*, in præsentiâ occurrunt. Verùm quorsùm ista Commentatio; cum *Monarchia Romana*, futura sit inter Mundanas (ut creditur) ultima? Nisi quod nobis Instituto nostro fidis, neque uspiàm de Viâ declinantibus (quandoquidèm *Amplificatio Imperii*, fuerit inter *Officia* tria *Politices*; tertium,) illud omninò prætermittere, non licuerit. Restat jam *Desideratum* alterum, ex iis, quæ posuimus, duobus, Nimirùm, de *Iustitiâ Universali*, sive de *Fontibus Iuris*.

Qui de *Legibus* scripserunt, omnes vel tanquàm Philosophi, vel tanquàm Jurisconsulti, Argumentum illud tractaverunt. Atque Philosophi proponunt multa, dictu pulchra, sed ab usu remota. Jurisconsulti autem, suæ quisque Patriæ Legum, vel etiàm Romanarum, aut Pontificiarum, Placitis obnoxii & addicti, Judicio sincero non utuntur; sed tanquàm è Vinculis sermocinantur. Certè Cognitio ista ad Viros Civiles propriè spectat; qui optimè nôrunt, quid ferat Societas humana, quid Salus Populi, quid Æquitas Naturalis, quid Gentium Mores, quid Rerumpub. Formæ diversæ: Ideóque possint de *Legibus*, ex Principiis & Præceptis, tam Æquitatis Naturalis, quam Politices, decernere. Quamobrèm id nunc agatur, ut *Fontes Iustitiæ*, & *Vtilitatis Publicæ*, petantur; & in singulis *Iuris* Partibus, *Character* quidam & *Idea Iusti* exhibeatur; ad quam Particularium Regnorum & Rerumpub. *Leges*, probare, atque inde Emendationem moliri quisque, cui hoc cordi erit & curæ, possit. Hujus igitur rei, more nostro, *Exemplum* in *uno Titulo* proponemus.

Exemplum *Tractatûs* de *Iustitiâ Universali*, sive de Fontibus Juris, in uno Titulo, per Aphorismos.

PROOEMIVM.

APHORISMUS 1.

IN *Societate Civili, aut* Lex, *aut* Vis *valet. Est autem &* Vis *quædam* Legem *simulans; &* Lex *nonnulla magis* vim *sapiens, quam* Æquitatem Juris. *Triplex est igitur* Injustitiæ Fons; Vis mera; Illaqueatio malitiosa *prætextu* Legis; *&* Acerbitas *ipsius* Legis.

APHORISMUS 2.

Firmamentum Juris Privati *tale est. Qui Injuriam facit, Re, Vtilitatem, aut Voluptatem, capit, Exemplo, Periculum. Cæteri Vtilitatis aut Voluptatis illius, participes non sunt, sed Exemplum ad se pertinere putant. Itaque facilè coeunt in Consensum, ut caveatur sibi per* Leges; *ne Injuriæ per vices ad singulos redeant. Quod si ex Ratione Temporum, & Communione Culpæ, id eveniat, ut pluribus & Potentioribus, per* Legem *aliquam, Periculum creetur, quam caveatur;* Factio *solvit* Legem; *Quod & sæpè fit.*

APHO-

APHORISMUS 3.

At Jus Privatum, *sub Tutelâ* Juris Publici, *latet*. Lex *enim cavet Civibus, Magistratus* Legibus. *Magistratuum autem Auctoritas pendet ex Majestate Imperii, & Fabricâ Politiæ, &* Legibus Fundamentalibus. *Quare, si ex illâ parte Sanitas fuerit, & recta constitutio,* Leges *erunt in bono Usu; sin minùs, parùm in iis Præsidii erit.*

APHORISMUS 4.

Neque tamen Jus Publicum, *ad hoc tantùm spectat, ut addatur tanquam Custos* Juri Privato, *ne illud violetur; atque ut cessent Injuriæ; Sed extenditur etiam ad Religionem, & Arma, & Disciplinam, & Ornamenta, & Opes, denique ad omnia circa Bene Esse Civitatis.*

APHORISMUS 5.

Finis *enim &* Scopus, *quem* Leges *intueri, atque ad quem, Iussiones & Sanctiones suas, dirigere debent, non alius est, quàm ut Cives feliciter degant. Id fiet, si Pietate & Religione rectè instituti; Moribus honesti; Armis adversus Hostes Externos tuti; Legum auxilio adversus Seditiones, & privatas Injurias muniti; Imperio & Magistratibus obsequentes; Copiis & Opibus locupletes & florentes fuerint. Harum autem Rerum Instrumenta & Nervi sunt* Leges.

APHORISMUS 6.

Atque hunc Finem *Optimæ* Leges *assequuntur, Plurimæ verò ipsarum aberrant.* Leges *enim, mirum in modum, & maximo intervallo, inter se differunt; Ut Aliæ* excellant; *Aliæ* mediocriter se habeant; *Aliæ prorsùs* vitiosæ *sint. Dictabimus igitur pro Iudicii nostri Modulo, quasdam tanquam* Legum Leges; *Ex quibus Informatio peti possit, quid in singulis* Legibus, *benè aut perperàm positum aut constitutum sit.*

APHORISMUS 7.

Antequàm verò ad Corpus *ipsum* Legum Particularium *deveniamus; perstringemus paucis,* Virtutes & Dignitates Legum *in genere.* Lex *bona censeri possit, quæ sit* Intimatione certa; Præcepto justa; Executione commoda; Cum Formâ Politiæ congrua; & Generans Virtutem in Subditis.

TITULUS I.

De Prima Dignitate Legum, ut sint certæ.

APHORISMUS 8.

LEgis *tantum interest ut* certa *sit, ut absque hoc nec* Justa *esse possit.* Si enim incertam Vocem det Tuba, quis se parabit ad Bellum? *Similiter si incertam vocem det* Lex, *quis se parabit ad Parendum? Ut moneat igitur oportet, priusquàm feriat. Etiam illud rectè positum est;* Optimam esse Legem, quæ minimum relinquit Arbitrio Judicis: *Id quod* Certitudo *ejus præstat.*

APHORISMUS 9.

Duplex Legum Incertitudo: *Altera, ubi* Lex nulla præscribitur; *Altera;*

Altera, ubi ambigua *&* obscura. *Itaque de* Casibus omissis à Lege, *primò dicendum est; ut in his etiàm inveniatur aliqua Norma* Certitudinis.

De Casibus omissis à Lege.

Aphorismus 10.

A*Ngustia* Prudentiæ Humanæ, Casus *omnes, quos Tempus reperit, non potest capere. Non rarò itaque se ostendunt* Casus Omissi *&* Novi. *In hujusmodi* Casibus, *triplex adhibetur Remedium, sive Supplementum; vel per* Processum ad Similia; *vel per* usum Exemplorum, licet in Legem non coaluerint; *vel per* Jurisdictiones, quæ statuunt ex Arbitrio boni Viri, *& secundum Discretionem sanam; sive illæ* Curiæ *fuerint* Prætoriæ, *sive* Censoriæ.

De Processu ad Similia, & Extensionibus Legum.

Aphorismus 11.

I*N* Casibus omissis, *deducenda est Norma* Legis *à* similibus; *sed cautè, & cum Iudicio. Circa quod servandæ sunt Regulæ sequentes.* Ratio prolifica, Consuetudo sterilis esto, nec generet casus. *Itaque quod contra* Rationem Juris *receptum est, vel etiàm ubi* Ratio *ejus est* obscura, *non trahendum est ad Consequentiam.*

Aphorismus 12.

Bonum publicum insigne, rapit ad se Casus omissos. *Quamobrem, quando* Lex *aliqua, Reipub. Commoda notabilitèr & majorem in modum intuetur, & procurat,* Interpretatio *ejus* Extensiva *esto, &* Amplians.

Aphorismus 13.

Durum est torquere Leges, *ad hoc ut torqueant Homines.* Non placet igitur extendi Leges pœnales, multò minùs Capitales, ad Delicta nova. *Quodsi Crimen vetus fuerit, &* Legibus *notum; sed Prosecutio ejus incidat in Casum novum, à Legibus non provisum; omninò recedatur à placitis Iuris, potiùs quam delicta maneant impunita.*

Aphorismus 14.

In Statutis, *quæ* Jus Commune (*præsertim circa ea, quæ frequentèr incidunt, & diù coaluerunt*) *planè abrogant, non placet procedi per* Similitudinem *ad* Casus Omissos. *Quando enim Respub.* totâ Lege *diù caruerit; idque in* Casibus expressis; *parum periculi est, si* Casus Omissi *expectent Remedium à* Statuto Novo.

Aphorismus 15.

Statuta, *quæ manifestò* Temporis Leges *fuere, atque ex Occasionibus Reipub. tunc invalescentibus natæ, mutatâ ratione Temporum, satis habent, si se in propriis Casibus sustinere possint: Præposterum autem esset, si ad* Casus Omissos, *ullo modo traherentur.*

Apho-

APHORISMUS 16.

Consequentiæ non est Consequentia: sed sisti debet Extensio *intra* Casus proximos. *Alioqui labetur paulatim ad Dissimilia; Et magis valebunt Acumina Ingeniorum, quam Auctoritates* Legum.

APHORISMUS 17.

In Legibus *&* Statutis *brevioris Stili*, Extensio *facienda est liberiùs. At in illis, quæ sunt Enumerativa Casuum Particularium, cautiùs. Nam ut Exceptio firmat vim* Legis, *in Casibus non Exceptis; ita Enumeratio infirmat eam, in Casibus non Enumeratis.*

APHORISMUS 18.

Statutum Explanatorium *claudit Rivos Statuti prioris; nec recipitur posteà* Extensio *in alterutro* Statuto. *Neque enim facienda est* Super-Extensio *à Iudice; ubi semel cœpit fieri* Extensio *à* Lege.

APHORISMUS 19.

Solennitas Verborum, *&* Actorum, *non recipit* Extensionem ad Similia. *Perdit enim Naturam Solennis, quod transit à More ad Arbitrium: Et Introductio novorum, corrumpit Majestatem veterum.*

APHORISMUS 20.

Proclivis est Extensio Legis *ad* Casus Post-natos; *qui in Rerum Naturâ non fuerunt tempore* Legis *latæ. Ubi enim* Casus *exprimi non poterat, quia tunc nullus erat,* Casus Omissus *habetur pro* Expresso, *si similis fuerit Ratio.*

Atque de Extensionibus Legum, in Casibus Omissis, hæc dicta sint: Nunc de usu Exemplorum dicendum.

De Exemplis, & usu eorum:

APHORISMUS 21.

DE Exemplis *jam dicendum est, ex quibus* Jus *hauriendum sit, ubi* Lex *deficit. Atque de* Consuetudine, *quæ* Legis *Species est; deque* Exemplis, *quæ per frequentem usum, in Consuetudinem transierunt, tanquàm* Legem tacitam; *suo loco dicemus. Nunc autem de* Exemplis *loquimur, quæ raro & sparsim interveniunt, nec in* Legis *vim coaluerunt; quandò, & quâ cautione, Norma* Juris *ab ipsis petenda sit, cùm* Lex *deficiat.*

APHORISMUS 22.

Exempla *à Temporibus Bonis & Moderatis petenda sunt; non Tyrannicis, aut Factiosis, aut Dissolutis. Hujusmodi* Exempla *Temporis Partus spurii sunt; & magis nocent, quam docent.*

APHORISMUS 23.

In Exemplis, *Recentiora habenda sunt pro Tutioribus. Quod enim paulò antè factum est, unde nullum sit secutum Incommodum, quid ni iterùm repetatur? Sed tamen minus habent Auctoritatis* Recentia. *Et si fortè Res in melius restitui opus sit,* Recentia Exempla *magis Seculum suum sapiunt, quam rectam Rationem.*

APHORISMUS. 24.

At Vetustiora Exempla, *cautè, & cum Delectu recipienda: Decursus siquidem Ætatis multa mutat; ut quod tempore videatur antiquum, id perturbatione,*

turbatione, & Inconformitate ad Præsentia, sit planè novum. Medii *itaque* Temporis Exempla *sunt optima, vel etiàm talis* Temporis, *quod cum* Tempore currente *plurimùm conveniat; quod aliquandò præstat* Tempus Remotius, *magis quam* in Proximo.

APHORISMUS 25.

Intra Fines Exempli, *vel citra potiùs, se cohibeto, nec illos ullo modo excedito. Vbi enim non adest* Norma Legis, *omnia quasi pro* Suspectis *habenda sunt. Itaque ut in* Obscuris, *minimum sequitor.*

APHORISMUS 26.

Cavendum ab Exemplorum Fragmentis & Compendiis: *atque integrum* Exemplum, & *universus ejus Processus introspiciendus. Si enim incivile sit, nisi totâ* Lege *perspectâ, de Parte ejus judicare, multò magis hoc valere debet in* Exemplis; *Quæ ancipitis sunt usûs, nisi valdè quadrent.*

APHORISMUS 27.

In Exemplis *plurimùm interest, per quas Manus transierint, & transacta sint. Si enim apud* Scribas *tantùm, &* Ministros Justitiæ, *ex* Cursu Curiæ, *absque* Notitiâ *manifestâ* Superiorum, *obtinuerint; Aut etiàm apud* Errorum Magistrum Populum; *conculcanda sunt, & parvi facienda. Sin apud* Senatores, *aut* Iudices, *aut* Curias Principales, *ita sub oculis posita fuerint, ut necesse fuerit illa, Approbatione Iudicum, saltem tacitâ, munita fuisse, plus Dignationis habent.*

APHORISMUS 28.

Exemplis, *quæ publicata fuerint, utcunque minùs fuerint in usu, cùm tamen Sermonibus, & Disceptationibus Hominum, agitata & ventilata extiterint, plus Auctoritatis tribuendum. Quæ verò in Scriniis & Archivis manserunt, tanquàm sepulta, & palàm in Oblivionem transierunt, minùs.* Exempla *enim, sicut Aquæ, in* Profluente saniffima.

APHORISMUS 29.

Exempla, *quæ ad* Leges *spectant, non placet ab* Historicis *peti; sed ab* Actis publicis, & Traditionibus diligentioribus. *Versatur enim Infelicitas quædam inter* Historicos *vel optimos, ut* Legibus, & Actis Iudicialibus, *non satis immorentur; Aut si fortè Diligentiam quandam adhibuerint, tamen ab* Authenticis *longè varient.*

APHORISMUS 30.

Exemplum, *quod* Ætas Contemporanea, *aut* Proxima *respuit, cùm* Casus *subinde recurreret, non facilè admittendum est. Neque enim tantum pro illo facit, quod Homines illud quandòque usurparunt; quam contra, quod Experti reliquerunt.*

APHORISMUS 31.

Exempla *in* Consilium adhibentur, *non utique* jubent, *aut* imperant. *Igitur ita regantur, ut* Auctoritas præteriti Temporis *flectatur ad* Usum præsentis.

Atque de Informatione ab exemplis, ubi Lex deficit, hæc dicta sint. Jam dicendum de Curiis Prætoriis, & Censoriis.

De

De Curiis Prætoriis & Cenſoriis.

APHORISMUS 32.

CUriæ *ſunto &* Juriſdictiones, *quæ ſtatuant ex Arbitrio boni Viri, & Diſcretione ſanâ, ubi* Legis Norma *deficit.* Lex *enim, (ut anteà dictum eſt) non ſufficit* Caſibus; *ſed ad ea, quæ plerunque accidunt, aptatur: Sapientiſſima autem Res* Tempus, *(ut ab Antiquis dictum eſt) & novorum* Caſuum *quotidie Author, & Inventor.*

APHORISMUS 33.

Interveniunt autem novi Caſus, *& in* Criminalibus, *qui Pœnâ indigent; & in* Civilibus, *qui Auxilio.* Curias, *quæ ad priora illa reſpiciunt,* Cenſorias; *quæ ad Poſteriora,* Prætorias *appellamus.*

APHORISMUS 34.

Habento Curiæ Cenſoriæ *Iuriſdictionem & Poteſtatem, non tantùm* nova Delicta *puniendi, ſed etiàm* Pœnas à Legibus conſtitutas, *pro* Delictis veteribus *augendi; ſi* Caſus *fuerint odioſi, & Enormes, modò non ſint Capitales. Enorme enim, tanquàm Novum eſt.*

APHORISMUS 35.

Habeant ſimilitèr Curiæ Prætoriæ *Poteſtatem, tam Subveniendi contra* Rigorem Legis, *quàm Supplendi* Defectum Legis. *Si enim porrigi debet Remedium ei, quem* Lex præteriit; *multò magis ei, quem* vulneravit.

APHORISMUS 36.

Curiæ *iſtæ* Cenſoriæ, *&* Prætoriæ *omninò intra* Caſus enormes *&* extraordinarios *ſe continento; nec* Juriſdictiones ordinarias *invadunto: Ne fortè tendat res ad* Supplantationem Legis, *magis quàm ad* Supplementum.

APHORISMUS 37.

Juriſdictiones *iſtæ, in* Supremis *tantùm* Curiis *reſidento, nec ad* Inferiores *communicantor. Parùm enim abeſt, à Poteſtate* Leges *Condendi, Poteſtas eas Supplendi, aut Extendendi, aut Moderandi.*

APHORISMUS 38.

At Curiæ *illæ* uni Viro *ne committantur, ſed ex* Pluribus *conſtent. Nec* Decreta *exeant cum* Silentio; *ſed* Judices Sententiæ *ſuæ* Rationes *adducant, idque* palàm, *atque aſtante* Coronâ: *ut quod ipſâ Poteſtate ſit liberum, Famâ tamen & Exiſtimatione ſit circumſcriptum.*

APHORISMUS 39.

Rubricæ Sanguinis *ne ſunto; Nec de* Capitalibus, *in quibuſcunque* Curiis, *niſi ex* Lege notâ *&* certa, *pronunciato. Indixit enim Mortem Deus ipſe priùs; poſteà inflixit. Nec Vita eripienda niſi ei, qui ſe in ſuam Vitam peccare priùs noſſet.*

APHORISMUS 40.

In Curiis Cenſoriis *Calculum tertium dato; ut Iudicibus non imponatur Neceſſitas, aut* Abſolvendi, *aut* Condemnandi; *ſed etiàm ut* non Liquere *pronunciare poſſint. Etiàm* Cenſoria *non tantùm* Pœna, *ſed &* Nota *eſto: Scilicèt, quæ non infligat* Supplicium, *ſed aut in* Admonitionem *deſinat, aut Reos* Ignominiâ levi, *& tanquàm* Rubore *caſtiget.*

APHORISMUS 41.

In Curiis Censoriis, *omnium* magnorum Criminum, *&* Scelerum, Actus Inchoati, *&* Medii, *puniuntur*; *licet non sequatur* Effectus Consummatus: *Isque sit earum* Curiarum *Usus vel maximus: Cùm & Severitatis intersit, Initia Scelerum puniri; & Clementiæ, Perpetrationem eorum (puniendo Actus medios) intercipi.*

APHORISMUS 42.

Cavendum inprimis, ne in Curiis Prætoriis, *præbeatur Auxilium in* Casibus, *quos* Lex, *non tam* omisit, *quam pro* Levibus contempsit, *aut pro* Odiosis Remedio indignos judicavit.

APHORISMUS 43.

Maximè omnium interest Certitudinis Legum (*de quâ nunc agimus*,) *ne* Curiæ Prætoriæ *intumescant & exundent in tantum, ut Prætextu* Rigoris Legum mitigandi, *etiàm* Robur, *&* Nervos *iis incidant, aut laxent; omnia trahendo ad Arbitrium.*

APHORISMUS. 44.

Decernendi *contra* Statutum expressum, *sub ullo Æquitatis Prætextu*, Curiis Prætoriis *Ius ne esto. Hoc enim si fieret*, Judex *prorsùs transiret in* Legislatorem, *atque omnia ex Arbitrio penderent.*

APHORISMUS 45.

Apud nonnullos receptum est, ut Jurisdictio, *quæ decernit secundum* Æquum *&* Bonum; *atque illa altera, quæ procedit secundum* Jus strictum, iisdem Curiis *deputentur: apud Alios autem, ut* diversis. *Omninò placet* Curiarum Separatio. *Neque enim servabitur* Distinctio Casuum, *si fiat* Commixtio Jurisdictionum: *Sed* Arbitrium Legem *tandem trahet.*

APHORISMUS 46.

Non sine Caussâ in Usum venerat apud Romanos, Album Prætoris, *in quo præscripsit, & publicavit, quomodò ipse Ius dicturus esset. Quo Exemplo* Judices *in* Curiis Prætoriis, *Regulas sibi certas, (quantum fieri potest) proponere, easque publicè affigere debent. Etenim Optima est* Lex, *quæ minimum relinquit Arbitrio Iudicis; Optimus Iudex, qui minimum sibi.*

Verùm de Curiis istis fusiùs tractabimus, cùm ad locum de Judiciis veniemus; Obitèr tantùm jam locuti de iis, quatenùs, expediant, & suppleant Omissa à Lege.

De Retrospectione Legum.

APHORISMUS 47.

E*St & aliud Genus* Supplementi Casuum Omissorum, *cùm* Lex Legem supervenit, *atque simul* Casus Omissos *trahit. Id fit in* Legibus, *sive* Statutis, *quæ* retrospiciunt, *ut vulgò loquuntur. Cujus Generis* Leges, *rarò, & magnâ cum Cautione, sunt adhibendæ. Neque enim placet* Janus *in* Legibus.

APHORISMUS 48.

Qui Verba, *aut* Sententiam Legis, Captione, *&* Fraude *eludit, & circumscribit, dignus est, qui etiàm à* Lege sequente *innodetur. Igitur in* Casibus Fraudis, *&* Evasionis dolosæ, *justum est, ut* Leges retrospiciant,

ant, *atque alteræ alteris in subsidiis sint; ut qui* Dolos *meditatur, & Eversionem* Legum Præsentium, *saltèm à* Futuris *metuat.*

APHORISMUS 49.

Leges, *quæ* Actorum *&* Instrumentorum *veras Intentiones, contra* Formularum *aut* Solennitatum *Defectus, roborant & confirmant, rectissimè Præterita complectuntur.* Legis *enim, quæ* retrospicit, *Vitium vel præcipuum est, quod* Perturbet. *At hujusmodi* Leges confirmatoriæ, *ad Pacem & Stabilimentum eorum, quæ transacta sunt, spectant. Cavendum tamen est, ne convellantur Res judicatæ.*

APHORISMUS 50.

Diligentèr attendendum, ne eæ Leges *tantùm ad* Præterita respicere *putentur, quæ* Anteacta infirmant*: Sed & eæ, quæ* futura prohibent *&* restringunt, *cum* Præteritis *necessariò* connexa. *Veluti, si quæ* Lex *Artificibus aliquibus interdicat, ne Mercimonia sua in* Posterum *Vendant: Hæc sonat in* Posterum, *sed operatur in* Præteritum: *Neque enim illis aliâ Ratione victum quærere jam integrum est.*

APHORISMUS 51.

Lex Declaratoria *omnis, licet non habet* Verba de Præterito, *tamen ad* Præterita, *ipsâ vi* Declarationis, *omninò trahitur. Non enim tum incipit* Interpretatio *cùm* declaratur, *sed efficitur tanquàm* Contemporanea *ipsi* Legi. *Itaque* Leges Declaratorias *ne ordinato, nisi in Casibus, ubi* Leges *cum Justitiâ* retrospicere *possint.*

Hîc verò eam Partem absolvimus, quæ tractat de Incertitudine Legum ubi invenitur Lex nulla. Jam dicendum est de alterâ illâ Parte, ubi scilicet Lex extat aliqua, sed perplexa, & obscura.

De Obscuritate Legum.

APHORISMUS 52.

OBscuritas Legum, *à quatuor Rebus, Originem ducit; vel ab* Accumulatione Legum nimiâ, *præsertim admixtis Obsoletis:* Vel à Descriptione earum ambiguâ, *aut minùs perspicuâ, & dilucidâ: vel à* Modis Enucleandi Juris neglectis, *aut non benè institutis: vel denique, à* Contradictione *&* Vacillatione Judiciorum.

De Accumulatione Legum nimiâ.

APHORISMUS 53.

D*Icit Propheta;* Pluet super eos Laqueos. *Non sunt autem pejores* Laquei, *quam* Laquei Legum, *præsertim* Pœnalium; *Si numero immensæ, & Temporis Decursu inutiles, non* Lucernam pedibus *præbeant, sed* Retia *potiùs objiciant.*

APHORISMUS 54.

Duplex in usum venit Statuti novi *condendi Ratio: Altera* Statuta priora *circa idem Subjectum* confirmat & roborat; *dein nonnulla* addit *aut* mutat: *Altera* abrogat *&* delet *cuncta, quæ antè ordinata sunt, & de* Integro Legem novam *&* uniformem substituit. *Placet posterior Ratio. Nam ex priore Ratione, Ordinationes deveniunt complicatæ & perplexæ; & quod instat*

agitur sanè, sed Corpus Legum *interim redditur vitiosum. In posteriore autem, major certè est adhibenda Diligentia, dum de* Lege *ipsâ deliberatur; Et anteacta scilicet evolvenda, & pensitanda, antequam* Lex *feratur: Sed optimè procedit per hoc* Legum Concordia *in futurum.*

APHORISMUS 55.

Erat in more apud Athenienses, *ut* contraria Legum Capita, (*quæ Anti-Nomias vocant*) *quotannis à sex Viris* examinarentur, *& quæ* reconciliari *non poterant*, proponerentur populo, *ut de illis* certum *aliquid* statueretur. *Ad quorum exemplum, ii, qui Potestatem in singulis Politiis* Legum *condendarum habent, per Triennium, aut Quinquennium, aut prout videbitur,* Anti-Nomias *retractanto. Eæ autem à viris, ad hoc delegatis, priùs inspiciantur, & præparentur, & demùm Comitiis exhibeantur; ut quod placuerit, per Suffragia stabiliatur, & figatur.*

APHORISMUS 56.

Neque verò contraria Legum Capita reconciliandi, *& omnia (ut loquuntur)* Salvandi, *per Distinctiones subtiles, & quæsitas, nimis sedula aut anxia Cura esto. Ingenii enim hæc tela est: Atque utcunque Modestiam quandam et Reverentiam præ se ferat, inter noxia tamen censenda est; utpote quæ reddat* Corpus universum Legum *varium, et malè consutum. Melius est prorsùs, ut succumbant Deteriora, et Meliora stent sola.*

APHORISMUS 57.

Obsoletæ Leges, *et quæ abierunt in Desuetudinem, non minùs quam* Anti-Nomiæ, *proponantur* à Delegatis *ex officio tollendæ. Cùm enim* Statutum expressum *regulariter desuetudine non abrogetur, fit ut ex Contemptu Legum Obsoletarum, fiat nonnulla Auctoritatis Iactura etiam in reliquis: Et sequitur Tormenti illud genus* Mezentii, *ut* Leges vivæ in complexu Mortuarum perimantur. *Atque omninò cavendum est à* Gangrænâ *in* Legibus.

APHORISMUS 58.

Quin & in Legibus *&* Statutis obsoletis, *nec noviter promulgatis,* Curiis Prætoriis *interim contra eas decernendi Ius esto. Licet enim non malè dictum sit,* Neminem oportere Legibus esse Sapientiorem, *tamen intelligatur hoc de* Legibus, *cùm* evigilent, *non cùm* dormitent. *Contra* Recentiora *verò* Statuta (*quæ* Iuri publico *nocere deprehenduntur*) *non utique* Prætoribus, *sed* Regibus, *&* Sanctioribus Consiliis, *&* Supremis Potestatibus *auxilium præbendi Ius esto: Earum Executionem per Edicta aut Acta suspendendo, donec redeant Comitia, aut hujusmodi Cœtus, qui potestatem habeant eas abrogandi; Ne Salus Populi interim periclitetur.*

De novis Digestis Legum.

APHORISMUS 59.

QVod si Leges *aliæ super alias* Accumulatæ, *in tam vasta excreverint Volumina, aut tantâ confusione laboraverint, ut eas de integro retractare, & in Corpus sanum, & habile redigere, ex Vsu sit; Id ante omnia agito; atque Opus ejusmodi Opus Heroicum esto: Atque Auctores talis Operis, inter Legislatores, & Instauratores, ritè & meritò numerantor.*

APHORISMUS

APHORISMUS 60.

Hujusmodi Legum Expurgatio, *&* Digestum novum, *quinque rebus absolvitur. Primò, omittantur* Obsoleta, *quæ* Justinianus Antiquas Fabulas *vocat. Deinde ex* Anti-Nomiis recipiantur probatissimæ, aboleantur contrariæ. *Tertio* Homoio-Nomiæ, *sive* Leges quæ idem sonant, *atque nil aliud sunt, quam Iterationes ejusdem rei*, expungantur; *atque* una quæpiam ex iis, *quæ maximè est perfecta*, retineatur *vice omnium. Quartò, si quæ* Legum nihil determinent, *sed* Quæstiones *tantùm* proponant, *easque relinquant indecisas, similitèr* facessant. *Postremò, quæ* verbosæ *inveniuntur, & nimis* Prolixæ, contrahantur magis in arctum.

APHORISMUS 61.

Omninò verò ex usu fuerit, in novo Digesto Legum, Leges *pro* Jure Communi receptas, *quæ tanquàm immemoriales sunt in Origine suâ; atque ex alterâ parte,* Statuta de Tempore in Tempus superaddita; *seorsùm digerere & componere: Cùm in plurimis rebus, non eadem sit, in Iure dicendo,* Juris Communis, *&* Statutorum *Interpretatio, & Administratio. Id quod fecit* Trebonianus *in* Digesto, *&* Codice.

APHORISMUS 62.

Verùm, in hujusmodi Legum Regeneratione, *atque* Structurâ novâ, veterum Legum, *atque* Librorum Legis Verba *prorsùs &* Textum *retinento: Licet per* Centones, *&* Portiones exiguas *eas excerpere necesse fuerit: Ea deinde ordine contexito. Etsi enim fortassè commodiùs, atque etiam, si ad rectam Rationem respicias, meliùs hoc transigi posset per Textum novum, quam per hujusmodi Consarcinationem; tamen in* Legibus, *non tam* stilus, *&* Descriptio, *quam* Auctoritas, *& hujus Patronus* Antiquitas *spectanda est. Aliàs videri possit hujusmodi Opus* Scholasticum *potiùs quiddam, &* Methodus, *quam* Corpus Legum Imperantium.

APHORISMUS 63.

Consultum fuerit in novo Digesto Legum, Vetera Volumina *non prorsùs* deleri, *& in Oblivionem cedere, sed in* Bibliothecis *saltèm* manere; *licet Usus earum vulgaris & promiscuus prohibeatur. Etenim in Causis gravioribus, non abs re fuerit,* Legum *Præteritarum Mutationes, & Series, consulere, & inspicere; at certè solenne est Antiquitatem. Præsentibus aspergere.* Novum *autem hujusmodi* Corpus Legum, *ab iis, qui in Politiis singulis habent Potestatem Legislatoriam, prorsùs confirmandum est; ne fortè prætextu* Veteres Leges *digerendi,* Leges novæ *imponantur occultò.*

APHORISMUS 64.

Optandum esset, ut hujusmodi Legum Instauratio, *illis* Temporibus *suscipiatur, quæ* Antiquioribus, *quorum Acta & Opera retractant,* Literis *&* Rerum Cognitione *præstiterint. Quod secùs in* Opere Justiniani *evenit. Infelix Res namque est, cùm ex Iudicio & Delectu Ætatis minùs Prudentis & eruditæ,* Antiquorum Opera *mutilentur, & recomponantur. Veruntamen sæpè* Necessarium *est, quod non* Optimum.

Atque de Legum Obscuritate, quæ à nimiâ, & confusâ earum Accumulatione fit, hæc dicta sint. Jam de Descriptione earum, ambiguâ & obscurâ, dicendum.

De Descriptione Legum perplexâ, & Obscurâ.

Aphorismus 65.

DEscriptio Legum obscura *oritur, Aut ex* Loquacitate & Verbositate earum; *Aut rursùs ex* Brevitate nimiâ; *Aut ex* Prologo Legis, cum ipso Corpore Legis, pugnante.

Aphorismus 66.

De Obscuritate verò Legum, *quæ ex earum* Descriptione pravâ *oritur, jam dicendum est.* Loquacitas, *quæ in perscribendo Leges in usum venit, &* Prolixitas, *non placet. Neque enim, quod vult & captat, ullo modo assequitur, sed contrarium potiùs. Cùm enim Casus singulos particulares, verbis appositis & propriis, persequi & exprimere contendat, majorem inde sperans certitudinem; Econtrà Quæstiones multiplices parit de Verbis; ut difficiliùs procedat Interpretatio secundum* Sententiam Legis, (*quæ sanior est & verior*) *propter* Strepitum Verborum.

Aphorismus 67.

Neque propterea nimis Concisa & Affectata Brevitas, *Majestatis gratiâ, & tanquàm magis Imperatoria, probanda est; præsertìm his Seculis, ne fortè sit* Lex *instar* Regulæ Lesbiæ. *Mediocritas ergo assectanda est; & Verborum exquirenda generalitas, benè terminata; quæ licet* Casus comprehensos *non sedulò persequatur, attamen* non comprehensos *satis perspicuè excludat.*

Aphorismus 68.

In Legibus *tamen, atque* Edictis Ordinariis & Politicis, *in quibus, ut plurimum, nemo Iurisconsultum adhibet, sed suo Sensui confidit, Omnia* fusiùs explicari *debent, & ad captum vulgi, tanquàm digitò monstrari.*

Aphorismus 69.

Neque nobis Prologi *Legum, qui inepti olìm habiti sunt, &* Leges *introducunt* Disputantes, *non* Jubentes, *utique placerent, si priscos Mores ferre possemus. Sed* Prologi isti Legum *plerunque (ut nunc sunt Tempora) necessariò adhibentur, non tam ad* Explicationem Legis, *quam instar* Suasionis, *ad* perferendam Legem *in* Comitiis; *& rursùs ad* satisfaciendum Populo. *Quantum fieri potest tamen* Prologi *evitentur, &* Lex *incipiat à* Jussione.

Aphorismus 70.

Intentio & Sententia Legis, *licet ex* Præfationibus, & Præambulis (*ut loquuntur*) *non malè quandòque eliciatur; Attamen* Latitudo *aut* Extensio *ejus, ex illis minimè peti debet. Sæpè enim* Præambulum *arripit nonnulla ex maximè plausibilibus, & Speciosis ad Exemplum, cùm* Lex *tamen multò plura complectatur: Aut contrà,* Lex *restringit, & limitat complura, cujus Limitationis rationem, in* Præambulo *inseri, non fuerit Opus. Quare* Dimensio & Latitudo Legis *ex* Corpore Legis *petenda. Nam* Præambulum, *sæpè aut ultrà aut citrà cadit.*

Aphorismus 71.

Est verò Genus perscribendi Leges *valdè vitiosum. Cùm scilicet* Casus, *ad*

ad quem Lex *collimat, fusè exprimitur in* Præambulo: *Deinde ex Vi* Verbi (Talis) *aut hujusmodi, Relativi,* Corpus Legis *retrò vertitur in* Præambulum, *unde* Præambulum *inseritur, & incorporatur ipsi* Legi: *Quod & obscurum est, & minùs tutum, quia non eadem adhiberi consuevit Diligentia, in ponderandis & examinandis Verbis* Præambuli, *quæ adhibetur in* Corpore *ipsius Legis.*

Hanc partem de Incertitudine Legum, quæ ex malâ Descriptione ipsarum Ortum habet, fusiùs tractabimus, quandò de Interpretatione Legum posteà agemus. Atque de Descriptione Legum Obscurâ hæc dicta sint; Jam de Modis enucleandi Juris dicendum.

De Modis Enucleandi Juris, & tollendi Ambigua.

APHORISMUS 72.

MOdi Enucleandi Juris, & Tollendi Dubia, *quinque sunt. Hoc enim fit, Aut per* Perscriptiones Judiciorum; *Aut per* Scriptores Authenticos; *Aut per* Libros Auxiliares; *Aut per* Prælectiones; *Aut per* Responsa, *sive* Consulta Prudentum. *Hæc omnia, si benè instituantur, præstò erunt magna* Legum Obscuritati *Subsidia.*

De perscriptione Judiciorum.

APHORISMUS 73.

ANte *omnia,* Judicia reddita *in* Curiis Supremis *& Principalibus, atque* Caussis Gravioribus, *præsertim* dubiis, *quæque aliquid habent* Difficultatis, *aut* Novitatis, *diligentèr & cum fide excipiunto.* Judicia *enim* Anchoræ Legum sunt, *ut* Leges Reipub.

APHORISMUS 74.

Modus *hujusmodi* Judicia excipiendi, *& in* Scripta referendi, *talis esto.* Casus *præcisè,* Judicia *ipsa exactè perscribito;* Rationes Judiciorum, *quæ adduxerunt Iudices, adjicito;* Casuum, *ad Exemplum adductorum,* Auctoritatem, *cum* Casibus Principalibus, *ne commisceto; De* Advocatorum Perorationibus, *nisi quidpiam in iis fuerit admodùm eximium, sileto.*

APHORISMUS 75.

Personæ, *quæ hujusmodi* Judicia *excipiant, ex* Advocatis *maximè* doctis *sunto, &* Honorarium liberale *ex* Publico *excipiunto.* Judices *ipsi ab hujusmodi* Perscriptionibus *abstinento; ne fortè Opinionibus propriis addicti, & Auctoritate propriâ freti, Limites* Referendarii *transcendant.*

APHORISMUS 76.

Judicia *illa, in* Ordine, *&* Serie Temporis, *digerito; non per* Methodum *&* Titulos. *Sunt enim* Scripta *ejusmodi, tanquam* Historiæ, *aut* Narrationes Legum. *Neque solùm* Acta *ipsa, sed &* Tempora *ipsorum,* Judici Prudenti, *Lucem præbent.*

De

De Scriptoribus Authenticis.

APHORISMUS 77.

EX Legibus ipsis, *quæ* Jus commune *constituunt*; *Deinde, ex* Constitutionibus *sive* Statutis; *Tertio loco, ex* Judiciis Perscriptis, Corpus Juris *tantummodò constituitor. Præter illa, alia* Authentica, *aut nulla sunto, aut parcè recipiuntor.*

APHORISMUS 78.

Nihil tam interest Certitudinis Legum, (*de quâ nunc tractamus*) *quam ut* Scripta Authentica, *intra* Fines moderatos, *coerceantur, & facessat* Multitudo *enormis,* Auctorum, & Doctorum in Jure; *unde laceratur Sententia Legum, Iudex fit attonitus, Processus Immortales, atque Advocatus ipse, cùm tot Libros perlegere, & vincere non possit, Compendia sectatur.* Glossa *fortassè aliqua bona*; & *ex* Scriptoribus Classicis Pauci, *vel potiùs* Scriptorum paucorum pauculæ Portiones, *recipi possint pro* Authenticis. *Reliquorum nihilominùs maneat usus nonnullus in* Bibliothecis, *ut eorum* Tractatus *inspiciant* Judices, *aut* Advocati, *cùm opus fuerit: Sed in Caussis agendis, in Foro citare eos non permittitor, nec in Auctoritatem transeunto.*

De Libris Auxiliaribus.

APHORISMUS 79.

AT Scientiam Juris, & Practicam, Auxiliaribus Libris *ne nudanto, sed potiùs instruunto. Ii Sex in genere sunto:* Institutiones. De Verborum significatione. De Regulis Juris. Antiquitates Legum. Summæ. Agendi Formulæ.

APHORISMUS 80.

Præparandi sunt Juvenes, & Novitii, *ad Scientiam, & Ardua Iuris, altiùs & commodiùs haurienda, & imbibenda, per* Institutiones. Institutiones *illas, ordine claro, & perspicuo componito. In illis ipsis, universum* Jus Privatum *percurrito; non alia omittendo, in aliis plus satis immorando, sed ex singulis quædam breviter delibando, ut ad* Corpus Legum *per legendum accessuro, nil se ostendat prorsùs novum, sed levi aliquâ notione præceptum.* Jus Publicum *in* Institutionibus *ne attingito, verùm illud ex* Fontibus *ipsis hauriatur.*

APHORISMUS 81.

Commentarium *de* Vocabulis Juris *conficito. In Explicatione ipsorum, & Sensu reddendo, ne curiosè nimis aut laboriosè versator. Neque enim hoc agitur, ut* Diffinitiones Verborum *quærantur exactè, sed* Explicationes *tantùm, quæ legendis* Juris Libris *viam aperiant faciliorem.* Tractatum *autem istum, per* Literas Alphabeti *ne digerito: Id* Indici *alicui relinquito: sed collocentur simul Verba, quæ circa eandem rem versantur; ut Alterum Alteri sit juvamento ad intelligendum.*

APHORISMUS 82.

Ad Certitudinem Legum *facit,* (*si quid aliud*) Tractatus *bonus & diligens, de* Diversis Regulis Juris. *Is dignus est, qui maximis Ingeniis, & Pruden-*

Prudentissimis Iure consultis, committatur. Neque enim placent, quæ in hoc genere extant. Colligendæ autem sunt Regulæ; *non tantùm notæ, & vulgatæ, sed & aliæ magis subtiles & reconditæ, quæ ex* Legum, *&* Rerum Judicatarum *Harmoniâ extrahi possint; quales in* Rubricis *optimis quandóque inveniuntur: suntque Dictamina Generalia Rationis, quæ per Materias* Legis *diversas percurrunt, & sunt tanquam* Saburra Juris.

APHORISMUS 83.

At singula Juris Scita, *aut* Placita, *non intelligantur pro* Regulis, *ut fieri solet satis imperitè. Hoc enim si reciperetur, Quot* Leges, *tot* Regulæ. Lex *enim nil aliud, quam* Regula Imperans. *Verùm eas pro* Regulis *habeto, quæ in Formâ ipsâ Iustitiæ hærent: unde, ut plurimùm, per* Jura Civilia *diversarum Rerumpub. eædem* Regulæ *ferè reperiuntur; nisi fortè propter Relationem ad Formas Politiarum varient.*

APHORISMUS 84.

Post Regulam, *brevi & solido verborum complexu enuntiatam, adjiciantur* Exempla, *&* Decisiones Casuum, *maximè luculentæ ad* Explicationem; Distinctiones, *&* Exceptiones *ad* Limitationem; Cognata *ad* Ampliationem *ejusdem* Regulæ.

APHORISMUS 85.

Rectè jubetur; ut non ex Regulis Jus *sumatur; sed ex* Jure *quod est,* Regula *fiat. Neque enim ex* Verbis Regulæ *petenda est Probatio, ac si esset* Textus Legis. Regula *enim* Legem *(ut* Acus Nautica Polos*)* indicat, *non* statuit.

APHORISMUS 86.

Præter Corpus *ipsum* Juris, *juvabit etiam* Antiquitates Legum *invisere; quibus licet evanuerit* Auctoritas, *manet tamen* Reverentia: *Pro* Antiquitatibus *autem* Legum *habeantur* Scripta *circa* Leges *&* Judicia; *sive illa fuerint edita, sive non, quæ ipsum* Corpus Legum *tempore præcesserunt. Earum siquidem Iactura facienda non est. Itaque ex iis, utilissima quæque excerpito (multa enim invenientur inania & frivola) eaque in unum Volumen redigito: Ne* Antiquæ Fabulæ, *ut loquitur* Trebonianus, *cum* Legibus *ipsis misceantur.*

APHORISMUS 87.

Practicæ *verò plurimùm interest, ut* Ius universum *digeratur ordine, in* Locos *&* Titulos; *Ad quos subitò (prout dabitur Occasio) recurrere quis possit, veluti in promptuarium, paratum ad præsentes Usus. Hujusmodi* Libri Summarum, *& ordinant Sparsa, & abbreviant Fusa & Prolixa in* Lege. *Cavendum autem est, ne* Summæ *istæ, reddant Homines promptos ad* Practicam, Cessatores *in* Scientiâ *ipsâ. Earum enim Officium est tale, ut ex iis* recolatur Ius, *non* perdiscatur. Summæ *autem omninò, magnâ Diligentiâ, Fide, & Iudicio, sunt conficiendæ, ne furtum faciant* Legibus.

APHORISMUS 88.

Formulas Agendi *diversas, in uno quoque genere colligito. Nam &* Practicæ *hoc interest; & certè pandunt illæ Oracula & Occulta* Legum. *Sunt enim non pauca, quæ latent in* Legibus: *At in* Formulis Agendi, *meliùs & fusiùs perspiciuntur; instar* Pugni, *&* Palmæ.

De

De Responsis & Consultis.

APHORISMUS 89.

DUbitationes Particulares, *quæ de tempore in tempus emergunt, dirimendi & solvendi, aliqua Ratio iniri debet. Durum enim est, ut ii; qui ab Errore cavere cupiant, Ducem Viæ non inveniant; Verùm ut Actus ipsi periclitentur, neque sit aliquis ante Rem peractam Iuris prænoscendi Modus.*

APHORISMUS 90.

Responsa Prudentum, *quæ petentibus dantur de* Jure, *sive ab* Advocatis, *sive à* Doctoribus, *tantâ valere Auctoritate, ut ab eorum Sententiâ,* Judici *recedere non sit licitum, non placet.* Jura à Juratis Judicibus *sumunto.*

APHORISMUS 91.

Tentari Judicia, *per* Caussas *&* Personas fictas, *ut eo modo experiantur Homines, qualis futura sit* Legis Norma, *non placet. Dedecorat enim* Majestatem Legum, *& pro Prævaricatione quapiam censenda est.* Judicia *autem aliquid habere ex* Scenâ *deforme est.*

APHORISMUS 92.

Judicum *igitur solummodò, tam* Judicia, *quam* Responsa, *&* Consulta, *sunto. Illa de* Litibus Pendentibus; *Hæc de* Arduis Juris Quæstionibus *in Thesi. Ea* Consulta, *sive in* Privatis Rebus, *sive in* Publicis, *à* Judicibus *ipsis ne poscito; (Id enim si fiat,* Judex *transeat in* Advocatum;) *sed à* Principe, *aut* Statu. *Ab illis, ad* Judices *demandentur.* Judices *verò, tali Auctoritate freti, Disceptationes Advocatorum, vel ab his, quorum interest, adhibitorum, vel à Iudicibus ipsis, si opus sit, assignatorum, & Argumenta ex utrâque parte audiunto; & re deliberatâ* Jus *expediunto, & declaranto.* Consulta *hujusmodi inter* Judicia *referunto & edunto, & paris Auctoritatis sunto.*

De Prælectionibus.

APHORISMUS 93.

PRælectiones *de* Jure, *atque* Exercitationes *eorum, qui* Juris *Studiis incumbunt, & Operam dant, ita instituuntor, & ordinantor, ut omnia tendant ad* Quæstiones, *&* Controversias *de* Jure, sedandas *potiùs, quam* excitandas. Ludus *enim (ut nunc fit) ferè apud omnes instituitur, & aperitur, ad* Altercationes, *&* Quæstiones de Jure *multiplicandas, tanquàm ostentandi Ingenii caussâ. Atque hoc vetus est Malum. Etenim, etiàm apud Antiquos gloriæ fuit, tanquàm per Sectas & Factiones, Quæstiones complures de* Jure, *magis fovere, quam extinguere. Id ne fiat, provideto.*

De Vacillatione Judiciorum.

APHORISMUS 94.

VAcillant Judicia, *vel propter* Immaturam *&* præfestinam Sententiam; *vel propter* Æmulationem Curiarum; *vel propter* Malam *&* Imperitam perscriptionem Judiciorum; *vel propter* Viam præbitam ad Rescissionem eorum nimis facilem & expeditam. *Itaq; providendum est, ut* Judicia emanent, Maturâ deliberatione priùs habitâ; *Atque ut* Curiæ se invicem revereantur; *Atque ut* Judicia perscribantur fidelitèr & prudentèr;

prudentèr; *utque* Via ad rescindenda Judicia, sit Arcta, Confragosa, *&* *tanquam* Muricibus strata.

APHORISMUS 95.

Si Judicium *redditum fuerit*, *de* Casu *aliquo*, *in aliquâ* Curiâ Principali; *&* *similis* Casus *intervenerit*, *in aliâ* Curiâ; *ne procedito ad* Judicium, *antequàm fiat* Consultatio, *in* Collegio aliquo Judicum majore. Judicia *enim* reddita, *si fortè* rescindi *necesse sit*, *saltem* sepeliuntor cum Honore.

APHORISMUS 96.

Ut Curiæ *de* Jurisdictione *digladientur*, *&* *confligentur*, *humanum quiddam est*; *eòque magis*, *quod per ineptam quandam Sententiam* (quod Boni & Strenui sit Judicis ampliare Jurisdictionem Curiæ) *alatur planè ista Intemperies*, *&* *Calcar addatur*, *ubi Fræno opus est*. *Ut verò*, *ex hâc Animorum Contentione*, Curiæ, Judicia *utrobique reddita* (*quæ nil ad* Jurisdictionem *pertinent*) *libentèr rescindant*, *Intolerabile Malum*; *&* *à Regibus*, *aut Senatu*, *aut Politiâ planè vindicandum*. *Pessimi enim Exempli Res est*, *ut* Curiæ, *quæ Pacem subditis præstant*, *inter se Duella exerceant*.

APHORISMUS 97.

Non facilis esto, *aut proclivus*, *ad* Judicia rescindenda, *Aditus*, *per* Appellationes, *aut* Impetitiones *de* Errore, *aut* Revisus, *&* *similia*. *Receptum apud nonnullos est*, *ut* Lis trahatur, *ad* Forum superius, *tanquam Res integra*; Judicio *inde dato sepofito*, *&* *planè suspenso*. *Apud alios verò*, *ut* Judicium ipsum maneat *in suo* vigore, *sed* Executio *ejus tantùm cesset*: *Neutrum placet*; *nisi* Curiæ, *in quibus* Judicium *redditum sit*, *fuerint* humiles, *&* inferioris Ordinis: *Sed potiùs*, *ut* *&* Judicium *stet*, *&* *procedat ejus* Executio; *modò* Cautio *detur à* Defendente, *de* Damnis *&* Expensis, *si* Judicium *fuerit rescissum*.

ATque hîc *Titulus*, de *Certitudine Legum*, ad Exemplum *Digesti* reliqui (quod meditamur) sufficiet. Jam verò *Doctrinam Civilem* (quatenùs eam nobis tractare visum est) conclusimus; Atque unà cum ea *Philosophiam Humanam*; Sicut etiàm cum *Philosophiâ Humanâ*, *Philosophiam* in genere. Tandem igitur paululùm respirantes, atque ad ea, quæ prætervecti sumus, Oculos retroflectentes; Hunc Tractatum nostrum non absimilem esse censemus, Sonis illis & Præludiis, quæ prætentant Musici, dum Fides ad Modulationem concinnant: Quæ ipsa quidem Auribus ingratum quiddam & asperum exhibent; At in Caussa sunt, ut quæ sequuntur omnia, sint suaviora: Sic nimirùm nos in Animum induximus, ut in Cytharâ Musarum concinnandâ, & ad Harmoniam veram redigendâ, operam navaremus, quo ab Aliis posteà pulsentur Chordæ, meliore Digito, aut Plectro. Sanè, cùm nobis ante Oculos proponamus, Temporum horum Statum, in quibus *Literæ* jam tertiò, ad Mortales videntur rediisse; Et unà diligentèr intueamur, quam variis jam nos inviserint instructæ Præsidiis, & Auxiliis; Qualia sunt, Ingeniorum nostri temporis complurium Acumen & Sublimitas; Eximia illa Monumenta Scriptorum Veterum, quæ veluti tot Faces nobis prælucent; Ars Typographica, Libros cujuscunque Fortunæ Hominibus, largâ manu suppeditans; Oceani Sinus laxati,

laxati, & Orbis ex omni Parte peragratus, unde Experimenta plurima Priscis ignota comparuerunt, & ingens accessit Naturali Historiæ Cumulus; Otium, quo Ingenia optima, in Regnis & Provinciis Europæ ubique abundant, cùm Negotiis minùs his in locis implicentur Homines, quam aut Græci, propter Populares Status, aut propter Ditionum Amplitudinem, Romani solebant; Pax, quâ fruitur hoc tempore Britannia, Hispania, Italia, etiàm nunc Gallia, & aliæ Regiones non paucæ; Consumptio & Exinanitio omnium, quæ videntur excogitari aut dici posse, circa Controversias Religionis, quæ tot Ingenia jam diù diverterunt, à cæterarum Artium Studiis; Summa & excellens Majestatis tuæ Eruditio, cui (tanquàm Phœnici Volucres,) aggregant se undique Ingenia; Proprietas denique illa inseparabilis, quæ *Tempus* ipsum sequitur, ut Veritatem indies parturiat; Hæc (inquam) cùm cogitamus, non possumus non in eam Spem Animum erigere, ut existimemus, Tertiam hanc *Literarum Periodum*, duas illas priores, apud *Græcos* & *Romanos*, longo intervallo superaturam: Modò saltèm Homines, & Vires suas, atque Defectus etiàm Virium suarum, probè & prudentèr nosse velint; Atque alii ab aliis Inventionis Lampada, non Contradictionis Torres accipiant; Atque Inquisitionem Veritatis, pro Incæpto Nobili, non pro Delectamento aut Ornamento putent; Atque Opes ac Magnificentiam impendant, in Res Solidas & eximias, non in Pervulgatas, & obvias. Ad Labores meos quod attinet, si cui libeat in eorum Reprehensione, aut sibi, aut aliis placere, veterem certè, & ultimæ Patientiæ Petitionem exhibebunt illi; *Verbera, sed audi*. Reprehendant Homines, quantum libuerit, modò attendant & perpendant, quæ dicuntur. Appellatio sanè legitima fuerit (licet Res fortassè minùs eâ indigebit) si à primis Cogitationibus Hominum ad Secundas provocetur, & ab Ævo præsenti ad Posteros. Veniamus nunc ad eam Scientiam, quâ caruerunt duæ illæ priscæ Temporum Periodi, (neque enim tanta illis Felicitas concessa est) *Sacram* dico & *divinitùs Inspiratam Theologiam*; Cunctorum Laborum, ac Peregrinationum Humanarum Sabbatum, ac Portum Nobilissimum.

FRAN-

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER NONUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitiones Theologiæ Inſpiratæ *omittuntur; Tantùm Aditus ſit ad* Deſiderata *tria;* Doctrinam *de* Legitimo Uſu Rationis Humanæ *in* Divinis; Doctrinam *de* Gradibus Unitatis *in* Civitate Dei; *&* Emanationes Scripturarum.

Am verò (Rex optime) cùm Carina parva, qualis noſtra eſſe potuit, univerſum Ambitum, tam veteris, quam novi Orbis, Scientiarum, circumnavigaverit, (quam ſecundis ventis, & Curſu, Poſterorum ſit judicium;) quid ſupereſt, niſi ut Vota, tandem perfuncti, perſolvamus? At reſtat adhuc *Theologia Sacra*, ſive *Inſpirata*: Veruntamen ſi eam tractare pergamus, exeundum nobis foret è *Naviculâ Rationis Humanæ*, & transeundum in *Eccleſiæ Navem*: Quæ ſola *Acu Nauticâ Divinâ*

 pollet;

pollet, ad Cursum rectè dirigendum. Neque enim sufficient ampliùs *Stellæ Philosophiæ*, quæ hactenùs præcipuè nobis affulserunt. Itaque par fôret, Silentium quoque in hâc re colere. Quamobrem *Partitiones Legitimas* circa eam omittemus; Pauca tamen, pro tenuitate nostrâ, etiàm in hanc conferemus, loco Votorum. Id eò magis facimus, quia in Corpore Theologiæ, nullam prorsùs Regionem, aut Tractum, planè Desertum, aut Incultum invenimus: Tanta fuit Hominum Diligentia, in seminandis, aut Tritico, aut Zizaniis.

Tres igitur proponemus, *Theologiæ Appendices*, quæ non de *Materiâ*, per *Theologiam*, *Informatâ*, aut *Informanda*, sed tantummodò de *Modo Informationis*, tractent. Neque tamen, circa eos *Tractatus*, (ut in reliquis consuevimus,) vel *Exempla* subjungemus, vel *Præcepta* dabimus. Id Theologis relinquemus. Sunt enim illa (ut diximus) instar Votorum tantùm.

1. *Prærogativa Dei* totum Hominem complectitur; nec minùs ad *Rationem*, quam ad *Voluntatem Humanam*, extenditur: Ut Homo scilicet, in Universum se abneget, & accedat Deo. Quare, sicut *Legi Divinæ* obedire tenemur, licet reluctetur *Voluntas*; ita & *Verbo Dei* fidem habere, licet reluctetur *Ratio*. Etenim, si ea duntaxat credamus, quæ sunt *Rationi* nostræ consentanea, *Rebus* assentimur, non *Auctori*: Quod etiàm, suspectæ Fidei Testibus, præstare solemus. At *Fides* illa, quæ *Abrahamo imputabatur ad Iustitiam*; de hujusmodi Re extitit, quam Irrisui habebat *Sarah*: Quæ in hâc parte Imago quædam erat *Rationis Naturalis*. Quantò igitur, *Mysterium* aliquod *Divinum*, fuerit magis absonum, & incredibile, tantò plus in *Credendo* exhibetur Honoris Deo, & fit *Victoria Fidei* nobilior. Etiàm & Peccatores, quò magis conscientiâ suâ gravantur, & nihilominùs Fidem de salute suâ, in Dei Misericordiâ, collocant, eò Deum majore afficiunt Honore: Omnis autem *Desperatio* Deo pro Contumeliâ est. Quinetiàm, si attentè rem perpendamus, dignius quiddam est *Credere*, quam *Scire*; qualitèr nunc *Scimus*. In *Scientiâ* enim, Mens humana patitur à Sensu, qui à Rebus Materiatis resilit; In *Fide* autem, Anima patitur ab Animâ; quæ est Agens dignius. Alitèr se Res habet in *Statu Gloriæ*: Tunc siquidèm cessabit *Fides*, atque *Cognoscemus*, *sicut & Cogniti sumus*.

Concludamus igitur *Theologiam Sacram*, ex *Verbo* & *Oraculis Dei*, non ex *Lumine Naturæ*, aut *Rationis Dictamine*, hauriri debere. Scriptum est enim; *Cœli enarrant Gloriam Dei*: At nusquàm Scriptum invenitur; *Cœli enarrant Voluntatem Dei*. De illâ pronunciatur, *Ad Legem, & Testimonia, si non fecerint secundum Verbum istud*, &c. Neque hoc tenet tantùm, in *Grandibus* illis *Mysteriis*, De *Deitate*, *Creatione*, *Redemptione*; Verùm pertinet etiàm ad Interpretationem perfectiorem Legis Moralis; *Diligite Inimicos Vestros*; *Benefacite his qui Oderunt Vos* &c. *Vt sitis Filii Patris Vestri, qui in cœlis est, qui pluit super Iustos & Injustos*. Quæ certè Verba Plausum illum merentur, *Nec vox Hominem sonat*. Siquidem *Vox* est, quæ *Lumen Naturæ* superat. Quinetiàm videmus Poetas Ethnicos, præsertìm cùm Patheticè loquantur, expostulare non rarò cum *Legibus*, & *Doctrinis Moralibus* (quæ tamen *Legibus Divinis* multò sunt indulgentiores & solutiores;) ac si Naturæ Libertati cum Malignitate quâdam repugnent;

Et

——*Et quod Natura remittit*
Invida jura negant.——

Ita Dendamis Indus, ad Alexandri Nuntios; *Se inaudisse quidem aliquid, de nomine Pythagoræ, & aliorum Sapientum è Græciâ; Et credere illos fuisse Viros magnos; Vitio tamen illo laborasse, quod scilicet nimiâ in Reverentiâ & Veneratione habuissent, rem quampiam phantasticam, quam Legem & Morem vocitabant.* Quare, nec illud dubitandum, magnam Partem *Legis Moralis*, sublimiorem esse, quam quò *Lumen Naturæ* ascendere possit. Veruntamen, quod dicitur, Habere Homines, etiàm ex *Lumine* & *Lege Naturæ*, Notiones nonnullas, *Virtutis, Vitii*; *Justitiæ, Injuriæ*; *Boni, Mali*; id verissimum est. Notandum tamen, *Lumen Naturæ*, duplici Significatione accipi. Primò, quatenùs oritur ex Sensu, Inductione, Ratione, Argumentis, secundum *Leges Cœli* ac *Terræ*: Secundò, quatenùs Animæ Humanæ interno affulget instinctu, secundum *Legem Conscientiæ*; quæ Scintilla quædam est, & tanquàm Reliquiæ, Pristinæ & Primitivæ Puritatis. In quo posteriore Sensu, præcipuè particeps est Anima, Lucis nonnullius, ad Perfectionem intuendam & discernendam *Legis Moralis*; Quæ tamen Lux, non prorsùs clara sit, sed ejusmodi, ut potiùs Vitia quadamtenùs redarguat, quam de Officiis plenè informet. Quare, *Religio*, sive Mysteria spectes, sive Mores, pendet ex *Revelatione Divinâ*.

Attamen usus *Rationis Humanæ* in Spiritualibus, multiplex sanè existit, ac latè admodùm patet. Neque enim sine Caussâ est, quod Apostolus Religionem appellaverit, *Rationalem Cultum Dei*. Recordetur quis Cæremonias & Typos veteris Legis; *Fuerunt illæ Rationales*, & Significativæ, longè discrepantes à Cæremoniis Idolatriæ & Magiæ; quæ tanquàm Surdæ & Mutæ erant, nihil Docentes plerunque, imò ne innuentes quidem. Præcipuè *Christiana Fides*, ut in omnibus, sic in hoc ipso eminet; quod Auream servet Mediocritatem, circa Usum *Rationis*, & *Disputationis* (quæ *Rationis* proles est) inter Leges Ethnicorum, & Mahometi, quæ Extrema sectantur. Religio siquidem Ethnicorum Fidei aut Confessionis constantis nihil habebat; Contrà in Religione Mahometi, omnis Disputatio interdicta est: Ita ut Altera, Erroris vagi & multiplicis; Altera, vafræ cujusdam & cautæ Imposturæ, Faciem præ se ferat; Cùm sancta *Fides Christiana*, *Rationis* usum, & *Disputationem* (sed secundum debitos Fines,) & recipiat, & rejiciat.

Humanæ Rationis Usus, in Rebus ad *Religionem* spectantibus, duplex est; Alter, in *Explicatione Mysterii*; Alter, in *Illationibus*, quæ inde deducuntur. Quod ad *Mysteriorum Explicationem* attinet, videmus, non dedignari *Deum*, ad Infirmitatem Captûs nostri se demittere; *Mysteria* sua ita explicando, ut à nobis optimè ea possint percipi; Atque *Revelationes* suas, in *Rationis* nostræ Syllepses & Notiones veluti inoculando; Atque *Inspirationes*, ad Intellectum nostrum aperiendum sic accommodando, quemadmodùm Figura Clavis aptatur Figuræ Seræ. Quâ tamen in Parte, nobis ipsis deesse minimè debemus: Cùm enim *Deus* ipse, operâ *Rationis* nostræ, in *Illuminationibus* suis utatur, etiàm nos eandem in omnes Partes versare debemus, quò magis capaces simus, ad *Mysteria* recipienda & imbibenda: Modò Animus ad

Amplitudinem *Mysteriorum*, pro Modulo suo, dilatetur; non *Mysteria* ad Angustias Animi constringantur.

Quantum verò ad *Illationes*, nosse debemus; Relinqui nobis Usum *Rationis*, & *Ratiotinationis* (quoad *Mysteria*) secundarium quendam & Respectivum, non Primitivum & Absolutum. Postquàm enim *Articuli*, & *Principia Religionis*, jàm in Sedibus suis fuerint locata, ita ut à *Rationis* Examine penitùs eximantur, tum demùm conceditur ab illis *Illationes* derivare, ac deducere, secundùm Analogiam ipsorum. In *Rebus* quidem *Naturalibus* hoc non tenet. Nam & ipsa *Principia* Examini subjiciuntur; Per *Inductionem* (inquam,) licet minimè per *Syllogismum*: Atque eadem illa nullam habent cum *Ratione* Repugnantiam, ut ab eodem Fonte, tum Primæ Propositiones, tum Mediæ, deducantur. Alitèr fit in *Religione*; Ubi & primæ Propositiones Authypostatæ sunt, atque per se subsistentes; Et rursùs, non reguntur ab illâ *Ratione*, quæ Propositiones consequentes deducit. Neque tamen hoc fit in *Religione* solâ, sed etiàm in aliis *Scientiis*, tam Gravioribus, quam Levioribus; ubi scilicet Propositiones Primariæ *Placita* sint, non *Posita*: Siquidèm & in illis *Rationis* Usus absolutus esse non potest. Videmus enim in *Ludis*, puta *Schaccorum*, aut Similibus, primas Ludi Normas, & Leges, merè positivas esse, & ad Placitum; quas recipi, non in Disputationem vocari, prorsùs oporteat: Ut verò vincas, & peritè Lusum instituas, id Artificiosum est & rationale: Eodem modo fit & in *Legibus Humanis*: in quibus haud paucæ sunt *Maximæ*, (ut loquuntur) hoc est, *Placita mera Iuris*, quæ *Auctoritate* magis quam *Ratione* nituntur; Neque in Disceptationem veniunt. Quid verò sit justissimũ, non absolutè, sed relativè; (hoc est, ex Analogiâ illarum *Maximarum*,) id demùm Rationale est, & latum Disputationi Campum præbet. Talis igitur est, *Secundaria* illa *Ratio*; quæ in *Theologiâ Sacrâ*, locum habet; quæ scilicet fundata est super *Placita Dei*.

Sicut verò, *Rationis Humanæ* in *Divinis*, *usus* est duplex; ita & in eodem *Usu*, duplex *Excessus*. Alter, cùm in *Modum Mysterii*, *curiosiùs*, quam par est, *inquiritur*; Alter, cùm *Illationibus*, *æqua tribuitur Auctoritas*, ac *Principiis* ipsis. Nam & *Nicodemi Discipulus* videri possit, qui pertinaciùs quærat; *Quomodò posset Homo nasci cùm sit Senex?* Et *Discipulus Pauli* neutiquàm censeri possit, qui non quandoque in Doctrinis suis inserat; *Ego, non Dominus*: Aut illud, *Secundum Consilium Meum*. Siquidèm *Illationibus* plerisque Stilus iste conveniet. Itaque nobis Res salubris videtur, & inprimis utilis, si Tractatus instituatur Sobrius & Diligens, qui de *Usu Rationis Humanæ* in *Theologicis* utilitèr præcipiat, tanquàm *Divina* quædam *Dialectica*. Utpore, quæ futura sit, instar *Opiatæ* cujusdam *Medicinæ*; quæ non modò Speculationum, quibus Schola interdùm laborat, Inania consopiat; Verùm etiàm Controversiarum Furores, quæ in Ecclesiâ Tumultus cient, nonnihil mitiget. Ejusmodi Tractatum, inter *Desiderata* ponimus; & *Sophronem*, sive de *Legitimo usu Rationis Humanæ in Divinis* nominamus.

2. Interest admodùm *Pacis Ecclesiæ*, ut *Fœdus Christianorum*, à *Servatore* præscriptum, in duobus illis *Capitibus*, quæ nonnihil videntur

discrepantia,

discrepantia, benè & clarè explicetur: Quorum Alterum sic diffinit; *Qui non est nobiscum, est contra nos*: Alterum autem sic; *Qui contra nos non est, nobiscum est.* Ex his liquidò patet, Esse nonnullos Articulos, in quibus, qui dissentit, extra *Fœdus* statuendus sit: Alios verò, in quibus dissentire liceat, salvo *Fœdere.* Vincula enim Communionis Christianæ ponuntur, *Vna Fides, Vnum Baptisma*, &c. Non *Vnus Ritus, Vna Opinio.* Videmus quoque *Tunicam Salvatoris*, Inconsutilem extitisse; *Vestem* autem *Ecclesiæ*, Versicolorem. *Paleæ* in Aristâ separandæ sunt à Frumento; At *Zizania* in Agro, non protinùs evellenda. *Moses*, cùm certantem reperisset Ægyptium cum Israelitâ, non dixit, *Cur certatis?* Sed Gladio evaginato Ægyptium interfecit: At cùm Israelitas duos certantes vidisset, quamvis fieri non potuit, ut utrique Caussa justa contingeret, ita tamen eos alloquitur; *Fratres estis, cur certatis?* His itaque perpensis, Magni videatur Res, & Momenti, & Usûs esse, ut diffiniatur, qualia sint illa, & quantæ Latitudinis, quæ, ab Ecclesiæ Corpore, Homines penitùs divellant, & à Communione Fidelium eliminent. Quod si quis putet, hoc jam pridèm factum esse, videat ille etiàm atque etiàm, quam sincerè & moderatè. Illud interim verisimile est, eum qui *Pacis* mentionem fecerit, reportaturum Responsum illud Jehu, ad Nuntium, (*Nunquid pax est Iehu?*) *Quid tibi & Paci? transi, & sequere me*: Cùm non *Pax*, sed *Partes*, plerisque Cordi sint. Nobis nihilominùs visum est, Tractatum de *Gradibus Vnitatis in Civitate Dei*, ut salubrem & utilem, inter *Desiderata* reponere.

3 Cùm *Scripturarum Sacrarum*, circa *Theologiam informandam* tantæ sint Partes, de earum *Interpretatione* inprimis videndum. Neque nunc de *Auctoritate eas Interpretandi* loquimur, quæ in Consensu Ecclesiæ firmatur; sed de *Modo Interpretandi.* Is duplex est; *Methodicus*, & *Solutus.* Etenim Latices isti Divini, qui Aquis illis, ex Puteis Jacobi, in infinitum præstant, similibus ferè hauriuntur, & exhibentur Modis, quibus Aquæ Naturales ex Puteis solent: Hæ siquidèm, aut sub primum Haustum, in Cisternas recipiuntur, unde per Tubos complures, ad Usum commodè diduci possunt; Aut statìm in Vasa infunduntur, subinde, prout opus est, utendæ. Atque *Modus* ille prior *Methodicus*, *Theologiam* nobis tandèm peperit *Scholasticam*; per quam *Doctrina Theologica*, in *Artem*, tanquàm in *Cisternam*, collecta est; atque inde *Axiomatum* & *Positionum Rivuli*, in omnes Partes, sunt distributi. At in *Interpretandi Modo Soluto* duo interveniunt *Excessus*: Alter, *ejusmodi præsupponit in Scripturis Perfectionem*, ut etiàm omnis Philosophia ex earum Fontibus peti debeat; ac si Philosophia alia quævis, Res profana esset & Ethnica. Hæc Intemperies in Scholâ Paracelsi præcipuè, nec-non apud alios invaluit: Initia autem ejus à Rabbinis & Cabalistis defluxerunt. Verùm istiusmodi Homines, non id assequuntur quod volunt; Neque enim Honorem, ut putant, Scripturis deferunt; sed easdem potiùs deprimunt & polluunt. Cœlum enim Materiatum, & Terram, qui in *Verbo Dei* quæsiverit (de quo dictum est; *Cœlum & Terra pertransibunt, Verbum autem meum non pertransibit*) is sanè, Transitoria inter Æterna; temerè persequitur. Quemadmodùm enim *Theologiam* in *Philosophiâ* quærere, perinde est, ac si

Vivos quæras inter Mortuos; Ità econtrà *Philosophiam* in *Theologiâ* quærere, non aliud est, quam *Mortuos quærere inter Vivos*. Alter autem *Interpretandi Modus*, (quem pro *Excessu* statuimus,) videtur primo intuitu Sobrius & Castus; sed tamen & *Scripturas* ipsas dedecorat, & plurimo *Ecclesiam* afficit detrimento. Is est (ut verbo dicamus) quandò *Scripturæ divinitùs inspiratæ*, eodem, quo *Scripta Humana*, *explicantur modo*. Meminisse autem oportet, *Deo* Scripturarum Auctori, duo illa patere, quæ Humana Ingenia fugiunt; *Secreta* nimirùm *Cordis*, & *Successiones Temporis*. Quamobrèm, cùm *Scripturarum Dictamina* talia sint, ut ad *Cor* scribantur, & *omnium Seculorum Vicissitudines* complectantur; cum æternâ & certâ Præscientiâ omnium Hæresium, Contradictionum, & Statûs Ecclesiæ varii & mutabilis, tum in Communi, tum in Electis singulis; Interpretandæ non sunt solummodò, secundū Latitudinem & obvium Sensum Loci; Aut respiciendo ad Occasionem ex quâ Verba erant prolata; Aut præcisè ex Contextu Verborum Præcedentium & Sequentium; Aut contemplando Scopum Dicti Principalem; Sed sic, ut intelligamus complecti eas, non solùm totalitèr, aut collectivè, sed distributivè, etiàm in Clausulis & Vocabulis singulis, innumeros Doctrinæ Rivulos & Venas, ad Ecclesiæ singulas Partes, & Animas Fidelium, irrigandas. Egregiè enim observatum est, quod *Responsa Salvatoris* nostri, ad Quæstiones non paucas, ex iis quæ proponebantur non videntur ad rem, sed quasi impertinentia: Cujus rei Caussa duplex est; Altera, quod cùm *Cogitationes* eorum qui interrogabant, non ex *Verbis*, ut nos Homines solemus, sed *immediatè*, & *ex sese* cognovisset, ad *Cogitationes* eorum, non ad *Verba* respondit; Altera quod non ad *eos* solùm locutus est, qui *tunc aderant*, sed ad *Nos* etiàm *qui vivimus*, & ad *Omnis Ævi ac Loci Homines*, quibus *Evangelium* fuerit Prædicandum. Quod etiàm in aliis *Scripturæ Locis* obtinet.

His itaque Prælibatis, veniamus ad *Tractatum* eum, quem *Desiderari* statuimus. Inveniuntur profectò inter *Scripta Theologica*, *Libri Controversiarum* nimiò plures; *Theologiæ* ejus, quam diximus *Positivam*, Massa ingens; *Loci Communes*; *Tractatus speciales*; *Casus Conscientiæ*; *Conciones* & *Homiliæ*; Denique prolixi plurimi in Libros Scripturarum *Commentarii*: Quod *Desideramus* autem est hujusmodi: *Collectio scilicet succincta, sana*, & cum Judicio, *Annotationum*, & *Observationum*, super *Textus Scripturæ Particulares*; neutiquàm in Locos Communes excurrendo, aut Controversias persequendo, aut in Artis Methodum eas redigendo; sed quæ planè Sparsæ sint, & Nativæ. Res certè, in Concionibus doctioribus, se quandoque ostendens, quæ ut plurimùm non perennant; sed quæ in Libros adhùc non coaluit, qui ad Posteros transeant. Certè, quemadmodùm Vina, quæ sub primam Calcationem mollitèr defluunt, sunt suaviora, quam quæ à Torculari exprimuntur; quoniàm hæc ex Acino & Cute uvæ aliquid sapiant; Similitèr salubres admodùm, ac suaves sunt Doctrinæ, quæ, ex *Scripturis lenitèr expressis*, emanant; nec ad *Controversias*, aut *Locos Communes*, trahuntur. Hujusmodi Tractatum *Emanationes Scripturarum* nominabimus.

Jam itaque mihi videor confecisse Globum exiguum *Orbis Intel-*

lectualis, quam potui, fidelissimè; Unà cum Designatione & Descriptione earum Partium, quas Industrià & Laboribus Hominum, aut non constantèr occupatas, aut non satis excultas, invenio. Quo in Opere, sicubi à Sententià Veterum recesserim, intelligatur hoc factum esse, Animo *Proficiendi in Melius*, non *Innovandi*, aut *Migrandi in aliud*. Neque enim mihimetipsi, aut Argumento, quod in Manibus habeo, constare potui, nisi planè decretum mihi fuisset, *Aliorum Inventis*, quantum in me fuerit, addere; Cùm tamen non minùs optaverim, etiàm *Inventa mea*, ab Aliis, in posterum superari. Quam autem in hâc Re æquus fuerim, vel ex hoc apparet; quod Opiniones meas proposuerim ubique nudas, & inermes, neque alienæ Libertati, per Confutationes pugnaces, præjudicare contenderim. Nam in iis, quæ rectè à me posita sunt, subest Spes, id futurum, ut si in primâ Lectione emergat Scrupulus, aut Objectio; At in Lectione iteratâ, Responsum se ultrò sit exhibiturum: In iis verò, in quibus mihi errare contigit, certus sum, nullam à me illatam esse vim Veritati, per Argumenta contentiosa; Quorum ea ferè est Natura, ut Erroribus Auctoritatem concilient, rectè Inventis derogent. Siquidèm ex Dubitatione Error Honorem acquirit; Veritas patitur Repulsam. Interìm, in Mentem mihi venit Responsum illud Themistoclis, qui, cùm ex Oppido parvo Legatus quidam, magna nonnulla perorasset, Hominem perstrinxit; *Amice, verba tua Civitatem desiderant*. Certè objici mihi rectissimè posse existimo, quod Verba mea *Seculum* desiderent. *Seculum* fortè *integrum*, ad Probandum; *Complura* autem *Secula*, ad Perficiendum. Attamen, quoniàm etiàm Res quæque maximæ Initiis suis debentur, mihi satis fuerit sevisse *Posteris*, & *Deo Immortali*: Cujus Numen supplex precor, per *Filium* suum, & *Servatorem* nostrum, ut has, & hisce similes, *Intellectûs Humani victimas*, *Religione*, tanquàm *Sale*, respersas, & Gloriæ suæ *immolatas*, propitius accipere dignetur.

FINIS.

NOVUS ORBIS SCIENTIARUM, SIVE DESIDERATA.

Lib. 2.

Errores Naturæ; *sive Historia Præter-Generationum.*

Vincula Naturæ, *sive Historia Mechanica.*

Historia Inductiva, *sive Historia Naturalis in Ordine ad condendam Philosophiam.*

Oculus Polyphemi, *sive Historia Literarum.*

Historia ad Prophetias.

Philosophia secundum Parabolas Antiquas.

Lib. 3.

Philosophia Prima, *sive de Axiomatibus Scientiarum Communibus.*

Astronomia Viva.

Astrologia Sana.

Continuatio Problematum Naturalium.

Placita Antiquorum Philosophorum.

Pars Metaphysicæ de Formis Rerum.

Magia Naturalis, *sive Deductio Formarum ad Opera.*

Inventarium Opum Hnmanarum.

Catalogus Polychrestorum.

Lib.

Lib. 4.

TRiumphi Hominis, *sive de Summitatibus Naturæ Humanæ.*
Physiognomia Corporis in Motu.
Narrationes Medicinales.
Anatomia Comparata.
De Curatione Morborum habitorum pro Insanabilibus.
De Euthanasia exteriore.
De Medicinis Authenticis.
Imitatio Thermarum Naturalium.
Filum Medicinale.
De prolongando Curriculo Vitæ.
De Substantiâ Animæ Sensibilis.
De Nixibus Spiritus in Motu Voluntario.
De Differentiâ Perceptionis & Sensus.
Radix Perspectivæ, sive De Formâ Lucis.

Lib. 5.

E*Xperientia Literata, sive* Venatio Panis.
Organum Novum.
Topicæ Particulares.
Elenchi Idolorum.
De Analogia Demonstrationum.

Lib. 6.

D*E Notis Rerum.*
Grammatica Philosophans.
Traditio Lampadis, *sive Methodus ad Filios.*
De Prudentia Sermonis Privati.
Colores Boni & Mali Apparentis, tam Simplicis, quam Comparati.
Antitheta Rerum.
Formulæ Minores Orationum.

Lib.

Lib. 7.

Satyra Seria, *sive de Interioribus Rerum.*
Georgica Animi, *sive de Culturâ Morum.*

Lib. 8.

Amanuensis Vitæ, *sive de Occasionibus Sparsis.*
Faber Fortunæ, *sive de Ambitu Vitæ.*
Consul Paludatus, *sive de proferendis Imperii Finibus.*
Idea Iustitiæ Universalis, sive de Fontibus Iuris.

Lib. 9.

Sophron, *sive de Legitimo Usu Rationis Humanæ in Divinis.*
Irenæus, *sive de Gradibus Unitatis in Civitate Dei.*
Utres Cœlestes, *sive Emanationes Scripturarum.*

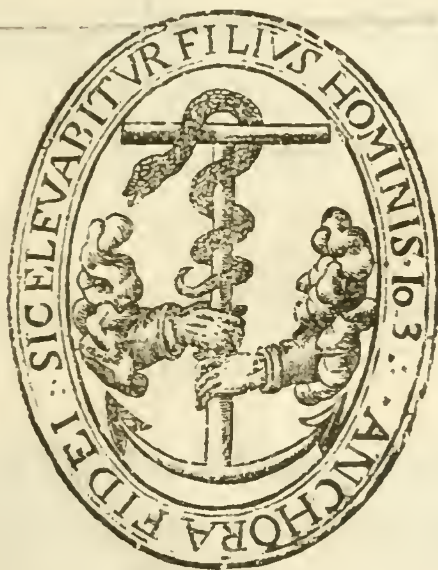
FRANCISCI BACONI,

BARONIS DE VERULAMIO,
Vice-Comitis SANCTI ALBANI,

HISTORIA NATURALIS ET EXPERIMENTALIS
ad Condendam Philoſophiam:

Sive,

PHÆNOMENA UNIVERSI:
Quæ eſt Inſtaurationis Magnæ
PARS TERTIA.

LONDINI,
Excuſum, typis *Edwardi Griffini*; Proſtant ad
Inſignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*,
apud *Richardum Whitakerum*, 1638.

Imprimatur ſecundâ vice.

Iannar. 17.
1637.

Guil. Bray.

ILLVSTRISSIMO, ET EXCELLENTISSIMO PRINCIPI CAROLO, Serenissimi Regis IACOBI Filio, & Hæredi.

Illustrissime, & Excellentissime Princeps,

PRimitias Historiæ *nostræ* Naturalis *Celsitudini tuæ humillimè offero. Rem mole perpusillam, veluti* Granum Sinapis : *Sed tamen pignus eorum, quæ Deo volente sequentur. Obstrinximus enim nos ipsos tanquam voto, singulis nos mensibus, ad quos Dei bonitas (cujus agitur Gloria tanquam in*

Cantico novo) *vitam nostram produxerit, unam, aut plures ejus partes, prout fuerint magis aut minùs arduæ, aut copiosæ, confecturos, & edituros. Moti etiam fortaßè erunt alij, nostro exemplo, ad similem industriam, præsertim postquàm penitùs perspexerint, quid agatur. Nam in* Historiâ Naturali *bonâ, & benè institutâ, claves sunt & Scientiarum, & Operum. Deus Celsitudinem tuam diu servet incolumem.*

Celsitudinis tuæ Servus humilis & devotus

FR. S^{t}. ALBAN.

TITVLI HISTORIARVM & Inquiſitionum in primos ſex menſes deſtinatarum.

Hiſtoria Ventorum.
Hiſtoria Denſi & Rari, necnon Coitionis, Expanſionis Materiæ per ſpatia.
Hiſtoria Gravis & Levis.
Hiſtoria Sympathiæ, & Antipathiæ Rerum.
Hiſtoria Sulphuris, Mercurij, & Salis.
Hiſtoria Vitæ & Mortis.

HISTORIA NATURALIS ET EXPERIMENTALIS

Ad condendam Philoſophiam:

SIVE

Phænomena Univerſi:

Quæ eſt Inſtaurationis Magnæ Pars Tertia.

MOnendi utique ſunt Homines, & per Fortunas ſuas rogandi, atque obſecrandi, ut animos ſubmittant, & ſcientias in Mundo Majore quærant, quinetiam de Philoſophiâ vel cogitationem abjiciant, vel modicos ſaltem, & tenues fructus ex illâ ſperent, uſquedum Hiſtoria Naturalis, & Experimentalis, diligens & probata, comparata ſit, & confecta. Quid enim ſibi volunt iſta Cerebella Hominum, & potentes Nugæ? Fuerunt apud antiquos, placita Philoſophorum valdè numeroſa, Pythagoræ, Philolai, Xenophanis, Heracliti, Empedoclis, Parmenidis, Anaxagoræ, Leucippi, Democriti, Platonis, Ariſtote-

lis,

lis, Theophrasti, Zenonis, *aliorum.* *Hi omnes Mundorum argumenta, tanquam Fabularum, pro arbitrio confinxerunt, easque Fabulas suas recitarunt, publicarunt; alias magis concinnas certè, & probabiles, alias duriores. At nostris sæculis, propter instituta Scholarum, & Collegiorum, cohibentur ingenia magis, neque propterea omninò cessatum est;* Patricius, Telesius, Brunus, Severinus *Danus*, Gilbertus *Anglus*, Campanella, *scænam tentarunt, & novas Fabulas egerunt, nec plausu celebres, nec argumento elegantes. Num hæc miramur? Quasi verò non poßint infinita oriri hujusmodi placita, & Sectæ, omnibus sæculis? Neque enim est, aut erit, hujusce rei finis aliquis, aut modus. Alius aliud arripit, aliis alia placent, nihil est luminis sicci, & aperti; quisque ex Phantasiæ suæ cellulis, tanquam* ex specu Platonis *Philosophatur; Ingenia sublimiora, acutiùs, fœliciùs; tardiora, minore successu, sed æquâ pertinaciâ. Quin non ita pridem, ex quorundam Virorum doctorum, & prout nunc sunt res, excellentium disciplinâ, scientiæ (credo propter Varietatis, & Licentiæ tœdia) intra certos, & descriptos Authores coercentur, atque ita cohibitæ, senioribus imponuntur, adolescentibus instillantur; ut jam (quod cavillatus est* Cicero *in* Cæsaris *annum)* Stella Lyræ ex edicto oriatur, *& Authoritas pro Veritate, non Veritas pro Authoritate sit. Quod genus Institutionis, & Disciplinæ, ad usum præsentem egregiè valet; sed idem meliorum indicit exilium. Nimirum primorum Parentum Peccatum, & luimus, & imitamur. Illi Dei similes esse voluerunt, Posteri eorum adhùc magis. Etenim Mundos creamus, Naturæ præimus, & dominamur, omnia ita se habere volumus, prout nostræ Fatuitati consentaneum fore videtur, non prout Divinæ Sapientiæ, nec qualia inveniuntur in rebus ipsis, nec scio an Res, aut Ingenia magis torqueamus; sed planè Sigilla* Imaginis *nostræ, Creaturis, & Operibus Dei imprimimus, non Creatoris Sigilla cum curâ inspicimus, & agnoscimus. Itaque non immeritò iterum de Imperio in Creaturas decidimus, & cùm post lapsum Hominis, nihilominùs dominatio nonnulla in Creaturas reluctantes relicta fuerit, ut per veras & solidas artes, subigi & flecti poßint, id ipsum ex insolentiâ nostrâ, & quia Dei similes esse volumus, & propriæ Rationis dictamina sequi, maximâ ex parte amittimus. Quamobrem, si qua est erga Creatorem humilitas, si qua Operum ejus Reverentia & Magnificatio, si qua Charitas in Homines, & erga neceßitates, & ærumnas humanas relevandas*

levandas Studium, si quis Amor Veritatis in Naturalibus, & Odium Tenebrarum, & Intellectûs purificandi Desiderium; orandi sunt Homines iterùm atque iterùm, ut missis paulisper, aut saltem sepositis Philosophiis istis volaticis, & præposteris, quæ Theses Hypothesibus anteposuerunt, & Experientiam captivam duxerunt, atque de Operibus Dei triumphârunt; summissè, & cum veneratione quâdam, ad Volumen Creaturarum evolvendum accedant; atque in eo moram faciant, meditentur, & ab opinionibus abluti, & mundi, castè, & integrè versentur. Hic est ille Sermo, & Lingua, qui exivit in omnes fines terræ, nec confusionem Babylonicam passus est; Hunc perdiscant Homines, & repuerascentes, atque iterùm Infantes facti, Abecedaria ejusdem in manibus habere dignentur. In Interpretatione autem ejus eruendâ, atque enucleandâ, nulli operæ parcant, sed strenuè procedant, persistant, immoriantur. Cum igitur in Instauratione *nostrâ, Historiam Naturalem, qualis sit in ordine ad finem nostrum in tertiâ Operis parte collocaverimus; hanc rem prævertere, & statìm aggredi visum est.* **Etsi enim haud pauca, eáque ex præcipuis, superſint in** Organo *nostro absolvenda, tamen consilium est, universum Opus* Instaurationis, *potius promovere in multis, quàm perficere in paucis, hoc perpetuò, maximo cum ardore, (qualem Deus Mentibus, ut planè confidimus, addere solet) appetentes, ut quod adhuc nunquam tentatum sit, id ne jam frustrà tentetur. Simul subiit animum illa cogitatio: Spargi proculdubiò per* Europam, *complura Ingenia, capacia, libera, excelsa, subtilia, solida, constantia. Quid si quis, tali Ingenio præditus, rationem, & usum* Organi *nostri capiat, probet; Tamen non habet, quid agat, nec quomodo se ad Philosophiam comparet, aut accingat. Si esset res, quæ lectione Librorum Philosophicorum, aut disputatione, aut meditatione perfici posset, sufficeret fortassè ille, quisquis sit, & abundè illud præstaret. Quod si ad Historiam Naturalem, & Experimenta Artium, illum remittimus (id quod facimus) hæret, non est Instituti ejus, non Otii, non Impensæ. Atqui non est postulandum nobis, ut quis vetera dimittat, antequam in possessionem Meliorum inducatur. Postquam autem Naturæ, & Artium Historia, fidelis & copiosa, collecta, & digesta fuerit, atque veluti ante oculos Hominum posita, & explicata, non tenuis est spes, Ingenia, de quibus diximus, grandia, (qualia & in antiquis Philosophis viguerunt, & adhùc non rarò reperiuntur) cùm tantæ antehàc fuerint efficaciæ, ut veluti*

ex

ex Scalmo, *aut* Conchâ, (*rarâ ſcilicet Experientiâ, & friuolâ*) Naviculas *quaſdam Philoſophiæ, admirabili ſtructurâ, quoad opificium, ædificaverint*; *multò magis poſtquam* Syluam, *& Materiem nacta ſint, ſolidiores ſtructuras excitatura; idque licet viâ veteri pergere malint, nec viâ noſtri* Organi (*quæ ut nobis videtur, aut unica eſt, aut optima*) *uti. Itaque huc res redit, ut* Organum *noſtrum, etiamſi fuerit abſolutum, abſque* Hiſtoriâ Naturali, *non multùm;* Hiſtoria Naturalis *abſque* Organo, *non parùm, Inſtaurationem Scientiarum ſit provectura. Quare omninò, & ante omnia, in hoc incumbere, ſatius, & conſultius, viſum eſt. Deus Vniverſi Conditor, Conſervator, Inſtaurator, hoc Opus, & in aſcenſione ad Gloriam ſuam, & in deſcenſione ad Bonum humanum, pro ſuâ erga Homines, Benevolentiâ, & Miſericordiâ, protegat & regat, per Filium ſuum unicum,* Nobiſcum Deum.

Norma

Norma Historiæ Præsentis.

Vamvis sub finem ejus partis Organi *nostri, quæ edita est, præcepta de* Historiâ Naturali & Experimentali *conscripserimus; visum est tamen, hujus, quam nunc aggredimur,* Historiæ Normam, & *Figuram, & accuratiùs describere, & succinctiùs.* Titulis *in* Catalogo *comprehensis, qui pertinent ad* Concreta, Titulos, *de* Naturis Abstractis, *(quarum ibidem ut* Historiæ Reservatæ, *mentionem fecimus,) superaddimus. Hi sunt,* Materiæ Schematismi *diversi, sive* Formæ primæ Classis, Motus simplices, Summæ Motuum, Mensuræ Motuum, *alia quædam. De his* Abecedarium Novum *confecimus, & sub finem hujus voluminis collocavimus.*

Titulos *(cùm ad omnes nullo modo sufficiamus) non ex ordine, sed ex delectu sumpsimus; quorum scilicet Inquisitio, aut propter usum erat gravissima, aut propter copiam Experimentorum maximè commoda, aut propter obscuritatem rei, maximè difficilis, & nobilis, aut propter discrepantiam* Titulorum *inter se, latissimè patens ad Exempla.*

In Titulis *singulis, post* Aditum *quendam, aut præfationem, statim* Topica Particularia, *sive Articulos Inquisitionis proponimus, tum ad Lumen Inquisitionis præsentis; tum ad Provocationem futuræ. Domini enim Quæstionum sumus, Rerum non item. Neque tamen Quæstionum Ordinem, in* Historiâ *ipsâ præcisè observamus, ne impedimento sit, quod pro auxilio adhibetur.*

Historia & Experimenta *omninò primas partes tenent, Ea si*

Enume-

Enumerationem, & seriem Rerum particularium exhibeant, in Tabulas *conficiuntur; aliter seorsùm excipiuntur.*

Cùm Historia & Experimenta *sæpissimè nos deserant, præsertim* Lucifera *illa,* & Instantiæ Crucis, *per quas, de veris Rerum caussis, Intellectui constare possit*; Mandata *damus de Experimentis novis, quantum prospicere animo possumus, aptis ad id, quod quæritur. Hæc* Mandata *tanquam* Historia designata *sunt. Quid enim aliud nobis, primò viam ingredientibus, relinquitur?*

Experimenti *alicujus subtilioris* Modum, *quo usi sumus, explicamus, ne Error subsit, utque alios ad meliores, & magis exactos modos excogitandos, excitemus.*

Monita, & *Cautiones, de Rerum Fallaciis, & qui in inquirendo, & inveniendo possint occurrere, Erroribus, & scrupulis, aspergimus; ut phantasmata omnia, quantum fieri potest, tanquam Exorcismo fugemus.*

Observationes *nostras, super* Historiam & Experimenta, *subteximus, ut Interpretatio Naturæ, magis sit in procinctu.*

Commentationes, *& tanquam Rudimenta quædam,* Interpretationis *de* Caussis, *parcè, & magis suggerendo, quid esse possit, quàm definiendo, quid sit, interponimus.*

Canones; *sed tamen* Mobiles, *sive Axiomata inchoata, quæ nobis inquirentibus, non pronunciantibus se offerunt, præscribimus, & constituimus. Vtiles enim sunt, si non prorsùs veri.*

Vtilitatis humanæ nunquam obliti (licèt Lux ipsa dignior sit iis, quæ à Luce monstrantur) Vellicationes de Practicâ, *attentioni & memoriæ Hominum subjicimus; cùm nobis constet, talem, & tam infœlicem esse Hominum Stuporem, ut quandoq; res ante pedes positas, nisi moniti, non videant, sed prætereant.*

Opera, & Res impossibiles, *aut saltem adhuc non inventas, quæ sub singulis* Titulis *cadunt, proponimus; atque unà ea, quæ* jam *inventa sunt, & in Hominum potestate, atque* Impossibilibus *illis, & non Inventis, sunt* Proxima, *& maximè cognata, subjungimus; ut simul & Industria humana excitetur, atque animi addantur.*

Patet ex antedictis, Historiam *præsentem; non tantùm* Tertiæ Partis Instaurationis *vices supplere, sed præparationem esse non contemnendam ad* Quartam, *propter* Titulos ex Abecedario, & Topica, & *ad* Sextam, *propter* Observationes Majores, Commentationes, & Canones.

Historia

Historia Ventorum.

Aditus, sive Præfatio.

VENTI *humanæ Genti alas addiderunt. Eorum enim dono, feruntur Homines, & volant; non per Aerem certè, sed per Maria; atque ingens patet janua Commercij, & fit Mundus pervius. Terræ autem (quæ Gentis Humanæ Sedes est, & Domicilium,) Scopæ sunt: Eamque, atque simul Aerem ipsum, everrunt & mundant. Attamen & Mare infamant, alioqui tranquillum, & innoxium; neque aliàs sine maleficio sunt. Motum, absque operâ humanâ, cient magnum, & vehementem; unde & ad Navigandum, & ad Molendum, veluti Operarij conducti sunt; & ad multò plura adhiberi possunt, si Humana non cesset Diligentia. Natura ipsorum inter Secreta, & Abdita reponi solet; Nec mirum, cùm nec Aeris Natura, & Potestas, cognita quoquo modo sit; cui famulantur, & parasitantur Venti, ut (apud Poetas)* Æolus Iunoni. *Primariæ Creaturæ non sunt, nec ex Operibus sex Dierum; quemadmodum nec reliqua Meteôra quoad Actum, sed Post-nati ex Ordine Creationis.*

TOPICA PARTICVLARIA;

Sive,

ARTICVLI INQVISITIONIS DE VENTIS.

DEscribito Ventos, ex diligentiâ Nauticâ,& imponito nomina ipsis, sive vetera, sive nova, modò constantia. 1. *Nomina Ventorum.*

Venti vel Generales sunt, vel Stati, vel Asseclæ, vel Liberi. Generales voco, qui semper flant; Statos, qui certis temporibus; Asseclas, qui frequentiùs; Liberos, qui indifferenter.

An sint *Venti* aliqui *Generales*, atque ipsissimi Motus Aeris; & si sint, in qua consecutione Motûs, & in quibus locis spirent. 2. *Venti generales.*

Qui *Venti Anniversarij* sint, aut redeuntes per vices, & in quibus Regionibus; An inveniatur *Ventus* aliquis ita præcisè *Status*, ut redeat regularitèr ad dies certos, & horas, instar Æstûs Maris? 3. *Venti Stati.*

Qui *Venti* sint *Asseclæ*, & familiares *Regionum*; qui *Temporum*, in iisdem *Regionibus*; qui *Verni*; qui *Æstivales*; qui *Autumnales*; qui *Brumales*; qui *Æquinoctiales*; qui *Solstitiales*; qui *Matutini*, *Meridiani*, *Vespertini*, *Nocturni*? 4. *Venti Asseclæ.*

Quales sint *Venti Marini*; quales qui spirant à *Continente*? Differentias 5.

rentias autem *Marinorum*, & *Terreſtrium* diligenter excipito, tam eorum qui in Terrâ, & Mari; quàm eorum qui à Terrâ, & Mari.

6. *Venti Liberi.* An non ſpirant *Venti* ex omni *Plagâ Cœli?*

Venti non multò plus Plagis Cœli, quàm Qualitatibus variant. Alii Vehementes, alii Lenes; alii Conſtantes, alii Mutabiles; alii Calidi, alii Frigidi; alii humectant magis, & ſolvunt, alii deſiccant, & conſtipant; alii congregant nubes, & ſunt pluvioſi, vel etiam procelloſi, alii diſſipant, & ſunt ſereni.

7. *Qualitates Ventorum diverſæ.* Inquirito & narrato, qui ſint *Venti* uniuſcujuſque ſpeciei ex prædictis, & quomodo varient, ſecundùm Regiones, & Loca?

Origines locales Ventorum triplices; Aut dejiciuntur ex alto; aut emanant à terrâ; aut conflantur in ipſo Corpore Aeris.

Secundùm has tres *Origines*, de *Ventis* inquirito. Qui ſcilicet ex ipſis, dejiciantur de *Mediâ* (quam vocant) *Regione Aeris*; Qui verò

8. *Origines locales Ventorum.* expirent è *Cavis Terræ*; ſive illi erumpant confertim, ſive efflent inſenſibiliter, & ſparsìm; & poſteà glomerent, ut rivuli in fluvium; Qui denique generentur paſſim ex tumoribus, ſive expanſionibus *Aeris* proximi?

Neque Generationes Ventorum Originales tantùm; Sunt & Accidentales, ex compreſſionibus Aeris ſcilicet, & percuſſionibus, & repercuſſionibus ejus.

9. *Generationes Accidentales Ventorum.* De hujuſmodi *Ventorum Generationibus Accidentalibus* inquirito. *Generationes Ventorum* propriè non ſunt; etenim augent, & fortificant Ventos potiùs, quàm producunt & excitant.

De Communitate Ventorum hactenus. Reperiuntur autem Venti Rari, & Prodigioſi, quales ſunt Præſter, Turbo, Ecnephias: Hi ſuper Terram: At ſunt & ſubterranei, quorum alii ſunt Vaporoſi, & Mercucuriales, ii percipiuntur in Mineris; Alii Sulphurei; illi emittuntur, nacti exitum in Terræ Motibus, aut etiam efferveſcunt ex Montibus ardentibus.

10. *Venti extraordinarii & Flatus repentini.* De hujuſmodi *Ventis, Raris & Prodigioſis*, atque adeò de omnibus *Ventorum Miraculis*, inquirito.

A ſpeciebus Ventorum tranſeat Inquiſitio ad Confacientia ad Ventos (ita enim loqui volumus, quia vocabulum efficientis plus ſignificat, Vocabulum Concomitantis minus quàm intelligimus) atque ad ea, quæ Ventos putantur excitare, aut ſedare.

11. *Confacientia ad Ventos, & excitantia, & ſedantia ipſos.* Circa *Aſtrologica* de *Ventis* inquirito parcè, nec de accuratis *Schematibus Cœli* curato; tantummodò obſervationes manifeſtiores, de Ventis ingruentibus circa exortus aliquorum Aſtrorum, aut circa Eclipſes Luminarium; aut Conjunctiones Planetarum, ne negligito; nec minùs, quatenus pendent ex viis Solis, aut Lunæ?

12. Quid confaciant *Meteôra* diverſorum generum ad *Ventos?* Quid *Terræ Motus*, quid *Imbres*, quid *Concurſus Ventorum* ad invicem? Concatenata enim ſunt iſta, & alterum alterum trahit.

Quid confaciant ad *Ventos*, *Vaporum* & *Exhalationum* diverſitas; & quæ ex ipſis ſint magis generativa *Ventorum*; & quatenus Natura *Ventorum* ſequatur hujuſmodi *Materias* ſuas?

Quid confaciant ea, quæ hic in *Terrâ* ſunt, aut fiunt, ad *Ventos*; Quid

Quid Montes, & solutiones Nivium in ipsis; Quid Moles glaciales, quæ in Mari innatant, & deferuntur alicubi; Quid differentiæ Soli, aut Terræ, (modò hoc fuerit per Tractus Majores) veluti Paludes, Arenæ, Sylvæ, Campestria; Quid ea, quæ hic apud Homines aguntur, veluti Incensiones Ericæ, & similium, ad culturam agrorum; Incensiones Segetum, aut villarum in Bellis; Desiccationes Paludum; Displosiones continuæ Bombardarum; Sonitus Campanarum simul in magnis Urbibus; & similia? Festucæ certè sunt res nostræ, sed tamen aliquid possunt.

De omnimodis *Excitationibus*, aut *Sedationibus Ventorum* inquirito, sed parcè de Fabulosis, aut Superstitiosis. 15.

A Consacientibus ad Ventos, transeat Inquisitio, ad inquirendos Limites Ventorum: de Altitudine; Extensione; Duratione eorum.

Inquirito diligenter de *Altitudine*, sive *Elevatione Ventorum*; atque si sint Fastigia Montium, ad quæ Venti non aspirent; aut si conspiciantur Nubes quandoque stare, & non movere; flantibus eodem tempore Ventis fortiter, hîc in Terrâ? 16. *Limites Ventorum.*

Inquirito diligenter de *spatiis*, quæ *Venti* deprehensi sunt simul occupare, & ad quos terminos? Exempli gratiâ, si *Auster* flaverit tali loco, an constet, quod eodem tempore, *Aquilo* flaverit ab illinc milliaribus decem? Contrà, in quantas angustias *Venti* redigi possint, ita ut fluant *Venti* (id quod fieri videtur in *Turbinibus* nonnullis) tanquam per Canales. 17.

Inquirito, ad quod tempus, vel maximum, vel medium, vel minimum, continuari soleant *Venti*, & deinde flaccescere, & tanquam expirare; qualis etiam esse soleat Ortus, & inceptio *Ventorum*, qualis languor & cessatio; subitò, gradatim, quoquo modo? 18.

A Limitibus Ventorum, transeat Inquisitio ad successiones Ventorum, vel inter se, vel respectu Pluviæ, & Imbrium; Cùm enim choreas ducant, ordinem Saltationis nosse jucundum fuerit.

An sit aliqua Regula, aut observatio paulò certior, de *successionibus Ventorum* adinvicem, sive ea sit in ordine ad Motum Solis, sive aliàs; & si sit, qualis sit illa? 19. *Successiones Ventorum.*

Circa *Successionem* & *Alternationem Ventorum*, & *Pluviæ* inquirito; cum illud familiare, & frequens sit, ut *pluvia* sedet *Ventos*, *Venti* compescant, & dissipent *Pluviam*. 20.

An post certam *Periodum* Annorum, redintegretur *Successio Ventorum*, & si ita sit, quæ sit ea *Periodus*? 21.

A Successionibus Ventorum, transeat Inquisitio ad Motus ipsorum. Motus Ventorum, septem Inquisitionibus absolvuntur; Quorum tres superioribus Articulis continentur, Quatuor adhuc manent intactæ. Nam de Motu Ventorum dispertito per Plagas Cœli, inquisitum est. Etiam de Motu trium Linearum sursùm, deorsùm lateraliter. Etiam de Accidentali Motu Compressionum. Restant Motus quartus Progressivus; quintus Undulationis; Sextus Conflictûs; Septimus in Organis, & Machinis humanis.

Cùm *Progressus* sit semper à termino; de loco primi Ortûs, & tanquam Fontibus alicujus *Venti*, quantùm fieri potest, diligenter inquirito. 22. *Motus diversi Ventorum.*

rito. Siquidem videntur *Venti Famæ* similes. Nam licèt tumultuentur, & percurrant, tamen *Caput inter nubila condunt.* Item de *Progressu* ipso. Exempli gratiâ, Si *Boreas* vehemens, qui flaverit *Eboraci*, ad talem diem, aut horam; flaverit *Londini* biduo post?

23. De *Undulatione Ventorum* Inquisitionem ne omittito; *Undulationem* vocamus eum Motum, quo *Ventus* ad parva intervalla intenditur, & remittitur, tanquam undæ Aquarum: quarum vices optimè percipiuntur, ex auditu in ædibus: Eò autem magis notato diligenter differentias *Undulationis*, sive *Sulcationis* inter Aerem & Aquam; quia in *Aere*, & *Ventis*, deest Motus gravitatis, qui pars magna est *Undulationis* in Aquis.

24. De *Conflictu* & Concursu Ventorum, flantium ad idem tempus, diligenter inquirito; primò utrum flent simul plures *Venti Originales*, non dicimus Reverberantes? Et si hoc ita sit, quales *Euripos* in Motu, quales rursùs *Condensationes*, & *Alterationes* in Corpore Aeris, gignant?

25. An *Venti* alii eodem tempore flent superiùs, alii hîc apud nos in imo; quandoquidem observatum est à nonnullis, interdum nubes ferri in contrarium versionis Pinnaculi: Etiam nubes ferri forti Aurâ, cùm hic apud nos fuerit summa Tranquillitas?

26. Fiat descriptio diligens admodùm, & particularis *Motûs Ventorum*, in impulsu *Navium* per vela.

27. Fiat descriptio *Motûs Ventorum* in velis *Molendinorum*, ad *Ventum*; in volatu Accipitrum & Avium, etiam in vulgaribus, & ludicris, veluti Signorum Explicatorum, Draconum volantium, Duellorum ad ventum, &c.

A Motibus Ventorum transeat Inquisitio ad vim, & Potestates ipsorum.

28. Quid possint, & agant *Venti*, circa *Currentes*, & Æstus Aquarum, & circa Detentiones, Immissiones, & Inundationes ipsarum?

Potestates Ventorum.

29. Quid circa *Plantas*, & *Insecta*, inducendo Locustas, Erucas, malos Rores?

30. Quid circa *Purgationem*, & *Infectionem* Aëris, & circa *Pestilentias*, morbos, & affectus Animalium?

31. Quid circa *delationem specierum* (quas vocant) *spiritalium*, ut *Sonorum*, *Radiorum*, & similium?

A potestatibus Ventorum, transeat Inquisitio ad Prognostica Ventorum, non solùm propter usum Prædictionum, sed quia manu ducunt ad Caussas; Prognostica enim, aut præparationes rerum monstrant, antequam perducatur ad Actum; aut Inchoationes, antequam perducantur ad sensum.

32. Colligantur, cum diligentiâ bonâ, *Prognostica* Ventorum omnigena (præter Astrologica, de quibus superiùs diximus, quatenus sint inquirenda) sive petantur ex *Meteoricis*, sive ex *Aquis*, sive ex *Instinctu Animalium*, aut quovis alio modo.

Prognostica Ventorum.

Postremò Inquisitionem claudito, inquirendo de Imitamentis Ventorum, sive in Naturalibus, sive in Artificialibus.

33. Inquirito de *Imitamentis Ventorum*, in *Naturalibus*, qualia sunt

Imitamenta Ventorum.

Flatus

Flatus in Corporibus Animalium, Flatus in receptaculis Distillationum? &c.

Inquirito de Auris factis, & *Ventis Artificialibus,* ut Follibus, Refrigeratoriis in cœnaculis, &c.

Articuli tales sint. Neque nobis dubium est, quin ad nonnullos horum, responderi non possit, secundum copiam Experientiæ, quam habemus. Verum quemadmodum in Causis Civilibus: quid causa postulet, ut interrogetur, noverit Iure-consultus bonus; quid Testes respondere possint, non nôrit: Idem nobis circa *Historiam Naturæ* accidit. Posteri cætera viderint.

HISTORIA.

Nomina Ventorum.

Omina *Ventis*, potiùs ex ordine, & gradibus, numerata; quàm ex antiquitate propria, imponimus: hoc perspicuitatis, & memoriæ gratiâ. Sed Vocabula antiqua adjicimus quoque, propter suffragia Authorum veterum, ex quibus cum haud pauca (licet anxio quodam judicio) exceperimus, non agnoscentur ferè illa, nisi sub nominibus, quibus illi usi sunt. Partitio autem generalis ea esto: ut sint Venti *Cardinales*, qui spirant à Cardinibus Mundi; *Semicardinales* qui in dimidijs: *Mediani* qui in intermediis: Etiam ex Intermedijs, *Mediani Majores* vocentur, qui in quadris; *Minores* reliqui. Particularis autem divisio ea est, quæ sequitur. *Ad Artic. 1.*

Cardin.	*Boreas.*
	Bor. 1. ad Eurum.
Med. Maj.	*Bor. 2. ad Eur. sive Aquilo.*
	Bor. 3. ad Eur. sive Meses.
Semica.	*Euroboreas.*
	Eurus. 1. à Borea.
Med. Maj.	*Eurus. 2. à Borea sive Cœcias.*
	Eurus. 3. à Borea.

Cardin.	*Eurus, sive Subsolanus.*
	Eur. 1. ad Austrum.
Med. Maj.	*Eur. 2. ad Aust. sive Vulturnus.*
	Eur. 3. ad Aust.

Semica.	*Euro-Aster.*
	Auster. 1. ab Euro.
Med. Maj.	*Aust. 2. ab Euro, sive Phœnicias.*
	Aust. 3. ab Euro.

Cardin.	*Auster; sive Notus.*
	Aust. 1. ad Zephyrum.
Med. Maj.	*Aust. 2. ad Zeph. sive Lybonotus.*
	Aust. 3. ad Zephyrum.
Semica.	*Zephyro-aust. sive Lybs.*
	Zephyr. 1. ab Austro.
Med. Maj.	*Zeph. 2. ab Aust. sive Africus.*
	Zeph. 3. ab Austro.

Cardin.

Cardin.	*Zephyrus, sive Favonius.*		*Boreas.* 1. *à Zephyro sive*
	Zeph. 1. *ad Boream.*		*Thrascias.*
Med.Maj.	*Zep.* 2. *ad Bor. sive Corus.*	Med.Maj.	*Bor.* 2. *à Zeph. sive*
	Zeph. 3. *ad Boream.*		*Circias.*
Semica.	*Zephyro-boreas.*		*Boreas.* 3. *à Zephyro.*

Sunt & alia *Ventorum* nomina, *Apeliotes*, *Argestes*, *Olympias*, *Scyron*, *Hellespontus*, *Iapix*, Ea nil moramur. Satis sit nomina *Ventorum* ex ordine, & distributione plagarum cœli, fixa imposuisse. In Interpretatione Authorum non multum ponimus, cum in ipsis Authoribus parum sit.

Venti Liberi.

Ad Artic. 6. NOn est plaga cœli, unde *Ventus* non spiret: Quin si plagas cœli, in tot partes dividas, quot sunt gradus in *Horizonte*, invenias *Ventos* aliquando, alicubi à singulis flantes.

2. Sunt Regiones totæ, in quibus non pluit, aut raro admodum: At non sunt Regiones, ubi non flent *Venti*, & sæpiùs.

Venti Generales.

Ad Artic. 2. DE *Ventis Generalibus* Phœnomena rara. Nil mirum, cum intra *Tropicos* præcipuè perspiciantur loca damnata apud Antiquos.

Constat navigantibus inter *Tropicos*, libero æquore, flare *Ventum* Constantem, & iugem (*Brizam* vocant Nautæ) ob Oriente in Occidentem. Is non ita segnis est, quin partim flatu proprio, partim regendo Currentem Maris, id efficiat, ut nequeant Navigantes versus *Peruviam*, eâdem redire, quâ proficiscuntur, viâ.

2. In nostris Maribus *Europæ*, percipitur cœlo sereno, & sudo, & cessantibus *Ventis* particularibus, Aura quædam lenis ab Oriente, solisequa

3. Recipit observatio vulgaris, nubes sublimiores ferri plerunque ab Oriente in Occidentem, idque cùm iisdem temporibus, circà terram aut tranquillitas sit, aut *Ventus* diversus. Id si non semper faciant, poterit in causâ esse, quod *Venti* particulares quandoque flant in sublimi, qui *Ventum* istum Generalem obruunt.

Monitum. *Si quis sit talis* Ventus Generalis, *ex Ordine Motûs cœli, is non adeo firmus est, quin* Ventis Particularibus *cedat. Manifestior autem est intra* Tropicos, *propter Circulos, quos conficit, majores; Etiam in sublimi, propter eandem causam, & propter cursum liberum. Quamobrem, si hic extra* Tropicos,

Tropicos, *& juxta terram, (ubi mollis admodum, & segnis est) cum deprehendere voles, Fiat* Experimentum *in Aere libero, & in summâ tranquillitate, & in locis altis ; & in corpore valdè mobili, & tempore pomeridiano, quia per id Tempus,* Ventus *Orientalis, particularis, parcius flat.*

Fiat diligens observatio, circa Pinnacula, & ejusmodi flabella in fastigiis turrium & templorum, Annon in maximis tranquillitatibus, stent perpetuò versus Occidentem? **Mandatum.**

Constat Eurum, *in* Europâ *nostrâ, esse* Ventum *desiccantem & acrem,* 4. Zephyrum *contra humectantem & almum. Annon hoc fit, quia (posito quod Aer moveat ab Oriente in Occidentem) necesse est, ut* Eurus *qui moveat in eâdem Consecutione, Aerem dissipet, & attenuet, unde fit Aer mordax, & siccus;* Zephyrus *autem, qui in contrariâ, Aerem in se vertat, & condenset, unde fit obtusior, & demum humidus?* **Phænomenon obliquum.**

Consulito Inquisitionem de Motu, & fluxu Aquarum, utrum illæ moveant, ab Oriente ad Occidentem. Nam si extrema hoc motu gaudeant, Cœlum & Aquæ ; parùm abest, quin Aer, qui intermedius est, ex eodem participet. 5. **Phænomenon obliquum.**

Phænomena *duo, proximè posita,* Obliqua *appellamus, quia rem designatam non rectâ monstrant, sed per consequens ; id quod (cum deest copia* Phænomenorum rectorum *) etiam avidè recipimus.* **Monitum.**

Quod Briza *illa, inter* Tropicos *luculentèr spiret, res certa, Causâ ambigua. Possit ca esse, quia Aer, more cœli, movetur ; Sed extra* Tropicos, *quasi imperceptibiliter, propter circulos minores ; intra manifestò, propter Circulos majores, quos conficit. Possit alia esse, quia calor omnem Aerem dilatat, nec se priore loco contineri patitur. Ex dilatatione autem Aeris, necessariò fit impulsio Aeris contigui, quæ* Brizam *istam pariat prout progreditur Sol. Sed illa intra* Tropicos, *ubi Sol est ardentior, insignior est; extra, ferè latet. Videtur esse* Instantia Crucis, *ad ambiguitatem istam tollendam, si inquiratur, utrum* Briza *noctù flet, annon? Rotatio enim Aeris etiam noctù manet, at calor* Solis *non item.* **Mandatum.**

At certum est illam noctù non flare, sed manè, aut etiam aurorâ adultâ. Nihilominus non determinat illa *Instantia* quæstionem. Nam condensatio Aeris nocturna, præsertim in illis Regionibus, ubi nox & dies non magis pares sunt spatiis, quàm differentes calore & frigore, possit Motum illum naturalem Aeris (qui lenis est) hebetare, & confundere. 6.

Si Aer participet ex Motu cœli, sequitur non tantùm, quod *Eurus* cum motu Aeris concurrat, *Zephyrus* concertet ; verum etiam quod *Boreas* tanquam ab alto spiret, *Auster* tanquam ab imo, in hemisphærio nostro, ubi *Polus Antarcticus* sub terrâ est, *Arcticus* elevatur ; idque etiam ab antiquis notatum est, sed titubantèr & obscurè ; optimè autem convenit cum experientiâ modernâ, quia *Briza* (quæ possit esse Motus Aeris) non est *Eurus* integer, sed *Euroaquilo*. 7.

Venti Stati.

Ad Artic. 3. Connexiv. VT *in Inquisitione, de* Ventis Generalibus, *homines* Scotomiam *passi sunt*; *Ita in illâ, de* Ventis Statis, vertiginem. *De illâ silent, de hâc sursùm, & deorsùm, sermones faciunt inconditos. Ignoscendum hoc magis, quod varia res est*; *quia* Stati Venti *cum locis permutantur, ut non iidem in* Ægypto, Græciâ, Italiâ, *spirent.*

1. Esse alicubi *Statos Ventos*, etiam Nomen impositum declarat; ut & Nomen alterum *Etesiarum*, quod *Anniversarios* sonat.

2. Apud Antiquos, inter caussas Inundationis *Nili*, ascripta est, quòd eo Anni tempore, *Venti Etesiæ* (*Aquilones* scilicet) flarent, qui cursum fluvii in Mare inhibebant, & retrorsùm volvebant.

3. Inveniuntur in Mari Currentes, qui nec naturali motui Oceani, nec decursui ex locis magis elevatis, nec Angustiis ex litoribus adversis, aut Promontoriis excurrentibus attribui possint; sed planè reguntur *à Ventis Statis*.

4. *Columbum*, qui nolunt à relatione *Naucleri Hispani*, & levius putant, ab obscuris Antiquitatis vestigiis, & auris, tam certam, & fixam, de *Indiis Occidentalibus*, opinionem concepisse, huc se convertunt, quòd à *Statis Ventis*, ad litora *Lusitaniæ*, conjecerit, *Continentem* esse à parte Occidentis: Res dubia, nec admodùm probabilis, cùm *Ventorum* Itinerarium, ad tam longos tractus vix attingat: Magnus interim honos huic Inquisitioni, si uni Axiomati, aut Observationi, ex iis, quas multas complectitur, Inventio Novi orbis debeatur.

5. Ubicunque siti sunt Montes alti & nivales, ab eâ parte, flant *Venti Stati*, ad tempus, quo nives solvuntur.

6. Arbitror & à paludibus magnis, quæ aquis cooperiuntur hyeme, spirare *Ventos Statos*, sub tempora, quibus à calore Solis siccari cœperint; sed de hoc mihi compertum non est.

7. Ubicunque generationes vaporum fiunt in abundantiâ, idque certis temporibus; ibi scias *Ventos Statos* iisdem temporibus orituros.

8. Si *Venti Stati* flent alicubi, nec caussa eorum reperiatur in propinquo; scias *Ventos* hujusmodi *Statos* peregrinos esse, & à longè venire.

9. Notatum est, *Ventos Statos* noctu non flare, sed tertiâ, ab ortu Solis, horâ, insurgere: sunt certè hujusmodi *Venti*, veluti ex longo itinere, defessi, ut condensationem aeris nocturnam vix perfringant, at post exortum Solis excitati, paulispèr procedant.

Omnes

Omnes *Stati Venti* (præterquam ex locis propinquis) imbecilli sunt, & *Ventis* subitis se submittunt. 10.

Sunt complures *Venti Stati*, quos nos non percipimus, aut observamus, propter infirmitatem ipsorum, unde à ventis liberis obruuntur; Ideò vix notantur hyeme, cùm *Venti* liberi vagantur magis; sed potiùs versus æstatem, cùm *Venti* illi Erratici magis deficiant. 11.

In partibus *Europæ*, ex *Ventis Statis*, hi potissimi sunt. *Aquilones* à Solstitio: suntque exortûs *Caniculæ*, tum prodromi, tum sequaces: *Zephyri*, ab Æquinoctio Autumnali, *Euri* à verno: Nam de Brumali Solstitio minus curandum, propter hyemis varietates. 12.

Venti Ornithii, sive *Aviarii*, qui nomen traxerunt, quòd Aves à regionibus gelidis transmarinis, regionibus apricis immittant, nihil pertinent ad *Ventos Statos*; quia illi tempore sæpiùs fallunt: Aves autem eorum Commoditatem, sive citiùs, sive tardiùs flent, expectant; etiam non rarò postquàm flare paululum incœperint, & se subinde verterint, destituuntur Aves, & merguntur in pelago, aliquando in naves decidunt. 13.

Præcisus reditus *Ventorum* ad diem & horam, instar Æstûs Maris, non invenitur. Designant quandoq; Authores nonnulli diem; sed potiùs ex conjecturâ, quàm ex observatione constante. 14.

Venti Asseclæ.

VEntorum Asseclarum *vocabulum nostrum est, quod imponere visum est, ne aut pereat observatio circa ipsos, aut confundatur. Sensus talis est. Divide, si placet, annum in tres, quatuor, quinque partes, in aliquâ Regione. Quod si* Ventus *aliquis ibi flet, duas, tres, quatuor portiones ex ipsis,* Ventus *contrarius, unam; illum* Ventum, *qui frequentiùs flat, ejus Regionis* Assеclam *nominamus. Sic de temporibus.* *Ad Artic. 4. & 5. Connexio.*

Auster & *Boreas Asseclæ* Mundi sunt; Frequentiùs enim per universum spirant illi, cum suis Sectionibus, quàm *Eurus*, & *Zephyrus* cum suis. 1.

Omnes *Venti Liberi* (non *Stati*) magis Asseclæ hyemis sunt, quàm Æstatis; maximè autem Autumni, & Veris. 2.

Omnes *Venti* Liberi, potiùs Asseclæ sunt regionum extra Tropicos, atque etiam Circulos polares, quàm intra; In regionibus enim torridis, & conglaciatis, plerùnque parciùs spirant, in mediis frequentiùs. 3.

Etiam omnes *Venti* Liberi, præsertim fortiores ex ipsis, flant sæpiùs, & intensiùs, Mane & Vesperi, quàm meridie, & noctû. 4.

Venti

5. *Venti* Liberi in regionibus fistulosis & cavernosis, frequentiùs spirant, quàm in firmis, & solidis.

Mandatum. *Cessavit ferè humana diligentia, in observatione* Ventorum Assectarum, *in regionibus particularibus, quod tamen fieri debuit, & ad multa utilis foret. Memini me à* Mercatore *quodam, prudenti viro, qui ad* Terram Piscationis, *coloniam duxerat, ibique hyemârat, caussam quæsivisse, cur Regio illa tam impensè frigida haberetur, cùm Clima satis benignum esset. Respondit, rem esse famâ aliquanto minorem, caussam autem duplicem. Unam, quod moles glaciales, à Currenti Maris Scythici, juxta ea litora deveherentur. Alteram (quam longe potiorem duxit) quod longè pluribus Anni partibus spiraret apud eos* Zephyrus, *quàm* Eurus; *quod etiam facit apud nos; (inquit) sed apud illos à Continenti, & gelidus; apud nos à Mari, & tepidus. Quod si (addidit) tam frequentèr & diù spiraret in* Angliâ Eurus, *quàm apud eos* Zephyrus, *longè forent intentiora frigora apud nos, & paria illis, quæ ibi fiunt.*

6. *Zephyri* sunt *Assectæ* horarum pomeridianarum: Declinante enim Sole frequentiùs spirant *Venti* ab Occidente, ab Oriente rariùs.

7. *Auster* Noctis Assecla est; nam noctu, & sæpiùs oritur, & flat vehementiùs. *Boreas* autem interdiù.

8. *Assectarum* verò *Maris*, & Continentis, multæ & magnæ sunt differentiæ. Ea præcipuè, quæ *Columbo* ansam præbuit inveniendi Novi Orbis: Quod *Venti* marini *Stati* non sunt, terrestres autem maximè. Cùm enim abundet vaporibus Mare, qui ubique ferè indifferentèr adsunt, ubique etiam generantur Venti, & magnâ inconstantiâ hùc illùc feruntur, cùm certas origines, & fontes non habeant. At terra, ad Materiam *Ventorum*, valdè inæqualitèr se habet; cùm alia loca ad *Ventos* pariendos, & augendos magis efficacia sint; alia magis destituta. Itaque flant ferè à parte fomitum suorum, & inde directionem sortiuntur.

9. Non satis constat sibi *Acosta*. Ait ad *Peruviam*, & maritima *Maris Australis*, ferè per totum Annum, spirare *Austros*. Idem alibi ait, ad eas oras spirare potissimum *Ventos* Marinos. At *Auster* illis terrestris est, ut & *Boreas*, & *Eurus*, tantúmque *Zephyrus* est illis marinus. Sumendum, quod certius ponit, hoc est, *Austrum* esse *Ventum Assectam*, & familiarem earum regionum; nisi fortè ex nomine *Maris Australis*, vel phantasiam, vel modum loquendi corrupit, intelligens *Zephyrum* per *Austrum*, quòd à Mari Australi spiret. At Mare, quod vocant, *Australe*, propriè *Australe* non est, sed tanquam Oceanus secundus Occidentalis; quando simili, cum *Atlantico*, situ exporrigatur.

10. Marini *Venti* sunt proculdubiò terrestribus humidiores, sed tamen puriores, quíque faciliùs, & æqualiùs, cum Aere puro incorporentur. Terrestres enim malè coagmentati, & fumei. Neque opponat quispiam, eos debere esse, propter salsuginem Maris, crassiores. Natura enim terrestris salis, non surgit in vaporibus.

11. Tepidi, vel gelidi sunt *venti* marini, pro ratione qualitatum duarum prædictarum, humiditatis, & puritatis. Humiditate enim frigora mitigant, (Siccitas siquidem utrumque, & calorem, & frigus, intendit:)

intendit:) At puritate refrigerant. Itaque extra Tropicos, tepidi, intra, gelidi.

Arbitror ubique *Ventos* marinos, Asseclas esse regionum, (præsertim maritimarum) singularum: frequentiùs scilicet spirare *Ventos*, à parte, ubi collocatur mare; propter copiam longè uberiorem Materiæ, ad *Ventos* in mari, quam in Terrâ; nisi fortè, sit aliquis *Ventus* status spirans à terrâ, ex causâ peculiari. Nemo autem confundat *Ventos* status, cum *Ventis* Asseclis, cum Asseclæ semper frequentiores sint; stati, sæpiùs rariores. Id tamen utrisque commune est, quod *Venti* spirent à parte fomitum suorum. 12.

Vehementiores plerunque sunt *Venti* marini, quàm terrestres, ita tamen, ut cum cessent, major sit Malacia, in medio Mari, quàm ad litora; adeo ut Nautæ quandoque ament, potius litorum obliquitates premere quàm urgere altum; ad evitandas Malacias. 13.

Spirant à Mari ad litora *Venti Tropæi* sive versarij, qui scilicet postquam paulisper progressi sunt, subitò vertuntur. Omnino est quædam refractio inter Auras maris, & Auras terræ,& inæqualitas. Omnis autem inæqualitatis Aeris, est inchoatio quædam *Venti*. Maximè autem fiunt *Tropæi*, & *Euripi Ventorum*, ubi mare sinuat. 14.

Spirant quædam Auræ plerunque circa omnes Aquas majores; potissimùm autem sentiuntur manè; at magis circa fluvios, quàm in mari, propter differentiam auræ Terræ, & auræ Aquæ. 15.

In locis proximis iuxta mare, flectunt fere se arbores, & incurvant, quasi aversantes auras maris. Neque tamen malicia est; sed *Venti* maritimi, ob humiditatem, & densitatem, sunt tanquam ponderosiores. 16.

Qualitates & Potestates Ventorum.

Circa Qualitates *&* Potestates Ventorum, *observatum est ab hominibus, non diligentèr, & variè: Nos certiora excerpimus; reliqua, ut levia, ipsis* Ventis *permittemus.* *Ad Artic.7. 28,29,30, 31. Connexio.*

Auster Pluviosus, *Boreas* Serenus apud nos sunt: Alter nubes congregat, & fovet, Alter dissipat, & discutit. Itaque *Poetæ*,cùm narrant de *Diluvio*, fingunt,eo tempore,*Boream* in carcere conclusum;*Austrum* cum Amplissimis mandatis emissum. 1.

Zephyrus apud nos pro *Aureæ Ætatis Vento* habitus est,qui comes esset perpetui veris, & mulceret flores. 2.

Paracelsi Schola, cùm tribus suis principijs, etiam in *Templo Junonis* (Aere scilicet)locum quærerent; tres collocarunt, *Euro* locum non repererunt. 3.

Tincturis liquidum qui Mercurialibus *Austrum*,
Divitis & Zephyri rorantes Sulphure *venas*,
Et Boream tristi rigidum sale.

4. At nobis, in *Britanniâ*, *Eurus* pro Malefico habetur, ut in proverbio ſit, *Eurum*, neque homini, neque beſtiæ, propitium eſſe.

5. *Auſter* à præſentiâ Solis, *Boreas* ab abſentiâ ſpirat, in hemiſphærio noſtro : *Eurus* in Conſecutione Motûs Aeris, *Zephyrus* in contrarium ubique : *Zephyrus* à Mari, *Eurus* à Continente ; plerunque in *Europâ*, & *Aſiâ* Occidentali : Hæ ſunt differentiæ *Ventorum*, maximè radicales ; unde plurimæ ex qualitatibus, & poteſtatibus *Ventorum*, reverâ pendent.

6. *Auſter* minùs Anniverſarius eſt, & ſtatus, quàm *Boreas*, ſed magis vagus, & liber ; & quando eſt ſtatus, tam lenis eſt, ut vix percipiatur.

7. *Auſter* magis humilis eſt, & lateralis, *Boreas* celſior, & ſpirans ex alto ; neque hoc de Elevatione, & depreſſione polari dicimus, de quâ ſupra, ſed quod origines ſuas habeat plerunque magis in vicino *Auſter*, magis in ſublimi *Boreas*.

8. *Auſter* nobis pluvioſus (ut jam dictum eſt,) *Africæ* vero ſerenus, ſed magnos immittens fervores, non frigidus, (ut alij dixerunt.) Eſt tamen *Africæ* ſatis ſalubris ; At nobis, ſi flaverit paulò diutiùs in ſudo, abſque pluviâ *Auſter*, valdè peſtilens eſt.

9. *Auſter* & *Zephyrus* non generant vapores, ſed ſpirant à partibus, ubi maxima eſt copia ipſorum, propter auctum calorem Solis, qui vapores elicit, ideóque ſunt pluvioſi. Quod ſi ſpiraverint à locis ſiccioribus, & jejunis à vaporibus, ſunt ſereni ; ſed tamen aliquando puri, aliquando æſtuoſi.

10. Videntur hic apud nos *Auſter* & *Zephyrus* fœderati, ſuntque tepidi & humidi ; at ex alterâ parte Affines ſunt *Boreas* & *Eurus*, ſuntque frigidi, & ſicci.

11. *Auſter* & *Boreas* (quod & anteà attigimus) frequentiùs ſpirant, quàm *Eurus*, & *Zephyrus* ; quia magna eſt inæqualitas vaporum, ex illis partibus, propter abſentiam, & præſentiam Solis ; At Orienti, & Occidenti, Sol tanquam adiaphorus eſt.

12. *Auſter* Saluberrimus marinus, à continente magis morbidus ; contrà *Boreas* à mari ſuſpectus, à terrâ ſanus ; Etiam frugibus & ſtirpibus *Auſter* marinus valdè benignus, fugans rubigines, & alias pernicies.

13. *Auſter* lenior non admodùm cogit nubes, ſed ſæpe ſerenus eſt, præſertim ſi ſit brevior ; Sed flans commotiùs, aut diutiùs, facit cœlum nubilum, & inducit pluviam : ſed potiùs cum deſinat, aut flacceſſere incipiat, quam à principio, aut in ipſo vigore.

14. Cum *Auſter* aut oritur, aut deſiſtit, fiunt ferè Mutationes tempeſtatum, à ſereno ad nubilum, aut à calido ad frigidum, & è contrà ; *Boreas* ſæpè, & oritur, & deſinit, priore tempeſtate manente, & continuatâ.

15. Poſt pruinas, atque etiam Nives paulò diuturniores, non alius ferè *Ventus*, quàm *Auſter* ſpirat ; tanquam factâ concoctione frigorum, quæ tum demum ſolvuntur, neque propterea ſemper ſequitur pluvia, ſed fit hoc etiam in regelationibus ſerenis.

16. *Auſter*, & frequentiùs oritur, & fortiùs ſpirat, noctù, quàm interdiù, præſertim noctibus hybernis. At *Boreas*, ſi noctù oriatur

atur

atur (quod contra suam consuetudinem est,) non ultra triduum ferè durat.

Austro flante, majores volvuntur fluctus, quàm *Boreâ*, etiam quando pari, aut minore impetu, spirat. 17.

Spirante *Austro*, fit Mare cœruleum,& magis lucidum; *Boreâ* contrà, atrius, & obscurius. 18.

Cum Aer subitò fit tepedior, denotat interdum pluviam: rursus aliàs, cum Aura subitò fit gelidior, pluviam præmonstrat. Sequitur vero hoc naturam *Ventorum*: nam si flante *Austro* aut *Euro* intepescit Aer, pluvia in propinquo est; itidemque cùm flante *Septentrione*, aut *Zephyro*, refrigescit. 19.

Auster flat plerunque integer, & solitarius; At *Boreâ*, & præcipuè *Cæciâ*, & *Coro* flantibus, sæpè contrarij,& alij diversi *Venti*, simul spirant; undè refringuntur, & turbantur. 20.

Boreas sementi faciendæ, *Auster* Insitionibus, & Inoculationibus, cavendus. 21.

A parte *Austri*, folia ex arboribus, citiùs decidunt; At palmites vitium, ab eâ parte erumpunt, & eò ferè spectant. 22.

In latis pascuis, videndum est pastoribus (ut ait *Plinius*) ut greges ovium, ad *Septentrionale* latus adducant, ut contra *Austrum* pascant. Nam si contra *Boream*, claudicant,& lippiunt, & alvo moventur: Quin etiam *Boreas* coitum illis debilitat, adeò ut si in hunc *Ventum* spectantes coeant oves, fœmellæ ut plurimum gignantur: Sed in hoc *Plinius* (utpote transcriptor) sibi non constat. 23.

Venti tribus temporibus, frumento & segetibus nocent: in flore aperiente, & deflorescente, & sub maturitatem: tum enim exinaniunt aristas dejectis granis, at prioribus duobus temporibus, florem, aut in calamo constringunt, aut decutiunt. 24.

Flante *Austro* anhelitus hominum magis fœtet, Appetitus animalium dejicitur magis, Morbi pestilentes grassantur, gravedines incumbunt, homines magis pigri sunt, & hebetes: At flante *Boreâ*, magis alacres, sani, avidiores cibi. Phthisicis tamen nocet *Boreas*, & tussiculosis, & podagricis,& omni fluxui acuto. 25.

Eurus Siccus, mordax, mortificans; *Zephyrus*, humidus, clemens, Almus. 26.

Eurus, spirans vere adulto, calamitas fructuum, inducendo Erucas & vermes, ut vix foliis parcatur; nec æquus admodum segetibus: *Zephyrus* contrâ, herbis, floribus,& omni vegetabili, maximè propitius, & amicus. At *Eurus* quoque, circa æquinoctium autumnale, satis gratiosus. 27.

Venti ab Occidente spirantes, sunt vehementiores, quàm illi ab Oriente, & magis curuant, & contorquent arbores. 28.

Tempestas pluviosa quæ incipit spirante *Euro*, longiùs durat, quàm quæ spirante *Zephyro*,& ferè ad diem integrum extenditur. 29.

Eurus ipse, & *Boreas*, postquam inceperint flare, constantiùs flant: Auster,& Zephyrus magis mutabiles. 30.

Flante *Euro* visibilia omnia majora apparent; At flante *Zephyro* Audibilia: Etiam longiùs deferuntur Soni. 31.

32. *Cæciam nubes ad se trahere*, apud *Græcos* in proverbium transiit, comparando ei Fœneratores, qui pecunias erogando, sorbent: vehemens est *Ventus*, & latus, ut non possit summovere nubes, tam citò, quàm illæ renitantur, & se vertant; quod fit etiam in majoribus incendiis, quæ contra *Ventum* invalescunt.

33. *Venti Cardinales*, aut etiam *Semicardinales*, non sunt tam procellosi, quàm *Mediani*.

34. *Mediani*, à *Borea ad Euro-boream*, magis sereni, ab *Euro-borea* ad *Eurum*, magis procellosi: Similitèr ab *Euro* ad *Euro-austrum*, magis sereni, ab *Euro-austro* ad *Austrum*, magis procellosi: Similiter, ab *Austro*, ad *Zephyro-austrum*, magis sereni, à *Zephyro-austro* ad *Zephyrum*, magis procellosi: Similiter, à *Zephyro*, ad *Zephyro-boream*, magis sereni, à *Zephyro-borea*, ad *Boream*, magis procellosi; Ita ut progrediendo secundum ordinem cœli, semper *Mediani* prioris Semicardinis, disponantur ad Serenitatem, posterioris, ad Tempestates.

35. Tonitrua, & fulgura, & Ecnephiæ fiunt, spirantibus *Ventis* frigidis, quique participant ex *Borea*, quales sunt *Corus*, *Thrascias*, *Circias*, *Meses*, *Cæcias*; Ideoque fulgura sæpiùs comitatur grando.

36. Etiam Nivales *Venti* à *Septentrione* veniunt, sed ab iis *Medianis*, qui non sunt procellosi, veluti *Corus*, & *Meses*.

37. Omnino *Venti* quinque modis naturas suas & proprietates nanciscuntur. Vel ab absentiâ aut præsentiâ Solis: vel à consensu & dissensu cum naturali motu Aëris: vel à diversitate Materiæ fomitum suorum à quibus generantur; Maris, Nivis, paludum, &c. Vel à tincturâ regionum per quas pertranseunt: vel ab originibus localibus suis, in alto, sub terrâ, in medio: quæ omnia sequentes articuli meliùs explanabunt.

38. *Venti* omnes habent potestatem desiccandi, etiam magis quàm ipse Sol; quia Sol vapores elicit, sed nisi admodum fervens fuerit, non dissipat; at *Ventus* eos & elicit, & abducit: Attamen *Auster* minimè omnium hoc facit; quinetiam saxa, & trabes sudant, magis flante nonnihil *Austro*, quàm in tranquillo.

39. Martii magis longè desiccant, quàm æstivi: adeò ut Artifices Instrumentorum Musicorum *Ventos* Martios expectent, ad Materiam Instrumentorum suorum desiccandam, eamq; reddendam porosam, & sonoram.

40. *Venti* omnis generis purgant Aerem, eumque à putredine vindicant, ut Anni in quibus *Venti* frequentiùs spirent, sint maximè salubres.

41. Sol Principum fortunam subit; quibuscum ita sæpè agitur, ut præsides in Provinciis remotis, magis obnoxios habeant subditos, & quibus obsequia præstentur magis, quàm principi ipsi. Certè *Venti* qui potestatem, & originem habent à Sole, æquè, aut plus gubernant temperaturas regionum, & affectus Aeris, quàm ipse Sol, in tantùm, ut *Peruvia* (quæ propter propinquitatem Oceani, vastitatem Amnium, & altissimos, & maximos montes nivales, maximam habet copiam *Ventorum*, & aurarum spirantium) cum *Europâ*, de temperamento, & clementiâ Aeris certet.

Nil

Nil mirum si *Ventorum* tantus sit impetus, quantus invenitur, quandoquidem *Venti* vehementes, sint tanquam Inundationes, atque Torrentes, & Fluctus magni Aeris. Neque tamen, si attentiùs advertas, magnum quiddam est eorum potentia. Possunt dejicere arbores, quæ cacuminum onere, tanquam velis expansis iisdem commoditatem præbent, & se ipsæ onerant; possunt etiam Ædificia infirmiora: sed structuras solidiores, nisi fiant cum terræ motibus, non subvertunt. Nives quandóque tanquam integras dejiciunt ex Montibus, ut planitiem subjacentem ferè sepeliant, quod accidit *Solymanno* in campis *Sultaniæ*; Etiam magnas quandóque immittunt Inundationes aquarum. 42.

Amnes quandoque tanquam in sicco ponunt *Venti*, & fundos ipsorum discooperiunt; Si enim post magnam siccitatem, *Ventus* robustus in consecutione fili aquæ, pluribus diebus spirârit; ita ut aquas amnis, tanquam everrendo, devexerit in mare, Aquas marinas prohibuerit; fit Siccatio Amnis in multis locis insolitis. 43.

Verte Polos, *& verte simul Observationes, quatenus ad* Austrum *&* Boream. *Cùm enim Absentia, & Præsentia Solis in caussâ sit, variat pro ratione Polorum. At illud constans res esse possit, quod plus sit Maris versus* Austrum, *plus sit Terræ versus* Boream, quod etiam *ad* Ventos *non parum facit.* *Monitum.*

Mille modis fiunt Venti, *ut ex Inquisitione sequenti patebit: Itaque in re tam variâ, figere observationes, haud facile est. Attamen quæ à nobis posita sunt, pro certo plerumque obtinent.* *Monitum.*

Origines locales Ventorum.

VEntorum Origines locales *nosse, arduæ est Inquisitionis, cum illud* Vnde, *&* Quò *Ventorum, ut res abdita, etiam in* Scripturis *notata sit. Neque loquimur jam de Fontibus* Ventorum *particularium, (de quibus posteà) sed de Matricibus* Ventorum *in genere. Alii ex alto eas petunt, Alii in profundo rimantur, in medio autem ubi ut plurimum generantur, vix eas quærunt; ut est mos hominum, quæ ante pedes posita sunt, præterire, & obscuriora malle. Illud liquet,* Ventos *aut Indigenas, aut Advenas esse; sunt enim* Venti *tanquam* Mercatores Vaporum, *eosque in nubes collectos, & important in regiones, & exportant, unde iterum* Venti, *tanquam per permutationem: Sed inquiramus jam de Nativis. Qui enim aliundè Advenæ, alibi Nativi. Tres igitur* Origines locales: *Aut expirant & scaturiunt è terrâ; aut dejiciuntur ex sublimi; aut conflantur hic in Corpore Aeris. Qui autem dejiciuntur* *Ad Artic. 8. Connexio.*

untur ex alto, duplicis generationis: Aut enim dejiciuntur, antequam formentur in nubes; aut postea ex nubibus rarefactis & dissipatis. Videamus quæ sit harum rerum historia.

1. Finxerunt *Poetæ*, *Regnum Æoli*, in Antris & Cavernis, sub terram fuisse collocatum, ubi *Carcer* esset *Ventorum*, qui subinde emittebantur.

2. Etiam *Theologos* quosdam, eosdemque *Philosophos*, movent *Scripturæ* verba. *Qui producit Ventos de thesauris suis*; tanquam *Venti* prodirent ex locis thesaurariis, subterraneis scilicet, ubi sunt Mineræ: sed hoc nihil est. Nam loquitur etiam *Scriptura*, de Thesauris Nivis, & grandinis, quas in sublimi generari, nemo dubitat.

3. In subterraneis proculdubiò magna existit Aeris Copia, eamque & expirare sensim verisimile, & emitti confertim aliquando, urgentibus caussis, necesse est.

Phænomenon obliquum. *In magnis siccitatibus, & mediâ æstate, cùm magis rimosa sit terra; solet erumpere in locis aridis, & arenosis, magna vis aquarum: Quod si faciant Aquæ (Corpus Crassum) rarò; Aerem (Corpus tenue, & subtile) hoc frequenter facere, probabile est.*

4. Si expirat Aer è terrâ, sensim & sparsim, parùm percipitur primò; sed postquàm Aeris illius emanationes multæ minutæ confluxerint, tum fit *Ventus*; ut ex scaturiginibus Aquarum Rivus: Hoc verò ita fieri videtur; quoniam notatum est ab Antiquis, *Ventos* complures in ortu suo, & in locis à quibus oriuntur, primò spirare exiguos, deinde in progressu invalescere prorsùs, more Fluviorum.

5. Inveniuntur quædam loca in Mari, ac etiam lacus, qui nullis flantibus Ventis, majorem in modum tumescunt, ut hoc à subterraneo flatu fieri appareat.

6. Magna vis requiritur spiritûs subterranei, ut Terra concutiatur, aut scindatur: levior, ut Aqua sublevetur. Itaque tremores terræ rari; tumores & sublevationes Aquarum, frequentiores.

7. Etiam ubique notatum est, nonnihil attolli, & tumescere Aquas, ante tempestates.

8. Spiritus subterraneus exilis qui sparsim efflatur, non percipitur super terram, donec coierit in *Ventum*, ob porositatem terræ; sed exiens subter aquas, ob continuitatem aquæ, statim percipitur ex tumore nonnullo.

9. *Asseclas* esse *Ventos*, terrarum cavernosarum anteà posuimus; ut prorsùs videantur Venti illi, habere *Origines* suas *locales* è terrâ.

10. In montibus magnis & saxeis, inveniuntur *Venti*, & citiùs spirare, (antequam scilicet percipiantur in vallibus,) & frequentiùs, (cùm scilicet valles sint in tranquillo:) At omnes Montes, & Rupes cavernosi sunt.

11. In Comitatu *Denbigh* in *Britanniâ*, montosâ regione & lapidosâ, ex cavernis quibusdam, tam vehementes (ait *Gilbertus*) sunt *Ventorum* eruptiones, ut injecta vestimenta, pannique, rursùs magnâ vi efflentur, & altiùs in Aerem efferantur.

In

In *Aber Barry* juxta *Sabrinam* in *Walliâ*, in quodam clivo saxoso, in quo sunt foramina, si quis aurem apposuerit; Sonitus varios, & murmur flatuum sub terrâ exaudiet. 12.

Notavit Acosta, *oppida* Platæ & Potosæ *in* Peruviâ, *non longè esse distantia, et utrumque situm esse, in terrâ elevatâ, aut montanâ, ut in hoc non differant; & nihilominùs habere* Potosam *temperaturam aeris frigidam, & hyemalem,* Platam *clementem, & vernam: id quòd videtur Argenti fodinis, juxta* Potosam, *attribui posse; quod demonstrat esse spiracula terræ, quatenus ad calidum, & frigidum.* Phænomenon obliquum.

Si terra sit primum frigidum, ut voluit *Parmenides*, (non contemnendâ usus sententiâ, cùm frigus & densitas, arcto copulentur vinculo) non minùs probabile est, ejici halitus calidiores, à frigore centrali terræ, quàm dejici à frigore Aeris sublimioris. 13.

Sunt quidam putei in *Dalmatiâ*, & Regione *Cyrenaicâ*, ut quidam ex Antiquis memorant, in quibus si dejiciatur lapis, excitantur paulò post tempestates, ac si lapis perfringeret operculum aliquod, in loco, ubi vis *Ventorum* erat incarcerata. 14.

Flammas evomunt Ætna, *& complures Montes, similiter et Aerem erumpere posse consentaneum est, præsertim calore in subterraneis dilatatum, et in motu positum.* Phænomenon obliquum.

In terræ motibus, *Ventos* quosdam noxios, & peregrinos, & ante eruptionem, & posteà flare, observatum est: ut fumi quidam minores, solent emitti, ante, & post incendia magna. 15.

Aer in terrâ conclusus, erumpere ob varias caussas compellitur. Quandoque Massa terræ malè coagmentata in Cavum terræ decidit: quandoque Aquæ se ingurgitant: quandoque expanditur Aer per ignes subterraneos, ut ampliorem locum quærat: quandoque Terra, quæ anteà solida erat, & concamerata, per ignes, in cineres versa, se ampliùs sustinere non potest, sed decidit: & complura id genus. Monitum.

Atque de primâ *Origine locali Ventorum*, videlicèt è subterraneis, hæc inquisita sunt; Sequitur origo secunda, ex sublimi; nempè mediâ, quam appellant, regione Aeris.

At nemo tam malè, quæ dicta sunt, intelligat, quasi negemus, & reliquos Ventos, *è terrâ, & mari, per vapores educi; Sed hoc prius genus erat,* Ventorum *qui exeunt è terrâ jam* Venti *formati.* Monitum.

Increbrescere murmur sylvarum, antequam manifestò percipiantur *Venti*, notatum est; ex quo conjicitur *Ventum* à superiore loco descendere; quod etiam observatur in Montibus (ut dictum est) sed caussâ magis ambiguâ, propter cava montium. 16.

Stellas sagittantes, (ut loquimur,) & vibratas, sequitur *Ventus*; atque etiam ex eâ parte, ex quâ fit jaculatio; ex quo patet, aerem in alto commotum esse, antequam ille motus perveniat ad nos. 17.

Apertio cœli, & disgregatio nubium, præmonstrat *Ventos*, antequam flent in terrâ; quod itidem ostendit *Ventos* inchoari in alto. 18.

Stellæ exiguæ, antequam oriatur *Ventus*, non cernuntur, licèt nocte serenâ; cum scilicet (ut videtur) densetur, & fit minùs diaphanus Aer, propter materiam, quæ posteà solvitur in *Ventos*. 19

Circuli apparent circa corpus Lunæ; Sol quandoque Occidens conspici- 20.

conspicitur sanguineus; Luna rubicundior est in ortu quarto; & complura alia inveniuntur prognostica Ventorum in subluni: (de quibus suo loco dicemus) quæ indicant materiam *Ventorum* ibi inchoari, & præparari.

21. In istis Phænomenis, notabis illam, de quâ diximus, differentiam, de duplici generatione *Ventorum*, in sublimi; nimirum ante congregationem vaporum in Nubem, & post. Nam prognostica Halonum, & colorum Solis & Lunæ, habent aliquid ex nube; at Jaculatio illa, & Occultatio stellarum exiguarum, fiunt in sereno.

22. Cùm *Ventus* prodit à nube formatâ, aut totaliter dissipatur nubes, & vertitur in *Ventum*; aut secernitur, partìm in pluviam, partìm in *Ventum*; aut scinditur, & erumpit *Ventus*, ut in procellâ.

23. Plurima sunt *Phænomena obliqua*, ubique in naturâ rerum, de repercussione per frigidum; Itaque cùm constet esse in mediâ regione Aeris, frigora valdè intensa, planum fit, vapores maximâ ex parte, ea loca perfringere non posse, quin aut coagulentur, aut vibrentur; secundum opinionem veterum, in hac parte sanam.

Tertia *Origo localis Ventorum*, est eorum, qui hîc in inferiore Aere generantur, quos etiam Tumores, sive Super-onerationes Aeris appellamus. Res maximè familiaris; & tamen silentio transmissa.

Commentatio. *Horum* Ventorum, *qui conflantur in aere infimo, Generatio abstrusior aliqua res non est, quàm hæc ipsa. Quòd scilicet Aer, noviter factus ex aquâ, & vaporibus attenuatis, & resolutis, conjunctus cum aere priore, non potest contineri iisdem, quibus anteà spatiis, sed excrescit, & volvitur, & ulteriora loca occupat. Hujus tamen rei duo sunt assumpta. Vnum, quod gutta Aquæ in aerem versa, (quicquid de* decimâ proportione Elementorum *fabulentur,) centuplò, ad minus plus spatii desiderat, quam prius; Alterum, quod parum Aeris novi, & moti, super-additum Aeri veteri, totum concutit, & in Motu ponit; ut videre est, ex pusillo Vento, qui ex follibus, aut rimâ fenestræ efflat, qui tamen totum Aerem in cubiculo in motu ponere poßit; ut ex flammis lucernarum facilè apparet.*

24. Quemadmodum rores, & nebulæ, hîc in aere infimo generantur, nunquam factæ nubes, nec ad mediam regionem penetrantes; eodem modo, & complures *Venti*.

25. Aura continua spirat circa maria, & aquas, quæ est *Ventus* pusillus, noviter factus.

26. Iris quæ est ex Meteôris quasi humillima, & generatur in proximo, quando non conspicitur integra, sed curtata, & quasi frusta ejus tantùm in cornibus, solvitur in *Ventos*; æquè ac in pluviam, & magis.

27. Notatum est, esse quosdam *Ventos* in regionibus, quæ disterminantur,

tur, & separantur per Montes intermedios; qui, ex alterâ parte Montium spirant familiares, ad alteram non perveniunt, ex quo manifestum, eos generari, infra altitudinem ipsorum Montium.

Infiniti sunt *Venti*, qui spirant diebus serenis; atq; etiam in Regionibus, ubi nunquam pluit; qui generantur ubi flant, nec nuquam erant nubes, aut in mediam regionem ascenderunt. 28.

Phænomena obliqua. *Quicunque nôrit, quàm facilè vapor solvatur in Aerem; & quàm ingens sit copia vaporum; & quantum spatium occupet gutta Aquæ versa in Aerem, præ eo quod antea occupabat (ut dictum est) & quam modicum sustineat se comprimi Aer; non dubitabit quin necesse sit, etiam à superficie terræ, usque ad sublimia aeris, ubique generari* Ventos. *Neque enim fieri potest, ut magna copia vaporum, cum cœperint expandi, ad mediam Aeris regionem attollantur, absque Super-oneratione Aeris, & tumultu in viâ.*

Accidentales Generationes Ventorum.

Ad Artic. 9. Connexio.

ACcidentales Generationes Ventorum *eas vocamus, quæ non efficiunt, aut gignunt Motum impulsivum* Ventorum, *sed eum compressione acuunt, repercussione vertunt, Sinuatione agitant, & volvunt: quod fit per caussas extrinsecas, & posituram Corporum adjunctorum.*

In locis ubi sunt colles minùs elevati, & circa hos subsidunt valles, & ultra ipsos, rursùs colles altiores, major est agitatio Aeris, & sensus *Ventorum*, quàm aut in montanis, aut in planis. 1.

In urbibus, si sit aliquis locus pauló latior, & exitus angustiores, aut Angiportus, & Plateæ se invicem secantes; percipiuntur ibi Flatus, & Auræ. 2.

In Ædibus refrigeratoria per *Ventos* fiunt, aut occurrunt; ubi Aer est perflatilis, & ex unâ parte introit Aer, ex adverso exit; Sed multò magis, si Aer intrat ex diversis partibus, & facit concursum auræ ad Angulos, & habet exitum illi Angulo communem; Etiam Concameratio cœnaculorum, & rotunditas, plurimum facit ad Auras; quia repercutitur Aer commotus ad omnes lineas; Etiam Sinuatio porticuum magis juvat, quàm si exporrigantur in recto; Flatus enim in recto, licet non concludatur, sed liberum habeat exitum, tamen non reddit Aerem, tam inæqualem, & voluminosum, & undantem, quam confluxus ad Angulos, & anfractus, & glomerationes in rotundo, & hujusmodi. 3.

Post magnas tempestates in Mari, continuatur *Ventus Accidentalis* ad 4.

ad tempus, postquàm *Originalis* resederit; factus ex collisione, & percussione Aeris, per undulationem fluctuum.

5. Reperitur vulgò in hortis, repercussio *Venti*, à parietibus, & ædibus, & aggeribus; ita ut putaret quis, *Ventum* in contrariam partem spirare ejus, à quà reverâ spirat.

6. Si Montes regionem, aliquâ ex parte, cingant, & *Ventus*, paulò diutiùs, ex plano contra montem spiraverit, fit, ut ipsâ repercussione montis, aut contrahatur *Ventus* in pluviam, si fuerit humidior; aut vertatur in *Ventum* contrarium, sed qui brevi tempore duret.

7. In flexionibus Promontoriorum experiuntur Nautæ sæpiùs mutationes *Ventorum*.

Venti extraordinarii, & Flatus repentini.

Ad Artic. 10. *Connexio.* DE Ventis extraordinariis *sermocinantur quidam, & caussantur*; Ecnephiâ *sive* procellâ, Vortice, Typhone, Prestere: *Sed rem non narrant, quæ certè ex Chronicis, & historiâ sparsâ, peti debet.*

1. *Repentini flatus* nunquam cœlo sereno fiunt, sed semper nubilo, & cum imbre; ut eruptionem quandam fieri, & flatum excuti, aquas concuti, rectè putetur.

2. *Procellæ*, quæ fiunt cum nebulâ, aut caligine, quas Belluas vocant, quæque se sustinent, instar Columnæ, vehementes admodum sunt, & diræ navigantibus.

3. *Typhones* majores, qui per latitudinem aliquam notabilem corripiunt, & correpta sorbent in sursum, raró fiunt; at *Vortices*, sive *Turbines* exigui, & quasi ludicri, frequenter.

4. Omnes *Procellæ*, & *Typhones*, & *Turbines* majores, habent manifestum motum præcipitii, aut vibrationis deorsùm, magis quàm alii Venti; ut torrentum modò ruere videantur, & quasi per canales defluere, & postea à terrâ reverberari.

5. Fit in pratis, ut cumuli fœni, quandóque in altum ferantur, & tum instar Conopæi spargantur; etiam in agris, ut caules pisarum involutæ, & aristæ segetum demessæ, quin etiam lintea ad exsiccandum exposita, attollantur à *Turbinibus*, usque ad altitudinem Arborum, aut supra fastigia Ædium; hæcque fiunt, absque aliquo majore *Venti* impetu, aut vehementiâ.

6. At quandoque fiunt *Turbines* leves, & admodum angusti, etiam in sereno; ita ut Equitans, videat pulveres, vel paleas corripi, & verti propè se, neque tamen ipse magnoperè *Ventum* sentiat; quæ procul-

dubiò

dubiò fiunt hic propè, ex auris contrariis se mutuò repellentibus,& circulationem aeris ex concussione facientibus.

Certum est, esse quosdam flatus qui manifesta vestigia relinquunt Adustionis,& Torrefactionis in plantis. At *presterem*,qui est tanquam fulgur cœcum, atque Aer fervens, sed sine flammâ; ad Inquisitionem de Fulgure rejicimus. 7.

Confacientia ad Ventos; Originales scilicet, nam de Accidentalibus, suprà inquisitum est.

QVæ à veteribus,de Ventis,*eorumque caußis, dicta sunt, confusa planè sunt,& incerta,nec maximâ ex parte, verà. Neque mirum si non cernant clarè, qui non spectant propè. Loquuntur, ac si* Ventus *aliud quippiam esset, separatum ab Aere Moto; atque ac si Exhalationes generarent, & conficerent corpus integrum* Ventorum, *atque ac si Materia* Ventorum *esset Exhalatio tantum calida, & sicca; Atque ac si origo Motûs* Ventorum, *esset tantummodò dejectio, & percussio à frigore mediæ regionis: Omnia phantastica, & pro Arbitrio. Attamen ex hujusmodi filis, magnas conficiunt telas:* Operas *scilicet* Aranearum. *At omnis Impulsio Aeris, est* Ventus; *Et Exhalationes permistæ Aeri, plus conferunt ad Motum, quàm ad Materiam; Et vapores humidi, ex calore proportionato, etiam faciliùs solvuntur in* Ventum,*quàm exhalationes siccæ; & complures* Venti *generantur in Regione infimâ Aeris, & ex terrâ expirant, præter illos, qui dejiciuntur, & repercutiuntur. Videamus qualis sit sermo rerum ipsarum.* *Ad Artic. 11, 12, 13, 14, 15. Connexio.*

Rotatio naturalis Aeris (ut dictum est in *Articulo* de *Ventis Generalibus*) absque caussâ aliâ externâ, gignit *Ventum* perceptibilem intra tropicos, ubi Aeris conversio fit per Circulos majores. 1.

Post Motum Aeris naturalem, antequam inquiramus de Sole, qui est Genitor *Ventorum* præcipuus, videndum, num quid sit tribuendum Lunæ, & aliis Astris, ex experientiâ clarâ. 2.

Excitantur *Venti* magni, & fortes, nonnullis, ante *Eclipsin Lunæ*, horis; ita ut si *Luna* deficiat medio noctis, flent *Venti* vesperi præcedente; si *Luna* deficiat manè, flent *Venti* medio noctis præcedente. 3.

In *Peruviâ*, quæ regio est admodum flatilis, notat *Acosta*, maximè flare *Ventos* in *Pleniluniis*. 4.

Dignum certè esset observatione, quid possint super Ventos, *Motus &* *Mandatum.* *tempora*

tempora Lunæ, *cum liquidò possint super Aquas. Veluti, utrùm* Venti *non sint paulò commotiores, in* Pleniluniis, *&* Noviluniis, *quàm in dimidiis, quemadmodum fit in Æstibus Aquarum: licèt enim quidam commodè fingant*, Imperium Lunæ *esse super* Aquas; Solis *verò*, *&* Astrorum, *super* Aerem; *tamen certum est, Aquam & Aerem esse corpora valdè homogenea; &* Lunam, *post* Solem, *plurimum hîc apud nos posse, in omnibus.*

5. Circa *Conjunctiones Planetarum*, non fugit hominum observationem flare *Ventos* majores.

6. Exortu *Orionis*, surgunt plerumque *Venti*, & tempestates variæ: sed videndum, annon hoc fiat, quia exortus ejus sit, eo tempore Anni, quod ad generationem *Ventorum* est maximè efficax; ut sit potiùs Concomitans quiddam, quàm Caussa; quod etiam de ortu *Hyadum, & Pleiadum*, quoad imbres; & *Arcturi*, quoad tempestates, similiter meritò dubitari possit; De *Lunâ*, & *Stellis*, hactenus.

7. *Sol* proculdubiò est Efficiens primarius *Ventorum* plurimorum, operans per calorem, in Materiam duplicem: Corpus scilicet Aeris, & Vapores, sive Exhalationes.

8. *Sol* cùm est potentior, Aerem, licèt purum, & absque immistione ullâ, dilatat fortasse ad tertiam partem, quæ res haud parva est. Itaque per simplicem dilatationem, necesse est ut oriatur Aura aliqua, in viis *Solis*; præsertim in magnis fervoribus, idque potiùs duas aut tres horas, post exortum ejus, quàm ipso mane.

9. In *Europâ*, noctes sunt Æstuosiores; in *Peruviâ*, tres horæ Matutinæ; ob unam eandemque caussam; videlicet cessationem Aurarum, & *Ventorum*, illis horis.

10. In *Vitro Calendari*, Aer dilatatus deprimit aquam, tanquam flatu. At in *vitro Pilkato* Aere tantummodo impleto, Aer dilatatus inflat vesicam, ut *Ventus* manifestus.

11. *Experimentum* fecimus in turri rotundâ, undique clausâ, hujus generis *Venti*. Nam foculum in medio ejus locavimus, cum prunis penitùs ignitis, ut minus esset fumi; At à latere foculi in distantiâ nonnullâ, filum suspendimus, cum cruce ex plumis, ut facilè moveretur. Itaque post parvam moram, aucto calore, & dilatato Aere, agitabatur crux plumea cum filo suo, hinc inde, motu vario. Quin etiam facto foramine, in fenestrâ turris, exibat flatus calidus, neque ille continuus, sed per vices, & undulans.

12. Etiam receptio Aeris per frigus, à dilatatione, creat ejusmodi *Ventum*, sed debiliorem, ob minores vires frigoris; adeò ut in *Peruviâ*, sub quavis parvâ umbrâ, non solùm majus percipiatur refrigerium, quàm apud nos (per *Antiperistasin*) sed manifesta Aura ex receptione Aeris, quando subit umbram.

Atque de *Vento*, per meram dilatationem, aut receptionem Aeris
13. facto, hactenus.

Venti ex meris motibus Aeris, absque immistione Vaporum, lenes, & molles sunt. Videndum de *Ventis vaporariis*, (eos dicimus qui generantur à vaporibus) qui tantò illis alteris, possunt esse vehementiores; quantò dilatatio guttæ aquæ, versæ in Aerem, excedit aliquam dilata-

dilatationem Aeris, jam facti: quod multis partibus facit, ut superiùs monstravimus.

Ventorum vaporariorum (qui sunt illi qui communiter flant) Efficiens est *Sol*, & calor ejus proportionatus: Materia; Vapores, & Exhalationes, qui vertuntur, & resolvuntur, in Aerem; Aerem inquam (non aliud quippiam ab Aere) sed tamen ab initio minus syncerum. 14.

Solis calor exiguus non excitat vapores, itaque nec *Ventum*. 15.

Solis calor medius excitat vapores, nec tamen eos continuò dissipat. Itaque si magna fuerit ipsorum copia, coeunt in pluviam, aut simplicem, aut cum *Vento* conjunctam; si minor, vertuntur in *Ventum* simplicem. 16.

Solis calor in incremento, inclinat magis ad generationem *Ventorum*; in decremento, *Pluviarum*. 17.

Solis calor intensus, & continuatus, attenuat, & dissipat vapores, eosque sublimat, atque interim Aeri æqualiter immiscet, & incorporat; unde Aer quietus fit, & serenus. 18.

Calor *Solis* magis æqualis, & continuus, minùs aptus ad generationem *Ventorum*: magis inæqualis & alternans, magis aptus. Itaque in navigatione ad *Russiam*, minus affictantur *Ventis*, quàm in *Mari Britannico*, propter longos dies: at in *Peruviâ* sub Æquinoctio, crebri *Venti*; ob magnam inæqualitatem caloris, alternantem noctù, & interdiù. 19.

In Vaporibus, & Copia spectatur, & Qualitas: Copia parva gignit auras lenes; media *Ventos* fortiores; magna aggravat Aerem, & gignit pluvias, vel tranquillos, vel cum *Ventis*. 20.

Vapores ex mari, & Amnibus, & paludibus inundatis, longè majorem copiam gignunt *Ventorum*, quàm Halitus terrestres. Attamen, qui à terrâ, & locis minùs humidis, gignuntur *Venti*, sunt magis obstinati, & diutiùs durant, & sunt illi ferè, qui dejiciuntur ex alto, ut opinio Veterum, in hâc parte, non fuerit omninò inutilis: nisi quod placuit illis, tanquam divisâ hæreditate, assignare vaporibus pluvias, & *Ventis* solummodò Exhalationes; & hujusmodi pulchra dictu, re inania. 21.

Venti ex resolutionibus nivium jacentium super montes, sunt ferè medii inter *Ventos* Aquaticos, & Terrestres, sed magis inclinant ad Aquaticos; sed tamen sunt acriores, & mobiliores. 22.

Solutio nivium in montibus Nivalibus (ut priùs notavimus) semper inducit *Ventos Statos*, ex eâ parte. 23.

Etiam *Anniversarii Aquilones*, circa Exortum Caniculæ, existimantur venire à Mari glaciali, & partibus circa circulum Arcticum, ubi seræ sunt solutiones Glaciei, & Nivium, Æstate tùm valdè adultâ. 24.

Moles, sive Montes glaciales, quæ devehuntur versus *Canadam*, & *terram Piscationis*, magis gignunt Auras quasdam frigidas, quàm *Ventos* mobiles. 25.

Venti, qui ex terris sabulosis, aut Cretaceis proveniunt, sunt pauci, & sicci; iidem in regionibus calidioribus, æstuosi, & fumei, & torridi. 26.

27. *Venti* ex vaporibus Marinis, faciliùs abeunt retrò in pluviam, aquâ jus suum repetente, & vindicante; aut si hoc non conceditur, miscentur protinùs Aeri, & quietem agunt. At Halitus terrei, & fumei, & unctuosi, & solvuntur ægriùs, & ascendunt altiùs, & magis irritati sunt in suo motu, & sæpè penetrant mediam regionem Aeris, & sunt aliqua materia meteororum ignitorum.

28. Traditur apud nos in *Angliâ*, temporibus, cum *Gasconia* esset hujus ditionis, exhibitum fuisse *Regi* libellum supplicem, per subditos suos *Burdegaliæ*, & confinium; petendo ut prohiberetur Incensio Ericæ in Agris *Sussexi*, & *Hamptoniæ*, quia gigneret *Ventum* circa finem *Aprilis*, vineis suis exitiabilem.

29. Concursus *Ventorum*, ad invicem, si fuerint fortes, gignunt *Ventos* vehementes, & vorticosos; si lenes, & humidi, gignunt pluviam, & sedant *Ventos*.

30. Sedantur & coercentur *Venti*, quinque modis; cum aut Aer, vaporibus oneratus, & tumultuans, liberatur, vaporibus se contrahentibus in pluviam: Aut cum vapores dissipantur, & fiunt subtiliores, unde permiscentur Aeri, & bellè cum ipso conveniunt, & quietè degunt: Aut cùm Vapores, sive halitus exaltantur, & sublimantur in altum, adeò ut requies sit ab ipsis, donec à mediâ regione Aeris dejiciantur, aut eam penetrent: aut cùm vapores, coacti in nubes, ab aliis *Ventis* in alto spirantibus, transvehuntur in alias regiones, ut pax sit ab ipsis, in regionibus, quas prætervolant: Aut denique, cùm *Venti* à fomitibus suis spirantes, longo itinere, nec succedente novâ materiâ, languescunt, & impetu suo destituuntur, & quasi expirant.

31. Imbres plerunque *Ventos* sedant, præsertim procellosos, ut & *Venti* contrà sæpiùs detinent Imbrem.

32. Contrahunt se *Venti* in pluviam (qui est primus ex quinque sedandi modis, isque præcipuus) aut ipso onere gravati, cùm vapores sunt copiosi; aut propter contrarios motus *Ventorum*, modò sint placidi: aut propter obices Montium, & Promontoriorum, quæ sistunt impetum *Ventorum*, eosque paulatim in se vertunt; aut per frigora intensiora, unde condensantur.

33. Solent plerunque *Venti*, minores & leviores, manè oriri, & cum Sole decumbere, sufficiente Condensatione Aeris nocturnâ, ad receptionem eorum. Aer enim nonnullam compressionem patitur, absque tumultu.

34. Sonitus Campanarum existimatur Tonitrua, & Fulgura dissipare. De *Ventis* non venit in observationem.

Monitum. *Consule locum de* Prognosticis Ventorum; *est enim nonnulla Connexio Caussarum, & Signorum.*

35. Narrat *Plinius Turbinis* vehementiam, aspersione Aceti in occursum ejus, compesci.

Limites

Limites Ventorum.

TRaditur de Monte *Atho*, & similitèr de *Olympo*, consuevisse sacrificantes, in Aris, super fastigia ipsorum extructis, literas exarare in Cineribus sacrificiorum, & postea redeuntes, elapso anno, (nam Anniversaria erant sacrificia) easdem literas reperisse neutiquam turbatas, aut confusas, etiamsi Aræ illæ non starent in Templo aliquo, sed sub dio: unde manifestum erat, in tantâ altitudine, neq; cecidisse *Imbrem*, neque spirâsse *Ventum*. *Ad Artic. 16. 17. 18.* 1.

Referunt in fastigio *Pici* de *Tenariph*, atque etiam in *Andibus*, inter *Peruviam* & *Chilem* nives subjacere per clivos, & latera Montium; at in ipsis cacuminibus, nil aliud esse quàm Aerem quietum, vix spirabilem propter tenuitatem, qui etiam acrimoniâ quâdam, & os stomachi, & oculos pungat, inducendo illi nauseam, his suffusionem, & ruborem. 2.

Venti Vaporarii, non videntur in aliquâ majore altitudine flare; cùm tamen probabile sit, aliquos ipsorum altiùs ascendere, quam pleræque Nubes. De *Altitudine* hactenus, de *Latitudine* videndum. 3.

Certum est spatia, quæ occupant *Venti*, admodum varia esse, interdum amplissima, interdùm pusilla, & angusta. Deprehensi sunt *Venti* occupâsse spatium Centenorum milliarium, cum paucarum horarum differentiâ. 4.

Spatiosi *Venti* (si sint ex Liberis) plerunque vehementes sunt, non lenes; Sunt etiam diuturniores, & ferè 24. horas durant. Sunt itidem minùs pluviosi. Angusti contra, aut lenes sunt, aut procellosi; at semper breves. 5.

Stati Venti sunt itinerarii, & longissima spatia occupant. 6.

Venti procellosi non extenduntur per larga spatia, licèt semper evagentur ultra spatia ipsius procellæ. 7.

Marini *Venti*, intra spatia angustiora multò quàm Terrestres, spirant; in tantùm, ut in Mari, aliquando conspicere detur, Auram satis alacrem, aliquam partem Aquarum occupare, (id quod ex crispatione Aquæ, facilè cernitur,) cùm undique sit malacia, & Aqua instar speculi plana. 8.

Pusilli (ut dictum est) *Turbines* ludunt quandoque coram Equitantibus, instar ferè ventorum ex follibus. 9.

De *Latitudine* hactenùs, de *Duratione* videndum.

Durationes *ventorum*, valde vehementium, in Mari longiores sunt, sufficiente copiâ vaporum; in Terrâ, vix ultrà diem, & dimidiam extenduntur. 10.

Venti valdè lenes, nec in Mari, nec in Terrâ, ultra triduum, constanter flant. 11.

Non solum *Eurus Zephyro* magis est durabilis, (quod alibi posuimus) sed etiam, quicunque ille *Ventus* sit, qui manè spirare incipit, magis durabilis solet esse illo, qui surgit vesperi. 12.

Certum est, *Ventos* insurgere, & augeri gradatim, (nisi fuerint meræ *Procellæ*;) at decumbere celeriùs, interdum quasi subitò. 13.

Successiones Ventorum.

Ad Artic. 19. 20. 21. SI *Ventus* se mutet, conformitèr ad Motum Solis, id est, ab *Euro* ad *Austrum*; ab *Austro* ad *Zephyrum*; à *Zephyro* ad *Boream*; à *Boreâ* ad *Eurum*; non revertitur plerunque; aut si hoc facit, fit ad breve tempus. Si vero in contrarium Motûs Solis, scilicet ab *Euro* ad *Boream*; à *Boreâ* ad *Zephyrum*, à *Zephyro* ad *Austrum*, ab *Austro* ad *Eurum*; plerunque restituitur ad plagam priorem, saltem antequam confecerit Circulum integrum.

1.

2. Si pluvia primum incœperit, & posteà cœperit flare *Ventus*; *Ventus* ille pluviæ superstes erit. Quod si primò flaverit *Ventus*, posteà à pluviâ occiderit, non re-oritur plerunque *Ventus*, & si facit, sequitur pluvia nova.

3. Si *Venti* paucis horis varient, & tanquam experiantur, & deinde cœperint constantèr flare, *Ventus* ille durabit in dies plures.

4. Si *Auster* cœperit flare dies duos, vel tres, *Boreas* quandoque post eum subitò spirabit: Quod si *Boreas* spiraverit totidem dies, non spirabit *Auster*, donec *ventus* paulispèr ab *Euro* flârit.

5. Cum Annus inclinârit, & post Autumnum Hyems inceperit, si incipiente hyeme spiraverit *Auster*, & posteà *Boreas*, erit Hyems glacialis; sin sub initiis hyemis spiraverit *Boreas*, posteà *Auster*, erit Hyems clemens, & tepidus.

6. *Plinius* citat *Eudoxum*, quod series *ventorum* redeat post quadriennium; quod verum minimè videtur; neque enim tam celeres sunt revolutiones. Illud ex aliquorum diligentiâ notatum est, tempestates grandiores, & insigniores, (Fervorum, Nivium, Congelationum, Hyemum tepidarum, Æstatum gelidarum) redire plerunque ad Circuitum Annorum 35.

Motus Ventorum.

Ad Artic. 22, 23, 24, 25, 26, 27. Connexio. *LOquuntur homines, ac si* Ventus *esset corpus aliquod per se, atque impetu suo, Aerem ante se ageret, & impelleret; Etiam cum* Ventus *locum mutet, loquuntur ac si idem* Ventus, *se in alium locum transferret. Hæc verò cum loquuntur plebeij, tamen Philosophi ipsi, remedium hujusmodi opinionibus non præbent; sed & illi quoque balbutiunt, neque erroribus istis occurrunt.*

Inqui-

Inquirendum igitur, & de Excitatione Motûs in *Ventis*, & de Directione ejus, cùm de *Originibus localibus* jam inquisitum sit. Atque de iis *ventis*, qui habent principium motûs, in suâ primâ Impulsione, ut in iis, qui dejiciuntur ex alto, aut efflant è terrâ, Excitatio motûs est manifesta: alteri sub initiis suis descendunt, alteri ascendunt, & posteà ex resistentiâ Aeris, fiunt voluminosi, maximè secundum angulos violentiæ suæ. At de illis, quæ conflantur ubique in Aere inferiore (qui sunt omnium *ventorum* frequentissimi) obscurior videtur inquisitio, cum tamen res sit vulgaris, ut in Commentatione, sub Articulo octavo declaravimus. 1.

Etiam hujus rei Imaginem, reperimus in illâ turri occlusâ, de quâ paulò antè. Tribus enim modis, illud *Experimentum* variavimus. Primus erat is, de quo suprà diximus, Foculus ex prunis antè ignitis, & claris. Secundus erat Lebes Aquæ ferventis, remoto illo Foculo, Atque tum erat Motus Crucis plumeæ, magis hebes, & piger, quam ex Foculo prunarum, hærente in Aere, rore vaporis aquei, nec dissipato in materiam *venti*, propter imbecillitatem caloris. At tertius erat ex utrisque simul, Foculo, & Lebete; Tum verò longè maxima erat Crucis plumeæ agitatio, adeo ut quandoque illam in sursum verteret, instar pusilli Turbinis; Aquâ scilicet præbente copiam vaporis, & Foculo, qui astabat, eum dissipante. 2.

Itaque *Excitationis* Motûs in *ventis*, causa est præcipua, superoneratio Aeris, ex novâ accessione Aeris, facti ex vaporibus. Iam de *Directione Motus* videndum, & de *Verticitate*, quæ est *Directionis* Mutatio. 3.

Directionem Motûs progressivi *ventorum*, regunt fomites sui, qui sunt similes fontibus Amnium; loca scilicet, ubi magna reperitur copia vaporum, ibi enim est *Patria Venti*. Postquam autem invenerint currentem, ubi Aer minimè resistit, (sicut Aqua invenit declivitatem,) tum quicquid inveniunt similis materiæ in viâ, in consortium recipiunt, & suo currenti miscent; quemadmodum faciunt & Amnes; Itaque *venti* spirant semper à parte Fomitum suorum. 4.

Vbi non sunt Fomites insignes, in aliquo loco certo, vagantur admodum *venti*, & facilè currentem suum mutant; ut in medio Mari, & Campestribus terræ latis. 5.

Ubi magni sunt Fomites *Ventorum*, in uno loco, sed in locis progressûs sui parvæ accessiones, ibi *venti* fortitèr flant, sub initiis, & paulatim flaccescunt; ubi contrà, Fomites magis continui, leniores sunt sub initiis, & posteà augentur. 6.

Sunt Fomites mobiles *ventorum*, scilicet in nubibus; qui sæpe à *ventis*, in alto spirantibus, transportantur in loca procul distantia, à Fomitibus vaporum, ex quibus generatæ sunt illæ Nubes; Tum verò incipit esse Fomes *venti*, ex parte, ubi Nubes incipiunt solvi in *ventum*. 7.

At *Verticitas Ventorum*, non fit eò quod *Ventus* priùs flans, se transferat; sed quod ille, aut occiderit, aut ab altero *vento* in ordinem redactus sit; Atque totum hoc negotium pendet ex varijs collocationi- 8.

bus Fomitum *Ventorum*, & varietate temporum, quando vapores ex hujusmodi Fomitibus manantes solvuntur.

9. Si fuerint Fomites *Ventorum*, à partibus contrariis, veluti alter Fomes ab *Austro*, alter à *Boreâ*, prævalebit scilicet *Ventus* fortior, neque erunt *Venti* contrarii, sed *Ventus* fortior continuò spirabit, ita tamen ut à *Vento* imbecilliore nonnihil hebetetur, & dometur; ut fit in Amnibus, accedente fluxu Maris; Nam motus maris prævalet, & est unicus, sed à Motu fluvij nonnihil frænatur. Quod si ita acciderit, ut alter ex illis *Ventis* contrariis, qui primùm fortior fuerat, succumbat, tum subitò spirabit *Ventus* à parte contrariâ, unde & antè spirabat, sed latitabat, sub potestate majoris.

10. Si Fomes (Exempli gratiâ) fuerit ad *Euro-boream*, spirabit scilicet *Euro-boreas*. Quod si fuerint duo Fomites *Ventorum*, alter ad Eurum, alter ad *Boream*, ij *Venti* ad aliquem tractum spirabunt separatìm; At post Angulum confluentiæ, spirabunt ad *Euroboream*, aut cum inclinatione, prout alter Fomes fuerit fortior.

11. Si sit Fomes *Venti* ex parte *Boreali*, qui distet ab aliquâ regione 20. Milliaribus, & sit fortior, alter ex parte *Orientali*, qui distet 10. Milliaribus, & sit debilior; spirabit tamen ad aliquas horas Eurus; paulò post (nimirùm post emensum iter) *Boreas*.

12. Si spiret *Boreas*, atque occurrat ab Occidente Mons aliquis; Spirabit paulò post *Euro-boreas*, compositus scilicet ex *Vento* originali, & repercusso.

13. Si sit Fomes *Ventorum* in terrâ, à parte *Boreæ*, halitus autem ejus feratur rectà sursùm, & inveniat nubem gelidam ab Occidente, quæ eam in adversum detrudat, spirabit *Euro-boreas*.

Monitum. *Fomites* Ventorum, *in Terrâ & Mari, sunt stabiles, ita ut fons & origo ipsorum, meliùs percipiatur: at Fomites* Ventorum in *Nubibus, sunt mobiles; adeò ut alibi suppeditetur Materia* Ventorum, *alibi verò ipsi formentur; id quod efficit Directionem Motûs in* Ventis *magis confusam, & incertam.*

Hæc Exempli gratiâ adduximus; similia simili modo se habent: Atque de *Directione Motûs Ventorum*, hactenus. At de *Longitudine*, & tanquam Itinerario *Ventorum*, videndum; licet de hoc ipso, paulò antè, sub nomine latitudinis *Ventorum*, inquisitum videri possit. Nam & Latitudo, pro Longitudine, ab imperitis haberi possit, si majora spatia *Venti* ex latere occupent, quàm in longitudine progrediantur.

14. Si verum sit, *Columbum* ex oris *Lusitaniæ*, per *Ventos Statos* ab Occidente, de *Continente* in *Americâ*, judicium fecisse, longo certè itinere possint commeare *Venti*.

15. Si verum sit Solutionem Nivium, circa *Mare glaciale*, & *Scandiam* excitare *Aquilones*, in *Italiâ* & *Græciâ*, &c. diebus Canicularibus, longa certè sunt spatia.

16. Quantò citiùs in Consecutione, in quâ *ventus* movet, (Exempli gratiâ, si sit *Eurus*) veniat tempestas, ad locum aliquem ab oriente, quantò verò tardiùs ab Occidente, non-dum venit in observationem. De *Motu ventorum in progressu* hactenus; videndum jam de *undulatione ventorum*.

Undulatio

Undulatio ventorum ad parva momenta fit: adeò ut centies in horâ, ad minùs, *ventus* (licet fortis) se suscitet, & alternatìm remittat, ex quo liqueat inæqualem esse impetum *ventorum*; Nam nec Flumina, licet rapida, nec Currentes in mari, licet robusti, undulant, nisi accedente flatu *ventorum*; Neque ipsa illa *undulatio ventorum* aliquid æqualitatis habet in se; Nam instar pulsûs manûs, aliquandò intercurrit, aliquandò intermittit. 17.

Undulatio Aeris, in eo differt, ab *undulatione* Aquarum, quod in Aquis, postquam fluctus sublati fuerint in altum, sponte rursus decidant ad planum, ex quo fit, ut (quicquid dicant *Poetæ* exaggerando tempestates, quod *undæ attollantur in Cœlum, & descendant in Tartarum*) tamen descensus undarum, non multùm præcipitetur, ultra planum, & superficiem Aquarum. At in *undulatione* Aeris, ubi deest motus gravitatis; deprimitur, & attollitur Aer, ferè ex æquo. De *undulatione* hactenus: jam de *Motu Conflictûs* inquirendum est. 18.

De *Conflictu Ventorum*, & compositis Currentibus, jam partim inquisitum est. Planè constat, *Ubiquetarios* esse *ventos*, præsertim leniores: id quod manifestum etiam ex hoc, quod pauci sunt dies, aut horæ, in quibus non spirent Auræ aliquæ lenes, in locis liberis, idq; satis inconstantèr, & variè. Nam venti, qui non proveniunt ex Fomitibus majoribus, vagabundi sunt, & volubiles, altero cum altero quasi ludente, modò impellente, modò fugiente. 19.

Visum est nonnunquam in Mari, advenisse duos ventos simul ex contrariis partibus, id quod ex perturbatione superficiei Aquæ ab utraque parte, atq; tranquillitate Aquæ in medio inter eos, facilè erat conspicere: postquam autem concurrissent illi *venti* contrarii, aliàs secutam esse tranquillitatem, in Aquâ undique, cum scilicet *venti* se ex æquo fregissent, aliàs continuatam esse perturbationem Aquæ, cum scilicet fortior *ventus* prævaluisset. 20.

Certum est in Montibus *Peruvianis*, sæpe accidere, ut *venti*, eôdem tempore, super Montes ex unâ parte spirent, in vallibus in contrarium. 22.

Itidem certum apud nos, Nubes in unam partem ferri, cùm *ventus* à contrariâ parte flet, hîc in proximo. 21.

Quin & illud certum, aliquando cerni Nubes altiores, supervolare Nubes humiliores; atque ita, ut in diversas, aut etiam in contrarias partes abeant, tanquam Currentibus adversis. 23.

Itidem certum, quandoque in superiore Aere, *ventos* nec distrahi, nec promoveri; cum hic infra ad Semi-milliare; insano ferantur impetu. 24.

Certum etiam è contrà, esse aliquando tranquillitatem infra, cum supernè Nubes ferantur satis alacritèr; sed id rarius est. 25.

Etiam in fluctibus, quandoque supernatans Aqua, quandoque demersa, incitatior est; quin etiam fiunt (sed raro) varii Currentes Aquæ, quæ volvitur suprà, & quæ labitur in imo. *Phænomena obliquum.*

Neque prorsus contemnenda illa testimonia *Virgilii*, cùm Naturalis Philosophiæ non fuerit ipse omninò imperitus. 26.

Una Eurus Notusq; *ruunt, creberq; procellis,*

Africus.

Africus. ———.

Et rursus.

Omnia ventorum *concurrere prælia vidi.*

De *Motibus ventorum*, in Naturâ rerum, inquisitum est : Videndum de *Motibus* eorum in *Machinis humanis*; Ante omnia in *Velis Navium.*

Motus Ventorum in velis Navium.

1. IN *Navibus* majoribus *Britannicis* (eas enim ad exemplum delegimus,) quatuor sunt *Mali*, aliquando quinque; omnes in lineâ rectâ per medium Navis ductâ, alteri post alteros, erecti. Eos sic nominabimus.

2. *Malum principem*, qui in medio Navis est: *Malum Proræ: Malum Puppis* (qui aliquando est geminus) & *Malum Rostri.*

3. Habent singuli *Mali* plures portiones; quæ sustolli, & per certos *Nodos*, aut articulos figi, & similitèr auferri possunt; alii tres, alii duas tantum.

4. *Malus Rostri* stat ab inferiori *Nodo*, inclinatus versus mare, à superiori, rectus; reliqui omnes *Mali* stant recti.

5. His *Malis* superimpendent *Vela* decem, & quando *Malus Puppis* geminatur, duodecim. *Malus Princeps*, & *Malus Proræ* tres habent *Ordines velorum*. Eos sic nominabimus. *Velum ab infrà*, *velum à suprà*, & *velum à summo.* Reliqui habent duos tantum, carentes *velo à summo.*

6. *Vela* extenduntur in transversum, juxta verticem cujusque *Nodi Mali*, per ligna quæ *Antennas*, vel virgas dicimus, quibus suprema *velorum* assuuntur, ima ligantur funibus ad angulos tantùm; *vela* scilicet *ab infrà*, ad latera Navis, *vela à suprà, aut à summo*, ad *antennas* contiguas. Trahuntur etiam aut vertuntur iisdem funibus, in alterutrum latus, ad placitum.

7. *Antenna* sive virga cujusque *Mali* in transversum porrigitur. Sed in *Malis Puppis*, ex obliquo, altero fine ejus elevato, altero depresso; in cæteris in recto, ad similitudinem literæ *Tau.*

8. *Vela ab infrà*, quatenus ad *vela Principis*, *Proræ*, & *Rostri*, sunt figuræ Quadrangularis, Parallelogrammæ: *vela à suprà*, & *à summo*, nonnihil acuminata, sive surgentia in arctum; at ex *velis puppis*, quod à *suprà*, acuminatum, quod *ab infrà*, triangulare.

9. In *Navi*, quæ erat mille & centum amphorarum, atque habebat in longitudine, in carinâ, pedes 112, in latitudine, in alveo 40, *velum ab infrà*, *Mali Principis*, continebat in altitudine, pedes 42, in latitudine, pedes 87.

Velum

Velum à suprà ejusdem *Mali*, habebat in altitudine pedes 50; in latitudine pedes 84, ad basim; pedes 42, ad fastigium. 10.

Velum à summo, in altitudine pedes 27; in latitudine, pedes 42, ad basim; 21, ad fastigium. 11.

In *Malo Proræ*, *velum ab infrà*, habebat in altitudine, pedes 40, cum dimidio, in latitudine pedes, 72. 12.

Velum à suprà in altitudine pedes 46, cum dimidio; in latitudine pedes 69, ad basim, 36, ad fastigium. 13.

Velum à summo, in altitudine pedes 24, in latitudine, pedes 36, ad basim, 18, ad fastigium. 14.

In *Malo Puppis*, *velum ab infrà*, habebat in altitudine, à parte *antennæ* elevatâ, pedes 51. in latitudine, qua jungitur *antennæ*, pedes 72, reliquo desinente in acutum. 15.

Velum à suprà, in altitudine pedes 30, in latitudine, pedes 57, ad basim, 30, ad cacumen. 16.

Si geminetur *Malus Puppis*, in posteriore, vela minuuntur ab anteriore, ad partem circiter quintam. 17.

In *Malo Rostri*, *velum ab infra*, habebat in altitudine, pedes 28, cum dimidio; in latitudine, pedes 60. 18.

Velum à suprà, in altitudine, pedes 25, cum dimidio, in latitudine, pedes 60, ad basim; 30, ad fastigium. 19.

Variant proportiones *Malorum* & *velorum*, non tantum, pro magnitudine *Navium*, verum etiam pro variis earum usibus, ad quos ædificantur; ad pugnam; ad mercaturam, ad velocitatem, & cætera. Verùm nullo modo convenit proportio dimensionis *velorum* ad numerum amphorarum, cum *Navis* quingentarum Amphorarum, aut circiter, portet *velum ab infrà principis Mali*, paucos pedes minus undique, quàm illa altera, quæ erat duplicis magnitudinis. Unde fit, ut minores *Naves* longè præstent celeritate majoribus, non tantum propter levitatem, sed etiam propter amplitudinem *velorum*, habito respectu ad corpus *Navis*: nam proportionem illam continuare in *Navibus* majoribus, nimis vasta res esset, & inhabilis. 20.

Cum singula *vela* per summa extendantur, per ima ligentur tantùm ad angulos; *ventus* necessariò facit *vela* intumescere, præsertim versus ima, ubi sunt laxiora. 21.

Longè autem major est tumor *veli*, in *velis* ab infrà, quàm in cæteris, quia non solùm parallelogramma sunt, cætera acuminata; verùm etiam, quia latitudo *antennæ* tantò excedit latitudinem laterum *navis*, ad quæ alligantur, unde necesse est, propter laxitatem, magnum dari receptum *ventis*: adeo ut, in illâ magnâ, quam exempli loco sumpsimus, *navi*, tumor in *Vento recto* possit esse ad 9. aut 10. pedes introrsùm. 22.

Fit etiam, ob eandem causam, quod *vela* omnia à *Vento* tumefacta, ad imum colligant se in arcus, adeo ut multum *Venti*, præterlabi, necesse sit: in tantum, ut in illâ, quam diximus, *navi*, arcus ille ad staturam hominis accedat. 23.

At in *Velo puppis* illo triangulari, necesse est ut minor sit tumor, quàm 24.

quàm in quadrangulari; tum propter figuram minùs capacem, tum quia in quadrangulari tria latera laxa sunt, in triangulari duo tantùm, unde sequitur, quod *Ventus* excipiatur magis rigidè.

25. Motus *Ventorum* in *velis*, quo magis accedat ad *Rostrum Navis*, est fortior, & promovet magis; tum quia fit in loco, ubi undæ, propter acumen *proræ*, facillimè secantur; tum maximè, quia Motus à *prorâ*, trahit navem; Motus à *puppi*, trudit.

26. Motus *Ventorum* in *velis superiorum ordinum*, promovet magis, quàm in *Velis ordinis inferioris*; quia Motus violentus maximè efficax est, ubi plurimum removetur à resistentiâ, ut in vectibus & *velis molendinorum*. Sed periculum est demersionis, aut eversionis *navis*; itaque & acuminata sunt illa, ne *Ventos* nimios excipiant, & in usu præcipuè, cum spirent *Venti* leniores.

27. Cùm *vela* collocentur in rectâ lineâ, altera post altera, necesse est, ut quæ posteriùs constituantur, suffurentur *Ventum* à prioribus, cùm *Ventus* flet rectâ: itaque si omnia simul fuerint erecta, tamen vis *Venti* ferè tantùm locum habet; in *velis mali principis*, cum parvo auxilio, *veli ab infrà*, in *Malo Rostri*.

28. Fœlicissima & commodissima dispositio *velorum*, in *Vento recto*, ea est; ut vela duo inferiora *mali proræ* erigantur; ibi enim, (ut dictum est) Motus est maximè efficax: erigatur etiam *Velum à suprà Mali principis*: relinquitur enim spatium tantùm subtèr, ut *Ventus* sufficere possit, velis prædictis *proræ*, absque suffuratione notabili.

29. Propter illam, quam diximus, suffurationem Ventorum, celerior est navigatio, cum *Vento laterali*, quàm cum *recto*. *Laterali* enim flante, omnia *vela* in opere poni possunt; quia latera sibi invicem obvertunt, nec altera altera impediunt, neque fit furtum.

30. Etiam flante *vento laterali*, *vela* rigidiùs in adversum *Venti* extenduntur, quod *Ventum* comprimit nonnihil, & immittit in eam partem, ubi flare debet: unde nonnihil fortitudinis acquirit. *Ventus* autem maximè propitius est, qui flat in quadrâ, inter rectum & lateralem.

31. *Velum ab infrà, Mali Rostri* vix unquam posset esse inutile, neque enim patitur furtum, quando colligat *Ventum* qui flat undequaque, circa latera navis, & subter *vela* cætera.

32. Spectatur in *Motu Ventorum* in *navibus* tum Impulsio, tum Directio. At Directio illa quæ fit per *clavum*, non multum pertinet, ad Inquisitionem præsentem, nisi quatenus habeat connexionem, cum *Motu Ventorum* in *Velis*.

Connexio. *Vt Motus* Impulsionis *in vigore est in* Prorâ, *ita motus* Directionis *in* puppi; *itaque ad eum*, velum ab infrà Mali puppis, *est maximi momenti; & quasi copiam præbet auxiliarem* clavo.

33. Cùm Pyxis nautica in plagas 32. distribuatur, adeò ut semicirculi ejus sint plagæ sedecim, potest fieri Navigatio progressiva (non angulata, quæ fieri solet in *ventis* planè contrariis,) etiamsi ex illis sedecim partibus, decem fuerint adversæ, & sex tantùm favorabiles; at

ea,

ea Navigatio, multum pendet ex *velo ab infrà mali puppis:* Cùm enim *Venti* partes contrariæ itineri, quia sunt præpotentes, & *Clavo* solo regi non possunt, alia vela obversuræ forent, unà cum *Navi* ipsâ, in partem contrariam itineris, illud *velum* rigidè extensum, ex opposito favens *Clavo*, & ejus motum fortificans, vertit & quasi circumfert *Proram* in viam itineris.

Omnis *Ventus* in *velis* nonnihil aggravat, & deprimit *Navem*; tantòque magis, quò flaverit magis desupèr. Itaque tempestatibus majoribus, primò devolvunt Antennas, & auferunt *vela* superiora, deinde, si opus fuerit, omnia; Etiam *Malos* ipsos incîdunt; quin & projiciunt onera mercium, tormentorum, &c. ut allevent *Navem*, ad supernatandum & præstandum obsequia undis. 34.

Potest fieri per motum istum *Ventorum* in *velis navium* (si ventus fuerit alacris, & secundus,) progressus in itinere, 120 Milliarium *Italicorum* intra spatium 24. horarum; idque in *Navi mercatoriâ*; sunt enim *Naves* quædam *Nunciæ*, quæ ad Officium celeritatis apposite extructæ sunt, (quas *Caruvellas* vocant) quæ etiam majora spatia vincere possunt. At cùm *venti* planè contrarii sint, remedio ad iter promovendum utuntur hoc ultimo, & pusillo: ut procedant lateralitèr, prout *ventus* permittit extra viam itineris, deinde flectant se versus iter, atque angulares istos progressus repetant; Ex quo genere progressus (quod est minus quàm ipsum serpere, nam serpentes sinuant, at illi angulos faciunt) poterint fortasse intra 24. horas, vincere milliaria quindecim. 35.

Observationes Majores.

MOtus *iste* Ventorum, *in* Velis Navium, *habet Impulsionis suæ tria præcipuè Capita, & Fontes, unde fluit; unde etiam præcepta sumi possint, ad eum augendum, & fortificandum.* 1.

Primus Fons est ex Quanto Venti, *qui excipitur. Nam nemini dubium esse possit, quin plus* Venti *magis conferat, quàm minus. Itaque* Quantum *ipsum* Venti *procurandum diligenter. Id fiet, si instar patrum familiàs prudentiorum, & frugi simus, & à furto caveamus. Quare quantum fieri potest, nil* Venti *disperdatur, aut effundatur; nil etiam surripiatur.* 2.

Ventus *aut supra latera* Navium *flat, aut infra, usque ad Aream Maris. Atque ut homines providi, solent etiam circa minima quæque magis curare, (quia majora nemo non curare potest,) ita de istis inferioribus,* 3.

inferioribus Ventis (*qui proculdubiò non tantum possunt, quantum superiores*) *primò videndum.*

4. *Ad* Ventos, *qui circum latera* Navium, *& subter* vela *ipsarum potissimùm flant; planè est officium* veli ab intra Mali rostri, *quæ inclinata est, & depressa, ut excipiantur; ne fiat dispendium, & ja-ctura* venti. *Idque & per se prodest, &* ventis, *qui reliquis velis ministrant, nil obest: Circa hoc, non video quid ulterius per diligentiam humanam fieri posit, nisi forte etiam ex medio Navis, similia* vela *humilia adhibeantur, instar Pinnarum, aut Alarum, ex utroque latere gemina, cum* ventus *est* rectus.

5. *At quod ad cavendum de furto attinet, quod fit, cum* vela *posteriora* ventum *ab anterioribus surripiant, in* vento *recto*; (*nam in* Laterali *omnia* vela *cooperantur*;) *non video quid addi posit diligentiæ humanæ; nisi fortè, ut flante* vento recto, *fiat scala quædam* velorum; *ut posteriora* vela *à* Malo puppis *sint humillima, media à* Malo principis *mediocria, anteriora à* Malo proræ *celsissima*; *ut alterum* velum *alterum non impediat, sed potiùs adjuvet, &* ventum *tradat, & transmittat. Atque de primo Fonte Impulsionis, hæc observata sint.*

6. *Secundus fons Impulsionis, est ex Modo* percussionis veli, *per* ventum; *quæ si propter* ventum *contractum sit acuta, & rapida, movebit magis; si obtusa, & languida, minùs.*

7. *Quod ad hoc attinet, plurimùm interest ut* vela *mediocrem extensionem, & tumorem recipiant: nam si extendantur rigidè, instar Parietis* ventum *repercutiunt; si laxè, debilis fit Impulsio.*

8. *Circa hoc, benè se expedivit in aliquibus Industria humana, licèt magis ex casu, quàm ex judicio. Nam in* Vento Laterali, *contrahunt partem* veli, *quæ* Vento *opponitur, quantum possunt; atque hoc modo* Ventum *immittunt in eam partem, quâ flare debet. Atque hoc agunt & volunt. Sed interim hoc sequitur (quod fortassè non vident) ut* Ventus *sit contractior, & reddat* perculsionem *magis acutam.*

9. *Quid addi posit industriæ humanæ, in hâc parte, non video; nisi mutetur Figura in* velis, *& fiant aliqua* vela *non tumentia in rotundo, sed instar Calcaris, aut Trianguli cum* Malo, *aut ligno, in illo angulo verticis, ut &* Ventum *magis contrahant in acutum, & secent Aerem externum potentiùs. Ille autem Angulus (ut arbitramur)*

non debet esse omninò acutus, sed tanquam Triangulus curtatus, ut habeat latitudinem. Neque etiam novimus, quid profuturum foret, si fiat tanquam velum *in* velo ; *hoc est, si in medio* veli *alicujus majoris, sit bursa quædam, non omninò laxa ex carbaso, sed cum costis ex lignis, quæ* Ventum *in medio* veli *excipiat, & cogat in acutum.*

Tertius fons Impulsionis, est ex loco, ubi fit percussio, isque duplex. Nam ex anteriore parte Navis *facilior, et fortior est Impulsio, quam ex posteriore; & ex superiore parte* Mali, *&* veli, *quam ab inferiore.* 10.

Neque hoc ignorasse visa est industria humana, cùm & flante 11
vento *recto, plurimam in velis* Mali Proræ *spem ponant; & in malaciis, & tranquillitatibus, vela à summo erigere non negligant. Neque nobis in præsentiâ occurrit, quid humanæ, ex hâc parte, industriæ addi possit; nisi fortè quoad primum, ut constituantur duo, aut tres* Mali *in* Prorâ *(medius rectus, reliqui inclinati) quorum* vela *propendeant; & quoad secundum, ut amplientur* vela proræ *in summo, & sint minus, quam solent esse, acuminata. Sed in utroque cavendum incommodo periculi, ex nimiâ depressione* Navis.

Motus Ventorum in aliis Machinis humanis.

MOtus *Molendinorum* ad *Ventum*, nihil habet subtilitatis, & nihilominùs non benè demonstrari, & explicari solet. *Vela* constituuntur, rectà in oppositum *Venti* flantis. Prostat autem in *Ventum* unum latus veli, alterum latus paulatim flectit se, & subducit à *Vento*. Conversio autem, sive consecutio Motûs, fit semper à latere inferiore, hoc est eo, quod remotius est a *Vento*. At *Ventus* superfundens se, in adversum Machinæ, à quatuor *velis* arctatur, & in quatuor intervallis, viam suam inire cogitur. Eam Compressionem non benè tolerat *ventus*; Itaque necesse est, ut tanquam cubito percutiat latera *velorum*, & proinde vertat, quemadmodum ludicra vertibula digito impelli, & verti solent. 1.

Quod si *vela* ex æquo expansa essent, dubia res esset, ex quâ parte foret Inclinatio, ut in casu baculi; Cum autem proximum latus, quod occurrit *vento*, impetum ejus dejiciat in latus inferius, atque illinc in spatia, cumque latus inferius *ventum* excipiat, tanquam palma manûs, aut instar *veli* Scaphæ, fit protinùs conversio ab eâ parte. Notandum 2.

autem eſt, Originem motus eſſe non à primâ Impulſione, quæ fit in fronte; ſed à laterali Impulſione, poſt compreſſionem.

3. Probationes quaſdam,& experimenta circa hoc, pro augendo hoc motu fecimus, tum ad pignus cauſæ rectè inventæ, tum ad uſum: Imitamenta hujus Motûs effingentes in *velis*,ex cartis,& *vento*, ex follibus. Igitur addidimus lateri *veli* inferiori,plicam inverſam à *vento*, ut haberet *ventus*, lateralis jam factus, amplius quiddam quod percuteret, nec profuit: plicâ illâ, non tam percuſſionem *venti* adjuvante, quam Sectionem Aeris in Conſequentiâ impediente. Locavimus poſt *vela*, ad nonnullam diſtantiam, obſtacula, in latitudinem diametri omnium *velorum*, ut *ventus* magis compreſſus, fortiùs percuteret, at hoc obfuit potiùs repercuſſione motum primarium hebetante. At *vela* fecimus latiora in duplum, ut *ventus* arctaretur magis & fieret percuſſio lateralis fortior: Hoc tandem magnoperè ſucceſſit; ut & longè mitiore flatu fieret Converſio, & longè magis perniciter volveretur.

Mandatum. *Fortaſſè hoc augmentum motûs commodiùs fiet per octo* vela *quàm per* vela *quatuor, latitudine duplicatâ, niſi forte nimia moles aggravaverit Motum. De hoc fiat Experimentum.*

Mandatum. *Etiam longitudo* velorum *facit ad Motum. Nam in rotationibus, levis violentia verſus circumferentiam, æquiparatur longè majori verſus centrum. Sed tamen hoc conjungitur incommodum; quod quò longiora ſunt* vela, *eò plùs diſtant in ſummo, & minùs arctatur* ventus. *Res non malè fortaſſè ſe habeat, ſi* vela *ſint paulò longiora, ſed creſcentia in latum circa ſummitatem, ut palma Remi, ſed de hoc nobis compertum non eſt.*

Monitum. *In his Experimentis, ſi ponantur in uſu ad* Molendina, *robori totius Machinæ, præcipuè Fundamentis ejus, ſubveniendum. Nam quanto magis arctatur* Ventus, *tanto magis (licet motum* velorum *incitet) tamen Machinam ipſam concutit.*

4. Traditur alicubi eſſe *Rhedas* moventes ad *Ventum*; de hoc diligentiùs inquiratur.

Mandatum. Rhedæ *moventes ad* Ventum *non poterint eſſe operæpretium, niſi in locis apertis, & planitiebus. Prætereà, quid fiet, ſi decubuerit* Ventus? *Magis ſobria eſſet cogitatio, de facilitando Motu Curruum, & plauſtrorum, per* vela *mobilia, ut Equi, vel Boves minoribus viribus ea traherent, quam de creando Motu, per* Ventum *ſolum.*

Prognoſtica Ventorum.

Ad Artic. 32. Connexio. DIvinatio *quò magis pollui ſolet vanitate, & ſuperſtitione, eò purior pars ejus magis recipienda, & colenda. Naturalis vero* Divinatio *aliquandò certior eſt, aliquandò magis in lubrico, prout ſubjectum ſe habet, circa quod verſatur: Quod ſi*

fuerit

fuerit Naturæ Constantis, & regularis; certam efficit Prædictionem; si variæ, & compositæ tanquam ex naturâ, & casu, fallacem. Attamen etiam in subjecto vario, si diligentèr canonizetur, tenebit Prædictio ut plurimùm; temporis forte momenta non assequetur, à re non multùm errabit. Quin etiam quoad tempora eventûs, & complementi, nonnullæ Prædictiones satis certò collimabunt, eæ videlicet, quæ sumuntur non à causis, verùm ab ipsâ re jam incboatâ, sed citiùs se prodente in Materiâ proclivi, & aptius dispositâ quàm in aliâ; ut in Topicis *circa hunc* 32. Articulum *superiùs diximus.* Prognostica *igitur* ventorum *jam proponemus, miscentes nonnihil necessariò de* prognosticis pluviarum, & serenitatis, *quæ bene distrahi non poterant; sed justam de illis inquisitionem propriis titulis remittentes.*

Sol si oriens cernatur concavus, dabit eo ipso die *Ventos*, aut *imbres:* Si appareat tanquam levitèr excavatus, *Ventos*; si cavus in profundo, *Imbres*. 1.

Si *Sol* oriatur pallidus, & (ut nos loquimur) aqueus, denotat *pluviam*; si occidat pallidus, *Ventum*. 2.

Si corpus ipsum *Solis*, in occasu cernatur, tanquam sanguineum, præmonstrat magnos *Ventos*, in plures dies. 3.

Si in exortu *Solis*, Radii ejus spectantur rutili, non flavi, denotat *pluvias* potiùs quàm *Ventos*; idemque, si tales appareant in occasu. 4.

Si in ortu, aut occasu *Solis*, spectantur radii ejus tanquam contracti, aut curtati, neque eminent illustres, licèt nubes absint, significat *Imbres*, potiùs quàm *Ventos*. 5.

Si ante ortum *Solis*, ostendent se Radii præcursores, & *Ventum* denotat, & *Imbres*. 6.

Si in exortu *Solis*, porrigat *Sol* Radios è nubibus, medio *Solis* manente cooperto nubibus, significabit *pluviam*; maximè si erumpant Radii illi deorsum, ut *Sol* cernatur tanquam barbatus: Quod si Radii erumpant è medio, aut sparsìm, orbe exteriore cooperto nubibus, magnas dabit tempestates, & *Ventorum*, & *Imbrium*. 7.

Si *Sol* oriens cingitur circulo, à quâ parte is circulus se aperierit; expectetur *ventus:* Sin totus circulus æqualitèr defluxerit, Dabit *Serenitatem*. 8.

Si sub Occasum *Solis*, appareat circa eum circulus candidus, levem denotat *tempestatem*, eâdem nocte; Si ater, aut subfuscus, *ventum* magnum in diem sequentem. 9.

Si Nubes rubescant exoriente *Sole*, prædicunt *ventum*; Si occidente, *Serenum* in posterum. 10.

Si sub Exortum *Solis*, globabunt se Nubes propè *Solem*, denunciant eodem die *tempestatem* asperam; quod si ab Ortu repellantur, & ad Occasum abibunt, *serenitatem*. 11

Si in Exortu *Solis*, dispergantur Nubes à lateribus *Solis*, aliæ peten- 12.

 tes

tes *Austrum*, aliæ *Septentrionem*; licet sit cœlum Serenum circa ipsum *Solem*, præmonstrat *ventos*.

13. Si *Sol* sub Nube condatur occidens, *pluviam* denotat in posterum diem; quod si planè pluet occidente *Sole*, *ventos* potiùs. Sin Nubes videantur quasi trahi versus Solem; & *ventos*, & *tempestatem*.

14. Si *Nubes*, exoriente *Sole*, videantur non ambire Solem, sed incumbere ei desupèr, tanquam Eclipsim facturæ, portendunt *ventos*, ex ea parte orituros, quâ illæ *nubes* inclinaverint. Quod si hoc faciant meridie, & *venti* fient, & *imbres*.

15. Si *Nubes* Solem circuncluserint, quantò minus luminis relinquetur, & magis pusillus apparebit Orbis Solis, tantò turbidior erit *tempestas*: Si vero duplex, aut triplex Orbis erit, ut appareant tanquam duo, aut tres Soles, tantò erit tempestas atrocior per plures dies

16. *Novilunia* dispositionum Aeris significativa sunt; sed magis adhùc Ortus quartus, tanquam *Novilunium confirmatum*. *Plenilunia* autem ipsa præsagiunt magis, quàm dies aliqui ab ipsis.

17. Diuturnâ observatione, *Quinta Lunæ* suspecta est Nautis, ob tempestates.

18. Si *Luna* à Novilunio, ante diem quartum non apparuerit, turbidum aerem per totum Mensem prædicit.

19. *Si Luna* nascens, aut intra primos dies, cornu habuerit inferius, magis obscurum, aut fuscum, aut quovis modo non purum; dies turbidos, & tempestates dabit, ante *plenilunium*: si circa medium fuerit decolor, circa ipsum *plenilunium* sequentur *tempestates*; si cornu superius hoc patiatur, circa *Lunam decrescentem*.

20. Si Ortu in quarto, pura ibit *Luna* per cœlum, nec cornibus obtusis, neque prorsùs jacens, neque prorsùs recta, sed mediocris, *Serenitatem* promittit majore ex parte, usque ad *Novilunium*.

21. Si in Ortu illo rubicunda fuerit, *ventos* portendit; si rubiginosa, aut obatra, *Pluvias*; sed nil horum significat ultra *plenilunium*.

22. Recta *Luna* semper ferè minax est, & infesta, potissimum autem denunciat *ventos*; At si appareat cornibus obtusis, & curtatis, *Imbres* potius.

23. Si alterum Cornu *Lunæ* magis acuminatum fuerit, & rigidum, altero magis obtuso, *ventos* potiùs significat; si utrunque, *pluviam*.

24. Si circulus, aut *Halo* circa *lunam* appareat, *pluviam* potius significat, quàm *ventos*; nisi stet recta *Luna* intra eum Circulum, tum verò utrunque.

25. Circuli circa *lunam*, *ventos* sempèr denotant, ex parte quâ ruperint; Etiam splendor illustris circuli in aliquâ parte, *ventos* ex eâ parte, quâ splendet.

26. Circuli circa *Lunam*, si fuerint duplices, aut triplices, præmonstrant horridas, & asperas tempestates; at multò magis, si illi Circuli non fuerint integri, sed maculosi, & interstincti.

27. *Plenilunia*, quoad colores, & Halones, eadem fortè denotant, quæ Ortus quartus: sed magis præsentia, nec tam procrastinata.

Plenilunia,

Plenilunia solent esse magis serena, quàm cæteræ ætates *Lunæ*, sed eadem, hyeme, quandoque intensiora dant frigora. 28.

Luna sub occasum solis ampliata, & tamen luminosa, nec subfusca, *serenitatem* portat in plures dies. 29.

Eclipses Lunæ, quasi semper comitantur *venti*; Solis, *Serenitas*; *pluviæ* raro alterutrum. 30.

A *Conjunctionibus* reliquis *planetarum*, præter Solem, expectabis *ventos*; & ante, & post; à Conjunctionibus cum *Sole*, *serenitatem*. 31.

In Exortu *Pleiadum*, & *Hyadum*, sequuntur *Imbres*, & Pluviæ, sed tranquillæ; In exortu *Orionis*, & *Arcturi*, Tempestates. 32.

Stellæ (ut loquimur) discurrentes, & sagittantes, protinùs *ventos* indicant, ex eâ parte, unde vibrantur. Quod si ex variis, aut etiam contrariis partibus volitent, magnas tempestates, & *Ventorum*, & *Imbrium*. 33.

Cum non conspiciantur *Stellæ* minusculæ, quales sunt, quas vocant *Asellos*, idque fit ubique per totum cœlum, magnas præmonstrat *Tempestates*, & *Imbres* intra aliquot dies: quod si alicubi *Stellæ* minutæ obscurentur, alicubi sint claræ, *ventos* tantùm, sed citiùs. 34.

Cœlum æqualiter splendens, in Novi-luniis, aut Ortu quarto, *Serenitatem* dabit, per plures dies; æqualitèr obscurum, *Imbres*; inæqualiter, *ventos*, ab ea parte, qua cernitur Obscuratio. Quod si subitò fiat obscuratio, sine nube, aut caligine, quæ fulgorem Stellarum perstringat, graves & asperæ instant Tempestates. 35.

Si Planetarum, aut Stellarum majorum aliquam, incluserit Circulus integer, *imbres* prædicit; si fractus, *ventos* ad eas partes, ubi circulus deficit. 36.

Cum tonat vehementiùs; quam fulgurat, *ventos* dabit magnos; sin crebrò inter tonandum fulserit, *Imbres* confertos, & grandibus guttis. 37.

Tonitrua *Matutina Ventos* significant; Meridiana *Imbres*. 38.

Tonitrua mugientia, & veluti transeuntia, *ventos* significant; at quæ inæquales habent fragores, & acutos, procellas, tam *ventorum*, quam *Imbrium*. 39.

Cum cœlo sereno fulguraverit, non longè absunt *venti*, & *Imbres* ab ea parte, quâ fulgurat; quod si ex diversis partibus cœli fulguraverit, sequentur atroces, & horridæ Tempestates. 40.

Si fulguraverit à plagis cœli gelidioribus, *Septentrione* & *Aquilone*, sequentur grandines; si à tepidioribus, *Austro* & *Zephyro*, *Imbres*, cum cœlo æstuoso. 41.

Magni fervores, post solstitium Æstivale, desinunt plerunque in tonitru, & fulgura; quæ si non sequantur, desinunt in *ventos*, & *pluvias* per plures dies. 42.

Globus flammæ, quem *Castorem* vocabant Antiqui, qui cernitur navigantibus in mari, si fuerit unicus, atrocem Tempestatem prænunciat (*Castor* scilicet est Frater inter-mortuus) at multò magis, si non hæserit *Malo*, sed volvatur, aut saltet; Quod si fuerint gemini, (præsente scilicet *Polluce* Fratre vivo) idque tempestate adultâ, salutare signum habetur: sin fuerint tres (superveniente scilicet *Helenâ*, peste re- 43.

rum)magis dira incumbet *Tempestas*: videtur sanè unicus, crudam significare materiam tempestatis; duplex, quasi coctam, & maturam; triplex,vel multiplex,copiam ægrè dissipabilem.

44. Si conspiciantur Nubes ferri incitatiùs, cœlo sereno, expectentur *Venti*, ab eâ parte, à quâ feruntur nubes. Quod si globabuntur,& glomerabunt simul, cum Sol appropinquaverit ad eam partem, in qua globantur, incipient discuti; quod si discutientur magis versus *Boream*, significat *ventum*; si versus *Austrum*, *pluvias*.

45. Si occidente Sole, Nubes orientur atræ, aut fuscæ, *Imbrem* significant: Si adversus Solem, in Oriente scilicet, eâdem nocte, si juxta Solem ab Occidente, in posterum diem, cum *ventis*.

46. Liquidatio, sive disserenatio cœli nubili, incipiens in contrarium *venti*,qui flat, *Serenitatem* significat; sed à parte *venti*,nihil indicat,sed incerta res est.

47. Conspiciuntur quandoque plures,veluti Cameræ, aut contignationes Nubium, alteræ super alteras (ut aliquando quinque simul se vidisse,& notasse affirmet *Gilbertus*)& semper atriores sunt infimæ, licet quandoque secus appareat, quia candidiores visum magis lacessunt; Duplex contignatio,si sit spissior, *pluvias* denotat instantes (præsertim si nubes inferior cernatur quasi gravida) plures contignationes perendinant *pluvias*.

48. *Nubes*,si ut vellera lanæ spargentur,hinc inde, *tempestates* denotant, Quod si instar squammarum,aut testarum, altera alteri incumbat, siccitatem, & *serenitatem*.

49. *Nubes* plumatæ, & similes ramis palmæ, aut floribus Iridis, *Imbres* protinùs, non ita multò post, denunciant.

50. Cùm *Montes*, & *Colles* conspiciantur veluti pileati, incumbentibus in illis Nubibus, eósque circumplectentibus, *Tempestates* præmonstrat imminentes.

51. *Nubes* electrinæ, & aureæ, ante Occasum Solis, & tanquam cum fimbriis deauratis, postquam Sol magis condi cœperit, *serenitates* præmonstrant.

52. *Nubes* luteæ, & tanquam cœnosæ, significant *Imbrem* cum *vento* instare.

53. *Nubecula* aliqua,non antè visa subitò se monstrans, cœlo circùm sereno,præsertim ab Occidente, aut circa Meridiem, *Tempestatem* indicat ingruentem.

54. *Nebulæ*,& caligines ascendentes, & sursùm se recipientes, *pluvias*, & si subitò hoc fiat, ut tanquam sorbeantur, *ventos* prædicunt; at cadentes, & in vallibus residentes, *Serenitatem*.

55. *Nube* gravidâ candicante, quam vocant Antiqui *Tempestatem albam*, sequitur æstate, Grando minutus, instar confituræ; hyeme, Nix.

56. Autumnus serenus ventosam Hyemem præmonstrat: ventosus Hyems,Ver pluviosum: Ver pluviosum, Æstatem serenam: serena Æstas, Autumnum ventosum. Ità ut Annus (ut proverbio dicitur) sibi debitor rarò sit; neque eadem series tempestatum redeat, per duos Annos simul.

Ignes

Ignes in focis, pallidiores solito, atque intra se murmurantes, *Tempestates* nunciant. Quòd si Flamma flexuosè voliret, & sinuet, *ventum* præcipuè: at Fungi, sive Tuberes in lucernis *pluvias* potiùs. 57.

Carbones clariùs perlucentes, *ventum* significant; etiam cum favillas ex se citiùs discutiunt, & deponunt. 58.

Mare cum conspicitur in portu tranquillum in superficie, & nihilominùs intra se murmuraverit, licet non intumuerit, *ventum* prædicit. 59.

Littora in tranquillo resonantia, Marisque ipsius sonitus cum plangore, aut quâdam echô, clariùs, & longiùs solito auditus, *ventos* prænunciant. 60.

Si in tranquillo, & planâ superficie *Maris*, conspiciantur Spumæ hinc inde, aut coronæ albæ, aut Aquarum bullæ, *ventos* prædicunt: Et si hæc signa fuerint insigniora, asperas tempestates. 61.

In Mari fluctibus agitato, si appareant spumæ coruscantes, (quas *Pulmones Marinos* vocant) prænunciat duraturam Tempestatem, in plures dies. 62.

Si *Mare* silentio intumescat, & intra portum altiùs solito insurgat, aut Æstus ad litora celeriùs solito accedat, *ventos* prænunciat. 63.

Sonitus à *Montibus*, nemorúmque murmur increbrescens, atque fragor etiam nonnullus in campestribus, *ventos* portendit. Cœli quoque murmur prodigiosum, absque tonitru, ad *ventos* maximè spectat. 64.

Folia & paleæ ludentes, sine aurâ, quæ sentiatur, & Lanugines plantarum volitantes, plumæque in Aquis innatantes, & colludentes, *ventos* adesse nunciant. 65.

Aves aquaticæ concursantes, & gregatim volantes, *Mergique* præcipuè, & *Fulicæ*, à Mari, aut stagnis fugientes, & ad litora, aut ripas properantes, præsertim cum clangore, & ludentes in sicco, *ventos* prænunciant, maxime si hoc faciant manè. 66.

At *terrestres volucres* contrà, aquam petentes, eámq; alis percutientes, & clangores dantes, & se perfundentes; ac præcipuè *Cornix*, tempestates portendunt. 67.

Mergi, *Anatésque*, ante *ventum* pennas rostro purgant; at *Anseres*, clangore suo importuno, *pluviam* invocant. 68.

Ardea petens excelsa, adeò ut nubem quandoque humilem, supervolare conspiciatur, *ventum* significat. At *Milvi* contrà, in sublimi volantes, *serenitatem*. 69.

Corvi singultu quodam latrantes, si continuabunt, *ventos* denotant, si vero carptim vocem resorbebunt, aut per intervalla longiora crocitabunt, *Imbres*. 70.

Noctua garrula, putabatur ab antiquis, mutationem Tempestatis præmonstrare: si in sereno, *Imbres*; si in nubilo, *Serenitatem*: at apud nos *Noctua* clarè, & libenter ululans, *Serenitatem* plerunq; indicat, præcipuè Hyeme. 71.

Aves in arboribus habitantes, si in nidos suos, sedulò fugitent, & à pabulo citiùs recedant, *Tempestates* præmonstrant; *Ardea* vero in arenâ stans tristis, aut *Corvus* spatians, *Imbres* tantùm 72.

Delphini

73. *Delphini* tranquillo Mari lasciuientes, Flatum existimantur prædicere, ex quâ veniunt parte; at turbato ludentes & aquam spargentes, contrà, *Serenitatem*. At plærique Piscium, in summo natantes, aut quandóque exilientes, *pluviam* significant.

74. Ingruente *vento*, Sues ita terrentur, & turbantur, & incomposité agunt, ut Rustici dicant illud solum Animal videre *Ventum*, specie scilicet horrendum.

75. Paulò ante *Ventum*, *Araneæ* sedulò laborant, & nent, acsi providè præoccuparent, quia *Vento* flante nere nequeunt.

76. Ante pluviam, *Campanarum* sonitus auditur magis ex longinquo; At ante *Ventum*, auditur magis inæqualitèr accedens, & recedens, quemadmodum fit *vento* manifestò flante.

77. *Trifolium* inhorrescere, & folia contra tempestatem subrigere, pro certo ponit *Plinius*.

78. Idem ait, *vasa*, in quibus esculenta reponuntur, quandóque sudorem in repositoriis relinquere, idque diras tempestates prænunciare.

Monitum. *Cum* Pluvia, *&* Venti, *habeant materiam ferè communem*; *cumque* Ventum *semper præcedat nonnulla Condensatio Aeris*; *ex Aere novitèr facto*, *intra veterem recepto*, *ut ex plangoribus litorum*, *& excelso volatu* Ardeæ, *& aliis patet*; *Cumque* pluviam *similitèr præcedat Aeris Condensatio* (*sed Aer in* Pluviâ *posteà contrahitur magis*, *in* Ventis *contrà excrescit*) *Necesse est*, *ut* Pluviæ *habeant complura* Prognostica, *cum* Ventis *communia. De iis consule* Prognostica Pluviarum, *sub titulo suo*.

Imitamenta Ventorum.

Ad Artic. 33. Connexio. *SI animum homines inducere possent, ut Contemplationes suas, in subjecto sibi proposito, non nimiùm figerent, & cætera tanquam* parerga *rejicerent; nec circa ipsum subjectum in infinitum, & plerunque inutilitèr subtilizarent, haudquaquam talis, qualis solet, occuparet ipsos stupor, sed transferendo cogitationes suas, & discurrendo, plurima invenirent in longinquo, quæ propè latent. Itaque ut in* Iure Civili, *ita in* Iure Naturæ, *procedendum animo sagaci, ad Similia, & Conformia.*

1. *Folles* apud homines *Æoli utres* sunt; unde *ventum* quis promere possit, pro modulo nostro. Etiam Interstitia, & Fauces Montium, & Ædificiorum Anfractus, non alia sunt, quàm Folles majores. In usu autem sunt Folles præcipuè, aut ad excitationem Flammarum, aut ad Organa Musica. *Follium* autem ratio est, ut sugant Aërem propter rationem *Vacui*, (ut loquuntur) & emittant per Compressionem.

Etiam

Etiam *Flabellis* utimur manualibus, ad faciendum Ventum, & refrigeria, impellendo solummodo Aerem leniter. 2.

De cœnaculorum æstivorum refrigeriis, quædam posuimus in *Responso* ad *Artic.* 9. Possunt inveniri alii modi magis accurati, præsertim si Follium modo alicubi attrahatur Aer, alicubi emittatur. Sed ea, quæ jam in usu sunt, ad simplicem compressionem, tantum referuntur. 3.

Flatus in *Microcosmo*, & Animalibus, cum *ventis* in Mundo majore, optimè conveniunt; Nam & ex humore gignuntur, & cum humore alternant, ut faciunt *venti* & *pluviæ*; & à calore fortiore dissipantur, & perspirant. Ab illis autem, transferenda est certè ea Observatio ad *ventos*; quod scilicet gignantur *Flatus*, ex materiâ, quæ dat vaporem tenacem, nec facilè resolubilem, ut Fabæ, & Legumina, & Fructus; quod etiam, eodem modo se habet in *ventis* majoribus. 4.

In destillatione vitrioli, & aliorum Fossilium, quæ sunt magis flatuosa, opus est receptaculis valdè capacibus, & amplis, alioqui effringentur. 5.

Ventus factus ex *Nitro*, commisto in *Pulvere pyrio*, erumpens, & inflans flammam, *ventos* in Universo (exceptis fulminosis) non tantum imitatur, sed exuperat. 6.

Hujus autem vires premuntur, in Machinis humanis, ut in Bombardis, & Cuniculis, & domibus pulverariis incensis, utrum autem, si in Aere aperto, magna *pulveris pyrii* moles, incensa esset, *ventum* ex Aeris commotione, etiam ad plures horas excitatura esset, nondùm venit in Experimentum. 7.

Latet spiritus flatuosus, & expansivus, in *Argento vivo*, adeò ut pulverem pyrium, (ut quidam volunt,) imitetur, & parum ex eo, pulveri pyrio admistum, eum reddat fortiorem. Etiam de *Auro* loquuntur *Chymistæ*, quod periculosè, & ferè tonitrui modo, in quibusdam præparationibus erumpat; sed de his mihi non compertum est. 8.

Observatio major.

MOtus Ventorum *tanquam in speculo spectatur*, *in* Motibus Aquarum *quoad plurima.*

Venti Magni *sunt Inundationes Aeris*, *quales conspiciuntur Inundationes Aquarum*, *utræque ex aucto* Quanto. *Quemadmodùm Aquæ aut descendunt ex Alto*, *aut emanant è Terrâ; ita &* ventorum *nonnulli sunt dejecti*, *nonnulli exurgunt. Quemadmodùm nonnunquam intra Amnes sunt contrarii Motus; unus fluxûs Maris*, *alter Cursûs Amnis*, *& nihilominùs unicus efficitur*

Motus,

Motus, prævalente fluxu Maris: ita & flantibus ventis *contrariis, Major in ordinem redigit Minorem. Quemadmodùm in Currentibus Maris, & quorundam Amnium, aliquandò evenit, ut Gurges in summitate Aquæ, in contrarium vergat, Gurgiti in profundo: ita & in Aere, flantibus simul contrariis* ventis, *alter alterum supervolat. Quemadmodum sunt* Cataractæ Pluviarum, *in spatio angusto; similitèr &* Turbines Ventorum, *Quemadmodum Aquæ, utcunque progrediantur, tamen si perturbatæ fuerint, interìm undulant, modò ascendentes, & cumulatæ, modò descendentes, & sulcatæ; similiter faciunt &* venti, *nisi quod absit* Motus Gravitatis. *Sunt & aliæ similitudines, quæ ex iis, quæ inquisita sunt, notari possunt.*

Canones mobiles de Ventis.

Connexio. CAnones *aut* Particulares *sunt, aut* Generales; *utrique* Mobiles *apud nos. Nil enim adhùc pronunciamus. At* Particulares *ex singulis fere* Articulis, *possunt decerpi, aut expromi;* Generales, *eosque paucos ipsi jam excerpemus, & subjungemus.*

1. Ventus *non est aliud quippiam ab Aere moto, sed ipse* Aer Motus; *aut per* Impulsionem simplicem, *aut per* Immistionem Vaporum.

2. Venti *per* Impulsionem *Aeris simplicem, fiunt quatuor modis, aut per Motum Aeris naturalem; aut per Expansionem Aeris in viis solis; aut per Receptionem Aeris ex frigore subitaneo; aut per Compressionem Aeris per Corpora externa.*

Possit esse & quintus Modus, per Agitationem, & Concussionem Aeris ab Astris: *sed sileant paulispèr huiusmodi res, aut audiantur parcâ fide.*

3. Ventorum, *qui fiunt per* Immistionem vaporum, *præcipua causa est Super-oneratio Aeris, per Aerem novitèr factum ex vaporibus; unde moles Aeris excrescit, & nova spatia quærit.*

Quantum

Quantum *non magnum Aeris super-additi, magnum ciet tumorem in Aere circumquaque; Ita ut Aer ille novus, ex resolutione Vaporum, plus conferat ad Motum, quam ad Materiam; Corpus autem magnum* venti *consistit ex Aere priore, neque Aer novus Aerem veterem ante se agit, ac si Corpora separata essent; sed utraque commista ampliorem locum desiderant.* 4.

Quando aliud concurrit Principium Motûs, præter ipsam Superonerationem Aeris, Accessorium quippiam est illud, & Principale fortificat, & auget; undè fit, ut venti *magni, & impetuosi, rarò oriantur ex Super-oneratione* Aeris *simplici.* 5.

Quatuor sunt Accessoria *ad Super-onerationem* Aeris, *Expiratio è subterraneis; Deiectio ex mediâ regione* Aeris *(quam vocant:) Dissipatio ex Nube factâ; & Mobilitas, atque* Acrimonia *Exhalationis ipsius.* 6.

Motus venti *quasi sempèr lateralis est: verum is qui fit per Super-onerationem simplicem, usque à principio: is qui fit per Expirationem è terrâ; aut Repercussionem ab alto, non multò post; nisi Eruptio, aut Præcipitium, aut Reverberatio fuerint admodùm violenta.* 7.

Aer *nonnullam compressionem tolerat, antequam Superonerationem percipiat, &* Aerem *contiguum impellat; ex quo fit, ut omnes* venti *sint paulò densiores quam* Aer *quietus.* 8.

Sedantur venti *quinque modis; aut Coeuntibus vaporibus; aut Incorporatis; aut Sublimatis; aut Transvectis, aut Destitutis.* 9.

Coeunt vapores, atque adeò ipse Aer *in pluviam, quatuor modis: aut per Copiam aggravantem; aut per Frigora condensantia; aut per* Ventos *contrarios compellentes; aut per Obices repercutientes.* 10.

Tam Vapores, quam Exhalationes, Materia ventorum *sunt. Etenim ex exhalationibus nunquam* Pluvia, *ex vaporibus sæpissimè* Venti. At *illud interest, quod facti* venti *ex Vaporibus, faciliùs se incorporant* Aeri *puro, & citiùs sedantur, nec sint tam obstinati, quam illi ex Halitibus.* 11.

Modus, & diversæ conditiones Caloris, *non minùs possunt in Generatione* ventorum, *quam Copia aut Conditiones* Materiæ.

Solis 12.

13. *Solis calor, in Generatione* ventorum, *ita proportionatus esse debet, ut eos excitet, sed non tantâ copiâ, ut coeant in* pluviam ; *nec tantâ paucitate, ut prorsùs discutiantur, & dissipentur.*

14. Venti *spirant ex parte Fomitum suorum : cúmque Fomites variè disponantur, diversi* venti, *ut plurimùm, simul spirant ; sed fortior debiliorem, aut obruit, aut flectit in Currentem suum.*

15. *Vbique generantur* venti, *ab ipsa terra superficie, usque ad frigidam Regionem Aeris: sed frequentiores in proximo, fortiores in sublimi.*

16. Regiones, *quæ habent* ventos Asseclas *ex tepidis, sunt calidiores, quam pro ratione* Climatis *sui ; quæ ex gelidis, frigidiores.*

Charta humana ; sive Optativa cum proximis, circa ventos.

Optativa. 1. VEla Navium, *ita componere & disponere, ut minore flatu, majorem conficiant viam. Res insigniter utilis, ad compendia itinerum per Mare, & parcendum impensis.*

Proxim. Proximum *non occurrit adhùc inventum, præcisè in practicâ. Sed Consule de eo* Observationes Majores, *super* Art. 26.

Optativ. 2. Molendina *ad* ventum & vela *ipsorum ita fabricari, ut minore flatu, plùs molant. Res utilis ad lucrum.*

Proxim. *Consule de hoc,* Experimenta *nostra, in* Responso *ad* Artic. 27. *ubi videtur res quasi peracta.*

Optativ. 3. Ventos *orituros, & occasuros, & tempora ipsorum prænoscere. Res utilis ad Navigationes, & Agriculturam ; maximè autem ad electiones temporum, ad prælia Navalia.*

Proxim. *Hùc multa pertinent eorum, quæ in Inquisitione, præsertìm in* Responso *ad* Articulum 32. *notata sunt : At Observatio in posterum diligentior (si quibus ea cordi erit) patescente jam causâ* Ventorum, *longè exactiora* prognostica præstabit.

Iudicium

Iudicium, & Prognostica *facere per* ventos, *de aliis rebus: veluti primò, si sint* Continentes, *aut* Insulæ *in* Mari, *in aliquo loco, vel potiùs mare liberum? Res utilis ad* Navigationes *novas, & incognitas.* *Optativ.* 4.

Proximum *est*, *Observatio circa* Ventos statos; *id quo usus videtur* Columbus. *Proxim.*

Itidem de ubertate, aut Caritate fructuum, & segetum, annis singulis. Res utilis ad lucrum, & venditiones anticipantes, & coemptiones, ut proditum est de Thalete, *circa* Monopolium Olivarum. *Optativ.* 5.

Hùc pertinent nonnulla, in Inquisitione *posita, de* Ventis, *aut malignis, aut decussivis, & temporibus, quandò nocent, ad* Artic. 29. *Proxim.*

Itidem de Morbis, & Pestilentiis, annis singulis. Res utilis ad existimationem Medicorum, *si illa prædicere possint; etiam ad Causas, & Curas morborum; & nonnulla alia Civilia.* *Optativ.* 6.

Hùc pertinent etiam nonnulla in Inquisitione *posita, ad* Art. 30. *Proxim.*

De Prædictionibus *ex* Ventis, *circa segetes, fructus, & morbos; Consule* Historias Agriculturæ, *&* Medicinæ. *Monitum.*

Ventos excitare, & sedare. *Optativ.* 7.

De his, habentur quædam superstitiosa, & Magica*: quæ non videntur digna, quæ in* Historiam Naturalem *seriam, & severam recipiantur. Neque occurrit nobis, aliquid* Proximum, *in hoc genere. Designatio ea esse poterit, ut Natura Aeris penitùs introspiciatur, & inquiratur; si possit inveniri aliquid, quod in quantitate non magnâ, in Aerem immissum, possit excitare, & multiplicare Motum, ad Dilatationem, aut Contractionem, in Corpore Aeris: Ex hoc etenim (si fieri possit) sequentur Excitationes, & Sedationes* Ventorum; *quale est illud Experimentum* Plinii, *de* Aceto *injecto in occursum* Turbinis, *si verum foret. Altera designatio possit esse, per Emissionem* Ventorum *ex subterraneis, si congregentur alicubi, in magnâ copiâ; quale est illud receptum de* Puteo *in* Dalmatiâ; *verum & loca hujusmodi Carcerum nosse difficile.* *Proxim.*

Complura Ludiera, & mira, per motum Ventorum *efficere.* *Optativ.* 8.

De his cogitationem suscipere, nobis non est otium. Proximum *est illud vulgatum* Duellorum *ad* Ventum: *Proculdubiò, multa ejusmodi jucunda reperiri possunt; & ad* Motus, *& ad* Sonos. *Proxim.*

ADITVS AD TITVLOS In proximos quinque Menſes deſtinatos.

Hiſtoria Denſi & Rari.

Aditus:

IL mirum, ſi Natura Philoſophiæ, & Scientiis Debitrix ſit; cum ad reddendas rationes, nunquàm adhùc ſit interpellata. Neque enim de Quanto *Materiæ, &* Quomodò, *illud per corpora ſit diſtributum (in aliis copiosè, in aliis parcè) inſtituta eſt Inquiſitio diligens, & diſpenſatoria; ſecundum veros, aut proximos veris calculos. Illud rectè receptum eſt; Nil deperdi, aut addi Summæ univerſali: Etiam tractatus eſt à nonnullis ille locus; Quomodo corpora laxari poſſint, & contrahi abſque Vacuo intermiſto, ſecundum plus & minus.* Denſi *autem &* Rari *Naturas, alius ad Copiam, & paucitatem Materiæ retulit, alius hoc ipſum eluſit; pleriq; Authorem ſuum ſecuti, rem totam per frigidam illam diſtinctionem Actûs & Potentiæ diſcutiunt, & componunt. Etiam qui illa Materiæ rationibus attribuunt, (quæ vera eſt ſententia) neque Materiam primam Quanto planè ſpoliatam, licèt ad alias formas æquam volunt, tamen in hoc ipſo inquiſitionem terminant, ulteriùs nihil quærunt, neque quid inde ſequatur perſpiciunt; remque quæ ad infinita ſpectat, & Naturalis Philoſophiæ veluti Baſis eſt, aut non attingunt, aut non urgent.*

Primò igitur, quod benè poſitum eſt, non movendum: Non ſcilicet

licet fieri in aliquâ transmutatione corporum, Translationem, aut à nihilo, aut ad nihilum; Sed Opera esse ejusdem Omnipotentiæ, creare ex nihilo, & redigere in nihilum, Ex cursu Naturæ verò hoc nunquam fieri. Itaque Summa Materiæ totalis semper constat; nil additur, nil minuitur. At istam Summam inter corpora per portiones dividi, nemini dubium esse possit. Neq; enim quisquam subtilitatibus abstractis tam dementatus esse queat, ut existimet tantum Materiæ inesse dolio Aquæ, quantum decem doliis Aquæ, neque similitèr dolio Aeris, quantum decem doliis Aeris. At in corpore eodem non dubitatur, quin Copia Materiæ multiplicetur pro mensurâ corporis: In corporibus diversis, ambigitur. Quod si demonstretur, unum dolium Aqu*æ in* Aerem *versum, decem dare dolia* Aeris, *(istam enim computationem propter Opinionem receptam sumimus, licet centupla verior sit) benè habet: Etenim jam non ampliùs sunt diversa corpora, Aqua & Aer, sed idem corpus* Aeris, *in decem doliis. At unum dolium* Aeris *(ut modò concessum est) decima tantùm pars est decem doliorum. Itaque resisti jam non potest quin in uno dolio* Aqu*æ, decuplò plus sit materiæ, quàm in uno dolio* Aeris. *Itaque si quis asserat dolium* Aqu*æ totum, in dolium* Aeris *unicum verti posse, idem prorsùs est, ac si asserat aliquid posse redigi ad nihilum. Etenim una Decima* Aqu*æ ad hoc sufficiet, reliquæ novem partes necesse est ut annihilentur. Contrà, si quis asserat Dolium* Aeris, *in Dolium* Aqu*æ verti posse, idem est ac si asserat aliquid posse creari ex nihilo. Etenim Dolium* Aeris, *nisi ad decimam partem Dolii* Aqu*æ attinget, Reliquæ novem partes necesse est ut fiant ex nihilo. Illud interìm planè confitemur, de rationibus, & calculis, & quotâ parte Quanti Materiæ, quæ diversis corporibus subest, & quâ industriâ, & sagacitate de illis Informatio vera capi possit, arduam Inquisitionem esse; quam tamen ingens, & latissimè fusa utilitas compenset. Nam &* Densitates, *&* Raritates *Corporum nosse, & multò magis* Condensationes, *&* Rarefactiones *procurare, & efficere, maximè interest, & Contemplativæ, & practicæ. Cum igitur sit res (si qua alia) planè fundamentalis, & Catholica;* Accincti *debemus ad eam accedere, quandoquidem omnis Philosophia absque eâ, planè discincta, & dissoluta sit.*

Historia Gravis & Levis.

Aditus.

MOtum Gravitatis & Levitatis, *Veteres Motûs Naturalis nomine insignivêrunt. Scilicet nullum conspiciebant Efficiens externum; nullam etiam Resistentiam apparentem. Quinimò citatior videbatur Motus iste in progressu suo. Huic Contemplationi, vel Sermoni potiùs, Phantasiam illam* Mathematicam *de Hæsione Gravium ad Centrum Terræ (etiam si perforata foret ipsa Terra,) nec non Commentum illud* Scholasticum, *de Motu Corporum ad loca sua, veluti* salem *asperserunt. His positis, perfunctos se credentes, nil ampliùs quærebant, nisi quod de* Centro Gravitatis, *in diversis figuris, & de iis, quæ per Aquam vehuntur, paulò diligentiùs quispiam ex illis quæsivit. Neque ex Recentioribus quisquam operæ pretium circa hoc fecit, addendo solummodò pauca* Mechanica, *eàque per* Demonstrationes *suas detorta. Verùm missis verbulis, certissimum est, Corpus non nisi à Corpore pati; nec ullum fieri Motum Localem, qui non sollicitetur, aut à partibus Corporis ipsius, quod movetur; aut à Corporibus adjacentibus, vel in contiguo, vel in proximo, vel saltem intra Orbem Activitatis suæ. Itaque vires* Magneticas *non inscitè introduxit* Gilbertus, *sed & ipse factus* Magnes; *nimiò scilicet plura, quàm oportet, ad illas trahens, &* Navem *ædificans ex* Scalmo.

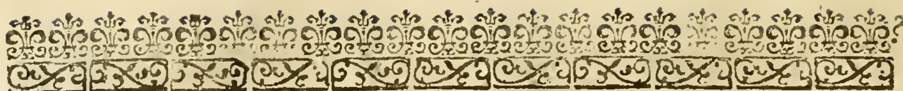
Historia

Historia Sympathiæ & Antipathiæ rerum.

Aditus.

LIS, & Amicitia *in Naturâ, stimuli sunt Motuum, & Claves Operum. Hinc Corporum Vnio & Fuga, hinc Partium Mistio & Separatio, hinc altæ atque intimæ Impressiones Virtutum, & quod vocant, Conjungere activa cum passivis; denique Magnalia Naturæ. Sed impura est admodùm hæc pars Philosophiæ, de* Sympathiâ & Antipathiâ *Rerum, quam etiam* Naturalem Magiam *appellant, atque (quod semper ferè fit) ubi diligentia defuit, spes superfuit. Operatio autem ejus in hominibus, prorsùs similis est soporiferis nonnullis Medicamentis, quæ somnum conciliant, atque insuper læta, & placentia somnia immittunt. Primò enim* Intellectum *humanum in soporem conjicit, decantando Proprietates specificas, & Virtutes occultas, & cœlitùs demissas; unde homines ad veras causas eruendas non ampliùs excitantur, & evigilant; sed in hujusmodi otiis acquiescunt: deinde innumera Commenta, Somniorum instar, insinuat, & spargit. Sperant etiam Homines vani,* Naturam *ex fronte, & personâ cognoscere, & per similitudines extrinsecas, Proprietates internas detegere. Practica quoque Inquisitioni simillima. Præcepta enim* Magiæ Naturalis *talia sunt, ac si confiderent homines terram subigere, et* Panem suum comedere, *absque* sudore vultus; *et per otiosas, et faciles Corporum Applicationes, rerum potentes fieri; semper autem in ore habent, et tanquam sponsores appellant* Magnetem, *et consensum* Auri *cum* Argento vivo; *et pauca hujus generis, ad fidem aliarum rerum, quæ neutiquàm simili contractu obligantur. Verùm optima quæque laboribus, tùm Inquirendi, tùm Operandi, proposuit Deus. Nos in jure Naturæ enucleando, et rerum fœderibus interpretandis, paulò diligentiores erimus, nec Miraculis faventes, nec tamen Inquisitionem instituentes humilem, aut angustam.*

Historia Sulphuris, Mercurii, & Salis.

Aditus.

PRincipiorum Trias *istud à* Chimistis *introductum est; atque quoad Speculativa, est ex iis, quæ illi afferunt, Inventum optimum. Subtiliores ex iis, quique philosophantur maximè,* Elementa *volunt esse* Terram; Aquam; Aerem; Æthera; *Illa autem non* Materiam *rerum esse ponunt, sed* Matrices; *in quibus specifica Semina rerum generant, pro naturâ* Matricis. *Pro* Materiâ *autem* primâ *(quam spoliatam, et adiaphoram ponunt* Scholastici*) substituunt illa tria,* Sulphurem, *Mercurium, et* Salem; *ex quibus omnia Corpora sint coagmentata, et mista: Nos vocabula ipsorum accipimus; Dogmata parùm sana sunt. Illud tamen non malè cum illorum Opinione convenit, quod duo ex illis,* Sulphurem *scilicet, et* Mercurium *(sensu nostro accepta) censemus esse Naturas admodùm primordiales, et penitissimos* Materiæ Schematismos; *et inter* Formas primæ classis *ferè præcipuas. Variare autem possumus Vocabula* Sulphuris & Mercurii, *ut ea aliter nominemus;* Oleosum, Aqueum; Pingue, Crudum: Inflammabile, Non inflammabile: *et hujusmodi. Videntur enim esse hæ duæ Rerum Tribus magnæ prorsus, et quæ Universum occupant, et penetrant: Si quidem in Subterraneis, sunt* Sulphur, *et* Mercurius, *ut appellantur: in Vegetabili et Animali genere, sunt* Oleum, *et* Aqua: *in Pneumaticis inferioribus, sunt* Aer, *et* Flamma: *in Cœlestibus,* Corpus stellæ, *et* Æther purum; *verùm de ultimâ hac Dualitate nil adhuc pronunciamus, licet probabilis videatur esse Symbolizatio. Quod verò ad* Salem *attinet; alia res est. Si enim* Salem *intelligunt pro parte Corporis fixâ, quæ neque abit in Flammam, neque in Fumum; pertinet hoc ad* Inquisitionem Fluidi, *et* Determinati; *de quibus nunc non est sermo; sin* Salem *accipi volunt, secundum literam, absque parabolâ*

rabolâ ;non est Sal *aliquid tertium à* Sulphure, *&* Mercurio, *sed mistum ex utrisque per spiritum acrem devinctis. Etenim* Sal *omnis habet partes inflammabiles; habet alias, flammam non solùm, non concipientes, sed eam exhorrentes, & strenuè fugientes. Nihilominùs cum* Inquisitio *de* Sale, *sit quiddam Affine* Inquisitioni *de duobus reliquis, atque insuper sit eximii usûs, utpote vinculum utriusque Naturæ*, Sulphureæ *&* Mercurialis, *& Vitæ ipsius rudimentum ; illum etiam in hanc* Historiam, *&* Inquisitionem *recipere visum est. At illud interim monemus, de* Pneumaticis *illis;* Aere; Flammâ; Stellis; Æthere; *nos illa (prout certè merentur)* Inquisitionibus *propriis reservare; & de* Sulphure, *&* Mercurio *tangibili (nimirùm vel Minerali, vel Vegetabili, & Animali) hîc tantùm* Historiam *instituere.*

Historia Vitæ & Mortis.

Aditus.

A*Ditus ad hanc Historiam, invenitur in Historiâ ipsâ, jam proximè sequente.*

FINIS.

FRANCISCI BACONI,

BARONIS DE VERVLAMIO, Vice-Comitis SANCTI ALBANI,

Hiſtoria Vitæ & Mortis.

SIVE,

TITVLVS SECVNDVS

in Hiſtoriâ Naturali & Experimentali ad condendam Philoſophiam:

Quæ eſt Inſtaurationis Magnæ pars Tertia.

LONDINI

Excuſum, typis *Edwardi Griffini*; Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*, apud *Richardum Whitakerum*, 1638.

Imprimatur.

Reverendissimo in Christo Patri, & Dom.
D. Arch. Cant.
Sacellanus Domesticus.

Decemb. 7.
1637.

Guil. Bray.

VIVENTIBVS ET POSTERIS SALVTEM.

Vm *Historiam Vitæ* & *Mortis*, inter *Sex Designationes Menstruas*, ultimo loco posuerimus; omninò hoc prævertere visum est, & secundam edere, propter eximiam rei utilitatem; In quâ, vel minima temporis jactura, pro pretiosâ haberi debet. Speramus enim, & cupimus futurum, ut id plurimorum bono fiat; atque ut *Medici Nobiliores* animos nonnihil erigant, neque toti sint in *Curarum sordibus*; neque solùm propter *Necessitatem honorentur*, sed fiant demum Omnipotentiæ, & Clementiæ divinæ administri, in *vitâ Hominum* prorogandâ, & instaurandâ; præsertìm cum hoc agatur, per vias tutas,

tutas, & commodas, & civiles, licet intentatas. Etsi enim nos *Christiani*, ad *Terram Promissionis* perpetuò aspiremus, & anhelemus; tamen interim itinerantibus nobis, in hâc *Mundi Eremo*, etiam *Calceos* istos, & tegmina (Corporis scilicet nostri fragilis) quam minimum atteri, erit signum *Favoris Divini.*

Historia

Hiſtoria
VITÆ ET MORTIS.

Aditus.

DE Vita brevi, & Arte longâ, *vetus eſt Cantilena, & querela. Videtur igitur eſſe tanquam ex congruo, ut nos qui pro viribus incumbimus, ad* Artes perficiendas, *etiam de* Vitâ *Hominum* producendâ, *cogitationem ſuſcipiamus, favente* & Veritatis, & Vitæ Authore. *Etſi enim* Vita *Mortalium, non aliud ſit, quàm Cumulus, & acceſsio Peccatorum, & Ærumnarum, quique ad Æternitatem aſpirant, iis leve ſit lucrum* vitæ; *tamen non deſpicienda eſt, etiam nobis* Chriſtianis, *Operum Charitatis Continuatio. Quin etiam* Diſcipulus Amatus *cæteris ſuperſtes fuit, & complures ex* Patribus, *præſertim* Monachis *ſanctis, et* Eremitis, *longævi fuerint; ut iſti Benedictioni, (toties in* Lege veteri *repetitæ,) minus detractum videatur poſt ævum* Servatoris, *quam reliquis Benedictionibus terrenis. Verùm ut hoc pro maximo Bono habeatur, proclive eſt. De modis aſſequendi, ardua Inquiſitio; eóque magis, quod ſit & Opinionibus falſis, & Præconiis vanis depravata. Nam & quæ à turbâ* Medicorum, *de* Humore Radicali, & Calore Naturali *dici ſolent, ſunt ſeductoria: & laudes immodicæ* Medicinarum Chymicarum, *primò inflant Hominum ſpes, deindè deſtituunt.*

Atque de Morte, *quæ ſequitur ex* Suffocatione, Putrefactione, & *variis* Morbis, *non inſtituitur præſens* Inquiſitio; *pertinet enim*

enim ad Historiam Medicinalem*: sed de eâ tantum* Morte, *quæ fit per* Resolutionem, *ac* Atrophiam *senilem. Attamen de ultimo passu* Mortis, *atque de ipsâ* Extinctione vitæ, *quæ tot modis, & exterius, & interius, fieri potest, (qui tamen habent quasi* Atriolum *commune, antequàm ad* Articulum Mortis *ventum sit) inquirere; affine quiddam præsenti* Inquisitioni *esse censemus: sed illud postremo loco ponemus.*

Quod reparari potest sensìm, atque primo Integro *non destructo, id potentiâ æternum est, tanquam* Ignis Vestalis. *Cum igitur viderent* Medici, & Philosophi, *ali prorsùs Animalia, eorumq; Corpora reparari, & refici; neque tamen id diù fieri, sed paulò post senescere ea, & ad Interitum properè deduci,* Mortem *quæsiverunt in aliquo, quod propriè reparari non possit; existimantes* Humorem *aliquem* Radicalem, & Primigenium *non reparari in solidum, sed fieri jam usque ab Infantiâ, Appositionem quandam degenerem, non Reparationem justam, quæ sensìm cum Ætate depravetur, & demùm* Pravum *deducat ad* Nullum. *Hæc cogitârunt imperitè satis, & leviter. Omnia enim in Animali, sub Adolescentiâ, & Iuventute, reparantur integrè; quinetiam ad tempus, Quantitate augentur, Qualitate meliorantur; ut Materia Reparationis, quasi æterna esse posset, si Modus Reparationis non intercideret. Sed revera hoc fit. Vergente ætate, inæqualis admodùm fit Reparatio; aliæ partes reparantur satis fœliciter, aliæ ægrè, & in pejus: ut ab eo tempore, Corpora humana subire incipiant tormentum illud* Mezentii, Vt viva in amplexu mortuorum immoriantur, *atque facilè reparabilia, propter ægrè reparabilia copulata, deficiant. Nam etiam post Declinationem, & decursum ætatis,* Spiritus, Sanguis, Caro, Adeps, *facilè reparantur; at quæ sicciores, aut porosiores sunt partes,* Membranæ, & Tunicæ *omnes,* Nervi, Arteriæ, Venæ, Ossa, Cartilagines, *etiam* Viscera *pleraque denique* Organica *ferè omnia, difficiliùs reparantur, & cum jacturâ. Illæ autem ipsæ partes, cum ad illas alteras Reparabiles partes, actu reparandas, omninò officium suum præstare debeant; activitate suâ, ac viribus imminutæ, functiones suas ampliùs exequi non possunt. Ex quo fit, ut paulo pòst, omnia ruere incipiant, & ipsæ illæ partes, quæ in naturâ suâ sunt valdè reparabiles, tamen deficientibus Organis Reparationis, nec ipsæ similiter ampliùs commodè reparentur, sed minuantur, & tandem deficiant. Causa autem* Periodi *ea est; quod Spiritus, instar Flammæ lenis, perpe-*

perpetuò prædatorius,& cum hoc conspirans Aer externus,qui etiam corpora sugit,& arefacit, tandèm officinam Corporis,& Machinas, & Organa perdat, & inhabilia reddat ad Munus Reparationis. Hæ sunt veræ viæ Mortis Naturalis *benè & diligenter animo volvendæ. Etenim qui Naturæ vias non noverit, quomodo is illi occurrere poßit,eamque vertere?*

Itaque duplex debet esse Inquisitio, *altera de* Consumptione, *aut* Deprædatione *corporis humani; altera de ejusdem* Reparatione, *aut* Refectione*: eo intuitu, ut altera, quantum fieri poßit, inhibeatur,altera confortetur. Atque prior istarum pertinet præcipuè ad Spiritus,&* Aerem *externum, per quos fit Deprædatio; Secunda ad universum processum Alimentationis, per quem fit restitutio. Atque quoad primam* Inquisitionis *partem, quæ est de* Consumptione,*omninò illa cum Corporibus Inanimatis,magnâ ex parte,communis est.Etenim quæ Spiritus innatus(qui omnibus Tangibilibus, sive vivis,sive mortuis inest,)&* Aer *ambiens,operatur super Inanimata, eadem & tentat super Animata; licet super-additus Spiritus vitalis, illas operationes partìm infringat, & compescat,partìm potentèr admodùm intendat,& augeat. Nam Manifestißimum est Inanimata complura absque Reparatione, ad tempus benè longum durare posse:* At *Animata absque Alimento, & Reparatione, subitò concidunt, & extinguuntur, ut & Ignis. Itaque* Inquisitio *duplex esse debet; primò contemplando Corpus humanum, tanquam Inanimatum, & Inalimentatum; deinde tanquam Animatum & Alimentatum. Verùm hæc præfati,ad* Topica Inquisitionis *jam pergamus.*

TOPICA PARTICVLARIA Sive, Articuli Inquisitionis De Vitâ & Morte.

DE Naturâ *Durabilis*, & *minùs Durabilis*, in Corporibus *Inanimatis*, atque simul in *Vegetabilibus*, inquisitionem habeto; non copiosam, aut legitimam, sed strictim, & per Capita, & tanquam in transitu. 1.

De *Desiccatione*, *Arefactione*, & *Consumptione* Corporum *Inanimatorum*, & *Vegetabilium*, & de *Modis*, & *Processu* per quos fiunt; atque insupèr de *Desiccationis Arefactionis*, & *Consumptionis Prohibitione*, & *Retardatione*, Corporumque in suo statu *Conservatione*; atque rursùs de Corporum, postquàm semel arefieri cœperint, *Inteneratione*, & *Emollitione*, & *Revirescentiâ*, diligentiùs tinquirito. 2.

Neque tamen de his ipsis, perfecta, aut accurata facienda est Inquisitio, cùm ex proprio Titulo Durabilis *hæc depromi debeant, cúmque non sint in Inquisitione præsenti principalia, sed lumen tantummodò præbeant ad Prolongationem, &* Instaurationem *vitæ, in* Animalibus. *In quibus ipsis (ut jam dictum est) eadem ferè usu veniunt, sed suo modo. Ab Inquisitione autem circa* Inanimata *&* Vegetabilia, *transeat Inquisitio ad* Animalia *præter* Hominem.

De *Animalium Longævitate*, & *Brevitate vitæ*, cum circumstantlis debitis, quæ ad hujusmodi Ævitates videantur facere, inquirito. 3.

4. Quoniam vero duplex est Duratiò Corporum, altera in Identitate simplici, altera per Reparationem; quarum prima in Inanimatis tantùm obtinet, secunda in Vegetabilibus, & Animalibus, & perficitur per *Alimentationem*; ideò de *Alimentatione*, ejusque viis, & processu inquirito: neque id ipsum exactè (pertinet enim ad *Titulos Assimilationis*, & *Alimentationis*) sed ut reliqua in transitu.

Ab Inquisitione circa Animalia, *atque* Alimentata *transeat illa ad* Hominem: *cùm verò jam deventum sit ad Subjectum Inquisitionis principale, debet esse in omnibus Inquisitio magis exacta, & numeris suis absoluta.*

5. De *Longevitatæ*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, secundum *Ætates Mundi*, *Regiones*, & *Climata*, & *Loca Nativitatis*, & *Habitationis*, inquirito.

6. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, secundum *Propagines*, & *Stirpes* suas (tanquam esset hæreditaria;) atque etiam secundum *Complexiones*, *Constitutiones*, & *Habitus* Corporis *Saturas*, nec-non *modos*, & *spatia grandescendi*, atque secundum *Membrorum Facturas*, & *Compages* inquirito.

7. De *Longævitatæ*, & *Brevitate vitæ in hominibus*, secundum *Tempora Nativitatis*, ita inquirito, ut *Astrologica* & *Schemata cœli*, in præsentiâ omittas; recipito tantùm Observationes (si quæ sint) plebeias, & manifestas, de *partubus septimo*, *octavo*, *nono*, & *decimo Mense*; etiam *Noctù*, *Interdiù*, & quo *Mense Anni?*

8. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, secundum *Victum*, *Diætas*, *Regimen vitæ*, *Exercitia*, & similia, inquirito; Nam quatenùs ad *Aerem*, in quo vivunt, & morantur *Homines*, de eo, in *Articulo* superiore de *Locis Habitationis*, inquiri debere intelligimus.

9. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, secundum *Studia*, & *Genera Vitæ*, & *Affectus Animæ*, & varia *Accidentia*, inquirito.

10. De *Medicinis*, quæ putantur vitam prolongare, seorsùm inquirito.

11. De *Signis* & *Prognosticis* vitæ longæ, & brevis, non illis quæ *Mortem* denotant in propinquo, (id enim ad *Historiam Medicinalem* pertinet) sed de iis quæ etiam in *Sanitate* apparent, & observantur, inquirito, sive sint *Physiongomica*, sive alia.

Hactenùs instituta est Inquisitio de Longævitate *&* Brevitate vitæ, *tanquam* Inartificialis, *& in confuso; huic adjicere visum est* Inquisitionem Artificialem *atque innuentem ad Praxim, per* Intentiones. *Eæ genere sunt tres. Distributiones autem magis Particulares* Intentionum *earum proponemus, cùm ad ipsam* Inquisitionem *ventum erit. Tres illæ* Intentiones *generales sunt:* Prohibitio Consumptionis; Perfectio Reparationis; Renovatio Veterationis.

12. De iis quæ *Corpus* in *Homine*, ab *Arefactione*, & *Consumptione* conservant, & eximunt; aut saltem *Inclinationem* ad eas, remorantur, & differunt, inquirito.

13. De iis quæ pertinent ad universum *Processum Alimentationis* (unde fit *Reparatio* in Corpore *Hominis*) ut sit proba, & minimâ cum jacturâ, inquirito.

De

De iis quæ *purgant inveterata*, & *reponunt Nova*, quæque etiam ea, quæ jam arefacta & indurata sunt, rursùs intenerant, & humectant, inquirito. 14.

Quoniam verò difficile est, vias ad Mortem *nosse, nisi ipsius* Mortis Sedem, & Domicilium, (*vel* Antrum *potiùs*) *perscrutatus sis, & inveneris; de hoc facienda est* Inquisitio; *neque tamen de omni genere* Mortis, *sed tantùm de iis* Mortibus, *quæ inferuntur per* Privationem, & Indigentiam, *non per* Violentiam; *Illæ enim sunt tantùm, quæ ad* Atrophiam Senilem *spectant.*

De *Articulo Mortis*, & de *Atriolis Mortis*, quæ ad illum ducant, ab omni parte, (si modò id fiat per *Indigentiam*, & non per *violentiam*,) inquirito. 15.

Postremò, quoniam expedit nosse Characterem, *& formam* Senectutis, *quod fiet optimè, si differentias omnes, in* Statu Corporis, & Functionibus, *inter* Iuventutem, & Senectutem, *diligentèr collegeris; ut ex iis perspicere possis, quid sit illud tandem, quod in tot effectus frondescat; etiam hanc* Inquisitionem *ne omittito.*

De differentiis *Status Corporis*, & *Facultatum* in *Iuventute*, atque in *Senectute*; & si quid sit ejusmodi, quod in Senectute maneat, neque minuatur, diligentèr inquirito. 16.

Natura Durabilis.

Historia.

Ad Artic. 1.

MEtalla in tantum ævum durant, ut tempus *Durationis* ipsorum, Hominum observationem fugiat. Etiam quandò solvuntur per ætatem, in Rubiginem solvuntur, non per Perspirationem; *Aurum autem* per neutrum. 1.

Argentum vivum, licet humidum sit, & fluidum, atque per Ignem facilè fiat volatile; tamen (quod novimus) absque Igne, per ætatem solam, nec consumitur, nec contrahit Rubiginem. 2.

Lapides, præsertìm duriores, & complura alia ex *Fossilibus*, longi sunt ævi; idque licet exponantur in Aerem, multò magis dùm conduntur sub Terrâ: Attamen Nitrum quoddam colligunt *Lapides*, quod illis est instar Rubiginis: *Gemmæ* autem, & *Crystalla*, *Metalla* ipsa ævo superant; Attamen clarore suo nonnihil, a longâ ætate, mulctantur. 3.

Observatum est, *Lapides* ex parte *Boreæ*, citiùs temporis edacitate consumi; quam *Austro* expositos, idque & in Pyramidibus, & in Templis, & aliis Ædificiis manifestum esse: *Ferrum* contrà, ad *Austrum* expositum, citiùs Rubiginem contrahere, ad *Septentrionem* tardiùs, ut in Bacillis illis ferreis, aut Cratibus, quæ ad Fenestras apponuntur, liquet. Nec mirum, cum in omni *Putrefactione* (qualis est 4.

estRubigo)Humiditas acceleret *Dissolutionem*;in *Arefactione* simplici, Siccitas.

5. In *Vegetabilibus*(loquimur de avulsis nec vegetantibus) *Stemmata Arborum* duriorum, sive trunci, atque ligna, & Materies ex ipsis, per sæcula nonnulla durant. Partes autem *Stemmatis* variè se habent; Sunt enim quædam *Arbores* fistulosæ, ut *Sambucus*, in quibus Pulpa in medio mollior sit, exterius durius; at in *Arboribus* solidis, qualis est *Quercus*,interius, (quod *Cor Arboris* vocant,)durat magis.

6. *Folia Plantarum*, & *Flores*, etiam *Caules*, exiguæ sunt *Durationis*, sed solvuntur in pulverem,seseque incinerant,nisi putrefiant:*Radices* autem sunt magis durabiles.

7. *Ossa Animalium* diù durant, ut videre est in *Ossuariis*, scilicet Repositoriis *Ossium* Defunctorum: *Cornua* etiam valdè durant; necnon *Dentes*,sicut in *Ebore*,& *Dentibus Equi Marini*.

8. *Pelles* etiam, & *Corium* valdè durant, ut cernere est in *Pergamenis* antiquorum Librorum : quinetiam *Papyrus*,complura secula tolerat, licet *Pergamenæ* duratione cedat.

9. *Ignem passa* diù durant, ut *Vitrum*,*Lateres*; etiam *Carnes*,& *Fructus Ignem passi*, diutiùs durant, quam crudi : neque ob id tantùm, quod hujusmodi Coctio arceat Putredinem; sed etiam quod emisso *Humore aqueo*, *Humor oleosus* diutiùs se sustineat.

10. *Aqua* omnium Liquorum citissimè sorbetur ab Aere, Oleum contrà tardiùs evaporat; ut cernere est,non solùm in Liquoribus ipsis,verum etiam in Mistis: Etenim Papyrus *Aquâ* madefacta atque indè nonnihil Diaphaneitatis nacta, paulò post albescit, & Diaphaneitatem suam deponit, exhalante scilicet *Vapore Aquæ*, At contrà,Papyrus *Oleo* tincta, diu Diaphaneitatem servat, minimè exhalante *Oleo* : unde qui Chirographa adulterant, *Papyrum Oleatam* Autographo imponunt,atque hâc industriâ lineas trahere tentant.

11. *Gummi* omnia,valdè diù durant; Etiam *Cera*,& *Mel*.

12. At *Æqualitas*, & *Inæqualitas* eorum, quæ Corporibus accidunt, non minùs quàm res ipsæ, ad *Durationem*, aut Dissolutionem valent. Nam *Ligna*,*Lapides*, alia, vel in Aquâ,vel in Aere perpetuo manentia, plus durant, quàm si quandóque alluantur, quandóque afflentur. Atque *Lapides* eruti, & in Ædificiis positi, diutiùs durant, si eodem situ, & ad easdem Cœli plagas ponantur: quibus jacebant in Mineris: id quod *plantis* etiam è loco motis, & aliò transplantatis, accidit.

Obser-

Observationes majores.

L*Oco* Assumpti *ponatur, quod certissimum est; Inesse omni Tangibili* Spiritum; *sive* Corpus pneumaticum, *Partibus tangibilibus obtectum, & inclusum; Atque ex illo* Spiritu *initium capi omnis* Dissolutionis, *&* Consumptionis; *Itaque earundem Antidotum est*, Detentio Spiritus. 1.

Spiritus *detinetur duplici modo; Aut per* Compressionem *arctam, tanquam in Carcere; aut per* Detentionem *tanquam spontaneam: Atque ea* Mansio *etiam duplici ratione invitatur; videlicet, si* Spiritus *ipse non sit mobilis admodùm, aut acer; atque si insuper ab* Aere *ambiente minùs sollicitetur ad exeundum. Itaque duo sunt* Durabilia; Durum, & Oleosum; Durum *constringit* Spiritum; Oleosum *partim demulcet* Spiritum, *partim hujusmodi est, ut ab* Aere *minùs solicitetur:* Aer *enim* Aquæ *consubstantialis*, Flamma *autem* Oleo. *Atque de* Naturâ Durabilis, & *minùs* Durabilis *in* Inanimatis, *hæc inquisita sint.* 2.

Historia.

Herbæ quæ habentur ex Frigidioribus, annuæ sunt, & quotannis moriuntur, tam Radice, quàm Caule: ut *Lactuca, Portulaca*, etiam *Triticum*, & *Frumenti* omne genus: Sunt tamen etiam ex frigidis, quæ per tres, aut quatuor Annos durant, ut *Viola, Fragaria, Pimpinella, Primula veris, Acetosa*; At *Borago*, & *Buglossa*, cùm videantur vivæ tam similes, Morte differunt; *Borago* enim annua, *Buglossa* Anno superstes. 13.

At *Herbæ* calidæ plurimæ ætatem, & annos ferunt; *Hysopus, Thymus, Satureia, Majorana altera, Melissa, Absynthium, Chamædrys, Salvia*, &c. At *Feniculum* Caule moritur, Radice repullulat: *Ocymum* verò, & *Majorana* (quam vocant,) *suavis*, non tam Ætatis, quam Hyemis sunt impatientes: satæ enim in loco valdè munito, & tepido, superstites sunt: Certè notum est *Schema*, (qualibus in Hortis utuntur ad ornamentum;) 14.

mentum ;) ex *Hyssopo*, quotannis bis tonsum, usque ad quadraginta Annos durasse.

15. *Frutices* & *Arbores* humiliores, ad sexagesimum Annum, aliæ etiam duplò magis, vivunt. *Vitis* sexagenaria esse potest, & ferax est etiam in Senectute. *Rosmarinus* fœlicitèr collocatus, etiam Sexagesimum Annum complet: At *Acanthus*, & *Hedera* ultra centesimum durant. Sed Rubi Ætas, non percipitur, quia flectendo caput in terram novas nanciscitur Radices, ut veterem à novâ distinguere haud facile sit.

16. Ex *Arboribus* grandioribus annosissimæ sunt *Quercus*, *Ilex*, *Ornus*, *Vlmus*, *Fagus*, *Castanea*, *Platanus*, *Ficus Ruminalis*, *Lotos*, *Oleaster*, *Olea*, *Palma*, *Morus*: ex his nonnullæ usque ad octingentesimum Annum; etiam earum minùs vivaces, usque ad ducentesimum perveniunt.

17. At *Arbores Odoratæ*, & *Resinosæ*, materiâ suâ sive Ligno, etiam illis, quas diximus, magis durabiles; Ætate paulò minùs vivaces; *Cupressus*, *Abies*, *Pinus*, *Buxus*, *Iuniperus*; At *Cedrus* Corporis magnitudine adjutus, etiam superiores ferè æquat.

18. *Fraxinus* proventu alacris & velox, Ætatem ad centesimum annum, aut nonnihil ultra producit; quod etiam quandoque facit *Ferula*, & *Acer*, & *Sorbus*: At *Populus*, & *Tilia*, & *Salix*, & (quam appellant) *Sycomôrus*, & *Inglans*, non adeò vivaces sunt.

19. *Malus*, *Pyrus*, *Prunus*, *Malus Punica*, *Malus Medica*, & *Cytria*, *Mespilus*, *Cornus*, *Cerasus*, ad Quinquagesimum, aut Sexagesimum Annum pervenire possunt; præsertim si à Musco nonnullas ipsarum vestiente, aliquandò purgentur.

20. Generalitèr Magnitudo Corporis in *Arboribus*, cum Diuturnitate vitæ, (cæteris paribus,) nonnihil habet commune; & similitèr durities Materiæ: quin & *Arbores* Glandiferæ, & Nuciferæ, Fructiferis & Bacciferis, sunt plerunque vivaciores: atque etiam Præcocibus, vel Fructu, vel Foliis, serotinæ & tardiùs frondescentes, atque tardiùs etiam Folia deponentes, Ætate diuturniores sunt: quin & sylvestres Cultis; & in eâdem specie, quæ acidum Fructum ferunt, illis quæ dulcem.

Obser-

Obſervatio Major.

B*Enè admodum notavit* Ariſtoteles, *diſcrimen inter* Plantas, *&* Animalia, *quoad Alimentationem, & Renovationem, quòd ſcilicet* Corpus Animalium *ſuis Clauſtris circumſeptum manet; atque inſupèr poſtquam ad juſtam Magnitudinem pervenerit, Alimento continuatur, & conſervatur, ſed nihil novum excreſcit, præter capillos, & Vngues, quæ pro Excrementis habentur; adeò ut neceſſe ſit Succos* Animalium *citiùs veteraſcere: At in* Arboribus, *quæ novos ſubinde Ramos, nova Vimina, novas Frondes, novos Fructus immittunt, evenit vt & ipſæ, quas diximus, partes novæ ſint, nec Ætatem paſſæ; cùm verò, quicquid viride ſit, & adoleſcens, fortiùs & alacriùs Alimentum ad ſe trahat, quàm quod incœperit deſiccari; evenit unà & ſimul, ut* Truncus *ipſe per quem hujuſmodi Alimentum tranſit ad* Ramos, *uberiore, & lætiore Alimento in tranſitu irrigetur, perfundatur, & recreetur: Id quod etiam inſigniter patet, ex hoc (licet illud non annotaverit* Ariſtoteles, *qui nec ea ipſa, quæ jam diximus, tam perſpicuè explicavit) quod in* Sepibus, Sylvis cæduis, Arboribus tonſis, *Amputatio Ramorum, aut Surculorum, Caulem ipſum, aut Truncum confortat, illumque efficit longè diuturniorem.*

Deſiccatio

Deſiccatio; Deſiccationis prohibitio; & Deſiccati Inteneratio.

Hiſtoria.

Ad Artic.2. 1. *IGnis*, & *Calor* intenſus alia deſiccat, alia colliquat;
Limus *ut hic dureſcit, & hæc ut* Cera *liqueſcit*
Vno eodemque Igne.——

Deſiccat *Terram*, & *Lapides*, & *Lignum*, & *Pannos*, & *Pelles*, & quæcunque non fluunt: Colliquat *Metalla*, & *Ceram*, & *Gummi*, & *Butyrum*, & *Sevum*, & hujuſmodi.

2. Attamen in illis ipſis quæ colliquat *Ignis*, ſi vehementior fuerit, ea in fine deſiccat; nam & *Metalla*, ex *Igne* fortiore, emiſſo *Volatili*, minuuntur pondere (præter *Aurum*) & deveniunt magis fragilia; atque *Oleoſa* illa & *pinguia*, ab *Igne* fortiore deveniunt frixa, & toſta, & magis ſicca & cruſtata.

3. *Aer*, præcipuè apertus, manifeſtò deſiccat, nunquàm colliquat; veluti cum viæ, & Superficies Terræ, Imbribus madefactæ deſiccantur; Lintea lota, quæ ad *Aerem* exponuntur, ſiccantur; Herbæ, & Folia, & Flores, in umbrâ ſiccantur. At multò magis, hoc facit *Aer*, ſi aut Solis radiis illuſtretur, (modò non inducat Putredinem) aut moveatur; ut flantibus Ventis, & in Areis perflatilibus.

4 *Ætas* maximè, ſed tamen lentiſſimè, deſiccat; ut fit in omnibus Corporibus, quæ Vetuſtate, (modò non intercipiantur à Putredine) areſiunt: *Ætas* autem, nihil eſt per ſe (cum ſit Menſura tantùm Temporis) ſed Effectus producitur, à *Spiritu* Corporum in-nato, qui Corporis Humorem exugit, & unà cum ipſo evolat; & ab *Aere* circumfuſo, qui multiplicat ſe ſuper *Spiritus* innatos, & *Succos* Corporis, eoſque deprædatur.

5. *Frigus* omnium maximè propriè exiccat; ſiquidem *Deſiccatio* non fit niſi per *Contractionem*; quod eſt opus proprium *Frigoris*. Quoniam vero nos *Homines Calidum* potentiſſimum habemus in *Igne*, *Frigidum* autem infirmum admodum; nihil aliud ſcilicet quam *Hyemis*, aut fortaſse *Glaciei*, aut *Nivis*, aut *Nitri*, ideò *Deſiccationes Frigoris* ſunt imbecillæ, & facilè diſſolubiles: videmus tamen deſiccari Faciem Terræ ex *Gelu*, atque ex *Ventis Martiis* plus, quam ex Sole; cùm idem *Ventus*, qui *Humorem* lambit, etiam *Frigus* incutiat.

6. *Fumus* Foci deſiccat, ut in *Laridis*; & *Linguis Boûm*, quæ in Caminis ſuſpen-

suspenduntur; quinetiam Suffitus ex Olybano, aut Ligno Aloes,& similibus, desiccat Cerebrum,& Catarrhis medetur.

Sal morâ paulò longiore, desiccat, non tantùm in extimis, sed etiam in profundo; ut fit in Carnibus aut Piscibus salitis, quæ per diuturnam *Salitionem*, manifestò etiam intrinsecùs indurantur. 7.

Gummi calidiora applicata ad Cutem, eam desiccant,& corrugant; quod faciunt etiam *Aquæ* nonnullæ constringentes. 8.

Spiritus Vini fortis, in tantum desiccat instar *Ignis*, ut & Albumen Ovi immissum candefaciat,& Panem torreat. 9.

Pulveres desiccant instar Spongiarum, sugendo Humidum, ut fit in *Pulvere*, Atramento injecto, post Scriptionem; Etiam *Levor*, & *Vnio* Corporis (qui non permittit Vaporem *Humidi* ingredi per poros) per Accidens desiccat, quia ipsum *Aeri* exponit; ut fit in Gemmis,& Speculis, & Laminis Ensium; in quæ si spires, cernuntur illa primò vapore obducta, sed paulò post evanescit ille vapor, ut Nubecula: atque de *Desiccatione* hæc inquisita sint. 10.

Granaria in usu sunt hodiè, ad partes *Germaniæ Orientales*, in Cellis subterraneis, in quibus *Triticum*, & alia Grana conservantur, substrato,& circumposito undique stramine, ad nonnullam altitudinem, quod Humiditatem Cavernæ arceat,& sorbeat: Quâ industriâ servantur Grana etiam ad vicesimum, aut tricesimum Annum; neque servantur tantùm à Putredine, sed (quod ad præsentem *Inquisitionem* pertinet,) in tali Viriditate, ut Panibus conficiendis optimè sufficiant; idemque fuisse in usu, in *Cappadociâ*, & *Thraciâ*,& nonnullis locis *Hispaniæ*, perhibetur. 11.

Granaria in Fastigiis Ædium, cum Fenestris ad *Orientem* & *Septentrionem* commodè collocantur, quinetiam constituunt quidam duo Solaria, superiùs, & inferiùs; Superius autem foraminatum est, ut Granum per foramen, (tanquam Arena in Clepsidrâ,) continuè descendat, & subinde palis, post aliquot dies, reponatur; ut Granum sit in continuo Motu. Notandum autem est, etiam hujusmodi res, non tantùm Putredinem cohibere, verùm etiam Viriditatem conservare, & Desiccationem retardare; Cujus causa est ea, quam etiam superiùs notavimus; quòd Evolatio Humoris Aquei, quæ Motu, & Vento acceleratur, Humorem Oleosum in suo esse conservat; qui aliàs in consortio Humoris Aquei fuisset unà evolaturus. Etiam in quibusdam *Montibus* ubi Aer est purus, *Cadavera* ad plures dies manent, non multùm deflorescentia. 12.

Fructus, veluti *Granata, Cytria, Mala, Pyra*, & hujusmodi; etiam & *Flores*, ut *Rosa, Lilium*, in Vasis Fictilibus benè obturatis, diutiùs servantur; neque tamen non officit *Aer* ambiens ab extimis, qui etiam per Vas, inæqualitates suas defert,& insinuat, ut in Calore,& Frigore manifestum est: itaque si & Vasa diligentèr obturentur, atque obturata sub Terram insupèr condantur, optimum erit; neque minùs utile est, si non sub Terrâ, sed sub Aquis condantur, modò sint umbrosæ, ut Putei, & Cisternæ in Domibus; sed quæ sub Aquis conduntur, meliùs reponuntur in Vasis Vitreis, quam in Fictilibus. 13.

Generalitèr quæ sub *Terrâ*,& in *Cellis* subterraneis, aut in profundo 14.

 Aqua-

Aquarum reponuntur, virorem suum diutiùs tuentur, quam quæ supra Terram.

15. Tradunt in *Conservatoriis Nivium* (sive sint in montibus, in Foveis naturalibus, sive per Artem in Puteis ad hoc factis) observatum fuisse, quod a liquandò *Malum*, aut *Castanea*, aut nux, aut simile quippiam inciderit; quæ post plures Menses liquefactâ nive, aut etiam intra Nivem ipsam, inventa sunt recentia, & pulchra, ac si pridiè essent decerpta.

16. *Uvæ* apud Rusticos servantur in *Racemis* coopertis intra *Farinam*; quod licet gustui eas reddat minùs gratas, tamen Humorem & Viriditatem conservat; etiam omnes *Fructus* duriores, non tantùm in *Farinâ*, sed in *scobe Lignorum*, etiam inter Acervos *Granorum* integrorum, diù servantur.

17. Invaluit Opinio, *Corpora* intra *Liquores* suæ speciei, tanquam *Menstrua* sua, conservari recentia; ut *Uvas*, in *Vino*, *Olivas* in *Oleo*, &c.

18. Servantur *Mala Granata*, & *Cotonea* tincta paulisper in *Aquam Marinam*, aut *salsam*, & paulò post extracta; & in *Aëre* aperto (modò fuerit in umbrâ) siccata.

19. In *Vino*, *Oleo*, aut *Amurcâ* suspensa diù servantur; multo magis in *Melle*, & *Spiritu vini*; atque etiam omnium maximè (ut quidam tradunt) in *Argento Vivo*.

20. *Incrustatio* etiam *Fructuum*, *Cerâ*, *Pice*, *Gypso*, *Pastâ*, aut aliis oblinimentis, aut capsulis, diutiùs eos virides conservat.

21. Manifestum est *Muscas* & *Araneas*, & *Formicas*, & hujusmodi, casu in *Electro*, aut etiam *Arborum Gummis* immersas, & sepultas, nunquam posteà marcescere; licet sint Corpora mollia, & tenera.

22. *Uvæ* servantur pensiles; & sic de aliis *Fructibus*; duplex est enim ejus rei commoditas; una, quod absque ullâ contusione, aut compressione fiat, qualis contrà fit cum super dura collocantur; altera, quod *Aër* undequáque ipsas æqualiter ambit.

23. Notatum est, tam *Putrefactionem*, quam *Desiccationem* in *Vegetabilibus*, non similiter, ex omni parte, incipere; sed maximè ex eâ parte, per quam solebant, cum essent viva, attrahere *Alimentum*; itaque jubent aliqui *Pediculos Malorum*, aut *Fructuum*, *Cerâ*, aut *Pice* liquefactâ, obducere.

24. *Fila Candelarum* aut Lampadum majora citiùs absumunt Sevum, aut Oleum, quam minora: Etiam *Flamma* ex *Gossipio* citiùs quam ex Scirpo, aut Stramine, aut Vimine ligneo; atque in *Baculis Cereorum*, citiùs ex *Junipero*, aut *Abiete*, quam ex *Fraxino*: Etiam omnis *Flamma* mota & vento agitata, citiùs absumit, quam tranquilla; itaque intra Cornu minùs citò, quam in aperto: Tradunt quoque *Lychna* in *Sepulchris*, admodùm diù durare.

25. *Alimenti* etiam *Natura*, & præparatio non minùs facit ad diuturnitatem *Lychnorum*, quàm *Natura Flammæ*: Nam *Cera*, *Sevo* diuturnior est; & *Sevum* paulò madidum, *Sevo* icciore; & *Cera* dura, *Cerâ* molliore.

26. *Arbores*, si quotannis circa *Radices* earum Terram moveris, breviùs durant; si per Lustra aut Decennia, diutiùs; Etiam *Germina*, &

Surculos decerpere, facit ad Longævitatem: Item *Stercoratio* aut *Substratio cretæ* & similium, aut multa Irrigatio, *Feracitati* confert, Ætatem minuit: Atque de *Prohibitione Desiccationis*, & *Consumptionis*, hæc inquisita sunt.

Inteneratio Desiccati, (quæ res est præcipua) *Experimenta* præbet pauca; ideoque nonnulla quæ in *Animalibus* fiunt, atque etiam in *Homine*, conjungemus.

Vimina Salicis, quibus ad ligandas Arbores utuntur, in Aquâ infusa, fiunt magis flexibilia; Similiter *virgarum Ferulæ* extremitates in Urceis cum Aquâ imponuntur, ne siccescant; quin & *Globuli* lusorii, licet per Siccitatem rimas collegerint, positi in Aquâ rursùs implentur, & consolidantur. 27.

Ocreæ ex *Corio* vetustate duræ, & obstinatæ, per illinitionem Sevi ad ignem, molliuntur; etiam Igni simplici admotæ, nonnihil: *Vesicæ*, & *Membranæ*, postquam fuerint induratæ, ab Aquâ calefactâ, admixto Sevo, aut aliquo Pingui, intenerantur; meliùs autem, si etiam paululùm confricentur. 28.

Arbores veteres admodùm, quæ diu steterunt immotæ, fodiendo & aperiendo terram, circa *Radices* ipsarum, manifestò tanquam juvenescunt, novis & teneris Frondibus emissis. 29.

Boves Aratores veteres, & laboribus penitùs exhausti, in læta Pascua inducti *Carnibus* vestiuntur novis, & teneris, & juvenilibus, ut etiam ad Gustum *Carnem Juvencorum* referant. 30.

Diæta stricta consumens, & emacians ex *Guaiaco*, *Pane bis cocto*, & similibus (quali ad curandùm *Morbum Gallicum*, & inveteratos *Catarrhos*, & *Leucophlegmatiam* utimur) *Homines* ad summam *Macilentiam* deducit, consumptis *Succis* corporis; qui postquam cœperint instaurari, & refici, manifestò cernuntur, magis Juveniles & Virides; quinetiam existimamus *Morbos emaciantes*, posteà benè curatos, compluribus Vitam prolongasse. 31.

Observationes majores.

1. M*iris modis Homines, more* Noctuarum, *in Tenebris* Notionum *suarum acutè vident, ad Experientiam, tanquam lucem diurnam, nictant, & cæcutiunt. Loquuntur de* Elementari Qualitate Siccitatis; *& de Desiccantibus; & de naturalibus Periodis Corporum, per quas corrumpuntur, & consumuntur; sed interim, nec de Initiis, nec de Mediis, nec de Extremis,* Desiccationis, *&* Consumptionis, *aliquid, quod valeat, observant.*

2. Deſiccatio & Conſumptio, *in Proceſſu ſuo, tribus actionibus perficitur; atque originem ducunt Actiones illæ, à* Spiritu *innato Corporum, ut dictum eſt.*

3. *Prima Actio eſt,* Attenuatio *Humidi in* Spiritum; *ſecunda eſt,* Exitus, *aut Evolatio* Spiritûs*: tertia eſt,* Contractio *partium Corporis caſsiorum, ſtatìm poſt* Spiritum *emiſſum; Atque hoc ultimum eſt illa* Deſiccatio, & Induratio *de quâ præcipuè agimus: priora duo conſumunt tantùm.*

4. De Attenuatione, *res manifeſta eſt;* Spiritus *enim, qui in omni Corpore Tangibili includitur, ſui non obliviſcitur; ſed quicquid nanciſcitur in corpore (in quo obſidetur) quod digerere poſsit, & conficere; & in ſe vertere; illud planè alterat, & ſubigit, & ex eo ſe multiplicat, & novum Spiritum generat. Hoc ex probatione eâ, inſtar omnium, evincitur; quòd quæ plurimùm ſiccantur, Pondere minuuntur, & deveniunt Cava, Poroſa, & ab intùs Sonantia: certiſsimum autem eſt,* Spiritum *rei præ-inexiſtentem, ad Pondus nihil conferre, ſed illud levare potius; ergo neceſſe eſt, ut* Spiritus *præ-inexiſtens, Humidum, & ſuccum Corporis, quæ anteà ponderaverant, in ſe verterit; quo facto pondus minuitur; atque hæc eſt prima Actio, ſcilicet* Attenuationis *Humoris, et Converſionis ejus in* Spiritum.

Secunda Actio, quæ eſt Exitus, *ſive* Evolatio ſpiritûs, *res etiam*
5. *manifeſtiſsima eſt. Etenim illa* Evolatio, *cùm ſit confertìm, etiam ſenſui patet; in vaporibus Aſpectui, in Odoribus Olfactui; verum ſi ſensìm fiat* Evolatio, *ut ſit per Ætatem, tum demùm peragitur ſine ſenſu; ſed eadem res eſt. Quinetiam, ubi Corporis Compages, aut ita arcta eſt, aut ita tenax, ut* Spiritus *Poros, et Meatus non inveniat, per quos exeat, tum verò etiam partes ipſas craſſiores Corporis, in nixu ſuo exeundi, ante ſe agit, eaſque ultra Corporis ſuperficiem, extrudit; ut fit in Rubigine* Metallorum, *et in Carie omnium* Pinguium*: Atque hæc eſt ſecunda Actio; ſcilicet* Exitûs, *et* Evolationis Spiritûs.

6. *Tertia Actio paulò magis obſcura, ſed æquè certa eſt; Ea eſt Contractio Partium craſsiorum poſt* Spiritum *emiſſum; atque primò videre eſt Corpora poſt* Spiritum *emiſſum manifeſtò arctari, et minorem locum complere; ut fit in* Nucleis Nucium, *qui ſiccati non implent teſtam; et in Trabibus, et Palis Ligni, quæ primò contiguæ ſunt ad invicem, ex* Deſiccatione *autem hiant; atque ex Globulis luſorijs,*

lusoriis, et similibus, qui per siccitatem rimosi evadunt, cùm Partes se contrahant, et contractæ necessariò spatia inter se relinquant: Secundò patet ex Rugis corporum siccatorum; Nixus enim se contrahendi, tantum valet, ut Partes contrahendo interim adducat, et sublevet; Quæ enim in extremitatibus contrahuntur, in Mediis sublevantur; atque hæc cernere est in Papyris, et Membranis vetustis; atque in Cute Animalium; atque in Extimis Casei mollioris, quæ omnia vetustate corrugantur: Atque tertiò se ostendit ampliùs hæc Contractio, *in illis, quæ à Calore non tantùm corrugantur, verùm etiam complicantur (et in se vertuntur, et quasi rotulantur; ut cernere est in Membranis, et Papyris, et Foliis ad ignem admotis. Etenim* Contractio *per Ætatem, cùm tardior sit, Rugas ferè parit; at* Contractio *per Ignem, quæ festina est, etiam* Complicationes. *At in plurimis, ubi non datur* Corrugatio, *aut* Complicatio; *fit simplex* Contractio, *et* Angustiatio, *et* Induratio, *et* Desiccatio, *ut primò positum est; Quòd si eoúsque invalescat* Evolatio Spiritûs, *et* Absumptio Humidi, *ut non relinquatur satis Corporis, ad se uniendum, et Contrahendum, tum verò cessat* Contractio *ex necessitate, et Corpus redditur putre, et nihil aliud, quàm Pulvisculus cohærens, qui levi tactu dissipatur, et abit in Aerem; ut fit in Corporibus cunctis valdè absumptis; & Papyro, & Linteo, ad ultimum combustis; & Cadaveribus imbalsamatis post plura sæcula. Atque hæc est tertia illa Actio; scilicet* Contractionis *Partium crassiorum post* Spiritum *emissum.*

Notandum est ignem, & Calorem, per accidens tantùm desiccare; proprium enim eorum Opus est, ut Spiritum *& Humida attenuent, & dilatent; sequitur autem ex Accidente, ut partes reliquæ se contrahant; sive ob fugam Vacui tantùm, sive ob alium Motum simul, de quo nunc non est Sermo.* 7.

Certum est etiam Putrefactionem, *non minùs quam* Arefactionem, *à* Spiritu *innato originem ducere, sed longè aliâ viâ incedere; nam in* Putrefactione, Spiritus *non emittitur simpliciter, sed ex parte detentus, mira comminiscitur; atque etiam partes crassiores, non tam localitèr contrahuntur, quàm coeunt singulæ ad* Homogeniam. 8.

Longævitas, & Brevitas Vitæ in Animalibus.

Historia.

Ad Artic.3. Connexio.

DE Diuturnitate, & Brevitate Vitæ *in* Animalibus, *tenuis est Informatio quæ haberi potest; Observatio negligens; Traditio fabulosa: In* Cicuribus *Vita degener corrumpit; in Sylvestribus Injuria Cœli intercipit.*

Neque quæ Concomitantia videri possint, huic Informationi *multùm auxiliantur* (Moles Corporis; Tempus Gestationis in utero; Numerus Fœtûs: Tempus Grandescendi*: alia:*) *proptereà quod complicata sunt ista, atque aliàs concurrunt, aliàs disjunguntur.*

1. *Hominis* Ævum cæterorum *Animalium* omnium superat (quantum *Narratione* aliquâ certâ constare potest) præter admodùm paucorum. Atque Concomitantia in eo, satis æqualitèr se habent; *Statura* & *Magnitudo* grandis; *Gestatio* in *Vtero* novimestris; *Fœtus* ut plurimùm unicus; *Pubes* ad Annum Decimum quartum; *Grandescentia* ad Vigesimum.

2. *Elephas*, fide haud dubiâ, curriculum Humanæ Vitæ ordinarium transcendit: *Gestatio* autem in utero Decennalis, fabulosa; Biennalis, aut saltem supra annuam, certa: At *Moles* ingens, & *Tempus Grandescendi* usque ad Annum tricesimum, *Dentes* Robore firmissimo: Neque etiam Observationem *Hominum* fugit, quod *Sanguis Elephanti* omnium sit frigidissimus: *Ætas* autem Ducentesimum Annum nonnunquam complevit.

3. *Leones* vivaces habiti sunt, quod complures ex iis reperti sint edentuli; Signo nonnihil fallaci; cùm illud fieri possit ex *Gravitate Anhelitûs.*

4. *Vrsus* magnus Dormitor est; *Animal* pigrum, & iners, neque tamen Vivacitatis notatum: Illud autem signum brevis Ævi; quod *Gestatio* ejus in *utero* sit festina admodum, vix ad Quadraginta dies.

5. *Vulpi* multa se benè habere videntur ad *Longævitatem*; optimè tecta est, Carnivora, & degit in Antris; neque tamen *Vivacitatis* notata: Certè est Generis *Canini*, quod Genus brevioris est vitæ.

Camelus

Camelus longævus est; *Animal* macilentum, & nervosum; ita ut Quinquaginta Annos ordinariò, centum quandóque compleat. 6.

Equi vita mediocris, vix Quadragesimum Annum attingit; Ordinarium autem curriculum, Viginti Annorum est: Sed hanc *Brevitatem vitæ* fortassè *Homini* debet; Desunt enim jam nobis *Equi Solis*, qui in Pascuis liberi, & læti degebant. Attamen crescit *Equus* usque ad Sextum Annum, & generat in Senectute. Gestat etiam in utero *Equa* diutiùs, quam *Fœmina*, & in *Gemellis* rarior est. *Asinus* similis ferè ævi ut *Equus*; *Mulus* utroque vivacior. 7.

Cervorum vita celebratur vulgò ob longitudinem; neque tamen *Narratione* aliquâ certâ: Nescio quid de *Cervo Torquato*, coopertâ Torque ipsâ pinguedine carnis, circùm ferunt. Eò minùs credibilis est Longævitas in *Cervo*, quod Quinto Anno perficitur, atque non multò post, Cornua (quæ annuatim decidunt, & renovantur) succedunt magis conjuncta fronte, & minùs ramosa. 8.

Canis brevis est ævi; non extenditur Ætas ultra Annum Vicesimum; neque sæpè attingit ad Decimum quartum: *Animal* ex calidissimis, atque inæqualitèr Vivens; cùm ut plurimùm, aut vehementiùs moveat, aut dormiat. Etiàm Multiparum est, & Novem Septimanas gestat in utero. 9.

Bos quoque, pro Magnitudine & Robore, admodùm brevis est ævi, quasi Sex-decim Annorum; Maresque Fœminis nonnihil vivaciores: Attamen unicum plerunque edit Partum, & gestat in utero circa sex Menses. *Animal* pigrum, & carnosum, & facilè pinguescens, & *Herbis* solis pastum. 10.

At Decennalis ætas in *Ovibus* etiam rara est; licet sit *Animal* mediocris Magnitudinis, & optimè tectum; neque quod mirum, cum minimum in illis reperiatur Bilis, Capillitium habent omnium crispissimum; neque enim *Pilus* alicujus Animalis, tam tortus est, quam *Lana*. *Arietes* ante Tertium Annum non generant, atque habiles sunt ad generandum, usque ad Octavum; *Fœmellæ* pariunt quamdiù vivunt. Morbosum *Ovis Animal*, nec *Ætatis* suæ curriculum ferè implet. 11.

Caper etiam similis est Ævi cum *Ove*; nec dispar multùm in cæteris; licet sit *Animal* magis agile, & carne paulò firmiore, eóque debuerit esse vivacius; attamen salacius est multo, eóque brevioris Ævi. 12.

Sues ad Quindecim Annos quandóque vivunt, etiam ad viginti; cúmque sint Carne, inter *Animalia* omnia, humidissimâ, tamen nihil videtur hoc proficere ad Longitudinem vitæ: De *Apro* aut *Sue Silvestri*, nil certi habetur. 13.

Felis Ætas est inter Sextum Annum, & Decimum; Agile *Animal*, & Spiritu acri, cujus Semen (ut refert *Ælianus*) *Fœmellam* adurit; unde increbuit opinio; Quod *Felis* concipit in Dolore, & parit cum Facilitate: vorax est in *Cibis*, quos potiùs deglutit, quam mandit. 14.

Lepores, & *Cuniculi* vix ad Septem Annos perveniunt; *Animalia* Generativa, etiam Superfœtantia; In hoc disparia, quod *Cuniculus* sub terrâ vivit, *Lepus* in aperto; quodque *Leporis* Carnes atriores sint. 15.

Aves

16. *Aves* mole Corporis; *Quadrupedibus* longè sunt minores: Pusilla enim res est *Aquila* aut *Cignus*, præ *Bove*, aut *Equo*; itèm *Struthio* præ *Elephanto*.

17. *Aves* optimè tectæ sunt: Pluma enim tepore, & incubitu presso ad Corpus, & Lanam, & Capillitia excedit.

18. *Aves*, cùm plures pariant, eos simul in Alvo non gestant, sed Ova excludunt per vices: unde liberaliùs sufficit Alimentum Fœtui.

19. *Aves* parùm, aut nihil Alimenta mandunt, ut integrum sæpe reperiatur in gulis ipsarum. Attamen frangunt Fructuum Nuces, & Nucleum excerpunt. Existimantur autem esse Concoctionis fortis, & calidæ.

20. Motus *Avium*, dùm volant, mixtus est, inter Motum Actuum, & Gestationem; Saluberrimum Exercitationis genus.

21. De *Avium* Generatione *Aristoteles* benè notavit, (sed malè ad alia *Animalia* traduxit) minùs scilicet conferre Semen *Maris* ad Generationem; sed Activitatem potiùs indere, quam Materiam; unde etiam Ova fœcunda, & sterilia, in plurimis non dignoscuntur.

22. *Aves* quasi omnes, ad Magnitudinem suam justam perveniunt, primo Anno, aut paulò post: verum est, quoad plumas in nonnullis, quoad Rostrum in aliis, Annos numerari; ad Magnitudinem autem Corporis, minimè.

23. *Aquila* pro *Longævâ* habetur; Anni non numerantur: Etiam in Signum trahitur *Longævitatis*, quòd Rostra renovet, undè juvenescat; ex quo illud, *Aquilæ Senectus*. Attamen res fortasse ita se habet; ut Instauratio *Aquilæ* non mutet Rostrum, sed contrà, Mutatio Rostri instauret *Aquilam*: Postquam enim Rostrum, aduncitate suâ nimiùm increverit, pascit *Aquila* cum difficultate.

24. *Vultures* etiam *Longævi* perhibentur, adeò ut vitam ferè ad centesimum annum producant: *Milvi* quoque, atque adeò omes *Volucres Carnivoræ*, & *Rapaces*, diuturnioris sunt ævi. De *Accipitre* autem, quia vitam degit degenerem, & servilem, ex usu humano, minùs certum fieri possit judicium, circa periodum ejus Vitæ naturalem. Attamen ex Domesticis, deprehensus est *Accipiter*, aliquandò ad Annos Triginta vixisse, ex Sylvestribus, ad Quadraginta.

25. *Corvus* traditur esse similitèr *longævus*, aliquandò Centenarius: Carnivora *Avis*, neque admodùm frequens in Volatu; sed magis Sedentaria, & carnibus admodùm atris. At *Cornix*, cætera (præterquam Magnitudine, & Voce) similis, paulò minùs diù vivit, sed tamen habetur ex Vivacibus.

26. *Cygnus*, pro certo, admodùm *longævus* invenitur, & Centesimum Annum, haud rarò superat; *Avis* optimè plumata, *Icthyophaga*, & perpetuò in Gestatione, idque in *Aquis Currentibus*.

27. *Anser* quoque ex *longævis*; licet *Herbâ*, & id genus Pabulo nutriatur; Maximè autem *Sylvestris*, adeò ut in *Proverbium* apud *Germanos* sit; *Magis senex quam Anser Nivalis*.

28. *Ciconiæ longævæ* admodum esse deberent, si verum esset quod antiquitùs notatum fuit; Eas *Thebas* nunquam accessisse, quia urbs illa sæpiùs capta esset: Id si cavissent, aut plusquam unius sæculi memoriam

riam habebant, aut Parentes pullos suos *Historiam* edocebant: verùm omnia *Fabellis* plena.

Nam de *Phœnice* tantum accrevit *Fabulæ*, ut obruatur, si qua in eâ re fuit veritas. Illud autem, quod Admirationi erat, eum, magno aliarum *Avium* Comitatu, volantem semper visum, minùs mirum; Cùm hoc etiam in *Bubulâ* interdiù volante, aut *Psittaco* è Caveâ emisso, ubique cernere detur. 29.

Psittacus, pro certo, usque ad Sexaginta annos, cognitus est vivere apud nos, quotquot supra habuisset, cum hùc esset transvectus. *Avis* Cibi quasi omnigeni, atque etiam mandens Cibos, atque mutans subinde Rostrum; Aspera, & ferocula, Carnibus atris. 30.

Pavo ad Viginti annos vivit. Oculos autem *Argûs* non recipit ante Trimatum; Tardigrada *Avis*, Carnibus verò candidis. 31.

Gallus Gallinaceus, Salax, Pugnax, & brevis Ævi; Alacris admodùm *Ales*, & Carnibus etiam albis. 32.

Gallus Indicus, aut *Turcicus* (quem vocant) *Gallinacei* Ævum parùm superat: Iracundus *Ales*, & Carnibus valdè albis. 33.

Palumbes sunt ex vivacioribus, ut Quinquagesimum Annum aliquandò compleant: Aerius *Ales*, & in alto, & Nidificans, & Sedens. *Columbæ* verò, ac *Turtures*, Vitâ breves, usque ad Annum Octavum. 34.

At *Phasiani*, & *Perdices* etiam Decimum sextum Annum implere possunt. *Aves* numerosi Fœtûs, Carnibus autem paulò obscurioribus quam *Pullorum* genus. 35.

Fertur de *Merulâ*, quod sit, ex *Avibus* minoribus, maximè *Longæva*; Procax certè *Avis*, & Vocalis. 36.

Passer notatur esse Ævi brevissimi; Id quod ad Salacitatem refertur in *Maribus*: At *Carduelis* corpore haud Major, deprehensus est vivere ad Annos Viginti. 37.

De *Struthionibus* nihil certi habemus; qui Domi nutriuntur, adeò infœlices fuerunt, ut non deprehensi sint diù vivere; De *Ave Ibi* constat tantùm quod sit *Longæva*, Anni non numerantur. 38.

Piscium vita magis incerta est, quam *Terrestrium*, quùm sub *Aquis* Degentes minùs observentur: Non respirant ex ipsis Plurimi; unde *Spiritus* Vitalis magis conclusus est; Itaque licet refrigerium excipiant per Branchias, haud tamen ita continua fit Refrigeratio, quàm per Anhelitum. 39.

In *Aquis* cùm degant, à *Desiccatione* illâ, & *Deprædatione*, quæ fit per Aerem ambientem, immunes sunt; Neque tamen dubium est quin *Aqua* ambiens, atque intra poros Corporis penetrans, & recepta, plus noceat ad Vitam quàm *Aer*. 40.

Sanguinis perhibentur esse minùs tepidi; Suntque Nonnulli ipsorum voracissimi, etiam Speciei propriæ: *Caro* autem ipsorum mollior est, quàm *Terrestrium*, & minùs tenax. Attamen pinguescunt majorem in modum, ut ex *Balænis* infinita extrahatur Quantitas Olei. 41.

Delphini traduntur vivere Annos circa Triginta; capto Experimento in aliquibus à Caudâ præcisâ; Grandescunt autem ad Annos Decem. 42.

Mirum

43. Mirum est, quod referunt de *Piscibus*, quod Ætate, post annos nonnullos, plurimùm attenuantur Corpore, manente Caudâ, & Capite, in Magnitudine priore.

44. Deprehensæ sunt aliquando, in *Piscinis Cæsarianis*, *Murænæ* vixisse ad Annum Sexagesimum. Certè redditæ sunt longo usu tam familiares, ut *Crassus Orator* Unam ex illis defleverit.

45. *Lucius*, ex *Piscibus* Aquæ dulcis, longissimè vivere reperitur, ad Annum quandóque Quadragesimum; *Piscis* vorax, & Carnibus ficcioribus, & firmioribus.

46. At *Carpio*, *Abramus*, *Tinca*, *Anguilla*, & hujusmodi, non putantur vivere ultra Annos Decem.

47. *Salmones* citò grandescunt, brevi vivunt; Quod etiam faciunt *Truttæ*; At *Perca* tardè crescit, & vivit diutiùs.

48. Vasta illa moles *Balænarum*, & *Orcarum*, quamdiù Spiritu regatur, nil certi habemus; Neque etiam de *Phocis*, aut *Porcis Marinis*, & aliis *Piscibus* innumeris.

49. *Crocodili* perhibentur esse admodùm Vivaces, atque Grandescendi Periodum itidèm habere insignem; adeò ut hos solos ex *Animalibus* perpetuò, dum vivunt, grandescere, Opinio sit: *Animal* est Oviparum, vorax, & sævum, & optimè tectum contra Aquas. At de reliquo *Testaceo* genere, nihil certi, quod ad Vitam ipsorum attinet, reperimus.

Observationes Majores.

N*Ormam aliquam* Longævitatis, *&* Brevitatis vitæ *in* Animalibus, *invenire difficile est, propter Observationum negligentiam, & Causarum Complicationem: Pauca notabimus.*

1. *Inveniuntur Plures ex* Avibus longævæ, *quam ex* Quadrupedibus; (*sicut* Aquila, Vultur, Milvus, Pelicanus, Corvus, Cornix, Cygnus, Anser, Ciconia, Grus, Ibis, Psittacus, Palumbis, &c.) *licet intra Annum perficiantur, & minoris sint Molis. Tegumentum certè ipsarum* Avium, *contra Intemperies Cœli, optimum est: cùmque in* Aere libero *plerunque degant, similes sunt* Habitatoribus Montium *puriorum, qui* longævi *sunt. Etiam Motus ipsarum, qui (ut alibi dictum est) mixtus est ex* Gestatione, *atque* Motu Artuum, *minùs fatigat, aut concutit, & magis Salubris est: Neq; in* utero Matrum, *Compressionem, aut Penuriam Alimenti patiuntur Initia* Volatilium; *quia Ova per vices excluduntur: Maximè verò omnium, illud in causâ esse arbitramur; Quod fiant* Aves, *magis*

gis ex Substantiâ Matris, quam Patris; unde Spiritum nanciscuntur minùs acrem, & incensum.

Poni possit, Animalia, quæ creantur magis ex Substantia Matris, quam Patris, esse Longæviora, quemadmodùm Aves, ut dictum est: Etiam, quæ longiore tempore gestantur in Alvo, plus habere ex Substantiâ Matris, minus è Semine Patris; ac proinde diuturnioris Ævi esse: adeò ut existimemus etiam inter Homines, (quod in aliquibus notavimus) eos qui similiores sunt Matribus, diutiùs vivere; Necnon Liberos Senum, qui ex Vxoribus Adolescentulis progignuntur, modò fuerint Patres sani, & non morbidi. 2.

Initia Rerum, & injuriæ, & auxilio maximè subjiciuntur: Itaque minorem Compressionem, & liberaliorem Alimentationem Fœtus in Vtero, ad Longævitatem multùm conferre par est: Id fit, aut cùm exeunt Fœtus per vices; ut in Avibus; aut cùm pariuntur Vnici, ut in Animalibus uniparis. 3.

At Tempus longius Gestationis in utero, tripliciter facit ad Longitudinem vitæ. Primò, quod plus habet Fœtus ex Substantiâ Matris; ut dictum est: Deindè, quod prodit confirmatior; Postremò, quod Aeris vim prædatoriam tardiùs experitur. Quinetiam denotat Periodos ipsius Naturæ, per majores fieri Circulos: Atque licet, & Boves, & Oves, qui in Vtero manent circiter Sex Menses, brevioris sint Ævi, tamen id ex aliis causis ortum habet. 4.

Comestores Graminis & Herbæ simplicis, brevis sunt Ævi; longioris autem Animalia carnivora, aut etiam Seminum, & Fructuum Comestores, sicut Aves: Nam etiam Cervi, qui longævi sunt, quasi dimidium Pabuli (ut vulgò loquuntur) supra caput petunt. Anser autem, præter Gramen, etiam aliquid invenit ex Aquis, quod juvet. 5.

Integumentum Corporis ad Longævitatem multùm conferre arbitramur: Aeris enim Inæqualitates, (quæ miris modis corpus labefactant, & subruunt) propulsat & longiùs arcet; Id quod in Avibus præcipuè viget; At quod Oves, licet benè tectæ sint, parùm vivant; id Morbis, (qui illud Animal obsident) atque simplici Esui Graminis, imputandum est. 6.

Spirituum Sedes principalis proculdubiò est in Capite; atque licet ad Animales Spiritus tantùm, hoc vulgò referatur, tamen illud ipsum ad omnia pertinet: Neque illud dubium, quod Spiritus maximè Corpus lambunt, & consumunt, adeò ut aut major Copia ipsorum, 7.

aut

aut major Incensio, *&* Acrimonia, *plurimùm* Vitam *abbreviet: Itaque existimamus magnam causam* Longævitatis *in* Avibus *esse; quod pro Mole* Corporis, Capita *habeant tam minuta; adeò ut etiam* Homines, *qui valdè magnum habent* Cranium, *minùs diu vivere existimemus.*

8. Gestationem (*ut priùs notavimus*) *omne aliud genus* Motûs, *ad* Longitudinem *vitæ superare arbitramur; Gestantur autem* Aves Aquatiles, *ut* Cygnus; *atque* Aves *omnes in* Volatu, *sed cùm* Artuum *Motu subindè contentiore; &* Pisces, *de quorum vitæ Longitudine, parùm certi sumus.*

9. *Quæ longiore tempore perficiuntur* (*non loquendo de* Grandescentiâ *solâ, sed de aliis* Gradibus *ad* Maturitatem; *sicut* Homo *primò emittit* Dentes, *deindè* Pubem, *deinde* Barbam, *&c.*) *longæviora sunt; Indicat enim periodos confici per majores Circulos.*

10. Animalia mitiora *longæva non sunt, ut* Ovis, Columba; Bilis *enim complurium Functionum in Corpore, veluti* Cos *est, &* Stimulus.

11. Animalia *quorum Carnes sunt paulò atriores, longioris sunt vitæ, quam quæ Carnibus sunt candidis; Indicat enim Succum Corporis, magis firmum, & minùs dissipabilem.*

12. *In omni* Corruptibili, Quantitas *ipsa multùm facit ad* Conservationem Integri: *Etenim* Ignis *magnus longiore tempore extinguitur;* Aquæ *Portio parva citiùs evaporat;* Truncus *non tam citò arescit, quam* Vimen; *Itaque generalitèr* (*in* Speciebus *dico, non in* Individuis) *quæ Mole grandiora sunt* Animalia, *Pusillis sunt* longæviora; *nisi aliqua alia Causa potens Rem impediat.*

Alimen-

ALIMENTATIO
&
Via Alimentandi.

Historia.

Alimentum erga *Alimentatum* debet esse Naturæ inferioris, & simplicioris substantiæ: *Plantæ* ex Terrâ & Aquâ nutriuntur; *Animalia* ex Plantis; *Homines* ex Animalibus: Sunt & *Animalia Carnivora*, atque *Homo* ipse Plantas sumit in partem *Alimenti*; *Homo* verò, & *Carnivora Animalia*, ex Plantis solis ægrè nutriuntur; possunt fortasse ex Fructibus, & Seminibus Igne coctis, multo usu nutriri, sed Foliis Plantarum, aut Herbarum, minimè; ut *Ordo Foliatanorum* Experimento comprobavit. *Ad Artic. 4.* 1.

At nimia *Proximitas*, aut Consubstantialitas *Alimenti* erga *Alimentatum*, non succedit: Etenim *Animalia*, quæ Herbis vescuntur, Carnes non tangunt: Etiam ex *Carnivoris Animalibus*, pauca Carnes propriæ Speciei sapiunt: *Homines* vero, qui *Anthropophagi* fuerunt, ordinariò tamen Humanis Carnibus non vescebantur; sed aut ex Ultione in Inimicos, aut pravis Consuetudinibus in illud desiderium lapsi sunt; At *Arvum*, Grano ex ipso proveniente, fœlicitèr non seritur; neque in Insitione, Surculus aut Virgultum, in proprium Truncum immitti solet. 2.

Quò *Alimentum* meliùs est præparatum, & paulò propiùs accedit ad Substantiam *Alimentati*, eò & *Plantæ* feraciores sunt, & *Animalia* Habitu sunt pinguiora; Neque enim Virgultum aut Surculus, in Terram immissus, tam benè pascitur, quam si idem immittatur in Truncum, cum naturâ suâ, benè consentientem, ubi invenit *Alimentum* digestum, & præparatum; Neque etiam (ut tradunt) *Semen Cepæ*, aut Similium, in Terram immissum, tam magnam producit Plantam, quam si Semen in aliam *Cepam* indatur, Insitione quadam in Radicem, & Subterranea; Quinetiam nuper inventum est, Virgulta *Arborum Sylvestrium*, veluti *Vlmi*, *Quercûs*, *Fraxini*, & Similium, in Truncos insita, longè majora proferre Folia, quàm quæ sine Insitione proveniunt: Etiam *Homines* Carnibus crudis, non tam benè pascuntur, quam Ignem passis. 3.

Animalia per Os nutriuntur; *Plantæ* per Radices; *Fœtus Animalium* in *Vtero* per Vmbilicum; *Aves* ad parum temporis, ex Vitellis 4.

Ovorum suorum, quorum nonnulla pars, etiam postquam exclusæ sunt, in gulis earum invenitur.

5. Omne *Alimentum* movet maximè à Centro ad Circumferentiam, sive ab Intrà ad Extrà; Attamen notandum est, *Arbores* & *Plantas* potiùs per Cortices, & Extima, quam per Medullas, & Intima, nutriri; Etenim si circumcirca decorticatæ fuerint, licet ad spatium parvum, non vivunt ampliùs: Atque *Sanguis* in Venis *Animalium*, non minùs Carnes sub illis sitas nutrit, quam supra illas.

6. In omni *Alimentatione* duplex est Actio, *Extrusio*, & *Attractio*; Quarum prima à Functione interiore, altera ab exteriore procedit.

7. *Vegetabilia* assimilant Alimenta sua simplicitèr, absque Excretione: Etenim *Gummi*, & *Lachrymæ* potius Exuberantiæ, quam Excretiones sunt: *Tuberes* autem Morbi potiùs: At *Animalium* Substantia magis sui similis est perceptiva; Itaque cum Fastidio conjuncta est, & Inutilia rejicit, Vtilia assimilat.

8. Mirum est de *Pediculis Fructuum*; quòd omne *Alimentum*, quod tantos quandóque producit Fructus, per tam angusta *Collula* transire cogitur; Fructus enim nunquam Trunco inhæret, absque Pediculo aliquo.

9. Notandum *Semina Animalium* Nutritionem non excipere, nisi recentia: At *Semina Plantarum* manent Alimentabilia ad longum Tempus: Attamen *Virgulta* non germinant, nisi indantur recentia; neque *Radices* ipsæ longiùs vegetant, nisi sint Terrâ co-opertæ.

10. In *Animalibus* Gradus sunt Nutrimenti pro Ætate; *Fœtui* in *utero* sufficit Succus Maternus; *À Nativitate* Lac; posteà Cibi, & Potus; Atque sub *Senectute* crassiores ferè Cibi, & sapidiores placent.

Mandatum. *Præcipuè omnium ad* Inquisitionem *præsentem facit, diligentèr, & attentè indagare; utrùm non possit fieri* Nutritio *ab extrà; aut saltem non per Os? Certè* Balnea *ex Lacte exhibentur in Marasmis, & Emaciationibus; neque desunt ex* Medicis, *qui existimant* Alimentationem *nonnullam fieri posse per* Clysteria; *omninò huic rei incumbendum; si enim* Nutritio *fieri possit, aut per Extrà, aut aliàs quàm per Stomachum, tum verò Debilitas Concoctionis, quæ ingruit in Senibus, illis auxiliis compensari possit, & tanquam in Integrum restitui.*

LON-

LONGÆVITAS & Brevitas vitæ in Homine.

Historia:

ANte *Diluvium*, plura Centenaria Annorum, vixisse *Homines*, refert sacra *Scriptura*: Nemo tamen *Patrum* Millesimum Annum complevit. Neque hæc Vitæ Diuturnitas, *Gratiæ*, aut *Lineæ Sanctæ*, attribui possit; cùm recenseantur, ante *Diluvium*, *Patrum Generationes* undecim; at *Filiorum Adami* per *Cain* tantùm *Generationes* octo; ut *Progenies Cain* etiam Longævior videri possit. Ista verò *Longævitas*, immediatè post *Diluvium*, dimidio corruit; sed in *Post-natis*; Nam *Noah* qui antè natus erat, Majorum Ætatem æquavit; & *Sem* ad Sexcentesimum Annum pervenit. Deinde post tres *Generationes* à *Diluvio*, *Vita Hominum*, ad quartam quasi partem Ætatis primitivæ, reducta est; videlicet, ad annos circiter Ducentos. *Ad Artic.* 5, 6, 7, 8, 9. & 11. 1.

2. *Abraham* Annos Centum Septuaginta Quinque vixit; Vir Magnanimus, & cui cuncta cedebant prosperè. *Isaac* autem ad annum Centesimum, & Octogesimum pervenit; Vir Castus, & Vitæ quietioris. At *Iacob*, post multas Ærumnas, & numerosam Sobolem, ad annum Centesimum Quadragesimum Septimum duravit; Vir Patiens, & Lenis, & Astutus. *Ismael* autem, Vir Militaris, Annos Centum Triginta Septem vixit. At *Sarah*, (cujus unicæ ex Fœminis, Anni recensentur,) mortua est Anno Ætatis suæ, Centesimo Vicesimo Septimo; Mulier Decora, & Magnanima, optima *Mater* & *Vxor*, neque tamen minùs libertate, quam Obsequio erga Maritum, clara. *Ioseph* etiam, Vir Prudens, & Politicus, in Adolescentiâ afflictus, posteà in magnâ fœlicitate Ætatem transigens, ad Annos Centum, & Decem vixit. *Levi* autem Frater ejus, natu major, Centesimum Tricesimum Septimum Annum complevit; Vir contumeliæ impatiens, & Vindicativus. Eandémque ferè ætatem attigit *Filius Levi*; itemque *Nepos* ejus, Pater *Aaronis*, & *Mosis*.

3. *Moses* Centum Viginti Annos vixit; Vir Animosus, & tamen *Mitissimus*; linguâ autem impeditus. Ipse verò *Moses*, in *Psalmo* suo, Vitam *Hominis* pronunciavit Annorum tantùm Septuaginta, & si quis Robustior fuerit, Octaginta esse; quæ certè Mensura Vitæ, usque ad hodier-

hodiernum diem, maximâ ex parte, durat. *Aaron* autem Tribus Annis Senior, eodem, cum Fratre, Anno mortuus est; Vir Linguâ promptior, Moribus facilior, & minùs constans. At *Phineas Aaronis Nepos*, (ex Gratiâ fortasse extraordinariâ,) ad Trecentesimum Annum vixisse colligitur, si modò *Bellum Israelitarum* contra *Tribum Benjamin* (in quâ Expeditione *Phineas* consultus est) eâdem serie Temporum gestum sit, quâ res in Historiâ narratur; Vir erat omnium maximè *Zelotes*. *Joshua* autem, Vir Militaris, & Dux egregius, & perpetuò florens, ad Annum Centesimum, & Decimum vixit. Cui *Caleb* fuit *Contemporaneus*, & videtur fuisse Æquævus: *Ehud* autem *Judex*, etiam Centenarius ad minimum fuisse videtur, cum post devictos *Moabitas*, Octoginta Annos, sub ejus Regimine *Terra Sancta* quievisset; Vir Acer, & Intrepidus, quíque pro Populo se quodammodò devovisset.

4. *Job* post Instaurationem Fœlicitatis suæ, Annos Centum, & Quadraginta vixit, cùm ante Afflictiones suas, eorum Annorum fuisset, qui Filios habuerit Ætatis Virilis; Vir Politicus, & Eloquens, & Euergetes, & *Exemplum Patientiæ*. *Eli Sacerdos* vixit Annos Nonaginta octo; Vir Corpore obesus, Animo placidus, & indulgens in Suos. *Elizæus* autem *Propheta*, videtur mortuus esse Centenario major; cùm reperiatur vixisse post *Assumptionem Eliæ* Annos Sexaginta; Tempore vero *Assumptionis*, talis fuerit, ut Pueri eum tanquam *Vetulum Calvum* subsannaverint. Vir Vehemens, & Severus, & austeræ vitæ, & Contemptor Divitiarum. *Isaias* etiam *Propheta* videtur esse Centenarius, nam Prophetiæ Munus exercuisse septuaginta annos reperitur; Annis tùm quo cœpisset prophetizare, tùm, quo mortuus esset, incertis. Vir admirabilis Eloquentiæ, & *Propheta Euangelizans*, Promissis Dei Testamenti Novi (tanquam Uter Musto,) plenus.

5. *Tobias Senior*, Annos Centum Quinquaginta Octo; *Junior* Centum Viginti Septem vixerunt. Viri Misericordes, & Eleemosynarii. Videntur etiam Tempore *Captivitatis*, Complures ex *Judæis*, qui è *Babylone* reversi sunt, longævi fuisse; cum utriusque *Templi*, (interjecto Annorum Septuaginta spatio,) dicantur meminisse, & Disparitatem ipsorum deplorasse. Posteà defluxis Sæculis compluribus, Tempore *Servatoris*, *Simeon* invenitur Nonagenarius: Vir Religiosus, & Spei, & Expectationis plenus. Et eodem tempore *Anna Prophetissa*, ultra Centenarium vixisse manifestò deprehenditur; cum *Septem Annis Nupta* fuisset, *Vidua* autem per *Annos Octoginta Quatuor*; quibus addendi sunt Anni Virginitatis, & qui Prophetiam ejus de *Servatore* insecuti sunt. Mulier Sancta, & Vitam degens, in Orationibus, & Jejuniis.

6. *Longævitates Hominum*, qui apud *Ethnicos Auctores* inveniuntur, parùm certæ memoriæ sunt; tum propter Fabulas, in quas hujusmodi Narrationes proclives admodùm sunt; tum propter Fallaciam in Calculationibus Annorum. Certè de *Ægyptiis*, nil magni refertur, in his quæ extant, quoad *Longævitatem*; cum Reges ipsorum, qui

longissimè regnârunt, Quinquagesimum, aut Quinquagesimum quintum annum, non excesserint; quod pro nihilo est; cùm etiam Temporibus modernis, hujusmodi Spatia nonnunquam complectantur. At *Arcadum Regibus*, Vitæ longissimæ fabulosè tribuuntur: *Regio* certè illa Montana, & Pastoralis, & Victûs incorrupti; Attamen cùm sub *Pane*, tanquam *Deo Tutelari*, fuerit, videntur etiam omnia, quæ ad Eam pertinent, fuisse tanquam *Panica*, & Vana, & ad Fabulas idonea.

Numa Romanorum Rex Octogenarius fuit; Vir Pacificus, & Speculativus, & Religioni addictus. *M. Valerius Corvinus* centum annos implevit, interjectis, inter primum & Sextum *Consulatum*, Annis Quadraginta sex; Vir Bello, & Animis fortissimus, Ingenio civilis, & Popularis, & Fortunâ perpetuò florens. 7.

Solon Atheniensis, *Legislator*, & Unus ex Septem, supra Annos Octoginta vixit; Vir Magnanimus, sed Popularis, & amans Patriæ: item eruditus, & non alienus à Voluptatibus, & Vitâ teneriore. *Epimenides Cretensis* Centum Quinquaginta Septem Annos vixisse traditur; mixta Res cum Portento, quia Quinquaginta septem ipsorum, sub Antro eum delituisse ferunt. At dimidio Sæculi post, *Xenophanes Colophonius*, Annos Centum & duos, aut etiam diutiùs vixit; utpote qui Viginti quinque annos natus, Patriam reliquit, Septuaginta septem totos Annos est peregrinatus, ac posteà rediit; sed quamdiù à reditu vixerit, non constat: Vir non magis Itineribus, quam Mente oberrans; utpote cujus Nomen propter Opiniones, à *Xenophane*, in *Xenomanem* traductum est; Vasti proculdubio Conceptûs, & nihil spirans nisi Infinitum. 8.

Anacreon Poeta major Octogenario fuit; Homo lascivus, & Voluptuarius, & Bibax. *Pindarus Thebanus* Octogesimum Annum complevit, Poeta sublimis, cum quâdam novitate Ingenii, & multus in Cultu Deorum. *Sophocles Atheniensis* similem Ætatem complevit, Poeta grandiloquus, totus in scribendo, & Familiæ negligens. 9.

Artaxerxes Persarum Rex, Annos Nonaginta quatuor vixit; Vir hebetioris Ingenii, neque Curarum magnarum patiens, amans Gloriæ, sed Otii magis. Eodem tempore *Agesilaus Rex Spartanus* Octoginta quatuor annos implevit; Vir moderatus, ut inter *Reges Philosophus*; sed nihilominùs Ambitiosus, & Bellator, & tam Militiâ, quam Rebus gerendis strenuus. 10.

Gorgias Leontinus Annos Centum & Octo vixit; Vir Rhetor, & prudentiæ suæ ostentator, & qui Adolescentes Mercede acceptâ ut institueret, multùm Peregrinator fuit, & paulò ante Mortem, *nihil se habere quod Senectutem incusaret*, dixit. *Protagoras Abderites* Nonaginta Annos vixit: Iste similitèr Rhetor fuit, sed non tam Encyclopædiâ usus, quàm Civiles Res, & instructionem, ad Remp. tractandam, docere professus; attamèn Circum-cursator Civitatum, æquè ac *Gorgias*. At *Isocrates Atheniensis* Nonagesimum Octavum Annum complevit; Rhetor itèm, sed Vir valdè modestus, & Lucem Forensem fugiens, atque Domi tantum Scholam aperiens. 11.

Democritus Abderites, ad Annos Centum & Novem Ætatem produxit; Magnus *Philosophus*, & si quis alius ex *Græcis*, verè *Physicus*; Regionum complurium, & multò magis Naturæ ipsius Perambulator; Sedulus quoque Experimentator, & (quod *Aristoteles* ei objicit) *Similitudinum* potius *Sectator*, quam *Disputationum Leges servans*. *Diogenes Synopeus*, ad Nonaginta Annos vixit; Vir erga alios Liber, in se Imperiosus; Victu sordido, & Patientiâ gaudens. *Zeno Cittieus*, Centenarius, duobus tantum demptis Annis, fuit; Vir Animo excelso, & Opinionum Contemptor, magni itidem Acuminis, neque tamen molesti, sed quod animos magis caperet, quam constringeret; quale etiam posteà fuit in *Seneca*. *Plato Atheniensis* Annum Octogesimum primum implevit; Vir Magnanimus, sed tamen Quietis amantior, Contemplatione sublimis, & Imaginativus, Moribus Urbanus, & elegans; attamen magis Placidus, quam Hilaris; & Majestatem quandam præ se ferens. *Theophrastus Etesius* Annum Octogesimum quintum complevit; Vir dulcis Eloquio, dulcis etiam Rerum varietate; quíque ex Philosophiâ Suavia tantùm decerpserit, Molesta & Amara non attigerit. *Carneades Cyrenæus* multis posteà Annis, ad Octogesimum quintum Ætatis Annum similitèr pervenit; Vir Eloquentiæ profluentis, quíque gratâ, & amœnâ Cognitionis varietate, & se ipsum, & alios delectaret. At *Ciceronis* Tempore *Orbilius*, non *Philosophus*, aut *Rhetor*, sed *Grammaticus*, ad Centesimum ferè annum vixit; primò Miles, deinde Ludimagister; Vir naturâ acerbus, & Linguâ & Calamo, & versus Discipulos etiam Plagosus.

12. *Q. Fabius Maximus* Sexaginta tribus Annis *Augur* fuit; unde constat eum Octogenario majorem occubuisse; licet verum sit, in *Auguratu*, *Nobilitatem* magis spectari solitam, quam *Ætatem*: Vir prudens & Cunctator, & in omnibus Vitæ partibus Moderatus, & cum Comitate severus. *Masinissa Rex Numidarum* Nonagesimum Annum superavit, & filium genuit, post Octogesimum quintum; Vir acer, & Fortunæ fidens, & Juventute multas rerum vicissitudines expertus, decursu Ætatis constanter fœlix. At *M. Porcius Cato*, ultra Annum Nonagesimum vixit; Vir ferrei propè Corporis, & Animi; Linguæ acerbæ, & Simultates amans; Idem Agriculturæ deditus, Sibique & Familiæ suæ Medicus.

13. *Terentia Ciceronis Uxor*, ad Annum Centesimum tertium vixit; Mulier multis ærumnis conflictata, primò Exilio Mariti, deinde Dissidio, & rursus Calamitate ejus extremâ; etiam Podagrâ sæpiùs vexata. *Luceia* Annum Centenarium, haud parùm superavit; cum dicatur, Centum Annis totis, in Scenâ Mimam agens pronunciasse; Puellæ fortassè primò partes suscipiens, postremò Anûs decrepitæ. At *Galeria Copiola*, Mima etiam & Saltria, pro Tyrocinio suo producta est in Scenam, quoto Anno Ætatis incertum est; verùm post Annos Nonaginta Novem ab ea productione, rursùs reducta est in Scenam, non jam pro *Mimâ*, sed pro *Miraculo*, in *Dedicatione Theatri* à *Pompeio Magno*; Neque hic finis, cum etiam in *Ludis Votivis* pro *Salute Divi Augusti*, iterùm monstrata sit in Scenâ.

Fuit

Fuit & alia *Mima*, Ætate paulò inferior, Dignitate sublimior, quæ ad Nonagesimum Annum Ætatem ferè produxit; *Livia Julia Augusta, Cæsaris Augusti* uxor, *Tiberii* Mater. Etenim si *Fabula* fuit *Vita Augusti* (Id quod ipse voluit, cùm decumbens Amicis præcepisset, ut postquam expirarit, sibi *Plaudite* exhiberent) certè & *Livia* optima *Mima* fuit; quæ cum Marito Obsequio, cum Filio, Potestate quâdam, & Prædominantiâ tam benè congrueret. Mulier Comis, & tamen Matronalis, Negotiosa, & Potestatis tenax. At *Junia C. Cassii* Uxor, *M. Bruti* Soror, etiam Nonagenaria fuit; cum post *Aciem Philippensem* Sexaginta quatuor Annos vixisset. Mulier Magnanima, Opibus fœlix, Calamitate Mariti & Proximorum, & longâ Viduitate mœsta, sed tamen Honorata. 14.

Memorabilis est *Annus Domini* Septuagesimus Sextus, Tempore *Imperatoris Vespasiani*, quo reperiuntur *Longævitatis*, tanquam *Fasti*; Eo enim Anno peractus est *Census*, (*Census* autem de Ætatibus Auctoritatem, & Informationem habet fidissimam) atque in eâ parte *Italiæ*, quæ jacet inter *Apenninum* & *Padum*, inventi sunt Homines, qui Annum Centesimum æquarunt, & superarunt, Centum & Viginti quatuor; videlicet Annorum Centum, Homines Quinquaginta quatuor; Annorum Centum & decem, Homines Quinquaginta septem; Annorum Centum, & viginti quinque, Homines duo; Annorum centum & triginta, Homines quatuor; Annorum Centum & triginta quinque aut triginta septem, Homines itèm quatuor; Annorum centum & quadraginta, Homines tres. Præter hos, Speciatìm *Parma* edidit Quinque, quorum Tres centum viginti Annos, Duo centum triginta compleverunt; *Bruxella* Unum, Annorum centum viginti quinque; *Placentia* Unum Annorum centum triginta unius; *Faventia* Unam Mulierem, Annorum centum triginta duorum; Oppidum quoddam (tunc dictum *Velleiacium*) in Collibus circa *Placentiam*, decem dedit; quorum Sex Annum Ætatis centesimum decimum, Quatuor centesimum vicesimum compleverunt; *Ariminum* denique Unum, Centum & quinquaginta Annorum, nomine *M. Aponium.* 15.

Ne res in longum procederet, Visum est, tam in illis, quos jam recensuimus, quam in his, quos mox recensebimus, Nullum adducere Octogenario Minorem: Apposuimus autem singulis Characterem, *sive* Elogium, *verum & perbreve; at ejusmodi, quod judicio nostro, nonnullam habeat ad* Longævitatem (*quæ Moribus, & Fortunâ non parùm regitur*) *relationem; Sed duplici modo; Aut quod tales Longævi esse plerunque soleant, aut quod tales, licet minùs aptè dispositi, tamen Longævi esse aliquando possint.* Monitum.

Inter *Imperatores Romanos*, & *Græcos*, itèm *Francos*, & *Germanos*, usque ad nostram Ætatem, qui numerum prope Ducentorum Principum complêrunt, Quatuor tantùm inventi sunt Octogenarii; quibus addere liceat *Imperatores* duos primos, *Augustum*, & *Tiberium*, quorum hic Septuagesimum Octavum, ille Septuagesimum Sextum Annum implevit, & ad Octogesimum fortè pervenire Uterq; 16.

potuisset,

potuisset, si placuisset, *Liviæ*, & *Caio*. *Augustus* (ut dictum est) Annos vixit Septuaginta Sex; Vir moderatus Ingenio: Idem ad res perficiendas Vehemens, cætera Placidus & Serenus; Cibo & Potu Sobrius, Venere intemperantior, per omnia Fœlix; Quíque Anno Ætatis tricesimo, gravem & periculosum passus est Morbum, adeò ut Salus ejus pro desperatâ esset: quem *Antonius Musa Medicus*, cùm cæteri *Medici* Calida Medicamenta, tanquam morbo convenientia, adhibuissent, contrariâ ratione Frigidis curavit; Quod fortasse ei, ad Diuturnitatem Vitæ profuit. *Tiberius* duos ampliùs Annos vixit; *Vir lentis maxillis*, (ut Augustus aiebat) Sermone scilicet tardus, sed validus; Sanguinarius, Bibax, quique Libidinem etiam in Diætam transtulit; Attamen Valetudinis suæ Curator probus, ut qui solitus esset dicere, Stultum esse, qui post Triginta Annorum Vitam, Medicum consuleret, aut advocaret. *Gordianus Senior*, Octoginta Annos vixit, & tamen violentâ Morte periit, postquam vix degustasset Imperium; Vir Magnanimus, & Splendidus, Eruditus, & Poeta, & constanti vitæ tenore, (ante ipsum obitum) Fœlix. *Valerianus Imperator*, Septuaginta sex Annos vixit, antequam à *Sapore Rege Persarum*, captus esset; post Captivitatem autem, Septem Annos vixit, inter contumelias; etiam violentâ Morte præreptus; Vir mediocris Animi, nec strenuus; Existimatione tamen paulò eminentior, & evectus, Experimento minor. *Anastasius* cognomine *Dicorus*, Octoginta Octo Annos vixit; Homo animi sedati, sed Humilior, & Superstitiosus, & Timidus. *Anicius Justinianus*, Annos Octoginta tres vixit; Vir Gloriæ appetens, Personâ propriâ socors, Ducum suorum virtute fœlix, & celebris; Uxorius, neque suus, sed aliorum ductu circumactus. *Helena Britanna Constantini Magni Mater*, Octogenaria fuit; Mulier civilibus Rebus minùs se immiscens, nec Mariti, nec Filii Imperio, sed tota Religioni dedita; Magnanima, & semper florens. *Theodora Imperatrix*, (quæ *Zoes* soror erat, *Monomachi* uxoris, ipsa autem post obitum ejus sola regnavit) Annos supra Octoginta vixit; Mulier negotiosa, & Imperio delectata, Fœlix admodùm, & ex Fœlicitate Credula.

17. Jam à *Sæcularibus*, ad *Principes Viros in Ecclesiâ* Narrationem convertemus. S. *Joannes*, *Apostolus Servatoris*, & *Discipulus Amatus*, Nonaginta tres Annos vixit; Verè *Aquilæ Emblemate* notatus, nihil spirans nisi Divinum, & tanquam *Seraph* inter *Apostolos*; propter Fervorem Charitatis. S. *Lucas Evangelista* Octoginta quatuor Annos complevit; Vir eloquens, & Peregrinator; S. *Pauli* Comes individuus, & Medicus. *Symeon Cleophæ*, *Frater Domini* dictus, *Episcopus Hierosolymitanus*, Annos Centum & viginti vixit, licet *Martyrio* præreptus fuerit; Vir Animosus, & Constans, & bonorum Operum Plenus. *Polycarpus Apostolorum Discipulus*, *Smyrnensis Episcopus*, videtur ad Centum annos & ampliùs, ætatem produxisse; licet *Martyrio* interceptus; Vir excelsi Animi, & Heroicæ patientiæ, & Laboribus indefessus. *Dionysius Areopagita*, *Paulo Apostolo* Contemporaneus,

ad

ad Nonaginta Annos vixisse videtur; *Volucris cœli* appellatus, ob Theologiam sublimem, neque minùs Factis, quàm Meditationibus insignis. *Aquila* & *Priscilla Pauli Apostoli* primò Hospites, deinde Coadjutores, Conjugio fœlici & celebri, ad Centum ad minimum Annos vixerunt; cùm sub *Xisto primo* superstites fuerint; Nobile Par, & in omnem Charitatem effusum; quibus inter maximas consolationes (quales proculdubiò primos illos Ecclesiæ Fundatores sequebantur) etiam illud Conjugalis Consortii tanquam magnus cumulus accesserat. S. *Paulus Eremita*, Annos Centum & tredecim vixit; vixit autem in Speluncâ, Victu tam simplici, & duro, ut eo Vitam tolerare supra Humanas Vires videri possit; in Meditationibus & soliloquiis tantummodò Ævum transigens; qui tamen non illiteratus, aut Idiota, sed eruditus fuit. S. *Antonius Cœnobitarum primus Institutor*, aut (ut alii volunt) *Restitutor*, ad Centesimum quintum Annum pervenit; Vir Devotus, & Contemplativus, & tamen Civilibus Rebus utilis; Vitæ genere austero, & aspero; attamen in gloriosâ quâdam Solitudine degens, nec sine Imperio; cùm & *Monachos* suos sub se habuisset, atque insupèr à compluribus, & *Christianis*, & *Philosophis*, veluti Vivum aliquod Simulachrum, non sine Adoratione quâdam, visitatus esset. S. *Athanasius* mortuus est Octogenario Major; Vir Invincibilis Constantiæ, Famæ sempèr imperans, nec Fortunæ succumbens; Idem erga Potentiores liber, erga Populum gratiosus, & acceptus; exercitatus Contentionibus, in iisque & Animosus, & Solers. S. *Hieronymus*, plurimorum consensu, Annum Nonagesimum superavit; Vir Calamo potens, & virilis Eloquentiæ; variè eruditus & Linguis, & Scientiis; Peregrinator item, atque Vitæ versùs senium austerioris; sed in Vitâ privatâ Spiritus gerens altos, & latè fulgens ex Obscuro.

At *Papæ Romani* numerantur Ducenti Quadraginta Unus; Ex tanto Numero Quinque solummodò Octogenarii, aut supra reperiuntur; Primitivis autem compluribus, justa Ætas *Martyrii Prærogativâ* anticipata est. *Joannes vicesimus tertius*, *Papa Romanus*, Nonagesimum Ætatis Annum complevit, Vir Ingenii inquieti, & Novis Rebus studens, & Multa transferens, nonnulla in Melius, haud pauca in Aliud; Magnus autem Opum, & Thesauri Accumulator. *Gregorius* dictus *duodecimus*, creatus *Papa* in *Schismate*, & quasi *Interrex*, Nonagenarius obiit; De eo, propter brevitatem *Papatûs*, nihil invenimus, quod annotemus. *Paulus Tertius*, ad Octoginta & unum, Annos vixit; Vir sedati Animi, & profundi Consilii, idem Doctus, & Astrologus, & Valetudinem impensè regens; more autem veteris *Sacerdotis Eli*, Indulgens in suos. *Paulus Quartus* Octoginta tres Annos vixit; Vir Naturâ asper & severus, altos gerens Spiritus, & Imperiosus, Ingenio commotior, Sermone eloquens, & expeditus. *Gregorius Decimus tertius*, similem Ætatem Octoginta trium Annorum implevit; Vir planè Bonus, Animo & Corpore sanus, Politicus, Temperatus, Euergetes & Eleemosynarius. 18.

Quæ sequentur, Ordine promiscua, Fidei magis dubiæ, Observatione 19.

tione magis jejuna, erunt. *Rex Arganthonius*, qui regnavit *Gadibus* in *Hispaniâ*, Centum & Triginta, aut (ut alii volunt) Quadraginta Annos vixit; ex quibus Octoginta regnavit: De Moribus ejus, & Vitæ genere, & Tempore quo vixit, siletur. *Cyniras Cypriorum Rex*, in *Insulâ* illâ tunc habitâ Beatâ, & *Voluptuariâ*, Centum Quinquaginta, aut Sexaginta Annos vixisse perhibetur. *Reges* duo *Latini* in *Italiâ*, Pater & Filius, alter Octingentos, alter Sexcentos Annos vixisse traduntur; verùm hoc narratur à *Philologis* quibusdam, quibus & ipsis (cætera satis credulis) Fides rei suspecta est, imò damnata. *Arcadum Reges* nonnullos Trecentos Annos vixisse alii tradunt; Regio certè ad Vitam longam satis idonea; Res fortasse Fabulis aucta. Narrant *Dandonem* quendam in *Illyrico*, absque Incommodis Senectutis, Quingentos Annos vixisse. Apud *Epios Ætoliæ* videlicet Partem, narrant Universam Gentem admodùm longævam fuisse; ut multi ex his Ducenûm Annorum inventi sint; Inter eos Præcipuum quendam, nomine *Litorium*, virum *Giganteæ Staturæ*, qui Trecentos Annos cumulaverat. In *Tmoli Montis Fastigio* (*Tempsi* antiquitùs vocato) Homines complures, Centum quinquaginta Annos vixisse traditur. *Sectam Essæorum* apud *Judæos*, ultra Centum Annos communitèr vixisse tradunt: *Secta* autem illa simplici admodum Diætâ utebatur, ad Regulam *Pythagoræ*. *Apollonius Tyaneus* Centum Annos excessit, aspectu (ut in tantâ Ætate) pulcher, Vir certè Mirificus, apud *Ethnicos Divinus* habitus, apud *Christianos Magus*; Victu *Pythagoricus*, magnus peregrinator, magnâ etiam Gloriâ florens, & tanquàm pro Numine cultus; Attamen sub finem Ætatis, Accusationes & Contumelias passus, unde nihilominùs incolumis quoquo modo evasit. Attamen ne *Longævitas* sua *Diætæ Pythagoricæ* solùm tribuatur, sed etiam è Genere suo aliquid traxisse videatur; *Avus* ejus etiam Centum Triginta Annos vixit. *Q. Metellum* ultra Centum Annos vixisse certa res est; Atque post *Consularia Imperia* fœlicitèr administrata, *Pontificem Maximum*, jam Senem creatum esse, & sacra per Viginti duos Annos tractâsse; neque Ore in Votis nuncupandis hæsitante, neque in Sacrificiis faciendis tremulâ Manu gerentem. *Appium Cæcum*, Annosissimum fuisse constat; Annos non numerant; quorum partem majorem, postquam Luminibus orbatus esset, transegit; Neque propterea mollitus, Familiam numerosam, Clientelas quam plurimas, quinetiam Remp. fortissimè rexit; Extremâ vero Ætate Lecticâ in Senatum delatus, Pacem cum Pyrrho vehementissimè dissuasit; cujus Principium Orationis admodùm memorabile, & invincibile quoddam Robur, & impetum Animi spirans. *Magnâ*, inquit, *impatientiâ*, (*patres conscripti*,) *Cæcitatem meam, per plures jam Annos tuli*; *at nunc etiam me Surdum quoque optaverim, cùm vos tam deformia Consilia agitare audiam*. *M. Perpenna* vixit Annos Nonaginta Octo; omnibus, quos *Consul* sententiam in *Senatu* rogaverat (hoc est, omnibus *Senatoribus* sui Anni,) superstes fuit: etiam omnibus, quos paulò post, *Censor* in Senatum legerat, Septem tantùm exceptis. *Hiero Rex Siciliæ* Temporibus *Belli Punici secundi*, ad Centesimum ferè annum vixit; Vir & Regimine,

mine, & Moribus moderatus; Numinum Cultor, & Amicitiæ Conservator religiosus; Beneficus, & constantèr Fortunatus. *Statilia* ex nobili Familiâ, *Claudii* tempore, vixit Annos Nonaginta Novem. *Clodia Ofilii Filia* Centum & quindecim. *Xenophilus*, antiquus Philosophus è *Sectâ Pythagoræ*, Centum & sex Annos vixit, sanâ & vividâ Senectute, & magnâ apud Vulgum Doctrinæ famâ. *Insulani Corcyrei*, habebantur olim Vivaces, sed hodiè communi aliorum Sorte vivunt. *Hippocrates Côus* Medicus insignis, Centum & quatuor Annos vixit; Artemque suam tam Longâ Vitâ comprobavit, & honestavit; Vir cum Prudentiâ quâdam doctus; in Experientiâ, & Observatione multus; non Verba, aut Methodos captans, sed nervos tantùm Scientiæ separans, & proponens. *Demonax* Philosophus, (non solùm Professione, sed Moribus) Tempore *Adriani*, ad Centenarium ferè Annum vixit; Vir magni Animi, atque Animi victor, idque verè sine affectatione, & in maximo humanarum rerum Contemptu, Civilis, & Urbanus. Is cum Amici de Sepulturâ ipsius, verba injicerent, *Desinite* inquit, *de Sepulturâ curare; Cadaver enim Fœtor sepeliet*; atque illi; *Placet ergo Avibus, aut Canibus exponi?* Ille rursus, *Cum*, inquit, *vivus Hominibus prodesse pro viribus contenderim, quæ invidia est, si mortuus etiam Animalibus aliquid præbeam?* *Populus Indiæ*, *Pandoræ* appellati, admodùm Longævi; etiam usque ad Annum Ducentesimum; Addunt rem magis miram; Scilicet cum Pueri ferè candido Capillo fuerint, Senectute ante Canitiem eos nigrescere solitos: Id tamen ubique vulgare est, ut Pueris Capillitio candidiore, virili Ætate, Pili mutentur in obscurius. Etiàm *Seres Indorum* Populus, cum Vino suo ex Palmis, Longævi habiti sunt usque ad Annum Centesimum Tricesimum. *Euphranor Grammaticus* consenuit in Scholâ, & docebat Literas, ultra Annum Centesimum, *Ovidius Senior, Poetæ Pater*, Nonaginta Annos vixit; Diversus à Moribus Filii, utpote qui Musas contempsit, & Poeticen Filio dissuasit. *Asinius Pollio Augusti* Familiaris, Centum annos superavit; Vir ingentis Luxûs, Eloquens, Literarum cultor, attamen Vehemens, Superbus, Crudelis, & tanquam sibi Natus. Invaluit Opinio, de *Senecâ*, quod admodùm Annosus fuerit, usque ad Annum Centesimum decimum quartum; Quod verum esse non potest, cùm tantùm absit, ut Senex decrepitus ad *Neronis* tyrocinium admotus sit, ut contrà Rebus gerendis strenuè suffecerit; quinetiam paulò antè, medio tempore *Claudii*, exulârit, ob Adulteria aliquarum Principum Fœminarum; quod in talem Ætatem non competit. *Joannes de Temporibus*, ex omnibus posterioribus Sæculis, Traditione quâdam, & Opinione vulgari, usque ad Miraculum, vel potius usque ad Fabulam, Longævus perhibetur, Annorum supra Trecentos; Natione fuit *Francus*, militavit autem sub *Carolo Magno*. *Gartius Aretinus Petrarchæ* Proavus, ad Centum & quatuor Annos pervenit, prosperâ semper usus Valetudine, atque in Extremis, Vires labantes sentiens potiùs quàm Morbum; quæ vera est Resolutio per Senium. Ex *Venetis* reperiuntur haud pauci Longævi, etiam Gradu eminentiori; *Franciscus Donatus Dux*; *Thomas*

mas Contarenus Procurator S. *Marci*; *Franciscus Molinus* itèm *Procurator* S. *Marci*; Alii. At maximè memorabile est, illud de *Cornaro Veneto*, qui Corpore, sub initio, valetudinario, cœpit primùm metiri Cibum & Potum, ad certum Pondus, in curam Sanitatis: Ea Cura transiit usu in Diætam, & ex Diætâ in magnam Longævitatem, usque ad Annum Centesimum, & ultra, integris Sensibus, & constanti Valetudine. *Guilielmus Postellus*, nostrâ ætate, *Gallus*, ad Centesimum & propè Vicesimum Annum vixit; etiam summitatibus Barbæ in labro superiore nonnihil nigrescentibus, neque prorsùs canis; Vir Capite motus, & non integræ omnino Phantasiæ, magnus Peregrinator, & Mathematicus, & Hæreticâ Pravitate nonnihil aspersus.

20. Apud nos in *Angliâ*, arbitror non existere Villulam, paulò populosiorem, in quâ non reperiatur aliquis Vir, aut Mulier ex Octogenariis; Etiam ante paucos Annos in Agro *Herefordiensi* inter *Ludos Florales*, instituta erat *Chorea*, & *Saltatio* ex Viris octo, quorum Ætas simul computata, Octingentos Annos complebat; cùm quod Alteris eorum ad Centenarium deesset, Alteris aliquibus superesset.

21. In *Hospitali Bethleem*, ad *Suburbia Londini*, quod in Sustentationem, & Custodiam Phreneticorum, institutum est, inveniuntur de tempore in tempus, multi ex Mente captis, fuisse longævi.

22. Ætates de quibus fabulantur, *Nympharum*, & *Dæmonum Aëreorum*, qui Corpore mortales essent, sed admodùm longævi; (id quod & Antiquâ, inter quosdam Recenti Superstitione, & Credulitate, receptum est) pro Fabulis, & Somniis habemus; præsertìm cum sit Res, nec cum Philosophiâ, nec cum Religione benè consentiens. Atque de *Historia Longævitatis* in *Homine*, per Individua, aut Individuis proxima, hæc inquisita sint. Jam ad Observationes per Capita transibimus.

23. *Decursus Sæculorum*, & *Successio Propaginis*, nihil videntur omninò demere, de Diuturnitate Vitæ; quippe Curriculum Humanæ Ætatis videmus, usque à Tempore *Mosis* ad nostra, circa Octogesimum Annum stetisse; neque sensìm & paulatìm (ut quis crederet) declinâsse. Sunt certè Tempora, in singulis Regionibus, quibus Homines diutiùs, aut breviùs degunt. Diutiùs plerùnque, cum Tempora fuerint Barbara, & simplicioris Victûs, & Exercitationi Corporis magis dedita; Breviùs, cum magis Civilia, & plus Luxuriæ & Otii: verùm ista transeunt per Vices, Propago ipsa nihil facit. Neque dubium est, quin idem fiat in Animalibus cæteris, siquidem nec *Boves*, nec *Equi*, aut *Oves*, & Similia, Ævo, ultimis his Sæculis, minuuntur; Itaque *Præcipitatio Ætatis* facta est per *Diluvium*; & fieri fortasse potest, per Similes Majores Casus, (ut loquuntur) veluti Inundationes particulares, Combustiones per longas Siccitates, Terræ motus, & similia. Quinetiam videtur, similis esse ratio in *Magnitudine Corporum*, sive *Staturâ*; quæ nec ipsa per Successionem propaginis defluit: licet *Virgilius* (communem opinionem secutus)

tus) divinasset Posteros futuros Præsentibus minores : unde ait de *Campis Emathiis*, & *Æmonensibus subarandis* :

Grandiaque effossis mirabitur Ossa sepulchris.

Etenim cùm constet fuisse, quondam Homines *Staturis Giganteis*, (quales & in *Siciliâ*, & alibi, in vetustis Sepulchris, & Cavernis, pro certo reperti sunt,) tamen jam per tria ferè Millenaria Annorum, ad quæ producitur Memoria satis certa, in iisdem Locis, nil tale continuatur; licet etiam hæc res, per Mores, & Consuetudines Civiles, vices quasdam patiatur, quemadmodùm & illa altera. Atque hæc magis notanda, quia insêdit Animis Hominum penitùs Opinio, quod sit perpetuus Defluxus per Ætatem, tum quoad *Diuturnitatem Vitæ*, tum quoad *Magnitudinem* & *Robur Corporis*; Omniaque labi & ruere in deterius.

Regionibus Frigidioribus & *Hyperboreis*, diutiùs Homines vivunt plerúnque, quàm *Calidioribus*; Quod necèsse est fieri, cùm & Cutis sit magis astricta; & Succi Corporis minùs dissipabiles; & Spiritus ipsi minùs acres ad consumendum, & magis fabriles ad reparandum; & Aer, (utpote modicè calefactus, à Radiis Solis) minùs Prædatorius; At sub *Lineâ Æquinoctiali*, ubi Sol transit, & duplex sit Hyems, & Æstas, sitque etiam major Æqualitas inter Spatia Dierum, & Noctium, (si cætera non impediant) etiam benè diù vivunt; ut in *Peruviâ*, & *Taprobanâ*. 24

Insulani Mediterraneis, ut plurimùm sunt Longæviores; Neque enim tam diù vivunt in *Russiâ*, quam in *Orcadibus*; neque tam diù in *Africâ* ejusdem Paralleli, quam in *Canariis*, & *Terceris*; *Iaponenses* etiam *Chinensibus* (licet hi Longævitatis appetentes sint usque ad Insaniam) sunt vivaciores; nec mirum, cum Aura Maris, & in Regionibus Frigidioribus foveat, & in Calidioribus refrigeret. 25

Loca Excelsa potiùs edunt Longævos, quam *Depressa*; præsertìm si non sint *Iuga Montium*, sed *Terræ Altæ*, quatenus ad Situm eorum generalem; qualis fuit *Arcadia* in *Græciâ*, & *Ætoliæ* Pars, ubi Longævi admodùm fuerunt: At de *Montibus* ipsis eadem foret ratio, propter Aerem videlicet puriorem, & limpidiorem, nisi hoc labefactaretur per Accidens; interventu scilicet Vaporum ex Vallibus eò ascendentium, & ibi acquiescentium, Itaque in *Montibus Nivalibus*, non reperitur aliqua insignis Vitæ Longitudo; non in *Alpibus*, non in *Pyrenæis*, non in *Apennino*; sed *Medii Colles*, aut etiam *Valles* dant Homines Longæviores; At in *Montium Iugis protensis* versus *Æthiopiam*, & *Abyssinos*, ubi propter Arenas subjectas, parum aut nihil incumbit in *Montes* Vaporis, diutissimè vivunt, etiam ad Hodiernum Diem; Annum non rarò Centesimum, & Quinquagesimum implentes. 26

Paludes & *Tractus* earum, præsertìm exporrecti in Plano, Nativis propitii, Advenis maligni, quoad Vitæ prorogationem, aut decurtationem; Quodque mirum videri possit, *Paludes* Aquâ Salsâ, per vices inundatæ, minùs salubres, quam quæ Aquâ Dulci. 27

Regiones Particulares, quæ notatæ sunt Longævos produxisse, sunt, *Arcadia*, *Ætolia*, *India* cis *Gangem*, *Bresilia*, *Taprobana*, *Britannia*, *Hybernia*, cum *Insulis Orcadibus*, & *Hebridibus*; nam de *Æthiopiâ*, quod ab 28

Aliquo ex Antiquis refertur, quod Longævi fuerint, Res vana est.

29 Occulta est res, Salubritas, præsertim perfectior, *Aeris*; & potiùs Experimento, quam Discursu, & Conjecturâ, elicitur. Capi possit *Experimentum* ex *Vellere Lanæ*, per expositionem in Aerem cùm morâ aliquâ Dierum, minùs aucto Pondere; Aliud ex *Frusto Carnis*, diutiùs manente non putrefacto, Aliud ex *Vitro Calendari* minori spatio reciprocante: De his, & Similibus ampliùs inquiratur.

30 *Aeris* non tantùm *Bonitas*, aut *Puritas*, verùm etiam *Æqualitas* quoad Longævitatem spectatur: *Collium* & *Vallium Varietas* Aspectui & Sensui grata, Longævitati suspecta; At *Planities* modicè sicca, nec tamen nimis sterilis, aut Arenosa, nec prorsùs sine Arboribus, & Umbrâ, Diuturnitati Vitæ magis commoda.

31 *Inæqualitas Aeris*, (ut jam dictum est) in *Loco Mansionis*, mala; verùm *Mutatio Aeris* in *Peregrinatione*, postquàm quis assueverit, bona; Unde & magni *Peregrinatores* Longævi fuere: similitèr etiam Longævi, qui in *Tuguriolis suis*, eodem loco, perpetuò Vitam degerunt: *Aer* enim Assuetus, minùs consumit, at Mutatus magis alit, & reparat.

32 Ut *Series*, & *Numerus Successionum*, ad Diuturnitatem, aut Brevitatem Vitæ, nihil est (ut jam diximus;) ita *Conditio* immediata *Parentum*, tam ex parte *Patris*, quam *Matris*, proculdubiò multùm potest. Alii siquidem generantur ex *Senibus*, Alii ex *Adolescentulis*, Alii ex *Viris* Ætate justiore; Item Alii à *Patribus*, cum *Sani* fuerint, & benè dispositi, Alii à *Morbidis*, & *Languidis*; Item Alii à *Repletis*, & *Ebriis*, Alii post *Somnum*, & *Horis Matutinis*; Item Alii post longam *Intermissionem Veneris*, Alii post *Venerem repetitam*; Item Alii flagrante Amore Patrum, (ut fit plerunque in *Spuriis*) Alii defervescente, ut in *Conjugiis Diuturnis*. Eadem etiam ex parte *Matris* spectantur: Quibus addi debent, *Conditio Matris*, dum gestat Uterum, quali sanitate, quali diætâ? Et *Tempus Gestationis*, ad Decimum Mensem, aut celeriùs? Hæc ad Normam reducere, quatenùs ad Longævitatem difficile est; Atque eò difficiliùs, quod fortassè quæ optima quis putaret, in contrarium cedent: Etenim *Alacritas* illa in *Generatione*, quæ Liberos Corpore robustos, & agiles producit, ad Longævitatem minùs utilis erit, propter *Acrimoniam*, & *Incensionem Spirituum*: Diximus anteà, *Plus habere ex Materno Sanguine*, conferre ad Longævitatem; Etiam *Mediocria* simili ratione optima esse putamus, *Amorem* potiùs *Conjugalem*, quam *Meretricium*; *Horas Generationis matutinas*; *Statum Corporis* non nimis *Alacrem*, aut *Turgidum*, & Similia. Illud etiam benè observari debet, quod *Habitus Parentum robustior*, ipsis magis est propitius, quàm Fœtui; Præcipuè in Matre: Itaque satis imperitè *Plato* existimavit, claudicare virtutem Generationum, quod Mulieres similibus cum Viris Exercitiis tam Animi, quam Corporis, non utantur; Illud contrà se habet: Distantia enim Virtutis inter Marem, & Fœminam, maximè utilis est Fœtui; Atque Fœminæ teneriores magis Præbitoriæ sunt, ad alendum

dum fœtum, quod etiam in Nutricibus tenet. Neque enim *Spartanæ Mulieres*, quæ ante Annum Vicesimum secundum, aut (ut alii dicunt) quintum, nubere non solebant, (ideóque *Andromanæ* vocabantur) generosiorem, aut longæviorem Sobolem ediderunt, quam *Romanæ*, aut *Athenienses*, aut *Thebanæ*, apud quas, Anni Duodecim, aut Quatuordecim Nubiles erant. Atque si in *Spartanis* aliquid fuerit Egregium, id magis Victûs Parsimoniæ debebatur, quam Nuptiis Mulierum serotinis. Illud verò Experientia docet, Esse quasdam *Stirpes*, ad Tempus longævas, ut Longævitas sit, quemadmodùm Morbi, *Res Hæreditaria*, in aliquibus periodis.

Candidiores Genis, Cute, & *Capillis*, minùs Vivaces; *Subnigri*, aut Rufi, aut *Lentiginosi*, magis. Etiam *Rubor* nimius in *Iuventute*, Longævitatem minùs promittit, quam *Pallor*. *Cutis durior* Longævitatis signum, potiùs quam *mollior*; neque tamen hoc intelligitur de *Cute Spissiori* (quam vocant *Anserinam*) quæ est tanquam Spongiosa; sed de Durâ simul, & Compactâ; Quin & *Frons* majoribus Rugis sulcatus, melius signum, quam Nitidus, & Explicatus. 33

Pili in *Capite* Asperiores, & magis setosi, ostendunt vitam longiorem, quam Molles, & delicati; Crispi verò eandem prænunciant, si sint simul Asperi; contrà si sint Molles, & splendentes. Item si sit Crispatio potiùs Densa, quàm per largiores Cincinnos. 34

Citiùs aut Seriùs *Calvescere*, Res est quasi indifferens; cùm Calvastri plurimi longævi fuerint; Etiam citò *Canescere*, (utcunque videatur *Canicies* præcursor ingruentis Senectutis) Res fallax est; cùm haud pauci præproperè *Canescentes*, diù postea vixerint; Quinetiam prætura *Canicies*, absque ullâ *Calvitie*, signum est Longævitatis; Contrà, si concomitetur Calvities. 35

Pilositas Partium Superiorum signum Vitæ minùs longæ; atque Pectore hirsuti, & quasi jubati, minùs Vivaces: at Inferiorum *Pilositas*, ut *Femorum*, *Tibiarum*, signum longæ Vitæ. 36

Proceritas Staturæ (nisi fuerit enormis) Compage commodâ, & sine Gracilitate, præsertim si concomitetur *Corporis Agilitas*, signum longæ Vitæ; At contrà, Homines brevioris Staturæ magis vivaces, si fuerint minùs Agiles, & Motu tardiores. 37

In *Corporis Analogiâ*; Qui Corpore aliquantò breviores sunt, Tibiis longioribus, longæviores sunt, quàm qui Corpore magis demisso, Tibiis autem brevioribus: Item, qui *Inferioribus Partibus* largiores sunt, & *Superioribus* contractiores, (Structurâ Corporis, quasi surgente in Acutum,) longæviores, quàm qui Humeros lati, deorsùm sunt tanquam attenuati. 38

Macies cum *Affectibus Sedatis*, tranquillis, & facilibus; *Pinguior* autem Habitus cum *Cholerâ*, vehementiâ, & pertinaciâ, Diuturnitatem Vitæ significant: *Obesitas* autem in *Iuventute*, breviorem Vitam præmonstrat, in *Senectute*, Res est magis indifferens. 39

Diù & sensim *grandescere*, signum Vitæ longæ; si ad *Staturam magnam*, magnum signum; sin ad *minorem*, signum tamen; At contrà velocitèr *grandescere* ad *Staturam magnam*, signum malum est; sin ad *staturam brevem*, minùs malum. 40

41 *Carnes Firmiores*, & Corpus Musculosum, & Nervosum, & Nates minùs tumentes, (quantum sedendo tantùm sufficiant) & Venæ paulò eminentiores, Longævitatem denotant; contraria Brevitatem Vitæ.

42 *Caput*, pro Analogiâ Corporis, minutius; *Collum* mediocre, non oblongum; aut gracile, aut tumidum, aut tanquam Humeris impactum: *Nares* patulæ, quâcunque formâ Nasi: *Os* largius: *Auris* cartilaginea, non Carnosa; *Dentes* robusti, & contigui, non exiles, aut rari, Longævitatem prænunciant; Et multò magis, si *Dentes* aliqui novi, provectiore Ætate proveniant.

43 *Pectus* latius, sed non elevatum, quin potius adductius: *Humerique* aliquantulùm gibbi, & (ut loquuntur) *Fornicati*: *Venter* planus, nec prominens: *Manus* largior, & *Palma* minùs Lineis exarata: *Pes* brevior, & rotundior, *Femora* minùs carnosa; *Suræ* non cadentes, sed se altiùs sustentantes, Signa Longævitatis.

44 *Oculi* paulò grandiores, atque *Iris* ipsorum cum quodam Virore; *Sensus* omnes non nimis acuti: *Pulsus* Juventute tardior, sub Ætatem vergentem paulò incitatior; *Detentio Anhelitûs* facilior, & in plura Momenta; *Alvus* Juventute siccior, Vergente Ætate humidior, signa etiam Longævitatis.

45 De *Temporibus Nativitatis*, nihil observatum est, quoad Longævitatem, memoratu dignum, præter *Astrologica*, quæ in *Topicis* relegavimus. *Partus Octimestris*, non solùm pro non Vivaci, verùm etiam pro non Vitali habetur. Etiam *Partus Hyemales* habentur pro Longævioribus.

46 *Victus*, sive *Diæta Pythagorica*, aut *Monastica*, secundum Regulas strictiores, aut ad Amussim æqualis, (qualis fuit illa *Cornari*) videtur potentèr facere ad Vitæ Longitudinem. At contrà ex iis, qui liberè, & communi more vivunt, Longæviores reperti sunt sæpenumerò *Edaces*, & *Epulones*, denique qui liberaliore Mensâ usi sunt. *Media Diæta*, quæ habetur pro Temperatâ, laudatur, & ad *Sanitatem* confert, ad *Vitam Longævam* parùm potest; Etenim, Diæta illa *Strictior*, *Spiritus* progignit paucos, & lentos, undè minùs consumit; at illa *Plenior*, Alimentum præbet copiosum; unde magis reparat; *Media* neutrum præstat; Ubi enim extrema nociva sunt, Medium optimum, verùm ubi Extrema juvativa, Medium nihili ferè est. *Diætæ* autem illi *strictiori*, convenit etiam *Vigilia*, ne Spiritus pauci, multo Somno opprimantur; *Exercitatio* item modica, ne exolvantur; *Veneris abstinentia*, ne exhauriantur: At *Diætæ* Uberiori convenit contrà *Somnus* largior, *Exercitatio* frequentior, *Usus Veneris* tempestivus; *Balnea*, & *Unguenta* (qualia fuerunt in usu) Deliciis potiùs, quàm Vitæ producendæ, accommodata fuerunt; Verùm de his omnibus, cum ad *Inquisitionem* secundum *Intentiones* ventum erit, accuratiùs dicemus. Illud interim *Celsi Medici*, non solum Docti, verum etiam Prudentis, non contemnendum est; Qui *Varietatem* & *Alternationem Diætæ* jubet, sed cum inclinatione in *Partem Benigniorem*: Scilicet, ut quis *Vigiliis* quandoque se assuescat, aliàs *Somno* indulgeat, sed *Somno* sæpiùs; Itidem, interdùm *jejunet*, interdùm *epuletur*, sed *epuletur* sæpiùs; Interdùm *Animi Contentionibus* strenuè incumbat, interdùm *Remissionibus* utatur; sed *Remissionibus* sæpiùs. Illud certè minimè dubium est, quin *Diæta* benè instituta,

partes,

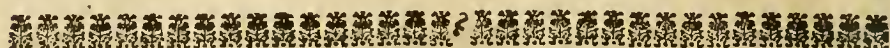
partes, ad prolongandam Vitam, potiores teneat; neque convehi unquam Aliquem valdè Longævum, qui interrogatus de *Victu* suo, non observasset, aliquid Peculiare; Alii alia. Equidem memini quendam *Senem* Centenario Majorem, qui productus est Testis, de antiquâ quadam Præscriptione; Is cùm finito Testimonio, à *Iudice* familiaritèr interrogaretur, quid agens tam diù vixisset; respondit (præter expectatum, & cum Risu Audientium) *Edendo, antequam esurirem, & Potando, antequàm sitirem.* Sed de his, (ut dictum est) posteà.

Vita Religiosa, & in sacris, videtur ad Longævitatem facere; Sunt in hoc Genere Vitæ, Otium; Admiratio & Contemplatio rerum divinarum; Gaudia non Sensualia; Spes nobiles; Metus salubres; Mœrores dulces; denique Renovationes continuæ per Observantias, Pœnitentias, & Expiationes; quæ omnia ad Diuturnitatem Vitæ, potentèr faciunt. Quibus si accedat, *Dieta* illa Austera, quæ Massam Corporis induret, Spiritus humiliet, nil mirum si sequatur Longævitas insignis; qualis fuit *Pauli Eremitæ*, *Simeonis Stylitæ Anachoretæ Columnaris*, Et compluriùm aliorum *Monachorum* ex Eremo, & *Anachoretarum*. 47

Huic proxima est *Vita in Literis*, *Philosophorum*, *Rhetorum*, & *Grammaticorum*; Degitur hic quoque in Otio, & in iis Cogitationibus, quæ cùm ad Negotia Vitæ nihil pertineant, non mordent, sed Varietate, & impertinentiâ, delectant; Vivunt etiam ad arbitrium suum, in quibus maximè placeat, Horas & Tempus terentes; Atque in consortio plerúnque Adolescentium, quod paulò lætius est. In *Philosophiis* autem magna est Discrepantia, quoad Longævitatem, inter *Sectas*. Etenim *Philosophiæ*, quæ nonnihil habent ex Superstitione, & Comtemplationibus sublimibus, optimæ, ut *Pythagorica*, *Platonica*: Etiam quæ Mundi Perambulationem, & Rerum Naturalium varietatem complectebantur, & Cogitationes habebant discinctas, & altas, & magnanimas; (de *Infinito*; & de *Astris*; & de *Virtutibus Heroicis*, & hujusmodi) ad Longævitatem bonæ; quales fuerunt *Democriti*, *Philolai*, *Xenophanis*; *Astrologorum* & *Stoicorum*: Etiam quæ nihil habebant Speculationis Profundioris, sed ex Sensu Communi, & Opinionibus vulgatis, absque Inquisitione acriori, in omnem partem placidè disputabant, similiter bonæ; quales fuerunt *Carneadis*, & *Academicorum*; item *Rhetorum*, & *Grammaticorum*: At contrà, *Philosophiæ* in Subtilitatum Molestiis versantes, & *Pronunciativæ*, & singula ad Principiorum Trutinam examinantes, & torquentes, denique Spinosiores, & Angustiores, malæ; quales fuerunt, plerúnque *Peripateticorum*, & *Scholasticorum*. 48

Vita Rusticana item ad Longævitatem idonea; Frequens est sub Dio, & Aere libero; non Socors, sed in Motu; Dapibus plerúnque Recentibus, & inemptis; sine Curis & Invidiâ. 49

50 De *Vitâ Militari*, in Juventute, etiam bonam habemus Opinionem: Certè complures *Bellatores* egregii longævi fuerunt; *Corvinus*, *Camillus*, *Xenophon*, *Agesilaus*, & Alii tam Prisci, quam Moderni: Prodest certè Longævitati, si à Juventute, ad Ætatem Provectam, omnia crescant in *Benignius*, ut Juventus laboriosa, Dulcedinem quandam Senectuti largiatur: Existimamus etiam *Affectus Militares*, ad Contentionis studium, & spem Victoriæ, erectos, talem infundere Calorem *Spiritibus*, qui Longævitati prosit.

MEDICINÆ AD Longævitatem.

Ad Artic. 10. *Connexio.*

MEdicina *quæ habetur, intuetur ferè tantùm* Conservationem Sanitatis, *&* Curationem Morborum; *de iis autem, quæ propriè spectant ad* Longævitatem, *parva est Mentio, & tanquam obitèr. Proponemus tamen ea* Medicamenta, *quæ in hoc genere notantur,* Cordialia *scilicet quæ vocantur. Etenim quæ sumpta in* Curationibus, Cor, *&* (*quod verius est*) Spiritus *muniunt, & roborant, contra* Venena, *&* Morbos, *translata cum Iudicio & delectu in* Diætam, *etiam ad Vitam producendam, aliquâ ex parte, prodesse posse, consentaneum est. Id faciemus non promiscuè ea cumulantes,* (*ut moris est*) *sed excerpentes Optima.*

1 *Aurum* triplici Formâ exhibetur; Aut in *Auro* (quod appellant) *Potabili*; aut in *Vino Extinctionis Auri*; aut in *Auro in Substantiâ*; qualia sunt, *Aurum Foliatum*, & *Limatura Auri*. Quod ad *Aurum Potabile* attinet, cœpit dari in Morbis desperatis, aut gravioribus, pro egregio Cordiali, atque successu non contemnendo. Verùm existimamus *Spiritus Salis*, per quos fit Dissolutio, Virtutem illam, quæ reperitur, largiri potiùs, quàm ipsum *Aurum*; Quod tamen sedulò celatur; Quòd si aperiri possit *Aurum* absque Aquis Corrosivis, aut per Corrosivas, (modò absit Qualitas Venenata) benè posteà ablutas, Rem non inutilem fore arbitramur.

2 *Margaritæ* sumuntur aut in *Pulvere lævigato*, aut in *Malagmate* quodam sive Dissolutione, per *Succum Limonum* impensè acerborum, & recentium; atque dantur aliquandò in *Confectionibus Aromaticis*, aliquandò in *Liquore*. *Margarita* proculdubiò affinitatem habet cum *Conchâ*, cui adhæret; & possit esse similis ferè Qualitatis, cum *Testis Cancrorum Fluviatilium*.

Inter

Inter *Gemmas Chrystallinas* habentur pro Cordialibus præcipuè duæ; 3
Smaragdus & *Hyacinthus*; quæ dantur sub iisdem Formis, quibus *Margaritæ*, excepto quod Dissolutiones earum (quod scimus) non sint in usu. Verùm nobis magis suspectæ sunt *Gemmæ* illæ *Vitreæ*, ob Asperitatem.

De his, quæ memoravimus, quatenùs & quomodò Iuvamentum præbeant, postea dicetur. *Monitum.*

Lapis Bezoar probatæ est virtutis; quòd Spiritus recreet, & lenem 4
Sudorem provocet. *Cornu* autem *Monocerotis*, de Existimatione suâ decidit; ita tamen ut gradum servet, cum *Cornu Cervi*, & *Osse* de *Corde Cervi*, & *Ebore*, & similibus.

Ambra Grisia ex optimis est, ad Spiritus demulcendos, & confortandos. 5
Sequuntur *Nomina* tantum *Simplicium*, cùm Virtutes ipsarum satis sint cognitæ.

Calida.	Frigida.
Crocus.	*Nitrum.*
Folium Indum.	*Rosa.*
Lignum Aloes.	*Viola.*
Cortex Citri.	*Fragaria.*
Melissa.	*Fraga.*
Ocymum.	*Succus Limonum dulcium.*
Gariophyllata.	*Succus Arantiorum dulcium.*
Flores Arantiorum.	*Succus Pomorum Fragrantium.*
Rosmarinus.	*Borago.*
Menta.	*Buglossa.*
Betonica.	*Pimpinella.*
Carduus Benedictus.	*Santalum.*
	Camphora.

Cum de iis jam Sermo sit, quæ in Diætam *transferri possint*; Aquæ *illæ* *Monitum.*
Ardentiores, *atque* Olea Chymica, *(quæ ut ait Quidam ex* Nugatoribus, *sunt sub* Planetâ Martis; *& habent Vim furiosam, & destructivam) quinetiam* Aromata *ipsa Acria & Mordacia, rejicienda sunt; & videndum, quomodò componi possint* Aquæ, *&* Liquores *ex Præcedentibus, non* Phlegmaticæ *illæ* Stillariciæ; *neque rursùs Ardentes ex* Spiritu vini, *sed magis Temperatæ, & nihilominùs vivæ, & Vaporem benignum spirantes.*

Hæsitamus de *Frequenti Sanguinis Missione*, utrùm ad Longævitatem conferat; & potiùs in eâ sumus Opinione, quod hoc faciat, si in Habitum versa fuerit, & cætera sint accommodata; Etenim Succum Corporis Veterem emittit, & Novum inducit. 6

Arbitramur etiam *Morbos* quosdam *Emaciantes*, benè curatos, ad Longævitatem prodesse; Succos enim Novos præbent Veteribus consumptis; atque (ut ait ille) *Convalescere est Iuvenescere*; Itaque inducendi sunt tanquam *Morbi* quidam *Artificiales*, id quod fit per *Diætas strictas*, & *Emaciantes*, de quibus posteà dicemus. 7

In-

Intentiones.

Ad Artic. 12. 13. & 14. *Connexio.*

POstquàm *autem* Inquisitionem *absolverimus secundum subjecta, Videlicet* Corporum Inanimatorum, Vegetabilium, Animalium, Hominis; *propiùs accedemus, &* Inquisitionem *per* Intentiones *ordinabimus; Veras & proprias, (ut omninò arbitràmur) quæque sint tanquam Semitæ Vitæ Mortalis. Neque enim in hâc* Parte, *quicquam quod valeat, hactenùs inquisitum est; sed planè fuerunt Hominum Contemplationes, quasi simplices, & non proficientes. Nam cùm audiamus ex unâ parte Homines, de confortando* Calore Naturali, *atque* Humore Radicali; *atque de* Cibis, *qui generant Sanguinem laudabilem, quique sit nec Torridus, nec Phlegmaticus; atque de* Refocillatione, & Recreatione Spirituum, *verba facientes; existimamus sanè; Homines non malòs esse, qui hæc loquuntur: Sed nihil horum, potentèr facit ad Finem. Cùm verò ex alterâ parte, audiamus Sermones inferri de* Medicinis ex Auro, *(quia scilicet* Aurum *Corruptioni est minimè obnoxium) & de* Gemmis, *ad recreandos Spiritus, propter Proprietates occultas, & Clarorem suum; Quodque si possint detineri, & excipi in Vasibus,* Balsama, & Quintæ Essentiæ Animalium, *Superbam faceret Spem* Immortalitatis; *Quódque,* Carnes Serpentum, & Cervorum, *consensu quodam valeant ad Renovationem Vitæ, quia Alter mutat* Spolia, *alter* Cornua; *(debuerant autem* Carnes Aquilarum *adjungere, quia* Aquila *mutat* Rostrum;) *Quódque quidam, cùm* Unguentum *sub terrâ defossum reperisset, eóque se à Capite ad Pedes usque unxisset, (exceptis* Plantis Pedum) *ex hujusmodi Unctione, trecentos Annos vixisset absque morbo, (præter Tumores* Plantarum Pedum;) *Atque de* Artesio, *qui cùm* Spiritum *suum labascere sensisset,* Spiritum Adolescentis *cujusdam Robusti, ad se traxisset, eumque indè exanimasset; sed ipse complures Annos, ex Alieno illo* Spiritu *vixisset; Et de* Horis Fortunatis, *secundum* Schemata Cœli, *in quibus* Medicinæ *ad Vitam producendam, colligi, & componi debent; Atque de* Sigillis Planetarum, *per quæ* Virtutes *cœli-*

tùs

tùs ad prolongationem vitæ haurire, & deducere possimus; & hujusmodi Fabulosis, & Superstitiosis; prorsùs miramur Homines ita Mente captos, ut iis hujusmodi Res imponi possint. Denique, subit Humani generis Miseratio, quod tam duro Fato, obsideatur, inter Res inutiles, & ineptas. Nostræ autem Intentiones, & Rem ipsam premere, & procul esse à Commentis vanis, & credulis, confidimus; & tales, ut Rebus, quæ illis Intentionibus satisfaciant, à Posteris quamplurima, Intentionibus autem ipsis, non multum addi posse existimemus.

Sunt tamen Pauca, sed magni prorsùs Momenti, quorum Homines præmonitos esse volumus.

Primò, nos in hac Sententiâ sumus, ut existimemus Officia Vitæ, esse Vitâ Ipsâ potiora. Itaque, si quid sit ejusmodi, quod Intentionibus nostris, magis exactè respondere possit, ita tamen ut Officia, & Munia Vitæ, omninò impediat; quicquid hujus generis sit, rejicimus: Levem fortasse aliquam Mentionem hujusmodi Rerum facimus, sed minime illis insistimus. Neque enim de vitâ aliquâ, in Speluncis, ubi Radii & Tempestates cœli non penetrent, instar Antri Epimenidis; Aut de perpetuis Balneis, ex Liquoribus præparatis; Aut de Superpelliciis, & Ceratis ita applicandis, ut Corpus perpetuò sit, tanquam in Capsulâ; Aut de Pigmentis Spissis, more Barbarorum nonnullorum; Aut de Ordinatione Victûs & Diætæ accuratâ, quæ solùm hoc videatur agere, & nihil aliud curare, quàm ut quis vivat; (qualis fuit Herodici apud Antiquos, & Cornari Veneti nostro Seculo; sed majore cum Memoratione;) Aut de hujusmodi Portentis, Fastidiis, & Incommodis, sermonem aliquem serium, & diligentem instituimus; Sed ea afferimus Remedia, & Præcepta, ex quibus Officia Vitæ non deserantur, aut nimias excipiant Moras, & Molestias.

Secundò, ex alterâ parte, Hominibus denunciamus, ut nugari desinant; nec existiment tantum Opus, quantum est Naturæ potentem Cursum remorari, et retrovertere, posse Haustu aliquo Matutino, aut usu alicujus pretiosæ Medicinæ, ad Exitum perduci; sed ut pro certo habeant, necesse esse ut hujusmodi Opus sit planè Res operosa, et quæ ex compluribus Remediis,

atque

atque eorum inter se Connexione idoneâ, constet; Neque enim Quisquam ita stupidus esse debet, ut credat id quod nunquàm est factum, fieri posse, nisi per Modos etiam nunquàm tentatos.

Tertiò disertè profitemur, nonnulla ex iis, quæ proponemus, Experimento nobis non esse probata, (neque enim hoc patitur nostrum Genus Vitæ) sed tantùm summâ (ut arbitramur) Ratione, ex Principiis nostris, et Præsuppositis, (quorum alia inserimus, alia Mente servamus,) esse derivata; et tanquam ex Rupe, *aut* Minerâ *ipsius* Naturæ, *excisa et effossa. Neque tamen Curam omisimus, eamque providentem & sedulam, quin (quandoquidem de Corpore Humano agatur, quod (ut ait* Scriptura) est supra Vestimentum) *ea proponamus Remedia, quæ sint tuta saltem, si fortè non fuerint fructuosa.*

Quartò, illud Homines ritè, & animadvertere, & distinguere volumus; Non eadem semper, quæ ad Vitam Sanam, *ad* Vitam Longam *conferre. Sunt enim nonnulla, quæ ad* Spirituum Alacritatem, & Functionum Robur, & *Vigorem, prosunt, quæ tamen, de* Summâ Vitæ *detrahunt. Sunt & alia, quæ ad* Prolongationem Vitæ *plurimùm juvant, sed tamen non sunt absque Periculo* Valetudinis; *nisi per Accommodata quædam huic Rei occurratur; de quibus tamen, (prout Res postulat) Cautiones, & Monita exhibere non prætermittemus.*

Postremò, visum est nobis varia Remedia, secundùm singulas Intentiones, *proponere; Delectum verò Remediorum, atque Ordinem ipsorum, in medio relinquere. Etenim ex ipsis, quæ* Constitutionibus Corporum *diversis, quæ* Generibus Vitæ *variis, quæ* Ætatibus *singulis, maximè conveniant, quæque Alia post alia sumenda sint, & quomodo* Praxis *universa harum Rerum sit instruenda, & regenda, exactè perscribere, & nimis longum foret, neque idoneum est quod publicetur.*

Intentiones *in* Topicis *proposuimus tres.* Prohibitionem Consumptionis; Perfectionem Reparationis; & Renovationem Veterationis. *Verùm cùm quæ dicentur, nihil minus sint, quam* Verba, Intentiones *illas tres, ad decem* Operationes *deducemus.*

Prima

Prima est Operatio super Spiritus, *ut revirescant.* 1

Secunda Operatio est, super Exclusionem Aeris. 2

Tertia Operatio est, super Sanguinem, *&* Calorem Sanguificantem. 3

Quarta Operatio est, super Succos Corporis. 4

Quinta Operatio est, super Viscera, *ad* Extrusionem Alimenti. 5

Sexta Operatio est, super Partes Exteriores, *ad* Attractionem Alimenti. 6

Septima Operatio est, super Alimentum *ipsum ad* Insinuationem *ejusdem.* 7

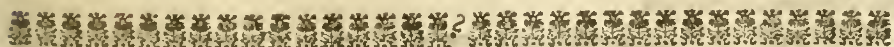
Octava Operatio est, super Actum ultimum Assimilationis. 8

Nona Operatio est, super Inteneratìonem Partium, *postquàm cœperint desiccari.* 9

Decima Operatio est, super Expurgationem Succi veteris, *&* Substitutionem Succi novi. 10

Harum Operationum *Primæ Quatuor pertinent ad* Intentionem *primam*; *Quatuor Proximæ, ad* Intentionem *secundam*; *Duæ ultimæ, ad* Intentionem *Tertiam.*

Cum vero hæc Pars de Intentionibus, *ad* Praxin *innuat*; *sub* Historiæ *Nomine, non solum* Experimenta, *&* Observationes, *sed etiam* Consilia, Remedia, Causarum Explicationes, Assumpta, *& quæcunque huc spectant, immiscebimus.*

OPERATIO SUPER SPIRITUS, ut maneant juveniles, & revirescant. I.

Historia.

SPiritus omnium, quæ in Corpore fiunt, *Fabri* sunt atque *Opifices*. Id & Consensu, & ex infinitis *Instantiis* patet. 1

Si quis posset efficere, ut in Corpore Senili, rursùs indantur *Spiritus*, quales sunt in Juvene; *Rotam* hanc Magnam, *Rotas* reliquas Minores, 2

nores, circumagere, & *Naturæ Cursum* retrogradum fieri posse, consentaneum est.

3 In omni *Consumptione*, sive per Ignem, sive per Ætatem, quo plus *Spiritus* Rei, sive Calor deprædatur Humorem, eò brevior est Duratio Rei. Id ubique occurrit, & patet.

4 *Spiritus* in tali Temperamento, & Gradu Activitatis ponendi sunt, ut Succos Corporis (ut ait ille) *non bibant, & sorbeant, sed pitissent.*

5 Duo sunt Genera *Flammarum*; una *Acris* & *Impotens*, quæ Tenuiora evolare facit, in Duriora parùm potest; ut *Flamma* ex *Stramine*, vel *Ramentis Ligni*: Altera *Fortis* & *Constans*, quæ etiam insurgit in Dura, & Obstinata; qualis est *Lignorum grandiorum*, & similium.

6 *Flammæ Acriores*, & tamen minùs *Robustæ*, Corpora desiccant, & reddunt effœta, & exucta; at *Fortiores* Corpora intenerant, & liquant.

7 Etiam ex *Medicinis dissipantibus*, nonnullæ in Tumoribus, tenuia tantùm emittunt, ideóque indurant; nonnullæ potentèr discutiunt, ideóque emolliunt.

8 Etiam in *Purgantibus*, & Abstergentibus, quædam magis Fluida raptìm asportant; quædam magis Contumacia, & Viscosa trahunt.

6 *Spiritus* tali *Calore* indui, & armari debent, ut potiùs ament *Dura*, & obstinata convellere, & subruere; quam *Tenuia*, & Præparata emittere, & asportare: Eo enim modo, fit Corpus Viride, & Solidum.

10 Spiritus *ita subigendi, & componendi sunt, ut fiant* Substantiâ densi, *non* rari; Calore pertinaces, *non* acres; Copiâ, *Quanta sufficit ad Munia Vitæ, non* redundantes, *aut* turgidi; Motu sedati, *non* subsultorii, *&* *inæquales.*

11 Super *Spiritus* plurimùm operari, & posse *Vapores*, ex Somno, & Ebrietate, & Passionibus Melancholicis, & Lætificantibus, & Recreatione *Spirituum* per Odores in Deliquiis, & Languoribus, patet.

12 *Spiritus* quatuor modis condensantur. Aut *Fugando*; Aut *Refrigerando*; Aut *Demulcendo*; Aut *Sedando*: Atque primum de *Condensatione* per *Fugam* videndum.

13 Quicquid *fugat* undequâque, cogit Corpus in Centrum suum, atque ideò *condensat.*

14 Ad *Condensationem Spirituum* per *Fugam*, longè potentissimum, & efficacissimum est, *Opium*; & deindè *Opiata*, atque generalitèr *Soporifera.*

15 Efficacia *Opii* ad *Condensationem Spirituum* admodùm insignis est; cùm tria fortasse Grana ejus, *Spiritus* paulò post, ita coagulent, ut non redeant, sed extinguantur, & reddantur immobiles.

16 *Opium*, & similia non *fugant Spiritus* propter *Frigus* suum; (habent enim partes manifestò calidas,) Sed è converso *refrigerant*, propter *Fugam Spirituum.*

17 *Fuga Spirituum* ex *Opio*, & *Opiatis*, optimè cernitur, in illis exteriùs applicatis; quia subinde *Spiritus* statim se subducunt, nec ampliùs accedere volunt, sed mortificatur Pars, & vergit ad *Gangrænam.*

Opiata

Opiata in magnis *Doloribus*, veluti *Calculi*, aut in *Abscissione Membrorum*, Dolores mitigant; maximè per *Fugam Spirituum*. 18

Opiata sortiuntur bonum Effectum, ex malâ Causâ: *Fuga* enim *Spirituum*, mala; *Condensatio* autem eorum à *Fugâ*, bona. 19

Græci multum posuerunt; & ad Sanitatem, & ad Prolongationem Vitæ, in *Opiatis*: *Arabes* vero adhùc magis; in tantùm ut *Medicinæ* suæ *Grandiores*, (quas *Deorum manus* vocant) pro Basi suâ, & Ingrediente principali habeant *Opium*, reliquis admistis ad ejus noxias Qualitates retundendas, & corrigendas; quales sunt *Theriaca*, *Mithridatium*, & cætera. 20

Quicquid in *Curâ Morborum Pestilentialium*, & Malignorum, fœlicitèr exhibetur, ut *Spiritus* sistantur, & frænentur, ne turbent, & tumultuentur; id optimè transfertur ad Prolongationem Vitæ; cùm idem faciat ad utrumque; *Condensatio* uidelicet *Spirituum*. Id autem præstant ante omnia *Opiata*. 21

Turcæ Opium experiuntur etiam in bonâ Quantitate, innoxium, & confortativũ; adeò ut etiam ante Prælia, ad Fortitudinem illud sumant; Nobis verò nisi in parvâ Quãtitate, & cũ bonis Correctivis, læthale est. 22

Opium & *Opiata*, manifestò deprehenduntur excitare Venerem; quod testatur vim ipsorum ad roborandos *Spiritus*. 23

Aqua Stillatitia ex Sylvestri *Papavere*, ad *Crapulam*, *Febres*, & varios Morbos fœlicitèr adhibetur; quæ proculdubio est temperatum Genus *Opiati*: Neque de Varietate Usûs ejus miretur quispiam; Id enim *Opiatis* familiare est; quia *Spiritus* roboratus & densatus, insurgit in quemcunque morbum. 24

Turcæ habent etiam in usu *Herbæ* Genus, quam vocant *Caphe*, quam desiccatam pulverizant, & in Aquâ calida propinant; quam dicunt haud parvum præstare illis Vigorem; & in Animis; & in Ingeniis: Quæ tamen largiùs sumpta, Mentem movet, & turbat; unde manifestum est eam esse similis Naturæ cum *Opiatis*. 25

Celebratur in universo *Oriente Radix* quædam vocata *Betel*, quam *Indi*, & reliqui in ore habere, & mandere consueverunt; atque ex eâ Mansione mirè recreantur, & ad Labores tolerandos, & ad Languores discutiendos, & ad Coitum fortificandum; videtur autem esse ex *Narcoticis*, quia magnoperè denigrat Dentes. 26

Incœpit nostro sæculo in immensum crescere usus *Tobacco*; atque afficit Homines occultâ quâdam delectatione, ut qui illi semel assueti sint, difficilè posteà abstineant; Et facit proculdubiò, ad Corpus allevandum, & tollendas Lassitudines: Atque vulgò Virtus ejus refertur; eò quod aperiat Meatus, & eliciat Humores: Attamen, rectiùs referri potest ad *Condensationem* Spirituum; cùm sit *Hyoscyami* quoddam genus, & Caput manifestò turbet, quemadmodùm *Opiata*. 27

Sunt aliquandò *Humores* generati in Corpore, qui & ipsi sunt tanquam *Opiati*; ut fit in aliquibus Melancholiis, quibus si quis corripiatur, admodùm fit longævus. 28

Opiata (quæ etiam *Narcotica* vocantur, & *Stupefactiva*) *Simplicia* sunt, *Opium* ipsum, quod est *Succus Papaveris*; *Papaver* utrunque & in Herbâ & in Semine; *Hyoscyamus*; *Mandragora*; *Cicuta*; *Tabacco*; *Solanum*: 29

Opiata Composita sunt, *Theriaca*, *Mithridatium*, *Trifera*, *Ladanum* 30

Paracelsi, *Diacodium*, *Diascordium*, *Philonium*, *Pillulæ* de *Cyno-glossâ.*

31 Ex his, quæ dicta sunt, possent deduci quædam *Designationes*, sive Consilia ad prolongationem vitæ, secundùm hanc *Intentionem*, scilicet *Condensationis Spirituum* per *Opiata.*

32 Sit itaque quotannis à Juventute Adultâ, *Diæta* quædam *Opiata*. usurpetur sub Fine *Maii*; quia *Spiritus* Æstate maximè solvuntur, & attenuantur, & minor instat metus ab Humoribus frigidis: Sit verò *Opiatum* aliquod *Magistrale*, debilius quam ea, quæ in usu sunt, & quoad minorem Quantitatem Opii, & quoad parciorem Mixturam impensè Calidorum: Sumatur Manè inter Somnos; Victus sit simplicior, & parcior, absque Vino, aut Aromatibus, aut Vaporosis: Sumatur autem *Medicina* alternis tantùm diebus, & continuetur *Diæta*, ad Quatuordecim Dies. Hæc *Designatio* Judicio nostro *Intentioni* haud perperàm satisfacit.

33 Possit etiam esse Acceptio *Opiatorum*, non tantùm per *Os*, sed etiam per *Fumos*; Sed talis esse debet; ut non moveat nimis Facultatem Expulsivam, aut eliciat Humores; sed tantùm brevi morâ, operetur super *Spiritus* intra cerebrum; Itaq; *Suffumigatio matutina*, per Os, & Nares excepta, cum *Tobacco*, admisto *ligno Aloes*, & Foliis Siccis *Roris-marini*, & parum *Myrrhæ*, utilis foret.

34 In *Opiatis magnis*, qualia sunt *Theriaca*, *Mithridatium*, & cætera (præsertim in Juventute) non malum foret, potiùs *Aquas* ipsorum *Stillatitias* sumere, quam *Corpora* ipsorum; Etenim *Vapor* in distillando surgit; *Calor Medicamenti* ferè subsidet: *Aquæ* autem *Stillatitiæ*, plerúnque in Virtutibus, quæ per Vapores fiunt, bonæ; in cæteris, enerves.

35 Sunt *Medicamenta*, quæ Gradum habent quendam debilem, & occultum, & propterea tutum, ad Virtutẽ *Opiatam*; Ea immittunt Vaporem lentum & copiosum, sed non malignũ, quemadmodùm *Opiata* faciunt. Itaq, *Spiritus* non fugant, sed congregant tamen, & nõnihil inspissãt.

36 *Medicamenta* in ordine ad *Opiata* sunt ante omnia *Crocus*, atque ejus *Flores*; deinde *Folium Indum*; *Ambra-grisia*; *Coriandri Semen* præparatum; *Amomum*, & *Pseudamomum*; *Lignum Rhodium*; *Aqua Florum Arantiorum*, & multo magis Infusio *Florum* eorundem recentium in *Oleo Amygdalino*; *Nux Muscata* foraminata, & in *Aquâ Rosaceâ* macerata.

37 Ut *Opiata* parcè admodùm, & certis Temporibus (ut dictum est) ita hæc *Secundaria*, familiaritèr, & in Victu quotidiano, sumi possunt; & multùm conferent ad Prolongationem vitæ. Certè *Pharmacopæus* quidam *Calecutiæ*, ex Usu *Ambræ*, ad Centum sexaginta Annos vixisse perhibetur; Atque *Nobiles* in *Barbariâ*, ex ejusdem Usu, longævi repeiuntur, cùm Plebs brevioris sit Ævi; Et apud Majores nostros, qui nobis fuerunt Vivaciores, *Crocus* magno in Usu fuit, in *Placentis*, *Iusculis*, &c. Atque de primo Modo *Condensationis Spirituum*, per *Opiata*, et *Subordinata*, hæc inquisita sint.

38 Jam verò de secundo Modo *Condensationis Spirituum* per *Frigus*, inquiremus; Proprium enim Opus Frigoris est *Densatio*; atque perficitur absque Malignitate aliquâ, aut Qualitate inimicâ: ideóque tutior est Operatio, quàm per *Opiata*; licet paulò minùs potens; si per vices tantùm, quemadmodùm *Opiata*, usurparetur: At rursùs, quia familiaritèr, et

in

in Victu quotidiano moderatè adhiberi poteſt, etiam longè potentior ad prolongationem vitæ eſt, quàm per *Opiata*.

Refrigeratio Spirituum, fit tribus modis; Aut per *Reſpirationem*; Aut per *Vapores*; Aut per *Alimenta*: Prima optima eſt, ſed ferè extra noſtram poteſtatem; Secunda etiam potens, & tamen præſtò eſt; Tertia debilis & per Circuitus. 39

Aer Lympidus & purus, & nihil habens Fuliginis, antequam recipiatur in Pulmones, & minùs obnoxius Radiis ſolis, *Spiritus* optimè denſat. Talis invenitur aut in Jugis Montium Siccis, aut in Campeſtribus perflatilibus, & tamen umbroſis. 40

Quoad *Refrigerationem* & *Denſationem Spirituum* per *Vapores*, *Radicem* hujus *Operationis*, ponimus in *Nitro*, veluti *Creaturâ* ad hoc *Propriâ*, & *Electâ*; his uſi & perſuaſi indiciis. 41

Nitrum eſt tanquam *Arôma* Frigidum; Idque indicat Senſus ipſe. Mordet enim, & tentat Linguā, & Palatum Frigore, ut *Aromata* Calore; Atque inter ea quæ novimus, unicum eſt, & ſolum, quod hoc præſtet. 42

Frigida ferè omnia, (quæ ſunt propriè Frigida, non per Accidens, ut *Opium*,) habent *Spiritum* Exilem, & Paucum; Contrà *Spirituoſa* ſunt omnia ferè Calida. Solum invenitur *Nitrum* in Naturâ Vegetabili, quod *Spiritu* abundet, & tamen ſit *Frigidum*. Nam *Caphura* quæ eſt Spirituoſa, & tamen edit Actiones Frigidi, refrigerat per Accidens tantùm; nempe Tenuitate ſuâ, abſque Acrimoniâ, juvando perſpirationem, in Inflammationibus. 43

In *Congelatione* & *Conglaciatione Liquorū*, quæ nuper cœpit eſſe in Uſu, per *Nivem* & *Glaciem* ad Exteriora Vaſis appoſita, immiſcetur *Nitrum*; atque proculdubiò excitat, & roborat *Congelationem*; Verum eſt, etiam uſurpari ad hoc Salem Nigrum communem, qui potiùs Activitatem indit *Frigori Nivali*, quam per ſe infrigidat; Sed, ut accepi, in Regionibus calidioribus, ubi Nix non cadit, fit Conglaciatio à *Nitro* ſolo; Sed hoc mihi compertum non eſt. 44

Pulvis Pyrius, qui præcipuè conſtat ex *Nitro*, perhibetur epotus conducere ad Fortitudinem, & uſurpari à Nautis ſæpenumerò, & Militibus ante prælia, quemadmodùm à *Turcis Opium*. 45

Datur fœliciter *Nitrum* in *Cauſonibus*, & Febribus Peſtilentialibus, ad leniendos, & frænandos Ardores earum pernicioſos. 46

Manifeſtiſſimum eſt *Nitrum* in *Pulvere Pyrio* magnoperè exhorrere Flammam; unde fit admirabilis illa ventoſitas, & Exufflatio. 47

Nitrum deprehenditur eſſe veluti *Spiritus Terræ*: Etenim certiſſimum eſt, quamcunque Terram licet puram, neque Nitroſis admixtam, ita accumulatam, & tectam, ut immunis ſit à Radiis Solis, neque emittat aliquod Vegetabile, colligere etiam ſatis copioſè *Nitrum*; unde liquet *Spiritum Nitri*, non tantum *Spiritui Animalium*, verum etiam *Spiritui Vegetabilium* eſſe inferiorem. 48

Animalia quæ potant ex *Aquâ Nitroſâ*, manifeſtò pingueſcunt, quod ſignum eſt Frigidi in *Nitro*. 49

Impinguatio Soli maximè fit à *Nitroſis*: omnis enim Stercoratio eſt *nitroſa*, Atque hoc ſignum eſt *ſpiritûs* in *Nitro*. 50

Ex his patet *Spiritus humanos* per *Spiritum Nitri* poſſe infrigidari, & 51

 denſari;

densari; & fieri magis Crudos, & minùs Acres; Quemadmodùm igitur *Vina fortia*, & *Aromata*, & Similia, *Spiritus* incendunt, & Vitam abbreviant; ita & *Nitrum* è converso illos componit, & comprimit, et facit ad Longævitatem.

52 *Usus* autem *Nitri* potest esse in Cibo inter Salem, ad decimā partem Salis; in Jusculis matutinis, ad Grana à tribus ad decem; Etiam in Potu; sed qualitercunq; usurpatum cum modo, ad Longævitatē summè prodest.

53 Quēadmodùm *Opium* præcipuas Partes tenet, in *Condensatione Spirituū* per *Fugam*; atq; habet simul sua *Subordinata*, minùs potentia, sed magis tuta, quæ et majori Quantitate, et frequentiori Usu sumi possunt, de quibus superiùs diximus: ita similitèr et *Nitrum*, quod condensat Spiritus per Frigus, et quandam (ut Moderni loquuntur) *Frescuram*; habet quoque et ipsum sua *subordinata*.

54 *Subordinata* ad *Nitrum* sunt, omnia quæ exhibent *Odorem* nonnihil *Terreum*; qualis est Odor *Terræ puræ*, et bonæ, recentèr effossæ et versatæ: In his præcipua sunt *Borago*, *Buglossa*, *Hippo-buglossa*, *Pimpinella*, *Fragaria*, et *Fraga* ipsa, *Frambesia*, *Fructus Cucumeris Crudus*, *Poma Cruda Fragrantia*, *Folia* et *Gemmæ Vitis*, etiam *Viola*.

55 *Proxima* sunt, ea quæ habent quendam *Virorem Odoris*, sed paulò magis vergentem ad *Calidum*, neque omninò expertem virtutis illius *Refrigerii*; Qualia sunt *Melissa*, *Citrum viride*, *Arantium viride*, *Aqua Rosacea stillaticia*; *Pyra* Assa Fragrantia; etiam *Rosa Pallida*, *Rubea*, & *Muscatella*.

56 Illud notandum est, *Subordinata* ad *Nitrum* plerúnq; plus ad *Intentionem* conferre *Cruda*, quam *Ignem passa*; quia *Spiritus* ille *Refrigerii*, ab *Igne* dissipatur; Itaq; benè sumuntur infusa in *Potu*, aut *Cruda*.

57 Quemadmodùm *Condensatio Spiritûs* per *Subordinata* ad *Opium*, fit aliquatenùs per *Odores*; similitèr et illa, quæ fit per *subordinata* ad *Nitrum*; Itaque *Odor Terræ Recentis*, et puræ, *Spiritus* optimè compescit, sive Aratrum sequendo, sive Fodiendo, sive Herbas inutiles evellendo: Etiam *Folia* in Sylvis, et Sepibus, vergente Autumno, decidentia, bonum *Refrigerium* præstant *Spiritibus*; Et maximè omnium, *Fragaria moriens*. Etiam *Odor Violæ*, aut *Florum Parietariæ*, aut *Fabarum*, aut *Rubi suavis*, et *Madre-ſelve*, exceptus dum crescunt, similis est Naturæ.

58 Quin et novimus *Virum Nobilem* Longævū, qui statim à Sōno, *Glebam Terræ Recentis*, sub Nares apponi quotidiè fecit, ut ejus *Odorē* exciperet.

59 Dubium non est, quin *Refrigeratio*, et *Attemperatio Sanguinis*, per *Frigida*, qualia sunt *Endivia*, *Cichorea*, *Hepatica*, *Portulaca*, &c. per Consequens infrigidet quoq; *Spiritus*; sed hoc fit per Circuitum; At *Vapores* operantur immediatè.

Atque de *Condensatione Spirituum* per *Frigus*, jam inquisitum est; Tertiam diximus esse *Condensationem*, per id quod vocamus, *Demulcere Spiritus*. Quartam, per *Sedationem Alacritatis*, et Motûs nimii ipsorum.

60 *Demulcent Spiritus*, quæcunq; illis sunt *Grata*, atque *Amica*; neque tamen provocant eos nimiùm ad *Exterius*; sed contrà faciunt, ut *Spiritus* quasi seipsis contenti, se fruantur, et recipiant se in *Centrum* suum.

61 De his, si repetas ea, quæ superiùs posita sunt, tanquam *subordinata*, et ad *Opium*, et ad *Nitrum*; nihil est opus aliâ Inquisitione.

62 Quod vero ad *Sedationem Impetûs Spirituum* attinet, de eâ mox dicemus

cēmus, cùm de *Motu* ipsorum inquiremus: Nunc igitur postquam de *Densatione Spirituum* diximus, (quæ pertinet ad *Substantiam* ipsorum,) veniendum ad *Modum Caloris* in ipsis.

Calor Spirituum, ut diximus, ejus generis esse debet, ut sit *Robustus*, non *Acris*; & amet Obstinata subruere, potiùs quam Attenuata asportare. 63

Cavendum ab *Aromatibus, Vino, & Potu forti*; ut usus ipsorum sit valdè temperatus, & abstinentiâ interpolatus: Etiam à *Satureiâ, Origano, Pulegio*, & omnibus, quæ ad Palatum *Acria* sunt, & Incensiva. Illa enim præstant *Spiritibus* Calorem non *Fabrilem*, sed *Prædatorium*. 64

Robustum præbent *Calorem*, præcipuè *Enula, Allium, Carduus Benedictus, Nasturtium adolescens, Chamedrys, Angelica, Zedoaria, Verbena, Valeriana*, Myrrha, *Costum, Sambuci Flores, Myrrhis*. Horum usus cum Delectu, & Judicio, aliàs in *Condimentis*, aliàs in *Medicamentis*, huic Operationi satisfaciet. 65

Benè etiam cedit, quod *Opiata* Magna huic quoque Operationi egregiè serviunt; eò videlicet, quod exhibent *Calorem* talem per *Compositionem*, qualis in *Simplicibus* optatur, sed vix habetur: Etenim recipiendo Calida illa intensissima, (qualia sunt *Euphorbium, Pyrethrum, Stavisagria, Dracuntium, Anacardi, Castoreum, Aristolochium, Opoponax, Ammoniacum, Galbanum*, & similia; quæ intùs per se sumi non possunt) ad retundendam vim *Narcoticam Opii*, constituunt demùm talem Complexionem Medicamenti, qualem jam requirimus; Quod optimè perspicitur in hoc, quod *Theriaca*, & *Mithridatium*, & Reliqua, non sunt Acria, nec mordent Linguam; sed tantùm sunt paululùm Amara, & Odoris potentis, & produnt demùm Caliditatem suam in Stomacho, & Operationibus sequentibus. 66

Etiam ad *Calorem Robustum Spirituum*, facit *Venus* sæpè *Excitata*, rarò *Peracta*: atque nonnulli ex *Affectibus*, de quibus posteà dicetur. Atque de *Calore Spirituum*, Analogo ad Prolongationē vitæ, jam inquisitum est. 67

De *Copiâ* Spirituum, ut non sint Exuberantes, & Ebullientes, sed potiùs Parci, & intra Modum, (cùm *Flamma* parva non tantùm prædetur, quantum magna,) brevis *Inquisitio* est. 68

Videtur ab Experientiâ comprobari, quod *Diæta tenuis*, & ferè *Pythagorica*, vel ex Regulis Severioribus vitæ *Monasticæ*, vel ex Institutis *Eremitarum*, quæ Necessitatem & Inopiam habebant pro Regulâ, vitam reddat Longævam. 69

Huc pertinent *Potus Aquæ, Stratum durum, Aer frigidus, Victus tenuis*, (scilicet ex *Oleribus, Fructibus*, atque *Carnibus* & *Piscibus*, Conditis & Salitis, potiùs quam Recentibus & Calidis,) *Indusium Cilicii, Crebra Iejunia, Crebræ Vigiliæ, Raræ Voluptates sensuales*, & hujusmodi: Omnia enim ista minuunt *Spiritus*, eósque redigunt ad *Quantitatem* eam, quæ tantummodò vitæ Muniis sufficiat; unde minor fit Deprædatio. 70

Quod si *Diæta* fuerit hujusmodi Rigoribus, & Mortificationibus paulò benignior, sed tamen semper æqualis, & sibi constans, eandem opem præstat; Etenim etiam in Flammis videmus, Flammam nonnihil majorem, (modò fuerit constans & tranquilla) minùs absumere ex Fomite suo, quam Flamma minor, agitata, & per vices intensior, & remissior: id quod planè demonstravit Regimen, & Diæta *Cornari Veneti*, 71

qui bibit & edit tot Annos ad justum Pondus; unde centesimum Annum Viribus & Sensibus validus superavit.

72 Etiam videndum est, ne Corpus, quod plenius nutritur, neque per hujusmodi (quales diximus) Diætas emaciatur, *Veneris usum tempestivum* omittat; ne *Spiritus* nimis turgeant, & Corpus emolliant, & destruant. Itaque de *Copiâ Spiritûs*, moderatâ, & quasi frugali, jam inquisitum est.

73 Sequitur inquisitio de *Frænatione Motus Spiritûs*; *Motus* enim manifestò eum attenuat & incendit; Illa *Frænatio* fit tribus modis: Per *Somnum*; per *Evitationem* Laboris vehementis, aut Exercitii nimii, denique omnis lassitudinis; & per *Cohibitionem Affectuum molestorum*. Ac primò de *Somno*.

74 *Fabula* habet, *Epimenidem* in *Antro*, plures Annos dormivisse, neque Alimento eguisse, cùm *Spiritus* inter dormiendum minùs depascat.

75 Experientia docet *Animalia* quædam, (qualia sunt *Sorices*, & *Vespertiliones*) in quibusdam Locis occlusis, per integram Hyemem dormire; adeò *Somnus* Deprædationem vitalem compescit. Quod etiam facere putantur *Apes*, & *Fuci*, licet quandóque à Melle destituti: Itidem *Papiliones* & *Muscæ*.

76 *Somnus* post Prandium, ascendentibus in Caput Vaporibus non ingratis, (utpotè primis Roribus Ciborum) *Spiritibus* prodest, sed ad Alia Omnia, quæ ad Sanitatem pertinent, gravis est & noxius; Attamen in extremâ Senectute eadem est Ratio Cibi, & *Somni*; quia frequens esse debet, & Refectio, & Dormitio, sed brevis & pusilla: quinetiam ad ultimam Metam Senectutis, mera Quies, & perpetuus quasi Decubitus prodest, præsertìm Temporibus Hyemalibus.

77 Verùm ut *Somnus moderatus* ad Prolongationem vitæ facit, ita multò magis, si sit *Placidus*, & non turbidus.

78 *Somnum placidum* conciliant, *Viola*, *Lactuca* (præsertim cocta) *Syrupus* è *Rosis siccis*, *Crocus*, *Melissa*, *Poma* in introitu Lecti, *Offa panis* ex *vino Malvatico*, præsertìm infusâ priùs *Rosâ Muscatellâ*: Itaque utile foret, conficere aliquam Pillulam, vel aliquem Haustum parvum, ex hujusmodi Rebus, eoque uti familiaritèr. Etiam ea quæ Os Ventriculi benè claudunt, ut *Semen Coriandri* præparatum, *Cotonea*, & *Pyra* fragrantia assata, *Somnum* inducunt placidum; Ante omnia, *Juvenili Ætate*, & maximè iis, qui habent *Ventriculum* satis *fortem*, prodest *Haustus* bonus *Aquæ Puræ*, Crudæ, in introitu Lecti.

Mandatum. *De* Ecstasi voluntariâ, *sive* procuratâ, *atque de* Cogitationibus Defixis, *& Profundis*, *(modò sint absque Molestiâ) nihil habeo comperti*; *Faciunt proculdubiò ad* Intentionem, *& densant* Spiritus, *etiam potentiùs quam* Somnus: *cùm Sensus æquè, aut magis sopiant, & suspendant*; *De illis inquiratur ulteriùs. Atque de* Somno *hactenùs*.

79 Quatenùs ad *Motum* & *Exercitia*; *Lassitudo* nocet, atque Motus & Exercitatio, quæ est nimis *celeris* & *velox*, quales sunt *Cursus*, *Pila*, *Gladiatoria*, & similia: Et rursùs cùm Impetus extenditur ad *ultimas Vires*, & *Nixus*, quales sunt, *Saltus*, *Lucta*, & similia. Certum enim est, *Spiritus* in Angustiis positos, vel per *Pernicitatem Motûs*, vel per *ultimos*

Nixus, fieri postea magis *Acres*, & *Prædatorios*. Ex altera Parte, *Exercitia*, quæ satis *fortem* cient Motum, sed non nimis *Celerem*, aut ad *ultimas Vires*. (quales sunt *Saltatio*, *Sagittatio*, *Equitatio*, *Lusus Globorum*, & similia,) nihil officiunt, sed prosunt potiùs.

Veniendum jam ad *Affectus*, & *Passiones Animi*, & videndum, qui ex ipsis, ad Longævitatem sint Noxii, qui Utiles.

Gaudia Magna attenuant, & diffundunt *Spiritus*, & vitam abbreviant: *Lætitia Familiaris* roborat *Spiritus*, Evocando eos, nec tamen Exolvendo. 80

Impressiones Gaudiorum sensuales, malæ; *Ruminationes Gaudiorum* in *Memoriâ*, aut *Prehensiones* eorum ex *Spe*, vel *Phantasiâ*, bonæ. 81

Magis confortat Spiritus *Gaudium pressum*, & parcè communicatum, quam *Gaudium effusum*, & publicatum. 82

Mæror & *Tristitia*, si *Metu* vacet, & non nimium *angat*, vitam potiùs prolongat: *Spiritus* enim contrahit, & est *Condensationis Genus*. 83

Metus Graviores vitam abbreviant: licet enim & *Mæror*, & *Metus*, *Spiritum* uterque angustiet; tamen in *Mærore* est simplex *Contractio*; at in *Metu*, propter *Curas* de Remedio, & *Spes* intermistas, fit *Æstus*, & *Vexatio spirituum*. 84

Ira compressa est etiam *Vexationis* genus; & *Spiritum* Corporis *Succos* carpere facit; At sibi *permissa*, & *foras prodiens*, juvat, tanquam *Medicamenta* illa, quæ *Robustum* inducunt *Calorem*. 85

Invidia pessima est, & carpit *Spiritus*, atque illi rursùs *Corpus*; eò magis, quod ferè perpetua est, nec *agit* (ut dicitur) *Festos Dies*. 86

Misericordia ex *Malo alieno*, quod in nos ipsos cadere non posse videtur, bona; quæ verò *Similitudine quâdam* potest reflecti in *Miserantem*, mala, quia excitat *Metum*. 87

Pudor levis minimè officit, cum *Spiritus* paululùm contrahat, & subinde effundat; adeò ut *Verecundi* diù (ut plurimùm) vivant: At *pudor* ex *Ignominiâ Magnâ*, & diù affligens, *Spiritus* contrahit, usque ad *Suffocationem*, & est perniciosus. 88

Amor, si non fuerit *Infælix*, & nimis *Saucians*, ex genere *Gaudii* est; & easdem subit *Leges*, quas de *Gaudio* posuimus. 89

Spes omnium *Affectuum* utilissima est, & ad prolongationem vitæ plurimùm facit; si non nimium sæpè intercidat, sed Phantasiam *Boni Intuitu* pascat; Itaque qui *Finem* aliquem, tanquam Metam vitæ figunt, & proponunt; & perpetuò, & sensim, in *Voto* suo proficiunt; Vivaces ut plurimùm sunt; Adeò ut, cùm ad *Culmen Spei* suæ venerint, nec habeant quod ampliùs sperent, ferè Animis concidant, nec diù superstites sint; ut *Spes*, videatur, tanquam *Gaudium Foliatum*, quod in immensum extenditur, sicut *Aurum*. 90

Admiratio, & *Levis Contemplatio*, ad vitam prolongandam maximè faciunt; Detinent enim *Spiritus*, in Rebus quæ placent, nec eos turbare, aut inquietè, & morosè agere sinunt: Unde omnes *Contemplatores Rerum Naturalium*, qui tot & tanta habebant, quæ mirarentur, (ut *Democritus*, *Plato*, *Parmenides*, *Apollonius*,) longævi fuerunt; Etiam *Rhetores*, qui Res degustabant tantùm, & potiùs *Orationis Lumen*, quam 91

Rerum

Rerum Obscuritatem sectabantur, fuerunt itidem Longævi; Ut *Gorgias, Protagoras, Isocrates, Seneca*: Atque certè quemadmodùm *Senes* plerúnque *Garruli*, & Loquaces sunt; ita & *Loquaces* sæpissimè *Senescunt*: Indicat enim, *Levem Contemplationem*, & quæ *Spiritum* non magnoperè stringat, aut vexet: At *Inquisitio Subtilis*, & *Acuta*, & *Acris*, Vitam abbreviat; *Spiritum* enim lassat, & carpit.

Atque de *Motu Spirituum* per *Animi Affectus* hæc inquisita sint: Subjungemus autem quasdam alias *Observationes* Generales circa *Spiritus*, præter Superiores, quæ non cadunt in Distributionem præcedentem.

92 Præcipuæ Curæ esse debet, ut *Spiritus* non exolvantur sæpiùs; *Solutionem* enim præcedit *Extenuatio*, neque *Spiritus* semel Extenuatus, ita facilè se recipit, & densatur: *Exolutio* autem fit pet Nimios *Labores*; Nimis vehementes *Affectus Animi*; Nimios *Sudores*; Nimias *Evacuationes*; *Balnea tepida*; & *Intemperatum*, aut *Intempestivum usum Veneris*; Etiam Nimias *Curas*, & *Sollicitudines*, & *Expectationes* anxias; Denique per *Morbos malignos*; & *Dolores*, & Cruciatus Corporis graves: quæ omnia, quantum fieri potest, (ut etiam *Medici* vulgares monent) evitanda sunt.

93 *Spiritus* & *Consuetis* delectantur, & *Novis*. Mirum autem in Modum facit ad conservandum *Vigorem Spirituum*, ut nec *Consuetis* utamur ad *Satietatem*, nec *Novis*, ante *Appetitum vividum*, & strenuum. Itaque & *Consuetudines* abrumpendæ sunt Judicio quodam, & Curâ, antequàm perveniant ad *Fastidium*; & *Appetitus* ad *Nova*, ad tempus cohibendus, donec fiat *Fortior*, & *Alacrior*. Atque insupèr, *Vita*, quoad fieri potest, ita instituenda, ut Multas, & Varias habeat *Redintegrationes*, neque perpetuò in iisdem versando *Spiritus* torpeant: Licet enim non malè dictum sit à *Senecâ*, *Stultus semper incipit vivere*, tamen illa *Stultitia*, ut & aliæ quamplurimæ, Longævitati prodest.

94 Circa *Spiritus* observandum est; (etsi contrarium fieri consueverit) ut quandò percipiant Homines *Spiritus* suos esse in *Statu Bono*, & Placido, & Sano, (id quod ex *Tranquillitate Animi*, & *Lætitiâ* datur perspici) eos foveant, nec mutent; Sin in *Statu Inquieto*, & Maligno (id quod ex *Tristitiâ*, *Pigritiâ*, atque aliâ *Indispositione Animi* apparebit) eos subinde obruant, & alterent. Continentur autem *Spiritus* in eodem *Statu*, per *Cohibitionem Affectuum*, *Temperamentum Diætæ*, *Abstinentiam à Venere*, *Moderationem à labore*, *Otium mediocre*; Alterant autem, & obruunt *Spiritus*, Contraria istis; scilicet, *Affectus vehementes*, *Epulæ profusæ*, *Venus immoderata*, *Labores ardui*, *Studia intensa*, & *Negotia*. Atqui consueverunt Homines, cùm læti sunt, & sibi maximè placent, tum *Epulas*, *Venerem*, *Labores*, *Contentiones*, *Negotia*, maximè sequi, & affectare. Quod si quis Longitudini Vitæ consulere velit, contrario modo (quod mirum dictu) se gerere debet; *Spiritus* enim *Bonos* fovere, & continuare, *malè Dispositos* exhaurire, & mutare, oportet.

95 Non ineptè ait *Ficinus*, *Senes* debere ad *Confortationem Spirituum* suorum, *Acta Pueritiæ* suæ, & *Adolescentiæ* sæpè recordari, & ruminare. Certè Recreatio est *Senibus* singulis, tanquam peculiaris, *Recordatio*

datio talis. Itaque dulce est Hominibus *Societatem* habere eorum, qui
olim unà educati fuerant, & *Loca* ipsa *Educationis* suæ invisere. *Vespa-*
sianus autem huic Rei tantùm tribuebat, ut cùm esset *Imperator*, nullo
modo Animum inducere potuisset, ut *Ædes Paternas*, licet humiles,
mutaret; ne aliquid deperiret *Consuetudini Oculorum*, & *Memoriæ Pu-*
eritiæ suæ: Quinetiam in *Scypho* quodam *Aviæ* suæ *Ligneo*, cum Labro
argenteo, Diebus Festis potabat.

Illud ante omnia *Spiritibus* gratum est; ut fiat *Progressus* continuò 96
in Benignius. Itaque eo modo est instituenda Juventus, & Ætas virilis,
ut Senectuti *Nova Solatia* relinquantur; quorum præcipuum sit *Otium*
Moderatum. Itaque sibi ipsi Manus inferunt *Senes Honorati*, qui in
Otium non secedunt: Cujus Rei insigne reperitur Exemplum in *Cassi-*
odoro; qui tantâ apud *Reges Italiæ Gothos* Auctoritate pollebat, ut in- 1
star Animæ esset erga eorum Negotia; postea autem ferè Octogena-
rius in *Monasterium* se recepit, ubi non ante Centesimum demum
Annum vitam clausit: At huic rei duæ *Cautiones* adhibendæ sunt; una
ut non expectent, donec *Corpus* omninò *Confectum* sit, & *Morbidum*:
Etenim in hujusmodi Corporibus omnis *Mutatio*, licet in *Benignius*,
Mortem accelerat: Altera, ut *Otio* planè *inerti* se minimè dedant, sed 2
habeant *Aliquid* quod Cogitationes, & Animum ipsorum placidè
detinere possit; In quo genere, præcipua Oblectamenta sunt *Literæ*,
deindè Studia *Ædificandi*, & *Plantandi*.

Postremò eadem *Actio*, *Contentio*, *Labor* libenter Susceptus, & cum 97
bonâ Voluntate, *Spiritus* recreat; Cum *Aversatione* autem, & *Ingratiis*,
Spiritus carpit, & sternit: Itaque ad Longævitatem confert, si quis
Arte talem vitam instituat, quæ libera sit, & ad *Arbitrium suum* tradu-
catur; Aut tale *Obsequium* Animo suo conciliaverit, ut quicquid à
Fortunâ imponatur, eum potiùs *Ducat*, quam *Trahat*.

Neque illud omittendum ad *Regimen Affectuum*; ut præcipua Cura 98
adhibeatur *Oris ventriculi*; Maximè ne sit relaxatum nimis; quia plus
dominatur illa *Pars* super *Affectus*, præsertim *quotidianos*, quam aut *Cor*,
aut *Cerebrum*; Exceptis tantummodò iis, quæ fiunt per potentes *Va-*
pores, ut in *Ebrietate*, & *Melancholiâ*.

De *Operatione* super *Spiritus*, ut *Juveniles* maneant, & *revirescant*, 99
hæc inquisita sunt: Quod eò diligentiùs præstitimus, quòd de his
Operationibus, potiori ex parte, magnum est apud *Medicos*, & alios Au-
ctores, Silentium: Maximè autem, quia *Operatio* super *Spiritus*, eo-
rumque Recrudescentiam, ad Prolongationem Vitæ, est *Via* maximè
Proclivis, & *Compendiaria*; Propter duplex scilicet *Compendium*; Alte-
rum, quod *Spiritus* Compendiò operetur super *Corpus*; Alterum, quod
Vapores, & *Affectus* Compendiò operentur super *Spiritus*; Adeò ut hæc
Finem petant, quasi in *Lineâ rectâ*; cætera magis per *Circuitum*.

OPE-

OPERATIO SVPER EXCLUSIONEM Aeris. II.

Historia.

1 EXclusio *Aeris Ambientis*, ad Diuturnitatem Vitæ dupliciter innuit. Primò, quod maximè omnium post *Spiritum Innatum*, *Aer Extrinsecus*, (utcunque *Spiritum Humanum* quasi animet, & ad *Sanitatem* plurimùm conferat,) *Succos* Corporis deprædatur, & *Desiccationem* Corporis accelerat; Itaque *Exclusio Aeris*, ad Longitudinem vitæ confert.

2 Alter *Effectus*, qui sequitur *Exclusionem Aeris*, subtilior multò est, & profundior; Scilicet quod *Corpus Occlusum*, & non *perspirans*, *Spiritum* inclusum detinet, & in *Duriora* Corporis vertit; unde *Spiritus* ea emollit, & intenerat.

3 Hujus rei explicata est Ratio in *Desiccatione Inanimatorum*; Atque est *Axiôma* quasi infallibile, Quod *Spiritus Emissus* Corpora desiccat; *Detentus* colliquat, & intenerat: Atque illud insupèr simul *Assumendum*, Quod *Calor* omnis *propriè* attenuat, & humectat, & per *Accidens* tantùm contrahit, & desiccat.

4 *Vita* in *Antris* & *Speluncis*, ubi *Aer* non recipit *Radios Solis*, possit facere ad Longævitatem; *Aer* enim per se ad *Prædationem* Corporis non multùm potest, nisi *Calore* excitatus. Certè si quis Memoriam Rerum recolat; ex pluribus *Reliquiis*, & Monumentis constare videtur, fuisse Hominum *Magnitudines*, & *Staturas*, longè iis quæ posteà fuerunt, grandiores; ut in *Siciliâ*, & aliis nonnullis Locis. Istiusmodi autem Homines, in *Speluncis*, plerunque Ætatem degebant: Atqui *Diuturnitas Ætatis*, & *Amplitudo Membrorum*, habent nonnihil commune. Etiam *Antrum Epimenidis* inter *Fabulas* ambulat. Suspicor etiam, *vitam Anachoretarum Columnarium*, simile quippiam fuisse *vitæ in Antris*; quippe ubi *Radii solis* parùm penetrabant, neque *Aer* magnas *Mutationes*, aut *Inæqualitates* recipere poterat. Illud certum, utrunque *Simeonem Stylitam*, & *Danielem*, & *Sabam*, atque alios *Anachoretas Columnares*, admodùm Longævos fuisse. Etiam *Anachoretæ* Moderni, intra *Muros* aut Columnas septi, & Clausi, Longævi sæpiùs reperiuntur,

5 Proxima *Vitæ in Antris*, est *Vita in Montibus*. Quemadmodùm enim in *Antra Calores Solis* non penetrant; ita in *Fastigiis Montium*, reflexione destituti, parùm possunt. Accipiendum autem hoc est de *Montibus*, ubi *Aer Limpidus* est, et purus; Scilicet ubi propter *Ariditates Vallium*, *Nebulæ* & *Vapores* non ascendunt; Quod fit in *Montibus*, qui *Barbariam* cingunt;

cingunt; Ubi etiam hodiè vivunt, sæpenumerò ad Annos Centum et quinquaginta, ut jam anteà notatum est.

Atque hujúsmodi *Aer*, *Antrorum*, aut *Montium*, ex suâ Naturâ propriâ, parùm aut nihil deprædatur: At *Aer*, qualis est noster, cùm sit propter *Calores Solis Prædatorius*, quantum fieri potest, à Corpore est excludendus. 6

Aer verò prohibetur, et excluditur, duobus Modis: Primò, si *Claudantur* Meatus; secundò, si *Oppleantur*. 7

Ad *Clausuram Meatuum* faciunt, ipsius *Aeris Frigiditas*; *Nuditas Cutis*, ex quâ illa induratur; *Lavatio* in *Frigidâ*; *Astringentia* Cuti applicata, qualia sunt, *Mastyx*, *Myrrha*, *Myrtus*. 8

Multò magis huic *Operationi* satisfiet per *Balnea*, sed raro usurpata, (præsertim Temporibus Æstivis) quæ constent ex *Aquis Mineralibus Astringentibus*, quæ tutò exhiberi possunt; quales sunt *Chalybeatæ*, et *Vitriolatæ*; Hæ enim *Cutem* potentèr contrahunt. 9

Quod ad *Oppletionem* attinet; *Pigmenta*, et hujusmodi *Spissamenta Unctuosa*, atque (quod commodissimè in usu potest esse) *Oleum*, et *Pinguia*, non minùs *Corporis Substantiam* conservant, quàm *Pigmenta* in *Oleo*, et *Vernix Ligna*. 10

Britones Antiqui, Corpus *Glasto* pingebant, et fuerunt admodùm longævi; Quemadmodùm & *Picti*, qui indè etiam *Nomen* traxisse à nonnullis putantur. 11

Hodiè se pingunt *Bresilienses*, et *Virginienses*, qui sunt (præsertìm illi priores) admodùm longævi; adeò ut quinque abhinc Annis, *Patres Galli* nonnullos convenerint, qui *Ædificationem Fernamburgi*, Annis abhinc centum et viginti, ipsi ad tunc *Virilis Ætatis* meminissent. 12

Ioannes de *Temporibus*, qui dicitur ad Trecentesimum Annum Ætatem produxisse, interrogatus quomodò se conservasset; respondisse fertur, *Extrà*, *Oleo*; *intùs*, *Melle*. 13

Hyberni, præsertìm *Sylvestres*, etiam adhùc sunt valdè vivaces; Certè aiunt paucis abhinc Annis, *Comitissam Desmondiæ* vixisse ad Annum Centesimum Quadragesimum, et ter per vices *Dentiisse*. *Hybernis* autem Mos est, se nudos ante Focum *Butyro Salso*, et Veteri, fricare, et quasi condire. 14

Iidem *Hyberni* in usu habuerunt *Lintea*, et *Indusia Croceata*; Quod licet ad *Arcendam Putrefactionem* introductum fuerat, tamen (utcunque) ad *vitæ Longitudinem* utile fuisse existimamus: Nam *Crocus*, ex omnibus quæ novimus, ad *Cutem*, et *Confortationem Carnis*, est Res optima cùm et notabilitèr *Astringat*, et habeat insupèr *Oleositatem*, et *Calorem Subtilem* sine ullâ *Acrimoniâ*. Equidem memini quendam *Anglum*, ut *Vectigalia* supprimeret; *Croci Saccum*, cùm transfretaret, circa *Stomachum* portasse, ut lateret; Eúmque, cùm anteà ex Mari gravissimè *ægrotare* solitus esset, optimè tunc *valuisse*, nec *Nauseam* ullam sensisse. 15

Hippocrates jubet *vestes* ad *Cutem Hyeme* puras portare, *Æstate* sordidas, et *Oleo* imbutas; Hujus Ratio videtur, quod per *Æstatem*, *Spiritus* exhalant maximè; Itaque *Pori Cutis* opplendi sunt. 16

Ante

17 Ante omnia igitur usum *Olei*, vel *Olivarum*, vel *Amygdalini dulcis*, ad Cutem ab Extrà ungendam, ad Longævitatem conducere existimamus; Eàque *unctio* debet fieri singulis Autoris, cùm exitur è Lecto, cum *Oleo*, in quo admisceatur parum *Salis nigri*, et *Croci*. *Vnctio* autem levis debet esse, ex *Lanâ*, aut *Spongiâ* molliori, neque quæ stillet super Corpus, sed Cutem tantùm intingat, et inficiat.

18 Certum est *Liquores* in *Majori Quantitate*, etiam *Oleosos*, haurire nonnihil ex Corpore; sed contrà, *Parvâ Quantitate* imbibi à Corpore: Itaque *levis Aspersio* facienda est, ut diximus; Aut planè *Indusium* ipsum *Oleo* liniendum est.

19 Objici verò fortè possit, Istam *Vnctionem* ex *Oleo*, quam laudamus, (licet apud Nos in Usu nunquam fuerit, atque apud *Italos* in Desuetudinem abierit) olim quidem apud *Græcos*, et *Romanos* familiarem fuisse, et Diætæ partem; neque tamen iis Sæculis Homines magis fuisse longævos. Sed respondetur rectissimè; *Oleum* in Usu fuisse tantùm post *Balnea*, nisi fortè inter *Athletas*; *Balnea* autem ex Calido Operationi nostræ tantò contraria sunt, quantò *Vnctiones* congruæ; cùm Alterum *Meatus* aperiat, Alterum obstruat. Itaque *Balneum* absque *Vnctione* sequenti, pessimum; *Vnctio* absque *Balneo* optima. Etiàm ad *Delicias* potiùs adhibebatur ista *Vnctio*, atque (si in optimam Partem accipias) ad *Sanitatem*; sed nullo Modo in Ordine ad *Vitam longævam*; Itaque simul adhibebantur *Vnguenta pretiosa*, quæ ad *Delicias* grata, ad nostram *Intentionem* noxia sunt, ob *Calorem*; Vt benè dixisse videatur *Virgilius*:

Nec Casiâ liquidi corrumpitur usus Olivi.

20 *Inunctio* ex *Oleo*, et *Hyeme*, confert ad *Sanitatem*, per Exclusionem Frigoris; & *Æstate*, ad detinendos *Spiritus*, & prohibendam Exolutionem eorum, & arcendam vim *Aeris*, quæ tunc maximè est Prædatoria.

21 Cùm *Inunctio* ex *Oleo Operatio* sit ad vitam longam ferè potentissima; visum est addere *Cautiones*, ne periclitetur Valetudo; Eæ quatuor sunt secundùm quatuor Incommoda, quæ exindè sequi possint.

22 Primum *Incommodum* est, quod *reprimendo Sudores*, Morbos inducere possit, ex Humoribus illis Excrementitiis: Huic *Remedium* adhibendum est ex *Purgationibus*, & *Clysteriis*, ut Evacuationi debitè consulatur; Certum enim est, *Evacuationem* per *Sudores*, Sanitati plerunque conferre; Longitudini vitæ officere. *Purgativa* autem moderata in Humores agunt, non in *Spiritus*, quod facit *Sudor*.

23 Secundum *Incommodum* est, quod *Corpus calefacere* possit, & subindè *inflammare*; *Spiritus* enim *Occlusus*, nec *Perspirans*, ferventior est: Huic *Incommodo* occurritur, si *Diæta*, ut plurimum, vergat ad *Frigidum*, & sumantur *Propria* quædam ad *Refrigerandum* per vices; de quibus mox in *Operatione* super *Sanguinem* inquiremus.

24 Tertium est, quod *Caput gravare* possit; Omnis enim *Oppletio* extrinsecùs, repercutit Vapores, & eos mittit versus *Caput*: Huic *Incommodo* omninò occurritur, per *Cathartica*, præsertim *Clysteria*; Et claudendo *Os Ventriculi* fortitèr cum *Stipticis*; Et *pectendo*, & *fricando caput*; Etiam cum Lixiviis idoneis, ut aliquid exhalet; Et non omittendo *Exercitationem bonam*, & qualem convenit, ut etiam per *Cutem* nonnihil perspiret.

Quartum

Quartum *Incommodum* subtilius est Malum; videlicet, quòd *Spiritus Detentus* per Clausuram Pororum, videatur posse seipsum nimis multiplicare; quia cùm parùm evolet, & continuò *Spiritus* novus generetur, nimiùm increscit *Spiritus*, & sic Corpus etiã plus prædari possit; verùm hoc non prorsùs ita se habet; Nam *Spiritus* omnis conclusus Hebes fit, (quandoquidem ventiletur Motu *Spiritus*, ut & *Flamma*;) ideóque minùs Activus est, & minùs sui generans; Calore certè auctus, (ut & *Flamma*;) sed Motu Piger: Sed & huic *Incommodo* Remedium adhiberi possit, à Frigidis, *Oleo* quandóque admistis; qualia sunt, *Rosa*, & *Myrtus*; nam Calidis omninò abstinendum, ut dictum est de *Casiâ*. 25

Neque inutilis est applicatio, ad Corpus, *Vestium*, quæ & ipsæ in se habent aliquid *Unctuosi*, sive *Oleosi*, non *Aquosi*: Illæ enim exhaurient Corpus minùs; quales sunt ex *Lanâ*, potiùs quam ex *Lino*: Certè manifestum est in *Spiritibus Odorum*; quod si ponas *Pulveres Odoratos* inter *Linea*, multò citiùs Virtutem perdunt, quàm inter *Lanea*. Itaque *Linea* Tactu, & Mundicie jucunda; sed ad nostram *Operationem* suspecta. 62

Hyberni Sylvestres, cùm incipiunt ægrotare; nihil priùs faciunt, quam ut *Linea* è Stratis tollant, & in *Laneis* Pannis se convolvant. 27

Referunt nonnulli, se magno Sanitatis suæ commodo *Laneis Carmosinis* proximè ad Cutem, sub Indusiis suis, usos fuisse, tam ad Bracas, quàm ad Corporalia. 28

Est & illud observandum, *Aerem* Corpori *Assuetum*, minùs illud deprædari, quam *Novum*, & subinde mutatum: Itaque *Pauperes*, qui in *Tuguriis* suis, intra proprios *Lares* perpetuò vivunt, nec Sedes mutant, sunt plerunque Longæviores; Veruntamèn quoad alias *Operationes*, *Mutationem Aeris*, (præsertìm *Spiritibus* non omnino inertibus) utilem esse judicamus; Mediocritas autem adhibenda foret, quæ utrinque satisfaciat; Illud fiet, si *Quatuòr Temporibus* Anni, fiet per Stata tempora *Mutatio Loci* ad sedes idoneas, neque sint corpora, aut in *Peregrinatione* nimiâ, aut in *Statione*. Atque de *Operatione* per *Exclusionem Aeris*, & de evitandâ *Vi* ejus *Prædatoriâ*, hæc dicta sint. 29

OPERATIO SUPER SANGVInem, & Calorem sanguificantem. III.

Historia.

OPerationes duæ Sequentes sunt *Operationibus* duabus Præcedentibus tanquam *Antistrophæ*; atque iis respondent; quemadmodùm *Passiva Activis*; Præcedentes enim duæ, id agunt, ut *Spiritus* & *Aer* Actionibus suis sint minùs deprædantes; Hæ verò, ut *Sanguis* &

& *Succus Corporis*, sint minùs deprædabiles. Quoniam verò *Sanguis* est *Irrigatio Succorum*, & *Membrorum*, & *Præparatio* ad ea; *Operationem* super *Sanguinem* primo loco collocamus. Circa hanc *Operationem* proponemus *Consilia* Numero pauca, sed Vi valdè efficacia. Ea tria sunt.

2 Primò Dubium non est, quin si *Sanguis* sit aliquantò frigidior, minùs futurus sit Dissipabilis: Quoniam verò, quæ per Os sumuntur Frigida, cum reliquis Intentionibus haud paucis, malè conveniunt; ideò optimum foret alia invenire, quæ non sunt cum istiusmodi incommodis complicata. Ea duo sunt.

3 Prius hujusmodi est; Adducantur in Usum, idque maximè in *Iuventute*, *Clysteria* nihil omninò *Purgantia*, aut *Abstergentia*; sed solummodò *Refrigerantia*, & nonnihil *Aperientia*; Probata sunt quæ fiunt ex Succis *Lactucæ*, *Portulacæ*, *Hepaticæ*, etiam *Sedi majoris*, & *Mucilaginis Seminis Psillii*, cum *Decoctione* aliquâ temperatâ Aperiente, admisto aliquanto *Caphoræ*: Verùm *vergente Ætate*, omittatur *Sedum majus*, & *Portulaca*; & substituantur *Succi Boraginis*, & *Endiviæ*, aut similium; Atque retineantur *Clysteria* hujusmodi, quantùm fieri potest, ad Horam scilicet, aut ampliùs.

4 Alterum est ejusmodi; In usu sint, præsertim *Æstate*, *Balnea Aquæ dulcis*, & modicè admodùm tepidæ, prorsùs absque Emollientibus, *Malvâ*, *Mercuriali*, *Lacte*, & similibus; Adhibeatur potius *Serum Lactis* Recens in nonnullâ Quantitate, & *Rosa*.

5 Verùm, quod *Caput* rei est, & Novùm, illud præcipimus; Ut ante *Balneationem*, inungatur Corpus cum *Oleo*, cum spissamentis; ut *Qualitas Refrigerii* excipiatur, *Aqua* magis arceatur: Neque tamen *Meatus Corporis* nimiùm occludantur; Etenim cùm *Frigus Exterius* Corpus fortitèr occludit, tantùm abest, ut promoveat *Infrigidationem*; ut etiàm eam prohibeat, & irritet *Calorem*.

6 Similis est usus *Vesicarum*, cum *Decoctionibus*, & *Succis Refrigerantibus*, applicatis circa inferiorem Regionem Corporis, videlicet sub Costas, usque ad Pubem; Nam & hoc est Genus *Balneationis*, ubi *Corpus Liquoris*, ut plurimùm, excluditur; *Refrigerium* tantùm excipitur.

7 Restat tertium *Consilium*, quod non ad *Sanguinis Qualitatem*, sed ad *Substantiam* ejus pertinet; ut reddatur magis Firma, & minùs Dissipabilis; & in quam Calor *Spiritûs* minùs agere possit.

8 Atque de usu *Limaturæ Auri*, aut *Auri Foliati*, aut *Pulveris Margaritarum*, *Gemmarum*, & *Coralli*, & similium, Hodiè nihil credimus, nisi quatenùs præsenti *Operationi* satisfaciant: Certè cùm *Arabes*, & *Græci*, & *Moderni*, iis Rebus tantas Virtutes tribuerint, non omninò nihil videatur esse in istis, quæ tot Homines Experti observârunt. Itaque missis Phantasticis circa illas Opinionibus, planè arbitramur, si universæ *Substantiæ Sanguinis* aliquid insinuari possit per *Minima*, in quod *Spiritus*, & *Calor* parùm, aut nihil agere possint, omninò id non tantùm *Putrefactioni*, sed etiam *Arefactioni* obstiturum; & ad vitam prolongandam fore efficacissimum: In hoc tamen plures adhibendæ sunt *Cautiones*: Primò, ut fiat admodùm *exacta Comminutio*: Secundò, ut hujusmodi *Dura* & *Solida*, sint omnis *Malignæ Qualitatis* expertia, ne cùm in Venis dispergantur & lateant, aliquid Nocumenti inferant: Tertiò, ut

ut nunquàm *sumantur cum Cibis*, nec ita excipiantur, ut diù hæreant, ne generent periculosas Obstructiones circa Mesenterium. Quartò, ut *Rarus* sit eorum *usus*, ne coeant, & cumulentur in Venis.

Itaque *Modus* excipiendi sit, *Stomacho jejuno*, in *Vino Albo*, cui admistum sit parùm *Olei Amygdalini*, & fiat *Corporis Exercitatio* super *Haustum* eorum. 9

Simplicia autem, quæ Operationi huic satisfaciant, possint esse loco omnium; *Aurum*, *Margaritæ*, & *Corallus*; *Metalla* enim omnia, præter *Aurum*, non sunt absque *Malignâ Qualitate*, in *Volatili* ipsorum; Neque etiam tam exquisitè comminuuntur, quam *Aurum Foliatum*; *Gemmæ* autem *Translucidæ*, & tanquam *Vitreæ*, minùs nobis placent (ut & anteà diximus) propter suspicionem *Corrosionis*. 10

At nostro judicio, & tutior, & efficacior foret usus *Lignorum*, in *Infusionibus*, & *Decoctionibus*; Satis enim in iis possit esse, ad Firmitudinem *Sanguinis*; Neque tamen simile Periculum est ab *Obstructione*; præcipuè autem, quia possunt sumi in *Cibo* & *Potu*; unde faciliùs Ingressum reperient in *Venas*, nec deponentur in *Fæcibus*. 11

Ligna ad hoc idonea sunt, *Santalum*; *Quercus*; & *Vitis*; *Ligna* enim *Calidiora*, aut aliquâ ex Parte *Resinosâ*, rejicimus; Possint tamen adjici Caules siccæ, & lignosæ *Roris marini*; cùm *Frutex* sit *Rosmarinus*, & Ætatem multarum *Arborum* æquet; Etiàm *Hederæ* caules Siccæ, & Lignosæ, sed eâ Quantitate, ut Saporem non reddant ingratum. 12

Sumantur verò *Ligna* aut in *Jusculis* decocta, aut infusa in *Mustum*, aut *Cervisiam* antequàm sedeat: In *Jusculis* autem (ut fit in *Guajaco*, & similibus) sempèr infundantur diù, antequàm decoquantur, ut firmior Pars *Ligni*, & non tantùm ea, quæ levitèr hæret, eliciatur: *Fraxinus* autem, licet ad Pocula adhibeatur, nobis suspecta est. Atque de *Operatione* super *Sanguinem* hæc inquisita sint. 13

OPERATIO SUPER Succos Corporis. IV.

Historia.

Duo sunt *Corporum* Genera, (ut in *Inquisitione* de *Inanimatis* jam dictum est) quæ difficiliùs consumuntur: *Dura* & *Pinguia*; ut cernitur in *Metallis*, & *Lapidibus*; atque in *Oleo*, & *Cerâ*. 1

Operandum itaque est, ut *Succus Corporis* sit *Sub-durus*; atque etiam ut sit *Sub-pinguis*, aut *Sub-roscidus*. 2

Quatenùs ad *Duritiem*, ea efficitur tribus Modis. *Naturâ Alimenti* 3

firmâ; *Frigore condensante Cutem & Carnes*; & *Exercitatione Succos fermentante*, & compingente, ne sint molles, & spumosi.

4 Quatenùs ad *Naturam Alimenti*, talis esse debet, ut sit minùs *Dissipabilis*; qualia sunt *Caro Bovina*, *Caro Suilla*, *Caro Cervina*, etiam *Caro Caprearum*, *Hœdorum*, *Cygnorum*, & *Anserum*, & *Palumbium Silvestrium*, (præsertìm si hujusmodi Carnes fuerint modicè Salitæ;) *Pisces* itidem Saliti, & sicci; Etiam *Caseus* subvetus, & hujusmodi.

5 Quoad *Panem* autem, *Avenatus*, aut etiam paululùm *Pisatus*, aut *Secalicius*, aut *Hordeaceus*, solidior est, quam ex *Frumento*; Atque etiam in *Pane Frumentaceo*, solidior qui paulò plus habet ex *Furfure*, quam qui purioris est *Pollinis*.

6 *Orcades* qui *Piscibus* vescuntur *Salitis*, atque generalitèr *Ichthyophagi*, Longævi sunt.

7 *Monachi*, & *Eremitæ*, qui parcè, & *Sicco Alimento* pascebantur, fuerunt ut plurimùm Longævi.

8 Etiam *Aquâ pura* in Potu frequentèr usurpata, reddit *Succos* Corporis, minùs *Spumosos*; Cui, si propter *Spiritûs Hebetudinem*, (qui proculdubiò in *Aquâ* est parùm *Penetrativus*) admisceatur aliquid *Nitri*, utile esse existimamus. Atque de *Firmitudine Alimenti* hactenùs.

9 Quatenus ad *Condensationem Cutis* & *Carnium* per *Frigus*; Vivaciores ferè sunt, qui sub *Dio* vivunt, quam qui sub *Tecto*; Atque qui in *Regionibus Frigidis*, quam qui in *Calidis*.

10 *Vestes nimiæ*, sive in Lectis, sive Portatæ, corpus solvunt.

11 *Lavatio Corporis* in *Frigidâ*, bona ad Longitudinem vitæ; usus *Balneorum tepidorum*, malus: De *Balneis* autem, ex *Aquis Astringentibus Mineralibus*, superiùs dictum est.

12 Quatenùs ad *Exercitationem*; *Vita otiosa* manifestò reddit Carnes Molles, & Dissipabiles: *Exercitatio* autem *Robusta*, (modo absint nimii *Sudores*, aut *Lassitudines*) duras & compactas: Etiam *Exercitatio* intra *Aquas Frigidas*, qualis est *Natatio*, valdè bona; Atque generalitèr *Exercitatio* sub *Dio*, melior quam sub *Tecto*.

13 De *Fricationibus*, (quod est *Exercitationis* genus,) tamen quia Alimenta magis evocant, quam indurant, posteà suo loco inquiremus.

14 Jam verò, cùm de *Duritie Succorum* dictum sit; veniendum ad *Oleositatem* sive Roscidationem ipsorum; quæ perfectior, & potentior est *Intentio*, quam *Induratio*; quia non habet *Incommodum*, neque Malum complicatum: Omnia enim, quæ ad *Duritiem Succorum* pertinent, ejusmodi sunt, ut cùm *Alimenti Absumptionem* prohibeant, etiam ejusdem *Reparationem* impediant; unde fit, ut Diuturnitati vitæ, eadem & prosint, & obsint; At quæ ad *Roscidationem Succorum* pertinent, ex utrâque parte juvant; cùm reddant *Alimentum*, & minùs *Dissipabile*, & magis *Reparabile*.

15 Cùm verò dicimus, quòd *Succus Corporis* debeat fieri *Roscidus*, & *Pinguis*, Notandum est, hoc nos non intelligere de *Pinguedine*, aut *Adipe* ma-

manifesto, sed de *Rore perfuso*, & (si placet) *Radicali*, in ipsâ Corporis substantiâ.

Neque rursùs existimet quispiam, *Oleum*, aut *Pinguia Ciborum*, aut *Medullas*, similia sibi generare, atque *Intentioni* nostræ satisfacere; Neque enim quæ perfecta semel sunt, retrò aguntur; sed talia debent esse *Alimenta*, quæ post *Digestionem* & *Maturationem*, tùm demùm *Oleositatem* in Succis ingenerent. 16

Neque rursùs existimet quispiam, *Oleum*, & *Pingue Coacervatum*, & *Simplex*, difficilis esse Dissipationis; in *Mistione* autem non eandem retinere naturam; Etenim quemadmodum *Oleum* per se multò seriùs consumitur, quàm *Aqua*, ita etiam in *Papyro*, aut *Sudario*, diutiùs hæret, & tardius desiccatur; ut priùs notavimus. 17

Ad *Irrorationem* Corporis meliùs faciunt *Cibi Assati*, aut *Furno Cocti*, quam *Elixi*: Atque omnis *Præparatio Ciborum*, cum *Aquâ* incommoda est; Quinetiam & *Oleum*, copiosiùs elici videmus ex *Corporibus Siccis*, quam ex *Humidis*. 18

Generalitèr ad *Irrorationem* Corporis, prodest multus Usus Dulcium; *Sacchari*, *Mellis*, *Amygdalarum dulcium*, *Pinearum*, *Pistaciorum*, *Dactylorum*, *Uvarum Passarum*, *Uvarum Corinthi*, *Ficuum*, & hujusmodi: Contrà, omnia *Acida*, & nimiùm *Salsa*, & nimiùm *Acria*, sunt Generationi *Succi Roscidi* opposita. 19

Neque *Manichæis*, eorúmque Diætæ favere existimabimur, si *Semina* quæque, & *Nucleos*, & *Radices*, in Cibis, aut eorum Condimentis frequentia esse debere dicamus; quandoquidem omnis *Panis* (*Panis* autem Ciborum Firmamentum est) aut ex *Seminibus* est, aut ex *Radicibus*. 20

Ante omnia verò ad *Irrorationem Corporis* maximè facit *Natura Potûs*, qui Ciborum Vehiculum est: Itaque in usu sint *Potus* illi, qui absque omni *Acrimoniâ*, aut *Acedine*, subtiles tamen sint, quales sunt *Vina*, (ut ait *Anus* apud *Plautum*) *Vetustate Edentula*, & *Cervisia* ejusdem generis. 21

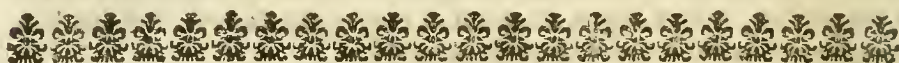
Hydromel (ut arbitramur) non foret malum, si fuerit Forte, & Vetus; Attamen quoniam omne *Mel* habet aliquid Acutum, (ut patet ex acerrimâ illâ *Aquâ*, quam *Chymici* ex eo extrahunt, quæ etiam *Metalla* solvit) meliùs foret, si fieret similis Potio ex *Sacc*haro, non infuso levitèr, sed ita incorporato, quemadmodùm *Mel* solet esse in *Hydromellite*, & quæ habeat Vetustatem Anni, aut sex Mensium; unde *Aqua* Cruditatem deponat, & *Saccharum* Subtilitatem acquirat. 22

Atque *Vetustas Vini*, aut *Potûs*, hoc habet; quod Subtilitatem generat in Partibus *Liquoris*, Acrimoniam in *Spiritibus*; quorum primum utile, secundum noxium; Itaque ad hanc Complicationem enodandam, mittatur in Dolium, priusquam resederit nonnihil Vinum à Musto, *Caro suilla*, aut *Cervina*, benè cocta, ut habeant *Spiritus vini*, quod ruminent, & mandant, atque inde mordacitatem suam deponant. 23

Similitèr, si recipiat *Cervisia*, non solùm Grana *Tritici*, *Hordei*, *Avenarum*, *Pisarum*, &c. sed etiam Partem (puta tertiam) ex *Radicibus*, aut *Pulpis* pinguibus, (qualia sunt *Radices Potado*, *Medullæ Artiplicis*, *Radices Bardanæ*, aut aliæ *Radices* Dulces, & Esculentæ) utiliorem fore 24

Potum ad Longævitatem exiſtimamus, quam *Cerviſiam* ex *Granis* tantum.

25 Etiam quæ in partibus ſuis valdè tenuia ſunt, & nihilominùs nullâ prorſus ſunt *Acrimoniâ*, aut *Mordacitate*, utilia ſunt, in *Condimentis Ciborum*; Qualem Virtutem ineſſe deprehendimus in paucis quibuſdam ex *Floribus*; *Floribus* ſcilicet *Hederæ*, qui in Aceto infuſi etiam guſtui placent; *Floribus Calendulæ*, qui in uſu ſunt in *Brodiis*; & *Floribus Betonicæ*. Atque de *Operatione* ſuper *Succos Corporis* hæc inquiſita ſunt.

OPERATIO SUPER VISCERA ad Extruſionem Alimenti. V.

Hiſtoria.

1 QUæ *Viſcera* illa *Principalia* (quæ *Concoctionis Fontes* ſunt,) *Stomachum*, *Hepar*, *Cor*, *Cerebrum*, ad Functiones ſuas probè exercendas confortant, (unde Alimenta in partes diſtribuuntur, Spiritus ſparguntur, atque inde Reparatio Corporis totius tranſigitur,) à *Medicis*, atque eorum *Deſcriptis*, & *Conſiliis*, petenda ſunt.

2 De *Splene*, *Felle*, *Renibus*, *Meſenterio*, *Iliis* & *Pulmonibus*, non loquimur; Sunt enim *Membra* Miniſtrantia Principalibus; Atque cùm de *Sanitate* tractatur, in Conſiderationem vel præcipuam, quandóque veniunt; quia patiuntur ſingula ſuos Morbos, qui niſi curentur, etiam in *Viſcera Principalia* incurrunt: Quatenùs verò ad *Prolongationem Vitæ*, & Reparationem per Alimenta, & Retardationem Atrophiæ Senilis, ſi *Concoctiones*, & *Principalia* illa *Viſcera* benè ſe habeant, cætera maximâ ex parte ad Votum ſequentur.

3 Atque ex *Medicorum* Libris, qui de Quatuor *Membrorum Principalium Confortatione*, & *Commodis*, Sermones faciunt, decerpenda ſunt ea unicuique, quæ pro ratione *Statûs Corporis proprii*, *in Diætam* & *Regimen Vitæ*, transferri poterint: Etenim *Sanitas Medicinis temporalibus* plerunque indiget; at *Diuturnitas Vitæ* ex *Victûs ratione*, & conſtanti *Medicinarum* juvantium ſerie, ſperanda eſt: Nos verò Pauca, eaque Selecta, & Optima proponemus.

4 *Stomachum* (qui (ut aiunt) eſt *Paterfamilias*, & cujus Robur ad reliquas *Concoctiones* eſt Fundamentale) ita munire decet, & confirmare, ut ſit abſque *Intemperie Calidus*; deinde *Aſtrictus*, non *Laxus*; etiam *Mundus*, non *Humorum Faſtidiis Oppreſſus*; Et nihilominùs (cùm ex ſeipſo, potiùs quam ex Venis nutriatur,) minimè prorſus *Inanis*, aut *Iejunus*; poſtremò in *Appetitu* ſervandus eſt, quia *Appetitus Digeſtionem* acuit.

Miramur

Miramur quomodò illud, *Calidum Bibere*, (quod apud Antiquos in usu 5
fuit,) in Desuetudinem abierit; Novimus certè *Medicum* admodùm
celebrem, qui in Prandio, & Cœnâ, *Iusculum* etiam *præcalidum* avidè
ingerere solebat, & paulò post optare ut regestum esset; Neque enim
mihi *Iusculo* opus est, (inquit) sed *Calido* tantùm.

Omninò utile arbitramur, primam *Potionem*, sive *Vini*, sive *Cervisiæ*, 6
sive *Potûs* alterius, (cui quis insuevit) in Cœnâ semper calidam exhiberi.

Vinum Extinctionis Auri, utile arbitramur semel in Mensâ; Non 7
quod *Aurum*, aliquid Virtutis ad hoc largiri credamus, sed quia *Extinctionem*
omnem *Metallicam*, in aliquo Liquore, Astrictionem potentem
indere novimus: *Aurum* autem deligimus, quia præter illam
(quam optamus) *Astrictionem*, nil aliud *Metallicæ Impressionis* post se
relinquit.

Offas Panis in *Vino*, mediâ Mensâ, utiliores, quam ipsum *Vinum* esse 8
judicamus; præsertìm si *Vino* cui *Offa* intingatur, *Ros-Marinus*, &
Cortex Citri, fuerint infusi; idque cum *Sacharo*, ut tardiùs labatur.

Usum *Cotoneorum*, ad *Stomachi* Robur, utilem esse certum est: Melius 9
tamen adhiberi iudicamus in Succis depuratis, cum *Sacharo* (quos
Myvas vocant) quam in *Carnibus* ipsorum, quia *Stomachum* nimis gravant:
Illæ verò *Myvæ* post Mensam, *simplices*; at ante Mensam, cum
Aceto, utilissimè sumuntur.

Utilia *Stomacho* sunt præ cæteris Simplicibus *Ros-Marinus*, *Enula*, 10
Mastyx, *Absynthium*, *Salvia*, *Mentha*.

Pillulas ex *Aloe*, & *Mastice*, & *Croco*, præsertìm Temporibus Hyemalibus, 11
ante Prandium sumptas, probamus; ita tamen, ut *Aloe* non
tantum Succo *Rosarum* multis vicibus abluta sit, sed etiam in Aceto,
(in quo dissolutum fuerit *Tragaganthum*,) & posteà in *Oleo Amygdalino*
Dulci, & Recenti, ad aliquot horas macerata sit, antequàm formetur
in *Pillulas*.

Vinum aut *Cervisia Infusionis Absynthii*, cum modico *Enulæ*, & *Santali* 12
Cytrini, rectè per vices adhibetur; atque hoc Hyeme potiùs.

At Æstate, Haustus ex *Vino Albo*, cum Aquâ *Fragariæ* diluto, in 13
quo *Vino*, Pulveres exquisiti *Perlarum*, & *Testarum Cancrorum Fluviatilum*,
& (quod mirum fortasse videatur,) parum *Cretæ*, fuerint infusa,
Stomachum optimè recreat, & roborat.

At generalitèr, omnis *Haustus Matutinus* (quales frequentèr in usu 14
sunt) *Refrigerantium*, (*Succorum*, *Decoctionum*, *Seri Lactis*, *Hordeatorum*,
& similium,) fugiendus est; nihilque prorsùs immittendum *Stomacho*
jejuno, quod sit *Frigidum purum*: Meliùs exhibebuntur Res hujusmodi,
(si necessitas postulet,) vel *Horâ quintâ* post *Prandium*, vel *Horâ unâ* post
leve *Ientaculum*.

Iejunia frequentia mala sunt ad Longævitatem; quinetiam *Sitis* quæcunque 15
evitanda, & servandus *Stomachus* satis *Mundus*, sed perpetuò
quasi *Humidus*.

Oleum Olivarum Recens, & Bonum, in quo *Mithridatii* nonnihil dis- 16
solu-

ſolutum fuerit, inunctum *Spinæ Dorſi*, ex adverſo *Oris Stomachi*, *Stomachum* mirum in modum confortat.

17 Sacculus ex Floccis Carmoſinis, infuſis in *Vinum Auſterum*, in quod infuſa fuerint *Myrtus*, & *Cortex Citri*, & parùm *Croci*, ſuper *Stomachum* perpetuò geſtari poteſt. Atque de *Stomachum Confortantibus* hactenùs; cùm etiam haud pauca ex his, quæ aliis Operationibus inſerviunt, ad hoc etiam juvent.

18 *Iecori*, ſi à *Torrefactione*, ſive *Deſiccatione*, atque ab *Obſtructione*, immune ſervetur, nil ultrà opus eſt: Etenim *Exolutio* illa, quæ *Aquoſitates* generat *Morbus* prorsùs eſt; At reliqua duo etiam *Senectus* obrepens inducit.

19 Hùc pertinent, vel maximè ea, quæ in Operatione ſuper *Sanguinem*, deſcripta ſunt; Iis adjiciemus Pauca admodùm, ſed Electa.

20 Præcipuè in uſu ſit, *Vinum Granatorum* Dulcium; aut ſi illud haberi non poſſit, *Succus ipſorum* recens expreſſus; *Manè* ſumendus, cum aliquanto *Sacchari*, & immiſſo in Vitrum, (in quod fit Expreſſio) modico *Corticis Citri* recentis, & *Gariophyllis* tribus, aut quatuor integris: Hócque uſurpetur à *Februario*, ad Finem *Aprilis*.

21 In uſum adducatur, ante alias omnes *Herbas Naſturtium*, ſed tamen *Pubeſcens*, non *Vetus*: uſurpetur ſive *Crudum*, ſive in *Iuſculis*, ſive in *Potu*; Et poſt hanc *Cochlearia*.

22 *Aloe*, quocunque modo abluta, aut correcta, *Hepati* noxia; Itaque nunquàm familiaritèr ſumenda eſt. *Rhubarbarum* contrà vitale *Hepati*, modò tres adhibeantur *Cautiones*: Primò, ut ſumatur *ante Cibum*, ne deſiccet nimis, aut Veſtigium *Stipticitatis* relinquant: Secundò, ut *maceretur* ad Horam unam, aut duas, in *Oleo Amygdalino* recenti, cum *Aquâ Roſaceâ*, antequàm aliàs infundatur, aut detur in Subſtantiâ: Tertiò, ut vicibus alternis ſumatur, aliàs ſimplex, aliàs cum *Tartaro*, aut parùm *Salis nigri*, ne leviora tantùm aſportet, & reddat Maſſam Humorum magis obſtinatam.

23 *Vinum*, aut *Decoctum* aliquod *chalybeatum*, ter aut quater in Anno ſumi probo, ad *Obſtructiones* potentiores ſolvendas; ita tamen ut ſempèr præcedat *Hauſtus* duorum, aut trium Cochlearium *Olei Amygdalini*, dulcis & recentis, & ſequatur *Motus Corporis*, præſertìm *Brachiorum*, & *Hypochondriorum*.

24 *Liquores dulcorati*, idque cum Pinguedine quadam, ad arcendam *Arefactionem*, & *Salſedinem*, & *Torrefactionem*, & denique *Senilitatem Iecoris*, præcipuè & plurimùm poſſunt; præſertìm ſi per Vetuſtatem bene incorporentur; Tales fiant ex *Fructibus*, & *Radicibus* dulcibus; Scilicet, *Vina* & *Potus* ex Uvis *paſſis* recentibus, *Iujubis*, *Carycis*, *Dactilis*, *Paſtinacis*, *Bulbis* ſive *Potadis*, & hujuſmodi, cum admiſtione *Lycoritiæ* quandoque; Etiàm *Potus*, ex granis *Indicis*, (quæ *Mayz* vocant,) cum *Mixturâ Dulcium*, plurimùm confert. Notandum eſt autem, Intentionem *Præſervationis Iecoris* in Mollicie quâdam, & Pinguedine, longè potentiorem eſſe illâ alterâ, quæ pertinet ad *Apertionem Iecoris*, quæ potiùs innuit ad *Sanitatem*, quam ad *Diuturnitatem vitæ*; niſi quod *Obſtructio* ea,

ea, quæ inducit *Torrefactionem*, æquè maliciosa est, ac aliæ *Arefactiones.*

Radices Cichoreæ, Spinachiæ, Betæ, à Medullis purgatas, atque ad Teneritudinem coctas in Aquâ, cum tertia parte *Vini Albi*, pro *Condimentis* Familiaribus cum *Oleo* & *Aceto*, laudo. Etiam Gemmas, sive Caules *Asparagi, Pulpas Artichocis*, & *Radices Bardanæ*, debitis modis elixas, & conditas; & *Iuscula* (tempore *Veris*) ex Folijs pubescentibus *Vitium*, & herbâ viridi *Tritici*. Atque de *Iecore* muniendo hactenùs. 25

Cor Juvamentum suscipit maximè, atque Nocumentum ex *Aere*, quem spiramus; ex *Vaporibus*; atque ex *Affectibus*: Atque complura ex ijs, quæ de *Spiritibus*, suprà dicta sunt, hùc transferri possunt; Indigesta autem *Moles Cordialium* apud *Medicos*, ad Intentionem nostram parùm valet: Attamen, quæ *Venenorum Malignitati* occurrere deprehenduntur, ea demùm ad muniendas *Cordis* vires, sano cum Judicio adhiberi possunt; præsertim si sint ex eo genere, quod non tam propriam *Veneni Naturam* frangat, quàm *Cor* & Spiritus in *Venenum* insurgere faciat. Atque de *Cordialibus* consule *Tabulam* superiùs positam. 26

Aeris Bonitas in *Locis, Experientiâ* potiùs dignoscitur, quàm *Signis*. Optimum judicamus *Aerem* spirare in *Locis Æquis*, & Planis, atque ex omni parte *Perflantibus*; Si fuerit *Terra Sicca*, neque tamen prorsùs *Arida*, aut *Arenosa*; Quæque emittat *Serpillum*, & *Amaraci* genus, & hic inde *caules Menthæ Campestris*; Quæque sit non prorsùs *Rasa*, sed *Arboribus* nonnullis (ad umbram) sparsìm consita; Atque ubi *Rosa Rubi* spiret aliquid *Muscatellum*, & *Aromaticum*: *Flumina* si adsint, nocere potiùs arbitramur, nisi fuerint *Exigua* admodum, & *limpida*, & *glareosa.* 27

Aerem Matutinum certum, est *Vespertino* esse magis Vitalem, licet ad Delicias alter magis ametur. 28

Aerem à *Vento* agitatum paulò, leniore, *Aere Cœli Sereni* fœliciorem esse arbitramur: Optimus autem est *Zephyrus Matutinus*, & *Boreas Postmeridianus.* 29

Odores ad *Confortationem Cordis* præcipuè utiles sunt; Neque tamen, ac si *Odor bonus* esset *Aeris boni* Prærogativa. Certum enim est, quemadmodum inveniuntur *Aeres* prorsùs *Pestilentes*, qui non tantùm *fœtent*, quantum alii *minùs noxii*; similitèr inveniri econtrà *Aeres saluberrimos*, & *Spiritibus Amicissimos*, qui aut prorsùs sint *inodori*, aut ad sensum minùs *Grati* & *Fragrantes.* Atque omninò, ubi degitur in *Aere bono, Odores* per vices tantùm repeti debent: *Odor* enim *Continuus* (licet optimus) *Spiritus* nonnihil onerat. 30

Laudamus ante omnes alios, (ut etiam superiùs innuimus) *Odores* ex *Plantis Vegetantibus*, & non *Avulsis*, in *Aere aperto* exceptis; quales sunt ex *Violis, Floribus Gariophylli* (tam *Majoris* quam *Minoris*,) *Floribus Fabarum, Floribus Tiliæ, Floribus* sive *Pulvisculo Vitium, Floribus Madreselvæ, Floribus Parietariæ luteæ*; *Rosâ Muscatellâ* (nam cæteræ *Rosæ germinantes* parcè emittunt *Odores*;) *Fragariâ* (præsertìm *Moriente*;) *Rubô suavi*, (præcipuè ineunte *Vere*,) *Menthâ Campestri, Lavendulâ Florente*; atque in Regionibus Calidioribus, *Malo Arantio, Cytrio, Myrto, Lauro*: Itaque *Ambulatio*, aut *Sessio* inter hujusmodi *Auras*, in Usu esse debet. 31

Ad

32 Ad *Cordis* juvamentum, *Odores Refrigerantes Calidioribus* anteponimus; *Suffitus* itaque *Matutinus*, aut ſub *Calores Meridiei* optimus fuerit, ex æquis Portionibus *Aceti*, *Aquæ Roſaceæ*, & *Vini Generoſi*, ſuper *Laminam Ferri* quaſi candentem, fuſorum.

33 Neque verò *Matri Telluri* libare nos quis exiſtimet, ſi præcipiamus inter *Fodiendum*, aut *Terram vertendam*, *vinum Generoſum* ſuper-infundi.

34 *Aquam* è *Floribus Arantiorum* bonam, cùm modicâ Parte *Aquæ Roſaceæ*, & *vini Fragrantis*, etiam per *Nares* attrahi, aut per *Syringam Errhini* more immitti, (ſed rariùs) bonum eſt.

35 At *Maſticatio* (quamvis non habeamus *Betel*) & *Detentio* in *Ore* eorum quæ *Spiritus* fovent, (licet aſſidua) utilis admodùm eſt. Fiant itaque *Grana*, aut puſilli *Paſtilli* ex *Ambrâ*, & *Muſco*, & *Ligno Aloes*, & *Ligno Rhodio*, & *Radice Iridis*, & *Roſâ*; atque formentur illa *Grana*, aut *Paſtilli*, per *Aquam Roſaceam*, quæ per paululùm *Balſami Indi* tranſierit.

36 *Vapores* verò, qui ex *Rebus intrò ſumptis*, *Cor* muniunt, & fovent, hæc tria habere debent; ut ſint *Amici*, *Clari*, & *Refrigerantes*. *Caliditas* enim *Vaporum*, mala; Atque ipſum *Vinum*, quod putatur habere *vaporem* ſolummodò *calefacientem*, non expers eſt prorsùs *Qualitatis Opiatæ*. *Claros* autem *Vapores* vocamus eos, qui plus habent ex *Vapore*, quam ex *Exhalatione*, neque ſunt omninò *Fumei*, aut *Fuliginoſi*, aut *Unctuoſi*, ſed *Humidi*, & *Æquales*.

37 Inter Turbam inutilem *Cordialium*, pauca ad *Diætam* in uſu eſſe debent; Loco omnium *Ambra-griſia*, & *Crocus*, & *Granum Kermes*, ex *Calidioribus*; Atque *Radices Bugloſſi*, & *Boraginis*, atque *Mala Cytria*, & *Limones dulces*, & *Poma Fragrantia*, ex *Frigidioribus*. Etiam eo (quo diximus) modo, & *Aurum*, & *Margaritæ*, non tantùm intra *Venas*, ſed etiam in *Tranſitu*, & circa *Præcordia* aliquid poſſunt; per *Refrigerium* ſcilicet, abſque aliquâ *noxiâ Qualitate*.

38 De *Lapide Bezoar*, ob multas Probationes, Virtuti ejus fidem non prorsùs derogamus; Sed omninò *Modus* ejus ſumptionis talis eſſe debet, ut facillimè *Virtus* ejus communicetur *Spiritibus*. Itaque nec in *Juſculis*, nec in *Syrupis*, nec in *Aquâ Roſaceâ*, aut hujuſmodi, Uſum ejus probamus; ſed tantùm in *Vino*, aut *Aquâ Cynamomi*, aut hujuſmodi *Diſtillato*, ſed *Tenui*, non *Calido*, aut *Forti*.

39 De *Affectibus* jam ſuperius inquiſitum eſt; Illud tantùm adjicimus, omne *Deſiderium magnum*, & *conſtans*, & (ut loquuntur) *Heroicum*, *Cordis Virtutes* roborare, & ampliare. Atque de *Corde* hactenùs.

40 Ad *Cerebrum* quod attinet (ubi *Cathedra*, & *Univerſitas Spirituum Animalium* reſidet) quæ ſuperiùs inquiſita ſunt, de *Opio*, & *Nitro*, & *Subordinatis* ad ipſa, & de *Conciliatione Somni placidi*, etiam hùc aliquatenùs ſpectant. Illud quoque certum, *Cerebrum* tanquam in *Tutelâ Stomachi* eſſe; ideóque quæ *Stomachum* confortant, & muniunt, *Cerebrum* per *Conſenſum* juvant, atque hùc ſimilitèr transferri debent. Adjiciemus pauca, tria *Externa*, *Internum* unum.

41 *Balneationem Pedum* omninò in uſu eſſe volumus, ad minùs, ſemel in *Septimanâ*; *Balneumque* fieri ex *Lixivio*, cum *Sale nigro*, & *Salviâ*, *Camo-*

Camomillâ, *Fœniculo*, *Samsuco*, & *Costo*, cum Foliis *Angelicæ Viridis*.

Suffitum laudamus etiam *Quotidianum Manè*, ex *Rore-marino* arido, Ramulis *Lauri* siccis, & *Ligno Aloes*; nam *Gummi suavia Caput* gravant. 42

Cavendum prorsùs, ne *Capiti* per *Exteriùs* admoveantur *Calida*; qualia sunt *Aromata*, non exceptâ *Nuce Muscatâ*: Etenim *Calida* illa ad *Plantas pedum* præcipitamus, ibique solùm applicari volumus: *Unctionem* verò *Capitis* levem ex *Oleo*, cum *Rosâ*, & *Myrto*, & parùm *Salis*, & *Croci*, laudamus. 43

Memores eorum, quæ de *Opiatis*, & *Nitro*, & Similibus, antè proposuerimus, quæ *Spiritus* tantoperè densant, non existimamus abs re fore, si semel *Diebus* quatuordecim, accipiantur in *Brodio Matutino*, *Grana* tria, vel quatuor *Castorei*, cum modico *Seminis Angelicæ*, & *Calami Aromatici*; quæ & ipsa *Cerebrum* roborant, & in *Densitate Substantiæ Spirituum*, (quæ ad vitæ Longævitatem tam necessaria est,) *Motûs Vivacitatem*, & *Vigorem* excitant. 44

In *Confortativis* quatuor *Viscerum Principalium* ea proposuimus, quæ & *Propria* sunt, atque *Electa*, atque in *Diætam*, & *Regimen vitæ* transferri, tutò & commodè possunt: *Varietas* enim *Medicamentorum*, *Ignorantiæ Filia* est; neque *Multa Fercula*, (quod aiunt) *tam multos Morbos* fecere, quam *multa Medicamenta paucas Curas*. Atque de *Operatione* super *Viscera Principalia*, ad *Extrusionem Alimenti*, hæc inquisita sunt. 45

OPERATIO SVPER PARTES exteriores ad Attractionem Alimenti. VI.

Historia.

Licet *Concoctio* bona, per *Partes Interiores* facta, primas Partes ad probam *Alimentationem* teneat; tamen concurrere etiam debent Actiones *Partium Exteriorum*; ut sicut *Facultas Interior Alimentum* emittit, & extrudit; ita *Facultas Partium Exteriorum* idem arripiat, & attrahat; Quóque imbecillior fuerit *Facultas Concoctionis*, eò magis opus est Auxilio concurrente *Facultatis Attractivæ*. 1

Attractio valida Partium Exteriorum, excitatur præcipuè per *Motum Corporis*, per quem *Partes calefactæ*, & *confortatæ*, *Alimentum* ad se alacriùs vocant, & attrahunt. 2

Illud verò maximè cavendum, & prohibendum; Ne idem *Motus*, & *Calor*, qui ad *Membra Novum Succum* evocat, *Membrum* simul eo *Succo*, quo anteà perfusum erat, nimiùm exolvat. 3

Fricationes

4 *Fricationes* huic Intentioni optimè subserviunt, factæ præcipuè *Manè*; sed hoc perpetuò comitetur, ut post *Fricationem*, fiat levis *Inunctio* cum *Oleo*, ne *Attritio Partium Exteriorum*, eas per *Perspirationem* reddat effœtas.

5 Proxima est *Exercitatio*, per quam *Partes* ipsæ se *confricant*, & *concutiunt*; modò sit *Moderata*, & quæ (ut superiùs notatum est) nec sit *Celeris*, nec ad *Ultimas Vires*, nec ad *Lassitudinem*; Verùm in hâc ipsâ, atque *Fricatione*, eadem est ratio, & *Cautio*; Ne Corpus nimiùm perspiret; Itaque *Exercitatio* melior est sub *Dio*, quam sub *Tecto*, & *Hyeme* quam *Æstate*; Atque insupèr, *Exercitatio Inunctione* non tantùm *claudi* debet, ut *Fricatio*; sed etiam in *Exercitationibus* vehementioribus, adhibenda est *Unctio*, & in *Principio*, & sub *Finem*, more *Athletarum*.

6 Ad *Exercitationem*, ut quam minimùm aut *Spiritus*, aut *Succos* exolvat, utile est, ut usurpetur *Stomacho* non prorsùs *jejuno*. Itaque ut *Exercitatio*, nec *Stomacho Repleto*, (quod plurimùm interest *Sanitatis*) nec *Iejuno*, (quod non minus interest *Longitudinis vitæ*,) usurpetur; in usum adduci debet *Ientaculum* Manè, non ex *Medicamentis*, aut *Haustibus Matutinis*, aut *Uvis passis*, aut *Ficubus*, aut hujusmodi; sed planè ex *Cibo*, & *Potu*; at *Levi* admodùm, & *Modicâ Quantitate*.

7 *Exercitationes* ad *Irrigationem Membrorum*, debent esse *Membris* omnibus quasi æquales; non ut (quemadmodùm ait *Socrates*,) *Tibiæ moveant*, *Brachia quiescant*, nec è contra; sed ut *Partes universæ* ex Motu participent; Atque omninò ad vitam prodest, ut *Corpus* nunquàm diù in eâdem *Positurâ* permaneat; sed singulis Semi-horis, ad minùs, *Posituram* mutet, præterquàm in *Somno*.

8 Quæ ad *Mortificationem* usurpantur, ad *Vivificationem* traduci possunt; Nam & *Indusia setosa*, & *Flagellationes*, & omnis *Exteriorum Vexatio*, *Vim* eorum *Attractivam* roborat.

9 *Urticationem* commendat *Cardanus*, etiàm ad *Melancholiam*; verùm de hâc parùm nobis compertum est; Et suspecta nobis est illa, ne propter *Venenatam* nonnullam *Qualitatem Urticæ*, *Serpigines* usu frequenti inducat, & *Mala Cutis*. Atque de *Operatione* super partes *Exteriores*, ad *Attractionem Alimenti*, hæc inquisita sunt.

OPERATIO SUPER ALIMENTUM ipsum ad Insinuationem ejusdem. VII.

Historia.

1 Reprehensio vulgaris de *Multis Ferculis*, *Censorem* potiùs decet, quàm *Medicum*; aut utcúnque constantiæ *Sanitatis* utilis esse potest, ad *Longitudinem vitæ*, noxia est; Propterea quod *Mistura Alimentorum va-*

ria,

ria, & aliquàntùm *Heterogenea*, Exitum reperit in *Venas*, & *Succos*, meliùs & alacriùs, quàm *Simplex*, & *Homogenea*; Cùm insupèr ad *Appetitum excitandum*, (qui *Acies* est *Digestionis*) plurimùm possit. Itaq; & *Mensam variam*, & *Mutationes* subindè *Ciborum*, pro *Temporibus Anni*, aut aliàs, probamus.

Etiàm illud de *Simplicitate Ciborum* absque *Condimentis*, *Simplicitas Iudicii* est; cùm *condimenta* bona, & benè electa, sint *Præparationes Ciborum* saluberrimæ, atque tùm ad Sanitatem, tùm ad vitam conferant. 2

Videndum est, ut cum *Cibis Durioribus*, conjungantur *Potus Fortiores*, & *Condimenta* quæ *penetrent*, & *incîdant*; Cum *Cibis* contrà *Facilioribus*, *Potus Tenues*, & *Condimenta Pinguia*. 3

Cum paulò antè monuerimus, ut prima *Potio* in cœnâ excipiatur *Calida*; nunc addimus, quod ad *Præparationem Stomachi*, etiam *Semihorâ* ante *Cibum*, bonus *Haustus Potûs* (cui quisque maximè insuevit) *calidus* usurpetur; sed parùm *Aromatizatus* ad gratiam Saporis. 4

Præparatio Ciborum, & *Panis*, & *Potuum*, si benè, & in ordine ad *Intentionem* instituatur, magni est prorsùs Momenti; licet sit *Res Mechanica*, & sapiat *Culinam*, & *Sellam*; cùm tamen longè præstet *Fabellis* de *Auro*, & *Gemmis*, & hujusmodi. 5

Humectatio Succorum Corporis per *Præparationem Alimentorum Humidam*, puerilis Res est; Ad *Fervores Morborum* nonnihil facit; ad *Alimentationem* verò *roscidam*, omninò contraria est; itaque *Elixatio Ciborum* longè inferior est, ad Intentionem nostram, *Assatione*, & *Coctione* in *Furno*, & similibus. 6

Assatio debet fieri *Igne vivido*, & celeriùs perfici; non *Igne lento*, & nimiâ Morâ. 7

Carnes omnes *Solidiores* in usu esse debent non prorsùs *Recentes*, sed nonnihil *Salis Expertæ*; ex *Sale* ipso autem in *Mensâ*, eò minus sumi debet, aut nihil omninò. *Sal* enim *Alimento Incorporatus* magis valet ad *Distributionem*, quàm per se sumptus. 8

Debent in usum adduci *Macerationes*, & *Infusiones Carnium* variæ, & bonæ, in *Liquoribus idoneis*, ante *Assationes*; quemadmodùm quandóq; in usu sunt Similia, ante *Coctiones* in *Furno*, & in *Muriis* aliquorum *Piscium*. 9

At *Pulsationes*, & tanquam *Verberationes Carnium*, antequàm coquantur, haud parvam rem præstant: Certè in confesso est, & *Perdices*, & *Phasianos*, in *Aucupio*; & *Damas*, & *Cervos* in *Venatione* occisos, (nisi fuerit ea Fuga longior) gratiores esse etiàm ad Gustum. *Pisces* autem nonnulli *Flagellati*, & *Verberati*, evadunt meliores. Etiam *Pyra Duriora*, & *Austera*, atque alii nonnulli *Fructus*, *Compressione* dulcescunt. Bonum esset in Usum adduci, *Carnium duriorum* nonnullam *Pulsationem*, & *Contusionem*, antequàm Ignem patiantur; Idque ex optimis *Præparationibus* erit. 10

Panis modicè *Fermentatus*, & valdè parùm *Salitus*, optimus est; quiq; etiam in *Furno Fervente* satis, nec admodùm *Elanguido*, coctus est. 11

Potûs Præparatio ad vitam longam simplici ferè Præcepto constat: Atque de *Aquæ-potoribus* nihil attinet dicere; Potest hujusmodi *Diæta* (ut alibi diximus) vitam *aliquandiù remorari*, sed nunquam *majorem* in *Mo-* 12

Modum prolongare: At in aliis *Potibus Spirituosis*, qualia sunt *Vinum*, *Cervisia*, *Hydromel*, & hujusmodi; id tanquam Summa Summarum affectari, & observari debet; Ut *Partes Liquoris* sint subtilissimæ, & *Spiritus* lenissimus: Hoc *Vetustate simplici* difficile erit efficere, quæ gignit *Partes* paulò *Subtiliores*, *Spiritus* verò multò *Acriores*; Itaque de *Infusione* in *Doliis Substantiæ* alicujus *Pinguis*, quæ *Spirituum Acrimoniam* compescat, jam anteà præceptum est: Est & alius modus absque *Infusione*, aut *Mixturâ*; Is est, ut *Liquor Potus* continuò agitetur, sive per *Vecturam* in *Mari*, sive per *Vecturam* in *Carris*, sive suspendendo *utres* ex *Funibus*, eosque quotidiè agitando, aut aliis hujusmodi Modis: Certum enim est, *Motum* illum *localem*, *Partes subtilizare*, ac *Spiritus* in partibus interim ita *fermentare*, ut *Acedini*, (quod *Putrefactionis* genus est,) non vacent.

13 *Vergente* autem *Senectute*, etiam talis *Præparatio Ciborum* instituenda est, quæ sit tanquam in Mediâ Viâ ad *Chylum*. Atque de *Distillationibus Ciborum*, meræ Nugæ sunt; Etenim *Portio Nutritiva*, vel optima, non ascendit in *Vaporem*.

14 *Incorporatio Cibi* & *Potûs*, antequàm concurrant in *Stomacho*, gradus est ad *Chylum*; Itaque sumantur vel *Pulli*, vel *Perdices*, & *Phasiani*, & similia; Et coquantur in *Aquâ*, cum parùm *Salis*; deinde mundentur, & siccentur; posteà sive in *Musto*, sive in *Cervisiâ fervescente*, infundantur, cum parùm *Sacchari*.

15 Etiàm *Expressiones Ciborum*, & *Concisiones minutæ*, benè conditæ, *Senibus* utiles sunt; eò magis quod *Officio Dentium* in *Manducatione*, (quod *Præparationis* præcipuum Genus est,) ferè destituantur.

16 Atque de *Iuvamentis* ejus *Defectûs*, (*Dentium* scilicet *Roboris*, ad *Cibum molendum*) tria sunt quæ conferre possint. Primum, ut alii *Dentes* renascantur; Id quod difficile omninò esse videtur, nec posse perfici absque *Instauratione Corporis Intimâ*, & *Potenti*. Secundum est ut *Mandibula* per *Astringentia debita*, ita firmentur, ut *Officio Dentium*, aliquâ ex parte, sufficere possint; quod non malè cedere posse videtur. Tertium, ut *Cibus* sit ita *præparatus*, ut istâ *Masticatione* non egeat; quod promptum est, & expeditum.

17 Subit etiàm cogitatio de *Quantitate Cibi*, & *Potûs*; Eam in *Excessu* nonnullo, quandóque ad *Irrigationem* Corporis, utilem esse: Itaque & *Epulæ Profusæ*, & *Perpotationes*, non omninò inhibendæ sunt. Atque de *Operatione* super *Alimenta*, & eorundem *Præparationem*, hæc inquisita sunt.

OPERATIO

OPERATIO SUPER
Actum ultimum Assimilationis.
VIII.

DE Actu Ultimo Assimilationis, (*quem* Operationes *tres proximè præcedentes intuentur*) *brevis, & simplex erit* Præceptio; *Resque magis* Explicatione *indiget, quam* Præceptione *aliquâ variâ.* *Commentatio.*

Commentatio.

CErtum est Corpora omnia Assimilandi, *quæ in Contiguo sunt,* Desiderio *nonnullo indui: Id faciunt generosè, & alacritèr* Tenuia, & Pneumatica; *veluti* Flamma, Spiritus, Aer: *At contrà, quæ* Molem *habent* Crassam, & Tangibilem, *debilitèr admodùm; eò quod* Desiderium *illud* Assimilandi, *à fortiori* Desiderio Quietis, & *se* non Movendi, *ligetur.* 1

Certum est itidem, Desiderium *illud* Assimilandi, *in Mole corporeâ, ligatum ut diximus, & inutile redditum, à* Calore *aut* Spiritu *in Proximo, liberari nonnihil, & excitari, ut tum demùm actuetur; Quæ unica est causa, cur* Inanimata *non assimilent,* Animata *assimilent.* 2

Certum & hoc quoque est; quò durior sit Corporis Consistentia, *eò illud indigere* Majore Calore *ad* Stimulum Assimilationis; *Quod in* Senibus, *malè omninò cedit; quia* Partes *sunt* obstinatiores, Calor imbecillior. *Itaque aut* Obstinatio Partium *mollienda, aut* Calor *intendendus; Atque de* Malacissatione Membrorum *posteà dicemus, cùm jam antè etiam plura, quæ ad* Duritiem *hujusmodi prohibendam, & præveniendam pertinent, proposuerimus.* De Calore *autem* intendendo, *jam simplici* Præcepto *utemur, si priùs etiam alterum* Axiôma *assumpserimus.* 3

4 Actus Assimilationis (*qui à* Calore (*ut diximus*) circumfuso *excitatur*;) *est* Motus *admodùm* Accuratus, & Subtilis, & *in* Minimis. *Omnes autem hujusmodi* Motus, *tum demùm sunt in* Vigore, *cum omnis* Localis Motus *cesset*, *qui eum obturbet*. *Etenim* Motus Separationis *in* Homogenea, *qui in* Lacte *est*, *ut* Flos *supernatet*, Serum *subsidat*, *nunquàm fiet*, *si* Lac *lenitèr agitetur*: *Neque* Putrefactio *ulla in* Aquâ, *aut* Mistis *procedet*, *si illa continuò* localitèr moveantur. *Ex his itaque*, *quæ* Assumpta *sunt*, *hoc jam ad* Inquisitionem præsentem *concludemus*.

5 Actus *ipse* Assimilationis *perficitur præcipuè in* Somno & Quiete, *præsertim versus* Auroram, *factâ jam* Distributione: *Non habemus igitur aliud, quod ad præcipiendum occurrit, nisi ut Homines dormiant in* Calido; *Atque insupèr, ut versus* Auroram *sumatur aliqua* Inunctio, *vel* Indusium *intinctum, excitans moderatè* Calorem, *atque post illud sumptum redintegretur* Somnus. *Atque de* Actu ultimo Assimilationis, *hæc inquisita sunt*.

OPERATIO SVPER
Interierationem ejus quod arefieri cœpit, sive Malacissatio Corporis. IX.

Connexio. DE Interieratione *per* Interius, *quæ per multas* Ambages, & Circuitus *fit*, *tam* Alimentationis, *quam* Detentionis Spiritûs, (*ideòque sensim perficitur*) *superiùs inquisitum est*; De *eâ autem*, *quæ fit per* Exterius, & *quasi subitò*; *sive de* Corpore Malacissando, *jam videndum est*.

Historia.

1 IN *Fabulâ de Restitutione Peliæ in Iuventutem*, *Medea* cùm id se moliri fingeret, eam proposuit Rationem Rei conficiendæ; ut *Corpus Senis in Frusta* concideretur; deinde in *Lebete* cum *Medicamentis* quibusdam

decoqueretur. Coctio fortassè aliqua ad hoc requiretur, *Concisione in Frusta*
scilicet non est Opus.

Attamèn etiam *Concisio in Frusta* adhibenda aliquatenùs videtur, 2
non *Ferro*, sed *Iudicio* ; Cùm enim *Viscerum*, & *Partium* sit *Consistentia*
multùm diversa, necesse est ut *Inteneratio* ipsorum, non iisdem Modis
absolvatur, sed ut instituatur *Cura singulorum*, præter ea quæ pertinent ad
Intenerationem totius *Massæ Corporis* ; de quâ tamen primùm.

Huic Operationi, per *Balnea*, *Unctiones*, & similia (si modò sit ejus 3
Rei aliqua Potestas) satisfieri verisimile est ; Circa quæ observanda
sunt ea, quæ sequuntur.

Non nimis indulgendum est spei, quod hæc Res confici posset, 4
propter ea quæ fieri cernimus, in *Imbibitionibus* & *Macerationibus Inanimatorum*,
per quas illa intenerantur ; Cujus aliqua Exempla superiùs
adduximus ; Facilior enim est Operatio hujusmodi super *Inanimata*,
quia *attrahunt*, & *sugunt Liquores*: At in *Corpore Animali* difficilior, quia
Motus in iis fertur potiùs, ad *Circumferentiam*.

Ideò *Balnea*, quæ in usu sunt, *Emollientia*, parùm prosunt, sed obsunt 5
potiùs ; quia *extrahunt* magis, quàm *imprimunt* ; & *solvunt* Compagem
Corporis, potiùs quàm *consolidant*.

Balnea, & *Unctiones*, quæ Operationi præsenti (*Corporis* scilicet be- 6
nè & solidè *Malacissandi*) inservire possint, tres debent habere *Proprietates*.

Prima & præcipua est, ut constent ex iis, quæ totâ *Substantiâ Similia* 7
sunt *Corpori* & *Carni Humanis* ; Quæque sint tanquam *Alma*, & *Nutricantia*
per *Exteriùs*.

Secunda est, ut habeant *Admista ea*, quæ *subtilitate* nonnullâ *impri-* 8
mant, ut *Vim Nutritivam* eorum, quibus admiscentur, insinuent, & inculcent.

Tertia, ut recipiant nonnullam *Mixturam*, (licet reliquis longè mi- 9
norem) eorum, quæ sunt *Astringentia* ; Non *Austera*, aut *Acerba*, sed
Unctuosa, & *Confortantia* ; Ut dum reliqua duo operentur, interim prohibeatur
(quantùm fieri potest) *Exhalatio* è *Corpore*, quæ *Virtutem Malacissantium*
perdat ; sed potiùs ut per *Astrictionem Cutis*, & *Clausuram*
meatuum, *Motus* ad *Intrà* promoveatur, & juvetur.

Consubstantiale maximè *Corpori Humano*, est *Sanguis tepidus*, vel ex 10
Homine, vel ex aliis *Animalibus* : At *Ficini* illud *Commentum*, ad Instaurationem
Virium in Senibus, de *Exuctione Sanguinis Humani*, ex *Brachio*
Adolescentis sani, leve admodùm est : Etenim, quod per *Interiùs* nutrit,
nullo modo debet esse *Æquale*, aut planè *Homogeneum Corpori*, quod
nutritur ; sed aliquatenus *Inferius*, & *Subordinatum*, ut subigi possit ; At
in *exteriùs Applicatis*, quantò *Substantia* est *similior*, tantò *Consensus melior*.

Ab Antiquo receptum est, *Balneum* ex *Sanguine Infantium* sanare *Le-* 11
pram, & *Carnes* jam *corruptas* restituere ; Adeò ut hoc ipsum fuerit *Regibus*
quibusdam Invidiæ apud *Plebem*.

Proditum est *Heraclitum Hydrope laborantem*, se in *Ventre calido Bovis*, 12
nupèr occisi, immersisse.

In usu est *Sanguis* tepidus *Catulorum Felis*, ad *Erysipelata*, & instau- 13
randas *Carnes* & *Cutem*.

 Brachium,

14 *Brachium*, aut *Membrum* aliquod *Abscissum*, aut ex quo Sanguis aliàs nimiùm profluit, utilitèr inseritur in *ventrem* alicujus *Animalis* nuper dissectum; nam potentèr operatur ad *sistendum Sanguinem*; *Sanguine Membri Abscissi*, *Sanguinem Recentem Animalis*, per *Consensum* sorbente, & ad se vehementèr trahente; Unde & ipse sistitur, & refluit.

15 Multùm in usu est, in *Morbis Extremis*, & quasi *Desperatis*, ut *Columbæ Scissæ*, aliæ post alias mutatæ, ad *Plantas Pedum Ægroti* apponantur; unde sequitur interdum Auxilium mirabile; Id vulgò imputatur, quasi *Maligna Morbi traherent*; Sed utcúnque, Caput petit ista *Medicatio*, & *Spiritus Animales* confortat.

16 Verùm *Balnea* ista, & *Unctiones sanguinolentæ*, nobis videntur sordidæ, & odiosæ; videndum de aliis, quæ minùs fortasse habent *Fastidii*, neque tamen minus *Iuvamenti*.

17 Post *Sanguinem* igitur *Recentem*, *similia Substantiæ Corporis Humani*, sunt *Alimentosa*; *Carnes* pinguiores, *Bovinæ*, *Suillæ*, *Cervinæ*; *Ostrea* inter *Pisces*; *Lac*, *Butyrum*; *Vitella Ovorum*; *Pollen Tritici*; *Vinum Dulce*, aut *Saccharatum*, *aut Mulsum*.

18 Quæ admisceri debent ad *Impressionem*, sunt, loco omnium, *Sales*, præsertim *Niger*; Etiàm *Vinum* (cùm *Spiritu* turgeat) *imprimit*, & utile est *Vehiculum*.

19 *Astringentia* ejus generis, quæ descripsimus, *Unctuosa* scilicet, & *Confortantia* sunt, *Crocus*, *Mastyx*, & *Myrrha*, & *Baccæ Myrti*.

20 Ex his, pro nostro Judicio, optimè fiet *Balneum*, quale desideramus. *Medici* & *Posteri* Meliora reperient.

21 Longè autèm potentior fiet operatio, si *Balneum* quale proposuimus, (quod Caput Rei esse arbitramur) comitetur quadruplex *Operationis Series*, sive *Ordo*.

22 Primò, ut *Balneum* præcedat *Fricatio Corporis*, & *Inunctio ex Oleo*, cum aliquo *Spissamento*; ut Virtus, & Calor humectans *Balnei* potiùs subintret *Corpus*, quam *Aquea pars Liquoris*. Deinde, sequatur *Balneum* ipsum, ad horas fortè duas. A *Balneo* autem *Emplastretur Corpus* ex *Mastice*, *Myrrhâ*, *Tragaganbo*, *Diapalmâ*, *Croco*, ut cohibeatur (quantùm fieri potest) *Perspiratio*, donec *Malacum* paulatìm vertatur in *Solidum*; idque per viginti quatuor Horas, vel ampliùs. Postremò, amotâ *Emplastratione* fiat *Unctio* cum *Oleo*, addito *Sale*, & *Croco*; Et renovetur *Balneum* post Quatriduum, cum *Emplastratione*, & *Unctione* (ut priùs) & continuetur hujusmodi *Malacissatio* per Mensem unum.

23 Etiàm durante tempore *Malacissationis*, Utile judicamus, & Proprium, & secundum Intentionèm nostram, ut *Corpus* benè nutriatur, & ab *Aere Frigido* abstineatur, & nil nisi *Calidum* bibatur.

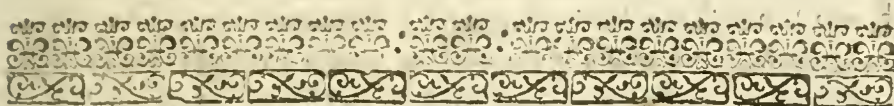
24 Hoc verò, (ut Initio in Genere monuimus) est ex iis, quæ nobis *Experimento* probata non sunt, sed descripta tantummodò ex *Collimatione* ad *Finem*. Etenim *Metâ* positâ, aliis *Lampada* tradimus.

25 Neque negligenda sunt *Fomenta* ex *Corporibus Vivis*. *Ficinus* ait (neque id per Jocum) *Davidem contubernio Puellæ*, *aliàs salubritèr*, *sed nimis serò usum fuisse*: Debuerat autem addere, quod *Puellam* illam, more *Virginum Persiæ*, oportuisset inungi *Myrrhâ*, & Similibus, non ad *Delicias*, sed ad *augendam Virtutem Fomenti*, ex *Corpore vivo*.

Barbarossa, Ætate Extremâ, ex Consilio *Medici Iudæi, Puerulos* continuè *Stomacho*, & *Ilis* applicabat ad *Fomenta:* Etiam *Senes* nonnulli, *Caniculis* (Animalia scilicet inter calidissima) *Stomacho* noctu applicare consueverunt. 26

De *Hominibus* quibusdam *Nasonibus*, (qui Irrisionis pertæsi, *Nasorum Tuberes*, & quasi *Surculos* amputarunt, atque in *Brachiorum Ulnas*, Incisione nonnullâ ad-apertas, ad tempus insuerunt, atque inde *Nasos* magis decentes efformarunt,) increbuit Relatio quasi certa: idque in multis Nominibus: Ea si vera sit, *Consensum Carnis* ad *Carnem*, præsertìm *Vivarum*, planè testatur. 27

De *Inteneratione* particulari *Viscerum Principalium, Stomachi, Pulmonum, Iecoris, Cordis, Cerebri, Spinalis Medullæ, Renum, Fellis, Iliorum, Venarum, Arteriarum, Nervorum, Cartilaginum, Ossium*, nimis longa foret Inquisitio, & Præscriptio; Cùm jam non *Praxim* instruamus; sed *Indicationes* ad *Praxim*. 28

OPERATIO SUPER EXPURGATIONEM Succi veteris, & Restitutionem Succi novi, sive Renovationem per Vices. X.

Historia.

Licet, quæ hìc ponemus, superiùs ferè præoccupata sint, tamen quia ista *Operatio* est ex *Principalibus*, retractabimus ea paulò fusiùs.

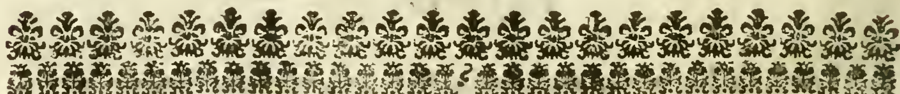
Certum est, *Boves Aratores*, atque *Laboribus exhaustos*, in *Pascua nova*, & *læta* admissos, *Carnes* recipere *Teneras*, & *Iuveniles:* Idque Esu, & Palato comprobari; ut manifestum sit *Carnium Intenerationem* non esse difficilem: verùm & *Carnis Intenerationem* sæpiùs *repetitam*, etiàm ad *Ossa*, & *Membranas*, & Similia pervenire posse, verisimile est. 1

Certum est, *Diætas*, quæ in usu sunt, ex *Guajaco* præcipuè, atque ex *Sarsa-perillâ*, & *Chinâ*, & *Sassafras*, præsertìm longiùs continuatas, & secundum Regulas rigidiores, *Universum Corporis Succum*, primò *Attenuare*, deindè *Consumere*, atque *Sorbere*; Quod manifestissimum est; quia *Morbum Gallicum* usque ad *Gummositates* provectum, quique intimos *Corporis Succos*, occupaverit, & depravaverit, ex illis *Diætis*, posse curari, probatū est: Atque insupèr quia æquè manifestum est, per hujusmodi *Diætas*, Homines factos *Macilentos, Pallidos*, & quasi *Cadaverosos*, paulò post *Impinguari, Colorari*, & manifestò *Renovari*. Quamobrem hujusmodi *Diætas*, vergente Ætate, semel Biennio, ad Intentionem nostram utiles esse, omninò existimamus, tanquam *Exuvias*, & *Spolia Serpentum*. 2

Fidentèr

3 Fidentèr dicimus, (neque verò quis rogo nos inter *Hæreticos Catharos* reponat) *Purgationes repetitas*, atque factas *Familiares*, longè magis ad Diuturnitatem vitæ facere, quàm *Exercitia* & *Sudores*. Id autem fieri necesse est, si teneatur, quod positum est; *Unctiones Corporis*, & *Meatuum* ab *Extrà Oppletiones*, & *Aeris Exclusiones*, & *Spiritûs* in Massâ Corporis *Detentiones*, plurimùm conducere ad vitam longævam. Etenim certissimum est, per *Sudores*, & *Perspirationes Exteriores*, non solùm *Humores*, & *Vapores Excrementitios*, exhalari, & absumi; sed unà etiàm *Succos*, & *Spiritus bonos*, qui non tam facilè reparantur: In *Purgationibus* autem (nisi fuerint admodùm immoderatæ) non item, cùm super *Humores* præcipuè operentur. *Purgationes* autem, ad hanc *Intentionem*, optimæ sunt, quæ paulò ante *Cibum* sumuntur, quia *desiccant minùs*; Ideóque debent esse ex iis *Catharticis*, quæ *Ventriculum* minimè turbant.

INtentiones Operationum, *quas proposuimus*, (*ut arbitramur*) *verissimæ sunt*; Remedia Intentionibus *fida*. *Neque credibile est dictu* (*licet haud pauca ex ipsis velut* Plebeia *videri possint*) *quantâ cum Curâ*, & *Delectu*, *ea à nobis examinata fuerint*; *ut sint* (*salvâ semper* Intentione) & *Tuta*, & *Efficacia*. *Rem ipsam*, *Experimentum* & *comprobabit*, & *promovebit*. *Talia autem in omnibus Rebus sunt*, *Opera Consilii cujusque Prudentioris*; *quæ sunt Effectu admiranda*, *Ordine quoque egregia*, *Modis faciendi tanquam vulgaria*.

Atriola Mortis.

Ad Artic. 15. Connexio. DE Atriolis Mortis *jam inquirendum*; *id est de iis*, *quæ accidant* Morientibus *in* Articulo Mortis; & *paulò Antè*, & *Post*: *Ut cùm multis viis perveniatur ad* Mortem, *intelligi poßit in quæ* Communia, *illæ desinant*; *Præcipuè in* Mortibus, *quæ inferuntur per* Indigentiam Naturæ, *potiùs quàm per* Violentiam; *tametsi etiam aliquid ex his*, *propter Rerum Connexionem inspergendum sit*.

Historia.

Spiritus Vivus videtur tribus indigere, ut subsistat : *Motu commodo*; *Refrigerio temperato*; & *Alimento idoneo*. *Flamma* verò duobus ex his tantùm indigere videtur; *Motu* nimirùm, & *Alimento*; propterea quod *Flamma* simplex sit Substantia, *Spiritus* Composita; ita ut si transeat paulo propiùs in *Naturam Flammeam*, se perdat. 1

Etiam *Flamma*, majore *Flammâ* & potentiore resolvitur, & necatur, ut benè notavit *Aristoteles*; multò magis *Spiritus*. 2

Flamma, si comprimatur nimiùm, extinguitur; ut cernere est in *Candelâ*, super-imposito *Vitro*: Etenim *Aer* per Calorem dilatatus contrudit *Flammam*, eamque minuit, & extinguit : Neque in *Caminis* concipitur *Flamma*, si Materies, absque Spatio aliquo interjecto, compingatur. 3

Etiam *Ignita Compressione* extinguuntur; veluti si *Carbonem* ignitum *Ferro*, aut *Pede*, fortitèr comprimas, extinguitur statim *Ignis*. 4

At ut ad *Spiritum* veniamus; Si *Sanguis* aut *Phlegma* irruat in *ventriculos Cerebri*, fit Mors subitò; cùm *Spiritus* non habeat ubi se moveat. 5

Contusio etiam *Capitis* vehemens inducit subitam Mortem, *Spiritibus* in *ventriculis Cerebri* angustiatis. 6

Opium, & alia *Narcotica* Fortiora, Coagulant *Spiritum*, eúmque privant Motu. 7

Vapor Venenatus, *Spiritui* totalitèr odiosus, infert Mortem subitam, ut in *Venenis Mortiferis*, quæ operantur per *Malignitatem* (ut loquuntur) *specificam*: Incutit enim Fastidium *Spiritui*, ut ampliùs movere, aut Rei tam inimicæ occurrere nolit. 8

Etiam *Extrema Ebrietas*, aut *Crapula*, quandóque inferunt Mortem subitam; cùm *Spiritus* non tam *Densitate*, aut *Malignitate Vaporis*, (ut in *Opio*, & *Venenis malignis*) quam ipsâ *Copiâ*, obruatur. 9

Extremus Mœror, & *Metus*, præsertim *subitus* (ut fit in *Nuncio* malo, & improviso) quandóque dant subitam Mortem. 10

At non solùm nimia *Compressio*, sed etiam nimia *Dilatatio Spiritûs*, Mortifera. 11

Gaudia Ingentia & *Repentina* Complures exanimârunt. 12

In magnis *Evacuationibus*, quales fiunt in secandis *Hydropicis*, exeuntibus confertim Aquis; multò magis in *Ingentibus*, & *Repentinis Profluviis Sanguinis*, sequitur sæpiùs Mors subita; Idque per meram *Fugam Vacui* in Corpore, omnibus affatim moventibus ad Spatia implenda, quæ exinaniuntur; atque inter alia *Spiritu* ipso : Nam quoad *Profluvia Sanguinis* tardiora, res spectat ad *Indigentiam Alimenti*, non ad *Refusionem Spiritûs* : Atque de *Motu Spiritûs*, in tantum vel *Compresso*, vel *Effuso*, ut Mortem inferat, hæc inquisita sunt. 13

Veniendum ad *Indigentiam Refrigerii*. *Cohibitio Respirationis* Mortem infert subitam, ut in omni *Suffocatione* aut *Strangulatione*. Neque tamen videtur Res referri debere, tam ad *Impedimentum Motûs*, quam ad *Impe-* 14

dimentum

dimentum Refrigerii; quia *Aer* nimis *Calidus*, licet liberè attractus, non minùs suffocat, quàm si inhibeatur *Respiratio*; Ut fit in iis, qui suffocati aliquandò sunt ex *Carbonibus* incensis, aut *Lithanthracibus*, aut *Parietibus Recentèr Dealbatis*, in Cubiculis Clausis, Igne etiam accenso: Quod Genus mortis traditur fuisse *Imperatoris Ioviniani*. Aut etiam ex *Balneis* siccis *super-calefactis*, quod usurpatum fuit in *Nece Faustæ, Constantini Magni* uxoris.

15 Valdè pusillum est *Tempus*, quo Natura *Anhelitum* repetit, atque expelli *Fuliginem Aeris* in *pulmones* attracti, & recentem intro-recipi desiderat: vix certè ad tertiam partem Minutæ.

16 Rursùs *Pulsus Arteriarum*, & *Motus Cordis, Systoles* & *Diastoles*, triplò velocior quàm *Respiratio*; adeò ut si fieri posset, ut ille *Motus* in *Corde*, absque inhibitâ *Respiratione* sisti posset, Sequeretur Mors etiam celeriùs, quam ex *Strangulatione*.

17 *Vsus* tamen & *Consuetudo*, in hâc Naturali Actione *Respirationis* nonnihil valet; ut in *Urinatoribus Deliis*, & *Piscatoribus Perlarum*, qui perpetuo Usu, Decuplum Temporis ad minimum, retinere *Anhelitum* possunt, plusquam pro Ratione aliorum Hominum.

18 Sunt ex *Animalibus*, etiam ex iis, quæ *Pulmones* habent, alia quæ ad longius Tempus, alia quæ ad brevius, *Anhelitum* cohibere possunt; prout majore scilicet, aut minore indigent *Refrigerio*.

19 *Pisces* minore indigent *Refrigerio*, quam *Animalia Terrestria*; Indigent tamen, atque refrigerantur per *Branchias*: Atque quemadmodùm *Terrestria* Aerem nimis fervidum, aut occlusum non ferunt; ita & *Pisces*, in Aquâ Glacie totalitèr, & diutiùs Coopertâ, suffocantur.

20 Si *Spiritus* Insultum patiatur, ab alio *Calore*, Proprio longè Vehementiore, dissipatur, & perditur. Si enim *Proprium Calorem* non sustineat, absque *Refrigerio*, multò minùs *Alienum intensiorem* tolerare potest; Id Cernitur in *Febribus Ardentibus*, ubi *Calor Humorum putrefactorum, Calorem Nativum* superat, usque ad *Extinctionem*, sive *Dissipationem*.

21 *Somni* quoque Indigentia, & Usus, refertur ad *Refrigerium*. *Motus* enim, *Spiritum* attenuat & rarefacit, & *Calorem* ejus acuit, & intendit. *Somnus* contrà *Motum*, & *Discursum* ejus Sedat, & compescit. Etsi enim *Somnus* Actiones *Partium*, & *Spirituum Mortualium*, & omnem Motum ad Circumferentiam Corporis, roboret, & promoveat; tamen Motum proprium *Spiritûs vivi*, magnâ ex parte consopit, & tranquillat. At *Somnus* regularitèr, semel intra 24. Horas, Naturæ humanæ debetur, idque ad 6. aut 5. Horas ad minimum; Licet sint etiam in hac parte quandóque Naturæ Miracula, ut refertur de *Mæcœnate*, quod longo tempore ante Obitum non dormisset. Atque de *Indigentiâ Refrigerii*, ad *Spiritum conservandum*, hæc inquisita sint.

22 Quod verò ad Tertiam *Indigentiam* attinet (*Alimenti* scilicet) videtur illa ad *Partes* potiùs, quàm ad *Spiritum Vivum* pertinere. Facilè enim quis credat, *Spiritum Vivum* subsistere in *Identitate*, non per *Successionem*, aut *Renovationem*. Atque quoad *Animam Rationalem* in Homine, certo certius est, eam nec ex *Traduce* esse, nec *reparari*, nec *interire*: Loquuntur de *Spiritu Naturali* Animalium, atque etiam Vegetabilium,

qui

qui ab illâ alterâ essentialitèr & formalitèr differt; Ex horum enim Confusione, *Metempsychôsis* illa, & innumera tam *Ethnicorum*, quam *Hæreticorum* Commenta emanârunt:

Renovatio per *Alimentum*, in Corpore Humano, regularitèr singulis Diebus requiritur. *Triduanum* autem *Iejunium Sanis* vix toleratur: Usus tamen & consuetudo, etiam in hac Parte, haud parùm valet: At *Morbo languentibus Inedia* minùs gravis est. Etiàm *Somnus Alimentationi* nonnihil parat, quemadmodùm contrà *Exercitatio* eam efflagitat magis. Inventi etiam sunt (sed rarò) aliqui, qui quodam Naturæ Miraculo, sine *Cibo* & *Potu*, ad Tempus non Mediocre vixerunt. 23

Corpora Mortua, si non intercipiantur à Putredine, diutiùs sine notabili Absumptione subsistunt: At *Corpora viva* non multùm ultra *Triduum* (ut dictum est) nisi reparentur per *Alimentationem*; Id quod indicat citam illam Absumptionem, esse Opus *Spiritûs vivi*, qui aut se reparat, aut Partes ponit in Necessitate se reparandi, aut utrunque: Quam Rem etiam illud astruit, (quod paulo antè notatum est) nempe, quod possint *Animalia*, sine *Alimento*, paulò diutiùs durare, si *dormiant*. At *Somnus* omninò nil aliud est, quàm *Receptio Spiritûs vivi* in se. 24

Copiosa nimis & continua *Effluxio Sanguinis*, qualis aliquandò fit ab *Hæmorrhoidibus*, interdùm à *Vomitu Sanguineo*, Venis interioribus reseratis aut fractis; interdùm ex *Vulneribus*, Mortem infert festinam: Cùm *Sanguis Venarum*, *Sanguini Arteriarum*, ministret, *Sanguis Arteriarum*, *Spiritui*. 25

Haud parvum est *Quantum Cibi* & *Potûs*, quod Homo bis in die pastus, intra Corpus recipit; Longè plus, quàm aut per Sellam, aut per Urinam, aut per Sudores egerit: Nil mirum (inquis) cum reliquum in Succos, & substantiam Corporis mutetur. Rectè: Sed cogita paulispèr, quod ea Accessio fit bis in Die, neque tamen Corpus exundat; Similitèr, licet *Spiritus* reparetur, tamen *Quanto* suo non enormitèr excrescit. 26

Nil attinet adesse *Alimentum* in *Gradu remoto*, sed eius Generis, & ita præparatum, & ministratum, ut *Spiritus* in illud agere possit. Neque enim Baculus Cerei sufficiet ad Flammam continuandam, nisi adsit Cera; Neque Homines Herbis solis pasci possunt: Atque inde fit *Atrophia Senilis*, quòd licèt adsit Caro & Sanguis, tamen Spiritus est factus tam paucus & rarus, & Succi & Sanguis tam effœti, & obstinati, ut non teneat Proportio ad Alimentandum. 27

Subducamus *Calculos Indigentiæ*, secundum Cursum Naturæ Ordinarium, & Consuetum. *Explicatione Motûs sui*, in ventriculis Cerebri, & Nervis, indiget *Spiritus* perpetuò; *Motu Cordis*, tertiâ Parte Momenti; *Respiratione*, singulis Momentis; *Somno* & *Alimento*, intra Triduum; *Potentiâ* ad *Alimentandum* quasi post Octoginta Annos. Atque si alicui ex his Indigentiis non succurratur, sequitur Mors. Atque tria planè esse videntur *Atriola Mortis*; Destitutio Spiritûs, in *Motu* suo; in *Refrigerio*; in *Alimento*. 28

Erraverit, qui existimet Spiritum Vivum, *Exemplo* Flammæ *perpetuò generari, & extingui, nec ad Tempus aliquod notabile durare. Neque enim hoc facit* Flamma *ipsa ex naturâ suâ, sed quia inter Inimica versatur: Nam* Monita. 1

Flam-

Flamma *intra* Flammam *durat*. *At* Spiritus Vivus *inter Amica degit*, *& Obsequia plurima*. *Itaque cùm* Flamma *sit substantia Momentanea*, Aer *autem substantia Fixa*; Spiritûs Vivi *media est Ratio*.

2 *De* Interitu Spiritûs, *per* Destructionem Organorum, (*qualis fit per* Morbos, *&* Violentiam) *non est inquisitio præsens*, (*ut ab initio diximus*) *tametsi & ille in eadem tria* Atriola *desinat*: *Atque de ipsâ* Formâ Mortis *hæc inquisita sint*.

29 Duo sunt magni *Præcursores Mortis*; Alter à *Capite*, alter à *Corde* missus: *Convulsio*, & *Extremus Labor Pulsûs*; nam etiam *Singultus* ille *læthalis* est *Convulsionis* genus; *Labor* autem *Pulsûs læthalis*, habet Velocitatem insignem, quandoquidem *Cor* sub ipsâ Morte ita trepidet, ut *Systole*, & *Diastole* ferè confundantur; Habet etiam conjunctam *Debilitatem*, & *Humilitatem*, & sæpiùs *Intermissionem* magnam, labascente motu Cordis, nec fortitèr, aut constantèr insurgere valente.

30 Præcedunt etiàm *Mortem* in Propinquo summa *Inquietudo*, & *Iactatio*; *Motus Manuum* tanquam Floccos colligendo; *Nixus Prehensionis*, & *Tentionis* fortis; *Dentes* etiam *fortitèr comprimere*; *Glutire vocem*; *Tremor Labii inferioris*; *Pallor oris*; *Memoria confusa*; *Sermonis Privatio*; *Sudores frigidi*; *Corporis Elongatio*; *Sublatio Albuginis Oculorum*; *Faciei totius Alteratio*, (Naso acuto, Oculis concavis, Genis labantibus;) *Linguæ Contractio* & *Convolutio*; *Frigus Extremitatum*; In aliquibus *Emissio Sanguinis*, aut *Spermatis*; *Clamor acutus*; *Anhelitus Creber*; *Inferioris Maxillæ Lapsus*, & similia.

31 *Mortem* sequuntur, *Sensûs* omnis, & *Motûs*, tam Cordis & Arteriarum, quàm Nervorum & Artuum, *Privatio*; *Impotentia Corporis se sustentandi erectum*; *Rigor Nervorum & Partium*; *Depositio* omnis *Caloris*; paulò post *Putrefactio* & *Fœtor*.

32 *Anguillæ*, *Serpentes*, & *Insecta* diù moventur; singulis Partibus, post *Concisionem*; ut etiam *Rustici* putent, Partes singulas, ad se rursùs uniendum expedire. Etiàm *Aves* Capitibus avulsis ad Tempus subsultant: quin & *Corda Animalium* avulsa diù palpitant. Equidem meminimus ipsi vidisse *Hominis Cor*, qui evisceratus erat, (Supplicij Genere apud nos versùs *Proditores* recepto,) quod in Ignem de more injectum, saltabat in altum, primò ad Sesquipedem, & deinde gradatìm ad minus; durante spatio (ut meminimus) septem, aut octo Minutarum. Etiàm Vetus, & Fide digna Traditio est, de *Bove* sub *Eviscerationem* Mugiente. At magis certa de *Homine*, qui eo Supplicii genere (quod diximus) eviscertus, postquàm *Cor* avulsum penitus esset, & in *Carnificis* Manu, tria aut quatuor Verba Precum, auditus est proferre; Quod idcircò magis credible esse diximus, quàm illud de *Sacrificio*; quia solent Amici hujusmodi *Reorum*, Mercedem dare *Carnifici*, ut Officium suum pernicissimè expediat, quò illi celeriùs à Doloribus liberentur: In *Sacrificiis* verò non videmus caussam, cur similis præstetur à *Sacerdote* diligentia.

33 Ad *Resuscitandum* eos, qui *Deliquia Animi*, aut *Catalepses* subitas patiuntur, (quorum haud Pauci, absque Ope, etiàm expiraturi fuissent,) hæc sunt in Usu. *Exhibitio Aquarum* ex *Vino distillatarum*, (quas *Aquas* vocamus *Calidas*, & *Cordiales*:) *Inflexio Corporis in Pronum*; *Obturatio* fortis *Oris* & *Narium*; *Flexio Digitorum cum Torturâ quâdam*; *Evulsio*

Pilorum Barbæ, aut *Capitis*; *Frictio Partium*, præsertim *Faciei*, & *Extremorum*; *Subita Inspersio Aquæ Frigidæ* in *Faciem*; *Strepitus Acuti*, & *subiti*; *Appositio ad Nares Aquæ rosaceæ*, cum *Aceto*, in languoribus; *Incensio Plumarum*, *Pannorum*, in *Suffocatione Uteri*; At maximè *Sartago* fervefacta utilis est *Apoplecticis*; Etiam *Fotus arctus Corporum vivorum*, aliquibus profuit.

Complura fuerunt Exempla Hominum tanquam Mortuorum; Aut *Expositorum è Lecto*; Aut *Delatorum ad Funus*; quinetiam *nonnullorum in Terrâ Conditorum*; qui nihilominus revixerunt; Id quod in iis, qui Conditi sunt, repertum est, (terrâ aliquantò post apertâ,) per Obtusionem & Vulnerationem Capitis, ex jactatione & Nixu Cadaveris intra Feretrum: Cujus Exemplum recentissimum, & maximè memorabile fuit, *Joannis Scoti*, *Subtilis* illius & *Scholastici*; qui à Servo, cùm sepultus esset, absente; (quique, ut videtur, hujusmodi *Catalepsium* ejus *Symptomata* noverat) aliquantò post effossus, in tali Statu repertus est: Et simile quiddam accidit nostrâ Ætate, in personâ *Histrionis*, *Sepulti Cantabrigiæ*; Memini me accepisse de *Generoso* quodam, qui ludibundus, ex Curiositate, desiderabat scire, qualia paterentur in *Patibulo* Suspensi; seséque suspendit, super Scabellum se allevans, & deinde se demittens; putans etiàm penes se futurum, ut Scabellum, pro arbitrio suo, recuperaret, Id quod facere non potuit; sed tamen ab Amico præsente adiutus est; Ille interrogatus, quid passus esset? Retulit se *Dolorem* non sensisse; sed primò obversatam sibi fuisse circa oculos *Speciem Ignis*, & *Incendii*; deindè *Extremæ Nigredinis*, sive *Tenebrarum*; postremò *Coloris* cujusdam *Cærulei pallidioris*, sive *Thalassini*; qualis etiam conspicitur sæpè, *Animo Linquentibus*. Audivi etiam de *Medico* adhùc vivente, qui Hominem, qui se suspenderat, atque per Horam dimidiam suspensus manserat, in vitam, *Fricationibus*, & *Balneis Calidis*, reduxerat; Quique etiam profiteri soleat, se non dubitare, quin Suspensum quemcunque ad tempus prædictum, revocare posset, modò Cervices ei, per Impetum primæ Demissionis, non fuerint effractæ. 34

Discrimina Juventutis & Senectutis.

Scala *Humani Corporis* talis est: *Concipi*; *Vivificari in Utero*; *Nasci*; *Mamilla*; *Depulsio à Mamillâ*; *Usus Cibi* & *Potûs*, ab initio, qualis *Infantibus* convenit; *Dentire* primò, circa Annum secundum; *Incipere Gradiri*; *Incipere Loqui*; *Dentire* secundò, circa Annum septimum; *Pubescere*, circa Annum duodecimum, aut decimum quartum; *Poten-* *Ad Artic. 16, 1*

tem esse ad *Generandum*, & *Fluxus Menstruorum*; *Pili* circa *Tibias*, & *Axillas*; *Barbescere*; atque huc usque, & quandoque ulterius, *Grandescere*; Deinde *Roboris Artuum Status* & *ultimitas*, etiam *Agilitatis*; *Canescere*, & *Calvescere*; *Cessatio Menstrui*, & *Potentiæ Generationis*; *Vergere* ad *Decrepitum*, & *Animal Tripes*; *Mori*. Interim *Animus* quoque suas habet Periodos, sed per Annos non possunt describi: Ut *Memoriam labilem*, & Similia, de quibus postea.

2 *Discrimina Iuventutis*, & *Senectutis* hæc sunt. *Cutis* Juveni *lævis*, & *Explicata*; *Seni Arida*, & *Rugosa*, præsertim circa *Frontem*, & *Oculos*: *Carnes* Juveni *Teneræ*, & *Molles*; Seni *Duriores*: *Robur* Juveni, & *agilitas*; Seni *Diminutio Virium*, & *Motuum Tarditas*: Juveni *Coctionum Validitas*; Seni *Debilitas*: Juveni *Viscera Mollia*, & *Succulenta*; Seni *Salsa*, & *Retorrida*: Juveni *Corpus Erectius*; Seni *Inclinatio in Curvum*: Juveni *Constantia Artuum*; Seni *Debilitas*, & *Tremor*: Juveni *Humores Biliosi*, & *Sanguis Fervidior*; Seni *Humores Phlegmatici*, & *Melancholici*, & *Sanguis Frigidior*: Juveni *Venus in promptu*; Seni *Tardior*: Juveni *Succi Corporis* magis *Roscidi*; Seni magis *Crudi*, & *Aquei*: Juveni *Spiritus Multus*, & *Turgescens*; Seni *Paucus*, & *Iejunus*: Juveni *Spiritus Densus*, & *Viridis*; Seni *Acris*, & *Rarus*: Juveni *Sensus Vivaces*, & *Integri*; Seni *Hebetiores*, & *Deficientes*: Juveni *Dentes Robusti*, & *Integri*: Seni *Debiles*, *Attriti*, & *Decidui*: Juveni *Pili colorati*; Seni, cujuscunque fuerint Coloris, *Cani*: Juveni *Coma*; Seni *Calvities*: Juveni *Pulsus Grandior*, & *Incitatior*; Seni *Obscurior*, & *Tardior*: Juveni *Morbi* magis *Acuti*, & *Curabiles*; Seni magis *Chronici*, & *Curatu Difficiles*: Juveni *Vulnera Citius coalescentia*; Seni *Tardius*: Juveni *Genæ florentes Colore*; Seni aut *Pallidæ*, aut *Rubicundæ*, atque *Sanguine Spisso*: Juveni *minor Molestia ex Catarrhis*; Seni *Major*: Neque scimus in quæ proficiant Senes, (quoad corpus) nisi quandoque in *Obesitatem*; Cujus Caussa præsto est; quia Corpora Senum, nec bene perspirant, nec bene assimilant; *Pinguedo* autem, nihil aliud est, quam *Exuberantia Alimenti*, ultra id, quod excernitur, aut perfecte assimilatur. Etiam in quibusdam Senibus in *Edacitatem* proficitur, propter *Acidos Humores*, licet Senes digerant minus. Ac universa, quæ jam diximus, *Medici* quasi Feriantes, referent ad *Caloris Naturalis*, & *Humoris Radicalis*, *Diminutionem*, quæ Res nihili sunt ad Usum: Illud certum, *Siccitatem* in Decursu Ætatis *Frigiditatem* præcedere; Atque Corpora cum sint in *Statu*, & *Acme Caloris*, ad *Siccitatem* declinare; *Frigiditatem* autem postea sequi.

3 Jam vero etiam de *Affectibus Animi* videndum. Equidem memini, cum Adolescens essem *Pictavii* in *Galliâ*, me consuevisse familiariter cum *Gallo* quodam, Juvene Ingeniosissimo, sed paululum Loquaci; qui postea in Virum Eminentissimum evasit; Ille in Mores *Senum* invehere solitus est, atque dicere; si daretur conspici *Animos Senum*, quemadmodum cernuntur *Corpora*, non minores apparituras in iisdem *Deformitates*: Quinetiam Ingenio suo indulgens, contendebat *Vitia Animorum* in Senibus, *Vitiis Corporum* esse quodammodo Consentientia, & *Parallela*. Pro *Ariditate Cutis*, substituebat *Impudentiam*: Pro *Duritie Viscerum*, *Immisericordiam*: Pro *Lippitudine Oculorum*, *Oculum Malum*, & *Invidiam*: Pro *Immersione Oculorum*, & *Curvatione Corporis* versus Terram, *Atheis-*

Atheismum: (*Neque enim cœlum*, inquit, *respiciunt, ut priùs.*) Pro *Tremore Membrorum*, *Vacillationem Decretorum*, & *fluxam Inconstantiam:* Pro *Inflexione Digitorum*, tanquam ad Prehensionem, *Rapacitatem* & *Avaritiam:* Pro *Labascentiâ Genuum*, *Timiditatem:* Pro *Rugis*, *Calliditatem*, & *Obliquitatem:* & Alia quæ non occurrunt. Sed ut Serii simus; Juveni adest *Pudor*, & *Verecundia*; Seni paululùm *obduruit:* Juveni *Benignitas*, & *Misericordia*; Seni *Occalluit:* Juveni *Æmulatio laudabilis*; Seni *Invidia Maligna:* Juveni *Inclinatio ad Religionem*, & *Devotionem*, ob Fervorem, & Inexperientiam *Mali:* Seni *Defervescentia in Pietate*, ob Charitatis Teporem, & diutinam Conversationem inter Mala, necnon ob Credendi Difficultatem: Juveni *Valdè velle*; Seni *Moderatio:* Juveni *levitas* quædam, & *Mobilitas*; Seni *Gravitas* major, & *Constantia:* Juveni *Liberalitas*, & *Beneficentia*, & *Philanthropia*; Seni *Avaritia*, & *Sibi sapere*, & *consulere:* Juveni *Confidentia*, & *benè sperare*; Seni *Diffidentia*, & *Plurima habere pro suspectis:* Juveni *Facilitas*, & *Obsequium*; Seni *Morositas*, & *Fastidium:* Juveni *Sinceritas*, & *Animus Apertus*; Seni *Cautio*, & *Animus Tectus:* Juveni *Magna appetere*; Seni *Necessaria curare:* Juveni *Præsentibus Rebus favere*; Seni *Anteacta potiora habere:* Juveni *Superiores revereri*; Seni *Censurâ in illos uti:* & complura alia, quæ ad *Mores* potiùs pertinent, quam ad *Inquisitionem præsentem:* Attamen, quemadmodùm in *Corpore*, ita in *Animo*, in nonnulla proficiunt Senes, nisi fuerint admodùm Emeriti; Nempe, ut cùm ad *Excogitandum* minùs sint prompti, *Iudicio* tamen valeant; & *Tutiora*, & *Saniora*, quam *Speciosiora* malint; Etiam, in *Garrulitatem* proficiunt, & *Ostentationem*; Fructum enim *Sermonis* petunt, cùm *Rebus* minùs valeant; ut non absurdè *Tithonum* in *Cicadam* versum fuisse, *Poetæ* fingant.

CANONES
Mobiles de Duratione Vitæ, & Formâ Mortis.

Canon I.

N*On fit* Consumptio, *nisi quod deperditum sit de Corpore, transmigret in* Corpus aliud.

Explicatio.

NUllus *est Rerum* Interitus: *Itaque quod absumitur, aut evolat in* Aerem, *aut recipitur in* Corpus *aliquod* Adjacens: *Quare videmus* Araneam, *aut* Muscam, *aut* Formicam, *in Electro, Monumento plus quam Regio, sepultas, Æternizari; cùm tamen sint Res Teneræ, & Dissipabiles. Verùm non adest* Aer, *in quem aliquid evolet; atque Substantia Electri est tam Heterogenea, ut nihil ex illis recipiat. Simile etiam fore arbitramur, missio* Ligno, *aut* Radice, *aut ejusmodi, in* Argentum Vivum. *At* Cera, *&* Mel, *&* Gummi, *habent similem Operationem, sed ex Parte tantùm.*

Canon II.

I*Nest Omni Tangibili* Spiritus; *Corpore crassiore obtectus, & Obsessus; Atque ex eo Originem habet* Consumptio, & Dissolutio.

EXPLICATIO.

NUllum Corpus *nobis notum, hîc in Superiore Parte Terræ,* Spiritu *vacat; sive per Attenuationem, & Concoctionem Caloris Cœlestium, sive aliàs. Neque enim Cava Rerum Tangibilium* Vacuum *recipiunt; sed aut* Aerem, *aut* Spiritum *Rei proprium.* Spiritus *autem ille (de quo loquimur) non est* Virtus *aliqua, aut* Energia, *aut* Entelechia, *aut* Nugæ; *sed planè* Corpus *Tenue, Invisibile; attamen Locatum, Dimensum, Reale: Neque rursùs Spiritus ille* Aer *est, quemadmodùm nec Succus* Uvæ *est Aqua) sed Corpus Tenue, cognatum Aeri, at multùm ab eo diversum: Partes autem Rei Crassiores (cùm sint Naturæ Pigræ, nec admodùm Mobilis) per periodos longas duraturæ forent: sed* Spiritus *ille est, qui turbat, & illas fodicat, & subruit, atque Humidum Corporis, & quicquid digerere potest, in novum* Spiritum, *deprædatur; deinde tam* Spiritus *Corporis præ-inexistens, quàm novitèr Factus, simul sensim evolant. Id optimè ostenditur, in* Diminutione Ponderis, *Corporum Arefactorum per Perspirationem. Neque enim quicquid emittitur, erat* Spiritus, *quandò ponderaverat; neque* non Spiritus, *quandò evolaverat.*

CANON III.

SPiritus *Emissus* desiccat; *Detentus, & moliens intùs, aut* colliquat; *aut* putrefacit; *aut* vivificat.

EXPLICATIO.

QUatuor *sunt* Processus Spiritûs; *Ad* Arefactionem; *ad* Colliquationem; *ad* Putrefactionem; *ad* Generationem *Corporum.* Arefactio *non est opus Proprium* Spiritûs; *sed* Partium Crassiorum, *post emissum* Spiritum: *tùm enim illæ se contrahunt, partim per Fugam Vacui, partim per unionem Homogeneorum:* Ut *liquet in omnibus, quæ arefiunt per Ætatem; Et in Siccioribus Corporibus, quæ desiccantur per Ignem, ut* Lateribus, Carbonibus, Panibus. Colliquatio *est merum Opus* Spirituum; *Neque fit nisi* Calore *excitentur; tùm enim* Spiritus *se dilatantes, neque tamen exeuntes, se insinuant, & perfundunt inter Partes crassiores; Easque ipsas reddunt Molles, & Fusiles; ut in* Metallis, *&* Cerâ: *Etenim* Metalla, *& alia Tenacia, apta sunt ad cohibendum* Spiritum, *ne excitatus evolet.* Putrefactio *est Opus Mixtum,* Spiritûs, *&* Partium Crassiorum: *Etenim* Spiritu *(qui Partes rei continebat, & frænabat) partim emisso, partim languescente, omnia solvuntur, & redeunt in* Heterogeneas *suas, sive (si placet)* Elementa *sua; Quod* Spiritûs *inerat Rei, congregatur ad se; (unde* Putrefacta *incipiunt esse gravis Odoris:)* Oleosa *ad se; (unde* Putrefacta *habent nonnihil Lævoris, & Unctuositatis:)* Aquea *itidem ad se;* Fæces *ad se; (unde fit Confusio illa in* Putrefactis.) *At* Generatio, *sive* Vivificatio; *est Opus itidem Mixtum* Spiritûs, *&* Partium crassiorum; *sed longè alio modo:* Spiritus *enim totalitèr*

tèr detinetur, sed tumet, & movetur localitèr; Partes autem Crassiores non solvuntur, sed sequuntur Motum Spiritûs, atque ab eo, quasi, disflantur, & extruduntur in varias Figuras; unde fit illa Generatio, & Organizatio: Itaque sempèr fit Vivificatio in Materiâ Tenaci, & Lentâ; atque etiam Sequaci, & Molli; ut simul & Spiritûs fiat Detentio; atque etiam Cessio lenis Partium, prout eas effingit Spiritus; Atque hoc cernitur in Materiâ, omnium tam Vegetabilium, quam Animalium; sive generentur ex Putrefactione, sive ex Spermate; in his enim omnibus, manifestissimè cernitur esse Materia, difficilis ad Abrumpendum, facilis ad Cedendum.

CANON. IV.

IN omnibus Animatis duo sunt Genera Spirituum; Spiritus Mortuales, quales insunt Inanimatis; & Super-additus Spiritus vitalis.

EXPLICATIO.

JAm antè dictum est, ad Longævitatem procurandam, debere considerari Corpus Humanum, primò, ut Inanimatum, & Inalimentatum; Secundò, ut Animatum, & Alimentatum: Nam Prior Consideratio dat Leges de Consumptione; Secunda de Reparatione. Itaque nosse debemus, inesse Humanis Carnibus, Ossibus, Membranis, Organis, denique Partibus singulis, dum vivunt, in Substantiâ earum perfusos, tales Spiritus, quales insunt in hujusmodi Rebus, Carne, Osse, Membranâ; & cæteris, Separatis, & Mortuis; quales etiam manent in Cadavere: At Spiritus Vitalis, tametsi eos regat, & quendam habeat cum illis Consensum, longè alius est ab ipsis; Integralis, & per se Constans. Sunt autem duo Discrimina præcipua, inter Spiritus Mortuales, & Spiritus Vitales; Alterum, quod Spiritus Mortuales, minimè sibi continuentur, sed sint tanquam abscissi, & circundati Corpore crassiore, quod eos intercipit; quemadmodùm Aer permixtus est in Nive, aut Spuma. At Spiritus Vitalis omnis sibi continuatur, per quosdam Canales, per quos permeat, nec totalitèr intercipitur. Atque hic Spiritus, etiam duplex est; Alter Ramosus tantùm, permeans per parvos Ductus, & tanquam Lineas: Alter habet etiam Cellam, ut non tantùm sibi continuetur, sed etiam congregetur in Spatio aliquo cavo, in benè magnâ Quantitate, pro Analogiâ Corporis; atq; in illâ Cellâ est Fons Rivulorum, qui inde diducantur. Ea Cella præcipuè est in Ventriculis Cerebri, qui in Animalibus magis Ignobilibus angusti sunt adeò ut videantur Spiritus per universum Corpus Fusi, potiùs quam Cellulati: Ut cernere est, in Serpentibus, Anguillis, Muscis, quorum singulæ Portiones abscissæ moventur diù: Etiam Aves diutiùs Capitibus avulsis subsultant; quoniam parva habeant Capita, & parvas Cellas: At Animalia Nobiliora Ventriculos eos habent ampliores; Et maximè omnium Homo. Alterum Discrimen inter Spiritus est; quod Spiritus vitalis nonnullam habeat Incensionem; atqui

quæ sit tanquam Aura Composita *ex* Flammâ, *&* Aere; *quemadmodùm* Succi Animalium *habeant &* Oleum, *&* Aquam. *At illa* Incensio, *peculiares præbet* Motus, *&* Facultates; *Etenim &* Fumus Inflammabilis, *etiam ante* Flammam *conceptam*, *Calidus est*, *Tenuis*, *Mobilis*; *Et tamen alia Res est*, *postquàm facta sit* Flamma; *At* Incensio Spirituum Vitalium, *multis partibus lenior est*, *quam mollissima* Flamma, *ex* Spiritu Vini, *aut aliàs*; *Atque insupèr Mixta est ex magnâ parte*, *cùm* Substantiâ Aereâ; *ut sit &* Flammeæ, *&* Aereæ Naturæ Mysterium.

CANON. V.

ACtiones Naturales *sunt propriæ* Partium *singularum*, *sed* Spiritus vitalis *eas excitat*, *& acuit*.

EXPLICATIO.

ACtiones *sive* Functiones, *quæ sunt in singulis* Membris, *Naturam ipsorum* Membrorum *sequuntur*; (Attractio, Retentio, Digestio, Assimilatio, Separatio, Excretio, Perspiratio, *etiam* Sensus *ipse*;) *pro Proprietate* Organorum *singulorum*, (Stomachi, Jecoris, Cordis, Splenis, Fellis, Cerebri, Oculi, Auris, *& cæterorum.*) *Neque tamen ulla*, *ex ipsis* Actionibus, *unquam actuata foret*, *nisi ex vigore*, *& Præsentiâ* Spiritûs vitalis, *&* Caloris *ejus*; *Quemadmodùm nec* Ferrum *aliud* Ferrum *attracturum foret*, *nisi excitaretur à* Magnete; *Neque* Ovum *unquam fœcundum foret*, *nisi* Substantia Fœmellæ *actuata fuisset ab* Initu Maris.

CANON. VI.

SPiritus Mortuales *Aeri proximè consubstantiales sunt*; Spiritus vitales *magis accedunt ad Substantiam Flammæ.*

EXPLICATIO.

EXplicatio Canonis quarti *præcedentis*, *est etiam Declaratio* Canonis Præsentis; *Verùm insupèr hinc fit*, *ut quæcunque sint* Pinguia, *&* Oleosa, *diu maneant in esse suo*; *Neque enim* Aer *illa multùm vellicat*, *neque illa etiam ipsa*, *cum* Aere *conjungi multùm desiderant*: *Illud autem prorsùs vanum est*, *quod* Flamma *sit* Aer Accensus, *cùm* Flamma *&* Aer, *non minus Heterogenea sint*, *quam* Oleum *&* Aqua. *Quod verò dicitur in* Canone, *quod* Spiritus Vitales *magis accedant ad* Substantiam Flammæ; *Illud intelligendum est*, *quod magis hoc faciant*, *quam* Spiritus Mortuales; *non quod magis sint* Flammei, *quam* Aerii.

CANON.

CANON VII.

SPiritûs Desideria *duo sunt; unum se* Multiplicandi; *Alterum* Exeundi, *&* *se* Congregandi, *cum suis Connaturalibus.*

EXPLICATIO.

I*Ntelligitur* Canon *de* Spiritibus Mortualibus; *Etenim quoad* Desiderium secundum, Spiritus Vitalis *Exitum è Corpore suo, maximè exhorret; neque enim invenit* Connaturalia *hìc in Proximo: Ruit fortè in Occursum Rei Desiderabilis, ad Extima Corporis sui; sed Egressum, ut dictum est, fugit: Verùm de* Spiritibus Mortualibus, *utrunque* Desiderium *tenet: Quod ad primum enim attinet,* Omnis Spiritus inter Crassiora locatus, non fœlicitèr habitat; *Itaque cùm* Simile sui *non inveniat, eò magis* Simile sui *creat, & facit, in tali Solitudine positus; & strenuè laborat, ut se multiplicet, & Volatile Crassiorum deprædetur, ut augeatur suo* Quanto. *Quod verò ad Secundum* Desiderium Evolandi, *& se in Aerem recipiendi; Certum est omnia Tenuia, (quæ sempèr sunt Mobilia) ad sui Similia in Proximo libentèr ferri; ut* Bulla Aquæ *fertur ad* Bullam, Flamma *ad* Flammam: *At multò magis hoc fit, in* Evolatione Spiritûs *in* Aerem *Ambientem; quia non fertur ad* Particulam *sui similem; Sed etiam tanquam ad* Globum Connaturalium *suorum. At illud interim notandum; quod Exitus, &* Evolatio Spiritûs *in Aerem, est duplicata Actio; partim ex* Appetitu Spiritûs, *partim ex* Appetitu Aeris; Aer *enim communis tanquam Res indigens est, atque omnia avidè arripit;* Spiritus, Odores, Radios, Sonos, *& alia.*

CANON VIII.

SPiritus Detentus, *si alium* Spiritum *gignendi Copiam non habeat, etiam* Crassiora *inteneat.*

EXPLICATIO.

GEneratio Novi Spiritûs *non fit nisi super ea, quæ sunt in Gradu ad* Spiritum *propiore: qualia sunt* Humida. *Itaque si* Partes Crassiores *(inter quas versatur* Spiritus) *sint in Gradu remotiore, licet* Spiritus *eas conficere non possit, tamen (quod potest) eas labefactat, &* emollit, *& fundit; ut cùm Quantum suum augere non possit, tamen habitet laxiùs, & inter ea degat, quæ sint magis Amica: Iste autem* Aphorismus, *ad Finem nostrum, adnodùm utilis est; quia innuit ad* Intenerationem Partium *Obstinatarum, per* Detentionem Spiritûs.

CANON

CANON IX.

INteneratio Partium *Duriorum benè procedit, cùm Spiritus nec evolet, nec generet.*

EXPLICATIO.

ISte Canon *solvit Nodum, & Difficultatem in* Operatione Intenerandi, *per* Detentionem Spiritûs: *Si enim* Spiritus *non Emissus deprædetur omnia intùs, nil fit Lucri ad* Intenerationem Partium, *in Esse suo; sed potiùs solvuntur illæ, & corrumpuntur. Itaque unà cum* Detentione *refrigerari debent* Spiritus, *& astringi, ne sint nimis* Activi.

CANON X.

CAlor Spiritûs, *ad* Viriditatem *Corporis, debet esse* Robustus, *non* Acris.

EXPLICATIO.

ETiam iste Canon *pertinet ad solvendum Nodum Supradictum, sed longè latiùs patet; Describit enim, qualis debeat esse Temperamenti* Calor, *in Corpore ad Longævitatem; Hoc verò utile est, sive* Spiritus *detineantur, sive non; Utcunque enim talis debet esse* Calor Spirituum, *ut vertat se potiùs in* Dura, *quam deprædetur* Mollia; *Alterum enim desiccat, alterum intenerat. Quinetiam, eadem Res valet ad* Alimentationem *benè perficiendam; talis enim* Calor *optimè excitat* Facultatem Assimilandi, *atque unà optimè præparat* Materiam *ad* Assimilandum. *Proprietates autem hujusmodi* Caloris, *tales esse debent; Primò ut* Tardus *sit, nec* Subitò *calefaciat: Secundò, ut non sit admodùm* Intensus, *sed* Mediocris: *Tertiò, ut sit* Æqualis, *non* Incompositus, *scilicet se Intendens, & Remittens: Quartò, ut si inveniat* Calor *iste, quod ei resistat, non facilè* suffocetur, *aut* langueat. *Subtilis admodùm hæc* Operatio; *sed cùm sit ex Utilissimis, non deserenda est. Nos verò in* Remediis, (*quæ ad indendum* Spiritibus Calorem Robustum, *sive eum, quem vocamus* Fabrilem, *non* Prædatorium, *proposuimus*) *huic Rei aliquâ ex Parte satisfecimus.*

CANON

CANON XI.

SPirituum Densatio *in Substantiâ suâ, valet ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

SUbordinatus *est* Canon *ad Præcedentem; Etenim* Spiritus Densior *suscipit omnes illas quatuor* Caloris Proprietates, *quas diximus. Modi autem* Densationis, *in Primâ ex decem* Operationibus *habentur.*

CANON XII.

SPiritus *in* Magnâ Copiâ, *& magis festinat ad Exitum, & magis deprædatur, quam in* Exiguâ.

EXPLICATIO.

CLarus *est per se* Canon *iste, cùm* Quantum *ipsum regularitèr augeat* Virtutem; *Atque cernere est in* Flammis, *quòd quantò fuerint majores, tantò & erumpant fortiùs, & absumant celeriùs. Itaque nimia* Copia, *aut* Turgescentia Spiritûs, *prorsùs nocet Longævitati: Neque amplior est optanda* Copia Spirituum, *quam quæ Muniis Vitæ, & bonæ Reparationis Ministerio sufficiat.*

CANON XIII.

SPiritus æqualitèr Perfusus, *minùs festinat ad exitum, & minus deprædatur, quam* impariter Locatus.

EXPLICATIO.

NOn *solùm* Copia Spirituum *secundum Totum, Durationi Rerum obest, sed etiàm eadem* Copia, *minùs refracta, similitèr obest. Itaque quò magis fuerit* Spiritus comminutus, *& per Minima insinuatus, eò deprædatur minùs.* Dissolutio *enim incipit à Parte, ubi* Spiritus *est laxior; Itaque &* Exercitatio, & Fricationes, *Longævitati multùm conferunt:* Agitatio *enim optimè comminuit, & commiscet Res per Minima.*

CANON

CANON XIV.

MOtus Spirituum Inordinatus, & Subsultorius *magis properat ad Exitum, & magis deprædatur, quam* Constans, & Æqualis.

EXPLICATIO.

IN Inanimatis *tenet iste* Canon *certò*; Inæqualitas *enim* Dissolutionis Mater; *In* Animatis *verò*, (*quia non solùm spectatur* Consumptio, *sed* Reparatio; Reparatio *autem procedit per Rerum* Appetitus: Appetitus *rursùs acuitur per* Varietatem) *non tenet rigidè*; *sed eousque tamen recipiendus est, ut* Varietas *ista potiùs sit* Alternatio, *quam* Confusio, *& tanquam Constans in Inconstantiâ.*

CANON XV.

SPiritus *in* Corpore Compagis solidæ, *detinetur licet invitus.*

EXPLICATIO.

OMnia Solutionem Continuitatis *suæ exhorrent*; *attamen pro Modo Densitatis, aut Tenuitatis suæ. Etenim, quò Corpora sunt magis Tenuia, eò in minores, & Angustiores Meatus se compelli patiuntur.* *Itaque* Aqua *subintrabit Meatum, quem non subintrabit* Pulvis; Aer *etiam, quem non subintrabit* Aqua; *Quin* Flamma, & Spiritus, *quem non subintrabit* Aer. *Veruntamèn est hujusce rei aliquis Terminus*; *neque enim* Spiritus *in tantùm, Desiderio Exeundi laborat, ut patiatur se discontinuari nimis, & in nimis arctos Poros, aut Meatus agi*; *Itaque si* Spiritus Corpore Duro, *aut etiam* Unctuoso, & Tenaci, (*quod non facilè dividitur*) *circundetur, planè constringitur, & tanquam incarceratur, &* Appetitum exeundi *postbabet*; *Quare videmus* Metalla, & Lapides *longo Ævo egere, ut exeat* Spiritus; *nisi aut* Spiritus *Igne excitetur, aut Partes crassiores* Aquis Corrodentibus, & Fortibus *disjungantur*, *similis est Ratio* Tenacium, *qualia sunt* Gummi, *nisi quòd leniore Calore solvantur.* *Itaque* Succi Corporis Duri, Cutis Constricta, & *similia*, (*quæ procurantur ab* Alimentorum Siccitate, & Exercitatione, & Aeris Frigore) *utilia sunt ad Longævitatem*; *quia Claustra circundant* Spiritui *arcta, ne exeat.*

CANON XVI.

IN Oleosis, & Pinguibus *detinetur* Spiritus *libentèr, licèt non sint Tenacia.*

EXPLI-

EXPLICATIO.

SPiritus, *si nec à Corporis circundati* Antipathiâ *irritetur, nec à* Corporis *nimiâ* Similitudine *pascatur, nec à* Corpore Externo *sollicitetur, aut provocetur, non tumultuatur multùm ad Exeundam: Quæ omnia* Oleosis *desunt; Nam nec tam* Spiritui Infesta *sunt, quam* Dura; *nec tam* Propinqua, *quam* Aquea; *nec cum* Aere ambiente *benè consentiunt.*

CANON. XVII.

EVolatio cita Humoris Aquei, *conservat diutiùs* Oleosum *in Esse suo.*

EXPLICATIO.

D*Iximus* Aquea, *utpote* Aeri *Consubstantialia, citiùs evolare,* Oleosa *tardiùs, ut cum* Aere *minùs consentientia: At cùm* Humidum utrunque *plerisque Corporibus insit, Evenit ut* Aqueum *veluti prodat* Oleosum; *Nam illud sensim exiens, hoc etiam asportat. Itaque nil magis juvat ad Corporum Conservationem, quam* Siccatio Lenis, *quæ* Humorem Aqueum *expirare faciat, nec* oleosum *sollicitet, tum enim* Oleosum *fruitur Naturâ suâ; Neque hoc spectat ad inhibendam* Putredinem, (*licet etiam & illud sequatur*) *sed ad conservandam* Viriditatem. *Hinc fit ut* Fricationes molles, & Exercitationes Moderatæ, *ad* Perspirationem *potius quam ad* Sudorem, *Longævitati plurimùm conferant.*

CANON. XVIII.

AEr Exclusus *confert ad Longævitatem, si aliis* Incommodis *caveas.*

EXPLICATIO.

D*Iximus paulò antè,* Evolationem Spiritûs *esse Actionem duplicatam,* ex Appetitu Spiritûs, & Aeris. *Quare si altera tollatur, haud parum proficitur; Id quod ex* Inunctionibus *præcipuè expectari debet. Attamen hoc sequuntur varia* Incommoda; *quibus, quomodò subveniatur, in* Operatione *Secundâ ex decem, annotavimus.*

CANON XIX.

SPiritus Juveniles Senili Corpori *inditi, Naturam compendiò retrovertere possint.*

EXPLICATIO.

NAtura Spirituum *est quasi* Rota *suprema, quæ alias* Rotas *in Corpore Humano circumagit. Itaque illa in* Intentione *Longævitatis, prima poni debet. Hùc accedit, quod facilior, & magis expedita Via patet ad alterandos* Spiritus, *quàm ad alia. Etenim duplex est Operatio super* Spiritus; *Altera per* Alimenta, *quæ est Tarda, & tanquam per Circuitum; Altera (& illa Gemina) quæ est Subita, &* Spiritus *rectà petit. Nempe per* Vapores; *Aut per* Affectus.

CANON. XX.

SUcci *Corporis* ſubduri, & Roſcidi, *faciunt ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

RAtio *perſpicua est, cùm anteà poſuerimus* Dura, *&* Oleoſa, *ſive* Roſcida, *ægriùs diſſipari. Illud tamen interest (ſicut etiam in* Operatione *Decimâ notavimus) quod* Succus Subdurus *minùs diſſipabilis est, ſed est ſimul minùs* Reparabilis. *Itaque* Commodum *cum* Incommodo *conjunctum est: Neque poſſit propterea aliquod* Magnale *per hoc præstari; At* Succus Roſcidus *utrique Rei ſatisfacit; Itaque diligentiùs huic incumbendum.*

CANON. XXI.

QUicquid Tenuitate *penetrat, neque tamen* Acrimoniâ *rodit, gignit* Succos Roſcidos.

EXPLICATIO.

CAnon *iste magis difficilis est Practicâ, quam Intellectu: Manifestum est enim, quicquid benè* penetrat, *ſed tamen cum* Stimulo, *aut* Dente, *(qualia ſunt omnia* Acria, *&* Acida,) *relinquere, ubicunque tranſit, Vestigium nonnullum* Siccitatis, *&* Divulſionis; *ut* Succos *induret,* Partes *convellat; At contrà, quæ penetrant merâ* Tenuitate, *tanquam furtìm, & inſinuativè abſque violentiâ, irrorare, & irrigare in tranſitu. De his in* Operationibus *quartâ, & ſeptimâ, haud pauca deſcripſimus.*

CANON XXII.

ASſimilatio *optimè fit ceſſante omni* Motu locali.

EXPLI-

EXPLICATIO.

HUnc Canonem, *in* Commentatione *ad* Operationem *octavam, satis explicavimus.*

CANON XXIII.

ALimentatio *per Exterius, aut saltem non per* Stomachum, *Longævitati utilissima, si fieri possit.*

EXPLICATIO.

VIdemus *omnia, quæ per* Nutritionem *peraguntur, fieri per longas Ambages; quæ verò per* Amplexus similium *(ut fit in* Infusionibus) *non longam requirere Moram: Itaque utilissima foret* Alimentatio *per Exterius; Atque eò magis, quod deciduæ sint* Facultates Concoctionum *sub* Senectute; *Quamobrèm si possint esse* Nutritiones *aliæ Auxiliares, per* Balneationes, Unctiones, *aut etiam per* Clisteria, Conjuncta *possint proficere, quæ* Singula *minùs valeant.*

CANON XXIV.

UBi Concoctio *debilis est ad* Extrusionem Alimenti, *ibi* Exteriora *confortari debent ad* Evocationem Alimenti.

EXPLICATIO.

NOn *est hoc, quod in isto* Canone *proponitur, eadem Res cum Præcedente; Aliud enim est; si* Alimentum Exterius *intrò trahatur, aliud; si* Alimentum Interius *extra trahatur; At in hoc concurrunt, quod Debilitati* Concoctionum *Interiorum, aliâ Viâ subveniant.*

CANON XXV.

OMnis *subita* Renovatio *Corporis fit, aut per* Spiritus; *aut per* Malacissationes.

EXPLICATIO.

DUo *sunt in Corpore;* Spiritus, & Partes; *Ad utrunque, longâ viâ pervenitur per* Nutritionem; *At viæ breves ad* Spiritus *per* Vapores, & Affectus; & *ad* Partes, *per* Malacissationes. *Illud autem paulò attentiùs notandum, quod nullo modo confundimus* Alimentationem *per* Ex-

terius, *cum* Malacissatione; *neque enim Intentio est* Malacissationis, *ut nutriat Partes, sed tantùm ut eas reddat, magis idoneas ad Nutriendum.*

CANON XXVI.

MAlacissatio *fit, per* Consubstantialia, Imprimentia, & Occludentia.

EXPLICATIO.

MAnifesta Ratio est; *quòd* Consubstantialia *propriè malacissent*; Imprimentia *deducant*; Occludentia *retineant, &* Perspirationem, *quæ est Motus* Malacissationi *oppositus, cohibeant. Itaque (ut in* Operatione *Nonâ descripsimus)* Malacissatio *simul benè fieri non potest, sed per Seriem & Ordinem: Primùm excludendo* Liquorem, *per* Spissamenta, *quia Extranea, & crassa* Infusio *non benè coagmentet Corpus; Subtile debet esse, & ex Vaporis genere, quod intrat. Secundò* Intenerando, *per* Consensum Consubstantialium: *Corpora enim ad Tactum eorum, quæ valdè consentiunt, se aperiunt, & Poros laxant. Tertiò,* Imprimentia Vehicula *sunt, & nonnihil Consubstantialia inculcant, &* Mixtura *leniter* Astringentium, Perspirationem *interim paululùm cohibet. At sequitur quarto loco Magna illa* Astrictio, *&* Clausura *per* Emplastrationem; *& posteà gradatim per* Inunctionem; *donec* Malacum *vertatur in* Solidum, *ut suo loco diximus.*

CANON. XXVII.

CRebra Renovatio Reparabilium, *irrigat etiàm minùs* Reparabilia.

EXPLICATIO.

DIximus *in* Aditu *ipso* Historiæ *hujus, Eam esse Viam Mortis, quod magis* Reparabilia, *in consortio minùs* Reparabilium *intereant; ut totis viribus, in* Reparatione *hujusmodi* Partium *minus* Reparabilium, *sit exudandum; Itaque admoniti* Aristotelis *Observatione de* Plantis, *quod scilicet,* Novitas Ramorum Truncum ipsum in transitu reficiat; *similem Rationem fore arbitrati sumus, si sæpè reparentur* Carnes, *&* Sanguis *in Corpore Humano; ut inde ipsa* Ossa, *&* Membranæ, *& reliqua, quæ Naturâ minùs sunt* Reparabilia, *partim per Transitum alacrem* Succorum, *partim per Vestitum illum novum* Carnium, *&* Sanguinis *Recentiorum, irrigentur, & renoventur.*

CANON XXVIII.

REfrigeratio, *quæ non transit per* Stomachum, *utilis ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

R*Atio præstò est, quia cùm* Refrigeratio *non Temperata, sed Potens (præsertim Sanguinis) ad vitam Longam sit præcipuè necessaria; omninò hoc non fieri possit per Intùs, quantum opus est; absque Destructione* Stomachi, *&* Viscerum.

CANON XXIX.

COmplicatio *illa, quod tam* Consumptio, *quam* Reparatio, *sint* Caloris Opera, *maximum est Obstaculum ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

D*Estruuntur ferè omnia Magna Opera à* Naturis Complicatis; *cùm quod aliâ Ratione juvet, aliâ noceat; Atque hîc librato Iudicio, & sagaci Practicâ opus est: Id nos, quantum res permittit, & in præsentiâ occurrit, fecimus; Separando* Calores Benignos *à* Nocivis; *& ea, quæ ad utrumque faciunt.*

CANON XXX.

CUratio Morborum *temporariis eget* Medicinis; *at* Longævitas vitæ *expectanda est à* Diætis.

EXPLICATIO.

Q*Uæ ex* Accidente *superveniunt, sublatis* Caussis *desinunt; At* Cursus Naturæ *Continuus, instar* Fluvii *labentis, etiàm continuâ indiget* Remigatione, *aut* Velificatione *in adversum: Itaque operandum est, regularitèr per* Diætas. Diætæ *autem genere duplices sunt;* Diætæ Statæ, *quæ certis temporibus; &* Diæta Familiaris, *quæ in victu quotidiano usurpari debet: Potentiores autem sunt,* Diætæ Statæ, *id est Series Remediorum ad Tempus: Etenim quæ tantâ Virtute pollent, ut naturam retrò vertere valeant, fortiora sunt plerunque, & magis subitò alterantia, quam quæ familiaritèr in Usum recipi tutò possint. Atque in* Remediis *nostris* Intentiona-

tionalibus, *tres tantum* Diætas Statas *reperias* : Diætam Opiatam; Diætam Malacissantem; & Diætam Emaciantem, & *Renovantem.* *At inter ea, quæ ad* Diætam Familiarem, & Victum quotidianum *præscripta à nobis sunt, efficacissima sunt hæc, quæ sequuntur; quæ etiam validitatem* Diætarum Statarum *ferè æquant* : Nitrum, & Subordinata ad Nitrum; Regimen Affectuum, & Studiorum Genus; Refrigeria, *quæ non transeunt per* Stomachum; Potus Roscidantes; Perspersio Sanguinis *cum* Materiâ Firmiore, *ut* Margaritis, Lignis; Inunctiones *debitæ, ad cohibendum* Aerem, & *Detentionem* Spirituum; Calefactoria per Exterius, *tempore* Assimilationis *post* somnum; Cautio *de iis quæ incendunt* Spiritum, *induntque ei* Calorem acrem, *ut de* Vinis, & Aromatibus; & Usus Moderatus, & *Tempestivus eorum, quæ indunt* Spiritibus *Calorem Robustum, ut* Croci, Nasturtii, Allii, Enulæ, Opiatorum compositorum.

Canon XXXI.

Spiritus vivus Interitum *patitur immediatè, cùm destituitur aut* Motu; *aut* Refrigerio; *aut* Alimento.

Explicatio.

S*Unt hæc scilicet illa tria, quæ superiùs vocavimus* Atriola Mortis; *Suntque* Passiones Spiritûs *propriæ, & immediatæ. Etenim Organa omnia partium Principalium serviunt, ut hæc tria* Officia *præstentur: Et rursùs, Omnis* Destructio Organorum, *quæ est Læthifera, eò rem deducit, ut unum, aut plura ex his tribus deficiant. Itaque alia omnia sunt diversæ viæ ad Mortem; sed in hæc desinunt.* Fabrica *autem* Partium, Organum Spiritûs *est; quemadmodùm & Ille*, Animæ rationalis; *quæ Incorporea est, & Divina.*

Canon XXXII.

Flamma *Substantia Momentanea est:* Aer *Fixa*; Spiritûs Vivi *in Animalibus, media est Ratio.*

Explicatio.

R*Es est hæc & altioris Indicationis, & longioris Explicationis, quàm faciat ad* Inquisitionem *præsentem. Sciendum interim* Flammam *continentèr generari; & extingui; ut per Successionem tantùm continuetur.* Aer *autem Corpus fixum est, nec solvitur; licet enim* Aer *ex Humido Aqueo Novum* Aerem *gignat; tamen vetus* Aer *nihilominùs manet; unde fit* Super-oneratio *illa* Aeris, *de quo diximus in* Titulo *de* Ventis. *At* Spiritus, *utriusque Naturæ particeps est, &* Flammeæ, & Aereæ; *quemadmodùm*

&,

& Fomites ejus, sunt Oleum, *quod est Homogeneum* Flammæ; *&* Aer, *qui est Homogeneus* Aquæ. Spiritus *enim non nutritur ex* Oleoso *Simplici, neque ex* Aqueo *Simplici, sed ex utroque: atque licet nec* Aer *cum* Flammâ, *nec* Oleum *cum* Aquâ *benè componantur, tamen satis conveniunt in Mistis.* *Etiàm,* Spiritus *habet ex* Aere, *faciles suas & delicatas* Impressiones, *&* Receptiones; *A* Flammâ *autem, Nobiles suos; & Potentes* Motus, *&* Activitates. *Similitèr etiam* Duratio Spiritûs, *Res composita est; nec tam Momentanea, quam* Flammæ, *nec tamen tam fixa, quam* Aëris; *Atque eò magis non sequitur rationes* Flammæ, *quod* Flamma *etiàm ipsa extinguitur per Accidens; nempè à Contrariis, & Destruentibus circumfusis; quam caussam & necessitatem non habet paritèr* Spiritus. *Reparatur autem* Spiritus *ex* Sanguine *vivido, & Florido* Arteriarum *exilium, quæ insinuantur in* Cerebrum; *Sed fit* Reparatio *ista suo modo; de quo nunc non est Sermo.*

FINIS.

Errata.

PAg. 3. l. ult. *desinet*, lege, *definit*. p. 5. l. 3. *Post Cruciatus, dele* Comma. p. 8. 20. *nullam*, lege *nullum*. 9. 11. *manu dictum*, l. *manu ductum*. 10. 27. *cera*, l. *sera*. 11. 17. *Lubria*, l. *Ludibria*. 12. 11. *Patriraum* l. *Patriarum*. 15. 21. *Stermius*, l. *Sturmius*. ibi. 22. *Ascanus*, l. *Aschamus*: 24. 34 *nuicem*, l. *invicem*. 26. 32, *post, humaniores, dele* Comma. 29. 8. *scurræ*, l. *scurra*. ibi. 20. *iisdem*, l. *in iisdem*. 30. 23. *unâ*, l. *unè*. 37. 9. *antiquam*, l. *antiquum*. 42. 9: *Prælectionem*, l: *Prælectionum*. ibi. 45. *Formacis*, l. *Fornacis*. 43. 16. *Rus*, l *Res*. 45. 4. *accnedat*, l. *accendat*. ibid. 29. *Voto*, l. *Vota*. ibi. 32. *dideatur*, l. *videatur*. 47. 35. *emandare*, l. *emendare*. 49. 29. *pulchritudine*, l. *de pulchritudine*. 55. 39. *delectis*, l. *deletis*. 59. 25. *Fabulâ*, l. *Tabulâ*. 62. 5. *ad impletiones*, l. *adimpletiones*. 69. 8. *Pyramidalia*, l. *Pyramidali*. 71. ult. *Compelletur*, l. *compelleretur*. 72. 11. *rerum*, l. *verum*. 85. 10. *ut si*, le. *ut sit*. 94. 44. *Modus*, l. *Modos*. 104. 25. *liberari*, l. *liberare*. 128. 9. *Speciei*, l. *Specie*. ib. 29. *Cog*. lege *Cognitio*. 142. 19 *fricato*. l. *fricata*. 145. 19. *disperduntur*, l. *disperguntur*. 146. 45, *tenetur*, l. *tentetur*. 154. 11. *Aventitiis*, l. *Adventitiis*. 155. 5. *obsidant*, l. *obsident*. ibi. 24. *Omnibus*, l. *Ominibus*. 166. 26. *ad ipsum* l. *id ipsum*. 172. 10. *ipsum*, l. *ipsam*. 201. 26. *Briarco*, l. *Briareo*. 252. 44. *consolitos*, l. *consopitos*. 305. 6. *Expansionis*, l. *& Expansionis*. 333. 5. *nuquam*, l. *unquam*. 338. 10. *Susfexi*, l. *Suffexiæ*. 354. 28. *circumplectentibus*, l. *circumamplectentibus* 378. 17. *& Habitus, Corporis Saturas*, l. *& Habitus Corporis, Staturas*. 391. 27. *neq;*, l. *atq;*. 406. 34. *gerentem*, l. *utentem*. 408. 25 *inter quosdam*, l *& inter quosdam*. 416. 29. *Artesio*, l. *Artefio*. 417. 27. *Memoratione*, l. *Moderatione*. 425. 8. *Origino*, l. *Origano*. 435. 19. *Resinosâ*, l. *Resinosa*. 445. 18. *Sellam*, l. *Cellam*. 462. 35 *Heterogeneas*, l. *Heterogenias*. 463. 17. *Inanimitatum*, l. *Inanimatum*. 466. 23. *fit*, l. *sit*. 468. 28, *disjunguntur, similis*, l. *disjunguntur. Similis*. 474. 31. *Indicationis*, l. *Indagationis*.

FRANCISCVS DE VERVLAMIO, SIC COGITAVIT;

TALEMQVE APVD SE rationem instituit, quam Viuentibus & Posteris notam fieri, ipsorum interesse putauit.

Vm Illi pro comperto esset, Intellectum humanum sibi ipsi negotium facessere, neque auxilijs veris (quæ in Hominis potestate sunt) vti sobriè & commodè; vnde multiplex Rerum Ignoratio, & ex Ignoratione Rerum detrimenta innumera: omni ope connitendum existimauit, si quo modo commercium istud *Mentis*, & *Rerum* (cui vix aliquid in terris, aut saltem in terrenis, se ostendit simile) restitui posset in integrum, aut saltem in melius deduci. Vt verò errores qui inualuerunt, quique in æternum inualituri sunt, alij post alios (si mens sibi permittatur) ipsi se corrigerent, vel ex vi Intellectus propria, vel ex auxilijs atque adminiculis Dialecticæ, nulla prorsus

¶ sus

ſus ſuberat Spes; propterea quòd Notiones Rerum Primæ, quas Mens hauſtu facili & ſupino excipit, recondit, atque accumulat (vnde reliqua omnia fluunt) vitioſæ ſint, & confuſæ, & temerè à Rebus abſtractæ: Neque minor ſit in Secundis & reliquis libido & inconſtantia; ex quo fit, vt vniuerſa iſta Ratio Humana, quâ vtimur quoad Inquiſitionem Naturæ, non benè congeſta & ædificata ſit, ſed tanquàm Moles aliqua magnifica ſine fundamento. Dum enim Falſas Mentis vires mirantur homines & celebrant; Veras eiuſdem, quæ eſſe poſſint (ſi debita ei adhibeantur auxilia, atque ipſa Rebus morigera ſit, nec impotenter Rebus inſultet) prætereunt & perdunt. Reſtabat illud vnum, vt res de integro tentetur, melioribus præſidijs; vtque fiat Scientiarum, & Artium, atque omnis Humanæ Doctrinæ, in vniuerſum *Inſtauratio*, à debitis excitata Fundamentis. Hoc verò licèt Aggreſſu infinitum quiddam videri poſſit, ac ſupra vires mortales; tamen idem Tractatu ſanum inuenietur ac ſobrium, magis quàm ea quæ adhuc facta ſunt. Exitus enim huius rei eſt nonnullus. In ijs verò, quæ iam fiunt circa Scientias, eſt Vertigo quædam, & Agitatio perpetua, & Circulus. Neque Eum fugit, quantâ in ſolitudine verſetur hoc Experimentum, & quàm durum & incredibile ſit ad faciendam fidem. Nihilominùs, nec Rem, nec Seipſum deſerendum putauit; quin Viam, quæ vna Humanæ Menti peruia eſt, tentaret atque iniret. Præſtat enim Principium dare Rei, quæ Exitum habere poſsit; quàm in ijs, quæ Exitum nullum habent, perpetua contentione & ſtudio implicari. Viæ autem Contemplatiuæ, Vijs illis actiuis decantatis ferè reſpondent; vt Altera ab initio ardua & difficilis, deſinat in apertum; Altera primo intuitu expedita & procliuis, ducat in auia & præcipitia. Quùm autem incertus eſſet, quando hæc alicui poſthàc in mentem ventura ſint; eo potiſſimùm vſus Argumento, quòd neminem hactenus inuenit, qui ad ſimiles cogitationes animum applicuerit; decreuit prima quæque, quæ perficere licuit, in publicum edere. Neque hæc feſtinatio ambitioſa fuit, ſed ſollicita; vt ſi quid Illi humanitùs accideret, extaret,

taret tamen Designatio quædam, ac destinatio Rei quàm animo complexus est; vtque extaret simul Signum aliquod honestæ suæ & propensæ in Generis Humani Commoda voluntatis. Certè aliam quamcunque Ambitionem inferiorem duxit Re, quam præ manibus habuit. Aut enim Hoc quod agitur, Nihil est; aut Tantum, vt merito ipso contentum esse debeat, nec fructum extrà quærere.

SERENISSIMO, POTENTISSIMOQVE PRINCIPI, AC DOMINO *NOSTRO*, IACOBO, DEI GRATIA, *MAGNÆ BRITANNIÆ*, Franciæ, & Hiberniæ Regi, FIDEI *Defensori,&c.*

Serenissime, Potentissimeque Rex,

POTERIT fortasse Maiestas Tua me furti incusare, quòd tantum Temporis, quantum ad hæc sufficiat, Negotijs Tuis suffuratus sim. Non habeo quod dicam. Temporis enim non fit Restitutio; nisi fortè quod detractum fuerit Temporis Rebus Tuis, id Memoriæ Nominis Tui, & Honori

nori Sæculi Tui reponi poſsit; ſi modò hęc alicuius ſint pretij. Sunt certè prorſus noua; etiam toto genere: ſed deſcripta ex veteri admodùm exemplari, Mundo ſcilicèt ipſo, & Naturâ Rerum & Mentis. Ipſe certè (vt ingenuè fatear) ſoleo æſtimare hoc Opus magis pro partu Temporis, quàm Ingenij. Illud enim in eo ſolummodò mirabile eſt; Initia Rei, & tantas de ijs quæ inualuerunt Suſpiciones, alicui in mentem venire potuiſſe. Cætera non illibentèr ſequuntur. At verſatur proculdubiò Caſus (vt loquimur) & quiddam quaſi Fortuitum, non minùs in ijs quæ Cogitant Homines, quàm in ijs quæ Agunt aut Loquuntur. Verùm hunc Caſum (de quo loquor) ita intelligi volo, vt ſi quid in his quæ affero ſit boni, id immenſæ Miſericordiæ & Bonitati diuinæ, & Fœlicitati Temporum Tuorum tribuatur: Cui & Viuus integerrimo affectu ſeruiui, & Mortuus fortaſſe id effecero, vt Illa Poſteritati, nouâ hac accensâ face in Philoſophiæ tenebris, prælucere poſsint. Meritò autem Temporibus Regis omnium Sapientiſsimi & Doctiſsimi, *Regeneratio* iſta & *Inſtauratio* Scientiarum debetur. Supereſt Petitio, Maieſtate Tuâ non indigna; & maximè omnium faciens ad id quod agitur. Ea eſt, vt quando Salomonem in plurimis referas, Iudiciorum grauitate, Regno pacifico, Cordis latitudine, Librorum deniquè, quos compoſuiſti, Nobili varietate: etiam Hoc ad eiuſdem Regis Exemplum addas, vt cures Hiſtoriam Naturalem

& Expe-

& Experimentalem, veram & ſeueram (miſsis Philologicis) & quæ ſit in Ordine ad condendam Philoſophiam, denique qualem ſuo loco deſcribemus; congeri & perfici: Vt tandem poſt tot Mundi ætates, Philoſophia & Scientiæ non ſint ampliùs penſiles & aëreæ, ſed ſolidis Experientiæ omnigenę, eiuſdémque benè penſitatę, nitantur fundamentis. Equidem *Organum* præbui; verùm Materies à Rębus ipſis petenda eſt.

Deus Opt. Max. Maieſtatem Tuam diù ſeruet incolumem.

Sereniſſimæ Maieſtati Tuæ

Seruus Deuinctiſſimus,

&

Deuotiſſimus,

FRANCISCVS VERVLAM,

CANCELLARIVS.

FRANCISCI DE VERVLAMIO, INSTAVRATIO MAGNA.

PRÆFATIO.

De statu Scientiarum, quòd non sit fœlix, aut maiorem in modum auctus; quodq́ue alia omninò, quàm prioribus cognita fuerit, via aperienda sit Intellectui humano; & alia comparanda auxilia, vt mens suo iure in rerum Naturam vti possit.

Videntur nobis homines, nec opes, nec vires suas benè nosse; verùm de illis, maiora quàm par est, de his, minora credere. Ita fit, vt aut artes receptas insanis pretijs æstimantes, nil ampliùs quærant; aut seipsos plus æquo contemnentes, vires suas in leuioribus consumant; in ijs, quæ ad summam rei faciant, non experiantur.

riantur. Quare sunt & suæ Scientijs Columnæ, tanquam fatales; cùm ad vlteriùs penetrandum, homines nec desiderio, nec spe excitentur. Atque, cùm opinio copiæ, inter maximas causas inopiæ sit; quùmque ex fiduciâ præsentium, vera auxilia negligantur in posterum; ex vsu est, & planè ex necessitate, vt ab illis quæ adhuc inuenta sunt, in ipso operis nostri limine (idq; relictis ambagibus, & non dissimulanter) honoris & admirationis excessus tollatur; vtili monito, ne homines eorum aut copiam, aut vtilitatem, in maiùs accipiant, aut celebrent. Nam si quis in omnem illam librorum varietatem, quâ Artes & Scientiæ exultant, diligentiùs introspiciat, vbiq; inueniet eiusdem rei repetitiones infinitas, tractandi modis diuersas, inuentione præoccupatas; vt omnia primo intuitu numerosa, facto examine, pauca reperiantur. Et de vtilitate apertè dicendum est; Sapientiam istam, quam à Græcis potissimùm hausimus, pueritiam quandam Scientiæ videri, atque habere quod proprium est puerorum; vt ad garriendum prompta, ad generandum inualida & immatura sit. Controuersiarum enim ferax, operum effœta est. Adeò vt Fabula illa de Scylla, in literarum statum, qualis habetur, ad viuum quadrare videatur; quæ virginis os & vultum extulit, ad vterum verò monstra latrantia succingebantur & adhærebant. Ita habent & Scientiæ, quibus insueuimus, generalia quædam blandientia, & speciosa; sed cùm ad particularia ventum sit, veluti ad partes generationis, vt fructum & opera ex se edant, tum contentiones & oblatrantes disputationes exoriuntur, in quas desinunt, &

quæ

quæ partus locum obtinent. Præterea, si huiusmodi Scientiæ planè res mortua non essent, id minimè videtur euenturum fuisse, quod per multa iam sæcula vsu venit; vt illæ suis immotæ ferè hæreant vestigijs, nec incrementa genere humano digna sumant: eò vsque, vt sæpenumerò non solùm assertio maneat assertio, sed etiam quæstio maneat quæstio, & per disputationes non soluatur, sed figatur, & alatur; omnisque traditio & successio disciplinarum repræsentet & exhibeat personas Magistri & Auditoris, non Inuentoris, & eius qui inuentis aliquid eximium adijciat. In artibus autem mechanicis, contrarium euenire videmus. Quæ, ac si auræ cuiusdam vitalis forent participes, quotidiè crescunt & perficiuntur; & in primis authoribus rudes plerunq; & ferè onerosæ, & informes apparent, posteà verò nouas virtutes, & commoditatem quandam adipiscuntur, eò vsq;, vt citiùs studia hominum & cupiditates deficiant & mutentur, quàm illæ ad culmen, & perfectionem suam peruenerint. Philosophia contra, & Scientiæ Intellectuales, statuarum more, adorantur & celebrantur, sed non promouentur. Quin etiàm in primo nonnunquàm authore maximè vigent, & deinceps degenerant. Nam postquàm homines dedititij facti sint, & in vnius sententiam (tanquàm pedarij Senatores) coierint, Scientijs ipsis amplitudinem non addunt, sed in certis authoribus ornandis & stipandis, seruili officio funguntur. Neque illud afferat quispiam; Scientias paulatim succrescentes, tandem ad statum quendam peruenisse, & tum demùm (quasi confectis spatijs legitimis) in operibus paucorum sedes fixas

posuisse; atque postquàm nil melius inueniri potuerit, restare scilicet, vt quæ inuenta sint, exornentur, & colantur. Atque optandum quidem esset, hæc ita se habuisse. Rectius illud, & verius; istas Scientiarum mancipationes nil aliud esse, quàm rem ex paucorum hominum confidentiâ, & reliquorum socordiâ, & inertiâ natam. Postquàm enim Scientiæ, per partes diligenter fortassè excultæ, & tractatæ fuerint, tum fortè exortus est aliquis, ingenio audax, & propter Methodi compendia acceptus, & celebratus, qui specie tenus Artem constituerit, reuera veterum labores corruperit. Id tamen posteris gratum esse solet, propter vsum operis expeditum, & inquisitionis nouæ tædium, & impatientiam. Quòd si quis, consensu iam inueterato, tanquam Temporis iudicio moueatur; sciat se ratione admodùm fallaci, & infirmâ niti. Neque enim nobis magnâ ex parte notum est, quid in Scientijs & Artibus, varijs sæculis & locis, innotuerit, & in publicum emanârit; multò minùs, quid à singulis tentatum sit, & secretò agitatum. Itaque nec Temporis Partus, nec Abortus extant in Fastis. Neque ipse consensus, eiusq; diuturnitas, magni prorsus æstimandus est. Vtcunque enim varia sint genera Politiarum, vnicus est status Scientiarum, isq; semper fuit, & mansurus est popularis. Atque apud populum plurimùm vigent doctrinæ, aut contentiosæ & pugnaces, aut speciosæ & inanes; quales videlicet assensum aut illaqueant, aut demulcent. Itaq; maxima ingenia proculdubiò per singulas ætates vim passa sunt; dum viri captu & intellectu non vulgares, nihilo seciùs existimatio-

mationi suæ consulentes, temporis & multitudinis iudicio se submiserint. Quamobrem altiores Contemplationes si fortè vsquàm emicuerint, opinionum vulgarium ventis subindè agitatæ sunt, & extinctæ. Adeò vt Tempus, tanquàm fluuius, leuia & inflata ad nos deuexerit, grauia & solida demerserit. Quin & illi ipsi authores, qui dictaturam quandam in Scientijs inuaserunt, & tantâ confidentiâ de rebus pronuntiant; cùm tamen per interualla ad se redeunt, ad querimonias de subtilitate Naturæ, veritatis recessibus, rerum obscuritate, Causarum implicatione, ingenij humani infirmitate, se conuertunt: In hoc nihilò tamen modestiores, cùm malint communem hominum & rerum conditionem causari, quàm de seipsis confiteri. Quin illis hoc ferè solenne est, vt quicquid Ars aliqua non attingat, id ipsum ex eâdem arte impossibile esse statuant. Neque verò damnari potest Ars, quùm ipsa disceptet, & iudicet. Itaque id agitur, vt ignorantia etiam ab ignominiâ liberetur. Atque quæ tradita & recepta sunt, ad hunc ferè modum se habent: quoad opera sterilia, quæstionum plena; incrementis suis tarda & languida; perfectionem in toto simulantia, sed per partes malè impleta; delectu autem popularia, & authoribus ipsis suspecta, ideoq; artificijs quibusdam munita, & ostentata. Qui autem & ipsi experiri, & se Scientijs addere, earumq; fines proferre statuerunt, nec illi à receptis prorsus desciscere ausi sunt, nec fontes rerum petere. Verùm se magnum quiddam consequutos putant, si aliquid ex proprio inserant, & adijciant; prudenter secum reputantes, se in assentien-

do modestiam, in adiiciendo libertatem tueri posse. Verùm dum opinionibus & moribus consulitur, mediocritates istæ laudatæ, in magnum Scientiarum detrimentum cedunt. Vix enim datur, authores simul & admirari, & superare. Sed fit aquarum more, quæ non altiùs ascendunt, quàm ex quo descenderunt. Itaque huiusmodi homines emendant nonnulla, sed parùm promouent; & proficiunt in meliùs, non in maiùs. Neque tamen defuerunt, qui ausu maiore, omnia integra sibi duxerunt, & ingenii impetu vsi, priora prosternendo, & destruendo, aditum sibi & placitis suis fecerunt; quorum tumultu non magnoperè profectum est; quùm Philosophiam & Artes non re ac opere amplificare, sed placita tantùm permutare, atque regnum opinionum in se transferre contenderint: exiguo sanè fructu, quúm inter errores oppositos, errandi causæ sint ferè communes. Si qui autem nec alienis, nec propriis placitis obnoxii, sed libertati fauentes, ita animati fuere, vt alios secum simul quærere cuperent; illi sanè affectu honesti, sed conatu inualidi fuerunt. Probabiles enim tantùm rationes sequuti videntur, & argumentorum vertigine circumaguntur, & promiscuâ quærendi licentiâ seueritatem inquisitionis eneruârunt. Nemo autem reperitur, qui in rebus ipsis, & Experientiâ, moram fecerit legitimam. Atque nonnulli rursus qui experientiæ vndis se commisere, & ferè Mechanici facti sunt; tamen in ipsâ experientiâ Erraticam quandam inquisitionem exercent, nec ei certâ lege militant. Quin & plerique pusilla quædam pensa sibi proposuere, pro magno ducentes, si vnum aliquod inuentum eruere possint;

sint;

sint; instituto non minùs tenui, quàm imperito. Nemo enim rei alicuius naturam, in ipsâ re, rectè aut fœliciter perscrutatur; verùm post laboriosam experimentorum variationem non acquiescit, sed inuenit quod vlteriùs quærat. Neque illud imprimis omittendum est, quòd omnis in experiendo industria, statim ab initio opera quædam destinata, præpropero & intempestiuo studio captauit; Fructifera (inquam) Experimenta, non Lucifera, quæsiuit; nec ordinem diuinum imitata est, qui primo die lucem tantùm creauit, eique vnum diem integrum attribuit; neque illo die quicquam materiati operis produxit, verùm sequentibus diebus ad ea descendit. At, qui summas Dialecticæ partes tribuerunt, atque indè fidissima Scientijs præsidia comparari putarunt, verissimè & optimè viderunt, intellectum humanum sibi permissum, meritò suspectum esse debere. Verùm infirmior omninò est malo medicina; nec ipsa mali expers. Siquidèm Dialectica quæ recepta est, licèt ad Ciuilia & Artes, quæ in sermone & opinione positæ sunt, rectissimè adhibeatur; Naturæ tamen subtilitatem longo interuallo non attingit; & prensando quod non capit, ad errores potiùs stabiliendos, & quasi figendos, quàm ad viam veritati aperiendam valuit.

Quarè, vt quæ dicta sunt complectamur, non videtur hominibus aut aliena fides, aut industria propria, circa Scientias hactenùs fœlicitèr illuxisse; præsertim quùm & in demonstrationibus, & in experimentis adhuc cognitis, parùm sit præsidij. Ædificium autem huius Vniuersi, structurâ suâ, intellectui humano contemplan-

templan-

templanti, instar labyrinthi est; vbi tot ambigua viarum, tàm fallaces rerum & signorum similitudines, tàm obliquæ & implexæ Naturarum spiræ & nodi, vndequàque se ostendunt. Iter autem, sub incerto sensûs lumine, interdum affulgente, interdum se condente, per experientiæ & rerum particularium syluas, perpetuò faciendum est. Quin etiam duces itineris (vt dictum est) qui se offerunt, et ipsi implicantur; atque errorum, et errantium numerum augent. In rebus tàm duris, de iudicio hominum ex vi propriâ, aut etiam de fœlicitate fortuitâ, desperandum est. Neque enim Ingeniorum quantacunque excellentia, neque experiendi alea sæpiùs repetita, ista vincere queat. Vestigia filo regenda sunt: omnisque via vsque à primis ipsis sensuum perceptionibus, certâ ratione munienda. Neque hæc ità accipienda sunt, ac si nihil omninò tot sæculis, tantis laboribus actum sit. Neque enim eorum quæ inuenta sunt, nos pœnitet. Atque antiqui certè in ijs, quæ in ingenio et meditatione abstracta posita sunt, mirabiles se viros præstitere. Verùm, quemadmodùm sæculis prioribus cùm homines in nauigando per stellarum tantùm obseruationes cursum dirigebant, veteris sanè Continentis oras legere potuerunt, aut maria aliqua minora, et mediterranea traijcere; priusquàm autem Oceanus traijceretur, et noui Orbis regiones detegerentur, necesse fuit, vsum acûs nauticæ, vt ducem viæ magis fidum, et certum, innotuisse: simili prorsus ratione, quæ hucusque in Artibus et Scientijs inuenta sunt, ea huiusmodi sunt, vt vsu, meditatione, obseruando, argumentando, reperiri potuerint;

tuerint; vtpotè quæ sensibus propiora sint, & communibus notionibus ferè subiaceant. Antequàm verò ad remotiora, & occultiora Naturæ liceat appellere, necessariò requiritur, vt melior & perfectior mentis & Intellectus humani vsus & adoperatio introducatur.

Nos certè æterno Veritatis amore deuicti, viarum incertis, & arduis, & solitudinibus, nos commisimus; & Diuino auxilio freti & innixi, mentem nostram, & contra opinionum violentias, & quasi instructas acies, & contra proprias & internas hæsitationes & scrupulos, & contra rerum caligines, & nubes, & vndequáque volantes phantasias, sustinuimus; vt tandem magis fida & secura indicia, viuentibus & posteris comparare possemus. Quâ in re si quid profecerimus, non alia sanè ratio nobis viam aperuit, quàm vera & legitima spiritus humani humiliatio. Omnes enim ante nos, qui ad artes inueniendas se applicuerunt, coniectis paulispèr in res, & exempla, & experientiam oculis, statìm, quasi inuentio nil aliud esset, quàm quædam excogitatio, spiritus proprios, vt sibi Oracula exhiberent, quodammodò inuocárunt. Nos verò inter res castè & perpetuò versantes, Intellectum longiùs à Rebus non abstrahimus, quàm vt rerum imagines, & radij (vt in sensu fit) coire possint; vndè fit, vt Ingenij viribus & excellentiæ non multum relinquatur. Atque quam in inueniendo adhibemus humilitatem, eandem & in docendo sequuti sumus. Neque enim aut confutationum triumphis, aut antiquitatis aduocationibus, aut authoritatis vsurpatione quâdam, aut etiam obscuritatis velo, aliquam his

nostris

nostris inuentis maiestatem imponere, aut conciliare conamur; qualia reperire non difficile esset ei, qui nomini suo, non animis aliorum lumen affundere conaretur. Non (inquam) vllam aut vim, aut insidias hominum iudicijs fecimus, aut paramus; verùm eos ad res ipsas, & rerum fœdera adducimus; vt ipsi videant, quid habeant, quid arguant, quid addant, atque in commune conferant. Nos autem si quâ in re, vel malè credidimus, vel obdormiuimus, & minùs attendimus, vel defecimus in viâ, & inquisitionem abrupimus; nihilominùs iis modis, res nudas & apertas exhibemus, vt errores nostri, antequàm Scientiæ massam altiùs inficiant, notari & separari poßint; atque etiàm vt facilis & expedita sit laborum nostrorum continuatio. Atque hoc modo, inter Empiricam & Rationalem facultatem (quarum morosa & inauspicata diuortia, & repudia, omnia in humanâ familiâ turbauere) coniugium verum & legitimum, in perpetuùm, nos firmasse existimamus.

Quamobrem, quùm hæc arbitrij nostri non sint; in principio Operis, ad Deum Patrem, Deum Verbum, Deum Spiritum, preces fundimus humillimas, & ardentißimas, vt humani generis ærumnarum memores, & peregrinationis istius vitæ, in quâ dies paucos & malos terimus; nouis suis Eleemosynis, per manus nostras, familiam humanam dotare dignentur. Atque illud insuper supplices rogamus, ne humana diuinis officiant; néue ex reseratione viarum sensûs, & accensione maiore luminis naturalis, aliquid incredulitatis & noctis, animis nostris, erga Diuina mysteria oboriatur:

sed

ſed potiùs, vt ab intellectu puro, à phantaſiis & vanitate repurgato, & diuinis oraculis nihilominùs ſubdito, & prorſus deditio, fidei dentur, quæ fidei ſunt. Poſtremò, vt Scientiæ veneno à ſerpente infuſo, quo animus humanus tumet & inflatur, depoſito, nec altum ſapiamus, nec vltra ſobrium, ſed veritatem in charitate colamus.

Peractis autem votis, ad homines conuerſi, quædam & ſalutaria monemus, & æqua poſtulamus. Monemus primùm (quod etiam precati ſumus) vt homines ſenſum in officio, quoad Diuina, contineant. Senſus enim (inſtar Solis) Globi terreſtris faciem aperit, cœleſtis claudit, & obſignat. Rurſus, ne huiuſce mali fugâ, in contrarium peccent; quod certè fiet, ſi naturæ Inquiſitionem vlla ex parte veluti Interdicto, ſeparatam putant. Neque enim pura illa & immaculata Scientia naturalis, per quam Adam *nomina ex proprietate rebus impoſuit, principium aut occaſionem lapſui dedit. Sed ambitioſa illa & Imperatiua Scientiæ Moralis, de Bono & Malo diiudicantis, cupiditas, ad hoc vt Homo à Deo deficeret, & ſibi ipſi leges daret, ea demùm ratio atque modus tentationis fuit. De Scientiis autem quæ Naturam contemplantur, Sanctus ille Philoſophus pronuntiat,* Gloriam Dei eſſe celare rem; gloriam Regis autem rem inuenire: *non aliter, ac ſi Diuina Natura, innocenti & beneuolo puerorum ludo delectaretur, qui ideò ſe abſcondunt vt inueniantur; atque animam humanam ſibi colluſorem in hoc ludo, pro ſuâ in homines indulgentiâ, & bonitate cooptauerit. Poſtremò omnes in vniuer-*

ſum

sum monitos volumus, vt Scientiæ veros fines cogitent; nec eam aut animi causâ petant, aut ad contentionem, aut vt alios despiciant, aut ad commodum, aut ad famam, aut ad potentiam, aut huiusmodi inferiora, sed ad meritum, & vsus vitæ, eamque in Charitate perficiant, & regant. Ex appetitu enim Potentiæ, Angeli lapsi sunt; ex appetitu Scientiæ, homines; sed Charitatis non est excessus; neque Angelus, aut Homo, per eam vnquam in periculum venit.

Postulata autem nostra, quæ afferimus, talia sunt. De nobis ipsis silemus: De re autem quæ agitur, petimus; vt homines eam non Opinionem, sed Opus esse cogitent; ac pro certo habeant, non Sectæ nos alicuius, aut Placiti, sed vtilitatis, & amplitudinis humanæ fundamenta moliri. Deinde, vt suis commodis æqui, exutis opinionum zelis & præiudiciis, in commune consulant, ac ab erroribus viarum atque impedimentis, nostris præsidiis & auxiliis liberati & muniti, laborum qui restant, & ipsi in partem veniant. Prætereà, vt benè sperent, neque Instaurationem *nostram, vt quiddam infinitum, & vltra mortale, fingant, & animo concipiant; quùm reuera sit infiniti erroris finis, & terminus legitimus; mortalitatis autem, & humanitatis, non sit immemor, quùm rem non intra vnius ætatis curriculum omninò perfici posse confidat, sed successioni destinet; denique Scientias, non per arrogantiam in humani Ingenij cellulis, sed submissè in mundo maiore quærat. Vasta verò, vt plurimùm solent esse, quæ inania: solida contrahuntur maximè, & in paruo sita sunt. Postremò etiam petendum*

tendum videtur (ne fortè quis rei ipsius periculo nobis iniquus esse velit) vt videant homines, quatenus ex eo quod nobis asserere necesse sit (si modò nobis ipsi constare velimus) de his nostris opinandi, aut sententiam ferendi, sibi ius permissum putent: quùm nos omnem istam rationem humanam præmaturam, anticipantem, & à rebus temerè, & citiùs quàm oportuit, abstractam, (quatenus ad inquisitionem Naturæ) vt rem variam, & perturbatam, & malè extructam, reijciamus. Neque postulandum est, vt eius iudicio stetur, quæ ipsa in iudicium vocatur.

DISTRIBVTIO OPERIS.

Eius conſtituuntur Partes ſex.

Prima ; Partitiones Scientiarum.

Secunda; Nouum Organum *ſiue* Indicia de Interpretatione Naturæ.

Tertia; Phænomena Vniuerſi, *ſiue* Hiſtoria Naturalis & Experimentalis ad condendam Philoſophiam.

Quarta; Scala Intellectus.

Quinta; Prodromi, *ſiue* Anticipationes Philoſophiæ Secundæ.

Sexta; Philoſophia ſecunda, *ſiue* Scientia Actiua.

Singularum Argumenta.

Ars autem Inſtituti noſtri eſt, vt omnia, quantum fieri poteſt, apertè & perſpicuè proponantur. Nuditas enim animi, vt olim corporis, innocentiæ, & ſimplicitatis comes eſt. Pateat itaque primò Ordo Operis, atque ratio eius. Partes Operis à nobis conſtituuntur ſex.

Prima pars exhibet Scientiæ eius ſiue Doctrinæ, in cuius poſſeſſione humanum genus hactenùs verſatur,

Summam, siue Descriptionem vniuersalem. Visum enim est nobis, etiam in ijs, quæ recepta sunt, nonnullam facere moram: eo nimirùm consilio, vt faciliùs & Veteribus perfectio, & Nouis aditus detur. Pari enim ferè studio ferimur, & ad vetera excolenda, & ad vlteriora assequenda. Pertinet etiam hoc ad faciendam fidem: iuxta illud; Non accipit Indoctus verba Scientiæ, nisi priùs ea dixeris, quæ versantur in corde eius. *Itaque Scientiarum atque Artium receptarum oras legere, necnon vtilia quædam in illas importare, tanquam in transitu non negligemus.*

Partitiones tamen Scientiarum adhibemus eas, quæ non tantùm iam inuenta & nota, sed hactenùs omissa, & debita complectantur. Etenim inueniuntur in globo Intellectuali, quemadmodum in Terrestri, & culta pariter, & deserta. Itaque nil mirum videri debet, si à diuisionibus vsitatis quandoque recedamus. Adiectio enim, dum totum variat, etiam partes earumque sectiones necessariò variat: receptæ autem diuisiones, receptæ summæ Scientiarum, qualis nunc est, tantùm competunt.

Circa ea verò, quæ ceu omissa notabimus, ita nos geremus; vt non leues tantùm titulos & argumenta concisa eorum, quæ desiderantur, proponamus. Nam siquid inter omissa retulerimus, (modò sit dignioris subiecti) cuius ratio paulò videatur obscurior; (adeò vt meritò suspicari poßimus, homines non facilè intellecturos, quid nobis velimus, aut quale sit illud opus quod animo & cogitatione complectimur:) perpetuò nobis curæ erit,

erit, aut præcepta huiusmodi Operis conficiendi, aut etiam partem operis ipsius iam à nobis confectam, ad exemplum totius subiungere: vt in singulis aut operâ aut consilio iuuemus. Etenim, etiam ad nostram existimationem, non solùm aliorum vtilitatem pertinere putauimus; ne quis arbitretur, leuem aliquam de istiusmodi rebus notionem mentem nostram perstrinxisse; atque esse illa, quæ desideramus ac prensamus, tanquam votis similia. Ea verò talia sunt; quorum & penes homines (nisi sibi ipsi desint) potestas planè sit; & nos apud nosmet rationem quandam certam & explicatam habeamus. Neque enim regiones metiri animo, vt Augures, auspiciorum causâ: sed intrare, vt Duces, promerendi studio, suscepimus.

Atque hæc prima Operis pars est.

Porrò præteruecti Artes veteres, Intellectum humanum ad traijciendum instruemus. Destinatur itaque Parti secundæ, Doctrina de meliore & perfectiore vsu rationis in Rerum inquisitione, & de auxilijs veris Intellectus: vt per hoc (quantùm conditio humanitatis ac mortalitatis patitur) exaltetur Intellectus, & facultate amplificetur ad Naturæ ardua & obscura superanda. Atque est ea, quam adducimus, Ars (quam Interpretationem Naturæ *appellare consueuimus) ex genere Logicæ; licet plurimum, atque adeò immensum quiddam intersit. Nam & ipsa illa Logica vulgaris auxilia & præsidia Intellectui moliri ac parare profitetur: & in hoc vno consentiunt. Differt autem planè à Vulgari, rebus præcipuè tribus: viz. ipso fine, ordine demonstrandi, & inquirendi initijs.*

 Nam

Nam huic nostræ Scientiæ finis proponitur; vt inueniantur non Argumenta, sed Artes; nec Principijs consentanea, sed ipsa Principia; nec Rationes probabiles, sed Designationes & indicationes Operum. Itaque ex intentione diuersâ, diuersus sequitur effectus. Illic enim aduersarius Disputatione vincitur & constringitur: hic Naturâ, Opere.

Atque cum huiusmodi fine conueniunt Demonstrationum ipsarum natura & Ordo. In Logicâ enim vulgari opera ferè vniuersa circa Syllogismum consumitur. De Inductione verò Dialectici vix seriò cogitasse videntur; leui mentione eam transmittentes, & ad disputandi formulas properantes. At nos demonstrationem per Syllogismum reijcimus, quòd confusiùs agat, & Naturam emittat è manibus. Tametsi enim nemini dubium esse poßit, quin, quæ in medio termino conueniunt, ea & inter se conueniant; (quod est Mathematicæ cuiusdam certitudinis:) nihilominùs hoc subest fraudis, quòd Syllogismus ex propositionibus constet, propositiones ex verbis, verba autem notionum tesseræ & signa sint. Itaque si Notiones ipsæ mentis (quæ verborum quasi anima sunt, & totius huiusmodi structuræ ac fabricæ basis) malè ac temerè à rebus abstractæ, & vagæ, nec satis definitæ & circumscriptæ, denique multis modis vitiosæ fuerint, omnia ruunt. Reijcimus igitur Syllogismum; neque id solùm quoad principia, (ad quæ nec illi eam adhibent) sed etiam quoad propositiones medias: quas educit sanè atque parturit, vtcunque Syllogismus; sed operum steriles, & à Practicâ remotas, & planè quoad

ad

ad partem actiuam Scientiarum incompetentes. Quamuis igitur relinquamus Syllogismo & huiusmodi Demonstrationibus famosis ac iactatis, iurisdictionem in Artes populares & opinabiles, (nil enim in hac parte mouemus) tamen ad Naturam Rerum, Inductione per omnia, & tam ad minores propositiones, quàm ad maiores, vtimur. Inductionem *enim censemus eam esse demonstrandi formam, quæ Sensum tuetur, & Naturam premit, & Operibus imminet ac ferè immiscetur.*

Itaque Ordo quoque demonstrandi planè inuertitur. Adhuc enim res ita geri consueuit; vt à sensu & particularibus primo loco ad maximè generalia aduoletur, tanquam ad polos fixos circa quos disputationes vertantur; ab illis cætera per media deriuentur: Viâ certè compendiariâ, sed præcipiti; & ad Naturam imperuiâ, ad Disputationes verò procliui & accommodatâ. At secundùm nos, Axiomata continentèr, & gradatim excitantur, vt nonnisi postremo loco ad Generalissima veniatur: Ea verò Generalissima euadunt, non notionalia, sed benè terminata; & talia quæ Natura vt reuera sibi notiora agnoscat, quæque rebus hæreant in medullis.

At in formâ ipsâ quoque Inductionis, & iudicio quod per eam fit, opus longè maximum mouemus. Ea enim de quâ Dialectici loquuntur, quæ procedit per Enumerationem simplicem, puerile quiddam est; & precariò concludit, & periculo ab instantiâ contradictoriâ exponitur, & consueta tantùm intuetur; nec exitum reperit.

Atqui

Atqui opus est ad Scientias Inductionis formâ tali, quæ experientiam soluat, & separet, & per exclusiones ac reiectiones debitas necessariò concludat. Quòd si Iudicium illud vulgatum Dialecticorum tam operosum fuerit, & tanta ingenia exercuerit; quantò magis laborandum est in hoc altero, quod non tantùm ex Mentis penetralibus, sed etiam ex Naturæ visceribus extrahitur?

Neque tamen hic finis. Nam fundamenta quoque Scientiarum fortiùs deprimimus & solidamus, atque Initia inquirendi altiùs sumimus, quàm adhuc homines fecerunt: ea subijciendo examini, quæ Logica vulgaris tanquam fide alienâ recipit. Etenim Dialectici principia Scientiarum à Scientiis singulis tanquam mutuò sumunt: rursus notiones mentis primas venerantur: Postremò informationibus immediatis sensus bene dispositi acquiescunt. At nos Logicam veram singulas Scientiarum Prouincias maiore cum imperio, quâm penes ipsarum Principia sit, debere ingredi decreuimus: atque illa ipsa Principia putatiua ad rationes reddendas compellere, quousque planè constent. Quod verò attinet ad notiones primas Intellectus; nihil est eorum, quæ Intellectus sibi permissus congessit, quin nobis pro suspecto sit, nec vllo modo ratum, nisi nouo iudicio se stiterit, & secundùm illud pronuntiatum fuerit. Quinetiam sensus ipsius informationes multis modis excutimus. Sensus enim fallunt vtique; sed & errores suos indicant: Verùm errores præstò, indicia eorum longè petita sunt.

Duplex autem est Sensûs culpa: Aut enim destituit

nos

nos, aut decipit. Nam primò, plurimæ sunt res quæ sensum etiam rectè dispositum, nec vllo modo impeditum effugiunt; aut subtilitate totius corporis, aut partium minutijs, aut loci distantiâ, aut tarditate atque etiam velocitate motus, aut familiaritate obiecti, aut alias ob causas. Neque rursùs, vbi Sensus rem tenet, prehensiones eius admodùm firmæ sunt. Nam testimonium & informatio sensûs semper est ex analogiâ Hominis, non ex analogiâ Vniuersi: atque magno prorsùs errore asseritur, Sensum esse mensuram rerum.

Itaque vt his occurratur; nos multo & fido ministerio auxilia Sensui vndique conquisiuimus, & contraximus: vt destitutionibus substitutiones, variationibus rectificationes suppeditentur. Neque id molimur tam Instrumentis, quàm experimentis. Etenim Experimentorum longè maior est subtilitas, quàm Sensûs ipsius, licèt instrumentis exquisitis adiuti: (de iis loquimur Experimentis, quæ ad intentionem eius quod quæritur peritè, & secundùm artem excogitata & apposita sunt.) Itaque perceptioni Sensûs immediatæ ac propriæ non multùm tribuimus: sed eò rem deducimus, vt Sensus tantùm de Experimento, Experimentum de Re iudicet. Quare existimamus nos Sensûs (à quo omnia in Naturalibus petenda sunt, nisi fortè libeat insanire) Antistites religiosos, & oraculorum eius non imperitos Interpretes nos præstitisse: vt alii professione quadam, nos re ipsâ Sensum tueri, ac colere videamur. Atque huiusmodi sunt ea, quæ ad lumen ipsum Naturæ, eiusque accensionem, & immissionem

ſionem paramus: quæ per ſe ſufficere poſſent, ſi Intellectus humanus æquus & inſtar tabulæ abraſæ eſſet. Sed cùm mentes hominum miris modis adeò obſeſſæ ſint, vt ad veros Rerum radios excipiendos ſincera & polita area prorſùs deſit; neceſsitas quædam incumbit, vt etiam huic rei remedium quærendum eſſe putemus.

Idola *autem, à quibus occupatur Mens, vel Adſcititia ſunt, vel Innata. Adſcititia verò immigrârunt in mentes hominum, vel ex Philoſophorum placitis & ſectis, vel ex peruerſis legibus demonſtrationum. At Innata inhærent Naturæ ipſius Intellectûs, qui ad errorem longè procliuior eſſe deprehenditur, quàm Senſus. Vtcunque enim homines ſibi placeant, & in admirationem Mentis humanæ ac ferè adorationem ruant, illud certiſsimum eſt; Sicut ſpeculum inæquale rerum radios ex figurâ & ſectione propriâ immutat; ita & Mentem, cùm à rebus per Senſum patitur, in notionibus ſuis expediendis & comminiſcendis, haud optimâ fide Rerum naturæ ſuam naturam inſerere & immiſcere.*

Atque priora illa duo Idolorum *genera, ægrè; poſtrema verò hæc nullo modo euelli poſſunt. Id tantùm relinquitur, vt indicentur; atq; vt vis iſta Mentis inſidiatrix notetur & conuincatur, ne fortè à deſtructione veterum, noui ſubindè errorum ſurculi ex ipſâ malâ complexione Mentis pullulent; eoque res recidat, vt errores non extinguantur, ſed permutentur: Verùm è contra, vt illud tandem in æternum ratum & fixum ſit, Intellectum niſi per Inductionem, eiuſ-*

que

que formam legitimam, iudicare non posse. Itaque Doctrina ista de expurgatione Intellectus, vt ipse ad veritatem habilis sit; tribus redargutionibus absoluitur: Redargutione Philosophiarum, Redargutione Demonstrationum, & Redargutione Rationis humanæ natiuæ. His verò explicatis, ac postquam demùm patuerit, quid Rerum natura, quid Mentis natura ferat; existimamus nos thalamum Mentis & Vniuersi, pronubâ diuinâ bonitate, strauisse & ornasse. Epithalamij autem votum sit, vt ex eo connubio auxilia humana, & stirps Inuentorum, quæ necessitates ac miserias hominum aliquâ ex parte doment & subigant, suscipiatur. Hæc verò est Operis pars secunda.

At vias non solùm monstrare & munire, sed inire quoque consilium est. Itaque Tertia pars Operis complectitur Phænomena Vniuersi; *hoc est, omnigenam Experientiam, atque Historiam Naturalem, eius generis, quæ possit esse ad condendam Philosophiam fundamentalis. Neque enim excellens aliqua Demonstrandi via, siue Naturam Interpretandi forma; vt Mentem ab errore & lapsu defendere ac sustinere, ita ei materiam ad sciendum præbere & subministrare possit. Verùm ijs, quibus non conijcere & hariolari, sed inuenire & scire propositum est; quique non simiolas & fabulas Mundorum commiscere, sed huius ipsius veri Mundi naturam introspicere, & velut dissecare in animo habent; omnia à Rebus ipsis petenda sunt. Neque huic labori, & inquisitioni, ac mundanæ perambulationi vlla ingenij,*

aut

aut meditationis, aut argumentationis substitutio, aut compensatio sufficere potest; non si omnia omnium ingenia coierint. Itaque aut hoc prorsùs habendum, aut negotium in perpetuum deserendum. Ad hunc verò vsque diem ita cum hominibus actum est, vt minimè mirum sit, si Natura sui copiam non faciat.

Nam primò, sensus ipsius Informatio, & deserens, & fallens: Obseruatio, indiligens, & inæqualis, & tanquam fortuita: Traditio, vana, & ex rumore: Practica, operi intenta & seruilis: vis Experimentalis, cæca, stupida, vaga, & prærupta: denique Historia naturalis, leuis & inops; vitiosissimam materiam Intellectui ad Philosophiam & Scientias congesserunt.

Deindè, præpostera Argumentandi subtilitas & ventilatio, serum rebus planè desperatis tentatur remedium: nec negotium vllo modo restituit, aut errores separat. Itaque nulla spes maioris augmenti, ac progressus sita est, nisi in Restauratione quadam Scientiarum.

Huius autem exordia omninò à naturali Historiâ sumenda sunt, eâque ipsâ noui cuiusdam generis & apparatus. Frustrà enim fuerit speculum expolire, si desint imagines: & planè Materia idonea præparanda est Intellectui, non solùm præsidia fida comparanda. Differt verò rursùs Historia nostra (quemadmodum Logica nostra) ab eâ quæ habetur, multis rebus: fine, siue officio; ipsâ mole & congerie; dein subtilitate; ètiam delectu; & constitutione in ordine ad ea quæ sequuntur.

Primò

Primò enim eam proponimus Historiam Naturalem; quæ non tàm aut rerum varietate delectet, aut præsenti Experimentorum fructu iuuet; quàm lucem Inuentioni causarum affundat, & Philosophiæ enutricandæ primam mammam præbeat. Licet enim Opera, atque Actiuam Scientiarum partem præcipuè sequamur, tamen messis tempus expectamus, nec muscum & segetem herbidam demetere conamur. Satis enim scimus Axiomata rectè inuenta, tota agmina Operum secum trahere; atq; opera non sparsim, sed confertim exhibere. Intempestiuum autem illum & puerilem affectum, vt pignora aliqua nouorum Operum properè captentur, prorsus damnamus & amouemus, ceu pomum Atalantæ *quod cursum retardat. Atque Historiæ nostræ Naturalis Officium tale est.*

Quoad Congeriem verò, conficimus Historiam non solùm Naturæ liberæ ac solutæ; (cùm scilicet illa spontè fluit, & opus suum peragit; qualis est Historia Cœlestium, Meteororum, Terræ, & Maris, Mineralium, Plantarum, Animalium:) sed multò magis Naturæ constrictæ & vexatæ; nempè, cùm per Artem & ministerium humanum de statu suo detruditur, atque premitur & fingitur. Itaque omnia Artium Mechanicarum, omnia Operatiuæ partis Liberalium, omnia Practicarum complurium, quæ in Artem propriam non coäluerunt, Experimenta, (quantum inquirere licuit, & quantùm ad finem nostrum faciunt) perscribimus. Quin etiam (vt quod res est, eloquamur) fastum hominum & speciosa nil morati, multò plus & operæ & præsidii in hac parte, quàm in illâ alterâ, ponimus:

quan-

quandoquidem Natura rerum magis se prodit per vexationes Artis, quàm in libertate propriâ.

Neque Corporum tantùm Historiam exhibemus, sed diligentiæ insuper nostræ esse putauimus, etiam Virtutum ipsarum (illarum dicimus, quæ tanquàm Cardinales in Naturâ censeri poßint, & in quibus Naturæ primordia planè constituuntur; vtpotè Materia primis Paßionibus ac desiderijs; viz. Denso, Raro, Calido, Frigido, Consistenti, Fluido, Graui, Leui, *alijsque haud paucis) Historiam seorsùm comparare.*

Enimuerò vt de Subtilitate dicamus, planè conquirimus genus Experimentorum longè subtilius & simplicius quàm sunt ea quæ occurrunt. Complura enim à tenebris educimus & eruimus, quæ nulli in mentem venisset inuestigare, nisi qui certo & constanti tramite ad inuentionem Causarum pergeret; cùm in se nullius magnoperè sint vsus; vt liquidò appareat, ea non propter se quæsita esse; sed ita prorsus se habeant illa ad Res & Opera, quemadmodùm literæ Alphabeti se habeant ad Orationem & verba: quæ licèt per se inutiles, eædem tamen omnis sermonis elementa sunt.

In Delectu autem Narrationum & Experimentorum meliùs hominibus cauisse nos arbitramur, quàm qui adhuc in Historiâ Naturali versati sunt. Nam omnia fide oculatâ, aut saltem perspectâ, & summa quadam cum seueritate recipimus: ita vt nil referatur auctum Miraculi causâ, sed quæ narramus, à fabulis & vanitate casta & intemerata sint. Quinetiam & recepta quæque ac iactata mendacia (quæ mirabili quodam

dam neglectu per sæcula multa obtinuerunt & inueterata sunt) nominatim proscribimus & notamus; ne Scientijs ampliùs molesta sint. Quod enim prudentèr animaduertit quidam; fabulas, & superstitiones, & nugas, quas Nutriculæ pueris instillant, mentes eorum etiam seriò deprauare: ita eadem nos mouit ratio, vt solliciti atque etiam anxij simus, ne ab initio, cùm veluti infantiam Philosophiæ sub Historiâ Naturali tractemus & curemus; illa alicui vanitati assuescat. At in omni Experimento nouo & paulò subtiliore, licèt (vt nobis videtur) certo ac probato, modum tamen experimenti, quo vsi sumus, apertè subiungimus: vt, postquàm patefactum sit, quomodò singula nobis constiterint; videant homines quid erroris subesse & adhærere possit; atque ad probationes magis fidas, & magis exquisitas (si quæ sint) expergiscantur. Denique vbique monita, & scrupulos, & cautiones aspergimus, religione quadam, & tanquam exorcismo omnia phantasmata eijcientes, ac cohibentes.

Postremò, cùm nobis exploratum sit, quantòperè Experientia & Historia aciem mentis humanæ disgreget; & quàm difficile sit (præsertim animis vel teneris, vel præoccupatis) à principio cum Naturâ consuescere; adiungimus sæpiùs obseruationes nostras; tanquam primas quasdam conuersiones & inclinationes, ac veluti aspectus Historiæ ad Philosophiam: vt & pignoris loco hominibus sint, eos in Historiæ fluctibus perpetuò non detentos iri; vtque, cùm ad opus Intellectûs deueniatur, omnia sint magis in procinctu. Atque per huiusmodi (qualem describimus) Histo-

riam Naturalem, aditum quendam fieri posse ad Naturam tutum & commodum; atque Materiam Intellectui præberi probam & præparatam censemus.

Postquàm verò & Intellectum fidissimis auxiliis ac præsidiis stipauimus, & iustum Diuinorum Operum exercitum seuerissimo delectu comparauimus; nil amplius superesse videtur, nisi vt Philosophiam ipsam aggrediamur. Attamen in re tam arduâ & suspensâ, sunt quædam quæ necessariò videntur interponenda: partim docendi gratiâ, partim in vsum præsentem.

Horum primum est, vt Exempla proponantur inquirendi & inueniendi, secundùm nostram rationem ac viam, in aliquibus subiectis repræsentata: sumendo ea potissimùm subiecta, quæ, & inter ea quæ quæruntur, sunt nobilissima, & inter se maximè diuersa; vt in vnoquoque genere Exemplum non desit. Neque de iis Exemplis loquimur, quæ singulis Præceptis ac Regulis illustrandi gratiâ adiiciuntur: (hoc enim in Secunda Parte operis abundè præstitimus) sed planè Typos intelligimus & Plasmata, quæ vniuersum Mentis processum, atque inueniendi continuatam fabricam & ordinem in certis subiectis, iisque variis & insignibus, tanquàm sub oculos ponant. Etenim nobis in mentem venit, in Mathematicis, astante machinâ, sequi Demonstrationem facilem & perspicuam: contrà, absque hac commoditate, omnia videri inuoluta, &, quàm reuerà sunt, subtiliora. Itaque huiusmodi Exemplis Quartam partem nostri Operis attribuimus: quæ reuerà nil aliud est, quam Secundæ Partis applicatio particularis & explicata.

At

At quinta pars ad tempus tantùm, donec reliqua perficiantur, adhibetur: & tanquàm fœnus redditur, vsque dum sors haberi poßit. Neque enim finem nostrum ita petimus occæcati; vt, quæ occurrunt in viâ vtilia, negligamus. Quamobrem Quintam partem Operis ex ijs conficimus, quæ à nobis aut inuenta, aut probata, aut addita sunt: Neque id tamen ex rationibus atque præscriptis Interpretandi; sed ex eodem Intellectûs vsu, quem alii in inquirendo & inueniendo adhibere consueuerunt. Etenim cùm, ex perpetuâ nostrâ cum Natura consuetudine, maiora de Meditationibus nostris, quàm pro ingenii viribus, speramus; tùm poterunt ista veluti tabernaculorum in viâ positorum vice fungi, vt mens ad certiora contendens in iis paulispèr acquiescat. Attamen testamur interìm, nos illis ipsis, quòd ex verâ interpretandi formâ non sint inuenta, aut probata, teneri minimè velle. Istam verò Iudicii suspensionem, non est quod exhorreat quispiam in Doctrinâ, quæ non simplicitèr nil sciri posse, sed nil nisi certo ordine & certâ viâ sciri posse asserit: atque intereà tamen certos Certitudinis gradus ad vsum & leuamen constituit; donec Mens in Causarum explicatione consistat. Neque enim illæ ipsæ Scholæ Philosophorum, qui Acatalepsiam *simplicitèr tenuerunt, inferiores fuêre istis quæ pronuntiandi licentiam vsurpârunt. Illæ tamen Sensui & Intellectui auxilia non parauerunt, quod nos fecimus: sed fidem & authoritatem planè sustulêrunt; quod longè alia res est, & ferè opposita.*

Sexta tandem pars Operis nostri (cui reliquæ inseruiunt

seruiunt ac ministrant) eam demùm recludit & proponit Philosophiam, quæ ex huiusmodi (qualem antè docuimus & parauimus) inquisitione legitimâ, & castâ, & seuerâ educitur & constituitur. Hanc verò postremam Partem perficere & ad exitum perducere, res est & suprà vires, & vltra spes nostras collocata. Nos ei initia (vt speramus) non contemnenda, exitum generis humani fortuna dabit; qualem fortè homines in hoc Rerum & Animorum statu, haud facilè animo capere aut metiri queant. Neque enim agitur solùm fœlicitas Contemplatiua, sed verè res humanæ & fortunæ, atque omnis Operum potentia. Homo enim Naturæ minister & interpres tantum facit & intelligit, quantum de Naturæ ordine, Opere, vel Mente, obseruauerit: nec amplius scit, aut potest. Neque enim vllæ vires Causarum catenam soluere aut perfringere possint: neque Natura alitèr quàm parendo vincitur. Itaque intentiones geminæ illæ, humanæ scilicet Scientiæ, & Potentiæ, verè in idem coincidunt: & frustratio Operum maximè fit ex ignoratione Causarum.

Atque in eo sunt omnia, siquis oculos Mentis à Rebus ipsis nunquam deiiciens, earum imagines planè vt sunt, excipiat. Neque enim hoc siuerit Deus, vt Phantasiæ nostræ somnium pro Exemplari Mundi edamus: sed potiùs benignè faueat, vt Apocalipsim, ac veram visionem vestigiorum & sigillorum Creatoris super Creaturas, scribamus.

Itaque Tu Pater, qui lucem visibilem primitias Creaturæ dedisti, & lucem Intellectualem ad fastigium

Operum

Operum tuorum in faciem Hominis inſpiraſti ; Opus hoc, quod à tua Bonitate profectum, tuam gloriam repetit, tuere & rege. Tu poſtquam conuerſus es ad ſpectandum Opera quæ fecerunt manus tuæ, vidiſti quòd omnia eſſent bona valdè; & requieuiſti. At Homo conuerſus ad Opera quæ fecerunt manus ſuæ, vidit quòd omnia eſſent vanitas & vexatio ſpiritus; nec vllo modo requieuit. Quare ſi in Operibus tuis ſudabimus, facies nos viſionis tuæ & Sabbati tui participes. Supplices petimus, vt hæc mens nobis conſtet: vtque nouis Eleemoſynis per manus noſtras & aliorum, quibus eandem mentem largiêris, familiam humanam dotatam velis.

DEEST PARS PRIMA

INSTAVRATIONIS,

QVÆ COMPLECTITVR

PARTITIONES SCIENTIARVM.

Illæ tamen ex Secundo Libro de Progressibus faciendis in Doctrinâ Diuinâ & Humanâ, *nonnulla ex parte peti possunt.*

SEQVITVR SECVNDA PARS

INSTVARATIONIS,

QVÆ ARTEM IPSAM

Interpretandi Naturam, & verioris adoperationis Intellectûs exhibet: neque eam ipsam tamen in Corpore tractatûs iusti; sed tantùm digestam per summas, in Aphorismos.

PRAEFA-

PARS SECVNDA OPERIS,

QVAE DICITVR

NOVVM ORGANVM,

SIVE

INDICIA VERA

DE INTERPRETATIONE NATVRÆ.

PRAEFATIO.

Vi de Naturâ, tanquàm de re exploratâ, pronuntiare ausi sunt; siue hoc ex animi fiduciâ fecerint, siuè ambitiosè, & more professorio; maximis illi Philosophiam, & Scientias detrimentis affecêre. Ut enim ad fidem faciendam validi, ita etiam ad inquisitionem extinguendam & abrumpendam efficaces fuerunt. Neque virtute propria tantùm profuerunt, quantùm in hoc nocuerunt, quòd aliorum virtutem corruperint, & perdiderint. Qui autem contrariam huic viam ingressi sunt, atque nihil prorsus sciri posse asseruerunt, siue ex Sophistarum veterum odio, siue ex animi fluctuatione, aut etiam ex quadam doctrinæ copiâ; in hanc opinionem delapsi sint, certè non contemnendas eius rationes adduxerunt; veruntamen nec à veris initijs sententiam suam deriuârunt; & studio quodam, atque affectatione prouecti; prorsùs modum excesserunt. At antiquiores ex Græcis (quorum scripta perierunt)

D inter

inter pronuntiandi iactantiam, & Acatalepsiæ desperationem, prudentiùs se sustinuerunt: Atque de inquisitionis difficultate, & rerum obscuritate, sæpiùs querimonias & indignationes miscentes, & veluti frænum mordentes, tamen propositum vrgere, atque Naturæ se immiscere, non destiterunt: Consentaneum (vt videtur) existimantes, hoc ipsum (videlicet vtrùm aliquid sciri poßit) non disputare, sed experiri. Et tamen illi ipsi, impetu tantùm intellectûs vsi, Regulam non adhibuerunt, sed omnia in acri meditatione, & mentis volutatione, & agitatione perpetuâ, posuerunt.

Nostra autem ratio, vt opere ardua, ita dictu facilis est. Ea enim est, vt certitudinis gradus constituamus, Sensum per reductionem quandam tueamur, sed Mentis opus quod Sensum subsequitur, plerunque reijciamus; nouam autem & certam viam, ab ipsis Sensuum perceptionibus, Menti aperiamus, & muniamus. Atque hoc proculdubiò viderunt & illi, qui tantas Dialecticæ partes tribuerunt. Ex quo liquet, illos Intellectui adminicula quæsiuisse, Mentis autem processum natiuum, & sponte mouentem, suspectum habuisse. Sed serum planè rebus perditis hoc adhibetur remedium; postquam Mens ex quotidianâ vitæ consuetudine, & auditionibus, & doctrinis inquinatis occupata, & vanißimis Idolis *obsessa fuerit. Itaque Ars illa Dialecticæ, serò (vt diximus) cauens, neque rem vllo modo restituens, ad errores potiùs figendos, quàm*

ad

ad veritatem aperiendam valuit. Restat vnica salus, ac sanitas, vt opus Mentis vniuersum de integro resumatur; ac Mens, iam ab ipso principio, nullo modo sibi permittatur, sed perpetuò regatur; ac res, veluti per machinas, conficiatur. Sanè si homines opera Mechanica nudis manibus, absque instrumentorum vi, & ope, aggressi essent, quemadmodum opera Intellectualia nudis ferè Mentis viribus tractare non dubitârunt; paruæ admodum fuissent res, quas mouere & vincere potuissent, licèt operas enixas, atque etiam coniunctas præstitissent. Atque si paulisper morari, atque in hoc ipsum exemplum, veluti in speculum, intueri velimus; exquiramus (si placet) si fortè obeliscus aliquis, magnitudine insignis, ad triumphi vel huiusmodi magnificentiæ decus transferendus esset, atque id homines nudis manibus aggrederentur, annon hoc magnæ cuiusdam esse dementiæ, spectator quispiam rei sobrius fateretur? Quòd si numerum augerent operariorum, atque hoc modò se valere posse confiderent, annon tantò magis? Sin autem delectum quendam adhibere vellent, atque imbecilliores separare, & robustis tantùm & vigentibus vti, atque hinc saltem se voti compotes fore sperarent, annon adhuc eos impensiùs delirare diceret? Quin etiam si hoc ipso non contenti, artem tandem athleticam consulere statuerent, ac omnes deinceps manibus, & lacertis, & neruis ex arte bene vnctis, & medicatis, adesse iuberent, annon prorsus eos dare operam, vt cum ratione quâdam & pru-

dentiâ insanirent, clamaret? Atque homines tamen simili malesano impetu, & conspiratione inutili, feruntur in Intellectualibus; dum ab ingeniorum vel multitudine & consensu, vel excellentiâ & acumine, magna sperant; aut etiam Dialecticâ (quæ quædam Athletica censeri poßit) mentis neruos roborant: Sed interim licèt tanto studio & conatu, (si quis verè iudicauerit) intellectum nudum applicare non desinunt. Manifestißimum autem est, in omni opere magno, quod manus hominis præstat, sine instrumentis & machinis, vires nec singulorum intendi, nec omnium coire posse.

Itaque ex his quæ diximus præmißis, statuimus duas esse res, de quibus homines planè monitos volumus, nè fortè illæ eos fugiant, aut prætereant. Quarum prima huiusmodi est; fieri fato quodam (vt existimamus) bono, ad extinguendas & depellendas contradictiones, & tumores animorum, vt & Veteribus honor, & reuerentia intacta, & imminuta maneant, & nos destinata perficere, & tamen modestiæ nostræ fructum percipere poßimus. Nam nos, si profiteamur nos meliora afferre quàm antiqui, eandem quam illi viam ingreßi; nullâ verborum arte efficere poßimus, quin inducatur quædam ingenij, vel excellentiæ, vel facultatis comparatio, siue contentio; non ea quidem illicita, aut noua; (Quidni enim poßimus, pro iure nostro (neque eo ipso alio, quàm omnium) si quid apud eos non rectè inuentum, aut positum sit, reprehendere, aut notare?) Sed tamen vtcunque iusta aut permissa; nihilominùs impar

fortasse

fortaſſe fuiſſet ea ipſa contentio, ob virium noſtrarum modum. Verùm quùm per nos illud agatur, vt alia omninò via Intellectui aperiatur, illis intentata & incognita, commutata iam ratio eſt; ceſſant ſtudium & partes; noſque indicis tantummodò perſonam ſuſtinemus; quod mediocris certè eſt authoritatis, & fortunæ cuiuſdam potiùs, quàm facultatis & excellentiæ. Atque hæc moniti ſpecies ad Perſonas pertinet, altera ad Res ipſas.

Nos ſiquidem de deturbandâ eâ, quæ nunc floret, Philoſophiâ, aut ſi quæ alia ſit, aut erit, hâc emendatior, aut auctior, minimè laboramus. Neque enim officimus, quin Philoſophia iſta recepta, & aliæ id genus, diſputationes alant, Sermones ornent, ad profeſſoria munera, & vitæ ciuilis compendia, adhibeantur, & valeant. Quin etiam apertè ſignificamus, & declaramus, eam quam nos adducimus Philoſophiam, ad iſtas res admodùm vtilem non futuram. Non præſtò eſt; neque in tranſitu capitur; neque ex prænotionibus Intellectui blanditur; neque ad vulgi captum, niſi per vtilitatem, & effecta deſcendet.

Sint itaque (quod fœlix fauſtúmque ſit vtrique parti) duæ doctrinarum emanationes, ac duæ diſpenſationes; duæ ſimiliter Contemplantium, ſiuè Philoſophantium Tribus, ac veluti Cognationes; atque illæ neutiquam inter ſe inimicæ, aut alienæ, ſed fœderatæ, & mutuis auxilijs deuinctæ: ſit denique alia Scientias Colendi, alia Inueniendi ratio. Atque quibus prima potior & acceptior eſt, ob feſtinationem, vel vitæ ciui-

lis

lis rationes, vel quòd illam alteram ob mentis infirmitatem capere & complecti non possint, (id quod longè plurimis accidere necesse est) optamus, vt ijs fœliciter, & ex voto succedat, quod agunt; atque vt quod sequuntur, teneant. Quòd si cui mortalium cordi & curæ sit, non tantùm Inuentis hærere, atque ijs vti, sed ad vlteriora penetrare; atque non disputando aduersarium, sed opere naturam vincere; denique, non bellè & probabiliter opinari, sed certò & ostensiuè scire; tales, tanquam veri Scientiarum filij, nobis (si videbitur) se adiungant; vt omißis Naturæ atrijs, quæ infiniti contriuerunt, aditus aliquando ad interiora patefiat. Atque vt meliùs intelligamur, vtque illud ipsum quod volumus, ex nominibus impositis magis familiariter occurrat; altera ratio, siuè via, Anticipatio Mentis; *altera,* Interpretatio Naturæ, *à nobis appellari consueuit.*

Est etiam quod petendum videtur. Nos certè cogitationem suscepimus, & curam adhibuimus, vt quæ à nobis proponentur, non tantùm vera essent, sed etiam ad animos hominum (licèt miris modis occupatos & interclusos) non incommodè, aut asperè accederent. Veruntamen æquum est, vt ab hominibus impetremus, (in tantâ præsertim Doctrinarum & Scientiarum restauratione) vt qui de hisce nostris aliquid, siue ex sensu proprio, siue ex authoritatum turbâ, siue ex demonstrationum formis (quæ nunc tanquam Leges quædam iudiciales inualuerunt) statuere, aut existimare velit; nè id in transitu, & velut aliud agendo, facere

se posse

se posse speret; sed ut rem pernoscat; nostram, quam describimus & munimus, viam, ipse paulatìm tentet; subtilitati rerum, quæ in experientiâ signata est, assuescat; prauos denique, atque altè hærentes mentis habitus, tempestiuâ, & quasi legitimâ morâ corrigat; atque tum demùm (si placuerit) postquàm in potestate suâ esse cœperit, iudicio suo vtatur.

SEQVITVR

PARTIS SECVNDAE SVMMA;

DIGESTA

IN APHORISMOS.

PARTIS SECVNDAE
SVMMA,
DIGESTA
IN
APHORISMOS.

APHORISMI DE INTERPRETATIONE NATVRAE, ET REGNO HOMINIS.

APHORISMVS I.

Omo Naturæ minister, & Interpres, tantum facit, & intelligit, quantum de Naturæ Ordine re, vel mente, obseruauerit, nec ampliùs scit, aut potest.

II.

NEc manus nuda, nec Intellectus sibi permissus, multùm valet; Instrumentis & auxilijs res perficitur; quibus opus est, non minùs ad intellectum, quàm ad manum. Atque vt instrumenta manûs motum aut

cient, aut regunt; Ita & instrumenta Mentis, Intellectui aut suggerunt, aut cauent.

III.

SCientia & Potentia humana in idem coincidunt, quia ignoratio causæ destituit effectum. Naturæ enim non nisi parendo vincitur: Et quod in Contemplatione, instar causæ est; Id in Operatione, instar Regulæ est.

IV.

AD opera nil aliud potest Homo, quàm vt corpora naturalia admoueat, & amoueat: reliqua, Natura intùs transigit.

V.

SOlent se immiscere Naturæ (quoad Opera) Mechanicus, Mathematicus, Medicus, Alchymista, & Magus: sed omnes (vt nunc sunt res) conatu leui, successu tenui.

VI.

INsanum quiddam esset, & in se contrarium, existimare ea, quæ adhuc nunquàm facta sunt, fieri posse, nisi per modos adhuc nunquàm tentatos.

VII.

GEnerationes Mentis & Manûs numerosæ admodùm videntur in libris, & Opificijs. Sed omnis ista varietas sita est in subtilitate eximiâ, & deriuationi-

tionibus paucarum rerum, quæ innotuerunt; non in numero Axiomatum.

VIII.

ETiam Opera, quæ iam inuenta sunt, Casui debentur, & Experientiæ, magis quàm Scientijs: Scientiæ enim, quas nunc habemus, nihil aliud sunt quàm quædam Concinnationes rerum anteà inuentarum; non modi inueniendi, aut designationes nouorum Operum.

IX.

CAusa verò & radix ferè omnium malorum in Scientijs ea vna est; quòd dum Mentis humanæ vires falsò miramur & extollimus, vera eius auxilia non quæramus.

X.

SVbtilitas Naturæ subtilitatem Sensûs & Intellectûs multis partibus superat; vt pulchræ illæ meditationes, & speculationes humanæ, & Causationes, res male-sana sint, nisi quòd non adsit, qui aduertat.

XI.

SIcut Scientiæ, quæ nunc habentur, inutiles sunt ad inuentionem Operum: Ita & Logica quæ nunc habetur, inutilis est ad inuentionem Scientiarum.

XII.

LOgica, quæ in vsu est, ad errores (qui in notionibus vulgaribus fundantur) stabiliendos & figendos

gendos valet, potiùs quàm ad inquisitionem veritatis; vt magis damnosa sit, quàm vtilis.

XIII.

Syllogismus ad Principia Scientiarum non adhibetur, ad media Axiomata frustra adhibetur, cùm sit subtilitati Naturæ longè impar. Assensum itaque constringit, non res.

XIV.

Syllogismus ex Propositionibus constat, propositiones ex verbis, verba Notionum tesseræ sunt. Itaque si notiones ipsæ (id quod basis rei est) confusæ sint, & temerè à rebus abstractæ; nihil in ijs, quæ superstruuntur, est firmitudinis. Itaque spes est vna in Inductione *verâ.*

XV.

In Notionibus nil sani est, nec in Logicis, nec in Physicis; non Substantia, *non* Qualitas, Agere, Pati, *ipsum* Esse, *bonæ notiones sunt; multò minùs* Graue, Leue, Densum, Tenue, Humidum, Siccum, Generatio, Corruptio, Attrahere, Fugare, Elementum, Materia, Forma, *& id genus; sed omnes phantasticæ & malè terminatæ.*

XVI.

Notiones infimarum Specierum, Hominis, Canis, Columbæ, *& prehensionum immediatarum*

rum sensûs; Calidi, Frigidi, Albi, Nigri, *non fallunt magnoperè; quæ tamen ipsæ à fluxu Materiæ & Commissione rerum quandoque confunduntur; reliquæ omnes (quibus homines hactenùs vsi sunt) aberrationes sunt, nec debitis modis à rebus abstractæ, & excitatæ.*

XVII.

NEc minor est libido & aberratio in constituendis Axiomatibus, quàm in Notionibus abstrahendis; idque in ipsis principiis, quæ ab inductione vulgari pendent. At multò maior est in Axiomatibus, & propositionibus inferioribus, quæ educit Syllogismus.

XVIII.

QVæ adhuc inuenta sunt in Scientiis, ea huiusmodi sunt, vt notionibus vulgaribus ferè subiaceant: Vt verò ad interiora & remotiora Naturæ penetretur, necesse est, vt tam Notiones, quàm Axiomata magis certâ & munitâ viâ à rebus abstrahantur; atque omninò melior & certior Intellectûs adoperatio, in vsum veniat.

XIX.

DVæ viæ sunt, atque esse possunt ad inquirendam & inueniendam veritatem. Altera à sensu & particularibus aduolat ad Axiomata maximè generalia, atque ex ijs principijs eorumque immotâ veritate, iudicat & inuenit Axiomata media: Atque hæc via in vsu

in vsu est; Altera à sensu & particularibus excitat Axiomata, ascendendo continentèr & gradatìm, vt vltimo loco perueniatur ad maximè generalia; quæ via vera est, sed intentata.

XX.

EAndem ingreditur viam (priorem scilicèt) Intellectus sibi permissus, quam facit ex ordine Dialecticæ. Gestit enim Mens exilire ad magis generalia, vt acquiescat: Et post paruam moram fastidit experientiam: Sed hæc mala demùm aucta sunt à Dialecticâ ob pompas disputationum.

XXI.

INtellectus sibi permissus, in ingenio sobrio & patiente, & graui (præsertim si à doctrinis receptis non impediatur) tentat nonnihil illam alteram viam, quæ recta est, sed exiguo profectu; cùm Intellectus, nisi regatur & iuuetur, res inæqualis sit, & omninò inhabilis ad superandam rerum obscuritatem.

XXII.

VTraque via orditur à sensu & particularibus, & acquiescit in maximè generalibus: Sed immensum quiddam discrepant; cùm altera perstringat tantùm experientiam & particularia cursim; altera in ijs ritè & Ordine versetur; Altera rursùs iam à principio constituat generalia quædam abstracta, & inutilia; altera gradatìm exurgat ad ea quæ reuerà Naturæ sunt notiora.

Non

XXIII.

NOn leue quiddam intereſt inter humanæ mentis Idola, & diuinæ mentis Idæas, hoc eſt, inter placita quædam inania, & veras ſignaturas, atque impreſſiones factas in creaturis, prout inueniuntur.

XXIV.

NVllo modo fieri poteſt, vt Axiomata per argumentationem conſtituta ad inuentionem nouorum Operum valeant; quia ſubtilitas Naturæ ſubtilitatem argumentandi multis partibus ſuperat. Sed Axiomata à particularibus ritè & Ordine abſtracta, noua particularia rurſus facilè indicant, & deſignant; Itaque Scientias reddunt actiuas.

XXV.

AXiomata, quæ in vſu ſunt, ex tenui & manipulari experientiâ, & paucis particularibus, quæ vt plurimùm occurrunt, fluxêre; & ſunt ferè ad menſuram eorum facta, & extenſa: vt nil mirum ſit, ſi ad noua particularia non ducant. Quòd ſi fortè inſtantia aliqua non priùs animaduerſa aut cognita ſe offerat, Axioma diſtinctione aliquâ friuolâ ſaluatur; vbi emendari ipſum verius foret.

XXVI.

RAtionem humanam, quâ vtimur, ad Naturam Anticipationes Naturæ, (quia res temeraria eſt & præmatura,) at illam Rationem quæ debitis mo-

dis elicitur à rebus, Interpretationem Naturæ, *docendi gratiâ, vocare consueuimus.*

XXVII.

ANticipationes *satis firmæ sunt ad consensum; quandoquidem, si homines etiam insanirent ad vnum modum & conformiter, illi satis benè inter se congruere possent.*

XXVIII.

QVin longè validiores sunt ad subeundum assensum Anticipationes, *quàm* Interpretationes; *quia ex paucis collectæ, ijsq; maximè quæ familiariter occurrunt, Intellectum statim perstringunt & phantasiam implent; vbi contra,* Interpretationes *ex rebus admodum varijs & multùm distantibus sparsìm collectæ, Intellectum subitò percutere non possunt; vt necesse sit eas, quoad Opiniones, duras & absonas, ferè instar mysteriorum fidei videri.*

XXIX.

IN *Scientijs, quæ in Opinionibus & placitis fundatæ sunt, bonus est vsus* Anticipationum, & *Dialecticæ; quando opus est aßensum subiugare, non res.*

XXX.

NOn, *si omnia omnium ætatum ingenia coierint, & labores contulerint & transmiserint, progressus magnus fieri poterit in Scientiis per* Anticipationes: *quia errores radicales, & in primâ digestione mentis*

mentis, ab excellentiâ functionum & remediorum sequentium non curantur.

XXXI.

FRustrà magnum expectatur augmentum in Scientijs ex superinductione & insitione nouorum super vetera; sed instauratio facienda est ab imis fundamentis, nisi libeat perpetuò circumuolui in Orbem, cum exili, & quasi contemnendo progressu.

XXXII.

ANtiquis Authoribus suus constat honos, atque adeo omnibus; quia non ingeniorum aut facultatum inducitur comparatio, sed viæ; nosque non Iudicis, sed Indicis personam sustinemus.

XXXIII.

NVllum (dicendum enim est apertè) rectè fieri potest iudicium nec de viâ nostrâ, nec de ijs quæ secundum eam inuenta sunt, per Anticipationes *(rationem scilicet quæ in vsu est) quia non postulandum est vt eius rei iudicio stetur, quæ ipsa in iudicium vocatur.*

XXXIV.

NEque etiam tradendi aut explicandi ea, quæ adducimus, facilis est ratio; quia, quæ in se noua sunt, intelligentur tamen ex analogiâ veterum.

XXXV.

DIxit Borgia *de expeditione* Gallorum *in* Italiam, *eos venisse cum creta in manibus vt diuersoria notarent, non cum armis, vt perrumperent; Itidem & nostra ratio est, vt doctrina nostra animos idoneos & capaces subintret; Confutationum enim nullus est vsus, vbi de Principijs & ipsis Notionibus, atque etiam de formis Demonstrationum dissentimus.*

XXXVI.

R*Estat verò nobis modus tradendi vnus & simplex, vt homines ad ipsa particularia & eorum Series & Ordines adducamus; & vt illi rursùs imperent sibi ad tempus abnegationem Notionum, & cum rebus ipsis consuescere incipiant.*

XXXVII.

R*Atio eorum, qui* Acatalepsiam *tenuerunt, & via nostra, initijs suis quodammodo consentiunt; exitu immensùm disiunguntur & opponuntur. Illi enim nihil sciri posse simplicitèr asserunt; Nos, non multum sciri posse in Naturâ, eâ, quæ nunc in vsu est, viâ: Verùm illi exindè authoritatem sensus & intellectus destruunt; Nos auxilia ijsdem excogitamus & subministramus.*

XXXVIII.

IDola & *Notiones falsæ quæ Intellectum humanum jam occupârunt, atque in eo altè hærent, non solùm Mentes hominum, ita obsident, vt veritati aditus*

tus difficilis pateat; sed etiam dato & concesso aditu, illa rursùs in ipsâ instauratione Scientiarum occurrent, & molesta erunt; nisi homines præmoniti, aduersùs ea se, quantum fieri potest, muniant.

XXXIX.

Quatuor *sunt genera* Idolorum *quæ mentes humanas obsident. Iis (docendi gratiâ) nomina imposuimus; vt primum genus,* Idola Tribûs; *secundum,* Idola Specûs; *tertium,* Idola Fori; *quartum,* Idola Theatri *vocentur.*

XL.

E*Xcitatiò Notionum & Axiomatum per* Inductionem *veram; est certè proprium remedium ad* Idola *arcenda & summouenda; Sed tamen indicatiò* Idolorum *magni est vsûs. Doctrina enim de* Idolis *similitèr se habet ad* Interpretationem Naturæ, *sicut doctrina de Sophisticis Elenchis ad Dialecticam vulgarem.*

XLI.

IDola Tribûs *sunt fundata in ipsâ Naturâ humanâ, atque in ipsâ Tribu seu gente hominum. Falsò enim asseritur, Sensum humanum esse Mensuram rerum; Quin contrà, omnes Perceptiones tàm Sensûs quàm Mentis sunt ex analogiâ hominis, nõn ex analogiâ Vniuersi. Estque Intellectus humanus instàr speculi inæqualis ad radios rerum, qui suam naturam Naturæ rerum immiscet, eamque distorquet & inficit.*

Idola

XLII.

IDola Specûs *ſunt* Idola *hominis indiuidui. Habet enim vnuſquiſque (præter aberrationes Naturæ humanæ in genere) Specum ſiue cauernam quandam indiuiduam, quæ lumen Naturæ frangit & corrumpit; vel propter naturam cujuſque propriam & ſingularem, vel propter educationem & conuerſationem cum aliis; vel propter lectionem librorum, & authoritates eorum quos quiſque colit & miratur, vel propter differentias Impreſſionum prout occurrunt in animo præoccupato & prædiſpoſito, aut in animo æquo & ſedato, vel ejuſmodi; vt planè ſpiritus humanus (prout diſponitur in hominibus ſingulis) ſit res varia, & omninò perturbata, & quaſi fortuita: Vnde benè* Heraclitus, *homines Scientias quærere in minoribus Mundis, & non in maiore ſiue communi.*

XLIII.

SVnt etiam *Idola tanquàm ex contractu & ſocietate humani generis ad inuicem, quæ* Idola Fori *propter hominum commercium, & conſortium, appellamus. Homines enim per ſermones ſociantur; At verba ex captu vulgi imponuntur. Itaque mala & inepta verborum impoſitio, miris modis intellectum obſidet. Neque definitiones aut explicationes, quibus homines docti ſe munire & vindicare in nonnullis conſueuerunt, rem vllo modo reſtituunt. Sed verba planè vim faciunt intellectui, & omnia turbant; & homines ad inanes, & innumeras Controuerſias, & commenta, deducunt.*

XLIV.

SVnt denique Idola *quæ immigrârunt in animos hominum ex diuersis Dogmatibus Philosophiarum, ac etiam ex peruersis legibus Demonstrationum; quæ* Idola Theatri *nominamus; quia quot Philosophiæ receptæ aut inuentæ sunt, tot fabulas productas & actas censemus, quæ Mundos effecerunt fictitios & scenicos. Neque de his quæ jam habentur, aut etiam de veteribus Philosophiis & Sectis tantùm loquimur, cùm complures aliæ ejusmodi fabulæ componi & concinnari possint; quandoquidèm errorum prorsùs diuersorum causæ sint nihilominùs ferè communes. Neque rursùs de Philosophiis vniuersalibus tantùm hoc intelligimus, sed etiam de Principiis & Axiomatibus compluribus Scientiarum, quæ ex traditione & fide & neglectu inualuerunt: Verùm de singulis istis generibus* Idolorum, *fusiùs & distinctiùs dicendum est, vt Intellectui humano cautum sit.*

XLV.

I*Ntellectus humanus ex proprietate suâ facilè supponit maiorem ordinem, & æqualitatem in rebus, quàm inuenit: Et cùm multa sint in Naturâ monodica, & plena imparitatis, tamèn affingit Parallela, & Correspondentia, & Relatiua quæ non sunt. Hinc Commenta illa,* In cœlestibus omnia moueri per circulos perfectos, *lineis spiralibus & draconibus (nisi nomine tenùs) prorsùs reiectis. Hinc elementum Ignis cum Orbe suo introductum est ad constituen-*

dam

dam quaternionem cum reliquis tribus, quæ ſubijciuntur ſenſui. Etiam Elementis (quæ vocant) imponitur ad placitum, decupla proportio exceſſûs, in raritate ad inuicem; & huiuſmodi ſomnia. Neque vanitas iſta tantùm valet in dogmatibus, verùm etiam in Notionibus ſimplicibus.

XLVI.

INtellectus humanus in ijs quæ ſemel placuerunt, (aut quia recepta ſunt & credita, aut quia delectant,) alia etiam omnia trahit ad ſuffragationem, & conſenſum cum illis: Et licèt maior ſit inſtantiarum vis & copia, quæ occurrunt in contrarium; tamen eas aut non obſeruat, aut contemnit, aut diſtinguendo ſummouet & reijcit, non ſine magno & pernicioſo præiudicio, quò prioribus illis Syllepſibus authoritas maneat inuiolata. Itaq; rectè reſpondit ille, qui cùm ſuſpenſa tabula in templo ei monſtraretur eorum qui vota ſoluerant, quòd naufragij periculo elapſi ſint; atque interrogando premeretur, annè tum quidem Deorum Numen agnoſceret. Quæſiuit denuò, At vbi ſint illi depicti qui poſt vota nuncupata perierint? *Eadem ratio eſt ferè omnis ſuperſtitionis, vt in Aſtrologicis, in Somnijs, Ominibus, Nemeſibus, & huiuſmodi; in quibus, homines delectati huiuſmodi vanitatibus, aduertunt euentus, vbi implentur; aſt vbi fallunt (licèt multò frequentiùs) tamen negligunt, & prætereunt. At longè ſubtiliùs ſerpit hoc malum in Philoſophijs, & Scientijs; in quibus quod ſemel placuit, reliqua (licèt multò firmiora & potiora) inficit, & in ordinem redigit.*

digit. Quinetiam licèt abfuerit ea, quam diximus, delectatio & vanitas, is tamen humano intellectui error est proprius, & perpetuus, vt magis moueatur & excitetur Affirmatiuis, quàm Negatiuis; cùm ritè & ordine æquum se vtrique, præbere debeat; quin contrà, in omni Axiomate vero constituendo, maior est vis instantiæ negatiuæ.

XLVII.

INtellectus humanus illis, quæ simul & subitò mentem ferire & subire possunt; maximè mouetur; à quibus phantasia impleri & inflari consueuit: reliqua verò modo quodam, licèt imperceptibili, ita se habere fingit, & supponit; quomodò se habent pauca illa quibus Mens obsidetur; ad illum verò transcursum ad instantias remotas & heterogeneas, per quas Axiomata, tanquam igne probantur, tardus omninò Intellectus est, & inhabilis, nisi hoc illi per duras leges; & violentum imperium, imponatur.

XLVIII.

GLiscit Intellectus humanus, neque consistere, aut acquiescere potis est, sed vlteriùs petit; at frustrà. Itaque incogitabile est vt sit aliquid extremum aut extimum Mundi, sed semper quasi necessariò occurrit vt sit aliquid vlteriùs: Neque rursùs cogitari potest quomodò æternitas defluxerit ad hunc diem; cùm distinctio illa quæ recipi consueuit, quòd sit Infinitum à parte antè, & à parte post, *nullo modo constare possit; quia inde sequeretur, quòd sit vnum*

infinitum alio infinito maius, atque vt consumatur infinitum, & vergat ad finitum. Similis est subtilitas de lineis semper diuisibilibus, ex impotentiâ cogitationis: at maiore cum pernicie interuenit hæc impotentia Mentis in inuentione causarum: Nam cùm maximè vniuersalia in Naturâ positiuâ esse debeant, quemadmodum inueniuntur, neque sunt reuerà causabilia; tamen Intellectus humanus nescius acquiescere, adhuc appetit notiora. Tum verò, ad vlteriora tendens, ad proximiora recidit, videlicèt ad causas finales; quæ sunt planè ex naturâ hominis, potiùs quàm Vniuersi: atque ex hoc fonte, Philosophiam miris modis corruperunt. Est autem æquè imperiti & leuiter philosophantis, in maximè vniuersalibus causam requirere, ac in subordinatis & subalternis, causam non desiderare.

XLIX.

INtellectus humanus luminis sicci non est; sed recipit infusionem à voluntate & affectibus, id quod generat Ad quod vult Scientias: *Quod enim mauult homo verum esse, id potiùs credit. Reijcit itaque difficilia, ob inquirendi impatientiam; sobria, quia coarctant spem; altiora Naturæ, propter superstitionem; lumen experientiæ, propter arrogantiam & fastum, ne videatur Mens versari in vilibus & fluxis; paradoxa, propter Opinionem vulgi; Denique innumeris modis, ijsque interdum imperceptibilibus, affectus intellectum imbuit & inficit.*

L.

AT longè maximum impedimentum & aberratio Intellectûs humani prouenit à stupore & incompetentiâ & fallacijs Sensuum; vt ea quæ Sensum feriant, illis quæ Sensum immediatè non feriunt; licèt potioribus, præponderent. Itaque contemplatio ferè desinit cum aspectu; adeò vt rerum inuisibilium exigua aut nulla sit obseruatio. Itaq; omnis operatio spirituum in corporibus tangibilibus inclusorum latet, & homines fugit. Omnis etiam subtilior meta-schematismus in partibus rerum crassiorum, (quam vulgò alterationem vocant, cùm sit reuerà latio per minima) latet similitèr: & tamen nisi duo ista, quæ diximus, explorata fuerint & in lucem producta, nihil magni fieri potest in Naturâ quoad opera. Rursùs ipsa natura aëris communis, & corporum omnium, quæ aërem tenuitate superant; (quæ plurima sunt) ferè incognita est. Sensus enim per se res infirma est, & aberrans; neque organa ad amplificandos Sensus aut acuendos multùm valent; sed omnis verior interpretatio Naturæ conficitur per instantias, & experimenta idonea & apposita; vbi Sensus de experimento tantùm, experimentum de Naturâ, & re ipsâ iudicat.

LI.

INtellectus humanus fertur ad abstracta propter naturam propriam; atque ea, quæ fluxa sunt, fingit

esse constantia; Melius autem est Naturam secare, quàm abstrahere, id quod Democriti *Schola fecit, quæ magis penetrauit in Naturam, quàm reliquæ. Materia potiùs considerari debet, & ejus Schematismi, & Meta-schematismi, atque Actus purus, & lex Actûs, siue Motûs; Formæ enim Commenta animi humani sunt, nisi libeat leges illas Actûs* Formas *appellare.*

LII.

H*Viusmodi itaque sunt* Idola, *quæ vocamus* Idola Tribûs; *quæ ortum habent aut ex æqualitate substantiæ spiritus humani; aut ex præoccupatione eius; aut ab angustijs eius; aut ab inquieto Motu eius; aut ab infusione affectuum; aut ab incompetentia Sensuum; aut ab impressionis modo.*

LIII.

IDola Specús *ortum habent ex propriâ cuiusque Naturâ & animi & corporis; atque etiam ex educatione, & consuetudine, & fortuitis. Quod genus, licèt sit varium, & multiplex, tamen ea proponemus, in quibus maxima Cautio est, quæque plurimùm valent ad polluendum Intellectum, nè sit purus.*

LIV.

A*Damant homines Scientias & Contemplationes particulares; aut quia authores & inuentores se earum credunt; aut quia plurimùm in illis operæ posuerunt, ijsque maximè assueuerunt. Huiusmodi verò homines, si ad Philosophiam & Contemplationes vniuersales*

uersales se contulerint, illas ex prioribus Phantasijs detorquent, & corrumpunt; id quod maximè conspicuum cernitur in Aristotele, *qui Naturalem suam Philosophiam, Logicæ suæ prorsus mancipauit, vt eam ferè inutilem & contentiosam reddiderit. Chymicorum autem genus, ex paucis experimentis fornacis, Philosophiam constituerunt phantasticam, & ad pauca spectantem: Quinetiam* Gilbertus *postquàm in contemplationibus Magnetis se laboriosissimè exercuisset, confinxit statim Philosophiam consentaneam rei apud ipsum præpollenti.*

LV.

M*Aximum & velut radicale discrimen ingeniorum, quoad Philosophiam & Scientias, illud est; quòd alia ingenia sint fortiora, & aptiora ad notandas rerum differentias; alia, ad notandas rerum similitudines. Ingenia enim constantia & acuta, figere contemplationes, & morari, & hærere in omni subtilitate differentiarum possunt: Ingenia autem sublimia, & discursiua, etiam tenuissimas, & catholicas rerum similitudines, & agnoscunt, & componunt: Vtrumque autem ingenium facilè labitur in excessum, prensando aut gradus rerum, aut vmbras.*

LVI.

R*Eperiuntur ingenia alia in admirationem Antiquitatis, alia in amorem & amplexum Nouitatis effusa; pauca verò ejus temperamenti sunt, vt modum tenere possint, quin aut quæ rectè posita sunt ab Antiquis*

tiquis conuellant, aut ea contemnant, quæ rectè afferuntur à Nouis. Hoc verò magno scientiarum & Philosophiæ detrimento fit, quùm studia potiùs sint Antiquitatis & Nouitatis, quàm iudicia: Veritas autem non à fœlicitate temporis alicuius, quæ res varia est; sed à lumine Naturæ & Experientiæ, quod æternum est, petenda est. Itaque abneganda sunt ista studia; & videndum, nè intellectus ab illis ad consensum abripiatur.

LVII.

Contemplationes Naturæ, & corporum in simplicitate suá, intellectum frangunt & comminuunt: Contemplationes verò Naturæ, & corporum in compositione & configuratione suâ, intellectum stupefaciunt & soluunt. Id optimè cernitur in scholâ Leucippi *&* Democriti, *collatâ cum reliquis Philosophijs. Illa enim ità versatur in particulis Rerum, vt fabricas ferè negligat: reliquæ autem ità fabricas intuentur attonitæ, vt ad simplicitatem naturæ non penetrent. Itaque alternandæ sunt contemplationes istæ; & vicissim sumendæ; vt Intellectus reddatur simùl penetrans, & capax; & euitentur ea quæ diximus incommoda, atque* Idola *ex ijs prouenientia.*

LVIII.

Talis itaquè esto Prudentia contemplatiua in arcendis & summouendis Idolis Specûs; *quæ aut ex prædominantiâ, aut ex excessu compositionis & diuisionis, aut ex studijs erga tempora, aut ex obiectis largis &*

gis & minutis, maximè ortum habent. Generalitèr autem pro suspecto habendum vnicuique rerum Naturam contemplanti, quicquid Intellectum suum potissimùm capit & detinet; tantoq; maior adhibenda in huiusmodi placitis est cautio, vt Intellectus seruetur æquus & purus.

LIX.

AT Idola Fori *omnium molestissima sunt; quæ ex fœdere verborum & nominum, se insinuârunt in Intellectum. Credunt enim homines, rationem suam verbis imperare; sed fit etiam vt verba vim suam super Intellectum retorqueant & reflectant; quod Philosophiam & Scientias reddidit Sophisticas & inactiuas. Verba autem plerunq; ex captu vulgi induntur, atque per lineas vulgari intellectui maximè conspicuas, res secant. Quùm autem Intellectus acutior, aut obseruatio diligentior, eas lineas transferre velit, vt illæ sint magis secundum naturam; verba obstrepunt. Vndè fit, vt magnæ & solennes disputationes hominum doctorum, sæpè in controuersias circa verba & nomina desinant; à quibus, (ex more & prudentiá Mathematicorum) incipere consultius foret, easque per definitiones in ordinem redigere. Quæ tamen definitiones, in Naturalibus & materiatis, huic malo mederi non possunt; quoniam & ipsæ definitiones ex verbis constant, & verba gignunt verba: adeò vt necesse sit, ad instantias particulares, earumq; series & ordines recurrere; vt mox dicemus, quùm ad modum & rationem constituendi Notiones & Axiomata deuentum fuerit.*

Idola

LX.

IDola *quæ per verba Intellectui imponuntur, duorum generum sunt: Aut enim sunt rerum nomina, quæ non sunt, (quemadmodum enim sunt res, quæ nomine carent, per inobseruationem; ita sunt & nomina, quæ carent rebus, per suppositionem phantasticam;) aut sunt nomina rerum quæ sunt, sed confusa, & male terminata, & temerè & inæqualitèr à rebus abstracta. Prioris generis sunt, Fortuna, Primum Mobile, Planetarum Orbes, Elementum Ignis, & huiusmodi commenta, quæ à vanis & falsis theorijs ortum habent. Atque hoc genus* Idolorum *faciliùs eijcitur, quia per constantem abnegationem, & antiquationem theoriarum exterminari possunt.*

At alterum genus perplexum est, & altè hærens; quod ex malâ & imperitâ abstractione excitatur. Exempli gratiâ, accipiatur aliquod verbum, (Humidum, *si placet) & videamus quomodò sibi constent, quæ per hoc verbum significantur; & inuenietur verbum istud,* Humidum, *nihil aliud quàm nota confusa diuersarum actionum, quæ nullam constantiam aut reductionem patiuntur. Significat enim, & quod circa aliud corpus facilè se circumfundit; & quod in se est indeterminabile, nec consistere potest; & quod facilè cedit vndique; & quod facilè se diuidit, & dispergit; & quod facilè se vnit, & colligit; & quod facilè fluit, & in motu ponitur; & quod alteri corpori facilè adhæret, idq; madefacit; & quod facilè reducitur in liquidum, siue colliquatur, cùm anteà consisteret.*

sisteret. Itaq; quùm ad huius nominis prædicationem & impositionem ventum sit; si aliâ accipias, flamma humida est; si aliâ accipias, aer humidus non est; si aliâ, puluis minutus humidus est; si alia, vitrum humidum est; vt facilè appareat, istam Notionem ex aquâ tantùm, & communibus & vulgaribus liquoribus, absque vllâ debitâ verificatione, temerè abstractam esse.

In verbis autem, gradus sunt quidam prauitatis & erroris. Minùs vitiosum genus est nominum substantiæ alicuius, præsertim specierum infimarum, & benè deductarum; (nam notio cretæ, luti bonæ, terræ mala;) vitiosius genus est actionum, vt generare, corrumpere, alterare: *vitiosissimum qualitatum (exceptis obiectis sensûs immediatis) vt* grauis, leuis, tenuis, densi, &c. *& tamen in omnibus istis fieri non potest, quin sint aliæ Notiones alijs paulò meliores, prout in sensum humanum incidit rerum copia.*

LXI.

AT Idola Theatri *innata non sunt, nec occultò insinuata in Intellectum; sed ex fabulis theoriarum, & peruersis legibus Demonstrationum, planè indita & recepta. In his autem confutationes tentare & suscipere, consentaneum prorsus non est illis, quæ à nobis dicta sunt. Quùm enim nec de Principijs consentiamus, nec de Demonstrationibus; tollitur omnis argumentatio. Id verò bono fit fato, vt Antiquis suus constet honos. Nihil enim illis detrahitur, quùm de viâ omninò quæstio fit. Claudus enim (vt dicitur) in*

H *viâ,*

viâ, anteuertit curſorem extra viam. Etiam illud manifeſtò liquet, currenti extra viam, quò habilior ſit & velocior, eò maiorem contingere aberrationem.

Noſtra verò inueniendi Scientias ea eſt ratio, vt non multùm ingeniorum acumini & robori relinquatur; ſed quæ ingenia & Intellectus ferè exæquet. Quemadmodùm enim ad hoc vt linea recta fiat, aut circulus perfectus deſcribatur, multùm eſt in conſtantiâ & exercitatione manûs, ſi fiat ex vi manûs propriâ; ſin autem adhibeatur regula, aut circinus, parùm aut nihil; omninò ſimilis eſt noſtra ratio. Licèt autem confutationum particularium nullus ſit vſus; de ſectis tamen & generibus huiuſmodi theoriarum nonnihil dicendum eſt; atque etiam paulò pòſt de ſignis exterioribus, quòd ſe malè habeant; & poſtremò de cauſis tantæ infœlicitatis, & tam diuturni & generalis in errore conſenſûs; vt ad vera minùs difficilis ſit aditus, & Intellectus humanus volentiùs expurgetur, & Idola *dimittat.*

LXII.

IDola Theatri, *ſiue Theoriarum, multa ſunt, & multò plura eſſe poſſunt, & aliquandò fortaſſè erunt. Niſi enim, per multa iam ſæcula, hominum ingenia circa religionem & Theologiam occupata fuiſſent; atque etiam Politiæ Ciuiles (præſertim Monarchiæ) ab iſtiuſmodi nouitatibus, etiam in contemplationibus, eſſent auerſæ; vt cum periculo & detrimento fortunarum ſuarum in illas homines incumbant, non ſolùm præmio deſtituti, ſed etiam contemptui &*

inuidiæ

inuidiæ expoſiti; complures aliæ proculdubiò Philoſophiarum & Theoriarum ſectæ, ſimiles illis quæ magnâ varietate olìm apud Græcos floruerunt, introductæ fuiſſent. Quemadmodùm enim ſuper Phænomena *ætheris, plura* Themata *Cœli confingi poſſunt; ſimilitèr, & multò magis ſuper* Phænomena *Philoſophiæ fundari poſſunt & conſtitui varia dogmata. Atque huiuſmodi* Theatri *fabulæ habent etiam illud, quod in Theatro Poetarum vſu venit: vt narrationes fictæ ad Scenam, narrationibus ex hiſtoriâ veris concinniores ſint, & elegantiores, & quales quis magìs vellet.*

In genere autem, in materiam Philoſophiæ ſumitur aut multum ex paucis, aut parùm ex multis; vt vtrinquè Philoſophia, ſuper experientiæ & naturalis hiſtoriæ nimìs anguſtam baſin fundata ſit, atque ex paucioribus quàm par eſt, pronunciet. Rationale enim genus philoſophantium ex experientiâ arripiunt varia & vulgaria, eáque nequè certò comperta, nec diligentèr examinata & penſitata; reliqua in meditatione, atque ingenij agitatione ponunt.

Eſt & aliud genus Philoſophantium, qui in paucis experimentis ſedulò & accuratè elaborárunt, atque indè Philoſophias educere & confingere auſi ſunt; reliqua miris modis ad ea detorquentes.

Eſt & tertium genus eorum, qui Theologiam & traditiones ex fide & veneratione immiſcent; inter quos vanitas nonnullorum, ad petendas & deriuandas Scientias, à Spiritibus ſcilicèt & Genijs, deflexit; ità vt ſtirps errorum, & Philoſophia falſa, *genere triplex ſit:* Sophiſtica, Empirica, & Superſtitioſa.

LXIII.

PRimi generis exemplum in Ariſtotele *maximè conſpicuum eſt, qui Philoſophiam Naturalem Dialecticá ſuâ corrupit; quùm Mundum ex Categorijs effecerit; animæ humanæ, nobiliſſimæ ſubſtantiæ, genus ex vocibus ſecundæ intentionis tribuerit; negotium* denſi & rari, *per quod corpora ſubeunt maiores & minores dimenſiones ſiue ſpatia, per frigidam diſtinctionem Actus & Potentiæ tranſegerit; motum ſingulis corporibus vnicum & proprium, & ſi participent ex alio motu, id aliundè moueri, aſſeruerit, & innumera alia pro arbitrio ſuo, Naturæ rerum impoſuerit: magìs vbiquè ſollicitus quomodò quis reſpondendo ſe explicet, & aliquid reddatur in verbis poſitiuum, quàm de internâ rerum veritate; quod etiàm optimè ſe oſtendit in comparatione Philoſophiæ eius, ad alias philoſophias, quæ apud Græcos celebrabantur. Habent enim Homoiomera* Anaxagoræ, *Atomi* Leucippi & Democriti, *Cœlum & Terra* Parmenidis, *Lis & Amicitia* Empedoclis, *Reſolutio corporum in adiaphoram naturam Ignis, & Replicatio eorundem ad denſum,* Heracliti, *aliquid ex Philoſopho naturali, & rerum naturam, & experientiam, & corpora ſapiunt; vbi* Ariſtotelis *Phyſica, nihil aliud quàm Dialecticæ voces plerunquè ſonet; quam etiàm in Metaphyſicis ſub ſolenniore nomine, & vt magìs ſcilicèt Realis, non Nominalis, retractauit. Neque illud quenquam moueat, quòd in libris eius de Animalibus, & in Problematibus, & in alijs ſuis tractatibus,*

tibus, versatio frequens sit in experimentis. Ille enim priùs decreuerat, neque experientiam ad constituenda Decreta & Axiomata ritè consuluit; sed postquàm pro arbitrio suo decreuisset, experientiam ad sua placita tortam circumducit, & captiuam; vt hoc etiam nomine magis accusandus sit, quàm sectatores eius moderni (scholasticorum Philosophorum genus) qui experientiam omninò deseruerunt.

LXIV.

AT *Philosophiæ genus* Empiricum *placita magìs deformia & monstrosa educit, quàm* Sophisticum *aut rationale genus; quia non in luce notionum vulgarium, (quæ licet tenuis sit & superficialis, tamen est quodammodò vniuersalis, & ad multa pertinens) sed in paucorum experimentorum angustijs & obscuritate fundatum est. Itaquè talis Philosophia, illis qui in huiusmodi experimentis quotidiè versantur, atquè ex ipsis phantasiam contaminârunt, probabilis videtur, & quasi certa; cæteris, incredibilis & vana. Cuius exemplum notabile est in Chymicis, eorumquè dogmatibus; alibì autem vix hoc tempore inuenitur, nisi fortè in Philosophiâ* Gilberti. *Sed tamen circa huiusmodi Philosophias cautio nullo modo prætermittenda erat; quia mente iam præuidemus & auguramur, si quando homines, nostris monitis excitati, ad experientiam se seriò contulerint (valere iußis doctrinis Sophisticis,) tùm demùm propter præmaturam & præproperam Intellectûs festinationem, & saltum, siue volatum ad generalia,*

neralia, & rerum principia, fore vt magnum ab huiusmodi Philosophijs periculum immineat; cui malo etiam nunc obuiàm ire debemus.

LXV.

At Corruptio Philosophiæ ex Superstitione, *& Theologiâ admistâ, latiùs omninò patet, & plurimum mali infert, aut in Philosophias integras, aut in earum partes. Humanus enim Intellectus non minùs impreßionibus Phantasiæ est obnoxius, quàm impreßionibus vulgarium notionum. Pugnax enim genus Philosophiæ &* Sophisticum, *illaqueat Intellectum: at illud alterum phantasticum, & tumidum, & quasi Poeticum, magis blanditur Intellectui. Inest enim homini quædam Intellectûs ambitio, non minor quàm Voluntatis; præsertìm in ingenijs altis & eleuatis.*

Huius autem generis exemplum inter Græcos illucescit, præcipuè in Pythagora, *sed cum* Superstitione *magìs craßâ & onerosâ coniunctum; at periculosiùs, & subtiliùs in* Platone, *atque eius scholâ. Inuenitur etiàm hoc genus mali in partibus Philosophiarum reliquarum, introducendo formas abstractas, & causas finales, & causas primas; omittendo sæpißimè medias, & huiusmodi. Huic autem rei summa adhibenda est cautio. Peßima enim res est errorum* Apotheósis, *& propeste Intellectûs habenda est, si vanis accedat veneratio. Huic autem vanitati, nonnulli ex modernis summâ leuitate ità indulserunt, vt in primo capitulo Geneseos, & in libro* Iob, *& alijs Scripturis sacris, Philosophiam naturalem fundare conati sint;*

inter

inter viua quærentes mortua. *Tantoq́ magis hæc vanitas inhibenda venit, & coercenda, quia ex Diuinorum & Humanorum male-sanâ admistione, non solùm educitur Philosophia phantastica, sed etiam Religio hæretica. Itaquè salutare admodùm est, si mente sobriâ, fidei tantùm dentur, quæ fidei sunt.*

LXVI.

E*T de malis authoritatibus Philosophiarum, quæ aut in* Vulgaribus notionibus, *aut in* paucis experimentis, *aut in* superstitione *fundatæ sunt, iam dictum est. Dicendum porrò est, & de vitiosâ materiâ Contemplationum, præsertìm in Philosophiâ Naturali. Inficitur autem Intellectus humanus ex intuitu eorum, quæ in Artibus Mechanicis fiunt, in quibus corpora per compositiones aut separationes vt plurimùm alterantur; vt cogitet simile quiddam etiam in naturâ rerum vniuersali fieri. Vndè fluxit commentum illud Elementorum, atque illorum concursu, ad constituenda corpora naturalia. Rursùs, quùm homo Naturæ libertatem contempletur, incidit in species Rerum, Animalium, Plantarum, Mineralium, vndè facilè in eam labitur cogitationem, vt existimet esse in Naturâ quasdam formas Rerum primarias, quas Natura educere molitur, atque reliquam varietatem ex impedimentis, & aberrationibus Naturæ in opere suo conficiendo, aut ex diuersarum specierum conflictu, & transplantatione alterius in alteram, prouenire. Atque prima cogitatio qualitates primas elementares, secunda proprietates occultas, & virtutes speci-*

ſpecificas, nobis peperit; quarum vtraque pertinet ad inania contemplationum compendia, in quibus acquieſcit animus, & à ſolidioribus auertitur. At Medici, in ſecundis rerum qualitatibus & operationibus, Attrahendi, Repellendi, Attenuandi, Inſpiſſandi, Dilatandi, Aſtringendi, Diſcutiendi, Maturandi, & huiuſmodi, operam præſtant meliorem; atque niſi ex illis duobus (quæ dixi) compendijs (qualitatibus ſcilicet elementaribus, & virtutibus ſpecificis) illa altera (quæ rectè notata ſunt) corrumperent, reducendo illa ad primas qualitates, earumq́ mixturas ſubtiles & incommenſurabiles; aut ea non producendo cum maiore & diligentiore obſeruatione ad qualitates tertias & quartas, ſed contemplationem intempeſtiuè abrumpendo; illi multò meliùs profeciſſent. Neque huiuſmodi virtutes (non dico eædem, ſed ſimiles) in humani corporis medicinis tantùm exquirendæ ſunt; ſed etiam in cæterorum corporum naturalium mutationibus.

Sed multò adhuc maiore cum malo fit, quòd quieſcentia rerum principia, ex quibus; *& non mouentia,* per quę *res fiunt, contemplentur & inquirant. Illa enim ad ſermones, iſta ad opera ſpectant. Neq; enim vulgares illæ differentiæ Motûs, quæ in Naturali Philoſophiâ receptâ notantur,* Generationis, Corruptionis, Augmentationis, Diminutionis, Alterationis, & Lationis, *vllius ſunt pretij. Quippè hoc ſibi volunt; Si corpus, aliàs non mutatum, loco tamen moueatur, hoc* Lationem *eſſe; ſi manente & loco, & ſpecie, qualitate mutetur, hoc* Alterationem *eſſe; ſi verò ex illâ mutatio-*

tatione moles ipsa, & quantitas corporis non eadem maneat, hoc Augmentationis & Diminutionis motum esse; si eatenùs mutentur, speciem ipsam & substantiam mutent, & in alia migrent, hoc Generationem & Corruptionem esse. At ista merè popularia sunt, & nullo modo in Naturam penetrant; suntque mensuræ & periodi tantùm, non species motûs. Innuunt enim illud, Hucusque, *& non,* Quomodò, *vel* Ex quo fonte. *Neque enim de corporum appetitu, aut de partium eorum processu, aliquid significant; sed tantùm quùm motus ille rem aliter ac priùs, crasso modo, sensui exhibeat, inde diuisionem suam auspicantur. Etiam quùm de causis motuum aliquid significare volunt, atque diuisionem ex illis instituere, differentiam motûs naturalis & violenti, maximâ cum socordiâ, introducunt; quæ & ipsa omninò ex notione vulgari est; cùm omnis motus violentus etiam naturalis reuerà sit, scilicet cùm externum efficiens naturam alio modo in opere ponet, quàm quo priùs.*

At hisce omissis; si quis (exempli gratiâ) obseruauerit, inesse corporibus appetitum contactûs ad inuicem, vt non patiantur vnitatem Naturæ prorsùs dirimi, aut abscindi, vt vacuum detur: aut si quis dicat, inesse corporibus appetitum se recipiendi in naturalem suam dimensionem, vel tensuram, vt si vltrà eam, aut citrà eam, comprimantur, aut distrahantur, statim in veterem sphæram & exporrectionem suam, se recuperare & remittere moliantur: aut si quis dicat, inesse corporibus appetitum congregationis ad massas connaturalium suorum, densorum videlicet versùs Orbem

Terræ, tenuiorum & rariorum versus ambitum Cæli; hæc & huiusmodi verè Physica sunt genera Motuum; At illa altera planè Logica sunt, & Scholastica, vt ex hâc collatione eorum manifestò liquet.

Neque minus etiam malum est, quòd in Philosophijs & contemplationibus suis, in Principijs rerum atque Vltimitatibus naturæ inuestigandis, & tractandis, opera insumatur; cùm omnis vtilitas & facultas operandi, in medijs consistat. Hinc fit, vt abstrahere Naturam homines non desinant, donec ad materiam potentialem & informem ventum fuerit; nec rursùs secare Naturam desinant, donec peruentum fuerit ad Atomum, quæ, etiamsi vera essent, tamen ad iuuandas hominum fortunas parùm possunt.

LXVII.

Danda est etiam cautio Intellectui, de intemperantijs Philosophiarum, quoad assensum præbendum aut cohibendum; quia huiusmodi intemperantiæ videntur Idola *figere, & quodammodò perpetuare, nè detur aditus ad ea summouenda.*

Duplex autem est excessus: Alter eorum, qui facilè pronunciant, *& scientias reddunt positiuas & Magistrales; Alter eorum, qui* Acatalepsiam *introduxerunt, & inquisitionem vagam sine termino; quorum primus Intellectum deprimit, alter eneruat. Nam* Aristotelis *Philosophia, postquàm cæteras Philosophias (more Ottomanorum erga fratres suos) pugnacibus confutationibus contrucidasset; de singulis pronunciauit;*

ciauit; & ipse rursùs quæstiones ex arbitrio suo subornat, deindè conficit; vt omnia certa sint & decreta; quod etiam apud successiones suas valet, & in vsu est.

At Platonis *schola* Acatalepsiam *introduxit, primò tanquàm per iocum & ironiam, in odium veterum Sophistarum,* Protagoræ, Hippiæ, *& reliquorum, qui nihil tàm verebantur, quàm nè dubitare de re aliquâ viderentur. At noua Academia* Acatalepsiam *dogmatizauit, & ex professo tenuit. Quæ licèt honestior ratio sit, quàm* pronunciandi *licentia, quùm ipsi pro se dicant, se minimè confundere inquisitionem, vt* Pyrrho *fecit, &* Ephectici, *sed habere quod sequantur vt probabile, licèt non habeant quod teneant vt verum; tamen postquàm animus humanus de veritate inueniendâ semel desperauerit; omninò omnia fiunt languidiora: Ex quo fit, vt deflectant homines potiùs ad amœnas disputationes & discursus, & rerum quasdam peragrationes, quàm in seueritate inquisitionis se sustineant. Verùm quod à principio diximus, & perpetuò agimus, sensui & intellectui humano, eorúmque infirmitati authoritas non est deroganda, sed auxilia præbenda.*

LXVIII.

A*Tque de* Idolorum *singulis generibus, eorúmque apparatu iàm diximus; quæ omnia constanti & solenni decreto sunt abneganda, & renuncianda, & Intellectus ab ijs omninò liberandus est, & expurgandus; vt non alius ferè sit aditus ad Regnum Hominis, quod*

fundatur in Scientijs, quàm ad Regnum Cœlorum, in quod, nisi sub personâ infantis, intrare non datur.

LXIX.

At prauæ demonstrationes, Idolorum *veluti munitiones quædam sunt & præsidia; eæque, quas in Dialecticis habemus, id ferè agunt, vt Mundum planè cogitationibus humanis, cogitationes autem verbis addicant & mancipent. Demonstrationes verò Potentiâ quâdam Philosophiæ ipsæ sunt, & Scientiæ. Quales enim eæ sunt, ac prout ritè, aut malè institutæ, tales sequuntur Philosophiæ, & Contemplationes. Fallunt autem, & incompetentes sunt eæ, quibus vtimur in vniuerso illo processu, qui à sensu & rebus ducit ad Axiomata, & Conclusiones. Qui quidèm Processus quadruplex est, & vitia eius totidem. Primò, impressiones sensus ipsius vitiosæ sunt; sensus enim & destituit, & fallit. At destitutionibus substitutiones, fallacijs rectificationes debentur. Secundò, Notiones ab impressionibus sensuum malè abstrahuntur; & interminatæ, & confusæ sunt, quas terminatas & benè finitas esse oportuit. Tertiò, Inductio mala est, quæ per enumerationem simplicem Principia concludit Scientiarum, non adhibitis exclusionibus & solutionibus, siue separationibus Naturæ debitis. Postremò, modus ille inueniendi & probandi, vt primò Principia maximè generalia constituantur, deindè media Axiomata ad ea applicentur & probentur, errorum mater est, & Scientiarum omnium calamitas. Verùm de istis, quæ iam obitèr perstringimus, fusiùs dicemus, quùm veram interpretandæ*

pretandæ Naturæ viam; absolutis istis expiationibus & expurgationibus Mentis, proponemus.

LXX.

Sed demonstratio longè optima est Experientia; modò hæreat in ipso experimento. Nam si traducatur ad alia quæ similia existimantur, nisi ritè & ordine fiat illa traductio, res fallax est. At modus experiendi, quo homines nunc vtuntur, cæcus est & stupidus. Itaque cùm errant & vagantur nullâ viâ certâ, sed ex occursu rerum tantùm consilium capiunt, circumferuntur ad multa, sed parùm promouent; & quandoquè gestiunt, quandoquè distrahuntur; & semper inueniunt quod vlteriùs quærant. Ferè autem ità fit, vt homines leuitèr & tanquàm per ludum experiantur; variando paululùm experimenta jam cognita; &, si res non succedat, fastidiendo, & conatum deserendo. Quod si magis seriò & constantèr ac laboriosè ad Experimenta se accingant; tamen in vno aliquo experimento eruendo operam collocant; quemadmodùm Gilbertus *in Magnete, Chymici in auro. Hoc autem faciunt homines, instituto non minùs imperito, quàm tenui. Nemo enim alicuius rei naturam in ipsâ re fœlicitèr perscrutatur: sed amplianda est inquisitio ad magis communia.*

Quòd si etiam scientiam quandam & dogmata ex Experimentis moliantur; tamen semper ferè studio præpropero & intempestiuo, deflectunt ad praxin: non tantùm propter vsum & fructum eiusmodi praxeôs, sed vt in opere aliquo nouo veluti pignus sibi arripiant, se non

inutilitèr

inutilitèr in reliquis verſaturos: atque etiam alijs ſe venditent, ad exiſtimationem meliorem comparandam de ijs in quibus occupati ſunt. Ita fit, vt more Atalantæ, *de viâ decedant ad tollendum aureum pomum; interim verò curſum interrumpant, & victoriam emittant è manibus. Verùm in Experientiæ vero curriculo, eóque ad noua opera producendo, Diuina Prudentia omninò, & Ordo pro exemplari ſumenda ſunt. Deus autem primo die Creationis Lucem tantùm creauit, eique operi diem integrum attribuit; nec aliquid materiati operis eo die creauit. Similitèr & ex omnimodâ Experientiâ, primùm inuentio Cauſarum & Axiomatum verorum elicienda eſt: & lucifera Experimenta, non fructifera quærenda. Axiomata autem rectè inuenta & conſtituta Praxin non ſtrictim, ſed confertìm inſtruunt; & Operum agmina ac turmas poſt ſe trahunt. Verùm de experiendi vijs, quæ non minùs quàm viæ Iudicandi obſeſſæ ſunt & intercluſæ, poſtea dicemus: Impræſentiarùm de Experientiâ vulgari, tanquam de malâ Demonſtratione, tantùm loquuti. Iam verò poſtulat ordo rerum, vt de ijs, quorum paulò antè mentionem fecimus, ſignis, (quòd Philoſophiæ & Contemplationes in vſu malè ſe habeant;) & de Cauſis rei primo intuitu tam mirabilis & incredibilis, quædam ſubiungamus. Signorum enim notio præparat aſſenſum: Cauſarum verò explicatio tollit miraculum. Quæ duo ad extirpationem* Idolorum *ex Intellectu faciliorem & clementiorem multùm iuuant.*

LXXI.

Scientiæ, quas habemus, ferè à Græcis fluxerunt. Quæ enim Scriptores Romani, aut Arabes, aut Recentiores addiderunt; non multa, aut magni momenti sunt: & qualiacunque sint, fundata sunt super basin eorum quæ inuenta sunt à Græcis. Erat autem sapientia Græcorum, professoria, & in disputationes effusa: quod genus inquisitioni veritatis aduersissimum est. Itaque nomen illud Sophistarum, quod per contemptum ab ijs, qui se Philosophos haberi voluerunt, in antiquos Rhetores reiectum & traductum est, Gorgiam, Protagoram, Hippiam, Polum; *etiam vniuerso generi competit;* Platoni, Aristoteli, Zenoni, Epicuro, Theophrasto; *& eorum successoribus,* Chrysippo, Carneadi, *reliquis. Hoc tantùm intererat; quòd prius genus vagum fuerit & mercenarium, ciuitates circumcursando, & sapientiam suam ostentando, & mercedem exigendo; Alterum verò solennius & generosius, quippe eorum qui sedes fixas habuerunt, & scholas aperuerunt, & gratìs philosophati sunt. Sed tamen vtrumque genus (licèt cætera dispar) professorium erat, & ad disputationes rem deducebat, & sectas quasdam atque hæreses Philosophiæ instituebat & propugnabat: vt essent ferè doctrinæ eorum (quod non malè cauillatus est Dionysius in Platonem)* Verba otiosorum senum ad imperitos iuuenes. *At antiquiores illi ex Græcis,* Empedocles, Anaxagoras, Leucippus, Democritus,

Par-

Parmenides, Heraclitus, Xenophanes, Philolaus, *reliqui*, (*nam* Pythagoram, *vt superstitiosum, omittimus*) *Scholas* (*quod nouimus*) *non aperuerunt: sed maiore silentio, & seueriùs, & simpliciùs, id est, minore cum affectatione & ostentatione, ad inquisitionem veritatis se contulerunt. Itaque & meliùs, vt arbitramur, se gesserunt; nisi quòd Opera eorum à leuioribus istis, qui vulgari captui & affectui magis respondent ac placent, tractu temporis extincta sint: Tempore* (*vt fluuio*) *leuiora & magis inflata ad nos deuehente, grauiora & solida mergente. Neque tamen isti à Nationis vitio prorsùs immunes erant: sed in ambitionem & vanitatem sectæ condendæ, & auræ popularis captandæ nimiùm propendebant. Pro desperatâ autem habenda est veritatis inquisitio, cùm ad huiusmodi inania deflectat. Etiam non omittendum videtur iudicium illud, siue vaticinium potiùs Sacerdotis Ægyptij, de Græcis*: Quòd semper pueri essent; neque haberent antiquitatem Scientiæ, aut Scientiam Antiquitatis. *Et certè habent id quod puerorum est; vt ad garriendum prompti sint, generare autem non possint: Nam verbosa videtur Sapientia eorum, & operum sterilis. Itaque ex Ortu & Gente Philosophiæ, quæ in vsu est; quæ capiuntur signa, bona non sunt.*

LXXII.

NEque multò meliora sunt Signa, quæ ex naturâ Temporis & Ætatis capi possunt, quàm quæ ex naturâ Loci & Nationis. Angusta enim erat & tenuis

tenuis notitia per illam ætatem, vel Temporis, vel Orbis: quod longè pessimum est, præsertim ijs qui omnia in Experientiâ ponunt. Neque enim mille annorum Historiam, quæ digna erat nomine Historiæ, habebant; sed fabulas & rumores Antiquitatis. Regionum verò tractuumque mundi exiguam partem nouerant; cùm omnes Hyperboreos, Scythas; omnes Occidentales, Celtas indistinctè appellarent: nil in Africâ vltra citimam Æthiopiæ partem, nil in Asia vltrà Gangem; multò minùs Noui Orbis prouincias, ne per auditum sanè aut famam aliquam certam, & constantem nossent: imò & plurima climata & zonæ, in quibus populi infiniti spirant & degunt, tanquam inhabitabiles ab illis pronuntiata sint: quinetiàm peregrinationes Democriti, Platonis, Pythagoræ, *non longinquæ profectò, sed potiùs suburbanæ, vt magnum aliquid celebrarentur. Nostris autem temporibus, & Noui Orbis partes complures, & Veteris Orbis extrema vndique innotescunt; & in infinitum, Experimentorum cumulus excreuit. Quare si ex Natiuitatis aut genituræ tempore (Astrologorum more) signa capienda sint, nil magni de istis Philosophijs significari videtur.*

LXXIII.

INter Signa, nullum magis certum aut nobile est, quàm quod ex fructibus. Fructus enim & Opera inuenta, pro veritate Philosophiarum velut sponsores & fideiussores sunt. Atque ex Philosophijs istis Græcorum, & deriuationibus earum per particulares

Scientias, iam per tot annorum spatia, vix vnum Experimentum adduci potest, quod ad hominum statum leuandum & iuuandum spectet; & Philosophiæ speculationibus ac dogmatibus verè acceptum referri poßit. *Idque* Celsus *ingenuè ac prudentèr fatetur; nimirùm, Experimenta Medicinæ primò inuenta fuisse, ac postea homines circa ea philosophatos esse, & causas indagâsse & aßignâße; non ordine inuerso eueniße, vt ex Philosophiâ & causarum cognitione, ipsa Experimenta inuenta aut deprompta essent. Itaque mirum non erat, apud Ægyptios (qui rerum Inuentoribus diuinitatem & consecrationem attribuerunt) plures fuisse Brutorum animalium imagines, quàm Hominum: quia bruta animalia, per instinctus naturales, multa inuenta pepererunt; vbi homines, ex sermonibus & conclusionibus rationalibus, pauca aut nulla exhibuerint.*

At Chymicorum industria, nonnulla peperit; sed tanquàm fortuitò, & obitèr, aut per Experimentorum quandam variationem, (vt Mechanici solent) non ex arte aut Theoriâ aliquâ; nam ea, quam confinxerunt; Experimenta magis perturbat, quàm iuuat. Eorum etiam, qui in Magiâ (quam vocant) Naturali versati sunt, pauca reperiuntur inuenta; eaque leuia, & imposturæ propiora. Quocircà, quemadmodùm in Religione cauetur, vt Fides ex Operibus monstretur; idem etiam ad Philosophiam optimè traducitur, vt ex Fructibus iudicetur, & vana habeatur, quæ sterilis sit: atque eò magis, si loco fructuum vuæ & oliuæ, producat disputationum & contentionum carduos & spinas.

Capi-

LXXIV.

C*Apienda etiam ſunt Signa ex incrementis & progreſsibus Philoſophiarum & Scientiarum. Quæ enim in Naturâ fundata ſunt, creſcunt & augentur: quæ autem in Opinione, variantur, non augentur. Itaque ſi iſtæ Doctrinæ planè inſtar Plantæ à ſtirpibus ſuis reuulſæ non eſſent, ſed vtero Naturæ adhærerent, atque ab eâdem alerentur, id minimè euenturum fuiſſet, quod per annos bis mille iam fieri videmus: nempè, vt Scientiæ ſuis hæreant veſtigijs, & in eodem ferè ſtatu maneant, neque augmentum aliquod memorabile ſumpſerint; quin potiùs in primo Authore maximè floruerint, & deinceps declinauerint. In Artibus autem Mechanicis, quæ in Naturâ & Experientiæ luce fundatæ ſunt, contrà euenire videmus: quæ (quamdiù placent) veluti ſpiritu quodam repletæ, continuò vegetant & creſcunt; primò rudes, deinde commodæ, poſteà excultæ, & perpetuò auctæ.*

LXXV.

E*Tiam aliud Signum capiendum eſt; (ſi modò Signi appellatio huic competat; cùm potiùs Teſtimonium ſit, atque adeò teſtimoniorum omnium validiſsimum;) hoc eſt, propria Confeſsio Authorum, quos homines nunc ſequuntur. Nam & illi qui tantâ fiduciâ de rebus pronuntiant, tamen per interualla cùm ad ſe redeant, ad querimonias de Naturæ ſubtilitate, Rerum obſcuritate, Humani ingenij infirmitate, ſe conuertunt. Hoc verò ſi ſimpliciter fieret, alios fortaſſè,*

qui sunt timidiores, ab vlteriori inquisitione deterrere, alios verò, qui sunt ingenio alacriori & magis fidenti, ad vlteriorem progressum acuere & incitare possit. Verùm non satis illis est, de se confiteri, sed quicquid sibi ipsis aut Magistris suis incognitum aut intactum fuerit, id extra terminos Possibilis ponunt; &, tanquam ex arte, cognitu aut factu impossibile pronuntiant: summâ superbiâ & inuidiâ suorum Inuentorum infirmitatem, in Naturæ ipsius calumniam, & aliorum omnium desperationem vertentes. Hinc schola Academiæ nouæ, quæ Acatalepsiam *ex professo tenuit, & homines ad sempiternas tenebras damnauit. Hinc opinio, quòd Formæ siue veræ rerum Differentiæ (quæ reuerà sunt leges Actûs puri) inuentu impossibiles sint, & vltra hominem. Hinc opiniones illæ in Actiuâ & Operatiuâ parte; Calorem Solis & Ignis toto genere differre; nè scilicèt homines putent se per opera Ignis, aliquid simile ijs, quæ in Naturâ fiunt, educere & formare posse. Hinc illud: Compositionem tantùm opus Hominis, Mistionem verò opus solius Naturæ esse: nè scilicet homines sperent aliquam ex arte Corporum naturalium generationem aut transformationem. Itaque ex hoc signo homines sibi persuaderi facilè patientur, nè cum dogmatibus non solùm desperatis, sed etiam desperationi deuotis, fortunas suas & labores misceant.*

LXXVI.

N*Eque illud Signum prætermittendum est; quòd tanta fuerit inter Philosophos olim dissensio, &*

Schola-

Scholarum ipsarum varietas: Quod satis ostendit, viam à Sensu ad Intellectum non benè munitam fuisse; cùm eadem materia Philosophiæ (Natura scilicet rerum) in tam vagos & multiplices errores abrepta fuerit & distracta. Atque licèt hisce temporibus dissensiones & dogmatum diuersitates circa Principia ipsa, & Philosophias integras, vt plurimùm extinctæ sint; tamen circa partes Philosophiæ, innumeræ manent quæstiones & controuersiæ; vt planè appareat, neque in Philosophijs ipsis, neque in modis Demonstrationum aliquid certi aut sani esse.

LXXVII.

Q*Vod verò putant homines in Philosophia* Aristotelis *magnum vtique Consensum esse; cùm post illam editam, Antiquorum Philosophiæ cessauerint & exoleuerint; ast apud tempora, quæ sequuta sunt, nil melius inuentum fuerit; adeò vt illa tam benè posita & fundata videatur, vt vtrumque tempus ad se traxerit: Primò, quod de cessatione Antiquarum Philosophiarum post* Aristotelis *Opera edita homines cogitant, id falsum est; diù enim posteà, vsquè ad tempora* Ciceronis, *& sæcula sequentia, manserunt opera veterum Philosophorum. Sed temporibus insequentibus, ex inundatione Barbarorum in Imperium Romanum, postquàm Doctrina humana velut naufragium perpessa esset; tum demùm Philosophiæ* Aristotelis *&* Platonis *tanquam tabulæ ex materiâ leuiore & minùs solidâ per fluctus temporum seruatæ sunt. Illud etiam de Consensu fallit homines, si acutiùs rem introspiciant.*

ſpiciant. Verus enim Conſenſus is eſt, qui ex libertate iudicij (re priùs exploratâ) in idem conueniente, conſiſtit. At numerus longè maximus eorum qui in Ariſtotelis *Philoſophiam conſenſerunt, ex præiudicio & authoritate aliorum, ſe illi mancipauit; vt ſequacitas ſit potiùs & coitio, quàm Conſenſus. Quòd ſi fuiſſet ille verus Conſenſus, & latè patens, tantùm abeſt, vt Conſenſus pro verâ & ſolidâ Authoritate haberi debeat, vt etiam violentam præſumptionem inducat in contrarium. Peßimum enim omnium eſt augurium quod ex Conſenſu capitur in rebus Intellectualibus: exceptis Diuinis & Politicis, in quibus ſuffragiorum jus eſt. Nihil enim multis placet, niſi imaginationem feriat, aut Intellectum vulgarium notionum nodis aſtringat, vt ſupra-dictum eſt. Itaquè optimè traducitur illud* Phocionis, *à Moribus ad Intellectualia;* Vt ſtatim ſe examinare debeant homines, quid errauerint, aut peccauerint; ſi multitudo conſentiat & complaudat. *Hoc Signum igitur ex auerſißimis eſt. Itaquè quòd Signa veritatis & ſanitatis Philoſophiarum & Scientiarum, quæ in vſu ſunt, malè ſe habeant; ſiue capiantur ex Originibus ipſarum, ſiue ex Fructibus, ſiue ex Progreßibus, ſiue ex Confeßionibus Authorum, ſiue ex Conſenſu; iam dictum eſt.*

LXXVIII.

I*Am verò veniendum ad Cauſas errorum, & tam diuturnæ in illis per tot ſæcula moræ; quæ plurimæ ſunt & potentißimæ: vt tollatur omnis admiratio, hæc*

quæ

quæ adducimus, homines hucuſque latuiſſe & fugiſſe; & maneat tantùm admiratio, illa nunc tandem alicui mortalium in mentem venire potuiſſe, aut cogitationem cuiuſpiam ſubijſſe: quod etiam (vt nos exiſtimamus) Fœlicitatis magis eſt cuiuſdam, quàm excellentis alicuius Facultatis; vt potiùs pro Temporis partu haberi debeat, quàm pro partu Ingenij.

Primò autem tot ſæculorum numerus, verè rem reputanti, ad magnas anguſtias recidit. Nam ex viginti quinque annorum Centurijs, in quibus memoria & doctrina hominum ferè verſatur, vix ſex Centuriæ ſeponi & excerpi poſſunt, quæ Scientiarum feraces, earúmue prouentui vtiles fuerunt. Sunt enim non minùs Temporum, quàm Regionum Eremi & vaſtitates. Tres enim tantùm Doctrinarum reuolutiones & periodi rectè numerari poſſunt: Vna, apud Græcos; Altera, apud Romanos; Vltima, apud nos, Occidentales ſcilicet Europæ nationes: quibus ſingulis vix duæ Centuriæ annorum meritò attribui poſſunt. Media Mundi tempora, quoad Scientiarum ſegetem vberem aut lætam, infœlicia fuerunt. Neque enim cauſa eſt, vt vel Arabum, vel Scholaſticorum mentio fiat: qui per intermedia tempora Scientias potiùs contriuerunt numeroſis tractatibus, quàm pondus earum auxerunt. Itaque prima Cauſa tam puſilli in Scientijs profectûs, ad anguſtias Temporis erga illas propitij, ritè & ordine refertur.

At

LXXIX.

AT secundo loco se offert Causa illa magni certè per omnia momenti: ea videlicèt, quòd per illas ipsas ætates, quibus hominum ingenia & literæ maximè vel etiam mediocritèr floruerint, Naturalis Philosophia minimam partem humanæ operæ sortita sit. Atque hæc ipsa nihilominùs pro magnâ Scientiarum matre haberi debet. Omnes enim Artes & Scientiæ ab hac stirpe reuulsæ, poliuntur fortassè, & in vsum effinguntur; sed nil admodùm crescunt. At manifestum est, postquàm Christiana fides recepta fuisset & adoleuißet, longè maximam ingeniorum præstantißimorum partem ad Theologiam se contulisse; atque huic rei & amplißima præmia proposita, & omnis generis adiumenta copiosißimè subministrata fuiße: Atq; hoc Theologiæ studium præcipuè occupasse tertiam illam partem siue periodum temporis apud nos Europæos Occidentales; eò magis, quòd sub idem ferè tempus & literæ florere, & controuersiæ circà Religionem pullulare cœperint. At æuo superiori, durante periodo illâ secundâ apud Romanos, potißimæ Philosophorum meditationes & industriæ in Morali Philosophiâ (quæ Ethnicis vice Theologiæ erat) occupatæ & consumptæ fuerunt: Etiam summa ingenia, illis temporibus vt plurimùm ad res Ciuiles se applicuerunt, propter magnitudinem Imperij Romani, quod plurimorum hominum operâ indigebat. At illa ætas, quâ Naturalis Philosophia apud Græcos maximè florere

visa

visa est, particula fuit Temporis minimè diuturna; cùm & antiquioribus temporibus septem illi qui Sapientes nominabantur, omnes (præter Thaletem *ad Moralem Philosophiam & Ciuilia se applicuerint; & posterioribus temporibus postquàm* Socrates *Philosophiam de cœlo in terras deduxißet, adhuc magis inualuerit Moralis Philosophia, & ingenia hominum à Naturali auerterit.*

At ipsißima illa periodus temporis, in quâ inquisitiones de Naturâ viguerunt, contradictionibus & nouorum placitorum ambitione corrupta est, & inutilis reddita. Itaque quandoquidèm per tres istas periodos, Naturalis Philosophia maiorem in modum neglecta aut impedita fuerit, nil mirum si homines parùm in eâ re profecerint, cùm omninò aliud egerint.

LXXX.

ACcedit & illud, quòd Naturalis Philosophia in ijs ipsis viris qui ei incubuerint, vacantem & integrum hominem, præsertim his recentioribus temporibus, vix nacta sit; nisi fortè quis Monachi alicuius in cellulâ, aut Nobilis in villulâ lucubrantis, exemplum adduxerit: Sed facta est demùm Naturalis Philosophia instar transitûs cuiusdam & ponti-sternij ad alia.

Atque magna ista Scientiarum Mater mirâ indignitate ad officia Ancillæ detrusa est; quæ Me-

dicinæ aut Mathematicis operibus ministret, & rursùs quæ adolescentium immatura ingenia lauet & imbuat velut tincturâ quadam primâ, vt aliam posteà fœliciùs & commodiùs excipiant. Interim nemo expectet magnum progressum in Scientijs, (præsertim in parte earum Operatiuâ) nisi Philosophia Naturalis ad Scientias particulares producta fuerit, & Scientiæ particulares rursùs ad Naturalem Philosophiam reductæ. Hinc enim fit, vt Astronomia, Optica, Musica, plurimæ Artes Mechanicæ, atque ipsa Medicina, atque (quod quis magis miretur) Philosophia Moralis & Ciuilis, & Scientiæ Logicæ nil ferè habeant altitudinis in profundo; sed per superficiem & varietatem rerum tantùm labantur: quia postquam particulares istæ Scientiæ dispertitæ & constitutæ fuerint, à Philosophiâ Naturali non ampliùs alantur; quæ ex fontibus & veris contemplationibus, Motuum, Radiorum, Sonorum, Texturæ, & Schematismi Corporum, Affectuum, & prehensionum Intellectualium, nouas vires & augmenta illis impertiri potuerit. Itaque minimè mirum est si Scientiæ non crescant, cùm à radicibus suis sint separatæ.

LXXXI.

R*Vrsùs se ostendit alia causa potens & magna, cur Scientiæ parùm promouerint. Ea verò hæc est; quòd fieri non posit, vt rectè procedatur in curriculo, vbi ipsa Meta non rectè posita sit, & defixa. Meta autem Scientiarum vera & legitima, non alia est,*

est, quàm vt dotetur vita humana nouis Inuentis, & copijs. At turba longè maxima nihil ex hoc sapit, sed meritoria planè est, & professoria; nisi fortè quandoquè eueniat, vt artifex aliquis acrioris ingenij, & gloriæ cupidus, nouo alicui Inuento det operam; quod ferè fit cum facultatum dispendio. At apud plerosque tantum abest, vt homines id sibi proponant, vt Scientiarum & Artium Massa augmentum obtineat; vt ex eâ, quæ præstò est, Massâ, nil ampliùs sumant aut quærant, quàm quantum ad vsum professorium, aut lucrum, aut existimationem, aut huiusmodi compendia conuertere possint. Quòd si quis ex tantâ multitudine Scientiam affectu ingenuo, & propter se expetat; inuenietur tamen ille ipse, potiùs contemplationum & doctrinarum varietatem, quàm veritatis seueram & rigidam inquisitionem sequi. Rursùs, si alius quispiam fortaßè veritatis inquisitor sit seuerior; tamen & ille ipse talem sibi proponet veritatis conditionem, quæ Menti & Intellectui satisfaciat in redditione causarum, rerum quæ iampridem sunt cognitæ; non eam quæ noua operum pignora, & nouam Axiomatum lucem aßequatur. Itaque, si finis Scientiarum à nemine adhuc bene positus sit, non mirum est si in ijs, quæ sunt subordinata ad finem, sequatur aberratio.

LXXXII.

QVemadmodùm autem finis & Meta Scientiarum malè posita sunt apud homines; ita rursùs etiamsi illa rectè posita fuißent, viam tamen sibi dele-

legerunt omninò erroneam, & imperuiam. Quod stupore quodam animum ritè rem reputanti perculserit; non vlli mortalium Curæ aut Cordi fuiße, vt Intellectui humano, ab ipso sensu & experientiâ ordinatâ & bene conditâ, via aperiretur & muniretur; sed omnia vel traditionum caligini, vel argumentorum vertigini, & turbini, vel casûs & experientiæ vagæ & inconditæ vndis, & ambagibus permissa esse. Atque cogitet quis sobriè & diligentèr, qualis sit ea via, quam in inquisitione & inuentione alicuius rei homines adhibere consueuerunt; Et primò notabit proculdubiò inueniendi modum simplicem & inartificiosum, qui hominibus maximè est familiaris. Hic autem non alius est, quàm vt is qui se ad inueniendum aliquid comparat & accingit, primò quæ ab alijs circa illa dicta sint inquirat & euoluat; deindè propriam meditationem addat, atque per Mentis multam agitatiouem, spiritum suum proprium sollicitet, & quasi inuocet, vt sibi oracula pandat; quæ res omninò sine fundamento est, & in opinionibus tantùm voluitur.

At alius quispiam Dialecticam ad inueniendum aduocet, quæ nomine tenus tantùm ad id quod agitur, pertinet. Inuentio enim Dialecticæ non est Principiorum, & Axiomatum præcipuorum, ex quibus Artes constant, sed eorum tantùm quæ illis consentanea videntur. Dialectica enim magis curiosos & importunos, & sibi negotium facessentes, eamq; interpellantes de probationibus, & inuentionibus Principiorum, siue Axiomatum primorum, ad fidem, & veluti Sacramentum cuilibet Arti præstandum, notißimo responso reijcit.

Restat Experientia mera, quæ, si occurrat, Casus; si quæsita sit, Experimentum nominatur. Hoc autem Experientiæ genus nihil aliud est, quàm (quod aiunt) scopæ dissolutæ, & mera palpatio, quali homines noctu vtuntur, omnia pertentando, si fortè in rectam viam incidere detur; quibus multò satius & consultius foret, diem præstolari, aut lumen accendere, & deinceps viam inire. At contrà, verus Experientiæ ordo primò lumen accendit, deindè per lumen iter demonstrat, incipiendo ab Experientiâ ordinatâ, & digestâ, & minimè præposterâ aut erraticâ, atque ex eâ educendo Axiomata, atque ex Axiomatibus constitutis rursùs Experimenta noua, quùm nec verbum Diuinum in rerum Massam, absque ordine operatum sit.

Itaque desinant homines mirari, si spatium Scientiarum non confectum sit, cum à viâ omninò aberrauerint; relictâ prorsùs, & desertâ Experientiâ, aut in ipsâ (tanquàm in Labyrintho) se intricando, & circumcursando; cùm ritè institutus ordo, per Experientiæ syluas, ad aperta Axiomatum, tramite constanti ducat.

LXXXIII.

EXcreuit autem mirum in modum istud malum, ex opinione quadam, siue æstimatione inueteratâ, verùm tumidâ, & damnosâ; Minui nempè Mentis humanæ Maiestatem, si experimentis, & rebus particularibus sensui subiectis, & in materiâ determinatis, diù ac multùm versetur: præsertìm quùm huiusmodi res

res ad inquirendum laboriosæ, ad meditandum ignobiles, ad dicendum asperæ, ad practicam illiberales; numero infinitæ, & subtilitate tenues esse soleant. Itaquè iam tandem huc res rediit, vt via vera non tantùm deserta, sed etiam interclusa & obstructa sit; fastiditâ Experientiâ, nedùm relictâ, aut malè administratâ.

LXXXIV.

Rursùs verò homines à progressu in Scientijs detinuit & ferè incantauit Reuerentia Antiquitatis, & virorum, qui in Philosophiâ magni habiti sunt, authoritas, atquè deindè Consensus. Atquè de Consensu superiùs dictum est.

De Antiquitate autem, opinio quam homines de ipsâ fouent, negligens omninò est, & vix verbo ipsi congrua. Mundi enim senium & grandæuitas pro Antiquitate verè habenda sunt; quæ temporibus nostris tribui debent, non iuniori ætati Mundi, qualis apud Antiquos fuit. Illa enim ætas respectu nostri, antiqua & maior; respectu mundi ipsius, noua & minor fuit: Atque reuerà quemadmodùm maiorem rerum humanarum notitiam, & maturius iudicium, ab homine sene expectamus, quàm à Iuuene, propter Experientiam, & rerum quas vidit, & audiuit, & cogitauit, varietatem & copiam; eodem modo & à nostrâ ætate (si vires suas noßet, & experiri, & intendere vellet) maiora multò quàm à priscis temporibus expectari par est; vtpotè ætate Mundi grandiore, & infinitis experimentis & obseruationibus aucta & cumulata.

Neque

Neque pro nihilo æstimandum, quòd per longinquas nauigationes & peregrinationes (quæ sæculis nostris increbuerunt) plurima in Naturâ patuerint, & reperta sint, quæ nouam Philosophiæ lucem immittere poßint. Quin & turpe hominibus foret, si globi materialis tractus, Terrarum videlicèt, Marium, Astrorum, nostris temporibus immensùm aperti & illustrati sint; globi autèm Intellectualis fines, inter veterum inuenta & angustias cohibeantur.

Authores verò quod attinet, summæ pusillanimitatis est, Authoribus infinita tribuere, Authori autèm authorum, atque adeò omnis authoritatis, Tempori, ius suum denegare. Rectè enim Veritas, Temporis filia dicitur, non Authoritatis. Itaque mirum non est, si fascina ista Antiquitatis, & Authorum, & Consensûs, hominum virtutem ita ligauerint, vt cum rebus ipsis consuescere, (tanquàm Maleficiati) non potuerint.

LXXXV.

Neque solùm admiratio Antiquitatis, Authoritatis, & Consensûs, hominum industriam in ijs quæ iam inuenta sunt acquiescere compulit; verùm etiam operum ipsorum admiratio, quorùm copia iampridem facta est humano generi. Etenim quùm quis rerum varietatem, & pulcherrimum apparatum, qui per Artes Mechanicas ad cultum humanum congestus & introductus est, oculis subiecerit, eò certè inclinabit, vt potiùs ad opulentiæ humanæ admirationem, quàm ad inopiæ sensum accedat; minimè aduertens primitiuas hominis

minis obſeruationes, atque Naturæ operationes, (quæ ad omnem illam varietatem, inſtar animæ ſunt, & primi Motûs) nec multas, nec altè petitas eſſe; Cætera ad patientiam hominum tantùm, & ſubtilem & ordinatum Manûs, vel inſtrumentorum motum, pertinere. Res enim (exempli gratiâ) ſubtilis eſt certè & accurata, confectio horologiorum, talis ſcilicet, quæ cœleſtia in rotis, pulſum animalium in motu ſucceſſiuo & ordinato, videatur imitari; quæ tamen res, ex vno aut altero Naturæ Axiomate pendet.

Quòd ſi quis rurſùs ſubtilitatem illam intueatur, quæ ad Artes Liberales pertinet; aut etiàm eam quæ ad corporum naturalium præparationem, per Artes Mechanicas ſpectat, & huiuſmodi res ſuſpiciat; veluti Inuentionem motuum cœleſtium in Aſtronomiâ, Concentuum in Muſicâ, literarum Alphabeti (quæ etiàm adhùc in regno Synarum in vſu non ſunt) in Grammatica; aut rurſùs in Mechanicis, factorum Bacchi & Cereris, hoc eſt, præparationem vini & ceruiſiæ, paniſiciorum, aut etiam Menſæ delitiarum, & diſtillationum, & ſimilium; ille quoque ſi ſecum cogitet, & animum aduertat, per quantos temporum circuitus (cùm hæc omnia, præter diſtillationes, antiqua fuerint) hæc ad eam quam nunc habemus culturam perducta ſint, & (vt iam de horologijs dictum eſt) quàm parum habeant ex obſeruationibus & Axiomatibus Naturæ, atque quàm facilè, & tanquam per occaſiones obuias, & contemplationes incurrentes, iſta inueniri potuerint; ille (inquam) ab omni admiratione ſe facilè liberabit, & potiùs humanæ conditionis miſerebitur, quòd per tot ſæ-

cula

cula, tanta fuerit rerum & Inuentorum penuria, & sterilitas. Atque hæc ipsa tamen, quorum nunc mentionem fecimus, Inuenta, Philosophiâ & Artibus Intellectûs antiquiora fuerunt. Adeò vt (si verum dicendum sit) cùm huiusmodi Scientiæ rationales & dogmaticæ inceperint, Inuentio operum vtilium desîerit.

Quòd si quis ab Officinis ad Bibliothecas se conuerterit, & immensam quam videmus librorum varietatem in admiratione habuerit, is examinatis & diligentiùs introspectis ipsorum librorum materijs & contentis, obstupescet certè in contrarium; & postquàm nullum dari finem repetitionibus obseruauerit, quamq; homines eadem agant & loquantur, ab admiratione varietatis transibit ad miraculum indigentiæ, & paucitatis earum rerum, quæ hominum mentes adhuc tenuerunt & occupârunt.

Quòd si quis ad intuendum ea, quæ magis curiosa habentur quàm sana, animum submiserit, & Alchymistarum aut Magorum opera penitiùs introspexerit, is dubitabit forsitan vtrùm risu, an lachrymis potiùs illa digna sint. Alchymista enim spem alit æternam, atque vbi res non succedit, errores proprios reos substituit; secum accusatoriè reputando, se aut Artis, aut Authorum vocabula non satis intellexisse, vnde ad traditiones & auriculares susurros animum applicat; aut in practicæ suæ scrupulis & momentis aliquid titubatum esse; vnde Experimenta in infinitum repetit; ac interim quùm inter Experimentorum sortes, in quædam incidat aut ipsâ facie noua, aut vtilitate non contem-

nenda; huiusmodi pignoribus animum pascit, eáque in maius ostentat & celebrat; reliqua spe sustentat. Neque tamen negandum est, Alchymistas non pauca inuenisse, & Inuentis vtilibus homines donasse. Verùm fabula illa non malè in illos quadrat de Sene, qui filijs aurum in vineâ defossum, (sed locum se nescire simulans) legauerit; vnde illi vineæ fodiendæ diligentèr incubuerunt, & aurum quidem nullum repertum, sed vindemia ex eà culturâ facta est vberior.

At Naturalis Magiæ Cultores, qui per rerum Sympathias & Antipathias omnia expediunt, ex coniecturis otiosis & supinissimis, rebus virtutes & operationes admirabiles affinxerunt; atque si quando opera exhibuerint, ea illius sunt generis, vt ad admirationem & nouitatem, non ad fructum & vtilitatem, accommodata sint.

In superstitiosâ autem Magiâ, (si & de hac dicendum sit) illud imprimis animaduertendum est, esse tantummodò certi cuiusdam & definiti generis subiecta, in quibus Artes curiosæ & superstitiosæ, per omnes Nationes, atque ætates, atque etiam religiones, aliquid potuerint aut luserint. Itaque ista missa faciamus: Interim nil mirum est, si opinio Copiæ, causam Inopiæ dederit.

LXXXVI.

ATque hominum admirationi quoad Doctrinas & Artes, per se satis simplici, & propè puerili, incrementum accessit ab eorum astu & artificio, qui

Scien-

Scientias tractauerunt & tradiderunt. Illi enim ea ambitione & affectatione eas proponunt, atque in eum modum efformatas, ac veluti personatas in hominum conspectum producunt, ac si illæ omni ex parte perfectæ essent, & ad exitum perductæ. Si enim Methodum aspicias, & partitiones, illæ prorsùs omnia complecti & concludere videntur, quæ in illud subiectum cadere possunt. Atque licèt membra illa malè impleta, & veluti Capsulæ inanes sint; tamen apud Intellectum vulgarem Scientiæ formam & rationem integræ præ se ferunt.

At primi & Antiquissimi veritatis Inquisitores, meliore fide & fato, cognitionem illam, quam ex rerum contemplatione decerpere, & in vsum recondere statuebant, in Aphorismos, *siue breues, easdemque sparsas, nec Methodo reuinctas sententias, conijcere solebant; neque se Artem vniuersam complecti simulabant, aut profitebantur. At eo quo nunc res agitur modo, minimè mirum est, si homines in ijs vlteriora non quærant, quæ pro perfectis & numeris suis iampridem absolutis traduntur.*

LXXXVII.

Etiam ea quæ Antiqua magnum existimationis & fidei incrementum acceperunt, ex eorum vanitate & leuitate qui noua proposuerunt; præsertim in Philosophiæ naturalis parte actiua & operatiua. Neque enim defuerunt homines vaniloqui & phantastici, qui partìm ex credulitate, partìm ex impostur â, genus humanum pro-

missis onerârunt: vitæ Prolongationem, Senectutis retardationem, dolorum leuationem, Naturalium defectuum reparationem, Sensuum deceptiones, Affectuum ligationes & incitationes, Intellectualium facultatum illuminationes & exaltationes, Substantiarum transmutationes, & Motuum *ad libitum roborationes & multiplicationes, Aeris impressiones & alterationes, Cœlestium influentiarum deductiones & procurationes, rerum futurarum diuinationes, remotarum repræsentationes, occultarum reuelationes, & alia complura pollicitando & ostentando. Verùm de istis Largitoribus non multùm aberrauerit, qui istiusmodi iudicium fecerit, tantum nimirùm in doctrinis Philosophiæ, inter horum vanitates, & veras Artes interesse, quantum inter res gestas* Iulij Cæsaris, *aut* Alexandri Magni, *& res gestas* Amadicij ex Galliâ, *aut* Arthuri ex Britanniâ, *in historiæ narrationibus intersit. Inueniuntur enim clarissimi illi Imperatores reuerà maiora gessisse, quàm vmbratiles isti Heroes etiam fecisse fingantur; sed modis & vijs scilicèt actionum, minimè fabulosis & prodigiosis. Neque propterea æquum est veræ memoriæ fidem derogari, quòd à fabulis illa quandoquè læsa sit, & violata. Sed interim minimè mirum est, si propositionibus nouis (præsertim cum mentione operum) magnum sit factum præiudicium, per istos impostores qui similia tentauerunt; cùm vanitatis excessus & fastidium, etiam nunc omnem in eiusmodi conatibus magnanimitatem destruxerit.*

At longè

LXXXVIII.

AT longè maiora à pusillanimitate, & pensorum, quæ humana industria sibi proposuit, paruitate & tenuitate, detrimenta in Scientias inuecta sunt. Et tamen (quod pessimum est) pusillanimitas ista non sine arrogantiâ, & fastidio se offert.

Primùm enim, omnium Artium illa reperitur cautela iam facta familiaris, vt in quâlibet Arte Authores, Artis suæ infirmitatem in Naturæ calumniam vertant; & quod Ars ipsorum non assequitur, id ex eâdem Arte impossibile in Natura pronunciant. Neque certè damnari potest Ars, si ipsa iudicet. Etiam Philosophia quæ nunc in manibus est, in sinu suo posita quædam fouet, aut placita, quibus (si diligentiùs inquiratur) hoc hominibus omninò persuaderi volunt; nil ab Arte, vel hominis opere arduum, aut in Naturam imperiosum, & validum, expectari debere; vt de Heterogeniâ Caloris, Astri & Ignis, & Mistione, superiùs dictum est. Quæ si notentur accuratiùs, omninò pertinent ad humanæ potestatis circumscriptionem malitiosam, & ad quæsitam & artificiosam desperationem, quæ non solùm spei auguria turbet, sed etiam omnes industriæ stimulos & neruos incîdat, atque ipsius Experientiæ aleas abijciat; dum de hoc tantùm solliciti sint, vt Ars eorum perfecta censeatur; gloriæ vanissimæ & perditissimæ dantes operam, scilicèt vt quicquid adhuc inuentum & comprehensum non sit, id omninò nec inueniri, nec comprehendi posse in futurum credatur. At si

quis

quis rebus addere ſe, & nouum aliquod reperire conetur, ille tamen omninò ſibi proponet & deſtinabit, vnum aliquod Inuentum (nec vltra) perſcrutari & eruere; vt Magnetis naturam, Maris fluxum & refluxum, Thema Cœli, & huiuſmodi, quæ ſecreti aliquid habere videntur, & hactenùs parùm fœlicitèr tractata ſint: Quum ſummæ ſit imperitiæ, rei alicuius naturam in ſe ipſâ perſcrutari: quandoquidem eadem Natura, quæ in alijs videtur latens & occulta, in alijs manifeſta ſit, & quaſi palpabilis; atque in illis admirationem, in his nè attentionem quidem moueat; vt ſit in Naturâ Conſiſtentiæ, quæ in ligno vel lapide non notatur, ſed ſolidi appellatione tranſmittitur, neque ampliùs de fugâ ſeparationis aut ſolutionis continuitatis inquiritur: At in Aquarum bullis eadem res videtur ſubtilis, & ingenioſa; quæ bullæ ſe conijciunt in pelliculas quaſdam, in Hemiſphærij formam curioſè effictas, vt ad momentum temporis euitetur ſolutio continuitatis.

Atque prorsùs illa ipſa quæ habentur pro ſecretis, in alijs habent naturam manifeſtam & communem; quæ nunquàm ſe dabit conſpiciendam, ſi hominum Experimenta aut contemplationes in illis ipſis tantùm verſentur. Generalitèr autem & vulgò, in Operibus Mechanicis habentur pro nouis Inuentis, ſi quis iampridèm Inuenta ſubtiliùs poliat, vel ornet elegantiùs, vel ſimùl vniat & componat, vel cum vſu commodiùs copulet, aut opus maiore, aut etiam minore quàm fieri conſueuit mole vel volumine exhibeat, & ſimilia.

Itaquè minimè mirum eſt, ſi nobilia, & genere humano digna Inuenta in lucem extracta non ſint,

quùm

quàm homines huiusmodi exiguis pensis, & puerilibus, contenti & delectati fuerint; quinetiam in ijsdem se magnum aliquod sequutos, aut assequutos putauerint.

LXXXIX.

NEquè illud prætermittendum est, quòd nacta sit Philosophia Naturalis per omnes ætates aduersarium molestum & difficilem; Superstitionem nimirùm, & zelum Religionis cæcum & immoderatum. Etenim videre est apud Græcos, eos, qui primùm causas naturales Fulminis & Tempestatum insuetis adhuc hominum auribus proposuerunt, impietatis in Deos eo nomine damnatos: Nec multò meliùs à nonnullis antiquorum Patrum Religionis Christianæ exceptos fuisse eos; qui ex certissimis demonstrationibus (quibus nemo hodiè sanus contradixerit) Terram rotundam esse posuerunt, atque ex consequenti Antipodas esse asseruerunt.

Quinetiàm, vt nunc sunt res, conditio sermonum de Naturâ facta est durior & magis cum periculo, propter Theologorum Scholasticorum Summas & Methodos; qui cùm Theologiam (satis pro potestate) in ordinem redegerint, & in Artis formam effinxerint, hoc insupèr effecerunt, vt pugnax & spinosa Aristotelis *Philosophia Corpori Religionis, plus quàm par erat, immisceretur.*

Eodèm etiam spectant (licèt diuerso modo) eorum Commentationes, qui veritatem Christianæ Religionis ex Principijs & Authoritatibus Philosophorum deducere &

cere & confirmare haud veriti sunt; Fidei & Sensûs coniugium tanquam legitimum multâ pompâ & solennitate celebrantes, & gratâ rerum varietate animos hominum permulcentes; sed interim Diuina Humanis, impari conditione, permiscentes. At in huiusmodi Misturis Theologiæ cum Philosophiâ, ea tantùm, quæ nunc in Philosophiâ recepta sunt, comprehenduntur; sed noua, licèt in melius mutata, tantùm non summouentur & exterminantur.

Denique inuenias, ex quorundam Theologorum imperitiâ, aditum alicui Philosophiæ, quamuis emendatæ, pene interclusum esse. Alij siquidèm simpliciùs subuerentur, ne fortè altior in Naturam inquisitio vltra concessum sobrietatis terminum penetret; traducentes & perperam torquentes ea quæ de diuinis Mysterijs in Scripturis Sacris aduersùs rimantes secreta diuina dicuntur, ad occulta Naturæ, quæ nullo interdicto prohibentur. Alij callidiùs coniiciunt & animo versant, si media ignorentur, singula ad manum & virgulam diuinam (quod Religionis, vt putant, maximè intersit) faciliùs posse referri: quod nihil aliud est, quàm Deo per mendacium gratificari velle. *Alij ab exemplo metuunt, ne motus & mutationes circa Philosophiam in Religionem incurrant, ac desinant. Alij denique solliciti videntur, ne in Naturæ inquisitione aliquid inueniri possit, quod Religionem (præsertim apud indoctos) subuertat, aut saltem labefactet. At isti duo posteriores metus nobis videntur omninò sapientiam animalem sapere; ac si homines in mentis suæ recessibus & secretis cogitationibus*

nibus, de firmitudine Religionis, & Fidei in Sensum imperio diffiderent ac dubitarent; & propterea ab inquisitione Veritatis in Naturalibus periculum illis impendere metuerent. At vere rem reputanti, Philosophia Naturalis, post Verbum Dei, certissima Superstitionis medicina est; eademq; probatissimum Fidei alimentum. Itaque merito Religioni donatur tanquam fidissima Ancilla: cum altera Voluntatem Dei, altera Potestatem manifestet. Neque enim errauit ille qui dixit; Erratis, nescientes Scripturas, & Potestatem Dei: *informationem de Voluntate, & meditationem de Potestate, nexu indiuiduo commiscens & copulans. Interim minus mirum est si Naturalis Philosophiæ incrementa cohibita sint; cum Religio, quæ plurimum apud animos hominum pollet, per quorundam imperitiam & zelum incautum in partem contrariam transierit, & abrepta fuerit.*

XC.

RVrsus in moribus & institutis Scholarum, Academiarum, Collegiorum, & similium Conuentuum, quæ doctorum hominum sedibus, & eruditionis culturæ destinata sunt, omnia progressui Scientiarum aduersa inueniuntur. Lectiones enim & Exercitia ita sunt disposita, vt aliud à consuetis haud facilè cuiquam in mentem veniat cogitare, aut contemplari. Si verò vnus aut alter fortassè iudicij libertate vti sustinuerit, is sibi soli hanc operam imponere possit; ab aliorum autem consortio nihil capiet vtilitatis. Sin & hoc

tolerauerit, tamen in capessendâ fortunâ industriam hanc & magnanimitatem sibi non leui impedimento fore experietur. Studia enim hominum in eiusmodi locis in quorundam Authorum scripta, veluti in carceres, conclusa sunt; à quibus si quis dissentiat; continuò vt homo turbidus, & rerum nouarum cupidus corripitur. At magnum certè discrimen inter Res Ciuiles, & Artes: Non enim idem periculum à nouo motu, & à nouâ luce. Verùm in rebus Ciuilibus mutatio etiam in melius suspecta est ob perturbationem; cùm Ciuilia authoritate, consensu, famâ, & opinione, non demonstratione nitantur. In Artibus autem & Scientijs tanquam in metalli-fodinis omnia nouis Operibus & vlterioribus progressibus circumstrepere debent. Atque secundùm rectam Rationem res ita se habet, sed interim non ita viuitur: sed ista, quam diximus, Doctrinarum administratio & Politia, Scientiarum augmenta duriùs premere consueuit.

XCI.

A*Tque insupèr licèt ista inuidia ceßauerit; tamen satis est ad cohibendum augmentum Scientiarum, quòd huiusmodi conatus & industriæ præmijs careant. Non enim penes eosdem est cultura Scientiarum, & præmium. Scientiarum enim augmenta à magnis vtique Ingenijs proueniunt; at pretia & præmia Scientiarum sunt penes Vulgus aut Principes viros, qui (nisi rarò admodùm) vix mediocritèr docti sunt. Quinetiam huiusmodi progressus non solùm præ-*

mijs & beneficentiâ hominum, verùm etiam ipsâ popułari laude destituti sunt. Sunt enim illi suprà caput maximæ partis hominum, & ab opinionum vulgarium ventis facilè obruuntur & extinguuntur. Itaque nil mirum si res illa non fœliciter successerit, quæ in honore non fuit.

XCII.

SEd longè maximum progreßibus Scientiarum, & nouis pensis ac prouincijs in ijsdem suscipiendis obstaculum, deprehenditur in desperatione hominum, & suppositione Impoßibilis. Solent enim viri prudentes & seueri in huiusmodi rebus planè diffidere: Naturæ obscuritatem, Vitæ breuitatem, Sensuum fallacias, Iudicij infirmitatem, Experimentorum difficultates, & similia secum reputantes. Itaque existimant esse quosdam Scientiarum, per temporum & ætatum Mundi reuolutiones, fluxus & refluxus; cùm alijs temporibus crescant & floreant, alijs declinent & iaceant: ita tamen, vt cùm ad certum quendam gradum & statum peruenerint, nil vlteriùs poßint.

Itaque si quis maiora credat aut spondeat, id putant esse cuiusdam impotentis & immaturi animi; atque huiusmodi conatus, initia scilicèt læta; media ardua, extrema confusa habere. Atque cùm huiusmodi cogitationes eæ sint, quæ in viros graues & iudicio præstantes facilè cadant; curandum reuerà est, ne rei optimæ & pulcherrimæ amore capti seueritatem iudicij

relaxemus, aut minuamus; & sedulò videndum quid spei affulgeat, & ex quâ parte se ostendat; atque auris leuioribus spei reiectis, eæ quæ plus firmitudinis habere videntur, omninò discutiendæ sunt & pensitandæ. Quinetiam Prudentia Ciuilis ad consilium vocanda est & adhibenda, quæ ex præscripto diffidit, & de rebus humanis in deterius conijcit. Itaquè iam & de Spe dicendum est; præsertim cùm nos promissores non simus, nec vim aut insidias hominum iudicijs faciamus aut struamus, sed homines manu & sponte ducamus. Atque licèt longè potentissimum futurum sit remedium ad spem imprimendam, quando homines ad particularia, præsertim in Tabulis nostris Inueniendi digesta & disposita (quæ partim ad secundam, sed multò magis ad quartam Instaurationis *nostræ partem pertinent) adducemus; cùm hoc ipsum sit non spes tantùm, sed tanquam res ipsa: tamen vt omnia clementiùs fiant, pergendum est in instituto nostro de præparandis hominum mentibus; cuius Præparationis, ista ostensio Spei pars est non exigua. Nam absque eâ, reliqua faciunt magis ad contristationem hominum, (scilicet, vt deteriorem & viliorem habeant de ijs, quæ iam in vsu sunt, opinionem, quàm nunc habent; & suæ conditionis infortunium plùs sentiant & pernoscant) quàm ad alacritatem aliquam inducendam, aut industriam experiendi acuendam. Itaque Coniecturæ nostræ, quæ spem in hac re faciunt probabilem, aperiendæ sunt & proponendæ: sicut* Columbus *fecit, ante nauigationem illam suam mirabilem maris Atlantici; cùm rationes adduxe-*

duxerit, cur ipſe nouas Terras & Continentes, præter eas quæ antè cognitæ fuerunt, inueniri poſſe conſideret: Quæ rationes licèt primò reiectæ, poſteà tamen experimento probatæ ſunt, & rerum maximarum cauſæ & initia fuerunt.

XCIII.

P*Rincipium autem ſumendum à Deo: Hòc nimirùm quod agitur, propter excellentem in ipſo Boni naturam, manifeſtè à Deo eſſe; qui Author Boni, & Pater luminum eſt. In operationibus autem diuinis, initia quæque tenuiſſima exitum certò trahunt. Atque quod de Spiritualibus dictum eſt,* Regnum Dei non venit cum obſeruatione; *id etiam in omni maiore Opere Prouidentiæ diuinæ euenire reperitur: vt omnia ſine ſtrepitu & ſonitu placidè labantur; atque res planè agatur, priuſquàm homines eam agi putent aut aduertant. Neque omittenda eſt Prophetia* Danielis *de vltimis Mundi temporibus;* Multi pertranſibunt, & multiplex erit ſcientia: *Manifeſtè innuens & ſignificans, eſſe in Fatis, id eſt, in Prouidentiâ, vt pertranſitus Mundi (qui per tot longinquas nauigationes impletus planè, aut iam in opere eſſe videtur) & augmenta Scientiarum in eandem ætatem incidant.*

Sequi-

XCIV.

Sequitur ratio omnium maxima ad faciendam spem; nempè ex erroribus temporis præteriti, & viarum adhuc tentatarum. Optima enim est ea reprehensio, quam de Statu Ciuili haud prudentèr administrato quispiam his verbis complexus est: Quod ad præterita pessimum est, id ad futura optimum videri debet. Si enim vos omnia, quæ ad officium vestrum spectant, præstitissetis, neque tamen res vestræ in meliore loco essent; ne spes quidem vlla reliqua foret, eas in melius prouehi posse. Sed cùm rerum vestrarum status, non à vi ipsâ rerum, sed ab erroribus vestris malè se habeat; sperandum est, illis erroribus missis aut correctis, magnam rerum in melius mutationem fieri posse. *Simili modo, si homines per tanta annorum spatia viam veram inueniendi & colendi Scientias tenuissent, nec tamen vlteriùs progredi potuissent; audax proculdubiò & temeraria foret opinio, posse rem in vlterius prouehi. Quòd si in viâ ipsâ erratum sit, atque hominum opera in ijs consumpta in quibus minimè oportebat; sequitur ex eo, non in Rebus ipsis difficultatem oriri, quæ potestatis nostræ non sunt; sed in Intellectu humano, eiusq; vsu & applicatione; quæ res remedium & medicinam suscipit. Itaquè optimum fuerit illos ipsos errores proponere: Quot enim fuerint errorum impedimenta in præterito, tot sunt spei argumenta in futurum. Ea verò licèt in his quæ superiùs dicta sunt, non intacta omninò fuerint; tamen ea etiam*

nunc

nunc breuitèr, verbis nudis ac simplicibus repræsentare visum est.

XCV.

Q*Vi tractauerunt Scientias, aut Empirici, aut Dogmatici fuerunt. Empirici, formicæ more, congerunt tantùm & vtuntur: Rationales, aranearum more, telas ex se conficiunt: Apis verò ratio media est, quæ materiam ex floribus horti & agri elicit; sed tamen eam propriâ facultate vertit & digerit. Neque absimile Philosophiæ verum opificium est; quod nec Mentis viribus tantùm aut præcipuè nititur, neque ex Historia Naturali & Mechanicis Experimentis præbitam materiam, in Memoriâ integram, sed in Intellectu mutatam & subactam reponit. Itaque ex harum facultatum (Experimentalis scilicet, & Rationalis) arctiore & sanctiore fœdere (quod adhuc factum non est) benè sperandum est.*

XCVI.

N*Aturalis Philosophia adhuc syncera non inuenitur, sed infecta & corrupta: In* Aristotelis *scholâ, per Logicam; in* Platonis *scholâ, per Theologiam naturalem; in secundâ scholâ* Platonis, Procli, *& aliorum, per Mathematicam; quæ Philosophiam naturalem terminare, non generare aut procreare debet. At ex Philosophiâ naturali purâ & impermistâ, meliora speranda sunt.*

Nemo

XCVII.

Nemo adhuc tantâ mentis constantiâ & rigore inuentus est, vt decreuerit & sibi imposuerit, Theorias & Notiones communes penitùs abolere, & Intellectum abrasum & æquum ad particularia de integro applicare. Itaque Ratio illa humana quam habemus, ex multâ fide, & multo etiam casu; nec non ex puerilibus, quas primò hausimus, Notionibus, farrago quædam est & congeries.

Quòd si quis ætate maturâ, & sensibus integris, & mente repurgatâ, se ad Experientiam & ad Particularia de integro applicet, de eo meliùs sperandum est. Atque hac in parte nobis spondemus fortunam Alexandri *Magni: neque quis nos vanitatis arguat, antequàm exitum rei audiat, quæ ad exuendam omnem vanitatem spectat.*

Etenim de Alexandro *& eius rebus gestis* Æschines *ita loquutus est*: Nos certè vitam mortalem non viuimus; sed in hoc nati sumus, vt posteritas de nobis portenta narret & prædicet: *perindè ac si* Alexandri *res gestas pro miraculo habuisset. At æuis sequentibus* Titus Liuius *meliùs rem aduertit & introspexit, atque de* Alexandro *huiusmodi quippiam dixit*: Eum non aliud quàm benè ausum vana contemnere. *Atque simile etiam de nobis iudicium futuris temporibus factum iri existimamus*: Nos nil magni fecisse; sed tantùm ea quæ pro magnis habentur, minoris fecisse. *Sed interim (quod iam dixīmus)*

diximus) non est spes nisi in Regeneratione *Scientiarum; vt eæ scilicèt ab Experientiâ certo ordine excitentur & rursùs condantur: quod adhuc factum esse aut cogitatum, nemo (vt arbitramur) affirmauerit.*

XCVIII.

ATque Experientiæ fundamenta (quando ad hanc omninò deueniendum est) aut nulla, aut admodùm infirma adhuc fuerunt; nec Particularium sylua & materies, vel numero, vel genere, vel certitudine, informando Intellectui competens, aut vllo modo sufficiens adhuc quæsita est & congesta. Sèd contrà homines Docti (supini sanè & faciles) rumores quosdam Experientiæ, & quasi famas & auras eius ad Philosophiam suam vel constituendam vel confirmandam exceperunt, atque illis nihilominùs pondus legitimi testimonij attribuerunt. Ac veluti si Regnum aliquod aut Status non ex literis & relationibus à Legatis & Nuntijs fide-dignis missis, sed ex Vrbanorum sermunculis & ex triuijs consilia sua & negotia gubernaret; omninò talis in Philosophiam administratio, quatenùs ad Experientiam, introducta est. Nil debitis modis exquisitum, nil verificatum, nil numeratum, nil appensum, nil dimensum in Naturali Historiâ reperitur. At quod in obseruatione indefinitum & vagum, id in informatione fallax & infidum est. Quod si cui hæc mira dictu videantur, & querelæ minùs iustæ propiora; cùm Aristoteles *tantus ipse vir, & tanti Regis opibus subnixus, tam accuratam* de Animalibus

bus *Historiam confecerit; atque alij nonnulli maiore diligentiâ (licèt strepitu minore) multa adiecerint; & rursùs alij de Plantis, de Metallis, & Fossilibus, historias & narrationes copiosas conscripserint; is sanè non satis attendere & perspicere videtur, quid agatur in præsentiâ. Alia enim est ratio Naturalis Historiæ, quæ propter se confecta est; alia eius, quæ collecta est ad informandum Intellectum in ordine ad condendam Philosophiam. Atque hæ duæ Historiæ tùm alijs rebus, tùm præcipuè in hoc differunt; quòd prima ex illis specierum naturalium varietatem, non Artium Mechanicarum Experimenta contineat. Quemadmodùm enim in Ciuilibus ingenium cuiusque, & occultus animi affectuúmque sensus meliùs elicitur, cùm quis in perturbatione ponitur, quàm aliàs: Simili modo, & occulta Naturæ magis se produnt per vexationes Artium, quàm cum cursu suo meant. Itaquè tum demùm benè sperandum est de Naturali Philosophiâ, postquàm Historia Naturalis (quæ eius basis est & fundamentum) meliùs instructa fuerit: anteà verò minimè.*

XCIX.

A*Tque rursùs in ipsâ Experimentorum Mechanicorum copiâ, summa eorum quæ ad Intellectûs informationem maximè faciunt, & iuuant, detegitur inopia. Mechanicus enim de veritatis inquisitione nullo modo sollicitus, non ad alia, quàm quæ operi suo subseruiunt, aut animum erigit, aut manum porrigit. Tum verò de Scientiarum vlteriore progressu*

Spes

Spes benè fundabitur, quùm in Historiam Naturalem recipientur & aggregabuntur complura Experimenta, quæ in se nullius sunt vsûs, sed ad inuentionem causarum & Axiomatum tantùm faciunt; quæ nos Lucifera *Experimenta, ad differentiam* Fructiferorum, *appellare consueuimus. Illa autem miram habent in se virtutem & conditionem; hanc videlicèt, quòd nunquàm fallant, aut frustrentur. Cùm enim ad hoc adhibeantur, non vt opus aliquod efficiant, sed vt causam naturalem in aliquo reuelent, quaqua-versùm cadunt, intentioni æquè satisfaciunt, cùm quæstionem terminent.*

C.

AT non solùm copia maior Experimentorum quærenda est & procuranda, atque etiam alterius generis, quàm adhuc factum est; sed etiam Methodus planè alia, & Ordo, & Processus, continuandæ & prouehendæ Experientiæ, introducenda. Vaga enim Experientia, & se tantùm sequens, (vt superiùs dictum est) mera palpatio est, & homines potiùs stupefacit, quàm informat. At cùm Experientia lege certâ procedet, seriatìm & continentèr; de Scientijs aliquid melius sperari poterit.

CI.

POstquàm verò Copia & Materies Historiæ Naturalis & Experientiæ talis, qualis ad opus

Intellectûs, siue ad opus Philosophicum requiritur, præstò iam sit & parata; tamen nullo modo sufficit Intellectus, vt in illam Materiem agat spontè & memoritèr; non magis, quàm si quis Computationem alicuius Ephemeridis memoritèr se tenere, & superare posse speret. Atque hactenùs tamen potiores Meditationis partes, quàm Scriptionis in inueniendo fuerunt; neque adhùc Experientia literata facta est: Atquì nulla nisi de Scripto inuentio probanda est. Illâ verò in vsum veniente, ab Experientiâ factâ demùm literatâ, meliùs sperandum.

CII.

Atque insupèr, cùm tantus sit particularium numerus, & quasi exercitus, isque ità sparsus & diffusus, vt Intellectum disgreget & confundat; de velitationibus, & leuibus Motibus, & transcursibus Intellectûs, non benè sperandum est; nisi fiat instructio & coordinatio per tabulas inueniendi idoneas, & benè dispositas, & tanquàm viuas, eorum quæ pertinent ad subiectum in quo versatur inquisitio, atque ad harum tabularum auxilia præparata & digesta, Mens applicetur.

CIII.

Verùm post Copiam particularium, ritè & ordine, veluti sub oculos positorum, non statìm transeundum est ad Inquisitionem, & inuentionem nouorum particularium, aut operum; aut saltèm, si hoc fiat, in eo non acquiescendum. Neque enim negamus, postquàm

quàm omnia omnium Artium Experimenta collecta & digesta fuerint, atque ad vnius hominis notitiam & iudicium peruenerint; quin ex ipsâ traductione Experimentorum vnius Artis in alias, multa noua inueniri possint, ad humanam vitam & statum vtilia, per istam Experientiam quam vocamus Literatam; sed tamen minora de eâ speranda sunt; Maiora verò à nouâ luce Axiomatum, ex particularibus illis certâ viâ & regulâ eductorum, quæ rursùs noua particularia indicent & designent. Neque enim in plano via sita est, sed ascendendo, & descendendo; Ascendendo primò ad Axiomata, Descendendo ad Opera.

CIV.

NEque tamen permittendum est, vt Intellectus à particularibus, ad Axiomata remota, & quasi generalissima (qualia sunt Principia (quæ vocant) Artium, & Rerum) saliat, & volet; & ad eorum immotam veritatem Axiomata media probet, & expediat: quod adhùc factum est, prono ad hoc impetu naturali Intellectûs, atque etiàm ad hoc ipsum, per Demonstrationes quæ fiunt per Syllogismum, iampridèm edocto & assuefacto. Sed de Scientijs tum demùm benè sperandum est, quando per Scalam veram, & per gradus continuos, & non intermissos, aut hiulcos, à particularibus ascendetur ad Axiomata minora, & deindè ad media, alia alijs superiora, & postremò demùm ad generalissima. Etenim Axiomata infima non multùm ab Experientiâ nudâ discrepant. Suprema

prema verò illa, & generalißima (quæ habentur) notionalia sunt, & abstracta, & nil habent solidi. At media sunt Axiomata illa vera, & solida, & viua, in quibus humanæ res, & fortunæ, sitæ sunt; & supra hæc quoque, tandem ipsa illa generalißima; talia scilicèt, quæ non abstracta sint, sed per hæc media verè limitantur.

Itaque hominum Intellectui non plumæ addendæ, sed plumbum potiùs, & pondera; vt cohibeant omnem saltum & volatum. Atque hoc adhùc factum non est; Quùm verò factum fuerit, meliùs de Scientijs sperare licebit.

C V.

IN *constituendo autem Axiomate, forma* Inductionis *alia quàm adhuc in vsu fuit, excogitanda est; eáque non ad Principia tantùm (quæ vocant) probanda & inuenienda, sed etiam ad Axiomata minora, & media, deniquè omnia. Inductio enim quæ procedit per enumerationem simplicem, res puerilis est, & precariò concludit, & periculo exponitur ab instantiâ contradictoriâ, & plerumquè secundum pauciora quàm par est, & ex his tantummodò quæ præstò sunt, pronunciat. At* Inductio, *quæ ad inuentionem & demonstrationem Scientiarum & Artium erit vtilis, Naturam separare debet, per reiectiones & exclusiones debitas; ac deindè post negatiuas tot quot sufficiunt, super affirmatiuas concludere; quod adhuc factum non est, nec tentatum certè, nisi tantummodò à* Platone, *qui ad excutiendas definitiones & idæas, hâc certè formâ*

Inductionis

Inductionis aliquatenùs vtitur. Verùm ad huius Inductionis, siue Demonstrationis instructionem bonam & legitimam, quàmplurima adhibenda sunt, quæ adhùc nullius mortalium cogitationem subiere; adeò vt in eâ maior sit consumenda opera, quàm adhuc consumpta est in Syllogismo. Atque huius Inductionis auxilio, non solùm ad Axiomata inuenienda, verumetiàm ad Notiones terminandas, vtendum est. Atque in hac certè Inductione, *spes maxima sita est.*

CVI.

AT in Axiomatibus constituendis per hanc Inductionem, examinatio & probatio etiàm facienda est; vtrùm quod constituitur Axioma aptatum sit tantùm, & ad mensuram factum eorum particularium ex quibus extrahitur; an verò sit amplius, & latius. Quòd si sit amplius, aut latius, videndum an eam suam amplitudinem & latitudinem, per nouorum particularium designationem, quasi fide-iußione quâdam firmet; nè vel in iam notis tantùm hæreamus, vel laxiore fortaßè complexu, vmbras & formas abstractas, non solida & determinata in materiâ, prensemus. Hæc verò cùm in vsum venerint, solida tum demùm spes meritò affulserit.

CVII.

ATque hîc etiàm resumendum est, quod superiùs dictum est de Naturali Philosophiâ productâ, &

Scientijs

Scientijs particularibus ad eam reductis, vt non fiat ſciſſio & truncatio Scientiarum; Nam etiam abſquè hoc, minùs de progreſſu ſperandum eſt.

CVIII.

ATque de deſperatione tollendâ, & ſpe faciendâ, ex præteriti temporis erroribus valere iuſſis, aut rectificatis, iam dictum eſt. Videndum autem & ſi quæ alia ſint, quæ ſpem faciant. Illud verò occurrit; ſi hominibus non quærentibus, & aliud agentibus, multa vtilia, tanquàm caſu quodam, aut per occaſionem, inuenta ſint; nemini dubium eſſe poſſe, quin ijſdem quærentibus, & hoc agentibus, idq; viâ & ordine, non impetu & deſultoriè, longè plura detegi neceſſe ſit. Licèt enim ſemel, aut iterùm accidere poſſit, vt quiſpiam in id fortè fortunâ incidat, quod magno conatu, & de induſtriâ ſcrutantem, anteà fugit; tamèn in ſummâ rerum, proculdubiò contrarium inuenitur. Itaquè longè plura, & meliora, atquè per minora interualla, à ratione & induſtriâ, & directione, & intentione hominum, ſperanda ſunt, quàm à caſu, & inſtinctu animalium, & huiuſmodi, quæ hactenùs principium Inuentis dederunt.

CIX.

ETiâm illud ad ſpem trahi poſſit, quòd nonnulla ex his quæ iam inuenta ſunt, eius ſint generis, vt antequàm inuenirentur, haud facilè cuiquam in mentem

tem venisset, de ijs aliquid suspicari; sed planè quis illa vt impossibilia contempsisset. Solent enim homines de rebus nouis, ad exemplum veterum, & secundum phantasiam ex ijs præceptam, & inquinatam, hariolari; quod genus opinandi fallacissimum est, quandoquidèm multa ex his quæ ex fontibus rerum petuntur, per riuulos consuetos non fluant.

Veluti si quis ante tormentorum ignearum inuentionem, rem per effectus descripsisset, atquè in hunc modum dixisset; Inuentum quoddam detectum esse, per quod muri, & munitiones quæque maximæ, ex longo interuallo concuti, & deijci possint; homines sanè de viribus tormentorum & machinarum, per pondera, & rotas, & huiusmodi arietationes, & impulsus multiplicandis, multa & varia secum cogitaturi fuissent: De vento autem igneo, tàm subitò & violentèr se expandente, & exsufflante, vix vnquám aliquid alicuius imaginationi, aut phantasiæ occursurum fuisset; vtpotè cuius exemplum in proximo non vidisset, nisi fortè in terræ motu, aut fulmine, quæ vt Magnalia Naturæ, & non imitabilia ab homine, homines statìm reiecturi fuissent.

Eodem modo, si ante fili bombycini inuentionem, quispiam huiusmodi sermonem iniecisset; Esse quoddam fili genus Inuentum, ad vestium & supellectilis vsum quod filum linteum aut laneum, tenuitate, & nihilominùs tenacitate, ac etiam splendore, & mollitie longe superaret; homines statìm aut de serico aliquo vegetabili, aut de animalis alicuius pilis delicatioribus, aut de auium plumis, & lanugine, aliquid opinaturi fuissent;

verùm de vermis pusilli texturâ, eaq; tam copiosâ, & se renouante, & anniuersariâ, nil fuissent certè commenturi. Quod si quis etiam de vermi verbum aliquod iniecisset, ludibrio certè futurus fuisset, vt qui nouas Aranearum operas somniaret.

Similitèr, si ante inuentionem Acûs Nauticæ, quispiam huiusmodi sermonem intulisset; Inuentum esse quoddam instrumentum, per quod Cardines, & puncta Cœli, exactè capi & dignosci possint; homines statìm, de magis exquisitâ fabricatione instrumentorum Astronomicorum, ad multa & varia, per agitationem phantasiæ, discursuri fuissent; quòd verò aliquid inueniri possit, cuius motus cum cœlestibus tam benè conueniret, atquè ipsum tamen ex cœlestibus non esset, sed tantùm substantia lapidea, aut metallica; omnino incredibile visum fuisset. Atquè hæc tamen, & similia, per tot mundi ætates, homines latuerunt, nec per Philosophiam, aut Artes rationales inuenta sunt, sed casu, & per occasionem; suntq; illius (vt diximus) generis, vt ab ijs quæ anteà cognita fuerunt, planè heterogenea, & remotissima sint, vt prænotio aliqua nihil prorsùs ad illa conducere potuisset.

Itaquè sperandum omninò est, esse adhuc in Naturæ sinu, multa excellentis vsûs recondita, quæ nullam cum iam Inuentis cognationem habent, aut parallelismum; sed omninò sita sunt extra vias phantasiæ, quæ tamen adhuc inuenta non sunt; quæ proculdubiò per multos sæculorum circuitus & ambages, & ipsa quandoquè prodibunt, sicut illa superiora prodierunt; sed per viam quam nunc tractamus, properè, & subitò, & simul repræsentari, & anticipari possunt.

Atta-

CX.

ATtamen conſpiciuntur & alia Inuenta eius generis, quæ fidem faciant, poſſe genus humanum nobilia Inuenta, etiam ante pedes poſita, præterire, & tranſilire. Vtcunquè enim Pulueris tormentarij, vel fili bombycini, vel Acûs nauticæ, vel Sacchari, vel Papyri, vel ſimilium Inuenta, quibuſdam rerum & Naturæ proprietatibus niti videantur; at certè Imprimendi artificium nil habet, quod non ſit apertum, & ferè obuium. Et nihilominùs homines non aduertentes literarum modulos difficiliùs ſcilicèt collocari, quàm literæ per Motum manûs ſcribantur; ſed hoc intereſſe, quòd literarum moduli ſemel collocati, infinitis impreſſionibus, literæ autem per manum exaratæ, vnicæ tantùm ſcriptioni ſufficiant; aut fortaſſè iterùm non aduertentes, atramentum ità inſpiſſari poſſe, vt tingat, non fluat; præſertìm literis reſupinatis, & impreſſione factâ deſupèr: hoc pulcherrimo Inuento (quod ad Doctrinarum propagationem tantùm facit) per tot ſæcula caruerunt.

Solet autem Mens humana, in hoc Inuentionis curriculo, tam læua ſæpenumerò & malè compoſita eſſe, vt primò diffidat, & paulò pòſt ſe contemnat; atque primò incredibile ei videatur, aliquid tale inueniri poſſe; poſtquàm autem inuentum ſit, incredibile rursùs videatur, id homines tamdiù fugere potuiſſe. Atquè hoc ipſum ad ſpem ritè trahitur; ſupereſſe nimirùm adhùc magnum Inuentorum cumulum, qui non ſolùm ex

operationibus incognitis eruendis, sed & ex iam cognitis transferendis, & componendis, & applicandis, per eam quam diximus Experientiam literatam deduci poßit.

CXI.

NEque illud omittendum ad faciendam Spem; Reputent (si placet) homines, infinitas ingenij, temporis, facultatum expensas, quas homines in rebus, & studijs longè minoris vsûs & pretij, collocant; quorum pars quota, si ad sana & solida verteretur, nulla non difficultas superari poßit. Quod idcircò adiungere visum est, quià planè fatemur Historiæ Naturalis & Experimentalis collectionem, qualem animo metimur, & qualis esse debet, opus esse magnum, & quasi Regium, & multæ operæ atquè impensæ.

CXII.

INterim particularium multitudinem nemo reformidet, quin potiùs hoc ipsum ad spem reuocet. Sunt enim Artium & Naturæ particularia Phænomena, *Manipuli instar, ad ingenij Commenta, postquàm ab euidentiâ rerum disiuncta & abstracta fuerint. Atquè huius viæ, exitus in aperto est, & ferè in propinquo; Alterius, exitus nullus, sed implicatio infinita. Homines enim adhùc paruam in Experientiâ moram fecerunt, & eam leuitèr perstrinxerunt, sed in meditationibus & commentationibus ingenij, infinitum tempus*

tempus contriuerunt. Apud nos verò si esset praestò quispiam, qui de facto Naturae ad interrogata responderet, paucorum annorum esset Inuentio Causarum, & Scientiarum omnium.

CXIII.

E*Tiam nonnihil hominibus spei fieri posse putamus ab exemplo nostro proprio; nequè iactantiae causâ hoc dicimus, sed quòd vtile dictu sit. Si qui diffidant, me videant, hominem inter homines aetatis meae, Ciuilibus negotijs occupatissimum, nec firmâ admodùm valetudine (quod magnum habet temporis dispendium) atque in hâc re planè* Protopirum, *& vestigia nullius sequutum, nequè haec ipsa cum vllo mortalium communicantem; & tamen veram viam constantèr ingressum, & ingenium rebus submittentem, haec ipsa aliquatenùs (vt existimamus) prouexisse: Et deincèps videant, quid ab hominibus otio abundantibus, atquè à laboribus consociatis, atque à temporum successione, post haec indicia nostra expectandum sit; praesertìm in viâ, quae non singulis solummodò peruia est, (vt fit in viâ illâ rationali) sed vbi hominum labores & operae (praesertìm quantum ad Experientiae Collectam) optimè distribui, & deindè componi possint. Tum enim homines vires suas nosse incipient, cùm non eadem infiniti, sed alia alij praestabunt.*

CXIV.

P*Ostremò, etiamsi multò infirmior & obscurior aura Spei ab* istâ nouâ Continente *spirauerit; tamen*

men omninò experiendum esse (nisi velimus animi esse planè abiecti) statuimus. Non enim res pari periculo non tentatur, & non succedit; cùm in illo, ingentis boni; in hoc, exiguæ humanæ operæ iactura vertatur. Verùm ex dictis, atque etiam ex non dictis, visum est nobis spei abundè subesse, non tantùm homini strenuo ad experiendum; sed etiam prudenti & sobrio ad credendum.

CXV.

A*Tquè de desperatione tollendâ, quæ inter Causas potentissimas ad progressum Scientiarum remorandum & inhibendum fuit, iam dictum est: Atquè simùl sermo de Signis & Causis Errorum, & inertiæ, & ignorantiæ quæ inualuit, absolutus est; præsertìm cùm subtiliores causæ, & quæ in iudicium populare, aut obseruationem non incurrunt, ad ea quæ de* Idolis *animi humani dicta sunt, referri debeant.*

Atquè hìc simùl pars destruens Instaurationis *nostræ claudi debet, quæ perficitur tribus Redargutionibus; Redargutione nimirùm* Humanæ Rationis Natiuæ, *& sibi permissæ; Redargutione* Demonstrationum; *& Redargutione* Theoriarum, *siue Philosophiarum, & Doctrinarum, quæ receptæ sunt. Redargutio verò earum talis fuit, qualis esse potuit; videlicèt per signa, & Euidentiam Causarum; cùm confutatio alia nulla à nobis (qui & de Principijs, & de Demonstrationibus, ab alijs dissentimus) adhiberi potuerit.*

Quocircà tempus est, vt ad ipsam Artem & Normam

Normam Interpretandi Naturam *veniamus*; & *tamen nonnihil restat, quod præuertendum est. Quùm enim in hoc primo* Aphorismorum *libro illud nobis propositum sit, vt tàm ad intelligendum, quàm ad recipiendum ea quæ sequuntur, Mentes hominum præparentur; Expurgatâ iam, & abrasâ, & æquatâ Mentis Areâ, sequitur vt Mens sistatur in positione bonâ, & tanquàm Aspectu beneuolo, ad ea quæ proponemus. Valet enim in re nouâ ad præiudicium, non solùm præoccupatio fortis opinionis veteris, sed & præceptio siue præfiguratio falsa, rei quæ affertur. Itaq; conabimur efficere, vt habeantur bonæ, & veræ, de ijs quæ adducimus, opiniones, licèt ad tempus tantummodò, & tanquàm vsurariæ, donec res ipsa pernoscatur.*

CXVI.

P*Rimò itaque postulandum videtur, ne existiment homines nos more Antiquorum Græcorum, aut quorundam nouorum hominum*, Telesij, Patricij, Seuerini, *sectam aliquam in Philosophia condere velle; Neque enim hoc agimus, neque etiam multùm interesse putamus, ad hominum fortunas, quales quis opiniones abstractas de Naturâ & rerum Principijs habeat: Neque dubium est; quin multa huiusmodi, & vetera reuocari, & noua introduci poßint; quemadmodùm & complura Themata Cœli supponi possunt, quæ cum* Phænomenis *sat benè conueniunt, inter se tamen dissentiunt.*

At

At nos de huiusmodi rebus opinabilibus, & simul inutilibus, non laboramus. At contrà nobis constitutum est experiri, an reuerà potentiæ & amplitudinis humanæ firmiora fundamenta iacere, ac fines in latius proferre possimus. Atque licèt sparsìm, & in aliquibus subiectis specialibus, longè veriora habeamus, & certiora (vt arbitramur) atque etiam magis fructuosa, quàm quibus homines adhuc vtuntur, (quæ in quintam Instaurationis *nostræ partem congessimus) tamen Theoriam nullam vniuersalem, aut integram proponimus. Neque enim huic rei tempus adhuc adesse videtur. Quin nec spem habemus vitæ producendæ, ad sextam* Instaurationis *partem (quæ Philosophiæ, per legitimam Naturæ interpretationem, inuentæ, destinata est) absoluendam; sed satis habemus, si in Medijs sobriè & vtilitèr nos geramus; atque interim semina veritatis sincerioris in posteros spargamus, atque initijs rerum magnarum non desimus.*

CXVII.

A*Tque quemadmodùm Sectæ Conditores non sumus; ita nec operum particularium Largitores, aut Promissores. Attamen possit aliquis hoc modo occurrere; quòd nos, qui tam sæpè Operum mentionem faciamus, & omnia eò trahamus; etiam Operum aliquorum pignora exhibeamus. Verùm via nostra, & ratio (vt sæpè perspicuè diximus, & adhuc dicere iuuat) ea est; vt non Opera ex Operibus, siue Experimēta ex Experimen-*

rimentis, (vt Empirici) ſed ex operibus & Experimentis Cauſas & Axiomata, atque ex Cauſis & Axiomatibus, rurſus noua Opera & Experimenta (vt legitimi Naturæ Interpretes) extrahamus.

Atque licèt in Tabulis noſtris inueniendi (ex quibus quarta pars Inſtaurationis *conſiſtit) atque etiam exemplis particularium (quas in ſecundâ parte adduximus) atque inſuper in obſeruationibus noſtris ſuper Hiſtoriam (quæ in tertiâ parte Operis deſcripta eſt) quiuis vel mediocris perſpicaciæ & ſolertiæ, complurium operum nobilium indicationes, & deſignationes vbique notabit; ingenuè tamen fatemur, Hiſtoriam Naturalem, quam adhuc habemus, aut ex libris, aut ex inquiſitione propriâ, non tam copioſam eſſe & verificatam, vt legitimæ Interpretationi ſatisfacere, aut miniſtrare poſſit.*

Itaque ſi quis ad Mechanica ſit magis aptus, & paratus, atque ſagax ad venanda opera, ex conuerſatione ſolâ cum Experimentis, ei permittimus & relinquimus illam induſtriam, vt ex Hiſtoriâ noſtrâ, & Tabulis, multa tanquàm in viâ decerpat, & applicet ad Opera, ac veluti fœnus recipiat ad tempus, donec ſors haberi poſſit. Nos verò, cùm ad maiora contendamus, moram omnem præproperam & præmaturam in iſtiuſmodi rebus, tanquàm Atalantæ pilas (vt ſæpiùs ſolemus dicere) damnamus. Neque enim aurea poma pueriliter affectamus, ſed omnia in victoriâ curſûs Artis ſuper Naturam ponimus; neque muſcum, aut ſegetem herbidam demetere feſtinamus, ſed meſſem tempeſtiuam expectamus.

CXVIII.

Occurret etiam alicui proculdubiò, postquàm ipsam Historiam nostram, & Inuentionis Tabulas perlegerit, aliquid in ipsis Experimentis minùs certum, vel omninò falsum; atque propterea secum fortaßè reputabit, fundamentis & Principijs falsis, & dubijs, Inuenta nostra niti. Verùm hoc nihil est; necesse enim est, talia sub initijs euenire. Simile enim est, ac si in scriptione aut impreßione, vna fortè litera aut altera, perperàm posita aut collocata sit; id enim legentem non multùm impedire solet; quandoquidèm errata ab ipso sensu facilè corriguntur: Ita etiam cogitent homines multa in Historiâ Naturali Experimenta falsò credi & recipi posse; quæ paulò pòst à Causis & Axiomatibus Inuentis facilè expunguntur, & reijciuntur. Sed tamen verum est, si in Historiâ Naturali, & Experimentis, magna, & crebra, & continua fuerint errata, illa nullâ ingenij aut Artis fœlicitate corrigi aut emendari poße. Itaque si in Historiâ nostrâ Naturali, quæ tantâ diligentiâ, & seueritate, & ferè religione probata & collecta est, aliquid in particularibus quandoque subsit falsitatis, aut erroris; quid tandèm de Naturali Historiâ vulgari, quæ præ nostrâ tam negligens est, & facilis, dicendum erit? aut de Philosophiâ & Scientijs super huiusmodi arenas (vel Syrtes potiùs) ædificatis? Itaque hoc quod diximus, neminem moueat.

Occur-

CXIX.

OCcurrent etiam in Historiâ nostrâ & Experimentis plurimæ res; primò leues & vulgatæ, deinde viles & illiberales, postremò nimis subtiles ac merè speculatiuæ, & quasi nullius vsûs: Quod genus rerum, hominum studia auertere & alienare possit.

Atque de istis rebus, quæ videntur vulgatæ, illud homines cogitent; solere sanè eos adhuc nihil aliud agere, quàm vt eorum, quæ rara sunt, causas ad ea, quæ frequentèr fiunt, referant & accommodent: At ipsorum, quæ frequentèr eueniunt, nullas causas inquirant, sed ea ipsa recipiant tanquam concessa & admissa.

Itaque non Ponderis, non Rotationis Cælestium, non Caloris, non Frigoris, non Luminis, non Duri, non Mollis, non Tenuis, non Densi, non Liquidi, non Consistentis, non Animati, non Inanimati, non Similaris, non Dissimilaris, nec demùm Organici causas quærunt; sed illis, tanquam pro euidentibus & manifestis, receptis; de cæteris rebus, quæ non tam frequentèr & familiaritèr occurrunt, disputant & iudicant.

Nos verò, qui satis scimus nullum de rebus raris aut notabilibus iudicium fieri posse, multò minùs res nouas in lucem protrahi, absquè vulgarium rerum causis, & causarum causis ritè examinatis & repertis; necessariò ad res vulgarissimas in Historiam nostram recipiendas compellimur. Quinetiam nil magìs Philosophiæ offecisse deprehendimus, quàm quòd res, quæ familiares sunt & frequentèr occurrunt, contemplationem hominum non morentur & detineant, sed recipiantur obitèr,

neque earum causæ quæri soleant: vt non sæpiùs requiratur Informatio de rebus ignotis, quàm Attentio in notis.

CXX.

Quòd verò ad rerum Vilitatem attinet, vel etiam Turpitudinem, quibus (vt ait Plinius*) honos præfandus est; eæ res, non minùs quàm lautißimæ & pretiosißimæ, in Historiam Naturalem recipiendæ sunt. Neque propterea polluitur Naturalis Historia: Sol enim æquè palatia & cloacas ingreditur, neque tamen polluitur. Nos autem non Capitolium aliquod aut Pyramidem hominum superbiæ dedicamus aut condimus, sed Templum sanctum ad exemplar Mundi in intellectu humano fundamus. Itaque exemplar sequimur. Nam quicquid Essentiâ dignum est, id etiam Scientiâ dignum; quæ est essentiæ imago. At vilia æquè subsistunt ac lauta. Quinetiàm, vt è quibusdam putridis materijs, veluti Musco & Zibetho, aliquandò optimi odores generantur; itâ & ab instantijs vilibus & sordidis, quandoquè eximia lux & informatio emanat. Verùm de hoc nimis multa; cùm hoc genus fastidij sit planè puerile & effœminatum.*

CXXI.

At de illo omninò magis accuratè dispiciendum; Quòd plurima in Historiâ nostrâ captui vulgari, aut etiam cuiuis intellectui (rebus præsentibus assuefacto)

facto) videbuntur curiosæ cuiusdam & inutilis subtilitatis. Itaque de hoc ante omnia & dictum & dicendum est: Hoc scilicèt; Nos iam sub initijs & ad tempus, tantùm lucifera *Experimenta, non* fructifera *quærere; ad exemplum Creationis diuinæ, quod sæpiùs diximus, quæ primo die lucem tantùm produxit, eique soli vnum integrum diem attribuit, neque illo die quicquam materiati operis immiscuit.*

Itaque si quis istiusmodi res nullius esse vsus putet, idem cogitat ac si nullum etiam Lucis esse vsum censeat, quia res scilicet solida aut materiata non sit. Atque reuerà dicendum est, Simplicium Naturarum cognitionem bene examinatam & definitam instar Lucis esse; quæ ad vniuersa Operum penetralia aditum præbet, atque tota agmina Operum & turmas, & Axiomatum nobilissimorum fontes potestate quâdam complectitur & post se trahit; in se tamen non ità magni vsûs est. Quin & Literarum elementa per se & separatim nihil significant, nec alicuius vsûs sunt, sed tamen ad omnis sermonis compositionem & apparatum instar Materiæ primæ sunt. Etiam semina rerum potestate valida, vsu (nisi in processu suo) nihili sunt. Atque lucis ipsius radij dispersi, nisi coëant, beneficium suum non impertiuntur.

Quòd si quis Subtilitatibus speculatiuis offendatur; quid de Scholasticis viris dicendum erit, qui subtilitatibus immensùm indulserunt? Quæ tamen Subtilitates in verbis, aut saltèm vulgaribus notionibus, (quod tantundem valet) non in rebus aut Naturâ consumptæ fuerunt; atque vtilitatis expertes erant, non tantùm

in Ori-

in Origine, sed etiam in Consequentijs: Tales autem non fuerunt, vt haberent in præsens vtilitatem nullam, sed per consequens infinitam; quales sunt eæ de quibus loquimur. Hoc verò sciant homines pro certo, omnem Subtilitatem disputationum & discursuum Mentis, si adhibeatur tantùm post Axiomata inuenta, seram esse & præposteram: & Subtilitatis tempus verum ac proprium, aut saltèm præcipuum versari in pensitandâ Experientiâ, & indè constituendis Axiomatibus: Nam illa altera Subtilitas Naturam prensat & captat, sed nunquam apprehendit aut capit. Et verissimum certè est, quod de Occasione siue Fortunâ dici solet, si transferatur ad Naturam: videlicèt, eam à fronte comatam, ab occipitio caluam esse.

Denique de contemptu in Naturali Historiâ rerum aut Vulgarium, aut Vilium, aut nimis Subtilium, & in originibus suis inutilium, illa vox Mulierculæ ad tumidum Principem, qui petitionem eius, vt rem indignam, & Maiestate suâ inferiorem abiecisset, pro oraculo sit; Desine ergò Rex esse: *Quia certissimum est, imperium in Naturam, si quis huiusmodi rebus vt nimis exilibus & minutis vacare nolit, nec obtineri nec geri posse.*

CXXII.

Occurrit etiam & illud; mirabile quiddam esse & durum, quòd nos omnes Scientias atque omnes Authores simùl ac veluti vno ictu & impetu summoueamus: idquè non assumpto aliquo ex Antiquis in auxilium & præsidium nostrum, sed quasi viribus proprijs.

Nos

Nos autem scimus, si minùs sincerâ fide agere voluissemus, non difficile fuisse nobis, ista, quæ afferuntur, vel ad antiqua sæcula ante Græcorum tempora, (cùm Scientiæ de Naturâ magis fortaßè, sed tamen maiore cum silentio floruerint; neque in Græcorum tubas & fistulas adhuc incidissent) vel etiam (per partes certè) ad aliquos ex Græcis ipsis referre, atque astipulationem & honorem inde petere: more nouorum hominum, qui nobilitatem sibi ex antiquâ aliquâ prosapiâ, per genealogiarum fauores, astruunt & affingunt. Nos verò rerum euidentiâ freti, omnem commenti & imposturæ conditionem reijcimus; neque ad id quod agitur plus interesse putamus, vtrùm quæ iam inuenientur Antiquis olim cognita, & per rerum vicißitudines & sæcula Occidentia & Orientia sint; quàm hominibus curæ esse debere, vtrùm Nouus Orbis fuerit Insula illa Atlantis, & veteri Mundo cognita; an nunc primùm reperta. Rerum enim inuentio à Naturæ luce petenda, non ab Antiquitatis tenebris repetenda est.

Quòd verò ad vniuersalem istam reprehensionem attinet, certißimum est verè rem reputanti, eam & magis probabilem esse, & magis modestam, quàm si facta fuisset ex parte. Si enim in primis Notionibus errores radicati non fuissent, fieri non potuisset, quin nonnulla rectè inuenta, alia perperàm inuenta correxissent. Sed cùm errores fundamentales fuerint, atque eiusmodi vt homines potiùs res neglexerint ac præterierint, quàm de illis prauum aut falsum iudicium fecerint; minimè mirum est, si homines id non obtinuerint,

quod

quod non egerint; nec ad metam peruenerint, quam non posuerint aut collocârint; neque viam emensi sint, quam non ingressi sint aut tenuerint.

Atque insolentiam rei quod attinet, certè si quis manûs constantiâ atque oculi vigore lineam magis rectam, aut circulum magis perfectum se describere posse, quàm alium quempiam, sibi assumat; inducitur scilicèt facultatis comparatio: Quòd si quis asserat se adhibitâ regulâ aut circumducto circino, lineam magis rectam, aut circulum magis perfectum posse describere, quàm aliquem alium vi sola oculi & manûs; is certè non admodùm iactator fuerit. Quin hoc, quod dicimus, non solùm in hoc nostro conatu primo & incœptiuo locum habet; sed etiam pertinet ad eos qui huic rei posthac incumbent. Nostra enim via Inueniendi Scientias, exæquat ferè ingenia, & non multùm excellentiæ eorum relinquit: cùm omnia per certissimas Regulas & Demonstrationes transigat. Itaque hæc nostra (vt sæpè diximus) Fœlicitatis cuiusdam sunt potiùs quàm Facultatis, & potiùs Temporis partus quàm Ingenij. Est enim certè Casus aliquis non minùs in Cogitationibus humanis, quam in Operibus & factis.

CXXIII.

ITaque dicendum de nobis ipsis quod ille per iocum dixit, præsertim cùm tam bene rem secet: Fieri non potest vt idem sentiant, qui aquam, & qui vinum bibant. *At cæteri homines, tam Veteres quàm Noui, liquorem biberunt crudum in Scientijs, tanquàm*

quàm aquam, vel spontè ex Intellectu manantem, vel per Dialecticam, tanquàm per rotas ex puteo haustam. At nos liquorem bibimus & propinamus ex infinitis confectam vuis, ijsque maturis & tempestiuis, & per racemos quosdam collectis ac decerptis; & subindè in torculari pressis, ac postremò in vase repurgatis & clarificatis. Itaque nil mirum, si nobis cum alijs non conueniat.

CXXIV.

OCcurret proculdubiò & illud: nec metam aut Scopum Scientiarum à nobis ipsis (id quod in alijs reprehendimus) verum & optimum præfixum esse. Esse enim Contemplationem veritatis, omni Operum vtilitate & magnitudine, digniorem & celsiorem: longam verò istam & sollicitam moram in Experientiâ & Materiâ, & rerum Particularium fluctibus, Mentem veluti humo affigere, vel potiùs in Tartarum quoddam confusionis & perturbationis deijcere; atque ab Abstractæ Sapientiæ serenitate & tranquillitate (tanquàm à statu multò diuiniore) arcere & summouere. Nos verò huic rationi libentèr aßentimur; & hoc ipsum, quod innuunt ac præoptant, præcipuè atque ante omnia agimus. Etenim verum exemplar Mundi in Intellectu humano fundamus; quale inuenitur, non quale cuipiam sua propria ratio dictauerit. Hoc autem perfici non potest, nisi factâ Mundi dißectione atque Anatomiâ diligentißimâ. Modulos verò ineptos Mundorum & tanquam simiolas, quas in Philoso-

phijs phantasiæ hominum extruxerunt, omninò dissipandas edicimus. Sciant itaque homines (id quod superiùs diximus) quantùm intersit inter humanæ Mentis Idola, *& diuinæ Mentis Ideas. Illa enim nihil aliud sunt, quàm Abstractiones ad placitum: Hæ autem sunt vera signacula Creatoris super creaturas, prout in Materiâ per lineas veras & exquisitas imprimuntur & terminantur. Itaque ipsissimæ Res sunt (in hoc genere) Veritas & Vtilitas: atque Opera ipsa pluris facienda sunt, quatenùs sunt veritatis pignora, quàm propter vitæ commoda.*

CXXV.

OCcurret fortassè & illud: nos tanquam actum agere; atque Antiquos ipsos eandem, quam nos, viam tenuisse. Itaque verisimile putabit quispiam etiam nos, post tantum motum & molitionem, deuenturos tandem ad aliquam ex illis Philosophijs quæ apud Antiquos valuerunt. Nam & illos in Meditationum suarum Principijs vim, & copiam magnam Exemplorum & Particularium parauisse; atque in Commentarios, per locos & titulos, digessisse; atque inde Philosophias suas & Artes confecisse; & posteà, re compertâ, pronuntiâsse; & Exempla ad fidem & docendi lumen sparsìm addidisse; sed Particularium notas, & codicillos ac commentarios suos in lucem edere, superuacuum & molestum putâsse: ideoq; fecis-

fecisse, quod in ædificando fieri solet; nempè post ædificij structuram, machinas & scalas à conspectu amouisse. Neque alitèr factum esse, credere certè oportet. Verùm nisi quis omninò oblitus fuerit eorum quæ superiùs dicta sunt, huic obiectioni (aut scrupulo potiùs) facilè respondebit. Formam enim inquirendi & inueniendi apud Antiquos & ipsi profitemur, & scripta eorum præ se ferunt. Ea autem non alia fuit, quàm vt ab Exemplis quibusdam & Particularibus (additis Notionibus communibus, & fortassè portione nonnullâ ex opinionibus receptis, quæ maximè placuerunt) ad Conclusiones maximè generales siue Principia Scientiarum aduolarent; ad quorum veritatem immotam & fixam, Conclusiones inferiores per Media educerent ac probarent, ex quibus Artem constituebant. Tum demùm si noua Particularia & Exempla mota essent & adducta, quæ placitis suis refragarentur; illa aut per distinctiones, aut per regularum suarum explanationes, in ordinem subtilitèr redigebant; aut demùm per exceptiones grosso modo summouebant: At rerum Particularium non refragantium causas, ad illa Principia sua laboriosè & pertinacitèr accommodabant. Verùm nec Historia Naturalis & Experientia illa erat, quam fuisse oportebat; (longè certè abest) & ista aduolatio ad Generalissima, omnia perdidit.

CXXVI.

O*Ccurret & illud; nos, propter inhibitionem quandam pronuntiandi, & principia certa ponendi, donec per medios gradus ad Generalissima ritè per-*

uentum sit; Suspensionem quandam iudicij tueri, atque ad Acatalepsiam *rem deducere. Nos verò non* Acatalepsiam, *sed* Eucatalepsiam *meditamur & proponimus: Sensui enim non derogamus, sed ministramus; & Intellectum non contemnimus, sed regimus. Atque melius est scire quantum opus sit, & tamen nos non penitùs scire putare; quàm penitùs scire nos putare, & tamen nil eorum quæ Opus est scire.*

CXXVII.

ETiam dubitabit quispiam potiùs quàm obijciet; vtrùm nos de Naturali tantùm Philosophiâ, an etiam de Scientijs reliquis, Logicis, Ethicis, Politicis, secundùm viam nostram perficiendis loquamur. At nos certè de vniuersis hæc, quæ dicta sunt, intelligimus: Atque quemadmodùm vulgaris Logica, quæ regit res per Syllogismum, non tantùm ad Naturales, sed ad omnes Scientias pertinet; Ita & nostra, quæ procedit per Inductionem, *omnia complectitur. Tam enim* Historiam *& Tabulas inueniendi conficimus de Irâ, Metu, & Verecundiâ, & similibus; ac etiam de exemplis rerum Ciuilium; nec minùs de motibus mentalibus Memoriæ, Compositionis & Diuisionis, Iudicij, & reliquorum: quàm de Calido & Frigido, aut Luce, aut Vegetatione, aut similibus. Sed tamen cùm nostra ratio* Interpretandi, *post Historiam præparatam & ordinatam, non Mentis tantùm motus & discursus, (vt Logica vulgaris) sed & rerum naturam intueatur; ità Mentem regimus, vt ad Rerum Naturam*

ram se, aptis per omnia modis, applicare possit. Atque propterea multa & diuersa in Doctrina Interpretationis *praecipimus, quae ad Subiecti, de quo inquirimus, qualitatem & conditionem, modum Inueniendi nonnulla ex parte applicent.*

CXXVIII.

A*T illud de nobis ne dubitare quidem fas sit; vtrum nos Philosophiam & Artes & Scientias, quibus vtimur, destruere & demoliri cupiamus: Contra enim, earum & vsum & cultum & honores libenter amplectimur. Neque enim vllo modo officimus, quin istae quae inualuerunt, & disputationes alant, & Sermones ornent, & ad professoria munera ac vitae Ciuilis compendia adhibeantur & valeant; denique tanquam numismata quaedam, consensu inter homines recipiantur. Quinetiam significamus aperte, ea, quae nos adducimus, ad istas res non multum idonea futura; cum ad vulgi captum deduci omnino non possint, nisi per effecta & Opera tantum. At hoc ipsum, quod de affectu nostro & bona voluntate erga Scientias receptas dicimus, quam vere profiteamur; Scripta nostra in publicum edita (praesertim libri* de Progressu Scientiarum) *fidem faciant. Itaque id verbis amplius vincere non conabimur. Illud interim constanter & diserte monemus; his modis, qui in vsu sunt, nec magnos in Scientiarum doctrinis & contemplatione progressus fieri, nec illas ad amplitudinem Operum deduci posse.*

Superest

CXXIX.

Svperest vt de Finis excellentiâ pauca dicamus. Ea si priùs dicta fuissent, votis similia videri potuissent: sed spe iam factâ, & iniquis præiudicijs sublatis, plus fortassè ponderis habebunt. Quòd si nos omnia perfecissemus & planè absoluissemus, nec alios in partem & consortium laborum subindè vocaremus; etiam ab huiusmodi verbis abstinuissemus, ne acciperentur in prædicationem meriti nostri. Cùm verò aliorum industria acuenda sit, & animi excitandi atque accendendi; consentaneum est, vt quædam hominibus in mentem redigamus.

Primò itaque, videtur Inuentorum nobilium introductio, inter Actiones humanas longè primas partes tenere: id quod antiqua sæcula iudicauerunt. Ea enim, Rerum Inuentoribus diuinos honores tribuerunt: ijs autem, qui in Rebus Ciuilibus merebantur, (quales erant vrbium & imperiorum Conditores, Legislatores, Patriarum à diuturnis malis Liberatores, Tyrannidum Debellatores, & his similes) Heroum tantùm honores decreuerunt. Atque certè si quis ea rectè conferat, iustum hoc prisci sæculi iudicium reperiet. Etenim Inuentorum beneficia ad vniuersum genus humanum pertinere possunt; Ciuilia ad certas tantummodò hominum sedes: hæc etiam non vltra paucas ætates durant; illa, quasi perpetuis temporibus. Atque Status emendatio in Ciuilibus non sine vi & perturbatione plerumquè procedit: at Inuenta beant, & beneficium deferunt absquè alicuius iniuriâ aut tristitiâ.

Etiam

Etiam Inuenta quasi nouæ Creationes sunt; & diuinorum Operum Imitamenta; vt bene cecinit ille:

Primùm frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerant quondam præstanti nomine Athenæ:
Et RECREAVERVNT vitam, legésque rogârunt.

Atque videtur notatu dignum in Solomone; *quòd cùm Imperio, Auro, magnificentia Operum, Satellitio, Famulitio, Classe insuper, & Nominis claritate, ac summa hominum admiratione floreret; tamen nihil horum delegerit sibi ad gloriam, sed ita pronuntiauerit:* Gloriam Dei esse, celare rem; gloriam Regis, inuestigare rem.

Rursùs (si placet) reputet quispiam, quantùm intersit inter hominum vitam in excultissimâ quapiam Europæ Prouinciâ, & in Regione aliquâ Nouæ Indiæ maximè ferâ & barbarâ: Ea tantùm differre existimabit; vt meritò Hominem homini Deum esse, *non solùm propter auxilium & beneficium, sed etiam per statûs comparationem, rectè dici possit. Atque hoc, non Solum, non Cœlum, non Corpora; sed Artes præstant.*

Rursùs, vim & virtutem & consequentias Rerum inuentarum notare iuuat: quæ non in alijs manifestiùs occurrunt, quàm in illis tribus, quæ Antiquis incognitæ; & quarum primordia, licèt recentia, obscura & ingloria sunt: Artis *nimirùm* Imprimendi, Pulueris Tormentarij, & Acûs Nauticæ. *Hæc enim tria, rerum faciem & statum in Orbe terrarum muta-*

mutauerunt: primum, in Re Literariâ; ſecundum, in Re Bellicâ: tertium, in Nauigationibus: Vnde innumeræ rerum mutationes ſequutæ ſunt; vt non Imperium aliquod, non Secta, non Stella maiorem efficaciam & quaſi influxum ſuper res humanas exercuiſſe videatur, quàm iſta Mechanica exercuerunt.

Præterea non abs re fuerit tria hominum Ambitionis genera & quaſi gradus diſtinguere: Primum eorum, qui propriam potentiam in Patriâ ſuâ amplificare cupiunt; quod genus vulgare eſt & degener. Secundum eorum, qui Patriæ potentiam & Imperium inter humanum genus amplificare nituntur: Illud plus certè habet dignitatis, cupiditatis haud minùs. Quod ſi quis humani generis ipſius potentiam & imperium in rerum Vniuerſitatem inſtaurare & amplificare conetur; ea proculdubiò Ambitio (ſi modò ita vocanda ſit) reliquis & ſanior, eſt & auguſtior. Hominis autem imperium in Res, in ſolis Artibus & Scientijs ponitur. Naturæ enim non imperatur, niſi parendo.

Præterea, ſi vnius alicuius particularis Inuenti vtilitas ita homines affecerit, vt eum, qui genus humanum vniuerſum beneficio aliquo deuincire potuerit, Homine maiorem putauerint; quantò celſius videbitur tale aliquid inuenire, per quod alia omnia expeditè inueniri poßint? Et tamen (vt verum omninò dicamus) quemadmodum luci magnam habemus gratiam, quòd per eam vias inire, Artes exercere, legere, nos inuicem dignoſcere poßimus; & nihilominùs ipſa viſio lucis res præſtantior eſt & pulchrior, quàm multiplex

eius

eius vsus: Ita certè ipsa Contemplatio Rerum, prout sunt, sine Superstitione aut Imposturâ, Errore aut Confusione, in seipsâ magis digna est, quàm vniuersus Inuentorum fructus.

Postremò siquis deprauationem Scientiarum & Artium ad malitiam & luxuriam & similia, obiecerit; id neminem moueat. Illud enim de omnibus mundanis Bonis dici potest, Ingenio, Fortitudine, Viribus, Formâ, Diuitijs, Luce ipsâ, & reliquis. Recuperet modò genus humanum ius suum in Naturam, quod ei ex dotatione diuinâ competit; & detur ei copia: vsum verò recta Ratio, & sana Religio gubernabit.

CXXX.

I*Am verò tempus est vt Artem ipsam* Interpretandi *Naturam proponamus: in quâ licèt nos vtilissima & verissima præcepisse arbitremur, tamen necessitatem ei absolutam (ac si absq; eâ nil agi posit) aut etiam perfectionem non attribuimus. Etenim in ea opinione sumus; si iustam Naturæ & Experientiæ Historiam præstò haberent homines, atque in ea sedulò versarentur; sibique duas res imperare possent; vnam, vt receptas opiniones & notiones deponerent; alteram, vt Mentem à generalissimis & proximis ab illis, ad tempus cohiberent; fore vt etiam vi propria & genuina Mentis, absque alia Arte, in formam nostram* Interpretandi *incidere possent. Est enim* Interpretatio *verum & naturale opus Mentis, demptis ijs*

quæ obstant: Sed tamen omnia certè per nostra Præcepta erunt magis in procinctu, & multò firmiora.

Neque tamen illis nihil addi posse affirmamus: sed contrà, nos qui Mentem respicimus, non tantùm in facultate propriâ, sed quatenùs copulatur cum Rebus; Artem Inueniendi cum Inuentis adolescere posse, statuere debemus.

LIBER SECVNDVS APHORISMORVM.

LIBER SECVNDVS APHORISMORVM, *DE INTERPRETATIONE* NATVRAE, SIVE *DE REGNO* HOMINIS.

APHORISMVS I.

VPER datum Corpus nouam Naturam, siue nouas Naturas generare & superinducere, Opus & Intentio est humanæ Potentiæ. Datæ autem Naturæ Formam, siue Differentiam veram, siue Naturam naturantem, siue Fontem emanationis (ista enim vocabula habemus, quæ ad indicationem rei proximè accedunt) inuenire, Opus & Intentio est humanæ Scientiæ. Atque his operibus primarijs, subordinantur alia Opera duo secundaria, & inferioris notæ; Priori, transformatio Corporum concretorum

cretorum de alio in aliud, intra terminos posſibilis; *Posteriori, inuentio, in omni generatione & Motu*, latentis processûs *continuati ab Efficiente manifesto, & Materiâ manifestâ, vſquè ad Formam inditam; & inuentio ſimilitèr* latentis Schematiſmi *Corporum quieſcentium, & non in Motu.*

II.

Q Vàm infœlicitèr ſe habeat Scientia humana quæ in vſu eſt, etiam ex illis liquet quæ vulgò aſſeruntur. Rectè ponitur; Verè ſcire, eſſe per Cauſas ſcire. *Etiam non malè constituuntur Cauſæ quatuor; Materia, Forma, Efficiens, & Finis. At ex his, Cauſa Finalis, tantum abeſt vt proſit, vt etiam Scientias corrumpat, niſi in Hominis actionibus. Formæ inuentio habetur pro deſperatâ. Efficiens verò & Materia (quales quæruntur & recipiuntur, remotæ ſcilicèt, abſque* latenti proceſſu *ad formam) res perfunctoriæ ſunt, & ſuperficiales, & nihili ferè ad Scientiam veram & actiuam. Neque tamen obliti ſumus, nos ſuperiùs notaſſe, & correxiſſe errorem Mentis humanæ, in deferendo Formis primas Eſſentiæ. Licèt enim in Naturâ nihil verè exiſtat præter Corpora indiuidua, edentia actus puros indiuiduos ex lege; in doctrinis tamen, illa ipſa lex, eiúſque inquiſitio, & inuentio, atque explicatio, pro fundamento eſt tam ad ſciendum, quàm ad operandum. Eam autem* legem, *eiúſque* Paragraphos, *Formarum nomine intelligimus; præſertìm cùm hoc vocabulum inualuerit, & familiaritèr occurrat.*

Qui

III.

QVi Causam alicuius Naturæ (veluti Albedinis, aut Caloris) in certis tantùm subiectis nouit; eius Scientia imperfecta est; & qui Effectum super certas tantùm Materias (inter eas quæ sunt susceptibiles) inducere potest; eius Potentia paritèr imperfecta est. At qui Efficientem & Materialem Causam tantummodò nouit, (quæ Causæ fluxæ sunt, & nihil aliud quàm vehicula, & Causæ Formam deferentes in aliquibus) is ad noua Inuenta, in Materià aliquatenùs simili, & præparatâ, peruenire potest; sed rerum Terminos altiùs fixos non mouet. At qui Formas nouit, is Naturæ vnitatem in Materijs dißimillimis complectitur. Itaque quæ adhuc facta non sunt, qualia nec Naturæ vicißitudines, neque Experimentales industriæ, neque Casus ipse, in Actum vnquàm perduxissent, neque cogitationem humanam subitura fuissent; detegere & producere potest. Quare ex Formarum Inuentione, sequitur Contemplatio vera, & Operatio libera.

IV.

LIcèt viæ ad Potentiam, atque ad Scientiam humanam, coniunctißimæ sint, & ferè eædem; tamen propter perniciosam & inueteratam consuetudinem versandi in abstractis, tutiùs omninò est ordiri, & excitare Scientias ab ijs fundamentis, quæ in ordine

sunt

ſunt ad partem Actiuam, atque vt illa ipſa partem Contemplatiuam ſignet & determinet. Videndum itaque eſt, ad aliquam Naturam ſuper Corpus datum generandam & ſuperinducendam, quale quis præceptum, aut qualem quis directionem, aut deductionem maximè optaret; idque ſermone ſimplici, & minimè abſtruſo.

Exempli gratiâ; ſi quis argento cupiat ſuperinducere flauum colorem auri, aut augmentum ponderis (ſeruatis legibus materiæ) aut lapidi alicui non diaphano diaphaneitatem, aut vitro tenacitatem, aut corpori alicui non vegetabili vegetationem; Videndum (inquam) eſt, quale quis præceptum, aut deductionem potiſſimùm ſibi dari exoptet. Atque primò, exoptabit aliquis proculdubiò, ſibi monſtrari aliquid huiuſmodi, quod opere non fruſtret, neque experimento fallat. Secundò, exoptabit quis aliquid ſibi præſcribi; quod ipſum non aſtringat, & coerceat ad Media quædam, & Modos quoſdam operandi particulares. Fortaſſè enim deſtituetur, nec habebit facultatem, & commoditatem, talia media comparandi & procurandi. Quòd ſi ſint & alia Media, & alij Modi (præter illud præceptum) progignendæ talis Naturæ; ea fortaſſè ex ijs erunt, quæ ſunt in operantis poteſtate; à quibus nihilominùs per anguſtias præcepti excludetur, nec fructum capiet. Tertiò, optabit aliquid ſibi monſtrari, quod non ſit æquè difficilè, ac illa ipſa operatio de quâ inquiritur, ſed propiùs accedat ad praxin.

Itaque de præcepto vero & perfecto operandi, pronuntiatum erit tale; vt ſit certum, liberum, & diſponens,

ponens, siue in ordine ad actionem. *Atque hoc ipsum idem est cum Inuentione Formæ veræ. Etenim Forma Naturæ alicuius talis est, vt eâ positâ Natura data infallibiliter sequatur. Itaque adest perpetuò, quando Natura illa adest, atque eam vniuersaliter affirmat, atque inest omni. Eadem Forma talis est, vt eâ amotâ, Natura data infallibiliter fugiat. Itaque abest perpetuò, quando Natura illa abest, eámque perpetuò abnegat, atque inest soli. Postremò, Forma vera talis est, vt Naturam datam ex fonte aliquo Essentiæ deducat, quæ inest pluribus, & notior est Naturæ (vt loquuntur) quàm ipsa Forma. Itáque de Axiomate vero & perfecto sciendi, pronuntiatum & præceptum tale est;* vt inueniatur Natura alia, quæ sit cum Naturâ datâ conuertibilis, & tamen sit limitatio Naturæ notioris, instar generis veri. *Ista autem duo pronuntiata, Actiuum & Contemplatiuum, res eadem sunt; & quod in operando vtilissimum, id in sciendo verissimum.*

V.

AT Præceptum siue Axioma de transformatione Corporum, duplicis est generis. Primum intuetur Corpus, vt turmam siue coniugationem Naturarum simplicium: vt in Auro hæc conueniunt; quòd sit flauum; quòd sit ponderosum, ad pondus tale; quòd sit malleabile, aut ductile, ad extensionem talem; quòd non fiat volatile, nec deperdat de quanto suo per ignem; quòd fluat fluore tali; quòd separetur & soluatur modis talibus; & similitèr de de cæteris Naturis, quæ in Auro

concurrunt. Itaque huiusmodi Axioma rem deducit ex Formis Naturarum simplicium. Nam qui Formas & Modos nouit superinducendi, flaui, ponderis, ductilis, fixi, fluoris, solutionum, & sic de reliquis, & eorum graduationes & modos; videbit & curabit, vt ista coniungi possint in aliquo corpore, vndè sequatur transformatio in aurum. Atque hoc genus operandi pertinet ad Actionem primariam. Eadem enim est ratio generandi Naturam vnam aliquam simplicem, & plures; nisi quòd arctetur magis & restringatur homo in operando, si plures requirantur, propter difficultatem tot Naturas coadunandi; quæ non facilè conueniunt, nisi per vias Naturæ tritas & ordinarias. Vtcunque tamen dicendum est, quòd iste Modus operandi (qui Naturas intuetur simplices, licèt in corpore concreto) procedat ex ijs, quæ in Naturâ sunt constantia, & æterna, & Catholica, & latas præbeat potentiæ humanæ vias, quales (vt nunc sunt res) Cogitatio humana vix capere aut repræsentare possit.

At secundum genus Axiomatis, (quod à latentis processûs *inuentione pendet) non per Naturas simplices procedit, sed per concreta corpora, quemadmodùm in Naturâ inueniuntur, cursu ordinario. Exempli gratiâ; In casu vbi fit Inquisitio, ex quibus initijs, & quo modo, & quo processu, Aurum, aut aliud quoduis metallum, aut lapis generetur, à primis menstruis, aut rudimentis suis, vsque ad Mineram perfectam: Aut similiter, quo processu herbæ generentur, à primis concretionibus succorum in terrâ, aut à seminibus, vsque ad plantam formatam, cum vniuersâ illâ successione*

ſione Motûs, & diuerſis & continuatis Naturæ nixibus; Similitèr, de generatione ordinatìm explicatâ Animalium, ab Initu ad partum; & ſimilitèr de corporibus alijs.

Enimuerò neque ad generationes Corporum tantùm ſpectat hæc Inquiſitio, ſed etiam ad alios motus & opiſicia Naturæ. Exempli gratiâ; In caſu vbi ſit Inquiſitio de vniuerſâ ſerie, & continuatis actionibus alimentandi, à primâ receptione alimenti, ad aſsimilationem perfectam; aut ſimilitèr de Motu voluntario in Animalibus, à primâ impreſsione imaginationis, & continuatis nixibus ſpiritûs, vſque ad flexiones & motus artuum; aut de explicato motu linguæ, & labiorum, & inſtrumentorum reliquorum, vſquè ad editionem vocum articulatarum. Nam hæc quoque ſpectant ad Naturas concretas, ſiue Collegiatas, & in fabricâ; & intuentur veluti conſuetudines Naturæ particulares, & ſpeciales, non leges fundamentales & communes, quæ conſtituunt formas. Veruntamèn omninò fatendum eſt, rationem iſtam videri expeditiorem, & magis ſitam in propinquo, & ſpem inijcere magìs, quàm illam primariam.

At pars Operatiua ſimilitèr, quæ huic parti Contemplatiuæ reſpondet, operationem extendit & promouet, ab ijs quæ ordinariò in Naturâ inueniuntur, ad quædam proxima, aut à proximis non admodùm remota; Sed altiores & radicales operationes ſuper Naturam, pendent vtiquè ab Axiomatibus primarijs. Quinetiàm vbi non datur homini facultas operandi, ſed tantùm ſciendi, vt in Cœleſtibus, (neque enim con-

ceditur homini operari in Cœleſtia, aut ea immutare aut transformare) tamen Inquiſitio facti ipſius, ſiue veritatis rei, non minùs quàm cognitio Cauſarum & conſenſuum, ad primaria illa & Catholica Axiomata de Naturis ſimplicibus (veluti de Naturâ Rotationis ſpontaneæ, Attractionis ſiue virtutis Magneticæ, & aliorum complurium quæ magis communia ſunt, quàm ipſa Cœleſtia) refertur. Neque enim ſperet aliquis terminare quæſtionem, vtrùm in Motu diurno reuerà Terra, aut Cœlum rotet; niſi Naturam Rotationis ſpontaneæ priùs comprehenderit.

VI.

LAtens *autem* Proceſſus, *de quo loquimur, longè alia res eſt, quàm animis hominum (qualitèr nunc obſidentur) facilè poſſit occurrere. Neque enim intelligimus menſuras quaſdam, aut ſigna, aut ſcalas proceſsûs, in corporibus ſpectabiles; ſed planè proceſſum continuatum, qui maximâ ex parte ſenſum fugit.*

Exempli gratiâ; In omni generatione & tranſformatione Corporum, inquirendum, quid deperdatur & euolet, quid maneat, quid accedat; quid dilatetur, quid contrahatur; quid vniatur, quid ſeparetur; quid continuetur, quid abſcindatur; quid impellat, quid impediat; quid dominetur, quid ſuccumbat; & alia complura.

Neque hîc rursùs, hæc tantùm in generatione aut transformatione Corporum quærenda ſunt; ſed & in omnibus alijs alterationibus, & Motibus, ſimilitèr inqui-

inquirendum, quid antecedat, quid ſuccedat; quid ſit incitatius, quid remiſſius; quid Motum præbeat, quid regat; & huiuſmodi. Iſta verò omnia Scientijs (quæ nunc pinguiſſimâ Mineruâ, & prorsùs inhabili contexuntur) incognita ſunt & intacta. Cùm enim omnis Actio naturalis per minima tranſigatur, aut ſaltèm per illa quæ ſunt minora, quàm vt ſenſum feriant; nemo ſe Naturam regere aut vertere poſſe ſperet, niſi illa debito modo comprehenderit, & notauerit.

VII.

SImilitèr, *Inquiſitio & Inuentio* latentis Schematiſmi *in Corporibus, res noua eſt; nón minùs,* quàm *Inuentio* latentis proceſſûs & *Formæ. Verſamur enim planè adhuc in atrijs Naturæ, neque ad interiora paramus aditum. At némo corpus datum nouâ Naturâ dotare, vel in nouum corpus fœlicitèr & appoſitè tranſmutare poteſt, niſi Corporis alterandi aut transformandi bonam habuerit notitiam. In modos enim vanos incurret, aut ſaltèm difficiles, & peruerſos, nec pro corporis naturâ, in quod operatur. Itaque ad hoc etiam via planè eſt aperienda & munienda.*

Atque in Anatomiâ Corporum Organicorum (qualia ſunt hominis, & animalium) opera ſanè rectè & vtilitèr inſumitur, & videtur res ſubtilis, & ſcrutinium Naturæ bonum. At hoc genus Anatomiæ ſpectabile eſt, & ſenſui ſubiectum, & in corporibus tantùm organicis locum habet. Verùm hoc ipſum obuium

quiddam

quiddam est, & in promptu situm, præ Anatomiâ verâ Schematismi latentis *in corporibus, quæ habentur pro similaribus; præsertìm in rebus specificatis, & earum partibus, vt ferri, lapidis; & partibus similaribus, plantæ, animalis, veluti radicis, folij, floris, carnis, sanguinis, ossis, &c. At etiam in hoc genere non prorsùs cessauit industria humana; hoc ipsum enim innuit separatio corporum similarium per distillationes, & alios solutionum modos, vt dissimilaritas compositi per congregationem partium homogenearum appareat. Quod etiam ex vsu est, & facit ad id quod quærimus; licèt sæpiùs res fallax sit; quia complures Naturæ separationi imputantur & attribuuntur, ac si priùs substitissent in composito, quas reuerà ignis & calor, & alij modi apertionum de nouo indunt, & superinducunt. Sed & hæc quoquè parua pars est operis, ad inueniendum* Schematismum *verum in composito; qui* Schematismus *res est longè subtilior, & accuratior, & ab operibus ignis potiùs confunditur, quàm eruitur & elucescit.*

Itaque facienda est corporum separatio & solutio; non per ignem certè, sed per rationem & Inductionem *veram, cum Experimentis auxiliaribus; & per comparationem ad alia corpora, & reductionem ad Naturas simplices, & earum formas, quæ in composito conueniunt & complicantur; & transeundum planè à* Vulcano *ad* Mineruam, *si in animo sit veras corporum texturas &* Schematismos *(vndè omnis occulta, atque (vt vocant) specifica proprietas & virtus in rebus pendet; vndè etiam omnis potentis alterationis & trans-*

formationis

formationis norma educitur) in lucem protrahere.

Exempli gratiâ; inquirendum, quid sit in omni corpore spiritûs, quid essentiæ tangibilis; atque ille ipse Spiritus, vtrùm sit copiosus & turgeat, an ieiunus & paucus; tenuis, aut craßior; magis aëreus, aut igneus; acris, aut deses; exilis, aut robustus; in progressu, aut in regressu; abscissus, aut continuatus; consentiens cum externis & ambientibus, aut dissentiens; &c. Et similitèr, Essentia tangibilis (quæ non pauciores recipit differentias, quàm spiritus) atque eius villi, & fibræ, & omnimoda textura; rursùs autem collocatio Spiritûs per corpoream molem, eiusque pori, meatus, venæ, & cellulæ, & rudimenta, siue tentamenta Corporis organici, sub eandem Inquisitionem cadunt. Sed & in his quoque, atque adeò in omni latentis Schematismi *Inuentione, lux vera & clara ab Axiomatibus primarijs immittitur, quæ certè caliginem omnem, & subtilitatem discutit.*

VIII.

NEque propterea res deducetur ad Atomum, qui præsupponit Vacuum, et Materiam non fluxam, (quorum vtrumq; falsum est) sed ad particulas veras, quales inueniuntur. Neque rursùs est, quòd exhorreat quispiam istam subtilitatē, vt inexplicabilē; sed contrà, quò magis vergit Inquisitio ad Naturas simplices, eò magis omnia erunt sita in plano & perspicuo; translato negotio à multiplici, in simplex; & ab incommēsurabili,

ad

ad commensurabile; & à surdo, ad computabile; & ab infinito & vago, ad definitum & certum; vt fit in elementis literarum, & tonis concentuum. Optimè autem cedit Inquisitio Naturalis, quando Physicum terminatur in Mathematico. At rursùs multitudinem, aut fractiones nemo reformidet. In rebus enim quæ per numeros transiguntur, tàm facilè quis posuerit, aut cogitauerit Millenarium, quàm vnum; aut millesimam partem vnius, quàm vnum integrum.

IX.

E*X duobus generibus Axiomatum, quæ superiùs posita sunt, oritur vera diuisio Philosophiæ, & scientiarum; translatis vocabulis receptis (quæ ad indicationem rei proximè accedunt) ad sensum nostrum. Videlicèt, vt Inquisitio* Formarum, *quæ sunt (ratione certè, & suâ lege) æternæ & immobiles, & constituat* Metaphysicam; *Inquisitio verò* Efficientis, & Materię, & latentis processûs, & latentis Schematismi(*quæ omnia cursum Naturæ communem & ordinarium, non leges fundamentales & æternas respiciunt) constituat* Physicam; *atque his subordinentur similiter Practicæ duæ;* Physicæ Mechanica; Metaphysicę (*perpurgato nomine*) Magia, *propter latas eius vias, & maius imperium in Naturam.*

Posito

X.

POsito itaque doctrinæ scopo, pergendum ad præcepta; idque ordine minimè peruerso, aut perturbato. Atque indicia de Interpretatione Naturæ *complectuntur partes in genere duas; primam, de educendis aut excitandis Axiomatibus ab Experientiâ; secundam, de deducendis aut deriuandis Experimentis nouis ab Axiomatibus. Prior autem trifariam diuiditur; in tres nempè Ministrationes; Ministrationem ad sensum; Ministrationem ad Memoriam; & Ministrationem ad Mentem, siue Rationem.*

Primò enim paranda est Historia Naturalis, & Experimentalis, *sufficiens & bona; quod fundamentum rei est: Neque enim fingendum, aut excogitandum, sed inueniendum, quid Natura faciat, aut ferat.*

Historia *verò* Naturalis & Experimentalis *tam varia est & sparsa, vt Intellectum confundat & disgreget, nisi sistatur & compareat ordine idoneo. Itaque formandæ sunt* Tabulæ, & Coordinationes Instantiarum, *tali modo & instructione, vt in eas agere posit Intellectus.*

Id quoque licèt fiat; tamen Intellectus sibi permissus, & spontè mouens, incompetens est, & inhabilis ad opificium Axiomatum, nisi regatur, & muniatur. Itaque tertiò, adhibenda est Inductio *legitima, & vera, quæ ipsa* clauis *est* Interpretationis. *Incipiendum autem est à Fine, & retrò pergendum ad reliqua.*

V Inqui-

XI.

Inquisitio Formarum sic procedit; Super Naturam datam primò facienda est comparentia ad Intellectum *omnium* Instantiarum *Notarum, quæ in eadem Naturâ conueniunt, per Materias licèt dissimillimas. Atque huiusmodi collectio facienda est historicè, absque contemplatione præfestinâ, aut subtilitate aliquâ maiore. Exempli gratiâ; In Inquisitione de Formâ Calidi.*

Instantię Conuenientes in Naturâ Calidi.

1. *Radij Solis, præsertìm Æstate & Meridie.*
2. *Radij Solis reflexi & constipati, vt inter montes, aut per parietes, & maximè omnium in speculis comburentibus.*
3. *Meteora Ignita.*
4. *Fulmina Comburentia.*
5. *Eructationes flammarum ex Cauis montium, &c.*
6. *Flamma omnis.*
7. *Ignita solida.*
8. *Balnea Calida Naturalia.*
9. *Liquida feruentia, aut calefacta.*
10. *Vapores & Fumi feruentes, atque Aër ipse, qui fortissimum & furentem suscipit calorem, si concludatur; vt in Reuerberatorijs.*

Tem-

11 *Tempestates aliquæ sudæ per ipsam constitutionem Aëris, non habitâ ratione Temporis Anni.*

12 *Aër conclusus & subterraneus in Cauernis nonnullis, præsertim hyeme.*

13 *Omnia villosa; vt lana, pelles animalium, & plumagines, habent nonnihil teporis.*

14 *Corpora omnia, tam solida, quàm liquida, & tam densa, quàm tenuia (qualis est ipse Aër) Igni ad tempus approximata.*

15 *Scintillæ ex silice & chalybe per fortem percussionem.*

16 *Omne Corpus fortitèr attritum, vt lapis, lignum, pannus, &c. adeò vt temones, & axes rotarum, aliquandò flammam concipiant; & Mos excitandi Ignis apud Indos Occidentales fuerit per Attritionem.*

17 *Herbæ virides & humidæ simul conclusæ & contrusæ, vt Rosæ, pisæ in corbibus; adeò vt fœnum si repositum fuerit madidum, sæpè concipiat flammam.*

18 *Calx viua, aquâ aspersa.*

19 *Ferrum, cùm primò dissoluitur per aquas fortes in vitro, idque absque vllâ admotione ad ignem: & stannum similitèr, &c. sed non adeò intensè.*

20 *Animalia, præsertim & perpetuò per interiora; licèt in insectis calor ob paruitatem corporis non deprehendatur ad tactum.*

21 *Fimus equinus, & huiusmodi excrementa animalium recentia.*

22 *Oleum forte Sulphuris & Vitrioli exequitur opera*

Caloris, in linteo adurendo.

23 *Oleum Origani, & huiusmodi exequitur opera Caloris, in adurendis oßibus dentium.*

24 *Spiritus vini fortis & benè rectificatus exequitur opera Caloris; adeò vt si albumen oui in eum inijciatur, concrescat & albescat, ferè in modum albuminis cocti; & panis iniectus torrefiat & incrustetur, ad modum panis tosti.*

25 *Aromata, & herbæ calidæ, vt Dracunculus, Nasturtium vetus, &c. licèt ad manum non sint calida, (nec integra, nec pulueres eorum) tamen ad linguam & palatum parùm masticata, percipiuntur calida, & quasi adurentia.*

26 *Acetum forte, & omnia acida, in membro vbi non sit* Epidermis, *vt in oculo, linguâ, aut aliquâ aliâ parte vulneratâ, & cute detectâ, dolorem cient, non multùm discrepantem ab eo qui inducitur à calido.*

27 *Etiam frigora acria & intensa inducunt sensum quendam vstionis;*

Nec Boreæ penetrabile frigus adurit.

28 *Alia.*

Hanc Tabulam Essentiæ & Præsentiæ, *appellare consueuimus.*

XII.

S*Ecundò, facienda est* Comparentia *ad Intellectum* Instantiarum, *quæ Naturâ datâ priuantur:*

tur: quia Forma (vt dictum est) non minùs abesse debet, vbi Natura data abest; quàm adesse, vbi adest. Hoc verò infinitum esset in omnibus.

Itaque subiungenda sunt Negatiua Affirmatiuis, *& Priuationes inspiciendæ tantùm in illis Subiectis, quæ sunt maximè cognata illis alteris, in quibus Natura data inest & comparet. Hanc* Tabulam declinationis, *siue* Absentiæ in proximo, *appellare consueuimus.*

Instantiæ in proximo, *quæ priuantur naturâ Calidi.*

Lunæ & Stellarum, & Cometarum radij non inueniuntur Calidi ad tactum: quinetiam obseruari solent acerrima frigora in Plenilunijs. At Stellæ fixæ Maiores, quando Sol eas subit, aut ijs approximatur, existimantur feruores Solis augere & intendere; vt fit cum Sol sistitur in Leone, & Diebus Canicularibus. Ad Instantiam I.am Affirmatiuam. Instantia 1a Negatiua vel Subiunctiua.

Radij Solis in Mediâ (quam vocant) Regione Aëris non calefaciunt; cuius ratio vulgò non malè redditur; quia Regio illa nec satis appropinquat ad Corpus Solis vndè radij emanant, nec etiam ad Terram, vndè reflectuntur. Atque hoc liquet ex fastigijs Montium, (nisi sint prætalti) vbi niues perpetuò durant. Sed contrà notatum est à nonnullis, quòd in cacumine Picûs de Tenariph, *atque etiam in* Andis Peruuiæ, *ipsa fastigia Montium niue destituta sint; niuibus iacentibus tantùm inferiùs in ascensu. Atque insupèr Aër in illis ipsis Verticibus Montium deprehenditur* Ad 2.am 2a

tur minimè frigidus, sed tenuis tantùm & acer; adeò vt, in Andis, *pungat & vulneret oculos per nimiam acrimoniam, atque etiam pungat os ventriculi, & inducat vomitum. Atque ab Antiquis notatum est, in vertice* Olympi *tantam fuisse Aëris tenuitatem, vt necesse fuerit illis, qui eò ascenderant, secum deferre spongias aceto & aquâ madefactas, easque ad os & nares subindè apponere; quia Aer ob tenuitatem non sufficiebat respirationi: In quo Vertice etiam relatum est, tantam fuisse serenitatem & tranquillitatem à pluuijs, & niuibus, & ventis; vt Sacrificantibus literæ descriptæ digito in cineribus Sacrificiorum super aram* Iouis, *manerent in annum proximum absque vllâ perturbatione. Atque etiam hodiè ascendentes ad verticem* Picûs de Tenariph, *eò vadunt noctù & non interdiù; & paulò post ortum Solis monentur & excitantur à Ducibus suis, vt festinent descendere, propter periculum (vt videtur) à tenuitate Aëris, ne soluat spiritus & suffocet.*

Ad 2.am 3.a *Reflexio radiorum Solis, in Regionibus propè Circulos Polares, admodùm debilis & inefficax inuenitur in Calore: adeò vt Belgæ, qui hybernârunt in nouâ* Zemblâ, *cùm expectarent nauis suæ liberationem & deobstructionem à glaciali mole (quæ eam obsederat) per initia mensis Iulij spe suâ frustrati sint, & coacti scaphæ se committere. Itaque radij Solis directi videntur parùm posse, etiam super terram planam; nec reflexi etiam, nisi multiplicentur & vniantur; quòd fit, cùm Sol magis vergit ad perpendiculum; quia tum incidentia radiorum facit angulos acutiores;*

vt

vt lineæ radiorum sint magis in propinquo: vbi contrà in magnis obliquitatibus Solis, anguli sint valde obtusi, & proinde lineæ radiorum magis distantes. Sed interìm notandum est, multas esse posse operationes radiorum Solis, atque etiam ex naturâ Calidi, quæ non sunt proportionatæ ad tactum nostrum: adeò vt respectu nostri non operentur vsque ad calefactionem, sed respectu aliorum nonnullorum corporum exequantur opera Calidi.

Fiat huiusmodi Experimentum. Accipiatur speculum fabricatum, contrà ac fit in speculis Comburentibus; & interponatur inter manum & radios Solis; & fiat obseruatio, vtrùm minuat calorem Solis, quemadmodùm speculum Comburens eundem auget & intendit. Manifestum est enim quoad radios Opticos, prout fabricatur speculum in densitate inæquali respectu Medij & Laterum, ita apparere simulacra magis diffusa, aut magis contracta. Itaque idem videndum in Calore. Ad 2.am 4.

Fiat Experimentum diligentèr, vtrùm per Specula Comburentia fortißima & optimè fabricata, radij Lunæ poßint excipi & colligi in aliquem vel minimum gradum teporis. Is verò gradus teporis, si fortaßè nimis subtilis & debilis fuerit, vt ad tactum percipi & deprehendi non poßit; confugiendum erit ad Vitra illa quæ indicant constitutionem Aëris calidam aut frigidam; ita vt radij Lunæ per Speculum Comburens incidant, & iaciantur in summitatem Vitri huiusmodi; atque tum notetur, si fiat depreßio aquæ per teporem. Ad 2.am 5.a

Practi-

Ad 2.am 6.a *Practicetur etiam Vitrum Comburens super Calidum, quod non sit radiosum aut luminosum; vt Ferri, & Lapidis calefacti, sed non igniti; aut Aquæ feruentis, aut similium: & notetur, vtrùm fiat augmentum & intentio Calidi, vt in radijs Solis.*

Ad 2.am 7.a *Practicetur etiam Speculum Comburens in flammâ communi.*

Ad 3.am 8.a *Cometarum (si & illos numerare inter Meteora libuerit) non deprehenditur constans aut manifestus effectus in augendis ardoribus anni, licèt siccitates sæpiùs inde sequi notatæ sint. Quinetiam Trabes, & Columnæ Lucidæ, & Chasmata, & similia, apparent sæpiùs temporibus hybernis, quàm æstiuis; & maximè per intensissima frigora, sed coniuncta cum siccitatibus. Fulmina tamen & Coruscationes & Tonitrua raró eueniunt hyeme, sed sub tempus magnorum feruorum. At Stellæ (quas vocant) Cadentes, existimantur vulgò magis constare ex viscosâ aliquâ materiâ splendidâ & accensâ, quàm esse naturæ igneæ fortioris. Sed de hoc inquiratur vlteriùs.*

Ad 4.am 9.a *Sunt quædam Coruscationes, quæ præbent Lumen, sed non vrunt: Eæ verò semper fiunt sine Tonitru.*

Ad 5.am 10.a *Eructationes & eruptiones Flammarum inueniuntur non minùs in Regionibus frigidis quàm calidis; vt in* Islandiâ *&* Groenlandiâ: *quemadmodum & Arbores per regiones frigidas magis sunt quandóque inflammabiles, & magis piceæ ac resinosæ, quàm per regiones calidas; vt fit in Abiete, Pinu, & reliquis: Verùm in quali situ & naturâ Soli huiusmodi eruptio-*

nes

nes fieri soleant, vt poßimus Affirmatiuæ *subiungere* Negatiuam, *non satis quæsitum est.*

Omnis flamma perpetuò est calida magis aut minùs, neque omninò subiungitur Negatiua : *Et tamen referunt Ignem Fatuum, (quem vocant) qui etiam aliquandò impingitur in parietem, non multùm habere caloris; fortaßè instar flammæ spiritûs vini, quæ clemens & lenis est. Sed adhuc lenior videtur ea flamma, quæ in nonnullis Historijs fidis & grauibus inuenitur apparuiſſe circa capita & comas Puerorum & Virginum; quæ nullo modo comas adurebat, sed mollitèr circum eas trepidabat. Atque certißimum est, circa Equum in itinere sudantem, noctù & sudâ tempestate apparuiſſe quandoque Coruscationem quandam absque manifesto calore. Atque paucis abhinc annis, notißimum est, & pro miraculo quasi habitum; Gremiale cuiusdam Puellæ paulò motum aut fricatum coruscâſſe : quod fortaßè factum est ob alumen aut sales, quibus gremiale tinctum erat, paulò craßiùs hærentia & incrustata, & ex fricatione fracta. Atque certißimum est, Saccharum omne, siue Conditum (vt vocant) siue simplex, modò sit durius, in tenebris fractum aut cultello scalptum coruscare. Similitèr Aqua Marina & salsa, noctù interdùm inuenitur remis fortitèr percußa coruscare. Atque etiam in tempestatibus Spuma Maris fortitèr agitata noctù coruscat; quàm Coruscationem Hispani* pulmonem Marinum *vocant. De illâ Flammâ autem, quam Antiqui nautæ vocabant* Castorem & Pollucem, & Ad 6.am 11.a

X mo-

moderni Focum Sancti Ermi, *qualem calorem habeat, non satis quæsitum est.*

Ad 7.am 12.a *Omne Ignitum ita vt vertatur in ruborem igneum, etiam sine flammâ perpetuò Calidum est; neque huic* Affirmatiuæ *subiungitur* Negatiua: *sed quod in proximo est, videtur esse Lignum putre; quod splendet noctù, neque tamen deprehenditur calidum: & squamæ Piscium putrescentes, quæ etiam splendent noctù, nec inueniuntur ad tactum calidæ; neque etiam corpus Cicindelæ, aut Muscæ (quam vocant Luciolam) calidum ad tactum deprehenditur.*

Ad 8.am 13.a *De Balneis calidis, in quo situ & naturâ Soli emanare soleant, non satis quæsitum est: itaque non subiungitur* Negatiua.

Ad 9.am 14.a *Liquidis feruentibus subiungitur* Negatiua *ipsius Liquidi in naturâ suâ. Nullum enim inuenitur liquidum tangibile, quod sit in naturâ suâ & maneat constantèr Calidum; sed superinducitur ad tempus tantùm Calor, vt Natura ascititia: adeò vt quæ potestate & operatione sunt maximè Calida, vt spiritus Vini, olea aromatum chymica, etiam olea vitrioli & sulphuris, & similia, quæ paulò post adurunt; ad primum tactum sint frigida. Aqua autem Balneorum naturalium excepta in vas aliquod, & separata à fontibus suis deferuescit perindè ac aqua igne calefacta. At verum est corpora Oleosa, ad tactum paulò minùs esse frigida quàm Aquea; vt Oleum minùs quàm Aqua, Sericum minùs quàm Linteum. Verùm hoc pertinet ad* Tabulam Graduum *de Frigido.*

Simi-

Similitèr Vapori feruido subiungitur Negatiua *naturæ ipsius Vaporis, qualis apud nos inuenitur. Etenim exhalationes ex Oleosis, licèt facilè inflammabiles, tamen non inueniuntur calidæ, nisi à corpore calido recentèr exhalauerint.* Ad 10.am 15.a

Similitèr Aëri ipsi feruenti subiungitur Negatiua *naturæ Aëris ipsius. Neque enim inuenitur apud nos Aër calidus; nisi fuerit aut conclusus, aut attritus, aut manifestè calefactus à Sole, Igne, aut aliquo alio corpore calido.* Ad 10.am 16.a

Subiungitur Negatiua *Tempestatum frigidarum magis quàm pro ratione temporis Anni, quæ eueniunt apud nos flante Euro & Borea: quemadmodum & contrariæ tempestates eueniunt flante Austro & Zephyro. Etiam inclinatio ad pluuiam (præsertìm temporibus hyemalibus) comitatur tempestatem tepidam: at Gelu contrà, frigidam.* Ad 11.am 17.a

Subiungitur Negatiua *Aëris conclusi in cauernis tempore æstiuo. At de Aëre concluso omninò diligentiùs inquirendum. Primò enim non absque causâ in dubitationem venit, qualis sit natura Aëris, quatenùs ad Calidum & Frigidum in naturâ suâ propriâ. Recipit enim Aër Calidum manifestò ex impressione Cœlestium; Frigidum autem fortassè ab expiratione Terræ; & rursùs in Mediâ (quam vocant) Regione Aëris, à vaporibus frigidis & niuibus: Vt nullum iudicium fieri possit de Aëris naturâ per Aërem qui foràs est & sub Diô, sed veriùs foret iudicium per Aërem conclusum. Atqui opus est etiam vt Aër concludatur in tali vase & materiâ, quæ nec ipsa imbuat Aërem calido, vel frigido* Ad 12.am 18.a

gido ex vi propriâ, nec facilè admittat vim Aëris extranei. Fiat itaque Experimentum per ollam figularem multiplici corio obductam ad muniendam ipsam ab Aëre extraneo, factâ morâ per tres aut quatuor dies in vase benè occluso: deprehensio autem fit post apertionem vasis, vel per manum, vel per vitrum graduum ordine applicatum.

Ad 13.am 19.a *Subest similitèr dubitatio, vtrùm tepor in lanâ, & pellibus, & plumis, & huiusmodi, fiat ex quodam exili calore inhærente, quatenùs excernuntur ab animalibus; aut etiam ob pinguedinem quandam & oleositatem, quæ sit naturæ congruæ cum tepore; vel planè ob conclusionem & fractionem Aëris, vt in articulo præcedente dictum est. Videtur enim omnis Aër abscissus à continuitate Aëris forinseci, habere nonnihil teporis. Itaque fiat Experimentum in fibrosis, quæ fiunt ex lino; non ex lanâ, aut plumis, aut serico; quæ excernuntur ab animatis. Notandum est etiam, omnes pulueres (vbi manifestò includitur Aër) minùs esse frigidos, quàm corpora integra ipsorum: quemadmodum etiam existimamus omnem spumam (vtpote quæ aërem contineat) minùs esse frigidam, quàm liquorem ipsum.*

Ad 14.am 20.a *Huic non subiungitur* Negatiua. *Nihil enim reperitur apud nos siue Tangibile, siue Spiritale, quod admotum igni non excipiat calorem. In eo tamen differunt, quòd alia excipiant calorem citiùs, vt Aër, Oleum, & Aqua; alia tardiùs, vt Lapis & Metalla. Verùm hoc pertinet ad* Tabulam Graduum.

Ad 15.am 21.a *Huic Instantiæ non subiungitur* Negatiua *alia, quàm vt benè notetur; Non excitari scintillas ex silice & cha-*

& chalybe, aut aliâ aliquâ ſubſtantiâ durâ, niſi vbi excutiuntur minutiæ aliquæ ex ipſâ ſubſtantiâ Lapidis vel Metalli: neque Aërem attritum vnquam per ſe generare ſcintillas, vt vulgò putant: Quin & ipſæ illæ ſcintillæ ex pondere corporis igniti magis vergunt deorsùm quàm ſursùm, & in extinctione redeunt in quandam fuliginem corpoream.

Exiſtimamus huic Inſtantiæ non ſubiungi Negatiuam. *Nullum enim inuenitur apud nos corpus tangibile, quod non ex attritione manifeſtò caleſcat; adeò vt Veteres ſomniarent non ineſſe Cœleſtibus aliam viam aut virtutem calefaciendi, niſi ex attritione Aëris per rotationem rapidam & incitatam. Verùm in hoc genere vlteriùs inquirendum eſt, vtrùm corpora quæ emittuntur ex Machinis (qualia ſunt pilæ ex Tormentis) non ex ipſâ percuſſione contrahant aliquem gradum caloris; adeò vt poſtquàm deciderint, inueniantur nonnihil calida. At Aër motus magis infrigidat quàm calefacit; vt in Ventis, & Follibus, & flatu oris contracti. Verùm huiuſmodi motus non eſt tam rapidus vt excitet calorem; & fit ſecundùm totum, non per particulas: vt mirum non ſit, ſi non generet calorem.* Ad 16.am 22.a

Circa hanc Inſtantiam facienda eſt inquiſitio diligentior. Videntur enim Herbæ & Vegetabilia viridia & humida aliquid habere in ſe occulti caloris. Ille verò calor tam tenuis eſt, vt in ſingulis non percipiatur ad tactum: Verùm poſtquàm illa adunata ſint & concluſa, vt ſpiritus ipſorum non expiret in aerem, ſed ſe inuicèm foueat; tum verò oritur calor manifeſtus, & nonnunquàm flamma in materiâ congruâ. Ad 17.am 23.a

Etiam

Ad 18.am 24.a *Etiam circa hanc Instantiam diligentior facienda est inquisitio. Videtur enim Calx viua aquâ aspersa concipere calorem; vel propter vnionem caloris qui anteà distrahebatur, (vt antè dictum est de Herbis conclusis) vel ob irritationem & exasperationem spiritûs ignei ab aquâ, vt fiat quidam conflictus & antiperistasis. Vtra verò res sit in causâ, faciliùs apparebit, si loco Aquæ immittatur Oleum: Oleum enim æquè ac Aqua valebit ad vnionem spiritûs inclusi, sed non ad irritationem. Etiam faciendum est Experimentum latiùs tam in cineribus & calcibus diuersorum corporum, quàm per immissionem diuersorum liquorum.*

Ad 19.am 25.a *Huic Instantiæ subiungitur* Negatiua *aliorum Metallorum; quæ sunt magis mollia & fluxa. Etenim bracteolæ Auri solutæ in liquorem per Aquam Regis, nullum dant calorem ad tactum in dissolutione: neque similitèr plumbum in Aquâ forti. Neque etiam Argentum viuum, (vt memini) sed Argentum ipsum parùm excitat caloris, atque etiam Cuprum, (vt memini) sed magis manifestò Stannum, atque omnium maximè Ferrum & Chalybs; quæ non solùm fortem excitant calorem in dissolutione, sed etiam violentam ebullitionem. Itaque videtur calor fieri per conflictum, cùm Aquæ fortes penetrant, & fodiunt, & diuellunt partes corporis, & corpora ipsa resistunt. Vbi verò corpora faciliùs cedunt, vix excitatur Calor.*

Ad 20.am 26.a *Calori Animalium nulla subiungitur* Negatiua, *nisi Insectorum (vt dictum est) ob paruitatem corporis. Etenim in Piscibus collatis ad Animalia terrestria magis notatur gradus coloris, quàm priuatio. In Vegetabi-*

getabilibus autem & Plantis nullus percipitur gradus caloris ad tactum, neque in lachrymis ipsorum, neque in Medullis recentèr apertis. At in Animalibus magna reperitur diuersitas Caloris, tum in partibus ipsorum; (alius est enim calor circa Cor, alius in Cerebro, alius circa Externa) tum in Accidentibus eorum, vt in exercitatione vehementi, & febribus.

Huic Instantiæ vix subiungitur Negatiua. *Quinetiam excrementa Animalium non recentia manifestè habent calorem potentialem, vt cernitur in impinguatione Soli.* Ad 21.am 27.a

Liquores (siue Aquæ vocentur, siue Olea) qui habent magnam & intensam acrimoniam, exequuntur opera caloris in diuulsione corporum, atque adustione post aliquam moram: sed tamen ad ipsum tactum manus non sunt calidi ab initio. Operantur autem secundùm analogiam, & poros corporis cui adiunguntur. Aqua enim Regis Aurum soluit, Argentum minimè: At contrà, Aqua fortis Argentum soluit, Aurum minimè: Neutrum autem soluit Vitrum; & sic de cæteris. Ad 22.am & 23.am 28.a

Fiat Experimentum spiritûs vini in Lignis, ac etiam in Butyro, aut Cerâ, aut Pice; si fortè per calorem suum ea aliquatenus liquefaciat. Etenim Instantia 24.a ostendit potestatem eius imitatiuam Caloris in incrustationibus. Itaque fiat similitèr Experimentum in Liquefactionibus. Fiat etiam Experimentum per Vitrum Graduum siue Calendare, quod concauum sit in summitate suâ per exterius; & immittatur in illud concauum exterius, spiritus vini benè rectificatus, cum operculo Ad 24.am 29.a

culo vt meliùs contineat calorem suum; & notetur vtrùm per calorem suum faciat aquam descendere.

Ad 25.am 30.a *Aromata, & Herbæ acres ad palatum, multò magis sumptæ interiùs, percipiuntur calida. Videndum itaque in quibus alijs materijs exequantur opera caloris. Atque referunt Nautæ, cùm cumuli & massæ Aromatum diù conclusæ subitò aperiuntur, periculum instare illis qui eas primò agitant & extrahunt, à febribus & inflammationibus spiritús. Similitèr fieri poterit Experimentum, vtrùm pulueres huiusmodi Aromatum aut Herbarum non arefaciant Laridum, & carnem suspensam super ipsos, veluti fumus Ignis.*

Ad 26.am 31.a *Acrimonia siue Penetratio inest tam Frigidis, qualia sunt Acetum, & Oleum Vitrioli; quàm Calidis, qualia sunt oleum Origani & similia. Itaque similitèr & in Animatis cient dolorem, & in non-Animatis diuellunt partes & consumunt. Neque huic Instantiæ subiungitur* Negatiua. *Atque in Animatis nullus reperitur dolor, nisi cum quodam sensu caloris.*

Ad 27.am 32.a *Communes sunt complures actiones & Calidi, & Frigidi, licèt diuersâ admodùm ratione. Nam & niues, puerorum manus videntur paulò pòst vrere; & frigora tuentur carnes à putrefactione, non minùs quàm ignis; & Calores contrahunt corpora in minus, quod faciunt & Frigida. Verùm hæc & similia opportunius est referre ad Inquisitionem de Frigido.*

Tertiò

Aphor. XIII.

TErtiò *facienda est* Comparentia ad Intellectum *Instantiarum in quibus Natura, de quâ fit Inquisitio, inest secundùm magis & minùs; siue factâ comparatione incrementi & decrementi in eodem subiecto, siue factâ comparatione ad inuicem in subiectis diuersis. Cùm enim Forma rei sit ipsissima Res; neque differat Res à Formâ, alitèr quàm differunt Apparens & Existens, aut Exterius & Interius, aut in ordine ad Hominem & in Ordine ad Vniuersum; omninò sequitur, vt non recipiatur aliqua Natura pro verâ Formâ, nisi perpetuò decrescat quando Natura ipsa decrescit, & similitèr perpetuò augeatur quando Natura ipsa augetur. Hanc itaque Tabulam,* Tabulam Graduum *siue* Tabulam Comparatiuæ *appellare consueuimus.*

Tabula Graduum, *siue* Comparatiuæ *in Calido.*

P*Rimò itaque dicemus de ijs quæ nullum prorsùs gradum Caloris habent ad tactum; sed videntur habere potentialem tantùm quendam calorem, siue dispositionem & præparationem ad calidum. Postea demùm descendemus ad ea, quæ sunt actu, siue ad tactum Calida, eorumque fortitudines & Gradus.*

1. *In corporibus solidis & tangibilibus non inuenitur aliquid, quod in Naturâ suâ Calidum sit originaliter. Non enim lapis aliquis, non metallum, non sulphur, non fossile aliquod, non lignum, non aqua, non cadauer animalis, inueniuntur Calida. Aquæ autem calidæ in Balneis videntur calefieri per accidens, siue per flammam, aut ignem subterraneum, qualis ex Ætnâ, & montibus alijs compluribus euomitur; siue ex conflictu corporum, quemadmodùm Calor fit in ferri & stanni dissolutionibus. Itaque gradus Caloris in Inanimatis, quatenùs ad tactum humanum, nullus est; veruntamen illa Gradu Frigoris differunt; non enim æquè frigidum est lignum, ac metallum. Sed hoc pertinet ad Ta*bulam graduum in Frigido.

2. *Attamen quoad potentiales Calores & præparationes ad flammam, complura inueniuntur inanimata admodùm dispofita, vt Sulphur, Naphtha, Petrelæum.*

3. *Quæ anteà incaluerunt, vt fimus equinus ex animali, aut calx, aut fortassè cinis aut fuligo ex Igne, reliquias latentes quasdam caloris prioris retinent. Itaque fiunt quædam distillationes & separationes corporum, per sepulturam in fimo equino; atque excitatur calor in calce, per aspersionem aquæ; vt iam dictum est.*

Inter

4. *Inter Vegetabilia non inuenitur aliqua Planta, siue pars Plantæ (velutì lachryma, aut medulla) quæ sit ad tactum humanum calida. Sed tamen (vt superiùs dictum est) herbæ virides conclusæ calescunt; atque ad interiorem tactum, velutì ad palatum, aut ad stomachum, aut etiam ad exteriores partes post aliquam moram (vt in emplastris & vnguentis) alia vegetabilia inueniuntur calida, alia frigida.*

5. *Non inuenitur in partibus animalium, postquàm fuerint mortuæ aut separatæ, aliquid calidum ad tactum humanum. Nam neque fimus equinus ipse, nisi fuerit conclusus & sepultus calorem retinet. Sed tamen omnis fimus habere videtur calorem potentialem, vt in agrorum impinguatione. Et similitèr, cadauera animalium, huiusmodi habent latentem & potentialem calorem; adeò vt in Cœmeterijs, vbi quotidiè fiunt sepulturæ, Terra calorem quendam occultum colligat, qui cadauer aliquod recentèr impositum consumit, longè citiùs quàm terra pura. Atque apud Orientales traditur inueniri textile quoddam tenue & molle, factum ex auium plumagine, quod vi innatâ butyrum soluat & liquefaciat, in ipso leuitèr inuolutum.*

6. *Quæ impinguant agros, vt Fimi omnis generis, Creta, Arena maris, Sal, & similia, dispositionem nonnullam habent ad Calidum.*

7. *Omnis putrefactio in se rudimenta quædam exilis Caloris habet, licèt non hucusque, vt ad tactum percipiatur. Nam nec ea ipsa quæ putrefacta soluuntur in animalcula, vt Caro, Caseus, ad tactum percipiuntur Calida; neque lignum putre, quod noctù splendet, deprehenditur ad tactum Calidum. Calor autem in putridis quandoquè se prodit per odores tetros & fortes.*

8. *Primus itaque Caloris gradus, ex ijs quæ ad tactum humanum percipiuntur Calida, videtur esse Calor animalium, qui benè magnam habet graduum latitudinem; Nam infimus gradus (vt in insectis) vix ad tactum deprenditur; Summus autem gradus vix attingit ad gradum Caloris radiorum Solis in regionibus & temporibus maximè feruentibus; neque ita acris est, quin tolerari possit à manu. Et tamen referunt de* Constantio, *aliisque nonnullis, qui Constitutionis & habitûs* Corporis *admodùm sicci fuerunt, quòd acutissimis febribus correpti, ita incaluerint, vt manum admotam aliquantulùm vrere visi sint.*

9. *Animalia, ex Motu & exercitatione, ex vino & epulis, ex venere, ex febribus ardentibus, & ex dolore, augentur Calore.*

10. *Animalia in accessibus febrium intermittentium, à principio, frigore & horrore corripiuntur,*

tur; sed paulò pòst maiorem in modum incalescunt; quod etiam faciunt à principio in Causonibus, & febribus pestilentialibus.

11. *Inquiratur vlteriùs de Calore comparato in diuersis animalibus, veluti piscibus, quadrupedibus, serpentibus, auibus; atque etiam secundùm species ipsorum, vt in Leone, Miluio, Homine; Nam ex vulgari opinione, pisces per interiora minùs Calidi sunt, aues autem maximè Calidæ; præsertim Columbæ, Accipitres, Struthiones.*

12. *Inquiratur vlteriùs de Calore comparato in eodem animali, secundùm partes & membra eius diuersa. Nam lac, sanguis, sperma, oua, inueniuntur gradu modico tepida, & minùs Calida quàm ipsa caro exterior in animali, quando mouetur, aut agitatur. Qualis verò gradus sit Caloris in cerebro, stomacho, corde, & reliquis, similitèr adhuc non est quæsitum.*

13. *Animalia omnia, per hyemem & tempestates frigidas, secundùm Exterius frigent; sed per Interiora etiam magis esse Calida existimantur.*

14. *Calor Cœlestium etiam in regione calidissimâ, atque temporibus Anni & diei calidissimis, non eum gradum Caloris obtinet, qui vel lignum aridissimum, vel stramen, vel etiam linteum vstum incen-*

incendat aut adurat, nisi per specula comburentia roboretur; sed tamen è rebus humidis vaporem excitare potest.

15. *Ex traditione Astronomorum ponuntur stellæ aliæ magis, aliæ minùs* Calidæ. *Inter Planetas enim post* Solem *ponitur* Mars *calidissimus; deindè* Iupiter, *deindè* Venus; *Ponuntur autem tanquàm frigidi,* Luna, *& deindè omnium maximè* Saturnus. *Inter fixas autem ponitur calidissimus Sirius; deindè* Cor *Leonis, siue Regulus; deindè* C*anicula, &c.*

16. *Sol magis calefacit, quo magis vergit ad perpendiculum, siue Zenith; quod etiam credendum est de alijs Planetis, pro modulo suo Caloris; Exempli gratiâ,* Iouem *magis apud nos calefacere, cùm positus sit sub Cancro, aut Leone, quàm sub Capricorno, aut Aquario.*

17. *Credendum est Solem ipsum, & Planetas reliquos, magis calefacere in Perigæis suis; propter propinquitatem ad terram, quàm in Apogæis. Quòd si eueniat, vt in aliquâ regione Sol sit simùl in Perigæo, & propiùs ad perpendiculum; necesse est vt magis calefaciat, quàm in regione vbi Sol sit similitèr in Perigæo, sed magis ad obliquum. Adeò vt* Comparatio *exaltationis Planetarum notari debeat, prout ex perpendiculo aut obliquitate participet, secundùm regionum varietatem.*

18 *Sol*

18. *Sol etiam, & similiter reliqui Planetæ, calefacere magis existimantur, cùm sint in proximo ad Stellas fixas maiores; veluti cùm Sol ponitur in Leone, magis vicinus fit cordi Leonis, caudæ Leonis, & Spicæ virginis, & Sirio, & Caniculæ, quam cùm ponitur in Cancro, vbi tamen magis sistitur ad perpendiculum. Atque credendum est partes Cœli maiorem infundere calorem (licèt ad tactum minimè perceptibilem) quo magis ornatæ sint Stellis, præsertim maioribus.*

19. *Omninò Calor Cœlestium augetur tribus modis; videlicèt ex perpendiculo, ex propinquitate siue Perigæo, & ex coniunctione siue consortio Stellarum.*

20. *Magnum omninò inuenitur interuallum inter Calorem Animalium, ac etiam radiorum Cœlestium (prout ad nos deferuntur,) atque flammam, licèt lenissimam, atque etiam Ignita omnia; atque insuper liquores, aut Aërem ipsum, maiorem in modum ab igne calefactum. Etenim flamma spiritûs vini, præsertim rara, nec constipata, tamen potis est stramen, aut linteum, aut papyrum incendere; quod nunquàm faciet Calor Animalis, vel Solis, absque speculis comburentibus.*

21. *Flammæ autem, & Ignitorum, plurimi sunt gradus in fortitudine & debilitate Caloris. Verum*

rùm de his nulla est facta diligens Inquisitio; vt necesse sit ista leuiter transmittere. Videtur autem ex flammis illa ex spiritu vini esse mollissima; nisi fortè Ignis fatuus, aut flammæ, seu coruscationes ex sudoribus animalium, sint molliores. Hanc sequi opinamur flammam ex vegetabilibus leuibus & porosis, vt stramine, scirpis, & folijs arefactis, à quibus non multùm differre flammam ex pilis aut plumis. Hanc sequitur fortassè flamma ex lignis, præsertim ijs quæ non multum habent ex resinâ aut pice; ita tamen vt flamma ex lignis quæ paruâ sunt mole (quæ vulgò colligantur in fasciculos) lenior sit, quàm quæ fit ex truncis arborum & radicibus. Id quod vulgò experiri licet in fornacibus quæ ferrum excoquunt, in quibus ignis ex fasciculis & ramis arborùm non est admodùm vtilis. Hanc sequitur (vt arbitramur) flamma ex oleo, & seuo, & cerâ, & huiusmodi oleosis & pinguibus, quæ sunt sine magnâ acrimonia. Fortißimus autem Calor reperitur in pice & resinâ; atque adhuc magis in Sulphure, & Caphurâ, & Naphthâ, & Petrelæo, & Salibus, (postquam materia cruda eruperit) & in horum compositionibus, veluti puluere Tormentario, Igne Græco, (quem vulgò Ignem ferum vocant) & diuersis eius generibus, quæ tam obstinatum habent Calorem, vt ab aquis nō facilè extinguantur.

22. *Existimamus etiam flammam, quæ resultat ex non-*

nonnullis metallis imperfectis, esse valdè robustam & acrem. Verùm de istis omnibus inquiratur vlteriùs.

23. *Videtur autem flamma fulminum potentiorum has omnes flammas superare; adeò vt ferrum ipsum perfectum aliquandò colliquauerit in guttas; quod flammæ illæ alteræ facere non possunt.*

24. *In Ignitis autem diuersi sunt etiam gradus Caloris, de quibus etiam non facta est diligens inquisitio. Calorem maximè debilem existimamus esse ex linteo vsto, quali ad flammæ excitationem vti solemus; & similiter ex ligno illo spongioso, aut funiculis arefactis, qui ad tormentorum accensionem adhibentur. Post hunc sequitur carbo ignitus ex lignis, & anthracibus, atque etiam ex lateribus ignitis, & similibus. Ignitorum autem vehementissimè Calida existimamus esse metalla ignita, vt Ferrum, & Cuprum, & cætera. Verùm de his etiam facienda est vlterior inquisitio.*

25. *Inueniuntur ex Ignitis nonnulla longè Calidiora, quàm nonnullæ ex flammis. Multò enim Calidius est, & magis adurens Ferrum Ignitum, quàm flamma spiritûs vini.*

26. *Inueniuntur etiam ex illis quæ Ignita non sunt,*

ſed tantùm ab igne Calefacta, ſicut Aquæ feruentes, & Aër concluſus in reuerberatorijs, nonnulla quæ ſuperant Calore multa ex flammis ipſis, & Ignitis.

27. *Motus auget Calorem; vt videre eſt in follibus & flatu; adeò vt duriora ex Metallis non ſoluantur, aut liqueſiant per ignem mortuum aut quietum, niſi flatu excitetur.*

28 *Fiat Experimentum per ſpecula comburentia, in quibus (vt memini) hoc fit; vt ſi ſpeculum ponatur (exempli gratiâ) ad diſtantiam Spithamæ ab obiecto combuſtibili, non tantoperè incendat aut adurat, quàm ſi poſitum fuerit ſpeculum (exempli gratiâ) ad diſtantiam Semiſpithamæ, & gradatim & lentè trahatur ad diſtantiam Spithamæ. Conus tamen, & vnio radiorum eadem ſunt, ſed ipſe Motus auget operationem Caloris.*

29. *Exiſtimantur incendia illa, quæ fiunt flante vento forti, maiores progreſſus facere aduerſùs ventum, quàm ſecundùm ventum; quia ſcilicèt flamma reſilit motu perniciore, vento remittente, quàm procedit vento impellente.*

30. *Flamma non emicat aut generatur, niſi detur aliquid concaui, in quo flamma mouere poßit & ludere; prætérquàm in flammis flatuoſis pulueris*

Tor-

Tormentarij, & similibus, vbi compreßio & incarceratio flammæ auget eius furorem.

31 *Incus per malleum calefit admodùm; adeò vt si Incus fuerit laminæ tenuioris, existimemus illam per fortes & continuos ictus mallei posse rubescere, vt ferrum ignitum; sed de hoc fiat Experimentum.*

32. *At in Ignitis quæ sunt porosa, ita vt detur spatium ad exercendum motum ignis, si cohibeatur huiusmodi motus per compreßionem fortem, statim extinguitur ignis; veluti cùm linteum vstum, aut filum ardens candelæ aut lampadis, aut etiam carbo aut pruna ardens, comprimitur per pressorium, aut pedis conculcationem, aut huiusmodi, statim cessant operationes Ignis.*

33. *Approximatio ad corpus Calidum auget Calorem, pro gradu approximationis; quod etiam fit in lumine: Nam quò propiùs collocatur obiectum ad lumen, eò magis est visibile.*

34. *Vnio calorum diuersorum auget Calorem, nisi facta sit commistio corporum. Nam focus magnus, & focus paruus in eodem loco, nonnihil inuicem augent Calorem; at aqua tepida immissa in aquam feruentem refrigerat.*

35 *Mora corporis calidi auget Calorem. Etenim Calor perpetuò transiens & emanans, commiscetur cum calore præinexistente, adeò vt multiplicet Calorem. Nam focus non æquè calefacit cubiculum per moram semihoræ, ac si idem focus duret per horam integram. At hoc non facit lumen; Etenim lampas aut candela in aliquo loco posita, non magis illuminat per moram diuturnam, quàm statim ab initio.*

36. *Irritatio per frigidum ambiens, auget Calorem; vt in focis videre est per gelu acre. Quod existimamus fieri non tantùm per conclusionem & contractionem Caloris, quæ est species vnionis; sed per exasperationem: veluti cùm Aër aut baculum violenter comprimitur aut flectitur, non ad punctum loci prioris resilit, sed vlteriùs in contrarium. Itaque fiat diligens Experimentum, per baculum vel simile aliquid immissum in flammam, vtrùm ad latera flammæ non vratur citiùs, quàm in medio flammæ.*

37. *Gradus autem in susceptione Caloris sunt complures. Atque primò omnium notandum est, quàm paruus & exilis calor, etiam ea corpora quæ Caloris minimè omnium sunt susceptiua, immutet tamen & nonnihil calefaciat. Nam ipse calor manûs, globulum plumbi, aut alicuius Metalli, paulisper detentum nonnihil calefacit. Adeò facilè, & in omnibus transmittitur*

tur

tur & excitatur Calor, corpore nullo modo ad apparentiam immutato.

38. *Facillimè omnium corporum apud nos & excipit, & remittit Calorem Aër; quod optimè cernitur in vitris Calendaribus. Eorum confectio est talis: Accipiatur vitrum ventre concauo, collo tenui & oblongo; resupinetur & demittatur huiusmodi vitrum ore deorsum verso, ventre sursum, in aliud vasculum vitreum vbi sit Aqua; tangendo fundum vasculi illius recipientis, extremo ore vitri immissi, & incumbat paululùm vitri immissi collum ad os vitri recipientis, ita vt stare possit; quod vt commodiùs fiat, apponatur parùm ceræ ad os vitri recipientis, ita tamen vt non penitùs obturetur os eius, nè ob defectum Aëris succedentis impediatur motus, de quo iam dicetur, qui est admodùm facilis & delicatus.*

Oportet autem vt vitrum demissum, antequàm inseratur in alterum, calefiat ad ignem à parte superiori, ventre scilicet. Postquàm autem fuerit vitrum illud collocatum, vt diximus, recipiet & contrahet se Aër (qui dilatatus erat per calefactionem) post moram sufficientem pro extinctione illius ascititij Caloris, ad talem extensionem siue dimensionem, qualis erit Aëris ambientis aut communis tunc temporis, quando immittitur vitrum, atque attrahet aquam in sursùm ad huiusmodi mensuram. Debet autem

appen-

appendi charta angusta & oblonga, & gradibus (quot libuerit) interstincta. Videbis autem prout tempestas diei incalescit aut frigescit, Aërem se contrahere in angustius per frigidum, & extendere se in latius per Calidum; id quod conspicietur per aquam ascendentem quando contrahitur Aër, & descendentem siue depressum quando dilatatur Aër. Sensus autem aeris, quatenùs ad Calidum, & Frigidum, tam subtilis est & exquisitus, vt facultatem tactûs humani multùm superet; adeò vt Solis radius aliquis, aut calor anhelitûs, multò magis calor manûs, super vitri summitatem positus, statìm deprimat aquam manifestò. Attamen existimamus spiritum animalium magis adhuc exquisitum sensum habere Calidi & Frigidi, nisi quòd à mole corporeâ impediatur & hebetetur.

39. *Post Aërem existimamus corpora esse maximè sensitiua Caloris ea, quæ à frigore recenter immutata sint & compressa, qualia sunt Nix, & Glacies; ea enim leni aliquo tepore solui incipiunt & colliquari. Post illa sequitur fortassè Argentum viuum. Post illud sequuntur corpora pinguia, vt oleum, butyrum, & similia; deinde Lignum; deinde Aqua. Postremò Lapides, & Metalla, quæ non facilè calefiunt, præsertìm interiùs. Illa tamen Calorem semel susceptum diutissimè retinent; ita vt later, aut lapis, aut ferrum ignitum in peluim aquæ frigidæ immissum,*

missum, & demersum per quartam partem horæ (plus minùs) retineat Calorem, ita vt tangi non possit.

40. *Quò minor est corporis moles, eò citiùs per corpus calidum approximatum incalescit; id quod demonstrat omnem Calorem apud nos, esse corpori tangibili quodammodò aduersum.*

41. *Calidum, quatenùs ad sensum & tactum humanum, res varia est & respectiua; adeò vt aqua tepida, si manus frigore occupetur, sentiatur esse calida; sin manus incaluerit, frigida.*

Aphor. XIV.

Q*Vàm inopes sumus historiæ, quiuis facilè aduertet, cùm in* Tabulis *superioribus, præterquam quòd loco historiæ probatæ & Instantiarum certarum nonnunquam traditiones & relationes inseramus, (semper tamē adiecta dubiæ fidei & Authoritatis nota) sæpenumerò etiam hisce verbis,* Fiat Experimentum, *vel* Inquiratur vlteriùs, *vti cogamur.*

XV.

A*Tque Opus & officium harum trium Tabularum,* Comparentiam Instantiarum ad intellectum, *vocare consueuimus. Factâ autem* Comparentiâ, *in opere ponenda est ipsa* Inductio, *Inuenienda*

enda est enim, super Comparentiam *omnium & singularum Instantiarum; Natura talis, quæ cum naturâ datâ perpetuò adsit, absit; atque crescat, & decrescat; sitq́; (vt superiùs dictum est) limitatio Naturæ magis communis. Hoc si mens iam ab initio facere tentet affirmatiuè (quod sibi permissa semper facere solet) occurrent phantasmata, & opinabilia, & Notionalia malè terminata, & Axiomata quotidiè emendanda; nisi libeat (Scholarum more) pugnare pro falsis. Ea tamen proculdubiò erunt meliora aut prauiora, pro facultate & robore intellectûs qui operatur. At omninò Deo (Formarum Inditori & opifici) aut fortassè Angelis & Intelligentijs competit, Formas per Affirmationem immediatè noße, atque ab initio Contemplationis. Sed certè supra hominem est; Cui tantùm conceditur, procedere primò per* Negatiuas, *& postremo loco desinere in* Affirmatiuas, *post omnimodam exclusionem.*

XVI.

I*Taq́; Naturæ facienda est prorsus solutio & separatio; non per Ignem certè, sed per Mentem, tanquàm Ignem diuinum. Est itaq́;* Inductionis *veræ opus primum (quatenùs ad inueniendas Formas)* Reiectio *siue* Exclusiua *Naturarum singularum, quæ non inueniuntur in aliquâ Instantiâ, vbi Natura data adest; aut inueniuntur in aliquâ Instantiâ, vbi Natura data abest; aut inueniuntur in aliquâ Instantiâ crescere, cùm Natura data decrescat; aut decrescere,*

cùm

cùm Natura data crescat. Tum verò post Reiectionem & Exclusiuam *debitis modis factam, secundo loco (tanquàm in fundo) manebit (abeuntibus in fumum opinionibus volatilibus) Forma affirmatiua, solida, & vera, & benè terminata. Atque hoc breue dictu est, sed per multas ambages ad hoc peruenitur. Nos autem nihil fortassè ex ijs, quæ ad hoc faciunt, prætermittemus.*

XVII.

CAuendum autem est, & monendum quasi perpetuò, ne cùm tantæ partes Formis videantur à nobis tribui, trahantur ea, quæ dicimus, ad Formas eas, quibus hominum contemplationes & cogitationes hactenùs assueuerunt.

Primò enim, de Formis copulatis, quæ sunt (vt diximus) Naturarum simplicium Coniugia ex cursu communi vniuersi, vt Leonis, Aquilæ, Rosæ, Auri, & huiusmodi, impræsentiarùm non loquimur. Tempus enim erit de ijs tractandi, cùm ventum fuerit ad latentes Processus, & latentes Schematismos, *eorúmque inuentionem, prout reperiuntur in substantijs (quas vocant) seu Naturis concretis.*

Rursùs verò, non intelligantur ea quæ dicimus (etiam quatenùs ad Naturas simplices) de formis & Idæis abstractis, aut in materiâ non determinatis, aut malè determinatis. Nos enim quùm de Formis loquimur, nil aliud intelligimus, quàm leges illas & determinationes Actûs puri, quæ Naturam aliquam

ſimplicem ordinant & conſtituunt; vt calorem, lumen, pondus, in omnimodâ materiâ & ſubiecto ſuſceptibili. Itaque eadem res eſt Forma Calidi, aut Forma Luminis, & Lex Calidi, ſiue Lex Luminis; neque verò à rebus ipſis & parte operatiuâ, vnquam nos abſtrahimus, aut recedimus. Quare cùm dicimus (exempli gratiâ) in Inquiſitione Formæ Caloris, Reijce tenuitatem, *aut*, tenuitas non eſt ex Formâ Caloris; *idem eſt ac ſi dicamus*, poteſt homo ſuperinducere Calorem in corpus denſum; *aut contrà*, poteſt homo auferre aut arcere Calorem à corpore tenui.

Quòd ſi cuiquam videantur etiam Formæ noſtræ habere nonnihil abſtracti, quòd miſceant & coniungant heterogenea (videntur enim valde eſſe heterogenea Calor Cœleſtium, & Ignis; rubor fixus in roſâ, aut ſimilibus, & apparens in Iride, aut radijs Opalij, aut Adamantis; Mors ex ſummerſione, ex crematione, ex puncturâ gladij, ex Apoplexiâ, ex Atrophiâ; & tamen conueniunt iſta in Naturâ Calidi, Ruboris, Mortis) is ſe habere intellectum nôrit conſuetudine, & integralitate rerum, & opinionibus captum & detentum. Certiſſimum enim eſt, iſta, vtcunq; heterogenea & aliena, coire in Formam, ſiue Legem eam quæ ordinat Calorem, aut ruborem, aut mortem; nec emancipari poſſe potentiam humanam, & liberari à Naturæ curſu communi, & expandi & exaltari ad Efficientia noua, & Modos operandi nouos, niſi per reuelationem & inuentionem huiuſmodi Formarum; & tamen poſt iſtam vnionem Naturæ, quæ

eſt

est res maximè principalis, de Naturæ diuisionibus & venis, tam ordinarijs, quàm interioribus & verioribus, suo loco posteà dicetur.

XVIII.

I*Am verò proponendum est Exemplum* Exclusionis *siue* Reiectionis *Naturarum, quæ per* Tabulas Comparentiæ *reperiuntur non esse ex Formâ Calidi; illud interim monendo, non solùm sufficere singulas* Tabulas *ad* Reiectionem *alicuius Naturæ, sed etiam vnamquamque ex Instantijs singularibus in illis contentis. Manifestum enim est ex ijs quæ dicta sunt, omnem* Instantiam contradictoriam *destruere opinabile de Formâ. Sed nihilominùs quandoque perspicuitatis causâ, & vt vsus* Tabularum *clariùs demonstretur,* Exclusiuam *duplicamus, aut repetimus.*

Exemplum Exclusiuæ, *siue* Reiectionis Naturarum *à formâ Calidj.*

1. P*Er radios Solis,* Reijce *Naturam Elementarem.*

2. *Per Ignem communem, & maximè per Ignes subterraneos (qui remotissimi sunt, & plurimùm intercluduntur à radijs Cœlestibus)* Reijce *Naturam Cœlestem.*

3. *Per Calefactionem omnigenûm corporum, (hoc est, Mineralium, Vegetabilium, partium exteriorum Animalium, Aquæ, Olej, Aëris, & reliquorum) ex approximatione solâ ad Ignem, aut aliud Corpus calidum;* Reijce *omnem Varietatem, siue subtiliorem Texturam corporum.*

4. *Per Ferrum & Metalla ignita, quæ calefaciunt alia corpora, nec tamen omninò pondere aut substantiâ minuuntur;* Reijce *inditionem siue mixturam substantiæ alterius Calidj.*

5. *Per Aquam feruentem, atque Aërem, atque etiam per Metalla, & alia Solida calefacta, sed non vsque ad ignitionem siue ruborem;* Reijce *Lucem aut Lumen.*

6. *Per radios Lunæ, & aliarum Stellarum, (excepto Sole)* Reijce *etiam Lucem & Lumen.*

7 *Per* Comparatiuam *Ferri igniti, & Flammæ spiritûs vini (ex quibus, Ferrum ignitum plus habet calidi & minus lucidi, Flamma autem spiritûs vini plus lucidi & minus calidi)* Reijce *etiam Lucem & Lumen.*

8. *Per aurum & alia Metalla ignita, quæ densissimi sunt corporis secundùm totum;* Reijce *Tenuitatem.*

9. Per

9. *Per Aërem, qui inuenitur vt plurimùm frigidus, & tamen manet tenuis;* Reijce *etiam Tenuitatem.*

10. *Per Ferrum ignitum, quod non intumescit mole, sed manet intra eandem dimensionem visibilem;* Reijce *Motum localem, aut expansiuum secundùm totum.*

11 *Per dilatationem Aëris in Vitris Calendarijs & similibus, qui mouetur localitèr & expansiuè manifestò, neque tamen colligit manifestum augmentum Caloris;* Reijce *etiam Motum Localem, aut expansiuum secundùm totum.*

12 *Per facilem Tepefactionem omnium corporum, absque aliquâ destructione aut alteratione notabili;* Reijce *Naturam destructiuam, aut inditionem violentam alicuius Naturæ nouæ.*

13 *Per Consensum & Conformitatem operum similium, quæ eduntur à Calore & à Frigore;* Reijce *Motum tàm Expansiuum quàm Contractiuum, secundùm totum.*

14 *Per Accensionem Caloris ex attritione corporum;* Reijce *Naturam Principialem. Naturam Principialem vocamus eam, quæ Positiua reperitur in Naturâ, nec causatur à Naturâ præcedente.*

Sunt

Sunt & aliæ Naturæ: neque enim Tabulas conficimus perfectas, sed Exempla tantùm.

Omnes & singulæ Naturæ prædictæ non sunt ex Formâ Calidi. Atque ab omnibus Naturis *prædictis liberatur Homo in operatione super Calidum.*

Aphor. XIX.

A*Tque in*Exclusiuâ *iacta sunt fundamenta* Inductionis *veræ; quæ tamen non perficitur donec sistatur in Affirmatiuâ. Neque verò ipsa* Exclusiua *vllo modo perfecta est, neque adeò esse potest sub initijs. Est enim* Exclusiua *(vt planè liquet)* Reiectio *Naturarum Simplicium: Quòd si non habeamus adhuc bonas & veras Notiones Naturarum simplicium, quomodò rectificari potest* Exclusiua? *At nonnullæ ex supradictis (veluti Notio Naturæ Elementaris, Notio Naturæ Cœlestis, Notio Tenuitatis) sunt Notiones vagæ, nec bene terminatæ. Itaque nos, qui nec ignari sumus, nec obliti, quantum opus aggrediamur; (viz. vt faciamus Intellectum humanum Rebus & Naturæ parem) nullo modo acquiescimus in his quæ adhuc præcepimus: sed & rem in vlterius prouehimus, & fortiora auxilia in vsum Intellectûs machinamur & ministramus, quæ nunc subiungemus. Et certè in* Interpretatione Naturæ *animus omninò talitèr est præparandus & formandus, vt & sustineat se in gradibus debitis certitudinis & tamen cogitet (præsertìm sub initijs) ea, quæ adsunt, multùm pendere ex ijs quæ supersunt.*

Atta-

XX.

ATtamen quia citiùs emergit Veritas ex errore, quàm ex confusione, vtile putamus vt fiat permissio Intellectui, post tres Tabulas Comparentiæ primæ (quales posuimus) factas & pensitatas, accingendi se & tentandi opus Interpretationis Naturæ in affirmatiuâ; tam ex Instantijs Tabularum, quàm ex ijs quæ aliàs occurrent. Quod genus Tentamenti, Permissionem Intellectûs, siue Interpretationem inchoatam, siue Vindemiationem primam appellare consueuimus.

Vindemiatio prima de Formâ Calidi.

ANimaduertendum autem est, Formam rei inesse (vt ex ijs, quæ dicta sunt, planè liquet) Instantijs vniuersis & singulis, in quibus Res ipsa inest; alitèr enim Forma non esset: Itaque nulla planè dari potest Instantia contradictoria. Attamen longè magis conspicua inuenitur Forma & euidens in aliquibus Instantijs, quàm in alijs; in ijs videlicet, vbi minùs cohibita est Natura Formæ, & impedita, & redacta in ordinem, per Naturas alias. Huiusmodi autem Instantias, Elucescentias vel Instantias Ostensiuas appellare consueuimus. Pergendum itaque est ad Vindemiationem ipsam primam de Formâ Calidi.

Per

Per vniuersas & singulas Instantias, *Natura, cuius limitatio est Calor, videtur esse Motus. Hoc autem maximè ostenditur in Flammâ, quæ perpetuò mouetur; & in Liquoribus feruentibus aut bullientibus, qui etiam perpetuò mouentur. Atque ostenditur etiam in incitatione siue incremento Caloris facto per motum; vt in Follibus, & ventis: de quo vide* Instant. 29. Tab. 3. *Atque similitèr in alijs modis Motûs, de quibus vide* Instant. 28. *&* 31. Tab. 3. *Rursùs ostenditur in extinctione Ignis & Caloris per omnem fortem compreßionem, quæ frænat & cessare facit Motum: de quâ vide* Instant. 30. *&* 32. Tab. 3. *Ostenditur etiam in hoc, quòd omne corpus destruitur aut saltem insignitèr alteratur ab omni Igne & Calore forti ac vehementi: Vnde liquidò constat, fieri à Calore tumultum & perturbationem, & motum acrem in partibus internis Corporis; qui sensìm vergit ad dissolutionem.*

Intelligatur hoc quod diximus de Motu, (nempe, vt sit instar Generis ad Calorem) non quòd Calor generet Motum, aut quòd Motus generet Calorem; (licet & hæc in aliquibus vera sint) sed quòd ipsißimus Calor, siue Quid ipsum *Caloris sit Motus, & nihil aliud: limitatus tamen per* Differentias, *quas mox subiungemus, postquàm nonnullas cautiones adiecerimus ad euitandum Æquiuocum.*

Calidum ad sensum, res Respectiua est, & in ordine

dine ad Hominem, non ad Vniuersum; & ponitur rectè vt Effectus Caloris tantùm in spiritum Animalem: Quin etiam in seipso res varia est, cùm idem corpus (prout Sensus prædisponitur) inducat perceptionem tam Calidi quàm Frigidi: vt patet per Instant: 41. Tab. 3.

Neque verò communicatio Caloris, siue Natura eius Transitiua, per quam corpus admotum corpori calido incalescit, confundi debet cum formâ Calidi. Aliud enim est Calidum, aliud Calefactiuum. Nam per motum Attritionis inducitur Calor absque aliquo Calido præcedente, vnde excluditur Calefactiuum à Formâ Calidi. Atque etiam vbi Calidum efficitur per approximationem Calidi, hoc ipsum non fit ex formâ Calidi; sed omninò pendet à Naturâ altiore & magis communi; viz. ex Naturâ Assimilationis siue Multiplicationis sui: de quâ facienda est separatìm inquisitio.

At notio Ignis plebeia est, & nihil valet: composita enim est ex concursu qui fit Calidi & Lucidi in aliquo corpore; vt in Flammâ communi, & corporibus accensis vsque ad ruborem.

Remoto itaq; omni Æquiuoco, veniendum iam tandem est ad Differentias *veras quæ limitant Motum, & constituunt eum in Formam Calidj.*

PRima *igitur* Differentia *ea est; quòd Calor sit Motus Expansiuus, per quem corpus nititur ad dilatationem sui, & recipiendi se in maiorem sphæram siue dimensionem, quàm priùs oc-*

cupauerat. *Hæc autem* Differentia *maximè ostenditur in flammâ; vbi fumus siue halitus pinguis manifestò dilatatur & aperit se in flammam.*

Ostenditur etiam in omni Liquore feruente, qui manifestò intumescit, insurgit, & emittit bullas; atque vrget processum expandendi se, donec vertatur in corpus longè magis extensum & dilatatum, quàm sit ipse Liquor; viz. in Vaporem, aut Fumum, aut Aërem.

Ostenditur etiam in omni Ligno & Combustibili; vbi fit aliquando exudatio, at semper euaporatio.

Ostenditur etiam in colliquatione Metallorum; quæ (cùm sint corporis compactissimi) non facilè intumescunt & se dilatant: sed tamen Spiritus eorum, postquàm fuerit in se dilatatus, & maiorem adèo dilatationem concupierit, trudit planè & agit partes crassiores in Liquidum. Quòd si etiam Calor fortiùs intendatur, soluit & vertit multum ex ijs in volatile.

Ostenditur etiam in Ferro aut Lapidibus: quæ licèt non liquefiant aut fundantur, tamen emolliuntur. Quod etiam fit in baculis ligni; quæ calefacta paululùm in cineribus calidis fiunt flexibilia.

Optimè autem cernitur iste Motus in Aëre, qui per exiguum calorem se dilatat continuò & manifestò: vt per Instant: 38. Tab. 3.

Ostenditur etiam in naturâ contrariâ Frigi-

di.

di. Frigus enim omne corpus contrahit & cogit in angustius; adeò vt per intensa Frigora claui excidant ex parietibus, æra dissiliant, vitrum etiam calefactum & subitò positum in Frigido dissiliat & frangatur. Similitèr Aër per leuem infrigidationem recipit se in angustius: vt per Instant. 38. Tab. 3. *Verùm de his fusiùs dicetur in inquisitione de Frigido.*

Neque mirum est, si Calidum & Frigidum edant complures actiones communes, (de quo vide Instant. 32 Tab. 2.) *cùm inueniantur duæ ex sequentibus* Differentijs *(de quibus mox dicemus) quæ competunt vtrique Naturæ; licèt in hac* Differentiâ *(de quâ nunc loquimur) actiones sint ex diametro oppositæ: Calidum enim dat motum expansiuum & dilatantem, Frigidum autem dat motum contractiuum & coëuntem.*

SEcunda Differentia *est modificatio prioris; Hæc videlicet, quòd Calor sit Motus expansiuus siue versùs circumferentiam: hac lege tamen, vt vnà feratur corpus sursùm. Dubium enim non est, quin sint Motus complures mixti. Exempli gratiâ: sagitta aut spiculum simul & progrediendo rotat, & rotando progreditur. Similiter & Motus Caloris simul est & Expansiuus, & Latio in sursùm.*

Hæc verò Differentia *ostenditur in Forcipe,*

aut Bacillo ferreo immisso in ignem: quia si immittatur perpendiculariter tenendo manum superius, cito manum adurit; sin ex latere aut inferius, omnino tardius.

Conspicua etiam est in Distillationibus *per Descensorium; quibus vtuntur homines ad Flores delicatiores, quorum odores facile euanescunt. Nam hoc reperit industria, vt collocent Ignem non subter sed supra, vt adurat minus. Neque enim Flamma tantum vergit sursum, sed etiam omne Calidum.*

Fiat autem Experimentum huius rei in contraria Natura Frigidi: viz. vtrum Frigus non contrahat corpus descendendo deorsum; quemadmodum Calidū dilatat corpus ascendendo sursum. Itaq; adhibeantur duo bacilla ferrea, vel duo tubi vitrei, quoad cætera pares; & calefiant nonnihil; & ponatur spongia cum aquâ frigidâ, vel nix, subter vnam, & similiter super alteram. Existimamus enim celeriorem fore Refrigerationem ad extremitates, in eo bacillo vbi nix ponitur supra, quam in eo vbi nix ponitur subter: contra ac fit in Calido.

TErtia Differentia *ea est; vt Calor sit Motus, non Expansiuus vniformiter secundum totum, sed Expansiuus per particulas minores corporis; & simul cohibitus, & repulsus, & reuerberatus, adeo vt induat Motum alternatiuum, & perpetuo trepidantem, & tentantem, & ni-*

& nitentem, & ex repercussione irritatum; vnde furor ille Ignis & Caloris ortum habet.

Ista verò Differentia *ostenditur maximè in Flammâ & Liquoribus bullientibus: quæ perpetuò trepidant, & in paruis portionibus tument, & rursùs subsidunt.*

Ostenditur etiam in ijs corporibus, quæ sunt tam duræ compagis, vt calefacta aut Ignita non intumescant aut dilatentur mole; & Ferrum ignitum, in quo Calor est acerrimus.

Ostenditur etiam in hoc, quòd per frigidissimas tempestates focus ardeat acerrimè.

Ostenditur etiam in hoc, quod cùm extenditur Aër in vitro Calendari absque impedimento aut repulsione, vniformitèr scilicet & æqualitèr; non percipiatur Calor. Etiam in ventis conclusis, licèt erumpant vi maximâ, tamen non percipitur Calor insignis; quia scilicèt Motus fit secundùm totum, absque Motu alternante in particulis. Atque ad hoc fiat Experimentum, vtrùm Flamma non vrat acriùs versùs latera, quàm in medio flammæ.

Ostenditur etiam in hoc, quòd omnis vstio transigatur per minutos poros corporis quod vritur; adeò vt Vstio subruat, & penetret, & fodicet, & stimulet; perinde ac si essent infinitæ cuspides acûs. Itaque ex hoc illud etiam fit, quòd omnes Aquæ fortes (si proportionatæ sint ad corpus, in quod agunt) edant opera Ignis, ex naturâ suâ corrodente & pungente.

Atque

Atque ista Differentia (*de quâ nunc dicimus*) *communis est cum naturâ Frigidi; in quo cohibetur Motus contractiuus, per renitentiam expandendi; quemadmodùm in Calido cohibetur Motus expansiuus, per renitentiam contrahendi.*

Itaque siue partes corporis penetrent versùs interius, siue penetrent versùs exterius, similis est ratio; licèt impar admodùm sit fortitudo: quia non habemus hîc apud nos in superficie Terræ aliquid, quod sit impensè Frigidum. Vide Instant. 27. Tab. 9.

QVarta Differentia *est modificatio prioris: Hæc scilicet, quòd Motus ille Stimulationis aut Penetrationis debeat esse nonnihil rapidus & minimè lentus; atque fiat etiam per particulas, licèt minutas; tamen non ad extremam subtilitatem, sed quasi maiusculas.*

Ostenditur hæc Differentia *in comparatione operum quæ edit Ignis, cum ijs quæ edit Tempus siue Ætas. Ætas enim siue Tempus arefacit, consumit, subruit, & incinerat, non minùs quàm Ignis; vel potiùs longè subtiliùs: sed quia Motus eiusmodi est lentus admodùm & per particulas valdè exiles, non percipitur Calor.*

Ostenditur etiam in comparatione dissolutionum Ferri & Auri. Aurum enim dissoluitur

absque

absque calore excitato; Ferrum autem cum vehementi excitatione Caloris, licèt simili ferè interuallo quoad tempus. Quia scilicet in Auro, ingressus Aquæ Separationis est clemens & subtilitèr insinuans, & cessio partium Auri facilius: At in Ferro, ingressus èst asper, & cum conflictu, & partes Ferri habent obstinationem maiorem.

Ostenditur etiam aliquatenùs in Gangrænis nonnullis & Mortificationibus carnium; quæ non excitant magnum calorem aut dolorem, ob subtilitatem putrefactionis.

Atque hæc sit Prima Vindemiatio, *siue* Interpretatio inchoata *de Formá Calidi, facta per* Permissionem Intellectûs.

Ex Vindemiatione *autem istâ* primâ, *Forma siue Definitio vera Caloris (eius, qui est in ordine ad Uniuersum, non relatiuus tantummodò ad Sensum) talis est, breui verborum complexu.* Calor est Motus Expansiuus, cohibitus, & nitens per partes minores. *Modificatur autem Expansio;* vt expandendo in ambitum, nonnihil tamen inclinet versùs superiora. *Modificatur autem & Nixus ille per partes;* vt non sit omninò segnis, sed incitatus & cum impetu nonnullo.

Quod verò ad Operatiuam attinet, eadem res est. Nam designatio est talis. Si in aliquo corpore naturali poteris excitare Motum ad se dilatandum, aut expandendum; eumque Motum ita reprimere

mere & in se vertere, vt dilatatio illa non procedat æqualitèr sed partim obtineat, partim retrudatur; proculdubiò generabis Calidum: *non habitâ ratione, siue corpus illud sit Elementare, (vt loquuntur) siue imbutum à Cœlestibus; siue luminosum, siue opacum; siue tenue, siue densum; siue localitèr expansum, siue intra claustra dimensionis primæ contentum; siue vergens ad dissolutionem, siue manens in statu; siue Animal, siue Vegetabile, siue Minerale, siue Aqua, siue Oleum, siue Aër, aut aliqua alia substantia quæcunque susceptiua Motûs prædicti. Calidum autem ad Sensum, res eadem est: sed cum analogiâ, qualis competit Sensui. Nunc verò ad vlteriora auxilia procedendum est.*

Aphor. XXI.

POst Tabulas Comparentiæ primæ & Reiectionem *siue* Exclusiuam, *nec non* Vindemiationem primam *factam secundùm eas; pergendum est ad reliqua auxilia Intellectûs, circà* Interpretationem Naturæ, & Inductionem *veram ac perfectam. In quibus proponendis, vbi opus erit Tabulis, procedemus super Calidum & Frigidum; vbi autem opus erit tantùm Exemplis paucioribus, procedemus per alia omnia: vt nec confundatur Inquisitio, & tamen Doctrina versetur minùs in angusto.*

Dicemus itaque primo loco, de Prerogatiuis Instantiarum: *Secundò, de* Adminiculis Inductionis: *Tertiò, de* Rectificatione Inductionis:

Quar-

Quartò, *de* Variatione Inquiſitionis pro Naturâ Subiecti: *Quintò*, *de* Prærogatiuis Naturarum *quatenùs ad Inquiſitionem*, *ſiue de eo quod inquirendum eſt priùs & poſteriùs*: *Sextò*, *de* Terminis Inquiſitionis, *ſiue de* Synopſi *omnium* Naturarum *in Vniuerſo*: *Septimò*, *de* Deductione ad Praxin, *ſiue de eo quod eſt in Ordine ad Hominem*: *Octauò*, *de* Paraſceuis ad Inquiſitionem: *Poſtremò autem*, *de* Scalâ Aſcenſoriâ & Deſcenſoriâ Axiomatum.

XXII.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum, *Primò proponemus* Inſtantias Solitarias. *Eæ autem ſunt* Solitariæ, *quæ exhibent Naturam*, *de quâ fit Inquiſitio*, *in talibus Subiectis quæ nil habent commune cum alijs Subiectis*, *præter illam ipſam Naturam*: *aut rurſùs quæ non exhibent Naturam*, *de quâ fit Inquiſitio*, *in talibus Subiectis quæ ſunt ſimilia per omnia cum alijs Subiectis*, *præterquàm in illâ ipſâ Naturâ*. *Manifeſtum enim eſt*, *quòd huiuſmodi Inſtantiæ tollant ambages*, *atque accelerent & roborent* Excluſiuam; *adeò vt paucæ ex illis ſint inſtar multarum.*

Exempli gratiâ: *ſi fiat Inquiſitio de Naturâ* Coloris, Inſtantiæ Solitariæ *ſunt Priſmata*, *Gemmæ Chryſtallinæ quæ reddunt colores*, *non ſolùm in ſe*, *ſed exteriùs ſuprà parietem*: *Item Rores*, *&c.* *Iſtæ enim nil habent commune cum coloribus fixis in Floribus*,

Gemmis coloratis, Metallis, Lignis, &c. præter ipsum colorem. Unde facilè colligitur, quòd Color nil aliud sit quàm Modificatio imaginis lucis immissæ & receptæ: in priore genere, per gradus diuersos Incidentiæ; in posteriore, per Texturas & Schematismos varios corporis. Istæ autem, Instantiæ *sunt* Solitariæ *quatenùs ad Similitudinem.*

Rursùs in eâdem Inquisitione, venæ distinctæ Albi & Nigri in Marmoribus, & variegationes colorum in Floribus eiusdem speciei, sunt Instantię Solitariæ. *Album enim & Nigrum Marmoris, & maculæ Albi & Purpurei in floribus Garyophylli, conueniunt ferè in omnibus præter ipsum colorem. Unde facilè colligitur, Colorem non multum rei habere cum Naturis alicuius corporis intrinsecis, sed tantùm situm esse in Positurâ partium crassiori & quasi Mechanicâ. Istæ autem* Instantię *sunt* Solitariæ, *quatenùs ad Discrepantiam. Vtrunque autem genus,* Instantias Solitarias *appellare consueuimus; aut* Ferinas, *sumpto vocabulo ab Astronomis.*

XXIII.

I*Nter prærogatiuas Instantiarum, ponemus secundo loco* Instantias Migrantes. *Eæ sunt, in quibus Natura Inquisita migrat ad generationem, cùm priùs non existeret; aut contrà migrat ad corruptionem, cùm priùs existeret. Itaquè in vtrâque Antistrophe, Instantiæ tales sunt semper geminæ; vel potiùs vna Instantia in motu, siue transitu, producta ad periodum aduersam. At huiusmodi Instantiæ non solùm accele-*

rant

rant & roborant Exclusiuam, *sed etiam compellunt* Affirmatiuam, *siue Formam ipsam in angustum. Necesse est enim vt Forma rei sit quippiam, quod per huiusmodi* Migrationem *indatur; aut contrà per huiusmodi* Migrationem *tollatur, & destruatur. Atque licèt omnis Exclusio promoueat* Affirmatiuam; *tamen hoc magis directè fit in subiecto eodem, quàm in diuersis. Forma autem (vt ex omnibus quæ dicta sunt manifestò liquet) prodens se in vno, ducit ad omnia. Quò autem simplicior fuerit* Migratio; *eò magis habenda est Instantia in pretio. Præterea* Instantiæ Migrantes *magni sunt vsus ad partem Operatiuam; quia cùm proponant Formam copulatam cum Efficiente aut Priuante, perspicuè designant praxin in aliquibus; vndè facilis etiam est transitus ad proxima. Subest tamen in illis nonnihil periculi, quod indiget cautione; hoc videlicèt, nè Formam nimis retrahant ad Efficientem; & Intellectum perfundant, vel saltem perstringant falsâ opinione de Formâ, ex intuitu Efficientis. Efficiens verò semper ponitur nil aliud esse, quàm vehiculum, siue deferens Formæ. Verùm huic rei, per* Exclusiuam *legitimè factam, facilè adhibetur remedium.*

Proponendum itaque est iam Exemplum Instantiæ Migrantis. *Sit Natura Inquisita, Candor, siue Albedo:* Instantia Migrans *ad generationem, est vitrum integrum, & vitrum puluerizatum. Similitèr, Aqua simplex, & Aqua agitata in spumam. Vitrum enim integrum, & Aqua simplex, Diaphana sunt, non Alba: At vitrum puluerizatum, & Aqua in spumâ, Alba, non Diaphana. Itaque quærendum quid accide-*

rit ex istâ Migratione *Vitro, aut Aquæ. Manifestum enim est, Formam Albedinis deferri & inuehi per istam contusionem Vitri, & agitationem Aquæ. Nihil autem reperitur accessisse, præter comminutionem partium Vitri & Aquæ, & Aëris insertionem. Neque verò parùm profectum est ad inueniendam Formam Albedinis, quòd corpora duo per se Diaphana, sed secundùm magis & minùs (Aër scilicèt & Aqua, aut Aer & Vitrum) simùl posita per minutas portiones exhibeant Albedinem, per refractionem inæqualem radiorum lucis.*

Verùm hâc in re proponendum est etiam Exemplum periculi & cautionis, de quibus diximus. Nimirum facilè hìc occurret Intellectui ab huiusmodi Efficientibus deprauato, quòd ad Formam Albedinis Aer semper requiratur; aut quòd Albedo generetur tantùm per corpora Diaphana; quæ omninò falsa sunt, & per multas Exclusiones conuicta. Quin potiùs apparebit (misso Aere, & huiusmodi) corpora omninò æqualia (secundùm portiones Opticas) dare Diaphanum; corpora verò inæqualia, per texturam simplicem, dare Album; corpora inæqualia secundùm texturam compositam, sed ordinatam, dare reliquos colores, præter Nigrum; corpora verò inæqualia per texturam compositam, sed omninò inordinatam & confusam, dare Nigrum. Itaque de Instantiâ Migrante *ad generationem in Naturâ Inquisitâ Albedinis, propositum est iam Exemplum.* Instantia *autem* Migrans *ad Corruptionem in eâdem Naturâ Albedinis, est Spuma dissoluta, aut Nix dissoluta. Exuit enim Albedinem, & induit Diapha-*

Diaphanum Aqua, postquàm fit Integrale sine Aere.

Neq; verò illud vllo modo prætermittendũ est, quòd sub Instantijs Migrantibus *comprehendi debeant non tantùm illæ quæ migrant ad Generationem & Priuationẽ; sed etiam illæ quæ* Migrant *ad Maiorationem & Minorationem; cùm illæ etiam tendant ad inueniendã Formam, vt per definitionem Formæ superiùs factam,* & Tabulam Graduum *manifestò liquet. Itaque Papyrus, quæ sicca quùm fuerit, Alba est; at madefacta (excluso Aere, & receptâ Aquâ) minùs Alba est, & magis vergit ad* Diaphanum*; similem habet rationem cum* Instantijs *supradictis.*

XXIV.

I*Nter Prærogatiuas Instantiarum, tertio loco ponemus* Instantias Ostensiuas, *de quibus in* Vindemiatione primâ de Calido *mentionem fecimus; quas etiam* Elucescentias, *siue* Instantias Liberatas, & Prędominantes, *appellare consueuimus. Eæ sunt, quæ ostendunt Naturam Inquisitam nudam & substantiuam, atque etiam in exaltatione suâ, aut summo gradu Potentiæ suæ; emancipatam scilicèt, & liberatam ab impedimentis, vel saltem per fortitudinem suæ virtutis dominantem super ipsa, eáque supprimentem & coercentem. Cùm enim omne Corpus suscipiat multas Naturarum Formas copulatas, & in Concreto; fit vt alia aliam retundat, deprimat, frangat, & liget; vndè obscurantur Formæ singulæ. Inueniuntur autem subiecta nonnulla, in quibus Natura Inquisita præ alijs est in suo vigore; vel per absentiam impedimenti,*

menti, vel per Prædominantiam virtutis. Huiusmodi autem Instantiæ *sunt maximè* Ostensiuæ *Formæ. Verùm & in his ipsis Instantijs adhibenda est cautio, & cohibendus impetus Intellectûs. Quicquid enim ostentat Formam, eamque trudit, vt videatur occurrere Intellectui, pro suspecto habendum est, & recurrendum ad* Exclusiuam *seueram & diligentem.*

Exempli gratiâ; sit Natura Inquisita, Calidum. Instantia Ostensiua *Motûs Expansionis, quæ (vt superiùs dictum est) portio est præcipua Formæ Calidi, est Vitrum Calendare Aeris. Etenim Flamma, licèt manifestò exhibeat Expansionem; tamen propter momentaneam extinctionem, non ostendit progressum Expansionis. Aqua autem feruens, propter facilem transitionem Aquæ in vaporem & Aerem, non tam benè ostendit Expansionem Aquæ in corpore suo. Rursùs Ferrum Ignitum, & similia, tantum abest vt progressum ostendant, vt contrà per retusionem & fractionem spiritûs, per partes compactas & crassas (quæ domant & frænant Expansionem) ipsa Expansio non sit omninò conspicua ad sensum. At Vitrum Calendare clarè ostendit Expansionem in Aere, & conspicuam, & progredientem, & durantem, neque transeuntem.*

Rursus, Exempli gratiâ; sit Natura Inquisita, Pondus. Instantia Ostensiua *Ponderis, est Argentum viuum. Omnia enim superat pondere magno interuallo, præter Aurum; quod non multò grauius est. At præstantior Instantia est ad indicandam Formam ponderis, Argentum viuum, quàm Aurum; quia Aurum*

rum solidum est, & Consistens, quod genus referri videtur ad Densum; At Argentum viuum liquidum est, & turgens Spiritu, & tamen multis partibus exuperat grauitate Diamantem, & ea quæ putantur solidissima. Ex quo ostenditur Formam Grauis, siue ponderosi, dominari simpliciter in copiâ Materiæ, & non in arctâ Compage.

XXV.

I*Nter Prærogatiuas Instantiarum ponemus quarto loco* Instantias Clandestinas, *quas etiam* Instantias Crepusculi *appellare consueuimus. Eæ sunt veluti oppositæ* Instantijs Ostensiuis. *Exhibent enim Naturam Inquisitam in infimâ virtute, & tanquàm in incunabulis, & rudimentis suis; tentantem; & tanquàm primò experientem, sed sub contrariâ Naturâ latentem, & subactam. Sunt autem huiusmodi* Instantiæ *magni omninò momenti, ad inueniendas Formas; quia sicut* Ostensiuæ *ducunt facilè ad Differentias, ita* Clandestinæ *ducunt optimè ad Genera; id est, ad Naturas illas Communes, quarum Naturæ Inquisitæ, nihil aliud sunt quàm limitationes.*

Exempli gratiâ; sit Natura Inquisita, Consistens, siue se Determinans; cuius Contrarium est Liquidum, siue Fluens. Instantię Clandestinæ *sunt illæ, quæ exhibent gradum nonnullum debilem & infimum Consistentis in fluido; veluti Bulla Aquæ, quæ est tanquàm pellicula quædam consistens, & determinata, facta ex corpore Aquæ. Similiter Stillicidia, quæ, si adfuerit*

rit Aqua quæ succedat, producunt se in filum admodùm tenue, ne discontinuetur Aqua; At si non detur talis copia Aquæ, quæ succedere possit, cadit Aqua in guttis rotundis, quæ est Figura quæ optimè Aquam sustinet contra discontinuationem. At in ipso temporis articulo, cùm desinit filum Aquæ, & incipit descensus in guttis, resilit ipsa Aqua sursùm ad euitandam discontinuationem. Quin in Metallis, quæ quùm funduntur sunt liquida, sed magis tenacia, recipiunt se sæpè guttæ liquefactæ sursùm, atque ita hærent. Simile quoddam est Instantia Speculorum puerilium, quæ solent facere pueruli in scirpis ex saliuâ, vbi cernitur etiam pellicula Consistens Aquæ. At multò meliùs se ostendit hoc ipsum, in altero illo ludicro puerili; quando capiunt Aquam, per Saponem factam paulò tenaciorem, atque inflant eam per Calamum cauum, atque indè formant Aquam, tanquàm in Castellum bullarum; quæ per interpositionem Aeris inducit Consistentiam; eò vsque vt se proijci nonnihil patiatur absque discontinuatione. Optimè autem cernitur hoc in Spumâ & Niue, quæ talem induunt Consistentiam, vt ferè secari possint; cùm tamen sint Corpora formata ex Aere & Aquâ, quæ vtraque sunt liquida. Quæ omnia non obscurè innuunt, Liquidum & Consistens esse Notiones tantùm plebeias, & ad sensum; inesse autem reuerà omnibus Corporibus fugam & euitationem se discontinuandi; eam verò in Corporibus homogeneis (qualia sunt Liquida) esse debilem & infirmam; in Corporibus verò quæ sunt composita ex heterogeneis, magis esse viuidam & fortem: propter eà quòd Admotio Heterogenei

genei

genei constringit Corpora; at Subintratio Homogenei soluit & relaxat.

Similiter, Exempli gratiá; Sit Natura Inquisita, Attractio, siue Coitio corporum. Instantia *circa Formam eius* Ostensiua *maximè insignis est, Magnes. Contraria autem Naturà Attrahenti est, non Attrahens; licèt in substantiâ simili. Veluti Ferrum, quod non attrahit ferrum, quemadmodùm nec Plumbum plumbum, nec Lignum lignum, nec Aquam aqua.* Instantia *autem* Clandestina *est, Magnes Ferro armatus, vel potiùs Ferrum in Magnete armato. Nam ita fert Natura, vt Magnes armatus in distantiâ aliquâ, non trahat Ferrum fortiùs, quàm Magnes non armatus. Verùm si admoueatur Ferrum, ita vt tangat ferrum in Magnete armato; tunc Magnes armatus longè maius pondus ferri sustinet, quàm Magnes simplex & inermis; propter similitudinem substantiæ Ferri versùs ferrum; quæ operatio erat omninò* Clandestina, *& latens in Ferro, antequàm Magnes accessisset. Itaque manifestum est, Formam Coitionis esse quippiam, quod in Magnete sit viuidum & robustum, in Ferro debile & latens. Itidem, notatum est sagittas paruas ligneas absque cuspide ferreâ, emissas ex sclopetis grandibus, altiùs penetrare in materiam ligneam, (puta latera Nauium, aut similia) quàm easdem sagittas Ferro acuminatas, propter similitudinem substantiæ Ligni ad lignum; licèt hoc antè in ligno latuerit. Itidem, licèt Aer aerem, aut Aqua aquam manifestò non trahat in Corporibus integris; tamen bulla approximata bullæ, faciliùs dissoluit bullam, quàm*

si bulla illa altera abesset, ob appetitum Coitionis Aquæ cum aquâ, & Aeris cum aere. *Atque huiusmodi* Instantiæ Clandestinæ (*quæ sunt vsûs nobilissimi, vt dictum est*) *in portionibus Corporum paruis & subtilibus, maximè se dant conspiciendas. Quia Massæ rerum maiores, sequuntur Formas magis Catholicas, & generales; vt suo loco dicetur.*

XXVI.

INter Prærogatiuas Instantiarum ponemus quinto loco Instantias Constitutiuas, *quas etiam* Manipulares *appellare consueuimus. Eæ sunt, quæ constituunt vnam speciem Naturæ Inquisitæ tanquàm Formam minorem. Cùm enim Formæ legitimæ (quæ sunt semper conuertibiles cum Naturis Inquisitis) lateant in profundo, nec facilè inueniantur; postulat res & infirmitas humani Intellectûs, vt Formæ particulares, quæ sunt Congregatiuæ* Manipulorum *quorundam Instantiarum (neutiquàm verò omnium) in Notionem aliquam Communem; non negligantur, verùm diligentiùs notentur. Quicquid enim vnit Naturam, licèt modis imperfectis; ad inuentionem Formarum viam sternit. Itaquè Instantiæ quæ ad hoc vtiles sunt, non sunt contemnendæ potestatis, sed habent nonnullam prærogatiuam.*

Verùm in his diligens est adhibenda Cautio, ne Intellectus humanus, postquàm complures ex istis Formis particularibus adinuenerit, atque inde Partitiones siue Diuisiones Naturæ Inquisitæ confecerit; in illis omnino

ninò acquiescat, atque ad Inuentionem legitimam Formæ Magnæ se non accingat; sed præsupponat Naturam velùt à radicibus esse multiplicem & diuisam, atque vlteriorem Naturæ vnionem, tanquàm rem superuacuæ subtilitatis, & vergentem ad merum Abstractum, fastidiat & reijciat.

Exempli gratiâ; sit Natura Inquisita, Memoria, siue Excitans & Adiuuans memoriam. Instantiæ Constitutiuæ *sunt; Ordo, siue Distributio, quæ manifestò iuuat Memoriam. Item Loci in Memoriâ Artificiali; qui aut possunt esse Loci secundùm proprium sensum, veluti Ianua, Angulus, Fenestra, & similia; aut possunt esse Personæ familiares, & Notæ; aut possunt esse quiduis ad placitum (modò in ordine certo ponantur) veluti Animalia, Herbæ; etiam Verba, Literæ, Characteres, Personæ Historicæ, & cætera; licèt nonnulla ex his magis apta sint & commoda, alia minùs. Huiusmodi autem Loci Memoriam insigniter iuuant, eámque longè supra vires naturales exaltant. Item Carmina faciliùs hærent, & discuntur Memoriter, quàm Prosa. Atque ex isto* Manipulo *trium Instantiarum, videlicèt Ordinis, Locorum Artificialis Memoriæ, & Versuum, constituitur Species vna Auxilij ad Memoriam. Species autem illa,* Abscissio Infiniti *rectè vocari poßit. Cùm enim quis aliquid reminisci, aut reuocare in Memoriam nititur; si nullam prænotionem habeat, aut perceptionem eius quod quærit, quærit certè & molitur, & hâc illâc discurrit, tanquàm in Infinito. Quòd si certam aliquam prænotionem habeat; statìm Abscinditur Infinitum, & fit dis-*

cursus Memoriæ magis in vicino. In tribus autem illis Instantijs quæ superiùs dictæ sunt, prænotio perspicua est & certa. In Primâ videlicèt; debet esse aliquid quod congruat cum Ordine: In Secundâ debet esse Imago, quæ relationem aliquam habeat, siue conuenientiam ad illa Loca certa: In Tertiâ debent esse Verba, quæ cadant in Versum; atque ita Abscinditur Infinitum. Aliæ autem Instantiæ dabunt hanc alteram Speciem; vt quicquid deducat Intellectuale ad feriendum Sensum (quæ ratio etiam præcipuè viget in Artificiali Memoriâ) iuuet Memoriam. Aliæ Instantiæ dabunt hanc alteram Speciem; vt quæ faciunt impreßionem in Affectu forti, incutientes scilicèt Metum, Admirationem, Pudorem, Delectationem, iuuent Memoriam. Aliæ Instantiæ dabunt hanc alteram Speciem; vt quæ maximè imprimuntur à Mente purâ, & minùs præoccupatâ antè vel pòst; veluti quæ discuntur in pueritiâ, aut quæ commentamur ante somnum, etiam primæ quæque rerum vices; magis hæreant in Memoriâ. Aliæ Instantiæ dabunt hanc alteram Speciem; vt multitudo Circumstantiarum, siue Ansarum, iuuet Memoriam; veluti Scriptio per partes non continuatas; Lectio, siue Recitatio voce altâ. Aliæ deniquè Instantiæ dabunt hanc alteram Speciem; vt quæ expectantur, & attentionem excitant, meliùs hæreant, quàm quæ præteruolant. Itaque si scriptum aliquod viciès perlegeris, non tam facilè illud memoritèr disces, quàm si illud legas Deciès; tentando interìm illud recitare, & vbi deficit Memoria, inspiciendo librum. Ita vt sint veluti Sex Formæ Minores eorum,

quæ

quæ iuuant Memoriam; videlicèt Abſciſsio Infiniti; Deductio Intellectualis ad Senſibile; Impreſsio in Affectu forti; Impreſsio in Mente purâ; Multitudo Anſarum; Præexpectatio.

Similitèr, Exempli gratiâ; Sit Natura Inquiſita, Guſtus, ſiue Guſtatio. Inſtantiæ *quæ ſequuntur ſunt* Conſtitutiuæ: *videlicèt, quòd qui non olfaciunt, ſed ſenſu eo à Naturâ deſtituti ſunt, non percipiant, aut guſtu diſtinguant cibum rancidum, aut putridum; neque ſimilitèr Alliatum, aut Roſatum, aut huiuſmodi. Rursùs, illi qui per accidens Nares habent per deſcenſum rheumatis obſtructas, non diſcernunt aut percipiunt aliquid putridum, aut rancidum, aut Aquâ Roſaceâ inſperſum. Rursùs, qui afficiuntur huiuſmodi rheumate, ſi in ipſo momento cùm aliquid fœtidum aut odoratum habent in Ore, ſiue palato, emungant fortitèr; in ipſo Inſtanti manifeſtam perceptionem habent rancidi vel odorati. Quæ Inſtantiæ dabunt & conſtituent hanc Speciem, vel partem potiùs Guſtûs; vt Senſus Guſtationis ex parte nihil aliud ſit, quàm Olfactus Interior, tranſiens & deſcendens à Narium Meatibus ſuperioribus in Os & Palatum. At contrà, Salſum, & Dulce, & Acre, & Acidum, & Auſterum, & Amarum, & ſimilia; hæc (inquam) omnia æquè ſentiunt illi, in quibus Olfactus deeſt, aut obturatur, ac quiſquam alius: vt manifeſtum ſit, Senſum Guſtûs eſſe Compoſitum quiddam ex Olfactu Interiori, & Tactu quodam exquiſito; de quo nunc non eſt dicendi locus.*

Similitèr, Exempli gratiâ; Sit Natura Inquiſita, Communicatio Qualitatis, abſque Commiſtione Subſtantiæ.

ſtantiæ. Inſtantia Lucis, dabit vel conſtituet vnam Speciem Communicationis; Calor verò & Magnes, alteram. Communicatio enim Lucis eſt tanquàm Momentanea, & ſtatìm perit, amotâ Luce Originali. At Calidum, & Virtus Magnetica, poſtquàm tranſmiſſa fuerint, vel potiùs excitata in alio Corpore, hærent & manent ad tempus non paruum, amoto primo mouente.

Deniquè magna eſt omninò Prærogatiua Inſtantiarum Conſtitutiuarum; *vt quæ plurimùm faciant, & ad Definitiones, (præſertim particulares) & ad Diuiſiones, ſiue Partitiones Naturarum; de quo non malè dixit* Plato, Quòd habendus ſit tanquàm pro Deo, qui Definire & Diuidere benè ſciat.

XXVII.

I*Nter Prærogatiuas Inſtantiarum ponemus ſexto loco* Inſtantias Conformes, *ſiue* Proportionatas; *quas etiam* Parallelas, *ſiue* Similitudines Phyſicas, *appellare conſueuimus. Eæ verò ſunt, quæ oſtendunt Similitudines & Coniugationes rerum, non in Formis Minoribus (quod faciunt* Inſtantiæ Conſtitutiuæ) *ſed planè in Concreto. Itaquè ſunt tanquam primi & infimi Gradus ad vnionem Naturæ. Neque conſtituunt aliquod Axioma ſtatim ab initio; ſed indicant & obſeruant tantùm quendam Conſenſum Corporum. Attamen licèt non multùm promoueant ad inueniendas Formas; nihilominùs magnâ cum vtilitate reuelant partium*

tium Vniuersi fabricam, & in membris eius exercent veluti Anatomiam quandam; atque proinde veluti manu-ducunt interdum ad Axiomata sublimia & nobilia; præsertim illa quæ ad Mundi configurationem pertinent, potiùs quàm ad Naturas & Formas simplices.

Exempli gratiâ; Instantiæ Conformes sunt quæ sequuntur: Speculum, & Oculus; & similitèr fabrica Auris, & loca reddentia Eccho. Ex quâ Conformitate, præter ipsam obseruationem Similitudinis, quæ ad multa vtilis est, procliue est insupèr colligere & formare illud Axioma; videlicèt, Organa Sensuum & Corpora quæ pariunt reflexiones ad Sensus, esse similis Naturæ. Rursùs ex hoc ipso admonitus Intellectus, non ægrè insurgit ad Axioma quoddam altius & nobilius. Hoc nimirùm; Nihil interesse inter Consensus, siue Sympathias Corporum sensu præditorum, & inanimatorum sine sensu, nisi quòd in illis accedat spiritus Animalis ad Corpus ita dispositum; in his autem absit. Adeò vt quot sint Consensus in Corporibus inanimatis, tot poßint esse Sensus in Animalibus, si essent perforationes in Corpore Animato, ad discursum spiritûs Animalis in membrum ritè dispositum, tanquàm in Organum idoneum. Et rursus, quot sint sensus in Animalibus, tot sint proculdubiò Motus in Corpore inanimato, vbi Spiritus Animalis abfuerit; licèt necesse sit multò plures esse Motus in Corporibus inanimatis, quàm Sensus in Animatis, propter paucitatem Organorum Sensûs. Atque huius rei ostendit se Exemplum valdè manifestum in doloribus. Etenim quùm sint plura genera Doloris in Animalibus, & tanquàm

varij

varij illius Characteres (veluti alius est Dolor Vstionis, alius Frigoris intensi, alius Puncturæ, alius Compreßionis, alius Extensionis, & similium) certißimum est omnia illa, quoad Motum; inesse Corporibus inanimatis; veluti Ligno, aut Lapidi, cùm vritur, aut per gelu constringitur, aut pungitur, aut scinditur, aut flectitur, aut tunditur, & sic de alijs; licèt non subintrent Sensus, propter absentiam Spiritûs Animalis.

Item Instantię Conformes (*quod mirum fortaßè dictu*) *sunt Radices & Rami Plantarum. Omne enim Vegetabile intumescit, & extrudit partes in Circumferentiam, tam sursùm quàm deorsùm. Neque alia est differentia Radicum & Ramorum, quàm quòd Radix includatur in terrâ, & Rami exponantur Aeri, & Soli. Si quis enim accipiat Ramum tenerum & vegetum arboris, atque illum reflectat in aliquam terræ particulam, licèt non cohæreat ipsi Solo, gignit statim non Ramum, sed Radicem. Atque vice versâ, si terra ponatur superiùs, atque ita obstruatur Lapide, aut aliquâ durâ substantiâ, vt Planta cohibeatur, nec poßit frondescere sursùm; edet Ramos in Aerem deorsùm.*

Item Instantiæ Conformes *sunt, Gummi arborum, & pleræque Gemmæ rupium. Vtraque enim nil aliud sunt, quàm Exudationes, & percolationes Succorum: In primo genere scilicèt, Succorum ex Arboribus; in secundo, ex saxis; vnde gignitur Claritudo & splendor in vtrisque, per percolationem nimirùm tenuem & accuratam. Nam inde fit etiam, quod Pili Animalium non sint tam pulchri, & tam viuidi coloris,*

loris, quàm Auium Plumæ complures; quia Succi non tam delicatè percolantur per cutem, quàm per calamum.

Item Instantiæ Conformes *sunt, Scrotum in Animalibus Masculis; & Matrix in Femellis. Adeò vt nobilis illa Fabrica, per quam Sexus differunt, (quatenùs ad Animalia terrestria) nil aliud videatur esse, quàm secundùm Exterius, & Interius; vi scilicèt maiore Caloris genitalia in Sexu Masculo protrudente in exterius, vbi in Femellis nimis debilis est Calor, quàm vt hoc facere possit; vnde accidit, quòd contineantur Interiùs.*

Item Instantiæ Conformes *sunt, Pinnæ Piscium, & Pedes Quadrupedum, aut Pedes & Alæ Volucrum; quibus addidit* Aristoteles *quatuor volumina in motu Serpentum. Adeò vt in Fabricâ Vniuersi, Motus viuentium plerunque videatur expediri per quaterniones Artuum, siue Flexionum.*

Item Dentes in Animalibus terrestribus, & Rostra in Auibus, sunt Instantię Conformes; *vnde manifestum est, in omnibus Animalibus perfectis, fluere duram quandam substantiam versùs Os.*

Item non absurda est Similitudo & Conformitas illa, vt Homo sit tanquàm Planta inuersa. Nam radix neruorum & facultatum Animalium, est Caput; Partes autem seminales sunt infimæ, non computatis extremitatibus tibiarum & brachiorum. At in Plantâ, radix (quæ instar Capitis est) regulariter infimo loco collocatur; semina autem supremo.

Denique illud omninò præcipiendum est, & sæpiùs

monendum; vt diligentia hominum in Inquisitione & Congerie Naturalis Historiæ, deinceps mutetur planè, & vertatur in contrarium eius quod nunc in vsu est. Magna enim hucusque, atque adeò curiosa fuit hominum industria, in notandâ rerum varietate, atque explicandis accuratis Animalium, Herbarum, & Fossilium differentijs; quarum pleræque magis sunt Lusus Naturæ, quàm seriæ alicuius vtilitatis versùs Scientias. Faciunt certè huiusmodi Res ad delectationem, atque etiam quandoque ad Praxin; verùm ad introspiciendam Naturam parùm, aut nihil. Itaque conuertenda planè est opera, ad inquirendas & notandas rerum Similitudines & Analoga, tam in integralibus, quàm partibus. Illæ enim sunt, quæ Naturam vniunt, & constituere Scientias incipiunt.

Verùm in his omninò est adhibenda Cautio grauis, & seuera; vt accipiantur pro Instantijs Conformibus & Proportionatis, *illæ quæ denotant Similitudines (vt ab initio diximus) Physicas; id est, reales & substantiales, & immersas in Naturâ; non fortuitas & ad speciem; multò minùs superstitiosas aut curiosas, quales Naturalis Magiæ scriptores (homines leuissimi, & in rebus tam serijs, quales nunc agimus, vix nominandi) vbique ostentant; magnâ cum vanitate & desipientiâ, inanes Similitudines & Sympathias rerum describentes, atque etiam quandoque affingentes.*

Verùm his missis, etiam in ipsâ Configuratione Mundi in Maioribus, non sunt negligendæ Instantię Conformes: *veluti Africa, & Regio Peruuiana, cum Continente se porrigente vsque ad Fretum Magellani-*

gellanicum. Vtraque enim Regio habet similes Isthmos, & similia Promontoria, quod non temerè accidit.

Item Nouus & Vetus Orbis; in eo quòd vtrique Orbes versùs Septentriones lati sunt, & exporrecti; versùs Austrum autem angusti & acuminati.

Item Instantiæ Conformes *nobilissimæ sunt, Frigora intensa in Mediâ (quam vocant) Aëris Regione; & Ignes acerrimi, qui sæpè reperiuntur erumpentes ex locis subterraneis; quæ duæ res sunt Vltimitates & Extrema; Naturæ scilicèt Frigidi, versùs Ambitum Cœli, & Naturæ Calidi versùs viscera Terræ; per Antiperistasin, siue Reiectionem Naturæ Contrariæ.*

Postremò autem in Axiomatibus Scientiarum, notatu digna est Conformitas Instantiarum. *Veluti Tropus Rhetoricæ, qui dicitur* Præter Expectatum; *Conformis est Tropo Musicæ, qui vocatur* Declinatio Cadentiæ. *Similitèr, Postulatum Mathematicum, vt* quæ eidem Tertio æqualia sunt, etiam inter se sint æqualia; *Conforme est cum Fabricâ Syllogismi in Logicâ; qui vnit ea quæ conueniunt in Medio. Denique multùm vtilis est in quamplurimis, Sagacitas quædam in conquirendis & indagandis Conformitatibus & Similitudinibus Physicis.*

XXVIII.

INter Prærogatiuas Instantiarum, *ponemus septimo loco* Instantias Monodicas; *quas etiam* Irre-

gulares, *siue* Heteroclitas (*sumpto vocabulo à Grammaticis*) *appellare consueuimus. Eæ sunt, quæ ostendunt corpora in Concreto; quæ videntur esse Extrauagantia, & quasi Abrupta in Naturâ, & minimè conuenire cum alijs rebus eiusdem generis. Etenim* Instantiæ Conformes *sunt similes alterius: at* Instantiæ Monodicæ *sunt sui similes. Vsus verò* Instantiarum Monodicarum *est talis, qualis est* Instantiarum Clandestinarum: *viz. ad euehendam & vniendam Naturam ad inuenienda Genera, siue Communes Naturas, limitandas posteà per Differentias veras. Neque enim desistendum ab Inquisitione, donec proprietates & qualitates, quæ inueniuntur in huiusmodi rebus quæ possunt censeri pro Miraculis Naturæ, reducantur & comprehendantur sub aliquâ Formâ siue Lege certâ: vt Irregularitas siue Singularitas omnis reperiatur pendere ab aliquâ Formâ Communi; Miraculum verò illud, sit tandem solummodò in Differentijs accuratis, & gradu, & concursu raro; & non in ipsâ Specie: Vbi nunc Contemplationes hominum non procedant vltrà, quàm vt ponant huiusmodi res pro Secretis & Magnalibus Naturæ, & tanquàm Incausabilibus, & pro Exceptionibus Regularum Generalium.*

Exempla Instantiarum Monodicarum *sunt, Sol, & Luna, inter Astra; Magnes, inter Lapides; Argentum viuum, inter Metalla; Elephas, inter Quadrupedes; Sensus Veneris, inter genera Tactûs; Odor Venaticus in Canibus, inter genera Olfactûs. Etiam* S. *litera apud Grammaticos, habetur pro Monodicâ; ob facilem*

ob facilem compositionem, quam sustinet cum Consonantibus, aliquando duplicibus, aliquando triplicibus: quod nulla alia litera facit. Plurimi autem faciendæ sunt huiusmodi Instantiæ; quia acuunt & viuificant Inquisitionem, & medentur Intellectui deprauato à Consuetudine, & ab ijs quæ fiunt plerunque.

XXIX.

INter Prærogatiuas Instantiarum, *ponemus loco Octauo* Instantias Deuiantes; *Errores scilicèt Naturæ, & Vaga, ac Monstra: vbi Natura declinat & deflectit à cursu ordinario. Differunt enim Errores Naturæ ab* Instantijs Monodicis, *in hoc; quòd* Monodicæ *sint* Mir*acula Specierum, at Errores sint* Miracula *Indiuiduorum. Similis autem ferè sunt vsús; quia rectificant Intellectum aduersùs consueta, & reuelant Formas Communes. Neque enim in his etiam desistendum ab Inquisitione, donec inueniatur Causa huiusmodi Declinationis. Veruntamèn Causa illa non exurgit ad Formam aliquam propriè, sed tantùm ad* latentem processum *ad Formam. Qui enim Vias Naturæ nouerit, is* Deuiationes *etiam faciliùs obseruabit. At rursùs, qui* Deuiationes *nouerit, is accuratiùs Vias describet.*

Atque in illo differunt etiam ab Instantijs Monodicis, *quòd multò magis instruant Praxin & Operatiuam. Nam nouas Species generare, arduum admodùm foret: at Species notas variare, & indè Rara multa ac Inusitata producere, minùs arduum. Facilis autem*

autem transitus est à Miraculis *Naturæ, ad* Miracula *Artis. Si enim deprehendatur semel Natura in variatione suâ, eiúsque ratio manifesta fuerit; expeditum erit eò deducere Naturam per Artem, quò per Casum aberrauerit. Neque solùm eò, sed & aliorsùm; cùm Errores ex vnâ parte monstrent & aperiant viam ad Errores & Deflexiones vndequaque. Hîc verò Exemplis non est opus, propter eorundem copiam. Facienda enim est Congeries siue Historia Naturalis* particularis, *omnium* Monstrorum, *& partuum Naturæ Prodigiosorum; omnis denique Nouitatis, & Raritatis, & Inconsueti in Naturâ. Hoc verò faciendum est cum seuerißimo delectu, vt constet fides. Maximè autem habenda sunt pro suspectis, quæ pendent quomodocunque à Religione; vt Prodigia* Liuij: *Nec minùs, quæ inueniuntur in* Scriptoribus *Magiæ Naturalis, aut etiam Alchymiæ, & huiusmodi hominibus; qui tanquam proci sunt & amatores fabularum.* Sed *depromenda sunt illa ex graui & fidâ Historiâ, & auditionibus certis.*

XXX.

INter Prærogatiuas Instantiarum, *ponemus loco Nono* Instantias Limitaneas; *quas etiam* Participia *vocare consueuimus. Eæ verò sunt, quæ exhibent species Corporum tales, quæ videntur esse compositæ ex speciebus duabus, vel* Rudimenta *inter speciem vnam & alteram. Hæ verò Instantiæ inter* Instantias Monodicas *siue* Heteroclitas *rectè numerari possunt:*

Sunt

Sunt enim in vniuersitate rerum Raræ & Extraordinariæ. Sed tamen ob dignitatem, seorsim tractandæ & ponendæ sunt: Optimè enim indicant compositionem & fabricam rerum, & innuunt causas Numeri & Qualitatis Specierum Ordinariarum in Vniuerso, & deducunt Intellectum ab eo quod est, ad id quod esse potest.

Harum Exempla sunt: Muscus, inter Putredinem & Plantam; Cometæ nonnulli, inter Stellas & Meteora ignita; Pisces volantes, inter Aues & Pisces; Vespertiliones, inter Aues & Quadrupedes: Etiam

Simia quàm similis turpissima bestia nobis;

& Partus Animalium Biformes, & commisti ex speciebus diuersis; & similia.

XXXI.

INter Prærogatiuas Instantiarum *ponemus Decimo loco* Instantias Potestatis, *siue* Fasciūm, (*sumpto vocabulo ab Insignibus Imperij;*) *quas etiam* Ingenia, *siue* Manus Hominis *appellare consueuimus. Eæ sunt Opera maximè nobilia & perfecta, & tanquam Vltima in vnaquaque Arte. Cùm enim hoc agatur præcipuè vt Natura pareat rebus & commodis humanis; consentaneum est prorsùs, vt Opera, quæ iampridem in potestate Hominis fuerunt, (quasi Prouinciæ anteà occupatæ & subactæ) notentur & numerentur; præsertim ea, quæ sunt maximè enucleata & perfecta: propterea quòd ab istis procliuior & magis in propinquo sit transitus ad Noua & hactenùs non inuen-*

inuenta. Si quis enim ab horum contemplatione attentâ propositum acritèr & strenuè vrgere velit; fiet certè, vt aut producat illa paulò longiùs; aut deflectat illa ad aliquid, quod finitimum est; aut etiam applicet & transferat illa ad vsum aliquem nobiliorem.

Neque hîc finis. Verùm quemadmodùm ab Operibus Naturæ Raris & inconsuetis erigitur Intellectus & eleuatur ad inquirendas & inueniendas Formas, quæ etiam illorum sunt capaces: Ita etiam in Operibus Artis egregijs & admirandis hoc vsu-uenit. Idque multò magis; quia Modus efficiendi & operandi huiusmodi Miracula Artis, manifestus vt plurimùm est; cùm plerunque in Miraculis Naturæ sit magis obscurus. Attamen in his ipsis cautio est adhibenda vel maximè; ne deprimant scilicet Intellectum, & eum quasi humo affigant.

Periculum enim est, ne per huiusmodi Opera Artis, quæ videntur velut Summitates quædam & Fastigia industriæ humanæ, reddatur Intellectus attonitus & ligatus, & quasi maleficiatus quoad illa; ita vt cum alijs consuescere non poßit: sed cogitet nihil eius generis fieri posse; nisi eadem viâ quâ illa effecta sunt, accedente tantummodò diligentiâ maiore, & præparatione magis accuratâ.

Contrà, illud ponendum est pro certo: vias & modos efficiendi Res & Opera, quæ adhuc reperta sunt & notata, res esse plerunque pauperculas; atque omnem potentiam maiorem pendere & ordine deriuari à fontibus Formarum, quarum nulla adhuc inuenta est.

Itaque

Itaque (vt alibi diximus) qui de Machinis & Arietibus, quales erant apud Veteres, cogitasset; licèt hoc fecisset obnixè, atque ætatem in eo consumpsisset; nunquam tamen incidisset in Inuentum Tormentorum igneorum operantium per Puluerem pyrium. Neque rursùs, qui in Lanificijs & Serico vegetabili obseruationem suam & meditationem collocásset, vnquam per ea reperîsset naturam Vermis aut Serici Bombycini.

Quocircà omnia Inuenta, quæ censeri possunt magis Nobilia, (si animum aduertas) in lucem prodiêre, nullo modo per pusillas enucleationes & Extensiones Artium, sed omninò per Casum. Nihil autem repræsentat aut anticipat Casum, (cuius mos est, vt tantùm per longa sæcula operetur) præter Inuentionem Formarum.

Exempla autem huiusmodi Instantiarum particularia nihil opus est adducere, propter copiam eorundem. Nam hoc omninò agendum; vt visitentur & penitùs introspiciantur omnes Artes Mechanicæ, atque Liberales etiam, (quatenùs ad Opera) atque inde facienda est Congeries siue Historia Particularis, tanquam Magnalium, & Operum Magistralium, & maximè perfectorum in vnaquâque ipsarum: vnà cum Modis effectionis siue operationis.

Neque tamen astringimus Diligentiam, quæ adhibenda est in huiusmodi Collectâ, ad ea quæ censentur pro Magisterijs & Arcanis alicuius Artis tantùm, atque mouent admirationem. Admiratio enim proles est Raritatis: Siquidem Rara, licèt in genere sint

ex Vulgatis Naturis, tamen Admirationem pariunt.

At contrà, quæ reuerà Admirationi esse debent, propter discrepantiam quæ inest illis in specie, collatis ad alias species; tamen si in vsu familiari præstò sint; leuitèr notantur. Debent autem notari Monodica *Artis, non minùs quàm* Monodica *Naturæ; de quibus anteà diximus. Atque quemadmodùm in* Monodicis *Naturæ posuimus Solem, Lunam, Magnetem, & similia; quæ Re vulgatissima sunt, sed Naturâ tamen ferè singulari: idem & de* Monodicis *Artis faciendum est.*

Exempli gratiâ: Instantia Monodica *Artis, est Papyrus; res admodùm vulgata. At si diligentèr animum aduertas, Materiæ Artificiales aut planè Textiles sunt per fila directa & transuersa; qualia sunt, Pannus Sericus, aut Laneus, & Linteus, & huiusmodi: aut coagmentantur ex succis concretis; qualia sunt Later, aut Argilla figularis, aut Vitrum, aut Esmalta, aut Porcellana, & similia; quæ si bene vniantur, splendent; sin minùs, indurantur certè, sed non splendent. Attamen omnia talia, quæ fiunt ex succis concretis, sunt fragilia; nec vllo modo hærentia, & tenacia. At contrà, Papyrus est corpus tenax, quod scindi & lacerari possit; ita vt imitetur & ferè æmuletur Pellem siue Membranam alicuius Animalis, aut Folium alicuius Vegetabilis, & huiusmodi opificia Naturæ. Nam neque fragilis est, vt Vitrum; neque textilis, vt Pannus; sed habet fibras certè, non fila distincta, omninò ad modum Materiarum Natura-*

turalium: vt inter Artificiales Materias vix inueniatur simile aliquod, sed sit planè Monodicum. *Atque præferenda sanè sunt in Artificialibus ea quæ maximè accedunt ad imitationem Naturæ; aut è contrario eam potentèr regunt & inuertunt.*

Rursùs, inter Ingenia & Manus Hominis, *non prorsùs contemnenda sunt Præstigiæ & Iocularia. Nonnulla enim ex istis, licèt sint vsu leuia & ludicra, tamen informatione valida esse possunt.*

Postremò, neque omninò omittenda sunt Superstitiosa, & (prout Vocabulum sensu vulgari accipitur) Magica. Licèt enim huiusmodi res sint in immensum obrutæ grandi mole Mendaciorum & fabularum; tamen inspiciendum paulispèr, si fortè subsit & lateat in aliquibus earum aliqua operatio Naturalis: vt in Fascino; & Fortificatione Imaginationis; & Consensu rerum ad distans; & Transmißione Impreßionum à Spiritu ad Spiritum, non minùs quàm à Corpore ad Corpus; & similibus.

XXXII.

E*X ijs, quæ antè dicta sunt, patet; quòd quinque illa Instantiarum genera, de quibus diximus, (viz.* Instantiarum Conformium, Instantiarum Monodicarum, Instantiarum Deuiantium, Instantiarum Limitanearum, Instantiarum Potestatis) *non debeant reseruari, donec inquiratur Natura aliqua certa; (quemadmodum Instantiæ reliquæ, quas primo loco proposuimus; nec non plurimæ ex ijs, quæ sequen-*

 tur,

tur, reſeruari debent:) ſed ſtatìm iam ab initio facienda eſt earum Collectio, tanquam Hiſtoria quædam particularis; eò quòd digerant ea quæ ingrediuntur Intellectum, & corrigant prauam complexionem Intellectûs ipſius, quem omninò neceſſe eſt imbui, & infici, & demùm peruerti ac diſtorqueri ab incurſibus quotidianis & conſuetis.

Itaque adhibendæ ſunt eæ Inſtantiæ tanquam Præparatiuum aliquod, ad rectificandum & expurgandum Intellectum. Quicquid enim abducit Intellectum à conſuetis, æquat & complanat aream eius, ad recipiendum Lumen ſiccum & purum Notionum verarum.

Quin etiam huiuſmodi Inſtantiæ ſternunt & præſtruunt viam ad Operatiuam; vt ſuo loco dicemus, quando de Deductionibus ad Praxin *ſermo erit.*

XXXIII.

I*Nter* Prærogatiuas Inſtantiarum *ponemus loco Vndecimo* Inſtantias Comitatûs, *atque* Hoſtiles; *quas etiam* Inſtantias propoſitionum fixarum *appellare conſueuimus. Eæ ſunt Inſtantiæ, quæ exhibent aliquod Corpus ſiue Concretum tale, in quo Natura Inquiſita perpetuò ſequatur tanquàm Comes quidam indiuiduus: aut contrà, in quo Natura Inquiſita perpetuò fugiat, atque ex* Comitatu *excludatur, vt Hoſtis & inimicus. Nam ex huiuſmodi Inſtantijs formantur Propoſitiones certæ & Vniuerſales; aut* Affirmatiuæ, *aut* Negatiuæ: *in quibus Subiectum erit*

erit tale Corpus in Concreto, Prædicatum verò Natura ipsa Inquisita. Etenim Propositiones particulares omninò Fixæ *non sunt, vbi scilicèt Natura Inquisita reperitur in aliquo Concreto fluxa & mobilis; viz. Accedens, siue Acquisita; aut rursùs Recedens, siue Deposita. Quocircà Particulares Propositiones non habent* Prærogatiuam *aliquam maiorem; nisi tantùm in Casu* Migrationis; *de quo anteà dictum est. Et nihilominùs, etiam Particulares illæ Propositiones comparatæ & collatæ cum Vniuersalibus, multùm iuuant; vt suo loco dicetur. Neque tamen, etiam in Vniuersalibus istis Propositionibus exactam aut absolutam Affirmationem vel Abnegationem requirimus. Sufficit enim ad id quod agitur, etiamsi Exceptionem nonnullam singularem aut raram patiantur.*

Vsus autem Instantiarum Comitatûs *est, ad angustiandam* Affirmatiuam *Formæ. Quemadmodùm enim in* Instantijs Migrantibus *angustiatur* Affirmatiua *Formæ; viz. vt necessariò poni debeat Forma rei esse aliquid, quod per Actum illum* Migrationis *inditur aut destruitur: Ita etiam in* Instantijs Comitatûs *angustiatur* Affirmatiua *Formæ; vt necessariò poni debeat Forma rei esse aliquid, quod talem Concretionem corporis subingrediatur, aut contrà ab eâdem abhorreat; vt qui benè nôrit Constitutionem aut Schematismum huiusmodi corporis, non longè abfuerit ab extrahendâ in lucem Formâ Naturæ Inquisitæ.*

Exempli gratiâ; sit Natura Inquisita, Calidum: Instantia Comitatûs, *est Flamma. Etenim in Aquâ, Aëre, Lapide, Metallo, & alijs quàmplurimis, Calor est*

lor est mobilis, & accedere potest & recedere: At omnis Flamma est calida, ita vt Calor in concretione Flammæ perpetuò sequatur. At Instantia Hostilis *Calidi nulla reperitur apud nos. Nam de visceribus Terræ nihil constat ad sensum; sed eorum Corporum, quæ nobis nota sunt, nulla prorsùs est Concretio quæ non est susceptibilis Caloris.*

At rursùs, sit Natura Inquisita, Consistens: Instantia Hostilis, *est Aër. Etenim Metallum potest fluere, potest consistere; similitèr Vitrum; etiam Aqua potest consistere, cùm conglaciatur: at impossibile est vt Aër vnquam consistat, aut exuat fluorem.*

Verùm de Instantijs *huiusmodi* Propositionum fixarum *supersunt duo Monita, quæ vtilia sunt ad id quod agitur. Primum, vt si defuerit planè Vniuersalis* Affirmatiua *aut* Negatiua, *illud ipsum diligentèr notetur tanquàm Non-Ens: sicut fecimus de Calido, vbi Vniuersalis Negatiua (quatenùs ad Entia quæ ad nostram notitiam peruenerint) in rerum naturá deest. Similitèr, si Natura Inquisita sit Æternum, aut Incorruptibile; deest Affirmatiua Vniuersalis hîc apud nos. Neque enim prædicari potest Æ*ternum *aut* Incorruptibile *de aliquo corpore eorum, quæ infra Cœlestia sunt, aut supra interiora Terræ. Alterum Monitum est, vt Propositionibus Vniuersalibus, tam Affirmatiuis quàm Negatiuis de aliquo Concreto, subiungantur simul ea Concreta, quæ proximè videntur accedere ad id quod est ex Non-Entibus: vt in Calore, Flammæ mollissimæ & minimùm adurentes; in Incorruptibili, Aurum, quod proximè accedit. Omnia enim*

ista

ista indicant terminos Naturæ inter Ens & Non-Ens; & faciunt ad Circumscriptiones Formarum, nè gliscant & vagentur extra conditiones Materiæ.

XXXIV.

INter Prærogatiuas Instantiarum, *ponemus loco Duodecimo ipsas illas* Instantias Subiunctiuas, *de quibus in superiori Aphorismo diximus: quas etiam* Instantias Vltimitatis *siue* Termini, *appellare consueuimus. Neque enim huiusmodi Instantiæ vtiles sunt tantùm, quatenùs subiunguntur Propositionibus Fixis; verùm etiam per se, & in proprietate suá. Indicant enim non obscurè veras Sectiones Naturæ, & Mensuras rerum, & illud* Quousque *Naturæ quid faciat & ferat, & deinde Transitus Naturæ ad aliud. Talia sunt; Aurum, in Pondere; Ferrum, in Duritie; Cete, in Quantitate Animalium; Canis, in Odore; Inflammatio Pulueris pyrij, in Expansione celeri; & alia id genus. Nec minùs exhibenda sunt ea, quæ sunt Vltima gradu infimo, quàm quæ supremo: vt Spiritus vini, in Pondere; Sericum, in Mollitie; Vermiculi cutis, in Quantitate Animalium; & cætera.*

XXXV.

INter Prærogatiuas Instantiarum; *ponemus loco Decimo tertio* Instantias Fœderis *siue* Vnionis. *Eæ sunt, quæ confundunt & adunant Naturas, quæ existi-*

existimantur esse Heterogeneæ ; & pro talibus notantur & signantur per diuisiones receptas.

At Instantiæ Fœderis *ostendunt operationes & effectus, quæ deputantur alicui ex illis* Heterogeneis *vt propria, competere etiam alijs ex Heterogeneis ; vt conuincatur ista* Heterogenia *(quæ in opinione est) vera non esse, aut essentialis ; sed nil aliud esse, quàm Modificatio Naturæ communis. Optimi itaque sunt vsûs ad eleuandum & euehendum Intellectum à Differentijs ad Genera ; & ad tollendum laruas & simulachra rerum, prout occurrunt & prodeunt personatæ in substantijs Concretis.*

Exempli gratiâ : sit Natura Inquisita, Calidum. omninò videtur esse diuisio solennis & authentica, quòd sint tria genera Caloris ; viz. Calor Cœlestium, Calor Animalium, & Calor Ignis : quódq; isti Calores (præsertim vnus ex illis comparatus ad reliquos duos) sint ipsâ essentiâ & specie, siue naturâ specificâ differentes & planè heterogenei : Quandoquidèm Calor Cœlestium & Animalium generet & foueat, at Calor Ignis contrà corrumpat & destruat. Est itaque Instantia Fœderis, *Experimentum illud satis vulgatum ; Cùm recipitur ramus aliquis vitis intrà domum vbi sit focus aßiduus, ex quo maturescunt vuæ, etiam mense integro citiùs quàm foràs : Ita vt maturatio fructûs etiam pendentis super arborem fieri poßit scilicet ab Igne, cùm hoc ipsum videatur esse opus proprium Solis. Itaq; ab hoc initio facilè insurgit Intellectus, repudiatâ Heterogeniâ essentiali, ad inquirendum quæ sint Differentiæ illæ, quæ reuerà reperiuntur inter Calorem Solis*

lis & Ignis; ex quibus sit, vt eorum operationes sint tam dissimiles, vtcunque illi ipsi participent ex Naturâ communi.

Quæ Differentiæ reperientur quatuor: viz. Primò, quòd Calor Solis respectu Caloris Ignis, sit gradu longè clementior & lenior: Secundò, quòd sit (præsertim vt defertur ad nos per Aërem) qualitate multò humidior: Tertiò, (quod Caput rei est) quòd sit summè inæqualis; atque accedens & auctus, & deinceps recedens & diminutus: id quòd maximè confert ad Generationem corporum. Rectè enim asseruit Aristoteles, *causam principalem Generationum & Corruptionum quæ fiunt hìc apud nos in superficie Terræ, esse viam obliquam Solis per Zodiacum: vnde Calor Solis, partìm per vicissitudines Diei & Noctis, partìm per successiones Æstatis & Hyemis, euadit miris modis inæqualis. Neque tamen desinit ille Vir, ìd quod ab eo rectè inuentum fuit, statim corrumpere & deprauare. Nam vt Arbiter scilicèt Naturæ (quod illi in more est) valdè Magistralitèr assignat causam Generationis, Accessui Solis; causam autem Corruptionis, Recessui: cùm vtraque res (Accessus videlicèt Solis, & Recessus) non respectiuè, sed quasi indifferentèr præbeat causam tam Generationi quàm Corruptioni: quandoquidem inæqualitas Caloris, Generationi & Corruptioni rerum; æqualitas, Conseruationi tantùm ministret. Est & Quarta Differentia inter Calorem Solis & Ignis, magni prorsùs momenti: viz. quòd Sol operationes suas insinuet per longa temporis spatia; vbi operationes Ignis (vrgente hominum impatientiâ) per*

breuiora interualla ad exitum perducantur. Quòd si quis id sedulò agat, vt Calorem Ignis attemperet & reducat ad gradum moderatiorem & leniorem; (quod multis modis facilè fit) deinde etiam inspergat & admisceat nonnullam humiditatem; maximè autem si imitetur Calorem Solis in inæqualitate; postremò, si moram patientèr toleret, (non certè eam quæ sit proportionata operibus Solis, sed largiorem, quàm homines adhibere solent in operibus Ignis;) Is facilè missam faciet Heterogeniam illam Caloris: & vel tentabit, vel exæquabit, vel in aliquibus vincet opera Solis, per Calorem Ignis. Similis Instantia Fœderis *est, resuscitatio Papilionum ex frigore stupentium & tanquam emortuarum, per exiguum teporem Ignis: vt facilè cernas, non magis negatum esse Igni viuificare Animantia, quàm maturare Vegetabilia. Etiam Inuentum illud celebre* Fracastorij *de Sartagine acritèr calefactâ, quâ circundant Medici capita Apoplecticorum desperatorum, expandit manifestè spiritus animales, ab humoribus & obstructionibus Cerebri compressos & quasi extinctos; illosque ad motum excitat, non aliter quàm Ignis operatur in Aquam aut Aërem; & tamen per consequens viuificat. Etiam Oua aliquandò excluduntur per Calorem Ignis; id quod prorsùs imitatur Calorem Animalem; & complura eiusmodi: vt nemo dubitare poßit, quin Calor Ignis in multis subiectis modificari poßit ad imaginem Caloris Cœlestium & Animalium.*

Similitèr sint Naturæ Inquisitæ, Motus & Quies. Videtur esse diuisio solennis atque ex intimâ Philo-

Philosophiâ, quòd corpora Naturalia vel rotent, vel ferantur rectâ, vel stent siue quiescant. Aut enim est Motus sine termino, aut Statio in termino, aut Latio ad terminum. At motus ille perennis Rotationis, videtur esse Cœlestium proprius: Statio siue Quies, videtur competere globo ipsi Terræ: At corpora cætera (Grauia quæ vocant, & Leuia; extrà loca scilicèt connaturalitatis suæ sita) feruntur rectâ ad Massas siue congregationes similium; Leuia sursùm, versùs ambitum Cœli; Grauia deorsùm, versùs Terram. Atque ista pulchra dictu sunt.

At Instantia Fœderis, *est Cometa aliquis humilior; qui cùm sit longè infrà Cœlum, tamen rotat. Atque commentum* Aristotelis, *de alligatione siue sequacitate Cometæ ad Astrum aliquod, iampridèm explosum est; non tantùm quia ratio eius non est probabilis, sed propter experientiam manifestam discursûs & irregularis motûs Cometarum per varia loca Cœli.*

At rursùs alia Instantia Fœderis *circà hoc subiectum, est Motus Aëris; qui intrà Tropicos (vbi Circuli Rotationis sunt maiores) videtur & ipse rotare ab Oriente in Occidentem.*

Et alia rursùs Instantia *foret Fluxus & Refluxus Maris, si modò aquæ ipsæ deprehendantur ferri motu Rotationis (licèt tardo & euanido) ab Oriente in Occidentem; ita tamen, vt bis in die repercutiantur. Itaque si hæc ita se habeant; manifestum est Motum istum Rotationis non terminari in Cœlestibus, sed communicari Aëri & Aquæ.*

Etiam ista proprietas Leuium, nimirùm vt feran-

tur ſursùm, vacillat nonnihil. Atque in hoc, ſumi poteſt pro Inſtantiâ Fœderis, *Bulla aquæ. Si enim aër fuerit ſubter aquam, aſcendit rapidè versùs ſuperficiem aquæ, per Motum illum* Plagæ, (*quam vocat* Democritus) *per quam aqua deſcendens percutit & attollit aërem ſursùm; non autem per contentionem aut nixum aeris ipſius. Atqui vbi ad ſuperficiem ipſam Aquæ ventum fuerit, tum cohibetur Aer ab vlteriore aſcenſu, per leuem reſiſtentiam quam reperit in Aquâ, non ſtatìm tolerante ſe diſcontinuari: ita vt exilis admodùm ſit appetitus Aeris ad ſuperiora.*

Similitèr *ſit Natura Inquiſita, Pondus. Eſt planè diuiſio recepta; vt Denſa & Solida ferantur versùs centrum Terræ, Rara autem & Tenuia versùs ambitum Cœli; tanquam ad loca ſua propria. Atque loca quod attinet; (licèt in Scholis huiuſmodi res valeant) planè inepta & puerilis cogitatio eſt, Locum aliquid poſſe. Itaque nugantur Philoſophi, cùm dicant quòd, ſi perforata eſſet Terra, corpora grauia ſe ſiſterent quando ventum eſſet ad Centrum. Eſſet enim certè virtuoſum planè & efficax genus Nihili, aut Puncti Mathematici; quod aut alia afficeret, aut rursùs quod alia appeterent: Corpus enim non niſi à corpore patitur. Verùm iſte appetitus Aſcendendi & Deſcendendi, aut eſt in Schematiſmo corporis quod mouetur, aut in Sympathiâ ſiue conſenſu cum alio corpore. Quòd ſi inueniatur aliquod corpus Denſum & Solidum, quod nihilominùs non feratur ad Terram; confunditur huiuſmodi diuiſio. At ſi recipiatur opinio* Gilberti, *quòd Magnetica vis Terræ ad alliciendum grauia, non extendatur*

datur vltrà orbem Virtutis suæ, (quæ operatur semper ad distantiam certam, & non vltrà) hócque per aliquam Instantiam verificetur; ea demùm erit Instantia Fœderis *circà hoc subiectum. Neque tamen occurrit impræsentiarùm aliqua Instantia super hoc certa & manifesta. Proximè videntur accedere Cataractæ Cœli, quæ in nauigationibus per Oceanum Atlanticum versùs Indias vtrasque, sæpè conspiciuntur. Tanta enim videtur esse vis & moles aquarum, quæ per huiusmodi Cataractas subitò effunditur; vt videatur Collectio Aquarum fuisse antè facta, atque in his locis hæsisse & mansisse; & posteà potiùs per causam violentam deiecta & detrusa esse, quàm naturali Motu grauitatis cecidisse: adeò vt conijci posßit, corpoream molem densam atque compactam, in magnâ distantiâ à Terrâ, fore pensilem tanquàm Terram ipsam; nec casuram, nisi deijciatur. Verùm de hoc nil certi affirmamus. Interim in hoc & in multis alijs facilè apparebit, quàm inopes simus Historiæ Naturalis; cùm loco Instantiarum certarum, nonnunquàm Suppositiones afferre pro Exemplis cogamur.*

Similitèr sit Natura Inquisita, Discursus Ingenij. Videtur omninò diuisio vera, Rationis Humanæ, & Solertiæ Brutorum. Attamen sunt nonnullæ Instantiæ actionum, quæ eduntur à Brutis, per quas videntur etiam Bruta quasi syllogizare: vt memoriæ proditum est de Coruo, qui per magnas siccitates ferè enectus siti, conspexit aquam in trunco cauo arboris; atque cùm non daretur ei intrare propter angustias, non cessauit iacere multos lapillos, per quos surgeret & ascenderet aqua,

vt bi-

vt bibere posset; quod posteà cessit in Prouerbium.

Similitèr sit Natura Inquisita, Visibile. Videtur omninò esse diuisio vera & certa; Lucis, quæ est Visibile originale, & primam copiam facit visui; & Coloris, qui est Visibile secundarium, & sine luce non cernitur, ita vt videatur nil aliud esse quàm imago aut modificatio Lucis. Attamen ex vtrâque parte circa hoc videntur esse Instantiæ Fœderis; *scilicèt, Nix in magnâ quantitate, &* Flamma *sulphuris: in quarum alterâ videtur esse Color primulùm lucens, in alterâ Lux vergens ad colorem.*

XXXVI.

INter *Prærogatiuas Instantiarum ponemus loco decimo quarto* Instantias Crucis; *translato vocabulo à* Crucibus, *quæ erectæ in Biuijs, indicant & signant viarum separationes. Has etiam* Instantias Decisorias, & Iudiciales, & *in Casibus nonnullis* Instantias Oraculi, & Mandati, *appellare consueuimus. Earum ratio talis est. Cùm in Inquisitione Naturæ alicuius, Intellectus ponitur tanquàm in Æquilibrio, vt incertus sit, vtri Naturarum è duabus, vel quandóque pluribus, Causa Naturæ Inquisitæ attribui aut assignari debeat, propter complurium Naturarum concursum frequentem & ordinarium;* Instantiæ Crucis *ostendunt consortium vnius ex Naturis*

(quoad

(quoad Naturam Inquisitam) fidum & indissolubile, alterius autem varium & separabile; vnde terminatur quæstio, & recipitur Natura illa prior pro Causâ, missâ alterâ & repudiatâ. Itaque huiusmodi Instantiæ sunt maximæ lucis, & quasi magnæ authoritatis; ita vt Curriculum Interpretationis quandoque in illas desinat, & per illas perficiatur. Interdum autem Instantiæ Crucis *illæ occurrunt, & inueniuntur inter iampridèm notatas; At vt plurimùm Nouæ sunt, & de Industriâ, atque ex Composito quæsitæ & applicatæ, & diligentiâ sedulâ & acri tandem erutæ.*

Exempli gratiâ; sit Natura Inquisita Fluxus & Refluxus Maris, ille bis repetitus in die, atque Sexhorarius, in accessibus & recessibus singulis, cum differentiâ nonnullâ quæ coincidit in Motum Lunæ. Biuium circa hanc Naturam tale est.

Necesse prorsùs est, vt iste Motus efficiatur, vel ab Aquarum Progressu & Regressu, in modum Aquæ in pelui agitatæ, quæ quando latus vnum peluis alluit, deserit alterum; vel a Sublatione & subsidentiâ Aquarum è profundo, in modum Aquæ ebullientis, & rursùs subsidentis. Utri verò Causæ fluxus & Refluxus ille aßignari debeat, oritur dubitatio. Quòd si recipiatur prior Assertio, necesse est vt cùm sit Fluxus in Mari ex vnâ parte, fiat sub idem tempus alicubi in Mari Refluxus ex aliâ. Itaque ad hoc reducitur Inquisitio. Atqui obseruauit Acosta, *cum alijs nonnullis (diligenti factâ Inquisitione) quòd ad litora Floridæ, & ad litora aduersa Hispaniæ & Africæ, fiant Fluxus Maris ad eadem tempora, & Refluxus itidem*

ad

ad eadem tempora; non contrà, quòd cùm fluxus sit ad littora Floridæ, fiat Refluxus ad littora Hispaniæ & Africæ. Attamen adhuc diligentiùs attendenti, non per hoc euincitur Motus Attollens, & abnegatur Motus in progreßu. Fieri enim potest, quòd sit Motus Aquarum in progressu, & nihilominùs inundet aduersa littora eiusdem Aluei simul; Si Aquæ scilicet illæ contrudantur & compellantur aliundè; quemadmodùm fit in Fluuijs, qui fluunt & refluunt ad vtrunque littus horis ijsdem, cùm tamen iste Motus liquidò sit Motus in Progressu, nempe Aquarum ingredientium ostia Fluminum ex Mari. Itaque simili modo fieri potest, vt Aquæ venientes magnâ mole ab Oceano Orientali Indico, compellantur & trudantur in Alueum Maris Atlantici, & propterea inundent vtrumque latus simul. Quærendum itaque est, an sit alius Alueus, per quem Aquæ poßint ijsdem temporibus minui & refluere. Atque præstò est Mare Australe, Mari Atlantico neutiquàm minus; sed potiùs magis latum & extensum, quod ad hoc sufficere poßit.

Itaque iam tandem peruentum est ad Instantiam Crucis *circa hoc subiectum: Ea talis est. Si pro certo inueniatur, quòd cùm sit Fluxus ad littora aduersa tam Floridæ, quàm Hispaniæ, in Mari Atlantico; fiat simul Fluxus ad littora Peruuiæ, & iuxta dorsum Chinæ in Mari Australi; Tum certè per hanc* Instantiam Decisoriam *abiudicanda est Aßertio, quòd Fluxus & Refluxus Maris de quo inquiritur, fiat per Motum Progreßiuum: Neque enim relinquitur aliud Mare, aut locus vbi poßit ad eadem tempora fieri Regressus*

gressus, aut Refluxus. Commodissimè autem hoc sciri possit, si inquiratur ab Incolis Panamæ, & Limæ (vbi vterque Oceanus, Atlanticus & Australis, per paruum Isthmum separantur) vtrùm ad contrarias Isthmi partes fiat simul Fluxus & Refluxus Maris, an è contrà. Verùm hæc Decisio, siue Abiudicatio certa videtur, posito quòd Terra stet immobilis. Quòd si Terra rotet, fieri fortassè potest, vt ex inæquali rotatione (quatenùs ad celeritatem siue incitationem) Terræ, & Aquarum Maris, sequatur Compulsio violenta Aquarum in Cumulum sursùm, quæ sit Fluxus; & Relaxatio earundem, (postquàm ampliùs cumulari non sustinuerint) in deorsum, quæ sit Refluxus. Verùm de hoc facienda est Inquisitio separatìm. Attamen etiam hoc supposito, illud æquè manet fixum, quòd necesse sit fieri alicubi Refluxum Maris ad eadem tempora, quibus fiunt Fluxus in alijs partibus.

Similiter, sit Natura Inquisita, posterior ille Motus ex duobus quos supposuimus; videlicet Motus Maris se Attollens, & rursùs Subsidens; si fortè ita acciderit, vt (diligenti facto examine) reijciatur Motus alter, de quo diximus, Progressiuus. Tum verò erit Triuium circa hanc Naturam tale. Necesse est, vt Motus iste, per quem Aquæ in Fluxibus & Refluxibus se attollunt, & rursùs relabuntur, absque aliquâ accessione Aquarum aliarum quæ aduoluuntur, fiat per vnum ex his tribus modis; vel quòd ista Aquarum Copia emanet ex interioribus Terræ, & rursùs in illa se recipiat; vel quòd non sit aliqua amplior Moles Aquarum, sed quòd Eædem Aquæ

(non aucto Quanto suo) extendantur, siue rarefiant, ita vt maiorem locum & dimensionem occupent, & rursùs se contrahant; vel quòd nec Copia accedat maior, nec Extensio amplior, sed eædem Aquæ (prout sunt tam Copiâ, quàm Densitate aut Raritate) per vim aliquam Magneticam desuper eas attrahentem, & euocantem, & per Consensum, se attollant, & deinde se remittant. Itaque reducatur (si placet) iam Inquisitio (missis duobus illis Motibus prioribus) ad hunc vltimum; & inquiratur si fiat aliqua talis Sublatio per Consensum, siue vim Magneticam. Atqui primò manifestum est vniuersas Aquas, prout ponuntur in Fossâ, siue Cauo Maris, non posse simul attolli, quia defuerit quod succedat in fundo; adeò vt si foret in Aquis aliquis huiusmodi appetitus se attollendi, ille ipse tamen à Nexu rerum, siue (vt vulgò loquuntur) ne detur Vacuum, fractus foret & cohibitus. Relinquitur, vt attollantur Aquæ ex aliquâ parte, & per hoc minuantur & cedant ex aliâ. Enimuerò rursùs necessariò sequetur, vt vis illa Magnetica, *cùm super Totum operari non possit, circa* Medium *operetur intensissimè; ita vt Aquas in* Medio *attollat; illæ verò sublatæ, latera per successionem deserant & destituant.*

Itaque iam tandem peruentum est ad Instantiam Crucis *circa hoc subiectum. Ea talis est: Si inueniatur quòd in Refluxibus Maris, Aquarum superficies in* Mari *sit arcuata magis & rotunda, attollentibus se scilicèt Aquis in medio* Maris, *& deficientibus circa latera, quæ sunt litora; & in* Fluxibus *eadem superficies sit magis plana & æqua, redeuntibus scilicèt*

Aquis

Aquis ad priorem suam positionem; tum certè per hanc Instantiam Decisoriam *potest recipi Sublatio per vim Magneticam, alitèr prorsùs abiudicanda est. Hoc verò in Fretis per lineas nauticas non difficile est experiri; videlicèt vtrùm in Refluxibus versùs Medium Maris,* M*are non sit magis altum siue profundum, quàm in Fluxibus. Notandum autem est, si hoc ita sit, fieri (contrà ac creditur) vt attollant se Aquæ in Refluxibus, demittant se tantùm in Fluxibus, ita vt littora vestiant & inundent.*

Similitèr, sit Natura Inquisita, Motus Rotationis spontaneus; & speciatìm, vtrùm Motus Diurnus, per quem Sol & Stellæ ad conspectum nostrum oriuntur & occidunt, sit Motus Rotationis verus in Cœlestibus; aut Motus Apparens in Cœlestibus, Verus in Terrâ. Poterit esse Instantia Crucis *super hoc subiectum talis. Si inueniatur Motus aliquis in Oceano ab Oriente in Occidentem, licèt admodùm languidus & eneruatus; Si idem Motus reperiatur paulò incitatior in Aëre, præsertìm intra Tropicos, vbi propter maiores Circulos est magis perceptibilis; Si idem Motus reperiatur in humilioribus Cometis, iam factus viuus & validus; Si idem Motus reperiatur in Planetis, ita tamen dispensatus & graduatus, vt quò propiùs absit à Terrâ, sit tardior; quò longiùs, celerior, atque in Cœlo demùm stellato sit velocißimus; tum certè recipi debet Motus Diurnus prò vero in Cœlis, & abnegandus est Motus Terræ; quia manifestum erit, Motum ab Oriente in Occidentem esse planè Cosmicum, & ex Consensu Vniuersi, qui in Summitatibus Cœli maximè rapidus, gra-*

datim labascat, & tandem desinat & extinguatur in Immobili, videlicèt Terrâ.

Similitèr, sit Natura Inquisita, Motus Rotationis ille alter apud Astronomos decantatus, renitens & contrarius Motui Diurno, videlicèt ab Occidente in Orientem, quem veteres Astronomi attribuunt Planetis, etiam Cœlo Stellato; at Copernicus, *& eius Sectatores Terræ quoque; & quæratur vtrùm inueniatur in rerum Naturâ aliquis talis Motus, an potiùs res conficta sit & supposita, ad Compendia & Commoditates Calculationum, & ad pulchrum illud, scilicèt de Expediendis Motibus Cœlestibus per Circulos perfectos. Neutiquàm enim euincitur iste Motus esse in Supernis verus & realis, nec per Defectum Restitutionis Planetæ in Motu Diurno ad idem punctum Cœli stellati; nec per diuersam Politatem Zodiaci, habito respectu ad Polos Mundi; quæ duo nobis hunc Motum pepererunt. Primum enim Phænomenon per Anteuersionem & Derelictionem optimè saluatur; Secundum per Lineas Spirales; adeò vt Inæqualitas Restitutionis, & Declinatio ad Tropicos, poßint esse potiùs Modificationes Motûs vnici illius Diurni, quàm* Motus *renitentes, aut circa diuersos Polos. Et certißimum est, si paulisper pro Plebeijs nos geramus, (mißis Astronomorum & Scholæ commentis, quibus illud in more est, vt Sensui in multis immeritò vim faciant, & obscuriora malint) talem esse Motum istum ad Sensum, qualem diximus; Cuius imaginem per fila ferrea (veluti in Machinâ) aliquando repræsentari fecimus.*

Verùm

Verùm Instantia Crucis super hoc subiectum poterit esse talis. Si inueniatur in aliquâ Historiâ fide dignâ, fuisse Cometam aliquem vel sublimiorem, vel humiliorem, qui non rotauerit cum Consensu manifesto (licèt admodùm irregulariter) Motûs Diurni, sed potiùs rotauerit in Contrarium Cœli; tum certè hucusque iudicandum est, posse esse in Naturâ aliquem talem Motum. *Sin nihil huiusmodi inueniatur, habendus est pro suspecto, & ad alias* Instantias Crucis *circa hoc confugiendum.*

Similitèr, sit Natura Inquisita, Pondus siue Graue. Biuium circa hanc Naturam tale est. Necesse est, vt Grauia & Ponderosa vel tendant ex Naturâ suâ ad Centrum Terræ, per proprium Schematismum; vel vt à Massâ Corporeâ ipsius Terræ, tanquàm à Congregatione Corporum Connaturalium, attrahantur & rapiantur, & ad eam per Consensum ferantur. At posterius hoc si in causâ sit, sequitur vt quò propiùs grauia appropinquant ad Terram, eò fortiùs & maiore cum impetu ferantur ad eam; quò longiùs ab eâ absint, debiliùs & tardiùs, (vt fit in Attractionibus Magneticis;) idque fieri intra spatium certum; adeò vt si elongata fuerint à Terrâ tali distantiâ, vt virtus Terræ in ea agere non possit, pensilia mansura sint, vt & ipsa Terra, nec omninò decasura.

Itaque talis circa hanc rem poterit esse Instantia Crucis. *Sumatur Horologium ex ijs quæ mouentur per Pondera plumbea; & aliud ex ijs quæ mouentur per compreßionem laminæ ferreæ; atque verè probentur, nè alterum altero velocius sit, aut tardius; Deindè*

ponatur

ponatur Horologium *illud mouens per pondera, super fastigium alicuius Templi altissimi, altero illo infrà detento; & notetur diligenter, si Horologium in alto situm tardiùs moueatur quàm solebat, propter diminutam virtutem Ponderum. Idem fiat Experimentum in profundis Minerarum, altè sub Terrâ depressarum; vtrùm Horologium huiusmodi non moueatur velociùs quàm solebat, propter auctam virtutem Ponderum. Quòd si inueniatur virtus Ponderum minui in sublimi, aggrauari in subterraneis; recipiatur pro Causâ Ponderis, Attractio à Massâ Corporeâ Terræ.*

Similiter, sit Natura Inquisita, Verticitas Acûs ferreæ, tactæ Magnete. Circa hanc Naturam tale erit Biuium. Necesse est, vt Tactus Magnetis vel ex se indat ferro Verticitatem, ad Septentriones & Austrum; vel vt excitet ferrum tantummodò & habilitet: Motus autem ipse indatur ex præsentiâ Terræ; vt Gilbertus *opinatur, & tanto conatu probare nititur. Itaque huc spectant ea, quæ ille perspicaci industriâ conquisiuit. Nimirum quòd Clauus ferreus, qui diù durauit in situ versùs Septentriones & Austrum, colligat morâ diutinâ Verticitatem, absque Tactu Magnetis: Ac si Terra ipsa, quæ ob distantiam debiliter operatur (namque superficies aut extima incrustatio Terræ virtutis Magneticæ (vt ille vult) expers est) per moram tamen longam, Magnetis Tactum suppleret, & ferrum exciret, deinde excitum conformaret, & verteret. Rursùs, quòd Ferrum Ignitum & Candens, si in extinctione suâ exporrigatur inter Septentriones & Austrum, colligat quoque*

Ver-

Verticitatem absque Tactu Magnetis: Ac si partes Ferri in Motu positæ per Ignitionem, & posteà se recipientes, in ipso articulo extinctionis suæ magis essent susceptiuæ & quasi sensitiuæ Virtutis manantis à Terrâ, quàm aliàs; & inde fierent tanquàm excitæ. Verùm hæc, licèt bene obseruata, tamen non euincunt prorsùs quod ille aßerit.

Instantia Crucis *autem circa hoc subiectum poterit eße talis. Capiatur Terrella ex Magnete, & notentur Poli eius; & ponantur Poli Terrellæ versùs Orientem & Occasum, non versùs Septentriones & Austrum, atque ita iaceant: deinde superponatur Acus ferrea Intacta, & permittatur ita manere ad dies sex aut septem. Acus verò (nam de hoc non dubitatur) dum manet super Magnetem, relictis Polis mundi, se vertet ad Polos Magnetis; Itaque quamdiù ita manet, vertitur scilicet ad Orientem & Occidentem Mundi. Quòd si inueniatur Acus illa remota à Magnete, & posita super Versorium, statim se applicare ad Septentriones & Austrum, vel etiam paulatim se eò recipere; tum recipienda est pro Causâ, præsentia Terræ: Sin aut vertatur (vt priùs) in Orientem & Occidentem, aut perdat Verticitatem, habenda est illa Causa pro suspectâ, & vlteriùs inquirendum est.*

Similiter, sit Natura inquisita, Corporea substantia Lunæ; an sit Tenuis, Flammea, siue Aërea, vt plurimi ex priscis Philosophis opinati sunt; an solida & Densa, vt Gilbertus *& multi Moderni, cum nonnullis ex Antiquis, tenent. Rationes posterioris istius Opinionis fundantur in hoc maximè,*

quòd

quòd Luna radios Solis reflectat; neque videtur fieri Reflexio Lucis nisi à Solidis.

Itaque Instantiæ Crucis *circa hoc subiectum eæ esse poterint (si modò aliquæ sint) quæ demonstrent Reflexionem à Corpore tenui, qualis est Flamma, modò sit craßitiei sufficientis. Certè Causa Crepusculi inter alias, est Reflexio radiorum Solis à superiore parte Aëris. Etiam quandoque reflecti videmus radios Solis temporibus vespertinis serenis, à fimbrijs nubium roscidarum, non minori splendore, sed potiùs illustriori, & magis glorioso, quàm qui redditur à Corpore Lunæ; neque tamen constat eas nubes coaluisse in Corpus densum Aquæ. Etiam videmus Aërem tenebrosum ponè fenestras noctù reflectere lucem Candelæ, non minùs quàm Corpus densum. Tentandum etiam foret Experimentum immißionis radiorum Solis per foramen, super Flammam aliquam subfuscam & cæruleam. Sanè radij aperti Solis incidentes in Flammas obscuriores, videntur eas quasi mortificare, vt conspiciantur magis instar Fumi albi, quàm Flammæ. Atque hæc impræsentiarùm occurrunt, quæ sint ex Naturâ* Instantiarum Crucis *circa hanc rem; & meliora fortaßè reperiri possunt. Sed notandum semper est, Reflexionem à Flammâ non esse expectandam, nisi à Flammâ alicuius profunditatis: nam alitèr vergit ad Diaphanum. Hoc autem pro certo ponendum, Lucem semper in Corpore æquali, aut excipi & transmitti, aut resilire.*

Similitèr, sit Natura Inquisita, Motus Mißi*lium; velutì Spiculorum, Sagittarum, Globulorum, per Aërem.* Hunc Motum *Schola (more suo) valdè negligentèr*

ligenter expedit; satis habens, si eum nomine Motûs violenti à Naturali (quem vocant) distinguat: & quod ad primam percussionem siue impulsionem attinet, per illud, (quod duo Corpora non posint esse in vno loco, ne fiat penetratio Dimensionum) *sibi satisfaciat; & de Processu continuato istius Motûs nihil curet. At circa hanc Naturam Biuium est tale: Aut iste* Motus *fit ab Aere vehente, & ponè Corpus emissum se colligente, instar fluuij erga Scapham, aut venti erga paleas; aut à partibus ipsius Corporis non sustinentibus impreßionem, sed ad eandem laxandam per succeßionem se promouentibus. Atque priorem illum recipit* Fracastorius, *& ferè omnes qui de hoc Motu paulò subtiliùs inquisiuerunt: Neque dubium est, quin sint Aeris partes in hac re nonnullæ; sed alter Motus proculdubiò verus est, vt ex infinitis constat Experimentis. Sed inter cæteras, poterit esse circa hoc subiectum* Instantia Crucis *talis; Quòd Lamina, aut filum Ferri paulò contumacius, vel etiam Calamus siue penna in medio diuisa, adducta & curuata inter pollicem & digitum, exiliant. Manifestum enim est, hoc non posse imputari Aeri se ponè Corpus colligenti, quia fons Motûs est in medio Laminæ vel Calami, non in Extremis.*

Similiter sit Natura Inquisita, Motus ille rapidus & potens Expansionis Pulueris Pyrij in Flammam; vnde tantæ moles subuertuntur, tanta pondera emittuntur, quanta in Cuniculis maioribus, & Bombardis videmus. Biuium circa hanc Naturam tale est. Aut excitatur iste Motus à mero Corporis Appetitu se dilatandi, postquàm fuerit inflammatum; aut ab

appetitu mixto Spiritûs Crudi, qui rapidè fugit Ignē, & ex eo circumfuso, tanquàm ex Carcere, violenter erumpit. Schola autem, & vulgaris Opinio tantùm versatur circa priorem illum Appetitum. Putant enim homines se pulchrè philosophari, si asserant Flammam ex Formâ Elementi necessitate quâdam donari, locum ampliorem occupandi, quàm idem Corpus expleuerat, cùm subiret Formam Pulueris, atque inde sequi Motum istum. Interim minimè aduertunt, licèt hoc verum sit, posito quòd Flamma generetur, tamen posse impediri Flammæ generationem, à tantâ Mole quæ illam comprimere & suffocare queat; vt non deducatur res ad istam Necessitatem, de quâ loquuntur. Nam quòd necesse sit fieri Expansionem, atque inde sequi Emissionem, aut remotionem Corporis quod obstat, si generetur Flamma, rectè putant. Sed ista Necessitas planè euitatur, si Moles illa solida Flammam supprimat, antequàm generetur. Atque videmus Flammam, præsertim in primâ generatione, mollem esse & lenem, & requirere Cauum, in quo experiri & ludere posit. Itaque tanta violentia huic rei per se assignari non potest. Sed illud verum; generationem huiusmodi Flammarum flatulentarum, & veluti ventorum igneorum, fieri ex conflictu duorum Corporum, eorúmque Naturæ inter se planè contrariæ; Alterius admodùm inflammabilis, quæ Natura viget in Sulphure; alterius Flammam exhorrentis, qualis est Spiritus Crudus, qui est in Nitro; adeò vt fiat Conflictus mirabilis, inflammante se Sulphure quantum potest; (nam tertium Corpus, nimirùm Carbo Salicis, nil aliud ferè præ-

præſtat, quàm vt illa duo Corpora incorporet, & commodè vniat) & erumpente Spiritu Nitri quantum poteſt, & vnà ſe dilatante (nam hoc faciunt & Aër, & omnia Cruda, & Aqua, vt à Calore dilatentur) & per iſtam fugam & eruptionem, interim Flammam Sulphuris, tanquàm follibus occultis, vndequaquè exufflante.

Poterant autem eſſe Inſtantiæ Crucis *circa hoc ſubiectum duorum generum. Alterum eorum Corporum quæ maximè ſunt inflammabilia, qualia ſunt Sulphur, Caphura, Naphtha, & huiuſmodi, cum eorum miſturis; quæ citiùs & faciliùs concipiunt flammam, quàm Puluis Pyrius, ſi non impediantur: Ex quo liquet, Appetitum inflammandi per ſe Effectum illum ſtupendum non operari. Alterum eorum quæ Flammam fugiunt & exhorrent, qualia ſunt Sales omnes. Videmus enim, ſi iaciantur in Ignem, Spiritum Aqueum erumpere cum fragore, antequàm Flamma concipiatur; quod etiam leniter fit in Folijs paulò contumacioribus, parte Aqueâ erumpente, antequàm Oleoſa concipiat Flammam. Sed maximè cernitur hoc in Argento viuo, quod non malè dicitur Aqua Mineralis. Hoc enim, abſque inflammatione, per Eruptionem & Expanſionem ſimplicem, vires Pulueris Pyrij ferè adæquat; quod etiam admixtum Pulueri Pyrio, eius vires multiplicare dicitur.*

Similitèr, ſit Natura Inquiſita, Tranſitoria Natura Flammæ, & Extinctio eius Momentanea. Non enim videtur Natura Flammea hîc apud nos figi & conſiſtere, ſed ſingulis quaſi momentis generari, & ſtatim

tim extingui. Manifeſtum enim eſt, in Flammis quæ hîc continuantur & durant, iſtam durationem non eſſe eiuſdem Flammæ in Indiuiduo, ſed fieri per ſucceſsionem nouæ Flammæ ſeriatìm generatæ, minimè autem manere eandem Flammam Numero; Id quod facilè perſpicitur ex hoc, quòd ſubſtracto alimento ſiue fomite Flammæ, Flamma ſtatìm pereat. Biuium autem circa hanc naturam tale eſt. Momentanea iſta Natura, aut fit remittente ſe Cauſâ quæ eam primò genuit, vt in Lumine, Sonis, & Motibus (quos vocant) Violentis; aut quòd Flamma in Naturâ ſuâ poſsit hîc apud nos manere, ſed à contrarijs Naturis circumfuſis vim patiatur & deſtruatur.

Itaque poterit eſſe circa hoc ſubiectum Inſtantia Crucis *talis. Videmus Flammas in Incendijs maioribus, quàm altè in ſursùm aſcendant. Quantò enim Baſis Flammæ eſt latior, tantò Vertex ſublimior: Itaque videtur principium Extinctionis fieri circa Latera, vbi ab Aëre Flamma comprimitur, & malè habetur. At Meditullia Flammæ, quæ Aër non contingit, ſed alia Flamma vndiquè circundat, eadem numero manent; neque extinguuntur, donec paulatìm anguſtientur ab Aëre per Latera circumfuſo. Itaque omnis Flamma Pyramidalis eſt Baſi circa fomitem largior, Vertice autem (inimicante Aëre, nec ſuppeditante fomite) acutior. At Fumus anguſtior circa Baſin, aſcendendo dilatatur, & fit tanquàm Pyramis inuerſa; quià ſcilicèt Aër Fumum recipit, Flammam (neque enim quiſpiam ſomniet Aërem eſſe Flammam accenſam, cùm ſint Corpora planè Heterogenea) comprimit.*

Accu-

Accuratior autem poterit esse Instantia Crucis *ad hanc rem accommodata, si res fortè manifestari possit per Flammas Bicolores. Capiatur igitur Situla parua ex metallo, & in eâ figatur parua Candela Cerea accensa; ponatur Situla in paterâ, & circumfundatur Spiritus Vini in modicâ quantitate, quæ ad labra Situlæ non attingat; tum accende Spiritum Vini. At Spiritus ille Vini exhibebit Flammam magis scilicèt cæruleam, Lychnus Candelæ autem magis flauam. Notetur itaquè vtrùm Flamma Lychni (quam facile est per Colorem à Flammâ Spiritûs Vini distinguere, neque enim Flammæ, vt Liquores, statìm commiscentur) maneat Pyramidalis, an potiùs magìs tendat ad Formam globosam, cùm nihil inueniatur quod eam destruat aut comprimat. At hoc posterius si fiat, manere Flammam eandem numero, quamdiù intra aliam Flammam concludatur, nec vim inimicam Aëris experiatur, pro certo ponendum est.*

Atque de Instantijs Crucis *hæc dicta sint. Longiores autem in ijs tractandis ad hunc finem fuimus, vt homines paulatìm discant & assuefiant, de Naturâ iudicare per* Instantias Crucis, *& Experimenta Lucifera, & non per rationes probabiles.*

XXXVII.

INter Prærogatiuas Instantiarum *ponemus loco Decimo-quinto* Instantias Diuortij; *quæ indicant Separationes Naturarum earum, quæ vt plurimùm occurrunt. Differunt autem ab Instantijs quæ subiun-*

subiunguntur Instantijs Comitatûs; *quia illæ indicant Separationes Naturæ alicuius ab aliquo Concreto, cum quo illa familiaritèr consuescit: hæ verò Separationes Naturæ alicuius ab alterâ Naturâ. Differunt etiam ab* Instantijs Crucis; *quia nihil determinant, sed monent tantùm de Separabilitate vnius Naturæ ab alterâ. Vsus autem earum est ad prodendas falsas Formas, & dißipandas leues Contemplationes ex rebus obuijs orientes; adeò vt veluti plumbum & pondera Intellectui addant.*

Exempli gratia: Sint Naturæ Inquisitæ, quatuor Naturæ illæ; quas Contubernales *vult esse* Telesius, *& tanquàm ex eâdem Camerâ: viz. Calidum, Lucidum, Tenue, Mobile siue promptum ad Motum. At plurimæ inueniuntur* Instantiæ Diuortij *inter ipsas. Aër enim Tenuis est & habilis ad Motum, non Calidus aut Lucidus: Luna Lucida, absque Calore: Aqua feruens, Calida absque Lumine: Motus Acûs ferreæ super Versorium, pernix & agilis; & tamen in Corpore Frigido, Denso, Opaco: & complura id genus.*

Similitèr sint Naturæ Inquisitæ, Natura Corporea, & Actio Naturalis. Videtur enim non inueniri Actio Naturalis, nisi subsistens in aliquo Corpore. Attamen poßit fortaßè esse circà hanc rem Instantia *nonnulla* Diuortij. *Ea est Actio Magnetica, per quam Ferrum fertur ad Magnetem, Grauia ad globum Terræ. Addi etiam poßint aliæ nonnullæ Operationes ad Distans. Actio siquidem huiusmodi & in Tempore fit, per Momenta, non in Puncto temporis; & in Loco, per gradus & spatia. Est itaque aliquod Momentum*

tum Temporis, & aliquod Interuallum Loci, in quibus ista Virtus siue Actio hæret in Medio inter duo illa Corpora quæ Motum cient. Reducitur itaque Contemplatio ad hoc; vtrùm illa Corpora, quæ sunt Termini Motûs, disponant vel alterent Corpora Media, vt per successionem & tactum verum labatur Virtus à Termino ad Terminum, & interim subsistat in corpore Medio; an horum nihil sit, præter Corpora, & Virtutem, & Spatia? Atque in Radijs Opticis, & Sonis, & Calore, & alijs nonnullis operantibus ad Distans, probabile est Media Corpora disponi & alterari: eò magis, quòd requiratur Medium qualificatum ad deferendam operationem talem. At Magnetica illa siue Coitiua Virtus admittit Media tanquam adiaphora, nec impeditur Virtus in omnigeno Medio. Quod si nil rei habeat Virtus illa aut Actio cum Corpore Medio, sequitur quòd sit Virtus aut Actio Naturalis ad Tempus nonnullum, & in Loco nonnullo, subsistens sine Corpore: cùm neque subsistat in Corporibus Terminantibus, nec in Medijs. Quare Actio Magnetica poterit esse Instantia Diuortij *circa Naturam Corpoream, & Actionem Naturalem. Cui hoc adijci potest tanquam Corollarium aut Lucrum non prætermittendum: viz. quòd etiam secundùm Sensum philosophanti sumi possit probatio, quòd sint Entia & Substantiæ Separatæ & Incorporeæ. Si enim Virtus & Actio Naturalis, emanans à Corpore, subsistere possit aliquo Tempore, & aliquo Loco, omninò sine Corpore; propè est vt possit etiam emanare in origine suâ à Substantiâ Incorporeâ. Videtur enim*

non

non minùs requiri Natura Corporea ad Actionem Naturalem sustentandam & deuehendam, quàm ad excitandam aut generandam.

XXXVIII.

S*Equuntur Quinque Ordines* Instantiarum, *quas vno vocabulo generali* Instantias Lampadis, *siue* Informationis primæ, *appellare consueuimus. Eæ sunt quæ auxiliantur Sensui. Cùm enim omnis* Interpretatio Naturæ *incipiat à Sensu; atque à Sensuum perceptionibus, rectâ, constanti, & munitâ viâ ducat ad perceptiones Intellectus, quæ sunt Notiones veræ & Axiomata: necesse est vt quantò magis copiosæ & exactæ fuerint repræsentationes, siue præbitiones ipsius Sensûs, tantò omnia cedant faciliùs & fœliciùs.*

Harum autem Quinque Instantiarum Lampadis; *Primæ roborant, ampliant, & rectificant actiones Sensûs immediatas: Secundæ deducunt non-Sensibile ad Sensibile: Tertiæ indicant Processus continuatos siue Series earum rerum & motuum, quæ (vt plurimùm) non notantur, nisi in exitu aut periodis: Quartæ aliquid substituunt Sensui in meris destitutionibus: Quintæ excitant attentionem Sensûs & aduertentiam, atque vnà limitant subtilitatem rerum. De his autem singulis iam dicendum est.*

XXXIX.

INter Prærogatiuas Inſtantiarum, *ponemus loco Decimo ſexto* Inſtantias Ianuæ *ſiue* Portæ: *Eo enim nomine eas appellamus, quæ iuuant actiones Senſûs immediatas. Inter Senſus autem manifeſtum eſt partes primas tenere Viſum, quoad informationem: quare huic Senſui præcipuè auxilia conquirenda. Auxilia autem triplicia eſſe poſſe videntur: vel, vt percipiat non viſa; vel, vt maiore interuallo; vel vt exactiùs & diſtinctiùs.*

Primi generis ſunt (miſſis Biſ-oculis, & huiuſmodi, quæ valent tantùm ad corrigendam & leuandam infirmitatem Viſûs non benè diſpoſiti, atque ideò nihil ampliùs informant) ea, quæ nuper inuenta ſunt Perſpicilla; quæ latentes & inuiſibiles Corporum minutias, & occultos ſchematiſmos, & motus (auctâ inſignitèr ſpecierum magnitudine) demonſtrant: quorum vi, in Pulice, Muſcâ, Vermiculis, accurata corporis figura & lineamenta, nec non colores & motus priùs non conſpicui, non ſine admiratione cernuntur. Quinetiam aiunt lineam rectam calamo vel penecillo deſcriptam, per huiuſmodi Perſpicilla inæqualem admodùm & tortuoſam cerni: quia ſcilicèt nec motus manûs licèt per regulam adiutæ, nec impreſſio atramenti aut coloris, reuerà æqualia exiſtant; licèt illæ inæqualitates tam minutæ ſint, vt ſine adiumento huiuſmodi Perſpicillorum conſpici nequeant. Etiam ſuperſtitioſam quandam obſeruationem in hac re (vt fit in

rebus nouis & miris) addiderunt homines: viz. quòd huiusmodi Perspicilla opera Naturæ illustrent, Artis dehonestent. Illud verò nihil aliud est, quàm quòd texturæ Naturales multò subtiliores sint quàm Artificiosæ. Perspicillum enim illud ad minuta tantùm valet: quale Perspicillum si vidisset Democritus, *exiluisset fortè, & modum videndi Atomum (quem ille inuisibilem omninò affirmauit) inuentum fuisse putâsset. Verùm incompetentia huiusmodi Perspicillorum, præterquàm ad minutias tantùm; (neque ad ipsas quoque, si fuerint in corpore maiusculo) vsum rei destruit. Si enim Inuentum extendi posset ad corpora maiora, aut corporum maiorum minutias; adeò vt textura panni lintei conspici posset tanquam rete; atque hoc modo minutiæ latentes & inæqualitates Gemmarum, Liquorum, Vrinarum, Sanguinis, Vulnerum, & multarum aliarum rerum cerni possent; magnæ proculdubiò ex eo Inuento commoditates capi possent.*

Secundi generis sunt illa altera Perspicilla, quæ memorabili conatu adinuenit Galilæus: *quorum ope, tanquam per scaphas aut nauiculas, aperiri & exerceri poßint propiora cum Cœlestibus commercia. Hinc enim constat, Galaxiam esse nodum siue coaceruationem stellarum paruarum, planè numeratarum & distinctarum: de quâ re apud Antiquos tantùm suspicio fuit. Hinc demonstrare videtur, quòd spatia Orbium (quos vocant) Planetarum non sint planè vacua alijs stellis; sed quòd Cœlum incipiat stellescere, antequàm ad Cœlum ipsum stellatum ventum sit; licèt stellis minoribus, quàm vt sine Perspicillis istis conspici poßint. Hinc*

choreas

choreas illas stellarum paruarum circa Planetam Iouis *(vndè conijci possit esse in motibus stellarum plura centra) intueri licet. Hinc inæqualitates luminosi & opaci in Luná distinctiùs cernuntur & locantur; adeò vt fieri possit quædam Seleno-graphia. Hinc maculæ in* Sole, *& id genus: Omnia certè Inuenta nobilia, quatenùs fides huiusmodi demonstrationibus tutò adhiberi possit. Quæ nobis ob hoc maximè suspectæ sunt, quòd in istis paucis sistatur Experimentum, neque alia complura inuestigatu æquè digna eádem ratione inuenta sint.*

Tertij generis sunt Bacilla illa ad terras mensurandas, Astrolabia, & similia: quæ sensum Videndi non ampliant, sed rectificant & dirigunt. Quòd si sint aliæ Instantiæ, quæ reliquos Sensus iuuent in ipsorum actionibus immediatis & indiuiduis; tamen si eiusmodi sint quæ informationi ipsi nihil addant plus quàm iam habetur; ad id, quod nunc agitur, non faciunt. Itaque earum mentionem non fecimus.

XL.

INter Prærogatiuas Instantiarum *ponemus loco Decimo-septimo* Instantias Citantes; *sumpto vocabulo à Foris Ciuilibus, quia citant ea vt compareant, quæ priùs non comparuerunt: quas etiam* Instantias Evocantes *appellare consueuimus. Eæ deducunt Non-Sensibile ad Sensibile.*

Sensum autem fugiunt res, vel propter distantiam Obiecti locati; vel propter interceptionem Sensûs per

corpora Media; vel quia Obiectum non est habile ad impressionem in Sensu faciendam; vel quia deficit Quantum in Obiecto, pro feriendo Sensu; vel quia Tempus non est proportionatum ad actuandum Sensum; vel quia Obiecti percussio non toleratur à Sensu; vel quia Obiectum antè impleuit & possedit Sensum, vt nouo motui non sit locus. Atquè hæc præcipuè ad Visum pertinent, & deindè ad Tactum. Nam hi duo Sensus sunt informatiui ad largum, atque de Communibus Obiectis; vbi reliqui tres non informent ferè nisi immediatè & de Proprijs Obiectis.

In Primo genere non fit Deductio ad Sensibile, nisi rei, quæ cerni non posit propter distantiam, adijciatur aut substituatur alia res, quæ Sensum magis è longinquo prouocare & ferire posit: veluti in significatione rerum per Ignes, Campanas, & similia.

In Secundo genere fit Deductio, cùm ea quæ interiùs propter interpositionem corporum latent, nec commodè aperiri possunt, per ea quæ sunt in superficie, aut ab interioribus effluunt, perducuntur ad Sensum: vt status humanorum corporum per Pulsus, & Vrinas, & similia.

At Tertij *& Quarti generis Deductiones ad plurima spectant, atquè vndiquè in rerum Inquisitione sunt conquirendæ. Huius rei Exempla sunt. Patet quòd Aër, & Spiritus, & huiusmodi res, quæ sunt toto corpore tenues & subtiles, nec cerni nec tangi posint. Quare in Inquisitione circà huiusmodi corpora, Deductionibus omninò est opus.*

Sit itaque Natura inquisita, Actio & Motus Spiritûs

Spiritûs qui includitur in corporibus Tangibilibus. Omne enim Tangibile apud nos continet Spiritum inuisibilem & intactilem, eique obducitur atque eum quasi vestit. Hinc fons triplex potens ille, & mirabilis Processus *Spiritûs in corpore Tangibili. Spiritus enim in re Tangibili, Emissus corpora contrahit & desiccat: Detentus, corpora intenerat & colliquat: nec prorsùs Emissus nec prorsùs Detentus, informat, membrificat, assimilat, egerit, organizat, & similia. Atque hæc omnia deducuntur ad Sensibile per effectus conspicuos.*

Etenim in omni Corpore Tangibili inanimato, Spiritus inclusus primò multiplicat se, & tanquàm depascit partes Tangibiles eas quæ sunt maximè ad hoc faciles & præparatæ; eásque digerit, & conficit, & vertit in spiritum, & deindè vnà euolant. Atque hæc confectio & Multiplicatio Spiritûs deducitur ad Sensum per diminutionem Ponderis. In omni enim Desiccatione, aliquid defluit de Quanto; neque id ipsum ex Spiritu tantùm præinexistente, sed ex corpore quod priùs fuit Tangibile & nouitèr versum est: Spiritus enim non ponderat. Egressus autem siue Emissio Spiritûs deducitur ad Sensibile in Rubigine Metallorum, & alijs Putrefactionibus eius generis, quæ sistunt se antequàm peruenerint ad rudimenta vitæ; Nam illæ ad Tertium genus Processûs *pertinent. Etenim in corporibus magis compactis Spiritus non inuenit poros & meatus per quos euolet: Itaque cogitur partes ipsas Tangibiles protrudere & antè se agere, ita vt illæ simùl exeant; atque indè fit Rubigo, & similia. At Contractio partium Tangibilium, postquàm aliquid de Spiritu fuerit emissum;*

ſum, (vndè ſequitur illa Deſiccatio) deducitur ad Senſibile, tum per ipſam duritiem rei auctam, tùm multò magis per ſciſſuras, anguſtiationes, corrugationes, & complicationes corporum, quæ indè ſequuntur. Etenim partes Ligni deſiliunt & anguſtiantur; Pelles corrugantur; neque id ſolùm, ſed (ſi ſubita fuerit emiſſio Spiritûs per calorem ignis) tantùm properant ad Contractionem, vt ſe complicent & conuoluant.

At contrà, vbi Spiritus detinetur, & tamen dilatatur & excitatur per calorem aut eius Analoga; (id quod fit in corporibus magis ſolidis aut tenacibus) tum verò Corpora emolliuntur, vt Ferrum candens; fluunt, vt Metalla; liqueſiunt, vt Gummi, Cera, & ſimilia. Itaque contrariæ illæ operationes Caloris (vt ex eo alia dureſcant, alia liqueſcant) facilè reconciliantur; quia in illis, Spiritus emittitur; in his, agitatur & detinetur: quorum poſterius, eſt actio propria Caloris & Spiritûs; prius, actio partium Tangibilium tantùm per occaſionem Spiritûs emiſſi.

At vbi Spiritus nec detinetur prorsùs, nec prorsùs emittitur; ſed tantùm inter clauſtra ſua tentat & experitur, atque nacta eſt partes Tangibiles obedientes & ſequaces in promptu; ita vt quò Spiritus agit, eæ ſimul ſequantur: tum verò ſequitur efformatio in Corpus Organicum, & membrificatio, & reliquæ actiones vitales, tam in Vegetabilibus quàm in Animalibus. Atque hæc maximè deducuntur ad Senſum, per notationes diligentes primorum incœptuum, & rudimentorum ſiue tentamentorum vitæ in Animalculis ex Putrefactione natis: vt in ouis Formicarum, Ver-

mibus, Muscis, Ranis post imbrem, &c. Requiritur autem ad Viuificationem, & lenitas Caloris, & lentor Corporis; vt Spiritus nec per festinationem erumpat, nec per contumaciam partium coërceatur: quin potiùs ad ceræ modum illas plicare & effingere possit.

Rursùs, Differentia illa Spiritûs, maximè nobilis & ad plurima pertinens, (viz. Spiritûs Abscissi; Ramosi simplicitèr; Ramosi simul & Cellulati: ex quibus Prior, est Spiritus omnium corporum Inanimatorum; secundus, Vegetabilium; tertius, Animalium:) per plurimas Instantias Deductorias tanquam sub oculos ponitur.

Similitèr patet, quòd subtiliores texturæ & Schematismi rerum (licèt toto corpore visibilium, aut tangibilium) nec cernantur, nec tangantur. Quare in his quoque per Deductionem procedit Informatio. At differentia Schematismorum maximè radicalis & primaria sumitur ex copiâ vel paucitate Materiæ, quæ subit idem spatium siue dimensum. Reliqui enim Schematismi (qui referuntur ad dissimilaritates partium, quæ in eodem corpore continentur, & collocationes ac posituras earundem) præ illo altero sunt secundarij.

Sit itaque Natura Inquisita, Expansio siue Coitio materiæ in corporibus respectiuè: viz. quantum Materiæ impleat quantum Dimensum in singulis. Etenim nil verius in Naturâ, quàm propositio illa gemella; Ex nihilo nihil fieri: *neque,* Quicquam in nihilum redigi: *verùm Quantum ipsum Materiæ siue Summam totalem constare, nec augeri aut minui. Nec illud minùs verum;* Ex Quanto illo Materiæ sub ijsdem spatijs,

ſpatijs ſiue dimenſionibus, pro diuerſitate corporum, plus & minùs contineri; *vt in Aquá plus, in Aëre minus: Adeò vt ſi quis aſſerat, aliquod contentum Aquæ in par contentum Aeris verti poſſe; idem ſit ac ſi dicat, Aliquid poſſe redigi in Nibilum: Contra ſi quis aſſerat, aliquod contentum Aëris in par contentum Aquæ verti poſſe; idem ſit ac ſi dicat, Aliquid poſſe fieri ex nihilo. Atque ex copiâ iſtâ & Paucitate Materiæ, Notiones illæ* Denſi & Rari, *quæ variè & promiſcuè accipiuntur, propriè abſtrahuntur. Aſſumenda eſt & Aſſertio illa tertia, etiam ſatis certa: quòd hoc, de quo loquimur, Plus & Minus Materiæ in corpore hoc vel illo, ad Calculos (factâ collatione) & Proportiones exactas, aut exactis propinquas reduci poſſit. Veluti ſi quis dicat ineſſe in dato contento Auri talem coaceruationem Materiæ, vt opus habeat Spiritus vini, ad tale Quantum Materiæ æquandum, ſpatio vicies & ſemel maiore, quàm implet Aurum; non errauerit.*

Coaceruatio autem Materiæ, & rationes eius deducuntur ad Senſibile per Pondus. Pondus enim reſpondet Copiæ Materiæ, quoad partes rei Tangibilis: Spiritus autem, & eius Quantum ex Materiâ, non venit in computationem per Pondus; leuat enim Pondus potius, quàm grauat. At nos huius rei Tabulam fecimus ſatis accuratam; in quâ Pondera & Spatia ſingulorum Metallorum, Lapidum præcipuorum, Lignorum, Liquorum, Oleorum, & plurimorum aliorum corporum tàm Naturalium quàm Artificialium, excepimus. Rem polychreſtam, tàm ad lucem Informatio-

mationis, quàm ad normam Operationis; & quæ multas res reuelet omninò præter expectatum. Neque illud pro minimo habendum est, quòd demonstret omnem varietatem, quæ in Corporibus Tangibilibus nobis notis versatur, (intelligimus autem Corpora benè vnita, nec planè spongiosa, & caua, & magnâ ex parte Aëre impleta) non vltrà rationes partium 21. excedere: Tam finita scilicèt est Natura, aut saltem illa pars eius, cuius vsus ad nos maximè pertinet.

Etiam diligentiæ nostræ esse putauimus, experiri si fortè capi possint rationes Corporum Non-Tangibilium siue Pneumaticorum, respectu Corporum Tangibilium. Id quòd tali molitione aggressi sumus. Phialam vitream accepimus, quæ vnciam fortassè vnam capere possit: paruitate Vasis vsi, vt minori cum calore posset fieri Euaporatio sequens. Hanc Phialam Spiritu vini impleuimus ferè ad collum; eligentes Spiritum vini, quòd per Tabulam priorem, eum esse ex Corporibus Tangibilibus (quæ benè vnita, nec caua sunt) rarissimum, & minimum continens Materiæ sub suo Dimenso, obseruárimus. Deinde pondus Aquæ cum Phialâ ipsâ exactè notauimus. Posteà Vesicam accepimus, quæ circa duas pintas contineret. Ex eâ aërem omnem, quoad fieri potuit, expressimus, eò vsque vt vesicæ ambo latera essent contigua: Etiam priùs Vesicam oleo obleuimus cùm fricatione leni, quò Vesica esset clausior; eius, siqua erat, porositate oleo obturatâ. Hanc Vesicam circa os Phialæ, ore Phialæ intra os Vesicæ recepto, fortitèr ligauimus; filo parùm cerato, vt meliùs adhæresceret & arctiùs ligaret. Tum de-

 mùm

mùm Phialam ſupra carbones ardentes in foculo collocauimus. At paulò pòſt Vapor ſiue Aura Spiritûs vini per calorem dilatati & in Pneumaticum verſi, Veſicam paulatìm ſufflauit, eamque vniuerſam veli inſtar vndequaque extendit. Id poſtquàm factum fuit, continuò Vitrum ab igne remouimus, & ſuper tapetem poſuimus, ne frigore diſrumperetur: Statìm quoque in ſummitate Veſicæ foramen fecimus, ne vapor ceſſante calore in liquorem reſtitutus reſideret, & rationes confunderet. Tum verò Veſicam ipſam ſuſtulimus, & rurſùs pondus excepimus Spiritûs vini qui remanebat. Inde quantum conſumptum fuiſſet in vaporem ſeu Pneumaticum, computauimus; & factâ collatione, quantum locum ſiue ſpatium illud Corpus implêſſet, quando eſſet Spiritus vini in Phialâ; & rurſùs quantum ſpatium impleuerit, poſtquàm factum fuiſſet Pneumaticum in Veſicâ; rationes ſubduximus: ex quibus manifeſtè liquebat, Corpus iſtud ita verſum & mutatum, expanſionem centuplò maiorem, quàm anteà habuiſſet, acquiſiuiſſe.

Similitèr ſit Natura Inquiſita, Calor aut Frigus; eius nempè gradûs, vt à ſenſu non percipiantur ob debilitatem. Hæc deducuntur ad Senſum per Vitrum Calendare, quale ſuperiùs deſcripſimus. Calor enim & Frigus, ipſa non percipiuntur ad tactum: At Calor Aërem expandit, Frigus contrahit. Neque rurſùs illa Expanſio & Contractio Aëris percipitur ad Viſum: At Aër ille Expanſus, Aquam deprimit; Contractus, attollit; ac tum demùm ſit deductio ad Viſum, non antè, aut aliàs.

Simi-

Similitèr sit Natura Inquisita, Mistura Corporum; viz. quid habeant ex Aqueo, quid ex Oleoso, quid ex Spiritu, quid ex Cinere, & Salibus, & huiusmodi: Vel etiam (in particulari) quid habeat Lac Butyri, quid Coaguli, quid Seri, & huiusmodi. Hæc deducuntur ad Sensum per artificiosas & peritas Separationes, quatenùs ad Tangibilia. At natura Spiritûs in ipsis, licèt immediatè non percipiatur, tamen deprehenditur per varios motus & nixus Corporum Tangibilium, in ipso actu & processu Separationis suæ: atque etiam per acrimonias, corrosiones, & diuersos colores, odores, & sapores eorundem Corporum post Separationem. Atque in hac parte, per Distillationes atque artificiosas Separationes, strenuè sanè ab hominibus elaboratum est; sed non multò fœliciùs quàm in cæteris Experimentis, quæ adhuc in vsu sunt: modis nimirùm prorsùs palpatorijs, & vijs cæcis, & magis operosè quàm intelligentèr; & (quod pessimum est) nullâ cum imitatione aut æmulatione Naturæ, sed cum destructione (per Calores vehementes, aut virtutes nimis validas) omnis subtilioris Schematismi, in quo occultæ rerum Virtutes & consensus præcipuè sitæ sunt. Neque illud etiam, quod aliàs monuimus, hominibus in mentem aut obseruationem venire solet in huiusmodi Separationibus: hoc est, plurimas qualitates in Corporum vexationibus tam per ignem quàm alios modos, indi ab ipso Igne, iisque corporibus quæ ad Separationem adhibentur, quæ in Composito priùs non fuerunt: vndè miræ fallaciæ. Neque enim scilicèt Vapor vniuersus, qui ex Aquâ emittitur per Ignem, Vapor aut Aër anteà fuit

in corpore Aquæ; sed factus est maximâ ex parte per dilatationem Aquæ ex calore Ignis.

Similitèr in genere omnes exquisitæ Probationes corporum siue Naturalium siue Artificialium, per quas Vera dignoscuntur ab Adulterinis, Meliora à Vilioribus, huc referri debent: Deducunt enim Non-Sensibile ad Sensibile. Sunt itaque diligenti curâ vndique conquirendæ.

Quintum verò genus Latitantiæ quod attinet; manifestum est actionem Sensûs transigi in Motu, Motum in Tempore. Si igitur Motus alicuius corporis sit vel tam tardus vel tam velox, vt non sit proportionatus ad Momenta, in quibus transigitur actio Sensûs; Obiectum omninò non percipitur: vt in motu Indicis Horologij, & rursùs in motu Pilæ Sclopeti. Atque Motus, qui ob tarditatem non percipitur, facilè & ordinariò deducitur ad Sensum, per Summas Motûs: qui verò ob velocitatem, adhuc non benè mensurari consueuit; sed tamen postulat Inquisitio Naturæ, vt hoc fiat in aliquibus.

Sextum autem genus, vbi impeditur Sensus propter nobilitatem Obiecti, recipit Deductionem; vel per Elongationem maiorem Obiecti à Sensu; vel per Hebetationem Obiecti per Interpositionem Medij talis, quod Obiectum debilitet, non annihilet; vel per Admissionem & Exceptionem Obiecti Reflexi, vbi percussio Directa sit nimìs fortis; vt Solis in pelui aquæ.

Septimum autem genus Latitantiæ, vbi Sensus ita oneratur Obiecto, vt nouæ admissioni non sit locus, non habet ferè locum nisi in Olfactu & Odoribus; nec ad id,

quod

quod agitur, multùm pertinet. Quare de Deductionibus Non-Sensibilis ad Sensibile, hæc dicta sint.

Quandóque tamen Deductio fit non ad Sensum hominis, sed ad Sensum alicuius alterius Animalis, cuius Sensus in aliquibus humanum excellit: vt nonnullorum Odorum, ad sensum Canis; Lucis, quæ in aëre non extrinsecùs illuminato, latentèr existit, ad sensum Felis, Noctuæ, & huiusmodi Animalium quæ cernunt noctù. Rectè enim notauit Telesius, *etiam in Aëre ipso inesse Lucem quandam originalem, licèt exilem & tenuem, & maximá ex parte oculis hominum aut plurimorum animalium non inseruientem: quià illa Animalia, ad quorum Sensum huiusmodi lux est proportionata, cernant noctu; id quod vel sine luce fieri, vel per lucem internam, minùs credibile est.*

Atque illud vtique notandum est; de Destitutionibus Sensuum, eorúmque remedijs, hîc nos tractare. Nam Fallaciæ Sensuum ad proprias Inquisitiones de Sensu & Sensibili remittendæ sunt: exceptâ illâ magnâ Fallaciâ Sensuum, nimirùm quòd constituant lineas rerum ex analogiâ Hominis, & non ex analogiâ Vniuersi: quæ non corrigitur, nisi per Rationem & Philosophiam vniuersalem.

XLI.

INter Prærogatiuas Instantiarum, *ponemus loco Decimo-octauo* Instantias Viæ; *quas etiam* Instantias Itinerantes, & Instantias Articulatas *appellare consueuimus. Eæ sunt, quæ indicant Naturæ*

Motus

Motus gradatim continuatos. Hoc autem genus Instantiarum potiùs fugit Obseruationem, quàm Sensum. Mira enim est hominum circà hanc rem indiligentia. Contemplantur siquidem Naturam tantummodò desultoriè & per periodos, & postquàm corpora fuerint absoluta ac completa; & non in operatione suâ. Quod si Artificis alicuius Ingenia & industriam explorare & contemplari quis cuperet; is non tantùm materias rudes Artis, atque deinde opera perfecta conspicere desideraret; sed potiùs præsens esse, cùm Artifex operatur & opus suum promouet. Atque simile quiddam circà Naturam faciendum est. Exempli gratiâ; si quis de vegetatione Plantarum inquirat, ei inspiciendum est ab ipsâ satione seminis alicuius, (id quod per extractionem, quasi singulis diebus, seminum quæ per biduum, triduum, quatriduum, & sic deinceps in terrâ manserunt, eorúmque diligentem intuitum facilè fieri potest) quomodò & quandò semen intumescere & turgere incipiat, & velutì spiritu impleri; deindè quomodò corticulam rumpere, & emittere fibras, cum latione nonnullâ sui interìm sursùm, nisi terra fuerit admodùm contumax; quomodò etiam emittat fibras, partìm radicales deorsùm, partìm cauliculares sursùm, aliquandò serpendo per latera, si ex eâ parte inueniat terram apertam & magis facilem, & complura id genus. Similitèr facere oportet circà exclusionem Ouorum; vbi facilè conspici dabitur Processus viuificandi & organizandi, & quid & quæ partes fiant ex vitello, quid ex albumine Oui; & alia. Similis est ratio circà Animalia ex putrefactione. Nam circa Animalia perfecta &

terre-

terrestria, per exectiones fœtuum ex vtero, minùs humanum esset ista inquirere; nisi fortè per occasiones abortuum, & venationum, & similium. Omninò igitur vigilia quædam seruanda est circa Naturam, vt quæ meliùs se conspiciendam præbeat noctu, quàm interdiù. Istæ enim Contemplationes tanquàm Nocturnæ censeri poßint, ob lucernæ paruitatem & perpetuationem.

Quin & in Inanimatis idem tentandum est: Id quod nos fecimus in inquirendis Aperturis Liquorum per ignem. Alius enim est modus Aperturæ in Aquâ, alius in Vino, alius in Aceto, alius in Omphacio; longè alius in Lacte, & Oleo, & cæteris. Id quod facilè cernere erat per ebullitionem super ignem lenem, & in vase vitreo, vbi omnia cerni perspicuè poßint. Verùm hæc breuiùs perstringimus; fusiùs & exactiùs de ijs sermones habituri, cùm ad inuentionem Latentis *rerum* procefsûs *ventum erit. Semper enim memoriâ tenendum est, nos hoc loco non Res ipsas tractare, sed Exempla tantùm adducere.*

XLII.

INter Prærogatiuas Instantiarum, *ponemus loco Decimo nono* Instantias Supplementi, *siue* Substitutionis; *quas etiam* Instantias Perfugij *appellare consueuimus. Eæ sunt, quæ supplent Informationem, vbi Sensus planè destituitur: atque idcircò ad eas confugimus, cùm Instantiæ propriæ haberi non poßint. Dupliciter autem fit Substitutio: aut per Graduationem,*

nem, aut per Analoga. Exempli gratiâ: Non inuenitur Medium, quod inhibeat prorsùs operationem Magnetis in mouendo ferrum: non Aurum interpositum, non Argentum, non Lapis, non Vitrum, Lignum, Aqua, Oleum, Pannus aut Corpora fibrosa, Aër, Flamma, & cætera. Attamen per probationem exactam fortaßè inueniri poßit aliquod Medium, quod hebetet virtutem ipsius plùs quàm aliquod aliud, comparatiuè & in aliquo gradu: veluti quòd non trahat Magnes Ferrum per tantam craßitiem Auri, quàm per par spatium Aëris; aut per tantum Argentum ignitum, quàm per frigidum; & sic de similibus. Nam de his nos Experimentum non fecimus: sed sufficit tamen, vt proponantur loco Exempli. Similitèr non inuenitur hîc apud nos Corpus, quod non suscipiat Calidum igni approximatum. Attamen longè citiùs suscipit calorem Aër, quàm Lapis. Atque talis est Substitutio, quæ fit per Gradus.

Substitutio autem per Analoga, vtilis sanè, sed minùs certa est; atque idcircò cum iudicio quodam adhibenda. Ea fit, cùm deducitur Non-sensibile ad Sensum; non per operationes Sensibiles ipsius corporis Insensibilis, sed per contemplationem Corporis alicuius cognati Sensibilis. Exempli gratiâ: si inquiratur de Misturâ Spirituum, qui sunt corpora non-visibilia; Videtur eße cognatio quædam inter Corpora, & Fomites siue Alimenta sua. Fomes autem Flammæ, videtur eße Oleum & Pinguia; Aëris, Aqua & Aquea: Flammæ enim multiplicant se super halitus Olei, Aer super vapores Aquæ. Videndum itaque de Misturâ

Aquæ

Aquæ & Olei, quæ se manifestat ad Sensum; quandoquidem Mistura Aeris & Flammei generis fugiat Sensum. At Oleum & Aqua inter se per compositionem aut agitationem imperfectè admodùm miscentur; eadem in Herbis, & Sanguine, & Partibus Animalium, accuratè & delicatè miscentur. Itaque simile quiddam fieri posit circa Misturam Flammei & Aerei generis in Spiritalibus; quæ per Confusionem simplicem non benè sustinent Misturam, eadem tamen in Spiritibus Plantarum & Animalium misceri videntur: Præsertìm cùm omnis Spiritus Animatus depascat Humida vtraque, Aquea & Pinguia, tanquam fomites suos.

Similitèr, si non de Perfectioribus Misturis Spiritalium, sed de Compositione tantùm inquiratur; nempè, vtrùm facilè inter se incorporentur, an potiùs (exempli gratiâ) sint aliqui Venti & Exhalationes, aut alia Corpora Spiritalia, quæ non miscentur cum Aere communi; sed tantùm hærent & natant in eo, in globulis & guttis; & potiùs franguntur ac comminuuntur ab Aere, quàm in ipsum recipiuntur & incorporantur: Hoc in Aere Communi & alijs Spiritalibus, ob subtilitatem corporum, percipi ad Sensum non potest; attamen imago quædam huius rei, quatenùs fiat, concipi posit in Liquoribus Argenti viui, Olei, Aquæ; atque etiam in Aere, & fractione eius, quandò dissipatur & ascendit in paruis portiunculis per Aquam; atque etiam in Fumis crassioribus; denique in Puluere excitato & hærente in Aere; in quibus omnibus non fit Incorporatio. Atque Repræsentatio prædicta in hoc Subiecto

non mala est, si illud primò diligentèr inquisitum fuerit; vtrùm poßit esse talis Heterogenia *inter* Spiritalia, *qualis inuenitur inter* Liquida: *Nam tum demùm hæc Simulacra per Analogiam non incommodè substituentur.*

Atque de Instantijs *istis* Supplementi, *quod diximus Informationem ab ijs hauriendam esse, quando desint Instantiæ propriæ, loco* Perfugij; *nihilominus intelligi volumus, quòd illæ etiam magni sint vsûs, etiam cùm Propriæ Instantiæ adsint; ad roborandam scilicèt Informationem vnà cum Proprijs. Verùm de his exactiùs dicemus, quando ad* Adminicula Inductionis *tractanda sermo ordine dilabetur.*

XLIII.

INter Prerogatiuas Instantiarum, *ponemus loco Vicesimo* Instantias Persecantes; *quas etiam* Instantias Vellicantes *appellare consueuimus, sed diuersâ ratione.* Vellicantes *enim eas appellamus, quia vellicant Intellectum;* Persecantes, *quia persecant Naturam: vnde etiam illas quandoque* Instantias Democriti *nominamus. Eæ sunt, quæ de admirabili & exquisitâ Subtilitate Naturæ Intellectum submonent, vt excitetur & expergiscatur ad attentionem, & obseruationem, & inquisitionem debitam. Exempli gratiâ: Quòd parùm guttulæ Atramenti ad tot literas vel lineas extendatur; Quòd Argentum exteriùs tantùm inauratum, ad tantam longitudinem fili inaurati continuetur; Quòd pusillus Vermiculus, qualis in cute inuenitur, habeat in se spiritum simul & figuram dissimila-*

ſimilarem partium; Quòd parùm Croci, etiam dolium Aquæ colore inficiat; Quòd parùm Zibethi aut Aromatis, longè maius contentum Aëris, odore; Quòd exiguo ſuffitu tanta excitetur nubes fumi; Quòd Sonorum tam accuratæ differentiæ, quales ſint voces articulatæ, per Aërem vndequaquè vehantur, atque per foramina & poros etiam Ligni & Aquæ (licèt admodùm extenuatæ) penetrent, quin etiam repercutiantur, idque tam diſtinctè & velocitèr; Quòd Lux & Color, etiam tanto ambitu & tam pernicitèr, per corpora ſolida Vitri, Aquæ, & cum tantâ & tam exquiſitâ varietate imaginum permeent, etiam refringantur & reflectantur; Quòd Magnes per corpora omnigena, etiam maximè compacta, operetur. Sed (quod magis mirum eſt) quòd in his omnibus, in Medio adiaphoro (quale eſt Aër) vnius actio aliam non magnoperè impediat; Nempè, quòd eodem tempore, per ſpatia Aëris deuehantur & Viſibilium tot imagines; & Vocis articulatæ tot percuſſiones; & tot odores ſpecificati, vt Violæ, Roſæ; etiam Calor & Frigus; & virtutes Magneticæ; Omnia (inquam) ſimul, vno alterum non impediente; ac ſi ſingula haberent vias & meatus ſuos proprios ſeparatos, neque vnum in alterum impingeret aut incurreret.

Solemus tamèn vtilitèr huiuſmodi Inſtantijs Perſecantibus *ſubiungere Inſtantias, quas* Metas perſecationis *appellare conſueuimus: veluti, quòd in ijs, quæ diximus, vna actio in diuerſo genere aliam non perturbet aut impediat; cùm tamen in eodem genere, vna aliam domet & extinguat: veluti, lux Solis, lucem Cicindelæ; ſonitus Bombardæ, vocem; fortior Odor, deli-*

catiorem; intensior Calor, remissiorem; Lamina Ferri interposita inter Magnetem & aliud Ferrum, operationem Magnetis. Verùm de his quoque, inter Adminicula Inductionis, *erit proprius dicendi locus.*

XLIV.

A*Tque de Instantijs, quæ iuuant Sensum, iam dictum est: quæ præcipui vsûs sunt ad partem Informatiuam. Informatio enim incipit à Sensu. At vniuersum negotium desinit in Opera: Atquè quemadmodùm illud principium, ita hoc finis rei est. Sequentur itaque Instantiæ præcipui vsûs ad* partem Operatiuam. *Eæ genere duæ sunt, numero septem: Quas vniuersas, generali nomine,* Instantias Practicas *appellare consueuimus.* Operatiuæ *autem* Partis, *Vitia duo; totidémque* Dignitates *Instantiarum in genere. Aut enim fallit Operatio, aut onerat nimis. Fallit Operatio maximè (præsertìm post diligentem Naturarum Inquisitionem) propter malè determinatas & mensuratas Corporum vires & actiones. Vires autem & Actiones corporum circumscribuntur & mensurantur, aut per spatia Loci, aut per momenta Temporis, aut per vnionem Quanti, aut per prædominantiam Virtutis: quæ quatuor nisi fuerint probè & diligentèr pensitata, erunt fortaßè Scientiæ speculatione quidèm pulchræ, sed opere inactiuæ. Instantias verò quatuor itidèm, quæ huc referuntur, vno nomine* Instantias Mathematicas *vocamus, &* Instantias Mensuræ.

Onerosa autem fit Praxis, vel propter Misturam rerum

rerum inutilium; vel propter Multiplicationem instrumentorum; vel propter Molem materiæ, & Corporum quæ ad aliquod opus requiri contigerint. Itaque eæ Instantiæ in pretio esse debent, quæ aut dirigunt Operatiuam ad ea quæ maximè hominum intersunt; aut quæ parcunt Instrumentis; aut quæ parcunt Materiæ siue Supellectili. Eas autem tres Instantias, quæ huc pertinent vno nomine, Instantias Propitias *siue* Beneuolas *vocamus. Itaque de his septem Instantijs iam sigillatìm dicemus: atque cum ijs partem illam de Prærogatiuis siue Dignitatibus Instantiarum claudemus.*

XLV.

INter *Prærogatiuas Instantiarum ponemus loco vicesimo primo* Instantias Virgæ, *siue* Radij; *quas etiam* Instantias Perlationis, *vel de* Non vltrà *appellare consueuimus. Virtutes enim rerum & Motus operantur & expediuntur per spatia, non indefinita aut fortuita, sed finita & certa; quæ vt in singulis Naturis Inquisitis teneantur & notentur, plurimùm interest Practicæ; non solùm ad hoc, vt non fallat, sed etiam vt magis sit aucta & potens. Etenim interdum datur Virtutes producere, & Distantias tanquàm retrahere in propius; vt in Perspecillis.*

Atque plurimæ Virtutes operantur & afficiunt tantùm per Tactum manifestum; vt fit in percussione Corporum, vbi alterum non summouet alterum, nisi impellens impulsum tangat. Etiam Medicinæ, quæ exteriùs applicantur, vt Unguenta, Emplastra, non exercent

cent vires suas, nisi per Tactum Corporis. Deniquè Obiecta Sensuum, Tactûs & Gustûs, non feriunt nisi contigua Organis.

Sunt & aliæ Virtutes quæ operantur ad Distantiam, verùm valdè exiguam, quarum paucæ adhùc notatæ sunt, cùm tamen plures sint quàm homines suspicentur: vt (capiendo exempla ex Vulgatis) cùm Succinum aut Gagates trahunt paleas; Bullæ approximatæ soluunt bullas; Medicinæ nonnullæ Purgatiuæ eliciunt humores ex alto, & huiusmodi. At Virtus illa Magnetica per quam Ferrum & Magnes, vel Magnetes inuicèm coëunt, operatur intra orbem Virtutis certum, sed paruum: Vbi contrà, si sit aliqua Virtus Magnetica emanans ab ipsâ Terrâ (paulò nimirùm interiore) super Acum ferream, quatenùs ad verticitatem; operatio fiat ad Distantiam magnam.

Rursùs, si sit aliqua Vis Magnetica, quæ operetur per Consensum, inter globum Terræ & Ponderosa, aut inter globum Lunæ & Aquas Maris (quæ maximè credibilis videtur in Fluxibus & Refluxibus Semi-menstruis) aut inter Cœlum Stellatum & Planetas, per quam euocentur & attollantur ad sua Apogæa; Hæc omnia operantur ad Distantias admodùm longinquas. Inueniuntur & quædam Inflammationes siue Conceptiones Flammæ, quæ fiunt ad Distantias benè magnas, in aliquibus Materijs; vt referunt de Naphthâ Babylonicâ. Calores etiam insinuant se per Distantias amplas; quod etiam faciunt Frigora; adeò vt Habitantibus circa Canadam, Moles siue Massæ glaciales quæ abrumpuntur & natant per Oceanum

Septen-

Septentrionalem, & deferuntur per Atlanticum versùs illas oras, percipiantur & incutiant frigora è longinquo. Odores quoque (licet in his videatur semper esse quædam Emißio corporea) operantur ad Distantias notabiles; vt euenire solet nauigantibus iuxta litora Floridæ, aut etiam nonnulla Hispaniæ, vbi sunt Syluæ totæ ex arboribus Limonum, Arantiorum, & huiusmodi Plantarum adoratarum, aut frutices Rorismarini, Maioranæ, & similium. Postremò Radiationes Lucis, & Impreßiones Sonorum operantur scilicet ad Distantias spatiosas.

Verùm hæc omnia vtcunque operentur ad Distantias paruas siue magnas, operantur certè ad finitas & Naturæ notas, vt sit quiddam Non vltrà; *idque pro rationibus, aut Molis seu Quanti Corporum; aut Vigoris & Debilitatis Virtutum; aut Fauoribus & Impedimentis Mediorum; quæ omnia in Computationem venire & notari debent. Quin etiam Mensuræ Motuum Violentorum (quos vocant) vt Mißilium, Tormentorum, Rotarum, & similium, cum hæ quoque manifestò suos habeant limites certos, notandæ sunt.*

Inueniuntur etiam quidam Motus & Virtutes contrariæ illis quæ operantur per Tactum, & non ad Distans; quæ operantur scilicèt ad Distans, & non ad Tactum; Et rursùs, quæ operantur remißiùs ad Distantiam minorem, & fortiùs ad distantiam maiorem. Etenim Visio non bene transigitur ad Tactum, sed indiget Medio & Distantiâ. Licèt meminerim me audîsse ex relatione cuiusdam fide digni, quòd ipse

in

in curandis oculorum suorum Cataractis (erat autem Cura talis, vt immitteretur Festuca quædam parua argentea intra primam oculi tunicam, quæ pelliculam illam Cataractæ remoueret & truderet in angulum oculi) clarißimè vidisset Festucam illam supra ipsam pupillam mouentem. Quod vtcunque verum esse poßit, manifestum est maiora corpora non bene aut distinctè cerni, nisi in cuspide Coni, coëuntibus radijs Obiecti ad nonnullam Distantiam. Quin etiam in Senibus Oculus meliùs cernit remoto Obiecto paulò longiùs, quàm propiùs. In Mißilibus autem certum est percußionem non fieri tam fortem ad Distantiam nimis paruam, quàm paulò pòst. Hæc itaque & similia in Mensuris Motuum quoad Distantias notanda sunt.

Est & aliud genus Mensuræ Localis Motuum, quod non prætermittendum est. Illud verò pertinet ad Motus non Progreßiuos, sed Sphæricos; hoc est, ad Expansionem Corporum in maiorem Sphæram, aut Contractionem in Minorem. Inquirendum enim est inter Mensuras istas motuum, quantam Compreßionem aut Extensionem Corpora (pro Naturâ ipsorum) facilè & libenter patiantur, & ad quem Terminum reluctari incipiant, adeò vt ad extremum Non vltrà *ferant; vt cùm Vesica inflata comprimitur, sustinet illa Compreßionem nonnullam Aeris; sed si maior fuerit; non patitur Aer, sed rumpitur Vesica.*

At Nos hoc ipsum subtiliore Experimento magis exactè probauimus. Accepimus enim Campanulam ex Metallo, leuiorem scilicet & tenuiorem, quali ad exci-

excipiendum Salem vtimur; eamque in peluim Aquæ immisimus, ita vt deportaret secum Aerem, qui continebatur in Concauo, vsque ad fundum peluis. Locaueramus autem priùs Globulum in fundo peluis, super quem Campanula imponenda esset. Quare illud eueniebat, vt si Globulus ille esset minusculus (pro ratione Concaui) reciperet se Aer in locum minorem, & contruderetur solùm, non extruderetur. Quòd si grandioris esset magnitudinis, quam vt Aer libenter cederet; tum Aer maioris Pressuræ impatiens, Campanulam ex aliquâ parte eleuabat, & in bullis ascendebat.

Etiam ad probandum qualem Extensionem (non minùs quàm Compressionem) pateretur Aer, tale quippiam practicauimus. Ouum vitreum accepimus, cum paruo foramine in vno extremo Oui. Aerem per foramen exuctione forti attraximus; & statim digito foramen illud obturauimus; & Ouum in Aquam immersimus, & dein digitum remouimus. Aer verò Tensurâ illâ per exuctionem factâ, tortus, & magis quàm pro Naturâ suâ dilatatus, ideoque se recipere & contrahere nitens (ita vt si Ouum illud in Aquam non fuisset immersum, Aerem ipsum traxisset cum Sibilo) Aquam traxit ad tale Quantum, quale sufficere posset ad hoc, vt Aer antiquam recuperaret Sphæram siue Dimensionem.

Atque certum est Corpora tenuiora (quale est Aer) pati Contractionem nonnullam notabilem, vt dictum est: At Corpora tangibilia (quale est Aqua) multò ægriùs, & ad minus spatium patiuntur Compressionem.

Qualem autem patiatur, tali Experimento inquisiuimus.

Fieri fecimus Globum ex plumbo Cauum, qui duas circitèr pintas vinarias contineret; eumque satis per latera crassum, vt maiorem vim sustineret. In illum Aquam immisimus, per foramen alicubi factum; atque foramen illud, postquàm Globus Aquâ impletus fuisset, plumbo liquefacto obturauimus, vt Globus deueniret planè consolidatus. Dein Globum forti Malleo ad duo latera aduersa complanauimus; Ex quo necesse fuit Aquam in minùs contrahi, cùm Sphæra Figurarum sit capacissima. Deinde, cùm Malleatio non ampliùs sufficeret, ægriùs se recipiente Aquâ, Molendino seu Torculari vsi sumus; vt tandem Aqua impatiens Pressuræ vlterioris, per solida plumbi (instar Roris delicati) exstillaret. Posteà, quantum spatij per eam Compressionem imminutum foret, computauimus: Atque tantam Compressionem passam esse Aquam (sed violentiâ magnâ subactam) intelleximus.

At Solidiora, Sicca, aut magis Compacta, qualia sunt Lapides & Ligna, necnon Metalla, multò adhuc minorem Compressionem aut Extensionem, & ferè imperceptibilem ferunt; sed vel Fractione, vel Progressione, vel alijs Pertentationibus se liberant; vt in Curuationibus Ligni aut Metalli Horologijs mouentibus per Complicationem laminæ, Missilibus, Malleationibus, & innumeris alijs Motibus apparet. Atque hæc omnia cum Mensuris suis in Indagatione Naturæ notanda & exploranda sunt; aut in Certitudine

suâ

suâ, aut per Æstimatiuas, aut per Comparatiuas, prout dabitur Copia.

XLVI.

INter Prærogatiuas Instantiarum *ponemus loco vicesimo secundo* Instantias Curriculi, *quas etiam* Instantias ad Aquam *appellare consueuimus; sumpto vocabulo à Clepsydris apud Antiquos, in quas infundebatur Aqua, loco Arenæ. Eæ mensurant Naturam per Momenta Temporis, quemadmodùm* Instantiæ Virgæ *per Gradus Spatij. Omnis enim Motus siue Actio Naturalis transigitur in Tempore; alius velociùs, alius tardiùs, sed vtcunquè Momentis certis, & Naturæ notis. Etiam illæ Actiones, quæ subitò videntur operari, & in Ictu oculi (vt loquimur) deprehenduntur recipere Maius & Minus quoad Tempus.*

Primò itaquè videmus Restitutiones Corporum Cœlestium fieri per Tempora numerata; etiam Fluxus & Refluxus Maris. Latio autem Grauium versùs Terram, & Leuium versùs ambitum Cœli, fit per certa Momenta, pro ratione Corporis quod fertur, & Medij. At Velificationes Nauium, Motus Animalium, Perlationes Missilium, omnes fiunt itidèm per Tempora (quantum ad Summas) numerabilia. Calorem verò quod attinet, videmus Pueros per hyemem manus in flammâ lauare, nec tamen vri; & Ioculatores vasa plena Vino vel Aquâ, per motus agiles & æquales vertere deorsùm, & sursùm recuperare, non effuso liquore, & multa huiusmodi. Nec minùs ipsæ Com-

pressiones, & Dilatationes, & Eruptiones Corporum fiunt, aliæ velociùs, aliæ tardiùs, pro Naturâ Corporis & Motûs, sed per Momenta certa. Quinetiam in explosione plurium Bombardarum simùl, quæ exaudiuntur quandoquè ad Distantiam triginta milliarium, percipitur Sonus priùs ab ijs qui propè absunt à loco vbi fit Sonitus, quàm ab ijs qui longè. At in Visu (cuius Actio est pernicissima) liquet etiam requiri ad eum actuandum Momenta certa Temporis; idque probatur ex ijs, quæ propter Motûs velocitatem non cernuntur; vt ex latione pilæ ex Scloppeto. Velocior enim est præteruolatio pilæ, quàm impressio Speciei eius quæ deferri poterat ad Visum.

Atque hoc, cum similibus, nobis quandoquè dubitationem peperit planè monstrosam; videlicèt, vtrùm Cœli Sereni & Stellati Facies ad idem Tempus cernatur quandò verè existit, an potiùs aliquantò post; Et vtrùm non sit (quatenùs ad Visum Cœlestium) non minùs Tempus verum, & Tempus visum, quàm Locus verus, & Locus visus, qui notatur ab Astronomis in Parallaxibus. Adeò incredibile nobis videbatur, Species siue Radios Corporum Cœlestium, per tam immensa spatia milliarium subitò deferri posse ad Visum; sed potiùs debere eas in tempore aliquo notabili delabi. Verùm illa Dubitatio (quoad maius aliquod interuallum Temporis inter Tempus Verum & Visum) posteà planè euanuit; Reputantibus nobis iacturam illam infinitam, & diminutionem Quanti, quatenùs ad apparentiam inter Corpus Stellæ Verum, & Speciem Visam, quæ causatur à Distantiâ; Atque simul Notantibus ad quan-

tam

tam Distantiam (sexaginta scilicèt ad minimum milliariorum) Corpora, eáque tantùm Albicantia, subitò hîc apud nos cernantur; cùm dubium non sit Lucem Cœlestium, non tantùm Albedinis viuidum colorem, verùm etiam omnis Flammæ (quæ apud nos nota est) Lucem, quoad vigorem radiationis multis partibus excedere; Etiam immensa illa Velocitas in ipso Corpore, quæ cernitur in Motu Diurno (quæ etiam viros graues ita obstupefecit, vt mallent credere Motum Terræ) facit Motum illum, Eiaculationis Radiorum ab ipsis (licèt celeritate, vt diximus, mirabilem) magis credibilem. Maximè verò omnium nos mouit, quòd si interponeretur interuallum Temporis aliquod notabile inter Veritatem & Visum, foret vt Species, per nubes interìm orientes, & similes Medij perturbationes, interciperentur sæpenumerò, & confunderentur. Atque de Mensuris Temporum Simplicibus hæc dicta sint.

Verùm non solùm quærenda est Mensura Motuum & Actionum Simplicitèr, sed multò magis Comparatiuè: Id enim eximij est vsûs, & ad plurima spectat. Atque videmus Flammam alicuius Tormenti ignei citiùs cerni, quàm Sonitus audiatur; licèt necesse sit pilam priùs Aërem percutere, quàm Flamma quæ ponè erat, exire potuerit; fieri hoc autem propter velociorem transactionem Motûs Lucis, quàm Soni. Videmus etiam Species Visibiles à Visu citiùs excipi, quàm dimitti; vndè fit quòd Nerui Fidium digito impulsi, duplicentur, aut triplicentur quoàd Speciem, quia Species noua recipitur, antequàm Prior demittatur; Ex quo etiam fit, vt Annuli rotati videantur globosi, &

Fax

Fax ardens noctù velocitèr portata, conspiciatur Caudata. Etiam ex hoc fundamento Inæqualitatis Motuum quoad Velocitatem, excogitauit Galilæus *Causam Fluxûs & Refluxûs Maris; rotante Terrâ velociùs, Aquis tardiùs; ideóque accumulantibus se Aquis in sursùm, & deinde per vices se remittentibus in deorsùm; vt demonstratur in vase Aquæ incitatiùs mouente. Sed hoc commentus est concesso non concessibili, (quòd Terra nempe moueatur;) ac etiam non benè informatus de Oceani Motu* Sexhorario.

At Exemplum huius rei de quâ agitur, videlicèt de Comparatiuis Mensuris Motuum, neque solùm rei ipsius, sed & Vsûs insignis eius, (de quo paulò antè loquuti sumus) eminet in Cuniculis subterraneis, in quibus collocatur Puluis pyrius; vbi immensæ Moles Terræ, Ædificiorum, & similium, subuertuntur, & in altum iaciuntur, à pusillâ quantitate Pulueris pyrij. Cuius Causa pro certo illa est, quòd Motus Dilatationis Pulueris qui impellit, multis partibus sit pernicior, quàm Motus Grauitatis per quem fieri possit aliqua resistentia; adeò vt primus Motus perfunctus sit, antequàm Motus aduersus inceperit; vt in principijs nullitas quædam sit resistentiæ. Hinc etiam fit, quòd in omni Missili, Ictus non tam robustus, quàm acutus & celer, ad Perlationem potissimùm valeat. Neque etiam fieri potuisset, vt parua quantitas Spiritûs Animalis in Animalibus, præsertìm in tam vastis Corporibus, qualia sunt Balænæ aut Elephanti, *tantam molem corpoream flecteret & regeret; nisi propter Velocitatem* Motûs *Spiritûs, & hebetudinem Corporeæ molis, quatenùs ad expediendam suam resistentiam.*

Deni-

Denique, hoc vnum ex præcipuis fundamentis est Experimentorum Magicorum, de quibus mox dicemus; vbi scilicet parua Moles Materiæ longè maiorem superat, & in ordinem redigit: Hoc inquam; Si fieri posit Anteuersio Motuum per Velocitatem vnius, antequàm alter se expediat.

Postremò, Hoc ipsum Prius & Posterius *in omni Actione Naturali notari debet; veluti quòd in Infusione Rhabarbari eliciatur Purgatiua vis priùs, Astrictiua pòst; Simile quiddam etiam in Infusione Violarum in Acetum experti sumus; vbi primò excipitur suauis & delicatus Floris odor; pòst, pars Floris magis terrea, quæ odorem confundit. Itaque si infundantur Violæ per diem integrum, Odor multò languidiùs excipitur, quòd si infundantur per partem quartam horæ tantùm, & extrahantur; & (quia paucus est Spiritus odoratus qui subsistit in Viola) infundantur post singulas quartas horæ Violæ nouæ & recentes ad sexies; tum demùm nobilitatur Infusio, ita vt licèt non manserint Violæ, vtcunquè renouatæ, plus quàm ad sesquihoram; tamen permanserit Odor gratissimus, & Violâ ipsâ non inferior, ad annum integrum. Notandum tamen est, quod non se colligat Odor ad vires suas plenas, nisi post mensem ab Infusione. In Distillationibus verò Aromatum maceratorum in spiritu vini patet quòd surgat primò phlegma aqueum & inutile; deinde, Aqua plus habens ex spiritu vini, deinde pòst aqua plus habens ex Aromate. Atque huius generis quamplurima inueniuntur in Distillationibus notatu digna. Verùm hæc sufficiant ad Exempla.*

XLVII.

INter Prerogatiuas Instantiarum *ponemus loco Vicesimo tertio* Instantias Quanti, *quas etiam* Doses Naturæ (*Sumpto vocabulo à Medicinis*) *vocare consueuimus. Eæ sunt quæ Mensurant Virtutes per* Quanta *Corporum, & indicant quid* Quantum Corporis *faciat ad* Modum Virtutis. *Ac primò sunt quædam Virtutes quæ non subsistunt nisi in* Quanto Cosmico, *hoc est, tali* Quanto *quod habeat consensum cum Configuratione & Fabricâ Vniuersi. Terra enim stat; partes eius cadunt. Aquæ in Maribus fluunt & refluunt; in Fluuijs minimè, nisi per ingressum* Maris. *Deinde etiam omnes ferè Virtutes particulares secundùm* Multum *aut* Parum *Corporis operantur. Aquæ largæ non facilè corrumpuntur; exiguæ citò.* Mustum *& Ceruisia maturescunt longè citiùs & fiunt potabilia in vtribus paruis, quàm in dolijs magnis. Si Herba ponatur in maiore portione Liquoris, fit Infusio, magis quàm Imbibitio: Si in Minore, fit Imbibitio, magis quàm Infusio. Aliud igitur erga Corpus Humanum est Balneum, aliud leuis Irroratio. Etiam parui Rores in Aere nunquàm cadunt, sed dissipantur, & cum Aere incorporantur. Et videre est in anhelitu super Gemmas, parum illud humoris, quasi nubeculam vento dissipatam, continuò solui. Etiam Frustum eiusdem Magnetis non trahit tantum Ferri, quantum Magnes integer. Sunt etiam Virtutes in quibus Paruitas* Quanti *magis potest; vt in*

pene-

penetrationibus, stylus acutus citiùs penetrat, quàm obtusus; Adamas punctuatus sculpit in vitro; & similia.

Verùm non hîc morandum est in Indefinitis, sed etiam de Rationibus Quanti *Corporis erga Modum Virtutis inquirendum. Procliue enim foret credere, quòd rationes Quanti Rationes Virtutis adæquarent; vt si Pila plumbea vnius vnciæ caderet in tali tempore, pila vnciarum duarum deberet cadere duplò celeriùs, quod falsissimum est; Nec eædem rationes in omni genere Virtutum valent, sed longè diuersæ. Itaque hæ Mensuræ ex rebus ipsis petendæ sunt, & non ex verisimilitudine, aut Coniecturis.*

Denique in omni Inquisitione Naturæ Quantum *Corporis requiratur ad aliquod Effectum, tanquàm Dosis, notandum; & Cautiones de* Nimis *&* Parùm *aspergendæ.*

XLVIII.

INter Prærogatiuas Instantiarum, *ponemus loco Vicesimo quarto* Instantias Luctæ; *quas etiam* Instantias Prædominantiæ *appellare consueuimus. Eæ indicant Prædominantiam & Cessionem Virtutum ad Inuicem; & quæ ex illis sit fortior & vincat, quæ infirmior & succumbat. Sunt enim Motus & Nixus Corporum compositi, decompositi, & complicati, non minùs quàm Corpora ipsa. Proponemus igitur primùm Species præcipuas Motuum siue Virtutum Actiuarum; vt magis perspicua sit ipsarum Comparatio in Robore, & exindè Demonstratio*

atque Designatio Instantiarum Luctæ & Prædominantiæ.

Motus primus sit Motus Antitypiæ *Materiæ, quæ inest in singulis portionibus eius; per quem planè Annihilari non vult: ita vt nullum incendium, nullum pondus, aut depreßio, nulla violentia, nulla denique ætas aut diuturnitas temporis poßit redigere aliquam vel minimam portionem Materiæ in Nihilum; quin illa & sit Aliquid, & Loci aliquid occupet; & se (in qualicunque neceßitate ponatur) vel Formam mutando vel Locum, liberet; vel (si non detur copia) vt est, subsistat; neque vnquam res eò deueniat, vt aut Nihil sit, aut Nullibi. Quem Motum Schola (quæ semper ferè & denominat & definit Res, potiùs per Effectus & Incommoda, quàm per Causas Interiores) vel denotat per illud Axioma, quòd* Duo corpora non posint esse in vno loco; *vel vocat Motum*, Ne fiat penetratio dimensionum. *Neque huius Motûs exempla proponi consentaneum est: Inest enim omni Corpori.*

Sit Motus Secundus, Motus (quem appellamus) Nexûs; *per quem Corpora non patiuntur se vllâ ex parte sui dirimi à contactu alterius Corporis, vt quæ mutuo nexu & contactu gaudeant. Quem Motum Schola vocat Motum*, Ne detur vacuum: *Veluti cùm Aqua attrahitur sursùm exuctione, aut per Fistulas; Caro per Ventosas; aut cùm Aqua sistitur, nec effluit in Hydrijs perforatis, nisi os Hydriæ ad immittendum Aërem aperiatur; & innumera id genus.*

Sit

Sit Motus Tertius, Motus (quem appellamus) Libertatis; *per quem Corpora se liberare nituntur à Pressurâ aut Tensurâ Præter-naturali, & restituere se in Dimensum corpori suo conueniens. Cuius Motûs etiam innumera sunt exempla: Veluti (quatenùs ad Liberationem à Pressurâ) Aquæ in Natando, Aëris in volando; Aquæ in Remigando, Aëris in vndulationibus Ventorum, Laminæ in Horologijs. Nec inelegantèr se ostendit Motus Aëris compressi in Sclopettis ludicris puerorum, cùm Alnum aut simile quiddam excauant, & infarciunt frusto alicuius Radicis succulentæ, vel similium, ad vtrosque fines; deinde per Embolum trudunt radicem vel huiusmodi farcimentum in foramen alterum: Vnde emittitur & eijcitur Radix cum sonitu ad foramen alterum, idque antequàm tangatur à Radice aut Farcimento citimo, aut Embolo. Quatenùs verò ad Liberationem à Tensurâ, ostendit se hic Motus in Aëre post exuctionem in Ouis vitreis remanente; in Chordis, in Corio, & Panno; resilientibus post Tensuras suas, nisi Tensuræ illæ per moram inualuerint, &c. Atque hunc Motum Schola sub nomine Motûs ex* Formâ Elementi *innuit: satis quidem inscitè, cùm hic Motus non tantùm ad Aërem, Aquam, aut Flammam pertineat, sed ad omnem diuersitatem Consistentiæ; vt Ligni, Ferri, Plumbi, Panni, Membranæ, &c. in quibus, singula Corpora suæ habent Dimensionis modulum; & ab eo ægrè ad spatium aliquod notabile abripiuntur. Verùm quia Motus iste Libertatis omnium est maximè obuius, & ad infinita spectans; consultum fuerit eum benè & perspicuè*

distinguere. Quidam enim valdè negligentèr confundunt hunc Motum, cum gemino illo Motu Antitypiæ *&* Nexûs; *Liberationem scilicèt à Pressurâ, cum Motu* Antitypiæ; *à Tensurâ, cum Motu* Nexûs: *ac si ideò cederent aut se dilatarent corpora compressa, ne sequeretur* Penetratio dimensionum; *ideò resilirent & contraherent se Corpora tensa, nè sequeretur* Vacuum. *Atqui si Aër compressus se vellet recipere in densitatem Aquæ, aut Lignum in densitatem Lapidis; nil opus foret* penetratione dimensionum: *& nihilominùs longè maiòr posset esse Compressio illorum, quàm illa vllo modo patiuntur. Eodem modo si Aqua se dilatare vellet in raritatem Aëris, aut Lapis in raritatem Ligni; non opus foret* vacuo: *& tamen longè maior posset fieri Extensio eorum, quàm illa vllo modo patiuntur. Itaque non reducitur res ad* Penetrationem dimensionum, *&* Vacuum, *nisi in vltimitatibus Condensationis & Rarefactionis: cùm tamen isti Motus longè citrà eas sistant & versentur; neque aliud sint, quàm Desideria Corporum conseruandi se in Consistentijs suis, (siuè, si malint, in Formis suis) nec ab ijs recedendi subitò, nisi per modos suaues, ac per consensum alterentur. At longè magis necessarium est (quia multa secum trahit) vt intimetur hominibus; Motum Violentum (quem nos* Mechanicum; Democritus, *qui in Motibus suis primis expediendis etiam infrà Mediocres Philosophos ponendus est, Motum* Plagæ *vocauit) nil aliud esse quàm Motum Libertatis, scilicèt à Compressione ad Relaxationem. Etenim in omni siue simplici Protrusione, siue Volatu per aërem,*

aërem, non fit summotio aut Latio Localis, antequàm partes Corporis Præter-naturalitèr patiantur & comprimantur ab Impelliente. Tum verò Partibus alijs alias per successionem trudentibus, fertur Totum; nec solùm Progrediendo, sed etiam Rotando simul; vt etiam hoc modo Partes se liberare, aut magis ex æquo tolerare possint. Atque de hoc Motu hactenùs.

Sit Motus Quartus, Motus cui nomen dedimus Motús Hyles : *Qui Motus Antistrophus est quodammodò Motui, de quo diximus, Libertatis. Etenim in Motu Libertatis Corpora nouum Dimensum, siue nouam Sphæram, siue nouam Dilatationem aut Contractionem (hæc enim Verborum varietas idem innuit) exhorrent, respuunt, fugiunt, & resilire ac veterem Consistentiam recuperare totis viribus contendunt. At contrà in hoc Motu* Hyles, *Corpora nouam Sphæram siue Dimensum appetunt; atque ad illud libentèr & properè, & quandoquè valentissimo nixu (vt in Puluere Pyrio) aspirant. Instrumenta autem huius Motús, non sola certè, sed potentissima, aut saltèm frequentissima, sunt Calor & Frigus. Exempli gratiâ: Aër, si per Tensuram (velut per exuctionem in Ouis vitreis) dilatetur, magno laborat desyderio seipsum restituendi. At admoto Calore, è contrà appetit dilatari, & concupiscet nouam sphæram, & transit & migrat in illam libentèr, tanquàm in nouam Formam (vt loquuntur) Nec post dilatationem nonnullam de reditu curat, nisi per admotionem Frigidi ad eam inuitetur; quæ non Reditus est, sed Transmutatio repetita. Eodem modo & Aqua, si per compressionem arctetur, recalcitrat;*

calcitrat; & vult fieri qualis fuit, scilicèt latior. At si interueniat Frigus intensum & continuatum, mutat se sponte sua & libentèr in condensationem Glaciei: atque si planè continuetur Frigus, nec à teporibus interrumpatur, (vt fit in Speluncis & Cauernis paulò profundioribus) vertitur in Crystallum, aut materiam similem, nec vnquam restituitur.

Sit Motus Quintus, Motus Continuationis: *Intelligimus autem non Continuationis simplicis & primariæ, cum corpore aliquo altero; (nam ille est Motus* Nexûs) *sed Continuationis sui, in Corpore certo. Certissimum enim est, quòd Corpora omnia solutionem Continuitatis exhorreant; alia magis, alia minùs, sed omnia aliquatenùs. Nam vt in Corporibus Duris (veluti Chalybis, Vitri) Reluctatio contra Discontinuationem est maximè robusta & valida; ita etiam in Liquoribus, vbi cessare aut languere saltem videtur Motus eiusmodi, tamen non prorsùs reperitur Priuatio eius; sed planè inest ipsis in gradu tanquam infimo, & prodit se in Experimentis plurimis; sicut in Bullis, in rotunditate Guttarum, in filis tenuioribus Stillicidiorum, & in sequacitate Corporum Glutinosorum, & eiusmodi. Sed maximè omnium se ostendit Appetitus iste, si Discontinuatio tentetur vsque ad fractiones minores. Nam in Mortarijs, post contusionem ad certum gradum, non ampliùs operatur Pistillum: Aqua non subintrat rimas minores:* Quin & *ipse Aër, non obstante subtilitate corporis ipsius, Poros Vasorum paulò solidiorum non pertransit subitò, nec nisi per diuturnam insinuationem.*

Sit

Sit Motus Sextus, Motus quem nominamus Motum ad Lucrum, *siue Motum* Indigentiæ. *Is est, per quem Corpora, quando versantur inter planè Heterogenea & quasi inimica; si fortè nanciscantur copiam aut commoditatem euitandi illa Heterogenea, & se applicandi ad magis Cognata; (licèt illa ipsa Cognata talia fuerint, quæ non habeant arctum consensum cum ipsis) tamen statim ea amplectuntur, & tanquam potiora malunt; & Lucri loco (vnde vocabulum sumpsimus) hoc ponere videntur, tanquam talium Corporum indiga. Exempli gratia: Aurum, aut aliud Metallum foliatum non delectatur Aëre circumfuso. Itaque si Corpus aliquod Tangibile & Crassum nanciscatur, (vt Digitum, Papyrum, quiduis aliud) adhæret statìm, nec facilè diuellitur. Etiam Papyrus, aut Pannus, & huiusmodi, non bene se habent cum Aëre qui inseritur & commistus est in ipsorum Poris. Itaque Aquam aut Liquorem libentèr imbibunt, & Aërem exterminant. Etiam Saccharum, aut Spongia infusa in Aquam aut Vinum, licèt pars ipsorum emineat & longè attollatur suprà Vinum aut Aquam, tamen Aquam aut Vinum paulatim & per gradus attrahunt in sursùm.*

Vnde optimus Canon sumitur Aperturæ & Solutionum Corporum. Missis enim Corrosiuis & Aquis fortibus, quæ viam sibi aperiunt; si possit inueniri Corpus proportionatum & magis consentiens & amicum Corpori alicui solido, quàm illud cum quo tanquam per necessitatem commiscetur; statim se aperit & relaxat Corpus, & illud alterum intrò recipit, priore excluso

aut

aut summoto. Neque operatur, aut potest iste Motus ad Lucrum, *solummodò ad Tactum. Nam Electrica Operatio (de quâ* Gilbertus, *& alij post eum tantas excitârunt fabulas) non alia est quàm Corporis per fricationem leuem excitati Appetitus; qui Äërem non bene tolerat, sed aliud tangibile mauult, si reperiatur in propinquo.*

Sit Motus Septimus, Motus (quem appellamus) Congregationis Maioris; *per quem Corpora feruntur ad Massas Connaturalium suorum: Grauia, ad globum Terræ; Leuia, ad Ambitum Cœli. Hunc Schola nomine* Motûs Naturalis *insigniuit; leui contemplatione, quia scilicèt nil spectabile erat ab extrà, quod eum Motum cieret: (Itaque Rebus ipsis innatum atque insitum putauit:) Aut fortè quia non cessat. Nec mirum: Semper enim præstò sunt Cœlum & Terra; cùm è contrà causæ & origines plurimorum ex reliquis Motibus interdùm absint, interdum adsint. Itaque hunc, quia non intermittit, sed cæteris intermittentibus statim occurrit, Perpetuum & Proprium; reliquos, Ascititios posuit. Est autem iste Motus reuerà satis infirmus & hebes, tanquam is qui (nisi sit Moles Corporis maior) cæteris Motibus, quandiù operantur, cedat & succumbat. Atque cùm hic* Motus *hominum cogitationes ita impleuerit, vt ferè reliquos Motus occultauerit; tamen parùm est quod homines de eo sciunt, sed in multis circa illum erroribus versantur.*

Sit Motus *Octauus*, Motus Congregationis Minoris; *per quem Partes Homogeneæ in Corpore aliquo*

aliquo separant se ab Heterogeneis, & coëunt inter sese; per quem etiam Corpora Integra ex similitudine substantiæ se amplectuntur & fouent, & quandoque ad distantiam aliquam congregantur, attrahuntur, & conueniunt: Veluti, cùm in Lacte Flos lactis post moram aliquam supernatat; in Vino Fæces & Tartarum subsidunt. Neque enim hæc fiunt per Motum Grauitatis & Leuitatis tantùm, vt aliæ partes summit item petant, aliæ ad imum vergant; sed multò magis per Desiderium Homogeneorum inter se coëundi, & se vniendi. Differt autem iste Motus *à* Motu Indigentiæ, *in duobus. Vno, quòd in* Motu Indigentiæ *sit stimulus maior Naturæ malignæ & contrariæ: At in hoc* Motu *(si modo impedimenta & vincula absint) vniuntur partes per Amicitiam, licèt absit Natura aliena quæ litem moueat: Altero, quòd arctior sit vnio, & tanquam maiore cum delectu. In illo enim, modò euitetur Corpus inimicum, Corpora etiam non admodùm cognata concurrunt: At in hoc coëunt Substantiæ, germanâ planè similitudine deuinctæ; & conflantur tanquam in vnum. Atque hic* Motus *omnibus Corporibus Compositis inest; & se facilè conspiciendum in singulis daret, nisi ligaretur & frænaretur per alios Corporum Appetitus & Necessitates, quæ istam Coitionem disturbant.*

Ligatur autem Motus iste plerumque tribus modis: Torpore Corporum; Fræno Corporis Dominantis; & Motu *externo. Ad Torporem Corporum quod attinet; certum est inesse Corporibus tangibilibus Pigritiam quandam secundum magis & mi-*

nùs, & Exhorrentiam Motus Localis; vt nisi excitentur, malint statu suo (prout sunt) esse contenta, quàm in melius se expedire. Discutitur autem iste Torpor triplici Auxilio: aut per Calorem, aut per Virtutem alicuius Cognati corporis eminentem, aut per Motum viuidum & potentem. Atque primò quoad auxilium Caloris: hinc fit, quòd Calor pronuntietur esse illud quod separet Heterogenea, congreget Homogenea. *Quam Definitionem Peripateticorum meritò derisit* Gilbertus; *dicens eam esse perinde ac si quis diceret ac definiret Hominem illud esse, quod serat Triticum, & plantet Vineas: esse enim Definitionem tantùm per Effectus, eosque particulares. Sed adhuc magis culpanda est illa Definitio; quia etiam Effectus illi (quales, quales sunt) non sunt ex proprietate Caloris, sed tantùm per accidens, (idem enim facit Frigus, vt posteà dicemus) nempe ex desiderio partium Homogenearum coëundi; adiuuante tantùm Calore ad discutiendum Torporem, qui Torpor desiderium illud anteà ligauerat. Quoad verò Auxilium Virtutis inditæ à Corpore Cognato; illud mirabilitèr elucescit in Magnete armato, qui excitat in Ferro virtutem detinendi Ferrum per similitudinem substantiæ, discusso Torpore Ferri per Virtutem Magnetis. Quoad verò Auxilium Motûs, conspicitur illud in sagittis ligneis, cuspide etiam ligneâ; quæ altiùs penetrant in alia ligna, quàm si fuissent armatæ ferro, per similitudinem substantiæ; discusso Torpore Ligni per Motum celerem: de quibus duobus Experimentis etiam in Aphorismo de* Instantijs Clandestinis, *diximus.*

Liga-

Ligatio verò Motûs Congregationis Minoris, *quæ fit per Frænum Corporis Dominantis, conspicitur in solutione Sanguinis & Vrinarum per Frigus. Quamdiù enim repleta fuerint Corpora illa spiritu agili, qui singulas eorum partes cuiuscunque generis, ipse vt Dominus Totius ordinat & cohibet; tamdiù non coëunt Heterogenea propter Frænum: sed postquàm ille Spiritus euaporauerit, aut suffocatus fuerit per Frigus, tum solutæ Partes à Fræno, coëunt secundùm desiderium suum naturale. Atque ideò fit, vt omnia Corpora, quæ continent Spiritum acrem, (vt Sales, & huiusmodi) durent & non soluantur, ob Frænum permanens & durabile Spiritûs dominantis & imperiosi.*

Ligatio verò Motûs Congregationis Minoris, *quæ fit per Motum Externum, maximè conspicitur in Agitationibus Corporum, per quas arcetur putrefactio. Omnis enim Putrefactio fundatur in Congregatione Homogeneorum; vndè paulatìm fit Corruptio prioris (quam vocant) Formæ, & Generatio nouæ. Nam Putrefactionem, quæ sternit viam ad Generationem nouæ Formæ, præcedit Solutio veteris; quæ est ipsa Coitio ad Homogeniam. Ea verò si non impedita fuerit, fit Solutio simplex; sin occurrant varia quæ obstant, sequuntur Putrefactiones quæ sunt rudimenta generationis nouæ. Quòd si (id quod nunc agitur) fiat agitatio frequens per Motum Externum; tum verò Motus iste Coitionis (qui est delicatus & mollis, & indiget quiete ab externis) disturbatur & cessat; vt fieri videmus in innumeris: Veluti, cùm quotidiana agitatio aut proflu-*

entia Aquæ arceat Putrefactionem; Venti arceant pestilentiam Aëris; Grana in granarijs versa & agitata maneant pura; Omnia denique agitata exteriùs non facilè putrefiant interiùs.

Superest vt non omittatur Coitio illa Partium Corporum, vndè fit præcipuè Induratio & Deficcatio. Postquam enim Spiritus, aut Humidum in Spiritum versum euolauerit in aliquo Corpore porosiore, (vt in Ligno, Osse, Membranâ, & huiusmodi) tum Partes crassiores maiore nixu contrahuntur & coëunt, vnde sequitur Induratio aut Deficcatio: quod existimamus fieri, non tam ob Motum Nexûs, *ne detur Vacuum, quàm per* Motum *istum Amicitiæ & Unionis.*

Ad Coitionem verò ad distans quod attinet, ea infrequens est & rara: & tamen in pluribus inest, quàm quibus obseruatur. Huius simulacra sunt, cùm Bulla soluat Bullam; Medicamenta ex similitudine substantiæ trahant humores; Chorda in diuersis fidibus ad Unisonum moueat Chordam; & huiusmodi. Etiam in Spiritibus Animalium hunc Motum vigere existimamus, sed planè incognitum. At eminet certè in Magnete, & Ferro excito. Cùm autem de Motibus Magnetis loquimur, distinguendi planè sunt. Quatuor enim Virtutes siue Operationes sunt in Magnete, quæ non confundi, sed separari debent; licèt admiratio hominum & stupor eas commiscuerit. Vna, Coitionis Magnetis ad Magnetem, vel Ferri ad Magnetem, vel Ferri exciti ad Ferrum. Secunda, Verticitatis eius ad Septentriones & Austrum, atque simul declinationis eius. Tertia, Penetrationis eius per Aurum, Vitrum,

Lapidem,

Lapidem, omnia. Quarta, Communicationis Virtutis eius de Lapide in Ferrum, & de Ferro in Ferrum, absque Communicatione substantiæ. Verùm hoc loco de primâ Virtute eius tantùm loquimur, videlicèt Coitionis. Insignis etiam est Motus *Coitionis Argenti Viui & Auri; adeò vt Aurum alliciat Argentum Viuum, licèt confectum in vnguenta: atque Operarij inter vapores Argenti Viui soleant tenere in ore frustum Auri ad colligendas emissiones Argenti Viui, aliàs crania & ossa eorum inuasuras; vndè etiam frustum illud paulò pòst albescit. Atque de Motu* Congregationis Minoris *hæc dicta sint.*

Sit Motus Nonus, Motus Magneticus; *qui licèt sit ex genere Motûs* Congregationis Minoris, *tamen si operetur ad Distantias magnas, & super Massas rerum magnas, Inquisitionem meretur separatam; præsertìm si nec incipiat à Tactu, quemadmodùm Plurimi, nec perducat actionem ad Tactum, quemadmodùm omnes Motus Congregatiui; sed Corpora tantùm eleuet, aut ea intumescere faciat, nec quicquam vltrà. Nam si Luna attollat Aquas, aut turgescere aut intumescere faciat Humida; aut Cœlum Stellatum attrahat Planetas versùs sua Apogæa; aut Sol alliget Astra Veneris & Mercurij, nè longiùs absint à Corpore eius, quàm ad Distantiam certam; videntur hi Motus nec sub* Congregatione Maiore, *nec sub* Congregatione Minore *benè collocari; sed esse tanquàm Congregatiua Media & imperfecta, ideóque Speciem debere constituere propriam.*

Sit Motus Decimus, Motus Fugæ; *Motus scilicèt*

cèt Motui Congregationis Minoris *contrarius; per quem Corpora ex Antipathiâ fugiunt & fugant inimica, séque ab illis separant, aut cum illis miscere se recusant. Quamuis enim videri poßit in aliquibus hic* Mo*tus esse Motus tantùm per accidens, aut per consequens, respectu* Motûs Congregationis Minoris, *quia nequeunt coire Homogenea, nisi Heterogeneis exclusis & remotis: tamen ponendus est* Motus *iste per se, & in Speciem constituendus, quia in multis Appetitus* Fugæ *cernitur magis principalis, quàm Appetitus Coitionis.*

Eminet autem hic Motus *insigniter in Excretionibus Animalium; nec minùs etiam in Sensuum nonnullorum odiosis Obiectis, præcipuè in Olfactu & Gustu. Odor enim fœtidus ita reijcitur ab Olfactu, vt etiam inducat in Os stomachi* Motum *Expulsionis per Consensum; Sapor amarus & horridus ita reijcitur à Palato aut Gutture, vt inducat per Consensum Capitis conquassationem & horrorem. Veruntamèn etiam in alijs locum habet iste* Motus. *Conspicitur enim in Antiperistasibus nonnullis; vt in Aeris mediâ Regione, cuius Frigora videntur esse Reiectiones Naturæ frigidæ ex Confinijs Cœlestium; quemadmodùm etiam videntur magni illi feruores & inflammationes quæ inueniuntur in locis subterraneis, esse Reiectiones Naturæ calidæ ab interioribus Terræ. Calor enim & Frigus, si fuerint in Quanto minore, se inuicem perimunt; sin fuerint in* Maßis *maioribus, & tanquàm iustis exercitibus, tum verò per Conflictum se locis inuicèm summouent, & eijciunt. Etiam tradunt Cinamomum & Odorifera*

sita

sita iuxta latrinas & loca fœtida, diutiùs odorem retinere, quia recusant exire & commisceri cum fœtidis. Certè Argentum viuum, quod aliàs se reuniret in Corpus integrum, probibetur per saliuam hominis, aut Axungiam porci, aut Terebinthinam, & huiusmodi, ne partes eius coëant; propter malum Consensum quem habent cum huiusmodi Corporibus; à quibus vndique circumfusis se retrahunt; adeò vt fortior sit earum Fuga *ab istis interiacentibus, quàm desiderium vniendi se cum partibus sui similibus; id quod vocant* Mortificationem *Argenti viui. Etiam quòd Oleum cum Aquâ non misceatur, non tantùm in Causâ est differentia Leuitatis; sed malus ipsorum Consensus: vt videre est in Spiritu vini, qui cùm leuior sit Oleo, tamen se benè miscet cum Aquâ. At maximè omnium insignis est* Motus *Fugæ in Nitro, & huiusmodi Corporibus crudis, quæ Flammam exhorrent; vt in puluere pyrio, Argento viuo, necnon in Auro.* Fuga *verò ferri ab altero polo* Magnetis, *à* Gilberto *bene notatur non esse* Fuga *propria, sed Conformitas, & Coitio ad situm magis accommodatum.*

Sit Motus Vndecimus, Motus Assimulationis, *siue* Multiplicationis *sui, siue etiam* Generationis simplicis. Generationem *autem* simplicem *dicimus non Corporum Integralium, vt in Plantis, aut Animalibus; sed Corporum similarium. Nempe per hunc Motum Corpora similaria vertunt Corpora alia affinia, aut saltem benè dispposita & præparata, in Substantiam & Naturam suam; vt Flamma, quæ super halitus & oleosa multiplicat se, & generat nouam*

uam Flammam; Aër, qui super Aquam & Aquea multiplicat se, & generat nouum Aerem; Spiritus Vegetabilis & Animalis, qui super tenuiores partes tam Aquei quàm Oleosi in alimentis suis multiplicat se, & generat nouum Spiritum; partes solidæ plantarum & Animalium, veluti Folium, Flos, Caro, Os, & sic de cæteris, quæ singulæ ex Succis alimentorum assimilant & generant substantiam successiuam, & Epiusiam. Neque enim quenquam cum Paracelso *delirare iuuet, qui (distillationibus suis scilicèt occæcatus) Nutritionem per separationem tantùm fieri voluit; quodque in Pane vel Cibo lateat Oculus, Nasus, Cerebrum, Iecur; in succo Terræ Radix, Folium, Flos. Etenim sicut Faber ex rudi* Massâ *lapidis vel ligni, per Separationem & Reiectionem superflui educit Folium, Florem, Oculum, Nasum, Manum, Pedem, & similia; ita* Archæum *illum Fabrum internum ex alimento per Separationem & Reiectionem educere singula membra & partes asserit ille. Verùm missis nugis, certissimum est partes singulas, tam similares, quàm Organicas, in Vegetabilibus & Animalibus, succos alimentorum suorum ferè communes, aut non multùm diuersos, primò attrahere cum nonnullo delectu, deinde assimilare, & vertere in Naturam suam. Neque* Assimilatio *ista, aut* Generatio simplex *fit solùm in Corporibus Animatis; verùm & Inanimata ex hac re participant; veluti de Flammâ & Aere dictum est. Quinetiam Spiritus emortuus, qui in omni Tangibili Animato continetur, id perpetuò agit, vt partes crassiores digerat & vertat in Spiritum,*

qui

qui deinde exeat; vnde fit diminutio ponderis & exsiccatio, vt alibi diximus. Neque etiam respuenda est in Assimilatione, *Accretio illa, quam vulgò ab Alimentatione distinguunt; veluti cùm tutum inter lapillos concrescit, & vertitur in materiam lapideam; squammæ circa dentes, vertuntur in substantiam non minùs duram, quàm sunt dentes ipsi, &c. Sumus enim in eâ opinione, inesse Corporibus omnibus desiderium Assimilandi, non minùs quàm Coëundi ad Homogenea: verùm ligatur ista virtus, sicut & illa; licèt non ijsdem modis. Sed modos illos, necnon solutionem ab ijsdem, omni diligentiâ inquirere oportet, quia pertinent ad Senectutis refocillationem. Postremò videtur notatu dignum, quòd in nouem illis Motibus, de quibus diximus, Corpora tantùm Naturæ suæ Conseruationem appetere videntur; in hoc decimo autem Propagationem.*

Sit Motus Duodecimus, Motus Excitationis; *qui Motus videtur esse ex genere* Assimilationis, *atque eo nomine quandoque à nobis promiscuè vocatur. Est enim Motus Diffusiuus, & Communicatiuus, & Transitiuus, & Multiplicatiuus, sicut & ille; atque Effectu (vt plurimùm) consentiunt, licèt efficiendi modo & subiecto differant. Motus enim* Assimilationis *procedit tanquàm cum imperio, & potestate; Iubet enim, & cogit Assimilatum in Assimilantem verti & mutari. At Motus* Excitationis *procedit tanquàm Arte & insinuatione, & furtim; & inuitat tantùm, & disponit Excitatum ad naturam Excitantis. Etiam Motus* Assimilationis *multiplicat & transformat Corpora & substantias; veluti, Plus fit Flammæ, Plus Aeris, Plus Spiritûs,*

Plus Carnis. At in Motu Excitationis, *multiplicantur & transeunt virtutes tantùm; & Plus fit Calidi, Plus magnetici, Plus putridi. Eminet autem iste* Motus *præcipuè in Calido & Frigido. Neque enim Calor diffundit se in calefaciendo per Communicationem primi Caloris; sed tantùm per* Excitationem *partium Corporis ad* Motum *illum, qui est Forma Calidi; de quo in* Vindemiatione primâ de Natura Calidi *diximus. Itaque longè tardiùs & difficiliùs excitatur Calor in Lapide aut* Metallo, *quàm in Aere; ob inhabilitatem & impromptitudinem Corporum illorum ad* Motum *illum; Ita vt verisimile sit, posse esse interiùs versùs viscera Terræ materias, quæ calefieri prorsus respuant; quia ob Condensationem maiorem spiritu illo destituuntur, à quo* Motus *iste* Excitationis *plerunque incipit. Similiter* Magnes *induit Ferrum nouâ partium dispositione, &* Motu *Conformi; ipse autem nihil ex Virtute perdit. Similiter Fermentum Panis, & Flos Ceruisiæ, & Coagulum Lactis, & nonnulla ex venenis, excitant & inuitant* Motum *in maßâ farinariâ, aut Ceruisiâ, aut Caseo, aut Corpore humano succeßiuum & continuatum; non tam ex vi Excitantis, quàm ex prædispositione & facili Ceßione Excitati.*

Sit Motus *decimus tertius,* Motus Impreſsionis; *qui* Motus *est etiam ex genere* Motûs Aſsimilationis; *estque ex Diffusiuis* Motibus *subtilißimus. Nobis autem visum est eum in Speciem propriam constituere, propter differentiam insignem quam habet erga priores duos.* Motus *enim* Aſsimilationis *simplex Corpora ipsa transformat; ita vt si tollas primum* Mouens, *nibil inter-*

intersit ad ea quæ sequuntur. Neque enim prima accensio in Flammam, aut prima versio in Aërem, aliquid facit ad Flammam, aut Aërem, in Generatione succedentem. *Similitèr*, Motus Excitationis *omninò manet, remoto primo mouente, ad tempora benè diuturna; vt in Corpore calefacto, remoto primo Calore; in Ferro excito, remoto* Magnete; *in Maßâ farinariâ, remoto Fermento. At* Motus Impreßionis, *licèt sit Diffusiuus, & Transitiuus, tamen perpetuò pendere videtur ex primo* Mouente; *adeò vt sublato aut cessante illo, statim deficiat & pereat; Itaque etiam momento, aut saltem exiguo tempore transigitur. Quare* Motus *illos* Aßimilationis & Excitationis, Motus Generationis Iouis, *quia generatio manet; Hunc autem* Motum, Motum Generationis Saturni, *quia natus statim deuoratur & absorbetur, appellare consueuimus.* Manifestat *se verò hic* Motus *in tribus; In Lucis radijs; Sonorum percußionibus; &* Magneticis, *quatenùs ad Communicationem. Etenim Amotâ Luce, statim pereunt Colores, & reliquæ Imagines eius; Amotâ percußione primâ, & quassatione Corporis indè factâ, paulò post perit sonus. Licèt enim Soni, etiam in* Medio *per ventos, tanquàm per Vndas agitentur: tamen diligentiùs notandum est, quòd Sonus non tam diù durat, quàm fit Resonatio. Etenim impulsâ Campanâ, Sonus ad benè magnum tempus continuari videtur; vnde quis facilè in errorem labatur, si existimet toto illo tempore Sonum tanquam natare & hærere in Aere; quod falsißimum est. Etenim illa Resonatio non est idem Sonus Numero, sed renouatur. Hoc autem manifestatur ex*

Sedatione siue Cobibitione Corporis percussi. Si enim sistatur & detineatur Campana fortitèr, & fiat immobilis, statim perit Sonus, nec resonat ampliùs; vt in chordis, si post primam percussionem tangatur chorda, vel digito, vt in Lyrâ; vel calamo, vt in Espinetis; statim desinit Resonatio. Magnete *autem remoto, statim Ferrum decidit. Luna autem à* Mari *non potest remoueri; nec Terra à Ponderoso dum cadit. Itaque de illis nullum fieri potest Experimentum; sed ratio eadem est.*

Sit Motus *decimus quartus*, Motus Configurationis, *aut* Situs; *per quem Corpora appetere videntur non Coitionem, aut Separationem aliquam; sed Situm, & Collocationem, &* Configurationem *cum alijs. Est autem iste* Motus *valdè abstrusus, nec benè Inquisitus. Atque in quibusdam videtur quasi incausabilis; licèt reuerà (vt existimamus) non ita sit. Etenim si quæratur, cur potiùs Cœlum voluatur ab Oriente in Occidentem, quàm ab Occidente in Orientem: aut cur vertatur circa Polos positos iuxta Vrsas, potiùs quàm circa Orionem, aut ex aliâ aliquâ parte Cœli; videtur ista Quæstio tanquàm quædam Extasis; cùm ista potiùs ab Experientiâ, & vt Positiua recipi debeant. At in Naturâ profectò sunt quædam vltima & incausabilia; verùm hoc ex illis non esse videtur. Etenim hoc fieri existimamus ex quadam Harmonia &* Consensu Mundi, *qui adhuc non venit in obseruationem. Quòd si recipiatur* Motus *Terræ ab Occidente in Orientem; eædem manent Quæstiones. Nam & ipsa super aliquos Polos mouetur. Atque cur tandem debeant isti Poli collocari magis vbi sunt, quàm alibi? Item Verticitas, &*

Directio

Directio, & Declinatio Magnetis *ad hunc* Motum *referuntur. Etiam inueniuntur in Corporibus tam Naturalibus quàm Artificialibus, præsertim Consistentibus, & non Fluidis,* Collocatio *quædam & Positura partium, & tanquàm Villi & Fibræ, quæ diligentèr inuestigandæ sunt; vtpotè sine quarum inuentione Corpora illa commodè tractari aut regi non possunt. At* Circulationes *illas in Liquidis, per quas illa dum pressa sint, antequàm se liberare possunt, se inuicèm releuant, vt Compressionem illam ex æquo tolerent;* Motui Libertatis *veriùs aßignamus.*

Sit Motus *decimus quintus,* Motus Pertransitionis, *siue* Motus secundùm Meatus; *per quem Virtutes Corporum magis aut minùs impediuntur, aut prouehuntur à Medijs ipsorum, pro Naturâ Corporum & Virtutum Operantium, atque etiam Medij. Aliud enim Medium Luci conuenit, aliud Sono, aliud Calori & Frigori, aliud Virtutibus Magneticis, necnon alijs nonnullis respectiuè.*

Sit Motus decimus sextus, Motus Regius (*ita enim eum appellamus*) *siue* Politicus; *per quem Partes in Corpore aliquo Prædominantes & Imperantes, reliquas partes frænant, domant, subigunt, ordinant, & cogunt eas adunari, separari, consistere, moueri, collocari, non ex desiderijs suis, sed prout in Ordine sit, & conducat, ad benè esse Partis illius Imperantis; adeò vt sit quasi* Regimen *&* Politia *quædam, quam exercet Pars Regens, in partes Subditas. Eminet autem hic Motus præcipuè in Spiritibus Animalium, qui Motus omnes partium reliquarum, quamdiù ipse in vigore est,*

contem-

contemperat. Inuenitur autem in alijs Corporibus in gradu quodam inferiore; quemadmodùm dictum est de Sanguine & Vrinis, quæ non soluuntur, donec Spiritus qui partes earum commiscebat & cohibebat, emissus fuerit aut suffocatus. Neque iste Motus omninò Spiritibus proprius est, licèt in plerisque Corporibus Spiritus dominentur ob Motum celerem, & penetrationem. Veruntamen in Corporibus magis condensatis, nec Spiritu viuido & vigente (qualis inest Argento viuo & Vitriolo) repletis, dominantur potiùs Partes crassiores; adeò vt nisi frænum & iugum hoc arte aliquâ excutiatur, de nouâ aliquâ huiusmodi Corporum transformatione minimè sperandum sit. Neque verò quispiam nos oblitos esse existimet, eius quod nunc agitur; quia cùm ista Series & Distributio Motuum ad nil aliud spectet, quàm vt illorum Prædominantia *per* Instantias Luctæ *meliùs inquiratur; iam inter Motus ipsos,* Prædominantiæ *mentionem faciamus. Non enim in Descriptione* Motûs *istius* Regij, *de* Prædominantiâ *Motuum aut Virtutum tractamus, sed de* Prædominantiâ *Partium in Corporibus. Hæc enim ea est* Prædominantiâ, *quæ Speciem istam Motûs peculiarem constituit.*

Sit Motus decimus septimus, Motus Rotationis spontaneus; *per quem Corpora Motu gaudentia, & benè collocata, Naturâ suâ fruuntur, atque seipsa sequuntur, non aliud; & tanquàm proprios petunt amplexus. Etenim videntur* Corpora *aut mouere sine Termino; aut planè quiescere; aut ferri ad Terminum, vbi pro Natura suâ aut rotent, aut quiescant. Atque*

quæ

quæ benè collocata sunt, si Motu *gaudeant; mouent per Circulum:* Motu *scilicèt æterno, & infinito. Quæ benè collocata sunt, & motum exhorrent, prorsus quiescunt. Quæ non benè collocata sunt; mouent in lineâ rectâ (tanquàm tramite breuissimo) ad consortia suorum* Connaturalium. *Recipit autem* Motus *iste* Rotationis *Differentias nouem. Primam, Centri sui, circa quod Corpora mouent: Secundam, Polorum suorum, supra quos mouent: Tertiam, Circumferentiæ siue Ambitûs sui, prout distant à Centro: Quartam, Incitationis suæ, prout celeriùs aut tardiùs rotant: Quintam, Consequutionis* Motûs *sui, veluti ab Oriente in Occidentem, aut ab Occidente in Orientem: Sextam, Declinationis à Circulo perfecto per Spiras longiùs aut propiùs distantes à Centro suo: Septimam, Declinationis à Circulo perfecto per Spiras longiùs aut propiùs distantes à Polis suis: Octauam, Distantiæ propioris aut longioris Spirarum suarum ad inuicèm: Nonam & vltimam, Variationis ipsorum Polorum, si sint mobiles: quæ ipsa ad Rotationem non pertinet, nisi fiat circulariter. Atque iste* Motus *communi & inueteratâ opinione habetur pro proprio Cœlestium. Attamen grauis de illo* Motu *Lis est inter nonnullos tam ex Antiquis quàm* Modernis*, qui* Rotationem *Terræ attribuerunt. At multò fortasse iustior mouetur Controuersia (si modò res non sit omninò extra Controuersiam) an Motus videlicèt iste (concesso quòd Terra stet) Cœli finibus contineatur, an potiùs descendat; & communicetur Aeri, & Aquis. Motum autem* Rotationis *in Missilibus; vt in Spiculis,*

Sa-

Sagittis, Pilis Sclopetorum, & similibus, omninò ad Motum Libertatis *reijcimus.*

Sit Motus Decimus octauus, Motus Trepidationis, *cui (vt ab Astronomis intelligitur) non multum fidei adhibemus. Nobis autem Corporum Naturalium Appetitus vbique seriò perscrutantibus, occurrit iste Motus; & constitui debere videtur in speciem. Est autem hic Motus veluti æternæ cuiusdam Captiuitatis. Videlicèt vbi* Corpora *non omninò pro Naturâ suâ bene locata, & tamen non prorsus malè se habentia, perpetuò trepidant, & irrequietè se agant, nec statu suo contenta, nec vlteriùs ausa progredi. Talis inuenitur Motus in Corde & pulsibus Animalium; & necesse est vt sit in omnibus* Corporibus, *quæ statu ancipiti ita degunt, inter* Commoda *&* Incommoda, *vt distracta liberare se tentent, & denuò repulsam patiantur, & tamen perpetuò experiantur.*

Sit Motus Decimus *nonus & postremus, Motus ille cui vix nomen* Motûs *competit, & tamen est planè* Motus. *Quem* Motum, Motum Decubitûs, *siue* Motum Exhorrentiæ Motûs *vocare licèt. Per hunc* Motum *Terra stat mole suâ, mouentibus se Extremis suis in* Medium; *non ad* Centrum *Imaginatiuum, sed ad Vnionem. Per hunc etiam Appetitum Omnia maiorem in modum* Condensata *Motum exhorrent; atque illis pro omni Appetitu est non moueri; & licèt infinitis modis vellicentur & prouocentur ad Motum, tamen Naturam suam (quoad possunt) tuentur. Quòd si ad Motum compellantur, tamen hoc agere semper videntur, vt quietem & statum*

suum

suum recuperent, neque ampliùs moueant. Atque circa hoc certè se agilia præbent, & satis perniciter & rapidè (vt pertæsa & impatientia omnis Moræ) contendunt. Huius autem Appetitûs Imago ex parte tantùm cerni potest; quia hîc apud Nos, ex Subactione & Concoctione Cœlestium, omne Tangibile non tantùm non Condensatum est ad Vltimitatem, sed etiam cum Spiritu nonnullo miscetur.

Proposuimus itaque iam Species, siue Elementa simplicia Motuum, Appetituum, & Virtutum Actiuarum, quæ sunt in Naturâ maximè Catholica. Neque parùm Scientiæ Naturalis sub illis adumbratum est. Non negamus tamen & alias Species fortasse addi posse; atque istas ipsas Diuisiones secundùm veriores rerum venas transferri; deniquè in minorem numerum posse redigi. Neque tamen hoc de Diuisionibus aliquibus abstractis intelligimus: Veluti, si quis dicat; Corpora appetere vel Conseruationem, vel Exaltationem, vel Propagationem, vel Fruitionem Naturæ suæ; Aut si quis dicat, Motus rerum tendere ad Conseruationem & Bonum, vel Vniuersi, vt Antitypiam & Nexum; *vel Vniuersitatum magnarum, vt Motus* Congregationis Maioris, Rotationis, & Exhorrentiæ Motûs; *vel Formarum specialium, vt reliquos. Licèt enim hæc vera sint, tamen nisi terminentur in Materiâ & Fabricâ, secundùm veras lineas; speculatiua sunt, & minùs vtilia. Interim sufficient, & boni erunt vsûs ad pensitandas* Prædominantias *Virtutum, & exquirendas* Instantias Lucte; *id quod nunc agitur.*

Etenim ex his quos proposuimus Motibus, Alij

prorsus sunt Inuincibiles; Alij alijs sunt fortiores, & illos ligant, frænant, disponunt; Alij alijs longiùs iaculantur; Alij alios tempore & celeritate præuertunt; Alij alios fouent, roborant, ampliant, accelerant.

Motus Antitypiæ *omninò est Adamantinus & Inuincibilis. Vtrùm verò* Motus Nexûs *sit Inuincibilis, adhuc hæremus. Neque enim pro certo affirmauerimus, vtrùm detur* V*acuum, siue Coaceruatum, siue Permistum. At de illo nobis constat; Rationem illam, propter quam introductum est* V*acuum à* Leucippo, *&* Democrito *(videlicèt quòd absque eo non possent eadem Corpora complecti & implere maiora & minora spatia) falsam esse. Est enim planè* Plica Materiæ *complicantis & replicantis se per spatia, inter certos fines, absque interpositione* V*acui: Neque est in Aëre, ex* V*acuo, bis millies (tantùm enim esse oportet) plus quàm in Auro. Id quod ex potentissimis Corporum Pneumaticorum* V*irtutibus (quæ alitèr tanquàm pulueres minuti natarent in* V*acuo) & multis alijs Demonstrationibus, nobis satis liquet. Reliqui verò Motus regunt & reguntur inuicèm, pro rationibus* V*igoris,* Q*uanti, Incitationis, Eiaculationis, necnon tum Auxiliorum, tum Impedimentorum quæ occurrunt.*

Exempli gratiâ; Magnes armatus nonnullus detinet & suspendit Ferrum, ad Sexagecuplum pondus ipsius; Eò vsque dominatur Motus Congregationis Minoris, *super Motum* Congregationis Maioris: *Quòd si maius fuerit Pondus, succumbit.* V*ectis tanti roboris subleuabit tantum pondus; Eò vsque dominatur* M*otus* Libertatis, *super Motum* Congregationis

Maioris

Maioris; *Sin maius fuerit Pondus, succumbit.* Corium *tensum ad Tensuram talem non rumpitur; Eò vsquè dominatur Motus* Continuationis, *super Motum Tensuræ; Quòd si vlterior fuerit Tensura, rumpitur Corium, & succumbit Motus* Continuationis. *Aqua per Rimam perforationis talis effluit; Eò vsquè dominatur Motus* Congregationis Maioris, *super Motum* Continuationis; *Quòd si minor fuerit Rima, succumbit; & vincit Motus* Continuationis. *In Puluere Sulphuris solius immissi in Sclopetum cum Pilâ, & admoto igne, non emittitur Pila; In eo Motus* Congregationis Maioris *vincit Motum* Hyles. *At in Puluere pyrio immisso vincit Motus* Hyles *in Sulphure; adiutus Motibus* Hyles *&* Fugæ *in Nitro. Et sic de cæteris. Etenim* Instantiæ Luctę (*quæ indicant* Prædominantiam *Virtutum, & secundùm quas rationes & calculos prædominentur & succumbant*) *acri & sedulâ diligentiâ vndiquè sunt conquirendæ.*

Etiam Modi & Rationes ipsius Succumbentiæ Motuum, diligentèr sunt introspiciendæ. Nempè, an omninò cessent, vel potiùs vsquè nitantur, sed ligentur. Etenim in Corporibus hîc apud Nos, nulla vera est Quies, nec in Integris, nec in Partibus; sed tantùm secundùm apparentiam. Quies autem ista apparens, causatur aut per Æquilibrium; *aut per absolutam* Prędominantiam *Motuum. Per* Æquilibrium, *vt in Bilancibus, quæ stant si æqua sint pondera. Per* Prędominantiam, *vt in Hydrijs perforatis, vbi quiescit Aqua, & detinetur à decasu, per* Prædominantiam

Motûs Nexûs. *Notandum tamen est (vt diximus) quatenùs nitantur Motus illi Succumbentes. Etenim si quis per luctam detineatur extensus in terrâ, brachijs & tibijs vinctis, aut alitèr detentis; atque ille tamen totis viribus resurgere nitatur; non est minor Nixus, licèt non proficiat. Huius autem rei conditio (scilicèt vtrùm per* Prædominantiam, *Motus Succumbens quasi annihiletur; an potiùs continuetur Nixus, licèt non conspiciatur) quæ latet in Conflictibus, apparebit fortasse in Concurrentijs. Exempli gratiâ; Fiat Experimentum in Sclopetis, vtrùm Sclopetus, pro tanto spatio quo emittat Pilam in linea directa, siue (vt vulgò loquuntur) in Puncto Blanco, debiliorem edat percussionem eiaculando in suprà, vbi Motus Ictus est simplex; quàm desuper, vbi Motus Grauitatis concurrit cum Ictu.*

Etiam Canones Prædominantiarum *qui occurrunt, colligendi sunt. Veluti, quòd quò Communius est Bonum quod appetitur, eò Motus est fortior: vt Motus* Nexûs *qui respicit Communionem Vniuersi; fortior est Motu Grauitatis, qui respicit Communionem Densorum. Etiam, quòd Appetitus qui sunt Boni Priuati, non præualent plerunquè contrà Appetitus Boni magis Publici; nisi in paruis Quantis. Quæ vtinam obtinerent in Ciuilibus.*

XLIX.

I*Nter Prærogatiuas Instantiarum ponemus loco Vicesimo-quinto* Instantias Innuentes; *eas scilicèt, quæ Commoda hominum innuunt aut designant.*

Etenim

Etenim ipsum Posse *&* *ipsum* Scire, *Naturam humanam amplificant, non beant. Itaque decerpenda sunt ex Vniuersitate rerum Ea quæ ad vsus vitæ maximè faciunt. Verùm de ijs erit magis proprius dicendi locus, cùm* Deductiones ad praxim *tractabimus. Quinetiam in ipso Opere* Interpretationis *circa singula subiecta, locum semper* Chartæ humanæ, *siue* Chartæ Optatiuæ *assignamus. Etenim & Quærere & Optare non ineptè, pars Scientiæ est.*

L.

INter Prærogatiuas Instantiarum *ponemus loco Vicesimo-sexto* Instantias Polychrestas. *Eæ sunt, quæ pertinent ad varia, & sæpiùs occurrunt; ideóque operæ & nouis probationibus haud parùm parcunt. Atque de Instrumentis ipsis atque Ingeniationibus proprius erit dicendi locus, cùm Deductiones ad praxim & Experimentandi Modos tractabimus. Quin etiam quæ adhuc cognita sunt & in vsum venerunt, in Historijs Particularibus singularum Artium describentur. In præsenti autem subiungemus quædam Catholica circà ea pro Exemplis tantùm* Polycresti.

Operatur igitur Homo super Corpora Naturalia (præter ipsam Admotionem & amotionem Corporum simplicem) septem præcipuè modis: nempè, vel per Exclusionem eorum quæ impediunt & disturbant: vel per Compreßiones, Extensiones, Agitationes, & huiusmodi: vel per Calorem & Frigus: vel per Moram

ram in loco conuenienti: vel per Frænum & Regimen Motûs: vel per Consensus speciales: vel per Alternationem tempestiuam & debitam, atque Seriem & Successionem horum omnium; aut saltem nonnullorum ex illis.

Ad Primum igitur quod attinet; Aër communis qui vndique præstò est & se ingerit, atque Radij Cœlestium, multùm turbant. Quæ itaque ad illorum Exclusionem faciunt, meritò haberi poßint pro Polycrestis. *Huc igitur pertinent Materies & Craßities Vasorum, in quibus Corpora ad Operationem præparata reponuntur. Similitèr, Modi accurati Obturationis Vasorum, per Consolidationem &* Lutum sapientiæ, *vt loquuntur Chymici. Etiam Clausura per Liquores in Extimis, vtilißima res est: vt cùm infundunt oleum super vinum aut succos herbarum; quod expandendo se in summitate instar operculi, optimè ea conseruat illæsa ab Aëre. Neque Pulueres res malæ sunt; qui licèt contineant Aërem permistum, tamen vim Aëris coaceruati & circumfusi arcent; vt fit in conseruatione vuarum & fructuum intrà arenam, & farinam. Etiam Cera, Mel, Pix, & huiusmodi tenacia, rectè obducuntur ad Clausuram perfectiorem, & ad summouendum Aërem & Cœlestia. Etiam nos Experimentum quandoque fecimus, ponendo Vas necnon aliqua alia Corpora intra Argentum Viuum, quod omnium longè denßißimum est ex ijs quæ circumfundi possunt. Quinetiam specus & Cauernæ subterraneæ magni vsûs sunt ad prohibendum Insolationem & Aërem istum apertum prædatorium; qualibus vtuntur* Ger-

Germani *Septentrionales pro Granarijs. Nec non Repositio Corporum in fundo Aquarum, ad hoc spectat: vt memini me quippiam audisse de Vtribus vini demissis in profundum puteum, ad infrigidationem scilicèt; sed casu & per neglectum ac obliuionem ibidem remanentibus per multos annos, & deinde extractis; vnde Vinum factum est non solùm non vapidum aut emortuum, sed multò magis nobile ad gustum; per commixtionem partium suarum (vt videtur) magis exquisitam. Quòd si postulet res, vt Corpora demittantur ad fundum Aquarum, veluti intra Fluuios aut Mare, Neque tamen Aquas tangant, nec in Vasibus obturatis concludantur, sed Aëre tantùm circundentur; bonus est vsus Vasis illius quod adhibitum est nonnunquam ad operandum subter Aquis super Nauigia demersa, vt Vrinatores diutiùs manere poßint sub Aquis, & per vices ad tempus respirare. Illud huiusmodi erat. Conficiebatur Dolium ex Metallo concauum, quod demittebatur æquabilitèr ad superficiem Aquæ, atque sic deportabat totum aërem qui continebatur in Dolio secum in fundum Maris. Stabat autem super pedes tres, (instar Tripodis) qui Longitudinis erant aliquantò minoris staturâ hominis; ita vt Vrinator posset, cùm anhelitus deficeret, immittere caput in cauum Dolij, & respirare, & deinde opus continuare. Atque audiuimus inuentam esse iam Machinam aliquam Nauiculæ aut Scaphæ, quæ homines subter Aquis vehere poßit ad spatia nonnulla. Verùm sub tali Vase, quale modò diximus, Corpora quæuis facilè suspendi possint; cuius causâ hoc Experimenttm adduximus.*

Est

Est & alius vsus diligentis & perfectæ Clausuræ Corporum: nempe, non solùm vt prohibeatur aditus Aëris per exteriùs, (de quo iam dictum est) verùm etiam vt cohibeatur exitus Spiritûs Corporis, super quod fit operatio per interiùs. Necesse est enim vt operanti circa Corpora Naturalia constet de Summis suis: viz. quòd nihil expirârit aut effluxerit. Fiunt enim profundæ alterationes in corporibus, quando Naturâ prohibente Annihilationem, Ars prohibeat etiam Deperditionem aut Euolationem alicuius partis. Atque hac de re inualuit opinio falsa; (quæ si vera esset, de istâ conseruatione Summæ certæ absque diminutione esset ferè desperandum:) viz. Spiritus Corporum, & Aërem maiori gradu caloris attenuatum, nullis Vasorum claustris posse contineri, quin per poros Vasorum subtiliores euolent. Atque in hanc opinionem adducti sunt homines per vulgata illa Experimenta, Poculi inuersi super Aquam cum Candelâ aut Chartâ inflammatâ; ex quo fit vt Aqua sursùm attrahatur: atque similitèr Ventosarum, quæ super flammam calefactæ trahunt carnes. Existimant enim in vtroque Experimento Aërem attenuatum emitti, & inde Quantum *ipsius minui; ideoque Aquam aut Carnes per* Nexum *succedere.* Quod *falsissimum est. Aër enim non* Quanto *diminuitur, sed spatio contrahitur; neque incipit Motus iste Successionis Aquæ, antequam fiat extinctio Flammæ aut refrigeratio Aëris: Adeò vt Medici, quò fortiùs attrahant Ventosæ, ponant spongias frigidas aquâ madefactas super Ventosas. Itaque non est cur homines multum sibi metuant de facili exitu Aeris,*

aut

aut Spirituum. Licèt enim verum sit, etiam solidissima Corpora habere suos poros, tamen ægrè patitur Aer, aut Spiritus comminutionem sui ad tantam subtilitatem; quemadmodùm & Aqua exire recusat per rimam minusculam.

De Secundo verò Modo ex septem prædictis illud imprimìs notandum est, valere certè Compressiones & huiusmodi Violentias, ad Motum localem, atque alia id genus, potentissimè; vt in Machinis & Missilibus: Etiam ad destructionem Corporis Organici, atque earum Virtutum quæ consistunt planè in Motu. Omnis enim vita, immò etiam omnis Flamma & Ignitio destruitur per Compressiones; vt & omnis Machina corrumpitur & confunditur per easdem. Etiam ad destructionem Virtutum quæ consistunt in Positturis, & dissimilaritate partium paulò crassiore; vt in Coloribus: (Neque enim idem color Floris integri & contusi, neque Succini integri & pulverizati:) Etiam in Saporibus: (neque enim idem sapor Pyri immaturi, & eiusdem compressi ac subacti; nam manifestò dulcedinem maiorem concipit.) Verùm ad transformationes & alterationes nobiliores Corporum Similarium non multùm valent istæ Violentiæ; quia Corpora per eas non acquirunt consistentiam aliquam nouam constantem & quiescentem, sed transitoriam & nitentem semper ad restitutionẽ & liberationem sui. Attamen non abs re foret huius rei facere Experimenta aliqua diligentiora; ad hoc scilicèt, vtrùm Condensatio Corporis benè similaris, (qualia sunt Aër, Aqua, Oleum, & huiusmodi) aut Rarefactio similitèr per violentiam in-

dita, poßint fieri constantes & fixæ & quasi mutatæ in Naturam. Id quod primò experiendum per Moram simplicem; deinde per Auxilia & Consensus. Atque illud nobis in promptu fuisset, (si modò in mentem venisset) cùm Aquam (de qua alibi) per malleationes & pressoria condensauimus, antequàm erumperet. Debueramus enim Sphæram complanatam per aliquot dies sibi permisisse, & tum demùm Aquam extraxisse; vt fieret Experimentum, vtrùm statim impletura fuisset talem dimensionem, qualem habebat ante condensationem. Quod si non fecisset aut statim, aut certè paulò post; constans videlicet facta videri potuisset ista condensatio: Sin minùs, apparuisset factam fuisse Restitutionem; & Compreßionem fuiße transitoriam. Etiam simile quiddam faciendum erat circà Extensionem Aëris in Ouis vitreis. Etenim debuerat fieri, post exuctionem fortem, subita & firma Obturatio; deinde debuerant Oua illa manere ita obturata per nonnullos dies; & tum demùm experiendum fuisset, vtrùm aperto foramine attractus fuißet Aer cum sibilo; aut etiam attracta fuißet tanta quantitas Aquæ post immersionem, quanta fuißet ab initio, si nulla adhibita fuisset mora. Probabile enim, aut saltem dignum probatione est, hæc fieri potuiße & poße; propterea quòd in Corporibus paulò magis dißimilaribus similia efficiat Mora Temporis. Etenim Baculum per Compreßionem curuatum post aliquod tempus non resilit: neque id imputandum est alicui deperditioni ex Quanto Ligni per Moram; nam idem fiet in laminâ Ferri (si augeatur mora) quæ non est expirabilis. Quòd si non succedat

Expe-

Experimentum per Moram simplicem; tamen non deserendum est negotium, sed Auxilia alia adhibenda. Non enim parùm lucri fit, si per Violentias indi possint Corporibus Naturæ fixæ & constantes. Hac enim ratione Aër possit verti in Aquam per Condensationes, & complura alia id genus. Dominus enim est Homo Motuum Violentorum, magis quàm cæterorum.

At tertius Ex septem Modis, refertur ad magnum illud Organum, tam Naturæ quàm Artis, quoad operandum; videlicèt Calidum & Frigidum. Atque in hac parte claudicat planè Potentia humana; tanquàm ex vno pede. Habemus enim Calorem Ignis, qui Caloribus Solis (prout ad Nos deferuntur) & Caloribus Animalium, quasi infinitis partibus potentior est & intensior. At deest Frigus, nisi quale per tempestates hyemales, aut per Cauernas, aut per Circundationes Niuis & Glaciei, haberi potest: quod in Comparatione æquari potest cum Calore fortaßè Solis Meridiano in Regione aliquâ ex Torridis, aucto insuper per reuerberationes Montium & Parietum: Nam huiusmodi vtique tam Calores, quàm Frigora ab Animalibus ad Tempus exiguum tolerari possunt. Nihili autem sunt ferè præ Calore Fornacis ardentis, aut alicuius Frigoris quod huic gradui respondeat. Itaque omnia hîc apud nos vergunt ad Rarefactionem, & Desiccationem, & Consumptionem: nihil ferè ad Condensationem & Intenerationem, nisi per Misturas & Modos quasi spurios. Quare Instantiæ Frigoris omni diligentiâ sunt conquirendæ; quales videntur in-

ueniri in Expositione Corporum super Turres quando gelat acritèr: in Cauernis subterraneis: circundationibus Niuis & Glaciei in locis profundioribus, & ad hoc excauatis: Demissione Corporum in puteos: Sepulturis Corporum in Argento viuo & Metallis: Immersione Corporum in Aquis, quæ vertunt Ligna in Lapides: Defossione Corporum in Terrâ; (qualis fertur apud Chinenses esse Confectio Porcellanæ, vbi Massæ ad hoc factæ dicuntur manere intra terram per quadraginta aut quinquaginta Annos, & transmitti ad hæredes, tanquàm Mineræ quædam artificiales) & huiusmodi. Quinetiam quæ interueniunt in Naturâ Condensationes, factæ per Frigora, similitèr sunt inuestigandæ; vt Causis eorum cognitis, transferri possint in Artes. Quales cernuntur in exudatione Marmoris & Lapidum: in Rorationibus super Vitra per interius Fenestrarum, sub Auroram, post gelu Noctis: in Originibus & Collectionibus Vaporum in Aquas sub Terrâ, vndè sæpè scaturiunt Fontes: & quæcunque sunt huius generis.

Inueniuntur autem prætcr illa quæ sunt Frigida ad Tactum, quædam alia potestate Frigida, quæ etiam Condensant; Veruntamen operari videntur super Corpora Animalium tantùm, & vix vltrà. Huius generis se ostendunt multa in Medicinis & Emplastris. Alia autem Condensant Carnes & Partes tangibiles; qualia sunt Medicamenta Astringentia, atque etiam Inspissantia; Alia Condensant Spiritus, id quod maximè cernitur in Soporiferis. Duplex autem est Modus Condensationis Spirituum, per Medicamenta

menta Soporifera, siue prouocantia Somnum: Alter per Sedationem Motûs; Alter per Fugam Spirituum. Etenim Viola, Rosa sicca, Lactuca, & huiusmodi Benedicta siue benigna per vapores suos amicos & moderatè refrigerantes, inuitant Spiritus vt se vniant, & ipsorum acrem & inquietum Motum *compescunt. Etiam Aqua rosacea apposita ad Nares in deliquijs animæ, Spiritus resolutos & nimium relaxatos, se recipere facit, & tanquàm alit. At Opiata & eorum Affinia, Spiritus planè fugant, ex qualitate suâ malignâ & inimicâ. Itaque si applicentur parti exteriori, statim aufugiunt Spiritus ab illâ parte, nec amplius libentèr influunt:* Sin *sumantur interiùs; Vapores eorum ascendentes ad Caput, Spiritus in Ventriculis Cerebri contentos, vndequaque fugant; Cúmque se retrahant Spiritus, neque in aliam partem effugere poßint, per Consequens coëunt, & condensantur; & quandoque planè extinguuntur & suffocantur; Licèt rursùs eadem Opiata moderatè sumpta, per accidens secundarium, (videlicèt Condensationem illam quæ à Coitione succedit,) confortent Spiritus, eósque reddant magis robustos, & retundant eorum inutiles & incensiuos Motus, ex quo ad Curas* Morborum, *& vitæ Prolongationem haud parùm conferant.*

Etiam Præparationes Corporum ad excipiendum Frigus non sunt omittendæ; veluti quòd Aqua parùm tepida, faciliùs conglacietur, quàm omninò frigida & huiusmodi.

Præterea, quia Natura Frigus tam parcè suppeditat; faciendum est quemadmodum Pharmacopolæ solent;

ſolent; qui quando ſimplex aliquod haberi non poſsit, capiunt Succedaneum eius, & Quid pro Quo, vt vocant: Veluti Lignum Aloes pro Xylobalſamo, Caſsiam pro Cinamomo. Simili modo diligentèr circumſpiciendum eſt, ſi quæ ſint Succedanea Frigoris; videlicèt, quibus Modis fieri poſsint Condenſationes in Corporibus, alitèr quàm per Frigus, quod illas efficit, vt Opus ſuum proprium. Illæ autem Condenſationes videntur intra quaternum numerum (quantum adhuc liquet) contineri. Quarum prima videtur fieri per Contruſionem ſimplicem: quæ parùm poteſt ad Denſitatem conſtantèm (reſiliunt enim Corpora) ſed nihilominùs fortè res auxiliaris eſſe queat. Secunda fit per Contractionem partium craſsiorum in Corpore aliquo, poſt euolationem aut exitum partium tenuiorum, vt fit in Indurationibus per Ignem, & repetitis Extinctionibus Metallorum, & ſimilibus. Tertia fit per Coitionem partium homogenearum, quæ ſunt maximè ſolidæ in Corpore aliquo, atque anteà fuerant diſtractæ, & cum minùs ſolidis commiſtæ: Veluti in Reſtitutione Mercurij Sublimati, qui in puluere longè maius occupat ſpatium, quàm Mercurius ſimplex, & ſimilitèr in omni Repurgatione Metallorum à Scorijs ſuis. Quarta fit per Conſenſus, admouendo quæ ex vi Corporum occultâ condenſant; qui Conſenſus adhuc raro ſe oſtendunt, quod mirum minimè eſt, quoniam antequam Inuentio Succedat Formarum & Schematiſmorum, de Inquiſitione Conſenſuum non multùm ſperandum eſt. Certè quoad Corpora Animalium, dubium non eſt quin ſint complures Medicinæ tam interiùs quàm exteriùs

ſumptæ,

ſumptæ, quæ condenſant, tanquàm per Conſenſũ, vt paulò ante diximus. Sed in Inanimatis rara eſt huiuſmodi Operatio; Percrebuit ſanè tam ſcriptis quàm famâ, Narratio de Arbore in vna ex Inſulis ſiue Terceris ſiue Canarijs, (neque enim benè memini,) quæ perpetuò ſtillat; adeò vt Inhabitantibus nonnullam commoditatem Aquæ præbeat. Paracelſus *autem ait, Herbam vocatam* Rorem Solis *Meridie & feruente Sole Rore impleri, cùm aliæ Herbæ vndique ſint ſiccæ. At nos vtramque narrationem fabuloſam eſſe exiſtimamus. Omninò autem illæ Inſtantiæ nobiliſſimi forent vſûs, & introſpectione digniſſimæ, ſi eſſent veræ. Etiam Rores illos Mellitos, & inſtar Mannæ, qui ſuper folijs Quercûs inueniuntur Menſe Maio, non exiſtimamus fieri & denſari à Conſenſu aliquo, ſiue à Proprietate Folij Quercûs; ſed cùm ſuper alijs Folijs pariter cadant, contineri ſcilicèt & durare in Folijs Quercûs quia ſunt benè vnita, nec ſpongioſa, vt plurima ex alijs.*

Calorem verò quod attinet; Copia & Poteſtas nimirum homini abundè adeſt; Obſeruatio autem & Inquiſitio deficit in nonullis, ijſque maximè neceſſarijs; vtcunque Spagyrici ſe venditent. Etenim Caloris Intenſioris Opificia Exquiruntur & Conſpiciuntur; Remiſſioris verò, quæ maximè in vias Naturæ incidunt, non tentantur, ideoque latent; Itaque videmus per Vulcanos iſtos qui in pretio ſunt, Spiritus Corporum magnopere exaltari, vt in Aquis fortibus, & nonnullis alijs Oleis Chymicis; partes tangibiles indurari, & emiſſo Volatili, aliquando figi; partes homogeneas ſepara-

parari; etiam Corpora heterogenea grosso modo incorporari & commisceri; Maximè autem Compages Corporum Compositorum, & subtiliores Schematismos destrui & confundi. Debuerant autem Opificia Caloris lenioris tentari & exquiri; vnde subtiliores Misturæ & Schematismi ordinati gigni possint, & educi, ad Exemplum Naturæ, & Imitationem Operum Solis; quemadmodùm in Aphorismo de Instantijs Fœderis *quædam adumbrauimus. Opificia enim Naturæ transiguntur per longè minores portiones, & posituras magis exquisitas & varias, quàm Opificia Ignis, prout nunc adhibetur. Tum verò videatur Homo reuerà auctus Potestate, si per Calores & Potentias artificiales, Opera Naturæ possint Specie repræsentari, Virtute perfici, copiâ variari: Quibus addere oportet Accelerationem Temporis. Nam Rubigo Ferri longo tempore procedit, at Versio in Crocum Martis subitò: Et similiter de Aerugine & Cerussâ: Christallum longo tempore conficitur, Vitrum subitò conflatur: Lapides longo tempore concrescunt, Lateres subitò coquuntur; &c. Interim (quod nunc agitur) Omnes diuersitates Caloris cum Effectibus suis respectiuè diligenter & industriè vndique sunt colligendæ & exquirendæ: Cœlestium, per radios suos directos, reflexos, refractos & vnitos in speculis Comburentibus: Fulguris, Flammæ, Ignis* Carbonum; *Ignis ex diuersis Materijs; Ignis aperti, conclusi, angustiati & inundantis, denique per diuersas fabricas Fornacium qualificati; Ignis flatu exciti, quieti & non exciti; Ignis ad* Maiorem *aut minorem Distantiam remoti; Ignis per varia* Media *permeantis*

meantis; Calorum humidorum, vt Balnei Mariæ, Fimi, Caloris Animalium per exteriùs, Caloris Animalium per interiùs, Fœni conclusi: Calorum aridorum, Cineris, Calcis, Arenæ tepidæ; denique Calorum cuiusuis generis cum gradibus eorum.

Præcipuè verò tentanda est Inquisitio & Inuentio Effectuum & Opificiorum Caloris Accedentis & Recedentis graduatim, & ordinatim, & periodicè, & per debita spatia & Moras. Ista enim Inæqualitas ordinata reuerà Filia Cœli est, & Generationis Mater: Neque à Calore aut vehementi, aut præcipiti, aut subsultorio, aliquid magni expectandum est. Etenim & in vegetabilibus hoc manifestissimum est; Atque etiam in Vteris Animalium magna est Caloris Inæqualitas, ex Motu, Somno, Alimentationibus & Passionibus Fœmellarum quæ vterum gestant; Denique in ipsis Matricibus Terræ, ijs nimirum in quibus Metalla & Fossilia efformantur, locum habet & viget ista Inæqualitas. Quo magis notanda est Inscitia aliquorum Alchymistarum ex Reformatis, qui per Calores æquabiles Lampadum & huiusmodi, perpetuò vno tenore ardentium, se voti compotes fore existimarunt. Atque de Opificijs & Effectibus Caloris hæc dicta sint. Neque verò tempestiuum est illa penitus scrutari, antequam Rerum Formæ & Corporum Schematismi vlteriùs inuestigati fuerint, & in lucem prodierint. Tum enim quærenda & adoperanda, & aptanda sunt Instrumenta, quando de Exemplaribus constiterit.

Quartus Modus operandi est per Moram, quæ

certè & Promus & Condus Naturæ est, & quædam Dispensatrix. Moram appellamus, cùm Corpus aliquod sibi permittitur ad tempus notabile, munitum interim & defensum ab aliqua vi externâ. Tum enim Motus intestini se produnt & perficiunt, cùm Motus extranei & aduentitij cessant. Opera autem Ætatis sunt longè subtiliora quàm Ignis. Neque enim possit fieri talis Clarificatio vini per Ignem, qualis fit per Moram; Neque etiam Incinerationes per Ignem, tam sunt exquisitæ, quam Resolutiones & Consumptiones per sæcula. Incorporationes etiam & Mistiones subitæ & præcipitatæ per Ignem, longè inferiores sunt illis, quæ fiunt per Moram. At dissimilares & varij Schematismi, quos Corpora per Moras tentant (quales sunt putredines) per Ignem aut Calorem vehementiorem destruuntur. Illud interim non abs re fuerit notare; Motus Corporum penitùs Conclusorum habere nonnihil ex violento. Incarceratio enim illa impedit Motus spontaneos Corporis. Itaque Mora in Vase aperto plus facit ad Separationes; in Vase penitùs clauso ad Commistiones; In Vase nonnihil clauso, sed subintrante Aere, ad Putrefactiones; Vtcunque de Opificijs & Effectibus Moræ vndique sunt diligenter Conquirendæ Instantiæ.

At Regimen Motûs *(quod est Quintus ex* Modis *Operandi) non parùm valet. Regimen autem* Motûs *vocamus, cùm Corpus aliud occurrens, Corporis alterius* Motum *spontaneum impedit, repellit, admittit, dirigit. Hoc verò plerunque in Figuris & Situ Vaso-*

rum

rum consistit. Etenim Conus erectus iuuat ad Condensationem Vaporum in Alembicis; At Conus inuersus iuuat ad Defæcationem Sacchari in Vasis resupinatis. Aliquando autem Sinuatio requiritur, & Angustiatio, & Dilatatio per vices, & huiusmodi. Etiam omnis Percolatio hùc spectat; scilicèt cùm Corpus Occurrens, vni parti Corporis alterius viam aperit, alteri obstruit. Neque semper Percolatio aut aliud Regimen Motûs fit per extrà: sed etiam per Corpus in Corpore: vt cùm Lapilli immittuntur in Aquas ad colligendam Limositatem ipsarum; Syrupi clarificantur cum Albuminibus Ouorum, vt crassiores partes adhæres cant, & posteà separari possint. Etiam huic Regimini Motûs satis leuitèr & inscitè attribuit Telesius *Figuras Animalium, ob riuulos scilicèt & loculos Matricis. Debuerat autem notare similem efformationem in Testis Ouorum, vbi non sunt rugæ aut inæqualitas. At verum est Regimen Motûs Efformationes perficere in Modulis & Proplasticis.*

Operationes verò per Consensus aut Fugas (qui sextus Modus est) latent sæpenumerò in profundo. Istæ enim (quas vocant) Proprietates Occultæ, & Specificæ, & Sympathiæ, & Antipathiæ, sunt magnâ ex parte Corruptelæ Philosophiæ. Neque de Consensibus rerum inueniendis multum sperandum est ante Inuentionem Formarum, & Schematismorum simplicium. Consensus enim nil aliud est quam Symmetria Formarum & Schematismorum ad inuicem.

Atquì Maiores *& magis Catholici rerum Consensus non prorsus obscuri sunt. Itaque ab ijs Ordiendum.*

Eorum prima & summa diuersitas ea est; vt quædam Corpora Copiâ & Raritate Materiæ admodùm discrepent, Schematismis Consentiant: Alia Contrà, Copiâ & Raritate Materiæ Consentiant, Schematismis discrepent. Nam non malè notatum est a Chymicis, in principiorum suorum Triade, Sulphur & Mercurium, quasi per Vniuersitatem rerum permeare. (Nam de Sale inepta ratio est, sed introducta, vt poßit comprehendere Corpora terrea, sicca, & fixa.) At certè in illis duobus videtur Consensus quidam Naturæ ex maximè Catholicis conspici. Etenim Consentiunt Sulphur; Oleum, & Exhalatio pinguis; Flamma; & fortaßè Corpus Stellæ. Ex alterâ parte Consentiunt Mercurius; Aqua & Vapores Aquei; Aer; & fortaßè Æther purus & interstellaris. Attamen istæ Quaterniones geminæ, siue Magnæ rerum Tribus, (vtraque intra Ordines suos) Copiâ Materiæ atque Densitate immensùm differunt, sed Schematismo valdè conueniunt: vt in plurimis se produnt. At Contra Metalla diuersa Copiâ & Densitate multùm conueniunt (præsertìm respectu vegetabilium, &c.) sed Schematismo multifariàm differunt; & similitèr Vegetabilia & Animalia diuersa Schematismis quasi infinitis variantur; sed intra Copiam Materiæ, siue Densitatem paucorum graduum continentur.

Sequitur Consensus maximè post priorem Catholicus, videlicet Corporum principalium & Fomitum suorum; videlicèt Menstruorum, & Alimentorum. Itaque exquirendum, sub quibus Climatibus, & in quâ Tellure, & ad quam profunditatem Metalla singula generen-

generentur; Et similitèr de Gemmis, siue ex Rupibus, siue inter Mineras natis: In quâ glebâ terræ, Arbores singulæ, & Frutices, & Herbæ potissimùm proueniant, & tanquàm gaudeant: Et insimùl quæ Impinguationes, siue per Stercorationes cuiuscunque generis, siue per Cretam, Arenam Maris, Cineres, &c. maximè iuuent; & quæ sint ex his pro varietate glebarum magis aptæ & auxiliares. Etiam Insitio & Inoculatio Arborum & Plantarum, earumq; ratio; quæ scilicèt Plantæ super quas fœliciùs inserantur, &c. multùm pendet de Consensu. In quâ parte non iniucundum foret Experimentum quod nouitèr audiuimus esse tentatum, de Insitione Arborum Syluestrium, (quæ hucusq; in Arboribus hortensibus fieri consueuit) vnde Folia, & Glandes maiorem in modum amplificantur, & Arbores fiunt magis vmbrosæ. Similitèr, Alimenta Animalium respectiuè notanda sunt in genere, & cum Negatiuis. Neq; enim Carniuora sustinent herbis nutriri; vnde etiam Ordo Folitanorum (licèt Voluntas humana plus possit quàm Animantium Cæterorum super Corpus suum) post experientiam factam (vt aiunt) tanquàm ab humana Natura non tolerabilis, ferè euanuit. Etiam Materiæ diuersæ Putrefactionum, vndè Animalcula generantur, notandæ sunt.

Atque Consensus Corporum Principalium erga Subordinata sua (tales enim ij possint censeri quos notauimus) satis in aperto sunt. Quibus addi possunt Sensuum Consensus erga Obiecta sua. Qui Consensus cùm manifestissimi sint; benè notati, & acritèr excussi, etiam alijs Consensibus qui latent, magnam præbere possint lucem.

At Interiores Corporum Consensus & Fugæ, siue Amicitiæ & Lites (tædet enim nos fere vocabulorum Sympathiæ & Antipathiæ, propter Superstitiones & inania) aut falsò Ascriptæ, aut Fabulis conspersæ, aut per neglectum Raræ admodùm sunt. Etenim si quis asserat inter Vineam & Braßicam esse dißidium, quia iuxtà sata minùs lætè proueniunt; præstò ratio est: quòd vtraque Planta succulenta sit & deprædatrix, vndè altera alteram defraudat. Si quis asserat esse Consensum & Amicitiam inter Segetes, & Cyaneum, aut Papauer Syluestre, quia Herbæ illæ ferè non proueniunt nisi in aruis cultis: debuit is potiùs asserere dißidium esse inter ea, quia Papauer & Cyaneus emittuntur & creantur ex tali Succo terræ, qualem Segetes reliquerint & repudiauerint; adeò vt Satio Segetum terram præparet ad eorum prouentum. Atque huiusmodi falsarum Ascriptionum magnus est numerus. Quoad Fabulas verò, illæ omninò sunt exterminandæ. Restat tenuis certè Copia eorum Consensuum, qui certo probati sunt Experimento; quales sunt Magnetis & Ferri, atque Auri & Argenti viui, & similium. At in Experimentis Chymicis circa Metalla inueniuntur & alij nonnulli obseruatione digni. Maxima verò frequentia eorum (vt in tantâ paucitate) inuenitur in Medicinis nonnullis, quæ ex proprietatibus suis occultis (quas vocant) & specificis, respiciunt aut Membra, aut Humores, aut Morbos, aut quandoque Naturas Indiuiduas. Neque omittendi sunt Consensus inter Motus & Affectus Lunæ, & Paßiones Corporum Inferiorum, prout ex Experimentis

tis Agriculturæ, Nauticæ, & Medicinæ, aut aliàs cum delectu seuero, & sincero colligi & recipi possint. Verùm Instantiæ vniuersæ Consensuum secretiorum quò magis sunt infrequentes, eò maiori cum diligentiâ sunt inquirendæ, per traditiones, & narrationes fidas & probas; modò hoc fiat absque vlla leuitate, aut credulitate, sed fide anxiâ & quasi dubitabundâ. Restat Consensus Corporum Modo operandi tanquàm Inartificialis, sed vsu Polychrestus, qui nullo modo omittendus est, sed sedulâ obseruatione inuestigandus. Is est Coitio, siue Vnio Corporum procliuis, aut difficilis, per Compositionem, siue Appositionem simplicem. Etenim Corpora nonnulla facilè & libentèr commiscentur & incorporantur: Alia autem ægrè & peruersè: veluti Pulueres meliùs incorporantur cum Aquis; Calces & Cineres, *cum Oleis; & sic de similibus. Neque tantùm sunt colligendæ Instantiæ* Propensionis, *aut* Auersionis *Corporum erga Misturam, sed etiam* Collo*cationis partium, & Distributionis, & Digestionis, postquàm commista sint; Denique & Prædominantiæ post Misturam transactam.*

Superest vltimo loco ex Modis *septem Operandi, septimus & postremus; Operatio scilicèt per Alternationem, & Vicissitudines priorum Sex: de quo antequàm in singulos illos paulò altiùs fuerit inquisitum, tempestiuum non foret exempla proponere. Series autem, siue* Catena *huiusmodi Alternationis, prout ad singula Effecta accommodari possit, res est & Cognitu maximè difficilis, & ad Opera maximè valida. Summa autem detinet & occupat homines Impatientia, huiusmodi*

iusmodi tam Inquisitionis, quàm Praxeos; Cùm tamen sit instar fili Labyrinthi, quoad Opera Maiora. Atque hæc sufficiant ad Exemplum Polychresti.

LI.

INter *Prærogatiuas Instantiarum ponemus loco vicesimo septimo atque vltimo* Instantias Magicas *Hoc nomine illas appellamus, in quibus Materia, aut Efficiens tenuis aut parua est, pro magnitudine Operis & Effectus qui sequitur; adeò vt etiamsi fuerint vulgares, tamen sint instar Miraculi; Aliæ primo intuitu, Aliæ etiam attentiùs contemplanti. Has verò Natura ex sese subministrat parcè; Quid verò factura sit Sinu excusso, & post Inuentionem Formarum, & Processuum, & Schematismorum, futuris temporibus apparebit. At ista Effecta Magica (quantum adhuc conijcimus) fiunt tribus modis: Aut per* Multiplicationem *sui; vt in Igne, & Venenis, quæ vocant Specifica; necnon in Motibus, qui transeunt & fortificantur de Rotâ in Rotam; Aut per Excitationem siue Inuitationem in altero; vt in Magnete, qui excit Acus innumeras, virtute nullatenùs deperditâ, aut diminutâ; aut in fermento, & huiusmodi; Aut per Anteuersionem Motûs, vt dictum est, de Puluere pyrio, & Bombardis, &* Cuniculis: *quorum priores duo Modi Indagationem Consensuum requirunt; Tertius, Mensuræ Motuum. Vtrùm verò sit aliquis Modus mutandi corpora per minima (vt vocant) & transponendi subtiliores Materiæ Schematismos (id quod ad omnimodas*

das Corporum Transformationes pertinet, vt Ars breui tempore illud facere poßit, quod Natura per multas ambages molitur) de eo nulla hactenùs nobis constant Indicia. Quemadmodùm autem in Solidis & Veris aspiramus ad vltima & Summa; ita Vana & Tumida perpetuò odimus, & quantum in nobis est profligamus.

LII.

A*Tque de Dignitatibus siue* Prærogatiuis Instantiarum *hæc dicta sint. Illud verò monendum, nos in hoc nostro* Organo *tractare Logicam, non Philosophiam. Sed cùm Logica nostra, doceat Intellectum & erudiat ad hoc, vt non tenuibus Mentis quasi Clauiculis, rerum Abstracta captet & prenset, (vt Logica vulgaris;) sed Naturam reuerâ persecet, & Corporum virtutes & Actus, eorumque Leges in Materiâ determinatas inueniat; ita vt non solùm ex Naturâ Mentis, sed ex Natura Rerum quoque hæc Scientia emanet; Mirum non est, si vbique Naturalibus Contemplationibus & Experimentis, ad Exempla Artis nostræ, Consperſa fuerit & illustrata. Sunt autem (vt ex ijs quæ dicta sunt patet)* Prærogatiuæ Instantiarum *Numero* 27. *Nominibus:* Instantiæ Solitariæ *:* Instantiæ Migrantes : Inst. Ostensiuæ : Inst. Clandestinæ : Inst. Constitutiuæ : Inst. Conformes : Inst. Monodicæ : Inst. Deuiantes : Inst. Limitaneæ : Inst.

Pote-

Poteſtatis: Inſtantiæ Comitatus & Hoſtiles: Inſt. Subiunctiuę: Inſt. Fœderis: Inſt. Crucis: Inſt. Diuortij: Inſt. Ianuæ: Inſt. Citantes: Inſt. Viæ: Inſt. Supplementi: Inſt. Perſecantes: Inſt. Virgæ: Inſt. Curriculi: Doſes Naturæ: Inſt. Luctæ: Inſt. Innuentes: Inſt. Polycreſtæ: Inſt. Magicæ. *Vſus autem harum* Inſtantiarum *in quo Inſtantias vulgares excellunt, verſatur in genere, aut circa partem Informatiuam; aut circa Operatiuam: aut circa Vtramque. Atque quoad Informatiuam, iuuant illæ aut Senſum, aut Intellectum. Senſum, vt quinque* Inſtantiæ Lampadis: *Intellectum, aut Accelerando Excluſiuam Formæ, vt* Solitariæ; *aut Anguſtiando & propiùs indicando Affirmatiuam Formæ, vt* Migrantes, Oſtenſiuæ, Comitatus, *cum* Subiunctiuis: *aut Erigendo Intellectum, & Ducendo ad Genera & Naturas communes: idque aut immediatè, vt* Clandeſtinæ, Monodicæ, Fœderis: *aut Gradu proximo, vt* Conſtitutiuæ: *aut Gradu infimo, vt* Conformes: *aut Rectificando Intellectum à conſuetis, vt* Deuiantes: *aut Ducendo ad Formam Magnam, ſiue Fabricam Vniuerſi, vt* Limitaneæ: *aut Cauendo de Formis & Cauſis falſis, vt* Crucis *&* Diuortij. *Quod verò ad Operatiuam attinet; Illæ Practicam aut Deſignant; aut* Menſurant*; aut Subleuant. Deſignant aut Oſtendendo à quibus incipiendum, ne actum agamus; vt* Inſt. Poteſtatis: *aut ad quid Aſpirandum, ſi detur facultas, vt* Innuentes: Me*nſurant quatuor illæ* Mathematicæ: *Subleuant* Polycreſtæ *&* Magicæ.

Rur-

Rursùs ex istis Instantijs 27. *Nonnullarum (vt superiùs diximus de aliquibus) facienda est Collectio iam ab initio, nec Expectanda particularis Inquisitio Naturarum. Cuius generis sunt* Instantiæ Conformes, Monodicę, Deuiantes, Limitaneæ, Potestatis, Ianuæ, Innuentes, Polycrestæ, Magicæ. *Hæ enim aut Auxiliantur & Medentur Intellectui & Sensui; aut Instruunt Praxin, in genere. Reliquæ tum demùm conquirendæ sunt, cùm Conficiemus* Tabulas Comparentiæ *ad Opus Interpretis circa aliquam Naturam particularem. Sunt enim* Instantiæ Prærogatiuis istis *insignitæ & donatæ Animæ instar, inter vulgares Instantias Comparentiæ: Et vt ab initio diximus, paucæ illarum sunt vice multarum; Quocirca cùm* Tabulas *conficimus, illæ omni studio sunt inuestigandæ, & in* Tabulas *referendæ. Erit etiam earum mentio necessaria in ijs quæ sequuntur. Præponendus itaque erat earum Tractatus. Nunc verò ad Adminicula & Rectificationes* Inductionis, *& deinceps ad* Concreta, *&* Latentes Processus, *&* Latentes Schematismos, *& reliqua quæ* Aphorismo 21. *ordine proposuimus, pergendum; vt tandem (tanquam Curatores Probi & fideles) tradamus hominibus fortunas suas, emancipato Intellectu, & facto tanquam Maiore; Vnde necesse est sequi emendationem Statûs hominis, & Ampliationem potestatis eius super Naturam. Homo enim per lapsum & de Statu Innocentiæ decidit, & de Regno in Creaturas. Vtraque autem res etiam in hác vita non-*

nullá

nullâ ex parte reparari potest; prior per Religionem & Fidem, posterior per Artes & Scientias. Neque enim per Maledictionem facta est Creatura prorsûs & ad extremum rebellis. Sed in virtute illius Diplomatis, In sudore vultus comedes panem tuum, *per labores varios, (non per Disputationes certè, aut per otiosas Ceremonias magicas) tandem & aliqua ex parte ad panem homini præbendum, id est, ad vsus vitæ humanæ subigitur.*

Finis Libri Secundi Noui Organi.

PARASCEVE,

AD

HISTORIAM

NATVRALEM,

ET

EXPERIMENTALEM.

DESCRIPTIO HISTORIAE NATVRALIS, ET EXPERIMENTALIS, *QVALIS SVFFICIAT, ET SIT* in Ordine ad Basin, & Fundamenta Philosophiæ Veræ.

VOD Instaurationem *nostram per partes edamus, id eò spectat, vt aliquid extra periculum ponatur. Non absimilis nos mouet ratio, vt aliam quandam Operis particulam iam in præsenti subiungamus, & cum ijs quæ supra absoluimus, vna edamus. Ea est Descriptio & Delineatio Historiæ Naturalis & Experimentalis, eius generis, quæ sit in Ordine ad Condendam Philosophiam; & complectatur Materiem probam, copiosam, & aptè digestam ad Opus Interpretis quod succedit. Huic autem rei locus proprius foret, quùm ad* Parasceuas *Inquisitionis ordine deuentum fuerit. Hoc verò præuertere, nec locum proprium expectare, consultius nobis videtur; quòd huiusmodi Historia, qualem animo metimur, & mox describemus, res perquàm magnæ sit Molis, nec sine magnis laboribus & sumptibus confici posit; vt quæ multorum operâ indigeat, &*

 (vt alibi

(vt alibi diximus) Opus sit quasi Regium. Itaque occurrit illud, non abs re fore experiri, si fortè hæc aliquibus alijs curæ esse possint; ita vt dum nos destinata ordine perficiamus, hæc pars quæ tam multiplex est & onerosa, etiam viuis nobis (si ita Diuinæ placuerit Maiestati) instrui & parari possit, alijs vnà nobiscum in id sedulò incumbentibus; præsertim quùm vires nostræ (si in hoc soli fuerimus) vix tantæ prouinciæ sufficere videantur. Etenim quæ ad Opus ipsum Intellectûs pertinent, nos Marte nostro fortassè vincemus. At Intellectûs Materialia tam latè patent, vt ea (tanquam per Procuratores & Mercatores) vndiquè conquiri & importari debeant. Accedit etiam illud, quòd Cœptis nostris vix dignum esse æstimemus, vt in re tali, quæ ferè omnium Industriæ pateat, nos ipsi tempus teramus. Quod autem Caput rei est, Ipsi nunc præstabimus: Vt eiusmodi Historiæ Modum & Descriptionem, qualis Intentioni nostræ satisfaciat, diligentèr & exactè proponamus; nè homines non admoniti aliud agant, & ad Exemplum Naturalium Historiarum quæ iam in vsu sunt, se regant, atque ab Instituto nostro multùm aberrent. Illud interim quod sæpè diximus, etiam hoc loco præcipuè repetendum est: Non si omnia omnium Ætatum ingenia coiuissent, aut posthàc coierint; Non si vniuersum genus humanum Philosophiæ dedisset operam, aut dederit; Et Totus Terrarum Orbis nihil aliud fuisset, aut fuerit, quàm Academiæ, & Collegia, & Scholæ virorum doctorum; tamen absque tali, qualem nunc præcipiemus, Historiâ Naturali & Experimentali, vllos qui genere humano digni sint progressus, in Philoso-

Philosophiâ & Scientijs fieri potuisse, aut posse. Contrà verò comparatâ & benè instructâ huiusmodi Historiâ, additis Experimentis Auxiliaribus & Luciferis, quæ in ipso Interpretationis Curriculo occurrent, aut eruenda erunt; paucorum Annorum Opus futuram esse Inquisitionem Naturæ & Scientiarum omnium. Itaque aut hoc agendum est, aut Negotium deserendum. Hoc enim solo & vnico modo Fundamenta Philosophiæ veræ & Actiuæ stabiliri possunt; Et simul perspicient homines, tanquàm ex profundo somno excitati, quid inter Ingenij Placita & Commenta, ac Veram & Actiuam Philosophiam intersit; & quid demùm sit de Naturâ Naturam ipsam consulere.

Primò igitur de huiusmodi Historiâ conficiendâ præcepta dabimus in genere; Deindè particularem eius Figuram hominibus sub oculos ponemus: Inserentes interdum non minus Ad quid *Inquisitio aptanda & referenda sit, quàm* Quid *quæri debeat. Scilicèt, vt Scopus rei benè intellectus & præuisus, etiam alia hominibus in mentem redigat, quæ à Nobis fortaßè prætermissa erunt. Historiam autem istam* Historiam primam, *siue* Historiam Matrem *appellare consueuimus.*

APHO-

APHORISMI DE CONFICIENDA HISTORIA

Prima.

APHORISMVS I.

Atura in triplici Statu ponitur, & tanquam Regimen subit trinum. Aut enim libera est, & cursu suo ordinario se explicat; aut à prauitatibus & insolentijs Materiæ, atque ab Impedimentorum violentiâ de statu suo detruditur; aut ab Arte & ministerio humano constringitur & fingitur. Atque Primus ille Status

Status ad Species *rerum refertur; Secundus ad* Monstra; *Tertius ad* Artificialia. *Etenim in Artificialibus Natura iugum recipit ab Imperio Hominis; nunquam enim Illa facta fuissent absque* Homine. *At per Operam & ministerium Hominis conspicitur prorsus noua Corporum Facies, & veluti Rerum Uniuersitas altera, siue Theatrum alterum. Triplex itaque est Historia Naturalis. Tractat enim aut Naturæ* Libertatem, *aut* Errores, *aut* Vincula; *vt non malè Eam partiri poßimus, in* Historiam Generationum, Prætergenerationum, *&* Artium; *quarum postremam etiam* Mechanicam *&* Experimentalem *appellare consueuimus. Neq; tamen id præcipimus, vt hæc Tria separatim tractentur. Quidni enim poßint Historiæ Monstrorum in singulis Speciebus cum Historiâ ipsarum Specierum coniungi. Etiam Artificialia quandoque cum Speciebus rectè coniunguntur, quandoque meliùs separantur. Quamobrèm è re natâ de his consilium capere optimum est. Methodus enim Iterationes & prolixitatem gignit, æquè vbi Nimia est, ac vbi Nulla.*

II.

H*istoria Naturalis, vt Subiecto (quemadmodùm diximus) triplex; ita Usu duplex est. Adhibetur enim aut propter rerum ipsarum cognitionem, quæ Historiæ mandantur; aut tanquàm Materia Prima Philosophiæ, atque veræ Inductionis Supellex, siue Sylua. Atque Posterius hoc nunc agitur; Nunc, inquam;*

quam; neque vnquàm antehàc. Neque enim Aristoteles, *aut* Theophrastus, *aut* Dioscorides, *aut* Caius Plinius, *multò minùs* Moderni *hunc finem (de quo loquimur) Historiæ Naturalis, vnquàm sibi proposuerunt. Atque in Hoc plurimum est; vt qui partes scribendi Historiam Naturalem sibi posthàc sumpserint, hoc perpetuò cogitent, atque animo agitent; se non Lectoris delectationi, non vtilitati ipsi, quæ ex Narrationibus in præsens capi possit, debere inseruire; sed conquirere & comparare Rerum Copiam & varietatem, quæ veris Axiomatibus conficiendis sufficiat. Hoc enim si cogitent, Modum huiusmodi Historiæ Ipsi sibi præscribent. Finis enim regit Modum.*

III.

QVò autem maioris est hæc res operæ & laboris; eò illam minùs onerari superfluis consentaneum est. Tria itaque sunt, de quibus Homines sunt planè admonendi, vt in illis parcè admodùm operam suam collocent; tanquàm ijs quæ massam Operis in immensum augeant, virtutem parùm aut nihil promoueant.

Primò igitur facessant Antiquitates, & Citationes, aut Suffragia Authorum; etiam Lites, & Controuersiæ, & Opiniones discrepantes; Omnia denique Philologica. Neque enim citetur Author, nisi in re dubiæ fidei; neque interponatur Controuersia, nisi in re magni momenti. Quæ verò ad Ornamenta Orationis, & Similitudines, & Eloquentiæ Thesaurum, & huiusmodi inania spectant, omninò abijciantur. Etiam

quæ recipiuntur omnia, & ipsa proponantur breuiter & strictim, vt nihil minus sint quàm verba. Nemo enim qui Materialia ad Ædificia, vel Naues, vel huiusmodi aliquas Structuras colligit & reponit, ea (Officinarum more) bellè collocat & ostentat vt placeant; sed in hoc tantùm sedulus est, vt proba & bona sint, & vt in Repositorio spatium minimum occupent. Atque ita prorsus faciendum est.

Secundò, non multùm ad rem facit Luxuria illa Historiarum Naturalium in Descriptionibus & Picturis Specierum numerosis, atque earundem Varietate curiosâ. Huiusmodi enim pusillæ Varietates nihil aliud sunt, quàm Lusus quidam Naturæ, & Lasciuia, & propè ad Indiuiduorum Naturam accedunt: Atque habent Peragrationem quandam in Rebus ipsis amœnam & iucundam; Informationem verò ad Scientias tenuem, & ferè superuacuam.

Tertiò, missæ planè faciendæ sunt omnes Narrationes Superstitiosæ (non dico Prodigiosæ, vbi Memoria earum reperietur fida & probabilis, sed Superstitiosæ) & Experimenta Magiæ *Ceremonialis. Nolumus enim Philosophiæ Infantiam, cui Historia Naturalis primam præbet* Mammam, *Fabulis anilibus assuescere. Erit fortaßè Tempus (postquàm in Inquisitionem Naturæ paulò altiùs penetratum sit) huiusmodi res leuiter percurrendi; vt si quid in illis fæcibus hæreat virtutis Naturalis, ea extrahi & in vsum condi poßit. Interim seponendæ sunt. Etiam Magiæ Naturalis Experimenta diligenter & cum seueritate ventilanda sunt, antequàm recipiantur; præ-*

sertim

sertim illa, quæ ex vulgaribus Sympathijs & Antipathijs, magnâ cum socordiâ & facilitate credendi simul & fingendi, deriuari solent.

Neque nil, aut parùm actum est, in exonerandâ Historiâ Naturali Tribus his (quæ diximus) rebus superfluis, quæ aliàs Volumina impleturæ fuissent. Nequè tamen hîc Finis. Æquè enim requiritur in Opere magno, vt tam ea quæ recipiuntur, succinctè scribantur; quàm vt superflua abscindantur: Licèt nemini dubium esse poßit, quin huiusmodi Castitas & Breuitas, delectationem multò minorem tum Legenti, tum Scribenti præbitura sit. Verùm illud semper inculcandum est; hoc quod paratur, Horreum esse tantummodò & Promptuarium Rerum; in quo non manendum, aut habitandum sit cum voluptate, sed eò descendendum, proùt res postulat, cùm aliquid ad vsum sumendum sit, circa Opus Interpretis *quod succedit.*

IV.

IN *Historiâ quam requirimus & animo destinamus, antè omnia videndum est, vt latè pateat, & facta sit ad Mensuram Vniuersi. Neque enim arctandus est Mundus ad angustias Intellectûs, (quod adhùc factum est) sed expandendus Intellectus, & laxandus, ad Mundi Imaginem recipiendam, qualis inuenitur. Istud enim*, Respicere pauca, & pronunciare secundùm pauca, *omnia perdidit. Resumentes igitur Partitionem, quam paulò antè fecimus Historiæ Naturalis (quòd sit* Generationum, Prętergeneratio-

num, & Artium) Historiæ Generationum *constituimus Partes quinque. Sit Prima, Ætheris & Cœlestium. Secunda, Meteororum, & Regionum (quas vocant) Aëris; Tractuum videlicèt à Lunâ vsque ad Superficiem Terræ; Cui etiam parti Cometas cuiuscunque generis, tum sublimiores, tum humiliores (vtcunquè se habeat rei veritas) Ordinis causâ aßignamus. Tertia, Terræ & Maris. Quarta, Elementorum (quæ vocant) Flammæ, siue Ignis, Aëris, Aquæ, & Terræ. Elementa autem eo sensu accipi volumus, vt intelligantur non pro Primordijs Rerum, sed pro Corporum Naturalium Maßis Maioribus. Ita enim Natura Rerum distribuitur, vt sit quorundam Corporum Quantitas siue Massa in Vniuerso perquàm Magna; quia scilicèt ad Schematismum eorum requiritur Textura Materiæ facilis & obuia; qualia sunt Ea quatuor (quæ diximus) Corpora: At quorundam aliorum Corporum sit Quantitas in Vniuerso parua, & parcè suppeditata, propter Texturam* Materiæ *valdè dißimilarem, & subtilem, & in plurimis determinatam, & Organicam; qualia sunt Species Rerum Naturalium,* Metalla, *Plantæ, Animalia. Quare Prius Genus Corporum,* Collegia Maiora; *Posterius,* Collegia Minora *appellare consueuimus. At* Collegiorum istorum Maiorum *est Pars Historiæ Quarta, sub nomine Elementorum, vt diximus. Neque verò confunditur Pars Quarta cum Secundâ aut Tertiâ, in hoc quòd in singulis mentionem Aëris, Aquæ, Terræ fecimus. In Secundâ enim & Tertiâ recipitur Historia eorum, tanquàm Mundi Partium Integralium, &*

quate-

quatenùs pertinent ad Fabricam & Configurationem Vniuersi; At in Quartâ continetur Historia Substantiæ & Naturæ ipsorum, quæ in singulis eorum partibus similaribus viget, nec ad totum refertur. Quinta denique pars Historiæ Collegia Minora, *siue* Species *continet; circa quas Historia Naturalis hactenùs præcipuè occupata est.*

Historiam *verò* Prætergenerationum *quod attinet; iamdudùm à Nobis dictum est, quòd Illa cum Historiâ Generationum commodissimè coniungi possit; Ea scilicèt, quæ sit Prodigiosa tantùm, & Naturalis. Nam Superstitiosam Miraculorum Historiam (cuiuscunque sit generis) omninò relegamus in Tractatum proprium; Neque ipsum iam indè à principio suscipiendum, sed paulò pòst, quando altiùs in Naturæ Inquisitionem penetratum fuerit.*

At Historiam Artium, *& Naturæ ab Homine versæ & immutatæ, siue Historiam Experimentalem, triplicem constituimus. Aut enim deprompta est ex Artibus Mechanicis; Aut ex Operatiua parte Scientiarum Liberalium; Aut ex Practicis compluribus & Experimentis, quæ in Artem propriam non coaluerunt; immò quæ quandoquè ex Vulgatissimâ Experientiâ occurrunt, nec Artem omninò desiderant. Quamobrem si ex his omnibus quæ diximus,* Generationibus, Prętergenerationibus, Artibus, & Experimentis *confecta fuerit Historia; nihil prætermissum videtur, per quod Sensus ad informandum Intellectum instrui possit. Neque igitur ampliùs intra Circulos paruos (veluti incantati) subsultabimus, sed Mundi Pomœria circuitione æquabimus.*

Inter

V.

I*Nter Partes eas quas diximus Historiæ, maximi vsûs est* Historia Artium; *propterea quòd ostendat Res in Motu, & magis rectà ducat ad Praxin. Quinetiam tollit laruam & velum à Rebus Naturalibus, quæ plerunque sub varietate Figurarum & Apparentiæ externæ occultantur, aut obscurantur. Denique Vexationes Artis sunt certè tanquàm Vincula & Manicæ* Protei,*quæ vltimos* Materiæ *Nixus & Conatus produnt. Corpora enim perdi, aut annihilari nolunt; sed potiùs in varias Formas se mutant. Itaque circa hanc Historiam, licèt* Mechanicam *(vt videri possit) & minùs Liberalem, (missâ arrogantiâ & fastu) summa est adhibenda diligentia.*

Rursùs, inter Artes præferuntur Eæ, quæ Corpora Naturalia & Rerum Materialia *exhibent, alterant, & præparant; vt Agricultura; Coquinaria; Chymica; Tinctoria; Opificia Vitri, Esmaltæ, Sacchari, Pulueris Pyrij, Ignium Artificialium, Papyri, & huiusmodi. Ieiunioris autem sunt vsûs, quæ præcipuè consistunt in Motu subtili Manuum, & Instrumentorum; quales sunt Textoria; Fabrilis; Architectura; Opificia Molendinorum, Horologiorum, cum similibus; Licèt & istæ nullo modo negligendæ sint; tum quia in illis occurrunt multa, quæ ad Corporum Naturalium Alterationes spectant; tum quia accuratè informant de Motu Lationis, quæ res est magni prorsùs ad plurima momenti.*

Verùm

Verùm in Congerie vniuersâ istius Artium Histo-riæ, *illud omninò monendum est, & penitùs memoriæ mandandum; recipienda esse Experimenta Artium, non solùm ea quæ ducunt ad finem Artis, sed etiam quæ vllo modo interueniunt. Exempli gratiâ, quòd Locustæ, aut Cancri cocti, cùm priùs Colorem luti referrent, rubescant, nihil ad mensam: sed hæc ipsa Instantia tamen non mala est ad Inquirendam Naturam Rubedinis; cùm idem eueniat etiam in Lateribus coctis. Similiter, quòd Carnes minori morâ saliantur Hyeme quàm Æstate, non eò tantùm spectat, vt Coquus cibos benè & quantum sufficit condiat; sed etiam Instantia bona est ad indicandam Naturam, & Impreßionem Frigoris. Quamobrèm toto (quod aiunt) Cœlo errauerit, qui Intentioni nostræ satisfieri existimauerit, si Artium Experimenta colligantur, huius rei solùm gratiâ, vt hoc modo Artes singulæ meliùs perficiantur. Licèt enim & hoc non prorsus contemnamus in multis; tamen ea planè est Mens nostra, vt omnium Experimentorum Mechanicorum riuuli, in Philosophiæ pelagus vndequaque fluant. Delectus autem Instantiarum in vnoquoque genere eminentiorum (quas maximè & diligentißimè conquirere oportet, & quasi venari) ex Prærogatiuis Instantiarum petendus est.*

VI.

R*Esumendum etiam est hoc loco, quod in* Aphorismis 99. 119. 120. Libri primi *fusiùs tractauimus; hic*

hîc verò, Præcepti more, breuiter imperare sufficiat: Hoc est, vt recipiantur in hanc Historiam; Primò res Vulgatissimæ, quales quis superuacuum putaret scripto inserere, quia tam familiaritèr notæ sunt; Dein, res Viles, Illiberales, Turpes; (Omnia enim munda mundis; *& si Lucrum ex Lotio boni odoris sit, multo magis Lumen & Informatio ex re qualibet:) Etiam res Leues & Pueriles; (nec mirum; repuerascendum enim planè est:) Postremò, res quæ nimiæ cuiusdam Subtilitatis esse videntur, quòd in se nullius sint vsûs. Neque enim (vt iam dictum est) quæ in hac Historiâ proponentur, propter se congesta sunt: Itaque neque dignitatem eorum ex se metiri par est, sed quatenùs ad alia transferri possint, & influant in Philosophiam.*

VII.

Illud insupèr præcipimus, vt omnia in Naturalibus tàm Corporibus quàm Virtutibus (quantum fieri potest) numerata, appensa, dimensa, determinata proponantur. Opera enim meditamur, non Speculationes. Physica autem & Mathematica benè commistæ, generant Practicam. Quamobrèm exactæ Restitutiones & Distantiæ Planetarum, in Historiâ Cœlestium: Terræ Ambitus, & Quantum occupet in superficie respectu Aquarum, in Historiâ Terræ & Maris: Quantam compressionem Aër patiatur absque forti Antitypiâ, in Historiâ Aëris: Quantùm in Metallis alterum alteri præponderet, in Historia Metallorum; & innumera

numera id genus perquirenda, & perſcribenda ſunt. Cùm verò exactæ Proportiones haberi non poſsint, tum certè ad Æſtimatiuas aut Comparatiuas indefinitas confugiendum eſt. Veluti (ſi fortè calculis Aſtronomorum, de Diſtantijs, diffidimus) quòd Luna ſit infrà vmbram Terræ; quòd Mercurius ſit ſupra Lunam; & huiuſmodi. Etiam cùm Mediæ Proportiones haberi non poſsint, proponantur Extremæ: veluti, quòd languidior Magnes attollat Ferrum ad tale pondus, reſpectu ponderis ipſius Lapidis; & quod maximè virtuoſus, etiam ad rationem ſexagecuplam; quod nos in armato Magnete admodùm paruo fieri vidimus. Atque ſatis ſcimus iſtas Inſtantias determinatas non facilè aut ſæpè occurrere; ſed in ipſo Interpretationis curriculo, tanquam Auxiliares, (quando res maximè poſtulat) debere exquiri. Veruntamèn ſi fortè occurrant, modò non progreſſum conficiendæ Naturalis Hiſtoriæ nimis remorentur, etiam in ipſam eas inſerere oportet.

VIII.

F*Idem verò eorum, quæ in Hiſtoriâ ſunt recipienda, quòd attinet; neceſſe eſt vt illa ſint aut fidei Certæ, aut fidei Dubiæ, aut fidei Damnatæ. Atque Prius genus ſimpliciter eſt proponendum. Secundum, cum notâ; viz. per verbum* Traditur, *aut* Referunt, *aut* Audiui ex fide-digno, *& huiuſmodi. Nam argumenta Fidei in alterutram partem, nimis operoſum foret aſcribere: & proculdubiò ſcribentem nimis re-*

morabitur. Neque multùm etiam refert, ad id quod agitur: quoniam (vt in Aphorismo 118. Lib. 1. *diximus) falsitatem Experimentorum, nisi ea vbique scateant, veritas Axiomatum paulò pòst conuincet. Attamen si Instantia fuerit nobilior, aut vsu ipso, aut quia alia multa ex illâ pendere poßint; tum certè nominandus est Author: neque id nudè tantùm, sed cum mentione aliquâ; vtrùm ille ex Relatione, aut Exscriptione, (qualia sunt ferè, quæ scribit* C. Plinius) *aut potius ex Scientiâ propriâ illa affirmauerit; atque etiam vtrùm fuerit res sui temporis, an vetustior; insupèr, vtrùm sit tale quippiam, cuius necesse foret vt multi essent testes, si verum foret; denique, vtrùm Author ille fuerit vaniloquus & leuis, an sobrius & seuerus; & similia, quæ faciunt ad pondus Fidei. Postremo res Damnatæ fidei, & tamen iactatas & celebratas; quales, partìm neglectu, partìm propter vsum Similitudinum, per multa iam sæcula inualuerunt, (veluti, quòd Adamas liget Magnetem, Allium eneruet; Electrum omnia trahat præter Ocymum; & alia multa huiusmodi) oportebit non silentio reijcere, sed verbis expreßis proscribere, ne illa ampliùs Scientijs molesta sint.*

Prætereà non abs re fuerit, si fortè Origo Vanitatis aut Credulitatis alicuius occurrat, illam notare: veluti, quòd herbæ Satyrio attributa sit vis ad excitandam Venerem, quia Radix scilicet in figuram testiculorum efformata sit: Cùm reuerà hoc fiat, quia adnascitur annis singulis noua radix bulbosa, adhærente radice anni prioris; vnde Didymi illi. Manifestum

autem

autem hoc est, quòd noua Radix semper inueniatur solida & succulenta, vetus emarcida & spongiosa. Quare nil mirum, si altera mergatur in aquâ, altera natet: Quod tamen pro re mirâ habetur, & reliquis eius Herbæ virtutibus authoritatem addidit.

IX.

S*Upersunt Additamenta quædam Historiæ Naturalis vtilia, quæque eam magis commodè inflectere & aptare possint ad Opus* Interpretis, *quod succedit. Illa, quinque sunt.*

Primùm, Quæstiones (non Causarum dico, sed Facti) adijciendæ sunt, vt inquisitionem vlteriorem prouocent & sollicitent: Vt, in Historiâ Terræ & Maris, Vtrùm Mare Caspium fluat & refluat, & quali horarum spatio; Vtrùm sit aliqua Continens Australis, an potius Insulæ; & similia.

Secundò, in Experimento aliquo nouo & subtiliore, addendus est Modus ipse Experimenti, qui adhibitus est: vt liberum sit hominum Iudicium, vtrum Informatio per Experimentum illud sit fidum aut fallax; atque etiam excitetur hominum Industria, ad exquirendos Modos (si fieri posit) magis accuratos.

Tertiò, si quid subsit in aliquâ Narratione dubij vel scrupuli, id supprimi aut reticeri omninò nolumus; sed planè & perspicuè ascribi, Notæ aut Moniti loco. Cupimus enim Historiam Primam, veluti facto Sacramento de veritate eius in singulis, religiosissimè con-

scribi; cùm sit Volumen Operum Dei, & (quantùm inter Maiestatem Diuinorum, & Humilitatem Terrenorum collationem facere liceat) tanquam Scriptura altera.

Quartò, non abs re fuerit Obseruationes quandoquè aspergere; (id quod C. Plinius *fecit:) veluti in Historiâ Terræ & Maris; Quòd Terrarum figura (quatenùs adhuc cognita est) respectu Marium, sit ad Austrum angusta & veluti acuminata, ad Septentriones lata & ampla; Marium, contrà: Et quòd Oceani Magni intersecent Terras alueis exporrectis inter Austrum & Septentriones, non inter Orientem & Occidentem, nisi fortè in extremis Regionibus Polaribus. Etiam Canones (qui nil aliud sunt quàm Obseruationes generales & Catholicæ) optimè ascribuntur: veluti in Historiâ Cœlestium; Quòd Venus nunquam distet à Sole plùs partibus 46. Mercurius, 23. Et quòd Planetæ, qui suprà Solem locantur, tardißimè moueant; cùm longißimè à Terrâ absint: Planetæ infrà Solem, celerrimè. Aliud insuper Obseruationis genus adhibendum; quod nondùm in vsum venit, licèt sit haud exigui momenti. Illud tale est: nempè, vt subiungantur ijs quæ sunt, ea quæ non sunt. Veluti, in Historiâ Cœlestium, Quòd non inueniatur stella oblonga vel triangularis; sed quòd omnis stella sit globosa: vel Globosa simplicitèr, vt Luna; vel ad aspectum Angulata, sed in medio globosa, vt reliquæ Stellæ; vel ad aspectum Comata, & in medio globosa, vt Sol: Aut quòd Stellæ nullo prorsùs spargantur ordine; vt non inueniatur vel Quin-*

cunx,

cunx, vel Quadrangulum, nec alia Figura perfecta; (vtcunque imponantur nomina Deltæ, Coronæ, Crucis, Quadrigarum, &c.) vix etiam Linea recta, nisi fortè in Cingulo & Pugione Orionis.

Quintò, iuuabit fortasse nonnihil Quærentem; quod Credentem prorsùs peruertat & perdat: viz: vt Opiniones, quæ nunc receptæ sunt, cum earum Varietate & Sectis, breui Verborum complexu, & tanquam in transitu recenseantur; vt Intellectum vellicent, & nihil ampliùs.

X.

ATque hæc sufficient, quatenùs ad Præcepta generalia: quæ si diligentèr obseruentur, & finem rectà petet hoc Opus Historiæ, nec excrescet suprà modum. Quòd si etiam, prout circumscribitur & limitatur, Vastum Opus alicui pusillanimo videri possit; is in Bibliothecas oculos conuertat; &, inter alia, Corpora Iuris Ciuilis aut Iuris Canonici ex vnâ parte spectet, & Commentarios Doctorum & Iurisconsultorum ex alterâ; & videat quid intersit quoad Molem & Volumina. Nobis enim (qui, tanquam Scribæ fideles, leges ipsas Naturæ, & nil aliud excipimus & conscribimus) breuitas competit, & ferè ab ipsis Rebus imponitur. Opinionum autem, & Placitorum, & Speculationum, non est numerus neque finis.

Quòd verò in Distributione Operis nostri mentionem fecimus Cardinalium Virtutum *in Naturâ; & quòd etiam harum Historia, antequàm ad Opus* Interpreta-

pretationis ventum fuerit, perscribenda esset; Huius rei minimè obliti sumus, sed eam Nobis ipsis reseruauimus: cùm de aliorum Industriâ in hac re, priusquàm homines cum Naturâ paulò arctiùs consuescere incœperint, prolixè spondere non audeamus. Nunc itaque ad Delineationem Historiarum Particularium veniendum.

Verùm, prout nunc negotijs distringimur, non vlterius suppetit otium, quàm vt Catalogum tantùm Historiarum Particularium secundùm Capita subiungamus. Enimuerò cùm primùm huic rei vacare possimus, consilium est in singulis, veluti Interrogando, docere; qualia sint circa vnamquamque Historiarum illarum potissimùm inquirenda & conscribenda, tanquam ea quæ ad finem nostrum faciunt, instar Topicorum quorundam Particularium: vel potiùs, vt (sumpto exemplo à Causis Ciuilibus) in hac Vindicatione Magnâ siue Processu, à fauore & Prouidentiâ Diuinâ concesso & instituto, (per quem genus humanum Ius suum in Naturam recuperare contendit) Naturam ipsam & Artes super Articulos examinemus.

CATA-

CATALOGVS HISTORIARVM PARTICVLARIVM,

secundùm Capita.

1. Istoria Cœlestium; siue Astronomica.
2. Historia configurationis Cœli & partium eius, versùs Terram & partes eius; siue Cosmographica.
3. Historia Cometarum.
4. Historia Meteororum ignitorum.
5. Historia Fulgurum, Fulminum, Tonitruum, & Coruscationum.
6. Historia Ventorum, & Flatuum repentinorum, & Vndulationum Aeris.

7. Hiſtoria Iridum.

8. Hiſtoria Nubium, prout ſupernè conſpiciuntur.

9. Hiſtoria Expanſionis Cœruleę, Crepuſculi, plurium Solium, plurium Lunarum, Halonum, Colorum variorū Solis & Lunæ; atq; omnis varietatis Cœleſtium ad aſpectum, quæ fit ratione Medij.

10. Hiſtoria Pluuiarum Ordinariarum, Procelloſarum, & Prodigioſarum; etiam Cataractarum (quas vocant) Cœli, & ſimilium.

11. Hiſtoria Grandinis, Niuis, Gelu, Pruinę, Nebulæ, Roris, & ſimilium.

12. Hiſtoria omnium aliorum Cadentiū ſiue Deſcendentium ex alto, & ſupernè generatorū.

13. Hiſtoria Sonituum in alto (ſi modò ſint aliqui) præter Tonitrua.

14. Hiſtoria Aeris, in Toto, ſiue in Configuratione Mundi.

15. Hiſtoria Tempeſtatum, ſiue Temperamentorum Anni, tam ſecundùm variationes Regionum, quàm ſecundùm accidentia Temporum, & periodos Annorum; Diluuiorum, Feruorum, Siccitatū, & ſimilium.

16. Hiſtoria Terrę & Maris; Figurę & Ambitûs ipſorum, & Configurationis ipſorum inter ſe, atq; Exporrectionis ipſorum in latum aut anguſtum; Inſularum Terrę in Mari, Sinuum Ma-

nuum Maris, & Lacuum ſalſorum in Terrâ, Iſthmorum, Promontoriorum.

17. Hiſtoria Motuum (ſi qui ſint) globi Terræ & Maris; & ex quibus Experimentis illi colligi poſsint.

18. Hiſtoria Motuum maiorum & Perturbationum in Terrâ & Mari; nempè Terrę Motuum & Tremorum & Hiatuum, Inſularum de nouo enaſcentium, Inſularum fluctuantium, Abruptionum Terrarum per ingreſſum Maris, Inuaſionum & Illuuionum, & contrà Deſertionũ Maris; Eruptionum Ignium è Terrâ, Eruptionum ſubitanearum Aquarum è Terrâ, & ſimilium.

19. Hiſtoria Geographica Naturalis, Montium, Vallium, Syluarum, Planitierum, Arenarum, Paludum, Lacuum, Fluuiorum, Torrentium, Fontium, & omnis diuerſitatis ſcaturiginis ipſorum, & ſimilium: miſsis Gentibus, Prouincijs, Vrbibus, & huiuſmodi Ciuilibus.

20. Hiſtoria Fluxuum & Refluxuum Maris, Euriporum, Vndulationum & Motuum Maris aliorum.

21. Hiſtoria cæterorum Accidentium Maris; Salſuginis eius, Colorum diuerſorum, Profunditatis: & Rupium, Montium, & Vallium ſubmarinorum, & ſimilium.

Sequuntur Historiæ Massarum maiorum.

22. HIstoria Flammæ, & Ignitorum.

23. Historia Aeris, in Substantiâ, non in Configuratione.

24. Historia Aquæ, in Substantiâ, non in Configuratione.

25. Historia Terræ & diuersitatis eius, in Substantiâ, non in Configuratione.

Sequuntur Historiæ Specierum.

26. HIstoria Metallorum perfectorum, Auri, Argenti; & Minerarum, Venarum, Marcasitarum eorundem: Operaria quoque in Mineris ipsorum.

27. Historia Argenti Viui.

28. Historia Fossilium; veluti Vitrioli, & Sulphuris, &c.

29. Historia Gemmarum; veluti Adamantis, Rubini, &c.

30. Historia Lapidum; vt Marmoris, Lapidis Lydij, Silicis, &c.

31. Historia Magnetis.

32. Historia Corporum Miscellaneorum, quæ nec sunt Fossilia prorsus, nec Vegetabilia; vt Salium, Succini, Ambrę-griseæ, &c.

33. Historia Chymica circà Metalla & Mineralia.

34. Histo-

34. Historia Plantarum, Arborum, Fruticum, Herbarum: & Partium eorum, Radicum, Caulium, Ligni, Foliorum, Florum, Fructuum, Seminum, Lachrymarum, &c.

35. Historia Chymica circà Vegetabilia.

36. Historia Piscium, & partium ac Generationis ipsorum.

37. Historia Volatilium, & Partium ac Generationis ipsorum.

38. Historia Quadrupedum, & Partium ac Generationis ipsorum.

39. Historia Serpentum, Vermium, Muscarum, & cæterorum Insectorum; & partium ac generationis ipsorum.

40. Historia Chymica circà ea quæ sumuntur ab Animalibus.

Sequuntur Historiæ Hominis.

41. HIstoria Figuræ, & Membrorum externorum Hominis, Staturæ, Compagis, Vultus, & Lineamentorum; eorumque varietatis secundùm Gentes & Climata, aut alias minores Differentias.

42. Historia Physiognomica super ipsa.

43. Historia Anatomica, siue Membrorum internorum Hominis; & varietatis ipsorum, qua-

quatenùs inuenitur in ipsâ naturali Compage & Structurâ, & non tantùm quoad Morbos & Accidentia preternaturalia.

44. Historia partium similarium Hominis; vt Carnis, Ossium, Membranarum, &c.

45. Historia Humorum in Homine; Sanguinis, Bilis, Spermatis, &c.

46. Historia Excrementorum; Sputi, Vrinarum, Sudorum, Sedimentorum, Capillorum, Pilorum, Rediuiarum, Vnguium, & similium.

47. Historia Facultatum; Attractionis, Digestionis, Retentionis, Expulsionis, Sanguificationis, Assimilationis alimentorum in membra, Versionis Sanguinis & Floris eius in Spiritum, &c.

48. Historia Motuum Naturalium & Inuoluntariorum; vt Motûs Cordis, Motûs Pulsuum, Sternutationis, Motûs Pulmonum, Motûs Erectionis Virgæ, &c.

49. Historia Motuum mixtorum ex Naturalibus & Voluntarijs; veluti Respirationis, Tussis, Vrinationis, Sedis, &c.

50. Historia Motuum Voluntariorum; vt Instrumentorum ad voces articulatas; vt Motuum Oculorum, Linguæ, Faucium, Manuum, Digitorum; Deglutitionis, &c.

51. Histo-

51. Hiſtoria Somni & Inſomniorum.

52. Hiſtoria diuerſorum Habituum Corporis; Pinguis, Macilenti; Complexionum, (quas vocant,) &c.

53. Hiſtoria Generationis Hominum.

54. Hiſtoria Conceptionis, Viuificationis, Geſtationis in Vtero, Partûs, &c.

55. Hiſtoria Alimentationis Hominis, atque omnis Edulij & Potabilis, atque omnis Diætæ; & Varietatis ipſorum ſecundùm Gentes aut minores differentias.

56. Hiſtoria Augmentationis & Incrementi Corporis in Toto & Partibus ipſius.

57. Hiſtoria Decurſûs Ætatis; Infantiæ, Pueritiæ, Iuuentutis, Senectutis, Longæuitatis, Breuitatis Vitæ, & ſimilium, ſecundùm Gentes & minores differentias.

58. Hiſtoria Vitæ & Mortis.

59. Hiſtoria Medicinalis Morborum, & Symptomatum & Signorum eorundem.

60. Hiſtoria Medicinalis, Curæ, & Remediorum, & Liberationum à Morbis.

61. Hiſtoria Medicinalis eorum quę conſeruant Corpus & Sanitatem.

62. Hiſtoria Medicinalis eorum quæ pertinent ad Formam & Decus Corporis, &c.

63. Hiſto-

63. Historia Medicinalis eorum quæ corpus alterant, & pertinent ad Regimen Alteratiuum.

64. Historia Pharmaco-polaris.

65. Historia Chirurgica.

66. Historia Chymica circa Medicinas.

67. Historia Visûs & Visibilium, siue Optica.

68. Historia Picturæ, Sculptoria, Plastica, &c.

69. Historia Auditûs & Sonorum.

70. Historia Musica.

71. Historia Olfactûs, & Odorum.

72. Historia Gustûs, & Saporum.

73. Historia Tactûs, & eius Obiectorum.

74. Historia Veneris, vt speciei Tactûs.

75. Historia Dolorum corporeorum, vt speciei Tactûs.

76. Historia Voluptatis & Doloris in genere.

77. Historia Affectuum; vt Irę, Amoris, Verecundiæ, &c.

78. Historia Facultatum Intellectualium; Cogitatiuæ, Phantasiæ, Discursûs, Memoriæ, &c.

79. Histo-

79. Hiſtoria Diuinationum Naturalium.

80. Hiſtoria Dignotionum, ſiue Diacriſium occultarum Naturalium.

81. Hiſtoria Coquinaria; & Artium ſubſeruientium, veluti Macellaria, Auiaria, &c.

82. Hiſtoria Piſtoria, & Panificiorum; & Artium ſubſeruientium, vt Molendinaria, &c.

83. Hiſtoria Vinaria.

84. Hiſtoria Cellaria, & diuerſorum generum Potûs.

85. Hiſtoria Bellariorum & Confecturarum.

86. Hiſtoria Mellis.

87. Hiſtoria Sacchari.

88. Hiſtoria Lacticiniorum.

89. Hiſtoria Balneatoria, & Vnguentaria.

90. Hiſtoria Miſcellanea circà curam corporis; Tonſorum, Odorariorum, &c.

91. Hiſtoria Auri-fabrilis; & Artium ſubſeruientium.

92. Hiſtoria Lanificiorum, & Artium ſubſeruientium.

93. Hiſtoria Opificiorum è Serico & Bombyce, & Artium ſubſeruientium.

94. Hiſtoria Opificiorum ex Lino, Cannabio, Goſsipio, Setis, & alijs Filaceis; & Artium ſubſeruientium.

95. Hiſtoria Plumificiorum.

96. Hiſtoria Textoria, & Artium ſubſeruientium.

97. Hiſtoria Tinctoria.

98. Hiſtoria Coriaria, Alutaria; & Artium ſubſeruientium.

99. Hiſtoria Culcitraria & Plumaria.

100. Hiſtoria Ferri-Fabrilis.

101. Hiſtoria Latomiæ ſiue Lapicidarum.

102. Hiſtoria Lateraria, & Tegularia.

103. Hiſtoria Figularis.

104. Hiſtoria Cæmentaria, & Cruſtaria.

105. Hiſtoria Ligni-fabrilis.

106. Hiſtoria Plumbaria.

107. Hiſtoria Vitri & omnium Vitreorum, & Vitriaria.

108. Hiſtoria Architecturæ in genere.

109. Hiſto-

109. Historia Plaustraria, Rhedaria, Lecticaria, &c.

110. Historia Typographica, Libraria, Scriptoria, Sigillatoria; Atramenti, Calami, Papyri, Membranæ, &c.

111. Historia Ceræ.

112. Historia Viminaria.

113. Historia Storearia, & Opificiorum ex Stramine, Scirpis, & similibus.

114. Historia Lotricaria, Scoparia, &c.

115. Historia Agriculturæ, Pascuariæ, Cultûs Syluarum, &c.

116. Historia Hortulana.

117. Historia Piscatoria.

118. Historia Venationis & Aucupij.

119. Historia Rei Bellicæ, & Artium subseruientium; vt Armamentaria, Arcuaria, Sagittaria, Sclopetaria, Tormentaria, Balistaria, Machinaria, &c.

120. Historia Rei Nauticæ, & Practicarum, & Artium subseruientium.

121. Hiſtoria Athletica,& omnis generis Exercitationum Hominis.

122. Hiſtoria Rei Equeſtris.

123. Hiſtoria Ludorum omnis generis.

124. Hiſtoria Præſtigiatorum & Circulatorum.

125. Hiſtoria Miſcellanea diuerſarum Materiarum Artificialium; vt Eſmaltæ,Porcellanæ, complurium Cæmentorum,&c.

126. Hiſtoria Salium.

127. Hiſtoria Miſcellanea diuerſarum Machinarum,&Motuum.

128. Hiſtoria Miſcellanea Experimentorum Vulgarium, quæ non coaluerunt in Artem.

Etiam Mathematicarum purarum Hiſtoriæ conſcribendæ ſunt, licèt ſint potiùs Obſeruationes quàm Experimenta.

129. Hiſtoria naturarum & poteſtatum Numerorum.

130. Hiſtoria naturarum & poteſtatum Figurarum.

NOn abs re fuerit admonere, quòd, cum necesse sit multa ex Experimentis sub duobus Titulis vel pluribus cadere, (veluti Historia Plantarum, & Historia Artis Hortulanæ *multa habebunt ferè communia) commodior sit Inquisitio per Artes, Dispositio verò per Corpora. Parùm enim nobis curæ est de Artibus ipsis Mechanicis, sed tantùm de ijs quæ afferunt ad instruendam Philosophiam. Verùm hæc è re natâ meliùs regentur.*

FINIS.

Errata.

Pag.26.lin.8.lege Materiæ. P.30.l.26.lege.Apocalypsim. P.53.l.2.lege Ideas. P.63.l.10 lege quem. P.77.l.3.lege vt speciem ipsam. P.82.l 8.pro Prudentia, lege Sapientia. P.100.l 19.lege præparationum. P.122.l vlt.lege Ideas. P.133.l.7.lege quas, pro quæ. P.164 l.15.dele &. P.203.l 16.lege notâ. P.205.l antepen.lege Ideis. P.217.l.9.lege vt, pro &. P.232.l.13 lege incutientia. P.251.l.5.lege pro lolc, loco. P.260.l 14.lege trudantur. P.278.l 26. lege demonstrari. P.299.l.8.lege odoratarum. P.323.l.22.lege Assimilationis.

LONDINI,

Apud IOANNEM BILLIVM,

Typographum Regium.

M. DC. XX.

